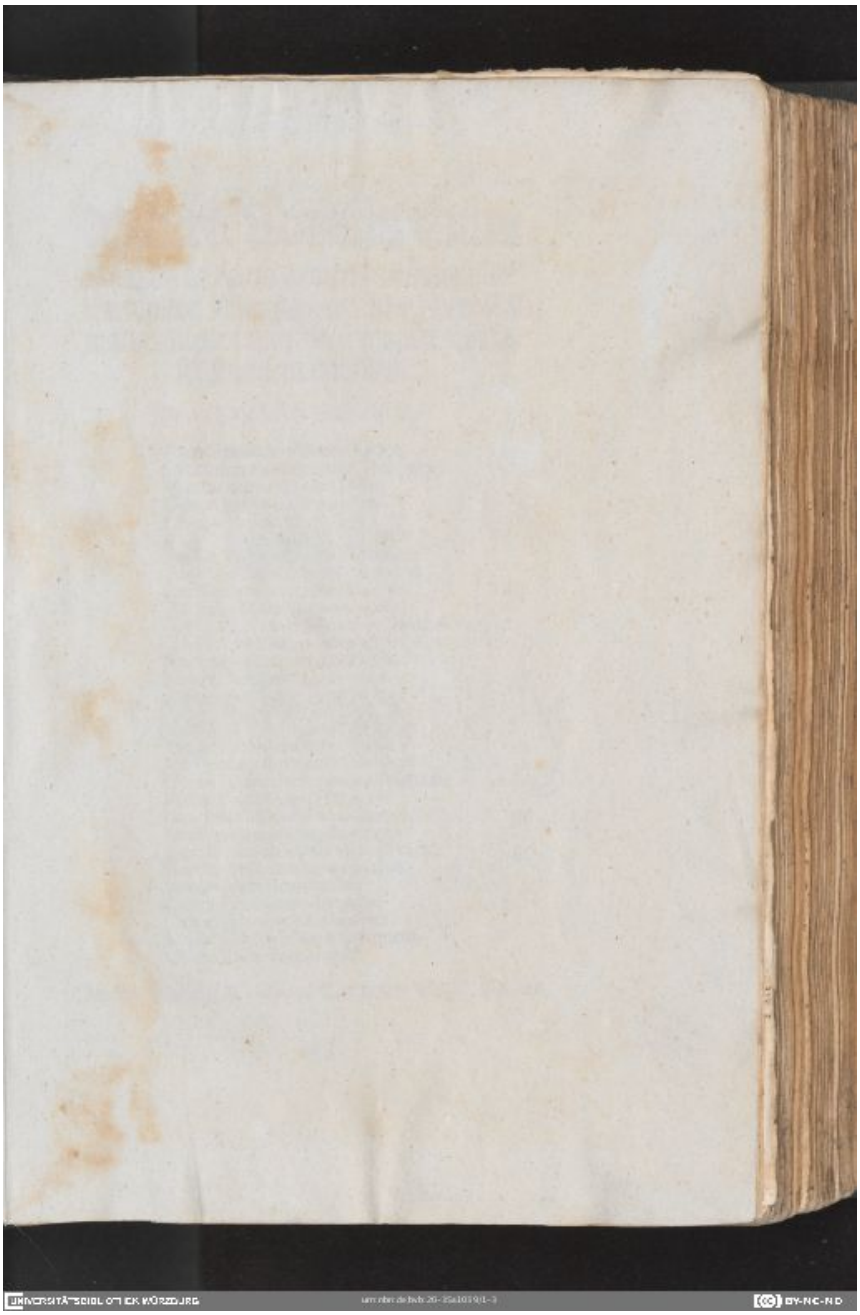

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

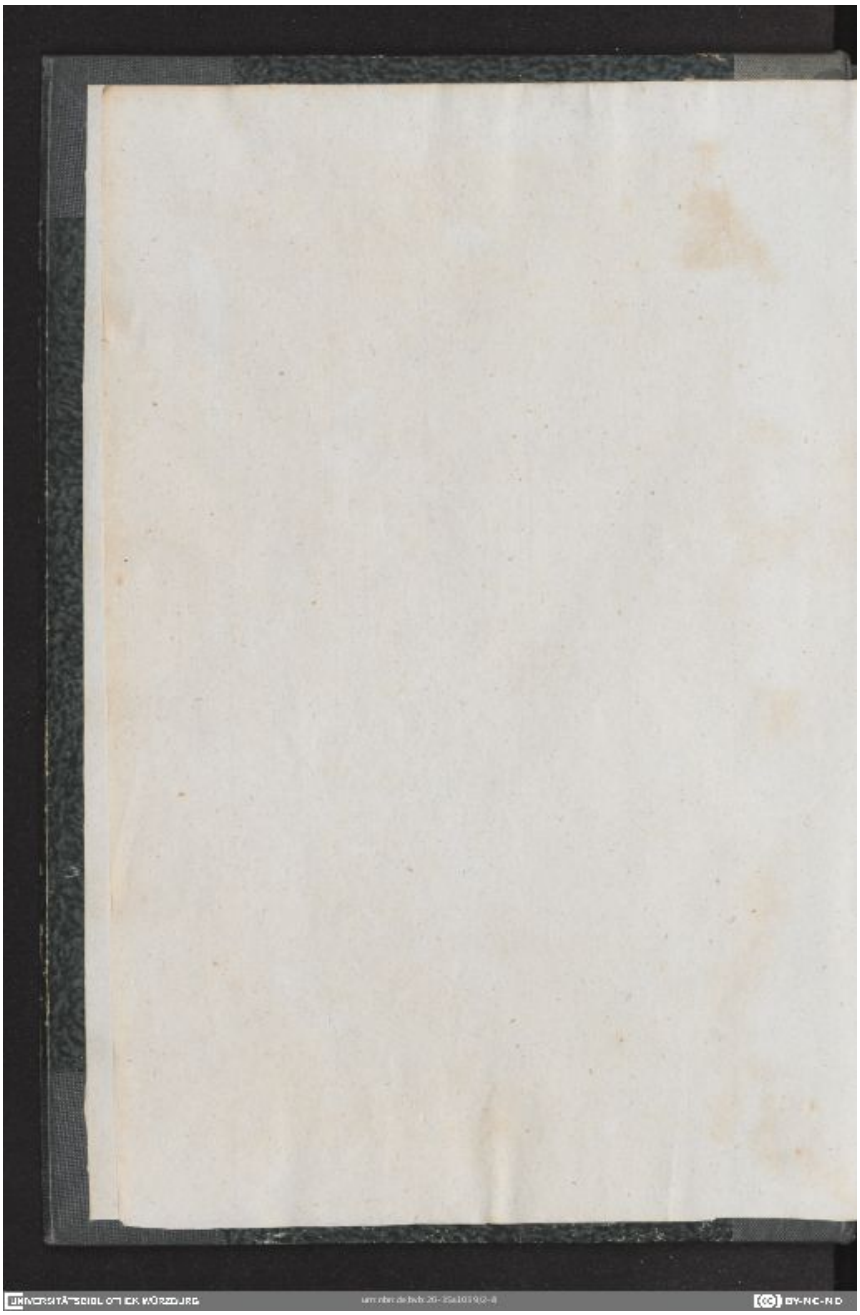

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

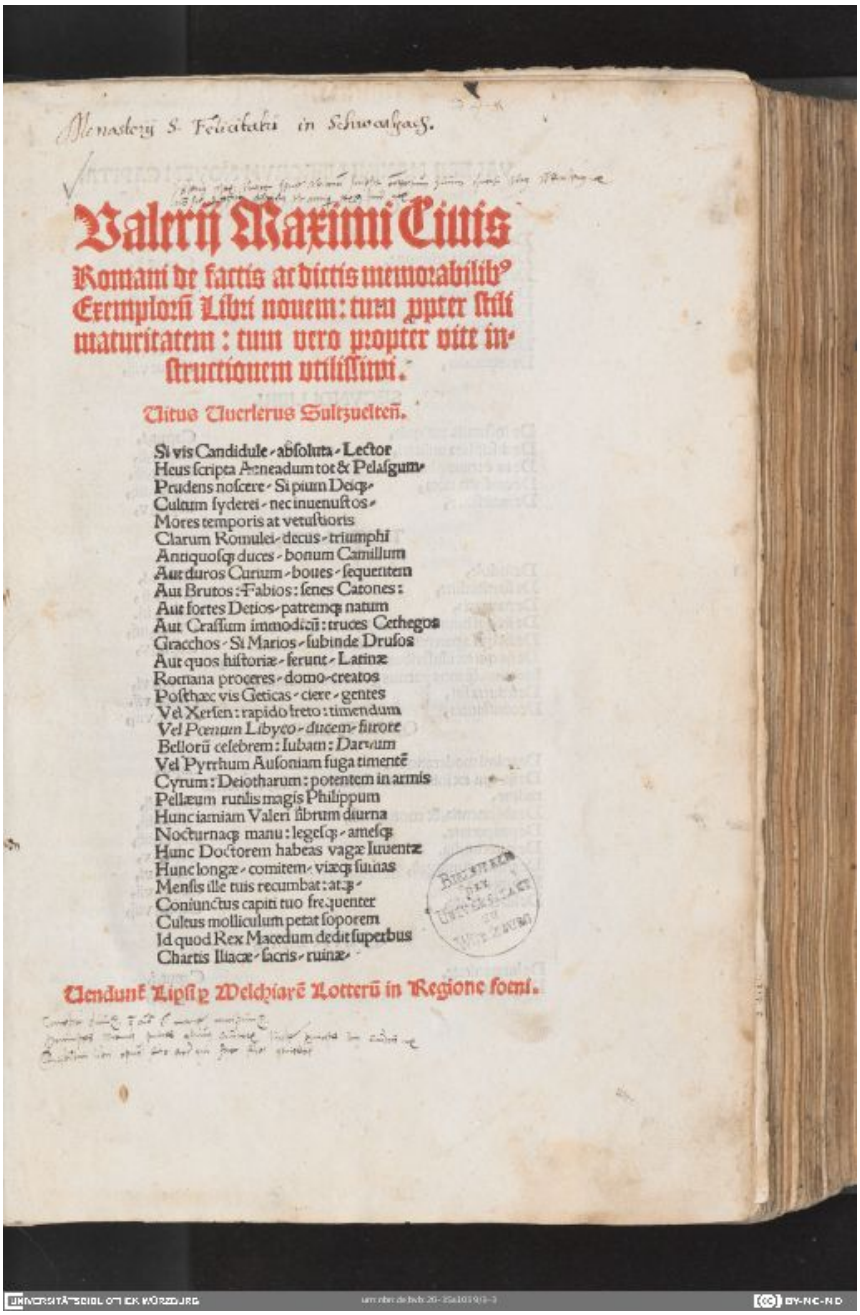

Monasterij S. Felicitatis in Schwarzach.

Valerij Maximi Ciuis Romani de factis ac dictis memorabilib⁹ Exemplorū Libri nouem: tum ꝓpter stili maturitatem: tum vero propter vite instructionem vtilissimi.

Vitus Vuerlerus Sultzueltenē.

Si vis Candidule - absoluta - Lector
Heus scripta Aeneadum tot & Pelasgum -
Prudens noscere - Si pium Deiq; -
Cultum syderei - nec inuenustos -
Mores temporis at vetustioris
Clarum Romulei - decus - triumphi
Antiquosq; duces - bonum Camillum
Aut duros Curium - boues - sequentem
Aut Brutos: Fabios: senes Catones:
Aut fortes Detios - patremq; natum
Aut Crassum immodicū: truces Cethegos
Gracchos - Si Marios - subinde Drusos
Aut quos historiæ - ferunt - Latinæ
Romana proceres - domo - creatos
Posthæc vis Geticas - ciere - gentes
Vel Xersen: rapido freto: timendum
Vel Pœnum Libyco - ducem - furore
Bellorū celebrem: Iubam: Darium
Vel Pyrrhum Ausoniam fuga timentē
Cyrum: Deiotharum: potentem in armis
Pellæum rutilis magis Philippum
Hunc iamiam Valeri librum diurna
Nocturnaq; manu: legesq; - amesq;
Hunc Doctorem habeas vagæ Iuuentæ
Hunc longæ - comitem - viæq; suinas
Mensis ille tuis recumbat: atq; -
Coniunctus capiti tuo frequenter
Cultus molliculum petat soporem
Id quod Rex Macedum dedit superbus
Chartis Iliacæ - sacris - ruinæ -

Vendunt Lipsi ꝑ Welchiarē Lotterū in Regione foeni.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

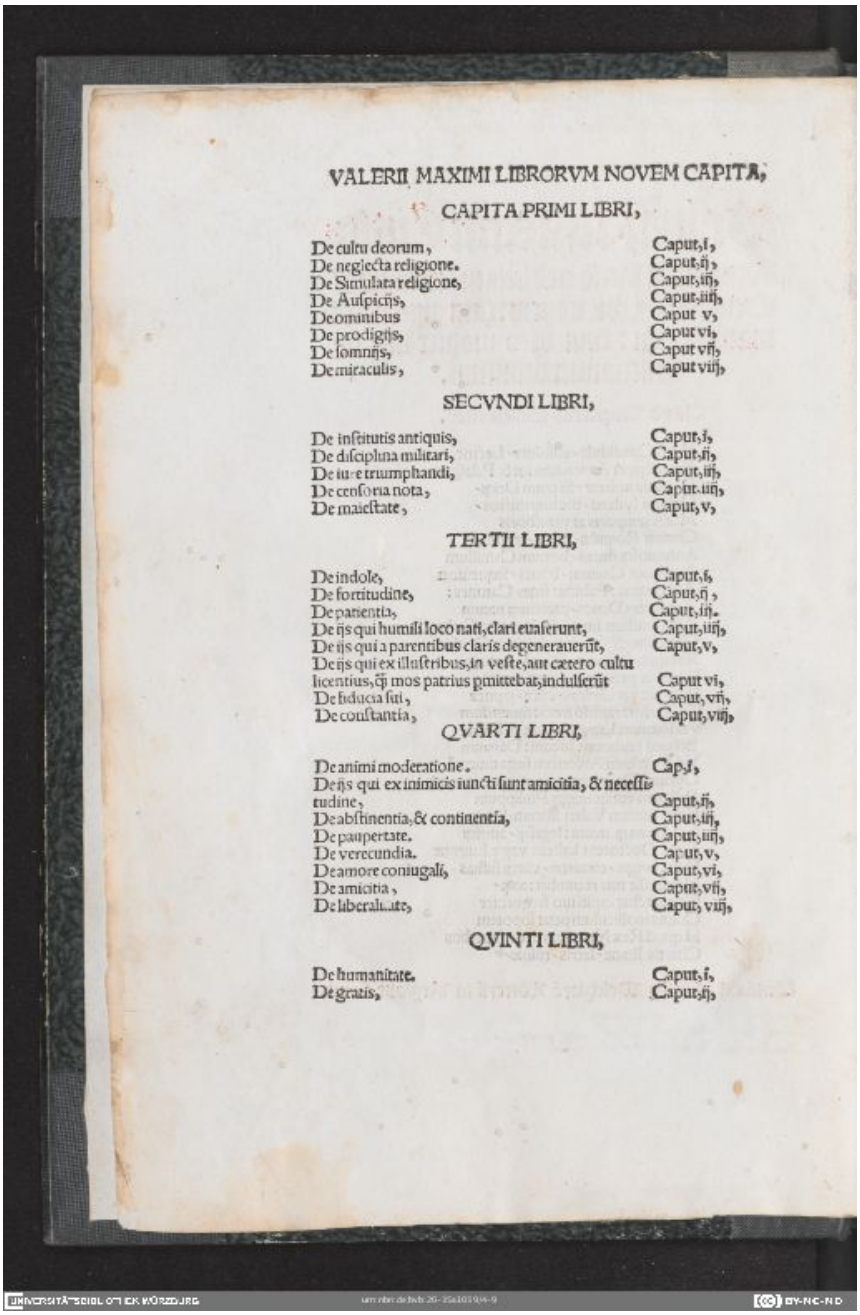

VALERII MAXIMI LIBRORVM NOVEM CAPITA,

CAPITA PRIMI LIBRI,

De cultu deorum, Caput,i,
De neglecta religione. Caput,ij,
De Simulata religione, Caput,iij,
De Auspicijs, Caput,iiij,
De ominibus Caput v,
De prodigijs, Caput vi,
De somnijs, Caput vij,
De miraculis, Caput viij,

SECVNDI LIBRI,

De institutis antiquis, Caput,i,
De disciplina militari, Caput,ij,
De iure triumphandi, Caput,iij,
De censoria nota, Caput,iiij,
De maiestate, Caput,v,

TERTII LIBRI,

De indole, Caput,i,
De fortitudine, Caput,ij,
De patientia, Caput,iij.
De ijs qui humili loco nati, clari euaserunt, Caput,iiij,
De ijs qui a parentibus claris degenerauerũt, Caput,v,
De ijs qui ex illustribus, in veste, aut cætero cultu licentius, q̃ mos patrius pmittebat, indulserũt Caput vi,
De fiducia sui, Caput,vij,
De constantia, Caput,viij,

QVARTI LIBRI,

De animi moderatione. Cap,i,
De ijs qui ex inimicis iuncti sunt amicitia, & necessitudine, Caput,ij,
De abstinentia, & continentia, Caput,iij,
De paupertate. Caput,iiij,
De verecundia. Caput,v,
De amore coniugali, Caput,vi,
De amicitia, Caput,vij,
De liberalitate, Caput,viij,

QVINTI LIBRI,

De humanitate. Caput,i,
De gratis, Caput,ij,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

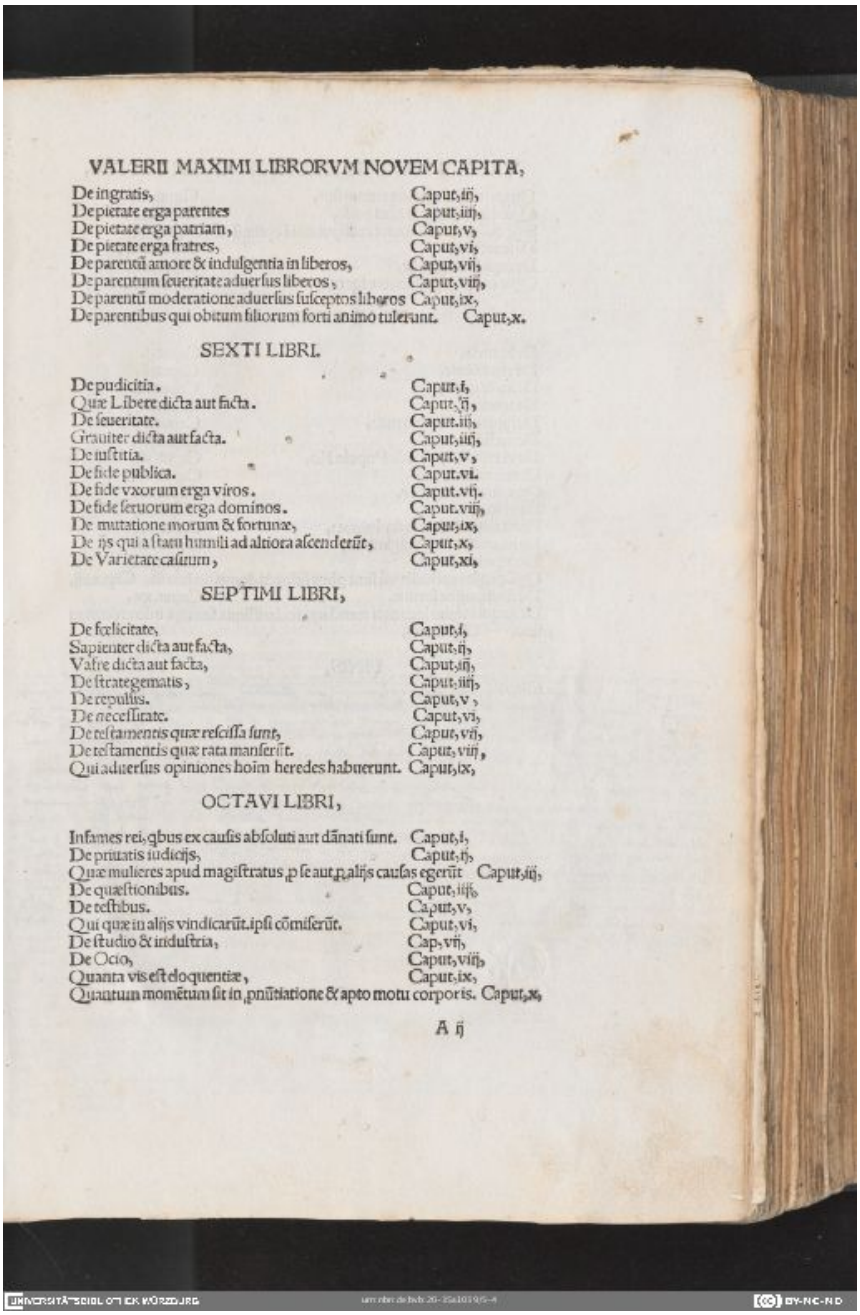

VALERII MAXIMI LIBRORVM NOVEM CAPITA,

De ingratis, Caput,ij̄,
De pietate erga parentes Caput,iij̄,
De pietate erga patriam, Caput,v,
De pietate erga fratres, Caput,vi,
De parentū amore & indulgentia in liberos, Caput,vij̄,
De parentum seueritate aduersus liberos, Caput,viij̄,
De parentū moderatione aduersus susceptos liberos Caput,ix,
De parentibus qui obitum filiorum forti animo tuleriunt. Caput,x.

SEXTI LIBRI.

De pudicitia. Caput,i,
Quæ Libere dicta aut facta. Caput,ij̄,
De seueritate. Caput.iij,
Grauiter dicta aut facta. Caput,iij̄,
De iustitia. Caput,v,
De fide publica. Caput.vi.
De fide vxorum erga viros. Caput.vij.
De fide seruorum erga dominos. Caput.viij̄,
De mutatione morum & fortunæ, Caput,ix,
De ijs qui a statu humili ad altiora ascenderūt, Caput,x,
De Varietate casuum, Caput,xi,

SEPTIMI LIBRI,

De felicitate, Caput,i,
Sapienter dicta aut facta, Caput,ij̄,
Vafre dicta aut facta, Caput,iij̄,
De strategematis, Caput.iiij,
De repulsis. Caput,v,
De necessitate. Caput,vi,
De testamentis quæ rescissa sunt, Caput,vij,
De testamentis quæ rata manserūt. Caput,viij,
Qui aduersus opiniones hoim heredes habuerunt. Caput,ix,

OCTAVI LIBRI,

Infames rei, qbus ex causis absoluti aut dānati sunt. Caput,i,
De priuatis iudicijs, Caput,ij̄,
Quæ mulieres apud magistratus p se aut p alijs causas egerūt Caput,iij̄,
De quæstionibus. Caput,iij̄,
De testibus. Caput,v,
Qui quæ in alijs vindicarūt, ipsi cōmiserūt. Caput,vi,
De studio & industria, Cap,vij̄,
De Ocio, Caput,viij̄,
Quanta vis est eloquentiæ, Caput,ix,
Quantum momētum sit in pnūtiatione & apto motu corporis. Caput,x,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

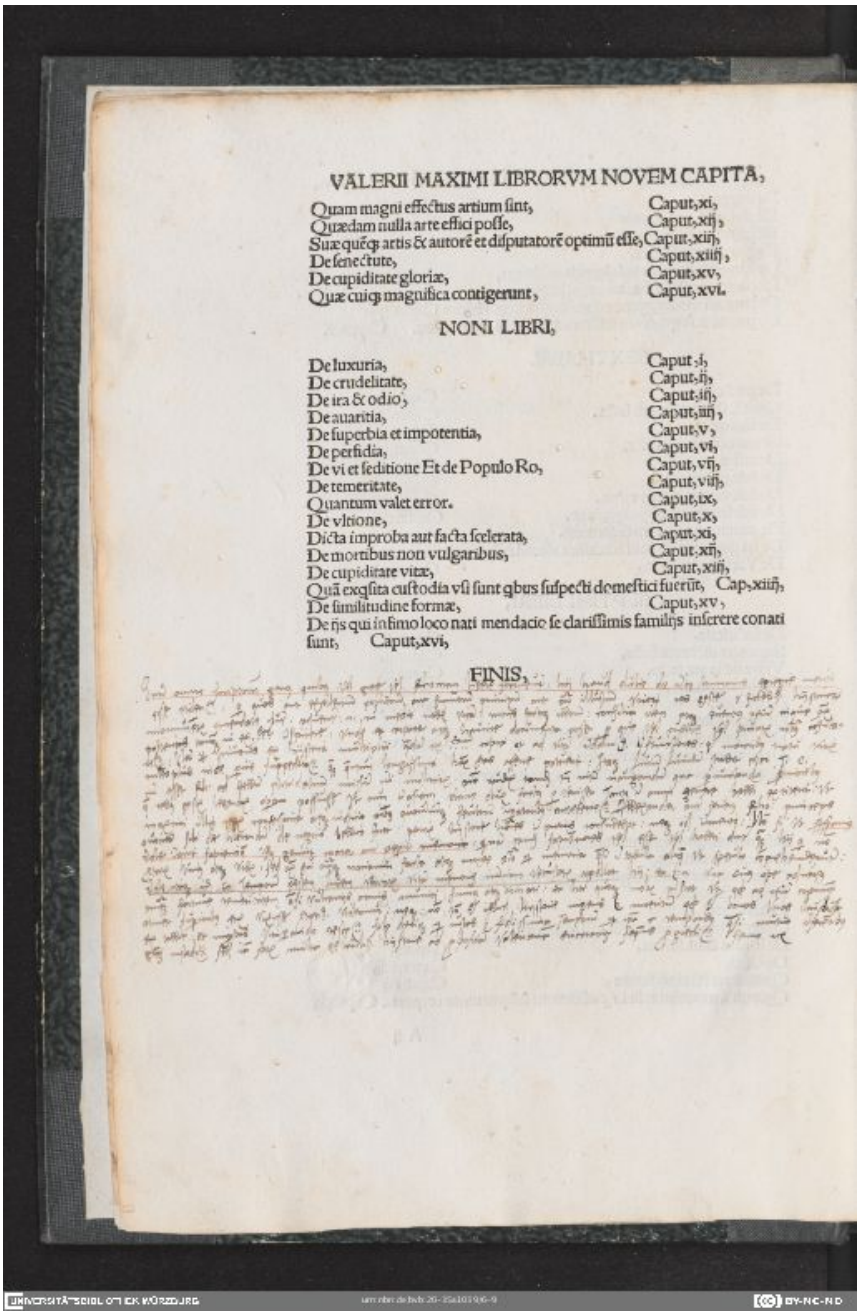

VALERII MAXIMI LIBRORVM NOVEM CAPITA,

Quam magni effectus artium sint, Caput,xi,
Quædam nulla arte effici posse, Caput,xij,
Suæ quēq; artis & autorē et disputatorē optimū esse, Caput,xiij,
De senectute, Caput,xiiij,
De cupiditate gloriæ, Caput,xv,
Quæ cuiq; magnifica contigerunt, Caput,xvi.

NONI LIBRI,

De luxuria, Caput,i,
De crudelitate, Caput,ij,
De ira & odio, Caput,iij,
De auaritia, Caput,iiij,
De superbia et impotentia, Caput,v,
De perfidia, Caput,vi,
De vi et seditione Et de Populo Ro, Caput,vij,
De temeritate, Caput,viij,
Quantum valet error. Caput,ix,
De vltione, Caput,x,
Dicta improba aut facta scelerata, Caput,xi,
De mortibus non vulgaribus, Caput,xij,
De cupiditate vitæ, Caput,xiij,
Quā exqsita custodia vsi sunt qbus suspecti domestici fuerūt, Cap,xiiij,
De similitudine formæ, Caput,xv,
De ijs qui infimo loco nati mendacio se clarissimis familijs inserere conati sunt, Caput,xvi,

FINIS,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

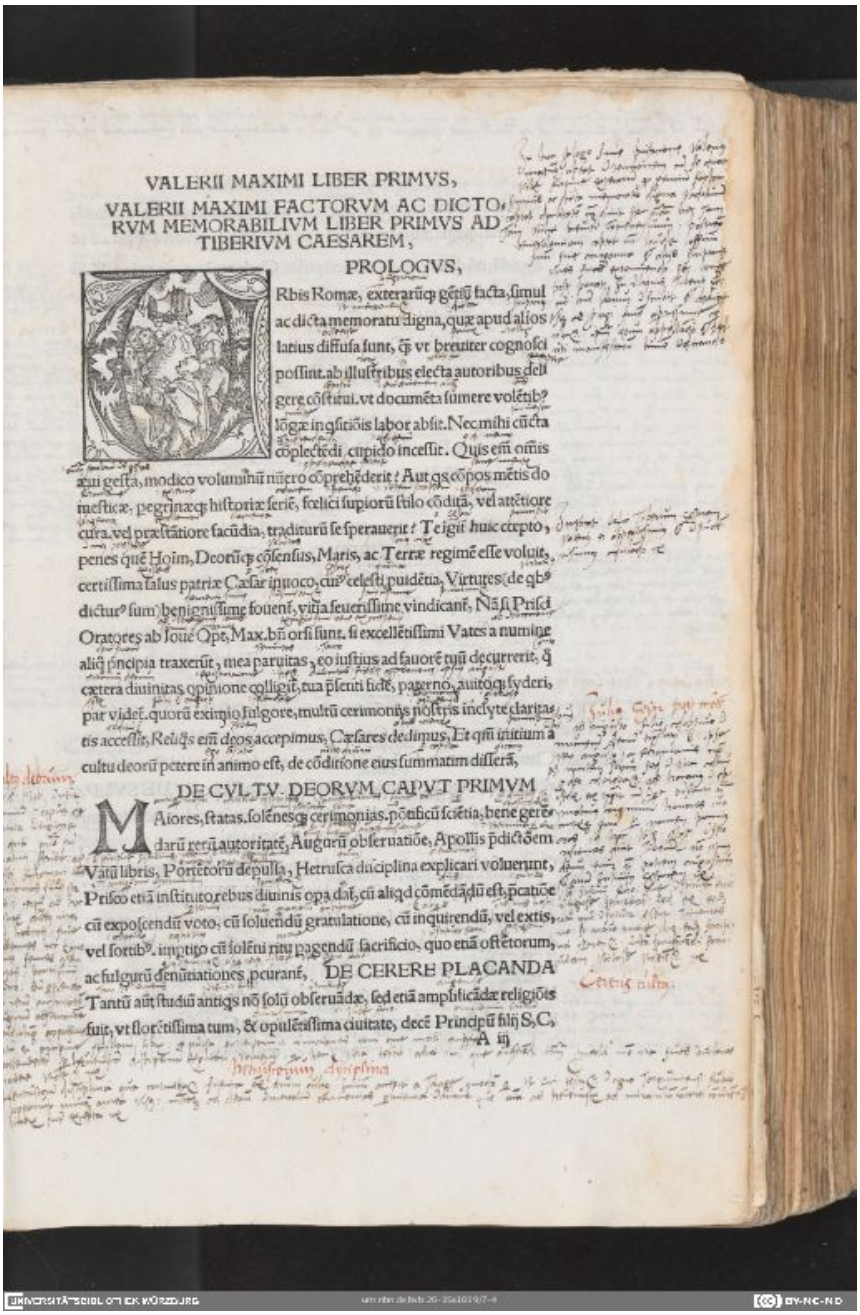

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

VALERII MAXIMI FACTORVM AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS AD TIBERIVM CAESAREM,

PROLOGVS,

ORbis Romæ, exterarũq; gẽtiũ facta, simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, q̃ vt breuiter cognosci possint. ab illustribus electa autoribus deligere cõstitui. vt documẽta sumere volẽtib⁹ lõgæ ingsitiõis labor absit. Nec mihi cũcta cõplectẽdi cupido incessit. Quis eñ oñis æui gesta, modico voluminũ nũero cõprehẽderit? Aut qs cõpos mẽtis domesticæ, pegrinæq; historiæ seriẽ, fœlici supiorũ stilo cõditã, vel attẽtiore cura. vel præstãtiore facũdia, traditurũ se sperauerit? Te igit huic cœpto, penes quẽ Hoim, Deorũq; cõsensus, Maris, ac Terræ regimẽ esse voluit, certissima salus patriæ Cæsar inuoco, cui⁹ celesti puidẽtia, Virtutes (de qb⁹ dictur⁹ sum) benignissime fouent, vitia seuerissime vindicant, Nã si Prisci Oratores ab Ioue Opt, Max. bñ orsi sunt. si excellẽtissimi Vates a numine aliq̃ p̃ncipia traxerũt, mea paruitas, eo iustius ad fauorẽ tuũ decurrerit, q̃ cætera diuinitas opinione colligit, tua p̃senti fidẽ, paterno, auitoq; syderi, par videt. quorũ eximio fulgore, multũ cerimoniis nostris inclyte claritatis accessit, Reliq̃s eñ deos accepimus, Cæsares dedimus, Et qñ initium a cultu deorũ petere in animo est, de cõditione eius summatim disserã,

DE CVLTV DEORVM CAPVT PRIMVM

MAiores, statas. solẽnesq; cerimonias. põtificũ sciẽtia, bene gerẽdarũ rerũ autoritatẽ, Augurũ obseruatiõe, Apollis p̃dictõem Vatũ libris, Portẽtorũ depulsa, Hetrusca disciplina explicari voluerunt, Prisco etiã instituto rebus diuinis opa dat, cũ aliq̃d cõmẽdãdũ est, p̃catiõe cũ exposcendũ voto, cũ soluendũ gratulatione, cũ inquirendũ, vel extis, vel sortib⁹. imptito cũ solẽni ritu pagendũ sacrificio, quo enã ostẽtorum, ac fulgurũ denũtiationes p̃curant,

DE CERERE PLACANDA

Tantũ aũt studiũ antiqs nõ solũ obseruãdæ, sed etiã amplificãdæ religiõis fuit, vt florẽtissima tum, & opulẽtissima ciuitate, decẽ Principũ filij S, C,

A iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

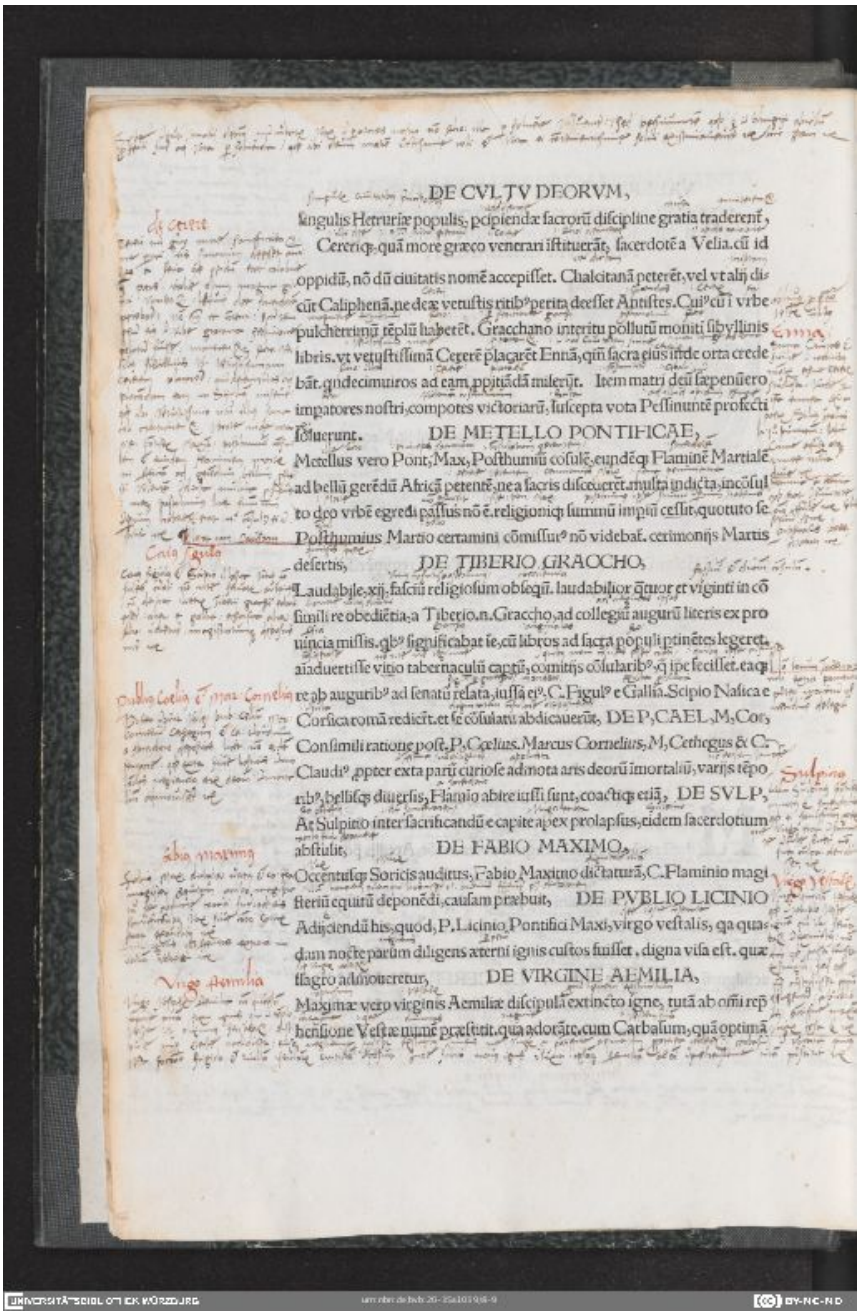

DE CVLTV DEORVM,

singulis Hetruriæ populis, pcipiendæ sacrorũ discipline gratia traderent,
Cererique, quã more græco venerari istituerãt, sacerdotẽ a Velia. cũ id
oppidũ, nõ dũ ciuitatis nomẽ accepisset. Chalcitanã peterẽt, vel vt alij di-
cũt Caliphenã, ne deæ vetustis ritib⁹ perita deesset Antistes. Cui⁹ cũ i vrbe
pulcherrimũ tẽplũ haberẽt. Gracchano interitu pollutũ moniti sibyllinis
libris. vt vetustissimã Cererẽ placarẽt Ennã, qm̃ sacra eius inde orta crede
bãt. qndecimuiros ad eam ꝓpitiãdã miserũt. Item matri deũ sæpenũero
impatores nostri, compotes victoriarũ, suscepta vota Pessinuntẽ profecti
soluerunt.

DE METELLO PONTIFICAE,

Metellus vero Pont, Max, Posthumiũ cõsulẽ, eundẽq; Flaminẽ Martialẽ
ad bellũ gerẽdũ Africã petentẽ, ne a sacris discederẽt. multa indicta, incõsul
to deo vrbẽ egredi passus nõ ẽ. religionique summũ impiũ cessit, quotuto se
Posthumius Martio certamini cõmissur⁹ nõ videbat. cerimonijs Martis
desertis,

DE TIBERIO GRACCHO,

Laudabile, xij. fasciũ religiosum obsequũ. laudabilior q̃tuor et viginti in cõ
simili re obediẽtia, a Tiberio. n. Graccho, ad collegiũ augurũ literis ex pro
uincia missis. qb⁹ significabat ie, cũ libros ad sacra populi ptinẽtes legeret.
aĩaduertisse vitio tabernaculũ captũ, comitijs cõsularib⁹, q̃ ipe fecisset. eaq;
re ab augurib⁹ ad senatũ relata, iussã ei⁹. C. Figul⁹ e Gallia. Scipio Nasica e
Corsica romã redicit. et se cõsulatu abdicauerũt,

DE P, CAEL, M, Cor,

Consimili ratione post. P. Cœlius. Marcus Cornelius, M, Cethegus & C.
Claudi⁹ ꝓpter exta parũ curiose admota aris deorũ imortaliũ, varijs tẽpo
rib⁹, bellisq; diuersis, Flamio abire iussi sunt, coactique etiã,

DE SVLP,

At Sulpitio inter sacrificandũ e capite apex prolapsus, eidem sacerdotium
abstulit,

DE FABIO MAXIMO,

Occentusq; Soricis auditus, Fabio Maximo dictaturã, C. Flaminio magi
steriũ equitũ deponẽdi, causam præbuit,

DE PVBLIO LICINIO

Adijciendũ his, quod, P. Licinio Pontifici Maxi, virgo vestalis, qa qua-
dam nocte parũm diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est. quæ
flagro admoueretur,

DE VIRGINE AEMILIA,

Maximæ vero virginis Aemiliæ discipulã extincto igne, tutã ab omni rep̃
hensione Vestæ numẽ præstitit. qua adorãte, cum Carbasum, quã optimã

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

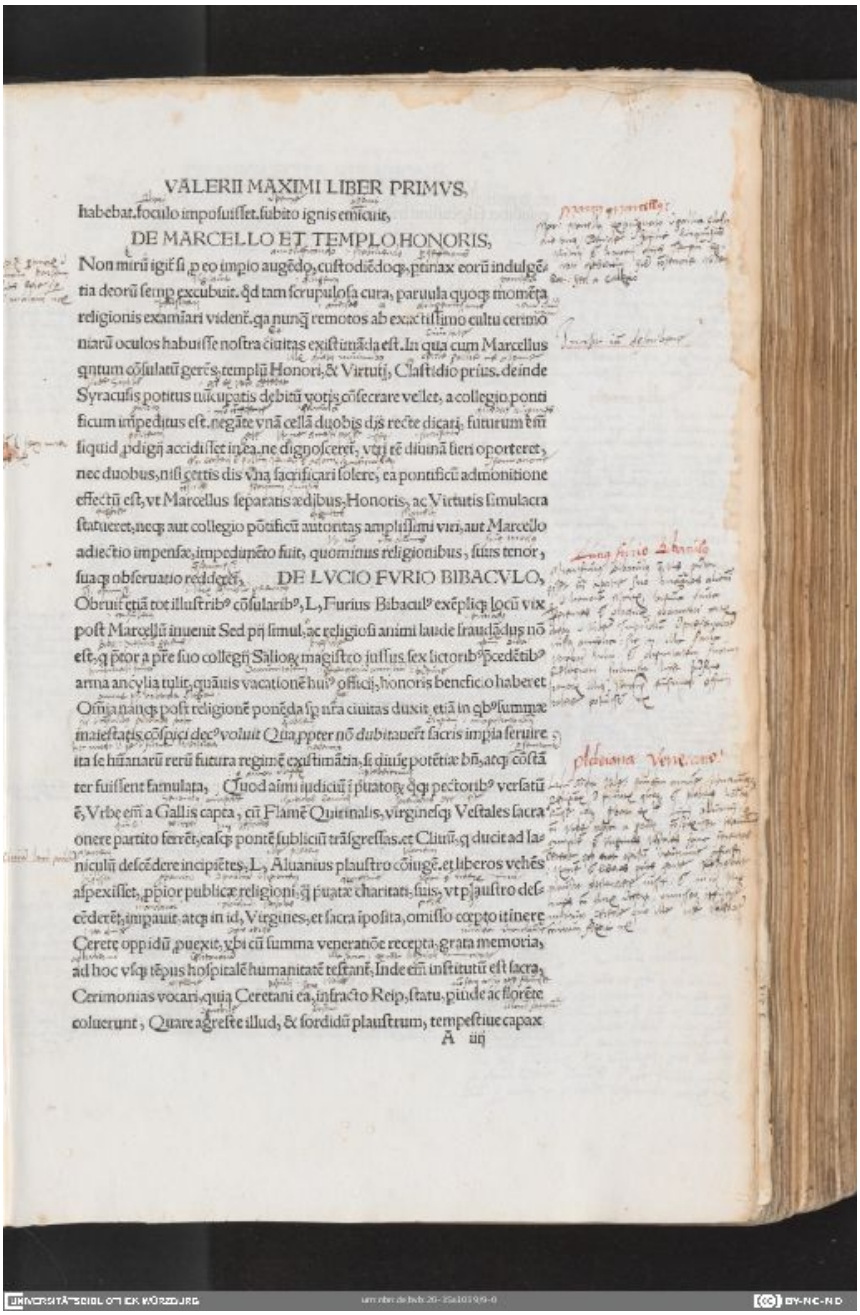

habebat. foculo imposuisset. subito ignis emicuit,

DE MARCELLO ET TEMPLO HONORIS,

Non mirũ igit̃ si ꝑ eo impio augẽdo, custodiẽdoq; ꝑtinax eorũ indulgẽtia deorũ semꝑ excubuit. q̃d tam scrupulosa cura, paruula quoq; momẽta religionis examĩari videnť. qa nunq̃ remotos ab exactissimo cultu cerimoniarũ oculos habuisse nostra ciuitas existimãda est. In qua cum Marcellus q̃ntum cõsulatũ gerẽs, templũ Honori, & Virtuti, Clastidio prius. deinde Syracusis potitus nũcupatis debitũ votis cõsecrare vellet, a collegio pontificum impeditus est. negãte vnã cellã duobus dis recte dicari, futurum ẽm̃ siquid ꝓdigij accidisset in ea. ne dignosceret, vtri rẽ diuinã fieri oporteret, nec duobus, nisi certis dis vna sacrificari solere, ea pontificũ admonitione effectũ est, vt Marcellus separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulacra statueret, neq; aut collegio põtificũ autoritas amplissimi viri, aut Marcello adiectio impensæ, impedimẽto fuit, quominus religionibus, suus tenor, suaq; obseruatio redderet,

DE LVCIO FVRIO BIBACVLO,

Obruit etiã tot illustrib⁹ cõsularib⁹, L, Furius Bibacul⁹ exẽpliq; locũ vix post Marcellũ inuenit Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudãdus nõ est, q̃ ꝑtor a pr̃e suo collegij Salioꝝ magistro iussus sex lictorib⁹ ꝑcedẽtib⁹ arma ancylia tulit, quãuis vacationẽ hui⁹ officij, honoris beneficio haberet Omĩa nanq; post religionẽ ponẽda sꝑ nr̃a ciuitas duxit etiã in qb⁹ summæ maiestatis cõspici dec⁹ voluit Qua ꝓpter nõ dubitauerit sacris impia seruire ita se hũanarũ rerũ futura regimẽ existimãtia, si diuĩe potẽtiæ bñ, atq; cõstãter fuissent famulata, Quod aĩmi iudiciũ ĩ ꝑuatoꝝ q̃q; pectorib⁹ versatũ ẽ, Vrbe em̃ a Gallis capta, cũ Flamẽ Quirinalis, virginesq; Vestales sacra onere partito ferrẽt, easq; pontẽ subliciũ trãsgressas. et Cliuũ, q̃ ducit ad Ianiculũ descẽdere incipiẽtes, L, Aluanius plaustro cõiugẽ. et liberos vehẽs aspexisset, ꝓpior publicæ religioni, q̃ ꝑuatæ charitati, suis, vt plaustro descẽderẽt, impauit atq; in id, Virgines, et sacra ĩposita, omisso cœpto itinere Cerete oppidũ ꝓuexit, vbi cũ summa veneratiõe recepta, grata memoria, ad hoc vsq; tẽpus hospitalẽ humanitatẽ testant̃, Inde em̃ institutũ est sacra, Cerimonias vocari, quia Ceretani ea, infracto Reip, statu, piũde ac florẽte coluerunt, Quare agreste illud, & sordidũ plaustrum, tempestiue capax

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-25a10199-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

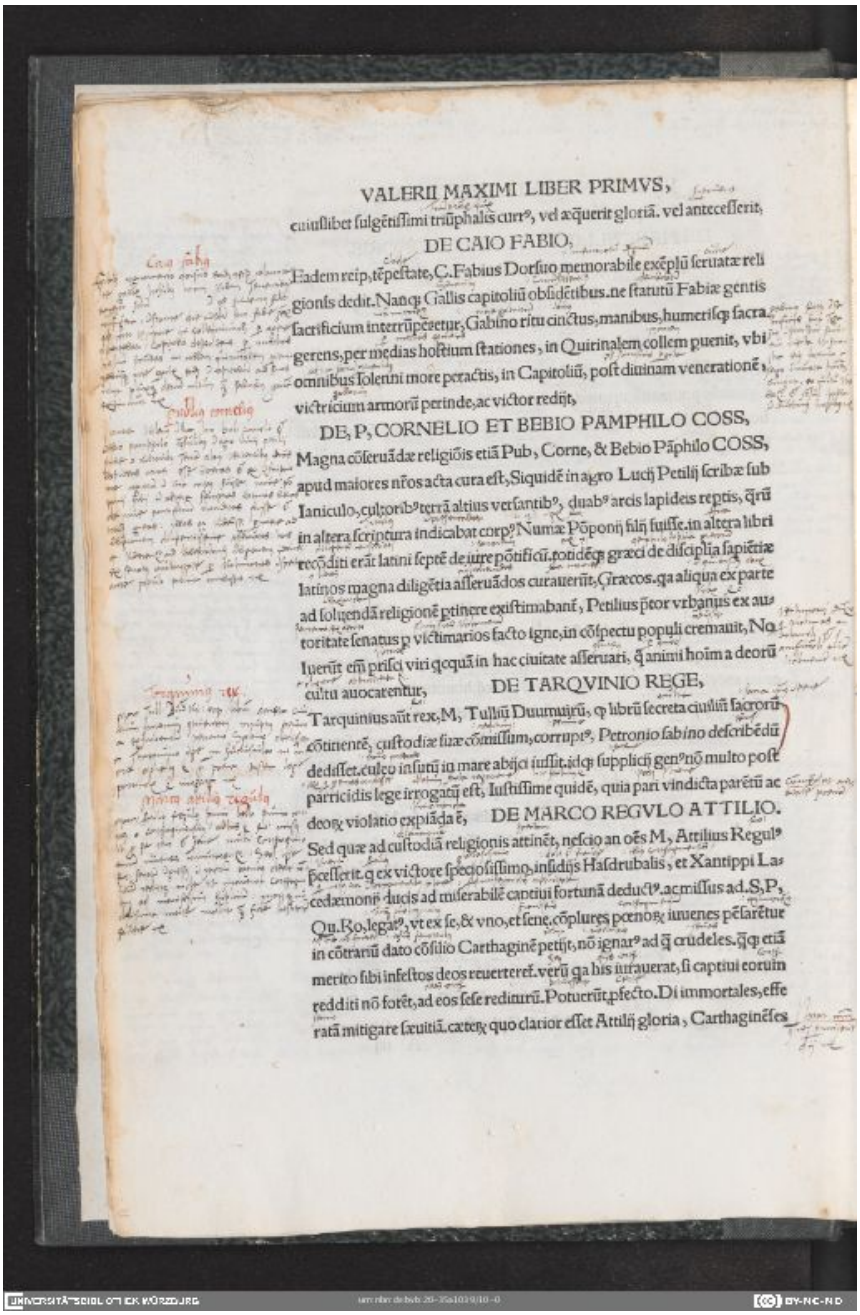

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

cuiuslibet fulgentissimi triumphalis curru, vel acquerit gloriã. vel antecesserit,

DE CAIO FABIO,

Eadem reip, tempestate, C. Fabius Dorsuo memorabile exemplũ seruatæ religionis dedit. Nam cũ Gallis capitoliũ obsidentibus. ne starutũ Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus, humerisq; sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit, vbi omnibus solenni more peractis, in Capitoliũ, post diuinam veneratione, victricium armorũ perinde, ac victor rediit,

DE P. CORNELIO ET BEBIO PAMPHILO COSS,

Magna cõseruandæ religiõis etiã Pub. Corne. & Bebio Pãphilo COSS, apud maiores nros acta cura est, Siquidẽ in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo, cuiusdã terrã altius versantibus, duabus arcis lapideis reptis, quarũ in altera scriptura indicabat corpus Numæ Põponij filij fuisse. in altera libri recõditi erãt latini septẽ de iure põtificiũ. totidẽq; græci de disciplina sapientiæ latinos magna diligẽtia asseruãdos curauerũt. Græcos. qa aliqua ex parte ad soluendã religionẽ ptinere existimabant, Petilius prætor vrbanus ex auctoritate senatus p victimarios facto igne, in cõspectu populi cremauit, Non iuerũt eũ prisci viri qequã in hac ciuitate asseruari, q animi hoĩa deorũ cultu auocarentur,

DE TARQVINIO REGE,

Tarquinius aũt rex. M. Tullij Duumuirũ, q librũ secreta ciuilia sacrorũ cõtinentẽ, custodiæ suæ cõmissum, corrupit. Petronio sabino describẽdũ dedisset, culeo insutũ in mare abijci iussit. idq; supplicij genus nõ multo post parricidis lege irrogatũ est, Iustissime quidẽ, quia pari vindicta parẽtũ ac deorũ violatio expiãda e,

DE MARCO REGVLO ATTILIO.

Sed quæ ad custodiã religionis attinẽt, nescio an oẽs M. Attilius Regulus posselerit. q ex victore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, et Xantippi Lacedæmonij ducis ad miserabilẽ captiui fortunã deductus. a missus ad. S. P. Qu. Ro. legatus, vt ex se, & vno, et sene, cõplures pœnos, iuuenes pẽtarẽtue in cõtranũ dato cõsilio Carthaginẽ petijt, nõ ignarus ad q crudeles. q; etiã merito sibi infestos deos reuerteret. verũ qa his iurauerat, si captiui eorum redditi nõ forẽt, ad eos sese rediturũ. Potuerũt pfecto. Di immortales, effe ratã mitigare seuitiã. cæteq; quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginẽses

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

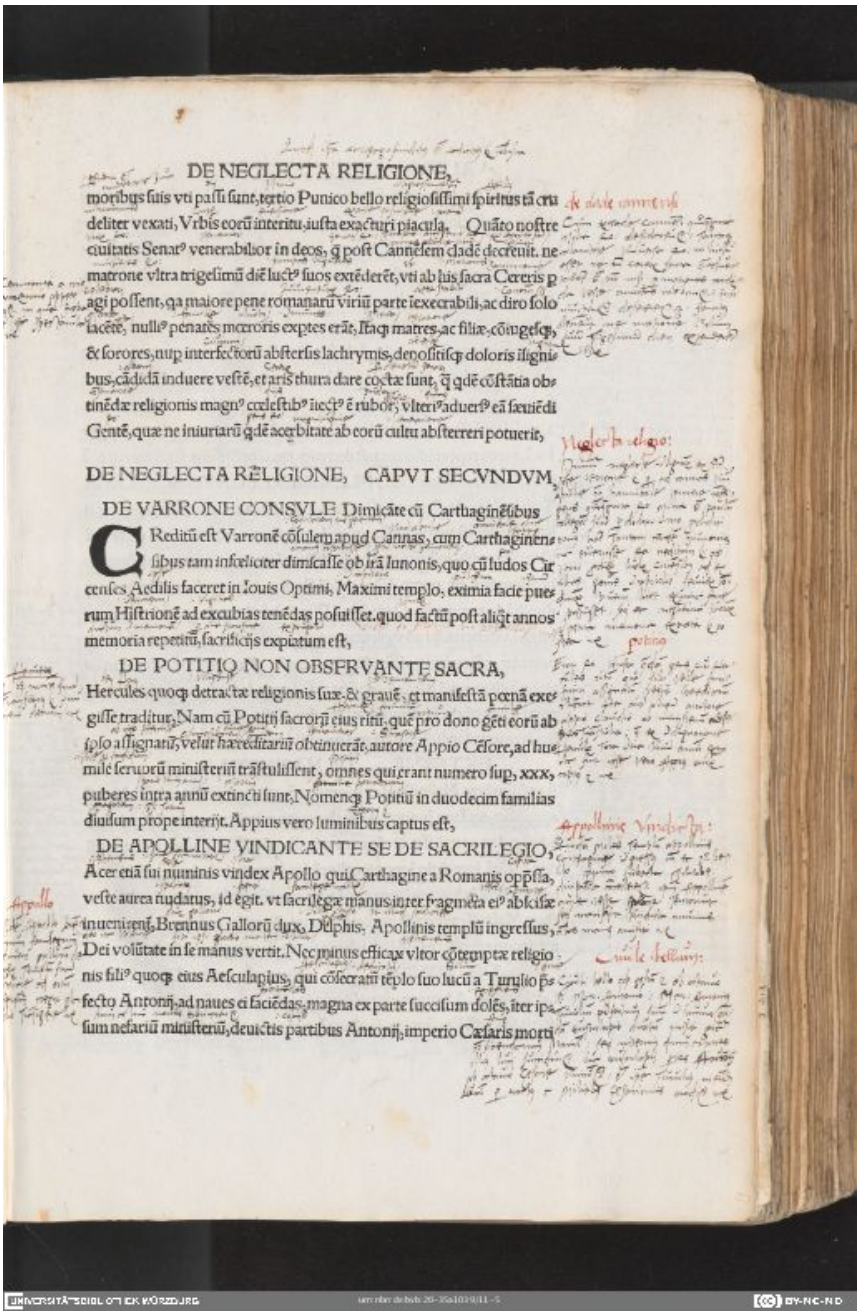

DE NEGLECTA RELIGIONE,

moribus suis vti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tã cru
deliter vexati, Vrbis eorũ interitu, iusta exacturi piacula. Quãto nostre
ciuitatis Senat⁹ venerabilior in deos, q̃ post Cannẽsem cladẽ decreuit, ne
matrone vltra trigesimũ diẽ luct⁹ suos extẽderẽt, vti ab his sacra Cereris p
agi possent, qa maiore pene romanarũ virilũ parte iexecrabili, ac diro solo
facẽte, nulli⁹ penates mœroris exptes erãt, Itaq; matres, ac filiæ, cõiugesq;
& sorores, nup interfectorũ absterlis lachrymis, depositisq; doloris ilignis
bus, cãdidã induere vestẽ, et aris thura dare coctæ sunt, q̃ qdẽ cõstãtia ob
tinẽdæ religionis magn⁹ cœlestib⁹ iecit⁹ ẽ ruborẽ, vlteri⁹ aduersꝰ eã sæuiẽdi
Gentẽ, quæ ne iniuriarũ q̃dẽ acerbitate ab eorũ cultu absterreri potuerit,

DE NEGLECTA RELIGIONE, CAPVT SECVNDVM,

DE VARRONE CONSVLE Dimicãte cũ Carthaginẽlibus

Creditũ est Varronẽ cõsulem apud Cannas, cum Carthaginẽn
sibus tam infeliciter dimicasse ob irã Iunonis, quo cũ ludos Cir
censes Aedilis faceret in Iouis Optimi, Maximi templo, eximia facie pue
rum Histrionẽ ad excubias tenẽdas posuisset, quod factũ post aliq̃t annos
memoria repetitũ, sacrificijs expiatum est,

DE POTITIO NON OBSERVANTE SACRA,

Hercules quoq; detractæ religionis suæ & grauẽ, et manifestã pœnã exer
gisse traditur, Nam cũ Potitij sacrorũ eius ritũ, quẽ pro dono gẽti eorũ ab
ipso assignatũ, velut hæreditariũ obtinuerãt, autore Appio Cẽsore, ad hus
mile seruorũ ministeriũ trãstulissent, omnes qui erant numero sup, xxx,
puberes intra annũ extincti sunt, Nomenq; Potitiũ in duodecim familias
diuisum prope interijt. Appius vero luminibus captus est,

DE APOLLINE VINDICANTE SE DE SACRILEGIO,

Acer etiã sui numinis vindex Apollo qui Carthagine a Romanis oppsa,
veste aurea nudatus, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmẽta ei⁹ abscisæ
inuenirent, Brennus Gallorũ dux, Delphis, Apollinis templũ ingressus,
Dei volũtate in se manus vertit. Nec minus efficax vltor cõtemptæ religio
nis filꝰ quoq; eius Aesculapius, qui cõsecratũ templo suo lucũ a Tullio pos
fecto Antonij, ad naues ei faciẽdas, magna ex parte succisum dolẽs, iter ipa
sum nefariũ ministerũ, deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

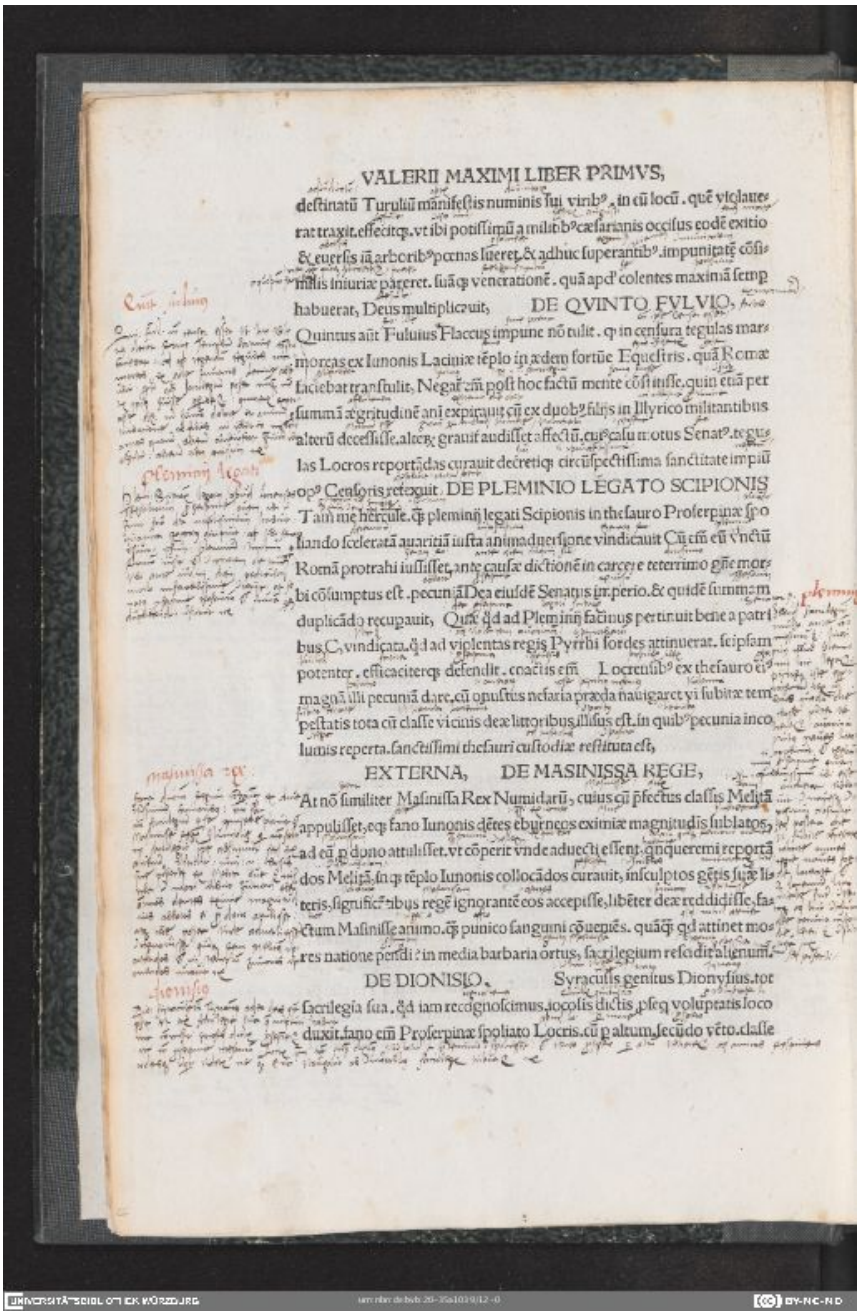

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

destinatū Turuliū manifestis numinis sui viribꝰ, in cū locū. quē violauerat traxit. effecitq; vt ibi potissimū a militibꝰ cæsarianis occisus eodē exitio & euersis iā arboribꝰ pœnas lueret. & adhuc superantibꝰ impunitatē cōsimilis iniuriæ pareret. suāq; venerationē. quā apd' colentes maximā semp habuerat, Deus multiplicauit,

DE QVINTO FVLVIO,

Quintus aūt Fuluius Flaccus impune nō tulit. q; in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ tēplo in ædem fortūe Equestris. quā Romæ faciebat transtulit. Negar' eñ post hoc factū mente cōstitisse. quin etiā per summā ægritudinē anī expirauit cū ex duobꝰ filijs in Illyrico militantibus alterū decessisse. alterq; grauit audisset affectū. cuiꝰ casu motus Senatꝰ. tegulas Locros reportādas curauit decretiq; circūspectissima sanctitate impiū opꝰ Censoris retexuit.

DE PLEMINIO LEGATO SCIPIONIS

Tam me hercule. q̄ pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratā auaritiā iusta animaduersione vindicauit Cū eñ eū vnctū Romā protrahi iussisset, ante causæ dictionē in carcere teterrimo gñe morbi cōsumptus est. pecuniā Dea eiusdē Senatus imperio. & quidē summam duplicādo recupauit, Quæ q̄d ad Pleminij facinus pertinuit bene a patribus C. vindicata. q̄d ad violentas regis Pyrrhi sordes attinuerat. seipsam potenter. efficaciterq; defendit. coactis eñ Locrensibꝰ ex thesauro eiꝰ magnā illi pecuniā dare. cū onustus nefaria præda nauigaret vi subitæ tempestatis tota cū classe vicinis deæ littoribus illisus est. in quibꝰ pecunia incolumis reperta. sanctissimi thesauri custodiæ restituta est,

EXTERNA, DE MASINISSA REGE,

At nō similiter Masinissa Rex Numidarū, cuius cū p̄fectus classis Melitā appulisset, eq; fano Iunonis dētes eburneos eximiæ magnitudis sublatos, ad eū p̄ dono attulisset. vt cōperit vnde aduecti essent. q̄nqueremi reportādos Melitā, in q; tēplo Iunonis collocādos curauit, insculptos gētis suæ literis, significātibus regē ignorantē eos accepisse, libēter deæ reddidisse, factum Masinisse animo. q̄ punico sanguini cōueniēs. quāq; q̄d attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

DE DIONISIO,

Syracusis genitus Dionysius. tot sacrilegia sua. q̄d iam recognoscimus, iocosis dictis p̄seq voluptatis loco duxit. fano eñ Proserpinæ spoliato Locris. cū p altum, secūdo vēto. classe

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

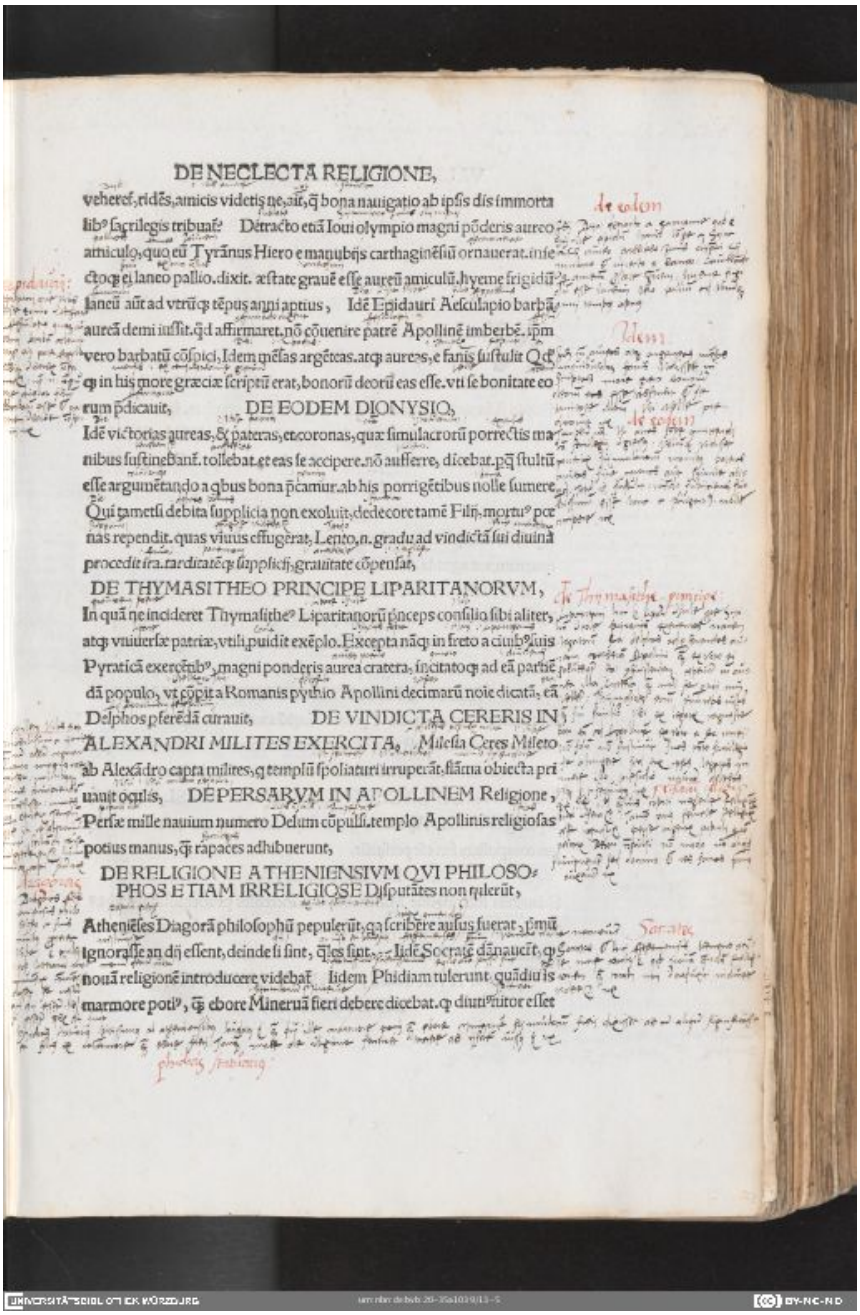

DE NECLECTA RELIGIONE,

veheret, ridēs, amicis videtis ne, ait, q̄ bona nauigatio ab ipsis dis immorta
lib⁹ sacrilegis tribuat? Detracto etiā Ioui olympio magni pōderis aureo
amiculo, quo eū Tyrānus Hiero e manubijs carthaginēsiū ornauerat. inie
ctoq; ei laneo pallio. dixit. æstate grauē esse aureū amiculū. hyeme frigidū
laneū aūt ad vtrūq; tēpus anni aptius, Idē Epidauri Aesculapio barbā
aureā demi iussit. q̄d affirmaret. nō cōuenire patrē Apollinē imberbē. ipm
vero barbatū cōspici, Idem mēsas argēteas. atq; aureas, e fanis sustulit Qd
q; in his more græciæ scriptū erat, bonorū deorū eas esse. vti se bonitate eo
rum p̄dicauit,

DE EODEM DIONYSIO,

Idē victorias aureas, & pateras, et coronas, quæ simulacrorū porrectis ma
nibus sustinebant. tollebat. et eas se accipere. nō aufferre, dicebat. pq̄ stultū
esse argumētando a q̄bus bona p̄camur. ab his porrigētibus nolle sumere
Qui tametsi debita supplicia non exoluit, dedecore tamē Filij, mortu⁹ pœ
nas rependit. quas viuus effugerat, Lento, n. gradu ad vindictā sui diuinā
procedit ira. tarditatēq; supplicij, grauitate cōpensat,

DE THYMASITHEO PRINCIPE LIPARITANORVM,

In quā ne incideret Thymasithe⁹ Liparitanorū p̄nceps consilio sibi aliter,
atq; vniuersæ patriæ, vtili, puidit exēplo. Excepta nāq; in freto a ciuib⁹ suis
Pyraticā exercētib⁹, magni ponderis aurea cratera, incitatoq; ad eā partiē
dā populo, vt cōpit a Romanis pythio Apollini decimarū noie dicatā, eā
Delphos pferēdā curauit,

DE VINDICTA CERERIS IN
ALEXANDRI MILITES EXERCITA, Milesia Ceres Mileto
ab Alexādro capta milites, q templū spoliaturi irruperāt, flāma obiecta pri
uauit oculis,

DE PERSARVM IN APOLLINEM Religione,

Persæ mille nauium numero Delum cōpulsi. templo Apollinis religiosas
potius manus, q̄ rapaces adhibuerunt,

DE RELIGIONE ATHENIENSIVM QVI PHILOSO-
PHOS ETIAM IRRELIGIOSE Disputātes non tulerūt,

Atheniēses Diagorā philosophū pepulerūt, qa scribere ausus fuerat, p̄mū
ignorasse an dij essent, deinde si sint, q̄les sint. Idē Socratē dānauerūt, q̄
nouā religionē introducere videbat. Iidem Phidiam tulerunt quādiu is
marmore poti⁹, q̄ ebore Mineruā fieri debere dicebat. q̄ diuti⁹ nitor esset

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/13-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

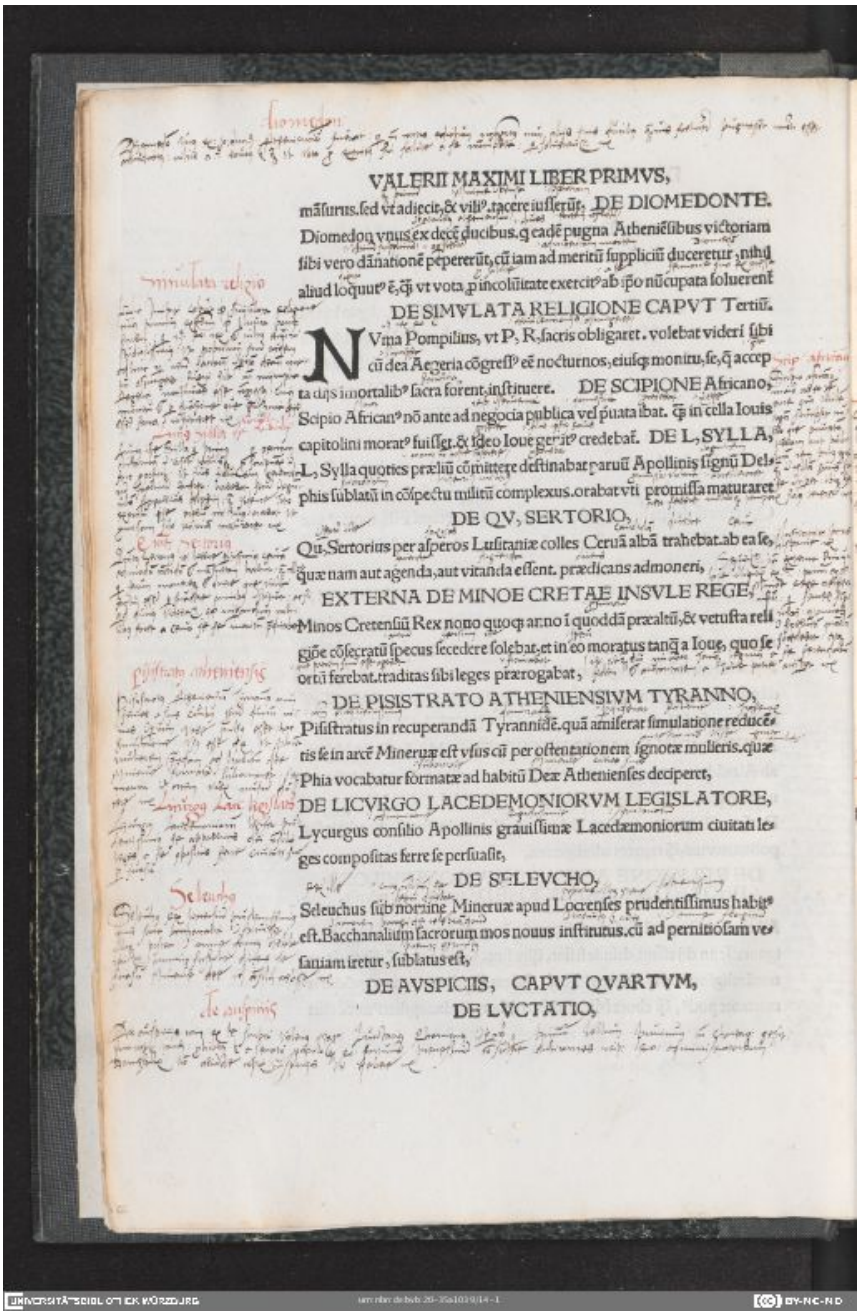

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

mãsurus. sed vt adiecit, & vili⁹. tacere iusserũt. DE DIOMEDONTE.

Diomedon vnus ex decẽ ducibus. q cadẽ pugna Atheniẽsibus victoriam sibi vero dãnationẽ pepererũt, cũ iam ad meritũ suppliciũ duceretur, nihil aliud loquut⁹ ẽ, q̃ vt vota, p incolũitate exercit⁹ ab ip̃o nũcupata soluerent

DE SIMVLATA RELIGIONE CAPVT Tertiũ.

NVma Pompilius, vt P, R, sacris obligaret. volebat videri sibi cũ dea Aegeria cõgress⁹ eẽ nocturnos, eiusq; monitu, se, q̃ accepta dijs imortalib⁹ sacra forent, instituere. DE SCIPIONE Africano,

Scipio African⁹ nõ ante ad negocia publica vel p̃uata ibat. q̃ in cella Iouis capitolini morat⁹ fuisset. & ideo Ioue genit⁹ credebat. DE L, SYLLA,

L, Sylla quoties prælium cõmittere destinabat paruũ Apollinis signũ Delphis sublatũ in cõspectu militũ complexus. orabat vti promissa maturaret

DE QV, SERTORIO,

Qu, Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruã albã trahebat. ab ea se, quæ nam aut agenda, aut vitanda essent. prædicans admoneri,

EXTERNA DE MINOE CRETAE INSVLE REGE,

Minos Cretensiũ Rex nouo quoq; anno ĩ quoddã prælatũ, & vetusta religiõe cõsecratũ specus secedere solebat, et in eo moratus tanq̃ a Ioue, quo se ortũ ferebat. traditas sibi leges prærogabat,

DE PISISTRATO ATHENIENSIVM TYRANNO,

Pisistratus in recuperandã Tyrannidẽ. quã amiserat simulatione reducẽtis se in arcẽ Mineruæ est vsus cũ per ostentationem ignotæ mulieris. quæ Phia vocabatur formatæ ad habitũ Deæ Athenienses deciperet,

DE LICVRGO LACEDEMONIORVM LEGISLATORE,

Lycurgus consilio Apollinis grauissimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit,

DE SELEVCHO,

Seleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrenses prudentissimus habit⁹ est. Bacchanalium sacrorum mos nouus institutus. cũ ad pernitiosam vesaniam iretur, sublatus est,

DE AVSPICIIS, CAPVT QVARTVM,

DE LVCTATIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr de bvb 20-35a10319/14-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

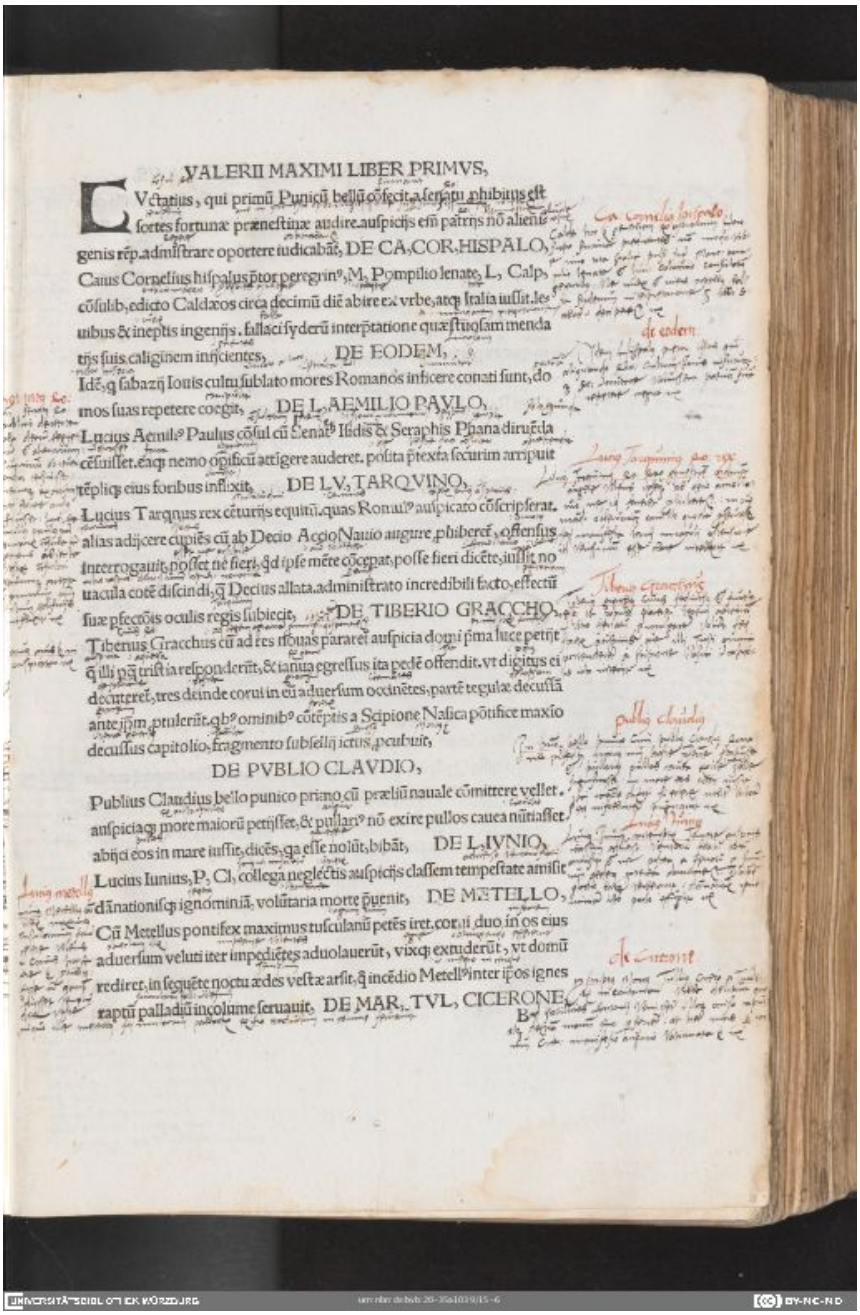

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/15-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

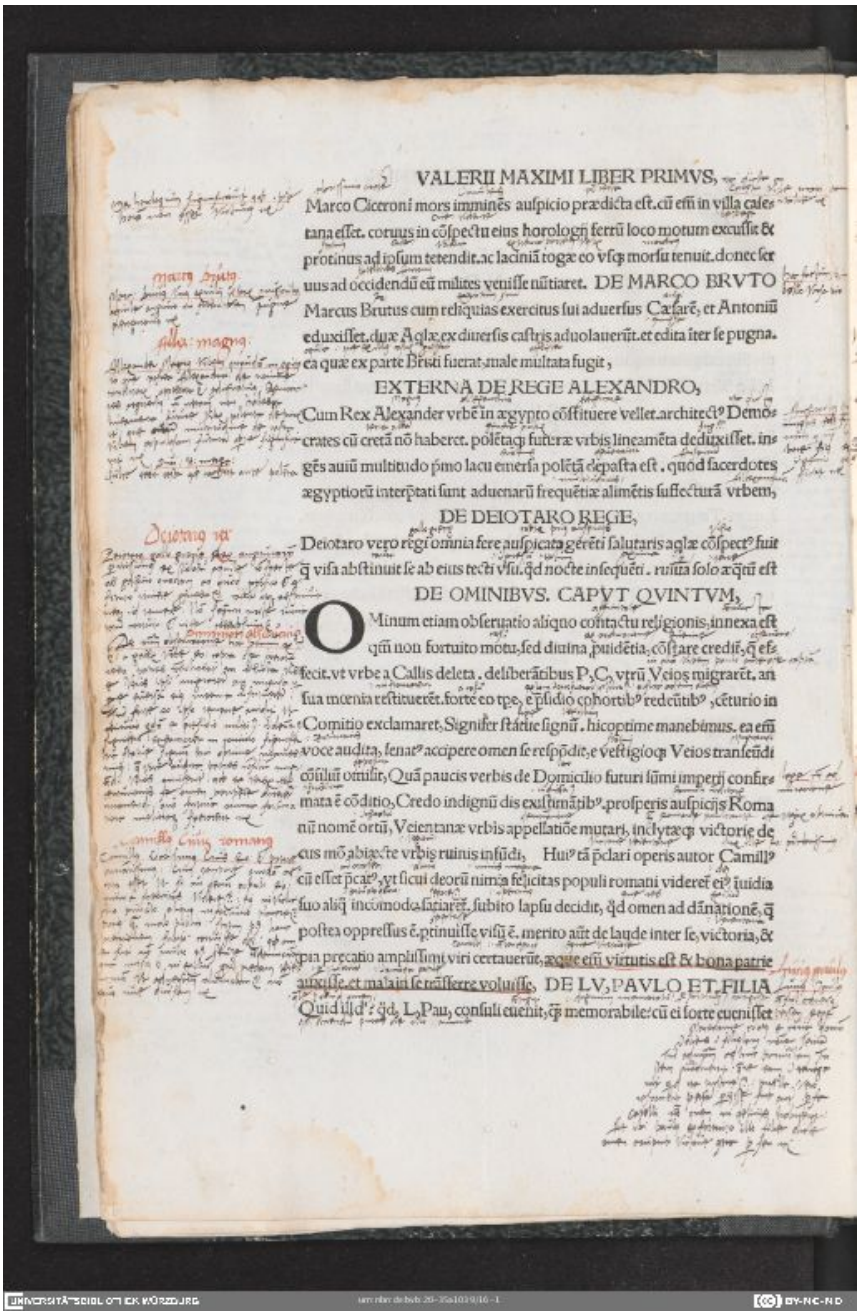

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

Marco Ciceroni mors imminēs auspicio prædicta est. cū eñ in villa caietana esset. coruus in cōspectu eius horologij ferrū loco motum excussit & protinus ad ipsum tetendit. ac laciniā togæ eo vsq; morsu tenuit. donec seruus ad occidendū eū milites venisse nūtiaret. DE MARCO BRVTO

Marcus Brutus cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarē, et Antoniū eduxisset. duæ Aqlæ ex diuersis castris aduolauerūt. et edita iter se pugna. ea quæ ex parte Bruti fuerat, male multata fugit,

EXTERNA DE REGE ALEXANDRO,

Cum Rex Alexander vrbē in ægypto cōstituere vellet. architect⁹ Democrates cū cretā nō haberet. polētaq; futuræ vrbis lineamēta deduxisset. ingēs auiū multitudo p̄mo lacu emersa polētā depasta est. quod sacerdotes ægyptiorū interp̄tati sunt aduenarū frequētiæ alimētis suffecturā vrbem,

DE DEIOTARO REGE,

Deiotaro vero regi omnia fere auspicata gerēti salutaris aqlæ cōspect⁹ fuit q̄ visa abstinuit se ab eius tecti vsu. q̄d nocte insequēti. ruina solo æq̄tū est

DE OMINIBVS. CAPVT QVINTVM,

Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis, innexa est q̄ñ non fortuito motu, sed diuina p̄uidētia, cōstare credit̄, q̄ effecit. vt vrbe a Callis deleta. deliberātibus P, C, vtrū Veios migrarēt. an sua mœnia restituerēt. forte eo tpe, ē p̄sidio cohortib⁹ redeūtib⁹, cēturio in Comitio exclamaret, Signifer stātiæ signū. hic optime manebimus. ea eñ voce audita, senat⁹ accipere omen se respōdit, e vestigioq; Veios transeūdi cōsiliū omisit, Quā paucis verbis de Domicilio futuri sūmi imperij confirmata ē cōditio, Credo indignū dis existimātib⁹. prosperis auspicijs Romanū nomē ortū, Veientanæ vrbis appellatiōe mutari, inclytæq; victorie decus mō abiæcte vrbis ruinis infūdi, Hui⁹ tā p̄clari operis autor Camill⁹ cū esset p̄cat⁹, vt sicui deorū nimia felicitas populi romani videret̄ ei⁹ īuidia suo aliq̄ incōmodo satiarēt. subito lapsu decidit, q̄d omen ad dānationē, q̄ postea oppressus ē. ptinuisse visū ē. merito aūt de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissimi viri certauerūt, æque eñ virtutis est & bona patrie auxisse. et malaiis se trāsferre voluisse, DE LV, PAVLO ET FILIA

Quid illd'? q̄d, L, Pau, consuli euenit, q̄ memorabile? cū ei sorte euenisset

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr de bvb 20-35a10319/16-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

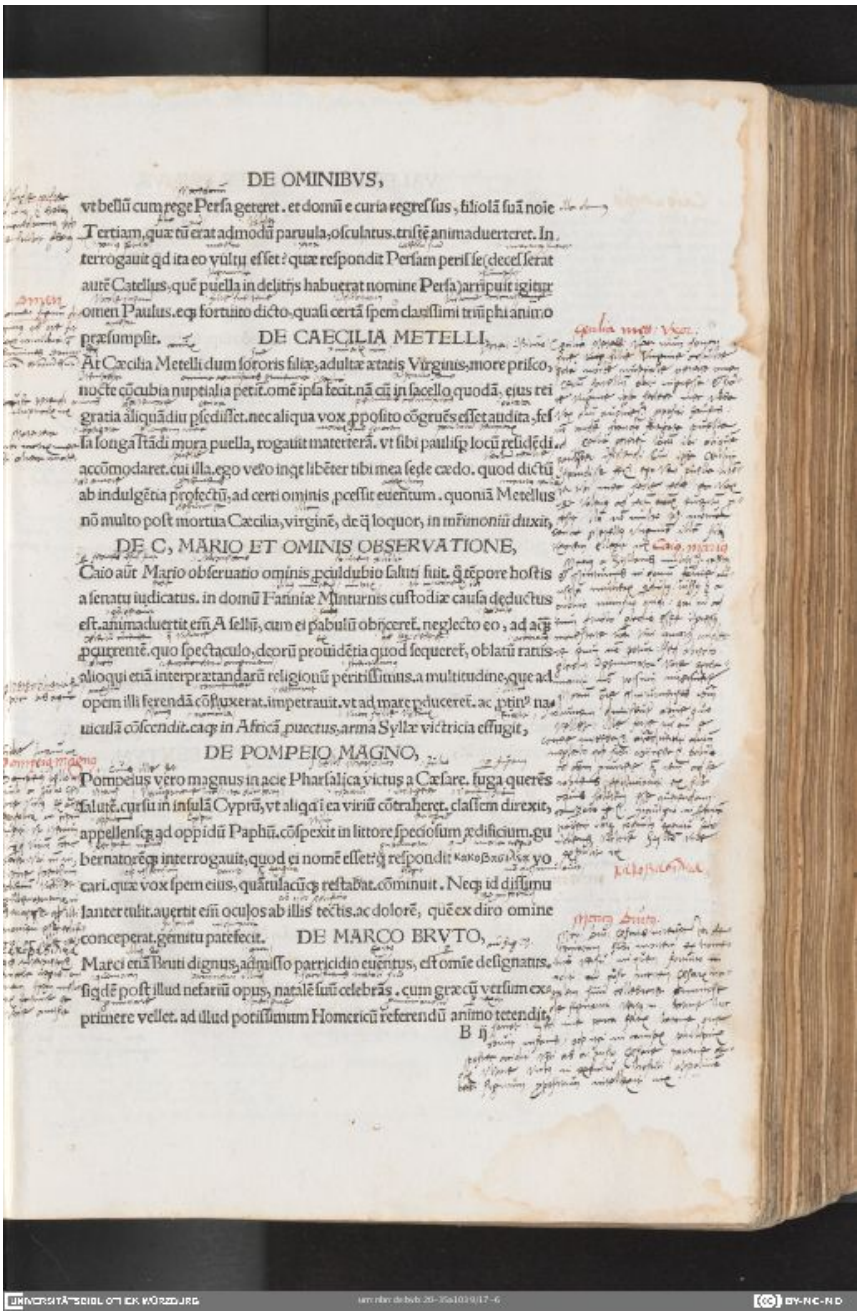

DE OMINIBVS,

vt bellũ cum rege Persa geteret. et domũ e curia regressus, filiolã suã noie Tertiam, quæ tũ erat admodũ paruula, osculatus. tristẽ animaduerteret. Interrogauit qd ita eo vultu esset? quæ respondit Persam perisse (decesserat autẽ Catellus, quẽ puella in delitijs habuerat nomine Persa) arripuit igitur omen Paulus. eq; fortuito dicto, quasi certã spem clarissimi triũphi animo præsumpsit.

DE CAECILIA METELLI,

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis Virginis, more prisco, nocte cũcubia nuptialia petit. omẽ ipsa fecit. nã cũ in sacello quodã, eius rei gratia aliquãdiu psedisset. nec aliqua vox ꝓposito cõgruẽs esset audita, fessa longa stãdi mora puella, rogauit materterã. vt sibi paulisp locũ residẽdi accõmodaret. cui illa. ego vero inqt libẽter tibi mea sede cædo. quod dictũ ab indulgẽtia profectũ, ad certi ominis ꝓcessit euentum. quoniã Metellus nõ multo post mortua Cæcilia, virginẽ, de q̃ loquor, in mr̃imoniũ duxit,

DE C, MARIO ET OMINIS OBSERVATIONE,

Caio aũt Mario obseruatio ominis ꝓculdubio saluti fuit. q̃ tẽpore hostis a senatu iudicatus. in domũ Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus est. animaduertit eñ A sellũ, cum ei pabulũ obijceret. neglecto eo, ad aq̃ ꝓcurrentẽ. quo spectaculo, deorũ prouidẽtia quod sequeret, oblatũ ratus alioqui etiã interpretandarũ religionũ peritissimus. a multitudine, que ad opem illi ferendã cõfluxerat. impetrauit. vt ad mare ꝓduceret. ac ꝓtin⁹ nauiculã cõscendit. eaq; in Africã ꝓuectus, arma Syllæ victricia effugit,

DE POMPEIO MAGNO,

Pompeius vero magnus in acie Pharsalica victus a Cæsare. fuga querẽs salutẽ. cursu in insulã Cyprũ, vt aliqã i ea viriũ cõtraheret. classem direxit, appellensq; ad oppidũ Paphũ. cõspexit in littore speciosum ædificium. gubernatorẽq; interrogauit, quod ei nomẽ esset? q̃ respondit κακοβασιλεα vocari. quæ vox spem eius, quãtulacũq; restabat. cõminuit. Neq; id dissimulanter tulit. auertit eñ oculos ab illis tectis. ac dolorẽ, quẽ ex diro omine conceperat. gemitu patefecit.

DE MARCO BRVTO,

Marci etiã Bruti dignus, admisso parricidio euentus, est omie designatus. siqdẽ post illud nefariũ opus, natalẽ suũ celebrãs. cum græcũ versum exprimere vellet. ad illud potissimum Homericũ referendũ animo tetendit,

B ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/17-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

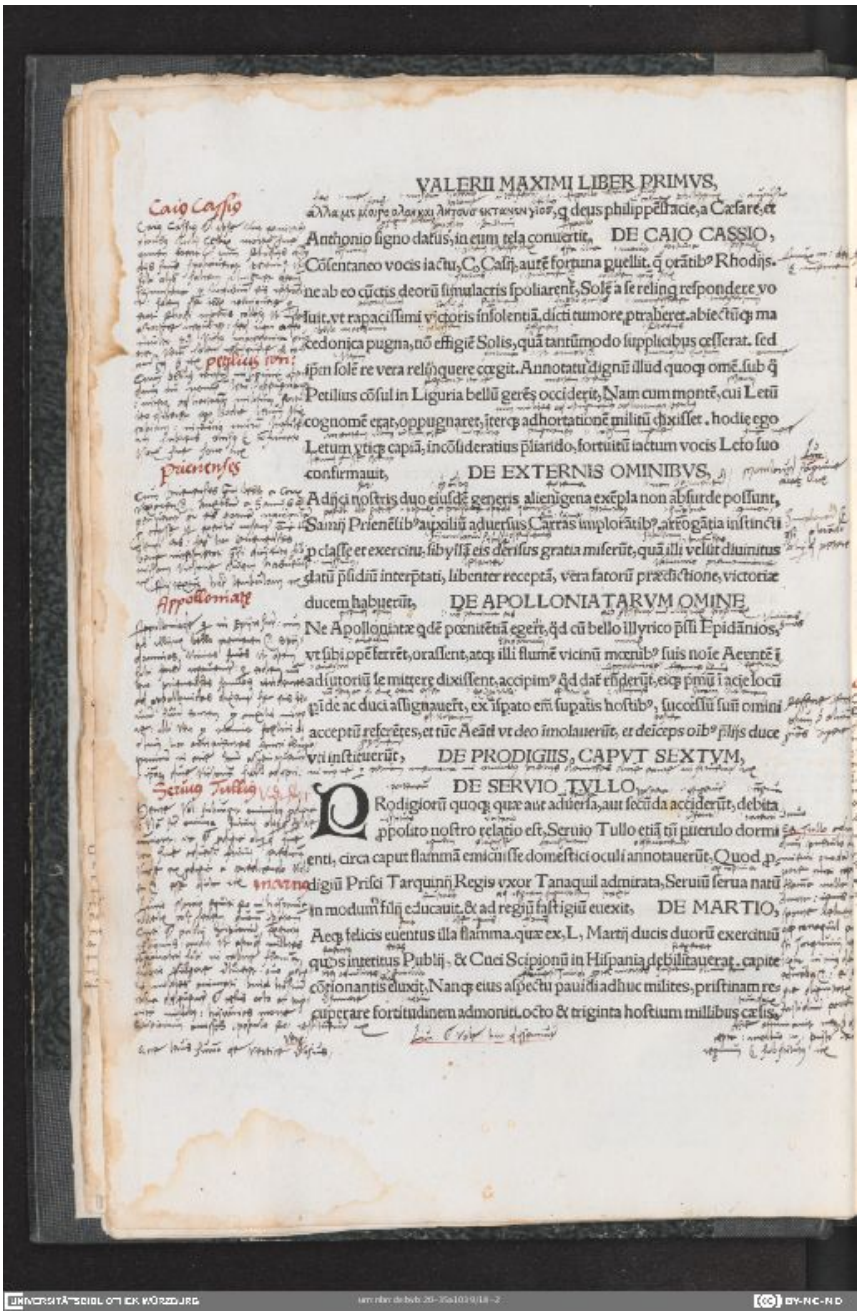

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

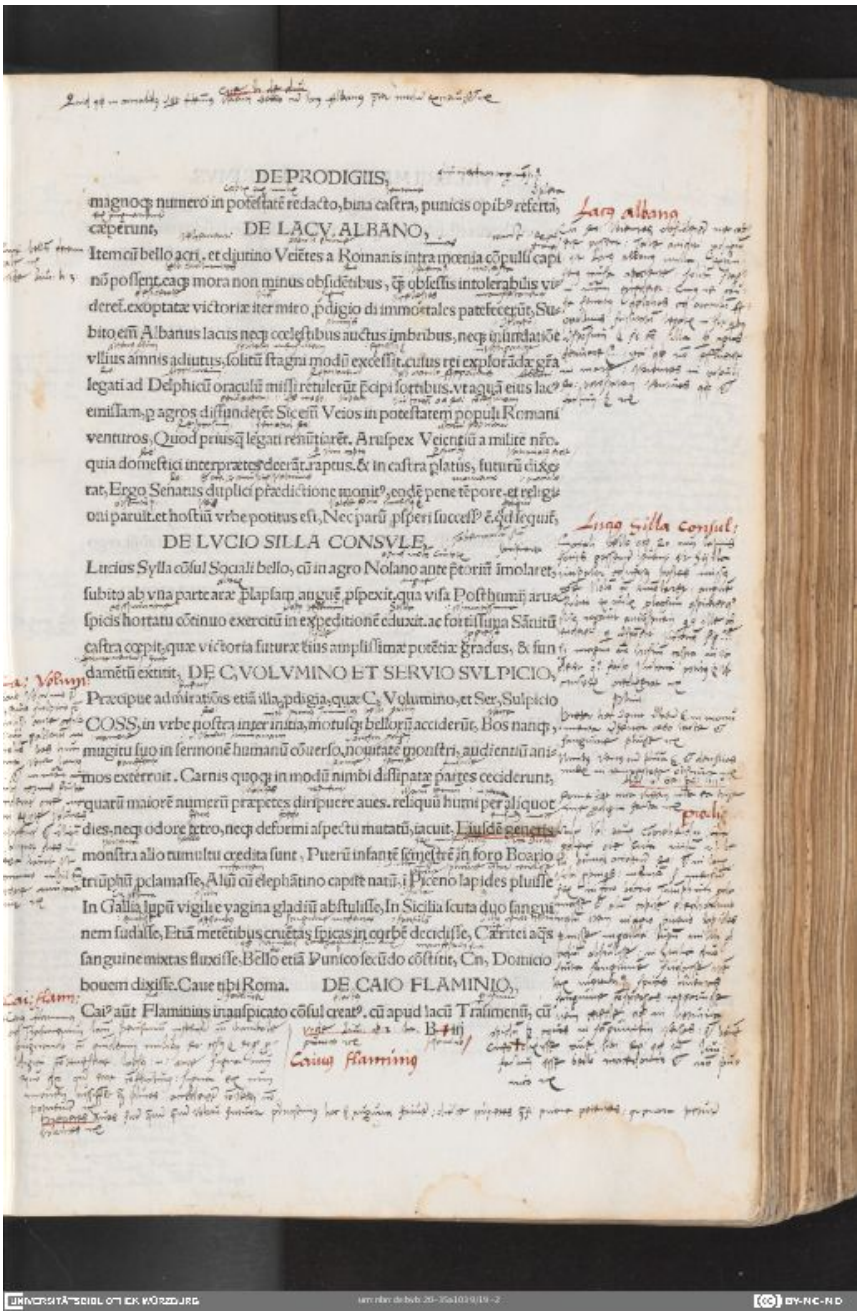

DE PRODIGIIS.

magnoꝝ numero in potestatē redacto, buna castra, punicis opib⁹ referta, cæperunt,

DE LACV ALBANO.

Item cū bello acri, et diutino Veientes a Romanis intra mœnia cōpulsi capi nō possent, eaꝝ mora non minus obsidētibus, q̄ obsessis intolerabilis videret. exoptatæ victoriæ iter nitro, pdigio di immortales patefecerūt. Subito enī Albanus lacus neq; ecclesiubus auctus imbribus, neq; inundatiōe vllius amnis adiutus, solitū stagni modū excessit. cuius rei explorādæ gratia legati ad Delphicū oraculū missi retulerūt ꝑcipi sortibus. vtaguā eius lacus emissam, p agros diffunderēt. Siceū Veios in potestatem populi Romani venturos. Quod priusq̄ legati renūtiarēt. Aruspex Veientiū a milite nro. quia domestici interpretes deerāt, rapt⁹. & in castra platus, futurū dixerat. Ergo Senatus duplici prædictione monit⁹, eodē pene tēpore. et religioni paruit. et hostiū vrbe potitus est. Nec parū pſperi successꝰ ēē sequi.

DE LVCIO SILLA CONSVLE.

Lucius Sylla cōsul Sociali bello, cū in agro Nolano ante ꝓtoriū immolaret, subito ab vna parte aræ ꝓlapsam anguē pspexit, qua visa Posthumij aruspicis hortatu cōtinuo exercitū in expeditionē eduxit. ac fortissima Samitū castra cepit, quæ victoria futuræ eius amplissimæ potētiæ gradus, & fun damētū extitit.

DE C. VOLVMINO ET SERVIO SVLPICIO.

Præcipue admirationis etiā illa pdigia, quæ C. Volumino, et Ser. Sulpicio COSS. in vrbe nostra inter initia motus q; bellorū acciderūt. Bos nanq; mugitu suo in sermonē humanū cōuersa, nouitate monstri, audientiū animos exterruit. Carnis quoq; in modū nimbi dissipatæ partes ceciderunt, quarū maiorē numerū præpetes diripuere aues. reliquū humi per aliquot dies, neq; odore vllo, neq; deformi aspectu mutatū, iacuit. Eiusdē generis monstra alio tumultu credita sunt. Puerū infantē semestrē in foro Boario triūphū pclamasse. Aliū cū elephātino capite natū. i Piceno lapides pluisse. In Gallia lupū vigilē vagina gladiū abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiā metentibus cruētas spicas in corbē decidisse. Cæritei aqs sanguine mixtas fluxisse. Bello etiā Punico secūdo cōstitit. Cn. Domitio bouem dixisse. Caue tibi Roma.

DE CAIO FLAMINIO.

Caiꝰ aūt Flaminius inauspicato cōsul creatꝰ. cū apud lacū Trasimenū, cū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

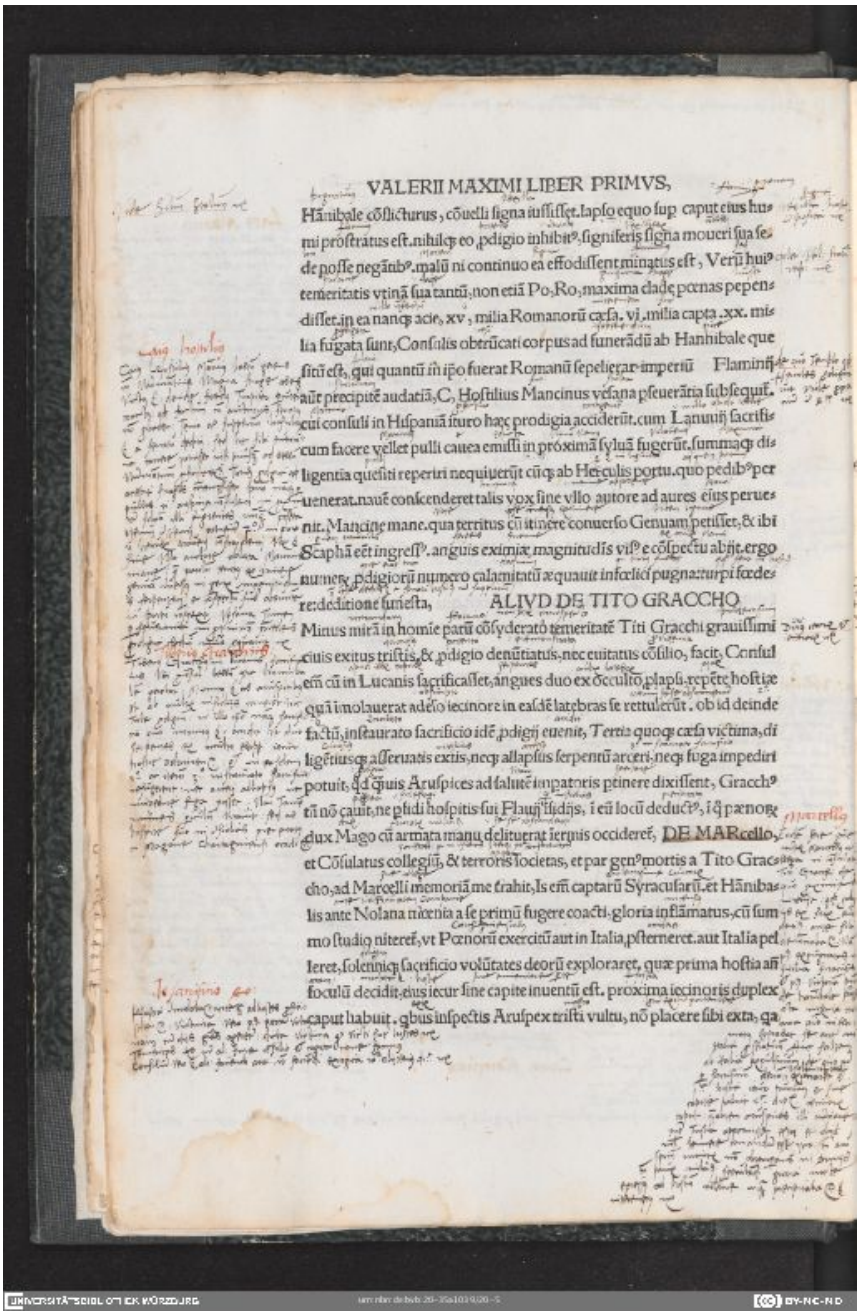

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

Hānibale cōflicturus, cōuelli signa iussisset. lapso equo sup caput eius humi prostratus est. nihilq; eo ꝓdigio inhibit⁹. signiferis signa moueri sua sede posse negātib⁹. malū ni continuo ea effodissent minatus est, Verū hui⁹ temeritatis vtinā sua tantū, non etiā Po, Ro, maxima clade pœnas pependisset. in ea nanq; acie, xv, milia Romanorū cæsa. vi. milia capta. xx. milia fugata sunt, Consulis obtrūcati corpus ad funerādū ab Hannibale quesitū est, qui quantū in ipo fuerat Romanū sepeliegar imperiū Flaminij aūt precipitē audatiā, C, Hostilius Mancinus vesana pseuerātia subsequit. cui consuli in Hispaniā ituro hæc prodigia acciderūt. cum Lanuuij sacrificum facere vellet pulli cauea emissi in proximā syluā fugerūt. summaq; diligentia quesiti reperiri nequiuerūt cūq; ab Herculis portu. quo pedib⁹ peruenerat. nauē conscenderet talis vox sine vllo autore ad aures eius peruenit. Mancine mane. qua territus cū itinere conuerso Genuam petisset, & ibi Scaphā eēt ingress⁹. anguis eximiæ magnitudis vis⁹ e cōspectu abijt. ergo numer⁹ ꝓdigiorū numero calamitatū æquauit infœlici pugna: turpi fœdere: deditione funesta,

ALIVD DE TITO GRACCHO

Minus mirā in homie parū cōsyderato temeritatē Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & ꝓdigio denūtiatus, nec euitatus cōsilio, facit, Consul eñ cū in Lucanis sacrificasset, angues duo ex ōcculto ꝓlapsi, repēte hostiæ quā imolauerat adeso iecinore in easdē latebras se rettulerūt. ob id deinde factū, instaurato sacrificio idē ꝓdigij euenit, Tertia quoq; cæsa victima, diligētiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentū arceri, neq; fuga impediri potuit, q̄d q̄uis Aruspices ad salutē imꝑatoris ꝑtinere dixissent, Gracch⁹ tā nō cauit, ne ꝑfidi hospitis sui Flauij Isidijs, i eū locū deduct⁹, i q̄ pænor⁹ dux Mago cū armata manu delituerat iermis occideret, DE MARcello, et Cōsulatus collegiū, & terroris societas, et par gen⁹ mortis a Tito Graccho, ad Marcelli memoriā me trahit, Is eñ captarū Syracusarū. et Hānibalis ante Nolana mœnia a se ꝑimū fugere coacti. gloria inflāmatus, cū summo studio niteret, vt Pœnorū exercitū aut in Italia ꝓsterneret. aut Italia pelleret, solenniq; sacrificio volūtates deorū exploraret, quæ prima hostia añ foculū decidit, eius iecur sine capite inuentū est. proxima iecinoris duplex caput habuit. q̄bus inspectis Aruspex tristi vultu, nō placere sibi exta, qa

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

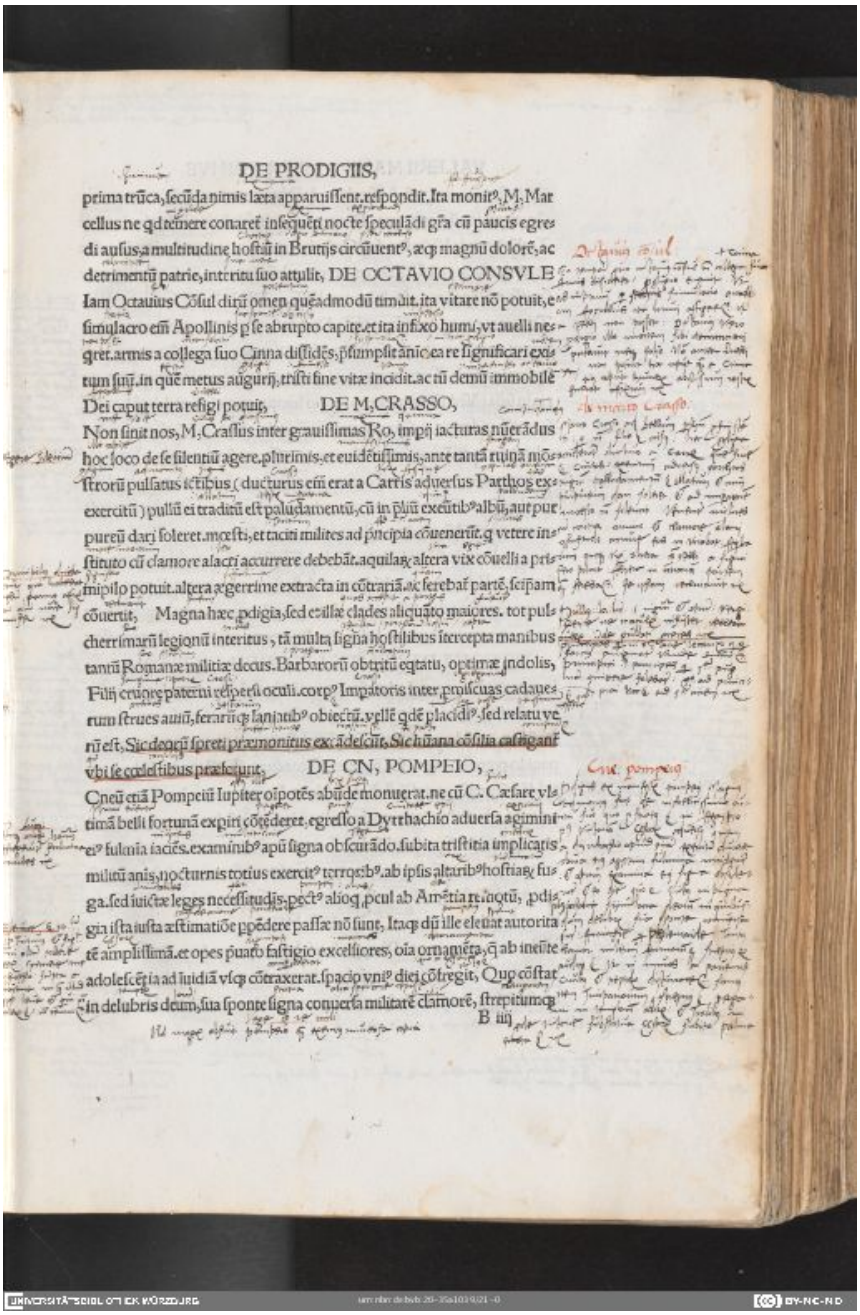

DE PRODIGIIS,

prima trūca, secūda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monit⁹, M. Marcellus ne qd temere conaret insequēti nocte speculādi gr̄a cū paucis egredi ausus, a multitudine hostiū in Brutijs circūuent⁹, æq; magnū dolorē, ac detrimentū patrie, interitu suo attulit, DE OCTAVIO CONSVLE

Iam Octauius Cōsul dirū omen quēadmodū timuit. ita vitare nō potuit, e simulacro eiū Apollinis p se abrupto capite. et ita infixo humi, vt auelli nequeret. armis a collega suo Cinna dissidēs, p̄sumpsit ānīo ea re significari exitum suū. in quē metus augurij, tristi fine vitæ incidit. ac tū demū immobile Dei caput terra refigi potuit,

DE M. CRASSO,

Non sinit nos, M. Crassus inter grauissimas Ro, impij iacturas nūerādus hoc loco de se silentiū agere. plurimis, et euidētissimis, ante tantā ruinā mōstrorū pulsatus ictibus (ducturus eiū erat a Carris aduersus Parthos exercitū) pullū ei traditū est paludamentū, cū in p̄liū exeūtib⁹ albū, aut purpureū dari soleret. mœsti, et taciti milites ad p̄ncipia cōuenerūt. q vetere instituto cū clamore alacri accurrere debebāt. aquilaq; altera vix cōuelli a primipilo potuit. altera ægerrime extracta in cōtrariā. ac ferebat partē, scip̄am cōuertit, Magna hæc p̄digia, sed et illæ clades aliquāto maiores. tot pulcherrimarū legionū interitus, tā multa signa hostilibus ītercepta manibus tantū Romanæ militiæ decus. Barbarorū obtritū eqtatu, optimæ indolis, Filij cruore paterni respersi oculi. corp⁹ Impatoris inter p̄miscuas cadauerum strues auiū, ferarūq; laniatib⁹ obiectū. vellē qdē placidi⁹. sed relatu verū est, Sic deorū spreti præmonitus excādescūt, Sic hūana cōsilia castigant vbi se cœlestibus præfecerunt,

DE CN. POMPEIO,

Cneū etiā Pompeiū Iupiter oīpotēs abūde monuerat. ne cū C. Cæsare vltimā belli fortunā expiri cōtēderet. egresso a Dyrrhachio aduersa agimini ei⁹ fulmīa iaciēs. examinib⁹ apū signa obscurādo. subita tristitia implicatis militū anis, nocturnis totius exercit⁹ terroribus. ab ipsis altarib⁹ hostiaq; fuga. sed iuictæ leges necessitudīs. pect⁹ alioq; p̄cul ab Amētia remotū, p̄digia ista iusta æstimatiōe p̄pēdere passæ nō sunt, Itaq; dū ille eleuat autoritatē amplissimā. et opes p̄uato fastigio excelsiores, oīa ornamēta, q̄ ab ineūte adolescētia ad īuidiā vsq; cōtraxerat. spacio vni⁹ diei cōfregit, Quo cōstat in delubris deum, sua sponte signa conuersa militarē clamorē, strepitumq;

B iiij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

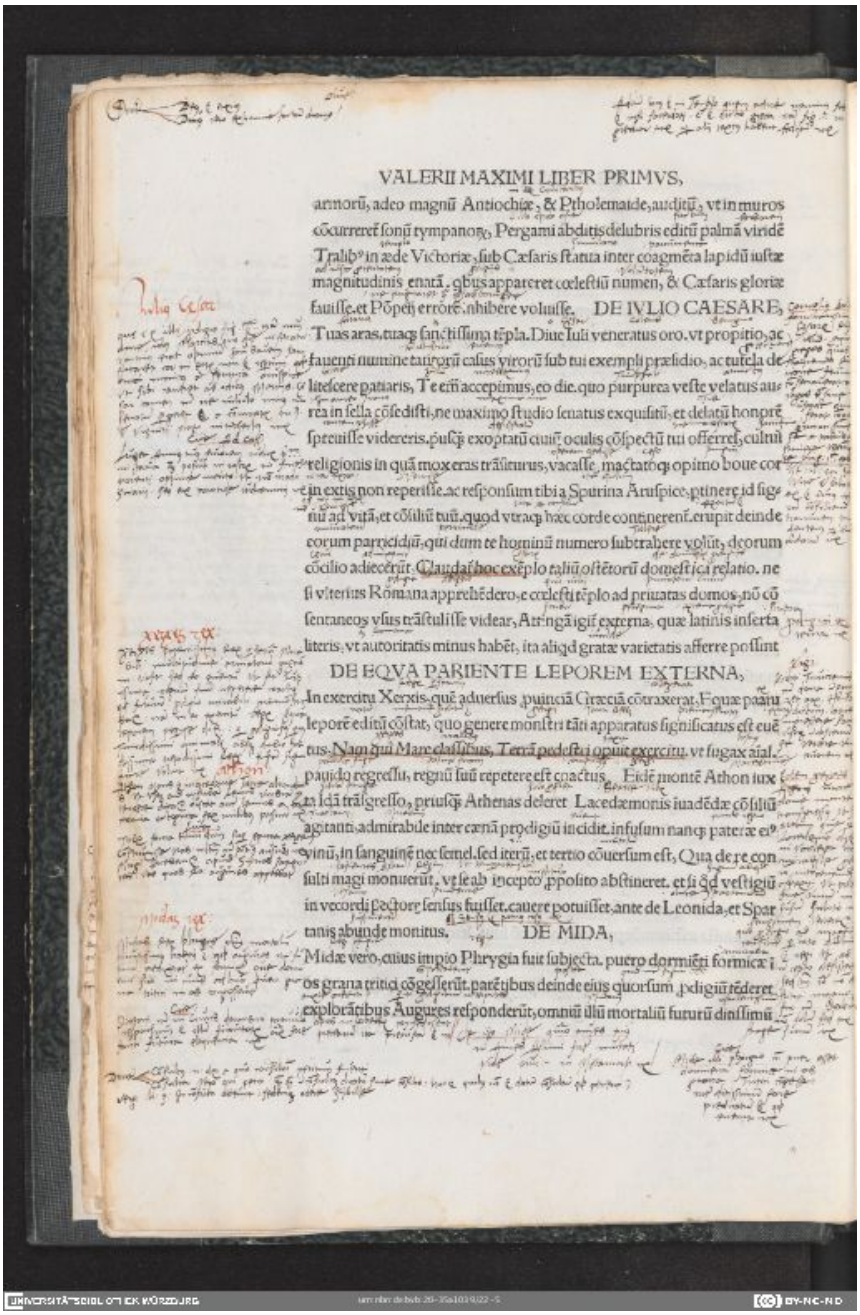

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

armorū, adeo magnū Antiochiæ, & Ptholemaide, auditū, vt in muros
cōcurrere ſonū tympanorū, Pergami abdatis delubris editū palmā viridē
Tralib⁹ in æde Victoriæ, ſub Cæſaris ſtatua inter coagmēta lapidū iuſtæ
magnitudinis enatā, quibus appareret cœleſtiū numen, & Cæſaris gloriæ
fauiſſe, et Pōpeij errorē inhibere voluiſſe. DE IVLIO CAESARE,
Tuas aras, tuaq; ſanctiſſima tēpla, Diue Iuli veneratus oro, vt propitio, ac
fauenti numine tantorū caſus virorū ſub tui exempli præſidio, ac tutela de-
litescere patiaris, Te enī accepimus, eo die, quo purpurea veſte velatus aus
rea in ſella cōſediſti, ne maximo ſtudio ſenatus exquiſitū, et delatū honorē
ſpreuiſſe videreris, pulcq; exoptatū cuiuſ oculis cōſpectū tui offerrēt, cultū
religionis in quā moxeras trāſiturus, vacaſſe, mactatoq; opimo boue cor
ē in extis non reperiſſe, ac reſponſum tibi a Spurina Aruſpice, ptinere id ſig-
nū ad vitā, et cōſiliū tuū, quod vtraq; hæc corde continerēt. erupit deinde
eorum parricidū, qui dum te hominū numero ſubtrahere volūt, deorum
cōcilio adiecerūt. Claudat hoc exēplo taliū oſtētorū domeſtica relatio. ne
ſi vſterius Romana apprehēdero, e cœleſti tēplo ad priuatas domos, nō cō
ſentaneos vſus trāſtuliſſe videar, Attingā igit externa, quæ latinis inſerta
literis, vt autoritatis minus habēt, ita aliqd gratæ varietatis afferre poſſint

DE EQVA PARIENTE LEPOREM EXTERNA,

In exercitu Xerxis, quē aduerſus paucā Græciā cōtraxerat, Equæ pariu
leporē editū cōſtat, quo genere monſtri tāti apparatus ſignificatus eſt euē
tus. Nam qui Mare claſſibus, Terrā pedeſtri opiuit exercitu, vt fugax aial,
pauido regreſſu, regnū ſuū repetere eſt coactus. Eidē montē Athon iux
ta idā trālgreſſo, priuſq; Athenas deleret Lacedæmonis iuadēdæ cōſiliū
agitanti, admirabde inter cœnā prodigiū incidit. infuſum nanq; pateræ ei⁹
vinū, in ſanguinē nec ſemel, ſed iterū, et tertio cōuerſum eſt, Qua de re con
ſulti magi monuerūt, vt ſe ab incepto ꝓpoſito abſtineret. et ſi ꝺ veſtigiū
in vecordi pectore ſenſus fuiſſet, cauere potuiſſet ante de Leonida, et Spar
tanis abunde monitus. DE MIDA,
Midæ vero, cuius impio Phrygia fuit ſubjecta, puero dormienti formicæ i
os grana tritici cōgeſſerūt. parentibus deinde eius quorſum ꝓdigiū rēderet
exploratibus Augures reſponderūt, omnū illū mortaliū futurū diuiſſimū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rlibr de bell 20-35a1019,022-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

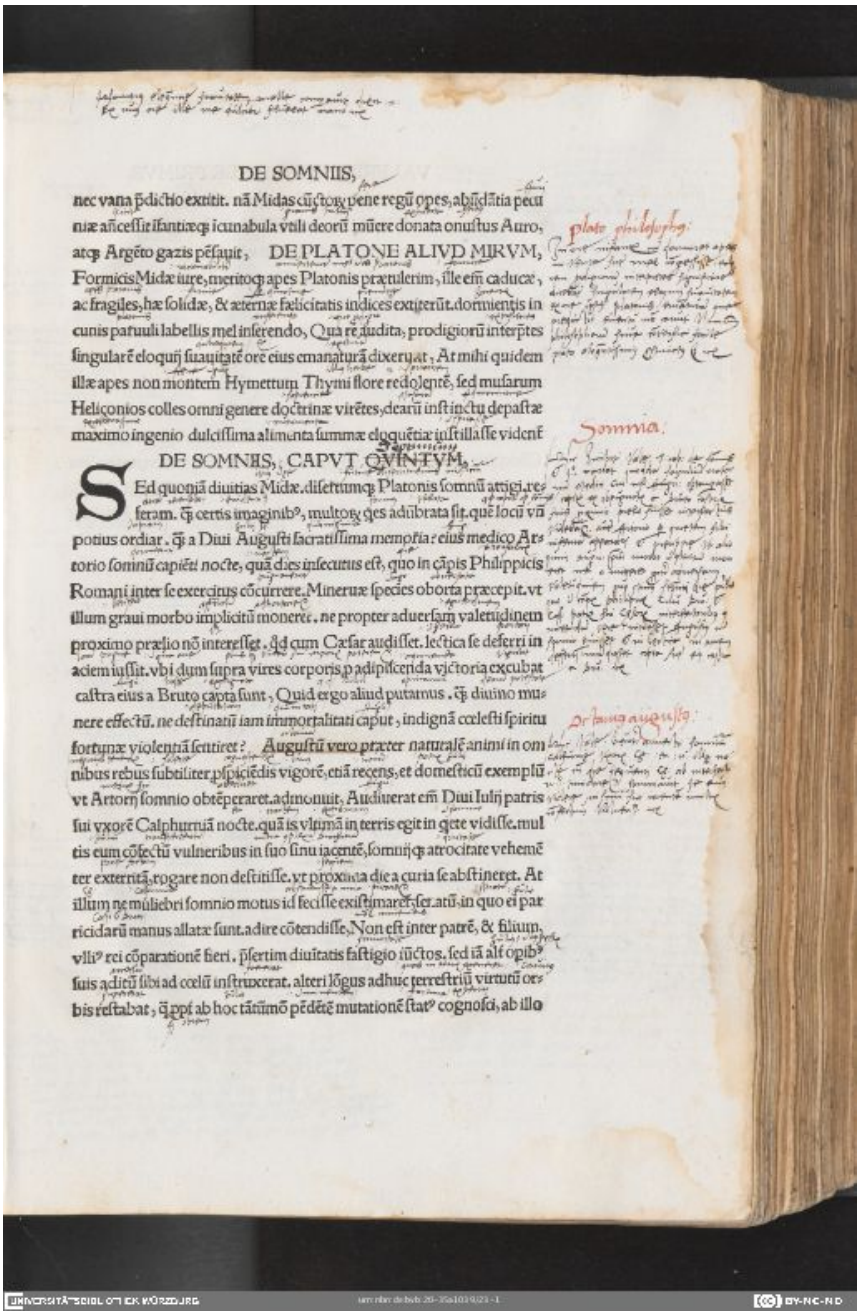

DE SOMNIIS,

nec vana p̄dictio extitit. nā Midas cūctorꝝ pene regū opes, abūdātia pecu
niæ añcessit ifantiæq; icunabula vtili deorū mūere donata onustus Auro,
atq; Argēto gazis pēsauit, DE PLATONE ALIVD MIRVM,
Formicis Midæ iure, meritoq; apes Platonis prætulerim, ille em̄ caducæ,
ac fragiles, hæ solidæ, & æternæ fælicitatis indices extiterūt. dormientis in
cunis patuuli labellis mel inserendo, Qua re audita, prodigiorū interp̄tes
singularē eloquij suauitatē ore eius emanaturā dixerunt, At mihi quidem
illæ apes non montem Hymettum Thymi flore redolentē, sed musarum
Heliconios colles omni genere doctrinæ virētes, dearū instinctu depastæ
maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquētiæ instillasse vident

DE SOMNIIS, CAPVT QVINTVM,

SEd quoniā diuitias Midæ. disertumq; Platonis somnū attigi. re-
feram. q̄ certis imaginib⁹, multorꝝ qes adūbrata sit. quē locū vn̄
potius ordiar. q̄ a Diui Augusti sacratissima memoria? eius medico Ar-
torio somnū capiēti nocte, quā dies insecutus est, quo in cāpis Philippicis
Romani inter se exercitus cōcurrere. Mineruæ species oborta præcepit. vt
illum graui morbo implicitū moneret. ne propter aduersam valetudinem
proximo prælio nō interesset. q̄d cum Cæsar audisset. lectica se deferri in
aciem iussit. vbi dum supra vires corporis p adipiscenda victoria excubat
castra eius a Bruto capta sunt, Quid ergo aliud putamus. q̄ diuino mu-
nere effectū. ne destinatū iam immortalitati caput, indignā cœlesti spiritu
fortunæ violentiā sentiret? Augustū vero præter naturalē animi in om
nibus rebus subtiliter p̄spiciēdis vigorē, etiā recens, et domesticū exemplū
vt Artorij somnio obtēperaret. admonuit, Audiuerat em̄ Diui Iulij patris
sui vxorē Calphurniā nocte. quā is vltimā in terris egit in qete vidisse. mul
tis eum cōfectū vulneribus in suo sinu iacentē, somnijq; atrocitate vehemē
ter exterritā, rogare non destitisse. vt proxima die a curia se abstineret. At
illum ne muliebri somnio motus id fecisse existimaret, seratū, in quo ei par
ricidarū manus allatæ sunt. adire cōtendisse, Non est inter patrē, & filium,
vlli⁹ rei cōparationē fieri. p̄sertim diuitatis fastigio iūctos. sed iā alt opib⁹
suis aditū sibi ad cœlū instruxerat. alteri lōgus adhuc terrestriū virtutū or-
bis restabat, q̄ ꝓpt ab hoc tātūmō pēdētē mutationē stat⁹ cognosci, ab illo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

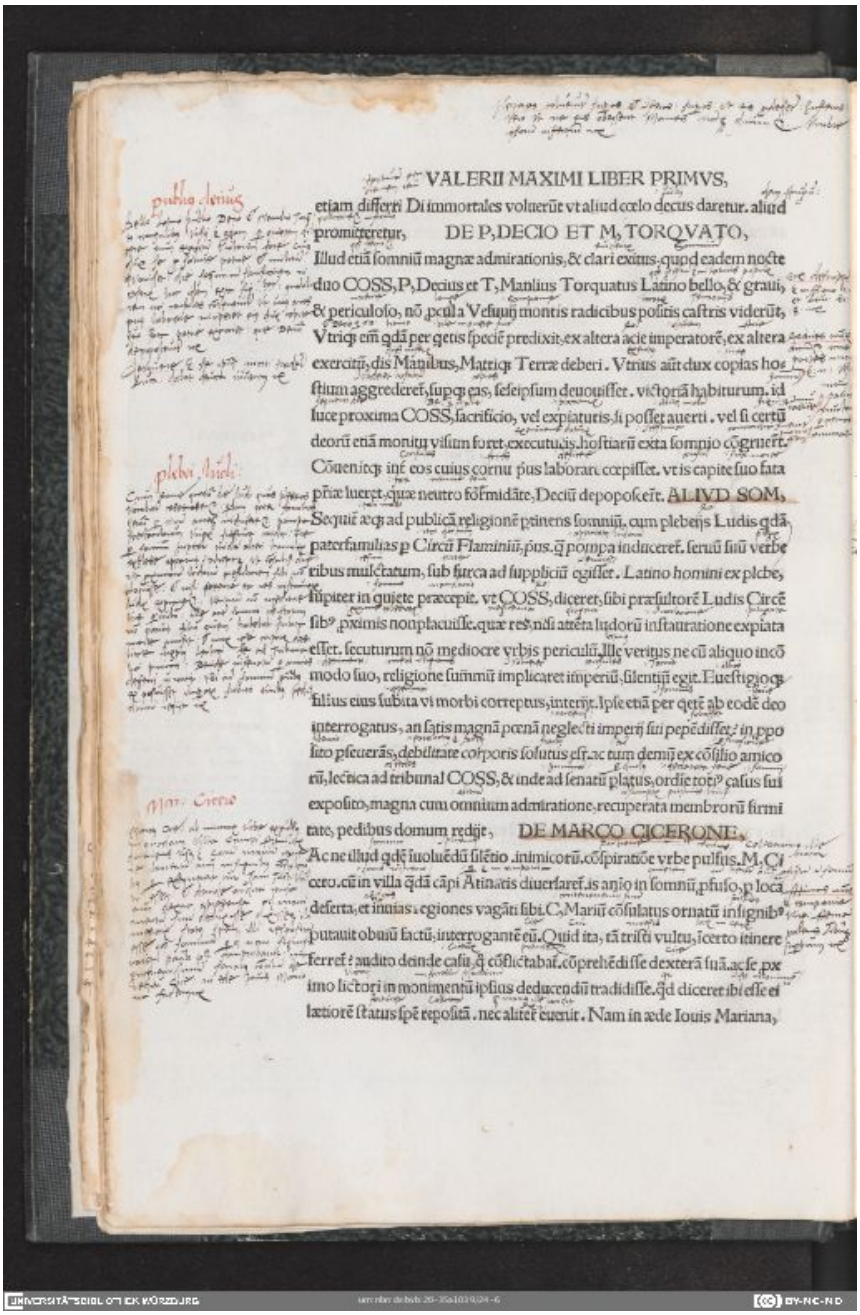

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

etiam differri Di immortales voluerūt vt aliud cœlo decus daretur. aliud promitteretur,

DE P, DECIO ET M, TORQVATO,

Illud etiā somniū magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo COSS, P, Decius et T, Manlius Torquatus Latino bello, & graui, & periculoso, nō ꝓcul a Vesuuij montis radicibus positis castris viderūt, Vtriq; eñ qdā per qetis speciē predixit, ex altera acie imperatorē, ex altera exercitū, dis Manibus, Matriq; Terræ deberi. Vtrius aūt dux copias hostium aggrederet, supq; eas, seseipsum deuouisset. victoriā habiturum. id luce proxima COSS, sacrificio, vel expiaturis, si posset auerti. vel si certū deorū etiā monitu visum foret, executuris, hostiarū exta somnio cōgruerēt. Cōuenitq; inter eos cuius cornu ꝑus laborare cœpisset. vt is capite suo fata pr̄iæ lueret, quæ neutro fōrmidāte, Deciū depoposcerēt. ALIVD SOM,

Sequitur æq; ad publicā religionē ꝑtinens somniū, cum plebeijs Ludis qdā paterfamilias ꝑ Circū Flaminiū, ꝑus. q̄ pompa induceret. seruū suū verberibus mulctatum, sub furca ad suppliciū egisset. Latino homini ex plebe, Iupiter in quiete præcepit. vt COSS, diceret, sibi præsultorē Ludis Circē sib⁹ ꝓximis nonplacuisse. quæ res, nisi attēta ludorū instauratione expiata esset. secuturum nō mediocre vrbis periculū. Ille veritus ne cū aliquo incōmodo suo, religione summū implicaret imperiū, silentiū egit. Euestigioq; filius eius subita vi morbi correptus, interijt. Ipse etiā per qetē ab eodē deo interrogatus, an satis magnā pœnā neglecti imperij sui pepēdisset: in ꝓposito ꝑseuerās, debilitate corporis solutus est. ac tum demū ex cōsilio amicorū, lectica ad tribunal COSS, & inde ad senatū platus, ordie toti⁹ casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorū firmitate, pedibus domum redijt,

DE MARCO CICERONE,

Ac ne illud qdē iuoluēdū silētio. inimicorū. cōspiratiōe vrbe pulsus. M. Cicero. cū in villa q̄dā cāpi Ātinatis diuersaret. is anio in somnū ꝓfuso, ꝑ loca deserta, et inuias regiones vagāti sibi. C. Mariū cōsulatus ornatū insignib⁹ putauit obuiū factū, interrogantē eū. Quid ita, tā tristi vultu, īcerto itinere ferret? audito deinde casu, q̄ cōflictabat. cōprehēdisse dexterā suā. ac se ꝓximo lictori in monimentū ipsius deducendū tradidisse. q̄d diceret ibi esse ei lætiorē status spē repositā. nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

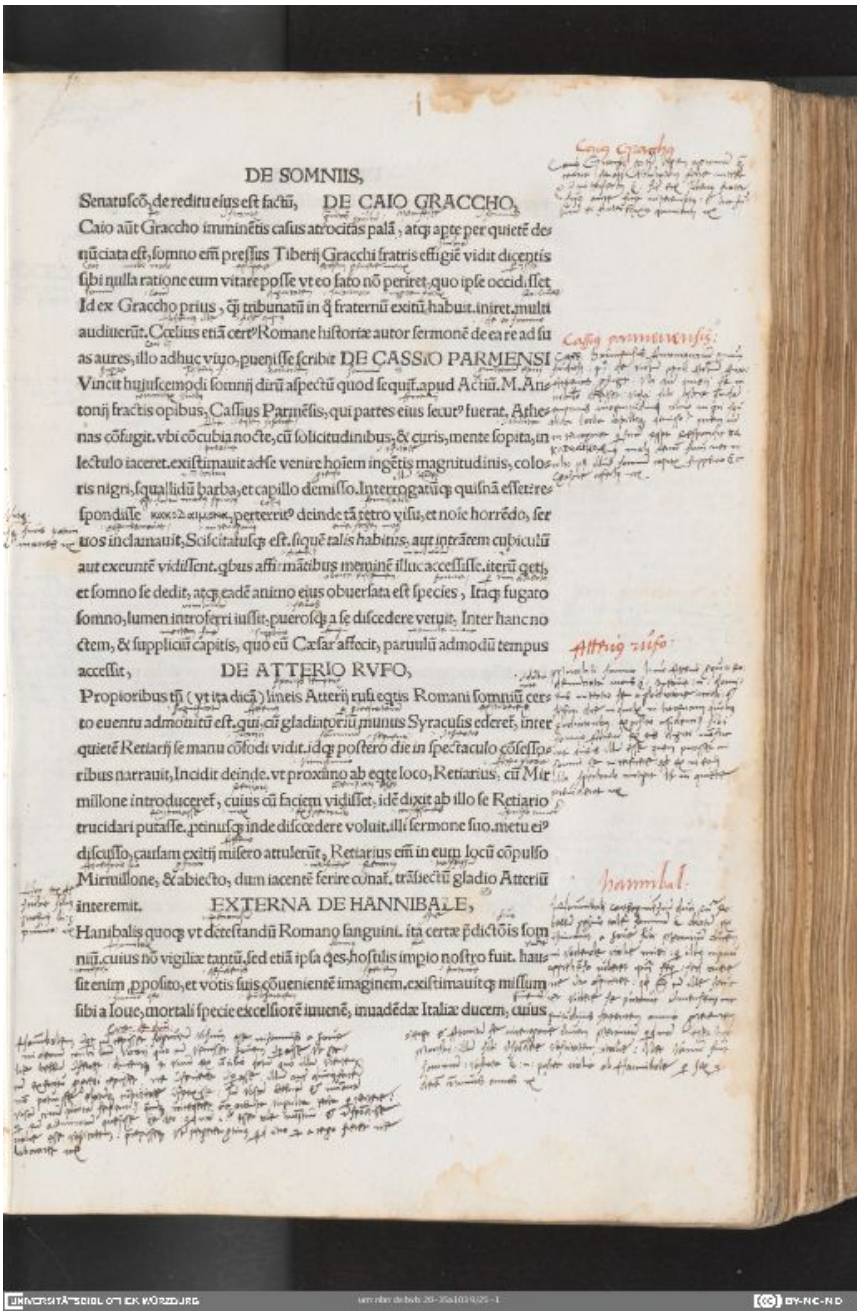

DE SOMNIIS,

Senatuscõ, de reditu eius est factũ, DE CAIO GRACCHO,

Caio aũt Graccho imminẽtis casus atrocitas palã, atq; apte per quietẽ denũciata est, somno eñ pressus Tiberij Gracchi fratris effigiẽ vidit dicentis sibi nulla ratione eum vitare posse vt eo fato nõ periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, q̃ tribunatũ in q̃ fraternũ exitũ habuit, iniret, multi audiuerũt. Cœlius etiã certꝰ Romane historiæ autor sermonẽ de ea re ad suas aures, illo adhuc viuo, puenisse scribit DE CASSIO PARMENSI

Vincit hujuscemodi somnij dirũ aspectũ quod sequit. apud Actiũ. M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmẽsis, qui partes eius secutꝰ fuerat, Athenas cõfugit. vbi cõcubia nocte, cũ solicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iaceret. existimauit ad se venire hoĩem ingẽtis magnitudinis, coloris nigri, squallidũ barba, et capillo demisso. Interrogatũq; quisnã esset: respondisse κακοδαίμονα, perterritꝰ deinde tã tetro visu, et noĩe horrẽdo, seruos inclamauit, Sciscitatusq; est. siquẽ talis habitus, aut intrãtem cubiculũ aut exeuntẽ vidissent. qbus affirmãtibus meminẽ illuc accessisse. iterũ qeti, et somno se dedit, atq; eadẽ animo eius obuersata est species, Itaq; fugato somno, lumen introferri iussit, puerosq; a se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & supplicũ capitis, quo eũ Cæsar affecit, paruulũ admodũ tempus accessit, DE ATTERIO RVFO,

Propioribus tñ (vt ita dicã) lineis Atterij rufi eqtis Romani somniũ certo euentu admonitũ est. qui, cũ gladiatoriũ munus Syracusis ederet, inter quietẽ Retiarij se manu cõfodi vidit. idq; postero die in spectaculo cõfessoribus narrauit, Incidit deinde. vt proximo ab eqte loco, Retiarius, cũ Mirmillone introduceret, cuius cũ faciem vidisset, idẽ dixit ab illo se Retiario trucidari putasse. ꝑtinusq; inde discedere voluit. illi sermone suo. metu eiꝰ discusso, causam exitij misero attulerũt, Retiarius eñ in eum locũ cõpulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentẽ ferire conat. trãsiectũ gladio Atteriũ interemit. EXTERNA DE HANNIBALE,

Hanibalis quoq; vt detestandũ Romano sanguini. ita certæ ꝑdictõis somniũ. cuius nõ vigiliæ tantũ, sed etiã ipsa qes, hostilis impio nostro fuit. hausit enim ꝓposito, et votis suis cõuenientẽ imaginem. existimauitq; missum sibi a Ioue, mortali specie excelsiorẽ iuuenẽ, inuadẽdæ Italiæ ducem, cuius

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

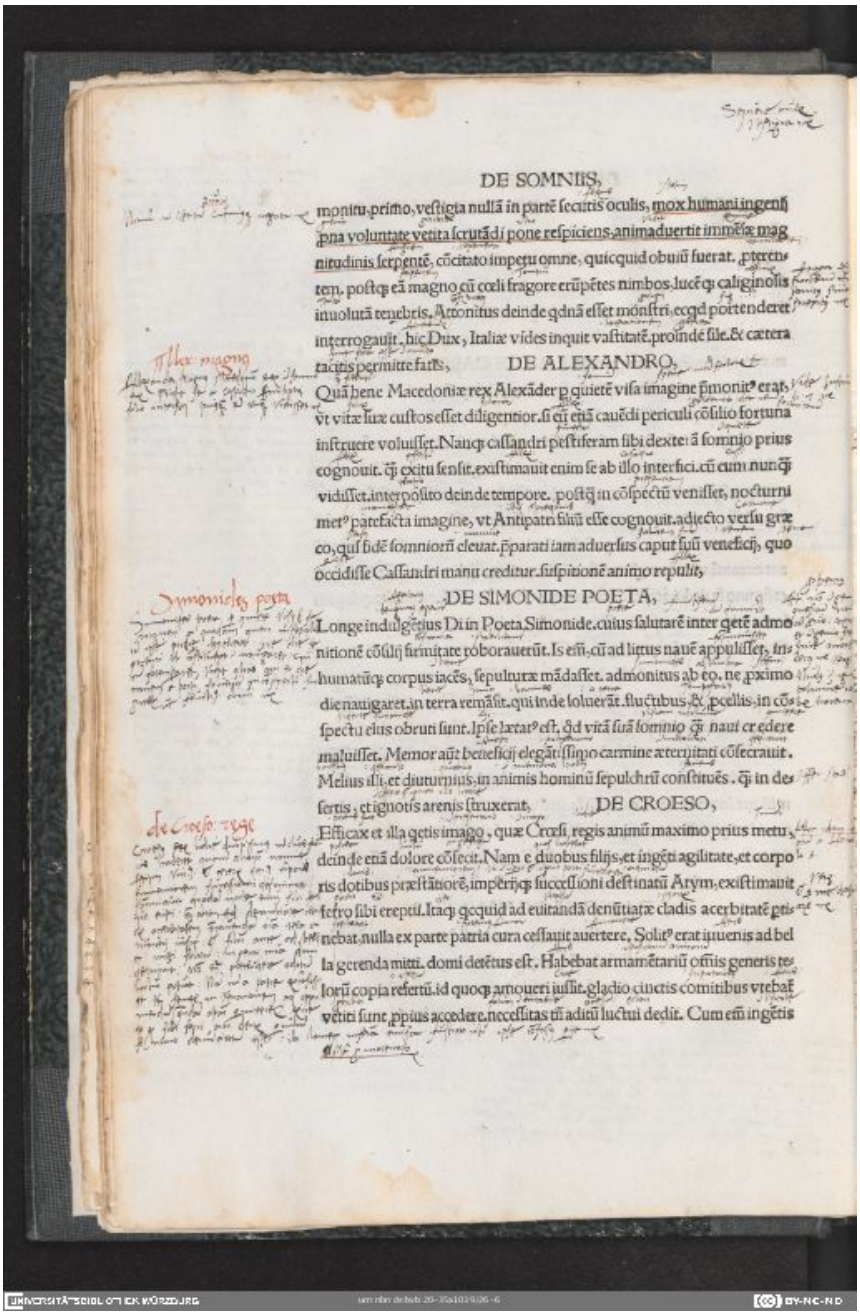

DE SOMNIIS,

monitu, primo, vestigia nullā in partē secutis oculis, mox humani ingenij
pna voluntate vetita scrutādi pone respiciens, animaduertit immēsæ mag
nitudinis serpentē, cōcitato impetu omne, quicquid obuiū fuerat, pteren-
tem. postq; eā magno cū cœli fragore erūpētes nimbos, lucēq; caliginosis
inuolutā tenebris. Attonitus deinde qdnā esset monstri, ecqd portenderet
interrogauit. hic Dux, Italiæ vides inquit vastitatē. proinde sile. & cætera
tacitis permitte fatis,

DE ALEXANDRO,

Quā bene Macedoniæ rex Alexāder p quietē visa imagine pmonit⁹ erat,
vt vitæ suæ custos esset diligentior. si eū etiā cauēdi periculi cōsilio fortuna
instruere voluisset. Nanq; cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius
cognouit. q̄ exitu sensit. existimauit enim se ab illo interfici. cū cum nunq̄
vidisset. interposito deinde tempore. postq̄ in cōspectū venisset, nocturni
met⁹ patefacta imagine, vt Antipatri filiū esse cognouit. adiecto versu græ
co, qui fidē somniorū eleuat. pparati iam aduersus caput suū veneficij, quo
occidisse Cassandri manu creditur. suspitionē animo repulit,

DE SIMONIDE POETA,

Longe indulgētius Di in Poeta Simonide. cuius salutarē inter qetē admo
nitionē cōsilij firmitate roborauerūt. Is eñ. cū ad littus nauē appulisset, in-
humatūq; corpus iacēs, sepulturæ mādasset. admonitus ab eo. ne pximo
die nauigaret. in terra remāsit. qui inde soluerāt. fluctibus, & pcellis, in cō-
spectu eius obruti sunt. Ipse lætat⁹ est. qd vitā suā somnio q̄ naui credere
maluisset. Memor aūt beneficij elegātissimo carmine æternitati cōsecrauit.
Melius illi, et diuturnius, in animis hominū sepulchrū constituēs. q̄ in de-
sertis, et ignotis arenis struxerat,

DE CROESO,

Efficax et illa qetis imago, quæ Crœsi, regis animū maximo prius metu,
deinde etiā dolore cōfecit. Nam e duobus filijs, et ingēti agilitate, et corpo
ris dotibus præstātiorē, imperijq; successioni destinatū Atym, existimauit
ferro sibi ereptū. Itaq; qcquid ad euitandā denūtiatæ cladis acerbitatē pti-
nebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solit⁹ erat iuuenis ad bel
la gerenda mitti. domi detētus est. Habebat armamētariū oñis generis te-
lorū copia refertū. id quoq; amoueri iussit. gladio cinctis comitibus vtebat
vetiti sunt ppius accedere. necessitas tñ aditū luctui dedit. Cum eñ ingētis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

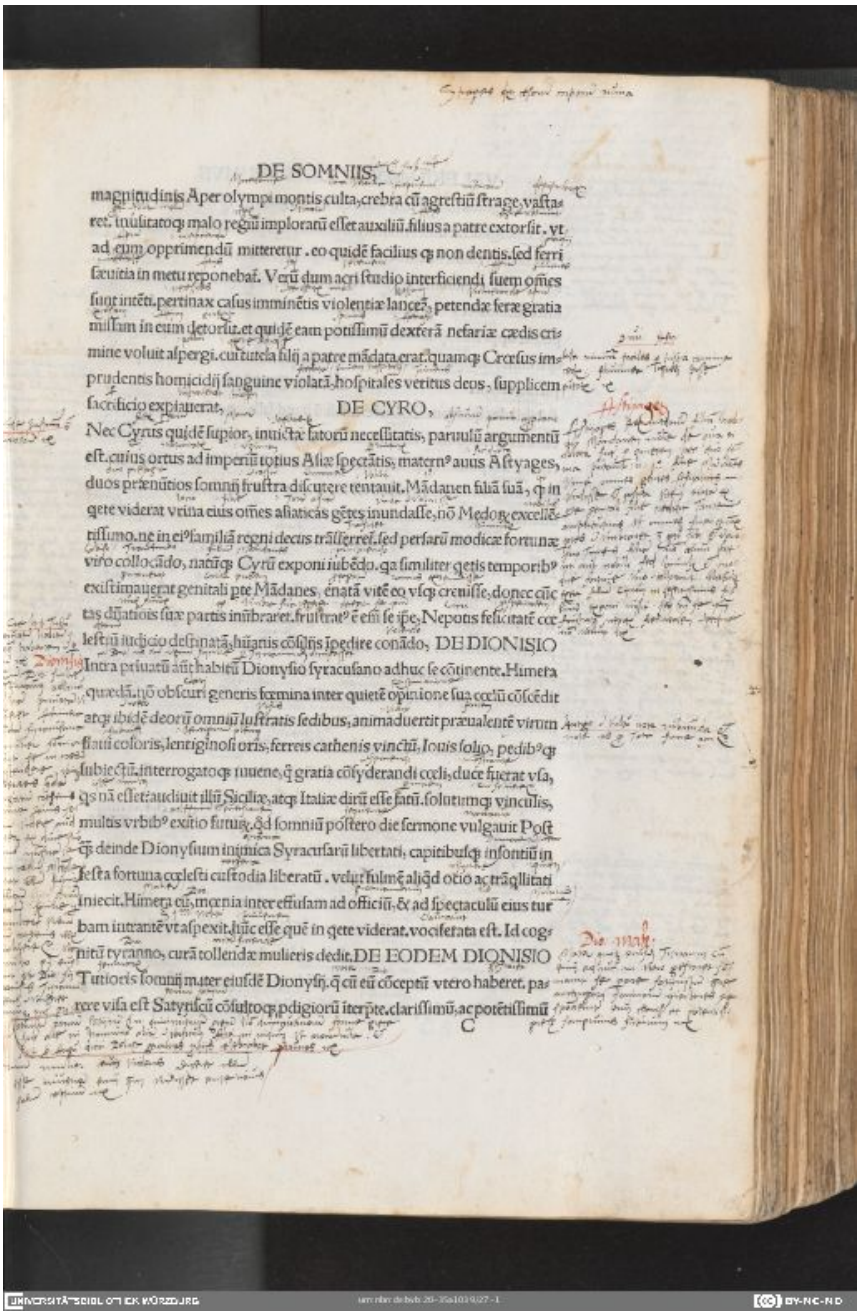

DE SOMNIIS,

magnitudinis Aper olympi montis culta, crebra cũ agrestiũ strage, vastaret. inusitatoq; malo regiũ imploratũ esset auxiliũ. filius a patre extorsit. vt ad eum opprimendũ mitteretur. eo quidẽ facilius q; non dentis. sed ferri sæuitia in metu reponebat. Verũ dum acri studio interficiendi suem om̃es sunt intẽti. pertinax casus imminẽtis violentiæ lanceã, petendæ feræ gratia missam in eum detorsit. et quidẽ eam potissimũ dexterã nefariæ cædis crimine voluit aspergi. cui tutela filij a patre mãdata erat. quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine violatã. hospitales veritus deos, supplicem sacrificio expiauerat.

DE CYRO,

Nec Cyrus quidẽ supior, inuictæ fatorũ necessitatis, paruulũ argumentũ est. cuius ortus ad imperiũ totius Asiæ spectãtis, maternꝰ auus Astyages, duos prænũtios somnij frustra discutere tentauit. Mãdanen filiã suã, q̃ in qete viderat vrina eius om̃es asiaticas gẽtes inundasse, nõ Medorꝝ excellẽtissimo. ne in eiꝰ familiã regni decus trãsferret. sed persarũ modicæ fortunæ viro collocãdo, natũq; Cyrũ exponi iubẽdo. qa similiter qetis temporibꝰ existimauerat genitali pte Mãdanes, enatã vitẽ eo vsq; creuisse, donec cũctas dñationis suæ partis inũbraret. frustratꝰ ẽ eñ se ipe. Nepotis felicitatẽ cœlestiũ iudicio destinatã, hũanis cõsilijs ĩpedire conãdo,

DE DIONISIO

Intra priuatũ aũt habitũ Dionysio syracusano adhuc se cõtinente. Himera quædã. nõ obscuri generis fœmina inter quietẽ opinione sua cœlũ cõscẽdit atq; ibidẽ deorũ omniũ lustratis sedibus, animaduertit præualentẽ virum flauũ coloris, lentiginosi oris, ferreis cathenis vinctũ, Iouis solio, pedibꝰq; subiectũ. interrogatoq; iuuene, q̃ gratia cõsyderandi cœli, duce fuerat vsa, qs nã esset: audiuit illũ Siciliæ, atq; Italiæ dirũ esse fatũ. solutumq; vinculis, multis vrbibꝰ exitio futurũ. q̃d somniũ postero die sermone vulgauit Post q̃ deinde Dionysium inimica Syracusarũ libertati, capitibusq; insontiũ infesta fortuna cœlesti custodia liberatũ. velut fulmẽ aliq̃d otio ac trãqllitati iniecit. Himera eũ, mœnia inter effusam ad officiũ, & ad spectaculũ eius turbam intrantẽ vt aspexit. hũc esse quẽ in qete viderat. vociferata est. Id cognitũ tyranno, curã tollendæ mulieris dedit.

DE EODEM DIONISIO

Tutioris somnij mater eiusdẽ Dionysij. q̃ cũ eũ cõceptũ vtero haberet. parere visa est Satyriscũ cõsultoq; pdigiorũ iterp̃te. clarissimũ, ac potẽtissimũ

C

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr: de bvb: 20-35a1039127-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

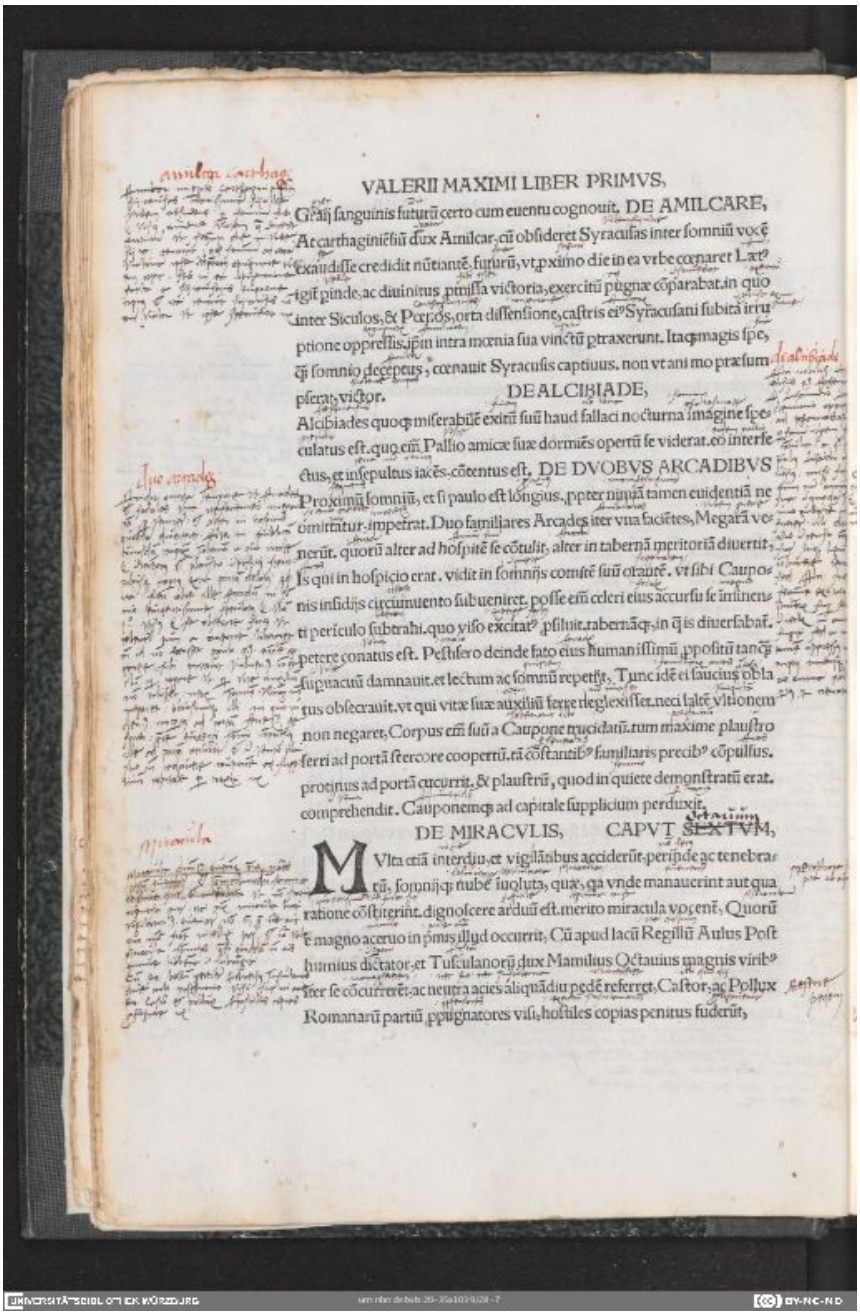

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

Graij sanguinis futurũ certo cum euentu cognouit. DE AMILCARE,

At carthaginiẽsiũ dux Amilcar, cũ obsideret Syracusas inter somniũ vocẽ exaudisse credidit nũtiantẽ, futurũ, vt ꝓximo die in ea vrbe cœnaret Lætꝰ igit̃ pinde, ac diuinitus ꝑmissa victoria, exercitũ pugnæ cõparabat. in quo inter Siculos, & Pœnos, orta dissensione, castris eiꝰ Syracusani subita irruptione oppressis. ipm̃ intra mœnia sua vinctũ ꝑtraxerunt. Itaq; magis spe, q̃ somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus. non vt animo præsumpserat, victor.

DE ALCIBIADE,

Alcibiades quoq; miserabilẽ exitũ suũ haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo eñ Pallio amicæ suæ dormiẽs opertũ se viderat. eo interfectus, et insepultus iacẽs. cõtentus est. DE DVOBVS ARCADIBVS

Proximũ somniũ, et si paulo est longius, ꝓpter nimiã tamen euidentiã ne omittatur. impetrat. Duo familiares Arcades iter vna faciẽtes, Megarã venerũt. quorũ alter ad hospitẽ se cõtulit, alter in tabernã meritoriã diuertit, Is qui in hospicio erat. vidit in somnijs comitẽ suũ orantẽ. vt sibi Cauponis insidijs circumuento subueniret. posse eñ celeri eius accursu se ĩminenti periculo subtrahi. quo viso excitatꝰ ꝓsiluit. tabernãq; in q̃ is diuersabat̃. petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimũ ꝓpositũ tanq̃ supuacuũ damnauit. et lectum ac somniũ repetiit, Tunc idẽ ei saucius oblatus obsecrauit. vt qui vitæ suæ auxiliũ ferre neglexisset. neci saltẽ vltionem non negaret, Corpus eñ suũ a Caupone trucidatũ. tum maxime plaustro ferri ad portã stercore coopertũ. tã cõstantibꝰ familiaris precibꝰ cõpulsus. protinus ad portã cucurrit. & plaustrũ, quod in quiete demonstratũ erat. comprehendit. Cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.

DE MIRACVLIS, CAPVT SEXTVM,

MVlta etiã interdiu, et vigilãtibus acciderũt. perinde ac tenebratũ, somnijq; nube iuoluta, quæ, qa vnde manauerint aut qua ratione cõstiterint. dignoscere arduũ est. merito miracula vocẽt, Quorũ ẽ magno aceruo in ꝑmis illud occurrit, Cũ apud lacũ Regillũ Aulus Posthumius dictator, et Tusculanorũ dux Mamilius Octauius magnis viribꝰ iter se cõcurrerẽt. ac neutra acies aliquãdiu pedẽ referret, Castor, ac Pollux Romanarũ partiũ ꝓpugnatores visi, hostiles copias penitus fuderũt,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

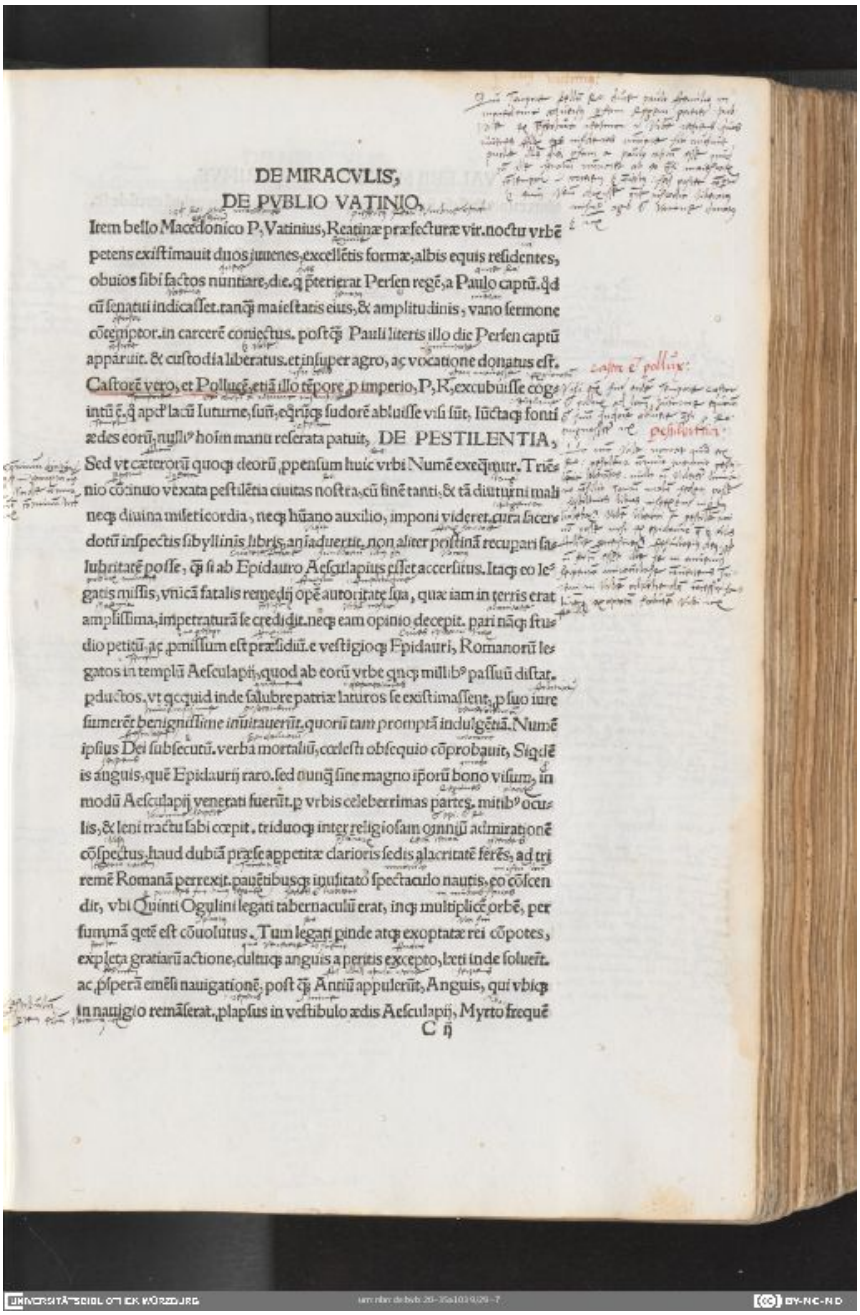

DE MIRACVLIS,

DE PVBLIO VATINIO.

Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ vir, noctu vrbẽ petens existimauit duos iuuenes, excellẽtis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die, q̃ preterierat Persen regẽ, a Paulo captũ. q̃d cũ senatui indicasset, tanq̃ maiestatis eius, & amplitudinis, vano sermone cõcinptor. in carcerẽ coniectus, postq̃ Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, et insuper agro, ac vocatione donatus est. Castorẽ vero, et Pollucẽ, etiã illo tẽpore p imperio, P. R. excubuisse cogitũ ẽ, q̃ apd lacũ Iuturne, suũ, eõrũq̃ sudorẽ abluisse visi sũt. Iũctaq̃ fonti ædes eorũ, nulli hoim manu reserata patuit.

DE PESTILENTIA,

Sed vt ceterorũ quoq̃ deorũ, ppensum huic vrbi Numẽ exeq̃mur. Triennio cõtinuo vexata pestilẽtia ciuitas nostra, cũ finẽ tanti, & tã diuturni mali neq̃ diuina misericordia, neq̃ hũano auxilio, imponi videret, cura sacerdotũ inspectis sibyllinis libris, animaduertit, non aliter posse hanc recuperari salubritatẽ posse, q̃ si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaq̃ eo legatis missis, vnicã fatalis remedij opẽ autoritate sua, quæ iam in terris erat amplissima, impetraturã se credidit. neq̃ eam opinio decepit. pari nãq̃ studio petitũ, ac pmissum est præsidiũ. e vestigioq̃ Epidauri, Romanorũ legatos in templũ Aesculapij, quod ab eorũ vrbe quinq̃ millib⁹ passuũ distat, pductos, vt q̃cquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, p suo iure sumerẽt, benignissime inuitauerũt, quorũ tam promptã indulgẽtiã. Numẽ ipsius Dei subsecutũ. verba mortaliũ, cœlesti obsequio cõprobauit. Siquidẽ is anguis, quẽ Epidaurij raro, sed tunc sine magno iporũ bono visum, in modũ Aesculapij venerati fuerũt. p vrbis celeberrimas partes, mitib⁹ oculis, & leni tractu sibi cœpit, triduoq̃ inter religiosam omniũ admirationẽ cõspectus, haud dubiã præse appetitæ clarioris sedis alacritatẽ ferẽs, ad triremẽ Romanã perrexit. pauẽtibusq̃ ipulitato spectaculo nautis, eo cõscendit, vbi Quinti Ogulinj legati tabernaculũ erat, inq̃ multiplicẽ orbẽ, per summã quẽ est cõuolutus. Tum legati pinde atq̃ exoptatæ rei cõpotes, expleta gratiarũ actione, cultuq̃ anguis a peritis excepto, læti inde soluerũt. ac pspera emẽli nauigationẽ, post q̃ Antiũ appulerũt, Anguis, qui vbiq̃ in nauigio remãserat, plapsus in vestibulo ædis Aesculapij, Myrto frequẽ

C ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019029-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

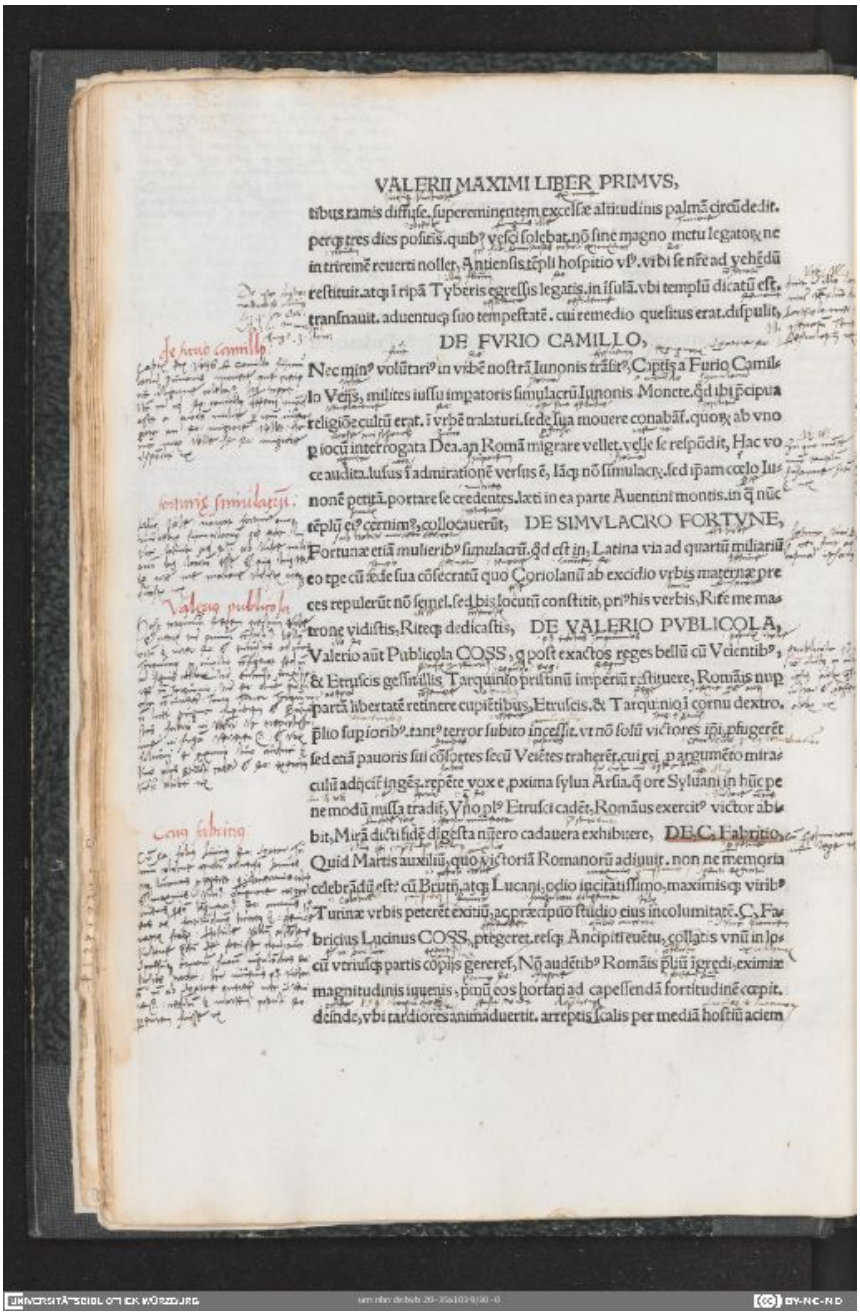

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

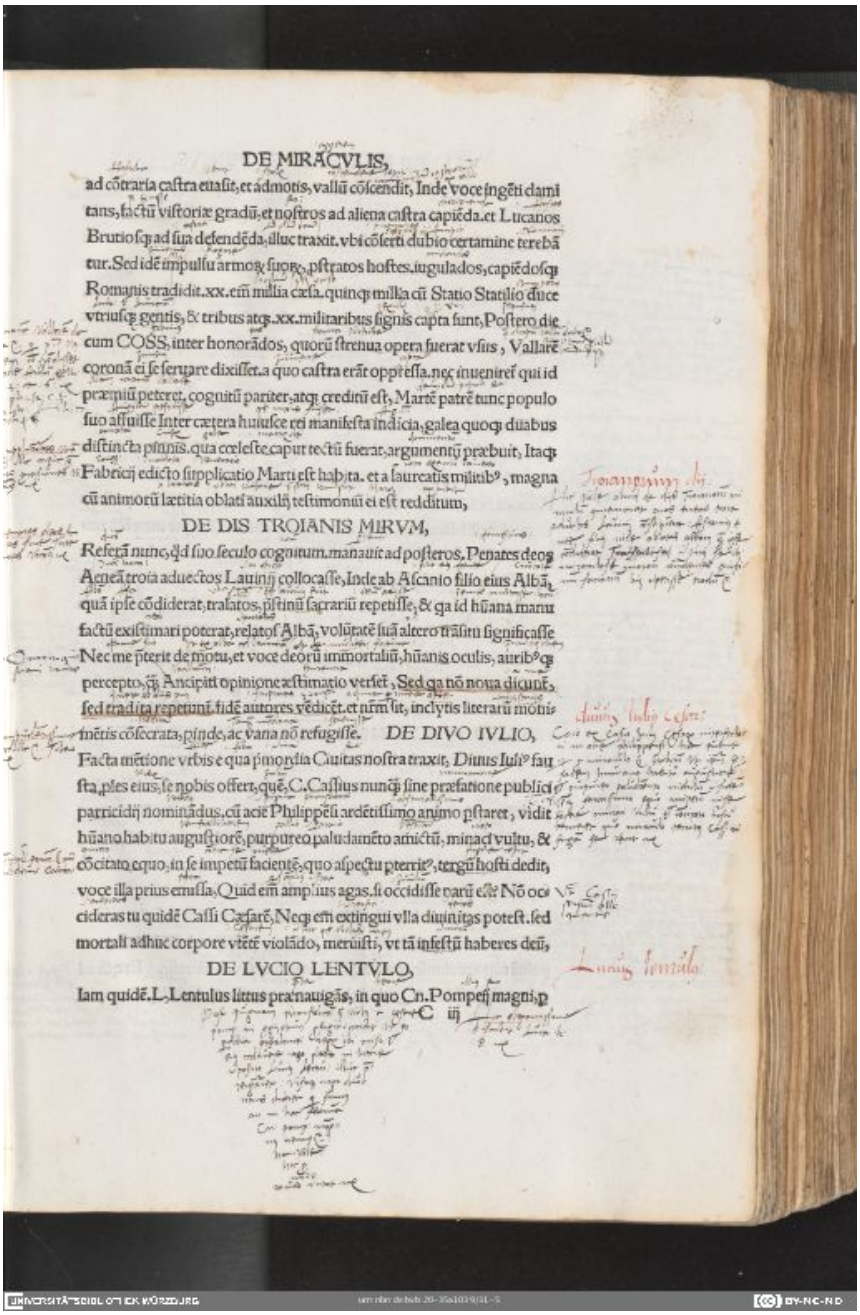

DE MIRACVLIS,

ad cōtraria castra euasit, et admotis, vallū cōscendit, Inde voce ingēti dami
tans, factū vistoriæ gradū, et nostros ad aliena castra capiēda. et Lucanos
Brutiosq; ad sua defendēda, illuc traxit. vbi cōserti dubio certamine terebā
tur. Sed idē impulsu armoꝝ suoꝝ, pstratos hostes, iugulados, capiēdosq;
Romanis tradidit. xx. eñ millia cæsa. quinq; milia cū Statio Statilio duce
vtriusq; gentis, & tribus atq; xx. militaribus signis capta sunt, Postero die
cum COSS. inter honorādos, quorū strenua opera fuerat vsus, Vallarē
coronā ei se seruare dixisset. a quo castra erāt oppressa. nec inueniret qui id
præmiū peteret, cognitū pariter, atq; creditū est, Martē patrē tunc populo
suo affuisse Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duabus
distincta pinnis. qua cœleste caput tectū fuerat, argumentū præbuit, Itaq;
Fabricij edicto supplicatio Marti est habita. et a laureatis militib⁹, magna
cū animorū lætitia oblati auxilij testimoniū ei est redditum,

DE DIS TROIANIS MIRVM,

Referā nunc, qd suo seculo cognitum. manauit ad posteros. Penates deos
Aeneā troia aduectos Lauinij collocasse, Inde ab Ascanio filio eius Albā,
quā ipse cōdiderat, tralatos, pstinū sacrariū repetisse, & qa id hūana manu
factū existimari poterat, relatos Albā, volūtatē suā altero trāsitu significasse
Nec me pterit de motu, et voce deorū immortaliū, hūanis oculis, aurib⁹q;
percepto, q̄ Ancipiti opinione æstimatio verset, Sed qa nō noua dicunt,
sed tradita repetunt. fidē autores vēdicēt. et nr̄m sit, inclytis literarū moni-
mētis cōsecrata, pinde, ac vana nō refugisse. DE DIVO IVLIO,
Facta mētione vrbis e qua pmordia Ciuitas nostra traxit, Diuus Iuli⁹ fau
sta, ples eius, se nobis offert, quē, C. Cassius nunq̄ sine præfatione publici
parricidij nominādus, cū acie Philippēsi ardētissimo animo pstaret, vidit
hūano habitu augustiorē, purpureo paludamēto amictū, minaci vultu, &
cōcitato equo, in se impetū facientē, quo aspectu pterrit⁹, tergū hosti dedit,
voce illa prius emissa, Quid eñ amplius agas. si occidisse parū est? Nō oc-
cideras tu quidē Cassi Cæsarē, Neq; eñ extingui vlla diuinitas potest. sed
mortali adhuc corpore vtētē violādo, meruisti, vt tā infestū haberes deū,

DE LVCIO LENTVLO,

Iam quidē. L. Lentulus littus prænauigās, in quo Cn. Pompeij magni, p

C iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

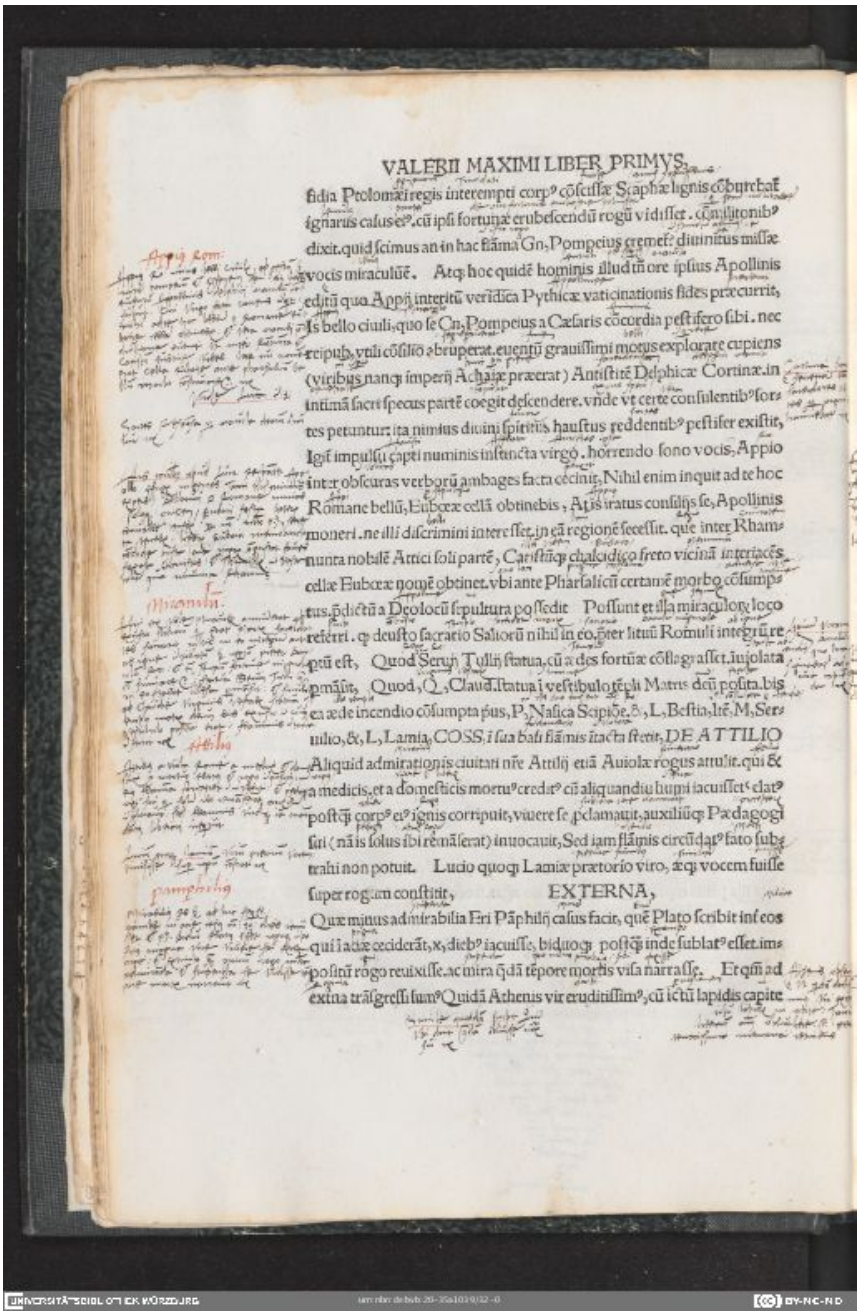

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

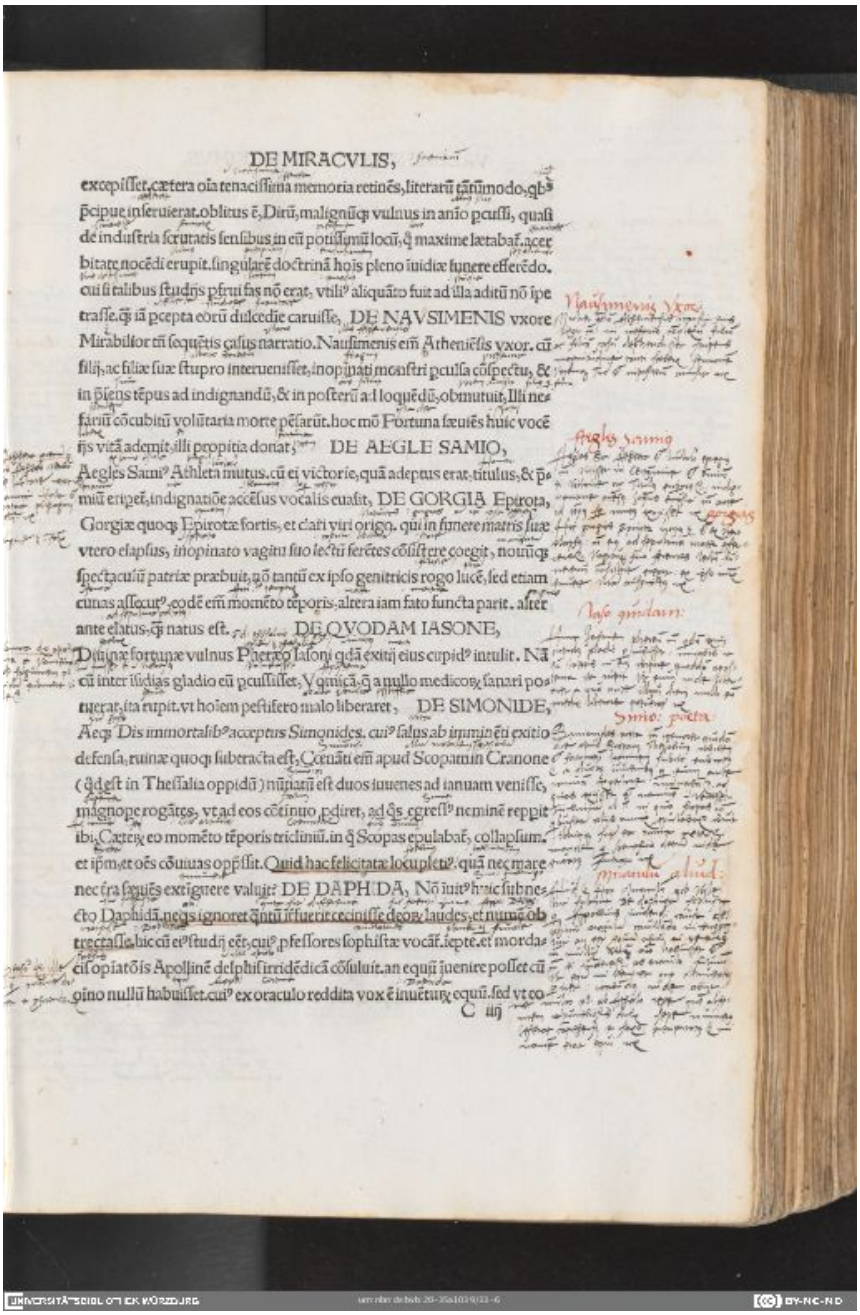

DE MIRACVLIS,

excepisset, cætera oīa tenacissima memoria retinēs, literarū tātūmodo, qb⁹ p̄cipue inseruierat. oblitus ē, Dirū, malignūq; vulnus in anīo pcussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eū potissimū locū, q̄ maxime lætabat. acerbitate nocēdi erupit. singularē doctrinā hoīs pleno īuidiæ funere efferēdo. cui si talibus studijs pfrui fas nō erat, vtili⁹ aliquāto fuit ad illa aditū nō ipe trasse. q̄ iā pcepta eorū dulcedie caruisse, DE NAVSIMENIS vxore Mirabilior tñ sequētis casus narratio. Nausimenis eñ Atheniēsis vxor. cū filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset, inopinati monstri pcussa cōspectu, & in p̄sens tēpus ad indignandū, & in posterū ad loquēdū, obmutuit, Illi nefariū cōcubitū volūtaria morte pēsarūt. hoc mō Fortuna sæuiēs huic vocē ijs vitā ademit, illi propitia donat, DE AEGLE SAMIO,

Aegles Sami⁹ Athleta mutus. cū ei victorie, quā adeptus erat, titulus, & p̄miū eripet, indignatiōe accēsus vocalis euasit, DE GORGIA Epirota, Gorgiæ quoq; Epirotæ fortis, et clari viri origo. qui in funere matris suæ vtero elapsus, inopinato vagitu suo lectū ferētes cōsistere coegit, nouūq; spectaculū patriæ præbuit, nō tantū ex ipso genitricis rogo lucē, sed etiam cunas assecut⁹, eodē eñ momēto tēporis, altera iam fato functa parit. alter ante elatus, q̄ natus est. DE QVODAM IASONE,

Diuinæ fortunæ vulnus Phetæo Iasoni qdā exitij eius cupid⁹ intulit. Nā cū inter isidias gladio eū pcussisset, Vomicā, q̄ a nullo medicoꝝ sanari potuerat, ita rupit. vt hoīem pestifero malo liberaret, DE SIMONIDE,

Aeq; Dis immortalib⁹ acceptus Simonides. cui⁹ salus ab imminēti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est, Cœnāti eñ apud Scopamin Cranone (q̄d est in Thessalia oppidū) nūtiatū est duos iuuenes ad ianuam venisse, magnope rogātes, vt ad eos cōtinuo pdiret, ad q̄s egress⁹ neminē reppit ibi, Cæteꝝ eo momēto tēporis triclinīū. in q̄ Scopas epulabat, collapsum. et ipm, et oēs cōuiuas oppssit. Quid hac felicitate locupleti⁹. quā nec mare nec tra sæuiēs extīguere valuit? DE DAPHIDA, Nō īuit⁹ huic subnecto Daphidā, neq; ignoret q̄ntū īfuerit cecinisse deoꝝ laudes, et numē obtrectasse. hic cū ei⁹ studij eēt, cui⁹ pfessores sophistæ vocāt. īepte. et mordacis opiatōis Apollinē delphis irridēdicā cōsuluit. an equū īuenire posset cū oino nullū habuisset. cui⁹ ex oraculo reddita vox ē inuētuꝝ equū. sed vt eo

C iiij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

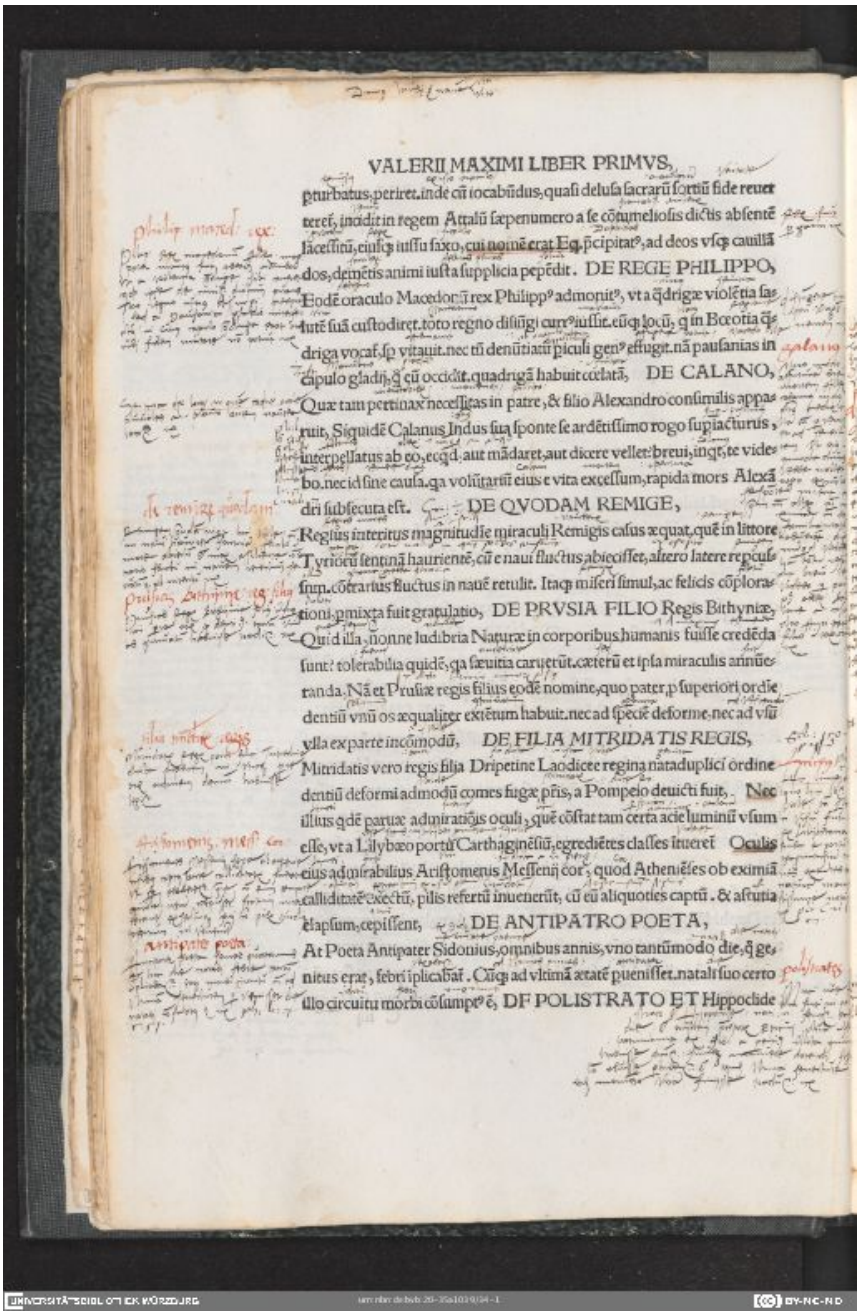

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS,

pturbatus, periret. inde cũ iocabũdus, quasi delusa sacrarũ sortiũ fide reuer
teret, incidit in regem Attalũ sæpenumero a se cõtumeliosis dictis absentẽ
lacessitũ, eiusq; iussu saxo, cui nomẽ erat Eq. p̃cipitat⁹, ad deos vsq; cauillã
dos, demẽtis animi iusta supplicia pepẽdit. DE REGE PHILIPPO,
Eodẽ oraculo Macedonũ rex Philipp⁹ admonit⁹, vt a q̃drigæ violẽtia sa
lutẽ suã custodiret. toto regno disiũgi curr⁹ iussit. eũq; locũ, q in Bœotia q̃
driga vocat, sp vitauit. nec tũ denũtiatũ p̃iculi gen⁹ effugit. nã pausanias in
capulo gladij, q̃ eũ occidit. quadrigã habuit cœlatã, DE CALANO,
Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis appa
ruit, Siquidẽ Calanus Indus sua sponte se ardẽtissimo rogo supiacturus,
interpellatus ab eo, ecq̃d aut mãdaret, aut dicere vellet: breui, inq̃t, te vide
bo. nec id sine causa. qa volũtariũ eius e vita excessum, rapida mors Alexã
dri subsecuta est. DE QVODAM REMIGE,
Regius interitus magnitudĩe miraculi Remigis casus æquat, quẽ in littore
Tyriorũ sentinã haurientẽ, cũ e naui fluctus abiecisset, altero latere repcus
sum. cõtrarius fluctus in nauẽ retulit. Itaq; miseri simul, ac felicis cõplora
tioni, p̃mixta fuit gratulatio, DE PRVSIA FILIO Regis Bithyniæ,
Quid illa, nonne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credẽda
sunt? tolerabilia quidẽ, qa sæuitia caruerũt. cæterũ et ipsa miraculis annũe
randa. Nã et Prusiæ regis filius eodẽ nomine, quo pater, p superiori ordĩe
dentiũ vnũ os æqualiter extẽtum habuit. nec ad speciẽ deforme. nec ad vsũ
vlla ex parte incõmodũ, DE FILIA MITRIDATIS REGIS,
Mitridatis vero regis filia Dripetine Laodicee regina nataduplici ordine
dentiũ deformi admodũ comes fugæ p̃ris, a Pompeio deuicti fuit, Nec
illius q̃dẽ paruæ admiratiõis oculi, quẽ cõstat tam certa acie luminũ vsum
esse, vt a Lilybæo portũ Carthaginẽsiũ, egrediẽtes classes ĩtueret Oculis
eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, quod Atheniẽses ob eximiã
calliditatẽ exectũ, pilis refertũ inuenerũt, cũ eũ aliquoties captũ. & astutia
elapsum, cepissent, DE ANTIPATRO POETA,
At Poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, vno tantũmodo die, q̃ ge
nitus erat, febri ĩplicabat. Cũq; ad vltimã ætatẽ p̃uenisset. natali suo certo
illo circuitu morbi cõsumpt⁹ ẽ, DE POLISTRATO ET Hippoclide

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

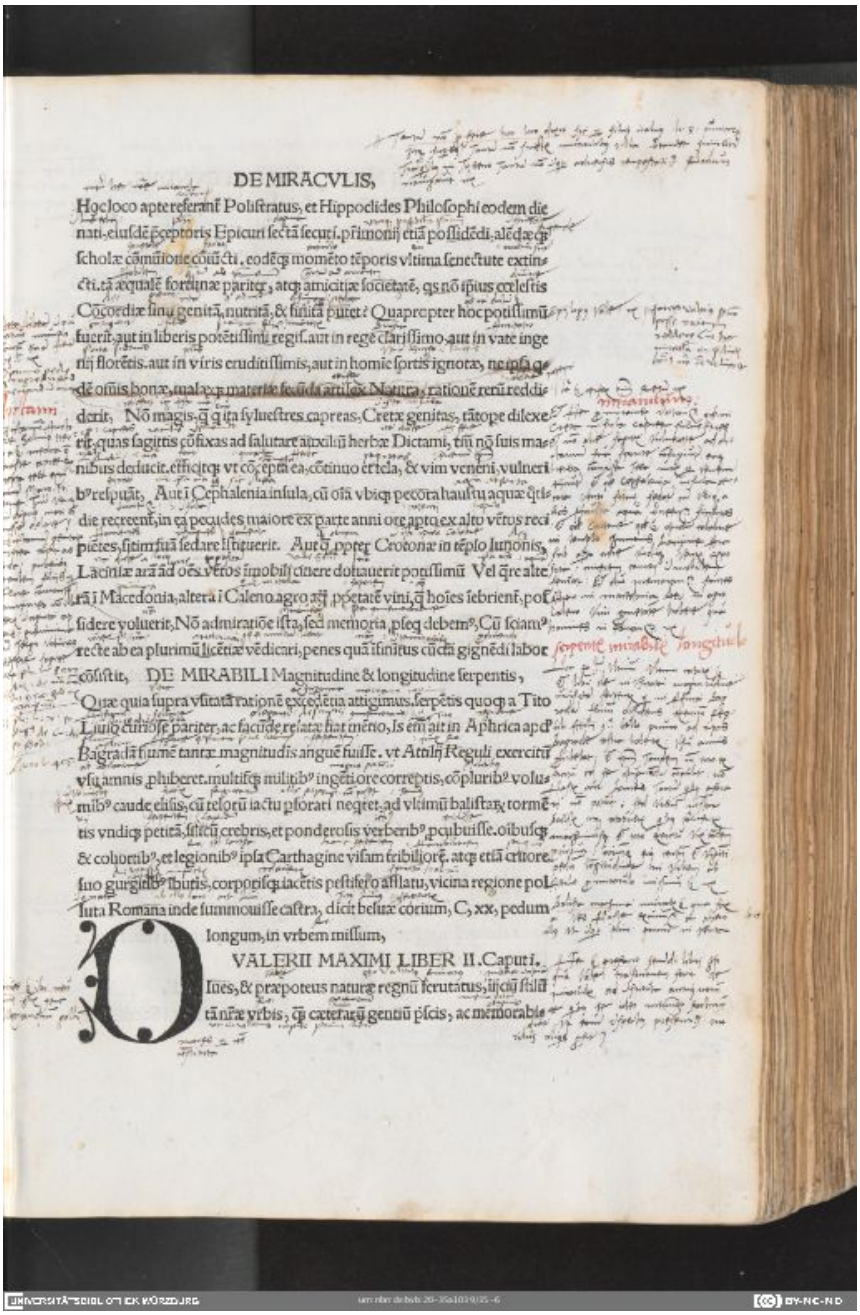

DE MIRACVLIS,

Hoc loco apte referam Polistratus, et Hippoclides Philosophi eodem die nati. eiusdē ꝓceptoris Epicuri secta secuti. primoni etiā postidēdi. alēdæ q̄ scholæ cōmunione cōiūcti. eodēq; momēto tēporis vltima senectute extincti. tā æqualē fortunæ pariter, atq; amicitiæ societatē, qs nō ipius cœlestis Cocordiæ sinu genitā, nutritā, & iunctā putet? Quaprepter hoc potissimū fuerit. aut in liberis potentissimi regis. aut in rege clarissimo. aut in vate ingenij florētis. aut in viris eruditissimis, aut in homie sortis ignotæ, ne ipsa gedē omnis honæ, malæq; materiæ fecūda artifex Natura, rationē rerū reddiderit, Nō magis. q̄ q̄a sylvestres capreas. Cretæ genitas. tātope dilexerit. quas sagittis cōfixas ad salutare auxiliū herbæ Dictami, tūi nō suis manibus deducit. efficiq; vt cō, ceptū ea, cōtinuo ēr tela, & vim veneni. vulneri b⁹ relpuāt, Aut i Cephalenia insula, cū oīa vbiq; pecora haustu aquæ q̄tidie recreent, in ea pecudes maiore ex parte anni ore apto ex alto vētos recipiētes, sitim fuā sedare sinuerit. Aut q̄ ppter Crotonæ in templo Iunonis, Lacinīæ ara ad oēs vētos īmobili cinere dotauerit potissimū Vel q̄re alte rā i Macedonia, altera i Caleno agro xī pōtatē vini, q̄ hoīes sebrieni. posidere voluerit, Nō admiratiōe ista, sed memoria pleq debem⁹, Cū sciam⁹ recte ab ea plurimū licētiæ vēdicari, penes quā finitus cūcta gignēdi labor cōsistit, DE MIRABILI Magnitudine & longitudine serpentis,

Quæ quia supra vsitatā rationē excellētia attigimus. serpētis quoq; a Tito Liuio cōmoīse pariter, ac facūde relatæ fiat mēno, Is em̄ ait in Aphrica apd Bagrada fluīē tantæ magnitudis anguē fuisse. vt Attilij Reguli exercitū vsq; annis. phiberet. multisq; militib⁹ ingētiore correptis, cōplurib⁹ volumib⁹ caude elisis, cū telorū iactu pforari negret. ad vltimū balistaꝝ tormētis vndiq; petitā, sic cū crebris, et ponderosis verberib⁹ pcubuisse. oibusq; & cohortib⁹, et legionib⁹ ipla Carthagine visam tribuisse. atq; etiā cruore suo gurgitib⁹ tburis, corpoisq; iacētis pestifero afflatu, vicina regione polluta Romana inde summouisse castra, dicit belluæ corium, C, xx, pedum longum, in vrbem missum,

VALERII MAXIMI LIBER II. Caput i.

Iues, & præpoteus naturæ regnū ꝑscrutatus, iuxtā stilā tā nīæ vrbis, cū cæteraꝝ gentiū ꝑcis, ac memorabis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039035-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

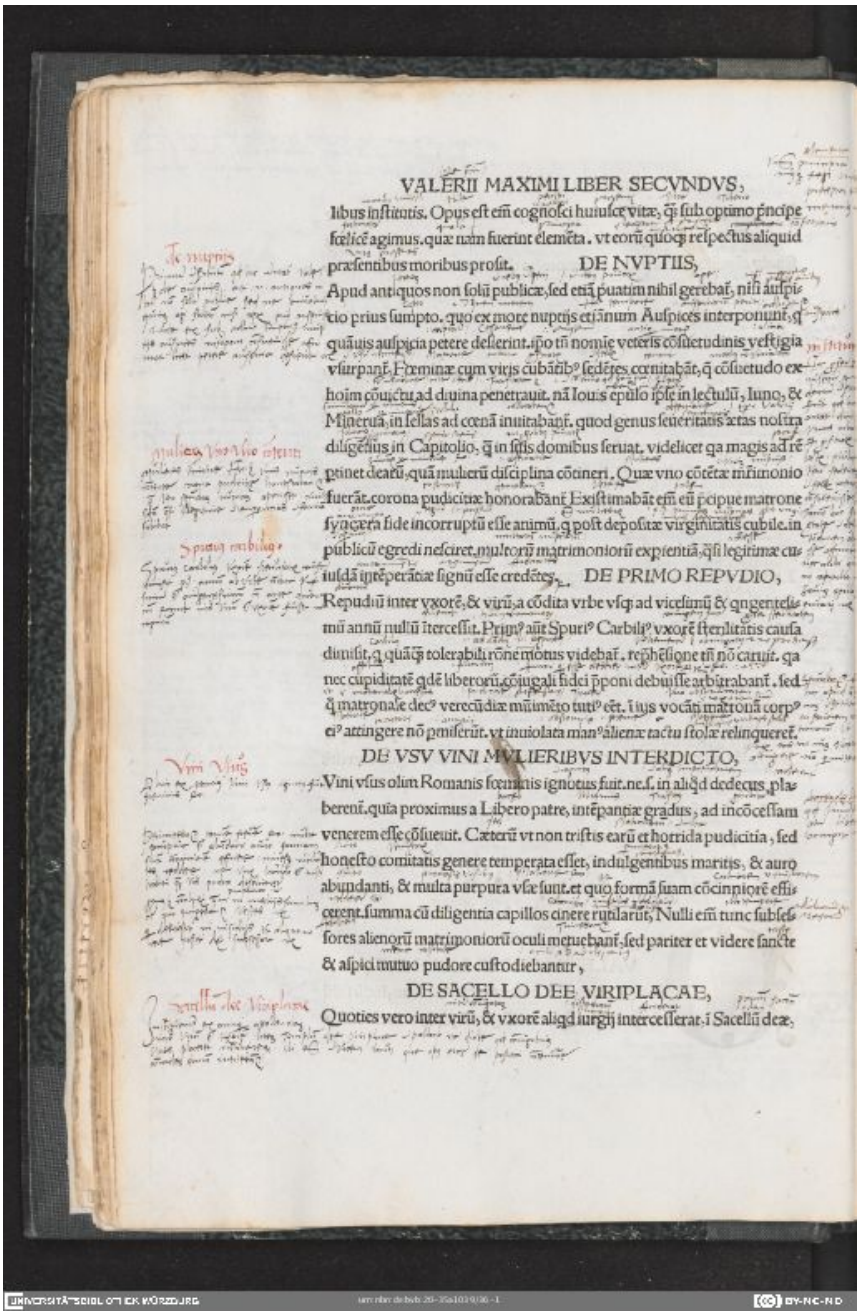

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

libus institutis. Opus est enī cognosci huiusce vitæ, q̄ sub optimo p̄ncipe felicē agimus. quæ nam fuerint elementa. vt eorū quoq; respectus aliquid præsentibus moribus prosit.

DE NVPTIIS,

Apud antiquos non solū publicæ, sed etiā priuatim nihil gerebat, nisi auspicio prius sumpto. quo ex more nuptiis etiānum Auspices interponunt. q̄ quāuis auspicia petere dedierint. ipo tñ nomie veteris cōsuetudinis vestigia vsurpant. Fœminæ cum viris cubātib⁹ sedētes coenitabāt. q̄ cōsuetudo exhoim cōiectu ad diuina penetrauit. nā Iouis epulo ipse in lectulū, Iuno, & Minerua, in sellas ad cœnā inuitabant. quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, q̄ in suis domibus seruat. videlicet qa magis ad rē pertinet deorū, quā mulierū disciplina cōtineri. Quæ vno cōtētæ mātimonio fuerāt. corona pudicitiæ honorabant. Existimabāt enī eū p̄cipue matrone fungerā fide incorruptū esse animū. q̄ post depositæ virginitatis cubile. in publicū egredi nesciret. multorū matrimoniorū expientiā. q̄si legitimæ cuiusdā interperātiæ signū esse crederēt.

DE PRIMO REPVDIO,

Repudiū inter vxorē, & virū, a cōdita vrbe vsq; ad vicesimū & quingentesimū annū nullū itercessit. Primꝰ aūt Spurꝰ Carbiliꝰ vxorē sterilitatis causa dimisit. q̄ quāq; tolerabili rōne motus videbat. rep̄hēsione enī nō caruit. qa nec cupiditatē qdē liberorū, cōiugali fidei p̄poni debuisse arbitrabant. sed q̄ matronale decꝰ verecūdiæ mūimēto tutiꝰ erēt. iuxta vocāti matronā corpꝰ ei⁹ attingere nō p̄miserūt. vt inuiolata manꝰ alienæ tactu stolæ relinqueret.

DE VSV VINI MVLIERIBVS INTERDICTO,

Vini vsus olim Romanis fœminis ignotus fuit. ne s. in aliq̄d dedecus, plaberent. quia proximus a Libero patre, intēpantiæ gradus, ad incōcessam venerem esse cōsuevit. Cæterū vt non tristis earū et horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt. et quo formā suam cōcinniorē effiserent. summa cū diligentia capillos cinere rutilarūt. Nulli enī tunc subsellfores alienorū matrimoniorū oculi metuebant. sed pariter et videre sancte & aspici mutuo pudore custodiebantur,

DE SACELLO DEE VIRIPLACAE,

Quoties vero inter virū, & vxorē aliqd iurgij intercesserat. i Sacellū deæ,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rihv-de-bsb-20-35a1039106-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

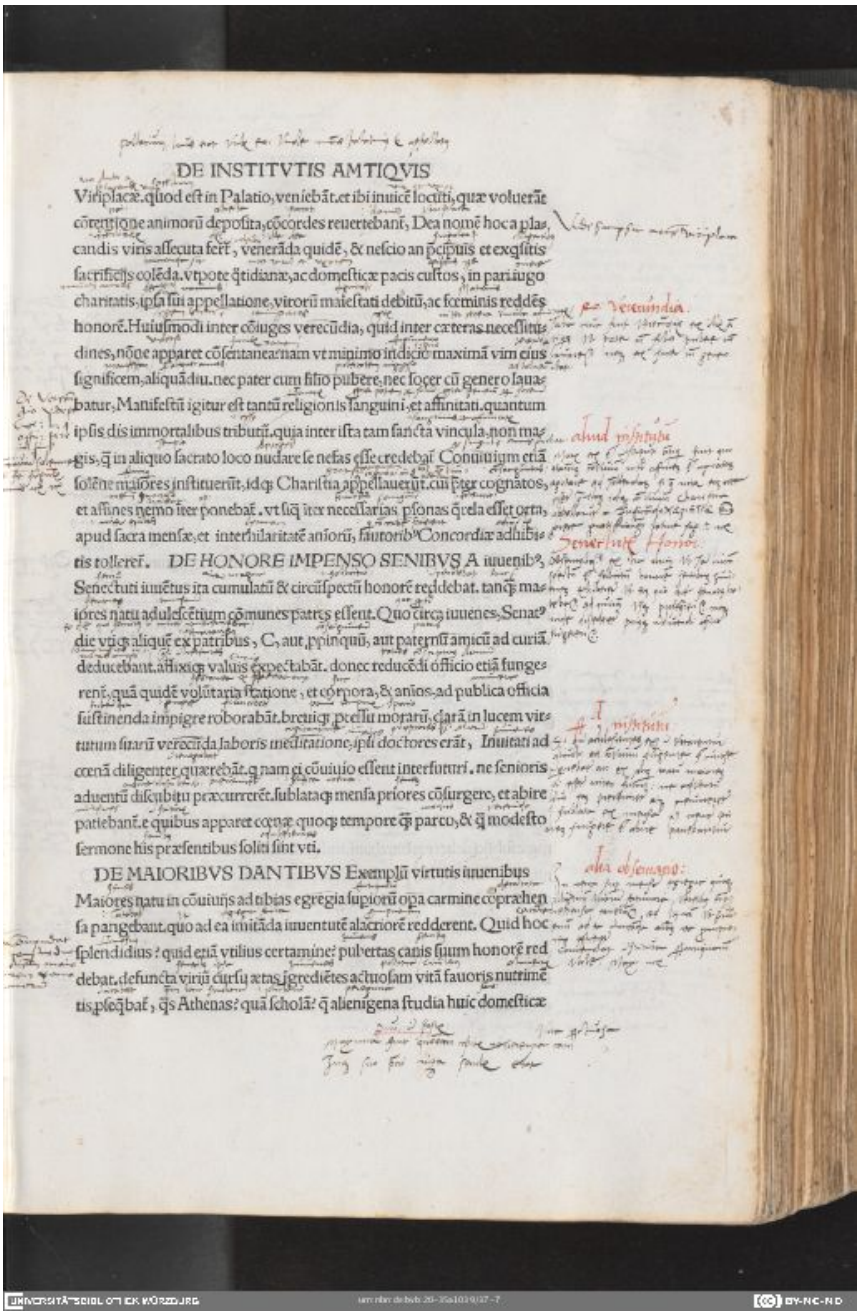

DE INSTITVTIS AMTIQVIS

Viriplacæ. quod est in Palatio, veniebāt. et ibi inuicē locuti, quæ voluerāt cōtentione animorū deposita, cōcordes reuertebant, Dea nomē hoc a placandis viris assecuta fert, venerāda quidē, & nescio an pcipuis et exqsitis sacrificijs colēda. vtpote q̄tidianæ, ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis, ipsa sui appellatione, virorū maiestati debitū, ac fœminis reddēs honorē. Huiusmodi inter cōiuges verecūdia, quid inter cæteras necessitudines, nōne apparet cōsentanea: nam vt minimo indicio maximā vim eius significem, aliquādiu. nec pater cum filio pubere, nec socer cū genero lauabatur, Manifestū igitur est tantū religionis sanguini, et affinitati. quantum ipsis dis immortalibus tributū. quia inter ista tam sancta vincula, non magis, q̄ in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebat. Conuiuium etiā solēne maiores instituerūt, idq; Charistia appellauerūt. cui pter cognatos, et affines nemo iter ponebat. vt siq̄ iter necessarias psonas q̄rela esset orta, apud sacra mensæ, et interhilaritatē aniorū, fautorib⁹ Concordiæ adhibitis tollerer. DE HONORE IMPENSO SENIBVS A iuuenib⁹, Senectuti iuuētus ita cumulatū & circūspectū honorē reddebat. tanq̄ maiores natu adulescētium cōmunes patres essent. Quo circa iuuenes, Senat⁹ die vtiq; aliquē ex patribus, C, aut ppinquū, aut paternū amicū ad curiā deducebant. affixiq; valuis expectabāt. donec reducēdi officio etiā fungerent, quā quidē volūtaria statione, et corpora, & anios, ad publica officia sustinenda impigre roborabāt. breuiq; pcessu morarū, clarā in lucem virtutum suarū verecūda laboris meditatione, ipsi doctores erāt, Inuitati ad cœnā diligenter quærebāt. q nam ei cōuiuio essent interfuturi. ne senioris aduentū discubitu præcurrerēt. sublataq; mensa priores cōsurgere, et abire patiebant. e quibus apparet cœnæ quoq; tempore q̄ parco, & q̄ modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

DE MAIORIBVS DANTIBVS Exemplū virtutis iuuenibus Maiores natu in cōuiuijs ad tibias egregia supiorū opa carmine cōpræhensa pangebant. quo ad ea imitāda iuuentutē alacriorē redderent. Quid hoc splendidius? quid etiā vtilius certamine? pubertas canis suum honorē reddebat. defuncta virijs cursu ætas ingrediētes actuosam vitā fauoris nutrimētis pseq̄bat, q̄s Athenas? quā scholā? q̄ alienigena studia huic domesticæ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

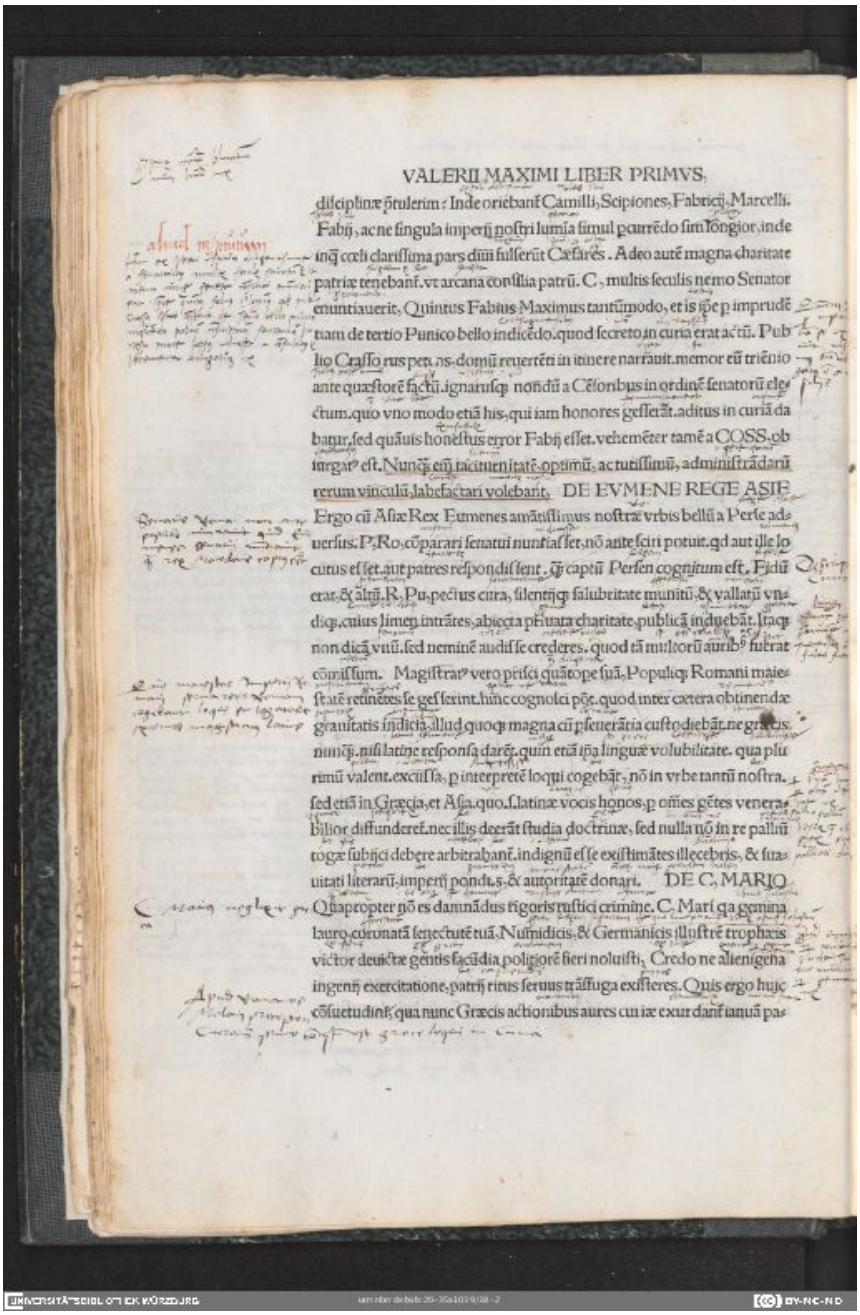

disciplinæ ꝑtulerim: Inde oriebant Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli. Fabij, ac ne singula imperij nostri lumīa simul ꝑcurrēdo sim longior, inde inq̄ cœli clarissima pars diui fulserūt Cæsares. Adeo autē magna charitate patriæ tenebant. vt arcana consilia patrū. C, multis seculis nemo Senator enuntiauerit, Quintus Fabius Maximus tantūmodo, et is ipe ꝑ imprudē tiam de tertio Punico bello indicēdo. quod secreto in curia erat actū. Publio Crasso rus petens. domū reuertēti in itinere narrauit. memor eū triēnio ante quæstorē factū. ignarusq̄ nondū a Cēsoribus in ordinē senatorū electum. quo vno modo etiā his, qui iam honores gesserāt. aditus in curiā dabatur, sed quāuis honestus error Fabij esset. vehemēter tamē a COSS. obiurgat⁹ est. Nunq̄ eū taciturnitatē. optimū. ac tutissimū, administrādarū rerum vinculū, labefactari volebant. DE EVMENE REGE ASIE

Ergo cū Asiæ Rex Eumenes amātissimus nostræ vrbis bellū a Perse aduersus. P. Ro. cōparari senatui nuntiasset, nō ante sciri potuit. qd aut ille locutus esset. aut patres respondissent. q̄ captū Persen cognitum est. Fidū erat. & altū. R. Pu. pectus cura, silentijq̄ salubritate munitū. & vallatū vndiq̄. cuius limen intrātes, abiecta priuata charitate, publicā induebāt. Itaq̄ non dicā vnū. sed neminē audisse crederes. quod tā multorū auribꝰ fuerat cōmissum. Magistrat⁹ vero prisci quātope suā, Populiq̄ Romani maiestatē retinētes se gesserint. hinc cognosci pōt. quod inter cætera obtinendæ grauitatis indicia. illud quoq̄ magna cū ꝑseuerātia custodiebāt. ne græcis nunq̄. nisi latine responsa darēt. quin etiā ipa linguæ volubilitate. qua plurimū valent. excussa, ꝑ interpretē loqui cogebāt, nō in vrbe tantū nostra. sed etiā in Græcia, et Asia. quo. s. latinæ vocis honos, ꝑ oīes gētes venerabilior diffunderet. nec illis deerāt studia doctrinæ, sed nulla nō in re palliū togæ subijci debere arbitrabant. indignū esse existimātes illecebris, & suauitati literarū, imperij pondus. s. & autoritatē donari. DE C. MARIO

Quapropter nō es damnādus rigoris rustici crimine. C. Mari qa gemina lauro, coronatā senectutē tuā. Numidicis, & Germanicis illustrē trophæis victor deuictæ gentis facūdia politiorē fieri noluisti. Credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus trāsfuga existeres. Quis ergo huic cōsuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures cui iæ exurdant ianuā pa-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

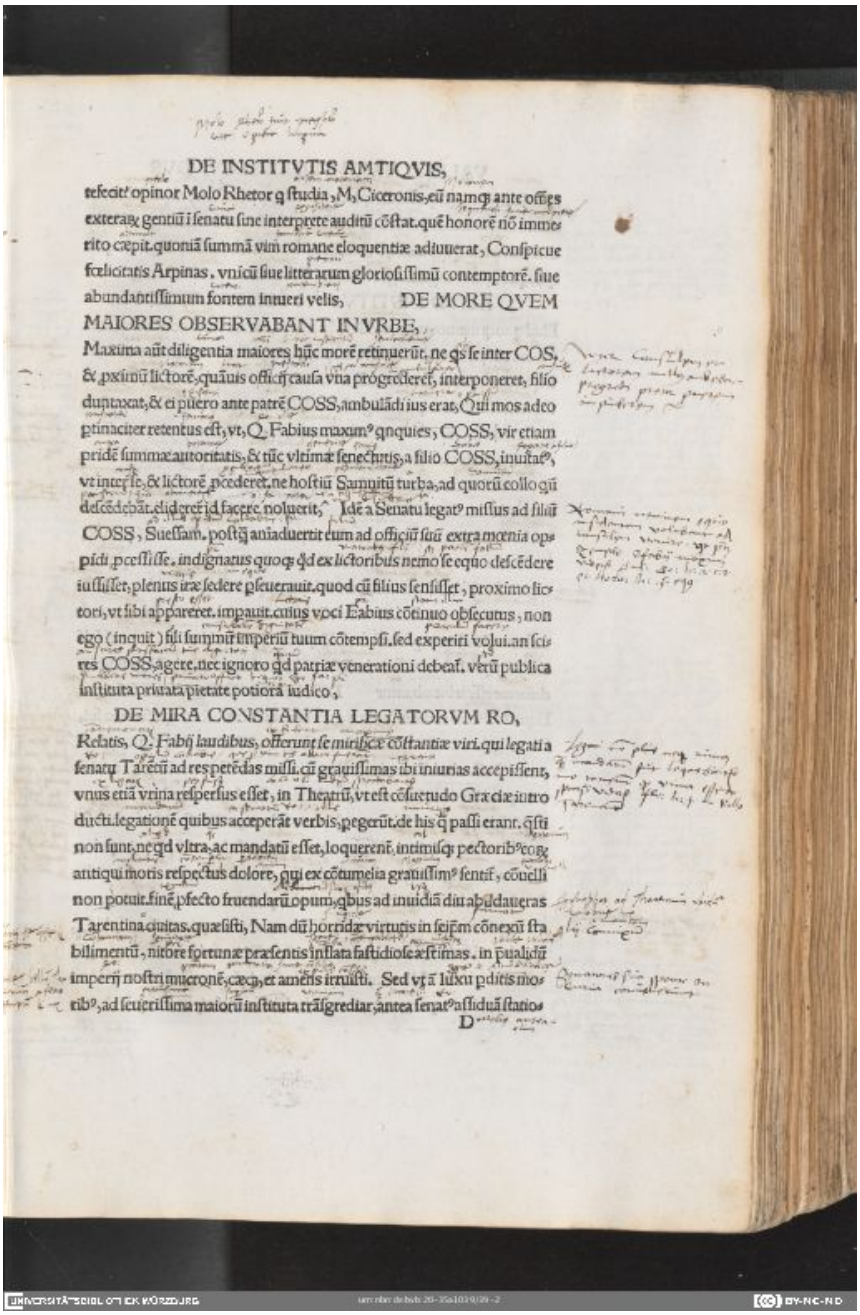

DE INSTITVTIS AMTIQVIS,

tefecit? opinor Molo Rhetor q studia, M, Ciceronis, eũ namq; ante offes exteraꝝ gentiũ i senatu sine interprete auditũ cõstat. quẽ honorẽ nõ immerito cæpit. quoniã summã vim romane eloquentiæ adiuuerat, Conspicue fœlicitatis Arpinas. vnicũ siue litterarum gloriosissimũ contemptorẽ. siue abundantissimum fontem inueri velis,

DE MORE QVEM MAIORES OBSERVABANT IN VRBE,

Maxima aũt diligentia maiores hũc morẽ retinuerũt. ne qs se inter COS, & ꝓximũ lictorẽ, quãuis officij causa vna progrederet, interponeret, filio duntaxat, & ei puero ante patrẽ COSS, ambulãdi ius erat, Qui mos adeo ꝑtinaciter retentus est, vt, Q. Fabius maxim⁹ qnquies, COSS, vir etiam pridẽ summæ autoritatis, & tũc vltimæ senectutis, a filio COSS, inuitat⁹, vt inter se, & lictorẽ ꝓcederet. ne hostiũ Samnitũ turba, ad quorũ collo qũ descẽdebãt. elideret id facere noluerit, Idẽ a Senatu legat⁹ missus ad filiũ COSS, Suessam. postq̃ aniaduertit eum ad officiũ suũ extra mœnia oppidi ꝓcessisse. indignatus quoq; q̃d ex lictoribus nemo se equo descẽdere iussisset, plenus iræ sedere ꝑseuerauit. quod cũ filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret. impauit. cuius voci Fabius cõtinuo obsecutus, non ego (inquit) fili summũ imperiũ tuum cõtempsi. sed experiri volui. an scires COSS, agere. nec ignoro q̃d patriæ venerationi debeat. verũ publica instituta priuata pietate potiora iudico,

DE MIRA CONSTANTIA LEGATORVM RO,

Relatis, Q. Fabij laudibus, offerunt se mirificæ cõstantiæ viri. qui legati a senatu Tarentũ ad res petẽdas missi. cũ grauissimas ibi iniurias accepissent, vnus etiã vrina respersus esset, in Theatrũ, vt est cõsuetudo Græciæ introducti. legationẽ quibus acceperãt verbis, ꝑegerũt. de his q̃ passi erant. q̃sti non sunt, ne q̃d vltra, ac mandatũ esset, loquerenẽ. intimisq; pectorib⁹ coꝝ antiqui moris respectus dolore, qui ex cõtumelia grauissim⁹ sentit, cõuelli non potuit. finẽ ꝓfecto fruendarũ opum, q̃bus ad inuidiã diu abũdaueras Tarentina ciuitas. quæsisti, Nam dũ horridæ virtutis in seiꝑm cõnexũ stabilimentũ, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiose æstimas. in ꝑualidũ imperij nostri mucronẽ, cæcq; et amens irruisti. Sed vt ã luxu ꝑditis morib⁹, ad seuerissima maiorũ instituta trãsgrediar, antea senat⁹ assiduã statio-

D

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

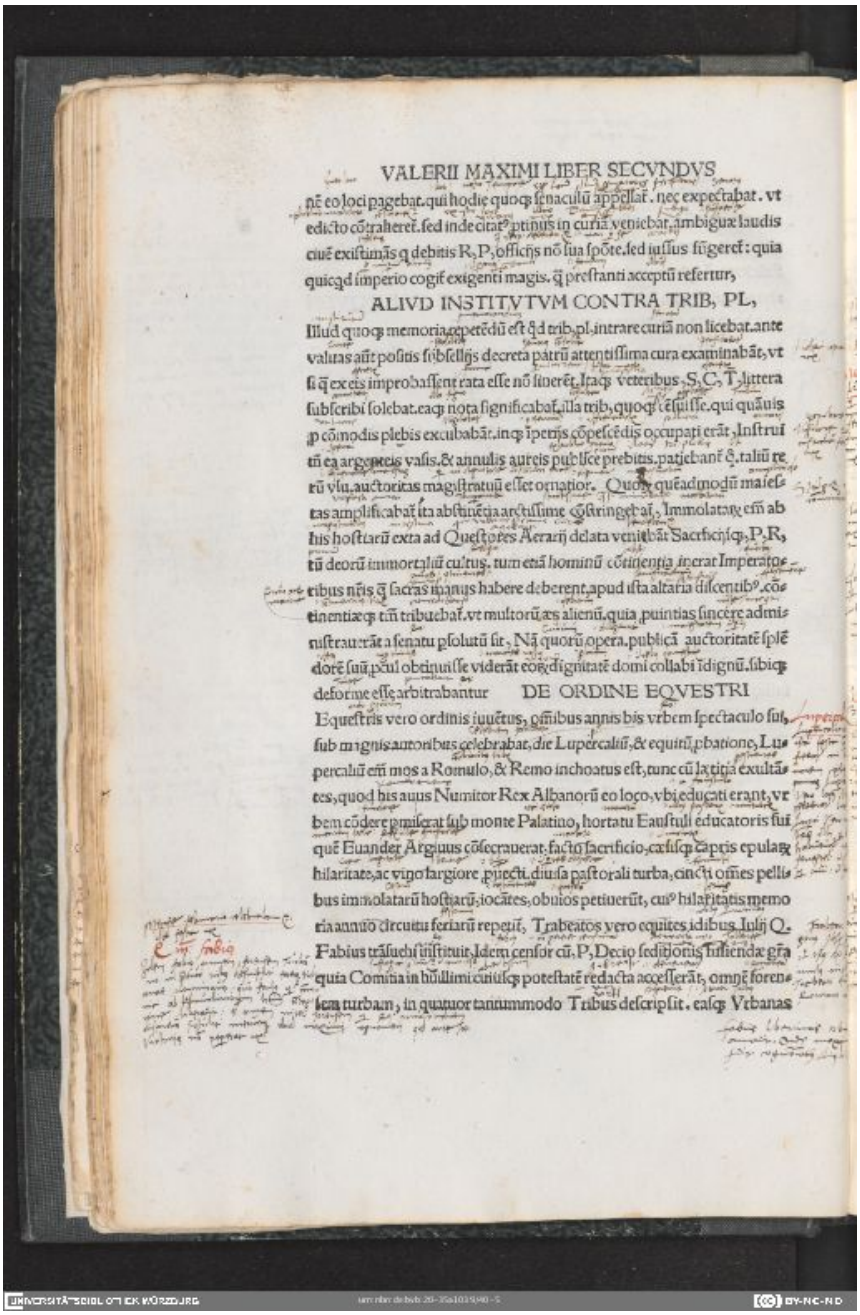

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS

nē eo loci pagebat. qui hodie quoq; senaculū appellat. nec expectabat. vt edicto cōtraheret. sed inde citat⁹ ꝑtinus in curiā veniebat. ambiguæ laudis ciuē existimās q debitis R, P, officijs nō sua spōte. sed iussus sūgeret: quia quicqd imperio cogit exigenti magis. q̄ prestanti acceptū refertur,

ALIVD INSTITVTVM CONTRA TRIB, PL,

Illud quoq; memoria repetēdū est q̄d trib. pl. intrare curiā non licebat. ante valuas aūt positis subsellijs decreta patrū attentissima cura examinabāt, vt si q̄ ex eis improbassent rata esse nō sinerēt. Itaq; veteribus, S, C, T, littera subscribi solebat. eaq; nota significabat. illa trib, quoq; cēsuisse. qui quāuis ꝑ cōmodis plebis excubabāt. inq; īperijs cōpescēdis occupati erāt, Instrui tū ea argenteis vasis. & annulis aureis publice prebitis. patiebant q̄. taliū rerū vsu. auctoritas magistratuū esset ornatior. Quorū quēadmodū maiestas amplificabat ita abstinētia arctissime cōstringebat, Immolatarū eñ ab his hostiarū exta ad Questores Aerarij delata veniebāt Sacrificijsq; P, R, tū deorū immortaliū cultus. tum etiā hominū cōtinentia inerat Imperatoribus nr̄is q̄ sacras manus habere deberent. apud ista altaria discentib⁹. cōtinentiæq; tūn tribuebat. vt multorū æs alienū. quia ꝓuintias sincere administrauerāt a senatu ꝑsolutū sit, Nā quorū opera. publicā auctoritatē splēdorē suū ꝑcul obtinuisse viderāt eorū dignitatē domi collabi īdignū. sibiq; deforme esse arbitrabantur

DE ORDINE EQVESTRI

Equestris vero ordinis iuuētus, oñibus annis bis vrbem spectaculo sui, sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercaliū, & equitū ꝓbatione, Lupercaliū eñ mos a Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cū lætitia exultātes, quod his auus Numitor Rex Albanorū eo loco, vbi educati erant, vrbem cōdere ꝑmiserat sub monte Palatino, hortatu Eaustuli educatoris sui quē Euander Argiuus cōsecrauerat. facto sacrificio, cæsisq; capris epulatū hilaritate, ac vino largiore ꝓuecti. diuisa pastorali turba, cincti oñes pellibus immolatarū hostiarū, iocātes, obuios petiuerūt, cui⁹ hilaritatis memoria annuo circuitu feriarū repetit, Trabeatos vero equites idibus Iulij Q. Fabius trāsuehi instituit, Idem censor cū. P, Decio seditionis sisiendæ grā quia Comitia in huillimi cuiusq; potestatē redacta accesserāt, omnē forensem turbam, in quatuor tantummodo Tribus descripsit. easq; Vrbanas

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

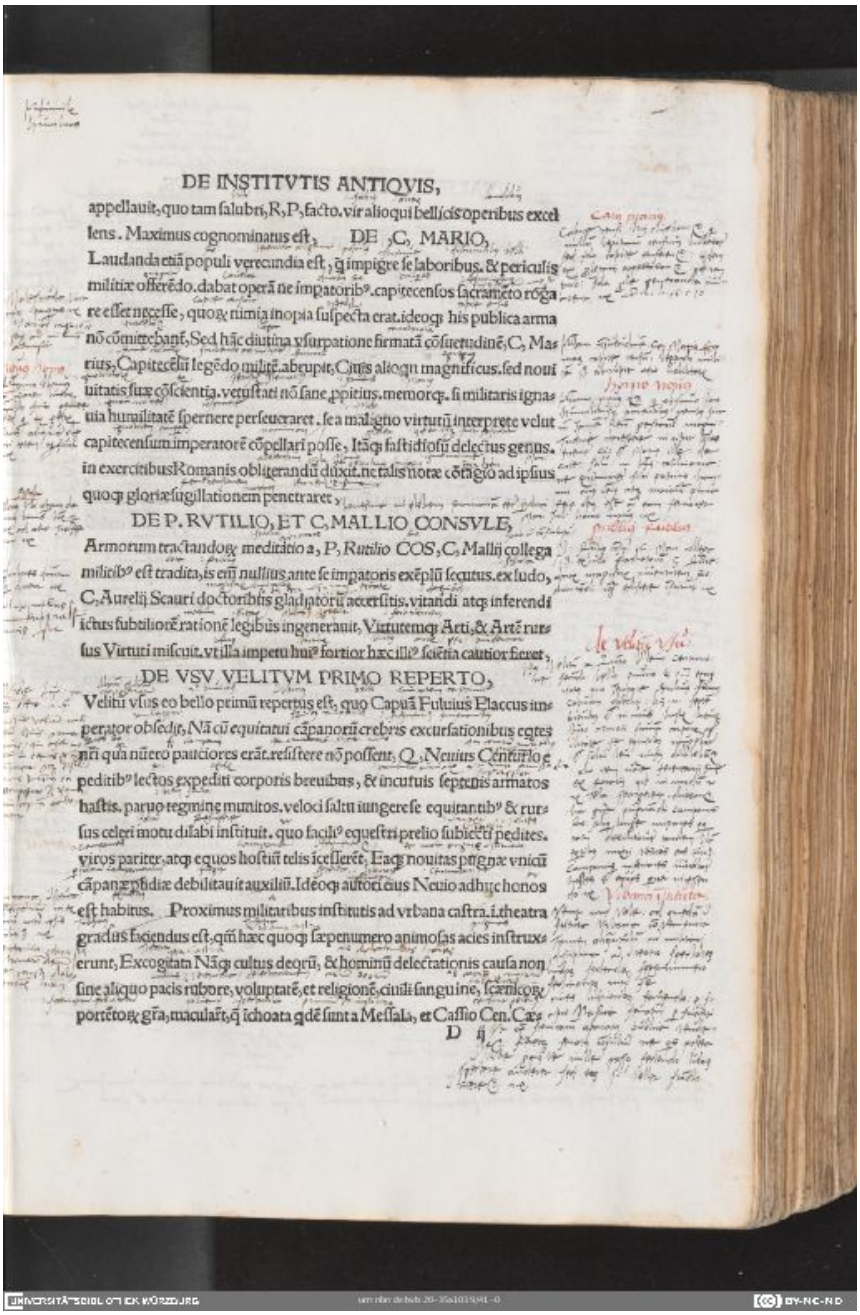

DE INSTITVTIS ANTIQVIS,

appellauit, quo tam salubri, R. P. facto. vir alioqui bellicis operibus excellens. Maximus cognominatus est.

DE C. MARIO.

Laudanda etiã populi verecundia est, q̃ impigre se laboribus. & periculis militiæ offerẽdo. dabat operã ne imperatorib⁹. capitecensos sacramẽto rogare esset necesse, quoq; nimia inopia suspecta erat. ideoq; his publica arma nõ cõmittebant. Sed hãc diutina vsurpatione firmatã cõsuetudinẽ. C. Marius. Capitecelli legẽdo militẽ abrupit. Cuius alioqn magnificus. sed nouitatis suæ cõscientia. vetustati nõ sane ꝑpitius. memorq; si militaris ignauia humilitatẽ spernere perseueraret. se a maligno virtutũ interprete velut capitecensum imperatorẽ cõpellari posse. Itaq; fastidiosũ delectus genus. in exercitibus Romanis obliterandũ duxit. ne talis notæ cõtagio ad ipsius quoq; gloriæ fugillationem penetraret.

DE P. RVTILIO, ET C. MALLIO CONSVLE.

Armorum tractandoq; meditatio a. P. Rutilio COS. C. Mallii collega militib⁹ est tradita. is eũ nullius ante se imperatoris exẽplũ secutus. ex ludo. C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorũ accersitis. vitandi atq; inferendi ictus subtilioꝛẽ rationẽ legibus ingeneranit. Virtutemq; Arti. & Artẽ rursus Virtuti miscuit. vt illa imperu hui⁹ fortior hæc illi⁹ scientia cautior fieret.

DE VSV VELITVM PRIMO REPERTO.

Velitu vsus eo bello primũ repertus est. quo Capuã Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nã cũ equitatui cãpanorũ crebris excursationibus egres nri quã nũero pauciores erãt. resistere nõ possent. Q. Nevius Centũlo e peditib⁹ lectos expediti corporis breuibus. & incutuis septenis armatos hastis. paruo regmine munitos. veloci saltu iungere se equitantib⁹ & rursus celeri motu dilabi instituit. quo facili⁹ equestri prelio subiecti pedites. viros pariter. atq; equos hostiũ telis ice sserẽt. Eaq; nouitas pugnæ vnicũ cãpanæ ꝑfidiæ debilitauit auxiliũ. Ideoq; auctori eius Nevio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad vrbana castra. i. theatra gradus faciendus est. qñ hæc quoq; sæpenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata Nãq; cultus deorũ. & hominũ delectationis causa non sine aliquo pacis rubore. voluptatẽ. et religionẽ. ciuili sanguine. scænicoq; porrẽtoq; gra. maculãt. q̃ ichoata q̃dẽ sunt a Messala. et Cassio Cen. Cæs

D ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1033941-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

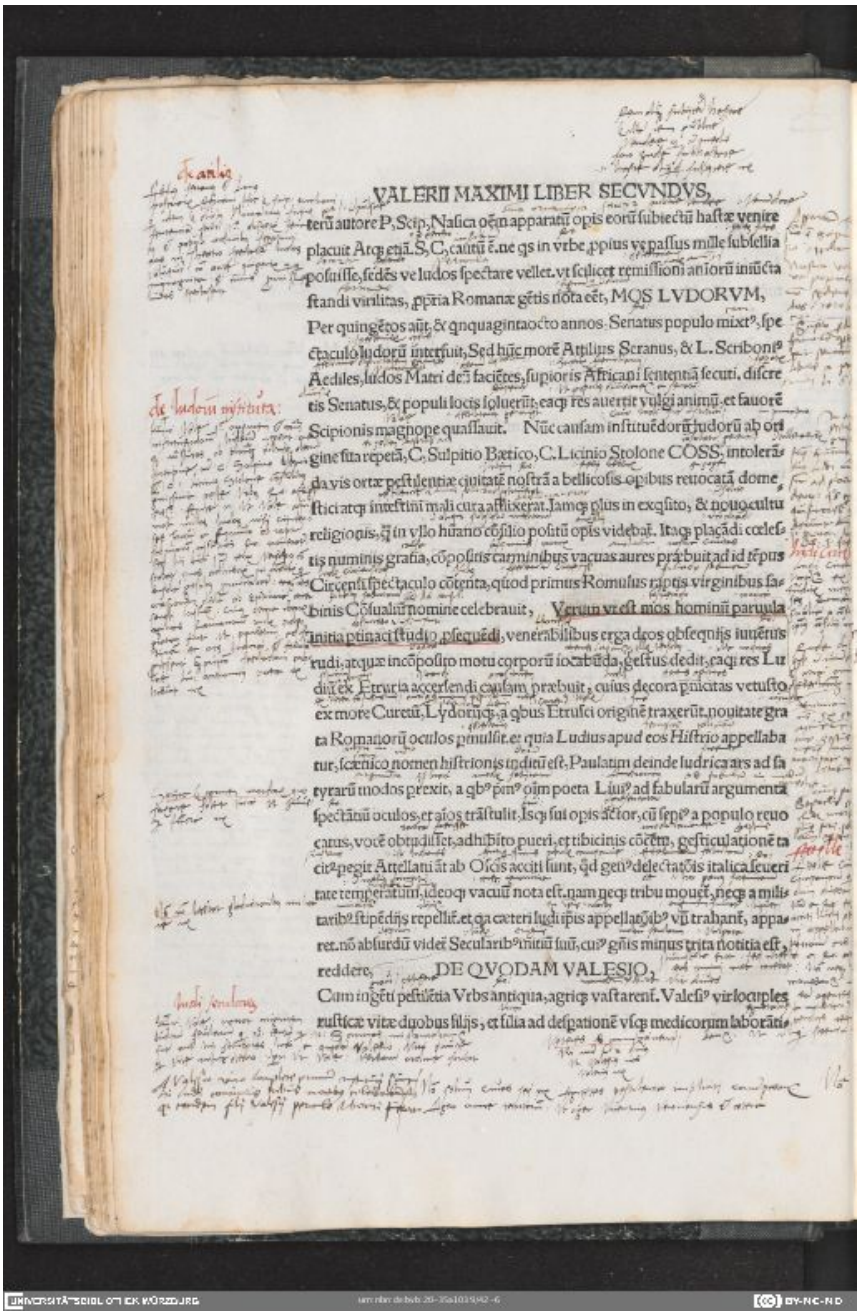

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

terũ autore P, Scip, Nasica oẽm apparatũ opis eorũ subiectũ hastæ venire placuit Atq; etiã. S, C, cautũ ẽ. ne qs in vrbe ꝓpius ve passus mille subsellia posuisse, sedẽs ve ludos spectare vellet. vt scilicet remissioni aniorũ iniũcta standi virilitas, ꝓpria Romanæ gẽtis nota eẽt, MOS LVDORVM,

Per quingẽtos aũt, & qnquagintaocto annos Senatus populo mixt⁹, spectaculo ludorũ interfuit, Sed hũc morẽ Attilius Seranus, & L. Scribonius Aediles, ludos Matri deũ faciẽtes, supioris Africani sententiã secuti, discretis Senatus, & populi locis soluerũt, eaq; res auertit vulgi animũ, et fauorẽ Scipionis magnope quassauit. Nũc causam instituẽdorũ ludorũ ab origine sua repetã, C. Sulpitio Bætico, C. Licinio Stolone COSS. intolerãda vis ortæ pestilentiæ ciuitatẽ nostrã a bellicosis opibus reuocatã domestici atq; intestini mali cura afflixerat. Iamq; plus in exqsito, & nouo cultu religionis, q̃ in vllo hũano cõsilio positũ opis videbat. Itaq; placãdi cœlestis numinis gratia, cõpositis carminibus vacuas aures præbuit ad id tẽpus Circensi spectaculo cõtenta, quod primus Romulus raptis virginibus sabinis Cõsualiũ nomine celebrauit, Verum vt est mos hominũ paruula initia ꝑtinaci studio ꝓsequẽdi, venerabilibus erga deos obsequijs iuuẽtus rudi, atquæ incõposito motu corporũ iocabũda, gestus dedit, eaq; res Ludiũ ex Etruria accersendi causam præbuit, cuius decora ꝑnicitas vetusto ex more Curetũ, Lydorũq; a qbus Etrusci originẽ traxerũt, nouitate grata Romanorũ oculos ꝑmulsit. et quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scænico nomen histrionis inditũ est, Paulatim deinde ludrica ars ad satyrarũ modos prexit, a qb⁹ ꝑm⁹ oim poeta Liui⁹ ad fabularũ argumenta spectãtiũ oculos, et aios trãstulit. Isq; sui opis actior, cũ sepi⁹ a populo reuocatus, vocẽ obtudisset, adhibito pueri, et tibicinis cõcẽtu, gesticulationẽ tacit⁹ negit Attellani ãt ab Oscis acciti sunt, q̃d gen⁹ delectatõis italica seueritate temperatũm, ideoq; vacuũ nota est. nam neq; tribu mouet, neq; a militarib⁹ stipẽdijs repellit. et qa cæteri ludi ipis appellatõib⁹ vũ trahant, apparet. nõ absurdũ videt Secularib⁹ mitiũ suũ, cui⁹ gñis minus trita notitia est, reddere,

DE QVODAM VALESIO,

Cum ingẽti pestilẽtia Vrbs antiqua, agriq; vastarent. Valesi⁹ vir locuples rusticæ vitæ duobus filijs, et filia ad despationẽ vsq; medicorum laborãti-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

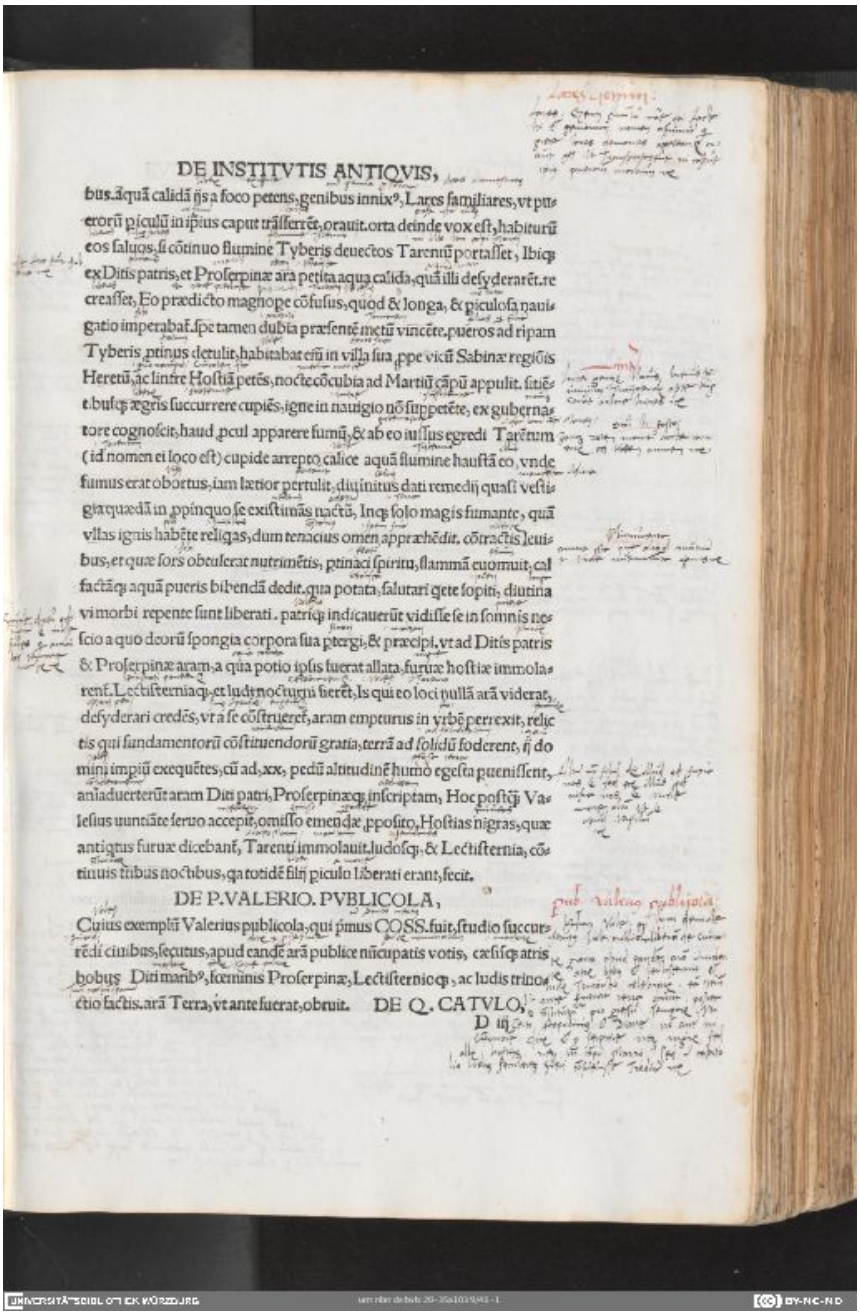

DE INSTITVTIS ANTIQVIS,

bus.āquā calidā ĩs a foco petens,genibus innixꝰ, Lares familiares,vt puerorū piculū in ipius caput trāsferrēt,orauit.orta deinde vox est,habiturū eos saluos,si cōtinuo flumine Tyberis deuectos Tarentū portasset, Ibiq; ex Ditis patris,et Proserpinæ ara petita aqua calida,quā illi desyderatē.re creasset, Eo prædicto magnope cōfusus,quod & longa, & piculosa nauigatio imperabat.spe tamen dubia præsentē metū vincēte,pueros ad ripam Tyberis ptinus detulit,habitabat eiū in villa sua ppe vicū Sabinæ regiōis Heretū,ac intre Hostiā petēs,nocte cōcubia ad Martiū cāpū appulit. sitiēs.busq; ægris succurrere cupiēs,igne in nauigio nō suppetēte, ex gubernatore cognoscit,haud pcul apparere fumū,& ab eo iussus egredi Tarētum (id nomen ei loco est) cupide arrepto calice aquā flumine hausta eo, vnde fumus erat obortus,iam lætior pertulit, diuinitus dati remediꝫ quasi vestigia quædā in ppinquo se existimās nactū, Incq; solo magis fumante, quā villas ignis habēte reliqas,dum tenacius omen apprehēdit, cōtractis leuibus,et quæ sors obtulerat nutrimētis, ptinaci spiritu,flammā euomuit, calfactāq; aquā pueris bibendā dedit,qua potata, salutari qete sopiti, diutina vi morbi repente sunt liberati. patricq; indicauerūt vidisse se in somnis nescio a quo deorū spongia corpora sua ptergi,& præcipi,vt ad Ditis patris & Proserpinæ aram,a qua potio ipis fuerat allata,furiæ hostiæ immolarent. Lectisterniacq;,et ludꝫ nocturnū fierēt,Is qui eo loci nullā arā viderat, desyderari credēs,vt a se cōstrueret,aram empturus in vrbē perrexit, relictis qui fundamentorū cōstituendorū gratia,terrā ad solidū foderent, ĩ domini impiū exequētes,cū ad xx, pedū altitudinē humo egesta pueniissent, aniaduerterūt aram Diti patri,Proserpinæq; inscriptam, Hoc postq; Valesius uuntiāte seruo accepit,omisso emendæ ppositu,Hostias nigras,quæ antiqtus furuæ dicebant, Tarenti immolauit.ludosq;.& Lectisternia, cōtinuis tribus nocthbus,qa totidē filiꝫ piculo liberati erant,fecit.

DE P.VALERIO. PVBLICOLA,

Cuius exemplū Valerius publicola,qui primus COSS.fuit,studio succurrēdi ciuibus,secutus,apud candē arā publice nūcupatis votis, cæsisq; atris bobus Diti maribꝰ,fœminis Proserpinæ,Lectisternioq;,ac ludis trinoctio factis.arā Terra,vt ante fuerat,obtuit. DE Q. CATVLO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

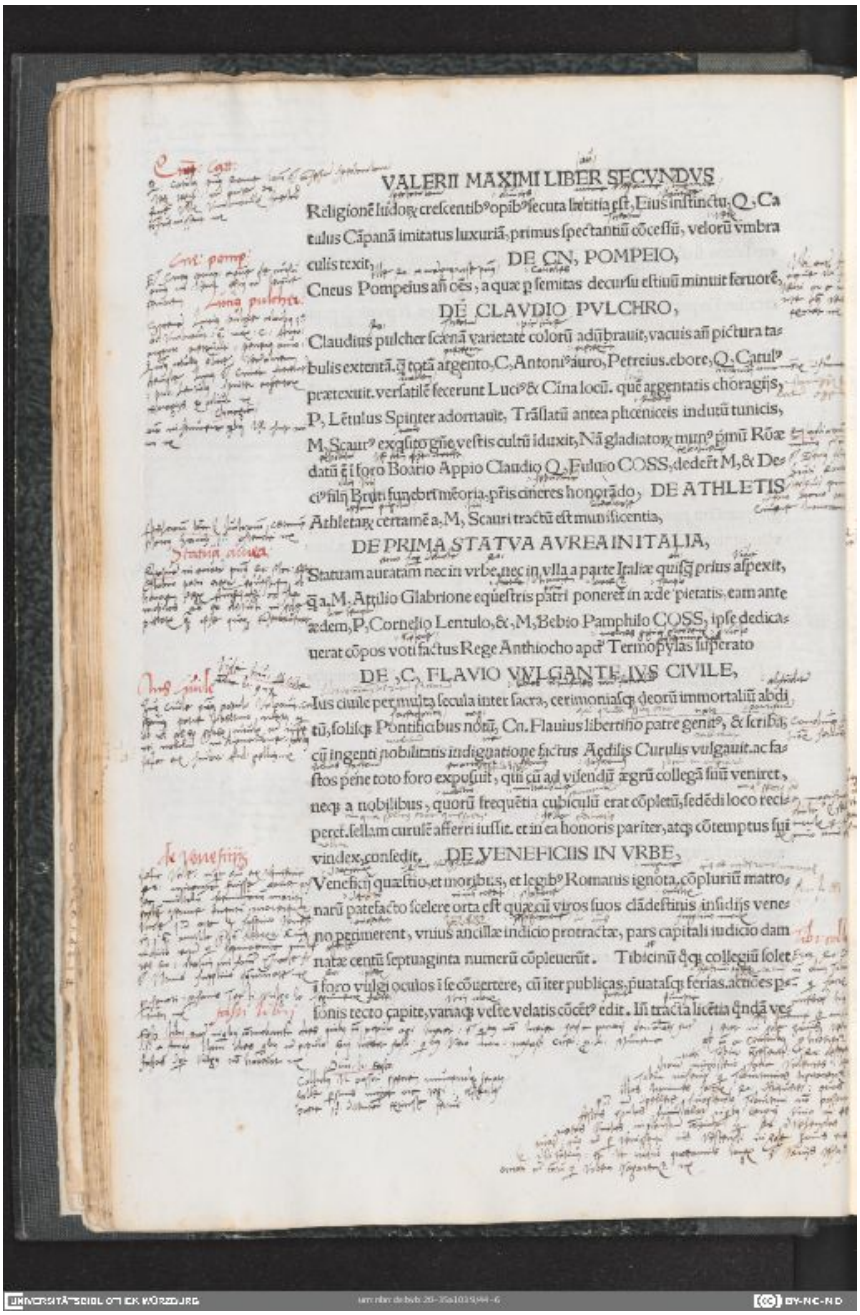

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS

Religionē ludorꝝ crescentibꝰ opibꝰ secuta lætitia est, Eius instinctu, Q, Catulus Cāpanā imitatus luxuriā, primus spectantiū cōcessū, velorū vmbraculis texit,

DE CN, POMPEIO,

Cneus Pompeius añ oēs, a quæ p semitas decursu estiuū minuit feruorē,

DE CLAVDIO PVLCHRO,

Claudius pulcher scænā varietate colorū adūbrauit, vacuis añ pictura tabulis extentā. q̄ totā argento, C, Antoniꝰ auro, Petreius. ebore, Q, Catulꝰ prætexuit. versatilē fecerunt Lucꝰ & Cina locū. quē argentatis choragijs, P, Lētulus Spinter adornauit, Trāslatū antea phœniceis indutū tunicis, M, Scaurꝰ exqsito gñe vestis cultū iduxit, Nā gladiatorꝝ munꝰ pmū Rōæ datū ē i foro Boario Appio Claudio Q, Fuluio COSS, dederī M, & Deciꝰ filij Bruti funebri mēoria, pris cineres honorādo,

DE ATHLETIS

Athletarꝝ certamē a, M, Scauri tractū est munificentia,

DE PRIMA STATVA AVREA IN ITALIA,

Statuam auratam nec in vrbe, nec in vlla a parte Italiæ quisq̄ prius aspexit, q̄ a, M, Attilio Glabrione equestris patri poneret in æde pietatis, eam ante ædem, P, Cornelio Lentulo, & , M, Bebio Pamphilo COSS, ipse dedicauerat cōpos voti factus Rege Anthiocho apd Termopylas superato

DE ,C, FLAVIO VVLGANTE IVS CIVILE,

Ius ciuile per multa secula inter sacra, cerimoniasq; deorū immortaliū abditū, solisq; Pontificibus notū, Cn. Flauius libertino patre genitꝰ, & scriba, cū ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis vulgauit. ac fastos pene toto foro exposuit, qui cū ad visendū ægrū collegā suū veniret, neq; a nobilibus, quorū frequētia cubiculū erat cōpletū, sedēdi loco reciperet. sellam curulē afferri iussit. et in ea honoris pariter, atq; cōtemptus sui vindex, consedit.

DE VENEFICIIS IN VRBE,

Veneficij quæstio, et moribus, et legibꝰ Romanis ignota, cōpluriū matronarū patefacto scelere orta est quæ cū viros suos clādestinis insidijs veneno perimerent, vnius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ centū septuaginta numerū cōpleuerūt. Tibicinū q̄q; collegiū solet i foro vulgi oculos i se cōuertere, cū iter publicas, p̄uatasq; ferias. actiōes p̄sonis tecto capite, variaq; veste velatis cōcētꝰ edit. Iñ tracta licētia q̄ndā ve-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

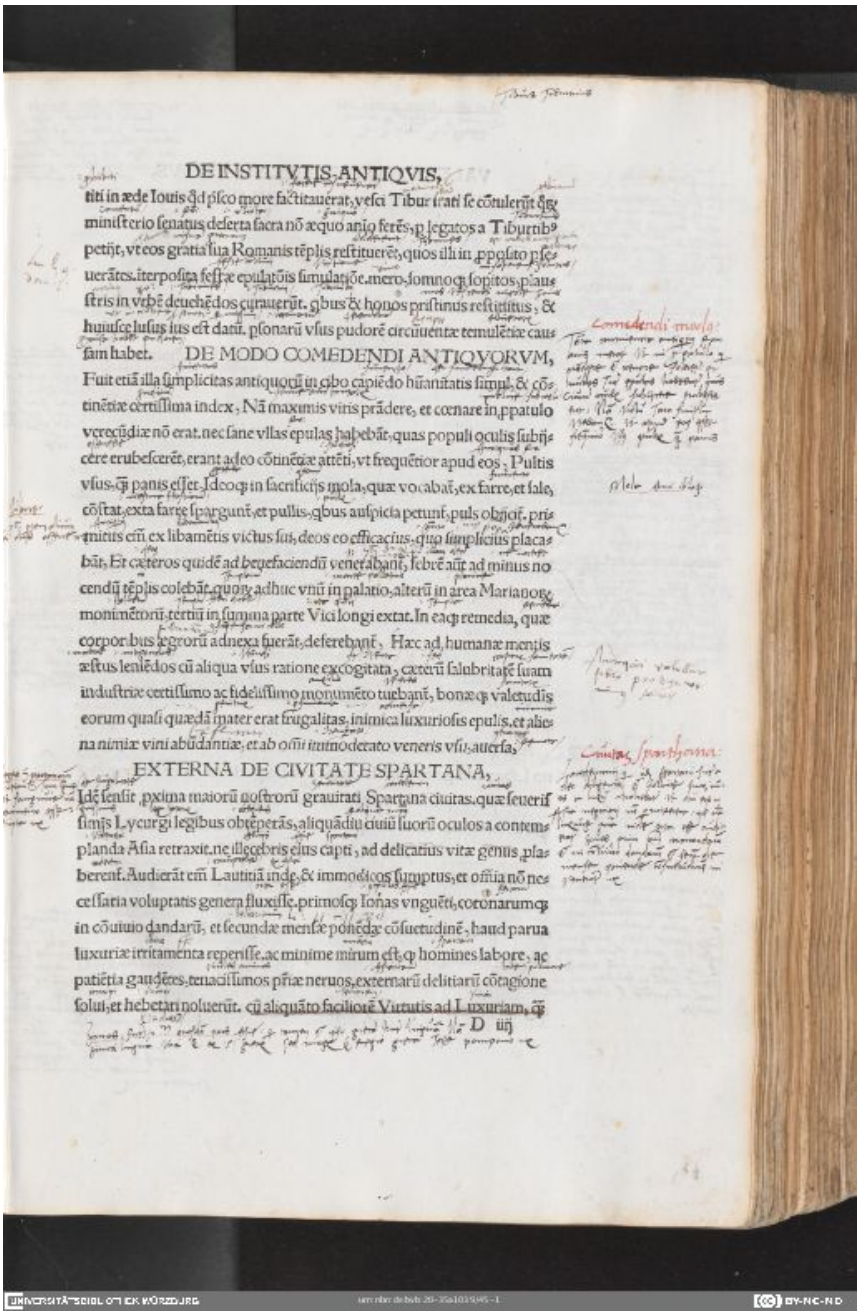

DE INSTITVTIS ANTIQVIS,

titi in æde Iouis ꝺ̃ piſco more factitauerat, veſci Tiburtiſ rati ſe cõtulerũt ꝺ̃ ministerio ſenatus deſerta ſacra nõ æquo animo ferẽs, p legatos a Tiburtib⁹ petiit, vt eos gratia ſua Romanis tẽplis reſtituerẽt, quos illi in ꝓpolato ꝓſeuerãtes, interpoſita feſtæ epulatiõis ſimulatiõe, mero ſomnoq; ſopitos, plauſtris in vrbẽ deuehẽdos curauerũt, q̃bus & honos priſtinus reſtitutus, & huiuſce luſus ius eſt datũ. ꝓſonarũ vſus pudorẽ circũuentæ temulẽtiæ cauſam habet.

DE MODO COMEDENDI ANTIQVORVM,

Fuit etiã illa ſimplicitas antiquorũ in q̃bo capiẽdo hũanitatis ſimpl. & cõtinẽtiæ certiſſima index, Nã maximis viris prãdere, et cœnare in ꝓpatulo verecũdiæ nõ erat, nec ſane vllas epulas habebãt, quas populi oculis ſubijcere erubeſcerẽt, erant adeo cõtinẽtiæ attẽti, vt frequẽtior apud eos, Pultis vſus. q̃ panis eſſet. Ideoq; in ſacrificijs mola, quæ vocabãt, ex farre, et ſale, cõſtat, exta farre ſpargũt, et pullis, q̃bus auſpicia petunt, puls obijcit. priſtinus cũ ex libamẽtis victus ſui, deos eo efficacius, quo ſimplicius placabãt. Et cæteros quidẽ ad beneſaciendũ venerabãt, febrẽ aũt ad minus nocendũ tẽplis colebãt, quoꝝ adhuc vnũ in palatio, alterũ in area Marianoꝝ monimẽtorũ, tertiũ in ſumma parte Vici longi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorũ adnexa fuerãt, deferebant. Hæc ad humanæ mentis æſtus lenidos cũ aliqua vſus ratione excogitata, cæterũ ſalubritatẽ ſuam induſtriæ certiſſimo ac fideliſſimo monumẽto tuebãt, bonæ q̃ valetudinis eorum quali quædã mater erat frugalitas, inimica luxurioſis epulis, et alienа nimiæ vini abũdantiæ, et ab oĩi inuitoderato veneris vſu, auerſa.

EXTERNA DE CIVITATE SPARTANA,

Idẽ ſenſit ꝓxima maiorũ noſtrorũ grauitati Spartana ciuitas, quæ ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtẽperãs, aliquãdiu ciuiũ ſuorũ oculos a contemplanda Aſia retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus ꝓlaberent. Audierãt enĩ Lautitiã indẽ, & immodicos ſumptus, et offilia nõ neceſſaria voluptatis genera fluxiſſe, primoſq; Ionas vnguẽti, coronarumq; in cõuiuio dandarũ, et ſecundæ menſæ ponẽdæ cõſuetudinẽ, haud parua luxuriæ irritamenta reperiſſe, ac minime mirum eſt, q̃ homines labore, ac patiẽtia gaudẽtes, tenaciſſimos ꝓnæ neruos, externarũ delitiarũ cõtagione ſolui, et hebetari noluerũt. cũ aliquãto facilioꝝ Virtutis ad Luxuriam, q̃

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1015945-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

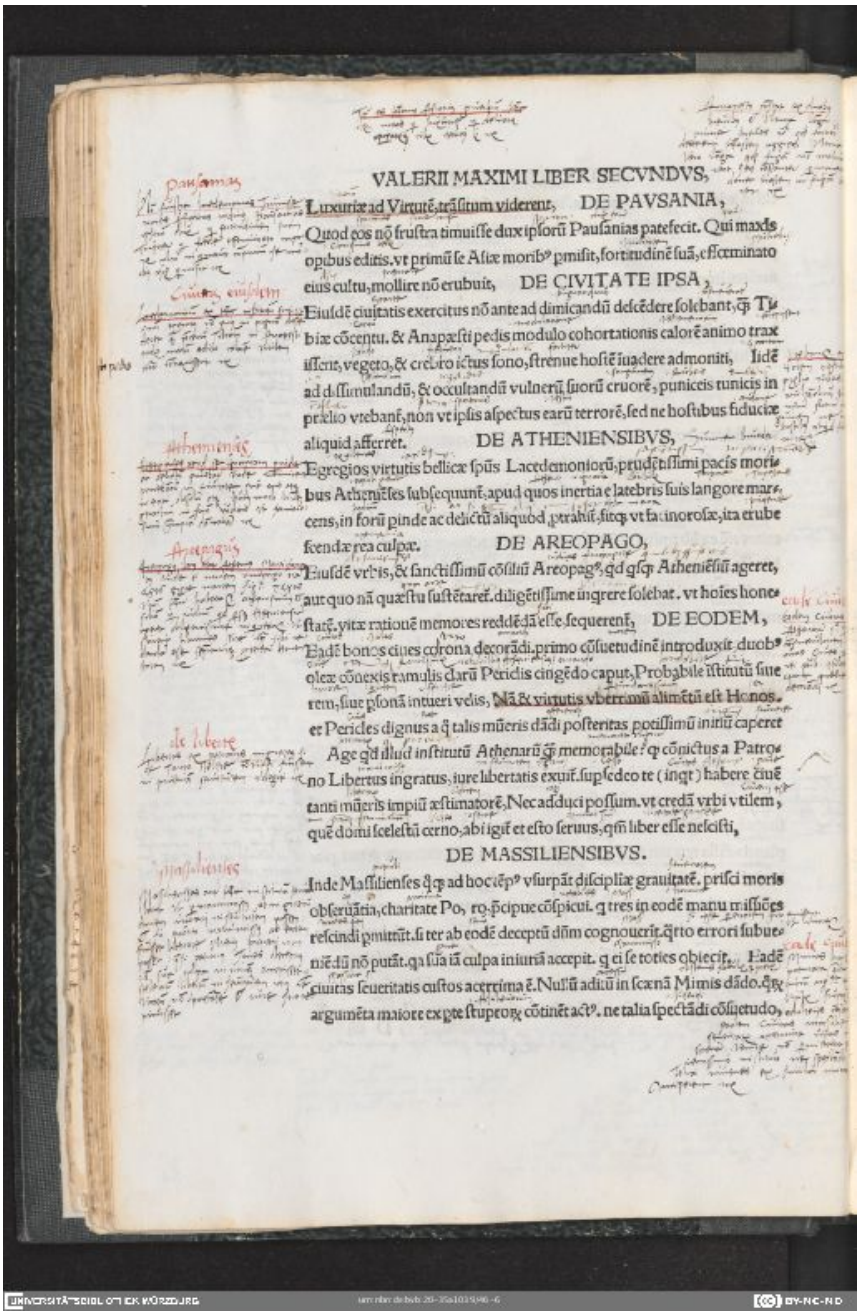

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

Luxuriæ ad Virtutē, trāsitum viderent, DE PAVSANIA,

Quod eos nō frustra timuisse dux ipsorū Pausanias patefecit. Qui maxīs opibus editis. vt primū se Asiæ moribꝰ pmisit, fortitudinē suā, effœminato eius cultu, mollire nō erubuit, DE CIVITATE IPSA,

Eiusdē ciuitatis exercitus nō ante ad dimicandū descēdere solebant, q̄ Tibiæ cōcentu. & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorē animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono, strenue hostē īuadere admoniti, Iidē ad dissimulandū, & occultandū vulnerū suorū cruorē, puniceis tunicis in prælio vtebant, non vt ipsis aspectus earū terrorē, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret. DE ATHENIENSIBVS,

Egregios virtutis bellicæ spūs Lacedemoniorū, prudētissimi pacis moribus Athenienses subsequunt, apud quos inertia e latebris suis langore marcens, in forū pinde ac delictū aliquod, ptrahit, sitq; vt facinorosæ, ita erube scendæ rea culpæ. DE AREOPAGO,

Eiusdē vrbis, & sanctissimū cōsiliū Areopagꝰ, qd qsq; Atheniēsiū ageret, aut quo nā quæstu sustētaret. diligētissime inqrere solebat. vt hoīes honestatē, vitæ rationē memores reddēdā esse sequerent, DE EODEM,

Eadē bonos ciues corona decorādi. primo cōsuetudinē introduxit duobꝰ oleæ cōnexis ramulis clarū Periclis cingēdo caput, Probabile istitutū siue rem, siue psonā intueri velis, Nā & virtutis vberrimū alimētū est Honos. et Pericles dignus a q̄ talis mūeris dādi posteritas potissimū initiū caperet

Age qd illud institutū Athenarū q̄ memorabile? q cōnictus a Patrono Libertus ingratus, iure libertatis exuit. supsedeo te (inqt) habere ciuē tanti mūeris impiū æstimatorē, Nec adduci possum. vt credā vrbi vtilem, quē domi scelestū cerno, abi igit et esto seruus, qm̄ liber esse nescisti,

DE MASSILIENSIBVS.

Inde Massilienses q̄q; ad hoc tēpꝰ vsurpāt disciplīæ grauitatē. prisci moris obseruātia, charitate Po, ro. p̄cipue cōspicui. q tres in eodē manu missiōes rescindi pmittūt. si ter ab eodē deceptū dñm cognouerit. q̄rto errori subueniēdū nō putāt. qa sua iā culpa iniuriā accepit. q ei se toties obiecit. Eadē ciuitas seueritatis custos acerrima ē. Nullū aditū in scænā Mimis dādo. q̄ꝝ argumēta maiore ex pte stuproꝝ cōtinēt actꝰ. ne talia spectādi cōsuetudo,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

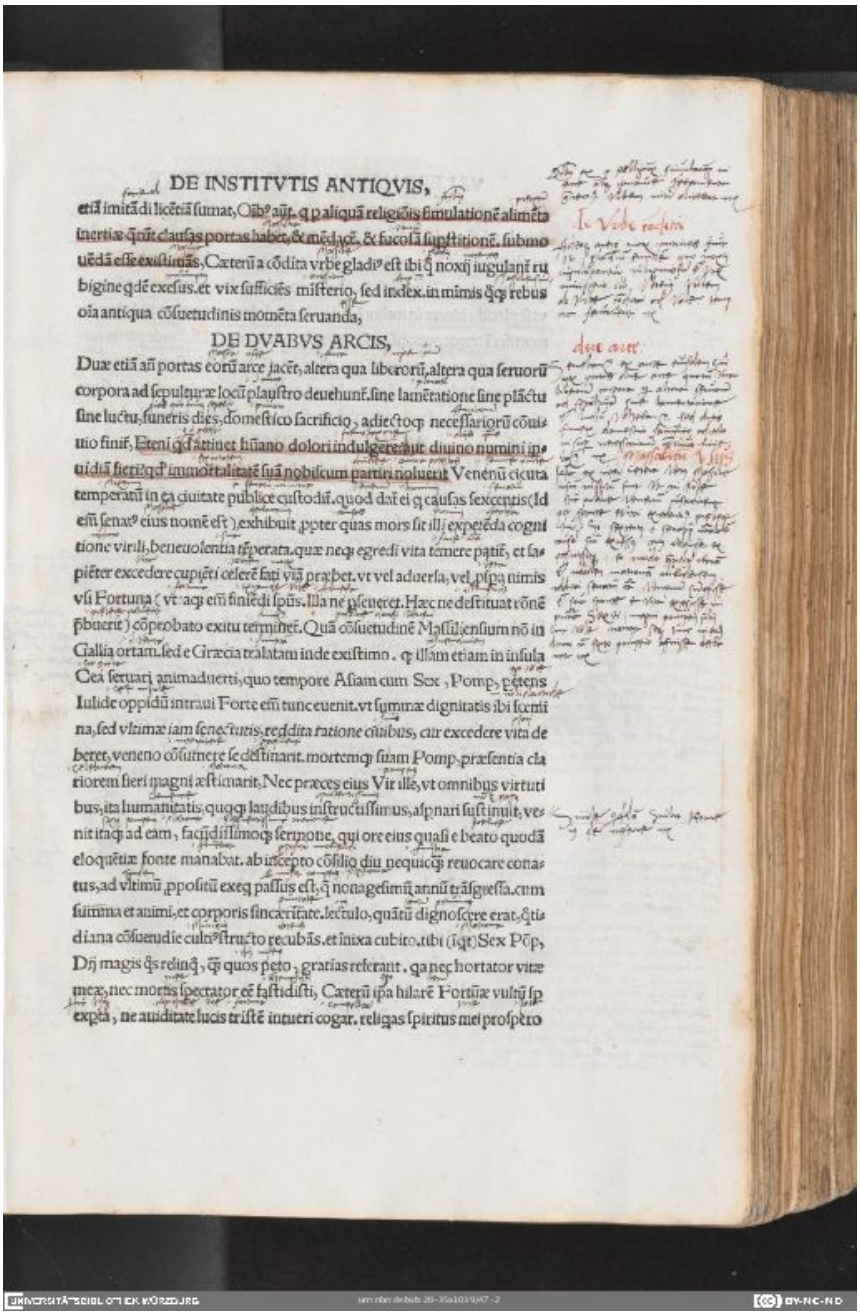

DE INSTITVTIS ANTIQVIS,

etiã imitãdi licẽtiã sumat, Oĩb⁹ aũt. q p aliquã religiõis simulationẽ alimẽta inertiæ q̃rũt clausas portas habẽt, & mẽdacẽ. & fucosã supstitionẽ. submouẽdã esse existimãs, Cæterũ a cõdita vrbe gladi⁹ est ibi q̃ noxij iugulanẽ rubigine q dẽ exesus. et vix sufficiẽs misterio, sed index. in mimis q̃q; rebus oĩa antiqua cõsuetudinis momẽta seruanda,

DE DVABVS ARCIS,

Duæ etiã aũ portas eorũ arce jacẽt, altera qua liberorũ, altera qua seruorũ corpora ad sepulturæ locũ plaustro deuehunt. sine lamẽtatione sine plãctu sine luctu, funeris dies, domestico sacrificio, adiectoq; necessariorũ cõuiuio finit, Eteni q̃d attinet hũano dolori indulgere, aut diuino numini inuidiã fieri, q̃d immortalitatẽ suã nobiscum partiri noluerit Venenũ cicuta temperatũ in ea ciuitate publice custodit. quod dat ei q causas sexcentis (Id eñ senat⁹ eius nomẽ est) exhibuit ꝓpter quas mors sit illi expetẽda cognitione virili, beneuolentia tẽperata. quæ neq; egredi vita temere patit, et sapiẽter excedere cupiẽti celerẽ fati viã præbet. vt vel aduersa, vel ꝓspa nimis vsi Fortuna (vt aq; eñ finiẽdi spũs. Illa ne ꝑseueret. Hæc ne destituat rõnẽ ꝑbuerit) cõprobato exitu terminet. Quã cõsuetudinẽ Massiliensium nõ in Gallia ortam. sed e Græcia tralatam inde existimo. q; illam etiam in insula Cea seruari animaduerti, quo tempore Asiam cum Sex, Pomp, pẽtens Iulide oppidũ intraui Forte eñ tunc euenit. vt summæ dignitatis ibi fœmina, sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno cõsumere se destinarit. mortemq; suam Pomp, præsentia clariorem fieri magni æstimarit, Nec præces eius Vir ille, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis, quoq; laudibus instructissimus, aspnari sustinuit, venit itaq; ad eam, facũdissimoq; sermone, qui ore eius quasi e beato quodã eloquẽtiæ fonte manabat. ab incepto cõsilio diu nequicq̃ reuocare conatus, ad vltimũ ꝓpositũ exeq passus est, q̃ nonagesimũ annũ trãsgressa. cum summa et animi, et corporis sincæritate. lectulo, quãtũ dignoscere erat, q̃tidiana cõsuetudie culn⁹structo recubãs. et inixa cubito. tibi (ĩqt) Sex Põp, Dij magis q̃s relinq̃, q̃ quos peto, gratias referant. qa nec hortator vitæ meæ, nec mortis spectator eẽ fastidisti, Cæterũ ipa hilarẽ Fortũæ vultũ sp expta, ne auiditate lucis tristẽ intueri cogar. reliqas spiritus mei prospero

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

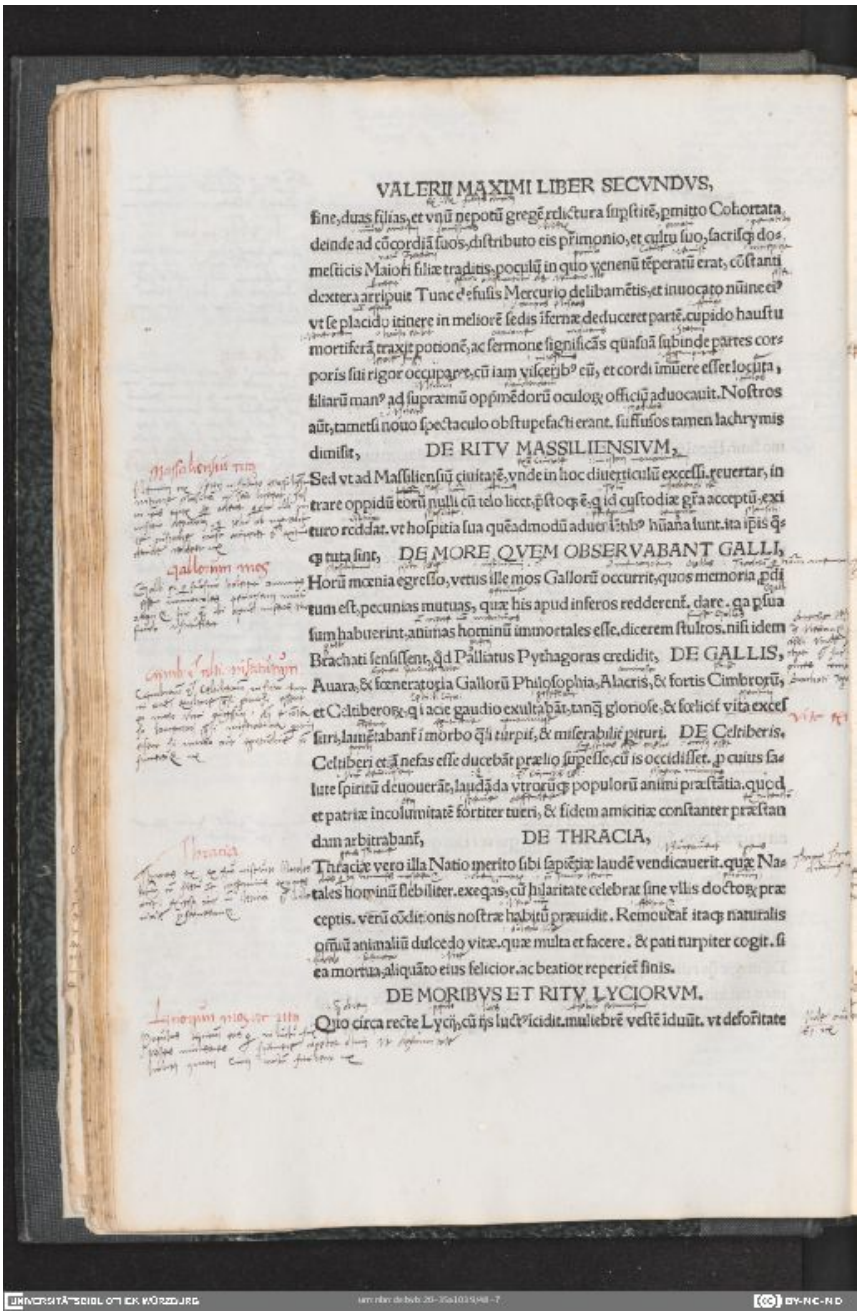

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

fine, duas filias, et vnũ nepotũ gregẽ relictura supstitẽ, pmitto Cohortata, deinde ad cõcordiã suos, distributo eis primonio, et cultu suo, sacrisq; domesticis Maiori filiæ traditis, poculũ in quo venenũ tẽperatũ erat, cõstanti dextera arripuit Tunc defusis Mercurio delibamẽtis, et inuocato nũine ei⁹ vt se placido itinere in meliorẽ sedis ĩfernæ deduceret partẽ, cupido haustu mortiferã traxit potionẽ, ac sermone significãs quasuã subinde partes corporis sui rigor occuparet, cũ iam visceribꝰ eũ, et cordi ĩmuere esset locuta, filiarũ manꝰ ad supræmũ oppmẽdorũ oculorꝫ officiũ aduocauit. Nostros aũt, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant. suffusos tamen lachrymis dimisit,

DE RITV MASSILIENSIVM,

Sed vt ad Massiliensiũ ciuitatẽ, vnde in hoc diuerticulũ excessi, reuertar, intrare oppidũ eorũ nulli cũ telo licet, pstoq; ẽ, q id custodiæ gr̃a acceptũ, exituro reddat. vt hospitia sua quẽadmodũ aduerĩtibꝰ hũana sunt. ita ipis q̃q; tuta sint,

DE MORE QVEM OBSERVABANT GALLI,

Horũ mœnia egresso, vetus ille mos Gallorũ occurrit, quos memoria pdi tum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderent. dare. qa psua sum habuerint, animas hominũ immortales esse, dicerem stultos. nisi idem Brachati sensissent, q̃d Palliatus Pythagoras credidit,

DE GALLIS,

Auara, & fœneratoria Gallorũ Philosophia, Alacris, & fortis Cimbrorũ, et Celtiberorꝫ, q i acie gaudio exultabãt, tanq̃ gloriose, & fœlicit vita excessuri, lamẽtabant ĩ morbo q̃li turpit, & miserabilit pituri.

DE Celtiberis,

Celtiberi et ã nefas esse ducebãt prælio supesse, cũ is occidisset. p cuius salute spiritũ deuouerãt, laudãda vtrorũq; populorũ animi præstãtia. quod et patriæ incolumitatẽ fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabant,

DE THRACIA,

Thraciæ vero illa Natio merito sibi sapiẽtiæ laudẽ vendicauerit. quæ Natales hominũ flebiliter. exeqas, cũ hilaritate celebrat sine vllis doctorꝫ præceptis. verũ cõditionis nostræ habitũ præuidit. Remoueat itaq; naturalis omniũ animaliũ dulcedo vitæ. quæ multa et facere. & pati turpiter cogit. si ea mortua, aliquãto eius felicior. ac beatior reperiet finis.

DE MORIBVS ET RITV LYCIORVM.

Quo circa recte Lycij, cũ ijs luctꝰ icidit. muliebrẽ vestẽ iduũt. vt deforitate

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-35a10.39.48-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

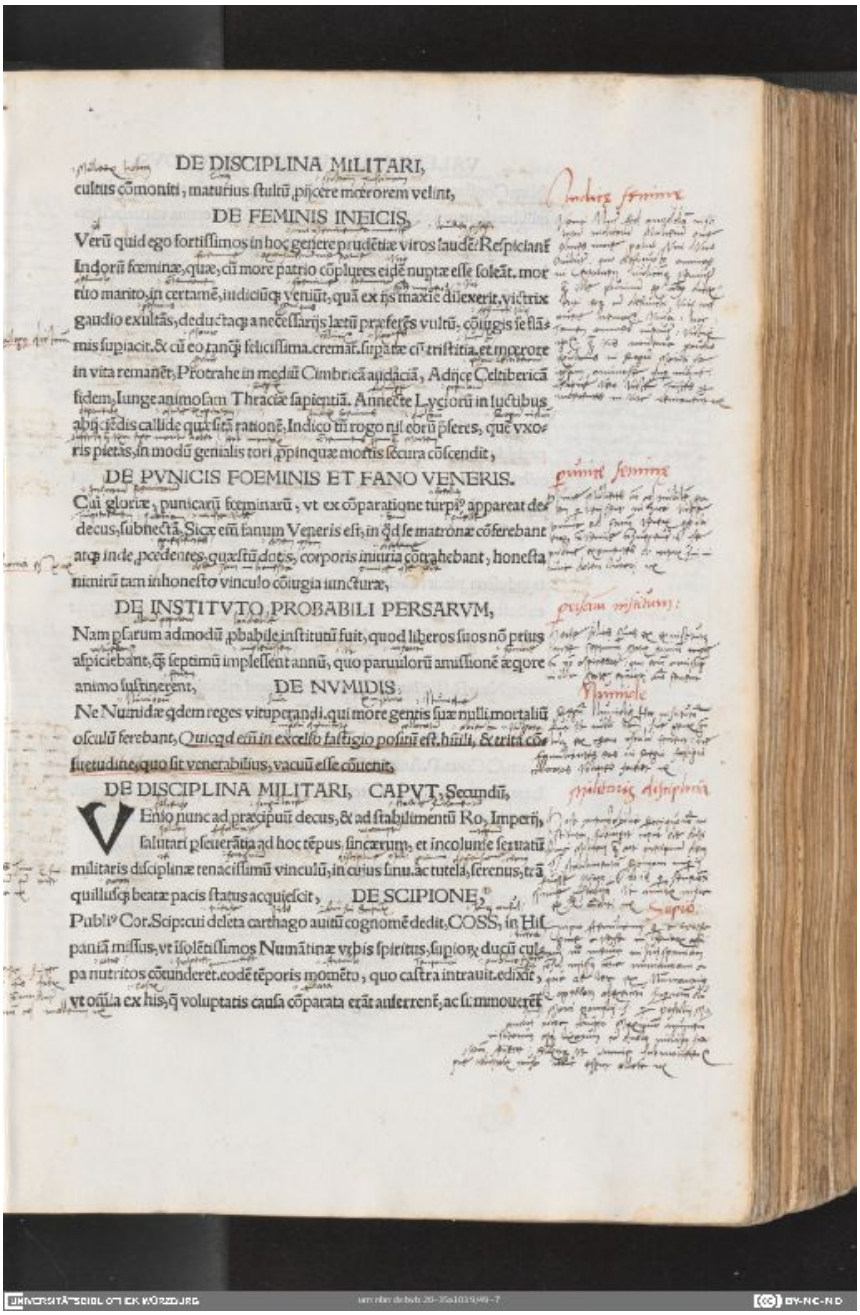

DE DISCIPLINA MILITARI,

cultus cõmoniti, maturius stultũ ꝓijcere mœrorem velint,

DE FEMINIS INEICIS,

Verũ quid ego fortissimos in hoc genere prudẽtiæ viros laudẽ? Respiciant Indorũ fœminæ, quæ, cũ more patrio cõplures eidẽ nuptæ esse soleãt. mortuo marito, in certamẽ, iudiciũq; veniũt, quã ex ijs maxĩe dilexerit, victrix gaudio exultãs, deductaq; a necessarijs lætũ præferẽs vultũ, cõiugis se flãmis supiacit. & cũ eo tanq̃ felicissima. cremãt. supatæ cũ tristitia. et mœrore in vita remanẽt, Protrahe in mediũ Cimbricã audaciã, Adijce Celtibericã fidem, Iunge animosam Thraciæ sapientiã. Annecte Lyciorũ in luctibus abijciẽdis callide quæsitã rationẽ. Indico tũ rogo nil eorũ ꝑseres, quẽ vxoris pietas, in modũ genialis tori ꝓpinquæ mortis secura cõscendit,

DE PVNICIS FOEMINIS ET FANO VENERIS.

Cui gloriæ, punicarũ fœminarũ, vt ex cõparatione turpi⁹ appareat dedecus, subnectã. Sicæ eñ fanum Veneris est, in q̃d se matronæ cõferebant atq; inde ꝓcedentes, quæstũ dotis, corporis iniuria cõtrahebant, honesta nimirũ tam inhonesto vinculo cõiugia iuncturæ,

DE INSTITVTO PROBABILI PERSARVM,

Nam ꝑsarum admodũ ꝓbabile institutũ fuit, quod liberos suos nõ prius aspiciebant, q̃ septimũ implessent annũ, quo paruulorũ amissionẽ æqore animo sustinerent,

DE NVMIDIS,

Ne Numidæ qdem reges vituperandi. qui more gentis suæ nulli mortaliũ osculũ ferebant, Quicqd eñ in excelso fastigio positũ est. hũili, & trita cõsuetudine, quo sit venerabilius, vacuũ esse cõuenit,

DE DISCIPLINA MILITARI, CAPVT, Secundũ,

VEnio nunc ad præcipuũ decus, & ad stabilimentũ Ro, Imperij, salutari ꝑseuerãtia ad hoc tẽpus sincærum, et incolume seruatũ militaris disciplinæ tenacissimũ vinculũ, in cuius sinu. ac tutela, serenus, trãquillusq; beatæ pacis status acquiescit,

DE SCIPIONE,

Publi⁹ Cor. Scip: cui deleta carthago auitũ cognomẽ dedit, COSS, in Hispaniã missus, vt ĩsolẽtissimos Numãtinæ vrbis spiritus, supioꝝ ducũ culpa nutritos cõtunderet. eodẽ tẽporis momẽto, quo castra intrauit. edixit, vt oñia ex his, q̃ voluptatis causa cõparata erãt auferrent, ac si mmouerẽt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-35a10319949-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

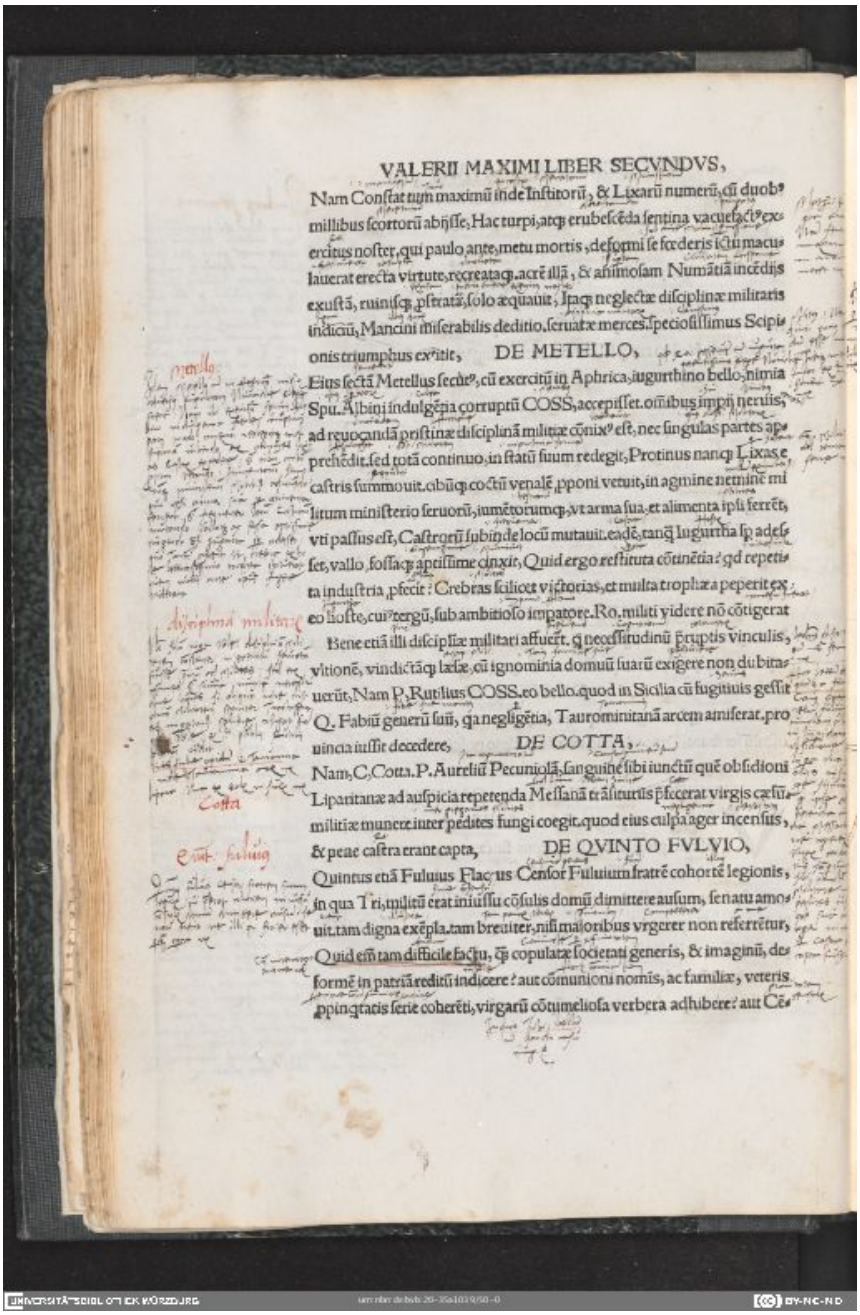

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

Nam Constat tum maximũ inde Institorũ, & Lixarũ numerũ, cũ duob⁹ millibus scortorũ abijsse, Hac turpi, atq; erubescẽda sentina vacuefact⁹ exercitus noster, qui paulo ante, metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat erecta virtute, recreataq; acrẽ illã, & animosam Numãtiã incẽdijs exustã, ruinisq; ꝓstratã, solo æquauit, Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indiciũ, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus ex⁹itit,

DE METELLO,

Eius sectã Metellus secut⁹, cũ exercitũ in Aphrica, iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgẽtia corruptũ COSS, accepisset. omĩbus impij neruis, ad reuocandã pristinæ disciplinã militiæ cõnix⁹ est, nec singulas partes apprehẽdit, sed totã continuo, in statũ suum redegit, Protinus nanq; Lixas e castris summouit. cibũq; coctũ venalẽ ꝓponi vetuit, in agmine neminẽ militum ministerio seruorũ, iumẽtorumq;, vt arma sua, et alimenta ipsi ferrẽt, vti passus est, Castrorũ subinde locũ mutauit. eadẽ, tanq̃ Iugurtha sp adesset, vallo fossaq; aptissime cinxit, Quid ergo restituta cõtinẽtia? qd repetita industria ꝓfecit? Crebras scilicet victorias, et multa trophæa peperit ex eo hoste, cui⁹ tergũ, sub ambitioso impatore. Ro. militi videre nõ cõtigerat

Bene etiã illi disciplinæ militari affuerẽt. q̃ necessitudinũ ꝑruptis vinculis, vltionẽ, vindictãq; læsæ, cũ ignominia domuũ suarũ exigere non dubitauerũt, Nam P. Rutilius COSS. eo bello. quod in Sicilia cũ fugitiuis gessit Q. Fabiũ generũ suũ, q̃a negligẽtia, Taurominitanã arcem amiserat. prouincia iussit decedere,

DE COTTA,

Nam, C. Cotta. P. Aureliũ Pecuniolã, sanguine sibi iunctũ quẽ obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanã trãsiturũs ꝑfecerat virgis cæsũ militiæ munere inter pedites fungi coegit. quod eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta,

DE QVINTO FVLVIO,

Quintus etiã Fuluius Flaccus Censor Fuluium fratrẽ cohortẽ legionis, in qua Tri, militũ erat iniussu cõsulis domũ dimittere ausum, senatu amouit. tam digna exẽpla. tam breuiter, nisi maioribus vrgerer non referrẽtur, Quid emẽ tam difficile factu, q̃ copulatæ societati generis, & imaginũ, deformẽ in patriã reditũ indicere? aut cõmunioni nomis, ac familiæ, veteris ꝓpinqtatis serie coherẽti, virgarũ cõtumeliosa verbera adhibere? aut Cẽ-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

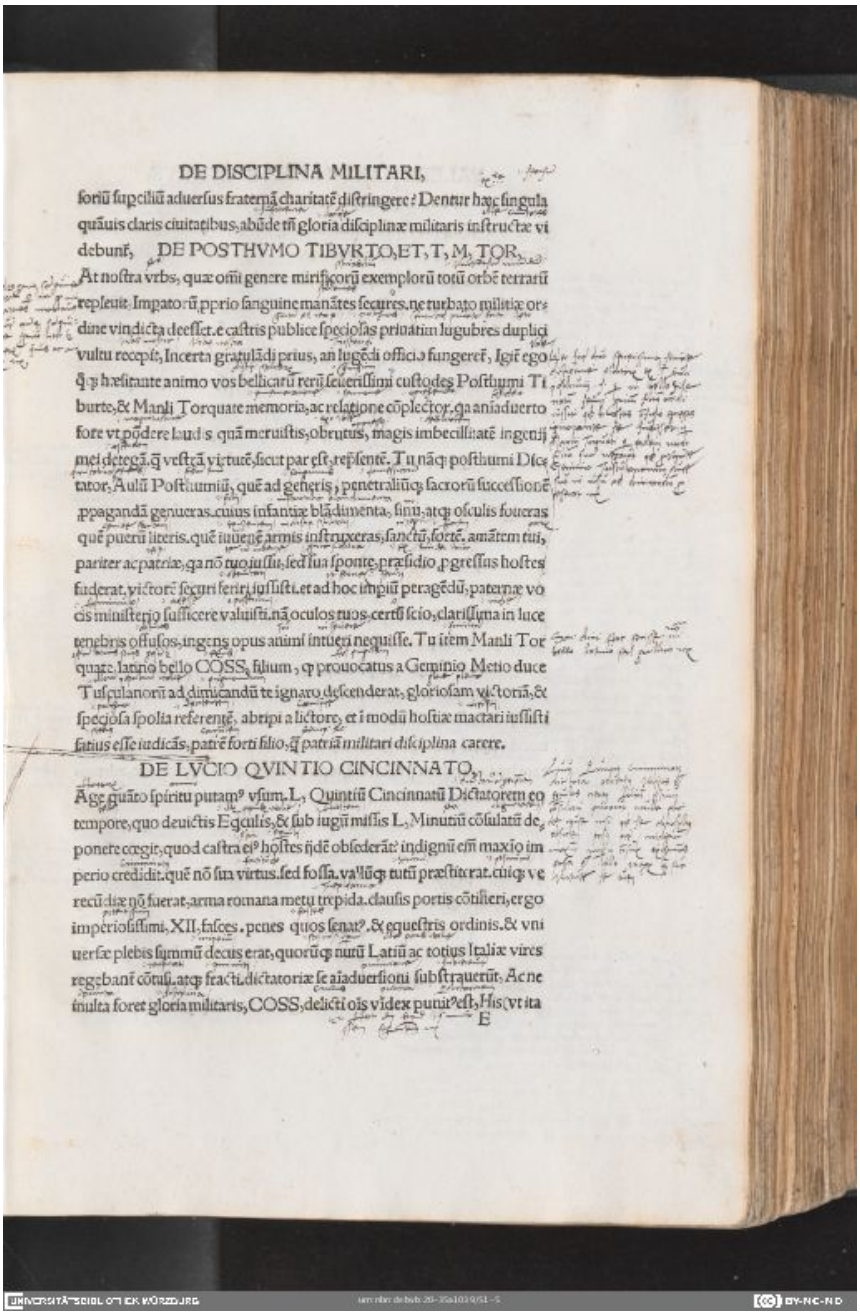

DE DISCIPLINA MILITARI,

forũ supciliũ aduersus fraternã charitatẽ distringere? Dentur hæc singula quãuis claris ciuitatibus, abũde tñ gloria disciplinæ militaris instructæ vi debunt.

DE POSTHVMO TIBVRTO, ET, T, M, TOR.

At nostra vrbs, quæ omni genere mirificorũ exemplorũ totũ orbẽ terrarũ repleuit. Impatorũ pprio sanguine manãtes secures, ne turbato militiæ ordine vindicta deesset, e castris publice speciosas priuatim lugubres duplici vultu recepit. Incerta gratulãdi prius, an lugẽdi officio fungeret. Igit ego q̃ hæsitante animo vos bellicarũ rerũ scientissimi custodes Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria, ac relatione cõplector. qa aniaduerto fore vt põdere laudis quã meruistis, obrutus, magis imbecillitatẽ ingenij mei detegã. q̃ vestrã virtutẽ, sicut par est, repsentẽ. Tu nãq posthumi Dictator, Aulũ Posthumiũ, quẽ ad generis, penetraliũq; sacrorũ successionẽ ppagandã genueras, cuius infantiæ blãdimenta, sinũ, atq; oculis foueras quẽ puerũ literis, quẽ iuuenẽ armis instruxeras, sanctũ, fortẽ, amãtem tui, pariter ac patriæ, qa nõ tuo iussu, sed sua sponte, præfidio, p gressus hostes fuderat, victorẽ securi ferire, iussisti. et ad hoc impiũ peragẽdũ, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti. nã oculos tuos, certũ scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequisse. Tu item Manli Torquate, latino bello COSS, filium, q̃ prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorũ ad dimicandũ te ignaro descenderat, gloriosam victoriã, & speciosa spolia referentẽ, abripi a lictore, et i modũ hostiæ mactari iussisti. satius esse iudicas, patrẽ forti filio, q̃ patriã militari disciplina carere.

DE LVCIO QVINTIO CINCINNATO.

Age quãto spiritu putam? vsum, L, Quintiũ Cincinnatũ Dictatorem eo tempore, quo deuictis Æquis, & sub iugũ missis L, Minutiũ cõsulatũ deponere coegit, quod castra ei? hostes ĩdẽ obsederãt? indignũ esse maxio imperio credidit. quẽ nõ sua virtus, sed fossa, vallũq; tutũ præstiterat. cuiq; verecũdiæ nõ fuerat, arma romana metu trepida, clausis portis cõtineri, ergo imperiosissimi, XII, fasces, penes quos senat?, & equestris ordinis, & vniuersæ plebis summũ decus erat, quorũq; nutũ Latiũ ac totius Italiæ vires regebant cõtusi, atq; fracti, dictatoriæ se aiaduersioni substrauerũt. Ac ne inulta foret gloria militaris, COSS, delicti ois videx punit? est, His (vt ita

E

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/51-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

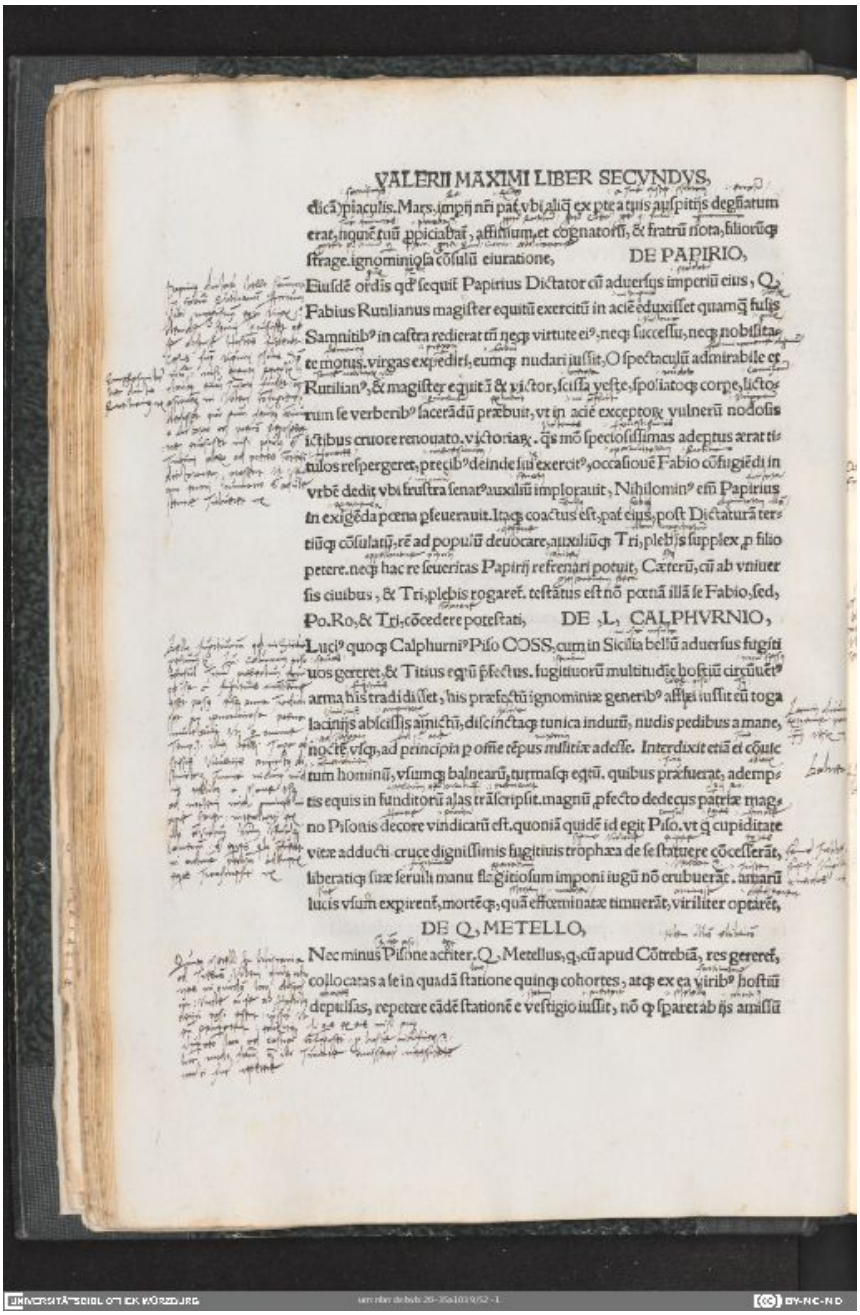

dicã) piaculis. Mars. impij nñi pat vbi aliq̃ ex pte a tuis auſpitijs degſiatum erat, nouẽ ſuũ ꝓpiciabat, affinium, et cognatorũ, & fratrũ nota, filiorũq; ſtrage. ignominioſa cõſulũ eiuratione,

DE PAPIRIO,

Eiuſdẽ ordis qđ ſequit Papirius Dictator cũ aduerſus imperiũ eius, Q. Fabius Rullianus magiſter equitũ exercitũ in aciẽ duxiſſet quamq̃ fulis Samnitib⁹ in caſtra redierat tñ neq; virtute ei⁹, neq; ſucceſſu, neq; nobilitate motus, virgas expediri, eumq; nudari juſſit. O ſpectaculũ admirabile et Rullian⁹, & magiſter equitũ & victor, ſciſſa veſte, ſpoliatoq; corpe, lictorum ſe verberib⁹ facerãdũ præbuit, vt in aciẽ exceptoꝝ vulnerũ nodoſis ictibus cruore renouato, victoriaꝝ. q̃s mõ ſpecioſiſſimas adeptus erat titulos reſpergeret, precib⁹ deinde ſui exercit⁹, occaſioue Fabio cõfugiẽdi in vrbẽ dedit vbi fruſtra ſenat⁹ auxiliũ implorauit, Nihilomin⁹ eñ Papirius in exigẽda pœna pſeuerauit. Itaq; coactus eſt, pat eius, poſt Dictaturã terſtiũq; cõſulatũ, rẽ ad populũ deuocare, auxiliũq; Tri, plebis ſupplex ꝑ filio petere. neq; hac re ſeueritas Papirij refrenari potuit, Cæterũ, cũ ab vniuerſis ciuibus, & Tri, plebis rogaret. teſtatus eſt nõ pœnã illã ſe Fabio, ſed, Po. Ro, & Tri, cõcedere poteſtati,

DE ,L, CALPHVRNIO,

Luci⁹ quoq; Calphurni⁹ Piſo COSS. cum in Sicilia bellũ aduerſus fugiti uos gereret, & Titius eq̃ũ pfectus. fugitiuorũ multitudiẽ hoſtiũ circũuet⁹ arma his tradi diſſet, his præfectũ ignominiæ generib⁹ affẽi juſſit eũ toga lacinijs abſciſſis amictũ, diſcinctaq; tunica indutũ, nudis pedibus a mane, noctẽ vſq; ad principia ꝑ omẽ tẽpus multitudinẽ adeſſe. Interduxit etiã ei cõuictum hominũ, vſumq; balnearũ, turmaſq; eqtũ. quibus præfuerat, ademptis equis in funditorũ alas trãſcripſit. magnũ ꝓfecto dedecus patriæ magno Piſonis decore vindicatũ eſt. quoniã quidẽ id egit Piſo, vt q̃ cupiditate vitæ adducti cruce dignißimis fugitiuis trophæa de ſe ſtatuere cõceſſerãt, liberatiq; ſuæ ſeruili manu flagitioſum imponi iugũ nõ erubuerãt. auarũ lucis vſum expirent, mortẽq; quã efferminatæ timuerãt, viriliter optãrẽt,

DE Q, METELLO,

Nec minus Piſone acriter, Q. Metellus, q, cũ apud Cõtrebiã, res gereret, collo catas a ſe in quadã ſtatione quinq; cohortes, atq; ex ea virib⁹ hoſtiũ depulſas, repetere eãdẽ ſtationẽ e veſtigio juſſit, nõ q; ſperaret ab ijs amiſſũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rlbr de bvb 20-35a1039/52 -1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

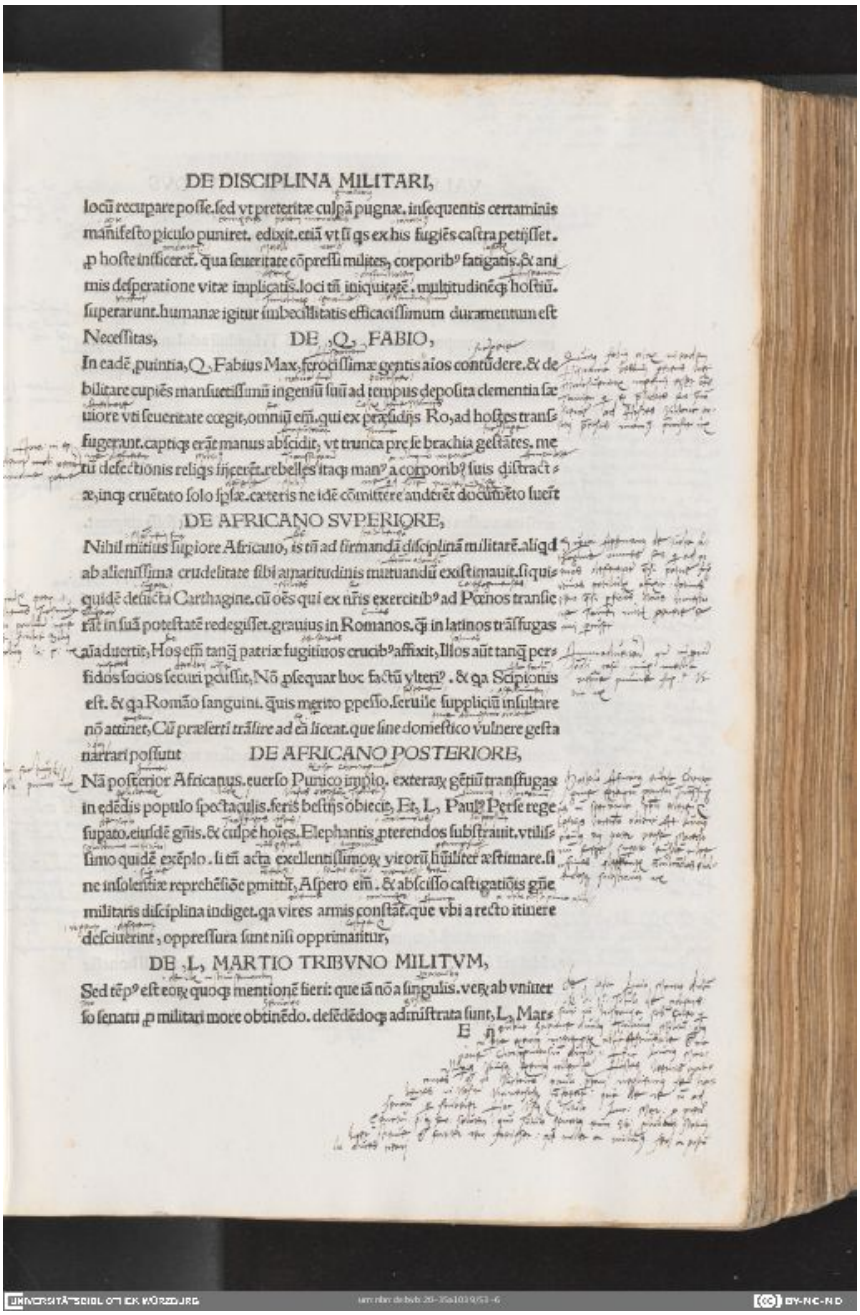

DE DISCIPLINA MILITARI,

locũ recupare posse. sed vt preteritæ culpã pugnæ. insequentis certaminis manifesto piculo puniret. edixit. etiã vt si qs ex his fugiẽs castra petijsset. ꝑ hoste inficeret. qua seueritate cõpressi milites, corporib⁹ fatigatis. & animis desperatione vitæ implicatis. loci tñ iniquitatẽ. multitudinẽq; hostiũ. superarunt. humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est Necessitas,

DE ,Q, FABIO,

In eadẽ ꝓuintia, Q, Fabius Max, ferocissimæ gentis aios contũdere. & debilitare cupiẽs mansuetissimũ ingeniũ suũ ad tempus deposita clementia sæuiore vti seueritate cœgit, omniũ em̃. qui ex præsidijs Ro, ad hostes transfugerant. capticq; erãt manus abscidit, vt trunca pre se brachia gestãtes. metũ defectionis reliqs ijcerẽt. rebelles itaq; man⁹ a corporib⁹ suis distractæ, inq; cruẽtato solo ꝑsæ. cæteris ne idẽ cõmittere auderẽt documẽto fuerit

DE AFRICANO SVPERIORE,

Nihil mitius supiore Africano, is tñ ad firmandã disciplinã militarẽ. aliqd ab alienissima crudelitate sibi amaritudinis mutuandũ existimauit. si quidẽ defuncta Carthagine. cũ oẽs qui ex nr̃is exercitib⁹ ad Pœnos transierãt in suã potestatẽ redegisset. grauius in Romanos. q̃ in latinos trãsfugas aĩaduertit, Hos em̃ tanq̃ patriæ fugitiuos crucib⁹ affixit, Illos aũt tanq̃ perfidos socios securi pcussit, Nõ ꝑsequar hoc factũ ylteri⁹. & qa Scipionis est. & qa Romão sanguini. q̃uis merito ꝑpesso. seruile suppliciũ insultare nõ attinet, Cũ præserti trãsire ad eã liceat. que sine domestico vulnere gesta narrari possunt

DE AFRICANO POSTERIORE,

Nã posterior Africanus. euerso Punico impio. exteraꝝ gẽtiũ transfugas in edẽdis populo spectaculis. feris bestijs obiecit, Et, L, Paul⁹ Perse rege supato. eiusdẽ gñis. & culpe hoĩes. Elephantis ꝓterendos substrauit. vtilissimo quidẽ exẽplo. si tñ acta excellentissimoꝝ virorũ hũiliter æstimare. sine insolentiæ reprehẽsiõe ꝑmittit, Aspero em̃. & abscisso castigatiõis gñe militaris disciplina indiget. qa vires armis constãt. que vbi a recto itinere desciuerint, oppressura sunt nisi opprimantur,

DE ,L, MARTIO TRIBVNO MILITVM,

Sed tẽp⁹ est eoꝝ quoq; mentionẽ fieri: que iã nõ a singulis. veꝝ ab vniuerso senatu ꝑ militari more obtinẽdo. defẽdẽdoq; admistrata sunt, L, Mar-

E ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

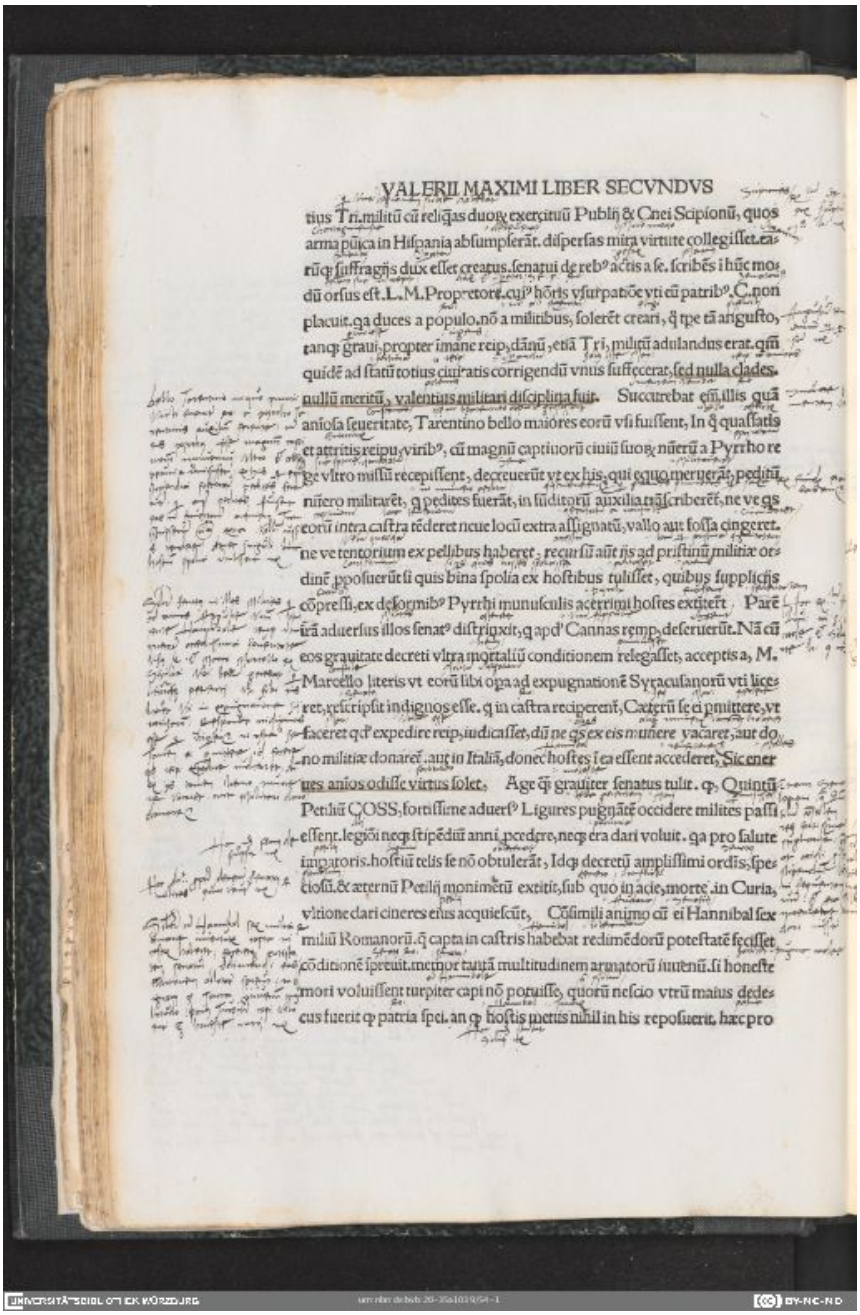

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS

tius Tri. militū cū reliq̄as duoꝝ exercituū Publij & Cnei Scipionū, quos arma pūica in Hispania absumpserāt. dispersas mira virtute collegisset. earūq; suffragijs dux esset creatus. senatui de rebꝰ actis a se. scribēs i hūc modū orsus est. L. M. Propretore. cuiꝰ hōris vsurpatiōe vti eū patribꝰ. C. non placuit. qa duces a populo. nō a militibus, solerēt creari, q̄ tpe tā angusto, tanq; graui, propter imane reip, dānū, etiā Tri, militū adulandus erat. qm̄ quidē ad statū totius ciuitatis corrigendū vnus suffecerat, sed nulla clades. nullū meritū, valentius militari disciplina fuit. Succurebat eñ illis quā aniosa seueritate, Tarentino bello maiores eorū vsi fuissent, In q̄ quassatis et attritis reipu, viribꝰ, cū magnū captiuorū ciuiū suoꝝ nūerū a Pyrrho rege vltro missū recepissent, decreuerūt vt ex his, qui equo meruerāt, peditū nūero militarēt, q pedites fuerāt, in sūditorū auxilia trāscriberēt, ne ve qs eorū intra castra tēderet neue locū extra assignatū, vallo aut fossa cingeret. ne ve tentorium ex pellibus haberet, recursū aūt ijs ad pristinū militiæ ordinē ꝓposuerūt si quis bina spolia ex hostibus tulisset, quibus supplicijs cōpressi, ex deformibꝰ Pyrrhi munusculis acerrimi hostes extiterūt. Parē irā aduersus illos senatꝰ distrinxit, q apd' Cannas remp, deseruerūt. Nā cū eos grauitate decreti vltra mortaliū conditionem relegasset, acceptis a, M. Marcello literis vt eorū sibi opa ad expugnationē Syracusanorū vti liceret, rescripsit indignos esse. q in castra reciperent, Cæterū se ei ꝑmittere, vt faceret qd' expedire reip, iudicasset, dū ne qs ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaret. aut in Italiā, donec hostes i ea essent accederet, Sic enerues anios odisse virtus solet. Age q̄ grauiter senatus tulit. q. Quintū Petiliū COSS, fortissime aduersꝰ Ligures pugnātē occidere milites passi essent. legiōi neq; stipēdiū anni ꝓcedere, neq; era dari voluit. qa pro salute imperatoris. hostiū telis se nō obtulerāt, Idq; decretū amplissimi ordīs, speciosū. & æternū Petilij monimētū extitit, sub quo in acie, morte. in Curia, vltione dari cineres eius acquiescūt, Cōsimili animo cū ei Hannibal sex miliū Romanorū. q̄ capta in castris habebat redimēdorū potestatē fecisset cōditionē ꝑpreuit. memor tantā multitudinem armatorū iuuenū. si honeste mori voluissent turpiter capi nō potuisse, quorū nescio vtrū maius dedecus fuerit q patria spei. an q hostis metus nihil in his reposuerit. hæc pro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-16a1039/54-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

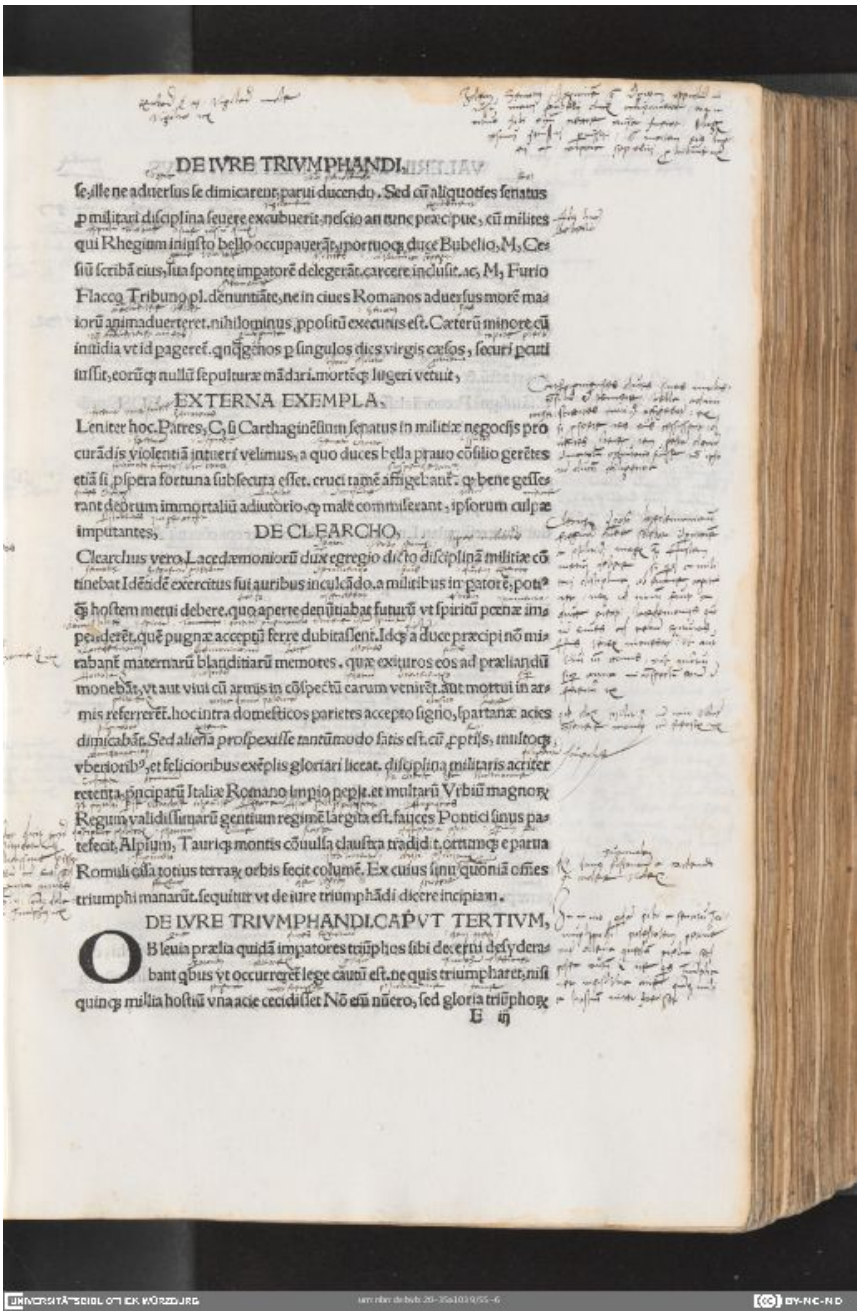

DE IVRE TRIVMPHANDI,

se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo. Sed cũ aliquoties senatus
ꝑ militari disciplina seuere excubuerit, nescio an tunc præcipue, cũ milites
qui Rhegium iniusto bello occupauerãt, ꝓportuoq; duce Bubelio, M, Ce-
siũ scribã eius, sua sponte impatorẽ delegerãt, carcere inclusit. ac, M, Furio
Flacco Tribuno pl. denuntiãte, ne in ciues Romanos aduersus morẽ ma-
iorũ animaduerteret. nihilominus ꝓpositũ executus est. Cæterũ minore cũ
inuidia vt id pageret. qnq̃genos ꝑ singulos dies virgis cæsos, securi ꝑcuti
iussit, eorũq; nullũ sepulturæ mãdari. mortẽq; lugeri vetuit,

EXTERNA EXEMPLA,

Leniter hoc. Patres, C, si Carthaginẽsium senatus in militiæ negocijs pro
curãdis violentiã intueri velimus, a quo duces bella prauo cõsilio gerẽtes
etiã si ꝓspera fortuna subsecuta esset. cruci tamẽ affigebant. q; bene gesse-
rant deorum immortaliũ adiutorio, q; male commiserant, ipsorum culpæ
imputantes,

DE CLEARCHO,

Clearchus vero. Lacedæmoniorũ dux egregio dicto disciplinã militiæ cõ
tinebat Idẽtidẽ exercitus sui auribus inculcãdo. a militibus in patorẽ, poti⁹
q̃ hostem metui debere. quo aperte denũtiabat futurũ vt spiritũ pœnæ im-
penderẽt. quẽ pugnæ acceptũ ferre dubitassent. Idq; a duce præcipi nõ mi-
rabant maternarũ blanditiarũ memores. quæ exituros eos ad præliandũ
monebãt, vt aut viui cũ armis in cõspectũ earum venirẽt. aut mortui in ar-
mis referrerẽt. hoc intra domesticos parietes accepto signo, spartanæ acies
dimicabãt. Sed aliena prospexisse tantũmodo satis est. cũ ꝓptis, multoq;
vberiorib⁹, et felicioribus exẽplis gloriari liceat. disciplina militaris acriter
retenta. ꝓncipatũ Italiæ Romano impio pepit. et multarũ Vrbiũ magnorꝝ
Regum validissimarũ gentium regimẽ largita est. fauces Pontici sinus pa-
tefecit. Alpium, Tauriq; montis cõuulsa claustra tradidit. ortumq; e parua
Romuli casa totius terraꝝ orbis fecit columẽ. Ex cuius sinu quoniã omnes
triumphi manarũt. sequitur vt de iure triumphãdi dicere incipiam.

DE IVRE TRIVMPHANDI. CAPVT TERTIVM,

OB leuia prælia quidã impatores triũphos sibi decerni desydera-
bant q̃bus vt occurreret lege cautũ est. ne quis triumpharet, nisi
quinq; millia hostiũ vna acie cecidisset Nõ eũ nũero, sed gloria triũphorꝝ

E iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-35a1039/55-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

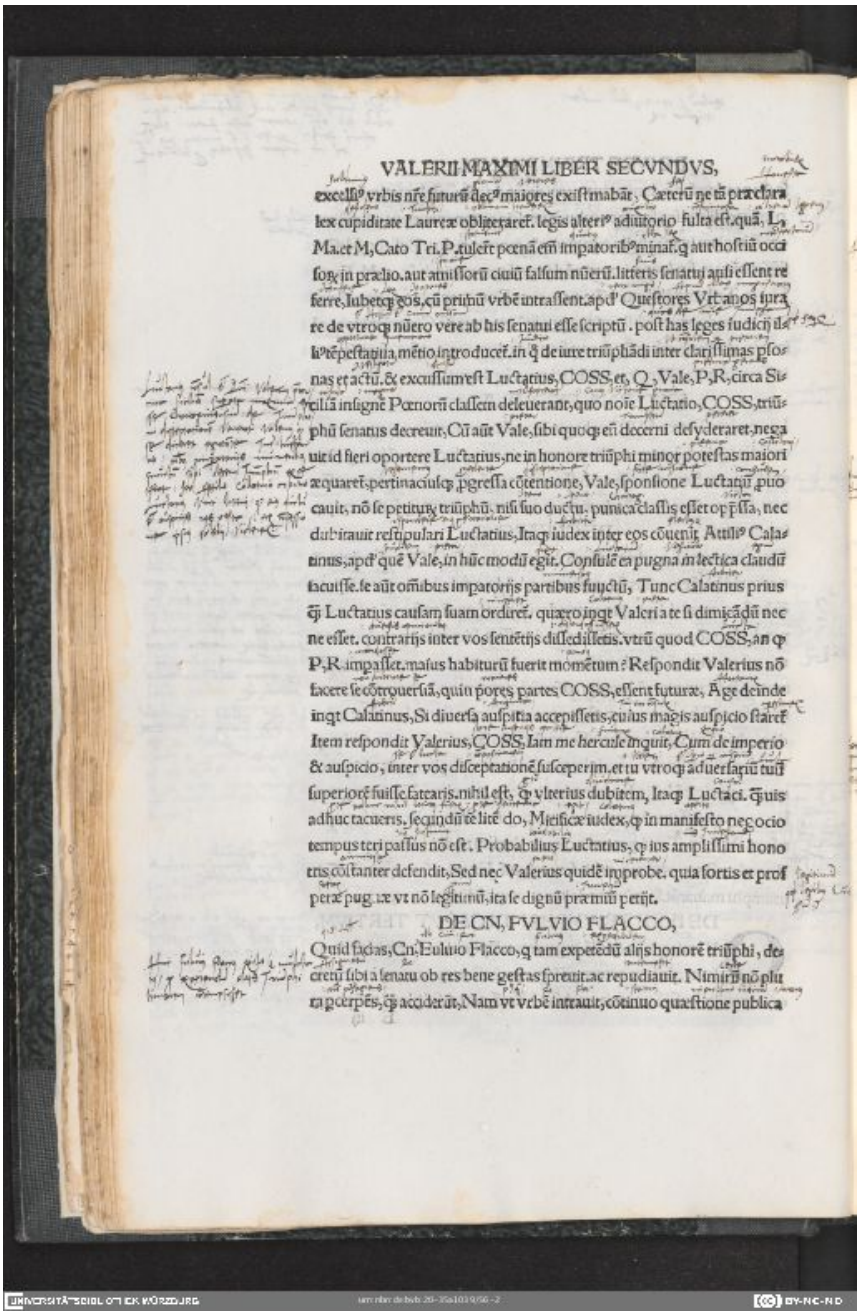

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

excellis⁹ vrbis nr̃e futurũ dec⁹ maiores existimabãt, Cæterũ ne tã præclara lex cupiditate Laureæ obliteraret. legis alteri⁹ adiutorio fulta est. quã, L, Ma. et M, Cato Tri. P. tulerẽt pœnã eñ impatorib⁹ minat. q aut hostiũ occisoꝝ in prælio. aut amissorũ ciuiũ falsum nũerũ. litteris senatui ausi essent referre, Iubetq; eos, cũ primũ vrbẽ intrassent. apd' Questores Vrbanos iurare de vtroq; nũero vere ab his senatui esse scriptũ. post has leges iudicij illi⁹ tẽpestatiua mẽtio introducet. in q̃ de iure triũphãdi inter clarissimas psonas et actũ. & excussum est Luctatius, COSS, et, Q, Vale, P, R, circa Siciliã insignẽ Pœnorũ classem deleuerant, quo noĩe Luctatio, COSS, triũphũ senatus decreuit, Cũ aũt Vale, sibi quoq; eñ decerni desyderaret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaret, pertinaciusq; ꝓgressa cõtentione, Vale, sponsione Luctatiũ ꝓuocauit, nõ se petituꝝ triũphũ. nisi suo ductu. punica classis esset oppressa, nec dubitauit restipulari Luctatius, Itaq; iudex inter eos cõuenit Attili⁹ Calatinus, apd' quẽ Vale, in hũc modũ egit. Consulẽ ea pugna in lectica claudũ iacuisse. se aũt omnibus impatorijs partibus fuuctũ, Tunc Calatinus prius q̃ Luctatius causam suam ordiret. quæro inqt Valeri a te si dimicãdũ nec ne esset. contrarijs inter vos sentẽtijs dissedissetis. vtrũ quod COSS, an q P, R. impasset. maius habiturũ fuerit momẽtum? Respondit Valerius nõ facere se cõtrouersiã, quin pores partes COSS, essent futuræ, Age deinde inqt Calatinus, Si diuersa auspitia accepissetis, cuius magis auspicio staret Item respondit Valerius, COSS, Iam me hercule inquit, Cum de imperio & auspicio, inter vos disceptationẽ susceperim. et tu vtroq; aduersariũ tuũ superiorẽ fuisse fatearis. nihil est, q̃ vlterius dubitem, Itaq; Luctaci. q̃uis adhuc tacueris. secundũ tẽ litẽ do, Mitificæ iudex, q in manifesto negocio tempus teri passus nõ est. Probabilius Luctatius, q ius amplissimi honoris cõstanter defendit, Sed nec Valerius quidẽ improbe. quia sortis et prosperæ pugnæ vt nõ legitimũ, ita se dignũ præmiũ petijt.

DE CN, FVLVIO FLACCO,

Quid facias, Cn. Fulvio Flacco, q tam expetẽdũ alijs honorẽ triũphi, decretũ sibi a senatu ob res bene gestas spreuit. ac repudiauit. Nimirũ nõ plura ꝑcerpẽs, q̃ acciderũt, Nam vt vrbẽ intrauit, cõtinuo quæstione publica

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr de bvb 20-35a103 9/56-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

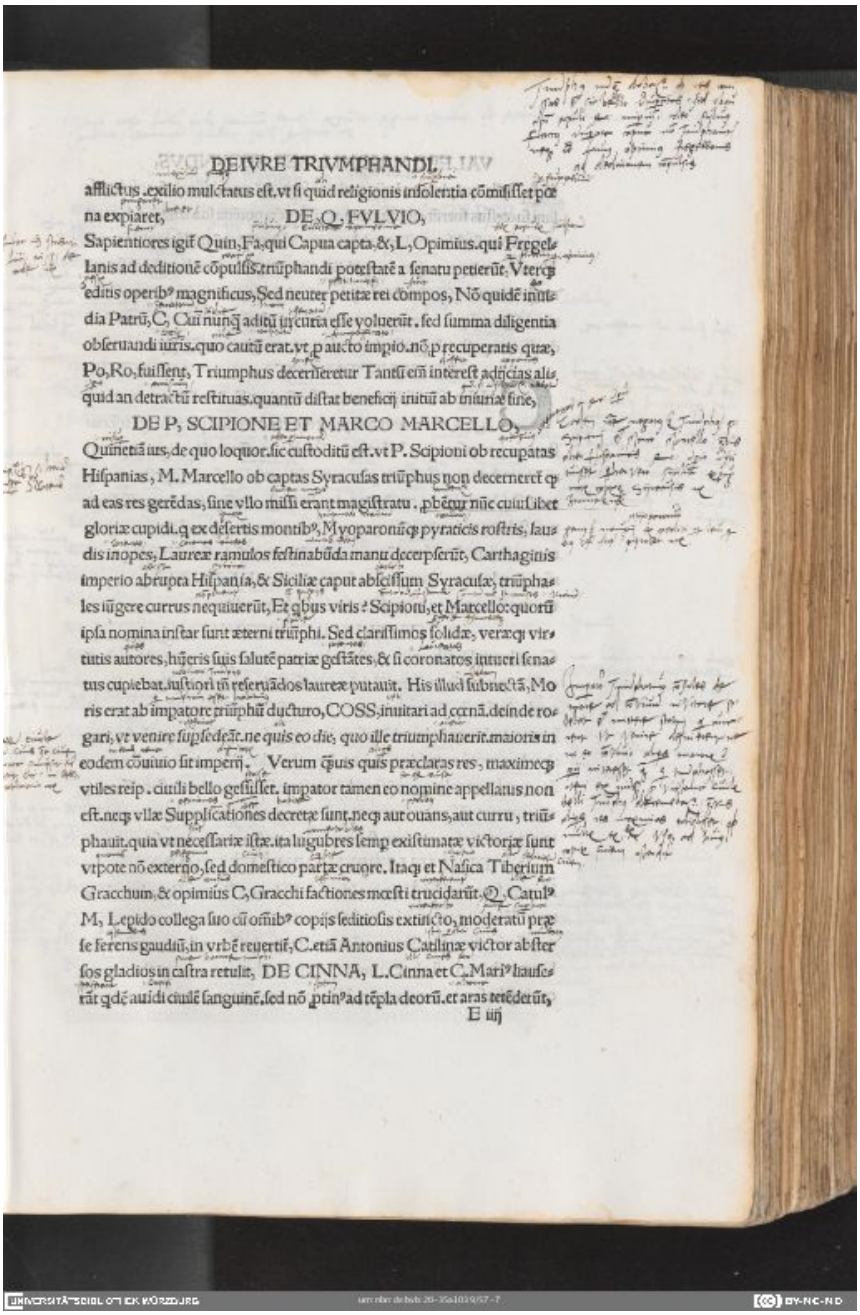

afflictus .exilio mulctatus est.vt si quid religionis insolentia cõmisisset pœna expiaret,

DE Q. FVLVIO,

Sapientiores igit Quin,Fa,qui Capua capta.&,L,Opimius.qui Fregellanis ad deditionẽ cõpulsis.triũphandi potestatẽ a senatu petierũt.Vtercq editis operib⁹ magnificus,Sed neuter petitæ rei compos,Nõ quidẽ inuidia Patrũ,C, Cũ nunq̃ aditũ in curiã esse voluerũt . sed summa diligentia obseruandi iuris.quo cautũ erat.vt p aucto impio.nõ,p recuperatis quæ, Po,Ro,fuissent, Triumphus decerneretur Tantũ eũ interest adijcias aliquid an detractũ restituas.quantũ distat beneficij initũ ab iniuriæ fine,

DE P, SCIPIONE ET MARCO MARCELLO,

Quinetiã urs, de quo loquor.sic custoditũ est.vt P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triũphus non decerneret q̃ ad eas res gerẽdas, sine vllo missi erant magistratu . p bẽeur nũc cuiusibet gloriæ cupidi.q̃ ex desertis montib⁹, Myoparonũq̃ pyraticis rostris, lauris inopes, Laureæ ramulos festinabũda manu decerpserũt, Carthaginis imperio abrupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triũphales iũgere currus nequiuerũt, Et q̃bus viris ? Scipioni, et Marcello: quorũ ipsa nomina instar sunt æterni triũphi. Sed clarissimos solidæ, veræq̃ virtutis autores, hũeris suis salutẽ patriæ gestãtes, & si coronatos intueri senatus cupiebat.iustiori in reseruãdos laureæ putauit. His illud subiectã, Moris erat ab impatore triũphũ ducturo, COSS, inuitari ad cœnã. deinde rogari, vt venire supsedeãt.ne quis eo die, quo ille triumphauerit.maioris in eodem cõmunio sit imperij . Verum q̃uis quis præclaras res . maximeq̃ vtiles reip . ciuili bello gessisset, impator tamen eo nomine appellatus non est.neq̃ vllæ Supplicationes decretæ sunt.neq̃ aut ouans,aut curru , triũphauit.quia vt necessariæ istæ.ita lũgubres semp existimatæ victoriæ sunt vtpote nõ externo,sed domestico partæ cruore. Itaq̃ et Nasica Tiberium Gracchum, & opimius C,Gracchi factiones mœsti trucidarũt. Q . Catul⁹ M, Lepido collega suo cũ omnib⁹ copijs seditiosis extincto, moderatũ præ se ferens gaudiũ, in vrbẽ reuertit, C.etiã Antonius Catilinæ victor abstersos gladios in castra retulit, DE CINNA, L.Cinna et C.Mari⁹ hausserãt q̃dẽ auidi ciuilẽ sanguinẽ,sed nõ ꝓin⁹ ad tẽpla deorũ.et aras terẽdetũt,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019/57-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

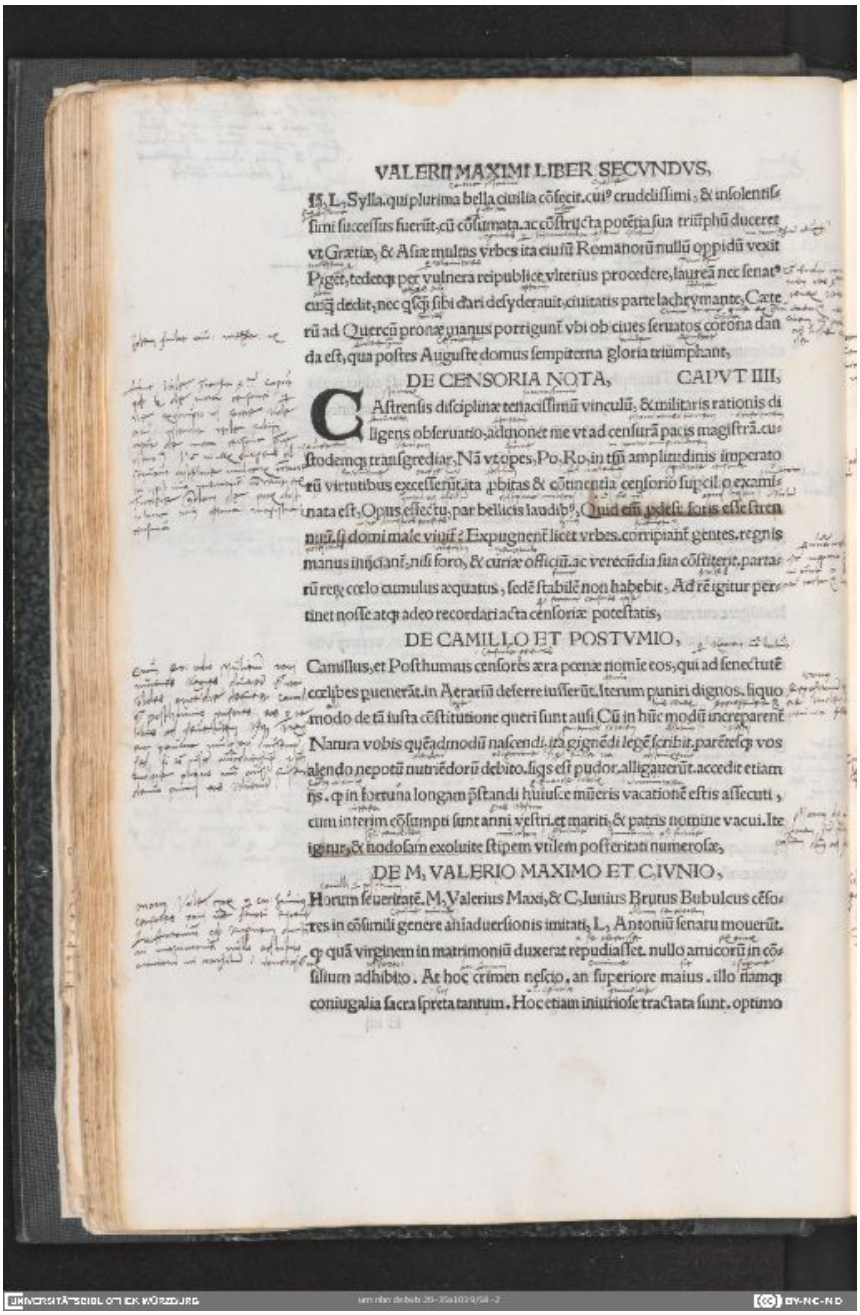

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS,

15, L, Sylla. qui plurima bella ciuilia cõfecit. cui⁹ crudelissimi, & insolentissimi successus fuerũt, cũ cõsumata. ac cõstructa potẽtia sua triũphũ duceret vt Grætiæ, & Asiæ multas vrbes ita ciuiũ Romanorũ nullũ oppidũ vexit Piget, tedetq; per vulnera reipublicæ vlterius procedere, laureã nec senat⁹ cuiq̃ dedit, nec q̃sq̃ sibi dari desyderauit, ciuitatis parte lachrymante, Cæterũ ad Quercũ pronæ manus porrigunt vbi ob ciues seruatos corona danda est, qua postes Auguste domus sempiterna gloria triumphant,

DE CENSORIA NOTA, CAPVT IIII,

CAstrensis disciplinæ tenacissimũ vinculũ, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me vt ad censurã pacis magistrã. custodemq; transgrediar, Nã vt opes, Po. Ro. in tñ amplitudinis imperatorũ virtutibus excesserũt. ita ꝓbitas & cõtinentia censorio supcilio examinata est, Opus effectu, par bellicis laudib⁹, Quid enĩ ꝓdest foris esse strenuũ. si domi male viuit? Expugnent licet vrbes. corripiant gentes. regnis manus inijciant, nisi foro, & curiæ officiũ. ac verecũdia sua cõstiterit. partarũ rerũ cœlo cumulus æquatus, sedẽ stabilẽ non habebit. Ad rẽ igitur pertinet nosse atq; adeo recordari acta censoriæ potestatis,

DE CAMILLO ET POSTVMIO,

Camillus, et Posthumius censores æra pœnæ nomĩe eos, qui ad senectutẽ cœlibes puenerãt. in Aerariũ deferre iusserũt. Iterum puniri dignos. siquo modo de tã iusta cõstitutione queri sunt ausi. Cũ in hũc modũ increparent Natura vobis quẽadmodũ nascendi. ita gignẽdi legẽ scribit. parẽtesq; vos alendo nepotũ nutriẽdorũ debito. siqs est pudor. alligauerũt. accedit etiam ijs. q; in fortuna longam p̃standi huiusce mũeris vacationẽ estis assecuti, cum interim cõsumpti sunt anni vestri. et mariti, & patris nomine vacui. Ite igitur, & nodosam exoluite stipem vtilem posteritati numerosæ,

DE M, VALERIO MAXIMO ET C, IVNIO,

Horum seueritatẽ. M, Valerius Maxi, & C, Iunius Brutus Bubulcus cẽsores in cõsimili genere aniaduersionis imitati, L, Antoniũ senatu mouerũt. q; quã virginem in matrimoniũ duxerat repudiasset. nullo amicorũ in cõsilium adhibito. At hoc crimen nescio, an superiore maius. illo namq; coniugalia sacra spreta tantum. Hoc etiam iniuriose tractata sunt. optimo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/58-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

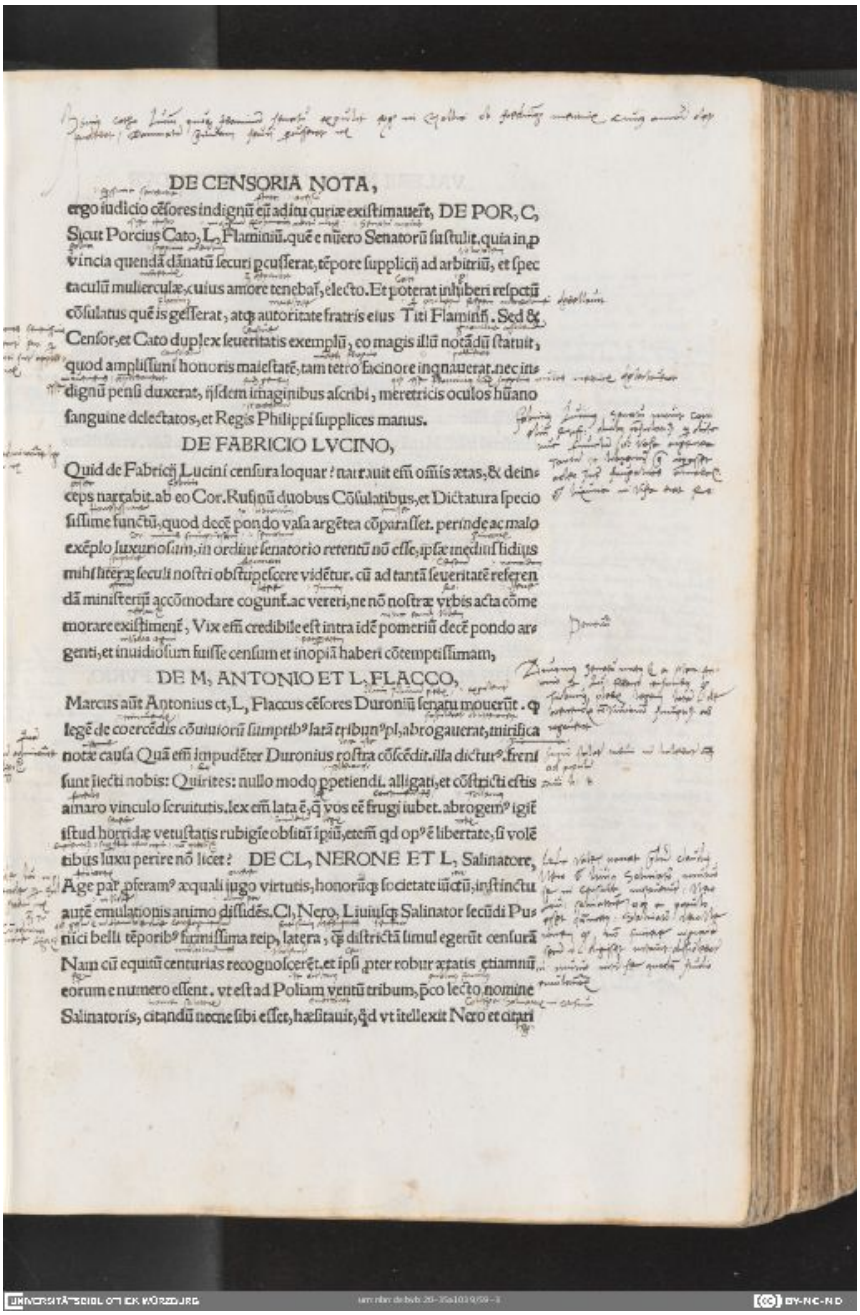

DE CENSORIA NOTA,

ergo iudicio cẽsores indignũ eũ aditu curiæ existimauerĩt, DE POR, C, Sicut Porcius Cato, L, Flaminiũ. quẽ e nũero Senatorũ sustulit, quia in ꝓvincia quendã dãnatũ securi ꝑcusserat, tẽpore supplicij ad arbitriũ, et spectaculũ mulierculæ, cuius amore tenebaĩ, electo. Et poterat inhiberi respectũ cõsulatus quẽ is gesserat, atq; autoritate fratris eius Titi Flaminiñ. Sed & Censor, et Cato duplex seueritatis exemplũ, eo magis illũ notãdũ statuit, quod amplissimi honoris maiestatẽ, tam tetro facinore inquinauerat. nec indignũ pensi duxerat, ijsdem imaginibus ascribi, meretricis oculos hũano sanguine delectatos, et Regis Philippi supplices manus.

DE FABRICIO LVCINO,

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit eñ oñis ætas, & deinceps narrabit. ab eo Cor. Rufinũ duobus Cõsulatibus, et Dictatura speciosissime functũ, quod decẽ pondo vasa argẽtea cõparasset. perinde ac malo exẽplo luxuriosum, in ordine senatorio retentũ nõ esse, ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videtur. cũ ad tantã seueritatẽ referendã ministeriũ accõmodare cogunt. ac vereri, ne nõ nostræ vrbis acta cõmemorare existimentẽ, Vix eñ credibile est intra idẽ pomeriũ decẽ pondo argenti, et inuidiosum fuisse censum et inopiã haberi cõtemptissimam,

DE M, ANTONIO ET L, FLACCO,

Marcus aũt Antonius et, L, Flaccus cẽsores Duroniũ senatu mouerũt. q̃ legẽ de coercẽdis cõuiuiorũ sumptib⁹ latã tribun⁹ pl, abrogauerat, mirifica notæ causa Quã eñ impudẽter Duronius rostra cõscẽdit. illa dictur⁹. freni sunt iiecti nobis: Quirites: nullo modo ꝓpetiendi. alligati, et cõstricti estis amaro vinculo seruitutis. lex eñ lata ẽ, q̃ vos eẽ frugi iubet. abrogem⁹ igit̃ istud horridæ vetustatis rubigĩe obsitũ ĩpiũ, etẽñ qd op⁹ ẽ libertate, si volẽtibus luxu perire nõ licet? DE CL, NERONE ET L, Salinatore,

Age par ꝓferam⁹ æquali iugo virtutis, honorũq; societate iũctũ, instinctu autẽ emulationis animo dissidẽs. Cl, Nero, Liuiusq; Salinator secũdi Punici belli tẽporib⁹ firmissima reip, latera, q̃ districtã simul egerũt censurã Nam cũ equitũ centurias recognoscerẽt. et ipsi ꝓter robur ætatis etiamnũ eorum e numero essent. vt est ad Poliam ventũ tribum, ꝑco lecto nomine Salinatoris, citandũ necne sibi esset, hæsitauit, q̃d vt itellexit Nero et citari

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

collegã, et arma, & equũ vendere iussit. quia populi iudicio dãnatus esset, Salinator quoq; eadẽ aniaduersione Neronẽ pſecut⁹ est, adiecta cã q̃d nõ ſyncæra fide secũ in gr̃am redijsset Quibus viris siqs cœlestiũ significasset futurũ vt eorũ sanguis illustriũ imaginũ serie deductus, in ortum salutaris principis nostri cõflueret. depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent seruatã ab ipsis patriã, cõmuni stirpe seruandã relicturi. Salinator vero quattuor. atq; triginta Trib⁹ int̃ ærarios referre nõ dubitauit qd'cũ se dãnassent, postea. COSS, et Cẽsorẽ fecissent. p̃texuitq; causã. qa necesse esset eas alterutro facto crimine temeritatis. vel p̃iurij teneri. vnam tantũmõ tribũ Metiã vacuã nota reliqt. que eũ suffragijs suis. vt nõ dãnatione. ita nec honore quidẽ dignũ iudicauerat. Quã putem⁹ cõstãtis. & præualidi illũ ingenij fuisse, q̃ neq; tristi iudiciorũ exitu cõpelli, neq; honorum magnitudie adduci potuit, quo se bandiorẽ ĩ administratiõe Reip. gereret

DE MARCO VAL, ET, P, SEMPRONIO,

Equestris quoq; ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes. censoriã notã patiente aĩo sustinuerũt, quos, M, Val, et, P, Semp, quia in Sicilia ad munitionũ opus explicandũ ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos. in numerũ ærariorum retulerunt,

DE MARCO ATTILIO REGVLO ET L, FVRIO,

Turpis etiã metus pœnã Censores summa cũ seueritate exegerũt. M, enim Attilius Regulus, & L, Furius Philippus, M, Metellũ Quæstorẽ, cõplures eq; eqtes romanos, qui post infeliciter cõmissam Cannẽsem pugnã cum eo abituros se Italia iurauerãt. direptis equis publicis inter ærarios referendos curauerũt. eosq; graui nota affecerũt. qui cũ in potestatẽ Annibalis venissent, legati ab eo missi ad senatũ de p̃mutãdis captiuis. neq; ĩpetrassent quod petebãt, in vrbe mãserũt. quia et romano sanguini fidẽ p̃stare cõueniens erat. & M. Attilius Regulus censor p̃fidiã notabat, cuius pater p̃ summos cruciatus expirare q̃ fallere Carthaginenses satius esse duxerat, Iam hæc cẽsura ex foro in castra trãscendit, quæ neq; timeri. neq; decipi voluit hostẽ. Sequunt̃ duo eiusdẽ gñis exẽpla. eaq; adiecisse satis erit, Geta cũ a L. Metello, & Cn. Domitio Censoribus senatu motus esset, postea censor factus est,

DE MARCO VALFRIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103.9.60-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

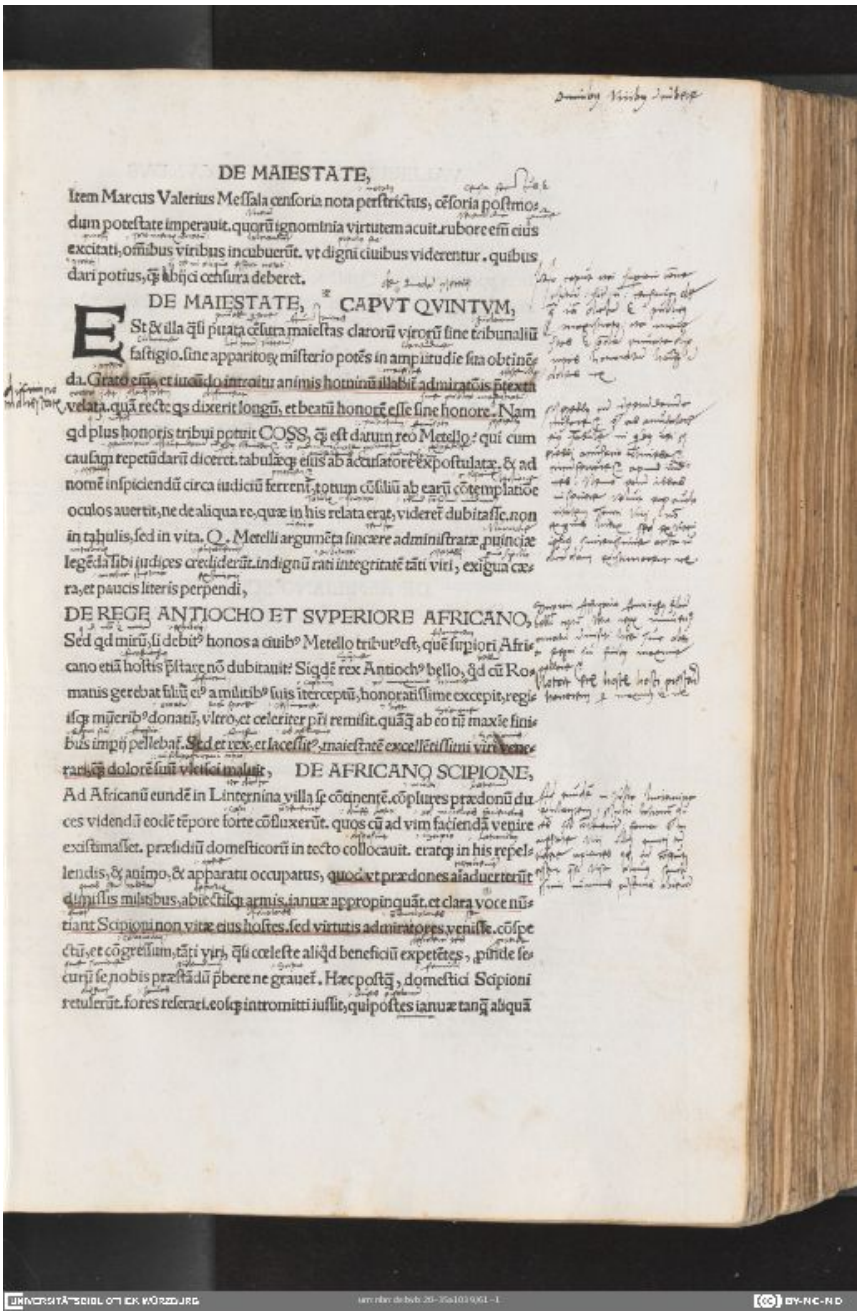

DE MAIESTATE,

Item Marcus Valerius Messala censoria nota perstrictus, cēsoria postmodum potestate imperauit. quorū ignominia virtutem acuit. rubore eñ eius excitati, oñibus viribus incubuerūt. vt digni ciuibus viderentur. quibus dari potius, q̄ abijci censura deberet.

DE MAIESTATE, CAPVT QVINTVM,

Est & illa q̄si puata cēsura maiestas clarorū virorū sine tribunaliū fastigio. sine apparitoꝝ misterio potēs in amplitudie sua obtinēda. Grato eiū, et iucūdo introitu animis hominū illabit admiratōis p̄texta velata. quā recte qs dixerit longū, et beatū honorē esse sine honore. Nam qd plus honoris tribui potuit COSS, q̄ est datum reo Metello? qui cum causam repetūdarū diceret. tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ. & ad nomē inspiciendū circa iudiciū ferrent, totum cōsiliū ab earū cōtemplatiōe oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videret dubitasse. non in tabulis, sed in vita. Q. Metelli argumēta sincære administratæ ꝓuinciæ legēda sibi iudices crediderūt. indignū rati integritatē tāti viri, exigua cæra, et paucis literis perpendi,

DE REGE ANTIOCHO ET SVPERIORE AFRICANO,

Sed qd mirū, si debit⁹ honos a ciuib⁹ Metello tribut⁹ est, quē supiori Africano etiā hostis p̄stare nō dubitauit? Siqdē rex Antioch⁹ bello, q̄d cū Romanis gerebat filiū ei⁹ a militib⁹ suis iterceptū, honoratissime excepit, regiisq; mūerib⁹ donatū, vltro, et celeriter p̄ri remisit. quāq̄ ab eo tū maxīe finibus impij pellebat. Sed et rex, et lacessit⁹, maiestatē excellētissimi viri venerari, q̄ dolorē suū vlcisci maluit,

DE AFRICANO SCIPIONE,

Ad Africanū eundē in Linternina villa se cōtinentē. cōplures prædonū duces videndū eodē tēpore forte cōfluxerūt. quos cū ad vim faciendā venire existimasset. præsidiū domesticorū in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo, & apparatu occupatus, quod vt prædones aīaduerterūt dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuæ appropinquāt. et clara voce nūtiant Scipioni non vitæ eius hostes. sed virtutis admiratores venisse. cōspectū, et cōgressum, tāti viri, q̄si cœleste aliq̄d beneficiū expetētes, ꝓinde securū se nobis præstādū p̄bere ne graueť. Hæc postq̄, domestici Scipioni retulerūt. fores reserari. eosq; intromitti iussit, qui postes ianuæ tanq̄ aliquā

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-35a103.9/61-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

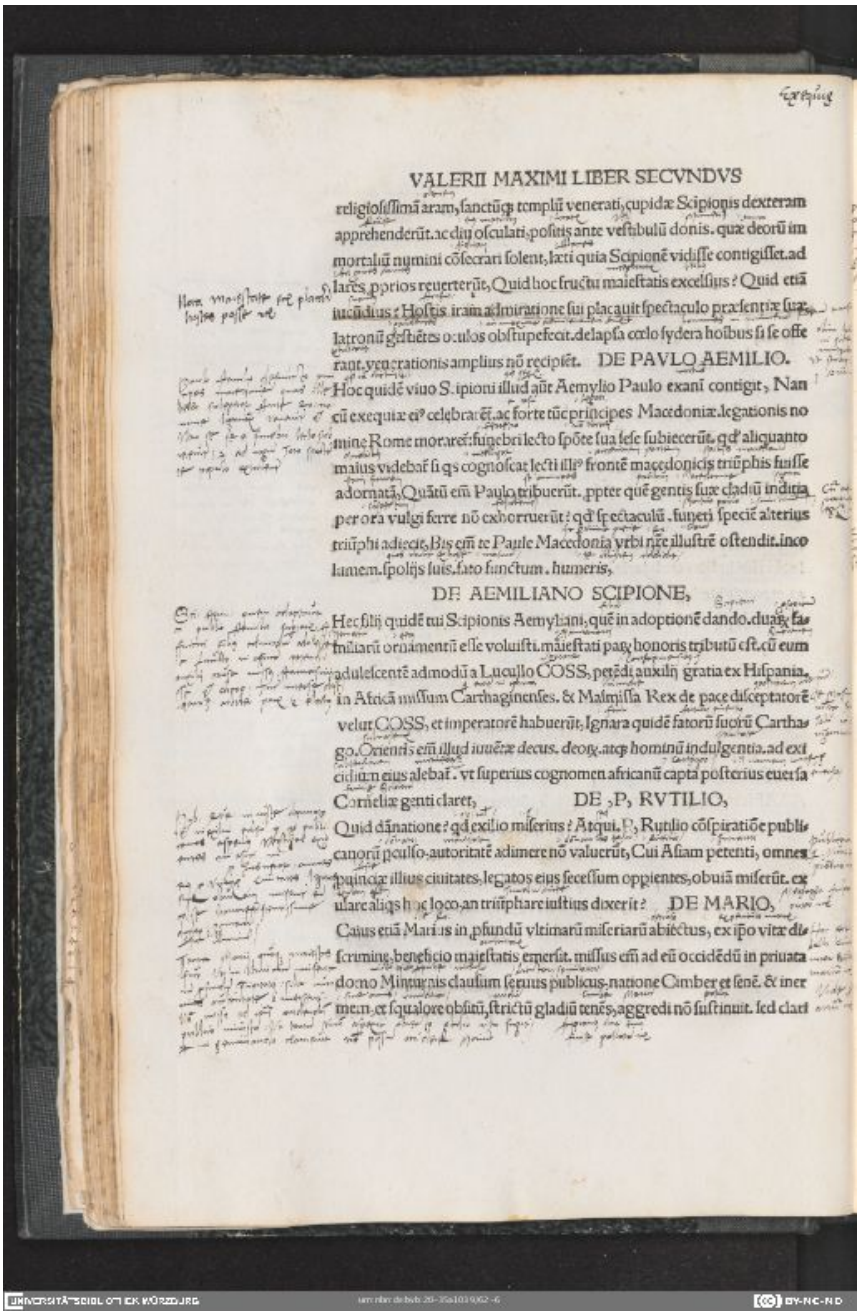

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS

religiosissimā aram, sanctūq; templū venerati, cupidæ Scipionis dexteram apprehenderūt. ac diu osculati, positis ante vestibulū donis. quæ deorū immortaliū numini cōsecrari solent, læti quia Scipionē vidisse contigisset. ad lares ꝓprios reuerterūt, Quid hoc fructu maiestatis excelsius? Quid etiā iucūdius? Hostis iram admiratione sui placauit spectaculo præsentiæ suæ, latronū gestiētes oculos obstupefecit. delapsa cœlo sydera hoībus si se offerant, venerationis amplius nō recipiēt.

DE PAVLO AEMILIO.

Hoc quidē viuo Scipioni illud aūt Aemylio Paulo exanī contigit, Nam cū exequiæ eiꝰ celebrarēt. ac forte tūc principes Macedoniæ. legationis nomine Rome morarēt: funebri lecto spōte sua sese subiecerūt. qd' aliquanto maius videbat' si qs cognoscat lecti illiꝰ frontē macedonicis triūphis fuisse adornatā, Quātū eñ Paulo tribuerūt. ꝓpter quē gentis suæ cladiū inditia per ora vulgi ferre nō exhorruerūt? qd' spectaculū. funeri speciē alterius triūphi adiecit, Bis eñ te Paule Macedonia vrbi nr̄e illustrē ostendit. incolumem. spolijs suis. fato functum. humeris,

DE AEMILIANO SCIPIONE,

Hec filij quidē tui Scipionis Aemyliani, quē in adoptionē dando. duarꝫ familiarū ornamentū esse voluisti. maiestati parꝫ honoris tributū est. cū eum adulescentē admodū a Lucullo COSS, petēdi auxilij gratia ex Hispania, in Africā missum Carthaginenses. & Masmissa Rex de pace disceptatorē velut COSS, et imperatorē habuerūt, Ignara quidē fatorū suorū Carthago. Orientis eñ illud iuuētæ decus. deorꝫ. atq; hominū indulgentia. ad exicidium eius alebat'. vt superius cognomen africanū capta posterius euersa Corneliæ genti claret,

DE ,P, RVTILIO,

Quid dānatione? qd exilio miserius? Atqui. P, Rutilio cōspiratiōe publicanorū ꝑculso. autoritatē adimere nō valuerūt, Cui Asiam petenti, omnes ꝓuinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum oppientes, obuiā miserūt. ex ulare aliqs hoc loco, an triūphare iustius dixerit?

DE MARIO,

Caius etiā Marius in ꝓfundū vltimarū miseriarū abiectus, ex ipo vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. missus eñ ad eū occidēdū in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus. natione Cimber et senē. & inermem, et squalore obsitū, strictū gladiū tenēs, aggredi nō sustinuit. sed clari

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

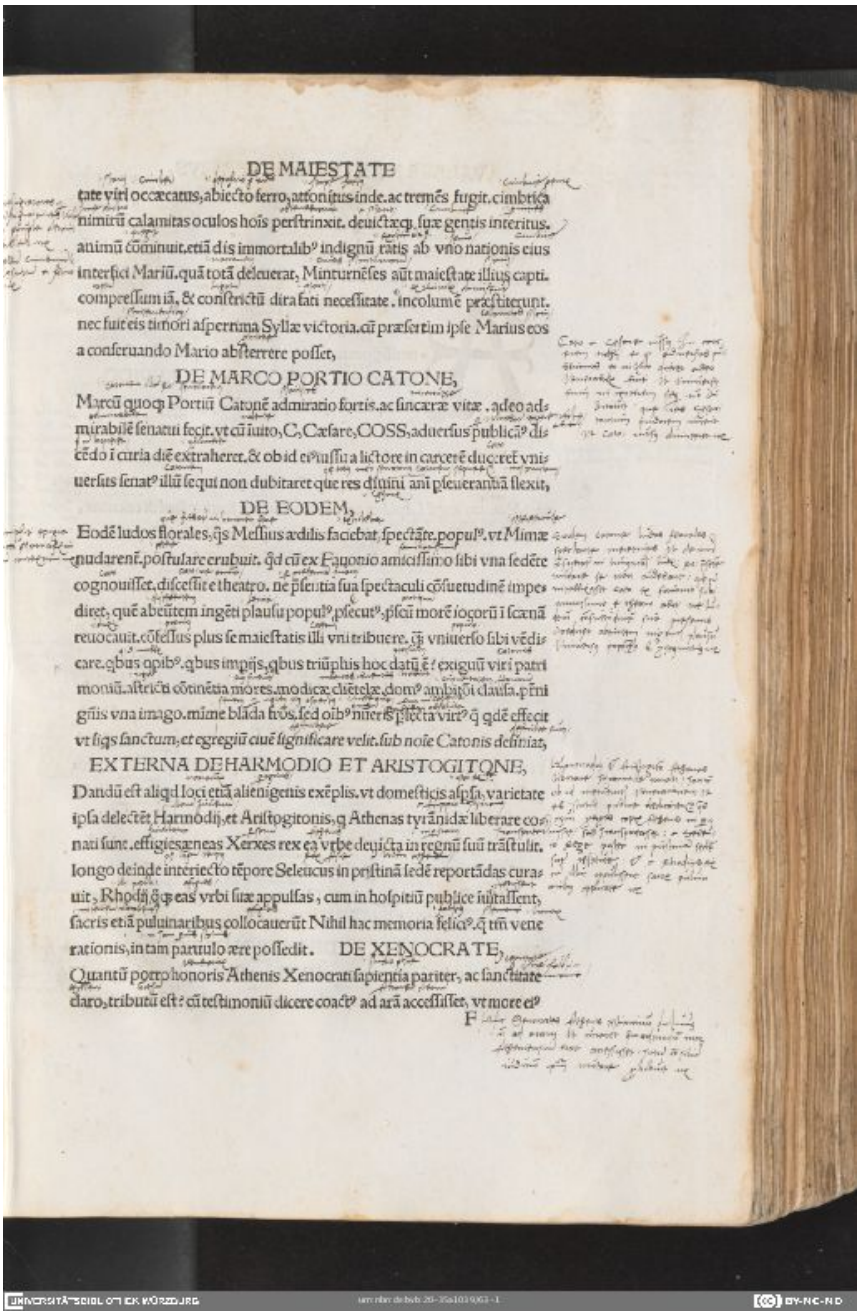

DE MAIESTATE

tate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde. ac tremēs fugit. cimbrica nimirū calamitas oculos hoīs perstrinxit. deuictaeq; suæ gentis interitus. animū cōminuit. etiā dīs immortalib⁹ indignū rātis ab vno nationis eius interfici Mariū. quā totā deleuerat. Minturnēses aūt maiestatē illius capti. compellum iā. & constrictū dira fati necessitate. incolumē præstiterunt. nec fuit eis timori aspernata Syllæ victoria. cū præsertim ipse Marius eos a conseruando Mario abstterrere posset.

DE MARCO PORTIO CATONE.

Mareū quoq; Portiū Catonē admiratio fortis. ac sincerę vitæ. adeo admirabilē senatui fecit. vt cū iusto. C. Cæsare. COSS. aduersus publicā⁹ dīs cēdo i curia diē extraheret. & ob id ex iussu a lictore in carcerē duceret vniuersus senat⁹ illū sequi non dubitaret que res dissuasi ānī pseuerantiā flexit.

DE EODEM.

Eodē ludos florales. q̄s Messius ædilis faciebat. spectāte. popul⁹. vt Mimæ nudarentē. postulare erubuit. q̄d cū ex Fauonio amicissimo sibi vna sedēte cognouisset. discessit e theatro. nē p̄sentia sua spectaculi cōsuetudinē impediret. quē abeūtem ingēti plausu popul⁹. p̄secut⁹. p̄scū morē ioco rū i scænā reuocauit. cōsessus plus se maiestatis illi vni tribuere. q̄ vniuerso sibi vēdicare. q̄bus opib⁹. q̄bus impijs. q̄bus triūphis hoc datū ē? exiguū virī patrimoniū. astrictū cōtinētia mores. modicæ cluētelæ dom⁹ ambitiōi clausa. p̄ter ingēs vna imago. mime blāda hoīs. sed oib⁹ nūeris spectata virt⁹? q̄ qdē effecit vt siqs sanctum. et egregiū cuē significare velit. sub noīe Catonis definiat.

EXTERNA DE HARMODIO ET ARISTOGITONE.

Dandū est aliqd loci etiā alienigenis exēplis. vt domesticis aspsis. varietate ipsa delectēt. Harmodij. et Aristogitonis. q̄ Athenas tyrānidæ liberare conati sunt. effigies æneas Xerxes rex ea vrbe deiecta in regnū suū trāstulit. longo deinde intersecto tēpore Seleucus in pristinā sedē reportādas curauit. Rhodij q̄ eas vrbi suæ appulsas. cum in hospitiū pub̄lice iuitassent. sacris etiā puluinaribus collocauerūt Nihil hac memoria felicē⁹. q̄ tūn venerationis. in tam paruulo ære possedit. DE XENOCRATE.

Quantū porro honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter. ac sanctitate claro. tributū est? cū testimoniū dicere coact⁹ ad arā accessisset. vt more ei⁹

F

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

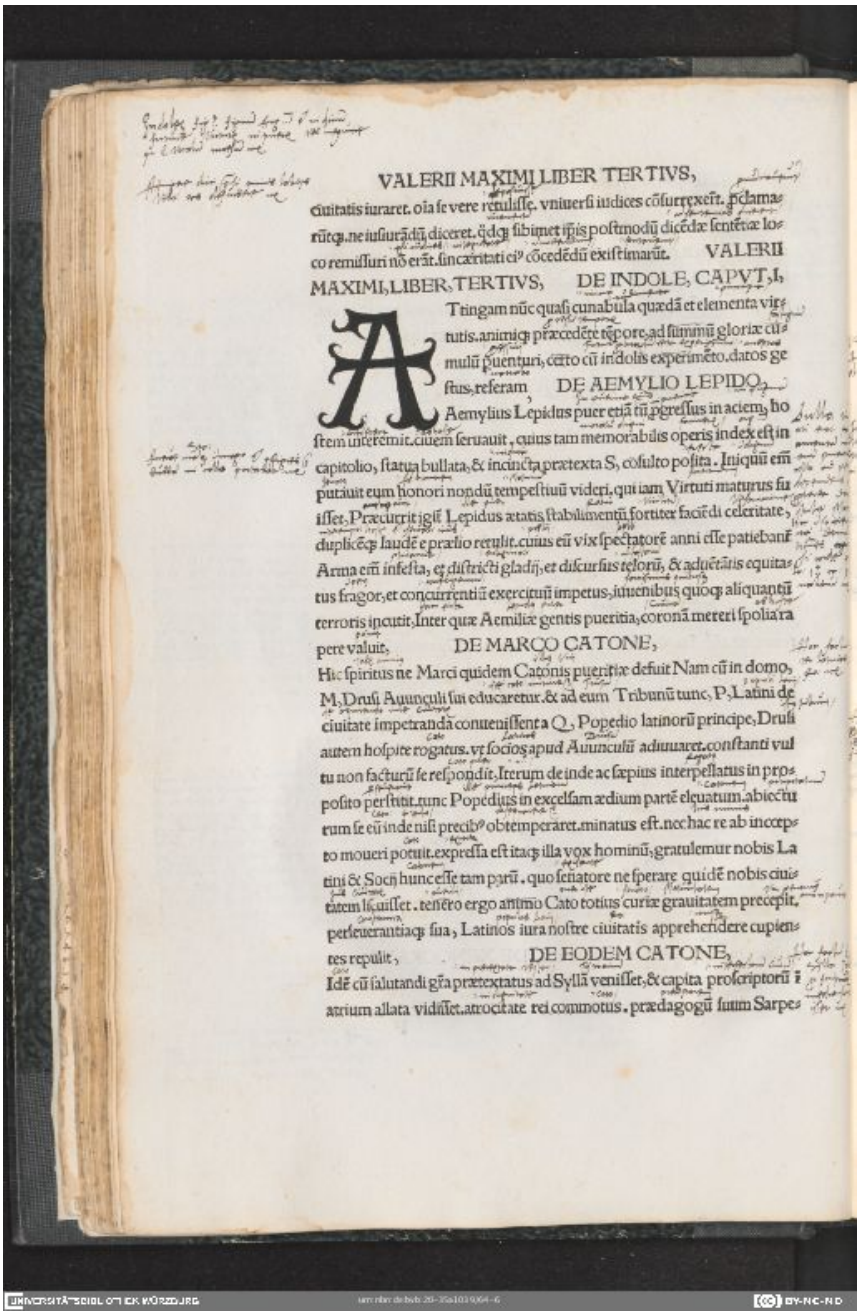

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

ciuitatis iuraret. oia se vere retulisse. vniuersi iudices cõsurrexerĩt. ꝓclamarũtq; ne iusiurãdũ diceret. q̃dq; sibimet ipsis postmodũ dicẽdæ sentẽtiæ loco remissuri nõ erãt. sincæritati ei⁹ cõcedẽdũ existimarũt. VALERII MAXIMI, LIBER, TERTIVS, DE INDOLE, CAPVT, I,

ATtingam nũc quasi cunabula quædã et elementa virtutis. animiq; præcedẽte tẽpore, ad summũ gloriæ cumulũ puenturi, certo cũ indolis experimẽto. datos gestus, referam, DE AEMYLIO LEPIDO,

Aemylius Lepidus puer etiã tũ ꝓgressus in aciem, hostem interemit. ciuem seruauit, cuius tam memorabilis operis index est in capitolio, statua bullata, & incincta prætexta S, cõsulto posita. Iniquũ em̃ putauit eum honori nondũ tempestiuũ videri, qui iam Virtuti maturus fuisset, Præcurrit igit̃ Lepidus ætatis stabilimentũ fortiter faciẽdi celeritate, duplicẽq; laudẽ e prælio retulit. cuius eũ vix spectatorẽ anni esse patiebant̃ Arma em̃ infesta, et districti gladij, et discursus telorũ, & aduẽtãtis equitatus fragor, et concurrentiũ exercituũ impetus, iuuenibus quoq; aliquantũ terroris incutit, Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia, coronã mereri spolia rapere valuit, DE MARCO CATONE,

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ defuit Nam cũ in domo, M, Drusi Auunculi sui educaretur. & ad eum Tribunũ tunc, P, Latini de ciuitate impetrandã conuenissent a Q, Popedio latinorũ principe, Drusi autem hospite rogatus. vt socios apud Auunculũ adiuuaret. constanti vultu non facturũ se respondit, Iterum de inde ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. tunc Popedius in excelsam ædium partẽ eleuatum. abiecturum se eũ inde nisi precib⁹ obtemperaret. minatus est. nec hac re ab incepto moueri potuit. expressa est itaq; illa vox hominũ, gratulemur nobis Latini & Socij hunc esse tam parũ. quo senatore ne sperare quidẽ nobis ciuitatem licuisset. tenẽro ergo animo Cato totius curiæ grauitatem precepit, perseuerantiaq; sua, Latinos iura nostre ciuitatis apprehendere cupientes repulit, DE EODEM CATONE,

Idẽ cũ salutandi gr̃a prætextatus ad Syllã venisset, & capita proscriptorũ ĩ atrium allata vidisset. atrocitate rei commotus. prædagogũ suum Sarpe-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103.9364-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

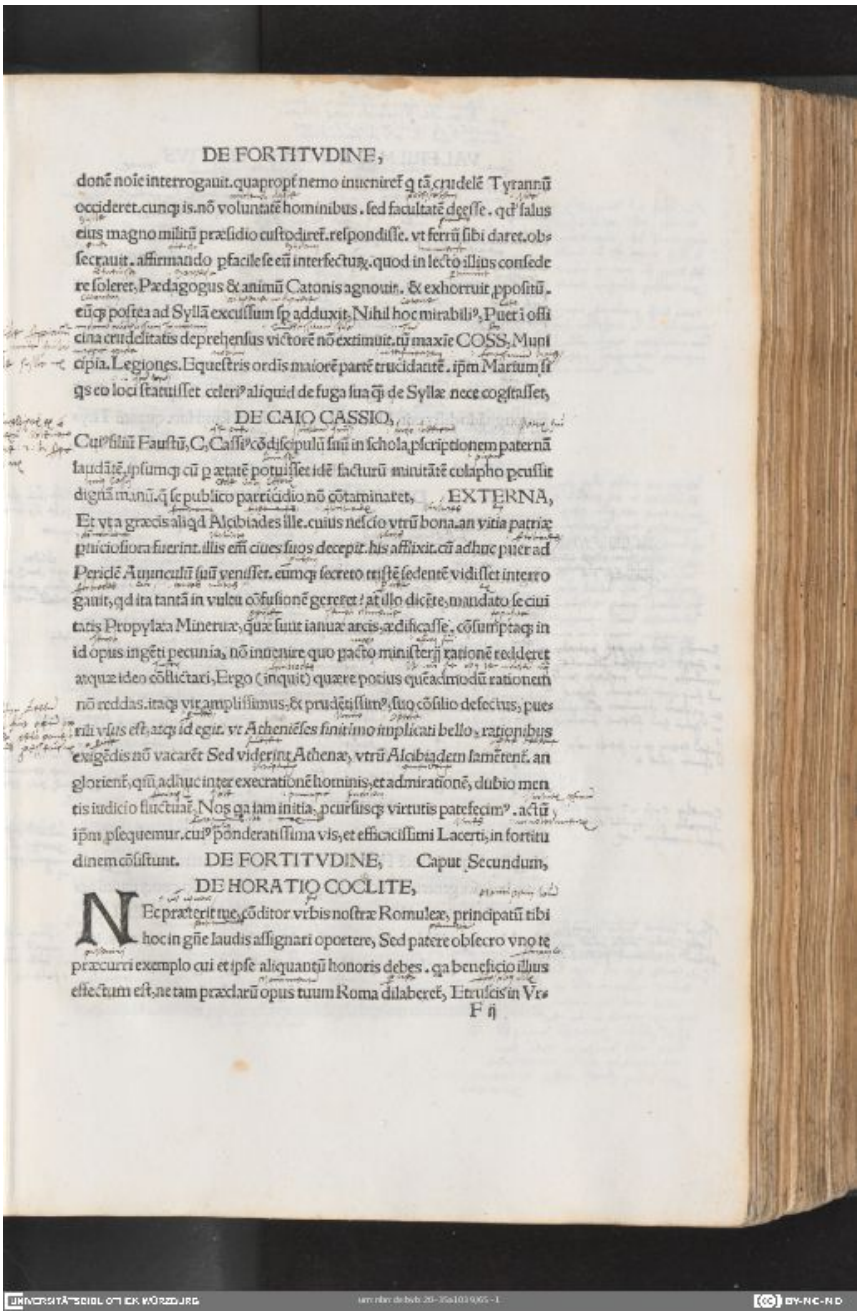

donē noīe interrogauit. quapropt nemo inueniret q tā crudelē Tyrannū occideret. cunq; is. nō voluntatē hominibus. sed facultatē deesse. qd salus eius magno militū præsidio custodiret. respondisse. vt ferrū sibi daret. obsecrauit. affirmando pfacile se eū interfectuꝝ. quod in lecto illius consedere soleret. Pædagogus & animū Catonis agnouit. & exhorruit ppositū. eūq; postea ad Syllā excussum sp adduxit. Nihil hoc mirabili⁹. Puer i officina crudelitatis deprehensus victorē nō extimuit. tū maxīe COSS. Municipia. Legiones. Equestris ordis maiorē partē trucidantē. ipm Marium si qs eo loci statuisset celeri⁹ aliquid de fuga sua q̄ de Syllæ nece cogitasset,

DE CAIO CASSIO,

Cui⁹ filiū Faustū, C. Cassi⁹ cōdiscipulū suū in schola pscriptionem paternā laudātē. ipsumq; cū p ætatē potuisset idē facturū minitātē colapho pcussit dignā manū. q̄ se publico parricidio nō cōtaminaret, EXTERNA,

Et vt a græcis aliqd Alcibiades ille. cuius nescio vtrū bona. an vitia patriæ pniciosiora fuerint. illis em̄ ciues suos decepit. his afflixit. cū adhuc puer ad Periclē Auunculū suū venisset. eumq; secreto tristē sedentē vidisset interrogauit, qd ita tantā in vultu cōfusionē gereret? at illo dicēte, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse. cōsumptaq; in id opus ingēti pecunia, nō inuenire quo pacto ministerij rationē redderet atq; ideo cōflictari, Ergo (inquit) quære potius quēadmodū rationem nō reddas. itaq; vir amplissimus, & prudētissim⁹, suo cōsilio defectus, puerili vsus est, atq; id egit. vt Atheniēses finitimo implicati bello, rationibus exigēdis nō vacarēt Sed viderint Athenæ, vtrū Alcibiadem lamētent. an glorient, qm̄ adhuc inter execrationē hominis, et admirationē, dubio mentis iudicio fluctuat. Nos qa iam initia, pcursusq; virtutis patefecim⁹. actū ipm psequemur. cui⁹ ponderatissima vis, et efficacissimi Lacerti, in fortitudinem cōsistunt. DE FORTITVDINE, Caput Secundum,

DE HORATIO COCLITE,

NEc præterit me, cōditor vrbis nostræ Romuleæ, principatū tibi hoc in gn̄e laudis assignari oportere, Sed patere obsecro vno te præcurri exemplo cui et ipse aliquantū honoris debes. qa beneficio illius effectum est, ne tam præclarū opus tuum Roma dilaberet, Etruscis in Vr-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103 9/65-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

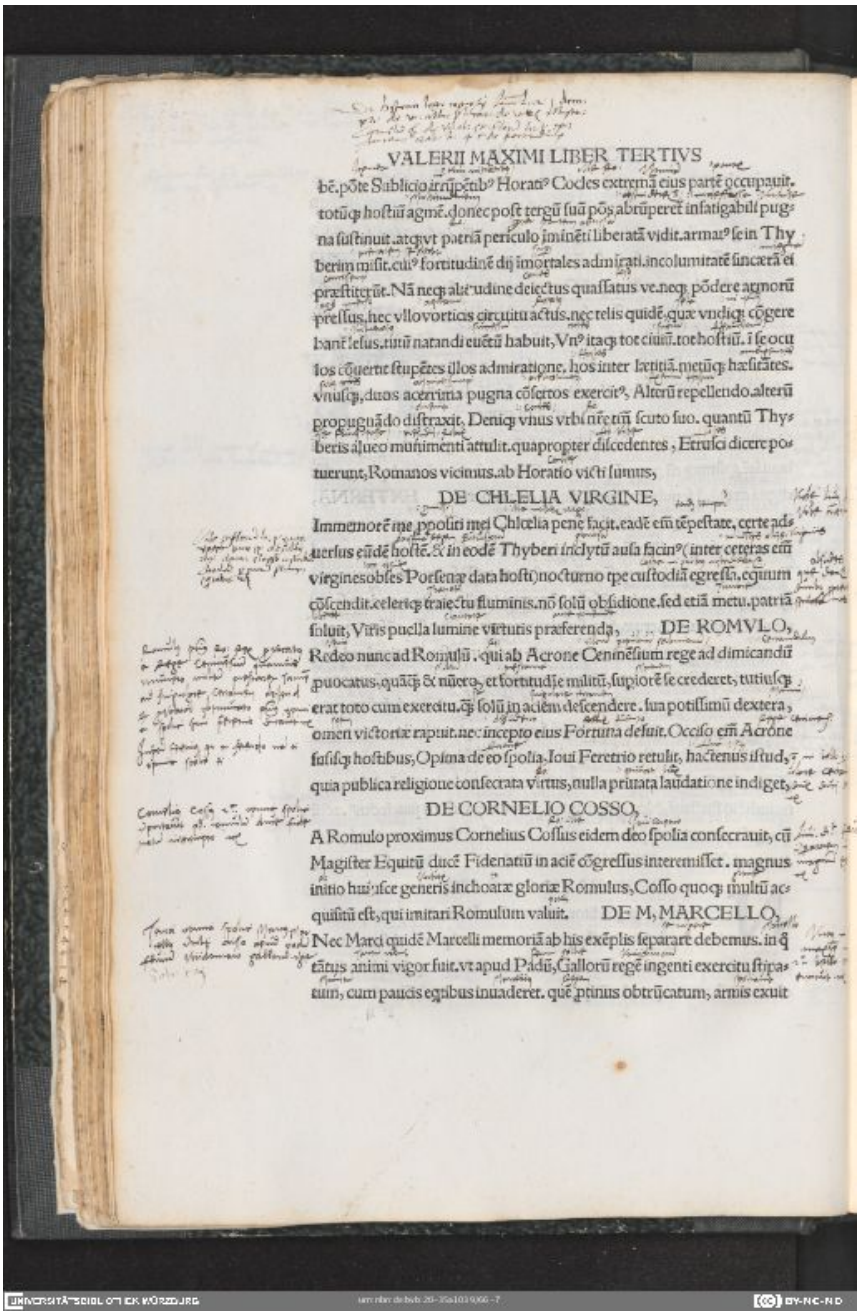

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS

bē. pōte Sublicio irrūpētib⁹ Horati⁹ Cocles extremā eius partē occupauit. totūq; hostiū agmē. donec post tergū suū pōs abrūperet infatigabili pugna sustinuit. atq; vt patriā periculo iminēti liberatā vidit. armat⁹ se in Thyberim misit. cui⁹ fortitudinē dij imortales admirati. incolumitatē sincerā ei præstiterūt. Nā neq; altitudine deiectus quassatus ve. neq; pōdere armorū pressus. hec vllo vorticis circuitu actus. nec telis quidē. quæ vndiq; cōgerebant lesus. tutū natandi euētū habuit, Vn⁹ itaq; tot ciuiū. tot hostiū. i se oculos cōuertit stupētes illos admiratione. hos inter lætitiā. metūq; hæsitātes. vnusq;, duos acerrima pugna cōsertos exercit⁹, Alterū repellendo. alterū propugnādo distraxit, Deniq; vnus vrbi nr̄e tūi scuto suo. quantū Thyberis alueo munimenti attulit. quapropter discedentes, Etrusci dicere potuerunt, Romanos vicimus. ab Horatio victi sumus,

DE CHLELIA VIRGINE,

Immemorē me ꝓpositi mei Chlœlia pene facit. eadē eñ tēpestate, certe aduersus eūdē hostē. & in eodē Thyberi inclytū ausa facin⁹ (inter ceteras eñ virgines obses Porsenæ data hosti) nocturno tpe custodiā egressa. eq̄num cōscendit. celeriq; traiectu fluminis. nō solū obsidione. sed etiā metu. patriā soluit, Viris puella lumine virtutis præferenda,

DE ROMVLO,

Redeo nunc ad Romulū. qui ab Acrone Ceninēsium rege ad dimicandū ꝓuocatus. quāq; & nūero, et fortitudīe militū, supiorē se crederet, tutiusq; erat toto cum exercitu. q̄ solū in aciēm descendere. sua potissimū dextera, omen victoriæ rapuit. nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso eñ Acrone fusisq; hostibus, Opima de eo spolia. Ioui Feretrio retulit, hactenus istud, quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget,

DE CORNELIO COSSO,

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia consecrauit, cū Magister Equitū ducē Fidenatiū in aciē cōgressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus, Cosso quoq; multū acquisitū est, qui imitari Romulum valuit.

DE M, MARCELLO,

Nec Marci quidē Marcelli memoriā ab his exēplis separare debemus. in q̄ tātus animi vigor fuit. vt apud Padū, Gallorū regē ingenti exercitu stipatum, cum paucis eq̄tibus inuaderet. quē ꝓtinus obtrūcatum, armis exuit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um: nbr: de:bvb:20-35a103 9/66-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

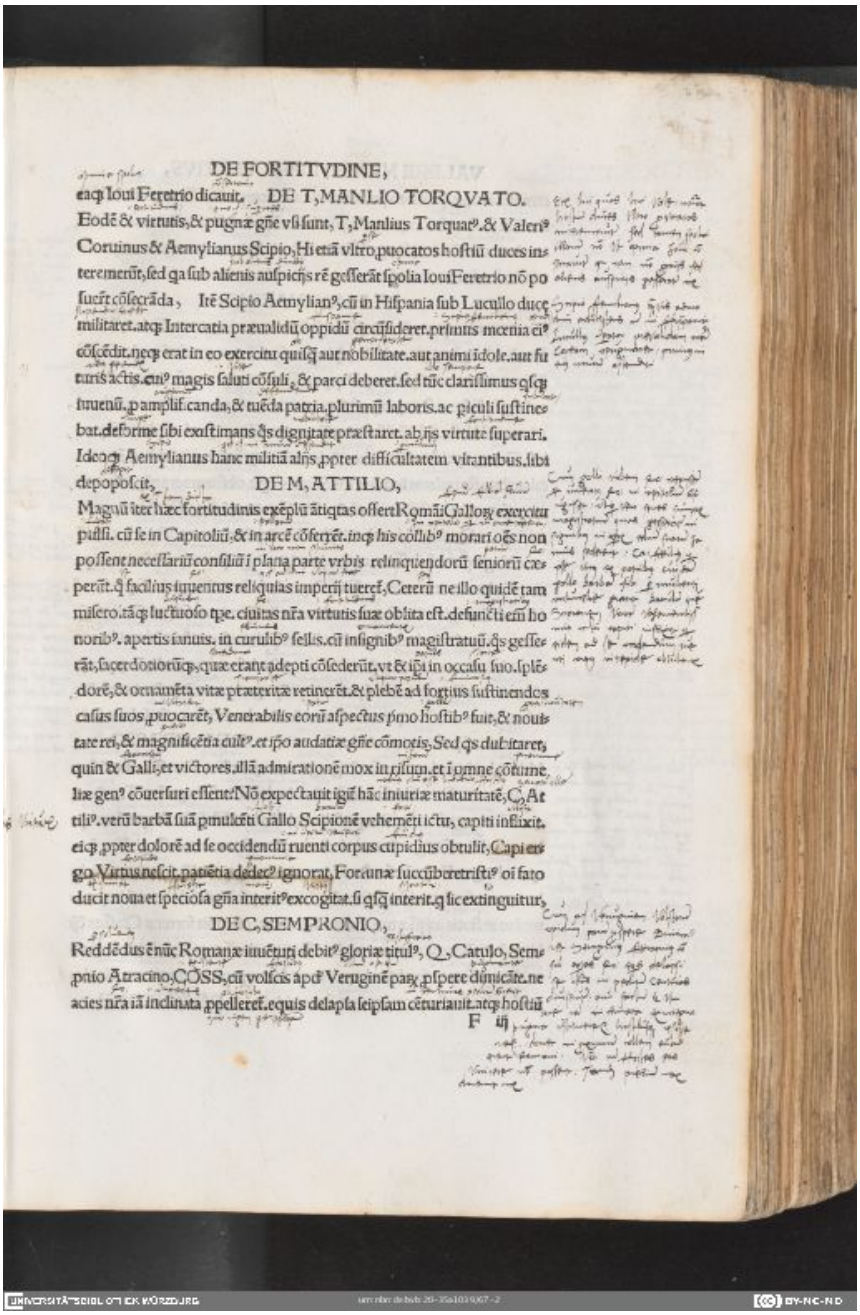

DE FORTITVDINE,

eaq; Iouí Feretrio dicauit.

DE T, MANLIO TORQVATO.

Eodē & virtutis, & pugnæ gñe vſi ſunt, T, Manlius Torquat⁹. & Valer⁹ Coruinus & Aemylianus Scipio, Hi etiã vltro prouocatos hoſtiũ duces interemerũt, ſed ga ſub alienis auſpicijs rẽ geſſerãt ſpolia Iouí Feretrio nõ po ſuerũt cõſecrãda, Irẽ Scipio Aemylian⁹, cũ in Hiſpania ſub Lucullo duce militaret, atq; Intercatia præualidũ oppidũ circũſideret, primus murũ ei⁹ cõſcẽdit, neq; erat in eo exercitu quiſq; aut nobilitate, aut animi idole, aut futuris actis, cui⁹ magis ſaluti cõſuli, & parci deberet, ſed tũc clariſſimus q̃ſq; inuenũ, p amplif. canda, & tuẽda patria, plurimũ laboris, ac piculi ſuſtinebat, deforme ſibi exiſtimans ãs dignitatẽ præſtaret, ab his virtute ſuperari. Ideoq; Aemylianus hanc militiã alijs, ꝓpter difficultatem vitantibus, ſibi depoſcit.

DE M, ATTILIO,

Magnũ iter hæc fortitudinis exẽplũ ãtiq̃tas offert Romãi Gallog; exercitu pulſi, cũ ſe in Capitoliũ, & in arcẽ cõſerrẽt, inq; his cõſulib⁹ morari oẽs non poſſent, neceſſariũ conſiliũ i planã parte vrbis relinquendorũ ſenioriũ cesſerũt. q̃ facilius iuuentus reliquias imperij tueret, Ceterũ ne illo quidẽ tam miſero, tãq; luctuoſo tpe, ciuitas nra virtutis ſuæ oblita eſt. defunctí eñ honorib⁹, apertis ianuis, in curulib⁹ ſellis, cũ inſignib⁹ magiſtratuũ, ãs geſſerãt, ſacerdotioriũq;, quæ erant adepti cõſederũt, vt & iſti in occaſu ſuo, ſplẽdorẽ, & ornamẽta vitæ præteritæ retinerẽt. & plebẽ ad fortius ſuſtinendos caſus ſuos, prouocarẽt, Venerabilis eorũ aſpectus pmo hoſtib⁹ fuit, & nouitate rei, & magnificẽtia cult⁹. et ipſo audatiæ gñe cõmotis, Sed q̃s dubitaret, quin & Galli, et victores, illã admirationẽ mox in riſum, et i omne cõtume liæ gen⁹ cõuerſuri eſſent? Nõ expectauit igit hãc iniuriæ maturitatẽ, C, Attili⁹. verũ barbã ſuã pmulcẽti Gallo Scipionẽ vehemẽti ictu, capiti inſixit. eiq; ꝓpter dolorẽ ad ſe occidendũ ruenti corpus cupidius obtulit, Capiens go. Virtus neſcit, patiẽtia dedec⁹ ignorat, Fortunæ ſuccũbere triſti⁹ oi fato ducit noua et ſpecioſa gña interit⁹ excogitat. ſi q̃ſq; interit. q̃ ſic extinguitur,

DE C, SEMPRONIO,

Red dẽdus ẽ nũc Romanæ iuuẽtuti debit⁹ gloriæ titul⁹, Q., Catulo, Sempronio Atracino, CÕSS, cũ volſcis apd Veruginẽ pax, q̃ſpere dũnicãte, ne acies nra iã inclinata, ꝓpelleret. equis delapſa ſeipſam cẽturiauit. atq; hoſtiũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1031907-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

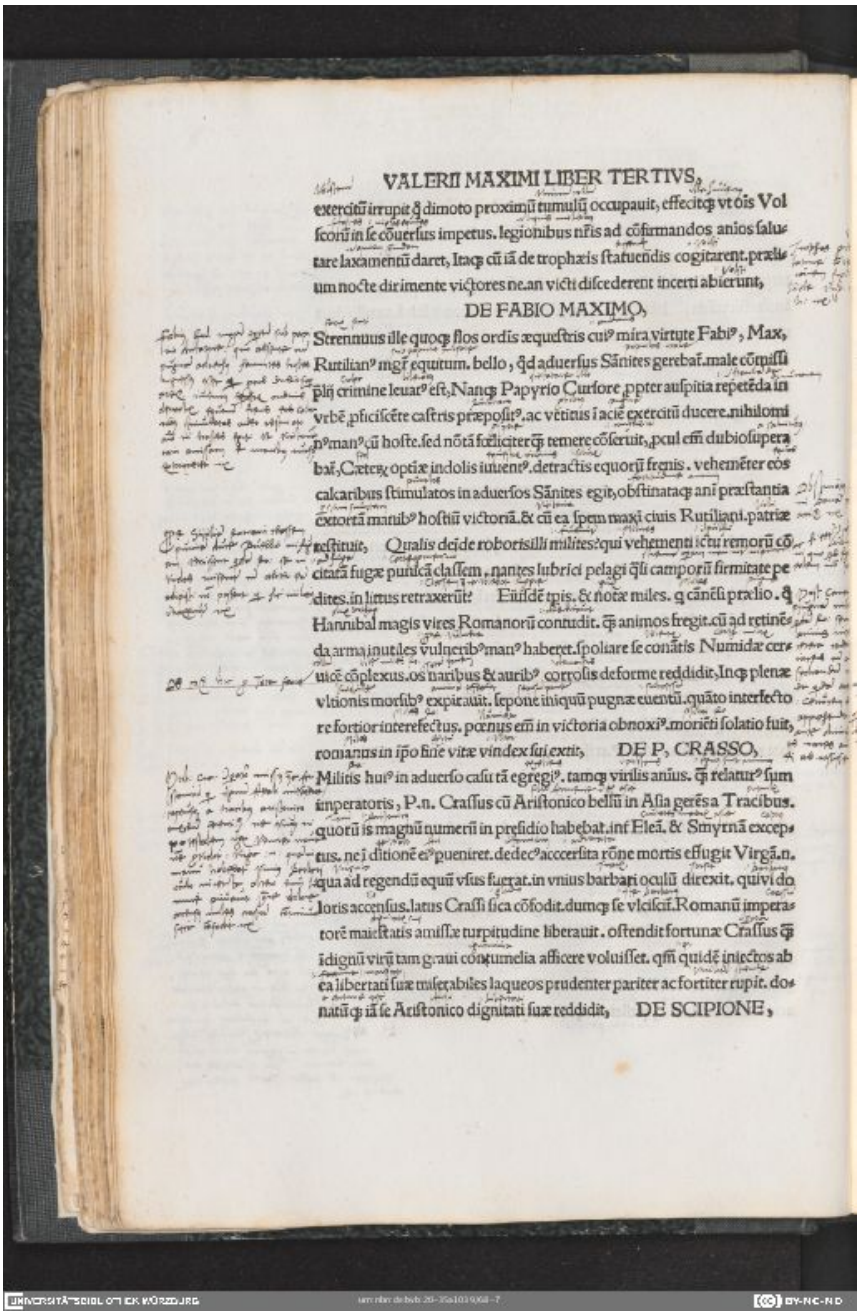

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

exercitū irrupit q̄ dimoto proximū tumulū occupauit, effecitq; vt oīs Vol
scorū in se cōuersus impetus. legionibus nr̄is ad cōfirmandos anios salu
tare laxamentū daret, Itaq; cū iā de trophæis statuendis cogitarent. prælium
nocte dirimente victores ne. an victi discederent incerti abierunt,

DE FABIO MAXIMO,

Strennuus ille quoq; flos ordīs æquestris cui⁹ mira virtute Fabi⁹, Max,
Rutilian⁹ mgr̄ equitum. bello, q̄d aduersus Sānites gerebat. male cōmissi
plij crimine leuat⁹ est, Nanq; Papyrio Cursore ꝓpter auspitia repetēda in
vrbē ꝓficiscēte castris præposit⁹. ac vetitus ī aciē exercitū ducere. nihilomi
n⁹ man⁹ cū hoste. sed nōtā fœliciter q̄ temere cōseruit, ꝓcul em̄ dubio supera
bat, Cæterq; optiæ indolis iuuent⁹. detractis equorū frenis. vehemēter eos
calcaribus stimulatos in aduersos Sānites egit, obstinataq; anī præstantia
extortā manib⁹ hostiū victoriā. & cū ea spem maxi ciuis Rutiliani. patriæ
restituit, Qualis deīde roboris illi milites? qui vehementi ictu remorū cō
citatā fugæ punicā classem, nantes lubrici pelagi q̄si camporū firmitate pe
dites. in littus retraxerūt? Eiusdē tp̄is. & notæ miles. q cānēsi prælio. q̄
Hannibal magis vires Romanorū contudit. q̄ animos fregit. cū ad retinē
da arma inutiles vulnerib⁹ man⁹ haberet. spoliare se conātis Numidæ cer
uicē cōplexus. os naribus & aurib⁹ corrosis deforme reddidit, Inq; plenæ
vltionis morsib⁹ expirauit. sepone iniquū pugnæ euentū. quāto interfecto
re fortior interefectus. pœnus em̄ in victoria obnoxi⁹. moriēti solatio fuit,
romanus in ip̄o fine vitæ vindex sui extit,

DE P, CRASSO,

Militis hui⁹ in aduerso casu tā egregi⁹. tamq; virilis anīus. q̄ relatur⁹ sum
imperatoris, P. n. Crassus cū Aristonico bellū in Asia gerēs a Tracibus.
quorū is magnū numerū in presidio habebat. inf Eleā. & Smyrnā excep
tus. ne ī ditionē ei⁹ pueniret. dedec⁹ acccersita rōne mortis effugit Virgā. n.
qua ad regendū equū vsus fuerat. in vnius barbari oculū direxit. quivi do
loris accensus. latus Crassi sica cōfodit. dumq; se vlciscit. Romanū impera
torē maiestatis amissæ turpitudine liberauit. ostendit fortunæ Crassus q̄
īdignū virū tam graui contumelia afficere voluisset. qm̄ quidē iniectos ab
ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit. do
natūq; iā se Aristonico dignitati suæ reddidit,

DE SCIPIONE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103.9/68-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

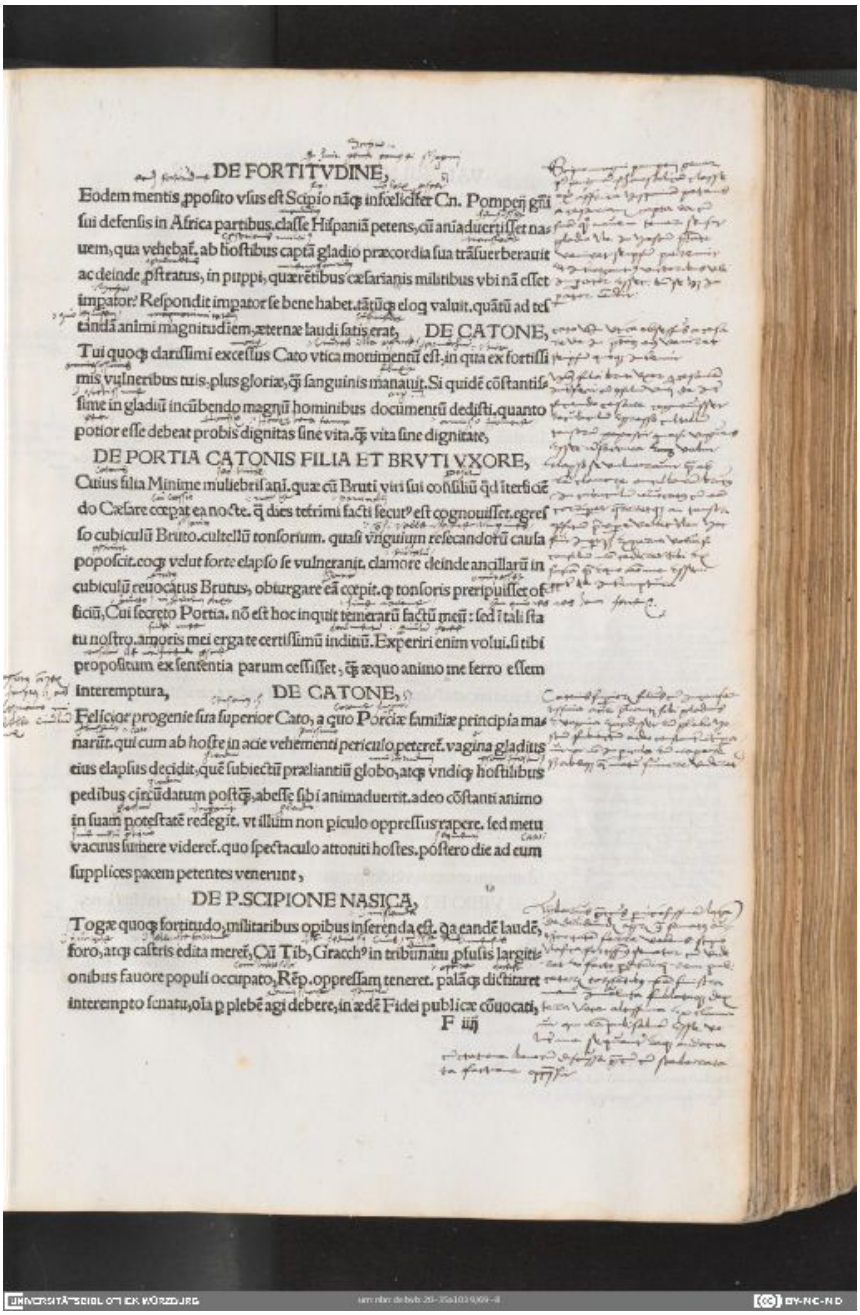

DE FORTITVDINE,

Eodem mentis ꝓposito vsus est Scipio nāq; infœlicifer Cn. Pompeij gñi sui defensis in Africa partibus. classe Hispaniā petens, cū aniaduertisset nauem, qua vehebat. ab hostibus captā gladio præcordia sua trāsuerberauit ac deinde ꝓstratus, in puppi, quærētibus cæsarianis militibus vbi nā esset imꝑator? Respondit imꝑator se bene habet. tātūq; eloq valuit. quātū ad testandā animi magnitudiem, æternæ laudi satis erat,

DE CATONE,

Tui quoq; clarissimi excessus Cato vtica monimentū est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis. plus gloriæ, q̄ sanguinis manauit. Si quidē cōstantissime in gladiū incūbendo magnū hominibus documentū dedisti. quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita. q̄ vita sine dignitate,

DE PORTIA CATONIS FILIA ET BRVTI VXORE,

Cuius filia Minime muliebris ani. quæ cū Bruti viri sui consiliū q̄d iterficiēdo Cæsare cœpat ea nocte. q̄ dies tetrimi facti secut⁹ est cognouisset. egresso cubiculū Bruto. cultellū tonsorium. quasi vnguium resecandorū causa poposcit. eoq; velut forte elapso se vulneranit. clamore deinde ancillarū in cubiculū reuocatus Brutus, obiurgare eā cœpit. q; tonsoris preripuisset officiū, Cui secreto Portia. nō est hoc inquit temerarū factū meū: sed ī tali statu nostro. amoris mei erga te certissimū inditiū. Experiri enim volui. si tibi propositum ex sententia parum cessisset, q̄ æquo animo me ferro essem interemptura,

DE CATONE,

Felicior progenie sua superior Cato, a quo Porciæ familiæ principia manarūt. qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteret. vagina gladius eius elapsus decidit, quē subiectū præliantiū globo, atq; vndiq; hostilibus pedibus circūdatum postq̄, abesse sibi animaduertit. adeo cōstanti animo in suam potestatē redegit. vt illum non piculo oppressus rapere. sed metu vacuus sumere videret. quo spectaculo attoniti hostes. postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt,

DE P. SCIPIONE NASICA,

Togæ quoq; fortitudo, militaribus opibus inserenda est. qa eandē laudē, foro, atq; castris edita meret, Cū Tib, Gracch⁹ in tribunatu ꝑfusis largitionibus fauore populi occupato, Rēp. oppressam teneret. palāq; dictitaret interempto senatu, oīa ꝑ plebē agi debere, in ædē Fidei publicæ cōuocati,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103 9/09-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

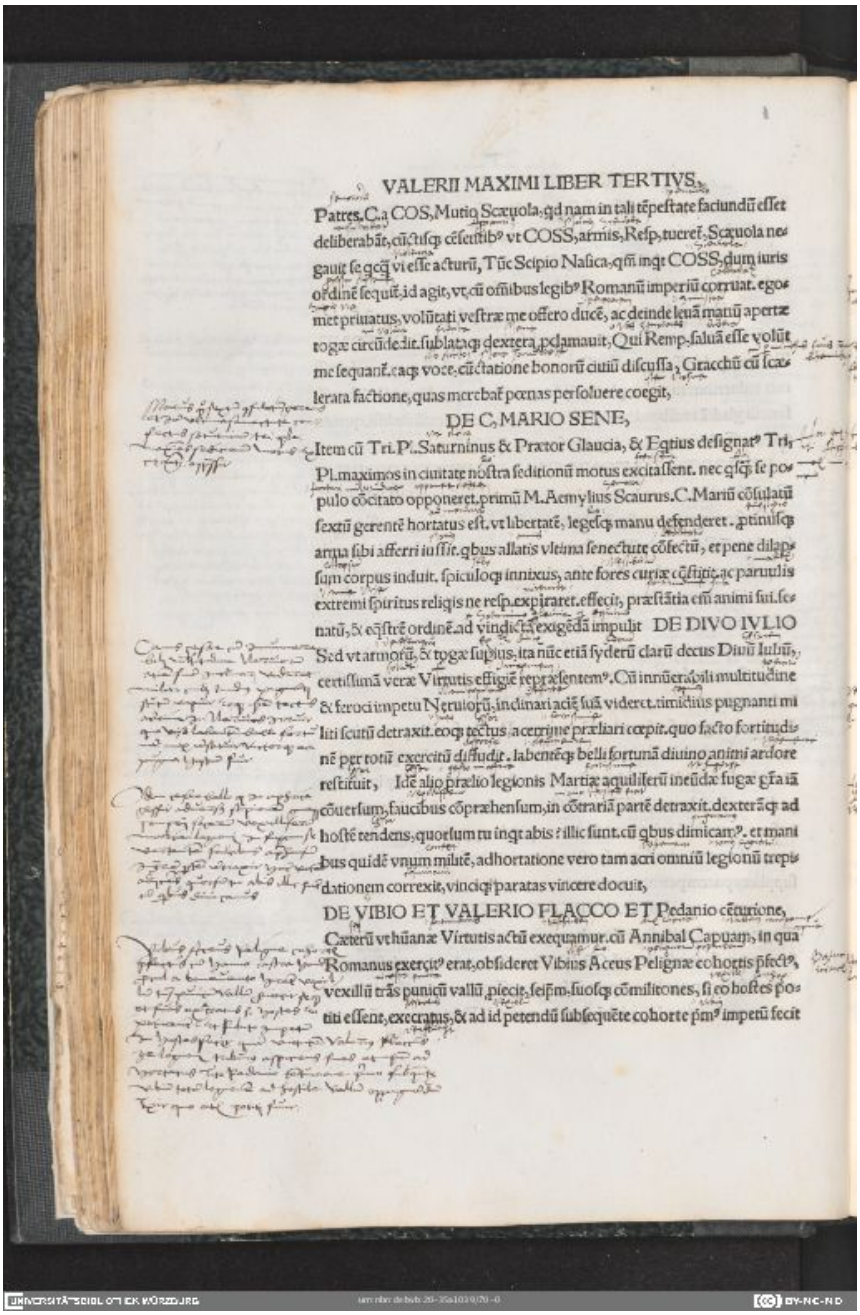

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

Patres. C. a COS, Mutio Scæuola, qd nam in tali tẽpestate faciundũ esset deliberabãt, cũctisq; cẽsentibꝰ vt COSS, armis, Resp, tuerẽt, Scæuola negauit se qcq̃ vi esse acturũ, Tũc Scipio Nasica, qm̃ inqt COSS, dum iuris ordinẽ sequit̃, id agit, vt, cũ om̃ibus legibꝰ Romanũ imperiũ corruat. ego met priuatus, volũtati vestræ me offero ducẽ, ac deinde leuã manũ apertæ togæ circũdedit. sublataq; dextera ꝓclamauit, Qui Remp. saluã esse volũt me sequant̃. eaq; voce, cũctatione bonorũ ciuiũ discussa, Gracchũ cũ scælerata factione, quas merebat̃ pœnas persoluere coegit,

DE C, MARIO SENE,

Item cũ Tri. Pl. Saturninus & Prætor Glaucia, & Eqtius designatꝰ Tri, Pl. maximos in ciuitate nostra seditionũ motus excitassent. nec qsq̃ se populo cõcitato opponeret. primũ M. Aemylius Scaurus. C. Mariũ cõsulatũ sextũ gerentẽ hortatus est. vt libertatẽ, legesq; manu defenderet. ꝓtinusq; arma sibi afferri iussit. qbus allatis vltima senectute cõfectũ, et pene dilapsum corpus induit. spiculoq; innixus, ante fores curiæ cõstitit. ac paruulis extremi spiritus reliqis ne resp. expiraret. effecit, præstãtia eñ animi sui. senatũ, & eq̃strẽ ordinẽ. ad vindictã exigẽdã impulit DE DIVO IVLIO

Sed vt armorũ, & togæ supius, ita nũc etiã syderũ clarũ decus Diuũ Iuliũ, certissimã veræ Virtutis effigiẽ repræsentemꝰ. Cũ innũerabili multitudine & feroci impetu Neruiorũ, inclinari aciẽ suã videret. timidius pugnanti militi scutũ detraxit. eoq; tectus, acerrime præliari cœpit. quo facto fortitudinẽ per totũ exercitũ diffudit. labentẽq; belli fortunã diuino animi ardore restituit, Idẽ alio prælio legionis Martiæ aquiliferũ ineũdæ fugæ gr̃a iã cõuersum, faucibus cõpræhensum, in cõtrariã partẽ detraxit. dexterãq; ad hostẽ tendens, quorsum tu inqt abis? illic sunt. cũ qbus dimicamꝰ. et manibus quidẽ vnum militẽ, adhortatione vero tam acri omniũ legionũ trepidationem correxit, vinciq; paratas vincere docuit,

DE VIBIO ET VALERIO FLACCO ET Pedanio cẽturione,

Cæterũ vt hũanæ Virtutis actũ exequamur. cũ Annibal Capuam, in qua Romanus exercitꝰ erat, obsideret Vibius Aceus Pelignæ cohortis p̃fectꝰ, vexillũ trãs punicũ vallũ ꝓiecit, seip̃m. suosq; cõmilitones, si eo hostes potiti essent, execratus, & ad id petendũ subsequẽte cohorte p̃mꝰ impetũ fecit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

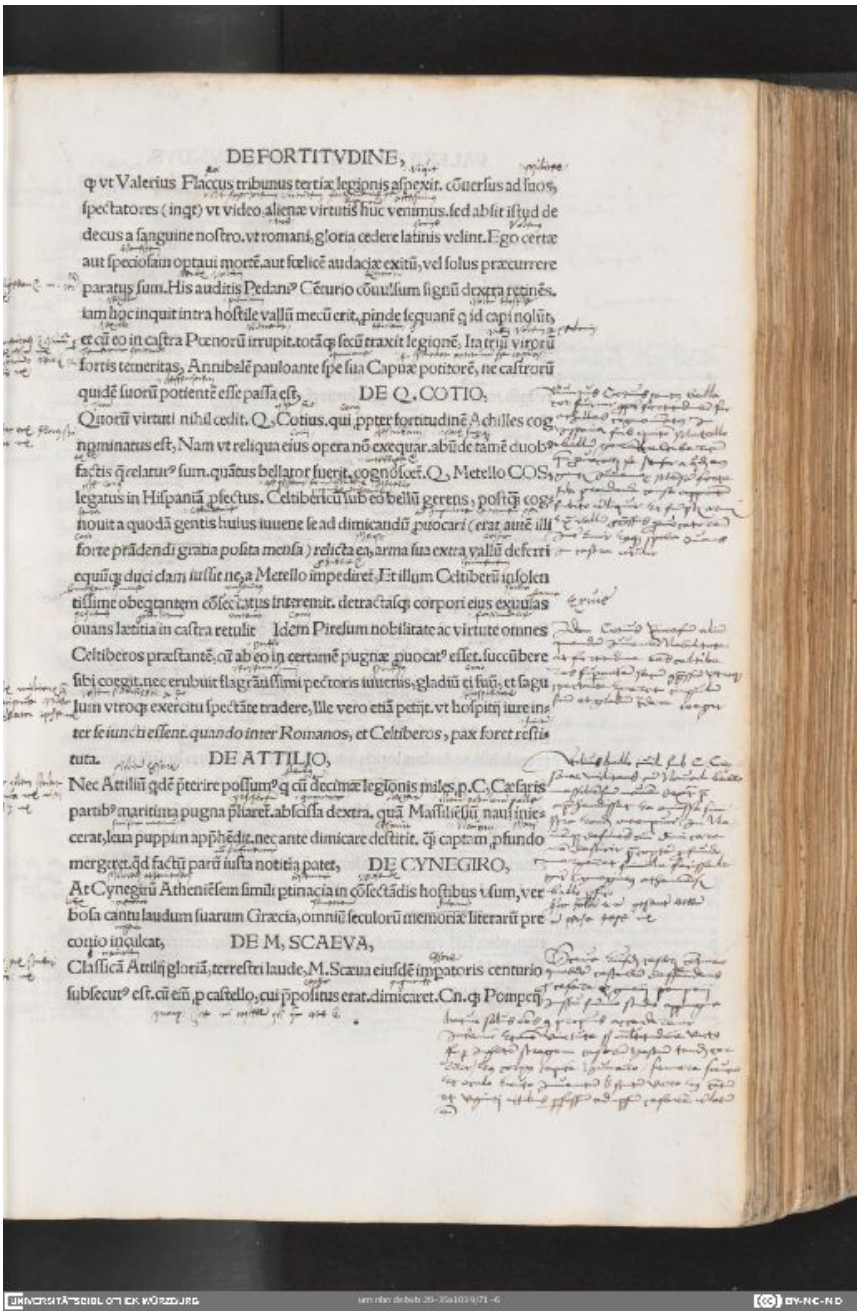

DE FORTITVDINE,

q̃ vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit. cõuersus ad suos, spectatores (inqt) vt video alienæ virtutis huc venimus. sed absit istud de decus a sanguine nostro. vt romani, gloria cedere latinis velint. Ego certæ aut speciosam optaui mortẽ. aut fœlicẽ audaciæ exitũ, vel solus præcurrere paratus sum. His auditis Pedani⁹ Cẽturio cõuulsum signũ dextra retinẽs. iam hoc inquit intra hostile vallũ mecũ erit, pinde sequanẽ q̃ id capi nolũt, et cũ eo in castra Pœnorũ irrupit. totãq; secũ traxit legionẽ, Ita triũ virorũ fortis temeritas, Annibalẽ pauloante spe sua Capuæ potitorẽ, ne castrorũ quidẽ suorũ potientẽ esse passa est,

DE Q. COTIO,

Quorũ virtuti nihil cedit. Q. Cotius. qui ꝓpter fortitudinẽ Achilles cognominatus est, Nam vt reliqua eius opera nõ exequar. abũde tamẽ duob⁹ factis q̃ relatur⁹ sum. quãtus bellator fuerit, cognoscet. Q. Metello COS, legatus in Hispaniã ꝓfectus. Celtibericũ sub eo bellũ gerens, postq̃ cognouit a quodã gentis huius iuuene se ad dimicandũ ꝓuocari (erat autẽ illi forte prãdendi gratia posita mensa) relicta ea, arma sua extra vallũ deferri equũq; duci clam iussit ne, a Metello impediret. Et illum Celtiberũ insolentissime obeqtantem cõsectatus interemit. detractasq; corpori eius exuuias ouans lætitia in castra retulit Idem Pirelum nobilitate ac virtute omnes Celtiberos præstantẽ, cũ ab eo in certamẽ pugnæ ꝓuocat⁹ esset. succũbere sibi coegit. nec erubuit flagrãtissimi pectoris iuuenis, gladiũ ei fuũ, et sagulum vtroq; exercitu spectãte tradere, Ille vero etiã petijt. vt hospitij iure inter se iuncti essent. quando inter Romanos, et Celtiberos, pax foret restituta.

DE ATTILIO,

Nec Attiliũ q̃dẽ ꝑterire possum⁹ q̃ cũ decimæ legionis miles ꝑ. C. Cæsaris partib⁹ maritima pugna ꝑliaret. abscissa dextra. quã Massiliẽsiũ nauis iniecerat, leua puppim apꝑhẽdit. nec ante dimicare destitit. q̃i captam ꝓfundo mergeret. q̃d factũ parũ iusta notitia patet,

DE CYNEGIRO,

At Cynegirũ Athenienſem simili ꝑtinacia in cõsectãdis hostibus vsum, verbosa cantu laudum suarum Græcia, omniũ seculorũ memoriæ literarũ preconio inculcat,

DE M. SCAEVA,

Classicã Attilij gloriã, terrestri laude, M. Scæua eiusdẽ impatoris centurio subsecut⁹ est. cũ eũ ꝑ castello, cui ꝑpositus erat. dimicaret. Cn. q; Pompeij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr: de bvb: 20-35a1039171-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

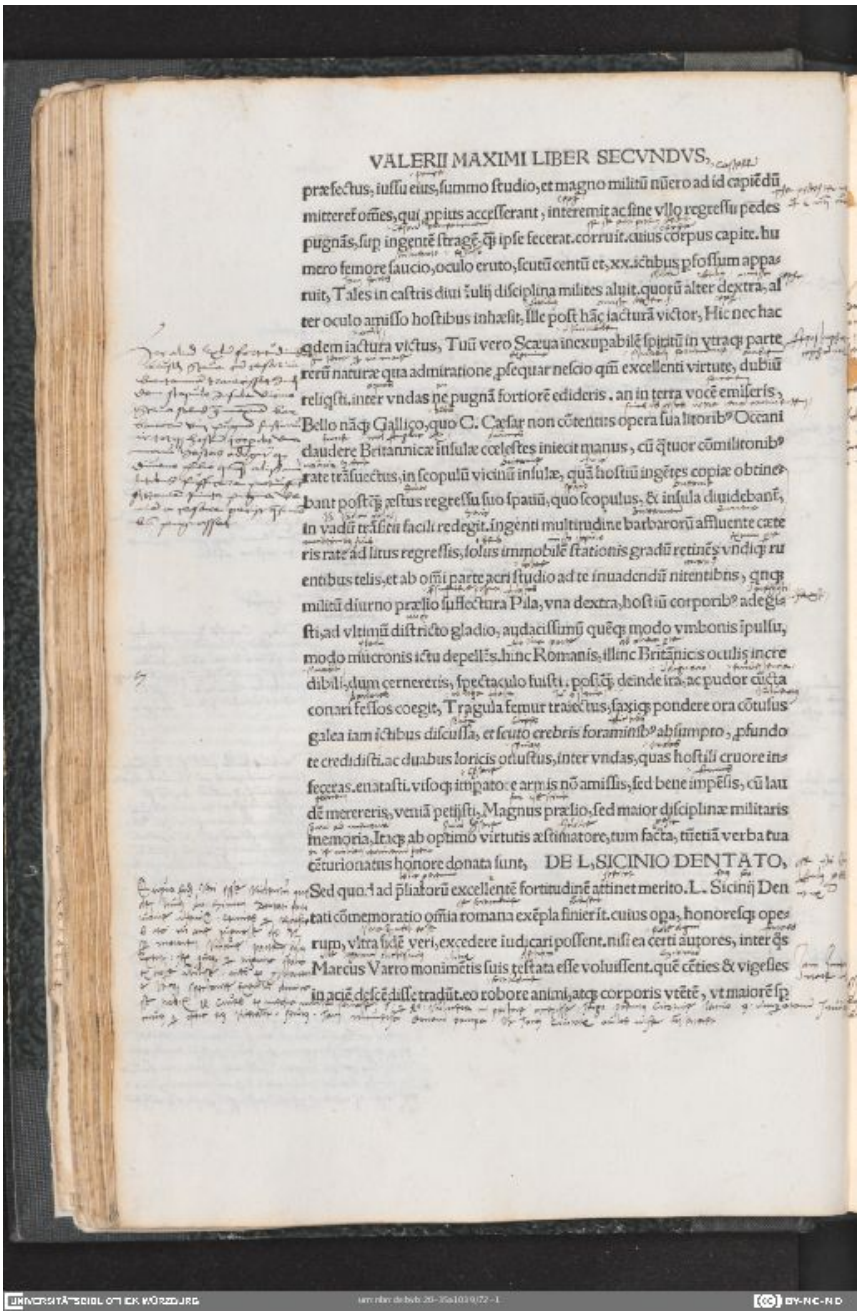

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

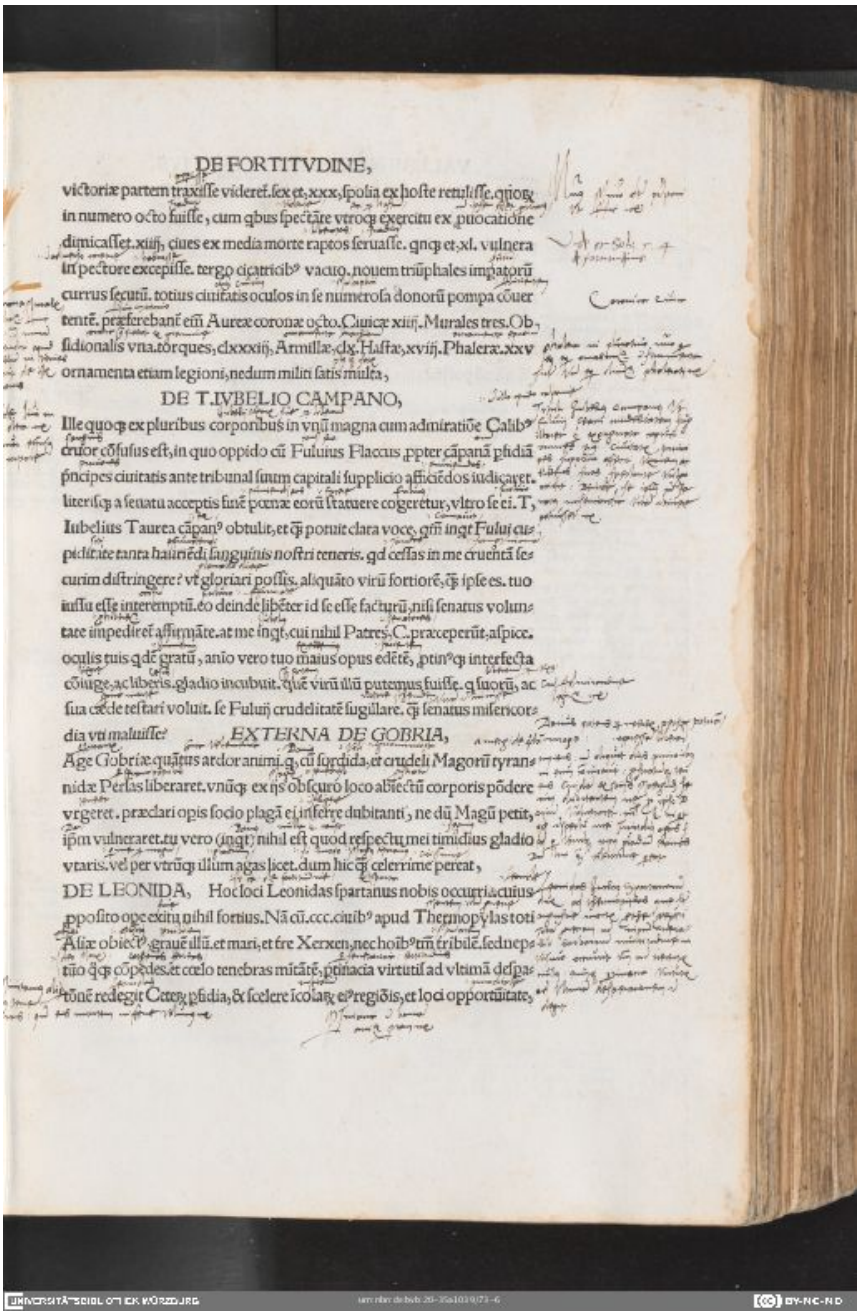

DE FORTITVDINE,

victoriæ partem traxisse videret. sex et. xxx. spolia ex hoste retulisse. quiq; in numero octo fuisse, cum qbus spectare vtroq; exercitu ex puocatione dimicasset. xiiij. ciues ex media morte raptos seruasse. qnq; et. xl. vulnera in pectore excepisse. tergo cicatricib⁹ vacuo. nouem triūphales imperatorū currus secutū. totius ciuitatis oculos in se numerosa donorū pompa cōuer tentē. præferebanē eīi Aureæ coronæ octo. Ciuicæ xiiij. Murales tres. Ob sidionalis vna. torques. clxxxiij. Armillæ. clx. Hastæ. xviij. Phaleræ. xxv ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa,

DE T. IVBELIO CAMPANO,

Ille quoq; ex pluribus corporibus in vnū magna cum admiratiōe Calib⁹ cruor cōfusus est, in quo oppido cū Fulvius Flaccus pter cāpanā pfidiā pncipes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiēdos iudicaret. literisq; a senatu acceptis finē pœnæ eorū statuere cogeretur, vltro se ei. T, Iubelius Taurea cāpan⁹ obtulit, et q̄ potuit clara voce. qīi inqt Fulvi cas pidītate tanta hauriēdi sanguinis nostri teneris. qd cessas in me cruentā ses curim distringere? vt gloriari possis. aliquāto virū fortiorē, q̄ ipse es. tuo iussu esse interemptū. eo deinde libēter id se esse facturū, nisi senatus volun tate impediret affirmāte. at me inqt. cui nihil Patres C. præceperūt. aspice. oculis tuis q dē gratū, anīo vero tuo maius opus edētē, ptin⁹q; interfecta cōiuge, ac liberis. gladio incubuit. q̄ virū illū putemus fuisse. q suorū, ac sua cæde testari voluit. se Fulvij crudelitatē fugillare. q̄ senatus misericor dia vti maluisse?

EXTERNA DE GOBRIA,

Age Gobriæ quātus ardor animi. q. cū sordida. et crudeli Magorū tyran nidæ Perlas liberaret. vnūq; ex ns obscurō loco abiectū corporis pōdere vrgeret. præclari opis socio plagā ei inferre dubitanti, ne dū Magū petit, ipm vulneraret. tu vero inqt. nihil est quod respectu mei timidius gladio vtaris. vel per vtrūq; illum agas licet. dum hic q̄ celerrime pereat,

DE LEONIDA,

Hoc loci Leonidas spartanus nobis occurrit. cuius ppōsito opē excitu nihil fortius. Nā cū. ccc. ciuib⁹ apud Thermopylas toti Asiæ obiect⁹. grauē illū. et mari, et tre Xerxen, nec hoīb⁹ tūn tribuīē. sed nep tuno q̄q; cōpedes. et cœlo tenebras mūtāte, ptinacia virtutis ad vltimā despe tōnē redegit. Cetey pfidia, & scelere icolaq; ei pregiōis, et loci opportūitate,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbm de bvb 20-35a1039171-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

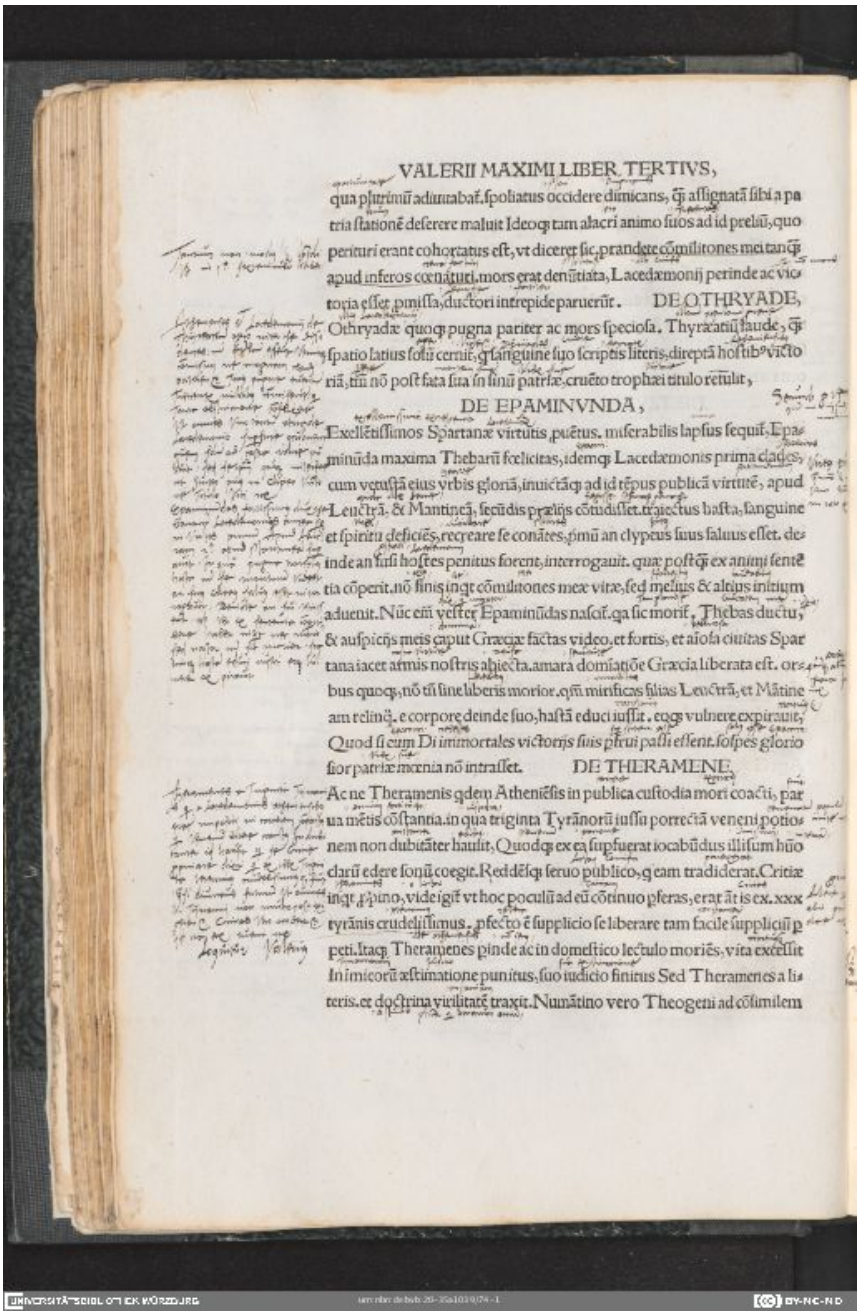

qua plurimū adiumabat. spoliatus occidere dimicans, q̄ assignatā sibi a patria statione deserere maluit Ideoq; tam alacri animo suos ad id preliū, quo perituri erant cohortatus est, vt diceret sic, prandete cōmilitones mei tanq̄ apud inferos cœnaturi. mors erat denūtiata, Lacedæmonij perinde ac victoria esset, missa, ductori intrepide paruerūt. DE OTHRYADE.

Othryadæ quoq; pugna pariter ac mors speciosa. Thyræatiū laude, q̄ spatio latius solū cernit, q̄ sanguine suo scriptis literis, direptā hostib⁹ victoriā, tūi nō post fata sua in sinū patriæ, cruēto trophæi titulo retulit,

DE EPAMINVNDA,

Excellētissimos Spartanæ virtutis puētus, miserabilis lapsus sequit. Epaminūda maxima Thebarū felicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cum vetustā eius vrbis gloriā, inuictāq; ad id tēpus publicā virtutē, apud Leuctrā. & Mantineā, secūdis prælijs cōtudisset. trajectus hasta, sanguine et spiritu deficiēs, recreare se conātes, vtrū an clypeus suus saluus esset, deinde an suis hostes penitus forent, interrogauit. quæ postq̄ ex animi sentētia cōperit, nō finis ingt cōmilitones meæ vitæ, sed melius & altius initium aduenit. Nūc enī vester Epaminūdas nascit. qa sic morit. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas video, et fortis, et aiosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta. amara domiatiōe Græcia liberata est. orabus quoq; nō tū sine liberis morior. qm̄ mirificas filias Leuctrā, et Mātineam relinq̄. e corpore deinde suo, hastā educi iussit. eoq; vulnere expirauit. Quod si eum Di immortales victorijs suis pfrui passi essent. solpes gloriosior patriæ mœnia nō intrasset. DE THERAMENE.

Ac ne Theramenis qdem Atheniēsis in publica custodia mori coacti, parua mētis cōstantia. in qua triginta Tyrānorū iussu porrectā veneni potionem non dubitāter hausit. Quodq; ex ea supfuerat iocabūdus illisum hūo darū edere sonū coegit. Reddēsq; seruo publico, q eam tradiderat. Critiæ ingt, ppino, vide igit vt hoc poculū ad eū cōtinuo pferas, erat āt is ex. xxx tyrānis crudelissimus. pfecto ē supplicio se liberare tam facile supplicij petit. Itaq; Theramenes pinde ac in domestico lectulo moriēs, vita excessit Inimicorū æstimatione punitus, suo iudicio finitus Sed Theramenes a literis, et doctrina virilitatē traxit. Numātino vero Theogeni ad cōsimilem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019174-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

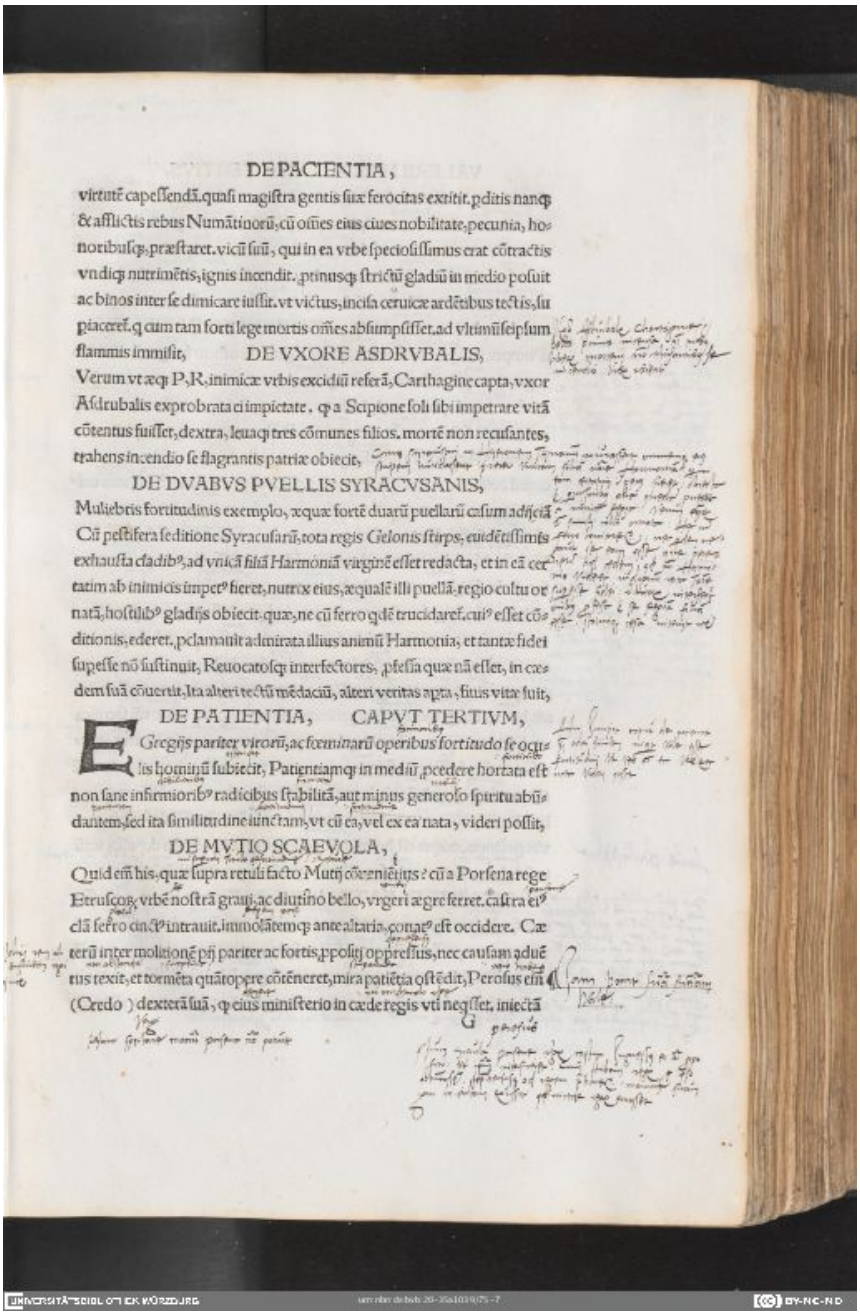

DE PACIENTIA,

virtutē capessendā. quasi magistra gentis suæ ferocitas exstitit. pditis nanq; & afflictis rebus Numātinorū, cū omnes eius ciues nobilitate, pecunia, honoribusq; præstaret. vicū suū, qui in ea vrbe speciosissimus erat cōtractis undiq; nutrimētis, ignis incendit. prinusq; stricturū gladiū in medio posuit ac binos inter se dimicare iussit. vt victus, incisa ceruicæ ardētibus tectis, supiaceret. q cum tam forti lege mortis omnes ablimpsisset. ad vltimū seipsum flammis immisit.

DE VXORE ASDRVBALIS,

Verum vt æq; P. R. inimicæ vrbis excidiū referā. Carthagine capta. vxor Asdrubalis exprobrata ei impietate. q; a Scipione soli sibi impetrare vitā cōtentus fuisset. dextra, leuaq; tres cōmunes filios. mortē non recusantes, trahens incendio se flagrantis patriæ obiecit.

DE DVABVS PVELLIS SYRACVSANIS,

Muliebris fortitudinis exemplo, æquæ fortē duarū puellarū casum adiecit. Cū pestifera seditione Syracusarū, tota regis Gelonis stirps, euidētissimis exhausta cladib⁹, ad vnicā filiā Harmoniā virginē esset redacta, et in eā certatim ab inimicis impet⁹ fieret, nutrix eius, æqualē illi puellā regio cultu ornatā, hostilib⁹ gladijs obiecit. quæ, ne cū ferro q̄dē trucidaret. cui⁹ esset cōditionis, ederet, pclamauit admirata illius animū Harmonia, et tantæ fidei supesse nō sustinuit, Reuocatosq; interfectores, pfessa quæ nā esset, in eædem suā cōuertit. Ita alteri tectū mēdaciū, alteri veritas apta, finis vitæ fuit.

DE PATIENTIA, CAPVT TERTIVM,

Egregijs pariter virorū, ac fœminarū operibus fortitudo se ostendit hominū subiecit, Patientiamq; in medium pcedere hortata est non sane infirmioribus radicibus stabilitā, aut minus generoso spiritu abūdantem, sed ita similitudine iunctam, vt cū ea, vel ex ea nata, videri possit.

DE MVTIO SCAEVOLA,

Quid enim his, quæ supra retuli facto Mutij cōueniētius? cū a Porsena rege Etruscorū vrbē nostrā graui, ac diutino bello, vrgeri ægre ferret. castra eius clā ferro cinct⁹ intrauit, immolātemq; ante altaria, conat⁹ est occidere. Cæterū inter molitionē pij pariter ac fortis, ppositi oppressus, nec causam aduētus texit, et tormēta quātopere cōtēneret, mira patiētia ostēdit, Perosus enim (Credo) dexterā suā, q eius ministerio in cæde regis vti nequisset, iniectā

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

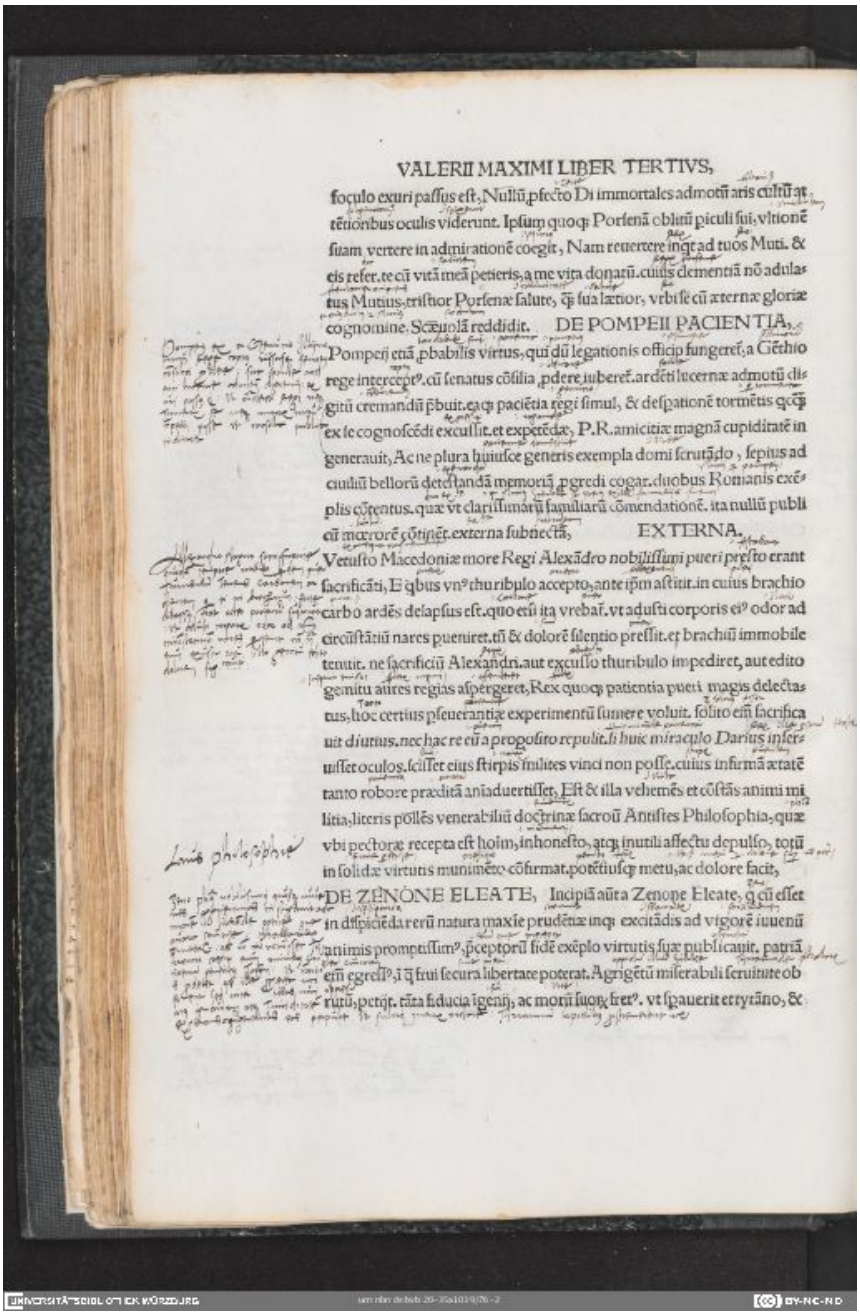

foculo exuri passus est, Nullũ pfecto Di immortales admotũ aris cultũ at tẽtionibus oculis viderunt. Ipsum quoq; Porsenã oblitũ piculi sui, vltionẽ suam vertere in admirationẽ coegit, Nam reuertere inqt ad tuos Muti. & eis refer. te cũ vitã meã petieris, a me vita donatũ. cuius clementiã nõ adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, q̃ sua lætior, vrbi se cũ æternæ gloriæ cognomine Scæuolã reddidit.

DE POMPEII PACIENTIA,

Pompeij etiã pbabilis virtus, qui dũ legationis officio fungeret, a Gẽthio rege intercept⁹. cũ senatus cõsilia pdere iuberet. ardẽti lucernæ admotũ digitũ cremandũ pbuit. eaq; paciẽtia regi simul, & despationẽ tormẽtis qcq̃ ex se cognoscẽdi excussit. et expetẽdæ, P.R. amicitiæ magnã cupiditatẽ in generauit, Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutãdo, sepius ad ciuiliũ bellorũ detestandã memoriã pgredi cogar. duobus Romanis exẽplis cõtentus. quæ vt clarissimarũ familiarũ cõmendationẽ. ita nullũ publicũ mœrorẽ cõtinẽt. externa subnectã,

EXTERNA.

Vetusto Macedoniæ more Regi Alexãdro nobilissimi pueri presto erant sacrificãti, E qbus vn⁹ thuribulo accepto, ante ipm astitit. in cuius brachio carbo ardẽs delapsus est. quo eũ ita vrebat. vt adusti corporis ei⁹ odor ad circũstãtiũ nares pueniret. tũ & dolorẽ silentio pressit. et brachiũ immobile tenuit. ne sacrificiũ Alexandri. aut excusso thuribulo impediret, aut edito gemitu aures regias aspergeret, Rex quoq; patientia pueri magis delectatus, hoc certius pseuerantiæ experimentũ sumere voluit. solito eñ sacrificauit diutius. nec hac re eũ a proposito repulit. si huic miraculo Darius inseruisset oculos. scisset eius stirpis milites vinci non posse. cuius infirmã ætatẽ tanto robore præditã aniaduertisset, Est & illa vehemẽs et cõstãs animi militia, literis pollẽs venerabiliũ doctrinæ sacroũ Antistes Philosophia, quæ vbi pectoræ recepta est hoim, inhonesto, atq; inutili affectu depulso, totũ in solidæ virtutis munimẽto cõfirmat. potẽtiusq; metu, ac dolore facit,

DE ZENONE ELEATE,

Incipiã aũt a Zenone Eleate, q cũ esset in dispiciẽda rerũ natura maxie prudẽtiæ inq; excitãdis ad vigorẽ iuuenũ animis promptissim⁹, pceptorũ fidẽ exẽplo virtutis suæ publicauit. patriã eñ egress⁹, ĩ q̃ frui secura libertate poterat. Agrigẽtũ miserabili seruitute obrutũ, petijt. tãta fiducia ĩgenij, ac morũ suoꝝ fret⁹. vt spauerit ettyrãno, &

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbr de bvb 20-35a103 9/26-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

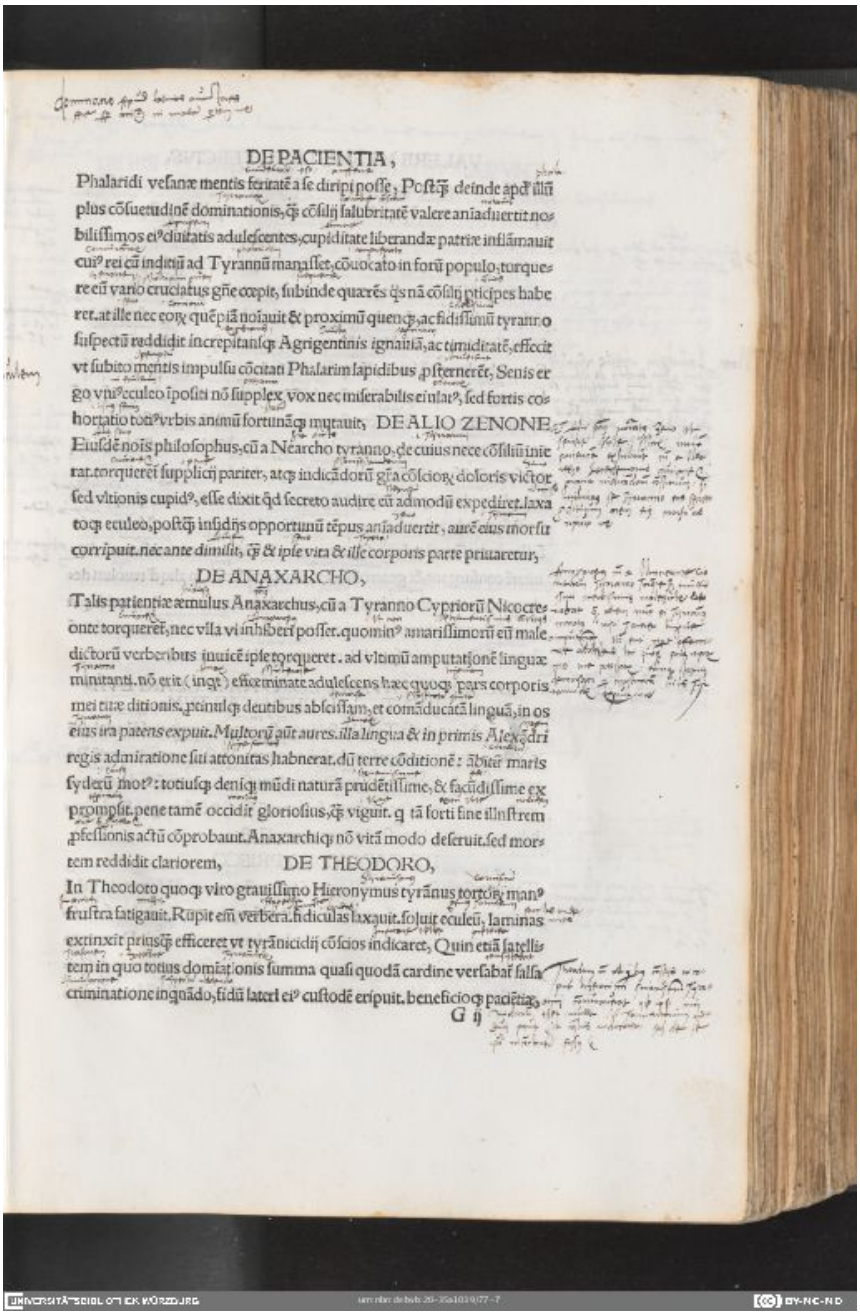

DE PACIENTIA,

Phalaridi vesanæ mentis feritatē a se diripi posse, Postq̄ deinde apd̄ illū plus cōsuetudinē dominationis, q̄ cōsilij salubritatē valere aniaduertit nobilissimos eiꝰ ciuitatis adulescentes, cupiditate liberandæ patriæ inflāmauit cuiꝰ rei cū inditiū ad Tyrannū manasset, cōuocato in forū populo, torquere eū vario cruciatus gñe cœpit, subinde quærēs q̄s nā cōsilij ꝑticipes haberet. at ille nec eorꝫ quēpiā noīauit & proximū quenq̄, ac fidissimū tyranno suspectū reddidit increpitansq̄ Agrigentinis ignauiā, ac timiditatē, effecit vt subito mentis impulsu cōcitati Phalarim lapidibus ꝓsternerēt, Senis ergo vniꝰ eculeo īpositi nō supplex vox nec miserabilis eiulatꝰ, sed fortis cohortatio totiꝰ vrbis animū fortunāq̄ mutauit,

DE ALIO ZENONE,

Eiusdē noīs philosophus, cū a Nearcho tyranno, de cuius nece cōsiliū inierat. torquerēt supplicij pariter, atq̄ indicādorū gr̄a cōscioꝝ doloris victor sed vltionis cupidꝰ, esse dixit q̄d secreto audire eū admodū expediret. laxatoq̄ eculeo, postq̄ insidijs opportunū tēpus aniaduertit, aurē eius morsu corripuit. nec ante dimisit, q̄ & ipse vita & ille corporis parte priuaretur,

DE ANAXARCHO,

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cū a Tyranno Cypriorū Nicocreonte torqueret, nec vlla vi inhiberi posset. quominꝰ amarissimorū eū maledictorū verberibus inuicē ipse torqueret. ad vltimū amputationē linguæ minitanti. nō erit (inq̄t) effœminate adulescens hæc quoq̄ pars corporis mei tuæ ditionis. ꝓtinuisq̄ dentibus abscissam, et comāducatā linguā, in os eius ira patens expuit. Multorū aūt aures. illa lingua & in primis Alexādri regis admiratione sui attonitas habnerat. dū terre cōditionē: ābitū maris syderū motꝰ: totiusq̄ deniq̄ mūdi naturā prudētissime, & facūdissime expromplit. pene tamē occidit gloriosius, q̄ viguit. q tā forti fine illustrem ꝓfessionis actū cōprobauit. Anaxarchiq̄ nō vitā modo deseruit. sed mortem reddidit clariorem,

DE THEODORO,

In Theodoro quoq̄ viro grauissimo Hieronymus tyrānus tortoꝝ manꝰ frustra fatigauit. Rupit eīm verbera. fidiculas laxauit. soluit eculeū, laminas extinxit priusq̄ efficeret vt tyrānicidij cōscios indicaret, Quin etiā satellitem in quo totius domīationis summa quasi quodā cardine versabat falsa criminatione inquādo, fidū lateri eiꝰ custodē eripuit. beneficioq̄ paciētiæ,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

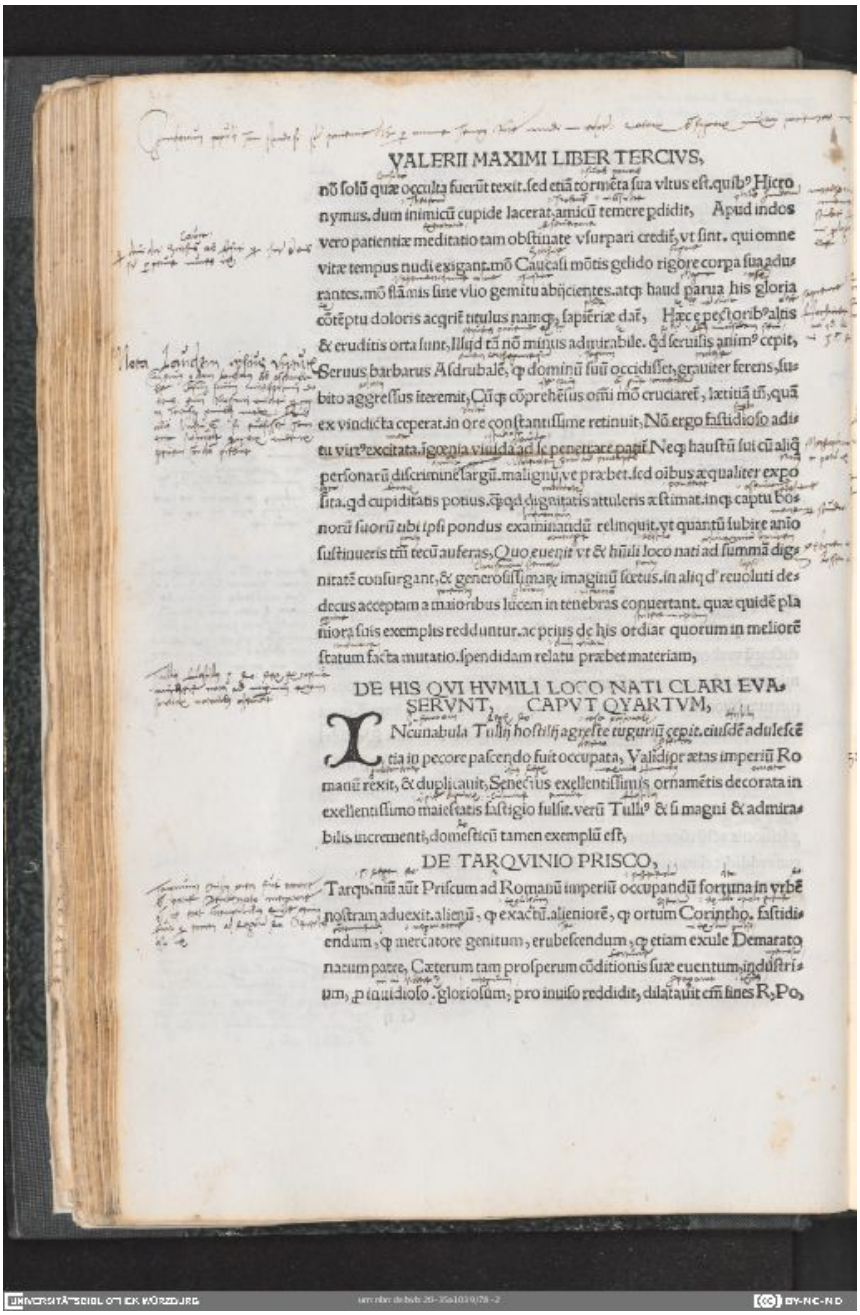

nō solū quæ occulta fuerūt texit. sed etiā tormēta sua virtus est. quib⁹ Hiero nymus. dum inimicū cupide lacerat. amicū temere pdidit, Apud indos vero patientiæ meditatio tam obstinate vsurpari creditur, vt sint. qui omne vitæ tempus nudi exigant. mō Caucasi mōtis gelido rigore corpa sua adurantes. mō flāmis sine vllo gemitu abiȝcientes. atq; haud parua his gloria cōtēptu doloris acquirī titulus namq; sapientiæ datur, Hæc pectoribus altis & eruditis orta sunt, illud tā nō minus admirabile. ḡd seruilis animus cepit, Seruus barbarus Asdrubalē, q dominū suū occidisset, grauiter ferens, statim aggressus iteremit, Cui q cōprehēsus omni mō cruciarē, lætitiā tū, quā ex vindicta ceperat. in ore constantissime retinuit. Nō ergo fastidioso aditu virtus excitata, ignauia vinculā ac lenocinare patit. Neq; haustū sui cū aliȝ personarū discrimine largū. malignū, ve præbet. sed oibus æqualiter expositū. qd cupiditatis potius, q̄ qd dignitatis attuleris æstimat. inq; captu bonorū suorū ubi ipsi pondus examinandū relinquit. vt quantū subire animo sustinueris tū tecū auferas. *Quo euenit vt & hūili loco nati ad summā dignitatē consurgant, & generosissimarū imaginū fœtus. in aliq; d' reuoluti decus acceptam a maioribus lucem in tenebras conuertant.* quæ quidē plariora suis exemplis reddūtur. ac prius de his ordiar quorum in meliorē statum facta mutatio. spendidam relatu præbet materiam,

DE HIS QVI HVMILI LOCO NATI CLARI EVASERVNT, CAPVT QVARTVM,

Nouabula Tullij hostilij agreste tugurium cepit. eiusdē adulescētia in pecore pascendo fuit occupata, Validior ætas imperiū Romanū rexit, & duplicauit, Senectus exellentissimis ornamētis decorata in excellentissimo maiestatis fastigio fuit. verū Tullus & si magni & admirabilis incrementi, domesticū tamen exemplū est,

DE TARQVINIO PRISCO,

Tarquinius aūt Priscum ad Romanū imperiū occupandū fortuna in vrbē nostram aduexit. alienū, q exactū. alienorē, q ortum Corintho. fastidiendum, q mercatore genitum, erubescendum, q etiam exule Demarato natum patre, Cæterum tam prosperum cōditionis suæ euentum, industrium, q inuidioso. gloriosum, pro inuiso reddidit, dilatauit cīm fines R. Po.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbm de bvb 20-35a1031978-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

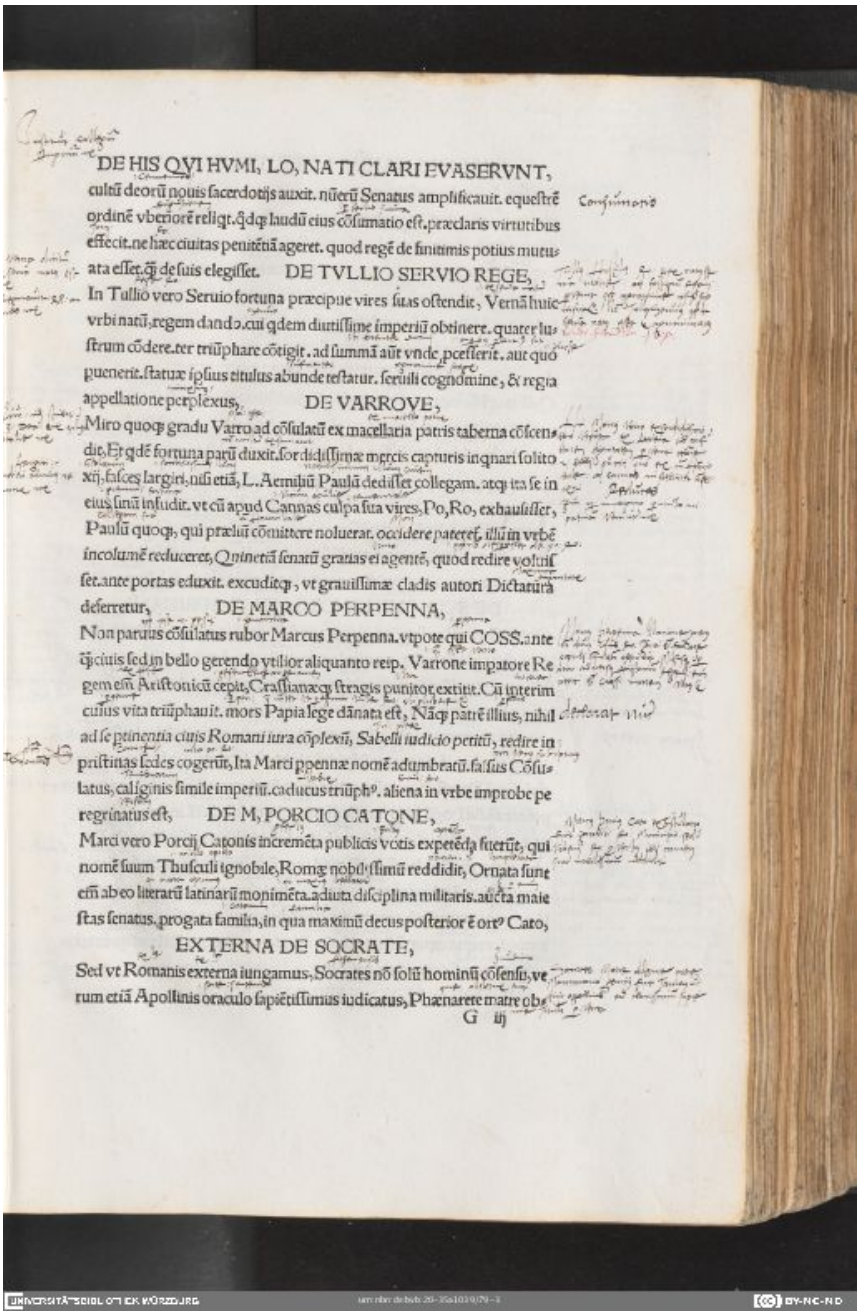

DE HIS QVI HVMI, LO, NATI CLARI EVASERVNT,

cultū deorū nouis sacerdotijs auxit. nūerū Senatus amplificauit. equestrē ordinē vberiorē reliqt. q̄dq; laudū eius cōsumatio est. præclaris virtutibus effecit. ne hæc ciuitas penitētiā ageret. quod regē de finitimis potius mutuata esset. q̄ de suis elegisset.

DE TVLLIO SERVIO REGE,

In Tullio vero Seruio fortuna præcipue vires suas ostendit, Vernā huic vrbi natū, regem dando. cui qdem diutissime imperiū obtinere. quater lustrum cōdere. ter triūphare cōtigit. ad summā aūt vnde pcesserit. aut quo puenerit. statuæ ipsius titulus abunde testatur. seruili cognomine, & regia appellatione perplexus,

DE VARROVE,

Miro quoq; gradu Varro ad cōsulatū ex macellaria patris taberna cōscendit, Et qdē fortuna parū duxit. sordidissimæ mercis capturis inqnari solito xij, fasces largiri, nisi etiā, L. Aemiliū Paulū dedisset collegam. atq; ita se in eius sinū infudit. vt cū apud Cannas culpa sua vires, Po, Ro, exhausisset, Paulū quoq;, qui præliū cōmittere noluerat. occidere pateret, illū in vrbē incolumē reduceret, Quinetiā senatū gratias ei agentē, quod redire voluisset. ante portas eduxit. excuditq;, vt grauissimæ cladis autori Dictatura deferretur,

DE MARCO PERPENNA,

Non paruus cōsulatus rubor Marcus Perpenna. vtpote qui COSS. ante q̄ciuis sed in bello gerendo vtilior aliquanto reip. Varrone impatore Regem eñ Aristonicū cepit, Crassianæq; stragis punitor extitit. Cū interim cuius vita triūphauit. mors Papia lege dānata est, Nāq; patrē illius, nihil ad se ptinentia ciuis Romani iura cōplexū, Sabelli iudicio petitū, redire in pristinas sedes cogerūt, Ita Marci ppennæ nomē adumbratū. falsus Cōsulatus, caliginis simile imperiū. caducus triūph⁹. aliena in vrbe improbe peregrinatus est,

DE M, PORCIO CATONE,

Marci vero Porcij Catonis incremēta publicis votis expetēda fuerūt, qui nomē suum Thusculi ignobile, Romæ nobilissimū reddidit, Ornata sunt eñ ab eo literarū latinarū monimēta. adiuta disciplina militaris. aucta maiestas senatus. progata familia, in qua maximū decus posterior ē ort⁹ Cato,

EXTERNA DE SOCRATE,

Sed vt Romanis externa iungamus, Socrates nō solū hominū cōsensu, verum etiā Apollinis oraculo sapiētissimus iudicatus, Phænarete matre ob-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

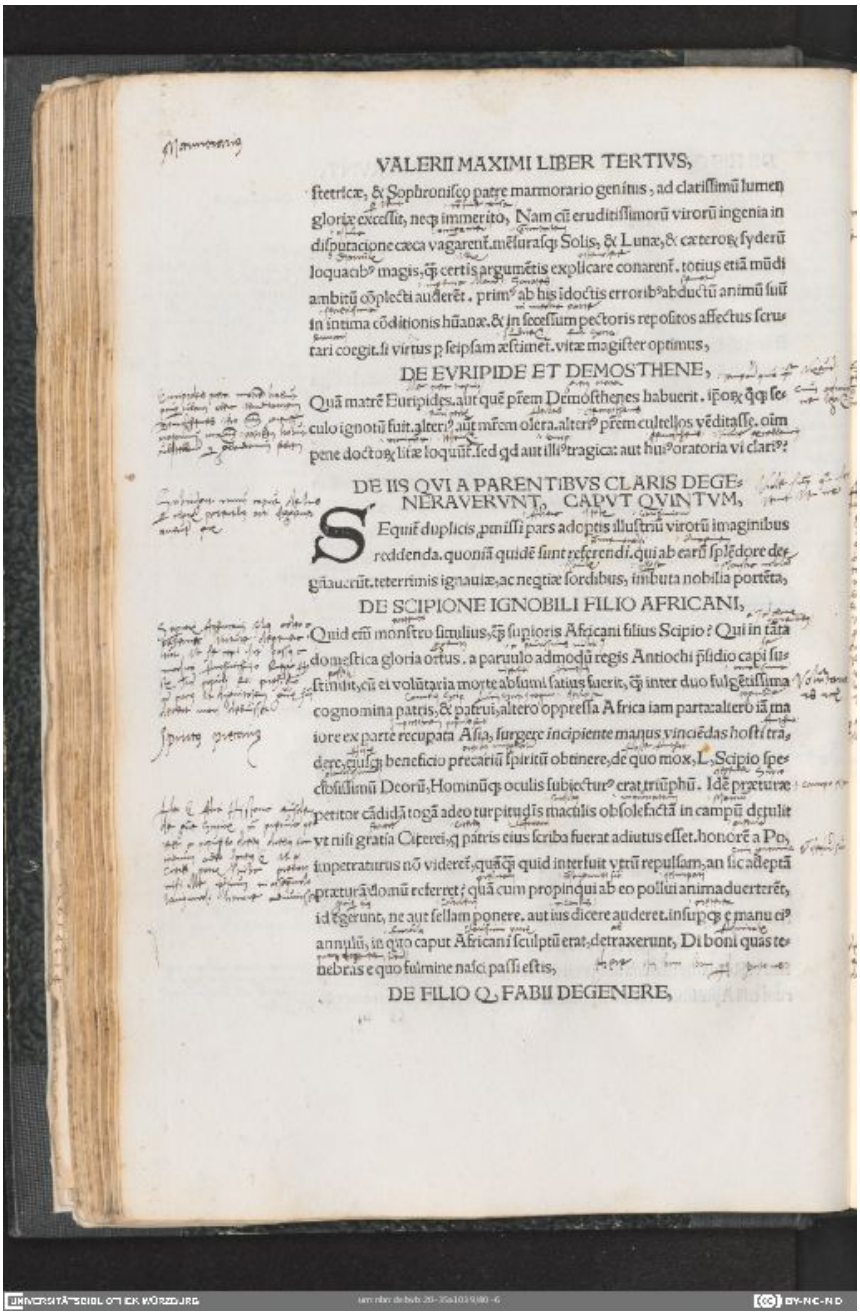

stetricæ, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimũ lumen gloriæ excessit, neq; immerito, Nam cũ eruditissimorũ virorũ ingenia in disputacione cæca vagarent. mẽsurasq; Solis, & Lunæ, & cæteroꝝ syderũ loquacib⁹ magis, q̃ certis argumẽtis explicare conarent. totius etiã mũdi ambitũ cõplecti auderẽt. prim⁹ ab his idoctis erroribꝰ abductũ animũ suũ in intima cõditionis hũanæ. & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coegit. si virtus ꝑ seipsam æstimet. vitæ magister optimus,

DE EVRIPIDE ET DEMOSTHENE,

Quã matrẽ Euripides. aut quẽ p̃rem Demosthenes habuerit. ip̃oꝝ q̃q; seculo ignotũ fuit. alteri⁹ aũt m̃rem olera. alteri⁹ p̃rem cultellos vẽditasse. oim pene doctoꝝ litæ loquũt. sed qd aut illi⁹ tragica: aut hui⁹ oratoria vi clari⁹?

DE IIS QVI A PARENTIBVS CLARIS DEGENERAVERVNT, CAPVT QVINTVM,

SEquit̃ duplicis ꝓmissi pars adoptis illustriũ virorũ imaginibus reddenda. quoniã quidẽ sunt referendi. qui ab earũ splẽdore degñauerũt. teterrimis ignauiæ, ac neqtiæ sordibus, imbuta nobilia portẽta,

DE SCIPIONE IGNOBILI FILIO AFRICANI,

Quid em̃ monstro similius, q̃ supioris Africani filius Scipio? Qui in tãta domestica gloria ortus. a paruulo admodũ regis Antiochi p̃sidio capi sustinuit, cũ ei volũtaria morte absumi satius fuerit, q̃ inter duo fulgẽtissima cognomina patris, & patrui, altero oppressa Africa iam parta: altero iã maiore ex parte recupata Asia, surgere incipiente manus vinciẽdas hosti tradere, eiusq; beneficio precariũ spiritũ obtinere, de quo mox, L. Scipio speciosissimũ Deorũ, Hominũq; oculis subiectur⁹ erat triũphũ. Idẽ præturæ petitor cãdidã togã adeo turpitudĩs maculis obsolefactã in campũ detulit vt nisi gratia Citerei, q patris eius scriba fuerat adiutus esset. honorẽ a Po, impetraturus nõ videret, quãq̃ quid interfuit vtrũ repulsam, an sic adeptã præturã domũ referret? quã cum propinqui ab eo pollui animaduerterẽt, id egerunt, ne aut sellam ponere. aut ius dicere auderet. insupq; e manu ei⁹ annulũ, in quo caput Africani sculptũ erat, detraxerunt, Di boni quas tenebras e quo fulmine nasci passi estis,

DE FILIO Q. FABII DEGENERE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

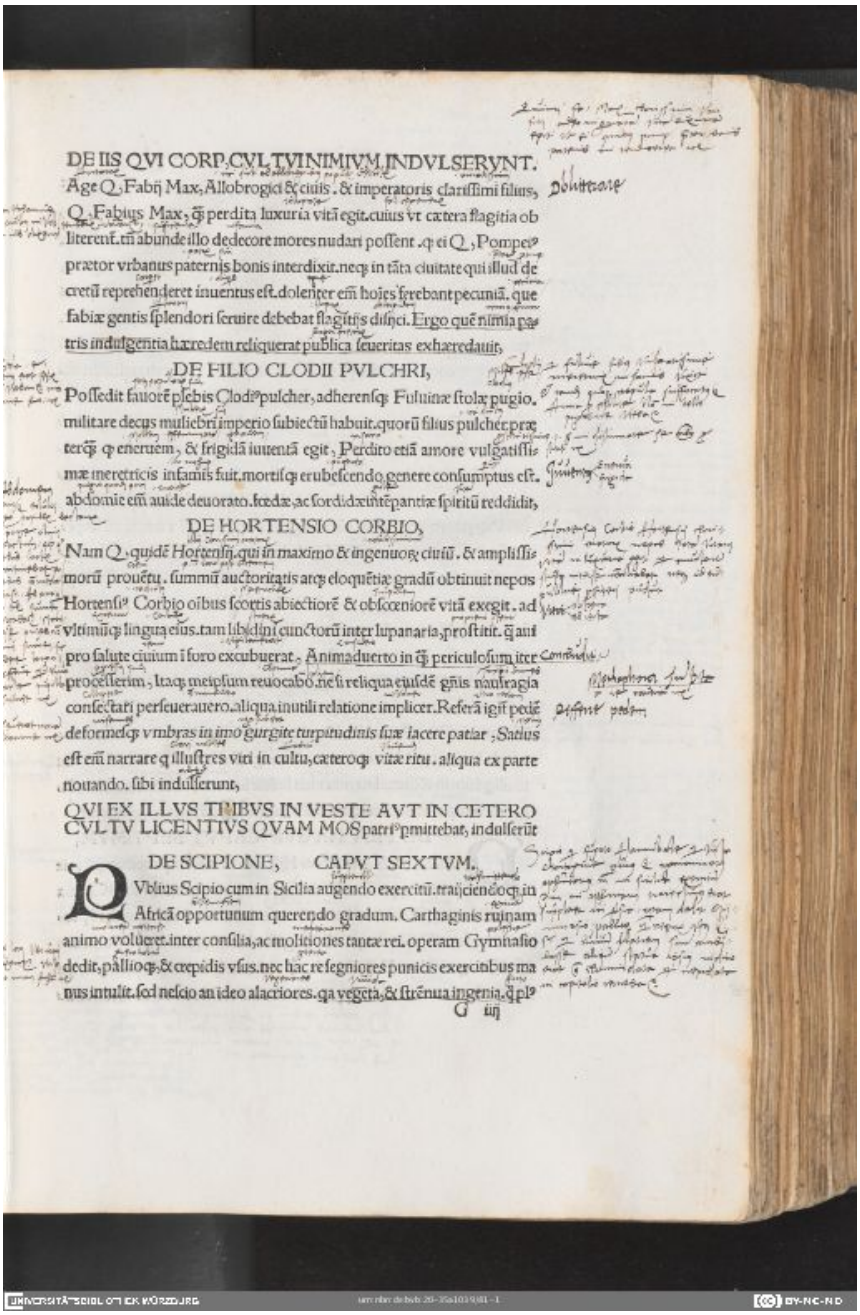

DE IIS QVI CORP. CVLTVI NIMIVM INDVLSERVNT.

Age Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis. & imperatoris clarissimi filius, Q. Fabius Max. q̃ perdita luxuria vitã egit. cuius vt cætera flagitia obliterent. tñ abunde illo dedecore mores nudari possent. q̃ ei Q. Pompeius prætor vrbanus paternis bonis interdixit. neq; in tãta ciuitate qui illud decretũ reprehenderet inuentus est. dolenter eñ hoies ferebant pecuniã. que fabiæ gentis splendori seruire debebat flagitijs disijci. Ergo quẽ nimia patris indulgentia hæredem reliquerat publica seueritas exhæredauit,

DE FILIO CLODII PVLCHRI,

Possedit fauorẽ plebis Clodius pulcher, adherensq; Fuluinæ stolæ pugio. militare decus muliebri imperio subiectũ habuit. quorũ filius pulcher præterq̃ q̃ eneruem, & frigidã iuuentã egit, Perdito etiã amore vulgatissimæ meretricis infamis fuit. mortisq; erubescendo genere consumptus est. abdomie eñ auide deuorato. fœdæ, ac sordidæ intẽpantiæ spiritũ reddidit,

DE HORTENSIO CORBIO,

Nam Q. quidẽ Hortensij. qui in maximo & ingenuorũ ciuiũ. & amplissimorũ prouẽtu. summũ auctoritatis atq; eloquẽtiæ gradũ obtinuit nepos Hortensius Corbio oĩbus scortis abiectiorẽ & obscœniorẽ vitã exegit. ad vltimũq; lingua eius. tam libidini cunctorũ inter lupanaria, prostitit. q̃ ani pro salute ciuium i foro excubuerat, Animaduerto in q̃ periculosum iter processerim, Itaq; meipsum reuocabo. ne si reliqua eiusdẽ gñis naufragia consectari perseuerauero. aliqua inutili relatione implicer. Referã igit pedẽ deformesq; vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar, Satius est eñ narrare q illustres viri in cultu, cæteroq; vitæ ritu. aliqua ex parte nouando. sibi indulserunt,

QVI EX ILLVS TRIBVS IN VESTE AVT IN CETERO CVLTV LICENTIVS QVAM MOS patrius pmittebat, indulserũt

DE SCIPIONE, CAPVT SEXTVM.

PVblius Scipio cum in Sicilia augendo exercitũ. traijciendoq; in Africã opportunum querendo gradum. Carthaginis ruinam animo volueret. inter consilia, ac molitiones tantæ rei. operam Gymnasio dedit, pallioq; & crepidis vsus. nec hac re segniores punicis exercitibus manus intulit. sed nescio an ideo alacriores. qa vegeta, & strẽnua ingenia. q̃ plus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

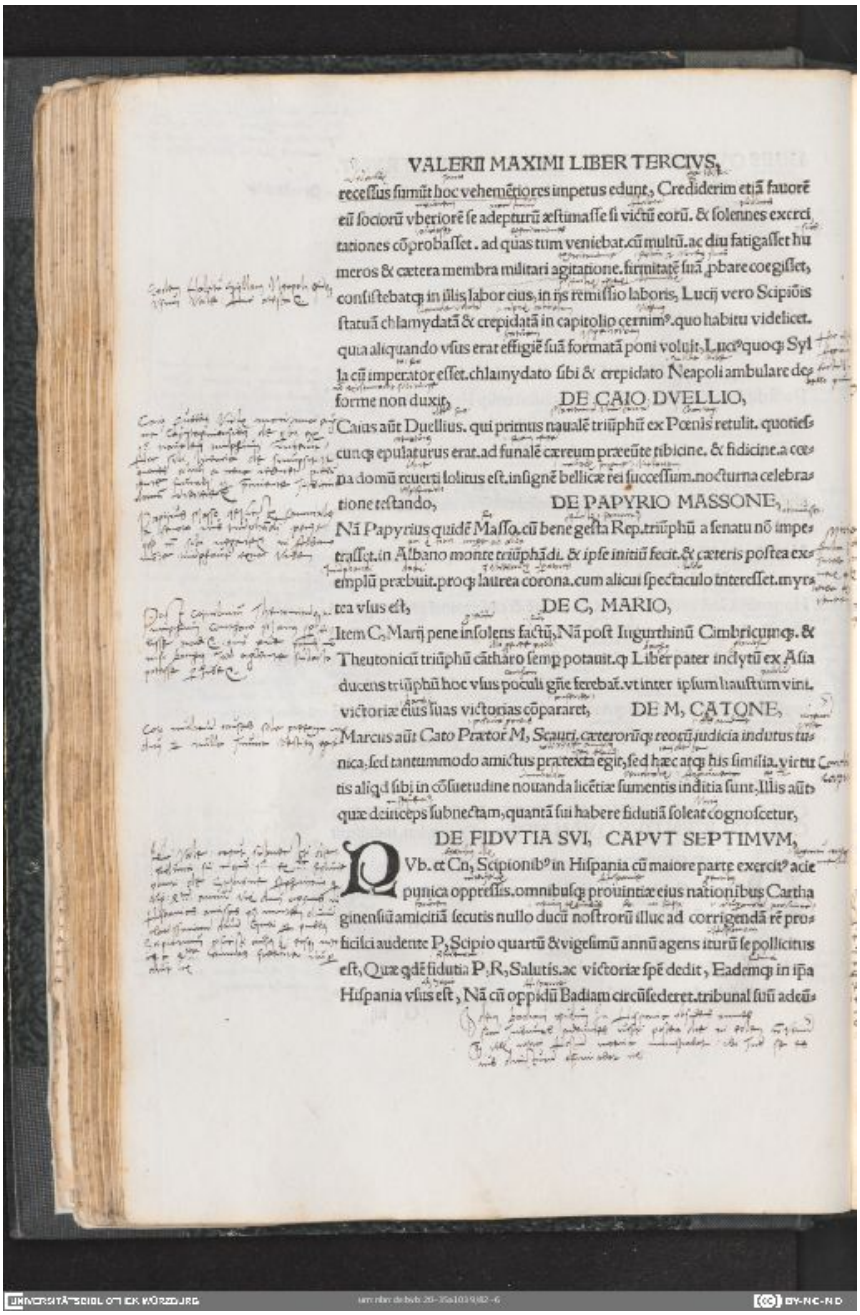

recessus sumūt hoc vehemētiores impetus edunt, Crediderim etiā fauorē eū sociorū vberiorē se adepturū æstimasse si victū eorū. & solennes exercitationes cōprobasset. ad quas tum veniebat.cū multū.ac diu fatigasset humeros & cætera membra militari agitatione. firmitatē suā ꝓbare coegisset, consistebatq; in illis labor eius, in ijs remissio laboris, Lucij vero Scipiōis statuā chlamydatā & crepidatā in capitolio cernim⁹.quo habitu videlicet. quia aliquando vsus erat effigiē suā formatā poni voluit. Luc⁹quoq; Sylla cū imperator esset.chlamydato sibi & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

DE CAIO DVELLIO,

Caius aūt Duellius. qui primus naualē triūphū ex Pœnis retulit. quotiescunq; epulaturus erat.ad funalē cæreum præeūte tibicine. & fidicine.a cœna domū reuerti solitus est.insignē bellicæ rei successum.nocturna celebratione testando,

DE PAPYRIO MASSONE,

Nā Papyrius quidē Masso.cū bene gesta Rep.triūphū a senatu nō impetrasset.in Albano monte triūphādi. & ipse initiū fecit.& cæteris postea exemplū præbuit.proq; laurea corona.cum alicui spectaculo interesset.myrtea vsus est,

DE C, MARIO,

Item C, Marij pene insolens factū,Nā post Iugurthinū Cimbricumq;. & Theutonicū triūphū cātharo semp potauit.q Liber pater inclytū ex Asia ducens triūphū hoc vsus poculi gñe ferebat.vt inter ipsum haustum vini. victoriæ eius suas victorias cōpararet,

DE M, CATONE,

Marcus aūt Cato Prætor M, Scauri, cæteroriūq; reoꝝ iudicia indutus tunica,sed tantummodo amictus prætexta egit,sed hæc atq; his similia. virtutis aliq̄d sibi in cōsuetudine nouanda licētiæ fumentis inditia sunt.Illis aūt quæ deinceps subnectam,quantā sui habere fidutiā soleat cognoscetur,

DE FIDVTIA SVI, CAPVT SEPTIMVM,

QVb. et Cn, Scipionib⁹ in Hispania cū maiore parte exercit⁹ acie punica oppressis.omnibusq; prouintiæ eius nationibus Carthaginensiū amicitiā secutis nullo ducū nostrorū illuc ad corrigendā rē prosicilia audente P, Scipio quartū & vigesimū annū agens iturū se pollicitus est, Quæ qdē fidutia P,R, Salutis.ac victoriæ spē dedit, Eademq; in ipa Hispania vsus est, Nā cū oppidū Badiam circūsederet.tribunal suū adeū-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

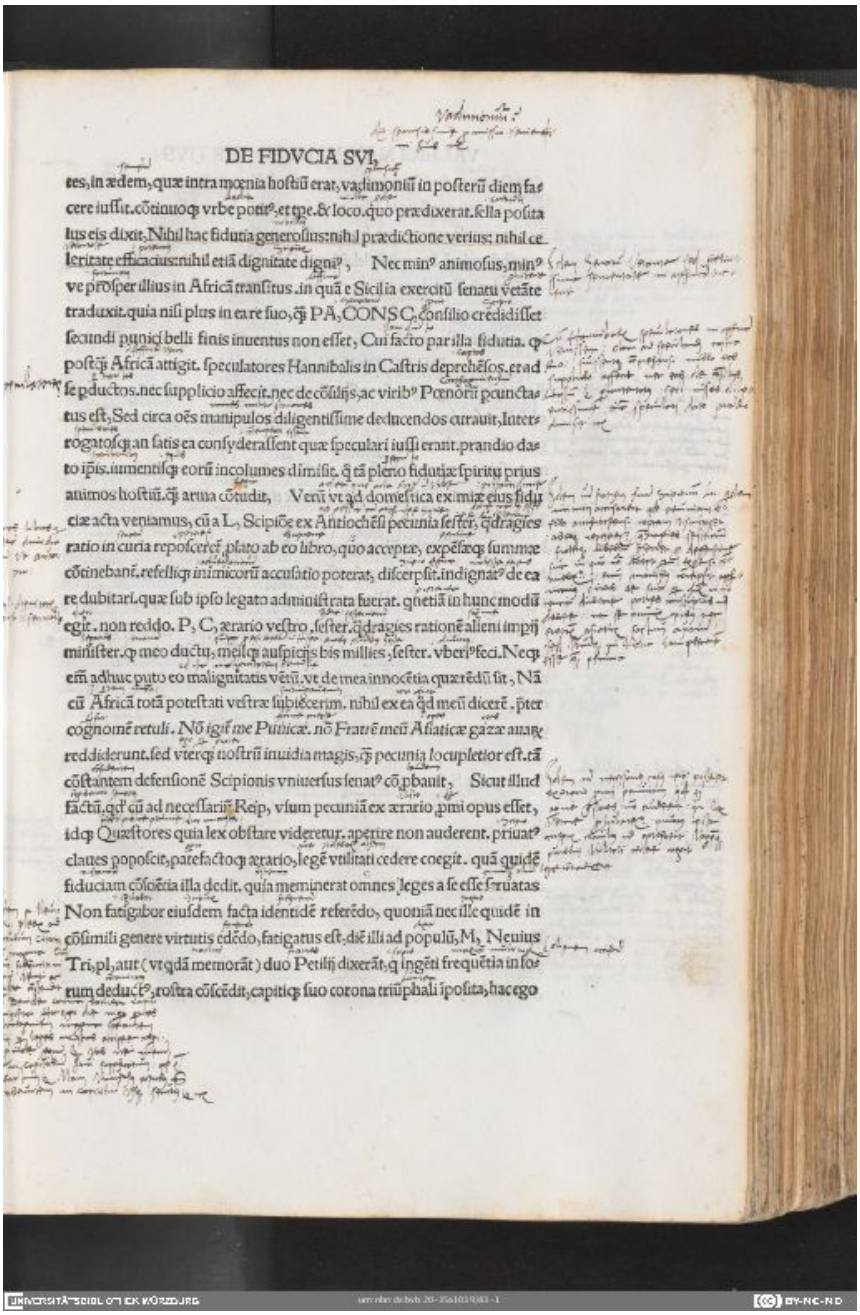

DE FIDVCIA SVI,

tes, in ædem, quæ intra mœnia hostiũ erat, vadimoniũ in posterũ diem fa
cere iussit. cõtinuoq; vrbe potit⁹, et tpe. & loco, quo prædixerat, sella posita
ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius: nihil prædictione verius: nihil ce
leritate efficacius: nihil etiã dignitate digni⁹, Nec min⁹ animosus, min⁹
ve prosper illius in Africã transitus. in quã e Sicilia exercitũ senatu vetãte
traduxit. quia nisi plus in ære suo, q̃ PA. CONSC. cõsilio crẽdidisset
secundi punici belli finis inuentus non esset, Cui facto par illa fidutia. q̃
postq̃ Africã attigit. speculatores Hannibalis in Castris deprehẽsos. et ad
se ꝓductos. nec supplicio affecit. nec de cõsilijs, ac virib⁹ Pœnoꝝ pcunctа
tus est, Sed circa oẽs manipulos diligentissime deducendos curauit. Inter
rogatosq; an satis ea conspexissent quæ speculari iussi erant. prandio da
to ipis. iumentisq; eorũ incolumes dimisit. q̃ tã pleno fiduciæ spiritu prius
animos hostiũ. q̃ arma cõtudit, Verũ vt ad domestica eximiæ eius fidu
ciæ acta veniamus, cũ a L. Scipiõe ex Antiochẽsi pecunia sester. q̃ dragies
ratio in curia reposcerẽt. plato ab eo libro, quo acceptæ, expẽsæq; summæ
cõtinebanẽ. relelliq; inimicorũ accusatio poterat, discerpsit. indignat⁹ de ea
re dubitari. quæ sub ipso legato administrata fuerat. qnetiã in hunc modũ
egit. non reddo. P. C. ærario vestro. sester. q̃ dragies rationẽ alieni imp̃ij
ministeꝛ. q̃ meo ductu, meliq; auspicijs bis millies. sester. vberi⁹ feci. Neq;
eñ adhuc puto eo malignitatis vẽtũ. vt de mea innocẽtia quæ rẽdi sit. Nã
cũ Africã totã potestati vestræ subiecerim. nihil ex ea q̃d meũ dicerẽ. ꝑter
cognomẽ retuli. *Nõ igit me Punicæ. nõ Fratrẽ meũ Asiaticæ gazæ aurq*
reddiderunt. sed vterq; nostrũ inuidia magis. q̃ pecunia locupletior est. tã
cõstantem defensionẽ Scipionis vniuersus senat⁹ cõ ꝓbauit, Sicut illud
factũ. q̃d cũ ad necessariã Reip. vsum pecuniã ex ærario ꝓmi opus esset.
id q̃ Quæstores quia lex obstare videretur. aperire non auderent. priuat⁹
claues poposcit. patefactoq; ærario. legẽ vtilitati cedere coegit. quã quidẽ
fiduciam cõsciẽtia illa dedit. quia meminerat omnes leges a se esse ꝛuatas
Non fatigabor eiusdem facta identidẽ referẽdo. quoniã nec ille quidẽ in
cõsimili genere virtutis edẽdo, fatigatus est. dicẽ illi ad populũ. M. Neuius
Tri. pl. aut (vt q̃dã memorãt) duo Petilij dixerãt. q̃ ingẽti frequẽtia in fo⁹
rum deduct⁹, rostra cõscẽdit, capitiq; suo corona triũphali ꝑposita, hac ego

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

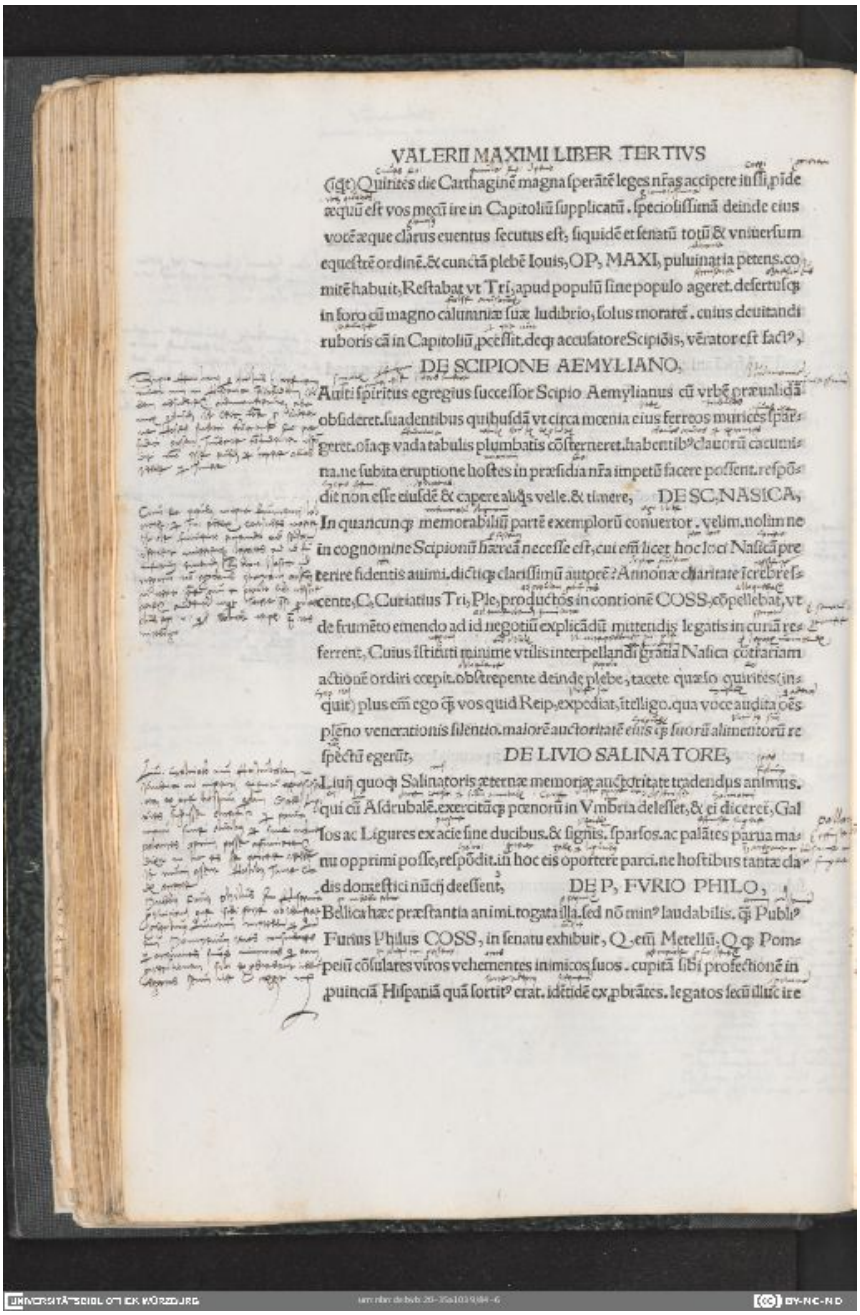

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

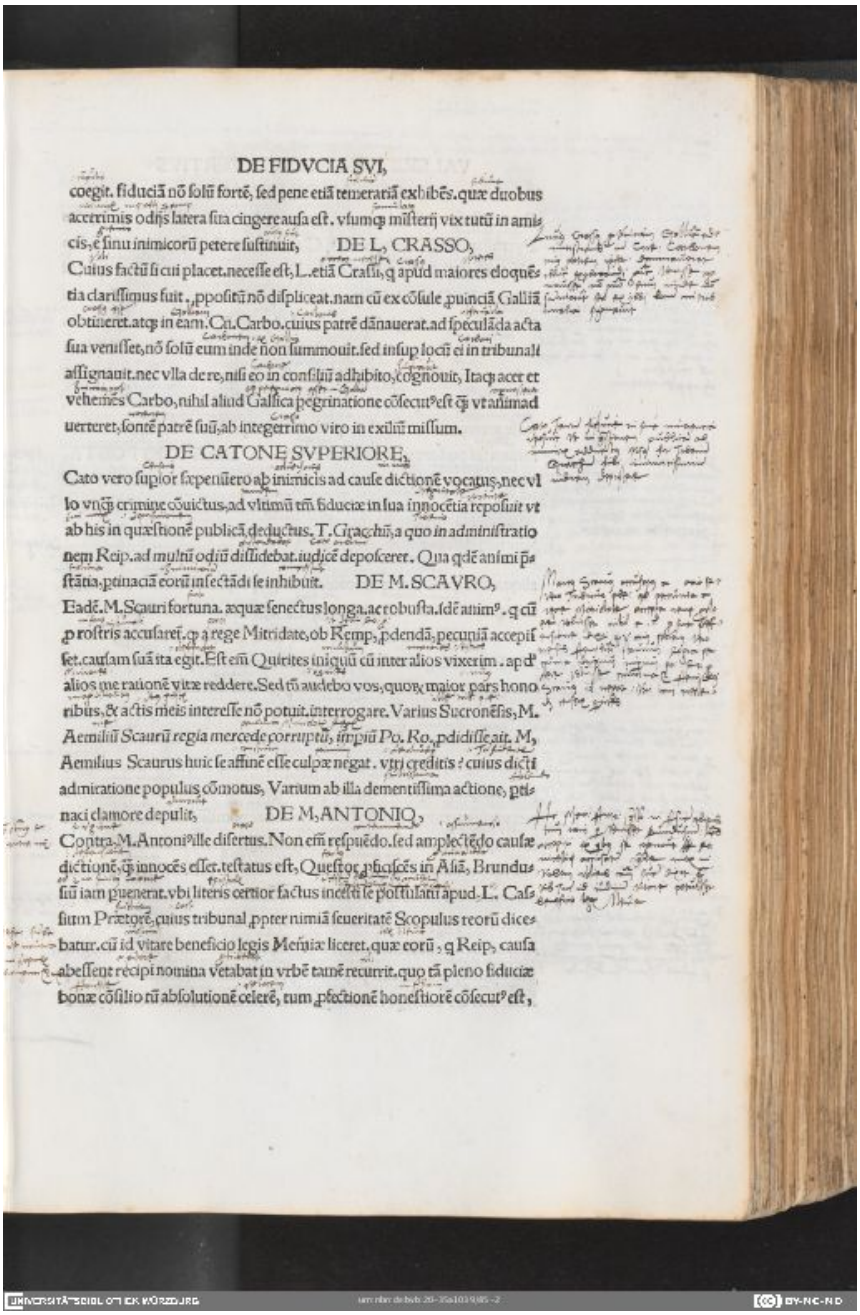

DE FIDVCIA SVI,

coegit. fiduciā nō solū fortē, sed pene etiā temeritatē exhibēs. quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est. vtumq; misereri vix tutū in amicis, e sinu inimicorū petere sustinuit.

DE L. CRASSO,

Cuius factū si cui placet, necesse est, L. etiā Crassi, q apud maiores eloquētia clarissimus fuit, ppositū nō displiceat. nam cū ex cōsule ppuinciā Galliā obtineret. atq; in eam. Cn. Carbo. cuius patrē dānauerat. ad speculāda acta sua venisset, nō solū eum inde non summouit. sed insup locū ei in tribunali assignauit. nec vlla de re, nisi eo in consiliū adhibito, cognouit, Itaq; acer et vehemēs Carbo, nihil aliud Gallica pegrinatione cōsecut⁹ est q̄ vt animad uerteret, sontē patrē suū, ab integerrimo viro in exiliū missum.

DE CATONE SVPERIORE,

Cato vero supior sepenūero ab inimicis ad causę dictionē vocatus, nec vllo vnq̄ crimine cōuictus, ad vltimū tēs fiduciæ in sua innocētia reposuit vt ab his in quæstionē publicā deductus. T. Gracchū, a quo in administratione Reip. ad multū odiū dissidebat. iudicē deposceret. Qua q̄dē animi pstātia, pinacia eorū insectādi se inhibuit.

DE M. SCAVRO,

Eadē. M. Scauri fortuna. æquæ senectus longa, ac robusta. idē animꝰ. q cū p rostris accusaret. q̄ a rege Mitridate, ob Remp. pdendā. pecuniā accepisset. causam suā ita egit. Est eīm Quirites iniquū cū inter alios vixerim. apd alios me ratiōnē vitæ reddere. Sed tū audiebo vos, quoꝝ maior pars honoribus. & actis meis interesse nō potuit. interrogare. Varius Sucronēsis, M. Aemiliū Scaurū regia mercede corruptū, impiū Po. Ro. pdidisse ait. M. Aemilius Scaurus huic se affinē esse culpæ negat. vtri creditis? cuius dicti admiratione populus cōmotus, Varium ab illa dementissima actione, ptinaci clamore depulit.

DE M. ANTONIO,

Contra. M. Antoniꝰ ille disertus. Non eīm respuēdo. sed amplectēdo causæ dictionē, q̄ innocēs esse. testatus est, Questor, p hostes in Asiā, Brundusiū iam puenerat. vbi literis certior factus inesse sē posse iam apud. L. Cassium Prætorē, cuius tribunal, ppter nimiā seueritatē Scopulus reorū dicebatur. cū id vitare beneficio legis Memiæ liceret. quæ eorū. q Reip. causa abessent recipi nomina vetabat in vrbē tamē recurrit. quo tā pleno fiduciæ bonæ cōsilio tū absolutionē celerē, tum pfectionē honestiorē cōsecut⁹ est,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

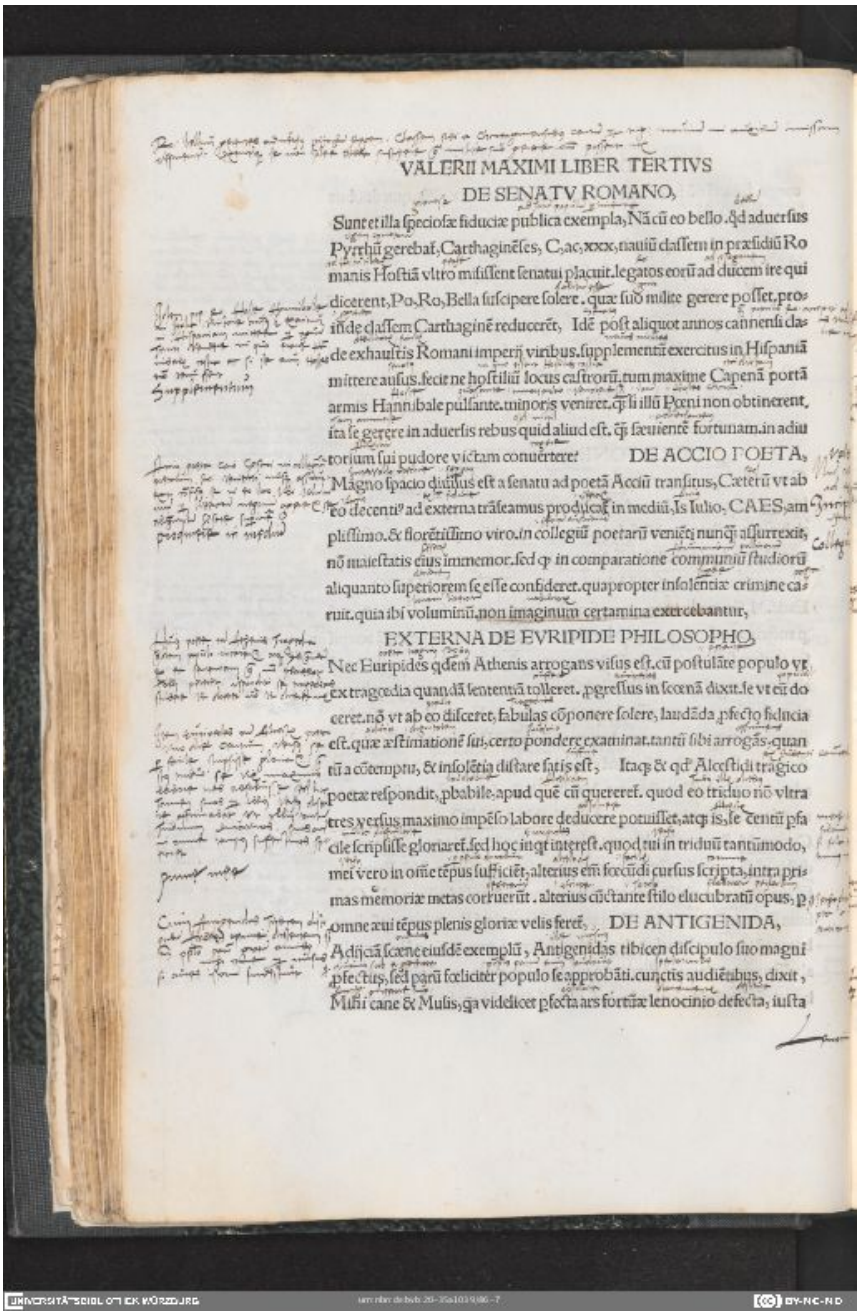

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS

DE SENATV ROMANO.

Sunt et illa speciosæ fiduciæ publica exempla, Nã cũ eo bello, qd aduersus Pyrrhũ gerebat, Carthaginẽses, C, ac, xxx, nauiũ classem in præsidiũ Romanis Hostiã vltro misissent senatui placuit. legatos eorũ ad ducem ire qui dicerent, Po. Ro. Bella suscipere solere. quæ suõ milite gerere posset. proinde classem Carthaginẽ reduceret, Idẽ post aliquot annos cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus. supplementũ exercitus in Hispaniã mittere ausus. fecit ne hostiliũ locus castrorũ, tum maxime Capenã portã armis Hannibale pulsante. minoris veniret. cũ si illũ Pœni non obtinerent, ita se gerere in aduersis rebus quid aliud est. cũ secuentẽ fortunam in aduersorium sui pudore victam conuertere?

DE ACCIO POETA.

Magno spacio diuisus est a senatu ad poetã Acciũ transitus. Cæterũ vt ab eo decẽtio ad externa trãseamus producã in mediũ. Is Iulio. CAESARE amplissimo. & florẽtissimo viro. in collegiũ poetarũ venienti nunci assurrexit, nõ maiestatis eius immemor. sed qr in comparatione communiũ studiorũ aliquanto superiorem se esse confideret. quapropter insolẽtiæ crimine cadit. quia ibi voluminũ, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA DE EVRIPIDE PHILOSOPHO.

Nec Euripidẽs qdem Athenis arrogans visus est. cũ postularet populo vt ex tragœdia quandã sententiã tolleret. pgressus in scenã dixit. se vt eã doceret. nõ vt ab eo disceret. fabulas cõponere solere. laudãda pfecto fiducia est. quæ æstimationẽ sui, certo pondere examinat. tantũ sibi arrogãs, quantũ a cõemptu, & insolẽtia distare satis est, Itaq; & qd Alcestidi tragico poetæ respondit, pbabile. apud quẽ cũ quereret. quod eo triduo nõ vltra tres versus maximo impẽso labore deducere potuisset, atq; is, se tentũ pfacile scripsisse gloriaret. sed hoc ingt interest. quod tui in triduũ tantũmodo, mei vero in oẽm tẽpus sufficiẽt, alterius eñ forcũdi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerũt. alterius cũctante stilo elucubratũ opus, p omne æui tẽpus plenis gloriæ velis feret.

DE ANTIGENIDA.

Adiũcã scæne eiusdẽ exemplũ, Antigenidas tibicen discipulo suo magni pfectus, sed parũ fœliciter populo se approbãti. cunctis audiẽtibus, dixit, Mihi cane & Mulis, qa videbatur pfecta ars fortũæ lenocinio defecta, iusta

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rlibr de beb 20-35a103 9,86 - 7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

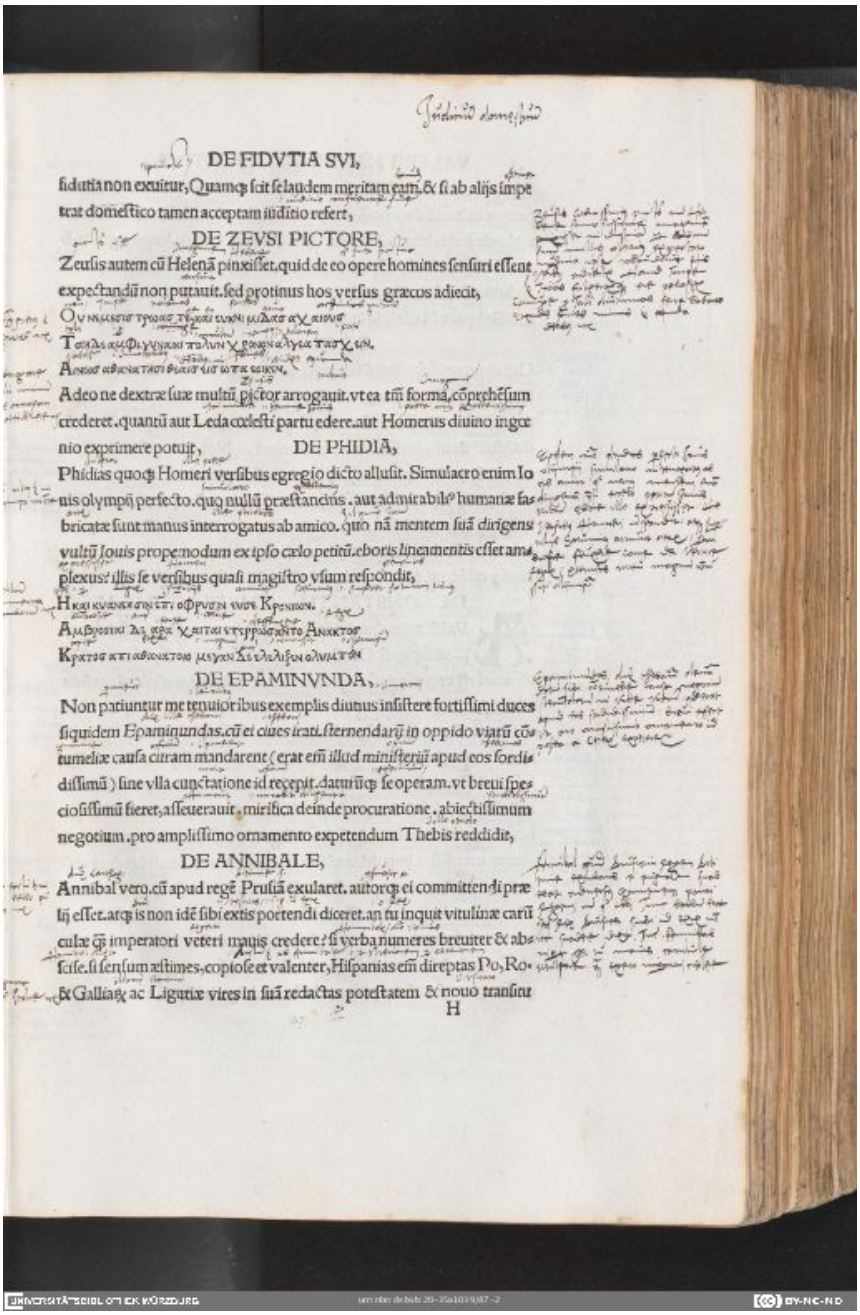

DE FIDVTIA SVI,

fidutia non exuitur, Quamq; fcit fe laudem meritam eam. & fi ab alijs impetrat domeſtico tamen acceptam iudicio refert,

DE ZEVSI PICTORE,

Zeuſis autem cū Helenā pinxiſſet, quid de eo opere homines ſenſuri eſſent expectandū non putauit. ſed protinus hos verſus græcos adiecit,

Ου νεμεσις τρωας τοιην τυναι μακτορ αχαιους
Τοιας αμφιγυηεις τολυν χρονον αλγεα πασχειν.
Αιτως αθανατης θεαις εις ωπα εοικεν.

Adeo ne dextræ ſuæ multū pictor arrogauit. vt ea tm̄ formā, cōprehēſum crederet. quantū aut Leda cœleſti partu edere. aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit,

DE PHIDIĀ,

Phidias quoq; Homeri verſibus egregio dicto alluſit. Simulacro enim Iouis olympij perfecto. quo nullū præſtantius. aut admirabile humanæ fabricatæ ſunt manus interrogatus ab amico. quo nā mentem ſuā dirigens vultū Iouis propemodum ex ipſo cælo petitū. eboris lineamentis eſſet amplexus? illis ſe verſibus quaſi magiſtro vſum reſpondit,

Η και κυανεαις επι ϛ. οφρυσι νευσε Κρονιων.
Αμβροσιαι δ' αρα χαιται υπερρωσαντο ανακτος
Κρατος απ' αθανατοιο μεγαν δ' ελελιξεν ολυμπον.

DE EPAMINVNDA,

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius inſiſtere fortiſſimi duces ſiquidem Epaminundas. cū ei ciues irati. ſternendarū in oppido viarū cōtumeliæ cauſa citram mandarent (erat em̄ illud miniſteriū apud eos fordidiſſimū) ſine vlla cunctatione id recepit. datumq; ſe operam. vt breui ſpecioſiſſimū fieret, aſſeueranit. mirifica deinde procuratione. abiectiſſimum negotium. pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit,

DE ANNIBALE,

Annibal vero. cū apud regē Pruſiā exularet. autorq; ei committendi præliꝫ eſſet. atq; is non idē ſibi extis portendi diceret. an tu inquit vitulinæ carū culæ q̄ imperatori veteri magis credere? ſi verba numeres breuiter & abſcife. ſi ſenſum æſtimes. copioſe et valenter, Hiſpanias em̄ direptas Po, Ro- & Galliaq; ac Ligurię vires in ſuā redactas poteſtatem & nouo tranſitu

H

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039387-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

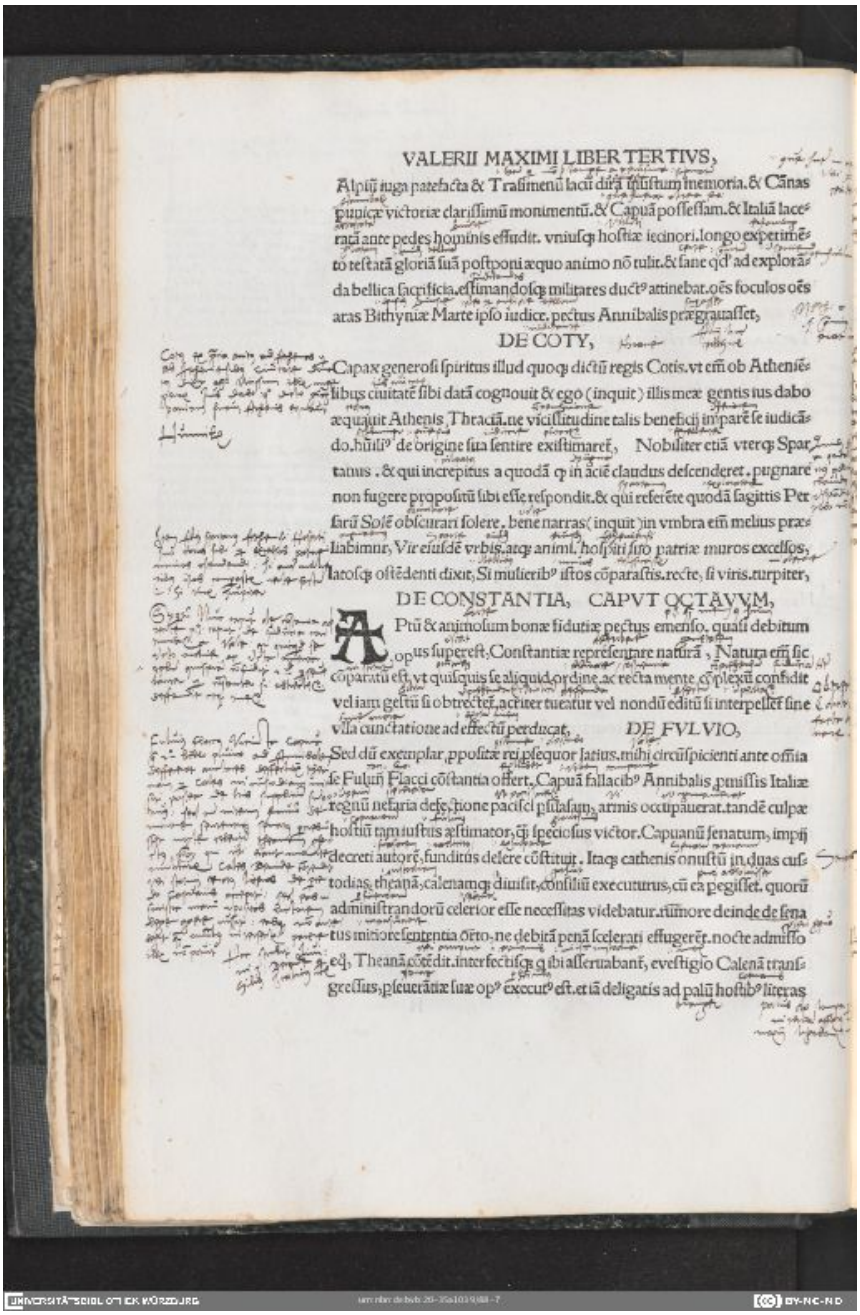

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

Alpiũ iuga patefacta & Trasimenũ lacũ dirã ĩnsistum memoria. & Cãnas punicæ victoriæ clarissimũ monimentũ. & Capuã possessam. & Italiã laceratã ante pedes hominis effudit. vniusq; hostiæ iecinori. longo experimẽto testatã gloriã suã postponi æquo animo nõ tulit. & sane qd' ad explorãda bellica sacrificia. estimandosq; militares ductꝰ attinebat. oẽs foculos oẽs aras Bithyniæ Marte ipso iudice. pectus Annibalis prægrauasset,

DE COTY,

Capax generosi spiritus illud quoq; dictũ regis Cotis. vt eñ ob Atheniẽsibus ciuitatẽ sibi datã cognouit & ego (inquit) illis meæ gentis ius dabo æquauit Athenis Thraciã. ne vicissitudine talis beneficij in parẽ se iudicãdo. hũiliꝰ de origine sua sentire existimaret, Nobiliter etiã vterq; Spartanus. & qui increpitus a quodã q; in aciẽ claudus descenderet. pugnare non fugere propositũ sibi esse respondit. & qui referẽte quodã sagittis Persarũ Solẽ obscurari solere. bene narras (inquit) in vmbra eñ melius præliabimur, Vir eiusdẽ vrbis. atq; animi. hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostẽdenti dixit, Si mulieribꝰ istos cõparastis. recte, si viris. turpiter,

DE CONSTANTIA, CAPVT OCTAVVM,

APtũ & animosum bonæ fidutiæ pectus emenso. quasi debitum opus superest, Constantiæ representare naturã, Natura eñ sic cõparatũ est, vt quisquis se aliquid ordine ac recta mente cõplexũ confidit vel iam gestũ si obtrectet, acriter tueatur vel nondũ editũ si interpellet sine vlla cunctatione ad effectũ perducat,

DE FVLVIO,

Sed dũ exemplar ꝓpositæ rei ꝑsequor latius. mihi circũspicienti ante oñia se Fuluĩ Flacci cõstantia offert. Capuã fallacibꝰ Annibalis ꝓmissis Italiæ regnũ nefaria defectione pacisci ꝑsuasam, armis occupauerat. tandẽ culpæ hostiũ tam iustus æstimator, q̃ speciosus victor. Capuanũ senatum, impij decreti autorẽ, funditus delere cõstituit. Itaq; cathenis onustũ in duas custodias, theanã, calenamq; diuisit, consiliũ executurus, cũ ea pegisset. quorũ administrandorũ celerior esse necessitas videbatur. tũmore deinde de senatus mitiore sententia orto, ne debitã penã scelerati effugerẽt. nocte admisso eq̃, Theanã cõtẽdit. interfectisq; q̃ ibi asseruabant, evestigio Calenã transgressus, ꝑseuerãtiæ suæ opꝰ executꝰ est. et iã deligatis ad palũ hostibꝰ literas

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-35a10339188-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

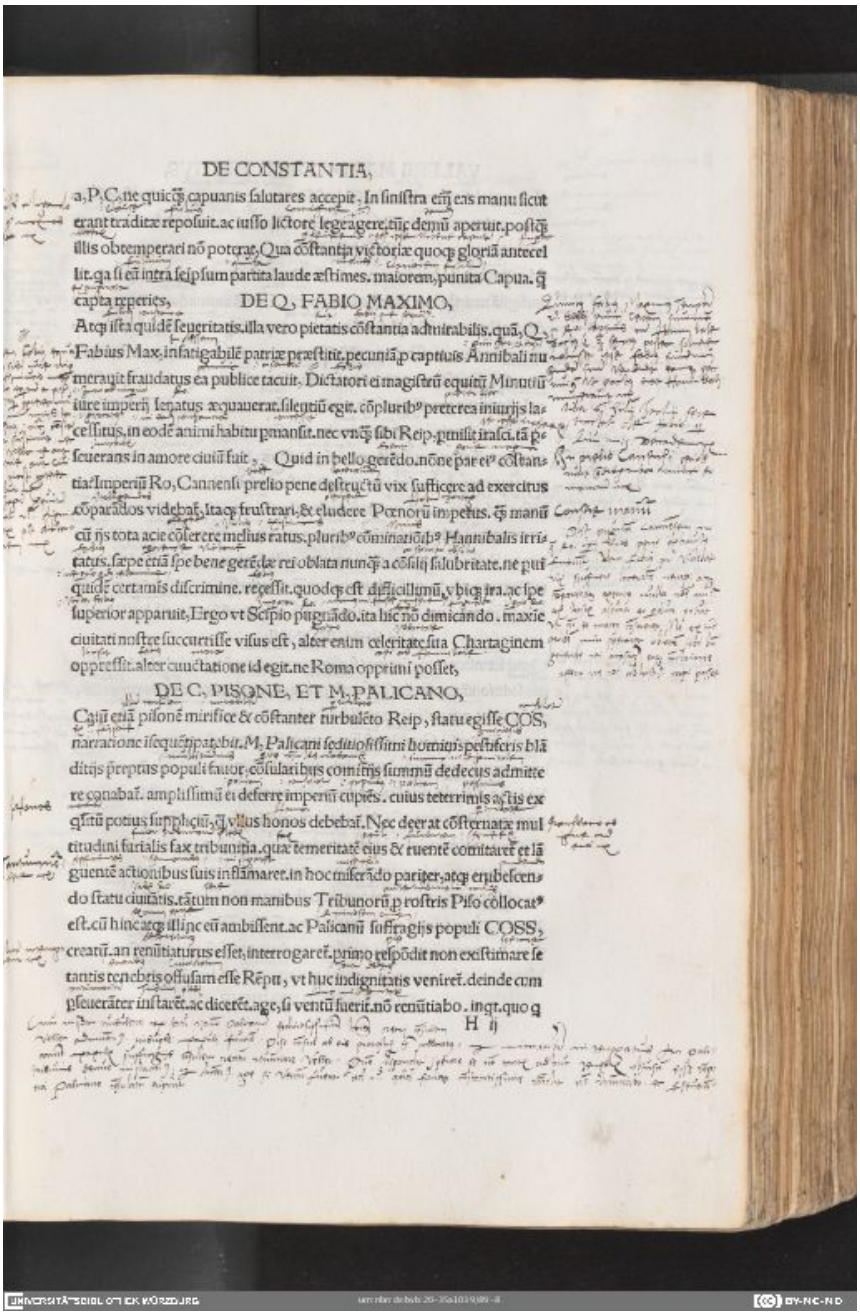

DE CONSTANTIA,

a, P. C. ne quicq̃ capuanis salutares accepit. In sinistra eiꝰ eas manu sicut erant traditæ reposuit. ac iusso lictore legeagere, tũc demũ aperuit. postq̃ illis obtemperari nõ poterat. Qua cõstantia victoriæ quoq; gloriã antecellit. qa si eũ intra seipsum partita laude æstimes. maiorem, punita Capua. q̃ capta reperies,

DE Q. FABIO MAXIMO,

Atq; ista quidẽ seueritatis. illa vero pietatis cõstantia admirabilis. quã, Q. Fabius Max. infatigabilẽ patriæ præstitit. pecuniã p captiuis Annibali numerauit fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrũ equitũ Minutiũ iure imperij senatus æquauerat. silentiũ egit. cõpluribꝰ preterea iniurijs lacessitus, in eodẽ animi habitu pmansit. nec vnq̃ sibi Reip. pmisit irasci. tã pseuerans in amore ciuiũ fuit. Quid in bello gerẽdo. nõne par eiꝰ cõstantia? Imperiũ Ro, Cannensi prelio pene destructũ vix sufficere ad exercitus cõparãdos videbat, Itaq; frustrari, & eludere Pœnorũ impetus. q̃ manũ cũ ijs tota acie cõserere melius ratus. pluribꝰ cõminationibꝰ Hannibalis irritatus. sæpe etiã spe bene gerẽdæ rei oblata nunq̃ a cõsilij salubritate. ne pui quidẽ certamis discrimine. recessit. quodq; est difficillimũ, vbiq; ira. ac spe superior apparuit, Ergo vt Scipio pugnãdo. ita hic nõ dimicando. maxie ciuitati nostre succurrisse visus est, alter enim celeritate sua Chartaginem oppressit. alter cunctatione id egit. ne Roma opprimi posset,

DE C. PISONE, ET M. PALICANO,

Caiũ etiã pisonẽ mirifice & cõstanter turbulẽto Reip, statu egisse COS, narratione isequẽti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blãditijs preptus populi fauor, cõsularibus comitijs summũ dedecus admittere conabat. amplissimũ ei deferre imperiũ cupiẽs. cuius teterrimis actis exqsitũ potius suppliciũ, q̃ vllus honos debebat. Nec deerat cõsternatæ multitudini furialis fax tribunitia. quæ temeritatẽ eius & ruentẽ comitaret et lãguentẽ actionibus suis inflãmaret. in hoc miserãdo pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis. tãtum non manibus Tribunorũ p rostris Piso collocatꝰ est. cũ hinc atq; illinc eũ ambissent. ac Palicanũ suffragijs populi COSS, creatũ. an renũtiaturus esset, interrogaret. primo respõdit non existimare se tantis tenebris offusam esse Rẽpu, vt huc indignitatis veniret. deinde cum pseuerãter instaret. ac diceret. age, si ventũ fuerit. nõ renũtiabo. inqt. quo q

H ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

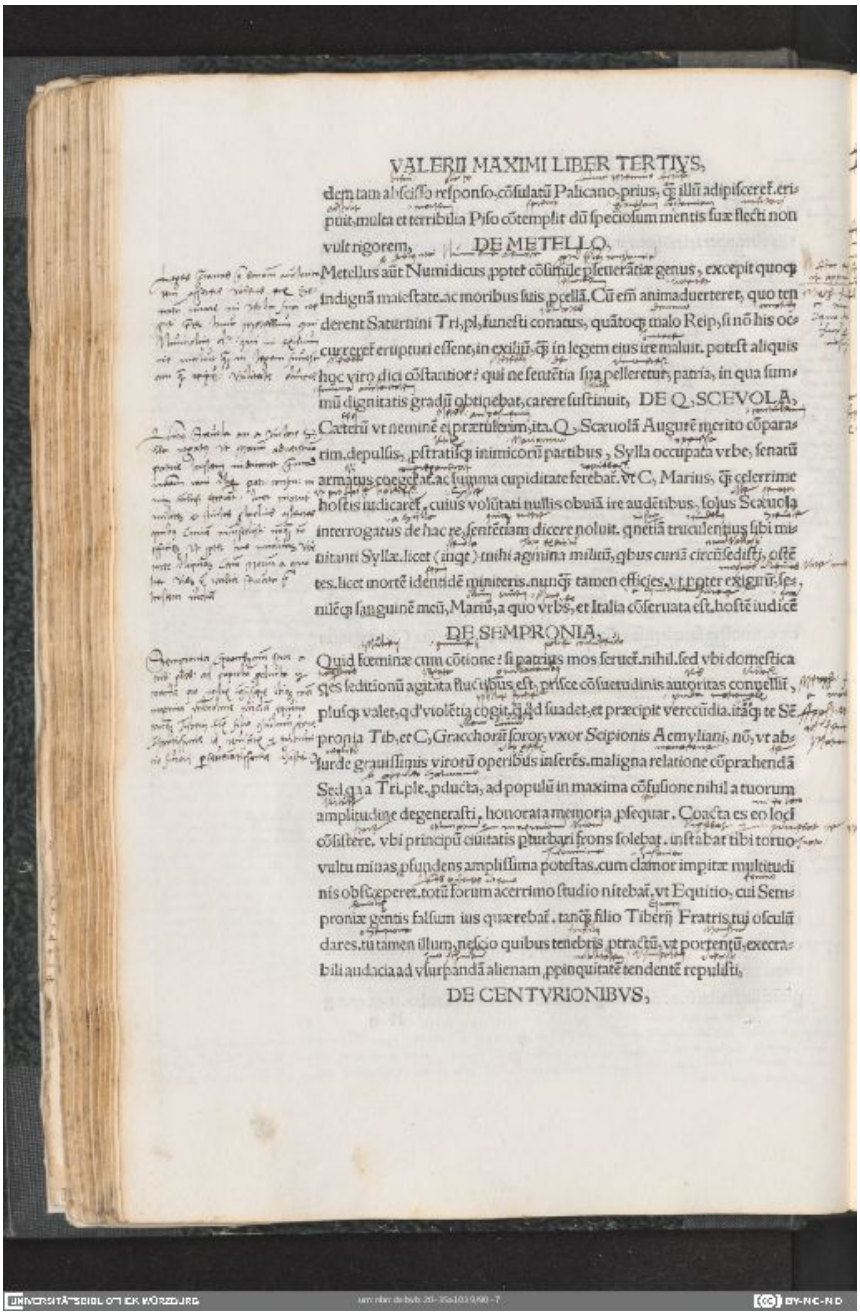

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

dem tam abscisso responso, cōsulatū Palicano, prius, q̄ illū adipisceret. eri-
puit, multa et terribilia Piso cōtemplit dū speciosum mentis suæ flecti non
vult rigorem,

DE METELLO,

Metellus aūt Numidicus ꝓpter cōsimile ꝑseuerātiæ genus, excepit quoq;
indignā maiestate. ac moribus suis ꝓcellā. Cū em̄ animaduerteret, quo ten
derent Saturnini Tri, pl, funesti conatus, quātoq; malo Reip, si nō his oc-
curreret erupturi essent, in exiliū, q̄ in legem eius ire maluit. potest aliquis
hoc viro dici cōstantior? qui ne sentētia sua pelleretur, patria, in qua sum-
mū dignitatis gradū obtinebat, carere sustinuit,

DE Q, SCEVOLA,

Cæterū vt neminē e prætulerim, ita. Q, Scæuolā Augurē merito cōpara-
tim. depulsis, ꝑstratisq; inimicorū partibus, Sylla occupata vrbe, senatū
armatus coegerat. ac summa cupiditate ferebat. vt C, Marius, q̄ celerrime
hostis iudicaret, cuius volūtati nullis obuiā ire audētibus, solus Scæuola
interrogatus de hac re, sentētiam dicere noluit. qnetiā truculentius sibi mi-
nitanti Syllæ. licet (inqt) mihi agmina militū, qbus curiā circūsedisti, ostē
tes. licet mortē identidē miniteris. nunq̄ tamen efficies, vt ꝓpter exiguū. ses-
nilēq; sanguinē meū, Mariū, a quo vrbs, et Italia cōseruata est. hostē iudicē

DE SEMPRONIA,

Quid fœminæ cum cōtione? si patrius mos seruet. nihil. sed vbi domestica
qes seditionū agitata fluctibus est, prisce cōsuetudinis autoritas conuellit,
plusq; valet, qd violētia cogit, q̄ qd suadet, et præcipit verecūdia. itāq; te Sē
pronia Tib, et C, Gracchorū soror, vxor Scipionis Aemyliani, nō, vt ab-
surde grauissimis virorū operibus inserēs. maligna relatione cōpræhendā
Sed qa a Tri. ple. ꝑducta, ad populū in maxima cōfusione nihil a tuorum
amplitudine degenerasti, honorata memoria ꝑsequar. Coacta es eo loci
cōsistere. vbi principū ciuitatis ꝑturbari frons solebat. instabat tibi toruo
vultu minas ꝑfundens amplissima potestas. cum clamor impitæ multitudi
nis obstrepere. totū forum acerrimo studio nitebat. vt Equitio, cui Sem-
proniæ gentis falsum ius quærebat. tanq̄ filio Tiberij Fratris tui osculū
dares. tu tamen illum, nescio quibus tenebris ꝑtractū, vt portentū, execra-
bili audacia ad vsurpandā alienam ꝓpinquitatē tendentē repulisti,

DE CENTVRIONIBVS,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

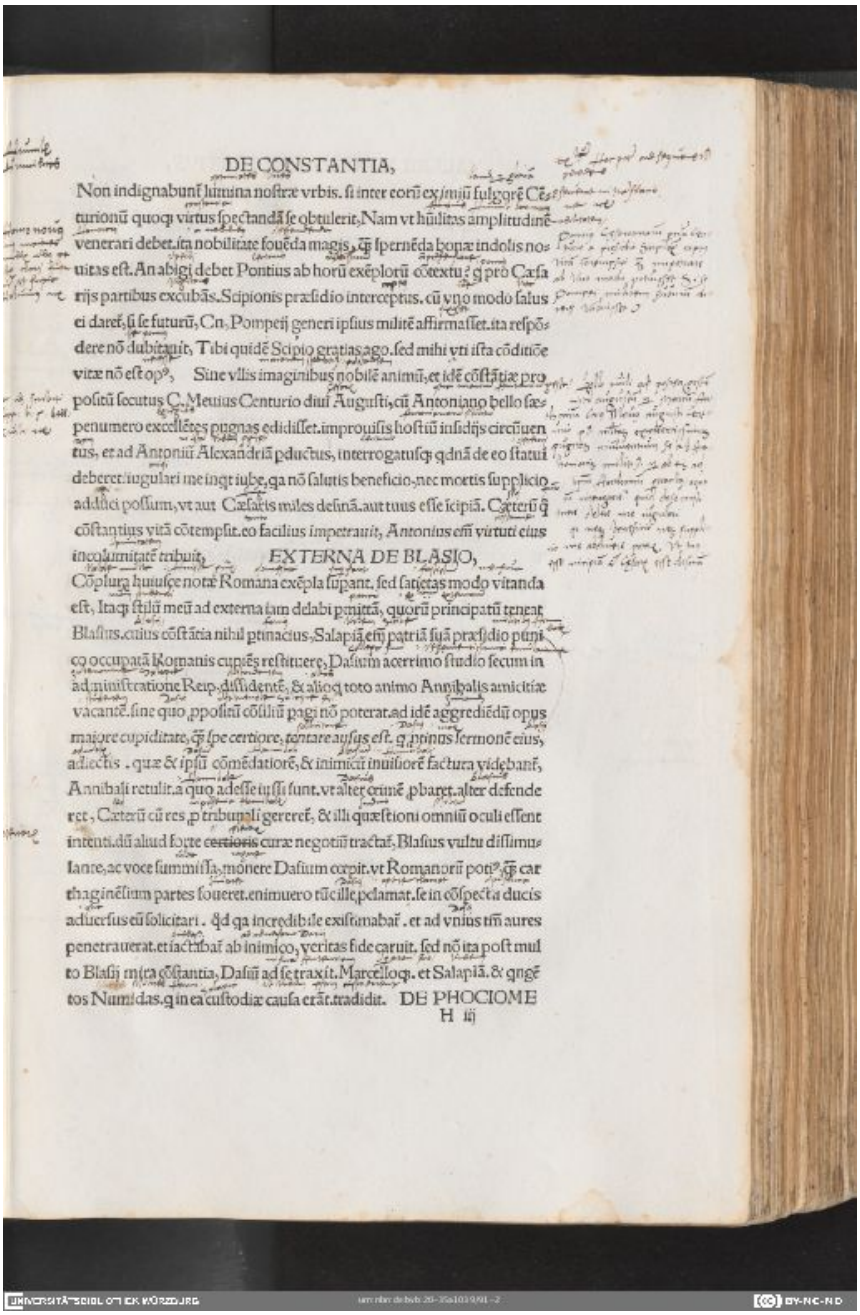

Non indignabunt̃ lumina nostræ vrbis. si inter eorũ ex imiũ fulgorẽ Cẽturionũ quoq; virtus spectandã se obtulerit, Nam vt hũilitas amplitudinẽ venerari debet. ita nobilitate fouẽda magis, q̃ spernẽda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Pontius ab horũ exẽplorũ cõtextu? q̃ pro Cæsarijs partibus excubãs. Scipionis præsidio interceptus. cũ vno modo salus ei daret̃, si se futurũ, Cn. Pompeij generi ipsius militẽ affirmasset. ita respõdere nõ dubitauit, Tibi quidẽ Scipio gratias ago. sed mihi vti ista cõditiõe vitæ nõ est op⁹, Sine vllis imaginibus nobilẽ animũ, et idẽ cõstãtiæ propositũ secutus C. Meuius Centurio diui Augusti, cũ Antoniano bello sæpenumero excellẽtes pugnas edidisset. improuisis hostiũ insidijs circũuentus, et ad Antoniũ Alexandriã pductus, interrogatusq; qdnã de eo statui deberet. iugulari me ingt iube, qa nõ salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, vt aut Cæsaris miles desinã. aut tuus esse icipiã. Cæterũ q̃ cõstantius vitã cõtemplit. eo facilius impetrauit, Antonius em̃ virtuti eius incolumitatẽ tribuit,

EXTERNA DE BLASIO,

Cõplura huiusce notæ Romana exẽpla supant. sed satietas modo vitanda est, Itaq; stilũ meũ ad externa iam delabi pmittã, quorũ principatũ teneat Blasius. cuius cõstãtia nihil ptinacius, Salapiã em̃ patriã suã præsidio puni co occupatã Romanis cupiẽs restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione Reip. dissidentẽ, & alioq; toto animo Annibalis amicitiæ vacantẽ. sine quo ppositũ cõsiliũ pagi nõ poterat. ad idẽ aggrediẽdũ opus maiore cupiditate, q̃ spe certiore, tentare ausus est. q ptinus sermonẽ eius, adiectis. quæ & ipsũ cõmẽdatiorẽ, & inimicũ inuisiorẽ factura videbant̃, Annibali retulit. a quo adesse iussi sunt. vt alter crimẽ pbaret. alter defenderet, Cæterũ cũ res p tribunali gereret̃, & illi quæstioni omniũ oculi essent intenti. dũ aliud forte certioris curæ negotiũ tractat̃, Blasius vultu dissimulante, ac voce summissa, monere Dasium cœpit. vt Romanorũ poti⁹, q̃ carthaginẽsium partes foueret. enimuero tũ ille pclamat. se in cõspectu ducis aduersus eũ solicitari. q̃d qa incredibile existimabat̃. et ad vnius tm̃ aures penetrauerat. et iactabat̃ ab inimico, veritas fide caruit. sed nõ ita post multo Blasij mira cõstantia, Dasiũ ad se traxit. Marcelloq;. et Salapiã. & qngẽtos Numidas. q in ea custodiæ causa erãt. tradidit.

DE PHOCIOME

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/91-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

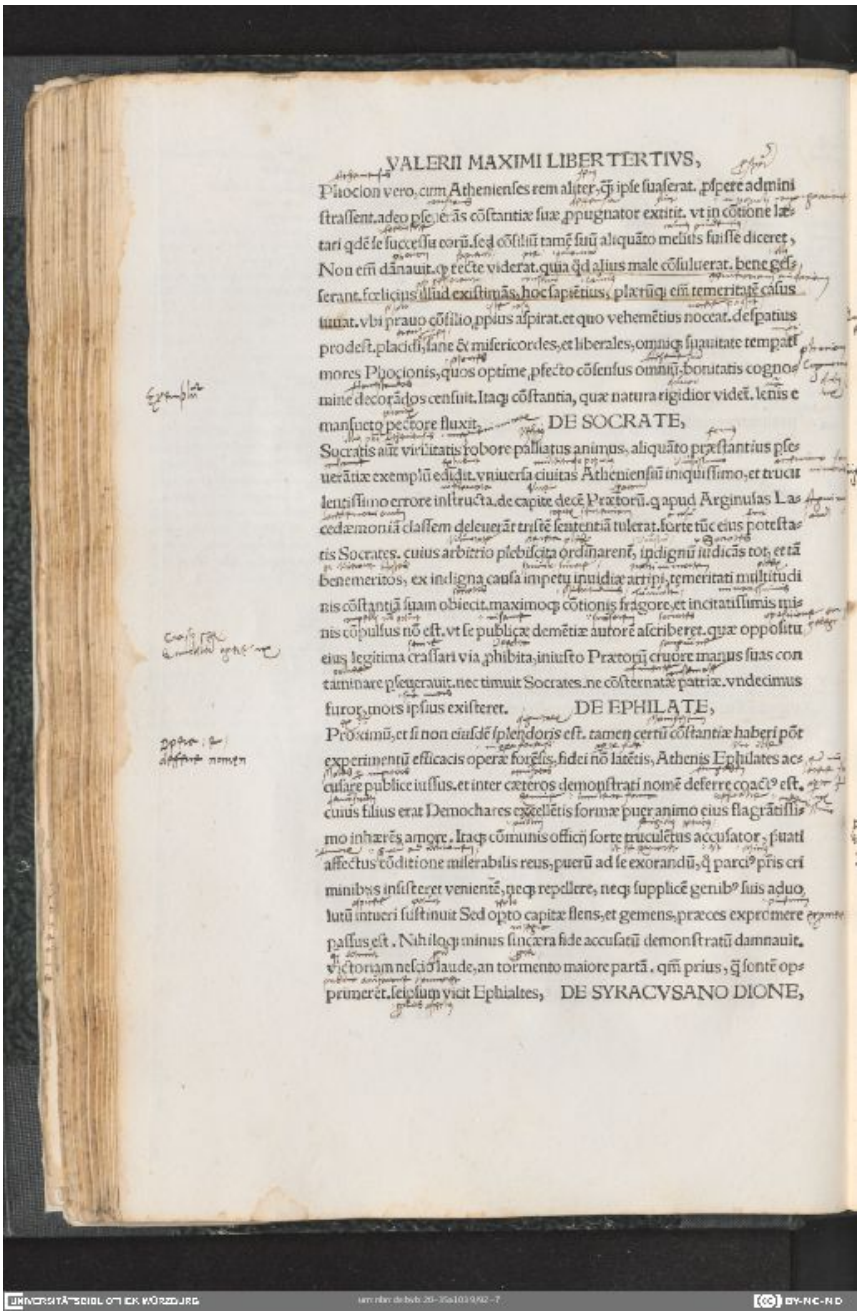

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS,

Phocion vero, cum Athenienses rem aliter, q̃ ipse suaserat. ꝓspere admini
strassent. adeo ꝑseuerãs cõstantiæ suæ ꝓpugnator extitit. vt in cõtione læ-
tari qdẽ se successu eorũ. sed cõsiliũ tamẽ suũ aliquãto melius fuisse diceret,
Non eñ dãnauit. q̃ recte viderat. quia q̃d alius male cõsuluerat. bene ges-
serant. fœlicius illud existimãs. hoc sapiẽtius, plærũq; eñ temeritatẽ casus
iuuat. vbi prauo cõsilio ꝓpius aspirat. et quo vehemẽtius noceat. despatius
prodest. placidi, sane & misericordes, et liberales, omniq; suauitate tempati
mores Phocionis, quos optime ꝓfecto cõsensus omniũ, bonitatis cogno-
mine decorãdos censuit. Itaq; cõstantia, quæ natura rigidior videt. lenis e
mansueto pectore fluxit.

DE SOCRATE,

Socratis aũt virilitatis robore palliatus animus, aliquãto præstantius ꝑse-
uerãtiæ exemplũ edidit. vniuersa ciuitas Athenienſiũ iniquissimo, et trucu-
lentissimo errore instructa. de capite decẽ Prætorũ. q apud Arginusas La-
cedæmoniã classem deleuerãt tristẽ sententiã tulerat. forte tũc eius potesta-
tis Socrates. cuius arbitrio plebiscita ordinarent, indignũ iudicãs tot, et tã
benemeritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudi-
nis cõstantiã suam obiecit. maximoq; cõtionis fragore, et incitatissimis mi-
nis cõpulsus nõ est. vt se publicæ demẽtiæ autorẽ ascriberet. quæ oppositu
eius legitima crassari via ꝓhibita, iniusto Prætorũ cruore manus suas con
taminare ꝑseuerauit. nec timuit Socrates. ne cõsternatæ patriæ. vndecimus
furor, mors ipsius existeret.

DE EPHILATE,

Proximũ, et si non eiusdẽ splendoris est. tamen certũ cõstantiæ haberi põt
experimentũ efficacis operæ forẽsis, fidei nõ latẽtis, Athenis Ephilates ac-
cusare publice iussus. et inter cæteros demonstrati nomẽ deferre coactꝰ est.
cuius filius erat Demochares excellẽtis formæ puer animo eius flagrãtissi-
mo inhærẽs amore. Itaq; cõmunis officij sorte truculẽtus accusator, ꝓuati
affectus cõditione miserabilis reus, puerũ ad se exorandũ, q̃ parciꝰ ꝑris cri
minibus insisteret venientẽ, neq; repellere, neq; supplicẽ genibꝰ suis aduo-
lutũ intueri sustinuit Sed opto capitæ flens, et gemens, præces expromere
passus est. Nihiloq; minus sincæra fide accusatũ demonstratũ damnauit.
victoriam nescio laude, an tormento maiore partã. qm̃ prius, q̃ sontẽ op-
primeret. seipsum vicit Ephialtes,

DE SYRACVSANO DIONE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a10.39/42-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

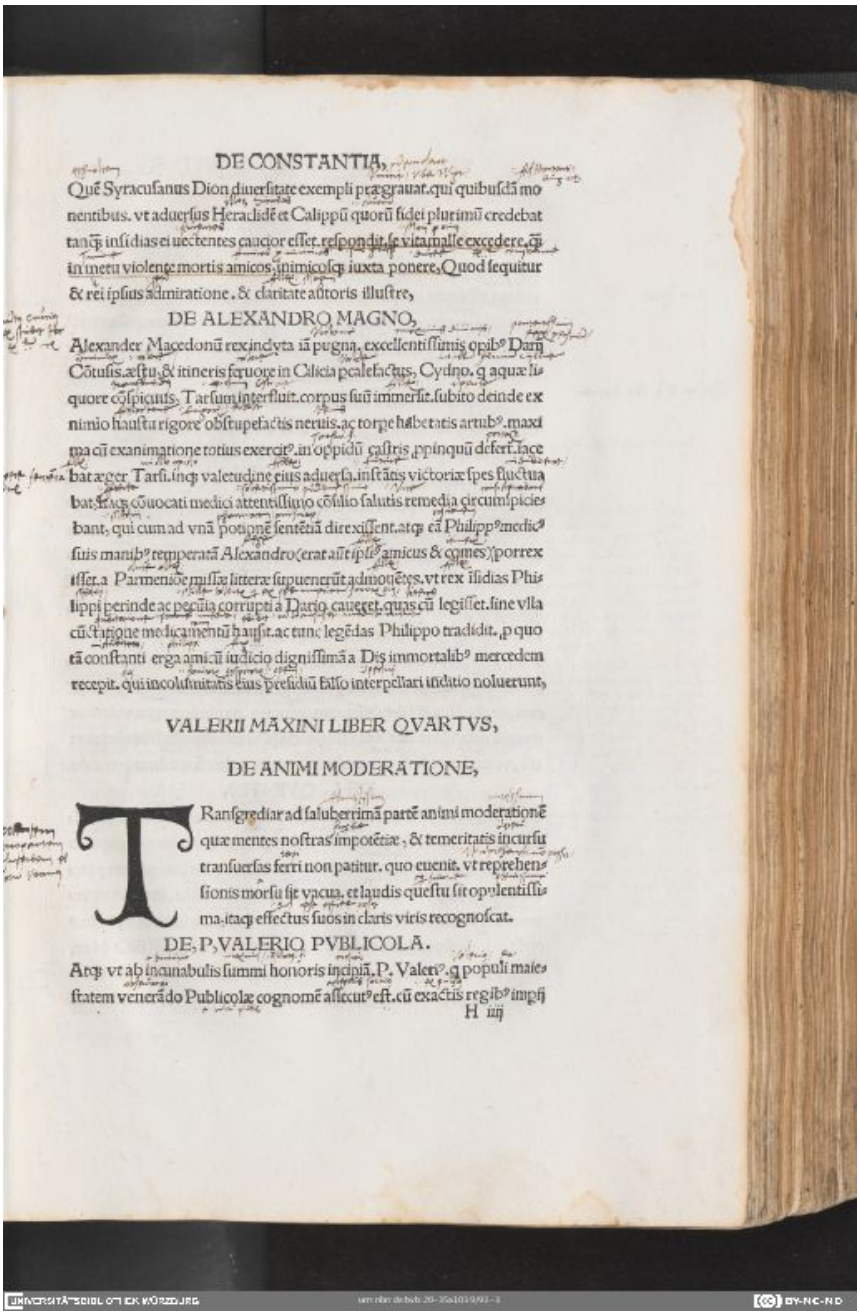

DE CONSTANTIA,

Quē Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat. qui quibusdā monentibus. vt aduersus Heraclidē et Calippū quorū fidei plurimū credebat tanq̄ insidias ei uectentes caueor esset. respondit. se vitam malle excedere. q̄ in metu violentæ mortis amicos, inimicosq̄ iuxta ponere. Quod sequitur & rei ipsius admiratione. & claritate auctoris illustre,

DE ALEXANDRO MAGNO,

Alexander Macedonū rex inclyta iā pugna, excellentissimis opib⁹ Darij Cōtusis æstu, & itineris feruore in Cilicia prælabentis Cydno. q aquæ liquore cōspicuus. Tarsum interfluit. corpus suū immersit. subito deinde exnimio haustu rigore obstupefactis neruis. ac torpe habentis artub⁹. maxima cū exanimatione totius exercit⁹. in oppidū castris propinquū defert. Incebat æger Tarsi. inq̄ valetudine eius aduersa. instantis victoriæ spes fluctuabat. Itaq̄ cōuocati medici attentissimo cōsilio salutis remedia circumspiciebant. qui cum ad vnā pœnē sententiā direxissent. atq̄ eā Philipp⁹ medic⁹ suis manib⁹ temperatā Alexandro (erat autē ipsi amicus & comes) porrexisset. a Parmenione missæ litteræ supuenerūt admonentes. vt rex insidias Philippi perinde ac pecuniā corrupti a Dario caueret. quas cū legisset. sine vlla cū ratione medicamentū hausit. ac tunc legēdas Philippo tradidit. p quo tā constanti erga amicū iudicio dignissimā a Dis immortalib⁹ mercedem recepit. qui incolumitatis eius præsidiū falso interpellari indatio noluerunt,

VALERII MAXINI LIBER QVARTVS,

DE ANIMI MODERATIONE,

TRansgrediar ad saluberrimā partē animi moderationē quæ mentes nostras impotētiæ, & temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. quo euenit. vt reprehensionis morsu sit vacua. et laudis quæstu sit opulentissima. itaq̄ effectus suos in claris viris recognoscat.

DE. P. VALERIO PVBLICOLA.

Atq̄ vt ab incunabulis summi honoris incipiā. P. Valeri⁹. q populi maiestatem venerādo Publicolæ cognomē assecut⁹ est. cū exactis regib⁹ impij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

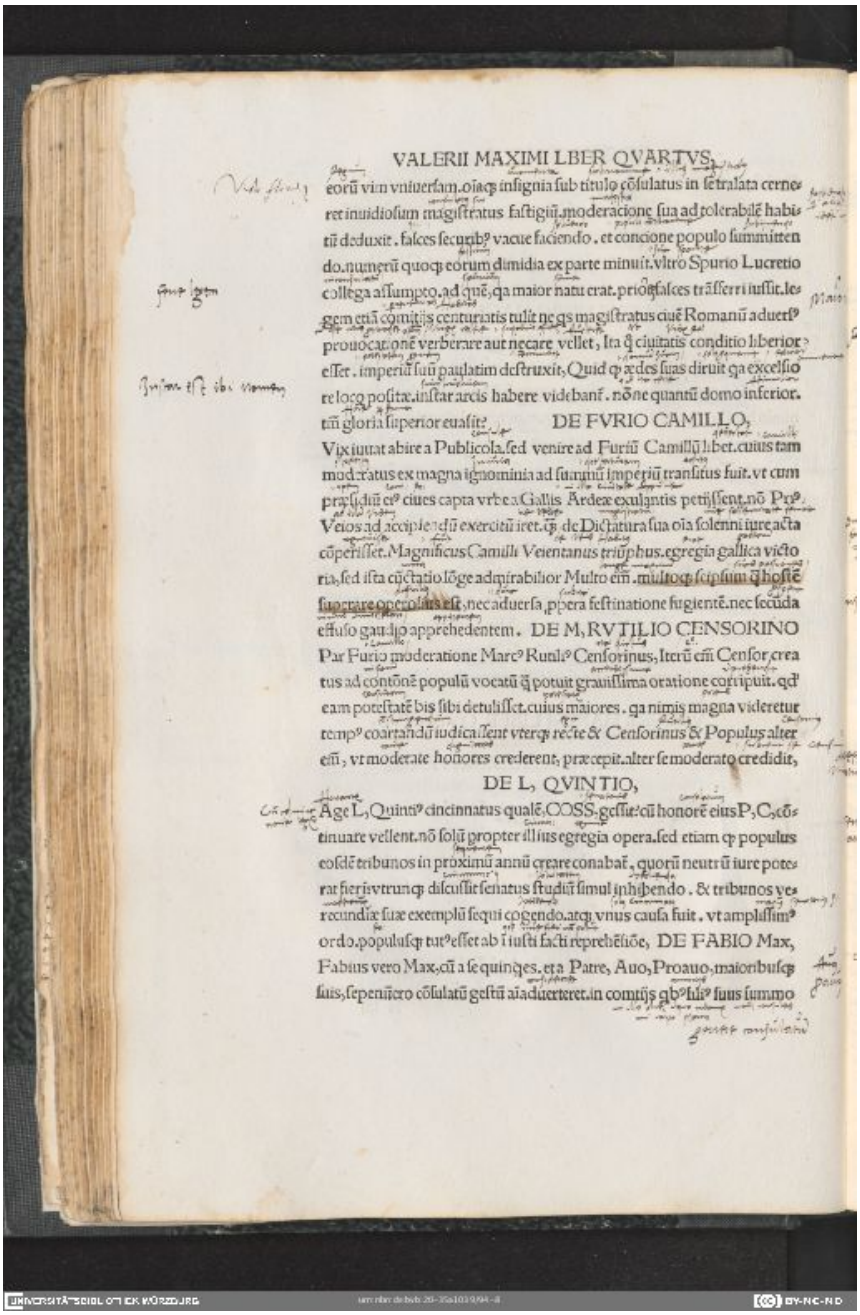

VALERII MAXIMI LBER QVARTVS.

eorũ vim vniuersam.oiacq insignia sub titulo cõsulatus in sestralata cerne ret inuidiosum magistratus fastigiũ.moderatione sua ad tolerabilẽ habi tũ deduxit. fasces securib? vacue faciendo. et concione populo summitten do.numerũ quoq eorum dimidia ex parte minuit.vltro Spurio Lucretio collega assumpto.ad quẽ,qa maior natu erat. prior fasces trãsferri iussit.le gem etiã comitijs centuriatis tulit ne qs magistratus ciuẽ Romanũ aduers? prouocationẽ verberare aut necare vellet, Ita q̃ ciuitatis conditio liberior esset. imperiũ suũ paulatim destruxit,Quid q̃ ædes suas diruit qa excelsio re loco posita.inistar arcis habere videbant. nõne quantũ domo inferior. tũ gloria superior euasit?

DE FVRIO CAMILLO.

Vixiuuat abire a Publicola.sed venire ad Furiũ Camillũ libet.cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summũ imperiũ transitus fuit.vt cum prælij diu ci? ciues capta vrbe a Gallis Ardeæ exulantis petissent.nõ Pr? Veios ad accipiendũ exercitũ iret.q̃ de Dictatura sua oia solenni iure acta cõperisset.Magnificus Camilli Veientanus triũphus.egregia gallica victo ria,sed ista cũctatio lõge admirabilior Multo em.multoq̃ ipsum q̃ hostẽ superare operosius est,nec aduersa,ppera festinatione fugientẽ.nec secũda effuso gaudio apprehedentem. DE M,RVTILIO CENSORINO

Par Furio moderatione Marc? Rutil? Censorinus, Iterũ em Censor,crea tus ad contionẽ populũ vocatũ q̃ potuit grauissima oratione corripuit. qd' eam potestatẽ bis sibi detulisset.cuius maiores. qa nimis magna videretur temp? coartandũ iudicarent vterq; recte & Censorinus & Populus alter em, vt moderate honores crederent, præcepit.alter se moderato credidit,

DE L, QVINTIO,

Age L,Quinti? cincinnatus qualẽ.COSS.gessit.cũ honorẽ eius P,C,cõ tinuare vellent.nõ solũ propter illius egregia opera.sed etiam q̃ populus eosdẽ tribunos in proximũ annũ creare conabat. quorũ neutrũ iure pote rat fieri:vtrunq; discussit senatus studiũ simul inhibendo. & tribunos ve recundiæ suæ exemplũ sequi cogendo.atq; vnus causa fuit. vt amplissim? ordo.populusq; tut? esset ab iniusti facti reprehẽsiõe, DE FABIO Max,

Fabius vero Max,cũ a se quinqes. et a Patre, Auo,Proauo.maioribusq; suis,sepenũero cõsulatũ gestũ animaduerteret.in comtijs qb? Iuli? suus summo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

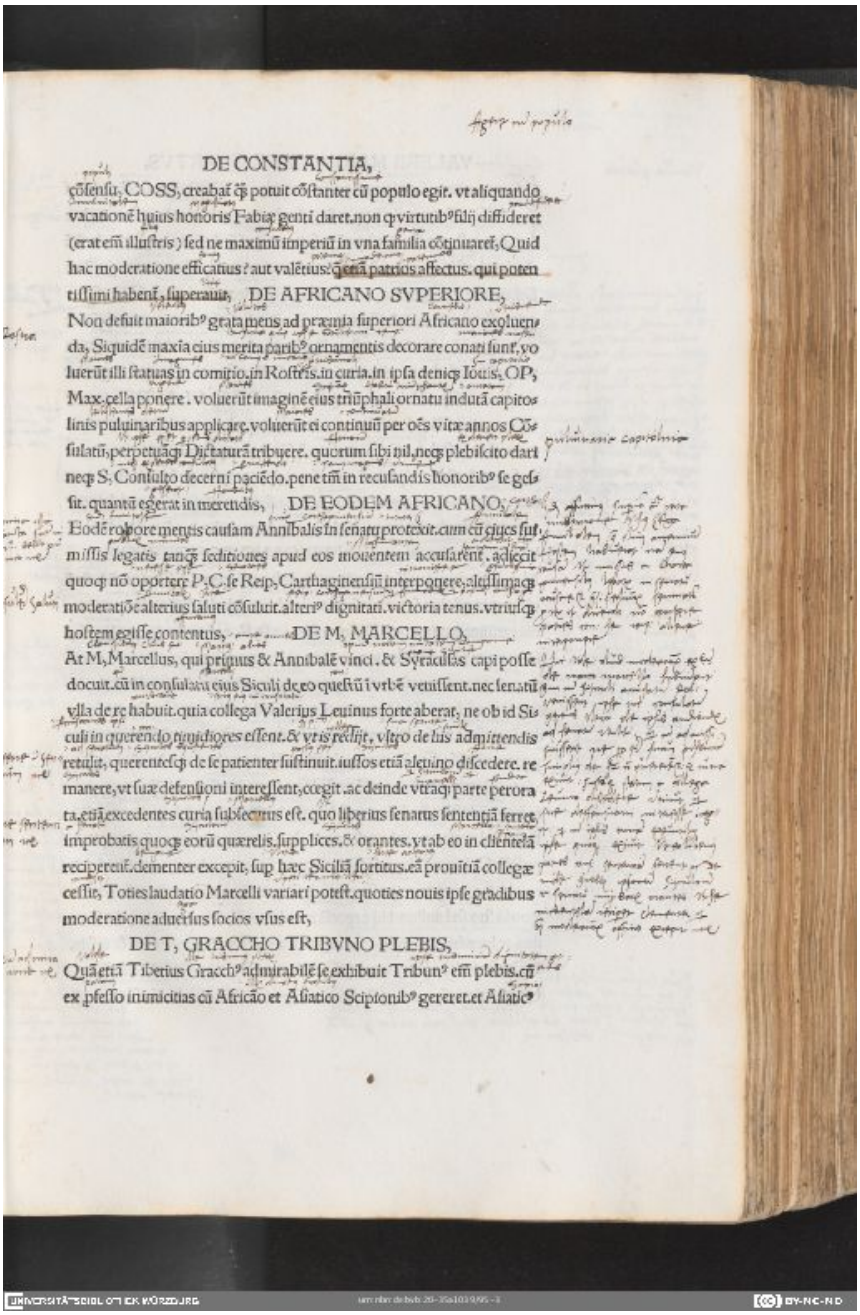

DE CONSTANTIA,

cõsensu, COSS, creabat q̃ potuit cõstanter cũ populo egit. vt aliquando vacationẽ huius honoris Fabiæ genti daret. non q virtutib⁹ filij diffideret (erat eñ illustris) sed ne maximũ imperiũ in vna familia cõtinuaret, Quid hac moderatione efficatius? aut valẽtius? q̃ etiã patrios affectus. qui potentissimi habent, superauit,

DE AFRICANO SVPERIORE,

Non defuit maiorib⁹ grata mens ad præmia superiori Africano exoluenda, Siquidẽ maxia eius merita parib⁹ ornamentis decorare conati sunt, voluerũt illi statuas in comitio. in Rostris. in curia. in ipsa denique Iouis, OP, Max. cella ponere. voluerũt imaginẽ eius triũphali ornatu indutã capitolinis puluinaribus applicare. voluerũt ei continuũ per oẽs vitæ annos Cõsulatũ, perpetuãq; Dictaturã tribuere. quorum sibi nil, neq; plebiscito dari neq; S. Consulto decerni paciẽdo. pene tñ in recusandis honorib⁹ se gessit. quantũ egerat in merendis,

DE EODEM AFRICANO,

Eodẽ robore mentis causam Annibalis in senatu protexit. cum cũ ciues sui missis legatis tanq̃ seditiones apud eos mouentem accusarent. adiecit quoq; nõ oportere P. C. se Reip. Carthaginensiũ interponere, altissimaq; moderatiõe alterius saluti cõsuluit. alteri⁹ dignitati. victoria tenus. vtriusq; hostem egisse contentus,

DE M. MARCELLO,

At M. Marcellus, qui primus & Annibalẽ vinci. & Syracusas capi posse docuit. cũ in consulatu eius Siculi de eo questũ i vrbẽ venissent. nec senatũ vlla de re habuit. quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. & vt is rediit, vltro de his admittendis retulit, querentesq; de se patienter sustinuit. iussos etiã aleuino discedere. remanere, vt suæ defensioni interessent, cœgit. ac deinde vtraq; parte perorata. etiã excedentes curia subsecutus est. quo liberius senatus sententiã ferret. improbatis quoq; eorũ quærelis. supplices. & orantes. vt ab eo in clientelã reciperent. dementer excepit, sup hæc Siciliã sortitus. eã prouitiã collegæ cessit, Toties laudatio Marcelli variari potest. quoties nouis ipse gradibus moderatione aduersus socios vsus est,

DE T. GRACCHO TRIBVNO PLEBIS,

Quã etiã Tiberius Gracch⁹ admirabilẽ se exhibuit Tribun⁹ eñ plebis. cũ ex pfesso inimicitias cũ Africão et Asiatico Scipionib⁹ gereret. et Asiatic⁹

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

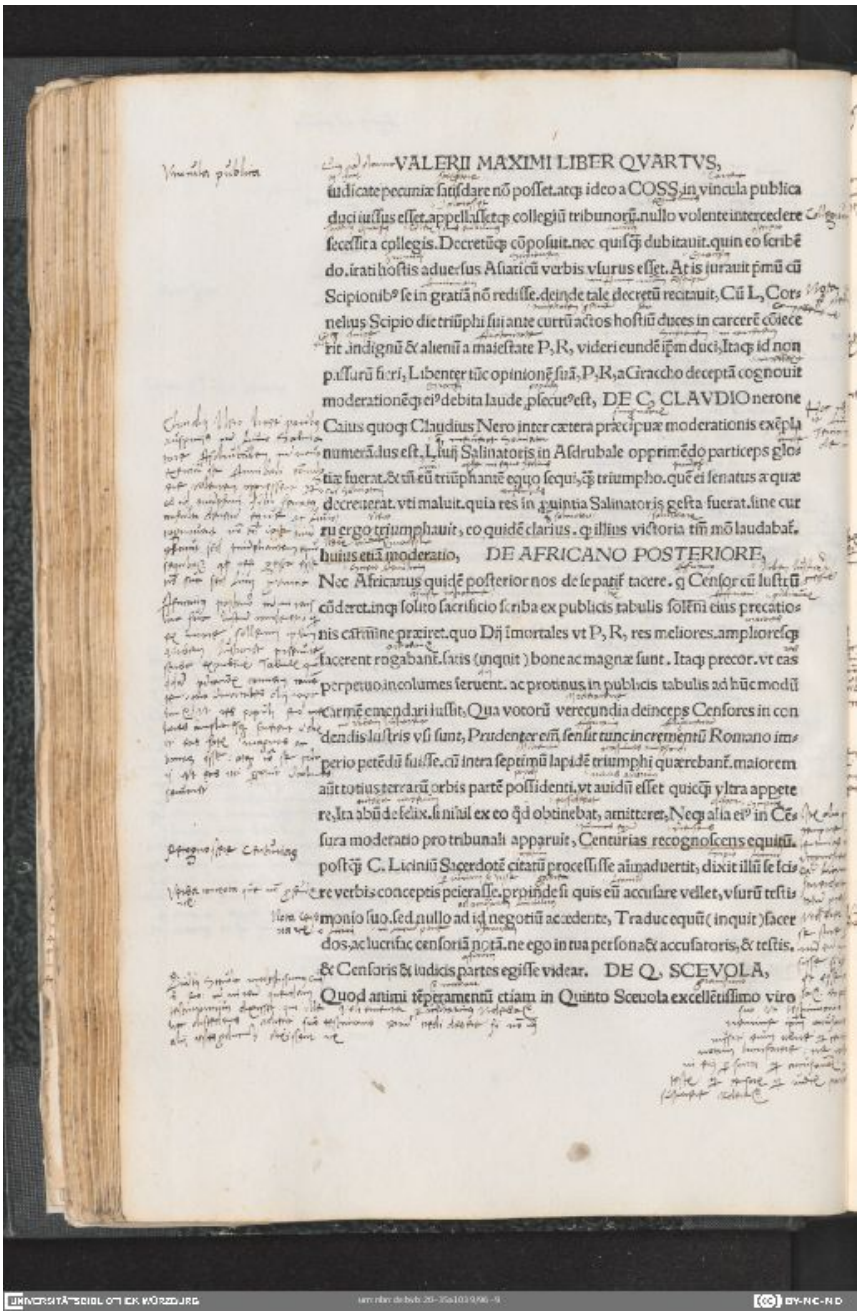

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

iudicate pecuniæ satisdare nō posset, atq; ideo a COSS. in vincula publica duci iussus esset, appellasset eq; collegiū tribunorū. nullo volente intercedere secessit a collegis. Decretūq; cōposuit. nec quisq; dubitauit, quin eo scribē do, irati hostis aduersus Asiaticū verbis vsurus esset. At is iurauit pmū cū Scipionib⁹ se in gratiā nō rediisse. deinde tale decretū recitauit. Cū L. Cornelius Scipio die triūphi sui ante curtū actos hostiū duces in carcerē cōiecerit, indignū & alienū a maiestate P. R. videri eundē ipm duci. Itaq; id non passurū fieri, Libenter tūc opinionē suā, P. R. a Siraccho deceptā cognouit moderationēq; ei⁹ debita laude plecut⁹ est. DE C. CLAVDIO nerone

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipuæ moderationis exēpla numerā dus est. L. Iuij Salinatoris in Asdrubale opprimēdo particeps gloriæ fuerat. & cū eū triūphantē equo sequi, eq; triumpho. quē ei senatus a quæ decreterat. vti maluit. quia res in quintia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit, eo quidē clarius. q; illius victoria tm̄ mō laudabat. huius etiā moderatio. DE AFRICANO POSTERIORE.

Nec Africanus quidē posterior nos de le patif tacere. q Censor cū lustrū cōderet. incp̄ soluto sacrificio scriba ex publicis tabulis solēni eius precationis carmine præiret. quo Dij immortales vt P. R. res meliores. ampliores q; facerent rogabant. satis (inquit) bone ac magnæ sunt. Itaq; precor. vt eas perpetuo incolumes seruent. ac protinus in publicis tabulis ad hūc modū carmē emendari iussit. Qua votorū verecundia deinceps Censores in condendis lustris vsi sunt. Prudenter eīm sensit tunc incrementū Romano imperio petēdū fuisse. cū intra septimū lapidē triumphi quærebant. maiorem aūt totius terrarū orbis partē possidenti. vt auidū esset quicq; vltra appetere. Ita abūde felix. si nihil ex eo q̄d obtinebat, amitteret. Neq; alia ei⁹ in Cēsura moderatio pro tribunali apparuit, Centurias recognoscens equitū. post q; C. Licinū Sacerdotē citatū processisse animaduertit, dixit illū se scire verbis conceptis peieraſſe. propīde si quis eū accusare vellet, vsurū testimonio suo. sed nullo ad id negotiū accedente, Traduc equū (inquit) facerdos. ac lucrifac censorīā notā. ne ego in tua persona & accusatoris, & testis, & Censoris & iudicis partes egisse videar. DE Q. SCEVOLA.

Quod animi tēperamentū etiam in Quinto Scevola excellētissimo viro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

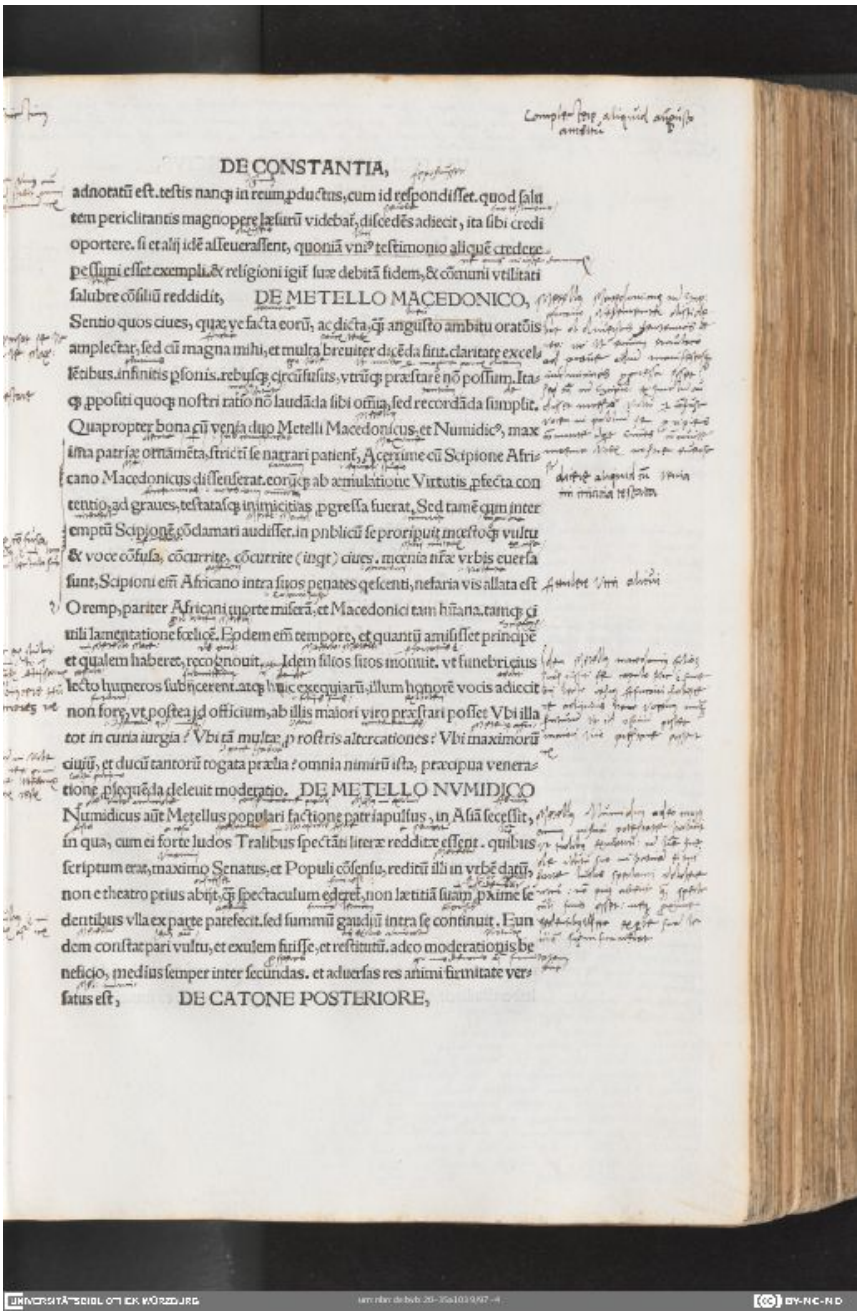

adnotatū est. testis nanq; in reum ꝓductus, cum id respondisset. quod salutem periclitantis magnopere læsurū videbat, discedēs adiecit, ita sibi credi oportere. si et alij idē asseuerassent, quoniā vni⁹ testimonio aliquē credere pessimi esset exempli. & religioni igit suæ debitā fidem, & cōmuni vtilitati salubre cōsiliū reddidit,

DE METELLO MACEDONICO,

Sentio quos ciues, quæ ve facta eorū, ac dicta, q̄ angusto ambitu oratōis amplectar, sed cū magna mihi, et multa breuiter dicēda sint. claritate excellētibus. infinitis ꝑsonis. rebusq; circūfusus, vtrūq; præstare nō possum. Itaq; ꝓpositi quoq; nostri ratio nō laudāda sibi omnia, sed recordāda simplit. Quapropter bona cū venia duo Metelli Macedonicus, et Numidic⁹, maxima patriæ ornamēta, strictī se narrari patient, Acerrime cū Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorūq; ab æmulatione Virtutis ꝑfecta contentio, ad graues, testatasq; inimicitias ꝓgressa fuerat, Sed tamē cum interemptū Scipionē, cōclamari audisset. in pnblicū se proripuit mœstoq; vultu & voce cōfusa, cōcurrite, cōcurrite (inqt) ciues. mœnia nr̄æ vrbis euersa sunt, Scipioni em̄ Africano intra suos penates qescenti, nefaria vis allata est O remp, pariter Africani morte miserā, et Macedonici tam hūana. tamq; ciuili lamentatione fœlicē. Eodem em̄ tempore, et quantū amisisset principē et qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit. vt funebri eius lecto humeros subijcerent. atq; huic exequiarū, illum honorē vocis adiecit non fore, vt postea id officium, ab illis maiori viro præstari posset Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tā multæ ꝓ rostris altercationes? Vbi maximorū ciuiū, et ducū tantorū rogata prælia? omnia nimirū ista, præcipua veneratione ꝑsequēda deleuit moderatio.

DE METELLO NVMIDICO

Numidicus aūt Metellus populari factione patriapulsus, in Asiā secessit, in qua, cum ei forte ludos Tralibus spectāti literæ redditæ essent. quibus scriptum erat, maximo Senatus, et Populi cōsensu, reditū illi in vrbē datū, non e theatro prius abijt, q̄ spectaculum ederet, non lætitiā suam ꝓxime sedentibus vlla ex parte patefecit. sed summū gaudiū intra se continuit. Eundem constat pari vultu, et exulem fuisse, et restitutū. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas. et aduersas res animi firmitate versatus est,

DE CATONE POSTERIORE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

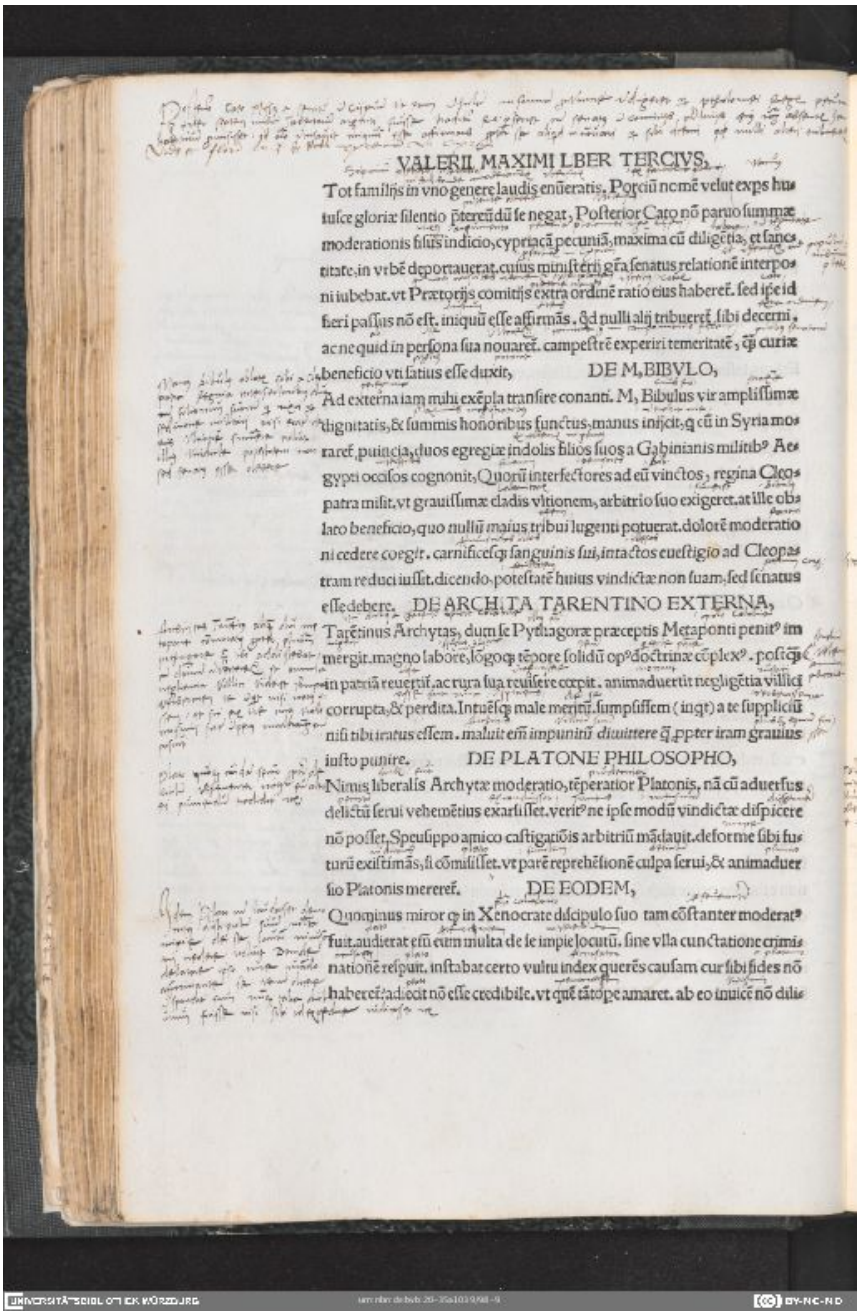

VALERII MAXIMI LBER TERCIVS,

Tot familijs in vno genere laudis enũeratis. Porciũ nomẽ velut exps huiusce gloriæ silentio ꝑtereũdũ se negat, Posterior Cato nõ paruo summæ moderationis fisus indicio, cypriacã pecuniã, maxima cũ diligẽtia, et sanctitate, in vrbẽ deportauerat. cuius ministerij gr̃a senatus relationẽ interponi iubebat. vt Prætorijs comitijs extra ordinẽ ratio eius haberet. sed ipse id fieri passus nõ est. iniquũ esse affirmãs. q̃d nulli alij tribueret sibi decerni, ac ne quid in persona sua nouaret. campestrẽ experiri temeritatẽ, q̃ curiæ beneficio vti satius esse duxit,

DE M, BIBVLO,

Ad externa iam mihi exẽpla transire conanti. M, Bibulus vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit, q cũ in Syria moraret, puincia, duos egregiæ indolis filios suos a Gabinianis militib⁹ Aegypti occisos cognouit, Quorũ interfectores ad eũ vinctos, regina Cleopatra misit. vt grauissimæ cladis vltionem, arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullũ maius tribui lugenti potuerat. dolorẽ moderationi cedere coegit. carnificesq; sanguinis sui, intactos euestigio ad Cleopatram reduci iussit. dicendo, potestatẽ huius vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

DE ARCHITA TARENTINO EXTERNA,

Tarẽtinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penit⁹ immergit. magno labore, lõgoq; tẽpore solidũ op⁹ doctrinæ cõplex⁹. postq̃ in patriã reuertit. ac rura sua reuisere cœpit. animaduertit negligẽtia villici corrupta, & perdita. Intuẽsq; male meritũ. sumpsissem (inqt) a te suppliciũ nisi tibi iratus essem. maluit eñ impunitũ diuittere q̃ ꝓpter iram grauius iusto punire.

DE PLATONE PHILOSOPHO,

Nimis liberalis Archytæ moderatio, tẽperatior Platonis, nã cũ aduersus delictũ serui vehemẽtius exarsisset. verit⁹ ne ipse modũ vindictæ dispicere nõ posset, Speusippo amico castigatiõis arbitriũ mãdauit. deforme sibi futurũ existimãs, si cõmisisset. vt parẽ reprehẽsionẽ culpa serui, & animaduersio Platonis mereret.

DE EODEM,

Quominus miror q̃ in Xenocrate discipulo suo tam cõstanter moderat⁹ fuit. audierat eñ eum multa de se impie locutũ. sine vlla cunctatione criminationẽ respuit. instabat certo vultu index querẽs causam cur sibi fides nõ haberet? adiecit nõ esse credibile. vt quẽ tãtope amaret. ab eo inuicẽ nõ dili-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

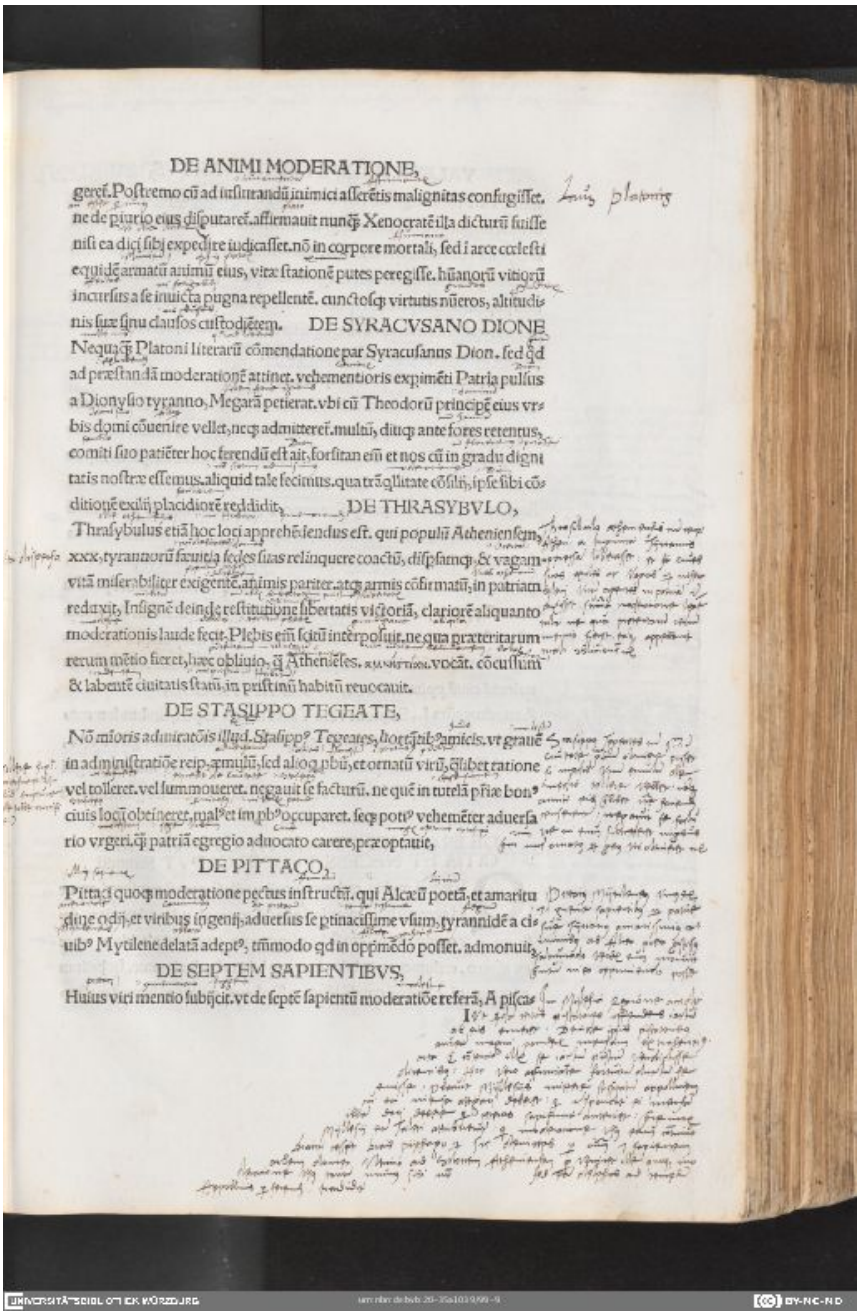

DE ANIMI MODERATIONE,

gere. Postremo cū ad insistrandū inimici asserētis malignitas confugisset, ne de piurio eius disputaret, affirmauit nunq; Xenocratē illa dicturū fuisse nisi ea dici sibi expedire iudicasset. nō in corpore mortali, sed i arce celesti equidē armatū animū eius, vitæ statione putes peregisse. hūanorū vitiorū incursus a se inuicta pugna repellentē. cunctosq; virtutis nūeros, altitudinis suæ ignu clausos custodiētem. DE SYRACVSANO DIONE

Nequaq; Platoni literarū cōmendatione par Syracusanus Dion. sed q̄d ad præstandā moderationē attinet, vehementioris experimēti Patria pulsus a Dionysio tyranno, Megarā petierat. vbi cū Theodorū principē eius vrbis domi cōuenire vellet, neq; admitteret. multū, diuq; ante fores retentus, comiti suo patiēter hoc ferendū esse ait. forsitan eīn et nos cū in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. qua trāquillitate cōsili, ipse sibi cōditionē exilij placidiorē reddidit. DE THRASYBVLO,

Thrasybulus etiā hoc loci apprehēsendus est. qui populū Atheniensem xxx. tyrannorū feuitia sedes suas relinquere coactū, dissipatq; & vagam vitā miserabiliter exigentē, animis pariter, atq; armis cōfirmatū, in patriam reduxit. Insignē deinde restitutione libertatis victoriā, clariorē aliquanto moderationis laude fecit. Plebis eīn scitū interposuit, ne qua præteritarum rerum mētio fieret, hāc obliuio. q̄ Atheniēses. ΑΜΝΗΣΤΙΑΝ vocāt. cōcussum & labentē ciuitatis statū in pristinū habitū reuocauit.

DE STASIPPO TEGEATE,

Nō minoris admiratiōis illud. Stasipp? Tegeates, hortatib? amicis. vt grauē in administratiōe reip. æmulū, sed alioq; pbū, et ornatū virū, ēlibet ratione vel tolleret. vel summoueret. negauit se facturū. ne quē in tutelā pūæ bon? ciuis locū obtineret, rual? et im pb? occuparet. seq; pot? vehemēter aduersario vrgeri. q̄ patriā egregio aduocato carere, præoptauit,

DE PITTACO,

Pittaci quoq; moderatione pectus instructū. qui Alcæū potā, et amaritudine odij, et viribus ingenij, aduersus se ptinacissime vsum, tyrannidē a ciuib? Mytilene delatā adept?, tūmodo qd in optimēdo posset, admonuit,

DE SEPTEM SAPIENTIBVS,

Huius viri mentio subijcit. vt de septē sapientū moderatiōe referā, A piscis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rlbr.de.beh.20-35a1031/999-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

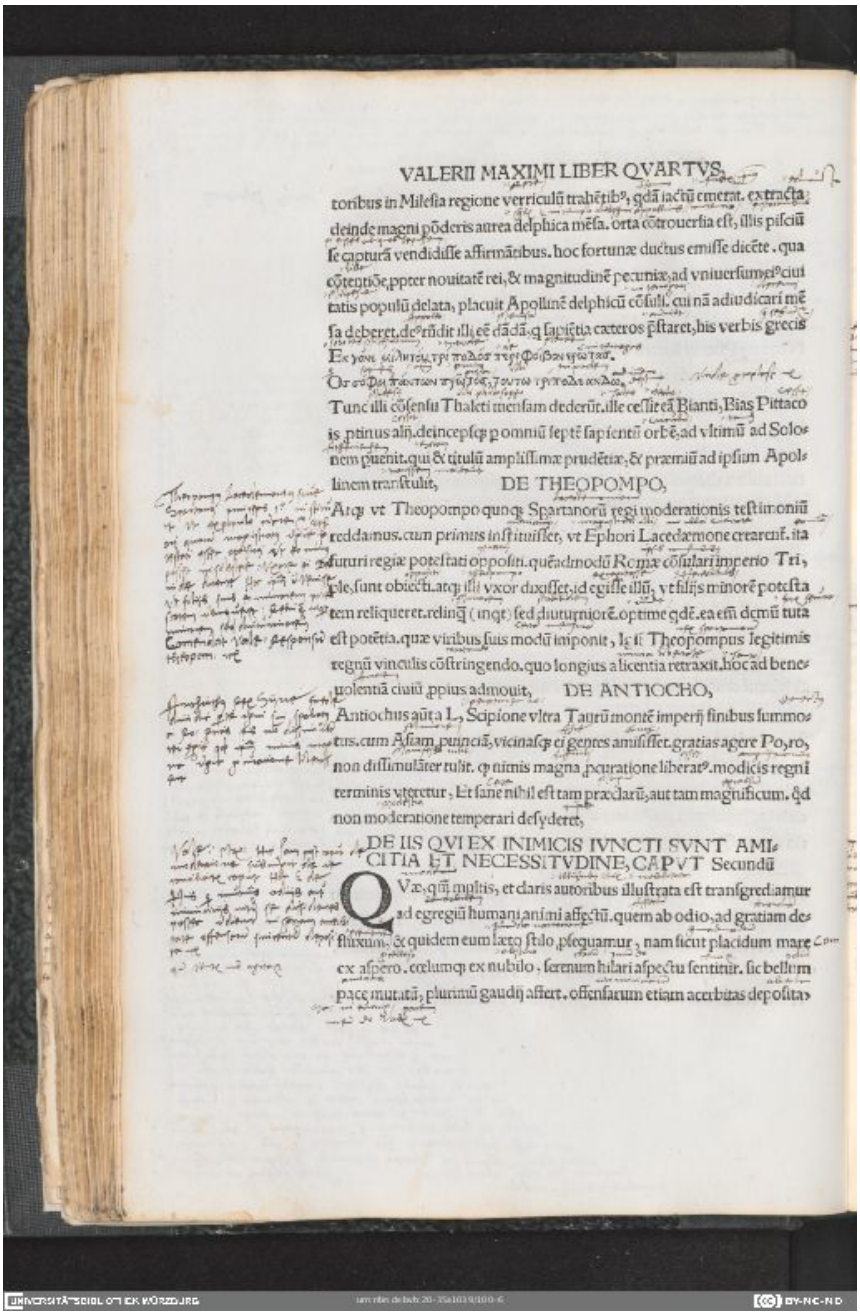

toribus in Milesia regione verriculū trahētib⁹, qđā iactū emerat. extracta deinde magni pōderis aurea delphica mēsa. orta cōtrouersia est, illis piscīū se capturā vendidisse affirmātibus. hoc fortunæ ductus emisse dicēte. qua cōtentiōe, ppter nouitatē rei, & magnitudinē pecuniæ, ad vniuersum ciuitatis populū delata, placuit Apollinē delphicū cōsuli. cui nā adiudicari mēsa deberet. de⁹ rūdit illi, eē dādā. q sapiētia cæteros ēstaret, his verbis græcis

Ἐκ γάνε κλεινοτάτη πάντος τριπόδων ἐγώτατος.
Ὃν σοφίη πάντων πυθέσθαι, τοῦτο γὰρ ἐστὶ γέρας ἀνδρός.

Tunc illi cōsensu Thaleti mensam dederūt. ille cessit eā Bianti, Bias Pittaco is ptinus alij. deinceps q̄ p omniū septē sapientū orbē, ad vltimū ad Solonem puenit. qui & titulū amplissimæ prudētiæ, & præmiū ad ipsum Apollinem transtulit.

DE THEOPOMPO.

Atq; vt Theopompo quinq; Spartanorū regi moderationis testimoniū reddamus. cum primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentē. ita futuri regiæ potestati oppolit. quēadmodū Romæ cōsulari imperio Tribunitia potestas obiecta. atq; illi vxor dixisset. id egisse illū, vt filijs minorē potestatem relinqueret. relinq̄ (inq;) sed diuturniorē. optime q̄dē. ea em̄ demū tuta est potētia. quæ viribus suis modū imponit, lq; ti. Theopompus legitimis regnū vinculis cōstringendo. quo longius a licentia retraxit. hoc ad benevolentiā ciuiū ppius admouit.

DE ANTIOCHO.

Antiochus aūt a L. Scipione vltra Taurū montē imperij finibus summotus. cum Asiam, prouinciā, vicinasq; ei gentes amisisset. gratias agere Populo Romano non dissimulārer tulit. q̄ nimis magna pacis cōditione liberat⁹. modicis regni terminis vteretur. Et sane nihil est tam præclarū, aut tam magnificum. q̄d non moderatione temperari desyderet.

DE IIS QVI EX INIMICIS IVNCTI SVNT AMICITIA ET NECESSITVDINE. CAPVT Secundū

QVæ. q̄m multis, et claris autoribus illustrata est transgrediamur ad egregiū humani animi affectū. quem ab odio. ad gratiam desiuxim⁹. & quidem eum læto stilo, pleq̄amur. nam sicut placidum mare ex aspero. cœlumq; ex nubilo. serenum hilari aspectu sentitur. sic bellum pace mutatā, plurimū gaudij affert. offensarum etiam acerbitas depositæ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/100-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

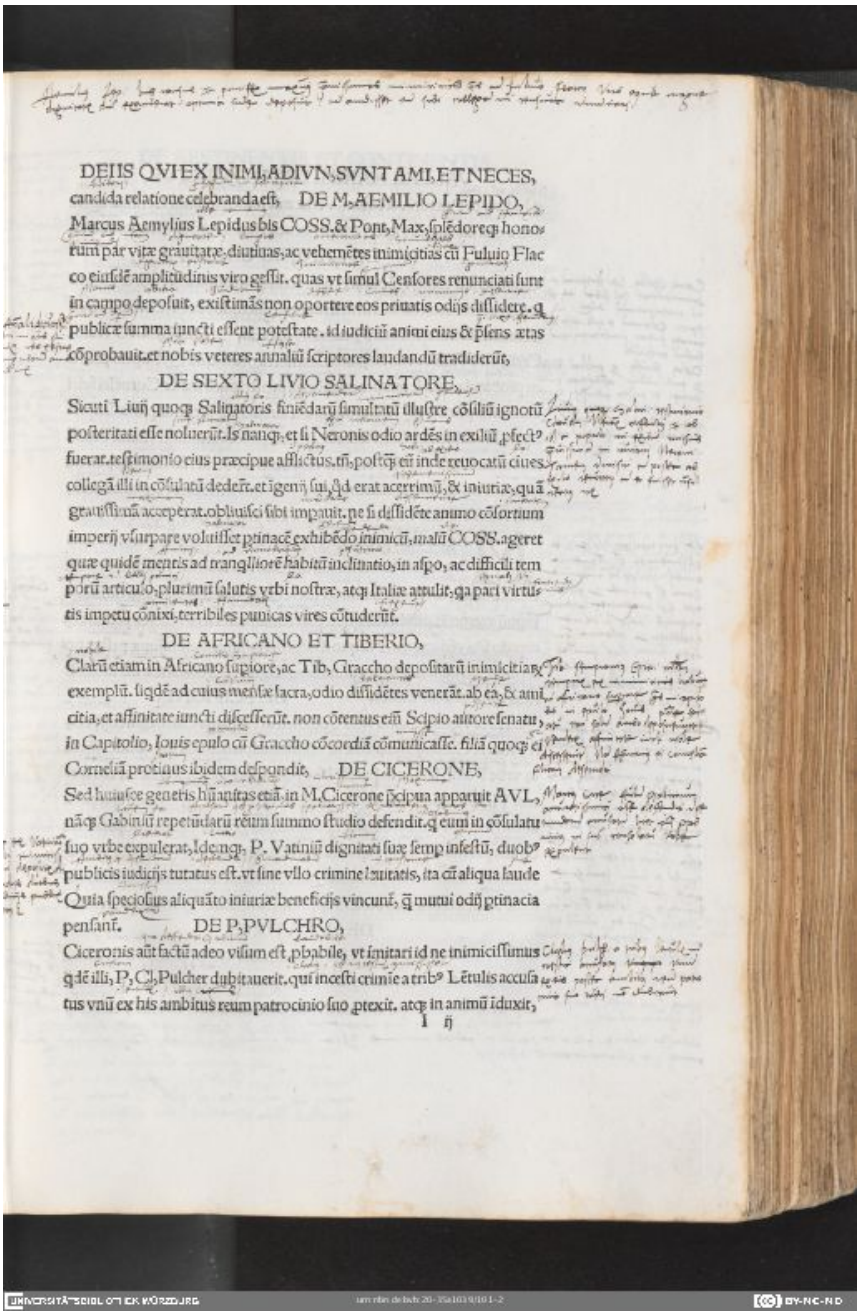

DEIIS QVI EX INIMI, ADIVN, SVNT AMI, ET NECES,
candida relatione celebranda est, DE M, AEMILIO LEPIDO,
Marcus Aemylius Lepidus bis COSS. & Pont, Max, splēdoreq; honorum par vitæ grauitatæ, diutiuas, ac vehemētes inimicitias cū Fuluio Flacco eiusdē amplitudinis viro gessit. quas vt simul Censores renunciati sunt in campo deposuit, existimās non oportere eos priuatis odijs dissidere. q publicæ summa iuncti essent potestate. id iudiciū animi eius & p̄sens ætas cōprobauit. et nobis veteres annaliū scriptores laudandū tradiderūt,

DE SEXTO LIVIO SALINATORE,

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiēdarū simultatū illustre cōsiliū ignotū posteritati esse noluerūt. Is nanq;, et si Neronis odio ardēs in exiliū ꝓfect⁹ fuerat. testimonio eius præcipue afflictus. tñ, postq̄ eū inde reuocatū ciues collegā illi in cōsulatū dederūt. et īgenij sui, q̄d erat acerrimū, & iniuriæ, quā grauissimā acceperat. obliuisci sibi impauit. ne si dissidēte animo cōsortium imperij vsurpare voluisset ꝑtinacē exhibēdo inimicū, malū COSS. ageret quæ quidē mentis ad tranqlliorē habitū inclinatio, in aspo, ac difficili temporū articulo, plurimū salutis vrbi nostræ, atq; Italiæ attulit, q̄a pari virtutis impetu cōnixi, terribiles punicas vires cōtuderūt.

DE AFRICANO ET TIBERIO,

Clarū etiam in Africano supiore, ac Tib, Graccho depositarū inimicitiarū exemplū. siqdē ad cuius mensæ sacra, odio dissidētes venerāt. ab ea, & amicitia, et affinitate iuncti discesserūt. non cōtentus eiū Scipio autore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cū Graccho cōcordiā cōmunicasse. filiā quoq; ei Corneliā protinus ibidem despondit, DE CICERONE,

Sed huiusce generis hūanitas etiā in M. Cicerone p̄cipua apparuit AVL, nāq; Gabiniū repetūdarū rēum summo studio defendit. q eum in cōsulatu suo vrbe expulerat, Idemq;, P. Vatiniū dignitati suæ semp infestū, duob⁹ publicis iudicijs tutatus est. vt sine vllo crimine lauitatis, ita cū aliqua laude Quia speciosius aliquāto iniuriæ beneficijs vincunt, q̄ mutui odij ꝑtinacia pensant. DE P, PVLCHRO,

Ciceronis aūt factū adeo visum est ꝓbabile, vt imitari id ne inimicissimus q̄dē illi, P, Cl, Pulcher dubitauerit. qui incesti crimīe a trib⁹ Lētulis accusatus vnū ex his ambitus reum patrocinio suo ꝓtexit. atq; in animū iduxit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/10 1-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

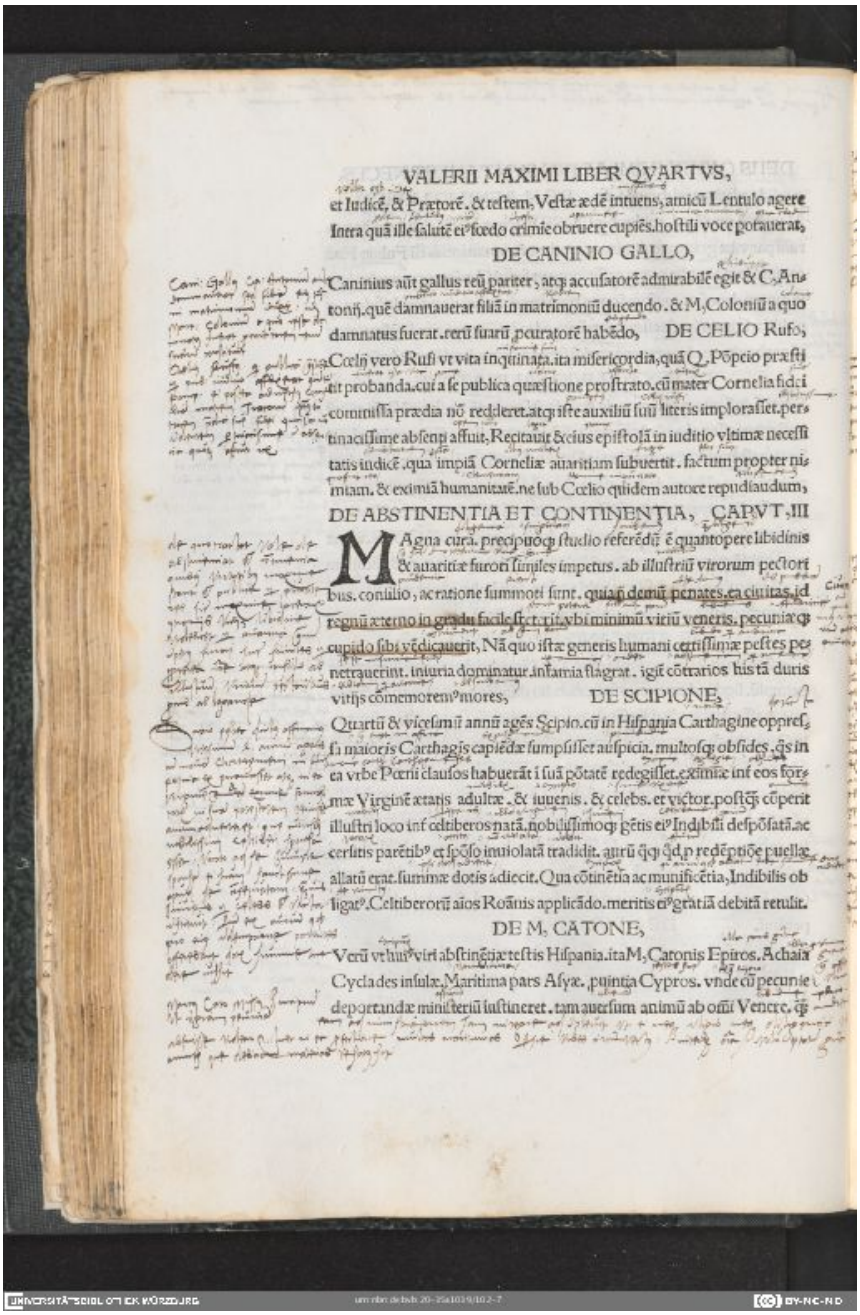

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

et Iudicē, & Prætorē. & testem, Vestæ ædē intuens, amicū Lentulo agere Intra quā ille salutē eiꝰ fœdo crimīe obruere cupiēs. hostili voce potauerat,

DE CANINIO GALLO,

Caninius aūt gallus reū pariter, atq; accusatorē admirabilē egit & C. Antonij. quē damnauerat filiā in matrimoniū ducendo. & M. Coloniū a quo damnatus fuerat. rerū suarū ꝓcuratorē habēdo,

DE CELIO Rufo,

Cœlij vero Rufi vt vita inquinata. ita misericordia, quā Q. Pōpeio præstitit probanda. cui a se publica quæstione prostrato. cū mater Cornelia fidei commissa prædia nō redderet. atq; iste auxiliū suū literis implorasset. pertinacissime absenti affuit. Recitauit & eius epistolā in iuditio vltimæ necessitatis indicē. qua impiā Corneliæ auaritiam subuertit. factum propter nimiam. & eximiā humanitatē. ne sub Cœlio quidem autore repudiandum,

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA, CAPVT. III

Magna cura. precipuoq; studio referēdū ē quantopere libidinis & auaritiæ furori similes impetus. ab illustriū virorum pectoribus. consilio, ac ratione summoti sunt. quia ꝗ demū penates. ea ciuitas. id regnū æterno in gradu facile steterit. vbi minimū viriū veneris. pecuniæq; cupido sibi vēdicauerit, Nā quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint. iniuria dominatur. infamia flagrat. igit cōtrarios his tā duris vitijs cōmemoremꝰ mores,

DE SCIPIONE,

Quartū & vicesimū annū agēs Scipio. cū in Hispania Carthagine oppressa maioris Carthagis capiēdæ sumpsisset auspicia. multosq; obsides. q̄s in ea vrbe Pœni clausos habuerāt i suā pōtatē redegisset. eximiæ inf eos formæ Virginē ætatis adultæ. & iuuenis. & celebs. et victor. postq̄ cōperit illustri loco inf celtiberos natā. nobilissimoq; gētis eiꝰ Indibili despōsatā. ac cersitis parētibꝰ et spōso inuiolatā tradidit. aurū q̄q; q̄d ꝑ redēptiōe puellæ allatū erat. summæ dotis adiecit. Qua cōtinētia ac munificētia, Indibilis obligatꝰ. Celtiberorū aīos Roānis applicādo. meritis eiꝰ gratiā debitā retulit.

DE M. CATONE,

Verū vt huiꝰ viri abstinētiæ testis Hispania. ita M. Catonis Epiros. Achaia Cyclades insulæ. Maritima pars Asyæ. ꝓuintia Cypros. vnde cū pecunie deportandæ ministeriū iustineret. tam auersum animū ab omī Venere. q̄

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-25a1019/102-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

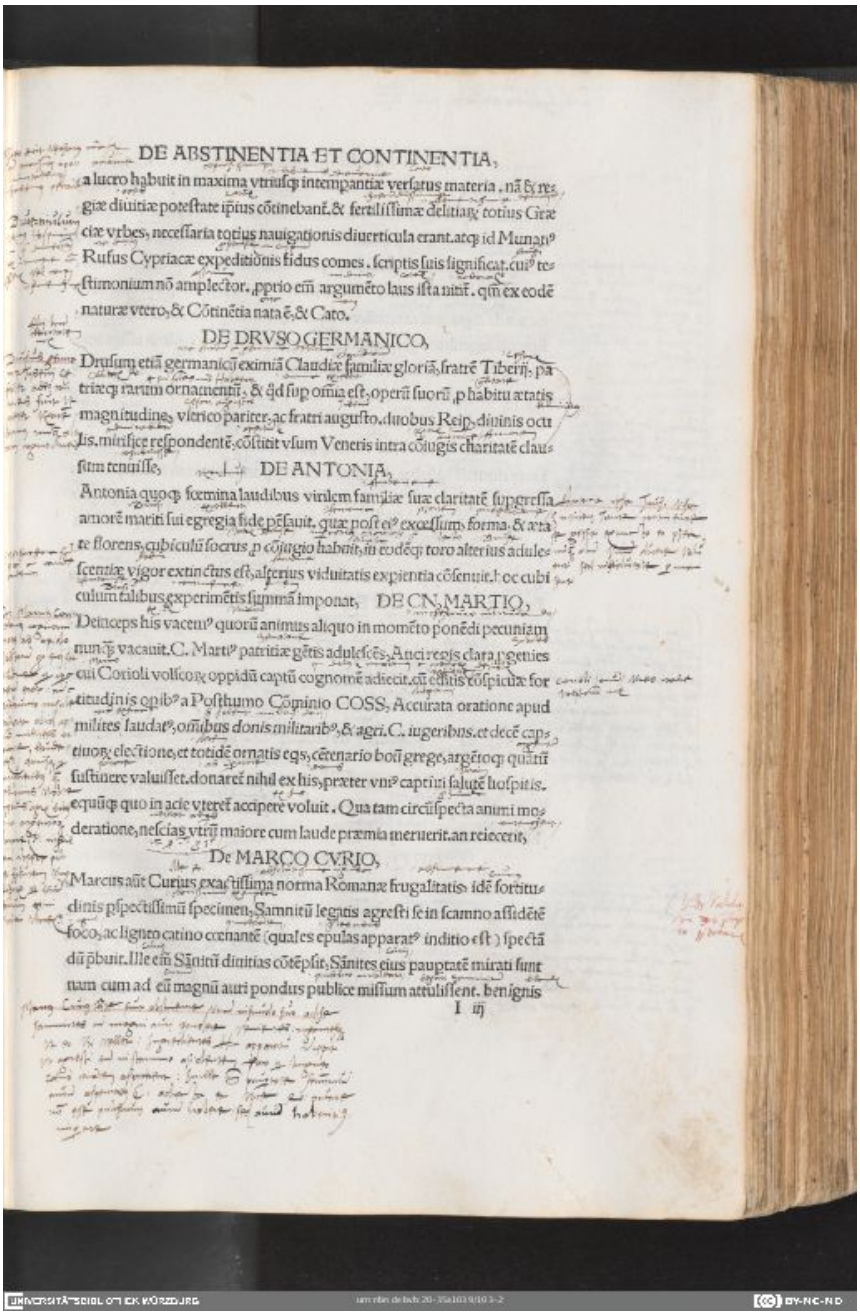

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA,

a lucro habuit in maxima vtriusq; intempantiæ versatus materia. nã & regiæ diuitiæ potestate ipius cõtinebant. & fertilissimæ delitiarũ totius Græciæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes. scriptis suis significat. cuius testimonium nõ amplector. ꝓprio eñ argumẽto laus ista nitit. qm̃ ex eodẽ naturæ vtero, & Cõtinẽtia nata ẽ, & Cato.

DE DRVSO GERMANICO,

Drusum etiã germanicũ eximiã Claudiæ familiæ gloriã, fratrẽ Tiberij, patriæq; rarum ornamentũ, & q̃d sup omnia est, operũ suorũ ꝓ habitu ætatis magnitudine, vterico pariter, ac fratri augusto. duobus Reip. diuinis oculis. mirifice respondentẽ, cõstitit vsum Veneris intra cõiugis charitatẽ clausum tenuisse,

DE ANTONIA,

Antonia quoq; fœmina laudibus virilem familiæ suæ claritatẽ supgressa amorẽ mariti sui egregia fide pẽsauit. quæ post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculũ socrus ꝓ cõiugio habuit, in eodẽq; toro alterius adulescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis expientia cõsenuit. hoc cubiculum talibus experimẽtis summã imponat,

DE CN. MARTIO,

Deinceps his vacemus quorũ animus aliquo in momẽto ponẽdi pecuniam nunq̃ vacauit. C. Martius patritiæ gẽtis adulescẽs, Anci regis clara ꝓgenies cui Corioli vosicorũ oppidũ captũ cognomẽ adiecit. cũ editis cõspicuæ fortitudinis opibus a Posthumo Cõminio COSS, Accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri. C. iugeribus. et decẽ captiuorũ electione, et totidẽ ornatis eqs, cẽtenario boũ grege, argẽtoq; quãtũ sustinere valuisset. donaret nihil ex his, præter vnius captiui salutẽ hospitis. equũq; quo in acie vteret accipere voluit. Qua tam circũspecta animi moderatione, nescias vtrũ maiore cum laude præmia meruerit. an reiecerit,

De MARCO CVRIO,

Marcus aũt Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idẽ fortitudinis ꝑspectissimũ specimen, Samnitũ legatis agresti se in scamno assidẽtẽ foco, ac ligneo catino cœnantẽ (quales epulas apparatus inditio est) spectãdũ ꝑbuit. Ille eñ Sãnitũ diuitias cõtẽpsit, Sãnites eius pauptatẽ mirati sunt nam cum ad eũ magnũ auri pondus publice missum attulissent. benignis

I iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/10 3-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

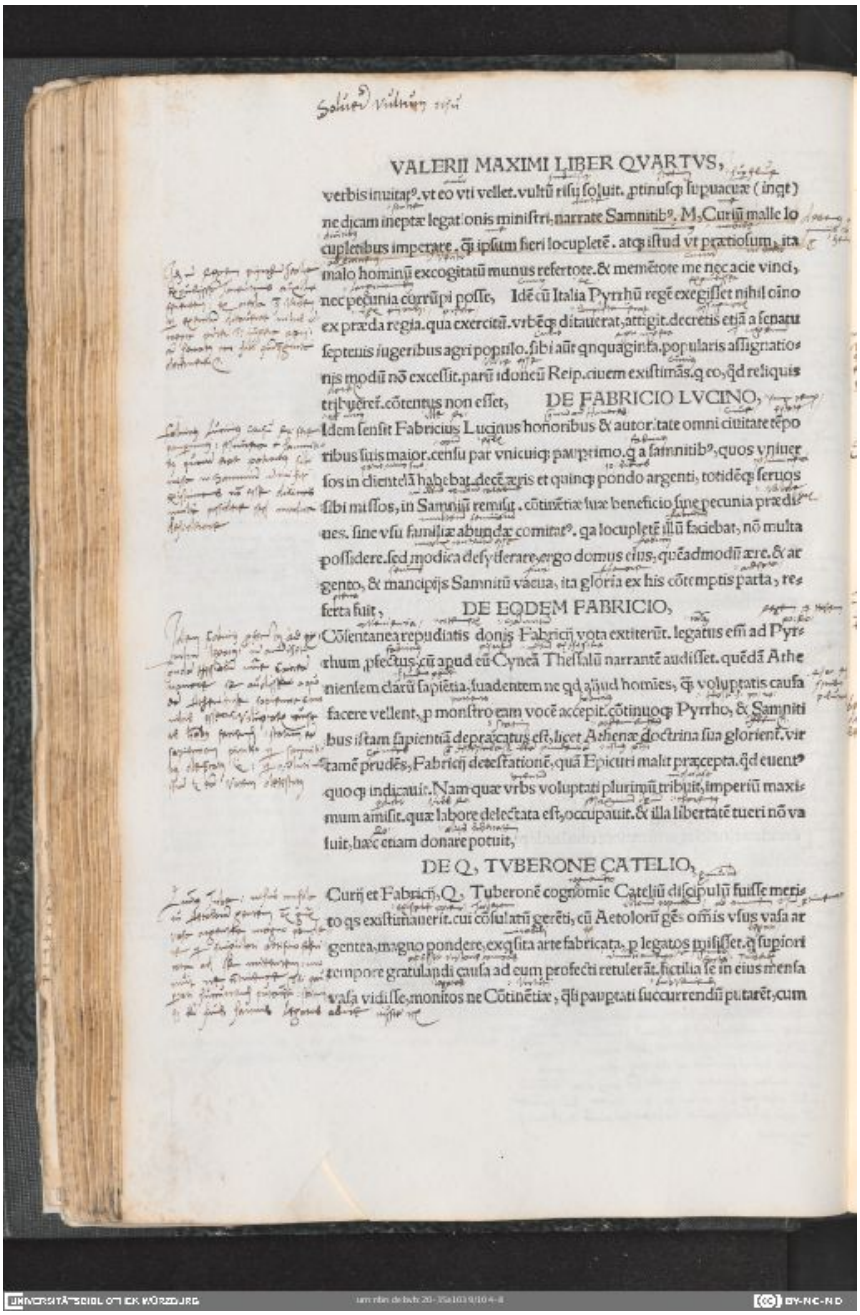

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

verbis inuitat⁹. vt eo vti vellet. vultũ risu soluit. ꝓtinusq; supuacuæ (inqt) ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitib⁹. M, Curiũ malle locupletibus imperare. q̃ ipsum fieri locupletẽ. atq; istud vt prætiosum, ita malo hominũ excogitatũ munus refertote. & memẽtote me nec acie vinci, nec pecunia corrũpi posse, Idẽ cũ Italia Pyrrhũ regẽ exegisset nihil oĩno ex præda regia. qua exercitũ. vrbẽq; ditauerat, attigit. decretis etiã a senatu septenis iugeribus agri populo. sibi aũt qnquaginta. popularis assignationis modũ nõ excessit. parũ idoneũ Reip. ciuem existimãs. q eo, q̃d reliquis tribueret. cõtentus non esset,

DE FABRICIO LVCINO,

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus & autoritate omni ciuitate tẽporibus suis maior. censu par vnicuiq; pauꝑrimo. q a samnitib⁹, quos vniuersos in clientelã habebat. decẽ æris et quinq; pondo argenti, totidẽq; seruos sibi missos, in Samniũ remisit. cõtinẽtiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues. sine vsu familiæ abundæ comitat⁹. qa locupletẽ illũ faciebat, nõ multa possidere. sed modica desyderare, ergo domus eius, quẽadmodũ ære. & argento, & mancipijs Samnitũ vacua, ita gloria ex his cõtemptis parta, referta fuit,

DE EODEM FABRICIO,

Cõsentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterũt. legatus eñ ad Pyrrhum ꝓfectus. cũ apud eũ Cyneã Thessalũ narrantẽ audisset. quẽdã Athenienſem clarũ sapiẽtia. suadentem ne qd aliud homĩes, q̃ voluptatis causa facere vellent, ꝑ monstro eam vocẽ accepit. cõtinuoq; Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiã depræcatus est, licet Athenæ doctrina sua glorient. vir tamẽ prudẽs, Fabricij detestationẽ, quã Epicuri malit præcepta. q̃d euent⁹ quoq; indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimũ tribuit, imperiũ maximum amisit. quæ labore delectata est, occupauit. & illa libertatẽ tueri nõ valuit, hæc etiam donare potuit,

DE Q, TVBERONE CATELIO,

Curij et Fabricij, Q, Tuberonẽ cognomĩe Cateliũ discipulũ fuisse merito qs existimauerit. cui cõsulatũ gerẽti, cũ Aetolorũ gẽs omĩs vsus vasa argentea, magno pondere, exqsita arte fabricata, ꝑ legatos misisset. q̃ supiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerãt. fictilia se in eius mensa vasa vidisse, monitos ne Cõtinẽtiæ, q̃si pauꝑtati succurrendũ putarẽt, cum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

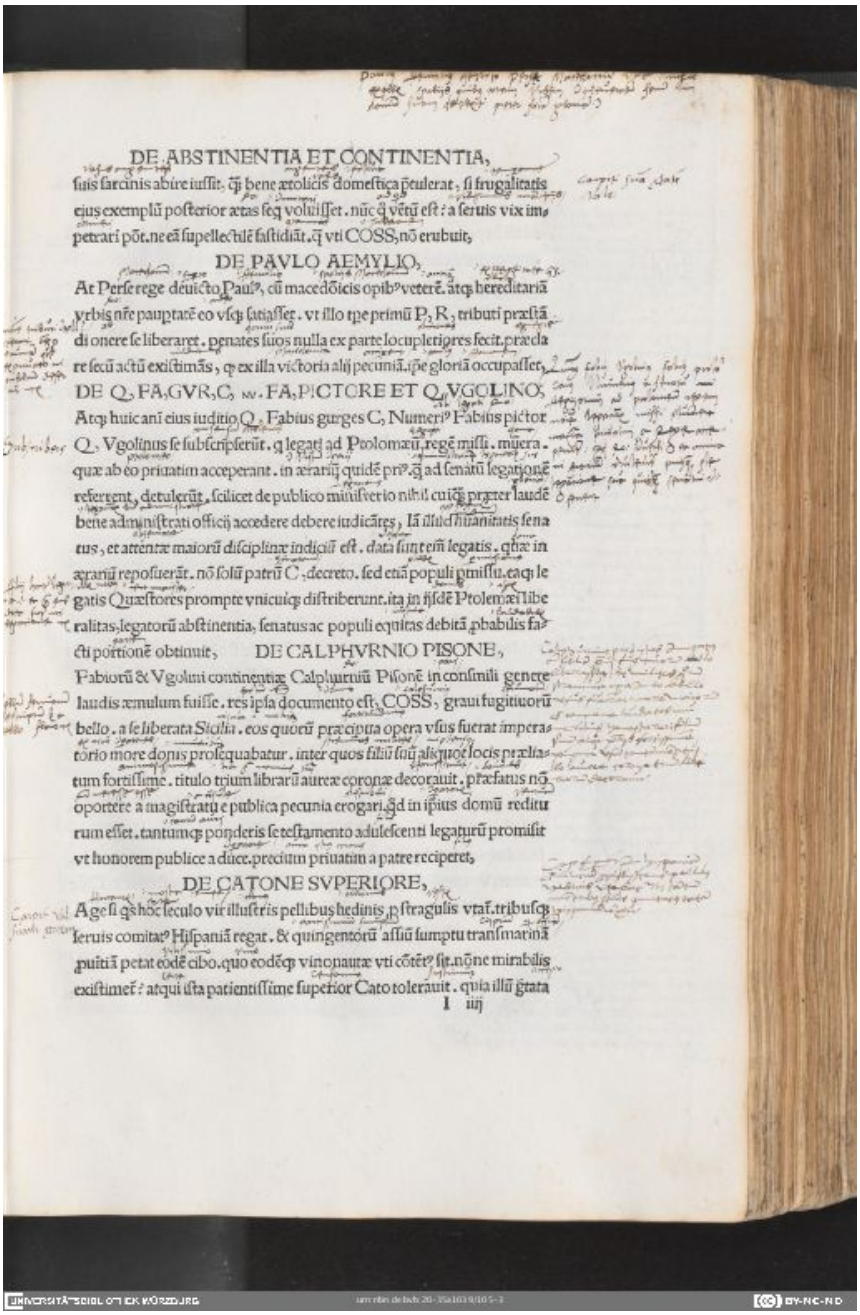

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA,

suis sarcinis abire iussit. q̄ bene ætolicis domestica p̄tulerat, si frugalitatis eius exemplū posterior ætas seq voluisset. nūc q̄ vētū est? a seruis vix impetrari pōt. ne eā supellectilē fastidiāt. q̄ vti COSS, nō erubuit,

DE PAVLO AEMYLIO,

At Perse rege deuicto Paul⁹, cū macedōicis opib⁹ veterē. atq; hereditariā vrbis nr̄e pauptatē eo vsq; satiasset. vt illo tp̄e primū P, R, tributi præstādi onere se liberaret. penates suos nulla ex parte locupletiores fecit. præclare secū actū existimās, q̄ ex illa victoria alij pecuniā. ip̄e gloriā occupasset,

DE Q, FA, GVR, C, NV. FA, PICTORE ET Q, VGOLINO,

Atq; huic anī eius iuditio Q. Fabius gurges C, Numeri⁹ Fabius pictor Q, Vgolinus se subscripserūt. q legati ad Ptolomæū, regē missi. mūera. quæ ab eo priuatim acceperant. in ærariū quidē pri⁹. q̄ ad senatū legationē referrent, detulerūt. scilicet de publico ministerio nihil cuiq̄ præter laudē bene administrati officij accedere debere iudicātes, Iā illud huanitatis senatus, et attentæ maiorū disciplinæ indiciū est. data sunt eīm legatis. quæ in ærariū reposuerāt. nō solū patrū C, decreto. sed etiā populi p̄missu. eaq; legatis Quæstores prompte vnicuiq; distriberunt. ita in ijsdē Ptolemæi liberalitas, legatorū abstinentia, senatus ac populi equitas debitā p̄babilis facti portionē obtinuit,

DE CALPHVRNIO PISONE,

Fabiorū & Vgolini continentiæ Calphurniū Pisonē in consimili genere laudis æmulum fuisse. res ipsa documento est, COSS, graui fugitiuorū bello. a se liberata Sicilia. eos quorū præcipua opera vsus fuerat imperatorio more donis prosequabatur. inter quos filiū suū aliquot locis prælia tum fortissime. titulo trium librarū aureæ coronæ decorauit. præfatus nō oportere a magistratu e publica pecunia erogari. q̄d in ipius domū reditu rum esset. tantumq; ponderis se testamento adulescenti legaturū promisit vt honorem publice a duce. precium priuatim a patre reciperet,

DE CATONE SVPERIORE,

Age si q̄s hoc seculo vir illustris pellibus hedinis p̄ stragulis vtat. tribusq; seruis comitat⁹ Hispaniā regat. & quingentorū assiū sumptu transmarinā p̄uitiā petat eodē cibo. quo eodēq; vino nautæ vti cōtēt⁹ sit. nōne mirabilis existimet? atqui ista patientissime superior Cato tolerauit. quia illū g̃tata

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

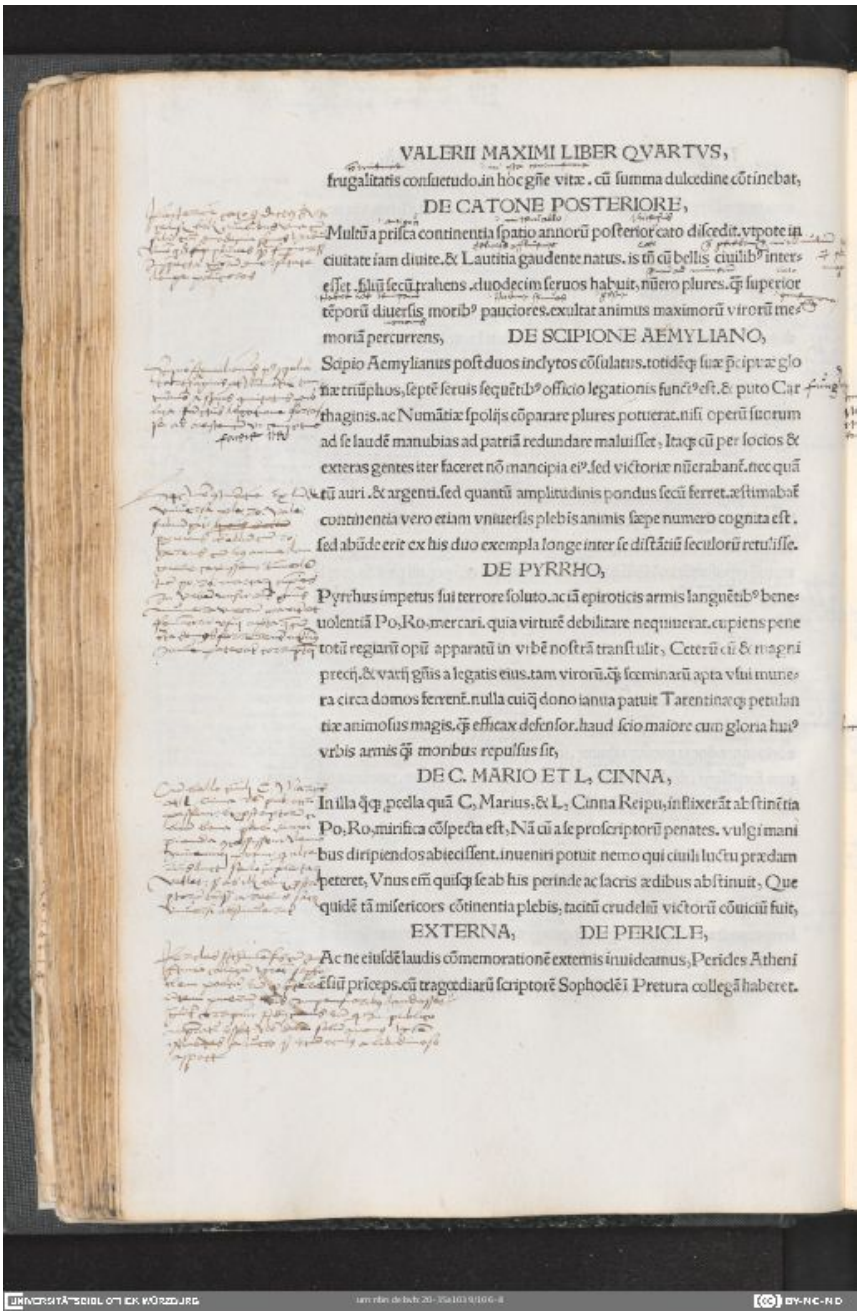

frugalitatis consuetudo.in hoc gñe vitæ. cũ summa dulcedine cõtinebat,

DE CATONE POSTERIORE,

Multũ a prisca continentia spatio annorũ posterior cato discedit.vtpote in ciuitate iam diuite.& Lautitia gaudente natus. is tñ cũ bellis ciuilib⁹ interesset. filiũ secũ trahens .duodecim seruos habuit, nũero plures.q̃ superior tẽporũ diuersis morib⁹ pauciores.exultat animus maximorũ virorũ memoriã percurrens,

DE SCIPIONE AEMYLIANO,

Scipio Aemylianus post duos inclytos cõsulatus.totidẽq; suæ p̃cipuæ glo riæ triũphos,septẽ seruis sequẽtib⁹ officio legationis funct⁹ est.& puto Carthaginis.ac Numãtiæ spolijs cõparare plures potuerat.nisi operũ suorum ad se laudẽ manubias ad patriã redundare maluisset, Itaq; cũ per socios & exteras gentes iter faceret nõ mancipia ei⁹.sed victoriæ nũerabant.nec quãtũ auri .& argenti.sed quantũ amplitudinis pondus secũ ferret.æstimabat continentia vero etiam vniuersis plebis animis sæpe numero cognita est. sed abũde erit ex his duo exempla longe inter se distãtiũ seculorũ retulisse.

DE PYRRHO,

Pyrrhus impetus sui terrore soluto.ac iã epiroticis armis languẽtib⁹ beneuolentiã Po,Ro,mercari. quia virtutẽ debilitare nequiuerat.cupiens pene totũ regiarũ opũ apparatũ in vrbẽ nostrã transtulit, Ceterũ cũ & magni precij.& varij gñis a legatis eius.tam virorũ.q̃ fœminarũ apta vsui munera circa domos ferrent.nulla cuiq̃ dono ianua patuit Tarentinæq; petulantiæ animosus magis.q̃ efficax defensor.haud scio maiore cum gloria hui⁹ vrbis armis q̃ moribus repulsus sit,

DE C. MARIO ET L, CINNA,

In illa q̃q; pcella quã C, Marius,& L, Cinna Reipu,inflixerãt abstinẽtia Po,Ro,mirifica cõspecta est,Nã cũ a se proscriptorũ penates. vulgi manibus diripiendos abiecissent.inueniri potuit nemo qui ciuili luctu prædam peteret, Vnus em̃ quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit, Que quidẽ tã misericors cõtinentia plebis, tacitũ crudeliũ victorũ cõuiciũ fuit,

EXTERNA, DE PERICLE,

Ac ne eiusdẽ laudis cõmemorationẽ externis inuideamus,Pericles Atheniẽsiũ prĩceps.cũ tragœdiarũ scriptorẽ Sophoclẽi Pretura collegã haberet.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

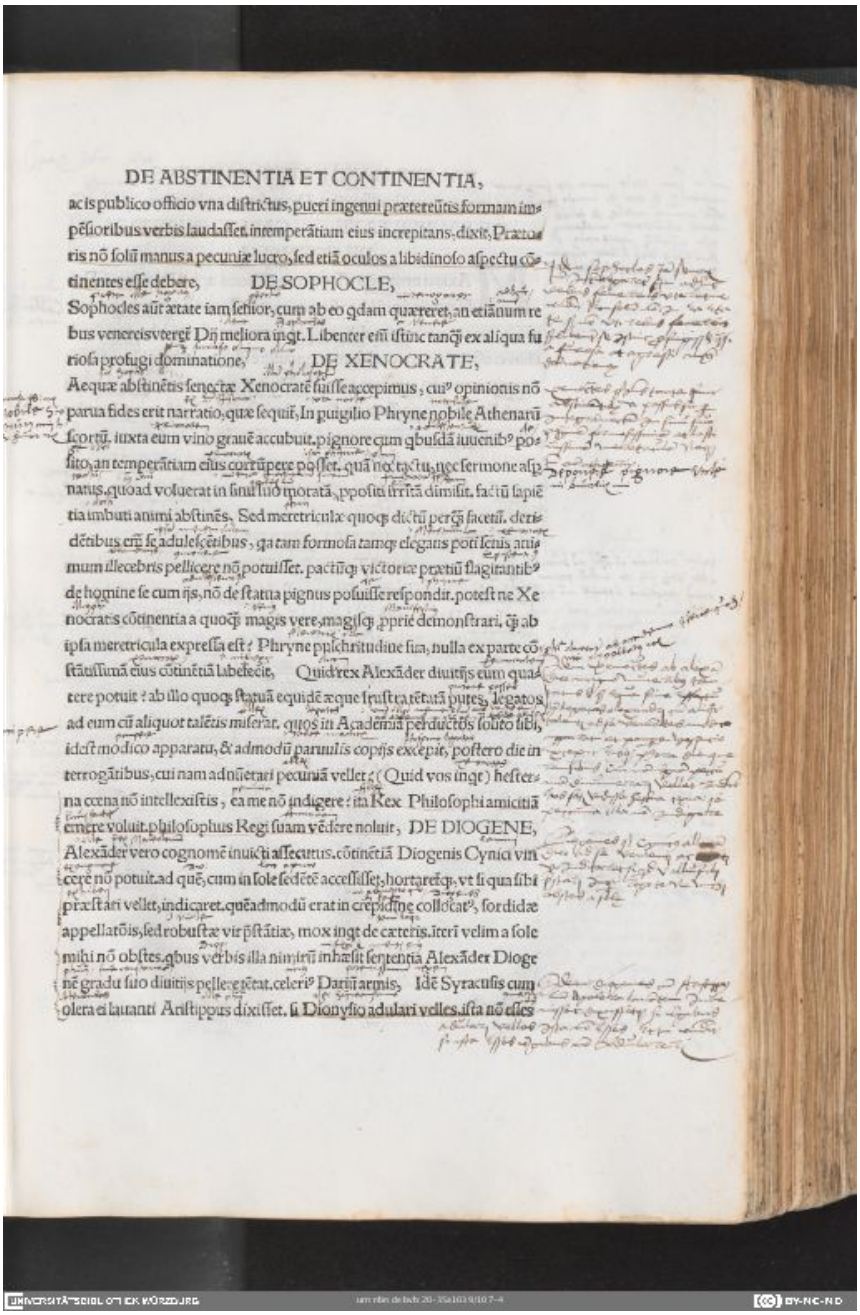

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA,

ac is publico officio vna districtus, pueri ingenui prætereũtis formam impẽsioribus verbis laudasset. intemperãtiam eius increpitans, dixit, Prætoris nõ solũ manus a pecuniæ lucro, sed etiã oculos a libidinoso aspectu cõtinentes esse debere,

DE SOPHOCLE,

Sophocles aũt ætate iam senior, cum ab eo qdam quæreret, an etiãnum rebus venereis vteret Dij meliora inqt. Libenter eñ istinc tanq̃ ex aliqua furiosa profugi dominatione,

DE XENOCRATE,

Aequæ abstinẽtis senectæ Xenocratẽ fuisse accepimus, cui⁹ opinionis nõ parua fides erit narratio, quæ sequit, In puigilio Phryne nobile Athenarũ scortũ. iuxta eum vino grauẽ accubuit. pignore cum qbusdã iuuenib⁹ posito, an temperãtiam eius corrũpere posset. quã nec tactu, nec sermone aspernatus, quoad voluerat in sinu suo moratã, ppositi irritã dimisit. factũ sapiẽtia imbuti animi abstinẽs. Sed meretriculæ quoq; dictũ perq̃ facetũ. deridẽtibus eñ se adulescẽtibus, qa tam formosa tamq; elegans poti senis animum illecebris pellicere nõ potuisset. pactũq; victoriæ prætiũ flagitantib⁹ de homine se cum ijs, nõ de statua pignus posuisse respondit. potest ne Xenocratis cõtinentia a quoq̃ magis vere, magisq; pprie demonstrari. q̃ ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte cõstãtissimã eius cõtinẽtiã labefecit, Quid rex Alexãder diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoq; statuã equidẽ æque frustra tẽtatã putes, legatos ad eum cũ aliquot talẽtis miserat. quos in Academiã perductos solito sibi, idest modico apparatu, & admodũ paruulis copijs excepit, postero die interrogãtibus, cui nam adnũerari pecuniã vellet? (Quid vos inqt) hesterna cœna nõ intellexistis, ea me nõ indigere? ita Rex Philosophi amicitiã emere voluit. philosophus Regi suam vẽdere noluit,

DE DIOGENE,

Alexãder vero cognomẽ inuicti assecutus. cõtinẽtiã Diogenis Cynici vincere nõ potuit. ad quẽ, cum in sole sedẽtẽ accessisset, hortareq; vt si qua sibi præstari vellet, indicaret. quẽadmodũ erat in crepidine collocat⁹, sordidæ appellatõis, sed robustæ vir pstãtiæ, mox inqt de cæteris. iterĩ velim a sole mihi nõ obstes. qbus verbis illa nimirũ inhæsit sententia Alexãder Diogenẽ gradu suo diuitijs pellere tẽtat. celeri⁹ Dariũ armis, Idẽ Syracusis cum olera ei lauanti Aristippus dixisset. si Dionysio adulari velles. ista nõ esses

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9/10 7-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

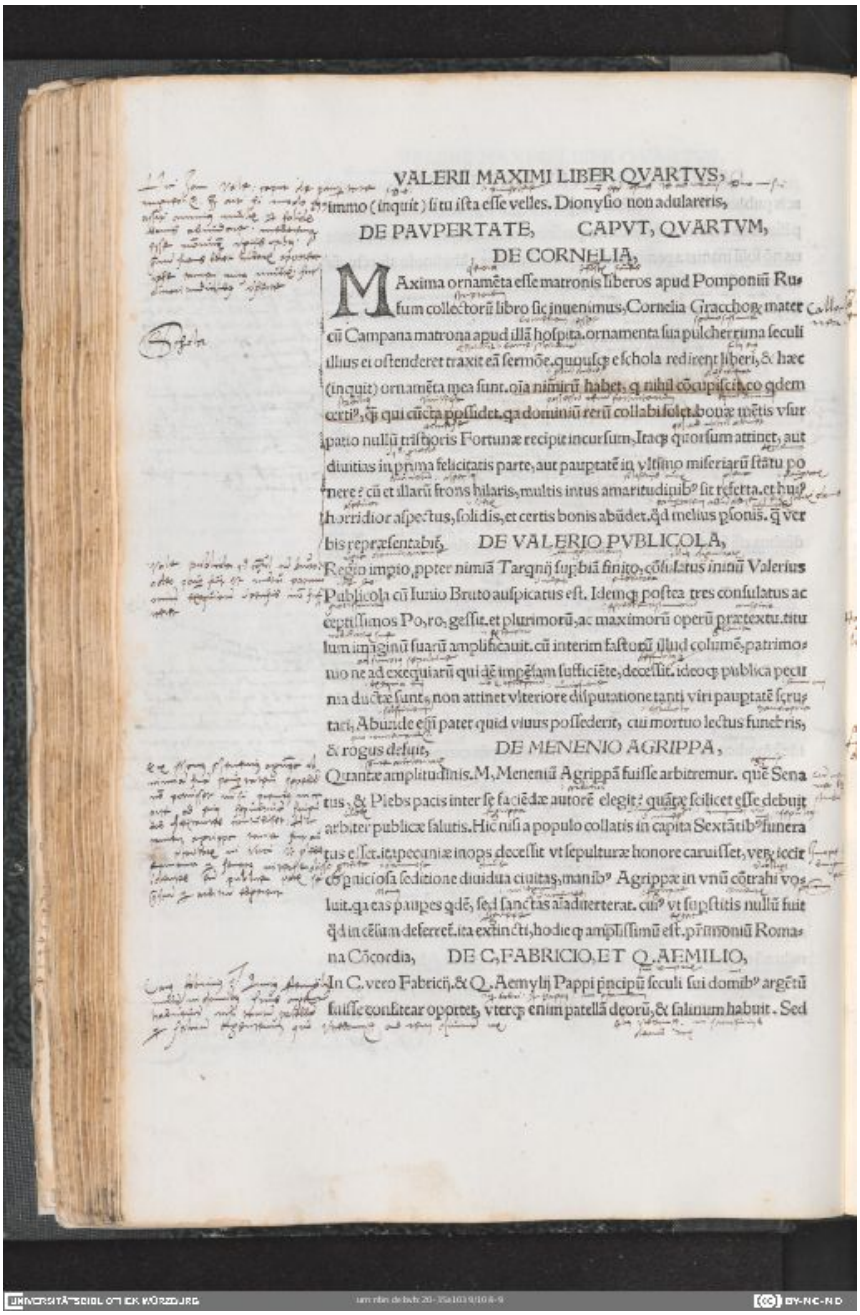

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

immo (inquit) si tu ista esse velles. Dionysio non adulareris,

DE PAVPERTATE, CAPVT, QVARTVM,

DE CORNELIA,

MAxima ornamēta esse matronis liberos apud Pomponiū Rufum collectorū libro sic inuenimus, Cornelia Gracchorū mater cū Campana matrona apud illā hospita. ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet traxit eā sermōe. quousq; e schola redirent liberi, & hæc (inquit) ornamēta mea sunt. oīa nimirū habet, q nihil cōcupiscit, eo qdem certiꝰ, q̄ qui cūcta possidet. qa dominiū rerū collabi solet. bonæ mētis vsurpatio nullū tristioris Fortunæ recipit incursum, Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut pauptatē in vltimo miseriarū stātu ponere? cū et illarū frons hilaris, multis intus amaritudinibꝰ sit referta. et huiꝰ horridior aspectus, solidis, et certis bonis abūdet. q̄d melius psonis. q̄ verbis repræsentabit,

DE VALERIO PVBLICOLA,

Regio impio ꝓpter nimiā Tarquij supbiā finito, cōsulatus ininū Valerius Publicola cū Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Po, ro, gessit. et plurimorū, ac maximorū operū prætextu. titulum imāginū suarū amplificauit. cū interim fastorū illud columē, patrimonio ne ad exequiarū qui dē impēsam sufficiēte, decessit. ideoq; publica pecunia ductæ sunt, non attinet vlteriore disputatione tanti viri pauptatē scrutari, Abunde e ꝯi pater quid viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit,

DE MENENIO AGRIPPA,

Quantæ amplitudinis. M, Meneniū Agrippā fuisse arbitremur. quē Senatus, & Plebs pacis inter se faciēdæ autorē elegit? quātæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi a populo collatis in capita Sextātibꝰ funeratus esset. ita pecuniæ inops decessit vt sepulturæ honore caruisset, verū iccirco pniciosa seditione diuidua ciuitas, manibꝰ Agrippæ in vnū cōtrahi voluit. qa eas paupes qdē, sed sanctas aīaduerterat. cuiꝰ vt supstitis nullū fuit q̄d in cēsum deferret. ita extincti, hodieq; amplissimū est. pr̄imoniū Romana Cōcordia,

DE C, FABRICIO, ET Q. AEMILIO,

In C. vero Fabricij. & Q. Aemylij Pappi pncipū seculi sui domibꝰ argētū fuisse confitear oportet, vterq; enim patellā deorū, & salinum habuit. Sed

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

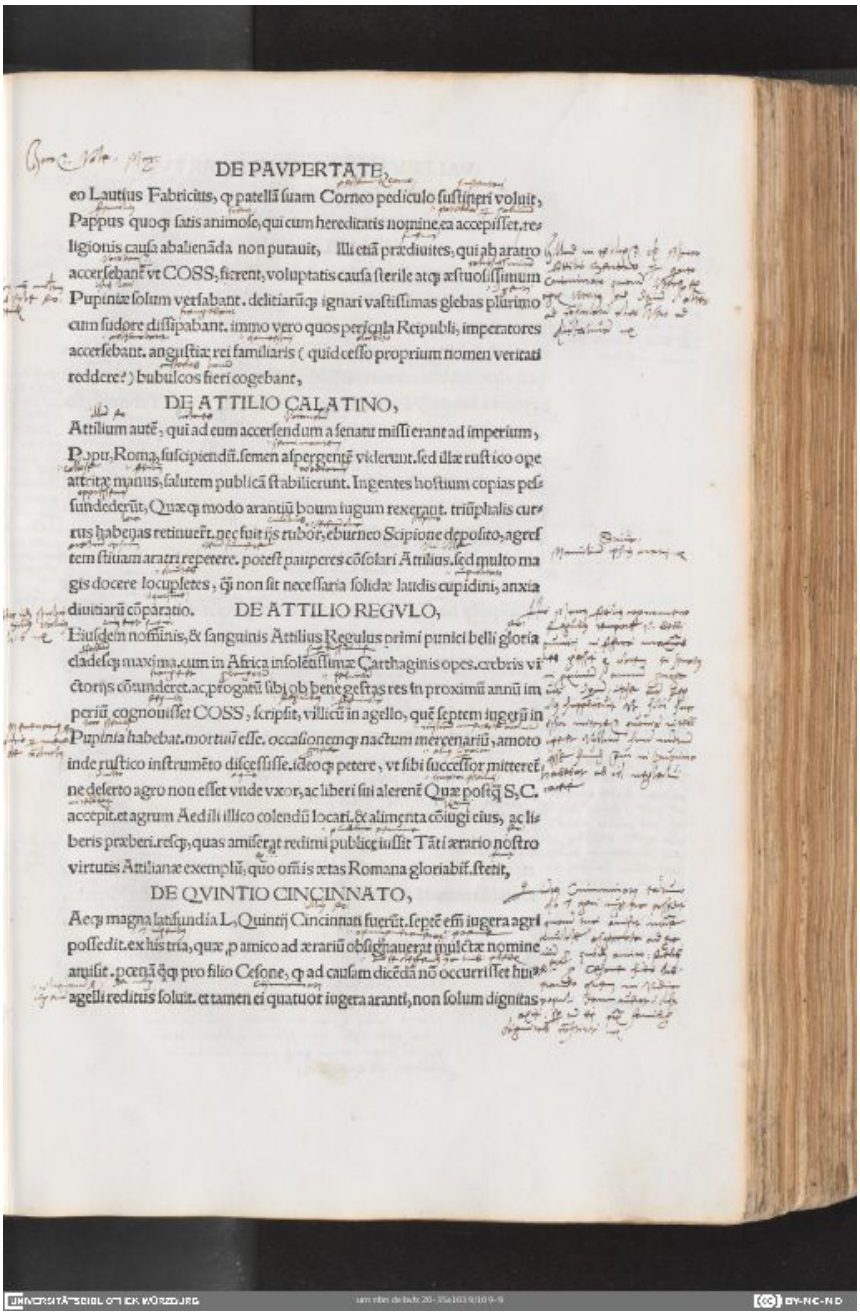

DE PAVPERTATE.

eo Lautius Fabricius, q patellã suam Corneo pediculo sustineri voluit, Pappus quoq; satis animose, qui cum hereditatis nomine ea accepisset, religionis causa abalienãda non putauit, Illi etiã prædiuites, qui ab aratro accersebantur vt COSS. fierent, voluptatis causa sterile atq; æstuosissimum Pupiniæ solum versabant. delitiarũq; ignari vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immo vero quos pericula Reipubli, imperatores accersebant. angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant,

DE ATTILIO CALATINO,

Attilium autẽ, qui ad eum accersendum a senatu missi erant ad imperium, Populi Romã suscipiendũ semen aspergentẽ viderunt. sed illæ rustico ope attritæ manus, salutem publicã stabilierunt. Ingentes hostium copias pessundederũt, Quæq; modo arantiũ boum iugum rexerant. triũphalis curus habenas retinuerũt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione depolito, agrestem stiliam aratri repetere. potest pauperes cõsolari Attilius. sed multo magis docere locupletes, q̃i non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarũ cõparatio.

DE ATTILIO REGVLO,

Eiusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria cladesq; maxima. cum in Africa insolẽtissimæ Carthaginis opes. crebris victorijs cõtunderet. ac progatũ sibi ob bene gestas res in proximũ annũ imperiũ cognouisset COSS, scripsit, villicũ in agello, quẽ septem iugerũ in Pupinia habebat. mortuũ esse. occasionemq; nactum mercenariũ, amoto inde rustico instrumẽto discessisse. ideo q̃ petere, vt sibi successor mitteret, ne deserto agro non esset vnde vxor, ac liberi sui alerentẽ Quæ postq̃ S.C. accepit. et agrum Aedili illico colendũ locari. & alimenta cõiugi eius, ac liberis præberi. relq; quas amiserat redimi publice iussit Tãti ærario nostro virtutis Attilianæ exemplũ, quo omnis ætas Romana gloriabit. stetit,

DE QVINTIO CINCINNATO,

Aeq; magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerũt. sepẽ effi iugera agri possedit. ex his tria, quæ p amico ad ærariũ obsignauerat mulctæ nomine amisit. pœnã q̃q; pro filio Cesone, q̃ ad causam dicẽdã nõ occurrisset huic agelli reditus soluit. et tamen ei quatuor iugera aranti, non solum dignitas

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/109-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

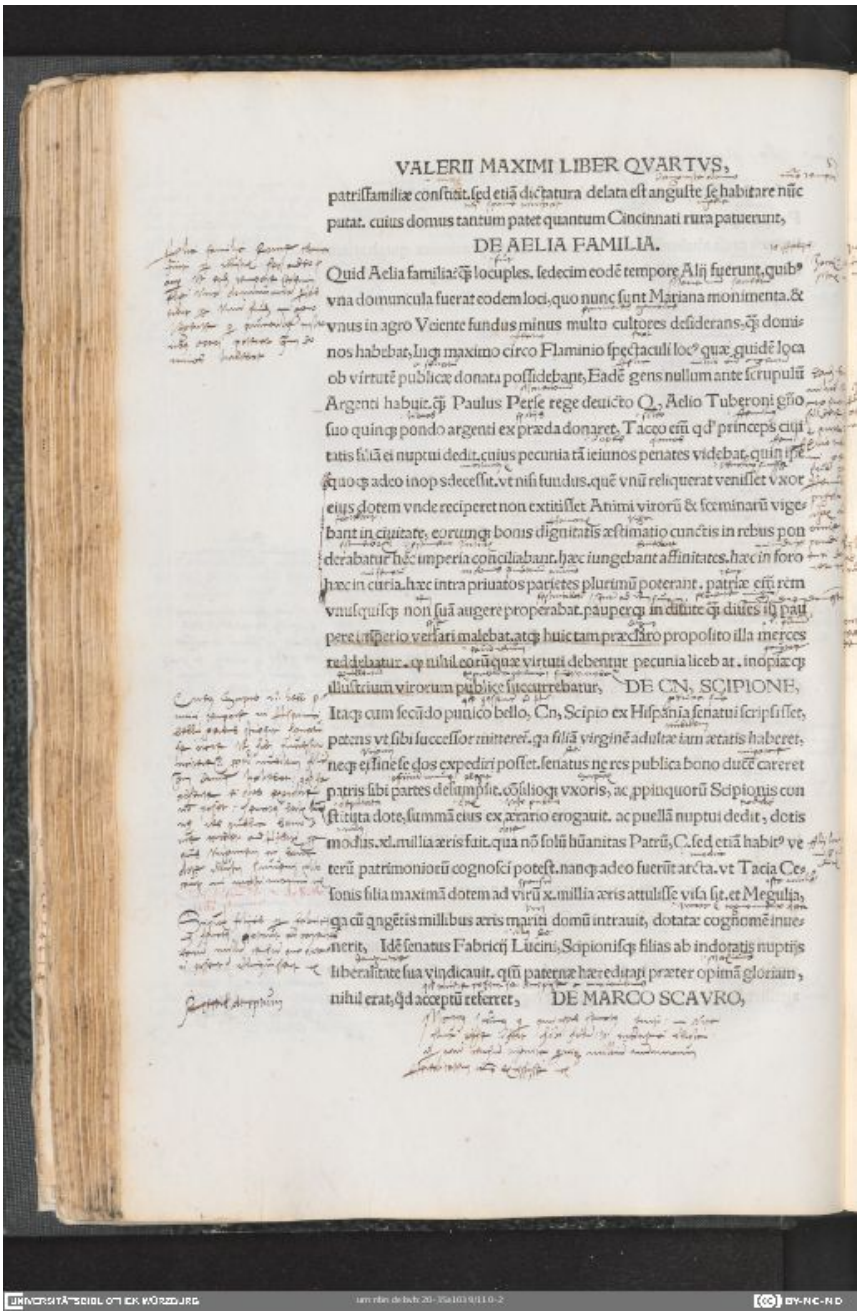

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

patrissfamiliæ constitit. sed etiã dictatura delata est anguste se habitare nũc putat. cuius domus tantum patet quantum Cincinnati rura patuerunt,

DE AELIA FAMILIA.

Quid Aelia familia? q̃ locuples. sedecim eodẽ tempore Alij fuerunt, quib⁹ vna domuncula fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monimenta. & vnus in agro Veiente fundus minus multo cultores desiderans, q̃ dominos habebat, Inq; maximo circo Flaminio spectaculi loc⁹ quæ quidẽ loca ob virtutẽ publicæ donata possidebant, Eadẽ gens nullum ante scrupulũ Argenti habuit. q̃ Paulus Perse rege deuicto Q. Aelio Tuberoni gño suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Taceo eñ qd' princeps ciuitatis filiã ei nuptui dedit. cuius pecunia tã ieiunos penates videbat. quin ipse quoq; adeo inop sdecessit. vt nisi fundus. quẽ vnũ reliquerat venisset vxor eius dotem vnde reciperet non extitisset Animi virorũ & fœminarũ vigebant in ciuitate, eorumq; bonis dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur hẽc imperia conciliabant. hæc iungebant affinitates. hæc in foro hæc in curia. hæc intra priuatos parietes plurimũ poterant. patriæ eñ rem vnusquisq; non suã augere properabat. pauperq; in diuite q̃ diues in paupere imperio versari malebat. atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur. q̃ nihil eorũ quæ virtuti debentur pecunia licebat. inopiæq; illustrium virorum publice succurrebatur,

DE CN, SCIPIONE,

Itaq; cum secũdo punico bello, Cn, Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens vt sibi successor mitteret. qa filiã virginẽ adultæ iam ætatis haberet, neq; ei sine se dos expediri posset. senatus ne res publica bono ducẽ careret patris sibi partes desumpsit. cõsilioq; vxoris, ac ppinquorũ Scipionis constituta dote, summã eius ex ærario erogauit. ac puellã nuptui dedit, dotis modus. xl. millia æris fuit. quã nõ solũ hũanitas Patrũ, C. sed etiã habit⁹ veterũ patrimoniorũ cognosci potest. nanq; adeo fuerũt arcta. vt Tacia Cesonis filia maximã dotem ad virũ x. millia æris attulisse visa sit. et Megulia, qa cũ qngẽtis millibus æris mariti domũ intrauit, dotatæ cognomẽ inuenerit, Idẽ senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit. qm̃ paternæ hæreditati præter opimã gloriam, nihil erat, q̃d acceptũ referret,

DE MARCO SCAVRO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/110-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

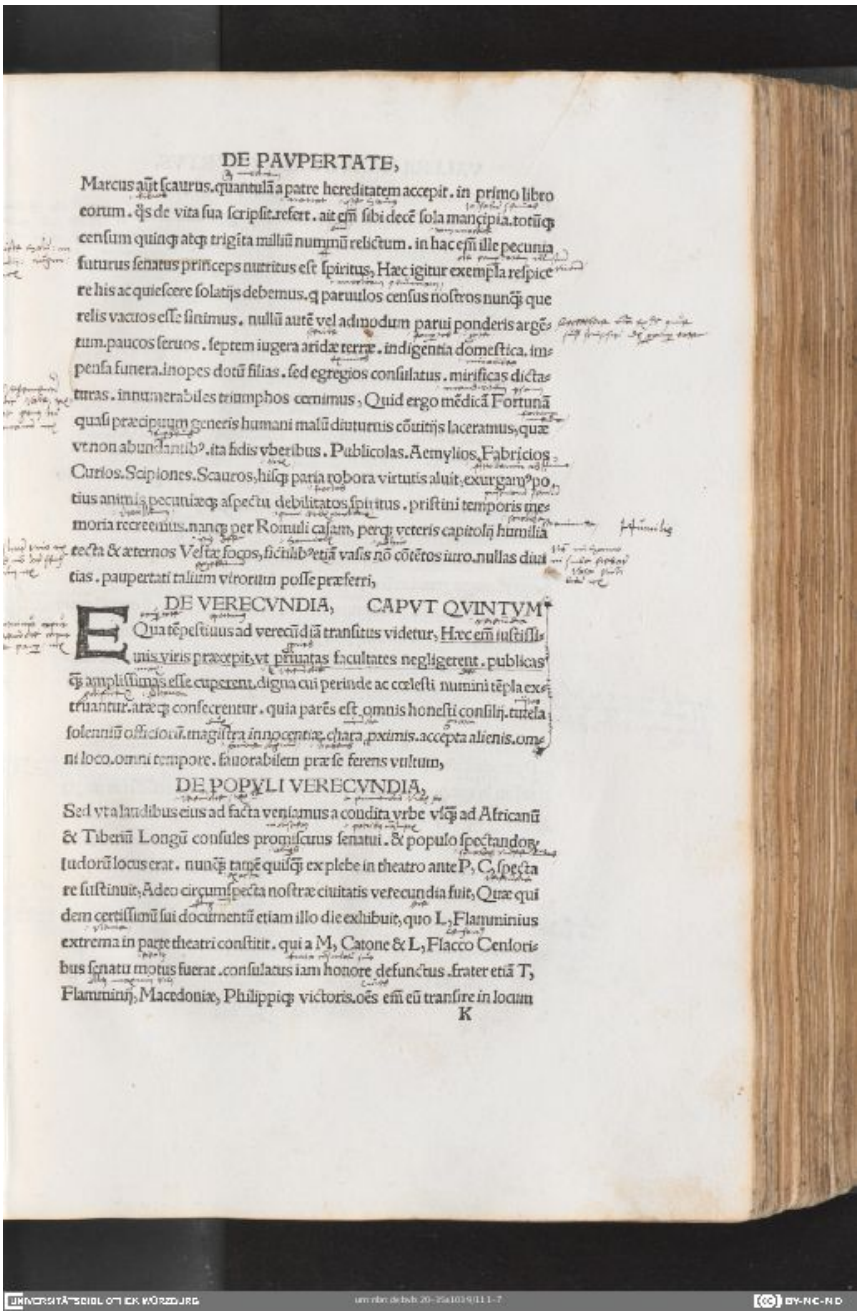

DE PAVPERTATE,

Marcus aũt scaurus. quantulã a patre hereditatem accepit. in primo libro eorum. q̃s de vita sua scripsit. refert. ait eñ sibi decẽ sola mancipia. totũq; censum quinq; atq; trigita milliũ nummũ relictum. in hac eñ ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus, Hæc igitur exempla respicere his ac quiescere solatijs debemus. q paruulos census nostros nunq̃ querelis vacuos esse sinimus. nullũ autẽ vel admodum parui ponderis argẽtum. paucos seruos. septem iugera aridæ terræ. indigentia domestica. impensa funera. inopes dotũ filias. sed egregios consulatus. mirificas dictaturas. innumerabiles triumphos cernimus, Quid ergo mẽdicã Fortunã quasi præcipuum generis humani malũ diuturnis cõuitijs laceramus, quæ vt non abundantib⁹. ita fidis vberibus. Publicolas. Aemylios, Fabricios, Curios. Scipiones. Scauros, hisq; paria robora virtutis aluit, exurgam⁹ potius animis pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus. pristini temporis memoria recreemus. nanq; per Romuli casam, perq; veteris capitolij humilia tecta & æternos Vestæ focos, fictilib⁹ etiã vasis nõ cõtẽtos iuro. nullas diuitias. paupertati talium virorum posse præferri,

DE VERECVNDIA, CAPVT QVINTVM

EQua tẽpestiuus ad verecũdiã transitus videtur, Hæc eñ iustissimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent. publicasq̃ amplissimas esse cuperent. digna cui perinde ac cœlesti numini tẽpla extruantur. aræq; consecrentur. quia parẽs est omnis honesti consilij. tutela solenniũ officiorũ. magistra innocentiæ. chara pximis. accepta alienis. omni loco. omni tempore. fauorabilem præ se ferens vultum,

DE POPVLI VERECVNDIA,

Sed vt a laudibus eius ad facta veniamus a condita vrbe vsq̃ ad Africanũ & Tiberiũ Longũ consules promiscuus senatui. & populo spectandorũ ludorũ locus erat. nunq̃ tamẽ quisq̃ ex plebe in theatro ante P, C, spectare sustinuit, Adeo circumspecta nostræ ciuitatis verecundia fuit, Quæ quidem certissimũ sui documentũ etiam illo die exhibuit, quo L, Flamminius extrema in parte theatri constitit. qui a M, Catone & L, Flacco Censoribus senatu motus fuerat. consulatus iam honore defunctus. frater etiã T, Flamminij, Macedoniæ, Philippiq; victoris. oẽs eñ eũ transire in locum

K

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bsb:20-25a1019/111-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

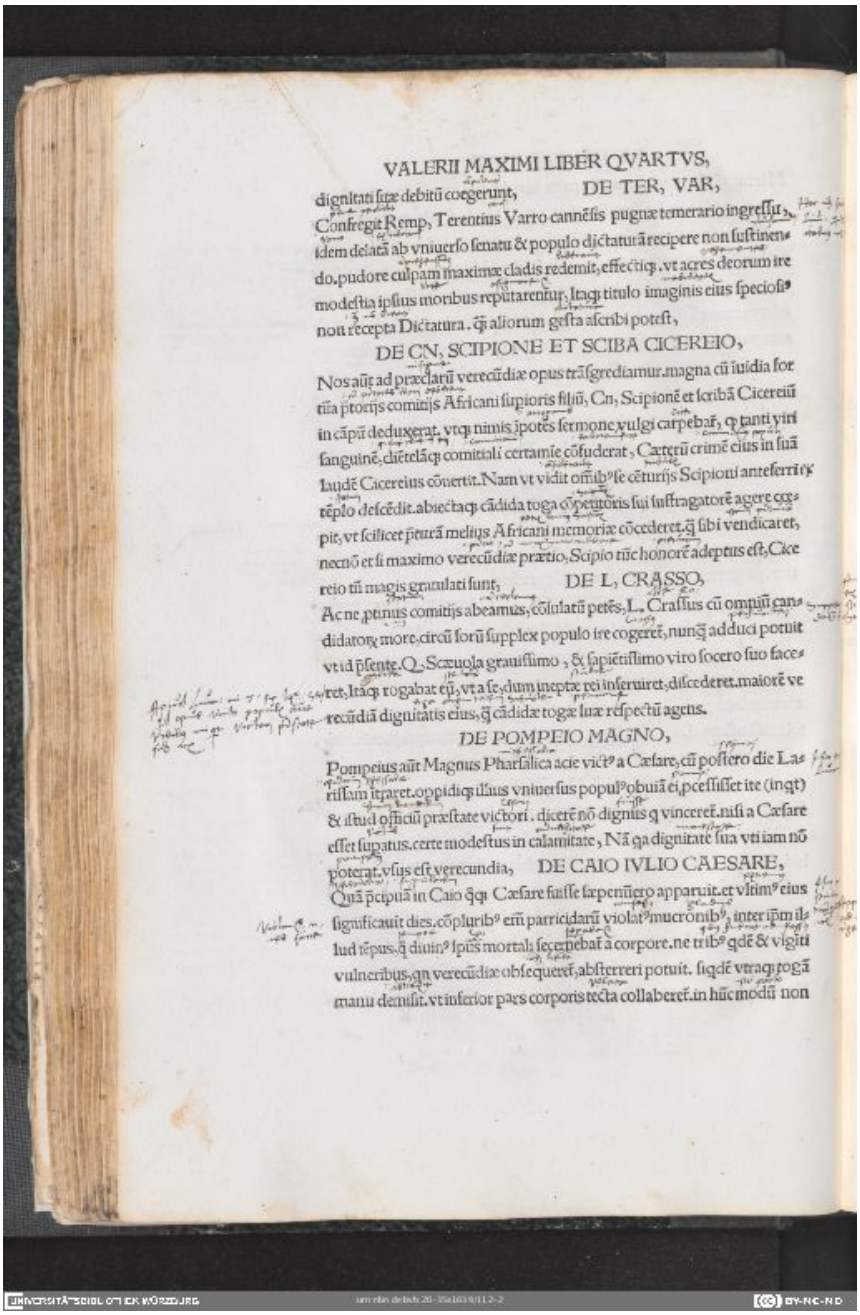

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

dignitati ſuæ debitū coegerunt,

DE TER. VAR.

Confregit Remp. Terentius Varro cannēſis pugnæ temerario ingreſſu, idem delatā ab vniuerſo ſenatu & populo dictaturā recipere non ſuſtinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit, effectiq. vt aceres deorum ire modeſtia ipſius moribus repūtarentur, Itaq. titulo imaginis eius ſpecioſo non recepta Dictatura. q̄ aliorum geſta aſcribi poteſt,

DE CN. SCIPIONE ET SCIBA CICEREIO,

Nos aūt ad præclarū verecūdiæ opus trāſgrediamur. magna cū iuidia for tūa ptoris comitijs Africani ſuperioris filiū, Cn. Scipionē et ſcribā Cicereiū in cāpū deduxerat. vtq. nimis ipotēs ſermone vulgi carpebaf, q̄ tanti viri ſanguinē, dietelāq. comitiali certamie cōfuderat, Cæterū crimē eius in ſuā laudē Cicereius cōuertit. Nam vt vidit offīb⁹ ſe cēturijs Scipioni anteferri q̄ rēplo deſcēdit. abiectaq. cādida toga cōpetitoris ſui ſuffragatorē agere cor pit, vt ſcilicet ſpturā meliꝰ Africani memoriæ cōcederet, q̄ ſibi vendicaret, necnō et ſi maximo verecūdiæ prætio, Scipio tūc honorē adeptus eſt, Cice reio tū magis gratulati ſunt,

DE L. CRASSO,

Ac ne ptinus comitijs abeamus, cōlulatū petēs, L. Craſſus cū omniū can didatoꝝ more, circū forū ſupplex populo ire cogeret, nunq̄ adduci potuit vt id ꝑſente Q. Scæuola grauiſſimo, & ſapiētiſſimo viro ſocero ſuo face ret, Itaq. rogabat eū, vt a ſe, ſium ineptæ rei inſeruiret, diſcederet. maiorē ve recūdiā dignitatis eius, q̄ cādidæ togæ ſuæ reſpectū ageus.

DE POMPEIO MAGNO,

Pompeius aūt Magnus Pharſalica acie victꝰ a Cæſare, cū poſtero die La riſſam iraret. oppidiq. illius vniuerſus populꝰ obuiā ei, pceſſiſſet ite (inqt) & iſtud officiū præſtate victori. dicerē nō dignus q̄ vincereſ. niſi a Cæſare eſſet ſupatus. certe modeſtus in calamitate, Nā qa dignitate ſua vti iam nō poterat. vſus eſt verecundia,

DE CAIO IVLIO CÆSARE,

Quā ꝑcipuā in Caio q̄q. Cæſare fuiſſe ſerpenūero apparuit. et vltimꝰ eius ſignificauit dies. cōplurib⁹ eū parricidarū violatꝰ mucronib⁹, inter ipm ilu lud rēpus. q̄ diuinꝰ ipſis mortalꝰ ſeiebaf a corpore. ne tribꝰ qdē & vigiti vulneribus, qn verecūdiæ obſequeref, abſterreri potuit. ſiqdē vtraq; togā manu demiſit. vt inferior pars corporis tecta collabereſ. in hūc modū non

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/11/2-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

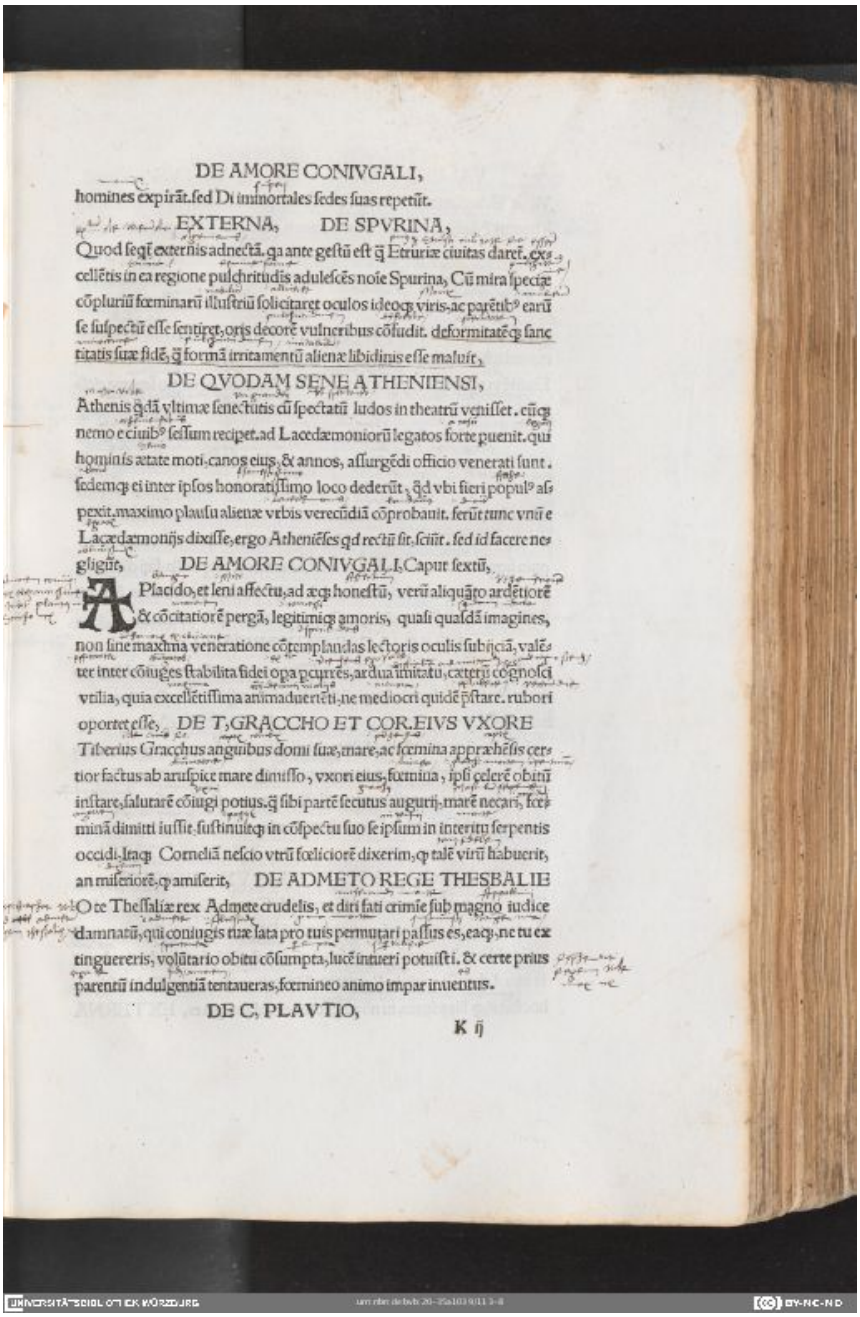

DE AMORE CONIVGALI,

homines expirāt. sed Di immortales sedes suas repetūt.

EXTERNA, DE SPVRINA,

Quod segū externis adnectā, qa ante gestū est q̄ Etruriæ ciuitas daret, ex⁹ cellētis in ea regione pulchritudis adulescēs noie Spurina, Cū mira speciæ cōpluriū fœminarū illustriū solicitaret oculos ideoq; viris, ac parētib⁹ earū se suspectū esse sentiret, oris decorē vulneribus cōfudit. deformitatēq; sanc titatis suæ fidē, q̄ formā irritamentū alienæ libidinis esse maluit,

DE QVODAM SENE ATHENIENSI,

Athenis q̄dā vltimæ senectutis cū spectatū ludos in theatrū veniſſet. cūq; nemo e ciuib⁹ sessum recipet. ad Lacedæmoniorū legatos forte puenit. qui hominis ætate moti, canos eius, & annos, assurgēdi officio venerati sunt. sedemq; ei inter ipsos honoratiſſimo loco dederūt, q̄d vbi fieri popul⁹ aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecūdiā cōprobauit. ferūt tunc vnū e Lacædæmonijs dixiſſe, ergo Athenienſes q̄d rectū sit. sciūt. sed id facere negligūt,

DE AMORE CONIVGALI, Caput sextū,

A Placido, et leni affectu, ad æq; honestū, verū aliquāto ardētiorē & cōcitatiorē pergā, legitimiq; amoris, quasi quasdā imagines, non sine maxima veneratione cōtemplandas lectoris oculis subijciā, valēter inter cōiuges stabilita fidei opa pcurrēs, ardua imitatū, cæterū cōgnosci vtilia, quia excellētiſſima animaduerteti, ne mediocri quidē pistare. rubori oportet esse,

DE T. GRACCHO ET CORNEIVS VXORE

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina appræhēsis certior factus ab aruſpice mare dimiſſo, vxori eius, fœminæ, ipsi celerē obitū instare, salutarē cōiugi potius, q̄ sibi partē secutus auguriū, marē necari, fœminā dimitti iuſſit. sustinuitq; in cōspectu suo se ipsum in interitu serpentis occidi. Itaq; Cornelia nescio vtrū fœliciorē dixerim, q̄ talē virū habuerit, an miseriorē, q̄ amiserit,

DE ADMETO REGE THESSALIE

O te Theſſaliæ rex Admete crudelis, et diri fati crimīe sub magno iudice damnatū, qui coniugis tuæ lata pro tuis permutari paſſus es, eaq; ne tu extinguereris, voluntario obitu cōsumpta, lucē intueri potuiſti. & certe prius parentū indulgentiā tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

DE C. PLAVTIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039011 3-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

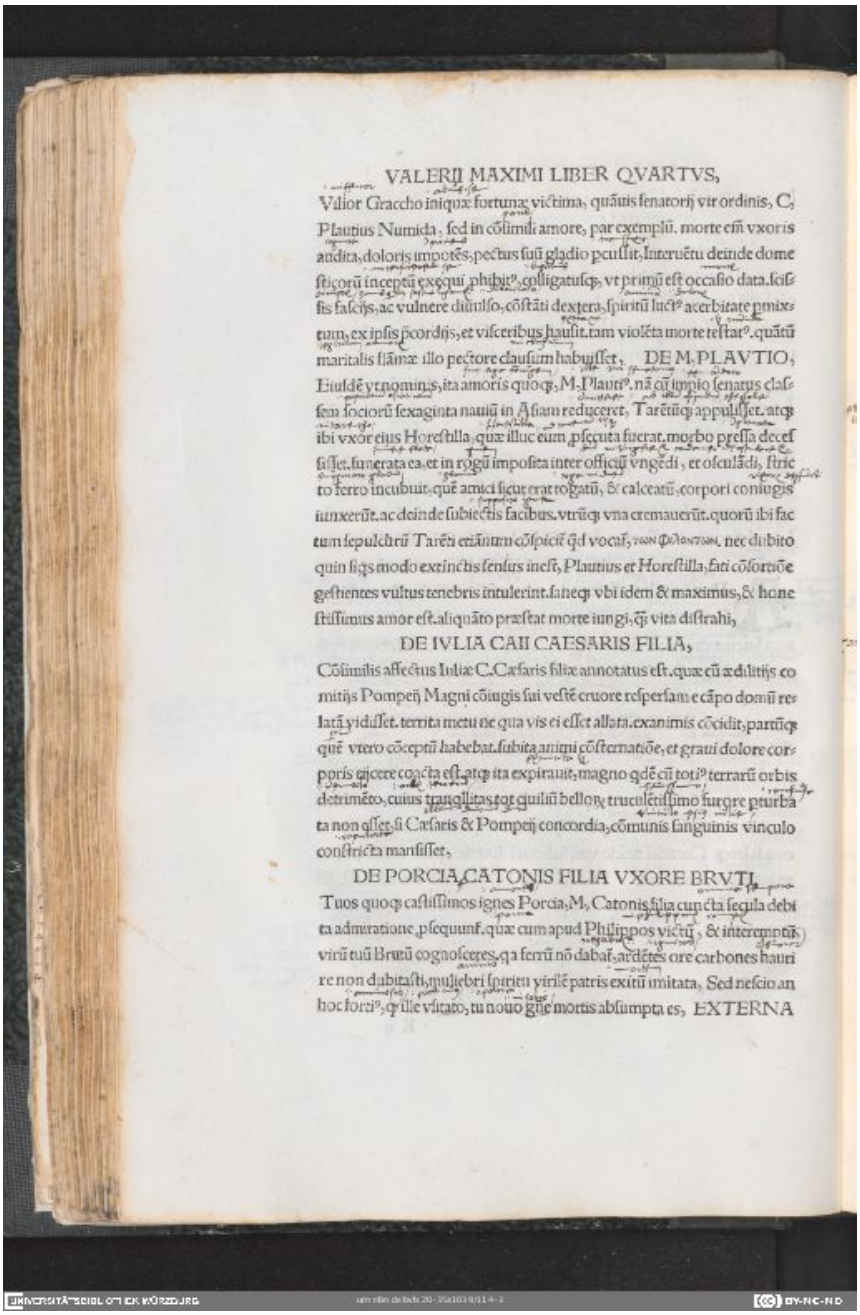

Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quãuis senatorij vir ordinis, C, Plautius Numida, sed in cõsimili amore, par exemplũ. morte eñ vxoris audita, doloris impotẽs, pectus suũ gladio pcussit, Interuẽtu deinde domesticorũ inceptũ exequi phibit⁹, colligatusq; vt primũ est occasio data. scissis fascijs, ac vulnere diuulso, cõstãti dextera, spiritũ luct⁹ acerbitate pmixtum, ex ipsis pcordijs, et visceribus hausit. tam violẽta morte testat⁹. quãtũ maritalis flãmæ illo pectore clausum habuisset, DE M. PLAVTIO,

Eiusdẽ vt nominis, ita amoris quoq; M. Plauti⁹. nã cũ impio senatus classem sociorũ sexaginta nauiũ in Asiam reduceret, Tarẽtũq; appulisset. atq; ibi vxor eius Horestilla, quæ illuc eum psecuta fuerat. morbo pressa decessisset. funerata ea, et in rogũ imposita inter officiũ vngẽdi, et osculãdi, stricto ferro incubuit, quẽ amici sicut erat togatũ, & calceatũ, corpori coniugis iunxerũt. ac deinde subiectis facibus. vtrũq; vna cremauerũt. quorũ ibi factum sepulchrũ Tarẽti etiãnum cõspicit q̃d vocat, ΤΩΝ ΦΙΛΟΝΤΩΝ. nec dubito quin siq̃s modo extinctis sensus inest, Plautius et Horestilla, fati cõsortiõe gestientes vultus tenebris intulerint. saneq; vbi idem & maximus, & honestissimus amor est. aliquãto præstat morte iungi, q̃ vita distrahi,

DE IVLIA CAII CAESARIS FILIA,

Cõsimilis affectus Iuliæ C. Cæsaris filiæ annotatus est. quæ cũ ædilitijs comitijs Pompeij Magni cõiugis sui vestẽ cruore respersam e cãpo domũ relatã vidisset. territa metu ne qua vis ei esset allata. exanimis cõcidit, partũq; quẽ vtero cõceptũ habebat. subita animi cõsternatiõe, et graui dolore corporis ejicere coacta est. atq; ita expirauit, magno qdẽ cũ toti⁹ terrarũ orbis detrimẽto, cuius tranqllitas tot quiliũ bellorũ truculẽtissimo furore pturbata non esset, si Cæsaris & Pompeij concordia, cõmunis sanguinis vinculo constricta mansisset,

DE PORCIA CATONIS FILIA VXORE BRVTI,

Tuos quoq; castissimos ignes Porcia, M, Catonis filia cuncta secula debita admiratione psequunt. quæ cum apud Philippos victũ, & interemptũ virũ tuũ Brutũ cognosceres, qa ferrũ nõ dabat, ardẽtes ore carbones hauri re non dubitasti, muliebri spiritu virilẽ patris exitũ imitata, Sed nescio an hoc forti⁹, q̃ ille vsitato, tu nouo gñe mortis absumpta es, EXTERNA

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/114-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

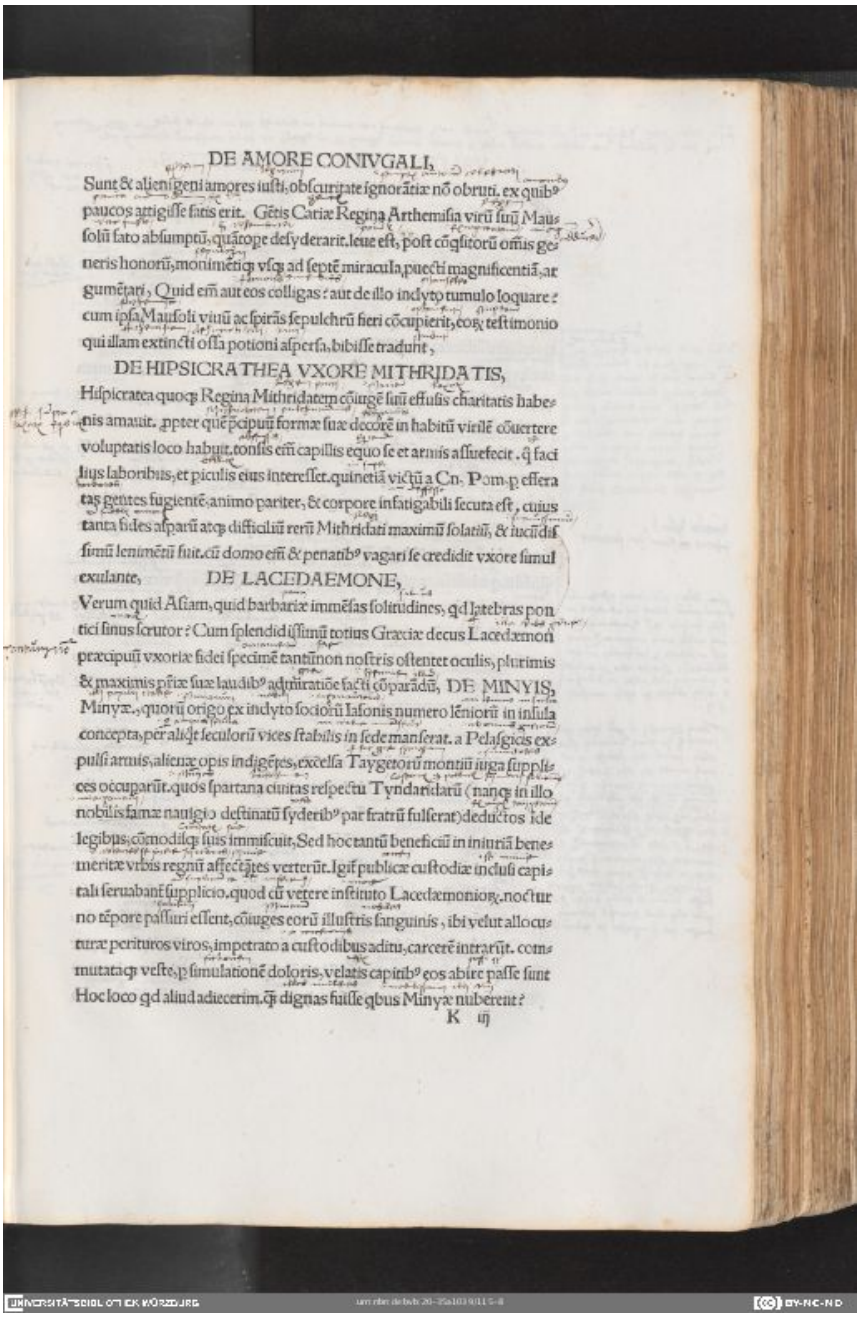

DE AMORE CONIVGALI,

Sunt & alieni generi amores iusti, obscuritate ignorātiæ nō obruti. ex quib⁹ paucos attigisse satis erit. Gētis Cariæ Regina Arthemisia virū suū Mausolū fato absumptū, quātoque desyderarit, leue est, post cōgestorū omnis generis honorū, monimētiq; vsq; ad septē miracula, puecti magnificentiā, argumētari, Quid eīm aut eos colligas: aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli vitulū ac spirās sepulchrū fieri cōcupierit, eoq; testimonio qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt,

DE HIPSICRATHEA VXORE MITHRIDATIS,

Hispicratea quoq; Regina Mithridatem cōiugē suū effusis charitatis habenis amauit. ppter quē pcipuū formæ suæ decorē in habitū virilē cōuertere voluptatis loco habuit, tonsis eīm capillis equo se et armis assuefecit. q̄ faciliys laboribus, et periculis eius interesset. quinetiā victū a Cn. Pom. p essetas gentes fugientē, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est, cuius tanta fides asperū atq; difficiliū rerū Mithridati maximū solatiū, & iucūdissimū lenimētū fuit. cū domo eīm & penatib⁹ vagari se credidit vxore simul exulante,

DE LACEDAEMONE,

Verum quid Asiam, quid barbariæ immēsas solitudines, q̄d latebras ponti sinus scrutor? Cum splendidissimū totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuū vxoriæ fidei specimē tantūnon nostris ostentet oculis, plurimis & maximis pīæ suæ laudib⁹ admiratiōe facti cōparādū, DE MINYIS,

Minyæ, quorū origo ex inclyto sociorū Iasonis numero lēniorū in insula concepta, per aliqt seculorū vices stabilis in sede manserat. a Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigētes, excelsa Taygetorū montiū iuga supplices occuparūt. quos spartana ciuitas respectu Tyndaridarū (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatū syderib⁹ par fratrū fulserat) deductos ide legibus, cōmodisq; suis immiscuit, Sed hoc tantū beneficiū in iniuriā beneméritæ virbis regnū affectātes verterūt. Igit publicæ custodiæ inclusi capitali seruabant supplicio, quod cū vetere instituto Lacedæmonioꝝ, noctur no tēpore passuri essent, cōiuges eorū illustris sanguinis, ibi velut allocuturæ perituros viros, impetrato a custodibus aditu, carcerē intrarūt. commutatisq; veste, p simulationē doloris, velatis capitib⁹ eos abire passe sunt Hoc loco q̄d aliud adiecerim, q̄ dignas fuisse qbus Minyæ nuberent?

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

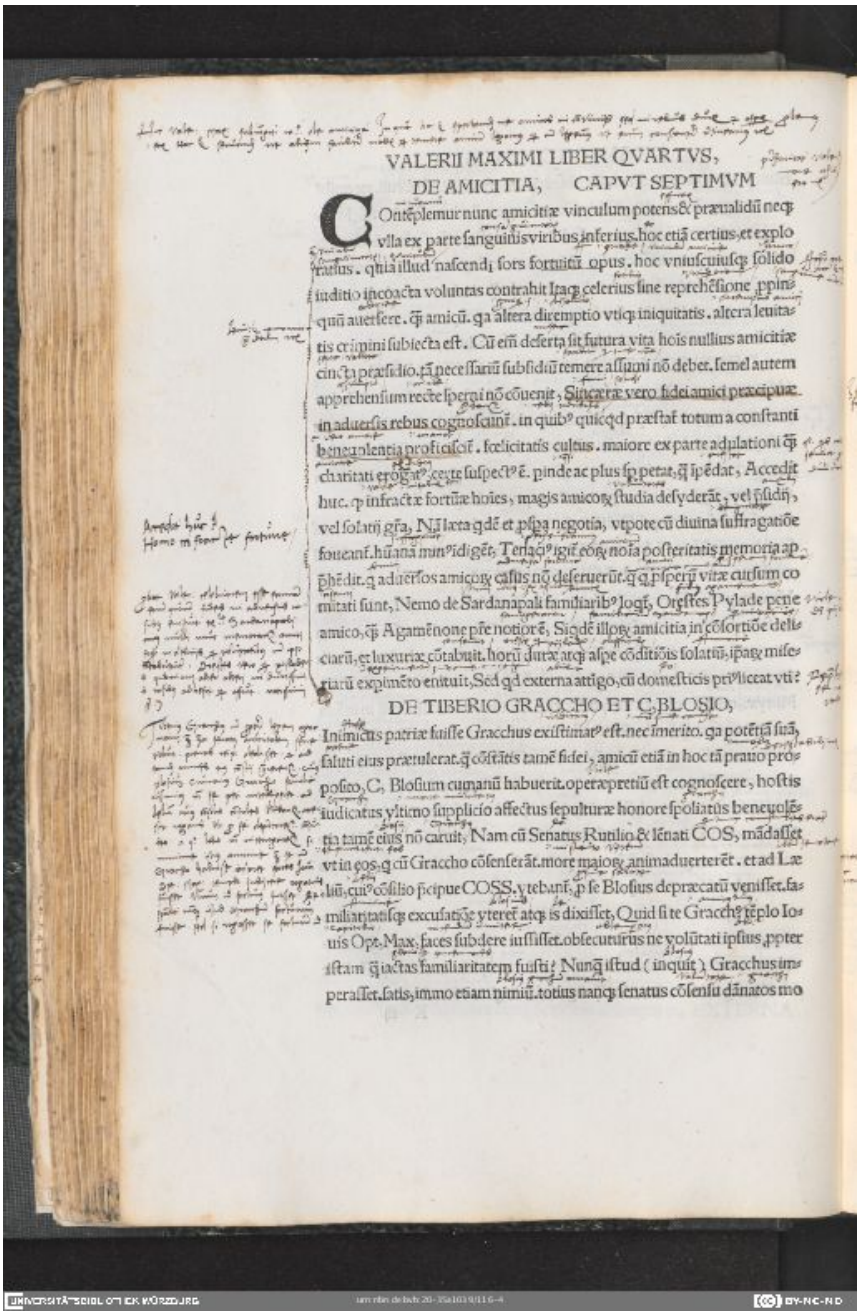

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

DE AMICITIA, CAPVT SEPTIMVM

Contẽplemur nunc amicitiæ vinculum potens & præualidũ neq; vlla ex parte sanguinis viribus inferius, hoc etiã certius, et explo ratius. quia illud nascendi sors fortuitũ opus. hoc vniuscuiusq; solido iuditio incoacta voluntas contrahit Itaq; celerius sine reprehẽsione ꝓpinquũ auersere. q̃ amicũ. qa altera diremptio vtiq; iniquitatis. altera leuitatis crimini subiecta est. Cũ eñ deserta sit futura vita hoĩs nullius amicitiæ cincta præsidio. tã necessariũ subsidiũ temere assumi nõ debet. semel autem apprehensum recte sperari nõ cõuenit, Sincæræ vero fidei amici præcipuæ in aduersis rebus cognoscunt. in quib⁹ quicqd præstat totum a constanti beneuolentia proficiscit. fœlicitatis cultus. maiore ex parte adulationi q̃ charitati erogat⁹, certe suspect⁹ ẽ. pinde ac plus sp petat, q̃ ipẽdat, Accedit huc. q̃ infractæ fortũæ hoĩes, magis amicoꝝ studia desyderãt, vel p̃sidij, vel solatij gr̃a, Nã læta qdẽ et ꝓspa negotia, vtpote cũ diuina suffragatiõe foueant. hũana min⁹ idigẽt, Tenaci⁹ igit eoꝝ noĩa posteritatis memoria ap p̃hẽdit. q aduersos amicoꝝ casus nõ deseruerũt. q̃ q ꝓsperũ vitæ cursum comitati sunt, Nemo de Sardanapali familiarib⁹ loq̃t, Orestes Pylade pene amico, q̃ Agamẽnone p̃re notior ẽ, Siqdẽ illoꝝ amicitia in cõsortiõe deliciarũ, et luxuriæ cõtabuit. horũ duræ atq; aspe cõditiõis solatiũ, ip̃aꝝ miseriarũ expimẽto enituit, Sed qd externa attigo, cũ domesticis pri⁹ liceat vti?

DE TIBERIO GRACCHO ET C. BLOSIO,

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimat⁹ est. nec ĩmerito. qa potẽtiã suã, saluti eius prætulerat. q̃ cõstãtis tamẽ fidei, amicũ etiã in hoc tã prauo proposito, C. Blosium cumanũ habuerit. operæ pretiũ est cognoscere, hostis iudicatus vltimo supplicio affectus sepulturæ honore spoliatus beneuolẽtia tamẽ eius nõ caruit, Nam cũ Senatus Rutilio & lẽnati COS, mãdasset vt in eos, q cũ Graccho cõsenserãt. more maioꝝ animaduerterẽt. et ad Læliũ, cui⁹ cõsilio p̃cipue COSS. vtebant, ꝓ se Blosius deprecatũ venisset. familiaritatisq; excusatiõe vteret atq; is dixisset, Quid si te Gracch⁹ tẽplo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset. obsecuturus ne volũtati ipsius ꝓpter istam q̃iactas familiaritatem fuisti? Nunq̃ istud (inquit) Gracchus imperasset. satis, immo etiam nimiũ. totius nanq; senatus cõsensu dãnatos mo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/11 6-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

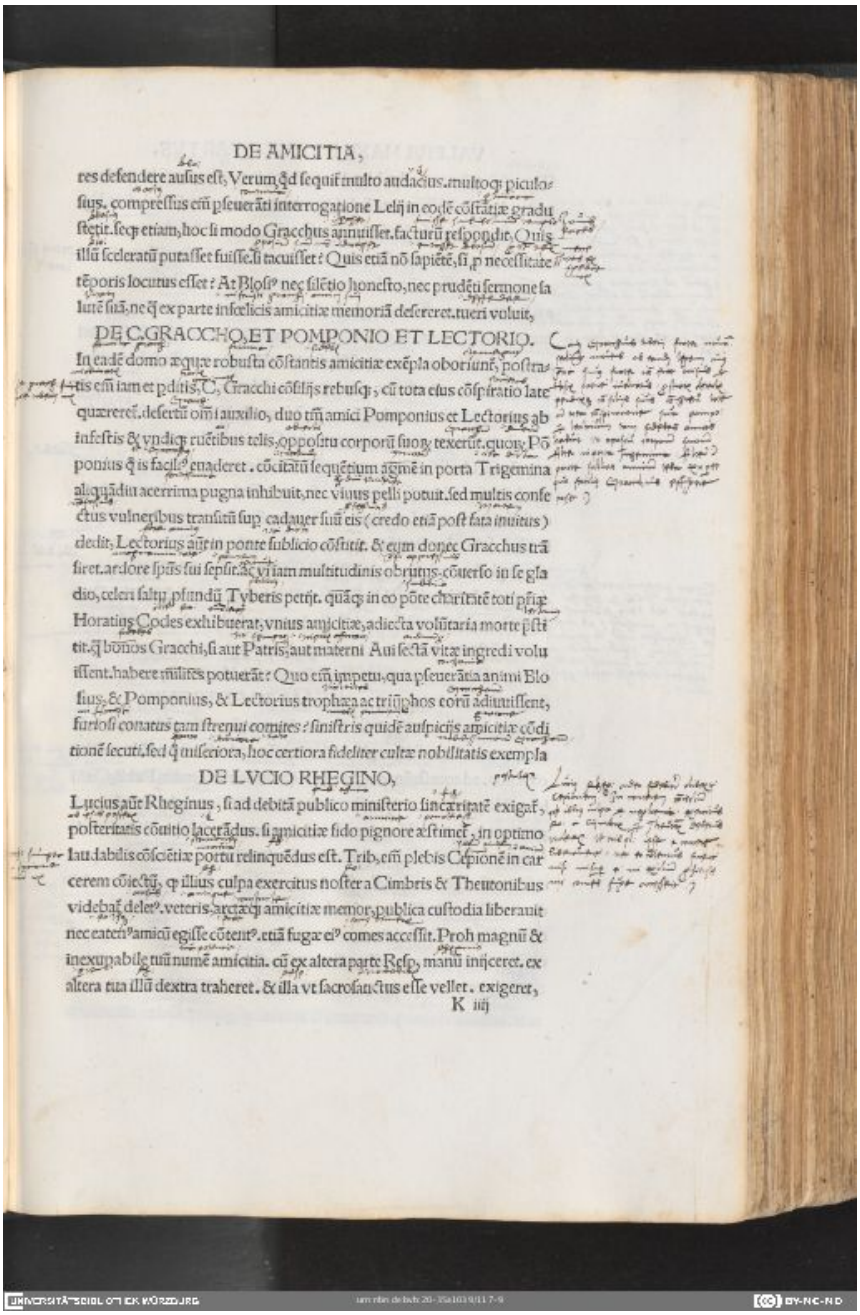

res defendere ausus est, Verum q̃d sequit multo audacius. multoq; piculosius. compressus eñ pseuerãti interrogatione Lelij in eodẽ cõstãtiæ gradu stetit. seq; etiam, hoc si modo Gracchus annuisset. facturũ respondit. Quis illũ sceleratũ putasset fuisse. si tacuisset? Quis etiã nõ sapiẽtẽ, si ꝓ necessitate tẽporis locutus esset? At Blosi⁹ nec silẽtio honesto, nec prudẽti sermone salutẽ suã, ne q̃ ex parte infœlicis amicitiæ memoriã desereret. tueri voluit,

DE C. GRACCHO, ET POMPONIO ET LECTORIO.

In eadẽ domo æquæ robusta cõstantis amicitiæ exẽpla oboriunt, postratis eñ iam et pditis, C. Gracchi cõsilijs rebusq; cũ tota eius cõspiratio late quæreret. desertũ oñ i auxilio, duo tñ amici Pomponius et Lectorius ab infestis & vndiq; ruẽtibus telis, oppositu corporũ suoꝝ texerũt. quoꝝ Põponius q̃ is facil⁹ euaderet. cõcitatũ sequẽtium agmẽ in porta Trigemina aliquãdiu acerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit. sed multis confectus vulneribus transitũ sup cadauer suũ eis (credo etiã post fata inuitus) dedit, Lectorius aũt in ponte sublicio cõstitit. & eum donec Gracchus trãsiret. ardore spũs sui sepsit. ac vi iam multitudinis obrutus. cõuerso in se gladio, celeri saltu pfundũ Tyberis petijt. quãq; in eo põte charitatẽ toti pñiæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ, adiecta volũtaria morte pstitit. q̃ bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectã vitæ ingredi voluissent. habere milites potuerãt? Quo eñ impetu, qua pseuerãtia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa ac triũphos eorũ adiuuissent, furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidẽ auspicijs amicitiæ cõditionẽ secuti. sed q̃ miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla

DE LVCIO RHEGINO,

Lucius aũt Rheginus, si ad debitã publico ministerio sincæritatẽ exigat, posteritatis cõuitio lacerãdus. si amicitiæ fido pignore æstimet, in optimo laudabilis cõsciẽtiæ portu relinquẽdus est. Trib. eñ plebis Cepionẽ in carcerem cõiectũ, q̃ illius culpa exercitus noster a Cimbris & Theutonibus videbat delet⁹. veteris, arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit nec eateri⁹ amicũ egisse cõtent⁹. etiã fugæ ei⁹ comes accessit. Proh magnũ & inexupabile tuũ numẽ amicitia. cũ ex altera parte Resp. manũ inijceret. ex altera tua illũ dextra traheret. & illa vt sacrosanctus esse vellet. exigeret,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

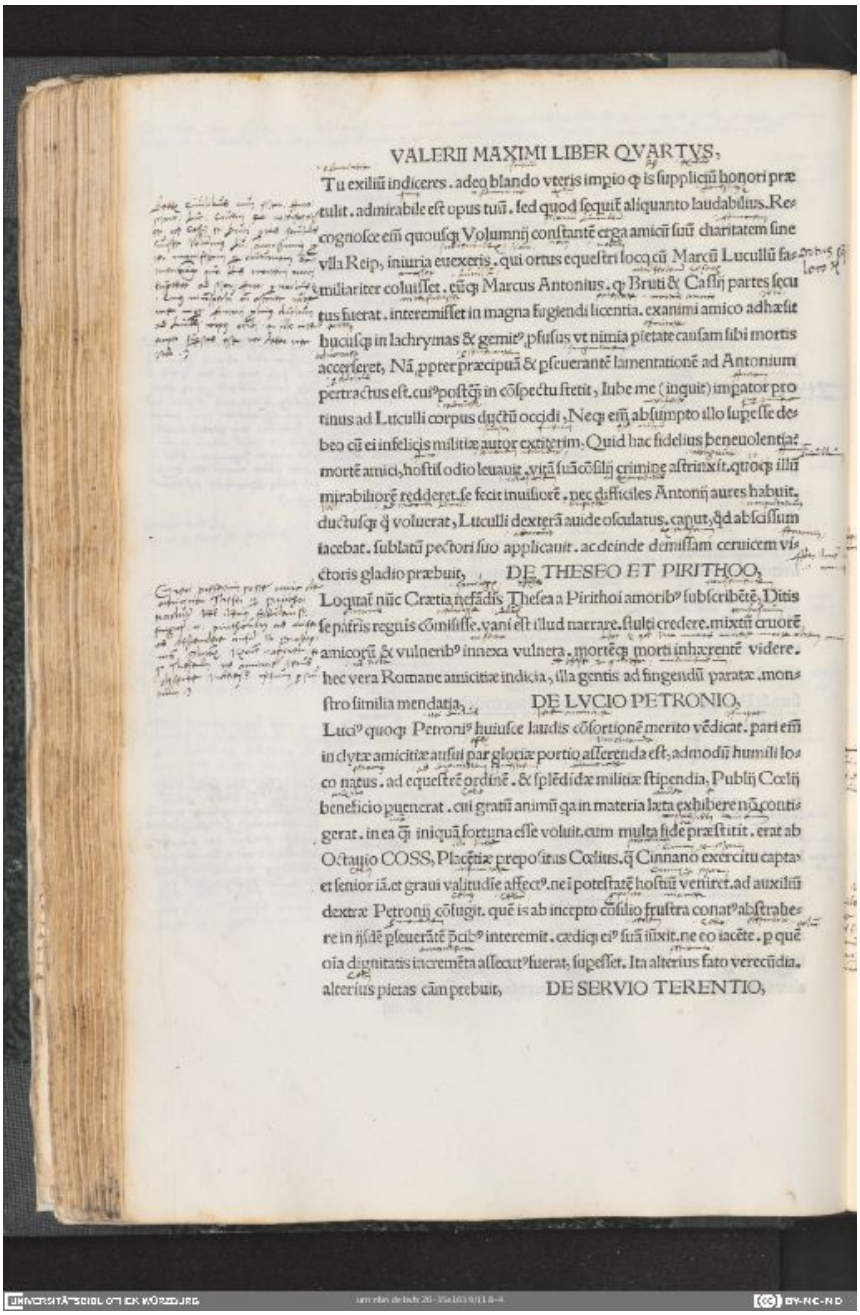

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS,

Tu exiliũ indiceres. adeo blando vteris impio ꝙ is suppliciũ honori præ
tulit. admirabile est opus tuũ. sed quod sequit̃ aliquanto laudabilius. Re
cognosce em̃ quousq; Volumnij constantẽ erga amicũ suũ charitatem sine
vlla Reip, iniuria euexeris. qui ortus equestri loco cũ Marcũ Lucullũ fa
miliariter coluisset. eũq; Marcus Antonius. ꝙ Bruti & Cassij partes secu
tus fuerat. interemisset in magna fugiendi licentia. exanimi amico adhæsit
hucusq; in lachrymas & gemit⁹ ꝓfusus vt nimia pietate causam sibi mortis
accerseret, Nã ꝓpter præcipuã & ꝑseuerantẽ lamentationẽ ad Antonium
pertractus est. cui⁹ postq̃ in cõspectu stetit, Iube me (inquit) impator pro
tinus ad Luculli corpus ductũ occidi, Neq; em̃ absumpto illo supesse de
beo cũ ei infelicis militiæ autor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia?
mortẽ amici, hostis odio leuauit. vitã suã cõsilij crimine astrinxit. quoq; illũ
mirabiliorẽ redderet. se fecit inuisiorẽ. nec difficiles Antonij aures habuit.
ductusq; q̃ voluerat, Luculli dexterã auide osculatus. caput, q̃d abscissum
iacebat. sublatũ pectori suo applicauit. ac deinde demissam ceruicem vi
ctoris gladio præbuit,

DE THESEO ET PIRITHOO,

Loquat̃ nũc Crætia nefãdis Thesea a Pirithoi amorib⁹ subscribẽtẽ, Ditis
se patris regnis cõmisisse. vani est illud narrare. stulti credere. mixtũ cruorẽ
amicorũ & vulnerib⁹ innexa vulnera. mortẽq; morti inhærentẽ videre.
hec vera Romane amicitiæ indicia, illa gentis ad fingendũ paratæ. mon
stro similia mendatia,

DE LVCIO PETRONIO,

Luci⁹ quoq; Petroni⁹ huiusce laudis cõsortionẽ merito vẽdicat. pari em̃
in clytæ amicitiæ ausui par gloriæ portio asserenda est, admodũ humili lo
co natus. ad equestrẽ ordinẽ. & splẽdidæ militiæ stipendia, Publij Cœlij
beneficio ꝑuenerat. cui gratũ animũ qa in materia læta exhibere nõ conti
gerat. in ea q̃ iniquã fortuna esse voluit. cum multa fide præstitit. erat ab
Octauio COSS, Placẽtiæ prepositus Cœlius. q̃ Cinnano exercitu capta
et senior iã. et graui valitudĩe affect⁹. ne ĩ potestatẽ hostiũ veniret. ad auxiliũ
dextræ Petronij cõfugit. quẽ is ab incepto cõsilio frustra conat⁹ abstrahe
re in ijsdẽ ꝑseuerãtẽ ꝑcib⁹ interemit. cædiq; ei⁹ suã iũxit. ne eo iacẽte. ꝑ quẽ
oĩa dignitatis incremẽta assecut⁹ fuerat, supesset. Ita alterius fato verecũdia.
alterius pietas cãm prebuit,

DE SERVIO TERENTIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/11 8-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

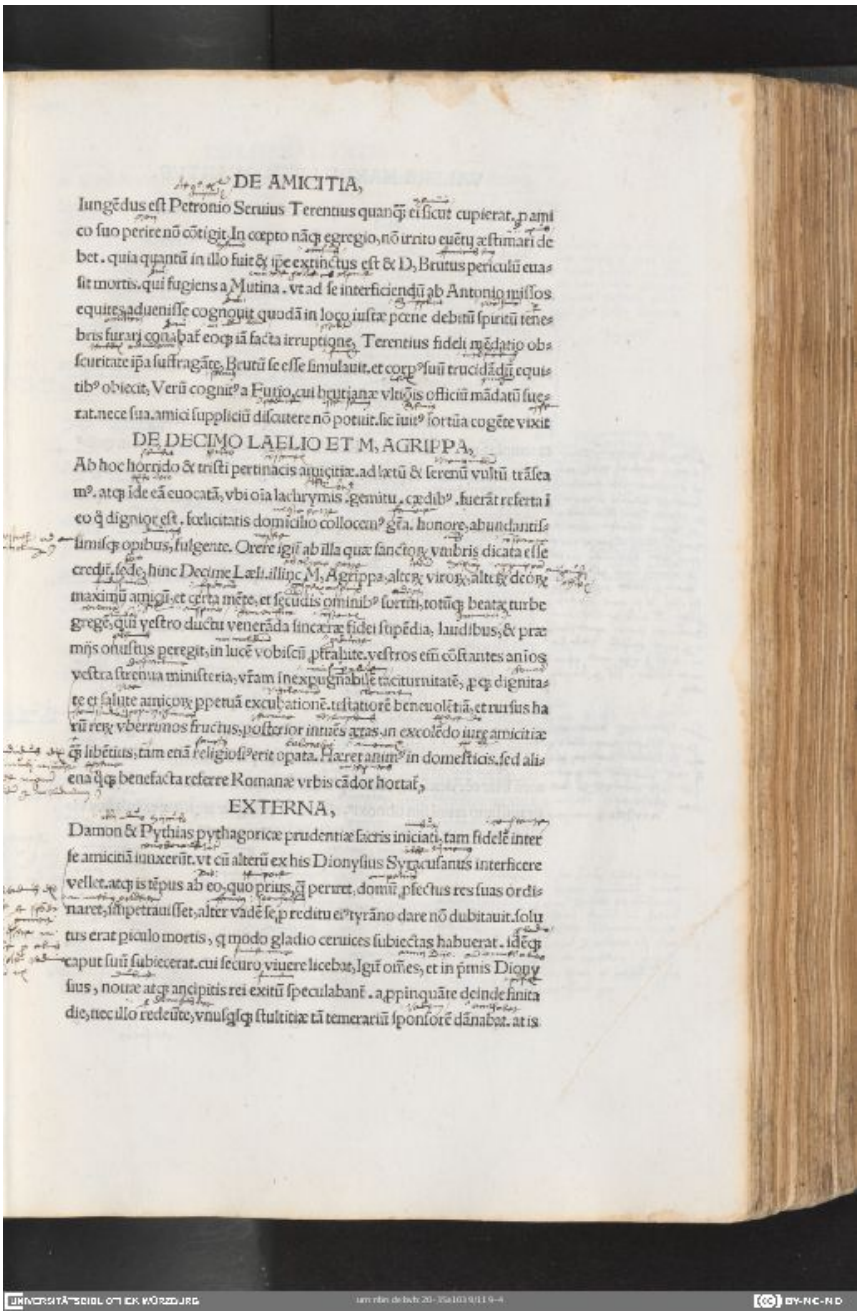

DE AMICITIA,

Iungēdus est Petronio Seruius Terentius quanq̄ ei sicut cupierat, p̄ ami
co suo perire nō cōtigit. In cœpto nāq̄ egregio, nō irrito euētu æstimari de
bet. quia quantū in illo fuit & ip̄e extinctus est & D, Brutus periculū eua-
sit mortis. qui fugiens a Mutina. vt ad se interficiendū ab Antonio missos
equites aduenisse cognouit quodā in loco iustæ pœne debitū spiritū tene-
bris furari conabat eoq̄ iā facta irruptione, Terentius fideli mēdatio ob-
scuritate ip̄a suffragāte, Brutū se esse simulauit. et corp⁹ suū trucidādū equi-
tib⁹ obiecit, Verū cognit⁹ a Furio, cui brutianæ vltiōis officiū mādatū sue-
rat. nece sua. amici suppliciū discutere nō potuit. sic iuit⁹ fortūa cogēte vixit

DE DECIMO LAELIO ET M, AGRIPPA,

Ab hoc horrido & tristi pertinacis amicitiæ. ad lætū & serenū vultū trāsea
m⁹. atq̄ ide eā euocatā, vbi oīa lachrymis. gemitu. cædib⁹. fuerāt referta i
eo q̄ dignior est. fœlicitatis domicilio collocem⁹ gr̄a. honore, abundantis-
simisq̄ opibus, fulgente. Orere igit̄ ab illa quæ sanctorū vmbris dicata esse
credit̄. sede, hinc Decime Læli. illinc M, Agrippa, alterq̄ virorū, alterq̄ deorū
maximū amicū, et certa mēte, et secudis ominib⁹ sortiti, totūq̄ beatæ turbe
gregē, qui vestro ductu venerāda sincæræ fidei supēdia, laudibus, & præ
mijs onustus peregit, in lucē vobiscū p̄trahite. vestros eñ cōstantes anios
vestra strenua ministeria, vr̄am inexpugnabilē taciturnitatē, p̄q̄ dignita-
te et salute amicorū p̄petuā excubationē. testatiorē beneuolētiā, et rursus ha
rū rerū vberrimos fructus, posterior intuēs ætas. in excolēdo iure amicitiæ
q̄ libētius, tam etiā religiosi⁹ erit opata. Hæret animus in domesticis. sed ali-
ena q̄q̄ benefacta referre Romanæ vrbis cādor hortat̄,

EXTERNA,

Damon & Pythias pythagoricæ prudentiæ sacris iniciati, tam fidelē inter
se amicitiā iunxerūt. vt cū alterū ex his Dionysius Syracusanus interficere
vellet. atq̄ is tēpus ab eo, quo prius, q̄ periret, domū p̄fectus res suas ordi-
naret, impetrauisset, alter vadē se p̄ reditu ei⁹ tyrāno dare nō dubitauit. solu
tus erat p̄iculo mortis, q̄ modo gladio ceruices subiectas habuerat. idēq̄
caput suū subiecerat. cui securo viuere licebat, Igit̄ om̄es, et in p̄mis Diony
sius, nouæ atq̄ ancipitis rei exitū speculabant̄. a p̄pinquāte deinde finita
die, nec illo redeūte, vnusq̄sq̄ stultitiæ tā temerariū sponsorē dānabat. at is

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/11 9-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

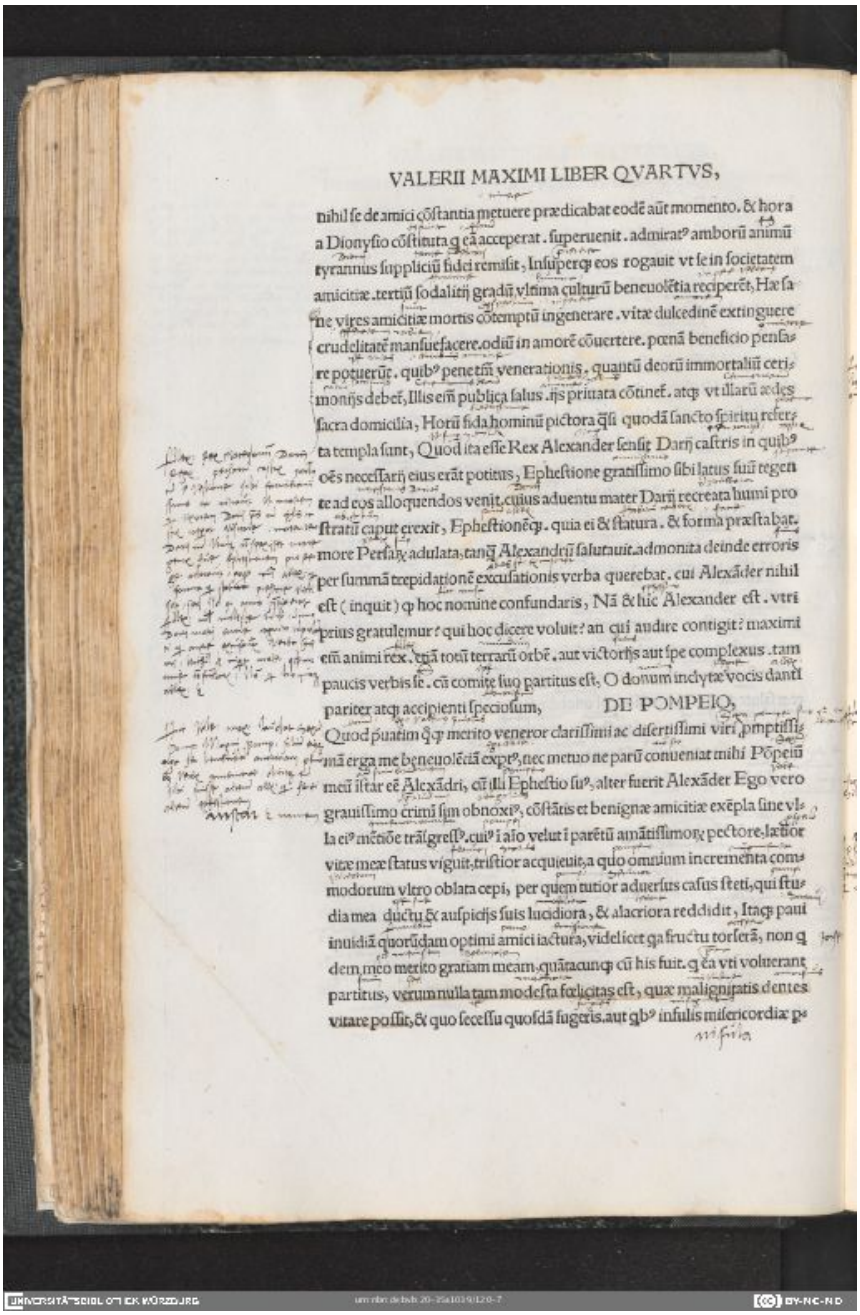

nihil se de amici cōstantia metuere prædicabat eodē aūt momento. & hora a Dionysio cōstituta q̄ eā acceperat. superuenit. admirat⁹ amborū animū tyrannus suppliciū fidei remisit, Insuperq; eos rogauit vt se in societatem amicitiæ. tertiū sodalitij gradū vltima culturū beneuolētia reciperēt, Hæ sane vires amicitiæ mortis cōtemptū ingenerare. vitæ dulcedinē extinguere crudelitatē mansuefacere. odiū in amorē cōuertere. pœnā beneficio pensare potuerūt. quib⁹ penetm̄ venerationis. quantū deorū immortaliū cerimonijs debet, Illis em̄ publica salus. ijs priuata cōtinet. atq; vt illarū ædes sacra domicilia, Horū fida hominū pictora q̄si quodā sancto spiritu referta templa sunt, Quod ita esse Rex Alexander sensit Darij castris in quib⁹ oēs necessarij eius erāt potitus, Ephestione gratissimo sibi latus suū tegente ad eos alloquendos venit, cuius aduentu mater Darij recreata humi prostratū caput erexit, Ephestionēq;. quia ei & statura. & forma præstabat. more Persarū adulata, tanq̄ Alexandrū salutauit. admonita deinde erroris per summā trepidationē excusationis verba querebat. cui Alexāder nihil est (inquit) q̄ hoc nomine confundaris, Nā & hic Alexander est. vtri prius gratulemur? qui hoc dicere voluit? an cui audire contigit? maximi em̄ animi rex. etiā totū terrarū orbē. aut victorijs aut spe complexus. tam paucis verbis se. cū comite suo partitus est, O donum inclytæ vocis danti pariter atq; accipienti speciosum,

DE POMPEIO,

Quod puatim q̄q; merito veneror clarissimi ac disertissimi viri promptissimā erga me beneuolēciā expt⁹, nec metuo ne parū conueniat mihi Pōpeiū meū istar eē Alexādri, cū illi Ephestio su⁹, alter fuerit Alexāder Ego vero grauissimo crimī sim obnoxi⁹, cōstātis et benignæ amicitiæ exēpla sine vlla ei⁹ mētiōe trāsgress⁹. cui⁹ i aīo velut i parētū amātissimorū pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit, a quo omnium incrementa commodorum vltro oblata cepi, per quem tutior aduersus casus steti, qui studia mea ductu & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit, Itaq; paui inuidiā quorūdam optimi amici iactura, videlicet q̄a fructu torserā, non q̄dem meo merito gratiam meam, quātacunq; cū his fuit. q̄ ea vti voluerant partitus, verum nulla tam modesta fœlicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit, & quo secessu quosdā fugeris. aut q̄b⁹ infulis misericordiæ p-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-25a1019/120-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

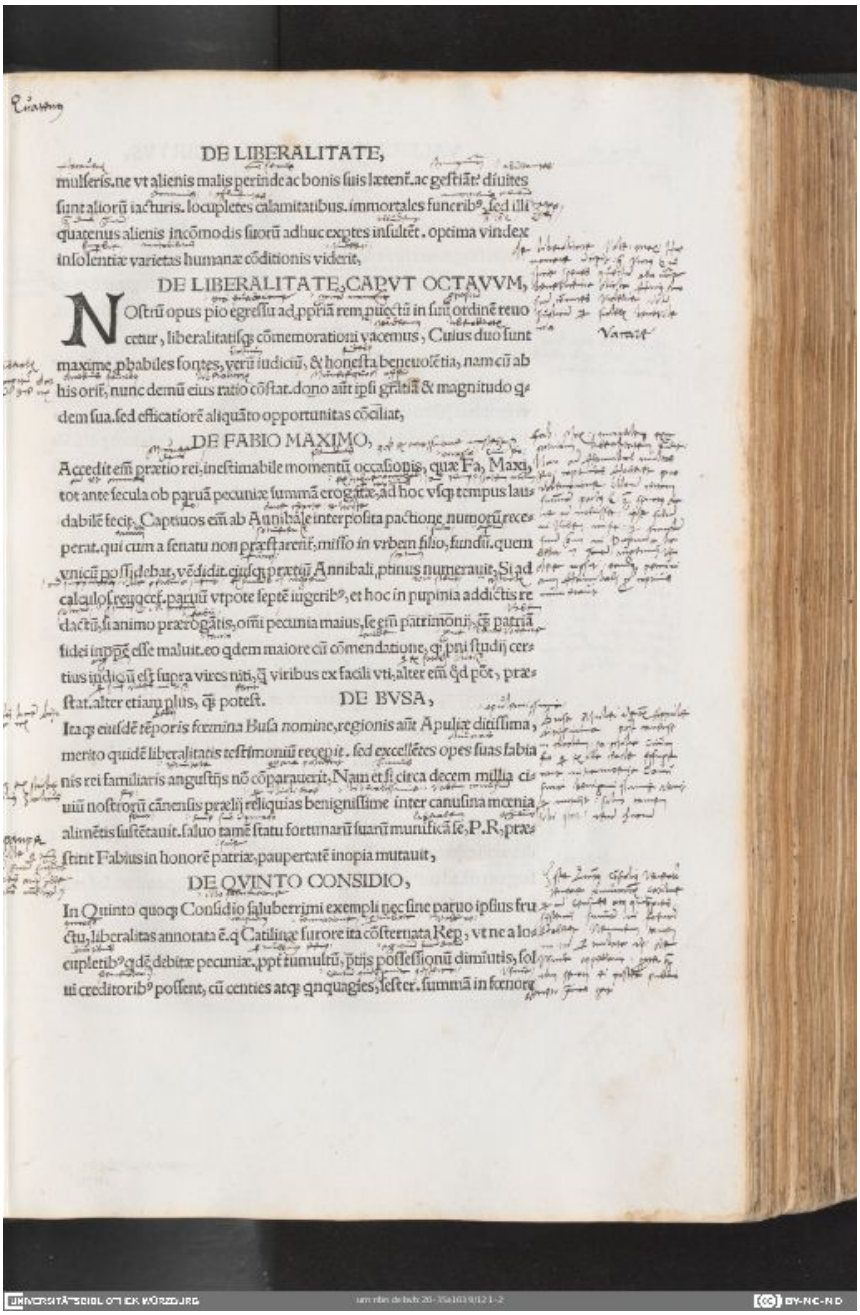

DE LIBERALITATE,

mulleris.ne vt alienis malis perinde ac bonis suis lætent.ac gestiãt diuites sunt aliorũ iacturis. locupletes calamitatibus. immortales funeribꝰ. sed illi quatenus alienis incõmodis suorũ adhuc exptes insultẽt. optima vindex insolentiæ varietas humanæ cõditionis vidcrit,

DE LIBERALITATE, CAPVT OCTAVVM,

NOstrũ opus pio egressu ad ppriã rem pjectũ in suũ ordinẽ reuo cetur, liberalitatisq; cõmemorationi vacemus, Cuius duo sunt maxime phabiles fontes, verũ iudiciũ, & honesta beneuolẽtia, nam cũ ab his oriũ, nunc demũ eius ratio cõstat. dono aũt ipsi grãtiã & magnitudo q; dem sua. sed efficatiorẽ aliquãto opportunitas cõciliat,

DE FABIO MAXIMO,

Accedit eñ prætio rei. inestimabile momentũ occasionis, quæ Fa. Maxi, tot ante secula ob paruã pecuniæ summã erogatæ, ad hoc vsq; tempus laus dabilẽ fecit. Capuos eñ ab Annibale interposita pactione numorũ rece perat. qui cum a senatu non præstarentur, missio in vrbem filio, fundũ. quem vnicũ possidebat, vẽdidit. ciuisq; prætuũ Annibali, ptinus numerauit. Si ad calculos rem deferas. paruũ vtpote septẽ nigeribꝰ, et hoc in pupinia addictis re dactũ, si animo prærogãtis, omni pecunia maius, se eñ patrimonii, ꝙs patriã fidei inppẽ esse maluit. eo qdem maiore cũ cõmendatione, q; pni studij cer tius indicio ũ est supra vires niti, q; viribus ex facili vti, alter eñ q̃d põt, præ stat. alter etiam plus, ꝙs potest.

DE BVSA,

Itaq; eiusdẽ tẽporis fœmina Busa nomine, regionis aũt Apuliæ ditissima, merito quidẽ liberalitatis testimoniũ recepit. sed excessẽtes opes suas fabia nis rei familiaris angustijs nõ cõparauerit. Nam et si circa decem millia ci uiũ nostrorũ cãnensis prælij reliquias benignissime inter canusina mœnia alimẽtis sustẽtauit. saluo tamẽ statu fortunarũ suarũ munificã se, P.R. præ stitit Fabius in honorẽ patriæ, paupertatẽ inopia mutauit,

DE QVINTO CONSIDIO,

In Quinto quoq; Considio saluberrimi exempli nec sine paruo ipsius fru ctu, liberalitas annotata ẽ. q Catilinæ furore ita cõsternata Rep. vt ne a los cupletib⁹ q dẽ debitæ pecuniæ, ppt tumultũ, ptijs possessionũ dimiutis, sol ui creditorib⁹ possent, cũ centies atq; qnquagies, esset. summã in fœnore

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um nbn:de:bvb:20-35a1039/12 1-2 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

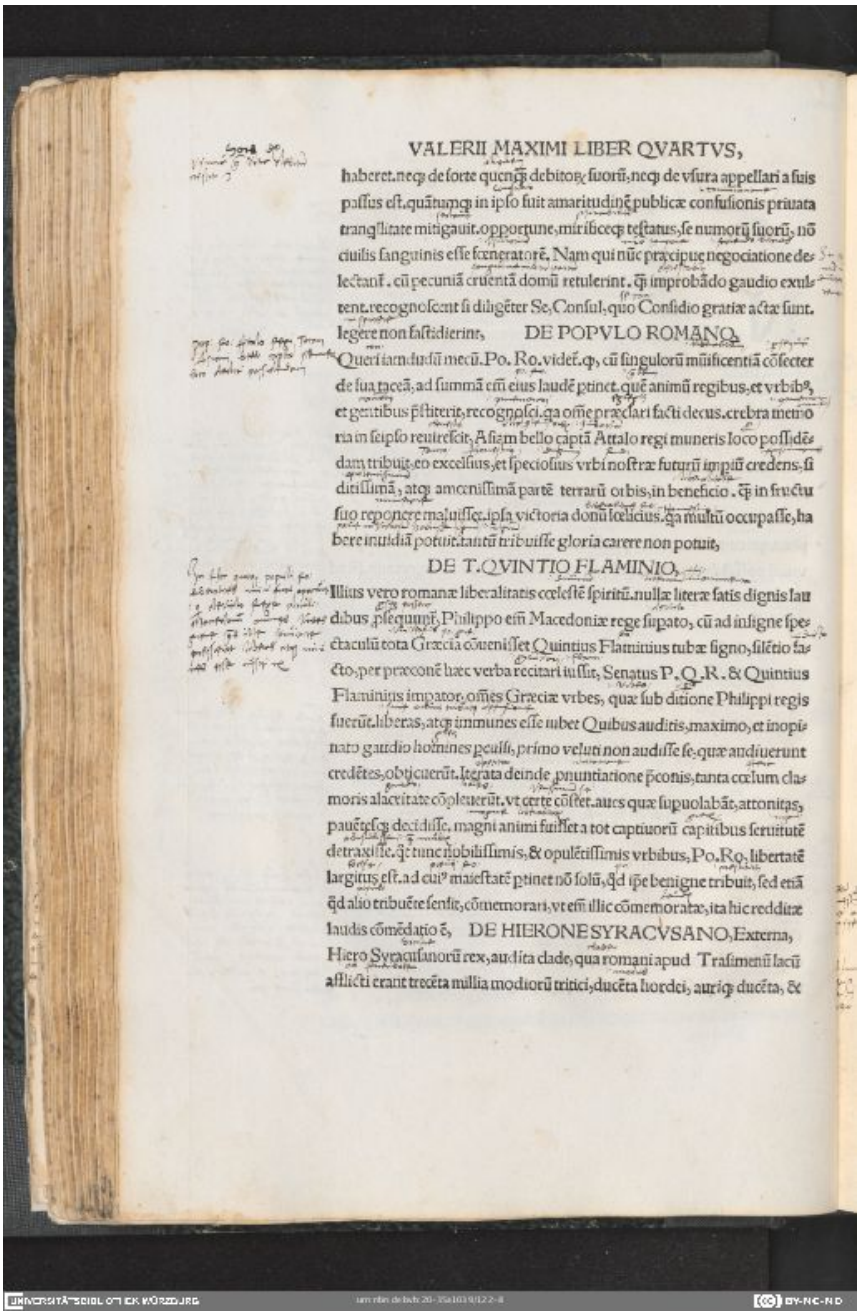

haberet. neq; de sorte quenq̃ debitorꝝ suorũ, neq; de vsura appellari a suis passus est. quãtumq; in ipso fuit amaritudinẽ publicæ confusionis priuata tranq̃llitate mitigauit. opportune, mirificeq; testatus, se numorũ suorũ, nõ ciuilis sanguinis esse fœneratorẽ. Nam qui nũc præcipue negociatione delectant. cũ pecuniã cruentã domũ retulerint. q̃ improbãdo gaudio exultent. recognoscent si diligẽter Se, Consul, quo Considio gratiæ actæ sunt. legere non fastidierint,

DE POPVLO ROMANO.

Queri iamdudũ mecũ. Po. Ro. videt. q, cũ singulorũ mũificentiã cõsecter de sua taceã, ad summã eñ eius laudẽ ꝑtinet. quẽ animũ regibus, et vrbib⁹, et gentibus ꝑstiterit, recognosci. qa oñe præclari facti decus. crebra memoria in seipso reuirescit, Asiam bello captã Attalo regi muneris loco possidẽdam tribuit, eo excelsius, et speciosius vrbi nostræ futurũ impiũ credens, si ditissimã, atq; amœnissimã partẽ terrarũ orbis, in beneficio. q̃ in fructu suo reponere maluisset. ipsa victoria donũ fœlicius. qa multũ occupasse, habere inuidiã potuit. tantũ tribuisse gloria carere non potuit,

DE T. QVINTIO FLAMINIO.

Illius vero romanæ liberalitatis cœlestẽ spiritũ. nullæ literæ satis dignis laudibus ꝓsequunt. Philippo eñ Macedoniæ rege supato, cũ ad insigne spectaculũ tota Græcia cõuenisset Quintius Flaminius tubæ signo, silẽtio facto, per præconẽ hæc verba recitari iussit, Senatus P. Q. R. & Quintius Flaminius impator, oñes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerũt. liberas, atq; immunes esse iubet Quibus auditis, maximo, et inopinato gaudio homines ꝑculsi, primo veluti non audisse se, quæ audiuerunt credẽtes, obtiquerũt. Iterata deinde ꝓnuntiatione ꝑconis, tanta cœlum clamoris alacritate cõpleuerũt. vt certe cõstet. aues quæ supuolabãt, attonitas, pauẽtesq; decidisse. magni animi fuisset a tot captiuorũ capitibus seruitutẽ detraxisse. q̃t tunc nobilissimis, & opulẽtissimis vrbibus, Po. Ro. libertatẽ largitus est. ad cui⁹ maiestatẽ ꝑtinet nõ solũ, q̃d ipe benigne tribuit, sed etiã q̃d alio tribuẽte sentit, cõmemorari, vt eñ illic cõmemoratæ, ita hic redditæ laudis cõmẽdatio ẽ,

DE HIERONE SYRACVSANO, Externa,

Hiero Syracusanorũ rex, audita clade, qua romani apud Trasimenũ lacũ afflicti erant trecẽta millia modiorũ tritici, ducẽta hordei, auriq; ducẽta, &

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

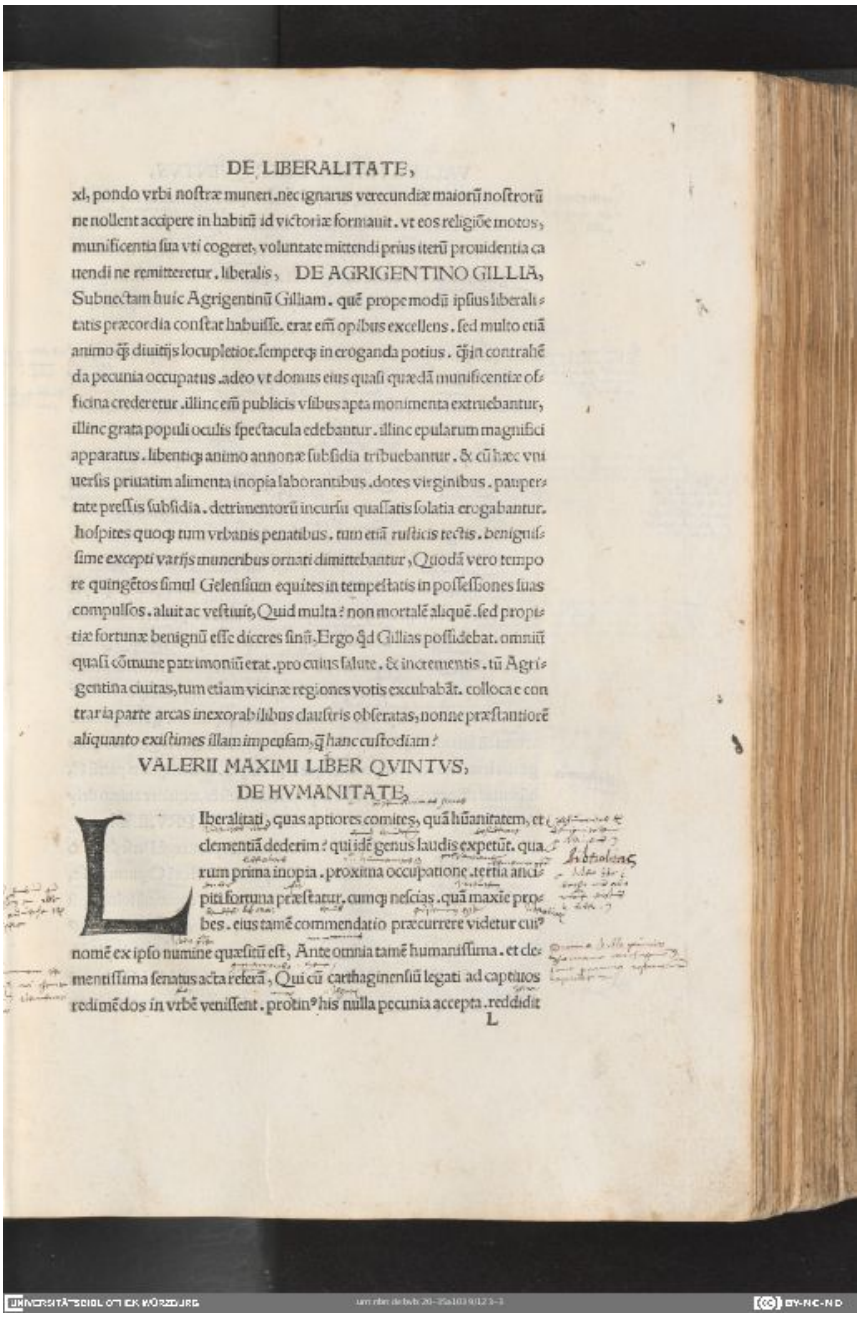

xl, pondo vrbi nostræ muneri. nec ignarus verecundiæ maiorũ nostrorũ ne nollent accipere in habitũ id victoriæ formauit. vt eos religiõe motos, munificentia sua vti cogeret, voluntate mittendi prius iterũ prouidentia cauendi ne remitteretur. liberalis, DE AGRIGENTINO GILLIA, Subnectam huic Agrigentinũ Gilliam. quẽ prope modũ ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse. erat eñ opibus excellens. sed multo etiã animo q̃ diuitijs locupletior. semperq; in eroganda potius. q̃ in contrahẽda pecunia occupatus. adeo vt domus eius quasi quædã munificentiæ officina crederetur. illinc eñ publicis vsibus apta monimenta extruebantur, illinc grata populi oculis spectacula edebantur. illinc epularum magnifici apparatus. libentiq; animo annonæ subsidia tribuebantur. & cũ hæc vniuersis priuatim alimenta inopia laborantibus. dotes virginibus. paupertate pressis subsidia. detrimentorũ incursu quassatis solatia erogabantur. hospites quoq; tum vrbanis penatibus. tum etiã rusticis tectis. benignissime excepti varijs muneribus ornati dimittebantur, Quodã vero tempore quingẽtos simul Gelensium equites in tempestatis in possessiones suas compulsos. aluit ac vestiuit, Quid multa? non mortalẽ aliquẽ. sed propitiæ fortunæ benignũ esse diceres sinũ. Ergo q̃d Gillias possidebat. omniũ quasi cõmune patrimoniũ erat. pro cuius salute. & incrementis. tũ Agrigentina ciuitas, tum etiam vicinæ regiones votis excubabãt. colloca e contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, nonne præstantiorẽ aliquanto existimes illam impensam, q̃ hanc custodiam?

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS, DE HVMANITATE,

Liberalitati, quas aptiores comites, quã hũanitatem, et clementiã dederim? qui idẽ genus laudis expetũt. quarum prima inopia. proxima occupatione. tertia ancipiti fortuna præstatur. cumq; nescias. quã maxĩe probes. eius tamẽ commendatio præcurrere videtur cui⁹ nomẽ ex ipso numine quæsitũ est, Ante omnia tamẽ humanissima. et clementissima senatus acta referã, Qui cũ carthaginensiũ legati ad captiuos redimẽdos in vrbẽ venissent. protin⁹ his nulla pecunia accepta. reddidit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a103 9/12 3-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

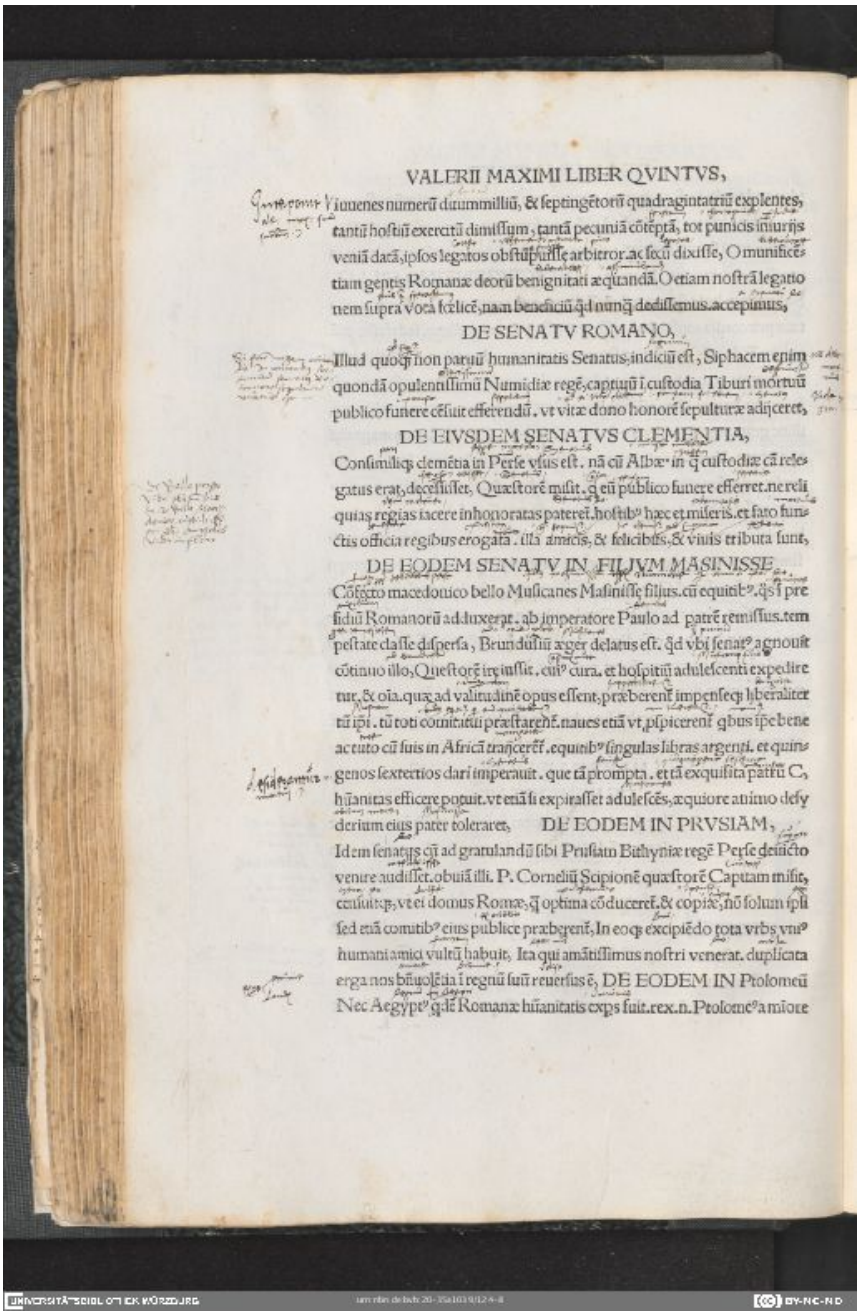

Viuuenes numerũ ditummilliũ, & septingẽtorũ quadragintatriũ explentes, tantũ hostiũ exercitũ dimissum, tantã pecuniã cõtẽptã, tot punicis iniurijs veniã datã, ipsos legatos obstũpuisse arbitror. ac secũ dixisse, O munificẽtiam gentis Romanæ deorũ benignitati æquandã. O etiam nostrã legationem supra vota fœlicẽ, nam beneficiũ q̃d nunq̃ dedissemus. accepimus,

DE SENATV ROMANO,

Illud quoq; non paruũ humanitatis Senatus indiciũ est, Siphacem enim quondã opulentissimũ Numidiæ regẽ, captiuũ ĩ custodia Tiburi mortuũ publico funere cẽsuit efferendũ. vt vitæ dono honorẽ sepulturæ adijceret,

DE EIVSDEM SENATVS CLEMENTIA,

Consimiliq; clemẽtia in Perse vsus est. nã cũ Albæ in q̃ custodiæ cã relegatus erat, decessisset, Quæstorẽ misit. q̃ eũ publico funere efferret. ne reliquias regias iacere inhonoratas pateret. hostib⁹ hæc et miseris. et fato functis officia regibus erogata. illa amicis, & felicibus, & viuis tributa sunt,

DE EODEM SENATV IN FILIVM MASINISSE.

Cõfecto macedonico bello Musicanes Masinisse filius. cũ equitib⁹. q̃s ĩ presidiũ Romanorũ adduxerat. ab imperatore Paulo ad patrẽ remissus. tempestate classe dispersa, Brundusiũ æger delatus est. q̃d vbi senat⁹ agnouit cõtinuo illo, Questorẽ ire iussit. cui⁹ cura. et hospitiũ adulescenti expediretur. & oĩa. quæ ad valitudinẽ opus essent, præberent impenseq; liberaliter tũ ipi. tũ toti comitatui præstarent. naues etiã vt ꝓspicerent q̃bus ipe bene ac tuto cũ suis in Africã trajicerẽt. equitib⁹ singulas libras argenti. et quingenos sextertios dari imperauit. que tã prompta. et tã exquisita patrũ C, hũanitas efficere potuit. vt etiã si expirasset adulescẽs, æquiore animo desyderium eius pater toleraret,

DE EODEM IN PRVSIAM,

Idem senatus cũ ad gratulandũ sibi Prusiam Bithyniæ regẽ Perse deiecto venire audisset. obuiã illi. P. Corneliũ Scipionẽ quæstorẽ Captam misit, censuitq;, vt ei domus Romæ, q̃ optima cõduceret. & copiæ, nõ solum ipsi sed etiã comitib⁹ eius publice præberent, In eoq; excipiẽdo tota vrbs vni⁹ humani amici vultũ habuit, Ita qui amãtissimus nostri venerat. duplicata erga nos bñuolẽtia ĩ regnũ suũ reuersus ẽ, DE EODEM IN Ptolomeũ Nec Aegypt⁹ q̃dẽ Romanæ hũanitatis exps fuit. rex. n. Ptolome⁹ a mĩore

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/12 4-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

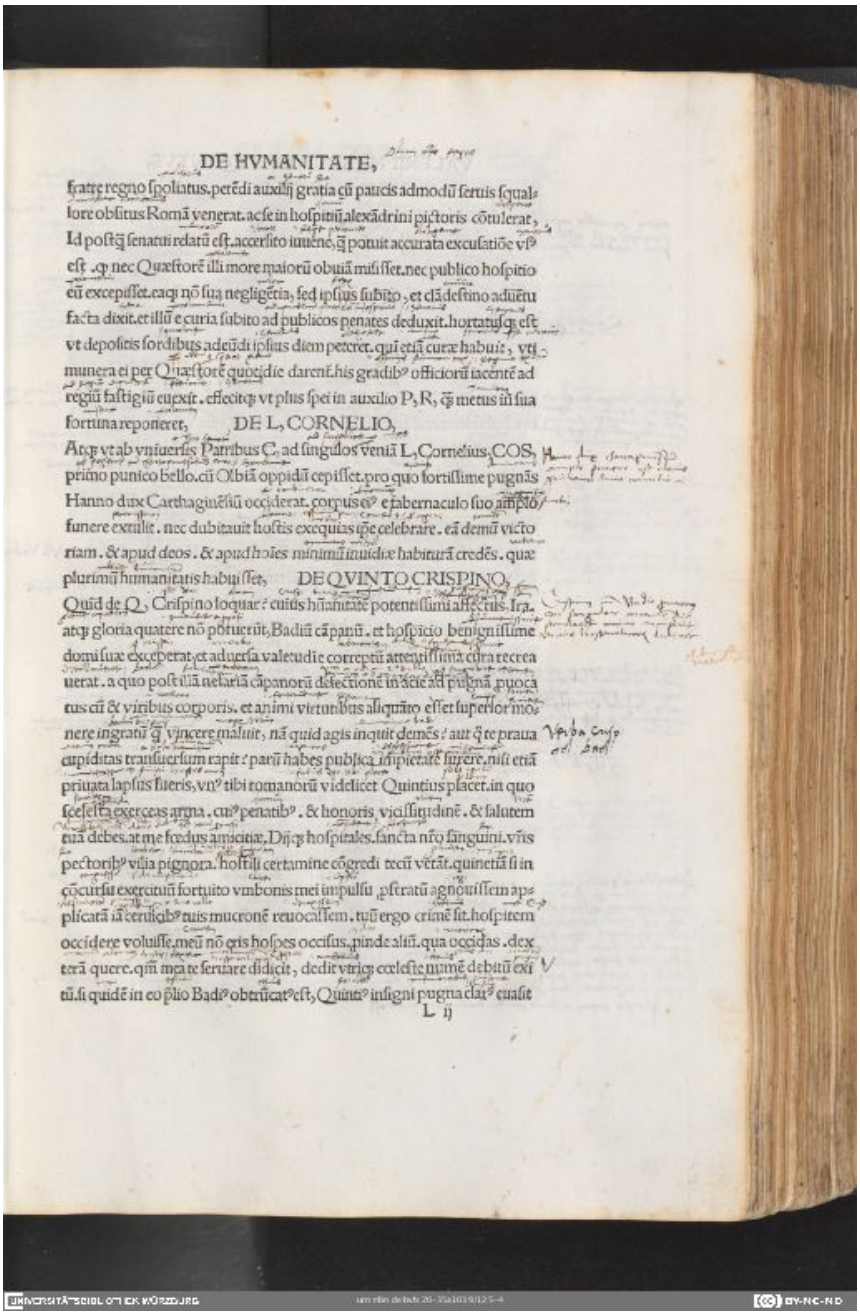

fratre regno spoliatus. petēdi auxilij gratia cū paucis admodū seruis squallore obsitus Romā venerat. ac se in hospitiū alexādrini pictoris cōtulerat, Id postq̄ senatui relatū est. accersito iuuenē, q̄ potuit accurata excusatiōe vsꝰ est. ꝙ nec Quæstorē illi more maiorū obuiā misisset. nec publico hospitio eū excepisset. eaq; nō sua negligētia, sed ipsius subito, et clādestino aduētu facta dixit. et illū e curia subito ad publicos penates deduxit. hortatusq; est vt depositis sordibus adeūdi ipsius diem peteret. qui etiā curæ habuit, vti munera ei per Quæstorē quotidie darent. his gradibꝰ officiorū iacentē ad regiū fastigiū euexit. effecitq; vt plus spei in auxilio P, R, q̄ metus in sua fortuna reponeret,

DE L, CORNELIO,

Atq; vt ab vniuersis Patribus C, ad singulos veniā L, Cornelius, COS, primo punico bello. cū Olbiā oppidū cepisset. pro quo fortissime pugnās Hanno dux Carthaginēsiū occiderat. corpus eiꝰ e tabernaculo suo amplo funere extulit. nec dubitauit hostis exequias ipe celebrare. eā demū victoriam. & apud deos. & apud hoīes minimū inuidiæ habiturā credēs. quæ plurimū humanitatis habuisset,

DE QVINTO CRISPINO,

Quid de Q, Crispino loquar? cuius hūanitatē potentissimi affectus. Ira. atq; gloria quatere nō potuerūt, Badiū cāpanū. et hospicio benignissime domi suæ exceperat, et aduersa valetudie correptū attentissima cura recreauerat. a quo post illā nefariā cāpanorū defectionē in acie ad pugnā ꝓuocatus cū & viribus corporis. et animi virtutibus aliquāto esset superior mōnere ingratū q̄ vincere maluit, nā quid agis inquit demēs? aut q̄ te praua cupiditas transuersum rapit? parū habes publica impietatē furere. nisi etiā priuata lapsus fueris, vnꝰ tibi romanorū videlicet Quintius placet. in quo scelesta exerceas arma. cuiꝰ penatibꝰ. & honoris vicissitudinē. & salutem tuā debes. at me fœdus amicitiæ, Dijq; hospitales. sancta nr̄o sanguini. vr̄is pectoribꝰ vilia pignora. hostili certamine cōgredi tecū vetāt. quinetiā si in cōcursu exercituū fortuito vmbonis mei impulsu ꝓstratū agnouissem applicatā iā ceruicibꝰ tuis mucronē reuocassem. tuū ergo crimē sit. hospitem occidere voluisse. meū nō eris hospes occisus. ꝑinde aliū. qua occidas. dexterā quere. qm̄ mea te seruare didicit, dedit vtriq; cœleste numē debitū exitū. si quidē in eo p̄lio Badiꝰ obtrūcatꝰ est, Quintiꝰ insigni pugna clariꝰ euasit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/12 5-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

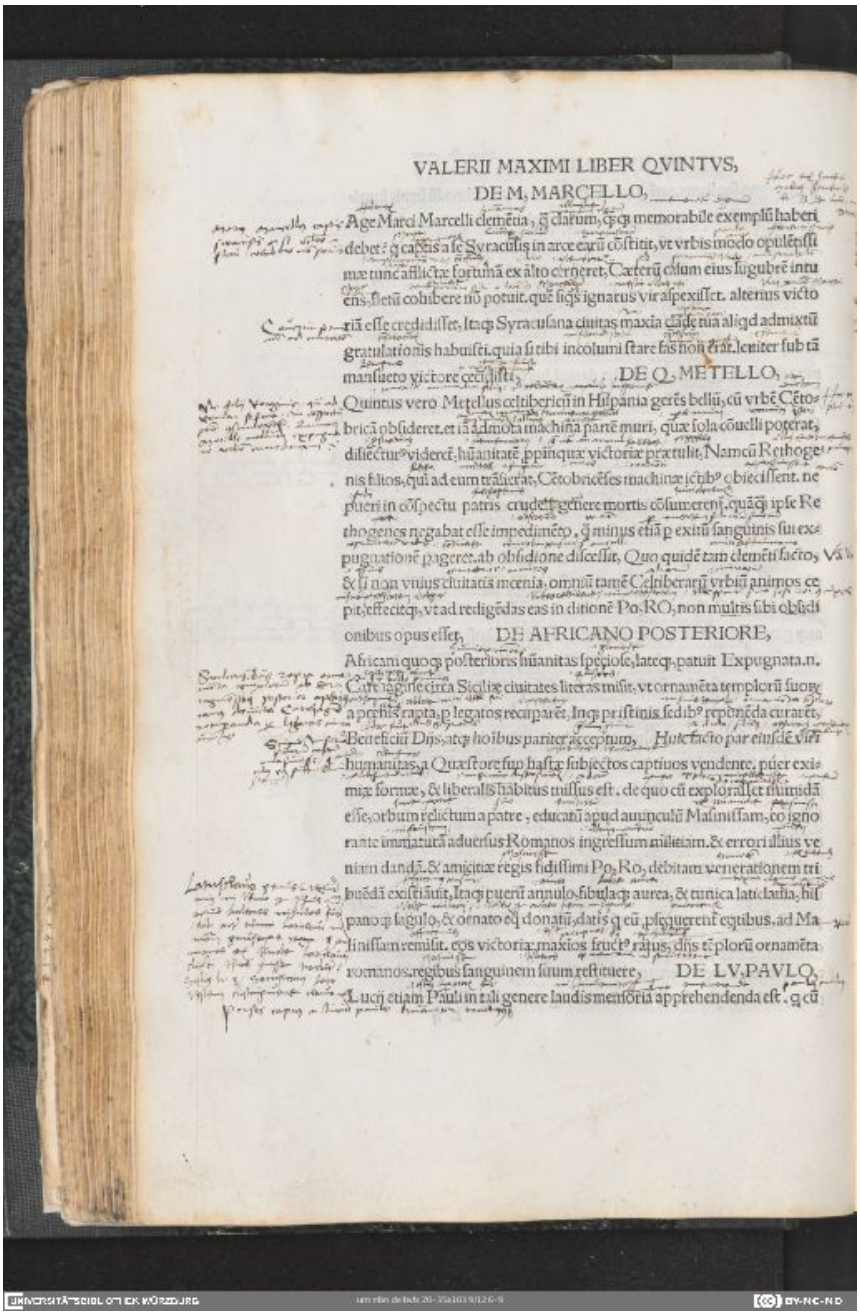

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

DE M. MARCELLO,

Age Marci Marcelli clemētia, q̄ clarum, q̄q; memorabile exemplū haberi debet? q captis a se Syracusis in arce earū cōstitit, vt vrbis modo opulētissimæ tunc afflictæ fortunā ex alto cerneret, Cæterū casum eius lugubrē intuens, fletū cohibere nō potuit. quē siq̄s ignarus vir aspexisset. alterius victoriā esse credidisset, Itaq; Syracusana ciuitas maxia clāde tua aliq̄d admixtū gratulationis habuisti. quia si tibi incolumi stare fas non erat. leuiter sub tā mansueto victore cecidisti,

DE Q. METELLO,

Quintus vero Metellus celtibericū in Hispania gerēs bellū, cū vrbē Cētobricā obsideret. et iā admota machina parte muri, quæ sola cōuelli poterat, disiectur⁹ videret. hūanitatē ꝓpinquæ victoriæ prætulit. Namcū Rethogenis filios, qui ad eum trāsierat, Cētobricēses machinæ ictib⁹ obiecissent. ne pueri in cōspectu patris crudeli genere mortis cōsumerent. quāq; ipse Rethogenes negabat esse impedimēto, q̄ minus etiā p exitū sanguinis sui expugnationē pageret. ab obsidione discessit, Quo quidē tam clemēti facto, & si non vnius ciuitatis mœnia, omniū tamē Celtiberarū vrbiū animos cepit, effecitq; vt ad redigēdas eas in ditionē Po. RO, non multis sibi obsidionibus opus esset,

DE AFRICANO POSTERIORE,

Africani quoq; posterioris hūanitas speciose, lateq; patuit Expugnata. n. Cartagine circa Siciliæ ciuitates literas misit. vt ornamēta templorū suorū a pœnis rapta, p legatos recuparēt. Inq; pristinis sedib⁹ reponēda curarēt, Beneficiū Dijs, atq; hoībus pariter acceptum, Huic facto par eiusdē viri humanitas, a Quæstore suo hastæ subjectos captiuos vendente. puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est. de quo cū explorasset inimidā esse, orbum relictum a patre, educatū apud auunculū Masinissam, eo ignorante immaturā aduersus Romanos ingressum militiam. & errori illius veniam dandā. & amicitiæ regis fidissimi Po. Ro, debitam venerationem tribuēdā existiāuit, Itaq; puerū annulo, fibulaq; aurea, & tunica laticlauia, hispanoq; sagulo, & ornato eq̄ donatū, datis q eū ꝓsequerent eq̄tibus, ad Masinissam remisit. eos victoriæ maxios fruct⁹ ratus, dijs tēplorū ornamēta romanos, regibus sanguinem suum restituere,

DE LV. PAVLO,

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. q cū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/126-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

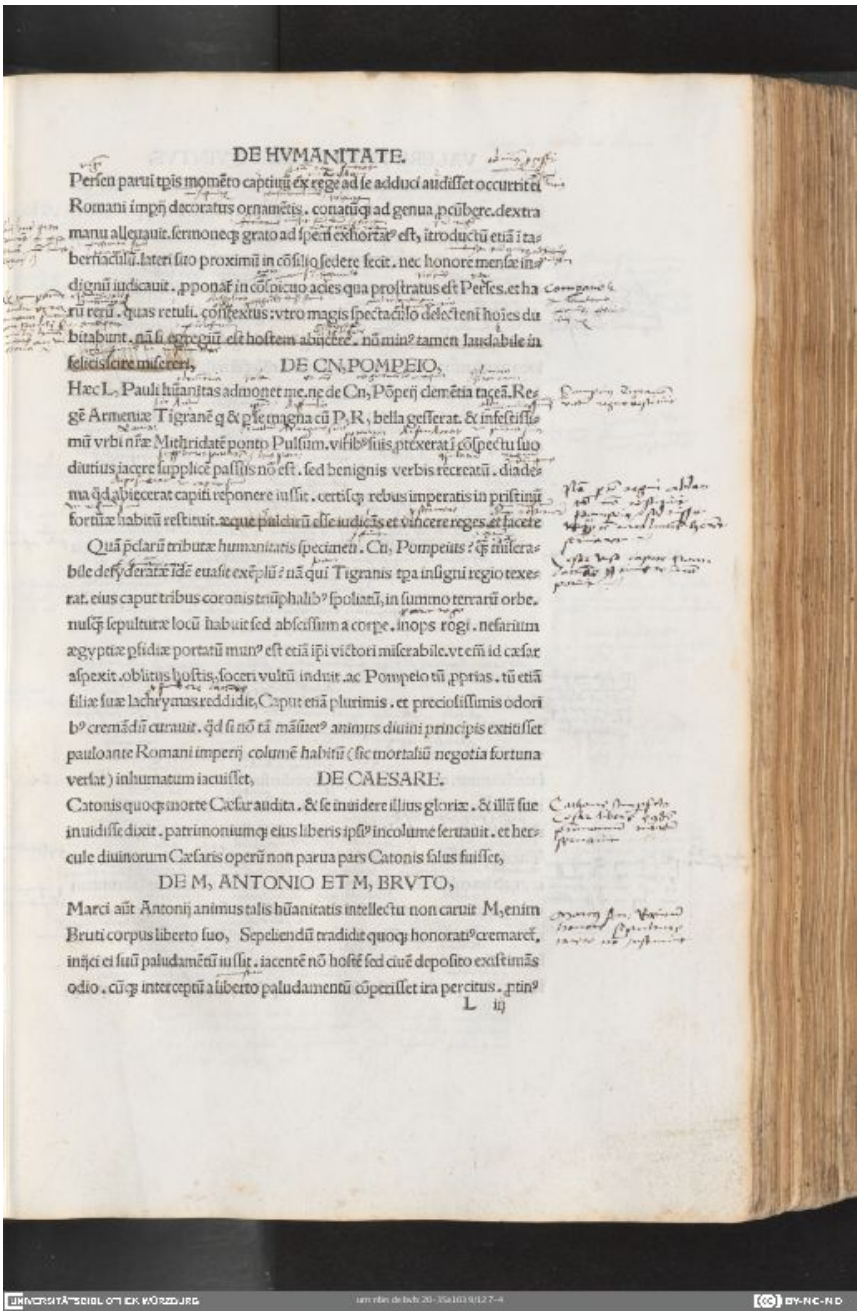

DE HVMANITATE.

Persen parui tpis momēto captiuū ex rege ad se adduci audisset occurrit ei Romani impij decoratus ornamētis. conatūq; ad genua pcūbere. dextra manu alleuauit. sermoneq; grato ad spem exhortat⁹ est, itroductū etiā i tabernaculū. lateri suo proximū in cōsilio sedere fecit. nec honore mensæ indignū iudicauit. pponat̄ in cōspicuo acies qua prostratus est Perses. et harū rerū. quas retuli. cōtextus: vtro magis spectaculo delecteni hoies dubitabunt. nā si egregiū est hostem abijcere. nō min⁹ tamen laudabile infelicis scire misereri,

DE CN, POMPEIO,

Hæc L, Pauli hūanitas admonet me. ne de Cn, Pōpeij clemētia taceā. Regē Armeniæ Tigranē q & p se magna cū P, R, bella gesserat. & infestissimū vrbi nr̄æ Mithridatē ponto Pulsum. viribꝰ suis ptexerat i cōspectu suo diutius iacere supplicē passus nō est. sed benignis verbis recreatū. diadema q̄d abiecerat capiti reponere iussit. certisq; rebus imperatis in pristinū fortūæ habitū restituit. æque pulchrū esse iudicās et vincere reges. et facere

Quā p̄clarū tributæ humanitatis specimen. Cn, Pompeius? q̄ miserabile defyderatæ īdē euasit exēplū? nā qui Tigranis tpa insigni regio texerat. eius caput tribus coronis triūphalibꝰ spoliatū, in summo terrarū orbe. nusq̄ sepulturæ locū habuit sed abscissum a corpe. inops rogi. nefarium ægyptiæ p̄sidiæ portatū mun⁹ est etiā ip̄i victori miserabile. vt eñ id cæsar aspexit. oblitus hostis, soceri vultū induit. ac Pompeio tū ꝓprias. tū etiā filiæ suæ lachrymas reddidit, Caput etiā plurimis. et preciosissimis odoribꝰ cremādū curauit. q̄d si nō tā māsuet⁹ animus diuini principis extitisset pauloante Romani imperij columē habitū (sic mortaliū negotia fortuna versat) inhumatum iacuisset,

DE CAESARE.

Catonis quoq; morte Cæsar audita. & se inuidere illius gloriæ. & illū sue inuidisse dixit. patrimoniumq; eius liberis ipsiꝰ incolume seruauit. et hercule diuinorum Cæsaris operū non parua pars Catonis salus fuisset,

DE M, ANTONIO ET M, BRVTO,

Marci aūt Antonij animus talis hūanitatis intellectu non caruit M, enim Bruti corpus liberto suo, Sepeliendū tradidit quoq; honorati⁹ cremaret̄, inijci ei suū paludamētū iussit. iacentē nō hostē sed ciuē deposito existimās odio. cūq; interceptū a liberto paludamentū cōperisset ira percitus. ꝓtin⁹

L iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

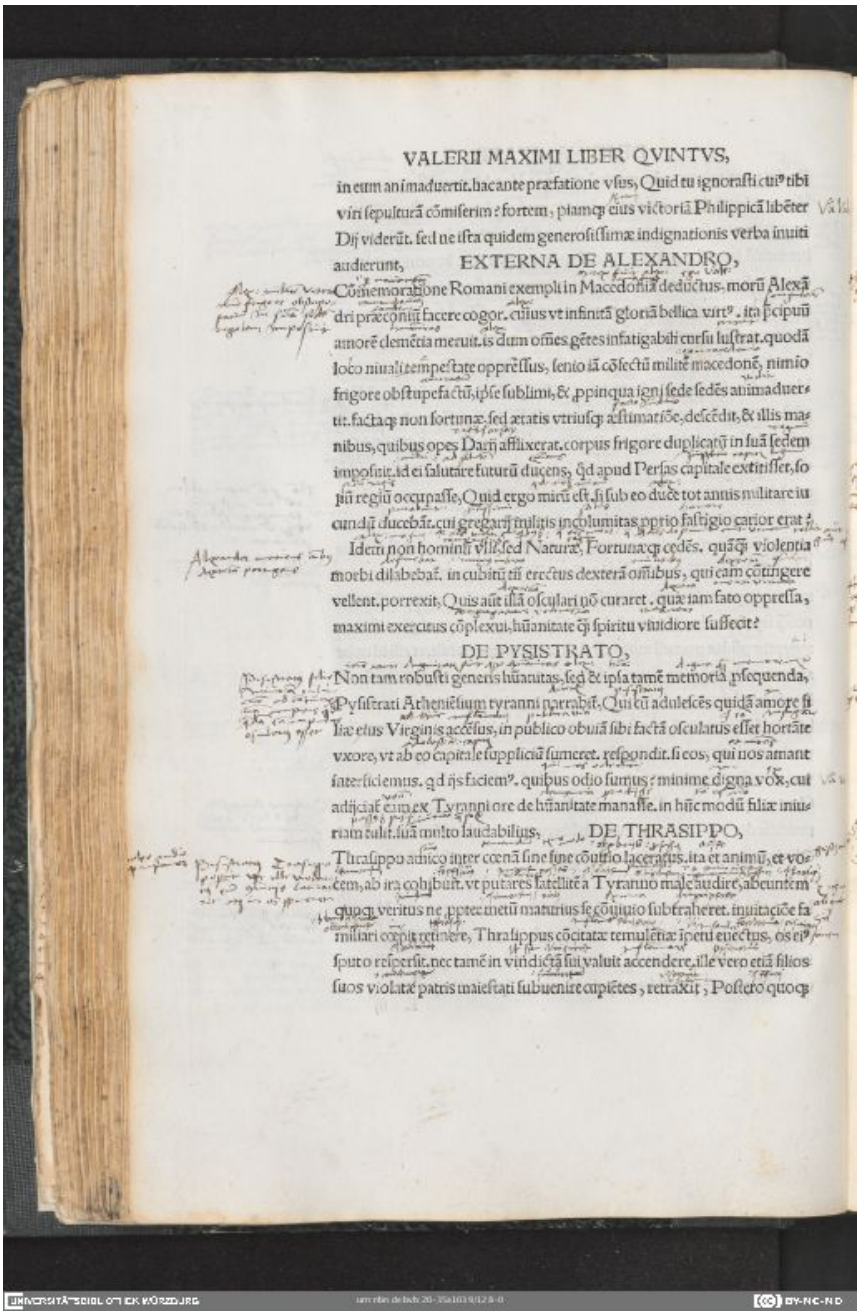

in eum animaduertit. hac ante præfatione vsus, Quid tu ignorasti cui⁹ tibi viri sepulturæ cõmiserim? fortem, piamq; eius victoriã Philippicã libẽter Dij viderũt. sed ne ista quidem generosissimæ indignationis verba inuiti audierunt.

EXTERNA DE ALEXANDRO,

Cõmemoratione Romani exempli in Macedoniã deductus, morũ Alexãdri præconiũ facere cogor. cuius vt infinitã gloriã bellica virt⁹. ita principũ amorẽ clemẽtia meruit. is dum omnes gẽtes infatigabili cursu lustrat. quodã loco niuali tempestate oppressus, lento iã cõsectũ militẽ macedonẽ, nimio frigore obstupefactũ, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedẽs animaduertit. factaq; non fortunæ, sed ætatis vtriusq; æstimatiõe, descẽdit, & illis manibus, quibus opes Darij affixerat. corpus frigore duplicatũ in suã sedem imposuit. id ei salutare futurũ ducens, qd apud Persas capitale extitisset, sibi regiũ occupasse. Quid ergo mirũ est, si sub eo duce tot annis militare iucundũ ducebãt, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio carior erat?

Idem non hominũ vitiis, sed Naturæ, Fortunæq; cedẽs. quãq; violentia morbi dilabebat. in cubitũ sui erectus dexterã omnibus, qui eam cõtingere vellent, porrexit. Quis aũt illã osculari nõ cuperet. quæ iam fato oppressa, maximi exercitus cõplexui, hũanitate ẽi spiritu vindiore sufficit?

DE PYSISTRATO,

Non tam robusti generis hũanitas, sed & ipsa tamẽ memoriã prosequenda. Pysistrati Atheniẽsium tyranni narrabit. Qui cũ adulescẽs quidã amore filiæ eius Virginis accẽsus, in publico obuiã sibi factã osculatus esset hortãte vxore, vt ab eo capitale supplicium sumeret. respondit. si eos, qui nos amant interficiemus. q̃d ijs faciem⁹. quibus odio sumus? minime digna vox, cui adijciat enim ex Tyranni ore de hũanitate manasse. in hũc modũ filiæ iniuriam tulit. suã multo laudabilius.

DE THRASIPPO,

Thrasippo amico inter cœnã sine fine cõuitio lacerato. ita et animũ, et vocem, ab ira cohibuit. vt putares latellitẽ a Tyranno male audire, abeuntem quoq; veritus ne propter metũ maturius se cõiugio subtraheret. inuitaciõe familiari copiã retinere, Thrasippus cõcitatæ temulẽtiæ impetu euectus, os ei⁹ sputo respersit. nec tamẽ in vindictã sui valuit accendere, ille vero etiã filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit; Postero quoq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/12 8-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

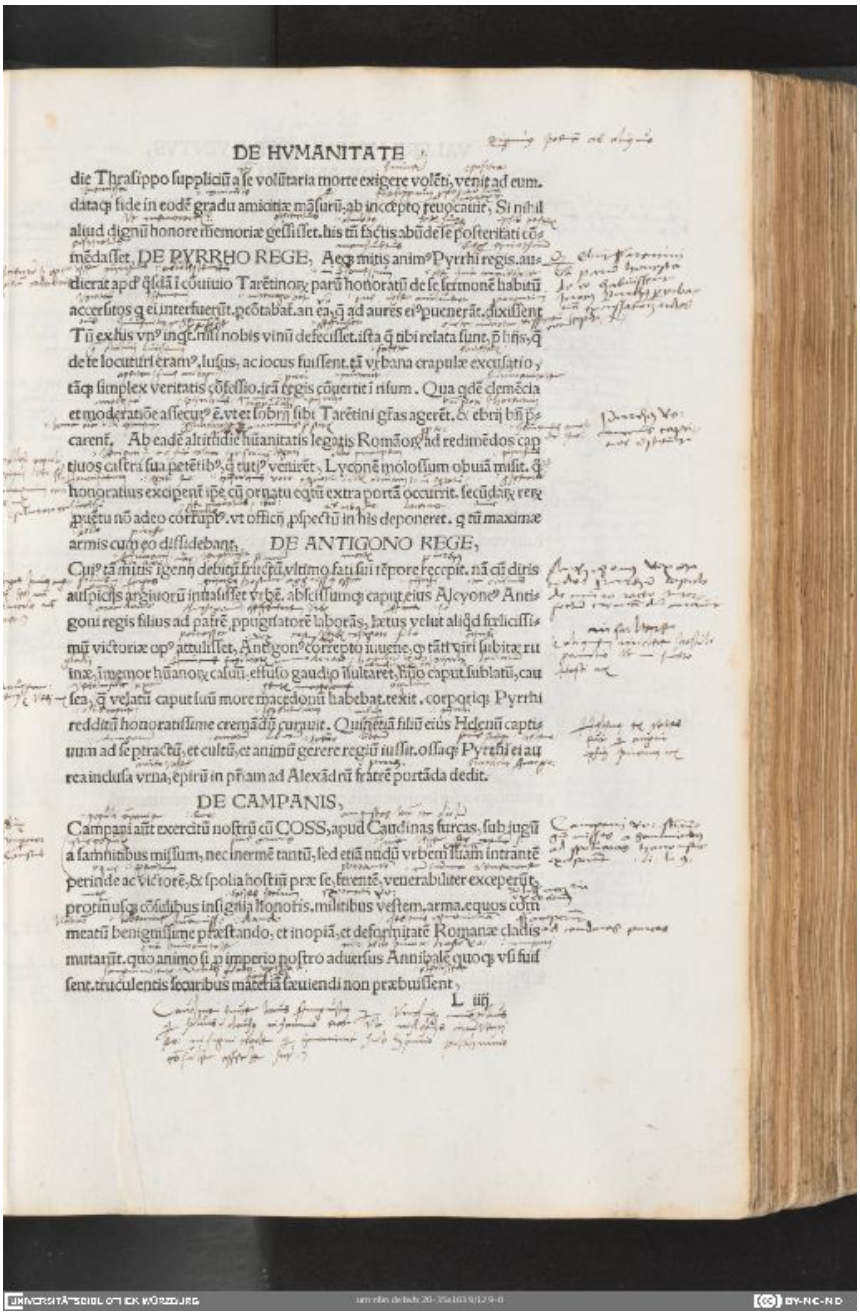

die Thrasippo suppliciū a se volūtaria morte exigere volēti, venit ad eum. dataq; fide in eodē gradu amicitiæ mãsurū, ab incœpto reuocauit, Si nihil aliud dignū honore memoriæ gessisset. his tñ factis abūde se posteritati cõmēdasset. DE PYRRHO REGE, Aeq; mitis animꝰ Pyrrhi regis. audierat apd q̃sdã i cõuiuio Tarētinoꝝ parū honoratū de se sermonē habitū accersitos q ei interfuerūt. pcōtabat. an ea, q̃ ad aures eiꝰ puenerāt. dixissent Tū ex his vnꝰ inqt. nisi nobis vinū defecisset. ista q̃ tibi relata sunt, p̃ hijs, q̃ de te locuturi eramꝰ, lusus, ac iocus fuissent. tã vrbana crapulæ excusatio, tãq; simplex veritatis cõfessio. irã regis cõuertit i risum. Qua qdē clemēcia et moderatiõe assecutꝰ ē. vt et sobrij sibi Tarētini gr̃as agerēt. & ebrij bñ p̃carent. Ab eadē altitudine hũanitatis legatis Romãoꝝ ad redimēdos captiuos castra sua petētibꝰ, q̃ tutiꝰ venirēt, Lyconē molossum obuiã misit. q̃ honoratius excipent ipē cū ornatu eqtū extra portã occurrit. secūdaꝝ reꝝ ꝓuētu nõ adeo corruptꝰ. vt officij ꝓspectū in his deponeret. q tū maximæ armis cum eo dissidebant, DE ANTIGONO REGE,

Cuiꝰ tã mitis ĩgenij debitū fructū vltimo fati sui tẽpore recepit. nã cū diris auspicijs argiuorū inualisset vrbē. abscissumq; caput eius Alcyoneꝰ Antigoni regis filius ad patrē ꝓpugnatorē laborãs, lætus velut aliq̃d fœlicissimū victoriæ opꝰ attulisset, Antigonꝰ correpto iuuene, q tãti viri subitæ ruinæ, ĩmemor hũanoꝝ casuū, effuso gaudio ĩsultaret, hũo caput sublatū, causa, q̃ velatū caput suū more macedonū habebat. texit. corporiq; Pyrrhi redditū honoratissime cremãdū curauit. Quinetiã filiū eius Helenū captiuum ad se ꝑtractū, et cultū, et animū gerere regiū iussit. ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa vrna, epirū in pñam ad Alexãdrū fratrē portãda dedit.

DE CAMPANIS,

Campani aũt exercitū nostrū cū COSS, apud Caudinas furcas, sub jugū a samnitibus missum, nec inermē tantū, sed etiã nudū vrbem suam intrantē perinde ac victorē, & spolia hostiū præ se, ferentē, venerabiliter exceperūt, protinusq; cõsulibus insignia honoris. militibus vestem. arma. equos commeatū benignissime præstando, et inopiã, et deformitatē Romanæ cladis mutarūt. quo animo si ꝓ imperio nostro aduersus Annibalē quoq; vsi fuissent. truculentis securibus materiã sæuiendi non præbuissent,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/129-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

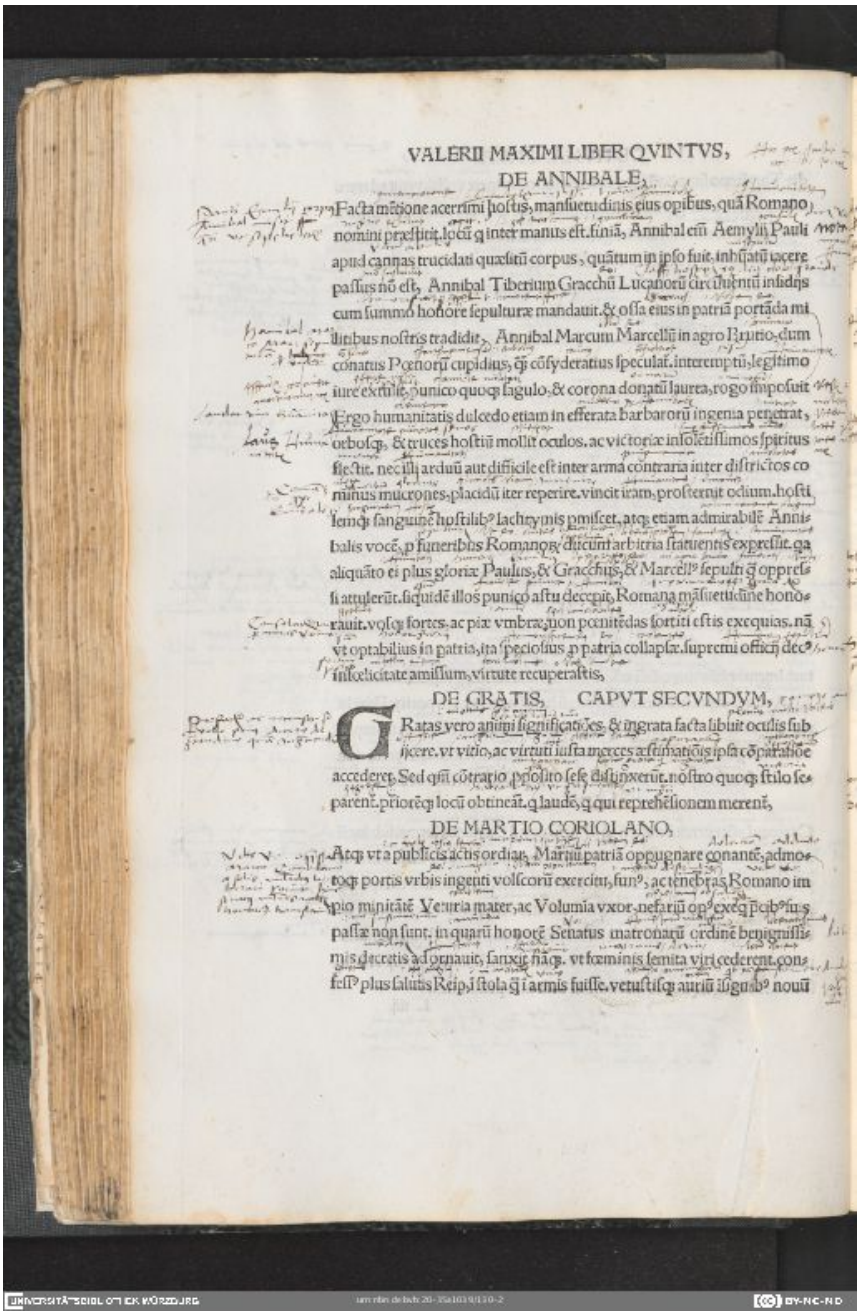

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

DE ANNIBALE,

Facta mẽtione acerrimi hostis, mansuetudinis eius opibus, quã Romano nomini præstitit. locũ q inter manus est. finiã, Annibal eũ Aemylii Pauli apud cannas trucidati quæsitũ corpus, quãtum in ipso fuit. inhũatũ iacere passus nõ est, Annibal Tiberium Gracchũ Lucanorũ circũuentũ insidijs cum summo honore sepulturæ mandauit. & ossa eius in patriã portãda militibus nostris tradidit, Annibal Marcum Marcellũ in agro Brutio, dum conatus Pœnorũ cupidius, q̃ cõsyderatius speculat. interemptũ, legitimo iure extulit, punico quoq; sagulo, & corona donatũ laurea, rogo imposuit Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorũ ingenia penetrat, orbosq;. & truces hostiũ mollit oculos. ac victoriæ insolẽtissimos spiritus flectit. nec illi arduũ aut difficile est inter arma contraria inter districtos cominus mucrones, placidũ iter reperire. vincit iram, prosternit odium. hostilemq; sanguinẽ hostilib⁹ lachrymis pmiscet, atq; etiam admirabilẽ Annibalis vocẽ, p funeribus Romanorũ ducum arbitria statuentis expressit. qa aliquãto ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcell⁹ sepulti q̃ oppressi attulerũt. siquidẽ illos punico astu decepit, Romana mãsuetudine honorauit. vosq; fortes, ac piæ vmbræ, non pœnitẽdas sortiti estis exequias. nã vt optabilius in patria, ita speciosius p patria collapsæ. supremi officij dec⁹ insolicitate amissum, virtute recuperastis,

DE GRATIS, CAPVT SECVNDVM,

Gratas vero animi significatiões. & ingrata facta libuit oculis subijcere. vt vitio, ac virtuti iusta merces æstimatiõis ipsa cõparatiõe accederet. Sed qm̃ cõtrario pposito sese distinxerũt. nostro quoq; stilo separent. priorẽq; locũ obtineãt. q laudẽ, q qui reprehẽsionem merent,

DE MARTIO CORIOLANO,

Atq; vt a publicis actis ordiar, Martiũ patriã oppugnare conantẽ, admotoq; portis vrbis ingenti volscorũ exercitu, fun⁹, ac tenebras Romano impio minitãtẽ Veturia mater, ac Volumia vxor, nefariũ op⁹ exeq̃ pcib⁹ suis passæ non sunt. in quarũ honorẽ Senatus matronarũ ordinẽ benignissimis decretis adornauit, sanxit nãq;. vt fœminis semita viri cederent. confess⁹ plus salutis Reip, i stola q̃ i armis fuisse. vetustisq; auriũ ĩsignib⁹ nouũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/110-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

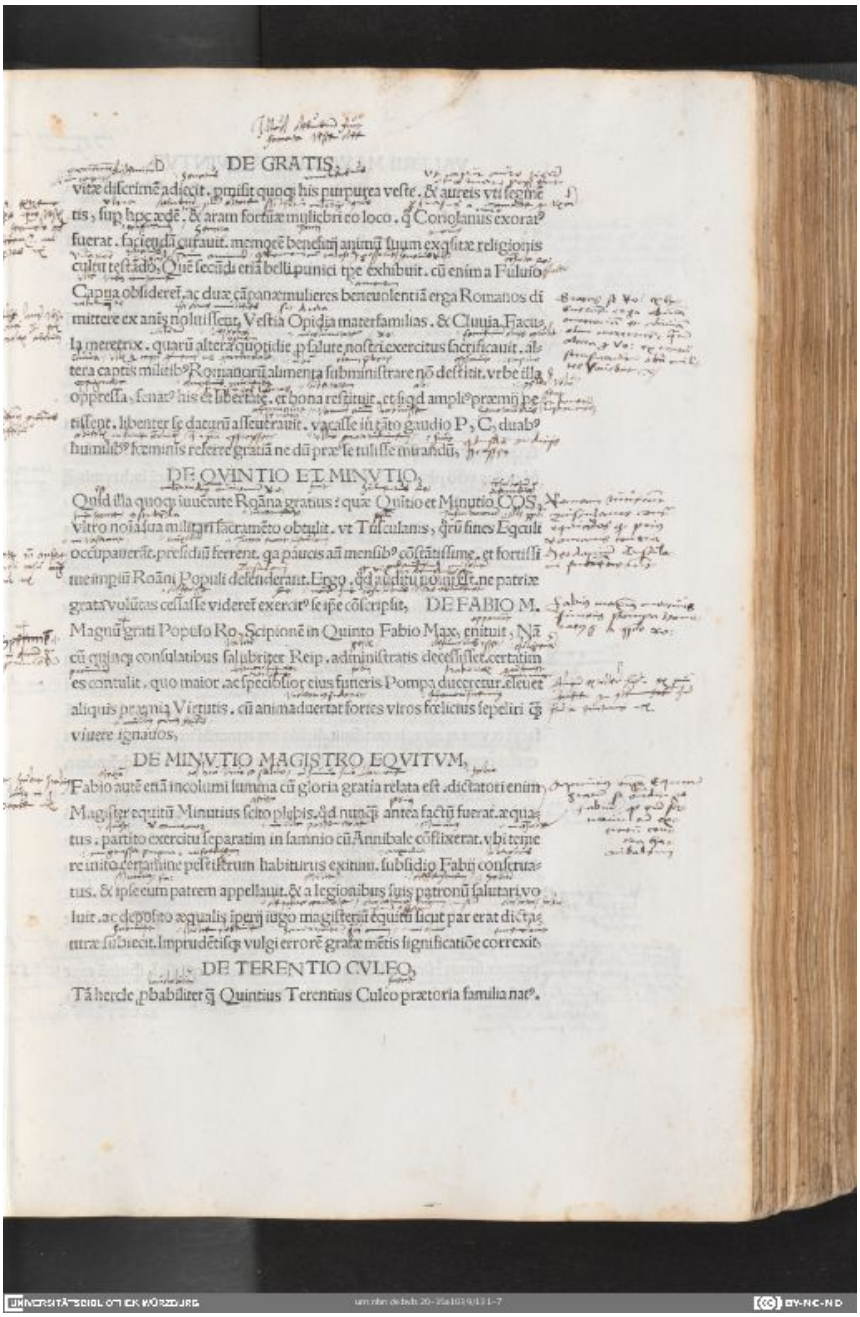

DE GRATIS.

vitæ discrimē adiecit. pmisit quoq; his purpurea veste. & aureis vti segmē
tis, sup hoc ædē. & aram fortuitæ muliebri eo loco. q̄ Coriolanus exorat⁹
fuerat. faciendā curauit. memorē beneficij animū suum exq̄sitæ religionis
cultu testādo. Quē secūdi etiā belli punici tpe exhibuit. cū enim a Fuluio
Capua obsideret. ac duæ cāpanæ mulieres beneuolentiā erga Romanos di
mittere ex anis noluissent. Vestia Opidia materfamilias. & Cluuia Facu
la meretrix. quarū altera quotidie p salute nostri exercitus sacrificauit. al
tera captis militib⁹ Romanorū alimenta subministrare nō destitit. vrbe illa
oppressa, senat⁹ his et libertate. et bona restituit. et si q̄d ampli⁹ præmij pe
tissent. libenter se daturū asseuerauit. vacasse iū tāto gaudio P. C. duab⁹
humilib⁹ fœminis referre gratiā ne dū præ se tulisse mirandū.

DE QVINTIO ET MINVTIO.

Quid illa quoq; iuuentute Roāna gratius: quæ Quītio et Minutio COS.
vltro noīa sua militari sacramēto obtulit. vt Tusculanis, q̄rū fines Æquili
occupauerāt. presidiū ferrent. qa paucis aū mensib⁹ cōstātissime. et fortissi
me impiū Roāni Populi defenderant. Ergo. q̄d auditu noīnisset. ne patriæ
grata volūtas cessasse videret exercit⁹ se ipse cōscripsit.

DE FABIO M.

Magnū grati Populo Ro. Scipionē in Quinto Fabio Max. enituit. Nā
cū quinq; consulatibus salubriter Reip. administratis decessisset. certatim
es contulit. quo maior. ac speciosior eius funeris Pompa duceretur. eleuet
aliquis præmia Virtutis. cū animaduertat fortes viros fœlicius sepeliri q̄
viuere ignauos.

DE MINVTIO MAGISTRO EQVITVM.

Fabio autē etiā incolumi summa cū gloria gratia relata est. dictatori enim
Magister equitū Minutius scito plebis. q̄d nunq̄ antea factū fuerat. æqua
tus. partito exercitu separatim in samnio cū Annibale cōflixerat. vbi teme
re inito certamine pestiferum habiturus exitum. subsidio Fabij conserua
tus. & ipse eum patrem appellauit. & a legionibus suis patronū salutari vo
luit. ac deposito æqualis iperij iugo magisterii equitū sicut par erat dicta
turæ subiecit. Imprudētisq; vulgi errorē gratæ mētis significatiōe correxit.

DE TERENTIO CVLEO.

Tā hercle pbabiliter q̄ Quintius Terentius Culeo prætoria familia nat⁹.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

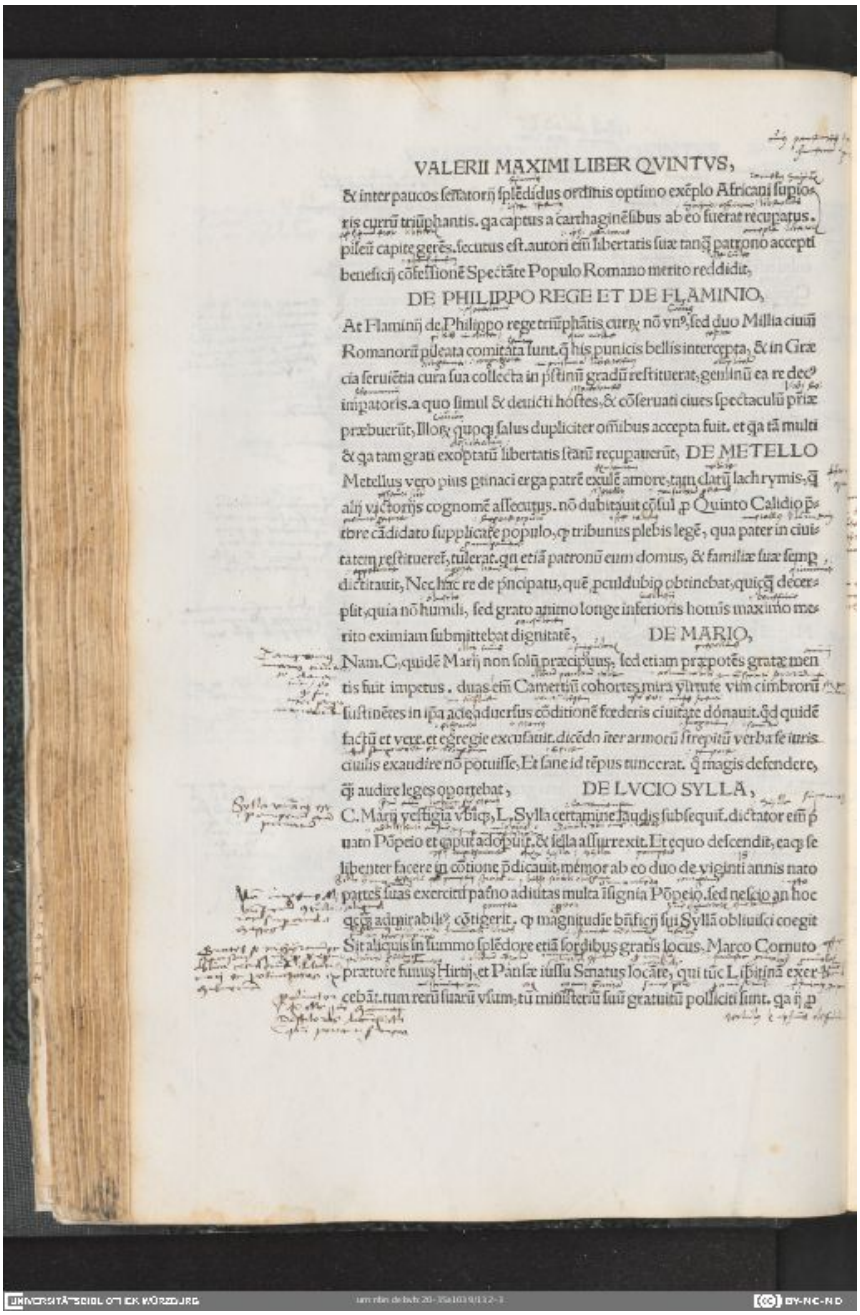

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

& inter paucos senatorij splẽdidus ordinis optimo exẽplo Africani supio-
ris currũ triũphantis. qa captus a carthaginẽsibus ab eo fuerat recuparus.
pileũ capite gerẽs. secutus est. autori eñ libertatis suæ tanq̃ patrono accepti
beneficij cõfessionẽ Spectãte Populo Romano merito reddidit,

DE PHILIPPO REGE ET DE FLAMINIO,

At Flaminij de Philippo rege triũphãtis curꝝ nõ vnꝰ, sed duo Millia ciuiũ
Romanorũ pileata comitata sunt. q̃ his punicis bellis intercepta, & in Græ
cia seruiẽtia cura sua collecta in pstinũ gradũ restituerat, genuinũ ea re decꝰ
impatoris. a quo simul & deuicti hostes, & cõseruati ciues spectaculũ pr̃iæ
præbuerũt, Illoꝝ quoq; salus dupliciter oñibus accepta fuit. et qa tã multi
& qa tam grati exoptatũ libertatis statũ recuparuerũt, DE METELLO

Metellus vero pius ptinaci erga patrẽ exulẽ amore, tam clarũ lachrymis, q̃
alij victorijs cognomẽ assecutus. nõ dubitauit cõsul ꝑ Quinto Calidio p̃-
tore cãdidato supplicare populo, ꝙ tribunus plebis legẽ, qua pater in ciui-
tatem restitueret, tulerat. qn etiã patronũ eum domus, & familiæ suæ semp
dictitauit, Nec hac re de pncipatu, quẽ pculdubio obtinebat, quicq̃ decer-
plit, quia nõ humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo me-
rito eximiam submittebat dignitatẽ, DE MARIO,

Nam. C. quidẽ Marij non solũ præcipuus, sed etiam præpotẽs gratæ men
tis fuit impetus. duas eñ Camertiũ cohortes, mira virtute vim cimbrorũ
sustinẽtes in ipa acie aduersus cõditionẽ fœderis ciuitate donauit. q̃d quidẽ
factũ et vere. et egregie excusauit. dicẽdo iter armorũ strepitũ verba se iuris
ciuilis exaudire nõ potuisse, Et sane id tẽpus tunc erat. q̃ magis defendere,
q̃ audire leges oportebat, DE LVCIO SYLLA,

C. Marij vestigia vbiq;, L. Sylla certamine laudis subsequit. dictator eñ p
uato Põpeio et caput adoꝑuit. & sella assurrexit. Et equo descendit, eaq; se
libenter facere in cõtione p̃dicauit, memor ab eo duo de viginti annis nato
partes suas exercitu patno adiutas multa ĩsignia Põpeio. sed nescio an hoc
qcq̃ admirabilꝰ cõtigerit. ꝙ magnitudie bñficij sui Syllã obliuisci coegit
Sit aliquis in summo splẽdore etiã sordibus gratis locus. Marco Cornuto
prætore funus Hirtij, et Pansæ iussu Senatus locãte, qui tũc Lipitinã exer-
cebãt. tum rerũ suarũ vsum, tũ ministeriũ suũ gratuitũ polliciti sunt. qa ij ꝑ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/112-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

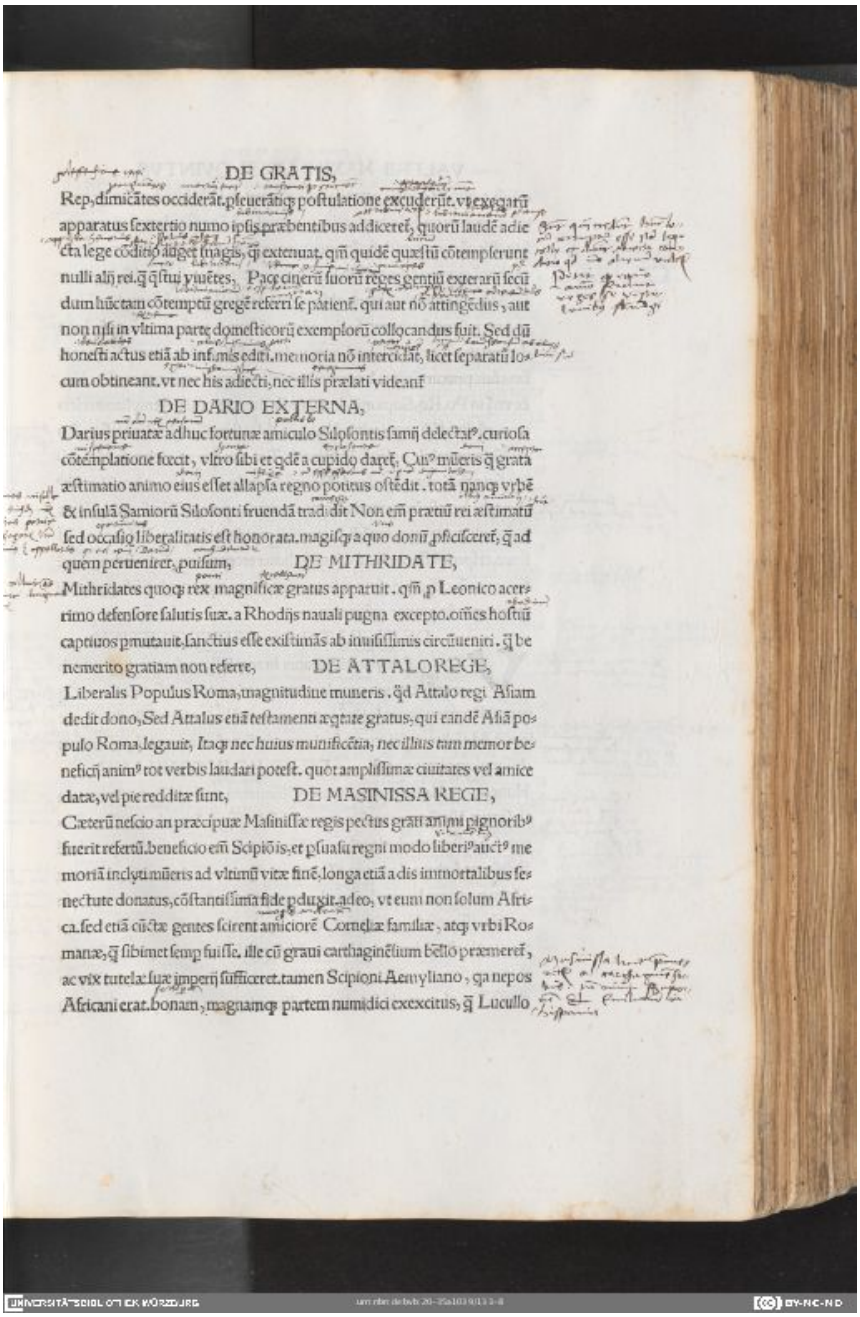

DE GRATIS,

Rep, dimicātes occiderāt. pseuerātiq; postulatione excuderūt. vt exeqarū apparatus sextertio numo ipsis præbentibus addiceret, quorū laudē adiecta lege cōditio auget magis, q̄ extenuat. qm̄ quidē quæstū cōtempserunt nulli alij rei. q̄ q̄stui viuētes, Pace cinerū suorū reges gentiū exterarū secūdum hūc tam cōtemptū gregē referri se patient. qui aut nō attingēdus, aut non nisi in vltima parte domesticorū exemplorū collocandus fuit. Sed dū honesti actus etiā ab infimis editi. memoria nō intercidat, licet separatū locum obtineant. vt nec his adiecti, nec illis prælati videant

DE DARIO EXTERNA,

Darius priuatæ adhuc fortunæ amiculo Silosontis famij delectat⁹. curiosa cōtemplatione fœcit, vltro sibi et qdē a cupido daret, Cui⁹ mūeris q̄ grata æstimatio animo eius esset allapsa regno potitus ostēdit. totā nanq; vrbē & insulā Samiorū Silosonti fruendā tradidit Non em̄ prætiū rei æstimatū sed occasio liberalitatis est honorata. magisq; a quo donū pficisceret, q̄ ad quem peruenirer, puisum,

DE MITHRIDATE,

Mithridates quoq; rex magnificæ gratus apparuit. qm̄ p Leonico acerrimo defensore salutis suæ. a Rhodijs nauali pugna excepto. oīnes hostiū captiuos pmutauit. sanctius esse existimās ab inuisissimis circūueniri. q̄ benemerito gratiam non referre,

DE ATTALO REGE,

Liberalis Populus Roma, magnitudine muneris. q̄d Attalo regi Asiam dedit dono, Sed Attalus etiā testamenti æqtate gratus, qui eandē Asiā populo Roma legauit, Itaq; nec huius munificētia, nec illius tam memor beneficij anim⁹ tot verbis laudari potest. quot amplissimæ ciuitates vel amice datæ, vel pie redditæ sunt,

DE MASINISSA REGE,

Cæterū nescio an præcipuæ Masinissæ regis pectus grati animi pignorib⁹ fuerit refertū. beneficio em̄ Scipiōis, et psuasu regni modo liberi⁹ auct⁹ memoriā inclyti mūeris ad vltimū vitæ finē, longa etiā a dis immortalibus senectute donatus, cōstantissima fide pduxit. adeo, vt eum non solum Africa. sed etiā cūctæ gentes scirent amiciorē Corneliæ familiæ, atq; vrbi Romanæ, q̄ sibimet semp fuisse. ille cū graui carthaginēsium bello præmeret, ac vix tutelæ suæ imperij sufficeret. tamen Scipioni Aemyliano, qa nepos Africani erat. bonam, magnamq; partem numidici exexcitus, q̄ Lucullo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbm de bvb 20-35a103 9/113-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

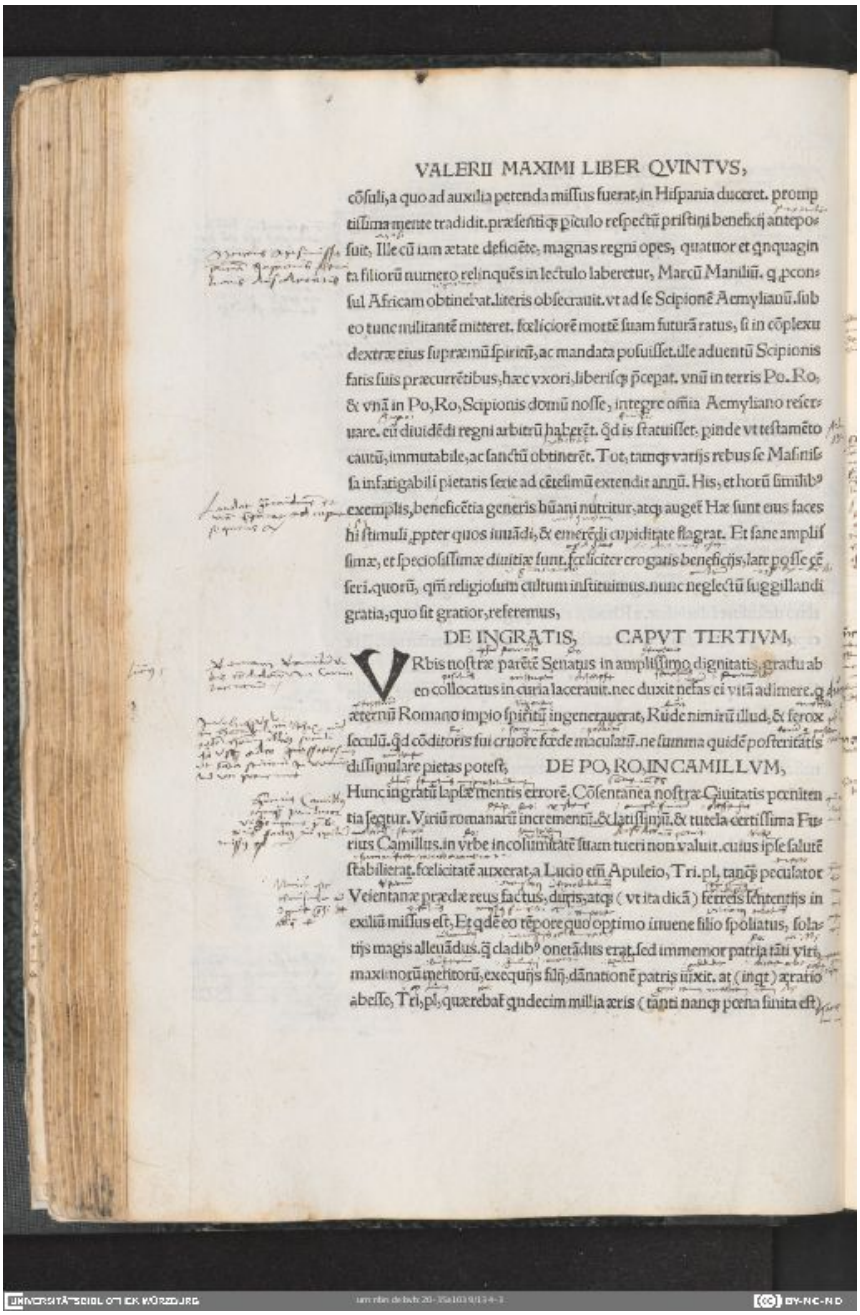

cōsuli, a quo ad auxilia petenda missus fuerat, in Hispania duceret. promptissima mente tradidit. præsentiq; piculo respectū pristini beneficij antepo-suit, Ille cū iam ætate deficiēte, magnas regni opes, quatuor et qnquaginta filiorū numero relinquēs in lectulo laberetur, Marcū Maniliū. q ꝓconsul Africam obtinebat. literis obsecrauit. vt ad se Scipionē Aemylianū. sub eo tunc militantē mitteret. fœliciorē mortē suam futurā ratus, si in cōplexu dextræ eius supræmū spiritū, ac mandata posuisset. ille aduentū Scipionis fatis suis præcurrētibus, hæc vxori, liberisq; p̄cepat. vnū in terris Po. Ro, & vnā in Po, Ro, Scipionis domū nosse, integre om̄ia Aemyliano reseruare. eū diuidēdi regni arbitrū haberēt. q̄d is statuisset. pinde vt testamēto cautū, immutabile, ac sanctū obtinerēt. Tot, tamq; varijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad cētesimū extendit annū. His, et horū similib⁹ exemplis, beneficētia generis hūani nutritur, atq; auget Hæ sunt eius faces hi stimuli ꝓpter quos iuuādi, & emerēdi cupiditate flagrat. Et sane amplissimæ, et speciosissimæ diuitiæ sunt. fœliciter erogatis beneficijs, late posse cēseri. quorū, qm̄ religiosum cultum instituimus. nunc neglectū suggillandi gratia, quo sit gratior, referemus,

DE INGRATIS, CAPVT TERTIVM,

VRbis nostræ parētē Senatus in amplissimo dignitatis, gradu ab eo collocatus in curia lacerauit. nec duxit nefas ei vitā adimere. q æternū Romano impio spiritū ingenerauerat, Rude nimirū illud, & ferox seculū. q̄d cōditoris sui cruore fœde maculatū. ne summa quidē posteritatis dissimulare pietas potest,

DE PO, RO, IN CAMILLVM,

Hunc ingratū lapsæ mentis errorē. Cōsentanea nostræ Ciuitatis pœnitentia sequtur. Viriū romanarū incrementū. & latissimū. & tutela certissima Furius Camillus. in vrbe incolumitatē suam tueri non valuit. cuius ipse salutē stabilierat. fœlicitatē auxerat, a Lucio em̄ Apuleio, Tri. pl, tanq̄ peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (vt ita dicā) ferreis sententijs in exiliū missus est, Et qdē eo tēpore quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuādus. q̄ cladib⁹ onerādus erat. sed immemor patria tāti viri, maximorū mentorū, exequijs filij, dānationē patris iūxit. at (inqt) ærario abesse, Tri, pl, quærebat qndecim millia æris (tanti nanq; pœna finita est)

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

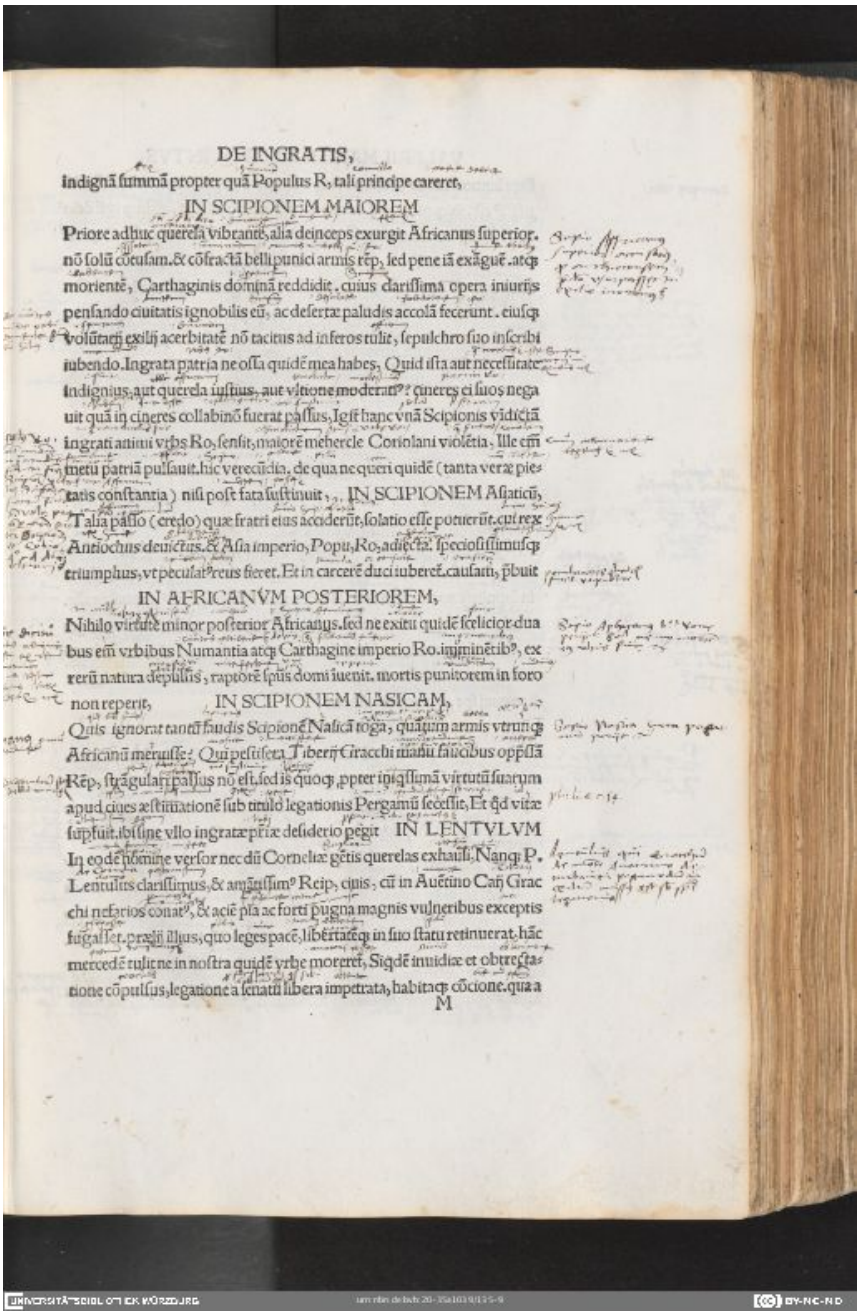

DE INGRATIS,

indignā summā propter quā Populus R, tali principe careret,

IN SCIPIONEM MAIOREM

Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit Africanus superior. nō solū cōtusam. & cōfractā belli punici armis rēp, sed pene iā exāguē. atq; morientē, Carthaginis dominā reddidit. cuius clarissima opera iniurijs pensando ciuitatis ignobilis eū, ac desertæ paludis accolā fecerunt. eiusq; volūtarij exilij acerbitatē nō tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo. Ingrata patria ne ossa quidē mea habes, Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatiꝰ? cineres ei suos negauit quā in cineres collabinō fuerat passus, Igit hanc vnā Scipionis vidictā ingrati animi vrbs Ro, sensit, maiorē mehercle Coriolani violētia, Ille eñ metu patriā pulsauit. hic verecūdia. de qua ne queri quidē (tanta veræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit,

IN SCIPIONEM Asiaticū,

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderūt, solatio esse potuerūt. cui rex Antiochus deuictus. & Asia imperio, Popu, Ro, adiecta. speciosissimusq; triumphus, vt peculatꝰ reus fieret. Et in carcerē duci iuberet. causam, p̄buit

IN AFRICANVM POSTERIOREM,

Nihilo virtute minor posterior Africanus. sed ne exitu quidē scelicior duabus eñ vrbibus Numantia atq; Carthagine imperio Ro. imminētibꝰ, ex rerū natura depulsis, raptorē spūs domi iuenit. mortis punitorem in foro non reperit,

IN SCIPIONEM NASICAM,

Quis ignorat tantū faudis Scipionē Nasicā toga, quātum armis vtrunq; Africanū meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppssā Rēp, strāgulari passus nō est. sed is quoq; ꝓpter iniqssimā virtutū suarum apud ciues æstimationē sub titulo legationis Pergamū secessit, Et q̄d vitæ supfuit. ibi sine vllo ingratæ p̄riæ desiderio pegit

IN LENTVLVM

In eodē nomine versor nec dū Corneliæ gētis querelas exhausi. Nanq; P. Lentulus clarissimus, & amātissimꝰ Reip, ciuis, cū in Auētino Caij Gracchi nefarios conatꝰ, & aciē pia ac forti pugna magnis vulneribus exceptis fugasset. prælij illius, quo leges pacē, libertatēq; in suo statu retinuerat. hāc mercedē tulit ne in nostra quidē vrbe moreret, Siqdē inuidiæ et obtrectatione cōpulsus, legatione a senatu libera impetrata, habitaq; cōcione. qua a

M

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

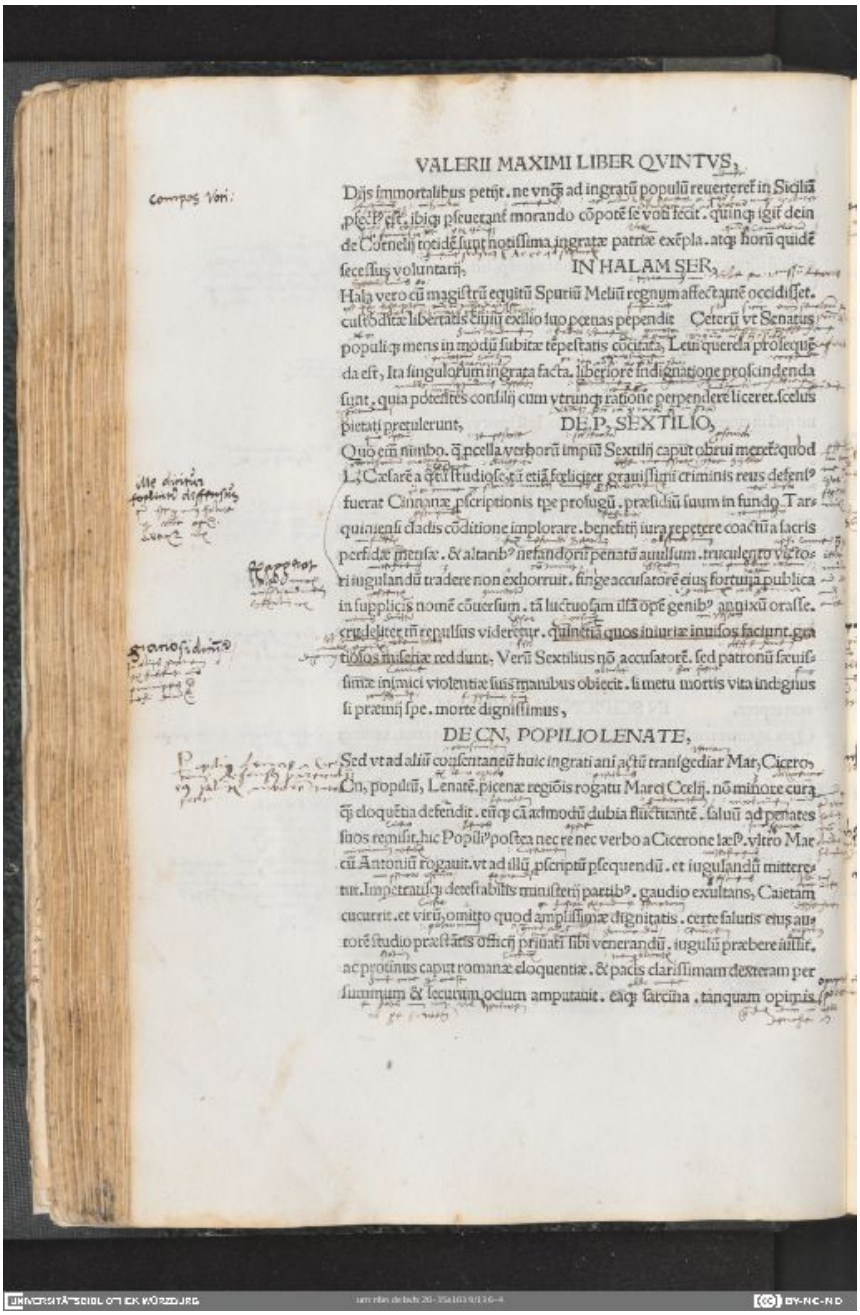

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

Dijs immortalibus petijt. ne vnq̃ ad ingratũ populũ reuerteret̃ in Siciliã
pfect⁹ sit. ibiq; pseueranť morando cõpotť se voti fecit. quinq; igit̃ dein
de Corneli⁹ rotidẽ fuit nouissima ingratæ patriæ exẽpla. atq; horũ quidẽ
secessus voluntarij.

IN HALAM SER,

Hala vero cũ magistrũ equitũ Spurij Melij regnum affectatũ occidisset.
cuius domus libertatis ciuitj exilio suo pœnas pependit. Cæterũ vt Senatus
populiq; mens in modũ subitæ tẽpestatis cõcitata. Leuis querela prosequẽ
da est, Ita singulorum ingrata facta. liberiore indignatione prosc̃indenda
sunt, quia potestes consilij cum vtrunq; ratione perpendere liceret. scelus
pietati pretulerunt.

DE P. SEXTILIO,

Quo cũ nimbo. q̃ procella verborũ impiũ Sextilij caput obrui meret̃ quod
L. Cæsarẽ a quo studiose, vt etiã feliciter grauissimi criminis reus defens⁹
fuerat Cinnanæ proscriptionis tpe profugũ. præsidiũ suum in fundo Tar
quiniensi cladis cõditione implorare. beneficij iura repetere coactũ a sacris
perfidæ mensæ. & altarib⁹ nefandorũ penatũ auulsum. truculento victo
ri iugulandũ tradere non exhorruit. fingẽ accusatorẽ eius fortunã publica
in supplicis nomẽ cõuersum. tã luctuosam illã opẽ genib⁹ amplexũ orasse.
vt crudeliter nõ repulsus videretur. quinetiã quos iniuriæ inuisos faciunt. gra
tiosos inuidiæ reddunt. Verũ Sextilius nõ accusatorẽ. sed patronũ sæuis
simæ inimici violentiæ suis manibus obiecit. si metu mortis vita indignius
si præmij spe. morte dignissimus,

DE CN. POPILIO LENATE,

Sed vt ad alĩ consentaneũ huic ingrati ani actũ transgrediar Mar. Cicero.
Cn. populũ. Lenatẽ. picenæ regiõis rogatu Marci Coelij. nõ minore cura
q̃ eloquẽtia defendit. eiq; ĩ admodũ dubia fluctuantẽ. saluũ ad penates
suos remisit. hic Popili⁹ postea nec re nec verbo a Cicerone læs⁹. vltro Mar
cũ Antonij rogauit. vt ad illũ proscriptũ prosequendũ. et iugulandũ mitteretur. Impetratoq; detestabilis ministerij partib⁹. gaudio exultans, Caietam
cucurrit. et virũ, omitto quod amplissimæ dignitatis. certe saluti⁹ eius au
torẽ studio præstãtis officij priuati sibi venerandũ. iugulũ præbere ausus.
ac protinus caput romanæ eloquentiæ. & pacis clarissimam dexteram per
summum & lecutum otium amputauit. eiq; sarcina. tanquam opimis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35A1039/116-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

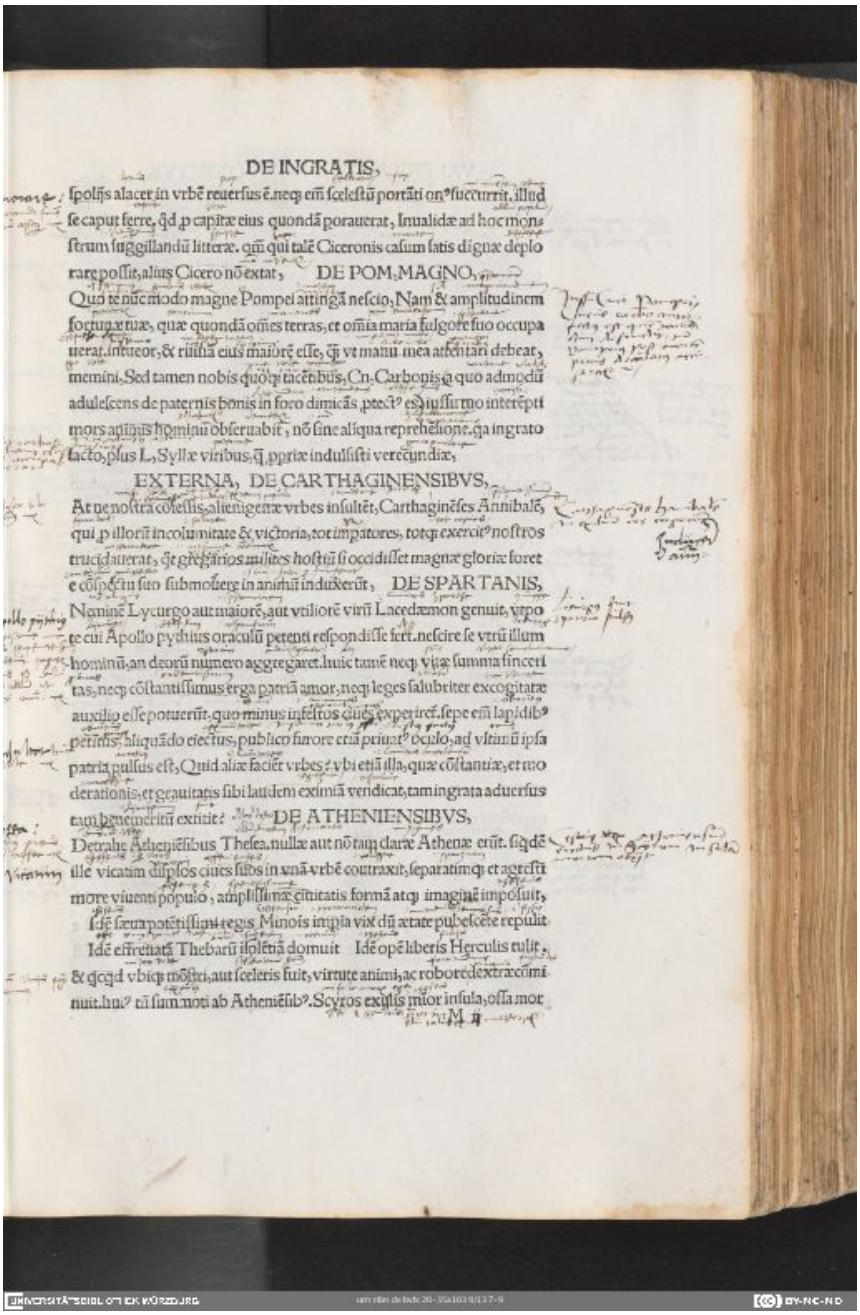

DE INGRATIS,

spoliis alacer in vrbē reuersus ē. neq; eñ scelestū portāti onꝰ succurrit. illud se caput ferre, q̄d ꝑ capitæ eius quondā porauerat, Inualidæ ad hoc monstrum suggillandū litteræ. qm̄ qui talē Ciceronis casum satis dignæ deplorare possit, alius Cicero nō extat,

DE POM. MAGNO,

Quo te nūc modo magne Pompei attingā nescio, Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondā om̄es terras, et om̄ia maria fulgore suo occupauerat. intueor, & ruinā eius maiorē esse, q̄ vt manu mea attentari debeat, memini, Sed tamen nobis quoq; tacētibus, Cn. Carbonis, a quo admodū adulescens de paternis bonis in foro dimicās ꝓtectꝰ es, iussu tuo interēpti mors animis hominū obseruabit, nō sine aliqua reprehēsione. q̄a ingrato facto, plus L. Syllæ viribus, q̄ ꝓpriæ indulsisti verecundiæ,

EXTERNA, DE CARTHAGINENSIBVS,

At ne nostra cōfessis, alienigenæ vrbes insultēt, Carthaginēses Annibalē, qui ꝑ illorū incolumitate & victoria, tot impatores, totq; exercitꝰ nostros trucidauerat, q̄t gregarios milites hostiū si occidisset magnæ gloriæ foret e cōspectu suo submouere in animū induxerūt,

DE SPARTANIS,

Neminē Lycurgo aut maiorē, aut vtiliorē virū Lacedæmon genuit, vtpote cui Apollo pythius oraculū petenti respondisse fert. nescire se vtrū illum hominū, an deorū numero aggregaret. huic tamē neq; vitæ summa sinceritas, neq; cōstantissimus erga patriā amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerūt. quo minus infestos ciues experiret. sepe eñ lapidibꝰ petitus, aliquādo eiectus, publico furore etiā priuatꝰ oculo, ad vltimū ipsa patria pulsus est, Quid aliæ faciēt vrbes? vbi etiā illa, quæ cōstantiæ, et moderationis, et grauitatis sibi laudem eximiā vendicat, tam ingrata aduersus tam benemeritū extitit?

DE ATHENIENSIBVS,

Detrahe Atheniēsibus Thesea. nullæ aut nō tam claræ Athenæ erūt. siq̄dē ille vicatim dispsos ciues suos in vnā vrbē contraxit, separatimq; et agresti more viuenti populo, amplissimæ ciuitatis formā atq; imaginē imposuit,

Idē sæua potētissimi regis Minois impia vix dū ætate pubescēte repulit
Idē effrenatā Thebarū isolētiā domuit Idē opē liberis Herculis tulit,

& q̄cq̄d vbiq; mōstri, aut sceleris fuit, virtute animi, ac robore dextræ cōminuit. huiꝰ tū summoti ab Atheniēsibꝰ. Scyros exulis mior insula, ossa mor

M ii

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

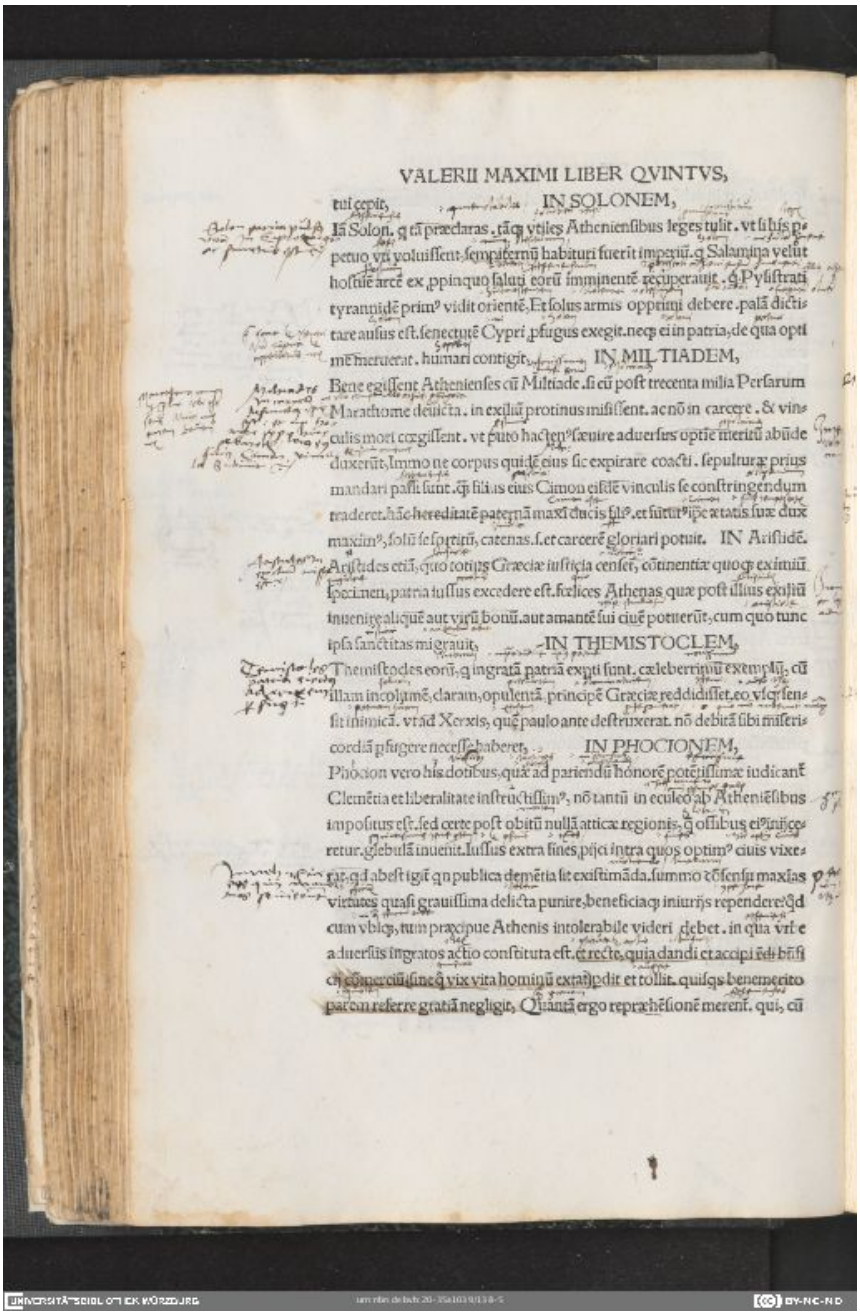

tui cepit,

IN SOLONEM,

Iā Solon. q tā præclaras. tāq; vtiles Athenienſibus leges tulit. vt ſi his ꝑpetuo vti voluiſſent, ſempiternū habituri fuerit imperiū. q Salamina velut hoſtiē arcē ex ꝓpinquo ſaluti eorū imminentē recuperauit. q Pyſiſtrati tyrannidē prim⁹ vidit orientē. Et ſolus armis opprimi debere. palā dictitare auſus eſt. ſenectutē Cypri ꝓfugus exegit. neq; ei in patria, de qua optime meruerat. humari contigit,

IN MILTIADEM,

Bene egiſſent Athenienſes cū Miltiade. ſi cū poſt trecenta milia Perſarum Marathome deuicta. in exiliū protinus miſiſſent. ac nō in carcere. & vinculis mori cœgiſſent. vt puto hacten⁹ ſæuire aduerſus optīe meritū abūde duxerūt, Immo ne corpus quidē eius ſic expirare coacti. ſepulturæ prius mandari paſſi ſunt. q̄ filius eius Cimon eiſdē vinculis ſe conſtringendum traderet. hāc hereditatē paternā maxī ducis fili⁹. et futur⁹ ipe ætatis ſuæ dux maxim⁹, ſolū ſe ſpritū, catenas. ſ. et carcerē gloriari potuit.

IN Ariſtidē.

Ariſtides etiā, quo totius Græciæ iuſticia cenſet, cōtinentiæ quoq; eximiū ſpecimen, patria iuſſus excedere eſt. fœlices Athenas quæ poſt illius exiliū inuenire aliquē aut virū bonū. aut amantē ſui ciuē potuerūt, cum quo tunc ipſa ſanctitas migrauit,

IN THEMISTOCLEM,

Themiſtocles eorū, q ingratā patriā expti ſunt. cæleberrimū exemplū, cū illam incolumē, claram, opulentā. principē Græciæ reddidiſſet, eo vſq; ſenſit inimicā. vt ad Xerxis, quē paulo ante deſtruxerat. nō debitā ſibi miſericordiā ꝑfugere neceſſe haberet,

IN PHOCIONEM,

Phocion vero his dotibus, quæ ad pariendū honorē potētiſſimæ iudicant Clemētia et liberalitate inſtructiſſim⁹, nō tantū in eculeo ab Atheniēſibus impoſitus eſt. ſed certe poſt obitū nullā atticæ regionis, q̄ oſſibus ei⁹ inijceretur. glebulā inuenit. Iuſſus extra fines ꝓijci intra quos optim⁹ ciuis vixerat. q̄d abeſt igit̄ q̄n publica demētia ſit exiſtimāda. ſummo cōſenſu maxias virtutes quaſi grauiſſima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere? q̄d cum vbiq;, tum præcipue Athenis intolerabile videri debet. in qua vrbe aduerſus ingratos actio conſtituta eſt. et recte, quia dandi et accipi rēdi bñficij cōmerciū ſine q̄ vix vita hominū extat ꝑdit et tollit. quiſq; benemerito parem referre gratiā negligit, Quantā ergo repræhēſionē merent. qui, cū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

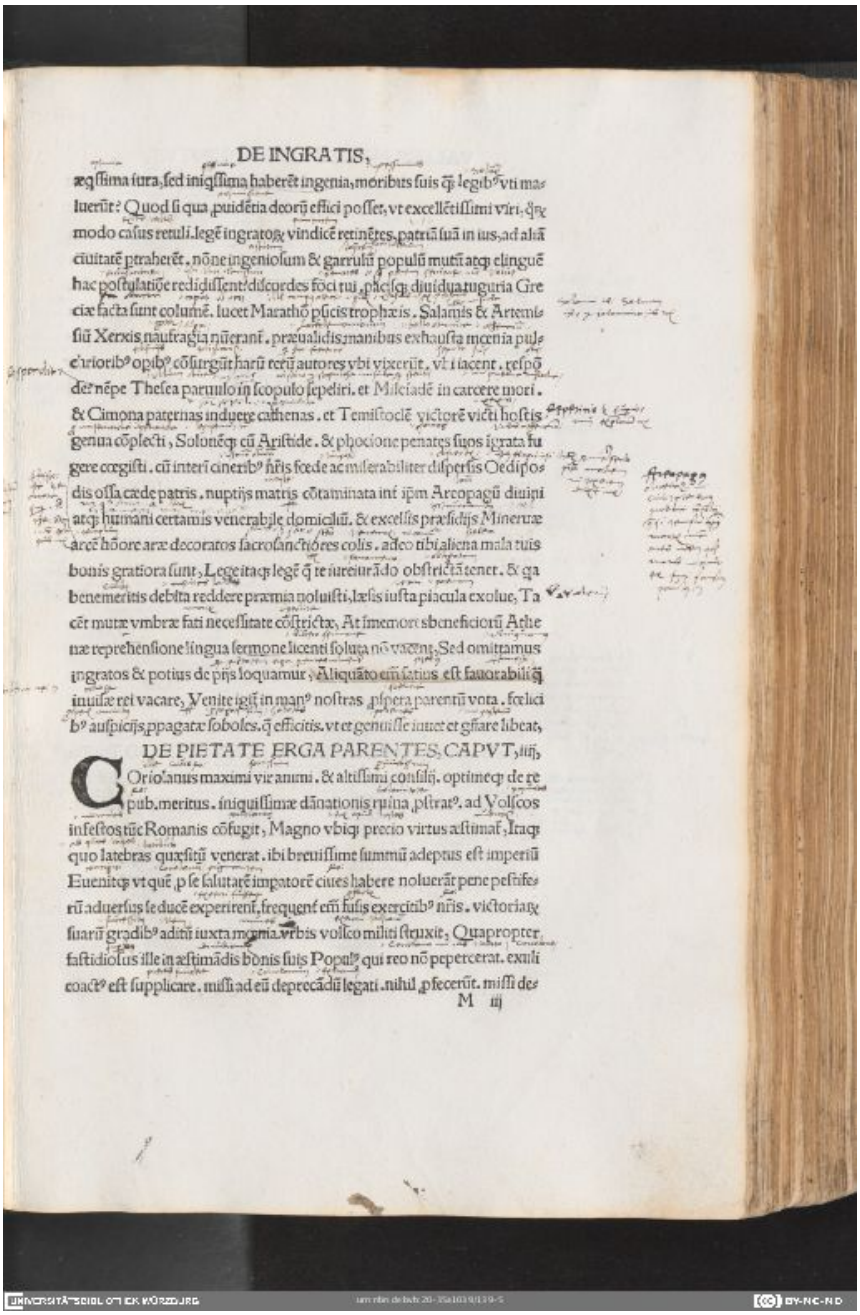
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/139-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

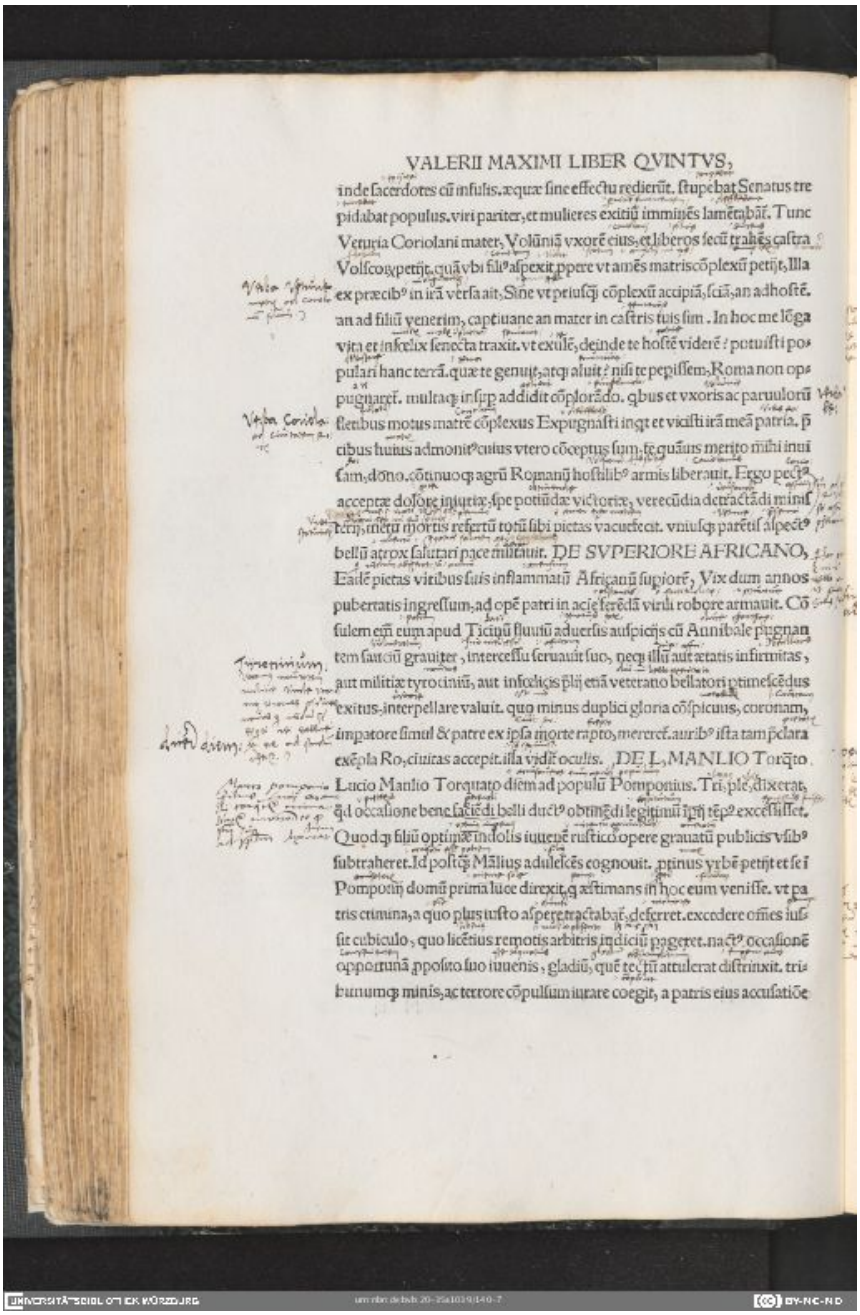

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

inde sacerdotes cū infulis, æquæ sine effectu redierūt. stupebat Senatus trepidabat populus, viri pariter, et mulieres exitiū imminēs lamētabāt. Tunc Veturia Coriolani mater, Volūniā vxorē eius, et liberos secū trahēs, castra Volsco⁹ petijt, quā vbi filius aspexit, ppere vt amēs matris cōplexū petijt, Illa ex præcib⁹ in irā versa ait, Sine vt prius cōplexū accipiā, scirā, an adhostē, an ad filiū venerim, captiuane an mater in castris tuis sim. In hoc me lōga vita et infelix senecta traxit, vt exulē, deinde te hostē viderē? potuisti populari hanc terrā, quæ te genuit, atq; aluit? nisi te pepissem, Roma non oppugnaret. multaq; insup addidit cōplorādo, qbus et vxoris ac paruulorū flentibus motus matrē cōplexus Expugnasti inq; et vicisti irā meā patria, pcibus tuius admonit⁹ cuius vtero cōceptus sum, te quāus merito mihi inuisam, dōno. cōtinuoq; agrū Romanū hostilib⁹ armis liberauit. Ergo pecū⁹ acceptæ dolore injuriæ, spe potiūdæ victoriæ, verecūdia detractādi mīsterij, metu mortis refertū totū sibi pectus vacuefecit. vnius q; parētis aspect⁹ bellū atrox salutari pace mutauit. DE SVPERIORE AFRICANO,

Eadē pietas viribus suis inflammatū Africanū superiorē, Vix dum annos pubertatis ingressum, ad opē patri in aciē ferēdā virili robore armauit. Cōfulem eñ eum apud Ticinū fluuiū aduersus auspicijs cū Annibale pugnantem saucīū grauiter, interfecto seruauit suo, neq; illū aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinij, aut infoelicis pūj etiā veterano bellatori ptimescēdus exitus interpellare valuit. quo minus duplici gloria cōspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereret. auribus⁹ ista tam pclara exēpla Ro. ciuitas accepit. illa vidē oculis. DE L. MANLIO Torq̄to

Lucio Manlio Torquato diem ad populū Pomponius. Tri. plē, dixerat, q̄d occasione bene gestæ dictatoris belli ducis⁹ obtrectādi legitimū iter tēp⁹ excessisset. Quod q; filiū optimē indolis iuuenē rustico opere grauatū publicis vsib⁹ subtraheret. Id posteq; Mālius adulescēs cognouit. ptinus vrbē petijt et se i Pomponij domū prima luce direxit, q æstimans in hoc eum venisse. vt patris crimina, a quo plus iusto aspere tractabat, deferret. excedere omnes iussit cubiculo, quo licētius remotis arbitris iudicū p̄ageret. nact⁹ occasionē opportunā ppositio suo iuuenis, gladiū, quē tecti attulerat distrinxit. trisbunumq; minis, ac terrore cōpulsum iurare coegit, a patris eius accusatiōe

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/140-7 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

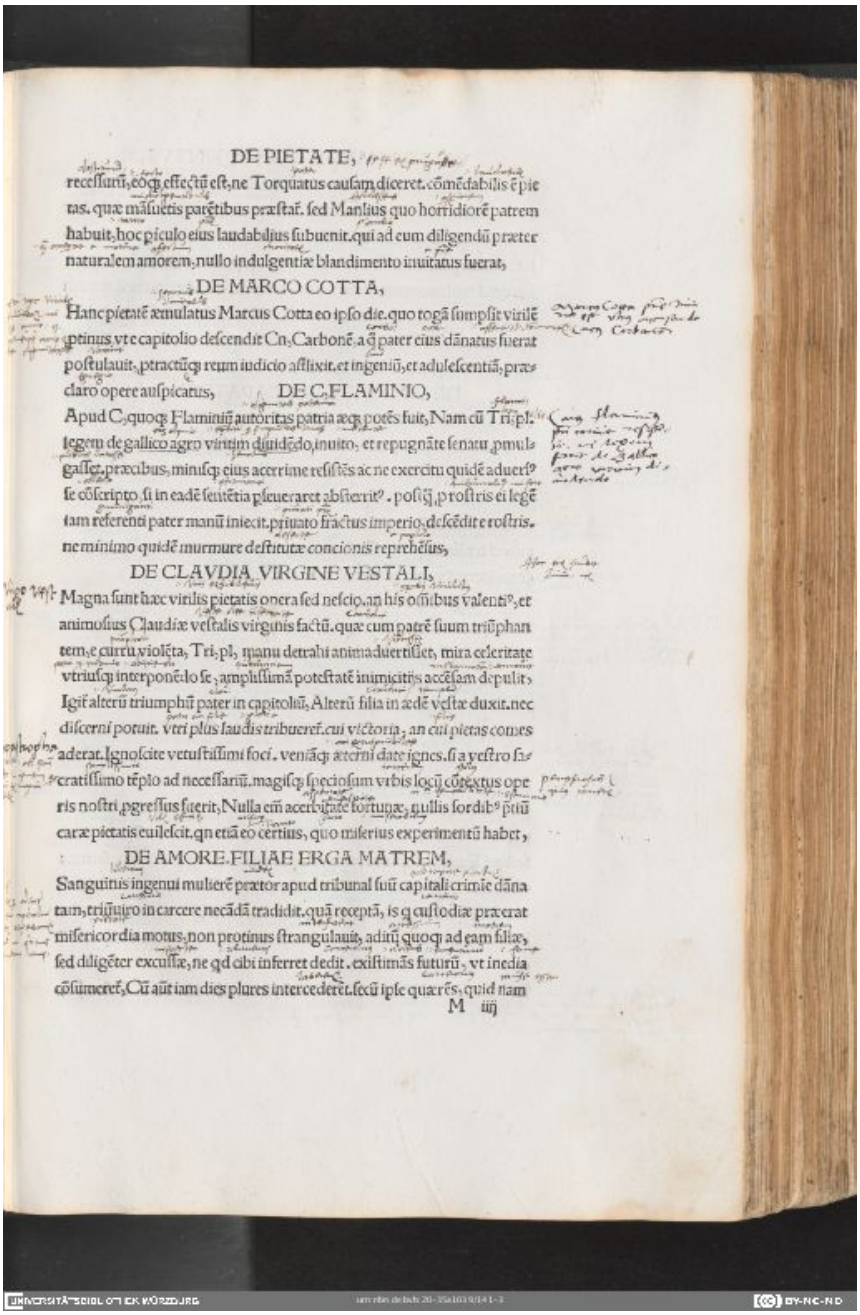

recessurū, eoq; effectū est, ne Torquatus causam diceret. cōmēdabilis ē pietas. quæ mānsuetis parētibus præstat. sed Manlius quo horridiorē patrem habuit, hoc piculo eius laudabilius subuenit. qui ad eum diligendū præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat,

DE MARCO COTTA,

Hanc pietatē æmulatus Marcus Cotta eo ipso die. quo togā sumpsit virilē ptinus vt e capitolio descendit Cn. Carbonē. a q̄ pater eius dānatus fuerat postulauit, ptractūq; reum iudicio afflixit. et ingeniū, et adulescentiā, præclaro opere auspicatus,

DE C. FLAMINIO,

Apud C. quoq; Flaminiū autoritas patria æq; potēs fuit, Nam cū Tri. pl. legem de gallico agro viritim diuidēdo, inuito, et repugnāte senatu pmulgasset. præcibus, minisq; eius acerrime resistēs ac ne exercitu quidē aduersus se cōscripto, si in eadē sentētia pseueraret absterritus. postq̄ prostris ei legē iam referenti pater manū iniecit. priuato fractus imperio, descēdit e rostris. ne minimo quidē murmure destitutæ concionis reprehēsus,

DE CLAVDIA VIRGINE VESTALI,

Magna sunt hæc virilis pietatis opera sed nescio. an his omnibus valentius, et animosius Claudiæ vestalis virginis factū. quæ cum patrē suum triūphantem, e curru violēta, Tri. pl. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtriusq; interponēdo se, amplissimā potestatē inimicitijs accēsam depulit, Igit alterū triumphū pater in capitoliū, Alterū filia in ædē vestæ duxit. nec discerni potuit. vtri plus laudis tribueret. cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci. veniāq; æterni date ignes. si a vestro sacratissimo tēplo ad necessariū. magisq; speciosum vrbis locū cōtextus operis nostri pgressus fuerit, Nulla em̄ acerbitate fortunæ, nullis sordibus ptiū caræ pietatis euilescit. qn etiā eo certius, quo miserius experimentū habet,

DE AMORE FILIAE ERGA MATREM,

Sanguinis ingenui mulierē prætor apud tribunal suū capitali crimīe dānatam, triūuiro in carcere necādā tradidit. quā receptā, is q custodiæ præerat misericordia motus, non protinus strangulauit, aditū quoq; ad eam filiæ, sed diligēter excussæ, ne qd cibi inferret dedit. existimās futurū, vt inedia cōsumeret, Cū aūt iam dies plures intercederēt. secū ipse quærēs, quid nam

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/14 1-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

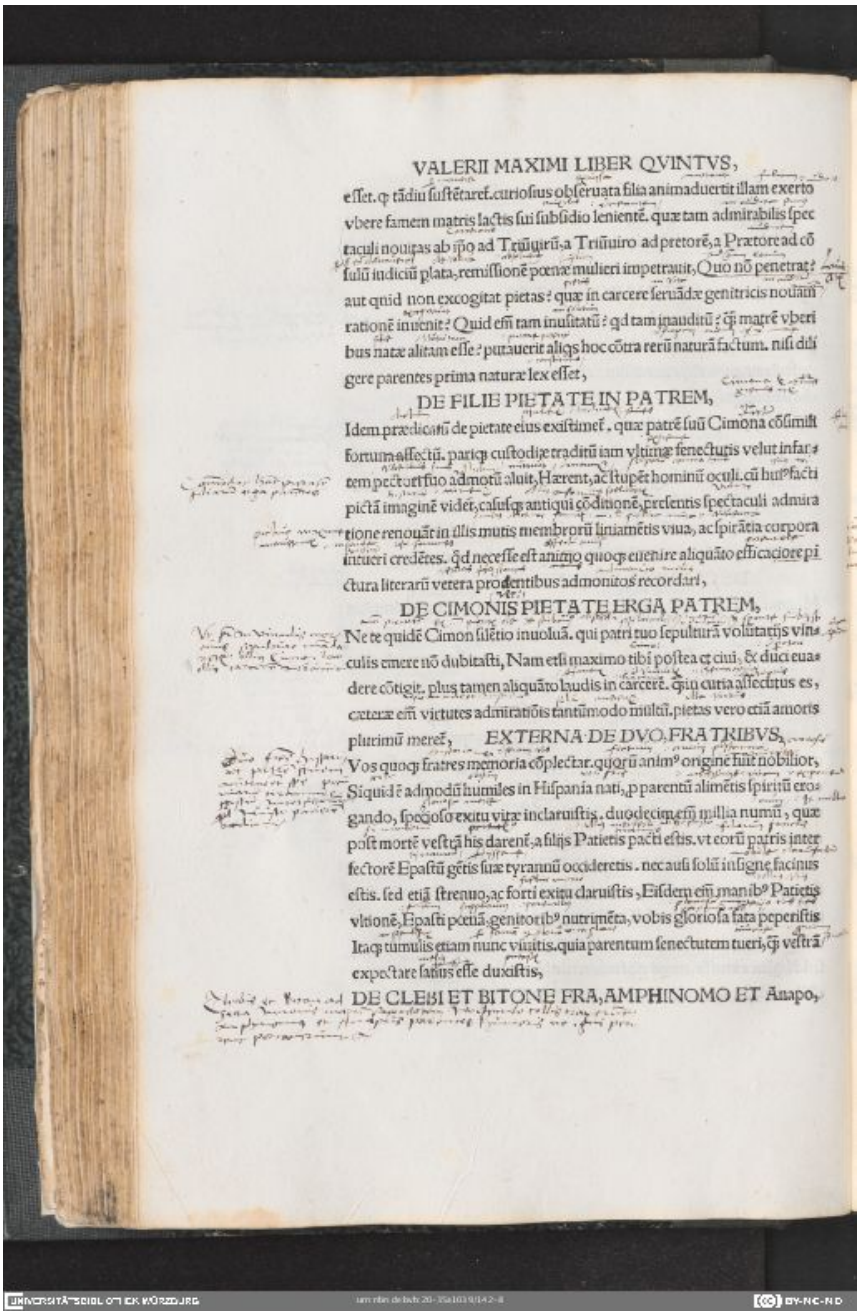

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

esset. q̃ tãdiu sustẽtaret. curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio lenientẽ. quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ip̃o ad Triũuirũ, a Triũuiro ad pretorẽ, a Prætore ad cõsulũ iudiciũ plata, remissionẽ pœnæ mulieri impetrauit, Quo nõ penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruãdæ genitricis nouam rationẽ inuenit? Quid eñ tam inusitatũ? qd tam inauditũ? q̃ matrẽ vberibus natæ alitam esse? putauerit aliqs hoc cõtra rerũ naturã factum. nisi diligere parentes prima naturæ lex esset,

DE FILIE PIETATE IN PATREM,

Idem prædicatũ de pietate eius existimet. quæ patrẽ suũ Cimona cõsimili fortuna affectũ. pariq; custodiæ traditũ iam vltimæ senectutis velut infantem pectori suo admotũ aluit, Hærent, ac stupẽt hominũ oculi. cũ huius facti pictã imaginẽ videt, casusq; antiqui cõditionẽ, presentis spectaculi admiratione renouãt in illis mutis membrorũ liniamẽtis viua, ac spirãtia corpora intueri credẽtes. q̃d necesse est animo quoq; euenire aliquãto efficaciore pictura literarũ vetera prodentibus admonitos recordari,

DE CIMONIS PIETATE ERGA PATREM,

Ne te quidẽ Cimon silẽtio inuoluã. qui patri tuo sepulturã volũtarijs vinculis emere nõ dubitasti, Nam etsi maximo tibi postea et ciui, & duci euadere cõtigit. plus tamen aliquãto laudis in carcerẽ. q̃ in curia affectus es, cæteræ eñ virtutes admiratiõis tantũmodo multũ. pietas vero etiã amoris plurimũ meret,

EXTERNA DE DVO FRATRIBVS,

Vos quoq; fratres memoria cõplectar. quorũ animꝰ origine fuit nobilior, Siquidẽ admodũ humiles in Hispania nati, p parentũ alimẽtis spiritũ erogando, speciosо exitu vitæ inclaruistis. duodecim eñ millia numũ, quæ post mortẽ vestrã his darent, a filijs Patietis pacti estis. vt eorũ patris interfectorẽ Epastũ gẽtis suæ tyrannũ occideretis. nec ausi solũ insigne facinus estis. sed etiã strenuo, ac forti exitu claruistis, Eisdem eñ manibꝰ Patietis vltionẽ, Epasti pœnã, genitoribꝰ nutrimẽta, vobis gloriosa fata peperistis Itaq; tumulis etiam nunc viuitis. quia parentum senectutem tueri, q̃ vestrã expectare satius esse duxistis,

DE CLEBI ET BITONE FRA, AMPHINOMO ET Anapo,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/142-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

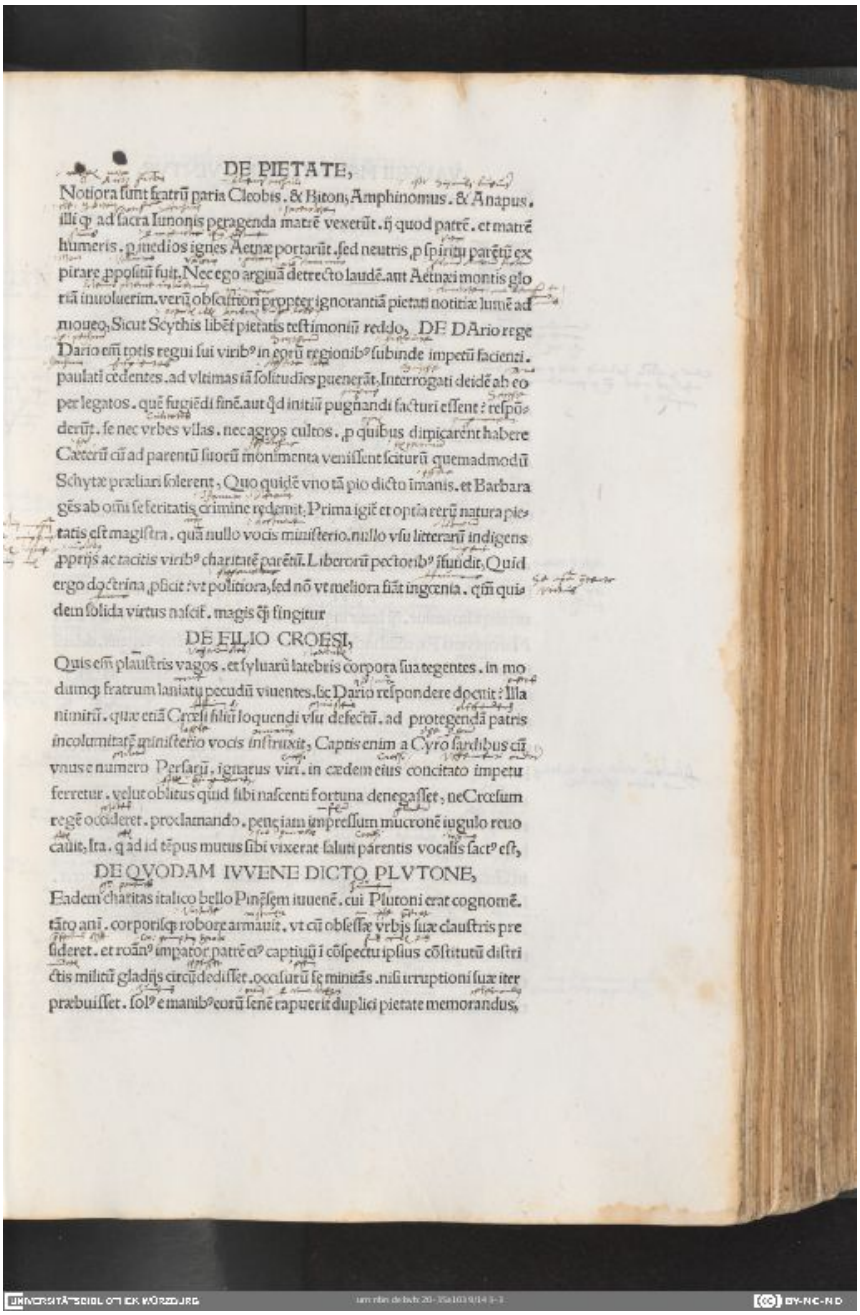

DE PIETATE,

Notiora sunt fratrũ patria Cleobis. & Biton, Amphinomus. & Anapus, illiq; ad sacra Iunonis pragenda matrẽ vexerũt. ij quod patrẽ. et matrẽ humeris. p̃ medios ignes Aetnæ portarũt. sed neutris, p̃ spiritu parẽtũ ex pirare ꝓpositũ fuit. Nec ego argumẽ detrecto laudẽ. aut Aetnæi montis gloriã inuoluerim. verũ obscuriori propter ignorantiã pietati notitiæ lumẽ ad moueo. Sicut Scythis libẽt pietatis testimoniũ reddo. DE DArio rege Dario eñ totis regni sui viribꝰ in eorũ regionibꝰ subinde impetũ facienti. paulati cedentes. ad vltimas iã solitudines puenerãt. Interrogati deidẽ ab eo per legatos. quẽ fugiẽdi finẽ. aut q̃d initiũ pugnandi facturi essent? respõderũt. se nec vrbes villas. nec agros cultos. p̃ quibus dimicarẽt habere Cæterũ cũ ad parentũ suorũ monimenta venissent sciturũ quemadmodũ Scythæ præliari solerent. Quo quidẽ vno tã pio dicto imanis. et Barbara gẽs ab oñi se feritatis crimine redemit. Prima igit̃ et optia rerũ natura pietatis est magistra. quã nullo vocis ministerio. nullo vsu literarũ indigens ꝓpriis ac tacitis viribꝰ charitatẽ parẽtũ. Liberorũ pectoribꝰ ĩfundit. Quid ergo doctrina ꝓficit? vt politiora, sed nõ vt meliora fiãt ingenia. eñ quidem solida virtus nascit. magis q̃ fingitur

DE FILIO CROESI,

Quis eñ plaustris vagos. et syluarũ latebris corpora sua tegentes. in modumq; fratrum laniatu pecudũ viuentes. hc Dario respondere docuit? Illa nimirũ. quæ etiã Croesi filiũ loquendi vsu defectũ. ad protegendã patris incolumitatẽ ministerio vocis instruxit, Capris enim a Cyro fugientibus cũ vnus e numero Persarũ. ignarus viri. in eãdem eius concitato impetu ferretur. velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Croesum regẽ occideret. proclamando. penẽ iam ĩpressum mucronẽ iugulo reuocauit, ita. q̃ ad id tẽpus mutus sibi vixerat saluti parentis vocalis factꝰ est,

DE QVODAM IVVENE DICTO PLVTONE,

Eadem charitas italico bello Pinñsem iuuenẽ. cui Plutoni erat cognomẽ. tãto ani. corporisq; robore armauit. vt cũ obsessæ vrbis suæ claustris prefideret. et roãnꝰ imperatoꝛ patrẽ eiꝰ captiuũ i cõspectu ipsius cõstitutũ districtis militũ gladijs circũdedisset. occasurũ se minitãs. nisi irruptioni suæ iter præbuisset. solꝰ e manibꝰ eorũ senẽ rapuerit duplici pietate memorandus,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103/0/14 1-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

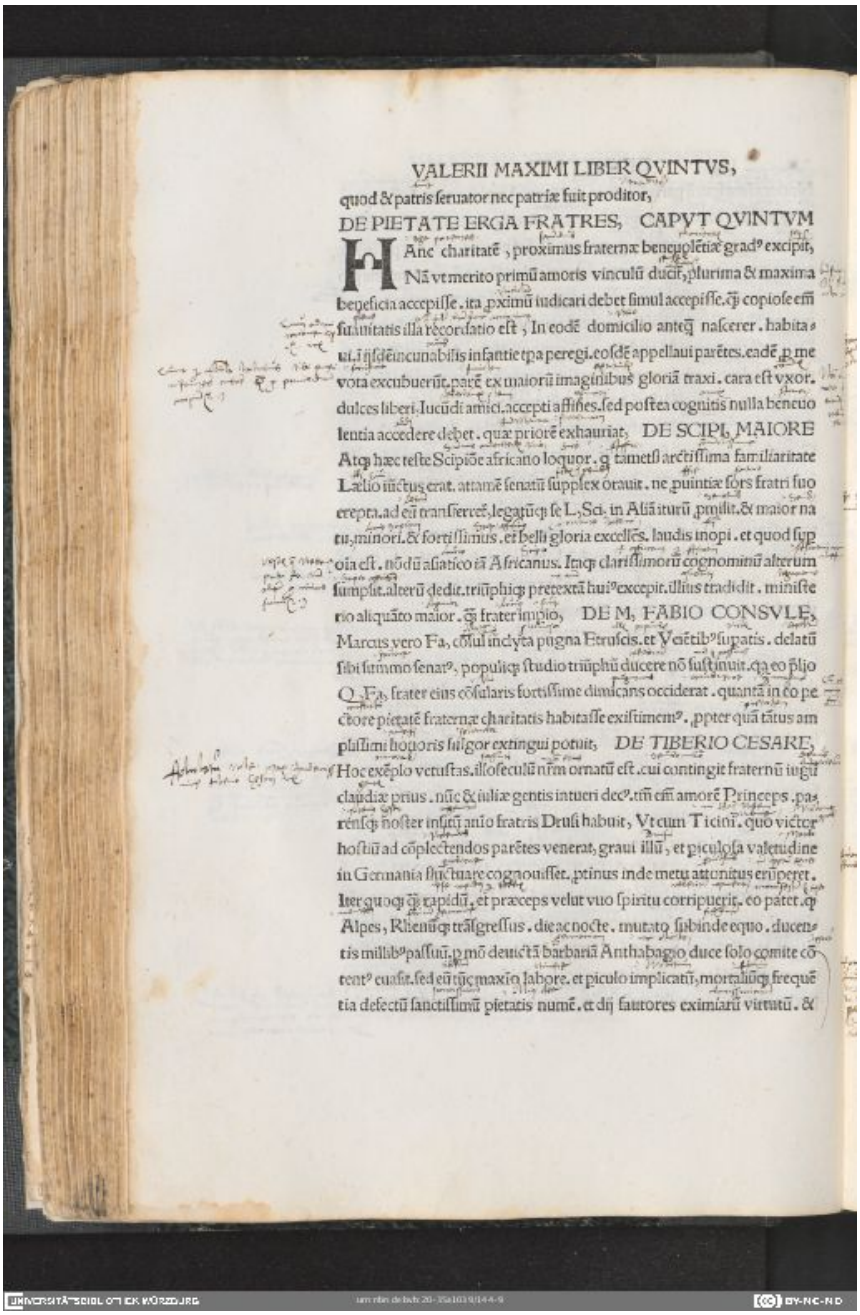

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

quod & patris seruator nec patriæ fuit proditor,

DE PIETATE ERGA FRATRES, CAPVT QVINTVM

HAnc charitatē, proximus fraternæ beneuolētiæ grad⁹ excipit, Nā vt merito primū amoris vinculū ducit, plurima & maxima beneficia accepisse. ita ꝓximū iudicari debet simul accepisse. q̄ copiose eñ suauitatis illa recordatio est, In eodē domicilio anteq̄ nascerer. habitaui. i ijsdē incunabilis infantie tpa peregi. eosdē appellaui parētes. eadē ꝑ me vota excubuerūt. parē ex maiorū imaginibus gloriā traxi. cara est vxor. dulces liberi. Iucūdi amici. accepti affines. sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet. quæ priorē exhauriat, DE SCIPI, MAIORE Atq; hæc teste Scipiōe africano loquor. q tametsi arctissima familiaritate Lælio iūctus erat. attamē senatū supplex orauit. ne ꝓuintiæ sors fratri suo erepta. ad eū transferret, legatūq; se L. Sci. in Aliā iturū ꝓmilit. & maior natu, minori. & fortissimus. et belli gloria excellēs. laudis inopi. et quod sup oia est. nōdū asiatico iā Africanus. Itaq; clarissimorū cognominū alterum sumpsit. alterū dedit. triūphiq; pretextā hui⁹ excepit. illius tradidit. ministerio aliquāto maior. q̄ frater impio, DE M, FABIO CONSVLE, Marcus vero Fa, cōsul inclyta pugna Etruscis. et Veiētib⁹ supatis. delatū sibi summo senat⁹, populiq; studio triūphū ducere nō sustinuit. qa eo ꝑlio Q. Fa, frater eius cōsularis fortissime dimicans occiderat. quantā in eo pectore pietatē fraternæ charitatis habitasse existimem⁹. ꝓpter quā tātus amplissimi honoris fulgor extingui potuit, DE TIBERIO CESARE, Hoc exēplo vetustas. illo seculū nr̄m ornatū est. cui contingit fraternū iugū claudiæ prius. nūc & iuliæ gentis intueri dec⁹. tm̄ eñ amorē Princeps. parēnsq; noster insitū animo fratris Drusi habuit, Vt cum Ticini. quo victor hostiū ad cōplectendos parētes venerat, graui illū, et piculosa valetudine in Germania fluctuare cognouisset. ꝓtinus inde metu attonitus erūperet. Iter quoq; q̄ rapidū, et præceps velut vno spiritu corripuerit. eo patet. q Alpes, Rhenūq; trāsgressus. die ac nocte. mutato subinde equo. ducentis millib⁹ passuū. ꝑ mō deuictā barbariā Anthabagio duce solo comite cōtent⁹ euasit. sed eū tūc maxīo labore. et piculo implicatū, mortaliūq; frequētia defectū sanctissimū pietatis numē. et dij fautores eximiarū virtutū. &

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

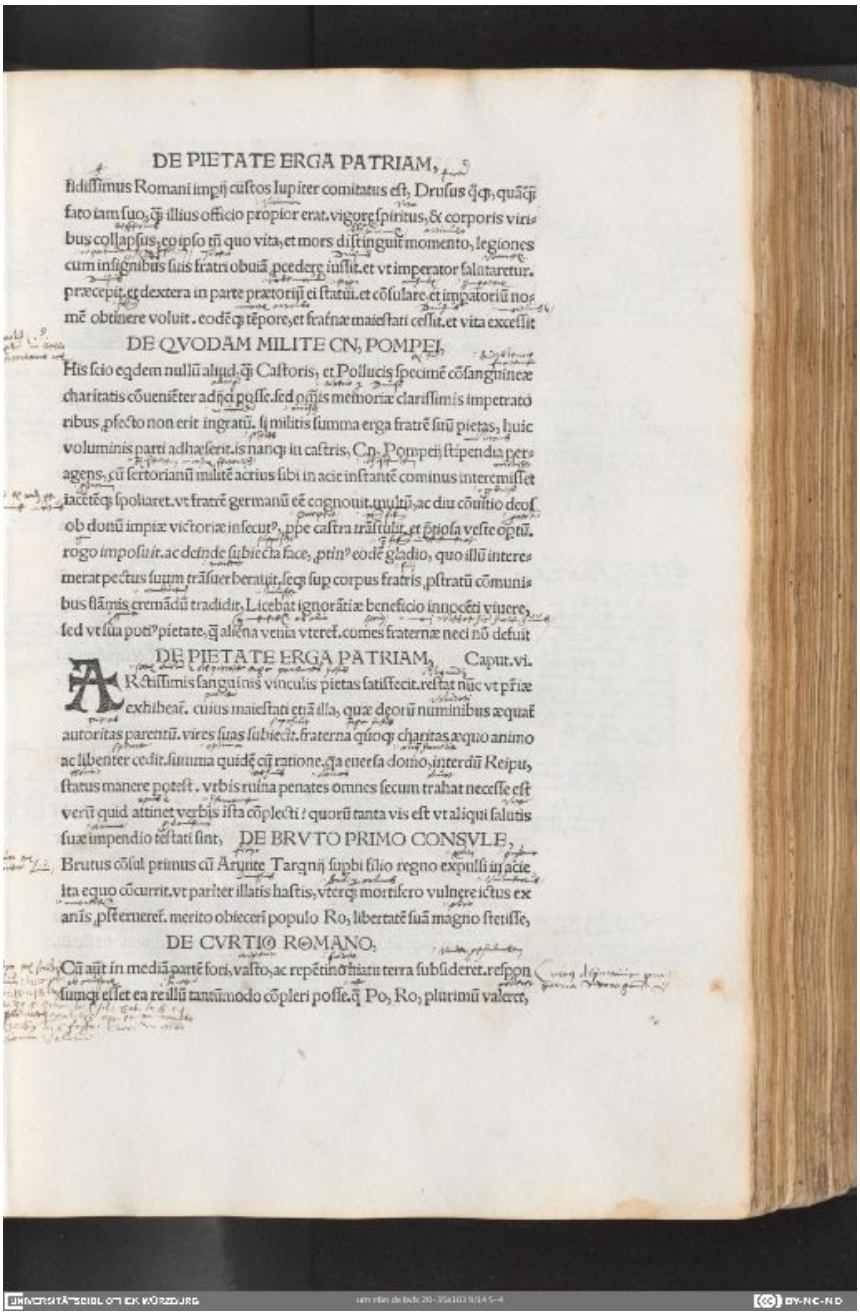

fidissimus Romani impij custos Iupiter comitatus est, Drusus q̃q, quãq̃ fato iam suo, q̃ illius officio propior erat. vigore spiritus, & corporis viribus collapsus, eo ipso tñ quo vita, et mors distinguit momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiã ꝓcedere iussit. et vt imperator salutaretur. præcepit. et dextera in parte prætoriũ ei statuit. et cõsulare. et impatoriũ nomẽ obtinere voluit. eodẽq; tẽpore, et fraternæ maiestati cessit. et vita excessit

DE QVODAM MILITE CN, POMPEI,

His scio eqdem nullũ aliud, q̃ Castoris, et Pollucis specimẽ cõsanguineæ charitatis cõueniẽter adijci posse. sed omnis memoriæ clarissimis impetratoribus ꝓfecto non erit ingratũ. si militis summa erga fratrẽ suũ pietas, huic voluminis parti adhæserit. is nanq; in castris, Cn. Pompeij stipendia peragens, cũ sertorianũ militẽ acrius sibi in acie instantẽ cominus interemisset iacẽtẽq; spoliaret. vt fratrẽ germanũ eẽ cognouit. multũ, ac diu cõuitio deos ob donũ impiæ victoriæ insecut⁹, ꝓpe castra trãstulit, et ꝑtiosa veste optũ. rogo imposuit. ac deinde subiecta face, ꝓtin⁹ eodẽ gladio, quo illũ interemerat pectus suum trãsuerberauit, seq; sup corpus fratris ꝓstratũ cõmunibus flãmis cremãdũ tradidit, Licebat ignorãtiæ beneficio innocẽti viuere, sed vt sua poti⁹ pietate, q̃ aliena venia vteret. comes fraternæ neci nõ defuit

DE PIETATE ERGA PATRIAM, Caput. vi.

ARctissimis sanguinis vinculis pietas satisfecit. restat nũc vt ꝑriæ exhibeat. cuius maiestati etiã illa, quæ deorũ numinibus æquat autoritas parentũ. vires suas subiecit. fraterna quoq; charitas æquo animo ac libenter cedit. summa quidẽ cũ ratione, q̃a euersa domo, interdũ Reipu, status manere potest. vrbis ruina penates omnes secum trahat necesse est verũ quid attinet verbis ista cõplecti? quorũ tanta vis est vt aliqui salutis suæ impendio testati sint,

DE BRVTO PRIMO CONSVLE,

Brutus cõsul primus cũ Arunte Tarqnij supbi filio regno expulsi in acie ita equo cõcurrit. vt pariter illatis hastis, vterq; mortifero vulnere ictus ex anis ꝓsterneret. merito obiecerĩ populo Ro, libertatẽ suã magno stetisse,

DE CVRTIO ROMANO,

Cũ aũt in mediã partẽ fori, vasto, ac repẽtino hiatu terra subsideret. responsumq; esset ea re illũ tantũmodo cõpleri posse. q̃ Po, Ro, plurimũ valeret,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb: 20-35a103 9/14 5-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

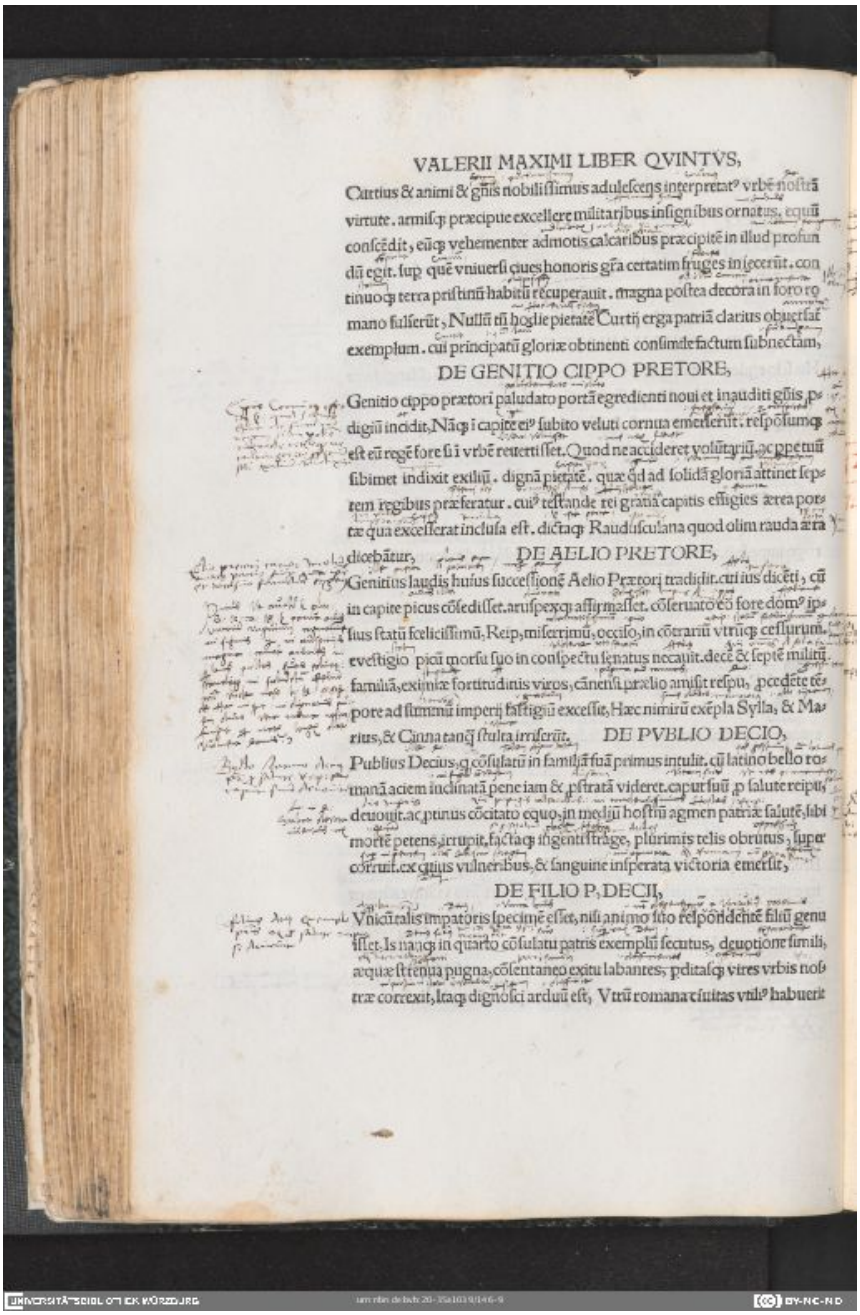

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS,

Curtius & animi & gñis nobilissimus adulescens interpretat⁹ vrbē nostrā virtute. armisq; præcipue excellere militaribus insignibus ornatus, equū conscēdit, eūq; vehementer admotis calcaribus præcipitē in illud profun dū egit. sup quē vniuersi ciues honoris gr̄a certatim fruges iniecerūt. con tinuoq; terra pristinū habitū recuperauit. magna postea decora in foro ro mano fulserūt, Nullū tū hoslie pietate Curtij erga patriā clarius obuersat exemplum. cui principatū gloriæ obtinenti consimile factum subnectam,

DE GENITIO CIPPO PRETORE,

Genitio cippo prætori paludato portā egredienti noui et inauditi gñis p digiū incidit. Nāq; i capite ei⁹ subito veluti cornua emeruerūt. responsumq; est eū regē fore si i vrbē reuertisset. Quod ne accideret voluntariū ac ppetuū sibimet indixit exiliū. dignā pietatē. quæ ēd ad solidā gloriā attinet sep tem regibus præferatur. cui⁹ testande rei gr̄atiā capitis effigies ærea por tæ qua excesserat inclusa est. dictaq; Rauduscularia quod olim rauda æra dicebātur,

DE AELIO PRETORE,

Genitius laudis huius successionē Aelio Prætori tradidit. cui ius dicēti, cū in capite picus cōsedisset. aruspexq; affirmasset. cōseruato eō fore dom⁹ ip sius statū felicissimū. Reip, miserrimū, occiso, in cōtrariū vtriq; cessurum. vestigio picū morsu suo in conspectu senatus necauit. decē & septē militū familiā, eximiæ fortitudinis viros, cānensi prælio amisit respu, procedēte tē pore ad summum imperij fastigiū excessit, Hæc nimirū exēpla Sylla, & Ma rius, & Cinna tanq; stulta irriserūt.

DE PVBLIO DECIO,

Publius Decius q cōsulatū in familiā suā primus intulit. cū latino bello ro manā aciem inclinatā pene iam & pstratā videret. caput suū p salute reipu, deuouit. ac ptinus cōcitato equo, in medij hostiū agmen patriæ salutē sibi mortē petens, irrupit, factaq; ingenti strage, plurimis telis obrutus, supe cōruit. ex cuius vulneribus, & sanguine insperata victoria emersit,

DE FILIO P. DECII,

Vnicūq; talis impatoris specimē esset, nisi animo suo respondentē filiū genu isset. Is namq; in quarto cōsulatu patris exemplū secutus, deuotione simili, æquæ strenua pugna, cōsentaneo exitu labantes, pditasq; vires vrbis nos træ correxit, Itaq; dignosci ardua est, Vtrū romana ciuitas vtil⁹ habuerit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35A1039/146-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

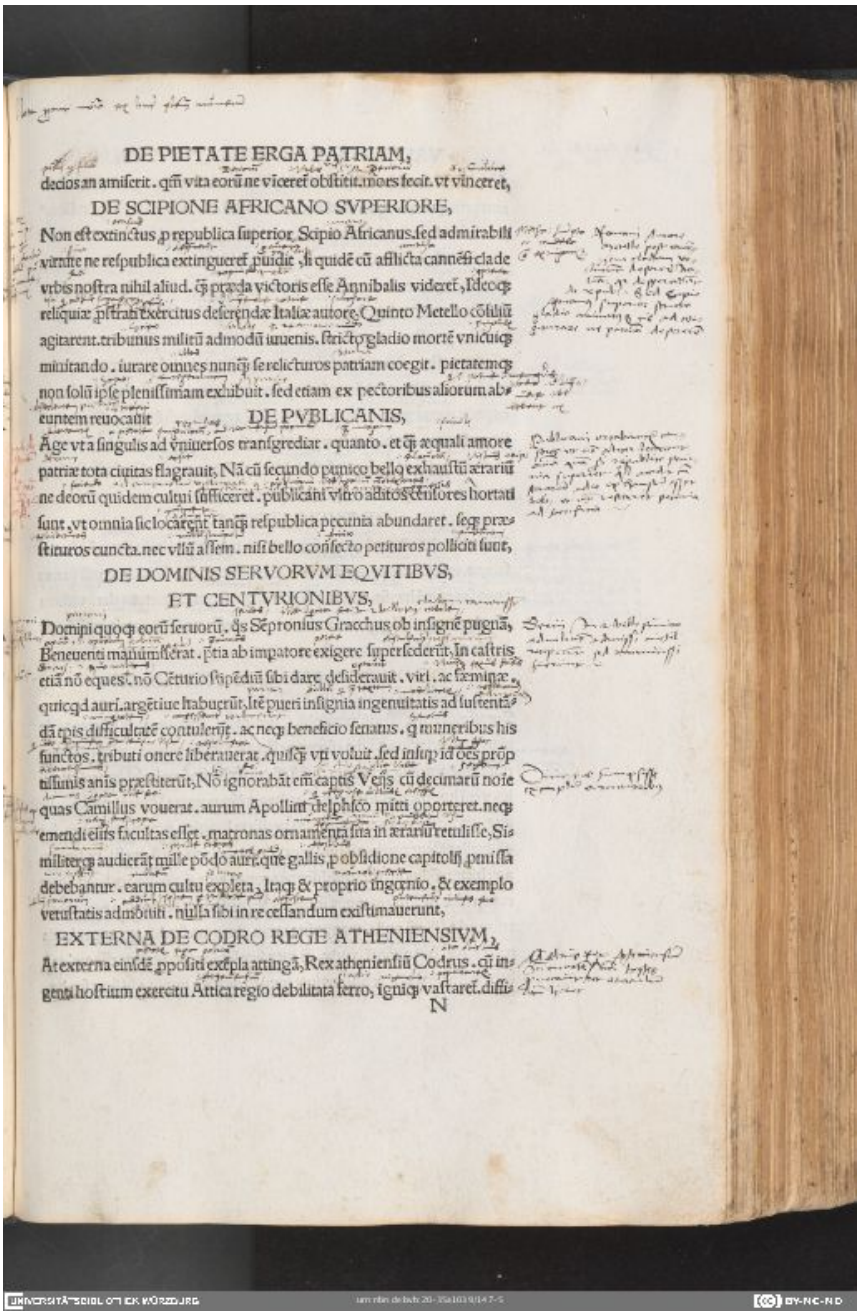

DE PIETATE ERGA PATRIAM,

decios an amiserit. qm̄ vita eorū ne vīceret obstitit. mors fecit. vt vinceret,

DE SCIPIONE AFRICANO SVPERIORE,

Non est extinctus ꝓ republica superior Scipio Africanus. sed admirabili virtute ne respublica extingueret ꝓuidit, si quidē cū afflicta cannēsi clade vrbis nostra nihil aliud. q̄ præda victoris esse Annibalis videret, Ideoq; reliquiæ ꝓstrati exercitus deserendæ Italiæ autore, Quinto Metello cōsiliū agitarent. tribunus militū admodū iuuenis. stricto gladio mortē vnicuiq; minitando. iurare omnes nunq̄ se relicturos patriam coegit. pietatemq; non solū ipse plenissimam exhibuit. sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit

DE PVBLICANIS,

Age vt a singulis ad vniuersos transgrediar. quanto. et q̄ æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit, Nā cū secundo punico bello exhaustū ærariū ne deorū quidem cultui sufficeret. publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent tanq̄ respublica pecunia abundaret. seq; præstituros cuncta. nec vllū assem. nisi bello confecto petituros polliciti sunt,

DE DOMINIS SERVORVM EQVITIBVS,

ET CENTVRIONIBVS,

Domini quoq; eorū seruorū. q̄s Sēpronius Gracchus ob insignē pugnā, Beneuenti manumiserat. ꝑtia ab impatore exigere supersederūt, In castris etiā nō eques. nō Cēturio stipēdiū sibi dare desiderauit. viri. ac fæminæ. quicq̄d auri. argētiue habuerūt, Itē pueri insignia ingenuitatis ad sustentādā tpis difficultatē contulerūt. ac neq; beneficio senatus. q̄ muneribus his functos. tributi onere liberauerat. quisq̄ vti voluit. sed insup id oēs prōptissimis anis præstiterūt, Nō ignorabāt eñ captis Veijs cū decimarū noie quas Camillus vouerat. aurum Apollini delphico mitti oporteret. neq; emendi eius facultas esset. matronas ornamenta sua in ærariū retulisse, Similiterq; audierāt mille pōdo auri. que gallis ꝓ obsidione capitolij ꝓmissa debebantur. earum cultu expleta, Itaq; & proprio ingenio. & exemplo vetustatis admoniti. nulla sibi in re cessandum existimauerunt,

EXTERNA DE CODRO REGE ATHENIENSIVM,

At externa eiusdē ꝓpositi exēpla attingā, Rex atheniensiū Codrus. cū ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq; vastaret. diffi-

N

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

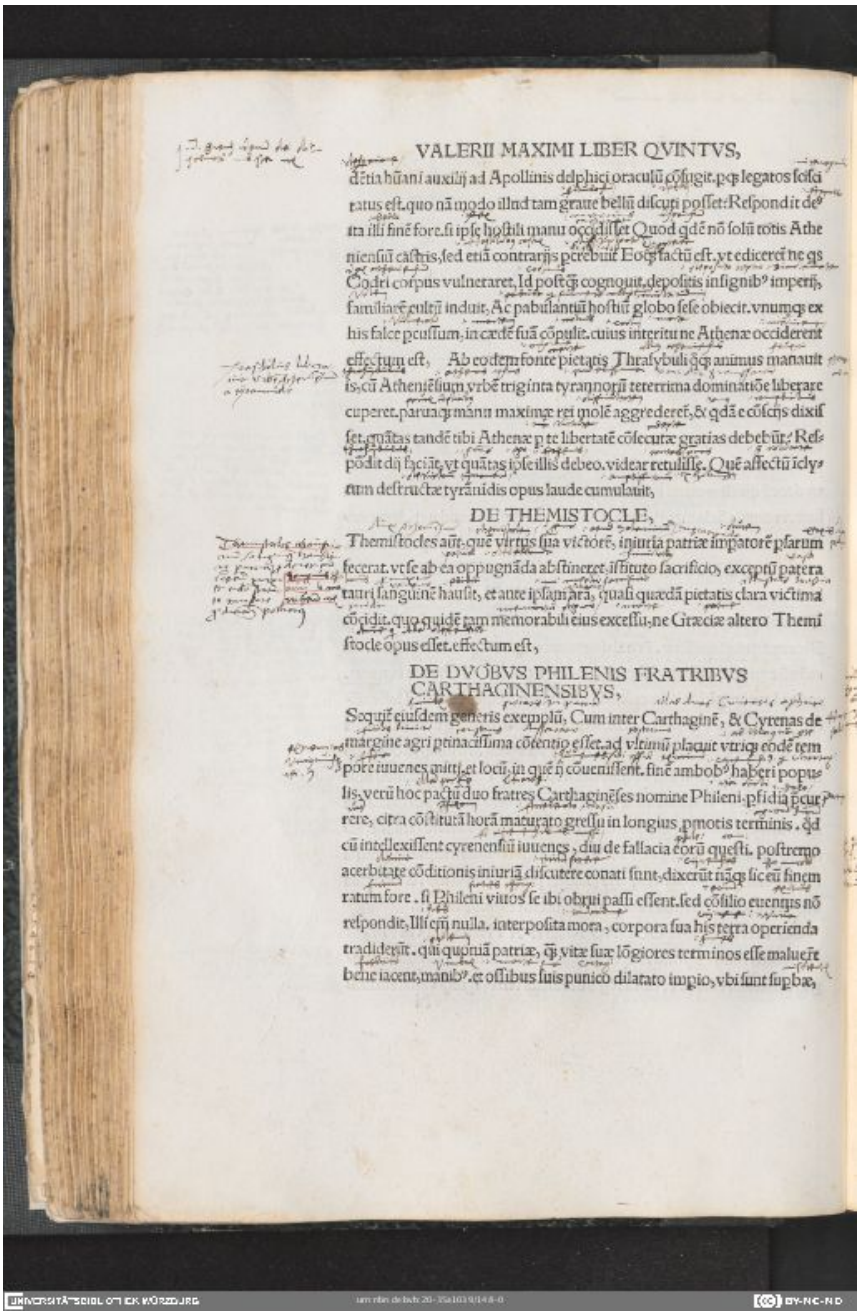

dētia hūani auxilij ad Apollinis delphici oraculū cōfugit. pq; legatos fosci ratus est, quo nā modo illud tam graue bellū discuti posset: Respondit de ita illi finē fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod qdē nō solū totis Athenīū cāstris, sed etiā contrarijs persuasit. Eo ipso factū est, vt ederet ne qs Cōdri corpus vulneraret, Id postq; cognouit, depositis insignib⁹ imperij, familiarē cultū induit, Ac pabulantiū hostiū globo sese obiecit. vnumq; ex his falce pcussum, in cæsē suā cōpulit. cuius interitu ne Athenæ occiderent effectum est. Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli q; animus manauit is, cū Athenīēsium vrbē triginta tyrannorū teterrima dominatiōe liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molē aggrederet, & qdā e cōscijs dixisset, quātas tandē tibi Athenæ p te libertatē cōsecutæ gratias debebūt? Respōdit dā ipsi, vt quātas ipse illis debeo, videar retulisse. Quē affectū iclytum destructæ tyrānidis opus laude cumulauit.

DE THEMISTOCLE.

Themistocles aūt, quē virtus sua victorē, iniuria patriæ imperatorē plarum fecerat, vt se ab ea oppugnāda abstineret, ill̄ituto sacrificio, excepto patera tauri sanguine hausit, et ante ipsam ārā, quasi quædā pietatis clara victima cōcidit, quo quidē tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

DE DVOBVS PHILENIS FRATRIBVS CARTHAGINENSIBVS.

Sequē eiusdem generis exemplū. Cum inter Carthaginē, & Cyrenas de margine agri pinacissima cōtentio esset, ad vtrumq; placuit vtriq; eodē tempore iuuenes mitti, et locū, in quē ñ conuenissent, finē ambob⁹ haberi populis, verū hoc pactū duo fratres Carthaginēses nomine Philleni pfidiā pcurrere, citra cōstitutā horā maturato gressu in longius pmotis terminis. qd cū intellexissent cyrenenses iuuenes, diu de fallacia eorū questi, postremo acerbitate cōditionis iniuriā discutere conati sunt, dixerūt nāq; licere finem ratum fore. si Philleni vitos se ibi obrui passi essent. sed cōsilio euentus nō respondit, Illi em̄ nulla, interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderūt. quā quoniā patriæ, q̄ vitæ suæ lōgiores terminos esse maluere bene iacent, manib⁹, et ossibus suis punicō dilatato imperio, vbi sunt supbæ,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/148-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

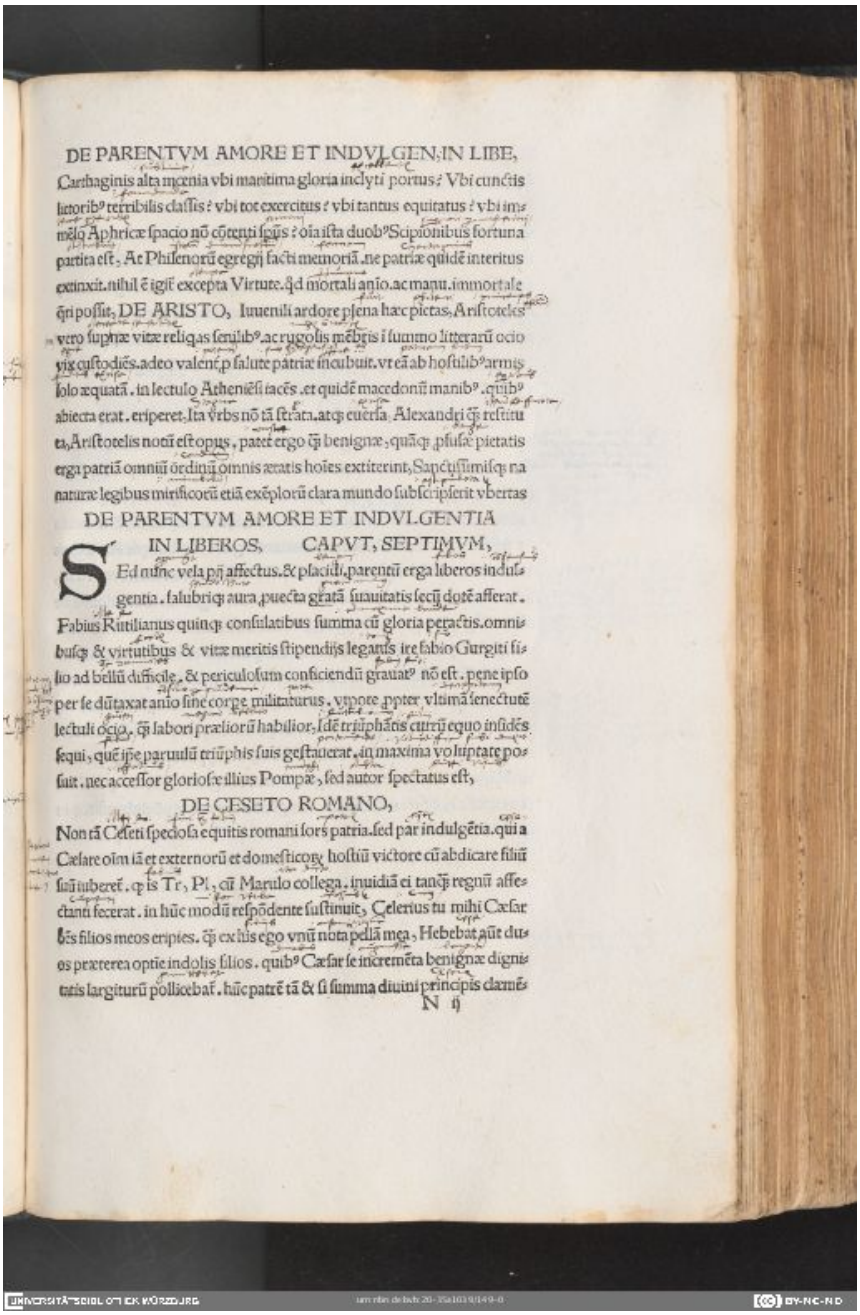

DE PARENTVM AMORE ET INDVLGEN; IN LIBE,

Carthaginis alta mœnia vbi maritima gloria inclyti portus? Vbi cunctis littorib⁹ terribilis classis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immēlo Aphricæ spacio nō cōtenti spūs? oīa ista duob⁹ Scipionibus fortuna partita est. At Philenorū egregij facti memoriā. ne patriæ quidē interitus extinxit. nihil ē igit̄ excepta Virtute. q̄d mortali anio. ac manu. immortale q̄ri possit. DE ARISTO, Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles vero supnæ vitæ reliqas senilib⁹. ac rugosis mēbris i summo litterarū ocio vix custodiēs. adeo valent p salute patriæ incubuit. vt eā ab hostilib⁹ armis solo æquatā. in lectulo Atheniēsi tacēs. et quidē macedonū manib⁹. quib⁹ abiecta erat. eriperet. Ita vrbs nō tā strata. atq; euersa Alexandri q̄ restituta, Aristotelis notū est opus. patet ergo q̄ benignæ, quāq; pfusæ pietatis erga patriā omniū ordinū omnis ætatis hoīes extiterint, Sanctissimisq; na naturæ legibus mirificorū etiā exēplorū clara mundo subscripserit vbertas

DE PARENTVM AMORE ET INDVLGENTIA IN LIBEROS, CAPVT, SEPTIMVM,

SEd nunc vela pij affectus. & placidi. parentū erga liberos indulgentia. salubriq; aura puecta gratā suauitatis secū dotē afferat. Fabius Rutilianus quinq; consulatibus summa cū gloria peractis. omnibusq; & virtutibus & vitæ meritis stipendijs legatus ire fabio Gurgiti filio ad bellū difficile. & periculosum conficiendū grauat⁹ nō est. pene ipso per se dūtaxat anio sine corpe militaturus. vtpote ppter vltimā senectutē lectuli ocio. q̄ labori præliorū habilior. Idē triūphātis currū equo insidēs sequi, quē ipe paruulū triūphis suis gestauerat. in maxima voluptate posuit. nec accessor gloriosæ illius Pompæ, sed autor spectatus est,

DE CESETO ROMANO,

Non tā Ceseti speciosa equitis romani sors patria. sed par indulgētia. qui a Cæsare oīm iā et externorū et domesticorū hostiū victore cū abdicare filiū suū iuberet. q̄ is Tr, Pl, cū Marulo collega. inuidiā ei tanq̄ regnū affectanti fecerat. in hūc modū respōdente sustinuit, Celerius tu mihi Cæsar bēs filios meos eripies. q̄ ex his ego vnū nota pellā mea, Hebebat aūt duos præterea optie indolis filios. quib⁹ Cæsar se incremēta benignæ dignitatis largiturū pollicebat. hūc patrē tā & si summa diuini principis clæmē

N ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

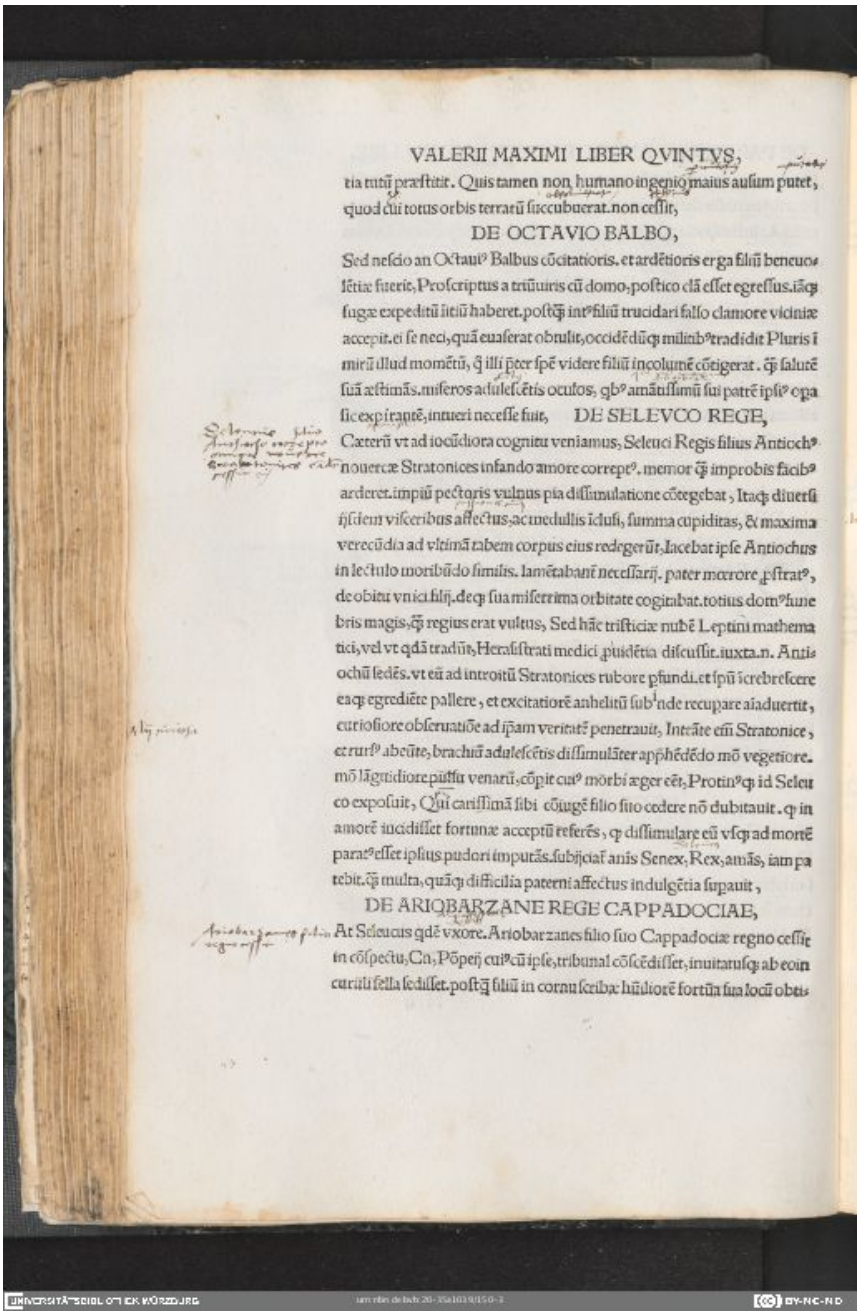

tia mtũ præstitit. Quis tamen non humano ingenio maius aulum putet, quod cui totus orbis terratũ succubuerat. non cessit,

DE OCTAVIO BALBO,

Sed nescio an Octauiꝰ Balbus cõcitatioris. et ardẽtioris ergа filiũ beneuolẽtiæ fuerit, Proscriptus a triũuiris cũ domo, postico clã esset egressus. iãq; fugæ expeditũ itiũ haberet. postq; intꝰ filiũ trucidari fallo clamore viciniæ accepit. ei se neci, quã euaserat obtulit, occidẽdũq; mũinbꝰ tradidit Pluris ĩ mirũ illud momẽtũ, q; illi pter spẽ videre filiũ incolumẽ cõtigerat. q; salutẽ suã æstimãs. miseros adulescẽtis oculos, qbꝰ amãtissimũ sui patrẽ ipsiꝰ opa fice expirantẽ, intueri necesse fuit,

DE SELEVCO REGE,

Cæterũ vt ad iocũdiora cognitu veniamus, Seleuci Regis filius Antiochꝰ nouercæ Stratonices infando amore correptꝰ. memor q; improbis facibꝰ arderet. impiũ pectoris vulnus pia dissimulatione cõtegebat, Itaq; diuersi ĩsidem visceribus affectus, ac medullis ĩcluſi, summa cupiditas, & maxima verecũdia ad vltimã tabem corpus eius redegerũt, Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribũdo similis. Iamẽtabant necessarij. pater mœrore ꝓstratꝰ, de obitu vnici filij. deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domꝰ lugubris magis. q; regius erat vultus, Sed hãc tristiciæ nubẽ Leptini mathematici, vel vt qdã tradũt, Heraclitrati medici ꝓuidẽtia discussit. iuxta. n. Antiochũ sedẽs. vt eũ ad introitũ Stratonices rubore pfundi. et ipũ ĩcrebrescere eaq; egrediẽte pallere, et excitatiorẽ anhelitũ subꝫ inde recupare animaduertit, curiosiore obseruatiõe ad ipam veritatẽ penetrauit, Intrãte eĩ Stratonice, et surꝰ abeũte, brachiũ adulescẽtis dissimulãter apphẽdẽdo mõ vegetiore. mõ ligutidiore pulsu venarũ, cõperit cuiꝰ mõrbi æger eẽt, Protinꝰq; id Seleuco exposuit, Qui carissimã sibi cõiugẽ filio suo cedere nõ dubitauit. q; in amorẽ incidisset fortunæ acceptũ referẽs, q; dissimulare eũ vsq; ad mortẽ paratꝰ esset ipius pudori imputãs. subijciaꝫ anis Senex, Rex, amãs, iam patebit. q; multa, quãq; difficilia paterni affectus indulgẽtia superauit,

DE ARIOBARZANE REGE CAPPADOCIAE,

At Seleucus qdẽ vxore. Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit in cõspectu, Cn. Põpeij cuiꝰ cũ ipse, tribunal cõscẽdisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset. postq; filiũ in cornu sceibæ hũiliorẽ fortũa sua locũ obti-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/150-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

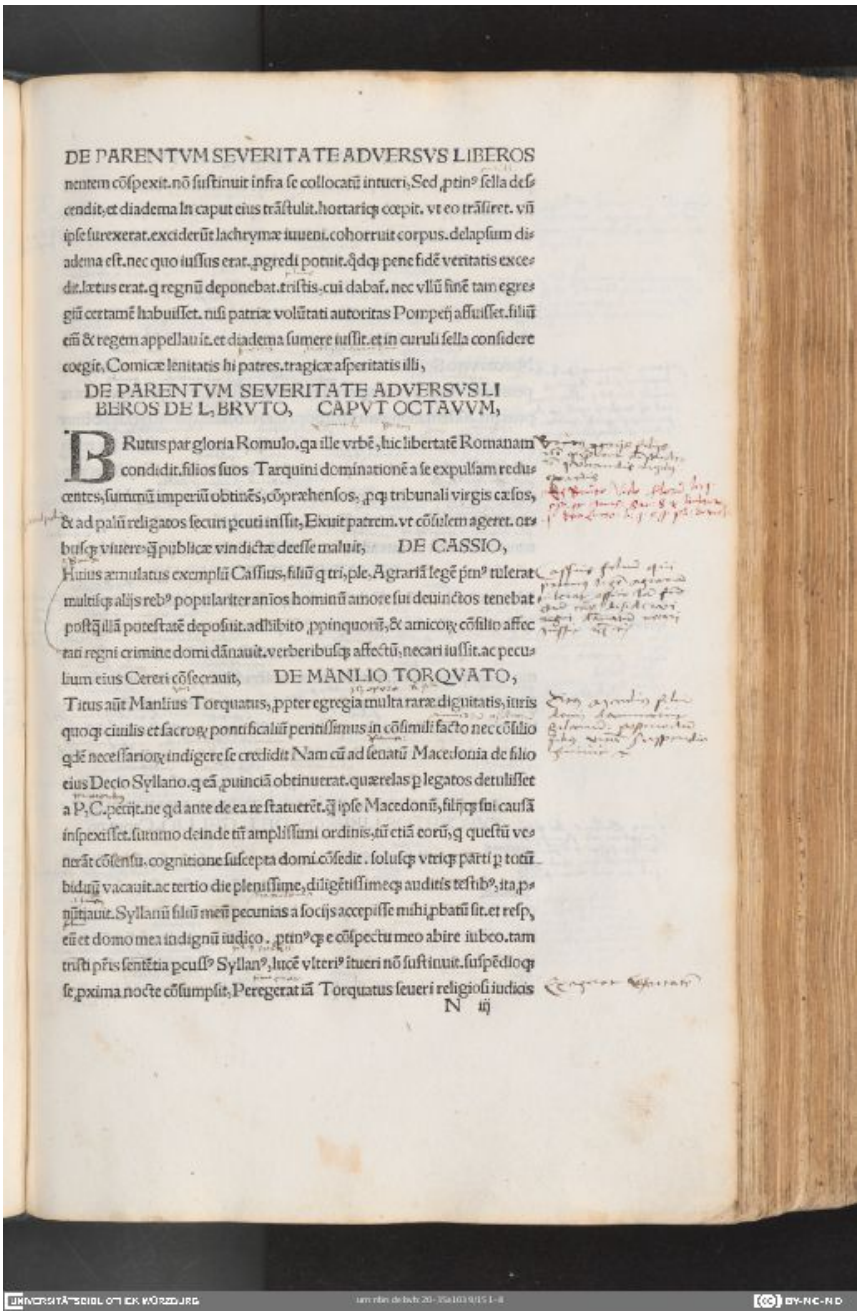

nentem cõspexit. nõ sustinuit infra se collocatũ intueri, Sed ꝓtinꝰ sella descendit, et diadema In caput eius trãstulit. hortarique cœpit. vt eo trãsiret. vñ ipse surexerat. exciderũt lachrymæ iuueni. cohorruit corpus. delapsum diadema est. nec quo iussus erat. ꝓgredi potuit. q̃dq; pene fidẽ veritatis excedit. lætus erat. q regnũ deponebat. tristis. cui dabat. nec vllũ finẽ tam egregiũ certamẽ habuisset. nisi patriæ volũtati autoritas Pompeij assuisset. filiũ eũ & regem appellauit. et diadema sumere iussit. et in curuli sella considere coegit, Comicæ lenitatis hi patres. tragicæ asperitatis illi,

DE PARENTVM SEVERITATE ADVERSVS LIBEROS DE L, BRVTO, CAPVT OCTAVVM,

BRutus par gloria Romulo. qa ille vrbẽ, hic libertatẽ Romanam condidit. filios suos Tarquini dominationẽ a se expulsam reducentes, summũ imperiũ obtinẽs, cõpræhensos, ꝓq; tribunali virgis cæsos, & ad palũ religatos securi ꝑcuti iussit, Exuit patrem. vt cõsulem ageret. orbusq; viuere, q̃ publicæ vindictæ deesse maluit,

DE CASSIO,

Huius æmulatus exemplũ Cassius, filiũ q tri, ple, Agrariã legẽ ꝑtinꝰ tulerat multisq; alijs rebꝰ populariter animos hominũ amore sui deuinctos tenebat postq̃ illã potestatẽ deposuit. adhibito ꝓpinquorũ, & amicorũ cõsilio affectati regni crimine domi dãnauit. verberibusq; affectũ, necari iussit. ac peculium eius Cereri cõsecrauit,

DE MANLIO TORQVATO,

Titus aũt Manlius Torquatus, ꝓpter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoq; ciuilis et sacrorũ pontificaliũ peritissimus in cõsimili facto nec cõsilio q̃dẽ necessariorũ indigere se credidit Nam cũ ad senatũ Macedonia de filio eius Decio Syllano. q eã ꝓuinciã obtinuerat. quærelas ꝑ legatos detulisset a P, C. petijt. ne q̃d ante de ea re statuerẽt. q̃ ipse Macedonũ, filijq; sui causã inspexisset. summo deinde tũ amplissimi ordinis, tũ etiã eorũ, q questũ venerãt cõsensu. cognitione suscepta domi cõsedit. solusq; vtriq; parti ꝑ totũ biduũ vacauit. ac tertio die plenissime, diligẽtissimeq; auditis testibꝰ, ita ꝓnũtiauit. Syllanũ filiũ meũ pecunias a socijs accepisse mihi ꝓbatũ sit. et resp, eũ et domo mea indignũ iudico. ꝓtinꝰq; e cõspectu meo abire iubeo. tam tristi ꝑris sentẽtia ꝑcussꝰ Syllanꝰ, lucẽ vlteriꝰ itueri nõ sustinuit. suspẽdioq; se ꝓxima nocte cõsumpsit, Peregerat iã Torquatus seueri religiosi iudicis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

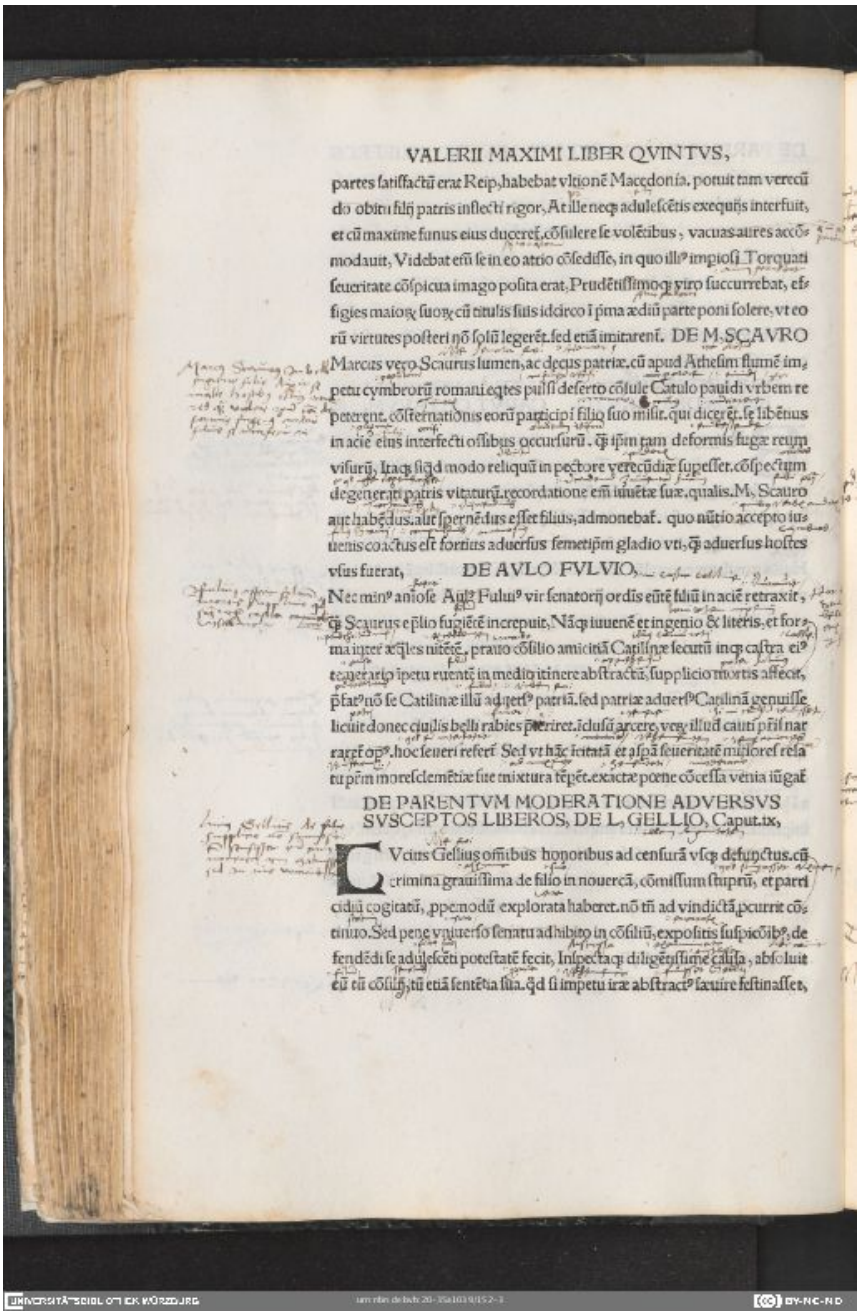

partes satisfactū erat Reip, habebat vltionē Macedonia. potuit tam verecū
do obitu filij patris inflecti rigor, At ille neq; adulescētis exequijs interfuit,
et cū maxime funus eius duceret, cōsulere se volētibus, vacuas aures accō
modauit. Videbat eū se in eo atrio cōsedisse, in quo illi⁹ impiosi Torquati
seueritate cōspicua imago posita erat. Prudētissimoq; viro succurrebat, ef
figies maioꝝ suoꝝ cū titulis suis idcirco i prima ædiū parte poni solere, vt eo
rū virtutes posteri nō solū legerēt, sed etiā imitarent. DE M. SCAVRO
Marcus vero Scaurus lumen, ac decus patriæ, cū apud Athesim flumē im,
petu cymbrorū romani eqtes pulsi deserto cōsule Catulo pauidi vrbem re
peterent, cōsternationis eorū participi filio suo misit, qui diceret, se libēnus
in acie eius interfecti ostibus occursurū. q̄ ipse tam deformis fugæ reum
visurū, tracq; sigd modo reliquū in pectore verecūdiæ supesset. cōspectum
degeneranti patris vitaturū. recordatione eī iuuētæ suæ, qualis. M. Scauro
aut habēdus, aut spernēdus esset filius, admonebat. quo nūtio accepto ius
tionis coactus est fortius aduersus semetipm gladio vti, q̄ aduersus hostes
vsus fuerat. DE AVLO FVLVIO.

Nec min⁹ animose Aul⁹ Fulu⁹ vir senatorij ordis eūtē filiū in acie retraxit,
q̄ Scaurus e filio fugiētē increpuit. Nāq; iuuenē et ingenio & literis, et for
ma inter æq̄les nitētē, prauo cōsilio amicitiā Catilinæ secutū inq; castra ei⁹
ceruicario ipetu ruentē in medio itinere abstractū, supplicio mortis affecit,
pfat⁹ nō se Catilinæ illū aduersⁿ patriā, sed patriæ aduersⁿ Catilinā genuisse
licuit donec ciuilis belli rabies pterriret. idusū arcere, vere illud cauti pfil nat
rarpf op⁹. hoc seueri referē. Sed vt hāc icitatā et aspā seueritatē mitiore rela
tu pēm morescleméciæ site mixtura tepēt. exactæ pene cōcessa venia iūgat

DE PARENTVM MODERATIONE ADVERSVS SVSCEPTOS LIBEROS, DE L. GELLIO, Caput. ix.

CAius Gellius oībus honoribus ad censurā vsq; defunctus. cū
crimina grauissima de filio in nouercā, cōmissum stuprū, et patri
cidiū cogitatū, ppemodū explorata haberet. nō tū ad vindictā pcurrit cō
tinuo. Sed pene vniuerso senatu adhibito in cōsiliū, expositis suspicōib⁹, de
fendēdi se adulescēti potestatē fecit, Inspectaq; diligētissime causa, absoluit
eū tū cōsiliū, tū etiā sentētia sua. q̄d si impetu iræ abstract⁹ sæuire festinasset,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/15 2-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

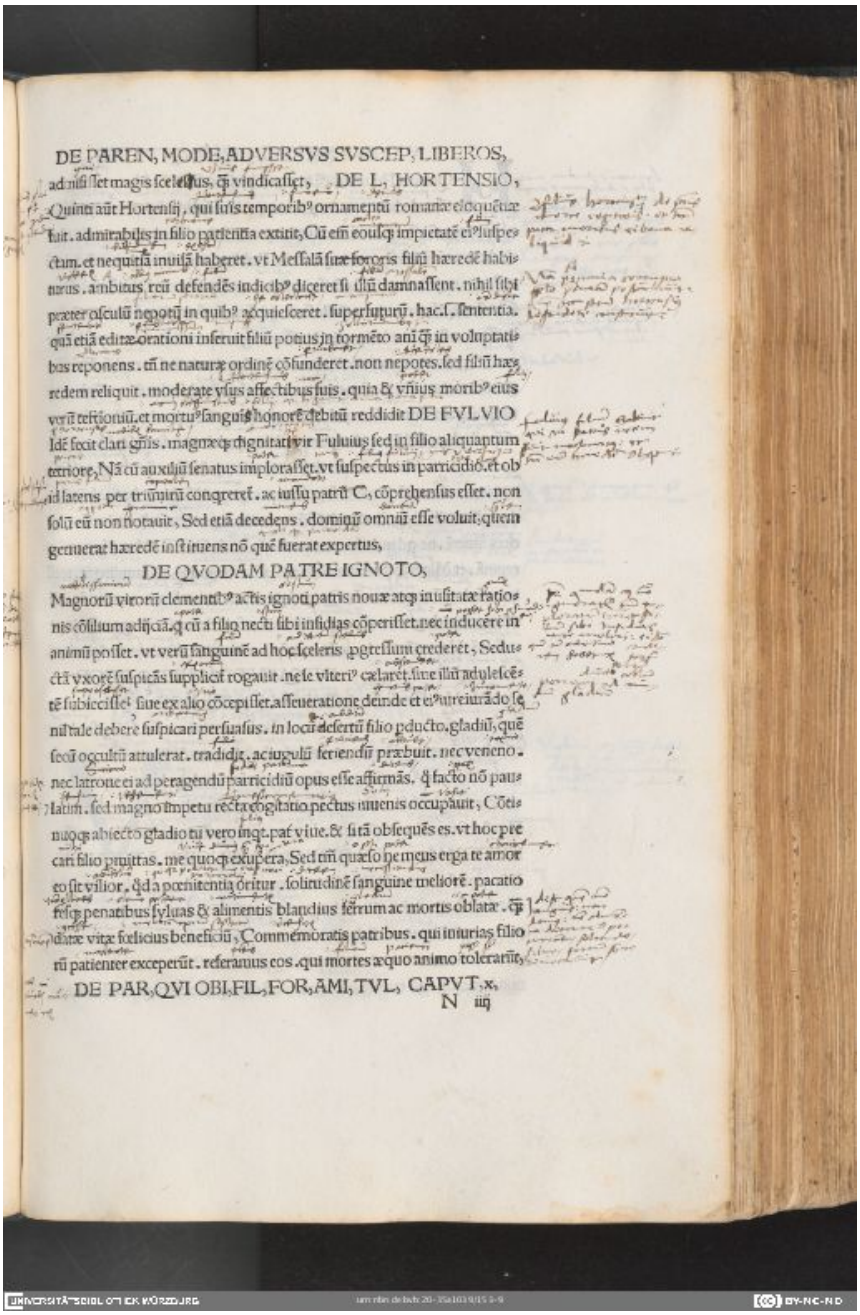

DE PAREN, MODE, ADVERSVS SVSCEP, LIBEROS,

admisisset magis scelestus, q̄ vindicasset, DE L, HORTENSIO,

Quinti aūt Hortensij, qui suis temporib⁹ ornamentū romanæ eloquētiæ fuit. admirabilis in filio patientia extitit, Cū eñ eousq; impietatē ei⁹ suspectam. et nequitiā inuisā haberet. vt Messalā suæ sororis filiū hæredē habiturus. ambitus reū defendēs indicib⁹ diceret si illū damnassent. nihil sibi præter osculū nepotū in quib⁹ acquiesceret. superfuturū. hac. s. sententia. quā etiā editæ orationi inseruit filiū potius in tormēto anī q̄ in voluptatibus reponens. tñ ne naturæ ordinē cōfunderet. non nepotes. sed filiū hæredem reliquit. moderate vsus affectibus suis. quia & vñius morib⁹ eius verū testiōniū. et mortu⁹ sanguis honorē debitū reddidit DE FVLVIO

Idē fecit clari gñis. magnæq; dignitati vir Fuluius sed in filio aliquantum terriore, Nā cū auxiliū senatus implorasset. vt suspectus in parricidio. et ob id latens per triūmirū conqreret. ac iussu patrū C, cōprehensus esset. non solū eū non notauit, Sed etiā decedens. dominū omniū esse voluit, quem genuerat hæredē instituens nō quē fuerat expertus,

DE QVODAM PATRE IGNOTO,

Magnorū virorū clementib⁹ actis ignoti patris nouæ atq; inusitatæ rationis cōsilium adijciā. q cū a filio necti sibi insidias cōperisset. nec inducere in animū posset. vt verū sanguinē ad hoc sceleris ꝓgressum crederet, Seductā vxorē suspicās supplicit rogauit. ne se vlteri⁹ cælaret. siue illū adulescētē subiecisset siue ex alio cōcepisset. asseueratione deinde et ei⁹ iureiurādo se nil tale debere suspicari persuasus. in locū desertū filio ꝑducto. gladiū, quē secū occultū attulerat. tradidit. ac iugulū feriendū præbuit. nec veneno. nec latrone ei ad peragendū parricidiū opus esse affirmās. q̄ facto nō paulatim. sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit, Cōtinuoq; abiecto gladio tū vero inqt. pat viue. & sitā obsequēs es. vt hoc precari filio ꝑmittas. me quoq; exupera, Sed tñ quæso ne meus erga te amor eo sit vilior. q̄d a pœnitentia oritur. solitudinē sanguine meliorē. pacatio fesq; penatibus syluas & alimentis blandius ferrum ac mortis oblatæ. q̄ datæ vitæ fœlicius beneficiū, Commemoratis patribus. qui iniurias filiorū patienter exceperūt. referamus eos. qui mortes æquo animo tolerarūt,

DE PAR, QVI OBI, FIL, FOR, AMI, TVL, CAPVT. x,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

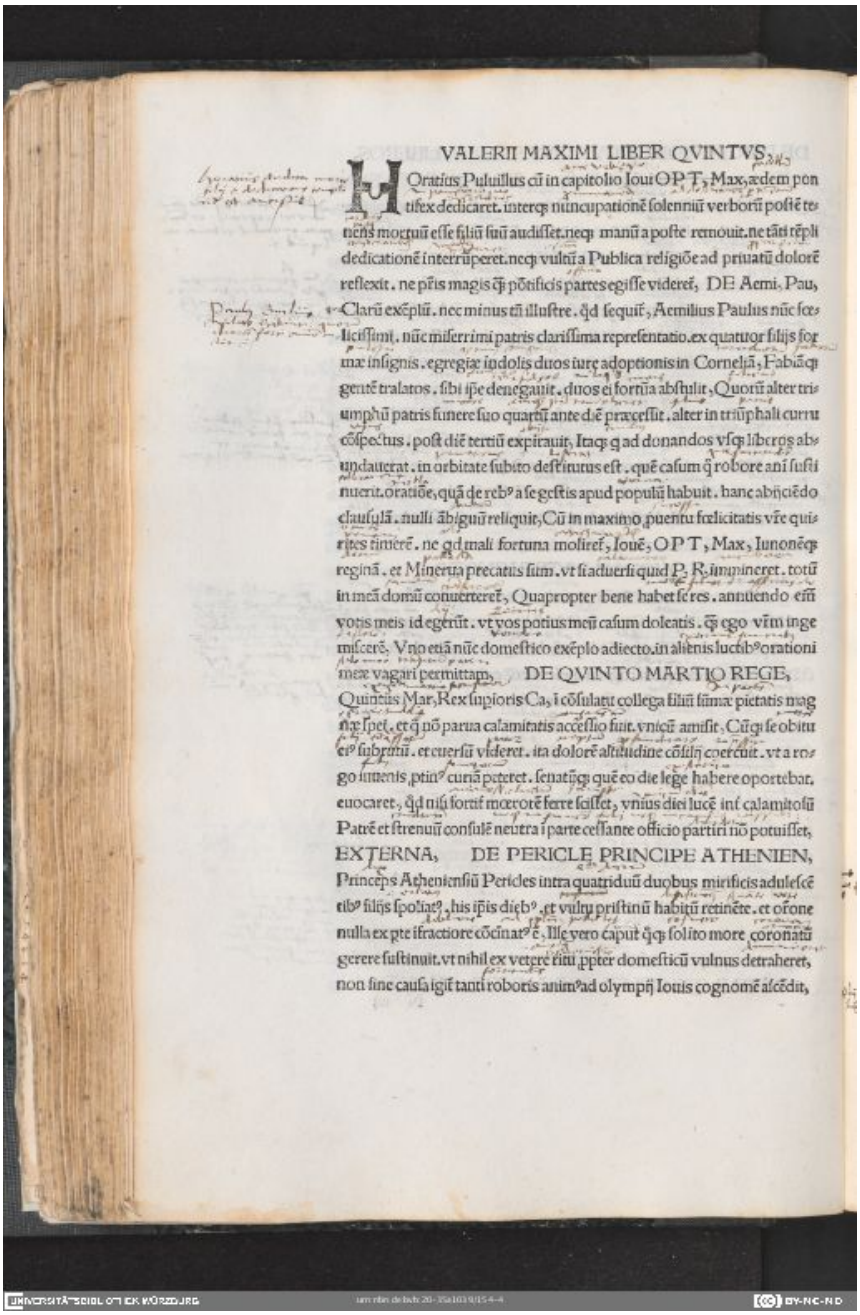

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS.

HOratius Puluillus cũ in capitolio Ioui OPT, Max, ædem pontifex dedicaret. interq; nuncupationẽ solenniũ verborũ postẽ tenens mortuũ esse filiũ suũ audisset. neq; manũ a poste remouit. ne tãti tẽpli dedicationẽ interrũperet. neq; vultũ a Publica religiõe ad priuatũ dolorẽ reflexit. ne pr̃is magis q̃ põtificis partes egisse videret, DE Aemi. Pau, Clarũ exẽplũ. nec minus tñ illustre. q̃d sequit̃, Aemilius Paulus nũc fœlicissimi. nũc miserrimi patris clarissima representatio. ex quatuor filijs formæ insignis. egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliã, Fabiãq; gentẽ tralatos. sibi ip̃e denegauit. duos ei fortũa abstulit, Quorũ alter triumphũ patris funere suo quartũ ante diẽ præcessit. alter in triũphali curru cõspectus. post diẽ tertiũ expirauit, Itaq; q ad donandos vsq; liberos abundauerat. in orbitate subito destitutus est. quẽ casum q̃ robore anĩ sustinuerit. oratiõe, quã de reb⁹ a se gestis apud populũ habuit. hanc abijciẽdo clausulã. nulli ãbiguũ reliquit, Cũ in maximo ꝓuentu fœlicitatis vr̃e quirites timerẽ. ne q̃d mali fortuna moliret̃, Iouẽ, OPT, Max, Iunonẽq; reginã. et Minerua precatus sum. vt si aduersi quid P. R. immineret. totũ in meã domũ conuerteret̃, Quapropter bene habet se res. annuendo eñ votis meis id egerũt. vt vos potius meũ casum doleatis. q̃ ego vr̃m ingemiscerẽ. Vno etiã nũc domestico exẽplo adiecto. in alienis luctib⁹ orationi meæ vagari permittam, DE QVINTO MARTIO REGE, Quintus Mar, Rex supioris Ca, ĩ cõsulatu collega filiũ sũmæ pietatis magnæ spei. et q̃ nõ parua calamitatis accessio fuit. vnicũ amisit. Cũq; se obitu ei⁹ subrutũ. et euersũ videret. ita dolorẽ altitudine cõsilij coercuit. vt a rogo iuuenis ꝓtin⁹ curiã peteret. senatũq; quẽ eo die lege habere oportebat. euocaret, q̃d nisi fortit̃ mœrorẽ ferre scisset, vnius diei lucẽ int̃ calamitosũ Patrẽ et strenuũ consulẽ neutra ĩ parte cessante officio partiri nõ potuisset, EXTERNA, DE PERICLE PRINCIPE ATHENIEN, Princeps Atheniensiũ Pericles intra quatriduũ duobus mirificis adulescẽtib⁹ filijs spoliat⁹. his ip̃is dieb⁹. et vultu pristinũ habitũ retinẽte. et orõne nulla ex pte ifractiore cõcinat⁹ ẽ. Ille vero caput q̃q; solito more coronatũ gerere sustinuit. vt nihil ex vetere ritu ꝓpter domesticũ vulnus detraheret, non sine causa igit̃ tanti roboris anim⁹ ad olympij Iouis cognomẽ ascẽdit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

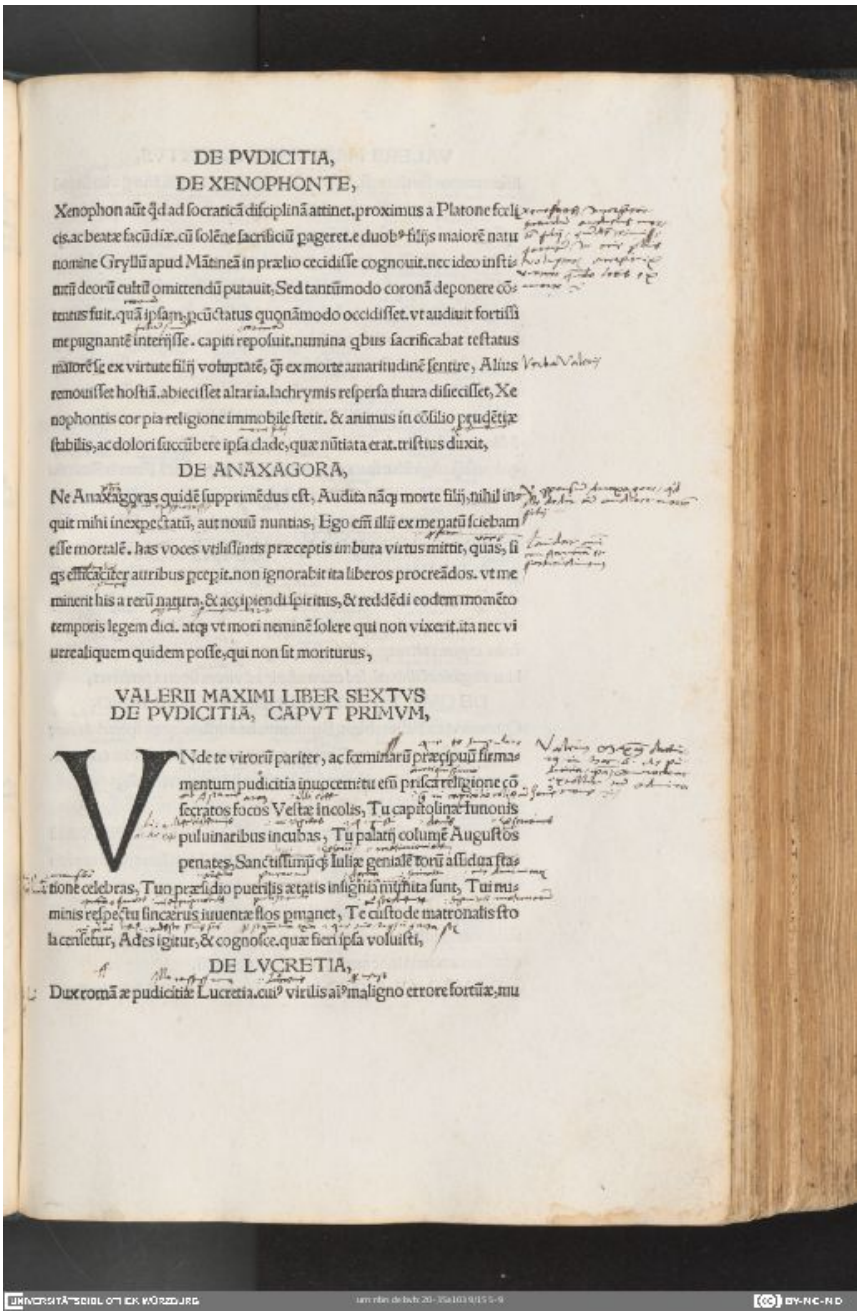

DE PVDICITIA,

DE XENOPHONTE,

Xenophon aūt q̄d ad socraticā disciplinā attinet. proximus a Platone fœlicis. ac beatæ facūdiæ. cū solēne sacrificiū pageret. e duob⁹ filijs maiorē natu nomine Gryllū apud Mātineā in prælio cecidisse cognouit. nec ideo institutū deorū cultū omittendū putauit, Sed tantūmodo coronā deponere cōtentus fuit. quā ipsam, pcūctatus quonāmodo occidisset. vt audiuit fortissime pugnantē interijsse. capiti reposuit. numina qbus sacrificabat testatus maiorē se ex virtute filij voluptatē, q̄ ex morte amaritudinē sentire, Alius remouisset hostiā. abiecisset altaria. lachrymis respersa thura disiecisset, Xenophontis cor pia religione immobile stetit. & animus in cōsilio prudētiæ stabilis, ac dolori succūbere ipsa clade, quæ nūtiata erat. tristius duxit,

DE ANAXAGORA,

Ne Anaxagoras quidē supprimēdus est, Audita nāq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatū, aut nouū nuntias, Ego em̄ illū ex me natū sciebam esse mortalē. has voces vtilissimis præceptis imbuta virtus mittit, quas, si qs efficaciter auribus pcepit. non ignorabit ita liberos procreādos. vt meminerit his a rerū natura, & accipiendi spiritus, & reddēdi eodem momēto temporis legem dici. atq; vt mori neminē solere qui non vixerit. ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus,

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS
DE PVDICITIA, CAPVT PRIMVM,

VNde te virorū pariter, ac fœminarū præcipuū firmamentum pudicitia inuocemitu em̄ prisca religione cōsecratos focos Vestæ incolis, Tu capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas, Tu palatij columē Augustos penates, Sanctissimūq; Iuliæ genialē torū assidua statione celebras, Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt, Tui numinis respectu sincærus iuuentæ flos pmanet, Te custode matronalis stola censetur, Ades igitur, & cognosce. quæ fieri ipsa voluisti,

DE LVCRETIA,

Dux romā æ pudicitiæ Lucretia. cui⁹ virilis aī⁹ maligno errore fortūæ, mu

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

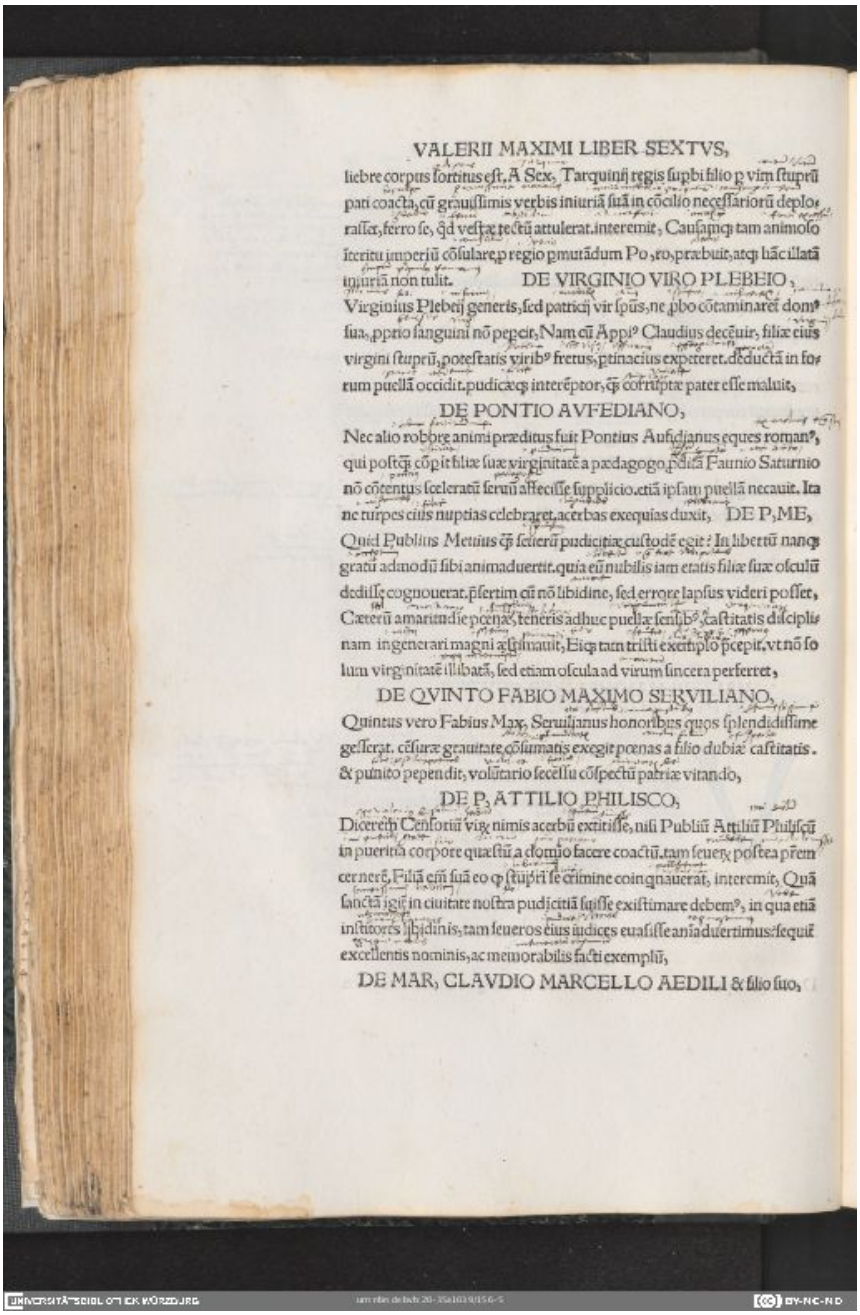

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

liebre corpus sortitus est. A Sex, Tarquinij regis supbi filio p vim stuprū pati coacta, cū grauissimis verbis iniuriā suā in cōcilio necessariorū deplorasset, ferro se, q̄d vestæ tectū attulerat. interemit, Causamq; tam animoso iteritu imperiū cōsulare, p regio pmutādum Po, ro, præbuit, atq; hāc illatā iniuriā non tulit.

DE VIRGINIO VIRO PLEBEIO,

Virginius Plebeij generis, sed patricij vir spūs, ne pbo cōtaminaret dom⁹ sua, pprio sanguini nō pepcit, Nam cū Appi⁹ Claudius decēuir, filiæ eius virgini stuprū, potestatis virib⁹ fretus, ptinacius expeteret. deductā in forum puellā occidit. pudicæq; interēptor, q̄ corruptæ pater esse maluit,

DE PONTIO AVFEDIANO,

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus eques roman⁹, qui postq̄ cōpit filiæ suæ virginitatē a pædagogo pditā Faunio Saturnio nō cōtentus sceleratū seruū affecisse supplicio. etiā ipsam puellā necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit,

DE P, ME,

Quid Publius Metius q̄ seuerū pudicitiæ custodē egit? In libertū nanq; gratū admodū sibi animaduertit. quia eū nubilis iam etatis filiæ suæ osculū dedisse cognouerat. p̄sertim cū nō libidine, sed errore lapsus videri posset, Cæterū amaritudie pœnæ, teneris adhuc puellæ sensib⁹, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit, Eiq; tam tristi exemplo p̄cepit, vt nō solum virginitatē illibatā, sed etiam oscula ad virum sincera perferret,

DE QVINTO FABIO MAXIMO SERVILIANO,

Quintus vero Fabius Max, Seruilianus honoribus quos splendidissime gesserat. cēsuræ grauitate cōsumatis exegit pœnas a filio dubiæ castitatis. & punito pependit, volūtario secessu cōspectū patriæ vitando,

DE P, ATTILIO PHILISCO,

Diceremꝰ Censoriū virꝝ nimis acerbū extitisse, nisi Publiū Attiliū Philiscū in pueritia corpore quæstū a domio facere coactū. tam seuerꝝ postea p̄rem cernerē, Filiā eñ suā eo q̄ stupri se crimine coinquinauerat, interemit, Quā sanctā igit̄ in ciuitate nostra pudicitiā fuisse existimare debem⁹, in qua etiā institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse aniaduertimus: sequit̄ excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplū,

DE MAR, CLAVDIO MARCELLO AEDILI & filio suo,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

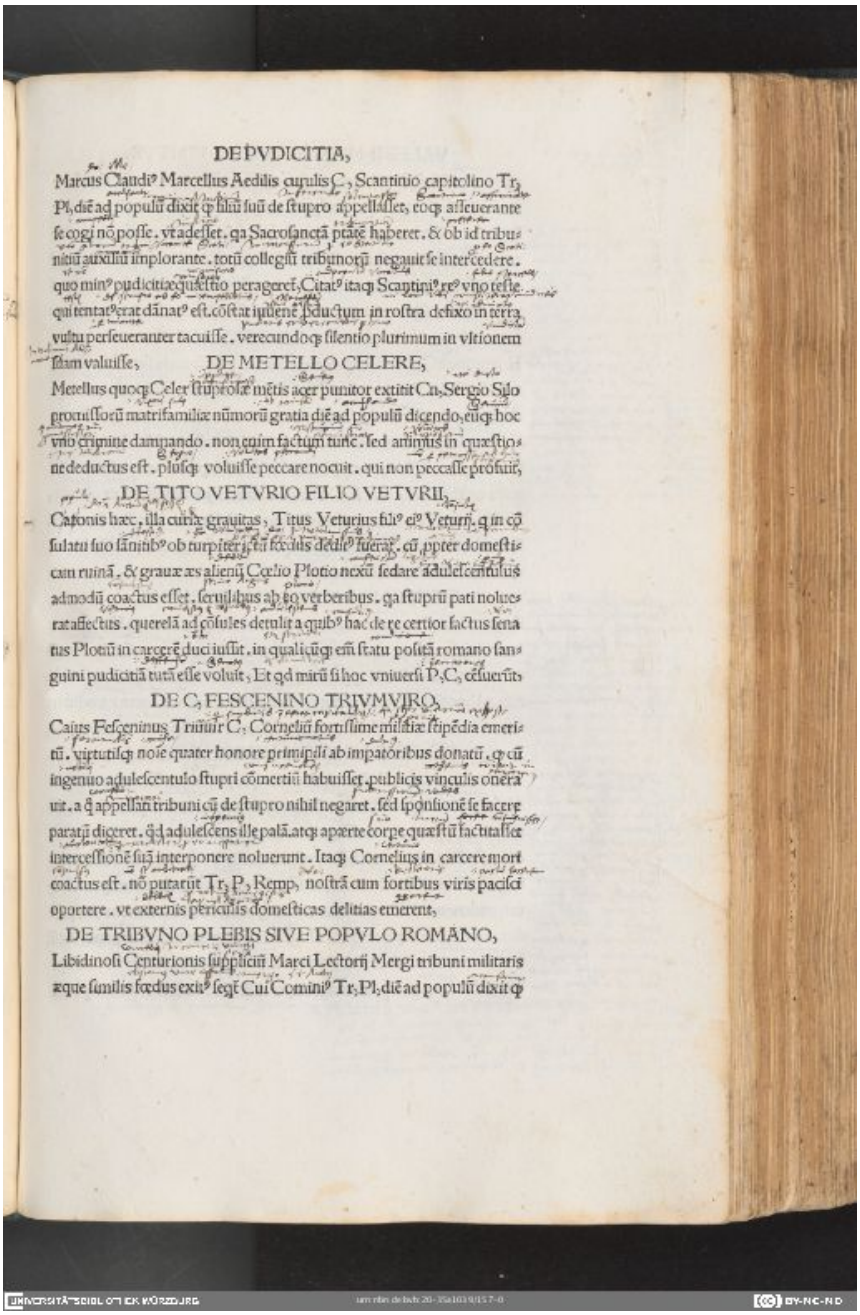

DE PVDICITIA,

Marcus Claudi⁹ Marcellus Aedilis curulis C, Scantinio capitolino Tr, Pl, diē ad populū dixit ꝙ filiū suū de stupro appellasset, eoq; asseuerante se cogi nō posse. vt adesset. qa Sacrosanctā ptātē haberet. & ob id tribunitiū auxiliū implorante. totū collegiū tribunorū negauit se intercedere. quo min⁹ pudicitiæ quæstio peragerēt, Citat⁹ itaq; Scantini⁹ re⁹ vno teste qui tentat⁹ erat dānat⁹ est. cōstat iuuenē ꝑductum in rostra defixo in terra vultu perseueranter tacuisse. verecundoq; silentio plurimum in vltionem suam valuisse,

DE METELLO CELERE,

Metellus quoq; Celer stuprosæ mētis acer punitor extitit Cn, Sergio Silo promissorū matrifamiliæ nūmorū gratia diē ad populū dicendo, eūq; hoc vno crimine damnando. non enim factum tunc. sed animus in quæstione deductus est. plusq; voluisse peccare nocuit. qui non peccasse profuit,

DE TITO VETVRIO FILIO VETVRII,

Catonis hæc, illa curiæ grauitas, Titus Veturius fili⁹ ei⁹ Veturij. q in cōsulatu suo sānitib⁹ ob turpiter ictū fœdus dedit⁹ fuerat. cū ꝓpter domesticam ruinā. & grauæ æs alienū Cœlio Plotio nexū sedare adulescentulus admodū coactus esset. seruilibus ab eo verberibus. qa stuprū pati noluerat affectus. querelā ad cōsules detulit a quib⁹ hac de re certior factus senatus Plotiū in carcerē duci iussit. in qualicūq; eñ statu positā romano sanguini pudicitiā tutā esse voluit, Et qd mirū si hoc vniuersi P, C, cēsuerūt,

DE C, FESCENINO TRIVMVIRO,

Caius Fesceninus Triūuir C, Corneliū fortissime militiæ stipēdia emeritū. virtutisq; noīe quater honore primipili ab impatoribus donatū. ꝙ cū ingenuo adulescentulo stupri cōmertiū habuisset. publicis vinculis onerauit. a q̄ appellan tribuni cū de stupro nihil negaret. sed sponsionē se facere paratū diceret. q̄d adulescens ille palā. atq; apærte corpe quæstū factitasset intercessionē suā interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. nō putarūt Tr, P, Remp, nostrā cum fortibus viris pacisci oportere. vt externis periculis domesticas delitias emerent,

DE TRIBVNO PLEBIS SIVE POPVLO ROMANO,

Libidinosi Centurionis suppliciū Marci Lectorij Mergi tribuni militaris æque similis fœdus exit⁹ seqt̄ Cui Comini⁹ Tr, Pl, diē ad populū dixit ꝙ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/157-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

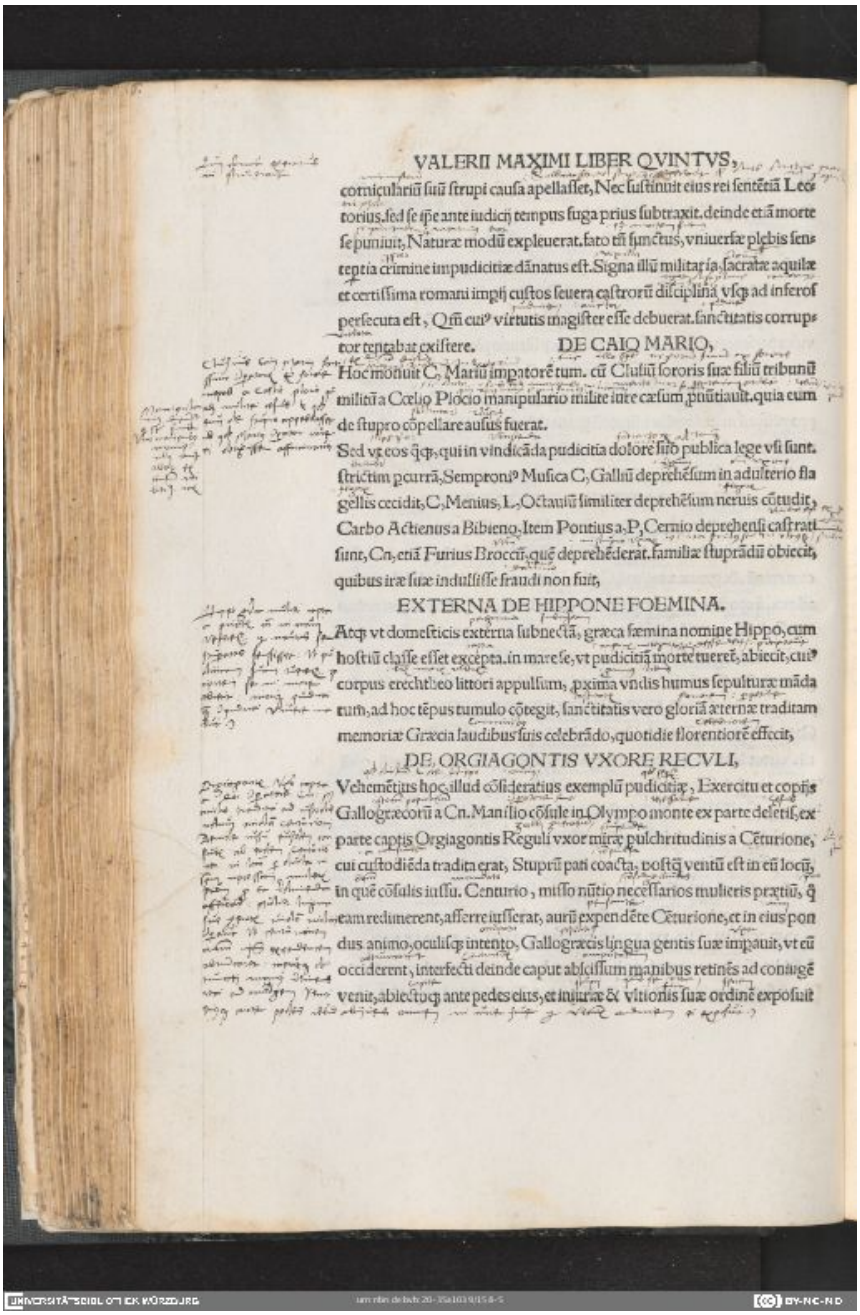

corniculariũ suũ stupri causa apellasset, Nec sustinuit eius rei sententiã Lectorius. sed se ipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit. deinde etiã morte se puniuit, Naturæ modũ expleuerat. fato tñ functus, vniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ dãnatus est. Signa illũ militaria, sacratæ aquilæ et certissima romani imperij custos seuera castrorũ disciplina vsq; ad inferos persecuta est, Qñ cui⁹ virtutis magister esse debuerat. sanctitatis corruptor tentabat existere.

DE CAIO MARIO,

Hoc monuit C. Mariũ imperatorẽ tum. cũ Cluiliũ sororis suæ filiũ tribunũ militũ a Cœlio Plocio manipulario milite iure cæsum, pnũtiault. quia eum de stupro cõpellare ausus fuerat.

Sed vt eos q̃q̃, qui in vindicãda pudicitia dolore suo publica lege vsi sunt. strictim percurrã, Sempronij Musca C. Galliũ deprehẽsum in adulterio flagellis cecidit, C. Menius, L. Octauiũ similiter deprehẽsum neruis cõtudit, Carbo Actienus a Bibieno. Item Pontius a P. Cernio deprehensi castrati sunt, Cn. etiã Furius Broccũ, quẽ deprehẽderat. familiæ stuprãdũ obiecit, quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit,

EXTERNA DE HIPPONE FOEMINA.

Atq; vt domesticis externa subnectã, græca fœmina nomine Hippo, cum hostiũ classe esset excepta. in mare se, vt pudicitiã morte tueret, abiecit, cui⁹ corpus erectũ leo littori appulsum, proxima vndis humus sepulturæ mãdatum, ad hoc tẽpus tumulo cõtegit, sanctitatis vero gloriã æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrãdo, quotidie florentiorẽ effecit,

DE ORGIAGONTIS VXORE RECVLI,

Vehemẽtius hoc illud cõsideratius exemplũ pudicitiæ, Exercitu et copijs Gallogræcorũ a Cn. Manlio cõsule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagontis Reguli vxor miræ pulchritudinis a Cẽturione, cui custodiẽda tradita erat, Stuprũ pati coacta, postq̃ ventũ est in eũ locũ, in quẽ cõsulis iussu. Centurio, misso nũtio necessarios mulieris prætiũ, q̃ eam redimerent, afferre iusserat, aurũ expendẽte Cẽturione, et in eius pondus animo, oculisq; intento. Gallogræcis lingua gentis suæ impauit, vt eũ occiderent, interfecti deinde caput abscissum manibus retinẽs ad coniugẽ venit, abiectuq; ante pedes eius, et iniuriæ & vltionis suæ ordinẽ exposuit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/15-8-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

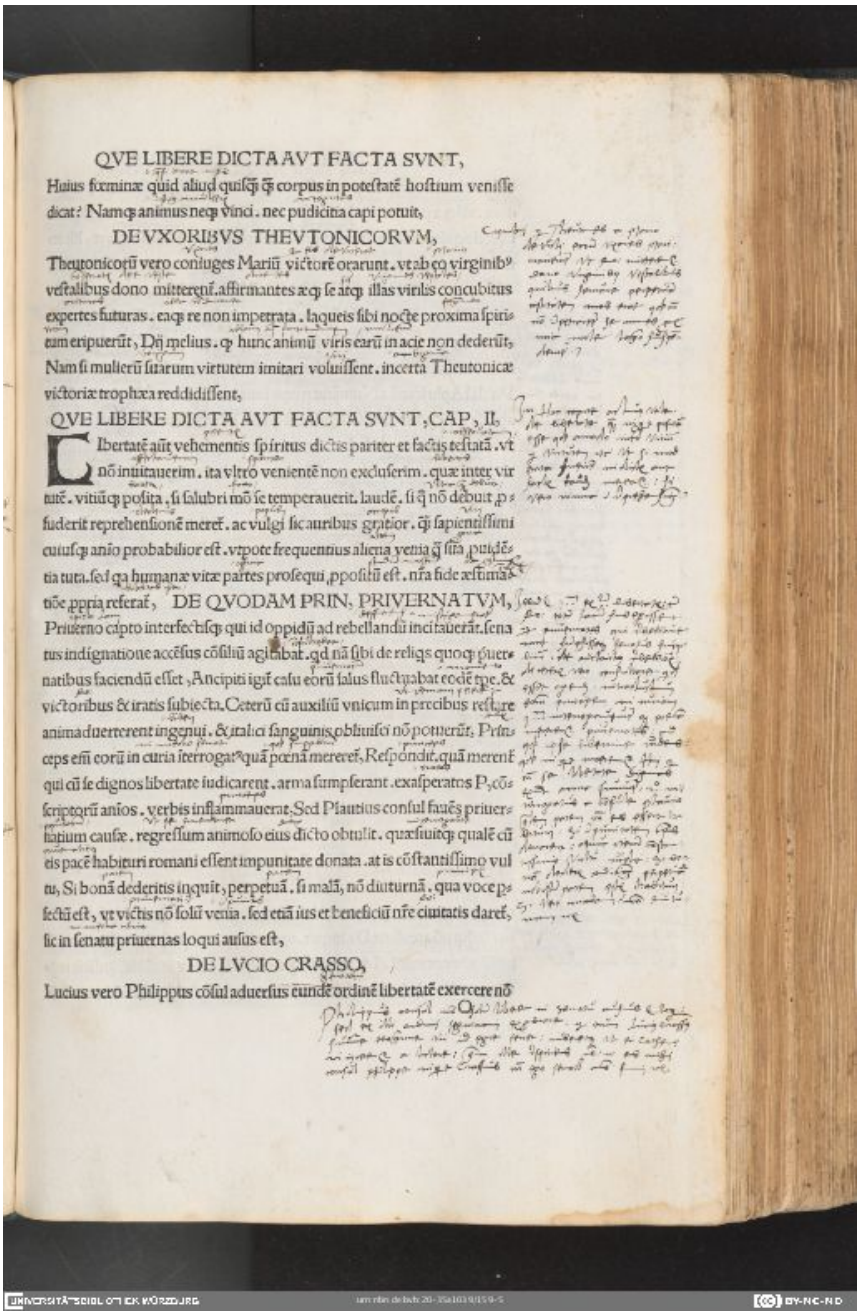

QVE LIBERE DICTA AVT FACTA SVNT,

Huius fœminæ quid aliud quisq; q̃ corpus in potestatẽ hostium venisse dicat? Namq; animus neq; vinci. nec pudicitia capi potuit,

DE VXORIBVS THEVTONICORVM,

Theutonicorũ vero coniuges Mariũ victorẽ orarunt. vt ab eo virginib⁹ vestalibus dono mitterent̃. affirmantes æq; se atq; illas viris concubitus expertes futuras. eaq; re non impetrata. laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerũt, Dij melius. q̃ hunc animũ viris earũ in acie non dederũt, Nam si mulierũ sutarum virtutem imitari voluissent. incertũ Theutonicæ victoriæ trophæa reddidissent,

QVE LIBERE DICTA AVT FACTA SVNT, CAP. II.

Libertatẽ aũt vehementis spiritus dictis pariter et factis testatã. vt nõ imitauerim. ita vltro venientẽ non excluserim. quæ inter virtutẽ. vitiũq; posita, si salubri mõ se temperauerit. laudẽ. si q̃ nõ debuit, p̃ fuderit reprehensionẽ mereat. ac vulgi sic auribus gratior. q̃ sapientissimi cuiusq; animo probabilior est. vtpote frequentius aliena venia q̃ sua, prudẽtia tuta. sed qa humanæ vitæ partes prosequi, ppositũ est. nr̃a fide æstimatiõe ppria referat̃, DE QVODAM PRIN. PRIVERNATVM,

Priuerno capto interfectisq; qui id oppidũ ad rebellandũ incitauerãt. senatus indignatione accẽsus cõsiliũ agitabat. qd nã sibi de reliqs quoq; populis faciendũ esset, Ancipiti igit̃ casu eorũ salus fluctuabat eodẽ tpe. & victoribus & iratis subiecta. Ceterũ cũ auxiliũ vnicum in precibus reponere animaduerterent ingenui. & italici sanguinis oblitus nõ potuerũt. Princeps essẽ eorũ in curia interrogat̃ quã pœnã mereret̃. Respondit. quã merentẽ qui cũ se dignos libertate iudicarent. arma sumpserant. exasperatus P. cõscriptorũ animos. verbis inflammauerat. Sed Plautius consul fauẽs priuernatium causæ. regressum animoso eius dicto obtulit. quæsiuitq; qualẽ cũ eis pacẽ habituri romani essent impunitate donata. at is cõstantissimo vultu, Si bonã dederitis inquit, perpetuã. si malã, nõ diuturnã. qua voce pfectũ est, vt victis nõ solũ venia. sed etiã ius et beneficiũ nr̃æ ciuitatis daret̃, sic in senatu priuernas loqui ausus est,

DE LVCIO CRASSO,

Lucius vero Philippus cõsul aduersus eundẽ ordinẽ libertatẽ exercere nõ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

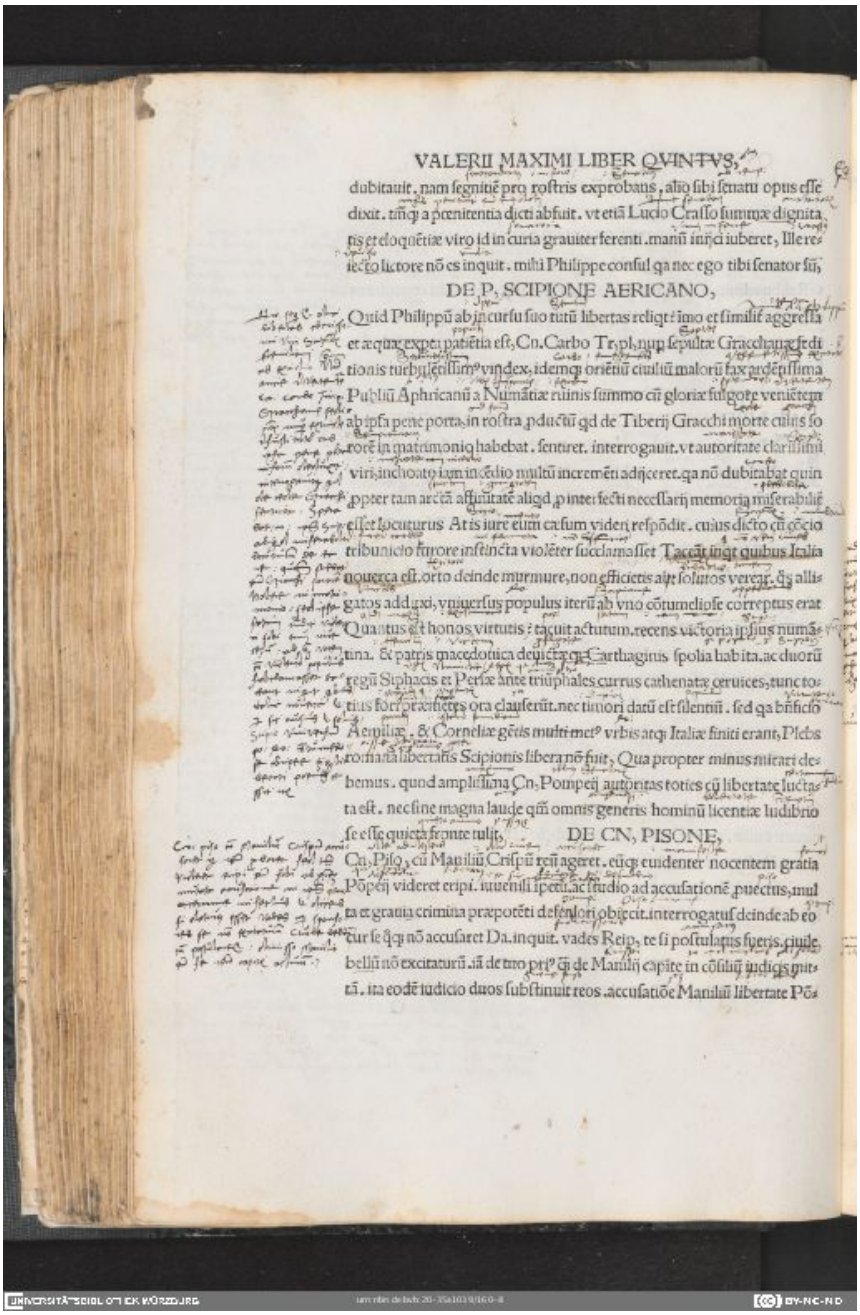

dubitauit. nam segnitiē pro rostris exprobans, alio sibi senatu opus esse dixit. tūcq; a pœnitentia dicti abfuit. vt etiā Lucio Crasso summæ dignitatis et eloquētiæ viro id in curia grauiter ferenti. manū inijci iuberet, Ille reiecto lictore nō es inquit. mihi Philippe consul qa nec ego tibi senator sū,

DE P. SCIPIONE AERICANO,

Quid Philippū ab incursu suo tutū libertas reliqt? imo et similiter aggressa et æquæ expta patiētia est, Cn. Carbo Tr. pl. nup sepultæ Gracchanæ seditionis turbulētissimꝰ vindex, idemq; oriētiū ciuiliū malorū fax ardētissima Publiū Aphricanū a Numātiæ ruinis summo cū gloriæ fulgore veniētem ab ipsa pene porta, in rostra pductū qd de Tiberij Gracchi morte cuius sororē in matrimonio habebat. sentiret. interrogauit. vt autoritate clarissimi viri, inchoato iam incēdio multū incremēti adijceret. qa nō dubitabat quin ppter tam arctā affinitatē aliqd p intersecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus At is iure eum cæsum videri respōdit. cuius dicto cū cōcio tribunicio furore instincta violēter succlamasset Taceāt inqt quibus Italia nouerca est. orto deinde murmure, non efficietis aut solutos verear. q̄s alligatos adduxi, vniuersus populus iterū ab vno cōtumeliose correptus erat Quantus est honos virtutis? tacuit actutum. recens victoria ipsius numātina. & patris macedonica deuictæq; Carthaginis spolia habita. ac duorū regū Siphacis et Persæ ante triūphales currus cathenatæ ceruices, tunc totius fori præmētes ora clauserūt. nec timori datū est silentiū. sed qa bñficio Aemiliæ. & Corneliæ gētis multi metꝰ vrbis atq; Italiæ finiti erant, Plebs romana libertatis Scipionis libera nō fuit, Qua propter minus mirari debemus. quod amplissima Cn. Pompeij autoritas toties cū libertate luctata est. nec sine magna laude qm̄ omnis generis hominū licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit,

DE CN. PISONE,

Cn. Piso, cū Maniliū Crispū reū ageret. eūq; euidenter nocentem gratia Pōpeij videret eripi. iuuenili ipetu. ac studio ad accusationē puectus, multa et grauia crimina præpotēti defensori obiecit. interrogatus deinde ab eo cur se q̄q; nō accusaret Da. inquit. vades Reip. te si postulatus fueris. ciuile bellū nō excitaturū. iā de tuo priꝰ q̄ de Manilij capite in cōsiliū iudiqs mittā. ita eodē iudicio duos substinuit reos. accusatiōe Maniliū libertate Pō-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/160-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

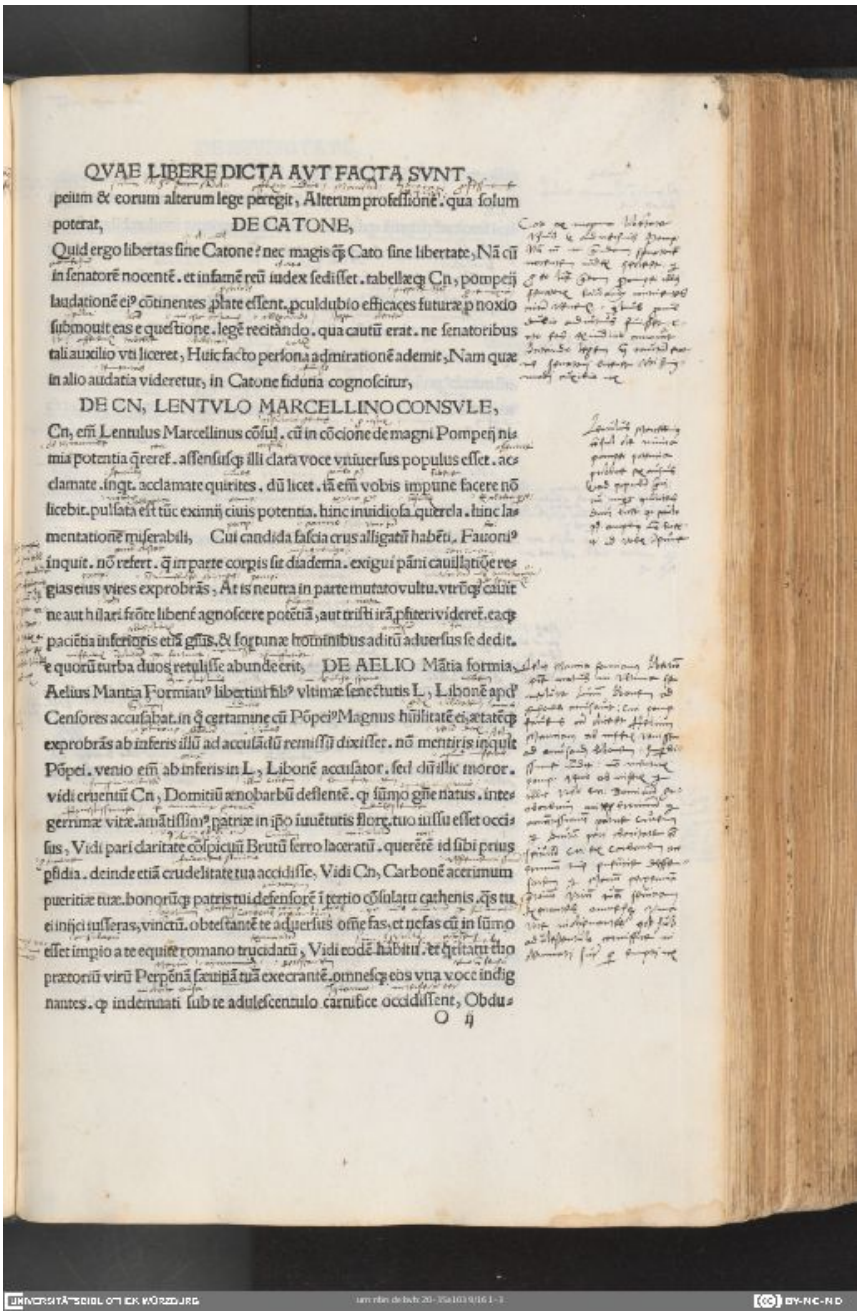

QVAE LIBERE DICTA AVT FACTA SVNT,

peium & eorum alterum lege peregit, Alterum professione. qua solum poterat,

DE CATONE,

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis q̃ Cato sine libertate, Nã cũ in senatorẽ nocentẽ. et infamẽ reũ iudex sedisset. tabellæq; Cn, pompeij laudationẽ ei⁹ cõtinentes ꝓlate essent. ꝑculdubio efficaces futuræ ꝑ noxio submouit eas e questione. legẽ recitando. qua cautũ erat. ne senatoribus tali auxilio vti liceret, Huic facto persona admirationẽ ademit, Nam quæ in alio audatia videretur, in Catone fiducia cognoscitur,

DE CN, LENTVLO MARCELLINO CONSVLE,

Cn, eñ Lentulus Marcellinus cõsul. cũ in cõcione de magni Pompeij nimia potentia q̃reret. assensusq; illi clara voce vniuersus populus esset. acclamate. inqt. acclamate quirites. dũ licet. iã eñ vobis impune facere nõ licebit. pulsata est tũc eximij ciuis potentia. hinc inuidiosa querela. hinc lamentationẽ miserabili, Cui candida fascia crus alligatũ habẽti. Fauoni⁹ inquit. nõ refert. q̃ in parte corpis sit diadema. exigui pãni cauillatiõe regias eius vires exprobrãs, At is neutra in parte mutato vultu. vtrũq; cauit ne aut hilari frõte libenẽ agnoscere potẽtiã, aut tristi irã ꝓfiteri videret. eaq; paciẽtia inferioris etiã gñis. & fortunæ hominibus aditũ aduersus se dedit. e quorũ turba duos retulisse abunde erit,

DE AELIO Mãtia formia,

Aelius Mantia Formian⁹ libertini fili⁹ vltimæ senectutis L, Libonẽ apd' Censores accusabat. in q̃ certamine cũ Põpei⁹ Magnus hũilitatẽ ei, ætatẽq; exprobrãs ab inferis illũ ad accusãdũ remissũ dixisset. nõ mentiris inquit Põpei. venio eñ ab inferis in L, Libonẽ accusator. sed dũ illic moror. vidi eruentũ Cn, Domitiũ ænobarbũ deflentẽ. q̃ sũmo gñe natus. integerrimæ vitæ. amãtissim⁹ patriæ in ipso iuuẽtutis flore. tuo iussu esset occisus, Vidi pari claritate cõspicuũ Brutũ ferro laceratũ. querẽtẽ id sibi prius ꝑfidia. deinde etiã crudelitate tua accidisse, Vidi Cn, Carbonẽ acerrimum pueritiæ tuæ. bonorũq; patris tui defensorẽ i tertio cõsulatu cathenis. q̃s tu ei inijci iusseras, vinctũ. obtestantẽ te aduersus omẽ fas, et nefas cũ in sũmo esset impio a te equite romano trucidatũ, Vidi eodẽ habitu. et q̃ritatu tuo prætoriũ virũ Perpẽnã sæuitiã tuã execrantẽ. omnesq; eos vna voce indignantes. q̃ indemnati sub te adulescentulo carnifice occidissent, Obdu-

O ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

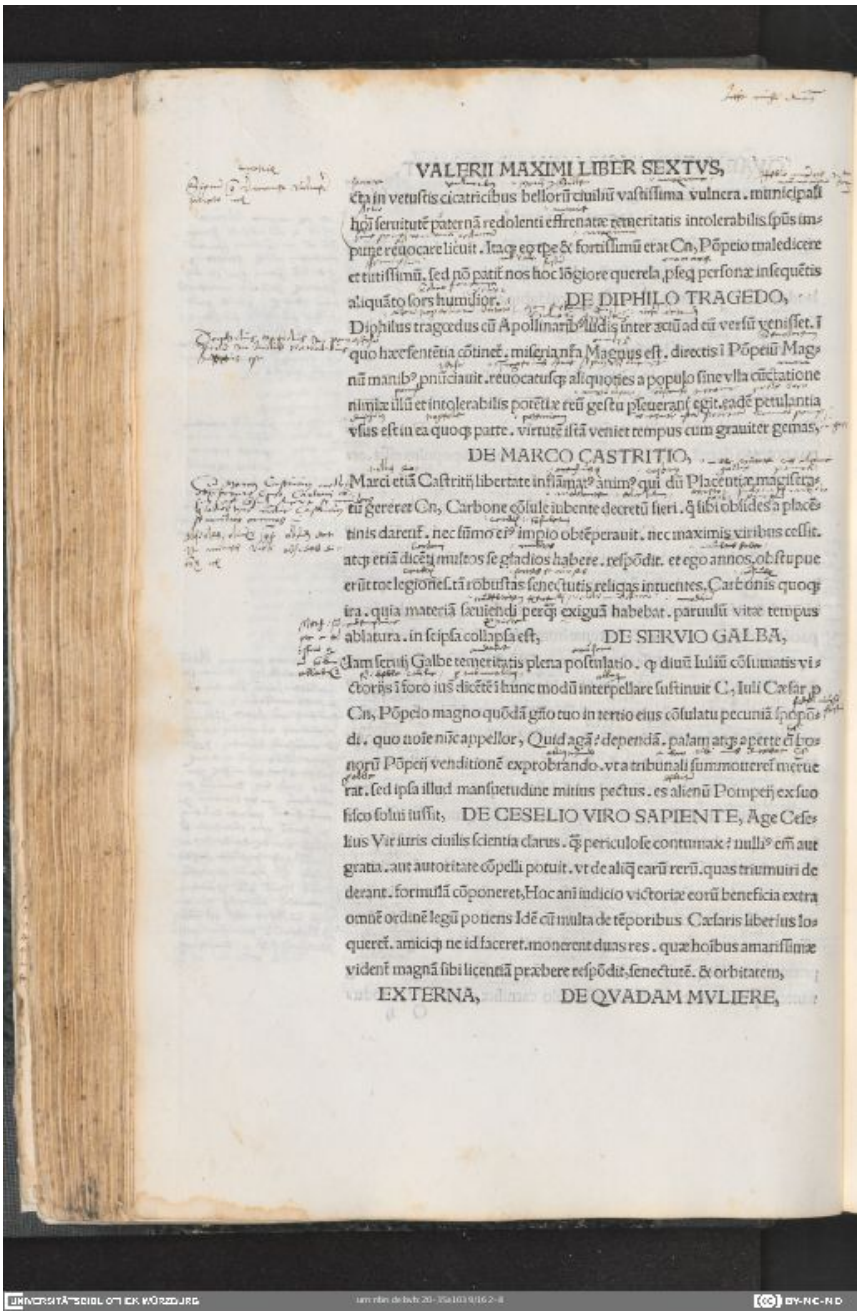

cta in vetustis cicatricibus bellorũ ciuiliũ vastissima vulnera. municipali hoĩ seruitutẽ paternã redolenti effrenatæ temeritatis intolerabilis spũs impune reuocare licuit. Itaq; eo tpe & fortissimũ erat Cn, Põpeio maledicere et tutissimũ. sed nõ patit̃ nos hoc lõgiore querela, pseq personæ insequẽtis aliquãto sors humilior.

DE DIPHILO TRAGEDO,

Diphilus tragœdus cũ Apollinarib⁹ ludis inter actũ ad eũ versũ venisset. ĩ quo hæc sentẽtia cõtinet. miseria nr̃a Magnus est. directis ĩ Põpeiũ Magnũ manib⁹ pnũciauit. reuocatusq; aliquoties a populo sine vlla cũctatione nimiæ illũ et intolerabilis potẽtiæ reũ gestu pseuerant̃ egit. eadẽ petulantia vsus est in ea quoq; parte. virtutẽ istã veniet tempus cum grauiter gemas,

DE MARCO CASTRITIO,

Marci etiã Castritij libertate inflãmat⁹ ãnim⁹ qui dũ Placentiæ magistratũ gereret Cn, Carbone cõsule iubente decretũ fieri. q̃ sibi obsides a placẽtinis darent̃. nec sũmo ei⁹ impio obtẽperauit. nec maximis viribus cessit. atq; etiã dicẽti multos se gladios habere. respõdit. et ego annos. obstupue erũt toe legiones. tã robustas senectutis reliqas intuentes. Carbonis quoq; ira. quia materiã sæuiendi perq̃ exiguã habebat. paruulũ vitæ tempus ablatura. in seipsa collapsa est,

DE SERVIO GALBA,

Iam seruij Galbe temeritatis plena postulatio. q̃ diuũ Iuliũ cõsumatis victorijs ĩ foro ius dicẽtẽ ĩ hunc modũ interpellare sustinuit C, Iuli Cæsar p Cn, Põpeio magno quõdã gñio tuo in tertio eius cõsulatu pecuniã spopõdi. quo noĩe nũc appellor, Quid agã? dependã. palam atq; aperte cĩ bonorũ Põpeij venditionẽ exprobrando. vt a tribunali summoueret̃ meruerat. sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus. es alienũ Pompeij ex suo fisco solui iussit,

DE CESELIO VIRO SAPIENTE,

Age Ceselius Vir iuris ciuilis scientia clarus. q̃ periculose contumax? nulli⁹ em̃ aut gratia. aut autoritate cõpelli potuit. vt de aliq̃ earũ rerũ. quas triumuiri dederant. formulã cõponeret, Hoc ani iudicio victoriæ eorũ beneficia extra omnẽ ordinẽ legũ ponens Idẽ cũ multa de tẽporibus Cæsaris liberius loqueret̃. amicicq; ne id faceret. monerent duas res. quæ hoĩbus amarissimæ vident̃ magnã sibi licentiã præbere respõdit, senectutẽ. & orbitatem,

EXTERNA,

DE QVADAM MVLIERE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a1019/162-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

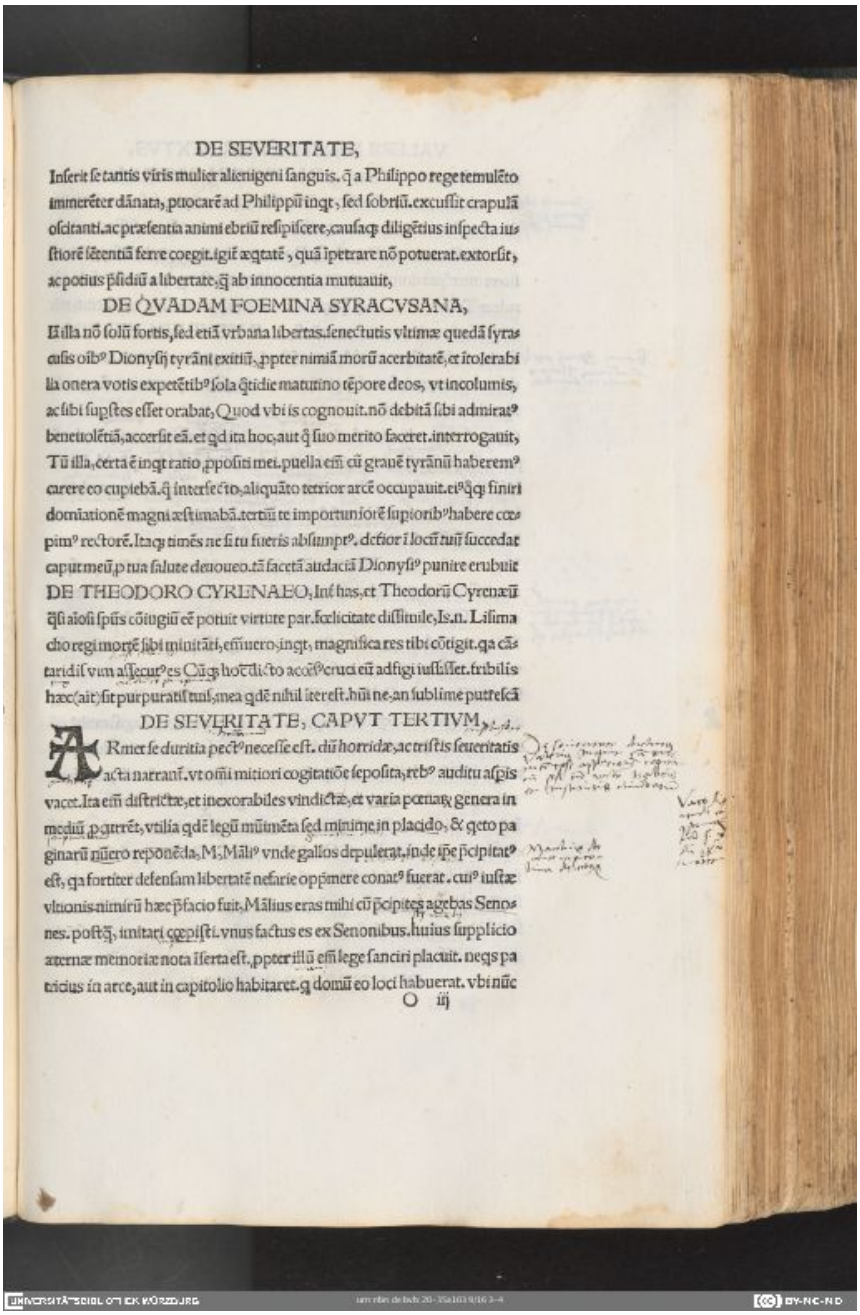

DE SEVERITATE,

Inserit se tantis viris mulier alienigeni sanguis. q̃ a Philippo rege temulẽto immerẽter dãnata, ꝓuocarẽ ad Philippũ inqt, sed sobriũ. excussit crapulã oscitanti. ac præsentia animi ebriũ resipiscere, causaq; diligẽtius inspecta iustiorẽ sẽtentiã ferre coegit. igit̃ æqtatẽ, quã ĩpetrare nõ potuerat. extorsit, ac potius ꝑsidiũ a libertate, q̃ ab innocentia mutuauit,

DE QVADAM FOEMINA SYRACVSANA,

Et illa nõ solũ fortis, sed etiã vrbana libertas. senectutis vltimæ quedã syracusis oib⁹ Dionysij tyrãni exitiũ, ꝓpter nimiã morũ acerbitatẽ, et ĩtolerabilia onera votis expetẽtib⁹ sola q̃tidie matutino tẽpore deos, vt incolumis, ac sibi supstes esset orabat, Quod vbi is cognouit. nõ debitã sibi admirat⁹ beneuolẽtiã, accersit eã. et qd ita hoc, aut q̃ suo merito faceret. interrogauit, Tũ illa, certa ẽ inqt ratio ꝓpositi mei. puella eñ cũ grauẽ tyrãnũ haberem⁹ carere eo cupiebã. q̃ intersecto, aliquãto tetrior arcẽ occupauit. ei⁹q̃q; finiri domiationẽ magni æstimabã. tertiũ te importuniorẽ supiorib⁹ habere cœpim⁹ rectorẽ. Itaq; timẽs ne si tu fueris absumpt⁹. detior ĩ locũ tuũ succedat caput meũ ꝓ tua salute deuoueo. tã facetã audaciã Dionysi⁹ punire erubuit

DE THEODORO CYRENAEO, Int̃ has, et Theodorũ Cyrenæũ q̃si aĩosi spũs cõiugiũ eẽ potuit virtute par. fœlicitate dissimile, Is. n. Lisimacho regi mortẽ sibi minitãti, eñ uero, inqt, magnifica res tibi cõtigit. qa cãtaridis vim assecut⁹ es Cũq; hoc dicto accẽs⁹ cruci eũ adfigi iussisset. tribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis, mea qdẽ nihil iter est. hũi ne, an sublime putrescã

DE SEVERITATE, CAPVT TERTIVM,

ARmet se duritia pect⁹ necesse est. dũ horridæ, ac tristis seueritatis acta narrant̃. vt oñi mitiori cogitatiõe seposita, reb⁹ auditu aspis vacet. Ita eñ districtæ, et inexorabiles vindictæ, et varia pœnarũ genera in mediũ ꝓcurrẽt, vtilia qdẽ legũ mũimẽta sed minime in placido, & qeto paginarũ nũero reponẽda, M. Mãli⁹ vnde gallos depulerat, inde ĩpe ꝑcipitat⁹ est, qa fortiter defensam libertatẽ nefarie oppmere conat⁹ fuerat. cui⁹ iustæ vltionis nimirũ hæc ꝑfacio fuit, Mãlius eras mihi cũ ꝑcipites agebas Senones. postq̃, imitari cœpisti. vnus factus es ex Senonibus. huius supplicio æternæ memoriæ nota ĩserta est. ꝓpter illũ eñ lege sanciri placuit. neqs patricius in arce, aut in capitolio habitaret. q domũ eo loci habuerat. vbi nũc

O iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

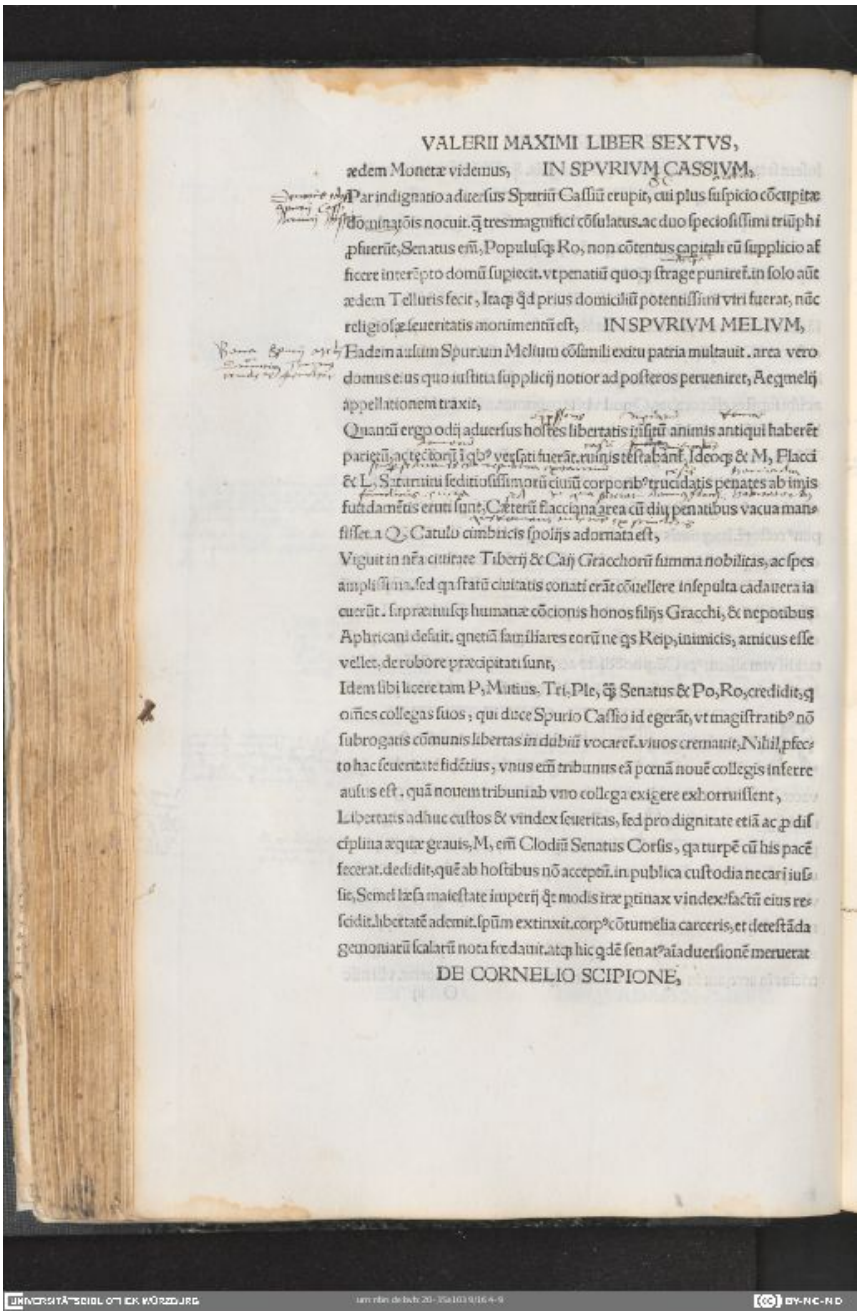

ædem Monetæ videmus, IN SPVRIVM CASSIVM,

Par indignatio aduersus Spuriũ Cassiũ erupit, cui plus suspicio cõcupitæ dominatõis nocuit. q̃ tres magnifici cõsulatus. ac duo speciosissimi triũphi ꝓfuerũt, Senatus eñ, Populusq; Ro, non cõtentus capitali eũ supplicio afficere interẽpto domũ supiecit. vt penatiũ quoq; strage puniret. in solo aũt ædem Telluris fecit, Itaq; q̃d prius domiciliũ potentissimi viri fuerat, nũc religiosæ seueritatis monimentũ est, IN SPVRIVM MELIVM,

Eadem ausum Spurium Melium cõsimili exitu patria multauit. area vero domus eius quo iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Aeqmelij appellationem traxit,

Quantũ ergo odij aduersus hostes libertatis insitũ animis antiqui haberẽt parietũ, ac tectorij ĩ qb⁹ versati fuerãt. ruinis testabant, Ideoq; & M, Flacci & L, Saturnini seditiosissimorũ ciuiũ corporib⁹ trucidatis penates ab imis fundamẽtis eruti sunt, Cæterũ flacciana area cũ diu penatibus vacua mansisset. a Q, Catulo cimbricis spolijs adornata est,

Viguit in nr̃a ciuitate Tiberij & Caij Gracchorũ summa nobilitas, ac spes amplissima. sed qa statũ ciuitatis conati erãt cõuellere insepulta cadauera iacuerũt. supræmusq; humanæ cõcionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Aphricani defuit. qnetiã familiares eorũ ne q̃s Reip, inimicis, amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt,

Idem sibi licere tam P, Mutius, Tri, Ple, q̃ Senatus & Po, Ro, credidit, q omñes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerãt, vt magistratib⁹ nõ subrogatis cõmunis libertas in dubiũ vocaret. viuos cremauit, Nihil ꝑfecto hac seueritate fidẽtius, vnus eñ tribunus eã pœnã nouẽ collegis inferre ausus est, quã nouem tribuni ab vno collega exigere exhorruissent,

Libertatis adhuc custos & vindex seueritas, sed pro dignitate etiã ac ꝑ disciplina æquæ grauis, M, eñ Clodiũ Senatus Corsis, qa turpẽ cũ his pacẽ fecerat. dedidit, quẽ ab hostibus nõ acceptũ. in publica custodia necari iussit, Semel læsa maiestate imperij q̃t modis iræ ꝑtinax vindex! factũ eius rescidit. libertatẽ ademit. spũm extinxit. corp⁹ cõtumelia carceris, et detestãda gemoniarũ scalarũ nota fœdauit. atq; hic q̃dẽ senat⁹ aĩaduersionẽ meruerat

DE CORNELIO SCIPIONE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/16 4-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

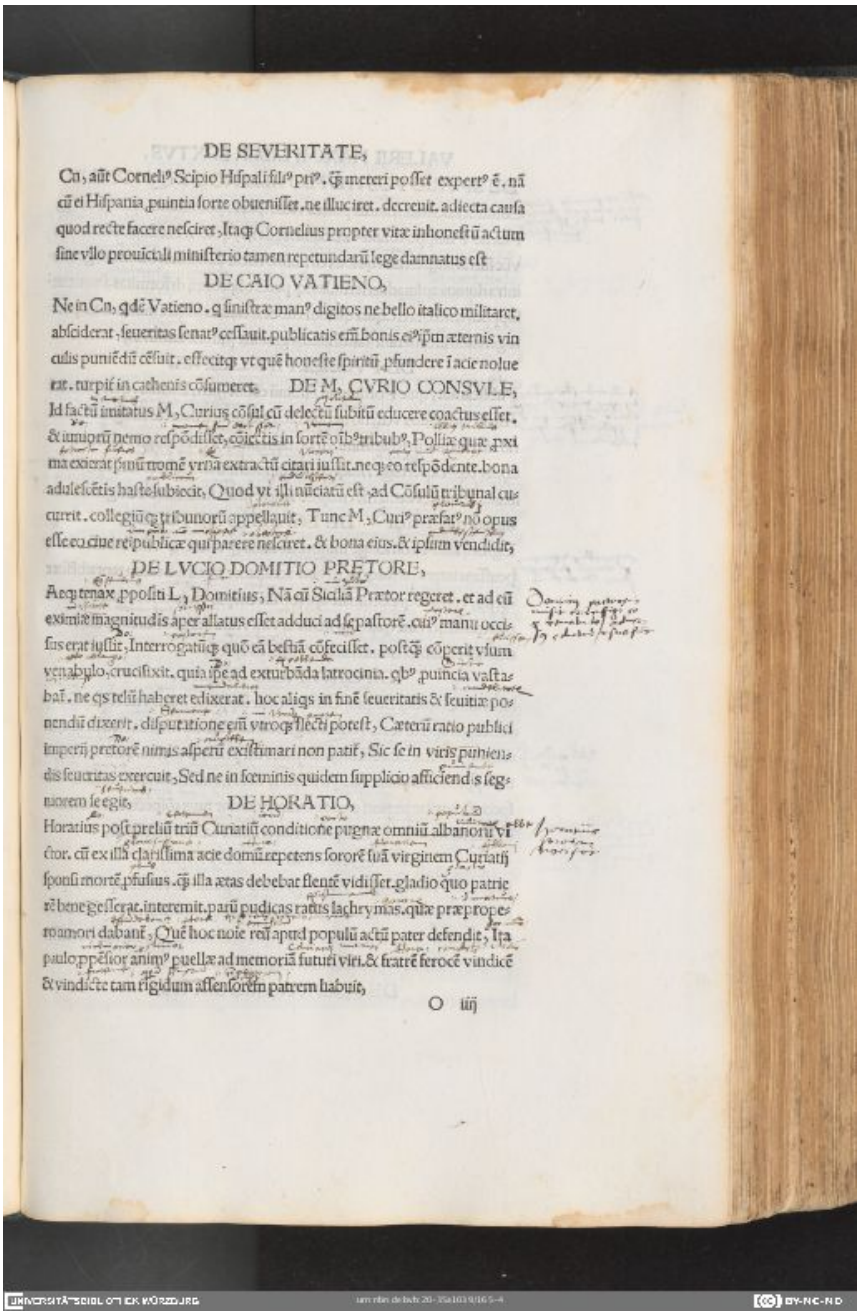

DE SEVERITATE,

Cn, aũt Cornelius Scipio Hispali filius prius. q̃ mereri posset expertus ẽ. nã cũ ei Hispania ꝓuintia sorte obuenisset. ne illuciret. decreuit. adiecta causa quod recte facere nesciret, Itaq; Cornelius propter vitæ inhonestũ actum sine vllo prouiciali ministerio tamen repetundarũ lege damnatus est

DE CAIO VATIENO,

Ne in Cn, qdẽ Vatieno. q sinistræ manus digitos ne bello italico militaret, absciderat, seueritas senatus cessauit. publicatis eñ bonis eius ipm æternis vinculis puniẽdũ cẽsuit. effecitq; vt quẽ honeste spiritũ ꝓfundere ĩ acie noluerat. turpiter in cathenis cõsumeret.

DE M, CVRIO CONSVLE,

Id factũ imitatus M, Curius cõsul cũ delectũ subitũ educere coactus esset. & iuniorũ nemo respõdisset, cõiectis in sortẽ oĩbus tribubus, Polliæ quæ ꝓxima exierat ꝑmũ tromẽ vrnã extractũ citari iussit. neq; eo respõdente. bona adulescẽtis haste subiecit, Quod vt illi nũciatũ est, ad Cõsulũ tribunal cucurrit. collegiũq; tribunorũ appellauit, Tunc M, Curius præfatus nõ opus esse eo ciue reipublicæ qui parere nesciret. & bona eius. & ipsum vendidit,

DE LVCIO DOMITIO PRETORE,

Aeq; tenax ꝓpositi L, Domitius, Nã cũ Siciliã Prætor regeret. et ad cũ eximiæ magnitudis aper allatus esset adduci ad se pastorẽ. cuius manu occisus erat iussit, Interrogatũq; quõ eã bestiã cõfecisset. postq̃ cõperit vsum venabulo, crucifixit. quia ipse ad exturbãda latrocinia. qbus ꝓuincia vastabatur. ne qs telũ haberet edixerat. hoc aliqs in finẽ seueritatis & seuitiæ ponendũ dixerit. disputatione eñ vtroq; flecti potest, Cæterũ ratio publici imperij pretorẽ nimis asperũ existimari non patit, Sic se in viris puniendis seueritas exercuit, Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit,

DE HORATIO,

Horatius post preliũ triũ Curiatiũ conditione pugnæ omniũ albanorũ victor. cũ ex illã clarissima acie domũ repetens sororẽ suã virginem Curiatij sponsi mortẽ ꝓfusius. q̃ illa ætas debebat flentẽ vidisset. gladio quo patriẽ bene gesserat. interemit. parũ pudicas ratus lachrymas. quæ præpropero amori dabant, Quẽ hoc noĩe reũ apud populũ actũ pater defendit, Ita paulo ꝓpẽsior animus puellæ ad memoriã futuri viri. & fratrẽ ferocẽ vindicẽ & vindicte tam rigidum assensorem patrem habuit,

O iiij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

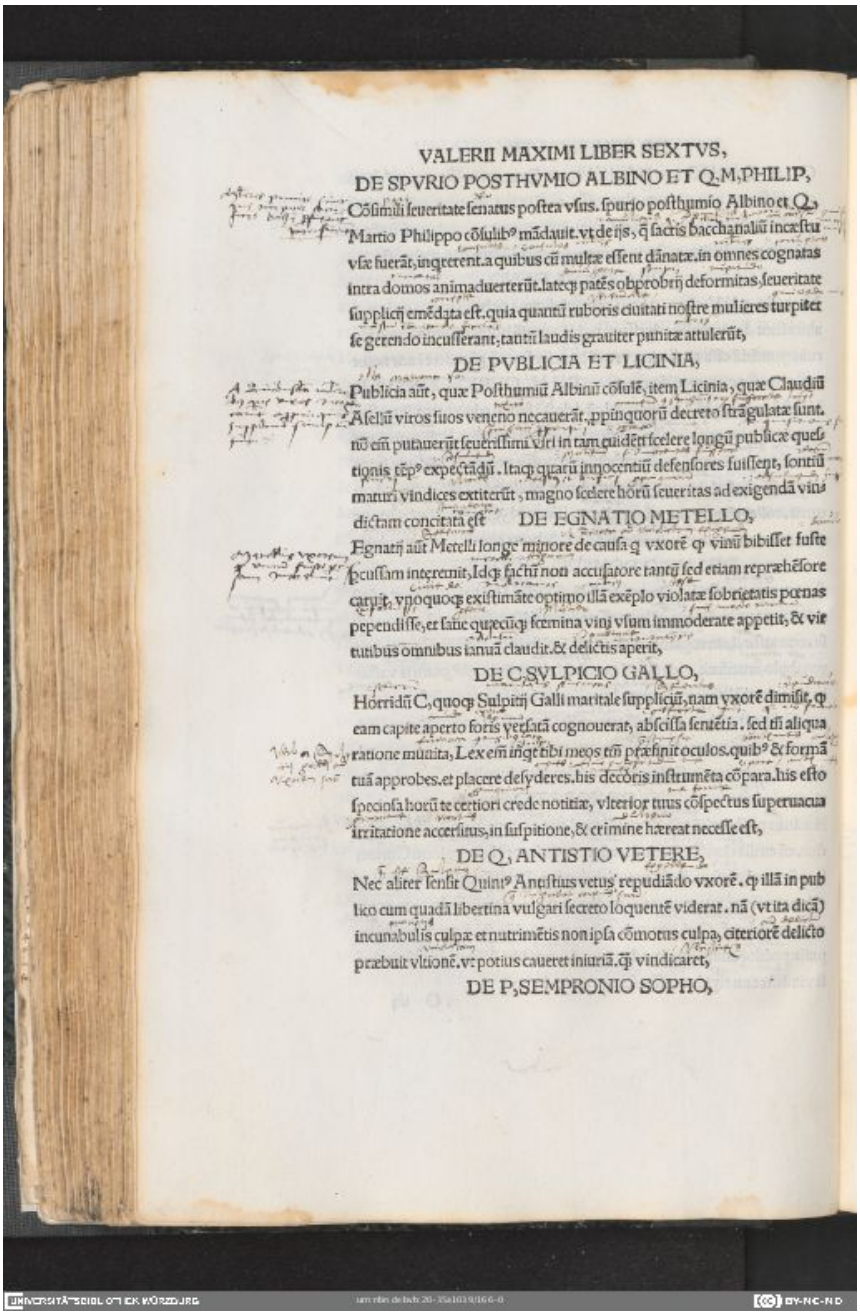

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

DE SPVRIO POSTHVMIO ALBINO ET Q.M.PHILIP,

Cōsimili seueritate senatus postea vsus. spurio posthumio Albino et Q. Martio Philippo cōsulib⁹ mādauit. vt de iis, q̄ sacris bacchanaliū incæstu vsæ fuerāt, inquirerent. a quibus cū multæ essent dānatæ. in omnes cognatas intra domos animaduerterūt. latecq; patēs opprobriū deformitas. seueritate supplicij emēdata est. quia quantū ruboris ciuitati nostre mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantū laudis grauiter punitæ attulerūt,

DE PVBLICIA ET LICINIA,

Publicia aūt, quæ Posthumiū Albinū cōsulē, item Licinia, quæ Claudiū Āsellū viros suos veneno necauerāt, ppinquorū decreto strāgulatæ sunt. nō em̄ putauerūt seueriſſimi viri in tam quidēm scelere longū publicæ quæstionis tēp⁹ expectādū. Itaq; quarū innocentiū defensores fuissent, sontiū maturi vindices extiterūt, magno scelere hōrū seueritas ad exigendā vitæ dictam concitata est

DE EGNATIO METELLO,

Egnatij aūt Metelli longe minore de causa q̄ vxorē q̄ vinū bibisset fuste percussam interemit, Idq; facti nō accusatore tantū sed etiam repræhēsore caruit. vnoquoq; existimāte optimo illā exēplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse, et sane quæcūq; fœmina vini vsum immoderate appetit, & vitiis omnibus ianuā claudit. & delictis aperit,

DE C.SVLPICIO GALLO,

Horridū C. quoq; Sulpitij Galli maritale suppliciū, nam vxorē dimisit, q̄ eam capite aperto foris versatā cognouerat, absciſſa sentētia. sed tū aliqua ratione mutata, Lex em̄ inget tibi meos tūi præfinit oculos. quib⁹ & formā tuā approbes. et placere desyderes. his decōris instrumēta cōparato. his esto speciosa. horū te certiori crede notitiæ, vlterior tuus cōspectus superuacua irritatione accersitus, in suspitione, & crimine hæreat necesse est,

DE Q. ANTISTIO VETERE,

Nec aliter sensit Quint⁹ Antistius vetus repudiādo vxorē. q̄ illā in publico cum quadā libertina vulgari secreto loquentē viderat. nā (vt ita dicā) incunabulis culpæ et nutrimētis non ipsa cōmotus culpa, citeriorē delicto præbuit vltionē. vt potius caueret iniuriā. q̄ vindicaret,

DE P.SEMPRONIO SOPHO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/166-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

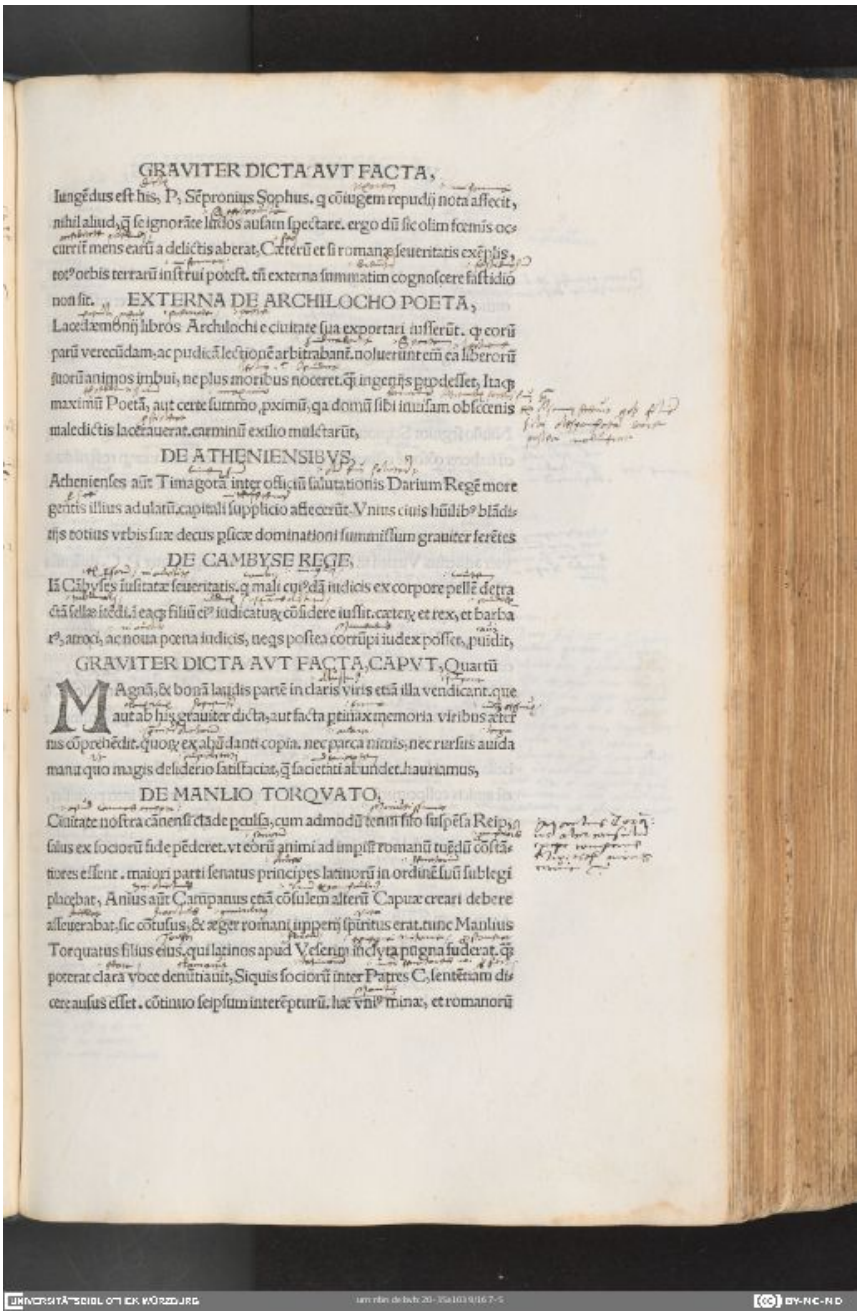

GRAVITER DICTA AVT FACTA,

Iungẽdus est his, P, Sẽpronius Sophus. q cõiugem repudij nota affecit, nihil aliud, q̃ se ignorãte ludos ausam spectare. ergo dũ sic olim fœmis occurrit mens earũ a delictis aberat, Cæterũ et si romanæ seueritatis exẽplis, tot⁹ orbis terrarũ instrui potest. tñ externa summatim cognoscere fastidio non sit.

EXTERNA DE ARCHILOCHO POETA,

Lacedæmonij libros Archilochi e ciuitate sua exportari iusserũt. q̃ eorũ parũ verecũdam, ac pudicã lectionẽ arbitrabant. noluerunt enĩ ea liberorũ suorũ animos imbui, ne plus moribus noceret. q̃ ingenijs ꝓpodesset, Itaq̃ maximũ Poetã, aut certe summo ꝓximũ, qa domũ sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat. carminũ exilio mulctarũt,

DE ATHENIENSIBVS,

Athenienses aũt Timagorã inter officiũ salutationis Darium Regẽ morgentis illius adulatũ. capitali supplicio affecerũt. Vnius ciuis hũilib⁹ blãditijs totius vrbis suæ decus ꝑsicæ dominationi summissum grauiter ferẽtes

DE CAMBYSE REGE,

Iã Cãbyses iusitatæ seueritatis. q mali cui⁹dã iudicis ex corpore pellẽ detractã sellæ itẽdi. i eaq̃ filiũ ei⁹ iudicatuꝝ cõsidere iussit. cæterꝝ et rex, et barbar⁹, atroci, ac noua pœna iudicis, neqs postea corrũpi iudex posset, puidit,

GRAVITER DICTA AVT FACTA, CAPVT, Quartũ

MAgnã, & bonã laudis partẽ in claris viris etiã illa vendicant. que aut ab his grauiter dicta, aut facta ꝑtinax memoria viribus æternis cõprehẽdit. quorꝝ ex abũdanti copia. nec parca nimis, nec rursus auida manu quo magis desiderio satisfaciat, q̃ sacietati abundet. hauriamus,

DE MANLIO TORQVATO,

Ciuitate nostra cãnensi clade ꝑculsa, cum admodũ tenui filo suspẽsa Reip, salus ex sociorũ fide pẽderet. vt eorũ animi ad impiũ romanũ tuẽdũ cõstãtiores essent. maiori parti senatus principes latinorũ in ordinẽ suũ sublegi placebat, Anius aũt Campanus etiã cõsulem alterũ Capuæ creari debere asseuerabat, sic cõtusus, & æger romani imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius, qui latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat. q̃ poterat clara voce denũtiauit, Siquis sociorũ inter Patres C, sentẽtiam dicere ausus esset. cõtinuo seipsum interẽpturũ. hæ vni⁹ minæ, et romanorũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/16 7-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

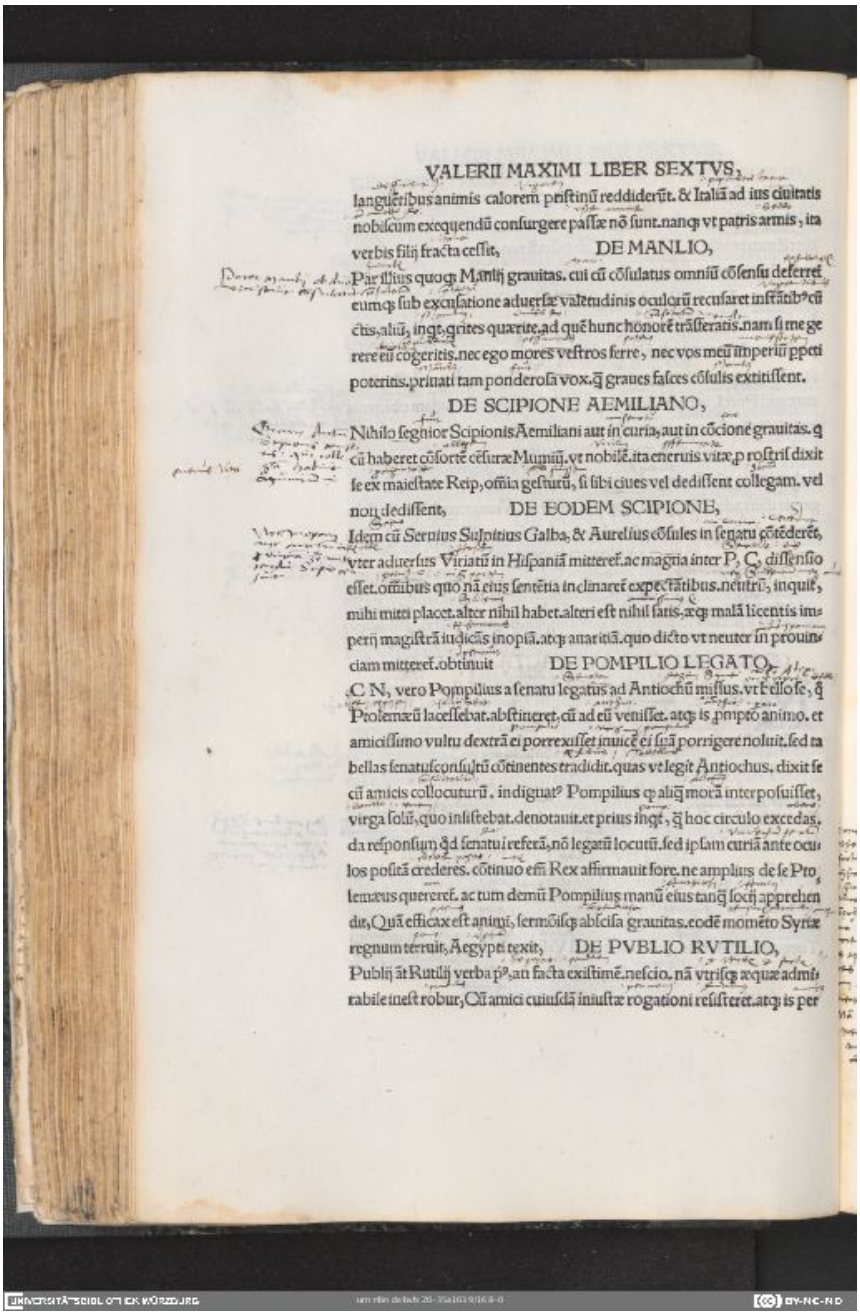

languẽtibus animis calorem pristinũ reddiderũt. & Italiã ad ius ciuitatis nobiscum exequendũ consurgere passæ nõ sunt. nanq; vt patris armis, ita verbis filij fracta cessit,

DE MANLIO,

Par illius quoq; Manlij grauitas. cui cũ cõsulatus omniũ cõsensu deferret eumq; sub excusatione aduersæ valetudinis oculorũ recusaret instãtib⁹ cũctis, aliũ, inqt, qrites quærite, ad quẽ hunc honorẽ trãsferatis. nam si me gerere eũ cogeritis. nec ego mores vestros ferre, nec vos meũ imperiũ ꝑpeti poteritis. priuati tam ponderosa vox. q̃ graues fasces cõsulis extitissent.

DE SCIPIONE AEMILIANO,

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in cõcione grauitas. q cũ haberet cõsortẽ cẽsuræ Mumiũ. vt nobilẽ. ita eneruis vitæ ꝑ rostris dixit se ex maiestate Reip, om̃ia gesturũ, si sibi ciues vel dedissent collegam. vel non dedissent,

DE EODEM SCIPIONE,

Idem cũ Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius cõsules in senatu cõtẽderẽt, vter aduersus Viriatũ in Hispaniã mitteret. ac magna inter P, C, dissensio esset. om̃ibus quo nã eius sentẽtia inclinaret expectãtibus. neutrũ, inquit, mihi mitti placet. alter nihil habet. alteri est nihil satis, æq; malã licentis imperij magistrã iudicãs inopiã. atq; auaritiã. quo dicto vt neuter in prouinciam mitteret. obtinuit

DE POMPILIO LEGATO,

C N, vero Pompilius a senatu legatus ad Antiochũ missus. vt bello se, q̃ Ptolemæũ lacessebat. abstineret, cũ ad eũ venisset. atq; is ꝓmpto animo. et amicissimo vultu dextrã ei porrexisset inuicẽ ei suã porrigere noluit. sed tabellas senatusconsultũ cõtinentes tradidit. quas vt legit Antiochus. dixit se cũ amicis collocuturũ. indignat⁹ Pompilius q̃ aliq̃ morã interposuisset, virga solũ, quo inlistebat. denotauit. et prius inqt, q̃ hoc circulo excedas. da responsum q̃d senatui referã, nõ legatũ locutũ. sed ipsam curiã ante oculos positã crederes. cõtinuo em̃ Rex affirmauit fore. ne amplius de se Ptolemæus quereret. ac tum demũ Pompilius manũ eius tanq̃ socij apprehendit, Quã efficax est animi, sermõisq; abscisa grauitas. eodẽ momẽto Syriæ regnum terruit, Aegypti texit,

DE PVBLIO RVTILIO,

Publij ãt Rutilij verba p⁹, an facta existimẽ. nescio. nã vtrisq; æquæ admirabile inest robur, Cũ amici cuiusdã iniustæ rogationi resisteret. atq; is per

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

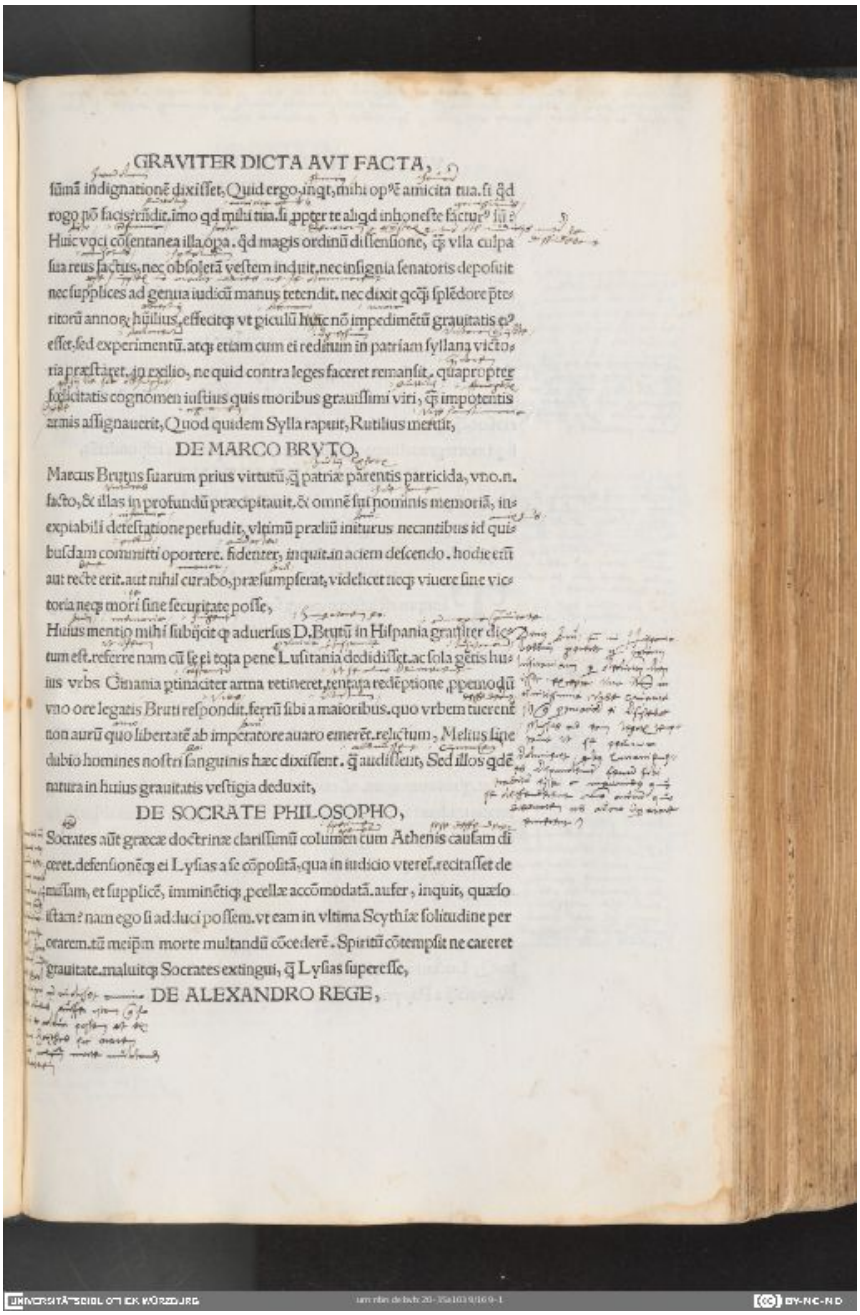

GRAVITER DICTA AVT FACTA,

sūmā indignationē dixisset, Quid ergo, inqt, mihi op⁹ē amicita tua. si q̄d rogo nō facis? rñdit. imo qd mihi tua. si ꝓpter te aliqd inhoneste factur⁹ sū? Huic voci cōsentanea illa opa. q̄d magis ordinū dissensione, q̄ꝫ vlla culpa sua reus factus, nec obsoletā vestem induit, nec insignia senatoris deposuit nec supplices ad genua iudicū manus tetendit. nec dixit qcq̄ splēdore p̄teritorū annoꝝ hūilius, effecitq; vt piculū huic nō impedimētū grauitatis ei⁹ esset, sed experimentū. atq; etiam cum ei reditum in patriam syllana victoria præstaret. in exilio, ne quid contra leges faceret remansit. quapropter fœlicitatis cognomen iustius quis moribus grauissimi viri, q̄ꝫ impotentis armis assignauerit, Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit,

DE MARCO BRVTO,

Marcus Brutus suarum prius virtutū, q̄ patriæ parentis parricida, vno. n. facto, & illas in profundū præcipitauit. & omnē sui nominis memoriā, inexpiabili detestatione perfudit, vltimū præliū initurus necantibus id quibusdam committi oportere. fidenter, inquit. in aciem descendo. hodie etiā aut recte erit. aut nihil curabo, præsumpserat, videlicet neq; viuere sine victoria neq; mori sine securitate posse,

Huius mentio mihi subijcit q̄ aduersus D. Brutū in Hispania grauiter dictum est. referre nam cū se ei tota pene Lusitania dedidisset. ac sola gētis huius vrbs Cinania ꝑtinaciter arma retineret, tentata redēptione ꝓpemodū vno ore legatis Bruti respondit. ferrū sibi a maioribus. quo vrbem tuerent non aurū quo libertatē ab imperatore auaro emerēt. relictum, Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent. q̄ audissent, Sed illos qdē natura in huius grauitatis vestigia deduxit,

DE SOCRATE PHILOSOPHO,

Socrates aūt græcæ doctrinæ clarissimū columen cum Athenis causam diceret. defensionēq; ei Lysias a se cōpositā, qua in iudicio vteret. recitasset demissam, et supplicē, imminētiq; ꝓcellæ accōmodatā. aufer, inquit, quæso istam? nam ego si adduci possem. vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarem. tū meip̄m morte multandū cōcederē. Spiritū cōtempsit ne careret grauitate. maluitq; Socrates extingui, q̄ Lysias superesse,

DE ALEXANDRO REGE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb: 20-35a1039/169-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

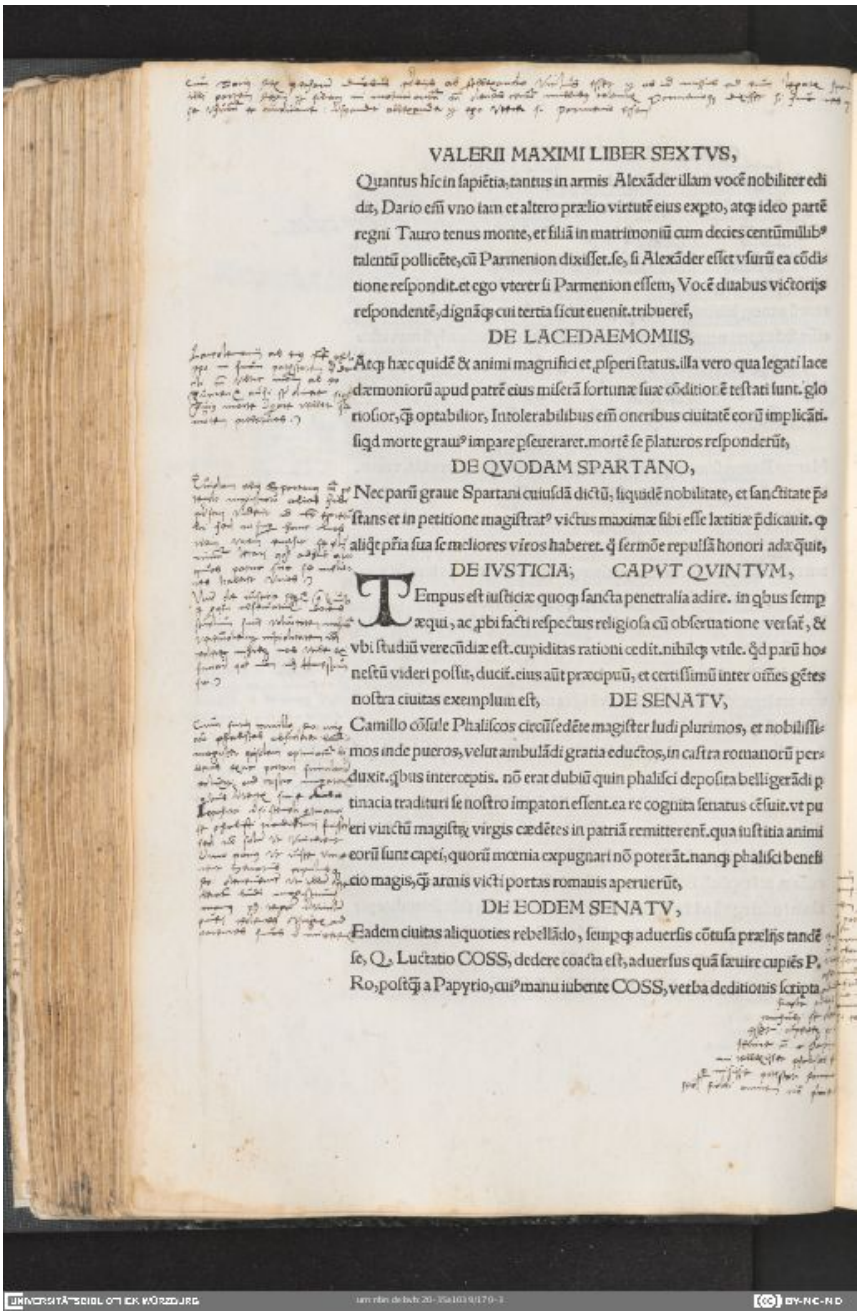

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

Quantus hic in sapiētia, tantus in armis Alexāder illam vocē nobiliter edidit, Dario eñ vno iam et altero prælio virtutē eius expto, atq; ideo partē regni Tauro tenus monte, et filiā in matrimoniū cum decies centūmillib⁹ talentū pollicēte, cū Parmenion dixisset. se, si Alexāder esset vsurū ea cōditione respondit. et ego vterer si Parmenion essem, Vocē duabus victorijs respondentē, dignāq; cui tertia sicut euenit. tribueret,

DE LACEDAEMOMIIS,

Atq; hæc quidē & animi magnifici et ꝓsperi status. illa vero qua legati lacedæmoniorū apud patrē eius miserā fortunæ suæ cōditionē testati sunt. gloriosior, q̄ optabilior, Intolerabilibus eñ oneribus ciuitatē eorū implicāti. siqd morte grauiꝰ impare ꝑseueraret. mortē se p̄laturos responderūt,

DE QVODAM SPARTANO,

Nec parū graue Spartani cuiusdā dictū, siquidē nobilitate, et sanctitate p̄stans et in petitione magistratꝰ victus maximæ sibi esse lætitiæ p̄dicauit. q̄ aliq̄t p̄ria sua se meliores viros haberet. q̄ sermōe repulsā honori adæq̄uit,

DE IVSTICIA; CAPVT QVINTVM,

Tempus est iusticiæ quoq; sancta penetralia adire. in q̄bus semp æqui, ac ꝓbi facti respectus religiosa cū obseruatione versat̄, & vbi studiū verecūdiæ est. cupiditas rationi cedit. nihilq; vtile. q̄d parū honestū videri possit, ducit̄. eius aūt præcipuū, et certissimū inter oñes gētes nostra ciuitas exemplum est,

DE SENATV,

Camillo cōsule Phaliscos circūsedēte magister ludi plurimos, et nobilissimos inde pueros, velut ambulādi gratia eductos, in castra romanorū perduxit. q̄bus interceptis. nō erat dubiū quin phalisci deposita belligerādi ꝑtinacia traditurī se nostro impatori essent. ea re cognita senatus cēsuit. vt pueri vinctū magistr̄ virgis cædētes in patriā remitterent̄. qua iustitia animi eorū sunt capti, quorū mœnia expugnari nō poterāt. nanq; phalisci beneficio magis, q̄ armis victi portas romanis aperuerūt,

DE EODEM SENATV,

Eadem ciuitas aliquoties rebellādo, semp̄q; aduersis cōtusa prælijs tandē se, Q. Luctatio COSS, dedere coacta est, aduersus quā sæuire cupiēs P. Ro, postq̄ a Papyrio, cuiꝰ manu iubente COSS, verba deditionis scripta

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

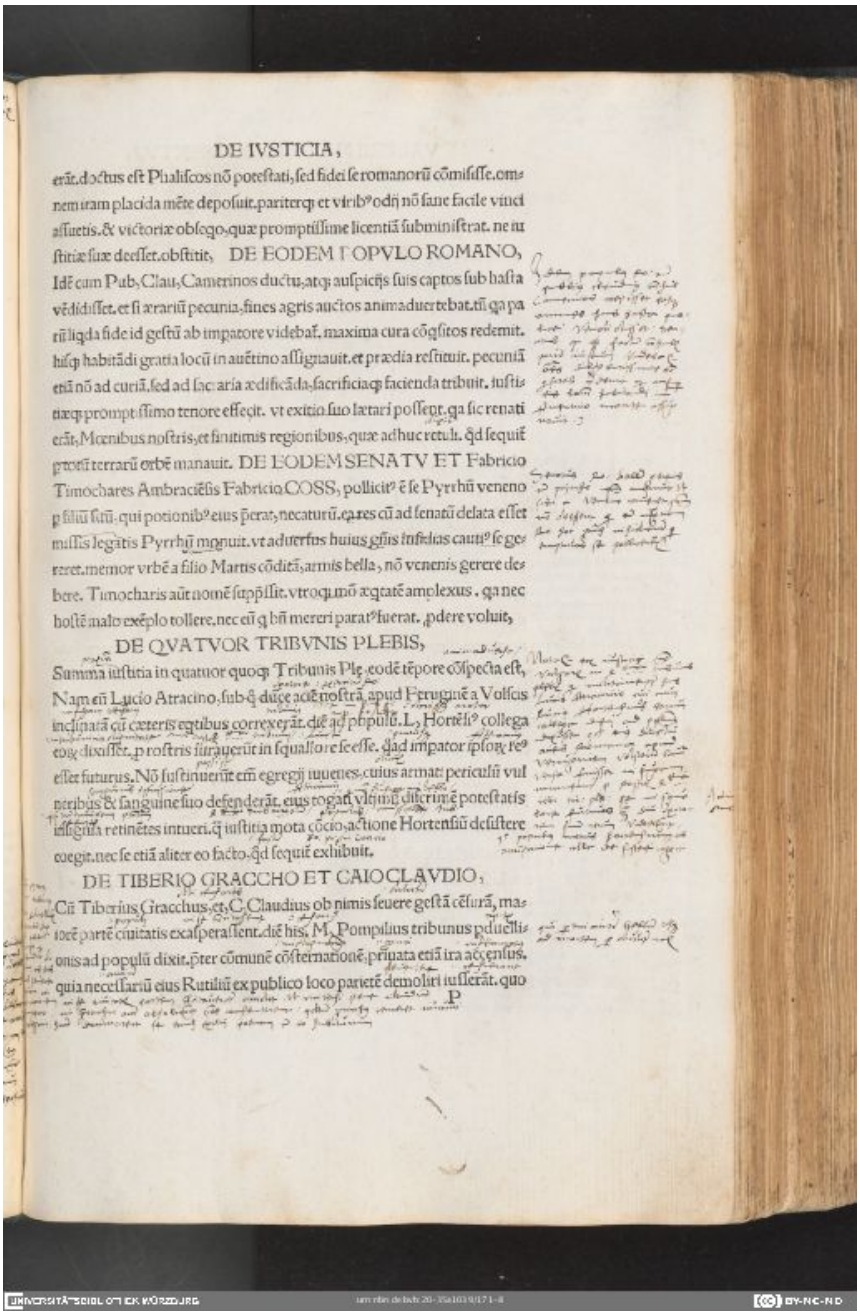

DE IVSTICIA,

erāt. doctus est Phaliscos nō potestati, sed fidei se romanorū cōmisisse. omnem iram placida mēte deposuit. pariterq; et virib⁹ odij nō sane facile vinci assuetis. & victoriæ obseqo, quæ promptissime licentiā subministrat. ne iustitiæ suæ deesset. obstitit, DE EODEM POPVLO ROMANO, Idē cum Pub, Clau, Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta vēdidisset. et si ærariū pecunia, fines agris auctos animaduertebat. tñ qa parū liqda fide id gestū ab impatore videbat. maxima cura cōqsitos redemit. hisq; habitādi gratia locū in auētino assignauit. et prædia restituit. pecuniā etiā nō ad curiā. sed ad sacraria ædificāda, sacrificiaq; facienda tribuit. iustitiæq; promptissimo tenore effecit. vt exitio suo lætari possent. qa sic renati erāt, Mœnibus nostris, et finitimis regionibus, quæ adhuc retuli. q̄d sequit̄ p̄ totū terrarū orbē manauit. DE EODEM SENATV ET Fabricio Timochares Ambraciēsis Fabricio COSS, pollicit⁹ ē se Pyrrhū veneno p̄ filiū suū, qui potionib⁹ eius p̄erat, necaturū. ea res cū ad senatū delata esset missis legatis Pyrrhū monuit. vt aduersus huius gñis insidias cauti⁹ se gereret. memor vrbē a filio Martis cōditā, armis bella, nō venenis gerere debere. Timocharis aūt nomē suppssit. vtroq; mō æqtatē amplexus. qa nec hostē malo exēplo tollere. nec eū q bñ mereri parat⁹ fuerat. ꝓdere voluit,

DE QVATVOR TRIBVNIS PLEBIS,

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribunis Plę. eodē tēpore cōspecta est, Nam eū Lucio Atracino, sub q̄ dūce aciē nostrā, apud Feruginē a Volscis inclinatā cū cæteris eqtibus correxerāt. diē ad ꝑpulū. L, Hortēli⁹ collega eoꝝ dixisset. p̄ rostris surauerūt in squallore se esse. q̄ad impator ipsoꝝ re⁹ esset futurus. Nō sustinuerūt eñ egregij iuuenes, cuius armati periculū vulneribus & sanguine suo defenderāt. eius rogati vltimū discrimē potestatis insignia retinētes intueri. q̄ iustitia mota cōcio, actione Hortensiū desistere coegit. nec se etiā aliter eo facto. q̄d sequit̄ exhibuit.

DE TIBERIO GRACCHO ET CAIO CLAVDIO,

Cū Tiberius Gracchus, et, C. Claudius ob nimis seuere gestā cēsurā, maiorē partē ciuitatis exasperassent. diē his. M. Pompilius tribunus p̄duellionis ad populū dixit. p̄ter cōmunē cōsternationē, p̄riuata etiā ira accensus. quia necessariū eius Rutiliū ex publico loco parietē demoliri iusserāt. quo

P

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

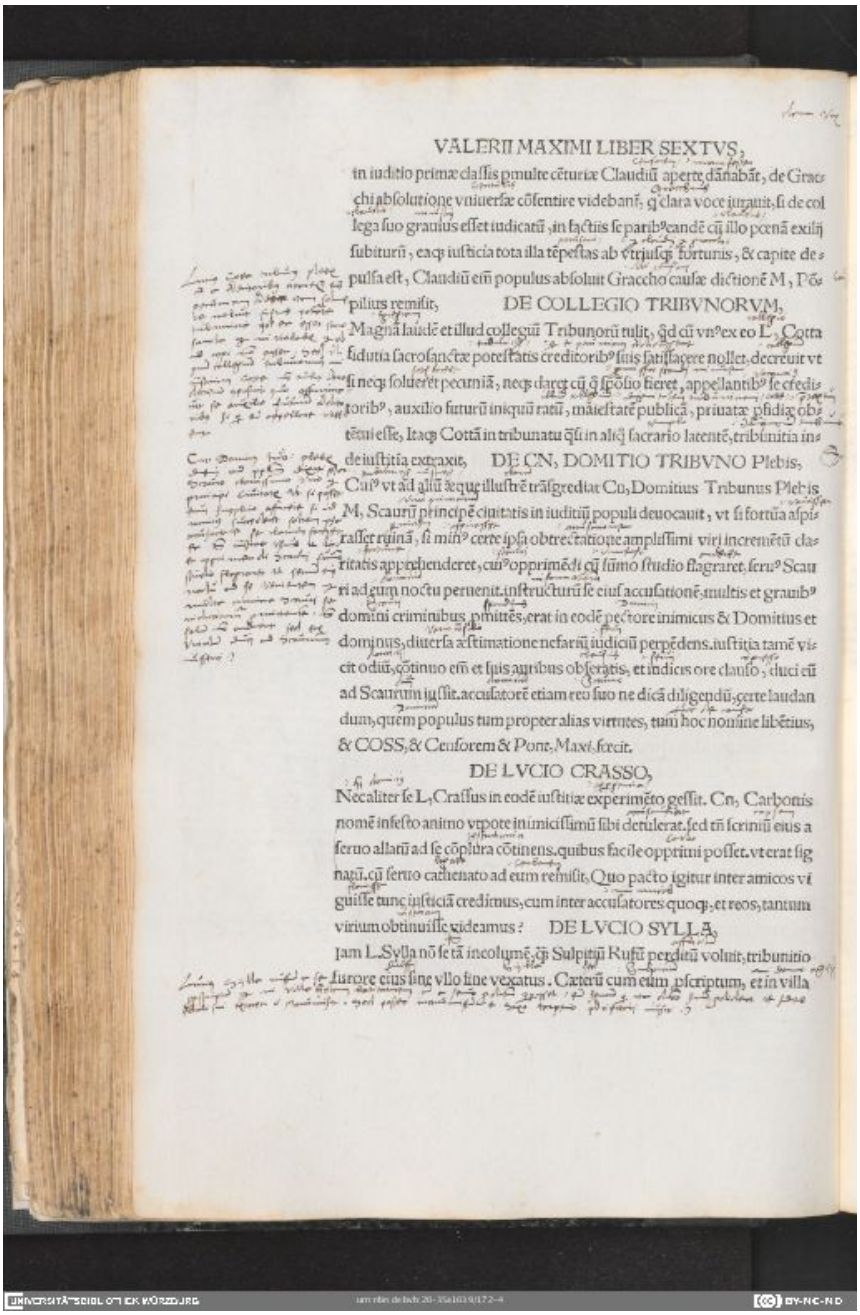

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

in iuditio primæ classis pmulte cēturiæ Claudiū aperte dānabāt, de Gracchi absolutione vniuersæ cōsentire videbant, q̄ clara voce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatū, in factiis se parib⁹ eandē cū illo pœnā exilij subiturū, eaq; iusticia tota illa tēpestas ab vtriusq; fortunis, & capite depulsa est, Claudiū eñ populus absoluit Graccho causæ dictionē M, Pōpilius remisit,

DE COLLEGIO TRIBVNORVM,

Magnā laudē et illud colleguī Tribunorū tulit, q̄d cū vn⁹ ex eo L, Cotta fidutia sacrosanctæ potestatis creditorib⁹ suis satisfacere nollet, decreuit vt si neq; solueret pecuniā, neq; daret cū q̄ sp̄ōsio fieret, appellantib⁹ se creditorib⁹, auxilio futurū iniquū ratū, mānestatē publicā, priuatæ p̄fidiæ obtētui esse, Itaq; Cottā in tribunatu q̄si in aliq̄ sacrario latentē, tribunitia inde iustitia extraxit,

DE CN, DOMITIO TRIBVNO Plebis,

Cui⁹ vt ad aliū æque illustrē trāsgrediat Cn, Domitius Tribunus Plebis M, Scaurū principē ciuitatis in iuditiū populi deuocauit, vt si fortūa aspirasset ruinā, si min⁹ certe ipsa obtrectatione amplissimi viri incremētū claritatis apprehenderet, cui⁹ opprimēdi cū sūmo studio flagraret, seru⁹ Scauri ad eum noctu peruenit, instructurū se eius accusationē, multis et grauib⁹ domini criminibus p̄mittēs, erat in eodē pectore inimicus & Domitius et dominus, diuersa æstimatione nefariū iudiciū perpēdens, iustitia tamē vicit odiū, cōtinuo eñ et suis auribus obseratis, et iudicis ore clauso, duci cū ad Scaurum iussit, accusatorē etiam reo suo ne dicā diligendū, certe laudandum, quem populus tum propter alias virtutes, tum hoc nomine libētius, & COSS, & Censorem & Pont. Maxi. fecit.

DE LVCIO CRASSO,

Necaliter se L, Crassus in eodē iustitiæ experimēto gessit. Cn, Carbonis nomē infesto animo vtpote inimicissimū sibi detulerat, sed tñ scriniū eius a seruo allatū ad se cōplura cōtinens, quibus facile opprimi posset, vt erat signatū, cū seruo cathenato ad eum remisit, Quo pacto igitur inter amicos viguisse tunc iusticiā credimus, cum inter accusatores quoq;, et reos, tantum virium obtinuisse videamus?

DE LVCIO SYLLA,

Iam L, Sylla nō se tā incolumē, q̄ Sulpitiū Rufū perditū voluit, tribunitio furore eius sine vllo fine vexatus. Cæterū cum eum p̄scriptum, et in villa

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/172-4
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

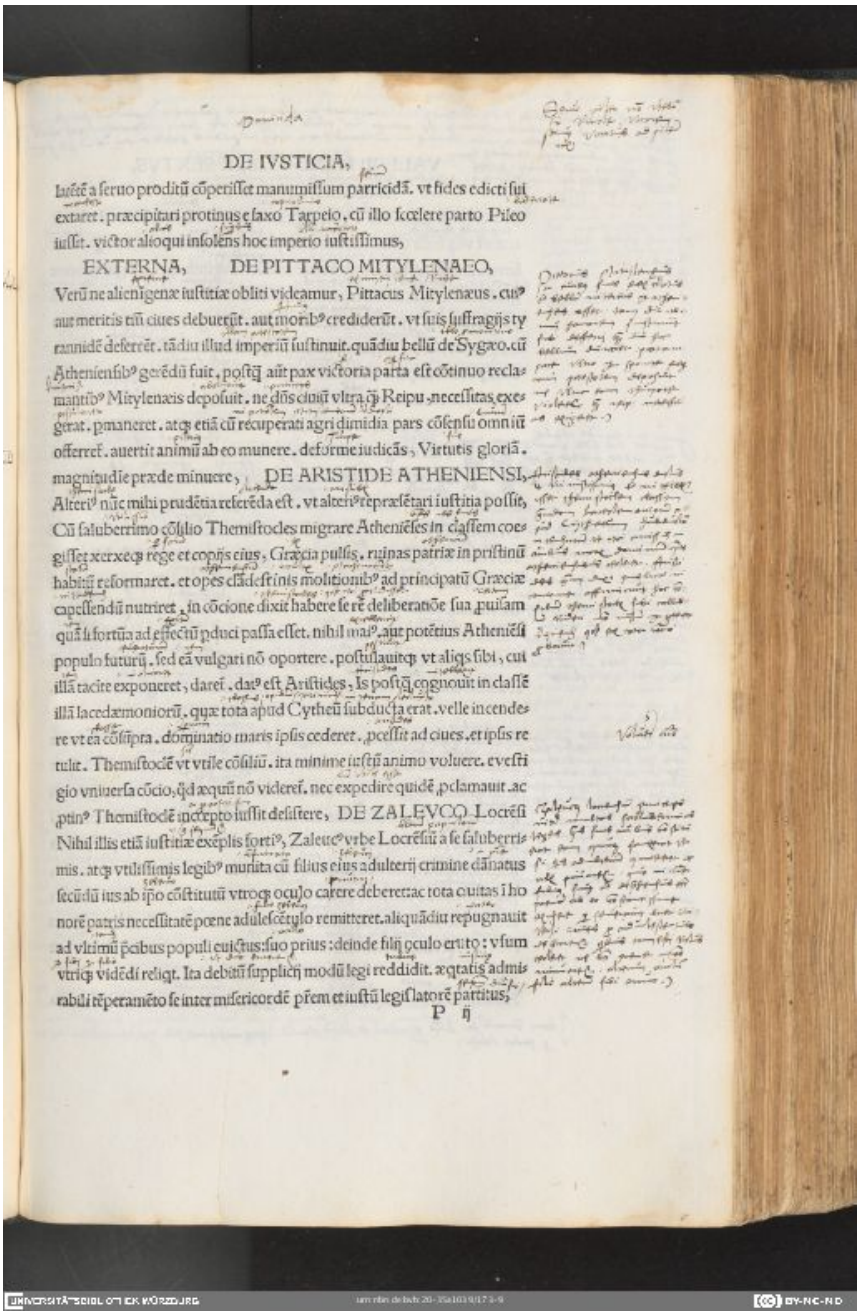

DE IVSTICIA,

latẽtẽ a seruo proditũ cõperisset manumissum parricidã. vt fides edicti sui extaret. præcipitari protinus e saxo Tarpeio. cũ illo scœlere parto Pileo iussit. victor alioqui insolens hoc imperio iustissimus,

EXTERNA, DE PITTACO MITYLENAEO,

Verũ ne alienigenæ iustitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus. cui⁹ aut meritis tũ ciues debuerũt. aut morib⁹ crediderũt. vt suis suffragijs tyrannidẽ deferrẽt. tãdiu illud imperiũ sustinuit. quãdiu bellũ de Sygæo. cũ Athenienſib⁹ gerẽdũ fuit. postq̃ aũt pax victoria parta est cõtinuo reclamantib⁹ Mitylenæis deposuit. ne dñs ciuiũ vltra q̃ Reipu. necessitas exegerat. ꝑmaneret. atq; etiã cũ recuperati agri dimidia pars cõsensu omniũ offerret. auertit animũ ab eo munere. deforme iudicãs, Virtutis gloriã. magnitudĩe præde minuere,

DE ARISTIDE ATHENIENSI,

Alteri⁹ nũc mihi prudẽtia referẽda est. vt alteri⁹ repræsẽtari iustitia possit, Cũ saluberrimo cõsilio Themistocles migrare Atheniẽses in classem coegisset xerxeq; rege et copijs eius, Græcia pulsis. ruinas patriæ in pristinũ habitũ reformaret. et opes clãdestinis molitionib⁹ ad principatũ Græciæ capessendũ nutriret. in cõcione dixit habere se rẽ deliberatiõe sua ꝓuisam quã si fortũa ad effectũ ꝑduci passa esset. nihil mai⁹. aut potẽtius Atheniẽsi populo futurũ. sed eã vulgari nõ oportere. postulauitq; vt aliqs sibi, cui illã tacite exponeret, daret. dat⁹ est Aristides, Is postq̃ cognouit in classẽ illã lacedæmoniorũ. quæ tota apud Cytheũ subducta erat. velle incendere vt ea cõsũpta. dominatio maris ipsis cederet. ꝓcessit ad ciues. et ipsis retulit. Themistoclẽ vt vtile cõsiliũ. ita minime iustũ animo voluere. evestigio vniuersa cõcio, q̃d æquũ nõ videret. nec expedire quidẽ ꝓclamauit. ac ꝓtin⁹ Themistoclẽ incœpto iussit desistere,

DE ZALEVCO Locrẽsi

Nihil illis etiã iustitiæ exẽplis forti⁹, Zaleuc⁹ vrbe Locrẽsiũ a se saluberrimis. atq; vtilissimis legib⁹ munita cũ filius eius adulterij crimine dãnatus secũdũ ius ab ipso cõstitutũ vtroq; oculo carere deberet: ac tota ciuitas ĩ honorẽ patris necessitatẽ pœne adulescẽtulo remitteret. aliquãdiu repugnauit ad vltimũ ꝑcibus populi euictus: suo prius: deinde filij oculo eruto: vsum vtriq; vidẽdi reliqt. Ita debitũ supplicij modũ legi reddidit. æqtatis admirabili tẽperamẽto se inter misericordẽ ꝑrem et iustũ legislatorẽ partitus,

P ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

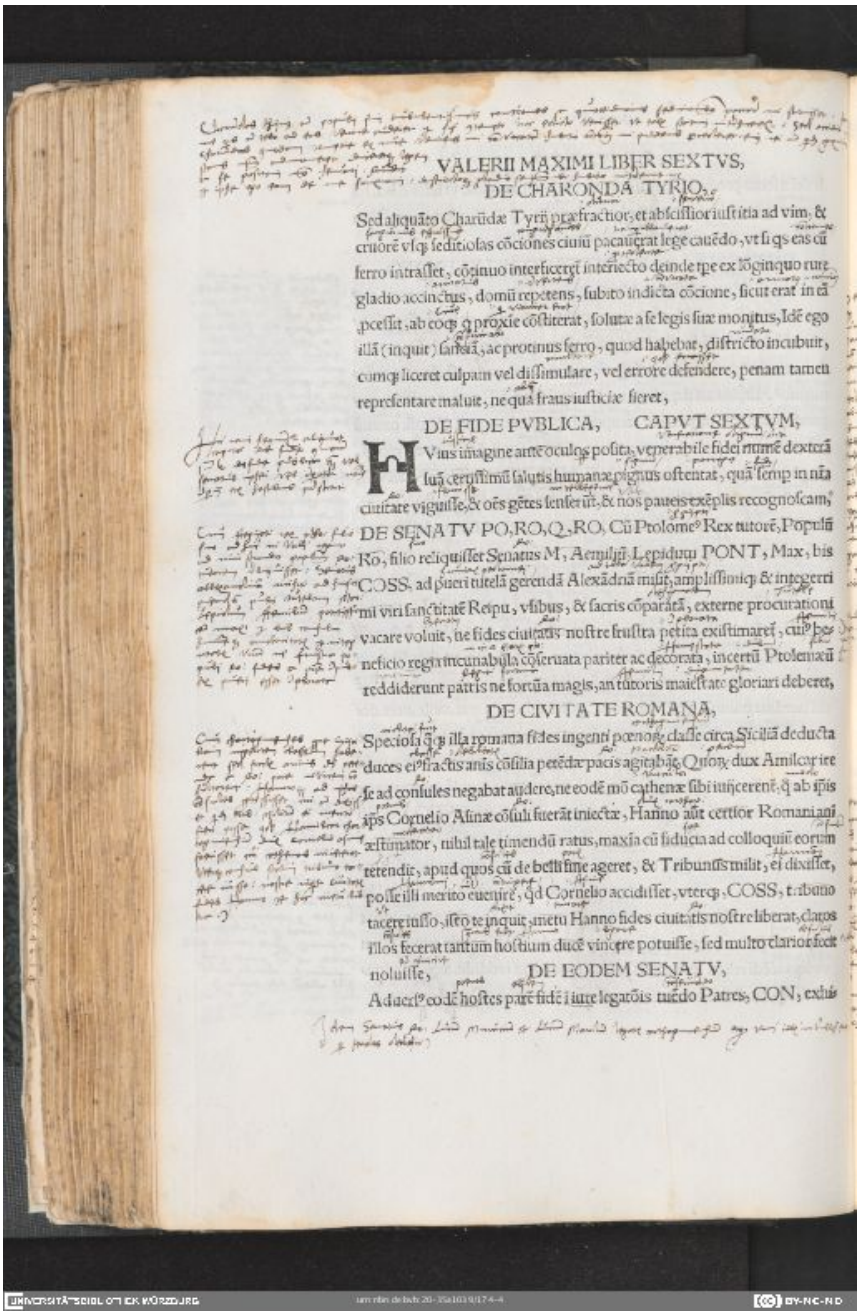

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

DE CHARONDA TYRIO,

Sed aliquãto Charũdæ Tyrij præfractior, et abscissior iustitia ad vim, & cruorẽ vsq; seditiosas cõciones ciuiũ pacauerat lege cauẽdo, vt si qs eas cũ ferro intrasset, cõtinuo interficeret interiecto deinde tpe ex lõginquo rure gladio accinctus, domũ repetens, subito indicta cõcione, sicut erat in eã pcessit, ab eoq; q proxie cõstiterat, solutæ a se legis suæ monitus, Idẽ ego illã (inquit) sanciã, ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit, cumq; liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere, penam tamen representare maluit, ne qua fraus iusticiæ fieret,

DE FIDE PVBLICA, CAPVT SEXTVM,

HVius imagine ante oculos posita, venerabile fidei numẽ dexterã suã certissimũ salutis humanæ pignus ostentat, quã semp in nĩa ciuitate viguisse, & oẽs gẽtes senserũt, & nos paucis exẽplis recognoscam,

DE SENATV PO, RO, Q, RO, Cũ Ptolomeus Rex tutorẽ, Populũ Rõ, filio reliquisset Senatus M, Aemiliũ Lepidum PONT, Max, bis COSS, ad pueri tutelã gerendã Alexãdriã misit, amplissimiq; & integerrimi viri sanctitatẽ Reipu, vsibus, & sacris cõparatã, externe procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostre frustra petita existimaret, cuius beneficio regia incunabula cõseruata pariter ac decorata, incertũ Ptolemæũ reddiderunt patris ne fortũa magis, an tutoris maiestate gloriari deberet,

DE CIVITATE ROMANA,

Speciosa q̃q; illa romana fides ingenti pœnorũ classe circa Siciliã deducta duces eius fractis animis cõsilia petẽdæ pacis agitabãt, Quorũ dux Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodẽ mõ cathenæ sibi iuncerent, q̃ ab ipsis ipsis Cornelio Asinæ cõsuli fuerãt iniectæ, Hanno aũt certior Romani animi æstimator, nihil tale timendũ ratus, maxia cũ fiducia ad colloquiũ eorum tetendit, apud quos cũ de bellis fine ageret, & Tribunũs milit, ei dixisset, posse illi merito euenire, qd Cornelio accidisset, vterq; COSS, tribuno tacere iusso, isto te inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostre liberat, clarus illos fecerat tantum hostium ducẽ vincere potuisse, sed multo clarior fecit noluisse,

DE EODEM SENATV,

Aduersus eodẽ hostes parẽ fidẽ i iure legatõis tuẽdo Patres, CON, exhis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

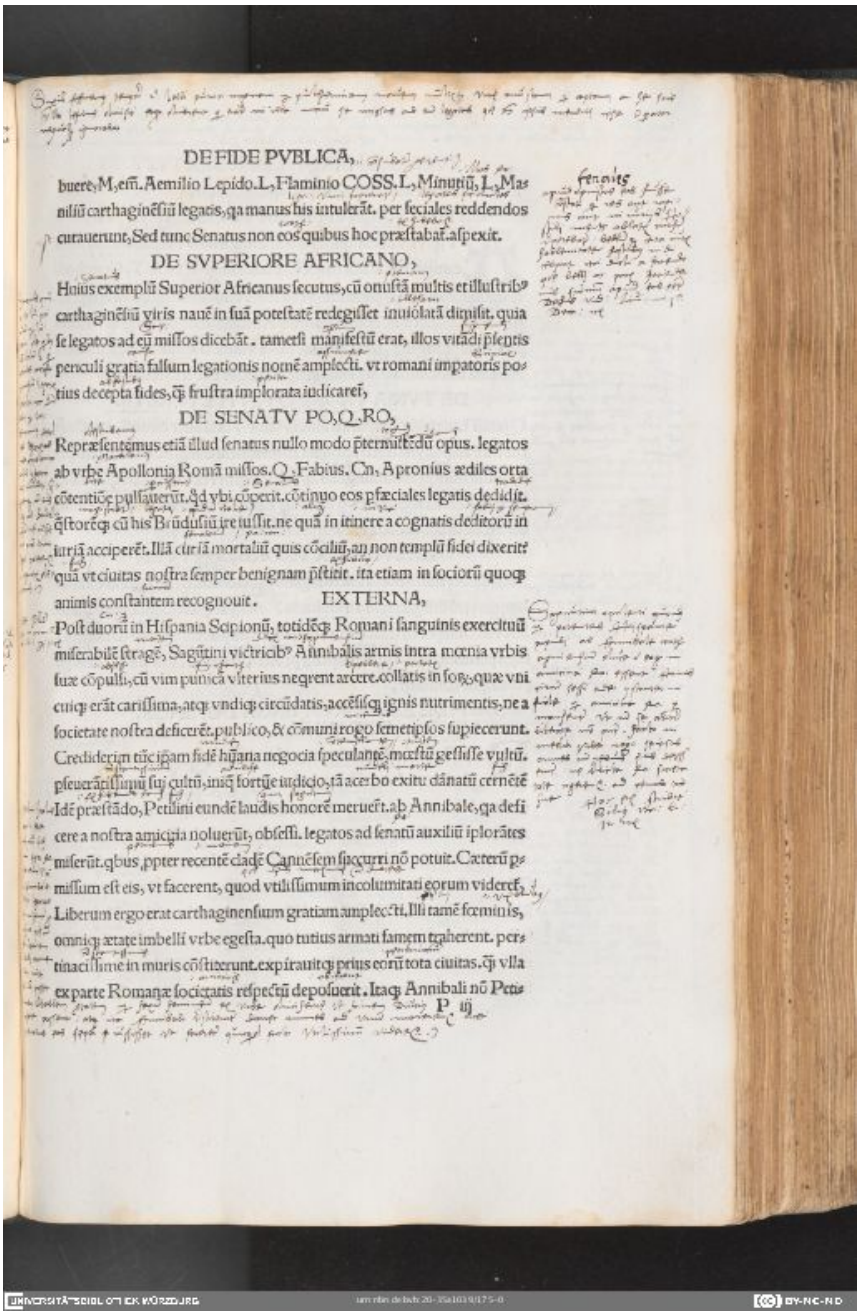

DE FIDE PVBLICA,

buere, M, em. Aemilio Lepido. L, Flaminio COSS. L, Minutiũ, L, Manilium carthaginẽsiũ legatis, qa manus his intulerãt. per seciales reddendos curauerunt, Sed tunc Senatus non eos quibus hoc præstabat. aspexit.

DE SVPERIORE AFRICANO,

Huius exemplũ Superior Africanus secutus, cũ onustã multis et illustrib⁹ carthaginẽsiũ viris nauẽ in suã potestatẽ redegisset inuiolatã dimisit. quia se legatos ad eũ missos dicebãt. tametsi manifestũ erat, illos vitãdi p̃sentis periculi gratia falsum legationis nomẽ amplecti. vt romani impatoris potius decepta fides, q̃ frustra implorata iudicaret,

DE SENATV PO, Q, RO,

Repræsentemus etiã illud senatus nullo modo p̃termittẽdũ opus. legatos ab vrbe Apollonia Romã missos. Q. Fabius. Cn, Apronius ædiles orta cõtentiõe pulsauerũt. q̃d vbi cõperit. cõtinuo eos p̃fæciales legatis dedidit. q̃storẽq; cũ his Brũdusiũ ire iussit. ne quã in itinere a cognatis deditorũ iniuriã acciperẽt. Illã curiã mortaliũ quis cõciliũ, an non templũ fidei dixerit? quã vt ciuitas nostra semper benignam p̃stitit. ita etiam in sociorũ quoq; animis constantem recognouit.

EXTERNA,

Post duorũ in Hispania Scipionũ, totidẽq; Romani sanguinis exercituũ miserabilẽ stragẽ, Sagũtini victricib⁹ Annibalis armis intra mœnia vrbis suæ cõpulsi, cũ vim punicã vlterius neqrent arcere. collatis in sorꝫ, quæ vni cuiq; erãt carissima, atq; vndiq; circũdatis, accẽsisq; ignis nutrimentis, ne a societate nostra deficerẽt. publico, & cõmuni rogo semetipsos supiecerunt. Crediderim tũc ip̃am fidẽ hũana negocia speculantẽ, mœstũ gessisse vultũ. pseuerãtissimũ sui cultũ, iniq̃ fortũe iudicio, tã acerbo exitu dãnatũ cernẽtẽ Idẽ præstãdo, Petilini eundẽ laudis honorẽ meruerũt. ab Annibale, qa deficere a nostra amicitia noluerũt, obsessi. legatos ad senatũ auxiliũ iplorãtes miserũt. qbus ꝓpter recentẽ cladẽ Cannẽsem succurri nõ potuit. Cæterũ p̃missum est eis, vt facerent, quod vtilissimum incolumitati eorum videret, Liberum ergo erat carthaginensium gratiam amplecti. Illi tamẽ fœminis, omniq; ætate imbelli vrbe egesta. quo tutius armati famem traherent. pertinacissime in muris cõstiterunt. expirauitq; prius eorũ tota ciuitas. q̃ vlla ex parte Romanæ societatis respectũ deposuerit. Itaq; Annibali nõ Peti-

P iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

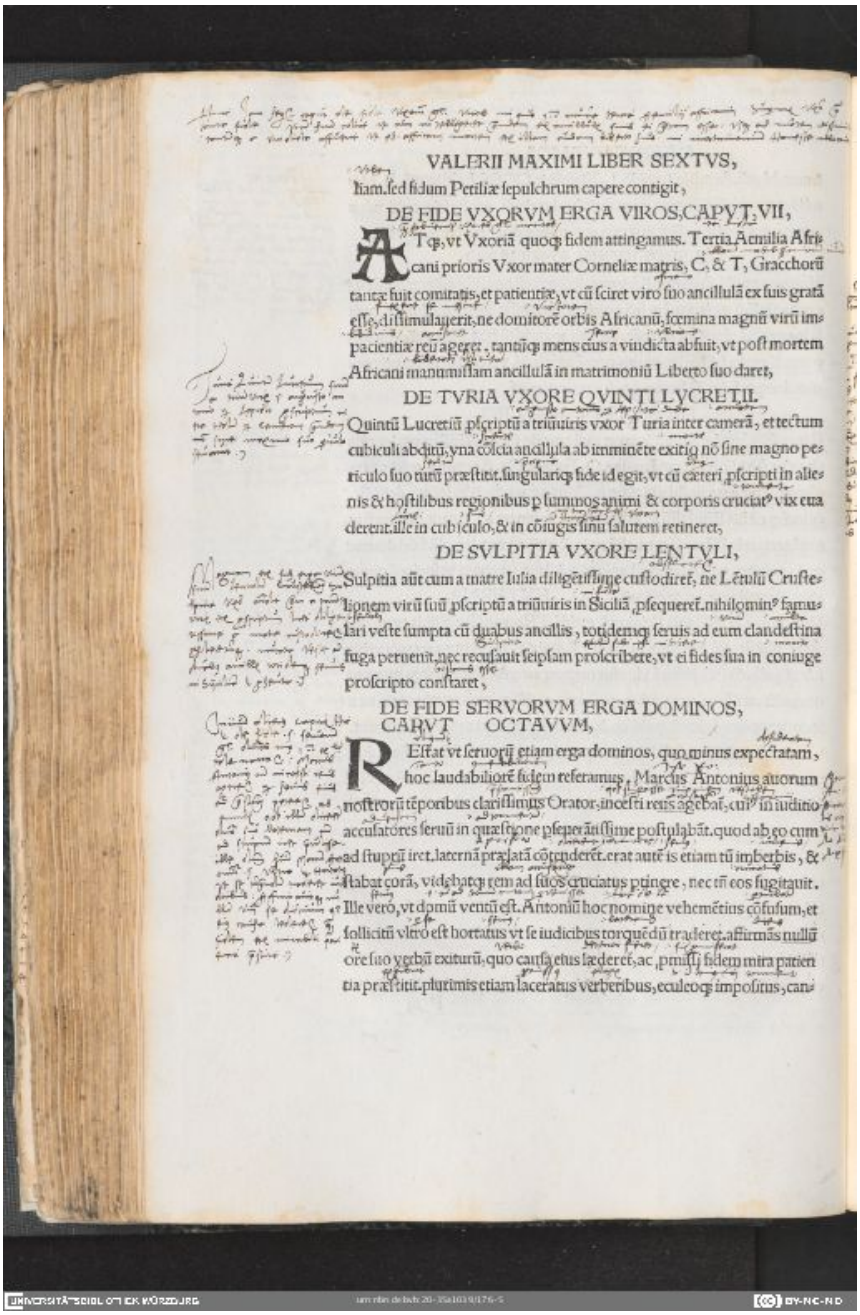

liam, sed fidum Periliæ sepulchrum capere contigit,

DE FIDE VXORVM ERGA VIROS, CAPVT VII,

ACtę, vt Vxoriã quoq; fidem attingamus. Tertia Aemilia Africani prioris Vxor mater Corneliæ matris, C. & T. Gracchorũ tantæ fuit comitatis, et patientiæ, vt cũ sciret viro suo ancillulã ex suis gratã esse, dissimulauerit, ne domitore orbis Africanũ, fœmina magnũ virũ impacientiæ reũ ageret, tantũq; mens eius a vindicta abfuit, vt post mortem Africani manumissam ancillulã in matrimoniũ Liberto suo daret,

DE TVRIA VXORE QVINTI LVCRETII.

Quintũ Lucretiũ pscriptũ a triũuiris vxor Turia inter camerã, et tectum cubiculi abditũ, yna cõscia ancillula ab imminẽte exitio nõ sine magno periculo suo tũm præstitit, singularique fide id egit, vt cũ cæteri pscripti in alienis & hostilibus regionibus p luminos animi & corporis cruciat' vix euaderent, ille in cubiculo, & in cõiugis sinu salutem retineret,

DE SVLPITIA VXORE LENTVLI,

Sulpitia aũt cum a matre Iulia diligẽtissime custodiret, ne Lẽtulũ Crustellionem virũ suũ pscriptũ a triũuiris in Siciliã, psequeret, nihilomin' famulari veste sumpta cũ duabus ancillis, totidemq; seruis ad eum clandestina fuga peruenit, nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret,

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS, CAPVT OCTAVVM,

REfert vt seruorũ etiam erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorẽ fidem referamus, Marcus Antonius auorum nostrorũ tẽporibus clarissimus Orator, incerti rei⁹ agebat, cui⁹ in iudicio accusatores seruũ in quæstione pspere ãussime postulabãt, quod ab eo cum ad stuprũ iret, laternã præfatã cõtenderet. erat aũt is etiam tũ imberbis, & habebat corã, videbatq; rem ad suos cruciatus ptingere, nec tñ eos fugitauit. Ille vero, vt damnũ ventũ est. Antoniũ hoc nomine vehemẽtius cõfusum, et sollicitũ vltro est hortatus vt se iudicibus torquẽdũ traderet, affirmãs nullũ ore suo verbũ exiturũ, quo causa eius læderet, ac pmissã fidem mira patientia præstitit, plurimis etiam laceratus verberibus, eculeoq; impositus, can-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/176-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

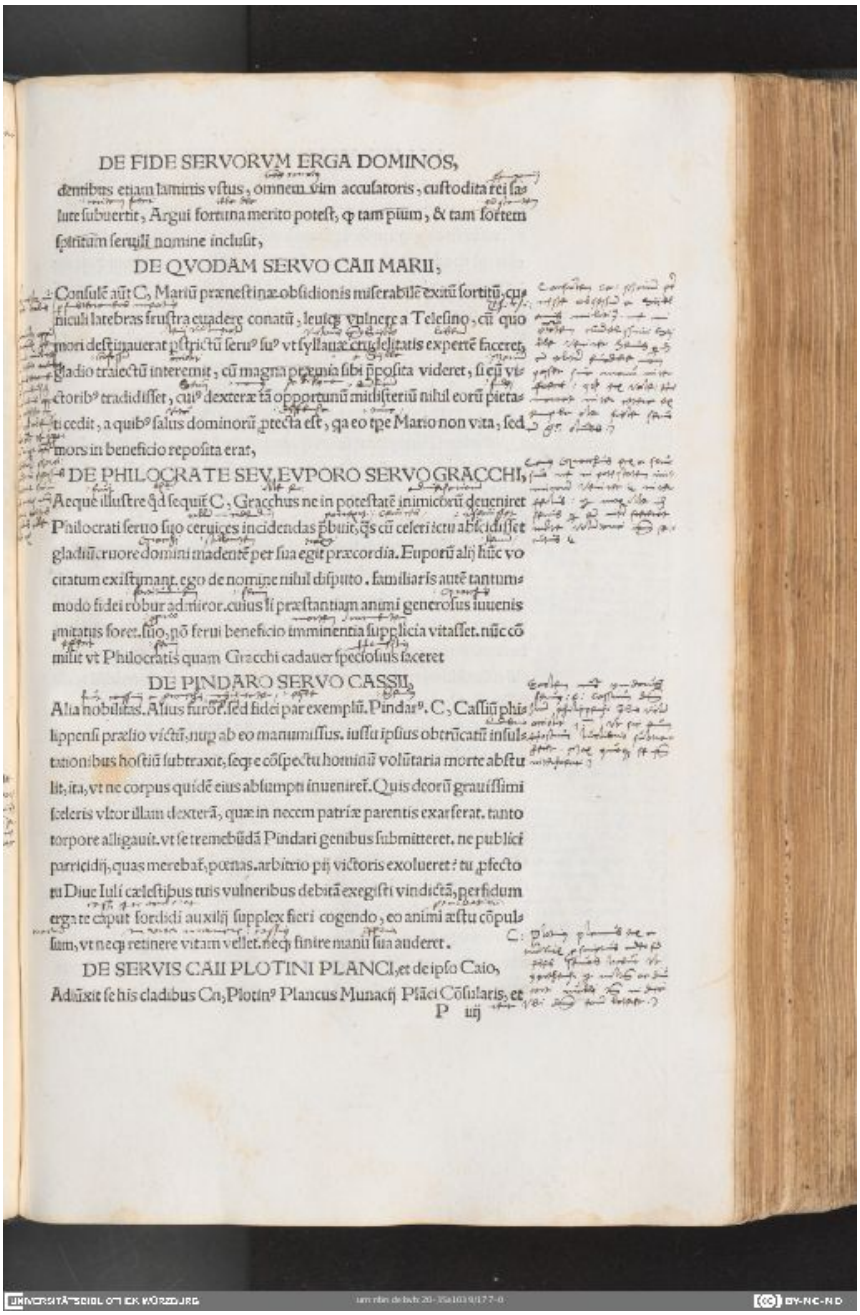

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS,

dentibus etiam laminis vstus, omnem vim accusatoris, custodita rei salute subuertit, Argui fortuna merito potest, q tam pium, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit,

DE QVODAM SERVO CAII MARII,

Consulē aūt C, Mariū prænestinæ obsidionis miserabilē exitū sortitū, cuniculi latebras frustra euadere conatū, leuiq vulnere a Telesino, cū quo mori destinauerat pstrictū seruꝰ suꝰ vt syllanæ crudelitatis expertē faceret, gladio traiectū interemit, cū magna præmia sibi pposita videret, si eū victoribꝰ tradidisset, cuiꝰ dexteræ tā opportunū ministeriū nihil eorū pietati cedit, a quibꝰ salus dominorū ptecta est, qa eo tpe Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat,

DE PHILOCRATE SEV EVPORO SERVO GRACCHI,

Aeque illustre qd sequit C, Gracchus ne in potestatē inimicorū deueniret Philocrati seruo suo ceruices incidendas pbuit, qs cū celeri ictu abscidisset gladiū cruore domini madentē per sua egit præcordia. Euporū alij hūc vocitatum existimant. ego de nomine nihil disputo. familiaris autē tantummodo fidei robur admiror. cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret. suo, nō ferui beneficio imminentia supplicia vitasset. nūc cōmisit vt Philocratis quam Gracchi cadauer speciosius faceret

DE PINDARO SERVO CASSII,

Alia nobilitas. Alius furor. sed fidei par exemplū. Pindarꝰ. C, Cassiū philippensi prælio victū, nup ab eo manumissus. iussu ipsius obtrūcatū insultationibus hostiū subtraxit, seq e cōspectu hominū volūtaria morte abstulit, ita, vt ne corpus quidē eius absumpti inueniret. Quis deorū grauissimi sceleris vltor illam dexterā, quæ in necem patriæ parentis exarserat. tanto torpore alligauit. vt se tremebūdā Pindari genibus submitteret. ne publici parricidij, quas merebat, pœnas. arbitrio pij victoris exolueret? tu pfecto tu Diue Iuli cælestibus tuis vulneribus debitā exegisti vindictā, perfidum erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogendo, eo animi æstu cōpulsum, vt neq retinere vitam vellet. neq finire manu sua auderet.

DE SERVIS CAII PLOTINI PLANCI, et de ipso Caio,

Adiūxit se his cladibus Cn, Plotinꝰ Plancus Munacij Plāci Cōsularis, et

P iiij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

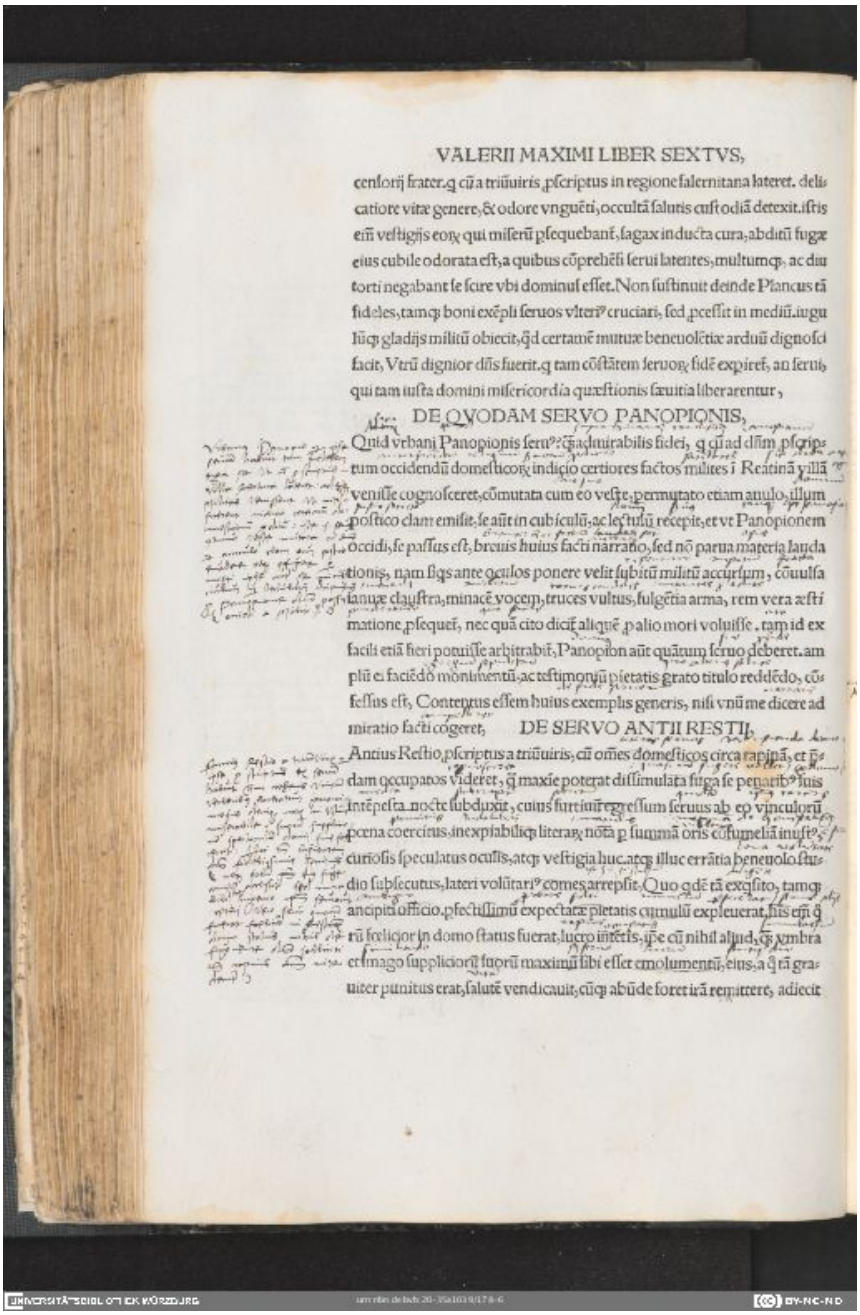

censorij frater.q cū a triūuiris ꝓscriptus in regione falernitana lateret. delicatiore vitæ genere, & odore vnguēti, occultā saluris cust odiā detexit. istis eiī vestigijs eoꝝ qui miserū ꝓsequebant, sagax inducta cura, abditū fugæ eius cubile odorata est, a quibus cōprehēsi serui latentes, multumq; ac diu torti negabant se scire vbi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tā fideles, tamq; boni exēpli seruos vlteriꝰ cruciari, sed ꝓcessit in mediū, iugulūq; gladijs militū obiecit, q̄d certatim mutuæ beneuolētiæ arduū dignosci facit. Vtrū dignior dīs fuerit. q tam cōstātem seruoꝝ fidē expireꝝ, an seruꝝ qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur,

DE QVODAM SERVO PANOPIONIS.

Quid vrbani Panopionis seruꝰ? cū admirabilis fidei, q cū ad dīm ꝓscriptum occidendū domesticoꝝ indicio certiores factos milites i Reatinā villā venisse cognosceret, cōmutata cum eo veste, permutato etiam anulo, illum postico clam emisit, se aūt in cubiculū, ac lectulū recepit, et vt Panopionem occidi, se passus est, breuis huius facti narratio, sed nō parua materia laudationis, nam siqs ante oculos ponere velit subitū militū accursum, cōuulsa ianuæ claustra, minacē vocem, truces vultus, fulgētia arma, rem vera æstimatione ꝓsequēs, nec quā cito dicā aliquē ꝓ alio mori voluisse, tam id ex facili etiā fieri potuisse arbitrabit. Panopion aūt quātum seruo deberet. amplū ei faciēdo mōnumentū, ac testimoniū pietatis grato titulo reddēdo, cōfessus est, Contemtus essem huius exemplis generis, nisi vnū me dicere admiratio facti cogeret,

DE SERVO ANTII RESTII.

Antius Restio, ꝓscriptus a triūuiris, cū omēs domesticos circa rapinā, et ꝓdam occupatos videret, q̄ maxie poterat dissimulata fuga se penatib⁹ suis intēpesta nocte subduxit, cuius furtiuū egressum seruus ab eo vinculorū poena coercitus, inexpiabilīq; literaꝝ nōtā ꝓ summā oris cōsumeliā inuist⁹, curiosis speculatus oculis, atq; vestigia huc atq; illuc errātia beneuolo studio subsecutus, lateri volūtariꝰ comes arrepsit. Quo q̄dē tā exquisito, tamq; ancipiti officio, pfectissimū expectatæ pietatis cumulū expleuerat, suis eīī q̄ rū freliciorꝫ in domo statuꝰ fuerat, lucro interīs, ipse cū nihil aliud, q̄ umbra et imago supplicioꝝ suoꝝ maximū sibi esset emolumentū, eius, a q̄ tā grauiter punitus erat, salutē vendicauit, cūq; abūde foret ira remittere, adiecit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um rbm.de.bvb:20-35a1039/178-6 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

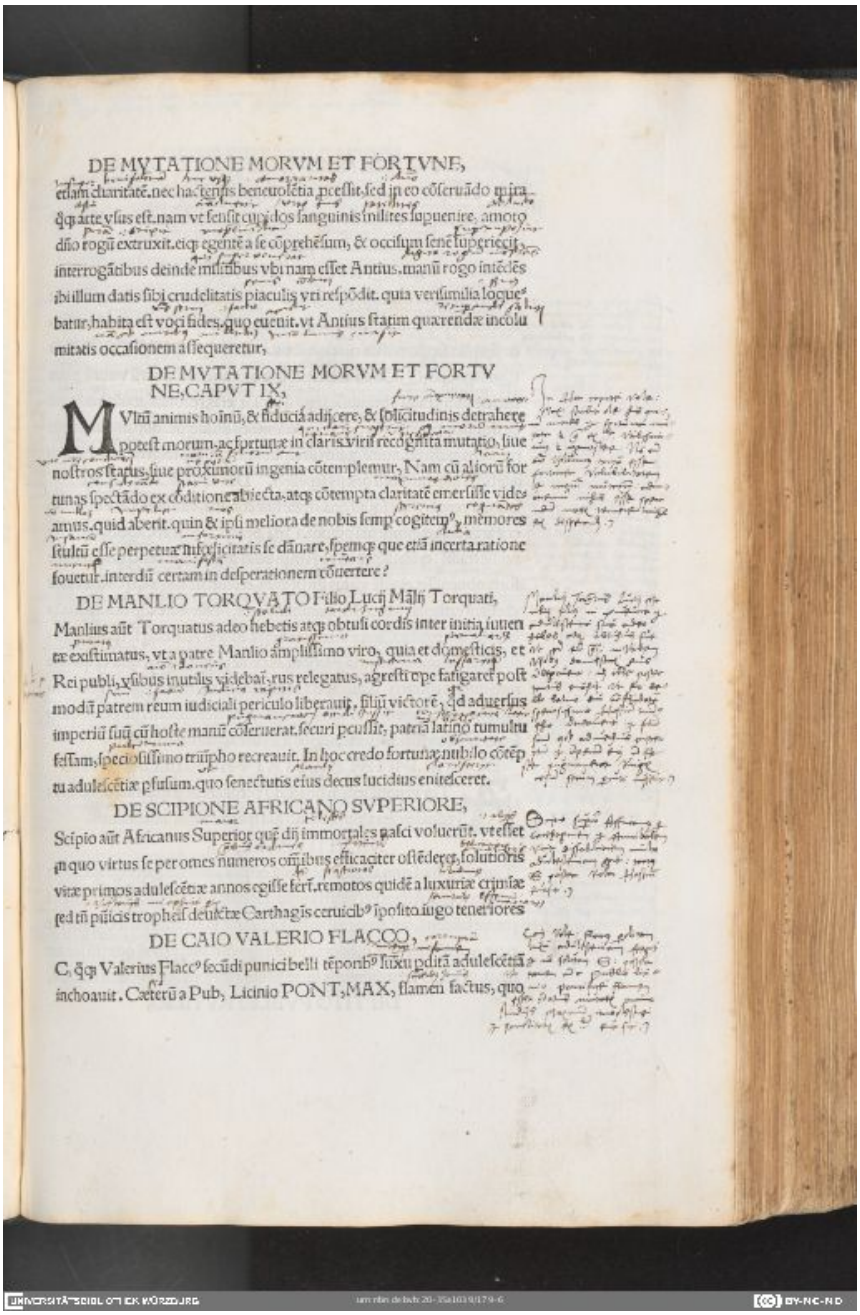

DE MVTATIONE MORVM ET FORTVNE,

etiam claritatē. nec hactenus beneuolētia ꝓcessit, sed in eo cōseruādo mira q̄q; arte vsus est. nam vt sensit cupidos sanguinis milites supuenire, amoto dño rogū extruxit. eiq; egentē a se cōprehēsum, & occisum senē superiecit, interrogātibus deinde militibus vbi nam esset Antius. manū rogo intēdēs ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis vri respōdit. quia verisimilia loquebatur, habita est voci fides, quo euenit. vt Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur,

DE MVTATIONE MORVM ET FORTVNE, CAPVT IX,

MVltū animis hoīnū, & fiducia adijcere, & solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris viris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorū ingenia cōtemplemur, Nam cū aliorū fortunas spectādo ex cōditione abiecta, atq; cōtempta claritatē emersisse videamus. quid aberit. quin & ipsi meliora de nobis semp cogitem⁹, memores stultū esse perpetuæ infelicitatis se dānare, spemq; que etiā incerta ratione fouetur. interdū certam in desperationem cōuertere?

DE MANLIO TORQVATO Filio Lucij Mālij Torquati,

Manlius aūt Torquatus adeo hebetis atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, vt a patre Manlio amplissimo viro, quia et domesticis, et Rei publi, vsibus inutilis videbaī, rus relegatus, agresti ope fatigaret post modū patrem reum iudiciali periculo liberauit, filiū victorē, q̄d aduersus imperiū suū cū hoste manū cōseruerat. securi pcussit, patriā latino tumultu fessam, speciosissimo triūpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo cōtēptu adulescētiæ ꝑfusum. quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

DE SCIPIONE AFRICANO SVPERIORE,

Scipio aūt Africanus Superior quē dij immortales nasci voluerūt. vt esset in quo virtus se per omes numeros oīibus efficaciter ostēderet, solutioris vitæ primos adulescētiæ annos egisse ferī. remotos quidē a luxuriæ crimiæ sed tū pūicis tropheis deuictæ Carthagīs ceruicib⁹ īposito iugo teneriores

DE CAIO VALERIO FLACCO,

C. q̄q; Valerius Flacc⁹ secūdi punici belli tēporib⁹ luxu ꝑditā adulescētiā inchoauit. Cæterū a Pub, Licinio PONT, MAX, flamen factus, quo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

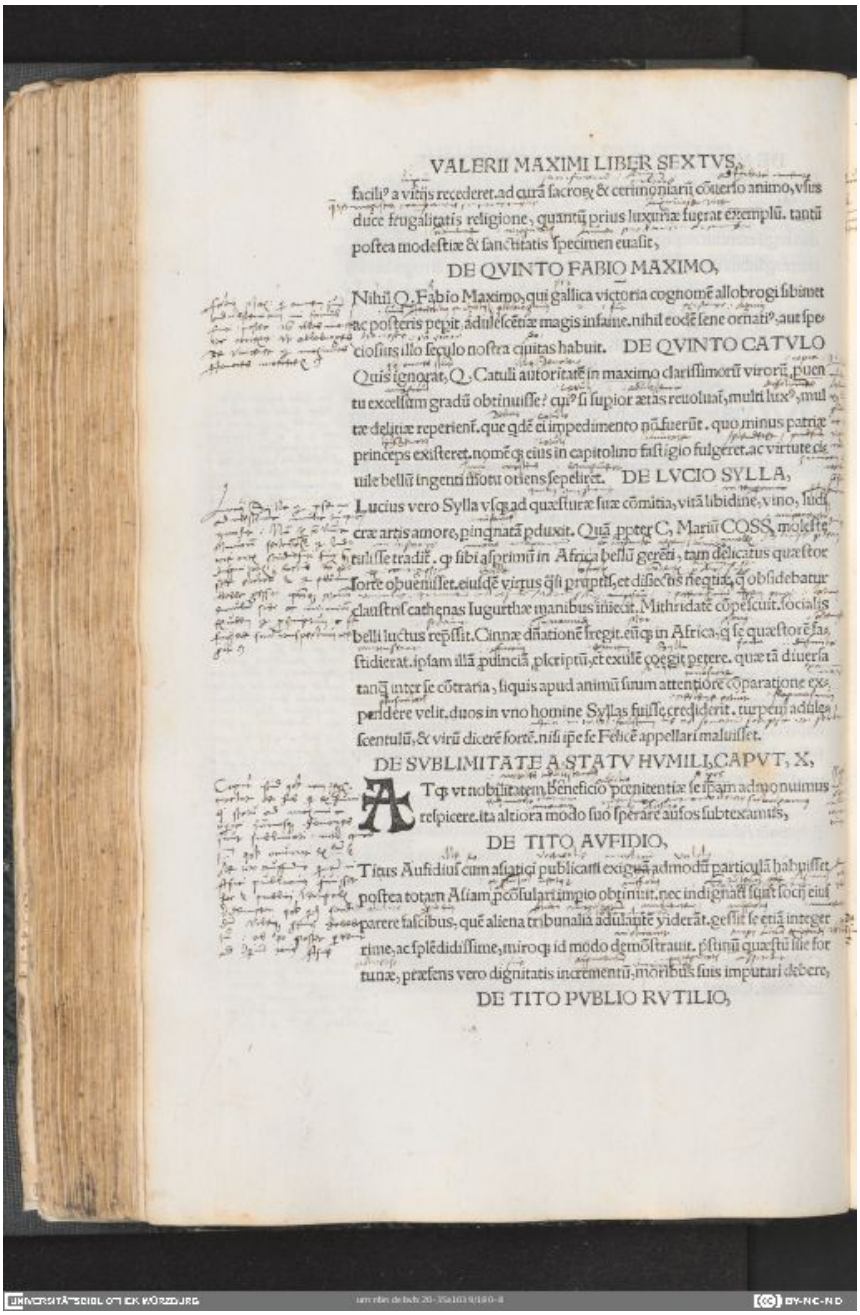

facili⁹ a vitiis recederet. ad curã sacrorũ & cerimoniarũ cõuerso animo, vius duce frugalitatis religione, quantũ prius luxuriæ fuerat exemplũ. tantũ postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit,

DE QVINTO FABIO MAXIMO,

Nihil Q. Fabio Maximo, qui gallica victoria cognomẽ allobrogi sibimet ac posteris pepit, adulescẽtiæ magis infame. nihil eodẽ sene ornati⁹, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit. DE QVINTO CATVLO

Quis ignorat, Q. Catuli auctoritatẽ in maximo clarissimorũ virorũ, puentu excellũm gradũ obtinuisse? cui⁹ si supior ætas reuoluat, multi luxu⁹, multæ delitiæ reperient. que qdẽ ei impedimento nõ fuerũt. quo minus patriæ princeps existeret. nomẽq; eius in capitolino fastigio fulgeret. ac virtute ciuile bellũ ingenti motu oriens sepeliret. DE LVCIO SYLLA,

Lucius vero Sylla vsq; ad quæsturæ suæ cõmitia, vitã libidine, vino, ludicræ artis amore, pingnatã pduxit. Quã ꝓpter C. Mariũ COSS. molestẽ tulisse tradit. q⁹ sibi asiæ primũ in Africa bellũ gerẽti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset. eiusdẽ virtus q̃li pruptũ, et disciplinis nequit, q̃ obsidebatur clausũ cathenas Iugurthæ manibus iniecit. Mithridatẽ cõpescuit. socialis belli luctus repressit. Cinnæ dñationẽ fregit. eũq; in Africa, q̃ se quæstorẽ fastidierat. ipsam illã pulnciã, plcriptũ, et exulẽ cogit petere. quæ tã diuersa tanq̃ inter se cõtraria, siquis apud animũ suum attentiore cõparatione expendere velit. duos in vno homine Syllas fuisse credidcrit. turpem adulescentulũ, & virũ dicerẽ fortẽ. nisi ipe se Felicẽ appellari maluisset.

DE SVBLIMITATE A STATV HVMILI, CAPVT, X,

ATq; vt nobilitatem beneficio pœnitentiæ se ipsam adhuc nuimus respicere. ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus,

DE TITO AVFIDIO,

Titus Aufidius cum asiatici publicani exigua admodũ particulã habuisset, postea totam Asiam pconsulari imperio obtinuit. nec indignati sunt socii eius parere fascibus. quæ aliena tribunalia adulaptẽ viderãt. gessit se etiã integerrime, ac splẽdidissime, miroq; id modo demõstrauit. pstinũ quæstũ hic fortunæ, præsens vero dignitatis incrementũ, moribus suis imputari debere,

DE TITO PVBLIO RVTILIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um nbm de hvb 20 - 35a10.39/180-8 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

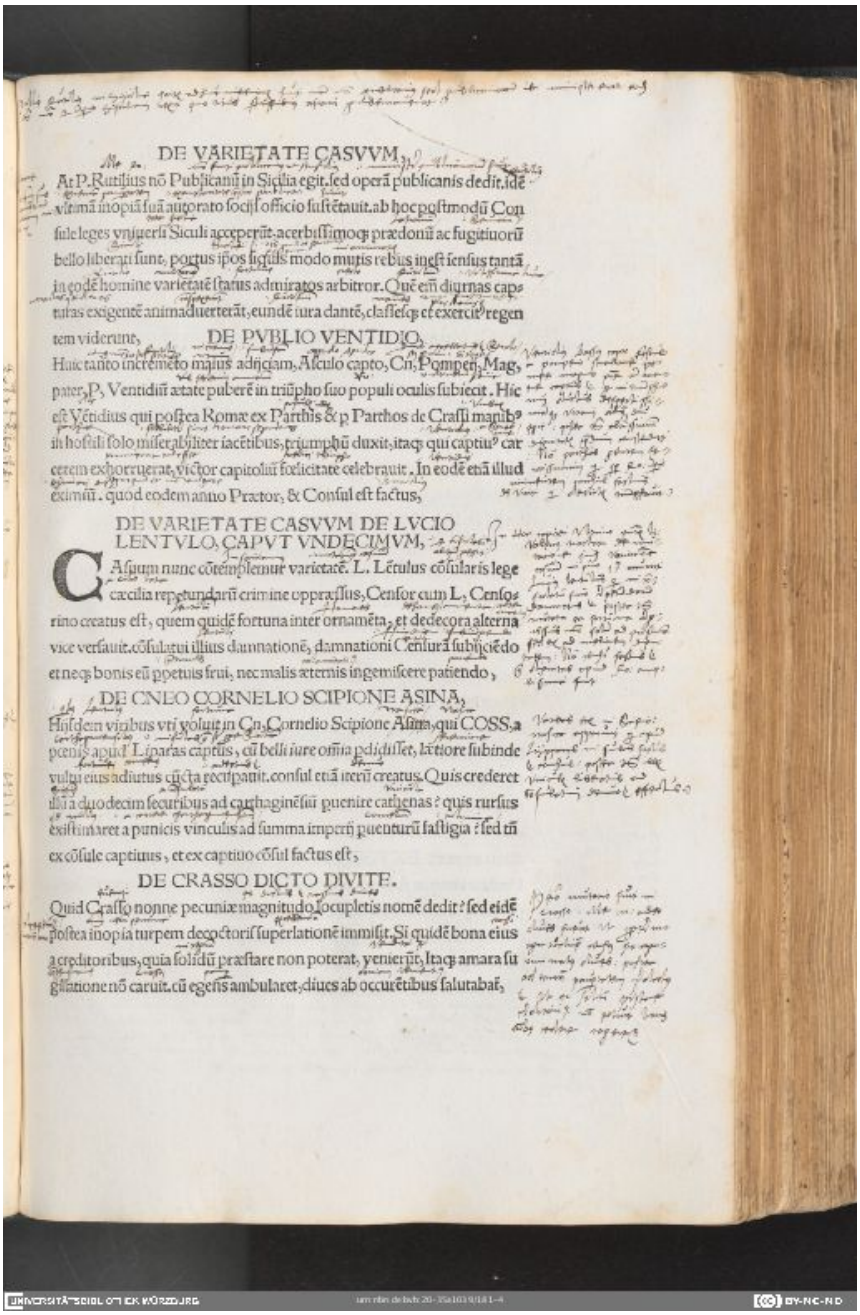

DE VARIETATE CASVVM,

At P. Rutilius nõ Publicanũ in Sicilia egit, sed operã publicanis dedit, idẽ vltimã inopiã suã autorato socijs officio sustẽtauit. ab hoc postmodũ Consule leges vniuersi Siculi acceperũt, acerbissimoq; prædonũ ac fugitiuorũ bello liberati sunt, portus ipos siquis modo mutis rebus inest sensus tantã in eodẽ homine varietatẽ status admiratos arbitror. Quẽ enĩ diurnas capturas exigentẽ animaduerterãt, eundẽ iura dantẽ, classesq; et exercit⁹ regentem viderunt,

DE PVBLIO VENTIDIO,

Huic tanto incremẽto maius adijciam, Asculo capto, Cn, Pompeij, Mag, pater, P, Ventidiũ ætate puberẽ in triũpho suo populi oculis subiecit. Hic est Vẽtidius qui postea Romæ ex Parthis & p Parthos de Crassi manib⁹ in hostili solo miserabiliter iacẽtibus, triumphũ duxit, itaq; qui captiu⁹ carcerem exhorruerat, victor capitoliũ fœlicitate celebrauit. In eodẽ enã illud eximiũ. quod eodem anno Prætor, & Consul est factus,

DE VARIETATE CASVVM DE LVCIO LENTVLO, CAPVT VNDECIMVM,

CAsuum nunc cõtemplemur varietatẽ. L. Lẽtulus cõsularis lege cæcilia repetundarũ crimine oppræssus, Censor cum L, Censorino creatus est, quem quidẽ fortuna inter ornamẽta, et dedecora alterna vice versauit. cõsulatui illius damnationẽ, damnationi Censurã subijciẽdo et neq; bonis eũ ꝑpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo,

DE CNEO CORNELIO SCIPIONE ASINA,

Hijsdem viribus vti voluit in Cn, Cornelio Scipione Asina, qui COSS, a pœnis apud Liparas captus, cũ belli iure omĩa ꝑdidisset, lætiore subinde vultu eius adiutus cũcta recuperauit. consul etiã iterũ creatus. Quis crederet illũ a duodecim securibus ad carthaginẽsiũ puenire cathenas? quis rursus existimaret a punicis vinculis ad summa imperij puenturũ fastigia? sed tñ ex cõsule captiuus, et ex captiuo cõsul factus est,

DE CRASSO DICTO DIVITE.

Quid Crasso nonne pecuniæ magnitudo locupletis nomẽ dedit? sed eidẽ postea inopia turpem decoctoris superlationẽ immisit. Si quidẽ bona eius a creditoribus, quia solidũ præstare non poterat, venierũt, Itaq; amara sugillatione nõ caruit. cũ egens ambularet, diues ab occurẽtibus salutabat,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

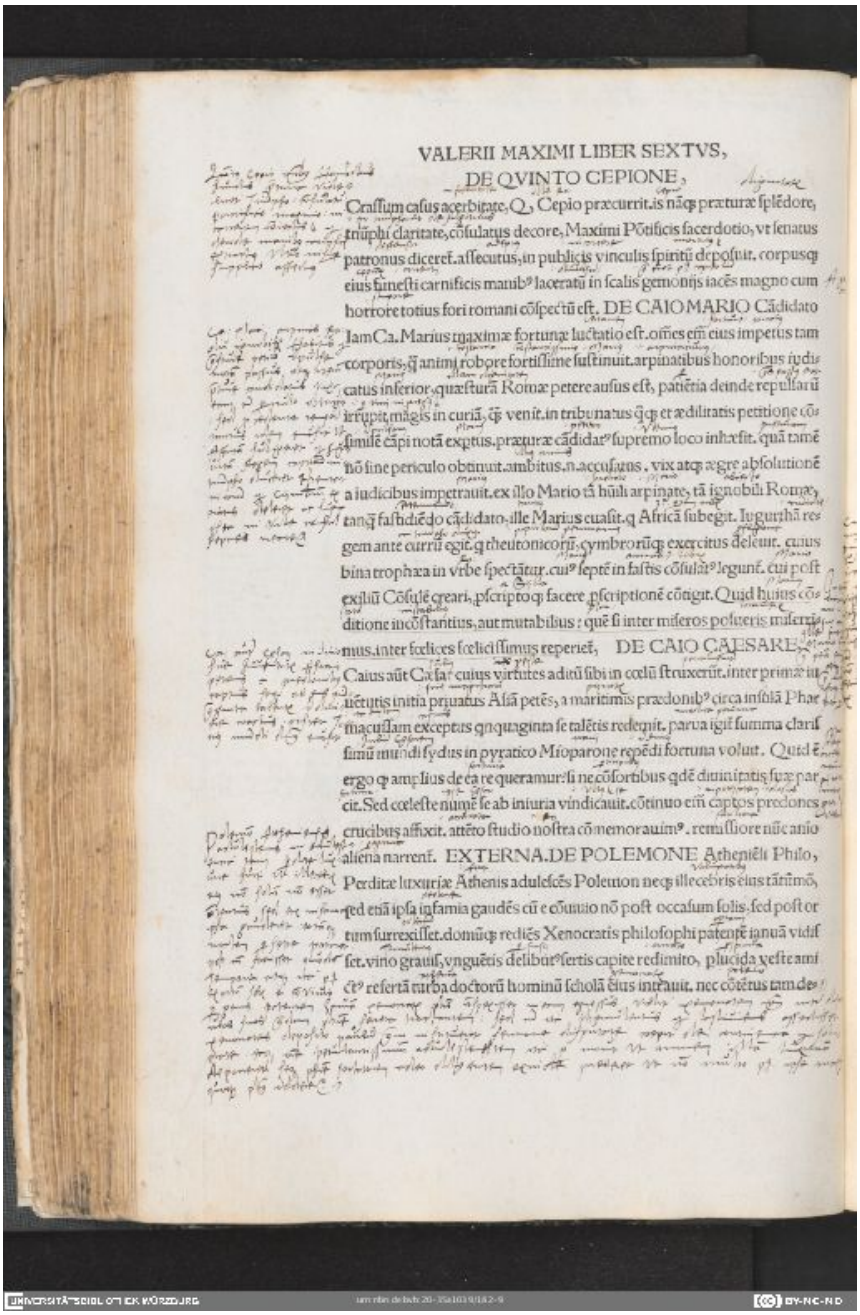

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS,

DE QVINTO CEPIONE,

Crassum casus acerbitate, Q, Cepio præcurrit. is nãq; præturæ splẽdore, triũphi claritate, cõsulatus decore, Maximi Põtificis sacerdotio, vt senatus patronus diceret. assecutus, in publicis vinculis spiritũ deposuit. corpusq; eius funesti carnificis manib⁹ laceratũ in scalis gemonijs iacẽs magno cum horrore totius fori romani cõspectũ est. DE CAIO MARIO Cãdidato Iam Ca. Marius maximæ fortunæ luctatio est. omẽs eñ eius impetus tam corporis, q̃ animi robore fortissime sustinuit. arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturã Romæ petere ausus est, patiẽtia deinde repulsarũ irrupit, magis in curiã, q̃ venit. in tribunatus q̃q; et ædilitatis petitione cõsimilẽ cãpi notã exptus. præturæ cãdidat⁹ supremo loco inhæsit. quã tamẽ nõ sine periculo obtinuit. ambitus. n. accusatus. vix atq; ægre absolutionẽ a iudicibus impetrauit. ex illo Mario tã hũili arpinate, tã ignobili Romæ, tanq̃ fastidiẽdo cãdidato, ille Marius euasit. q Africã subegit. Iugurthã regem ante currũ egit. q theutonicorũ, cymbrorũq; exercitus deleuit. cuius bina trophæa in vrbe spectãtur. cui⁹ septẽ in fastis cõsulat⁹ leguntẽ. cui post exiliũ Cõsulẽ creari, ꝓscriptoq; facere ꝓscriptionẽ cõtigit. Quid huius cõditione incõstantius, aut mutabilius: quẽ si inter miseros posueris miserrimus. inter fœlices fœlicissimus reperiet, DE CAIO CAESARE, Caius aũt Cæsar cuius virtutes aditũ sibi in cœlũ struxerũt. inter primæ iuuẽtutis initia priuatus Asiã petẽs, a maritimis prædonib⁹ circa insulã Pharmacussam exceptus qnquaginta se talẽtis redemit. parua igit summa clarissimũ mundi sydus in pyratico Mioparone repẽdi fortuna voluit. Quid ẽ ergo q amplius de ea re queramur: si ne cõsortibus qdẽ diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numẽ se ab iniuria vindicauit. cõtinuo eñ captos predones crucibus affixit. attẽto studio nostra cõmemorauim⁹. remissiore nũc animo aliena narrent. EXTERNA. DE POLEMONE Atheniẽli Philo, Perditæ luxuriæ Athenis adulescẽs Poleuton neq; illecebris eius tãtũmõ, sed etiã ipsa infamia gaudẽs cũ e cõuiuio nõ post occasum solis, sed post ortum surrexisset. domũq; rediẽs Xenocratis philosophi patentẽ ianuã vidisset. vino grauis, vnguẽtis delibut⁹ sertis capite redimito, plucida veste amict⁹ refertã turba doctorũ hominũ scholã eius intrauit. nec cõtẽtus tam de-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/142-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

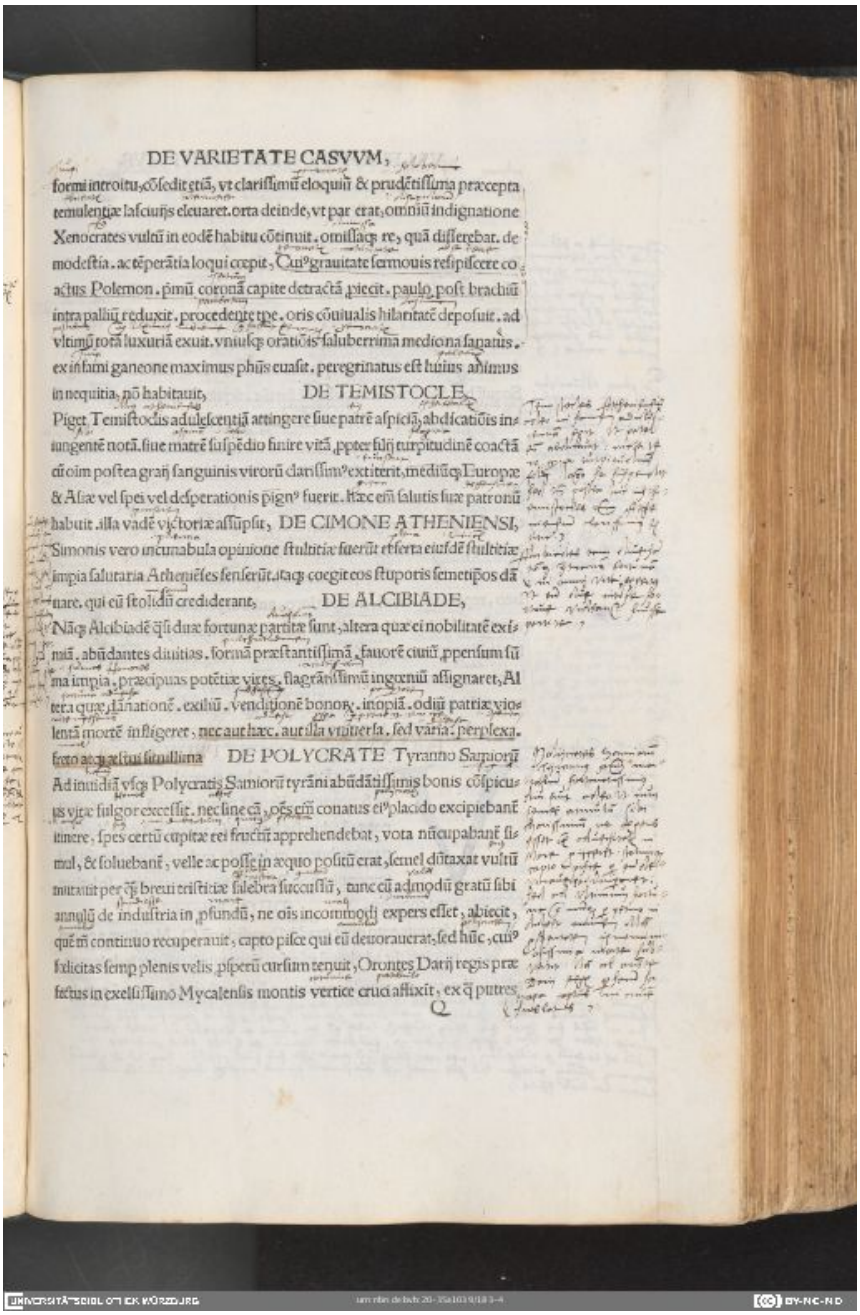

formi introitu, cõsedit etiã, vt clarissimũ eloquiũ & prudẽtissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. orta deinde, vt par erat, omniũ indignatione Xenocrates vultũ in eodẽ habitu cõtinuit. omissaq; re, quã dissererat. de modestia. ac tẽperãtia loqui cepit. Cuius grauitate sermonis respicere coactus Polemon. pmũ coronã capite detractã, iecit. paulo post brachiũ intra palliũ reduxit. procedente tpe. oris cõuiualis hilaritatẽ deposuit. ad vltimũ totã luxuriã exuit. vnusq; orationis saluberrima mediocna sanatis. ex infami ganeone maximus phũs euasit. peregrinatus est huius animus in nequitia, nõ habitauit.

DE TEMISTOCLE.

Piget Temistoclis adulescentiã attingere siue patrẽ aspicias, abdicatiõis ingentẽ notã. siue matrẽ suspẽdio finire vitã, ppter sũj turpitudinẽ coactã cũ olim postea grauj sanguinis virorũ clarissimo extiterit, mediũq; Europæ & Asiæ vel spei vel desperationis pigno fuerit. Hæc eñ salutis suæ patronũ habuit. alla vadẽ victoriæ assũpsit.

DE CIMONE ATHENIENSI.

Simonis vero incunabula opinione stultitiæ fuerũt et ferta etiã dẽ stultitiæ impia salutaria Athenienses senserũt. atq; coegit eos stuporis semetipsos dãnare. qui eũ stolidũ crediderant.

DE ALCIBIADE.

Nãq; Alcibiadẽ q̃ duæ fortunæ partitæ sunt. altera quæ ei nobilitatẽ exstruxit. abũdantes diuitias. formã præstantissimã. fauorẽ ciuiũ. ppensum sũma impia. præcipuas potẽtiæ vires. flagrãtissimũ ingenũ assignaret. Altera quæ. Lanationẽ. exiliũ. venditionẽ bonoꝝ. inopiã. odiũ patriæ violentã mortẽ infligeret. nec aut hæc. aut illa vtriusq; sed varia. perplexa. freto ac pelagi simillima.

DE POLYCRATE Tyranno Samiorũ

Ad inuidiã vsq; Polycratis Samiorũ tyrãni abũdãtissimis bonis cõspicuus vitæ fulgor excessit. nec line cã. oẽs cũ conatus ei placido excipiebanẽ itinere. spes certũ cupitæ rei fructũ apprehendebat. vota nũcupabanẽ sibi mal. & soluebanẽ. velle ac posse in æquo positũ erat. semel dũtaxat vultũ mutauit per q̃s breui tristitiæ salebra successit. tunc cũ admodũ gratũ sibi annulũ de industria in pfundũ. ne oĩs incommodi expers esset. abiecit. quẽ mox continuo recuperauit. capto pisce qui eũ deuorauerat. sed hũc. cuius felicitas semp plenis velis. pspere cursum tenuit. Orontes Darij regis præfectus in excelsissimo Mycalensis montis vertice cruci affixit. ex q̃ putres

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39/18-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

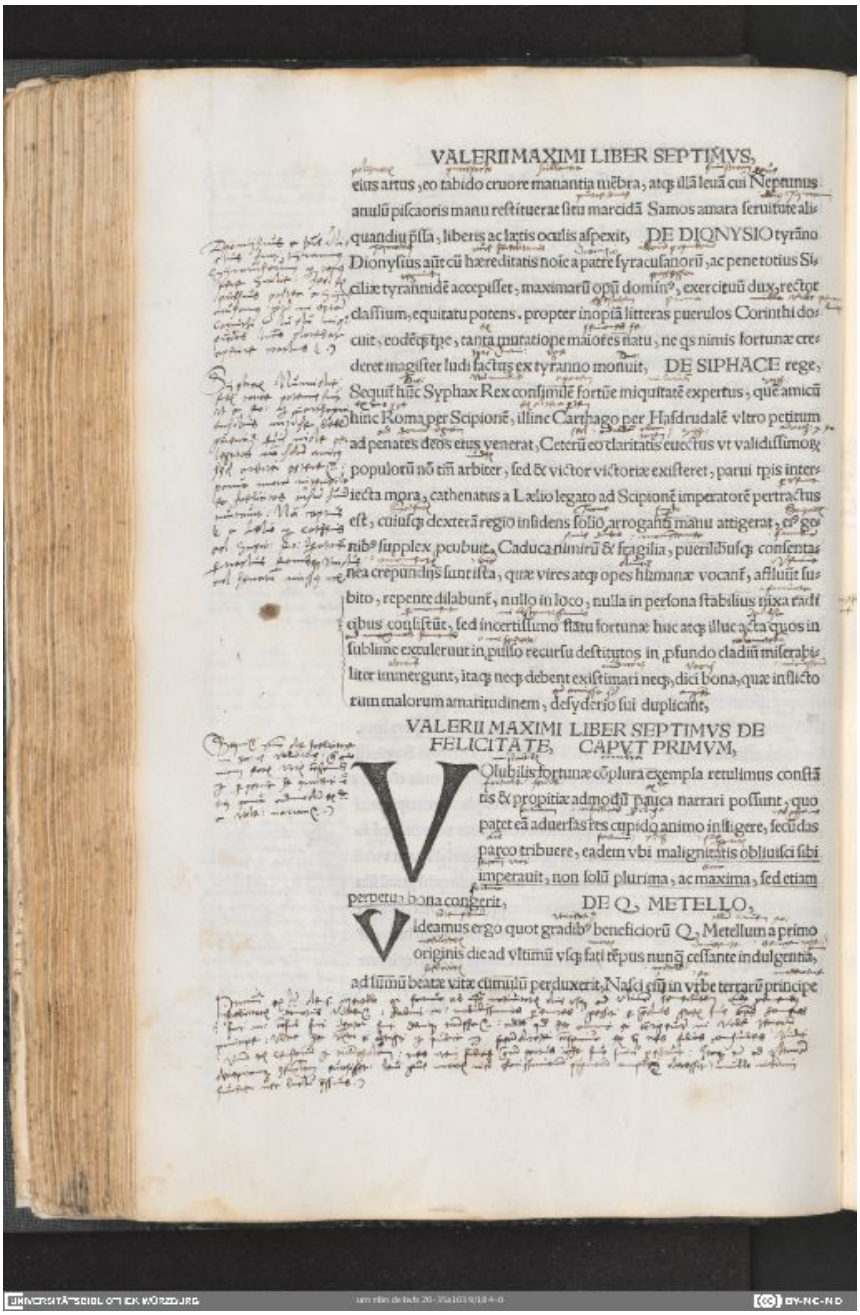

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS,

eius artus, eo tabido cruore manantia membra, atq; illã leuã cui Neptunus anulũ piscatoris manu restituerat siru marcidã Samos amata seruitute alis quandiu ipsa, liberis ac lætis oculis aspexit, DE DIONYSIO tyrãno Dionysius aũt cũ hæreditatis noie a patre Syracusanorũ, ac pene totius Siciliæ tyrannidẽ accepisset, maximarũ opũ domin⁹, exercituũ dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiã litteras puerulos Corinthi docuit, eodẽq; tpe, tanta mutatione maiores statu, ne qs nimis fortunæ crederet magister ludi factus ex tyranno monuit, DE SIPHACE rege, Sequit hũc Syphax Rex consimilẽ fortũe iniquitatẽ expertus, quẽ amicũ hinc Roma per Scipionẽ, illinc Carthago per Hasdrubalẽ vltro petitum ad penates deos eius venerat, Ceterũ eo claritatis erectus vt validissimor⁹ populorũ nõ tñ arbiter, sed & victor victoriæ existeret, parui tpis interiecta mora, cathenatus a Lælio legato ad Scipionẽ imperatorẽ pertractus est, cuiusq; dexterã regio insidens solio, arrogãti manu attigerat, & genibꝰ supplex poubuit. Caduca nimirũ & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundiis sunt ista, quæ vires atq; opes humanæ vocant, affluxit subito, repente dilabunt, nullo in loco, nulla in persona stabilius nixa radicibus consistũt, sed incertissimo statu fortunæ huc atq; illuc acta quos in sublime exculerunt in profundo recursu destitutos in pfundo cladiũ miserabiliter immergunt, itaq; neq; debent existimari neq; dici bona, quæ inflicto tam malorum amaritudinem, desyderio sui duplicant,

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS DE FELICITATE, CAPVT PRIMVM,

VOlubilis fortunæ cõplura exempla retulimus constãtis & propitiæ admodũ pauca narrari possunt, quo patet eã aduersas res cupido animo insligere, secũdas parco tribuere, eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solũ plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit, DE Q. METELLO.

Videamus ergo quot gradibꝰ beneficiorũ Q. Metellum a primo originis die ad vltimũ vsq; fati tẽpus nunq; cessante indulgentia, ad summũ beatæ vitæ cumulũ perduxerit. Nasci sũ in vrbe terrarũ principe

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/184-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

voluit, parētes ei nobilissimos dedit, adiecit ani rarissimas dotes, et corporis vires, vt sufficere laboribꝰ posset vxorē pudicitia, et fœcūditatæ cōspicuā cōciliauit, Cōsulatꝰ decꝰ, impatoriā ptātē, speciosissimi triūphi præ textā largita est, fecit, vt eodē tpe tres filios consulares, vnū etiā censoriū, duos triūphales & quartū pretorium videret, vt tres filias nuptui daret, earūq; sobolē sinu suo exciperet, tot partus, tot incunabula, tot viriles toge, tā multæ nuptiales faces honorū imperiorū, oīs deniq; gratulatiōis summa abundantia cū interim nullū funus, nullus gemitus, nulla cā tristitiæ, Cælū cōtēplare, vix tū ibi talē statū reperies, qm̄ quidē luctus, & dolores, deorū quoq; pectoribus, a maximis vatibꝰ assignari videmus, hūc aūt vitæ actū eius consentaneus finis excepit, nā Q. Metellū vltimæ senectutis spacio defunctū, leuiq; genere mortis inter oscula, complexusq; carissimorū pignorū extinctum filij & generi humeris suis per vrbem latum rogo imposuerunt,

DE GYGE,

Clara hæc fœlicitas, obscurior illa, sed diuino splendore preposita, cū eīm Gyges regno Lydiæ, armis et diuitijs abundantissimo inflatus anīo apollinē pythiū scisitatū venisset, an aliqs mortaliū se esset felicior, deꝰ ex abdito sacrarij specu, voce missa Aglaū Psophidiū ei ptulit, is erat Arcadum pauperrimꝰ, sed ætatæ iā senior, terminos agelli sui nunq̄ excesserat, parvuli ruris fructibus ac voluptatibus cōtentus, Verū ꝓfecto beatæ vitæ finē Apollo nō adumbratū, oraculi sagacitate cōplexus est, Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit magis se ꝓbare securitate ridens tugurium q̄ tristē curis & solicitudinibus aulam, paucasq; glebas pauoris expertes, q̄ pinguissima Lydiæ arua metu referta, & vnū aut alterū iugū boū facilis tutelæ q̄ exercitus, & arma, & equitatū voracibus impensis onerosū, & vsus necessarij horreolū nimis nulli appetendū, q̄ thesauros omniū insidijs & cupiditatibus expositos, Ita Gyges dū adstipulatorem vanæ opinionis deum habere concupiscit, vbi nam solida, & sincera esset fœlicitas didicit,

SAPIENTER DICTA AVT FACTA CAPVT II,

NVncid genus fœlicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est, nec votis petitur sed in pectoribꝰ sapientia præditis natū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

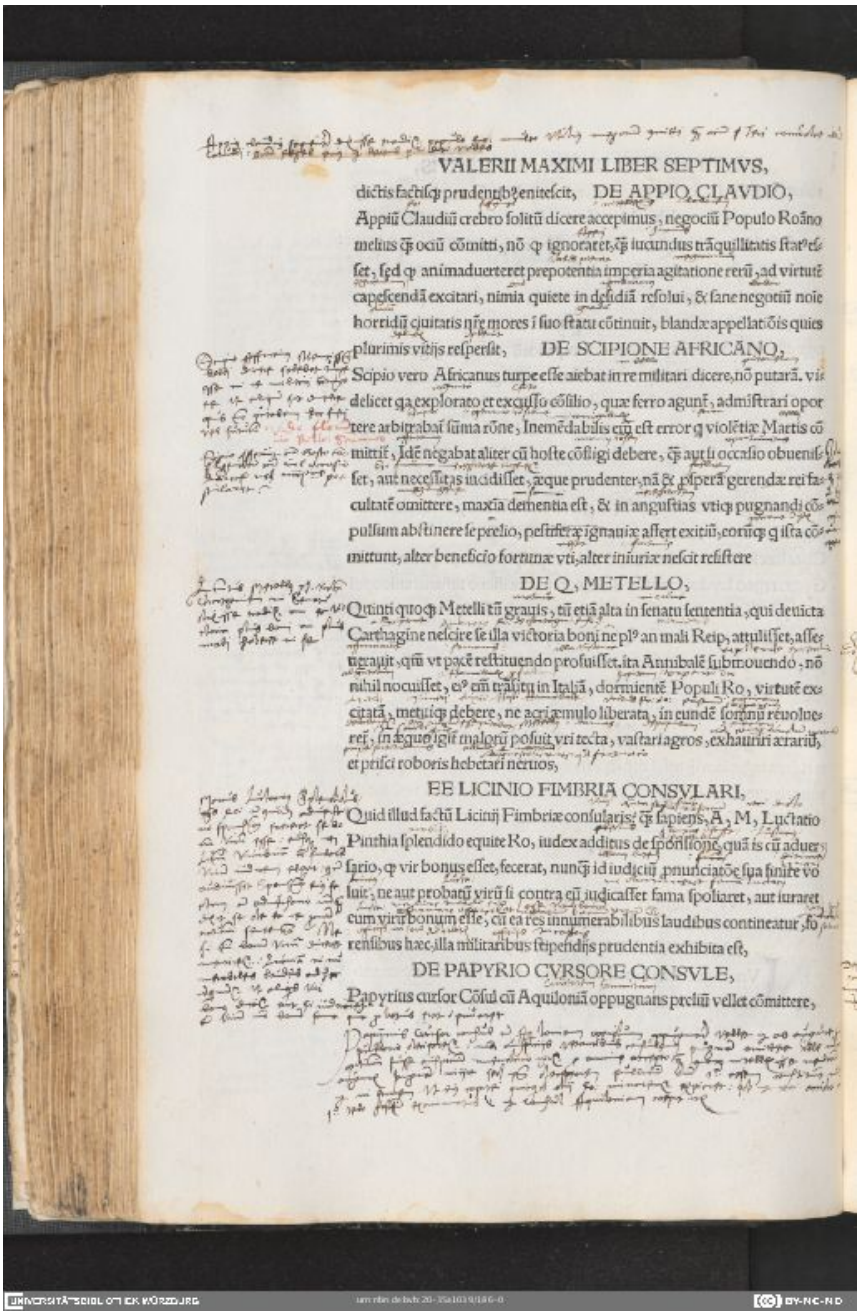

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS,

dictis factisq; prudentibꝫ enitescit, DE APPIO CLAVDIO,

Appiũ Claudiũ crebro solitũ dicere accepimus, negociũ Populo Roãno melius q̃ ociũ cõmitti, nõ q̃ ignoraret, q̃ iucundus trãquillitatis statꝰ esset, sed q̃ animaduerteret prepotentia imperia agitatione rerũ, ad virtutẽ capescendã excitari, nimia quiete in desidiã resolui, & sane negotiũ noĩe horridũ ciuitatis nr̃e mores ĩ suo statu cõtinuit, blandæ appellatiõis quies plurimis vitijs respersit, DE SCIPIONE AFRICANO,

Scipio vero Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, nõ putarã. videlicet qa explorato et excusso cõsilio, quæ ferro agunt, admistrari oportere arbitrabat sũma rõne, Inemẽdabilis eũ est error q̃ violẽtiæ Martis cõmittit, Idẽ negabat aliter cũ hoste cõfligi debere, q̃ aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset, æque prudenter, nã & ꝓsperã gerendæ rei facultatẽ omittere, maxĩa dementia est, & in angustias vtiq; pugnandi cõpulsum abstinere se prelio, pestiferæ ĩgnauiæ assert exitiũ, eorũq; q̃ ista cõmittunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ nescit resistere

DE Q, METELLO,

Quinti quoq; Metelli tũ grauis, tũ etiã alta in senatu sententia, qui deuicta Carthagine nescire se illa victoria boni ne plꝰ an mali Reip, attulisset, asseuerauit, q̃m vt pacẽ restituendo profuisset, ita Annibalẽ submouendo, nõ nihil nocuisset, eiꝰ eñ trãsitu in Italiã, dormientẽ Populi Ro, virtutẽ excitatã, metuiq; debere, ne acriæmulo liberata, in eundẽ somnũ reuoluerẽ, in æquo igit malorũ posuit vri tecta, vastari agros, exhauriri ærariũ, et prisci roboris hebetari neruos,

EE LICINIO FIMBRIA CONSVLARI,

Quid illud factũ Licinij Fimbriæ consularis? q̃ sapiens, A, M, Luctatio Pinthia splendido equite Ro, iudex additus de sponsione, quã is cũ aduersario, q̃ vir bonus esset, fecerat, nunq̃ id iudiciũ pnunciatõe sua finire voluit, ne aut probatũ virũ si contra eũ iudicasset fama spoliaret, aut iuraret cum virũ bonum esse, cũ ea res innumerabilibus laudibus contineatur, forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est,

DE PAPYRIO CVRSORE CONSVLE,

Papyrius cursor Cõsul cũ Aquiloniã oppugnans preliũ vellet cõmittere,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

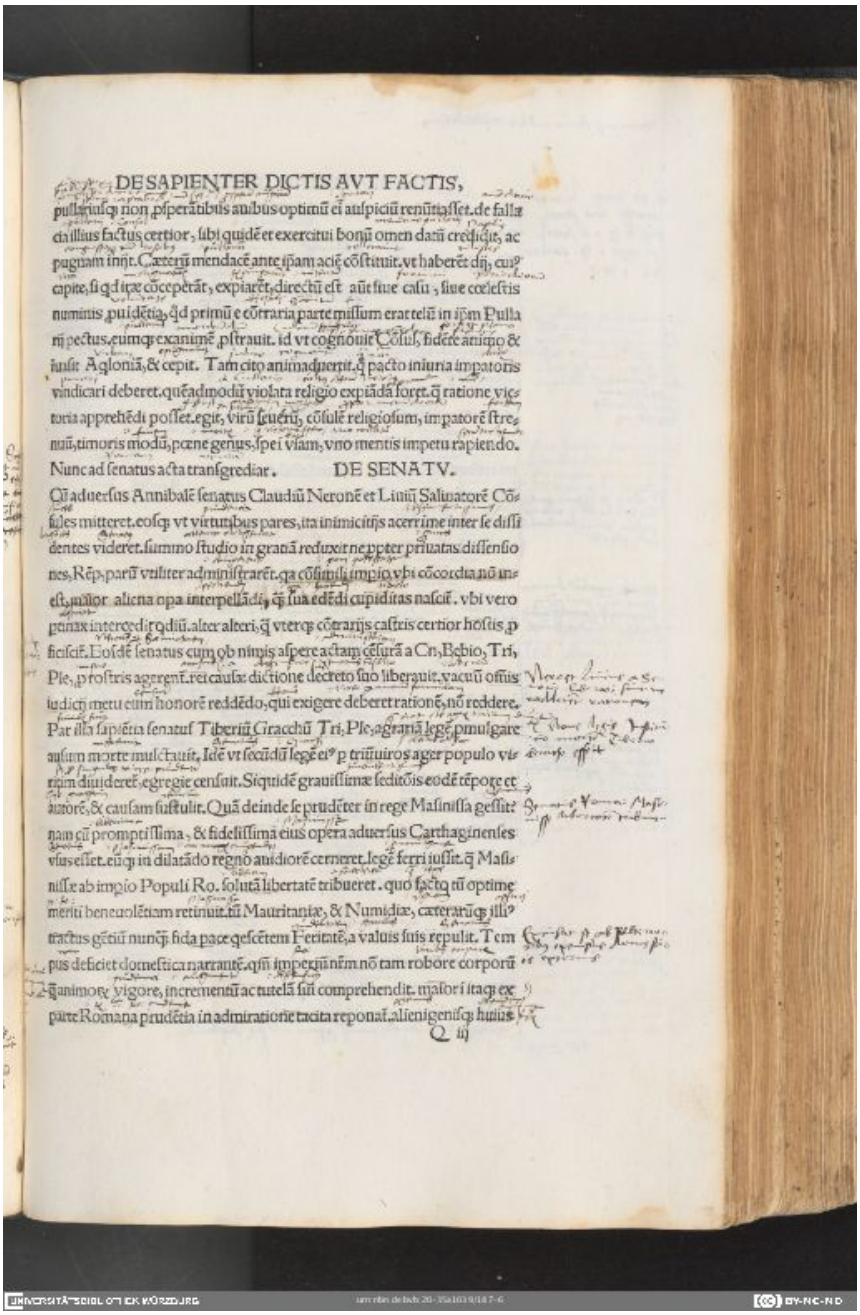

pullarijq; non ꝓsperātibus auibus optimū ei auſpiciū renūtiaſſet, de falla
ciillius factus certior, ſibi quidē et exercitui bonū omen datū credidit, ac
pugnam iniit. Cæterū mendacē ante ipſam aciē cōſtituit, vt haberēt dij, cui
capite, ſi qd itæ cōcepērāt, expiarēt, directū eſt aūt ſiue cæli, ſiue cœleſtis
numinis, puldētia, q̄d primū e cōtraria parte miſſum erat telū in ipſam Pulla
rij pectus, eumq; examinē ꝓſtrauit. id vt cognouit Cōſul, fidēre animo &
iuſſit Aglomā, & cepit. Tam cito animaduertit, q̄ pacto iniuria imperatoris
vindicari deberet, quēadmodū violata religio expiāda foret, q̄ ratione vic
toria apprehēdi poſſet, egit, virū ſeuerū, cōſulē religioſum, imperatorē ſtre
nuū, timoris modū, pœne genus. Spei viam, vno mentis impetu rapiendo.
Nunc ad ſenatus acta tranſgrediar. DE SENATV.

Cū aduerſus Annibalē ſenatus Claudiū Neronē et Liuiū Saliuatorē Cō
ſules mitteret, eoſq; vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter ſe diſſi
dentes videret, ſummo ſtudio in gratā reduxit ne ꝑpter priuatas diſſenſio
nes, Rēp. parū vtiliter adminiſtrarēt, qa cōſiliū impio vbi cōcordia nō in
eſt, maior alicna opa interpellādi, q̄ ſua ędēdi cupiditas naſcit. vbi vero
pernax intercedit odiū, alter alteri, q̄ vterq; cōtrarijs caſtris certior hoſtis p
ficiſcit. Eoſdē ſenatus cum ob nimis aſperē actam cēſurā a Cn. Bebio, Tri,
Ple. proſtris aggrenī. rei caulæ dictione decreto ſuo liberauit, vacuū offis
iudicij metu eum honorē reddēdo, qui exigere deberet rationē, nō reddere.
Par illa ſapiētia ſenatuſ Tiberiū Gracchū Tri. Ple. agrariā legē, promulgare
auſum morte mulctauit. Idē vt ſecūdū legē ei⁹ p triūuiros ager populo vi
ritim diuideret, egregie cenſuit. Siquidē grauiſſimæ ſeditiōis eo dē tēpore et
autorē, & cauſam ſuſtulit. Quā deinde ſe prudēter in rege Maſiniſſa geſſit
nam cū promptiſſima, & fideliſſima eius opera aduerſus Carthaginenſes
vſus eſſet, eūq; in dilatādo regnō auidiorē cerneret, legē ferri iuſſit. q̄ Maſi
niſſæ ab impio Populi Ro. ſolutā libertatē tribueret. quo facto q̄ optime
meriti beneuolētiam retinuit. tū Mauritaniæ, & Numidiæ, cæteratū; illi⁹
tractus gētiū nunq; fida pace qeſcētem Feritatē, a valuis ſuis repulit. Tem
pus deficiet domeſtica narrantē, qſū imperiū nēm nō tam robore corporū
q̄ animoꝝ vigore, incrementū ac tutelā ſuā comprehendit. maiori itaq; ex
parte Romana prudētia in admiratione tacita reponāt, alienigeniſq; huius

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103/0/17-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

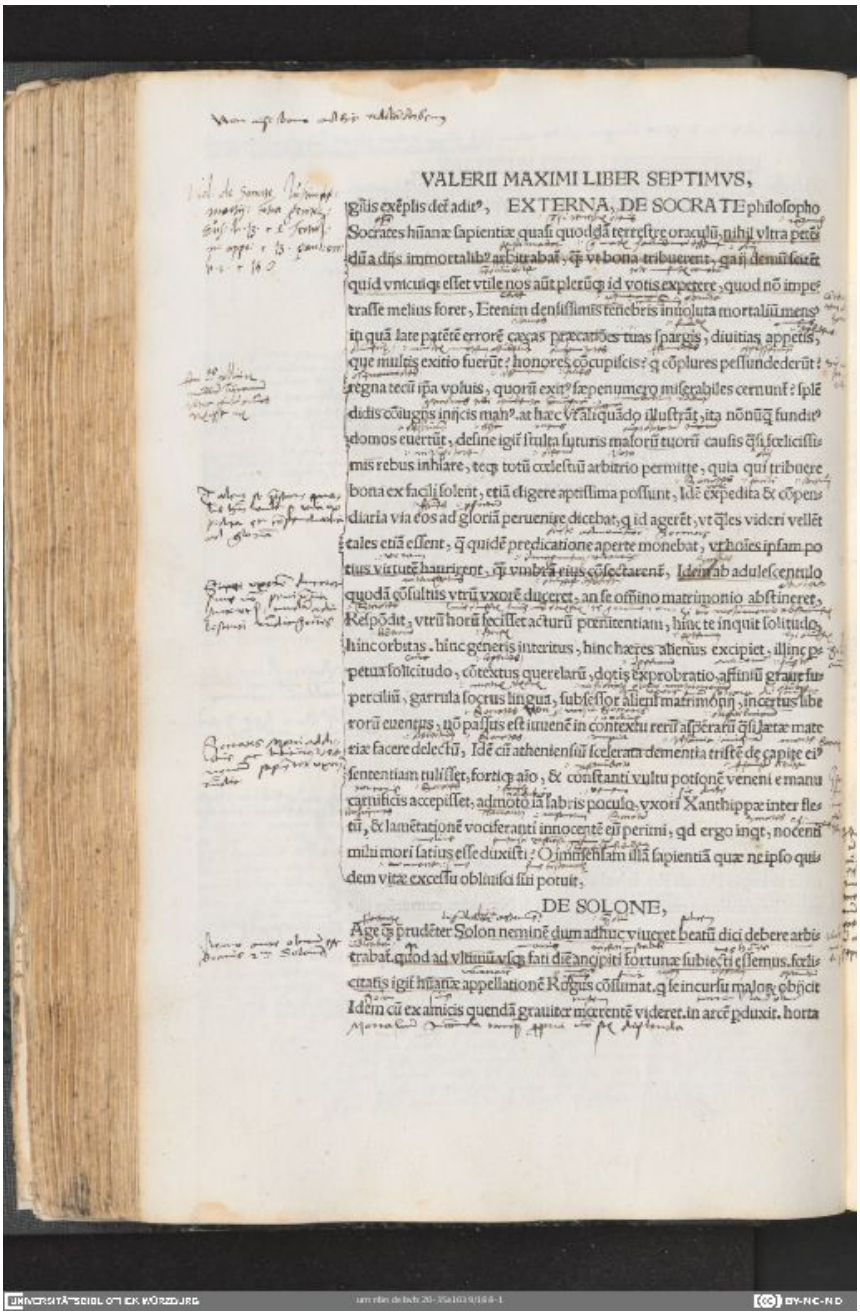

gius exẽplis deĩ adit⁹, EXTERNA, DE SOCRATE philosopho

Socrates hũanæ sapientiæ quasi quodda terrestre oraculũ, nihil vltra petẽ dũ a dijs immortalib⁹ arbitrabat, q̃ vt bona tribuerent, qui denũ sciẽt quid vnicuiq; esset vtile nos aũt plerũq; id votis expetere, quod nõ impe trasse melius foret, Etenim denssissimis tenebris intricata mortalium mens in quã late patẽt errorẽ cæcas precationes tuas spargis, diuitias appetis, que multis exitio fuerũt? honores cõcupiscis? q cõplures perfunderũt? regna tecũ ipa voluis, quorũ exit⁹ sæpenumero miserabiles cernunt? splẽ didis cõiugis insidijs mah⁹. at hæc vt aliquãdo illustrãt, ita nõnũq; fundit⁹ domos euertũt, define igit stulta futuris malorũ tuorũ causis q̃s felicissi mis rebus inhiare, teq; totũ cœlestiũ arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiã digere aptissima possunt, Idẽ expedita & cõpen diaria via eos ad gloriã peruenire dicebat, q id agerẽt, vt q̃les videri vellẽt tales etiã essent, q̃ quidẽ predicatione aperte monebat, vt hoĩes ipsam po tius virtutẽ hauirent, q̃ vmbrã eius cõsectarent, Idem ab adulescentulo quodã cõsultus vtrũ vxorẽ duceret, an se offino matrimonio abstineret, Respõdit, vtrũ horũ feciss̃et acturũ pœnitentiam, hinc te inquit solitudo, hinc orbitas. hinc generis interitus, hinc hæres alienus excipiet. illinc pe petua solicitudo, cõtextus querelarũ, dotis exprobratio, affinũ graue su perciliũ, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus libe rorũ eventus, nõ passus est immemẽ in contextu rerũ asperarũ q̃s lætæ mate riæ facere delectũ, Idẽ cũ athenienssiũ scelerata dementia tristẽ de capite ei⁹ sententiam tulisset, fortiq; aio, & constanti vultu potionẽ veneni e manu carnificis accepisset, admoto ia labris poculo, vxori Xanthippæ inter fle tũ, & lamẽtationẽ vociferanti innocentẽ eũ perimi, qd ergo inqt, nocentẽ mihi mori satius esse duxisti? O immensam illã sapientiã quæ ne ipso quidem vitæ excessu oblitisci sui potuit,

DE SOLONE,

Age q̃s prudẽter Solon neminẽ dum adhuc viueret beatũ dici debere arbi trabat, quod ad vltimũ vsq; fati diẽ angipiti fortunæ subiecti essemus. ferlis citatis igit hũanæ appellationẽ Rogus cõsumat. q̃ le incursu malor⁹ obn̄cit Idem cũ ex amicis quendã grauiter mœrentẽ videret. in arcẽ pduxit. horta

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbm de hvb 20 - 35a10.39/1&8-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

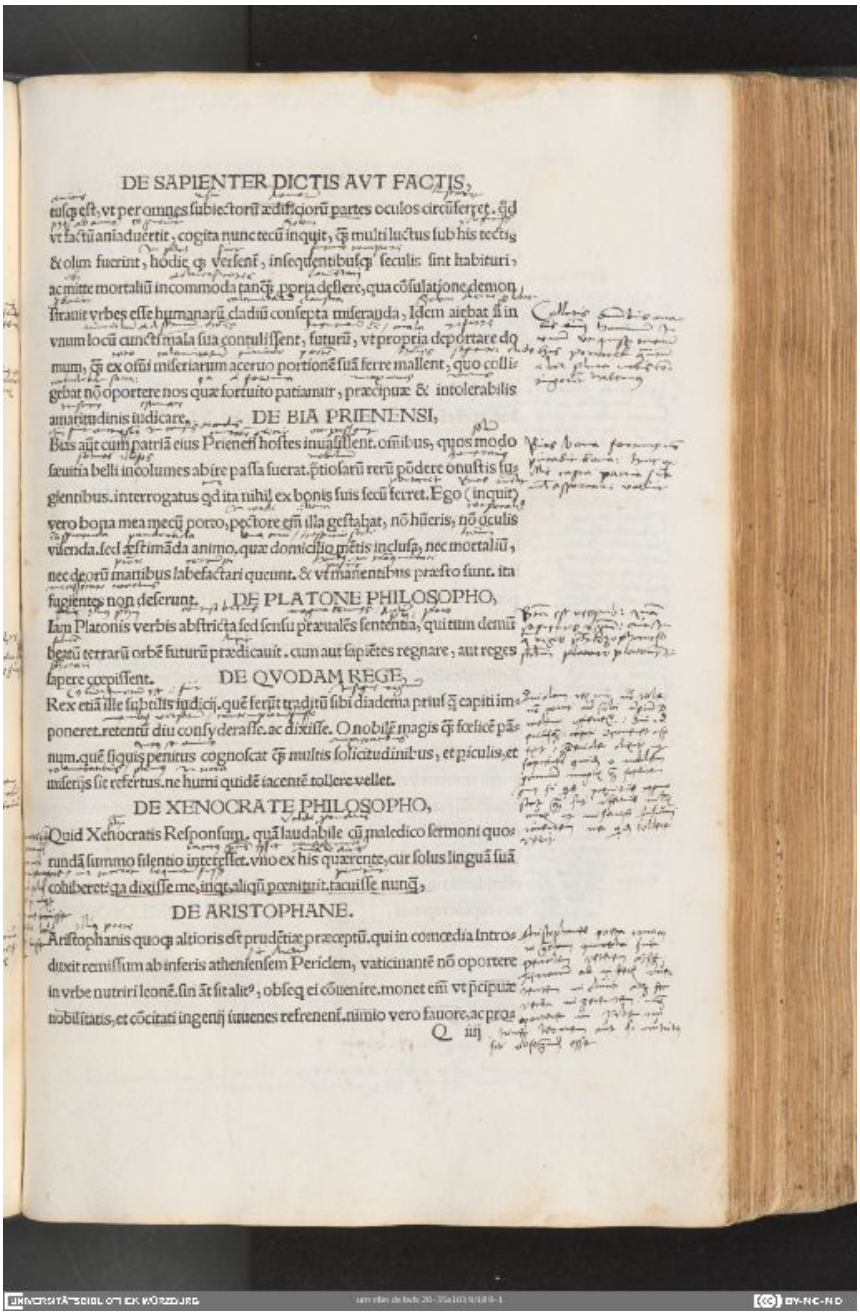

DE SAPIENTER DICTIS AVT FACTIS,

tusq; est, vt per omnes subiectorũ ædificiorũ partes oculos circũferret. q̃d vt factũ aniaduertit, cogita nunc tecũ inquit, q̃ multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodie q; versent, insequentibusq; seculis sint habituri, ac mitte mortaliũ incommoda tanq̃ ꝓpria deflere, qua cõsulatione demonstrauit vrbes esse humanarũ cladiũ consepta miseranda, Idem aiebat si in vnum locũ cuncti mala sua contulissent, futurũ, vt propria deportare domum, q̃ ex omni miseriarum aceruo portionẽ suã ferre mallent, quo colligebat nõ oportere nos quæ fortuito patiamur, præcipuæ & intolerabilis amaritudinis iudicare.

DE BIA PRIENENSI,

Bias aũt cum patriã eius Prienen hostes inuasissent. omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat. ꝑtiosarũ rerũ põdere onustis fugientibus. interrogatus qd ita nihil ex bonis suis secũ ferret. Ego (inquit) vero bona mea mecũ porto, pectore em̃ illa gestabat, nõ hũeris, nõ oculis visenda. sed æstimãda animo, quæ domicilio mẽtis inclusa, nec mortaliũ, nec deorũ manibus labefactari queunt. & vt manentibus præsto sunt. ita fugientes non deserunt.

DE PLATONE PHILOSOPHO,

Iam Platonis verbis abstricta sed sensu præualẽs sententia, qui tum demũ beatũ terrarũ orbẽ futurũ prædicauit. cum aut sapiẽtes regnare, aut reges sapere cœpissent.

DE QVODAM REGE,

Rex etiã ille subtilis iudicij. quẽ ferũt traditũ sibi diadema priusq̃ capiti imponeret. retentũ diu consyderasse. ac dixisse. O nobilẽ magis q̃ fœlicẽ pãnum. quẽ siquis penitus cognoscat q̃ multis solicitudinibus, et ꝑiculis, et miserijs sit refertus. ne humi quidẽ iacentẽ tollere vellet.

DE XENOCRATE PHILOSOPHO,

Quid Xenocratis Responsum. quã laudabile cũ maledico sermoni quorundã summo silentio interesset. vno ex his quærente, cur solus linguã suã cohiberet: qa dixisse me, inqt, aliqñ pœnituit. tacuisse nunq̃,

DE ARISTOPHANE.

Aristophanis quoq; altioris est prudẽtiæ præceptũ. qui in comœdia introduxit remissum ab inferis atheniensem Periclem, vaticinantẽ nõ oportere in vrbe nutriri leonẽ. sin ãt sit alit⁹, obseq ei cõuenire. monet em̃ vt ꝑcipuæ nobilitatis, et cõcitati ingenij iuuenes refrenent. nimio vero fauore, ac pro-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

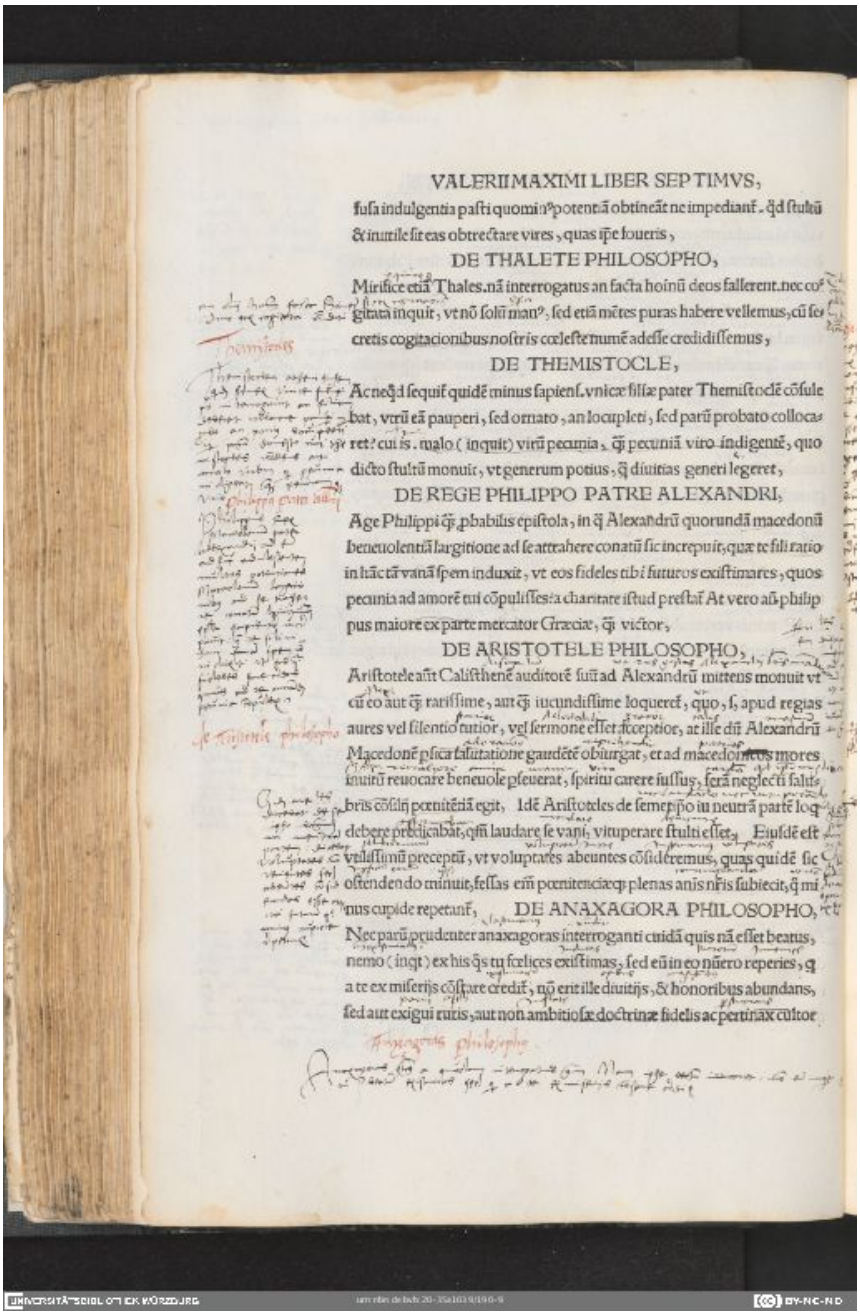

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS,

fusa indulgentia pasti quomin⁹ potentiā obtineāt ne impediant. q̄d stultū & inutile sit eas obtrectare vires, quas ip̄e foueris,

DE THALETE PHILOSOPHO,

Mirifice etiā Thales. nā interrogatus an facta hoinū deos fallerent. nec cogitata inquit, vt nō solū man⁹, sed etiā mētes puras habere vellemus, cū secretis cogitacionibus nostris cœleste numē adesse credidissemus,

DE THEMISTOCLE,

Ac neq̄d sequit̄ quidē minus sapiens. vnicæ filiæ pater Themistoclē cōsulebat, vtrū eā pauperi, sed ornato, an locupleti, sed parū probato collocaret? cui is. malo (inquit) virū pecunia, q̄ pecuniā viro indigentē, quo dicto stultū monuit, vt generum potius, q̄ diuitias generi legeret,

DE REGE PHILIPPO PATRE ALEXANDRI,

Age Philippi q̄ ꝓbabilis epistola, in q̄ Alexandrū quorundā macedonū beneuolentiā largitione ad se attrahere conatū sic increpuit, quæ te fili ratio in hāc tā vanā spem induxit, vt eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorē tui cōpulisses? a charitate istud prestat̄ At vero aū philippus maiore ex parte mercator Græciæ, q̄ victor,

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO,

Aristotele aūt Calisthenē auditorē suū ad Alexandrū mittens monuit vt cū eo aut q̄ rarissime, aut q̄ iucundissime loqueret, quo, s, apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior, at ille dū Alexandrū Macedonē ꝑsica salutatione gaudētē obiurgat, et ad macedonicos mores inuitū reuocare beneuole ꝑseuerat, spiritu carere iussus, serā neglecti salubris cōsilij pœnitētiā egit, Idē Aristoteles de semetip̄o iu neutrā partē loq debere predicabat, q̄m laudare se vani, vituperare stulti esset, Eiusdē est vtilissimū preceptū, vt voluptates abeuntes cōsideremus, quas quidē sic ostendendo minuit, fessas eīm pœnitenciæq; plenas anīs nr̄is subiecit, q̄ minus cupide repetant̄,

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO,

Nec parū prudenter anaxagoras interroganti cuidā quis nā esset beatus, nemo (inqt) ex his q̄s tu fœlices existimas, sed eū in eo nūero reperies, q a te ex miserijs cōstare credit̄, nō erit ille diuitijs, & honoribus abundans, sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

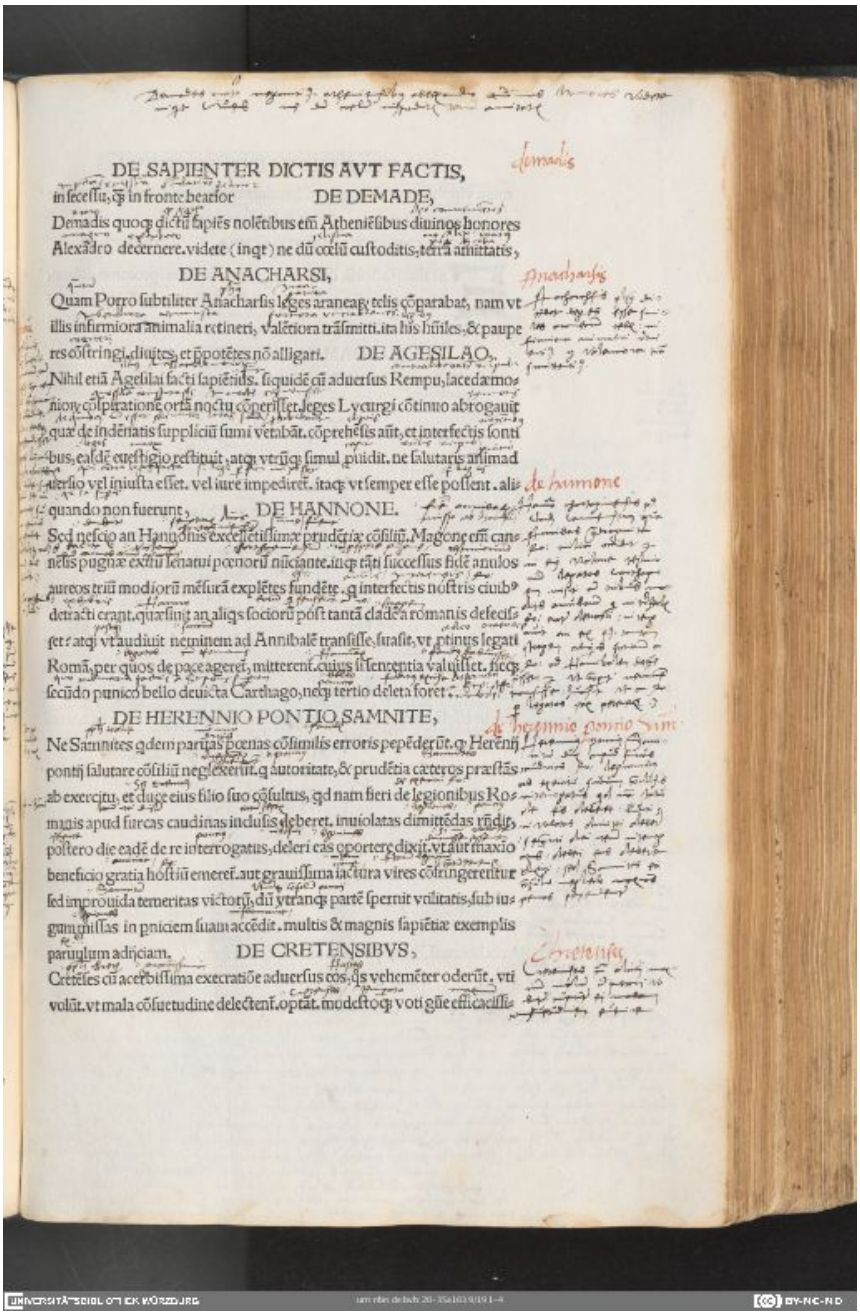

DE SAPIENTER DICTIS AVT FACTIS,

in secessu, q̄ in fronte beatior

DE DEMADE,

Demadis quoq; dictū sapiēs nolētibus eñ Atheniēsibus diuinos honores Alexādro decernere. videte (inqt) ne dū cœlū custoditis, terrā amittatis,

DE ANACHARSI,

Quam Porro subtiliter Anacharsis leges araneaꝝ telis cōparabat, nam vt illis infirmiora animalia retineri, valētiora trāsmitti. ita his hūiles, & pauperes cōstringi, diuites, et ꝑpotētes nō alligari.

DE AGESILAO,

Nihil etiā Agesilai facti sapiētius. siquidē cū aduersus Rempu, lacedæmonioꝝ cōspiratione ortā noctu cōperisset. leges Lycurgi cōtinuo abrogauit quæ de indēnatis suppliciū sumi vetabāt. cōprehēsis aūt, et interfectis sontibus, easdē euestigio restituit, atq; vtrūq; simul ꝓuidit. ne salutaris animaduersio vel iniusta esset. vel iure impediret. itaq; vt semper esse possent. aliquando non fuerunt,

DE HANNONE.

Sed nescio an Hannonis excellētissimæ prudētiæ cōsiliū. Magone eñ cannēsis pugnæ extrū senatui pœnorū nūciante. inq; tāti successus fidē anulos aureos triū modiorū mēsurā explētes fundēte. q interfectis nostris ciuib⁹ detracti erant. quæsiuit an aliqs sociorū post tantā cladē a romanis defecisset: atq; vt audiuit neminem ad Annibalē transisse, suasit, vt ꝓtinus legati Romā, per quos de pace ageret, mitterent. cuius si sententia valuisset. neq; secūdo punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

DE HERENNIO PONTIO SAMNITE,

Ne Samnites q̄dem parūas pœnas cōsimilis erroris pepēderūt. q Herēnij pontij salutare cōsiliū neglexerūt. q autoritate, & prudētia cæteros præstās ab exercitu, et duce eius filio suo cōsultus, q̄d nam fieri de legionibus Romanis apud furcas caudinas inclusis deberet. inuiolatas dimittēdas rñdit, postero die eadē de re interrogatus, deleri eas oportere dixit. vt aut maxio beneficio gratia hostiū emeret. aut grauissima iactura vires cōfringerentur sed improuida temeritas victorū, dū vtranq; partē spernit vtilitatis, sub iugum missas in pniciem suam accēdit. multis & magnis sapiētiæ exemplis paruulum adijciam.

DE CRETENSIBVS,

Cretēses cū acerbissima execratiōe aduersus eos, q̄s vehemēter oderūt. vti volūt. vt mala cōsuetudine delectent. optāt. modestoq; voti gūe efficacissi-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9/19 1-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

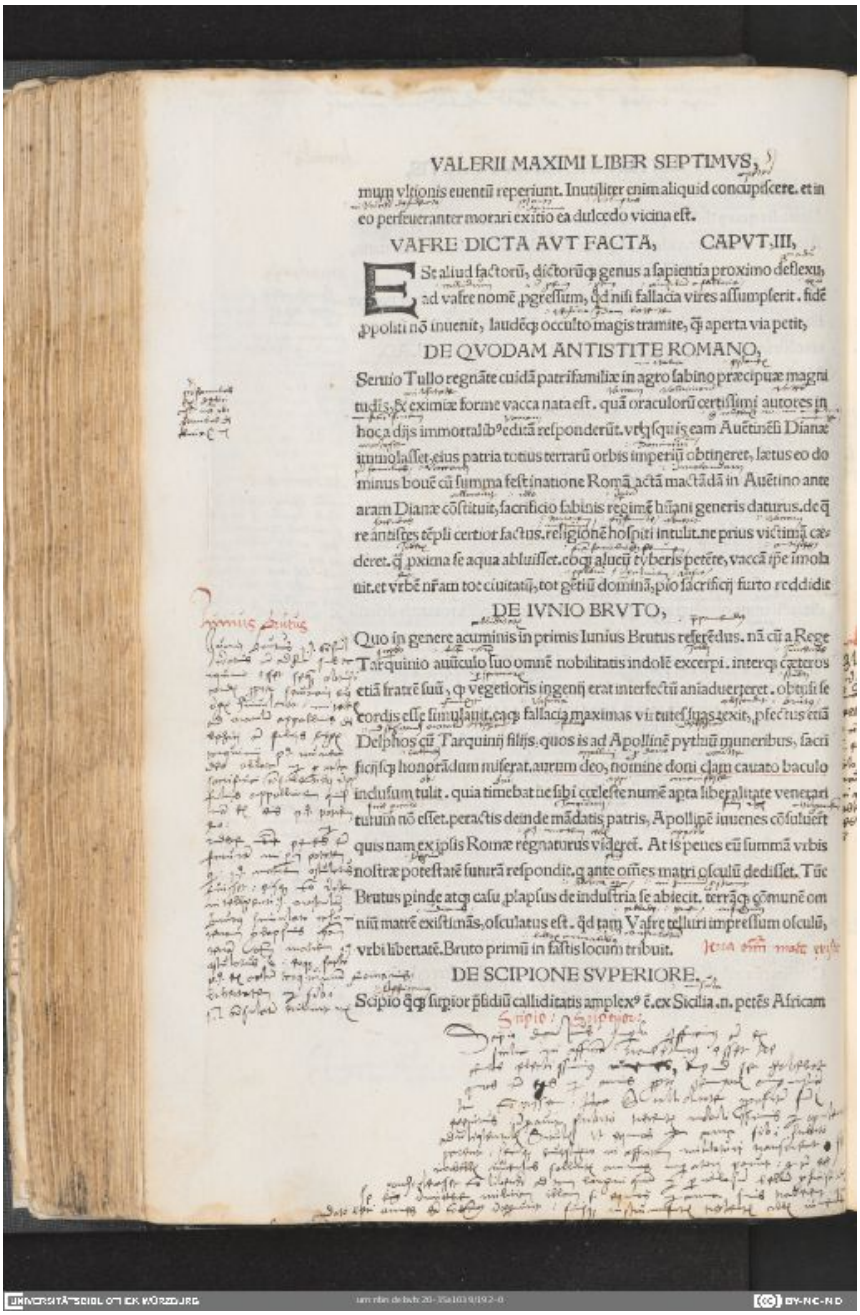

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS,

mum vltionis euentū reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere. et in eo perseueranter morari exitio ea dulcedo vicina est.

VAFRE DICTA AVT FACTA, CAPVT III,

Est aliud factorū, dictorūq; genus a sapientia proximo deflexu, ad vafre nomē ꝓgressum, q̄d nisi fallacia vires assumpserit. fidē ꝓpoliti nō inuenit, laudēq; occulto magis tramite, q̄ aperta via petit,

DE QVODAM ANTISTITE ROMANO,

Seruio Tullo regnāte cuidā patrifamiliæ in agro sabino præcipuæ magnitudis, & eximiæ forme vacca nata est. quā oraculorū certissimi autores in hoc a dijs immortalib⁹ editā responderūt. vtq; si quis eam Auētinēsi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarū orbis imperiū obtineret, lætus eo dominus bouē cū summa festinatione Romā actā mactādā in Auētino ante aram Dianæ cōstituit, sacrificio sabinis regimē hūani generis daturus. de q̄re antistes tēpli certior factus. religionē hospiti intulit. ne prius victimā cæderet. q̄ ꝓxima se aqua abluisset. eoq; alueū tyberis petēte, vaccā ipe imolauit. et vrbē nr̄am tot ciuitatū, tot gētiū dominā, pio sacrificij furto reddidit

DE IVNIO BRVTO,

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referēdus. nā cū a Rege Tarquinio auūculo suo omnē nobilitatis indolē excerpi. interq; cæteros etiā fratrē suū, q; vegetioris ingenij erat interfectū aniaduerteret. obtusi se cordis esse simulauit. eaq; fallacia maximas virtutes suas texit, ꝓfectus etiā Delphos cū Tarquinij filijs. quos is ad Apollinē pythiū muneribus, sacrificijsq; honorādum miserat. aurum deo, nomine doni clam cauato baculo inclusum tulit. quia timebat ne sibi cœleste numē apta liberalitate venerari tutum nō esset. peractis deinde mādatis patris, Apollinē iuuenes cōsuluerūt quis nam ex ipsis Romæ regnaturus videret. At is penes eū summā vrbis nostræ potestatē futurā respondit. q ante om̄es matri osculū dedisset. Tūc Brutus pinde atq; casu ꝓlapsus de industria se abiecit. terrāq; cōmunē omniū matrē existimās, osculatus est. q̄d tam Vafre telluri impressum osculū, vrbi libertatē. Bruto primū in fastis locum tribuit.

DE SCIPIONE SVPERIORE.

Scipio q̄q; supior p̄sidiū calliditatis amplex⁹ ē. ex Sicilia .n. petēs Africam

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

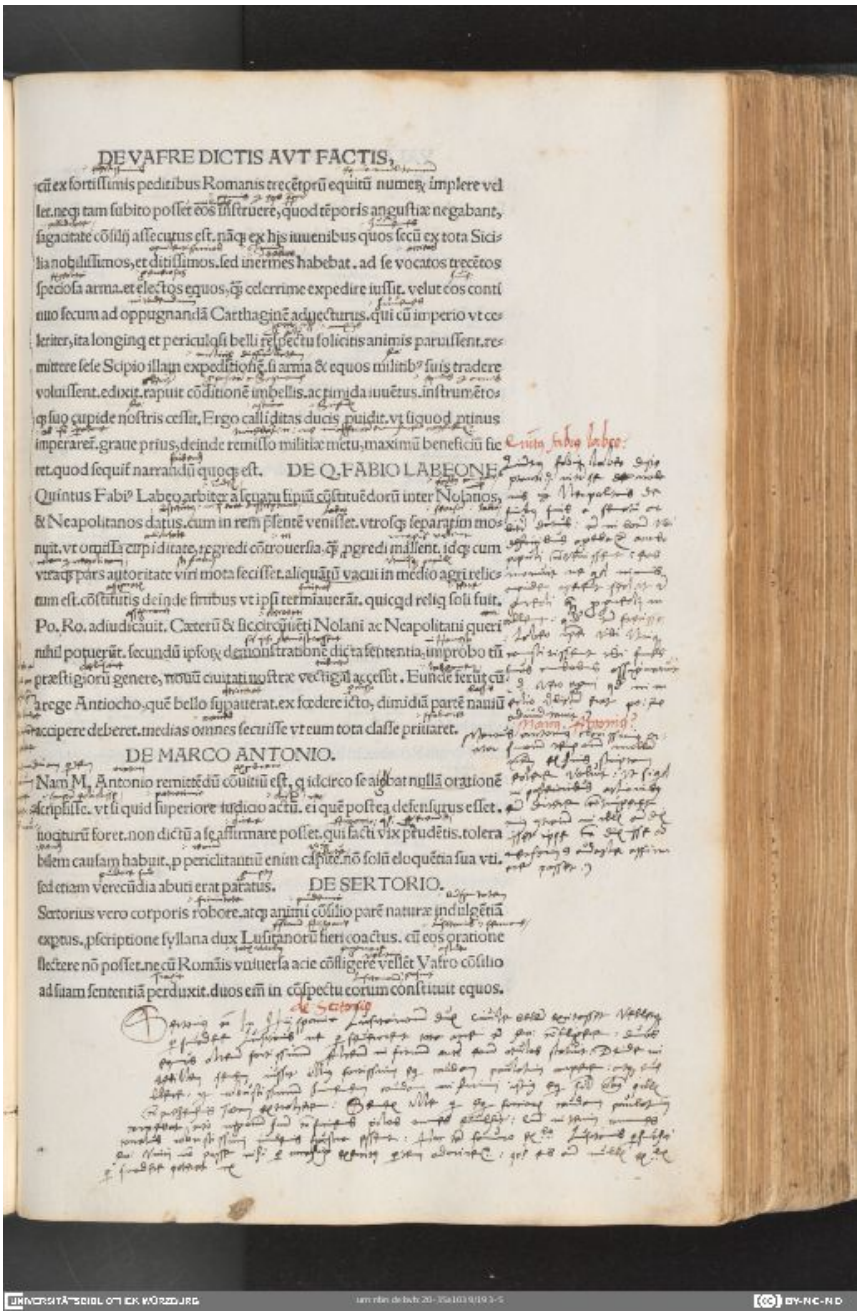

DE VAFRE DICTIS AVT FACTIS,

cũ ex fortissimis peditibus Romanis trecẽtorũ equitũ numerꝫ implere vel
let. neq; tam subito posset eos instruere, quod tẽporis angustiæ negabant,
sagacitate cõsilij assecutus est. nãq; ex his iuuenibus quos secũ ex tota Sici-
lia nobilissimos, et ditissimos. sed inermes habebat. ad se vocatos trecẽtos
speciosa arma. et electos equos, q̃ celerrime expedire iussit. velut eos conti
nuo secum ad oppugnandã Carthaginẽ aduecturus. qui cũ imperio vt ce-
leriter, ita longinq; et periculosi belli respectu solicitis animis paruissent. re-
mittere sese Scipio illam expeditionẽ. si arma & equos militib⁹ suis tradere
voluissent. edixit. rapuit cõditionẽ imbellis. ac timida iuuẽtus. instrumẽtos
q; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis puidit. vt siquod ptinus
imperaret. graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximũ beneficiũ fie
ret. quod sequit narrandũ quoq; est.

DE Q. FABIO LABEONE.

Quintus Fabi⁹ Labeo arbiter a senatu sipiũ cõstituẽdorũ inter Nolanos,
& Neapolitanos datus. cum in rem p̃sentẽ venisset. vtrosq; separatim mo-
nuit. vt omissa cupiditate, regredi cõtrouersia. q̃ pgredi mallent. idq; cum
vtraq; pars autoritate viri mota fecisset. aliquãtũ vacui in medio agri relic-
tum est. cõstitutis deinde finibus vt ipsi terminauerãt. quicqd reliq soli fuit.
Po. Ro. adiudicauit. Cæterũ & sic circũsiẽti Nolani ac Neapolitani queri
nihil potuerũt. secundũ ipsorꝫ demonstrationẽ dicta sententia. improbo tñ
præstigiorũ genere, nouũ ciuitati nostræ vectigal accessit. Eundẽ ferũt cũ
a rege Antiocho. quẽ bello sup̃auerat. ex fœdere icto, dimidiã partẽ nauiũ
accipere deberet. medias omnes secuisse vt eum tota classe priuaret.

DE MARCO ANTONIO.

Nam M. Antonio remittẽdũ cõuitiũ est. q idcirco se aiebat nullã orationẽ
scripsisse. vt si quid superiore iudicio actũ. ei quẽ postea defensurus esset.
nociturũ foret. non dictũ a se affirmare posset. qui facti vix prudẽtis. tolera
bilem causam habuit. p periclitantiũ enim cãpitẽ. nõ solũ eloquẽtia sua vti.
sed etiam verecũdia abuti erat paratus.

DE SERTORIO.

Sertorius vero corporis robore. atq; animi cõsilio parẽ naturæ indulgẽtiã
exptus. pscriptione syllana dux Lusitanorũ fieri coactus. cũ eos oratione
flectere nõ posset. ne cũ Romãis vniuersa acie cõfligere vellẽt Vafro cõsilio
ad suam sententiã perduxit. duos em̃ in cõspectu eorum constituit equos.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/193-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

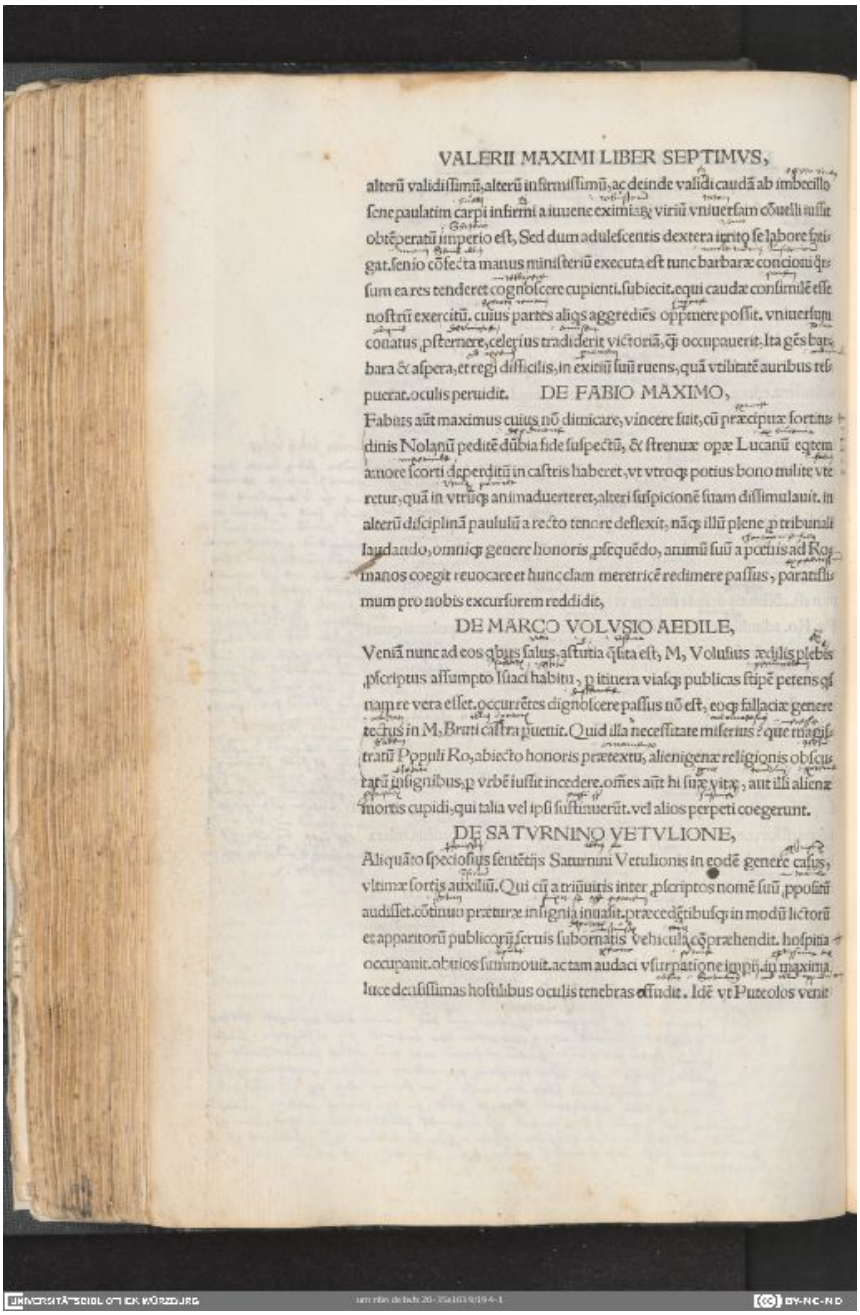

alterũ validissimũ, alterũ infirmissimũ, ac deinde validi caudã ab imbecillo sene paulatim carpi infirmi a iuuene eximiaq; viriũ vniuersam cõuelli sustulit obtẽperatũ imperio est, Sed dum adulescentis dextera irrito se labore fatigat, senio cõfecta manus ministeriũ executa est tunc barbaræ concioni quæsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit, equi caudæ consimilẽ esse nostrũ exercitũ, cuius partes aliqs aggrediẽs oppugnare possit, vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriã, q̃ occupauerit. Ita gẽs barbara & aspera, et regi difficilis, in exitiũ suũ ruens, quã vtilitatẽ auribus tulerat, oculis peruidit.

DE FABIO MAXIMO,

Fabius aũt maximus cuius nõ dimicare, vincere fuit, cũ præcipuæ fortitudinis Nolanũ peditẽ dũbia fide suspectũ, & strenuæ opæ Lucanũ equitem amore scorti deperditũ in castris haberet, vt vtroq; potius bono milite vteretur, quã in vtrũq; animaduerteret, alteri suspicionẽ suam dissimulauit. in alterũ disciplinã paululũ a recto tenore deflexit, nãq; illũ plene p tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequẽdo, animũ suũ a pœnis ad Romanos coegit reuocare et hunc clam meretricẽ redimere passus, paratissimum pro nobis excursurem reddidit,

DE MARCO VOLVSIO AEDILE,

Veniã nunc ad eos q̃bus salus, astutia q̃sita est, M, Volusius ædilis plebis proscriptus assumpto suaci habitu, p itinera vialq; publicas stipẽ petens qui nam re vera esset, occurrẽtes dignoscere passus nõ est, eoq; fallaciæ genere tectus in M, Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius? quæ magistratũ Pppuli Ro, abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratũ insignibus, p vrbẽ iussit incedere. omnes aũt hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipsi sustinuerũt. vel alios perpeti coegerunt.

DE SATVRNINO VETVLIONE,

Aliquãto speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in eodẽ genere casus, vltimæ sortis auxiliũ. Qui cũ a triũuiris inter proscriptos nomẽ suũ, populũ audisset, cõtinuo prætextæ insignia inualit, præcedẽtibusq; in modũ lictorũ et apparitorũ publicorũ seruis subornatis vehiculã cõprehendit. hospitia occupauit, obtutos summouit, ac tam audaci vsurpatione impũ, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idẽ vt Puteolos venit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/194-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

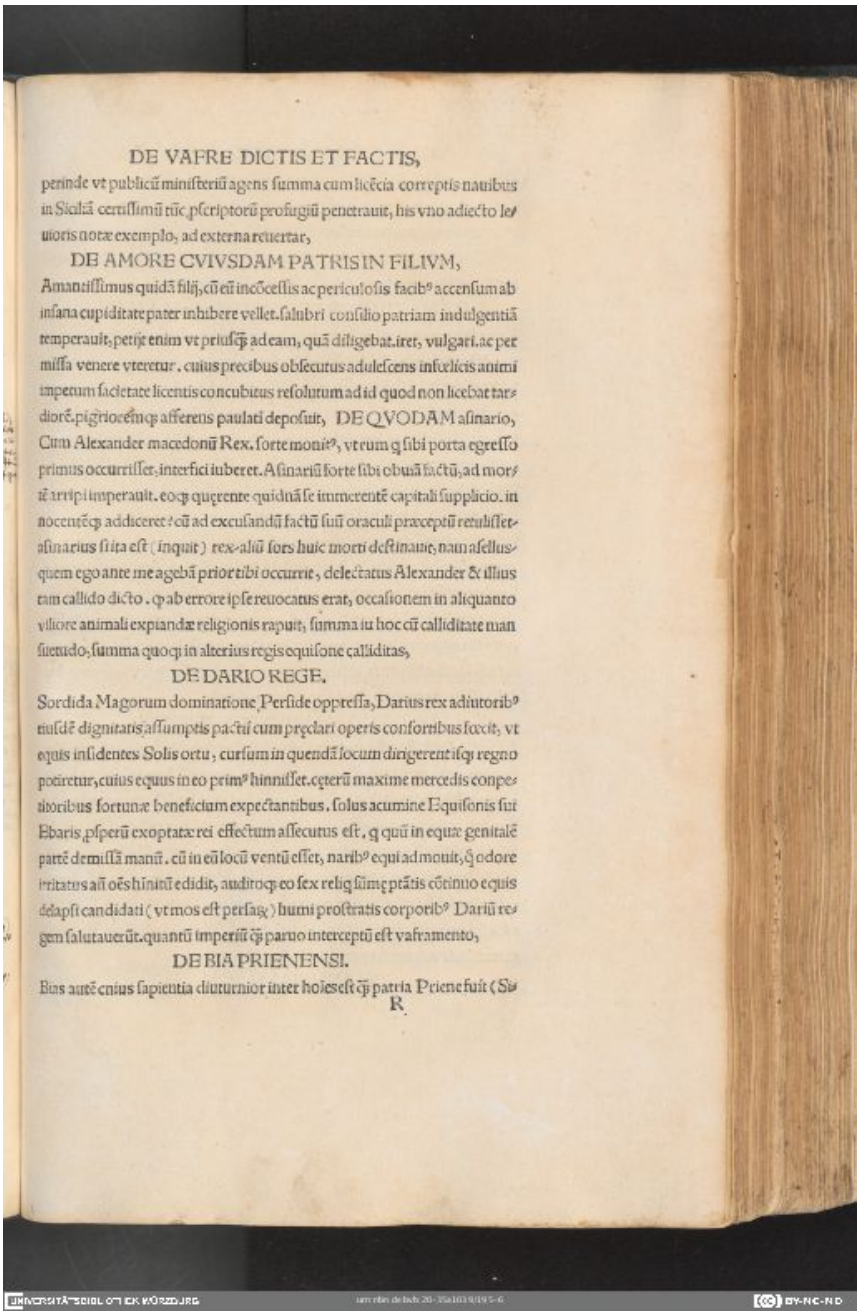

perinde vt publicũ ministeriũ agens summa cum licẽcia correptis nauibus in Siciliã certissimũ tũc ꝓscriptorũ profugiũ penetrauit, his vno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar,

DE AMORE CVIVSDAM PATRIS IN FILIVM,

Amantissimus quidã filij, cũ eũ incõcessis ac periculosis facib⁹ accensum ab insana cupiditate pater inhibere vellet. salubri consilio patriam indulgentiã temperauit, petijt enim vt priusq̃ ad eam, quã diligebat. iret, vulgari. ac permissa venere vteretur. cuius precibus obsecutus adulescens infœlicis animi impetum facietate licentis concubitus resolutum ad id quod non licebat tardiorẽ. pigrioremq; afferens paulati deposuit, DE QVODAM asinario, Cum Alexander macedonũ Rex. forte monit⁹, vt rum q sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet. Asinariũ forte sibi obuiã factũ, ad mortẽ arripi imperauit. eoq; quęrente quidnã se immerentẽ capitali supplicio. innocentẽq; addiceret? cũ ad excusandũ factũ suũ oraculi præceptũ retulisset. asinarius si ita est (inquit) rex. aliũ sors huic morti destinauit, nam asellus quem ego ante me agebã prior tibi occurrit, delectatus Alexander & illius tam callido dicto. q ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit, summa iu hoc cũ calliditate mansuetudo, summa quoq; in alterius regis equisone calliditas,

DE DARIO REGE.

Sordida Magorum dominatione Perside oppressa, Darius rex adiutorib⁹ eiusdẽ dignitatis assumptis pactũ cum pręclari operis consortibus fœcit, vt equis insidentes Solis ortu, cursum in quendã locum dirigerent isq; regno potiretur, cuius equus in eo prim⁹ hinnisset. cęterũ maxime mercedis conpetitoribus fortunæ beneficium expectantibus. solus acumine Equisonis sui Ebaris ꝓsperũ exoptatæ rei effectum assecutus est. q quũ in equæ genitalẽ partẽ demissã manũ. cũ in eũ locũ ventũ esset, narib⁹ equi admouit, q̃ odore irritatus aũ oẽs hinitũ edidit, auditoq; eo sex reliq sũmę ptãtis cõtinuo equis delapsi candidati (vt mos est persarũ) humi prostratis corporib⁹ Dariũ regem salutauerũt. quantũ imperiũ q̃ paruo interceptũ est vaframento,

DE BIA PRIENENSI.

Bias autẽ cuius sapientia diuturnior inter hoies est q̃ patria Priene fuit (Si-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

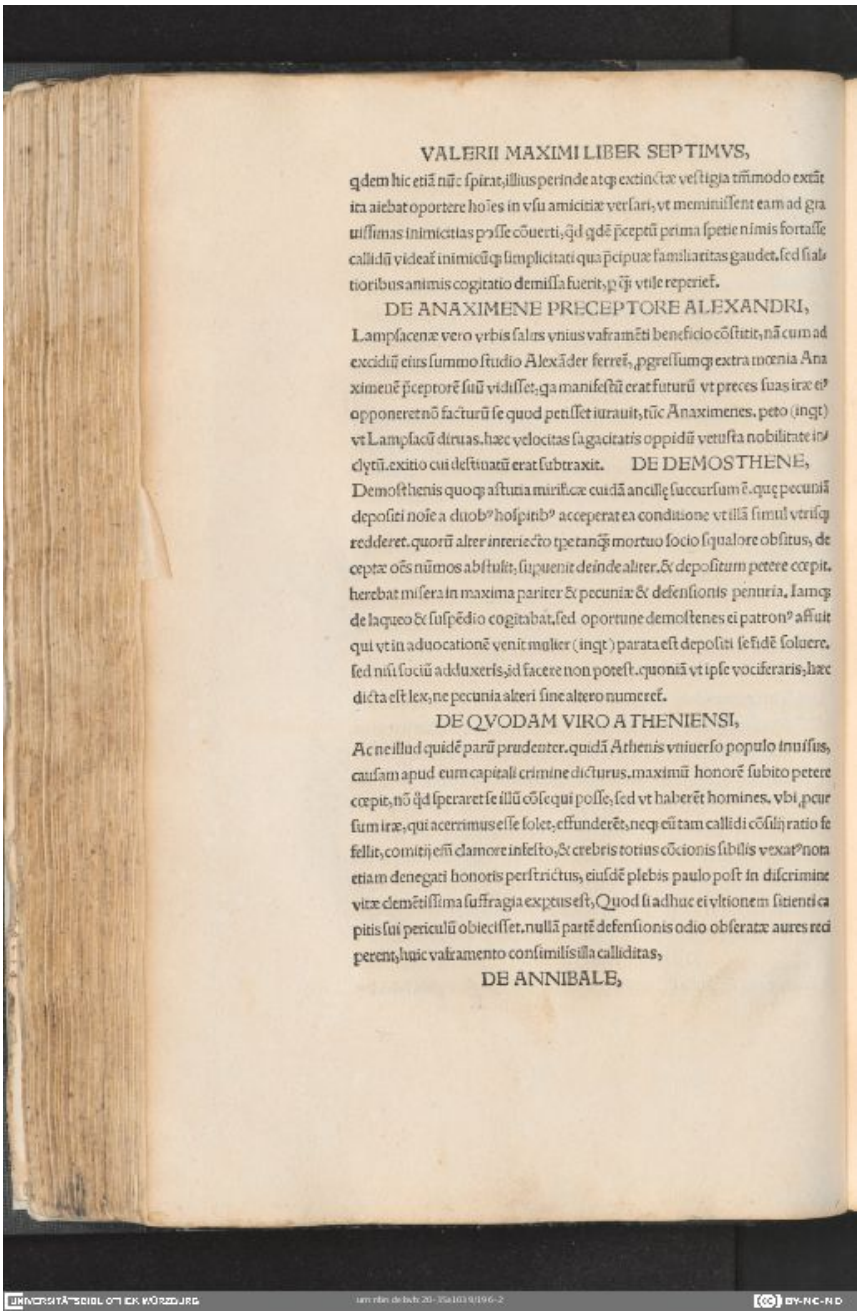

qdem hic etiã nũc spirat, illius perinde atq; extinctæ vestigia tm̃modo extãt ita aiebat oportere hoĩes in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eam ad grauissimas inimicitias posse cõuerti, q̃d qdẽ p̃ceptũ prima spetie nimis fortasse callidũ videat inimicũq; simplicitati qua p̃cipuæ familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, p q̃ vtile reperiet.

DE ANAXIMENE PRECEPTORE ALEXANDRI,

Lampsacenæ vero vrbis salus vnius vaframẽti beneficio cõstitit, nã cum ad excidiũ eius summo studio Alexãder ferret, ꝓgressumq; extra mœnia Anaximenẽ p̃ceptorẽ suũ vidisset, qa manifestũ erat futurũ vt preces suas iræ eiꝰ opponeret nõ facturũ se quod petisset iurauit, tũc Anaximenes. peto (inqt) vt Lampsacũ diruas. hæc velocitas sagacitatis oppidũ vetusta nobilitate inclytũ. exitio cui destinatũ erat subtraxit.

DE DEMOSTHENE,

Demosthenis quoq; astutia mirificæ cuidã ancillę succursum ẽ. quę pecuniã depositi noĩe a duobꝰ hospitibꝰ acceperat ea conditione vt illã simul vtrisq; redderet. quorũ alter interiecto tp̃e tanq̃ mortuo socio squalore obsitus, deceptæ oẽs nũmos abstulit, supuenit deinde aliter. & depositum petere cœpit. herebat misera in maxima pariter & pecuniæ & defensionis penuria. Iamq; de laqueo & suspẽdio cogitabat, sed oportune demostenes ei patronꝰ affuit qui vt in aduocationẽ venit mulier (inqt) parata est depositi se fidẽ soluere. sed nisi sociũ adduxeris, id facere non potest. quoniã vt ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeret.

DE QVODAM VIRO ATHENIENSI,

Ac ne illud quidẽ parũ prudenter. quidã Athenis vniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus. maximũ honorẽ subito petere cœpit, nõ q̃d speraret se illũ cõsequi posse, sed vt haberẽt homines. vbi ꝓcursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderẽt, neq; eũ tam callidi cõsilij ratio fefellit, comitij em̃ clamore infesto, & crebris totius cõcionis sibilis vexatꝰ nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdẽ plebis paulo post in discrimine vitæ clemẽtissima suffragia exptus est, Quod si adhuc ei vltionem sitienti capitis sui periculũ obiecisset. nullã partẽ defensionis odio obseratæ aures reciperent, huic vaframento consimilis illa calliditas,

DE ANNIBALE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a1019/196-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

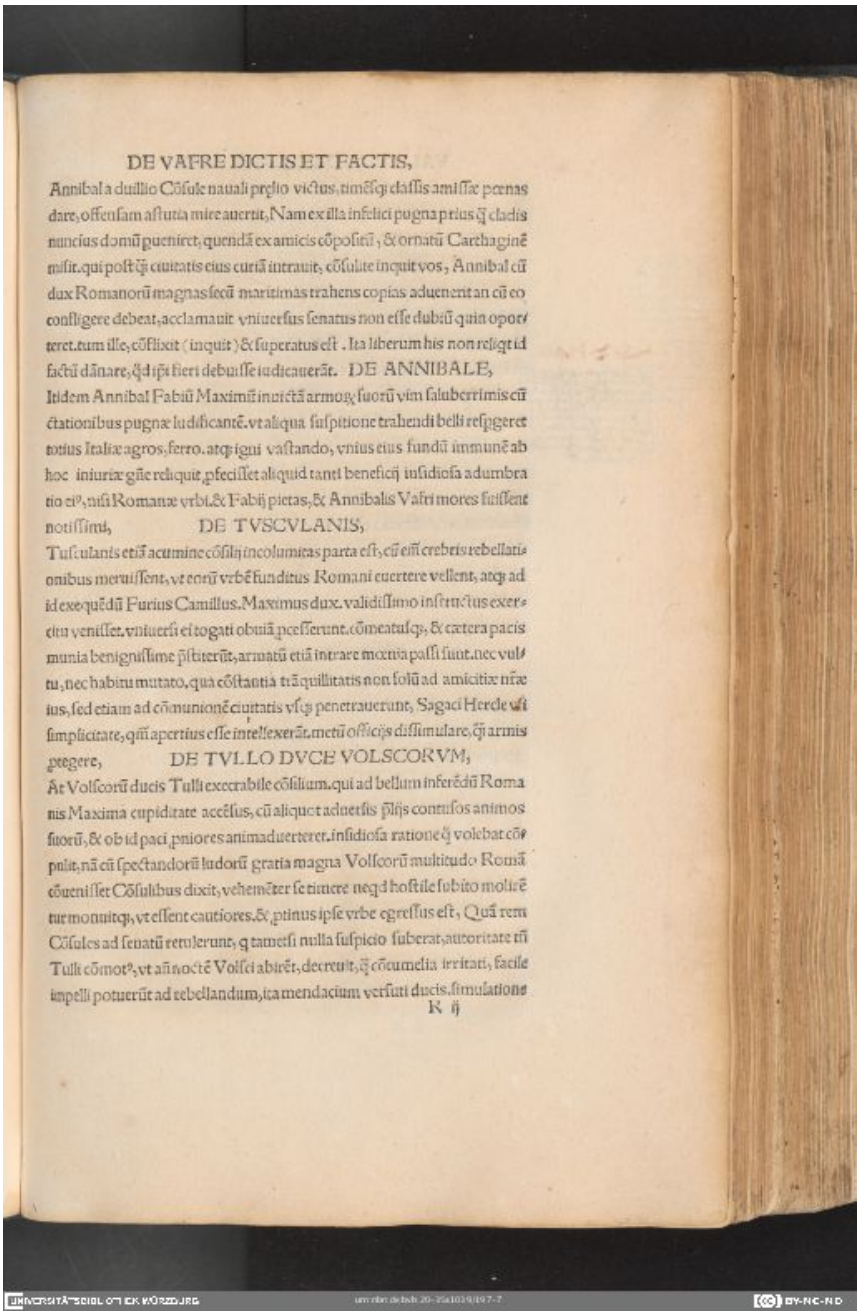

DE VAFRE DICTIS ET FACTIS,

Annibal a duillio Cõsule nauali prælio victus, timẽsq; classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mire auertit. Nam ex illa infelici pugna prius q̃ cladis nuncius domũ peueniret, quendã ex amicis cõpositũ, & ornatũ Carthaginẽ misit, qui postq̃ ciuitatis eius curiã intrauit, cõsulate inquit vos, Annibal cũ dux Romanorũ magnas secũ maritimas trahens copias aduenerit an cũ eo confligere debeat, acclamauit vniuersus senatus non esse dubiũ quin oporteret. tum ille, cõflixit (inquit) & superatus est. Ita liberum his non reliqt id factũ dãnare, q̃d ipsi fieri debuisse iudicauerãt. DE ANNIBALE,

Idem Annibal Fabiũ Maximũ inuictã armoq; suorũ vim saluberrimis cũctationibus pugnæ iudicantẽ. vt aliqua suspitione trahendi belli respgeret totius Italiæ agros, ferro, atq; igni vastando, vnius eius fundũ immunẽ ab hoc iniuriæ gñe reliquit, pfecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adumbratio ei⁹, nisi Romanæ vrbi, & Fabij pietas, & Annibalis Vafri mores fuissent notissimi. DE TVSCVLANIS,

Tusculanis etiã acumine cõsilij incolumitas parta est, cũ essẽ crebris rebellationibus meruissent, vt eorũ vrbẽ funditus Romani euertere vellent, atq; ad id exequẽdũ Furius Camillus Maximus dux, validissimo instructus exercitu venisset, vniuersi ei togati obuiã pcesserunt, cõmeatusq;, & cætera pacis munia benignissime pstiterũt, armatũ etiã intrare mœnia passi sunt. nec vultu, nec habitu mutato, quã cõstantia tã quillitatis non solũ ad amicitiæ nãe ius, sed etiam ad cõmunionẽ ciuitatis vsq; penetrauerunt, Sagaci Herde vsi simplicitate, qũ apertius esse intellexerãt, metũ officijs dissimulare, q̃ armis ptegere. DE TVLLO DVCE VOLSCORVM,

At Volscorũ ducis Tulli execrabile cõsilium, qui ad bellum inferẽdũ Romanis Maxima cupiditate accẽsus, cũ aliquot aduersis pliis contusos animos suorũ, & ob id paci, pniores animaduerteret, insidiosa ratione q̃ volebat cõpulit, nã cũ spectandorũ ludorũ gratia magna Volscorũ multitudo Romã cõuenisset Cõsulibus dixit, vehemẽter se timere neqd hostile subito molirẽtur monuitq;, vt essent cautiores. & ptinus ipse vrbe egressus est, Quã rem Cõsules ad senatũ retulerunt, q tametsi nulla suspicio suberat, autoritate tñ Tulli cõmot⁹, vt añ noctẽ Volsci abirẽt, decreuit, q̃ cõcumelia irritati, facile impelli potuerũt ad rebellandum, ita mendacium vertuti ducis, simulationis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bsb:20-35a1039/197-7 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

beneuolentiæ inuolutū duos simul populos fefellit, Romanum vt insontes notaret. Volscum vt deceptis irasceret,

STRATEGEMATA, CAPVT QVARTVM,

Illa vero calliditatis egregia, & ab omī reprehēsione ꝓcul remota. cuius opera qa appellatiōe nr̄a vix apte exprimi possunt, græca ꝓnūtiatione Strategemata dicant,

DE TVLLO HOSTILIO,

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso. quæ surgētis impi nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sunt. finitimisq; tropheis, ac triūphis alitā virtutē eius, spes suas ꝓmouere vlteriꝰ docuerunt, Metius Suffetius dux Albanorū, dubiā & suspectā sp̄ societatis suæ fidem repente in ipsa acie detexit. detecto eñ Romani exercitus latere, in ꝓximo colle cōsedit, ꝑadiutore speculator pugnæ futurus, vt aut victis insultaret. aut victores fessos aggrederet. nō erat dubiū qn ea res militū nostrorū anios debilitatura esset, cū eodē tēpore & hostes cōfligere, & auxilia deficere cerneret, Itaq; ne id fieret Tullus ꝓuidit. cōcitato eñ equo pugnantiū globos p̄currit, prædicās suo iussu secessisse Metiū. eumq; cū ipse signū dedisset imitasurū fidenatiū terga, quo impatoriæ artis cōsilio, metū fiducia mutauit, ꝓq; trepidatione, alacritate suorū pectora repleuit.

DE SEXTO TARQVINIO,

At ne cōtinuo a nostris regibus recedamus, Sextus Tarqnius Tarqnij filiꝰ indigne ferens q̄d patris viribus expugnari Gabij neqrent, valētiorē armis excogitauit rationē. q̄ iterceptū id oppidū Romano impio adijcerer. Subito nanq; sed ad Gabios cōtulit tanq̄ parētis sæuitiā, & verbera q̄ volūtate sua perpessus erat, fugiēs, ac paulatim vtriusquisq; fictis, & cōpositis blandicijs alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimum posset consecutus. familiarem suum ad patrem misit indicaturū, quēadmodū cūcta in sua manu haberet, & quæsiturū quid nā fieri vellet iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidē re eximia delectatus Tarqnius. fidei aūt nuntij parum credens, nihil respondit. sed ducto eo in Ortū. maxima, & altissima papauerū capita baculo decussit, cognito adulescēs silentio patris, simul ac facto, causā altius argumenti ꝑuidit. nec ignorauit precipi sibi, vt excellētissimum quēq; gabinorum. aut exilio summoueret. aut morte consumeret. ergo spo-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

liatā bonis ꝓpugnatoribus ciuitatē tantū non vinctis manibus ei tradidit;

DE ROMANIS,

Illud quoq; a maioribus, & cōsilio prudēter, & exitu fœliciter ꝓuisum, cū eiū vrbe capta Galli capitoliū obsiderēt, solāq; potiendi eius spem in fame eorū repositā animaduerterēt, pq̄ callido genere consilij Romani vsi, vnico perseuerantiæ irritamento victores spoliauerūt. panes eñ iacere cōpluribꝰ ex locis cœperūt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitāq; frumenti abūdantiam nostris superesse credētes, ad pactionē omittendæ obsidionis compulerūt. Misertus est tunc ꝓfecto Iupiter Romanæ virtutis, præsidiū ab astutia mutuantis, cū summa alimētorū inopia proijci præsidia inopiæ cerneret. igitur vt Vafro, ita periculoso cōsilio salutarē exitū dedit, Idē Iupiter postea ꝑstantissimorū ducū nostrorū sagacibus cōsilijs ꝓpitius aspirauit, nam cū alterū Italiæ latus Annibal laceraret, alterū inuasisset. Asdrubal, ne duorū fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras vrgerēt, hinc Claudij Neronis vegetū cōsiliū. Illinc Liuij Salinatoris inclyta ꝓuidentia effecit, Nero eñ cōpresso a se in lucanis Annibale, præsentiā suā, qm̄ ita ratio belli desyderabat, mētitus hosti, ad opem ferendā collegæ ꝑ longū iter celeritate mira tetendit. Salinator in vmbria apud Metaurū flumen proximo die dimicaturus summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit, tribunos eñ a tribunis, centuriones a cēturionibus, eqtes ab eqtibus, pedites a peditibus excipi iussit. ac sine vlla tumultuatione, solo vix vnū exercitū capiente, alterū inseruit. q̄ euenit ne Asdrubal cū duobus se CONSS, ꝑliatuꝝ priꝰ sciret. q̄ vtriusq; virtute ꝓsternerēt, Ita illa toto terrarū orbe infamis punica calliditas. Romana elusa prudentia. Annibalem Neroni, Asdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

DE QVINTO METELLO CONSVLE.

Memorabilis etiā cōsilij. Q. Metellus, qui cū ꝓcōsul bellū in Hispania aduersus celtiberos gereret, vrbēq; Cōtrebiā caput eius gētis viribus expugnare non posset. intra pectus suum multū, ac diu cōsilijs agitatis, viam repperit q̄ propositū ad exitū ꝑduceret itinera magno impetu ingrediebat̄. deide alias atq; alias regiones petebat, hos obsidebat montes. paulo post ad illos transgrediebatur, cum interim tam suis omnibus, q̄ ipsis hostibus ignota erat

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND
35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

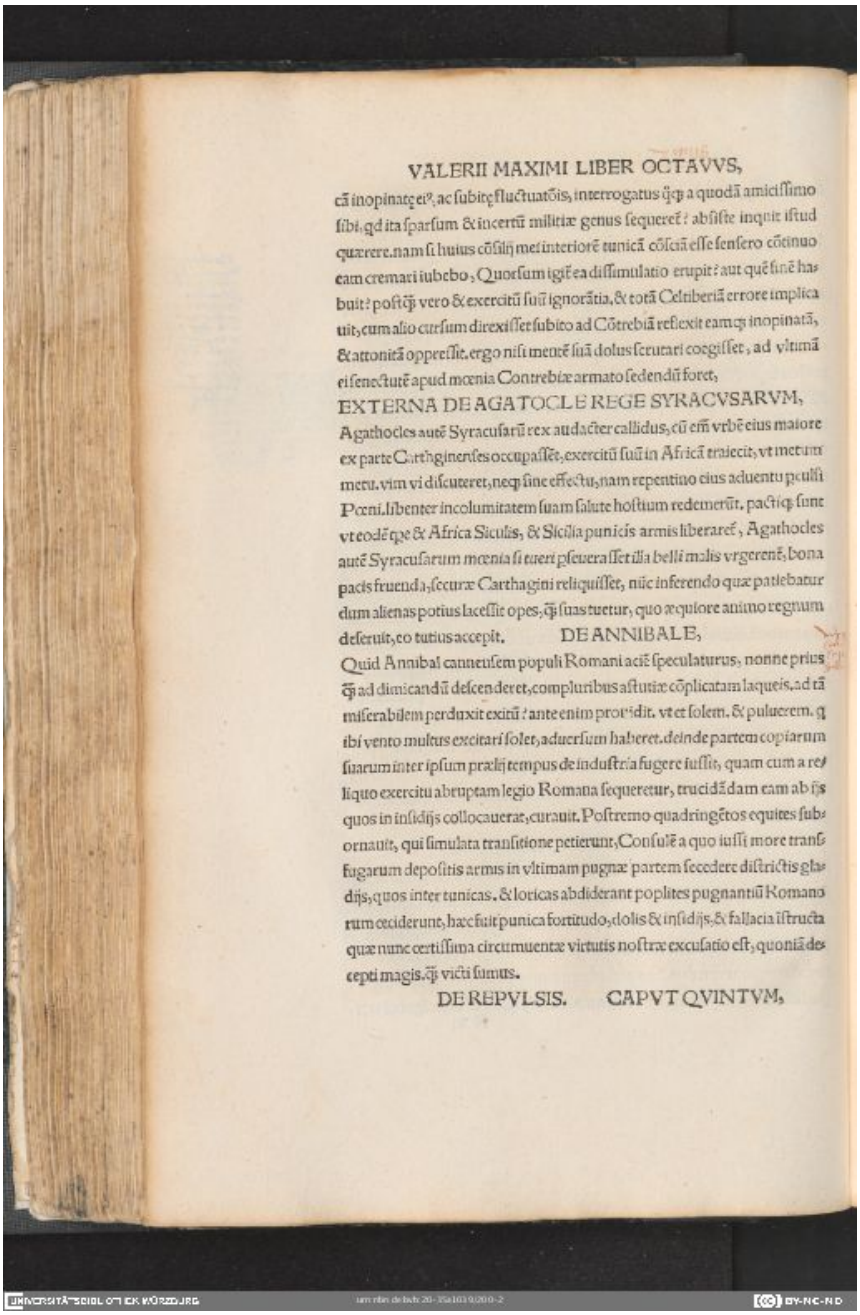

cã inopinatę ei⁹, ac subitę fluctuatõis, interrogatus q̃q̃ a quodã amicissimo sibi, qd ita sparsum & incertũ militiæ genus sequeret? absiste inquit istud quærere. nam si huius cõsilij mei interiorẽ tunicã cõsciã esse sensero cõtinuo eam cremari iubebo, Quorsum igit̃ ea dissimulatio erupit? aut quẽ finẽ habuit? postq̃ vero & exercitũ suũ ignorãtia, & totã Celtiberiã errore implicauit, cum alio cursum direxisset subito ad Cõtrebiã reflexit eamq; inopinatã, & attonitã oppressit. ergo nisi mentẽ suã dolus scrutari coegisset, ad vltimã ei senectutẽ apud mœnia Contrebiæ armato sedendũ foret,

EXTERNA DE AGATOCLE REGE SYRACVSARVM,

Agathocles autẽ Syracusarũ rex audacter callidus, cũ em̃ vrbẽ eius maiore ex parte Carthginenses occupassẽt, exercitũ suũ in Africã traiecit, vt metum metu. vim vi discuteret, neq; sine effectu, nam repentino eius aduentu ꝑculsi Pœni. libenter incolumitatem suam salute hostium redemerũt. pactiq; sunt vt eodẽ tpe & Africa Siculis, & Sicilia punicis armis liberaret, Agathocles autẽ Syracusarum mœnia si tueri ꝑseuerasset illa belli malis vrgerent, bona pacis fruenda, securæ Carthagini reliquisset, nũc inferendo quæ patiebatur dum alienas potius lacessit opes, q̃ suas tuetur, quo æquiore animo regnum deseruit, eo tutius accepit.

DE ANNIBALE,

Quid Annibal canneusem populi Romani aciẽ speculaturus, nonne prius q̃ ad dimicandũ descenderet, compluribus astutiæ cõplicatam laqueis, ad tã miserabilem perduxit exitũ? ante enim prouidit. vt et solem. & puluerem. q ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet. deinde partem copiarum suarum inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit, quam cum a reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidãdam eam ab ijs quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremo quadringẽtos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt, Consulẽ a quo iussi more transfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere districtis gladijs, quos inter tunicas. & loricas abdiderant poplites pugnantiũ Romanorum ceciderunt, hæc fuit punica fortitudo, dolis & insidijs, & fallacia ĩstructa quæ nunc certissima circumuentæ virtutis nostræ excusatio est, quoniã decepti magis. q̃ victi sumus.

DE REPVLSIS. CAPVT QVINTVM,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039.000-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

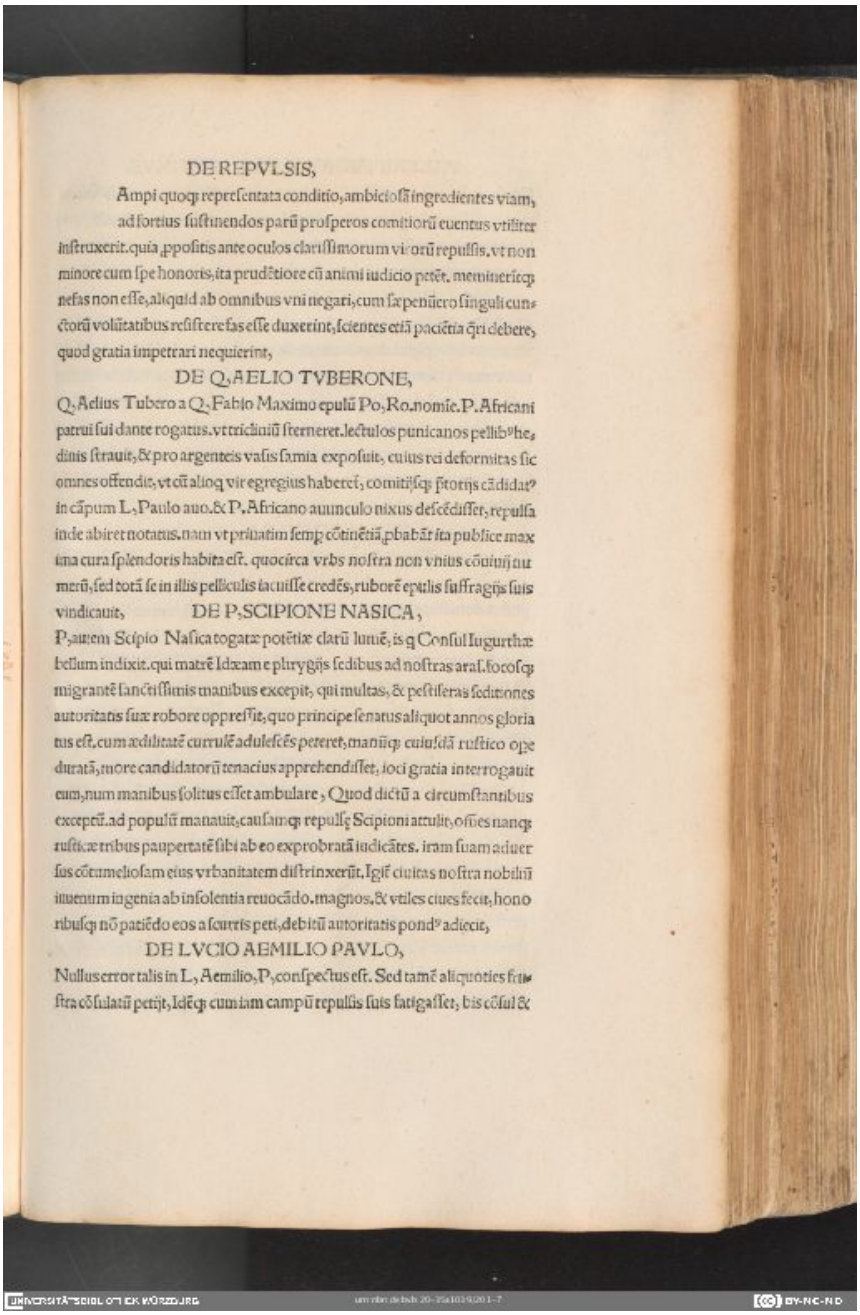

DE REPVLSIS,

Ampi quoq; repreſentata conditio, ambicioſã ingredientes viam, ad fortius ſuſtinendos parũ proſperos comitiorũ euentus vtiliter inſtruxerit. quia ꝓpoſitis ante oculos clariſſimorum virorũ repulſis, vt non minore cum ſpe honoris, ita prudẽtiore cũ animi iudicio petẽt. meminerit q; nefas non eſſe, aliquid ab omnibus vni negari, cum ſæpenũero ſinguli cunctorũ volũtatibus reſiſtere fas eſſe duxerint, ſcientes etiã paciẽtia q̃ri debere, quod gratia impetrari nequierint,

DE Q. AELIO TVBERONE,

Q. Aelius Tubero a Q. Fabio Maximo epulũ Po. Ro. nomie. P. Africani patrui ſui dante rogatus. vt tricliniũ ſterneret. lectulos punicanos pellib⁹ hedinis ſtrauit, & pro argenteis vaſis ſamia expoſuit, cuius rei deformitas ſic omnes offendit, vt cũ alioq; vir egregius haberet, comitiiſq; ꝑtoriis cãdidat⁹ in cãpum L. Paulo auo. & P. Africano auunculo nixus deſcẽdiſſet, repulſa inde abiret notatus. nam vt priuatim ſemp cõtinẽtiã ꝓbabãt ita publice maxima cura ſplendoris habita eſt. quocirca vrbs noſtra non vnius cõuiuij numerũ, ſed totã ſe in illis pelliculis iacuiſſe credẽs, ruborẽ epulis ſuffragijs ſuis vindicauit,

DE P. SCIPIONE NASICA,

P. autem Scipio Naſica togatæ potẽtiæ clarũ lumẽ, is q Conſul Iugurthæ bellum indixit. qui matrẽ Idæam e phrygijs ſedibus ad noſtras araſ. focoſq; migrantẽ ſanctiſſimis manibus excepit, qui multas, & peſtiferas ſeditiones autoritatis ſuæ robore oppreſſit, quo principe ſenatus aliquot annos gloriatus eſt. cum ædilitatẽ currulẽ adulescẽs peteret, manũq; cuiuſdã ruſtico ope duratã, more candidatorũ tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare, Quod dictũ a circumſtantibus exceptũ. ad populũ manauit, cauſamq; repulſę Scipioni attulit, omnes nanq; ruſticæ tribus paupertatẽ ſibi ab eo exprobratã iudicãtes. iram ſuam aduerſus cõtumelioſam eius vrbanitatem diſtrinxerũt. Igit̃ ciuitas noſtra nobiliũ iuuenum ingenia ab inſolentia reuocãdo. magnos. & vtiles ciues fecit, honoribuſq; nõ patiẽdo eos a ſcurris peti, debitũ autoritatis pond⁹ adiecit,

DE LVCIO AEMILIO PAVLO,

Nullus error talis in L. Aemilio, P. conſpectus eſt. Sed tamẽ aliquoties fruſtra cõſulatũ petijt, Idẽq; cum iam campũ repulſis ſuis fatigaſſet, bis cõſul &

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

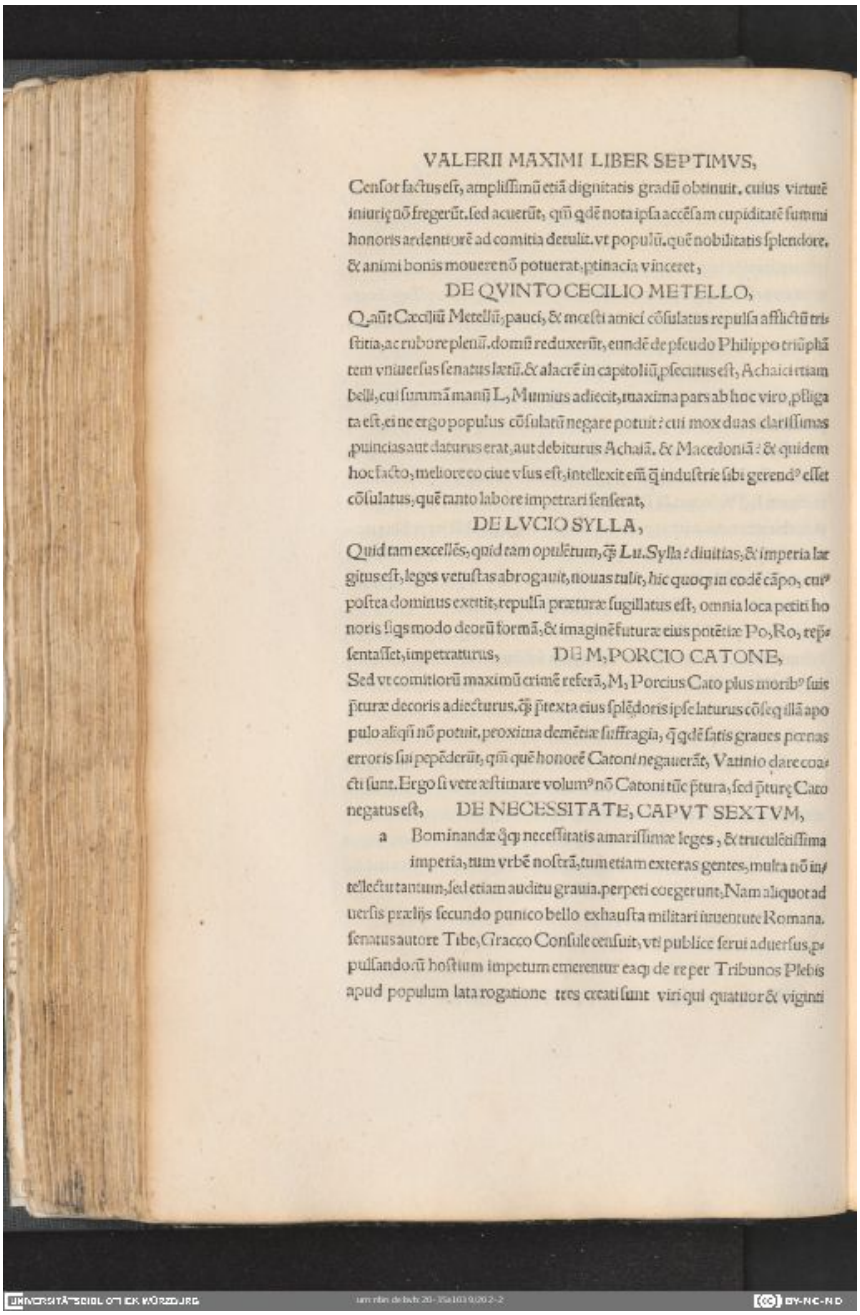

Censor factus est, amplissimũ etiã dignitatis gradũ obtinuit. cuius virtutẽ iniurię nõ fregerũt. sed acuerũt, qm̃ q̃dẽ nota ipsa accẽsam cupiditatẽ summi honoris ardentiorẽ ad comitia detulit. vt populũ. quẽ nobilitatis splendore. & animi bonis mouere nõ potuerat, ꝑtinacia vinceret,

DE QVINTO CECILIO METELLO,

Q. aũt Cæciliũ Metellũ, pauci, & mœsti amici cõsulatus repulsa afflictũ tristitia, ac rubore plenũ. domũ reduxerũt, eundẽ de pseudo Philippo triũphãtem vniuersus senatus lætũ. & alacrẽ in capitoliũ ꝓsecutus est, Achaici etiam belli, cui summã manũ L, Mumius adiecit, maxima pars ab hoc viro ꝓfligata est, ei ne ergo populus cõsulatũ negare potuit? cui mox duas clarissimas ꝓuincias aut daturus erat, aut debiturus Achaiã. & Macedoniã? & quidem hoc facto, meliore eo ciue vsus est, intellexit em̃ q̃ industrie sibi gerend⁹ esset cõsulatus, quẽ tanto labore impetrari senserat,

DE LVCIO SYLLA,

Quid tam excellẽs, quid tam opulẽtum, q̃ꝫ Lu. Sylla? diuitias, & imperia largitus est, leges vetustas abrogauit, nouas tulit, hic quoq; in eodẽ cãpo, cui⁹ postea dominus extitit, repulsa præturæ sugillatus est, omnia loca petiti honoris siq; modo deorũ formã, & imaginẽ futuræ eius potẽtiæ Po, Ro, rep̃sentasset, impetraturus,

DE M, PORCIO CATONE,

Sed vt comitiorũ maximũ crimẽ referã, M, Porcius Cato plus morib⁹ suis p̃turæ decoris adiecturus. q̃ꝫ p̃texta eius splẽdoris ipse laturus cõseq illã apopulo aliq̃n nõ potuit, proxima demẽtiæ suffragia, q̃ q̃dẽ satis graues pœnas erroris sui pepẽderũt, qm̃ quẽ honorẽ Catoni negauerãt, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si vere æstimare volum⁹ nõ Catoni tũc p̃tura, sed p̃turę Cato negatus est,

DE NECESSITATE, CAPVT SEXTVM,

a Bominandæ q̃q; necessitatis amarissimæ leges, & truculẽtissima imperia, tum vrbẽ nostrã, tum etiam exteras gentes, multa nõ intellectu tantum, sed etiam auditu grauia. perpeti coegerunt, Nam aliquot aduersis prælijs secundo punico bello exhausta militari iuuentute Romana. senatus autore Tibe, Gracco Consule censuit, vti publice serui aduersus ꝓpulsandorũ hostium impetum emerentur eaq; de re per Tribunos Plebis apud populum lata rogatione tres creati sunt viri qui quatuor & viginti

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9.202-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

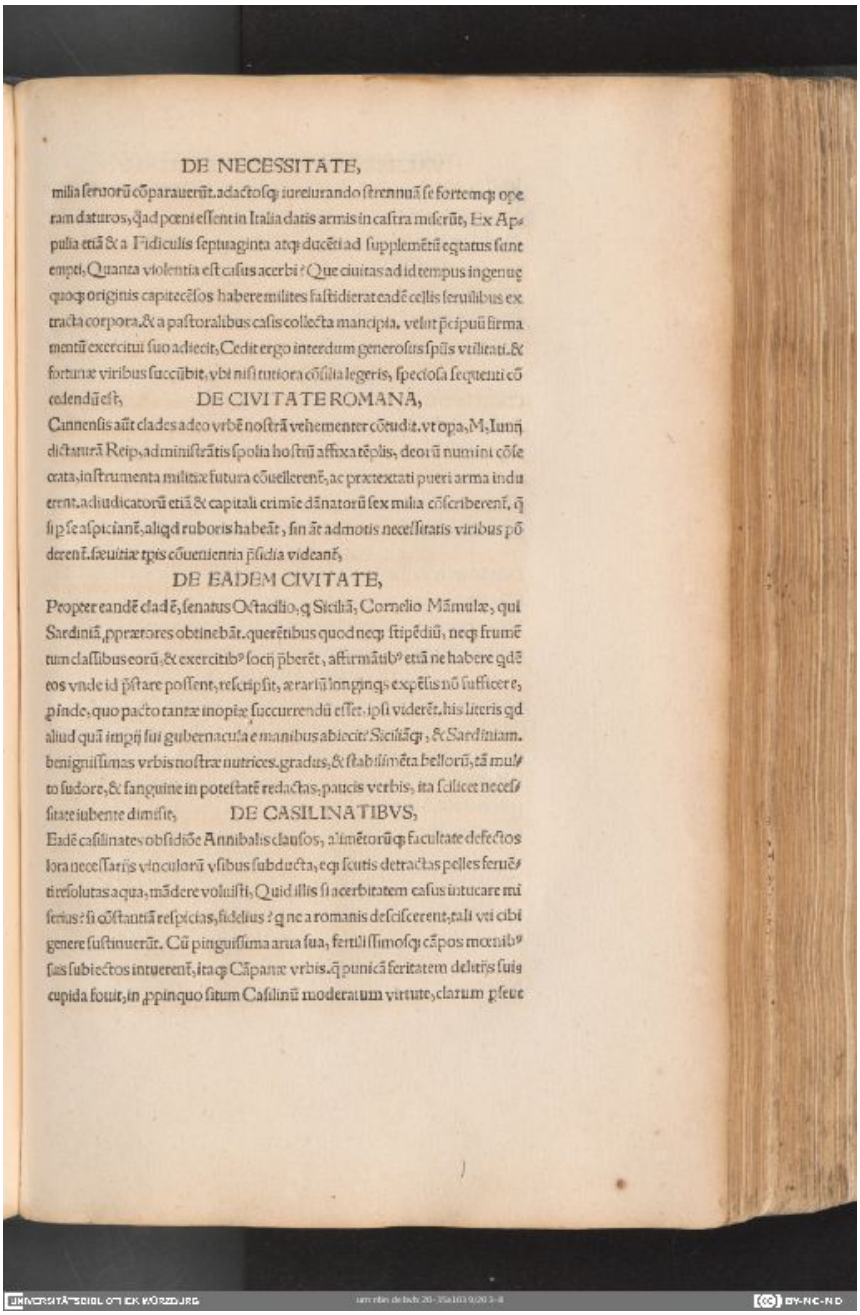

DE NECESSITATE,

milia seruorũ cõparauerũt. adactosq; iureiurando strennuã se fortemq; operam daturos, q̃ad pœni essent in Italia datis armis in castra miserũt, Ex Appulia etiã & a Fidiculis septuaginta atq; ducẽti ad supplemẽtũ eq̃tatus sunt empti, Quanta violentia est casus acerbi? Que ciuitas ad id tempus ingenuę quoq; originis capitecẽsos habere milites fastidierat eadẽ cellis seruilibus extracta corpora. & a pastoralibus casis collecta mancipia. velut p̃cipuũ firmamentũ exercitui suo adiecit, Cedit ergo interdum generosus spũs vtilitati. & fortunæ viribus succũbit, vbi nisi tutiora cõsilia legeris, speciosa sequenti cõcedendũ est,

DE CIVITATE ROMANA,

Cannensis aũt clades adeo vrbẽ nostrã vehementer cõtudit. vt opa, M, Iunij dictaturã Reip, administrãtis spolia hostiũ affixa tẽplis, deorũ numini cõsecrata, instrumenta militiæ futura cõuellerenẽ, ac prætextati pueri arma induerent. adiudicatorũ etiã & capitali crimĩe dãnatorũ sex milia cõscriberenẽ, q̃ si p̃ se aspicianẽ, aliq̃d ruboris habeãt, sin ãt admotis necessitatis viribus põderenẽ. sæuitiæ tp̃is cõuenientia p̃sidia videanẽ,

DE EADEM CIVITATE,

Propter eandẽ cladẽ, senatus Octacilio, q Siciliã, Cornelio Mãmulæ, qui Sardiniã, ꝓprætores obtinebãt. querẽtibus quod neq; stipẽdiũ, neq; frumẽtum classibus eorũ, & exercitib⁹ socij p̃berẽt, affirmãtib⁹ etiã ne habere q̃dẽ eos vnde id p̃stare possent, rescripsit, ærariũ longinq; expẽsis nõ sufficere, ꝓinde, quo pacto tantæ inopiæ succurrendũ esset, ipsi viderẽt. his literis q̃d aliud quã imp̃ij sui gubernacula e manibus abiecit? Siciliãq;, & Sardiniam. benignissimas vrbis nostræ nutrices. gradus, & stabilimẽta bellorũ, tã multo sudore, & sanguine in potestatẽ redactas, paucis verbis, ita scilicet necessitate iubente dimisit,

DE CASILINATIBVS,

Eadẽ casilinates obsidiõe Annibalis clausos, alimẽtorũq; facultate defectos lora necessarijs vinculorũ vsibus subducta, eq; scutis detractas pelles feruẽti resolutas aqua, mãdere voluisti, Quid illis si acerbitatem casus intucare miserius? si cõstantiã respicias, fidelius? q̃ ne a romanis desciscerent, tali vti cibi genere sustinuerũt. Cũ pinguissima arua sua, fertilissimosq; cãpos mœnib⁹ suis subiectos intuerenẽ, itaq; Cãpanæ vrbis. q̃ punicã feritatem delitijs suis cupida fouit, in ꝓpinquo situm Casilinũ moderatum virtute, clarum ꝑseue

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

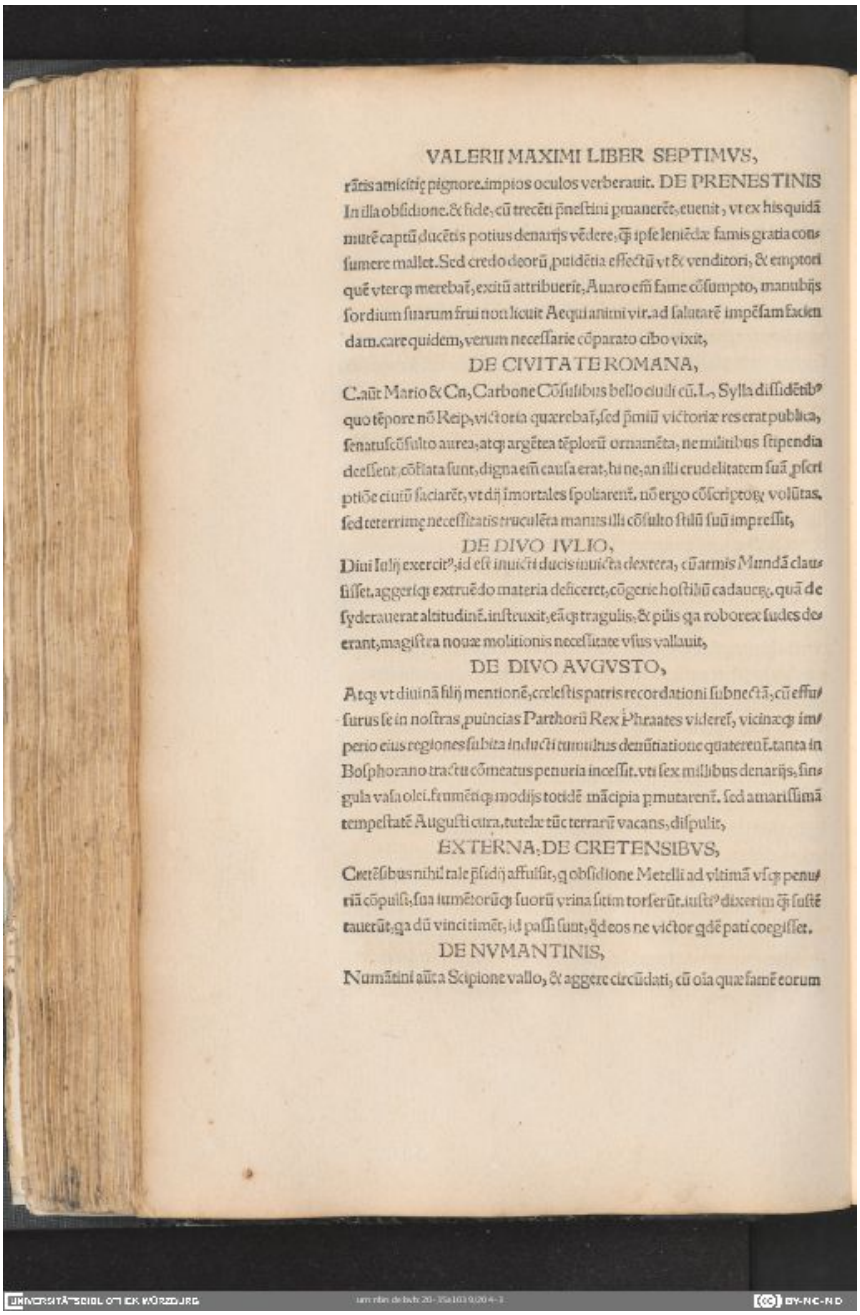

rāris amicitię pignore impios oculos verberauit. DE PRENESTINIS

In illa obsidione & fide, cū trecēti p̄nestini p̄manerēt, euenit, vt ex his quidā mutē captū ducētis potius denarijs vēdere, q̄ ipse leniēdæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorū, puidētia effectū vt & venditori, & emptori quē vterq; merebat, exitū attribuerit. Auaro enī fame cōsumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit. Aequi animi vir, ad salutarē impētam faciendam, care quidem, verum necessarie cōparato cibo vixit,

DE CIVITATE ROMANA,

C. aūt Mario & Cn. Carbone Cōsulibus bello ciuili cū L. Sylla dissidētib⁹ quo tēpore nō Reip. victoria quærebat, sed p̄miū victoriæ res erat publica, senatusc̄ consulto aurea, atq; argētea tēplorū ornamēta, ne militibus stipendia deessent, cōflata sunt, digna eīn causa erat, hāc ne, an illi crudelitatem suā, p̄sertim cōtra ciuīū faciarēt, vt dīj immortales spoliarent. nō ergo cōscriptorq; voluntas, sed terrimę necessitatis truculēta manus illi cōsulto stilū suū impressit,

DE DIVO IVLIO,

Diui Iulij exercit⁹, id est inuicti ducis inuicta dextera, cū armis Mundā claussisset, aggericq; extruēdo materia deficeret, cōgeriē hostiliū cadaueriq; quā de syderauerat altitudinē, instruxit, eāq; tragulis, & pilis qa roborex fides derant, magistra nouæ molitionis necessitate vsus vallauit,

DE DIVO AVGVSTO,

Atq; vt diuinā filij mentionē, cęlestis patris recordationi subnectā, cū effusurus se in nostras p̄uincias Parthorū Rex Phraates videret, vicinaq; imperio eius regiones subita inducti tumultus denūtiatione quaterent. tanta in Bosphorano tractu cōmeatus penuria incessit. vt sex millibus denarijs, singula vasa olei, frumēticq; modijs totidē mācipia p̄mutarent. sed amarissimā tempestatē Augusti cura, tutelæ tūc terrarū vacans, dispulit,

EXTERNA, DE CRETENSIBVS,

Cretēsibus nihil tale p̄sidij affulsit, q obsidione Metelli ad vltimā vsq; penuriā cōpulsi, sua tumētorūq; suorū vrina sitim torserūt. iust⁹ dixerim q̄s fuisse tauerūt, qa dū vinci timēt, id passi sunt, q̄de os ne victor qdē pati coegisset.

DE NVMANTINIS,

Numātini aūt a Scipione vallo, & aggere circūdati, cū oia quæ famē eorum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190204-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

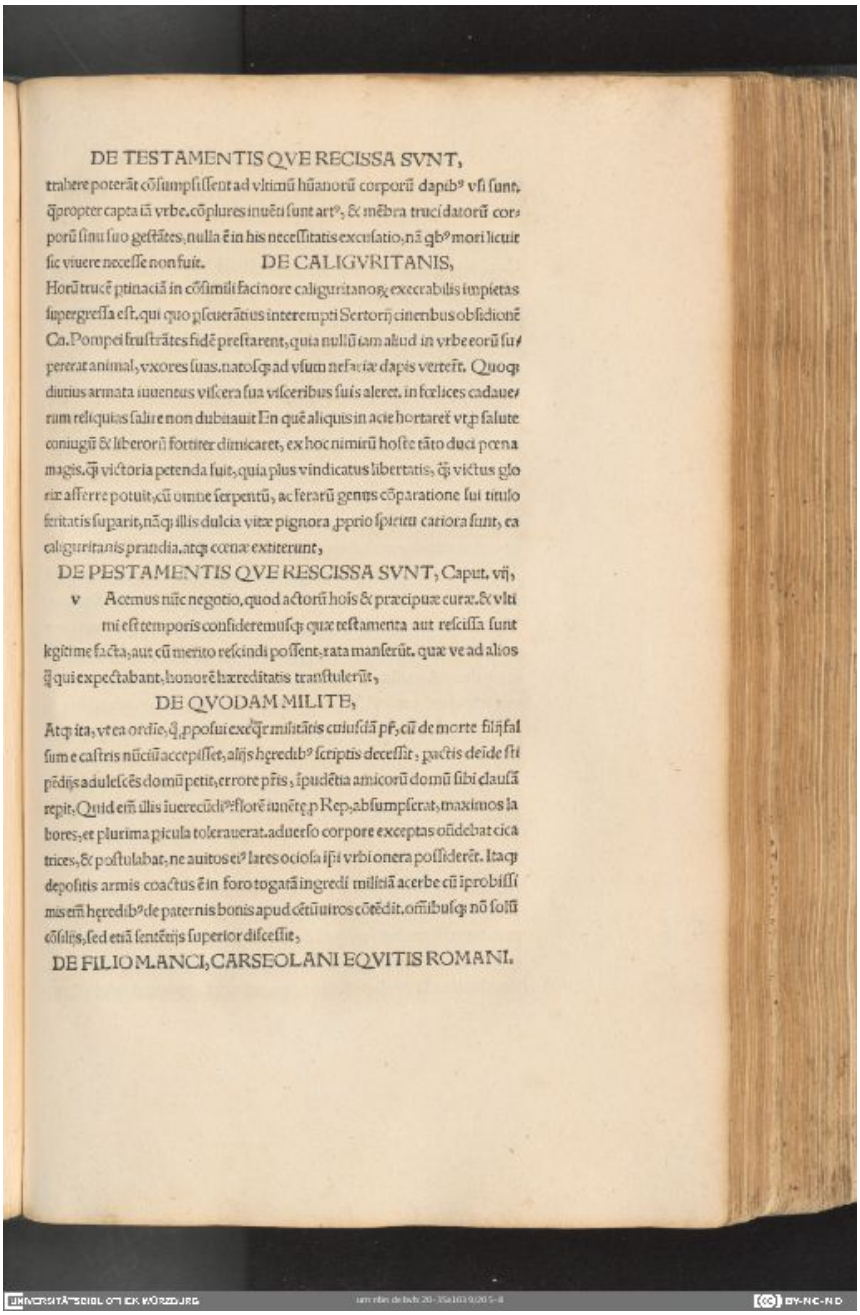

DE TESTAMENTIS QVE RECISSA SVNT,

trahere poterãt cõsumpti essent ad vltimũ hũanorũ corporũ dapib⁹ vsi sunt, q̃propter capta iã vrbe, cõplures inuẽti sunt art⁹, & mẽbra trucidatorũ corporũ sinu suo gestãtes, nulla ẽ in his necessitatis excusatio, nã qb⁹ mori licuit sic viuere necesse non fuit. DE CALIGVRITANIS,

Horũ trucẽ ptinaciã in cõsimili facinore caliguritanorũ execrabilis impietas supergressa est, qui quo plures interempti Sertorij cineribus obsidionẽ Co. Pompei frustrãtes fidẽ prestarent, quia nullũ iam aliud in vrbe eorũ supererat animal, vxores suas, natosq; ad vsum nefariæ dapis verterẽt. Quoq; diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret, in fœlices cadaverum reliquias saluare non dubitauit. En quẽ aliquis in acie hortaret vt p̃ salute coniugũ & liberorũ fortiter dimicaret, ex hoc nimirũ hoste tãto duci pœna magis, q̃ victoria petenda fuit, quia plus vindicatus libertatis, q̃ victus gloriæ afferre potuit, cũ omne serpentũ, ac ferarũ genus cõparatione sui titulo feritatis superet, nã q̃ illis dulcia vitæ pignora, p̃prio spiritu cariora sunt, ea caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt,

DE PESTAMENTIS QVE RESCISSA SVNT, Caput. vij,

Acemus nũc negotio, quod actorũ hois & præcipuæ curæ, & vltimi est temporis consideremusq; quæ testamenta aut rescissa sunt legitime facta, aut cũ merito rescindi possent, rata manserũt. quæ ve ad alios q̃ qui expectabant, honorẽ hæreditatis transtulerũt,

DE QVODAM MILITE,

Atq; ita, vt ea ordie, q̃ p̃posui exec̃r militãris cuiusdã p̃f, cũ de morte filij falsum e castris nũciũ accepisset, alijs hęredib⁹ scriptis decessit, pactis deide filiẽ pẽdijs adulescẽs domũ petit, errore pris, ipudẽtia amicorũ domũ sibi clausã repit, Quid eñ ulis iuerecũdi⁹ florẽ iuuẽtę p Rep, absumpserat, maximos labores, et plurima picula toleraverat, adueso corpore exceptas oũdebat cicatrices, & postulabat, ne auitos ei⁹ lares ociosa ipsi vrbi onera possiderẽt. Itaq; depositis armis coactus ẽ in foro togatã ingredi militiã acerbe cũ iprobissimis eñ hęredib⁹ de paternis bonis apud cẽtũuiros cõtẽdit, oñibusq; nõ solũ cõsilijs, sed etiã sentẽtijs superior discessit,

DE FILIO MANCI, CARSEOLANI EQVITIS ROMANI.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190205-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

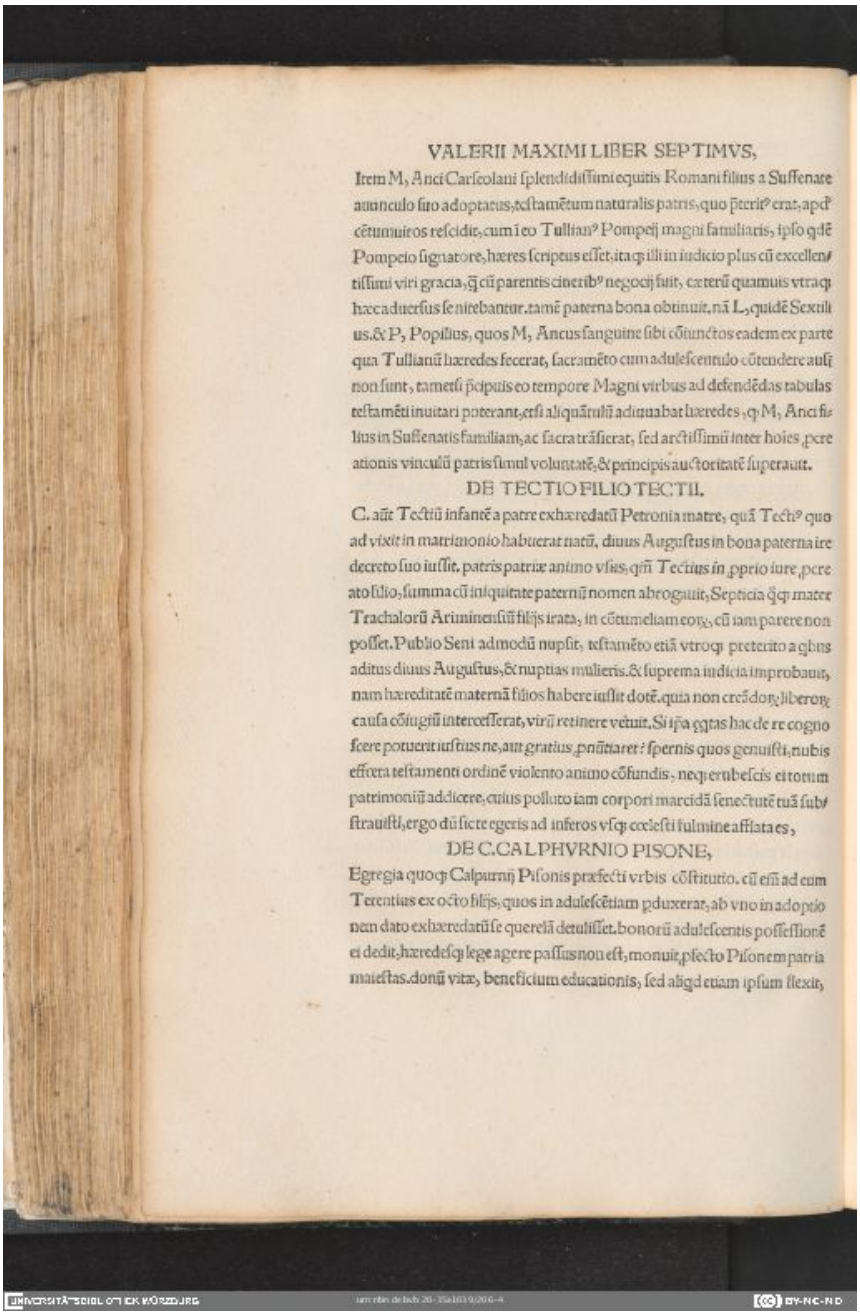

Item M, Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius a Suffenate auunculo suo adoptatus, testamẽtum naturalis patris, quo p̃terit⁹ erat, apd' cẽtumuiros rescidit, cum i eo Tullian⁹ Pompeij magni familiaris, ipso qdẽ Pompeio signatore, hæres scriptus esset, itaq; illi in iudicio plus cũ excellentissimi viri gracia, q̃ cũ parentis cineribꝰ negocij fuit, cæterũ quamuis vtraq; hæc aduersus se nitebantur. tamẽ paterna bona obtinuit. nã L, quidẽ Sextilius. & P, Popilius, quos M, Ancus sanguine sibi cõiunctos eadem ex parte qua Tullianũ hæredes fecerat, sacramẽto cum adulescentulo cõtendere ausi non sunt, tametsi p̃cipuis eo tempore Magni virbus ad defendẽdas tabulas testamẽti inuitari poterant, etsi aliquãtulũ adiuuabat hæredes, q; M, Anci filius in Suffenatis familiam, ac sacra trãsierat, sed arctissimũ inter hoies ꝓcreationis vinculũ patris simul voluntatẽ, & principis auctoritatẽ superauit.

DE TECTIO FILIO TECTII.

C. aũt Tectiũ infantẽ a patre exhæredatũ Petronia matre, quã Tecti⁹ quo ad vixit in matrimonio habuerat natũ. diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit. patris patriæ animo vsus, qñ Tectius in ꝓprio iure ꝓcreato filio, summa cũ iniquitate paternũ nomen abrogauit, Septicia q̃q; mater Trachalorũ Ariminensiũ filijs irata, in cõtumeliam eorꝝ, cũ iam parere non posset. Publio Seni admodũ nupsit, testamẽto etiã vtroq; preterito a q̃bus aditus diuus Augustus, & nuptias mulieris. & suprema iudicia improbauit, nam hæreditatẽ maternã filios habere iussit dotẽ. quia non creãdorꝝ liberorꝝ causa cõiugiũ intercesserat, virũ retinere vetuit. Si ipsa ęqtas hac de re cognoscere potuerit iustius ne, aut gratius ꝓnũtiaret? spernis quos genuisti, nubis effœta testamenti ordinẽ violento animo cõfundis, neq; erubescis ei totum patrimoniũ addicere, cuius polluto iam corpori marcidã senectutẽ tuã substrauisti, ergo dũ sic te egeris ad inferos vsq; cœlesti fulmine afflata es,

DE C. CALPHVRNIO PISONE,

Egregia quoq; Calpurnij Pisonis præfecti vrbis cõstitutio. cũ enĩ ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adulescẽtiam ꝑduxerat, ab vno in adoptionem dato exhæredatũ se querelã detulisset. bonorũ adulescentis possessionẽ ei dedit, hæredesq; lege agere passus non est, monuit, ꝓfecto Pisonem patria maiestas. donũ vitæ, beneficium educationis, sed aliqd etiam ipsum flexit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9206-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

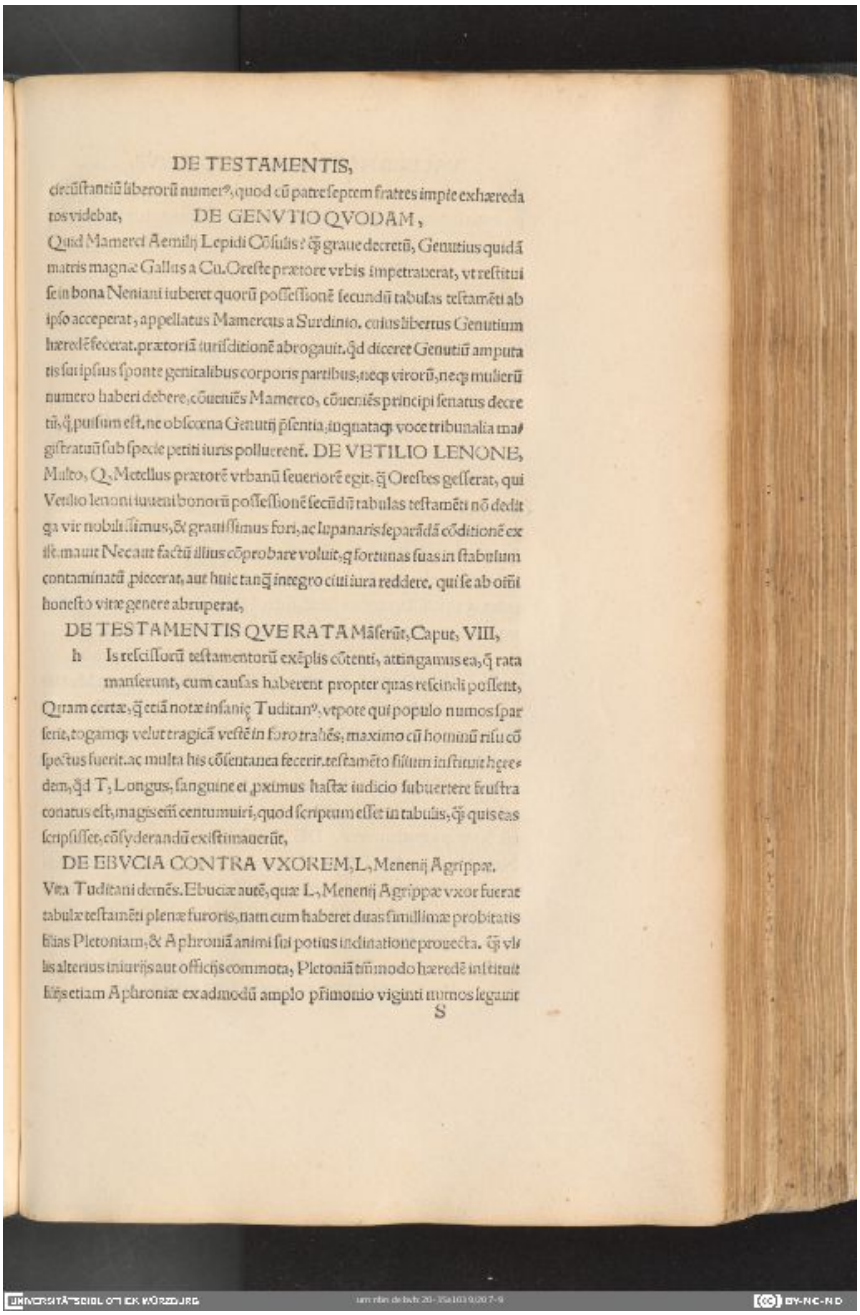

circũstantiũ liberorũ numer⁹, quod cũ patre septem fratres impie exhæreda tos videbat,

DE GENVTIO QVODAM,

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Cõsulis? q̃ graue decretũ, Genutius quidã matris magnæ Gallus a Cn. Oreste prætore vrbis impetrauerat, vt restitui se in bona Neniani iuberet quorũ possessionẽ secundũ tabulas testamẽti ab ipso acceperat, appellatus Mamercus a Surdinio. cuius libertus Genutium hæredẽ fecerat. prætoriã iurisditionẽ abrogauit. q̃d diceret Genutiũ amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neq; virorũ, neq; mulierũ numero haberi debere, cõueniẽs Mamerco, cõueniẽs principi senatus decretũ, q̃ ꝓuisum est, ne obscœna Genutij p̃sentia, inquataq; voce tribunalia magistratuũ sub specie petiti iuris polluerent. DE VETILIO LENONE,

Multo, Q. Metellus prætorẽ vrbanũ seueriorẽ egit. q̃ Orestes gesserat, qui Vetilio lenoni iuueni bonorũ possessionẽ secũdũ tabulas testamẽti nõ dedit qa vir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separãdã cõditionẽ exist. mauit Nec aut factũ illius cõprobare voluit, q fortunas suas in stabulum contaminatũ ꝓiecerat, aut huic tanq̃ integro ciui iura reddere. qui se ab oñi honesto vitæ genere abruperat,

DE TESTAMENTIS QVE RATA Mãserũt, Caput, VIII,

h Is rescissorũ testamentorũ exẽplis cõtenti, attingamus ea, q̃ rata manserunt, cum causas haberent propter quas rescindi possent,

Quam certæ, q̃ etiã notæ insaniç Tuditan⁹, vtpote qui populo numos sparserit, togamq; velut tragicã vestẽ in foro trahẽs, maximo cũ hominũ risu cõspectus fuerit. ac multa his cõsentanea fecerit. testamẽto filium instituit hęredem, q̃d T. Longus, sanguine et ꝓximus hastæ iudicio subuertere frustra conatus est, magis eñ centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, q̃ quis eas scripsisset, cõsyderandũ existimauerũt,

DE EBVCIA CONTRA VXOREM, L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demẽs. Ebuciæ autẽ, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat tabulæ testamẽti plenæ furoris, nam cum haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniã animi sui potius indinatione prouecta. q̃ vllis alterius iniurijs aut officijs commota, Pletoniã tñmodo hæredẽ instituit filijs etiam Aphroniæ ex admodũ amplo p̃rimonio viginti numos legauit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9207-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

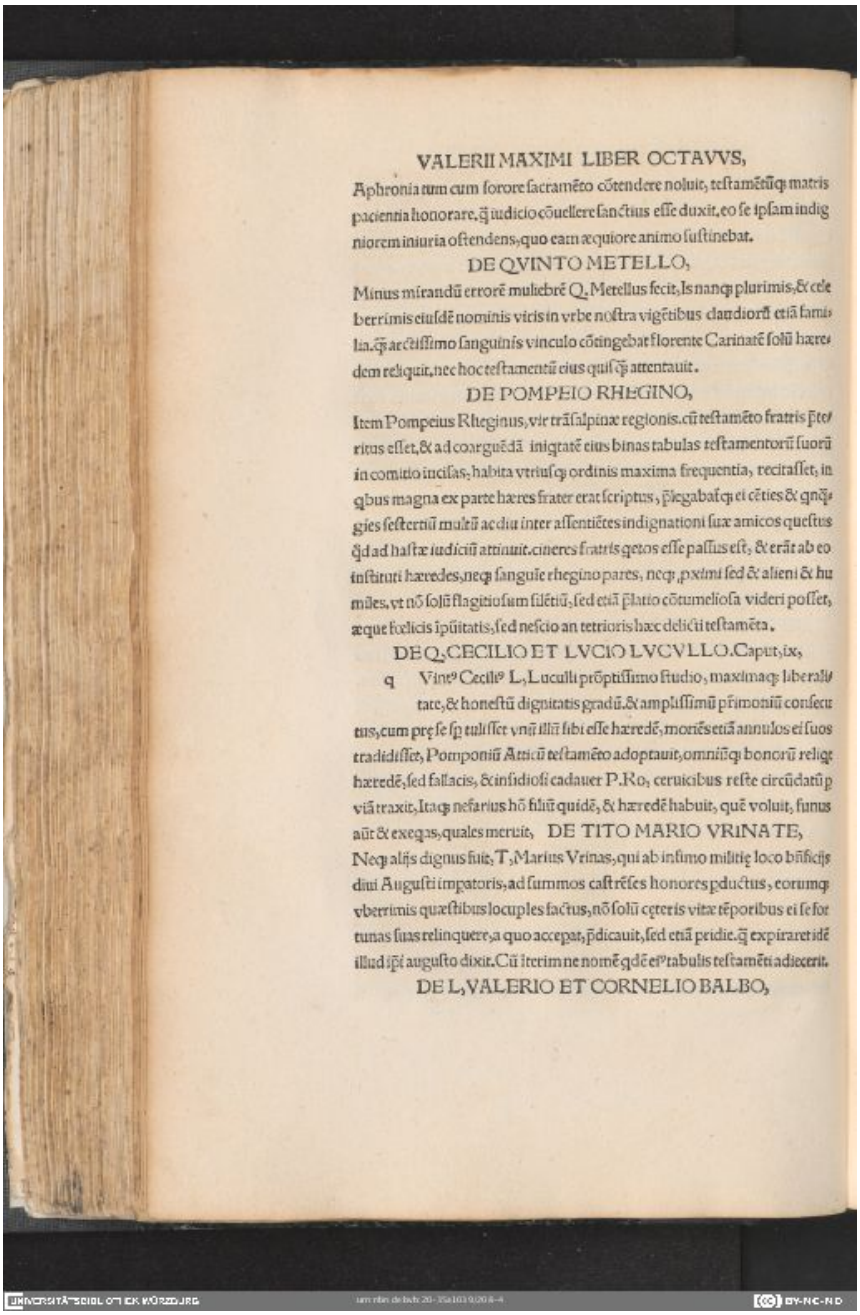

Aphronia tum cum sorore sacramẽto cõtendere noluit, testamẽtũq; matris pacientia honorare, q̃ iudicio cõuellere sanctius esse duxit, eo se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quo eam æquiore animo sustinebat.

DE QVINTO METELLO,

Minus mirandũ errorẽ muliebrẽ Q. Metellus fecit, Is nanq; plurimis, & celeberrimis eiusdẽ nominis viris in vrbe nostra vigẽtibus claudiorũ etiã familia. q̃; arctissimo sanguinis vinculo cõtingebat florente Carinatẽ solũ hæredem reliquit, nec hoc testamentũ eius quisq̃; attentauit.

DE POMPEIO RHEGINO,

Item Pompeius Rheginus, vir trãsalpinæ regionis. cũ testamẽto fratris p̃teritus esset, & ad coarguẽdã iniqtatẽ eius binas tabulas testamentorũ suorũ in comitio incisas, habita vtriusq; ordinis maxima frequentia, recitasset, in q̃bus magna ex parte hæres frater erat scriptus, p̃legabatq; ei cẽties & q̃nq̃gies sestertiũ multũ ac diu inter assentiẽtes indignationi suæ amicos questus q̃d ad hastæ iudiciũ attinuit. cineres fratris q̃etos esse passus est, & erãt ab eo instituti hæredes, neq; sanguĩe rhegino pares, neq; ꝓximi sed & alieni & humiles, vt nõ solũ flagitiosum silẽtiũ, sed etiã p̃latio cõtumeliosa videri posset, æque fœlicis ĩpũitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamẽta.

DE Q. CECILIO ET LVCIO LVCVLLO. Caput, ix,

q Vint⁹ Cecili⁹ L. Luculli prõptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestũ dignitatis gradũ. & amplissimũ p̃rimoniũ consecutus, cum pręse sp̃ tulisset vnũ illũ sibi esse hæredẽ, moriẽs etiã annulos ei suos tradidisset, Pomponiũ Atticũ testamẽto adoptauit, omniũq; bonorũ reliq̃t hæredẽ, sed fallacis, & insidiosi cadauer P. Ro, ceruicibus reste circũdatũ p̃ viã traxit, Itaq; nefarius hõ filiũ quidẽ, & hæredẽ habuit, quẽ voluit, funus aũt & exeq̃as, quales meruit,

DE TITO MARIO VRINATE,

Neq; aliis dignus fuit, T. Marius Vrinas, qui ab infimo militię loco bñficijs diui Augusti imp̃atoris, ad summos castrẽses honores p̃ductus, eorumq; vberrimis quæstibus locuples factus, nõ solũ cęteris vitæ tẽporibus ei se fortunas suas relinquere, a quo accep̃at, p̃dicauit, sed etiã pridie. q̃ expiraret idẽ illud ip̃i augusto dixit. Cũ ĩterim ne nomẽ q̃dẽ ei⁹ tabulis testamẽti adiecerit.

DE L. VALERIO ET CORNELIO BALBO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.20 8-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

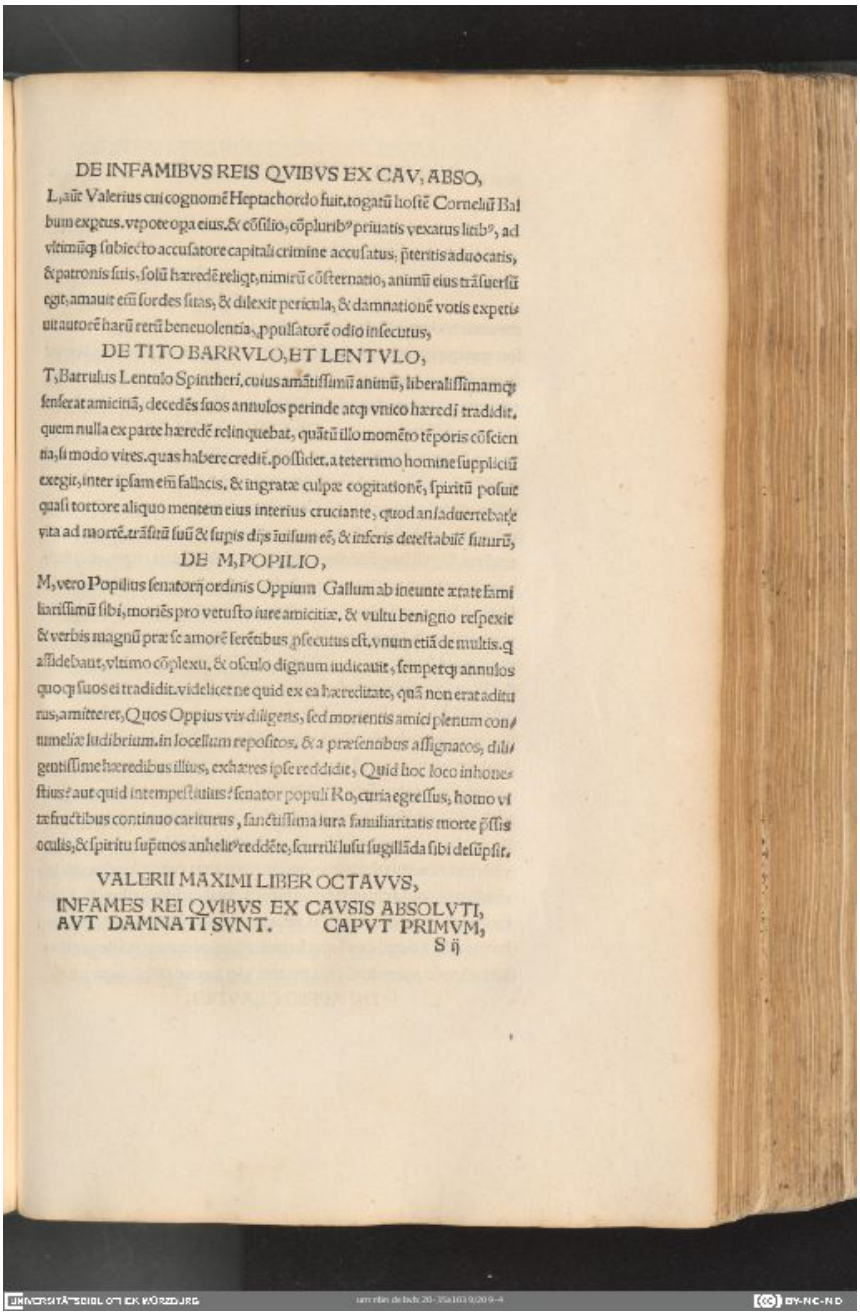

DE INFAMIBVS REIS QVIBVS EX CAV, ABSO,

L, aũt Valerius cui cognomẽ Heptachordo fuit, togatũ hostẽ Cornelũ Balbum expetus, vtpote opa eius, & cõsilio, cõplurib⁹ priuatis vexatus litib⁹, ad vltimũq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus, ꝑteritis aduocatis, & patronis suis, solũ hæredẽ reliqt, nimirũ cõfternatio, animũ eius trãsuersũ egit, amauit eũ sordes suas, & dilexit pericula, & damnationẽ votis expetiit autorẽ harũ rerũ beneuolentia, ꝑpulsatorẽ odio insecutus,

DE TITO BARRVLO, ET LENTVLO,

T, Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amãtissimũ animũ, liberalissimamq; senserat amicitiã, decedẽs suos annulos perinde atq; vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredẽ relinquebat, quãtũ illo momẽto tẽporis cõscientia, si modo vires, quas habere credit, possider, a teterrimo homine supplicũ exegit, inter ipsam eũ fallacis, & ingratæ culpæ cogitationẽ, spiritũ posuit quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante, quod an aduertebat ꝑ vita ad mortẽ, trãsitũ suũ & supis dijs iniusum eõ, & inferis detestabilẽ futurũ,

DE M, POPILIO,

M, vero Popilius senatorij ordinis Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimũ sibi, moriẽs pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit & verbis magnũ præ se amorẽ ferẽtibus ꝓsecutus est, vnum etiã de multis, q̃ adsidebant, vltimo cõplexu, & osculo dignum iudicauit, sempeq; annulos quoq; suos ei tradidit, videlicet ne quid ex ea hæreditate, quã non erat aditurus, amitteret, Quos Oppius vir diligens, sed morientis amici plenum commeliæ ludibrium, in locellum repositos, & a præsentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, exhæres ipse reddidit, Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? senator populi Ro, curia egressus, homo vltra fructibus continuo carituras, sanctissima iura familiaritatis morte ꝑsis oculis, & spiritu supinos anhelit⁹ reddẽte, scurrili lusu sugillãda sibi desũpsit.

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS,

INFAMES REI QVIBVS EX CAVSIS ABSOLVTI, AVT DAMNATI SVNT. CAPVT PRIMVM,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39.209-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

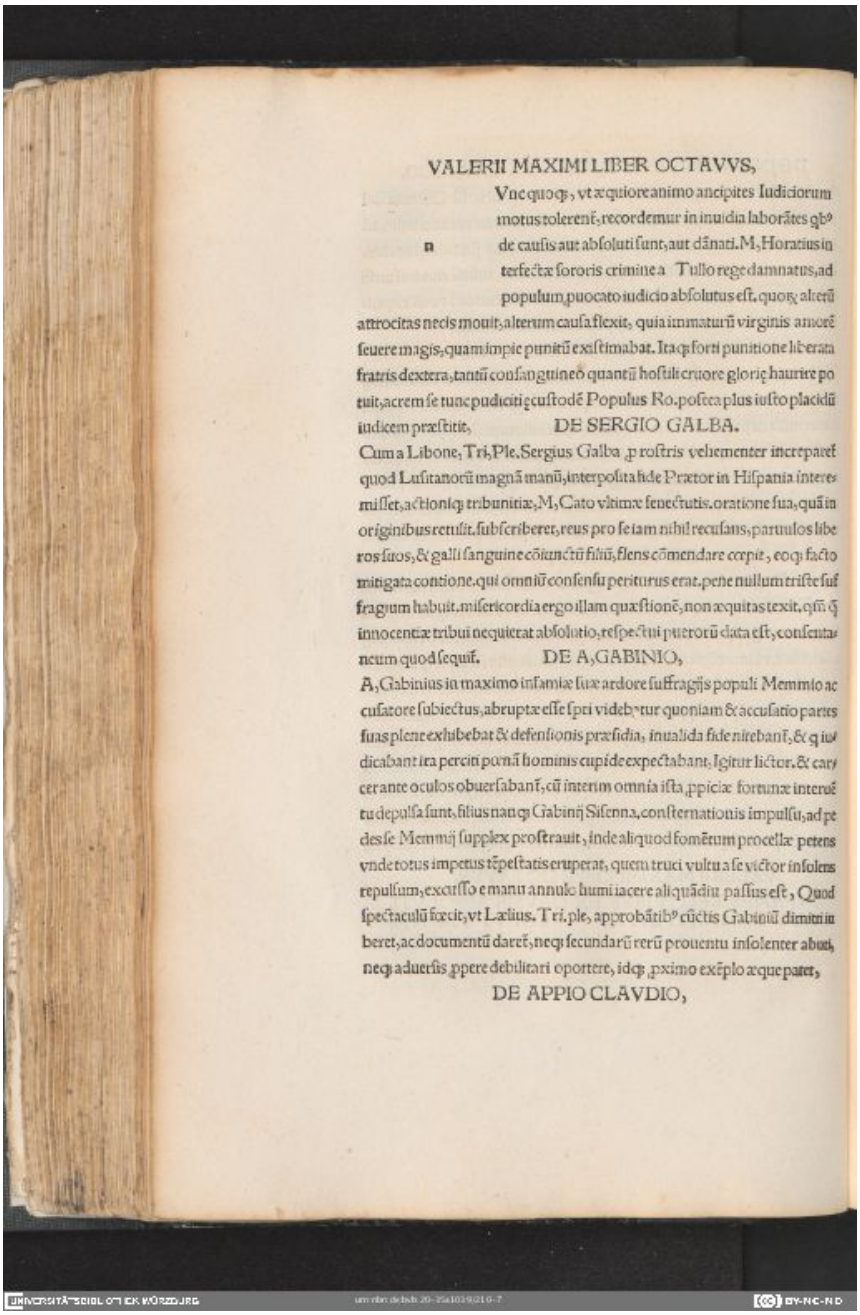

Vnc quoq;, vt æquiore animo ancipites Iudiciorum motus tolerent, recordemur in inuidia laborãtes qb⁹ de causis aut absoluti sunt, aut dãnati. M, Horatius interfectæ sororis crimine a Tullo rege damnatus, ad populum ꝓuocato iudicio absolutus est. quoꝝ alterũ attrocitas necis mouit, alterum causa flexit, quia immaturũ virginis amorẽ seuere magis, quam impie punitũ existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantũ consanguineo quantũ hostili cruore glorię haurire potuit, acrem se tunc pudicitię custodẽ Populus Ro. postea plus iusto placidũ iudicem præstitit,

DE SERGIO GALBA.

Cum a Libone, Tri, Ple. Sergius Galba ꝓ rostris vehementer increparet quod Lusitanorũ magnã manũ, interposita fide Prætor in Hispania interemisset, actionique tribunitiæ, M, Cato vltimæ senectutis. oratione sua, quã in originibus retulit. subscriberet, reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & galli sanguine cõiunctũ filiũ, flens cõmendare cœpit, eoq; facto mitigata contione. qui omniũ consensu periturus erat. pene nullum triste suffragium habuit. misericordia ergo illam quæstionẽ, non æquitas texit. qm̃ q̃ innocentiæ tribui nequierat absolutio, respectui puerorũ data est, consentaneum quod sequit.

DE A, GABINIO,

A, Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragijs populi Memmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei videbatur quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat & defensionis præsidia, inualida fide nitebant, & q iudicabant ira perciti pœnã hominis cupide expectabant, Igitur lictor. & carcerante oculos obuersabant, cũ interim omnia ista ꝓpiciæ fortunæ interuẽtu depulsa sunt, filius nanq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomẽtum procellæ petens vnde totus impetus tẽpestatis eruperat, quem truci vultu a se victor insolens repulsum, excusso e manu annulo humi iacere aliquãdiu passus est, Quod spectaculũ fœcit, vt Lælius. Tri. ple, approbãtib⁹ cũctis Gabiniũ dimitti iuberet, ac documentũ daret, neq; secundarũ rerũ prouentu insolenter abuti, neq; aduersis ꝓpere debilitari oportere, idq; ꝓximo exẽplo æque patet,

DE APPIO CLAVDIO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

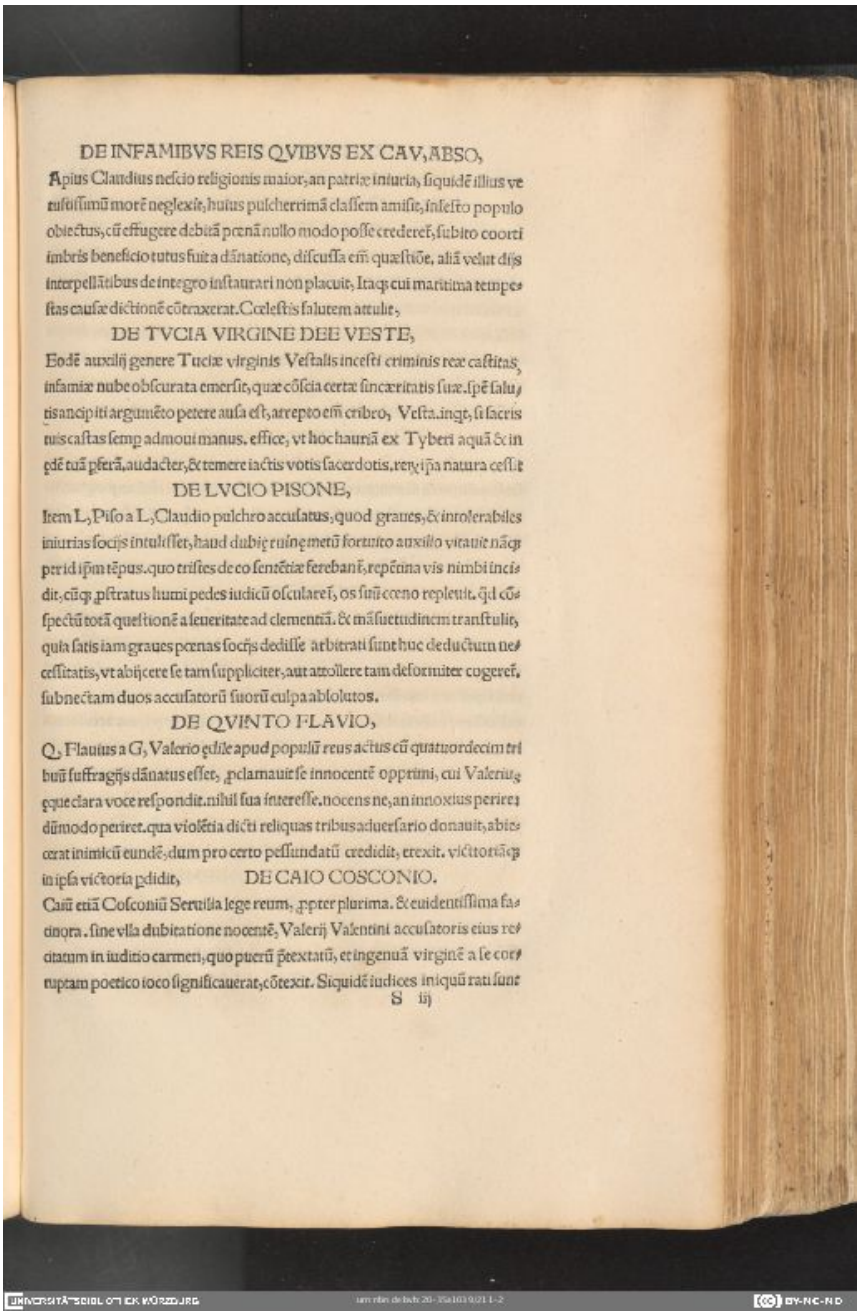

DE INFAMIBVS REIS QVIBVS EX CAV, ABSO,

Apius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria, siquidē illius ve tustissimū morē neglexit, huius pulcherrimā classem amisit, infesto populo obiectus, cū effugere debitā pœnā nullo modo posse crederet, subito coorti imbris beneficio tutus fuit a dānatione, discussa em̄ quæstiōe, aliā velut dijs interpellātibus de integro instaurari non placuit, Itaq; cui maritima tempestas causæ dictionē cōtraxerat. Cœlestis salutem attulit,

DE TVCIA VIRGINE DEE VESTE,

Eodē auxilij genere Tuciæ virginis Vestalis incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscurata emersit, quæ cōscia certæ sincæritatis suæ. spē salutis ancipiti argumēto petere ausa est, arrepto em̄ cribro, Vesta. inqt, si sacris tuis castas semp admoui manus. effice, vt hoc hauriā ex Tyberi aquā & in ędē tuā pferā. audacter, & temere iactis votis sacerdotis. rex ip̄a natura cessit

DE LVCIO PISONE,

Item L, Piso a L, Claudio pulchro accusatus, quod graues, & intolerabiles iniurias socijs intulisset, haud dubię ruinę metū fortuito auxilio vitauit nāq; per id ip̄m tēpus. quo tristes de eo sentētiæ ferebant, repēntina vis nimbi incidit, cūq; pstratus humi pedes iudicū osculare t, os suū cœno repleuit. q̄d cōspectū totā questionē a seueritate ad clementiā. & māsuetudinem transtulit, quia satis iam graues pœnas socijs dedisse arbitrati sunt huc deductum necessitatis, vt abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeret, subnectam duos accusatorū suorū culpa absolutos.

DE QVINTO FLAVIO,

Q, Flauius a G, Valerio ędile apud populū reus actus cū quatuordecim tribuū suffragijs dānatus esset, pclamauit se innocentē opprimi, cui Valerius ęque clara voce respondit. nihil sua interesse. nocens ne, an innoxius periret dūmodo periret. qua violētia dicti reliquas tribus aduersario donauit, abiecerat inimicū eundē, dum pro certo pessundatū credidit, erexit. victoriāq; in ipsa victoria pdidit,

DE CAIO COSCONIO.

Caiū etiā Cosconiū Seruilia lege reum, ppter plurima. & euidentissima facinora. sine vlla dubitatione nocentē, Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iuditio carmen, quo puerū p̄textatū, et ingenuā virginē a se corruptam poetico ioco significauerat, cōtexit. Siquidē iudices iniquū rati sunt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

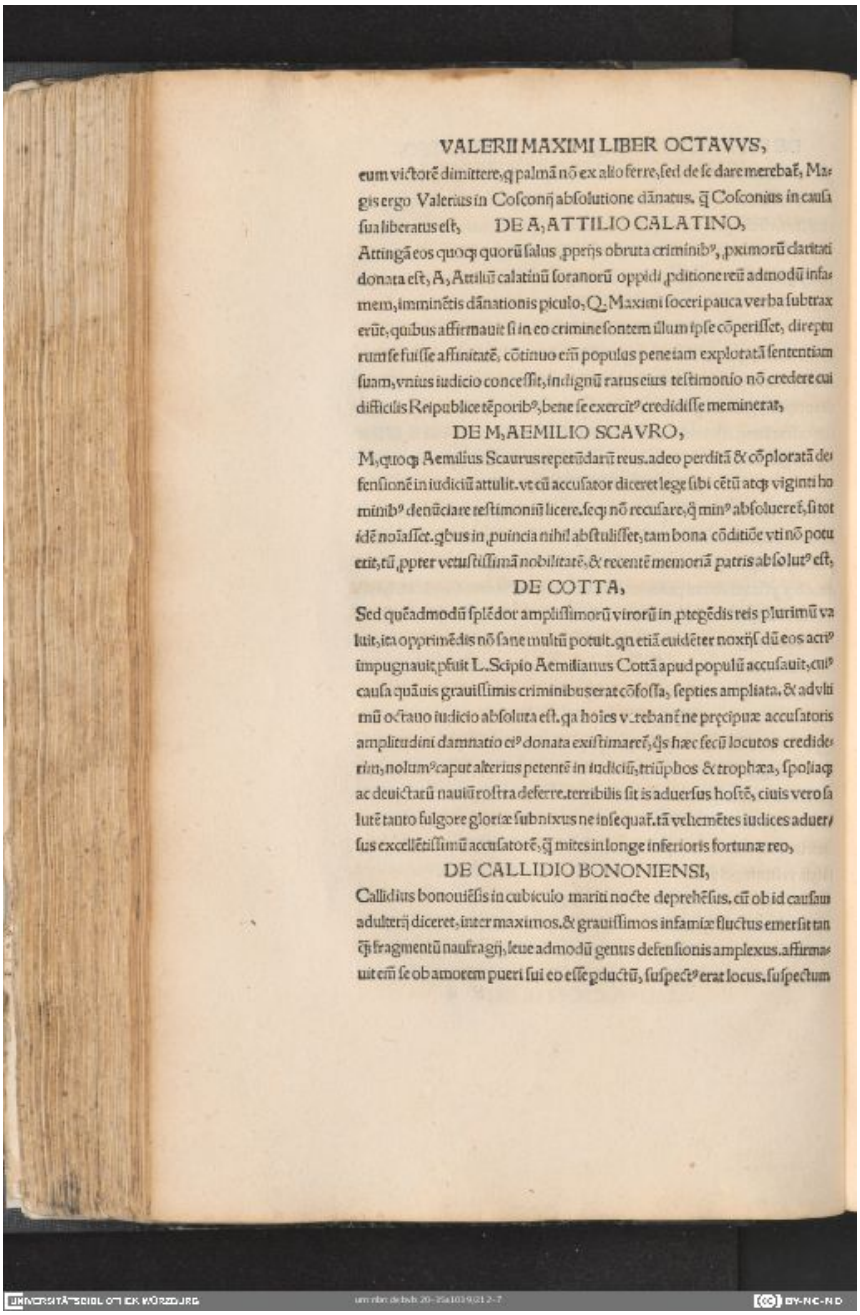

eum victorē dimittere, q palmā nō ex alio ferre, sed de se dare merebat, Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione dānatus. q̄ Cosconius in causa sua liberatus est,

DE A, ATTILIO CALATINO,

Attingā eos quoq; quorū salus ꝓprijs obruta criminib⁹, ꝓximorū claritati donata est, A, Attiliū calatinū soranorū oppidi ꝓditione reū admodū infamem, imminētis dānationis piculo, Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerūt, quibus affirmauit si in eo crimine sontem illum ipse cōperisset, direptu rum se fuisse affinitatē, cōtinuo eīm populus pene iam exploratā sententiam suam, vnius iudicio concessit, indignū ratus eius testimonio nō credere cui difficilis Reipublice tēporib⁹, bene se exercit⁹ credidisse meminerat,

DE M, AEMILIO SCAVRO,

M, quoq; Aemilius Scaurus repetūdarū reus. adeo perditā & cōploratā defensionē in iudiciū attulit. vt cū accusator diceret lege sibi cētū atq; viginti hominib⁹ denūciare testimoniū licere. seq; nō recusare, q̄ min⁹ absolueret, si tot idē noīasset. q̄bus in ꝓuincia nihil abstulisset, tam bona cōditiōe vti nō potuerit, tū ꝓpter vetustissimā nobilitatē, & recentē memoriā patris absolut⁹ est,

DE COTTA,

Sed quēadmodū splēdor amplissimorū virorū in ꝓtegēdis reis plurimū valuit, ita opprimēdis nō sane multū potuit. q̄n etiā euidēter noxijs dū eos acri⁹ impugnauit, ꝓfuit L. Scipio Aemilianus Cottā apud populū accusauit, cui⁹ causa quāuis grauissimis criminibus erat cōfossa, septies ampliata. & ad vltimū octauo iudicio absoluta est. q̄a hoies verebant ne prēcipuæ accusatoris amplitudini damnatio ei⁹ donata existimaret, q̄s hæc secū locutos crediderim, nolum⁹ caput alterius petentē in iudiciū, triūphos & trophæa, spoliaq; ac deuictarū nauiū rostra deferre. terribilis sit is aduersus hostē, ciuis vero salutē tanto fulgore gloriæ subnixus ne insequat. tā vehemētes iudices aduersus excellētissimū accusatorē, q̄ mites in longe inferioris fortunæ reo,

DE CALLIDIO BONONIENSI,

Callidius bononiēsis in cubiculo mariti nocte deprehēsus. cū ob id causam adulterij diceret, inter maximos. & grauissimos infamiæ fluctus emersit tanq̄ fragmentū naufragij, leue admodū genus defensionis amplexus. affirmauit eīm se ob amorem pueri sui eo esse ꝑductū, suspect⁹ erat locus. suspectum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

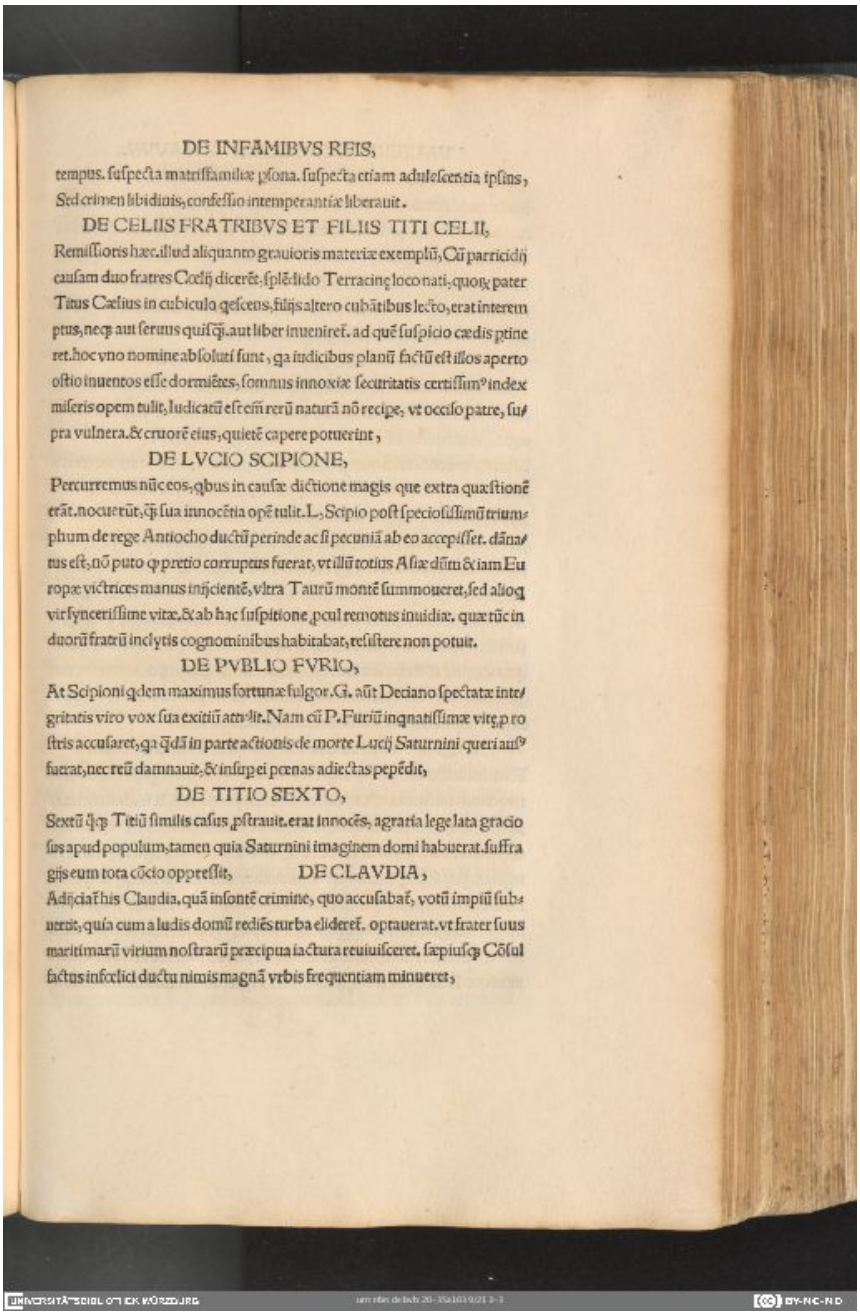

DE INFAMIBVS REIS,

tempus. suspecta matrissamiliæ psona. suspecta etiam adulescentia ipsius, Sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

DE CELIIS FRATRIBVS ET FILIIS TITI CELII,

Remissioris hæc. illud aliquanto grauioris materiæ exemplũ, Cũ parricidij causam duo fratres Cœlij dicerẽt, splẽdido Terracinę loco nati, quorũ pater Titus Cælius in cubiculo qescens, filijs altero cubãtibus lecto, erat interemptus, neq; aut seruus quisq̃. aut liber inueniret. ad quẽ suspicio cædis ptineret. hoc vno nomine absoluti sunt, qa iudicibus planũ factũ est illos aperto ostio inuentos esse dormiẽtes, somnus innoxiæ securitatis certissim⁹ index miseris opem tulit, Iudicatũ est eñ rerũ naturã nõ recipe, vt occiso patre, supra vulnera. & cruorẽ eius, quietẽ capere potuerint,

DE LVCIO SCIPIONE,

Percurremus nũc eos, qbus in causæ dictione magis que extra quæstionẽ erãt. nocuerũt, q̃ sua innocẽtia opẽ tulit. L, Scipio post speciosissimũ triumphum de rege Antiocho ductũ perinde ac si pecuniã ab eo accepisset. dãnatus est, nõ puto q pretio corruptus fuerat, vt illũ totius Asiæ dũm & iam Europæ victrices manus inijcientẽ, vltra Taurũ montẽ summoueret, sed alioq vir syncerissime vitæ. & ab hac suspitione ꝓcul remotus inuidiæ. quæ tũc in duorũ fratrũ inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

DE PVBLIO FVRIO,

At Scipioni qdem maximus fortunæ fulgor. G. aũt Deciano spectatæ integritatis viro vox sua exitiũ attulit. Nam cũ P. Furiũ inqnatissimæ vitę p rostris accusaret, qa q̃dã in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri aus⁹ fuerat, nec reũ damnauit, & insup ei pœnas adiectas pepẽdit,

DE TITIO SEXTO,

Sextũ q̃q; Titiũ similis casus ꝓstrauit. erat innocẽs, agraria lege lata gratiosus apud populum, tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat. suffragijs eum tota cõcio oppressit,

DE CLAVDIA,

Adijciat his Claudia, quã insontẽ crimine, quo accusabat, votũ impiũ subuertit, quia cum a ludis domũ rediẽs turba elideret. optauerat. vt frater suus maritimarũ virium nostrarũ præcipua iactura reuiuisceret. sæpiusq; Cõsul factus infœlici ductu nimis magnã vrbis frequentiam minueret,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

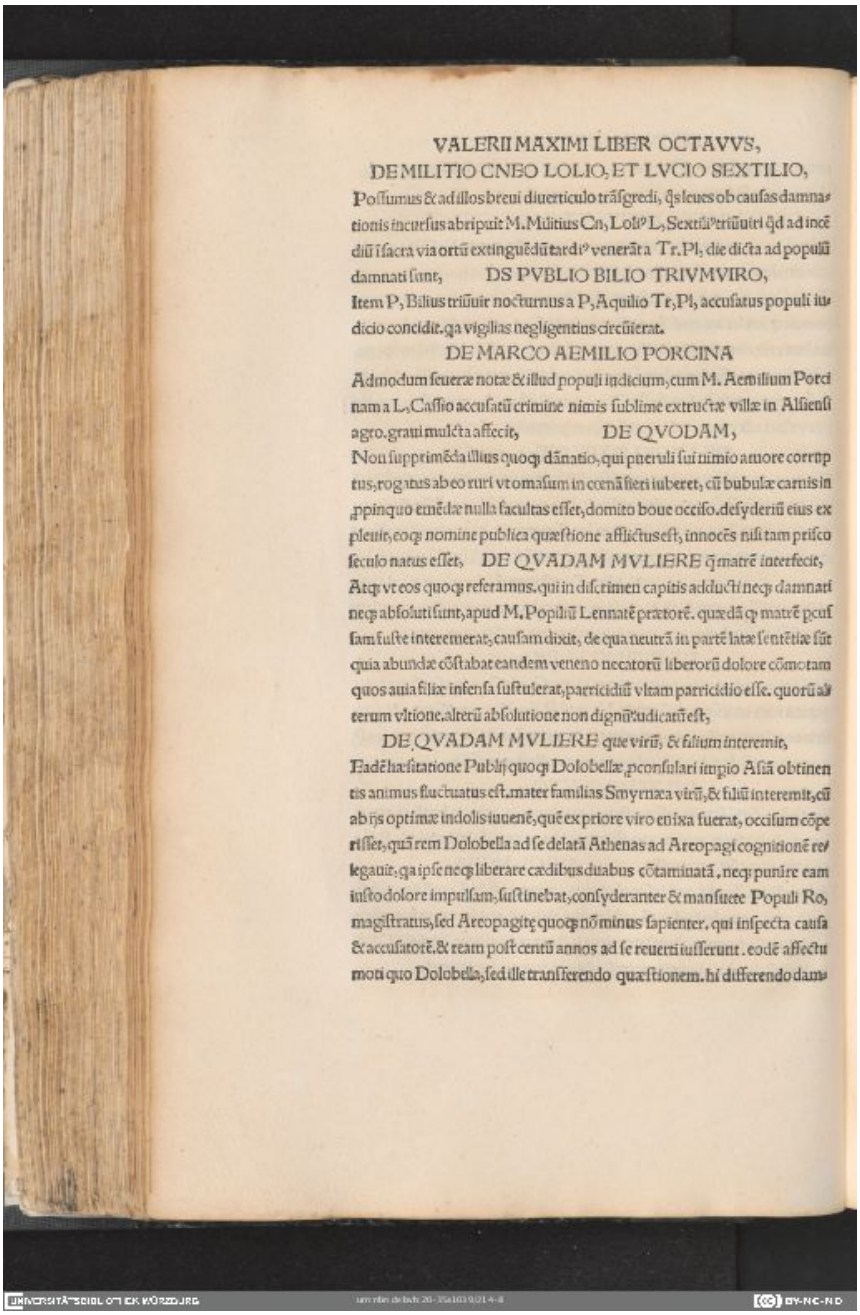

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS,

DE MILITIO CNEO LOLIO, ET LVCIO SEXTILIO,

Possumus & ad illos breui diuerticulo trãsgredi, q̃s leues ob causas damnationis incursus abripuit M. Militius Cn, Loli⁹ L, Sextili⁹ triũuiri q̃d ad incẽdiũ ĩ sacra via ortũ extinguẽdũ tardi⁹ venerãt a Tr. Pl, die dicta ad populũ damnati sunt,

DS PVBLIO BILIO TRIVMVIRO,

Item P, Bilius triũuir nocturnus a P, Aquilio Tr, Pl, accusatus populi iudicio concidit. q̃a vigilias negligentius circũierat.

DE MARCO AEMILIO PORCINA

Admodum seueræ notæ & illud populi iudicium, cum M. Aemilium Porcinam a L, Cassio accusatũ crimine nimis sublime extructæ villæ in Alsiensi agro. graui mulcta affecit,

DE QVODAM,

Non supprimẽda illius quoq; dãnatio, qui pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in cœnã fieri iuberet, cũ bubulæ carnis in ꝓpinquo emẽdæ nulla facultas esset, domito boue occiso. desyderiũ eius expleuit, eoq; nomine publica quæstione afflictus est, innocẽs nisi tam prisco seculo natus esset,

DE QVADAM MVLIERE q̃ matrẽ interfecit,

Atq; vt eos quoq; referamus. qui in discrimen capitis adducti neq; damnati neq; absoluti sunt, apud M. Popiliũ Lennatẽ prætorẽ. quædã q̃ matrẽ ꝑcussam fuste interemerat, causam dixit, de qua neutrã in partẽ latæ sentẽtiæ sũt quia abundæ cõstabat eandem veneno necatorũ liberorũ dolore cõmotam quos auia filiæ infensa sustulerat, parricidiũ vltam parricidio esse. quorũ alterum vltione. alterũ absolutione non dignũ⁹ iudicatũ est,

DE QVADAM MVLIERE que virũ, & filium interemit,

Eadẽ hæsitatione Publij quoq; Dolobellæ ꝓconsulari imꝑio Asiã obtinentis animus fluctuatus est. mater familias Smyrnæa virũ, & filiũ interemit, cũ ab ijs optimæ indolis iuuenẽ, quẽ ex priore viro enixa fuerat, occisum cõperisset, quã rem Dolobella ad se delatã Athenas ad Areopagi cognitionẽ relegauit, q̃a ipse neq; liberare cædibus duabus cõtaminatã, neq; punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat, consyderanter & mansuete Populi Ro, magistratus, sed Areopagitę quoq; nõ minus sapienter. qui inspecta causa & accusatorẽ. & ream post centũ annos ad se reuerti iusserunt. eodẽ affectu moti quo Dolobella, sed ille transferendo quæstionem. hi differendo dam-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRIVATIS IVDICIIS,

nandi, atq; absoluendi, inexplicabilem cunctationem mutabant,

DE PRIVATIS IVDICIIS, CAPVT SECVNDVM,

P Vblicis iudicijs adijciã, quorũ magis æquitas quæstionum delectare, q̃ immoderata turba lectorem offendere poterit, Claudius centũmalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quã in Cælio mõte habebat. summittere, quia his ex arte auguriũ capientibus officiebat. vendidit eam Calphurnio lanario, nec indicauit. quod imperatum a collegio augurum erat, a quibus Calphurnius demoliri domũ coactus M. Porciũ Catonem inclyti Catonis p̃rem arbitrũ cũ Claudio adduxit, vt formulã daret, qd sibi de ea re facere oporteret ex fide bona, Cato vt est doct⁹, de industria Claudiũ edictũ sacerdotũ supp̃ssisse, cõtinuo illũ Calphurnio dãnauit. sũma quidẽ cũ æqtate qa bonæ fidei vẽditorẽ, nec cõmodorũ spẽ augere, nec incõmodorũ cognitionẽ obscurare oportet, Notũ suis tẽporibus iudiciũ cõmemorauí sed nec quod relaturus quidẽ sum, obliteratũ est silentio,

DE C, VISELIO,

C, Viselius Varro graui morbo correptus trecenta milia nũmum ab Octacilia laterẽsi. cum q̃ cõmertiũ libidinis habuerat, expẽsa ferri sibi passus ẽ, eo cõsilio vt si decessisset, ab hæredib⁹ eã summã peteret. quã legati gen⁹ esse voluit, libidinosam liberalitatẽ debiti noĩe colorãdo, euasit deinde ex illa tẽpestate aduersus vota Octacilæ. quæ offensa q̃ spem prædæ suæ morte nõ maturasset, ex amica obsequẽti subito districta fœneratricẽ agere cœpit numos petendo. q̃s vt fronte inuerecũda. ita inani stipulatiõe captauerat, de q̃ re Caius Aqlius vir magnæ autoritatis, & sciẽtia iuris ciuilis excellẽs, iudex adductus. adhibitis in cõsiliũ principibus ciuitatis. prudẽtia. & religiõe sua mulierem repulit, Quod si eadẽ formula & Varro dãnari, et aduersaria absolui potuisset, eius q̃q; nõ dubito qn turpẽ & incõcessum errorẽ libẽter castigatur⁹ fuerit, nũc priuatæ actiõis calũniã ipse cõpescuit adulterij crimẽ publicæ q̃stioni iudicandũ reliqt.

DE CAIO MARIO,

Multo animosius. & vt militari spiritu dignũ erat, se in consimili gñe iudicij C. Marius gessit. nã cũ Caius Ticinius minturnẽsis Fanniã vxorẽ, quã ĩpudicã de industria duxerat, eo crimine repudiatã, dote spoliare conareĩ, sumptus inter eos iudex, in cõspectu habita quæstione. seductũ Ticiniũ monuit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt incepto desisteret, ac mulieri doctè redderet, Quod cũ sæpe frustra fecisse coactus ab eo sententiã pronuntiare. mulierẽ impudicitiæ sestertio numo Ticinium summa totius dotis dãnauit, pfatus, ideo se hũc iudicãdi modũ secuũ qliqueret sibi Ticiniũ patrimonio Fanniæ insidias struentẽ impudice cum iugũ experisse, Fannia aũt hæc est. quæ postea Mariũ hostẽ a senatu iudicatum, cœnoq; paludis, qua extractus erat oblitũ, etiã in domũ suã custodiendũ Minturnis deductũ ope quãtacũq; potuit, adiuuit, memor q impudica suis moribus. q dotem seruasset. illius religioni acceptũ ferri debere

DE QVODAM DAMNATO FVRTI,

Multus sermo eo etiam iudicio manauit. in quo quidam furti damnatus est. q equo, cuius vsus illi vsq; Aricia cõmodatus fuerat. vlteriore ei municipij cliuo vectus esset Quid aliud hoc loci, ẽj verecũdiam illius seculi laudemus? in quo tam minuta a pudore excessus puniebant,

QVE MVLIERES APVD MAGISTRATVS PRO SE AVT ALIIS CAVSAS AGERENT, CAPVT, TERTIVM,

Nde his qdẽ fœminis tacendũ est, quas cõditio naturæ, & verecũdiæ stola vt in foro, & iudicijs tacerẽt, cohibere nõ valuit Amelia prætoris sententia rea, causam suam Lucio Titio prætore iudiciũ cogẽte populi maximo cõcursu egit, motusq; omnes, ad neruos defensionis non solũ diligenter, sed etiam fortiter executa, & prima actione, & fere cunctis sententijs liberata est, quam quia sub specie fœminæ virilem animum gerebat Androgynem appellabant.

DE AFFRANIA VXORE LICINII BRVCTIONIS,

Cata affrania vero Licinij Bructionis vxor prompta ad lites contrahẽdas, pse sp apud ptorẽ verba fecit, tion q aduocatis deficeret, sed ꝙd impudẽtia abũdabat, Itaq; inusitatis foro latratibus assidue tribunalia exercẽdo ad multebris calũniæ notissimũ exẽplũ euasit, adeo vt, p crimine improbis fœminarum moribus C. Affraniæ nomẽ obijciat. progauit aũt spiritũ suum ad C, Cæsarẽ tertiũ, iterũq; Seruilũ Cõsulẽ. tale eñ monstrũ magis q tẽpore extinctũ, ẽj quo sit ortũ, memoriæ tradendũ est,

DE HORTENSIA FILIA QVINTI HORTENSII,

Hortẽsia vero Q. Hortensij filia, cũ ordo matronarũ grauj tributo a trium-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39.216-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

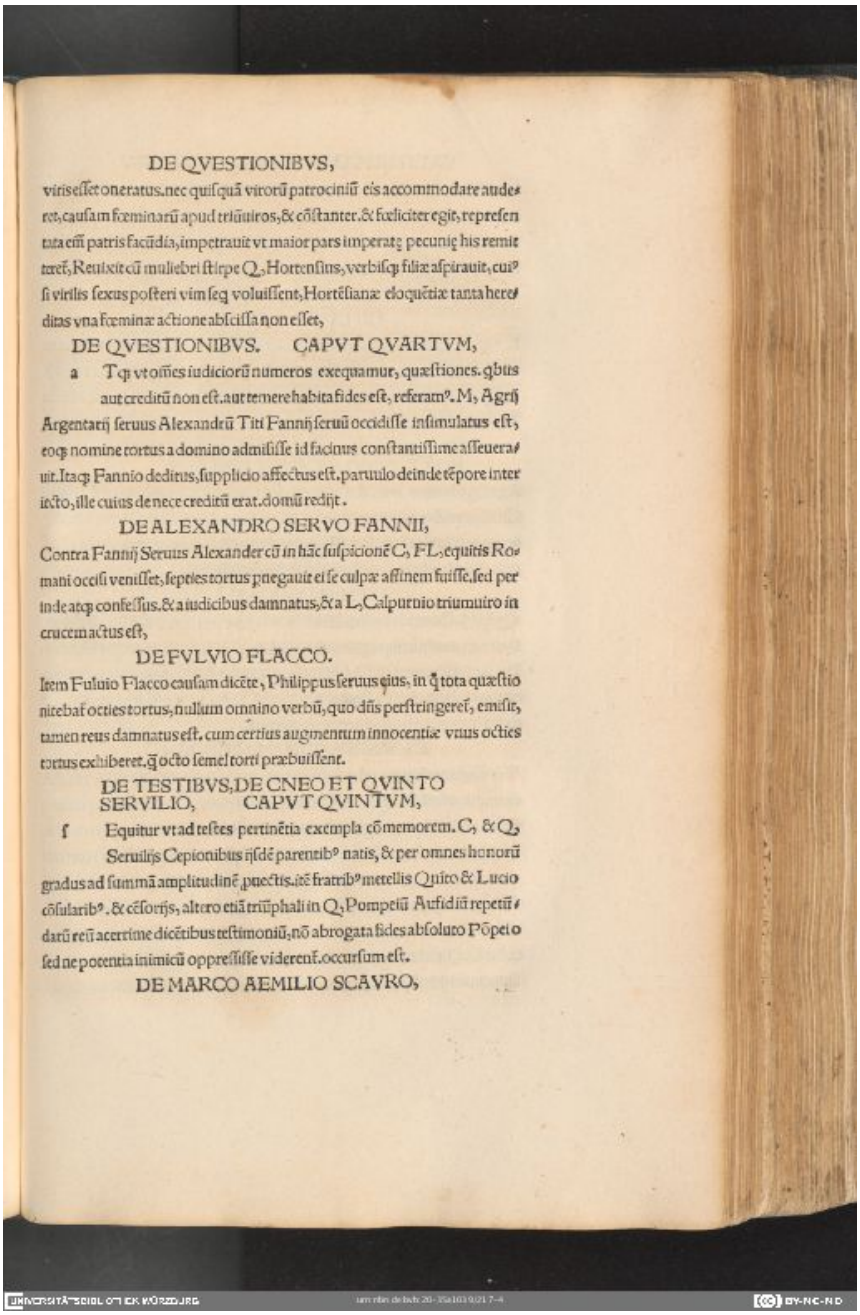

viris esset oneratus. nec quisquã virorũ patrociniũ eis accommodare auderet, causam fœminarũ apud triũuiros, & cõstanter. & fœliciter egit, representata eñ patris facũdia, impetrauit vt maior pars imperatę pecunię his remitteret, Reuixit cũ muliebri stirpe Q, Hortensius, verbisq; filiæ aspirauit, cui⁹ si virilis sexus posteri vim seq voluissent, Hortẽsianæ eloquẽtiæ tanta hereditas vna fœminæ actione abscissa non esset,

DE QVESTIONIBVS. CAPVT QVARTVM,

a Tq; vt omẽs iudiciorũ numeros exequamur, quæstiones. q̃bus aut creditũ non est. aut temere habita fides est, referam⁹. M, Agrij Argentarij seruus Alexandrũ Titi Fannij seruũ occidisse insimulatus est, eoq; nomine tortus a domino admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaq; Fannio deditus, supplicio affectus est. paruulo deinde tẽpore interiecto, ille cuius de nece creditũ erat. domũ redijt.

DE ALEXANDRO SERVO FANNII,

Contra Fannij Seruus Alexander cũ in hãc suspicionẽ C, FL, equitis Romani occisi venisset, septies tortus ꝑnegauit ei se culpæ affinem fuisse. sed perinde atq; confessus. & a iudicibus damnatus, & a L, Calpurnio triumuiro in crucem actus est,

DE FVLVIO FLACCO.

Item Fuluio Flacco causam dicẽte, Philippus seruus eius, in q̃ tota quæstio nitebat octies tortus, nullum omnino verbũ, quo dñs perstringeret, emisit, tamen reus damnatus est. cum certius augmentum innocentiæ vnus octies tortus exhiberet. q̃ octo semel torti præbuissent.

DE TESTIBVS, DE CNEO ET QVINTO SERVILIO, CAPVT QVINTVM,

f Equitur vt ad testes pertinẽtia exempla cõmemorem. C, & Q, Seruilijs Cepionibus ijsdẽ parentib⁹ natis, & per omnes honorũ gradus ad summã amplitudinẽ ꝓuectis. itẽ fratrib⁹ metellis Quito & Lucio cõsularib⁹. & cẽsorijs, altero etiã triũphali in Q, Pompeiũ Aufidiũ repetũdatũ reũ acerrime dicẽtibus testimoniũ, nõ abrogata fides absoluto Põpeio sed ne potentia inimicũ oppressisse viderent. occursum est.

DE MARCO AEMILIO SCAVRO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

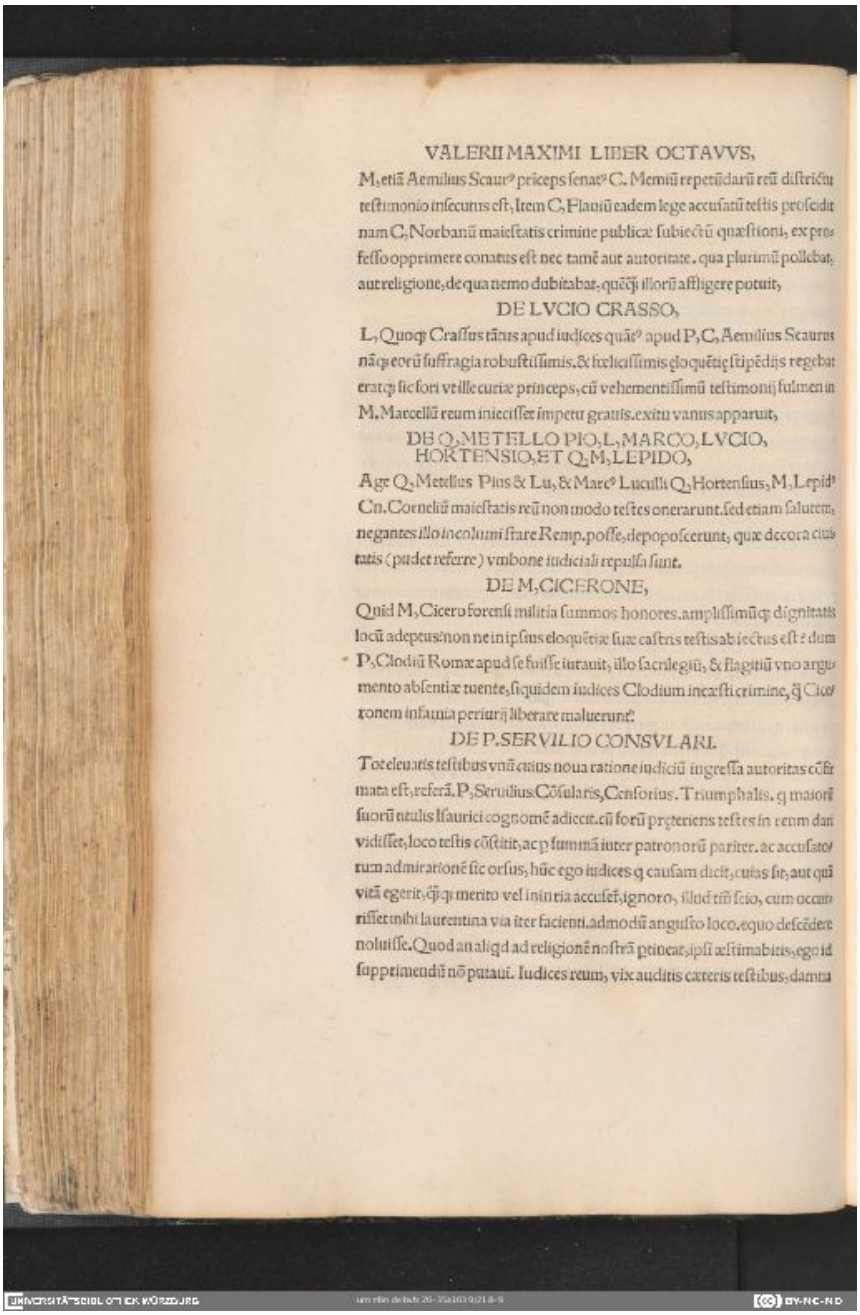

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS,

M, etiã Aemilius Scaur⁹ priceps senat⁹ C. Memiũ repetũdarũ reũ districtu testimonio insecutus est, Item C, Flauiũ eadem lege accusatũ testis proscidit nam C, Norbanũ maiestatis crimine publicæ subiectũ quæstioni, ex professo opprimere conatus est nec tamẽ aut autoritate. qua plurimũ pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quẽq̃ illorũ affligere potuit,

DE LVCIO CRASSO,

L, Quoq; Crassus tãtus apud iudices quãt⁹ apud P, C, Aemilius Scaurus nãq; eorũ suffragia robustissimis. & fœlicissimis ęloquẽtię stipẽdijs regebat eratq; sic fori vt ille curiæ princeps, cũ vehementissimũ testimonij fulmen in M. Marcellũ reum iniecisset impetu grauis. exitu vanus apparuit,

DE Q, METELLO PIO, L, MARCO, LVCIO, HORTENSIO, ET Q, M, LEPIDO,

Age Q, Metellus Pius & Lu, & Marc⁹ Luculli Q, Hortensius, M, Lepid⁹ Cn. Corneliũ maiestatis reũ non modo testes onerarunt. sed etiam salutem, negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerunt, quæ decora ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

DE M, CICERONE,

Quid M, Cicero forensi militia summos honores. amplissimũq; dignitatis locũ adeptus? non ne in ipsius eloquẽtiæ suæ castris testis abiectus est? dum P, Clodiũ Romæ apud se fuisse iurauit, illo sacrilegiũ, & flagitiũ vno argumento absentiæ tuente, siquidem iudices Clodium incæsti crimine, q̃ Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

DE P. SERVILIO CONSVLARI.

Tot eleuatis testibus vnũ cuius noua ratione iudiciũ ingressa autoritas cõfirmata est, referã. P, Seruilius Cõsularis, Censorius. Triumphalis. q maiorũ suorũ titulis Isaurici cognomẽ adiecit. cũ forũ pręteriens testes in reum dari vidisset, loco testis cõstitit, ac p summã inter patronorũ pariter. ac accusatorum admirationẽ sic orsus, hũc ego iudices q causam dicit, cuius sit, aut quã vitã egerit, q̃q; merito vel iniuria accuset, ignoro, illud tñ scio, cum occurrisset mihi laurentina via iter facienti. admodũ angusto loco. equo descẽdere noluisse. Quod an aliqd ad religionẽ nostrã ptineat, ipsi æstimabitis, ego id supprimendũ nõ putaui. Iudices reum, vix auditis cæteris testibus, damna

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

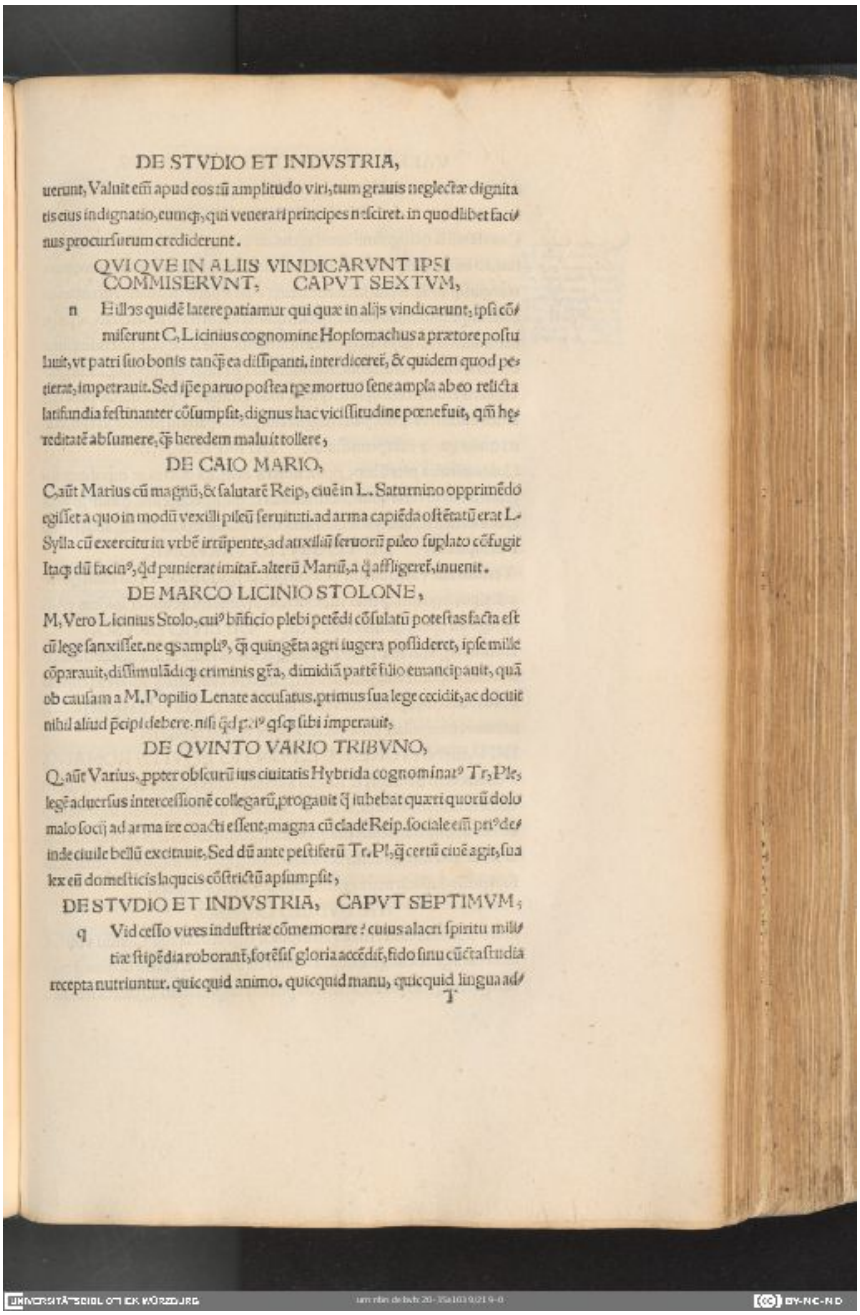

uerunt, Valuit eñ apud eos tũ amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio, eumq; qui venerari principes nesciret. in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

QVI QVE IN ALIIS VINDICARVNT IPSI COMMISERVNT, CAPVT SEXTVM,

n Eillos quidẽ latere patiamur qui quæ in alijs vindicarunt, ipsi cõmiserunt C, Licinius cognomine Hoplomachus a prætore postulauit, vt patri suo bonis tanq̃ ea dissipanti, interdiceret, & quidem quod petierat, impetrauit. Sed ipse paruo postea tpe mortuo sene ampla ab eo relicta latifundia festinanter cõsumpsit, dignus hac vicissitudine pœne fuit, qm̃ hereditatẽ absumere, q̃ heredem maluit tollere,

DE CAIO MARIO,

C, aũt Marius cũ magnũ, & salutarẽ Reip, ciuẽ in L. Saturnino opprimẽdo egisset a quo in modũ vexilli pileũ seruituti. ad arma capiẽda ostẽtatũ erat L. Sylla cũ exercitu in vrbẽ irrũpente, ad auxiliũ seruorũ pileo suplato cõfugit Itaq; dũ facin⁹, q̃d punierat imitat. alterũ Mariũ, a q̃ affligeret, inuenit.

DE MARCO LICINIO STOLONE,

M, Vero Licinius Stolo, cui⁹ bñficio plebi petẽdi cõsulatũ potestas facta est cũ lege sanxisset. ne qs ampli⁹, q̃ quingẽta agri iugera possideret, ipse mille cõparauit, dissimulãdiq; criminis gr̃a, dimidiã partẽ filio emancipauit, quã ob causam a M. Popilio Lenate accusatus. primus sua lege cecidit, ac docuit nihil aliud p̃cipi debere. nisi q̃d p̃ci⁹ qsq; sibi imperauit,

DE QVINTO VARIO TRIBVNO,

Q, aũt Varius, ꝓpter obscurũ ius ciuitatis Hybrida cognominat⁹ Tr, Ple, legẽ aduersus intercessionẽ collegarũ, progauit q̃ iubebat quæri quorũ dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cũ clade Reip. sociale eñ pri⁹ deinde ciuile bellũ excitauit, Sed dũ ante pestiferũ Tr. Pl, q̃ certũ ciuẽ agit, sua lex eũ domesticis laqueis cõstrictũ apsumpsit,

DE STVDIO ET INDVSTRIA, CAPVT SEPTIMVM,

q Vid cesso vires industriæ cõmemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipẽdia roborant̃, forẽsis gloria accẽdit, fido sinu cũcta studia recepta nutriuntur. quicquid animo. quicquid manu, quicquid lingua ad-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mirabile est, ad cumulũ laudis ꝑducit, quę cũ ꝑfectissima sit virt⁹, dura mẽto sui cõfirmat,

DE CATONE SVPERIORE,

Cato sextũ & octogesimũ annũ agens, dũ in Rep, tuẽda inuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus. cãm suã egit. neq; aut memoriam eius quisq̃ tardiorẽ, aut firmitatẽ lateris vlla ex parte quassatã, aut os hæsitatione impeditũ animaduertit, quia. s, omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat, q̃ etiã in ipso diutissime actæ vitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi. defensionẽ suã ꝑ Hispania opposuit. Idem græcis literis erudiri concupiuit. q̃ sero, inde æstimem⁹, q̃ etiã latinas pene iam senex didicit, cũq; eloquẽtia magnã iam gloriã partam haberet, id egit, vt iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

DE INFERIORE,

Cuius mirifica ꝓles Cato, ꝓpior nostræ ætati. ita doctrinæ cupiditate flagrauit. vt ne in curia quidẽ, dum senatus cogit, tẽperaret sibi, q̃ min⁹ græcos libros lectitaret, qua quidẽ industria, ostẽdit. alijs tẽpora deesse, alios tẽporibus superesse,

DE TERENTIO VARRONE,

Terẽtius aũt Varro hũanæ vitæ exẽplo, & spacio noĩand⁹, nõ annis q̃b⁹ seculi tẽpus æquauit, q̃ stilo viuacior fuit, in eodẽ effi lectulo & spiritus ei⁹, & egregiorũ operũ cursus extinct⁹ est,

DE LIVIO DRVSO,

Cõsimilis ꝑseuerãtiæ Liui⁹ Drusus, q̃ & ætatis viribꝰ & acie oculorũ defect⁹ ius ciuile populo benignissime interp̃tatus est, vtilissimaq; discere id cupiẽtibus monimẽta cõposuit. nã vt senẽ illũ natura, & cæcũ fortũa facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne nõ anĩo & videret & vigeret,

DE P, SENATORE, ET L. PONTIO EQVITE ROMANO.

Publius vero Senator, & Lucius Pontius eques Romanus suis tẽporibus celebres causatũ actores. luminib⁹ capti eadẽ industria, forẽsia stipẽdia executi sunt, Itaq; frequẽtius etiã audiebant̃, cõcurrẽtibus alijs, q̃a ingenio eorũ delectabant̃, alijs, q̃a cõstantiã admirabant̃, nãq; alij incõmodo ꝑculsi secessum petũt, duplicãt tenebras. fortuitis volũtaria adijciẽtes,

DE PVBLIO CRASSO,

Iam P. Crassus cũ in Asiã ad Aristonicũ regẽ debellandũ Consul venisset, tanta cura græcæ linguæ notitiã animo cõprehendit. vt eam in quinq; diuisam genera, ꝑ oẽs partes, ac nũeros penitus cognosceret. Quæ res maximũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019220-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

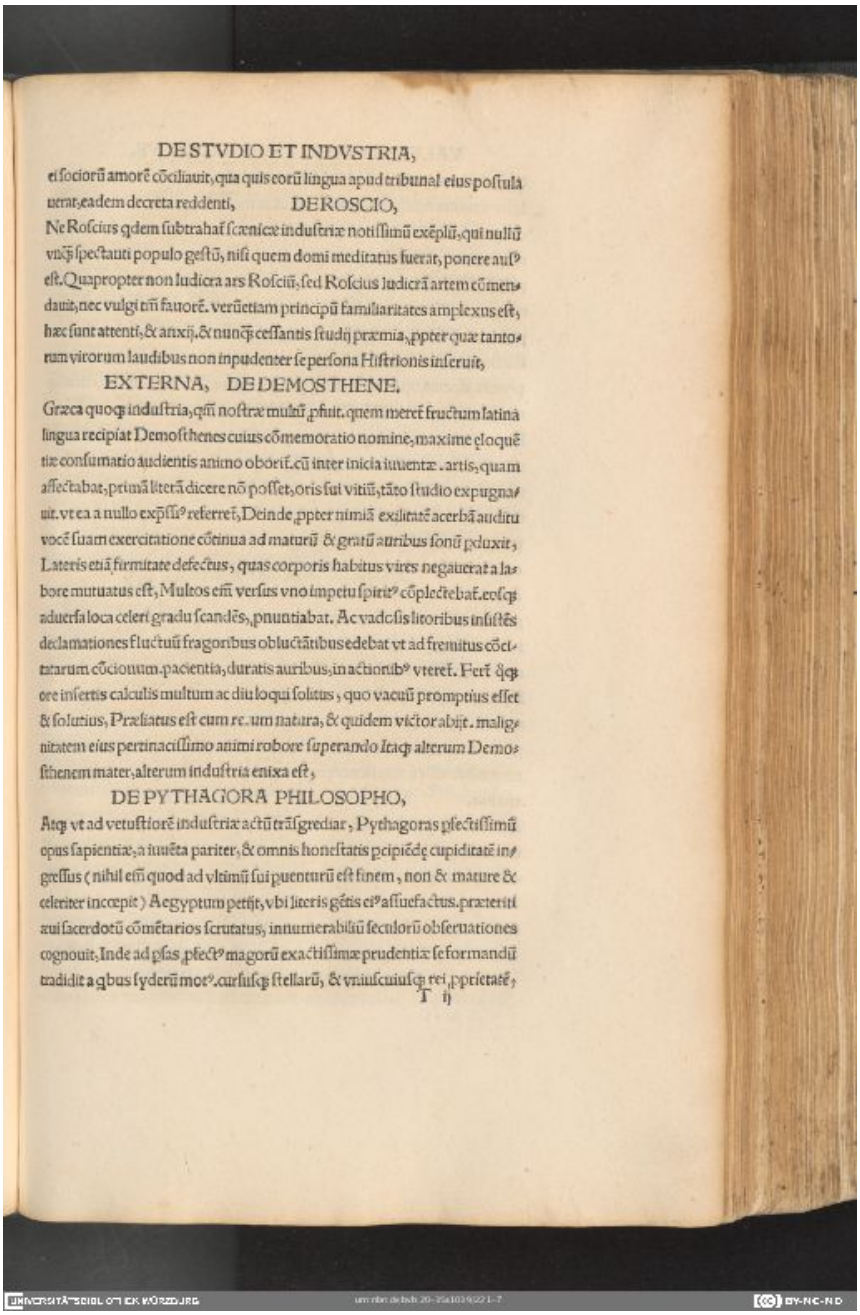

ei sociorũ amorẽ cõciliauit, qua quis eorũ lingua apud tribunal eius postula uerat, eadem decreta reddenti,

DE ROSCIO,

Ne Roscius qdem subtrahat scænicæ industriæ notissimũ exẽplũ, qui nullũ vnq̃ spectanti populo gestũ, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere aus⁹ est. Quapropter non ludicra ars Rosciũ, sed Roscius ludicrã artem cõmendauit, nec vulgi tm̃ fauorẽ. verũetiam principũ familiaritates amplexus est, hæc sunt attenti, & anxij. & nunq̃ cessantis studij præmia, ꝓpter quæ tantorum virorum laudibus non inpudenter se persona Histrionis inseruit,

EXTERNA, DE DEMOSTHENE.

Græca quoq; industria, qm̃ nostræ multũ ꝓfuit. quem meret̃ fructum latina lingua recipiat Demosthenes cuius cõmemoratio nomine, maxime ęloquẽtiæ consumatio audientis animo oborit̃. cũ inter inicia iuuentæ. artis, quam affectabat, primã literã dicere nõ posset, oris sui vitiũ, tãto studio expugnauit. vt ea a nullo exp̃ssi⁹ referret̃, Deinde ꝓpter nimiã exilitatẽ acerbã auditu vocẽ suam exercitatione cõtinua ad maturũ & gratũ auribus sonũ ꝑduxit, Lateris etiã firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat a labore mutuatus est, Multos em̃ versus vno impetu spirit⁹ cõplectebat̃. eosq; aduersa loca celeri gradu scandẽs, ꝓnuntiabat. Ac vadosis litoribus insistẽs declamationes fluctuũ fragoribus obluctãtibus edebat vt ad fremitus cõcitatarum cõcionum. pacientia, duratis auribus, in actionib⁹ vteret̃. Fert̃ q̃q; ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuũ promptius esset & solutius, Præliatus est cum re. um natura, & quidem victor abijt. malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando Itaq; alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est,

DE PYTHAGORA PHILOSOPHO,

Atq; vt ad vetustiorẽ industriæ actũ trãsgrediar, Pythagoras ꝑfectissimũ opus sapientiæ, a iuuẽta pariter, & omnis honestatis ꝑcipiẽdę cupiditatẽ ingressus (nihil em̃ quod ad vltimũ sui ꝑuenturũ est finem, non & mature & celeriter incœpit) Aegyptum petijt, vbi literis gẽtis ei⁹ assuefactus. præteriti æui sacerdotũ cõmẽtarios scrutatus, innumerabiliũ seculorũ obseruationes cognouit, Inde ad ꝑsas ꝓfect⁹ magorũ exactissimæ prudentiæ se formandũ tradidit a q̃bus syderũ mot⁹. cursusq; stellarũ, & vniuscuiusq; rei ꝓprietatẽ,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bsb:20-25a1019221-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

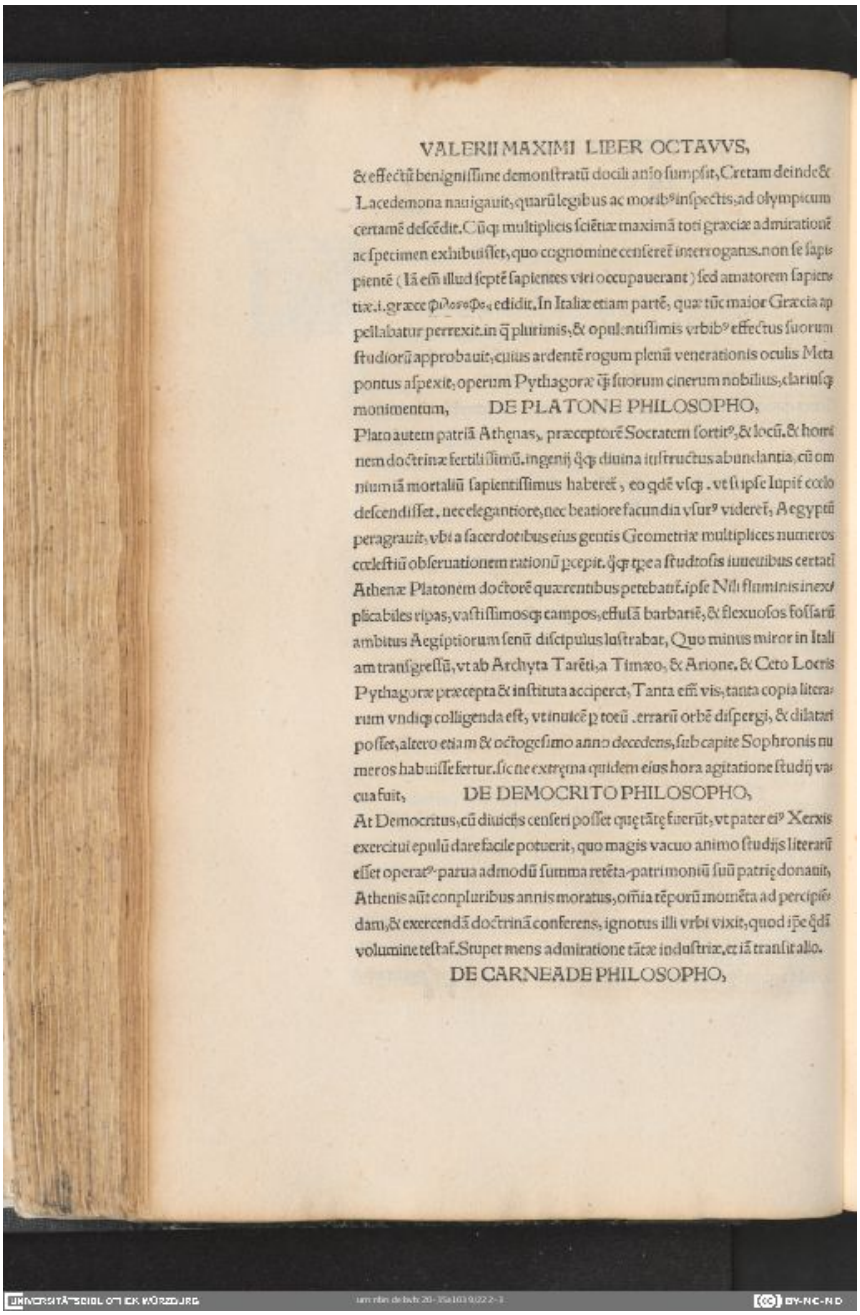

& effectũ benignissime demonstratũ docili animo sumpsit, Cretam deinde & Lacedemona nauigauit, quarũ legibus ac moribꝰ inspectis, ad olympicum certamẽ descẽdit. Cũq; multiplicis sciẽtiæ maximã toti græciæ admirationẽ ac specimen exhibuisset, quo cognomine censereẽ interrogatus. non se sapientẽ (Iã eñ illud septẽ sapientes viri occupauerant) sed amatorem sapientiæ. i. græce φιλοσοφος edidit. In Italiæ etiam partẽ, quæ tũc maior Græcia appellabatur perrexit. in q̃ plurimis, & opulentissimis vrbibꝰ effectus suorum studiorũ approbauit, cuius ardentẽ rogum plenũ venerationis oculis Metapontus aspexit, operum Pythagoræ q̃ suorum cinerum nobilius, clariusq; monimentum,

DE PLATONE PHILOSOPHO,

Plato autem patriã Athenas, præceptorẽ Socratem sortitꝰ, & locũ. & hominem doctrinæ fertilissimũ. ingenij q̃q; diuina instructus abundantia, cũ omnium iã mortaliũ sapientissimus haberet, eo qdẽ vsq; . vt si ipse Iupit cœlo descendisset. nec elegantiore, nec beatiore facundia vsurꝰ videret, Aegyptũ peragrauit, vbi a sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros cœlestiũ obseruationem rationũ ꝑcepit. q̃q; tpe a studiosis iuuenibus certati Athenæ Platonem doctorẽ quærentibus petebant. ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosq; campos, effusã barbariẽ, & flexuosos fossarũ ambitus Aegiptiorum senũ discipulus lustrabat, Quo minus miror in Italiam transgressũ, vt ab Archyta Tarẽti, a Timæo, & Arione. & Ceto Locris Pythagoræ præcepta & instituta acciperet, Tanta eñ vis, tanta copia literarum vndiq; colligenda est, vt inuicẽ ꝑ totũ . errarũ orbẽ dispergi, & dilatari posset, altero etiam & octogesimo anno decedens, sub capite Sophronis numeros habuisse fertur. sic ne extrema quidem eius hora agitatione studij vacua fuit,

DE DEMOCRITO PHILOSOPHO,

At Democritus, cũ diuicijs censeri posset quę tãtę fuerũt, vt pater eiꝰ Xerxis exercitui epulũ dare facile potuerit, quo magis vacuo animo studijs literarũ esset operatꝰ. parua admodũ summa retẽta. patrimoniũ suũ patrię donauit, Athenis aũt conpluribus annis moratus, omnia tẽporũ momẽta ad percipiẽdam, & exercendã doctrinã conferens, ignotus illi vrbi vixit, quod ipe q̃dã volumine testat. Stupet mens admiratione tãtæ industriæ, et iã transit alio.

DE CARNEADE PHILOSOPHO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019222-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

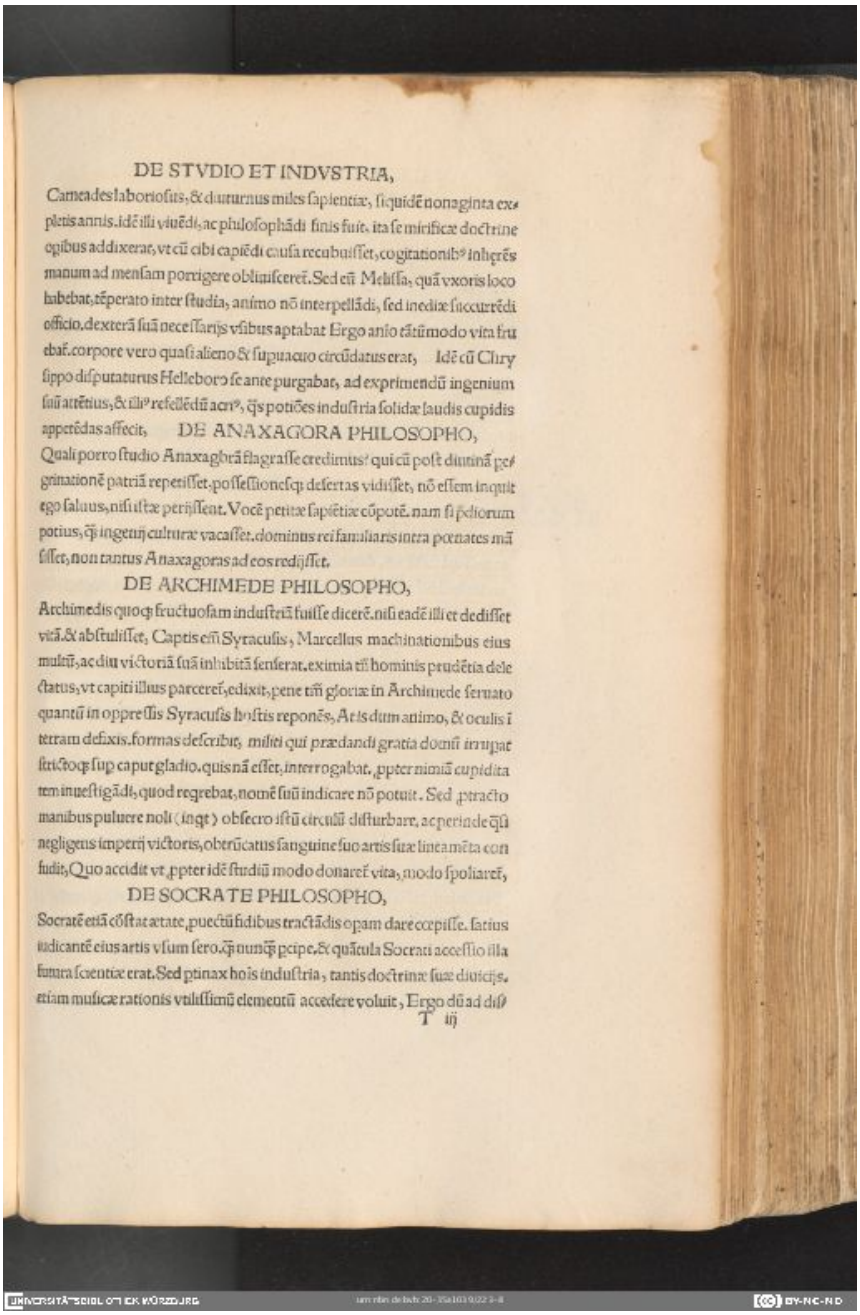

DE STVDIO ET INDVSTRIA,

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ, siquidē nonaginta expletis annis. idē illi viuēdi, ac philosophādi finis fuit. ita se mirificæ doctrine opibus addixerat, vt cū cibi capiēdi causa recubuisset, cogitationib⁹ inhęrēs manum ad mensam porrigere obliuisceret. Sed eū Melissa, quā vxoris loco habebat, tēperato inter studia, animo nō interpellādi, sed inediæ succurrēdi officio. dexterā suā necessarijs vsibus aptabat Ergo anio tātūmodo vita fruebat. corpore vero quasi alieno & supuacuo circūdatus erat, Idē cū Chrysippo disputaturus Helleboro se ante purgabat, ad exprimendū ingenium suū attētius, & illi⁹ refellēdū acri⁹, q̄s potiōes industria solidæ laudis cupidis appetēdas affecit,

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO,

Quali porro studio Anaxagbrā flagrasse credimus? qui cū post diutinā pegrinationē patriā repetisset, possessionesq; desertas vidisset, nō essem inquit ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocē petitæ sapiētiæ cōpotē. nam si p̄diorum potius, q̄ ingenij culturæ vacasset. dominus rei familiaris intra pœnates mā sisset, non tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

DE ARCHIMEDE PHILOSOPHO,

Archimedis quoq; fructuosam industriā fuisse dicerē. nisi eadē illi et dedisset vitā. & abstulisset, Captis eñ Syracusis, Marcellus machinationibus eius multū, ac diu victoriā suā inhibitā senserat. eximia tñ hominis prudētia delectatus, vt capiti illius parceret, edixit, pene tñ gloriæ in Archimede seruato quantū in oppressis Syracusis hostis reponēs, Atis dum animo, & oculis ī terram defixis. formas describit, *militi qui prædandi gratia domū irrupat* strictoq; sup caput gladio. quis nā esset, interrogabat, ꝓpter nimiā *cupiditatem* inuestigādi, quod reqrebat, nomē suū indicare nō potuit. Sed ꝓtracto manibus puluere noli (inqt) obsecro istū circulū disturbare, ac perinde q̄si negligens imperij victoris, obtrūcatus sanguine suo artis suæ lineamēta confudit, Quo accidit vt ꝓpter idē studiū modo donaret vita, modo spoliaret,

DE SOCRATE PHILOSOPHO,

Socratē etiā cōstat ætate, puectū fidibus tractādis opam dare cœpisse. satius iudicantē eius artis vsum sero. q̄ nunq̄ pcipe. & quātula Socrati accessio illa futura scientiæ erat. Sed ꝑtinax hoīs industria, tantis doctrinæ suæ diuicijs. etiam musicæ rationis vtilissimū elementū accedere voluit, Ergo dū ad dis-

T iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

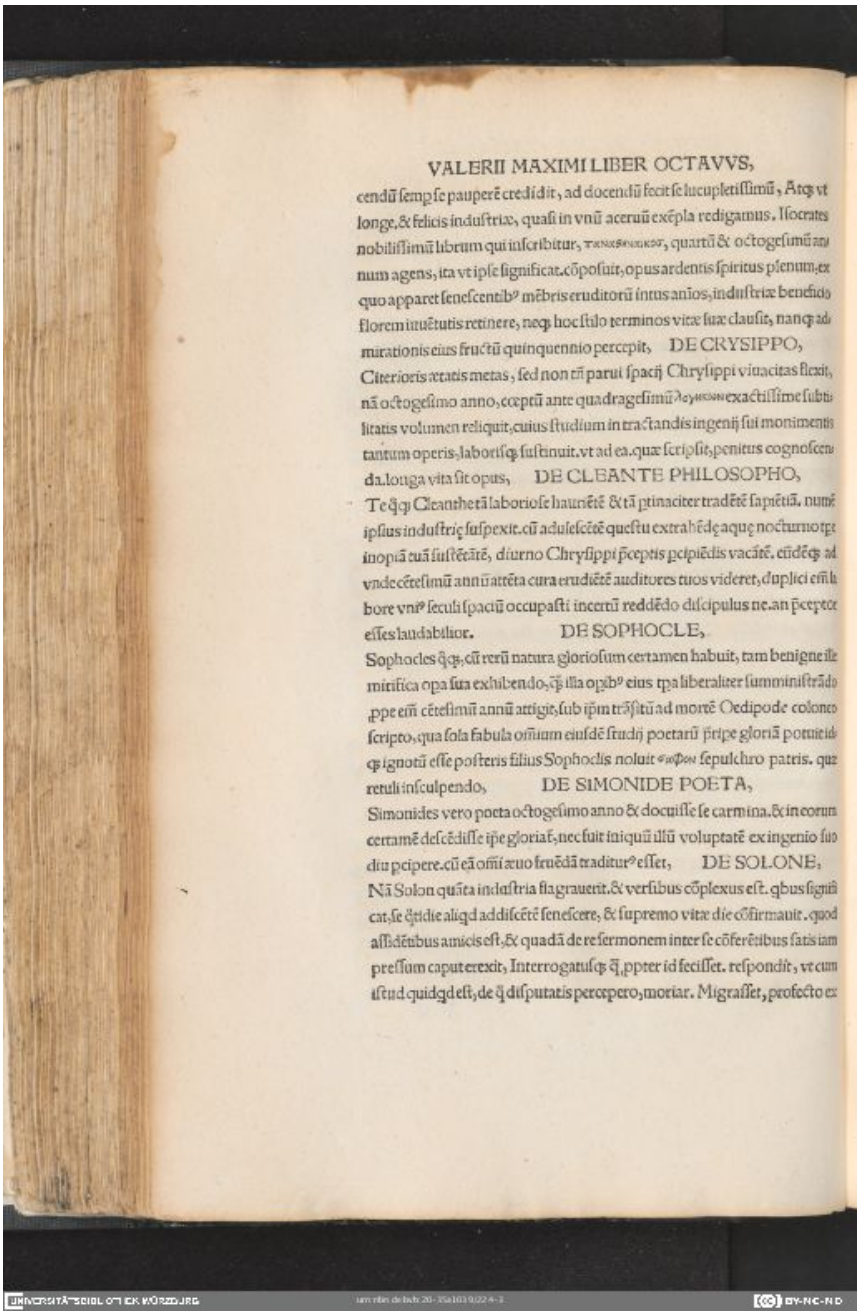

cendũ semp se pauperẽ credidit, ad docendũ fecit se lucupletissimũ, Atq; vt longe, & felicis industriæ, quasi in vnũ aceruũ exẽpla redigamus. Isocrates nobilissimũ librum qui inscribitur, τανασθηνικος, quartũ & octogesimũ annum agens, ita vt ipse significat. cõposuit, opus ardentis spiritus plenum, ex quo apparet senescentib⁹ mẽbris eruditorũ intus anĩos, industriæ beneficio florem iuuẽtutis retinere, neq; hoc stilo terminos vitæ suæ clausit, nanq; admirationis eius fructũ quinquennio percepit, DE CRYSIPPO,

Citerioris ætatis metas, sed non tñ parui spacij Chrysippi viuacitas flexit, nã octogesimo anno, cœptũ ante quadragesimũ λογικῶν exactissime subtilitatis volumen reliquit, cuius studium in tractandis ingenij sui monimentis tantum operis, laborisq; sustinuit. vt ad ea. quæ scripsit, penitus cognoscenda. longa vita sit opus, DE CLEANTE PHILOSOPHO,

Te q̃q; Cleanthe tã laboriose haurẽtẽ & tã ꝑtinaciter tradẽtẽ sapiẽtiã. numẽ ipsius industriẽ suspexit. cũ adulescẽtẽ questu extrahẽdẽ aquẽ nocturno tpe inopiã tuã sustẽtãtẽ, diurno Chrysippi ꝑceptis ꝑcipiẽdis vacãtẽ. eũdẽq; ad vnde cẽtesimũ annũ attẽta cura erudiẽtẽ auditores tuos videret, duplici em̃ labore vni⁹ seculi spaciũ occupasti incertũ reddẽdo discipulus ne. an ꝑceptor esses laudabilior. DE SOPHOCLE,

Sophocles q̃q;, cũ rerũ natura gloriosum certamen habuit, tam benigne ille mirifica opa sua exhibendo, q̃ illa opib⁹ eius tpa liberaliter sumministrãdo ꝓpe em̃ cẽtesimũ annũ attigit, sub ip̃m trãsitũ ad mortẽ Oedipode colono scripto, qua sola fabula om̃ium eiusdẽ studij poetarũ ꝑripe gloriã potuit idq; ignotũ esse posteris filius Sophoclis noluit σωφρον sepulchro patris. quæ retuli insculpendo, DE SIMONIDE POETA,

Simonides vero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina. & in eorum certamẽ descẽdisse ip̃e gloriat, nec fuit iniquũ illũ voluptatẽ ex ingenio suo diu ꝑcipere. cũ eã om̃i æuo fruẽdã traditur⁹ esset, DE SOLONE,

Nã Solon quãta industria flagrauerit. & versibus cõplexus est. qbus significat, se q̃tidie aliqd addiscẽtẽ senescere, & supremo vitæ die cõfirmauit. quod assidẽtibus amicis est, & quadã de re sermonem inter se cõferẽtibus satis iam pressum caput erexit, Interrogatusq; q̃ ꝓpter id fecisset. respondit, vt cum istud quidqd est, de q̃ disputatis percepero, moriar. Migrasset, profecto ex

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

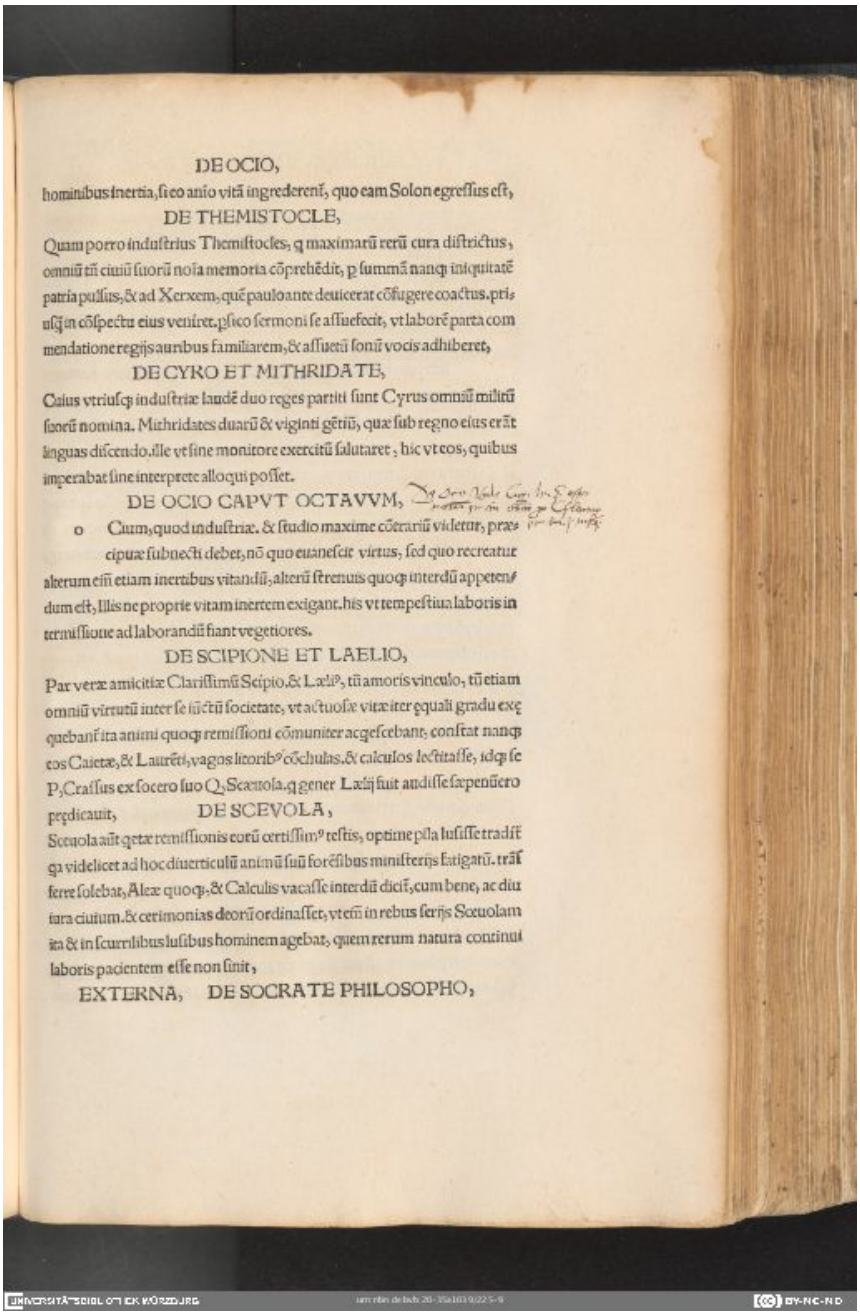

DE OCIO,

hominibus inertia, si eo anio vitã ingrederenĩ, quo eam Solon egressus est,

DE THEMISTOCLE,

Quam porro industrius Themistocles, q maximarũ rerũ cura districtus, omniũ tñ ciuiũ suorũ noĩa memoria cõprehẽdit, ꝑ summã nanq; iniquitatẽ patria pulsus, & ad Xerxem, quẽ paulo ante deuicerat cõfugere coactus. priusq̃ in cõspectu eius veniret. ꝑsico sermoni se assuefecit, vt laborẽ parta commendatione regijs auribus familiarem, & assuetũ sonũ vocis adhiberet,

DE CYRO ET MITHRIDATE,

Cuius vtriusq; industriæ laudẽ duo reges partiti sunt Cyrus omniũ militũ suorũ nomina. Mithridates duarũ & viginti gẽtiũ, quæ sub regno eius erãt linguas discendo. ille vt sine monitore exercitũ salutaret, hic vt eos, quibus imperabat sine interprete alloqui posset.

DE OCIO CAPVT OCTAVVM,

o Cium, quod industriæ. & studio maxime cõtrariũ videtur, præcipuæ subnecti debet, nõ quo euanescit virtus, sed quo recreatur alterum eñ etiam inertibus vitandũ, alterũ strenuis quoq; interdũ appetendum est, Illis ne proprie vitam inertem exigant. his vt tempestiua laboris intermissione ad laborandũ fiant vegetiores.

DE SCIPIONE ET LAELIO,

Par veræ amicitiæ Clarissimũ Scipio. & Lælius, tũ amoris vinculo, tũ etiam omniũ virtutũ inter se iũctũ societate, vt actuosæ vitæ iter ęquali gradu exęquebanĩ ita animi quoq; remissioni cõmuniter acqescebant, constat nanq; eos Caietæ, & Laurẽti, vagos litoribꝰ cõchulas. & calculos lectitasse, idq; se P, Crassus ex socero suo Q, Scæuola. q gener Lælij fuit audisse sæpenũero prędicauit,

DE SCEVOLA,

Scæuola aũt qetæ remissionis eorũ certissimꝰ testis, optime pila lusisse tradit qa videlicet ad hoc diuerticulũ animũ suũ forẽsibus ministerijs fatigatũ. trãsferre solebat, Aleæ quoq;. & Calculis vacasse interdũ dicit, cum bene, ac diuiura ciuium. & cerimonias deorũ ordinasset, vt eñ in rebus serijs Scæuolam ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris pacientem esse non sinit,

EXTERNA, DE SOCRATE PHILOSOPHO,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

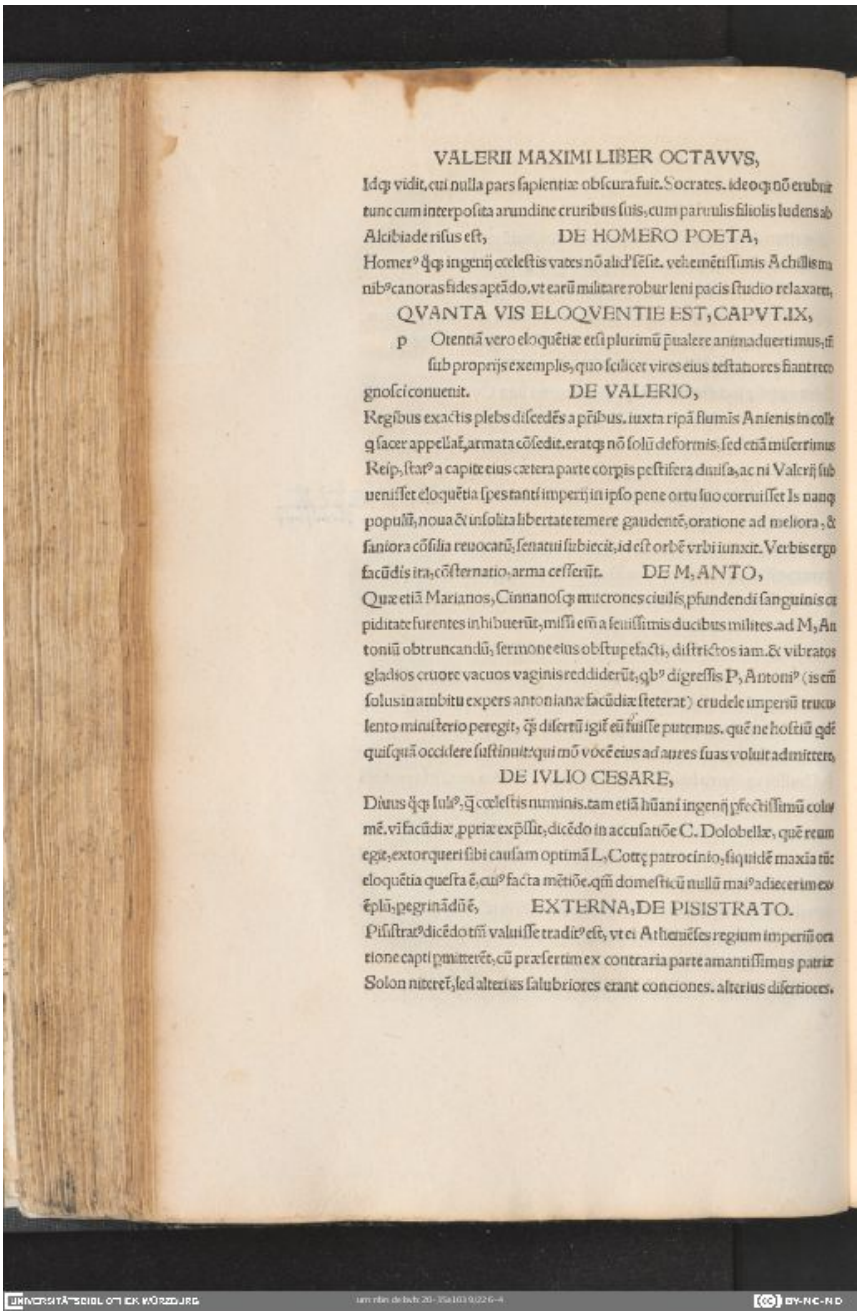

Idq; vidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit. Socrates. ideoq; nõ erubuit tunc cum interposita arundine cruribus suis, cum parvulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est,

DE HOMERO POETA,

Homer⁹ q̃q; ingenij cœlestis vates nõ aliud sẽsit. vehemẽtissimis Achillis manib⁹ canoras fides aptãdo, vt earũ militare robur leni pacis studio relaxaret,

QVANTA VIS ELOQVENTIE EST, CAPVT. IX,

Potentiã vero eloquẽtiæ etsi plurimũ p̃ualere animaduertimus, tñ sub proprijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant recognosci conuenit.

DE VALERIO,

Regibus exactis plebs discedẽs a p̃ribus. iuxta ripã flumis Anienis in colle q sacer appellat, armata cõsedit. eratq; nõ solũ deformis, sed etiã miserrimus Reip, stat⁹ a capite eius cætera parte corpis pestifera diuisa, ac ni Valerij subuenisset eloquẽtia spes tanti imperij in ipso pene ortu suo corruisset Is nanq; populũ, noua & insolita libertate temere gaudentẽ, oratione ad meliora, & saniora cõsilia reuocatũ, senatui subiecit, id est orbẽ vrbi iunxit. Verbis ergo facũdis ira, cõsternatio, arma cesserũt.

DE M, ANTO,

Quæ etiã Marianos, Cinnanosq; mucrones ciuilis, pfundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerũt, missi eñ a seuissimis ducibus milites. ad M, Antoniũ obtruncandũ, sermone eius obstupefacti, districtos iam. & vibratos gladios cruore vacuos vaginis reddiderũt, qb⁹ digressis P, Antoni⁹ (is eñ solus in ambitu expers antonianæ facũdiæ steterat) crudele imperiũ truculento ministerio peregit, q̃s disertũ igit eũ fuisse putemus. quẽ ne hostiũ qdẽ quisquã occidere sustinuit: qui mõ vocẽ eius ad aures suas voluit admittere,

DE IVLIO CESARE,

Diuus q̃q; Iuli⁹, q̃ cœlestis numinis. tam etiã hũani ingenij pfectissimũ columẽ. vi facũdiæ, ppriæ exp̃ssit, dicẽdo in accusatiõe C. Dolobellæ, quẽ reum egit, extorqueri sibi causam optimã L, Cottę patrocinio, siquidẽ maxia tũc eloquẽtia questa ẽ, cui⁹ facta mẽtiõe. qñ domesticũ nullũ mai⁹ adiecerim exẽplũ, pegrinãdũ ẽ,

EXTERNA, DE PISISTRATO.

Pisistrat⁹ dicẽdo tñ valuisse tradit⁹ est, vt ei Athenienses regium imperiũ oratione capti pmitterẽt, cũ præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteret, sed alterius salubriores erant conciones. alterius disertiores.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

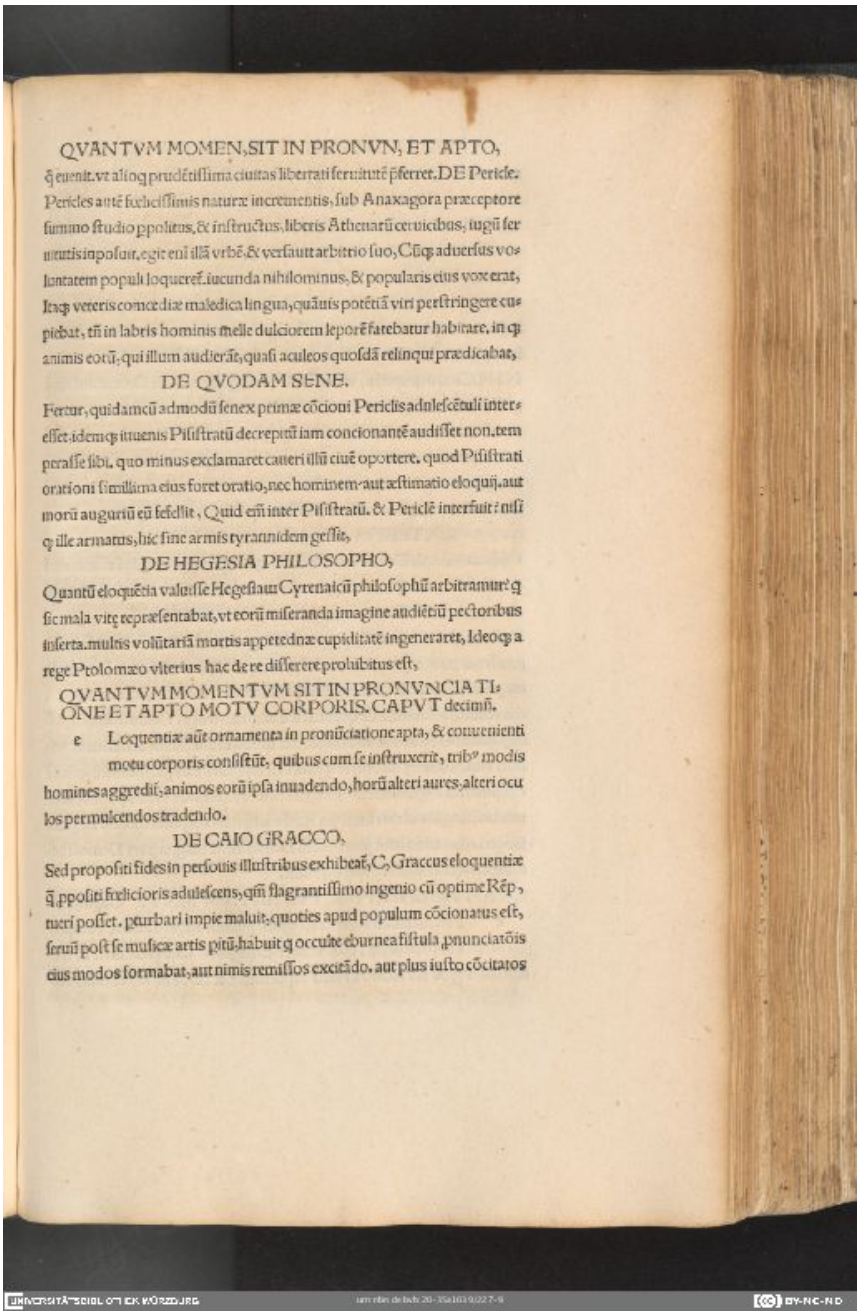

QVANTVM MOMEN, SIT IN PRONVN, ET APTO,

q̃ euenit. vt alioq prudẽtissima ciuitas libertati seruitutẽ p̃ferret. DE Pericle.
Pericles autẽ fœlicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore
summo studio ꝑpolitus, & instructus, liberis Athenarũ ceruicibus, iugũ ser
uitutis inposuit, egit enĩ illã vrbẽ, & versauit arbitrio suo, Cũq; aduersus vo-
luntatem populi loqueret. iucunda nihilominus, & popularis eius vox erat,
Itaq; veteris comœdiæ maledica lingua, quãuis potẽtiã viri perstringere cu-
piebat, tñ in labris hominis melle dulciorem leporẽ fatebatur habitare, in q;
animis eorũ, qui illum audierãt, quasi aculeos quosdã relinqui prædicabat,

DE QVODAM SENE.

Fertur, quidamcũ admodũ senex primæ cõcioni Periclis adulescẽtuli inter-
esset, idemq; iuuenis Pisistratũ decrepitũ iam concionantẽ audisset non. tem
perasse sibi. quo minus exclamaret caueri illũ ciuẽ oportere. quod Pisistrati
orationi simillima eius foret oratio, nec hominem aut æstimatio eloquij, aut
morũ augurũ eũ fefellit, Quid enĩ inter Pisistratũ. & Periclẽ interfuit? nisi
q; ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit,

DE HEGESIA PHILOSOPHO,

Quantũ eloquẽtia valuisse Hegesiam Cyrenaicũ philosophũ arbitramur? q
sic mala vitę repræsentabat, vt eorũ miseranda imagine audiẽtiũ pectoribus
inserta. multis volũtariã mortis appetednæ cupiditatẽ ingeneraret, Ideoq; a
rege Ptolomæo vlterius hac de re disserere prohibitus est,

QVANTVM MOMENTVM SIT IN PRONVNCIATI-
ONE ET APTO MOTV CORPORIS. CAPVT decimũ.

e Loquentiæ aũt ornamenta in pronũciatione apta, & conuenienti
motu corporis consistũt, quibus cum se instruxerit, trib⁹ modis
homines aggredit, animos eorũ ipsa inuadendo, horũ alteri aures, alteri ocu
los permulcendos tradendo.

DE CAIO GRACCO,

Sed propositi fides in personis illustribus exhibeat̃, C, Graccus eloquentiæ
q̃ ꝓpositi fœlicioris adulescens, qm̃ flagrantissimo ingenio cũ optime Rẽp,
tueri posset. ꝑturbari impie maluit, quoties apud populum cõcionatus est,
seruũ post se musicæ artis ꝑitũ, habuit q occulte eburnea fistula ꝓnunciatõis
eius modos formabat, aut nimis remissos excitãdo. aut plus iusto cõcitatos

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

reuocando, qa ipsum calor, atq; impetus actiōis attentū huiusce tempamēti æstimatorē esse non patiebat̄,

DE, Q, HORTENSIO.

Q. aūt Hortensius plurimū in corporis decoro motu repositū credens pene plus studij in eodē laborādo, q̄ in ipsa eloquētia affectāda impēdit, Itaq; nescires vtrū cupidi⁹ ad audiēdū eū, an ad spectandū cōcurreret̄. sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba seruiebāt. cōstat Aesopū, Rosciūq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente. in corona frequēter astitisse vt foro petitos gestus. in scenā referrēt,

DE M, CICERONE,

Nā M. Cicero quantū in vtraq; re. de qua loqmur momēti sit oratione, quā ꝓ Gallo habuit, significauit M, Callidio accusatori exprobrādo, q; præparatum sibi a reo venenū testibus, chirographis, quæstionibus, ꝓbaturū, affirmans. remisso vultu & languida, voce, & soluto gñe orationis vsus esset pariterq; & oratoris vitiū detexit, & causæ periclitātis argumenta adiecit, totū hunc locū ita claudēdo. tu istud M, Callidi nisi fingeres, sic ageres.

EXTERNA. DE DEMOSTHENE,

Cōsentaneū huic Demosthenis iudiciū, q cū interrogaret̄ qdnā esset in dicēdo efficacissimū respondit Hypocrisis, Iterū deinde, & tertio interpellat⁹ idē dixit, pene totū se illi debere cōfitēdo.

DE ESCHINE,

Recte itaq; Aeschines. cū ꝓpter iudicialē ignominiā relictis Athenis Rhodū petisset, atq; ibi rogatu ciuitatis suā prius in Ctesiphontē. deinde Demosthenis ꝓ eodē orationē clarissima, & suauissima voce recitasset, admirantib⁹ cūctis vtriusq; columinis eloquentiā. sed aliq̄ āto magis Demosthenis. qd si inqt ipsum audissetis? tantus orator. & modo tā infestus aduersarius sic inimici vim, ardorēq; dicendi suspexit, vt se scriptorū eius parū idoneū lectorē esse p̄dicaret, exptus acerrimū vigorē oculorū. terribile vultus pōdus, accomodatū singulis verbis sonū vocis. efficacissimos corporis motus. Ergo & si operi illius adijci nihil potest. tñ in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, q̄ audit̄,

QVAM MAGNI EFFECTVS ARTIVM SINT. Caput. xi.

e Ffectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre voluptatis, protinusq;, & q̄ vtiliter excogitatæ sunt patebunt. & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur & labor in his edendis suo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

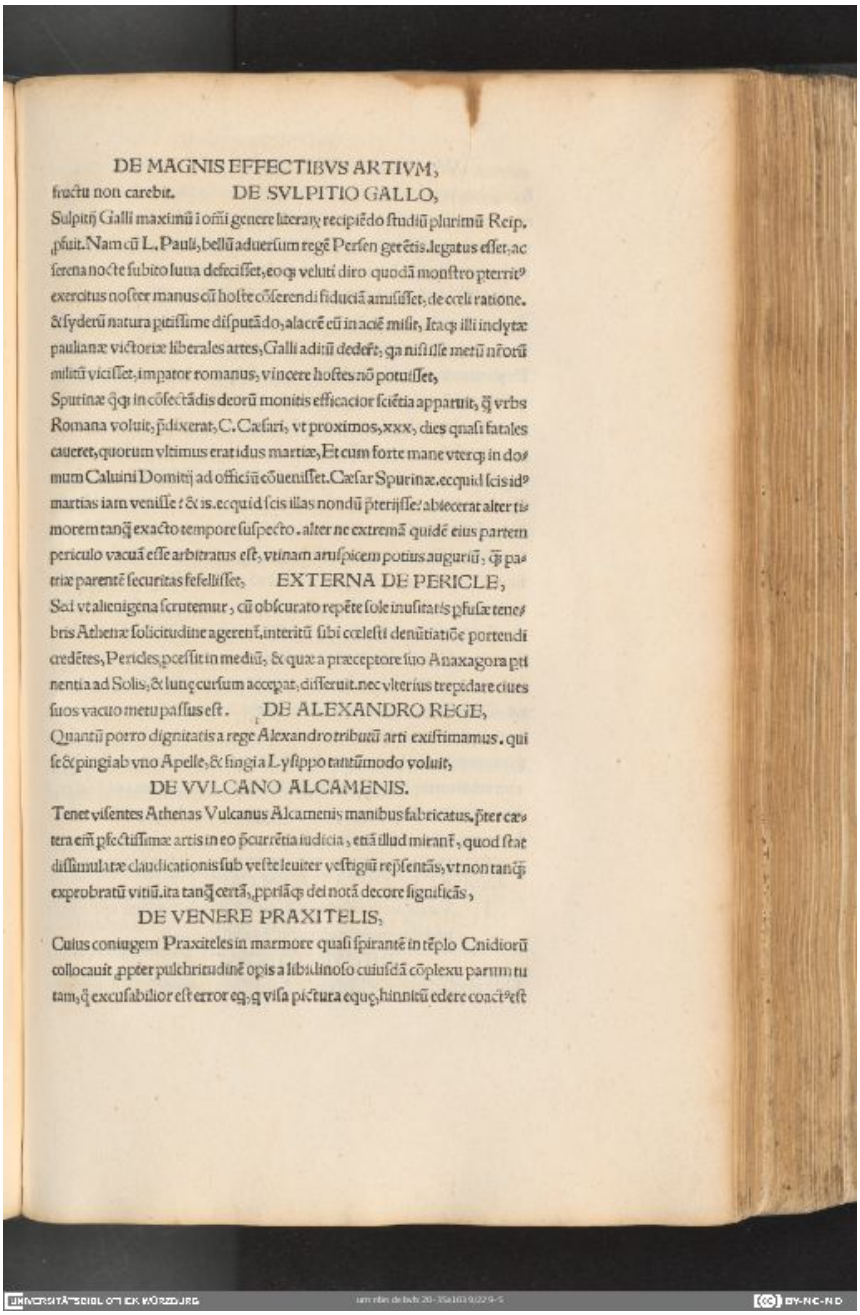

fructu non carebit.

DE SVLPITIO GALLO,

Sulpitij Galli maximũ i omni genere literarũ recipiẽdo studiũ plurimũ Reip. ꝓfuit. Nam cũ L. Pauli, bellũ aduersum regẽ Persen gerẽtis. legatus esset, ac serena nocte subito luna defecisset, eoq; veluti diro quodã monstro ꝑterritꝰ exercitus noster manus cũ hoste cõserendi fiduciã amisisset, de cœli ratione. & syderũ natura ꝑitissime disputãdo, alacrẽ eũ in aciẽ misit, Itaq; illi inclytæ paulianæ victoriæ liberales artes, Galli aditũ dederẽt, qa nisi ille metũ nr̃orũ militũ vicisset, impator romanus, vincere hostes nõ potuisset,

Spurinæ q̃q; in cõfectãdis deorũ monitis efficacior sciẽtia apparuit, q̃ vrbs Romana voluit, ꝑdixerat, C. Cæsari, vt proximos, xxx, dies qnasi fatales caueret, quorum vltimus erat idus martiæ, Et cum forte mane vterq; in domum Caluini Domitij ad officiũ cõuenisset. Cæsar Spurinæ. ecquid scis idꝰ martias iam venisse? & is. ecquid scis illas nondũ ꝑterijsse? abiecerat alter timorem tanq̃ exacto tempore suspecto. alter ne extremã quidẽ eius partem periculo vacuã esse arbitratus est, vtinam aruspicem potius auguriũ, q̃ patriæ parentẽ securitas fefellisset,

EXTERNA DE PERICLE,

Sed vt alienigena scrutemur, cũ obscurato repẽte sole inusitatis ꝑfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerent̃, interitũ sibi cœlesti denũtiatiõe portendi credẽtes, Pericles ꝓcessit in mediũ, & quæ a præceptore suo Anaxagora ꝑtinentia ad Solis, & lunę cursum accepat, disseruit. nec vlterius trepidare ciues suos vacuo metu passus est.

DE ALEXANDRO REGE,

Quantũ porro dignitatis a rege Alexandro tributũ arti existimamus. qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi a Lysippo tantũmodo voluit,

DE VVLCANO ALCAMENIS.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. ꝑter cætera eiũ ꝑfectissimæ artis in eo ꝑcurrẽtia iudicia, etiã illud mirant̃, quod stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigiũ reꝑsentãs, vt non tanq̃ exprobratũ vitiũ. ita tanq̃ certã, ꝓpriãq; dei notã decore significãs,

DE VENERE PRAXITELIS,

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantẽ in tẽplo Cnidiorũ collocauit ꝓpter pulchritudinẽ opis a libidinoso cuiusdã cõplexu parum tutam, q̃ excusabilior est error eq; q visa pictura equę, hinnitũ edere coactꝰ est

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019229-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

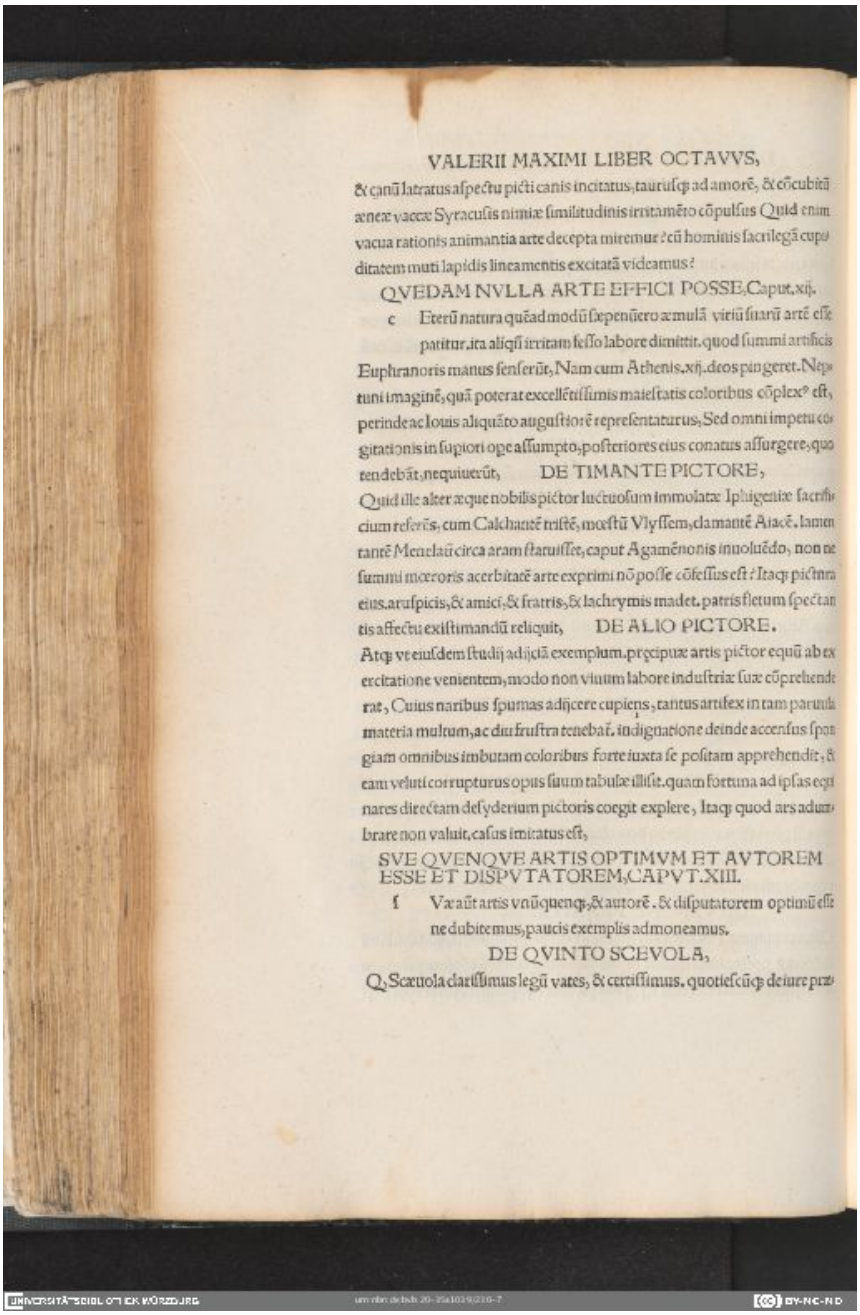

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS,

& canũ latratus aspectu picti canis incitatus, taurusq; ad amorẽ, & cõcubitũ æneæ vaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamẽto cõpulsus Quid enim vacua rationis animantia arte decepta miremur? cũ hominis sacrilegã cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatã videamus?

QVEDAM NVLLA ARTE EFFICI POSSE, Caput. xij.

c Eterũ natura quẽadmodũ sæpenũero æmulã vitiũ suarũ artẽ esse patitur. ita aliqñ irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserũt, Nam cum Athenis. xij. deos pingeret. Neptuni imaginẽ, quã poterat excellẽtissimis maiestatis coloribus cõplex⁹ est, perinde ac Iouis aliquãto augustiorẽ representaturus, Sed omni impetu cogitationis in supiori ope assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quo tendebãt, nequiuerũt,

DE TIMANTE PICTORE,

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referẽs, cum Calchantẽ tristẽ, mœstũ Vlyssem, clamantẽ Aiacẽ. lamentantẽ Menelaũ circa aram statuisset, caput Agamẽnonis inuoluẽdo, non ne summi mœroris acerbitatẽ arte exprimi nõ posse cõfessus est? Itaq; pictura eius. aruspicis, & amici, & fratris, & lachrymis madet. patris fletum spectantis affectu existimandũ reliquit,

DE ALIO PICTORE.

Atq; vt eiusdem studij adijciã exemplum. præcipuæ artis pictor equũ ab exercitatione venientem, modo non viuum labore industriæ suæ cõprehenderat, Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam parvula materia multum, ac diu frustra tenebat. indignatione deinde accensus spongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positam apprehendit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit. quam fortuna ad ipsas equinares directam desyderium pictoris coegit explere, Itaq; quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est,

SVE QVENQVE ARTIS OPTIMVM ET AVTOREM ESSE ET DISPVTATOREM, CAPVT. XIII.

f Væ aũt artis vnũquenq;, & autorẽ. & disputatorem optimũ esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

DE QVINTO SCEVOLA,

Q. Scæuola clarissimus legũ vates, & certissimus. quotiescũq; de iure præ-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

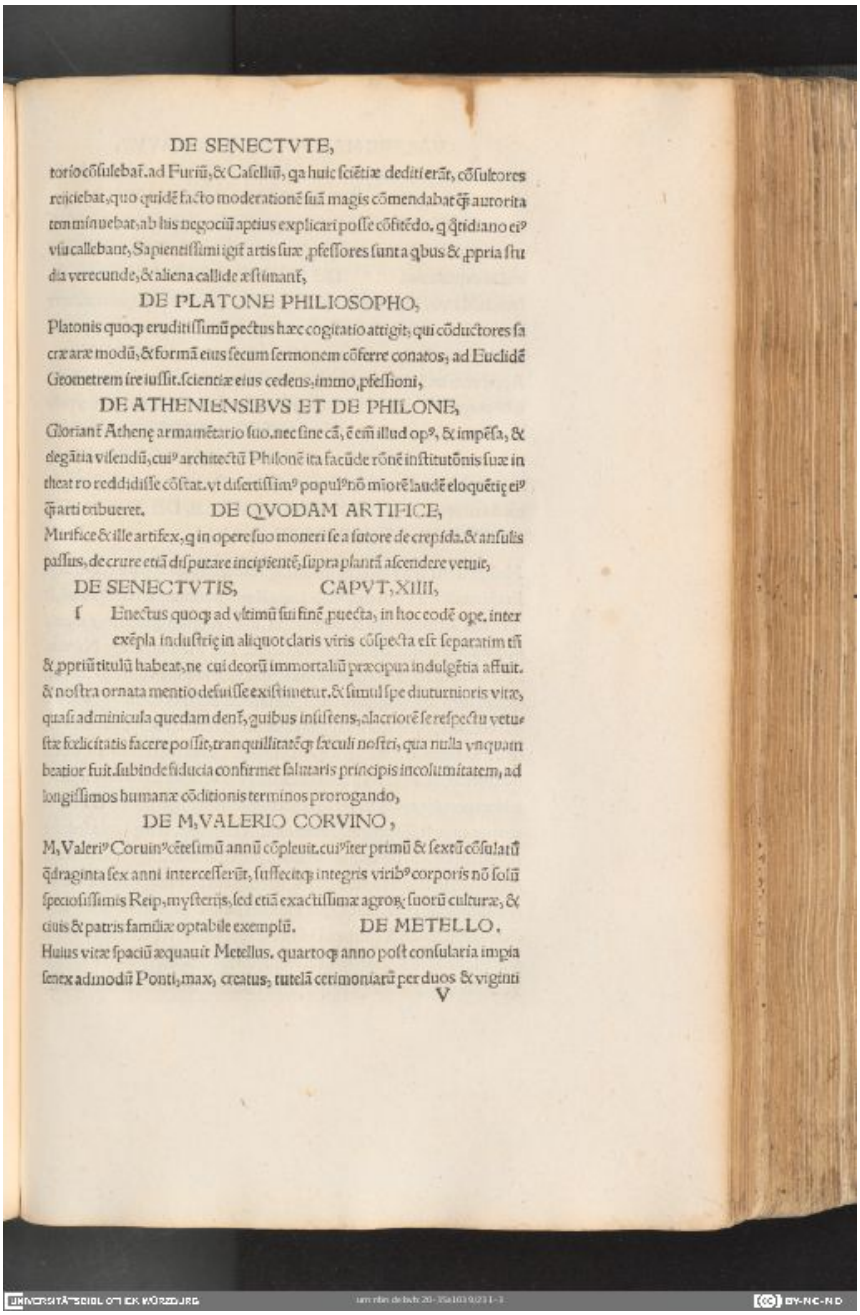

DE SENECTVTE,

torio cõsulebat. ad Furiũ, & Caselliũ, qa huic sciẽtiæ dediti erãt, cõsultores reijciebat, quo quidẽ facto moderationẽ suã magis cõmendabat q̃ autoritatem minuebat, ab his negociũ aptius explicari posse cõfitẽdo. q q̃tidiano eiꝰ vsu callebant, Sapientissimi igit artis suæ ꝓfessores sunt a q̃bus & ꝓpria studia verecunde, & aliena callide æstimant,

DE PLATONE PHILIOSOPHO,

Platonis quoq; eruditissimũ pectus hæc cogitatio attigit, qui cõductores sacræ aræ modũ, & formã eius secum sermonem cõferre conatos, ad Euclidẽ Geometrem ire iussit. scientiæ eius cedens, immo ꝓfessioni,

DE ATHENIENSIBVS ET DE PHILONE,

Gloriant Athenę armamẽtario suo. nec sine cã, ẽ eñ illud opꝰ, & impẽsa, & elegãtia visendũ, cuiꝰ architectũ Philonẽ ita facũde rõnẽ institutõnis suæ in theatro reddidisse cõstat. vt disertissimꝰ populꝰ nõ mĩorẽ laudẽ eloquẽtię eiꝰ q̃ arti tribueret.

DE QVODAM ARTIFICE,

Mirifice & ille artifex, q in opere suo moneri se a sutore de crepida. & ansulis passus, de crure etiã disputare incipientẽ, supra plantã ascendere vetuit,

DE SENECTVTIS, CAPVT, XIIII,

Senectus quoq; ad vltimũ sui finẽ ꝓuecta, in hoc eodẽ ope. inter exẽpla industrię in aliquot claris viris cõspecta est separatim tñ & ꝓpriũ titulũ habeat, ne cui deorũ immortaliũ præcipua indulgẽtia affuit. & nostra ornata mentio defuisse existimetur. & simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quedam dent, quibus insistens, alacriorẽ se respectu vetustæ fœlicitatis facere possit, tranquillitatẽq; sæculi nostri, qua nulla vnquam beatior fuit. subinde fiducia confirmet salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ cõditionis terminos prorogando,

DE M, VALERIO CORVINO,

M, Valeriꝰ Coruinꝰ cẽtesimũ annũ cõpleuit. cuiꝰ iter primũ & sextũ cõsulatũ q̃draginta sex anni intercesserũt, suffecitq; integris viribꝰ corporis nõ solũ speciosissimis Reip, mysterijs, sed etiã exactissimæ agroꝝ suorũ culturæ, & ciuis & patris familiæ optabile exemplũ.

DE METELLO,

Huius vitæ spaciũ æquauit Metellus. quartoq; anno post consularia impia senex admodũ Ponti, max, creatus, tutelã cerimoniarũ per duos & viginti

V

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

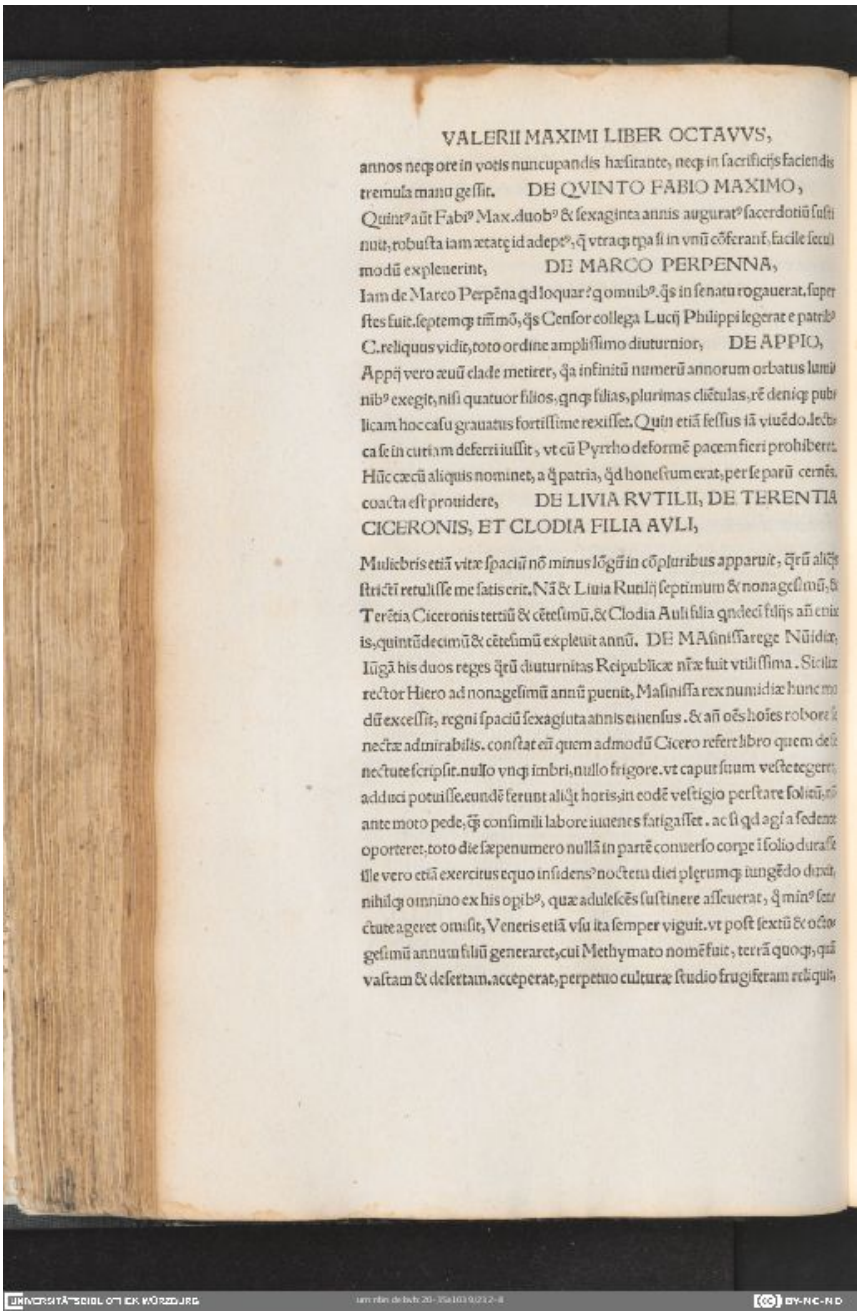

annos neq; ore in votis nuncupandis hæsitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

DE QVINTO FABIO MAXIMO,

Quint⁹ aũt Fabi⁹ Max. duob⁹ & sexaginta annis augurat⁹ sacerdotiũ sustinuit, robusta iam ætatę id adept⁹, q̃ vtraq; tpa si in vnũ cõferant, facile secu modũ expleuerint,

DE MARCO PERPENNA,

Iam de Marco Perpẽna qd loquar? q omnib⁹. q̃s in senatu rogauerat, superstes fuit. septemq; tm̃mõ, q̃s Censor collega Lucij Philippi legerat e patrib⁹ C. reliquus vidit, toto ordine amplissimo diuturnior,

DE APPIO,

Appij vero æuũ clade metirer, q̃a infinitũ numerũ annorum orbatus luminib⁹ exegit, nisi quatuor filios, qnq; filias, plurimas cliẽtulas, rẽ deniq; publicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. Quin etiã fessus iã viuẽdo. lectica se in curiam deferri iussit, vt cũ Pyrrho deformẽ pacem fieri prohiberet. Hũc cæcũ aliquis nominet, a q̃ patria, q̃d honestum erat, per se parũ cernẽs, coacta est prouidere,

DE LIVIA RVTILII, DE TERENTIA CICERONIS, ET CLODIA FILIA AVLI,

Muliebris etiã vitæ spaciũ nõ minus lõgũ in cõpluribus apparuit, q̃rũ aliq̃s stricti retulisse me satis erit. Nã & Liuia Rutilij septimum & nonagesimũ, & Terẽtia Ciceronis tertiũ & cẽtesimũ. & Clodia Auli filia qndeci filijs añ enixis, quintũdecimũ & cẽtesimũ expleuit annũ.

DE MAsinissa rege Nũidiæ,

Iũgã his duos reges q̃rũ diuturnitas Reipublicæ nr̃æ fuit vtilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimũ annũ puenit, Masinissa rex numidiæ hunc modũ excessit, regni spaciũ sexaginta annis emensus. & añ oẽs hoĩes robore senectæ admirabilis. constat eũ quem admodũ Cicero refert libro quem de senectute scripsit. nullo vnq; imbri, nullo frigore. vt caput suum veste tegeret, adduci potuisse. eundẽ ferunt aliq̃t horis, in eodẽ vestigio perstare solitũ, nõ ante moto pede, q̃ consimili labore iuuenes fatigasset. ac si qd agi a sedente oporteret, toto die sæpenumero nullã in partẽ conuerso corpe i solio durasse. ille vero etiã exercitus equo insidens⁹ noctem diei plęrumq; iungẽdo duxit, nihilq; omnino ex his opib⁹, quæ adulescẽs sustinere asseuerat, q̃ min⁹ senectute ageret omisit, Veneris etiã vsu ita semper viguit. vt post sextũ & octogesimũ annum filiũ generaret, cui Methymato nomẽ fuit, terrã quoq;, quã vastam & desertam. acceperat, perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/212-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

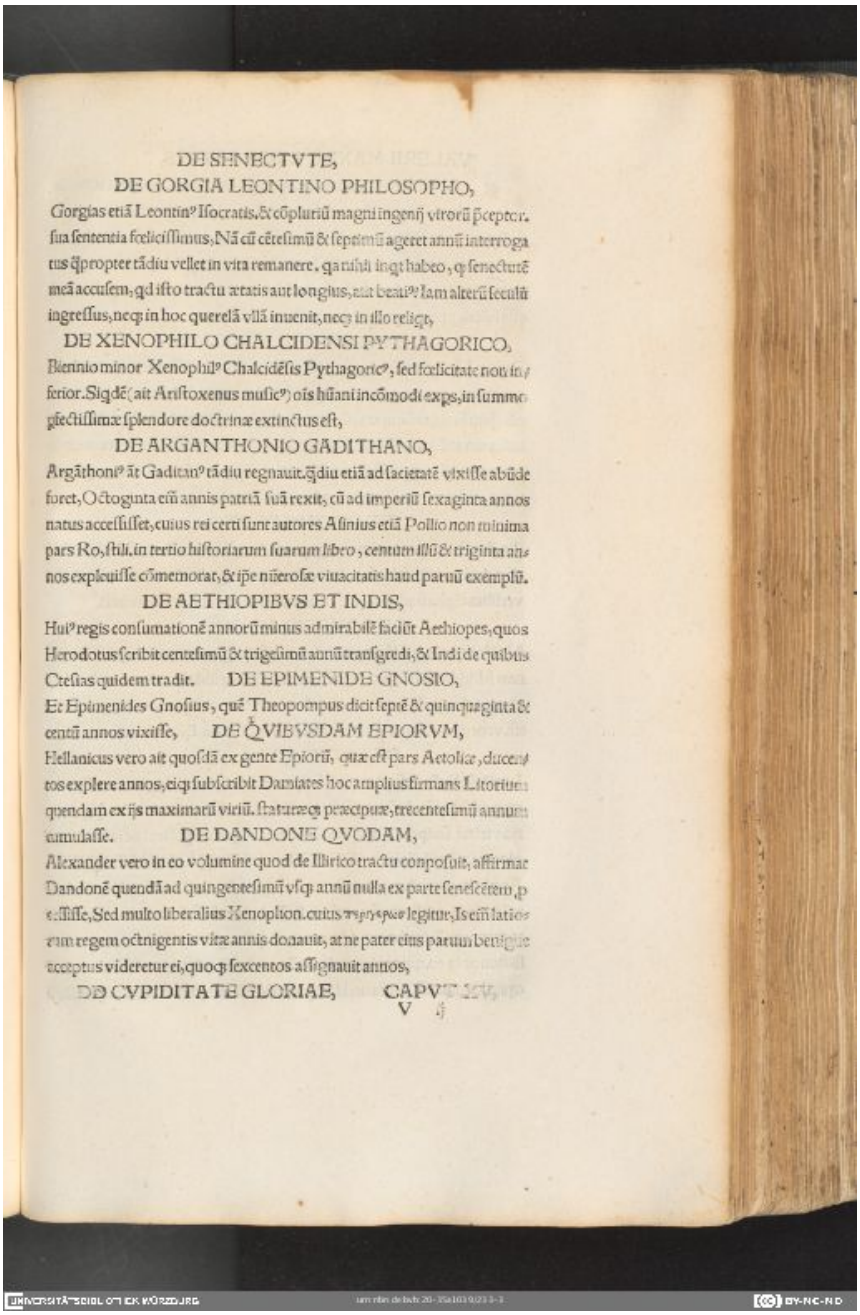

DE SENECTVTE,

DE GORGIA LEONTINO PHILOSOPHO,

Gorgias etiã Leontin⁹ Isocratis, & cõpluriũ magni ingenij virorũ p̃ceptor. sua sententia fœlicissimus, Nã cũ cẽtesimũ & septimũ ageret annũ interrogatus q̃propter tãdiu vellet in vita remanere. qa nihil inq̃t habeo, q̃ senectutẽ meã accusem, qd isto tractu ætatis aut longius, aut beati⁹? Iam alterũ seculũ ingressus, neq; in hoc querelã vllã inuenit, neq; in illo reliqt,

DE XENOPHILO CHALCIDENSI PYTHAGORICO,

Biennio minor Xenophil⁹ Chalcidẽsis Pythagoric⁹, sed fœlicitate non inferior. Siqdẽ (ait Aristoxenus music⁹) oĩs hũani incõmodi exp̃s, in summo p̃fectissimæ splendore doctrinæ extinctus est,

DE ARGANTHONIO GADITHANO,

Argãthoni⁹ ãt Gaditan⁹ tãdiu regnauit. q̃diu etiã ad sacietatẽ vixisse abũde foret, Octoginta eñ annis patriã suã rexit, cũ ad imperiũ sexaginta annos natus accessisset, cuius rei certi sunt autores Asinius etiã Pollio non minima pars Ro, stili. in tertio historiarum suarum libro, centum illũ & triginta annos expleuisse cõmemorat, & ip̃e nũerosæ viuacitatis haud paruũ exemplũ.

DE AETHIOPIBVS ET INDIS,

Hui⁹ regis consumationẽ annorũ minus admirabilẽ faciũt Aethiopes, quos Herodotus scribit centesimũ & trigesimũ annũ transgredi, & Indi de quibus Ctesias quidem tradit.

DE EPIMENIDE GNOSIO,

Et Epimenides Gnosius, quẽ Theopompus dicit septẽ & quinquaginta & centũ annos vixisse,

DE QVIBVSDAM EPIORVM,

Hellanicus vero ait quosdã ex gente Epiorũ, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eiq; subscribit Damiates hoc amplius firmans Litorium quendam ex ijs maximarũ viriũ. staturæq; præcipuæ, trecentesimũ annum cumulasse.

DE DANDONE QVODAM,

Alexander vero in eo volumine quod de Illirico tractu conposuit, affirmat Dandonẽ quendã ad quingentesimũ vsq; annũ nulla ex parte senescẽtem p̃cessisse, Sed multo liberalius Xenophon. cuius περιγερως legitur, Is eñ latiorum regem octnigentis vitæ annis donauit, at ne pater eius parum benigne acceptus videretur ei, quoq; sexcentos assignauit annos,

DE CVPIDITATE GLORIAE, CAPVT XV.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND
35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

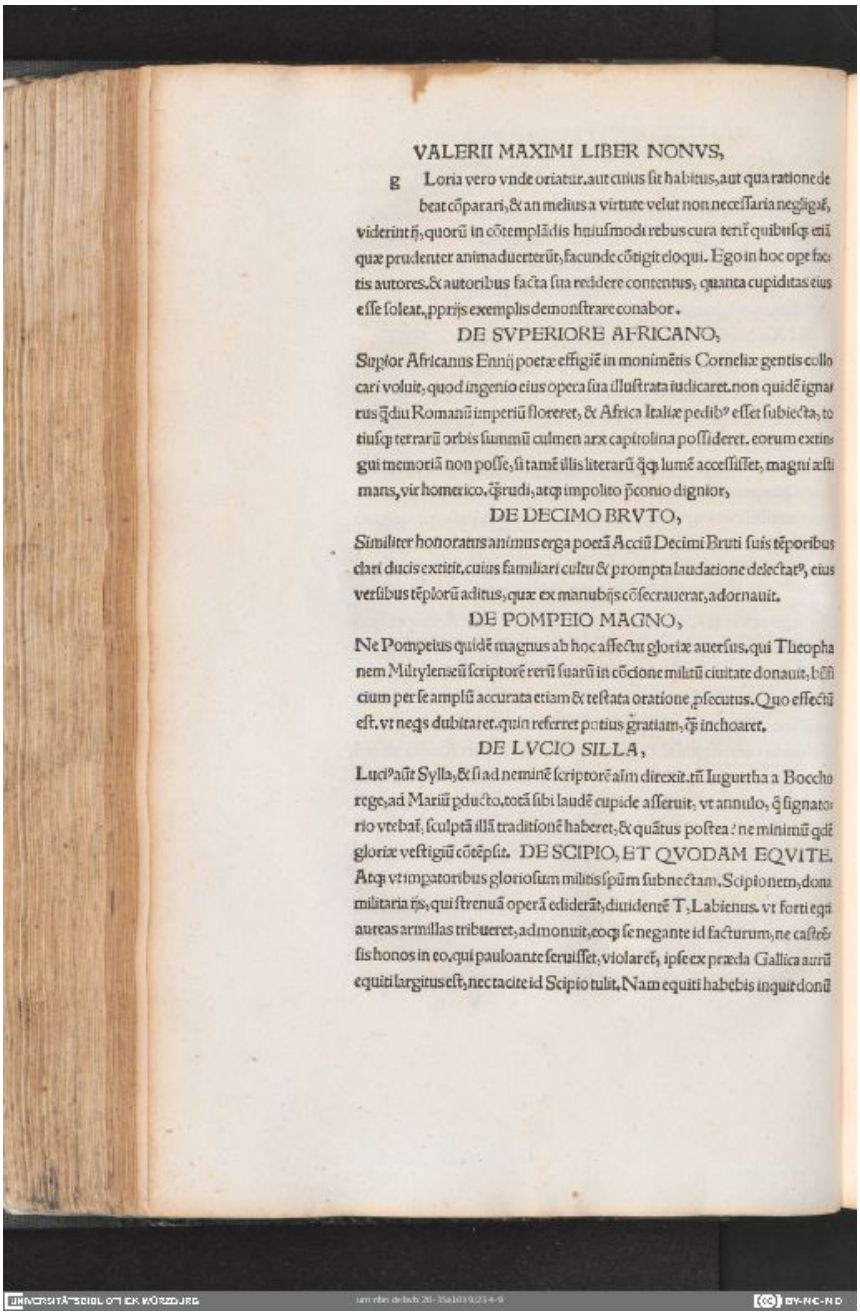

g Loria vero vnde oriatur. aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat cõparari, & an melius a virtute velut non necessaria negligat, viderint ij, quorũ in cõtemplãdis huiusmodi rebus cura terit quibusq; etiã quæ prudenter animaduerterũt, facunde cõtigit eloqui. Ego in hoc ope factis autores. & autoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, ꝓprijs exemplis demonstrare conabor.

DE SVPERIORE AFRICANO,

Supior Africanus Ennij poetæ effigiẽ in monimẽtis Corneliæ gentis collocari voluit, quod ingenio eius opera sua illustrata iudicaret. non quidẽ ignarus q̃diu Romanũ imperiũ floreret, & Africa Italiæ pedib⁹ esset subiecta, totiusq; terrarũ orbis summũ culmen arx capitolina possideret. eorum extingui memoriã non posse, si tamẽ illis literarũ q̃q; lumẽ accessisset, magni æstimans, vir homerico, q̃rudi, atq; impolito p̃conio dignior,

DE DECIMO BRVTO,

Similiter honoratus animus erga poetã Acciũ Decimi Bruti suis tẽporibus clari ducis extitit. cuius familiari cultu & prompta laudatione delectat⁹, eius versibus tẽplorũ aditus, quæ ex manubijs cõsecrauerat, adornauit.

DE POMPEIO MAGNO,

Ne Pompeius quidẽ magnus ab hoc affectu gloriæ auersus. qui Theophanem Mitylenæũ scriptorẽ rerũ suarũ in cõcione militũ ciuitate donauit, bñficium per se amplũ accurata etiam & testata oratione ꝓsecutus. Quo effectũ est. vt neq; dubitaret. quin referret potius gratiam, q̃ inchoaret.

DE LVCIO SILLA,

Luci⁹ aũt Sylla, & si ad neminẽ scriptorẽ aĩm direxit. tũ Iugurtha a Boccho rege, ad Mariũ ꝑducto, totã sibi laudẽ cupide asseruit, vt annulo, q̃ signatorio vtebat, sculptã illã traditionẽ haberet, & quãtus postea? ne minimũ q̃dẽ gloriæ vestigiũ cõtẽpsit. DE SCIPIO, ET QVODAM EQVITE.

Atq; vt imꝑatoribus gloriosum militis spũm subnectam. Scipionem, dona militaria ijs, qui strenuã operã ediderãt, diuidentẽ T, Labienus. vt forti eqti aureas armillas tribueret, admonuit, eoq; se negante id facturum, ne castrẽsis honos in eo, qui pauloante seruisset, violaret, ipse ex præda Gallica aurũ equiti largitus est, nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis inquit donũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

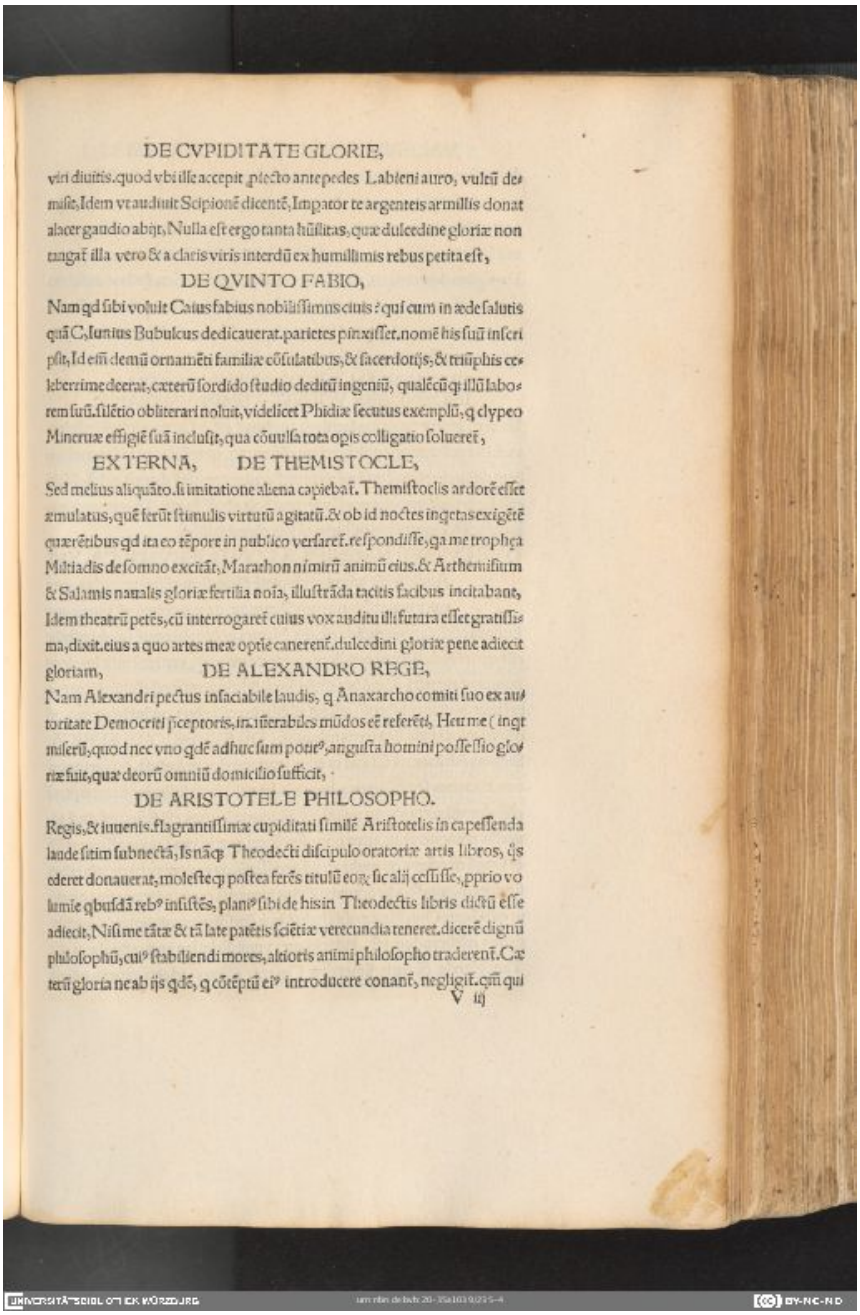

DE CVPIDITATE GLORIE,

viri diuitis. quod vbi ille accepit ꝓiecto antepedes Labieni auro, vultū demisit, Idem vt audiuit Scipionē dicentē, Impator te argenteis armillis donat alacer gaudio abijt, Nulla est ergo tanta hūilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangat illa vero & a claris viris interdū ex humillimis rebus petita est,

DE QVINTO FABIO,

Nam qd sibi voluit Caius fabius nobilissimus ciuis? qui cum in æde salutis quā C, Iunius Bubulcus dedicauerat. parietes pinxisset. nomē his suū inscripsit, Id eñ demū ornamēti familiæ cōsulatibus, & sacerdotijs, & triūphis celeberrime deerat, cæterū sordido studio deditū ingeniū, qualēcūq; illū laborem suū. silētio obliterari noluit, videlicet Phidiæ secutus exemplū, q clypeo Mineruæ effigiē suā inclusit, qua cōuulsa tota opis colligatio soluerēt,

EXTERNA, DE THEMISTOCLE,

Sed melius aliquāto. si imitatione aliena capiebat. Themistoclis ardorē esset æmulatus, quē ferūt stimulis virtutū agitatū. & ob id noctes ingetas exigētē quærētibus qd ita eo tēpore in publico versaret. respondisse, qa me trophęa Miltiadis de somno excitāt, Marathon nimirū animū eius. & Arthemisium & Salamis naualis gloriæ fertilia noīa, illustrāda tacitis facibus incitabant, Idem theatrū petēs, cū interrogaret cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit. eius a quo artes meæ optie canerent. dulcedini gloriæ pene adiecit gloriam,

DE ALEXANDRO REGE,

Nam Alexandri pectus insaciabile laudis, q Anaxarcho comiti suo ex autoritate Democriti ꝓceptoris, inuiterabiles mūdos eē referēti, Heu me (inqt miserū, quod nec vno qdē adhuc sum potit⁹, angusta homini possessio gloriæ fuit, quæ deorū omniū domicilio sufficit,

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

Regis, & iuuenis. flagrantissimæ cupiditati similē Aristotelis in capessenda laude sitim subnectā, Is nāq; Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, q̄s ederet donauerat, molesteq; postea ferēs titulū eoꝝ sic alij cessisse, ꝓprio volumie qbusdā reb⁹ insistēs, plani⁹ sibi de his in Theodectis libris dictū esse adiecit, Nisi me tātæ & tā late patētis sciētiæ verecundia teneret. dicerē dignū philosophū, cui⁹ stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderent. Cæterū gloria ne ab ijs qdē, q cōtēptū ei⁹ introducere conant, negligit. qm̄ qui

V iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

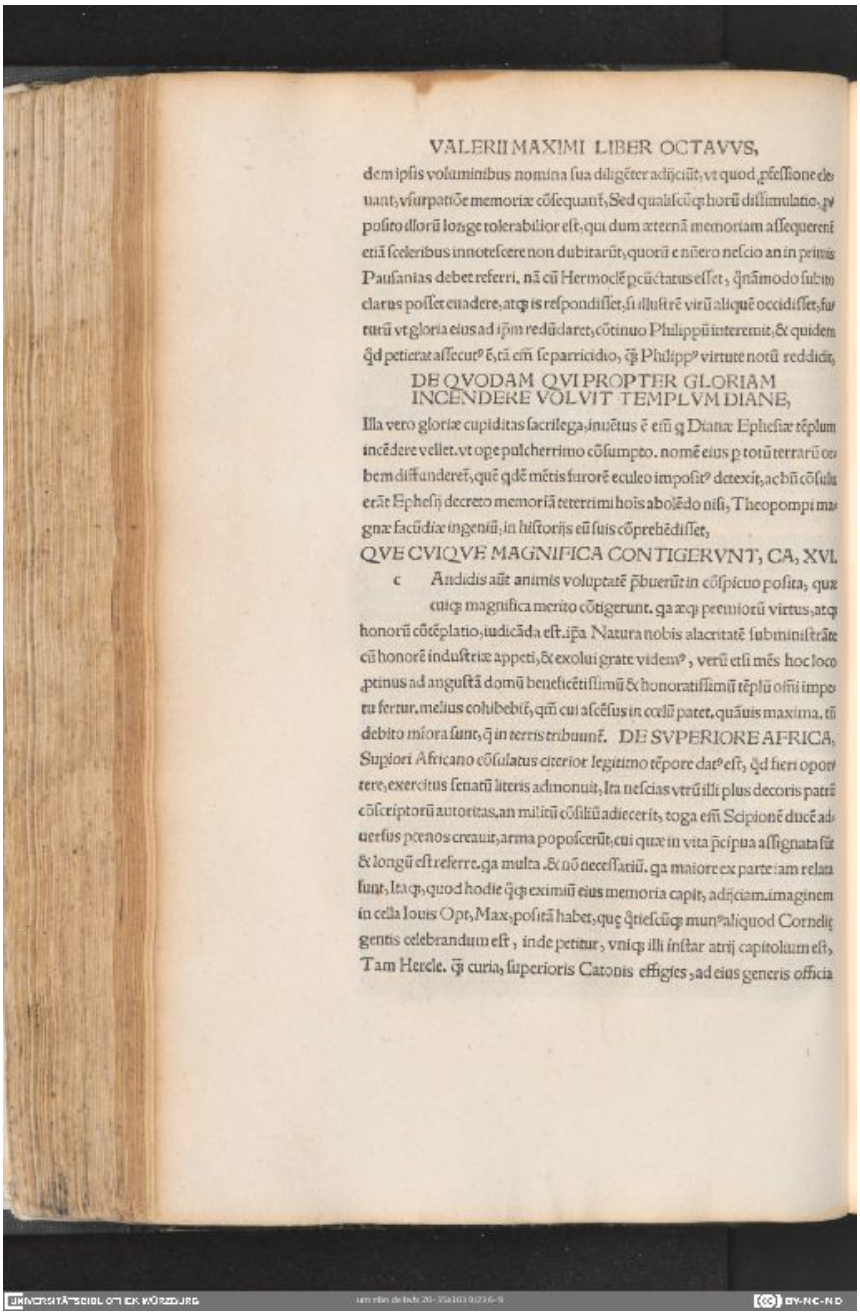

dem ipſis voluminibus nomina ſua diligẽter adiẽciũt, vt quod ꝓfeſſione deuant, vſurpatiõe memoriæ cõſequant, Sed qualiſcũq; horũ diſſimulatio, pro poſito dlorũ longe tolerabilior eſt, qui dum æternã memoriam aſſequerẽtur etiã ſceleribus innoteſcere non dubitarũt, quorũ e nũero neſcio an in primis Pauſanias debet referri, nã cũ Hermoclẽ pcũctatus eſſet, q̃nãmodo ſubito clarus poſſet euadere, atq; is reſpondiſſet, ſi illuſtrẽ virũ aliquẽ occidiſſet, futurũ vt gloria eius ad ipm redũdaret, cõtinuo Philippũ interemit, & quidem q̃d petierat aſſecutꝰ ẽ, tã eſſ ſe parricidio, q̃ Philippꝰ virtute notũ reddidit,

DE QVODAM QVI PROPTER GLORIAM INCENDERE VOLVIT TEMPLVM DIANE,

Illa vero gloriæ cupiditas ſacrilega, inuẽtus ẽ eũ q̃ Dianæ Epheſiæ tẽplum incẽdere vellet, vt ope pulcherrimo cõſumpto, nomẽ eius p totũ terrarũ orbem diffunderẽt, quẽ qdẽ mẽtis furorẽ eculeo impoſitꝰ detexit, ac bũ cõſulta erãt Epheſij decreto memoriã teterrimi hoĩs abolẽdo niſi, Theopompi magnæ facũdiæ ingenũ, in hiſtoriis eũ ſuis cõprehẽdiſſet,

QVE CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT, CA, XVI.

c Audidis aũt animis voluptatẽ ꝑbuerũt in cõſpicuo poſita, quæ cuiq; magnifica merito cõtigerunt. qa æq; premiorũ virtus, atq; honorũ cõtẽplatio, iudicãda eſt. ipa Natura nobis alacritatẽ ſubminiſtrãte cũ honorẽ induſtriæ appeti, & exolui grate videmꝰ, verũ etſi mẽs hoc loco ꝓpius ad anguſtã domũ beneficẽtiſſimũ & honoratiſſimũ tẽplũ oĩi impetu fertur, melius cohibebiẽ, qũ cui aſcẽſus in cœlũ patet, quãuis maxima, tũ debito miora ſunt, q̃ in terris tribuunt. DE SVPERIORE AFRICA,

Supiori Africano cõſulatus citerior legitimo tẽpore datꝰ eſt, q̃d fieri oportere, exercitus ſenatũ literis admonuit, Ita neſcias vtrũ illi plus decoris patrũ cõſcriptorũ auctoritas, an militũ cõſilitũ adiecerit, toga eĩ Scipionẽ ducẽ aduerſus pœnos creauit, arma poposcerũt, cui quæ in vita ꝓcipua aſſignata ſũt & longũ eſt referre, qa multa. & nõ neceſſariũ. qa maiore ex parte iam relata ſunt, Ita q̃, quod hodie q̃q; eximiũ eius memoria capit, adiiciam, imaginem in cella Iouis Opt, Max, poſitã habet, quę q̃tieſcũq; munꝰ aliquod Corndi gentis celebrandum eſt, inde petitur, vnic; illi inſtar atrij capitolium eſt, Tam Hercle. q̃ curia, ſuperioris Catonis effigies, ad eius generis officia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a1039,0216-9 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

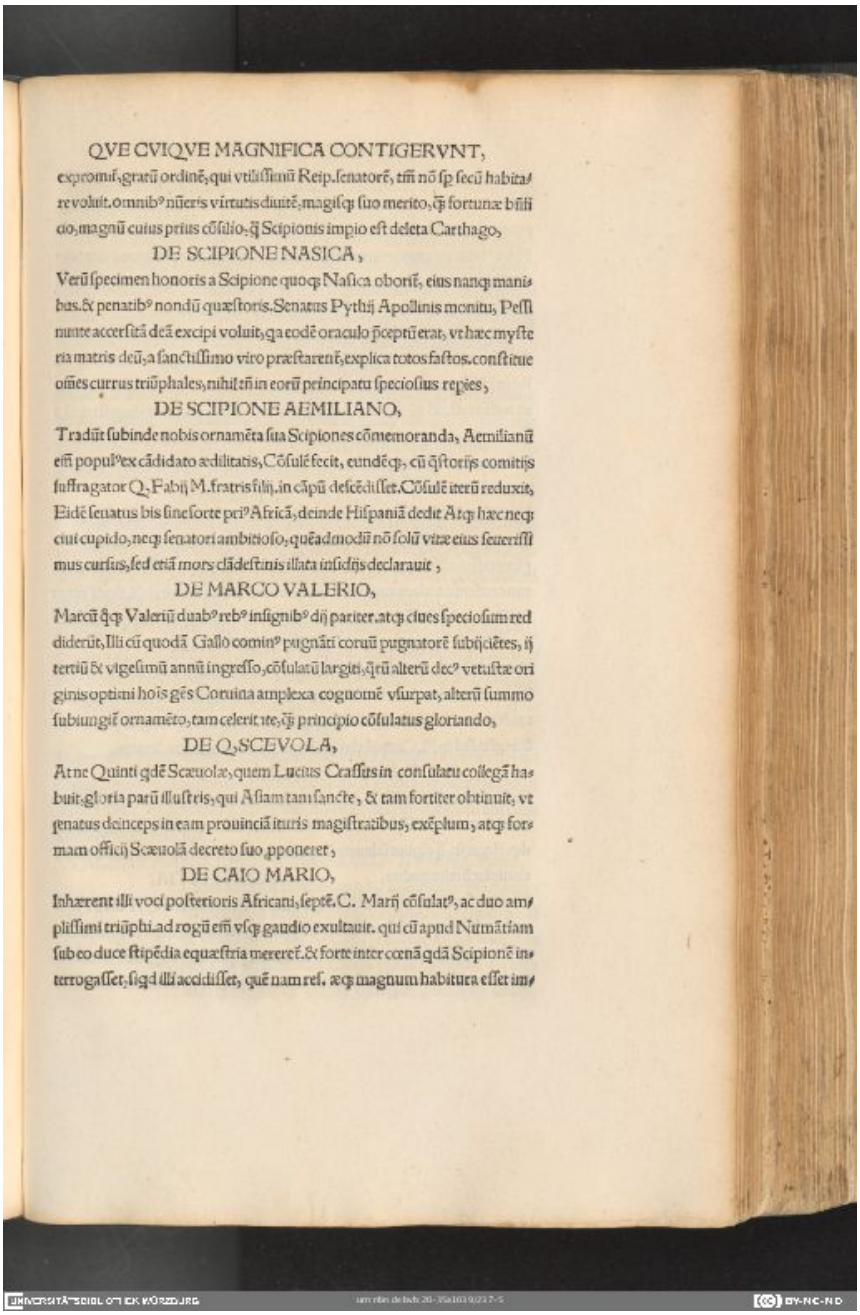

QVE CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT,

expromit, gratũ ordinẽ, qui vtilissimũ Reip. senatorẽ, tm̃ nõ sp secũ habitare voluit. omnib⁹ nũeris virtutis diuitẽ, magisq; suo merito, q̃ fortunæ bñficio, magnũ cuius prius cõsilio, q̃ Scipionis impio est deleta Carthago,

DE SCIPIONE NASICA,

Verũ specimen honoris a Scipione quoq; Nasica oborit, eius nanq; manibus. & penatib⁹ nondũ quæstoris. Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte accersitã deã excipi voluit, qa eodẽ oraculo p̃ceptũ erat, vt hæc mysteria matris deũ, a sanctissimo viro præstarent, explica totos fastos. constitue om̃es currus triũphales, nihil tñ in eorũ principatu speciosius repies,

DE SCIPIONE AEMILIANO,

Tradũt subinde nobis ornamẽta sua Scipiones cõmemoranda, Aemilianũ em̃ popul⁹ ex cãdidato ædilitatis, Cõsulẽ fecit, eundẽq;, cũ q̃storijs comitijs suffragator Q. Fabij M. fratris filij, in cãpũ descẽdisset. Cõsulẽ iterũ reduxit, Eidẽ senatus bis sine sorte pri⁹ Africã, deinde Hispaniã dedit Atq; hæc neq; ciui cupido, neq; senatori ambitioso, quẽadmodũ nõ solũ vitæ eius seuerissimus cursus, sed etiã mors clãdestinis illata insidijs declarauit,

DE MARCO VALERIO,

Marcũ q̃q; Valeriũ duab⁹ reb⁹ insignib⁹ dij pariter. atq; ciues speciosum reddiderũt, Illi cũ quodã Gallo comin⁹ pugnãti coruũ pugnatorẽ subijciẽtes, ij tertiũ & vigesimũ annũ ingresso, cõsulatũ largiti, q̃rũ alterũ dec⁹ vetustæ originis optimi hoĩs gẽs Coruina amplexa cognomẽ vsurpat, alterũ summo subiungit ornamẽto, tam celeritate, q̃ principio cõsulatus gloriando,

DE Q. SCEVOLA,

At ne Quinti qdẽ Scæuolæ, quem Lucius Crassus in consulatu collegã habuit, gloria parũ illustris, qui Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuit, vt senatus deinceps in eam prouinciã ituris magistratibus, exẽplum, atq; formam officij Scæuolã decreto suo ꝓponeret,

DE CAIO MARIO,

Inhærent illi voci posterioris Africani, septẽ. C. Marij cõsulat⁹, ac duo amplissimi triũphi. ad rogũ em̃ vsq; gaudio exultauit. qui cũ apud Numãtiam sub eo duce stipẽdia equæstria mereret. & forte inter cœnã qdã Scipionẽ interrogasset, siqd illi accidisset, quẽ nam res. æq; magnum habitura esset im-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

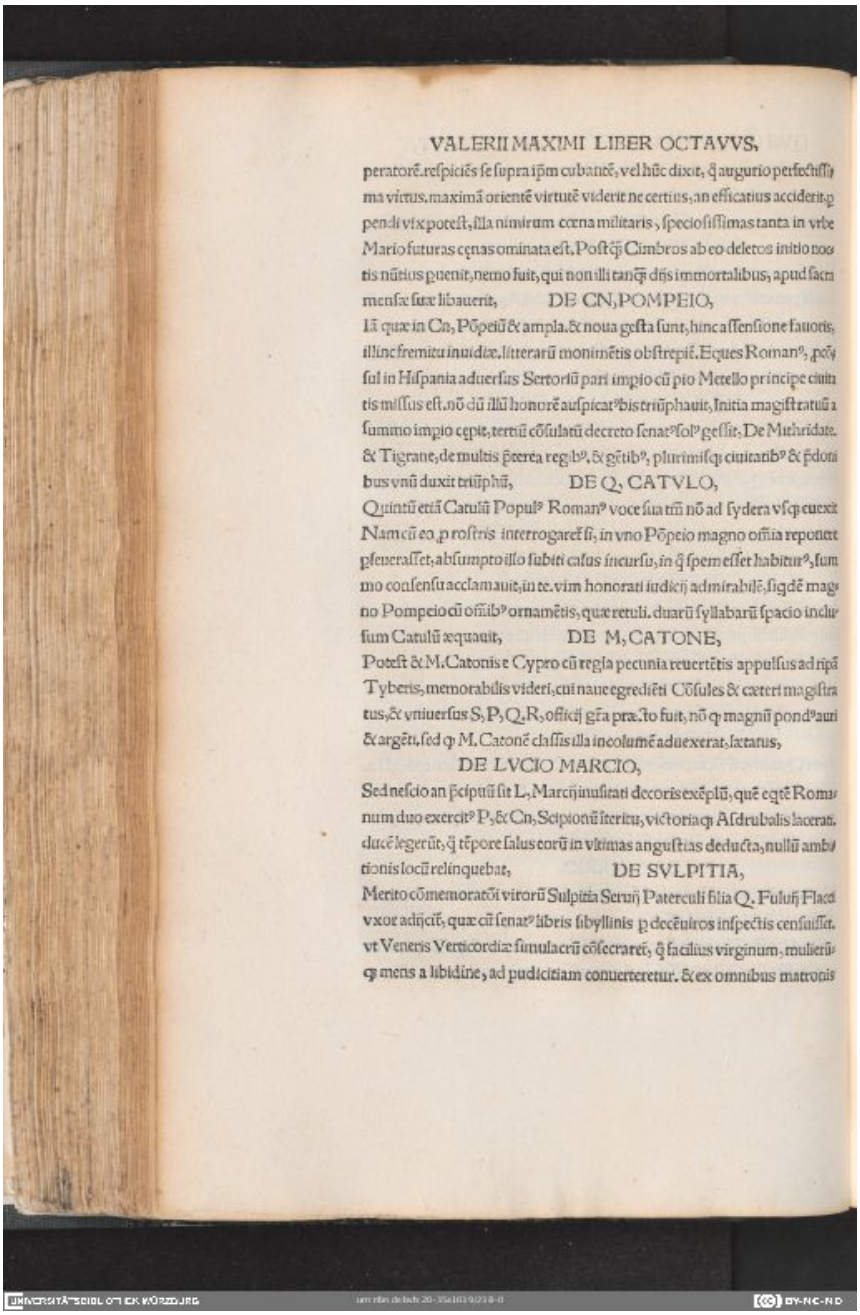

peratorē.reſpiciēs ſe ſupra ipm cubantē, vel hūc dixit, q̄ augurio perfectiſſi
ma virtus.maximā orientē virtutē viderit ne certius,an efficatius acciderit.p
pendi vix poteſt,illa nimirum cœna militaris, ſpecioſiſſimas tanta in vrbe
Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtq̄ Cimbros ab eo deletos initio noo
tis nūtius puenit,nemo fuit,qui non illi tanq̄ dīis immortalibus,apud ſacra
menſæ ſuæ libauerit, DE CN,POMPEIO,

Iā quæ in Cn,Pōpeiū & ampla.& noua geſta ſunt,hinc aſſenſione fauoris,
illinc fremitu inuidiæ,litterarū monimētis obſtrepiē.Eques Romanꝰ,pōꝓ
ſul in Hiſpania aduerſus Sertorū pari impio cū pio Metello principe ciuita
tis miſſus eſt.nō dū illū honorē auſpicatꝰ bis triūphauit,Initia magiſtratuū a
ſummo impio cepit,tertiū cōſulatū decreto ſenatꝰ ſolꝰ geſſit,De Mithridate.
& Tigrane,de multis ꝓterea regibꝰ,& gētibꝰ,plurimiſq; ciuitatibꝰ & ꝓdoti
bus vnū duxit triūphū, DE Q, CATVLO,

Quintū etiā Catulū Populꝰ Romanꝰ voce ſua tū nō ad ſydera vſq; euexit
Nam cū eo ꝓ roſtris interrogaret ſi, in vno Pōpeio magno oīa reponeret
ꝓfeciſſet,abſumpto illo ſubiti caſus incurſu,in q̄ ſpem eſſet habiturꝰ,ſum
mo conſenſu acclamauit,in te.vim honorati iudicij admirabilē,ſiqdē mag
no Pompeio cū oīb⁹ ornamētis,quæ retuli.duarū ſyllabarū ſpacio inclu
ſum Catulū æquauit, DE M, CATONE,

Poteſt & M.Catonis e Cypro cū regia pecunia reuertētis appulſus ad ripā
Tyberis,memorabilis videri,cui naue egredienti Cōſules & cæteri magiſtra
tus,& vniuerſus S,P,Q,R,oficij gra præ.to fuit,nō q; magnū pondꝰ auri
& argēti,ſed q; M.Catonē claſſis illa incolumē aduexerat,lætatus,

DE LVCIO MARCIO,

Sed neſcio an ſcripturū ſit L.Marcij inuſitati decoris exēplū,quē eqtē Roma
num duo exercitꝰ P,& Cn,Scipionū iteritu,victoria q; Aſdrubalis lacerati.
ducē legerūt,q̄ tēpore ſalus eorū in vltimas anguſtias deducta,nullū ambi
tionis locū relinquebat, DE SVLPITIA,

Merito cōmemoratōi virorū Sulpitia Seruij Paterculi filia Q.Fuluij Flacci
vxor adijcib⁹,quæ cū ſenatꝰ libris ſibyllinis ꝓ decēuiros inſpectis cenſuiſſet.
vt Veneris Verticordiæ ſimulacrū cōſecrarēt,q̄ facilius virginum,mulierū
q; mens a libidine,ad pudicitiam conuerteretur.& ex omnibus matronis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a1039.0218-0 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

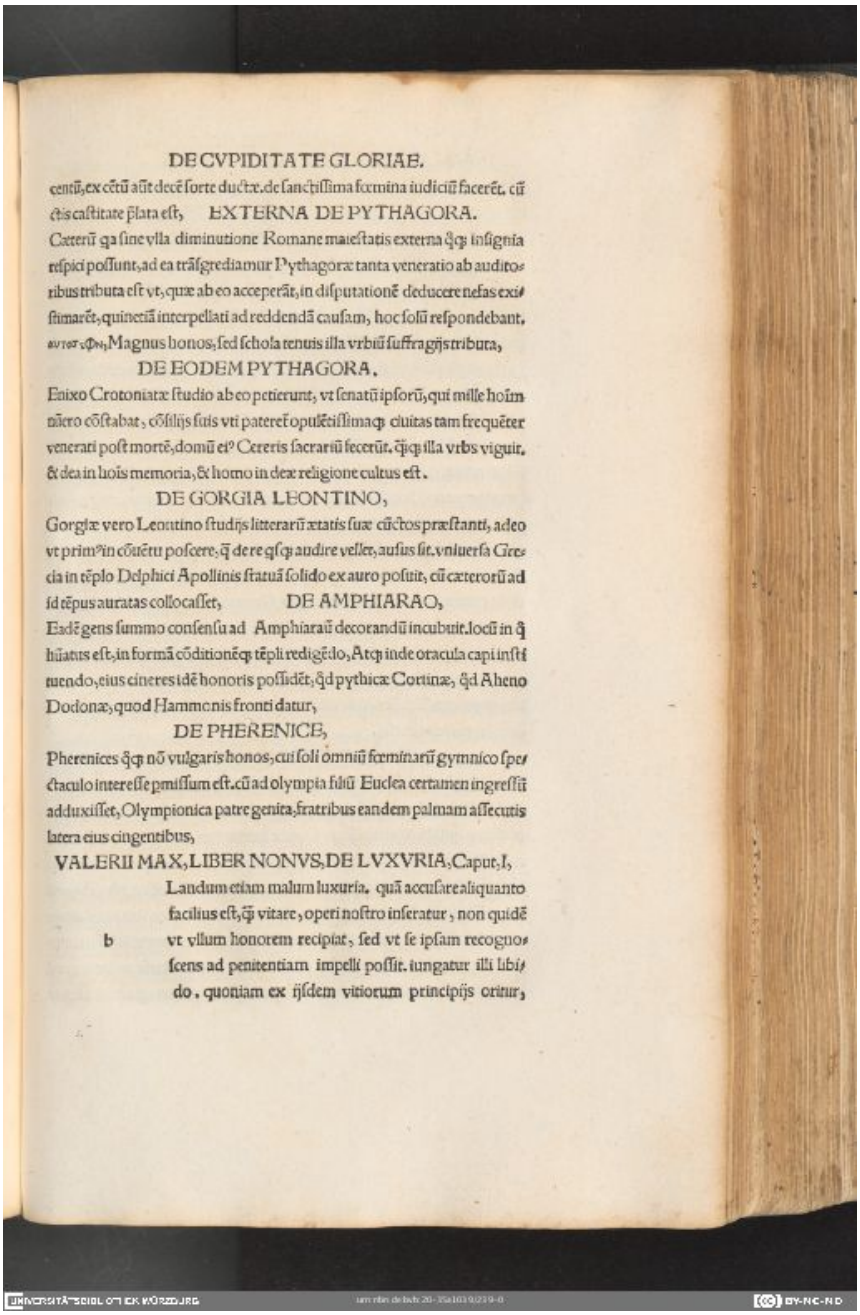

DE CVPIDITATE GLORIAE.

centũ, ex cẽtũ aũt decẽ sorte ductæ, de sanctissima femina iudiciũ faceret, cũ eis castitate ꝑlata est, EXTERNA DE PYTHAGORA.

Cæterũ qa sine vlla diminutione Romane maiestatis externa ꝗq; insignia respici possunt, ad ea trãsgrediamur Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est vt, quæ ab eo acceperãt, in disputationẽ deducere nefas existimarẽt, quinetiã interpellati ad reddendã causam, hoc solũ respondebant, αυτος εφη, Magnus honos, sed schola tenuis illa vrbiũ suffragijs tributa,

DE EODEM PYTHAGORA.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, vt senatũ ipsorũ, qui mille hoĩnũero cõstabat, cõsilijs suis vti patereẽ opulẽtissimaq; ciuitas tam frequẽter venerati post mortẽ, domũ ei⁹ Cereris sacrariũ fecerũt. ꝗq; illa vrbs viguit, & dea in hois memoria, & homo in deæ religione cultus est.

DE GORGIA LEONTINO,

Gorgiæ vero Leontino studijs litterariũ ætatis suæ cũctos præstanti, adeo vt prim⁹ in cõtẽtu poscere, q̃ de re qsq; audire vellet, ausus sit, vniuersa Græcia in tẽplo Delphici Apollinis statuã solido ex auro posuit, cũ cæterorũ ad id tẽpus auratas collocasset,

DE AMPHIARAO,

Eadẽ gens summo consensu ad Amphiaraũ decorandũ incubuit. locũ in q̃ hũatus est, in formã cõditionẽq; tẽpli redigẽdo, Atq; inde oracula capi instituendo, eius cineres idẽ honoris possidẽt, q̃d pythicæ Cortinæ, q̃d Aheno Dodonæ, quod Hammonis fronti datur,

DE PHERENICE,

Pherenices ꝗq; nõ vulgaris honos, cui soli omniũ fœminarũ gymnico spectaculo interesse permissum est. cũ ad olympia filiũ Euclea certamen ingressũ adduxisset, Olympionica patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingentibus,

VALERII MAX, LIBER NONVS, DE LVXVRIA, Caput. I.

Laudum etiam malum luxuria. quã accusare aliquanto facilius est, ꝗ vitare, operi nostro inseratur, non quidẽ
b vt vllum honorem recipiat, sed vt se ipsam recognoscens ad penitentiam impelli possit. iungatur illi libido, quoniam ex ijsdem vitiorum principijs oritur,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319219-0 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

neq; aut reprehēsione, aut ab emendatione separent̄ gemino mentis errore connexæ,

DE C. SERGO ORATA.

Caius Sergi⁹ Orata pensilia balnea prim⁹ facere instituit, quæ impēsa leuib⁹ initijs cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tm̄ non æquora penetrauit, Idē videlicet ne gulā Neptuni arbitrio subiectā haberet, peculiaria sibi maria excogitauit. æstuarijs intercipiēdo fluct⁹, pisciūq; diuersos greges separatis molibus includendo, vt nulla tā sæua tēpestas incideret, qua non oneratæ mensę varietate pisciculorū abundarent Aedificijs etiā spaciosis, & excelsis, deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit, q̄ recentiore vsu conchyliorū frueretur, vbi dū se publicæ aquæ cupidius inmergit, Considij publicani iudicium naictus est, in q̄ Lucius Crassus aduersus illū causā agens, errare amicū suū Cōsidium dixit, q; putaret Oratam remotum, a lacu cariturū ostreis. nanq; ea si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum, Huic nimirum magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suū, q̄ bonorū suorum hæredem relinquere debuit, non solū ꝑditæ. sed etiā furiosæ luxuriæ iuuenem. quē constat cantu cōmendabiles auiculas immanibus emptas precijs, in cœna ꝓ fice dulis ponere, acetoq; liquatos magnæ sūmæ vniones potionibus aspergere solitum, amplissimū patrimoniū tanq̄ amaram aliquā sarcinam q̄ celerrime abijcere cupientē, quorū alteri⁹ senis, alterius adulescentis sectā secuti, lōgius manū porrexerūt, neq; enim vllū finit̄ viciū ibi, vbi oritur, Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ censibusq; edendi atq; bibēdi voluptas reperta est,

DE MVLIERIBVS ROMANIS,

Vrbi aūt nr̄æ secūdi belli punici finis, & Philippus Rex Macedoniæ deuictus. licētioris vitæ fiduciā dedit. quo tp̄e matronæ Brutorū domū ausę sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quā fœminæ tolli cupiebāt, q̄a his nec veste varij coloris vti, nec auri plus semiūcia habere nec iūcto vehiculo ꝓpi⁹ vrbē mille passibus nisi sacrificij gr̄a vehi ꝑmittebat, Et quidē obtinuerūt, vt ius ꝑ cōtinuos viginti annos seruatum aboleretur. nec em̄ ꝓuiderūt seculi illius viri. ad quē cultū tenderent insoliti cœtus pertinax studiū, aut quo se vsq; effusura esset legum victrix audacia quod si animo muliebres apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

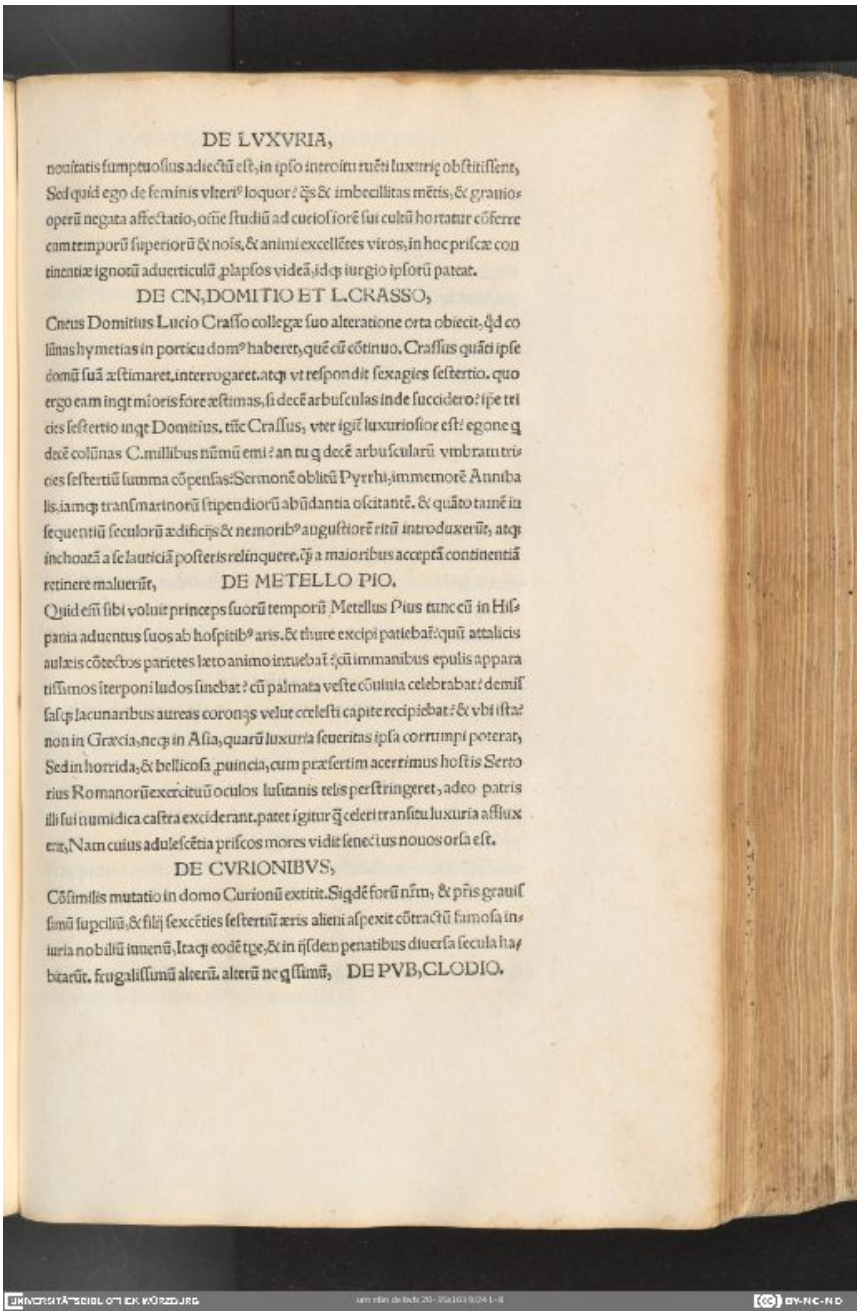

DE LVXVRIA,

nouitatis fumptuosius adiectũ est, in ipso introitu ruẽti luxuriq obstitissent, Sed quid ego de feminis vteri⁹ loquor? ęs & imbecillitas mẽtis, & grauiorũ operũ negata affectatio, ociũ studiũ ad cultioriẽ sui cultũ hortatur cõferre cum temporũ superiorũ & nois, & animi excellẽtes viros, in hoc priscæ continentiæ ignotũ aduerticulũ, plapsos videã, idq; iurgio ipsorũ pateat.

DE CN, DOMITIO ET L. CRASSO,

Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo alteratione orta obiecit, q̃d columnas hymetias in porticu dom⁹ haberet, quẽ cũ cõtinuo. Crassus quãti ipse domũ suã æstimaret, interrogaret. atq; vt respondit sexagies sestertio. quo ergo eam ingt mioris fore æstimas, si decẽ arbusculas inde succidero? ipe tricies sestertio inqt Domitius. tũc Crassus, vter igit luxuriosior est? egone q decẽ columnas C. millibus nũmũ emi? an tu q decẽ arbusculas vmbram tricies sestertiũ summa cõpensas? Sermonẽ oblitũ Pyrrhi, immemorẽ Annibalis, iamq; transmarinorũ stipendiorũ abũdantia ociosas tẽ. & quãto tamẽ in sequentiũ seculorũ ædificijs & nemorib⁹ augustiorẽ ritũ introduxerũt, atq; inchoatã a sc lauticiã posteris relinquere. cũ a maioribus acceptã continentiã retinere maluerũt,

DE METELLO PIO,

Quid essũ sibi voluit princeps suorũ temporũ Metellus Pius tunc cũ in Hispania aduentus suos ab hospitib⁹ aris. & thure excipi patiebat? quũ attalicis aulæis cõtectos parietes læto animo intueba? cũ immanibus epulis apparatissimos iterponi ludos sinebat? cũ palmata veste cõuiuia celebrabat? demissasq; lacunaribus aureas coronas velut celesti capite recipiebat? & vbi istæ non in Græcia, neq; in Asia, quarũ luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat, Sed in horrida, & bellicosa, puincia, cum præsertim acerrimus hostis Sertorius Romanorũ exercituũ oculos lusitanis telis perstringeret, adeo patris illi sui in umidica castra exciderant. patet igitur q̃ celeri transitu luxuria affluxerit, Nam cuius adulescẽtia priscos mores vidit senectus nouos orta est.

DE CVRIONIBVS,

Cõsimilis mutatio in domo Curionũ extitit. Siqdẽ forũ nãm, & pãs grauissimũ supciliũ, & filij sexcẽties sestertiũ æris alieni aspexit cõtractũ famosa iniuria nobilitũ immenũ, Itaq; eodẽ tge, & in ijsdem penatibus diuersa secula habitarũt. frugalissimũ alterũ. alterũ nequissimũ, DE PVB, CLODIO.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um rbin.de.bvb:20-35a10139.24 1-8 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

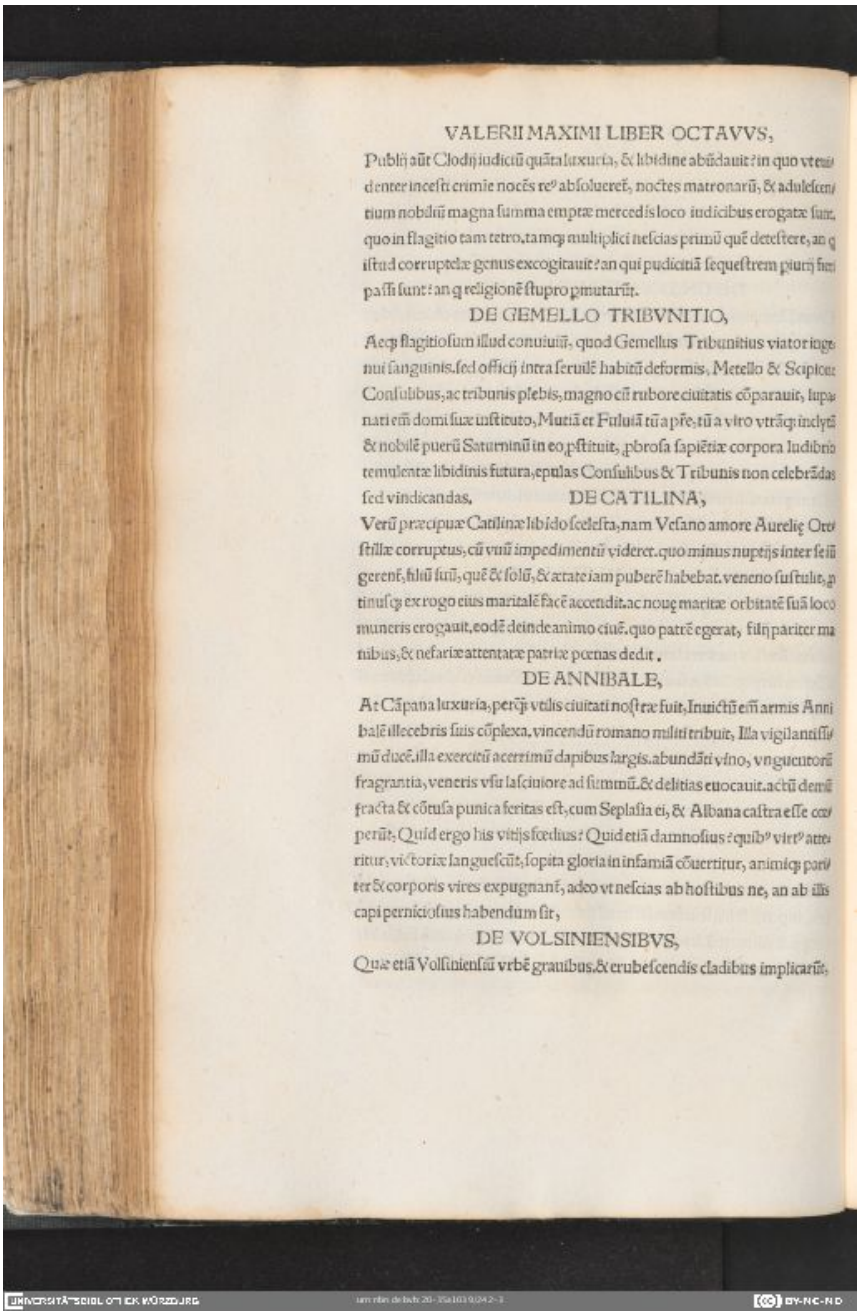

Publij aũt Clodij iudiciũ quãta luxuria, & libidine abũdauit? in quo vt euidenter incesti crimie nocẽs reꝰ absolueret, noctes matronarũ, & adulescentium nobiliũ magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt, quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici nescias primũ quẽ detestere, an q istud corruptelæ genus excogitauit? an qui pudicitiã sequestrem piurij fieri passi sunt? an q religionẽ stupro pmutarũt.

DE GEMELLO TRIBVNITIO,

Aeq; flagitiosum illud conuiuiũ, quod Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilẽ habitũ deformis, Metello & Scipione Consulibus, ac tribunis plebis, magno cũ rubore ciuitatis cõparauit, lupanari eñ domi suæ instituto, Mutiã et Fuluiã tũ a pr̃e, tũ a viro vtrãq; inclytã & nobilẽ puerũ Saturninũ in eo pstituit, pbrosa sapiẽtiæ corpora ludibrio temulentæ libidinis futura, epulas Consulibus & Tribunis non celebrãdas sed vindicandas.

DE CATILINA,

Verũ præcipuæ Catilinæ libido scelesta, nam Vesano amore Aureliẹ Orestillæ corruptus, cũ vnũ impedimentũ videret, quo minus nuptijs inter se iũgerent, filiũ suũ, quẽ & solũ, & ætate iam puberẽ habebat, veneno sustulit, ptinusq; ex rogo eius maritalẽ facẽ accendit, ac nouẹ maritæ orbitatẽ suã loco muneris erogauit, eodẽ deinde animo ciuẽ, quo patrẽ egerat, filij pariter manibus, & nefariæ attentatæ patriæ pœnas dedit.

DE ANNIBALE,

At Cãpana luxuria, perq̃ vtilis ciuitati nostræ fuit, Inuictũ eñ armis Annibalẽ illecebris suis cõplexa, vincendũ romano militi tribuit, Illa vigilantissimũ ducẽ, illa exercitũ acerrimũ dapibus largis, abundãti vino, vnguentorũ fragrantia, veneris vsu lasciuiore ad summũ, & delitias euocauit, actũ demũ fracta & cõtusa punica feritas est, cum Seplasia ei, & Albana castra esse cœperũt, Quid ergo his vitijs fœdius? Quid etiã damnosius? quibꝰ virtꝰ atteritur, victoriæ languescũt, sopita gloria in infamiã cõuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnant, adeo vt nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius habendum sit,

DE VOLSINIENSIBVS,

Quæ etiã Volsiniensiũ vrbẽ grauibus, & erubescendis cladibus implicarũt,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

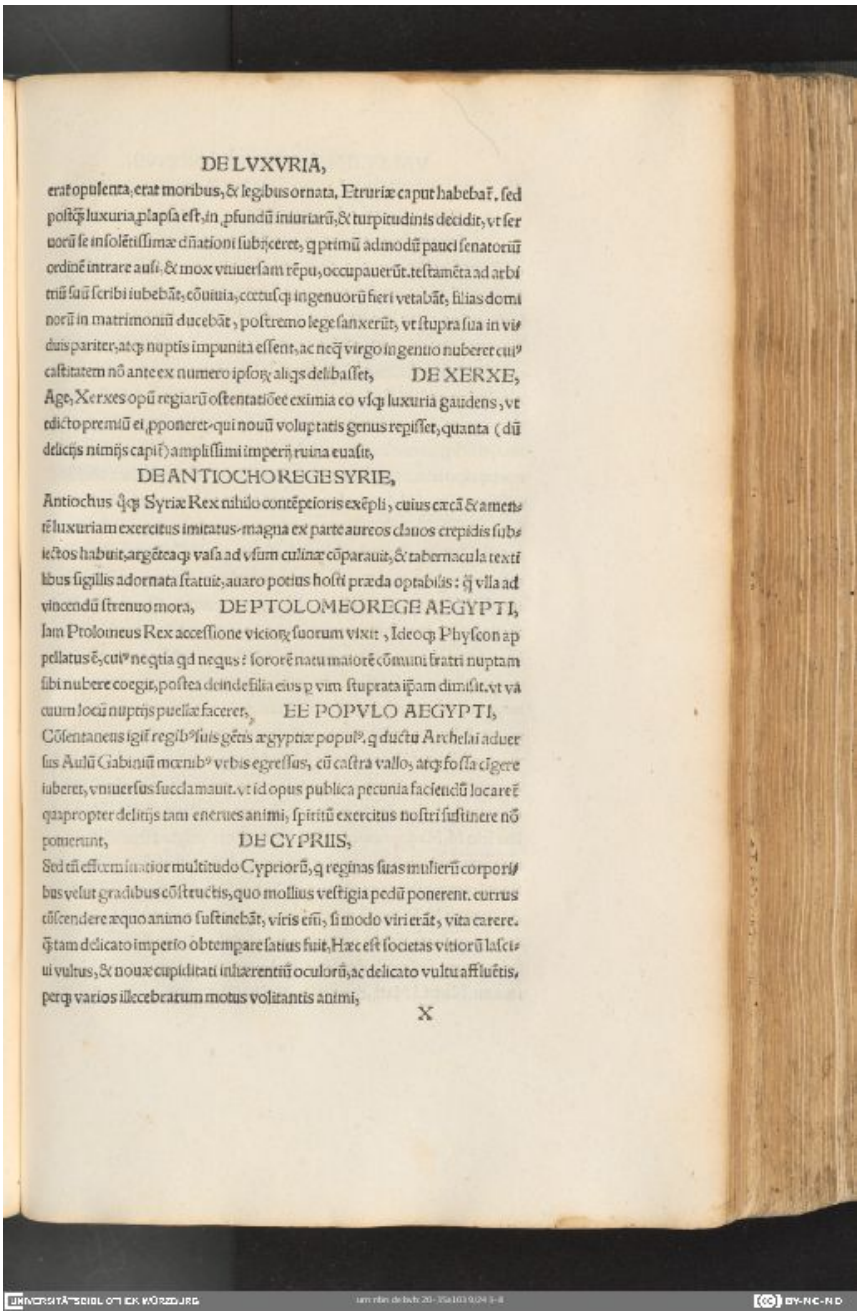

erat opulenta, erat moribus, & legibus ornata, Etruriæ caput habebat̄. sed postq̄ luxuria ꝓlapsa est, in ꝓfundū iniuriarū, & turpitudinis decidit, vt seruorū se insolētissimæ dñationi subijceret, q primū admodū pauci senatoriū ordinē intrare ausi, & mox vniuersam rēpu, occupauerūt. testamēta ad arbitriū suū scribi iubebāt, cōuiuia, cœtusq; ingenuorū fieri vetabāt, filias dominorū in matrimoniū ducebāt, postremo lege sanxerūt, vt stupra sua in viduis pariter, atq; nuptis impunita essent, ac neq̄ virgo ingenuo nuberet cui⁹ castitatem nō ante ex numero ipsoꝝ aliqs delibasset,

DE XERXE,

Age, Xerxes opū regiarū ostentatiōe eximia eo vsq; luxuria gaudens, vt edicto premiū ei ꝓponeret, qui nouū voluptatis genus repisset, quanta (dū delicijs nimijs capit̄) amplissimi imperij ruina euasit,

DE ANTIOCHO REGE SYRIE,

Antiochus q̄q; Syriæ Rex nihilo contēptioris exēpli, cuius cæcā & amentē luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit, argēteaq; vasa ad vsum culinæ cōparauit, & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit, auaro potius hosti præda optabilis: q̄ vlla ad vincendū strenuo mora,

DE PTOLOMEO REGE AEGYPTI,

Iam Ptolomeus Rex accessione vicioꝝ suorum vixit, Ideoq; Physcon appellatus ē, cui⁹ neqtia qd nequs: sororē natu maiorē cōmuni fratri nuptam sibi nubere coegit, postea deinde filia eius ꝑ vim stuprata ip̄am dimisit, vt vacuum locū nuptijs puellæ faceret,

EE POPVLO AEGYPTI,

Cōsentaneus igit̄ regib⁹ suis gētis ægyptiæ popul⁹, q ductu Archelai aduersus Aulū Gabiniū mœnib⁹ vrbis egressus, cū castra vallo, atq; fossa cīgere iuberet, vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecunia faciendū locaret̄ quapropter delitijs tam enerues animi, spiritū exercitus nostri sustinere nō potuerunt,

DE CYPRIIS,

Sed tñ effœminatior multitudo Cypriorū, q reginas suas mulierū corporibus velut gradibus cōstructis, quo mollius vestigia pedū ponerent. currus cōscendere æquo animo sustinebāt, viris eñ, si modo viri erāt, vita carere. q̄ tam delicato imperio obtempare satius fuit, Hæc est societas vitiorū lasciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentiū oculorū, ac delicato vultu affluētis, perq; varios illecebrarum motus volitantis animi,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9.24 3-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

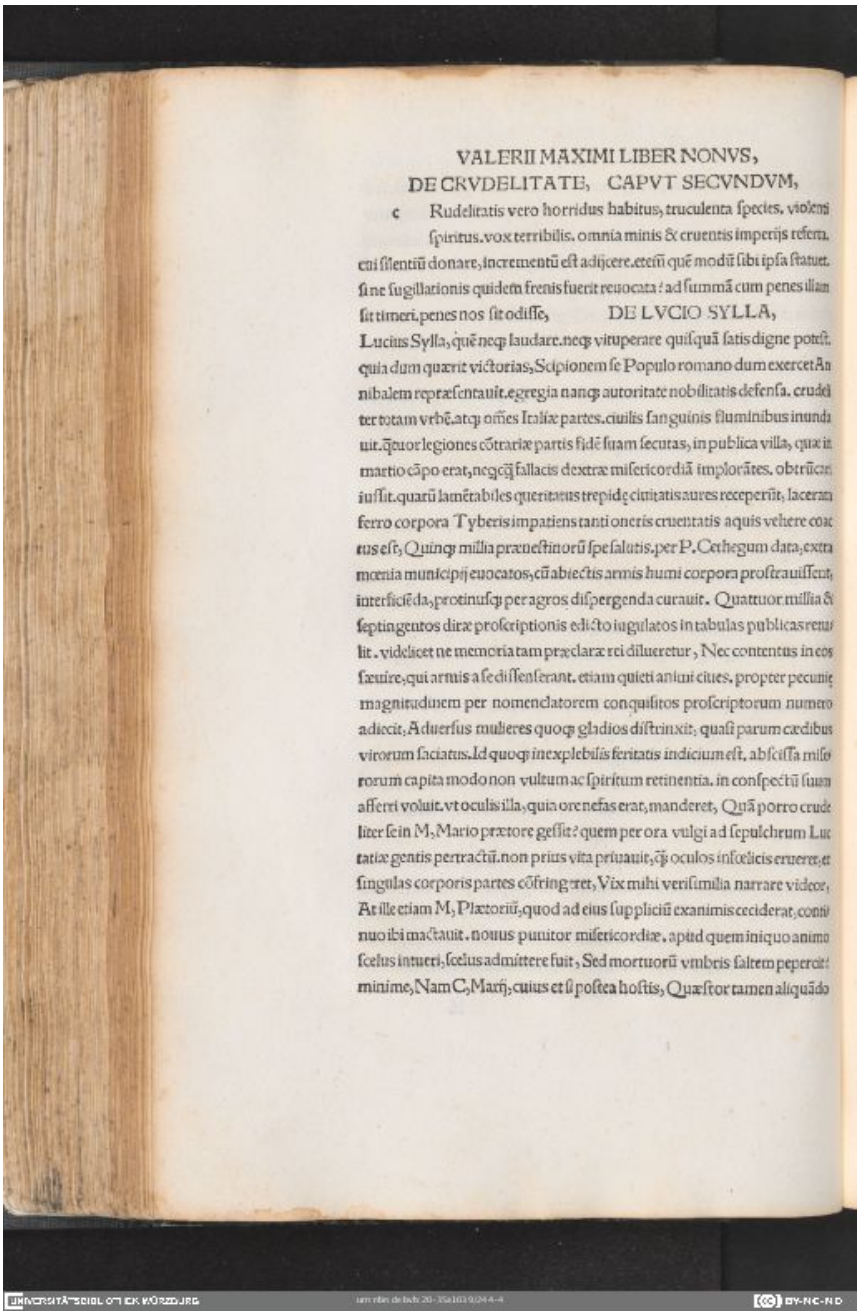

VALERII MAXIMI LIBER NONVS,

DE CRVDELITATE, CAPVT SECVNDVM,

c Rudelitatis vero horridus habitus, truculenta ſpecies. violenti ſpiritus. vox terribilis. omnia minis & cruentis imperijs referta. cui ſilentiũ donare, incrementũ eſt adijcere. etemẽ quẽ modũ ſibi ipſa ſtatuet. ſi ne ſugillationis quidem frenis fuerit reuocata? ad ſummã cum penes illam ſit timeri. penes nos ſit odiſſe,

DE LVCIO SYLLA,

Lucius Sylla, quẽ neq; laudare. neq; vituperare quiſquã ſatis digne poteſt. quia dum quærit victorias, Scipionem ſe Populo romano dum exercet Annibalem repræſentauit. egregia nanq; autoritate nobilitatis defenſa. crudeliter totam vrbẽ. atq; omẽes Italiæ partes. ciuilis ſanguinis fluminibus inundauit. q̃tuor legiones cõtrariæ partis fidẽ ſuam ſecutas, in publica villa, quæ in martio cãpo erat, neqcq̃ fallacis dextræ miſericordiã implorãtes. obtrũcari iuſſit. quarũ lamẽtabiles queritatus trepidę ciuitatis aures receperũt, lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus eſt, Quinq; millia præneſtinorũ ſpe ſalutis. per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cũ abiectis armis humi corpora proſtrauiſſent, interficiẽda, protinuſq; per agros diſpergenda curauit. Quattuor millia & ſeptingentos diræ proſcriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit. videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur, Nec contentus in eos ſæuire, qui armis a ſe diſſenſerant. etiam quieti animi ciues. propter pecunię magnitudinem per nomenclatorem conquiſitos proſcriptorum numero adiecit, Aduerſus mulieres quoq; gladios diſtrinxit, quaſi parum cædibus virorum ſaciatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium eſt. abſciſſa miſerorum capita modo non vultum ac ſpiritum retinentia. in conſpectũ ſuum afferri voluit. vt oculis illa, quia ore nefas erat, manderet, Quã porro crudeliter ſe in M, Mario prætore geſſit? quem per ora vulgi ad ſepulchrum Luctatiæ gentis pertractũ. non prius vita priuauit, q̃ oculos infœlicis erueret, et ſingulas corporis partes cõfringeret, Vix mihi veriſimilia narrare videor, At ille etiam M, Plætoriũ, quod ad eius ſuppliciũ exanimis ceciderat, continuo ibi mactauit. nouus punitor miſericordiæ. apud quem iniquo animo ſcelus intueri, ſcelus admittere fuit, Sed mortuorũ vmbris ſaltem pepercit? minime, Nam C, Marij, cuius et ſi poſtea hoſtis, Quæſtor tamen aliquãdo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

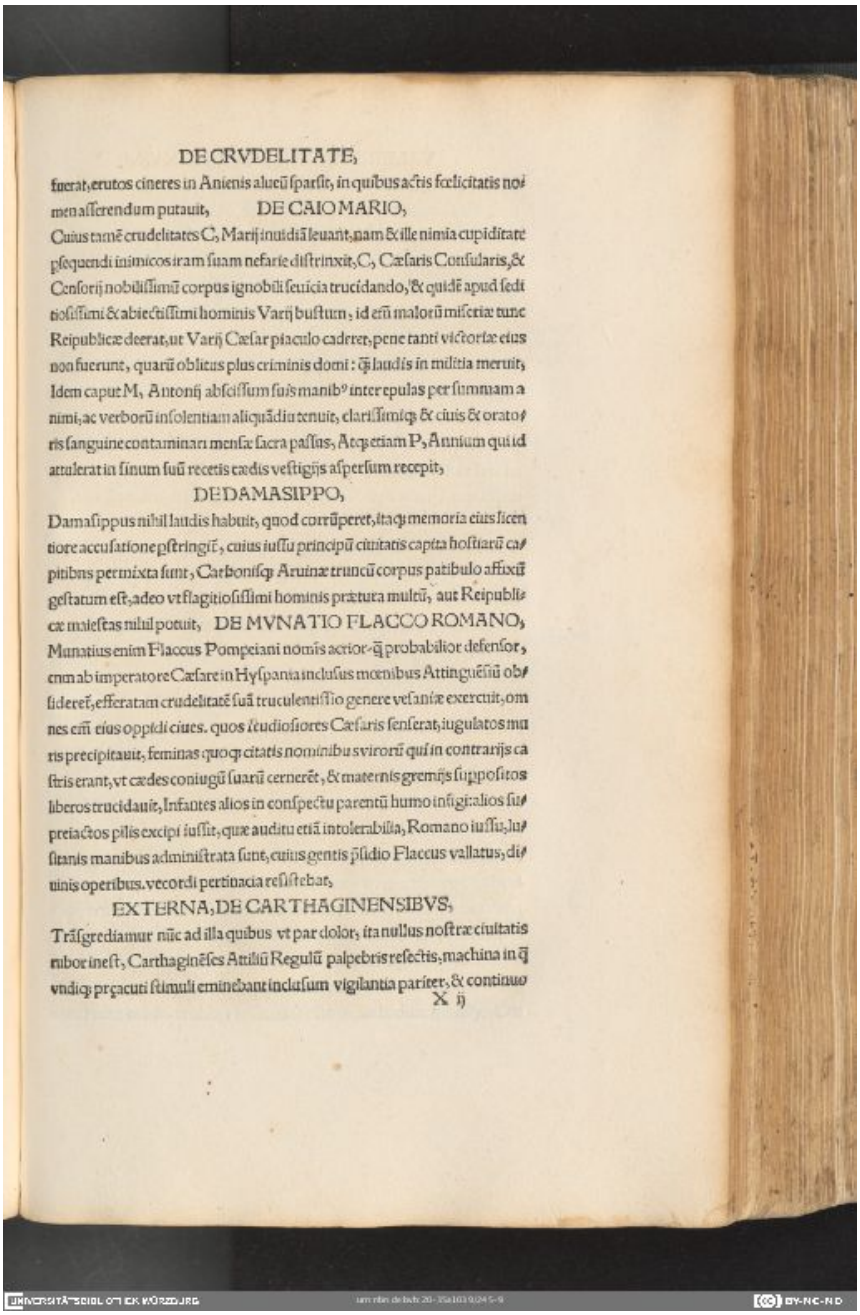

fuerat, erutos cineres in Anienis alueū sparsit, in quibus actis fœlicitatis nomen asserendum putauit,

DE CAIO MARIO,

Cuius tamē crudelitates C, Marij inuidiā leuant, nam & ille nimia cupiditate psequendi inimicos iram suam nefarie distrinxit, C, Cæsaris Consularis, & Censorij nobilissimū corpus ignobili seuicia trucidando, & quidē apud seditiosissimi & abiectissimi hominis Varij bustum, id eñ malorū miseriæ tunc Reipublicæ deerat, ut Varij Cæsar piaculo caderet, pene tanti victoriæ eius non fuerunt, quarū oblitus plus criminis domi: q̄ laudis in militia meruit, Idem caput M, Antonij abscissum suis manib⁹ inter epulas per summam animi, ac verborū insolentiam aliquādiu tenuit, clarissimiq; & ciuis & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus, Atq; etiam P, Annium qui id attulerat in sinum suū recetis cædis vestigijs aspersum recepit,

DE DAMASIPPO,

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrūperet, itaq; memoria eius licentiore accusatione pstringit̄, cuius iussu principū ciuitatis capita hostiarū capitibus permixta sunt, Carbonisq; Aruinæ truncū corpus patibulo affixū gestatum est, adeo vt flagitiosissimi hominis prætura multū, aut Reipublicæ maiestas nihil potuit,

DE MVNATIO FLACCO ROMANO,

Munatius enim Flaccus Pompeiani nomis acrior-q̄ probabilior defensor, cum ab imperatore Cæsare in Hyspania inclusus mœnibus Attinguēsiū obsideret̄, efferatam crudelitatē suā truculentissio genere vesaniæ exercuit, omnes eñ eius oppidi ciues. quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos muris precipitauit, feminas quoq; citatis nominibus virorū qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugū suarū cernerēt, & maternis gremijs suppositos liberos trucidauit, Infantes alios in conspectu parentū humo infigi: alios supreiactos pilis excipi iussit, quæ auditu etiā intolerabilia, Romano iussu, lusitanis manibus administrata sunt, cuius gentis p̄sidio Flaccus vallatus, diuinis operibus. vecordi pertinacia resistebat,

EXTERNA, DE CARTHAGINENSIBVS,

Trāsgrediamur nūc ad illa quibus vt par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest, Carthaginēses Attiliū Regulū palpebris resectis, machina in q̄ vndiq; prçacuti stimuli eminebant inclusum vigilantia pariter, & continuo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

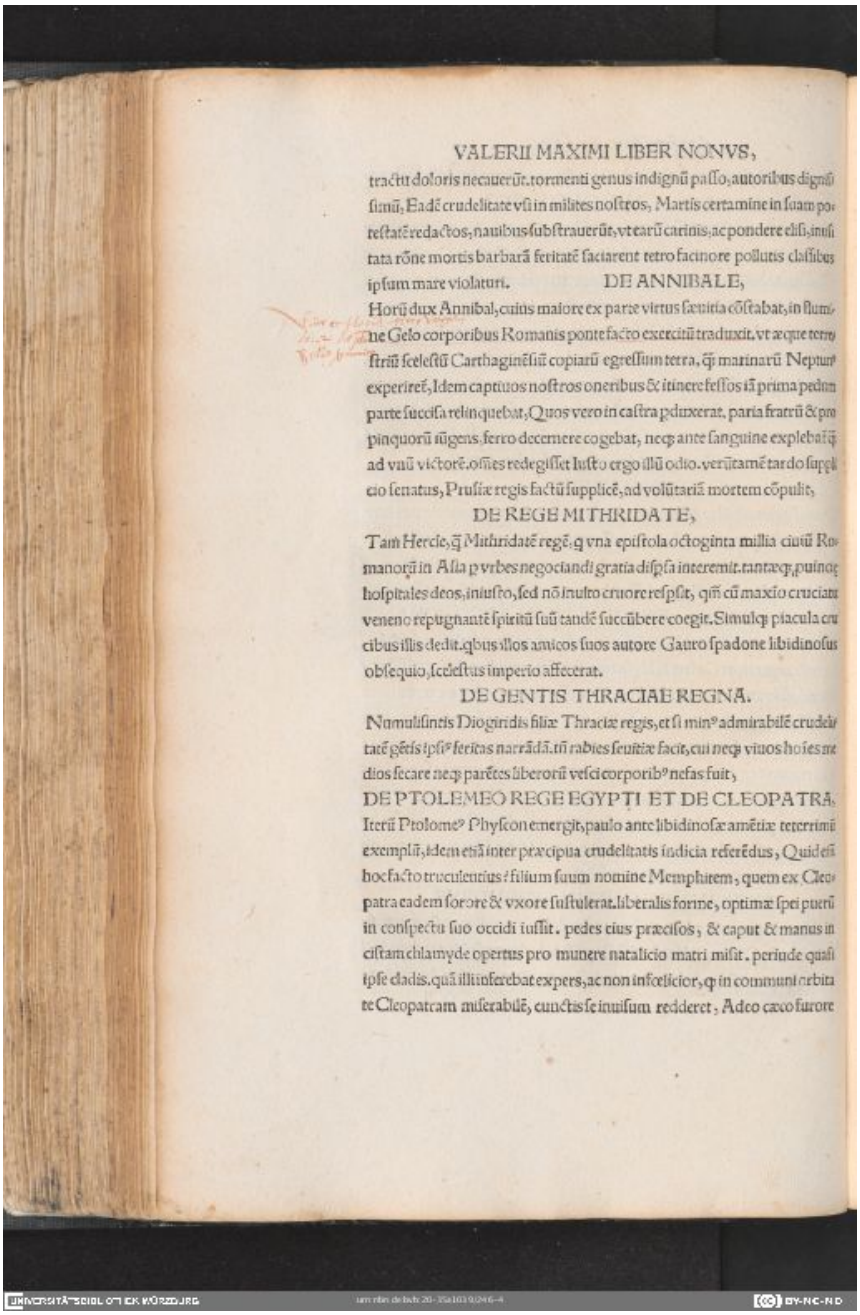

tractu doloris necauerũt. tormenti genus indignũ passo, autoribus dignissimũ, Eadẽ crudelitate vsi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatẽ redactos, nauibus substrauerũt, vt earũ carinis, ac pondere elisi, inusitata rõne mortis barbarã feritatẽ saciarent tetro facinore pollutis classibus ipsum mare violaturi.

DE ANNIBALE,

Horũ dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia cõstabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitũ traduxit. vt æque terrestriũ scelestũ Carthaginẽsiũ copiarũ egressum terra, q̃ marinarũ Neptun⁹ experiretẽ, Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos iã prima pedum parte succisa relinquebat, Quos vero in castra pduxerat, paria fratrũ & propinquorũ iũgens, ferro decernere cogebat, neq; ante sanguine explebat q̃ ad vnũ victorẽ. omẽs redegisset Iusto ergo illũ odio. verũtamẽ tardo supplicio senatus, Prusiæ regis factũ supplicẽ, ad volũtariã mortem cõpulit,

DE REGE MITHRIDATE,

Tam Hercle, q̃ Mithridatẽ regẽ. q vna epistola octoginta millia ciuiũ Romanorũ in Asia p vrbes negociandi gratia dispsa interemit. tantæq; puinq; hospitales deos, iniusto, sed nõ inulto cruore respsit, qm̃ cũ maxio cruciatu veneno repugnantẽ spiritũ suũ tandẽ succũbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit. qbus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

DE GENTIS THRACIAE REGNA.

Numulisintis Diogiridis filiæ Thraciæ regis, et si min⁹ admirabilẽ crudelitatẽ gẽtis ipsi⁹ feritas narrãdã. tñ rabies seuitiæ facit, cui neq; viuos hoĩes medios secare neq; parẽtes liberorũ vesci corporib⁹ nefas fuit,

DE PTOLEMEO REGE EGYPTI ET DE CLEOPATRA,

Iterũ Ptolome⁹ Physcon emergit, paulo ante libidinosæ amẽtiæ teterrimũ exemplũ, idem etiã inter præcipua crudelitatis indicia referẽdus, Quid etiã hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore & vxore sustulerat. liberalis forme, optimæ spei puerũ in conspectu suo occidi iussit. pedes eius præcisos, & caput & manus in cistam chlamyde opertus pro munere natalicio matri misit. periude quasi ipse cladis, quã illi inferebat expers, ac non infœlicior, q; in communi orbitate Cleopatram miserabilẽ, cunctis se inuisum redderet, Adeo cæco furore

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

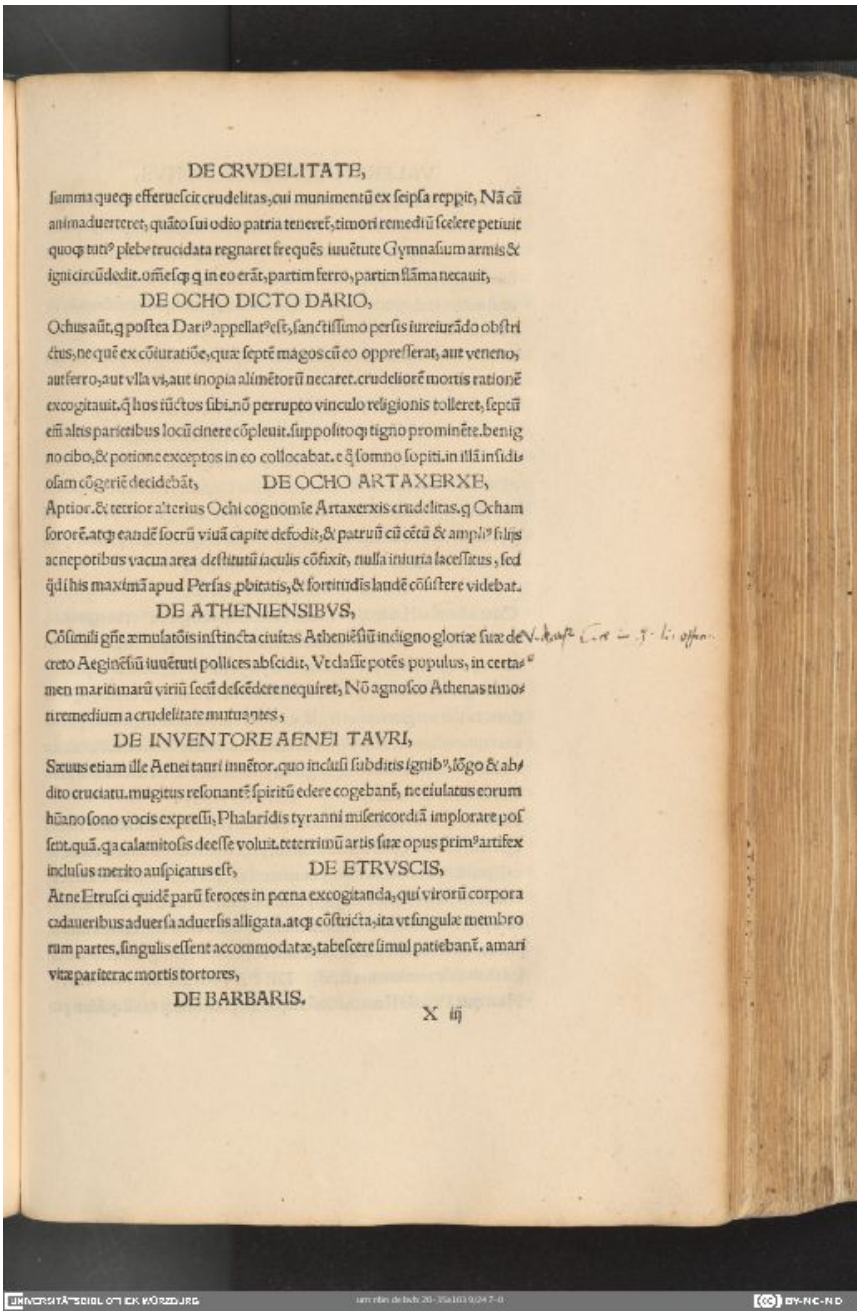

DE CRVDELITATE,

summa queq; efferuescit crudelitas, cui munimentũ ex seipsa reppit, Nã cũ animaduerteret, quãto sui odio patria teneret, timori remediũ scelere petiuit quoq; tuti⁹ plebe trucidata regnaret frequẽs iuuẽtute Gymnasium armis & igni circũdedit. omnesq; q in eo erãt, partim ferro, partim flãma necauit,

DE OCHO DICTO DARIO,

Ochus aũt, q postea Dari⁹ appellat⁹ est, sanctissimo persis iureiurãdo obstrictus, ne quẽ ex cõiuratiõe, quæ septẽ magos cũ eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla vi, aut inopia alimẽtorũ necaret. crudeliorẽ mortis rationẽ excogitauit. q̃ hos iũctos sibi. nõ perrupto vinculo religionis tolleret, septũ eñ altis parietibus locũ cinere cõpleuit. suppositoq; tigno prominẽte. benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat. e q̃ somno sopiti. in illã insidiosam cõgeriẽ decidebãt,

DE OCHO ARTAXERXE,

Aptior. & tetrior alterius Ochi cognomĩe Artaxerxis crudelitas. q Ocham sororẽ. atq; eandẽ socrũ viuã capite defodit, & patruũ cũ cẽtũ & ampli⁹ filijs acnepotibus vacua area destitutũ iaculis cõfixit, nulla iniuria lacessitus, sed q̃di his maximã apud Persas ꝓbitatis, & fortitudĩs laudẽ cõsistere videbat.

DE ATHENIENSIBVS,

Cõsimili gñe æmulatõis instincta ciuitas Atheniẽsiũ indigno gloriæ suæ decreto Aeginẽsiũ iuuẽtuti pollices abscidit, Vt classe potẽs populus, in certamen maritimarũ viriũ secũ descẽdere nequiret, Nõ agnosco Athenas timori remedium a crudelitate mutuantes,

DE INVENTORE AENEI TAVRI,

Sæuus etiam ille Aenei tauri inuẽtor. quo inclusi subditis ignib⁹, lõgo & abdito cruciatu. mugitus resonantẽ spiritũ edere cogebant, ne eiulatus eorum hũano sono vocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiã implorare possent. quã. q a calamitosis deesse voluit. teterrimũ artis suæ opus prim⁹ artifex inclusus merito auspicatus est,

DE ETRVSCIS,

At ne Etrusci quidẽ parũ feroces in pœna excogitanda, qui virorũ corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata. atq; cõstricta, ita vt singulæ membrorum partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebant. amari vitæ pariterac mortis tortores,

DE BARBARIS.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

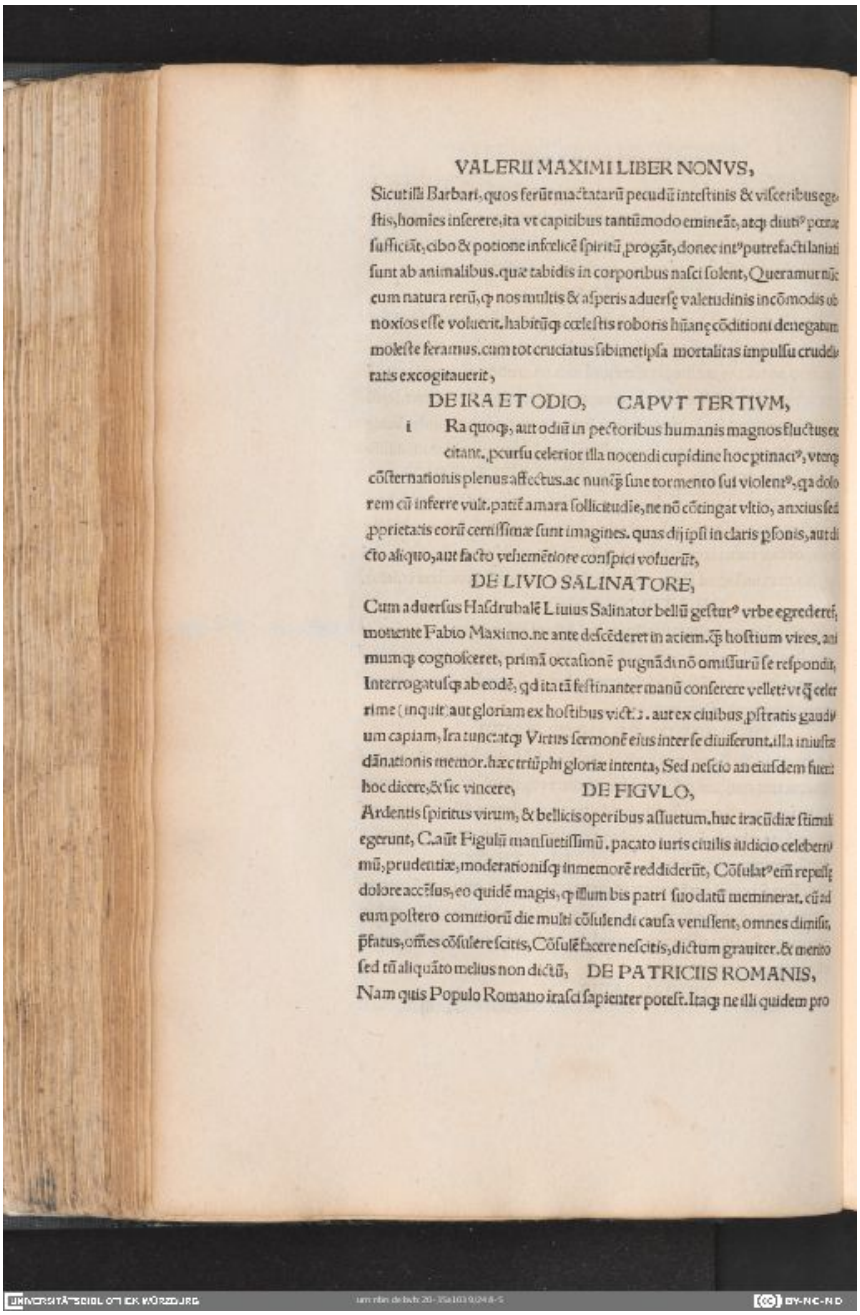

Sicut illi Barbari, quos ferũt mactatarũ pecudũ intestinis & visceribus egestis, homies inserere, ita vt capitibus tantũmodo emineãt, atq; diutiꝰ pœnæ sufficiãt, cibo & potione infœlicẽ spiritũ ꝓrogãt, donec intꝰ putrefacti laniati sunt ab animalibus. quæ tabidis in corporibus nasci solent, Queramur nũc cum natura rerũ, ꝙ nos multis & asperis aduersę valetudinis incõmodis obnoxios esse voluerit. habitũq; cœlestis roboris hũanę cõditioni denegatum moleste feramus. cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit,

DE IRA ET ODIO, CAPVT TERTIVM,

i Ra quoq;, aut odiũ in pectoribus humanis magnos fluctus excitant. ꝓcursu celerior illa nocendi cupidine hoc ꝑtinaciꝰ, vterq; cõsternationis plenus affectus. ac nunq̃ sine tormento sui violentꝰ, qa dolorem cũ inferre vult. patiẽ amara sollicitudie, ne nõ cõtingat vltio, anxius sed ꝓprietatis eorũ certissimæ sunt imagines. quas dij ipsi in claris ꝑsonis, aut dicto aliquo, aut facto vehemẽtiore conspici voluerũt,

DE LIVIO SALINATORE,

Cum aduersus Hasdrubalẽ Liuius Salinator bellũ gesturꝰ vrbe egrederet, monente Fabio Maximo. ne ante descẽderet in aciem. q̃ hostium vires, animumq; cognosceret, primã occasionẽ pugnãdi nõ omissurũ se respondit, Interrogatusq; ab eodẽ, qd ita tã festinanter manũ conserere vellet? vt q̃ celerrime (inquit) aut gloriam ex hostibus victis. aut ex ciuibus ꝑstratis gaudium capiam, Ira tunc: atq; Virtus sermonẽ eius inter se diuiserunt. illa iniustæ dãnationis memor. hæc triũphi gloriæ intenta, Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere,

DE FIGVLO,

Ardentis spiritus virum, & bellicis operibus assuetum. huc iracũdiæ stimuli egerunt, C. aũt Figulũ mansuetissimũ. pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimũ, prudentiæ, moderationisq; inmemorẽ reddiderũt, Cõsulatꝰ eñ repulsę dolore accẽsus, eo quidẽ magis, ꝙ illum bis patri suo datũ meminerat. cũ ad eum postero comitiorũ die multi cõsulendi causa venissent, omnes dimisit, ꝑfatus, oñes cõsulere scitis, Cõsulẽ facere nescitis, dictum grauiter. & merito sed tñ aliquãto melius non dictũ,

DE PATRICIIS ROMANIS,

Nam quis Populo Romano irasci sapienter potest. Itaq; ne illi quidem pro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

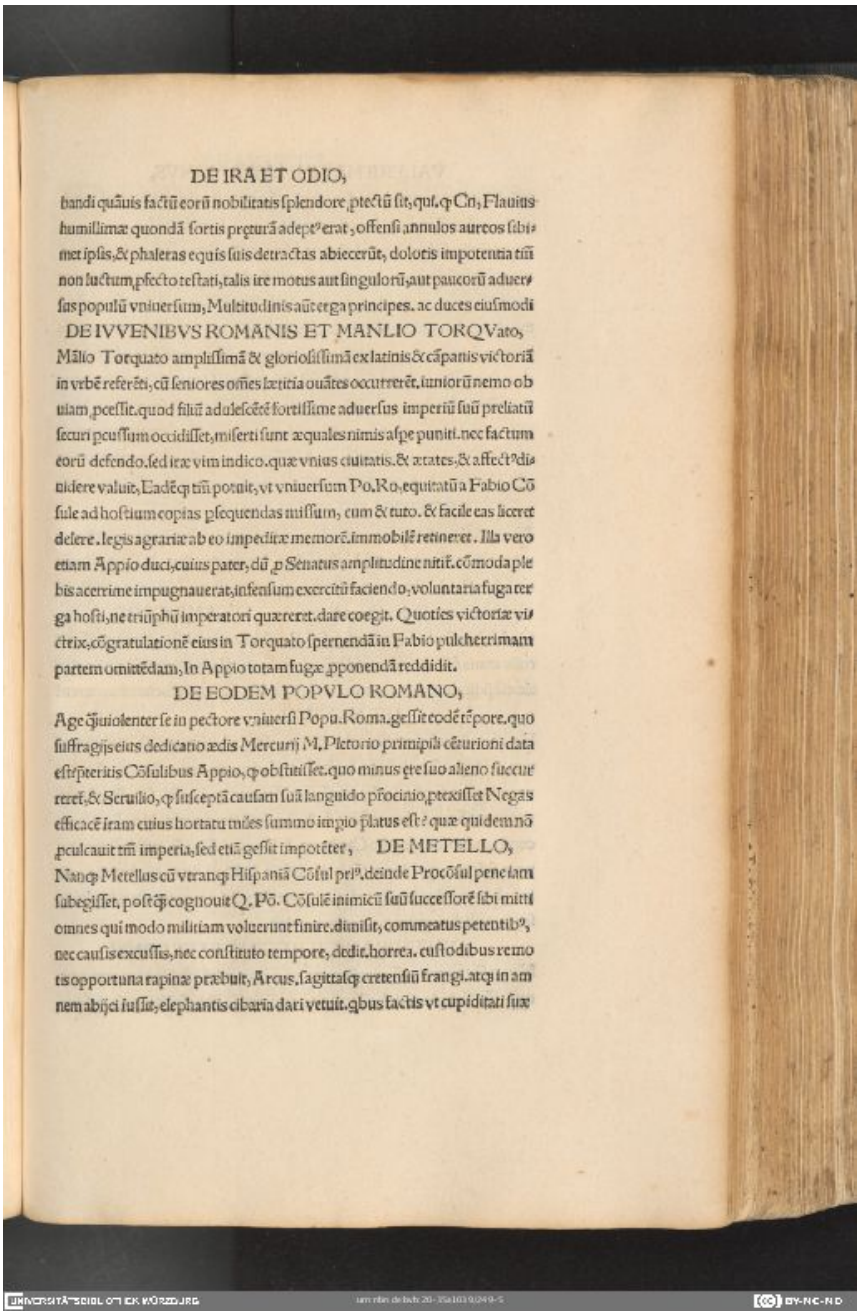

DE IRA ET ODIO,

bandi quãuis factũ eorũ nobilitatis splendore ꝓtectũ sit, qui. ꝙ Cn, Flauius humillimæ quondã sortis pręturã adeptꝰ erat, offensi annulos aureos sibimet ipsis, & phaleras equis suis detractas abiecerũt, dolotis impotentia tñ non luctum ꝓfecto testati, talis ire motus aut singulorũ, aut paucorũ aduersus populũ vniuersum, Multitudinis aũt erga principes. ac duces eiusmodi

DE IVVENIBVS ROMANIS ET MANLIO TORQVato,

Mãlio Torquato amplissimã & gloriosissimã ex latinis & cãpanis victoriã in vrbẽ referẽti, cũ seniores omẽs lætitia ouãtes occurrerẽt, iuniorũ nemo obuiam ꝓcessit. quod filiũ adulescẽtẽ fortissime aduersus imperiũ suũ preliatũ securi ꝑcussum occidisset, miserti sunt æquales nimis aspe puniti. nec factum eorũ defendo. sed iræ vim indico. quæ vnius ciuitatis. & ætates, & affectꝰ diuidere valuit, Eadẽq; tñ potuit, vt vniuersum Po. Ro. equitatũ a Fabio Cõsule ad hostium copias ꝑsequendas missum, cum & tuto. & facile eas liceret delere. legis agrariæ ab eo impeditæ memorẽ. immobilẽ retineret. Illa vero etiam Appio duci, cuius pater, dũ ꝓ Senatus amplitudine nitit. cõmoda plebis acerrime impugnauerat, infensum exercitũ faciendo, voluntaria fuga terga hosti, ne triũphũ imperatori quæreret. dare coegit. Quoties victoriæ victrix, cõgratulationẽ eius in Torquato spernendã in Fabio pulcherrimam partem omittẽdam, In Appio totam fugæ ꝓponendã reddidit.

DE EODEM POPVLO ROMANO,

Age q̃uiuolenter se in pectore vniuersi Popu. Roma. gessit eodẽ tẽpore. quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Pletorio primipili cẽturioni data est ꝑteritis Cõsulibus Appio, ꝙ obstitisset. quo minus ęre suo alieno succurreret, & Seruilio, ꝙ susceptã causam suã languido ꝑfocinio ꝓtexisset Negas efficacẽ iram cuius hortatu miles summo impio ꝑlatus est? quæ quidem nõ ꝓculcauit tñ imperia, sed etiã gessit impotẽter,

DE METELLO,

Nanq; Metellus cũ vtranq; Hispaniã Cõsul priꝰ. deinde Procõsul pene iam subegisset, postq̃ cognouit Q. Põ. Cõsulẽ inimicũ suũ successorẽ sibi mitti omnes qui modo militiam voluerunt finire. dimisit, commeatus petentibꝰ, nec causis excussis, nec constituto tempore, dedit. horrea. custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit, Arcus. sagittasq; cretensiũ frangi. atq; in amnem abijci iussit, elephantis cibaria dari vetuit. qbus factis vt cupiditati suæ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

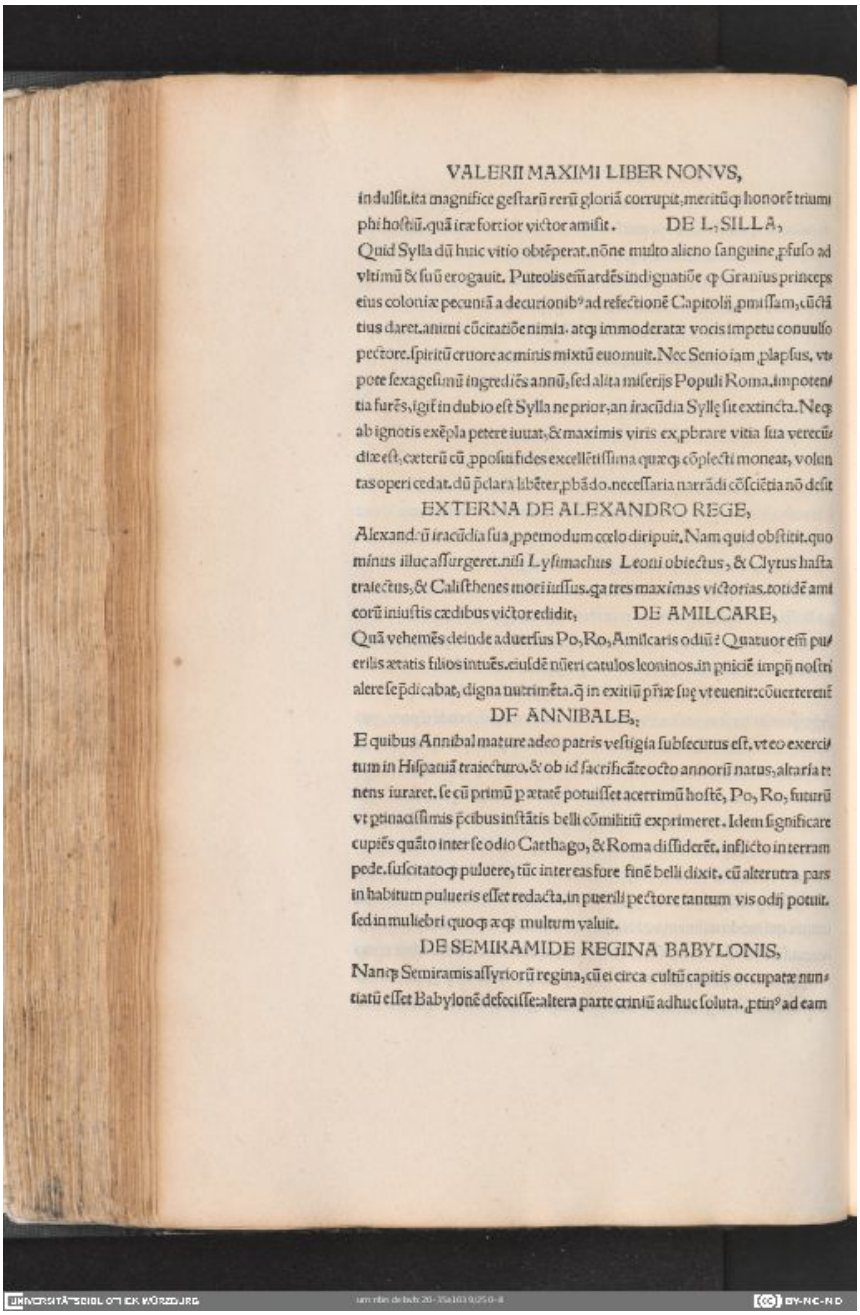

indulsit.ita magnifice gestarũ rerũ gloriã corrupit,meritũq; honorẽ triumphi hostiũ.quã iræ fortior victor amisit.

DE L, SILLA,

Quid Sylla dũ huic vitio obtẽperat.nõne multo alieno sanguine ꝓfuso ad vltimũ & suũ erogauit. Puteolis eñ ardẽs indignatiõe q; Granius princeps eius coloniæ pecuniã a decurionib⁹ ad refectionẽ Capitolii ꝓmissam,cũctãtius daret.animi cũcitatiõe nimia. atq; immoderatæ vocis impetu conuulso pectore.spiritũ cruore ac minis mixtũ euomuit.Nec Senio iam ꝓlapsus, vtpote sexagesimũ ingrediẽs annũ,sed alita miserijs Populi Roma.impotentia furẽs,igit in dubio est Sylla ne prior,an iracũdia Syllę sit extincta.Neq; ab ignotis exẽpla petere iuuat,& maximis viris exꝓbrare vitia sua verecũdiæ est,cæterũ cũ ꝓposita fides excellẽtissima quæq; cõplecti moneat, voluntas operi cedat.dũ p̃clara libẽter,ꝓbãdo.necessaria narrãdi cõsciẽtia nõ desit

EXTERNA DE ALEXANDRO REGE,

Alexandrũ iracũdia sua ꝓpemodum cœlo diripuit.Nam quid obstitit.quominus illuc assurgeret.nisi *Lysimachus* Leoni obiectus, & Clytus hasta traiectus,& Calisthenes mori iussus.qa tres maximas victorias.totidẽ amicorũ iniustis cædibus victor edidit,

DE AMILCARE,

Quã vehemẽs deinde aduersus Po,Ro,Amilcaris odiũ? Quatuor eñ puerilis ætatis filios intuẽs.eiusdẽ nũeri catulos leoninos.in ꝑniciẽ impij nostri alere se p̃dicabat, digna nutrimẽta.q̃ in exitiũ p̃riæ suę vt euenit:cõuerterent

DE ANNIBALE,

E quibus Annibal mature adeo patris vestigia subsecutus est.vt eo exercitum in Hispaniã traiecturo.& ob id sacrificãte octo annorũ natus,altaria tenens iuraret. se cũ primũ ꝑ ætatẽ potuisset acerrimũ hostẽ, Po, Ro, futurũ vt ꝑtinacissimis p̃cibus instãtis belli cõmilitiũ exprimeret. Idem significare cupiẽs quãto inter se odio Carthago, & Roma dissiderẽt. inflicto in terram pede.suscitatoq; puluere, tũc inter eas fore finẽ belli dixit. cũ alterutra pars in habitum pulueris esset redacta.in puerili pectore tantum vis odij potuit. sed in muliebri quoq; æq; multum valuit.

DE SEMIRAMIDE REGINA BABYLONIS,

Nanq; Semiramis assyriorũ regina, cũ ei circa cultũ capitis occupatæ nuntiatũ esset Babylonẽ defecisse:altera parte criniũ adhuc soluta. ꝓtin⁹ ad eam

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

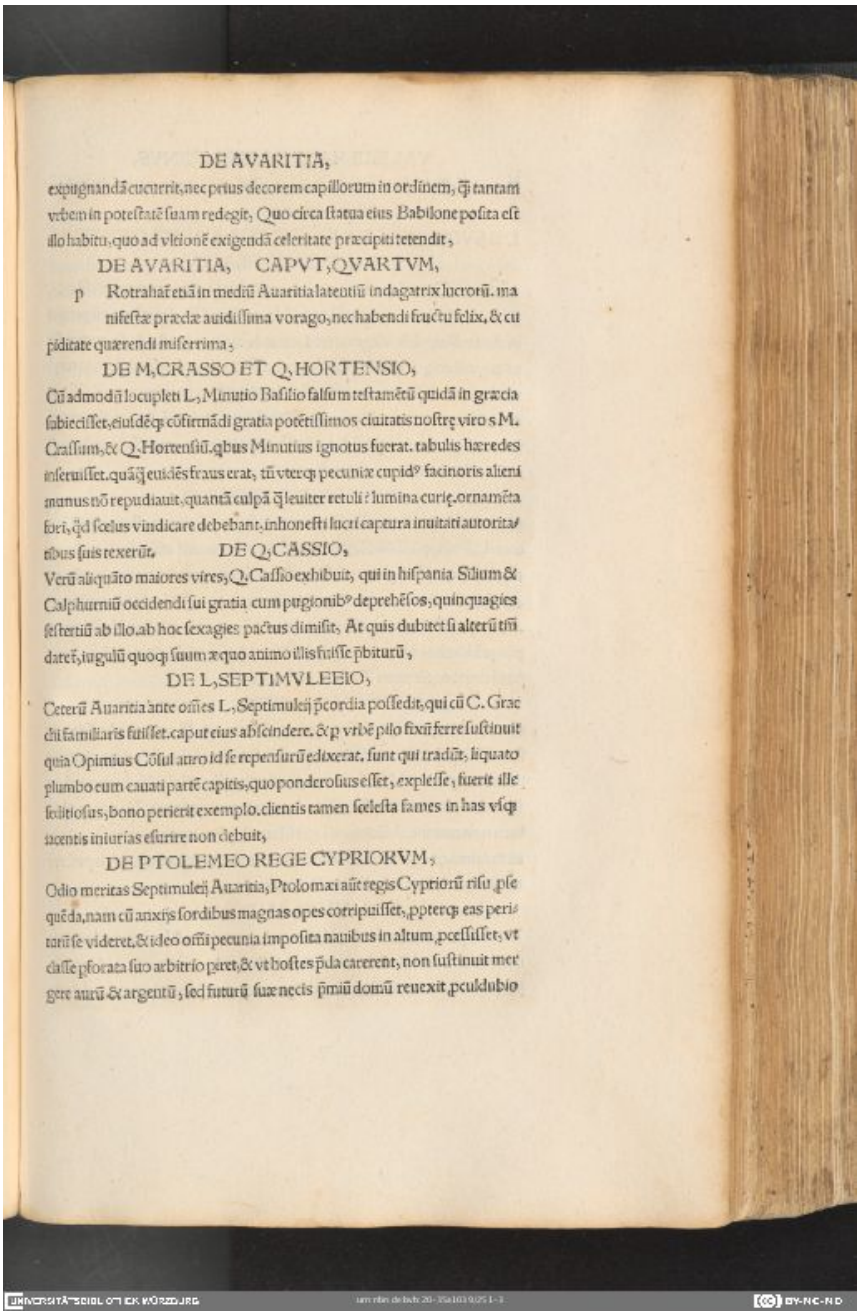

expugnandã cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, q̃ tantam vrbem in potestatẽ suam redegit, Quo circa statua eius Babilone posita est illo habitu, quo ad vltionẽ exigendã celeritate præcipiti tetendit,

DE AVARITIA, CAPVT, QVARTVM,

p Rotrahat̃ etiã in mediũ Auaritia latentiũ indagatrix lucrorũ. manifestæ prædæ auidissima vorago, nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima,

DE M, CRASSO ET Q, HORTENSIO,

Cũ admodũ locupleti L, Minutio Basilio falsum testamẽtũ quidã in græcia subiecisset, eiusdẽq; cõfirmãdi gratia potẽtissimos ciuitatis nostrę viros M. Crassum, & Q. Hortensiũ. q̃bus Minutius ignotus fuerat. tabulis hæredes inseruisset. quã q̃ euidẽs fraus erat, tñ vterq; pecuniæ cupid⁹ facinoris alieni munus nõ repudiauit, quantã culpã q̃ leuiter retuli ? lumina curię. ornamẽta fori, q̃d scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati autoritatibus suis texerũt.

DE Q, CASSIO,

Verũ aliquãto maiores vires, Q. Cassio exhibuit, qui in hispania Silium & Calphurniũ occidendi sui gratia cum pugionib⁹ deprehẽsos, quinquagies sestertiũ ab illo. ab hoc sexagies pactus dimisit, At quis dubitet si alterũ tñ dare t̃, iugulũ quoq; suum æquo animo illis fuisse p̃biturũ,

DE L, SEPTIMVLEEIO,

Ceterũ Auaritia ante om̃es L, Septimuleij p̃cordia possedit, qui cũ C. Gracchi familiaris fuisset. caput eius abscindere. & p vrbẽ pilo fixũ ferre sustinuit quia Opimius Cõsul auro id se repensurũ edixerat. sunt qui tradũt, liquato plumbo eum cauati partẽ capitis, quo ponderosius esset, explesse, fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo. clientis tamen scelesta fames in has vsq; iacentis iniurias esurire non debuit,

DE PTOLEMEO REGE CYPRIORVM,

Odio meritas Septimuleij Auaritia, Ptolomæi aũt regis Cypriorũ risu ꝓsequẽda, nam cũ anxijs sordibus magnas opes corripuisset, ꝓpterq; eas periturũ se videret, & ideo om̃i pecunia imposita nauibus in altum ꝓcessisset, vt classe ꝑforata suo arbitrio ꝑiret, & vt hostes p̃da carerent, non sustinuit mergere aurũ & argentũ, sed futurũ suæ necis p̃miũ domũ reuexit ꝓculdubio

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hic non possedit diuitias, sed a diuitijs possessus est, titulo rex insulæ. animo autem pecuniæ miserabile mancipium,

DE SVPERBIA ET IMPOTENTIA, CAPVT QVINTVM,

DE M, FVLVIO FLACCO,

a Tq; vt superbia quoq; & impotētia in cōspicuo ponant, Marc⁹, Fulvius Flaccus Consul Marci Planci Hipsei collega. cū pernicio sissimas Reipublicæ leges introduceret de ciuitate danda, & de ꝓuocatiōe ad populū eoꝝ qui ciuitatē mutare voluissent. ægre cōpulsus est. vt in curiā veniret, deinde partim monenti, partim oranti senatui. vt incœpto desisteret responsum non dedit, Tyrannici Cōsul spiritus haberet, si aduersus vnum senatorē hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis cōtemnenda maiestate versatus est,

DE M, DRVSO TRIBVNO,

Quæ aūt M. q̄q; Druso Tr, Pl. ꝑ summā cōtumeliā vexata est, parū eñ habuit. L, Philippū Cōsulē. qa se interpellare cōcionantē ausus fuerat, obtorta gula, & quidē nō ꝑ viatorē, sed ꝑ clientē suū adeo violenter in carcerē percipitē egisse. vt multus e naribus eius cruor ꝓfunderet, Verū etiā cum senat⁹ ad eum misisset, vt in curiā veniret, quare nō potius inqt ipse in Hostiliam ꝑ pinquā Rostris ad me venit? piget adijcere q̄d sequit. Tribunus Senat⁹ imperiū despexit, Senatus Tribuni verbis paruit,

DE CN, POMPEIO,

Cn, aūt Pompeius q̄ꝫ insolēter egit? qui balneo egressus ante pedes suos ꝑstratū Hipseū ambitus reū. & nobilē virū. & sibi amicū iacētē reliqt. cōtumeliosa voce ꝓculcatū. Nihil eñ eum aliud agere. q̄ꝫ vt cōuiuiū suū moraret, respondit. & huius dicti cōscius securo animo cœnare potuit, Ille vero etiā in foro non erubuit. P. Scipionē socerū suum legibus noxium quas ipe tulerat in maxima quoq; reorū. & illustriū ruina mūeris loco a iudicib⁹ deposcere maritalis lecti blanditijs statum Reipu, temperando,

DE MARCO ANTONIO,

Tetrū facto pariter ac dicto, M, Antonij conuiuium, Nam cum ad eum triumuirum Cesetij Rufi senatoris caput allatū esset, auersantibus id cæteris. propius admoueri iussit. ac diu, diligenterq; consyderauit, cunctis deinde

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

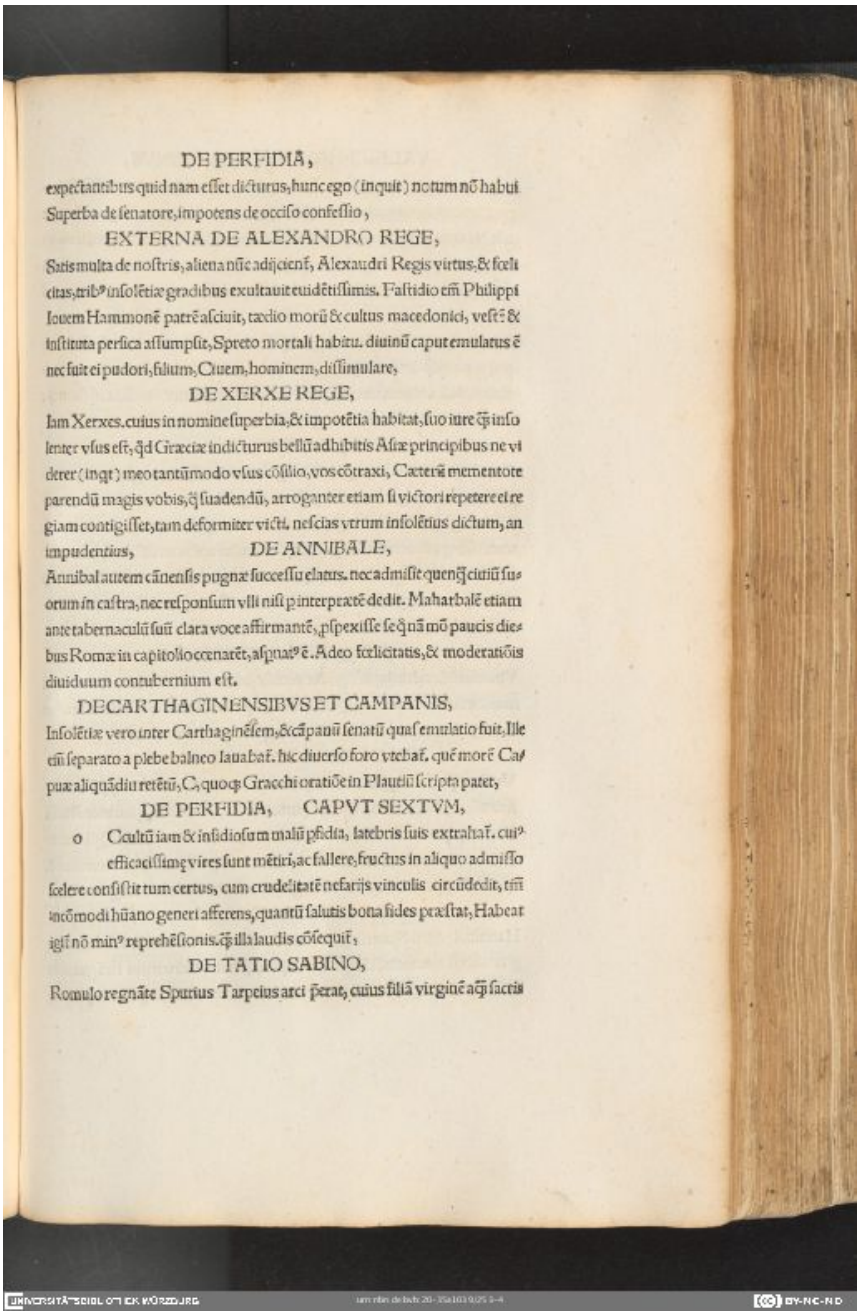

DE PERFIDIĀ,

expectantibus quid nam esset dicturus, hunc ego (inquit) notum nō habui Superba de senatore, impotens de occiso confessio,

EXTERNA DE ALEXANDRO REGE,

Satis multa de nostris, aliena nūc adijcienē, Alexandri Regis virtus, & felicitas, trib⁹ insolētiæ gradibus exultauit euidētissimis. Factidio ēm Philippi Iouem Hammonē patrē asciuit, tædio morū & cultus macedonici, vestē & instituta persica assumpsit, Spreto mortali habitu. diuinū caput emulatus ē nec fuit ei pudori, filium, Ciuem, hominem, dissimulare,

DE XERXE REGE,

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotētia habitat, suo iure cēs insolenter vsus est, q̄d Græciæ indicturus bellū adhibitis Asiæ principibus ne videret (inqt) meo tantūmodo vsus cōsilio, vos cōtraxi, Cæterū mementote parendū magis vobis, q̄ suadendū, arroganter etiam si victori repetere et regiam contigisset, tam deformiter victi, nescias vtrum insolētius dictum, an impudentius,

DE ANNIBALE,

Annibal autem cānensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenq̄ ciuiū suorum in castra, nec responsum vlli nisi p interpretē dedit. Maharbalē etiam ante tabernaculū suū clara voce affirmantē, pspexisse se q̄ nā mō paucis diebus Romæ in capitolio cœnarēt, asp̄nat⁹ ē. Adeo felicitatis, & moderatiōis diuiduum contubernium est.

DE CARTHAGINENSIBVS ET CAMPANIS,

Insolētiæ vero inter Carthaginēlem, & cāpanū senatū quasi emulatio fuit. Ille ēm separato a plebe balneo lauabat. hic diuerso foro vtebat. quē morē Campuæ aliquādiu retētū, C, quoq; Gracchi oratiōe in Plautiū scripta patet,

DE PERFIDIA, CAPVT SEXTVM,

O Cultū iam & insidiosum maliū pfidia, latebris suis extrahat. cui⁹ efficacissimę vires sunt mētiri, ac fallere, fructus in aliquo admisso scelere consistit tum certus, cum crudelitatē nefarijs vinculis circūdedit, tūc incōmodi hūano generi afferens, quantū salutis bona fides præstat, Habeat igit nō min⁹ reprehēsionis. cēs illa laudis cōsequit,

DE TATIO SABINO,

Romulo regnāte Spurius Tarpeius arci p̄erat, cuius filiā virginē acēs sacris

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um nbn:de:bvb:20-35a103-9.025.1-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

petitū extra mœnia egressam. Tatius, vt armatos Sabinos in arcē secū reci-
peret. corrupit, mercedis nomīe Pact⁹. quę in sinistris manib⁹ gerebāt, erāt
aūt his armillæ & annuli magno expondere auri. loco potitū agmē Sabino-
rum puellā præmiū flagitātē armis obrutā necauit perinde quasi ꝓmissum
q ea, quæ leuis gestauerāt. soluit, Absit reprehēsio, quia impia ꝓditio celeri
pena vindicata est,

DE SERVIO GALBA,

Seruius quoq; Galba summæ ꝑfidię. Triū em̄ Lusitaniæ ciuitatū cōuocato
populo. tanq̄ de cōmodis ei⁹ actur⁹ nouē millia, in q̄bus flos iuuētutis con-
stabat, electa. & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit. q̄ facinore
maximā cladē barbarorū. magnitudine criminis antecessit.

DE CN, DOMITIO,

Cn, aūt Domitiū summi gn̄is, & magni animi virū. nimiæ gloriæ cupiditas
ꝑfidū existere coegit. Iratus nāq; Bituito regi Aruernorū, q tū suam tū eius
Allobrogū gētē se etiā tū in ꝓuincia morāte ad Q, Fabij successoris sui dex-
tram cōfugere hortat⁹ esset. ꝑ colloquij simulationē accersitū. hospitio ex-
ceptū vinxit. ac Romam naue deportandū curauit. Cuius factū Senat⁹ neq;
ꝓbare potuit. neq; rescindere voluit, ne remissus in patriā Bituitus. bellū re-
nouaret. Igit̄ eum Albam custodiæ causa relegauit,

DE Q, SERVILIO CEPIONE,

Viriathi etiā cædes duplicē ꝑfidiæ accusationē recepit in amicis. quod eorū
manibus interēptus est, in Q, Seruilio Cepione Cōsule q is sceleris hui⁹ au-
tor. impunitate ꝓmissa fuit. victoriamq; nō meruit sed emit.

DE CARTHAGINENSIBVS,

Verū vt ip̄m fontē ꝑfidiæ cōtemplemur, Carthaginēses Xantippū lacedæ-
moniū, cuius optima opa primo punico bello vsi fuerāt. & q̄ iuuante Attilio
Regulū ceperāt, simulātes sese domū reuehere. in alto merserūt Quid tanto
facinore petentes? an ne victoriæ eorū socius supesset? extat nihilominus &
quidē cū opprobrio, quē sine vlla gloriæ iactura, inuiolatū reliq̄sset,

DE ANNIBALE,

Hannibal porro Nucerinos hortatu suo cū binis vestimentis vrbē in expu-
gnabilibus muris cinctā egressos vapore. & fumo balnearum strāgulando
& Aceranorū senatū eadē ratione extra mœnia euocatū in ꝓfundo puteoq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9025 4-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

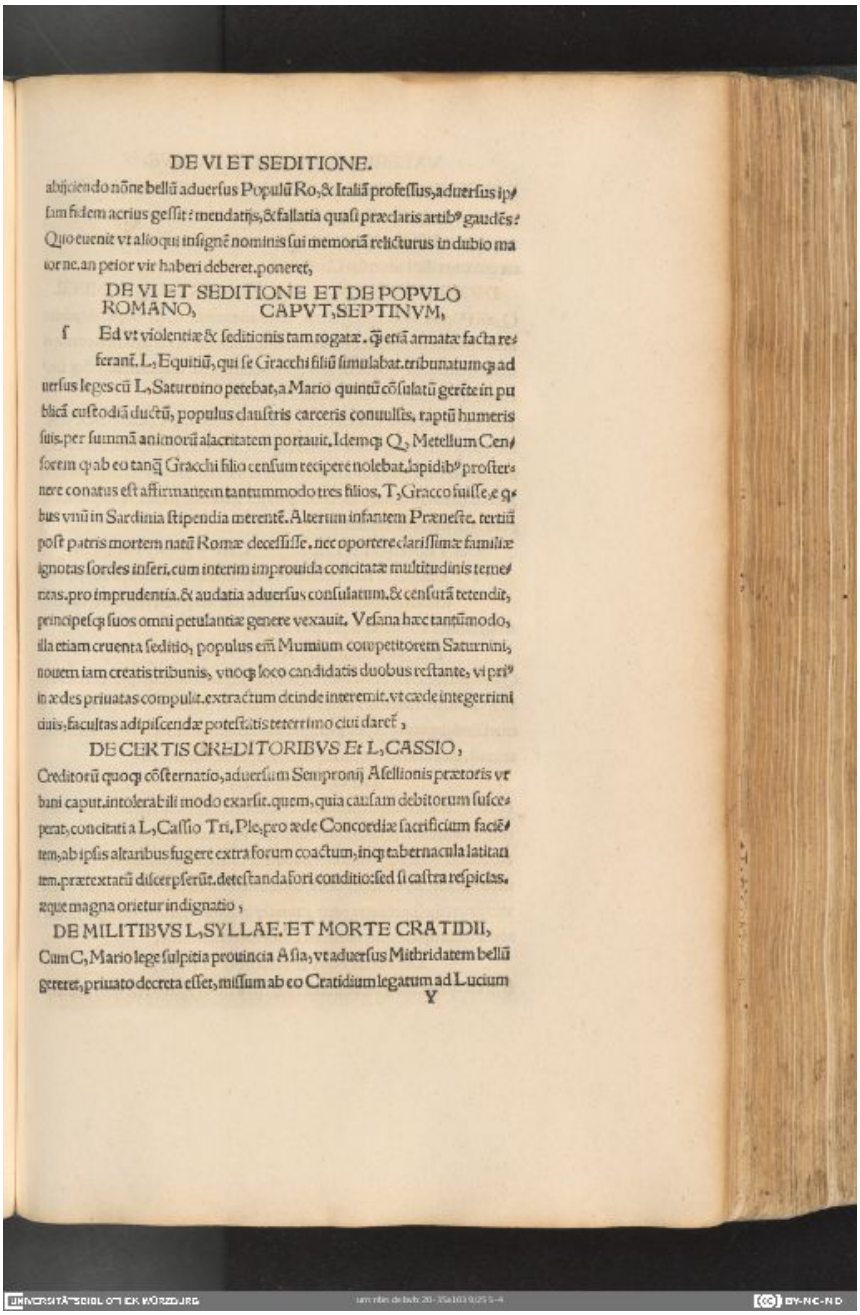

abijciendo nõne bellũ aduersus Populũ Ro, & Italiã professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendatijs, & fallatia quasi præclaris artib⁹ gaudẽs? Quo euenit vt alioqui insignẽ nominis sui memoriã relicturus in dubio maiorne, an peior vir haberi deberet, poneret,

DE VI ET SEDITIONE ET DE POPVLO ROMANO, CAPVT, SEPTINVM,

Sed vt violentiæ & seditionis tam rogatæ. q̃ etiã armatæ facta referant. L, Equitiũ, qui se Gracchi filiũ simulabat. tribunatumq; aduersus leges cũ L, Saturnino petebat, a Mario quintũ cõsulatũ gerẽte in publicã custodiã ductũ, populus claustris carceris conuulsis, raptũ humeris suis. per summã animorũ alacritatem portauit. Idemq; Q, Metellum Censorem q ab eo tanq̃ Gracchi filio censum recipere nolebat. lapidib⁹ prosternere conatus est affirmantem tantummodo tres filios. T, Gracco fuisse, e q̃bus vnũ in Sardinia stipendia merentẽ. Alterum infantem Præneste. tertiũ post patris mortem natũ Romæ decessisse. nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri. cum interim improuida concitatæ multitudinis temeritas. pro imprudentia. & audatia aduersus consulatum. & censurã tetendit, principesq; suos omni petulantiæ genere vexauit. Vesana hæc tantũmodo, illa etiam cruenta seditio, populus em̃ Mumium competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, vnoq; loco candidatis duobus restante, vi pri⁹ in ædes priuatas compulit. extractum deinde interemit. vt cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daret,

DE CERTIS CREDITORIBVS Et L, CASSIO,

Creditorũ quoq; cõsternatio, aduersum Sempronij Asellionis prætoris vrbani caput. intolerabili modo exarsit. quem, quia causam debitorum susceperat, concitati a L, Cassio Tri, Ple, pro æde Concordiæ sacrificium faciẽtem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; tabernacula latitantem. prætextatũ discerpserũt. detestanda fori conditio: sed si castra respicias. æque magna orietur indignatio,

DE MILITIBVS L, SYLLAE. ET MORTE CRATIDII,

Cum C, Mario lege sulpitia prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellũ gereret, priuato decreta esset, missum ab eo Cratidium legatum ad Lucium

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

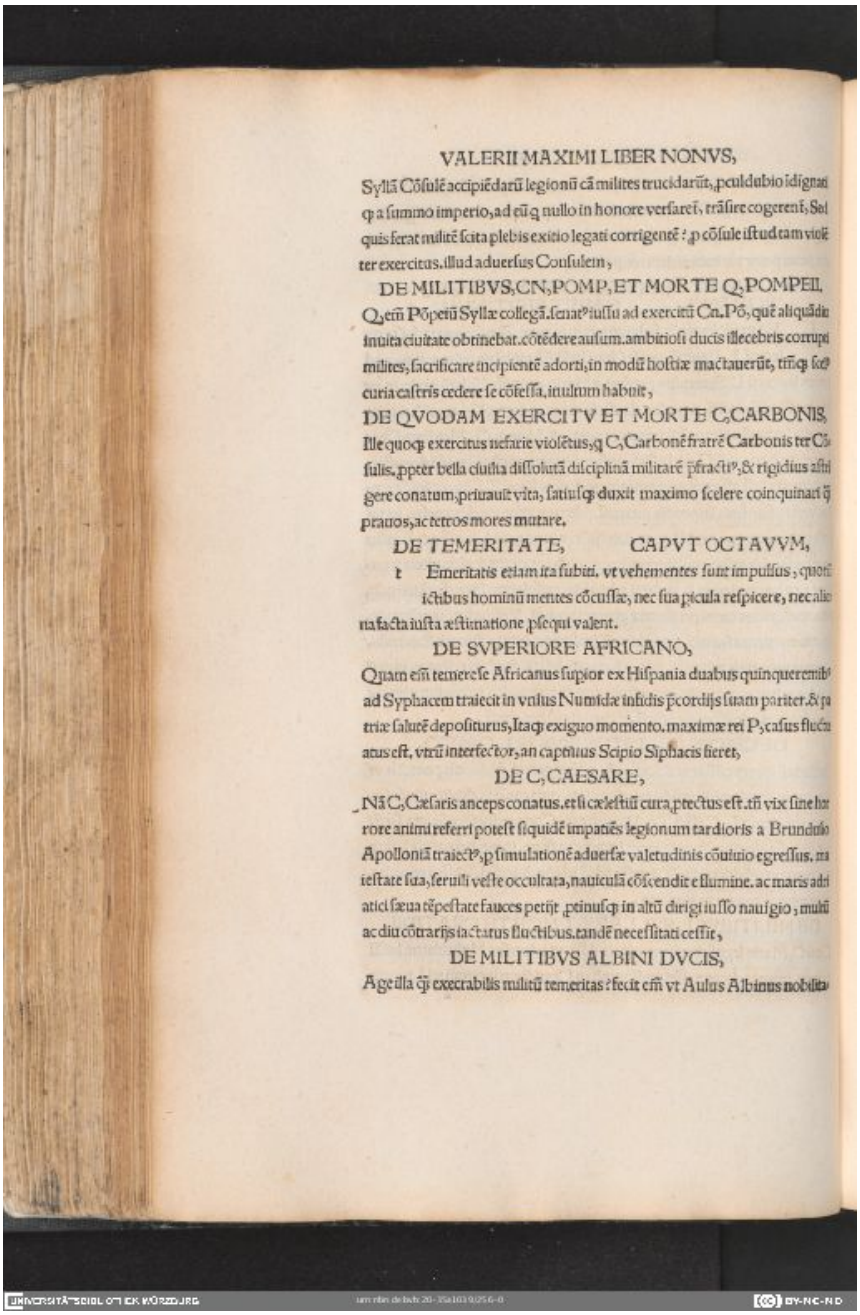

Syllā Cōsulē accipiēdarū legionū cā milites trucidarūt, ꝓculdubio īdignati q̄ a summo imperio, ad eū q̄ nullo in honore versarei, trāsire cogerent, Sed quis ferat militē scita plebis exitio legati corrigentē? ꝓ cōsule istud tam violē ter exercitus. illud aduersus Consulem,

DE MILITIBVS, CN, POMP, ET MORTE Q, POMPEII.

Q, eñ Pōpeiū Syllæ collegā. senat⁹ iussu ad exercitū Cn. Pō, quē aliquādiu inuita ciuitate obtinebat. cōtēdere ausum. ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientē adorti, in modū hostiæ mactauerūt, tñq̄ scel⁹ curia castris cedere se cōfessa, inultum habuit,

DE QVODAM EXERCITV ET MORTE C, CARBONIS,

Ille quoq̄ exercitus nefarie violētus, q̄ C, Carbonē fratrē Carbonis ter Cōsulis, ꝓpter bella ciuilia dissolutā disciplinā militarē ꝑfracti⁹, & rigidius astrigere conatum, priuauit vita, satiusq̄ duxit maximo scelere coinquinari q̄ prauos, ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE, CAPVT OCTAVVM,

t Emeritatis etiam ita subiti. vt vehementes sunt impulsus, quorū ictibus hominū mentes cōcussæ, nec sua ꝑicula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione ꝓsequi valent.

DE SVPERIORE AFRICANO,

Quam eñ temerese Africanus supior ex Hispania duabus quinqueremib⁹ ad Syphacem traiecit in vnius Numidæ infidis ꝑcordijs suam pariter. & patriæ salutē depositurus, Itaq̄ exiguo momento. maximæ rei P, casus fluctuatus est. vtrū interfector, an captiuus Scipio Siphacis fieret,

DE C, CAESARE,

Nā C, Cæsaris anceps conatus. et si cælestiū cura ꝓtectus est. tñ vix sine horrore animi referri potest siquidē impatiēs legionum tardioris a Brundusio Apolloniā traiect⁹, ꝑ simulationē aduersæ valetudinis cōuiuio egressus. maiestate sua, seruili veste occultata, nauiculā cōscendit e flumine. ac maris adriatici sæua tēpestate fauces petijt ꝓtinusq̄ in altū dirigi iusso nauigio, multū ac diu cōtrarijs iactatus fluctibus. tandē necessitati cessit,

DE MILITIBVS ALBINI DVCIS,

Age illa q̄ execrabilis militū temeritas? fecit eñ vt Aulus Albinus nobilita

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

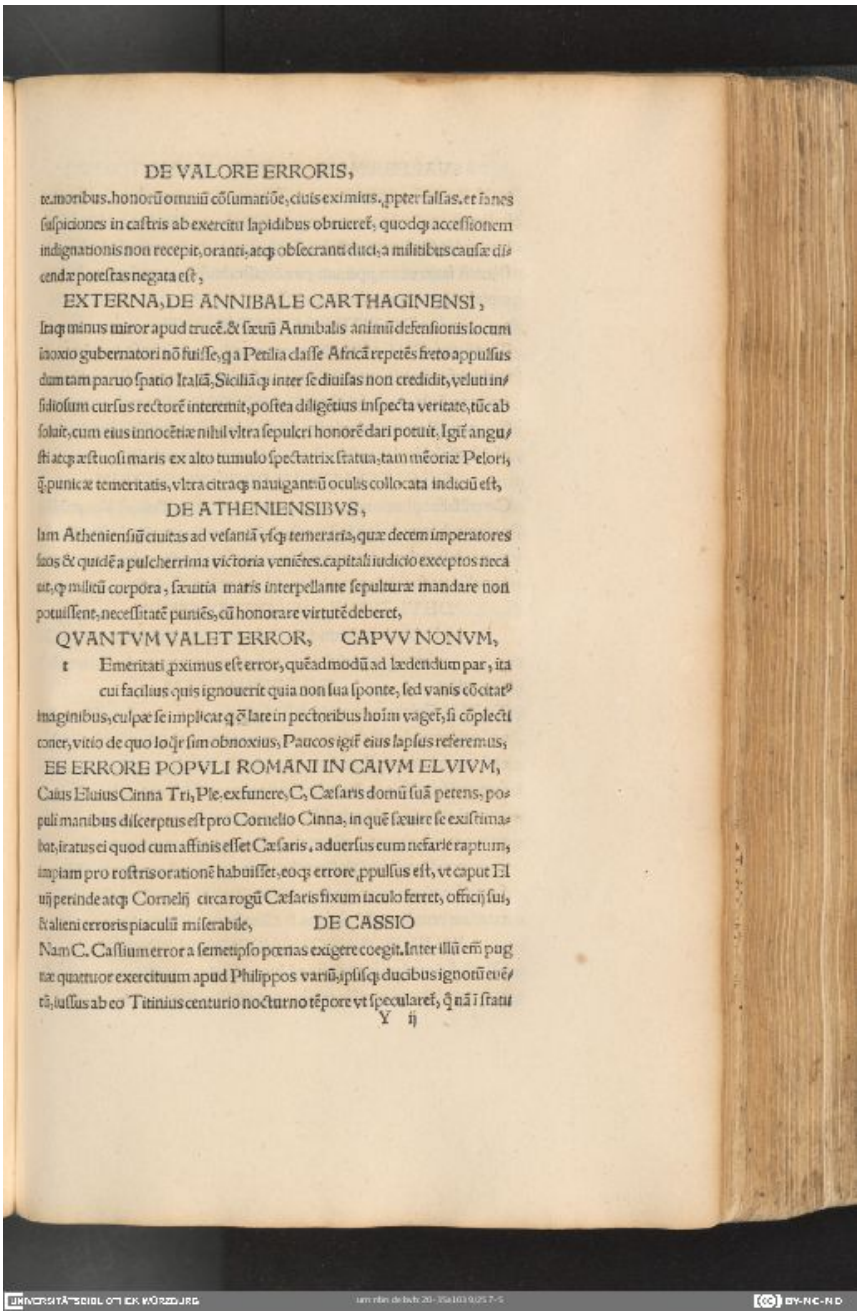

DE VALORE ERRORIS,

te.monibus.honorũ omniũ cõsumatiõe,ciuis eximius.,ppter falsas.et fanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueret, quodq; accessionem indignationis non recepit,oranti,atq; obsecranti duci,a militibus causæ dicendæ potestas negata est,

EXTERNA,DE ANNIBALE CARTHAGINENSI,

Itaq; minus miror apud trucẽ,& sæuũ Annibalis animũ defensionis locum inoxio gubernatori nõ fuisse,q a Perilia classe Africã repetẽs freto appulsus dum tam paruo spatio Italiã,Siciliãq; inter se diuisas non credidit,veluti insidiosum cursus rectorẽ interemit,postea diligẽtius inspecta veritate,tũc absolait,cum eius innocẽtiæ nihil vltra sepulcri honorẽ dari potuit, Igit̃ anguiſti atq; æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua,tam mẽoriæ Pelori, q̃ punicæ temeritatis,vltra citraq; nauigantiũ oculis collocata inditiũ est,

DE ATHENIENSIBVS,

Iam Athenienſiũ ciuitas ad vesaniã vsq; temerariã,quæ decem imperatores suos & quidẽ a pulcherrima victoria venientes.capitali iudicio exceptos necauit,q; militũ corpora, sæuitia maris interpellante sepulturæ mandare non potuissent,necessitatẽ puniẽs,cũ honorare virtutẽ deberet,

QVANTVM VALET ERROR, CAPVT NONVM,

t Emeritati ꝓximus est error,quẽadmodũ ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit quia non sua sponte, sed vanis cõcitatꝰ imaginibus,culpæ se implicat q̃ clare in pectoribus hoim vageť,si cõplecti coner,vitio de quo loq̃r sim obnoxius, Paucos igit̃ eius lapsus referemus,

EE ERRORE POPVLI ROMANI IN CAIVM ELVIVM,

Caius Eluius Cinna Tri, Ple. ex funere,C, Cæsaris domũ suã petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quẽ sæuire se existimabat,iratus ei quod cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefarie raptum, impiam pro rostris orationẽ habuisset,eoq; errore ꝓpulsus est, vt caput Elũi perinde atq; Cornelĩ circa rogũ Cæsaris fixum iaculo ferret, officij sui, & alieni erroris piaculũ miserabile, DE CASSIO

Nam C. Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Inter illũ em̃ pugnæ quattuor exercituum apud Philippos variũ,ipsiq; ducibus ignotũ euẽtũ,iussus ab eo Titinius centurio nocturno tẽpore vt speculareť, q̃ nã i statu

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

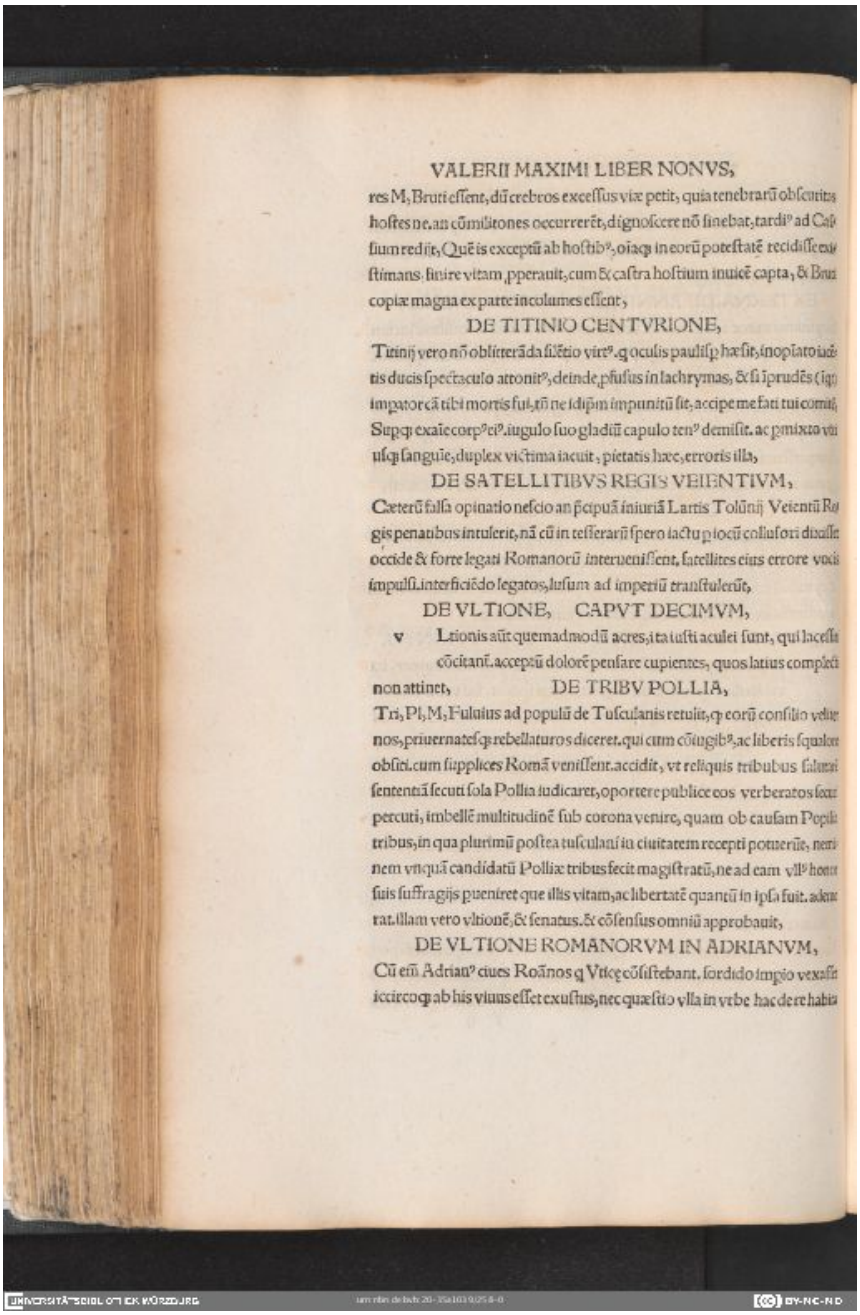

res M, Bruti essent, dũ crebros excessus viæ petit, quia tenebrarũ obscuritas hostes ne, an cõmilitones occurrerẽt, dignoscere nõ sinebat, tardi⁹ ad Cassium rediit, Quẽ is exceptũ ab hostib⁹, oiaq; in eorũ potestatẽ recidisse existimans, finire vitam ꝓperauit, cum & castra hostium inuicẽ capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent,

DE TITINIO CENTVRIONE,

Titinij vero nõ oblitterãda silẽtio virt⁹. q oculis paulisp hæsit, inopiato iacẽtis ducis spectaculo attonit⁹, deinde ꝓfusus in lachrymas, & si ĩprudẽs (iq; impator cã tibi mortis fui, tñ ne idipm impunitũ sit, accipe me fati tui comitẽ, Supq; exaĩe corp⁹ ei⁹. iugulo suo gladiũ capulo ten⁹ demisit. ac ꝑmixto vtriusq; sanguĩe, duplex victima iacuit, pietatis hæc, erroris illa,

DE SATELLITIBVS REGIS VEIENTIVM,

Cæterũ falsa opinatio nescio an ꝑcipuã iniuriã Lartis Tolũnij Veientũ Regis penatibus intulerit, nã cũ in tesserarũ spero iactu ꝑ iocũ collusori dixisset occide & forte legati Romanorũ interuenissent, satellites eius errore vocis impulsi. interficiẽdo legatos, lusum ad imperiũ transtulerũt,

DE VLTIONE, CAPVT DECIMVM,

v Ltionis aũt quemadmodũ acres, ita iusti aculei sunt, qui lacessa cõcitanẽ. acceptũ dolorẽ pensare cupientes, quos latius complecti non attinet,

DE TRIBV POLLIA,

Tri, Pl, M, Fuluius ad populũ de Tusculanis retulit, q eorũ consilio veluti nos, priuernatesq; rebellaturos diceret. qui cum cõiugib⁹, ac liberis squalore obsiti. cum supplices Romã venissent. accidit, vt reliquis tribubus salutari sententiã secuti sola Pollia iudicaret, oportere publice eos verberatos secuti percuti, imbellẽ multitudinẽ sub corona venire, quam ob causam Pollia tribus, in qua plurimũ postea tusculani in ciuitatem recepti potuerũt, neminem vnquã candidatũ Polliæ tribus fecit magistratũ, ne ad eam vll⁹ honor suis suffragijs ꝑueniret que illis vitam, ac libertatẽ quantũ in ipsa fuit. adeuerat. illam vero vltionẽ, & senatus. & cõsensus omniũ approbauit,

DE VLTIONE ROMANORVM IN ADRIANVM,

Cũ eñ Adrian⁹ ciues Roãnos q Vticę cõsistebant. sordido impio vexasset iccircoq; ab his viuus esset exustus, nec quæstio vlla in vrbe hac de re habita

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

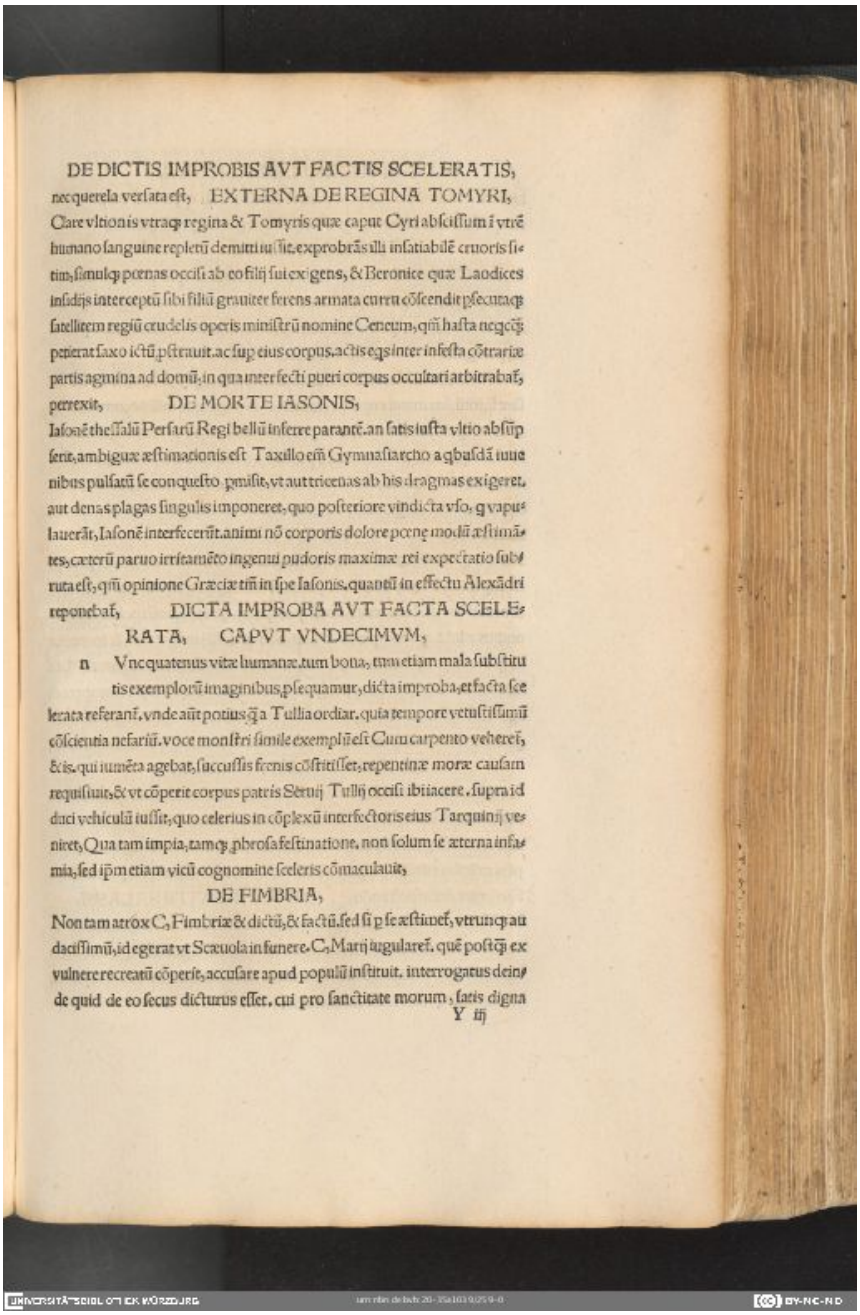

DE DICTIS IMPROBIS AVT FACTIS SCELERATIS,

nec querela versata est, EXTERNA DE REGINA TOMYRI,

Clare vltionis vtraq; regina & Tomyris quæ caput Cyri abscissum ī vtrē humano sanguine repletū demitti iussit, exprobrās illi insatiabilē cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens, & Beronice quæ Laodices insidijs interceptū sibi filiū grauiter ferens armata curru cōscendit ꝑsecutaq; satellitem regiū crudelis operis ministrū nomine Ceneum, qm̄ hasta neqcq̄ petierat saxo ictū ꝓstrauit. ac sup eius corpus, actis eqs inter infesta cōtrariæ partis agmina ad domū, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabat̄, perrexit, DE MORTE IASONIS,

Iasonē thessalū Persarū Regi bellū inferre parantē. an satis iusta vltio absūpserit, ambiguæ æstimationis est Taxillo em̄ Gymnasiarcho a qbusdā iuuenibus pulsatū se conquesto ꝑmisit, vt aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret, quo posteriore vindicta vso, q vapulauerāt, Iasonē interfecerūt. animi nō corporis dolore pœnę modū æstimātes, cæterū paruo irritamēto ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est, qm̄ opinione Græciæ tm̄ in spe Iasonis, quantū in effectu Alexādri reponebat̄, DICTA IMPROBA AVT FACTA SCELERATA, CAPVT VNDECIMVM,

n Vnc quatenus vitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorū imaginibus ꝓsequamur, dicta improba, et facta scelerata referant̄, vnde aūt potius q̄ a Tullia ordiar. quia tempore vetustissimū cōscientia nefariū. voce monstri simile exemplū est Cum carpento veheret̄, & is, qui iumēta agebat, succussis frenis cōstitisset, repentinæ moræ causam requisiuit, & vt cōperit corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacere. supra id duci vehiculū iussit, quo celerius in cōplexū interfectoris eius Tarquinij veniret, Qua tam impia, tamq; ꝓbrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ip̄m etiam vicū cognomine sceleris cōmaculauit,

DE FIMBRIA,

Non tam atrox C, Fimbriæ & dictū, & factū. sed si ꝑ se æstimet̄, vtrunq; audacissimū, id egerat vt Scæuola in funere. C, Marij iugularet̄. quē postq̄ ex vulnere recreatū cōperit, accusare apud populū instituit. interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset. cui pro sanctitate morum, satis digna

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

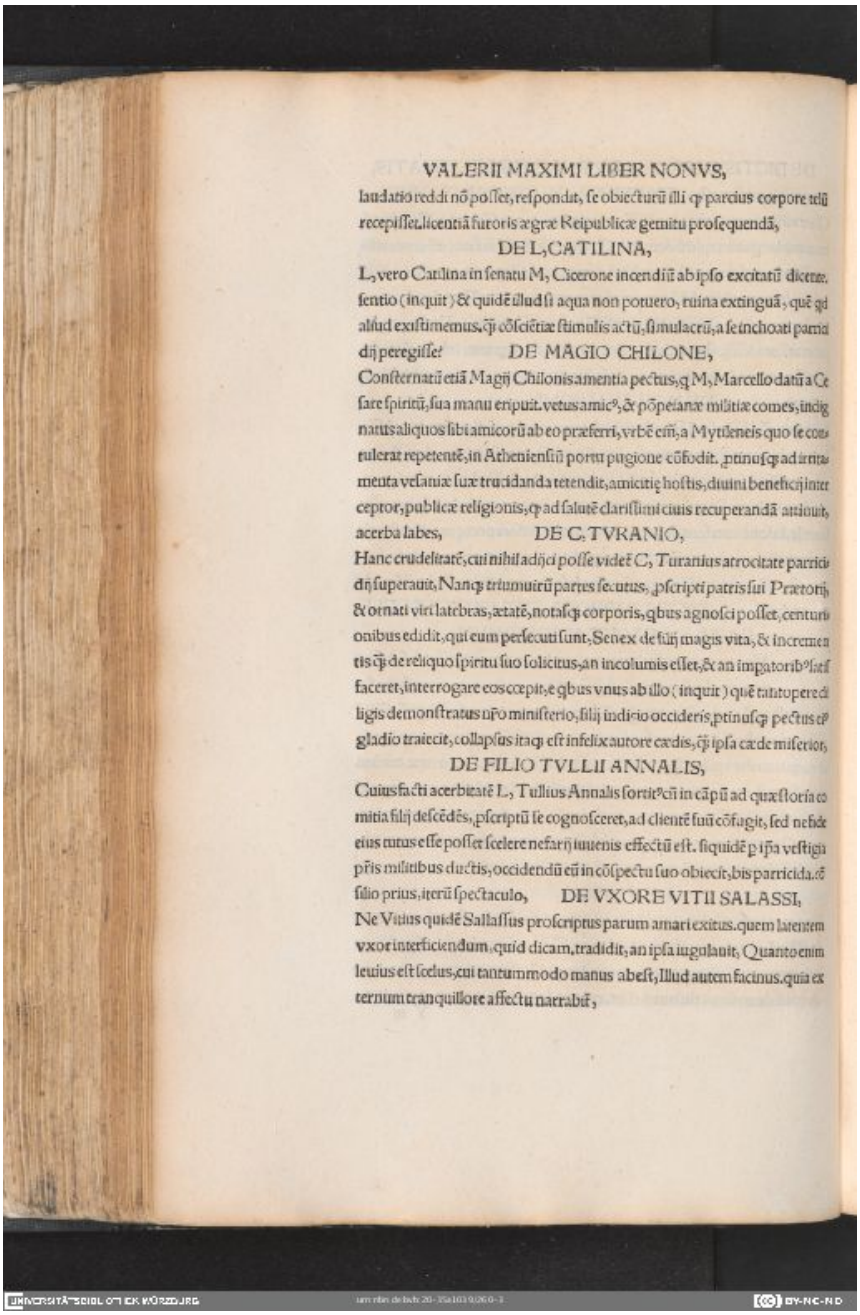

laudatio reddi nõ posset, respondit, se obiecturũ illi ꝙ parcius corpore telũ recepisset. licentiã furoris ægræ Reipublicæ gemitu prosequendã,

DE L, CATILINA,

L, vero Catilina in senatu M, Cicerone incendiũ ab ipso excitatũ dicente. sentio (inquit) & quidẽ illud si aqua non potuero, ruina extinguã, quẽ qd aliud existimemus. q̃ cõsciẽtiæ stimulis actũ, simulacrũ, a se inchoati parricidij peregisse?

DE MAGIO CHILONE,

Consternatũ etiã Magij Chilonis amentia pectus, q M, Marcello datũ a Cesare spiritũ, sua manu eripuit. vetus amic⁹, & põpeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorũ ab eo præferri, vrbẽ eñ, a Mytileneis quo se contulerat repetentẽ, in Atheniensiũ portu pugione cõfodit. ꝓtinusq; ad irritamenta vesaniæ suæ trucidanda tetendit, amicitię hostis, diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, ꝙ ad salutẽ clarissimi ciuis recuperandã attinuit, acerba labes,

DE C, TVRANIO,

Hanc crudelitatẽ, cui nihil adijci posse videt C, Turanius atrocitate parricidij superauit, Nanq; triumuirũ partes secutus, ꝓscripti patris sui Prætorij, & ornati viri latebras, ætatẽ, notasq; corporis, qbus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt, Senex de filij magis vita, & incrementis q̃ de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imꝑatorib⁹ satisfaceret, interrogare eos cœpit, e qbus vnus ab illo (inquit) quẽ tantopere diligis demonstratus nr̃o ministerio, filij indicio occideris, ꝓtinusq; pectus ei⁹ gladio traiecit, collapsus itaq; est infelix autore cædis, q̃ ipsa cæde miserior,

DE FILIO TVLLII ANNALIS,

Cuius facti acerbitatẽ L, Tullius Annalis sortit⁹ cũ in cãpũ ad quæstoria comitia filij descẽdẽs, ꝓscriptũ se cognosceret, ad clientẽ suũ cõfugit, sed nefide eius tutus esse posset scelere nefarij iuuenis effectũ est. siquidẽ ꝑ ip̃a vestigia p̃ris militibus ductis, occidendũ eũ in cõspectu suo obiecit, bis parricida. cõ filio prius, iterũ spectaculo,

DE VXORE VITII SALASSI,

Ne Vitius quidẽ Sallassius proscriptus parum amari exitus. quem latentem vxor interficiendum, quid dicam, tradidit, an ipsa iugulauit, Quanto enim leuius est scelus, cui tantummodo manus abest, Illud autem facinus. quia externum tranquillore affectu narrabit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

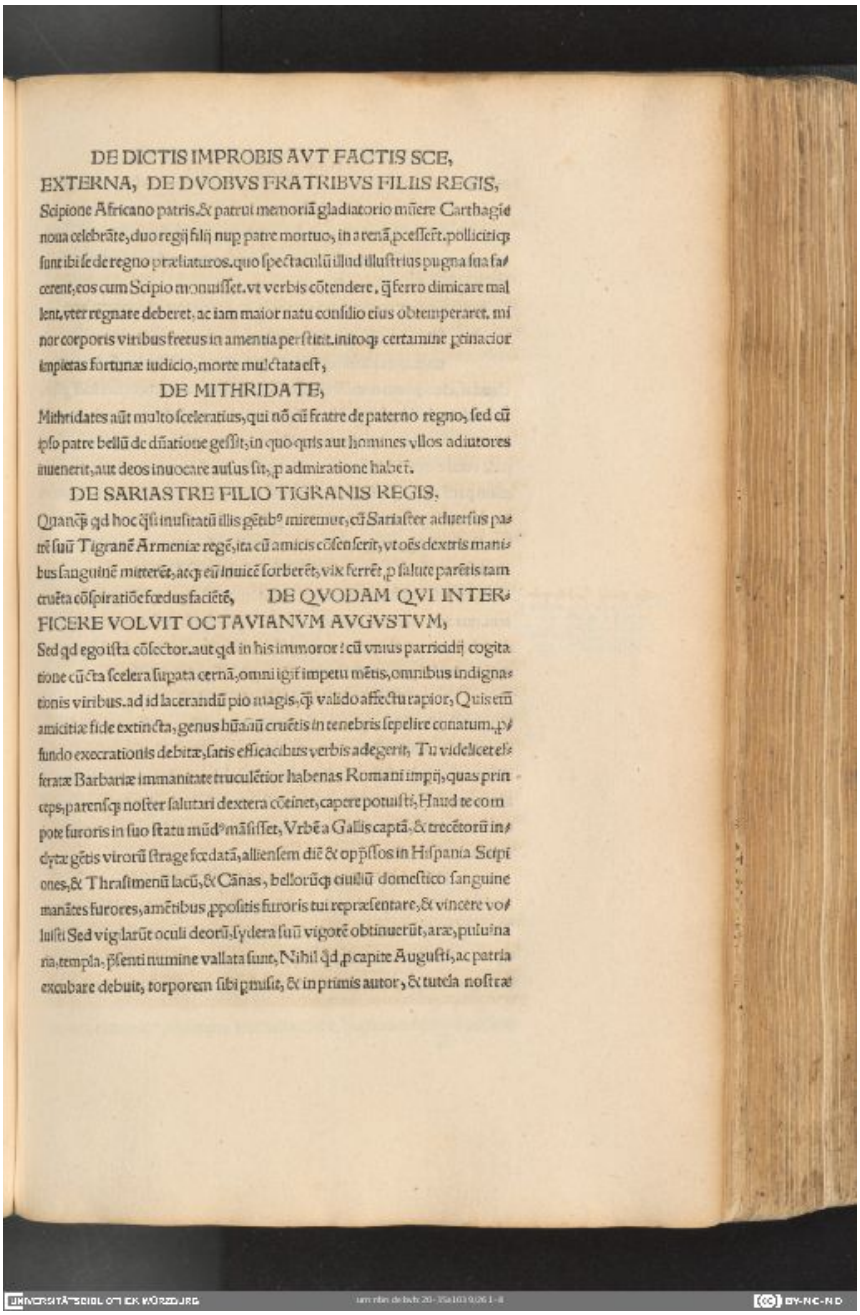

DE DICTIS IMPROBIS AVT FACTIS SCE,
EXTERNA, DE DVOBVS FRATRIBVS FILIIS REGIS,

Scipione Africano patris.& patrui memoriã gladiatorio mũere Carthagie noua celebrãte, duo regij filij nup patre mortuo, in arenã ꝓcesserẽt. pollicitiq; sunt ibi se de regno præliaturos. quo spectaculũ illud illustrius pugna sua facerent, eos cum Scipio monuisset. vt verbis cõtendere, q̃ ferro dimicare mallent, vter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis viribus fretus in amentia perstitit. initoq; certamine ꝑtinacior impietas fortunæ iudicio, morte mulctata est,

DE MITHRIDATE,

Mithridates aũt multo sceleratius, qui nõ cũ fratre de paterno regno, sed cũ ipso patre bellũ de dñatione gessit, in quo quis aut homines vllos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit, ꝑ admiratione habeẽ.

DE SARIASTRE FILIO TIGRANIS REGIS,

Quanq̃ qd hoc q̃si inusitatũ illis gẽtib⁹ miremur, cũ Sariaster aduersus patrẽ suũ Tigranẽ Armeniæ regẽ, ita cũ amicis cõsenserit, vt oẽs dextris manibus sanguinẽ mitterẽt, atq; eũ inuicẽ sorberẽt, vix ferrẽt, ꝑ salute parẽtis tam cruẽta cõspiratiõe fœdus faciẽtẽ, DE QVODAM QVI INTERFICERE VOLVIT OCTAVIANVM AVGVSTVM,

Sed qd ego ista cõsector. aut qd in his immoror? cũ vnius parricidij cogitatione cũcta scelera supata cernã, omni igit̃ impetu mẽtis, omnibus indignationis viribus. ad id lacerandũ pio magis, q̃ valido affectu rapior, Quis eñ amicitiæ fide extincta, genus hũanũ cruẽtis in tenebris sepelire conatum. ꝑfundo execrationis debitæ, satis efficacibus verbis adegerit, Tu videlicet esseratæ Barbariæ immanitate truculẽtior habenas Romani impij, quas princeps, parensq; noster salutari dextera cõtinet, capere potuisti, Haud te compote furoris in suo statu mũd⁹ mãsisset, Vrbẽ a Gallis captã, & trecẽtorũ inclytæ gẽtis virorũ strage fœdatã, alliensem diẽ & opp̃ssos in Hispania Scipiones, & Thrasimenũ lacũ, & Cãnas, bellorũq; ciuiliũ domestico sanguine manãtes furores, amẽtibus ꝓpositis furoris tui repræsentare, & vincere voluisti Sed vigilarũt oculi deorũ, sydera suũ vigorẽ obtinuerũt, aræ, puluinaria, templa, p̃senti numine vallata sunt, Nihil qd ꝑ capite Augusti, ac patria excubare debuit, torporem sibi ꝑmisit, & in primis autor, & tutela nostræ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

incolumitatis Iupiter, ne excellētissima merita sua totius orbis ruina collaberent, diuino cōsilio ꝓuidit, Itaq; stat pax, valent leges, sincærus priuati ac publici officij tenor seruat. Qui aūt hæc violatis amicitiæ fœderib⁹ tentauit subuertere, omni cū stirpe sua Po, Ro. viribus obtritus etiā apud inferos. sitiū luc receptus est, quæ meret supplicia pependit.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS, CAPVT, XII,

h Vmanæ aūt vitæ cōditionē præcipue primus, & vltimus dies cōtinet, quia plurimū interest quibus auspicijs inchoet, & quo fine claudat, ideoq; eum demū fœlicē fuisse iudicamus, cui & accipere lucē ꝓspe, & reddere placide cōtigit. Medij tēporis cursus prout fortuna gubernaculū rexit modo aspero, modo tranquillo motu peragit. spe semp minor, dū cupide votis extendit, & fere sine ratione cōsumit, Nam & si eo bene vti vrbis, etiam parū amplissimū efficies numerū annorū, multitudine operū superando, Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas vitam q̄ ap pbes, Sed ne longe euager, eorum mentionē faciā, qui non vulgari gñe mortis absumpti sunt.

DE TVLLO HOSTILIO,

Tullus Hostilius fulmine ictus cū tota domo cōflagrauit Singularē fati sortem, qua accidit, vt columē vrbis, in ipsa vrbe raptū, ne supremo quidem funeris honore a ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eadē cōditione redactū, vt eosdē penates & Regiam, & rogū, & sepulchrū haberet,

DE DVABVS MVLIERIBVS,

Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudiū potuisse, quod fulmen, & tamen idem valuit. Nuntiata em̄ clade, quæ ad lacū Trasimenū inciderat altera mater sospiti filio ad ipsam portā facta obuia, cōplexu eius expirauit, altera cum falso mortis filij nuntio mæsta domi sederet, ad primū conspectū redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatū, quas dolor non extinxerat læticia consumpsit,

DE M, IVVENTIO TALVA CONSVLE.

Sed minus miror, quod mulieres, Marcus Iuuentius Talua Cōsul, collega Tiberij Gracci Consulis, cum in Corsica, quā nup subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei a senatu supplicationes nuntiantibus intēto illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit, quem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

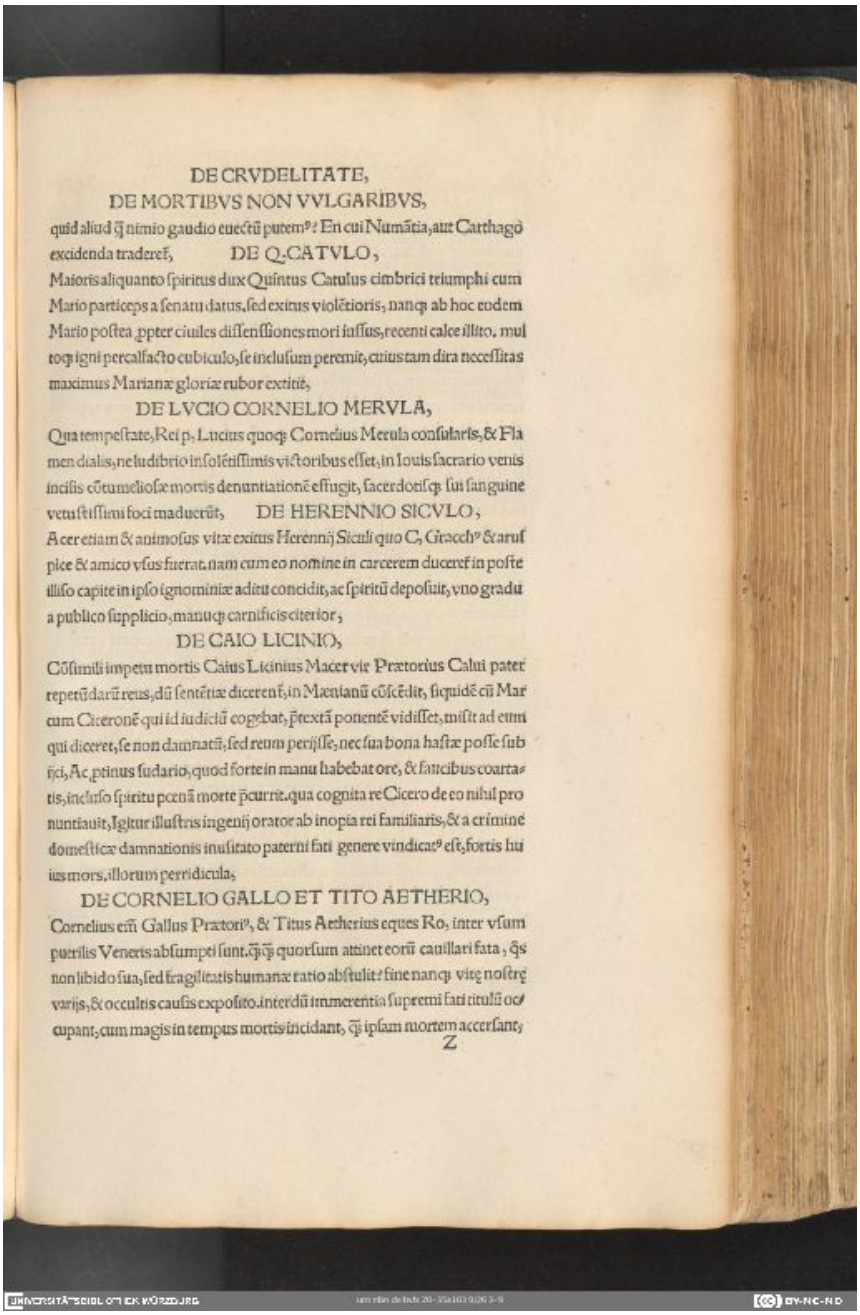

DE CRVDELITATE,

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS,

quid aliud q̃ nimio gaudio euectũ putem⁹? En cui Numãtia, aut Carthago excidenda traderet,

DE Q. CATVLO,

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus cimbrici triumphi cum Mario particeps a senatu datus, sed exitus violẽtioris, nanq; ab hoc eodem Mario postea ꝓpter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito. multoq; igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit, cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit,

DE LVCIO CORNELIO MERVLA,

Qua tempestate, Rei p. Lucius quoq; Cornelius Merula consularis, & Flamen dialis, ne ludibrio insolẽtissimis victoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis cõtumeliosæ mortis denuntiationẽ effugit, sacerdotisq; sui sanguine vetustissimi foci maduerũt,

DE HERENNIO SICVLO,

Acer etiam & animosus vitæ exitus Herennij Siculi quo C. Gracch⁹ & aruspice & amico vsus fuerat. nam cum eo nomine in carcerem duceret in poste illiso capite in ipso ignominiæ aditu concidit, ac spiritũ deposuit, vno gradu a publico supplicio, manuq; carnificis citerior,

DE CAIO LICINIO,

Cõsimili impetu mortis Caius Licinius Macer vir Prætorius Calui pater repetũdarũ reus, dũ sentẽtiæ dicerent, in Mænianũ cõscẽdit, siquidẽ cũ Marcum Ciceronẽ qui id iudiciũ cogebat, ꝑtextã ponentẽ vidisset, misit ad eum qui diceret, se non damnatũ, sed reum perijsse, nec sua bona hastæ posse subijci, Ac ꝓtinus sudario, quod forte in manu habebat ore, & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnã morte ꝑcurrit. qua cognita re Cicero de eo nihil pronuntiauit, Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vindicat⁹ est, fortis huius mors, illorum perridicula,

DE CORNELIO GALLO ET TITO AETHERIO,

Cornelius eñ Gallus Prætori⁹, & Titus Aetherius eques Ro, inter vsum puerilis Veneris absumpti sunt. q̃q̃ quorsum attinet eorũ cauillari fata, q̃s non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? sine nanq; vitę nostrę varijs, & occultis causis exposito. interdũ immerentia supremi fati titulũ occupant, cum magis in tempus mortis incidant, q̃ ipsam mortem accersant,

Z

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

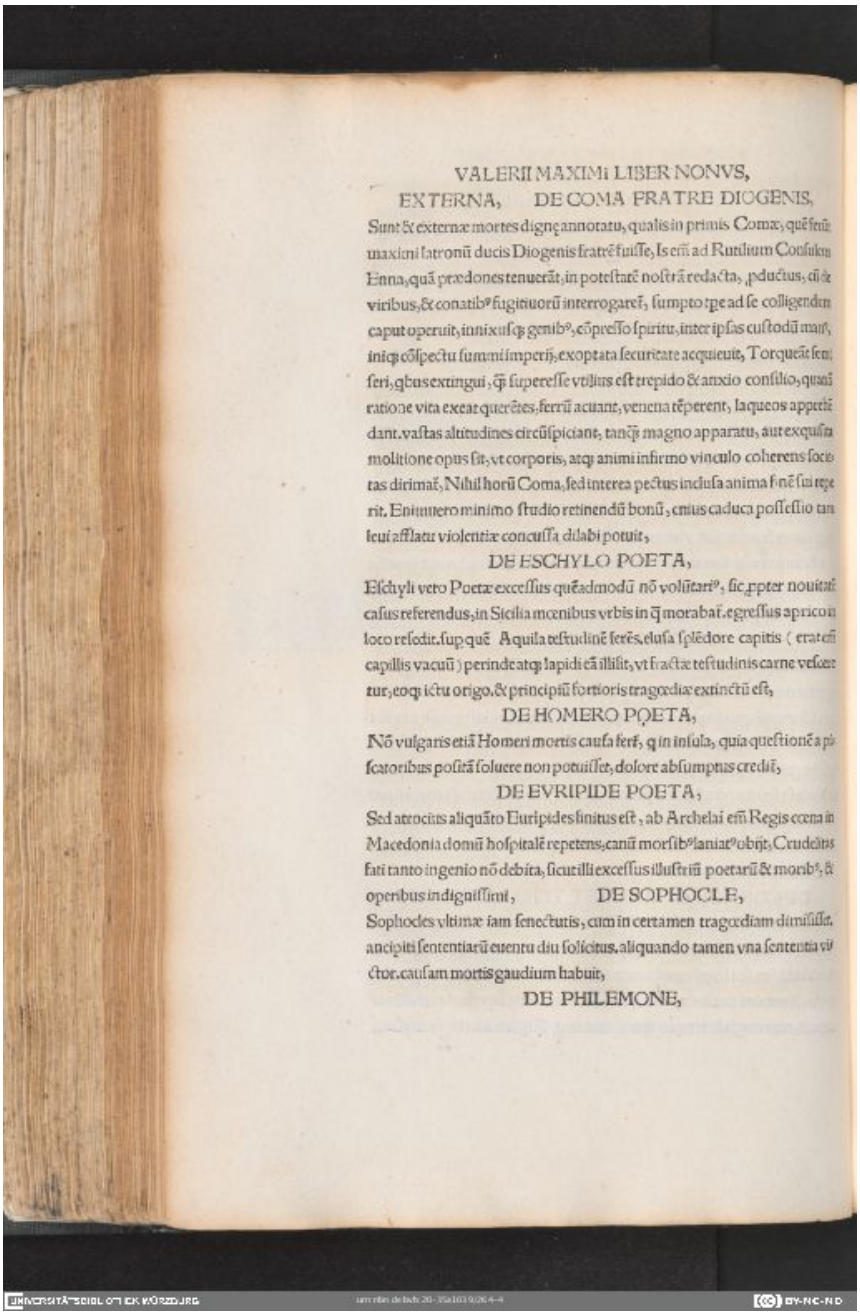

VALERII MAXIMI LIBER NONVS,

EXTERNA, DE COMA FRATRE DIOGENIS,

Sunt & externæ mortes dignę annotatu, qualis in primis Comæ, quē ferūt maximi latronū ducis Diogenis fratrē fuisse, Is eñ ad Rutilium Consulem Enna, quā prædones tenuerāt, in potestatē nostrā redacta, ꝓductus, cū de viribus, & conatib⁹ fugitiuorū interrogaret, sumpto tpe ad se colligendum caput operuit, innixusq; genib⁹, cōpresso spiritu, inter ipsas custodū man⁹, iniq; cōspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit, Torqueāt semel seri, qbus extingui, q̄ superesse vtilius est trepido & anxio consilio, quanā ratione vita exeat querētes, ferrū acuant, venena tēperent, laqueos apprehēdant. vastas altitudines circūspiciant, tanq̄ magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, vt corporis, atq; animi infirmo vinculo coherens societas dirimat, Nihil horū Coma, sed interea pectus inclusa anima finē sui reperit. Enimuero minimo studio retinendū bonū, cuius caduca possessio tam leui afflatu violentiæ concussa dilabi potuit,

DE ESCHYLO POETA,

Eschyli vero Poetæ excessus quēadmodū nō volūtari⁹, sic ꝓpter nouitatē casus referendus, in Sicilia mœnibus vrbis in q̄ morabat. egressus apricoin loco resedit. sup quē Aquila testudinē ferēs, elusa splēdore capitis (erat eñ capillis vacuū) perinde atq; lapidi eā illisit, vt fractæ testudinis carne vescerētur, eoq; ictu origo. & principiū fortioris tragœdiæ extinctū est,

DE HOMERO POETA,

Nō vulgaris etiā Homeri mortis causa fert, q in insula, quia questionē a piscatoribus positā soluere non potuisset, dolore absumptus crediī,

DE EVRIPIDE POETA,

Sed atrocius aliquāto Euripides finitus est, ab Archelai eñ Regis cœna in Macedonia domū hospitalē repetens, canū morsib⁹ laniat⁹ obijt, Crudelitas fati tanto ingenio nō debita, sicut illi excessus illustriū poetarū & morib⁹, & operibus indignissimi,

DE SOPHOCLE,

Sophocles vltimæ iam senectutis, cum in certamen tragœdiam dimisisset. ancipiti sententiarū euentu diu solicitus. aliquando tamen vna sententia victor. causam mortis gaudium habuit,

DE PHILEMONE,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

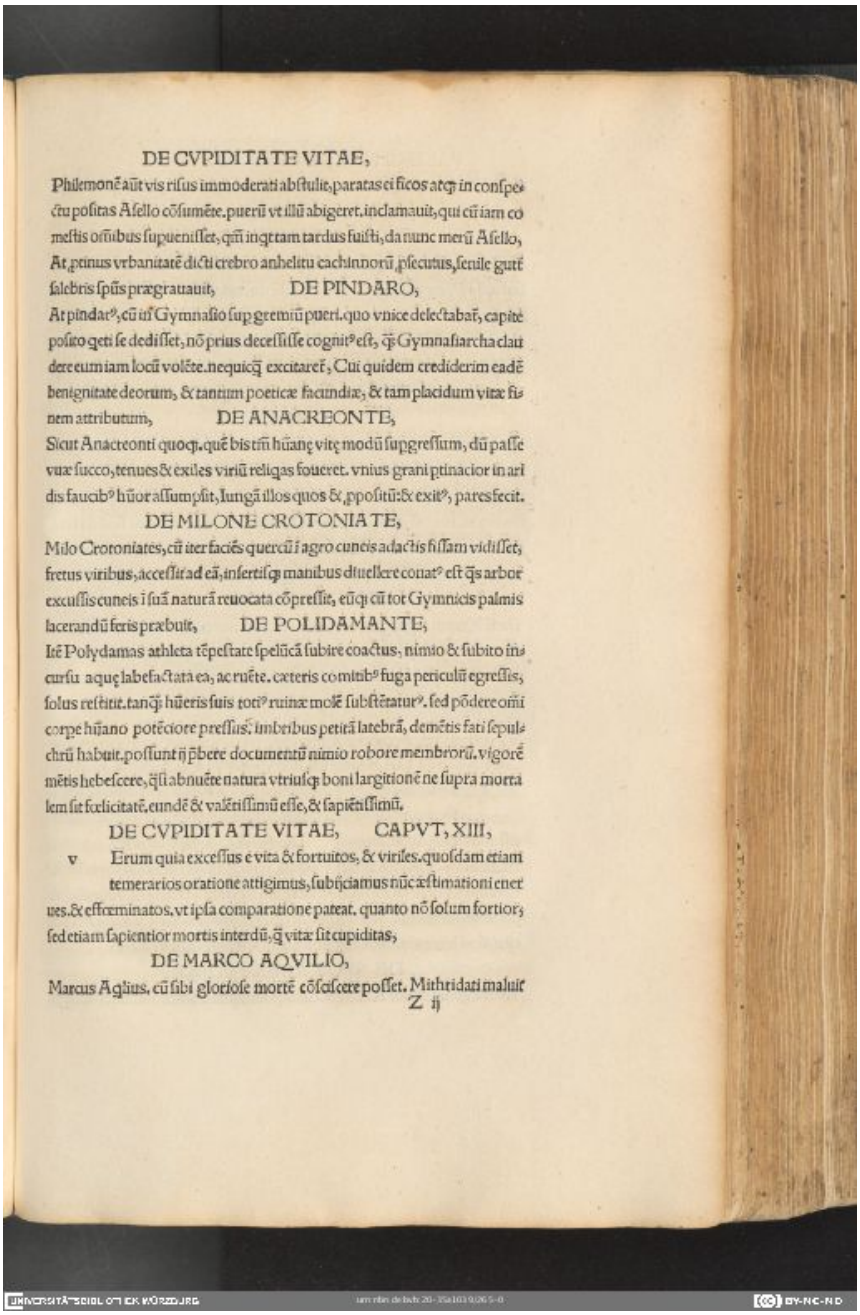

DE CVPIDITATE VITAE,

Philemonē aūt vis risus immoderati abstulit, paratas ei ficos atq; in conspectu positas Asello cōsumēte. puerū vt illū abigeret. inclamauit, qui cū iam comestis omnibus supuenisset, qm̄ inqt tam tardus fuisti, da nunc merū Asello, At ꝓtinus vrbanitatē dicti crebro anhelitu cachinnorū ꝓsecutus, senile gutt̄ salebris spūs prægrauauit,

DE PINDARO,

At pindar⁹, cū in Gymnasio sup gremiū pueri. quo vnice delectabat̄, capite posito qeti se dedisset, nō prius decessisse cognit⁹ est, q̄; Gymnasiarcha claudere eum iam locū volēte. nequicq̄ excitaret̄, Cui quidem crediderim eadē benignitate deorum, & tantum poeticæ facundiæ, & tam placidum vitæ finem attributum,

DE ANACREONTE,

Sicut Anacreonti quoq;. quē bis tm̄ hūanę vitę modū supgressum, dū passe vuæ succo, tenues & exiles viriū reliqas foueret. vnius grani ꝑtinacior in aridis faucib⁹ hūor assumpsit, Iungā illos quos & ꝓpositū: & exit⁹, pares fecit.

DE MILONE CROTONIATE,

Milo Crotoniates, cū iter faciēs quercū i agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eā, insertisq; manibus diuellere conat⁹ est q̄s arbor excussis cuneis i suā naturā reuocata cōpressit, eūq; cū tot Gymnicis palmis lacerandū feris præbuit,

DE POLIDAMANTE,

Itē Polydamas athleta tēpestate spelūcā subire coactus, nimio & subito incursu aquę labefactata ea, ac ruēte. cæteris comitib⁹ fuga periculū egressis, solus restitit. tanq̄; hūeris suis toti⁹ ruinæ molē substētatur⁹. sed pōdere om̄i corpe hūano potēciore pressus. imbribus petitā latebrā, demētis fati sepulchrū habuit. possunt ij p̄bere documentū nimio robore membrorū. vigorē mētis hebescere, q̄si abnuēte natura vtriusq; boni largitionē ne supra mortalem sit fœlicitatē. eundē & valētissimū esse, & sapiētissimū.

DE CVPIDITATE VITAE, CAPVT, XIII,

v Erum quia excessus e vita & fortuitos, & viriles. quosdam etiam temerarios oratione attigimus, subijciamus nūc æstimationi enerues. & effœminatos. vt ipsa comparatione pateat. quanto nō solum fortior, sed etiam sapientior mortis interdū, q̄ vitæ sit cupiditas,

DE MARCO AQVILIO,

Marcus Aqlius. cū sibi gloriose mortē cōsciscere posset. Mithridati maluit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

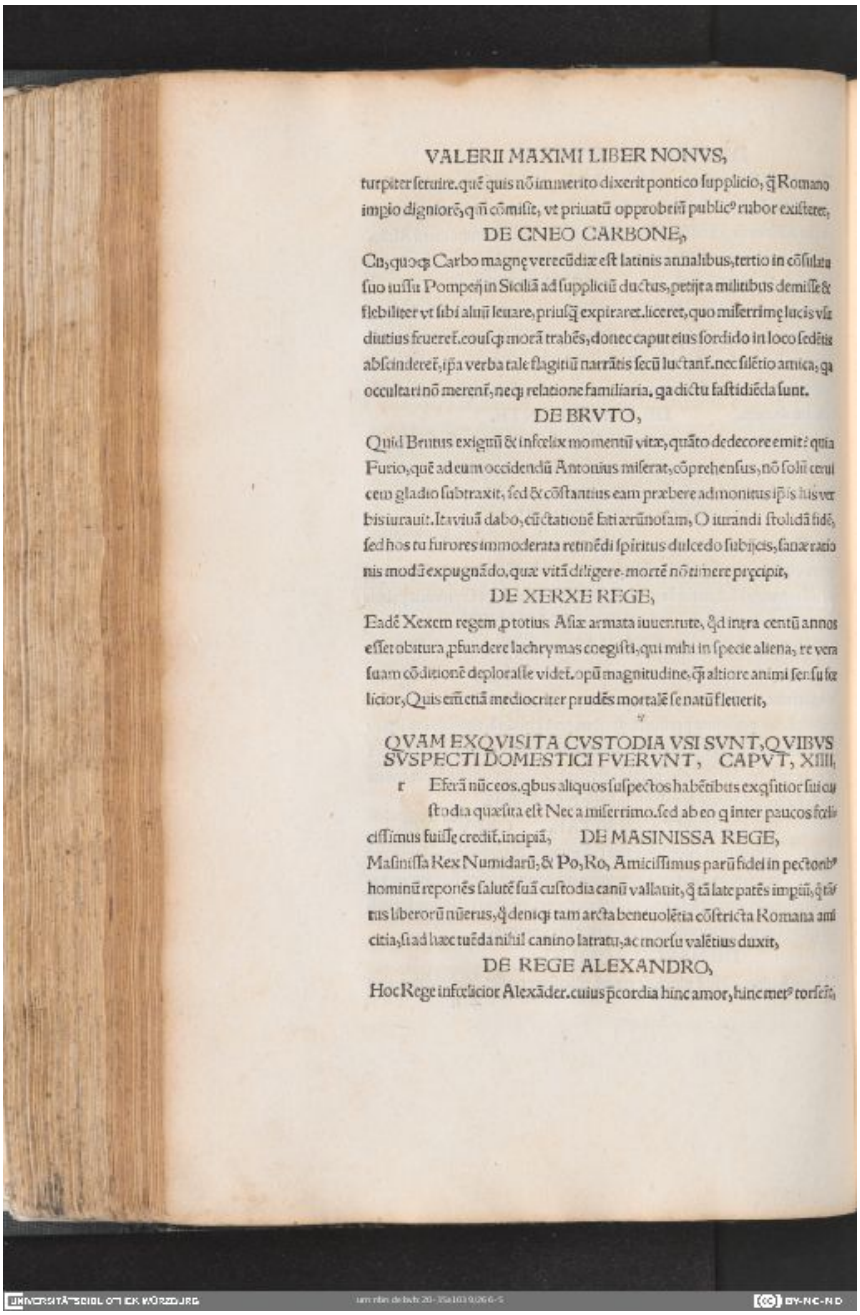

turpiter seruire. quē quis nō immerito dixerit pontico supplicio, q̄ Romano impio digniorē, q̄m cōmisit, vt priuatū opprobriū public⁹ rubor existeret,

DE CNEO CARBONE,

Cu, quoq; Carbo magnę verecūdiæ est latinis annalibus, tertio in cōsulatu suo iussu Pompeij in Siciliā ad suppliciū ductus, petijt a militibus demisse & flebiliter vt sibi aluū leuare, priusq̄ expiraret. liceret, quo miserrimę lucis vsu diutius fruerer. eousq; morā trahēs, donec caput eius sordido in loco sedētis abscinderet, ipa verba tale flagitiū narrātis secū luctant. nec silētio amica, qa occultari nō merent, neq; relatione familiaria, qa dictu fastidiēda sunt.

DE BRVTO,

Quid Brutus exiguū & infœlix momentū vitæ, quāto dedecore emit? quia Furio, quē ad eum occidendū Antonius miserat, cōprehensus, nō solū cerui cem gladio subtraxit, sed & cōstantius eam præbere admonitus ip̄is his ver bis iurauit. Ita viuā dabo, cūctationē fati ærūnosam, O iurandi stolidā fidē, sed hos tu furores immoderata retinēdi spiritus dulcedo subijcis, sanæ ratio nis modū expugnādo, quæ vitā diligere. mortē nō timere pręcipit,

DE XERXE REGE,

Eadē Xexem regem ꝓ totius Asiæ armata iuuentute, q̄d intra centū annos esset obitura, ꝓfundere lachrymas coegisti, qui mihi in specie aliena, re vera suam cōditionē deplorasse videt. opū magnitudine, q̄ altiore animi sensu fœ licior, Quis em̄ etiā mediocriter prudēs mortalē se natū fleuerit,

QVAM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QVIBVS SVSPECTI DOMESTICI FVERVNT, CAPVT, XIIII,

r Eferā nūc eos. qbus aliquos suspectos habētibus exqsitior sui cu stodia quæsita est Nec a miserrimo. sed ab eo q inter paucos fœli cissimus fuisse credit. incipiā,

DE MASINISSA REGE,

Masinissa Rex Numidarū, & Po, Ro, Amicissimus parū fidei in pectorib⁹ hominū reponēs salutē suā custodia canū vallauit, q̄ tā late patēs impiū, q̄ tā tus liberorū nūerus, q̄ deniq; tam arcta beneuolētia cōstricta Romana ami citia, si ad hæc tuēda nihil canino latratu, ac morsu valētius duxit,

DE REGE ALEXANDRO,

Hoc Rege infœlicior Alexāder. cuius p̄cordia hinc amor, hinc met⁹ torserit,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

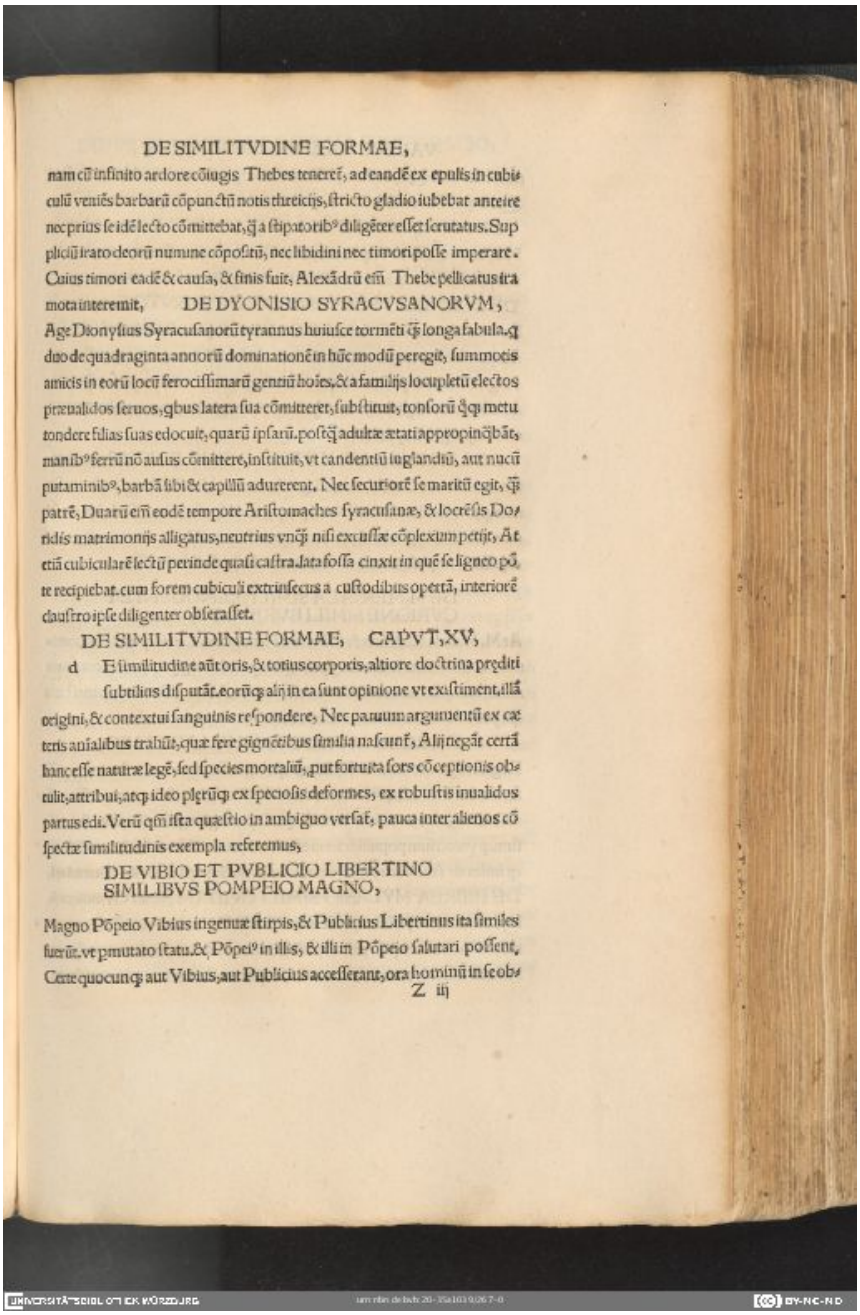

nam cũ infinito ardore cõiugis Thebes teneret, ad eandẽ ex epulis in cubiculũ veniẽs barbarũ cõpunctũ notis threicijs, stricto gladio iubebat anteire nec prius se idẽ lecto cõmittebat, q̃ a stipatorib⁹ diligẽter esset scrutatus. Supplicij irato deorũ numine cõpositũ, nec libidini nec timori posse imperare. Cuius timori eadẽ & causa, & finis fuit, Alexãdrũ eñ Thebe pellicatus ira mota interemit,

DE DYONISIO SYRACVSANORVM,

Age Dionysius Syracusanorũ tyrannus huiusce tormẽti q̃ longa fabula, q̃ duo de quadraginta annorũ dominationẽ in hũc modũ peregit, summotis amicis in eorũ locũ ferocissimarũ gentiũ hoĩes, & a familijs locupletũ electos prævalidos seruos, q̃bus latera sua cõmitteret, substituit, tonsorũ q̃q; metu tondere filias suas edocuit, quarũ ipsarũ. postq̃ adultæ ætati appropinq̃bãt, manib⁹ ferrũ nõ ausus cõmittere, instituit, vt candentiũ iuglandiũ, aut nucũ putaminib⁹, barbã sibi & capillũ adurerent. Nec securiorẽ se maritũ egit, q̃ patrẽ, Duarũ eñ eodẽ tempore Aristomaches syracusanæ, & locrẽsis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius vnq̃ nisi excussæ cõplexum petijt, At etiã cubicularẽ lectũ perinde quasi castra. lata fossa cinxit in quẽ se ligneo põte recipiebat. cum forem cubiculi extrinsecus a custodibus opertã, interiorẽ claustro ipse diligenter obseraſſet.

DE SIMILITVDINE FORMAE, CAPVT, XV,

d E similitudine aũt oris, & totius corporis, altiore doctrina prędit subtilius disputãt. eorũq; alij in ea sunt opinione vt existiment, illã origini, & contextui sanguinis respondere, Nec paruum argumentũ ex cæteris anialibus trahũt, quæ fere gignẽtibus similia nascunt, Alij negãt certã hanc esse naturæ legẽ, sed species mortaliũ, put fortuita sors cõceptionis obtulit, attribui, atq; ideo plęrũq; ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verũ qñ ista quæstio in ambiguo versat, pauca inter alienos cõspectæ similitudinis exempla referemus,

DE VIBIO ET PVBLICIO LIBERTINO SIMILIBVS POMPEIO MAGNO,

Magno Põpeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerũt. vt pmutato statu. & Põpei⁹ in illis, & illi in Põpeio salutari possent, Certe quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominũ in se ob-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

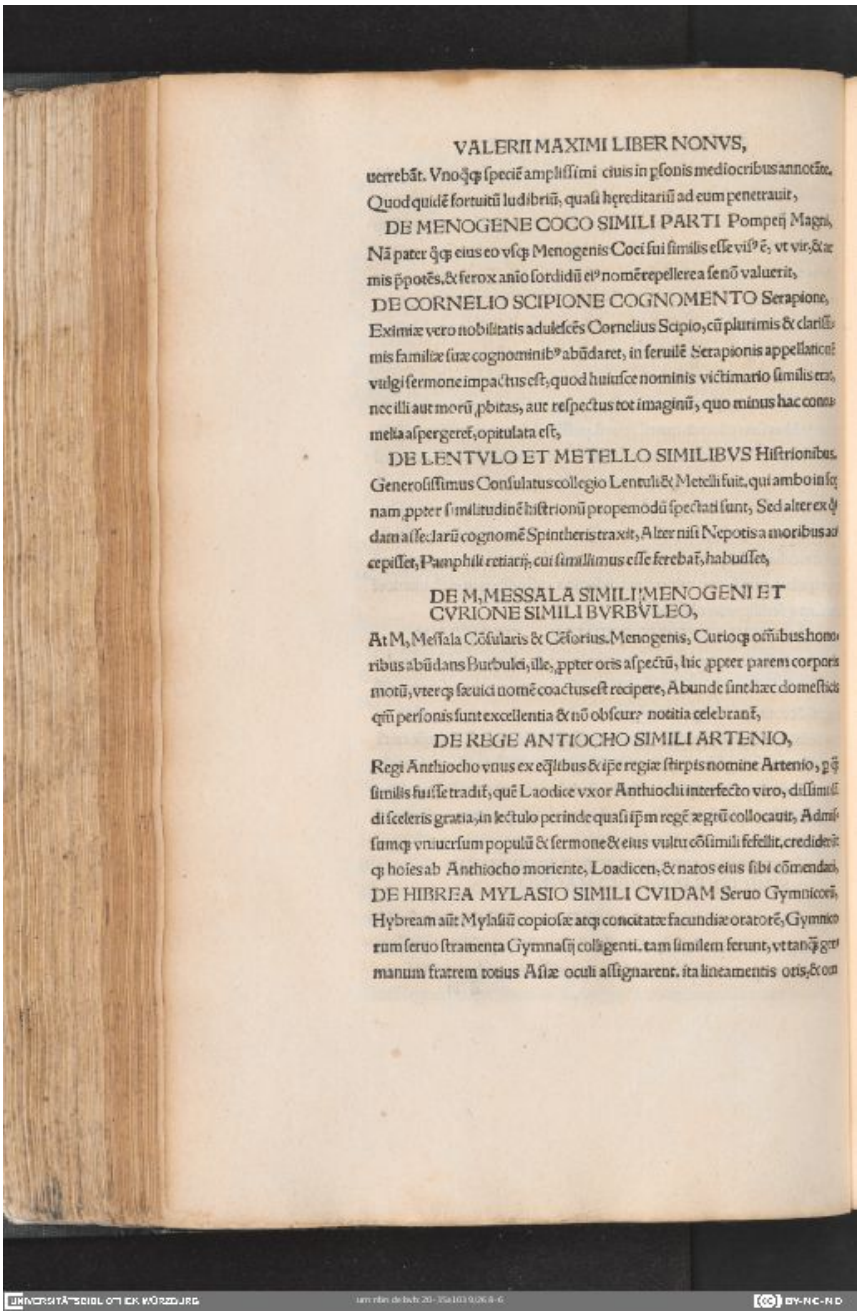

uerrebãt. Vnoq; ſpeciẽ ampliſſimi ciuis in p̃ſonis mediocribus annotãte. Quod quidẽ fortuitũ ludibriũ, quaſi hęreditariũ ad eum penetrauit,

DE MENOGENE COCO SIMILI PARTI Pompeij Magni.

Nã pater q; eius eo vſq; Menogenis Coci ſui ſimilis eſſe vil⁹ ẽ, vt vir, & armis p̃potẽs, & ferox anio ſordidũ ei⁹ nomẽ repellere a ſenõ valuerit,

DE CORNELIO SCIPIONE COGNOMENTO Serapione.

Eximiæ vero nobilitatis adoleſcẽs Cornelius Scipio, cũ plurimis & clariſſimis familiæ ſuæ cognominib⁹ abũdaret, in ſeruilẽ Serapionis appellationẽ vulgi ſermone impactus eſt, quod huiuſce nominis victimario ſimilis erat, nec illi aut morũ, p̃bitas, aut reſpectus tot imaginũ, quo minus hac contumelia aſpergereẽ, opitulata eſt,

DE LENTVLO ET METELLO SIMILIBVS Hiſtrionibus.

Generoſiſſimus Conſulatus collegio Lentuli & Metelli fuit, qui ambo inſignam, p̃pter ſimilitudinẽ hiſtrionũ propemodũ ſpectati ſunt, Sed alter ex q; dam aſſeclarũ cognomẽ Spintheris traxit, Alter niſi Nepotis a moribus accepiſſet, Pamphili certe, cui ſimillimus eſſe ferebaẽ, habuiſſet,

DE M. MESSALA SIMILI MENOGENI ET CVRIONE SIMILI BVRBVLEO,

At M. Meſſala Cõſularis & Cẽſorius Menogenis, Curioq; oĩnibus honoribus abũdans Burbulei, ille, p̃pter oris aſpectũ, hic, p̃pter parem corporis motũ, vtereq; ſæuici nomẽ coactus eſt recipere, Abunde ſint hæc domeſticis q̃ũ perſonis ſunt excellentia & nõ obſcura notitia celebranda,

DE REGE ANTIOCHO SIMILI ARTENIO,

Regi Anthiocho vnus ex eq̃itibus & ipſe regiæ ſtirpis nomine Artenio, p̃ſimilis fuiſſe traditur, quẽ Laodice vxor Anthiochi interfecto viro, diſſimulati ſceleris gratia, in lectulo perinde quaſi ip̃m regẽ ægrũ collocauit, Admiſumq; vniuerſum populũ & ſermone & eius vultu cõſimili fefellit, crediderit q; hoies ab Anthiocho moriente, Laodicen, & natos eius ſibi cõmendari,

DE HIBREA MYLASIO SIMILI CVIDAM Seruo Gymnicorũ.

Hybream aũt Mylaſiũ copioſæ atq; concitatæ facundiæ oratorẽ, Gymnicorum ſeruo ſtramenta Gymnaſij colãgenti, tam ſimilem ferunt, vt tanq̃ germanum fratrem totius Aſiæ oculi aſſignarent. ita lineamentis oris, & com

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39.0.26.8-6 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

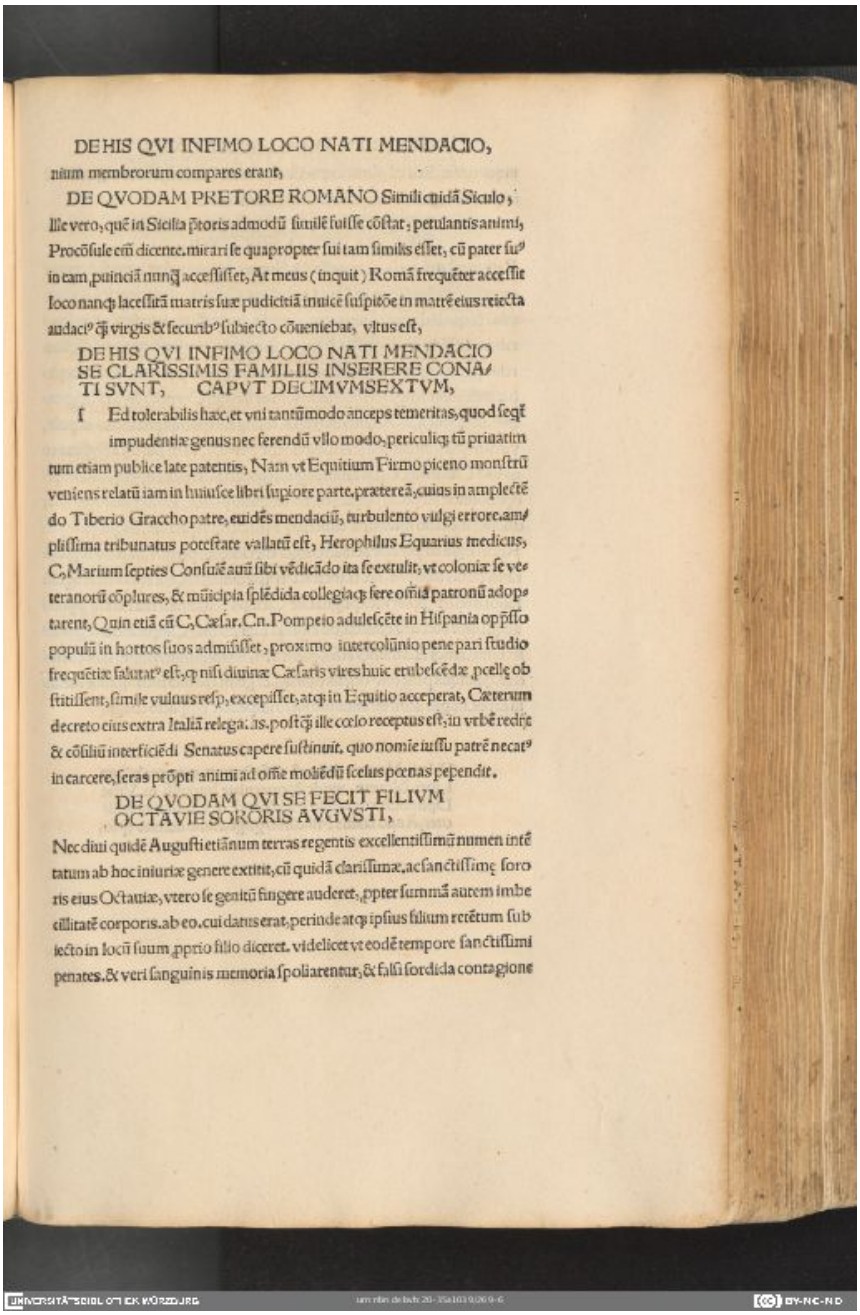

DE HIS QVI INFIMO LOCO NATI MENDACIO,

nium membrorum compares erant,

DE QVODAM PRETORE ROMANO Simili cuidã Siculo,

Ille vero, quẽ in Sicilia ꝑtoris admodũ similẽ fuisse cõstat, petulantis animi, Procõsule eñ dicente. mirari se quapropter sui tam similis esset, cũ pater suꝰ in eam ꝓuinciã nunq̃ accessisset, At meus (inquit) Romã frequẽter accessit loco nanq; lacessitã matris suæ pudicitiã inuicẽ suspitõe in matrẽ eius reiecta audaciꝰ q̃ virgis & securibꝰ subiecto cõueniebat, vltus est,

DE HIS QVI INFIMO LOCO NATI MENDACIO SE CLARISSIMIS FAMILIIS INSERERE CONATI SVNT, CAPVT DECIMVMSEXTVM,

Sed tolerabilis hæc, et vni tantũmodo anceps temeritas, quod seqt̃ impudentiæ genus nec ferendũ vllo modo, periculiq; tũ priuatim tum etiam publice late patentis, Nam vt Equitium Firmo piceno monstrũ veniens relatũ iam in huiusce libri supiore parte, prætereã, cuius in amplectẽdo Tiberio Graccho patre, euidẽs mendaciũ, turbulento vulgi errore, amplissima tribunatus potestate vallatũ est, Herophilus Equarius medicus, C, Marium septies Consulẽ auũ sibi vẽdicãdo ita se extulit, vt coloniæ se veteranorũ cõplures, & mũicipia splẽdida collegiaq; fere oñiã patronũ adoptarent, Quin etiã cũ C, Cæsar. Cn. Pompeio adulescẽte in Hispania opp̃sso populũ in hortos suos admisisset, proximo intercolũnio pene pari studio frequẽtiæ salutatꝰ est, q; nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescẽdæ ꝓcellę obstitissent, simile vulnus resp, excepisset, atq; in Equitio acceperat, Cæterum decreto eius extra Italiã relegatus. postq̃ ille cœlo receptus est, in vrbẽ redire & cõsiliũ interficiẽdi Senatus capere sustinuit. quo nomĩe iussu patrẽ necatꝰ in carcere, seras prõpti animi ad oñe moliẽdũ scelus pœnas pependit.

DE QVODAM QVI SE FECIT FILIVM OCTAVIE SORORIS AVGVSTI,

Nec diui quidẽ Augusti etiãnum terras regentis excellentissimũ numen intẽtatum ab hoc iniuriæ genere extitit, cũ quidã clarissimæ, ac sanctissimę sororis eius Octauiæ, vtero se genitũ fingere auderet, ꝓpter summã autem imbecillitatẽ corporis. ab eo. cui datus erat, perinde atq; ipsius filium retẽtum subiecto in locũ suum ꝓprio filio diceret. videlicet vt eodẽ tempore sanctissimi penates. & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

inquinarent. Sed cū plenis impudētiæ velis, ad summū audaciæ gradū feri imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

DE QVODAM QVI SE DICEBAT FILIVM QVINTI SERTORII,

Repens est etiā qui se diceret esse, Q. Sertorij filium quē vt agnoscerent vxor eius nulla vi cōpelli potuit. Quid trebellius Casca ēp̄s asseuerāter se Clodium tulit? & quidē dum de bonis eius cōtendit, in centūuirale iudiciū adeo fauorabilis defecēdit, vt vix iustis. & æquis sententijs, consternatio populi vllum relinqueret locū, illa tū quæstione necp̄ calūniæ petitoris. necp̄ violentiæ plebis iudicantiū religio cessit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla Rep. potente, in domū, Cn. Affidionis erupit, filiūq; eius patrijs penatibus expulit, vociferādo non illū, sed se Affidione esse ꝓcreatū. Verū postq̄ a Syllana violentia Cæsariana ægtas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinēte Rēpu. in publica custodia spiritū posuit. Eodē p̄side Reipu. in cōsimili mēdatio muliebris temeritas Mediolani rep̄ssa est. Siqdē cū se pro Rubria quædā perinde ac falso credita esset incēstio perijsse, nihil ad se ptinētibus bonis insereret, nec ei ant tract⁹ei⁹ splēdidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset. ꝓpter inexpugnabilē Cæsaris cōstantiā irrita nefarij ꝓpositi abijt. Idem barbarū quendā, ob eximiā similitudinē Cappadociæ regnū affectantē, tanq̄ Ariarathes esset, quem a M. Antonio interemptū luce clarius erat, quanquā pene toti⁹ oriētis ciuitatū. & gētiū credula suffragatiōe suffultū caput impio demēter imminēs iusto impēdere supplicio coegit.

Valerij Maximi dictorū ac factorum memorabilium Libri Nouem, nitide & emaculate Impressi in Vrbe Lipsica Calcographo Melchiare Lottero finiunt fœliciter, Anno salutis Millesimo qngētesimo decimo q̄rto,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039270-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

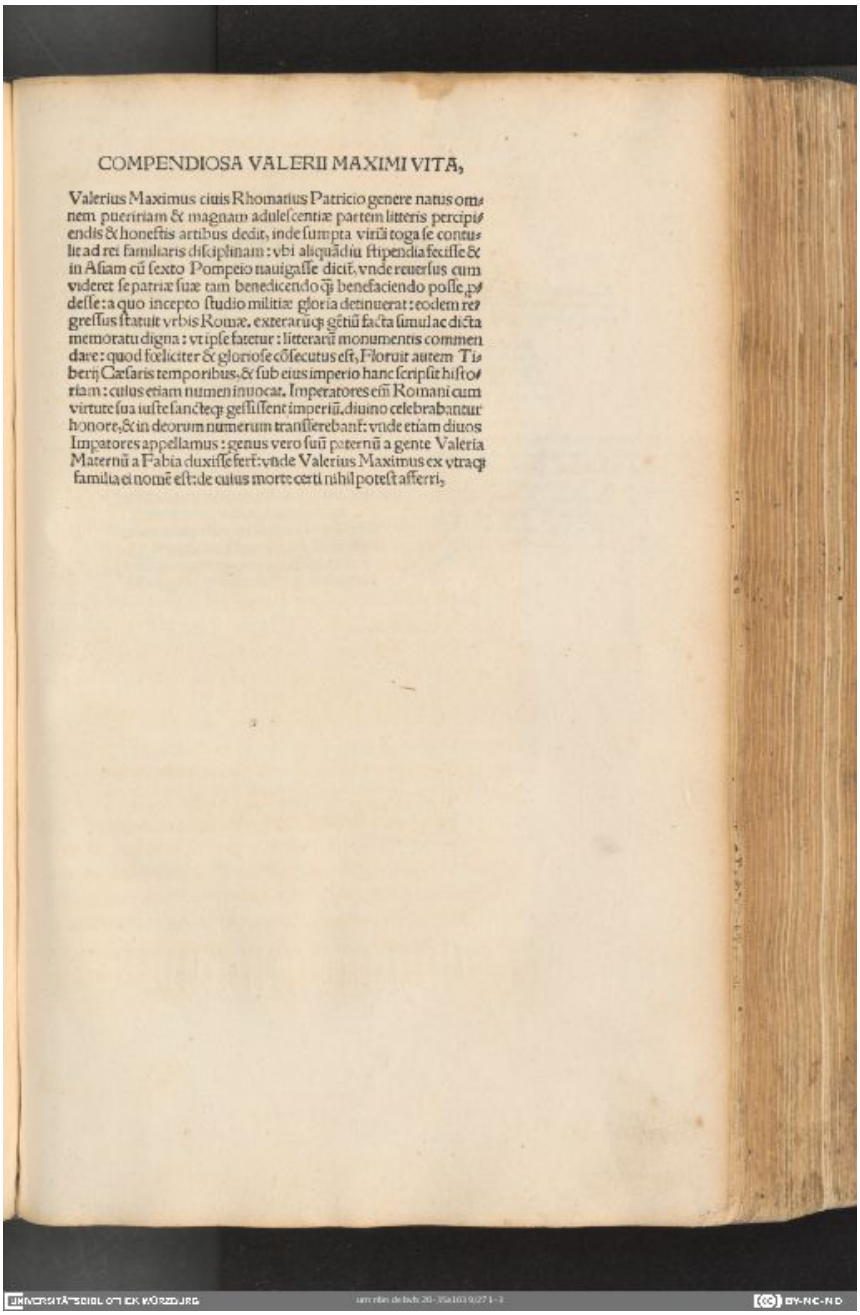

COMPENDIOSA VALERII MAXIMI VITA,

Valerius Maximus ciuis Rhomanus Patricio genere natus omnem pueririam & magnam adulescentiæ partem litteris percipiendis & honestis artibus dedit, inde sumpta viriũ toga se contulit ad rei familiaris disciplinam: vbi aliquãdiu stipendia fecisse & in Asiam cũ sexto Pompeio nauigasse dicit, vnde reuersus cum videret se patriæ suæ tam benedicendo q̃ benefaciendo posse prodesse: a quo incepto studio militiæ gloria detinuerat: eodem regressus statuit vrbis Romæ. exterarũq; gẽtiũ facta simul ac dicta memoratu digna: vt ipse fatetur: litterarũ monumentis commendare: quod fœliciter & gloriose cõsecutus est, Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hanc scripsit historiam: cuius etiam numen inuocat. Imperatores eñ Romani cum virtute sua iuste sancteq; gessissent imperiũ. diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebant: vnde etiam diuos Impatores appellamus: genus vero suũ paternũ a gente Valeria Maternũ a Fabia duxisse fert: vnde Valerius Maximus ex vtraq; familia ei nomẽ est: de cuius morte certi nihil potest afferri,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9027 1-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

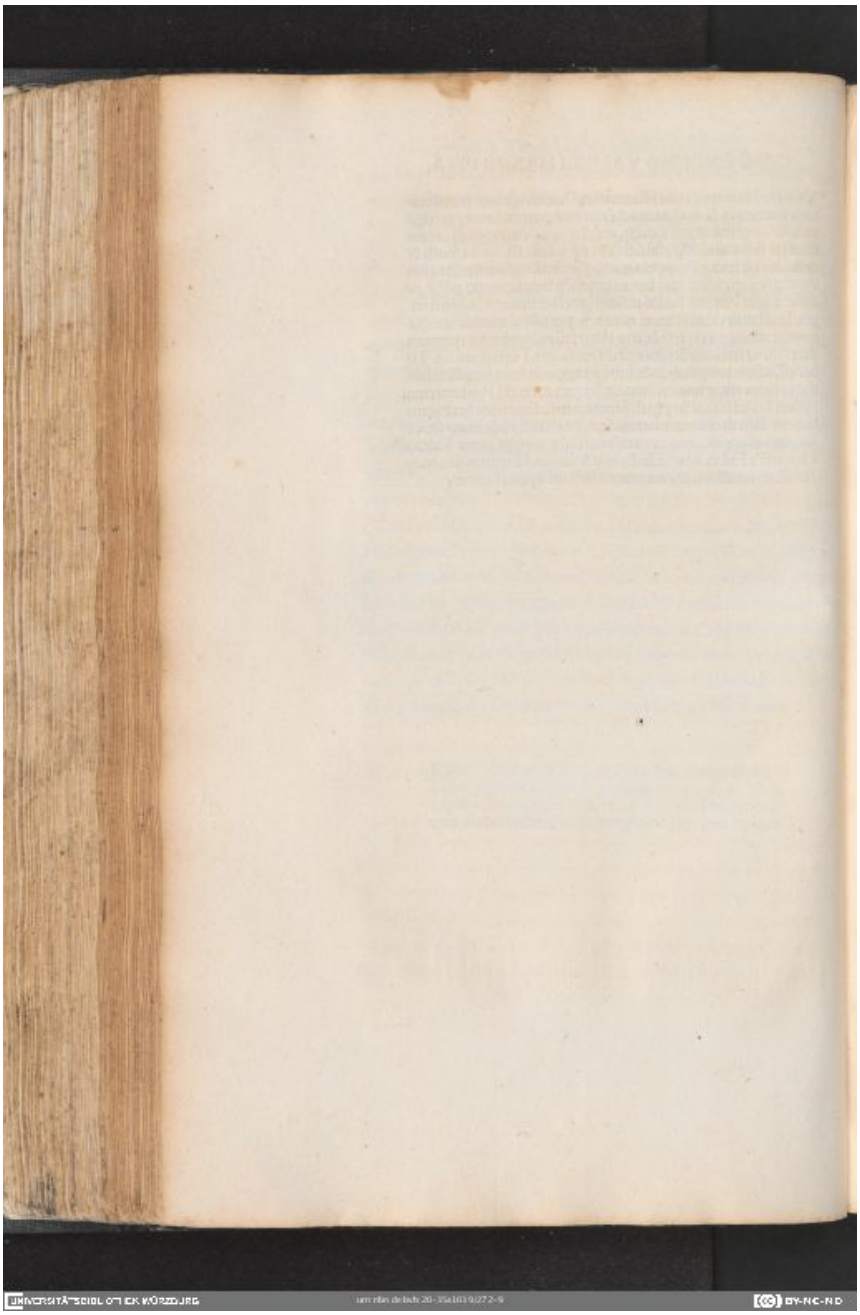
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039,272-9
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

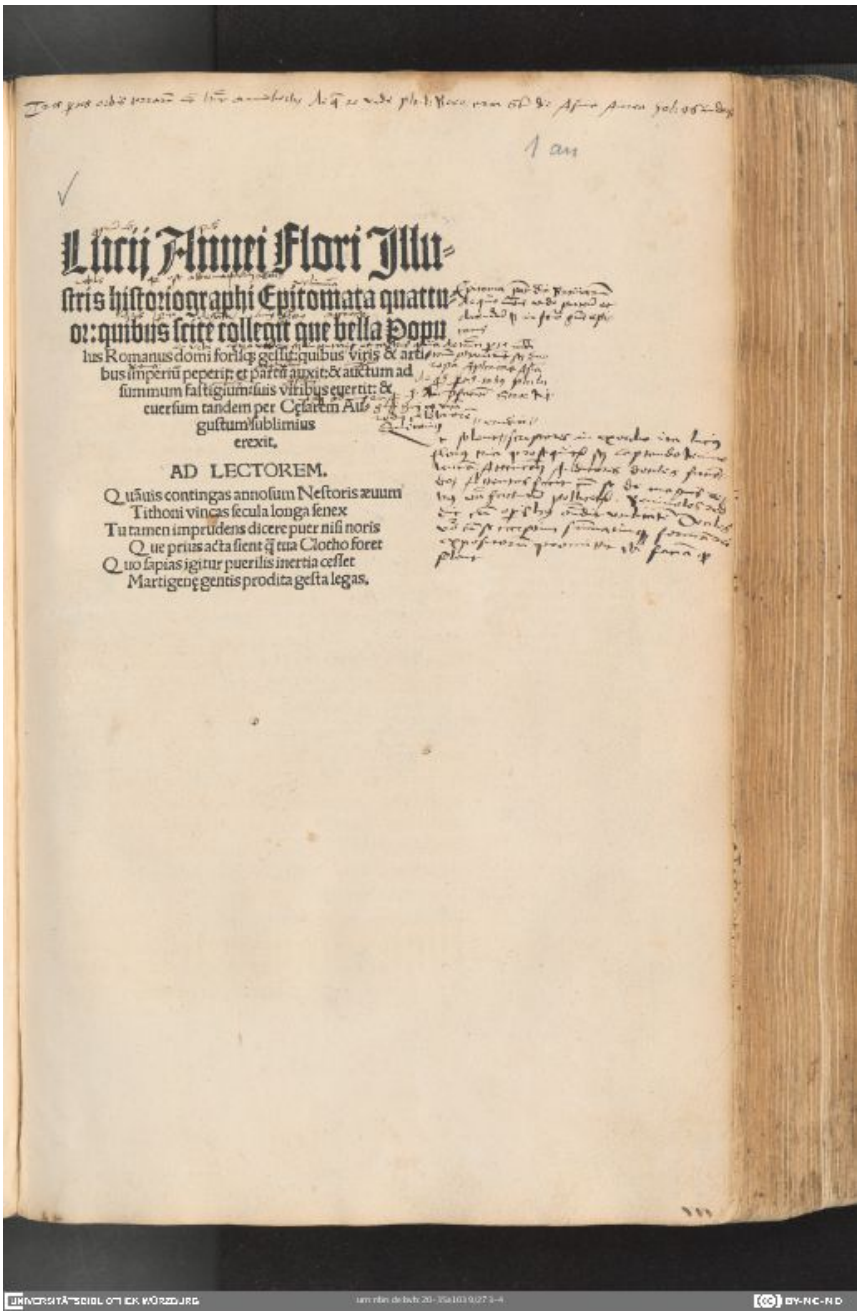

Lucij Flauij Flori Illu-

stris historiographi Epitomata quattu-

or: quibus scite collegit que bella Popu-

lus Romanus domi forisq; gessit: quibus viris & artibus imperiū peperit: et parēti auxit: & auctum ad summum fastigium suis viribus egerit: & euersum tandem per Cęsarem Augustum sublimius erexit.

AD LECTOREM.

Quāuis contingas annosum Nestoris ævum
Tithoni vincas secula longa senex
Tu tamen imprudens dicere puer nisi noris
Quę prius acta sient q̄ tua Clotho foret
Quo sapias igitur puerilis inertia cesset
Martigenę gentis prodita gesta legas.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

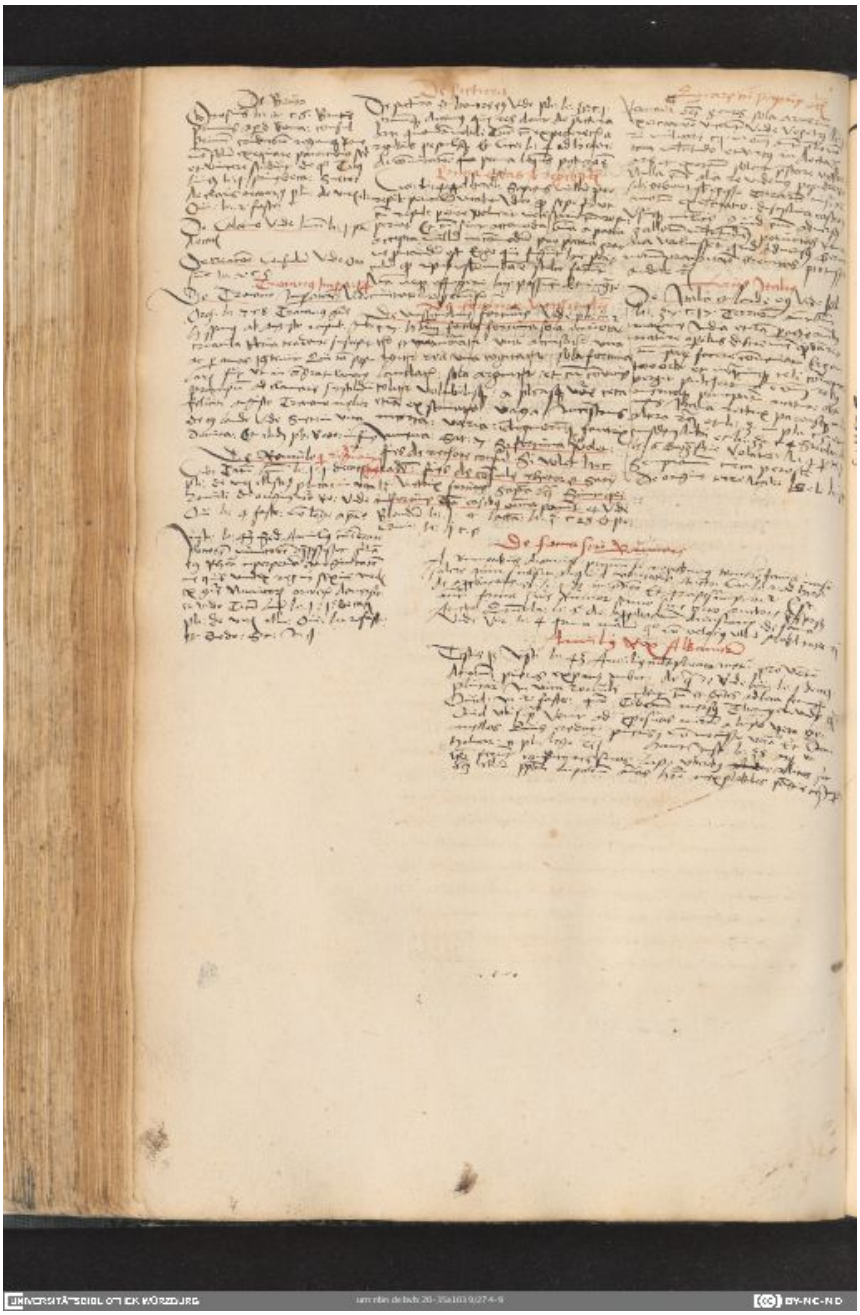

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

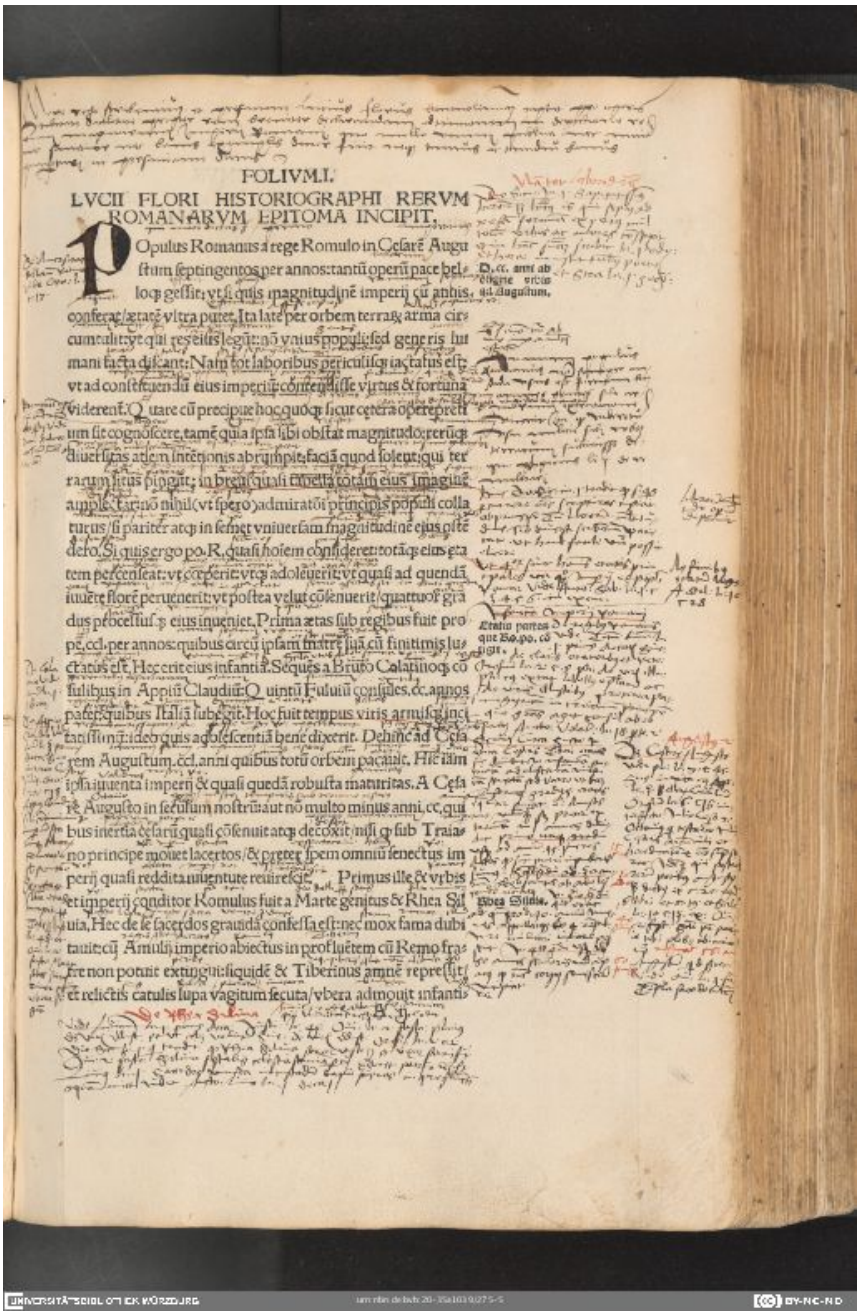

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

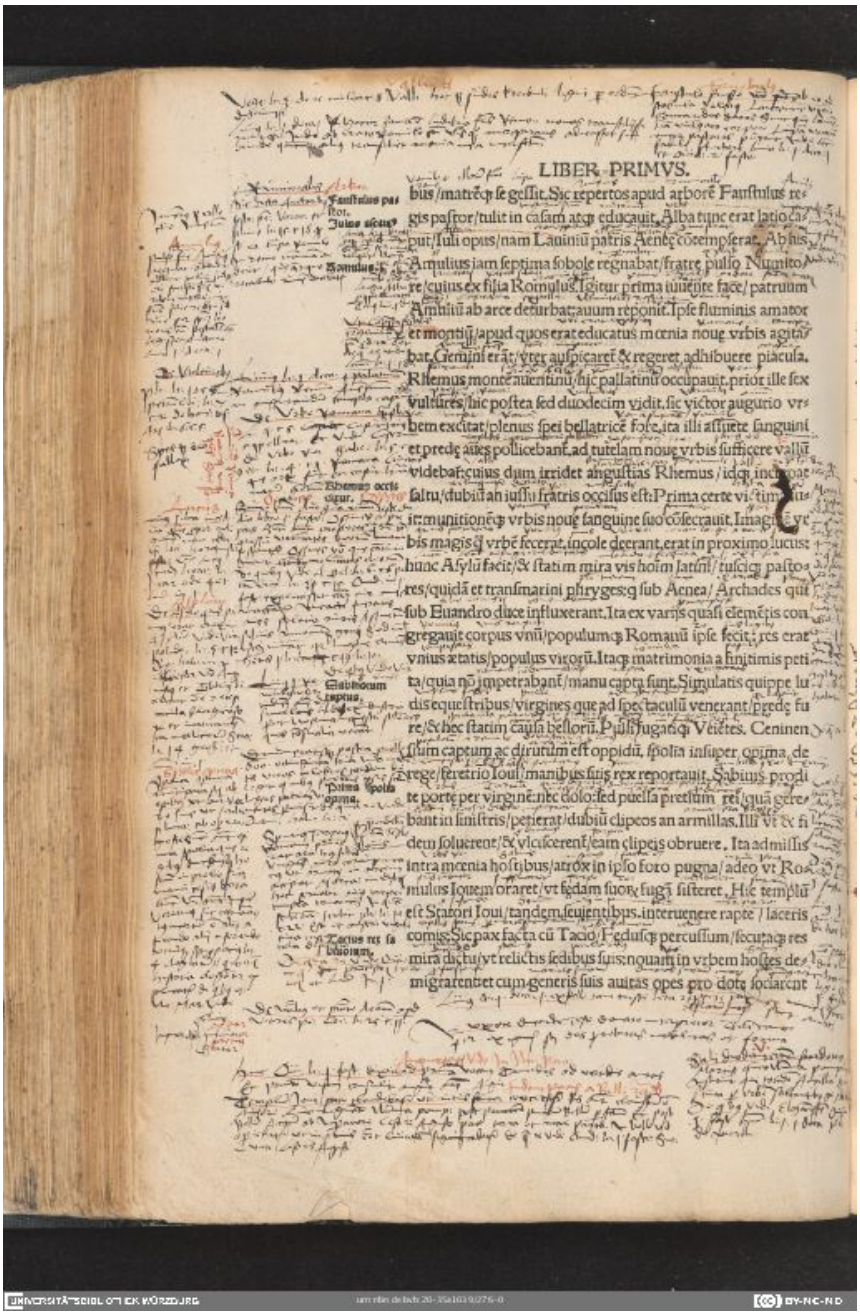

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

FOLIVM .II.

Auctis breui viribus: hunc rex sapiẽtissimus statũ reip. imposuit: vt iuuẽtus diuisa per tribus/in equis & in armis ad subita bella excubaret. Consilium reip. penes senes esset/qui ex auctoritate patres/ob ætatẽ senatus vocabant. His ita ordinatis/cũ repente contionẽ haberet/ante vrbem apud Capreę paludem e cõspectu ablatus est. Discerptũ aliqui a senatu putãt ob asperius ingenium: sed aborta tempestas solisq; defectio/cõsecrationis specimen prebuere. Cui mox Iulius Proculus fidem fecit/visum a se Romulum affirmans augustiore forma q̃ fuisset/mandare preterea vt se pro numine acciperent. Quirinum in cœlo vocari placitum diis: ita gentium Roma potiretur.

DE NVMA POMPILIO.

Successit Romulo Numa Pompilius/quẽ curibus sabinis agentem vltro petiuere/ob inclitam viri religionem. Ille sacra & cerimonias omnẽq; cultum deorum immortalium docuit. Ille pontifices: augures: lassos: cęterosq; per sacerdotia/annum quoq; in duodecim menses/fastos dies nephastosq; descripsit. Ille ancylia atq; palladiũ secreta quedam imperij pignora: lanumq; geminũ/fidem pacis ac belli/imprimis focum Veste virginibus colẽdum dedit: vt ad simulachrũ celestium siderũ custos imperij flamma vigilaret. Hęc bia quasi monitu deę Aegerię: quo magis barbari acciperẽt/eo denique ferocem populum redegit/vt quod vi & iniuria occupauerat imperium/religione atq; iusticia gubernaret.

DE TVLLO HOSTILIO.

Excipit Pompiliũ Numam Tullus Hostilius/cui in honorẽ virtutis regnũ vltro datum. Hic omnẽ militarem disciplinã: artemq; bellandi condidit. Itaq; mirum immodum exercita iuuẽtute/prouocare ausus Albanos: grauẽ & diu principẽ populũ. Sed cũ pari robore frequẽtibus prelijs vtriq; cõminuerent/missio in compendiũ bello Horatijs Curiatijsq; trigeminis hinc atq; inde fratribus/vtriusq; populi fata cõmissa sunt Anceps & pulchra contentio: exituq; ipso mirabilis: tribus quippe illinc vulneratis hic duobus occisis: qui superat Horatius addito ad virtutẽ dolo/vt distraheret hostẽ simulat fugã

A iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

FOLIVM III.

tibus armis subegit. Et inde fasces/trabeę/curules: annuli/ phalere/paludamenta/pretexta/inde q aureo curru quatuor equis triumphatur/toge picte/tunicęq palmatę/omnia deniq decora & insignia/quibus imperij dignitas eminet.

DE SERVIO TVLLIO.

Seruius Tullius deinceps gubernacula vrbis inuadit. Nec obscuritas inhibuit quis matre serua creatum. Nam ob eximiā indolem vxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat/& clarum fore/visa circa caput flamma/promiserat. Ergo inter Tarquinij mortē admittente regina substitutus in locum regis/quasi ad tempus regnum dolo partum sic egit industria/vt iure adeptus videret. Ab hoc populus Romanus relatus in censum/digestus in classes/curijs atq collegijs distributus: summaq regis sollertia ita est exordinata respublica/vt omnia patrimonij: dignitatis/ætatis: artium: offitiorūq discrimina in tabulis referrentur/ac si maxima ciuitas minime domus diligentia contineretur.

Prodigium in Seruio Tullio

Census et ordo ciuitatis.

DE TARQVINIO SVPERBO.

Postremus omnium fuit regum Tarquinius/cui cognomen superbus ex moribus datum. Hic regnum cauitum/quod a Seruio tenebatur/rapere maluit q expectare/immissisq in eum percussoribus scelere partam potestatem nō melius egit: q acquisierat. Nec abhorrebat moribus vxor Tullia/que vt virum regem salutaret/supra cruentum patrem vecta carpento/consternatos equos egit. Sed ipse in senatum cedibus: in omnes superbia/que crudelitate grauior est bonis/grassatus/cum sæuitiam iam domi fatigasset/tandem in hostes conuersus est. Sic valida oppida in Latio capta sunt/Ardea/Otriculum/Gabij/Suessa/Pometia. Tum quoq cruentus in suos: neq enim filium verberare dubitauit/vt simulanti transfugam apud hostes hinc fides esset/cui Gabijs vt voluerat recepto/atq per nuncios consulenti quid fieri vellet? eminentia forte papauerū capita virgula excutiēs/cum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet/que superbia sic respōdit:

Impia Tullia.

Gabij.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019279-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

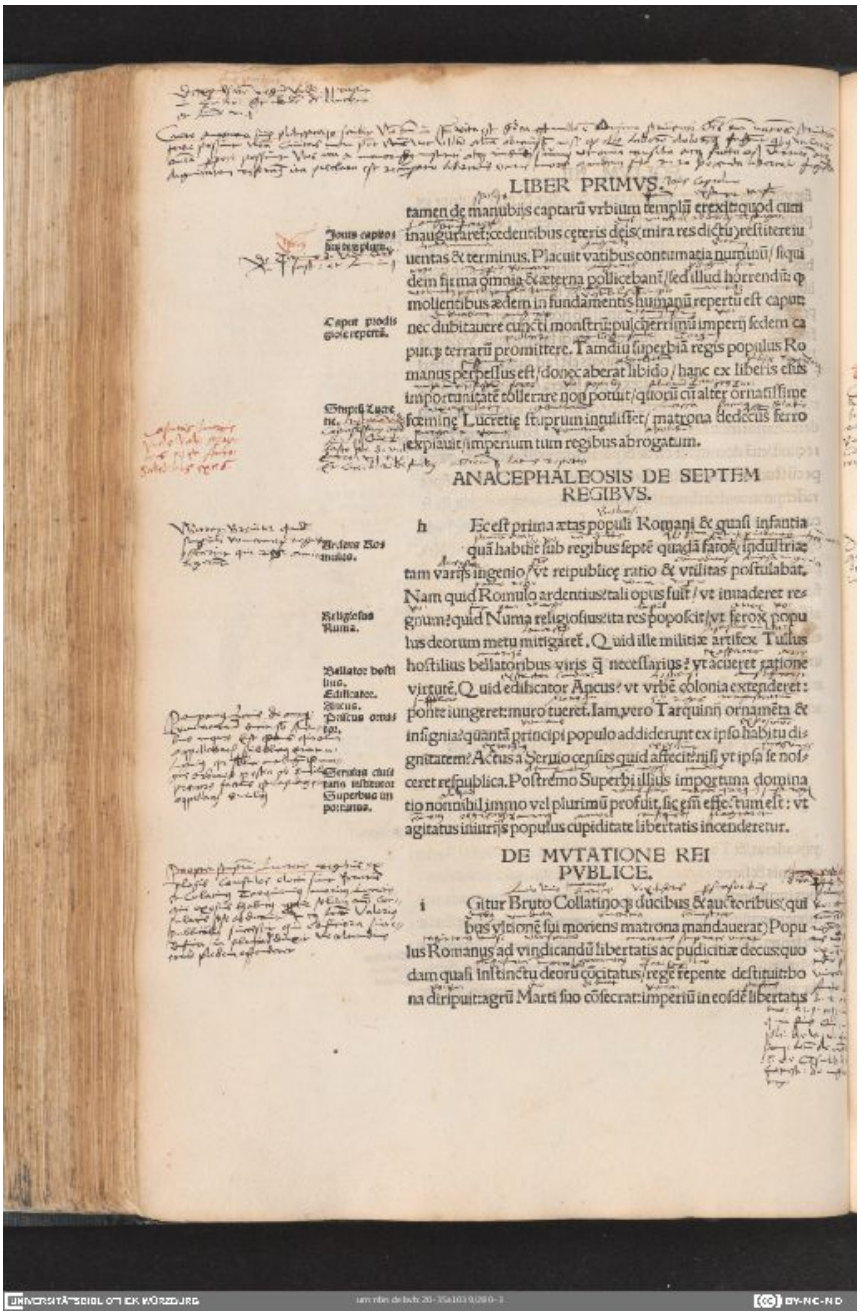

LIBER PRIMVS.

tamen de manubijs captarū vrbium templū erexit: quod cum inaugurāret: cedentibus cęteris deis (mira res dictu) restiterit uentas & terminus. Placuit vatibus contumacia numinū: siqui dem fixa omnia & æterna pollicebant: sed illud horrendū: q molientibus ædem in fundamentis humanū repertū est caput nec dubitauere cuncti monstrū pulcherrimū imperij sedem ca put: & terrarū promittere. Tamdiu superbia regis populus Ro manus perpessus est: donec aberat libido: hanc ex liberis eius importunitate tollerare non potuit: quorū cū alter ornatissime fœmineę Lucretię stuprum intulisset: matrona decens ferro expiauit: imperium tum regibus abrogatum.

Jouis capitolini templum.

Caput pudis gloie repertū.

Stupri Lucretię.

ANACEPHALEOSIS DE SEPTEM REGIBVS.

Ardeæ Eos mulio.

Religiosus Numa.

Bellator hostilius. Edificator Ancus. Priscus omnia fuit.

Seruius ciuili iure inuentor Superbus impotentior.

h Ec est prima ætas populi Romani & quasi infantia quā habuit sub regibus septē quadā faros: industriae tam variis ingenio: vt reipublicę ratio & vtilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius: tali opus fuit: vt inuaderet res gnum? quid Numa religiosius: ita res popolit: vt ferox popu lus deorum metu mitigaret. Quid ille militiae artifex Tullus hostilius bellatoribus viris q̄ necessarius? vt acueret ratione virtutē. Quid edificator Ancus? vt vrbē colonia extenderet: portē iungeret: muro tueret. Iam vero Tarquinij ornamēta & insignia? quantū principi populo addiderunt ex ipso habitu dis gnitatem? Actus a Seruio census quid affecit: nisi vt ipsa se nos ceret respublica. Postremo Superbi illius importuna domina tio nonnihil immo vel plurimū profuit: sic ēm esse tum est: vt agitatus iniurijs populus cupiditate libertatis incenderetur.

DE MVTATIONE REI PVBLICE.

i Gitur Bruto Collatino q̄ ducibus & auctoribus (qui bus ytionē sui moriens matrona mandauerat) Popu lus Romanus ad vindicandū libertatis ac pudicitiae decus: quo dam quasi instinctu deorū cōcitatus: rege repente destituit: bo na diripuit: agrū Marti suo cōsecrat: imperiū in eosdē libertatis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039,0280-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

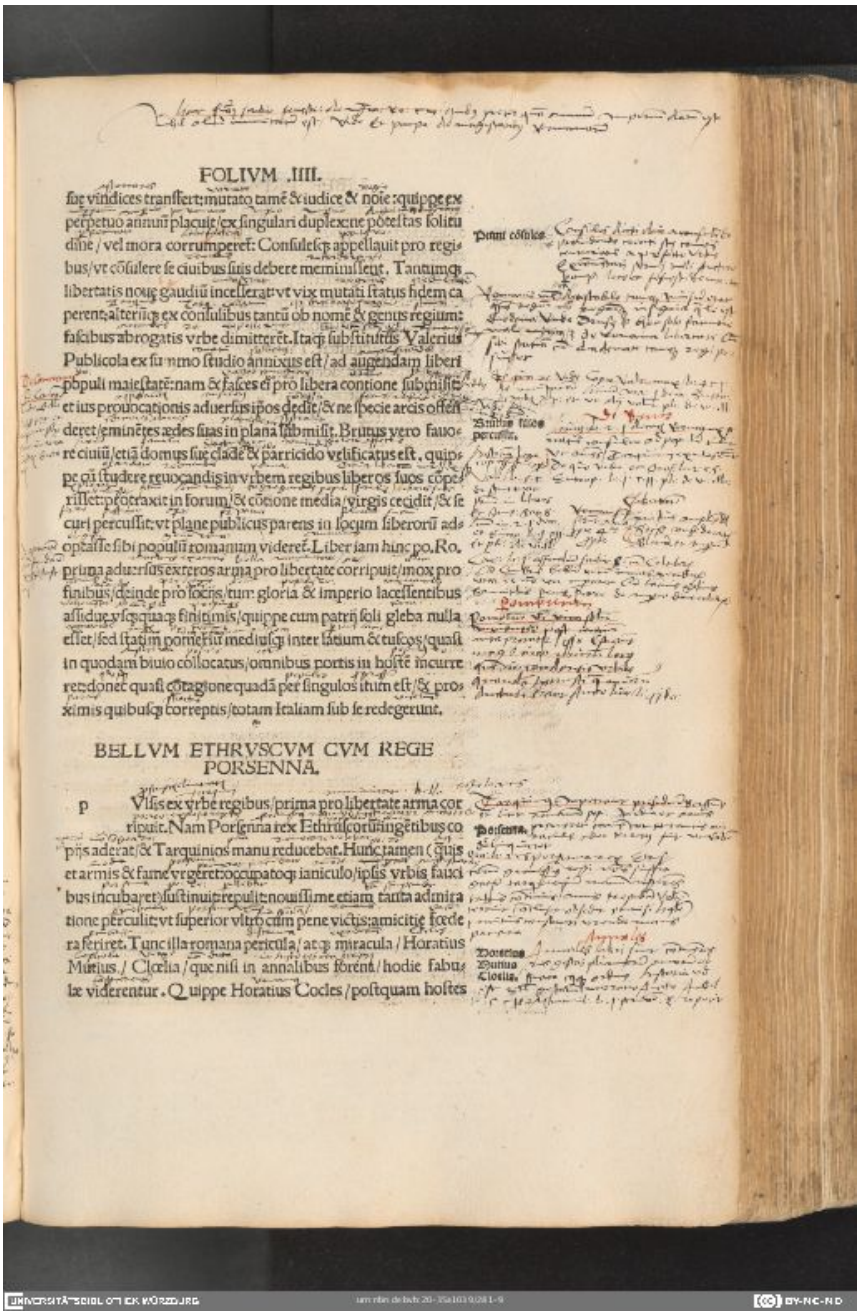

FOLIVM .IIII.

sue vindices transfert: mutato tamē & iudice & nōie: quippe ex perpetuo annuū placuit/ex singulari duplex: ne potestas solitudine/vel mora corrumperet: Consulesq; appellauit pro regibus/vt cōsulere se ciuibus suis debere meminissent. Tantumq; libertatis noue gaudiū incesserat: vt vix mutati status fidem caperent: alteriūq; ex consulibus tantū ob nomē & genus regium: fascibus abrogatis vrbe dimitterēt. Itaq; substitutus Valerius Publicola ex summo studio annixus est/ad augendam liberi populi maiestatē: nam & fasces ei pro libera contione submisit: et ius prouocationis aduersus ipos dedit/& ne specie arcis offenderet/eminētes ædes suas in plana submisit. Brutus vero fauore ciuiū/etiā domus sue clade & parricido velificatus est. quippe cū studere reuocandis in vrbem regibus liberos suos cōperisset: protraxit in forum/& cōtione media/virgis cecidit/& securi percussit: vt plane publicus parens in locum liberorū adoptasse sibi populū romanum videret. Liber iam hinc po. Ro. prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit/mox pro finibus/deinde pro sociis/tum gloria & imperio lacessentibus assidue vsq; quaq; finitimis/quippe cum patrij soli gleba nulla esset/sed statim pomeriū mediusq; inter latium & tuscos/quasi in quodam biuio collocatus/omnibus portis in hostē incurreret: donec quasi cōtagione quadā per singulos itum est/& proximis quibusq; correptis/totam Italiam sub se redegerunt.

BELLVM ETHRVSCVM CVM REGE PORSENNA.

P Vlsis ex vrbe regibus/prima pro libertate arma corripuit. Nam Porsenna rex Ethruscorū ingētibus copijs aderat/& Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen (quis et armis & fame vrgeret: occupatoq; ianiculo/ipsis vrbis faucibus incubaret) sustinuit: repulit: nouissime etiam tanta admiratione perculit: vt superior vltro cum pene victis: amicitie fœdera feriret. Tunc illa romana pericula/atq; miracula/Horatius Mutius/Clœlia/que nisi in annalibus forent/hodie fabulæ viderentur. Quippe Horatius Cocles/postquam hostes

Primi cōsules

Brutus fasces percussit.

Porsenna.

Horatius Mutius Clœlia.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

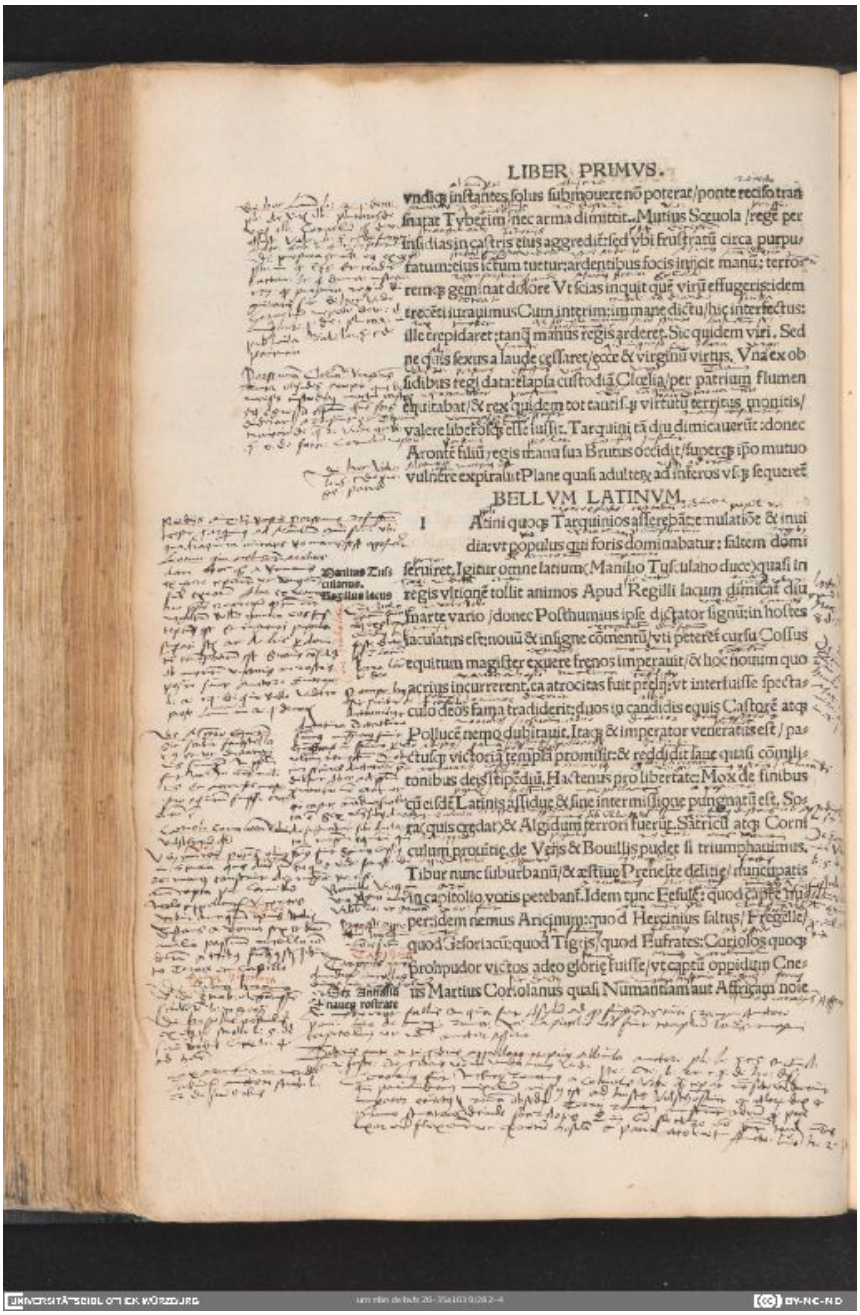

LIBER PRIMVS.

vndiq; instantes solus submouere nō poterat/ponte rescisso tran
snatat Tyberim/nec arma dimittit..Mutius Scęuola/regē per
insidias in castris eius aggreditur/sed vbi frustratū circa purpu
ratum:eius ictum tuetur:ardentibus focis injicit manū; terro
remq; gemināt dolore Vt scias inquit quē virū effugeris:idem
trecēti iurauimus Cum interim:im mane dictu/hic interfectus:
ille trepidaret;tanq; manus regis arderet. Sic quidem viri. Sed
ne quis sexus a laude cessaret/ecce & virginū virtus. Vna ex ob
sidibus regi data:elapsa custodiā Cloelia/per patrium flumen
equitabat/& rex quidem tot tantisq; virtutū terroribus/ mouēdis/
valere libertatē esse iussit. Tarquinii ēt diu dimicauerūt:donec
Aronte filiū regis manu sua Brutus occidit/superq; ipso mutuo
vulnere expirauit Plane quasi adultę ad inferos vitę sequerēt

BELLVM LATINVM.

Manlius Tus culanus. Regillus lacus

Annalis naues rostrate

Latini quoq; Tarquinios assereb̄āt emulatiōe & inui
dia:vt populus qui foris dominabatur: saltem domi
seruiret. Igitur omne latium(Manilio Tusculano duce)quasi in
regis vltionē tollit animos Apud Regilli lacum dimicat diu
marte vario /donec Posthumius ipse dictator signū in hostes
iaculatus est:nouū & insigne cōmentū/vti peteret cursu Cossus
equitum magister exuere frenos imperauit/& hoc nouum quo
acrius incurrerent,ea atrocitas fuit prędę:vt interfuisse specta
culo deos fama tradiderit;duos ip candidis equis Castorē atq;
Pollucē nemo dubitauit. Itaq; & imperator veneratus est/ pa
ctusq; victoriā templā promisit:& reddidit laue quasi cōmili
tonibus deis stipēdiū. Hactenus pro libertate: Mox de finibus
cū eisdē Latinis assidue & sine intermissione pugnatū est. Sos
pa quis credat & Algidum ferroni fuerūt. Sātricū atq; Corni
culum prouinę de Veiis & Bouillis pugler si triumphauimus.
Tibur nunc suburbanū/& æstiue Prenestę delitię/ nuncupatis
in capitolio votis petebant. Idem tunc Fefulę: quod capite tru
per idem nemus Aricinum: quod Herdinius saltus/ Preneste/
quod Gelonia cū: quod Tigris/quod Euphrates: Coriolos quoq;
proh pudor victos adeo glorię fuisse/vt captū oppidum Cne
ius Martius Coriolanus quasi Numantiam aut Africam noie

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039282-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

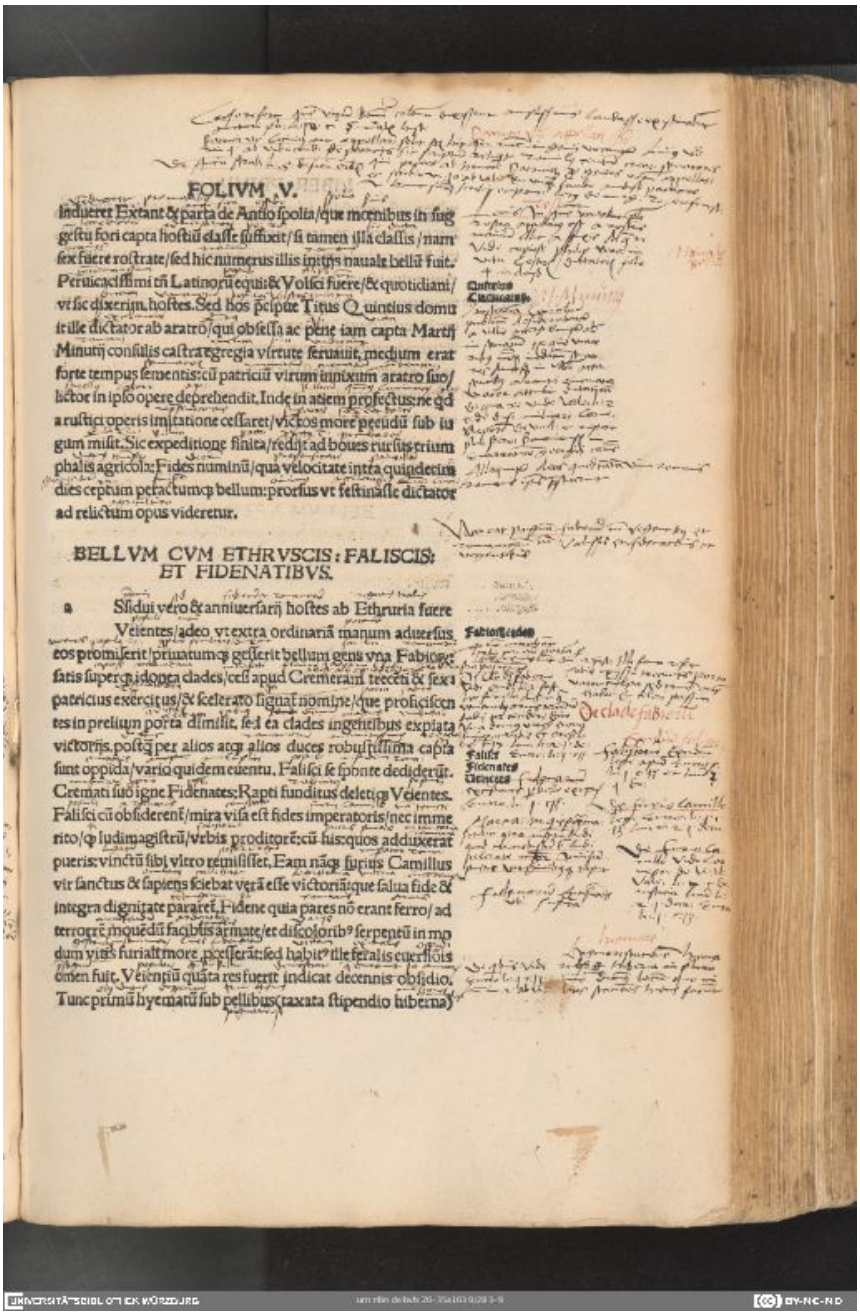

FOLIVM .V.

induceret Extant & parta de Antio spolia/que moenibus in sug gestu fori capta hostiũ classe suffixit/si tamen illa classis/nam sex fuere rostrate/sed hic numerus illis initijs nauale bellũ fuit. Peruicacissimi tñ Latinorũ equit: & Volsci fuere/& quotidiani/ vt sic dixerim, hostes. Sed hos pcipue Titus Quintius domu it ille dictator ab aratro/qui obsessa ac pene iam capta Martij Minutij consulis castra egregia virtute seruauit, medium erat forte tempus sementis: cũ patriciũ virum innixum aratro suo/ lictor in ipso opere deprehendit. Inde in atiem profectus: ne qd a rustici operis imitatione cessaret/victos more pecudũ sub iu gum misit. Sic expeditione finita/redijt ad boues rursus trium phalis agricola: Fides numinũ/qua velocitate intra quindecim dies ceptum peractumq; bellum: prorsus vt festinasse dictator ad relictum opus videretur.

BELLVM CVM ETHRVSCIS: FALISCIS: ET FIDENATIBVS.

a Ssidui vero & anniuersarij hostes ab Ethruria fuere Veientes/adeo vt extra ordinariã manum aduersus eos promiserit/priuatumq; gesserit bellum gens vna Fabiorũ: satis superq; idonea clades/cessit apud Cremeram trecenti & sex patricius exercitus/& scelerato signat nomine/que proficiscen tes in prelium porta dimisit, sed ea clades ingentibus expiata victorijs. postq; per alios atq; alios duces robustissima capta sunt oppida/vario quidem euentu. Falisci se sponte dediderũt. Cremati suo igne Fidenates: Rapti funditus deletiq; Veientes. Falisci cũ obsiderent/mira visa est fides imperatoris/nec imme rito/q; ludimagistrũ/vrbis proditorẽ: cũ his: quos adduxerat pueris: vinctũ sibi vltro remisisset. Eam nãq; furius Camillus vir sanctus & sapiens sciebat verã esse victoriã: que salua fide & integra dignitate pararet. Fidene quia pares nõ erant ferro/ ad terrorẽ mouẽdũ facibus armate/et discolorib⁹ serpentũ in mo dum vitis furiali more pcesserãt: sed habit⁹ ille feralis euersiõis omen fuit. Veientiũ quãta res fuerit indicat decennis obsidio. Tunc primũ hyematũ sub pellibus (taxata stipendio hiberna)

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

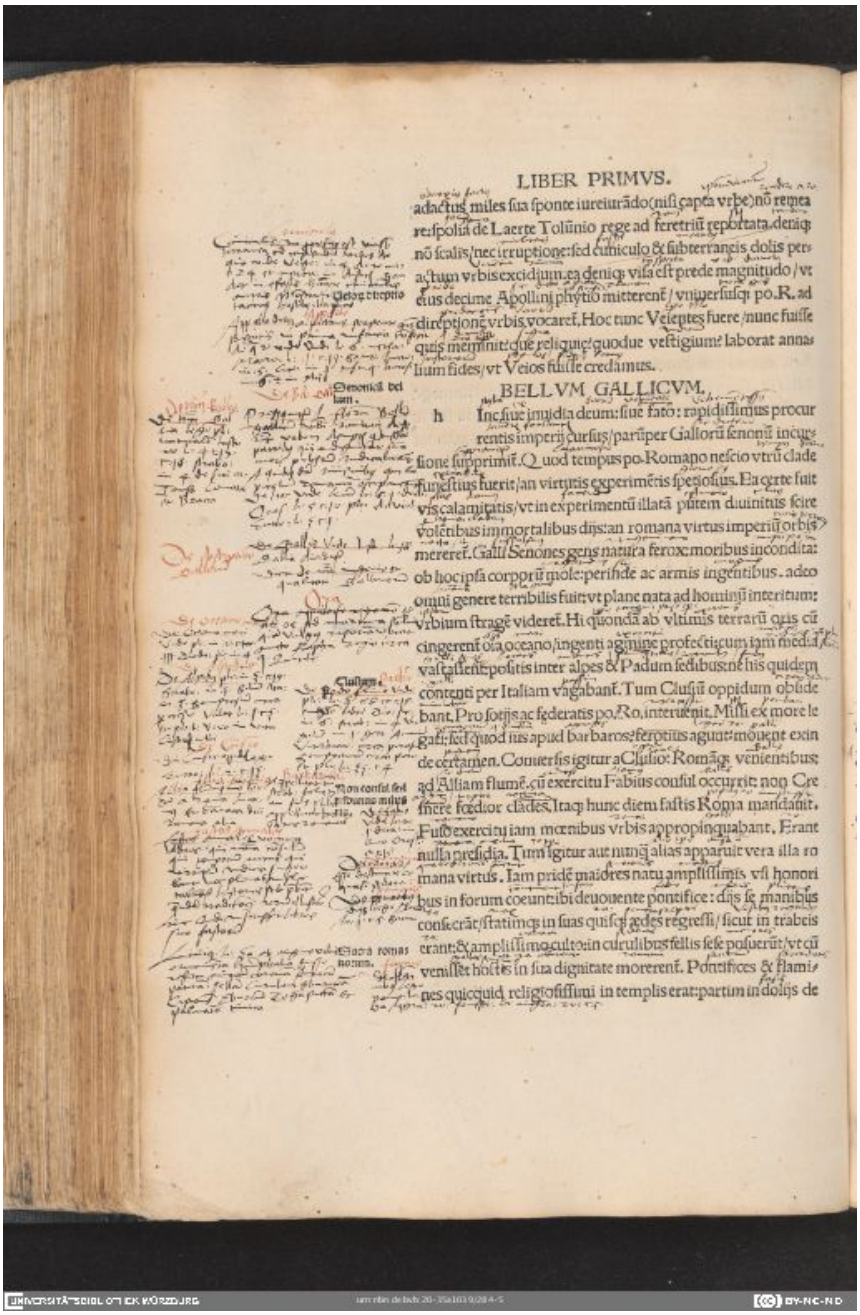

LIBER PRIMVS.

adactus miles sua sponte iureiurãdo (nisi capta vrbe) nõ remea re: spolia de Laerte Tolũnio rege ad feretriũ reportata. deniq; nõ scalis/nec irruptione: sed cuniculo & subterraneis dolis per actum vrbis excidium. ea deniq; visa est prede magnitudo/vt eius decime Apollini phytio mitterent/vniuersusq; po. R. ad direptionẽ vrbis vocaret. Hoc tunc Veientes fuere/nunc fuisse quis meminit: que reliquie: quodue vestigium: laborat annalium fides/vt Veios fuisse credamus.

Veios direptio

Senonicũ bellum.

BELLVM GALLICVM.

h Inc siue inuidia deum: siue fato: rapidissimus procurrentis imperij cursus/parũper Gallorũ senonũ incursione supprimit. Quod tempus po. Romano nescio vtrũ clade funestius fuerit/an virtutis experimẽtis speciosius. Ea certe fuit vis calamitatis/vt in experimentũ illatã putem diuinitus scire volẽtibus immortalibus dijs: an romana virtus imperiũ orbis mereret. Galli Senones gens natura ferox: moribus incondita: ob hoc ipsa corporũ mole: perinde ac armis ingentibus. adeo omni genere terribilis fuit: vt plane nata ad hominũ interitum: vrbium stragẽ videret. Hi quondã ab vltimis terrarũ oris cũ cingerent oĩa oceano/ingenti agmine profecti: cum iam media vastassent: positis inter alpes & Padum sedibus: ne his quidem contenti per Italiam vagabant. Tum Clusiũ oppidum obsidebant. Pro sotijs ac federatis po. Ro. interuenit. Missi ex more legati: sed quod ius apud barbaros: ferotius agunt: mouent exinde certamen. Conuersis igitur a Clusio: Romãq; venientibus: ad Alliam flumẽ. cũ exercitu Fabius consul occurrit: non Cremere fœdior clades. Itaq; hunc diem fastis Roma mandauit. Fuso exercitu iam mœnibus vrbis appropinquabant. Erant nulla presidia. Tum igitur aut nunq̃ alias apparuit vera illa romana virtus. Iam pridẽ maiores natu amplissimis vsi honoribus in forum coeunt: ibi deuouente pontifice: dijs se manibus consecrãt/statimq; in suas quisq; ædes regressi/sicut in trabeis erant: & amplissimo culto: in curulibus sellis sese posuerũt/vt cũ venisset hostis in sua dignitate morerent. Pontifices & flamines quicquid religiosissimi in templis erat: partim in dolijs de

Clusium.

Non consul sed fortunas miseris.

Sacra romanorum.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019284-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

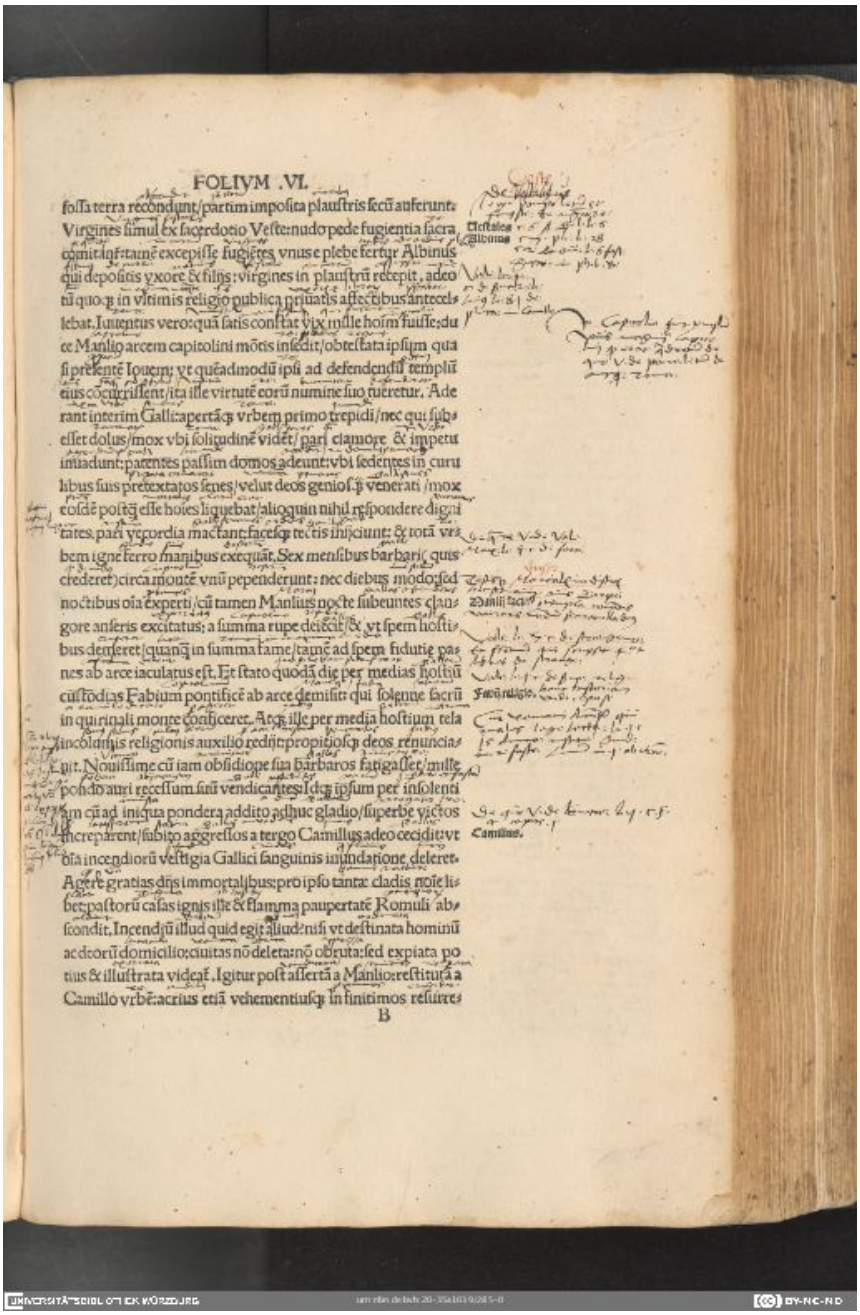

FOLIVM .VI.

fossa terra recondunt/partim imposita plaustris secū auferunt. Virgines simul ex sacerdotio Vestę nudo pede fugientia sacra comitant: tamē excepisse fugientes vnus e plebe fertur Albinus qui depositis vxore & filijs: virgines in plaustrū recepit. adeo cū quo q; in vltimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus vero: quā satis constat vix mille hoīm fuisse: duce Manlio arcem capitolini mōtis insedit/obtestata ipsum qua si presentē Iouem: vt quēadmodū ipsi ad defendendū templū eius cōcurrissent/ita ille virtutē eorū numine suo tueretur. Aderant interim Galli: apertāq; vrbem primo trepidi/nec qui subesset dolus/mox vbi solitudinē vidēt/pari clamore & impetu inuadunt: patentes passim domos adeunt: vbi sedentes in curulibus suis prętextatos senes/velut deos geniosq; venerati/mox eosdē postq̄ esse hoies liquebat/alioquin nihil nō spondere dignitates. pari vecordia mactant: facesq; tectis iniiciunt: & totā vrbem igne ferro manibus exequāt. Sex mensibus barbari; quis crederet) circa montē vnū pependerunt: nec diebus modo sed noctibus oia experti/cū tamen Manlius nocte subeuntes clangore anseris excitatus: a summa rupe deiecit/& vt spem hostibus demeret/quanq̄ in summa fame/tamē ad spem fidutię passes ab arce iaculatus est. Et stato quodā die per medias hostiū cūstodias Fabium pontificē ab arce demisit: qui solenne sacrū in quirinali monte conficeret. Atq; ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit: propitiosq; deos renuncias it. Nouissime cū iam obsidione sua barbaros fatigasset/mille pondo auri recessum sui vendicantes. Idq; ipsum per insolentiam cū ad iniqua pondera addito & huc gladio/superbe victos increparent/subito aggressos a tergo Camillus adeo cecidit: vt oia incendiorū vestigia Gallici sanguinis inundatione deleret. Agere gratias dijs immortalibus: pro ipso tantę cladis nosse libet: pastorū casas ignis ille & flamma paupertatē Romuli absondit. Incendiū illud quid egit aliud: nisi vt destinata hominū ac deorū domicilio: ciuitas nō deleta: nō obruta: sed expiata potius & illustrata videat. Igitur post assertā a Manlio: restitutā a Camillo vrbē: acrius etiā vehementiusq; in finitimos resurre-

B

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

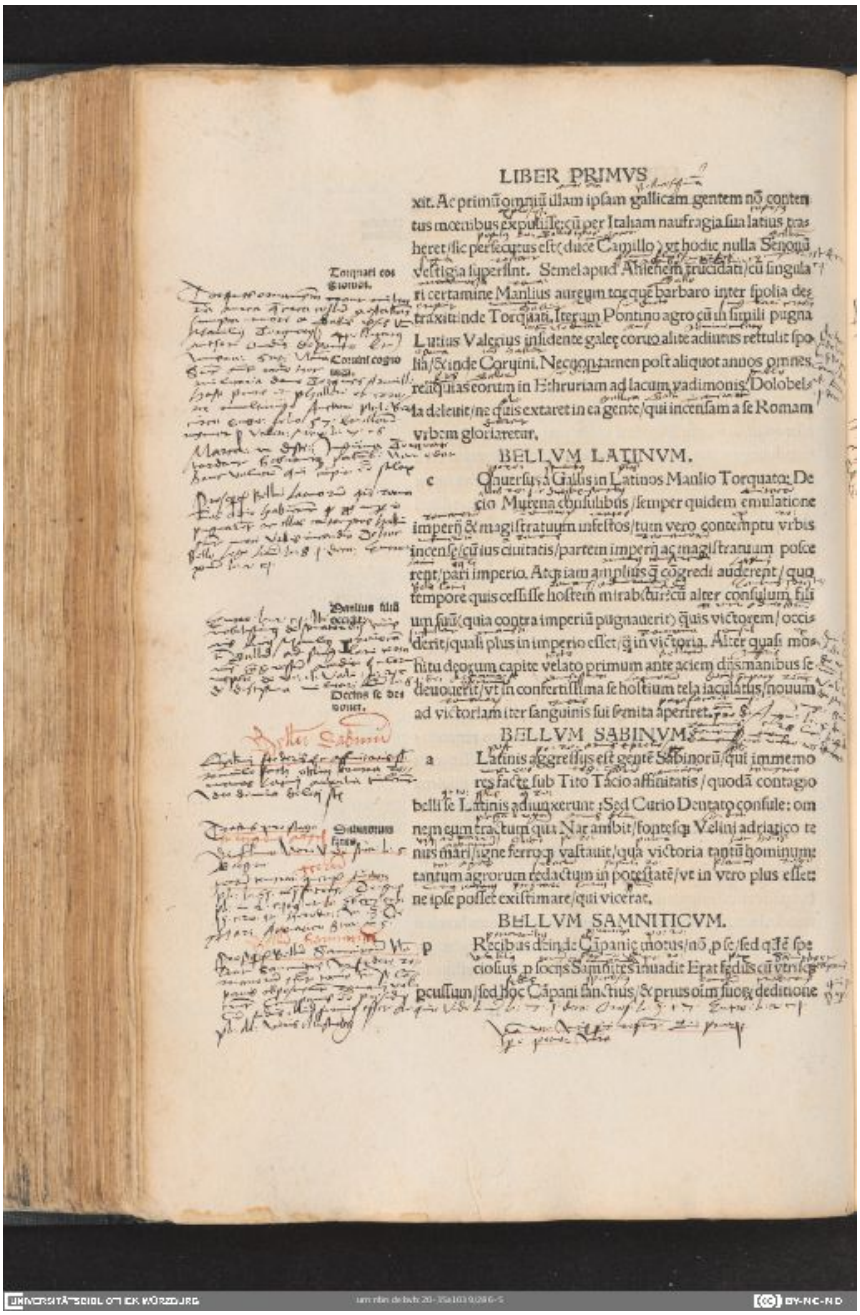

xit. Ac primū omniū ullam ipsam gallicam gentem nō contentus moribus expulit. Tecū per Italiam naufragia sua latius traheret/sic persecutus est (duce Camillo) vt hodie nulla Senonū vestigia supersint. Semel apud Athenem trucidati/cū singula ri certamine Manlius aureum torquē barbaro inter spolia detraxit: inde Torquati. Iterum Pontino agro cū ii simili pugna Lutius Valgius insidente galeę cornu alite adiunxis rettulit spolia/& inde Corui. Necq; tamen post aliquot annos omnes reliquias eorum in Etheruriam ad lacum Vadimonis/Dolabella deleuit/ne quis extaret in ea gente/qui incensam a se Romam vrbem gloriaretur.

BELLVM LATINVM.

c Quersus/a Gallis in Latinos Manlio Torquato/Decio Murena consulibus/semper quidem emulatione imperij & magistratuum infestos/tum vero contemptu vrbis incensę/cui ius ciuitatis/partem imperij ac magistratuum posce rent/pari imperio. Atq; iam amplius q̄ cōgredi auderent/quo tempore quis cessisse hostem mirabatur/cū alter consulum filium suū (quia contra imperiū pugnauerit) q̄is victorem/occiderit/quasi plus in imperio esset/q̄ in victoria. Alter quasi mos hostiu deorum capite velato primum ante aciem dis manibus se deuouerit/vt in confertissima se hostium tela iaculatus/nouum ad victoriam iter sanguinis sui semita aperiret.

BELLVM SABINVM.

a Latinis aggressis est gente Sabinorū/qui immemores facte sub Tito Tacio affinitatis/quodā contagio belli se Latinis adiunxerunt. Sed Curio Dentato consule: omnem eum tractum qua Nar ambit/fontesq; Velini adriatico terminū/igne ferro q; vastauit/qua victoria tantū hominum tantum agrorum redactum in potestatē/vt in vero plus esset ne ipse posset existimare/qui vicerat.

BELLVM SAMNITICVM.

p Recibas deinde Capanię motus/nō p se/sed q̄ fę speciosius p locos Samnites inuadit. Erat fidus cū vtrisq; pculsum/sed hoc Capani sanctius/& prius olim suoq; deditione

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039,0286-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

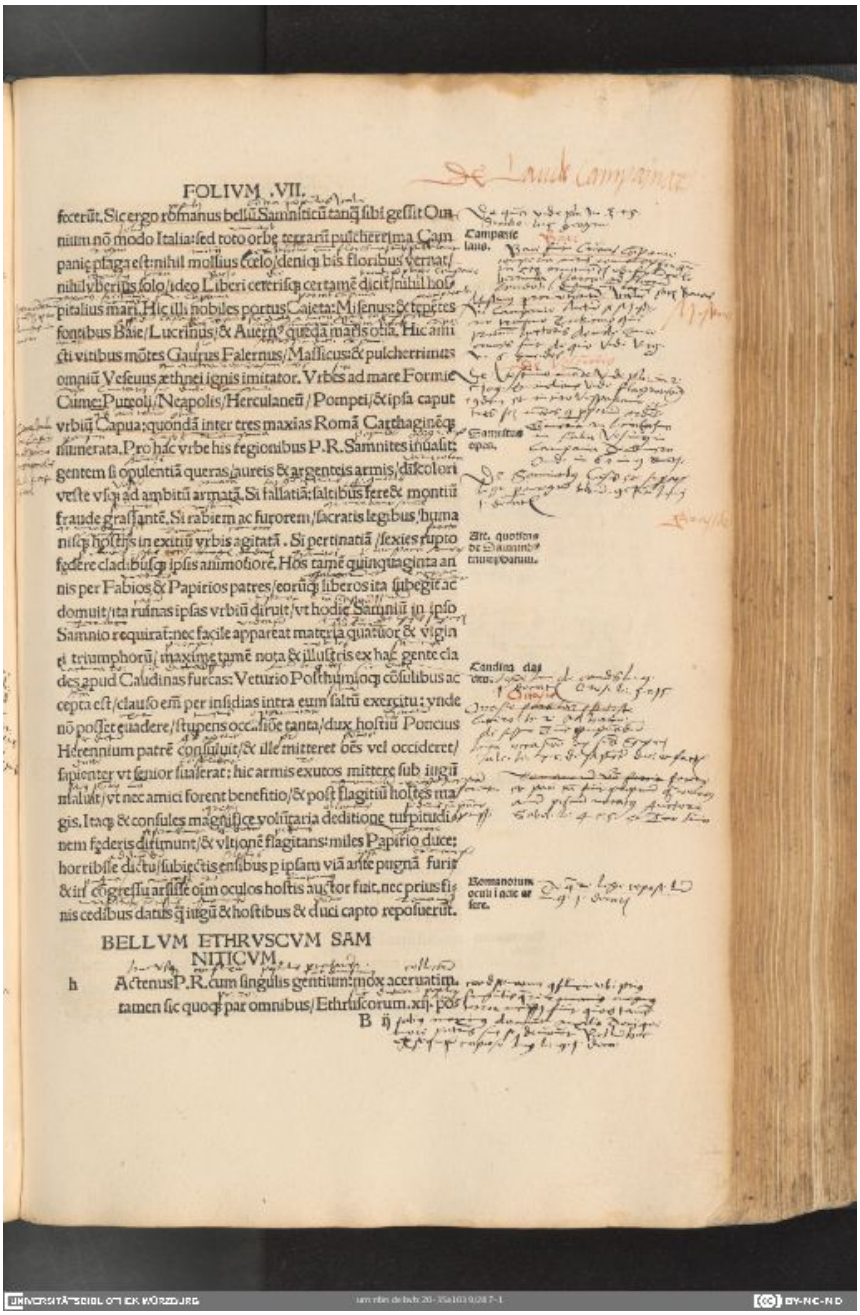

fecerūt. Sic ergo romanus bellū Samniticū tanq̄ sibi gessit Omnium nō modo Italia: sed toto orbe terrarū pulcherrima Campanię plaga est: nihil mollius cœlo/deniq; bis floribus vernat/nihil vberius solo/ideo Liberi ceterisq; certamē dicit/nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus Caieta: Misenus: & tepentes fontibus Baie/Lucrinus/& Auernꝰ quēdā maris otia. Hic amicti vitibus mōtes Gaurus Falernus/Massicus: & pulcherrimus omniū Vesuus æthnei ignis imitator. Vrbes ad mare Formie Cume: Puteoli/Neapolis/Herculaneū/Pompei/& ipsa caput vrbiū Capua: quondā inter tres maxias Romā Carthaginēq; numerata. Pro hac vrbe his regionibus P.R. Samnites inuasit: gentem si opulentiā queras/aureis & argenteis armis/dīscolori veste vsq; ad ambitū armatā. Si fallatiā: saltibus fere & montiū fraude grassantē. Si rabiem ac furorem/sacratis legibus/humanisq; hostiis in exitiū vrbis agitatā. Si pertinatiā/sexies rupto fœdere cladibusq; ipsis animosiore. Hos tamē quinquaginta annis per Fabios & Papirios patres/eorūq; liberos ita subegit ac domuit/ita ruinas ipsas vrbiū diruit/vt hodie Samniū in ipso Samnio requirat: nec facile appareat materia quatuor & viginti triumphorū/maxime tamē nota & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas: Veturio Posthumioq; cōsulibus accepta est/clauso eñ per insidias intra eum saltū exercitu: vnde nō posset euadere/stupens occasione tanta/dux hostiū Poncius Herennium patrē consuluit/& ille mitteret oēs vel occideret/sapienter vt senior suaserat: hic armis exutos mittere sub iugū maluit/vt nec amici forent benefitio/& post flagitiū hostes magis. Itaq; & consules magnifice voluntaria deditione turpitudinem fœderis dirimunt/& vltionē flagitans: miles Papirio duce: horribile dictu/subiectis ensibus p ipsam viā ante pugnā furit & in cōgressu arsisse oīm oculos hostis auctor fuit. nec prius finis cedibus datus q̄ iugū & hostibus & duci capto reposuerūt.

Campanie laus.

Samnites epos.

Art. quotiens de Samnitibus triumphorum.

Caudina das ceo.

Romanorum oculi i acie arsere.

BELLVM ETHRVSCVM SAMNITICVM.

h Actenus P.R. cum singulis gentium: mox aceruatim. tamen sic quoq; par omnibus/Ethruscorum. xij. pos

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

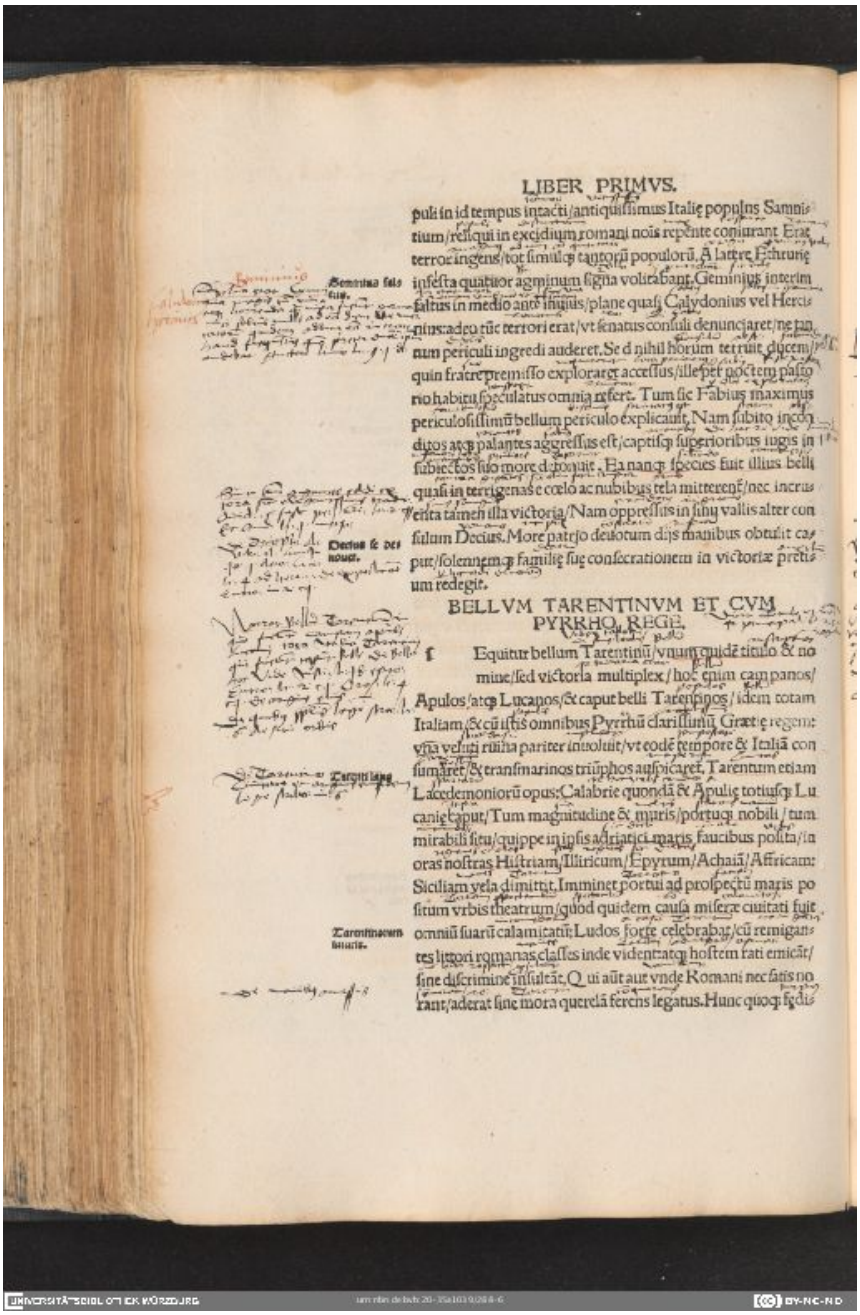

puli in id tempus intacti/antiquissimus Italię populus Samnitium/reliqui in excidium romani nois repente coniurant. Erat terror ingens/tot simulq; tantorū populorū. A latere Ethrurię infesta quatuor agminum signa volitabant. Geminius interim faltus in medio ante inuius/plane quasi Calydonius vel Hercinius: adeo tūc terrori erat/vt senatus consuli denunciaret/ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducem/quin fratre premisso exploraret accessus/ille per noctem pastorio habitu speculatus omnia refert. Tum sic Fabius maximus periculosissimū bellum periculo explicauit. Nam subito inconditos atq; palantes aggressus est/captisq; superioribus iugis in subiectos suo more deuoluit. Ea nanq; species fuit illius belli quasi in terrigenas e cœlo ac nubibus tela mitterent/nec incruenta tamen illa victoria/Nam oppressus in sinu vallis alter consulum Decius. More patrio deuotum diis manibus obtulit caput/solennemq; familię suę consecrationem in victoriæ pretium redegit.

Geminius saltus.

Decius se deuouit.

BELLVM TARENTINVM ET CVM PYRRHO REGE.

Equitur bellum Tarentinū/vnum quidē titulo & nomine/sed victoria multiplex/hoc enim campanos/Apulos/atq; Lucanos/& caput belli Tarentinos/idem totam Italiam/& cū istis omnibus Pyrrhū clarissimū Græcię regem: vna veluti ruina pariter inuoluit/vt eodē tempore & Italiā consumaret/& transmarinos triūphos auspicaret. Tarentum etiam Lacedemoniorū opus: Calabrie quondā & Apulię totiusq; Lucanię caput/Tum magnitudine & muris/portuq; nobili/tum mirabili situ/quippe in ipsis adriatici maris faucibus posita/in oras nostras Histriam/Illiricum/Epyrum/Achaiā/Affricam: Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad prospectū maris positum vrbis theatrum/quod quidem causa miseræ ciuitati fuit omniū suarū calamitatū: Ludos forte celebrabat/cū remigantes littori romanas classes inde videntatq; hostem rati emicāt/sine discrimine insultāt. Qui aūt aut vnde Romani nec satis norant/aderat sine mora querelā ferens legatus. Hunc quoq; fedi-

Tarentinorum suaris.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

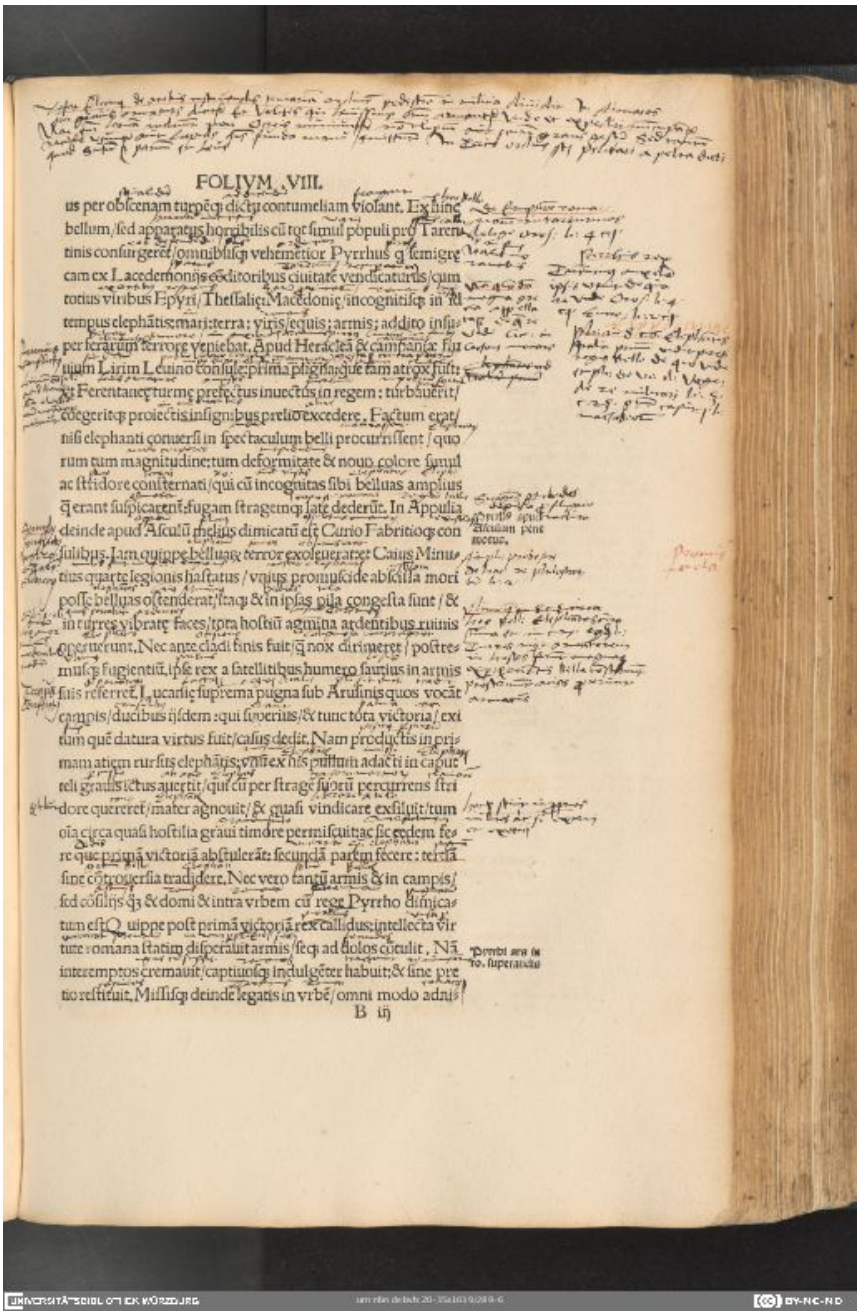

FOLIVM VIII.

us per obscenam turpēq; dictu contumeliam violant. Ex hinc bellum/sed apparatus horribilis cū tot simul populi pro Tarentinis consurgeret/omnibusq; vehemētior Pyrrhus q̄ semigrecam ex Lacedemoniis cōditoribus ciuitate vendicaturus/cum totius viribus Epyri/Thessalię/Macedonię/incognitisq; in id tempus elephātis: mari: terra: viris/equis: armis; addito insuper ferarum terrore veniebat. Apud Heracleā & campanię fluuium Lirim Leuino consule: prima pugna: que tam atrox fuit: vt Ferentanę turmę prefectus inuectus in regem: turbauerit/coegeritq; proiectis insignibus prelio excedere. Factum erat/nisi elephanti conuersi in spectaculum belli procurrissent/quorum tum magnitudine: tum deformitate & nouo colore simul ac stridore consternati/qui cū incognitas sibi belluas amplius q̄ erant suspicarent: fugam stragemq; late dederūt. In Appulia deinde apud Asculū melius dimicatū est Curio Fabritioq; consulibus. Iam quippe belluarū terror exoleuerat: et Caius Minutius quarte legionis hastatus/vnius promuscide abscissa mori posse belluas ostenderat/itaq; & in ipsas pila congesta sunt/& in turres vibratę faces/tota hostiū agmina ardentibus ruinis operuerunt. Nec ante cladi finis fuit/q̄ nox dirimeret/postremusq; fugientiū, ipse rex a satellitibus humero sauius in armis suis referret. Lucanię suprema pugna sub Arusinis quos vocāt campis/ducibus iisdem: qui superiis/& tunc tota victoria/exitum quē datura virtus fuit/casus dedit. Nam productis in primam atiem rursus elephātis: vnū ex his pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit/qui cū per stragē suorū percurrens stridore quereret/mater agnouit/& quasi vindicare exsiluit/tum oīa circa quasi hostilia graui timore permiscuit: ac sic eedem fere que primā victoriā abstulerāt: secundā partem fecere: tertiā sine cōtrouersia tradidere. Nec vero tantū armis & in campis/sed cōsiliis q̄ & domi & intra vrbem cū rege Pyrrho dimicatum est. Quippe post primā victoriā rex callidus: intellecta virtute romana statim disperauit armis/seq; ad dolos cōtulit. Nā interemptos cremauit/captiuosq; indulgēter habuit: & sine pretio restituit. Missisq; deinde legatis in vrbē/omni modo adni-

Pyrrhi apud Asculum pene metus.

Pyrrhi ars in ro. superandū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

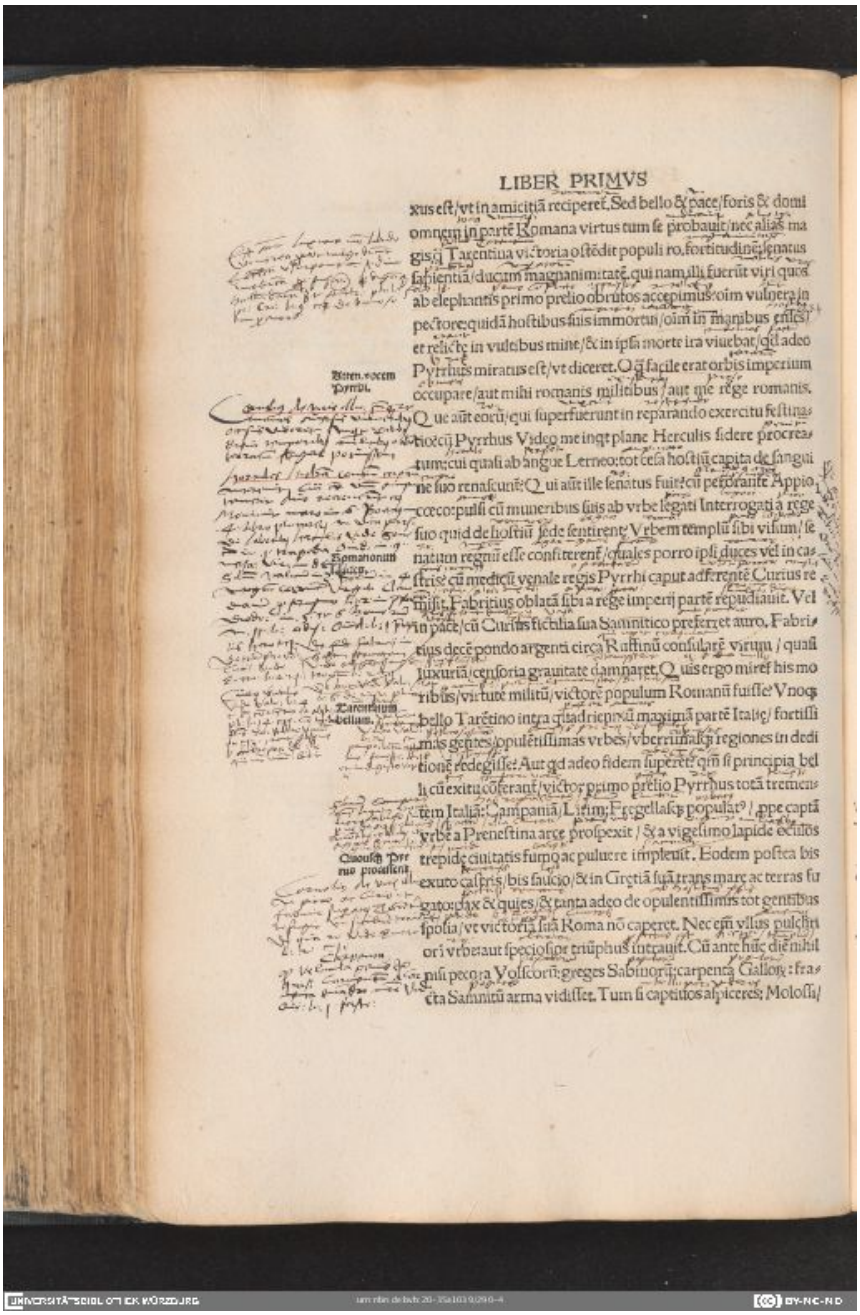

LIBER PRIMVS

xus est/vt in amicitiā reciperet. Sed bello & pace/foris & domi
omnem in partē Romana virtus tum se probauit/nec alias ma
gis/q̄ Tarentina victoria ostēdit populi ro. fortitudinē/senatus
sapientiā/ducum magnanimitatē. qui nam illi fuerūt viri quos
ab elephantis primo prelio obrutos accepimus: oim vulnera in
pectore: quidā hostibus suis immortui/oim in manibus enses/
et relictę in vultibus mine/& in ipsa morte ira viuebat/qd adeo
Pyrrhus miratus est/vt diceret. Q q̄ facile erat orbis imperium
occupare/aut mihi romanis militibus/aut me rege romanis.
Q ue aūt eorū/qui superfuerunt in reparando exercitu festina
tio: cū Pyrrhus Video me inqt plane Herculis sidere procrea
tum: cui quasi ab angue Lerneo: tot cesa hostiū capita de sangui
ne suo renascunt: Q ui aūt ille senatus fuit: cū perorante Appio
cœco: pulsi cū muneribus suis ab vrbe legati Interrogati a rege
suo quid de hostiū sede sentirent: Vrbem templū sibi visum/se
natum regnū esse confiterent/quales porro ipsi duces vel in ca
stris: cū medicū venale regis Pyrrhi caput adferentē Curius re
misit. Fabritius oblatā sibi a rege imperij partē repudiauit. Vel
in pace/cū Curius fictilia sua Samnitico preferret auro. Fabri
tius decē pondo argenti circa Ruffinū consularē virum/quasi
luxuriā/censoria grauitate damnaret. Q uis ergo miret his mo
ribus/virtute militū/victorē populum Romanū fuisse? Vnoq;
bello Tarētino intra quadriennium maximā partē Italię/fortissi
mas gentes/opulētissimas vrbes/vberrimasq; regiones in dedi
tionē redegisse? Aut qd adeo fidem superet? qm̄ si principia bel
li cū exitu cōferant/victor primo prelio Pyrrhus totā tremen
tem Italiā: Campaniā/Lirim: Fregellasq; populat⁹/ ppe captā
vrbe a Prenestina arce prospexit/& a vigesimo lapide oculos
trepidę ciuitatis fumo ac puluere impleuit. Eodem postea bis
exuto castris/bis saucio/& in Gretiā suā trans mare ac terras fu
gato: pax & quies/& tanta adeo de opulentissimis tot gentibus
spolia/vt victoriā suā Roma nō caperet. Nec eñ vllus pulchri
ori vrbe: aut speciosior triūphus intrauit. Cū ante hūc diē nihil
nisi pecora Volscorū: greges Sabinorū: carpenta Gallorū: fra
cta Samnitū arma vidisset. Tum si captiuos aspiceres: Molossi/

Atten. vocem Pyrrhi.

Romanorum Iudicio.

Tarentinum bellum.

Quousq; Pyrrho processerit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

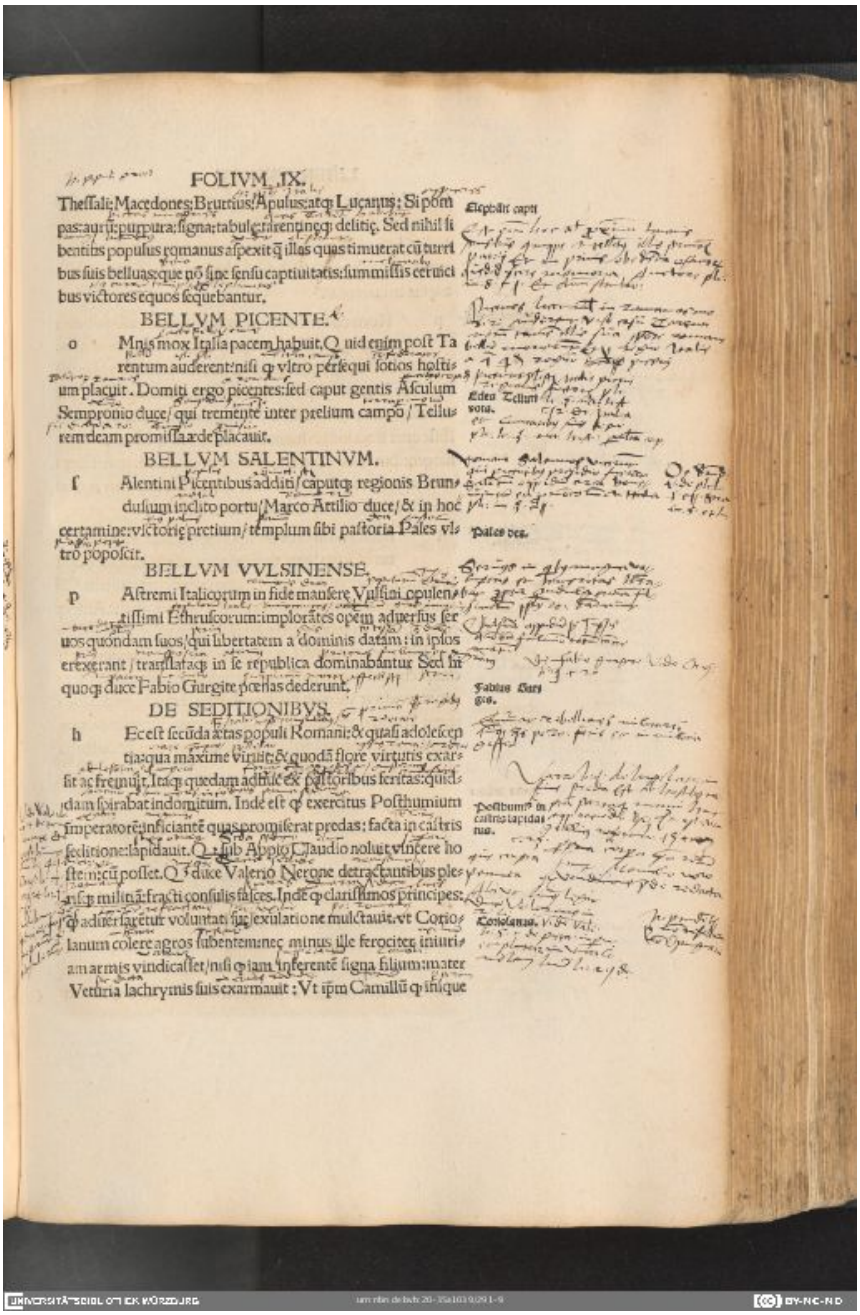

FOLIVM IX.

Thessali: Macedones: Brutius: Apulus: atq; Lucanus: Si pom pas: auri: purpura: signa: tabulæ: rent: neq; delitiæ. Sed nihil li bentibus populus romanus aspexit q̄ illas quas timuerat cū uteri bus suis belluas: que nō sine sensu captiuitatis: summissis cerui cibus victores equos sequebantur.

BELLVM PICENTE.

o Mnis mox Italia pacem habuit. Q uid enim post Ta rentum auderent: nisi q vltro persequi socios hostis um placuit. Domiti ergo picentes: sed caput gentis Asculum Sempronio duce/ qui trementē inter prelium campo/ Tellus rem deam promissæ de placauit.

BELLVM SALENTINVM.

f Alentini Picentibus additi/ caputq; regionis Brun dusium inclito portu/ Marco Attilio duce/ & in hoc certamine: victoriæ pretium/ templum sibi pastoria Pales vi tro poposcit.

BELLVM VVLSINENSE.

p Asteremi Italicorum in fide mansere Vulsini opulen tissimi Ethruscorum: implorātes opem aduersus ser uos quondam suos/ qui libertatem a dominis datam: in ipsos exercerant/ translataq; in se republica dominabantur. Sed hi quoq; duce Fabio Gurgite pœnas dederunt.

DE SEDITIONIBVS.

h Ecest secūda ætas populi Romani: & quasi adolescen tia: qua maxime viriis: & quodā flore virtutis exar sit ac fremuit. Itaq; quedam adhuc ex pastoribus feritas: quid dam spirabat indomitum. Inde est q̄ exercitus Posthumium imperatorē: inficiantē quas promiserat predas: facta in castris seditione: lapidauit. Q ; sub Appio Claudio nolut vincere ho stem: cū posset. Q ; duce Valerio Nerone detractantibus ple bs militiā: fracti consulis fasces. Inde q̄ clarissimos principes: q̄ aduersabatur voluntati sue: exilatione mulctauit. vt Corio lanum colere agros subentem: nec minus ille ferociter iniuri am armis vindicasset/ nisi q̄ iam inferentē signa filium: mater Veturia lachrymis suis exarmauit: Vt ipm Camillū q̄ inique

Eleptolit capti

Edes Tellu vota.

Pales dea.

Fabius Gurges.

Posthumi in castris lapidat nus.

Coriolanus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um rbin.de.bvb:20-35a10.39.291-9 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

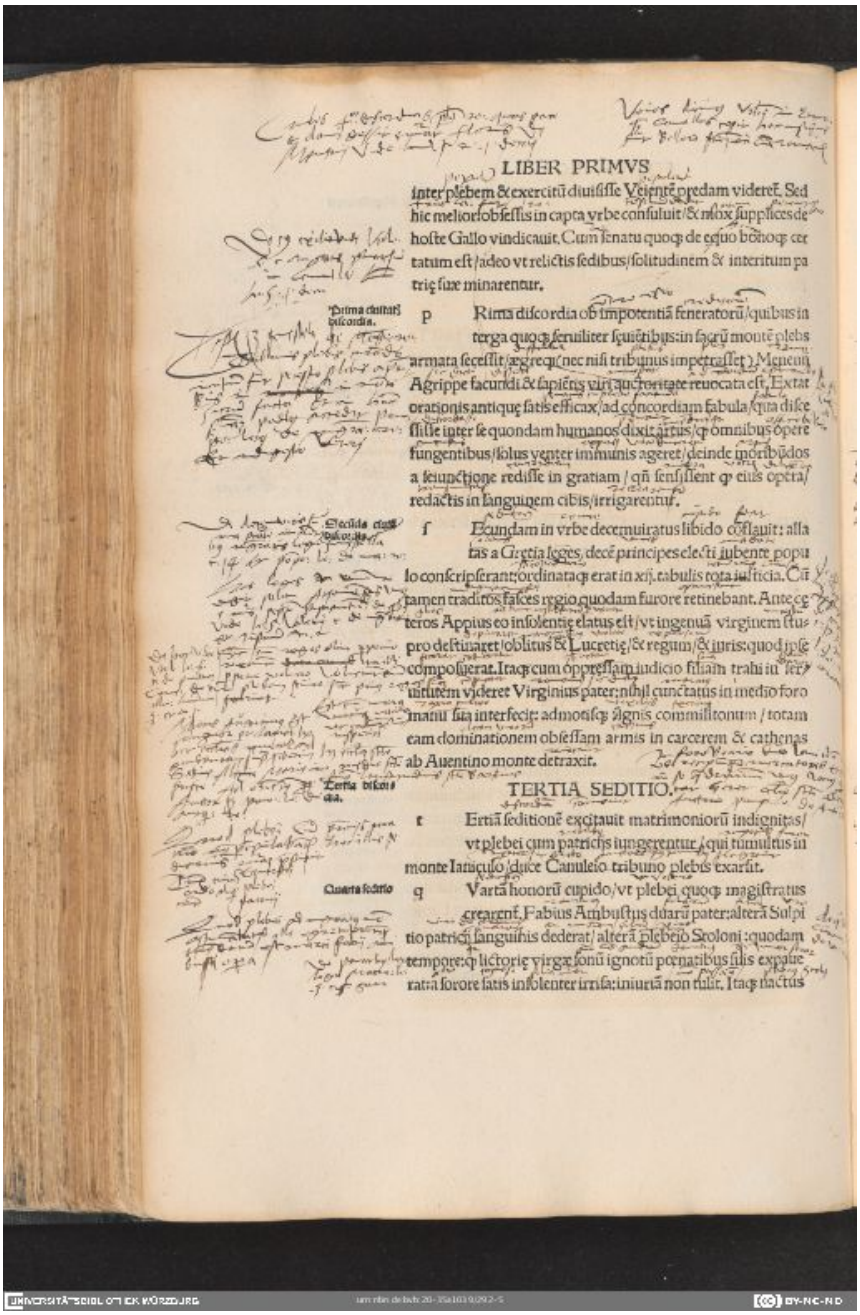

LIBER PRIMVS

inter plebem & exercitū diuisisse Veientē predam videret. Sed hic melior obsessis in capta vrbe consuluit/ & mox supplices de hoste Gallo vindicauit. Cum senatu quoq; de equo bonoq; certatum est/ adeo vt relictis sedibus/ solitudinem & interitum patrię suæ minarentur.

Prima ciuitatis discordia.

p Rima discordia ob impotentiā feneratorū/ quibus interga quoq; seruiliter seuientibus: in sacrū montē plebs armata secessit/ ægreq; (nec nisi tribunus impetrasset) Menenii Agrippe facundi & sapientis viri auctoritate reuocata est. Extat orationis antiquę satis efficax/ ad concordiam fabula/ qua discessisse inter se quondam humanos dixit artus/ q; omnibus opere fungentibus/ solus venter immunis ageret/ deinde moribūdos a seiunctione redisse in gratiam/ qñ sensissent q; eius opera/ redactis in sanguinem cibis/ irrigarentur.

Secūda ciuitatis discordia.

s Ecundam in vrbe decemuiratus libido conflauit: allatas a Gretia leges, decē principes electi iubente populo conscripserant; ordinataq; erat in xij. tabulis tota iusticia. Cū tamen traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante cęteros Appius eo insolentię elatus est/ vt ingenuā virginem stupro destinaret/ oblitus & Lucretię/ & regum/ & iuris: quod ipse composuerat. Itaq; cum oppressam iudicio filiam trahi in seruitutem videret Virginius pater: nihil cunctatus in medio foro manu sua interfecit: admotisq; signis commilitonum/ totam eam dominationem obsessam armis in carcerem & cathenas ab Auentino monte detraxit.

Tertia discordia.

TERTIA SEDITIO.

t Ertiā seditionē excitauit matrimoniorū indignitas/ vt plebei cum patricijs iungerentur/ qui tumultus in monte Ianiculo/ duce Canuleio tribuno plebis exarsit.

Quarta seditio

q Vartā honorū cupido/ vt plebei quoq; magistratus crearent. Fabius Ambustus duarū pater: alterā Sulpitio patricij sanguinis dederat/ alterā plebeio Stoloni: quodam tempore: q; lictorię virgæ sonū ignotū pœnatibus suis expauerat: a sorore satis insolenter irrisa: iniuriā non tulit. Itaq; nactus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

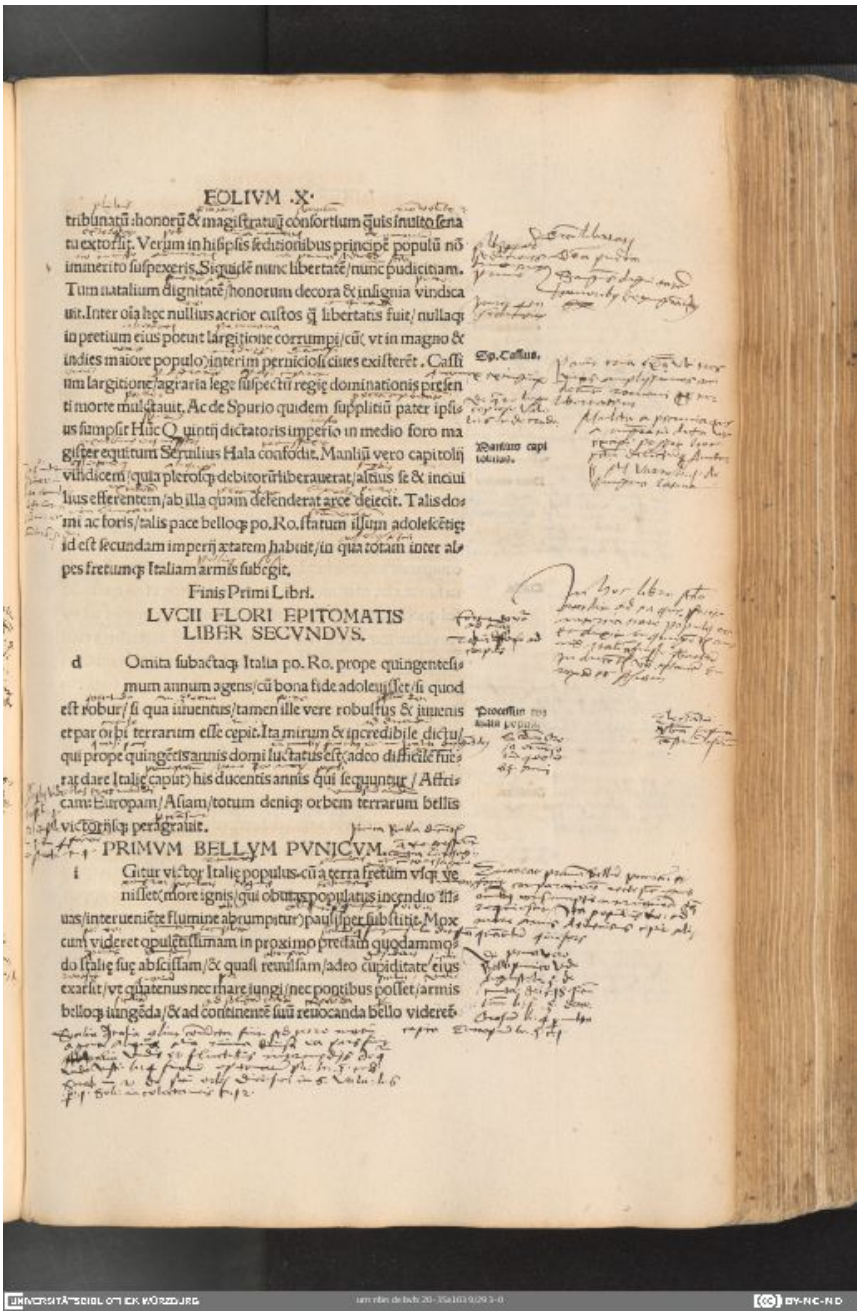

tribunatū: honorū & magistratuū consortium q̄uis inuito sena tu extorsit. Verum in hisipsis seditionibus principē populū nō immerito suspexeris. Siquidē nunc libertatē/nunc pudicitiam. Tum natalium dignitatē/honorum decora & insignia vindica uit. Inter oīa hęc nullius acrior custos q̄ libertatis fuit/ nullaq; in pretium eius potuit largitione corrumpi/cū(vt in magno & indies maiore populo) interim perniciosi ciues existerēt. Cassi um largitione/agraria lege suspectū regię dominationis presen ti morte mulctauit. Ac de Spurio quidem supplitiū pater ipsi us sumpsit Hūc Quintij dictatoris imperio in medio foro ma gister equitum Seruilius Hala confodit. Manliū vero capitolij vindicem/quia plerosq; debitorū liberauerat/altius se & inciui lius efferentem/ab illa quam defenderat arce deiecit. Talis do mi ac foris/talis pace belloq; po. Ro. statum illum adolescētię: id est secundam imperij ætatem habuit/in qua totam inter al pes fretumq; Italiam armis subegit.

Sp. Cassius.

Manlius capitolinus.

Finis Primi Libri.

LVCII FLORI EPITOMATIS LIBER SECVNDVS.

d Omita subactaq; Italia po. Ro. prope quingentesi mum annum agens/cū bona fide adoleuisset/si quod est robur/si qua iuuentus/tamen ille vere robustus & iuuenis et par orbi terrarum esse cepit. Ita mirum & incredibile dictu/ qui prope quingētis annis domi luctatus est(adeo difficile fue rat dare Italię caput) his ducentis annis qui sequuntur/ Affri cam: Europam/Asiam/totum deniq; orbem terrarum bellis victoriisq; peragrauit.

Processus romanus populus.

PRIMVM BELLVM PVNICVM.

i Gitur victor Italię populus cū a terra fretum vsq; ve nisset(more ignis/qui obuias populatus incendio sil uas/interueniēte flumine abrumpitur) paulisper substitit. Mox cum videret opulētissimam in proximo predam quodammo do Italię suę abscissam/& quasi reuulsam/adeo cupiditate eius exarsit/vt quatenus nec mare iungi/nec pontibus posset/armis belloq; iungēda/& ad continentē suū reuocanda bello videret.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

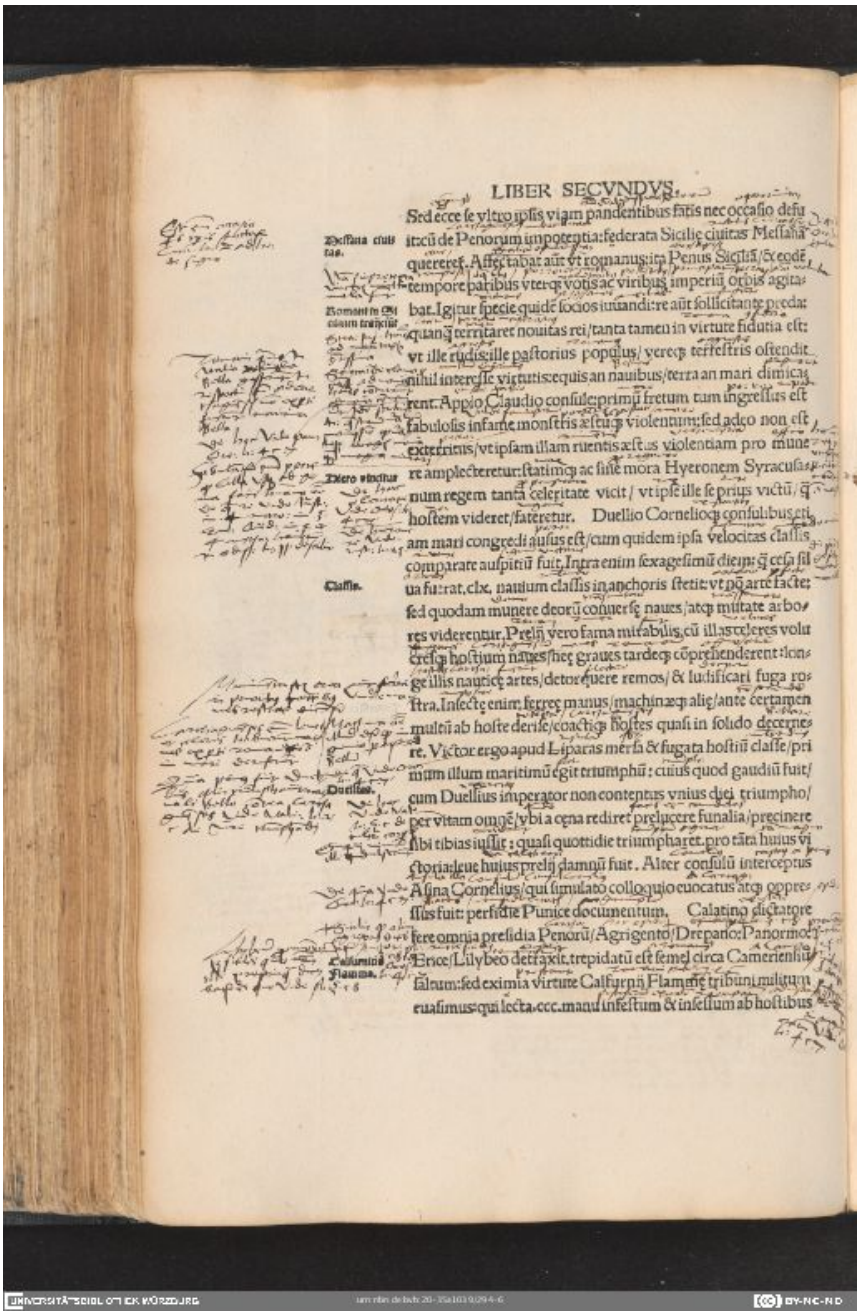

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

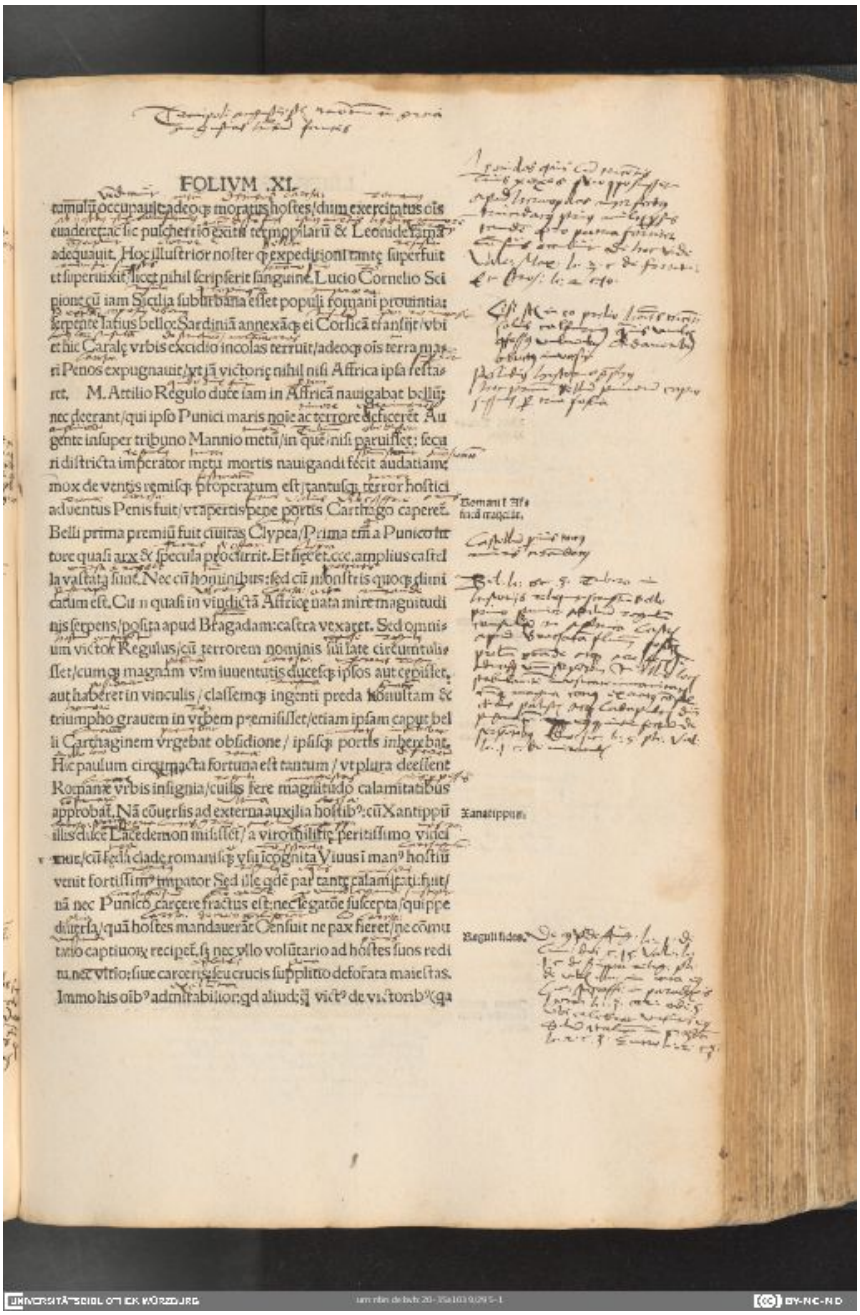

FOLIVM .XI.

tumulū occupauit: adeoq; moratus hostes/dum exercitatus oīs
euaderet: ac sic pulcherrīo exitū termopilarū & Leonide famā
adequauit. Hoc illustrior noster q; expeditioni tantę superfuit
et superuixit/licet nihil scripserit sanguine. Lucio Cornelio Sci
pione cū iam Sicilia suburbana esset populi romani prouintia:
serpente latius bello: Sardiniā annexāq; ei Corsicā transijt/vbi
et hic Caralę vrbis excidio incolas terruit/adeoq; oīs terra ma
ri Penos expugnauit/vt jā victorię nihil nisi Affrica ipsa restaret.
M. Attilio Regulo duce iam in Affricā nauigabat bellū:
nec deerant/qui ipso Punici maris noīe ac terrore deficerēt. Au
gente insuper tribuno Mannio metū/in quē nisi paruisset: secu
ri districta imperator metu mortis nauigandi fecit audatiam:
mox de ventis remisq; properatum est/tantusq; terror hostici
aduentus Penis fuit/vt apertis pene portis Carthago caperet.
Belli prima premiū fuit ciuitas Clypea/Prima enī a Punico tu
tore quasi arx & specula procurrit. Et hęc et .ccc. amplius castel
la vastata sunt. Nec cū hominibus: sed cū monstris quoq; dimi
catum est. Cum quasi in vindictā Affricę nata mire magnitudi
nis serpens/posita apud Bragadam: castra vexaret. Sed omni
um victor Regulus/cū terrorem nominis sui late circumtulis
sset/cumq; magnam vim iuuentutis ducesq; ipsos aut cepisset,
aut haberet in vinculis/classemq; ingenti preda honustam &
triumpho grauem in vrbem premisisset/etiam ipsam caput bel
li Carthaginem vrgebat obsidione/ipsisq; portis inherebat.
Hic paulum circumacta fortuna est tantum/vt plura deessent
Romanę vrbis insignia/cuius fere magnitudo calamitatibus
approbat. Nā cōuersis ad externa auxilia hostib⁹: cū Xantippū
illis duce Lacedemon misisset/a viro militię peritissimo vinci
mur/cū fęda clade romanisq; vsu icognita Viuus ī man⁹ hostiū
venit fortissim⁹ imperator. Sed ille qdē par tantę calamitati fuit/
nā nec Punico carcere fractus est: nec legatōe suscepta/quippe
diuersa/quā hostes mandauerāt. Censuit ne pax fieret/ne cōmu
tatio captiuorū recipet. sz nec vllo volūtario ad hostes suos redi
tu. nec vltio: siue carceris: seu crucis supplitio deforata maiestas.
Immo his oīb⁹ admirabilior: qd aliud: q̄ vict⁹ de victorib⁹ (qa

Romani Affricā mancipat.

Xanatippus.

Reguli fides.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

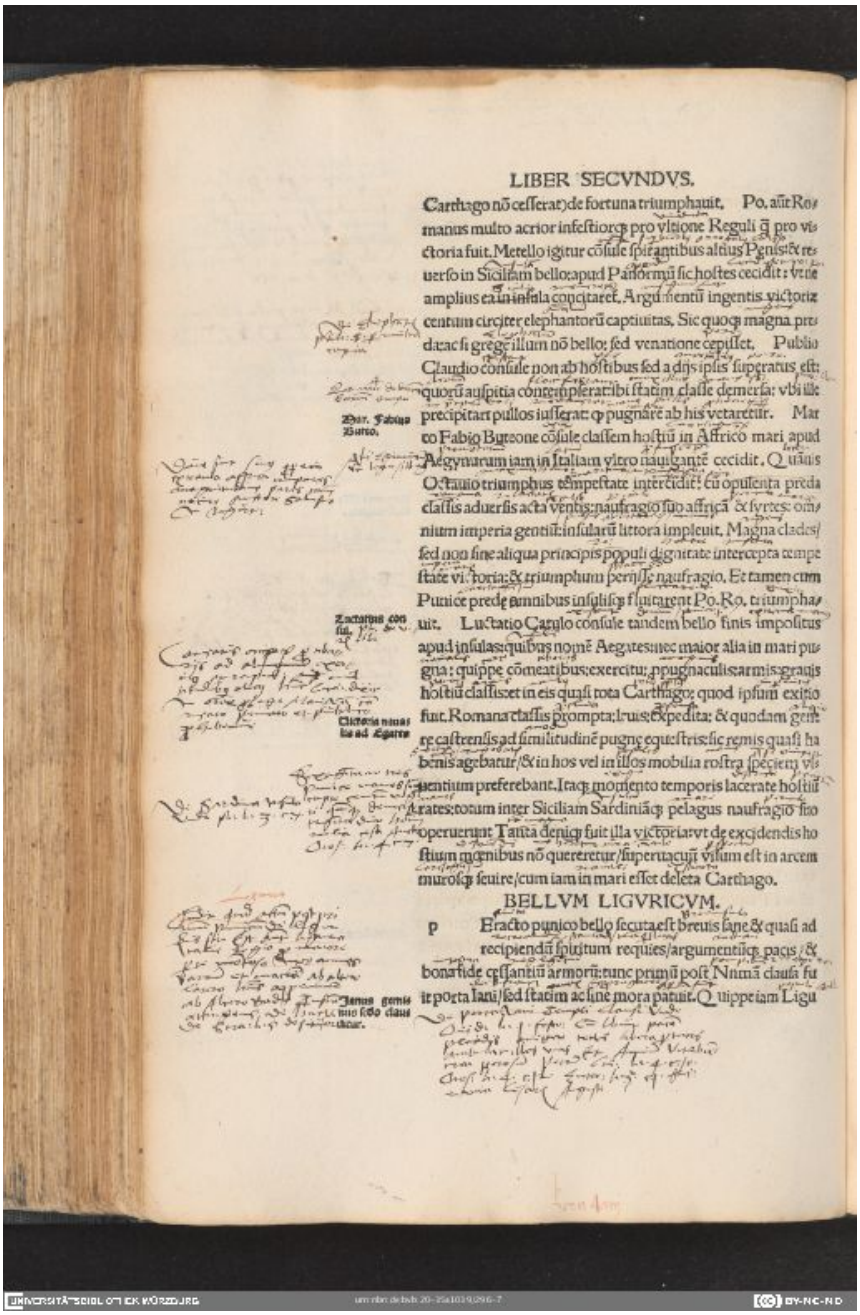

Carthago nō cesserat) de fortuna triumphauit. Po. aūt Romanus multo acrior infestiorq; pro vltione Reguli q̄ pro victoria fuit. Metello igitur cōsule spirantibus altius Pœnis: & reuerso in Siciliam bello: apud Panormū sic hostes cecidit: vt ne amplius ea in insula concitaret. Argumentū ingentis victoriæ centum circiter elephantorū captiuitas. Sic quoq; magna preda: ac si gregē illum nō bello: sed venatione cepisset. Publio Claudio consule non ab hostibus sed a dijs ipsis superatus est: quorū auspitia contempserat: ibi statim classe demersa: vbi ille precipitari pullos iusserat: q̄ pugnare ab his vetaretur. Marco Fabio Buteone cōsule classem hostiū in Affrico mari apud Aegynurum iam in Italiam vltro nauigantē cecidit. Quānis Octauio triumphus tempestate intercidit: cū opulenta preda classis aduersis acta ventis: naufragio suo affricā & syrtes: omnium imperia gentiū: insularū littora impleuit. Magna clades/ sed non sine aliqua principis populi dignitate intercepta tempestate victoria: & triumphum perijsse naufragio. Et tamen cum Punice predę omnibus insulisq; fluitarent Po. Ro. triumphauit. Luctatio Catulo consule tandem bello finis impositus apud insulas: quibus nomē Aegates: nec maior alia in mari pugna: quippe cōmeatibus: exercitu: ꝓpugnaculis: armis: grauis hostiū classis: et in eis quasi tota Carthago: quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta: leuis: expedita: & quodam genere castrensis ad similitudinē pugnę equestris: sic remis quasi habenis agebatur/ & in hos vel in illos mobilia rostra speciem vluentium preferebant. Itaq; momento temporis lacerate hostiū rates: totum inter Siciliam Sardiniāq; pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta deniq; fuit illa victoria: vt de excidendis hostium mœnibus nō quereretur/ superuacuū visum est in arcem murosq; seuire/ cum iam in mari esset deleta Carthago.

Mar. Fabius Buteo.

Luctatius consul.

Victoria naualis ad Aegates

BELLVM LIGVRICVM.

Peracto punico bello secuta est breuis sane & quasi ad recipiendū spiritum requies/ argumentūq; pacis/ & bona fide cessantiū armorū: tunc primū post Nnmā clausa fuit porta Iani/ sed statim ac sine mora patuit. Quippe iam Ligu

Janus gemini sedo claudetur.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

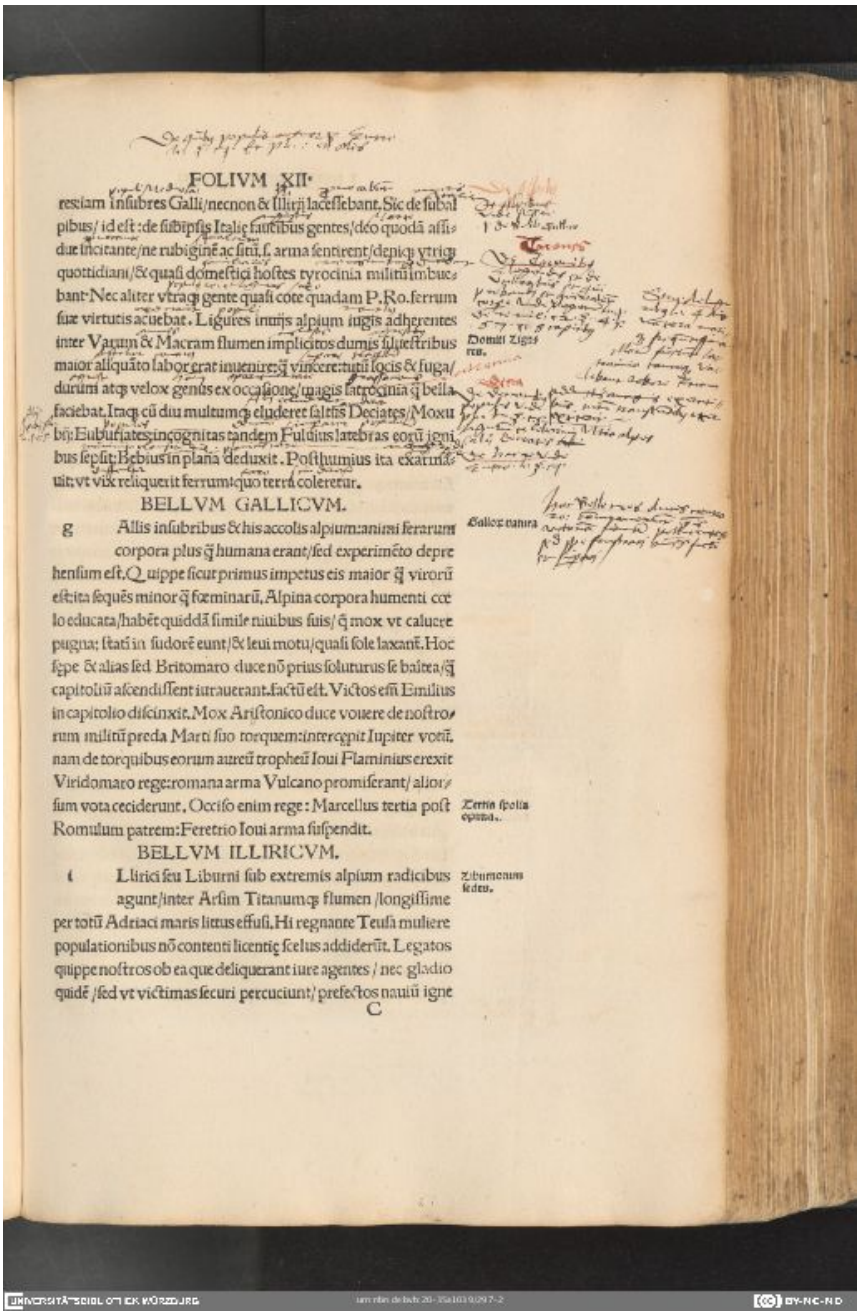

resciam insubres Galli/necnon & Illirij lacessebant. Sic de subal
pibus/ id est: de subipsis Italię faucibus gentes/deo quodā assi-
due incitante/ne rubiginē ac situ. s. arma sentirent/depiq; vtriq;
quottidiani/& quasi domestici hostes tyrocinia militū imbue-
bant. Nec aliter vtraq; gente quasi cote quadam P. Ro. ferrum
suæ virtutis acuebat. Ligures inuijs alpium iugis adherentes
inter Varum & Macram flumen implicitos dumis siluestribus
maior aliquāto labor erat inuenire: q̄ vincere: tutū locis & fuga/
durum atq; velox genus ex occasione/magis latrocinia q̄ bella
faciebat. Itaq; cū diu multumq; eluderet saltūs Deciates/Moxu
bij: Euburiates: incognitas tandem Fuluius latebras eorū igni
bus sepsit: Bebius in plana deduxit. Posthumius ita exarma-
uit: vt vix reliquerit ferrum: quo terra coleretur.

Domiti Zigaren.

BELLVM GALLICVM.

g Allis insubribus & his accolis alpium: animi ferarum
corpora plus q̄ humana erant/sed experimēto depre
hensum est. Quippe sicut primus impetus eis maior q̄ virorū
est: ita sequēs minor q̄ fœminarū. Alpina corpora humenti cœ
lo educata/habēt quiddā simile niuibus suis/ q̄ mox vt caluere
pugna: stati in sudorē eunt/& leui motu/quasi sole laxant. Hoc
sępe & alias sed Britomaro duce nō prius soluturus se baltea/q̄
capitoliū ascendissent iurauerant. factū est. Victos eñ Emilius
in capitolio discinxit. Mox Aristonico duce vouere de nostro-
rum militū preda Marti suo torquem: intercępit Iupiter votū.
nam de torquibus eorum aureū tropheū Ioui Flaminius erexit
Viridomaro rege: romana arma Vulcano promiserant/ alior-
sum vota ceciderunt. Occiso enim rege: Marcellus tertia post
Romulum patrem: Feretrio Ioui arma suspendit.

Gallorum natura

Tertia spolia opima.

BELLVM ILLIRICVM.

i Llirici seu Liburni sub extremis alpium radicibus
agunt/inter Arsim Titanumq; flumen /longissime
per totū Adriaci maris littus effusi. Hi regnante Teusa muliere
populationibus nō contenti licentię scelus addiderūt. Legatos
quippe nostros ob ea que deliquerant iure agentes / nec gladio
quidē /sed vt victimas securi percuciunt/ prefectos nauiū igne

Liburnorum sedes.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

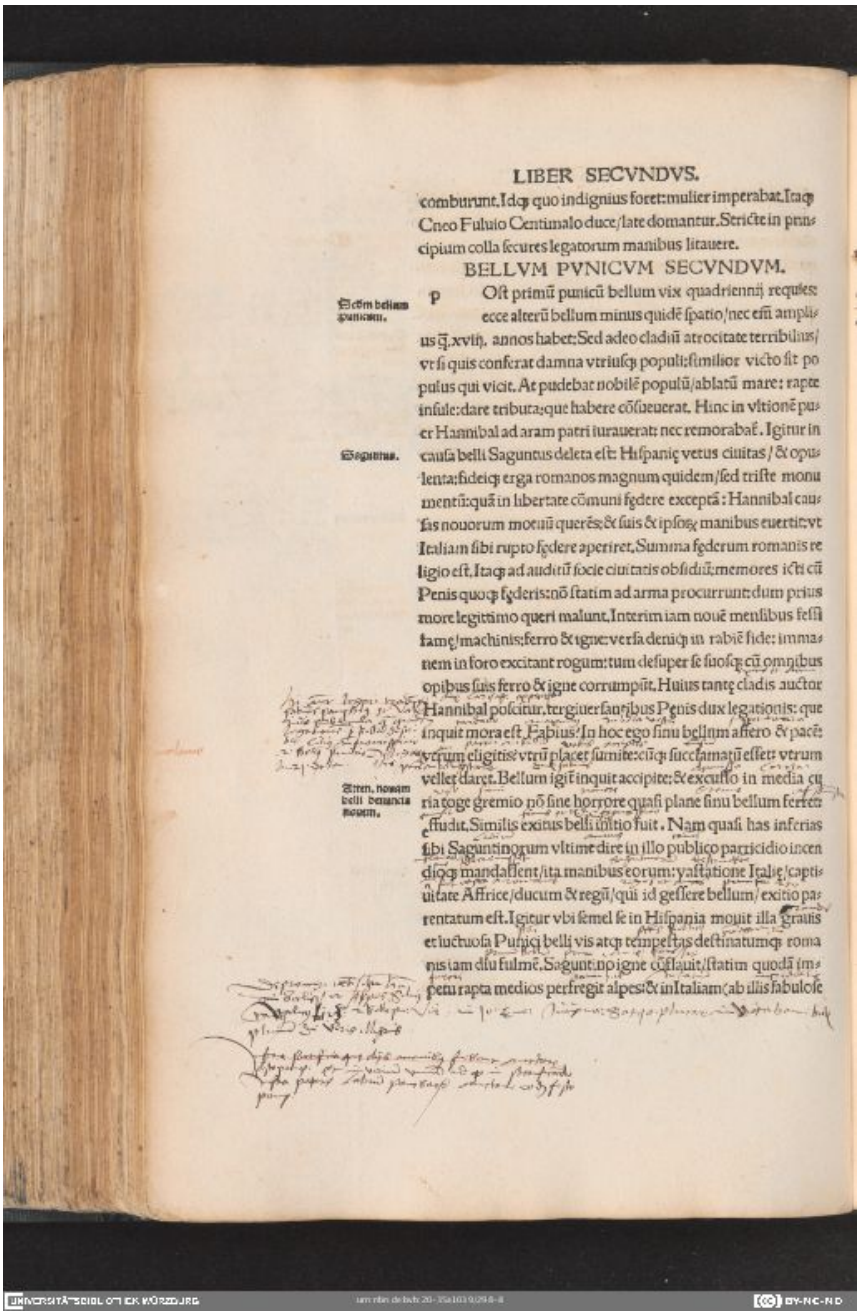

comburunt. Idq; quo indignius foret: mulier imperabat. Itaq; Cneo Fuluio Centimalo duce/late domantur. Stricte in principium colla secures legatorum manibus litauere.

BELLVM PVNICVM SECVNDVM.

Scōm bellum punicum.

POst primū punicū bellum vix quadriennij requies: ecce alterū bellum minus quidē spatio/nec eñ amplius q̄. xviij. annos habet: Sed adeo cladiū atrocitate terribilius/ vt si quis conferat damna vtriusq; populi: similior victo sit populus qui vicit. At pudebat nobilē populū/ablatū mare: rapte insule: dare tributa: que habere cōsueuerat. Hinc in vltionē puer Hannibal ad aram patri iurauerat: nec remorabat. Igitur in causa belli Saguntus deleta est: Hispanię vetus ciuitas/ & opulenta: fideiq; erga romanos magnum quidem/sed triste monumentū: quā in libertate cōmuni fędere exceptā: Hannibal causas nouorum motuū querēs: & suis & ipsorū manibus euertit: vt Italiam sibi rupto fędere aperiret. Summa fęderum romanis religio est. Itaq; ad auditū socie ciuitatis obsidiū: memores icti cū Penis quoq; fęderis: nō statim ad arma procurrunt: dum prius more legittimo queri malunt. Interim iam nouē mensibus fessi famę/machinis: ferro & igne: versa deniq; in rabiē fide: immanem in foro excitant rogum: tum desuper se suosq; cū omnibus opibus suis ferro & igne corrumpūt. Huius tantę cladis auctor Hannibal poscitur. tergiuersantibus Penis dux legationis: que inquit mora est Fabius? In hoc ego sinu bellum affero & pacē: vtrum eligitis? vtrū placet sumite: cūq; succlamatū esset: vtrum vellet daret. Bellum igit inquit accipite: & excusso in media curia toge gremio nō sine horrore quasi plane sinu bellum ferret: effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nam quasi has inferias sibi Saguntinorum vltime dire in illo publico parricidio incendioq; mandassent/ita manibus eorum: vastatione Italię/captiuitate Affrice/ducum & regū/qui id gessere bellum/ exitio parentatum est. Igitur vbi semel se in Hispania mouit illa grauis et luctuosa Punici belli vis atq; tempestas destinatumq; romanis iam diu fulmē. Saguntino igne cōflauit/statim quodā impetu rapta medios perfregit alpes: & in Italiam (ab illis fabulose

Saguntus.

Atten. nouum belli denuncia nouem.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

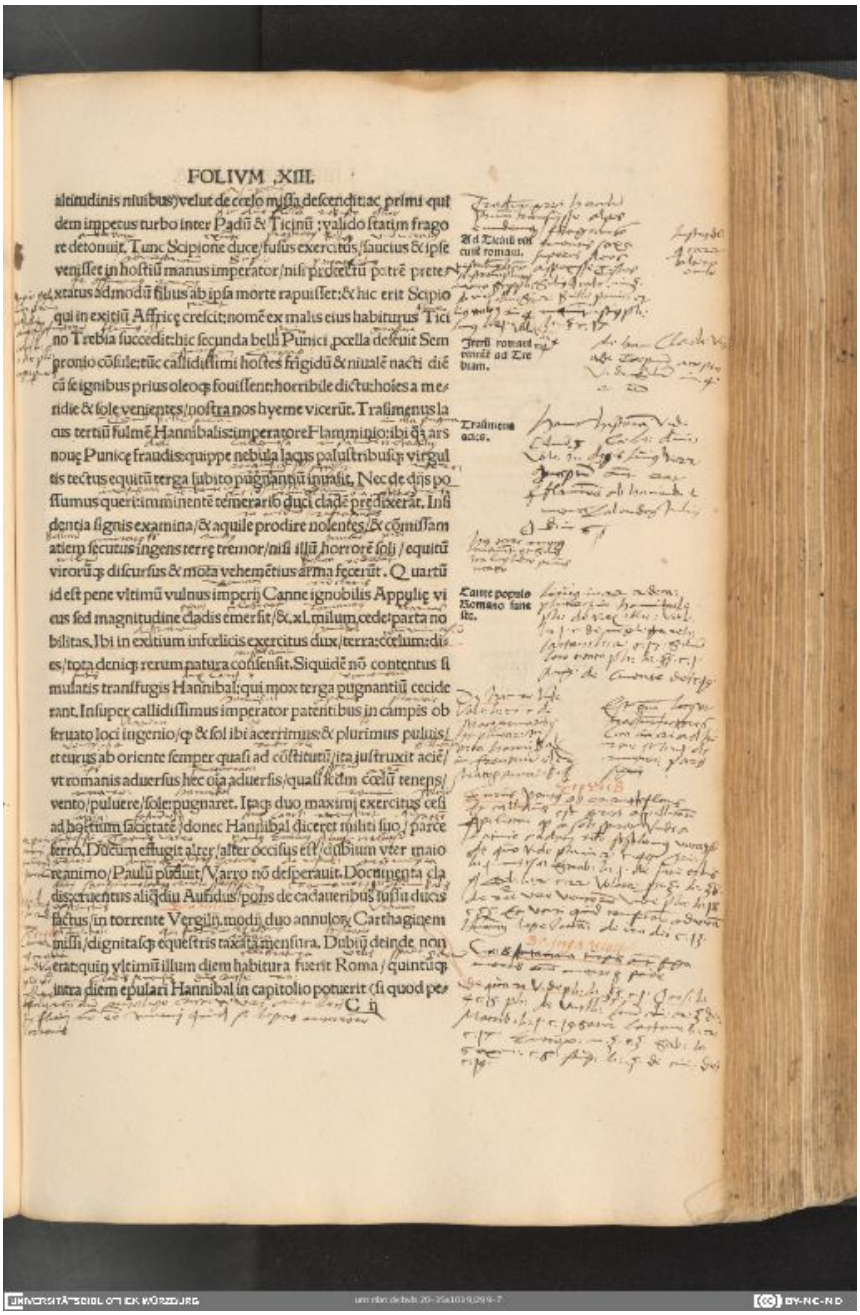

FOLIVM .XIII.

altitudinis niuibus)velut de cœlo missa descenderit:ac primi quidem impetus turbo inter Padū & Ticinū ;validō statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce/fusus exercitus/saucius & ipse venisset in hostiū manus imperator/nisi proiectū patrē pretextatus ādmodū filius ab ipsa morte rapuisset:& hic erit Scipio qui in exitiū Affricę crescit:nomē ex malis eius habiturus Ticino Trebia succedit:hic secunda belli Punici ,pcella desciuit Sempronio cōsule:tūc callidissimi hostes frigidū & niualē nacti diē cū ignibus priusq oleoq fouissent:horribile dictu:hoies a meridie & sole venientes/nostra nos hyeme vicerūt. Trasimenus lacus tertiū fulmē Hannibalis:imperatore Flaminio:ibi ēq ars nouę Punicę fraudis:quippe nebula lacus palustribusq virgultis tectus equitū terga subito pugnantiū inuasit. Nec de dīs possumus querī:imminentē temerario duci cladē prędixerāt. Insidentia signis examina/& aquile prodire nolentes/& cōmissam atiem secutus ingens terrę tremor/nisi illū horror soli/equitū virorūq discursus & mota vehemētius arma fecerūt. Quartū id est pene vltimū vulnus imperij Canne ignobilis Appulię vicus sed magnitudine cladis emersit/&.xl.milium cede parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus dux/terra:cœlum:dies/tota denicq rerum natura consensit. Siquidē nō contentus simulatis transfugis Hannibal/qui mox terga pugnantiū ceciderant. Insuper callidissimus imperator patentibus in campis obseruato loci ingenio/cq & sol ibi acerrimus & plurimus pulvis/et eurus ab oriente semper quasi ad cōstituti/ita instruxit aciē/vt romanis aduersus hec oia aduersis/quasi ādm cœlū teneps/vento/puluere/sole:pugnaret. Itaq duo maxim exercitus celi ad hostium sacietatē/donec Hannibal diceret militi suo/parce ferro. Ducum effugit alter/alter occisus est/dubium vter maiore animo/Paulū pudūit/Varro nō desperauit. Documenta classe uentura aliū diu Aufidus/pons de cadaueribus iussu ducis factus/in torrente Vergilū modū duo annulos Carthaginem misit/dignitasq equestris tacita mensura. Dubiū deinde non erat:quin vltimū illum diem habitura fuerit Roma/quintoq intra diem epulari Hannibal in capitolio potuerit (si quod pe

C ij

Ad Ticinū cōflat cum romanis.

Ferūt romani cōmisū ad Trebiam.

Trasimenus lacus.

Cannę populo Romano fuere.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039,259-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

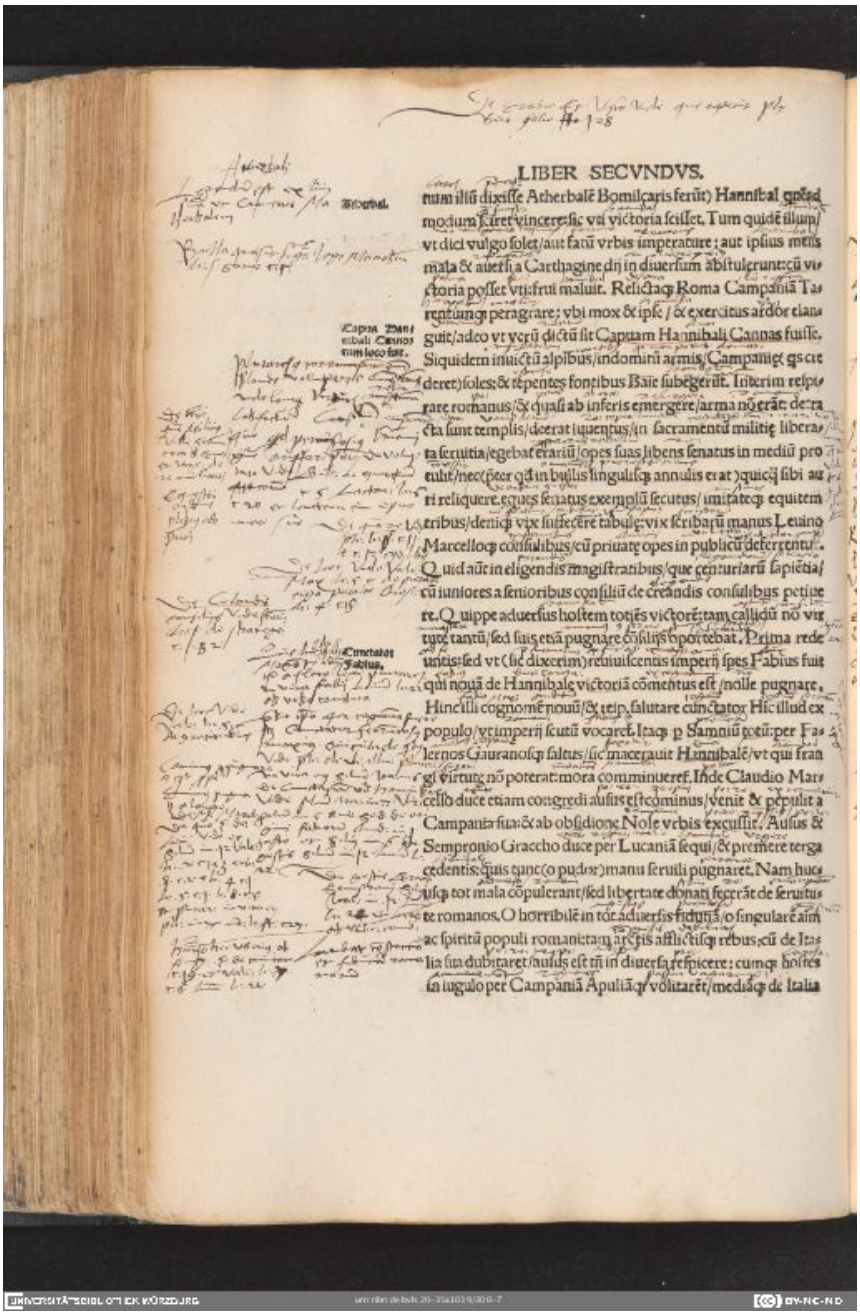

LIBER SECVNDVS.

Atherbal.

num illũ dixisse Atherbalẽ Bomilcaris ferũt) Hannibal quẽad modum sciret vincere: sic vti victoria scisset. Tum quidẽ illum/ vt dici vulgo solet/ aut fatũ vrbis imperature; aut ipsius mens mala & auersa Carthagine dij in diuersum abstulerunt: cũ victoria posset vti: frui maluit. Relictaq; Roma Campaniã Tarentiumq; peragrare; vbi mox & ipse / & exercitus ardor elanguit/ adeo vt verũ dictũ sit Capuam Hannibali Cannas fuisse.

Capua Hannibali Cannorum loco fuit.

Siquidem inuictũ alpibus/ indomitũ armis/ Campaniẽ (qs crederet) soles: & tepentes fontibus Baie subegerũt. Interim respirare romanus/ & quasi ab inferis emergere/ arma nõ erãt: detracta sunt templis/ deerat iuuentus/ in sacramentũ militię liberata seruitia/ egebat erariũ/ opes suas libens senatus in mediũ protulit/ nec (pter qd in bullis singulisq; annulis erat) quicq; sibi auri reliquere. eques senatus exemplũ secutus/ imitateq; equitem tribus/ denique vix suffecere tabulę: vix scribarũ manus Leuino Marcelloq; consulibus/ cũ priuatę opes in publicũ deferrentur. Quid aũt in eligendis magistratibus/ que centuriarũ sapiẽtia/ cũ iuniores a senioribus consiliũ de creandis consulibus petiuere. Quippe aduersus hostem totiẽs victorẽ: tam callidũ nõ virtute tantũ/ sed suis etiã pugnare cõsilijs oportebat. Prima rede

Cunctator Fabius.

untis: sed vt (sic dixerim) reuiuiscentis imperij spes Fabius fuit qui nouã de Hannibalę victoriã cõmentus est/ nolle pugnare. Hinc illi cognomẽ nouũ/ & resp. salutare cunctator Hic illud ex populo/ vt imperij scutũ vocaret. Itaq; p Samniũ totũ: per Falernos Gauranosq; saltus/ sic macerauit Hannibalẽ/ vt qui frangi virtute nõ poterat: mora comminueret. Inde Claudio Marcello duce etiam congredi ausus est cominus/ venit & pepulit a Campania sua: & ab obsidione Nole vrbis excussit. Ausus & Sempronio Graccho duce per Lucaniã sequi/ & premere terga cedentis: quis tunc (o pudor) manu seruili pugnaret. Nam hucusq; tot mala cõpulerant/ sed libertate donati fecerãt de seruitute romanos. O horribilẽ in tot aduersis fiduciã/ o singularẽ aim ac spiritũ populi romani: tam arctis afflictisq; rebus: cũ de Italia sua dubitaret/ ausus est tñ in diuersa respicere: cumq; hostes in iugulo per Campaniã Apuliãq; volitarẽt/ mediãq; de Italia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-25a1019/300-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

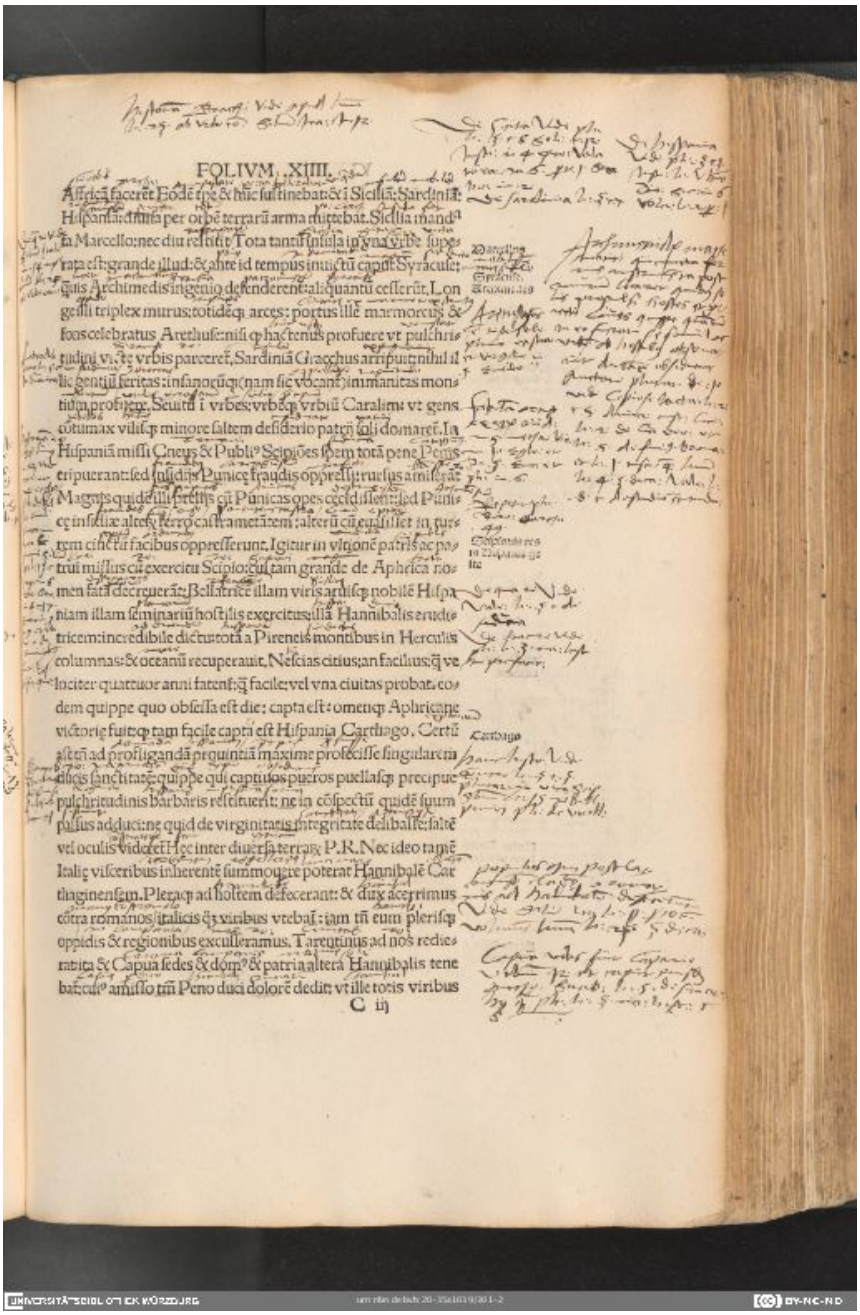

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

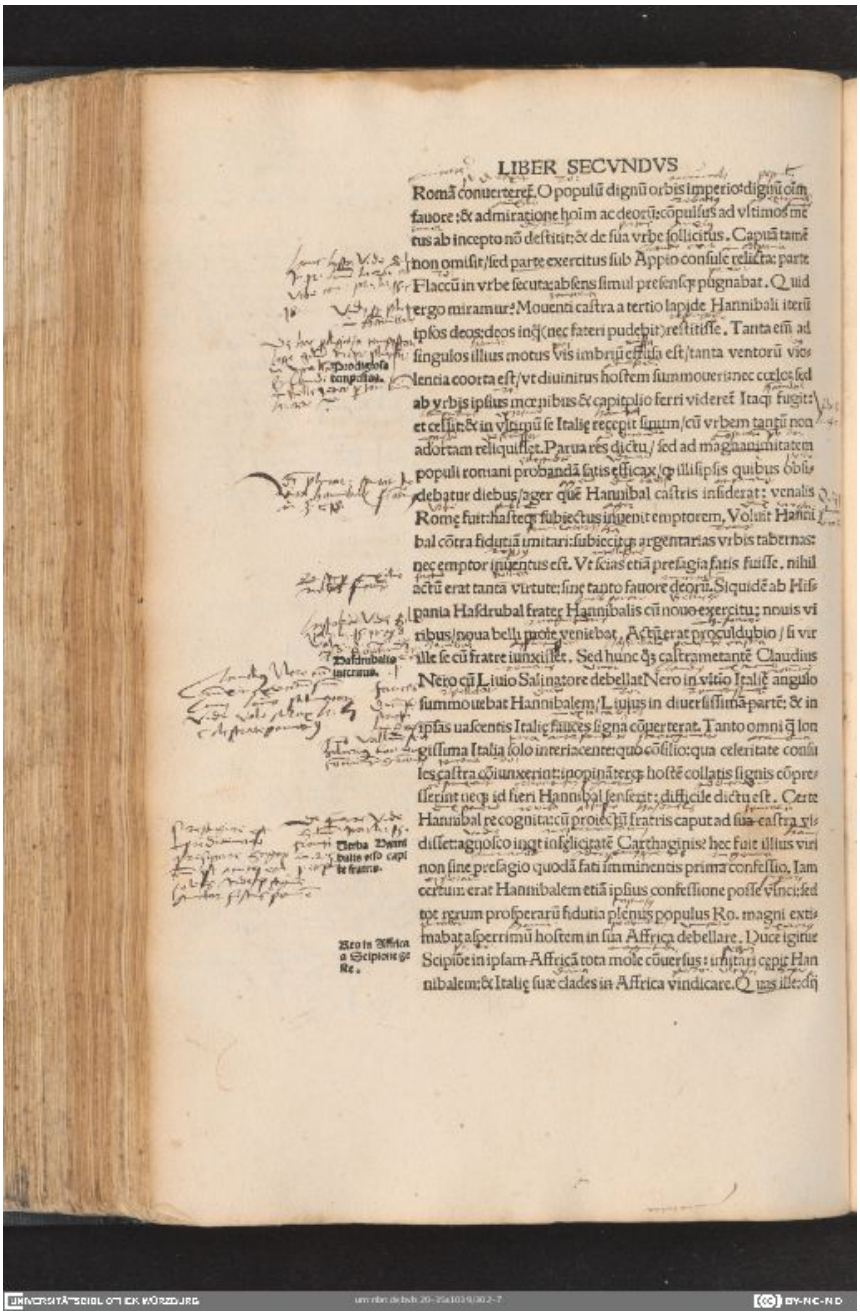

LIBER SECVNDVS

Romã conuerteret. O populũ dignũ orbis imperio: dignũ oĩm
fauore: & admiratione hoĩm ac deorũ: cõpulsus ad vltimos me
tus ab incepto nõ destitit: & de sua vrbe sollicitus. Capuã tamẽ
non omisit/sed parte exercitus sub Appio consule relicta: parte
Flaccũ in vrbe secuta: absens simul presensq; pugnabat. Quid
ergo miramur? Mouenti castra a tertio lapide Hannibali iterũ
ipsos deos: deos inq̃ (nec fateri pudebit) restitisse. Tanta eñ ad
singulos illius motus vis imbriũ effusa est/tanta ventorũ vio-
lentia coorta est/vt diuinitus hostem summoueri: nec cœlo: sed
ab vrbis ipsius mœnibus & capitolio ferri videret. Itaq; fugit:
et cessit: & in vltimũ se Italię recepit sinum/cũ vrbem tantũ non
adortam reliquisset. Parua res dictu/sed ad magnanimitatem
populi romani probandã satis efficax/q; illisipsis quibus obsi-
debatur diebus/ager quẽ Hannibal castris insiderat: venalis
Romę fuit: hasteq; subiectus inuenit emptorem. Voluit Hanni
bal cõtra fiduciã imitari: subiecitq; argentarias vrbis tabernas:
nec emptor inuentus est. Vt scias etiã presagia fatis fuisse, nihil
actũ erat tanta virtute: sine tanto fauore deorũ. Siquidẽ ab His-
pania Hasdrubal frater Hannibalis cũ nouo exercitu: nouis vi
ribus/noua belli mole veniebat. Actũ erat proculdubio/si vir
ille se cũ fratre iunxisset. Sed hunc q̃ castrametantẽ Claudius
Nero cũ Liuio Salinatore debellat Nero in vltio Italię angulo
summouebat Hannibalem/Liuius in diuersissimã partẽ: & in
ipsas uascentis Italię fauces signa cõuerterat. Tanto omni q̃ lon
gissima Italia solo interiacente: quo cõsilio: qua celeritate consu
les castra cõiunxerint: inopinãterq; hostẽ collatis signis cõpre-
sserint neq; id fieri Hannibal senserit: difficile dictu est. Certe
Hannibal recognita: cũ proiectũ fratris caput ad sua castra vi-
disset: agnosco inqt infelicitatẽ Carthaginis? hec fuit illius viri
non sine presagio quodã fati imminentis prima confessio. Iam
certum erat Hannibalem etiã ipsius confessione posse vinci: sed
tot rerum prosperarũ fiduciã plenus populus Ro. magni exti-
mabat asperrimũ hostem in sua Affrica debellare. Duce igitur
Scipiõe in ipsam Affricã tota mole cõuersus: imitari cepit Han
nibalem: & Italię suæ clades in Affrica vindicare. Quas ille: dij

Prodigiosa tempestas.

Hasdrubalis interitus.

Verba Hannibalis esso capite fratris.

Reo in Affrica a Scipione gesta.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bsb:20-25a1019/302-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

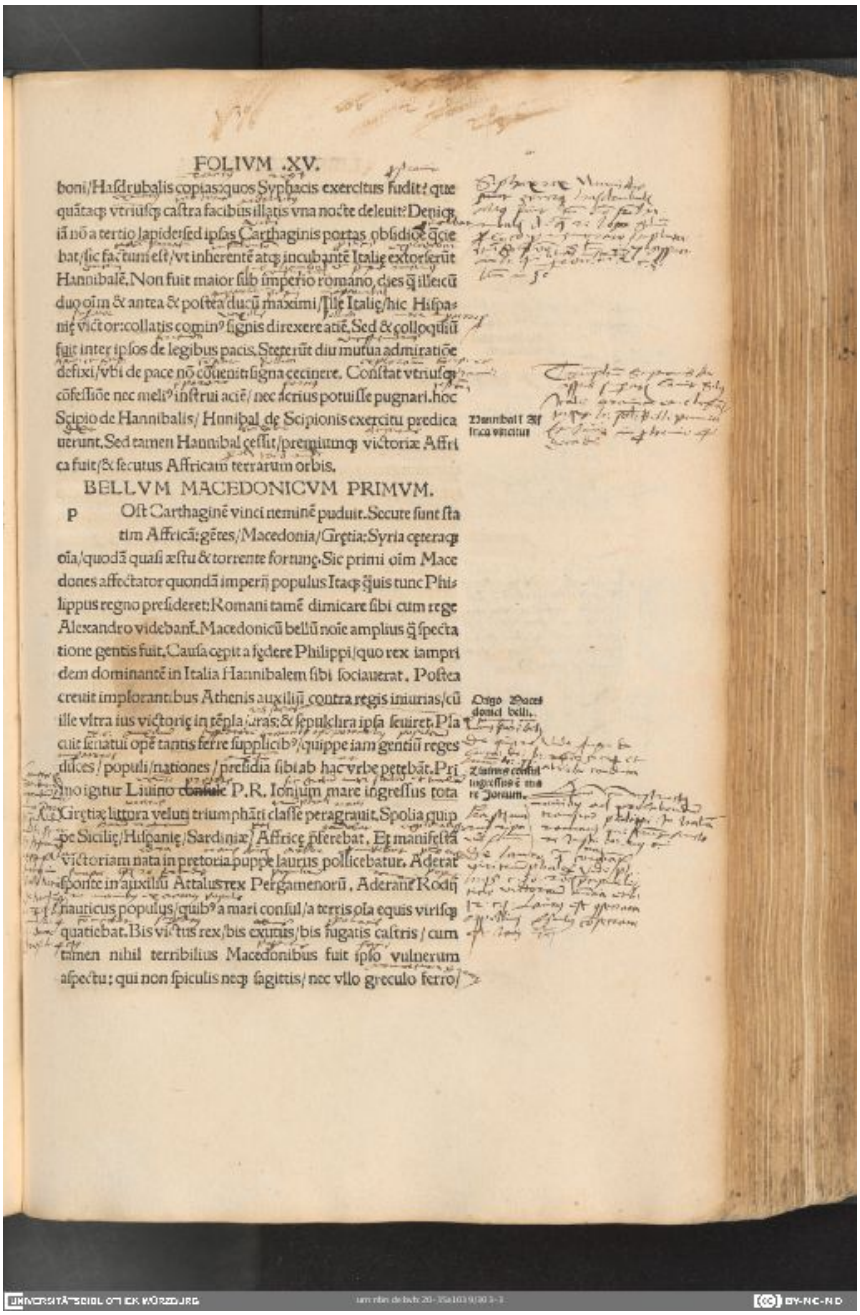

boni/Hasdrubalis copias:quos Syphacis exercitus fudit? que quãtaq; vtriusq; castra facibus illatis vna nocte deleuit? Deniq; iã nõ a tertio lapide sed ipsas Carthaginis portas obsidiõe q̃cie bat/sic factum est/vt inherentẽ atq; incubantẽ Italię extorserũt Hannibalẽ. Non fuit maior sub imperio romano, dies q̃ ille cũ duo oĩm & antea & postea ducũ maximi/Ille Italię/hic Hispa nię victor:collatis comin⁹ signis direxere atiẽ. Sed & colloquiũ fuit inter ipsos de legibus pacis. Steterũt diu mutua admiratiõe defixi/vbi de pace nõ cõuenit:signa cecinere. Constat vtriusq; cõfessiõe nec meli⁹ instrui aciẽ/ nec acrius potuisse pugnari. hoc Scipio de Hannibalis/ Hnnibal de Scipionis exercitu predica uerunt. Sed tamen Hannibal cessit/premiumq; victoriæ Affri ca fuit/& secutus Africam terrarum orbis.

Hannibal Affrica vincitur

BELLVM MACEDONICVM PRIMVM.

POst Carthaginẽ vinci neminẽ puduit. Secute sunt sta tim Affricã:gẽtes/Macedonia/Grętia:Syria cęteraq; oĩa/quodã quasi æstu & torrente fortunę. Sic primi oĩm Mace dones affectator quondã imperij populus Itaq; q̃uis tunc Phi lippus regno presideret:Romani tamẽ dimicare sibi cum rege Alexandro videbant. Macedonicũ bellũ noĩe amplius q̃ specta tione gentis fuit. Causa cępit a fędere Philippi/quo rex iampri dem dominantẽ in Italia Hannibalem sibi sociauerat. Postea creuit implorantibus Athenis auxiliũ contra regis iniurias/cũ ille vltra ius victorię in tẽpla/aras:& sepulchra ipsa seuiret. Pla cuit senatui opẽ tantis ferre supplicib⁹/quippe iam gentiũ reges duces/populi/nationes/presidia sibi ab hac vrbe petebãt. Pri mo igitur Liuino consule P.R. Ionium mare ingressus tota Grętiæ littora veluti triumphãti classe peragrauit. Spolia quip pe Sicilię/Hispanię/Sardiniæ/Affricę pferebat. Et manifestã victoriam nata in pretoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxiliũ Attalus rex Pergamenorũ. Aderant Rodij nauticus populus/quib⁹ a mari consul/a terris oĩa equis virisq; quatiebat. Bis victus rex/bis exutus/bis fugatis castris/cum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnerum aspectu: qui non spiculis neq; sagittis/nec vllo greculo ferro/

Origo Macedonici belli.

Liuinus consul ingressus e mare Ionium.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

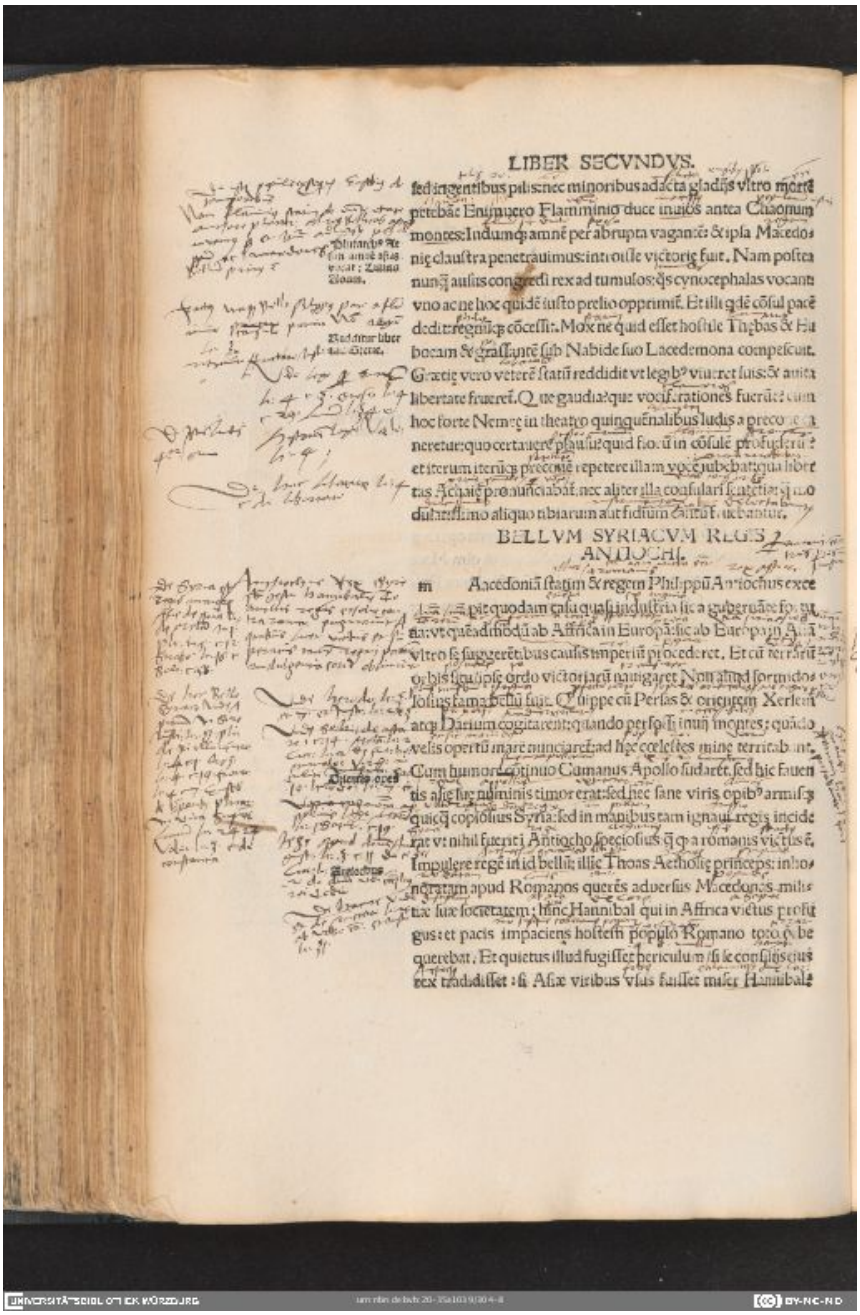

sed in gentibus pilis nec minoribus adacta gladijs vltro mortē petebāt. Eni mero Flaminino duce iuuenes antea Chaonum montes: Indumq; amnē per abrupta vagantes & ipla Macedonię claustra penetrauimus: inter ille victorię fuit. Nam postea nunq; ausus congredi rex ad tumulos: qs cynocephalas vocant vno ac ne hoc quidē iusto prelio opprimit. Et illi quidē cōsul pacē dedit: regnū; cōcessit. Mox ne quid esset hostile Thebas & Euboeam & Chalcidē sub Nabide suo Lacedemona compescunt. Grecię vero veterē statū reddidit vt legib⁹ viueret suis: & antiqua libertate frueret. Que gaudia: que vociferationes fuerāt: cum hoc forte Nemeę in theatro quinquēnalibus ludis a preconē pronuntiaretur: quo certante plausit quid fecerū in cōsule profuderū? et iterum iteriq; preconē repetere illam vocē iubebat: qua libertas Achaię pronuntiabat. nec aliter illa consulari sagitte: quo diuturniore aliquo tibiarum aut fidium cantu tenebantur.

BELLVM SYRIACVM REGIS ANTIOCHI.

m Macedoniā statim & regem Philippū Antiochus excepit: quodam fato quasi industria hic a gubernāte fortuna: vt quē admodū ab Affrica in Europā: hic ab Europa in Asiā vltro se suggerētibus causis imperiū procederet. Et cū terrarū orbis sponte se ordo victoriarū nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellū fuit. Quippe cū Persas & orientem Xerxem atq; Darium cogitarent: quando per septē iuuenes montes: quādo velis opertū mare nunciaret: ad hec celestes mine territabant. Cum humor continuo Cumanus Apollo fudaret. sed hic fauentis asie fuit numinis timor erat: sed nec sane viris opib⁹ armisq; quicq; copiosius Syria: sed in manibus tam ignaui regis incidebat vt nihil fuerit Antiocho speciosius: q; q a romanis victus sē. Impulere regē in id bellū illic Thoas Aetholię princeps: inhonoratum apud Romanos querēs aduersus Macedonas militiæ suæ societatem: hinc Hannibal qui in Affrica victus profugus: et pacis impaciens hostem populo Romano toto q; bello querebat. Et quietus illud fugisset periculum: si le consilijs eius rex tradidisset: si Asiæ viribus vsus fuisset magis Hannibale

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/0044-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

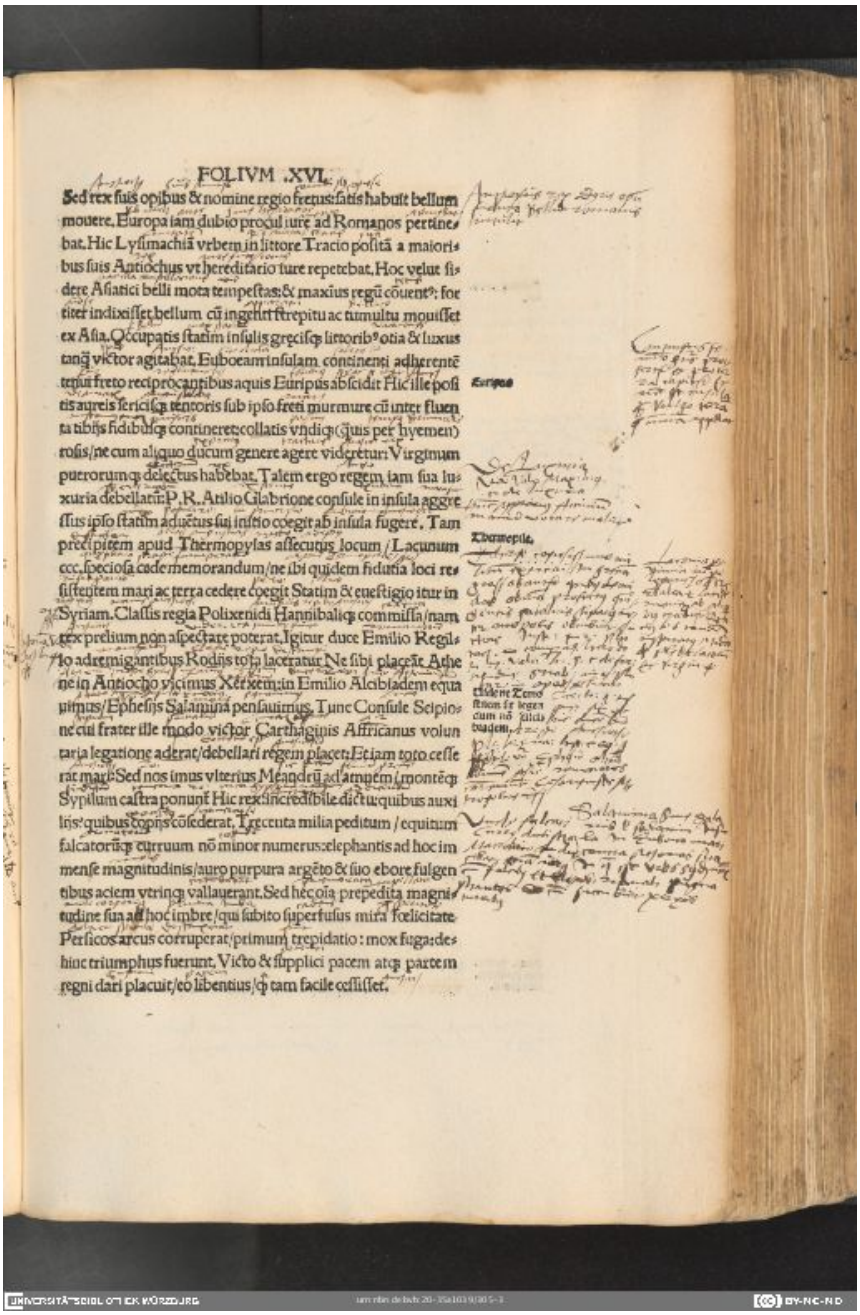

FOLIVM .XVI.

Sed rex ſuis opibus & nomine regio fretus: ſatis habuit bellum mouere. Europa tam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic Lyſimachiã vrbem in littore Tracio poſitã a maioribus ſuis Antiochus vt hereditario iure repetebat. Hoc velut ſidere Aſiatici belli mota tempeſtas: & maxius regũ cõuent⁹: foret iter indixiſſet bellum cũ ingenti ſtrepitu ac tumultu mouiſſet ex Aſia. Occupatis ſtatim inſulis greciſq; littorib⁹ otia & luxus tanq̃ victor agitabat. Euboeam inſulam continenti adherentẽ tenui freto reciprocantibus aquis Euripus abſcidit. Hic ille poſitis aureis ſericiſq; tentoris ſub ipſo freti murmure cũ inter fluenta tibiis fidibuſq; contineret: collatis vndiq; (quis per hyemem) roſis: ne cum aliquo ducum genere agere videretur: Virginum puerorumq; delectus habebat. Talem ergo regem iam ſua luxuria debellatum: P. R. Atilio Glabrione conſule in inſula aggreſſus ipſo ſtatim aduentu ſui inſtio coegit ab inſula fugere. Tam precipitem apud Thermopylas aſſecutus locum / Lacunum ccc. ſpeciosa cade memorandum: ne ibi quidem fiducia loci reſiſtentem mari ac terra cedere coegit. Statim & ueſtigio itur in Syriam. Claſſis regia Polixenidi Hannibalicq; commiſſa: nam rex prelium non aſpectare poterat. Igitur duce Emilio Regillo adremigantibus Rodiis tota laceratur. Ne ſibi placeãt Athenie in Antiocho vicimus. Xẽxetum: in Emilio Alcibiadem equauimus: Epheſios Salaminã penſauimus. Tunc Conſule Scipione cui frater ille modo victor Carthaginis Affricanus voluntaria legatione aderat: debellari regem placet. Etiam toto ceſſerat mari. Sed nos imus vlterius Meandrũ ad amnem: montẽq; Sypilum caſtra ponunt. Hic rex incredibile dictu: quibus auxiliis: quibus copiis cõfederat. Trecenta milia peditum / equitum falcatorũq; curruum nõ minor numerus: elephantis ad hoc immenſe magnitudinis: auro purpura argẽto & ſuo ebore fulgentibus aciem vtring; vallauerant. Sed hec oĩa prepedita magnitudine ſua ad hoc imbre: qui ſubito ſuperfuſus mira fœlicitate Perſicos arcus corruperat: primum trepidatio: mox fuga: deinde triumphus fuerunt. Victo & ſupplici pacem atq; partem regni dari placuit: eo libentius: q; tam facile ceſſiſſet.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

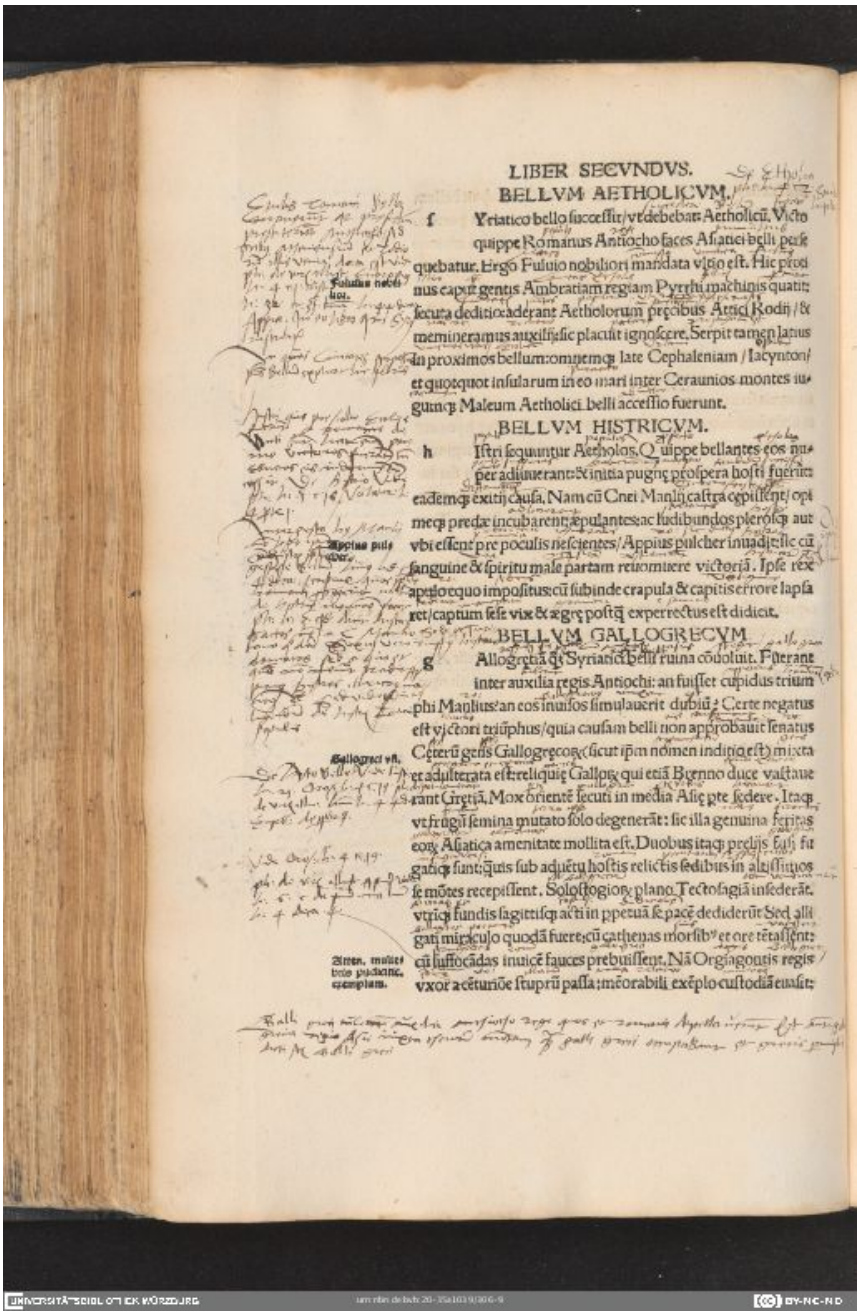

LIBER SECVNDVS.

BELLVM AETHOLICVM.

f Yriatico bello successit/ vt debebat: Aetholicū. Victo quippe Romanus Antiocho faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fuluio nobiliori mandata vltio est. Hic protinus caput gentis Ambratiam regiam Pyrrhi machinis quatit: secuta deditio: aderant Aetholorum prēcibus Attici Rodij / & memineramus auxilij: sic placuit ignoscere. Serpit tamen latius in proximos bellum: omnemq; late Cephaleniam / Iacynton/ et quotquot insularum in eo mari inter Ceraunios montes iugumq; Maleum Aetholici belli accessio fuerunt.

Fuluius nobilior.

BELLVM HISTRICVM.

h Istri sequuntur Aetholos. Quippe bellantes eos nuper adiuuerant: & initia pugnę prospera hosti fuerūt: eademq; exitij causa. Nam cū Cnei Manlij castra cepissent/ opimeq; predæ incubarent: æpulantes: ac ludibundos plerosq; aut vbi essent pre poculis nescientes/ Appius pulcher inuadit: sic cū sanguine & spiritu male partam reuomuere victoriā. Ipse rex apulo equo impositus: cū subinde crapula & capitis errore lapsaret/ captum sese vix & ægrę postq̄ experrectus est didicit.

Appius pulcher.

BELLVM GALLOGRECVM

g Allogrętiā q̄ Syriatici belli ruina cōuoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi: an fuisset cupidus triumphi Manlius: an eos inuisos simulauerit dubiū? Certe negatus est victori triūphus/ quia causam belli non approbauit senatus Cęterū gens Gallogręcorū (sicut ipm nomen inditio est) mixta et adulterata est: reliquię Gallorū qui etiā Brenno duce vastauerant Grętiā. Mox orientē secuti in media Asię pte sedere. Itaq; vt frugū semina mutato solo degenerāt: sic illa genuina feritas eorū Asiatica amenitate mollita est. Duobus itaq; prelijs fusi fugatiq; sunt: q̄uis sub aduētu hostis relictis sedibus in altissimos se mōtes recepissent. Solostogiorū plano Tectosagiā insederāt. vtriq; fundis sagittisq; acti in ppetuā se pacē dediderūt Sed alligati miraculo quodā fuere: cū cathenas morsib⁹ et ore tētassent: cū suffocādas inuicē fauces prebuissent. Nā Orgiagontis regis vxor a cēturiōe stuprū passa: mēorabili exēplo custodiā euasit:

Gallogreci vt.

Atten. mulieris pudicitie exemplum.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

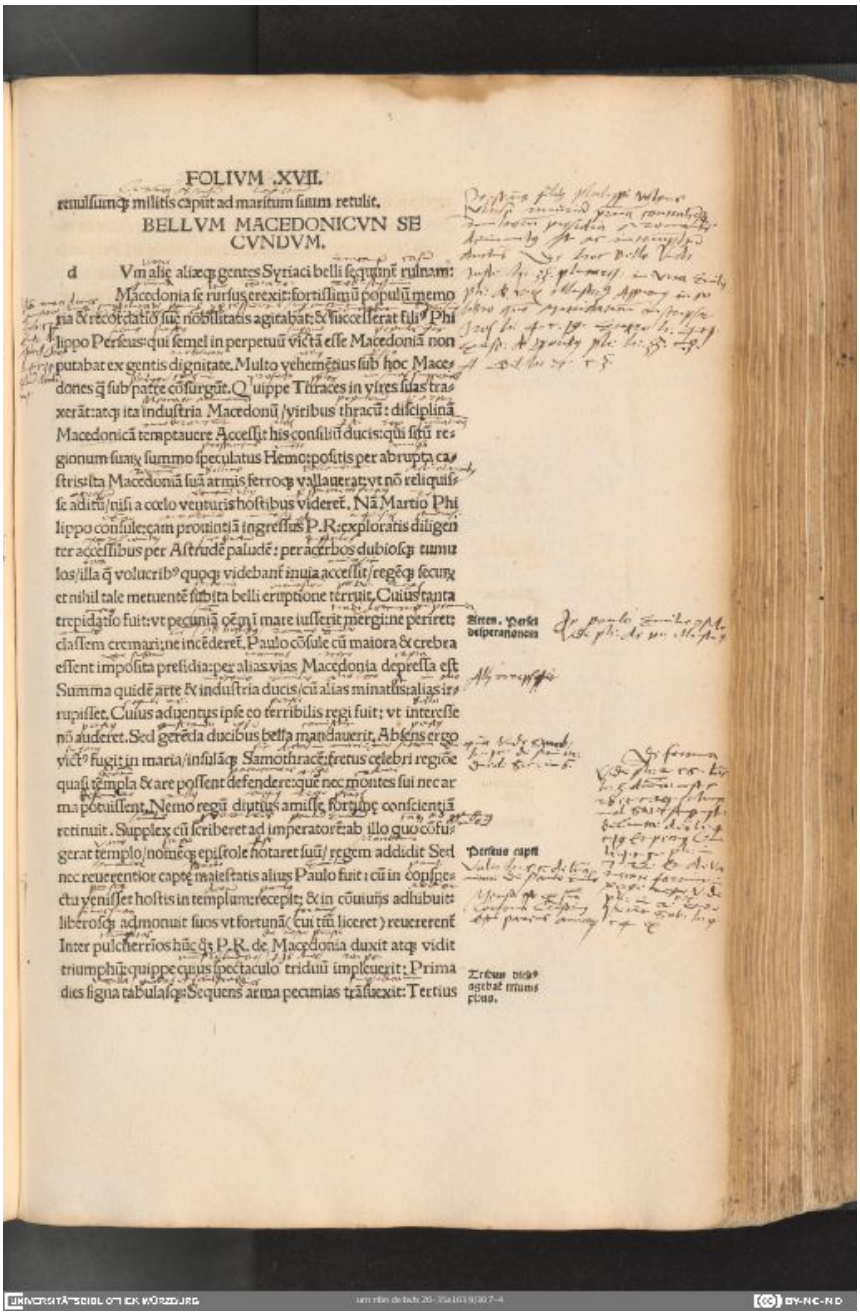

FOLIVM .XVII.

renulsumq; militis caput ad maritum suum retulit.

BELLVM MACEDONICVN SE CVNDVM.

d Vm alie aliæq; gentes Syriaci belli sequunt̄ ruinam: Macedonia se rursus erexit: fortissimū populū memoria & recordatio suę nobilitatis agitabat: & successerat filiꝰ Philippo Perseus: qui semel in perpetuū victā esse Macedoniā non putabat ex gentis dignitate. Multo vehemētius sub hoc Macedones q̄ sub patre cōsurgūt. Quippe Thraces in vires suas traxerāt: atq; ita industria Macedonū /viribus thracū: disciplinā Macedonicā temptauere. Accessit his consiliū ducis: qui situ regionum suarꝝ summo speculatus Hemo: positis per abrupta castris: ita Macedoniā suā armis ferroq; vallauerat: vt nō reliquisse aditū/nisi a cœlo venturis hostibus videret. Nā Martio Philippo consule: eam prouintiā ingressus P.R: exploratis diligenter accessibus per Astrudē paludē: per acerbos dubiosq; tumulos/illa q̄ volucribꝰ quoq; videbant inuia accessit/regēq; securꝝ et nihil tale metuentē subita belli eruptione terruit. Cuius tanta trepidatio fuit: vt pecuniā oēm i mare iusserit mergi: ne periret: classem cremari: ne incēderet. Paulo cōsule cū maiora & crebra essent imposita presidia: per alias vias Macedonia depressa est. Summa quidē arte & industria ducis/cū alias minatus: alias irrupisset. Cuius aduentus ipse eo terribilis regi fuit: vt interesse nō auderet. Sed gerēda ducibus bella mandauerit. Absens ergo victꝰ fugit in maria/insulāq; Samothracē: fretus celebri regiōe quasi templa & are possent defendere: quē nec montes sui nec arma potuissent. Nemo regū diutius amisse fortunę conscientiā retinuit. Supplex cū scriberet ad imperatorē: ab illo quo cōfugerat templo/nomēq; epistole notaret suū/ regem addidit. Sed nec reuerentior captę maiestatis alius Paulo fuit: cū in conspectu venisset hostis in templum: recepit: & in cōuiuijs adhibuit: liberosq; admonuit suos vt fortunā (cui tm̄ liceret) reuererent. Inter pulcherrios hūc q̄; P.R. de Macedonia duxit atq; vidit triumphū: quippe cuius spectaculo triduū impleuerit: Prima dies signa tabulasq; Sequens arma pecunias trāsuexit: Tertius

Artes. Perses desperationem

Perseus capti

Triduus diebꝰ agebat triumphus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

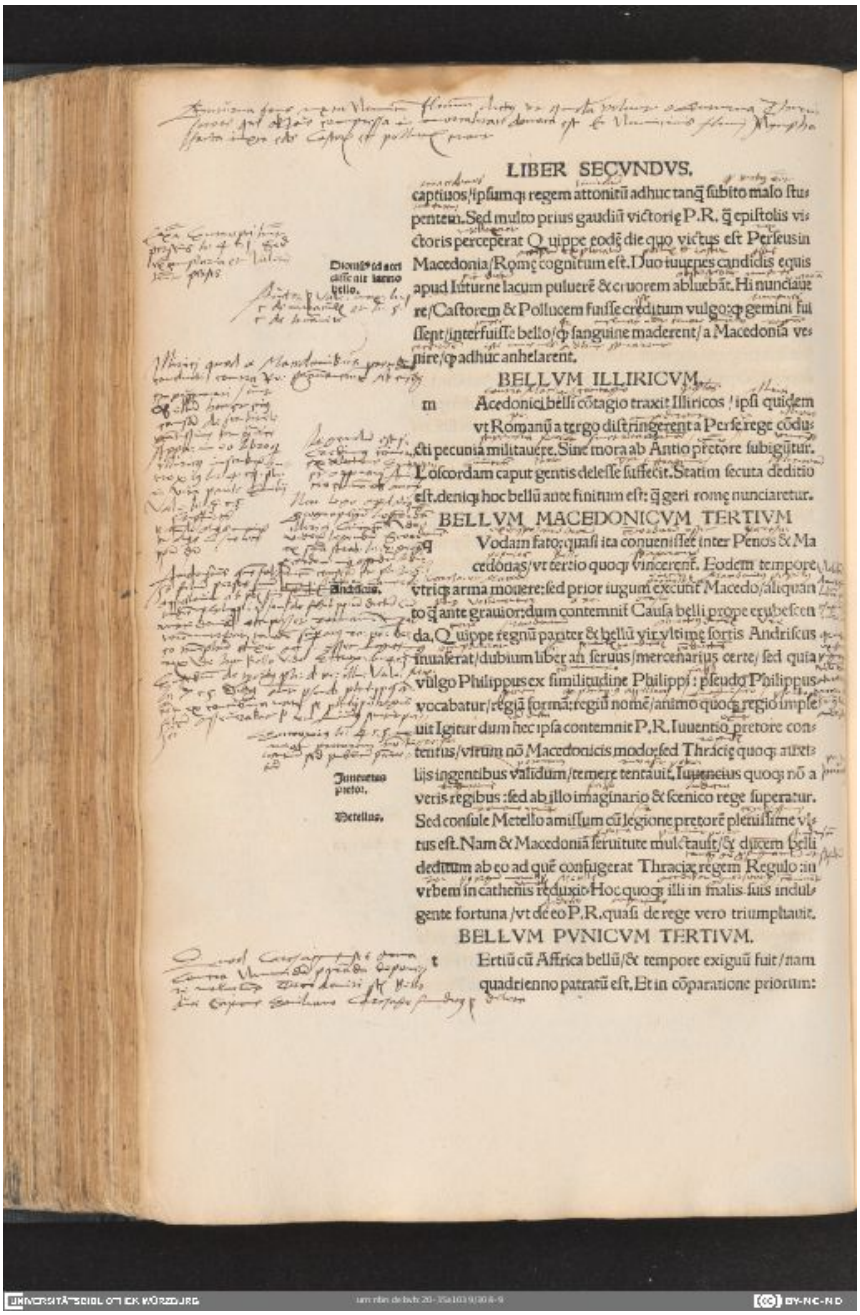

LIBER SECVNDVS.

captiuos/ipsumq; regem attonitū adhuc tanq̄ subito malo stu pentem. Sed multo prius gaudiū victorię P.R. q̄ epistolis victoris perceperat. Quippe eodē die quo victus est Perseus in Macedonia/Romę cognitum est. Duo iuuenes candidis equis apud Iturnę lacum puluerē & cruorem abluebāt. Hi nunciare/Castorem & Pollucem fuisse creditum vulgoq; gemini fuissent/interfuisse bello/q̄ sanguine maderent/a Macedonia ve hire/q̄ adhuc anhelarent.

Dicuit ad aeri esse aiit lacuno ttelio.

BELLVM ILLIRICVM.

m Macedonici belli cōtagio traxit Illiricos/ipsi quidem vt Romanū a tergo distringerent a Perse rege cōducti pecuniā militauere. Sine mora ab Antio prętore subigitur. Loscordam caput gentis delesse sufficit. Statim secuta deditio est. denicq; hoc bellū ante finitum est: q̄ geri romę nunciaretur.

BELLVM MACEDONICVM TERTIVM

q Vodam fato: quasi ita conuenisset inter Penos & Macedonas/vt tertio quoq; vincerent. Eodem tempore/vtrisq; arma mouere: sed prior iugum excussit Macedo/aliquantō q̄ ante grauior: dum contemnit Causa belli prope ecubescenda. Quippe regnū pauper & bellū vir vltimę sortis Andriscus/nuncupatus/dubium liber an seruus/mercenarius certe/sed quia vulgo Philippus ex similitudine Philippi: pseudo Philippus vocabatur/regiā formā: regiū nomē/animo quoq; regio implebat. Igitur dum hec ipsa contemnit P.R. Iuuentio prętore contentus/virtum nō Macedonicis modo: sed Thracię quoq; auxiliis ingentibus validum/temere tentauit. Iuuencius quoq; nō a veris regibus: sed ab illo imaginario & scenico rege superatur. Sed consule Metello amissum cū legione prętorē pleruisque victus est. Nam & Macedoniā seruitute mulctauit/& ducem belli deditum ab eo ad quē confugerat Thraciæ regem Regulo in vrbem in cathenis reduxit. Hoc quoq; illi in malis suis indulgente fortuna/vt de eo P.R. quasi de rege vero triumpharet.

Andiscus.

Iuuentius prętor.

Metellus.

BELLVM PVNICVM TERTIVM.

t Ertiū cū Affrica bellū/& tempore exiguū fuit/nam quadrienno patratū est. Et in cōparatione priorum:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39/20.8-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

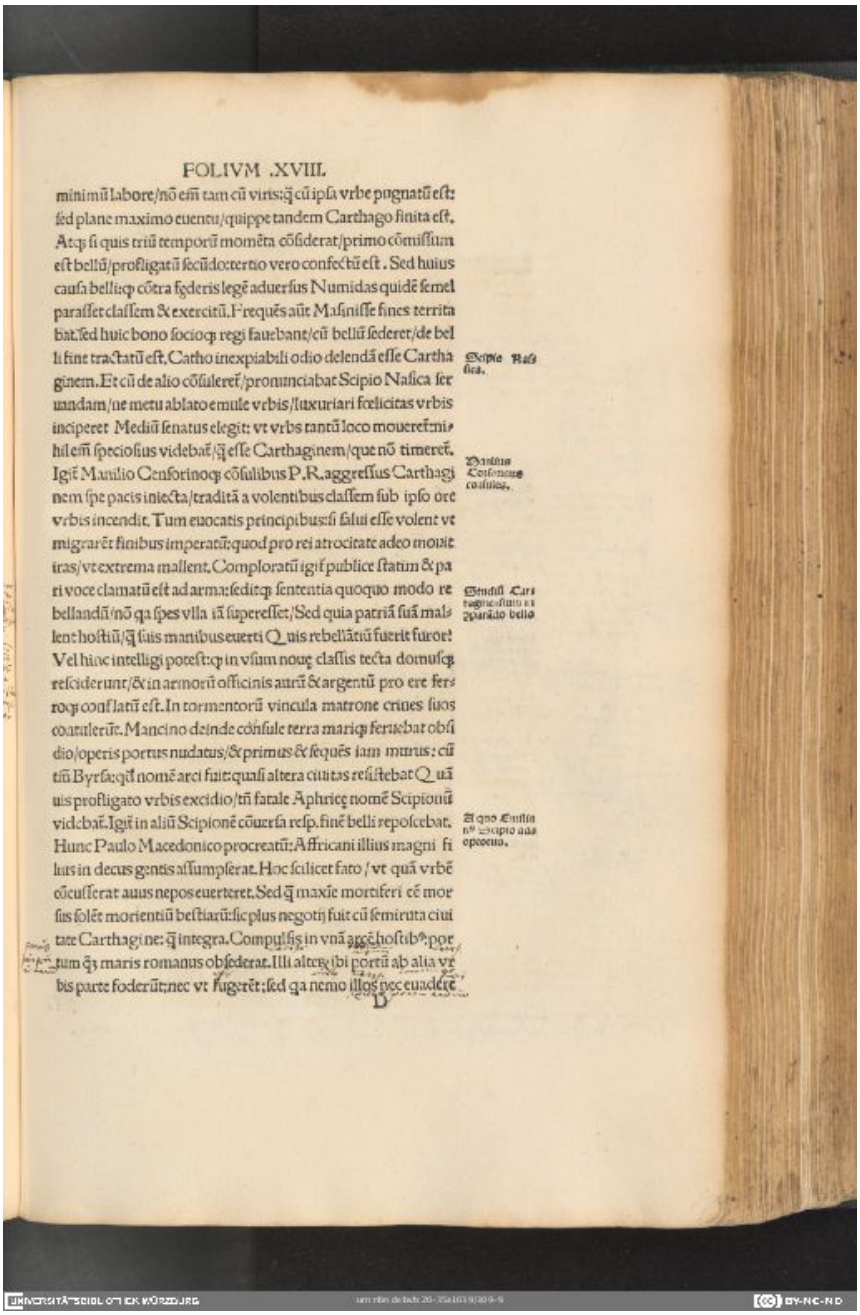

minimū labore/nō em̄ tam cū viris:q̄ cū ipsa vrbe pugnatū est:
sed plane maximo euentu/quippe tandem Carthago finita est.
Atq; si quis triū temporū momēta cōsiderat/primo cōmissum
est bellū/profligatū secūdo:tertio vero confectū est. Sed huius
causa belli:q; cōtra fœderis legē aduersus Numidas quidē semel
parasset classem & exercitū. Frequēs aūt Masinisse fines territa
bat:sed huic bono socioq; regi fauebant/cū bellū sederet/de bel
li fine tractatū est. Catho inexpiabili odio delendā esse Cartha
ginem. Et cū de alio cōsuleret/pronunciabat Scipio Nasica ser
uandam/ne metu ablato emule vrbis/luxuriari fœlicitas vrbis
inciperet Mediū senatus elegit: vt vrbs tantū loco moueret:ni-
hil em̄ speciosius videbat/q̄ esse Carthaginem/que nō timeret.
Igit̄ Manilio Censorinoq; cōsulibus P.R. aggressus Carthagi
nem spe pacis iniecta/traditā a volentibus classem sub ipso ore
vrbis incendit. Tum euocatis principibus:si salui esse volent vt
migrarēt finibus imperatū:quod pro rei atrocitate adeo mouit
iras/vt extrema mallent. Comploratū igit̄ publice statim & pa
ri voce clamatū est ad arma:seditq; sententia quoquo modo re
bellandū/nō qa spes vlla iā superesset/Sed quia patriā suā mal-
lent hostiū/q̄ suis manibus euerti Quis rebellātiū fuerit furor?
Vel hinc intelligi potest:q; in vsum noue classis tecta domusq;
resciderunt/& in armorū officinis aurū & argentū pro ere fer-
roq; conflatū est. In tormentorū vincula matrone crines suos
contulerūt. Mancino deinde cōsule terra mariq; feriebat obsi
dio/operis portus nudatus/& primus & sequēs iam murus: cū
tiū Byrsa:q̄d nomē arci fuit:quasi altera ciuitas resistebat Quā
uis profligato vrbis excidio/tū fatale Aphricę nomē Scipionū
videbat. Igit̄ in aliū Scipionē cōuersa resp. finē belli reposcebat.
Hunc Paulo Macedonico procreatū: Affricani illius magni fi
lius in decus gentis assumpserat. Hoc scilicet fato / vt quā vrbē
cōcusserat auus nepos euerteret. Sed q̄ maxīe mortiferi eē mor
sus solēt morientiū bestiarū:sic plus negotij fuit cū semiruta ciui
tate Carthagine: q̄ integra. Compulsis in vnā arcē hostib⁹: por
tum q̄ maris romanus obsederat. Illi alter ibi portū ab alia vr
bis parte foderūt:nec vt fugerēt:sed qa nemo illos nec euadere

Scipio Nasica.

Manilius Censorinus consules.

Studiū Carthaginensium in ꝯparādo bello

A quo Emilia nō Scipio ads operetur.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

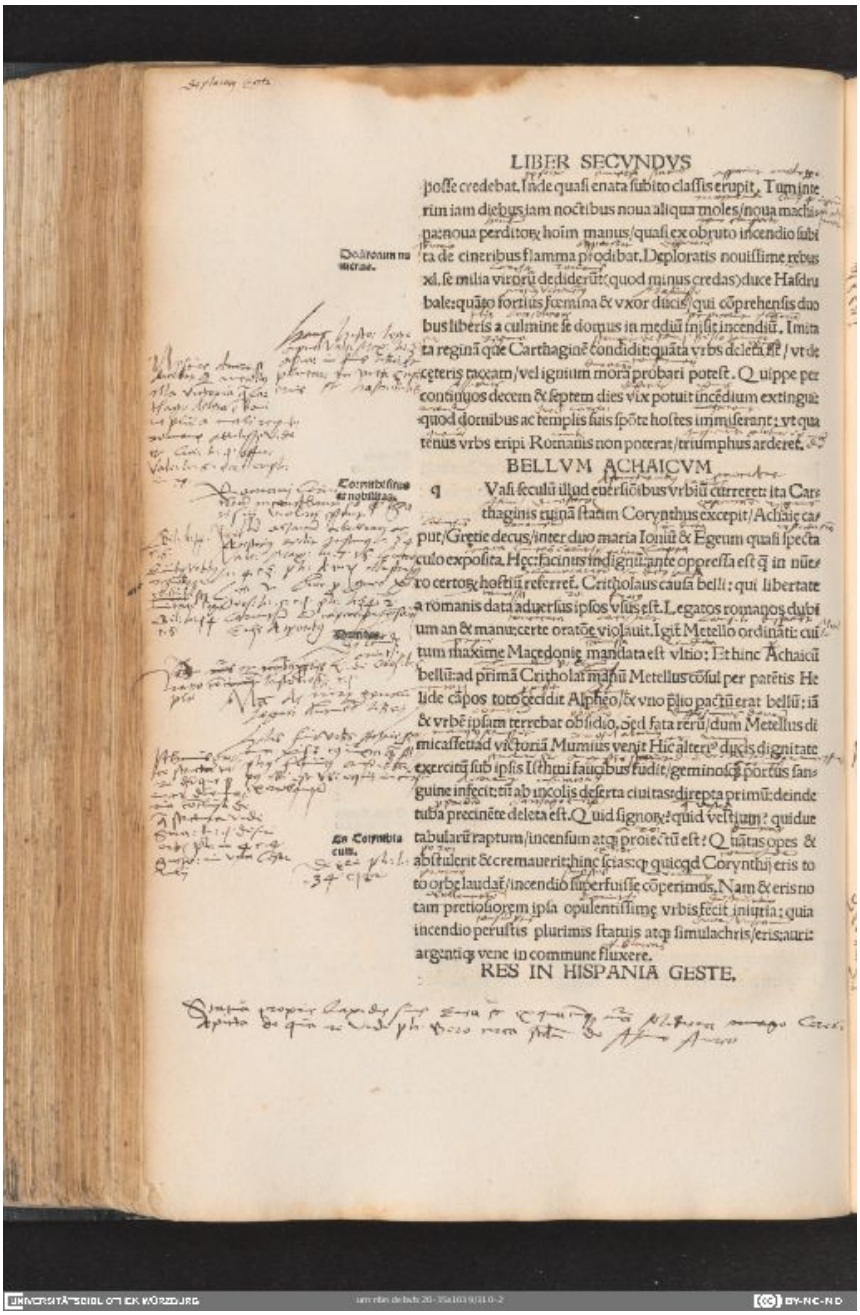

posse credebat. Inde quasi enata subito classis erupit. Tum interim iam diebus iam noctibus noua aliqua moles/noua machinatio noua perditorū hoīm manus/quasi ex obruto incendio subita de cineribus flamma prodibat. Deploratis nouissime rebus xl. se milia virorū dediderūt (quod minus credas) duce Hasdrubale: quāo fortius femina & vxor ducis/qui cōprehensis duobus liberis a culmine se domus in mediū iniecit incendiū. Imitata reginā quę Carthaginē condidit: quāta vrbs deleta fuit/vt de cęteris taceam/vel ignium mora probari potest. Quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incēdium extingui: quod domibus ac templis suis spōte hostes immiserant: vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat/triumphus arderet.

Dolūenum mi rū.

Corinthe situs et nobilitas.

BELLVM ACHAICVM

Vasi seculū illud euersiōibus vrbiū cūrrerent: ita Carthaginis ruinā statim Corynthus excepit/Achaię caput/Grecie decus/inter duo maria Ioniū & Egeum quasi spectaculo expolita. Hec facinus indigniū: ante oppressa est q̄ in nūero certoꝝ hostiū referret. Critholaus causa belli: qui libertate a romanis data aduersus ipsos vsus est. Legatos romanos dubium an & manu: certe oratōe violauit. Igit Metello ordinati: cui tum maxime Macedonię mandata est vltio: Et hinc Achaicū bellū: ad primā Critholai manū Metellus cōsul per parētis Helide cāpos toto cecidit Alpheo/& vno ꝑlio pactū erat bellū: iā & vrbē ipsam terrebat obsidio. Sed fata rerū/dum Metellus dimicasset ad victoriā Mumius venit. Hic alteri⁹ ducis dignitate exercitū sub ipsis Isthmi faucibus fudit/geminoq̄ portus sanguine infecit: tū ab incolis deserta ciuitas direpta primū: deinde tuba precinēte deleta est. Quid signoꝝ? quid vestium? quidue tabularū raptum/incensum atq; proiectū est? Quātas opes & abstulerit & cremauerit: hinc sciās: q̄ quicqd Corynthij eris toto orbe laudat/incendio superfuisse cōperimus. Nam & eris non tam pretiosiorem ipsa opulentissimę vrbis fecit iniuria: quia incendio perustis plurimis statuis atq; simulachris/eris: auri: argentiq; vene in commune fluxere.

En Corinthia cuīs.

RES IN HISPANIA GESTE.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39/31.0-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

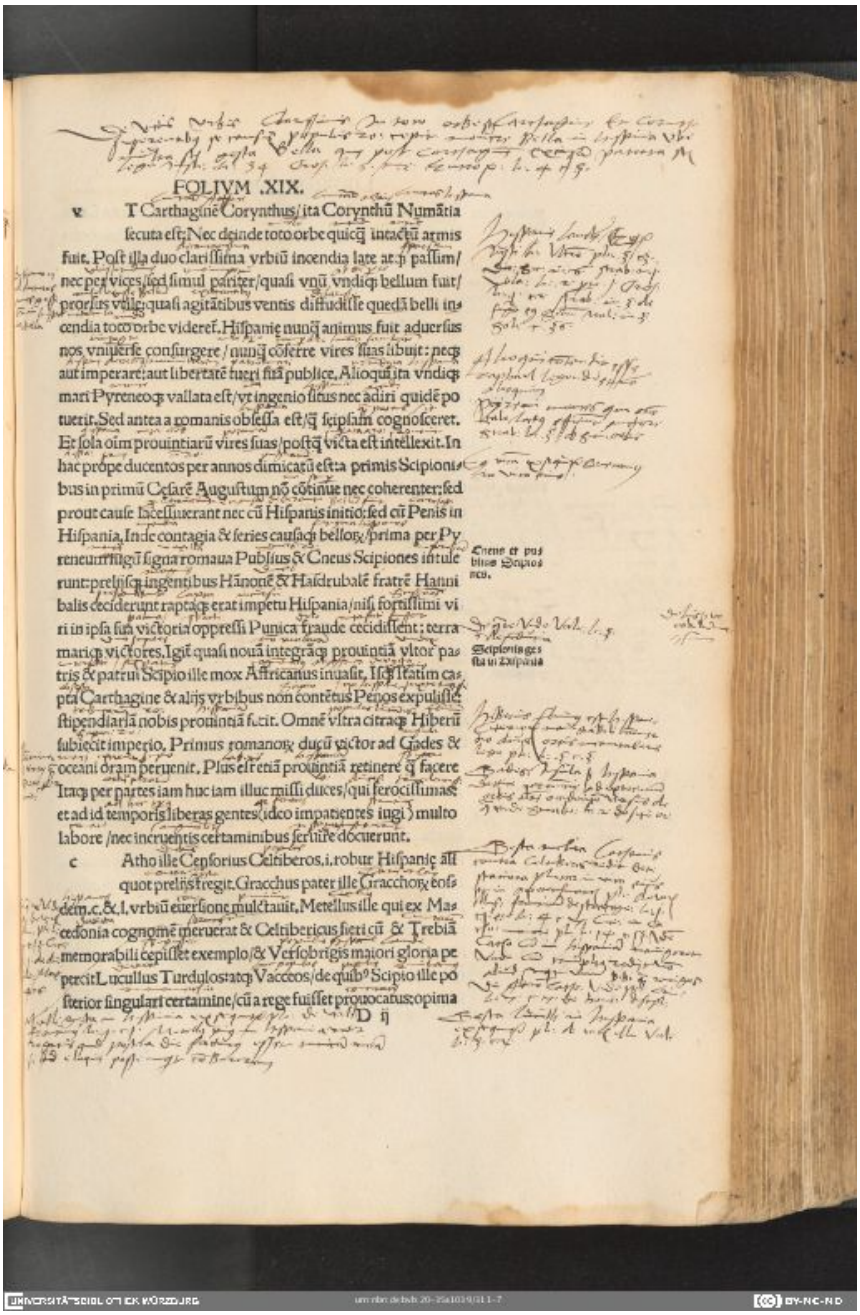

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/211-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

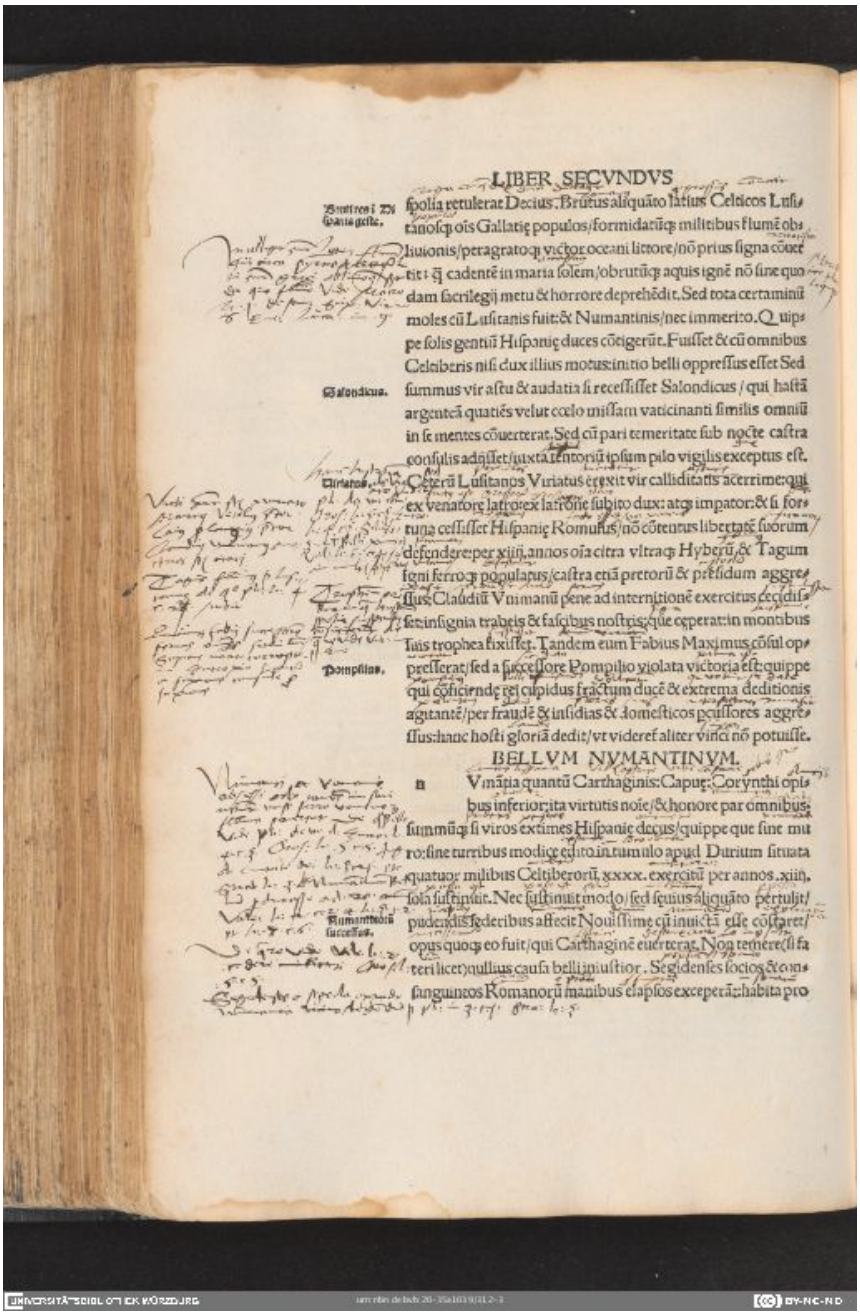

LIBER SECVNDVS

Brutus in Hispania geste.

spolia retulerat Decius. Brutus aliquãto latius Celticos Lusitanosq; oĩs Gallatię populos/formidatũq; militibus flumẽ obliuionis/peragratoq; victor oceani littore/nõ prius signa cõuertit: q̃ cadentẽ in maria solem/obrutũq; aquis ignẽ nõ sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehẽdit. Sed tota certaminũ moles cũ Lusitanis fuit: & Numantinis/nec immerito. Quippe solis gentiũ Hispanię duces cõtigerũt. Fuisset & cũ omnibus Celtiberis nisi dux illius motus: initio belli oppressus esset Sed

Salondicus.

summus vir astu & audatia si recessisset Salondicus / qui hastã argenteã quatiẽs velut cœlo missam vaticinanti similis omniũ in se mentes cõuerterat. Sed cũ pari temeritate sub nocte castra consulis adijsset/iuxta tentoriũ ipsum pilo vigilis exceptus est.

Viriatus.

Cęterũ Lusitanos Viriatus erexit vir calliditatis acerrime: qui ex venatore latro: ex latrõne subito dux: atq; impator: & si fortuna cessisset Hispanię Romulus/nõ cõtentus libertatẽ suorum defendere: per xiiij. annos oĩa citra vltraq; Hyberũ, & Tagum igni ferroq; populatus/castra etiã pretorũ & præsidum aggressus: Claudiũ Vnimanũ pene ad internitionẽ exercitus cecidisset: insignia trabeis & fascibus nostris: quę cęperat: in montibus suis trophea fixisset. Tandem eum Fabius Maximus cõsul oppresserat/sed a successore Pompilio violata victoria est: quippe

Pompilius.

qui cõficiendę rei cupidus fractum ducẽ & extrema deditionis agitantẽ/per fraudẽ & insidias & domesticos pcussores aggressus: hanc hosti gloriã dedit/vt videret aliter vinci nõ potuisse.

BELLVM NVMANTINVM.

Numantia quantũ Carthaginis: Capuę: Corynthi opibus inferior: ita virtutis noĩe/& honore par omnibus: summũq; si viros extimes Hispanię decus/quippe que sine muro: sine turribus modicę edito in tumulo apud Durium situata quatuor milibus Celtiberorũ. xxxx. exercitũ per annos. xiiij. sola sustinuit. Nec sustinuit modo/sed seuius aliquãto pertulit/

Numantinorũ successus.

pudendis sęderibus affecit Nouissime cũ inuictã esse cõstaret/ opus quoq; eo fuit/qui Carthaginẽ euerterat. Non temere (si fateri licet) nullius causa belli iniustior. Segidenses socios & consanguineos Romanorũ manibus elapsos exceperãt: habita pro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

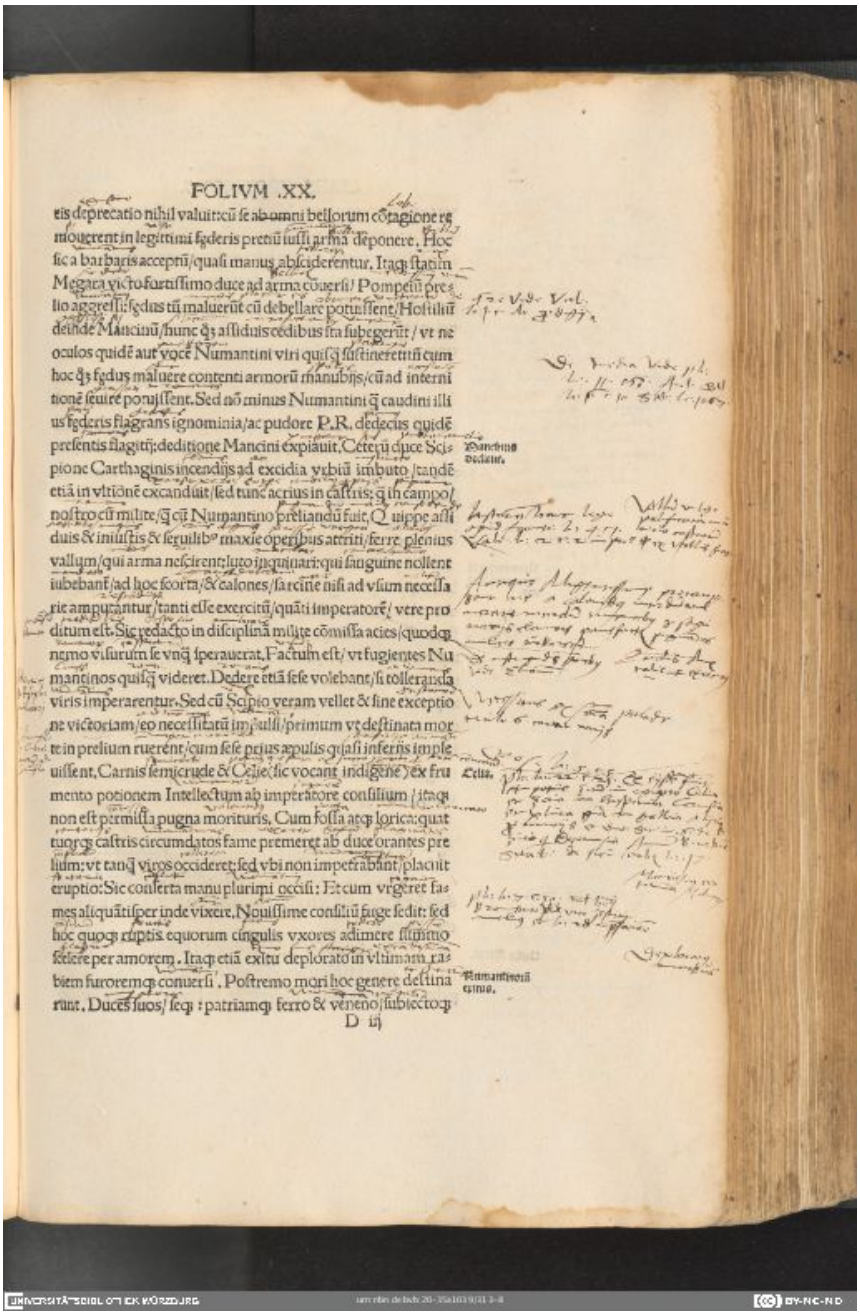

eis deprecatio nihil valuit: cū se ab omni bellorum cōtagione re
mouerent in legittimi fœderis pretiū iussi arma deponere. Hoc
sic a barbaris acceptū/quasi manus absciderentur. Itaq; statim
Megara victo fortissimo duce ad arma couersi/ Pompeiū pre-
lio aggressi: fœdus tū maluerūt cū debellare potuissent/Hostiliū
deinde Mancinū/hunc q̄z assiduis cedibus sta subegerūt/ vt ne
oculos quidē aut vocē Numantini viri quisq̄ sustinerent: tū cum
hoc q̄z fœdus maluere contenti armorū manubijs/cū ad interni
tionē seuire potuissent. Sed nō minus Numantini q̄ caudini illi
us fœderis flagrans ignominia/ac pudore P.R. dedecus quidē
presentis flagitij: deditione Mancini expiauit. Ceterū duce Sci-
pione Carthaginis incendijs ad excidia vrbiū imbuto/tandē
etiā in vltionē excanduit/sed tunc acrius in castris: q̄ in campo/
nostro cū milite/q̄ cū Numantino preliandū fuit. Quippe assi
duis & iniustis & seruilib⁹ maxie operibus attriti/ferre plenius
vallum/qui arma nescirent: luto inquinari: qui sanguine nollent
iubebant/ad hoc scorta/& calones/sarcinē nisi ad vsum necessa
rie amputantur/tanti esse exercitū/quāti imperatorē/ vere pro
ditum est. Sic redacto in disciplinā milite cōmissa acies/quodq;
nemo visurum se vnq̄ sperauerat. Factum est/ vt fugientes Nu
mantinos quisq̄ videret. Dedere etiā sese volebant/si tolleranda
viris imperarentur. Sed cū Scipio veram vellet & sine exceptio
ne victoriam/eo necessitatū impulsi/primum vt destinata mor
te in prelium ruerent/cum sese prius æpulis quasi inferijs imple
uissent. Carnis semicrude & Celie/sic vocant indigene/ex fru
mento potionem Intellectum ab imperatore consilium/ itaq;
non est permissa pugna morituris. Cum fossa atq; lorica: quat
tuorq; castris circumdatos fame premeret ab duce orantes pre
lium: vt tanq̄ viros occideret: sed vbi non impetrabant/placuit
eruptio: Sic conserta manu plurimi occisi: Et cum vrgeret fa-
mes aliquātisper inde vixere. Nouissime consiliū fuge sedit: sed
hoc quoq; ruptis equorum cingulis vxores adimere summo
scelere per amorem. Itaq; etiā exitu deplorato in vltimam ra-
biem furoremq; conuersi. Postremo mori hoc genere destina
runt. Duces suos/ seq; patriamq; ferro & veneno/subiectoq;

Mancinus dedit.

Celia.

Numantinorū exitus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

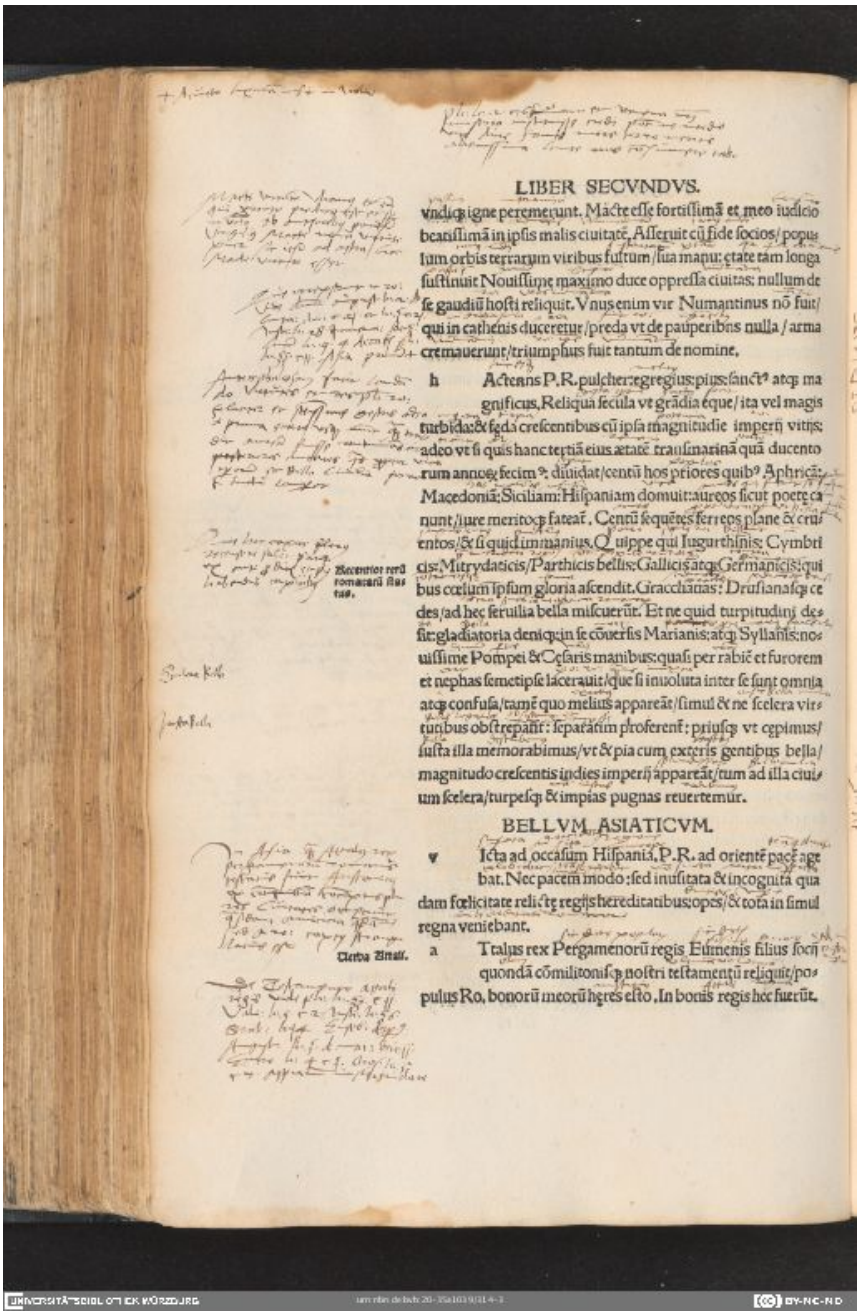

LIBER SECVNDVS.

vndiq; igne peremerunt. Macte esse fortissimã et meo iudicio beatissimã in ipsis malis ciuitatẽ. Asseruit cũ fide socios/ populum orbis terrarum viribus fultum/ sua manu: ętate tam longa sustinuit Nouissime maximo duce oppressa ciuitas: nullum de se gaudiũ hosti reliquit. Vnus enim vir Numantinus nõ fuit/ qui in cathenis duceretur/ preda vt de pauperibus nulla/ arma cremauerunt/ triumphus fuit tantum de nomine.

h Acteans P.R. pulcher: egregius: pius: sanct⁹ atq; magnificus. Reliqua secula vt grãdia eque/ ita vel magis turbida: & fęda crescentibus cũ ipsa magnitudie imperij vitijs: adeo vt si quis hanc tertiã eius ætatẽ transmarinã quã ducentorum annorũ fecim⁹: diuidat/ centũ hos priores quib⁹ Aphricã: Macedoniã: Siciliam: Hispaniam domuit: aureos sicut poetę canunt/ iure meritoq; fateat. Centũ sequẽtes ferreos plane & cruentos/ & si quid immanius. Quippe qui Iugurthinis: Cymbricis: Mitrydaticis/ Parthicis bellis: Gallicis atq; Germanicis: quibus cœlum ipsum gloria ascendit. Gracchanas: Drusianasq; cedes/ ad hec seruilia bella miscuerũt. Et ne quid turpitudini desit: gladiatoria deniq; in se cõuersis Marianis: atq; Syllanis: nouissime Pompei & Cęsaris manibus: quasi per rabiẽ et furorem et nephas semetipse lacerauit/ que si inuoluta inter se sunt omnia atq; confusa/ tamẽ quo melius appareãt/ simul & ne scelera virtutibus obstrepãt: separatim proferent: priusq; vt cępimus/ iusta illa memorabimus/ vt & pia cum exteris gentibus bella/ magnitudo crescentis indies imperij appareãt/ tum ad illa ciuium scelera/ turpesq; & impias pugnas reuertemur.

Recentior rerũ romanarũ status.

BELLVM ASIATICVM.

v Icta ad occasum Hispania. P.R. ad orientẽ pacẽ agebat. Nec pacem modo: sed inusitata & incognita quadam fœlicitate relictę regijs hereditatibus: opes/ & tota in simul regna veniebant.

Verba Attali.

a Ttalus rex Pergamenorũ regis Eumenis filius socij quondã cõmilitonisq; nostri testamentũ reliquit/ populus Ro. bonorũ meorũ hęres esto. In bonis regis hec fuerũt.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

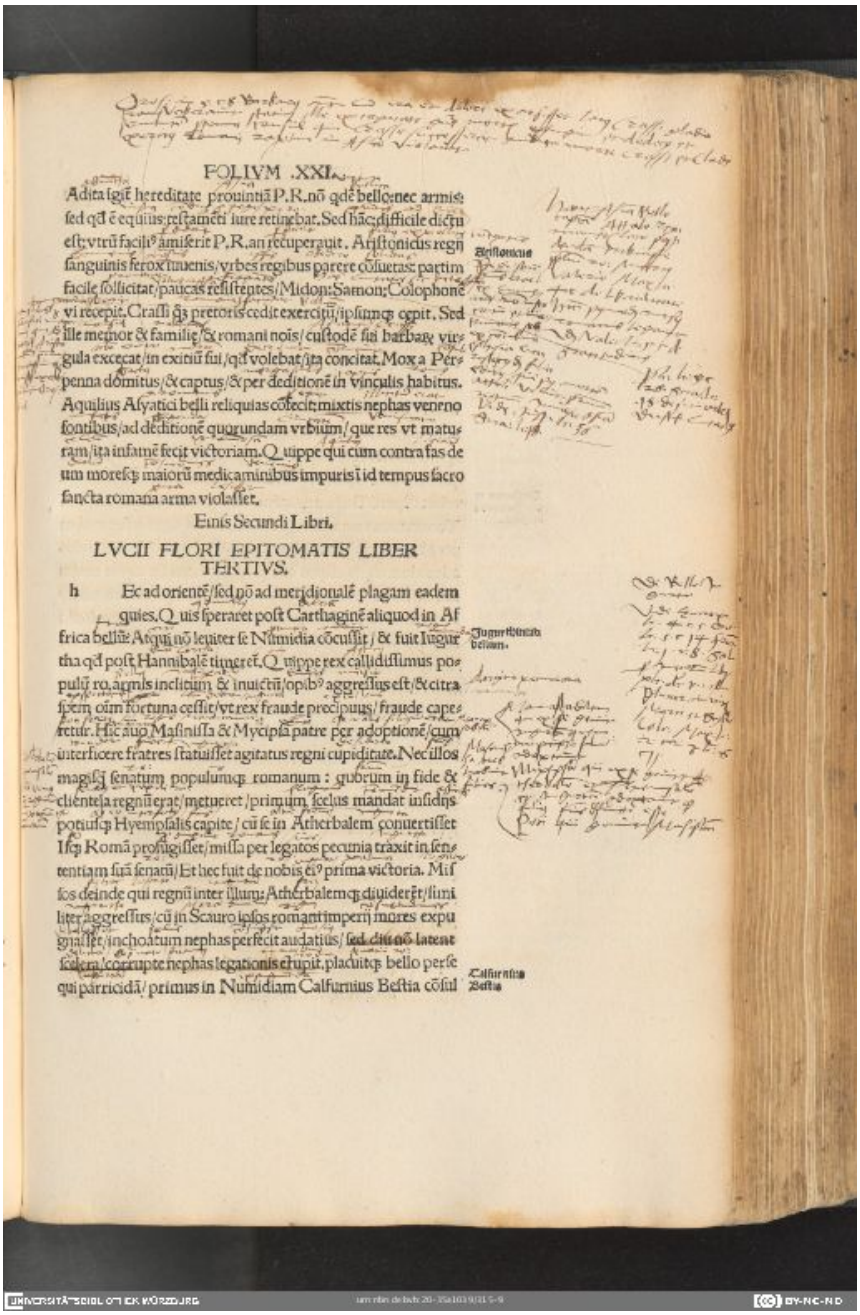

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

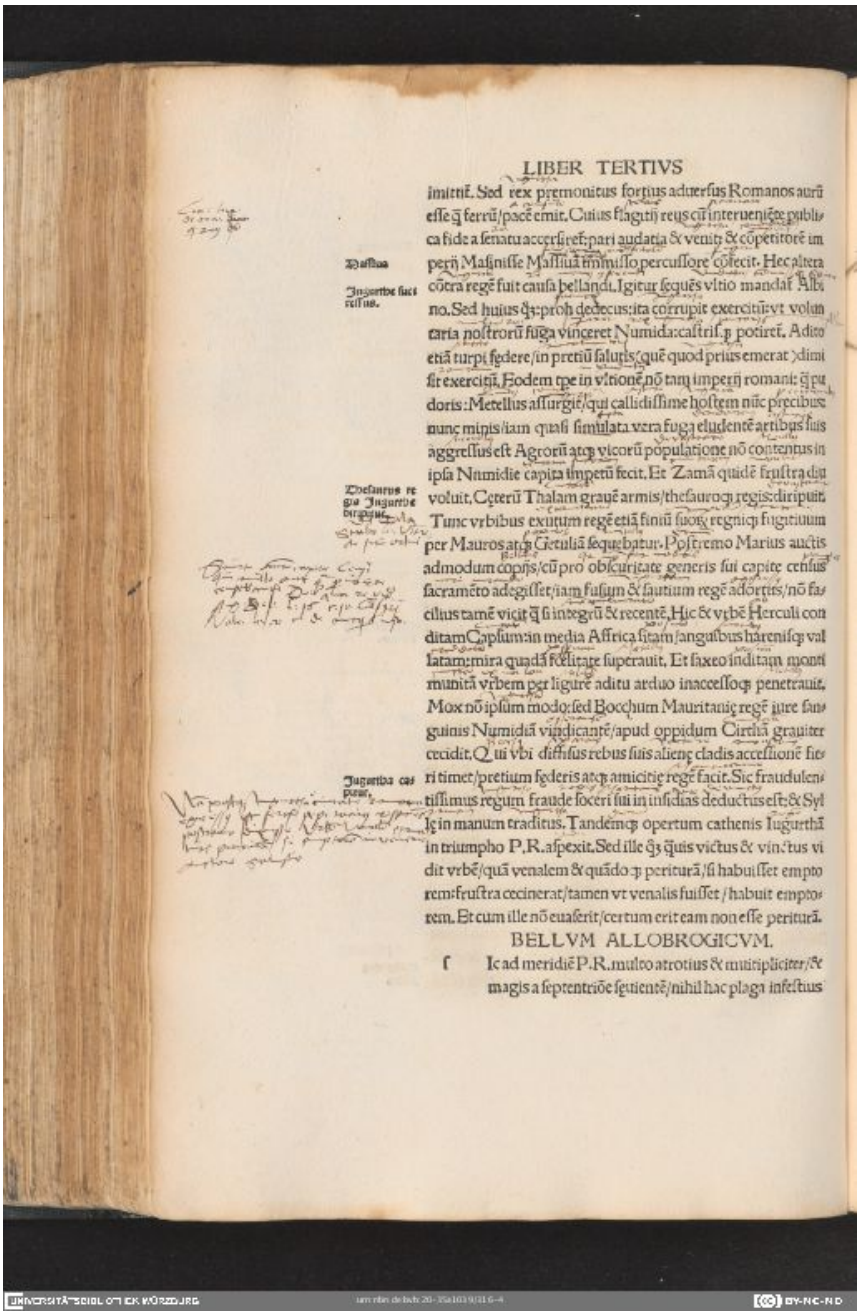

imittit. Sed rex premonitus fortius aduersus Romanos aurū esse q̄ ferrū/pacē emit. Cuius flagitij reus cū interueniēte publica fide a senatu accersiret: pari audatia & venit: & cōpetitorē imperij Masinisse Massiuā immisso percussore cōfecit. Hec altera cōtra regē fuit causa bellandi. Igitur sequēs vltio mandat Albino. Sed huius q̄z: proh dedecus: ita corrupit exercitū: vt voluntaria nostrorū fuga vinceret Numida: castris.q̄ potiret. Adito etiā turpi federe/in pretiū salutis/quē quod prius emerat) dimisit exercitū. Eodem tpe in vltionē nō tam imperij romani: q̄ pudoris: Metellus assurgit/qui callidissime hostem nūc precibus: nunc minis/iam quasi simulata vera fuga eludentē artibus suis aggressus est Agrorū atq̄ vicorū populatione nō contentus in ipsa Numidie capita impetū fecit. Et Zamā quidē frustra diu voluit. Cęterū Thalam grauē armis/thesauroq̄ regis: diripuit. Tunc vrbibus exutum regē etiā finiū suorū regnique fugitiuum per Mauros atq̄ Getuliā sequebatur. Postremo Marius auctis admodum copijs/cū pro obscuritate generis sui capite census sacramēto adegisset/iam fusum & sautium regē adortus/nō facilius tamē vicit q̄ si integrū & recentē. Hic & vrbē Herculi conditam Capsum: in media Affrica sitam/angustus harenisq̄ vallatam: mira quadā fœlitate superauit. Et saxeo inditam monti munitā vrbem per ligurē aditu arduo inaccessoq̄ penetrauit. Mox nō ipsum modo: sed Bocchum Mauritanię regē iure sanguinis Numidiā vindicantē/apud oppidum Cirthā grauiter cecidit. Qui vbi diffisus rebus suis alienę cladis accessionē fieri timet/pretium fęderis atq̄ amicitię regē facit. Sic fraudulentissimus regum fraude soceri sui in insidias deductus est: & Syllę in manum traditus. Tandemq̄ opertum cathenis Iugurthā in triumpho P.R. aspexit. Sed ille q̄z q̄uis victus & vinctus vidit vrbē/quā venalem & quādo q̄ periturā/si habuisset emptorem: frustra cecinerat/tamen vt venalis fuisset/habuit emptorem. Et cum ille nō euaserit/certum erit eam non esse periturā.

Massiua

Iugurthe successus.

Thesaurus regis Iugurthe diripuit.

Iugurtha capitur.

BELLVM ALLOBROGICVM.

Sic ad meridiē P.R. multo atrotius & multipliciter/& magis a septentriōe sęuientē/nihil hac plaga infestius

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/31 6-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

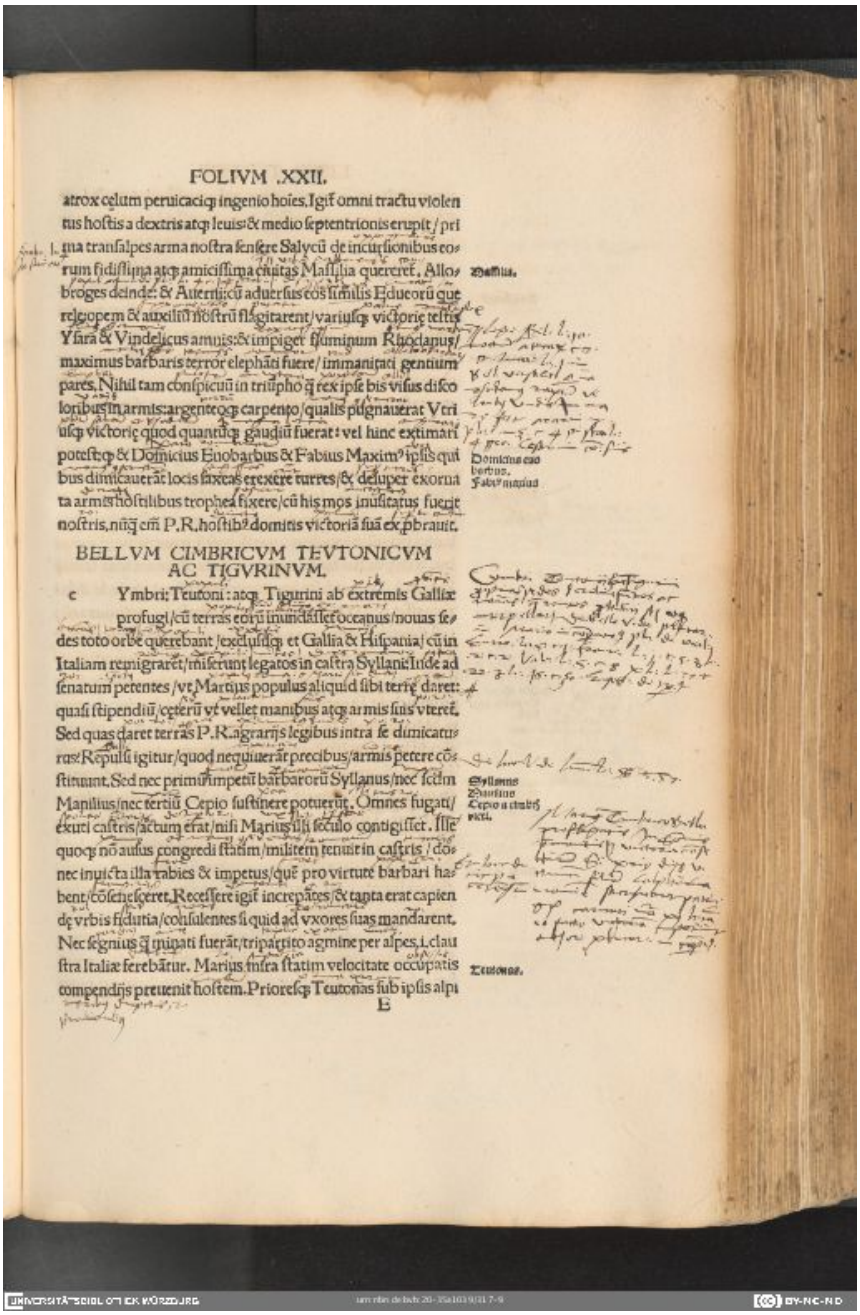

FOLIVM .XXII.

atrox cęlum peruicaciq; ingenio hoies. Igit omni tractu violen
tus hostis a dextris atq; leuis: & medio septentrionis erupit / pri
ma transalpes arma nostra sensere Salycũ de incursionibus eo-
rum fidissima atq; amicissima ciuitas Massilia quereret. Allo- Massilia.
broges deinde: & Auerni: cũ aduersus eos similis Educorũ que
rele: opem & auxiliũ nostrũ flagitarent / variusq; victorię testis
Ysara & Vindelicus amnis: & impiger fluminum Rhodanus /
maximus barbaris terror elephãti fuere / immanitati gentium
pares. Nihil tam conspicuũ in triũpho q̃ rex ipse bis visus disco
loribus in armis: argenteoq; carpento / qualis pugnauerat Vtri
usq; victorię quod quantũq; gaudiũ fuerat: vel hinc extimari
potest: q; & Domicius Enobarbus & Fabius Maxim⁹ ipsis qui Domicius eno barbus. Fabius maxius
bus dimicauerãt locis saxeas erexere turres / & desuper exorna
ta armis hostilibus trophea fixere / cũ his mos inusitatus fuerit
nostris, nũq; em̃ P.R. hostib⁹ domitis victoriã suã ex ꝓbrauit.

BELLVM CIMBRICVM TEVTONICVM
AC TIGVRINVM.

c Ymbri: Teutoni: atq; Tigurini ab extremis Galliæ
profugi / cũ terras eorũ inundasset oceanus / nouas se-
des toto orbe querebant / exclusisq; et Gallia & Hispania / cũ in
Italiam remigraret / miserunt legatos in castra Syllani: Inde ad
senatum petentes / vt Martius populus aliquid sibi terrę daret:
quasi stipendiũ / cęterũ vt vellet manibus atq; armis suis vteret.
Sed quas daret terras P.R. agrarijs legibus intra se dimicatu-
rus? Repulsi igitur / quod nequiuerãt precibus / armis petere cõ-
stituunt. Sed nec primũ impetũ barbarorũ Syllanus / nec secũm Syllanus Manilius Cepio a cimbris victi.
Manilius / nec tertiũ Cepio sustinere potuerũt. Omnes fugati /
exuti castris / actum erat / nisi Marius illi seculo contigisset. Ille
quoq; nõ ausus congredi statim / militem tenuit in castris / do-
nec inuicta illa rabies & impetus / quẽ pro virtute barbari ha-
bent / cõsenescęret. Recessere igit increpãtes / & tanta erat capien
dę vrbis fiducia / consulentes si quid ad vxores suas mandarent.
Nec segnius q̃ minati fuerãt / tripartito agmine per alpes, i. clau
stra Italiæ ferebãtur. Marius infra statim velocitate occupatis Teutonas.
compendijs preuenit hostem. Prioresq; Teutonas sub ipsis alpi

E

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

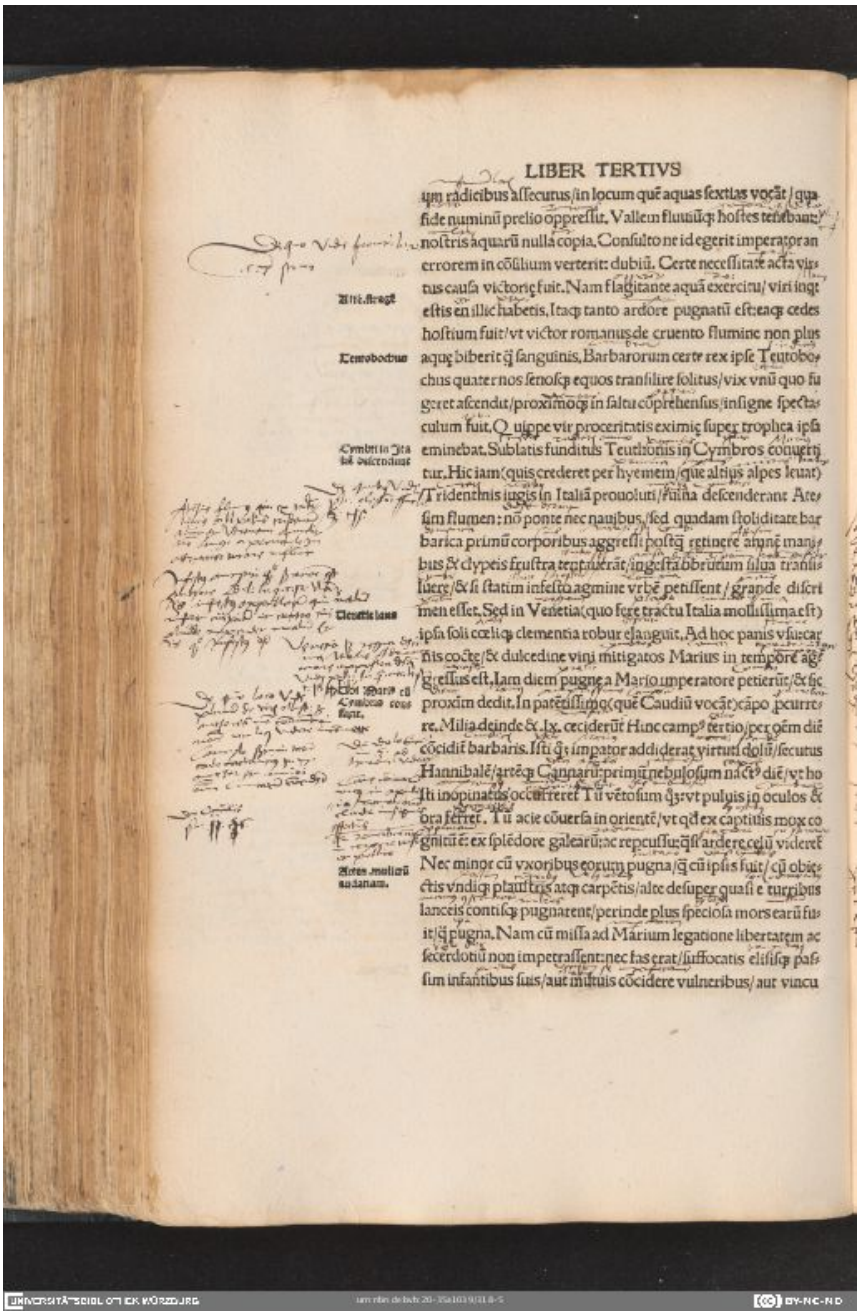

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

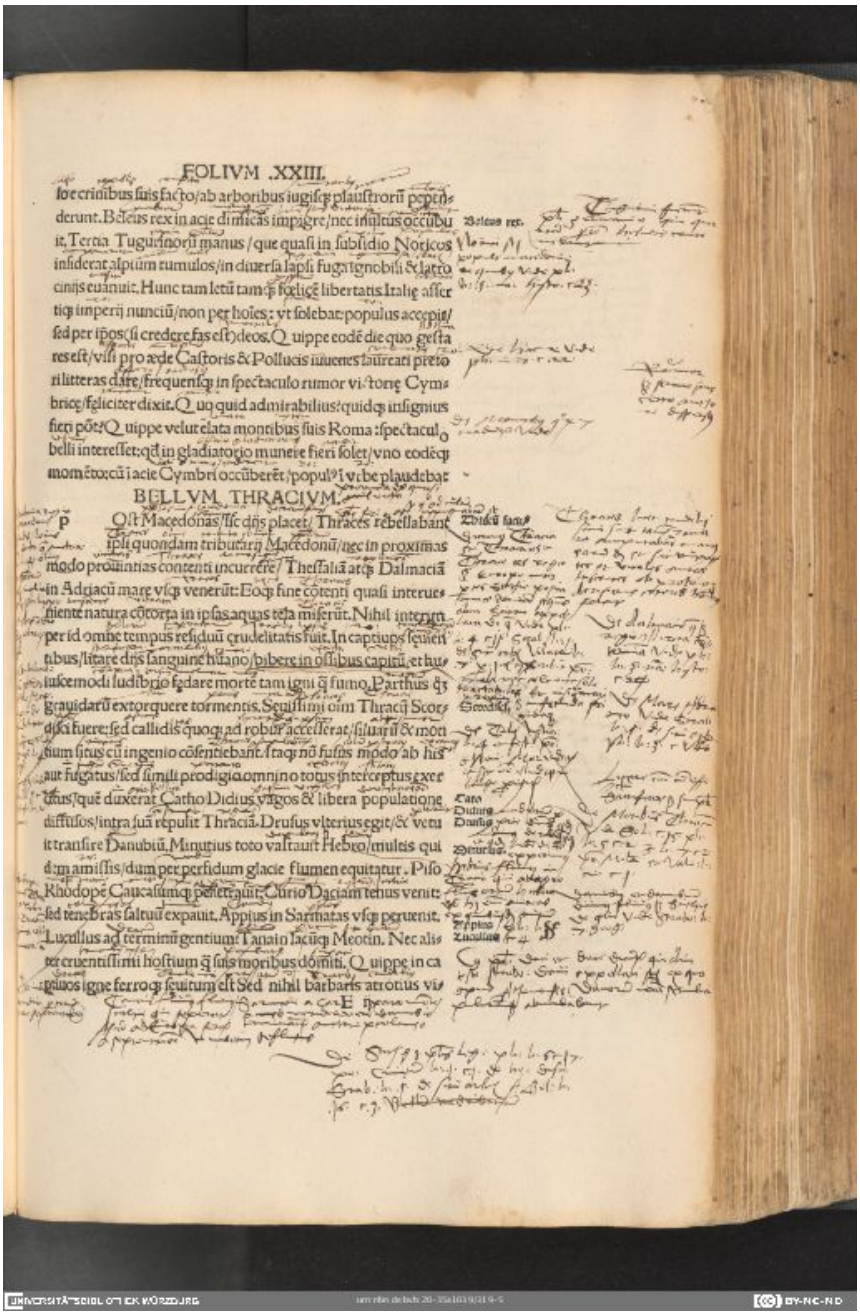

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

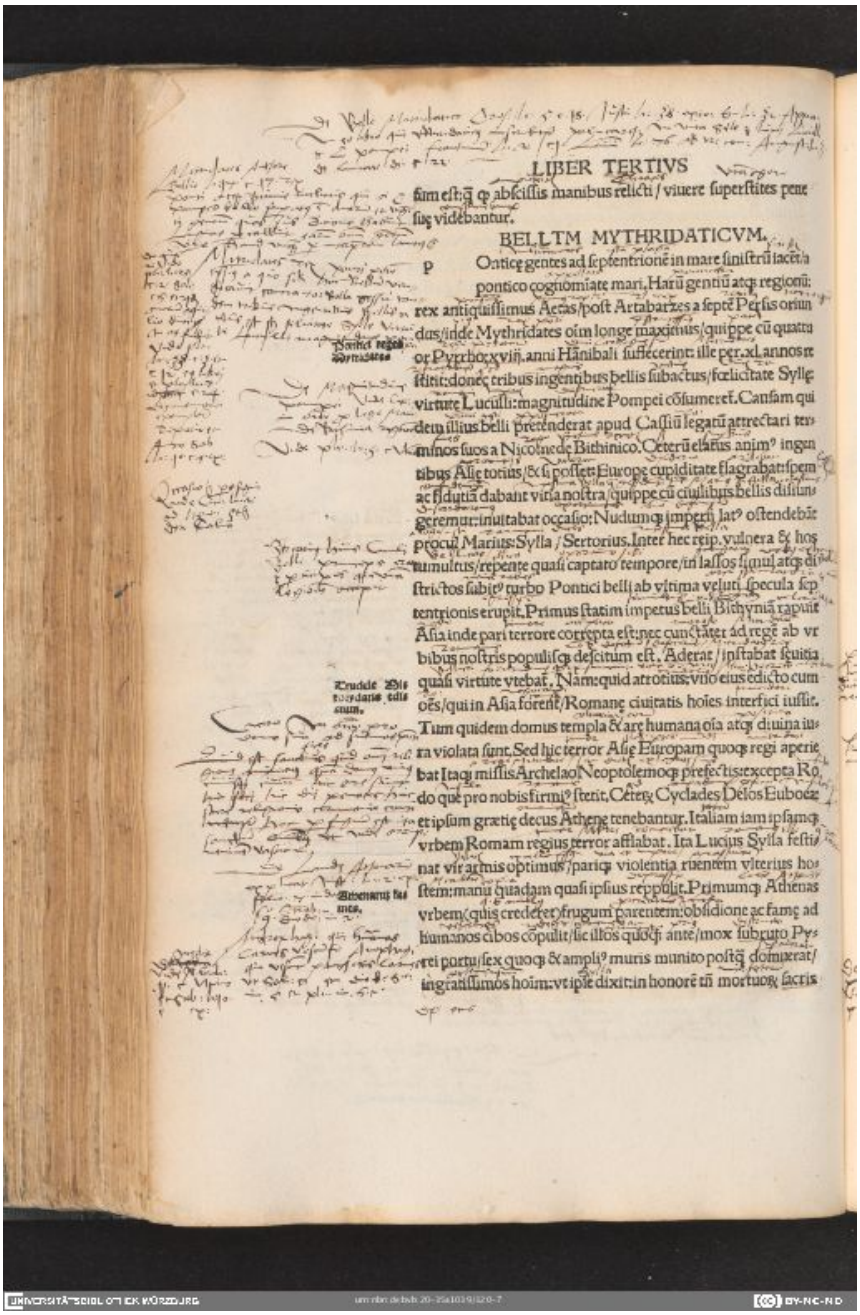

LIBER TERTIVS

sum est: q̄ q̄ abscissis manibus relicti / viuere superstites pene
suę videbantur.

BELLTM MYTHRIDATICVM.

Pontice gentes ad septentrionē in mare sinistrū iacēt / a
pontico cognomiate mari. Harū gentiū atq; regionū:
rex antiquissimus Aetas / post Artabarzes a septē Persis oriun
dus / inde Mythridates oīm longe maximus / quippe cū quatru
or Pyrrho: xviij. anni Hānibali suffecerint: ille per. xl. annos re
stitit: donec tribus ingentibus bellis subactus / fœlicitate Syllę
virtute Luculli: magnitudine Pompei cōsumeret. Causam qui
dem illius belli pretenderat apud Cassiū legatū attrectari ter
minos suos a Nicomede Bithinico. Ceterū elatus anim⁹ ingen
tibus Asię totius / & si posset: Europę cupiditate flagrabat: spem
ac fiduciā dabant vitia nostra / quippe cū ciuilibus bellis disiun
geremur: inuitabat occasio: Nudumq; imperij lat⁹ ostendebāt
procul Marius: Sylla / Sertorius. Inter hec reip. vulnera & hos
tumultus / repente quasi captato tempore / in lassos simul atq; di
strictos subit⁹ turbo Pontici belli ab vltima veluti specula sep
tentrionis erupit. Primus statim impetus belli Bithyniā rapuit
Asia inde pari terrore correpta est: nec cunctāter ad regē ab vr
bibus nostris populisq; descitum est. Aderat / instabat sęuitia
quasi virtute vtebat. Nam: quid atrotius: vno eius edicto cum
oēs / qui in Asia forent / Romanę ciuitatis hoīes interfici iussit.
Tum quidem domus templa & arę humana oīa atq; diuina iu
ra violata sunt. Sed hic terror Asię Europam quoq; regi aperie
bat Itaq; missis Archelao Neoptolemoq; prefectis: excepta Ro
do quę pro nobis firmi⁹ stetit. Ceterę Cyclades Delos Euboeę
et ipsum grætię decus Athenę tenebantur. Italiam iam ipsamq;
vrbem Romam regius terror afflabat. Ita Lucius Sylla festi
nat vir armis optimus / pariq; violentia ruentem vlterius ho
stem: manu quadam quasi ipsius reppulit. Primumq; Athenas
vrbem (quis crederet) frugum parentem: obsidione ac famę ad
humanos cibos cōpulit / sic illos quoq; ante / mox subruto Py
rei portu / sex quoq; & ampli⁹ muris munito postq̄ domuerat /
ingratissimos hoīm: vt ipse dixit: in honorē tñ mortuorū sacris

Pontici regis Mythridates

Trudele Mithridatis edictum.

Athenarum fames.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bsb:20-25a1019/120-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

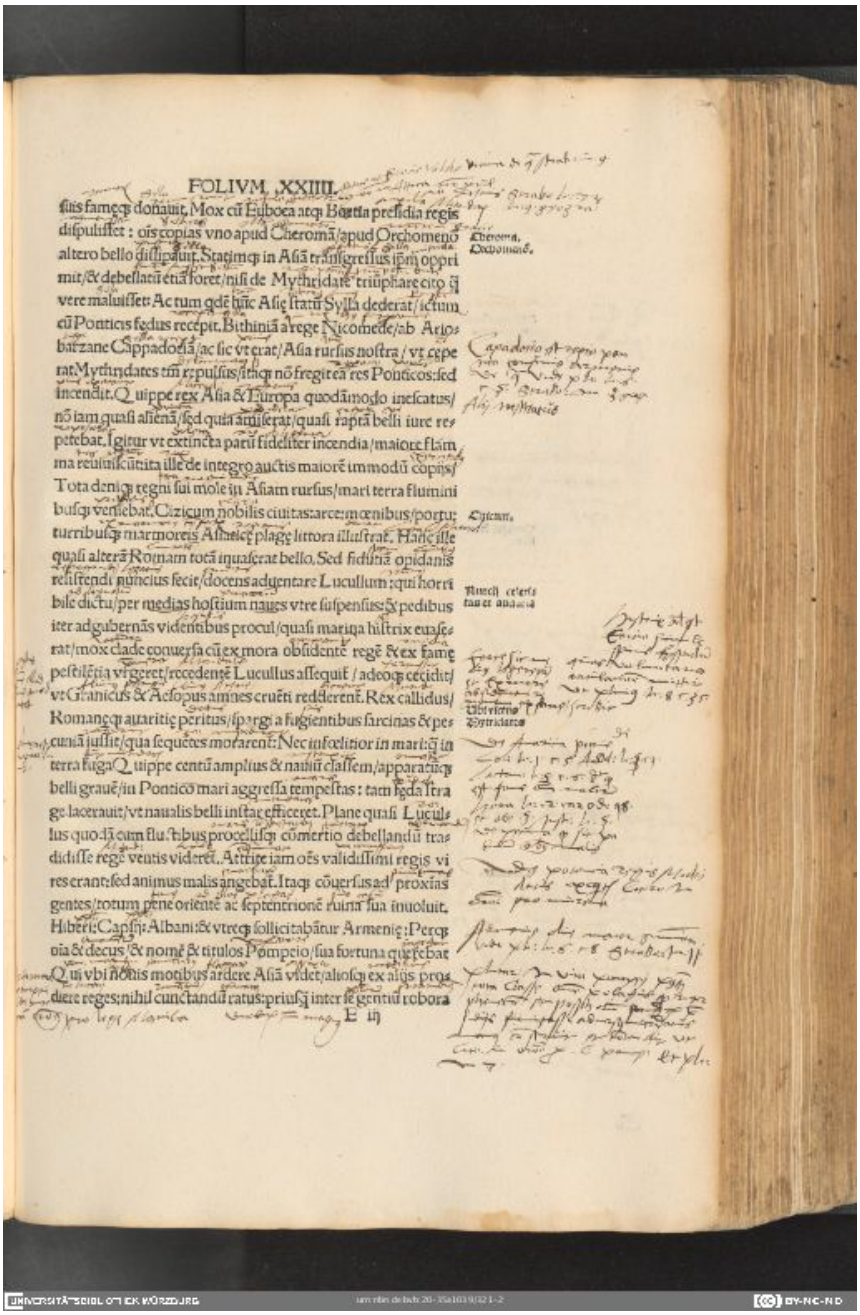

suis fameq; donauit. Mox cũ Euboea atq; Boetia presidia regis
dispulisset: oĩs copias vno apud Cheromã/apud Orchomenõ
altero bello dissipauit. Statimq; in Asiã transgressus ipm oppri
mit/& debellatũ etiã foret/nisi de Mythridate triũphare cito q̃
vere maluisset: Ac tum qdẽ hũc Asię statũ Sylla dederat/ictum
cũ Ponticis fedus recepit. Bithiniã a rege Nicomede/ab Ario
barzane Cappadociã/ac sic vt erat/Asia rursus nostra/vt cepe
rat Mythridates tm̃ repulsus/itaq; nõ fregit eã res Ponticos: sed
incendit. Quippe rex Asia & Europa quodãmodo inescatus/
nõ iam quasi alienã/sed quia amiserat/quasi raptã belli iure re
petebat. Igitur vt extincta patrũ fideliter incendia/maiore flam
ma reuiuiscũt: ita ille de integro auctis maiorẽ immodũ copiis/
Tota deniq; regni sui mole in Asiam rursus/mari terra flumini
busq; veniebat. Cizicum nobilis ciuitas: arce: mœnibus/portu:
turribusq; marmoreis Asiaticę plagę littora illustrat. Hanc ille
quasi alterã Romam totã inuaserat bello. Sed fidutiã opidanis
resistendi nuncius fecit/docens aduentare Lucullum: qui horri
bile dictu/per medias hostium naues vtre suspensus: & pedibus
iter ad gubernãs videntibus procul/quasi marina histrix euase
rat/mox clade conuersa cũ ex mora obsidente regẽ & ex famę
pestilẽtia vrgeret/recedentẽ Lucullus assequit/adeoq; cecidit/
vt Granicus & Aesopus amnes cruẽti redderent. Rex callidus/
Romanęq; auaritię peritus/spargi a fugientibus sarcinas & pe
cuniã iussit/qua sequẽtes morarent: Nec infœlitior in mari: q̃ in
terra fuga. Quippe centũ amplius & nauiũ classem/apparatũq;
belli grauẽ/in Pontico mari aggressa tempestas: tam fęda stra
ge lacerauit/vt naualis belli instar efficeret. Plane quasi Lucul
lus quodã cum fluctibus procellisq; cõmertio debellandũ tra
didisse regẽ ventis videret. Attrite iam oẽs validissimi regis vi
res erant: sed animus malis angebat. Itaq; cõuersus ad proxias
gentes/totum pene orientẽ ac septentrionẽ ruina sua inuoluit.
Hiberi: Capsij: Albani: & vtreq; sollicitabãtur Armenię: Perq;
oĩa & decus/& nomẽ & titulos Pompeio/sua fortuna quęrebat
Qui vbi nouis motibus ardere Asiã videt/aliosq; ex aliis pro
diere reges: nihil cunctandũ ratus: priusq̃ inter se gentiũ robora

Cheroma.
Orchomenõ.

Cizicum.

Nuncij celeris tam et auaritia

Ubi victus
Mythridates

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/32 1-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

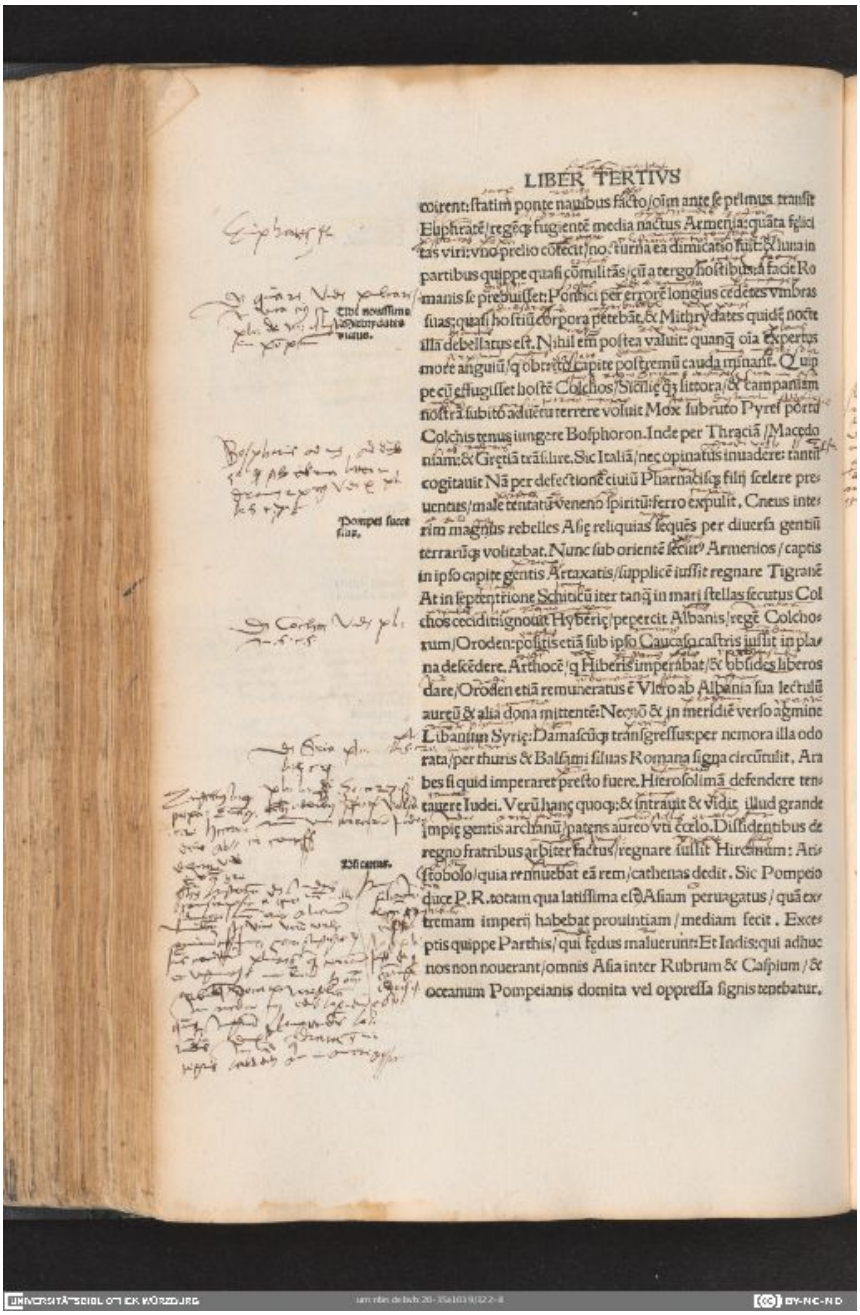

coirent: statim ponte nauibus facto/oim ante se primus transit Euphratē/regēq; fugiente media nactus Armeniā: quāta fuit tas viri: vno prelio cōfecit/no. turmā ea dimicatio fuit: & luna in partibus quippe quasi cōmilitās/cū a tergo hostibus facie Romanis se prebuisset: Pontici per errorē longius cedentes vmbras suas: quasi hostiū corpora petebāt. & Mithridates quidē nocte illā debellatus est. Nihil em postea valuit: quanq; oia experti more anguiū/q obtrectū capite postremū cauda minant. Q uip pe cū effugisset hostē Colchos/Siciliēq; littora/& campaniam nostrā subitō aduēru terrere voluit Mox subruto Pyreo portu Colchis tenus iungere Bosphoron. Inde per Thraciā/Macedoniam: & Greciā trāsiuit. Sic Italiā/nec opinatus inuadere: tantū cogitauit Nā per defectionē ciuiū Pharnacisq; filij scelere preuentus/male tentatū veneno spiritū: ferro expulit. Cneus interim magnis rebelles Asię reliquias sequēs per diuersa gentiū terrarūq; volitabat. Nunc sub orientē secus Armenios/captis in ipso capite gentis Artaxatis/supplicē iussit regnare Tigranē At in septentrione Scithicū iter tanq; in mari stellas secutus Colchos cecidit: ignouit Hyberię/pepercit Albanis/regē Colchorum/Oroden: positis etiā sub ipso Caucaso castris iussit in plana descēdere. Arthocē/q Hiberis imperabat/& obsides liberos dare/Oroden etiā remuneratus ē Vltro ab Albania sua lectulū aureū & alia dona mittentē. Necnō & in meridiē verso agmine Libanum Syrię: Damascūq; trānsgressus: per nemora illa odorata/per thuris & Balsami siluas Romana signa circūtulit. Arabes si quid imperaret presto fuere. Hierosolimā defendere tentauere Iudei. Verū hanc quoq; & intrauit & vidit illud grande impię gentis archanū/patens aureo vti cœlo. Dissidentibus de regno fratribus arbiter factus/regnare iussit Hircanum: Aristobolo/quia renuebat eā rem/cathenas dedit. Sic Pompeio duce P.R. totam qua latissima est Asiam peruagatus/quā extremam imperij habebat prouintiam/mediam fecit. Exceptis quippe Parthis/qui fedus maluerunt: Et Indis: qui adhuc nos non nouerant/omnis Asia inter Rubrum & Caspium/& oceanum Pompeianis domita vel oppressa signis tenebatur.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

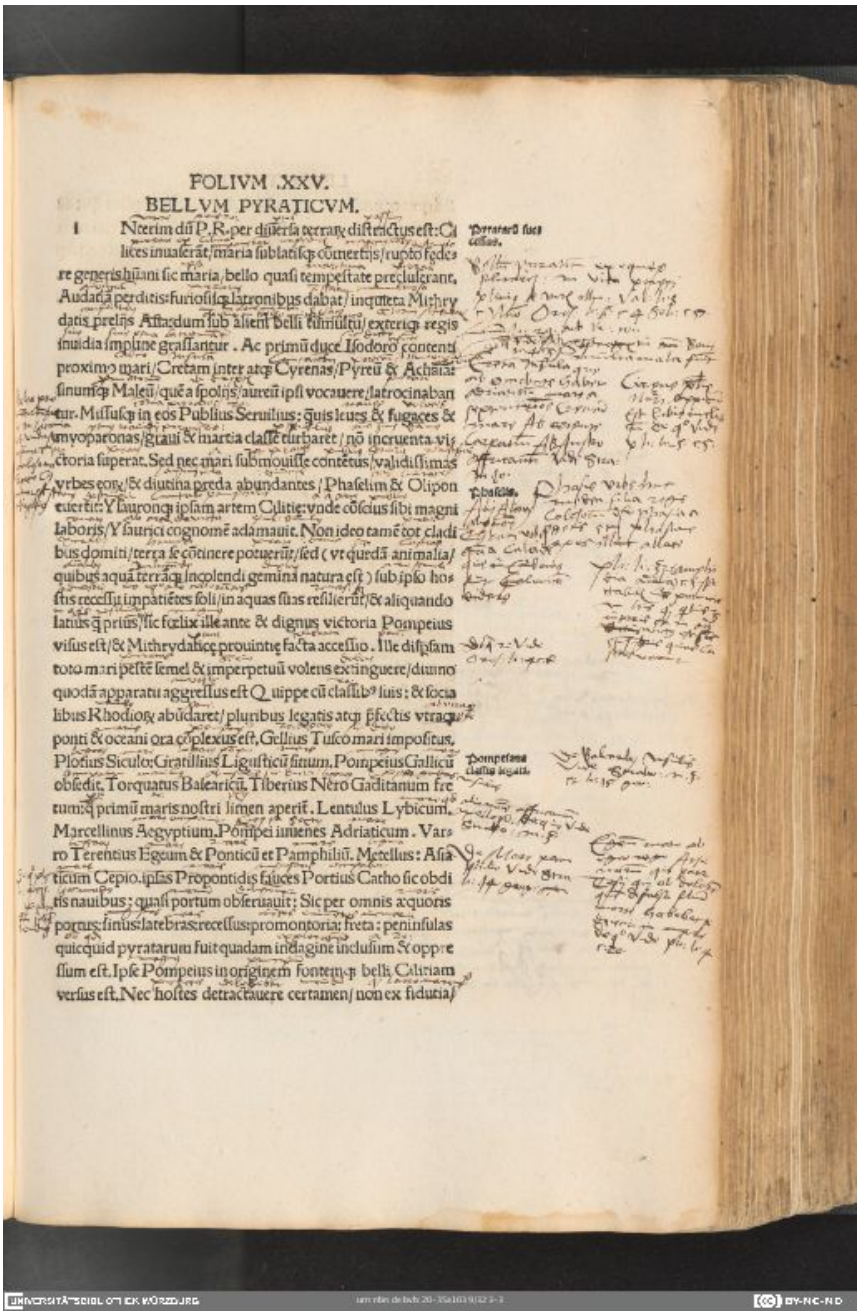

FOLIVM .XXV.

BELLVM PYRATICVM.

INterim dū P.R. per diuersa terrarū districtus est: Cilices inuaserāt/ maria sublatisq; cōmertijs/ rupto federe generis hūani sic maria/ bello quasi tempestate preclusserant. Audaciā perditis: furiosisq; latronibus dabat/ inquieta Mithrydatis prelijs Asia: dum sub alieni belli tumultu/ exteriq; regis inuidia impune grassantur. Ac primū duce Isodoro contenti proximo mari/ Cretam inter atq; Cyrenas/ Pyreū & Achaiā: sinumq; Maleū/ quē a spoliis/ aureū ipsi vocauere/ latrocinabantur. Missusq; in eos Publius Seruilius: quis leues & fugaces & myoparonas/ graui & martia classe turbaret/ nō incruenta victoria superat. Sed nec mari submouisse contētus/ validissimas vrbes eorū/ & diutina preda abundantes/ Phaselim & Olipon euertit: Y sauronq; ipsam artem Cilitie: vnde cōscius sibi magni laboris/ Y sauricī cognomē adamauit. Non ideo tamē tot cladibus domiti/ terra se cōtinere potuerūt/ sed (vt quedā animalia/ quibus aquā terrāq; incolendi gemina natura est) sub ipso hostis recessu impatiētes soli/ in aquas suas resilierūt/ & aliquando latius q̄ prius/ sic fœlix ille ante & dignus victoria Pompeius visus est/ & Mithrydatice prouintie facta accessio. Ille dispsam toto mari pestē semel & imperpetuū volens extinguere/ diuino quodā apparatu aggressus est Quippe cū classib⁹ suis: & socialibus Rhodiorū abūdaret/ pluribus legatis atq; p̄fectis vtraq; ponti & oceani ora cōplexus est. Gellius Tusco mari impositus. Plotius Siculo: Gratillius Ligusticū sinum. Pompeius Gallicū obsedit. Torquatus Balearicū. Tiberius Nero Gaditanum fretum: q̄ primū maris nostri limen aperit. Lentulus Lybicum. Marcellinus Aegyptium. Pompei iuuenes Adriaticum. Varro Terentius Egeum & Ponticū et Pamphiliū. Metellus: Asiaticum Cepio. ipsas Propontidis fauces Portius Catho sic obditis nauibus: quasi portum obseruauit: Sic per omnis æquoris portus: sinus: latebras: recessus: promontoria: freta: peninsulas quicquid pyratarum fuit quadam indagine inclusum & oppressum est. Ipse Pompeius in originem fontemq; belli Cilitiam versus est. Nec hostes detractauere certamen/ non ex fiducia/

Pyratarū successus.

Phaselis.

Pompeiana classis legata.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/32 3-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

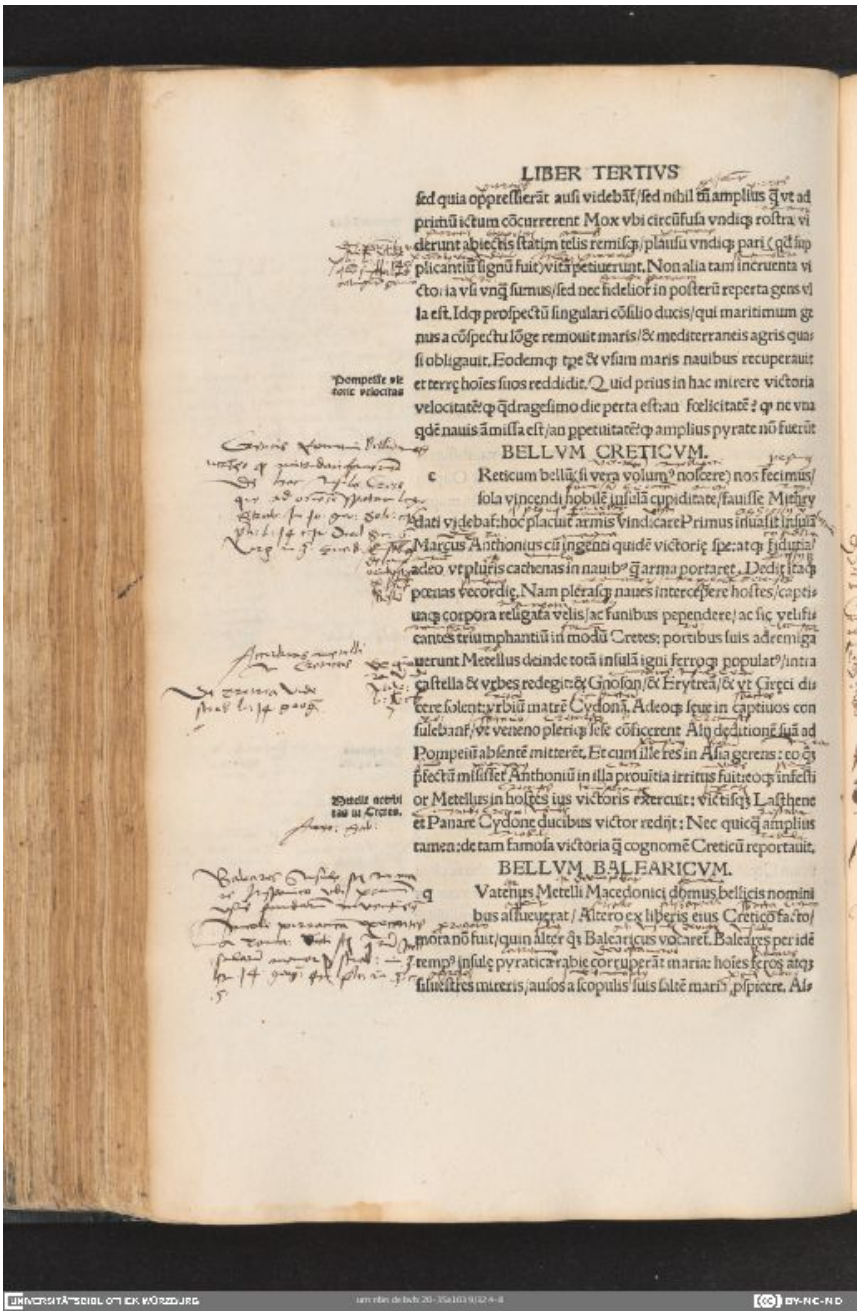

sed quia oppressierāt ausi videbāt/sed nihil tñ amplius q̄ vt ad primū ictum cōcurrerent Mox vbi circūfusa vndiq; rostra viderunt abiectis statim telis remisq;/plausu vndiq; pari (qd supplicantiū signū fuit) vitā petiuerunt. Non alia tam incruenta victoria vsi vnq̄ sumus/sed nec fidelior in posterū reperta gens vlla est. Idq; prospectū singulari cōsilio ducis/qui maritimum genus a cōspectu lōge remouit maris/& mediterraneis agris quasi obligauit. Eodemq; tpe & vsum maris nauibus recuperauit et terrę hoīes suos reddidit. Quid prius in hac mirere victoria velocitatē? q̄ q̄dragesimo die perta est: an fœlicitatē? q̄ ne vna qdē nauis āmissa est/an ppetuitatē? q̄ amplius pyrate nō fuerūt

Pompeiae victoriae velocitas

BELLVM CRETICVM.

c Reticum bellū (si vera volum⁹ noscere) nos fecimus/sola vincendi nobilē insulā cupiditate/fauisse Mithrydati videbat: hoc placuit armis vindicare Primus inuasit insulā Marcus Anthonius cū ingenti quidē victorię spe: atq; fiducia/adeo vt pluris cathenas in nauib⁹ q̄ arma portaret. Dedit itaq; pœnas vecordię. Nam plerasq; naues intercepere hostes/captiuaq; corpora religata velis/ac funibus pependere/ac sic velificantes triumphantiū in modū Cretes: portibus suis adremigauerunt Metellus deinde totā insulā igni ferroq; populat⁹/intra castella & vrbes redegit: & Gnoson/& Erytreā/& vt Gręci dicere solent: vrbiū matrē Cydonā. Adeoq; seue in captiuos consulebant/vt veneno plerique sese cōficerent Alij deditionē suā ad Pompeiū absentē mitterēt. Et cum ille res in Asia gerens: eo q̄ ꝑfectū misisset Anthoniū in illa prouītia irritus fuit: eoq; infestior Metellus in hostes ius victoris exercuit: victisq; Lasthene et Panare Cydone ducibus victor redijt: Nec quicq̄ amplius tamen: de tam famosa victoria q̄ cognomē Creticū reportauit.

Metelli acerbitas in Cretes.

BELLVM BALEARICVM.

q Vatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominibus assueuerat/Altero ex liberis eius Creticō facto/mora nō fuit/quin alter q̄ Balearicus vocaret. Baleares per idē temp⁹ insulę pyraticæ rabie corruperāt maria: hoīes feros atq; siluestres mireris/ausos a scopulis suis saltē maris ꝓspicere. Al-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039124-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

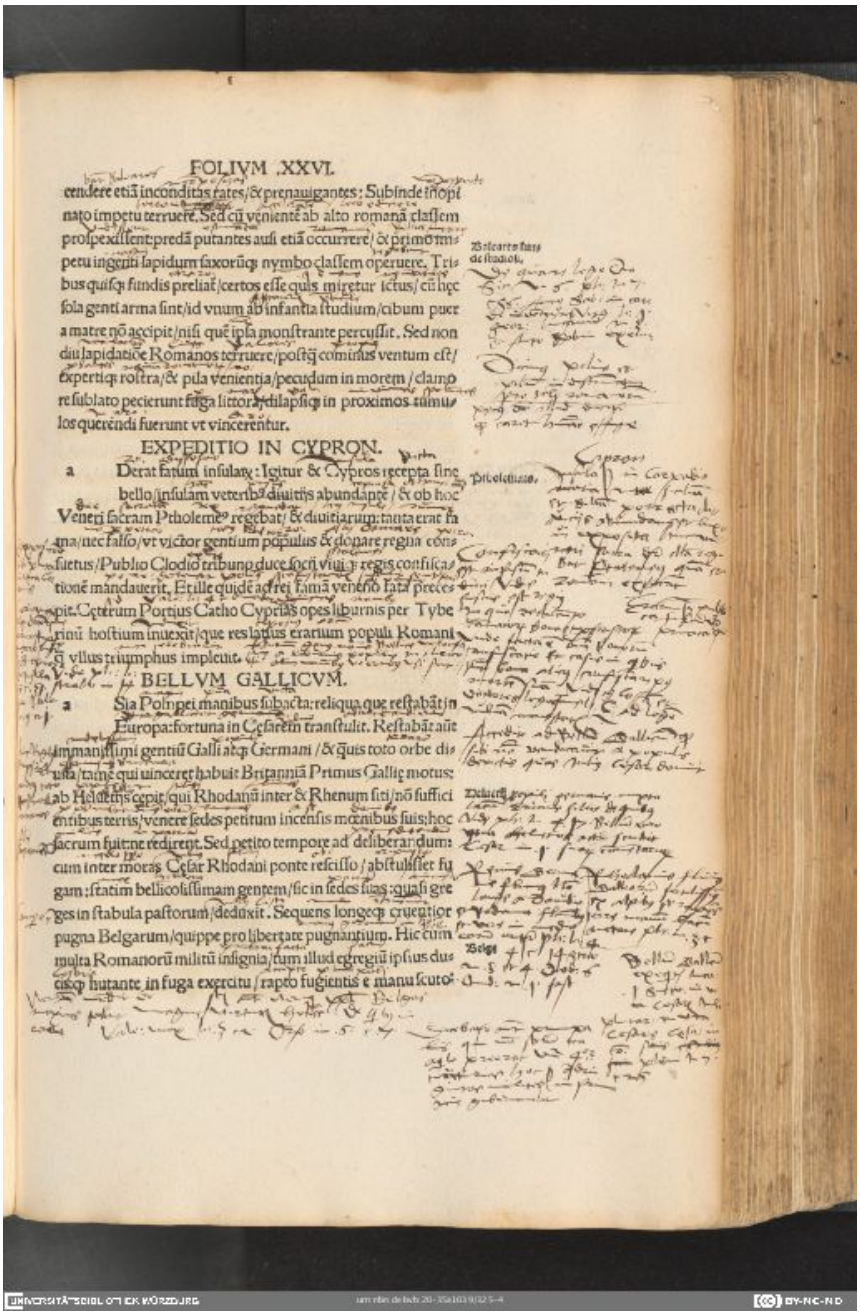

FOLIVM .XXVI.

cendere etiã inconditas rates/& prenauigantes: Subinde inopi
nato impetu terruere. Sed cũ venientẽ ab alto romanã classem
prospexissent: predã putantes ausi etiã occurrere/ & primo im-
petu ingenti lapidum saxorũq; nymbo classem operuere. Tri-
bus quisq; fundis preliat/certos esse quis miretur ictus/ cũ hęc
sola genti arma sint/id vnum ab infantia studium/cibum puer
a matre nõ accipit/nisi quẽ ipsa monstrante percussit. Sed non
diu lapidatiõe Romanos terruere/postq̃ cominus ventum est/
expertiq; rostra/& pila venientia/pecudum in morem/clamo
re sublato pecierunt fuga littora/dilapsiq; in proximos tumu-
los querendi fuerunt vt vincerentur.

EXPEDITIO IN CYPRON.

a Derat fatum insulatę: Igitur & Cypros recepta sine
bello/insulam veteribꝰ diuitiis abundantẽ/ & ob hoc
Veneri sacram Ptholemeꝰ regebat/ & diuitiarum: tanta erat fa
ma/nec falso/vt victor gentium populus & donare regna con-
suetus/Publio Clodio tribuno duce socii viuiq; regis confisca-
tionẽ mandauerit. Et ille quidẽ ad rei famã venenõ fata prece-
pit. Cęterum Portius Catho Cyprias opes liburnis per Tybe
rinũ hostium inuexit/que res latius erarium populi Romani
q̃ vllus triumphus impleuit.

BELLVM GALLICVM.

a Sia Pompei manibus subacta: reliqua que restabãt in
Europa: fortuna in Cęsarem transtulit. Restabãt aũt
immanissimi gentiũ Galli atq; Germani/& q̃uis toto orbe di-
uisa/tamẽ qui uinceret habuit Britanniã Primus Gallię motus:
ab Heluetiis cępit/qui Rhodanũ inter & Rhenum siti/nõ suffici
entibus terris/venere sedes petitum incensis mœnibus suis: hoc
sacrum fuit: ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandum:
cum inter moras Cęsar Rhodani ponte rescisso/abstulisset fu
gam: statim bellicosissimam gentem/sic in sedes suas: quasi gre
ges in stabula pastorum/deduxit. Sequens longeq; cruentior
pugna Belgarum/quippe pro libertate pugnantium. Hic cum
multa Romanorũ militũ insignia/tum illud egregiũ ipsius du-
cisq; hutante in fuga exercitu/rapto fugientis e manu scuto:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

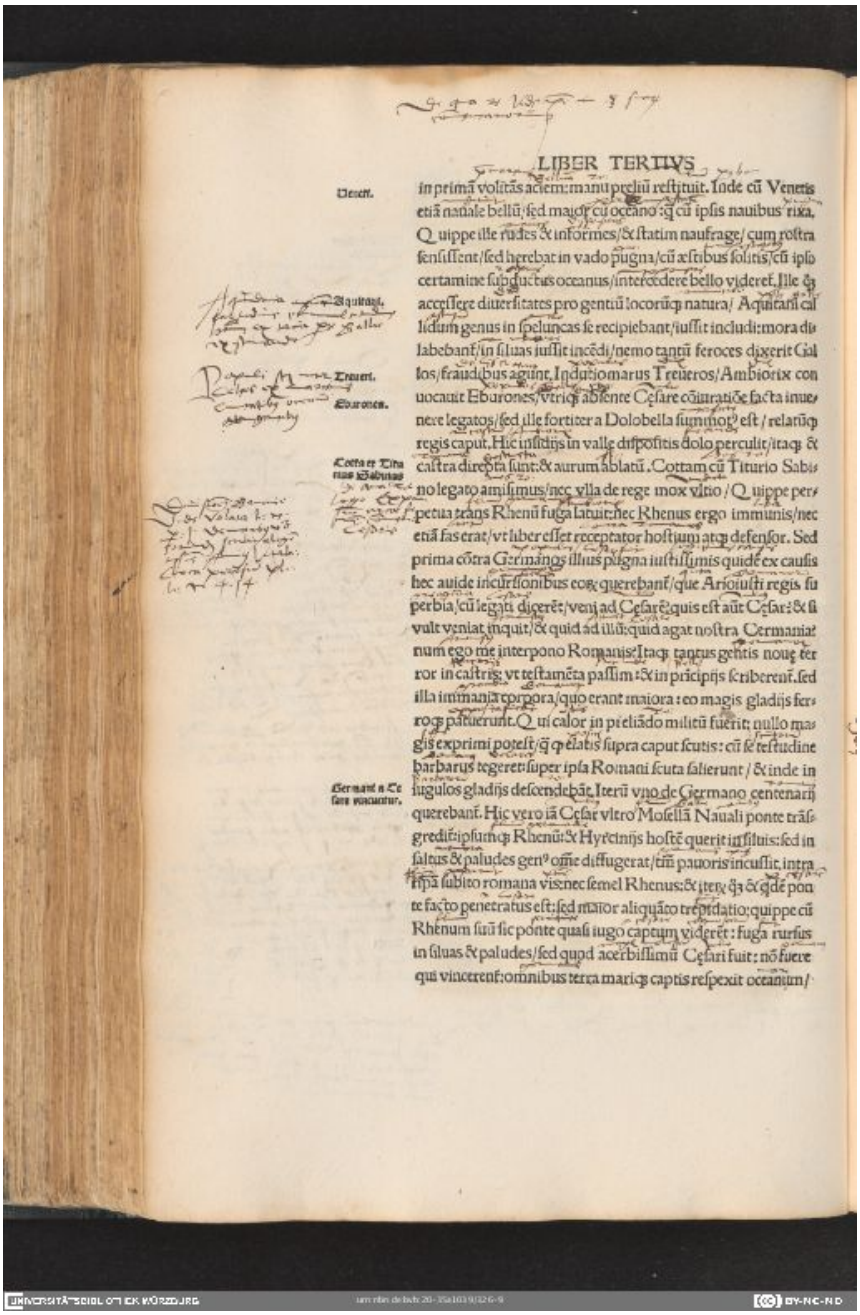

LIBER TERTIVS

Veneti.

in primā volitās aciem: manu preliū restituit. Inde cū Venetis etiā nauale bellū/sed maior cū oceano: q̄ cū ipsis nauibus rixa. Quippe ille rudes & informes/& statim naufrage/cum rostra sensissent/sed herebat in vado pugna/cū æstibus solitis/cū ipso certamine subductus oceanus/intercedere bello videret. Ille q̄ accessere diuersitates pro gentiū locorūq̄ natura/ Aquitani cal lidum genus in speluncas se recipiebant/iussit includi: mora di labebant/in siluas iussit incēdi/nemo tantū feroces dixerit Gal los/fraudibus agunt. Indutiomarus Treueros/Ambiorix con uocauit Eburones/vtriq̄ absente Cęsare cōiuratiōe facta inue nere legatos/sed ille fortiter a Dolobella summot⁹ est/relatūq̄ regis caput. Hic insidijs in valle dispositis dolo perculit/itaq̄ & castra direpta sunt: & aurum ablatū. Cottam cū Titurio Sabi no legato amisimus/nec vlla de rege mox vltio/Quippe per petua trans Rhenū fuga latuit: nec Rhenus ergo immunis/nec etiā fas erat/vt liber esset receptator hostium atq̄ defensor. Sed prima cōtra Germanos illius pugna iustissimis quidē ex causis hec auide incursionibus eorū querebant/que Arioiusti regis su perbia/cū legati dicerēt/veni ad Cęsarē: quis est aūt Cęsar: & si vult veniat inquit/& quid ad illū: quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis? Itaq̄ tantus gentis noue ter ror in castris: vt testamēta passim: & in pricipijs scriberent. sed illa immania corpora/quo erant maiora: eo magis gladijs fer roq̄ patuerunt. Qui calor in preliādo militū fuerit: nullo ma gis exprimi potest/q̄ q̄ elatis supra caput scutis: cū se testudine barbarus tegeret: super ipsa Romani scuta salierunt/& inde in iugulos gladijs descendebāt. Iterū vno de Germano centenarij querebant. Hic vero iā Cęsar vltro Mosellā Nauali ponte trās gredit: ipsumq̄ Rhenū: & Hyrcinijs hostē querit in siluis: sed in saltus & paludes gen⁹ omne diffugerat/tm̄ pauoris incussit intra ripā subito romana vis: nec semel Rhenus: & iterū q̄ & q̄dē pon te facto penetratus est: sed maior aliquāto trepidatio: quippe cū Rhenum suū sic ponte quasi iugo captum videret: fuga rursus in siluas & paludes/sed quod acerbissimū Cęsari fuit: nō fuere qui vincerent: omnibus terra mariq̄ captis respexit oceanum/

Aquitani.

Treueri.

Eburones.

Cotta et Titurius Sabinus

Germani a Cesare vincuntur.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

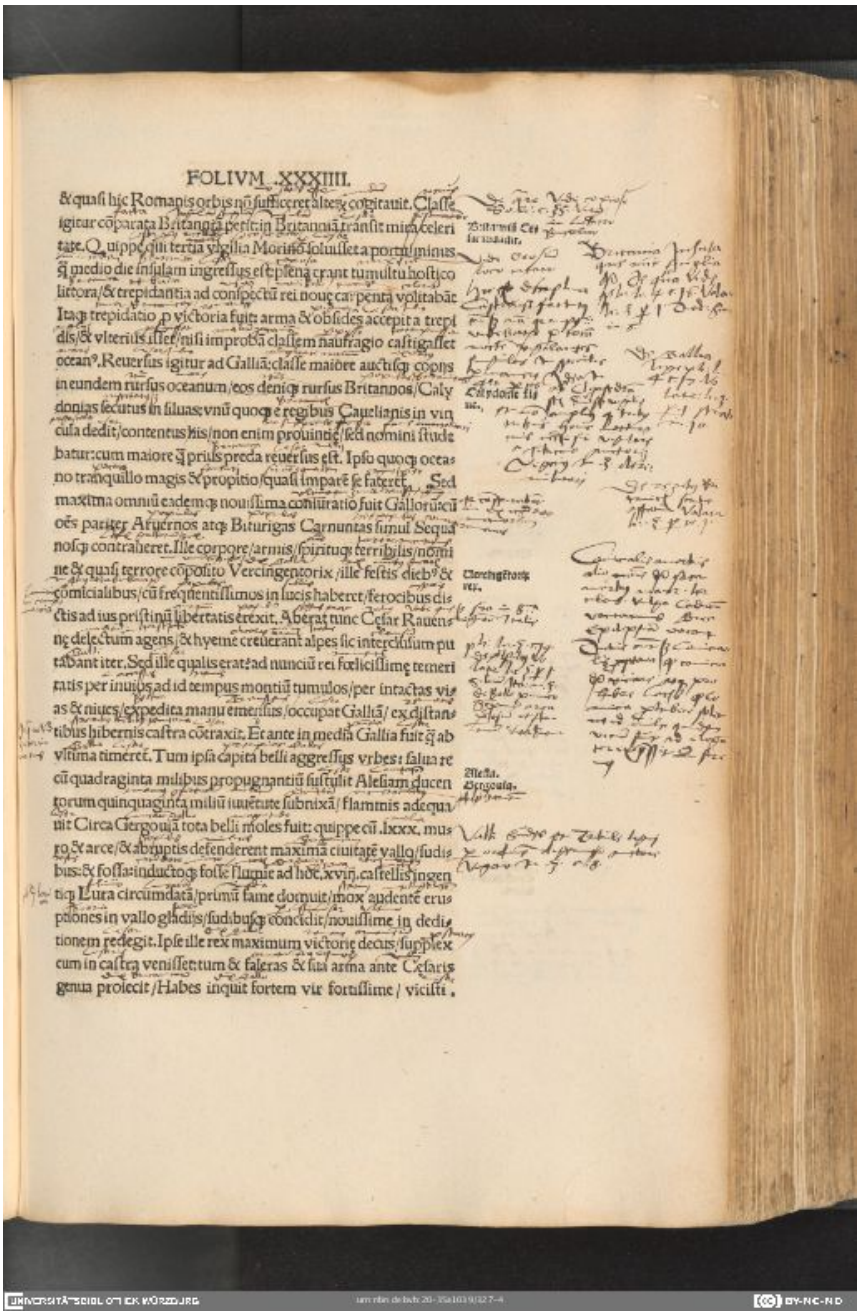

FOLIVM .XXXIIII.

& quasi hic Romanis orbis nõ sufficeret alterũ cogitauit. Classe igitur cõparata Britanniã petit: in Britanniã transit mira celeritate. Quippe qui tertia vigilia Morinõ soluisset a portu minus q̃ medio die insulam ingressus est: plena erant tumultu hostico littora/ & trepidantia ad conspectũ rei noue carpenta volitabãt. Itaq; trepidatio ꝑ victoria fuit: arma & obsides accepit a trepidis/ & vlterius isset/ nisi improbã classem naufragio castigasset oceanꝰ. Reuersus igitur ad Galliã: classe maiore auctisq; copiis in eundem rursus oceanum/ eos deniq; rursus Britannos/ Calydonias secutus in siluas: vnũ quoq; e regibus Cauelianis in vincula dedit/ contentus his/ non enim prouintię/ sed nomini studebatur: cum maiore q̃ prius preda reuersus est. Ipso quoq; oceano tranquillo magis & propitio/ quasi imparẽ se fateret. Sed maxima omniũ eademq; nouissima coniũratio fuit Gallorũ: cũ oẽs pariter Aruernos atq; Biturigas Carnuntas simul Sequanosq; contraheret. Ille corpore/ armis/ spirituq; terribilis/ nomine & quasi terrore cõposito Vercingentorix/ ille festis diebꝰ & cõmicialibus/ cũ frequentissimos in lucis haberet/ ferocibus dictis ad ius pristinũ libertatis erexit. Aberat tunc Cęsar Rauennę delectum agens/ & hyeme creuerant alpes sic interclusum putabant iter. Sed ille qualis erat? ad nunciũ rei fœlicissimę temeritatis per inuios ad id tempus montiũ tumulos/ per intactas vias & niues/ expedita manu emensus/ occupat Galliã/ ex distantibus hibernis castra cõtraxit. Et ante in mediã Gallia fuit q̃ ab vltima timeret. Tum ipsa capita belli aggressus vrbes: salua recũ quadraginta milibus propugnantiũ sustulit Alesiam ducentorum quinquaginta miliũ iuuẽtute subnixã/ flammis adequauit. Circa Gergouiã tota belli moles fuit: quippe cũ .lxxx. muro & arce/ & abruptis defenderent maximã ciuitatẽ vallo/ sudibus: & fossa: inductoq; fosse flumine ad hoc .xviij. castellis ingentiq; Lura circumdatã/ primũ fame domuit/ mox audentẽ eruptiones in vallo gladiis/ sudibusq; concidit/ nouissime in deditionem redegit. Ipse ille rex maximum victorię decus/ supplex cum in castra venisset: tum & faleras & sua arma ante Cęsaris genua proiecit/ Habes inquit fortem vir fortissime/ vicisti.

Britannia Cesar inuadit.

Calydonie fit ui.

Vercingentorix rex.

Alesia.
Gergouia.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

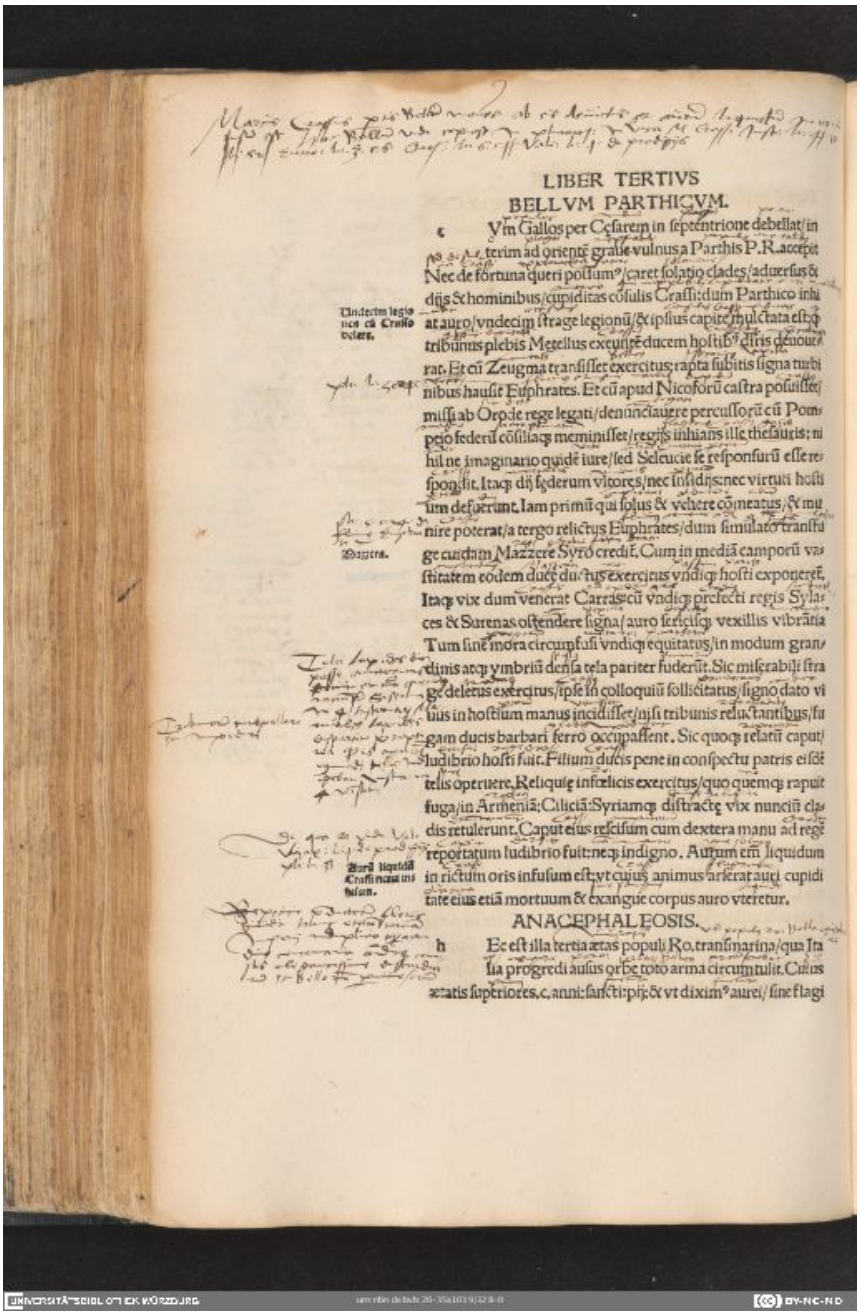

LIBER TERTIVS
BELLVM PARTHICVM.

c Vm Gallos per Cesarem in septentrione debellat/in terim ad orientē graue vulnus a Parthis P.R. accepit Nec de fortuna queri possum⁹/caret solatio clades/aduersus & dijs & hominibus/cupiditas cōsulis Crassi: dum Parthico inhiat auro/vndecim strage legionū/& ipsius capite mulctata est: q tribunus plebis Metellus exeuntē ducem hostib⁹ diris deuouerat. Et cū Zeugma transisset exercitus: rapta subitis signa turbinibus hausit Euphrates. Et cū apud Nicoforū castra posuisset/ missi ab Orode rege legati/denunciauere percussorū cū Pompeio federū cōsiliaq; meminisset/regijs inhians ille thesauris: nihil ne imaginario quidē iure/sed Seleucie se responsurū esse respondit. Itaq; dij federum vltores/nec insidijs: nec virtuti hostium defuerunt. Iam primū qui solus & vehere cōmeatus/& munire poterat/a tergo relictus Euphrates/dum simulato transfuge cuidam Mazzere Syro credit. Cum in mediā camporū vastitatem eodem duce ductus exercitus vndiq; hosti exponeret. Itaq; vix dum venerat Carras: cū vndiq; prefecti regis Sylaces & Surenas ostendere signa/auro sericisq; vexillis vibrātia Tum sine mora circumfusi vndiq; equitatus/in modum grandinis atq; ymbriū densa tela pariter fuderūt. Sic miserabili strage deletus exercitus/ipse in colloquiū sollicitatus/signo dato viuus in hostium manus incidisset/nisi tribunis reluctantibus/fugam ducis barbari ferro occupassent. Sic quoq; relatū caput/ludibrio hosti fuit. Filium ducis pene in conspectu patris eisdē telis operuere. Reliquie infœlicis exercitus/quo quemq; rapuit fuga/in Armeniā: Ciliciā: Syriamq; distracte vix nunciū cladis retulerunt. Caput eius rescisum cum dextera manu ad regē reportatum ludibrio fuit: neq; indigno. Aurum em liquidum in rictum oris infusum est: vt cuius animus arserat auri cupiditate eius etiā mortuum & exangue corpus auro vteretur.

Vndecim legiones cū Crasso delere.

Mazzera.

Aurū liquidū Crassi nasci infusum.

ANACEPHALEOSIS.

h Ec est illa tertia ætas populi Ro. transmarina/qua Italia progredi ausus orbe toto arma circumtulit. Cuius ætatis superiores. c. anni: sancti: pij: & vt dixim⁹ aurei/ sine flagi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

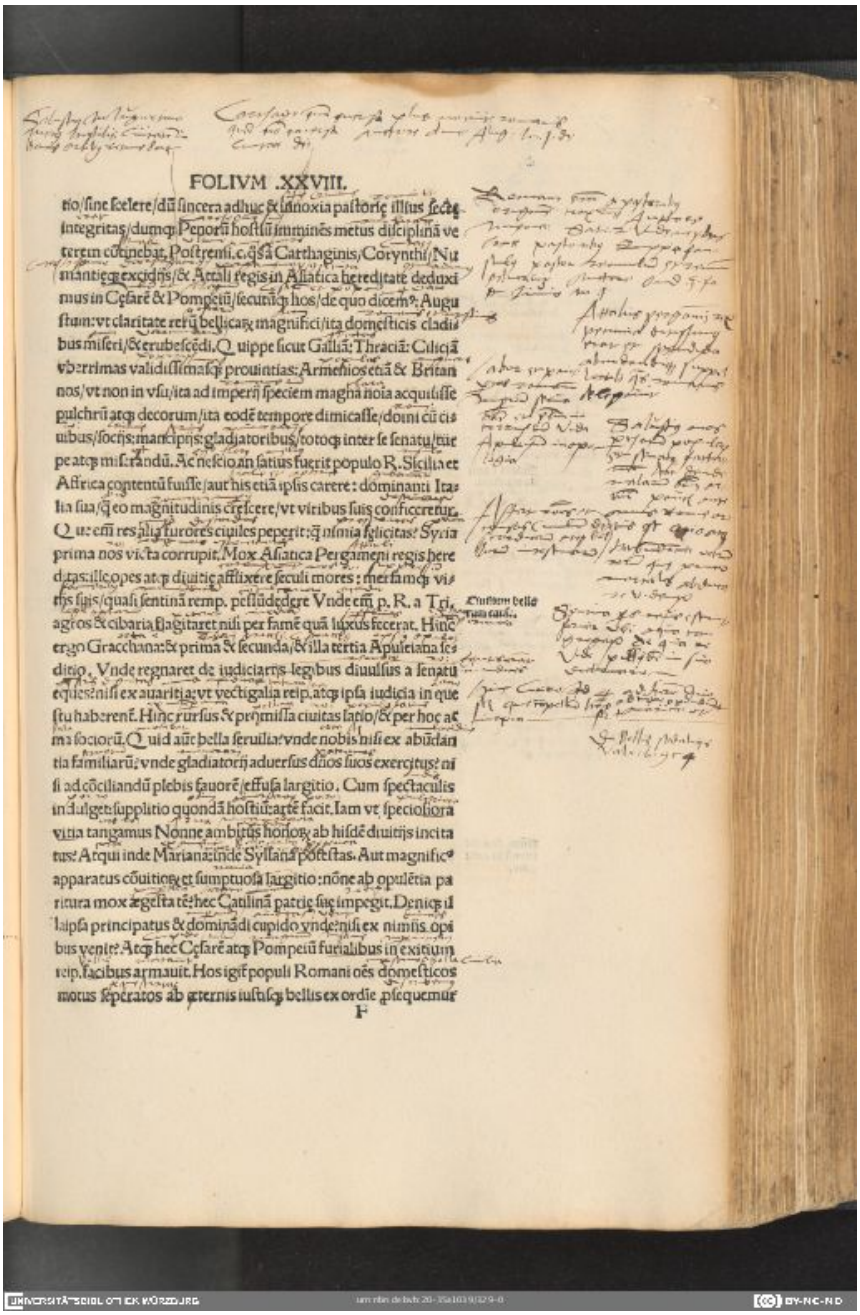

FOLIVM .XXVIII.

tio/sine scelere/dū sincera adhuc & innoxia pastorie illius secte integritas/dumq; Penorū hostiū imminēs metus disciplinā veterem cōtinebat. Postremi. c. q̄s à Carthaginis/Corynthi/Numantieq; excidijs/& Attali regis in Asiatica hereditate deduximus in Cęsarē & Pompeiū/secutūq; hos/de quo dicem⁹: Augustum: vt claritate rerū bellicarū magnifici/ita domesticis cladibus miseri/& erubescēdi. Quippe sicut Galliā: Thraciā: Ciliciā vberrimas validissimasq; prouintias: Armenios etiā & Britannos/vt non in vsu/ita ad imperij speciem magna noīa acquisisse pulchrū atq; decorum/ita eodē tempore dimicasse/domi cū ciuibus/socijs: mancipijs: gladiatoribus/totoq; inter se senatu/turpe atq; miserandū. Ac nescio an satius fuerit populo R. Sicilia et Affrica contentū fuisse/aut his etiā ipsis carere: dominanti Italia sua/q̄ eo magnitudinis crescere/vt viribus suis conficeretur. Que enī res alia furores ciuiles peperit: q̄ nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit. Mox Asiatica Pergameni regis hereditas: ille opes atq; diuitię afflixere seculi mores: mersamq; vitijs suis/quasi sentinā remp. pessūdedere Vnde enī p. R. a Tri- agros & cibaria flagitaret nisi per famē quā luxus fecerat. Hinc ergo Gracchana: & prima & secunda/& illa tertia Apuleiana seditio. Vnde regnaret de iudiciarijs legibus diuulsus a senatu eques? nisi ex auaritia: vt vectigalia reip. atq; ipsa iudicia in questu haberent. Hinc rursus & prijmissa ciuitas latio/& per hoc acma sociorū. Quid aūt bella seruilia? vnde nobis nisi ex abūdantia familiarū? vnde gladiatorij aduersus dños suos exercitus? nisi ad cōciliandū plebis fauorē/effusa largitio. Cum spectaculis indulget: supplitio quondā hostiū: artē facit. Iam vt speciosiora vitia tangamus Nonne ambitus honorū ab hisdē diuitijs incitatus? Atqui inde Mariana: inde Syllana potestas. Aut magnific⁹ apparatus cōuitiorū et sumptuosa largitio: nōne ab opulētia paritura mox ægestatē? hec Catilinā patrię suę impegit. Denique illa ipsa principatus & dominādi cupido vnde? nisi ex nimijs opibus venit? Atq; hec Cęsarē atq; Pompeiū furialibus in exitium reip. facibus armauit. Hos igit̄ populi Romani oēs domesticos motus seperatos ab æternis iustisq; bellis ex ordie ꝓsequemur

Ciuilium bellorum causa.

F

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

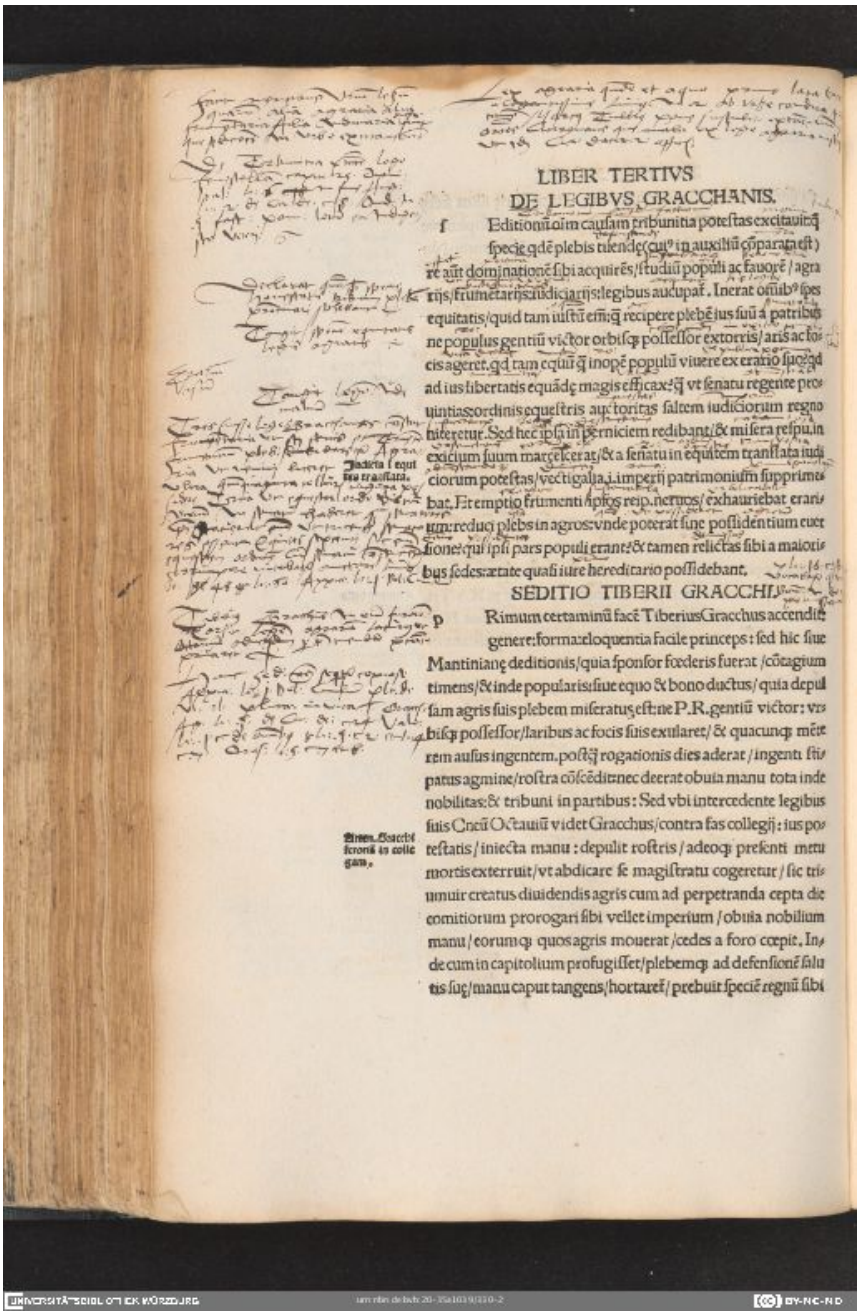

LIBER TERTIVS
DE LEGIBVS GRACCHANIS.

Editionū oīm causam tribunitia potestas excitauit: q̄ specie qdē plebis tuendę (cui⁹ in auxiliū cōparata est) re aūt dominationē sibi acquirēs/studiū populi ac fauorē/agrarijs/frumetarijs:iudiciarijs:legibus aucupat. Inerat omnib⁹ spes equitatis/quid tam iustū eēm: q̄ recipere plebē ius suū a patribus ne populus gentiū victor orbisq; possessor extorris/aris ac focis ageret. qd tam equū q̄ inopē populū viuere ex erario suo: qd ad ius libertatis equādę magis efficax: q̄ vt senatu regente prouintias: ordinis equestris auctoritas saltem iudiciorum regno niteretur. Sed hec ipsa in perniciem redibant/& misera respu. in exicium suum marcescerat/& a senatu in equitem translata iudiciorum potestas/vectigalia i. imperij patrimonium supprimebat. Et emptio frumenti ipsos reip. neruos/exhauriebat erarium: reduci plebs in agros: vnde poterat sine possidentium euersione: qui ipsi pars populi erant: & tamen relictas sibi a maioribus sedes: ætate quasi iure hereditario possidebant.

Iudicia i equitem translata.

SEDITIO TIBERII GRACCHI.

Primum certaminū facē Tiberius Gracchus accendit: genere: forma: eloquentia facile princeps: sed hic siue Mantinianę deditionis/quia sponsor fœderis fuerat/cōtagium timens/& inde popularis: siue equo & bono ductus/quia depulsam agris suis plebem miseratus est: ne P.R. gentiū victor: vrbisq; possessor/laribus ac focis suis exularet/& quacunq; mēterem ausus ingentem. postq̄ rogationis dies aderat/ingenti stipatus agmine/rostra cōscēdit: nec deerat obuia manu tota inde nobilitas: & tribuni in partibus: Sed vbi intercedente legibus suis Cneū Octauiū videt Gracchus/contra fas collegij: ius potestatis/iniecta manu: depulit rostris/adeoq; presenti metu mortis exterruit/vt abdicare se magistratu cogeretur/sic triumuir creatus diuidendis agris cum ad perpetranda cepta die comitiorum prorogari sibi vellet imperium/obuia nobilium manu/eorumq; quos agris mouerat/cedes a foro cœpit. Inde cum in capitolium profugisset/plebemq; ad defensionē salutis suę/manu caput tangens/hortaret/prebuit speciē regnū sibi

Tiber. Gracchi feroniā in collegam.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

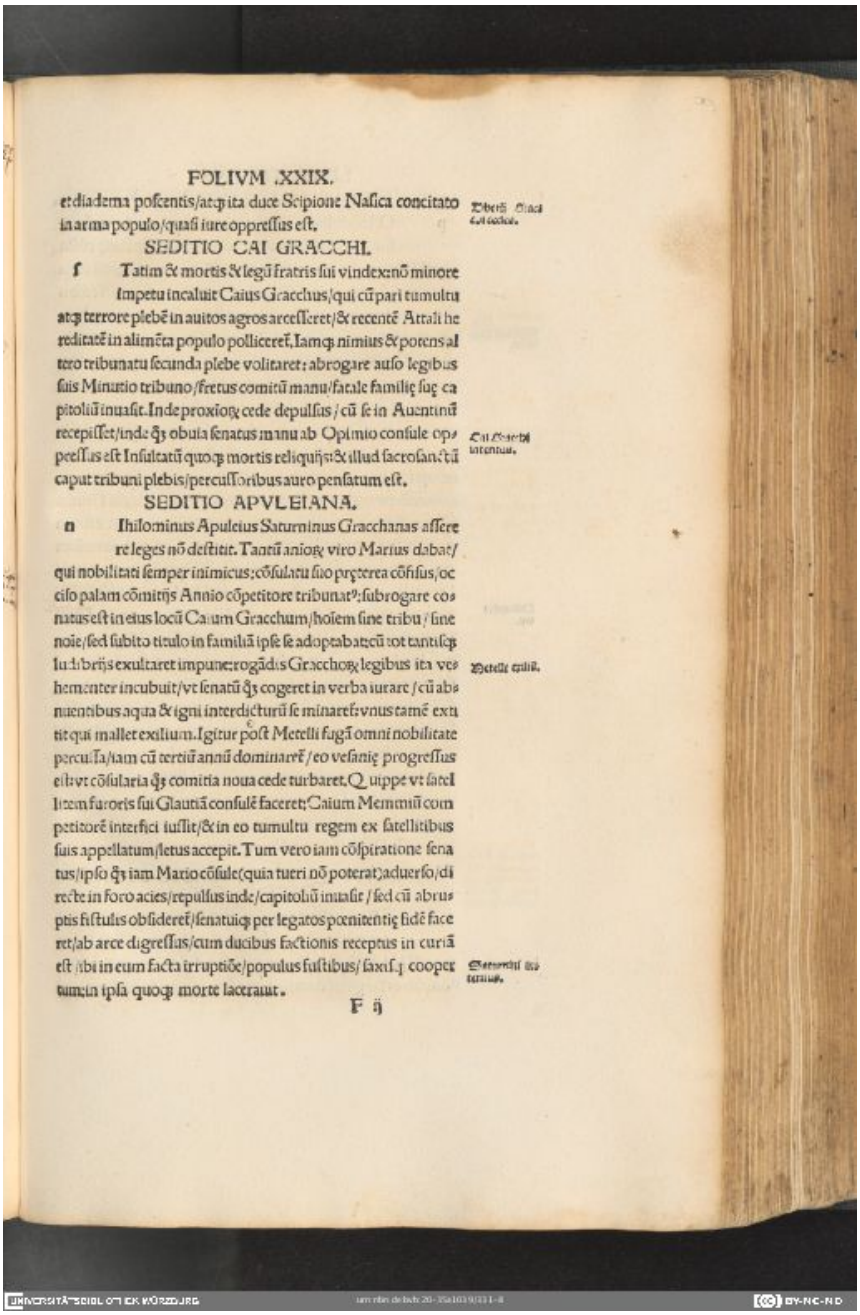

et diadema poſcentis/atq; ita duce Scipione Naſica concitato in arma populo/quaſi iure oppreſſus eſt.

Diuerſi Gracchi factiones.

SEDITIO CAI GRACCHI.

Tatim & mortis & legũ fratris ſui vindex nõ minore impetu incaluit Caius Gracchus/qui cũ pari tumultu atq; terrore plebẽ in auitos agros arceſſeret/& recentẽ Attali hereditatẽ in alimẽta populo polliceret̃. Iamq; nimius & potens altero tribunatu ſecunda plebe volitaret: abrogare auſo legibus ſuis Minutio tribuno/fretus comitũ manu/fatale familię ſuę capitoliũ inuaſit. Inde proxioq; cede depulſus/cũ ſe in Auentinũ recepiſſet/inde q̃s obuia ſenatus manu ab Optimio conſule oppreſſus eſt Inſultatũ quoq; mortis reliquiſti & illud ſacroſanctũ caput tribuni plebis/perculſoribus auro penſatum eſt.

Cai Gracchi interitus.

SEDITIO APVLEIANA.

Nhilominus Apuleius Saturninus Gracchanas aſſere re leges nõ deſtitit. Tantũ anioq; viro Marius dabat/ qui nobilitati ſemper inimicus: cõſulatu ſuo pręterea cõfiſus/occiſo palam cõmitię Annio cõpetitore tribunat9: ſubrogare conatus eſt in eius locũ Caium Gracchum/hoſtem ſine tribu/ſine noie/ſed ſubito titulo in familiã ipſe ſe adoptabat: cũ tot tantiſq; iudibriis exultaret impune: rogãdis Gracchoq; legibus ita vehementer incubuit/vt ſenatũ q̃s cogeret in verba iurare/cũ abnuentibus aqua & igni interdicturũ ſe minaret̃: vnus tamẽ extitit qui mallet exilium. Igitur poſt Metelli fugã omni nobilitate perculſa/iam cũ tertiũ annũ dominaret̃/eo veſanię progreſſus eſt: vt cõſularia q̃s comitia noua cede turbaret. Q uippe vt fatellitem furoris ſui Glauciã conſulẽ faceret: Caium Memmiũ competitorẽ interfici iuſſit/& in eo tumultu regem ex ſatellitibus ſuis appellatum/letus accepit. Tum vero iam cõſpiratione ſenatus/ipſo q̃s iam Mario cõſule (quia tueri nõ poterat) aduerſo/directe in foro acies/repulſus inde/capitoliũ inuaſit/ſed cũ abruptis fiſtulis obſidere/ſenatuiq; per legatos pœnitentię fidẽ faceret/ab arce digreſſus/cum ducibus factionis receptus in curiã eſt/ibi in eum facta irruptiõe/populus fuſtibus/ſaxiſq; cooperuit: in ipſa quoq; morte laceraut.

Metelli exilii.

Seruilii ſtatuę.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

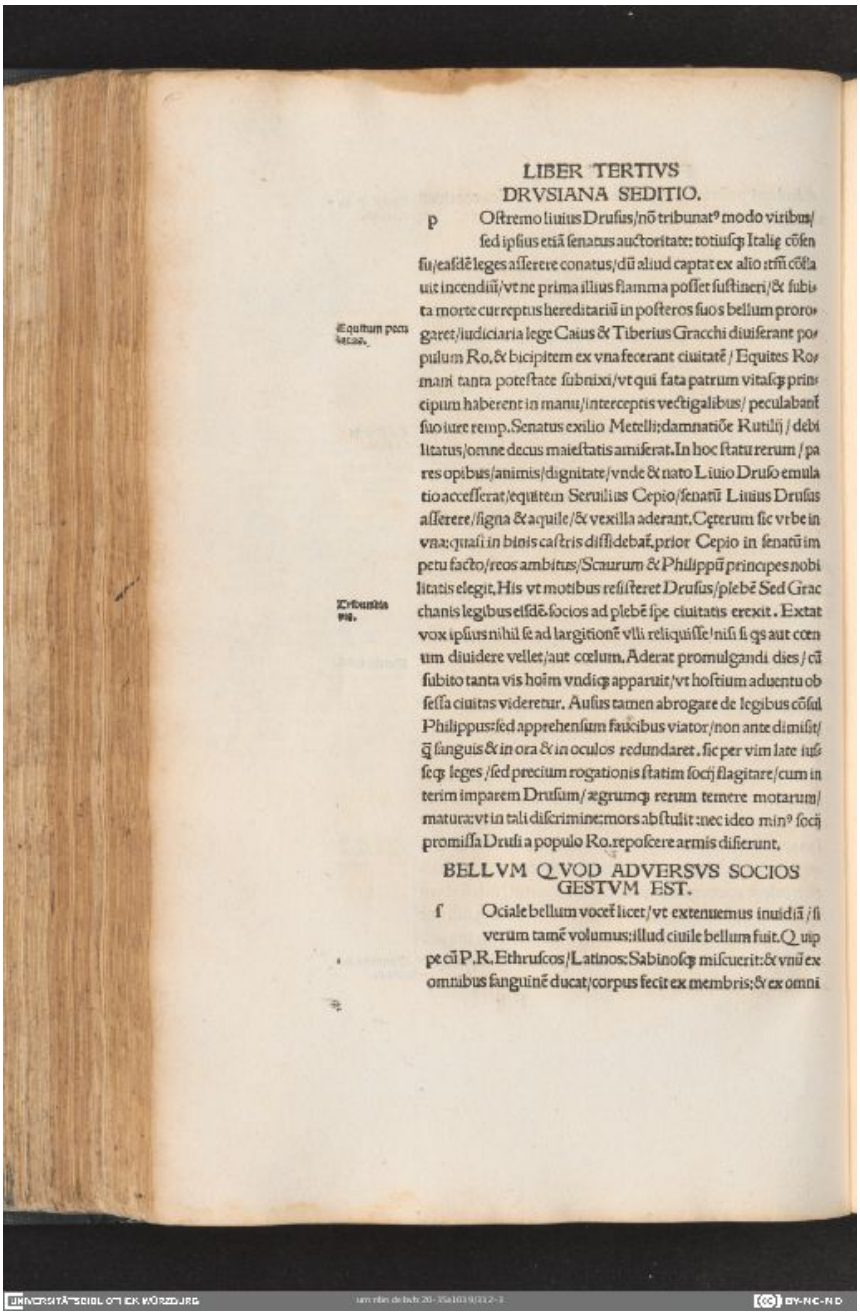

LIBER TERTIVS
DRVSIANA SEDITIO.

POstremo liuius Drusus/nõ tribunat⁹ modo viribus/ sed ipsius etiã senatus auctoritate: totiusq; Italię cõsensu/easdẽ leges asserere conatus/dũ aliud captat ex alio: tm̃ cõflauit incendiũ/vt ne prima illius flamma posset sustineri/& subita morte curreptus hereditariũ in posteros suos bellum prorogaret/iudiciaria lege Caius & Tiberius Gracchi diuiserant populum Ro. & bicipitem ex vna fecerant ciuitatẽ/ Equites Romani tanta potestate subnixi/vt qui fata patrum vitasq; principum haberent in manu/interceptis vectigalibus/ peculabant suo iure remp. Senatus exilio Metelli: damnatiõe Rutilij/ debilitatus/omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerum/ pares opibus/animis/dignitate/vnde & nato Liuio Druso emulatio accesserat/equitem Seruilius Cepio/senatũ Liuius Drusus asserere/signa & aquile/& vexilla aderant. Cęterum sic vrbe in vna: quasi in binis castris diffidebat. prior Cepio in senatũ impetu facto/reos ambitus/Scaurum & Philippũ principes nobilitatis elegit. His vt motibus resisteret Drusus/plebẽ Sed Gracchanis legibus eisdẽ socios ad plebẽ spe ciuitatis erexit. Extat vox ipsius nihil se ad largitionẽ vlli reliquisse/nisi si qs aut cœnum diuidere vellet/aut cœlum. Aderat promulgandi dies/ cũ subito tanta vis hoim vndiq; apparuit/vt hostium aduentu obsessa ciuitas videretur. Ausus tamen abrogare de legibus cõsul Philippus: sed apprehensum faucibus viator/non ante dimisit/ q̃ sanguis & in ora & in oculos redundaret. sic per vim late iusseq; leges/sed precium rogationis statim socij flagitare/cum interim imparem Drusum/ ægrumq; rerum temere motarum/ matura: vt in tali discrimine: mors abstulit: nec ideo min⁹ socij promissa Drusi a populo Ro. reposcere armis disierunt.

Equitum peculatus.

Tribunatus vis.

BELLVM QVOD ADVERSVS SOCIOS GESTVM EST.

SOciale bellum vocet licet/vt extenuemus inuidiã/si verum tamẽ volumus: illud ciuile bellum fuit. Quippe cũ P.R. Ethruscos/Latinos: Sabinosq; miscuerit: & vnũ ex omnibus sanguinẽ ducat/corpus fecit ex membris: & ex omni

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

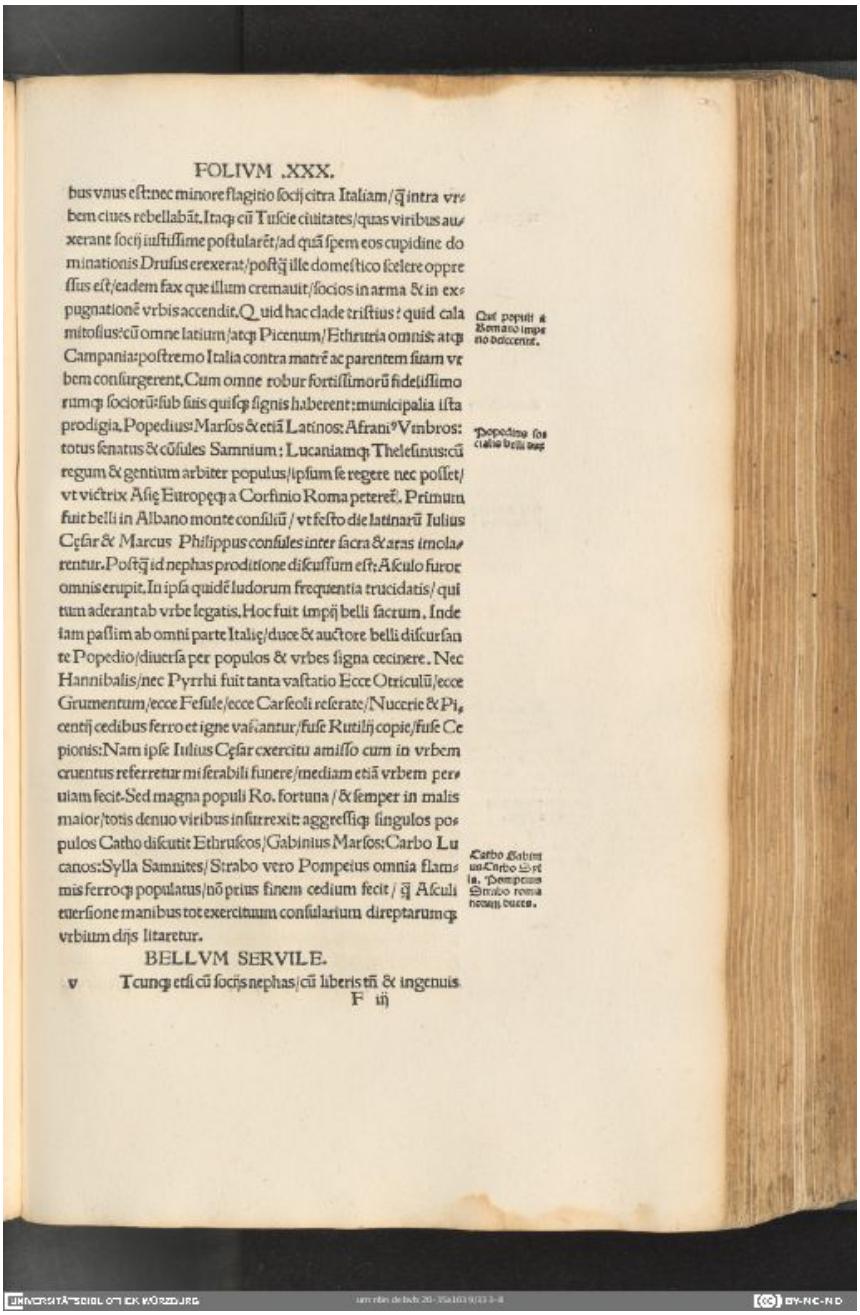

bus vnus est:nec minore flagitio socij citra Italiam/q̄ intra vr
bem ciues rebellabāt.Itaq; cū Tuscie ciuitates/quas viribus au
xerant socij iustissime postularēt/ad quā spem eos cupidine do
minationis Drusus erexerat/postq̄ ille domestico scelere oppre
ssus est/eadem fax que illum cremauit/socios in arma & in ex
pugnationē vrbis accendit.Q uid hac clade tristius? quid cala
mitosius:cū omne latium/atq; Picenum/Ethruria omnis: atq;
Campania:postremo Italia contra matrē ac parentem suam vr
bem consurgerent.Cum omne robur fortissimorū fidelissimo
rumq; sociorū:sub suis quisq; signis haberent:municipalia ista
prodigia.Popedius:Marsos & etiā Latinos:Afrani⁹Vmbros:
totus senatus & cōsules Samnium: Lucaniamq; Thelesinus:cū
regum & gentium arbiter populus/ipsum se regere nec posset/
vt victrix Asię Europęq; a Corsinio Roma peteret. Primum
fuit belli in Albano monte consiliū / vt festo die latinarū Iulius
Cęsar & Marcus Philippus consules inter sacra & aras imola
rentur.Postq̄ id nephas proditione discussum est:Aculo furor
omnis erupit.In ipsa quidē ludorum frequentia trucidatis/qui
tum aderant ab vrbe legatis.Hoc fuit impij belli sacrum. Inde
iam passim ab omni parte Italię/duce & auctore belli discursan
te Popedio/diuersa per populos & vrbes signa cecinere. Nec
Hannibalis/nec Pyrrhi fuit tanta vastatio Ecce Otriculū/ecce
Grumentum/ecce Fesule/ecce Carseoli referate/Nucerie & Pi
centij cedibus ferro et igne vastantur/fuse Rutilij copie/fuse Ce
pionis:Nam ipse Iulius Cęsar exercitu amisso cum in vrbem
cruentus referretur miserabili funere/mediam etiā vrbem per
uiam fecit.Sed magna populi Ro. fortuna / & semper in malis
maior/totis denuo viribus insurrexit: aggressiq; singulos po
pulos Catho discutit Ethruscos/Gabinius Marsos:Carbo Lu
canos:Sylla Samnites/Strabo vero Pompeius omnia flam
mis ferroq; populatus/nō prius finem cedium fecit/ q̄ Aculi
euersione manibus tot exercituum consularium direptarumq;
vrbium dīs litaretur.

Qui populi a Romano impe rio deficerint.

Popedius so cialis belli auc

Catho Gabini us.Carbo Sylla. Pompeius Strabo roma norum duces.

BELLVM SERVILE.

v Tcunq; etsi cū socijs nephas/cū liberis tū & ingenuis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbin.de.hvb:20-35a10139/33 3-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

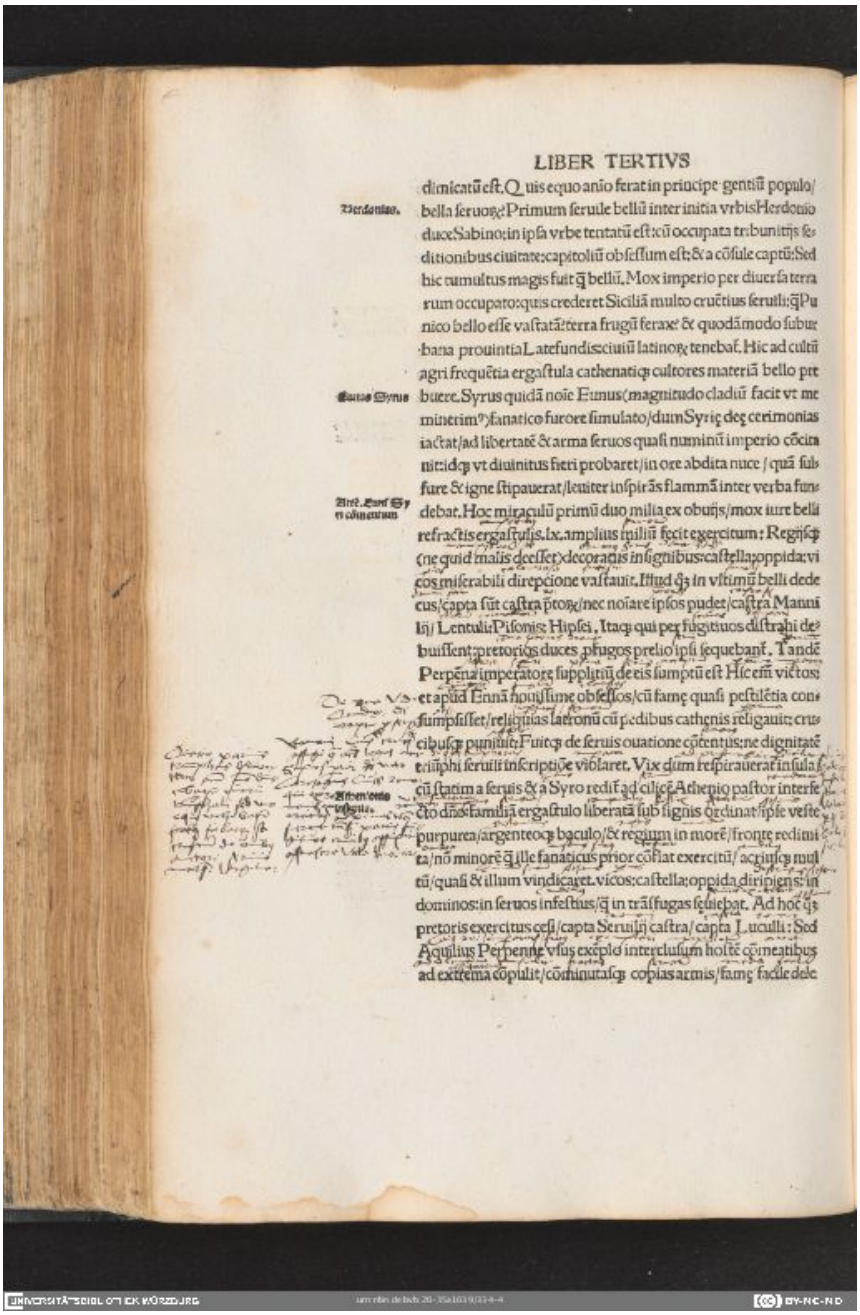

dimicatū est. Quis equo anio ferat in principe gentiū populo/
Herdonius. bella seruorꝝ? Primum seruile bellū inter initia vrbis Herdonio
duce Sabino: in ipsa vrbe tentatū est: cū occupata tribunitijs se-
ditionibus ciuitate: capitoliū obsessum est: & a cōsule captū: Sed
hic tumultus magis fuit q̄ bellū. Mox imperio per diuersa terra
rum occupato: quis crederet Siciliā multo cruētius seruili: q̄ Pu
nico bello esse vastatā? terra frugū ferax? & quodāmodo subur
bana prouintia Latefundis: ciuiū latinorꝝ tenebat. Hic ad cultū
agri frequētia ergastula cathenatiq; cultores materiā bello pre
Eunus Syrus buere. Syrus quidā noīe Eunus (magnitudo cladiū facit vt me
minerim?) fanatico furore simulato/ dum Syriꝫ deꝫ cerimonias
iactat/ ad libertatē & arma seruos quasi numinū imperio cōcita
uit: idq; vt diuinitus fieri probaret/ in ore abdita nuce/ quā sul-
fure & igne stipauerat/ leuiter inspirās flammā inter verba fun-
Arch. Eunus Syri cōmentum debat. Hoc miraculū primū duo milia ex obuijs/ mox iure belli
refractis ergastulis. lx. amplius miliū fecit exercitum: Regijsq;
(ne quid malis deesset) decoratus insignibus: castella: oppida: vi
cos miserabili direpcione vastauit. Illud q̄ꝫ in vltimū belli dede
cus/ capta sūt castra p̄torꝝ/ nec noīare ipsos pudet/ castra Manni
lij/ Lentuli: Pisonis: Hipsei. Itaq; qui per fugitiuos distrahi de-
buissent: pretorios duces ꝓfugos prelio ipsi sequebant. Tandē
Perpēna imperatore supplitiū de eis sumptū est. Hic eīm victos:
et apud Ennā nouissime obsessos/ cū famę quasi pestilētia con-
sumpsisset/ reliquias latronū cū pedibus cathenis religauit: cru-
cibusq; puniuit: Fuitq; de seruis ouatione cōtentus: ne dignitatē
triūphi seruili inscriptiōe violaret. Vix dum respirauerat insula/
Athenionis insignis. cū statim a seruis & a Syro redit ad cilicē Athenio pastor interfe
cto dn̄o: familiā ergastulo liberatā sub signis ordinat/ ipse veste
purpurea/ argenteoq; baculo/ & regium in morē/ fronte redimi
ta/ nō minorē q̄ ille fanaticus prior cōflat exercitū/ acriusq; mul
tū/ quasi & illum vindicaret. vicos: castella: oppida diripiens: in
dominos: in seruos infestius/ q̄ in trāsfugas seuiebat. Ad hoc q̄ꝫ
pretoris exercitus cesi/ capta Seruilij castra/ capta Luculli: Sed
Aquilius Perpenne vsus exēplo interclusum hostē cōmeatibus
ad extrema cōpulit/ cōminutasq; copias armis/ famę facile dele

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

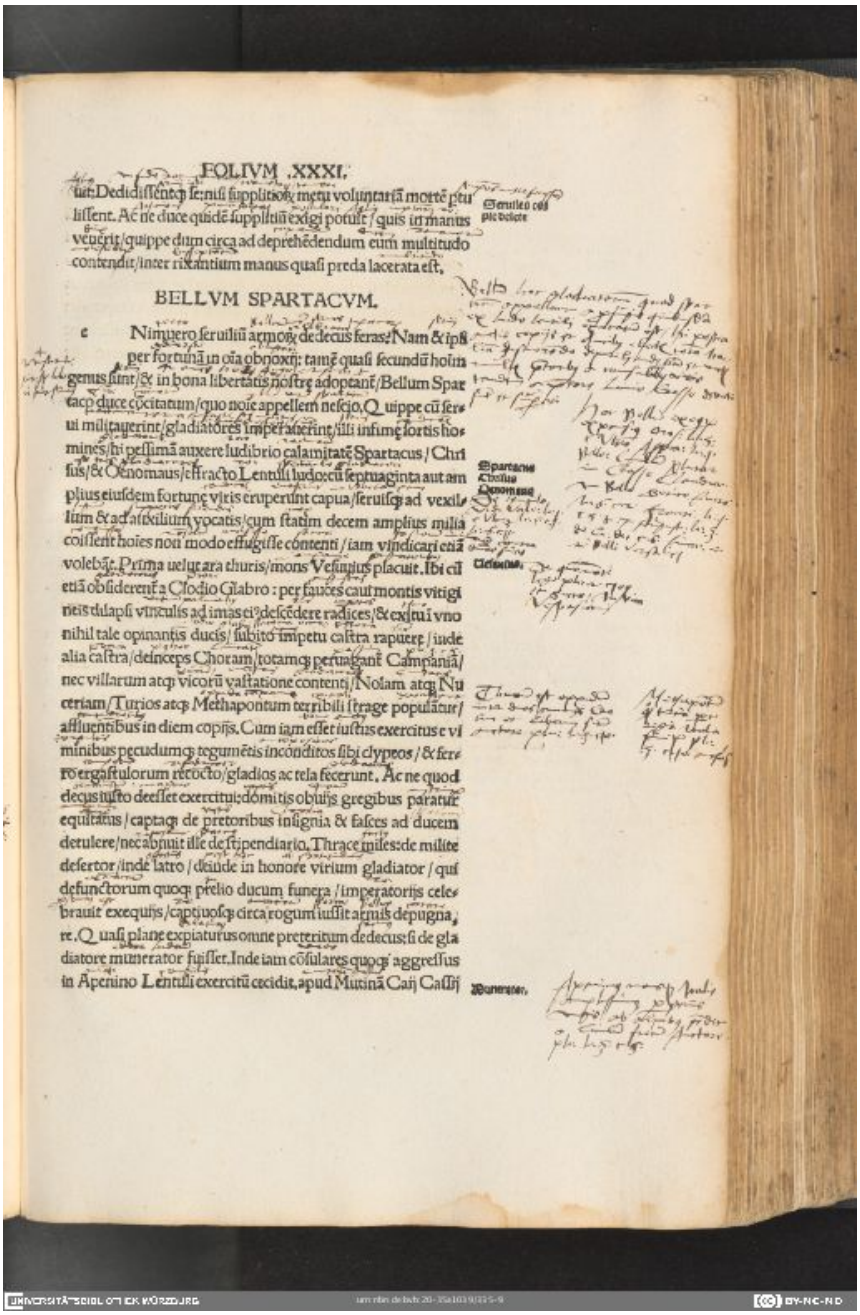

FOLIVM .XXXI.

tur. Dedicabilsentq; ferculi supplicio, metu voluntariā mortē petu
lissent. Ac ne duce quidē suppliciū exigi potuit / quis ut manus
venerit / quippe dum circa ad deprehēdendum eum multitudo
contendit / inter rixantium manus quasi preda lacerata est.

BELLVM SPARTACVM.

Nimuero seruilium armoꝝ dedecus feras? Nam & ipsi
per fortunā in oīa obnoxii: tamē quasi secundū hoīm
genus sunt / & in bona libertatis nostrę adoptant / Bellum Spar
tacō duce cōcitatum / quo nōie appellem nescio. Q uippe cū ser
ui militauerint / gladiatōres imperauerint / illi infimę sortis hoī
mines / tri pessimā auxere ludibrio calamitatē Spartacus / Chri
sus / & Oenomaus / effracto Lentuli ludo: cū septuaginta aut am
plius eiusdem fortunę viris eruperunt capua / seruilisq; ad vexil
lum & ad auxiliū vocatis / cum statim decem amplius milia
coissent hoīes noui modo effugisse cōtenti / iam vindicari etiā
volebāt. Prima uelut ara thuris / mons Vesuius placuit. Ibi cū
etiā obsiderent a Clodio Glabro: per fauces cauti montis vitigi
neis dulapsi vinculis ad imas ei? descēdere radices / & exitui vno
nihil tale opinantis ducis / subito impetu castra rapuere / inde
alia castra / deinceps Choram / totamq; perutgant Campaniā /
nec villarum atq; vicorū vastatione contenti / Nolam atq; Nu
ceriam / Turios atq; Methapontum terribili strage populātur /
affluentibus in diem copijs. Cum iam esset iustus exercitus e vi
minibus pecudumq; tegumētis inconditos sibi clypeos / & fer
ro ergastulorum retocto / gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod
decus iusto deesset exercitui: dōmitis obuijs gregibus paratur
equitatus / captaq; de pretoribus insignia & fasces ad ducem
detulere / nec abnuit ille de stipendiario, Thrace miles: de milite
desertor / inde latro / deinde in honore virium gladiator / qui
defunctorum quoq; prelio ducum funera / imperatorijs cele
brauit exequijs / captiuosq; circa rogum iussit armis depugna
re. Q uasi plane expiaturus omne preteritum dedecus: si de gla
diatore munerator fuisset. Inde iam cōsulares quoq; aggressus
in Apenino Lentuli exercitū cecidit, apud Murinā Caij Cassij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/315-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

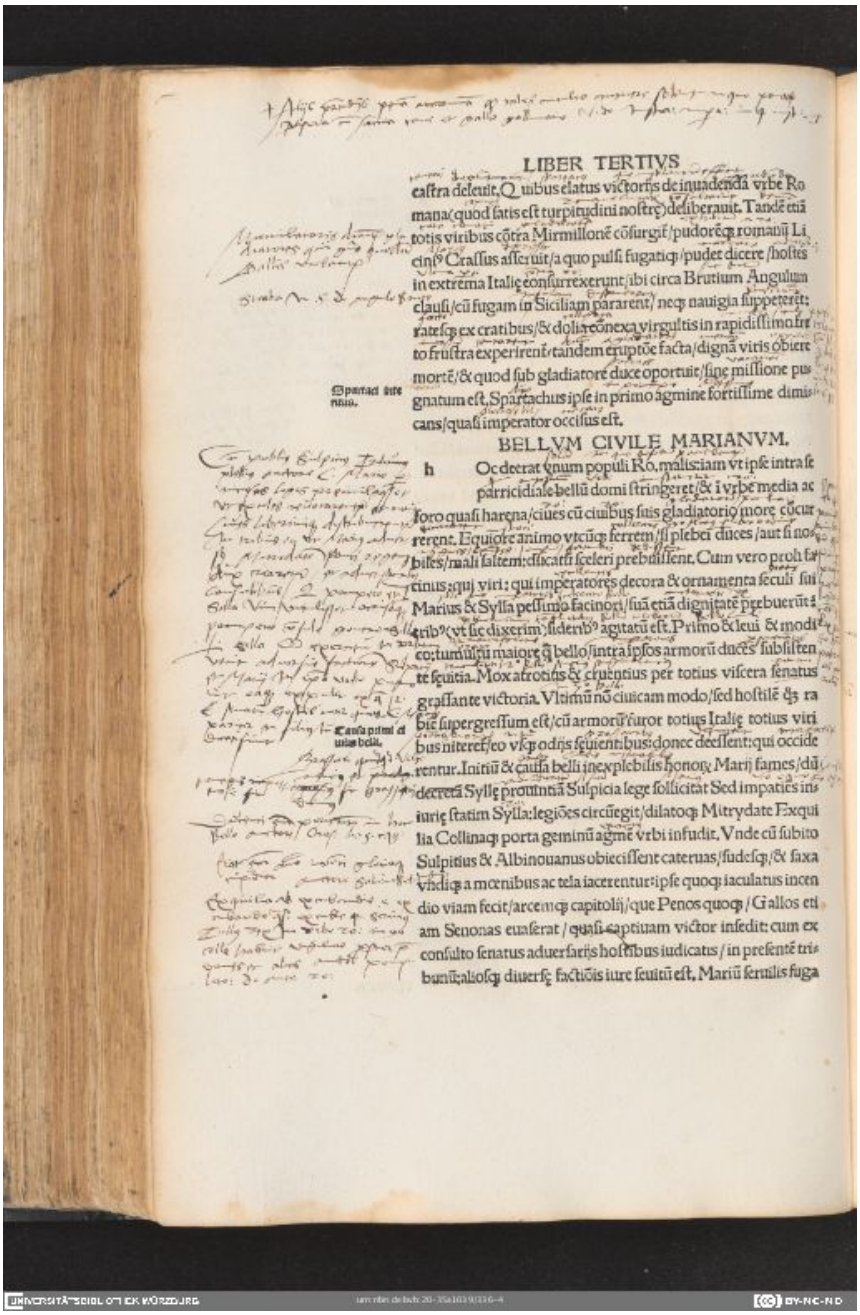

LIBER TERTIVS

castra deleuit. Quibus elatus victoriis de inuadenda vrbe Romana/quod satis est turpitudini nostre deliberauit. Tandē etiā totis viribus cōtra Mirmillonē cōsurgit/pudorēq; romanū Licinio Crassus asseruit/a quo pulsi fugatiq;/puder dicere/hostes in extrema Italie cōsurrexerunt/ibi circa Brutium Angulum clausi/cū fugam in Siciliam pararent/ neq; nauigia supperet: rateisq; ex cratibus/& doliis cōnexa virgultis in rapidissimo freto frustra experirent/tandem eruptōe facta/dignā viris obierē mortē/& quod sub gladiatore duce oportuit/sine millione pugnatum est. Spartachus ipse in primo agmine fortissime dimicans/quasi imperator occisus est.

Spartaci fine mirū.

BELLVM CIVILE MARIANVM.

h Occeserat quum populi Ro. malis: iam vt ipse intra se parricidiale bellū domi stringeret/& i vrbe media ac foro quasi harena/ciues cū ciuibus suis gladiatorio more cucurrerent. Equiore animo vtcūq; ferrem/si plebei duces/aut si nobiles/mali saltem: dicatis sceleri prebuissent. Cum vero proh fas cinus; quj viri; qui imperatores decora & ornamenta seculi sui Marius & Sylla pessimo facinori/suā etiā dignitatē prebuerūt? crib⁹ (vt sic dixerim) fideriū agitatū est. Primo ōcleui & modi co: tum ūlīū maiore q̄ bello/intra ipsos armorū duces/subsiliente scintia. Mox atrocitis & cruentius per totius viscera senatus grassante victoria. Vltimū nō ciuicam modo/sed hostilē q̄s rabiē supergressum est/cū armorū furor totius Italie totius viribus niteret/eo vsq; odijs seuientibus: donec deessent: qui occiderentur. Initiū & causa belli inexplebilis honoris Marij fames/dū decretā Sylle prouinciā Sulpicia lege sollicitat Sed impatiēs iniurie statim Sylla: legiōes circūegit/dilatoq; Mitrydate Exquilia Collinaq; porta geminū agmē vrbi infudit. Vnde cū subito Sulpitius & Albinouanus obiecissent cateruas/fudesq;/& saxa vndiq; a mœnibus ac tela iacerentur: ipse quoq; iaculatus incendio viam fecit/arceq; capitolij/que Penos quoq; / Gallos etiam Senonas euaserat / quasi captiuam victor insedit: cum ex consulto senatus aduersarijs hostibus iudicatis / in presentē tribunū alioscq; diuersę factiōis iure seuitū est. Mariū ferualis fuga

Causa primi ciuilis belli.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-358103919316-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

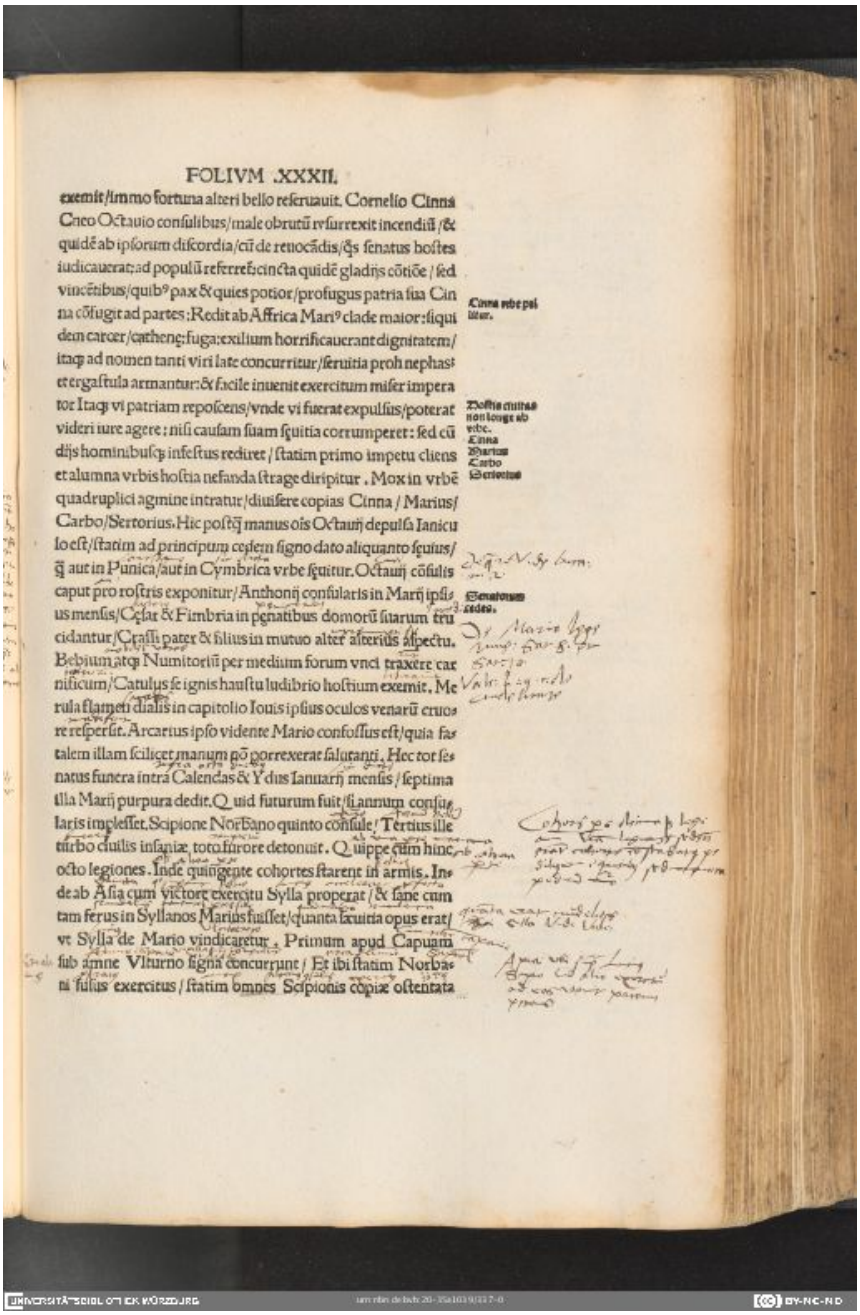

exemit/immo fortuna alteri bello reseruauit. Cornelio Cinna
Cneo Octauio consulibus/male obrutũ rursurrexit incendiũ/&
quidẽ ab ipsorum discordia/cũ de reuocãdis/qs senatus hostes
iudicauerat:ad populũ referret/cincta quidẽ gladijs cõtiõe/sed
vincẽtibus/quib⁹ pax & quies potior/profugus patria sua Cin
na cõfugit ad partes:Redit ab Affrica Mari⁹ clade maior:siqui
dem carcer/catheng:fuga:exilium horrificauerant dignitatem/
itaq; ad nomen tanti viri late concurritur/seruitia proh nephas
et ergastula armantur:& facile inuenit exercitum miser impera
tor Itaq; vi patriam reposcens/vnde vi fuerat expulsus/poterat
videri iure agere: nisi causam suam iniuria corrumperet: sed cũ
dijs hominibusq; infestus rediret/statim primo impetu cliens
et alumna vrbis hostia nefanda strage diripitur. Mox in vrbẽ
quadruplici agmine intratur/diuisere copias Cinna/Marius/
Carbo/Sertorius. Hic postq; manus ois Octauij depulsa Ianicu
lo est/statim ad principum cesem signo dato aliquanto seuius/
q; aut in Punica/aut in Cymbrica vrbe seuitur. Octauij cõsulis
caput pro rostris exponitur/Anthonij consularis in Marij ipsi
us mensis/Cesar & Fimbria in pgnatibus domorũ suarum tru
cidantur/Crassi pater & filius in mutuo alter alterius aspectu.
Bebium atq; Numitorij per medium forum vnci traxere car
nificum/Catulus se ignis hausta ludibrio hostium exemit. Me
rula flamen dialis in capitolio Iouis ipsius oculos venarũ cruo
re respersit. Arcatus ipso vidente Mario confossus est/quia fa
talem illam sciliçet manum põ porrexerat salutanti. Hec tot se
natus funera intrã Calendas & Y dus Ianuarij mensis/septima
illa Marij purpura dedit. Quid futurum fuit/si annum consu
laris implesset. Scipione Norbano quinto consule! Tertius ille
turbo ciuilis insaniæ toto furore detonuit. Quippe cũ hinc
octo legiones. Inde quingẽte cohortes starent in armis. In
de ab Asia cum victore exercitu Sylla properat/& sane cum
tam ferus in Syllanos Marius fuisset/quanta seuitia opus erat/
vt Sylla de Mario vindicaretur. Primum apud Capuam
sub amne Vlturno signa concurrunt/Et ibi statim Norba
ni fulus exercitus/statim omnes Scipionis cõpiæ ostentata

Cinna vrbe poſ
litur.

Hoſtia ciuitas
non longe ab
vrbe.
Cinna
Marius
Carbo
Sertorius

Senatorum
cædes.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbn.de/urn/20-356103/31?-0
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

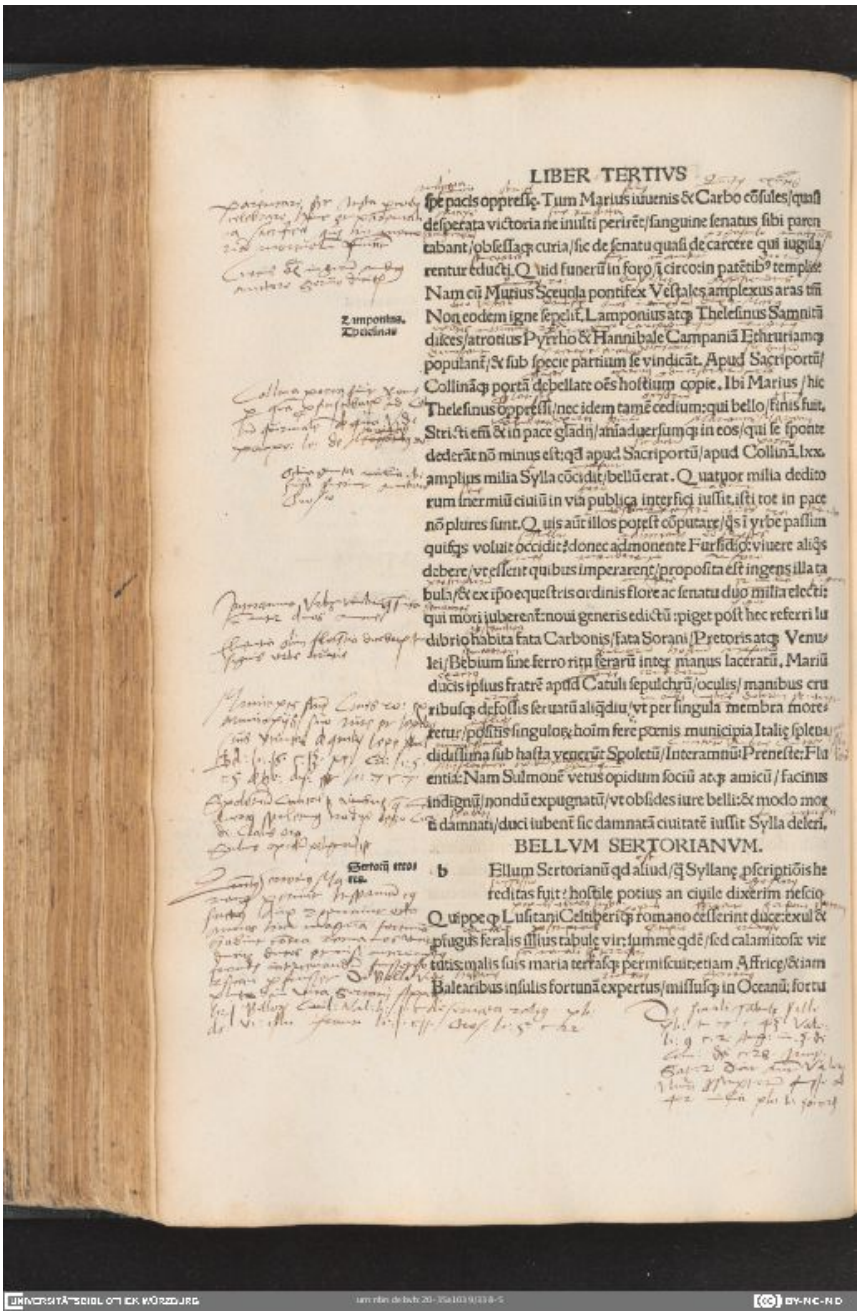

LIBER TERTIVS

spe pacis oppressę. Tum Marius iuuenis & Carbo cōsules/quasi desperata victoria ne inulti perirēt/sanguine senatus sibi parentabant/obsessaq; curia/sic de senatu quasi de carcere qui iugularentur educti. Quid funerū in foro/i circo:in patētib⁹ templis? Nam cū Mutius Sceuola pontifex Vestales amplexus aras tm̄ Non eodem igne sepelit. Lamponius atq; Thelesinus Samnitū duces/atrotius Pyrrho & Hannibale Campaniā Ethruriamq; populant̄/& sub specie partium se vindicāt. Apud Sacriportū/Collināq; portā debellate oēs hostium copie. Ibi Marius/hic Thelesinus oppressi/nec idem tamē cedium:qui bello/finis fuit. Stricti em̄ & in pace glādij/aīa duersumq; in eos/qui se sponte dederāt nō minus est:qd̄ apud Sacriportū/apud Collinā.lxx. amplius milia Sylla cōcidit/bellū erat. Quatuor milia deditorum inermiū ciuiū in via publica interfici iussit.isti tot in pace nō plures sunt. Quis aūt illos potest cōputare/q̄s ī yrbe passim quisq; voluit occidit?donec admonente Fursidio:viuere aliq̄s debere/vt essent quibus imperarent/proposita est ingens illa tabula/& ex ipo equestris ordinis flore ac senatu duo milia electi: qui mori iuberent̄:noui generis edictū:piget post hec referri ludibrio habita fata Carbonis/fata Sorani/Pretoris atq; Venulei/Bebium sine ferro ritu ferarū inter manus laceratū. Mariū ducis ipsius fratrē apud Catuli sepulchrū/oculis/manibus cruribusq; defossis seruatū aliq̄diu/vt per singula membra moreretur/positis singulorū hoīm fere pœnis municipia Italię splendidissima sub hasta venerūt Spoletū/Interamnū Preneste:Fluentia:Nam Sulmonē vetus opidum sociū atq; amicū/facinus indignū/nondū expugnatū/vt obsides iure belli:& modo mortē damnati/duci iubent̄ sic damnatā ciuitatē iussit Sylla deleri.

Lamponius. Thelesinus

BELLVM SERTORIANVM.

Sertorij errores.

b Ellum Sertorianū qd aliud/q̄ Syllanę pscriptiōis hereditas fuit? hostile potius an ciuile dixerim nescio. Quippe q Lusitani Celtiberiq; romano cesserint duce:exul & profugus feralis illius tabulę vir:summe qdē/sed calamitosæ virtutis:malis suis maria terrasq; permiscuit:etiam Affricę/& iam Balearibus insulis fortunā expertus/missusq; in Oceanū:fortu

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

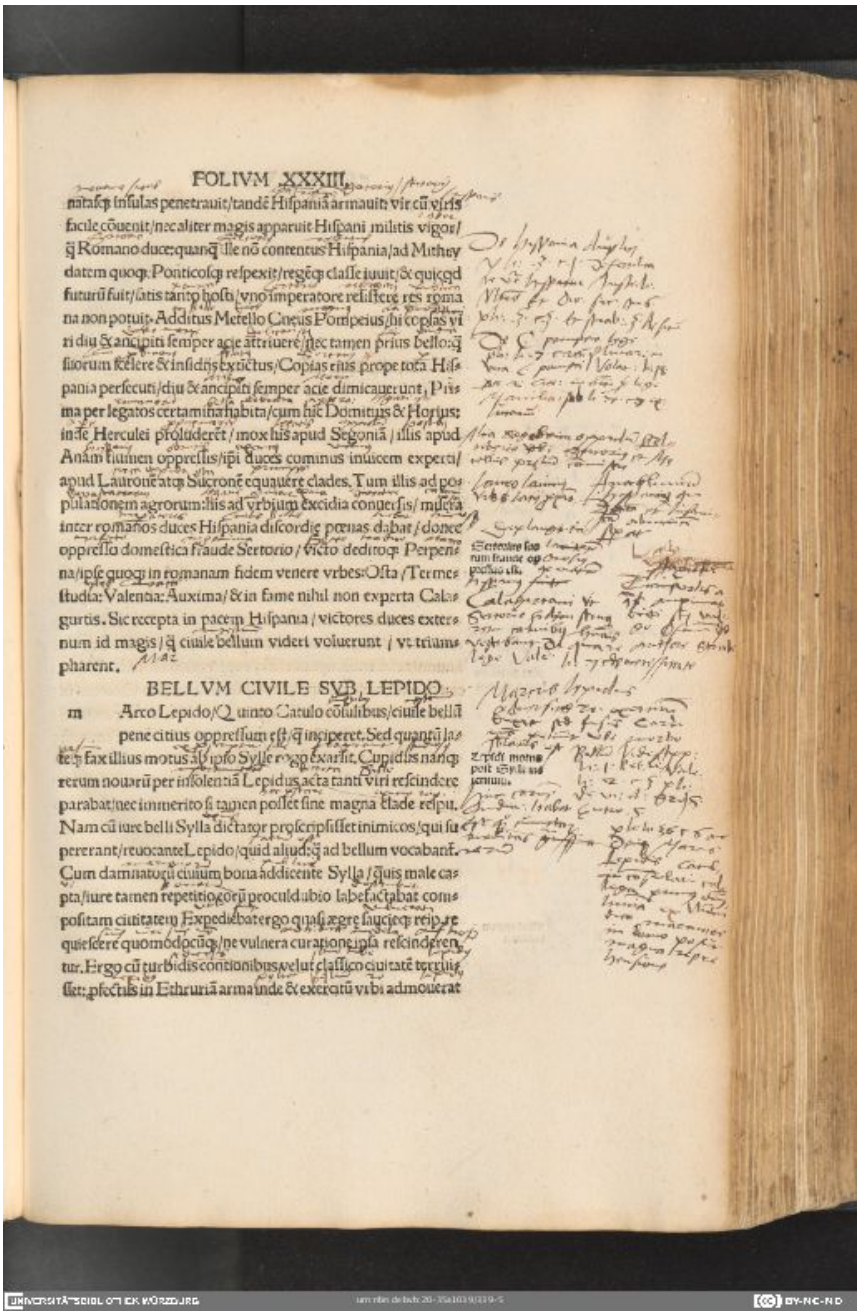

natasq; insulas penetrauit/tandē Hispaniā armauit: vir cū viris facile cōuenit/nec aliter magis apparuit Hispani militis vigor/ q̄ Romano duce: quanq̄ ille nō contentus Hispania/ad Mithrydatem quoq; Ponticosq; respexit/regēq; classe iuuit/& quicqd futurū fuit/satis tanto hosti/vno imperatore resistere res romana non potuit. Additus Metello Cneus Pompeius/hi copias viri diu & ancipiti semper acie attriuere/nec tamen prius bello: q̄ suorum scelere & insidijs extinctus/Copias eius prope tota Hispania persecuti/diu & ancipiti semper acie dimicauerunt. Prima per legatos certamina habita/cum hic Domitius & Horius: in se Herculei proluderēt/mox his apud Segoniā/illis apud Anam flumen oppressis/ipi duces cominus inuicem experti/ apud Lauronē atq; Sucronē equauere clades. Tum illis ad populationem agrorum: his ad vrbium excidia conuersis/ musera inter romanos duces Hispania discordie pœnas dabat/donec oppresso domestica fraude Sertorio/victo deditoq; Perpenna/ipse quoq; in romanam fidem venere vrbes: Osta/Termestudia: Valentia: Auxima/& in fame nihil non experta Calagurtis. Sic recepta in pacem Hispania/victores duces externum id magis/q̄ ciuile bellum videri voluerunt/vt triumpharent.

Sertorius suorum fraude oppressus est.

BELLVM CIVILE SVB LEPIDO

m Arco Lepido/Quinto Catulo cōsulibus/ciuile bellū pene citius oppressum est/q̄ inciperet. Sed quantū lateq; fax illius motus ab ipso Sylle rogo exarsit. Cupidus nanq; rerum nouarū per insolentiā Lepidus acta tanti viri rescindere parabat/nec immerito si tamen posset sine magna clade respu. Nam cū iure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos/qui supererant/reuocante Lepido/quid aliud: q̄ ad bellum vocabant. Cum damnatorū ciuium bona addicente Sylla/quis male capta/iure tamen repetitio eorū procul dubio labefactabat compositam ciuitatem. Expediebat ergo quasi ægre saucieq; reip. requiescere quomodocūq;/ne vulnera curatione ipsa rescinderentur. Ergo cū turbidis contionibus velut classico ciuitatē terruisset: pfectus in Ethruriā arma inde & exercitū vrbi admouerat

Lepidi motus post Sylli ad tempus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

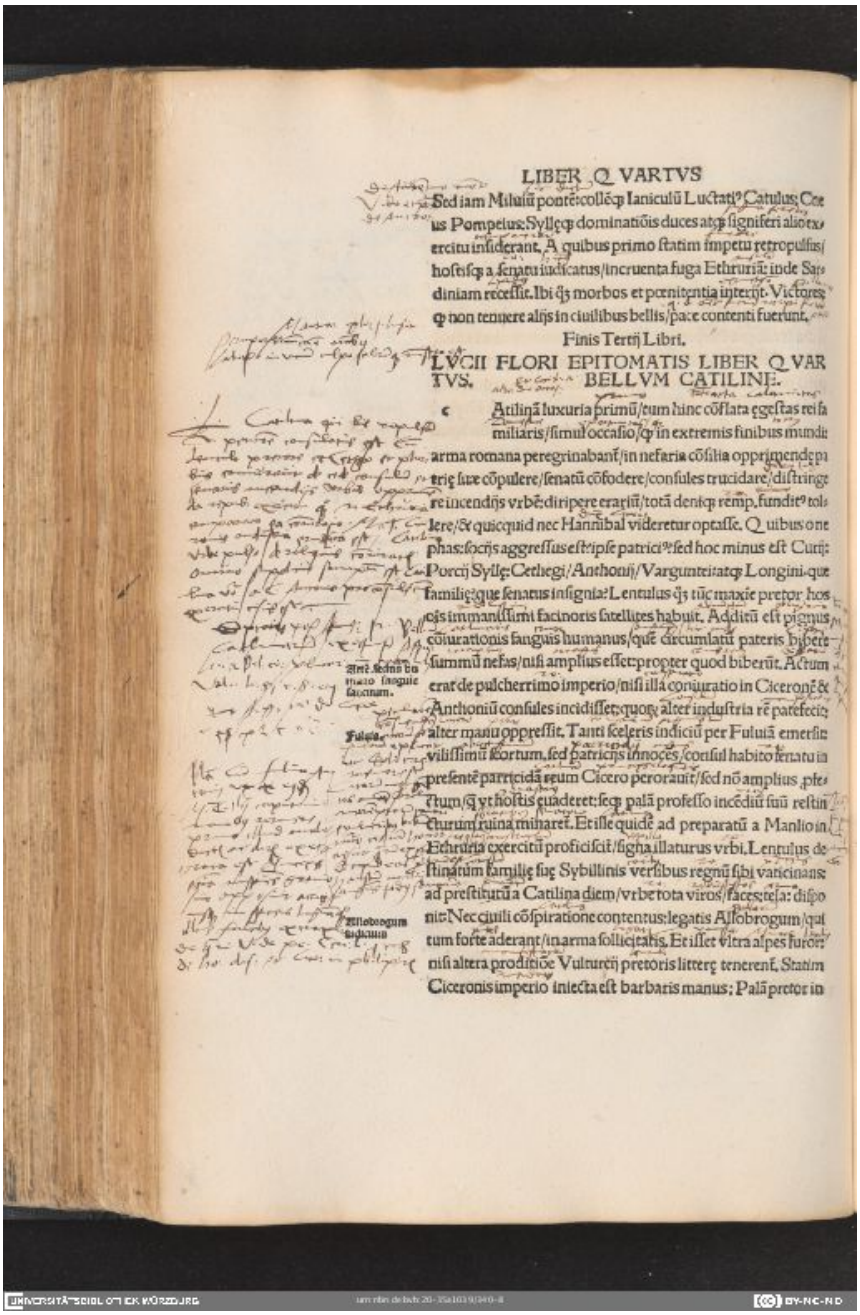

LIBER Q VARTVS

Sed iam Miluiū pontē: collēq; Ianiculū Luctati? Catulus: Cetus Pompeius: Syllęq; dominatiōis duces atq; signiferi alio exercitu insiderant. A quibus primo statim impetu retropulsus/ hostisq; a senatu iudicatus/ incruenta fuga Etruriā: inde Sardiniam recessit. Ibi ęs morbos et pœnitentia interiit. Victores q; non tenuere alijs in ciuilibus bellis/ pace contenti fuerunt.

Finis Tertij Libri.

LVCII FLORI EPITOMATIS LIBER Q VARTVS. BELLVM CATILINE.

Catilinā luxuria primū/ tum hinc cōflata egestas rei familiaris/ simul occasio/ q; in extremis finibus mundi arma romana peregrinabant/ in nefaria cōsilia opprimendę patrię lare cōpulere/ senatū cōfodere/ consules trucidare/ distringere incendijs vrbē: diripere erariū/ totā denicq; rempublicā tollere/ & quicquid nec Hannibal videretur optasse. Quibus omnibus: socijs aggressus est: ipse patricius? sed hoc minus est Curij: Porcij Syllę: Cethegi/ Anthonij/ Vargunteiq; atq; Longini quę familię: quę senatus insignia? Lentulus ęs tūc maxīe prętor hos ęs immanissimi facinoris satellites habuit. Additū est pignus cōiurationis sanguis humanus/ quē circumlatū pateris bibere: summū nefas/ nisi amplius esset: propter quod biberūt. Actum erat de pulcherrimo imperio/ nisi illa coniuratio in Ciceronē & Anthoniū consules incidisset: quos alter industria rē patefecit/ alter manu oppressit. Tanti sceleris indiciū per Fuluiā emersit vilissimū sortorum, sed patricijs innoces/ consul habito senatu in presentē parricidā reum Cicero peroranit/ sed nō amplius ꝓtum/ q; vt hostis cuaderet: secq; palā professo incēdiū suū restituturum ruinā minaret. Et ille quidē ad preparatū a Manlio in Etruria exercitū proficiscit/ signa illaturus vrbi. Lentulus destinatum familię suę Sybillinis verubus regnū sibi vaticinans: ad prestituтū a Catilina diem/ vrbe tota viros/ facesq; ea: dispositis: Nec ciuili cōspiratione contentus: legatis Allobrogum/ quitum forte aderant/ in arma sollicitatis. Et illet vltra alpes furor: nisi altera proditiōe Vulturcij prętoris litterę tenerent. Statim Ciceronis imperio iniecta est barbaris manus: Palā prętor in

Ante. Sceua bibunto sanguine facinus.

Fuluia.

Allobrogum legatum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/240-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

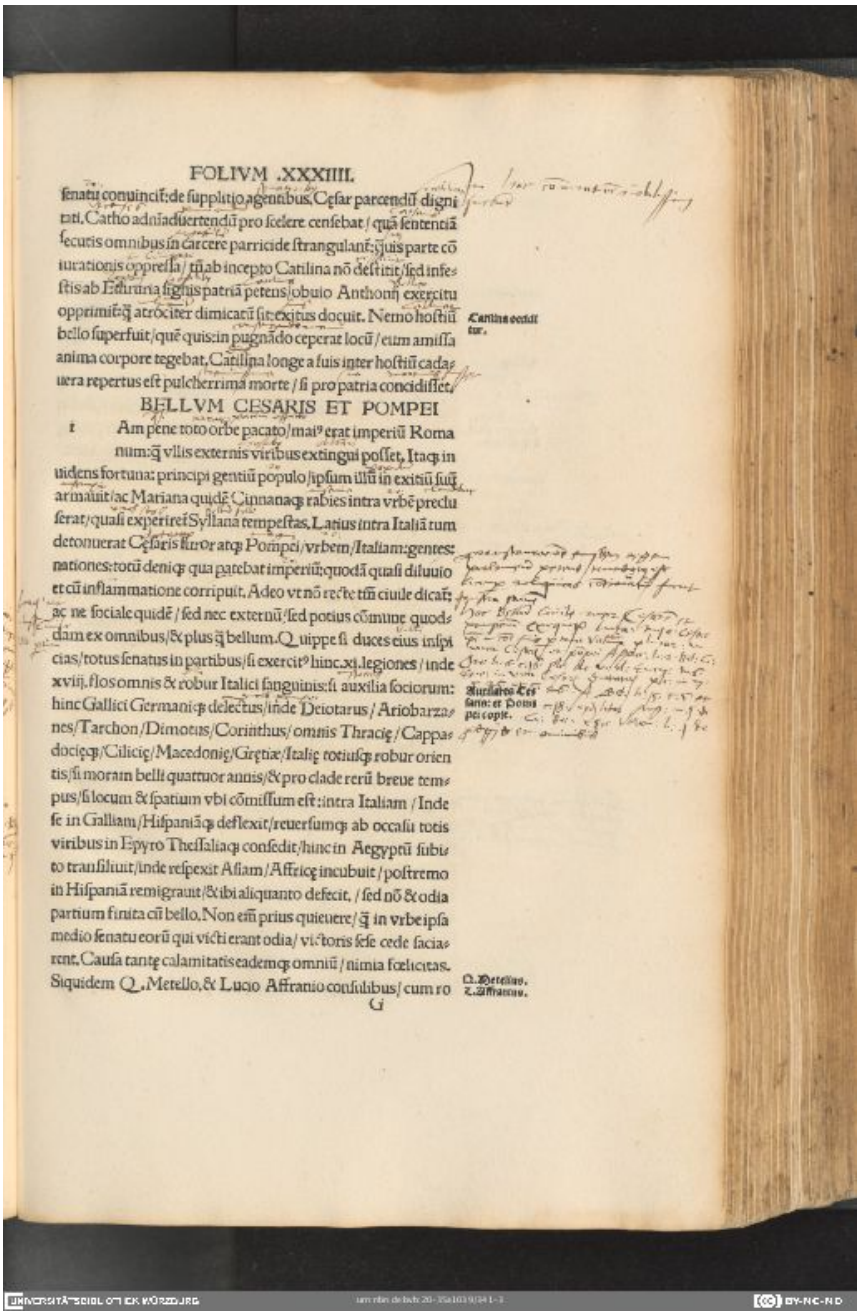

senatu conuincit: de supplicio agentibus. Cesar parcendū digni
tati. Catho admoniuerendū pro scelere censebat / quā sententiā
secutis omnibus in carcere parricide strangulant: cuius parte cō
iurationis oppressa / tū ab incepto Catilina nō destitit / sed infes
tis ab Etruria signis patriā petens / obuio Anthonii exercitu
opprimit: q̄ atrociter dimicatū sit: exitus docuit. Nemo hostiū
bello superfuit / quē quis: in pugnādo ceperat locū / eum amissa
anima corpore tegebat, Catilina longe a suis inter hostiū cada
uera repertus est pulcherrimā morte / si pro patria concidisset.

Catilina occidi tur.

BELLVM CESARIS ET POMPEI

t Am pene toto orbe pacato / maior erat imperiū Roma
num: q̄ vllis externis viribus extingui posset, Itaq; in
uidens fortuna: principi gentiū populo / ipsum illū in exitiū suū
armauit / ac Mariana quidē Cinnanaq; rabies intra vrbē precu
serat / quasi experiret Syllana tempestas, Latius intra Italiā tum
detonuerat Cesaris furor atq; Pompei / vrbem / Italiam: gentes:
nationes: totū denicq; qua parebat imperiū: quodā quasi diluuio
et cū inflammatione corripuit. Adeo vt nō recte tūc ciuile dicat:
ac ne sociale quidē / sed nec externū / sed potius cōmune quod
dam ex omnibus / & plus q̄ bellum. Quippe si duces eius inspi
cias / totus senatus in partibus / si exercit⁹ hinc. xj. legiones / inde
xviij. flos omnis & robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum:
hinc Gallici Germanicq; delectus / inde Deiotarus / Ariobarza
nes / Tarchon / Dimotas / Corinthus / omnis Thraciq / Cappa
dociq; / Ciliciq / Macedonicq / Greciæ / Italiq totiusq; robur orien
tis / si morā belli quattuor annis / & pro clade rerū breue tem
pus / si locum & spatium vbi cōmissum est: intra Italiam / Inde
se in Galliam / Hispaniāq; deflexit / reuersumq; ab occasu totis
viribus in Epyro Thessaliaq; consedit / hinc in Aegyptū subi
to transiluit / inde respexit Asiam / Affricq incubuit / postremo
in Hispaniā remigrauit / & ibi aliquanto defecit, / sed nō & odia
partium finita cū bello. Non eīm prius quieuere / q̄ in vrbe ipsa
medio senatu eorū qui victi erant odia / victoris sese cede facia
rent. Causa tantę calamitatis eademq; omniū / nimia fœlicitas.
Siquidem Q. Metello, & Lucio Affranio consulibus / cum ro

Auxiliares Cesaris: et Pompei copie.

Q. Metellus. L. Affranius.

G

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbm de bvb 20 - 35a10 39/34 1 - 3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

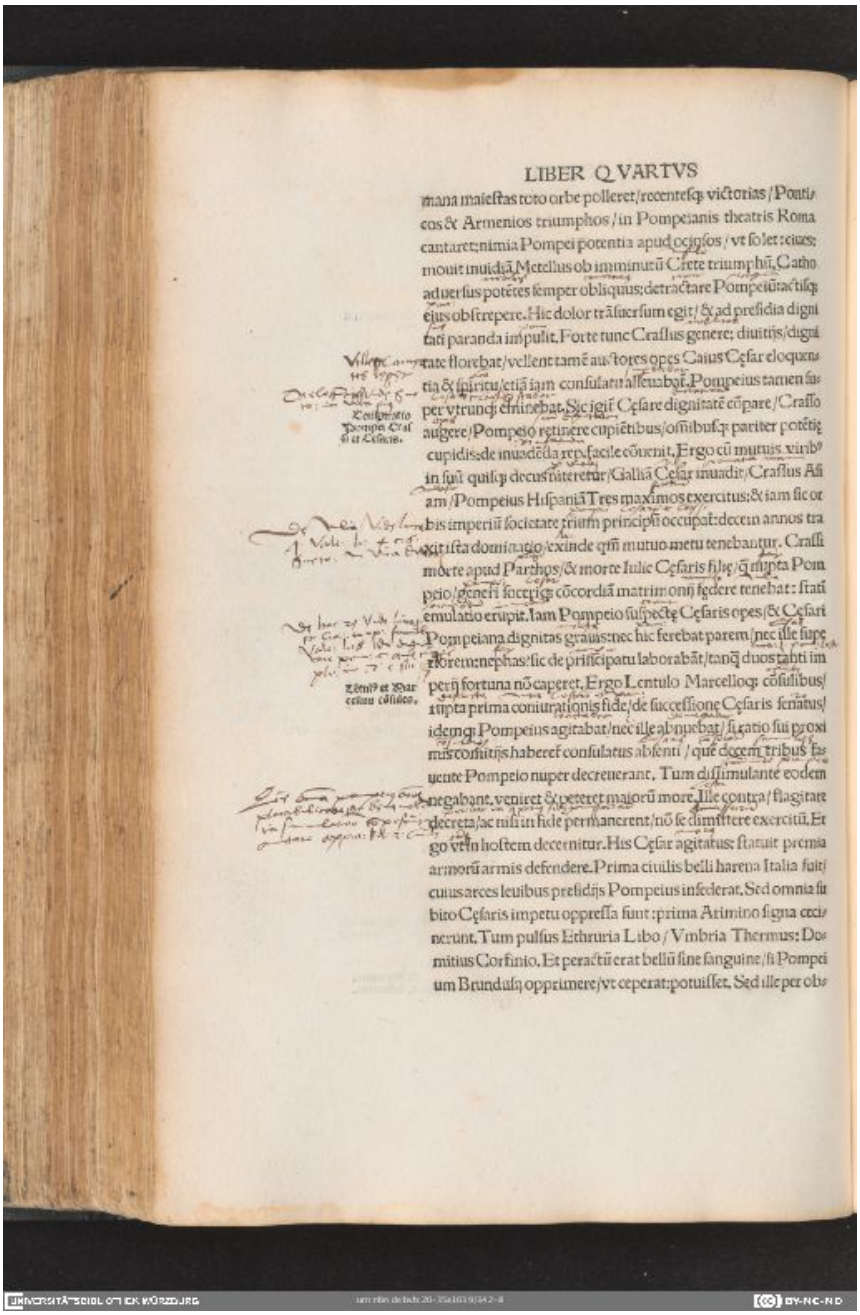

mana maiestas toto orbe polleret/recentesq; victorias/Ponti-
cos & Armenios triumphos/in Pompeianis theatris Roma
cantaret:nimia Pompei potentia apud ociosos/vt solet:ciues:
mouit inuidiā Metellus ob imminutū Crete triumphū. Catho
aduersus potētes semper obliquus:detractare Pompeiū:actisq;
eius obstrepere. Hic dolor trāsuersum egit/& ad presidia digni
tati paranda impulit. Forte tunc Crassus genere: diuitijs/digni
tate florebat/vellent tamē auctores opes Caius Cęsar eloquen-
tia & spiritu/etiā iam consulatu alleuabat. Pompeius tamen su-
per vtrunq; eminebat. Sic igit̄ Cęsare dignitatē cōpare/Crasso
augere/Pompeio retinere cupiētibus/omnibusq; pariter potētię
cupidis:de inuadēda rep. facile cōuenit. Ergo cū mutuis viribꝰ
in suū quisq; decus niteretur/Galliā Cęsar inuadit/Crassus Asi
am/Pompeius Hispaniā Tres maximos exercitus:& iam sic or
bis imperiū societate trium principū occupat:decem annos tra
xit ista dominatio/exinde qm̄ mutuo metu tenebantur. Crassi
morte apud Parthos/& morte Iulie Cęsaris filię/q̄ nupta Pom
peio/generi socerique cōcordiā matrimonij fędere tenebat: stati
emulatio erupit. Iam Pompeio suspectę Cęsaris opes/& Cęsari
Pompeiana dignitas grauis:nec hic ferebat parem/nec ille supe
riorem:nephas:sic de principatu laborabāt/tanq̄ duos tanti im
perij fortuna nō caperet. Ergo Lentulo Marcelloq; cōsulibus/
rupta prima coniurationis fide/de successione Cęsaris senatus/
idemq; Pompeius agitabat/nec ille abnuebat/si ratio sui proxi
mis comitijs haberet consulatus absenti/quē decem tribus fa-
uente Pompeio nuper decreuerant. Tum dissimulante eodem
negabant. veniret & peteret maiorū more. Ille contra/flagitare
decreta/ac nisi in fide permanerent/nō se dimittere exercitū. Er
go vt in hostem decernitur. His Cęsar agitatus: statuit premia
armorū armis defendere. Prima ciuilis belli harena Italia fuit/
cuius arces leuibus presidijs Pompeius infederat. Sed omnia su
bito Cęsaris impetu oppressa sunt:prima Arimino signa ceci-
nerunt. Tum pulsus Ethruria Libo/Vmbria Thermus: Do-
mitius Corfinio. Et peractū erat bellū sine sanguine/si Pompei
um Brundusij opprimere/vt ceperat:potuisset. Sed ille per ob-

Consultatio Pompei Crassi et Cesaris.

Lentulꝰ et Marcellus cōsules.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/342-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

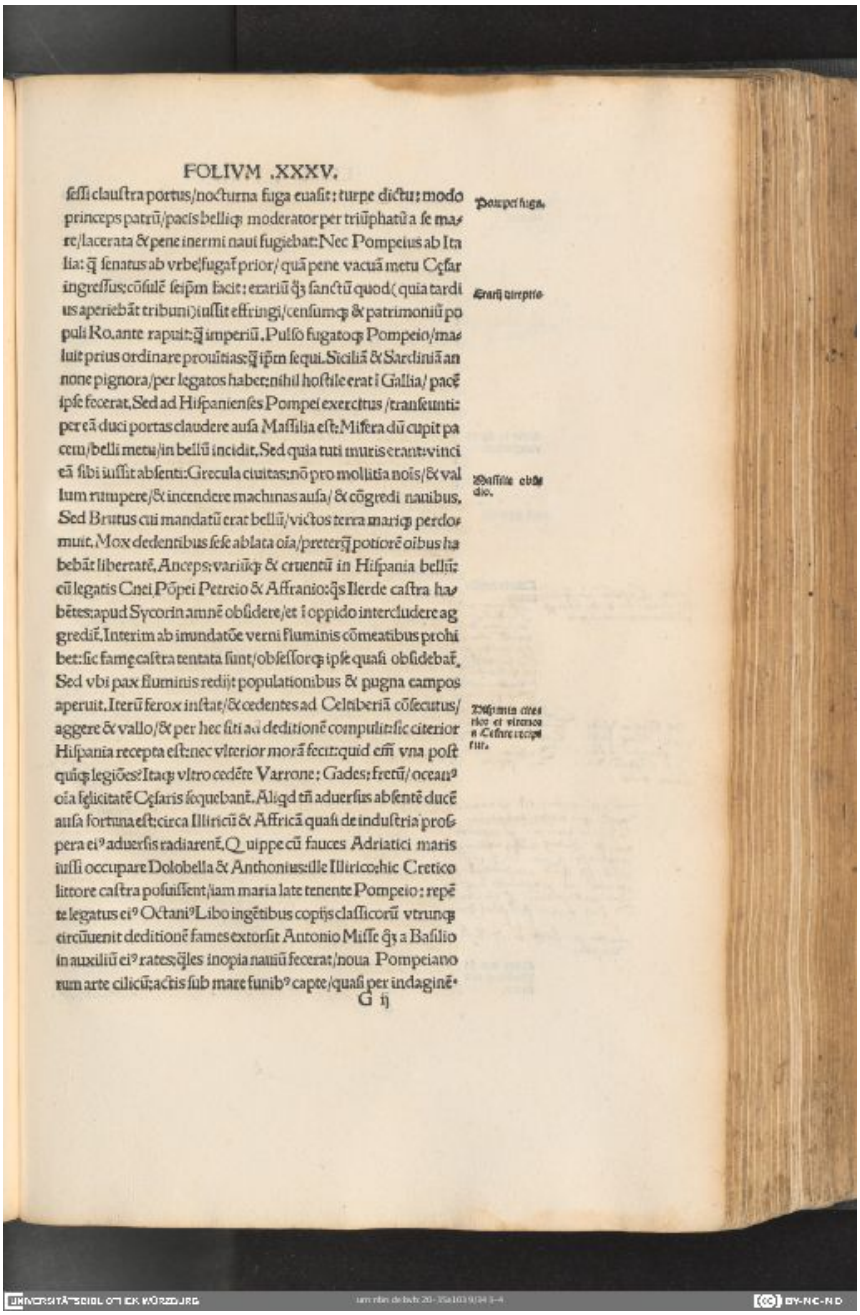

FOLIVM .XXXV.

sessi claustra portus/nocturna fuga euasit: turpe dictu: modo princeps patriū/pacis belliq; moderator per triūphatū a se mare/lacerata & pene inermi naui fugiebat: Nec Pompeius ab Italia: q̄ senatus ab vrbe/fugaī prior/ quā pene vacuā metu Cęsar ingressus: cōsulē seipm fecit: erariū q̄s sanctū quod (quia tardius aperiebāt tribuni) iussit effringi/censumq; & patrimoniū populi Ro. ante raptū: q̄ imperiū. Pulso fugatoq; Pompeio/maluit prius ordinare prouincias: q̄ ipm sequi. Siciliā & Sardiniā annone pignora/per legatos haberi: nihil hostile erat i Gallia/ pacē ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pompei exercitus /transeunti: per eā duci portas claudere ausa Massilia est: Misera diū cupit pacem/belli metu/in bellū incidit. Sed quia tuti muris erant: vinci eā sibi iussit absenti: Grecula ciuitas: nō pro mollitia noīs/& vallum rumpere/& incendere machinas ausa/ & cōgredi nauibus. Sed Brutus cui mandatū erat bellū/victos terra mariq; perdomuit. Mox dedentibus sese ablata oīa/preterq̄ potiorē oībus habebāt libertatē. Anceps: variiq; & cruentū in Hispania bellū: cū legatis Cnei Pōpei Petreio & Affranio: q̄s Ilerde castra habētes: apud Sycorin amnē obsidere/et i oppido intercludere aggrediē. Interim ab imundatōe verni fluminis cōmeatibus prohibet: sic famę castra tentata sunt/obsessoręq; ipse quasi obsidebaē. Sed vbi pax fluminis redijt populationibus & pugna campos aperuit. Iterū ferox instat/& cedentes ad Celtiberiā cōsecutus/ aggere & vallo/& per hec siti ad deditionē compulit: sic citerior Hispania recepta est: nec vlterior morā fecit: quid enī vna post quiq; legiōes? Itaq; vltro cedēte Varrone: Gades: fretū/ oceanū oīa felicitatē Cęsaris sequebanē. Aliqd tñ aduersus absentē ducē ausa fortuna est: circa Illiricū & Affricā quasi de industria prospera ei⁹ aduersis radiarenē. Quippe cū fauces Adriatici maris iussi occupare Dolobella & Anthonius: ille Illirico: hic Cretico littore castra posuissent/iam maria late tenente Pompeio: repēte legatus ei⁹ Octani⁹ Libo ingētibus copijs classicorū vtrunq; circūuenit deditionē fames extorsit Antonio Misse q̄s a Basilio in auxiliū ei⁹ rates: q̄les inopia nauiū fecerat/noua Pompeianorum arte cilicū: actis sub mare funib⁹ capte/quasi per indaginē.

Pompei fuga.

Erarij direptio.

Massilie obsidio.

Hispania citerior et vlterior a Cesare recepta fuit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

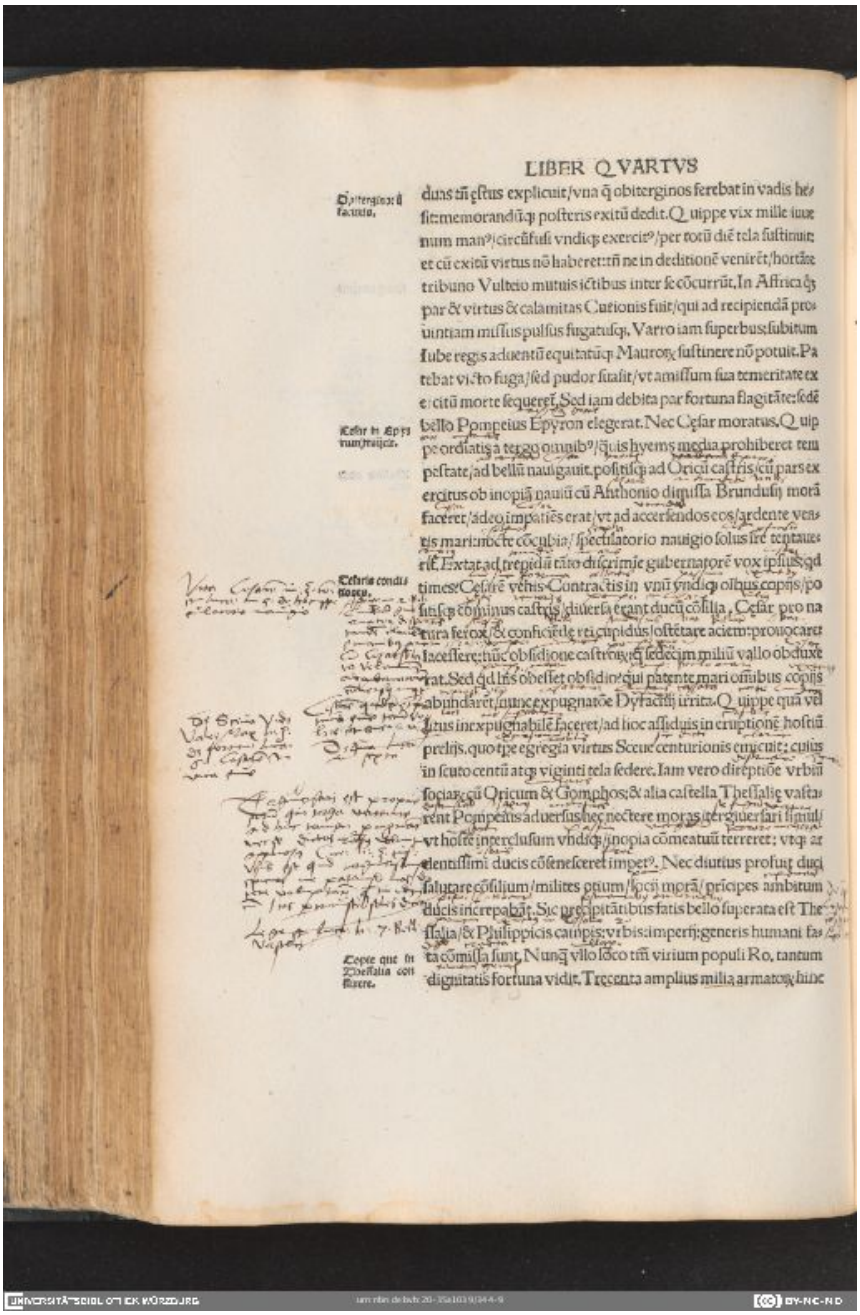

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

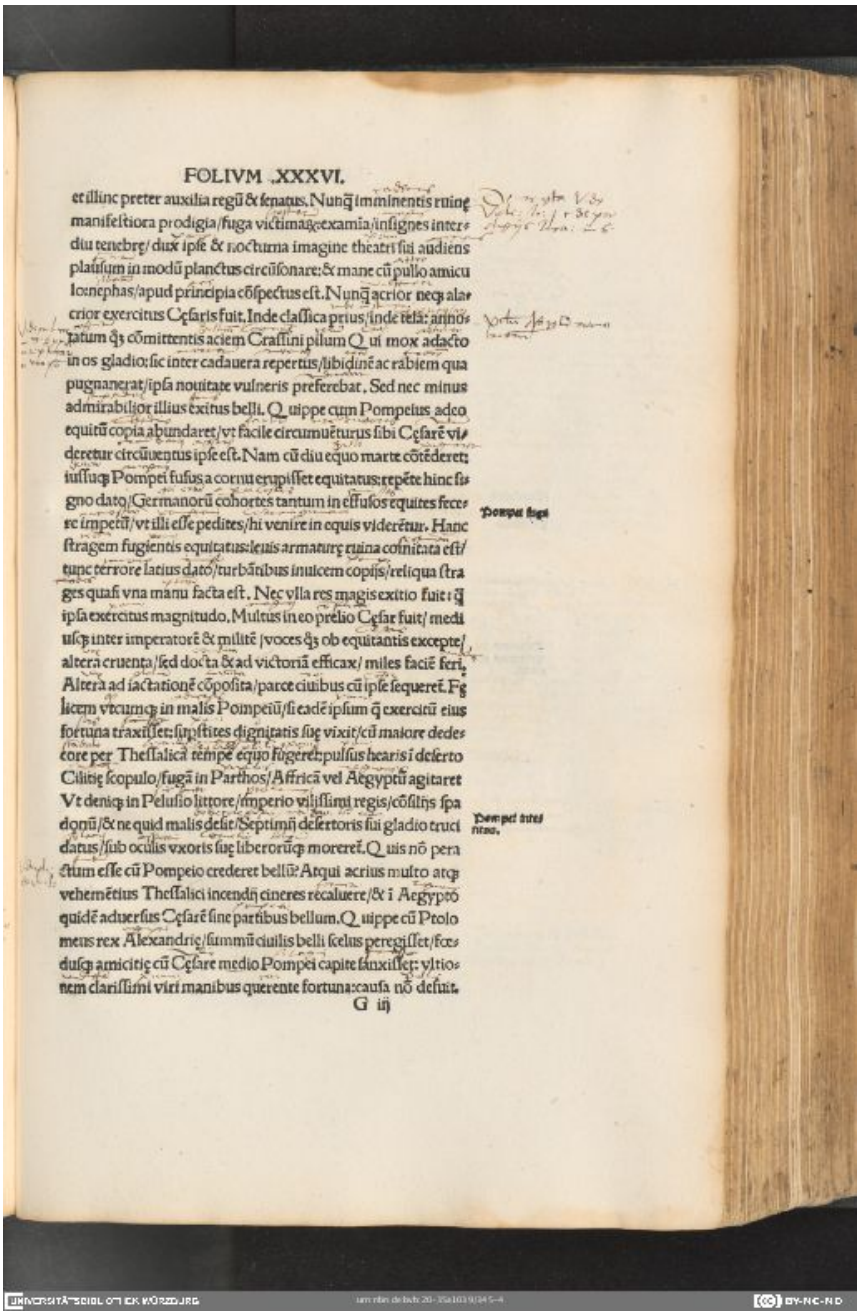

et illinc preter auxilia regũ & senatus. Nunq̃ imminentis ruinę manifestiora prodigia/fuga victimarũ:examia/insignes interdiu tenebrę/dux ipse & nocturna imagine theatri sui audiens plausum in modũ planctus circũsonare: & mane cũ pullo amiculo:nephas/apud principia cõspectus est. Nunq̃ acrior neq; alacrior exercitus Cęsaris fuit. Inde classica prius/inde tela: annotatum q̃ cõmittentis aciem Crassini pilum Qui mox adacto in os gladio: sic inter cadauera repertus/libidinẽ ac rabiem qua pugnauerat/ipsa nouitate vulneris preferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cum Pompeius adeo equitũ copia abundaret/vt facile circumuẽturus sibi Cęsarẽ videretur circũuentus ipse est. Nam cũ diu equo marte cõtẽderet: iussuq; Pompei fusus a cornu erupisset equitatus: repẽte hinc signo dato/Germanorũ cohortes tantum in effusos equites fecere impetũ/vt illi esse pedites/hi venire in equis viderẽtur. Hanc stragem fugientis equitatus: leuis armaturę ruina cõmitata est/tunc terrore latius dato/turbãtibus inuicem copijs/reliqua strages quasi vna manu facta est. Nec vlla res magis exitio fuit: q̃ ipsa exercitus magnitudo. Multus in eo prelio Cęsar fuit/medi usq; inter imperatorẽ & militẽ/voces q̃ ob equitantis excepte/altera cruenta/sed docta & ad victoriã efficax/miles faciẽ feri. Altera ad iactationẽ cõposita/parce ciuibus cũ ipse sequereẽ. Fęlicem vtcumq; in malis Pompeiũ/si eadẽ ipsum q̃ exercitũ eius fortuna traxisset: supstites dignitatis suę vixit/cũ maiore dedecore per Thessalicã tempe equo fugeret: pulsus hearis ĩ deserto Cilitię scopulo/fugã in Parthos/Affricã vel Aegyptũ agitaret Vt deniq; in Pelusio littore/imperio vilissimi regis/cõsilijs spadonũ/& ne quid malis desit/Septimij desertoris sui gladio trucidatus/sub oculis vxoris suę liberorũq; moreret. Quis nõ peractum esse cũ Pompeio crederet bellũ? Atqui acrius multo atq; vehemẽtius Thessalici incendij cineres recaluere/& ĩ Aegyptõ quidẽ aduersus Cęsarẽ sine partibus bellum. Quippe cũ Ptolomeus rex Alexandrię/summũ ciuilis belli scelus peregisset/fœdusq; amicitię cũ Cęsare medio Pompei capite sanxisset: vltionem clarissimi viri manibus querente fortuna: causa nõ defuit.

Pompei fuga

Pompei interitus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

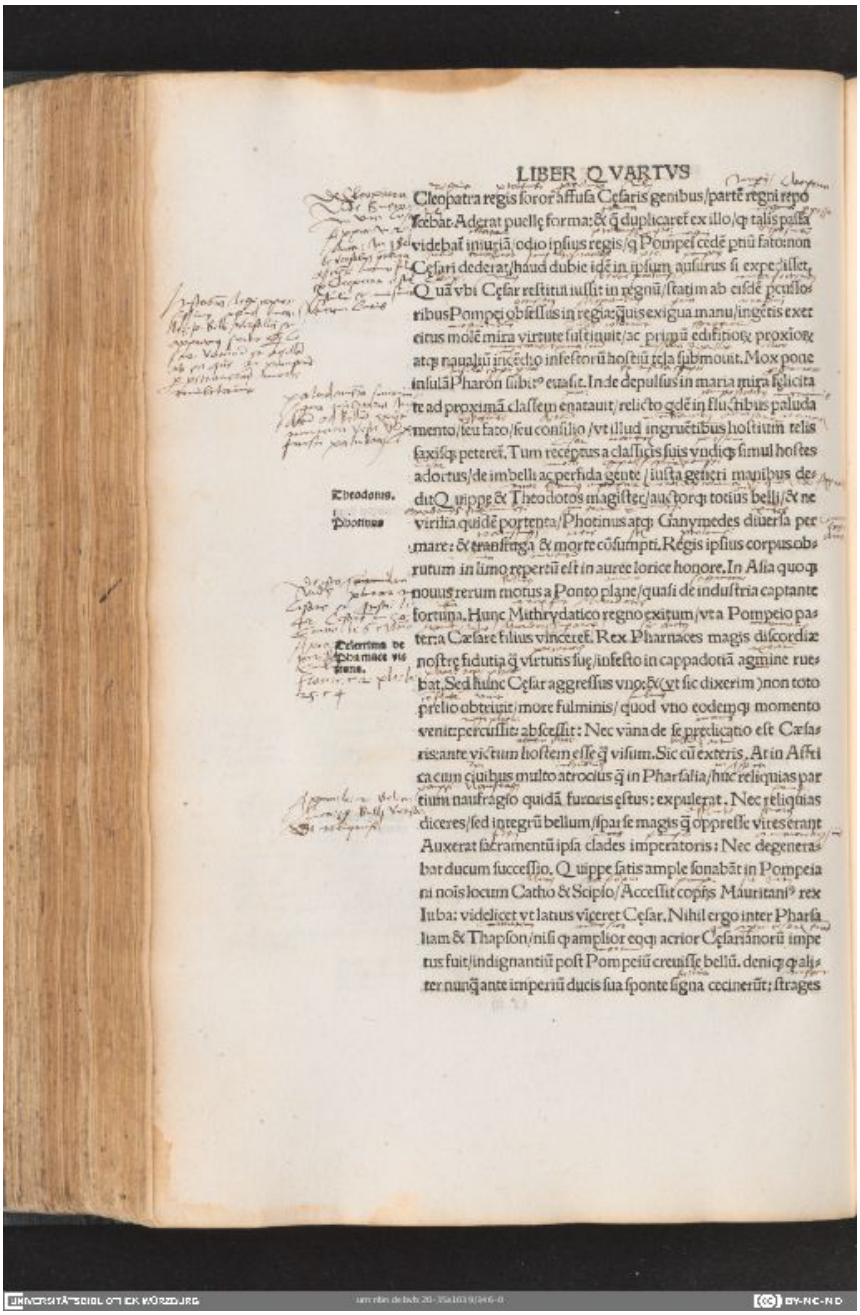

LIBER QVARTVS

Cleopatra regis soror affusa Cesaris genibus/parte regni repo
scebat. Aderat puellę forma: & q duplicaret ex illo/q talis pallā
videbat iniuriā/odio ipsius regis/q Pompei cede prīu fato non
Cesari dederat/haud dubie idē in ipsum ausurus si expe/tisset.
Q uā vbi Cesar restitui sustit in regnū/statim ab eisdē pcūlo
ribus Pompei obsessus in regia: quis exigua manu/ingētis exer
citus molē mira virtute sustinuit/ac prīgū edūctos proxios
atq; naualū incēdio infestorū hostiū tela submouit. Mox pone
insulā Pharon subito erasit. Inde depulsus in maria mira felicita
te ad proximā classem enatauit/relicto qdē in fluctibus paluda
mento/seu casu/seu consilio/vt illud ingruētibus hostium telis
saxisq; peteret. Tum receptus a classicis suis vndiq; simul hostes
adortus/de imbelli ac perfida gente/iusta getheri manibus de
dit. Q uippe & Theodotos magister/auctorq; totius belli/& ne
Theodotus. Photinus. virilia quidē portenta/Photinus atq; Ganymedes diuersa per
mare: & transfuga/& morte cōsumpti. Regis ipsius corpus ob
rutum in limo repertū est in aureę lorice honore. In Asia quoq;
nouus rerum motus a Ponto plane/quasi de industria captante
fortuna. Hunc Mithrydatico regno exitum/vt a Pompeio pa
Celerima de bello maces vi ctoria. tre/a Cæsare filius vinceret. Rex Pharnaces magis discordiæ
nostrę fiducia q̄ virtutis fuę/infesto in cappadotā agmine rue
bat. Sed hunc Cesar aggressus vnoq; (vt sic dixerim) non toto
prelio obtriuit/more fulminis/quod vno eodemq; momento
venit percussit: absessit: Nec vana de se predicatio est Cæsa
ris ante victum hostem esse q̄ visum. Sic cū exteris. Ar in Affri
ca cum ciuibus multo atrocius q̄ in Pharsalia/hinc reliquias par
tium naufragio quidā furoris estus: expulerat. Nec reliquias
diceres/sed integrū bellum/ipse se magis q̄ oppresse vires erant
Auxerat sacramentū ipsa clades imperatoris: Nec degenera
bat ducum successio. Q uippe satis ample sonabāt in Pompeia
ni nois locum Catho & Scipio/Accessit copijs Mauritani rex
Iuba: videlicet vt latius vigeret Cesar. Nihil ergo inter Phars
liam & Thapson/nisi q amplior eoq; acrior Cesariānorū impe
tus fuit/indignantiū post Pompeiū creuisse bellū. deniq; q alie
ter nunq̄ ante imperiū ducis sua sponte signa cecinerūt: strages

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319496-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

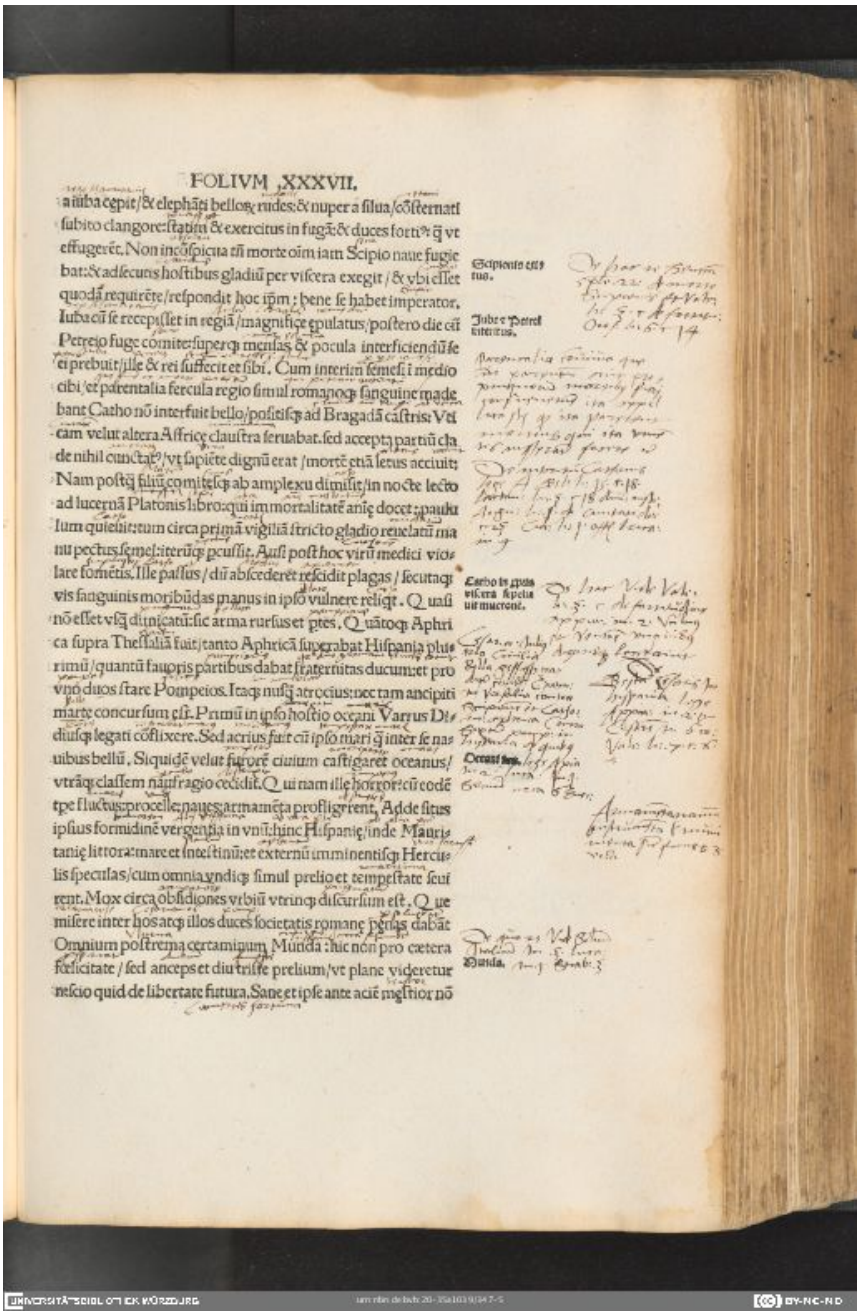

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

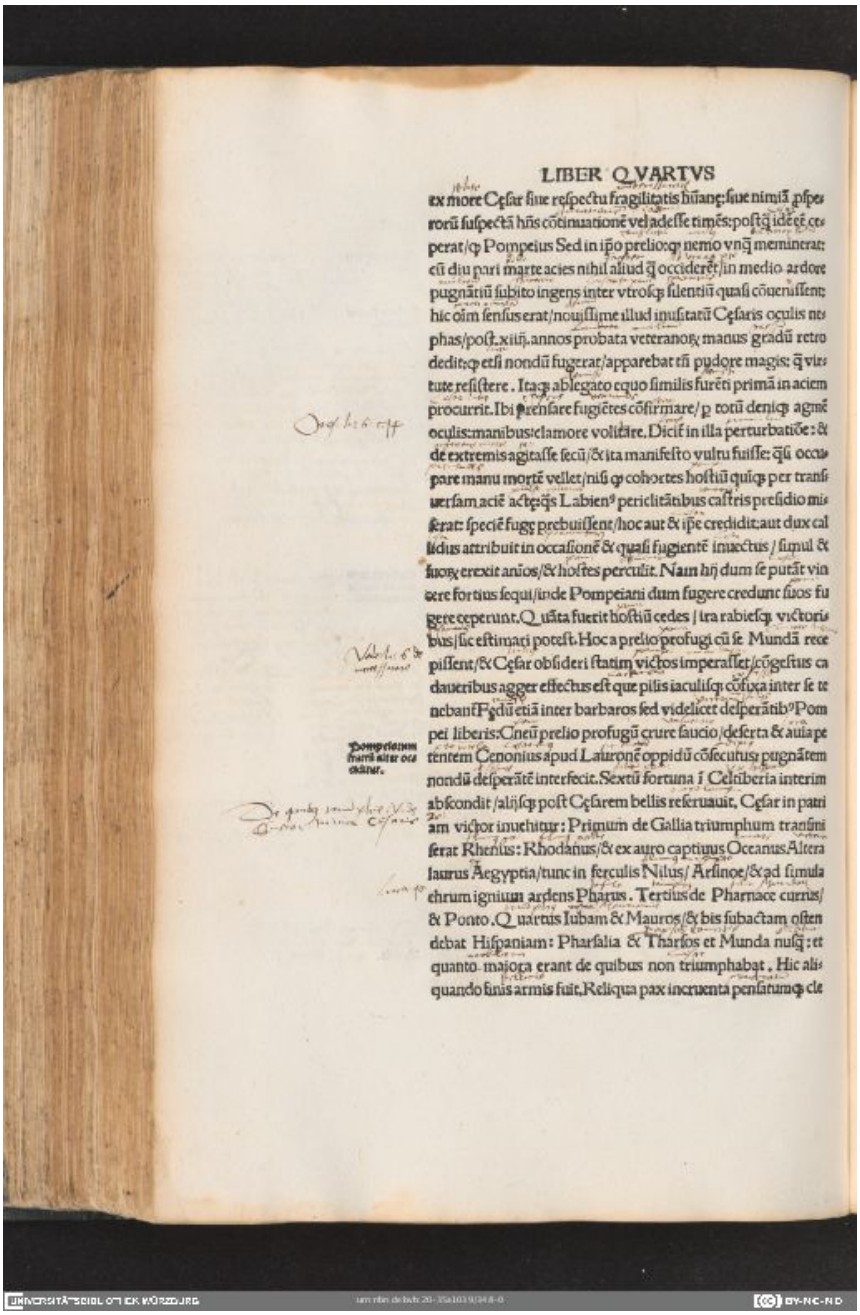

LIBER QVARTVS

ex more Cęsar siue respectu fragilitatis hūanę: siue nimiā pspe
rorū suspectā hīs cōtinuationē vel adesse timēs: postq̄ idē ee
perat/cp Pompeius Sed in ipo prelioq̄ nemo vnq̄ memineratː
cū diu pari marte acies nihil aliud q̄ occideret/in medio ardore
pugnātiū subito ingens inter vtroscp silentiū quasi cōuenissent;
hic oim sensus erat/nouissime illud inuictatū Cęsaris oculis ne
phas/post xiiii. annos probata veteranoꝝ manus gradū retro
dedit: cp etsi nondū fugerat/apparebat tñ pudore magis: q̄ vir
tute resistere. Itaq; ablegato equo similis furēti primā in aciem
procurrit. Ibi prensare fugiētes cōfirmare/p totū denicp agmē
oculis: manibus: clamore volitāre. Dicit in illa perturbatiōe: &
de extremis agitasse secū/& ita manifesto vultu fuisse: q̄ū occu
pare manu mortē vellet/nisi cp cohortes hostiū quicp per transi
uersam aciē ad eq̄s Labieni periclitātibus castris presidio mis
serat: speciē fugę prebuissent/hoc aut & ipe credidit: aut dux cal
lidus attribuit in occasionē & quasi fugientē inuectus/ simul &
suoꝝ erexit animos/& hostes perculit. Nam hī dum se putāt vin
cere fortius sequi/inde Pompeiani dum fugere creduntː suos fu
gere ceperunt. Q uāta fuerit hostiū cedes/ tra rabiescp victoris
bus/sic estimari potest. Hoc a prelio profugi cū se Mundā rece
pissent/& Cęsar obsideri statim victos imperasset/cōgestus ca
daueribus agger effectus est quę pilis iaculisq̄ cōfixa inter se te
nebant. F ugā etiā inter barbaros sed videlicet desperātibꝰ Pom
pei liberis: Cneū prelio profugū crure saucio/deserta & aula pe
tentem Cenonius apud Lauronē oppidū cōsecutus: pugnātem
nondū desperātē interfecit. Sextū fortuna i Celtiberia interim
abscondit/aliisq̄ post Cęsarem bellis reseruauit. Cęsar in patri
am victor inuehitur: Primum de Gallia triumphum transi
serat Rhenus: Rhodanus/& ex auro captiuus Oceanus. Altera
laurus Aegyptia/tunc in ferculis Nilus/ Arsinoe/& ad simula
chrum ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus/
& Ponto. Q uartus Iubam & Mauros/& bis subactam ostenː
debat Hispaniam: Pharsalia & Tharsos et Munda nusq̄: et
quanto maiora erant de quibus non triumphabat. Hic ali
quando finis armis fuit. Reliqua pax inceruentā penitumq̄ cle

Pompeianum
fratrē inter oc
cidisse.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/248-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

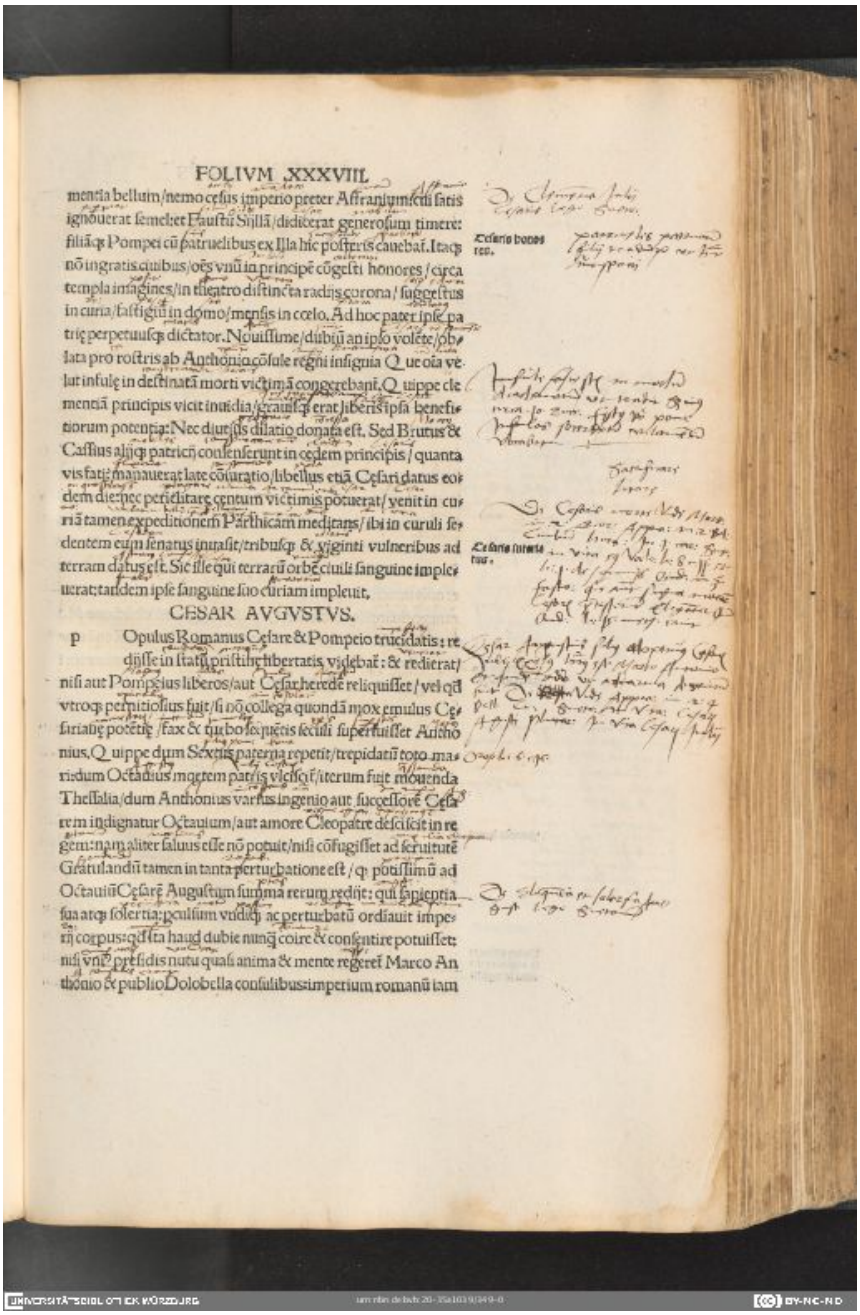

mentia bellum/nemo celsius imperio preter Affraniumscelli satis
ignouerat semelque Faustū Sullā/dideterat generosum timere:
filiāq; Pompei cū patruelibus ex Illa hic posteris cauebat. Itaq;
nō ingratis ciuibus/oēs vnū in principē cōgesti honores/circa
templa imagines/in theatro distincta radiis corona/suggestus
in curia/fastigiū in domo/mensis in coelo. Ad hoc pater ipse pa
triq; perpetuusq; dictator. Nouissime/dubiū an ipso volēte/ob
lata pro rostris ab Anthonio cōsule regni insignia. Q ue oia ve
lut insulę in destinatā morti victimā congerebant. Q uippe cle
mentiā principis vicit inuidia/eratq; erat liberis ipsa benefi
tiorum potentia: Nec diu/sis dilatio donata est. Sed Brutus &
Cassius alijq; patricij consenserunt in eodem principis/quanta
vis fatiq; manauerat late cōiuratio/libellus etiā Cesari datus eo
dem die/nec periclitare centum victimis potuerat/venit in cu
riā tamen expeditionem Parthicam meditans/ibi in curuli se
dentem cum senatus inuasit/tribusq; & viginti vulneribus ad
terram datus est. Sic ille qui terrarū orbē ciuili sanguine imple
uerat: tandem ipse sanguine suo curiam impleuit.

CESAR AVGVSTVS.

p Opulus Romanus Cesare & Pompeio trucidatis: re
diisse in statū pristinę libertatis videbat: & redierat/
nisi aut Pompeius liberos/aut Cesar heredē reliquisset/vel qd
vtroq; pernitiosius fuit/si nō collega quondā mox emulus Ce
sariane potētię/fax & turbo seculi superfuisset Anthō
nius. Q uippe dum Sextius paterna reperit/trepidatū toto ma
ri: dum Octauius/matrem patriis vlciscit/iterum fuit mouenda
Thessalia/dum Anthonius varius ingenio aut successore Cesa
rem indignatur Octauium/aut amore Cleopatre desciscit in re
gem: nam aliter saluus esse nō potuit/nisi cōfugisset ad seruitutē
Gratulandū tamen in tanta perturbatione est/q; plurimū ad
Octauiū Cesarē Augustum summa rerum redijt: qui sapientia
sua atq; solertia: quidquid vndiq; ac perturbatū ordiuit impe
riū corpus: qd ita haud dubie nunq; coire & consentire potuisset:
nisi vnus pre fidis nutu quasi anima & mente regeret. Marco An
thonio & publio Dolobella consulibus imperium romanū iam

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/349-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ad Cesares transferente fortuna/varios & multiplex motus ci-
uitatis fuit: quodq; in annua cœli cõuersione fieri solet/vt mota
sidera tonent ac suo flexu tempestates significẽt: Sic cũ romanę
dñationis, i. humani generis conuersione penitus intremuit/om-
niq; genere discriminum/ciuilibus/ terrestribus / ac naualibus
bellis omne imperij corpus agitatum est.

BELLVM MVTINENSE.

p Rima ciuilium motuũ causa testamentũ Cesaris fuit: cu-
ius secũdus heres Anthonius prelatũ sibi Octauiũ fu-
rens/inexplabile contra adoptionẽ acerrimi iuuenis suscepe rat
bellũ. Quippe cũ intra decẽ & octo annos tenerũ & obnoxium
et oportunũ inturię iuuenẽ videret/ ipse plene ex cõmilitio Ce-
saris dignitatẽ lacerare et furijs hereditatẽ/ipsum insectari, pbris
et cunctis artibus/cooptationẽ sue gentis cũ inhibere non dese-
neret. Denicq; ad deprimendũ iuuenẽ palam arma moliri/& pa-
rato exercitu in Cisalpina Gallia insistentẽ motibus suis Decii
Brutum obsidebat. Octauius Cesar ętate & iniuria fauorabilis
et noĩs maiestate/quod sibi induerat Reuocatis ad arma vete-
ranis priuatus (quis crederet) consulẽ aggredit: obsidione Mu-
tine liberat Brutũ: Anthoniũ exuit castris. Tum quidẽ etiã ma-
nu pulcher appariuit/Nam cruentus & saucius aquilam a mori-
ente signifero traditam/suis humeris in castra referebat.

Pulchrum Au-
gusti factum.

BELLVM PERVSINVM.

a Lterũ bellũ cõciauit agroq; diuisio/ qs Cesar vetera-
nis in castris pretiũ militię ploluebat: semp aliter An-
thonij pessimũ ingeniũ/Fulula gladio cincta virilis militię vx
er agitabat: ergo depulsos agris colonos incitãdo iterũ in arma
erat. Hic vero iam nõ priuatis/sed totius senatus suffragijs iu-
dicatũ hostẽ Cesar aggressus/intra Perusię muros redegit: cõs
pulitq; ad extrema deditionis turpi & nihil non experta fame.

Perusia fames

TRIVMVIRATVS.

c Vm solus etiã grauis paci: grauis reip. esset Anthoni⁹
q̃si ignis incẽdio Lepidus accessit. qd: cõtra duos ex-
ercitus/necesse fuit venire: cruẽtissimi federis societatẽ: diuersa
oim vota incẽdia Lepidũ diuitiarũ cupidum: quaq; spes ex tur-

Videne vinere
sa olim vota im
mota sit legẽdũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/350-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

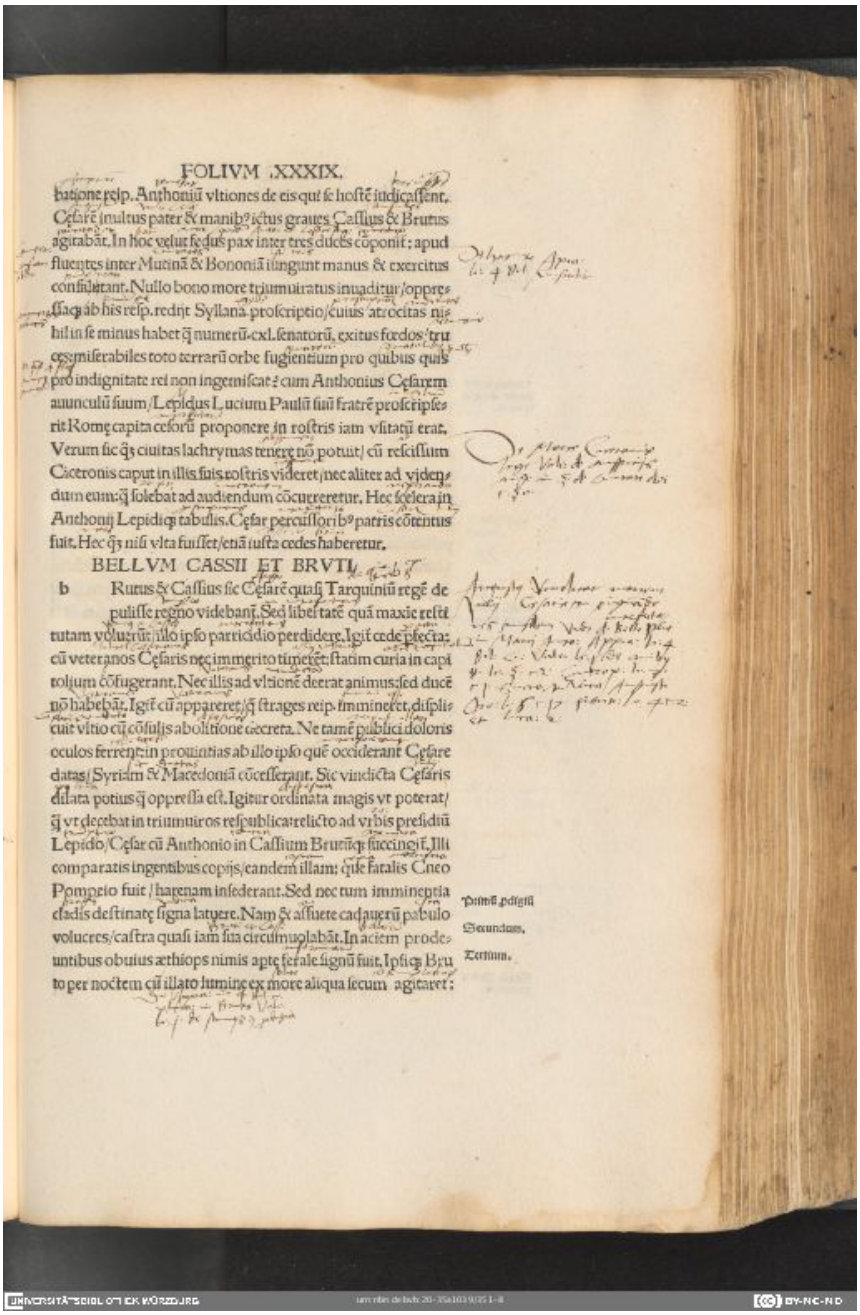

FOLIVM .XXXIX.

batione reip. Anthoniū vltiones de eis qui se hostē iudicassent. Cesarē inultus pater & manib⁹ ictus graues. Cassius & Brutus agitabāt. In hoc velut fedus pax inter tres duces coponit; apud fluentes inter Mutinā & Bononiā iungunt manus & exercitus confidebant. Nullo bono more triumuiratus inuaditur/oppressaq; ab his resp. redit Syllana proscriptio/cuius atrocitas nihil in se minus habet q̄ numerū. cxl. senatorū, exitus fordos/tru cesq; miserabiles toto terrarū orbe fugientium pro quibus quis pro indignitate rei non ingemiscat? cum Anthonius Cesarem auunculū suum/Lepidus Lucium Paulū suū fratrē proscripserit Rome capita ceteroꝝ proponere in rostris iam vsitatū erat. Verum sic q̄s ciuitas lachrymas tenere nō potuit/ cū resciſſum Ciceronis caput in illis suis rostris videret/nec aliter ad videndum eum: q̄ solebat ad audiendum cōcurreretur. Hec scelera in Anthonij Lepidiq; tabulis. Cesar percussoribꝰ patris cōtentus fuit. Hec q̄s nisi vlta fuisset/etiā iusta cedes haberetur.

BELLVM CASSII ET BRVTI.

b Rutus & Cassius sic Cesarē quasi Tarquiniū regē depulisse regno videbant. Sed libet tatē quā maxie refūtutam voluerūt/illo ipso parricidio perdidere. Igit cede pfecta: cū veteranos Cesaris nec immerito timerēt. statim curia in capitoliū cōfugerant. Nec illis ad vltionē deerat animus: sed ducē nō habebāt. Igit cū appareret/q̄ strages reip. imminerēt, displicuit vltio cū cōsulis abolitione decreta. Ne tamē publici doloris oculos ferrent: in prouintias ab illo ipso quē occiderant Cesare datas/Syriam & Macedoniā cōcesserant. Sic vindicta Cesaris dilata potius q̄ oppressa est. Igitur ordinata magis vt poterat/ q̄ vt decebat in triumuiros respublica: relicto ad vrbis presidiū Lepido/Cesar cū Anthonio in Cassium Brutūq; succingit. Illi comparatis ingentibus copijs/eandem illam; q̄e fatalis Cneo Pompeio fuit/harenam infederant. Sed nec tum imminentia cladis destinatę signa latuere. Nam & assuete cadauerū pabulo volucres/castra quasi iam sua circumuolabāt. In aciem procedentibus obuius æthiops nimis aptę ferale signū fuit. Ipsiq; Bruto per noctem cū illato lumine ex more aliqua secum agitaret:

Primus pelgill

Secundus.

Tertius.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbin.de.hum.20 - 35a10.39/35.1-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

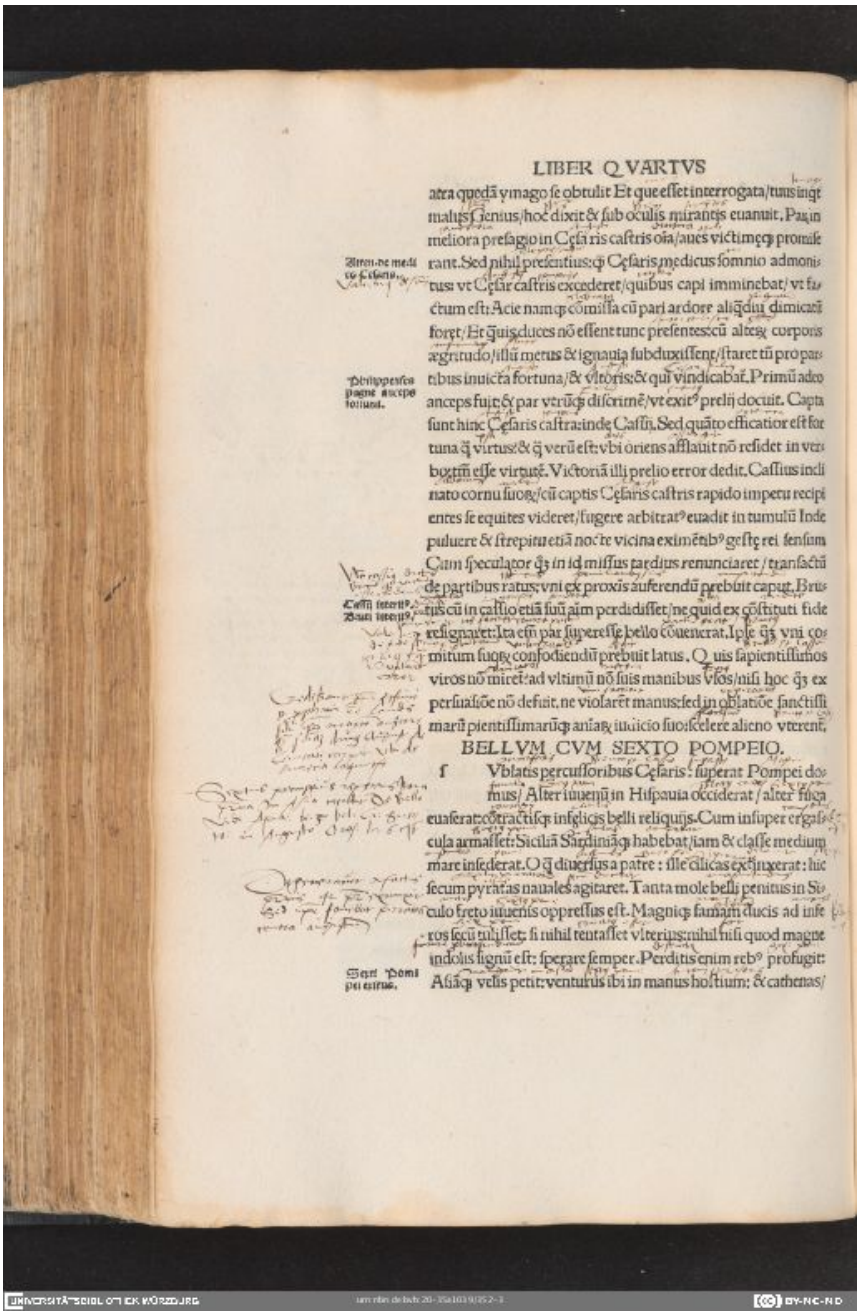

atra quedã ymago se obtulit Et que esset interrogata/tuus inqt
malus Genius/hoc dixit & sub oculis mirantis euanuit. Par in
meliora presagio in Cęsaris castris oia/aues victimęq; promise
rant. Sed nihil presentius: q̃ Cęsaris medicus somnio admoni-
tus: vt Cęsar castris excederet/quibus capi imminebat/vt fa-
ctum est: Acie namq; cõmissa cũ pari ardore aliq̃diu dimicatũ
foret/Et q̃uis duces nõ essent tunc presentes: cũ alterq; corporis
ægritudo/illũ metus & ignauia subduxissent/staret tũ pro par-
tibus inuicta fortuna/& vltoris: & qui vindicabat. Primũ adeo
anceps fuit: & par verũq; discrimẽ/vt exitꝰ prelij docuit. Capta
sunt hinc Cęsaris castra: inde Cassii. Sed quãto efficatior est for
tuna q̃ virtus: & q̃ verũ est: vbi oriens afflauit nõ residet in ver-
bo: tm̃ esse virtutẽ. Victoriã illi prelio error dedit. Cassius incli
nato cornu suoꝝ/cũ captis Cęsaris castris rapido impetu recipi
entes se equites videret/fugere arbitratꝰ euadit in tumulũ Inde
puluere & strepitu etiã nocte vicina eximẽtibꝰ gestę rei sensum
Cum speculator q̃z in id missus tardius renunciaret/transactũ
de partibus ratus: vni ex proxis auferendũ prebuit caput. Bru-
tus cũ in cassio etiã suũ aim perdidisset/ne quid ex cõstituti fide
resignaret: Ita em̃ par superesse bello cõuenerat. Ipse q̃z vni co-
mitum suoꝝ confodiendũ prebuit latus. Quis sapientissimos
viros nõ miret: ad vltimũ nõ suis manibus vsos/nisi hoc q̃z ex
persuasiõe nõ defuit, ne violarẽt manus: sed in oblatiõe sanctissi
marũ pientissimarũq; aniaꝝ iudicio suo: scelere alieno vterent.

Alteri de medico Cęsaris.

Philippenses pagne anceps fortuna.

Cassii interitꝰ. Bruti interitꝰ.

BELLVM CVM SEXTO POMPEIO.

Vblatis percussoribus Cęsaris: superat Pompei do-
mus/Alter iuuenũ in Hispauia occiderat/alter fuga
euaserat: cõtractisq; infęlicis belli reliquijs. Cum insuper ergas-
cula armasset: Siciliã Sardiniãq; habebat/iam & classe medium
mare insederat. O q̃ diuersus a patre: ille cilicas exinxerat: hic
secum pyratas nauales agitaret. Tanta mole belli penitus in Si-
culo freto iuuenis oppressus est. Magniq; famam ducis ad infe
ros secũ tulisset: si nihil tentasset vlterius: nihil nisi quod magne
indolis signũ est: sperare semper. Perditis enim rebꝰ profugit:
Asiãq; velis petit: venturus ibi in manus hostium: & cathenas/

Sexti Pompei exitus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

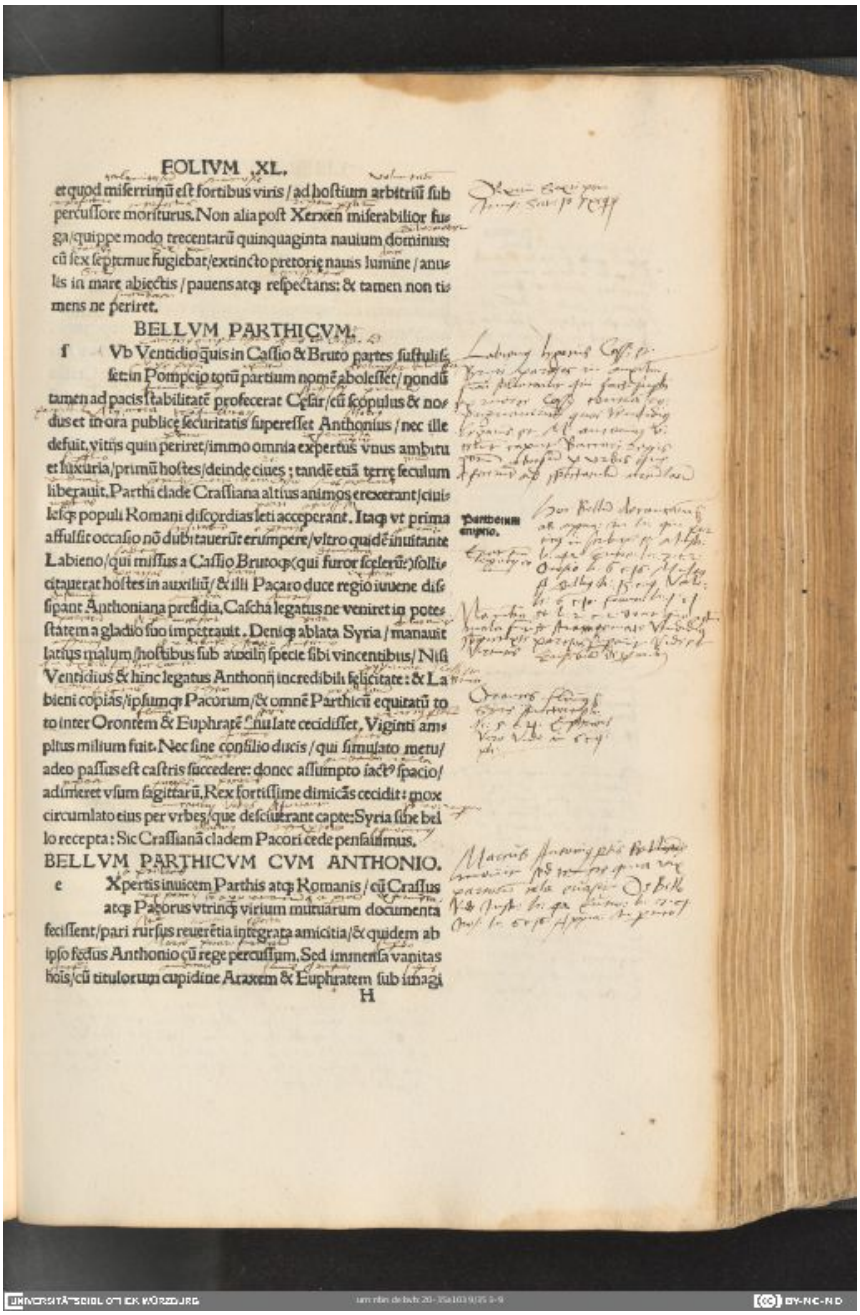

et quod miserrimū est fortibus viris / ad hostium arbitriū sub percussore morituros. Non alia post Xerxen miserabilior fuga / quippe modo trecentarū quinquaginta nauium dominus: cū sex septemue fugiebat / extincto pretorię nauis lumine / anulis in mare abiectis / pauens atq; respectans: & tamen non timens ne periret.

BELLVM PARTHICVM.

f VBi Ventidio quis in Cassio & Bruto partes sustulisset: in Pompeio totū partium nomē abolesset / nondū tamen ad pacis stabilitatē profecerat Cęsar / cū scopulus & nodus et mora publicę securitatis supereſſet Anthonius / nec ille defuit. vitiis quin periret / immo omnia expertus vnus ambitu et luxuria / primū hostes / deinde ciues: tandē etiā terrę seculum liberauit. Parthi clade Crassiana altius animos erexerant / ciuilesq; populi Romani discordias leti acceperant. Itaq; vt prima affulsit occasio nō dubitauerūt erumpere / vltro quidē inuitante Labieno / qui missus a Cassio Brutoq; (qui furor scelerū!) sollicitauerat hostes in auxiliū / & illi Pacaro duce regio iuuene dissipante Anthoniana prędia, Caschā legatus ne veniret in potestatem a gladio suo impetrauit. Denicq; ablata Syria / manauit latius malum / hostibus sub auxilij specie sibi vincentibus / Nisi Ventidius & hinc legatus Anthonij incredibili celeritate: & Labieni copias / ipsumq; Pacorum / & omnē Parthicū equitatū toto inter Orontem & Euphratē nullate cecidisset, Viginti amplius milium fuit. Nec sine consilio ducis / qui simulato metu / adeo passus est castris succedere: donec assumpto iacto spacio / adimeret vsum sagittarū. Rex fortissime dimicās cecidit: quo circumlato eius per vrbes / que desciuerant capite: Syria sine bello recepta: Sic Crassianā cladem Pacori cede pensauimus.

BELLVM PARTHICVM CVM ANTHONIO.

e XPertis inuicem Parthis atq; Romanis / cū Crassus atq; Pacorus vtriusq; virium mutuarum documenta fecissent / pari rursus reuerētia integrata amicitia / & quidem ab ipso fedus Anthonio cū rege percussum. Sed immensa vanitas hois / cū titulorum cupidine Araxem & Euphratem sub imagi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319135-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

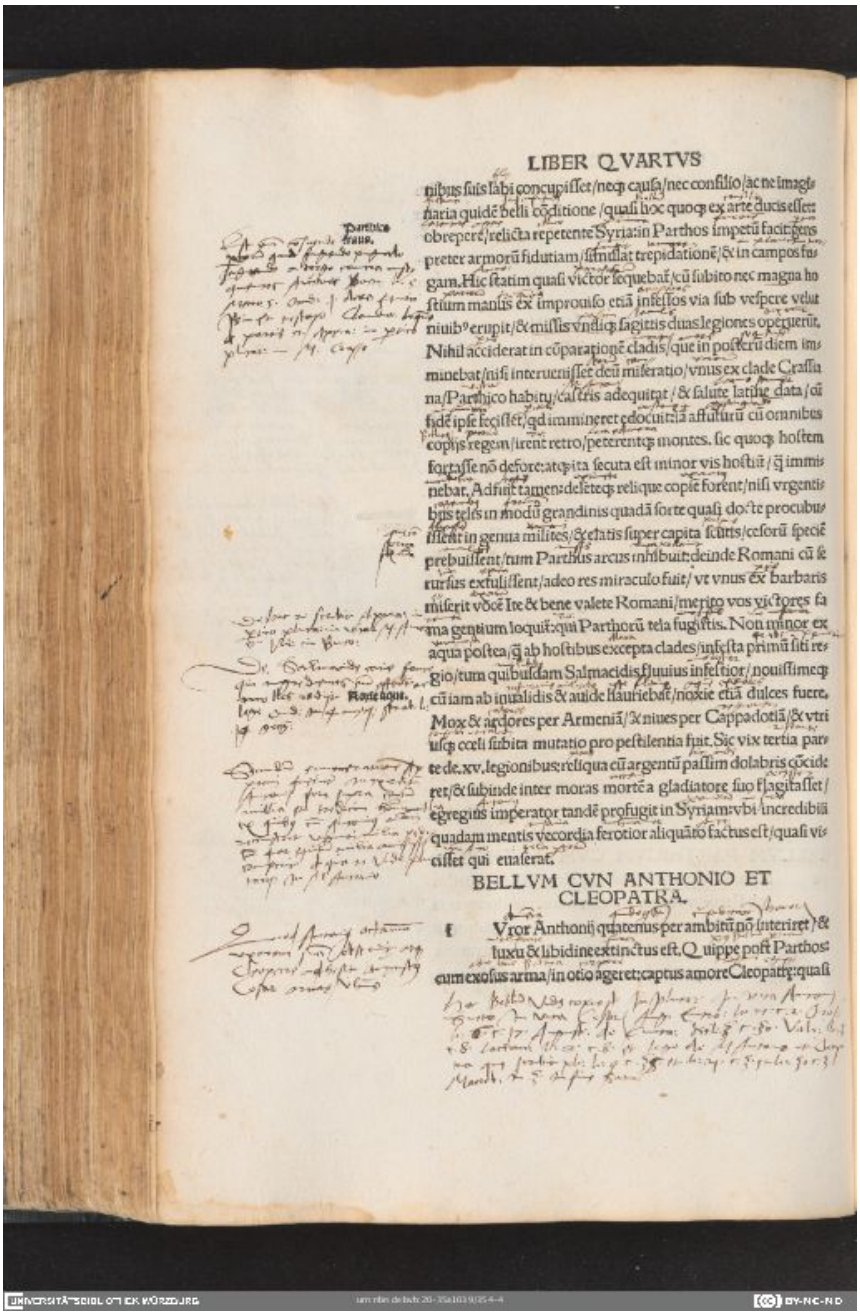

nibus suis labi concupisset/neq; causa/nec consilio/ac ne imagi-
naria quidē belli cōditione/quasi hoc quoq; ex arte ducis esset:
obrepere/relicta repetente Syria:in Parthos impetū facit:gens
preter armorū fiduciam/simulat trepidationē/& in campos fu-
gam. Hic statim quasi victor sequebat/cū subito nec magna ho-
stium manus ex improuiso etiā infessos via sub vespere velut
niuib⁹ erupit/& missis vndiq; sagittis duas legiones operuerūt.
Nihil acciderat in cōparationē cladis/que in posterū diem im-
minebat/nisi interuenisset deū miseratio/vnus ex clade Crassia-
na/Parthico habitu/castris adequitat/& salute latine data/cū
fidē ipse fecisset/qd immineret edocuit:iā affuturū cū omnibus
copijs regem/irent retro/peterentq; montes. sic quoq; hostem
fortasse nō defore:atq; ita secuta est minor vis hostiū/q̄ immi-
nebat. Adfuit tamen:deleteq; reliquę copię forent/nisi vrgenti-
bus telis in modū grandinis quadā sorte quasi docte procubu-
issent in genua milites/& elatis super capita scutis/cesorū speciē
prebuissent/tum Parthus arcus inhibuit:deinde Romani cū se
rursus extulissent/adeo res miraculo fuit/vt vnus ex barbaris
miserit vocē Ite & bene valete Romani/merito vos victores fa-
ma gentium loquit:qui Parthorū tela fugistis. Non minor ex
aqua postea/q̄ ab hostibus excepta clades/infesta primū siti re-
gio/tum quibusdam Salmacidis fluuius infestior/nouissimeq;
cū iam ab inualidis & auide hauriebat/noxie etiā dulces fuere.
Mox & ardores per Armeniā/& niues per Cappadotiā/& vtri-
usq; cœli subita mutatio pro pestilentia fuit. Sic vix tertia par-
te de.xv. legionibus:reliqua cū argentū passim dolabris cōcide-
ret/& subinde inter moras mortē a gladiatore suo flagitasset/
egregius imperator tandē profugit in Syriam:vbi incredibili
quadam mentis vecordia ferotior aliquāto factus est/quasi vi-
cisset qui euaserat.

BELLVM CVN ANTHONIO ET CLEOPATRA.

Vror Anthonij quatenus per ambitū nō interiret/&
luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos:
cum exosus arma/in otio ageret:captus amore Cleopatrę:quasi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/35 4-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

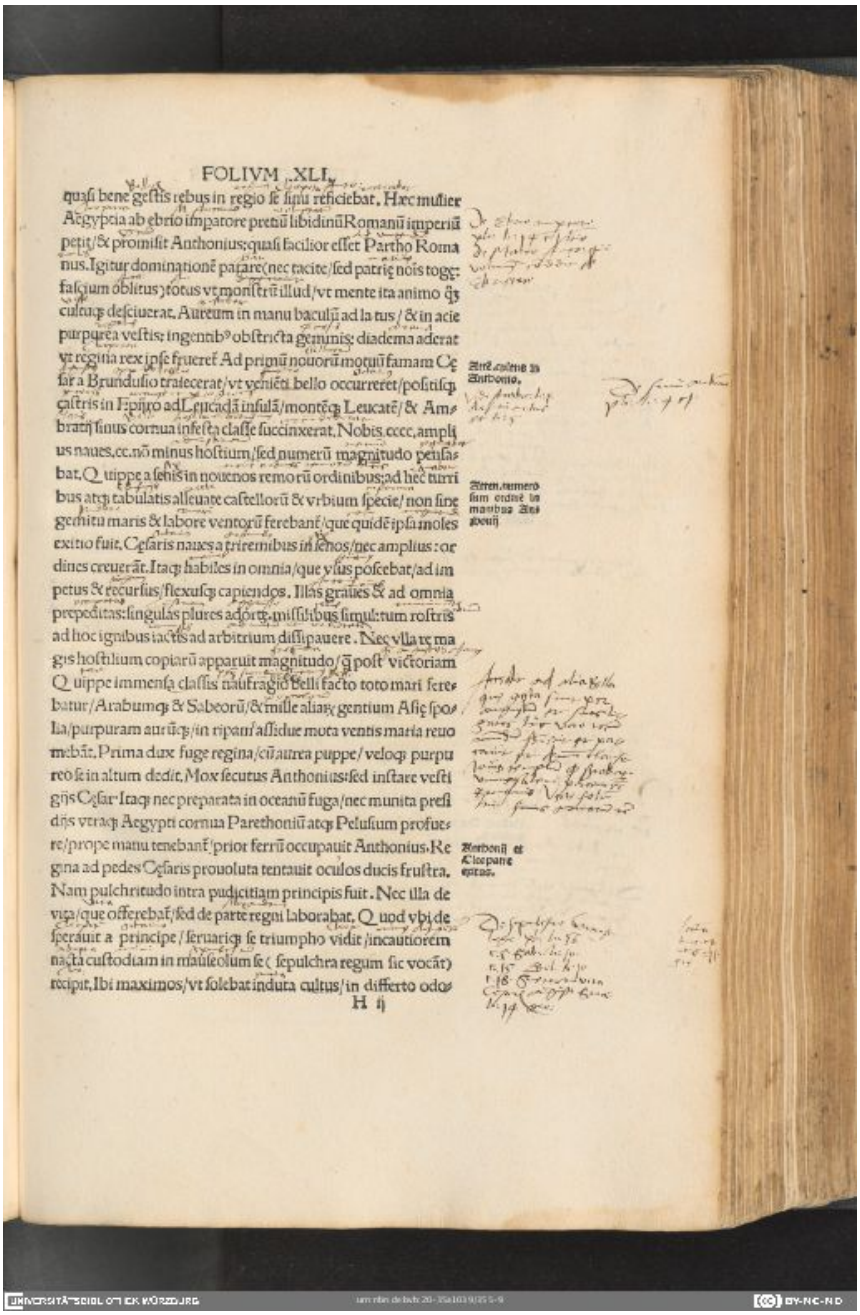

quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Aegyptia ab ebrio imperatore pretiũ libidinũ Romanũ imperiũ petit/& promisit Anthonius; quasi facilior esset Partho Romanus. Igitur dominationẽ parare (nec tacite/sed patrię nõis togę: fascium oblitus) totus vt monstrũ illud/vt mente ita animo q̃z cultuq; desciuerat. Aureum in manu baculũ ad latus/& in acie purpurea vestis: ingentib⁹ obstricta gemmis: diadema aderat vt regina rex ipse frueret. Ad primũ nouorũ motuũ famam Cęsar a Brundusio traiecerat/vt veniẽti bello occurreret/positisq; castris in Epiro ad Leucadã insulã/montẽq; Leucatẽ/& Ambratij sinus cornua infesta classe succinxerat. Nobis. cccc. amplius naues. cc. nõ minus hostium/sed numerũ magnitudo pensabat. Quippe a senis in nouenos remorũ ordinibus; ad hec turribus atq; tabulatis alleuate castellorũ & vrbium specie/non sine gemitu maris & labore ventorũ ferebant/que quidẽ ipsa moles exitio fuit. Cęsaris naues a triremibus in senos/nec amplius: ordines creuerãt. Itaq; habiles in omnia/que vsus poscebat/ad impetus & recursus/flexusq; capiendos. Illas graues & ad omnia prepeditas: singulas plures adortę. missilibus simul: tum rostris ad hoc ignibus iactis ad arbitrium dissipauere. Nec vlla re magis hostilium copiarũ apparuit magnitudo/q̃ post victoriam Quippe immensa classis naufragio belli facto toto mari ferebatur/Arabumq; & Sabeorũ/& mille aliarũ gentium Asię spolia/purpuram aurũq;/in ripam assidue mota ventis maria reuomebãt. Prima dux fuge regina/cũ aurea puppe/veloq; purpureo se in altum dedit. Mox secutus Anthonius: sed instare vestigijs Cęsar. Itaq; nec preparata in oceanũ fuga/nec munita presidijs vtraq; Aegypti cornua Parethoniũ atq; Pelusium profuere/prope manu tenebant/prior ferrũ occupauit Anthonius. Regina ad pedes Cęsaris prouoluta tentauit oculos ducis frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Nec illa de vita/que offerebat/sed de parte regni laborabat. Quod vbi desperauit a principe/seruariq; se triumpho vidit/incautiorem nacta custodiam in mauseolum se (sepulchra regum sic vocãt) recipit. Ibi maximos/vt solebat induta cultus/in differto odo-

Arrẽ. cœlestis in Anthonio.

Arren. numerosum ordinẽ in manibus Anthonij

Anthonij et Cleopatre exitus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

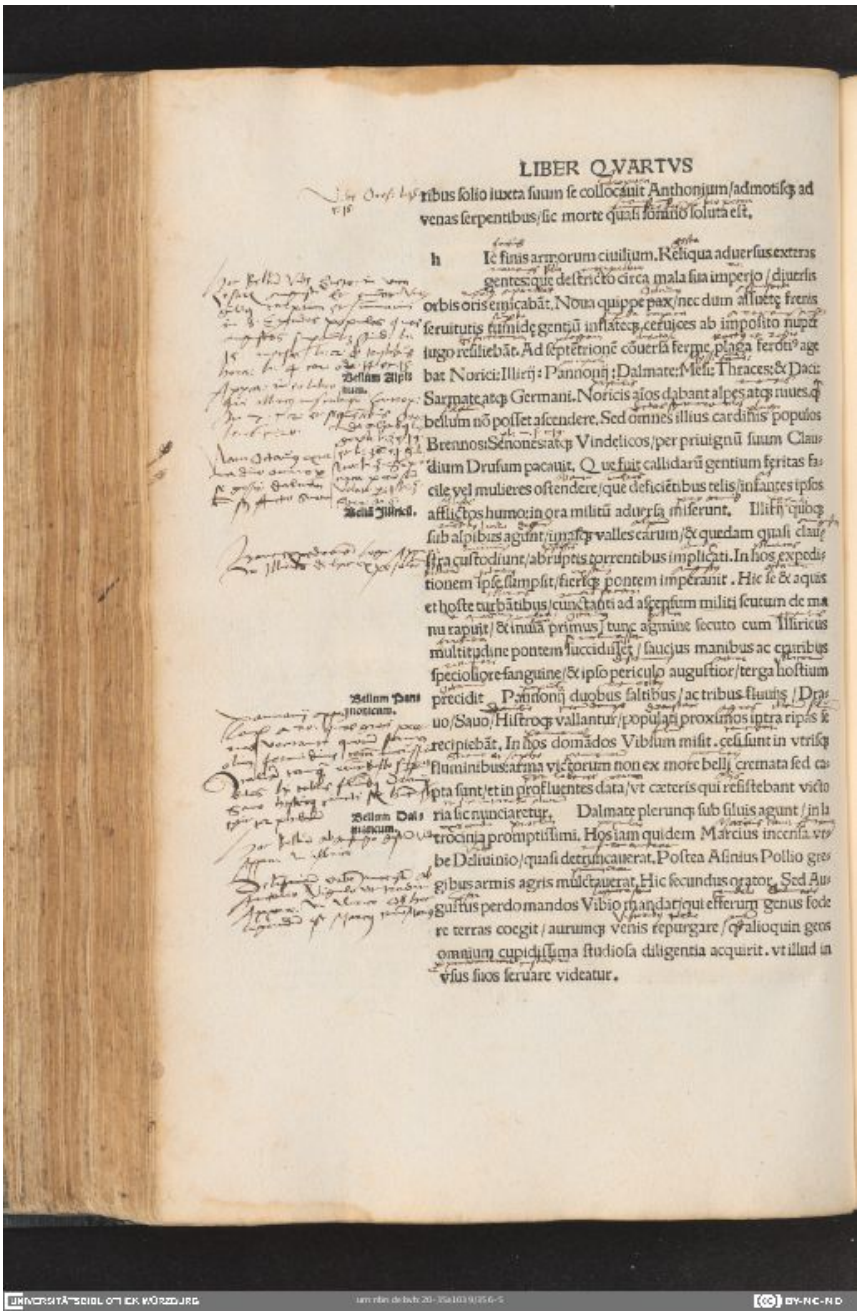

tribus solio iuxta suum se collocauit Anthonjum/admotisq; ad venas serpentibus/sic morte quasi somno soluta est.

Bellum Illiricū.

Bellum Pannonicum.

Bellum Dalmaticum.

h Ic finis armorum ciuilium. Reliqua aduersus exteras gentes: quę delricto circa mala sua imperio / diuersis orbis oris emicabāt. Noua quippe pax/nec dum assuetę frenis seruitutis tumidę gentū inflateq; ceruices ab imposito nuper iugo resiliebāt. Ad septētrionē cōuersā ferme plaga ferociebat Norici: Illirij: Pannonij: Dalmate: Mesi: Thraces: & Daci: Sarmateq; atq; Germani. Noricis alios dabant alpes atq; riues. q̄ bellum nō posset ascendere. Sed omnes illius cardinis populos Brennos: Senones: atq; Vindelicos/per priuignū suum Claudium Drusum pacauit. Q ue fuit callidarū gentium feritas facile vel mulieres ostendere/que deficientibus telis/infantes ipsos afflictos humo in ora militū aduersa miserunt. Illiri quoq; sub alpibus agunt/umaq; valles earum/& quedam quasi claustra custodiunt/abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumpsit/fieriq; pontem imperauit. Hic se & aquas et hoste turbātibus/cunctanti ad aspectum militi scutum de manu rapuit/& inuia primus/tunc agmine secuto cum Illiricus multitudine pontem succidisset/ / suoq; manibus ac crebris specioliore sanguine/& ipso periculo augustior/terga hostium precidit. Pannonij duobus saltibus/ac tribus fluuijs/Drauo/Sauo/Histroq; vallantur/populati proximos iptra ripas se recipiebāt. In hos domādos Vibium misit. cesi sunt in vtriq; fluminibus arma victorum non ex more belli cremata sed capta sunt/et in profluentes data/vt cæteris qui resistebant victoria sic nunciaretur. Dalmate plerunq; sub siluis agunt/in latrocinia promptissimi. Hos iam quidem Marcius incensa vrbe Deliuinio/quasi detruncauerat. Postea Asinius Pollio gregibus armis agris mulctauerat. Hic secundus orator. Sed Augustus perdomandos Vibio mandatiq; efferum genus sedare terras coegit / aurumq; venis repurgare / q̄ alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligentia acquirit. vt illud in vsus suos seruare videatur.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103919356-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

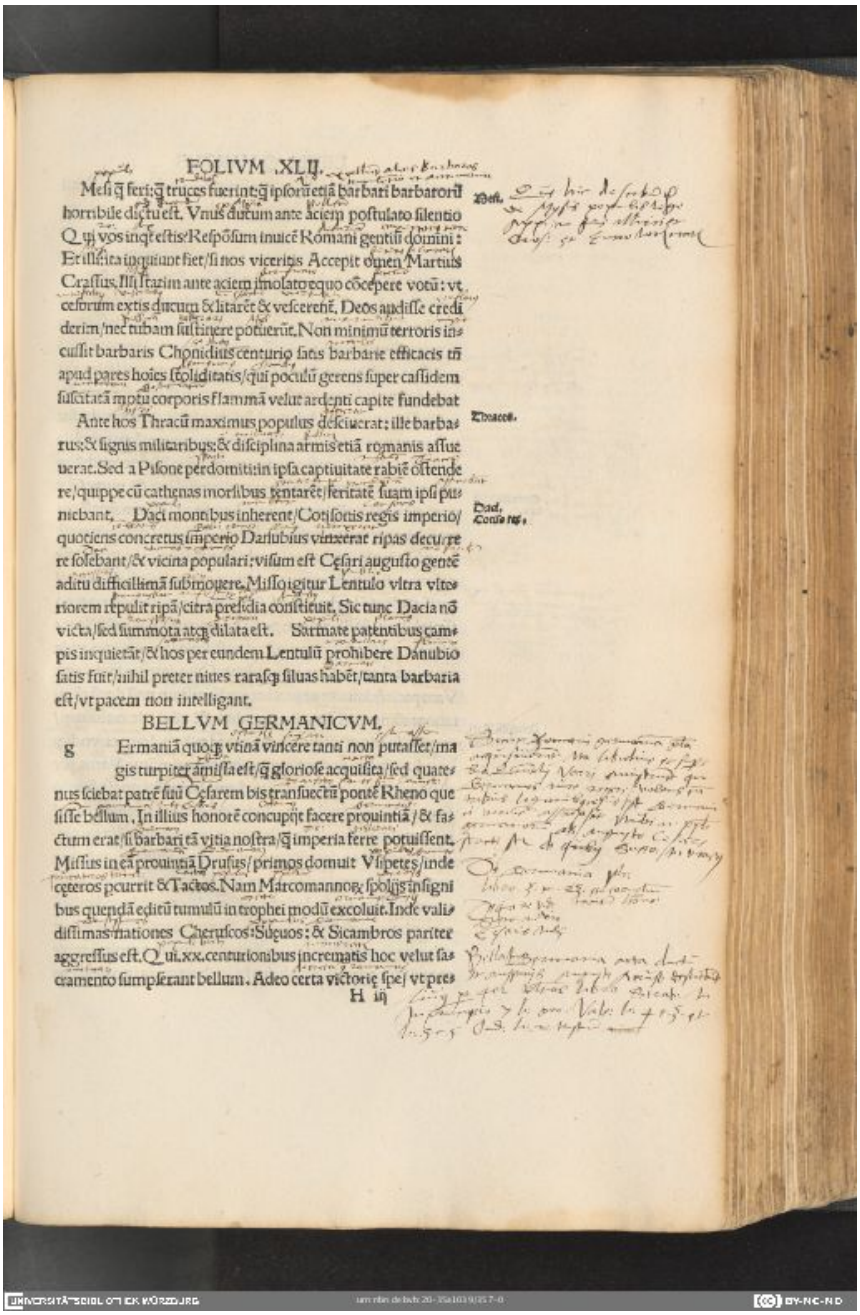

Mesi q̄ feri: q̄ truces fuerint: q̄ ipsorū etiā barbari barbatorū horribile dictu est. Vnus ducum ante aciem postulato silentio Q ui vos inq̄t estis? Respōsum inuicē Romani gentiū domini: Et illicita inquiunt fiet/si nos veceritis Accepit omen Martius Crassus. Illi statim ante aciem jmolato equo cōcepere votū: vt cesorum extis ducum & litarēt & vescerentē. Deos apdisse crediderim/nec tubam sustinere potuerūt. Non minimū terroris incussit barbaris Chonidius centurio fatis barbarie efficacis tū apud pares hoies stoliditatis/qui poculū gerens super cassidem suscitatā motu corporis flammā velut ardenti capite fundebat

Ante hos Thracū maximus populus defecuerat: ille barbarus: & signis militaribus: & disciplina armis etiā romanis assueuerat. Sed a Pisone perdomitus in ipsa captiuitate rabiē ostendere/quippe cū cathenas morsibus tentarēt/feritatē suam ipsi punichant. Daci montibus inherent/Cotisonis regis imperio/ quo fieri concretus imperio Danubius vinxerat ripas decurere solebant/& vicina populari: visum est Cesari augusto gentē aditu difficillimā submouere. Missoigitur Lentulo vltra victoriorem repulit ripā/citra presidia constituit. Sic tunc Dacia nō victa/sed summota atq̄ dilata est. Sarmate patentibus campis inquietāt/& hos per eundem Lentulū prohibere Danubio satis fuit/nihil preter nites rarasq̄ siluas habēt/tanta barbaria est/vt pacem non intelligant.

BELLVM GERMANICVM.

Ermaniā quoq̄ vtinā vincere tanti non putasset/magis turpiter āmissa est/q̄ gloriose acquisita/sed quaternus sciebat patrē suū Cesarem bis transuectū pontē Rheno quesisse bellum. In illius honorē concupijt facere prouintiā/& factum erat/si barbari tā vitia nostra/q̄ imperia ferre potuissent. Missus in eā prouintiā Drusus/primos domuit Vsipetes/inde ceteros pcurrit & Tactos. Nam Marcomannos/spoliis insignibus querdā editū tumulū in trophei modū excoluit. Inde validissimas nationes Cheruscos: Sueuos: & Sicambros pariter aggressus est. Q ui. xx. centurionibus incrematis hoc velut sacramento sumpserant bellum. Adeo certa victorię spe/ vt pres

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/35?-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

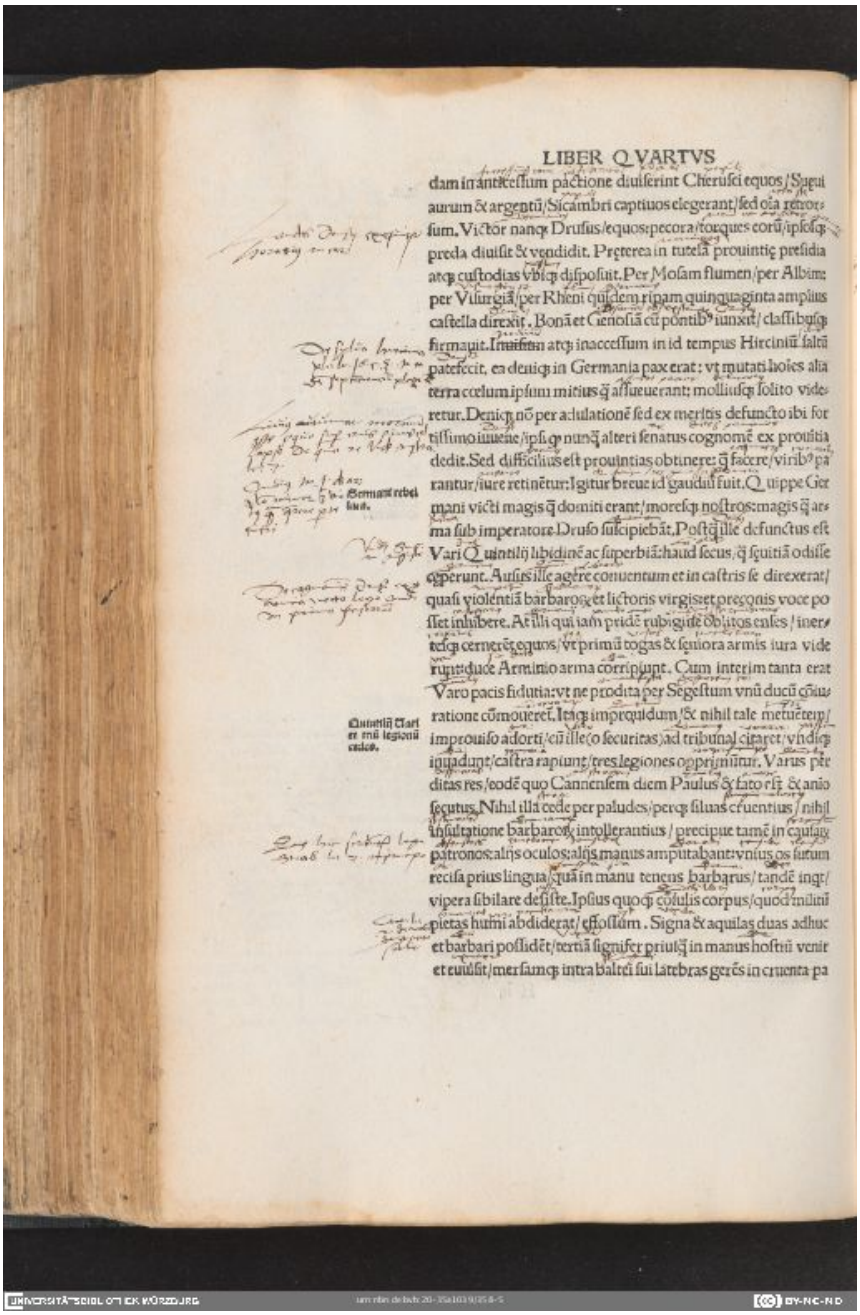

dam in anticessum pactione diuiserint Cherusci equos/Sueui aurum & argentū/Sicambri captiuos elegerant/sed oīa retrorsum. Victor nanq; Drusus/equos:pecora/torques eorū/ipsosq; preda diuisit & vendidit. Preterea in tutelā prouintię presidia atq; custodias vbiq; disposuit. Per Mosam flumen/per Albim: per Visurgiā/per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. Bonā et Genosiā cū pontib⁹ iunxit/classibusq; firmauit. Inuisum atq; inaccessum in id tempus Hircinīū saltū patefecit, ea deniq; in Germania pax erat: vt mutati hoīes alia terra cœlum ipsum mitius q̄ assueuerant: molliusq; solito videretur. Deniq; nō per adulationē sed ex meritis defuncto ibi fortissimo iuuene/ipsi q̄ nunq̄ alteri senatus cognomē ex prouitia dedit. Sed difficilius est prouintias obtinere: q̄ facere/virib⁹ parantur/iure retinētur: Igitur breue id gaudiū fuit. Quippe Germani victi magis q̄ domiti erant/moresq; nostros:magis q̄ arma sub imperatore Druso suscipiebāt. Postq̄ ille defunctus est Vari Quintilij libidinē ac superbiā:haud secus, q̄ seuitiā odisse cœperunt. Ausus ille agere conuentum et in castris se direxerat/quasi violentiā barbaros et lictoris virgis:et preconis voce posset inhibere. At illi qui iam pridē rubigine oblitos enses/inertesq; cernerēt equos/vt primū togas & seniora armis iura viderunt:duce Arminio arma corripiunt. Cum interim tanta erat Varo pacis fiducia:vt ne prodita per Segestum vnū ducū cōiuratione cōmoueret. Itaq; improuidum/& nihil tale metuētem/improuiso adorti/cū ille(o securitas)ad tribunal citaret/vndiq; inuadunt/castra rapiunt/tres legiones opprimūtur. Varus perditas res/eodē quo Cannensem diem Paulus & fato est & anio secutus. Nihil illa cede per paludes/perq; siluas cruentius/nihil insultatione barbaros intollerantius/precipue tamē in causarū patronos:alijs oculos:alijs manus amputabant:vnius os sutum recisa prius lingua/quā in manu tenens barbarus/tandē inqt/vipera sibilare desiste. Ipsius quoq; cōsulis corpus/quod militū pietas humi abdiderat/effossum. Signa & aquilas duas adhuc et barbari possidēt/tertiā signifer priusq̄ in manus hostiū venit et euulsit/mersamq; intra baltei sui latebras gerēs in cruenta pa

Germani rebellauit.

Quintilij Vari et tria legionū cedes.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/35 8-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

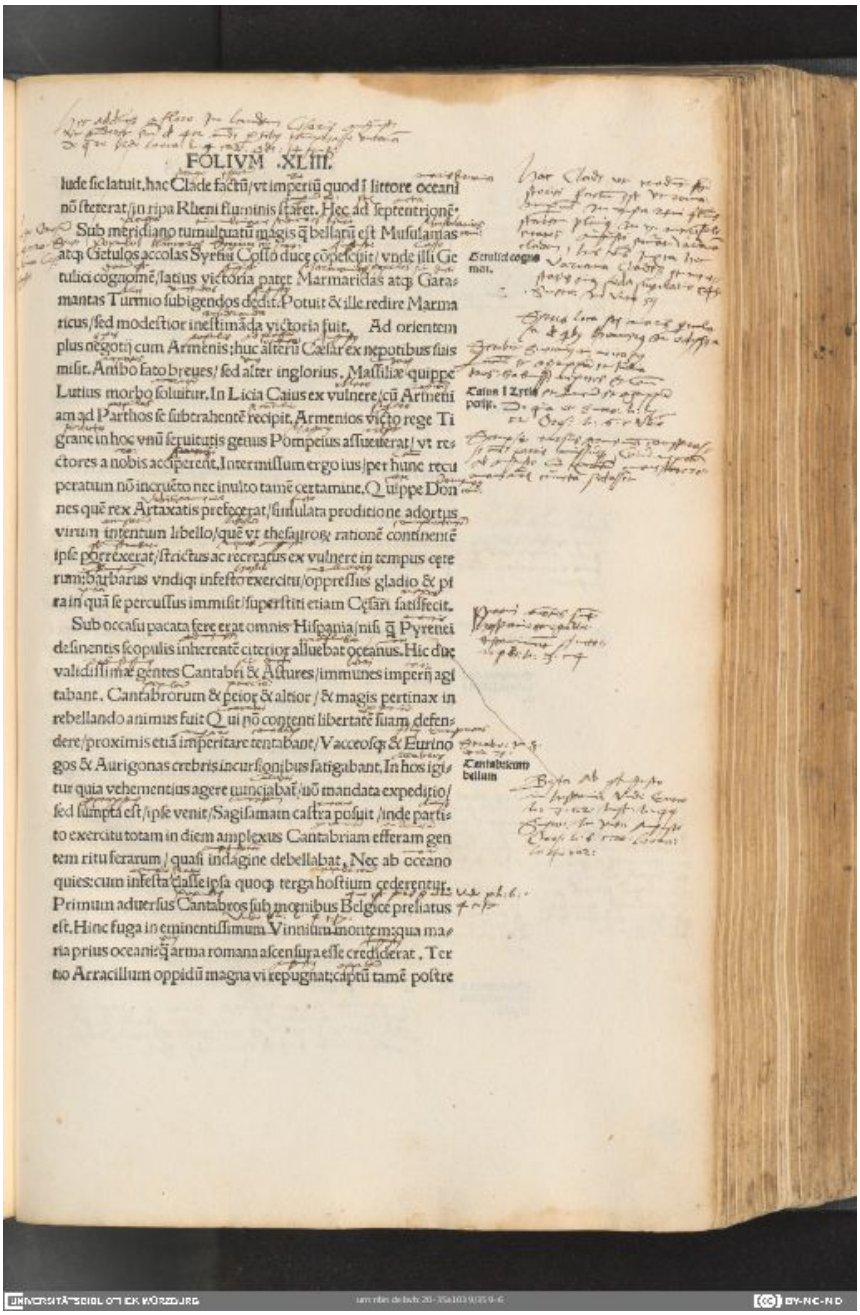

FOLIVM .XLIII.

lude sic latuit, hac Clade factū/vt imperiū quod ī littore oceani nō steterat/in ripa Rheni fluminis staret. Hec ad septentrionē.

Sub meridiano tumultuatū magis q̄ bellatū est Musulamas atq; Getulos accolas Syrtiū Cosso duce cōpescuit/ vnde illi Getulici cognomē/latius victoria patet Marmaridas atq; Garamantas Turmio subigendos dedit. Potuit & ille redire Marmaricus/sed modestior inestimāda victoria fuit. Ad orientem plus negotij cum Armenis; huc alterū Cæsar ex nepotibus suis misit. Ambo fato breues/ sed alter inglorius. Massiliæ quippe Lutius morbo soluitur. In Licia Caius ex vulnere/cū Armeniam ad Parthos se subtrahentē recipit. Armenios victo rege Tigrane in hoc vnū seruitutis genus Pompeius assueuerat/ vt rectores a nobis acciperent. Intermissum ergo ius/per hunc recuperatum nō incruēto nec inulto tamē certamine. Quippe Donnes quē rex Artaxatis prefecerat/simulata proditione adortus virum intentum libello/quē vt thesauroꝝ rationē continentē ipse porrexerat/strictus ac recreatus ex vulnere in tempus cęterum; barbarus vndiq; infesto exercitu/oppressus gladio & pira in quā se percussus immisit/superstiti etiam Cęsari satisfecit.

Sub occasu pacata fere erat omnis Hispania/nisi q̄ Pyrenei desinentis scopulis inherentē citerior alluebat oceanus. Hic duę validissimæ gentes Cantabri & Astures/immunes imperij agitabant. Cantabrorum & peior & altior / & magis pertinax in rebellando animus fuit. Qui nō contenti libertatē suam defendere/proximis etiā imperitare tentabant/ Vacceosq; & Eurinogos & Aurigonas crebris incursionibus fatigabant. In hos igitur quia vehementius agere nunciabat/nō mandata expeditio/ sed sumpta est/ipse venit/Sagisamam castra posuit /inde partito exercitu totam in diem amplexus Cantabriam efferam gentem ritu ferarum / quasi indagine debellabat. Nec ab oceano quies: cum infesta classe ipsa quoq; terga hostium cederentur. Primum aduersus Cantabros sub mœnibus Belgice preliatus est. Hinc fuga in eminentissimum Vinnium montem: qua maria prius oceani: q̄ arma romana ascensura esse crediderat. Tertio Arracillum oppidū magna vi repugnat: captū tamē postre

Getulici cognomen.

Caius I Lycia perijt.

Cantabricum bellum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

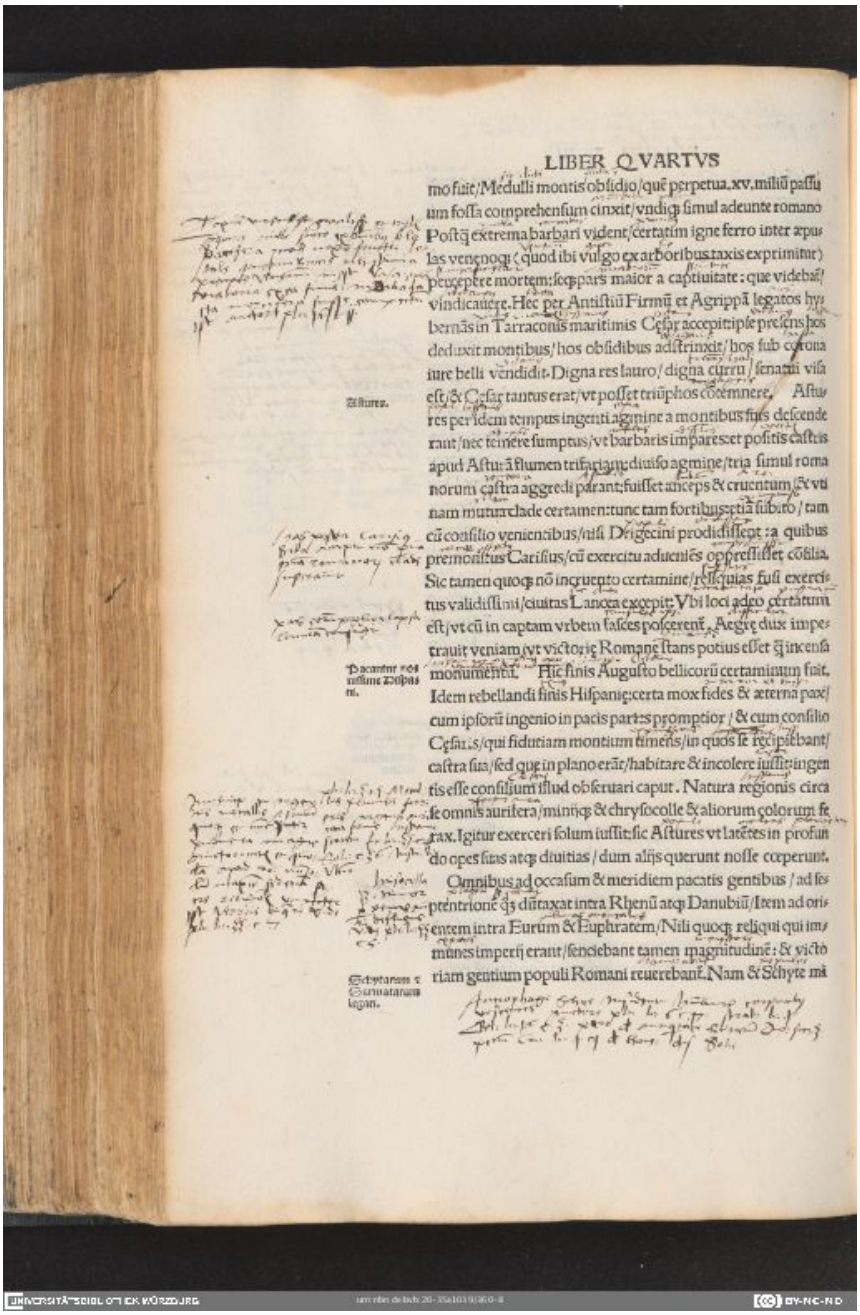

mo fuit/Medulli montis obsidio/quē perpetua.xv.miliū passu
um fossa comprehensum cinxit/vndiq; simul adeunte romano
Postq̄ extrema barbari vident/certatim igne ferro inter æpu
las venenoq; (quod ibi vulgo ex arboribus taxis exprimitur)
percepere mortem: seq; pars maior a captiuitate: que videbat/
vindicauere. Hec per Antistiū Firmū et Agrippā legatos hy
bernās in Tarraconis maritimis Cęsar accepit: ipse presens hos
deduxit montibus/hos obsidibus adstrinxit/hos sub corona
iure belli vendidit. Digna res lauro/digna curru/senatui visa
est/& Cęsar tantus erat/vt posset triūphos cōtemnere. Astu
res per idem tempus ingenti agmine a montibus suis descende
rant/nec temere sumptus/vt barbaris impares: et positis castris
apud Astu: ā flumen trifariam: diuiso agmine/tria simul roma
norum castra aggredi parant: fuisset anceps & cruentum/& vti
nam mutua clade certamen: tunc tam fortibus: etiā subito/tam
cū consilio venientibus/nisi Drigecini prodidissent: a quibus
premonitus Carisius/cū exercitu aduenies oppressisset cōsilia.
Sic tamen quoq; nō incruento certamine/reliquias fusi exerci
tus validissimi/ciuitas Lancea excepit: Vbi loci adeo certatum
est/vt cū in captam vrbem fasces poscerent. Aegrę dux impe
trauit veniam/vt victorię Romanę stans potius esset q̄ incensa
monumentū. Hic finis Augusto bellicorū certaminum fuit.
Idem rebellandi finis Hispanię: certa mox fides & æterna pax/
cum ipsorū ingenio in pacis partes promptior/& cum consilio
Cęsaris/qui fidutiam montium timens/in quos se recipiebant/
castra sua/sed que in plano erāt/habitare & incolere iussit: ingen
tis esse consilium illud obseruari caput. Natura regionis circa
se omnis aurifera/minijq; & chrysocolle & aliorum çolorum fe
rax. Igitur exerceri solum iussit: sic Astures vt latētes in profun
do opes suas atq; diuitias/dum alijs querunt nosse cœperunt.
Omnibus ad occasum & meridiem pacatis gentibus/ad se
ptentrionē q̄ dūtaxat intra Rhenū atq; Danubiū/Item ad ori
entem intra Eurum & Euphratem/Nili quoq; reliqui qui im
munes imperij erant/senciebant tamen magnitudinē: & victo
riam gentium populi Romani reuerebant. Nam & Schyte mi

Astures.

Pacantur nos nisime Hispani.

Schytarum & Germanarum legati.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/360-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fere legatos/& Sarmate amicitiam petentes: Seres enim habitantesq; sub ipso sole/Indi cum gemmis & margaritis/elephantos quoq; inter munera trahentes/nihil magis q̄ longinquitatem vię imputabant/quadriennium impleuerant/& tamen ipse hominum color abalio venire sole fatebatur. Parthi quoq; quasi victorię pertineret/rapta clade Crassiana vltro signa retulere. Sic vbiq; cuncta atq; continua totius generis humani/aut pax fuit aut pactio. Aususq; tandē Cesar Augustus septingētesimo ab vrbe cōdita anno geminū claudere/bis ante se clausum/sub Numa rege/& victa primū Carthagine. Hinc cōuersus ad pacē pronum in omnia mala & in luxuriā fluens seculum grauibus seueritatisq; legibus multis cōtinuit. Ob hec tot facta ingentia dictator perpetuus/& pater patrię. Tractatū etiam in senatu/an quia condidisset imperiū Romulus vocaretur. Sed sanctius & reuerentius visum est nomen Augusti/vt iam dum colit terras ipso nomine & titulo consecraretur.

Impressum Lipczk per Iacobum Thanner. Anno domini Millesimo quingentesimo/ duodecimo.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

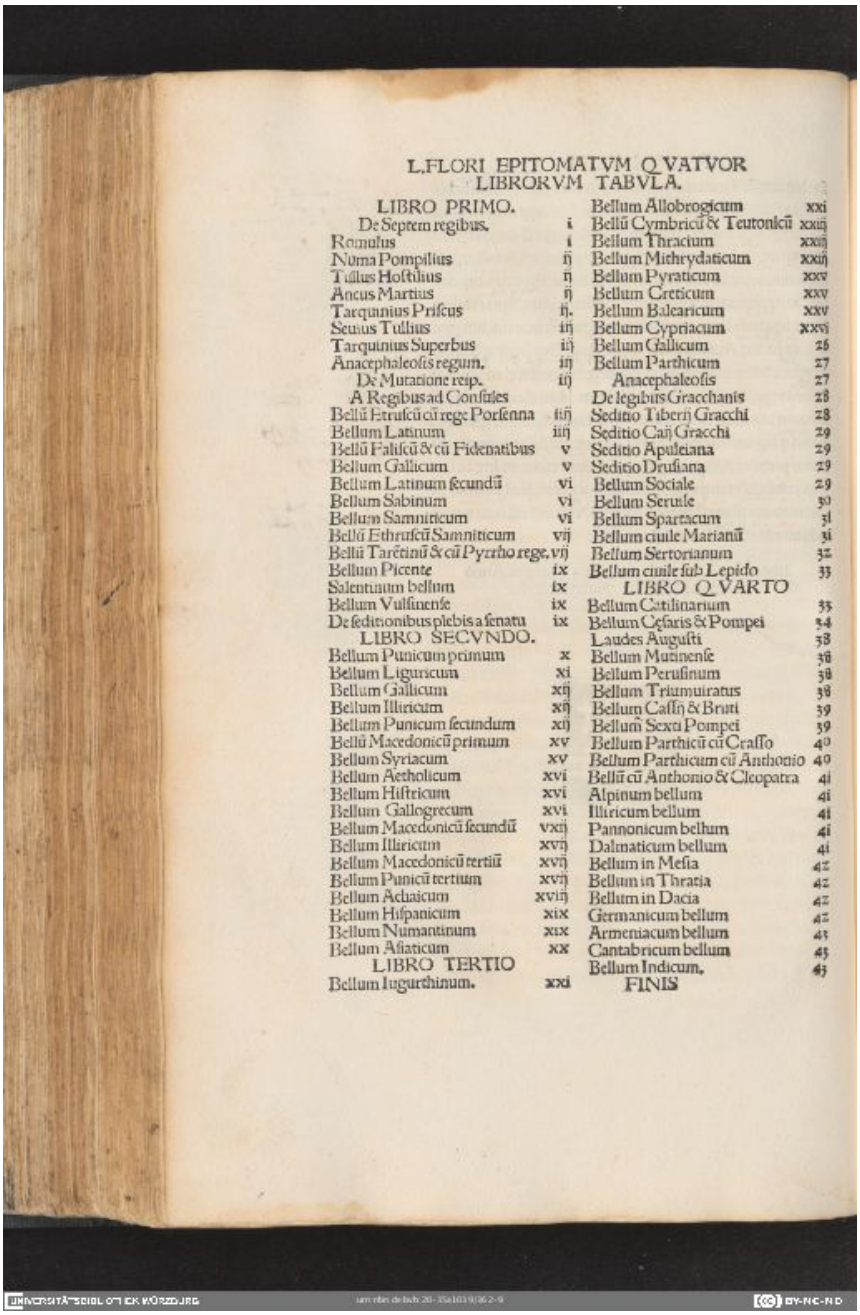

L.FLORI EPITOMATVM QVATVOR LIBRORVM TABVLA.

LIBRO PRIMO.

De Septem regibus. i
Romulus i
Numa Pompilius ij
Tullus Hostilius ij
Ancus Martius ij
Tarquinius Priscus ij.
Seuius Tullius iij
Tarquinius Superbus iij
Anacephaleosis regum. iij
De Mutatione reip. iij
A Regibus ad Consules
Bellũ Etruscũ cũ rege Porsenna iiij
Bellum Latinum iiij
Bellũ Faliscũ & cũ Fidenatibus v
Bellum Gallicum v
Bellum Latinum secundũ vi
Bellum Sabinum vi
Bellum Samniticum vi
Bellũ Ethruscũ Samniticum vij
Bellũ Tarẽtinũ & cũ Pyrrho rege. vij
Bellum Picente ix
Salentinum bellum ix
Bellum Vulsinense ix
De seditionibus plebis a senatu ix

LIBRO SECVNDO.

Bellum Punicum primum x
Bellum Liguricum xi
Bellum Gallicum xij
Bellum Illiricum xij
Bellum Punicum secundum xij
Bellũ Macedonicũ primum xv
Bellum Syriacum xv
Bellum Aetholicum xvi
Bellum Histricum xvi
Bellum Gallogrecum xvi
Bellum Macedonicũ secundũ vxij
Bellum Illiricum xvij
Bellum Macedonicũ tertiũ xvij
Bellum Punicũ tertium xvij
Bellum Achaicum xviij
Bellum Hispanicum xix
Bellum Numantinum xix
Bellum Asiaticum xx

LIBRO TERTIO

Bellum Iugurthinum. xxi
Bellum Allobrogicum xxi
Bellũ Cymbricũ & Teutonicũ xxiij
Bellum Thracium xxiij
Bellum Mithrydaticum xxiij
Bellum Pyraticum xxv
Bellum Creticum xxv
Bellum Balearicum xxv
Bellum Cypriacum xxvi
Bellum Gallicum 26
Bellum Parthicum 27
Anacephaleosis 27
De legibus Gracchanis 28
Seditio Tiberij Gracchi 28
Seditio Caij Gracchi 29
Seditio Apuleiana 29
Seditio Drusiana 29
Bellum Sociale 29
Bellum Seruile 30
Bellum Spartacum 31
Bellum ciuile Marianũ 31
Bellum Sertorianum 32
Bellum ciuile sub Lepido 33

LIBRO QVARTO

Bellum Catilinarium 33
Bellum Cęsaris & Pompei 34
Laudes Augusti 38
Bellum Mutinense 38
Bellum Perusinum 38
Bellum Triumuiratus 38
Bellum Cassij & Bruti 39
Bellum Sexti Pompei 39
Bellum Parthicũ cũ Crasso 40
Bellum Parthicum cũ Anthonio 40
Bellũ cũ Anthonio & Cleopatra 41
Alpinum bellum 41
Illiricum bellum 41
Pannonicum bellum 41
Dalmaticum bellum 41
Bellum in Mesia 42
Bellum in Thratia 42
Bellum in Dacia 42
Germanicum bellum 42
Armeniacum bellum 43
Cantabricum bellum 43
Bellum Indicum. 43

FINIS

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb: 20-35a103 9/36 2-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

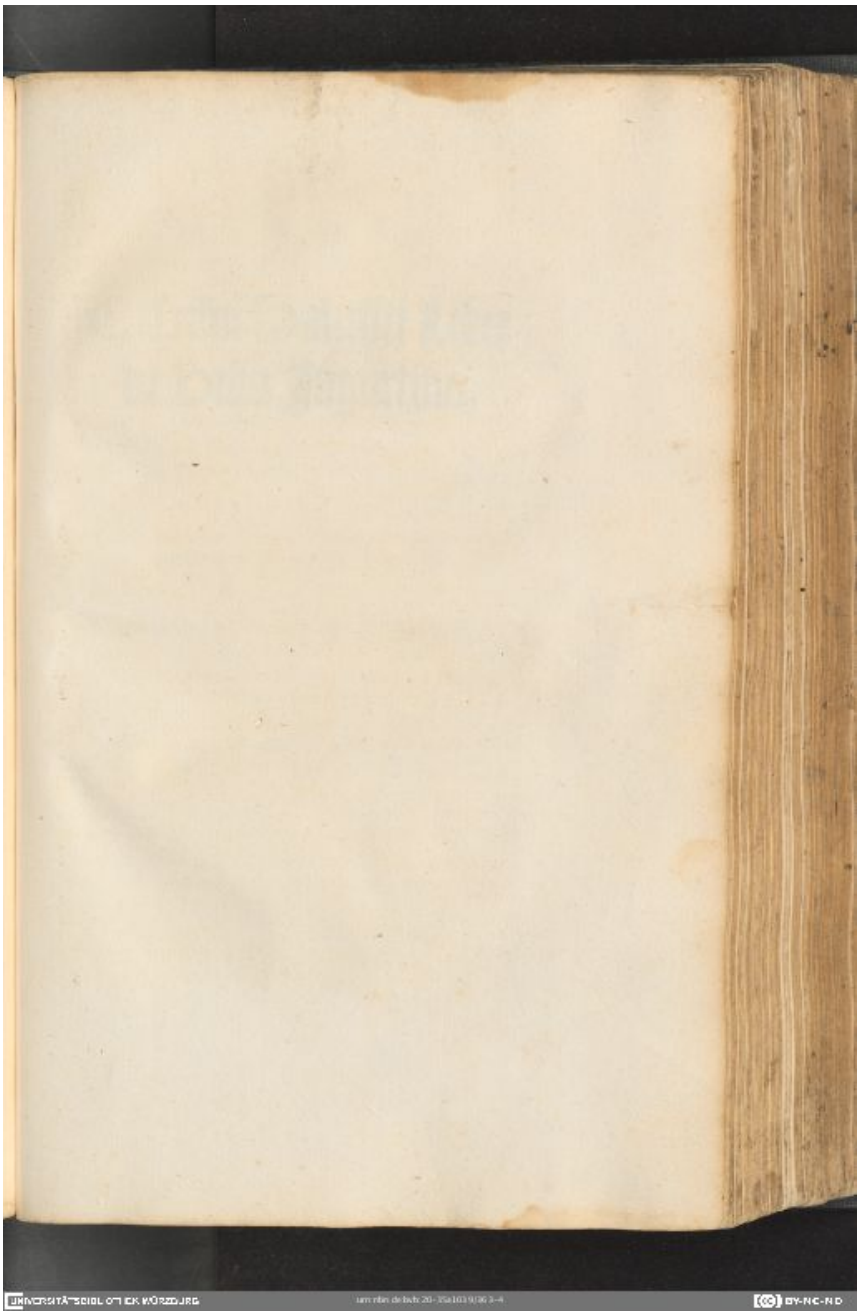

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

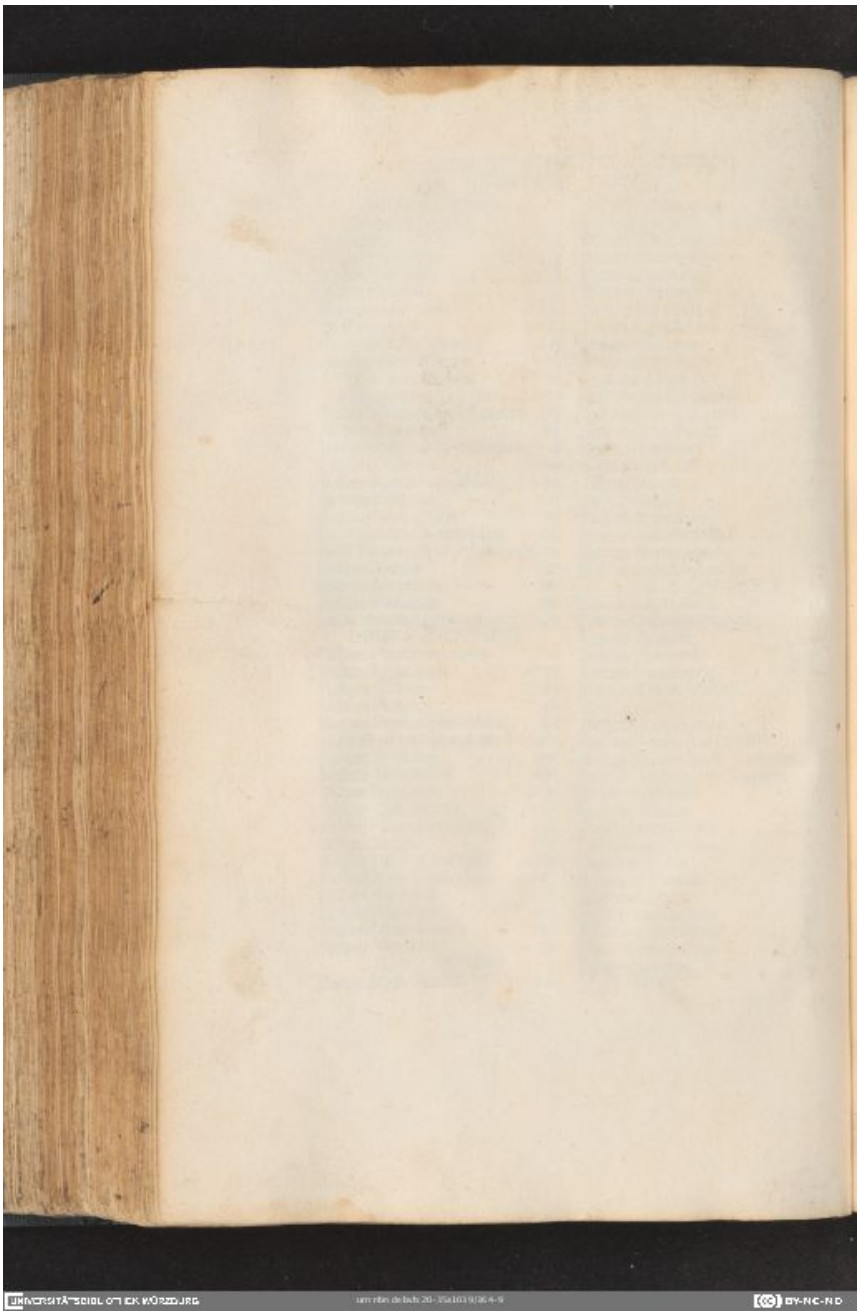

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

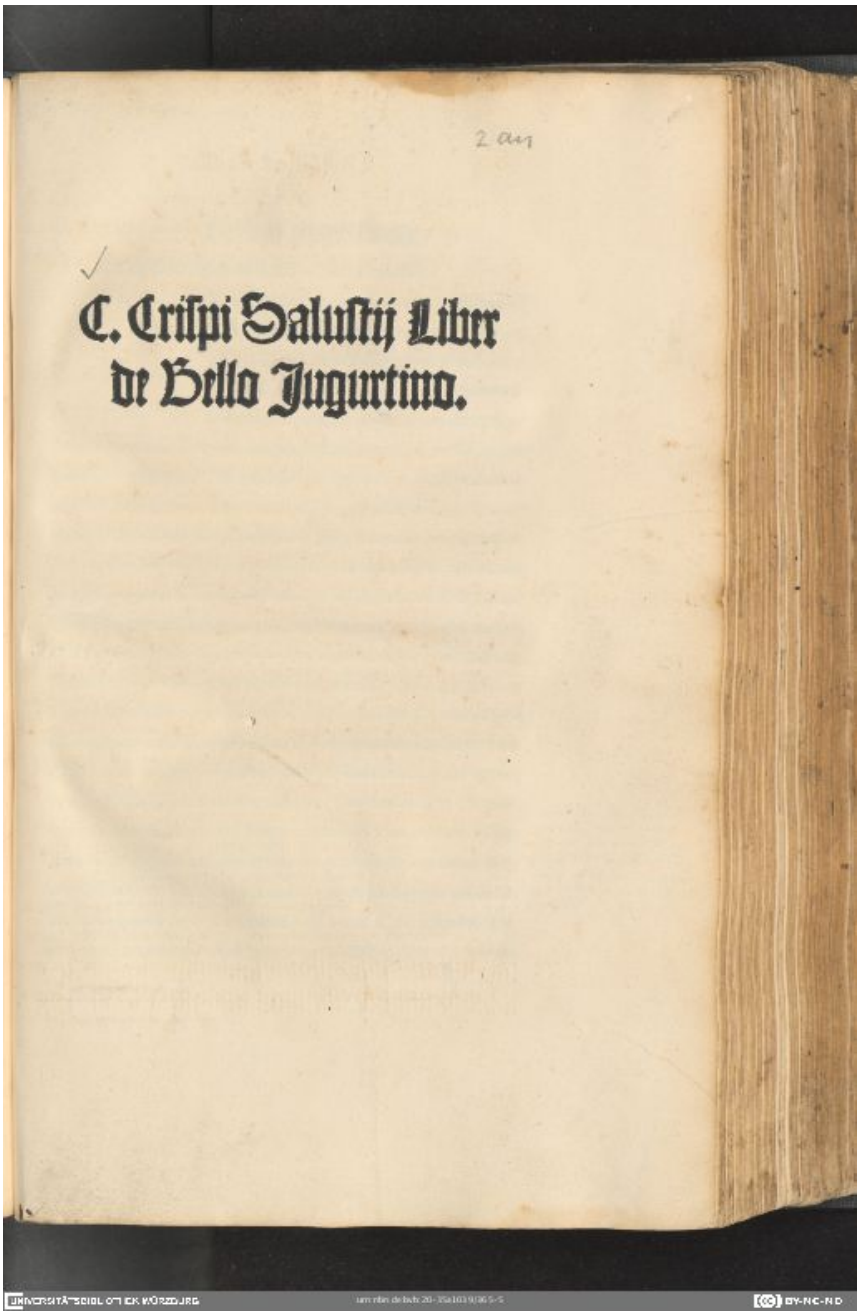

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

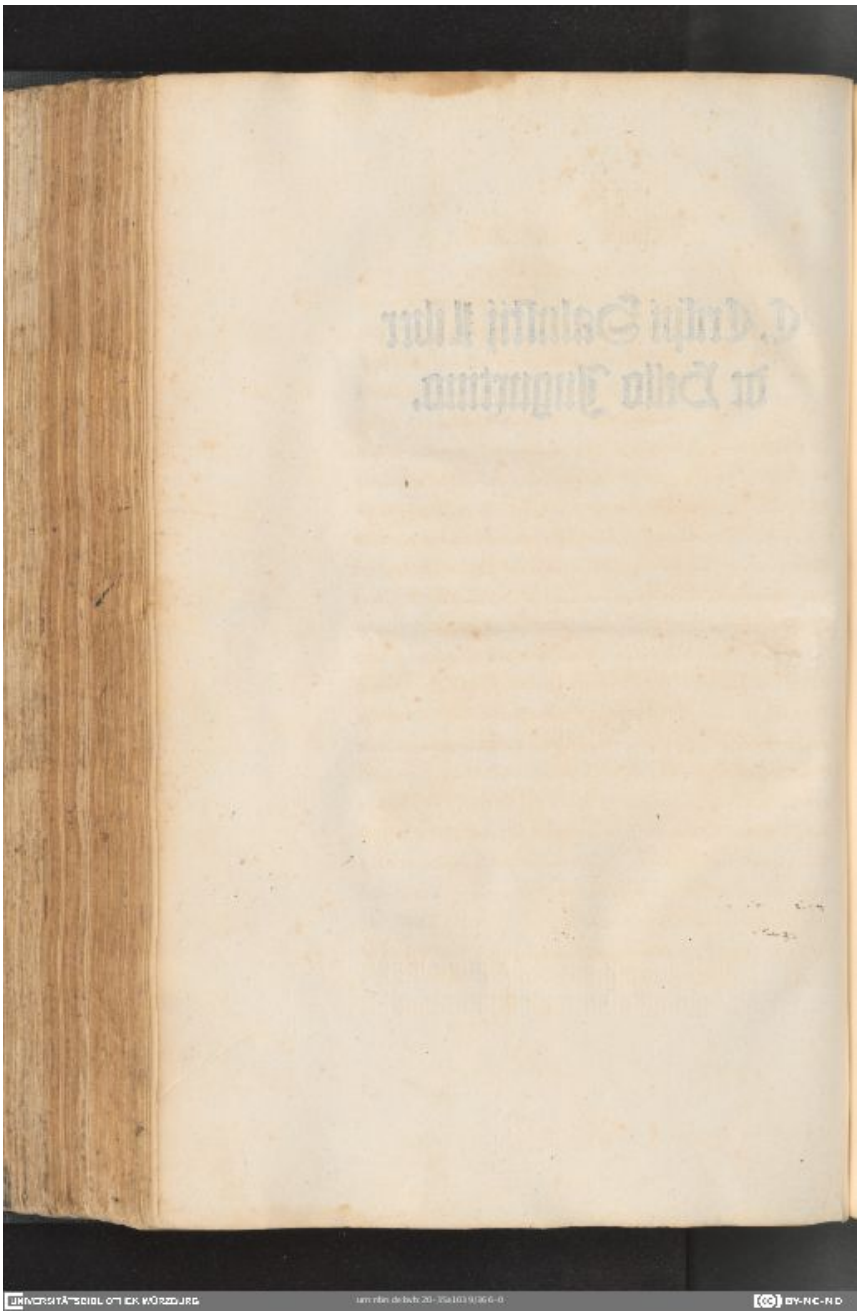

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

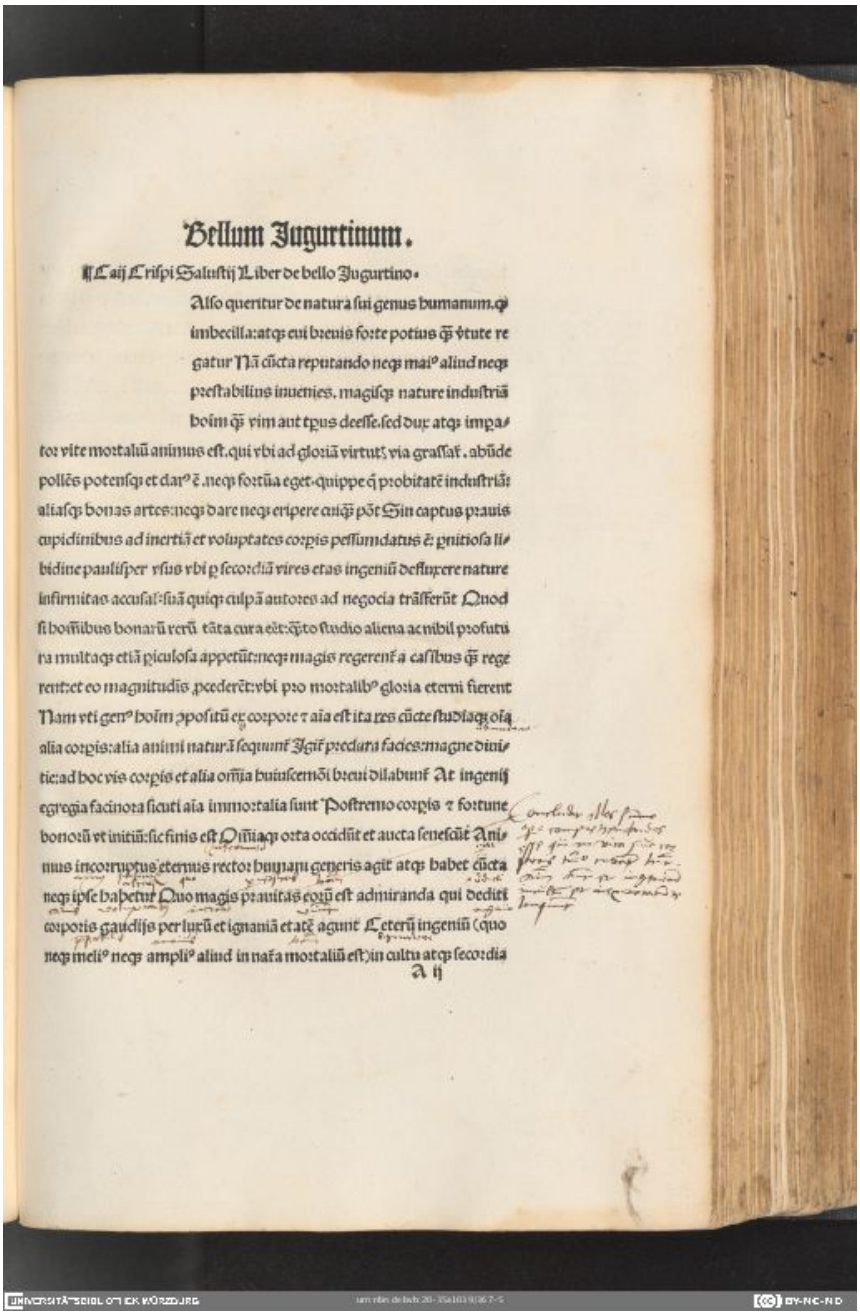

Bellum Jugurtinum.

¶ Caij Crispi Salustij Liber de bello Jugurtino.

Also queritur de natura sui genus humanum. q̄ imbecilla: atq; eui breuis forte potius q̄ vtute regatur Nā cūcta reputando neq; maiꝰ aliud neq; prestabilius inuenies. magisq; nature industriā hoīm q̄ vim aut tp̄us deesse. sed dux atq; impator vite mortaliū animus est. qui vbi ad gloriā virtutꝫ via grassat. abūde pollēs potensq; et darꝰ ē. neq; fortūa eget. quippe q̄ probitatē industriā: aliasq; bonas artes: neq; dare neq; eripere cuiq̄ pōt Sin captus prauis cupidinibus ad inertiā et voluptates corp̄is pessumdatus ē: p̄nitiosa libidine paulisper vsus vbi p̄ secordiā vires etas ingeniū defluxere nature infirmitas accusat: suā quiq; culpā autores ad negocia trāsferūt Quod si hoīmibus bonarū rerū tāta cura eēt: q̄to studio aliena ac nihil profutura multaq; etiā p̄iculosa appetūt: neq; magis regerent a casibus q̄ regerent: et eo magnitudīs p̄cederēt: vbi pro mortalibꝰ gloria eterni fierent Nam vti genꝰ hoīm ꝯpositū ex corpore ⁊ aīa est ita res cūcte studiaq; oīa alia corp̄is: alia animi naturā sequunt Igit̄ preclara facies: magne diuitie: ad hoc vis corp̄is et alia oīa huiuscemōi breui dilabunt At ingenij egregia facinora sicuti aīa immortalia sunt Postremo corp̄is ⁊ fortune bonorū vt initiū: sic finis est Oīa q̄ orta occidūt et aucta senescūt Animus incorruptus eternus rector humani generis agit atq; habet cūcta neq; ipse habetur Quo magis prauitas eorū est admiranda qui dediti corporis gaudijs per luxū et ignauiā etatē agunt Ceterū ingeniū (quo neq; meliꝰ neq; ampliꝰ aliud in nat̄a mortaliū est) in cultu atq; secordia

A ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

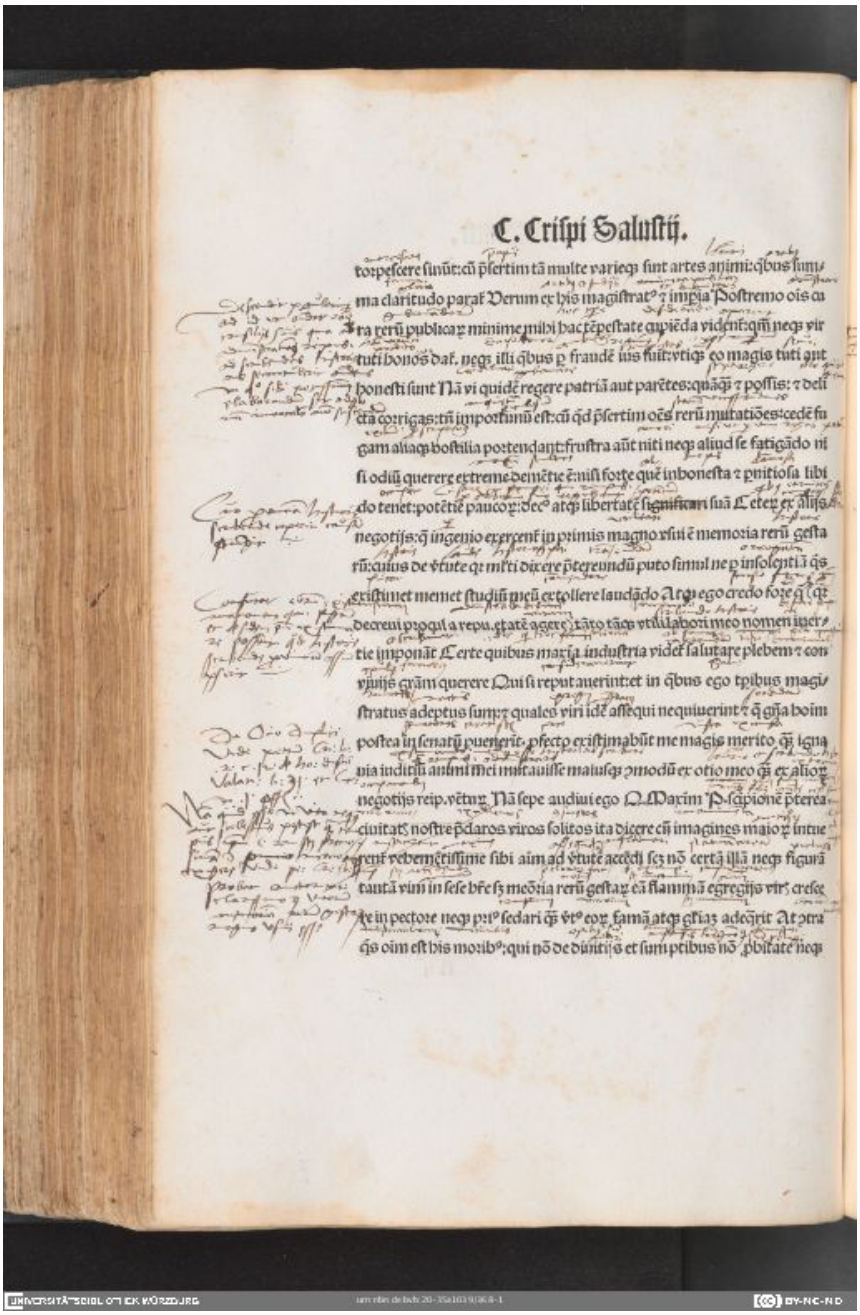

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

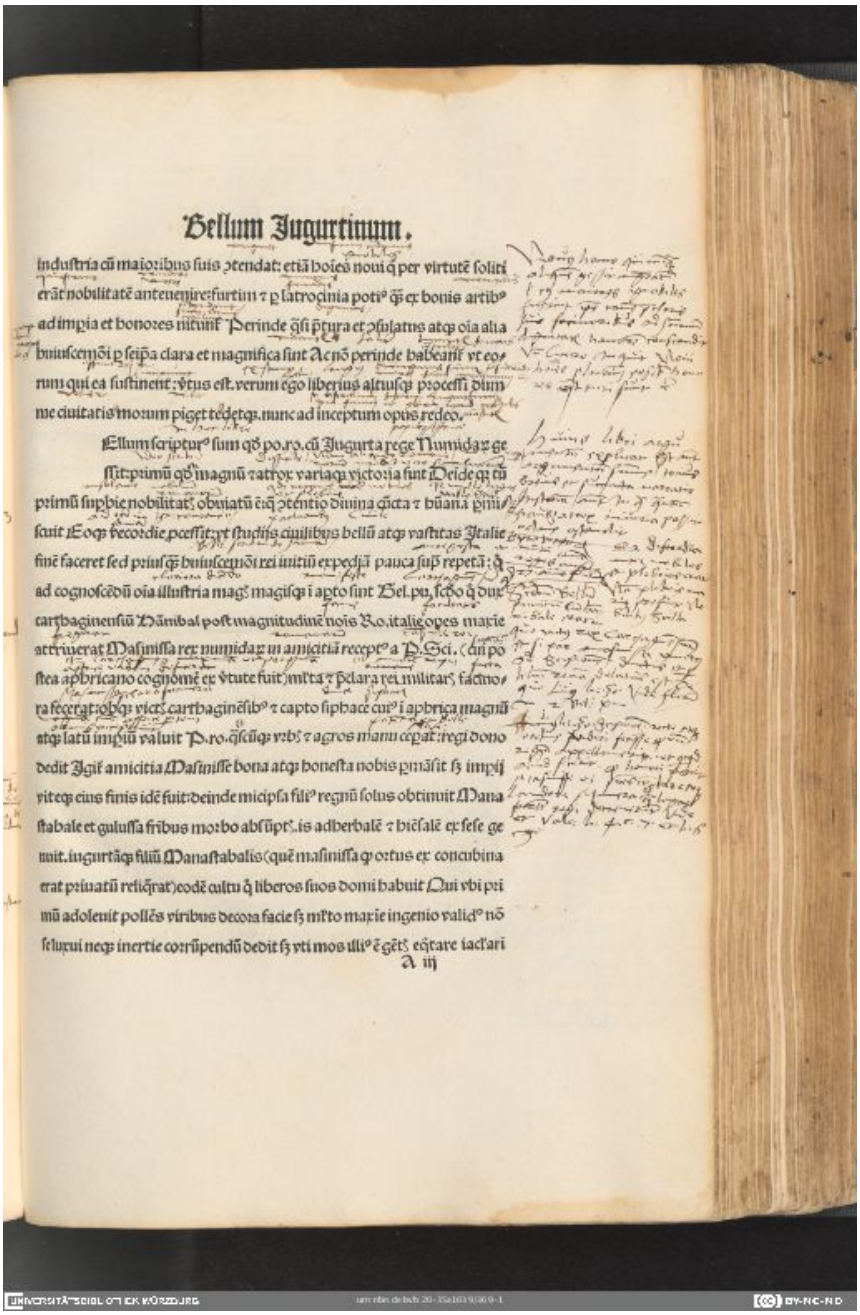

Bellum Jugurtinum.

industria cū maioribus suis ꝛtendat: etiā boies nouiq; per virtutē soliti erāt nobilitatē anteuenire: furtim ꝛ p latrocinia potiꝰ q̄ ex bonis artib⁹ ad impia et honores nituñ Perinde q̄si ptura et ꝓsulatus atq; oia alia huiuscemōi p seipa clara et magnifica sint Acnō perinde habeant vt eorum qui ea sustinent: ꝟtus est. verum ego liberius altiusq; processi dum me ciuitatis morum piget tedetq;. nunc ad inceptum opus redeo.

Ellum scriptur⁹ sum qō po.ro. cū Jugurta rege Numidaꝝ gessit: primū qō magnū ꝛatrox variaq; victoria fuit Deide q̄ cū primū superbie nobilitatē obuiatū eiq; ꝛcentio diuina q̄cta ꝛ būana permiscuit Eoq; vecordie processit: vt studijs ciuilibus bellū atq; vastitas Italie finē faceret sed prius q̄ huiuscemōi rei initiū expediā pauca suꝑ repetā: q̄ ad cognoscēdū oia illustria magꝭ magisq; i apto sint Bel.pu. scdo q̄ duce carthaginensiū Hānibal post magnitudinē nois Ro. italie opes maxie attriuerat Masinissa rex numidaꝝ in amicitiā receptꝰ a P.Sci. (cui postea aphricano cognōmē ex ꝟtute fuit) mlta ꝛ p̄clara rei militaꝛ facinora fecerat: obq; vicꝭ carthaginēsib⁹ ꝛ capto siphace cuꝰ i aphrica magnū atq; latū imp̄iū ualuit P.ro. ꝑscripꝝ vrbꝭ ꝛ agros manu cepat: regi dono dedit Jgit amicitia Masinisse bona atq; honesta nobis p̄mālit hꝫ imperij viteq; eius finis idē fuit: deinde micipsa filiꝰ regnū solus obtinuit Manastabale et galussa fribus morbo absūptꝭ. is adherbalē ꝛ hiēsalē ex sese genuit. ingurthaq; filiū Manastabalis (quē masinissa q̄ ortus ex concubina erat priuatū relicꝝrat) eodē cultu q̄ liberos suos domi habuit Qui vbi primū adolenit pollēs viribus decora facie hꝫ mlto maxie ingenio validꝰ nō seluxui neq; inertie corrūpendū dedit hꝫ vti mos ulli⁹ ē gētꝭ eḡtare iactari

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103 9/369-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

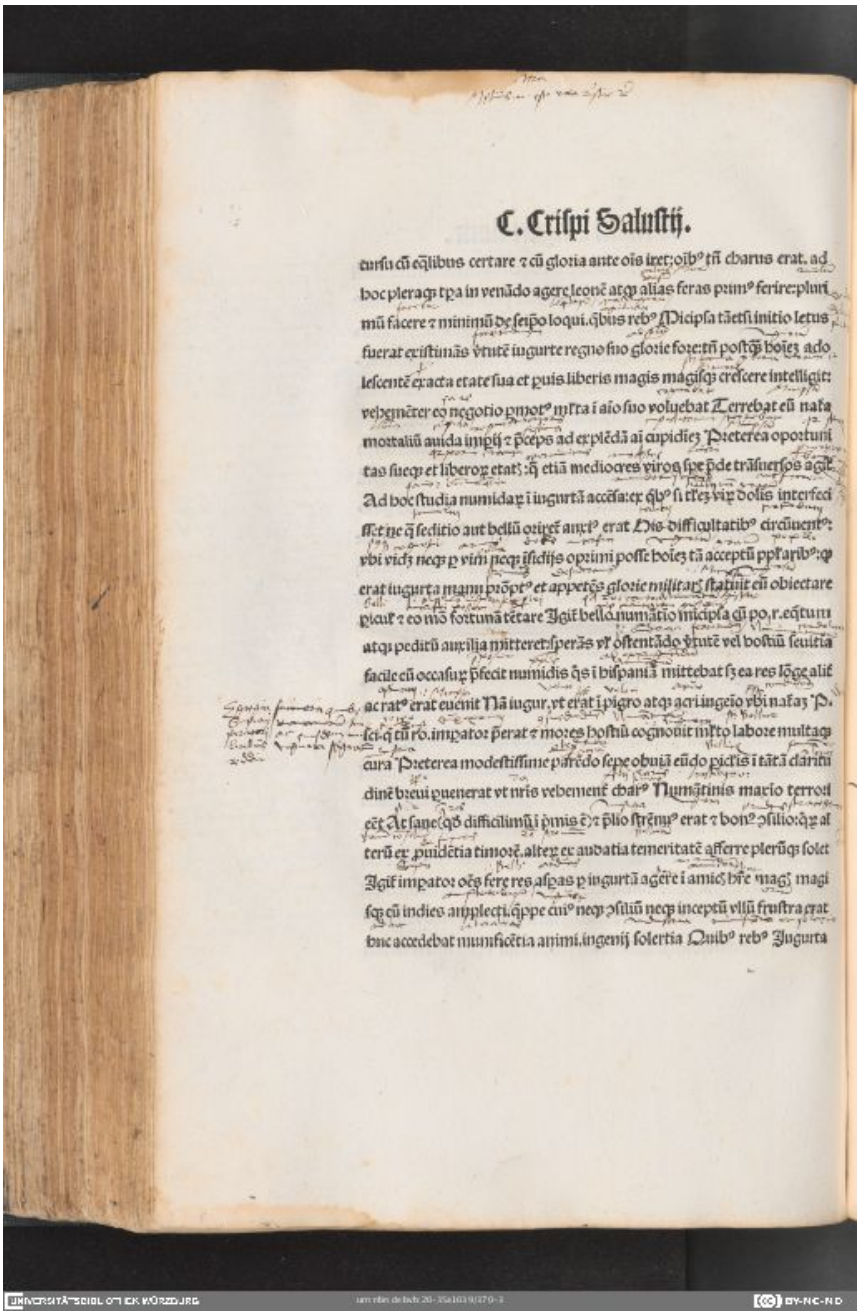

C. Crispi Salustij.

cursu cū eqlibus certare ⁊ cū gloria ante ois ire: oiꝫ tñ charus erat. ad
hoc pleraq; tpa in venādo agere leonē atq; alias feras prim⁹ ferire: pluri
mū facere ⁊ minimū de seipo loqui. q̄buis reb⁹ Micipsa tātū initio letus
fuerat existimās virtutē iugurte regno suo glorie fore: tñ postq̄ adoles
centē exacta etate sua et puis liberis magis magisq; crescere intelligit:
vehemēter eo negotio pmot⁹ mira ī aio suo voluebat. Terrebat eū nata
mortaliū auida impij ⁊ pceps ad explēdā ai cupidies. Preterea opportuni
tas sueq; et liberoꝝ etatis. q̄ etiā mediocres viroꝝ spe pde trāsuersos agit.
Ad hoc studia numidaꝝ ī iugurtā accēsa: ex q̄⁹ si quēq; viꝝ dolis interfeci
sset ne q̄ sedicio aut bellū oriret⁹ anxi⁹ erat. His difficultatib⁹ circūuent⁹:
vbi vicꝫ neq; p vim neq; ifidijs optimi posse boiez tā acceptū ppl'aribꝫ: q̄
erat iugurta munimēti⁹ et appetēs glorie militaris statuit eū obiectare
periculis ⁊ eo mō fortunā tētare. Igit bellū numidis micipsa q̄ po. r. eqtum
atq; peditū auxilia mitteret: sperās vt ostentādo virtutē vel hostiū feritia
facile eū occasu⁹ pfecit numidis q̄s ī hispaniā mittebat. ꝫ ea res lōge aliꝫ
ac rat⁹ erat euenit. Nā iugur. vt erat ī pigro atq; agri ingeio vbi nat⁹ ꝫ. P.
scipionē q̄ tū rō. imperator erat ⁊ mores hostiū cognouit mīto labore multaq;
cura. Preterea modestissime parēdo sepe obuiā eūdo victis ī tātā dignitā
dinē breui puenerat vt urbis vehemēt chari⁹. Numātinis mario terrori
erat. At sane q̄d difficillimū ī primis est. ⁊ plio strēnus erat ⁊ bon⁹ filio: q̄ al
terū ex puidētia timore. alterū ex audatia temeritatē afferre plerūq; solet.
Igit imperator oēs ferē res aspras p iugurtā agere ī amicos hostes magis magi
sq; eū indies amplecti. q̄ppe cui⁹ neq; cōsiliū neq; inceptū vllū frustra erat.
huc accedebat munificētia animi. ingenij solertia. Quib⁹ reb⁹ Jugurta

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/370-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

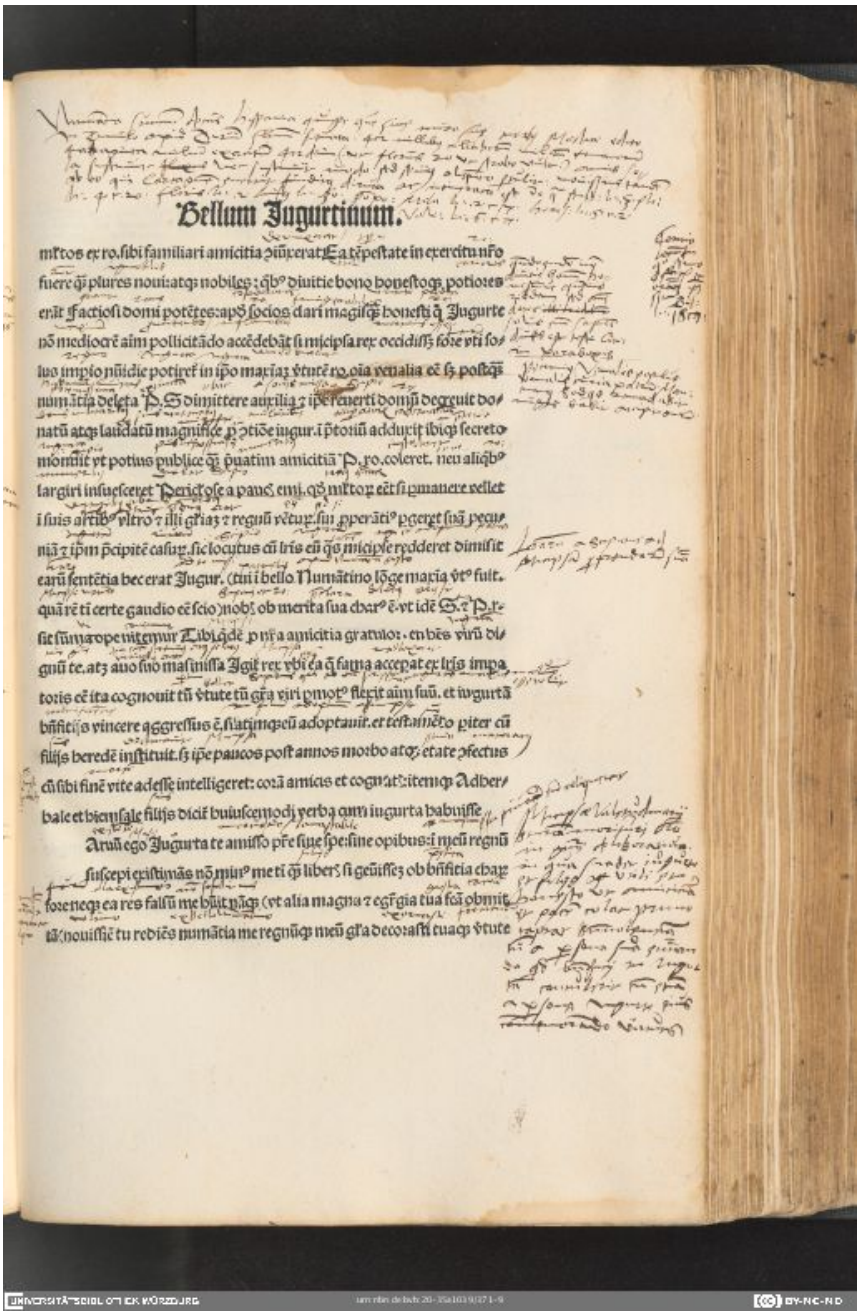

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

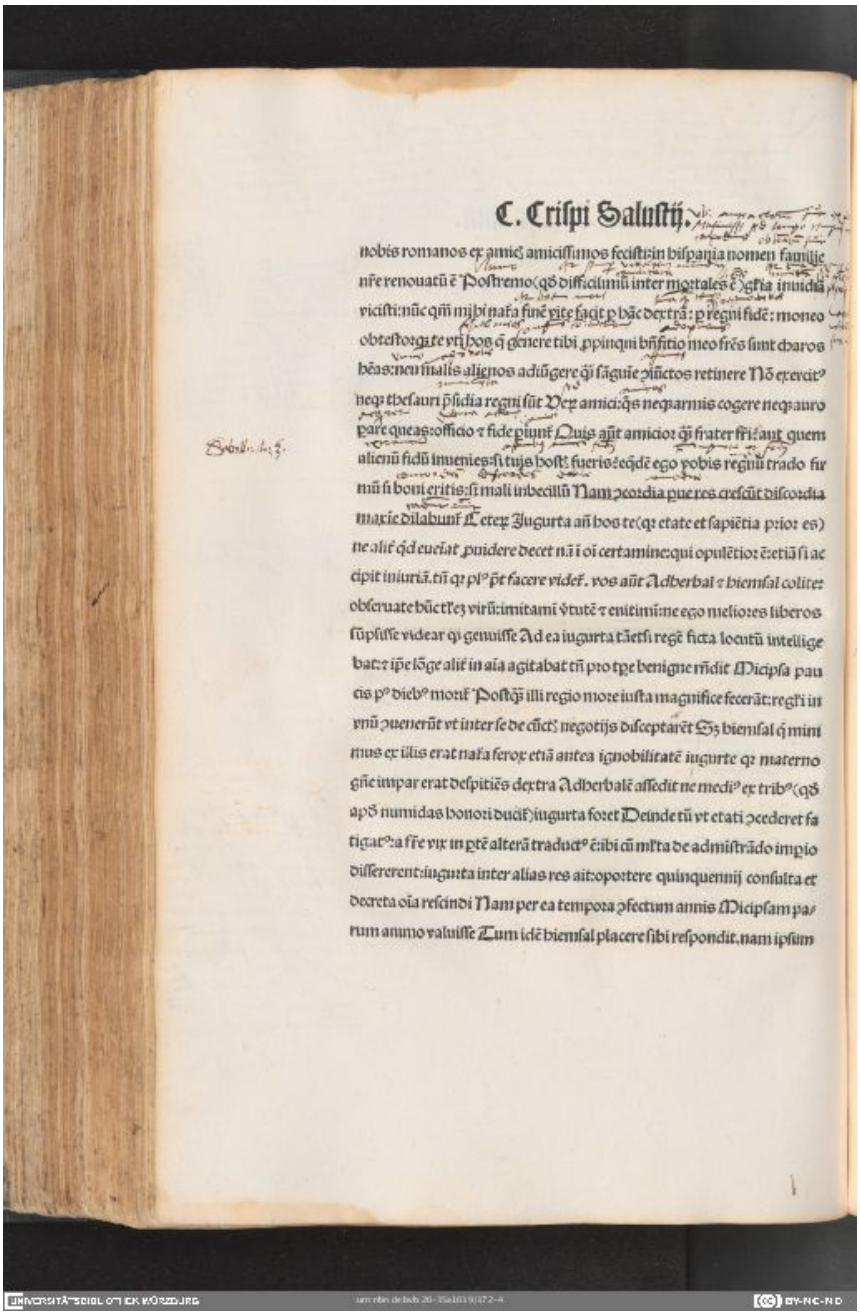

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

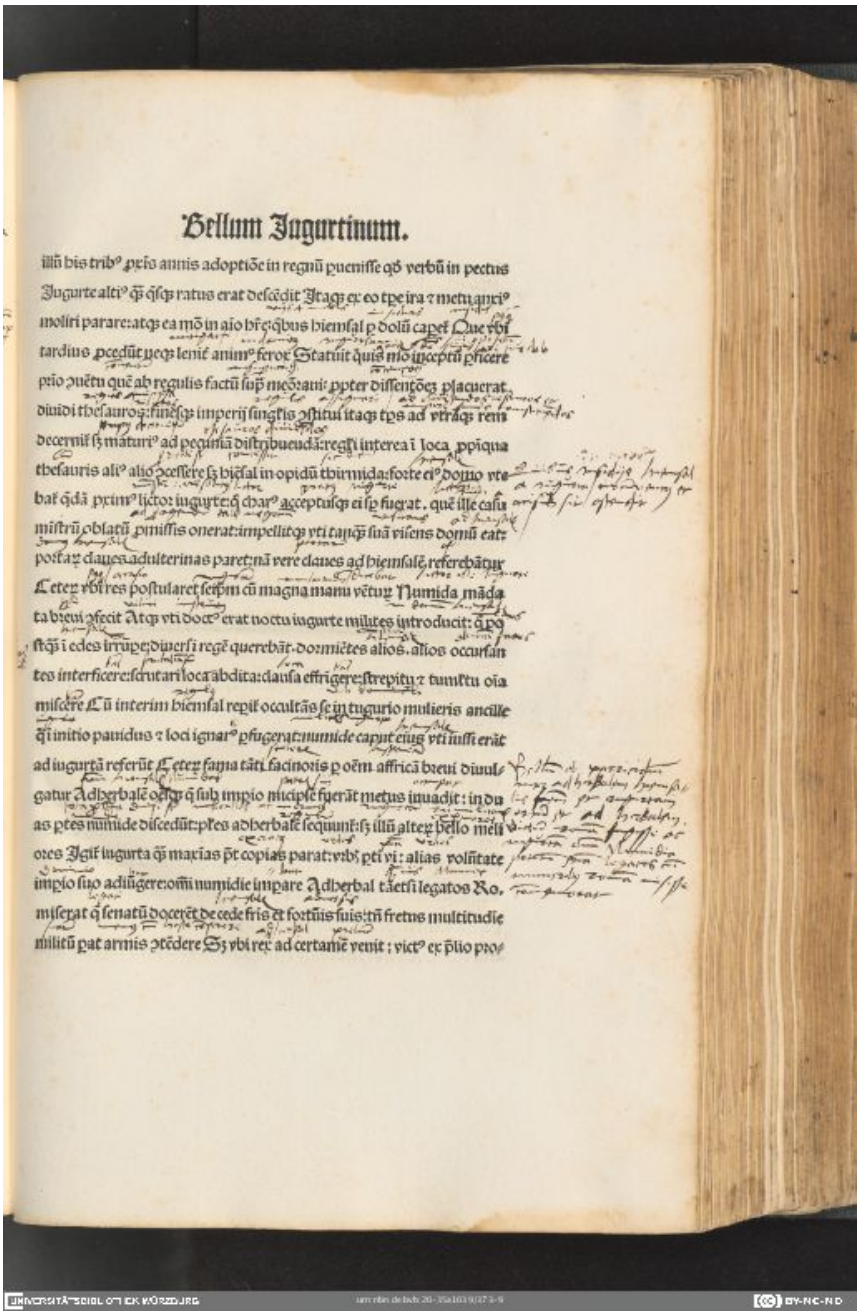

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

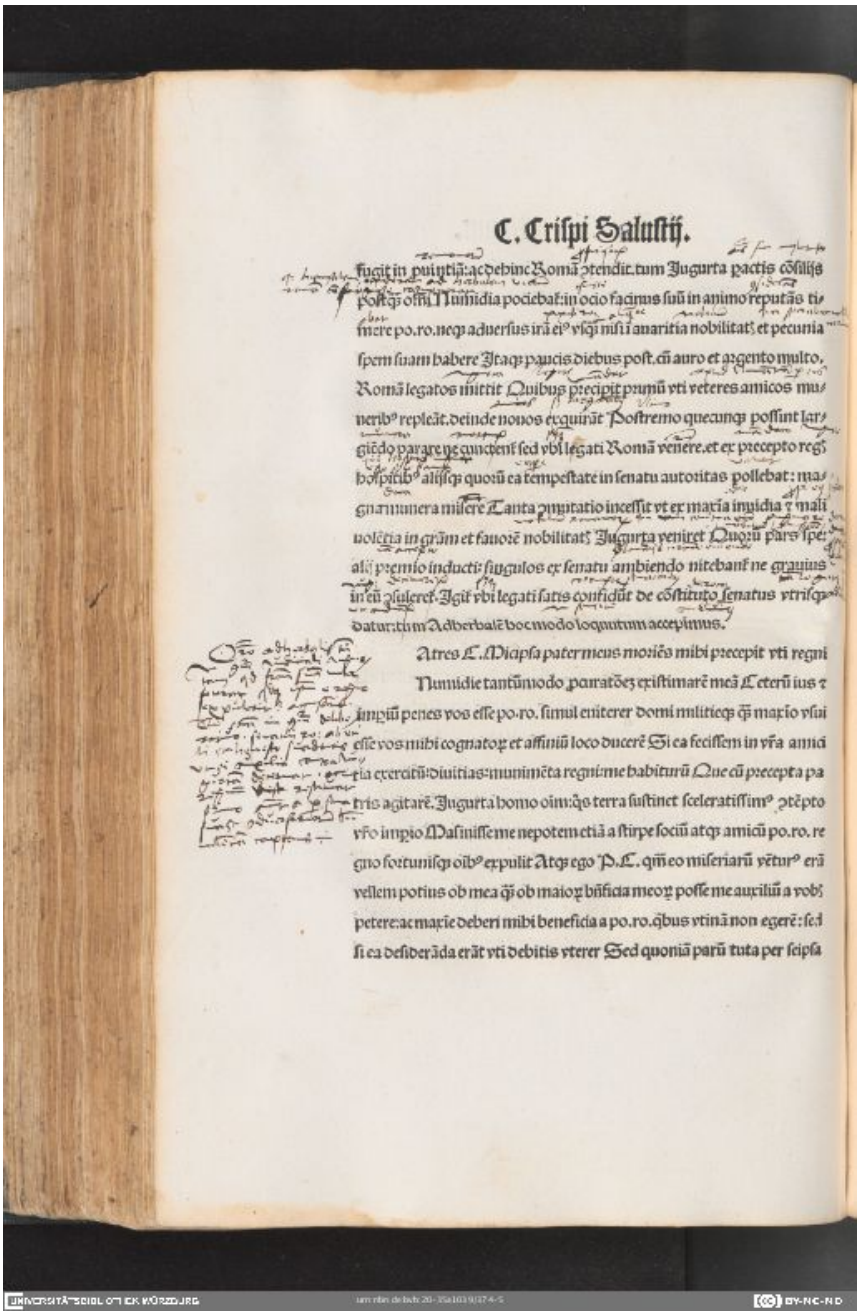

C. Crispi Salustij.

fugit in puintiā: ac dehinc Romā ꝯtendit. tum Jugurta pactis cōsilijs
postq; omni Numidia pociebat: in ocio facinus suū in animo reputās ti-
mere po. ro. neq; aduersus irā eiꝰ vsq; nisi i auaritia nobilitatꝫ et pecunia
spem suam habere Itaq; paucis diebus post. cū auro et argento multo.
Romā legatos mittit Quibus precipit primū vti veteres amicos mu-
neribꝰ repleāt. deinde nouos exquirāt Postremo quecunq; possint lar-
giēdo parare ne cunctent sed vbi legati Romā venere. et ex precepto regꝫ
hospitibꝰ alijsq; quorū ea tempestate in senatu autoritas pollebat: ma-
gna munera misere Tanta ꝯmutatio incessit vt ex maxīa inuidia ⁊ mali
uolētia in grām et fauorē nobilitatꝫ Jugurta veniret Quorū pars spe
alij premio inducti: singulos ex senatu ambiendo nitebant ne grauius
in eū ꝯsuleret. Igit vbi legati satis confidūt de cōstituto senatus vtrisq;
datur: tum Adherbalē hoc modo loquutum accepimus.

Atres C. Micipsa pater meus moriēs mihi precepit vti regni
Numidie tantūmodo ꝓuratōez existimarē meā Ceterū ius ⁊
impiū penes vos esse po. ro. simul eniterer domi militieq; q̄ maxīo vsui
esse vos mihi cognatoꝝ et affiniū loco ducerē Si ea fecissem in vr̄a amici
tia exercitū: diuitias: munimēta regni: me habiturū Que cū precepta pa
tris agitarē. Jugurta homo oīm: q̄s terra sustinet sceleratissimꝰ ꝯtēpto
vr̄o impio Masinisse me nepotem etiā a stirpe sociū atq; amicū po. ro. re
gno fortunisq; oībꝰ expulit Atq; ego P. C. qm̄ eo miseriarū vētur⁹ erā
vellem potius ob mea q̄ ob maioꝝ bn̄ficia meoꝝ posse me auxiliū a vobꝫ
petere: ac maxīe deberi mihi beneficia a po. ro. q̄bus vtinā non egerē: sed
si ea desiderāda erāt vti debitis vterer Sed quoniā parū tuta per seipsa

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/37 4-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

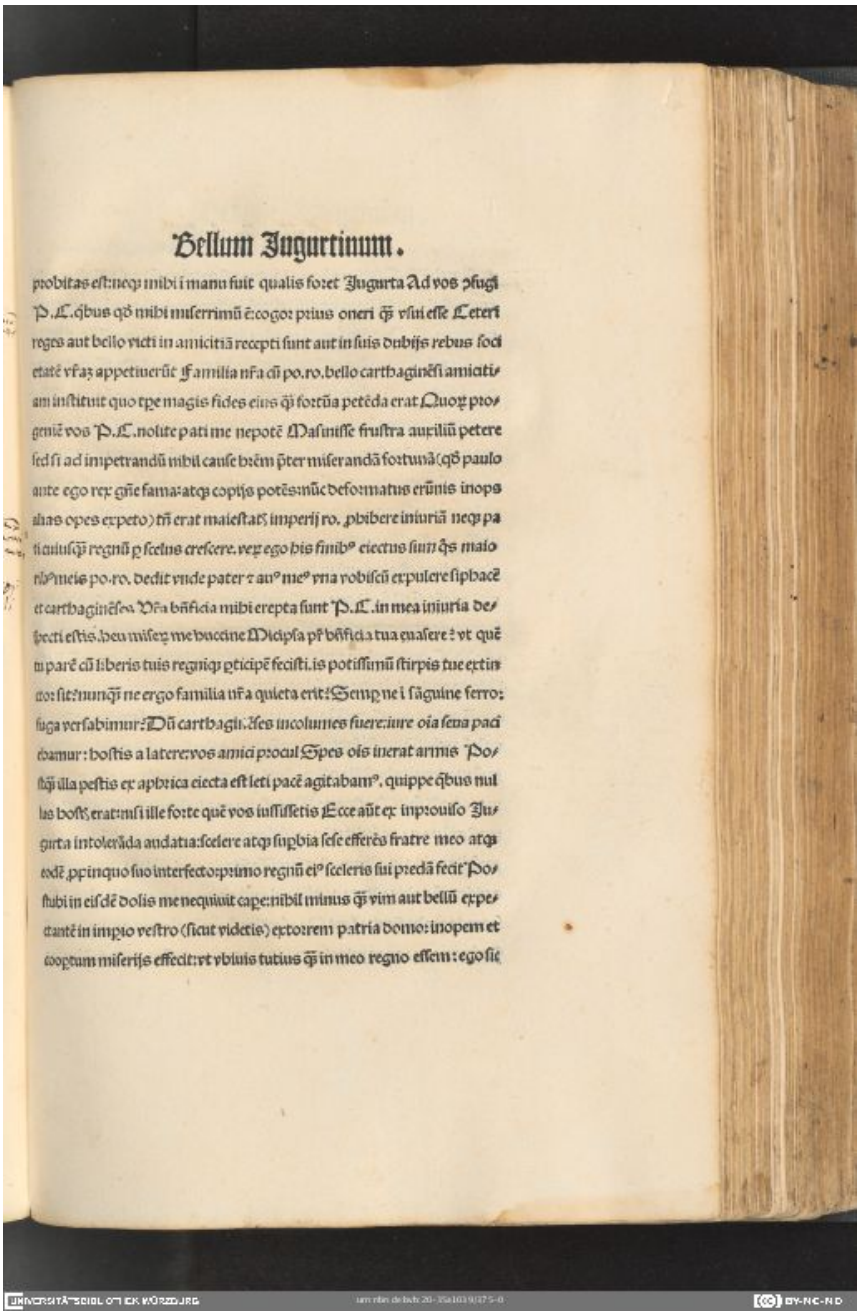

Bellum Jugurtinum.

probitas est: neq; mihi i manu fuit qualis foret Jugurta Ad vos ꝯfugi
P.C. q̄bus qd̄ mihi miserrimū ē: cogor prius oneri q̄ vsui esse Ceteri
reges aut bello victi in amicitiā recepti sunt aut in suis dubijs rebus soci
etatē vr̄az appetiuerūt Familia nr̄a cū po.ro. bello carthaginēsi amicitia
am instituit quo tpe magis fides eius q̄ fortūa petēda erat Quoꝝ pro
geniē vos P.C. nolite pati me nepotē Masinisse frustra auxiliū petere
sed si ad impetrandū nihil cause brēm p̄ter miserandā fortunā (qd̄ paulo
ante ego rex gn̄e fama: atq; copijs potēs: nūc deformatus erūnis inops
alias opes expeto) tn̄ erat maiestatꝭ imperij ro. ꝓhibere iniuriā neq; pa
ti cuiusq̄ regnū p scelus crescere. verꝝ ego his finib⁹ eiectus sum q̄s maio
rib⁹ meis po.ro. dedit vnde pater ⁊ au⁹ me⁹ vna vobiscū expulere siphacē
et carthaginēses. Vr̄a bn̄ficia mihi erepta sunt P.C. in mea iniuria de
specti estis. heu miserꝝ me huccine Micipsa pr̄ bn̄ficia tua euasere? vt quē
tu parē cū liberis tuis regniq; ꝑticipē fecisti. is potissimū stirpis tue extin
ctor sit? nunq̄ ne ergo familia nr̄a quieta erit? Semꝑ ne i sāguine ferro:
fuga versabimur? Dū carthaginēses incolumes fuere: iure oīa seua paci
ebamur: hostis a latere: vos amici procul Spes oīs inerat armis Po
stq̄ illa pestis ex aphrica eiecta est leti pacē agitabam⁹. quippe q̄bus nul
las hostꝭ erat: nisi ille forte quē vos iussissetis Ecce aūt ex inprouiso Ju
gurta intolerāda audatia: scelere atq; suꝑbia sese efferēs fratre meo atq;
eodē ꝓpinquo suo interfecto: primo regnū ei⁹ sceleris sui predā fecit Po
stubi in eisdē dolis me nequiuit cape: nihil minus q̄ vim aut bellū expe
ctantē in imꝑio vestro (sicut videtis) extorrem patria domo: inopem et
cooꝑtum miserijs effecit: vt vbiuis tutius q̄ in meo regno essem: ego sic

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039375-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

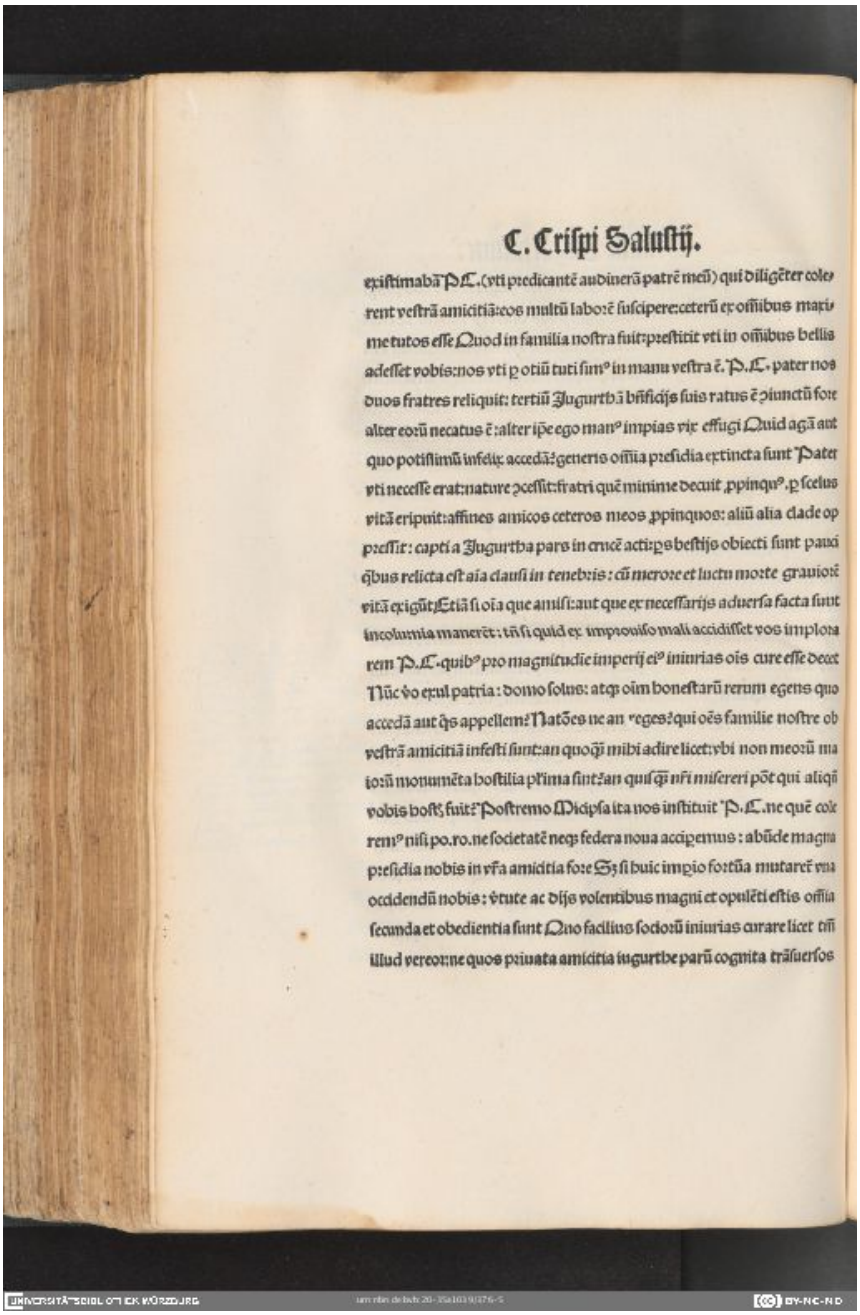

existimabā P.C. (vti predicantē audiuerā patrē meū) qui diligēter colerent vestrā amicitiā: eos multū laborē suscipere: ceterū ex oīibus maxime tutos esse Quod in familia nostra fuit: prestitit vti in oīibus bellis adesset vobis: nos vti ꝑ otiū tuti sim⁹ in manu vestra ē. P.C. pater nos duos fratres reliquit: tertiū Jugurthā bñficijs suis ratus ē ꝯiunctū fore alter eorū necatus ē: alter ipe ego man⁹ impias vix effugi Quid agā aut quo potissimū infelix accedā? generis oīia presidia extincta sunt Pater vti necesse erat: nature ꝯcessit: fratri quē minime decuit ꝓpinqu⁹. ꝑ scelus vitā eripuit: affines amicos ceteros meos ꝓpinquos: aliū alia clade oppressit: capti a Jugurtha pars in crucē acti: ꝑs bestijs obiecti sunt pauci q̄bus relicta est aīa clausi in tenebris: cū merore et luctu morte grauiorē vitā exigūt Etiā si oīa que amisi: aut que ex necessarijs aduersa facta sunt incolumia manerēt: tñ si quid ex improuiso mali accidisset vos implorarem P.C. quib⁹ pro magnitudīe imperij ei⁹ iniurias oīs cure esse decet Nūc v̄o exul patria: domo solus: atq; oīm honestarū rerum egens quo accedā aut q̄s appellem? Natōes ne an reges? qui oēs familie nostre ob vestrā amicitiā infesti sunt: an quoq̄ mihi adire licet: vbi non meorū maiorū monumēta hostilia pl'ima sint? an quisq̄ nr̄i misereri pōt qui aliq̄ vobis host⁹ fuit? Postremo Micipsa ita nos instituit P.C. ne quē colerem⁹ nisi po.ro. ne societatē neq; federa noua accipemus: abūde magna presidia nobis in vr̄a amicitia fore Sz si huic impio fortūa mutarē vna occidendū nobis: v̄tute ac dijs volentibus magni et opulēti estis oīia secunda et obedientia sunt Quo facilius sociorū iniurias curare licet tm̄ illud vereor: ne quos priuata amicitia iugurthe parū cognita trāsuersos

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

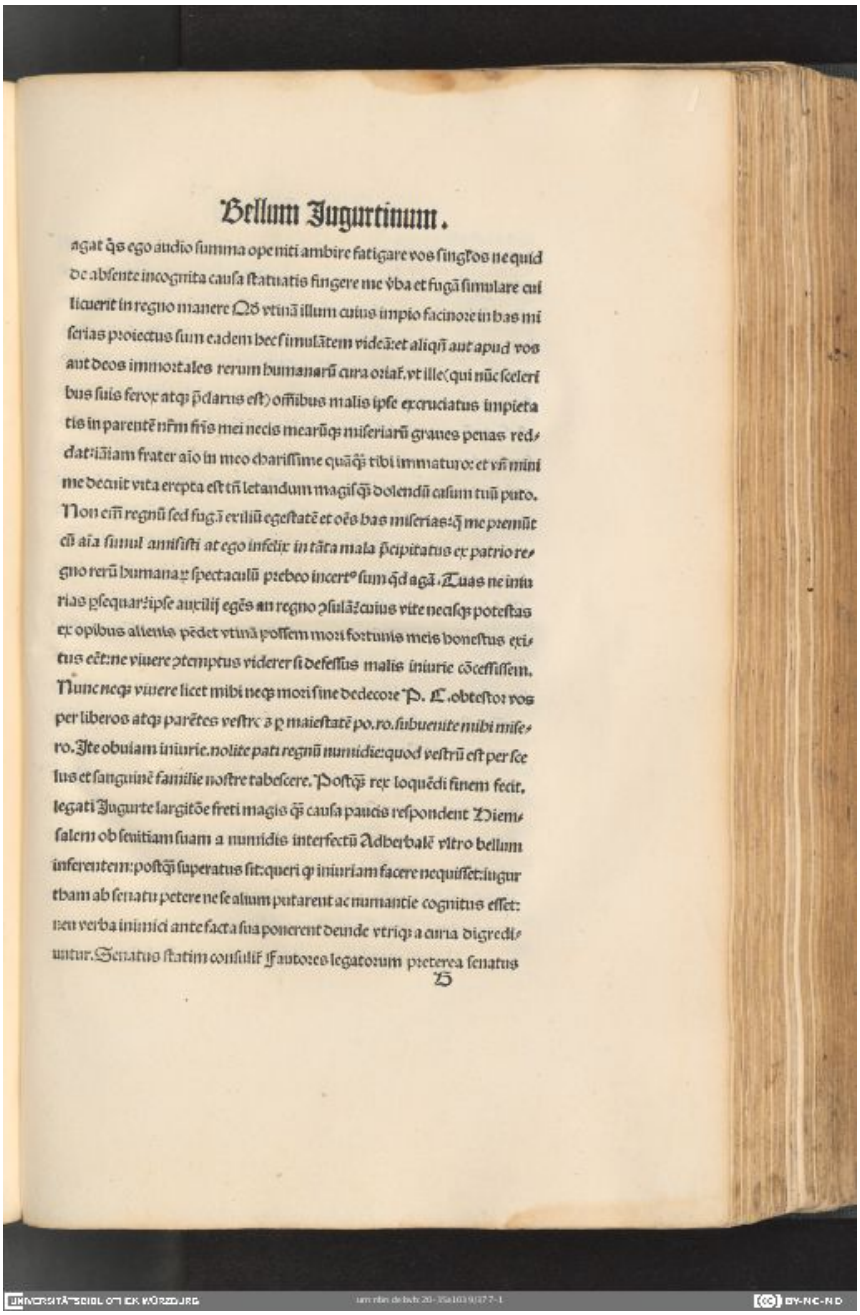

agat q̄s ego audio summa ope niti ambire fatigare vos singl̄os ne quid de absente incognita causa statuatis fingere me v̄ba et fugā simulare cui licuerit in regno manere Qd̄ vtinā illum cuius impio facinore in has miserias proiectus sum eadem hec simulātem videā: et aliq̄n̄ aut apud vos aut deos immortales rerum humanarū cura oriat. vt ille (qui nūc sceleribus suis ferox atq; p̄clarus est) om̄ibus malis ipse excruciatus impietatis in parentē nr̄m fr̄is mei necis mearūq; miseriarū graues penas reddat: iāiam frater aio in meo charissime quāq̄ tibi immaturo: et vn̄ minime decuit vita erepta est tn̄ letandum magisq̄ dolendū casum tuū puto. Non em̄ regnū sed fugā exiliū egestatē et oēs has miserias: q̄ me premūt cū aīa simul amisisti at ego infelix in tāta mala p̄cipitatus ex patrio regno rerū humanar̄ spectaculū prebeo incert⁹ sum q̄d agā. Tuas ne iniurias p̄sequar: ipse auxilij egēs an regno ꝯsulā: cuius vite necisq; potestas ex opibus alienis pēdet vtinā possem mori fortunis meis honestus exitus eēt: ne viuere ꝯtemptus viderer si defessus malis iniurie cōcessissem. Nunc neq; viuere licet mihi neq; mori sine dedecore P. C. obtestor vos per liberos atq; parētes vestre ꝫ p̄ maiestatē po. ro. subuenite mihi misero. Ite obuiam iniurie. nolite pati regnū numidie: quod vestrū est per scelus et sanguinē familie nostre tabescere. Postq̄ rex loquēdi finem fecit. legati Jugurte largitōe freti magis q̄ causa paucis respondent Hiemsalem ob seuitiam suam a numidis interfectū Adherbalē vltro bellum inferentem: postq̄ superatus sit: queri q̄ iniuriam facere nequisset: iugurtham ab senatu petere ne se alium putarent ac numantie cognitus esset: neu verba inimici ante facta sua ponerent deinde vtriq; a curia digrediuntur. Senatus statim consulit̄ Fautores legatorum preterea senatus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

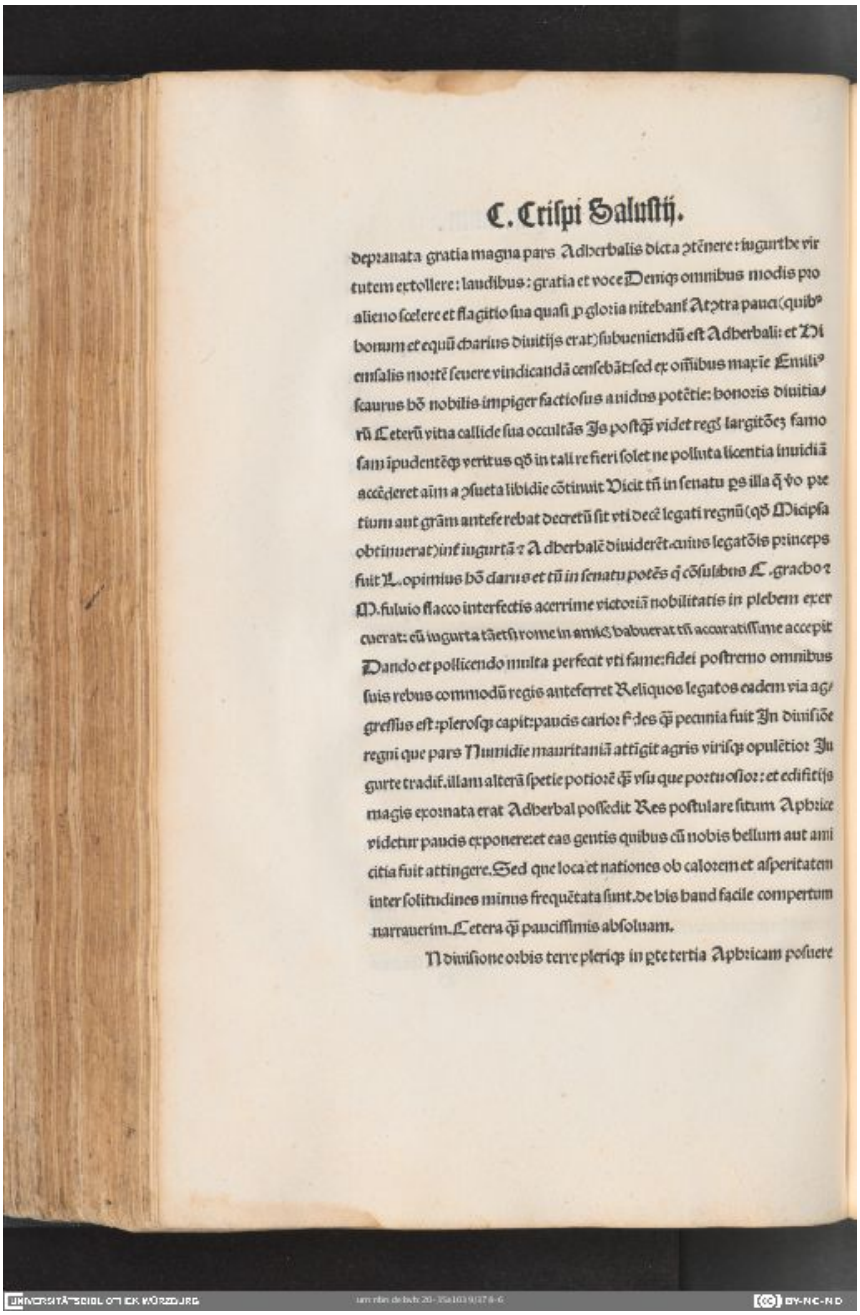

depranata gratia magna pars Adherbalis dicta ꝯtēnere: iugurthe vir
tutem extollere: laudibus: gratia et voce Deniq; omnibus modis pro
alieno scelere et flagitio sua quasi ꝑ gloria nitebant Atꝯtra pauci (quib⁹
bonum et equū charius diuitijs erat) subueniendū est Adherbali: et Hi
emsalis mortē seuere vindicandā censebāt: sed ex om̄ibus maxīe Emili⁹
scaurus hō nobilis impiger factiosus auidus potētie: honoris diuitia/
rū Ceterū vitia callide sua occultās Is postq̄ videt regē largitōez famo
sam īpudentēq; veritus qđ in tali re fieri solet ne polluta licentia inuidiā
accēderet aīm a ꝯsueta libidīe cōtinuit Vicit tñ in senatu ꝑs illa q̄ vo pre
tium aut grām antefe rebat decretū sit vti decē legati regnū (qđ Micipsa
obtinuerat) int̄ iugurtā ⁊ Adherbalē diuiderēt. cuius legatōis princeps
fuit L. opimius hō darus et tū in senatu potēs q̄ cōsulibus C. gracho ⁊
M. fuluio flacco interfectis acerrime victoriā nobilitatis in plebem exer
cuerat: eū iugurta tāetsi rome in amicē habuerat tñ accuratissime accepit
Dando et pollicendo multa perfecit vti fame: fidei postremo omnibus
suis rebus commodū regis anteferret Reliquos legatos eadem via ag/
gressus est: plerosq; capit: paucis carior fides q̄ pecunia fuit In diuisiōe
regni que pars Numidie mauritaniā attīgit agris virisq; opulētior Iu
gurte tradit. illam alterā spetie potiorē q̄ vsu que portuosior: et edifitijs
magis exornata erat Adherbal possedit Res postulare situm Aphrice
videtur paucis exponere: et eas gentis quibus cū nobis bellum aut ami
citia fuit attingere. Sed que loca et nationes ob calorem et asperitatem
inter solitudines minus frequētata sunt. de his haud facile compertum
narrauerim. Cetera q̄ paucissimis absoluam.

N diuisione orbis terre pleriq; in ꝑte tertia Aphricam posuere

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/37 8-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

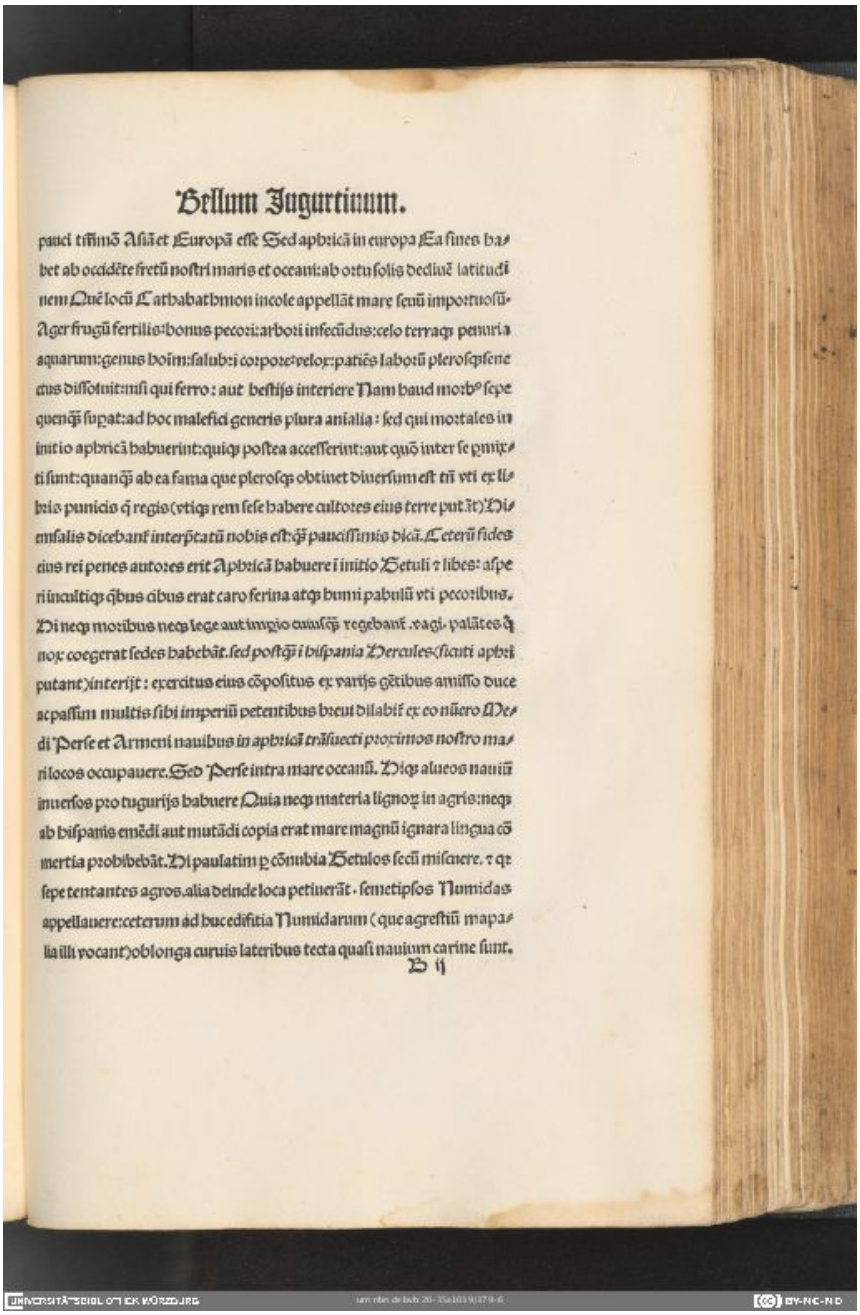

pauci tm̄mō Asiā et Europā esse Sed aphricā in europa Ea fines ha-
bet ab occidēte fretū nostri maris et oceani: ab ortu solis decliuē latitudi
nem Quē locū Cathabathmon incole appellāt mare seuū importuosū.
Ager frugū fertilis: bonus pecori: arbori infecūdus: celo terraq; penuria
aquarum: genus hoīm: salubri corpore: velox: patiēs laborū plerosq; sene
ctus dissoluit: nisi qui ferro: aut bestijs interiere Nam haud morbꝰ sepe
quenq̄ supat: ad hoc malefici generis plura anīalia: sed qui mortales in
initio aphricā habuerint: quiq; postea accesserint: aut quō inter se ꝑmix-
ti sunt: quanq̄ ab ea fama que plerosq; obtinet diuersum est tn̄ vti ex li-
bris punicis q̄ regis (vtiq; rem sese habere cultores eius terre putāt) Hi-
emsalis dicebant interp̄tatū nobis est: q̄ paucissimis dicā. Ceterū fides
eius rei penes autores erit Aphricā habuere ī initio Getuli ⁊ libes: aspe
ri incultiq; q̄bus cibus erat caro ferina atq; humi pabulū vti pecoribus.
Hi neq; moribus neq; lege aut impio cuiusq̄ regebant. vagi. palātes q̄
nox coegerat sedes habebāt. sed postq̄ ī hispania Hercules (sicuti aphri
putant) interijt: exercitus eius cōpositus ex varijs gētibus amisso duce
ac passim multis sibi imperiū petentibus breui dilabit ex eo nūero Me-
di Perse et Armeni nauibus in aphricā trāsuecti proximos nostro ma-
ri locos occupauere. Sed Perse intra mare oceanū. Hiq; alueos nauiū
inuersos pro tugurijs habuere Quia neq; materia lignoꝝ in agris: neq;
ab hispanis emēdi aut mutādi copia erat mare magnū ignara lingua cō
mertia prohibebāt. Hi paulatim ꝑ cōnubia Getulos secū miscuere. ⁊ qr
sepe tentantes agros. alia deinde loca petiuerāt. semetipsos Numidas
appellauere: ceterum ad hucedifitia Numidarum (que agrestiū mapa-
lia illi vocant) oblonga curuis lateribus tecta quasi nauium carine sunt.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/379-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

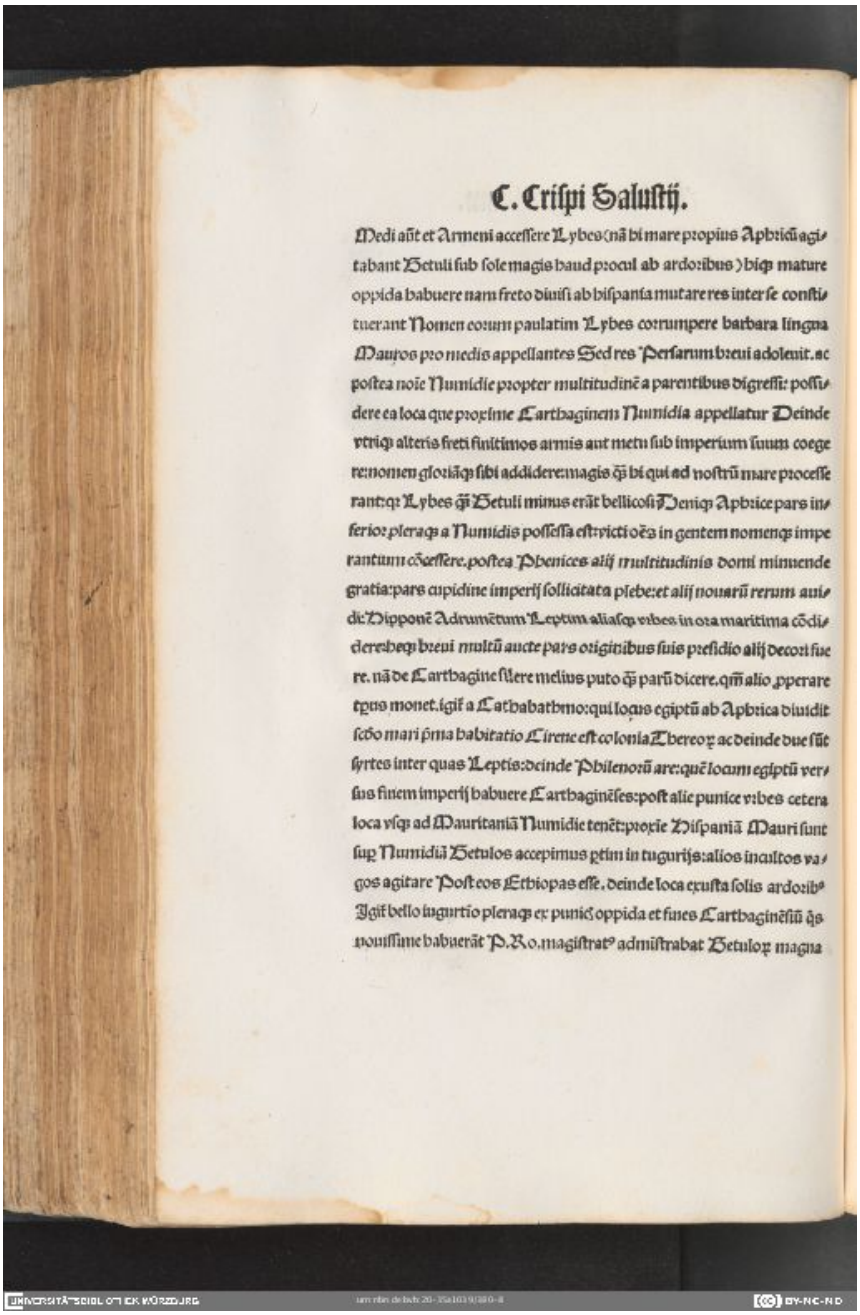

C. Crispi Salustij.

Medi aũt et Armeni accessere Lybes (nã hi mare propius Aphricũ agi-
tabant Betuli sub sole magis haud procul ab ardoribus) hiq; mature
oppida habuere nam freto diuisi ab hispania mutare res inter se consti-
tuerant Nomen eorum paulatim Lybes corrumpere barbara lingua
Mauros pro medis appellantes Sed res Persarum breui adoleuit. ac
postea noĩe Numidie propter multitudinẽ a parentibus digressi: possi-
dere ea loca que proxime Carthaginem Numidia appellatur Deinde
vtriq; alteris freti finitimos armis aut metu sub imperium suum coege
re: nomen gloriãq; sibi addidere: magis q̃ hi qui ad nostrũ mare processe
rant: qr Lybes q̃ Betuli minus erãt bellicosi Deniq; Aphrice pars in-
ferior pleraq; a Numidis possessa est: victi oẽs in gentem nomenq; impe
rantium cõcessere. postea Phenices alij multitudinis domi minuende
gratia: pars cupidine imperij sollicitata plebe: et alij nouarũ rerum aui-
di: Hipponẽ Adrumẽtum Leptim aliasq; vrbes in ora maritima cõdi-
dere: heq; breui multũ aucte pars originibus suis presidio alij decori fue
re. nã de Carthagine silere melius puto q̃ parũ dicere. qm̃ alio ꝓperare
tpus monet. igit a Cathabathmo: qui locus egiptũ ab Aphrica diuidit
scdo mari p̃ma habitatio Cirene est colonia Thereoꝝ ac deinde due sũt
syrtes inter quas Leptis: deinde Philenorũ are: quẽ locum egiptũ ver-
sus finem imperij habuere Carthaginẽses: post alie punice vrbes cetera
loca vsq; ad Mauritaniã Numidie tenẽt: proxĩe Hispaniã Mauri sunt
sup Numidiã Betulos accepimus ꝑtim in tugurijs: alios incultos va-
gos agitare Post eos Ethiopas esse. deinde loca exusta solis ardoribꝰ
Igit bello iugurtio pleraq; ex punicꝭ oppida et fines Carthaginẽsiũ q̃s
nouissime habuerãt P. Ro. magistratꝰ admistrabat Betuloꝝ magna

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

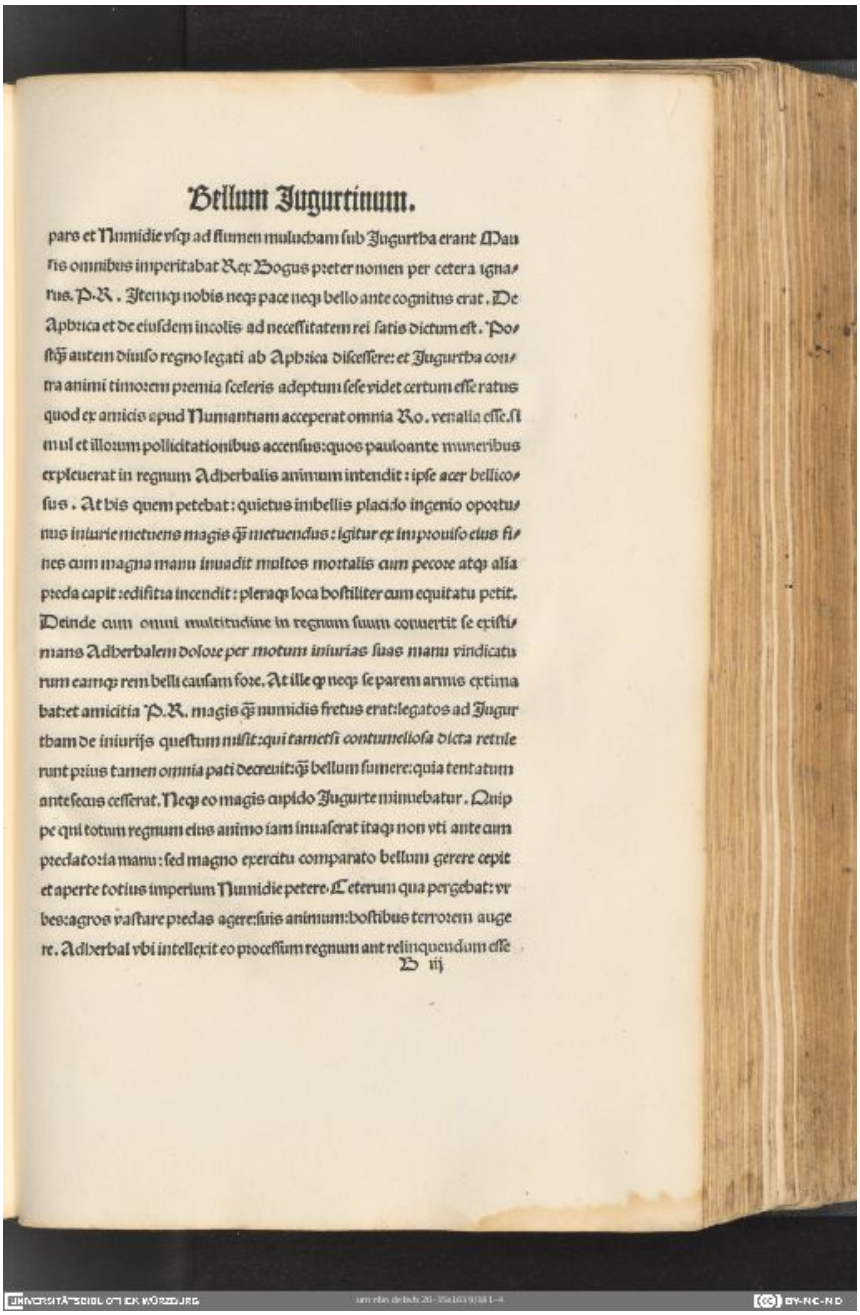

pars et Numidie vsq ad flumen muluchan sub Jugurtha erant. Mauris omnibus imperitabat Rex Bogus preter nomen per cetera ignarus. P.R. Jtemq nobis neq pace neq bello ante cognitus erat. De Aphrica et de eiusdem incolis ad necessitatem rei satis dictum est. Postq̄ autem diuiso regno legati ab Aphrica discessere: et Jugurtha contra animi timorem premia sceleris adeptum sese videt certum esse ratus quod ex amicis apud Numantiam acceperat omnia Ro. venalia esse. Simul et illorum pollicitationibus accensus: quos pauloante muneribus expleuerat in regnum Adherbalis animum intendit: ipse acer bellicosus. At bis quem petebat: quietus imbellis placido ingenio opportunus iniurie metuens magis q̄ metuendus: igitur ex improuiso eius fines cum magna manu inuadit multos mortalis cum pecore atq alia preda capit: edifitia incendit: pleraq loca hostiliter cum equitatu petit. Deinde cum omni multitudine in regnum suum conuertit se existimans Adherbalem dolore per motum iniurias suas manu vindicaturum eamq rem belli causam fore. At ille q neq se parem armis existimabat: et amicitia P.R. magis q̄ numidis fretus erat: legatos ad Jugurtham de iniurijs questum misit: qui tametsi contumeliosa dicta retulerunt prius tamen omnia pati decreuit: q̄ bellum sumere: quia tentatum anteseas cesserat. Neq eo magis cupido Jugurte minuebatur. Quippe qui totum regnum eius animo iam inuaserat itaq non vti ante cum predatoria manu: sed magno exercitu comparato bellum gerere cepit et aperte totius imperium Numidie petere. Ceterum qua pergebat: urbes: agros vastare predas agere: suis animum: hostibus terrorem augere. Adherbal vbi intellexit eo processum regnum aut relinquendum esse

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um nbn:de:bvb:20-35a1039/38 1-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

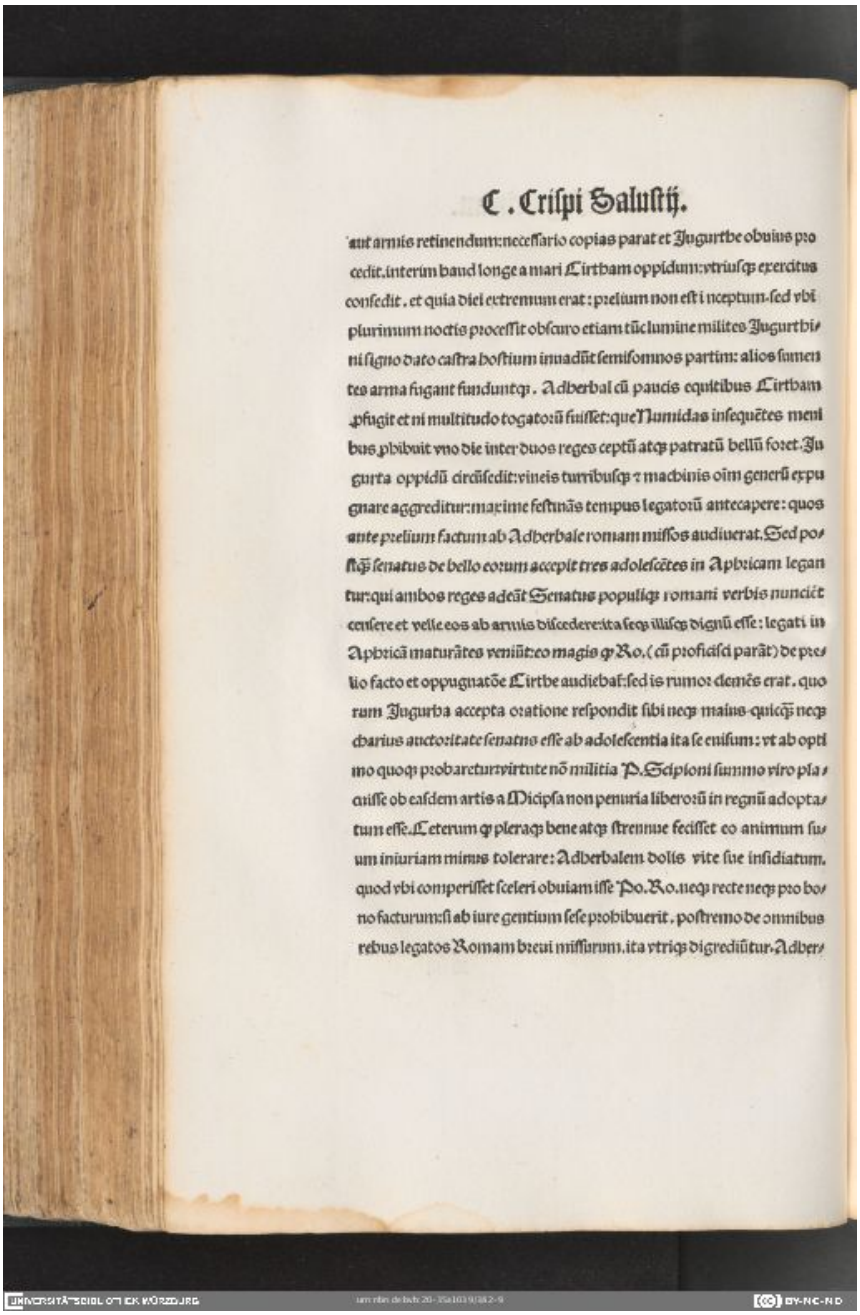

aut armis retinendum: necessario copias parat et Jugurthe obuius pro
cedit. interim haud longe a mari Cirtham oppidum: vtriusq; exercitus
consedit. et quia diei extremum erat: prelium non est ineptum. sed vbi
plurimum noctis processit obscuro etiam tũ lumine milites Jugurthi
ni signo dato castra hostium inuadũt semisomnos partim: alios sumen
tes arma fugant fundunt q. Adherbal cũ paucis equitibus Cirtham
pfugit et ni multitudo togatorũ fuisset: que Numidas insequẽtes meni
bus pbibuit vno die inter duos reges ceptũ atq; patratũ bellũ foret. Ju
gurta oppidũ circũsedit: vineis turribusq; et machinis oĩm generũ expu
gnare aggreditur: maxime festinãs tempus legatorũ antecapere: quos
ante prelium factum ab Adherbale romam missos audiuerat. Sed po
stq̃ senatus de bello eorum accepit tres adolescẽtes in Aphricam legan
tur: qui ambos reges adeãt Senatus populiq; romani verbis nunciẽt
censere et velle eos ab armis discedere: ita secq; illisq; dignũ esse: legati in
Aphricã maturãtes veniũt: eo magis q̃ Ro. (cũ profiscisci parãt) de pre
lio facto et oppugnatõe Cirtbe audiebat: sed is rumor demẽs erat. quo
rum Jugurba accepta oratione respondit sibi necq; maius quicq̃ necq;
charius auctoritate senatus esse ab adolescentia ita se enisum: vt ab opti
mo quoq; probaretur: virtute nõ militia P. Scipioni summo viro pla
uisse ob eadem artis a Micipsa non penuria liberorũ in regnũ adopta
tum esse. Ceterum q̃ pleraq; bene atq; strenue fecisset eo animum su
um iniuriam minus tolerare: Adherbalem dolis vite sue insidiatum.
quod vbi comperisset sceleri obuiam isse Po. Ro. necq; recte necq; pro bo
no facturum: si ab iure gentium sese prohibuerit. postremo de omnibus
rebus legatos Romam breui missurum. ita vtrisq; digrediũtur. Adher

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/242-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

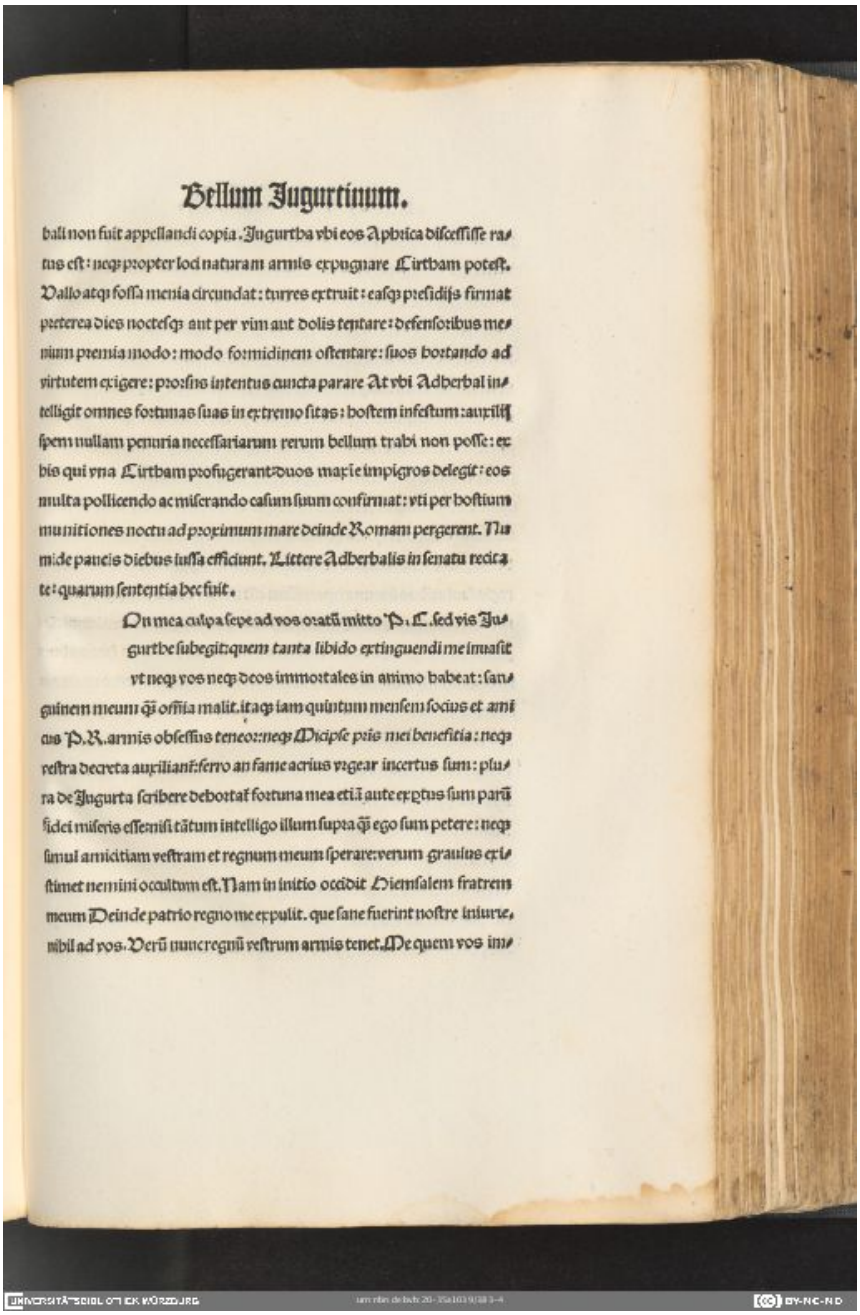

Bellum Jugurtinum.

bali non fuit appellandi copia. Jugurtha vbi eos Aphrica discessisse ratus est: neq; propter loci naturam armis expugnare Cirtham potest. Vallo atq; fossa menia circundat: turres extruit: easq; presidijs firmat preterea dies noctesq; aut per vim aut dolis tentare: defensoribus menium premia modo: modo formidinem ostentare: suos hortando ad virtutem exigere: prorsus intentus cuncta parare At vbi Adherbal intelligit omnes fortunas suas in extremo sitas: hostem infestum: auxilij spem nullam penuria necessariarum rerum bellum trahi non posse: ex his qui vna Cirtham profugerant: duos maxime impigros delegit: eos multa pollicendo ac miserando casum suum confirmat: vti per hostium munitiones noctu ad proximum mare deinde Romam pergerent. Numide paucis diebus iussa efficiunt. Littere Adherbalis in senatu recitate: quarum sententia hec fuit.

On mea culpa sepe ad vos oratũ mitto P. C. sed vis Jugurthe subegit: quem tanta libido extinguendi me inuasit vt neq; vos neq; deos immortales in animo habeat: sanguinem meum q̃ omnia malit. itaq; iam quintum mensem socius et amicus P. R. armis obsessus teneor: neq; Micipse pris mei benefitia: neq; vestra decreta auxiliant: ferro an fame acrius vrgear incertus sum: plura de Jugurta scribere dehortat fortuna mea etiã aute exptus sum parũ fidei miseris esse: nisi tãtum intelligo illum supra q̃ ego sum petere: neq; simul amicitiam vestram et regnum meum sperare: verum grauius existimet nemini occultum est. Nam in initio occidit Hiemsalem fratrem meum Deinde patrio regno me expulit. que sane fuerint nostre iniurie, nihil ad vos. Verũ nunc regnũ vestrum armis tenet. Me quem vos im-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20 - 35a103 9/38 3-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

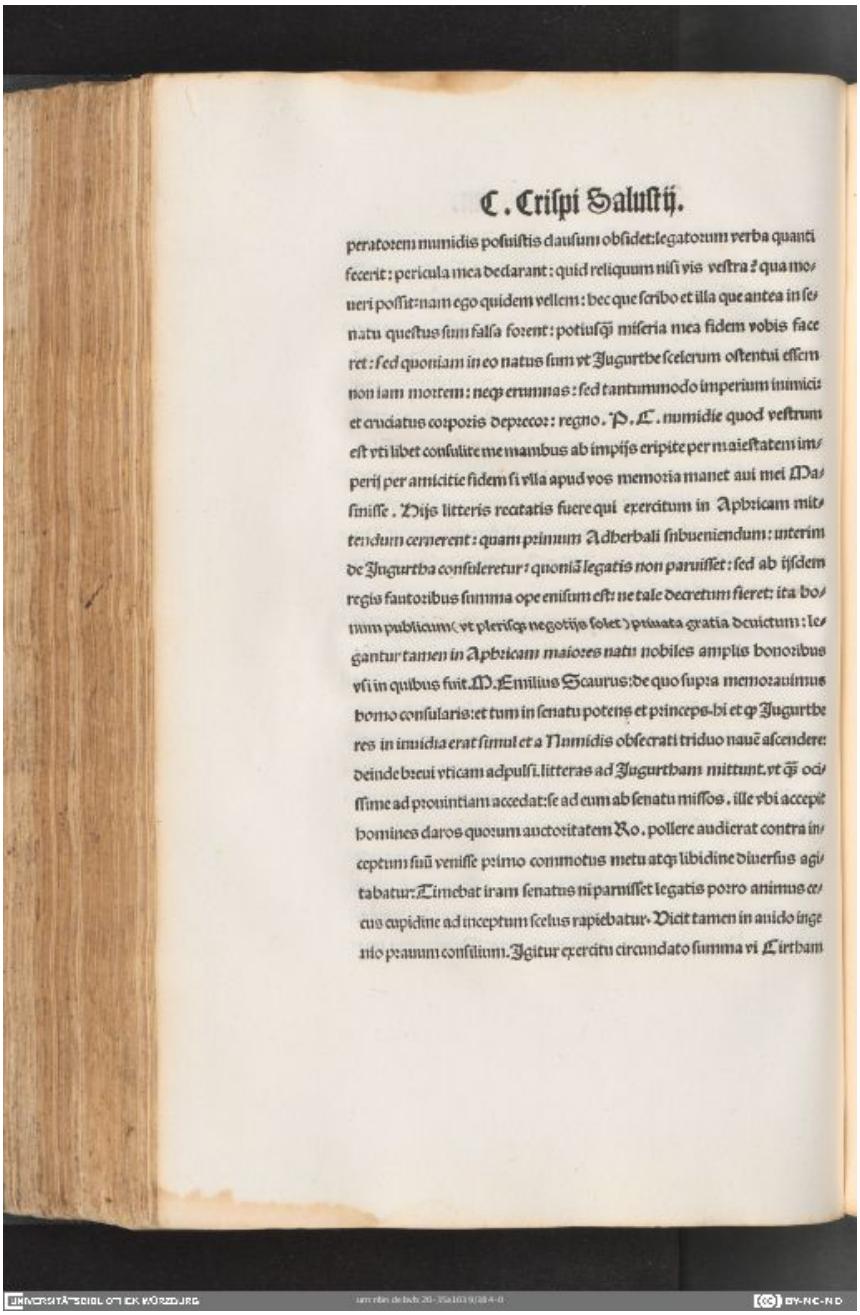

peratorem numidis posuistis clausum obsidet: legatorum verba quanti
fecerit: pericula mea declarant: quid reliquum nisi vis vestra? qua mo
ueri possit: nam ego quidem vellem: hec que scribo et illa que antea in se
natu questus sum falsa forent: potiusq; miseria mea fidem vobis face
ret: sed quoniam in eo natus sum vt Jugurthe scelerum ostentui essem
non iam mortem: neq; ermmas: sed tantummodo imperium inimici:
et cruciatus corporis deprecor: regno. P. C. numidie quod vestrum
est vti libet consulite me manibus ab impijs eripite per maiestatem im
perij per amicitie fidem si vlla apud vos memoria manet aui mei Ma
siniſſe. Quibus litteris recitatis fuere qui exercitum in Aphricam mit
tendum cernerent: quam primum Adherbali subueniendum: interim
de Jugurtha consuleretur? quoniã legatis non paruisset: sed ab ijsdem
regis fautoribus summa ope enisum est: ne tale decretum fieret: ita bo
num publicum (vt plerisq; negotijs solet) priuata gratia deuictum: le
gantur tamen in Aphricam maiores natu nobiles amplis honoribus
vsi in quibus fuit M. Emilius Scaurus: de quo supra memorauimus
homo consularis: et tum in senatu potens et princeps: hi et q̃ Jugurthe
res in inuidia erat simul et a Numidis obsecrati triduo nauẽ ascendere:
deinde breui vticam adpulsi. litteras ad Jugurtham mittunt. vt q̃ oci
ſſime ad prouintiam accedat: se ad eum ab senatu missos. ille vbi accepit
homines claros quorum auctoritatem Ro. pollere audierat contra in
ceptum suũ venisse primo commotus metu atq; libidine diuersus agi
tabatur: Timebat iram senatus ni parnisset legatis porro animus ex
cus cupidine ad inceptum scelus rapiebatur. Dicit tamen in animo inge
nio prauum consilium. Igitur exercitu circumdato summa vi Cirtham

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/38 4-0 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

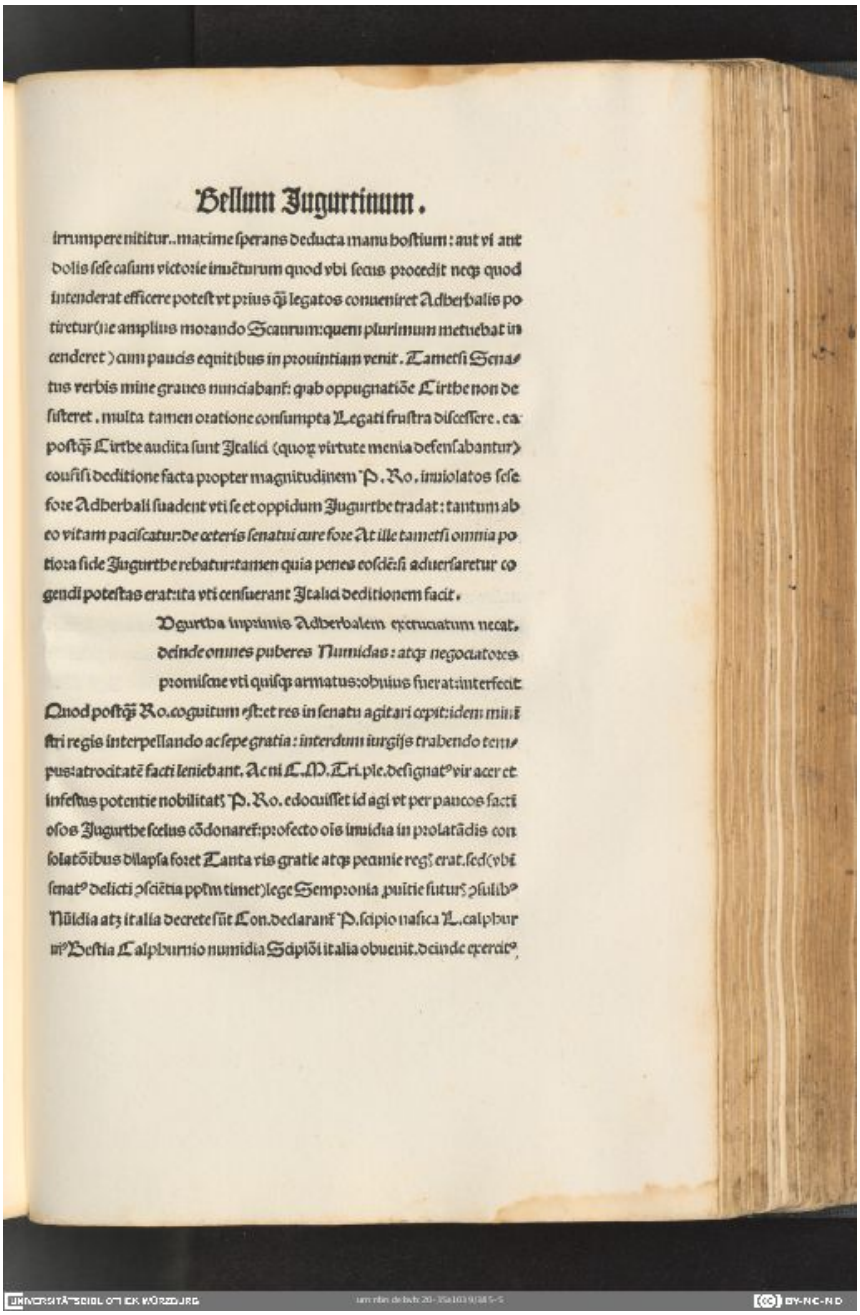

irrumpere nititur..maxime sperans deducta manu hostium: aut vi aut dolis sese casum victorie inuēturum quod vbi secus procedit neq; quod intenderat efficere potest vt prius q̄ legatos conueniret Adherbalis potiretur(ne amplius morando Scaurum:quem plurimum metuebat incenderet) cum paucis equitibus in prouintiam venit. Tametsi Senatus verbis mine graues nunciabant: q̄ ab oppugnatiōe Cirthe non desisteret. multa tamen oratione consumpta Legati frustra discessere. ea postq̄ Cirthe audita sunt Italici (quoꝝ virtute menia defensabantur) confisi deditione facta propter magnitudinem P. Ro. inuiolatos sese fore Adherbali suadent vti se et oppidum Jugurthe tradat: tantum ab eo vitam paciscatur: de ceteris senatui cure fore At ille tametsi omnia potiora fide Jugurthe rebatur: tamen quia penes eosdē: si aduersaretur cogendi potestas erat: ita vti censuerant Italici deditionem facit.

Ugurtha inprimis Adherbalem excruciatum necat. deinde omnes puberes Numidas: atq; negociatores promiscue vti quisq; armatus: obuius fuerat: interfecit

Quod postq̄ Ro. coguitum est: et res in senatu agitari cepit: idem ministri regis interpellando ac sepe gratia: interdum iurgijs trahendo tempus: atrocitatē facti leniebant. Ac ni C. M. Tri. ple. designat⁹ vir acer et infestus potentie nobilitatꝭ P. Ro. edocuisset id agi vt per paucos factiosos Jugurthe scelus cōdonaret: profecto oīs inuidia in prolatādis consolatōibus dilapsa foret Tanta vis gratie atq; pecunie regꝭ erat. sed (vbi senat⁹ delicti ꝯsciētia ppl̄m timet) lege Sempronia ꝓuītie futurꝭ ꝯsulib⁹ Nūidia atꝫ italia decrete sūt Con. declarant P. scipio nasica L. calphurni⁹ Bestia Calphurnio numidia Scipiōi italia obuenit. deinde exercit⁹

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

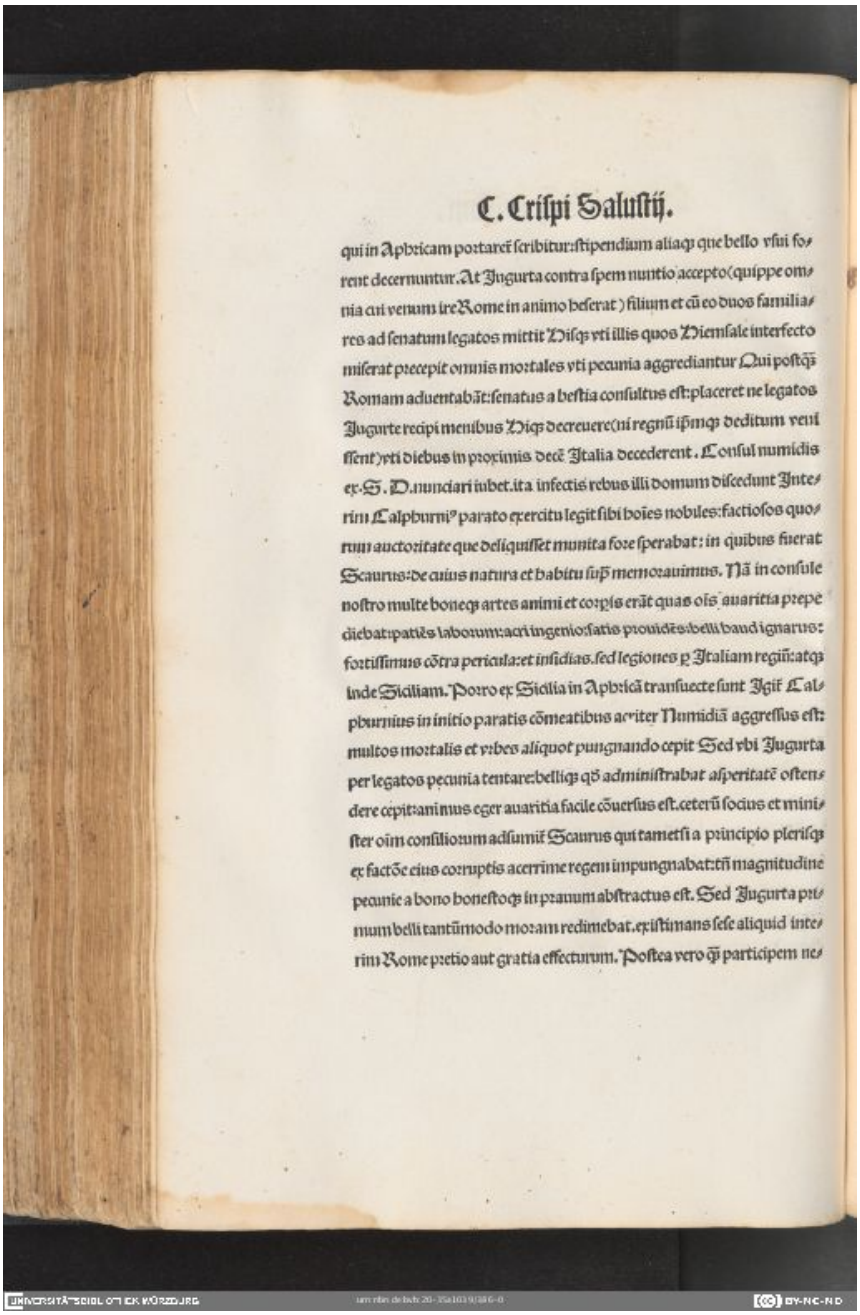

qui in Aphricam portaret scribitur: stipendium aliaq; que bello vsui fo-
rent decernuntur. At Jugurta contra spem nuntio accepto (quippe om-
nia cui venum ire Rome in animo heserat) filium et cū eo duos familia-
res ad senatum legatos mittit. Hisq; vti illis quos Hiemsale interfecto
miserat precepit omnis mortales vti pecunia aggrediantur. Qui postq̄
Romam aduentabāt: senatus a bestia consultus est: placeret ne legatos
Jugurte recipi menibus. Hiq; decreuere (ni regnū ip̄mq; deditum veni
ssent) vti diebus in proximis decē Italia decederent. Consul numidis
ex S. D. nunciari iubet. ita infectis rebus illi domum discedunt. Inte-
rim Calphurni⁹ parato exercitu legit sibi hoīes nobiles: factiosos quo-
rum auctoritate que deliquisset munita fore sperabat: in quibus fuerat
Scaurus: de cuius natura et habitu sup̄ memorauimus. Nā in consule
nostro multe boneq; artes animi et corp̄is erāt quas oīs auaritia prepe
diebat: patiēs laborum: acri ingenio: satis prouidēs: belli haud ignarus:
fortissimus cōtra pericula: et insidias. sed legiones p̄ Italiam regiū: atq;
inde Siciliam. Porro ex Sicilia in Aphricā transuecte sunt. Igit̄ Cal-
phurnius in initio paratis cōmeatibus acriter Numidiā aggressus est:
multos mortalis et vrbes aliquot pungnando cepit. Sed vbi Jugurta
per legatos pecunia tentare: belliq; qd̄ administrabat asperitatē osten-
dere cepit: animus eger auaritia facile cōuersus est. ceterū socius et mini-
ster oīm consiliorum adsumit̄ Scaurus qui tametsi a principio plerisq;
ex factōe eius corruptis acerrime regem impungnabat: tñ magnitudine
pecunie a bono honestoq; in prauum abstractus est. Sed Jugurta pri-
mum belli tantūmodo moram redimebat. existimans sese aliquid inte-
rim Rome pretio aut gratia effecturum. Postea vero q̄ participem ne-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/186-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

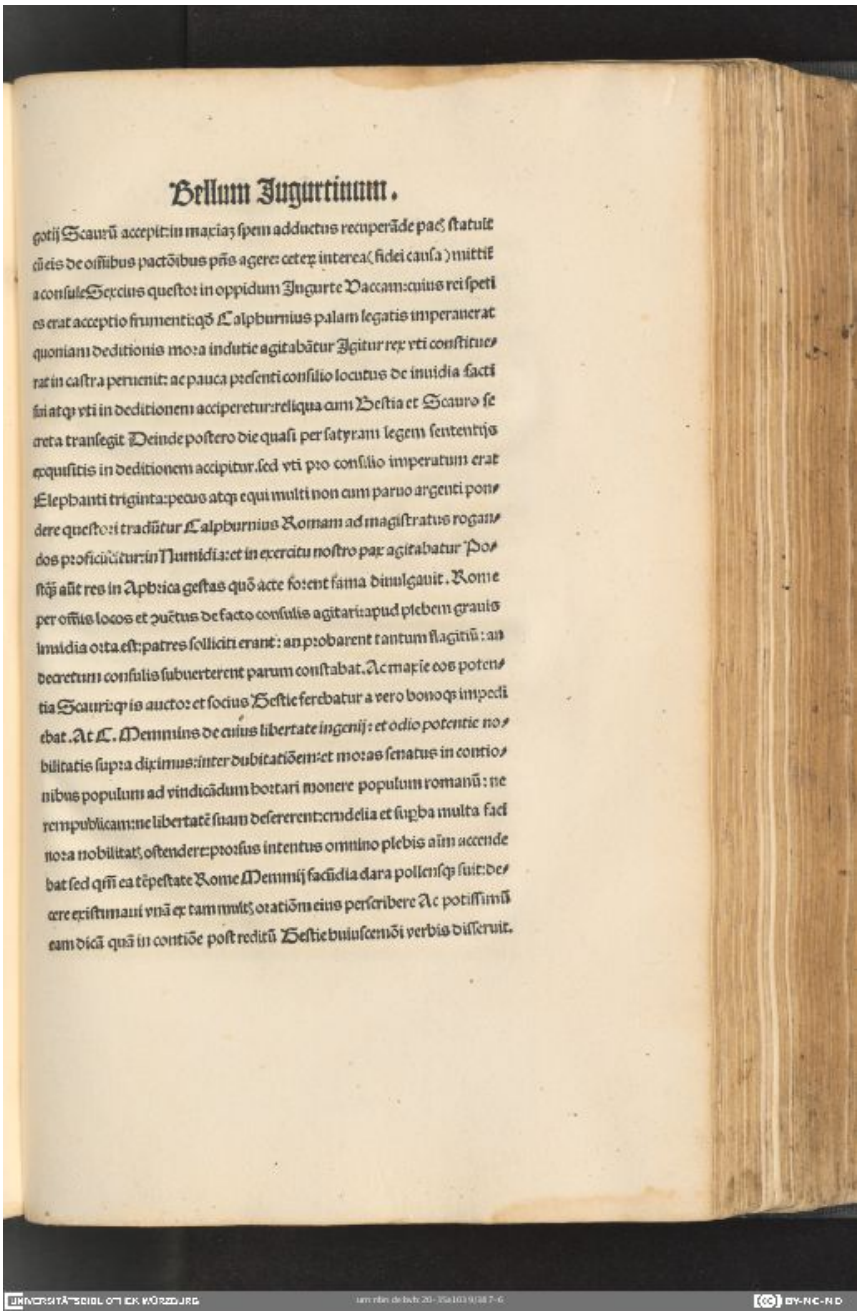

gotij Scaurũ accepit: in maxiaz spem adductus recuperãde pacꝫ statuit
cũ eis de omnibus pactõibus pñs agere: ceterꝫ interea (fidei causa) mittit
a consule Sexcius questor in oppidum Jugurte Vaccam: cuius rei speti
es erat acceptio frumenti: qđ Calphurnius palam legatis imperauerat
quoniam deditionis mora indutie agitabãtur Igitur rex vti constitue-
rat in castra peruenit: ac pauca presenti consilio locutus de inuidia facti
sui atqꝫ vti in deditionem acciperetur: reliqua cum Bestia et Scauro se
creta transegit Deinde postero die quasi per satyram legem sententijs
exquisitis in deditionem accipitur. sed vti pro consilio imperatum erat
Elephanti triginta: pecus atqꝫ equi multi non cum paruo argenti pon-
dere questori tradũtur Calphurnius Romam ad magistratus rogan-
dos proficiscitur: in Numidia: et in exercitu nostro pax agitabatur Po-
stq̃ aũt res in Aphrica gestas quõ acte forent fama diuulgauit. Rome
per omnis locos et ꝯuẽtus de facto consulis agitari: apud plebem grauis
inuidia orta est: patres solliciti erant: an probarent tantum flagitiũ: an
decretum consulis subuerterent parum constabat. Ac maxie eos poten-
tia Scauri: qꝫ is auctor et socius Bestie ferebatur a vero bonoqꝫ impedi
ebat. At C. Memmius de cuius libertate ingenij: et odio potentie no-
bilitatis supra diximus: inter dubitatiõem: et moras senatus in contio-
nibus populum ad vindicãdum hortari monere populum romanũ: ne
rempublicam: ne libertatẽ suam desererent: crudelia et supba multa faci
nora nobilitatꝫ ostendere: prorsus intentus omnino plebis aĩm accende
bat sed qm̃ ea tẽpestate Rome Memmij facũdia clara pollensqꝫ fuit: de-
cere existimaui vnã ex tam multꝫ oratiõm eius perscribere Ac potissimũ
eam dicã quã in contiõe post reditũ Bestie huiuscemõi verbis disseruit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb: 20-35a103 9/38 7-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

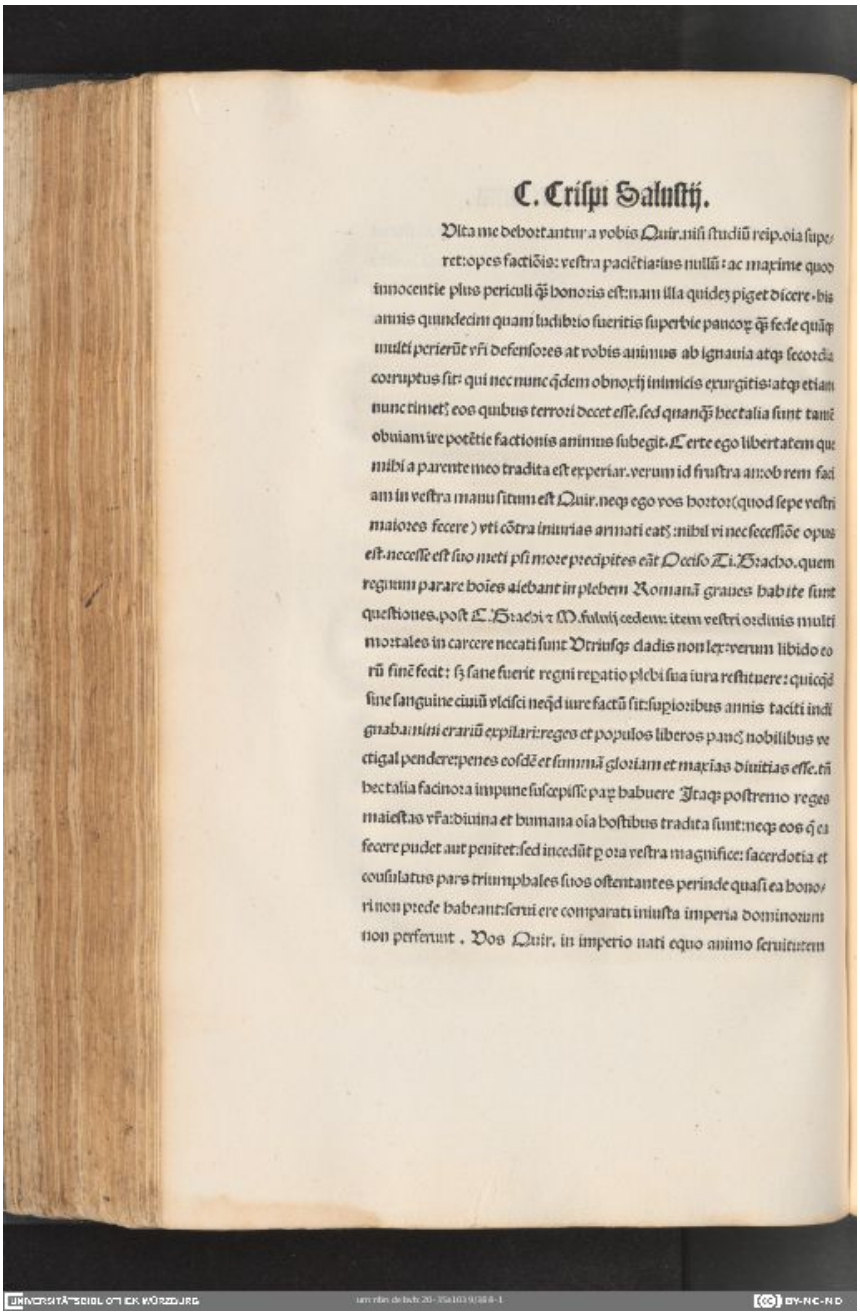

C. Crispi Salustij.

Vlta me dehortantur a vobis Quir. nisi studiū reip. oia supe-
ret: opes factiōis: vestra paciētia: ius nullū: ac maxime quod
innocentie plus periculi q̄ honoris est: nam illa quidez piget dicere. his
annis quindecim quam ludibrio fueritis superbie paucoꝝ q̄ fede quāq;
multi perierūt vr̄i defensores at vobis animus ab ignauia atq; secordia
corruptus sit: qui nec nunc q̄dem obnoxij inimicis exurgitis: atq; etiam
nunc timet; eos quibus terrori decet esse. sed quanq̄ hec talia sunt tamē
obuiam ire potētie factionis animus subegit. Certe ego libertatem que
mihi a parente meo tradita est experiar. verum id frustra an: ob rem faci
am in vestra manu situm est Quir. neq; ego vos hortor (quod sepe vestri
maiores fecere) vti cōtra iniurias armati eat; nihil vi nec secessiōe opus
est. necesse est suo meti psi more precipites eāt Occiso Ti. Gracho. quem
regnum parare hoies aiebant in plebem Romanā graues habite sunt
questiones. post C. Gracchi ⁊ M. fuluij cedem: item vestri ordinis multi
mortales in carcere necati sunt Vtriusq; cladis non lex: verum libido eo
rū finē fecit: s; sane fuerit regni repatio plebi sua iura restituere: quicq̄d
sine sanguine ciuiū vlcisci neq̄d iure factū sit: supioribus annis taciti indi
gnabamini erariū expilari: reges et populos liberos paucꝫ nobilibus ve
ctigal pendere: penes eosdē et summā gloriam et maxias diuitias esse. tñ
hec talia facinora impune suscepisse paꝝ habuere Itaq; postremo reges
maiestas vr̄a: diuina et humana oia hostibus tradita sunt: neq; eos q̄ ea
fecere pudet aut penitet: sed incedūt ꝑ ora vestra magnifice: sacerdotia et
cousulatus pars triumphales suos ostentantes perinde quasi ea hono-
ri non prede habeant: serui ere comparati iniusta imperia dominorum
non perferunt. Vos Quir. in imperio nati equo animo seruitutem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

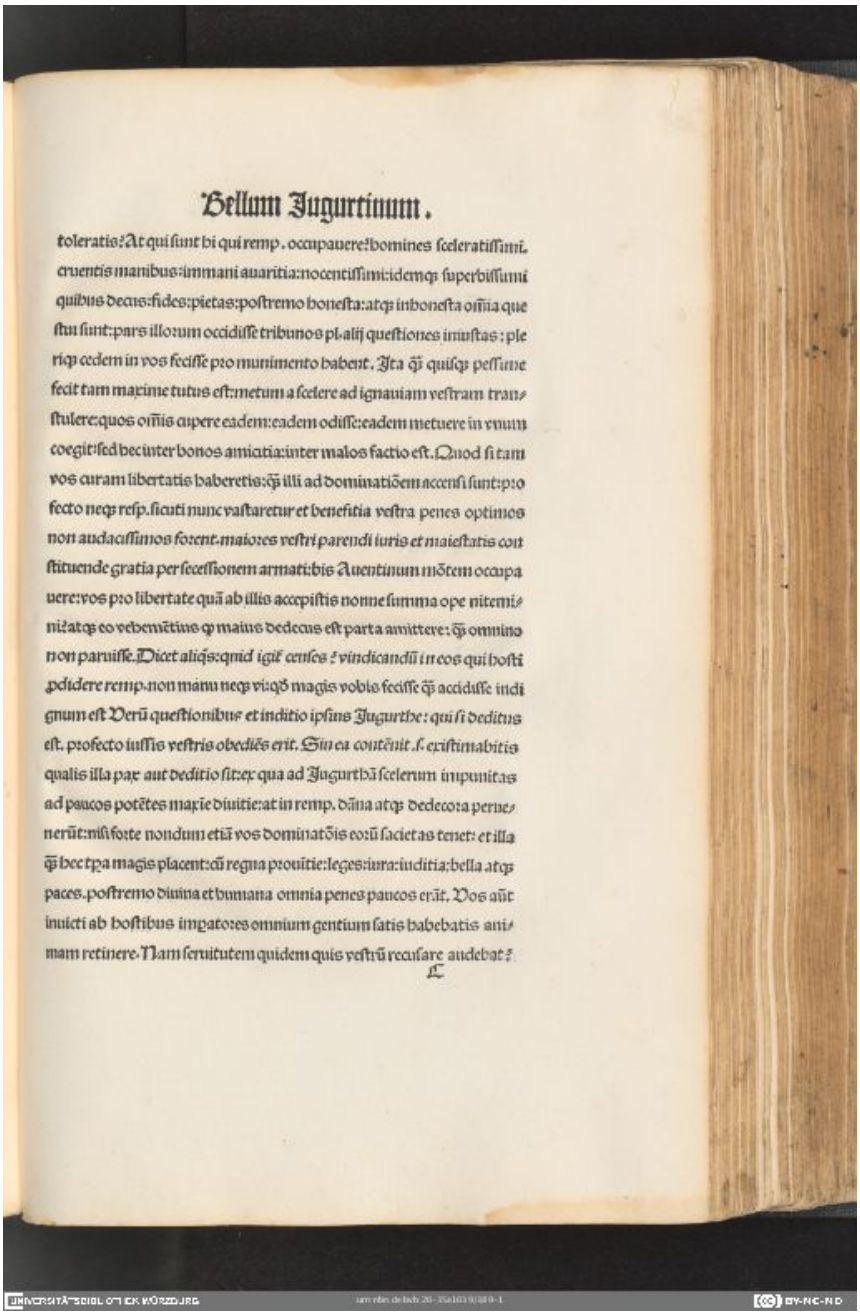

toleratis? At qui sunt hi qui remp. occupauere? homines sceleratissimi.
cruentis manibus: immani auaritia: nocentissimi: idemq; superbissimi
quibus decus: fides: pietas: postremo honesta: atq; inhonesta om̄ia que
stui sunt: pars illorum occidisse tribunos pl. alij questiones iniustas: ple
riq; eedem in vos fecisse pro munimento habent. Ita q̄ quisq; pessime
fecit tam maxime tutus est: metum a scelere ad ignauiam vestram tran-
stulere: quos om̄is cupere eadem: eadem odisse: eadem metuere in vnum
coegit: sed hec inter bonos amicitia: inter malos factio est. Quod si tam
vos curam libertatis haberetis: q̄ illi ad dominatiōem accensi sunt: pro
fecto neq; resp. sicuti nunc vastaretur et benefitia vestra penes optimos
non audacissimos forent. maiores vestri parendi iuris et maiestatis con
stituende gratia per secessionem armati: bis Auentinum mōtem occupa
uere: vos pro libertate quā ab illis accepistis nonne summa ope nitemi-
ni? atq; eo vehemētius q̄ maius dedecus est parta amittere: q̄ omnino
non paruisse. Dicet aliq̄s: quid igit̄ censes? vindicandū in eos qui hosti
p̄didere remp. non manu neq; vi: q̄d magis vobis fecisse q̄ accidisse indi
gnum est Verū questionibus et inditio ipsius Jugurthe: qui si deditus
est. profecto iussis vestris obediēs erit. Sin ea contēnit. s. existimabitis
qualis illa pax aut deditio sit: ex qua ad Jugurthā scelerum impunitas
ad paucos potētes maxīe diuitie: at in remp. dāna atq; dedecora perue-
nerūt: nisi forte nondum etiā vos dominatōis eorū sacietas tenet: et illa
q̄ hec tp̄a magis placent: cū regna prouītie: leges: iura: iuditia: bella atq;
paces. postremo diuina et humana omnia penes paucos erāt. Vos aūt
inuicti ab hostibus imp̄atores omnium gentium satis habebatis ani-
mam retinere. Nam seruitutem quidem quis vestrū recusare audebat?

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/389-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

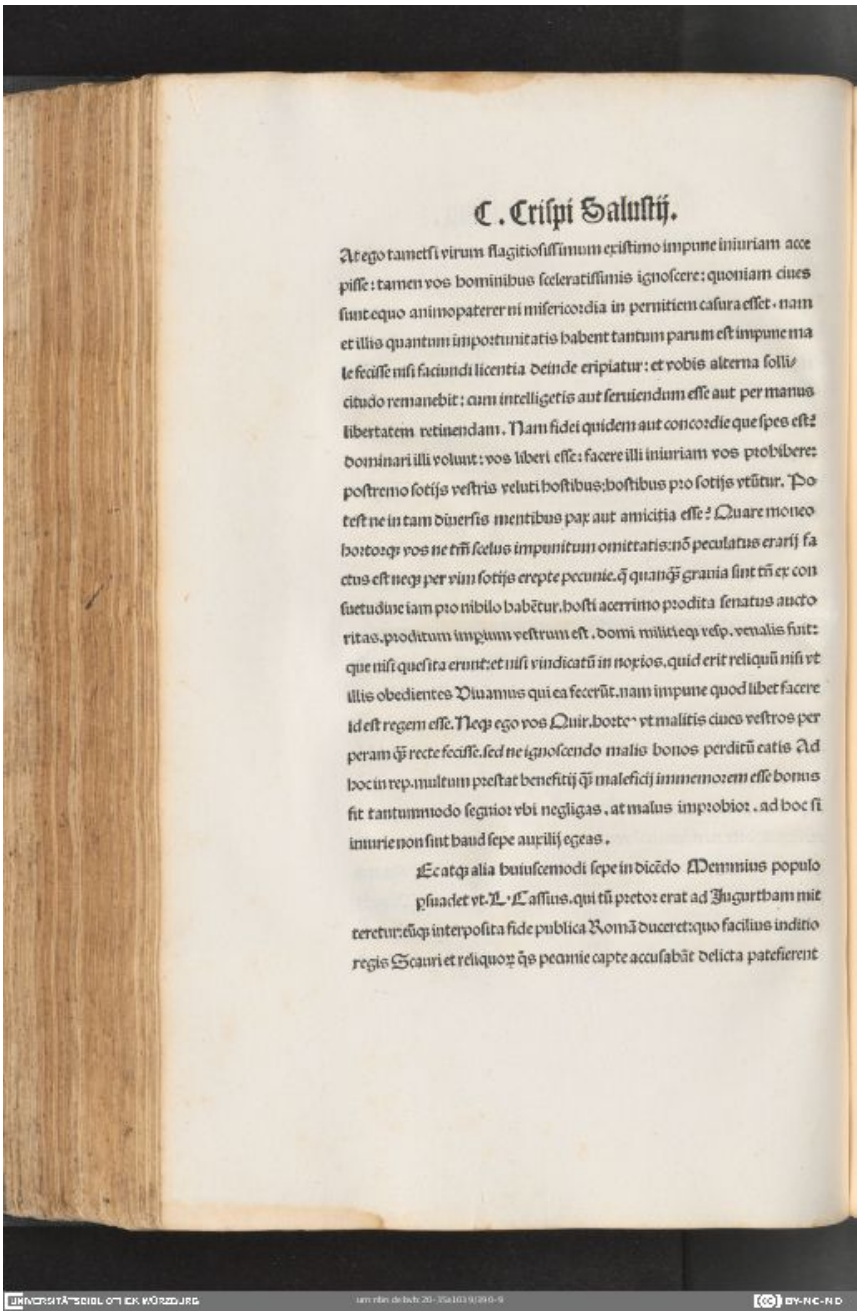

At ego tametsi virum flagitiosissimum existimo impune iniuriam acce
pisse: tamen vos hominibus sceleratissimis ignoscere: quoniam ciues
sunt equo animo paterer ni misericordia in pernitiem casura esset. nam
et illis quantum importunitatis habent tantum parum est impune ma
le fecisse nisi faciundi licentia deinde eripiatur: et vobis alterna solli-
citudo remanebit: cum intelligetis aut seruiendum esse aut per manus
libertatem retinendam. Nam fidei quidem aut concordie que spes est?
dominari illi volunt: vos liberi esse: facere illi iniuriam vos prohibere:
postremo sotijs vestris veluti hostibus: hostibus pro sotijs vtūtur. Po
test ne in tam diuersis mentibus pax aut amicitia esse? Quare moneo
hortorq; vos ne tm̄ scelus impunitum omittatis: nō peculatus erarij fa
ctus est neq; per vim sotijs erepte pecunie. q̄ quanq̄ grauia sint tn̄ ex con
suetudine iam pro nihilo habētur. hosti acerrimo prodita senatus aucto
ritas. proditum imp̄ium vestrum est. domi militieq; resp. venalis fuit:
que nisi quesita erunt: et nisi vindicatū in noxios. quid erit reliquū nisi vt
illis obedientes Viuamus qui ea fecerūt. nam impune quod libet facere
id est regem esse. Neq; ego vos Quir. horte· vt malitis ciues vestros per
peram q̄ recte fecisse. sed ne ignoscendo malis bonos perditū eatis Ad
hoc in rep. multum prestat benefitij q̄ maleficij immemorem esse bonus
fit tantummodo segnior vbi negligas. at malus improbior. ad hoc si
iniurie non sint haud sepe auxilij egeas.

Ec atq; alia huiuscemodi sepe in dicēdo Memmius populo
p̄suadet vt. L. Cassius. qui tū pretor erat ad Jugurtham mit
teretur: eūq; interposita fide publica Romā duceret: quo facilius inditio
regis Scauri et reliquor̄ q̄s pecunie capte accusabāt delicta patefierent

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/290-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

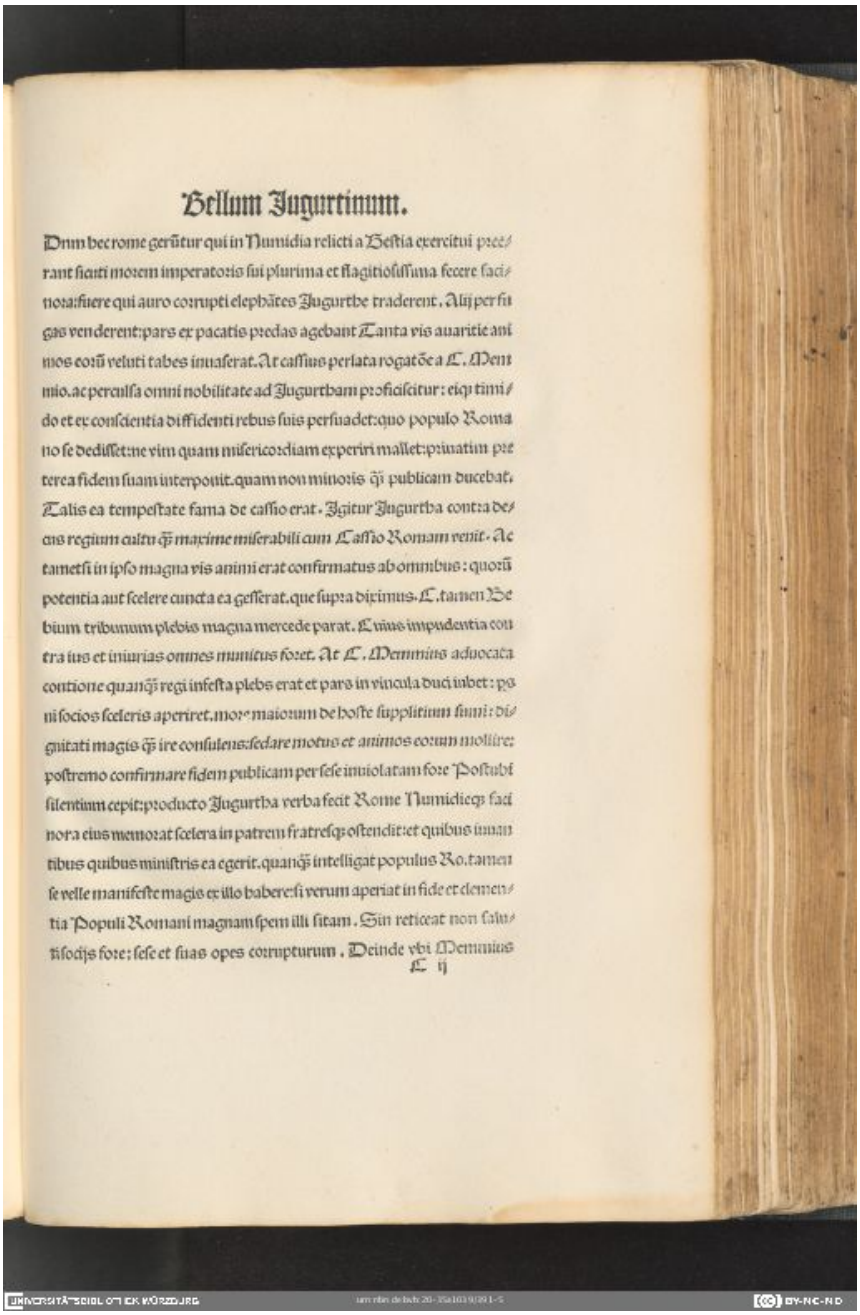

Bellum Jugurtinum.

Dum hec rome gerũtur qui in Numidia relicti a Bestia exercitui prae-
rant sicuti morem imperatoris sui plurima et flagitiosissima fecere faci-
nora: fuere qui auro corrupti elephãtes Jugurthe traderent. Alij per fu-
gas venderent: pars ex pacatis predas agebant Tanta vis auaritie ani-
mos eorũ veluti tabes inuaserat. At cassius perlata rogatõe a C. Mem-
mio. ac perculsa omni nobilitate ad Jugurtham proficiscitur: eiq; timi-
do et ex conscientia diffidenti rebus suis persuadet: quo populo Roma-
no se dedisset: ne vim quam misericordiam experiri mallet: priuatim pre-
terea fidem suam interponit. quam non minoris q̃ publicam ducebat.
Talis ea tempestate fama de cassio erat. Igitur Jugurtha contra de-
cus regium cultu q̃ maxime miserabili cum Cassio Romam venit. Ac
tametsi in ipso magna vis animi erat confirmatus ab omnibus: quorũ
potentia aut scelere cuncta ea gesserat. que supra diximus. C. tamen Be-
bium tribunum plebis magna mercede parat. Cuius impudentia con-
tra ius et iniurias omnes munitus foret. At C. Memmius aduocata
contione quanq̃ regi infesta plebs erat et pars in vincula duci iubet: ps
ni socios sceleris aperiret. more maiorum de hoste supplitium sumi: di-
gnitati magis q̃ ire consulens: sedare motus et animos eorum mollire:
postremo confirmare fidem publicam per sese inuiolatam fore Postubi
silentium cepit: producto Jugurtha verba fecit Rome Numidieq; faci-
nora eius memorat scelera in patrem fratresq; ostendit: et quibus iuuan-
tibus quibus ministris ea egerit. quanq̃ intelligat populus Ro. tamen
se velle manifeste magis ex illo habere: si verum aperiat in fide et clemen-
tia Populi Romani magnam spem illi sitam. Sin reticeat non salu-
tisocijs fore: sese et suas opes corrupturum. Deinde vbi Memmius

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/39 1-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

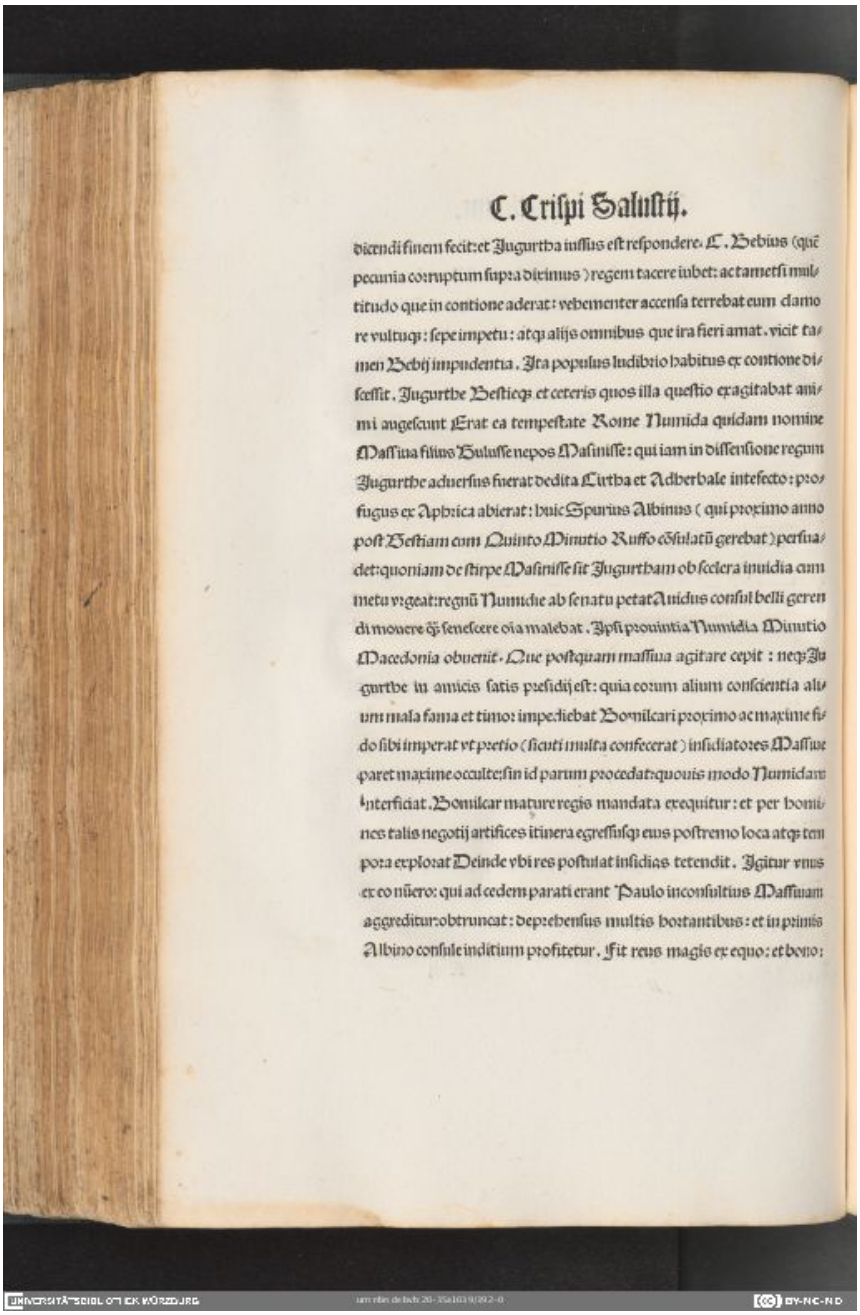

dicendi finem fecit: et Jugurtha iussus est respondere. L. Bebius (quē pecunia corruptum supra diximus) regem tacere iubet: ac tametsi multitudo que in contione aderat: vehementer accensa terrebat eum clamore vultuq; : sepe impetu : atq; alijs omnibus que ira fieri amat. vicit tamen Bebij impudentia. Ita populus ludibrio habitus ex contione discessit. Jugurtha Bestiaq; et ceteris quos illa questio exagitabat animi augescunt Erat ea tempestate Rome Numida quidam nomine Massiua filius Gulusse nepos Masinisse: qui iam in dissensione regum Jugurthe aduersus fuerat dedita Cirtha et Adherbale interfecto: profugus ex Africa abierat: huic Spurius Albinus (qui proximo anno post Bestiam cum Quinto Minutio Rufo cōsulatū gerebat) persuadet: quoniam de stirpe Masinisse sit Jugurtham ob scelera inuidia cum metu vrgeat: regnū Numidie ab senatu petat. Amicus consul belli gerendi mouere q̄ senescere cia malebat. Ipsi prouincia Numidia Minutio Macedonia obuenit. Que postquam massiua agitare cepit: nec Jugurthe in amicis satis presidij est: quia eorum alium conscientia alium mala fama et timor impediebat Bomilcari proximo ac maxime fido sibi imperat vt pretio (sicuti multa confecerat) insidiatores Massiuę paret maxime occulte: sin id parum procedat: quouis modo Numidam interficiat. Bomilcar mature regis mandata exequitur: et per homines talis negotij artifices itinera egressusq; eius postremo loca atq; tempora explorat. Deinde vbi res postulat insidias tetendit. Igitur vnus ex eo numero: qui ad eadem parati erant Paulo inconsultius Massiuam aggreditur: obtruncat: deprehensus multis hortantibus: et in primis Albino consule indicium profitetur. Fit reus magis ex equo: et bono:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319292-0 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

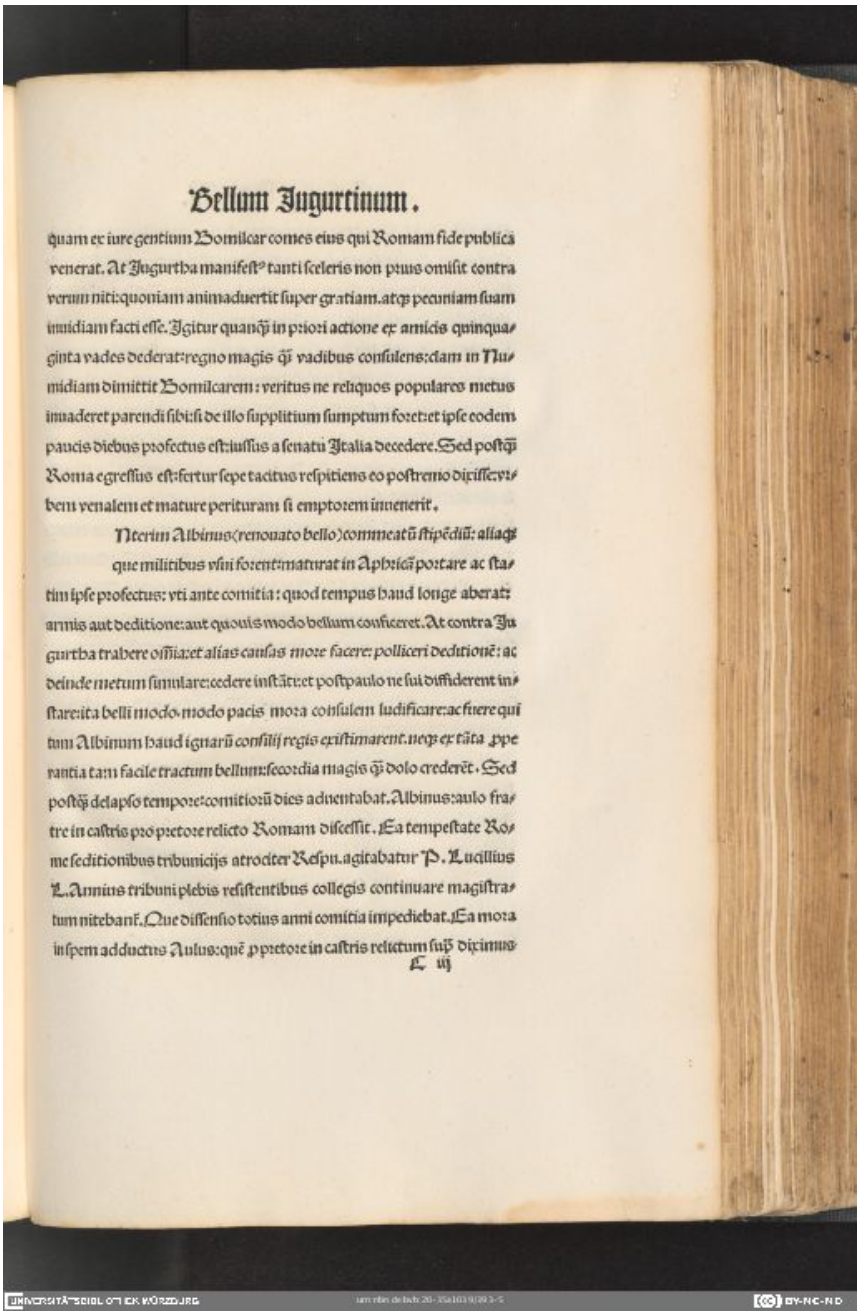

quam ex iure gentium Bomilcar comes eius qui Romam fide publica venerat. At Jugurtha manifest⁹ tanti sceleris non prius omisit contra verum niti: quoniam animaduertit super gratiam. atq; pecuniam suam inuidiam facti esse. Igitur quanq̄ in priori actione ex amicis quinquaginta vades dederat: regno magis q̄ vadibus consulens: clam in Numidiam dimittit Bomilcarem: veritus ne reliquos populares metus inuaderet parendi sibi: si de illo supplitium sumptum foret: et ipse eodem paucis diebus profectus est: iussus a senatu Italia decedere. Sed postq̄ Roma egressus est: fertur sepe tacitus respitiens eo postremo dixisse: vrbem venalem et mature perituram si emptorem inuenerit.

Nterim Albinus (renouato bello) commeatū stipēdiū: aliaq; que militibus vsui forent: maturat in Aphricā portare ac statim ipse profectus: vti ante comitia: quod tempus haud longe aberat: armis aut deditione: aut quouis modo bellum conficeret. At contra Jugurtha trahere om̄ia: et alias causas more facere: polliceri deditionē: ac deinde metum simulare: cedere instāti: et postpaulo ne sui diffiderent instare: ita belli modo. modo pacis mora consulem ludificare: ac fuere quitum Albinum haud ignarū consilij regis existimarent. neq; ex tāta ꝓperantia tam facile tractum bellum: secordia magis q̄ dolo crederēt. Sed postq̄ delapso tempore: comitiorū dies aduentabat. Albinus: aulo fratre in castris pro pretore relicto Romam discessit. Ea tempestate Rome seditionibus tribunicijs atrociter Respu. agitabatur P. Lucillius L. Annius tribuni plebis resistentibus collegis continuare magistratum nitebant. Que dissensio totius anni comitia impediebat. Ea mora in spem adductus Aulus: quē ꝓ pretore in castris relictum sup̄ diximus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/39 3-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

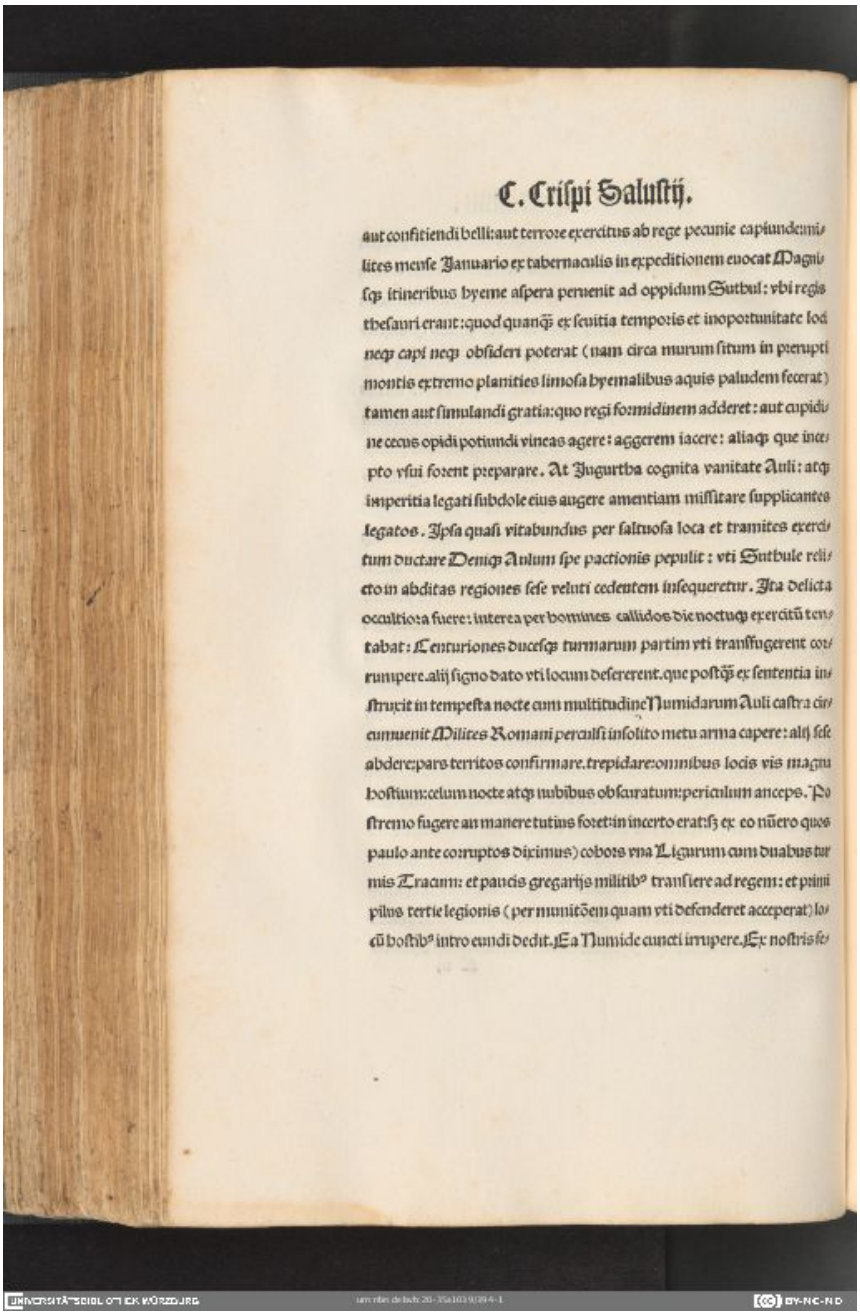

aut confitiendi belli: aut terrore exercitus ab rege pecunie capiunde: mi-
lites mense Januario ex tabernaculis in expeditionem euocat Magni-
sq; itineribus hyeme aspera peruenit ad oppidum Suthul: vbi regis
thesauri erant: quod quanq̄ ex seuitia temporis et inoportunitate loci
neq; capi neq; obsideri poterat (nam circa murum situm in prerupti
montis extremo planities limosa hyemalibus aquis paludem fecerat)
tamen aut simulandi gratia: quo regi formidinem adderet: aut cupidi-
ne cecus opidi potiundi vineas agere: aggerem iacere: aliaq; que ince-
pto vsui forent preparare. At Jugurtha cognita vanitate Auli: atq;
imperitia legati subdole eius augere amentiam missitare supplicantes
legatos. Ipsa quasi vitabundus per saltuosa loca et tramites exerci-
tum ductare Deniq; Aulum spe pactionis pepulit: vti Suthule reli-
cto in abditas regiones sese veluti cedentem insequeretur. Ita delicta
occultiora fuere: interea per homines callidos die noctuq; exercitū ten-
tabat: Centuriones ducesq; turmarum partim vti transfugerent cor-
rumpere. alij signo dato vti locum desererent. que postq̄ ex sententia in-
struxit in tempesta nocte cum multitudine Numidarum Auli castra cir-
cumuenit Milites Romani perculsi insolito metu arma capere: alij sese
abdere: pars territos confirmare. trepidare: omnibus locis vis magna
hostium: celum nocte atq; nubibus obscuratum: periculum anceps. Po-
stremo fugere an manere tutius foret: in incerto erat: sz ex eo nūero quos
paulo ante corruptos diximus) cohors vna Ligurum cum duabus tur-
mis Tracum: et paucis gregarijs militib⁹ transiere ad regem: et primi
pilus tertie legionis (per munitōem quam vti defenderet acceperat) lo-
cū hostib⁹ intro eundi dedit. Ea Numide cuncti irrupere. Ex nostris fe-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/39 4-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

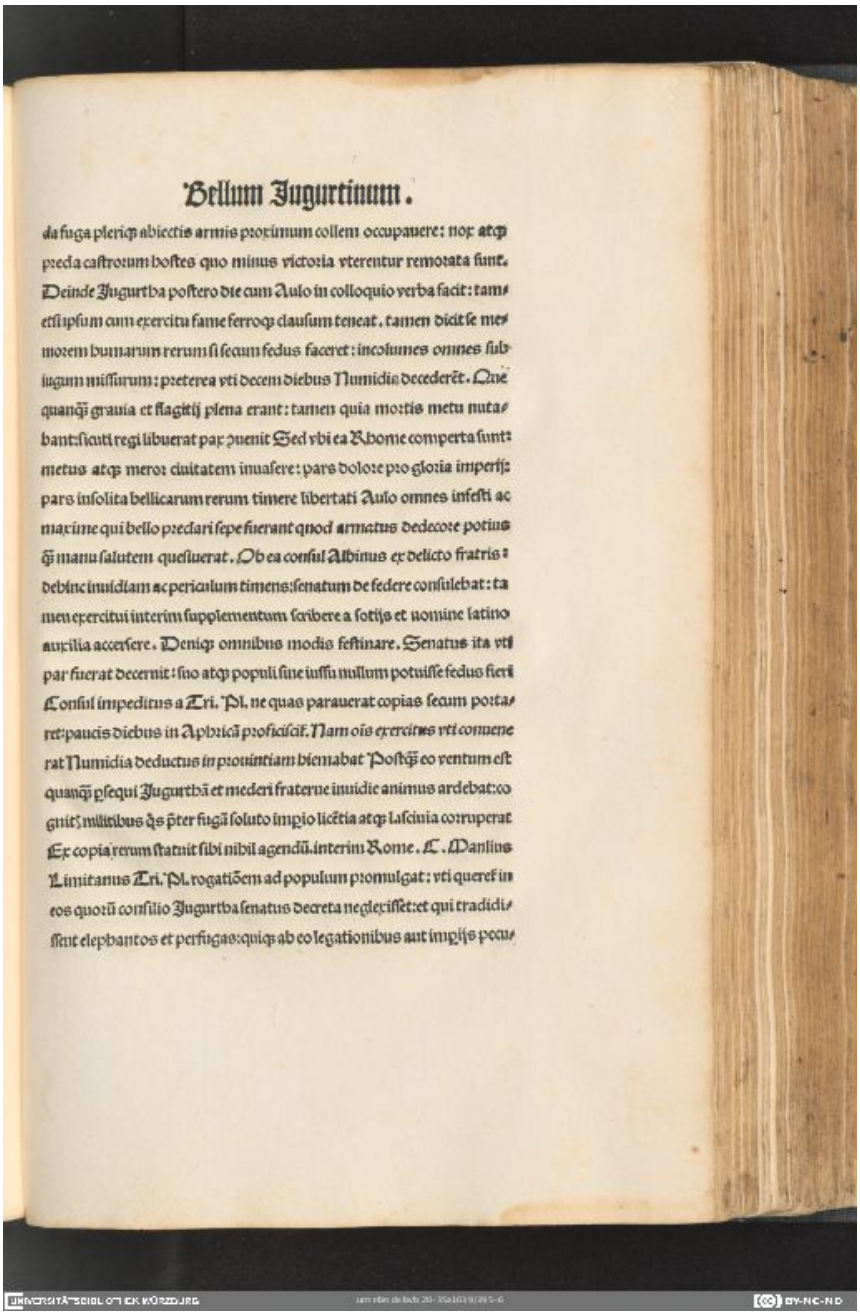

Bellum Jugurtinum.

da fuga plerique abiectis armis proximum collem occupauere: nox atque
preda castrorum hostes quo minus victoria vterentur remorata sunt.
Deinde Jugurtha postero die cum Aulo in colloquio verba facit: tam-
etsi ipsum cum exercitu fame ferroque clausum teneat. tamen dicit se me-
morem humanarum rerum si secum fedus faceret: incolumes omnes sub
iugum missurum: preterea vti decem diebus Numidia decederēt. Que
quanquam grauia et flagitij plena erant: tamen quia mortis metu nuta-
bant: sicuti regi libuerat pax conuenit Sed vbi ea Rhome comperta sunt:
metus atque meror ciuitatem inuasere: pars dolore pro gloria imperij:
pars insolita bellicarum rerum timere libertati Aulo omnes infesti ac
maxime qui bello preclari sepe fuerant quod armatus dedecore potius
quam manu salutem quesiuerat. Ob ea consul Albinus ex delicto fratris:
dehinc inuidiam ac periculum timens: senatum de federe consulebat: ta-
men exercitui interim supplementum scribere a sotijs et nomine latino
auxilia accersere. Denique omnibus modis festinare. Senatus ita vti
par fuerat decernit: suo atque populi sine iussu nullum potuisse fedus fieri
Consul impeditus a Tri. Pl. ne quas parauerat copias secum porta-
ret: paucis diebus in Aphricā proficiscit. Nam oīs exercitus vti conuene-
rat Numidia deductus in prouintiam hiemabat Postquam eo ventum est
quanquam persequi Jugurthā et mederi fraterne inuidie animus ardebat: co-
gnitis militibus quos preter fugā soluto impio licētia atque lasciuia corruperat
Ex copia rerum statuit sibi nihil agendū. interim Rome. C. Manlius
Limitanus Tri. Pl. rogatiōem ad populum promulgat: vti queret in
eos quorū consilio Jugurtha senatus decreta neglexisset: et qui tradidi-
ssent elephantos et perfugas: quique ab eo legationibus aut impijs pecu-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

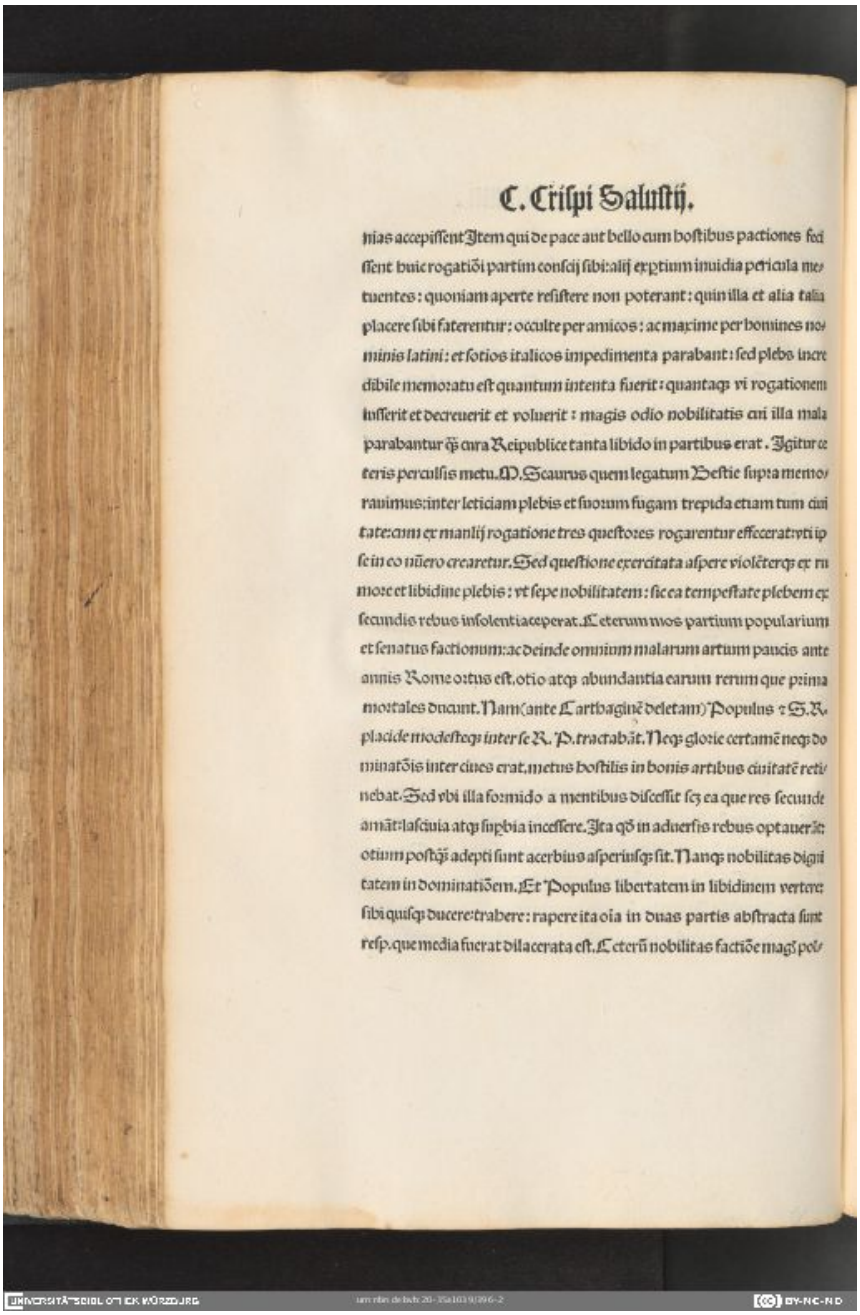

nias accepissent Item qui de pace aut bello cum hostibus pactiones fe
cissent huic rogationi partim consci sibi: alij exptium inuidia pericula me
tuentes: quoniam aperte resistere non poterant: quin illa et alia talia
placere sibi faterentur: occulte per amicos: ac maxime per homines no
minis latini: et sotios italicos impedimenta parabant: sed plebs incre
dibile memoratu est quantum intenta fuerit: quantaq; vi rogationem
insserit et decreuerit et voluerit: magis odio nobilitatis qui illa mala
parabantur q̄ cura Reipublice tanta libido in partibus erat. Igitur ce
teris periculis metu. M. Scaurus quem legatum Bestie supra memo
rauimus: inter leticiam plebis et suorum fugam trepida etiam tum ciui
tate: cum ex manlij rogatione tres questores rogarentur effeceratq; ti ip
se in eo nūero crearetur. Sed questione exercitata aspere violēterq; ex ri
more et libidine plebis: vt sepe nobilitatem: sic ea tempestate plebem ex
secundis rebus insolentia ceperat. Ceterum mos partium popularium
et senatus factionum: ac deinde omnium malarum artium paucis ante
annis Rome ortus est. otio atq; abundantia earum rerum que prima
mortales ducunt. Nam (ante Carthaginē deletam) Populus : S. R.
placide modesteq; inter se R. P. tractabāt. Neq; gloric certamē neq; do
minatōis inter ciues erat, metus hostilis in bonis artibus ciuitatē reti
nebat. Sed vbi illa formido a mentibus discessit scz ea que res secunde
amāt: lasciuia atq; superbia incessere. Ita qō in aduersis rebus optauerāt:
otium postq̄ adepti sunt acerbius asperiusq; sit. Nanq; nobilitas digni
tatem in dominatiōem. Et Populus libertatem in libidinem vertere:
sibi quisq; ducere: trahere: rapere ita oia in duas partis abstracta sunt
resp. que media fuerat dilacerata est. Ceterū nobilitas factiōe magis pol

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319396-2 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

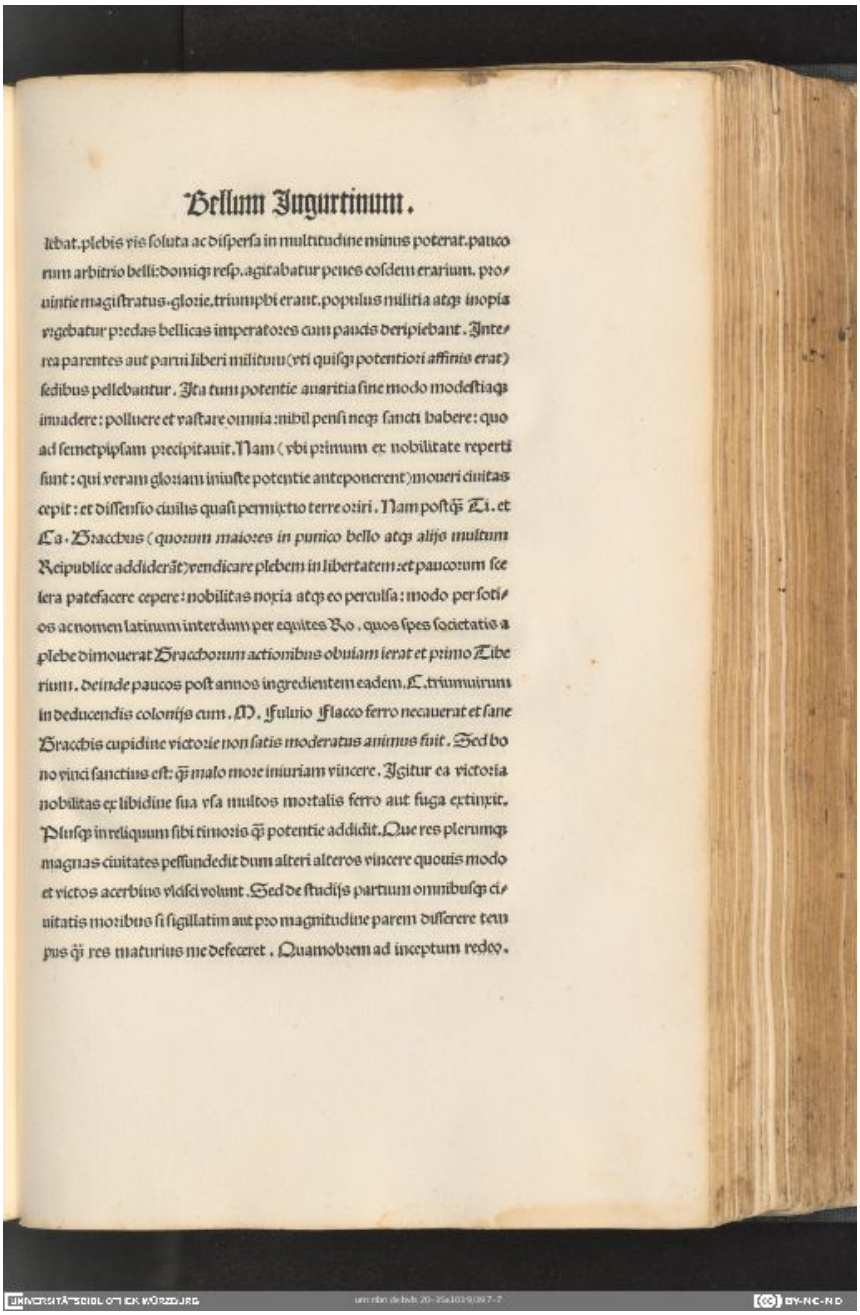

Bellum Jugurtinum.

lebat.plebis vis soluta ac dispersa in multitudine minus poterat.pauco
rum arbitrio belli:domiq; resp.agitabatur penes eosdem erarium. pro
uincie magistratus.glorie.triumphi erant.populus militia atq; inopia
vigebatur predas bellicas imperatores cum paucis deripiebant. Inte
rea parentes aut parui liberi militum(vti quisq; potentiori affinis erat)
sedibus pellebantur. Ita tum potentie auaritia sine modo modestiaq;
invadere: polluere et vastare omnia:nihil pensi neq; sancti habere: quo
ad semetipsam precipitauit.Nam (vbi primum ex nobilitate reperti
sunt: qui veram gloriam iniuste potentie anteponerent)moueri ciuitas
cepit: et dissensio ciuilis quasi permixtio terre oriri. Nam postq; Ti. et
Ca. Gracchus (quorum maiores in punico bello atq; alijs multum
Reipublice addidere)vendicare plebem in libertatem:et paucorum sce
lera patefacere cepere: nobilitas noxia atq; eo perculsa: modo per soti
os acnomen latinum interdum per equites Ro. quos spes societatis a
plebe dimouerat Gracchorum actionibus obuiam ierat et primo Tibe
rium. deinde paucos post annos ingredientem eadem.C.triumuirum
in deducendis colonijs cum. M. Fulvio Flacco ferro necauerat et sane
Gracchis cupidine victorie non satis moderatus animus fuit. Sed bo
no vinci sanctius est: q̄ malo more iniuriam vincere. Igitur ea victoria
nobilitas ex libidine sua vsa multos mortalis ferro aut fuga extinxit.
Plusq; in reliquum sibi timoris q̄ potentie addidit.Que res plerumq;
magnas ciuitates pessundedit dum alteri alteros vincere quouis modo
et victos acerbius vlcisci volunt.Sed de studijs partium omnibusq; ci
uitatis moribus si sigillatim aut pro magnitudine parem differere tem
pus q̄ res maturius me defeceret. Quamobrem ad inceptum redeo.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019/297-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

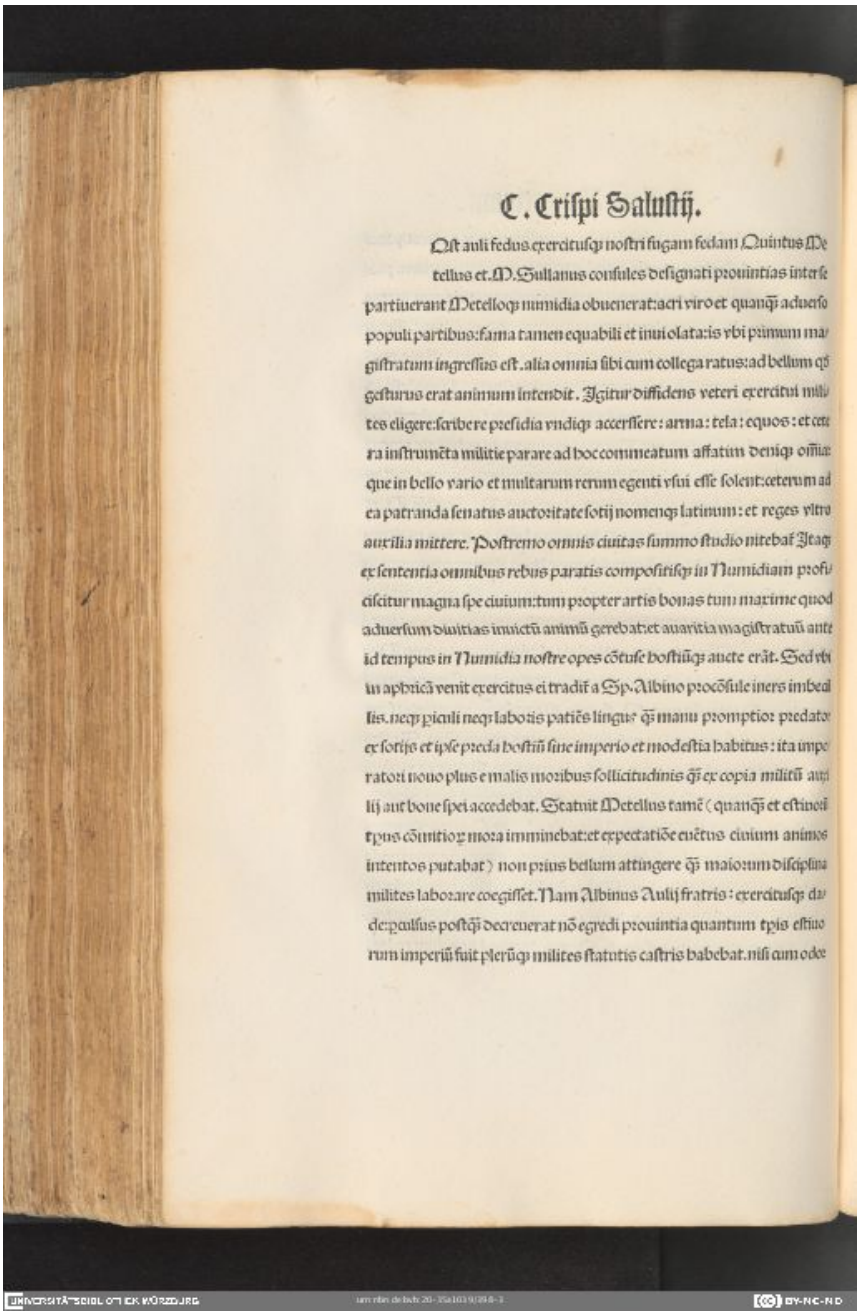

C. Crispi Salustij.

Qst auli fedus exercitusq; nostri fugam fedam Quintus Metellus et. M. Sullanus consules designati prouintias inter se partiuerant Metelloq; numidia obuenerat: acri viro et quanq̄ aduerso populi partibus: fama tamen equabili et inuiolata: is vbi primum magistratum ingressus est. alia omnia sibi cum collega ratus: ad bellum q̄ gesturus erat animum intendit. Igitur diffidens veteri exercitui milites eligere: scribere presidia vndiq; accerssere: arma: tela: equos: et cetera instrumēta militie parare ad hoc commeatum affatim deniq; om̄ia: que in bello vario et multarum rerum egenti vsui esse solent: ceterum ad ea patranda senatus auctoritate sotij nomenq; latinum: et reges vltro auxilia mittere. Postremo omnis ciuitas summo studio nitebat Itaq; ex sententia omnibus rebus paratis compositisq; in Numidiam proficiscitur magna spe ciuium: tum propter artis bonas tum maxime quod aduersum diuitias inuictū animū gerebat: et auaritia magistratuū ante id tempus in Numidia nostre opes cōtuse hostiūq; aucte erāt. Sed vbi in aphricā venit exercitus ei tradit a Sp. Albino procōsule iners imbecillis. neq; piculi neq; laboris patiēs lingus q̄ manu promptior predator ex sotijs et ipse preda hostiū sine imperio et modestia habitus: ita imperatori nouo plus e malis moribus sollicitudinis q̄ ex copia militū auxilij aut bone spei accedebat. Statuit Metellus tamē (quanq̄ et estiuorū tp̄us cōmitioꝝ mora imminebat: et expectatiōe euētus ciuium animos intentos putabat) non prius bellum attingere q̄ maiorum disciplina milites laborare coegisset. Nam Albinus Aulij fratris: exercitusq; clade: pculsus postq̄ decreuerat nō egredi prouintia quantum tp̄is estiuorum imperiū fuit plerūq; milites statutis castris habebat. nisi cum odor

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

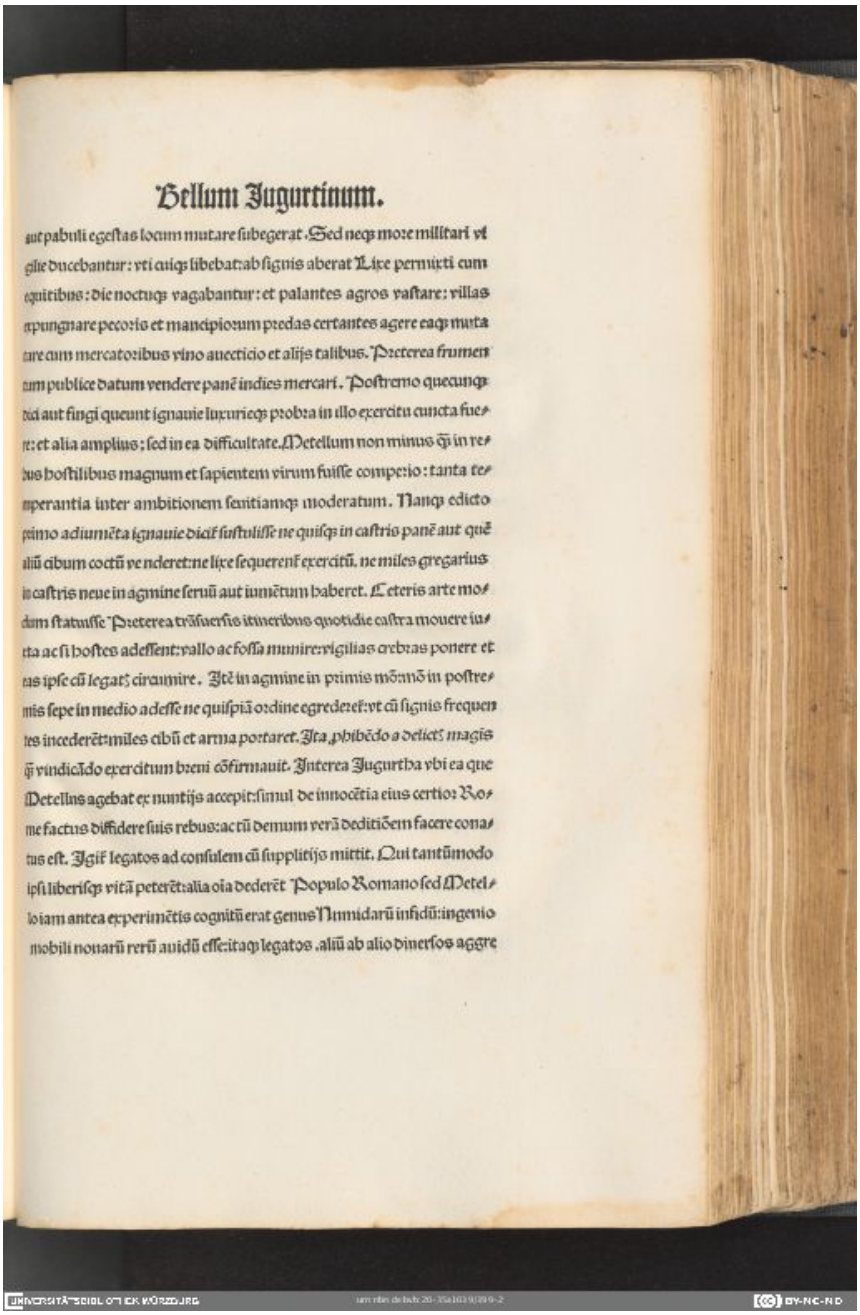

aut pabuli egestas locum mutare subegerat. Sed neq; more militari vt
gile ducebantur: vti cuiq; libebat: ab signis aberat. Lixe permixti cum
equitibus: die noctuq; vagabantur: et palantes agros vastare: villas
expugnare pecoris et mancipiorum predas certantes agere eaq; muta
tare cum mercatoribus vino aucticio et alijs talibus. Preterea frumen
tum publice datum vendere panē indies mercari. Postremo quecunq;
dici aut fingi queunt ignauie luxurieq; probra in illo exercitu cuncta fue
re: et alia amplius: sed in ea difficultate. Metellum non minus ēp in re
bus hostilibus magnum et sapientem virum fuisse comperio: tanta te
mperantia inter ambitionem sevitiamq; moderatum. Namq; edicto
primo adiumēta ignauie dicit sustulisse ne quisq; in castris panē aut quē
aliū cibum coctū venderet: ne lixe sequerent exercitū. ne miles gregarius
in castris neue in agmine seruū aut iumētum haberet. Ceteris arte mo
dum statuisse. Preterea trāsuersis itineribus quotidie castra mouere iu
xta ac si hostes adessent: vallo ac fossa munire: vigilias crebras ponere et
eas ipse cū legatis circumire. Itē in agmine in primis mōnō in postre
mis sepe in medio adesse ne quispiā ordine egrederet: vt cū signis frequen
tes incederēt: miles cibū et arma portaret. Ita phibēdo a delictis magis
ēp vindicādo exercitum breui cōfirmauit. Interea Jugurtha vbi ea que
Metellus agebat ex nuntijs accepit: simul de innocētia eius certior: Ro
me factus diffidere suis rebus: ac tū demum verā deditiōem facere cona
tus est. Igit legatos ad consulem cū supplicijs mittit. Qui tantūmodo
ipsi liberisq; vitā peterēt: alia oia dederēt. Populo Romano sed Metel
lo iam antea experimētis cognitū erat genus Numidarū infidū: ingenio
mobili nouarū rerū auidū esse: itaq; legatos. aliū ab alio diuersos aggre

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/39-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

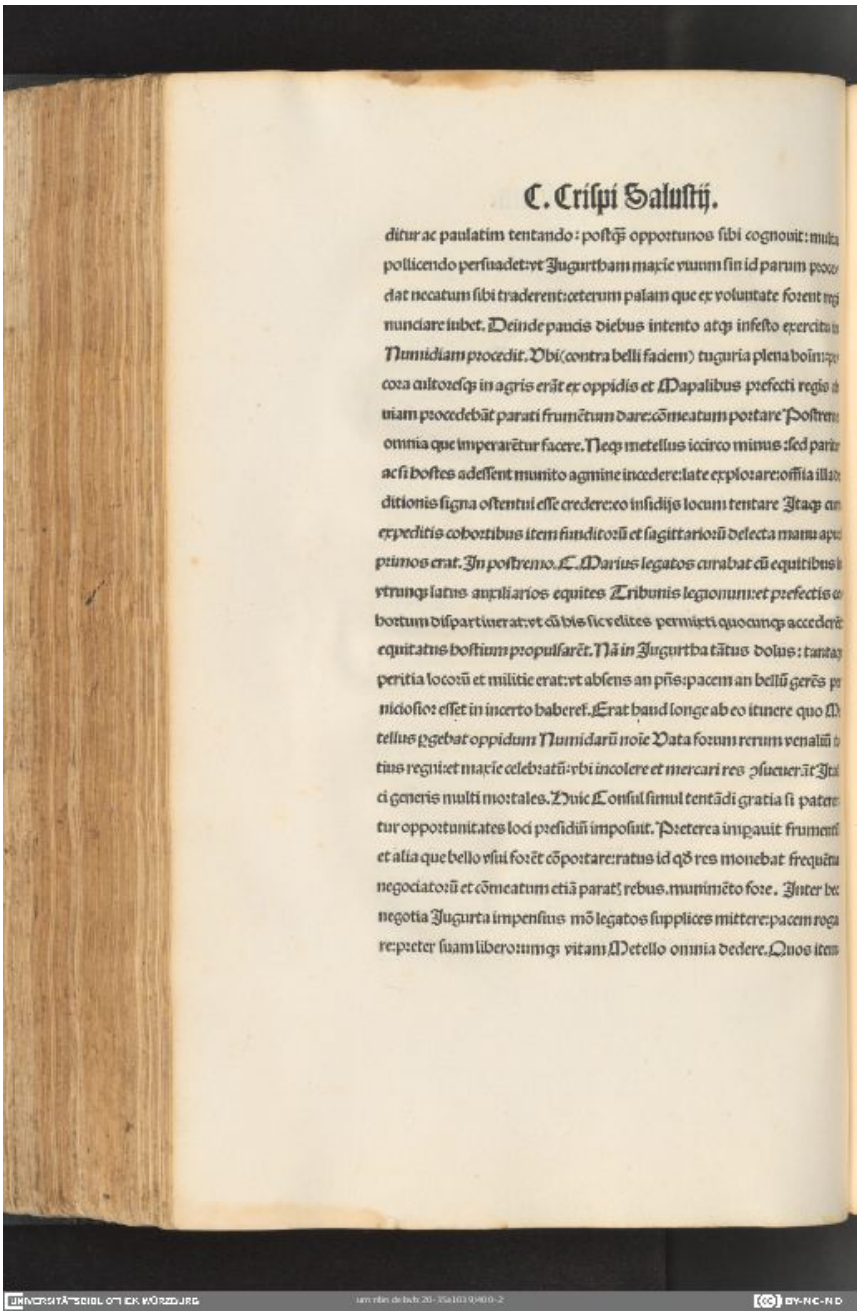

C. Crispi Salustij.

ditur ac paulatim tentando: postq̄ opportunos sibi cognouit: multa
pollicendo persuadet: vt Jugurtham maxie viuum sin id parum proce-
dat necatum sibi traderent: ceterum palam que ex voluntate forent regi
nunciare iubet. Deinde paucis diebus intento atq; infesto exercitu in
Numidiam procedit. Vbi (contra belli faciem) tuguria plena hoīm: pe-
cora cultoresq; in agris erāt ex oppidis et Mapalibus prefecti regis ob-
uiam procedebāt parati frumētum dare: cōmeatum portare Postremo
omnia que imperarētur facere. Neq; metellus iccirco minus: sed pariter
ac si hostes adessent munito agmine incedere: late explorare: offīa illa de-
ditionis signa ostentui esse credere: eo insidijs locum tentare Itaq; cum
expeditis cohortibus item funditorū et sagittariorū delecta manu apud
primos erat. In postremo. C. Marius legatos curabat cū equitibus in
vtrunq; latus auxiliarios equites Tribunis legionum: et prefectis co-
hortum dispartiuerat: vt cū his sic velites permixti quocunq; accederēt
equitatus hostium propulsarēt. Nā in Jugurtha tātus dolus: tantaq;
peritia locorū et militie erat: vt absens an pñs: pacem an bellū gerēs pe-
niciosior esset in incerto haberet. Erat haud longe ab eo itinere quo Me-
tellus pgebat oppidum Numidarū noīe Vata forum rerum venaliū to-
tius regni: et maxīe celebratū: vbi incolere et mercari res ꝯsueuerāt Ita-
ci generis multi mortales. Huic Consul simul tentādi gratia si patere-
tur opportunitates loci presidiū imposuit. Preterea imp̄auit frumentū
et alia que bello vsui forēt cōportare: ratus id qd̄ res monebat frequētia
negociatorū et cōmeatum etiā paratis rebus. munimēto fore. Inter hec
negotia Jugurta impensius mō legatos supplices mittere: pacem roga-
re: preter suam liberorumq; vitam Metello omnia dedere. Quos item

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019400-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

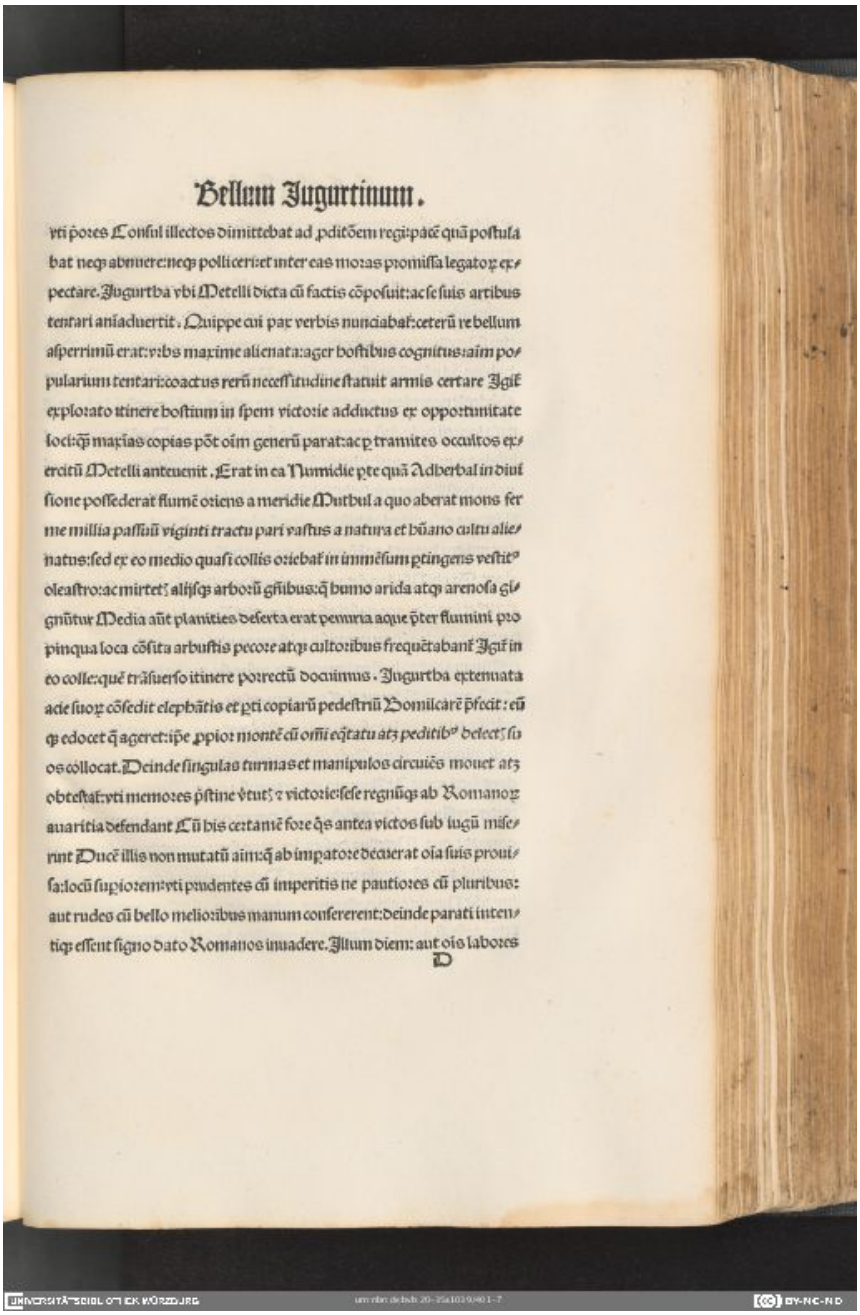

vti pores Consul illectos dimittebat ad pditōem regi: pacē quā postula
bat neq; abnuere: neq; polliceri: et inter eas moras promissa legatoꝝ ex-
pectare. Jugurtha vbi Metelli dicta cū factis cōposuit: ac se suis artibus
tentari aniaduertit. Quippe cui pax verbis nunciabat: ceterū re bellum
asperrimū erat: vrbs maxime alienata: ager hostibus cognitus: aim po-
pularium tentari: coactus rerū necessitudine statuit armis certare Igit
explorato itinere hostium in spem victorie adductus ex opportunitate
loci: q̄ maxias copias pōt oim generū parat: ac p tramites occultos ex-
ercitū Metelli anteuenit. Erat in ea Numidie pte quā Adherbal in diui
sione possederat flumē oriens a meridie Muthul a quo aberat mons fer
me millia passuū viginti tractu pari vastus a natura et hūano cultu alie-
natus: sed ex eo medio quasi collis oriebat in immēsum ptingens vestit⁹
oleastro: ac mirtet; aliisq; arborū gñibus: q̄ humo arida atq; arenosa gi-
gnūtur Media aūt planities deserta erat penuria aque p̄ter flumini pro
pinqua loca cōsita arbustis pecore atq; cultoribus frequētabant Igit in
eo colle: quē trāsuerso itinere porrectū docuimus. Jugurtha extenuata
acie suoꝝ cōsedit elephātis et pti copiarū pedestrū Bomilcarē p̄fecit: eū
q; edocet q̄ ageret: ipe ppior montē cū omni eq̄tatu atq; peditib⁹ delect; su
os collocat. Deinde singulas turmas et manipulos circuiēs mouet atq;
obtestat: vti memores p̄stine vtut; ⁊ victorie: sese regnūq; ab Romanoꝝ
auaritia defendant Cū his certamē fore q̄s antea victos sub iugū mise-
runt Ducē illis non mutatū aim: q̄ ab impatore decuerat oia suis proui-
sa: locū supiorem: vti prudentes cū imperitis ne pautiores cū pluribus:
aut rudes cū bello melioribus manum consererent: deinde parati inten-
tiq; essent signo dato Romanos inuadere. Illum diem: aut oīs labores

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bsb:20-25a1019/401-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

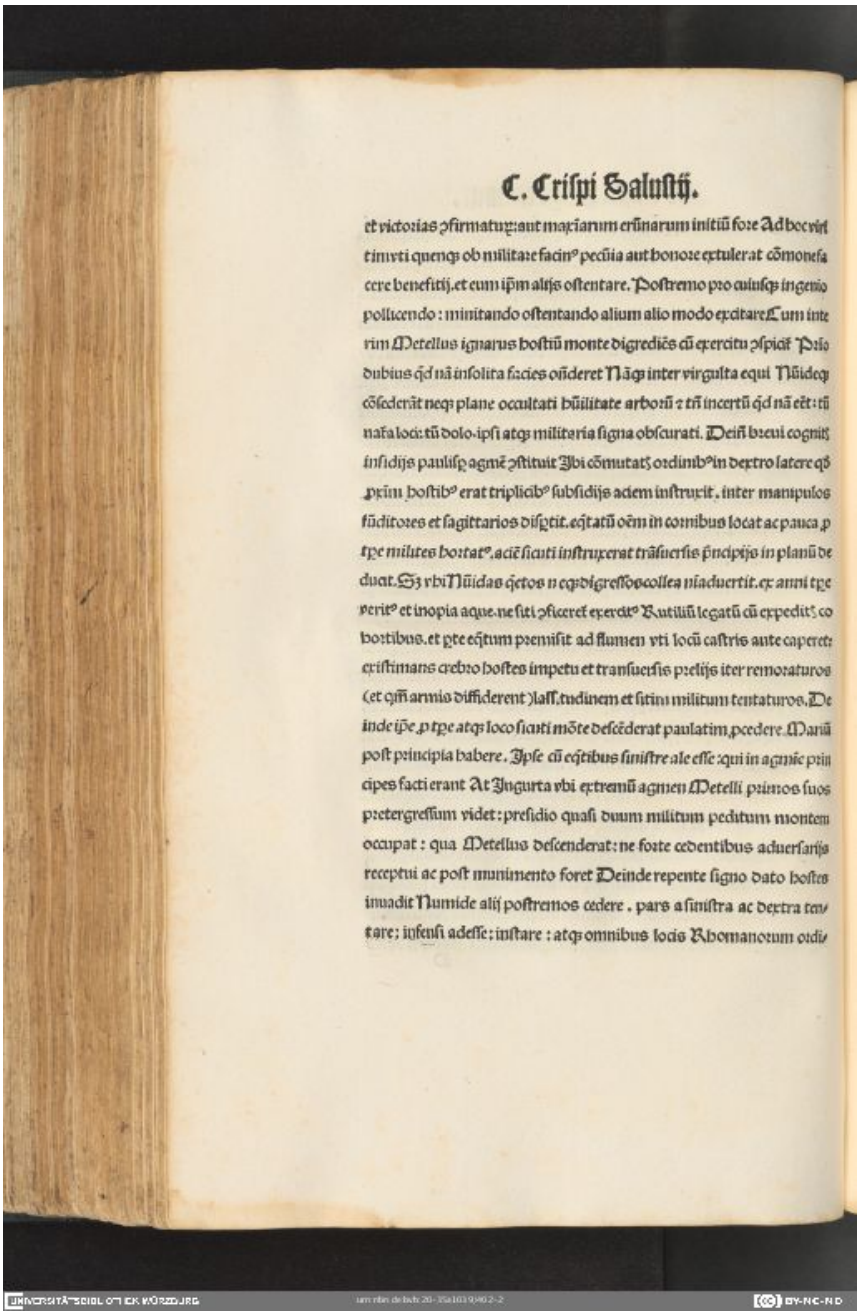

et victorias ꝓfirmatur: aut maȝiarum erũnarum initiũ fore Ad hec uir
timuti quenꝙ ob militare facinꝰ pecũia aut honore extulerat cõmonefa
cere beneficij. et eum ipm aliis ostentare. Postremo pro cuiusꝙ ingenio
pollicendo: minitando ostentando alium alio modo excitare Cum inte
rim Metellus ignarus hostiũ monte digrediẽs cũ exercitu ꝓspicit Pau
dubius ꝗd nã insolita facies oĩderet Nãꝙ inter virgulta equi Nũideꝙ
cõsederãt neꝙ plane occultati bũilitate arborũ ꝛ tñ incertũ ꝗd nã eẽt: tũ
naꝛa loci: tũ dolo ipsi atꝙ militaria signa obscurati. Deiñ breui cognit
insidijs paulisꝙ agmẽ ꝓstituit Ubi cõmutatꝫ ordinibꝰ in dextro latere qꝫ
ꝓrim hostibꝰ erat triplicibꝰ subsidijs aciem instruxit. inter manipulos
fũditores et sagittarios disꝑtit. eqtatũ oẽm in cornibus locat ac pauca p
tpe milites hortatꝰ. aciẽ sicuti instruxerat trãsuersis ꝓcipijs in planũ de
duat. Sꝫ ubi Nũidas ꝗetos n eqs digressꝰ collea uiadiuertit. ex anni tpe
peritꝰ et inopia aque. ne siti ꝓficeret exercitꝰ Rutilũ legatũ cũ expedit
bortibus. et ꝑte eqtum premisit ad flumen uti locũ castris ante caperet:
existimans crebro hostes impetu et transuersis prelijs iter remoraturos
(et qñ armis diffiderent) lassitudinem et sitim militum tentaturos. De
inde ipe. ꝑ tpe atꝙ loco sancti mõte descẽderat paulatim, pcedere. Mariũ
post principia habere. Ipse cũ eqtibus sinistre ale esse: qui in agmĩe prin
cipes facti erant At Jugurta ubi extremũ agmen Metelli primos suos
pretergressum uidet: presidio quasi duum militum peditum montem
occupat: qua Metellus descenderat: ne forte cedentibus aduersarijs
receptui ac post munimento foret Deinde repente signo dato hostes
inuadit Numide alij postremos cedere. pars a sinistra ac dextra tem
tare; infensi adesse; instare: atꝙ omnibus locis Romanorum ordi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190402-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

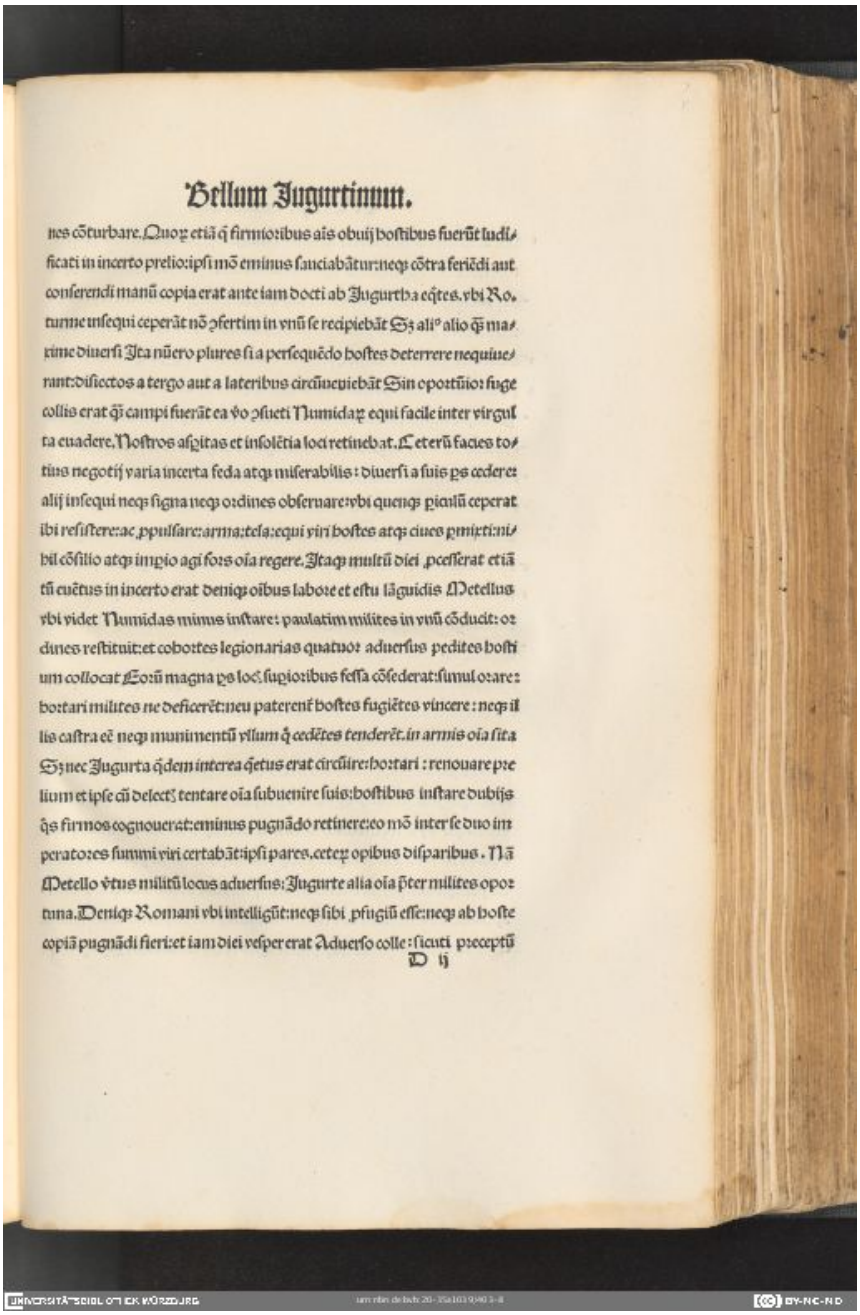

nes cõturbare. Quoꝝ etiã q̃ firmioribus ais obuij hostibus fuerũt ludi/
ficati in incerto prelio: ipsi mõ eminus lanciabãtur: neq; cõtra feriẽdi aut
conserendi manũ copia erat ante iam docti ab Jugurtha eq̃tes. vbi Ro.
tumme insequi ceperãt nõ ꝓfertim in vnũ se recipiebãt Sꝫ alio alio q̃ ma/
xime diuersi Jta nũero plures si a persequẽdo hostes deterrere nequiue/
rant: disiectos a tergo aut a lateribus circũueniebãt Sin eporrũio: fuge
collis erat q̃ campi fuerãt ea vo ꝓsueti Numidaꝝ equi facile inter virgul
ta euadere. Nostros asꝑitas et insolẽtia loci retinebat. Ceterũ facies to/
tius negotij varia incerta feda atq; miserabilis: diuersi a suis ꝑ cedere:
alij insequi neq; signa neq; ordines obseruare: vbi quenq; pigrũ ceperat
ibi resistere: ac ꝓpulsare: arma: tela: equi viri hostes atq; ciues ꝑmixti: ni/
hil cõsilio atq; impio agi fors oĩa regere. Jtaq; multũ diei ꝓcesserat etiã
tũ cuẽtus in incerto erat deniq; oĩbus labore et estu lãguidis Metellus
vbi videt Numidas minus instare: paulatim milites in vnũ cõducit: or/
dines restituit: et cohortes legionarias quatuor aduersus pedites hosti
um collocat Eorũ magna ꝑs loci supioribus fessa cõsederat: simul ora re:
hortari milites ne deficerẽt: neu paterent hostes fugiẽtes vincere: neq; il
lis castra eẽ neq; munimentũ vllum q̃ cedẽtes tenderẽt. in armis oĩa sita
Sꝫ nec Jugurta q̃dem interea ocius erat circũire: hortari: renouare pre
lium et ipse cũ delectis tentare oĩa subuenire suis: hostibus instare dubijs
q̃s firmos cognouerat: eminus pugnãdo retinere: eo mõ inter se duo im
peratores summi viri certabãt: ipsi pares, ceteꝝ opibus disparibus. Nã
Metello vetus militũ locus aduersus: Jugurte alia oĩa ꝑter milites opor/
tuna. Deniq; Romani vbi intelligũt: neq; sibi ꝓfugiũ esse: neq; ab hoste
copiã pugnãdi fieri: et iam diei vesper erat Aduerso colle: sicuti ꝓceptũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a10.3.9.90.3-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

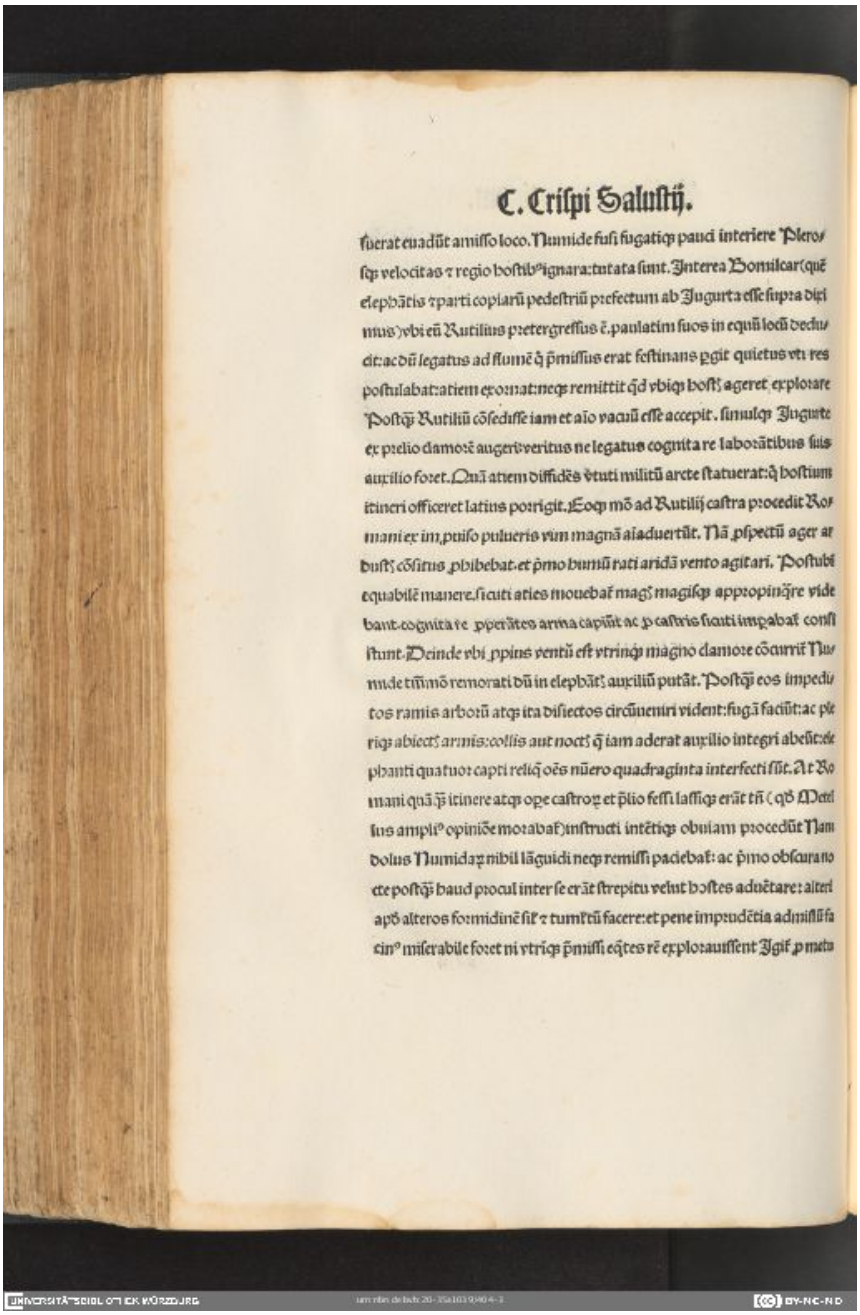

C. Crispi Salustij.

fuerat euadūt amisso loco. Numide fusi fugatiq; pauci interiere Plero-
sq; velocitas ⁊ regio hostib⁹ ignara: tutata sunt. Interea Bomilcar (quē
elephātis ⁊ parti copiarū pedestriū prefectum ab Jugurta esse supra dixi
mus) vbi eū Rutilius pretergressus ē. paulatim suos in equū locū dedu-
cit: ac dū legatus ad flumē q̄ p̄missus erat festinans ꝑgit quietus vti res
postulabat: atiem exornat: neq; remittit q̄d vbiq; hostꝫ ageret explorare
Postq̄ Rutiliū cōsedisse iam et aīo vacuū esse accepit. simulq; Jugurte
ex prelio clamorē augeri: veritus ne legatus cognita re laborātibus suis
auxilio foret. Quā atiem diffidēs ṽtuti militū arcte statuerat: q̄ hostium
itineri officeret latius porrigit. Eoq; mō ad Rutilij castra procedit Ro-
mani ex im,pruiso pulueris vim magnā aīaduertūt. Nā ꝓspectū ager ar
dustꝫ cōsitus ꝓhibebat. et p̄mo humū rati aridā vento agitari. Postubi
equabilē manere. sicuti aties mouebat magꝫ magisq; appropinq̄re vide
bant. cognita re ꝓperātes arma capiūt ac ꝑ castris sicuti impabat consi
stunt. Deinde vbi ꝓpius ventū est vtrinq; magno clamore cōcurrit Nu-
mide tm̄mō remorati dū in elephātꝫ auxiliū putāt. Postq̄ eos impedi-
tos ramis arborū atq; ita disiectos circūueniri vident: fugā faciūt: ac ple
riq; abiectꝫ armis: collis aut noctꝫ q̄ iam aderat auxilio integri abeūt: ele
phanti quatuor capti reliq̄ oēs nūero quadraginta interfecti sūt. At Ro
mani quāq̄ itinere atq; ope castroꝝ et p̄lio fessi lassiq; erāt tn̄ (qd Metel
lus ampli⁹ opiniōe morabat) instructi intētiq; obuiam procedūt Nam
dolus Numidaꝝ nihil lāguidi neq; remissi paciebat: ac p̄mo obscura no
cte postq̄ haud procul inter se erāt strepitu velut hostes aduētare: alteri
apd alteros formidinē sil ⁊ tumltū facere: et pene imprudētia admissū fa
cin⁹ miserabile foret ni vtriq; p̄missi eq̄tes rē explorauissent Igit ꝓ metu

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

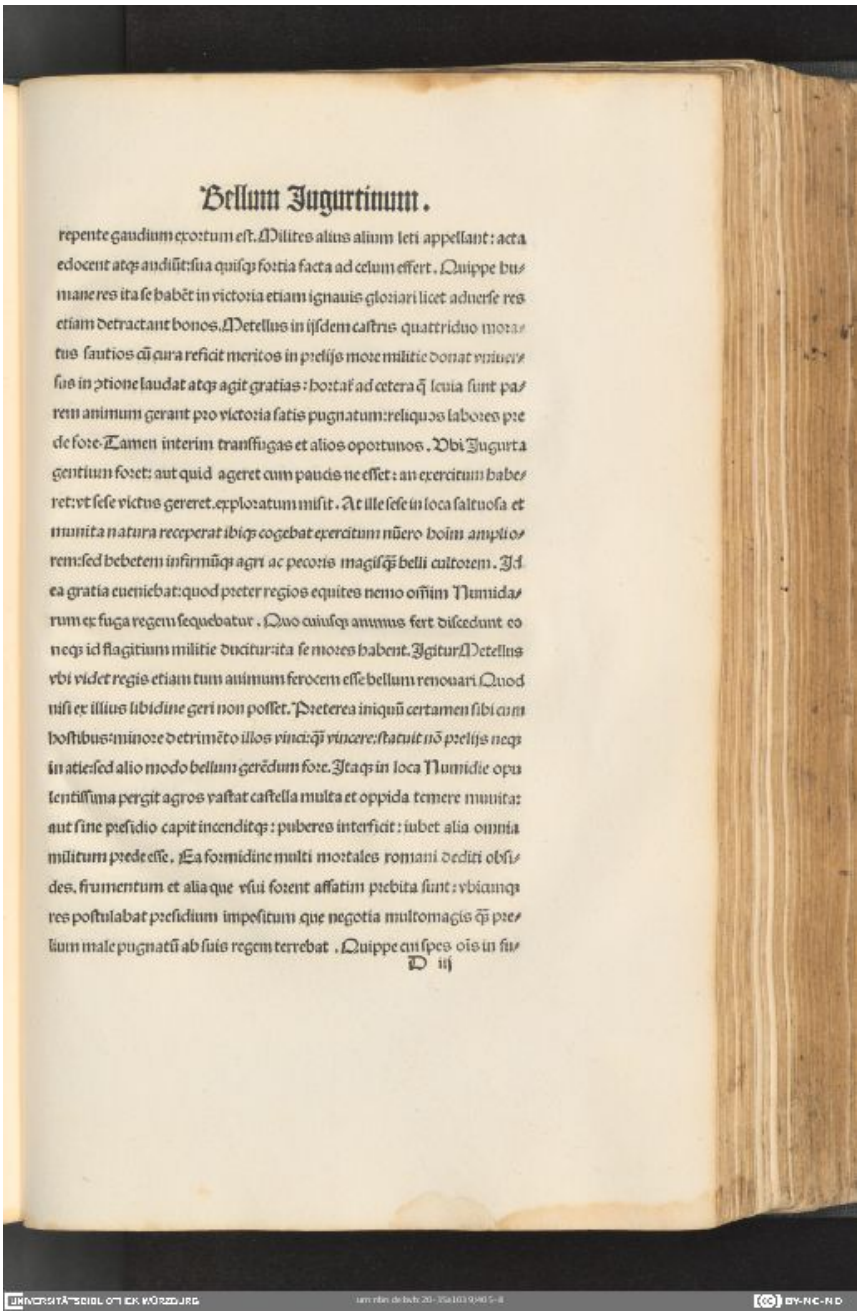

Bellum Jugurtinum.

repente gaudium exortum est. Milites alius alium leti appellant: acta edocent atq; audiūt: sua quisq; fortia facta ad celum effert. Quippe humane res ita se habēt in victoria etiam ignauis gloriari licet aduerse res etiam detractant bonos. Metellus in ijsdem castris quattriduo mora tus sanctios cū cura reficit meritos in prelijs more militie donat vniuersus in ꝓtione laudat atq; agit gratias: hortat ad cetera q̄ leuia sunt parem animum gerant pro victoria satis pugnatum: reliquos labores prede fore. Tamen interim transfugas et alios oportunos. Vbi Jugurta gentium foret: aut quid ageret cum paucis ne esset: an exercitum haberet: vt sese victus gereret. exploratum misit. At ille sese in loca saltuosa et munita natura receperat ibiq; cogebat exercitum nūero hoīm amplioremsed bebetem infirmūq; agri ac pecoris magisq̄ belli cultorem. Ea gratia eueniebat: quod preter regios equites nemo omnium Numidarum ex fuga regem sequebatur. Quo cuiusq; animus fert discedunt eo neq; id flagitium militie ducitur: ita se mores habent. Igitur Metellus vbi videt regis etiam tum animum ferocem esse bellum renouari Quod nisi ex illius libidine geri non posset. Preterea iniquū certamen sibi cum hostibus: minore detrimēto illos vinci: q̄ vincere: statuit nō prelijs neq; in acie: sed alio modo bellum gerēdum fore. Itaq; in loca Numidie opulentissima pergit agros vastat castella multa et oppida temere munita: aut sine presidio capit incenditq; : puberes interficit: iubet alia omnia militum prede esse. Ea formidine multi mortales romani dediti obsides. frumentum et alia que vsui forent affatim prebita sunt: vbiumq; res postulabat presidium impositum que negotia multomagis q̄ prelium male pugnatū ab suis regem terrebat. Quippe cui spes ois in fu-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20 - 358103 9 p 0 5 - 8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

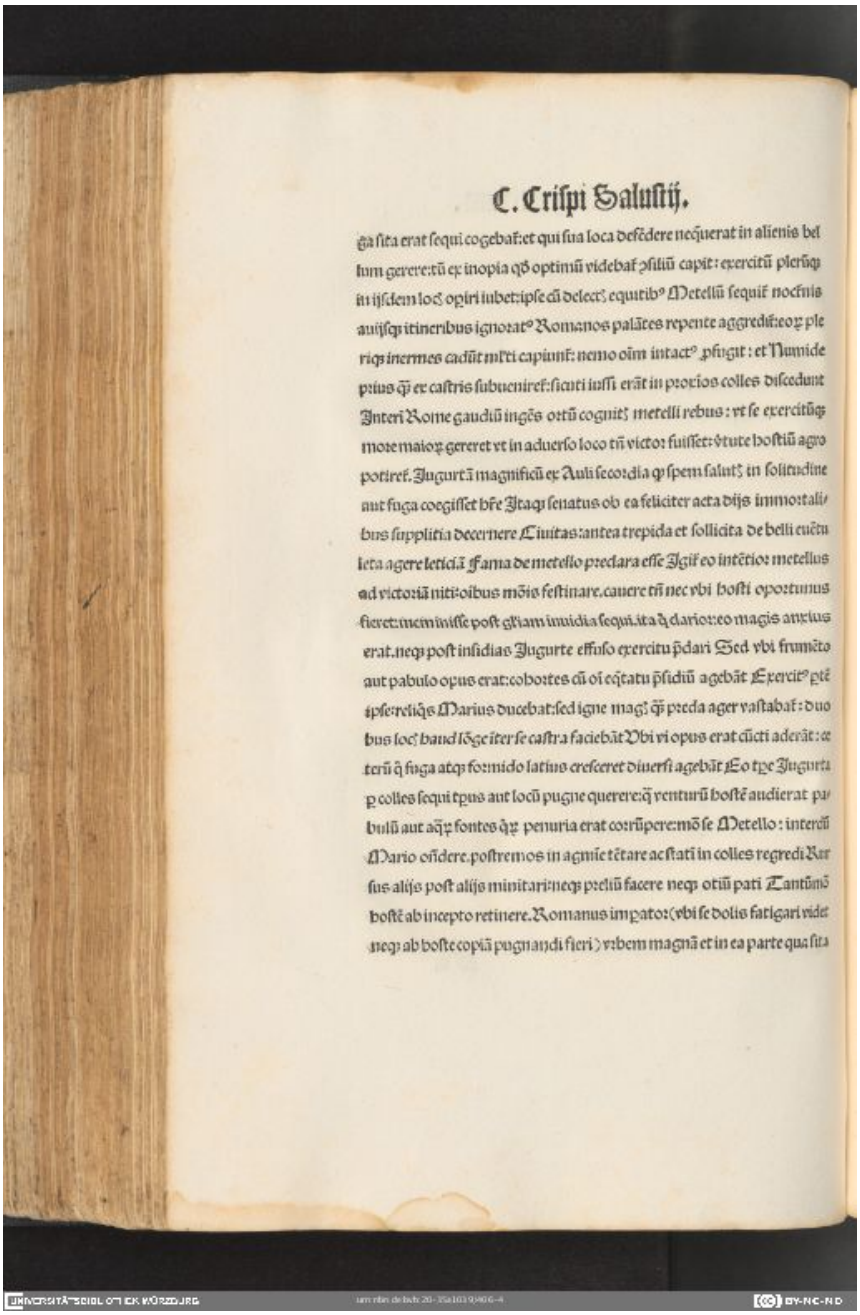

C. Crispi Salustij.

ga sita erat sequi cogebat: et qui sua loca defēdere neq̄uerat in alienis bel
lum gerere: tū ex inopia qd̄ optimū videbat ꝯsiliū capit: exercitū plerūq;
in ijsdem locꝫ opiri iubet: ipse cū delectꝫ equitibꝰ Metellū sequit̄ nocturnis
auijsq; itineribus ignoratꝰ Romanos palātes repente aggredit: eoꝝ ple
riq; inermes cadūt mlti capiunt: nemo oīm intactꝰ ꝓfugit: et Numide
prius q̄ ex castris subueniret: sicuti iussi erāt in proxīos colles discedunt
Interī Rome gaudiū ingēs ortū cognitꝫ metelli rebus: vt se exercitūq;
more maioꝝ gereret vt in aduerso loco tn̄ victor fuisset: v̄tute hostiū agro
potiret. Jugurtā magnificū ex Auli secordia q; spem salutꝫ in solitudine
aut fuga coegisset hr̄e Itaq; senatus ob ea feliciter acta dijs immortali-
bus supplitia decernere Ciuitas: antea trepida et sollicita de belli euētu
leta agere leticiā Fama de metello preclara esse Igit̄ eo intētior metellus
ad victoriā niti: oībus mōis festinare. cauere tn̄ nec vbi hosti oportunus
fieret: mem inisse post gl̄iam inuidia sequi. ita q̄ dario: eo magis anxius
erat. neq; post insidias Jugurte effuso exercitu p̄dari Sed vbi frumēto
aut pabulo opus erat: cohortes cū oī eq̄tatu p̄sidiū agebāt Exercitꝰ ptē
ipse: reliq̄s Marius ducebat: sed igne magꝫ q̄ preda ager vastabat: duo
bus locꝫ haud lōge iter se castra faciebāt Vbi vi opus erat cūcti aderāt: ce
terū q̄ fuga atq; formido latius cresceret diuersi agebāt Eo tpe Jugurta
p colles sequi tpus aut locū pugne querere: q̄ venturū hostē audierat pa-
bulū aut aq̄ꝝ fontes q̄ꝝ penuria erat corrūpere: mō se Metello: intercū
Mario oñdere. postremos in agmīe tētare ac statī in colles regredi Rur
sus alijs post alijs minitari: neq; preliū facere neq; otiū pati Tantūmō
hostē ab incepto retinere. Romanus impator (vbi se dolis fatigari videt
neq; ab hoste copiā pugnandi fieri) vrbem magnā et in ea parte qua sita

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

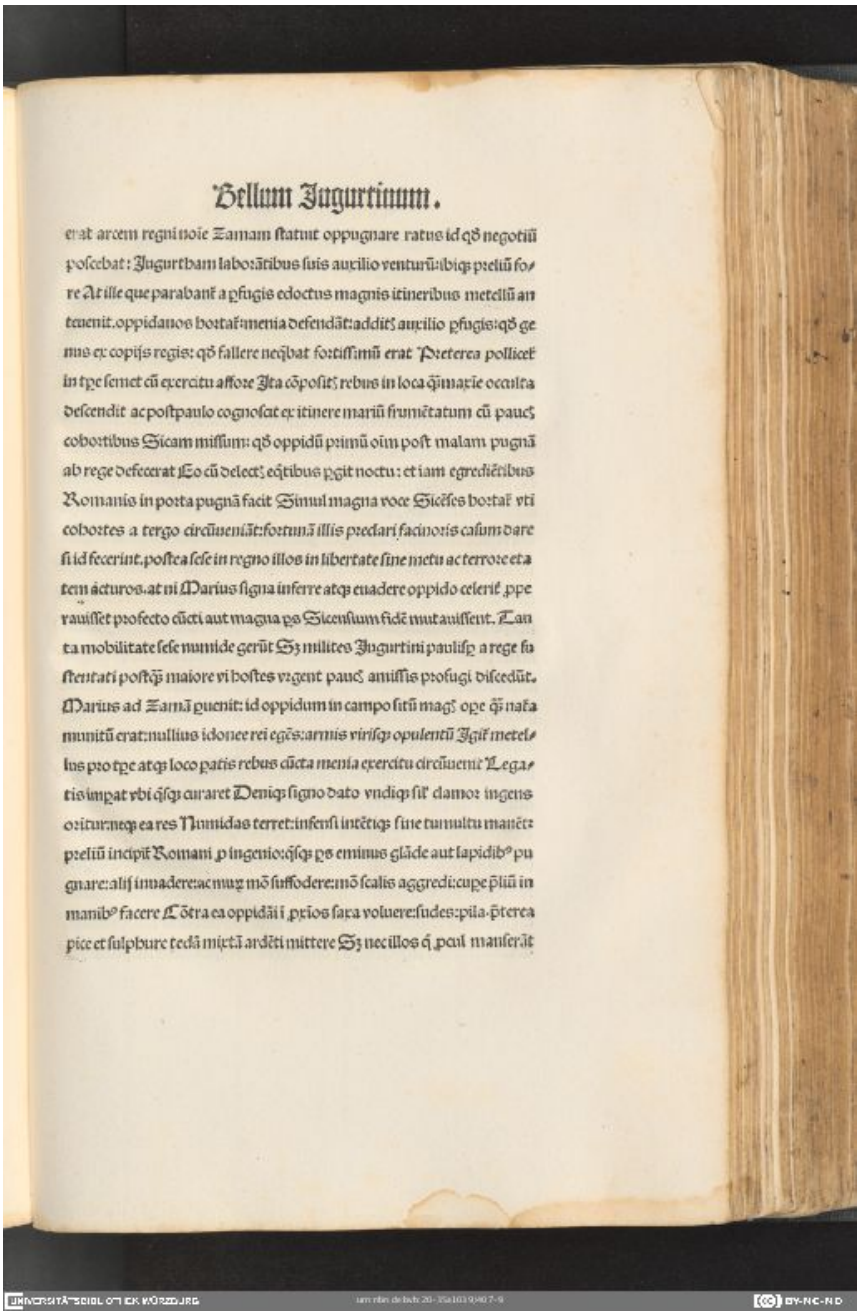

erat arcem regni noīe Zamam statuit oppugnare ratus id qđ negotiū
poscebat: Jugurtham laborātibus suis auxilio venturū: ibiq; preliū fo-
re At ille que parabant a pfugis edoctus magnis itineribus metellū an
tevenit. oppidanos hortat: menia defendāt: additꝫ auxilio pfugis: qđ ge
nus ex copijs regis: qđ fallere neq̄bat fortissimū erat Preterea pollicet
in tpe semet cū exercitu affore Ita cōpositꝫ rebus in loca q̄ maxīe occulta
descendit ac postpaulo cognoscat ex itinere mariū frumētatum cū paucꝫ
cohortibus Sicam missum: qđ oppidū primū oīm post malam pugnā
ab rege defecerat Eo cū delectꝫ eq̄tibus pgit noctu: et iam egrediētibus
Romanis in porta pugnā facit Simul magna voce Sicēses hortat vti
cohortes a tergo circūueniāt: fortunā illis preclari facinoris casum dare
si id fecerint. postea sese in regno illos in libertate sine metu ac terrore eta
tem acturos. at ni Marius signa inferre atq; euadere oppido celerit ppe
rauisset profecto cūcti aut magna ps Sicensium fidē mutauissent. Tan
ta mobilitate sese numide gerūt Sz milites Jugurtini paulisp a rege fu
stentati postq̄ maiore vi hostes vrgent paucꝫ amissis profugi discedūt.
Marius ad Zamā puenit: id oppidum in campo situ magꝫ ope q̄ nata
munitū erat: nullius idonee rei egēs: armis virisq; opulentū Igit metel-
lus pro tpe atq; loco patis rebus cūcta menia exercitu circūuenit Lega-
tis impat vbi q̄sq; curaret Deniq; signo dato vndiq; sil' clamor ingens
oritur: neq; ea res Numidas terret: infensi intētiq; sine tumultu manēt:
preliū incipit Romani p ingenio: q̄sq; ps eminus glāde aut lapidib⁹ pu
gnare: alij inuadere: ac muꝝ mō suffodere: mō scalis aggredi: cupe p̄liū in
manib⁹ facere Cōtra ea oppidāi i pxīos saxa voluere: sudes: pila. p̄terea
pice et sulphure tedā mixtā ardēti mittere Sz nec illos q̄ pcul manserāt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

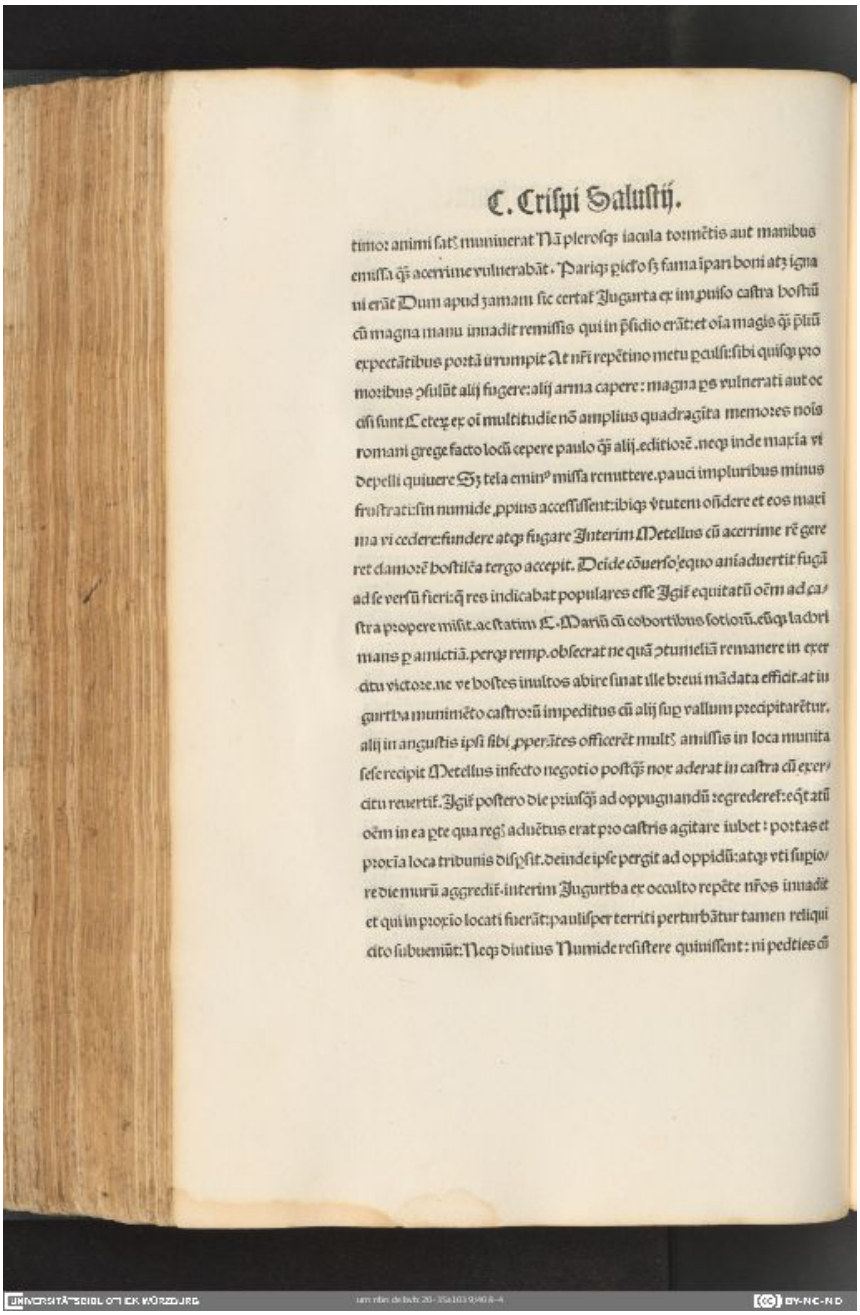

C. Crispi Salustij.

timor animi satꝫ muniuerat Nā plerosq; iacula tormētis aut manibus
emissa q̄ꝫ acerrime vulnerabāt. Pariq; ꝑicto sꝫ fama ipari boni atꝫ igna
ui erāt Dum apud zamam sic certat Iugurta ex im ꝓuiso castra hostiū
cū magna manu inuadit remissis qui in p̄sidio erāt: et oīa magis q̄ꝫ p̄liū
expectātibus portā irrumpit At nr̄i repētino metu ꝑculsi: sibi quisq; pro
moribus ꝯsulūt alij fugere: alij arma capere: magna ꝑs vulnerati aut oc
cisi sunt Ceterꝫ ex oī multitudie nō amplius quadragīta memores nois
romani grege facto locū cepere paulo q̄ꝫ alij. editiorē. neq; inde maxīa vi
depelli quiuere Sꝫ tela eminꝰ missa remittere. pauci impluribus minus
frustrati: sin numide ꝓpius accessissent: ibiq; v̄tutem oñdere et eos maxi
ma vi cedere: fundere atq; fugare Interim Metellus cū acerrime rē gere
ret clamorē hostilēa tergo accepit. Deide cōuerso ꝯequo aniaduertit fugā
ad se versū fieri: q̄ res indicabat populares esse Igit̄ equitatū oēm ad ca-
stra propere misit. ac statim C. Mariū cū cohortibus sotiorū. eūq; lachri
mans ꝑ amictiā. perq; remp. obsecrat ne quā ꝯtumeliā remanere in exer
citu victore. ne ve hostes inultos abire sinat ille breui mādata efficit. at iu
gurtha munimēto castrorū impeditus cū alij suꝑ vallum precipitarētur.
alij in angustis ipsi sibi ꝓperātes officerēt multꝫ amissis in loca munita
sese recipit Metellus infecto negotio postq̄ꝫ nox aderat in castra cū exer-
citu reuertit. Igit̄ postero die priusq̄ꝫ ad oppugnandū regrederet: eq̄t atū
oēm in ea ꝑte qua regꝫ aduētus erat pro castris agitare iubet: portas et
proxīa loca tribunis disꝑsit. deinde ipse pergit ad oppidū: atq; vti suꝑio-
re die murū aggredit. interim Iugurtha ex occulto repēte nr̄os inuadit
et qui in proxīo locati fuerāt: paulisper territi perturbātur tamen reliqui
cito subueniūt: Neq; diutius Numide resistere quiuissent: ni pedties cū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

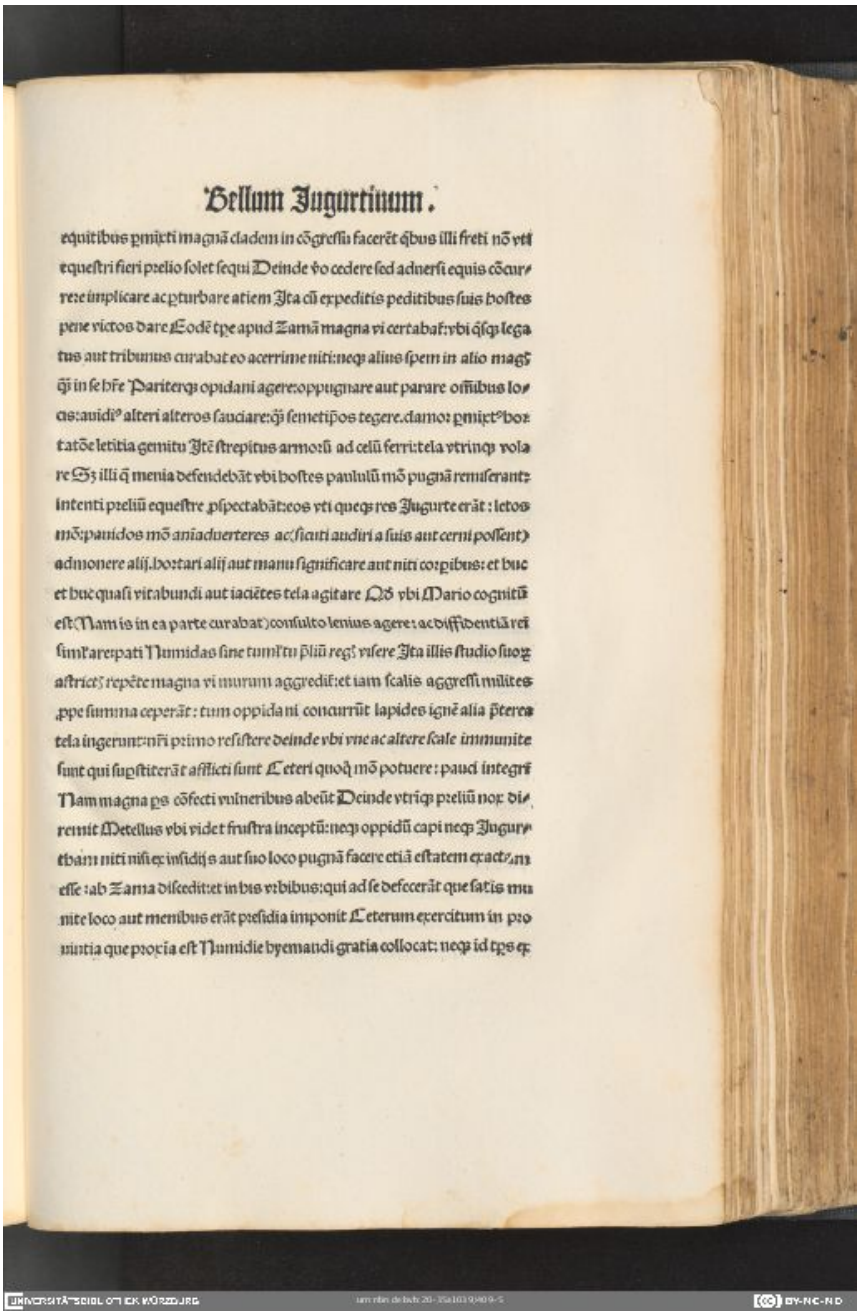

Bellum Jugurtinum.

equitibus ꝑmixti magnā cladem in cōgressu facerēt q̄bus illi freti nō vti
equestri fieri prelio solet sequi Deinde v̄o cedere sed aduersi equis cōcur-
rere implicare ac ꝑturbare atiem Ita cū expeditis peditibus suis hostes
pene victos dare Eodē tp̄e apud Zamā magna vi certabat: vbi q̄sq; lega
tus aut tribunus curabat eo acerrime niti: neq; alius spem in alio mag;
q̄ in se hr̄e Pariterq; opidani agere: oppugnare aut parare om̄ibus lo-
cis: auidi⁹ alteri alteros sauciare: q̄ semetip̄os tegere. clamor ꝑmixt⁹ hor-
tatōe letitia gemitu Itē strepitus armorū ad celū ferri: tela vtrinq; vola
re Sz illi q̄ menia defendebāt vbi hostes paululū mō pugnā remiserant:
intenti preliū equestre ꝓspectabāt: eos vti queq; res Jugurte erāt: letos
mō: pauidos mō aniaduerteres ac (sicuti audiri a suis aut cerni possent)
admonere alij. hortari alij aut manu significare aut niti corꝑibus: et huc
et huc quasi vitabundi aut iaciētes tela agitare Qd̄ vbi Mario cognitū
est (Nam is in ea parte curabat) consulto lenius agere: ac diffidentiā rei
simlare: pati Numidas sine tumlt̄u p̄liū reg; visere Ita illis studio suoꝝ
astrict; repēte magna vi murum aggredit: et iam scalis aggressi milites
ꝓpe summa ceperāt: tum oppidani concurrūt lapides ignē alia p̄terea
tela ingerunt: nr̄i primo resistere deinde vbi vne ac altere scale immunite
sunt qui suꝑstiterāt afflicti sunt Ceteri quoq̄ mō potuere: pauci integri
Nam magna ꝑs cōfecti vulneribus abeūt Deinde vtriq; preliū nox di-
remit Metellus vbi videt frustra inceptū: neq; oppidū capi neq; Jugur-
tham niti nisi ex insidijs aut suo loco pugnā facere etiā estatem exact⁹ m
esse: ab Zama discedit: et in his vrbibus: qui ad se defecerāt que satis mu
nite loco aut menibus erāt presidia imponit Ceterum exercitum in pro
uintia que proxia est Numidie hyemandi gratia collocat: neq; id tp̄s ex

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9409-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

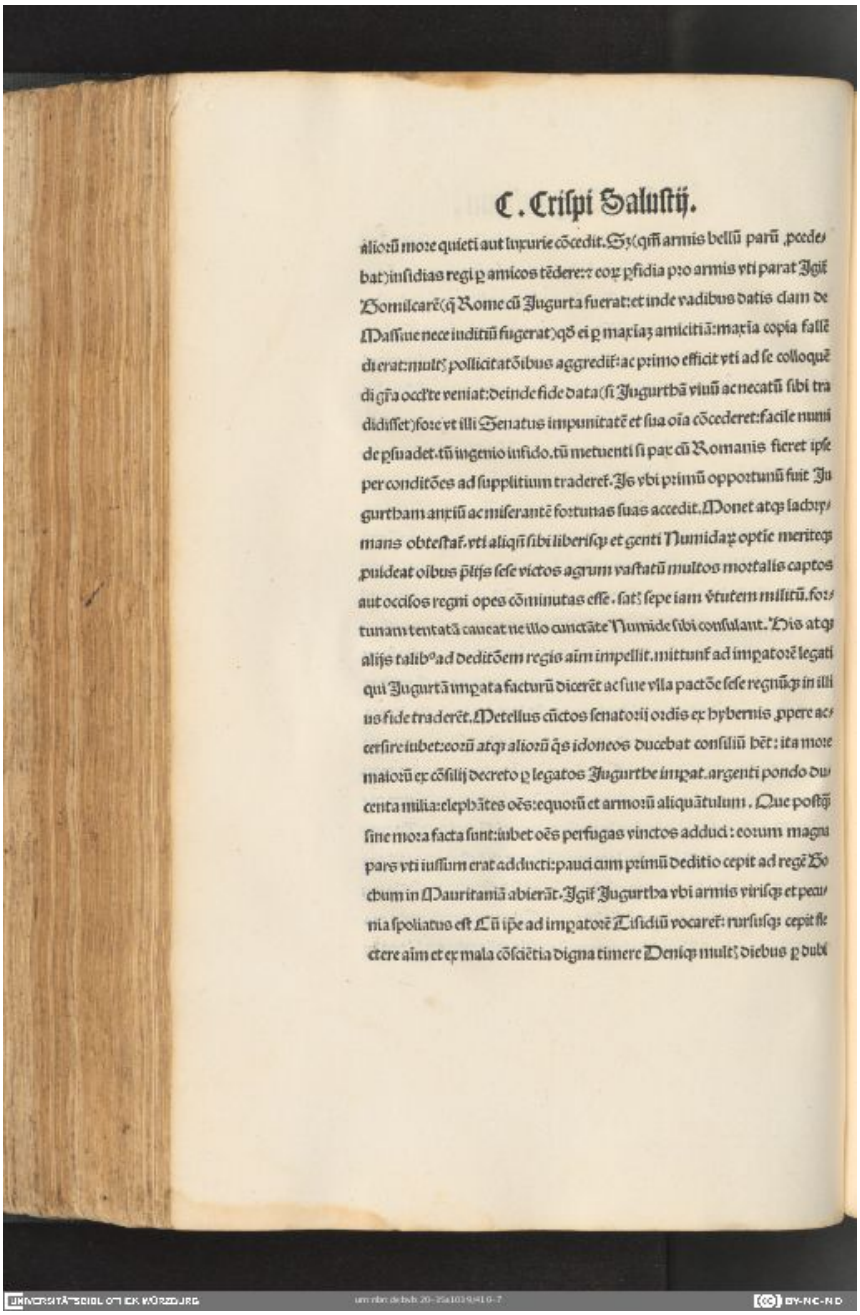

C. Crispi Salustij.

aliorũ more quieti aut luxurie cõcedit. Sz (qm̃ armis bellũ parũ ꝓcede-
bat) insidias regi ꝑ amicos tẽdere: ⁊ eoꝝ ꝑfidia pro armis vti parat Igit̃
Bomilcarẽ (q̃ Rome cũ Jugurta fuerat: et inde vadibus datis clam de
Massiue nece inditiũ fugerat) qđ ei ꝑ maxĩaꝫ amicitiã: maxĩa copia fallẽ
di erat: multꝫ pollicitatõibus aggredit̃: ac primo efficit vti ad se colloquẽ
di gr̃a occl̃te veniat: deinde fide data (si Jugurthã viuũ ac necatũ sibi tra
didisset) fore vt illi Senatus impunitatẽ et sua oĩa cõcederet: facile numi
de ꝑsuadet. tũ ingenio infido. tũ metuenti si pax cũ Romanis fieret ipse
per conditões ad supplitium traderet̃. Is vbi primũ opportunũ fuit Ju
gurtham anxiũ ac miserantẽ fortunas suas accedit. Monet atq; lachry-
mans obtestat̃. vti aliqñ sibi liberisq; et genti Numidaꝝ optĩe meriteq;
ꝓuideat oĩbus p̃lijs sese victos agrum vastatũ multos mortalis captos
aut occisos regni opes cõminutas esse. satꝫ sepe iam v̄tutem militũ. for-
tunam tentatã caueat ne illo cunctãte Numide sibi consulant. His atq;
alijs talib⁹ ad deditõem regis aĩm impellit. mittunt̃ ad imꝑatorẽ legati
qui Jugurtã imꝑata facturũ dicerẽt ac sine vlla pactõe sese regnũq; in illi
us fide traderẽt. Metellus cũctos senatorij ordis ex hybernis ꝓpere ac-
cersire iubet: eorũ atq; aliorũ q̃s idoneos ducebat consiliũ hẽt: ita more
maiorũ ex cõsilij decreto ꝑ legatos Jugurthe imꝑat. argenti pondo du-
centa milia: elephãtes oẽs: equorũ et armorũ aliquãtulum. Que postq̃
sine mora facta sunt: iubet oẽs perfugas vinctos adduci: eorum magna
pars vti iussum erat adducti: pauci cum primũ deditio cepit ad regẽ Bo
chum in Mauritaniã abierãt. Igit̃ Jugurtha vbi armis virisq; et pecu-
nia spoliatus est Cũ ipse ad imꝑatorẽ Tisidiũ vocaret̃: rursusq; cepit fle
ctere aĩm et ex mala cõsciẽtia digna timere Deniq; multꝫ diebus ꝑ dubi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bsb:20-25a1019/410-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

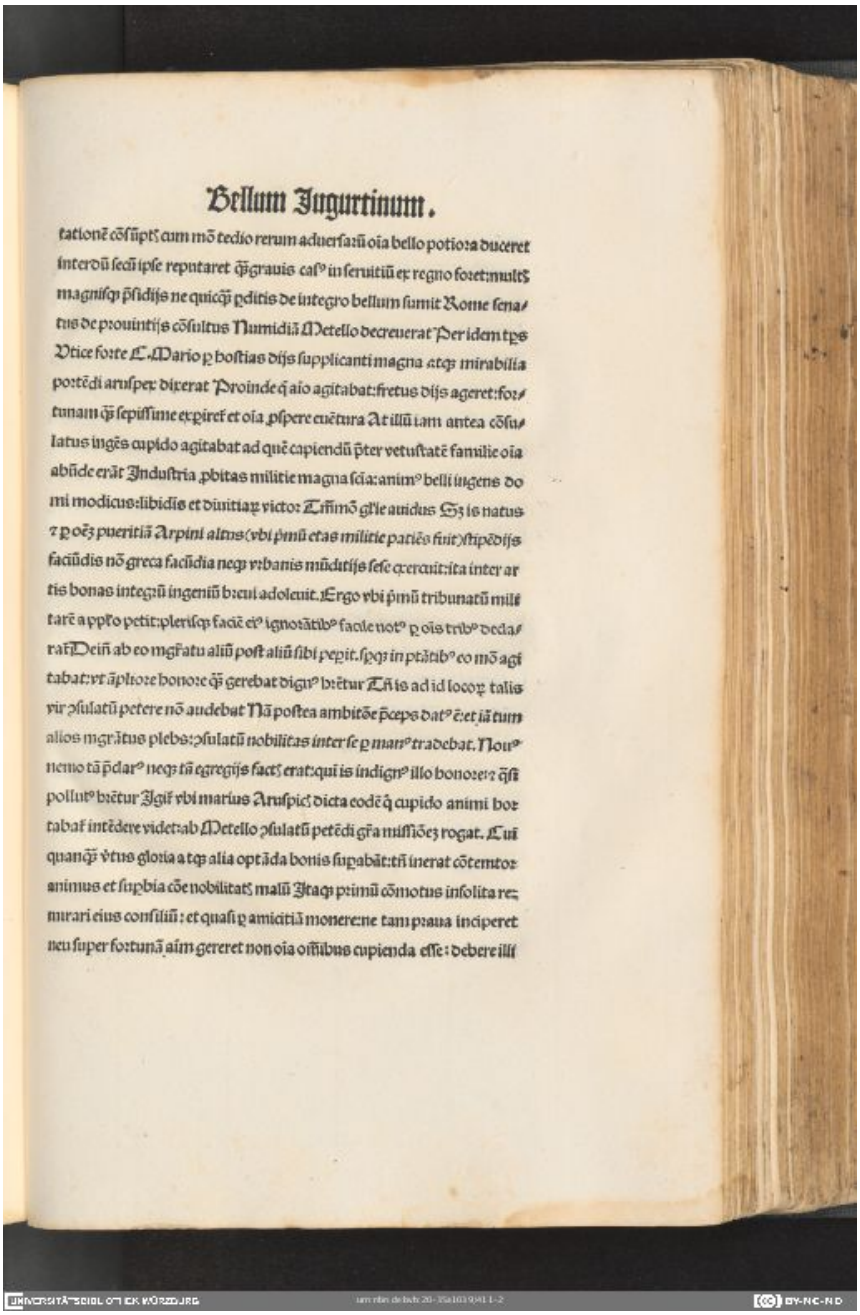

Bellum Jugurtinum.

tationē cōsūptā cum mō tedio rerum aduersarū oia bello potiora duceret interdū secū ipse reputaret q̄ grauis casꝰ in seruitiū ex regno foret: multa magnisq; pīdijs ne quicq̄ pditis de integro bellum sumit Rome senatus de prouintijs cōsultus Numidiā Metello decreuerat Per idem tpa Vtice forte L. Mario p hostias dijs supplicanti magna atq; mirabilia portēdi arusper dixerat Proinde q̄ aīo agitabat: fretus dijs ageret: fortunam q̄ sepissime experiret et oia pspere cuēturā At illū iam antea cōsulatus ingēs cupido agitabat ad quē capiendū pter vetustatē familie oia abūde erāt Industria, pbitas militie magna scīa: animꝰ belli ingens domi modicus: libidis et diuitiaꝝ victor Timō gl'e auidus Hz is natus z p oēz pueritiā Arpini altus (vbi pmū etas militie patiēs fuit) stipēdijs facūdis nō greca facūdia neq; vrbanis mūdutijs sese exercuit: ita inter artis bonas integrū ingeniū breui adoleuit. Ergo vbi pmū tribunatū militarē appetto petit: plerisq; facē eī ignotātibꝰ facile notꝰ p ois tribꝰ dealbatī Deiñ ab eo mgratu aliū post aliū sibi petit. sepe in ptātibꝰ eo mō agitabat: vt ā plurore honore q̄ gerebat digꝰ bētur Tā is ad id locoꝝ talis vir ꝓsulatū petere nō audebat Nā postea ambitōe pceps datꝰ ē: et iā tum alios mgrātus plebs: ꝓsulatū nobilitas inter se p manꝰ tradebat. Nouꝰ nemo tā p̄clarꝰ neq; tā egregijs factis erat: qui is indignꝰ illo honore: q̄si pollutꝰ bētur Igit vbi marius Aruspicis dicta eodē q̄ cupido animi boꝝ tabat intēdere videt: ab Metello ꝓsulatū petēdi gr̄a missōez rogat. Cui quanq̄ vtus gloria atq; alia optāda bonis superabāt: tñ inerat cōtemtor animus et superbia cōe nobilitatī malū Itaq; primū cōmotus insolita rerū murari eius consiliū: et quasi p amicitiā monere: ne tam praua inciperet neu super fortunā aīm gereret non oia offibus cupienda esse: debere illi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um nbn:de:bvb:20-35a1013941 1-2 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

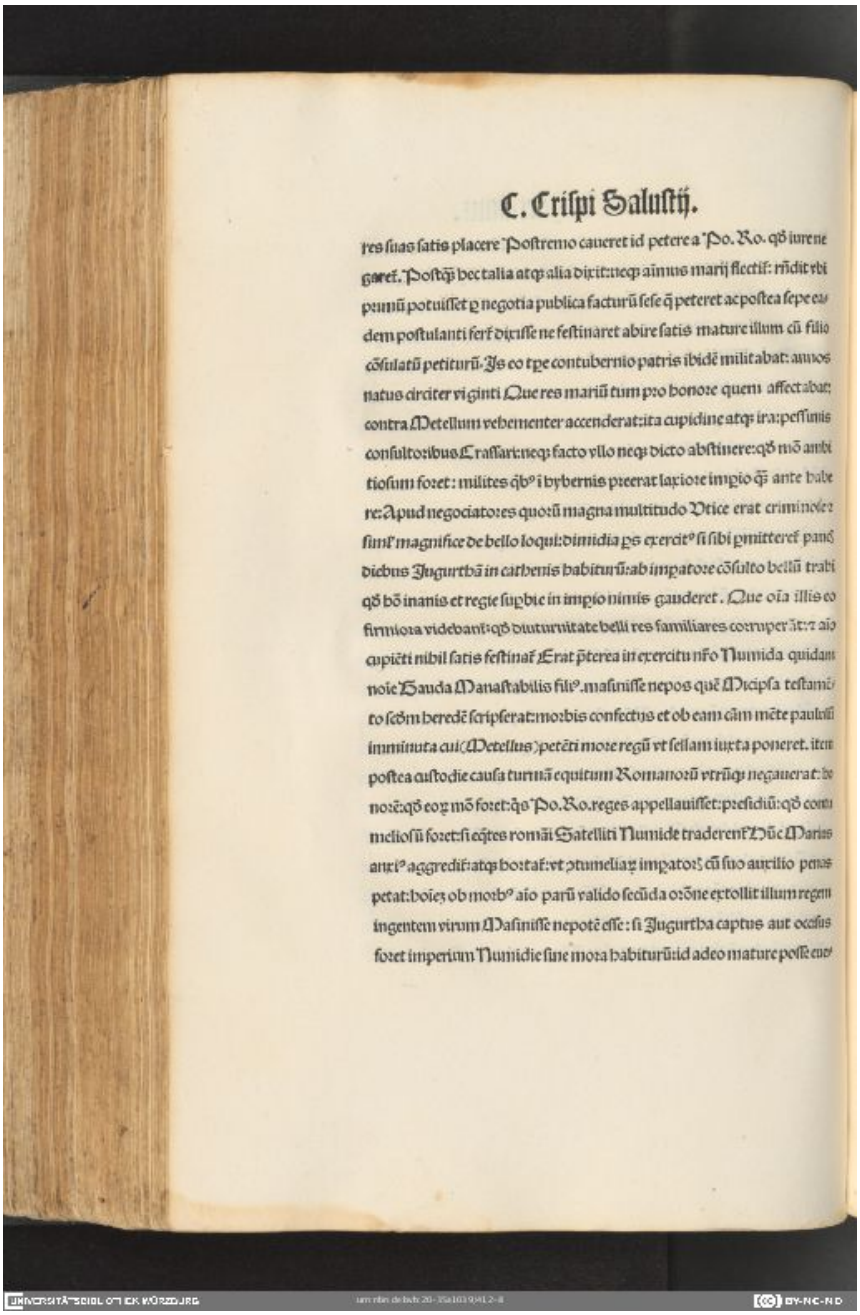

C. Crispi Salustij.

res suas satis placere Postremo caueret id petere a Po. Ro. qd iure ne
garet. Postq̄ hec talia atq; alia dixit: neq; aīmus marij flectit: rn̄dit vbi
primū potuisset ꝑ negotia publica facturū sese q̄ peteret ac postea sepe ea
dem postulanti ferr̄ dixisse ne festinaret abire satis mature illum cū filio
cōsulatū petiturū. Is eo tp̄e contubernio patris ibidē militabat: annos
natus circiter viginti Que res mariū tum pro honore quem affectabat:
contra Metellum vehementer accenderat: ita cupidine atq; ira: pessimis
consultoribus Crassari: neq; facto vllo neq; dicto abstinere: qd mō ambi
tiosum foret: milites q̄b⁹ i hybernis preerat laxiore impio q̄ ante habe
re: Apud negociatores quorū magna multitudo Vtice erat criminose
simul magnifice de bello loqui: dimidia ꝑs exercit⁹ si sibi ꝑmitteret paucis
diebus Jugurthā in cathenis habiturū: ab imp̄atore cōsulto bellū trahi
qd hō inanis et regie sup̄bie in impio nimis gauderet. Que oīa illis eo
firmiora videbant: qd diuturnitate belli res familiares corruperāt: ⁊ aīo
cupiēti nihil satis festinat̄ Erat p̄terea in exercitu nr̄o Numida quidam
noīe Bauda Manastabilis filiꝰ. masinisse nepos quē Micipsa testamē
to scd̄m heredē scripserat: morbis confectus et ob eam cām mēte paululū
imminuta cui (Metellus) petēti more regū vt sellam iuxta poneret. item
postea custodie causa turmā equitum Romanorū vtrūq; negauerat: ho
norē: qd eoꝝ mō foret: q̄s Po. Ro. reges appellauisset: presidiū: qd contu
meliosū foret: si eq̄tes romāi Satelliti Numide traderent̄ Hūc Marius
anxiꝰ aggredit̄: atq; hortat̄: vt ꝯtumeliaꝝ imp̄atorꝫ cū suo auxilio penas
petat: hoīez ob morbꝰ aīo parū valido secūda orōne extollit illum regem
ingentem virum Masinisse nepotē esse: si Jugurtha captus aut occisus
foret imperium Numidie sine mora habiturū: id adeo mature posse eue

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

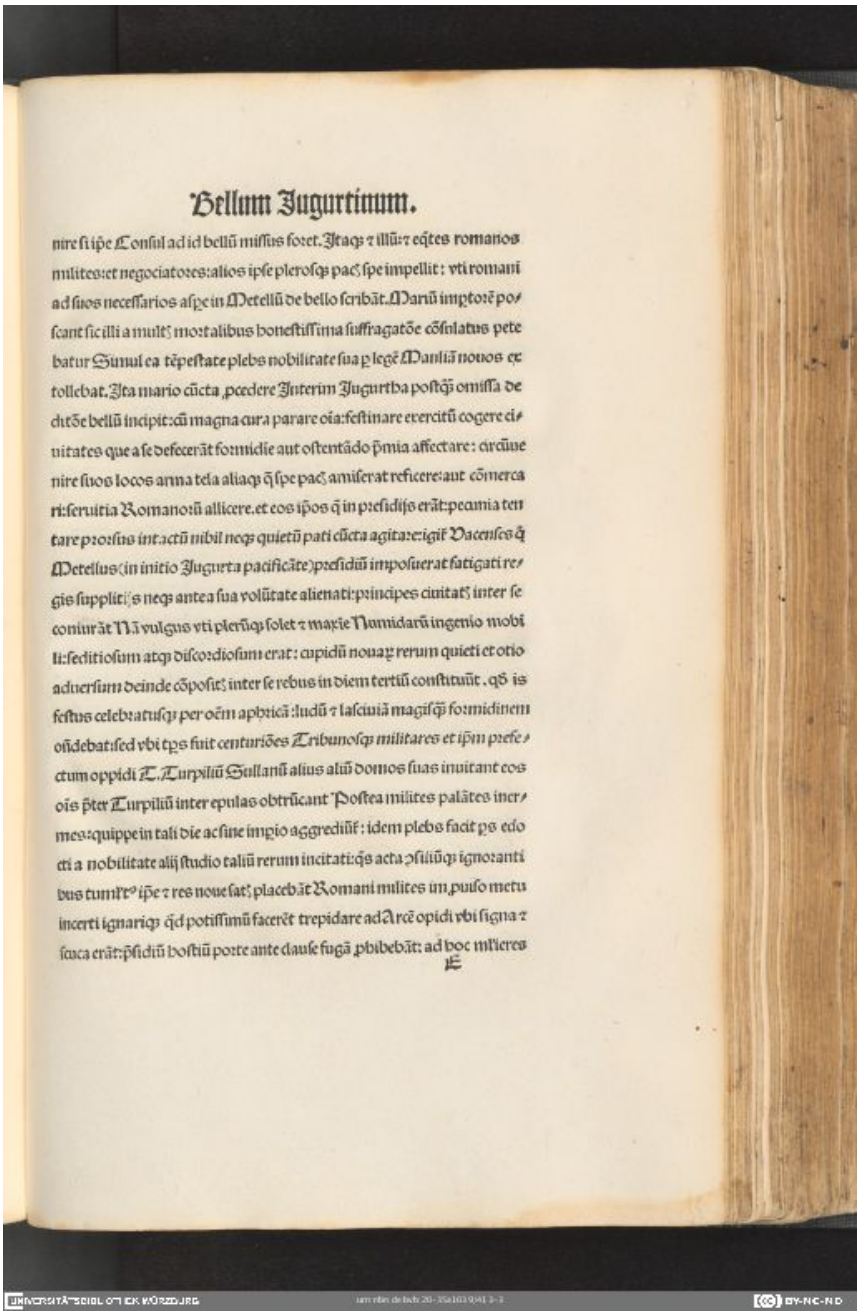

Bellum Jugurtinum.

nire si ipe Consul ad id bellũ missus foret. Itaq; ⁊ illũ: ⁊ eq̃tes romanos
milites: et negociatores: alios ipse plerosq; pac̃ spe impellit: vti romani
ad suos necessarios aspe in Metellũ de bello scribãt. Mariũ imptorẽ po-
scant sic illi a mult̃ mortalibus honestissima suffragatõe cõsulatus pete
batur Simul ea tẽpestate plebs nobilitate sua p legẽ Manliã nouos ex
tollebat. Ita mario cũcta ꝓcedere Interim Jugurtha postq̃ omissa de
ditõe bellũ incipit: cũ magna cura parare oĩa: festinare exercitũ cogere ci-
uitates que a se defecerãt formidie aut ostentãdo p̃mia affectare: circũue
nire suos locos arma tela aliaq; q̃ spe pac̃ amiserat reficere: aut cõmerca
ri: seruitia Romanorũ allicere. et eos ip̃os q̃ in presidijs erãt: pecunia ten
tare prorsus intactũ nihil neq; quietũ pati cũcta agitare: igit̃ Vacenses q̃
Metellus (in initio Jugurta pacificãte) presidiũ imposuerat fatigati re-
gis suppliti;s neq; ante a sua volũtate alienati: principes ciuitat̃ inter se
coniurãt Nã vulgus vti plerũq; solet ⁊ maxĩe Numidarũ ingenio mobi
li: seditiosum atq; discordiosum erat: cupidũ nouarũ rerum quieti et otio
aduersum deinde cõposit̃ inter se rebus in diem tertiũ constituũt. q̃d is
festus celebratusq; per oẽm aphricã: ludũ ⁊ lasciuiã magisq̃ formidinem
oñdebat: sed vbi tp̃s fuit centuriões Tribunosq; militares et ip̃m prefe-
ctum oppidi T. Turpiliũ Sullanũ alius aliũ domos suas inuitant eos
oĩs p̃ter Turpiliũ inter epulas obtrũcant Postea milites palãtes incr-
mes: quippe in tali die ac sine impio aggrediũt̃: idem plebs facit p̃s edo
cti a nobilitate alij studio taliũ rerum incitati: q̃s acta ꝯsiliũq; ignoranti
bus tumlt̃ ip̃e ⁊ res noue sat̃ placebãt Romani milites im ꝓuiso metu
incerti ignariq; q̃d potissimũ facerẽt trepidare ad Arcẽ opidi vbi signa ⁊
scuta erãt: p̃sidiũ hostiũ porte ante clause fugã ꝓhibebãt: ad hoc mlieres

E

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

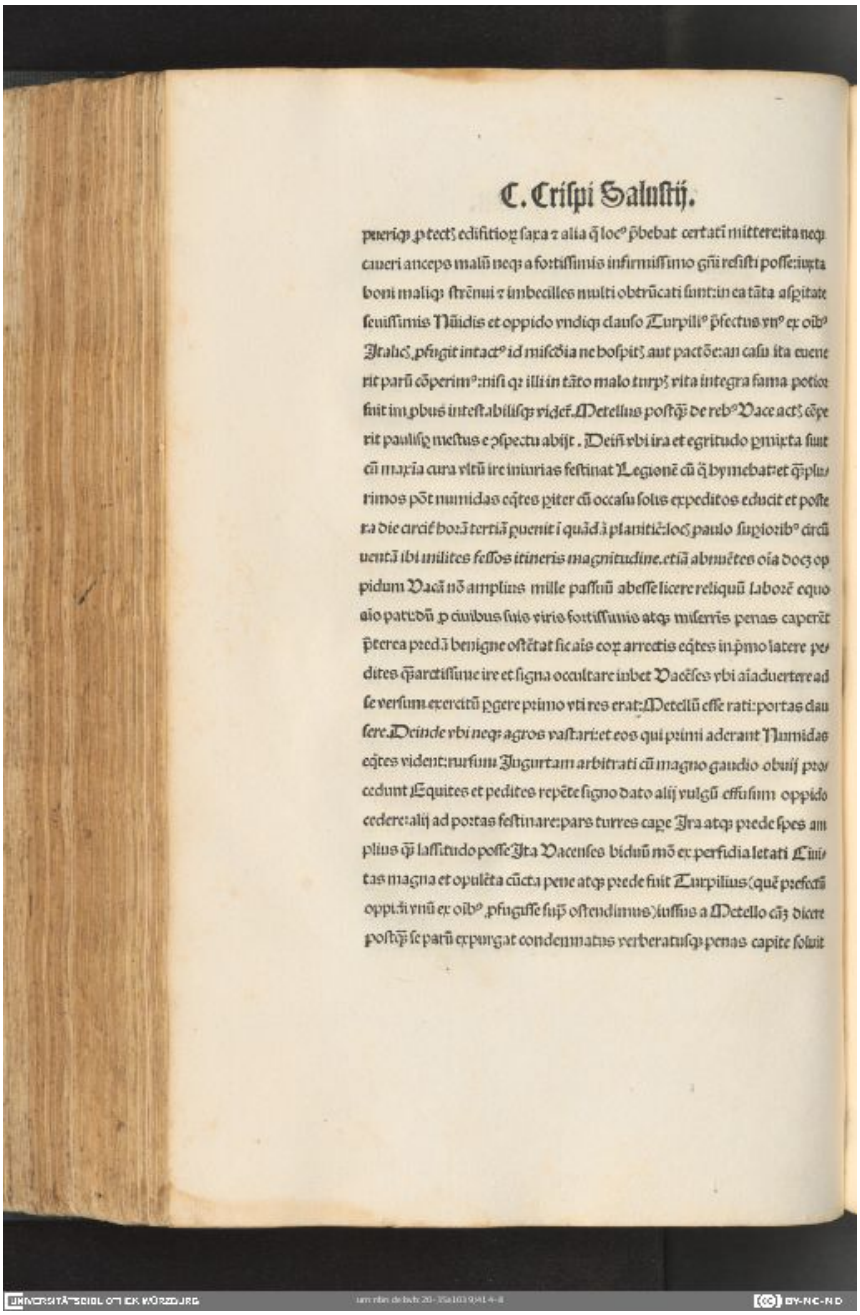

C. Crispi Salustij.

pueriq; ꝓtectꝫ edifitioꝝ saxa ⁊ alia q̄ locꝰ p̄bebat certati mittere: ita neq;
caueri anceps malū neq; a fortissimis infirmissimo gn̄i resisti posse: iuxta
boni maliq; strēnui ⁊ imbecilles multi obtrūcati sunt: in ea tāta asp̄itate
seuissimis Nūidis et oppido vndiq; clauso Turpiliꝰ p̄fectus vnꝰ ex oibꝰ
Italicꝫ ꝓfugit intactꝰ id miscdia ne hospitꝫ aut pactōe: an casu ita euene
rit parū cōperimꝰ: nisi q; illi in tāto malo turpꝫ vita integra fama potior
fuit im ꝓbus intestabilisq; videt. Metellus postq̄ de rebꝰ Vace actꝫ cōpe
rit paulisq; mestus e ꝯspectu abijt. Deiñ vbi ira et egritudo ꝑmixta sunt
cū maxīa cura vltū ire iniurias festinat Legionē cū q̄ hymebat: et q̄ plu
rimos pōt numidas eq̄tes ꝑiter cū occasu solis expeditos educit et poste
ra die circit horā tertiā ꝑuenit i quād ā planitiē: locꝫ paulo supioribꝰ circū
uentā ibi milites fessos itineris magnitudine. etiā abnuētes oia docꝫ op
pidum Vacā nō amplius mille passuū abesse licere reliquū laborē equo
aio patiꝫ: dū ꝑ ciuibus suis viris fortissimis atq; miserris penas caperēt
p̄terea pred ā benigne ostētat sic ais eoꝝ arrectis eq̄tes in p̄mo latere pe
dites q̄ arctissime ire et signa occultare iubet Vacēses vbi aīaduertere ad
se versum exercitū ꝑgere primo vti res erat: Metellū esse rati: portas clau
sere. Deinde vbi neq; agros vastari: et eos qui primi aderant Numidas
eq̄tes vident: rursum Iugurtam arbitrati cū magno gaudio obuij pro
cedunt Equites et pedites repēte signo dato alij vulgū effusum oppido
cedere: alij ad portas festinare: pars turres cape Ira atq; prede spes am
plius q̄ lassitudo posse Ita Vacenses biduū mō ex perfidia letati Ciui
tas magna et opulēta cūcta pene atq; prede fuit Turpilius (quē prefectū
oppidi vnū ex oibꝰ ꝓfugisse sup̄ ostendimus) iussus a Metello cāꝫ dicere
postq̄ se parū expurgat condemnatus verberatusq; penas capite soluit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

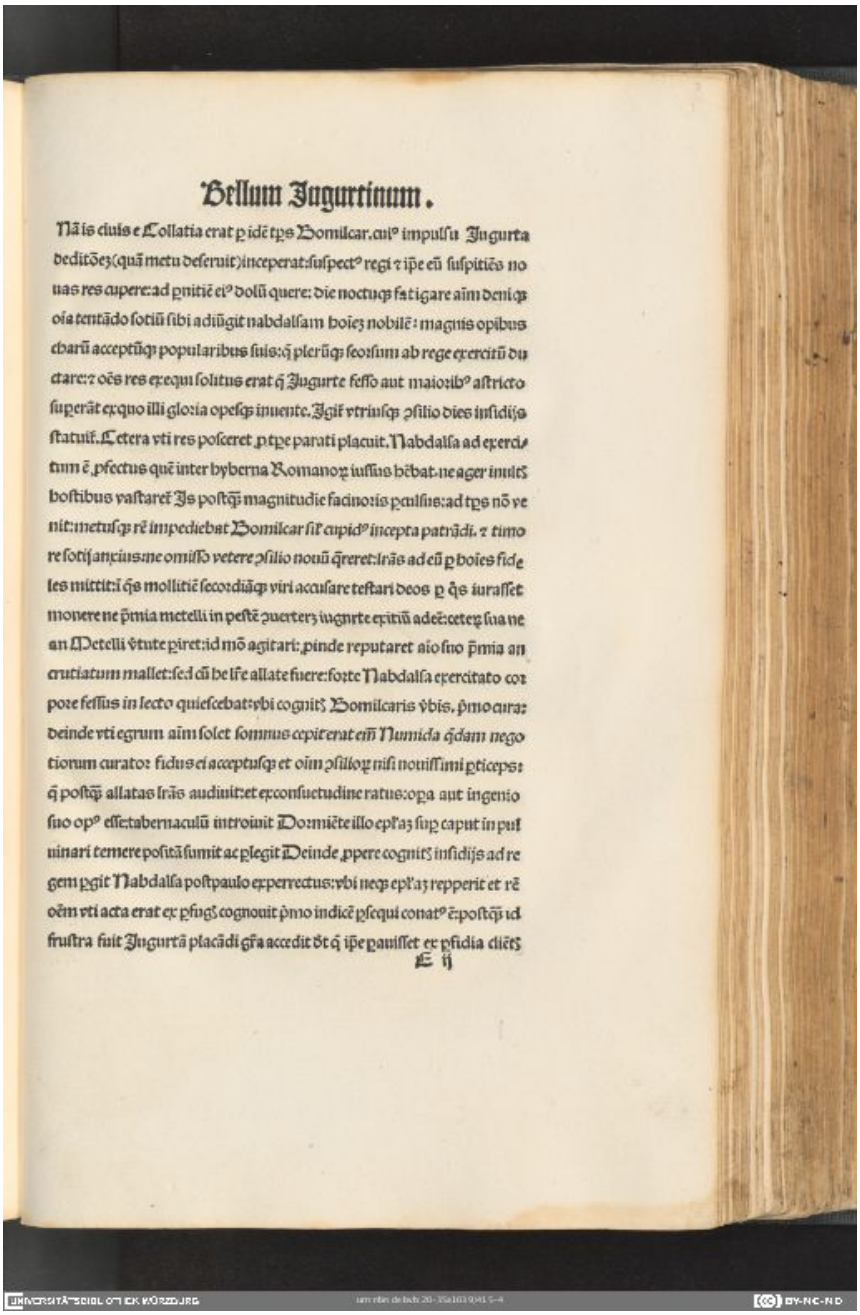

Bellum Jugurtinum.

Nā is ciuis e Collatia erat ꝑ idē tꝑs Bomilcar. cui⁹ impulsu Jugurta
deditōez (quā metu deseruit) inceperat: suspect⁹ regi ⁊ ipe eū suspitiēs no
uas res cupere: ad ꝑnitiē ei⁹ dolū quere: die noctuq; fatigare aīm deniq;
oīa tentādo sotiū sibi adiūgit nabdalsam hoīez nobilē: magnis opibus
charū acceptūq; popularibus suis: q̄ plerūq; seorsum ab rege exercitū du
ctare: ⁊ oēs res exequi solitus erat q̄ Jugurte fesso aut maiorib⁹ astricto
superāt ex quo illi gloria opesq; inuente. Igit vtriusq; ꝯsilio dies insidijs
statuit. Cetera vti res posceret ꝑ tꝑe parati placuit. Nabdalsa ad exerci-
tum ē ꝓfectus quē inter hyberna Romanoꝝ iussus hēbat. ne ager inultꝫ
hostibus vastaret. Is postq̄ magnitudie facinoris ꝑculsus: ad tꝑs nō ve
nit: metusq; rē impediebat Bomilcar sil' cupid⁹ incepta patrādi. ⁊ timo
re sotij anxius: ne omisso vetere ꝯsilio nouū q̄reret: lrās ad eū ꝑ hoīes fide
les mittit: ī q̄s mollitiē secordiāq; viri accusare testari deos ꝑ q̄s iurasset
monere ne p̄mia metelli in pestē ꝯuerterz iugurte exitiū adeē: ceteꝝ sua ne
an Metelli v̄tute ꝑiret: id mō agitari: ꝓinde reputaret aīo suo p̄mia an
crutiatum mallet: sed cū he lr̄e allate fuere: forte Nabdalsa exercitato cor
pore fessus in lecto quiescebat: vbi cognitꝫ Bomilcaris v̄bis. p̄mo cura:
deinde vti egrum aīm solet somnus cepit erat em̄ Numida q̄dam nego
tiorum curator fidus ei acceptusq; et oīm ꝯsilioꝝ nisi nouissimi ꝑticeps:
q̄ postq̄ allatas lrās audiuit: et ex consuetudine ratus: opa aut ingenio
suo op⁹ esse: tabernaculū introiuit Dormiēte illo epl'az suꝑ caput in pul
uinari temere positā sumit ac ꝑlegit Deinde ꝓpere cognitꝫ insidijs ad re
gem ꝑgit Nabdalsa postpaulo experrectus: vbi neq; epl'az repperit et rē
oēm vti acta erat ex ꝑfugꝫ cognouit p̄mo indicē ꝑsequi conat⁹ ē: postq̄ id
frustra fuit Jugurtā placādi gr̄a accedit d̄t q̄ ipe ꝑauisset ex ꝑfidia cliētꝫ

E ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

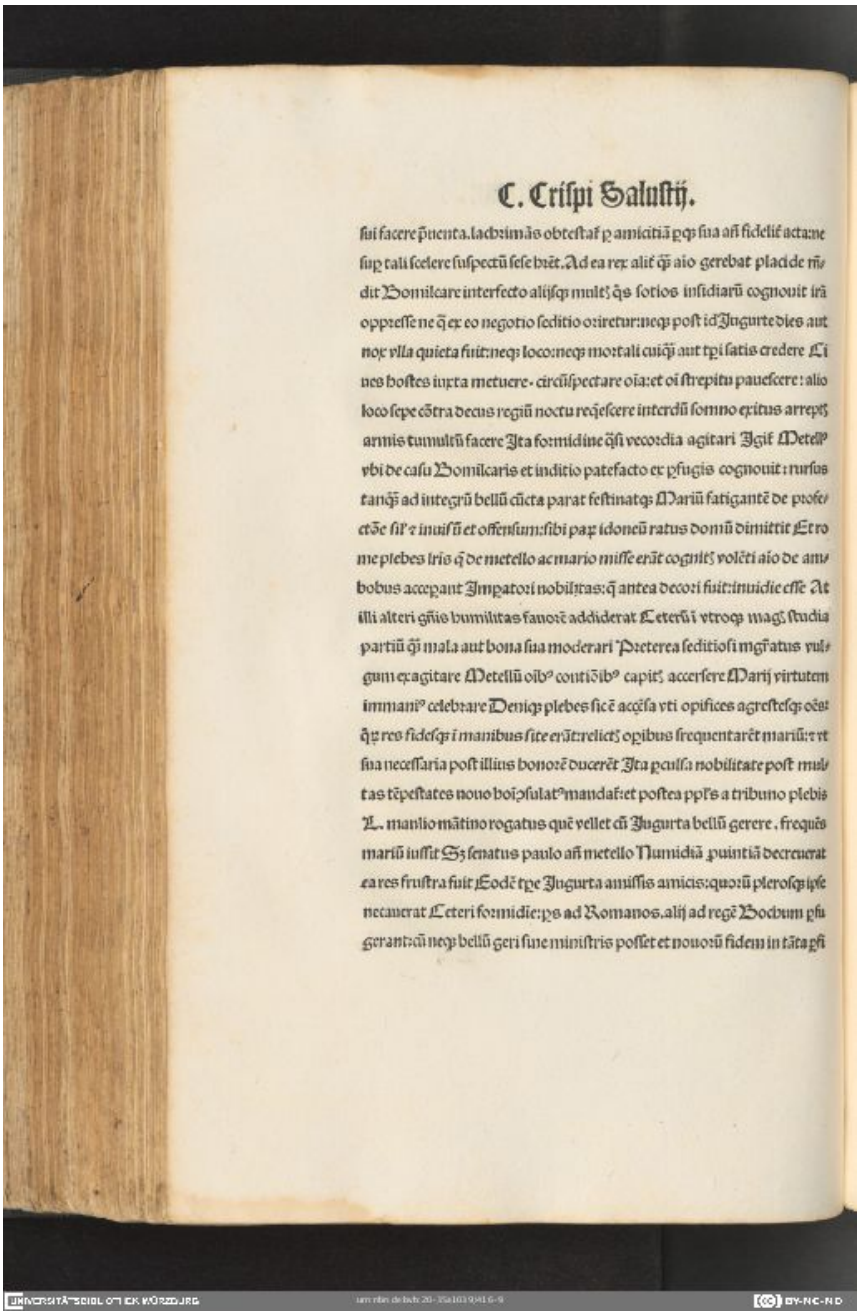

C. Crispi Salustij.

sui facere p̄uenta. lachrimās obtestat̄ ꝑ amicitiā ꝑq; sua añ fidelit̄ acta: ne
sup̄ tali scelere suspectū sese hr̄et. Ad ea rex alit̄ q̄ꝫ aio gerebat placide m̄-
dit Bomilcare interfecto alijsq; mult̄ q̄s sotios insidiarū cognouit irā
oppresse ne q̄ ex eo negotio seditio oriretur: neq; post id Jugurte dies aut
nox vlla quieta fuit: neq; loco: neq; mortali cuiq̄ꝫ aut tp̄i satis credere Ci-
ues hostes iuxta metuere. circūspectare oīa: et oī strepitu pauescere: alio
loco sepe cōtra decus regiū noctu req̄escere interdū somno exitus arrept̄
armis tumultū facere Ita formidine q̄si vecordia agitari Igit̄ Metell⁹
vbi de casu Bomilcaris et inditio patefacto ex ꝑfugis cognouit: rursus
tanq̄ꝫ ad integrū bellū cūcta parat festinatq; Mariū fatigantē de profe-
ctōe sil̄ ꝛ inuisū et offensum: sibi pax idoneū ratus domū dimittit Et ro-
me plebes lr̄is q̄ de metello ac mario misse erāt cognit̄ volēti aio de am-
bobus acceꝑant Imꝑatori nobilitas: q̄ antea decori fuit: inuidie esse At
illi alteri gn̄is humilitas fauorē addiderat Ceterū ī vtroq; maḡ studia
partiū q̄ꝫ mala aut bona sua moderari Preterea seditiosi mgr̄atus vul-
gum exagitare Metellū oīb⁹ contiōib⁹ capit̄ accersere Marij virtutem
immani⁹ celebrare Deniq; plebes sic ē acc̄ēsa vti opifices agrestesq; oēs:
q̄ꝫ res fidesq; ī manibus site erāt: relict̄ oꝑibus frequentarēt mariū: ꝛ vt
sua necessaria post illius honorē ducerēt Ita ꝑculsa nobilitate post mul-
tas tēpestates nouo hoīꝯsulat⁹ mandat̄: et postea ppl̄s a tribuno plebis
L. manlio mātino rogatus quē vellet cū Jugurta bellū gerere. frequēs
mariū iussit Sz senatus paulo añ metello Numidiā ꝓuintiā decreuerat
ea res frustra fuit Eodē tp̄e Jugurta amissis amicis: quorū plerosq; ipse
necauerat Ceteri formidie: ꝑs ad Romanos. alij ad regē Bochum ꝑfu-
gerant: cū neq; bellū geri sine ministris posset et nouorū fidem in tāta ꝑfi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9341 6-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

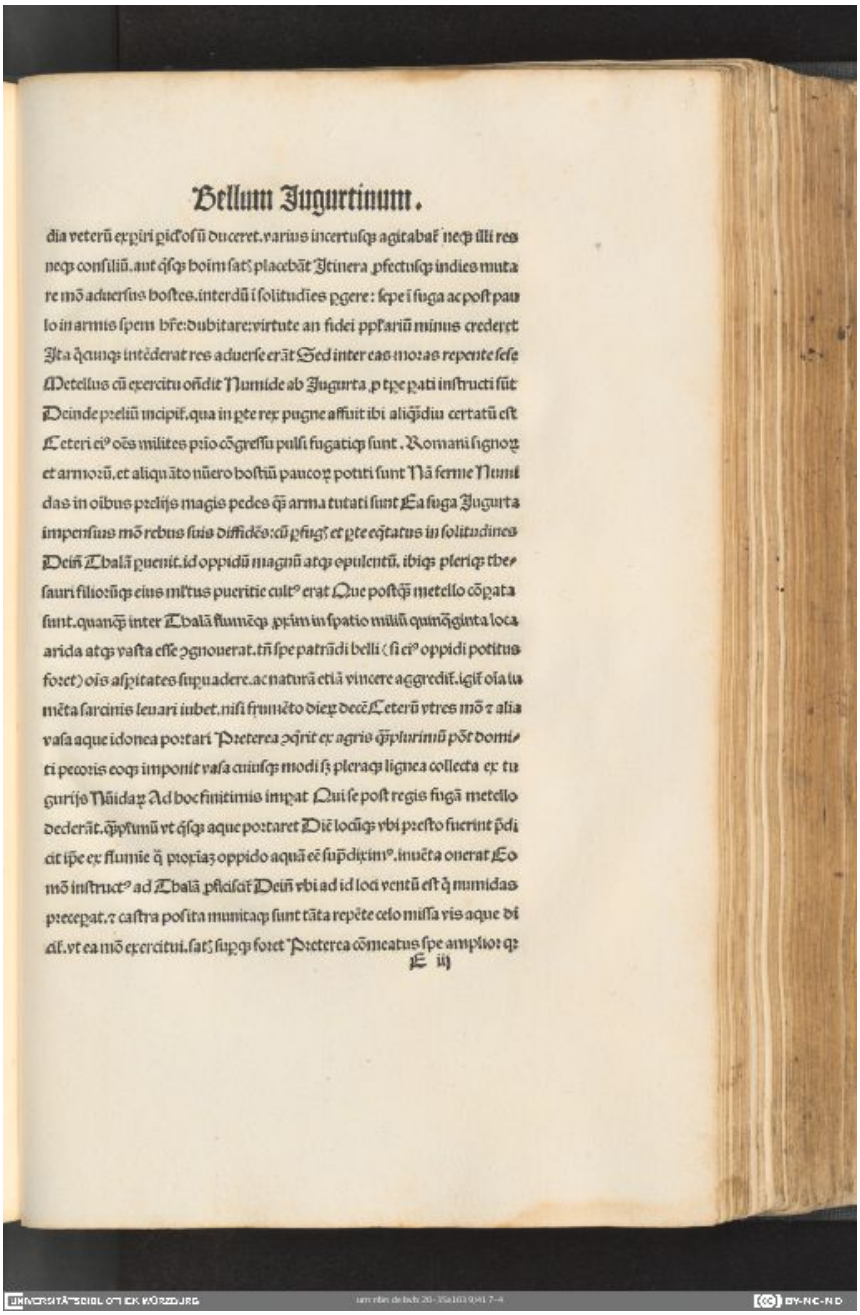

dia veterũ exꝑiri pickosũ duceret. varius incertusq; agitabat' neq; illi res neq; consiliũ. aut ąsq; boim sat' placebãt Itinera ꝓfectusq; indies muta re mõ aduersus hostes. interdũ i solitudies ꝓgere: sepe ĩ fuga ac post pau lo in armis spem bñe: dubitare; virtute an fidei ppariũ minus crederet Ita ącunq; intẽderat res aduerse erãt Sed inter eas moras repente sese Metellus cũ exercitu oñdit Numide ab Jugurta ꝓ tpe pati instructi fũt Deinde preliũ incipit. qua in ꝑte rex pugne affuit ibi aliq̃diu certatũ est Ceteri ei⁹ oẽs milites prio cõgressu pulsi fugatiq; sunt. Romani signoꝝ et armoꝝũ. et aliqua to nũero hostiũ paucoꝝ potiti sunt Nã ferme Numi das in oibus prelijs magis pedes q̃ arma tutati sunt Ea fuga Jugurta impensius mõ rebus suis diffidẽs: cũ ꝓfugi et ꝑte eẽstatus in solitudines Deiñ Thalã puenit. id oppidũ magnũ atq; opulentũ. ibiq; pleriq; the/ sauri filioẽq; eius mitus pueritie cult⁹ erat Que postq̃ metello cõpta sunt. quanq̃ inter Thalã flumẽq; ꝑum in spatio miliũ quinq̃ginta loca arida atq; vasta esse ꝛgnouerat. tñ spe patrãdi belli (si ei⁹ oppidi potitus foret) ois asꝑitates supuadere. ac naturã etiã vincere aggredit. igit oia iu mẽta sarcinis leuari iubet. nisi frumẽto diex decẽ Ceterũ vtres mõ ꝛ alia vasa aque idonea portari Preterea ꝛgrit ex agris q̃plurimũ põt domi/ ti pecoris eoq; imponit vasa cuiusq; modi ſ pleraq; lignea collecta ex tu gurijs Nãida ꝑ Ad hoc finitimis imꝑat Qui se post regis fugã metello dederãt. q̃plumũ vt ąsq; aque portaret Die locũq; vbi presto fuerint pdi cit ipe ex flumie q̃ proxiaꝫ oppido aquã eẽ supdixim⁹. inuẽta onerat Eo mõ instruct⁹ ad Thalã pfisat Deiñ vbi ad id loci ventũ est q̃ numidas precepat. ꝛ castra posita munitaq; sunt tãta repẽte celo missa vis aque di ãl. vt ea mõ exercitui. sat' supq; foret Preterea cõmeatus spe ampliꝰ q;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10139411-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

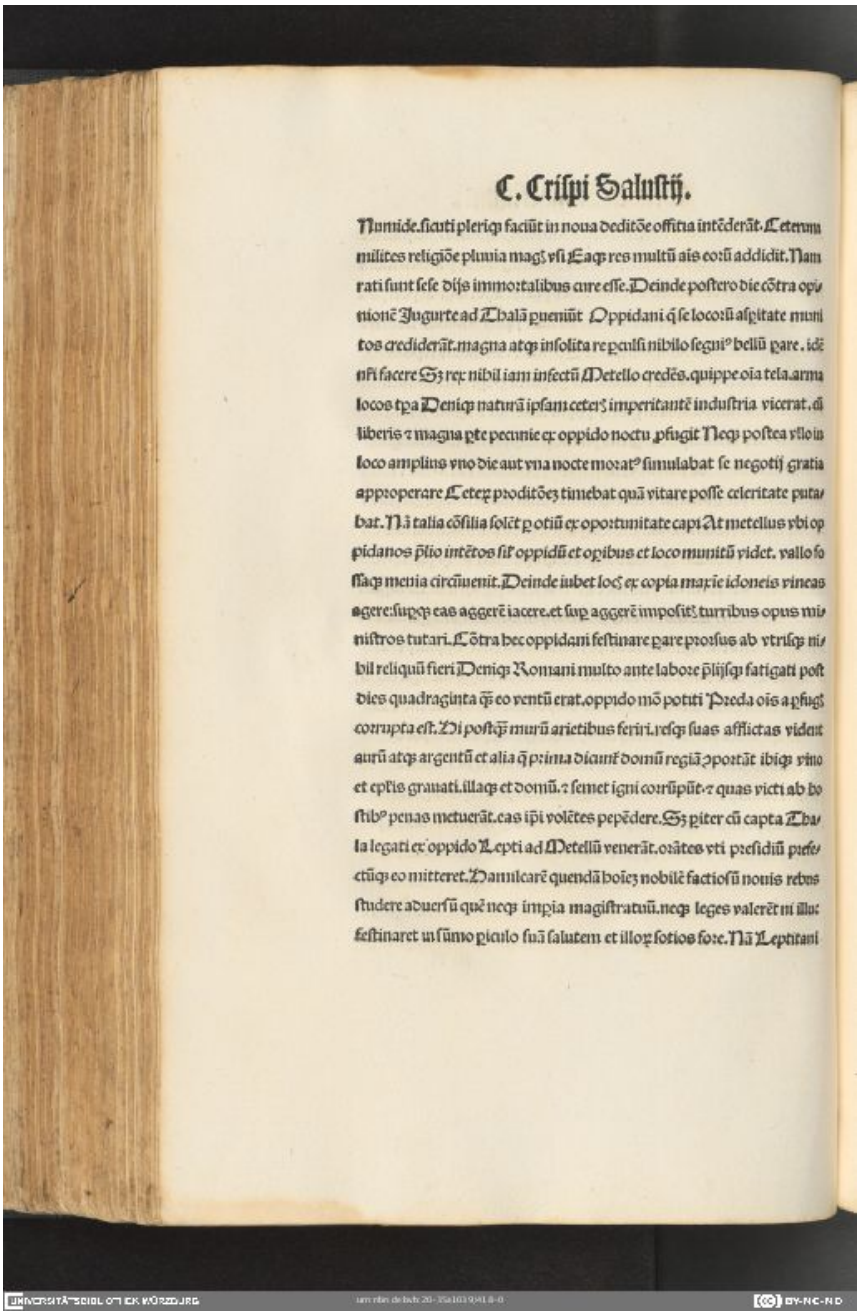

C. Crispi Salustij.

Numide. sicuti pleriq; faciũt in noua deditõe offitia intẽderãt. Ceterum
milites religiõe pluuia magꝫ vsi Eaq; res multũ ais eorũ addidit. Nam
rati sunt sese dijs immortalibus cure esse. Deinde postero die cõtra opi-
nionẽ Jugurte ad Thalã ꝑueniũt Oppidani q̃ se locorũ asꝑitate muni
tos crediderãt. magna atq; insolita re ꝑculsi nihilo segni⁹ bellũ ꝑare. idẽ
nr̃i facere Sꝫ rex nihil iam infectũ Metello credẽs. quippe oĩa tela. arma
locos tꝑa Deniq; naturã ipsam ceterꝫ imperitantẽ industria vicerat. cũ
liberis ⁊ magna ꝑte pecunie ex oppido noctu ꝓfugit Neq; postea vllo in
loco amplius vno die aut vna nocte morat⁹ simulabat se negotij gratia
approperare Ceterꝫ proditõeꝫ timebat quã vitare posse celeritate puta-
bat. Nã talia cõsilia solẽt ꝑ otiũ ex oportunitate capi At metellus vbi op
pidanos ꝑlio intẽtos sil̃ oppidũ et oꝑibus et loco munitũ videt. vallo fo
ssaq; menia circũuenit. Deinde iubet locꝫ ex copia maxĩe idoneis vineas
agere: suꝑq; eas aggerẽ iacere. et suꝑ aggerẽ impositꝫ turribus opus mi-
nistros tutari. Cõtra hec oppidani festinare ꝑare prorsus ab vtrisq; ni-
hil reliquũ fieri Deniq; Romani multo ante labore ꝑlijsq; fatigati post
dies quadraginta q̃ꝫ eo ventũ erat. oppido mõ potiti Preda oĩs a ꝓfugꝫ
corrupta est. Hi postq̃ꝫ murũ arietibus feriri. resq; suas afflictas vident
aurũ atq; argentũ et alia q̃ prima dicunt̃ domũ regiã ꝯportãt ibiq; vino
et epl̃is grauati. illaq; et domũ. ⁊ semet igni corrũpũt. ⁊ quas victi ab ho
stib⁹ penas metuerãt. eas ipi volẽtes pepẽdere. Sꝫ ꝑiter cũ capta Tha-
la legati ex oppido Lepti ad Metellũ venerãt. orãtes vti presidiũ prefe-
ctũq; eo mitteret. Hamilcarẽ quendã hoĩeꝫ nobilẽ factiosũ nouis rebus
studere aduersũ quẽ neq; imꝑia magistratuũ. neq; leges valerẽt ni illuc
festinaret in sũmo ꝑiculo suã salutem et illorꝫ sotios fore. Nã Leptitani

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

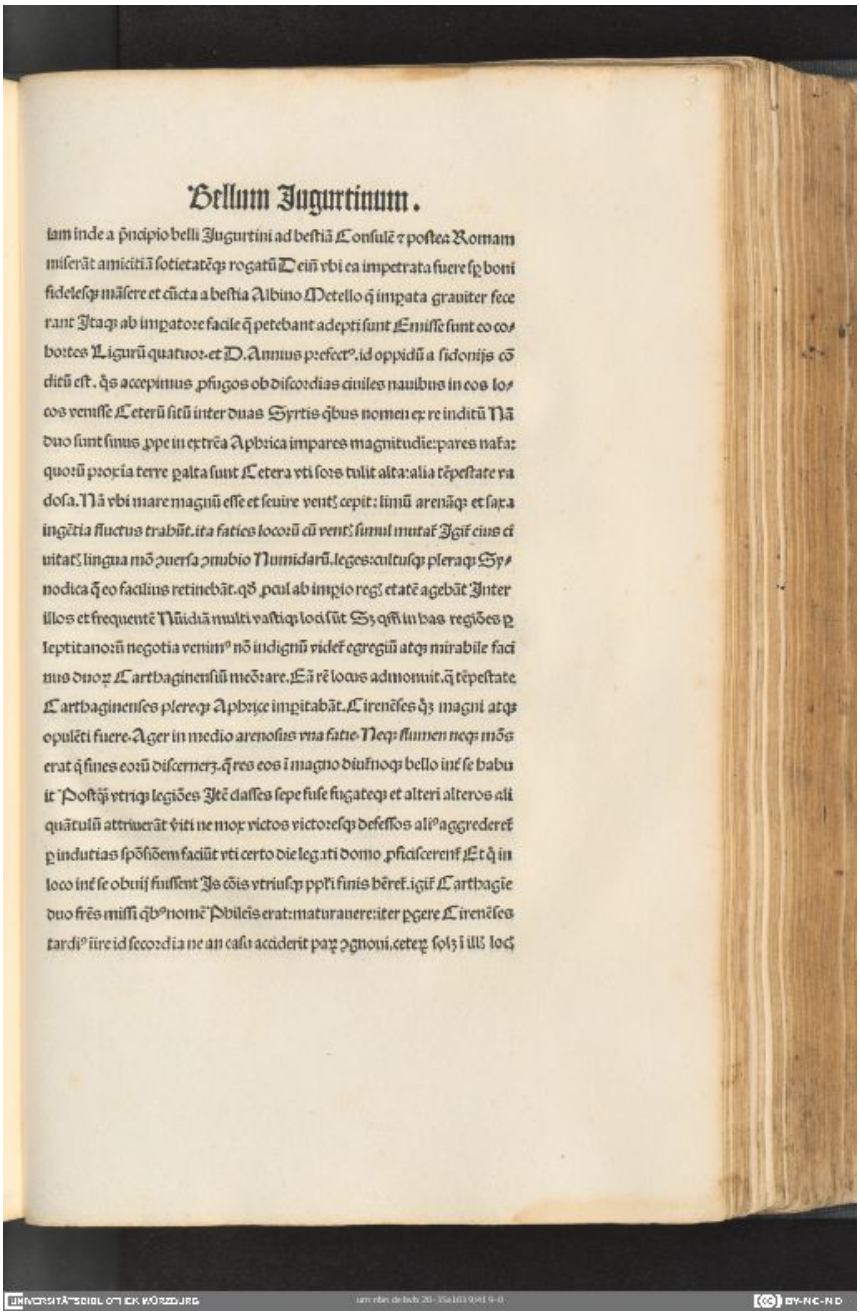

Bellum Jugurtinum.

Iam inde a p̄ncipio belli Jugurtini ad bestiā Consulē ⁊ postea Romam
miserāt amicitiā sotietatēq; rogatū Deiñ vbi ea impetrata fuere sp̄ boni
fidelesq; mānsere et cūcta a bestia Albino Metello q̄ impata grauiter fece
rant Itaq; ab impatore facile q̄ petebant adepti sunt Emisse sunt eo co-
hortes Ligurū quatuor. et D. Annius prefect⁹. id oppidū a sidonijs cō
ditū est. q̄s accepimus ꝓfugos ob discordias ciuiles nauibus in eos lo-
cos venisse Ceterū situ inter duas Syrtis q̄bus nomen ex re inditū Nā
duo sunt sinus ꝓpe in extrēa Aphrica impares magnitudie: pares nata:
quorū proxia terre ꝑalta sunt Cetera vti sors tulit alta: alia tēpestate va
dosa. Nā vbi mare magnū esse et seuire vent⁹ cepit: limū arenāq; et saxa
ingētia fluctus trahūt. ita facies locorū cū vent⁹ simul mutat̄ Igit̄ eius ci
uitat⁹ lingua mō ꝯuersa ꝯnubio Numidarū. leges: cultusq; pleraq; Sy-
nodica q̄ eo facilius retinebāt. qđ ꝓcul ab impio reg⁹ etatē agebāt Inter
illos et frequentē Nūidiā multi vastiq; loci sūt Sz qm̄ in has regiōes ꝑ
leptitanorū negotia venim⁹ nō indignū videt̄ egregiū atq; mirabile faci
nus duoꝝ Carthaginensiū meōrare. Eā rē locus admonuit. q̄ tēpestate
Carthaginenses plereq; Aphrice impitabāt. Cirenēses q̄z magni atq;
opulēti fuere. Ager in medio arenosus vna fatie. Neq; flumen neq; mōs
erat q̄ fines eorū discernerz. q̄ res eos ī magno diut̄noq; bello int̄ se habu
it Postq̄ vtriq; legiōes Itē classes sepe fuse fugateq; et alteri alteros ali
quātulū attriuerāt v̄iti ne mox victos victoresq; defessos ali⁹ aggrederet̄
ꝑ indutias spōsiōem faciūt vti certo die legati domo ꝓficiscerent̄ Et q̄ in
loco int̄ se obuij fuissent Is cōis vtriusq; ppl̄i finis hēret̄. igit̄ Carthagie
duo frēs missi q̄b⁹ nomē Phileis erat: maturauere: iter ꝑgere Cirenēses
tardi⁹ īire id secordia ne an casu acciderit paꝝ ꝯgnoui, ceteꝝ solz ī ill⁹ loc

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9341 9-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

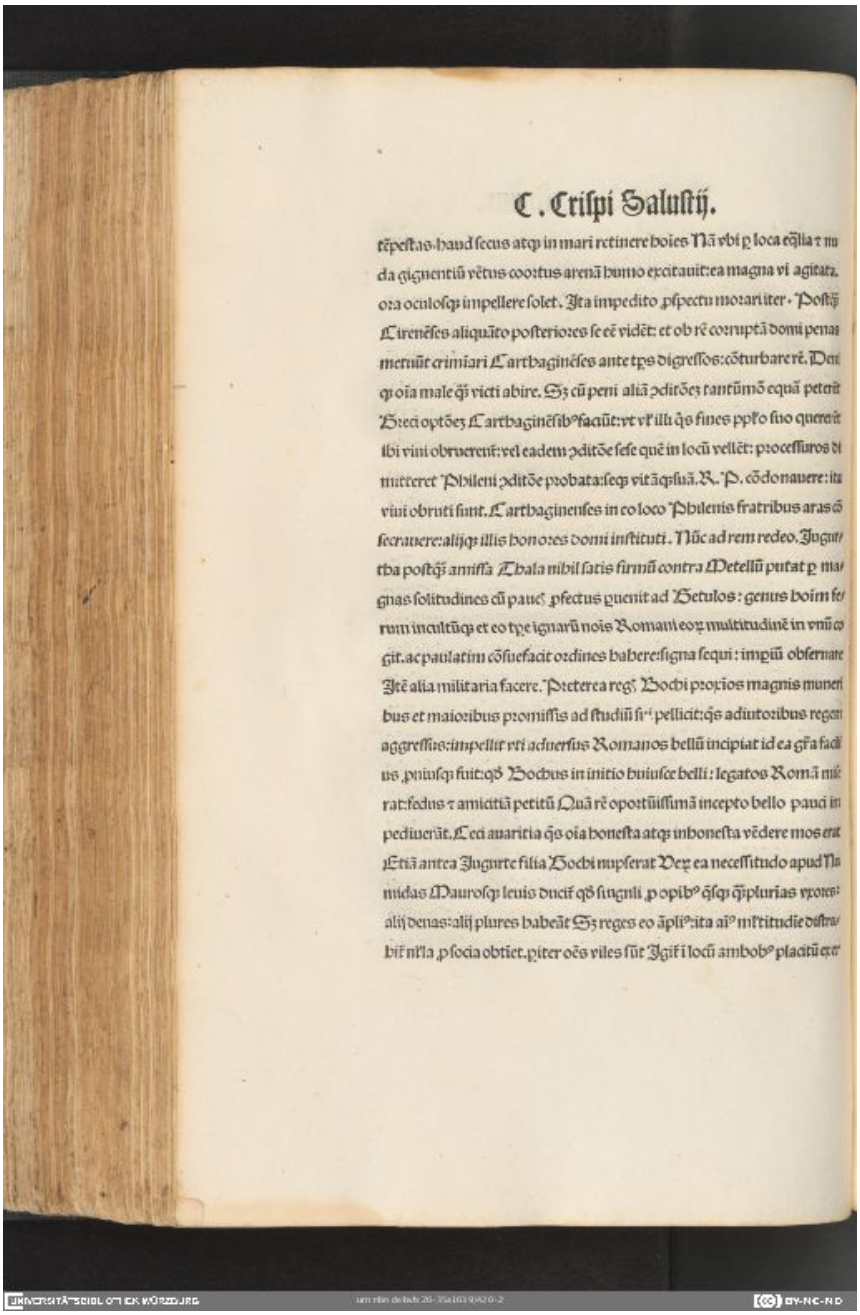

C. Crispi Salustij.

tẽpestas. haud secus atq; in mari retinere hoies Nã vbi p loca eq̃lia ⁊ nu
da gignentiũ vẽtus coortus arenã humo excitauit: ea magna vi agitata.
ora oculosq; impellere solet. Ita impedito ꝓspectu morari iter. Postq̃
Cirenẽses aliquãto posteriores se eẽ vidẽt: et ob rẽ corruptã domi penas
metuũt crimiari Carthaginẽses ante tp̃s digressos: cõturbare rẽ. Deni
q; oĩa male q̃ victi abire. Sz cũ peni aliã ꝯditõez tantũmõ equã peterẽt
Greci optõez Carthaginẽsib⁹ faciũt: vt vl' illi q̃s fines ppl'o suo quererẽt
ibi vini obruerent: vel eadem ꝯditõe sese quẽ in locũ vellẽt: processuros di
mitteret Phileni ꝯditõe probata: seq; vitãq; suã. R. P. cõdonauere: ita
viui obruti sunt. Carthaginenses in eo loco Philenis fratribus aras cõ
secrauere: alijq; illis honores domi instituti. Nũc ad rem redeo. Jugur
tha postq̃ amissa Thala nihil satis firmũ contra Metellũ putat p ma
gnas solitudines cũ pauc' ꝓfectus ꝑuenit ad Getulos: genus hoim fe
rum incultũq; et eo tp̃e ignarũ nois Romani eoꝝ multitudinẽ in vnũ co
git. ac paulatim cõsuefacit ordines habere: signa sequi: impiũ obseruare
Itẽ alia militaria facere. Preterea reg' Bochi proxios magnis muneri
bus et maioribus promissis ad studiũ sr'i pellicit: q̃s adiutoribus regem
aggressus: impellit vti aduersus Romanos bellũ incipiat id ea gr̃a facili
us ꝓuiusq; fuit: qd̃ Bochus in initio huiusce belli: legatos Romã mis
rat: fedus ⁊ amicitiã petitũ Quã rẽ oportũissimã incepto bello pauci im
pediuerãt. Ceci auaritia q̃s oĩa honesta atq; inhonesta vẽdere mos erat
Etiã antea Jugurte filia Bochi nupserat Verꝝ ea necessitudo apud Nu
midas Maurosq; leuis ducit' qd̃ singuli ꝓ opib⁹ q̃sq; q̃ plurias vxores:
alij denas: alij plures habeãt Sz reges eo ãpli⁹: ita aĩ⁹ mlt'itudie distra
hit' nl'la ꝓsocia obtiet. ꝑiter oẽs viles sũt Igit' i locũ ambob⁹ placitũ exer

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019420-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

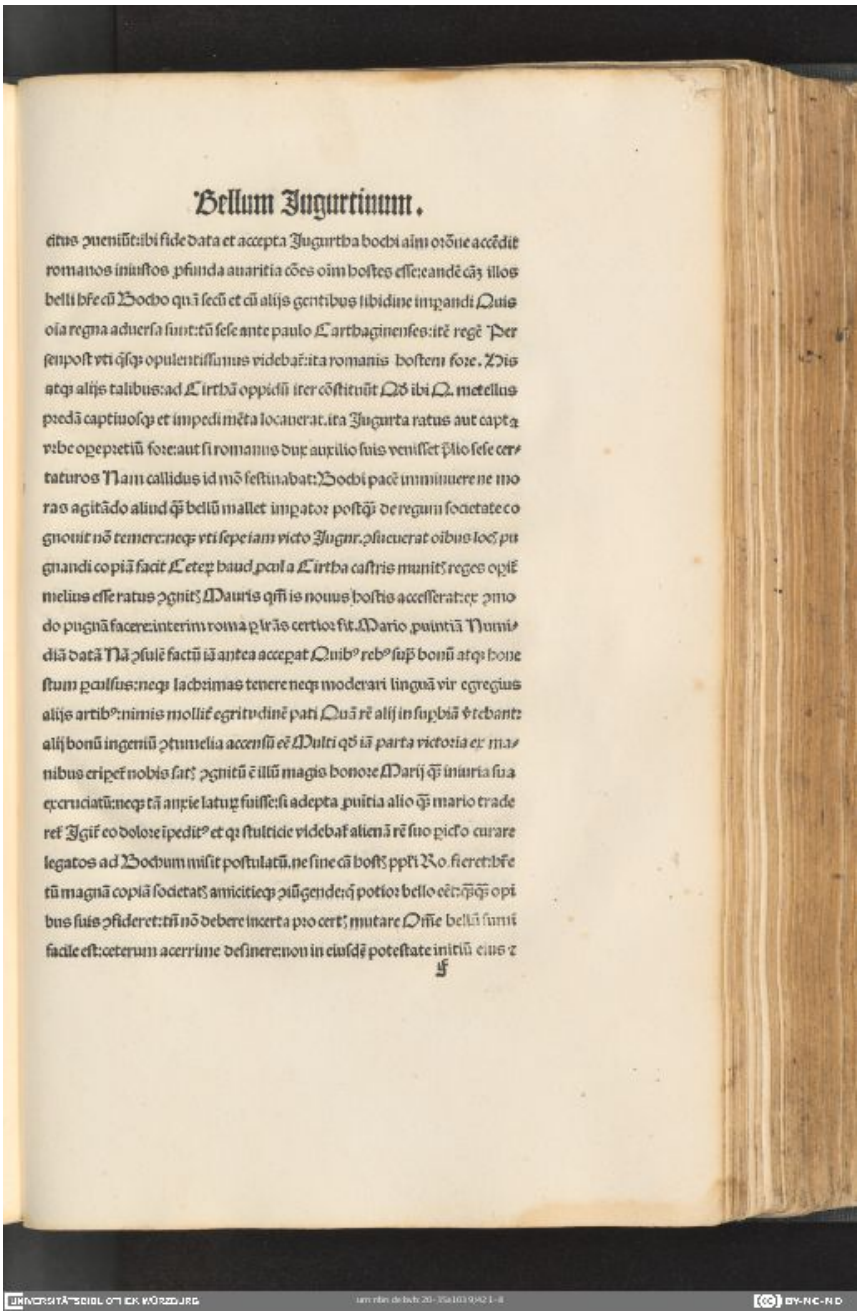

Bellum Jugurtinum.

citus ꝯueniũt: ibi fide data et accepta Jugurtha bochi aĩm orõne accẽdit
romanos iniustos ꝑfunda auaritia cões oĩm hostes esse: eandẽ cãz illos
belli hr̃e cũ Bocho quã secũ et cũ alijs gentibus libidine impandi Quis
oĩa regna aduersa sunt: tũ sese ante paulo Carthaginenses: itẽ regẽ Per
senpost vti q̃sq; opulentissimus videbat̃: ita romanis hostem fore. His
atq; alijs talibus: ad Cirthã oppidũ iter cõstituũt Qd̃ ibi Q. metellus
predã captiuosq; et impedimẽta locauerat. ita Jugurta ratus aut capta
vrbe opepretiũ fore: aut si romanus dux auxilio suis venisset p̃lio sese cer-
taturos Nam callidus id mõ festinabat: Bochi pacẽ imminuere ne mo
ras agitãdo aliud q̃ bellũ mallet impator postq̃ de regum societate co
gnouit nõ temere: neq; vti sepe iam victo Jugur. ꝯsueuerat oĩbus loc̃ pu
gnandi copiã facit Ceterꝝ haud ꝑcul a Cirtha castris munit̃ reges opit̃
melius esse ratus ꝯgnit̃ Mauris qm̃ is nouus hostis accesserat: ex ꝯmo
do pugnã facere: interim roma ꝑ lrãs certior fit. Mario ꝓuintiã Numi-
diã datã Nã ꝯsulẽ factũ iã antea accepat Quib⁹ reb⁹ sup̃ bonũ atq; hone
stum ꝑculsus: neq; lachrimas tenere neq; moderari linguã vir egregius
alijs artib⁹: nimis mollit̃ egritudinẽ pati Quã rẽ alij in supbiã ꝟtebant:
alij bonũ ingeniũ ꝯtumelia accensũ eẽ Multi qd̃ iã parta victoria ex ma-
nibus eripet̃ nobis sat̃ ꝯgnitũ ẽ illũ magis honore Marij q̃ iniuria sua
excruciatũ: neq; tã anxie latur̃ fuisse: si adepta ꝓuĩtia alio q̃ mario trade
ret̃ Igit̃ eo dolore ĩpedit⁹ et q; stulticie videbat̃ alienã rẽ suo ꝑicto curare
legatos ad Bochum misit postulatũ. ne sine cã host̃ ppl̃i Ro. fieret: hr̃e
tũ magnã copiã societat̃ amicitieq; ꝯiũgende: q̃ potior bello eẽt: q̃q̃ opi
bus suis ꝯfideret: tñ nõ debere incerta pro cert̃ mutare Om̃e bellũ sumi
facile est: ceterum acerrime desinere: non in eiusdẽ potestate initiũ eius ꝛ

F

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9342 1-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

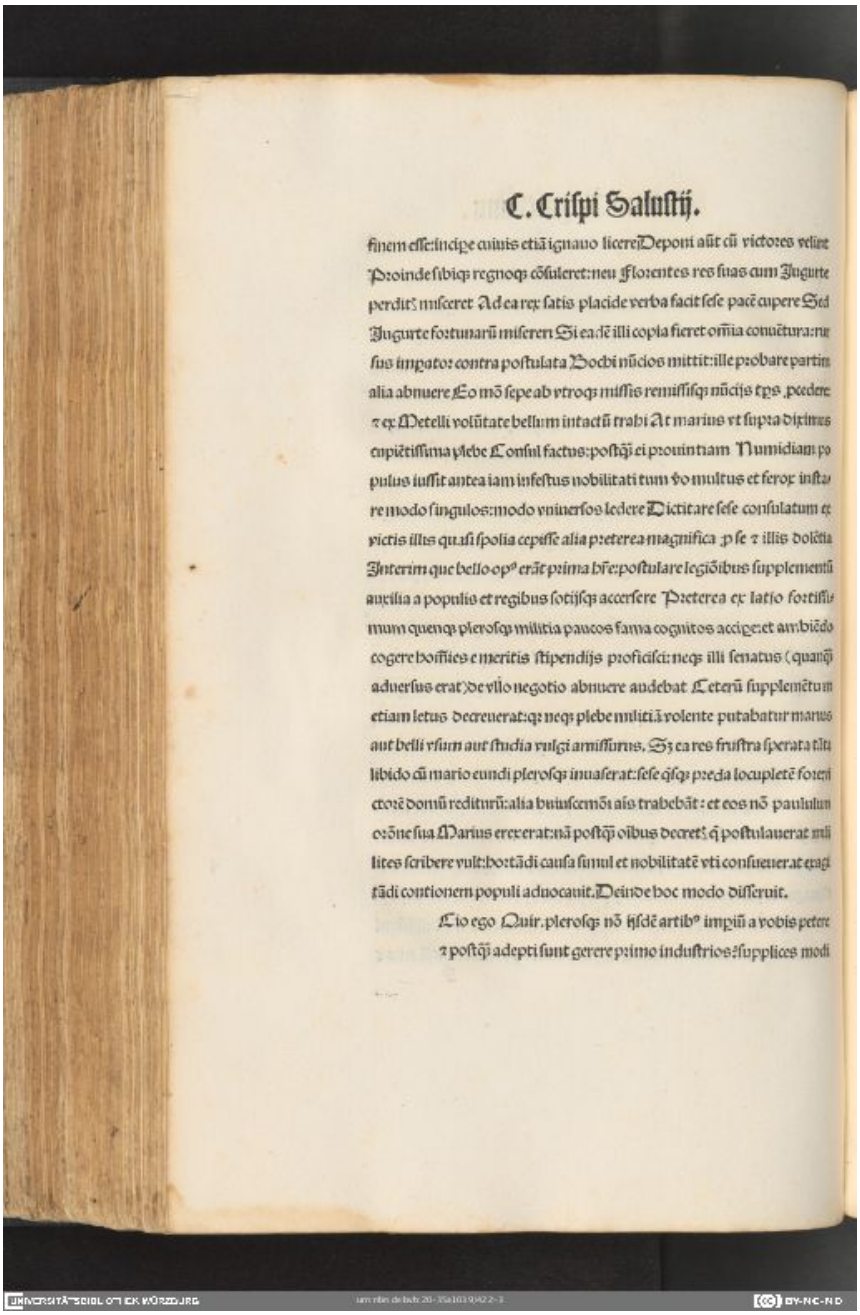

finem esse: incipe cuiuis etiã ignauo licere. Deponi aũt cũ victores velint
Proinde sibiq; regnoq; cõsuleret: neu Florentes res suas cum Iugurte
perditꝫ misceret Ad ea rex satis placide verba facit sese pacẽ cupere Sed
Iugurte fortunarũ miseren Si eadẽ illi copia fieret om̃ia conuẽtura: rur
sus imperator contra postulata Bochi nũcios mittit: ille probare partim
alia abnuere Eo mõ sepe ab vtroq; missis remissisq; nũcijs tp̃s ꝓcedere
⁊ ex Metelli volũtate bellum intactũ trahi At marius vt supra diximus
cupiẽtissima plebe Consul factus: postq̃ ei prouintiam Numidiam po
pulus iussit antea iam infestus nobilitati tum vo multus et ferox insta
re modo singulos: modo vniuersos ledere Dictitare sese consulatum ex
victis illis quasi spolia cepisse alia preterea magnifica ꝓ se ⁊ illis dolẽtia
Interim que bello op⁹ erãt prima hr̃e: postulare legiõibus supplementũ
auxilia a populis et regibus sotijsq; accersere Preterea ex latio fortissi
mum quenq; plerosq; militia paucos fama cognitos accipe: et ambiẽdo
cogere hom̃ies e meritis stipendijs proficisci: neq; illi senatus (quanq̃
aduersus erat) de vllo negotio abnuere audebat Ceterũ supplemẽtum
etiam letus decreuerat: q̃ neq; plebe militiã volente putabatur marius
aut belli vsum aut studia vulgi amissurus. Sz ea res frustra sperata tãta
libido cũ mario eundi plerosq; inuaserat: sese q̃sq; preda locupletẽ foreni
ctorẽ domũ rediturũ: alia huiuscemõi aĩs trahebãt: et eos nõ paululum
orõne sua Marius erexerat: nã postq̃ oĩbus decretꝫ q̃ postulauerat mili
lites scribere vult: hortãdi causa simul et nobilitatẽ vti consueuerat exagi
tãdi contionem populi aduocauit. Deinde hoc modo disseruit.

Cio ego Quir. plerosq; nõ ijsdẽ artib⁹ impiũ a vobis petere
⁊ postq̃ adepti sunt gerere primo industrios: supplices modi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9422-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

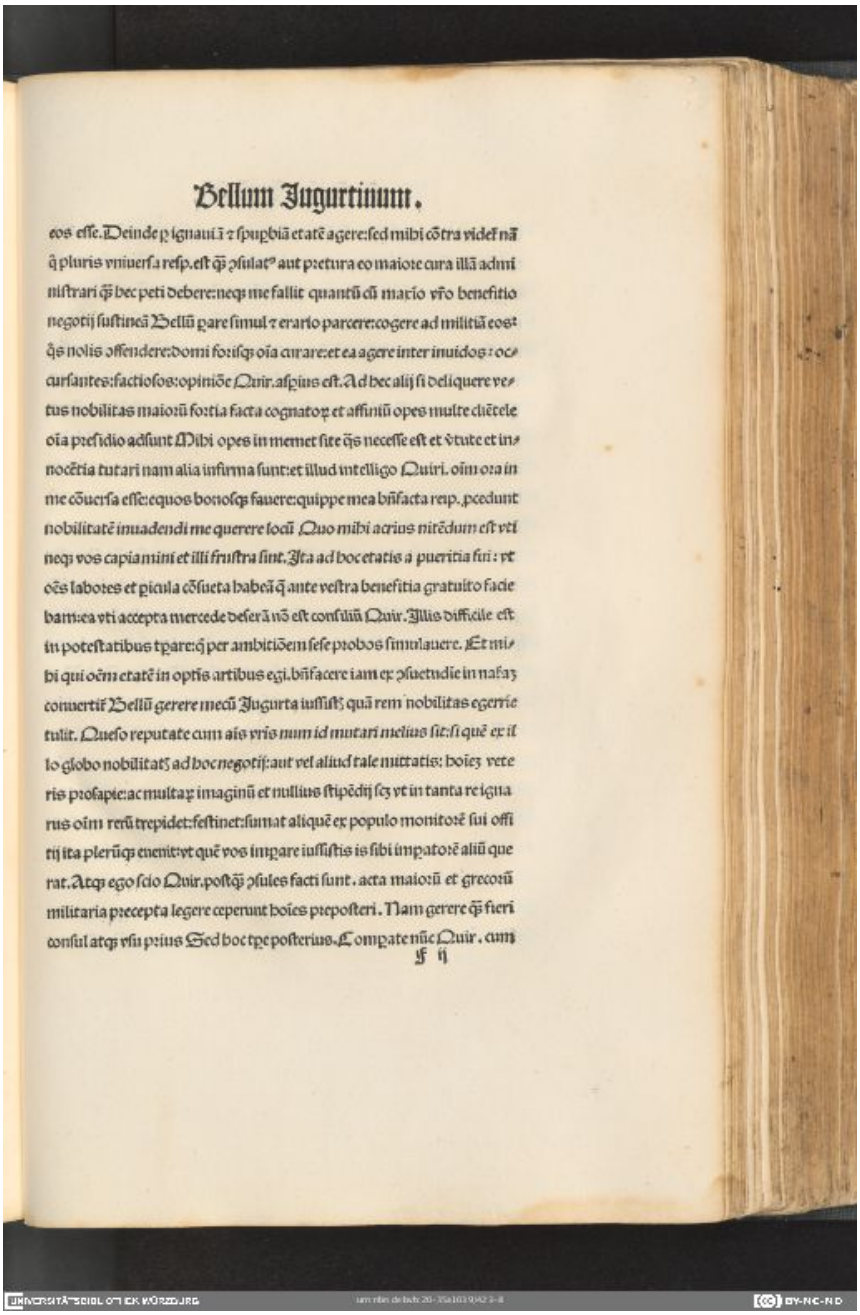

eos esse. Deinde p ignauiā ⁊ spuꝑbiā etatē agere: sed mihi cōtra videt nā
q̄ pluris vniuersa resp. est q̄ ꝯsulat⁹ aut pretura eo maiore cura illā admi
nistrari q̄ hec peti debere: neq; me fallit quantū cū maxio vr̄o benefitio
negotij sustineā Bellū ꝑare simul ⁊ erario parcere: cogere ad militiā eos:
q̄s nolis offendere: domi forisq; oīa curare: et ea agere inter inuidos: oc-
cursantes: factiosos: opiniōe Quir. aspius est. Ad hec alij si deliquere ve-
tus nobilitas maiorū fortia facta cognatoꝝ et affiniū opes multe clientele
oīa presidio adsunt Mihi opes in memet site q̄s necesse est et v̄tute et in-
nocētia tutari nam alia infirma sunt: et illud intelligo Quiri. oīm ora in
me cōuersa esse: equos bonosq; fauere: quippe mea bn̄facta resp. ꝓcedunt
nobilitatē inuadendi me querere locū Quo mihi acrius nitēdum est vti
neq; vos capiamini et illi frustra sint. Ita ad hoc etatis a pueritia fui: vt
oēs labores et ꝑicula cōsueta habeā q̄ ante vestra benefitia gratuito facie
bam: ea vti accepta mercede deserā nō est consiliū Quir. Illis difficile est
in potestatibus tꝑare: q̄ per ambitiōem sese probos simulauere. Et mi-
hi qui oēm etatē in optis artibus egi. bn̄facere iam ex ꝯsuetudie in natā
conuertit Bellū gerere mecū Jugurta iussist; quā rem nobilitas egerrie
tulit. Queso reputate cum aīs vris num id mutari melius sit: si quē ex il
lo globo nobilitat; ad hoc negotij: aut vel aliud tale mittatis: hoīez vete
ris prosapie: ac multaꝝ imaginū et nullius stipēdij scz vt in tanta re igna
rus oīm rerū trepidet: festinet: sumat aliquē ex populo monitorē sui offi
tij ita plerūq; euenit: vt quē vos imꝑare iussistis is sibi imꝑatorē aliū que
rat. Atq; ego scio Quir. postq̄ ꝯsules facti sunt. acta maiorū et grecorū
militaria precepta legere ceperunt hoīes preposteri. Nam gerere q̄ fieri
consul atq; vsu prius Sed hoc tꝑe posterius. Compate nūc Quir. cum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

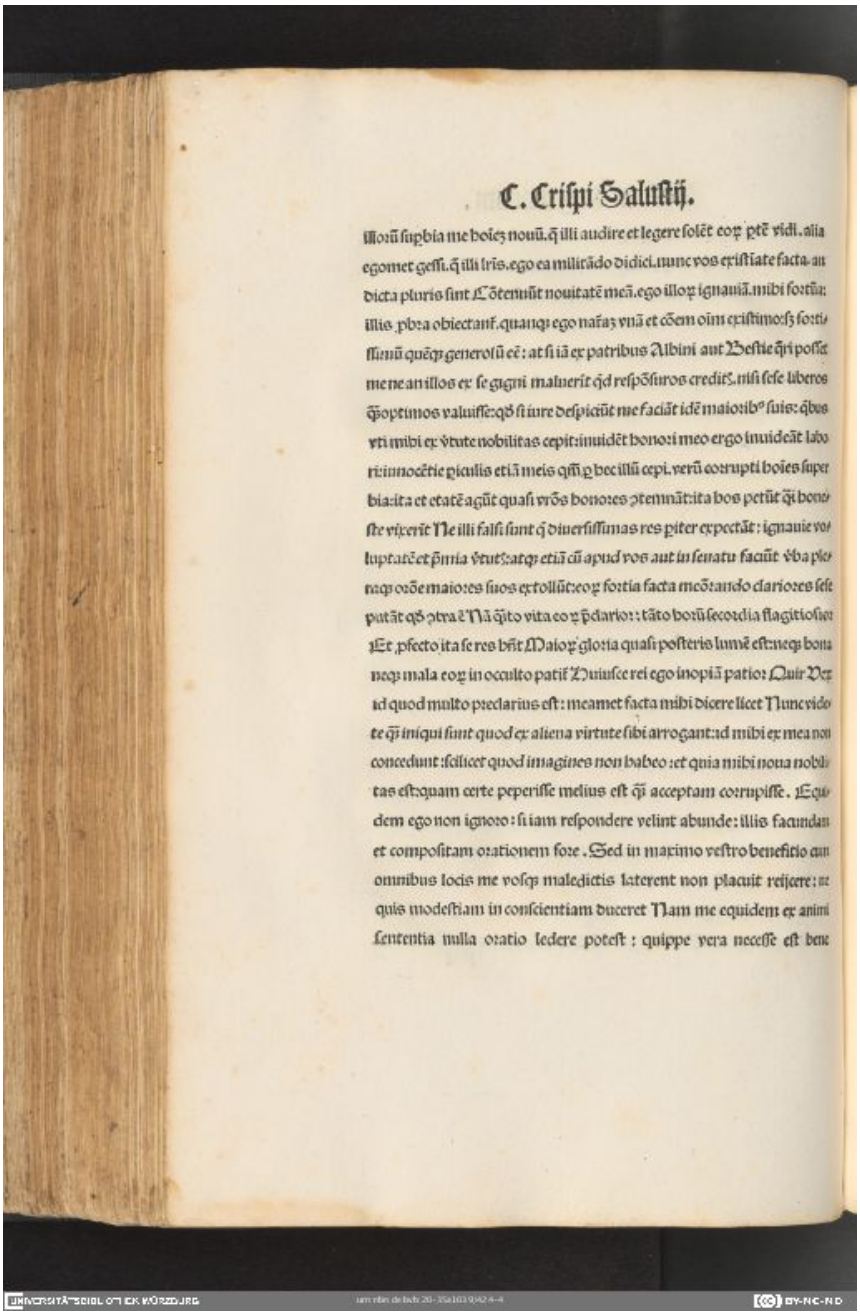

illoꝝ superbia me bonis nouū. q illi audire et legere solēt eoꝝ ptē vidi. alia egomet gessi. q illi lris. ego ea mīlitādo didici. nunc vos existiate facta an dicta pluris sint. Cōtemsit nouitatē meā. ego illoꝝ ignauiā. mihi fortūa illis pbra obiectant. quanq; ego nataz vnā et cōem oim existimo. sz fortis simū quēq; generosū eē: at si iā ex patribus Albini aut Bestie q̄ri posset me ne an illos ex se gigni maluerit q̄d respōsuros credit. nisi sese liberos q̄optimos valuisse. qs si iure despicāt me faciāt idē maioribꝰ suis. q̄bus vti mihi ex virtute nobilitas cepit. inuidēt honori meo ergo inuideāt labo ri. innocētie pudicis etiā meis q̄ssq; bec illū cepi. verū corrupti boies superbia. ita et etatē agūt quasi vrōs honores ptemnāt. ita bos petūt q̄ bonos te viderit. Ne illi falsi sunt q̄ diuersissimas res piter expectāt: ignauie vo luptatē et pīnia virtuti. atq; etiā cū apud vos aut in senatu facūt verba ple raq; oōes maiores suos extollūt. eoꝝ fortia facta meōrando clariores sese putāt. q̄s ptra. Nā q̄to vita eoꝝ pdiar. ior: tāto borū secordia flagitiosior Et pfecto ita se res bēt. Maioꝝ gloria quasi posteris lumē est. neq; bona neq; mala eoꝝ in occulto patit. Quisce rei ego inopiā patior. Quis Ver id quod multo preclarius est: meamet facta mihi dicere licet. Nunc vide te q̄ iniqui sint. quod ex aliena virtute sibi arrogant. ad mihi ex mea non concedunt: scilicet quod imagines non habeo. et quia mihi nouā nobili tas est. quam certe peperisse melius est q̄ acceptam corrupisse. Equi dem ego non ignoro: si iam respondere velint abunde: illis facundam et compositam oratiōnem fore. Sed in maximo vestro beneficio cum omnibus locis me vestra maledictis lacerent non placuit reticere: ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me equidem ex animi sententia nulla oratio ledere potest: quippe vera necesse est bene

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10139424-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

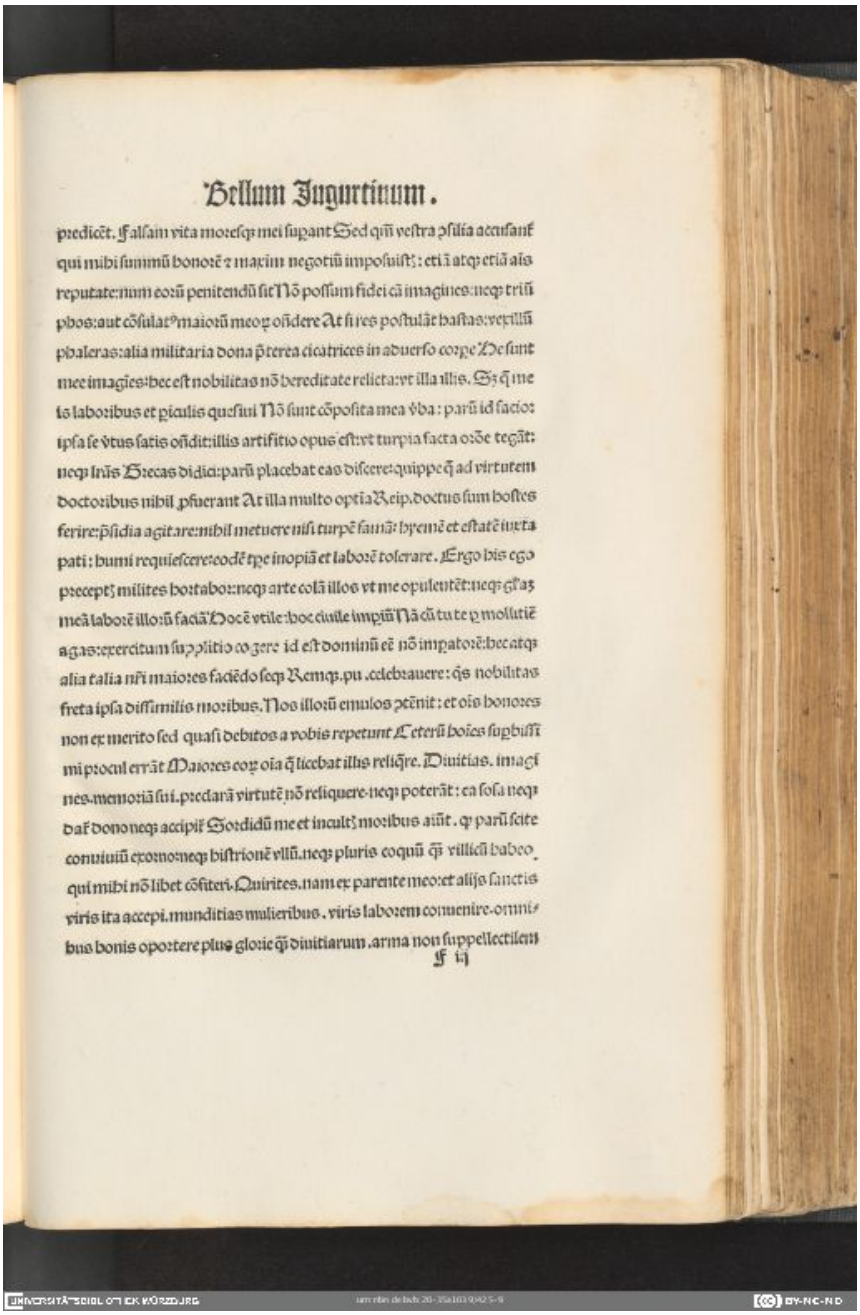

predicēt. Falsam vita moresq; mei supant Sed qm̄ vestra ꝯsilia accusant
qui mihi summū honorē ⁊ maxim negotiū imposuistꝫ: etiā atq; etiā aīs
reputate: num eorū penitendū sit Nō possum fidei cā imagines: neq; triū
phos: aut cōsulatꝰ maiorū meoꝝ oñdere At si res postulāt hastas: vexillū
phaleras: alia militaria dona p̄terea cicatrices in aduerso corpe He sunt
mee imagīes: hec est nobilitas nō hereditate relicta: vt illa illis. Sꝫ q̄ me
is laboribus et piculis quesiui Nō sunt cōposita mea v̄ba: parū id facio:
ipsa se v̄tus satis oñdit: illis artifitio opus est: vt turpia facta orōe tegāt:
neq; lr̄ās Grecas didici: parū placebat eas discere: quippe q̄ ad virtutem
doctoribus nihil ꝓfuerant At illa multo optīa Reip. doctus sum hostes
ferire: p̄sidia agitare: nihil metuere nisi turpē famā: hyemē et estatē iuxta
pati: humi requiescere: eodē tpe inopiā et laborē tolerare. Ergo his ego
preceptꝫ milites hortabor: neq; arte colā illos vt me opulentēt: neq; gl'az
meā laborē illorū faciā Hoc ē vtile: hoc ciuile impiū Nā cū tu te ꝑ mollitiē
agas: exercitum suꝯplitio cogere id est dominū eē nō impatorē: hec atq;
alia talia nr̄i maiores faciēdo seq; Remq; pu. celebrauere: q̄s nobilitas
freta ipsa dissimilis moribus. Nos illorū emulos ꝯtēnit: et oīs honores
non ex merito sed quasi debitos a vobis repetunt Ceterū hoīes supbissī
mi procul errāt Maiores eoꝝ oīa q̄ licebat illis reliq̄re. Diuitias. imagi
nes. memoriā sui. preclarā virtutē nō reliquere. neq; poterāt: ea sola neq;
dat̄ dono neq; accipit̄ Sordidū me et incultꝫ moribus aiūt. q; parū scite
conuiuiū exorno: neq; histrionē vllū. neq; pluris coquū q̄ villicū habeo.
qui mihi nō libet cōfiteri. Quirites. nam ex parente meo: et alijs sanctis
viris ita accepi. munditias mulieribus. viris laborem conuenire. omni-
bus bonis oportere plus glorie q̄ diuitiarum. arma non suppellectilem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

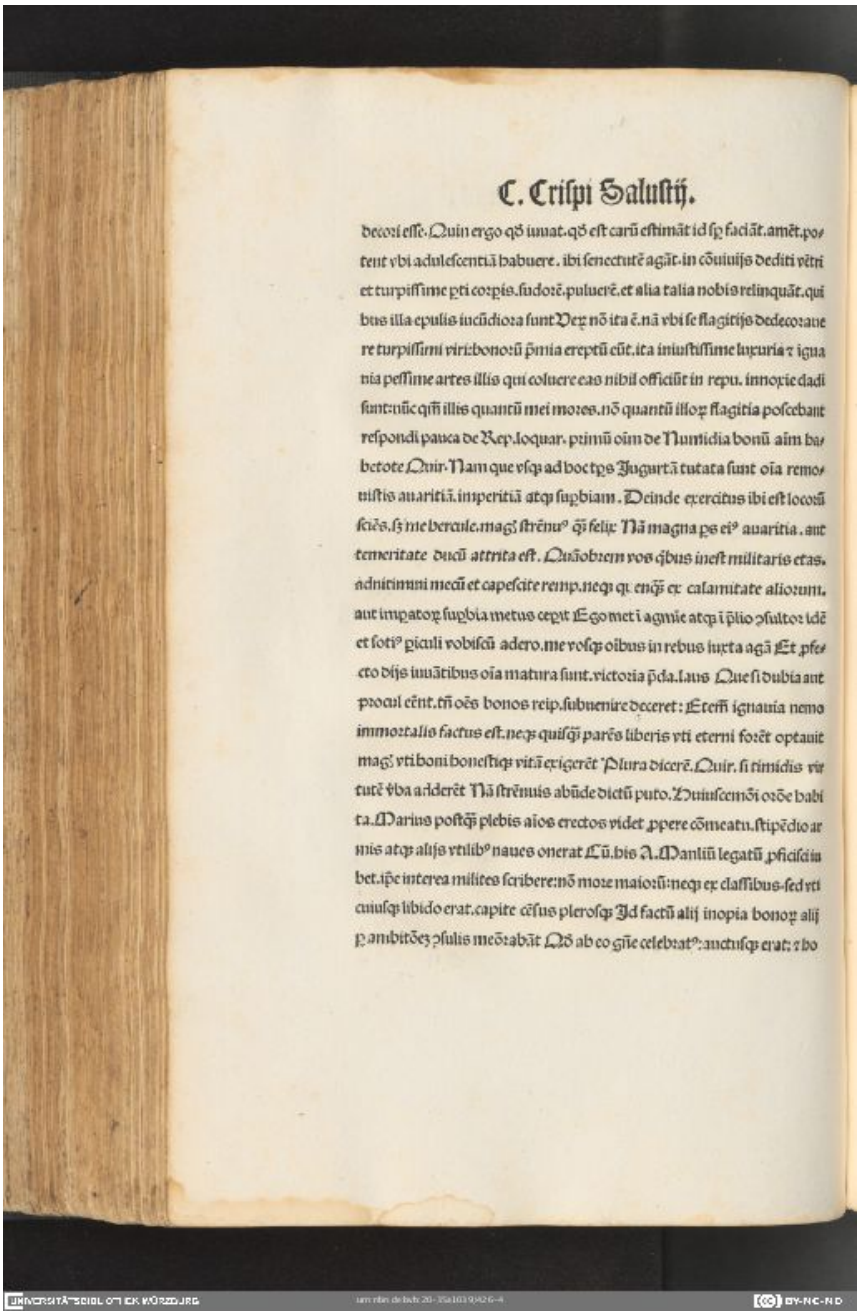

C. Crispi Salustij.

decori esse. Quin ergo qd iuuat. qd est carũ estimãt id sp faciãt. amẽt. po-
tent vbi adulescentiã habuere. ibi senectutẽ agãt. in cõuiuijs dediti vẽtri
et turpissime pti corpis. sudorẽ. puluerẽ. et alia talia nobis relinquãt. qui
bus illa epulis iucũdiora sunt Vex nõ ita ẽ. nã vbi se flagitijs dedecorauere
re turpissimi viri: bonorũ p̃mia ereptũ eũt. ita iniustissime luxuria ⁊ igua
uia pessime artes illis qui coluere eas nihil officiũt in repu. innoxie dadi
sunt: nũc qm̃ illis quantũ mei mores. nõ quantũ illoꝝ flagitia poscebant
respondi pauca de Rep. loquar. primũ oĩm de Numidia bonũ aĩm ha-
betote Quir. Nam que vsq ad hoc tps Jugurtã tutata sunt oĩa remo-
uistis auaritiã. imperitiã atq sup̃biam. Deinde exercitus ibi est locorũ
sciẽs. sz me hercule. magꝫ strẽnuꝰ q̃ felix Nã magna ps eiꝰ auaritia. aut
temeritate ducũ attrita est. Quãobrem vos q̃bus inest militaris etas.
adnitimini mecũ et capescite remp. neq qꝫ enq̃ ex calamitate aliorum.
aut impatoꝝ sup̃bia metus cepit Ego met ĩ agmĩe atq ĩ p̃lio ꝯsultor idẽ
et sotiꝰ piculi vobiscũ adero. me vosq oĩbus in rebus iuxta agã Et pfe-
cto dijs iuuãtibus oĩa matura sunt. victoria p̃da. laus Que si dubia aut
procul eẽnt. tñ oẽs bonos reip. subuenire deceret: Etem̃ ignauia nemo
immortalis factus est. neq quisq̃ parẽs liberis vti eterni forẽt optauit
magꝫ vti boni honestiq vitã exigerẽt Plura dicerẽ. Quir. si timidis vir
tutẽ v̄ba adderẽt Nã strẽnuis abũde dictũ puto. Huiuscemõi orõe habi
ta. Marius postq̃ plebis aĩos erectos videt ꝓpere cõmeatu. stipẽdio ar
mis atq alijs vtilibꝰ naues onerat Cũ. his A. Manliũ legatũ ꝓficisci iu
bet. ipe interea milites scribere: nõ more maiorũ: neq ex classibus. sed vti
cuiusq libido erat. capite cẽsus plerosq Id factũ alij inopia bonoꝝ alij
p ambitõez ꝯsulis meõrabãt Qd ab eo gñe celebratꝰ: auctusq erat: ⁊ ho

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9426-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

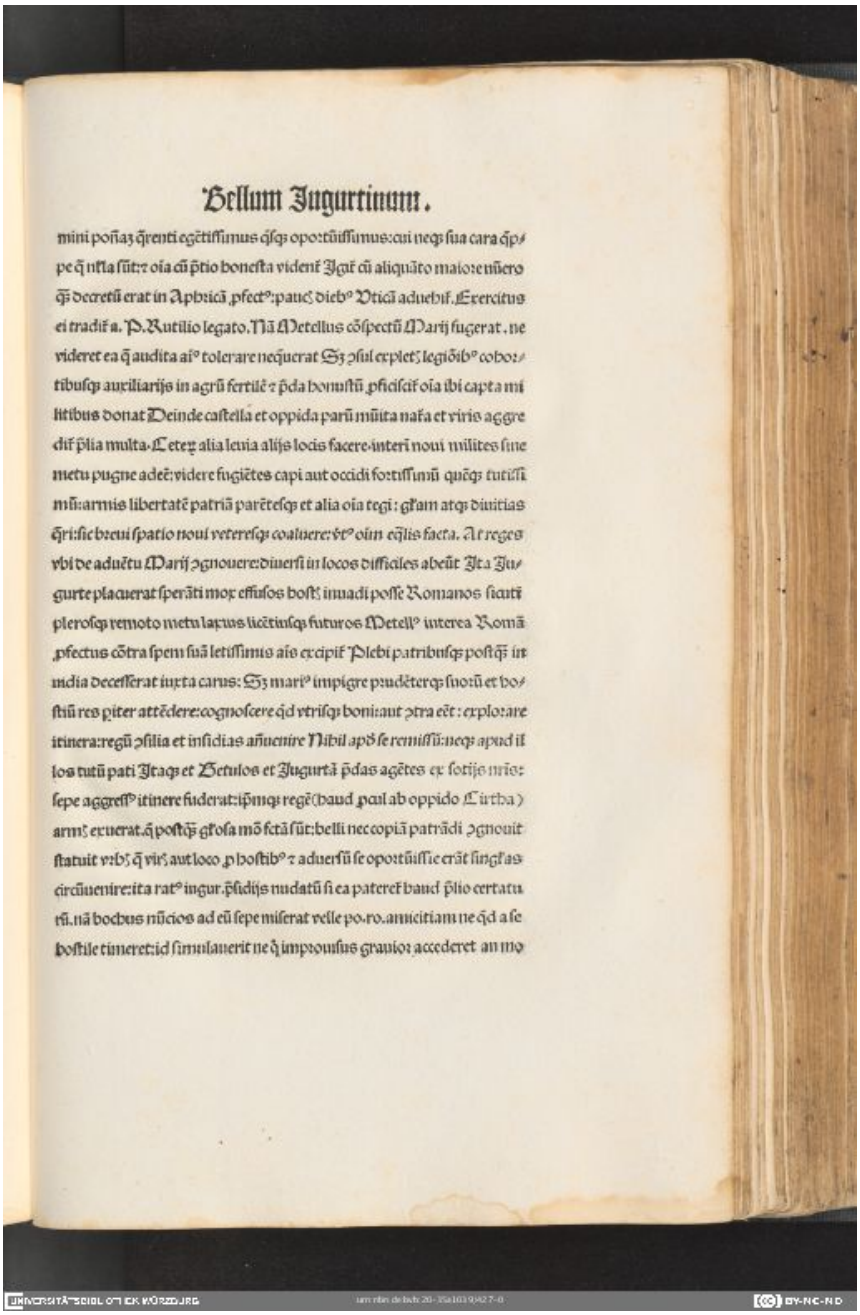

Bellum Iugurtinum.

mini poñaz q̃renti egẽtissimus q̃sq; oportũissimus: cui neq; sua cara q̃p-
pe q̃ nl̃a sũt: ⁊ oĩa cũ p̃tio honesta videnť Igiť cũ aliquãto maiore nũero
q̃ decretũ erat in Aphricã ꝓfect⁹: pauc⁹ dieb⁹ Vticã aduehiť. Exercitus
ei tradiť a. P. Rutilio legato. Nã Metellus cõspectũ Marij fugerat. ne
videret ea q̃ audita aĩ⁹ tolerare neq̃uerat Sz ꝯsul expletꝫ legiõib⁹ cohor-
tibusq; auxiliarijs in agrũ fertilẽ ⁊ p̃da honustũ ꝓficisciť oĩa ibi capta mi
litibus donat Deinde castella et oppida parũ mũita naťa et viris aggre
diť p̃lia multa. Ceteꝝ alia leuia alijs locis facere. interĩ noui milites sine
metu pugne adeẽ: videre fugiẽtes capi aut occidi fortissimũ quẽq; tutissi
mũ: armis libertatẽ patriã parẽtesq; et alia oĩa tegi: gl̃am atq; diuitias
q̃ri: sic breui spatio noui veteresq; coaluere: vt⁹ oĩm eq̃lis facta. At reges
vbi de aduẽtu Marij ꝯgnouere: diuersi in locos difficiles abeũt Ita Iu-
gurte placuerat sperãti mox effusos hostꝫ inuadi posse Romanos sicuti
plerosq; remoto metu laxius licẽtiusq; futuros Metell⁹ interea Romã
ꝓfectus cõtra spem suã letissimis aĩs excipiť Plebi patribusq; postq̃ in
uidia decesserat iuxta carus: Sz mari⁹ impigre prudẽterq; suorũ et ho-
stiũ res p̃iter attẽdere: cognoscere q̃d vtrisq; boni: aut ꝯtra eẽt: explorare
itinera: regũ ꝯsilia et insidias añuenire Nihil apd̃ se remissũ: neq; apud il
los tutũ pati Itaq; et Betulos et Iugurtã p̃das agẽtes ex sotijs nr̃is:
sepe aggress⁹ itinere fuderat: ip̃mq; regẽ (haud ꝓcul ab oppido Cirtha)
armꝫ exuerat. q̃ postq̃ gl̃osa mõ fctã sũt: belli nec copiã patrãdi ꝯgnouit
statuit vrbꝫ q̃ virꝫ aut loco ꝓ hostib⁹ ⁊ aduersũ se oportũissie erãt singl̃as
circũuenire: ita rat⁹ iugur. p̃sidijs nudatũ si ea pateret haud p̃lio certatu
rũ. nã bochus nũcios ad eũ sepe miserat velle po. ro. amicitiam ne q̃d a se
hostile timeret: id simulauerit ne q̃ improuisus grauior accederet an mo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9427-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

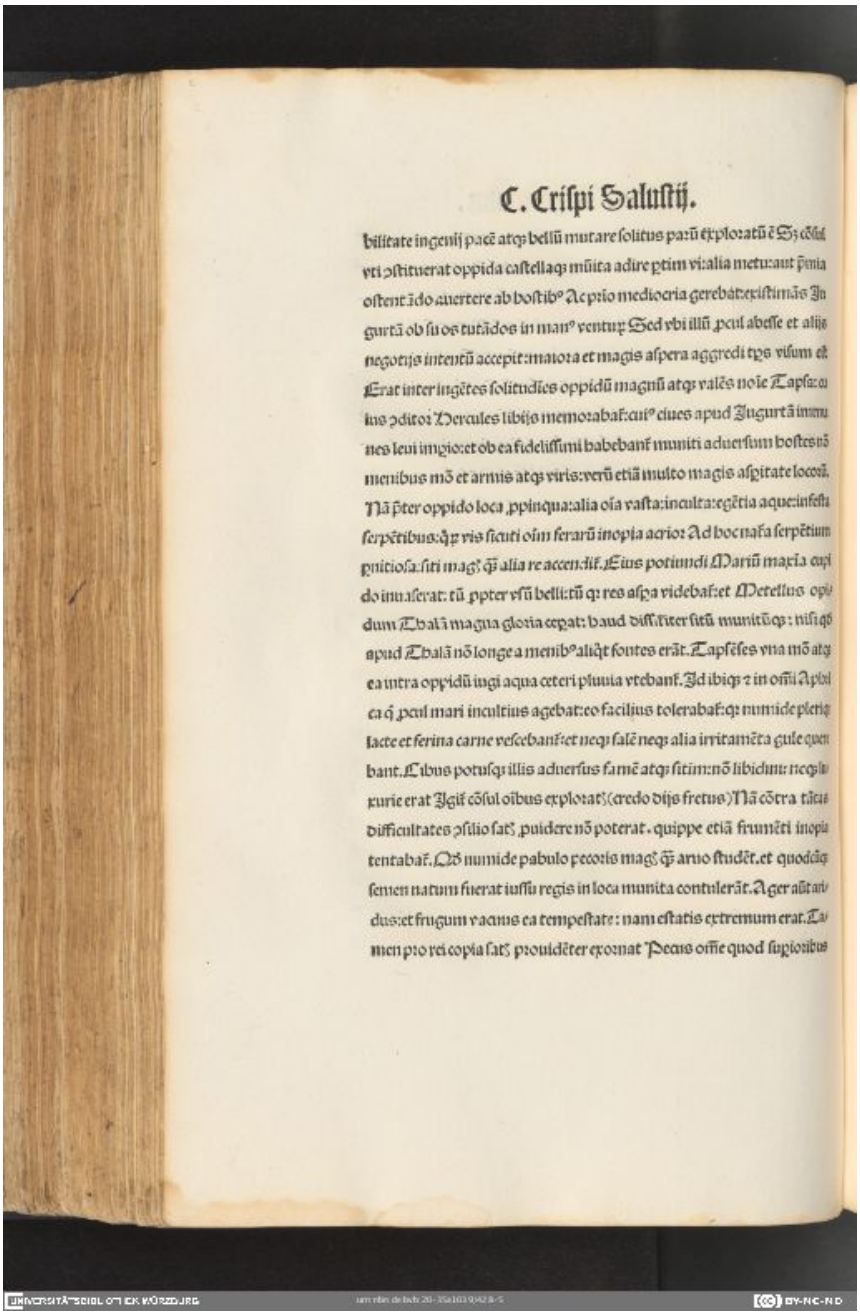

C. Crispi Salustij.

bilitate ingenij pace atq; bellū mutare solitus pariū explorat ē Sz cōsul
ri ꝓstituerat oppida castellaq; mūita adire ptim vi: alia metu: aut pnia
ostentādo auertere ab hostib⁹ Aeprio mediocria gerebāt: eristimās In
gurtā ob su os tutādos in man⁹ ventur. Sed vbi illū paul abesse et alijs
negotijs intentū accepit: maiora et magis aspera aggredi tps vīum est
Erat inter ingētes solitudies oppidū magnū atq; valēs nole Capsa: a
ius ꝓditor Hercules libijs memorabat: cui⁹ ciues apud Jugurtā immu
nes leui impio: et ob ea fidelissimi habebant munīti aduersum hostes nō
menibus mō et armis atq; viris: verū etiā multo magis aspitate locorū.
Nā pter oppido loca ppinqua: alia oīa vasta: inculta: egētia aque: infesta
serpētibus: q; vis sicuti olim ferarū inopia acrior. Ad hoc nata serpētium
pniciosa: siti magis q; alia re accendit. Eius potiundi Mariū maxīa cupi
do inuaserat: tū ppter vsū belli: tū q; res aspa videbat: et Metellus oppi
dum Thalā magna gloria cepat: haud dissimiliter situ munitū q; : nisi q⁹
apud Thalā nō longe a menib⁹ aliqt fontes erāt. Capsēses vna mō atq;
ea intra oppidū ingi aqua ceteri pluuia vtebant. Jd ibiq; ꝛ in ostiū Apsi
ca q; paul mari incultius agebat: eo facilius tolerabat: q; nunide pleriq;
lacte et ferina carne vescebant: et neq; salē neq; alia irritamēta gule quer
bant. Cibus potusq; illis aduersus famē atq; sitim: nō libidinī: neq; lu
xurie erat. Igit cōsul oībus explorat⁹ (credo dijs fretus) Nā cōtra tāta
difficultates ꝓsilio sat⁹ puidere nō poterat. quippe etiā frumēti inopia
tentabat. Oō nunide pabulo pecoris magis q; aruo studēt. et quodcūq;
semen natum fuerat iussu regis in loca munita contulerāt. Ager alit ari
dus: et frugum vacuus ea tempestate: nam estatis extremum erat. Ta
men pro rei copia sat⁹ prouidēter exornat. Deos ostie quod sup̄ioribus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103942&5-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

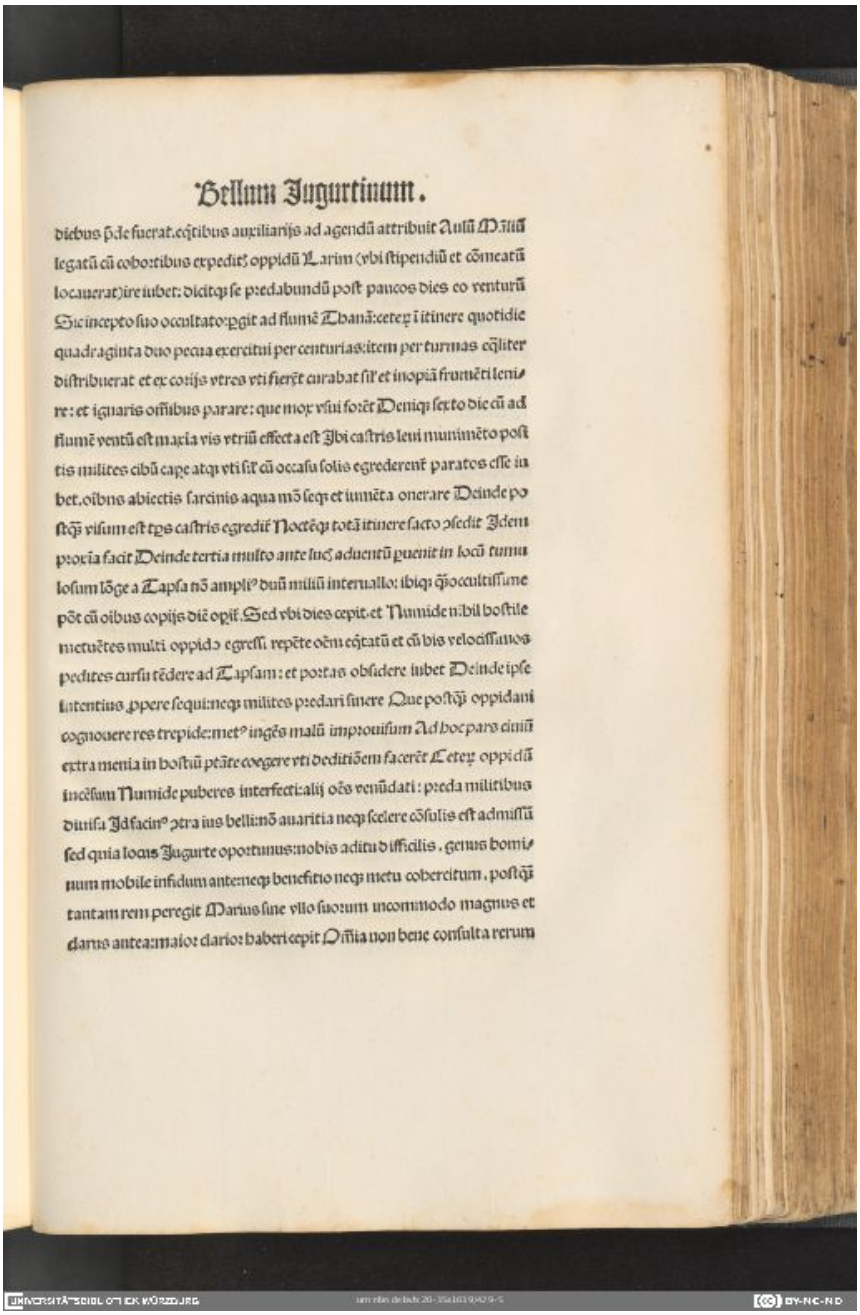

Bellum Jugurtinum.

diebus p̄de fuerat. eq̄tibus auxiliarijs ad agendū attribuit Aulū Mālīū
legatū cū cohortibus expedit; oppidū Larim (vbi stipendiū et cōmeatū
locauerat) ire iubet: dicitq; se predabundū post paucos dies eo venturū
Sic incepto suo occultato: ꝑgit ad flumē Thanā: ceteꝝ ī itinere quotidie
quadraginta duo pecua exercitui per centurias: item per turmas eq̄liter
distribuerat et ex corijs vtres vti fierēt curabat sil' et inopiā frumēti leni-
re: et ignaris om̄ibus parare: que mox vsui forēt Deniq; sexto die cū ad
flumē ventū est maxia vis vtriū effecta est Ibi castris leui munimēto posi
tis milites cibū capere atq; vti sil' cū occasu solis egrederent paratos esse iu
bet. oībus abiectis sarcinis aqua mō seq; et iumēta onerare Deinde po
stq̄ visum est tp̄s castris egredit Noctēq; totā itinere facto ꝯsedit Idem
proxīa facit Deinde tertia multo ante luc; aduentū ꝑuenit in locū tumu
losum lōge a Tapsa nō ampli⁹ duū miliū interuallo: ibiq; q̄ occultissime
pōt cū oībus copijs diē opit. Sed vbi dies cepit. et Numide nīhil hostile
metuētes multi oppido egressi repēte oēm eq̄tatū et cū his velocissimos
pedites cursu tēdere ad Tapsam: et portas obsidere iubet Deinde ipse
intentius ꝓpere sequi: neq; milites predari sinere Que postq̄ oppidani
cognouere res trepide: met⁹ ingēs malū improuisum Ad hoc pars ciuiū
extra menia in hostiū ptāte coegere vti deditiōem facerēt Ceteꝝ oppidū
incēsum Numide puberes interfecti: alij oēs venūdati: preda militibus
diuisa Id facin⁹ ꝯtra ius belli: nō auaritia neq; scelere cōsulis est admissū
sed quia locus Jugurte oportunus: nobis aditu difficilis. genus homi-
num mobile infidum ante: neq; benefitio neq; metu cohercitum. postq̄
tantam rem peregit Marius sine vllo suorum incommodo magnus et
clarus antea: maior clarior haberi cepit Om̄ia non bene consulta rerum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

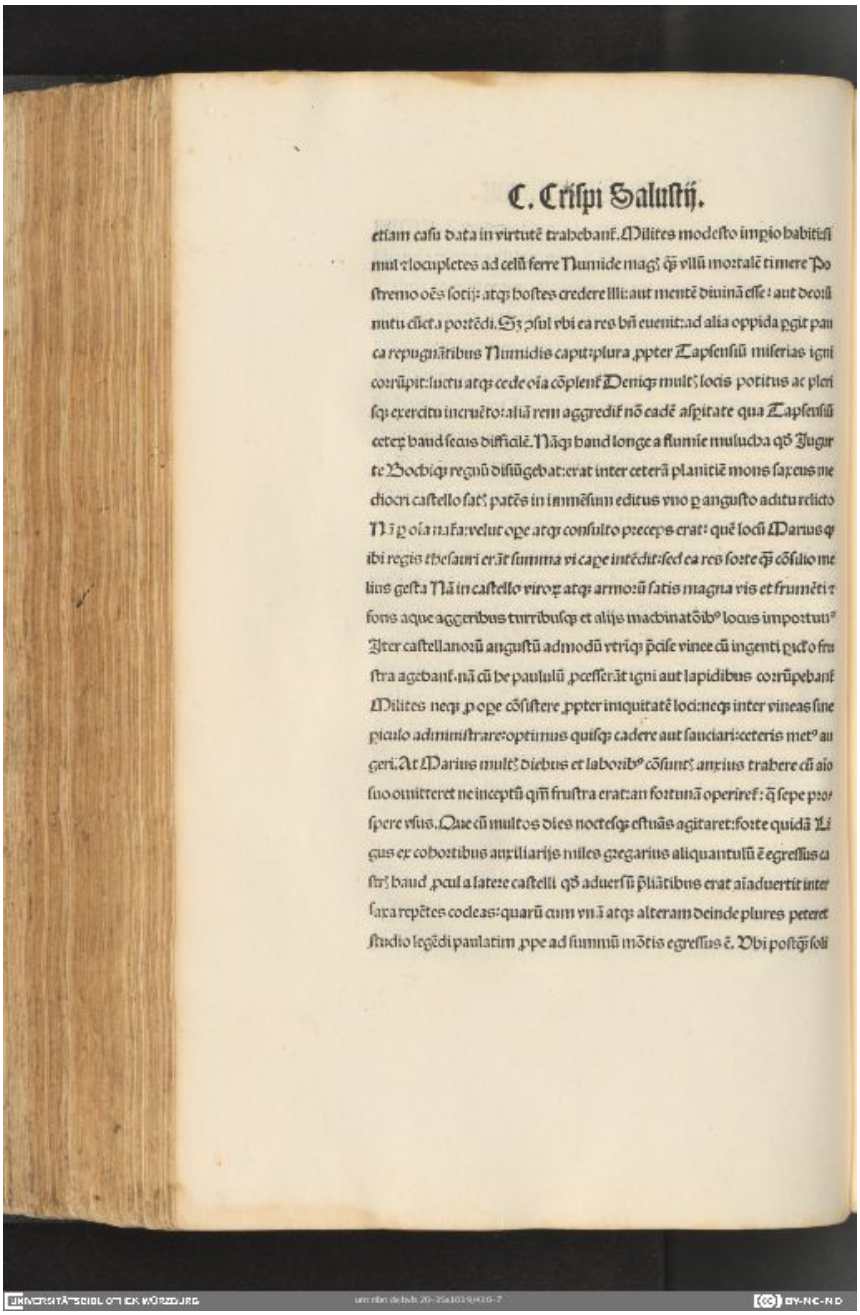

etiam casu data in virtutē trahebant. Milites modesto impio habiti: si
mul ⁊ locupletes ad celū ferre Numide magꝫ q̄ vllū mortalē timere Po
stremo oēs sotij: atq; hostes credere Illi: aut mentē diuinā esse: aut deorū
nutu cūcta portēdi. Sꝫ ꝯsul vbi ea res bñ euenit: ad alia oppida ꝑgit pau
ca repugnātibus Numidis capit: plura ꝓpter Tapsensiū miserias igni
corrūpit: luctu atq; cede oīa cōplent. Deniq; multꝫ locis potitus ac pleri
sq; exercitu incruēto: aliā rem aggredit nō eadē aspitate qua Tapsensiū
ceteꝝ haud secus difficilē. Nāq; haud longe a flumīe mulucha qd̄ Jugur
te Bochiq; regnū disiūgebat: erat inter ceterā planitiē mons saxeus me
diocri castello satꝫ patēs in immēsum editus vno ꝑ angusto aditu relicto
Nā ꝑ oīa nata: velut opē atq; consulto preceps erat: quē locū Marius q;
ibi regis thesauri erāt summa vi capē intēdit: sed ea res forte q̄ cōsilio me
lius gesta Nā in castello viroꝝ atq; armorū satis magna vis et frumēti ⁊
fons aque aggeribus turribusq; et alijs machinatōibꝰ locus importunꝰ
Iter castellanorū angustū admodū vtriq; p̄cise vinee cū ingenti ꝑiculo fru
stra agebant. nā cū he paululū ꝓcesserāt igni aut lapidibus corrūpebant
Milites neq; ꝑ opē cōsistere ꝓpter iniquitatē loci: neq; inter vineas sine
ꝑiculo administrare: optimus quisq; cadere aut sauciari: ceteris metꝰ au
geri. At Marius multꝫ diebus et laboribꝰ cōsuntꝫ anxius trahere cū aīo
suo omitteret ne inceptū qm̄ frustra erat: an fortunā operiret: q̄ sepe pro
spere vsus. Que cū multos dies noctesq; estuās agitaret: forte quidā Li
gus ex cohortibus auxiliarijs miles gregarius aliquantulū ē egressus ca
strꝫ haud ꝓcul a latere castelli qd̄ aduersū p̄liātibus erat aīaduertit inter
saxa repētes cocleas: quarū cum vnā atq; alteram deinde plures peteret
studio legēdi paulatim ꝓpe ad summū mōtis egressus ē. Vbi postq̄ soli

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-25a1019/410-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

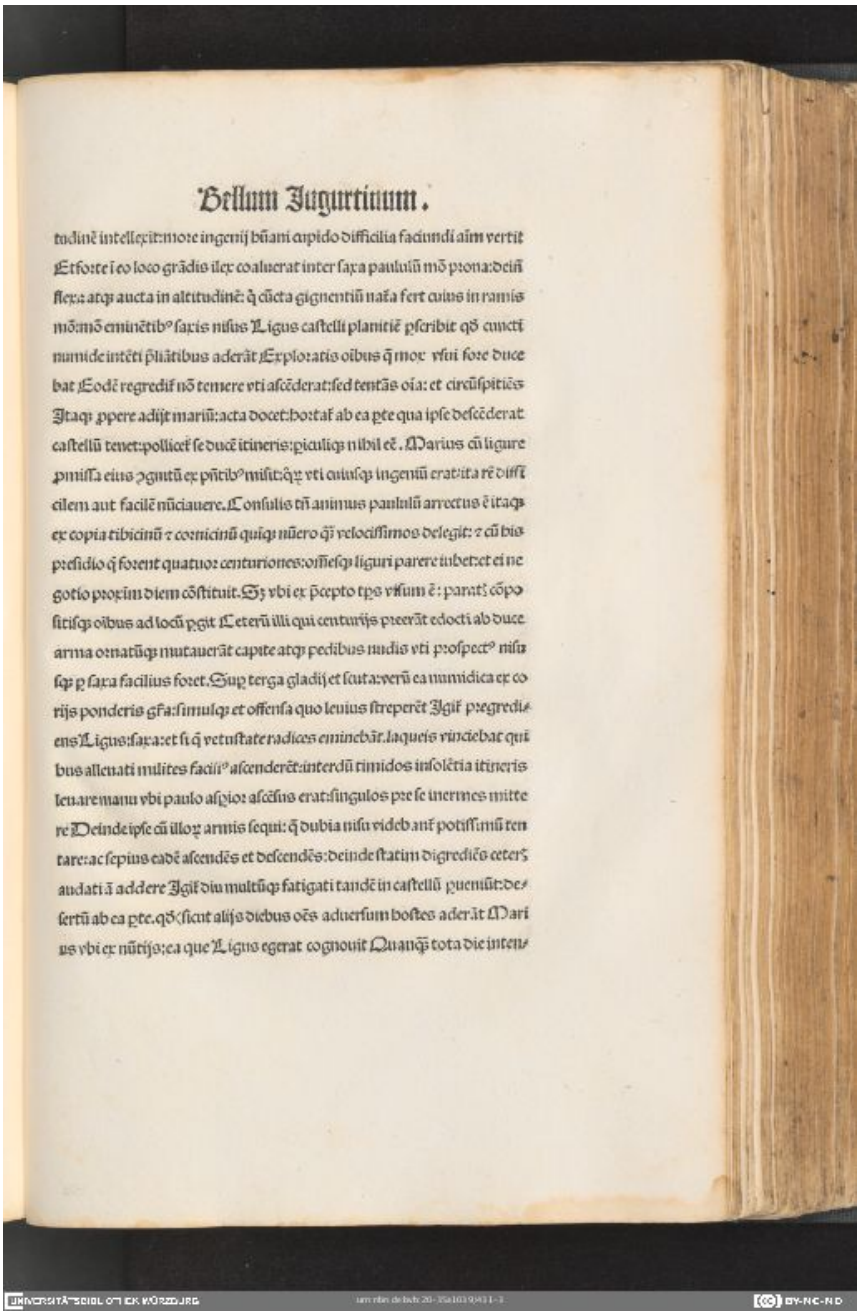

Bellum Iugurtinum.

tudinē intellexit: more ingenij hūani cupido difficilia faciundi aīm vertit
Et forte ī eo loco grādis ilex coaluerat inter saxa paululū mō prona: deinde
flexa: atq; aucta in altitudinē: q̄ cūcta gignentiū nata fert cuius in ramis
mō: mō eminētib⁹ saxis nisus Ligus castelli planitiē ꝑscribit qd̄ cuncti
numide intēti p̄liātibus aderāt Exploratis oībus q̄ mox vsui fore duce
bat Eodē regredit nō temere vti ascēderat: sed tentās oīa: et circūspitiēs
Itaq; ꝓpere adijt mariū: acta docet: hortat ab ea ꝑte qua ipse descēderat
castellū tenet: pollicet se ducē itineris: ꝑiculiq; nihil eē. Marius cū ligure
ꝓmissa eius ꝯgnitū ex pn̄tib⁹ misit: q̄ꝝ vti cuiusq; ingeniū erat: ita rē diffi
cilem aut facilē nūciauere. Consulis tñ animus paululū arrectus ē itaq;
ex copia tibicinū ⁊ cornicinū quīq; nūero q̄ī velocissimos delegit: ⁊ cū his
presidio q̄ forent quatuor centuriones: om̄esq; liguri parere iubet: et ei ne
gotio proxim diem cōstituit. Sz vbi ex p̄cepto tp̄s visum ē: paratꝫ cōpo
sitisq; oībus ad locū ꝑgit Ceterū illi qui centurijs preerāt edocti ab duce
arma ornatūq; mutauerāt capite atq; pedibus nudis vti prospect⁹ nisu
sq; ꝑ saxa facilius foret. Sup terga gladij et scuta: verū ea numidica ex co
rijs ponderis gr̄a: simulq; et offensa quo leuius streperēt Igit pregredi-
ens Ligus: saxa: et si q̄ vetustate radices eminebāt. laqueis vinciebat qui
bus alleuati milites facili⁹ ascenderēt: interdū timidos insolētia itineris
leuare manu vbi paulo aspior ascēsus erat: singulos pre se inermes mitte
re Deinde ipse cū illoꝝ armis sequi: q̄ dubia nisu videbant potissimū ten
tare: ac sepius eadē ascendēs et descendēs: deinde statim digrediēs ceterꝫ
audati ā addere Igit diu multūq; fatigati tandē in castellū ꝑueniūt: de-
sertū ab ea ꝑte. qd̄ sicut alijs diebus oēs aduersum hostes aderāt Mari
us vbi ex nūtijs: ea que Ligus egerat cognouit Quanq̄ tota die inten-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9431-3
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

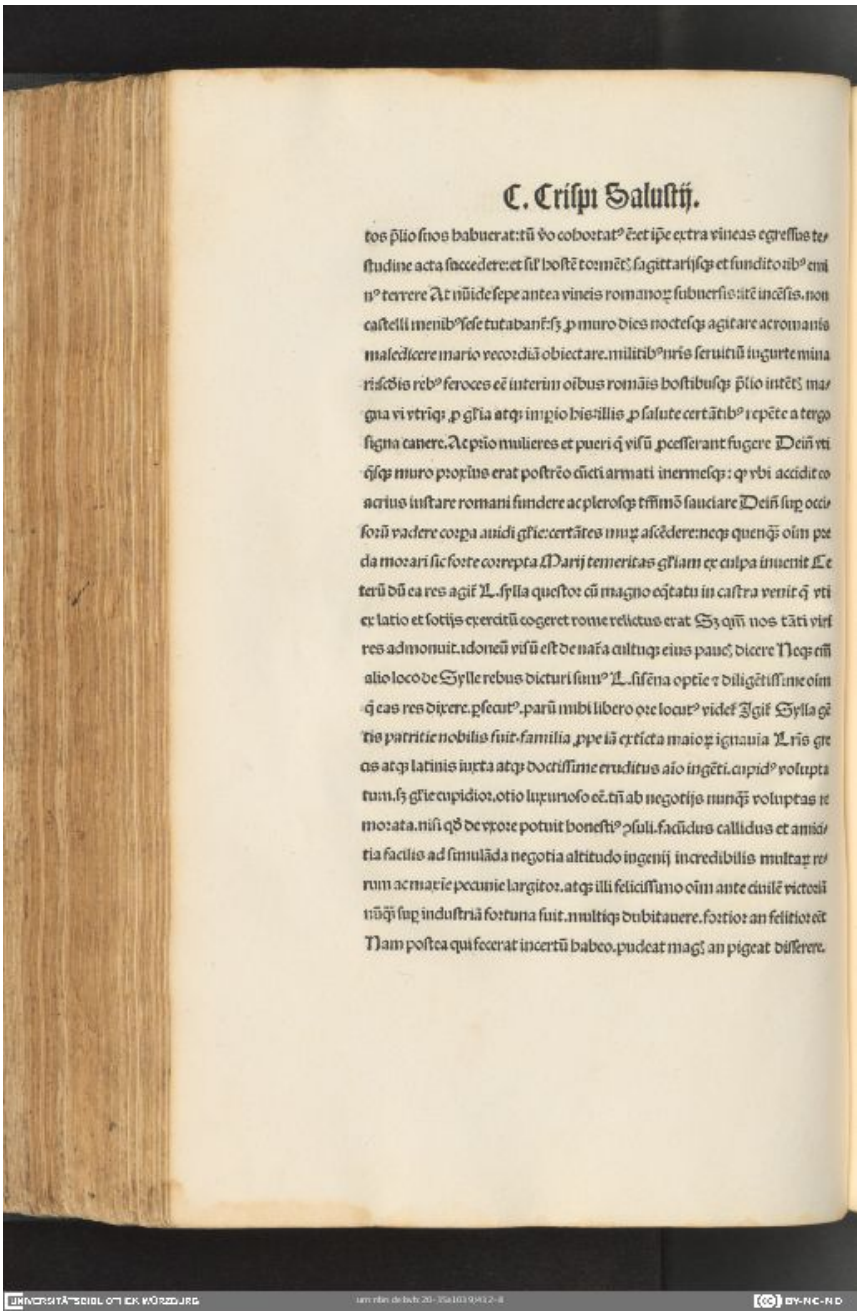

C. Crispi Salustij.

tos p̄lio suos habuerat: tū v̄o cohortat⁹ ē: et ip̄e extra vineas egressus te-
studine acta succedere: et sil' hostē tormēt⁹ sagittarijsq; et funditoribꝰ emi
nꝰ terrere At nūide sepe antea vineis romanoꝝ subuersis: itē incēsis. non
castelli menibꝰ sese tutabant: sz ꝑ muro dies noctesq; agitare ac romanis
maledicere mario vecordiā obiectare. militibꝰ nr̄is seruitiū iugurte mina
ri: scdis rebꝰ feroces eē interim oībus romāis hostibusq; p̄lio intēt⁹ ma-
gna vi vtriq; ꝑ gl'ia atq; impio his: illis ꝑ salute certātibꝰ repēte a tergo
signa canere. Ac p̄rio mulieres et pueri q̄ visū ꝓcesserant fugere Deiñ vti
q̄sq; muro proxīus erat postrēo cūcti armati inermesq; : q⁹ vbi accidit eo
acrius iustare romani fundere ac plerosq; tm̄mō sauciare Deiñ sup occi-
sorū vadere corpa auidi gl'ie: certātes muꝝ ascēdere: neq; quenq̄ oīm pre
da morari sic forte correpta Marij temeritas gl'iam ex culpa inuenit Ce
terū dū ea res agit L. sylla questor cū magno eq̄tatu in castra venit q̄ vti
ex latio et sotijs exercitū cogeret rome relictus erat Sz qm̄ nos tāti viri
res admonuit. idoneū visū est de nat̄a cultuq; eius pauc⁹ dicere Neq; em̄
alio loco de Sylle rebus dicturi sum⁹ L. sisēna optīe ⁊ diligētissime oīm
q̄ eas res dixere. ꝑsecut⁹. parū mihi libero ore locut⁹ videt Igit Sylla gē
tis patritie nobilis fuit. familia ꝓpe iā extīcta maioꝝ ignauia Lr̄is gre
cis atq; latinis iuxta atq; doctissime eruditus aīo ingēti. cupid⁹ volupta
tum. sz gl'ie cupidior. otio luxurioso eē. tn̄ ab negotijs nunq̄ voluptas re
morata. nisi qd̄ de vxore potuit honesti⁹ ꝯsuli. facūdus callidus et amici-
tia facilis ad simulāda negotia altitudo ingenij incredibilis multaꝝ re-
rum ac maxīe pecunie largitor. atq; illi felicissimo oīm ante ciuilē victoriā
nūq̄ sup industriā fortuna fuit. multiq; dubitauere. fortior an felitior eēt
Nam postea qui fecerat incertū habeo. pudeat mag⁹ an pigeat disserere.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

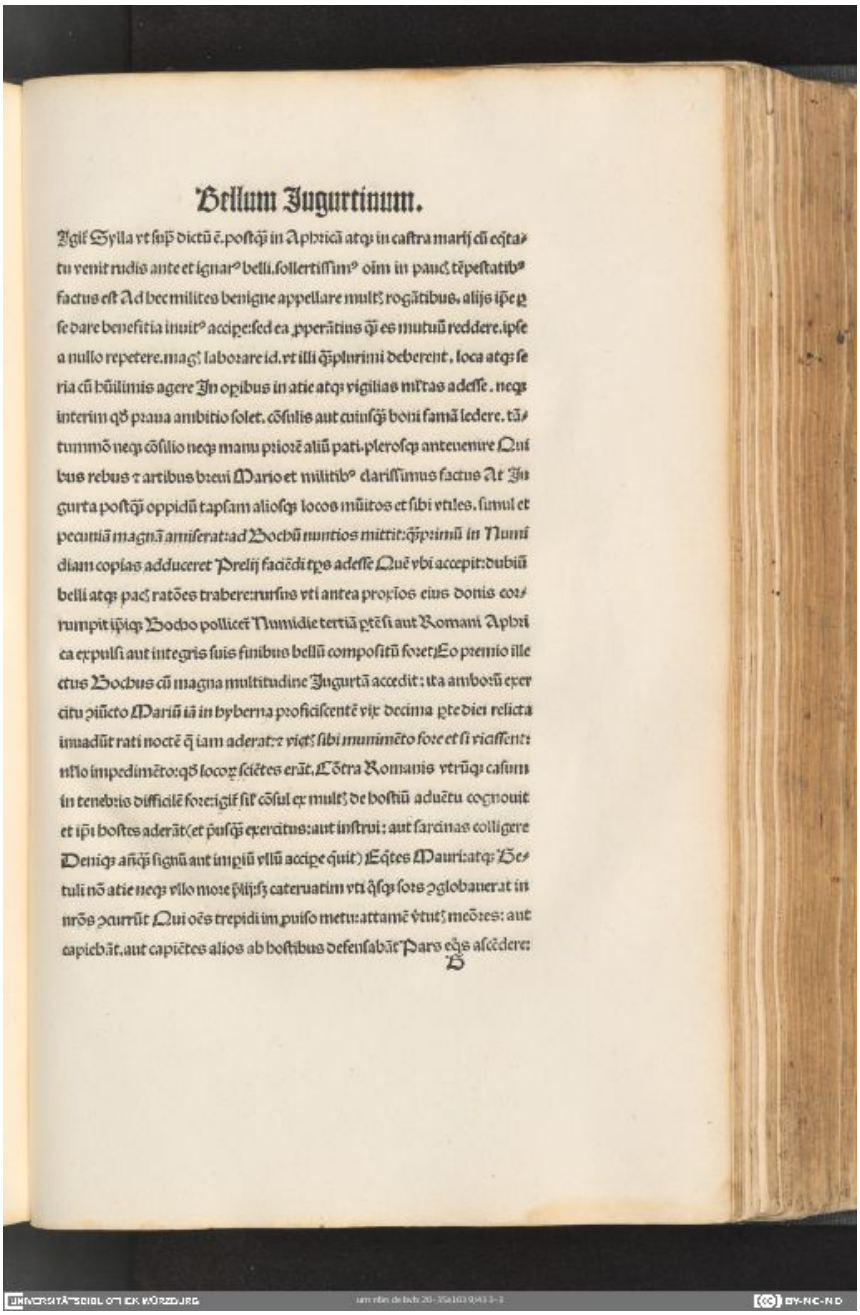

Bellum Iugurtinum.

Igit Sylla vt sup dictū ē. postq̄ in Aphricā atq; in castra marij cū eq̄ta-
tu venit rudis ante et ignar⁹ belli. sollertissim⁹ oīm in pauc̄ tēpestatib⁹
factus est Ad hec milites benigne appellare mult̄ rogātibus. alijs ip̄e p̄
se dare benefitia inuit⁹ accipe: sed ea ꝓperātius q̄ es mutuū reddere. ipse
a nullo repetere. mag̃ laborare id. vt illi q̄plurimi deberent. loca atq; se
ria cū hūilimis agere In opibus in atie atq; vigilias mltas adesse. neq;
interim qd̄ praua ambitio solet. cōsulis aut cuiusq̄ boni famā ledere. tā-
tummō neq; cōsilio neq; manu priorē aliū pati. plerosq; anteuenire Qui
bus rebus ⁊ artibus breui Mario et militib⁹ clarissimus factus At Iu
gurta postq̄ oppidū tapsam aliosq; locos mūitos et sibi vtiles. simul et
pecuniā magnā amiserat: ad Bochū nuntios mittit: q̄p̄rimū in Numi
diam copias adduceret Prelij faciēdi tp̄s adesse Quē vbi accepit: dubiū
belli atq; pac̄ ratōes trahere: rursus vti antea proxīos eius donis cor-
rumpit ip̄iq; Bocho pollicet̄ Numidie tertiā p̄tē si aut Romani Aphri
ca expulsi aut integris suis finibus bellū compositū foret. Eo premio ille
ctus Bochus cū magna multitudine Iugurtā accedit: ita amborū exer
citu ꝯiūcto Mariū iā in hyberna proficiscentē vix decima p̄te diei relicta
inuadūt rati noctē q̄ iam aderat: ⁊ vict̄ sibi munimēto fore et si vicissent:
nllo impedimēto: qd̄ locoꝝ sciētes erāt. Cōtra Romanis vtrūq; casum
in tenebris difficilē fore: igit sil cōsul ex mult̄ de hostiū aduētu cognouit
et ip̄i hostes aderāt (et p̄usq̄ exercitus: aut instrui: aut sarcinas colligere
Deniq; añq̄ signū aut imp̄iū vllū accipe q̄uit) Eq̄tes Mauri: atq; Be-
tuli nō atie neq; vllo more p̄lij: sz cateruatim vti q̄sq; sors ꝯglobauerat in
nrōs ꝯcurrūt Qui oēs trepidi im p̄uiso metu: attamē v̄tut̄ meōres: aut
capiebāt. aut capiētes alios ab hostibus defensabāt Pars eq̄s ascēdere:

B

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

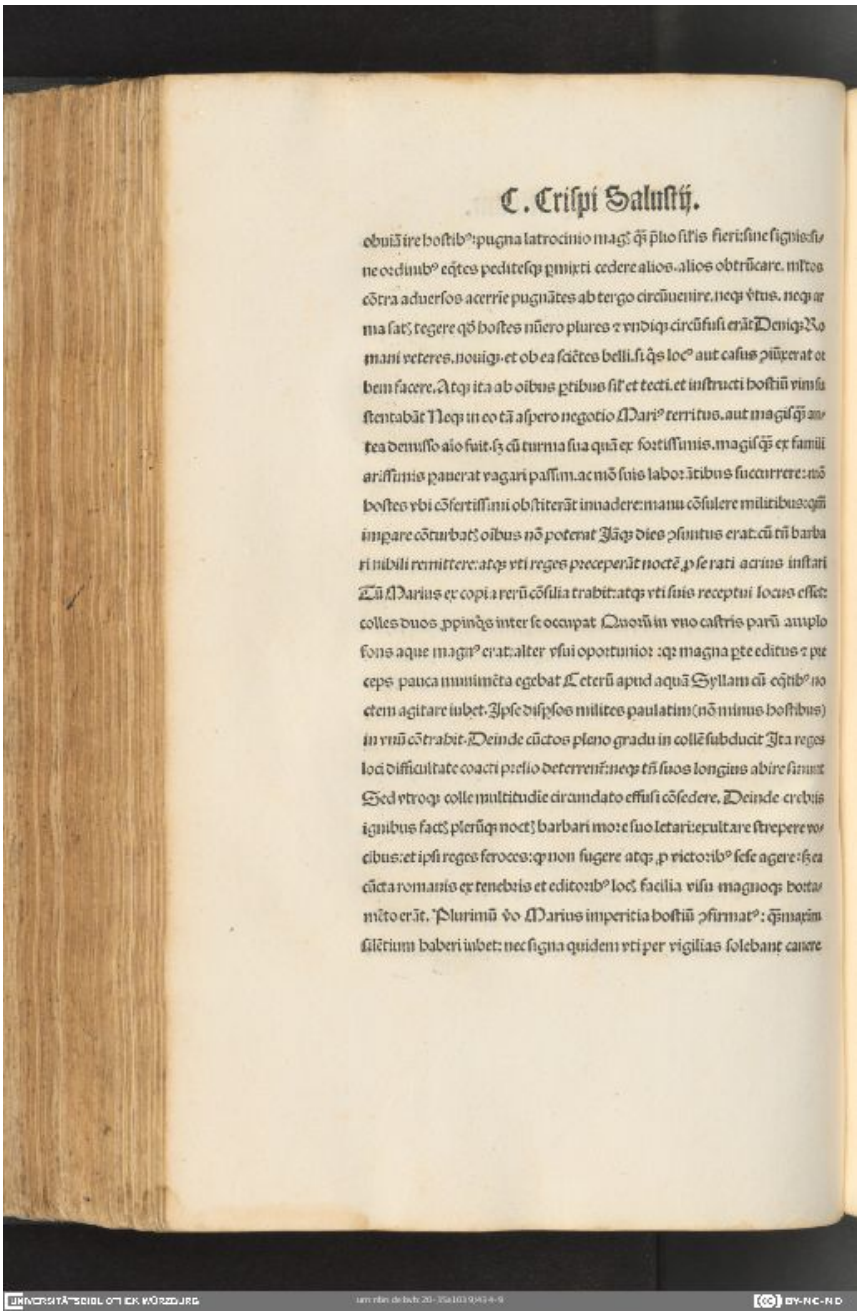

obuiã ire hostib⁹: pugna latrocinio magꝭ q̃ pluo sit'is fieri: sine signis: sine ordinib⁹ eq̃tes peditesq; pmixti cedere alios. alios obtrũcare. mitos cõtra aduersos acerrime pugnãtes ab tergo circũuenire. neq; virtus. neq; arma satꝭ tegere qõ hostes nũero plures ⁊ vndiq; circũfusi erãt Deniq; Romani veteres. nouiq; et ob ea faciẽtes belli. si q̃s loc⁹ aut casus p̃uerat ocium facere. Atq; ita ab oĩbus ptibus sit et tecti. et instructi hostiũ vim sustentabãt Neq; in eo tã aspero negotio Mari⁹ territus. aut magiſt̃ q̃ antea demisso animo fuit. ſz cũ turma sua quã ex fortissimis. magiſt̃ q̃ ex familiarissimis parauerat vagari passim. ac mõ suis labor: ãtibus succurrere: mõ hostes vbi cõfertissimi obsiderãt inuadere: manu cõsulere militibus: ogñ impare cõturbatꝭ oĩbus nõ poterat Jãq; dies ꝓcliuus erat. cũ tñ barbari nihili remittere: atq; vti reges preceperãt nocte ꝓ se rati acrius instari Tũ Marius ex copia rerũ cõsilia trahit: atq; vti suis receptui locus esset: colles duos ꝓpinq̃s inter se occupat Quorũ in vno castris parũ amplo fons aque magn⁹ erat: alter vsui oportunior: q; magna pte editus ⁊ preceps pauca munimẽta egebat Ceterũ apud aquã Syllam cũ eq̃tib⁹ noctem agitare iubet: Ipse dispersos milites paulatim (nõ minus hostibus) in vnũ cõtrahit. Deinde cũctos pleno gradu in collẽ subducit Ita regis loci difficultate coacti prelio deterrent: neq; tñ suos longius abire sinunt Sed vtroq; colle multitudie circumdato effusi cõsedere. Deinde crebris ignibus factꝭ pleriq; noctꝭ barbari more suo letari: exultare strepere vocibus: et ipsi reges feroces: q; non fugere atq; ꝓ victoribus sese agere: ſz ea cũcta romanis ex tenebris et editorib⁹ locis facilia visu magnoq; horamento erãt. Plurimũ vo Marius imperitia hostiũ ꝓfirmat⁹: q̃ maxime silẽtium haberi iubet: nec signa quidem vti per vigilias solebant canere

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-358103904349 BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

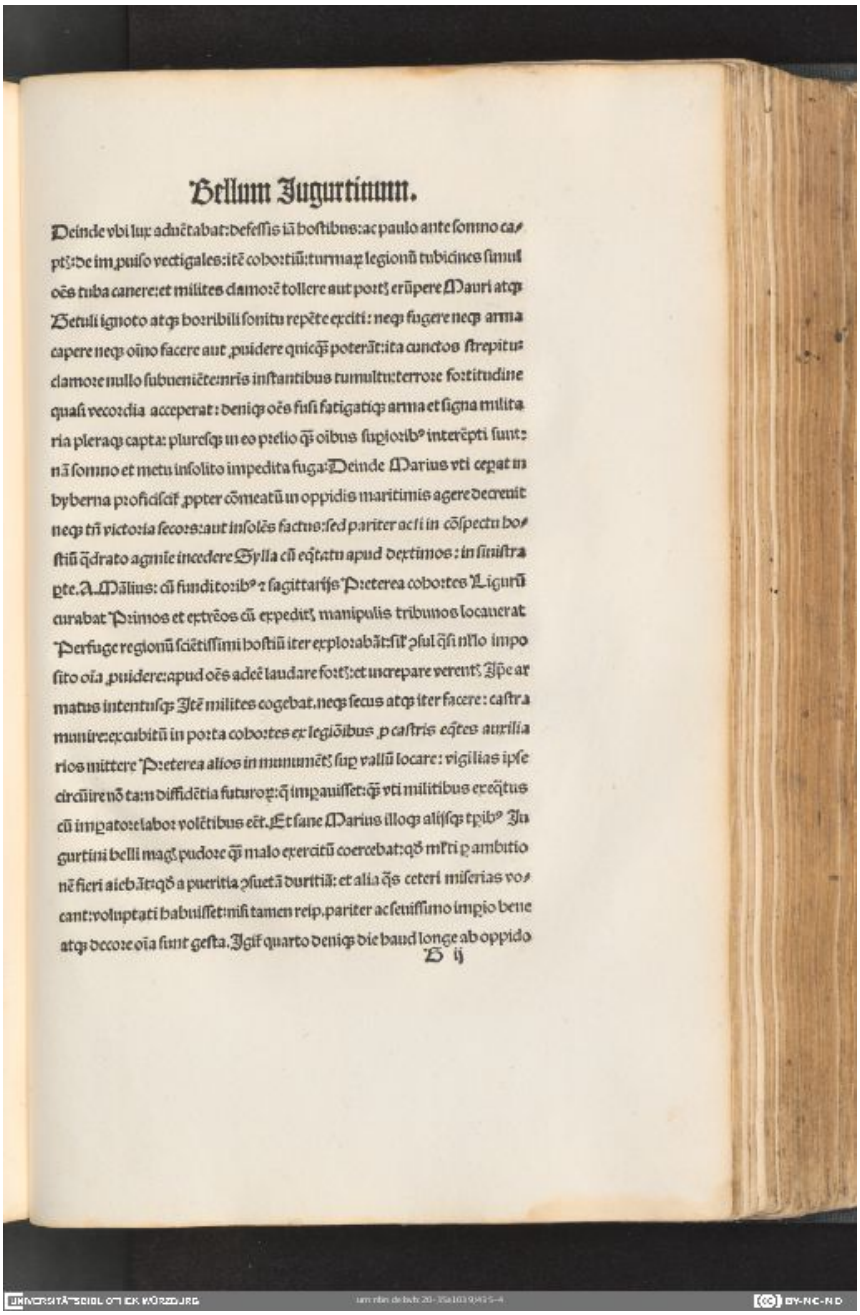

Deinde vbi lux aduẽtabat: defessis iã hostibus: ac paulo ante somno ca-
ptis: de im ꝓuiso vectigales: itẽ cohortiũ: turmaꝝ legionũ tubicines simul
oẽs tuba canere: et milites clamorẽ tollere aut portꝫ erũpere Mauri atq;
Getuli ignoto atq; horribili sonitu repẽte exciti: neq; fugere neq; arma
capere neq; oĩno facere aut ꝓuidere quicq̃ poterãt: ita cunctos strepitu:
clamore nullo subueniẽte: nris instantibus tumultu: terrore fortitudine
quasi vecordia acceperat: deniq; oẽs fusi fatigatiq; arma et signa milita-
ria pleraq; capta: pluresq; in eo prelio q̃ oĩbus supioribꝰ interẽpti sunt:
nã somno et metu insolito impedita fuga: Deinde Marius vti cepat in
hyberna proficiscit ꝓpter cõmeatũ in oppidis maritimis agere decreuit
neq; tñ victoria secors: aut insolẽs factus: sed pariter ac si in cõspectu ho-
stiũ q̃drato agmĩe incedere Sylla cũ eq̃tatu apud dextimos: in sinistra
ꝑte. A. Mãlius: cũ funditoribꝰ ⁊ sagittarijs Preterea cohortes Ligurũ
curabat Primos et extrẽos cũ expeditꝫ manipulis tribunos locauerat
Perfuge regionũ sciẽtissimi hostiũ iter explorabãt: sic ꝯsul q̃si nllo impo-
sito oĩa ꝓuidere: apud oẽs adeẽ laudare fortꝫ: et increpare verentꝫ Ipe ar-
matus intentusq; Itẽ milites cogebat. neq; secus atq; iter facere: castra
munire: excubitũ in porta cohortes ex legiõibus ꝑ castris eq̃tes auxilia-
rios mittere Preterea alios in munumẽtꝫ sup vallũ locare: vigilias ipse
circũire nõ tam difficẽtia futuroꝝ: q̃ impauisset: q̃ vti militibus exeq̃tus
cũ impatore labor volẽtibus eẽt. Et sane Marius illoq; alijsq; tpibꝰ Ju-
gurtini belli magꝫ pudore q̃ malo exercitũ coercebat: qđ mlti ꝑ ambitio-
nẽ fieri aiebãt: qđ a pueritia ꝯsuetã duritiã: et alia q̃s ceteri miserias vo-
cant: voluptati habuisset: nisi tamen reip. pariter ac seuissimo impio bene
atq; decore oĩa sunt gesta. Igit quarto deniq; die haud longe ab oppido

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

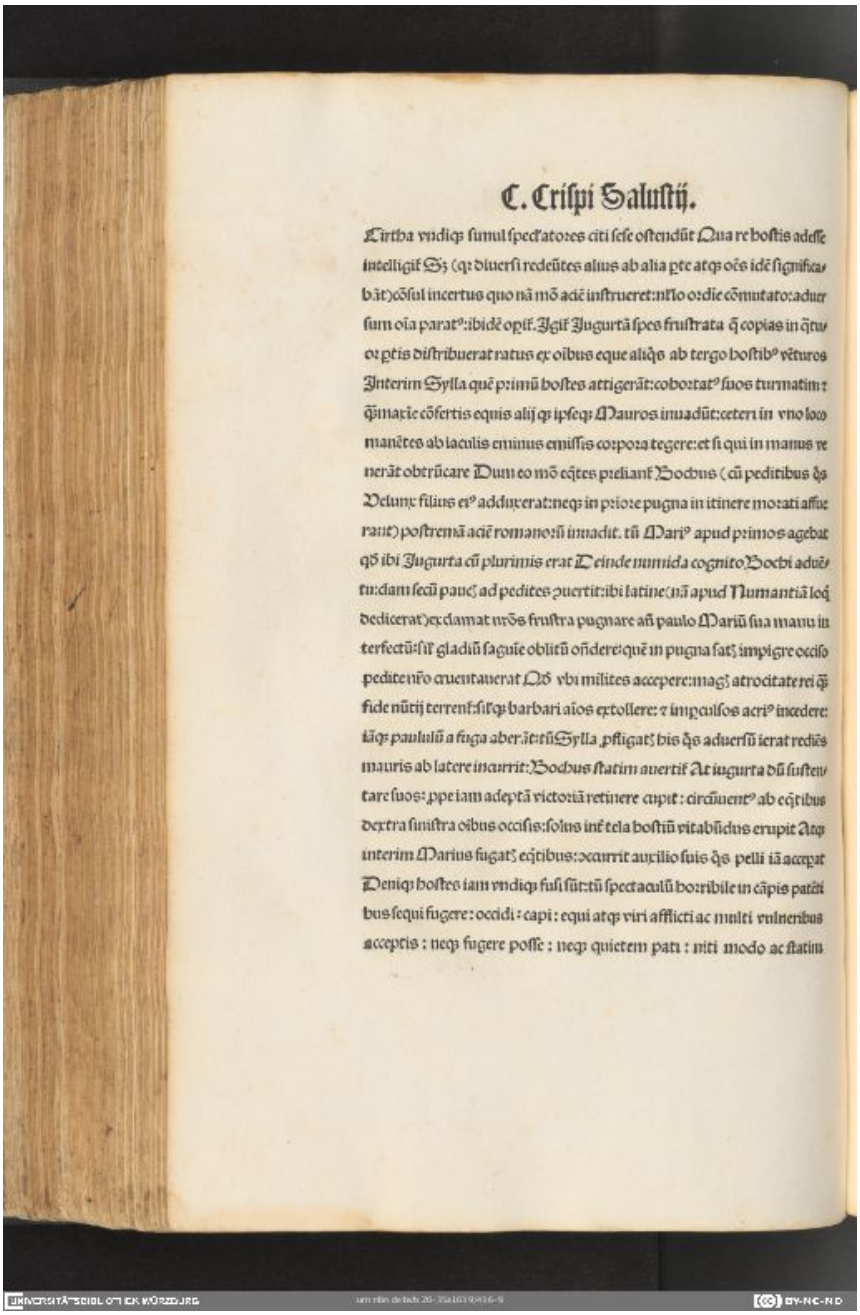

C. Crispi Salustij.

Cirtha vndiq; simul spectatores citi sese ostendūt Qua re hostis adesse
intelligit Sz (qz diuersi redeūtes alius ab alia pte atq; oēs idē significa-
bāt) cōsul incertus quo nā mō aciē instrueret: nl lo ordie cōmutato: aduer
sum oīa parat⁹: ibidē opit. Igit Iugurtā spes frustrata q̄ copias in q̄tu-
or ptis distribuerat ratus ex oībus eque aliq̄s ab tergo hostib⁹ vēturos
Interim Sylla quē primū hostes attigerāt: cohortat⁹ suos turmatim ⁊
q̄maxie cōfertis equis alij q; ipseq; Mauros inuadūt: ceteri in vno loco
manētes ab iaculis eminus emissis corpora tegere: et si qui in manus ve
nerāt obtrūcare Dum eo mō eq̄tes preliant Bochus (cū peditibus q̄s
Velunx filius ei⁹ adduxerat: neq; in priore pugna in itinere morati affue
rant) postremā aciē romanorū inuadit. tū Mari⁹ apud primos agebat
qd ibi Iugurta cū plurimis erat Deinde numida cognito Bochi aduē-
tu: dam secū pauc; ad pedites ꝯuertit: ibi latine (nā apud Numantiā loq̄
dedicerat) exclamat nr̄os frustra pugnare añ paulo Mariū sua manu in
terfectū: sil gladiū saguīe oblitū oñdere: quē in pugna sat; impigre occiso
pedite nr̄o cruentauerat Qd vbi milites accepere: mag; atrocitate rei q̄
fide nūtij terrent: sil q; barbari aīos extollere: ⁊ impculsos acri⁹ incedere:
iāq; paululū a fuga aberāt: tū Sylla ꝓfligat; his q̄s aduersū ierat rediēs
mauris ab latere incurrit: Bochus statim auertit At iugurta dū susten-
tare suos: ꝓpe iam adeptā victoriā retinere cupit: circūuent⁹ ab eq̄tibus
dextra sinistra oībus occisis: solus int tela hostiū vitabūdus erupit Atq;
interim Marius fugat; eq̄tibus: ꝯcurrit auxilio suis q̄s pelli iā accepat
Deniq; hostes iam vndiq; fusi sūt: tū spectaculū horribile in cāpis patēti
bus sequi fugere: occidi: capi: equi atq; viri afflicti ac multi vulneribus
acceptis: neq; fugere posse: neq; quietem pati: niti modo ac statim

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

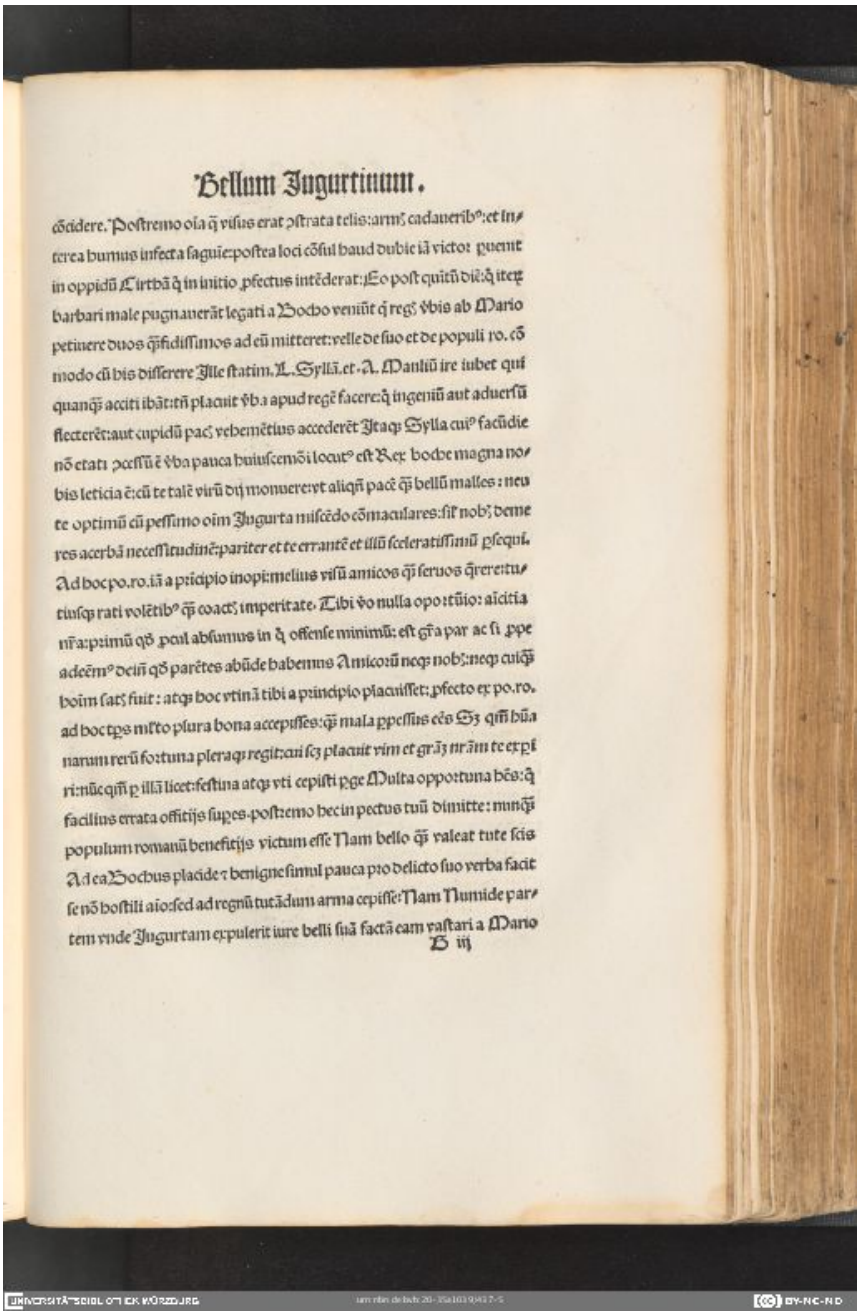

cōcidere. Postremo oīa q̄ visus erat ꝯstrata telis: armꝫ cadauerib⁹: et in-
terea humus infecta saguīe: postea loci cōsul haud dubie iā victor ꝑuenit
in oppidū Cirthā q̄ in initio ꝓfectus intēderat: Eo post quītū diē: q̄ iterꝫ
barbari male pugnauerāt legati a Bocho veniūt q̄ regꝫ v̄bis ab Mario
petiuere duos q̄ꝫ fidissimos ad eū mitteret: velle de suo et de populi ro. cō
modo cū his disserere Ille statim. L. Syllā. et. A. Manliū ire iubet qui
quanq̄ꝫ acciti ibāt: tñ placuit v̄ba apud regē facere: q̄ ingeniū aut aduersū
flecterēt: aut cupidū pacꝫ vehemētius accederēt Itaq̄ꝫ Sylla cui⁹ facūdie
nō etati ꝯcessū ē v̄ba pauca huiuscemōi locut⁹ est Rex bocche magna no-
bis leticia ē: cū te talē virū dij monuere: vt aliq̄n pacē q̄ꝫ bellū malles: neu
te optimū cū pessimo oīm Iugurta miscēdo cōmaculares: sil nobꝫ deme
res acerbā necessitudinē: pariter et te errantē et illū sceleratissimū ꝑsequi.
Ad hoc po. ro. iā a pricipio inopi: melius visū amicos q̄ꝫ seruos q̄rere: tu-
tiusq̄ꝫ rati volētib⁹ q̄ꝫ coactꝫ imperitate. Tibi v̄o nulla opo: tūio: aīcitia
nr̄a: primū qd̄ ꝓcul absumus in q̄ offense minimū: est gr̄a par ac si ꝓpe
adeēm⁹ deiñ qd̄ parētes abūde habemus Amicorū neq̄ꝫ nobꝫ: neq̄ꝫ cuiq̄ꝫ
hoīm satꝫ fuit: atq̄ꝫ hoc vtinā tibi a principio placuisset: ꝓfecto ex po. ro.
ad hoc tp̄s mlto plura bona accepisses: q̄ꝫ mala ꝑpessus eēs Sꝫ qm̄ hūa
narum rerū fortuna pleraq̄ꝫ regit: cui scꝫ placuit vim et grāꝫ nr̄ām te exp̄i
ri: nūc qm̄ ꝑ illā licet: festina atq̄ꝫ vti cepisti ꝑge Multa opportuna hēs: q̄
facilius errata offitijs sup̄es. postremo hec in pectus tuū dimitte: nunq̄ꝫ
populum romanū benefitijs victum esse Nam bello q̄ꝫ valeat tute scis
Ad ea Bochus placide ⁊ benigne simul pauca pro delicto suo verba facit
se nō hostili aīo: sed ad regnū tutādum arma cepisse: Nam Numide par-
tem vnde Iugurtam expulerit iure belli suā factā eam vastari a Mario

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

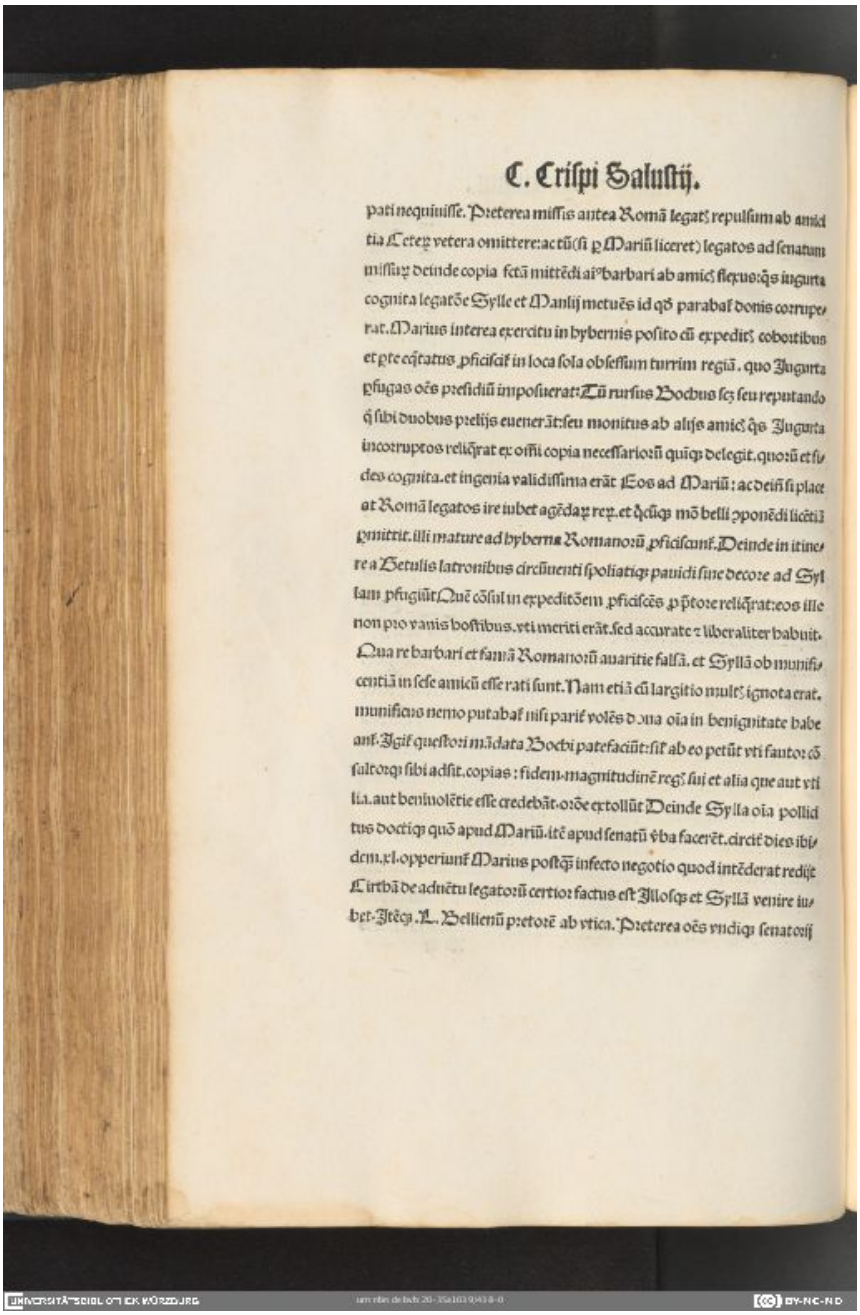

pati nequiuisse. Preterea missis antea Romā legatꝫ repulsum ab amici
tia Ceteꝝ vetera omittere: ac tū (si ꝑ Mariū liceret) legatos ad senatum
missuꝝ deinde copia fctā mittēdi aiꝰ barbari ab amicꝫ flexus: q̄s iugurta
cognita legatōe Sylle et Manlij metuēs id qd̄ parabat donis corrupe-
rat. Marius interea exercitu in hybernis posito cū expeditꝫ cohortibus
et ꝑte eq̄tatus ꝓficiscit in loca sola obsessum turrim regiā. quo Iugurta
ꝑfugas oēs presidiū imposuerat: Tū rursus Bochus scꝫ seu reputando
q̄ sibi duobus prelijs euenerāt: seu monitus ab alijs amicꝫ q̄s Iugurta
incorruptos reliq̄rat ex omni copia necessariorū quīq; delegit. quorū et fi-
des cognita. et ingenia validissima erāt Eos ad Mariū: ac deinde si place
at Romā legatos ire iubet agēdaꝝ reꝝ. et q̄cūq; mō belli ꝯponēdi licētiā
ꝑmittit. illi mature ad hyberna Romanorū ꝓficiscunt. Deinde in itine-
re a Getulis latronibus circūuenti spoliatiq; pauidi sine decore ad Syl
lam ꝑfugiūt Quē cōsul in expeditōem ꝓficiscēs ꝑ ꝑtore reliq̄rat: eos ille
non pro vanis hostibus. vti meriti erāt. sed accurate ⁊ liberaliter habuit.
Qua re barbari et famā Romanorū auaritie falsā. et Syllā ob munifi-
centiā in sese amicū esse rati sunt. Nam etiā cū largitio multꝫ ignota erat.
munificus nemo putabat nisi parit volēs d ꝯua oīa in benignitate habe
ant. Igit questori mādata Bochi patefaciūt: sit ab eo petūt vti fautor cō
sultorq; sibi adsit. copias: fidem. magnitudinē regꝫ sui et alia que aut vti
lia. aut beniuolētie esse credebāt. orōe extollūt Deinde Sylla oīa pollici
tus doctiq; quō apud Mariū. itē apud senatū ṽba facerēt. circit dies ibi-
dem. xl. opperiunt Marius postq̄ infecto negotio quod intēderat redijt
Cirthā de aduētu legatorū certior factus est Illosq; et Syllā venire iu-
bet. Itēq; L. Bellienū pretorē ab vtica. Preterea oēs vndiq; senatorij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

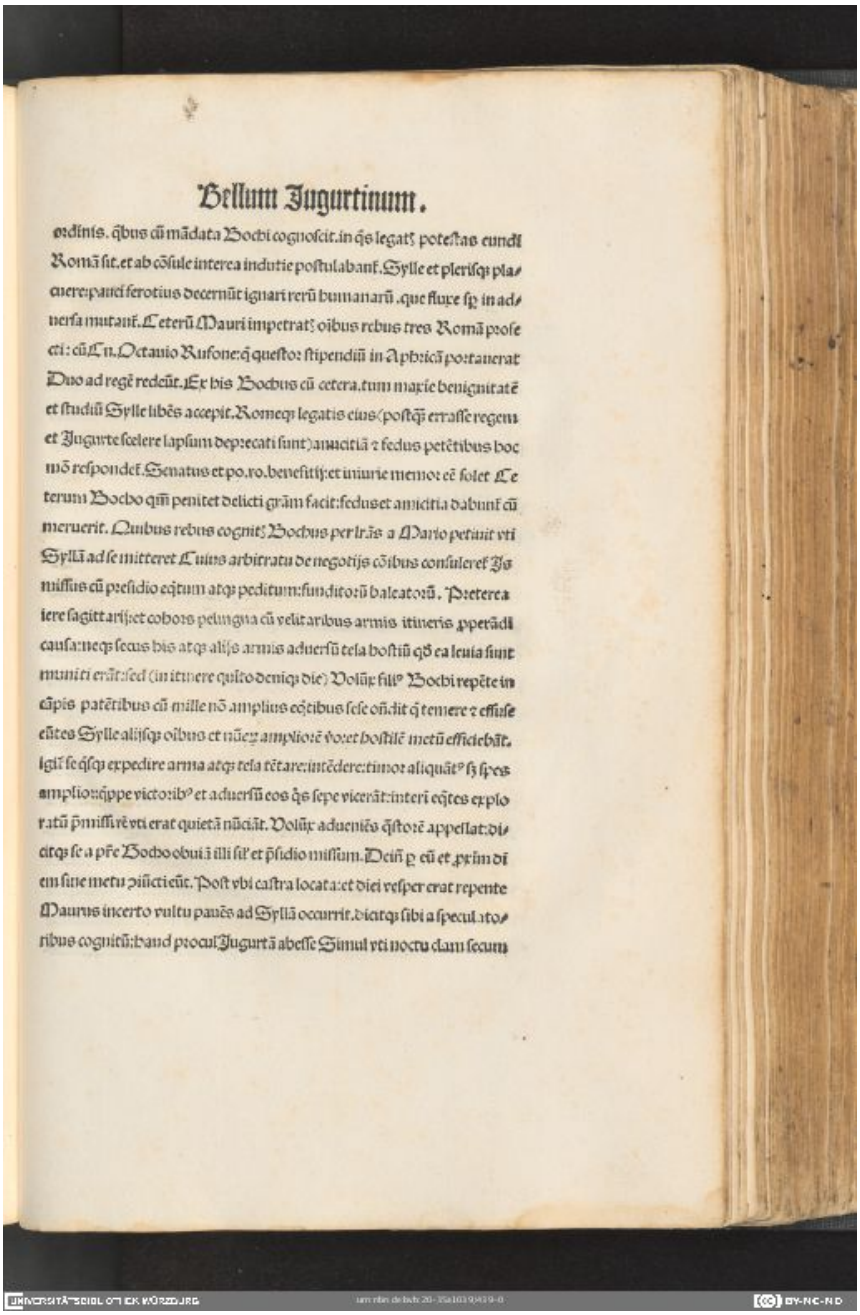

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

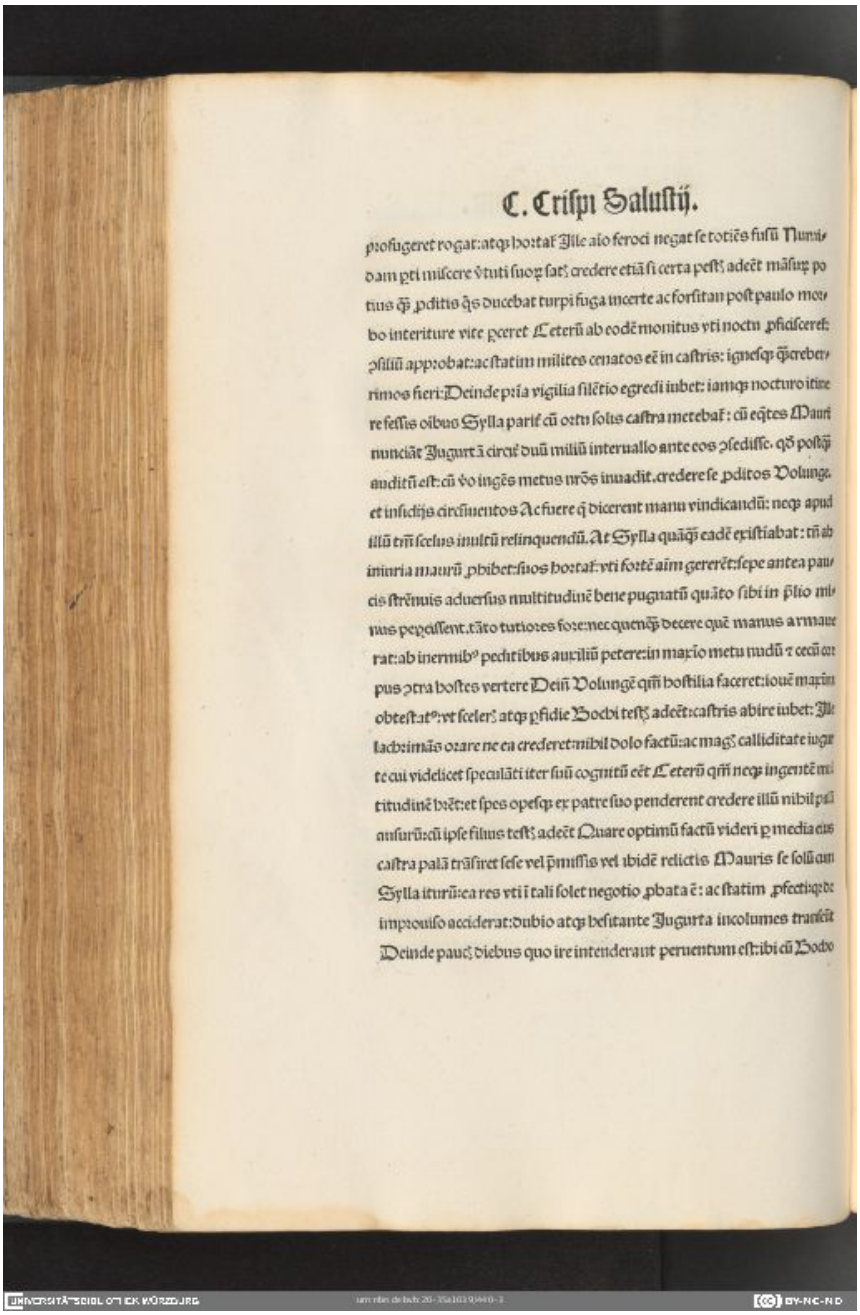

C. Crispi Salustij.

profugeret rogat: atq; hortat. Ille aio feroci negat se totiēs fusū Numi-
dam pti miscere vtuti suoꝝ sat; credere etiā si certa pest; adeēt māsuꝝ po-
tius q̄ ꝓditis q̄s ducebat turpi fuga incerte ac forsitan post paulo mor-
bo interiture vite pceret. Ceterū ab eodē monitus vti noctu ꝓficisceret:
ꝯsiliū approbat: ac statim milites cenatos eē in castris: ignesq; q̄ creber-
rimos fieri: Deinde pria vigilia silētio egredi iubet: iamq; nocturo itine-
re fessis oibus Sylla parit cū ortu solis castra metebat: cū eq̄tes Mauri
nunciāt Jugurtā circit duū miliū interuallo ante eos ꝯsedisse. qd postq̄
auditū est: cū vo ingēs metus nrōs inuadit. credere se ꝓditos Volunge.
et insidijs circūuentos Ac fuere q̄ dicerent manu vindicandū: neq; apud
illū tm̄ scelus inultū relinquendū. At Sylla quāq̄ eadē existiabat: tm̄ ab
iniuria maurū ꝓhibet: suos hortat: vti fortē aīm gererēt: sepe antea pau-
cis strēnuis aduersus multitudinē bene pugnatū quāto sibi in p̄lio mi-
nus pepcissent. tāto tutiores fore: nec quenq̄ decere quē manus armare
rat: ab inermib⁹ peditibus auxiliū petere: in maxīo metu nudū ⁊ cecū cor-
pus ꝯtra hostes vertere Deiñ Volungē qm̄ hostilia faceret: iouē maxīm
obtestat⁹: vt sceler; atq; ꝑfidie Bochi test; adeēt: castris abire iubet: Ille
lachrimās orare ne ea crederet: nihil dolo factū: ac mag; calliditate iugur-
te cui videlicet speculāti iter suū cognitū eēt. Ceterū qm̄ neq; ingentē mul-
titudinē hrēt: et spes opesq; ex patre suo penderent credere illū nihil pal
ausurū: cū ipse filius test; adeēt Quare optimū factū videri ꝑ media eius
castra palā trāsiret sese vel p̄missis vel ibidē relictis Mauris se solū cum
Sylla iturū: ea res vti ī tali solet negotio ꝓbata ē: ac statim ꝓfecti: qr de
improuiso acciderat: dubio atq; hesitante Jugurta incolumes transeūt
Deinde pauc; diebus quo ire intenderant peruentum est: ibi cū Bocho

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

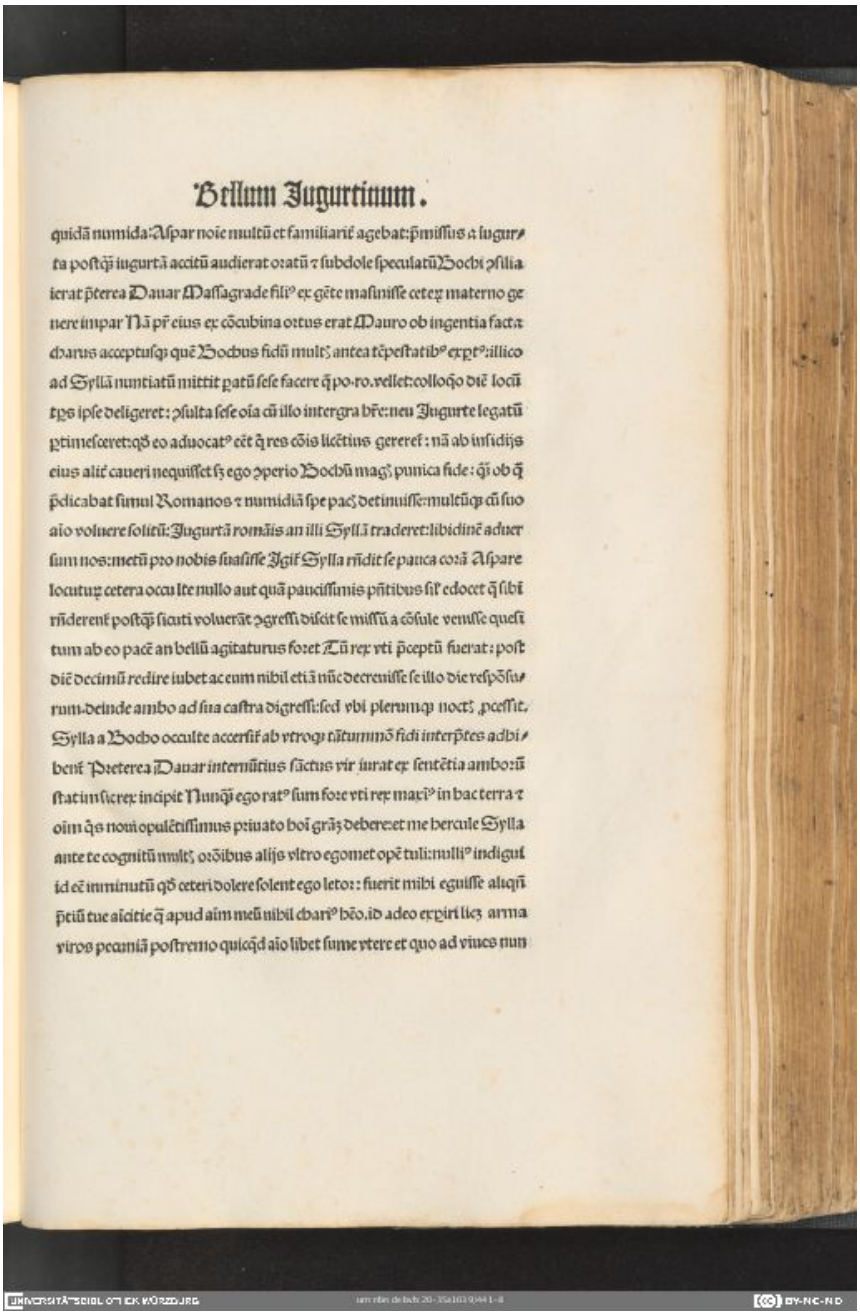

Bellum Iugurtinum.

quidā numida: Aspar noīe multū et familiariť agebat: p̄missus a iugur-
ta postq̄ iugurtā accitū audierat oratū ⁊ subdole speculatū Bochi ꝯsilia
ierat p̄terea Dauar Massagrade filiꝰ ex gēte masinisse ceteꝝ materno ge
nere impar Nā pr̄ eius ex cōcubina ortus erat Mauro ob ingentia facta
charus acceptusq; quē Bochus fidū multꝫ antea tēpestatibꝰ exp̄tꝰ: illico
ad Syllā nuntiatū mittit ꝑatū sese facere q̄ po. ro. vellet: colloq̄o diē locū
tp̄s ipse deligeret: ꝯsulta sese oīa cū illo intergra bre: neu Iugurte legatū
p̄timesceret: qđ eo aduocatꝰ eēt q̄ res cōis licētius gereret: nā ab insidijs
eius aliť caueri nequisset sꝫ ego ꝯperio Bochū magꝫ punica fide: q̄ ob q̄
p̄dicabat simul Romanos ⁊ numidiā spe pacꝫ detinuisse: multūq; cū suo
aīo voluere solitū: Iugurtā romāis an illi Syllā traderet: libidinē aduer
sum nos: metū pro nobis suasisse Igiť Sylla rn̄dit se pauca corā Aspare
locutuꝝ cetera occulte nullo aut quā paucissimis p̄ntibus siť edocet q̄ sibi
rn̄derent postq̄ sicuti voluerāt ꝯgressi discit se missū a cōsule venisse quesi
tum ab eo pacē an bellū agitaturus foret Tū rex vti p̄ceptū fuerat: post
diē decimū redire iubet ac eum nihil etiā nūc decreuisse se illo die respōsu-
rum. deinde ambo ad sua castra digressi: sed vbi plerumq; noctꝫ ꝓcessit.
Sylla a Bocho occulte accersiť ab vtroq; tātummō fidi interp̄tes adhi-
bent Preterea Dauar internūtius sāctus vir iurat ex sentētia amborū
statim sic rex incipit Nunq̄ ego ratꝰ sum fore vti rex maxīꝰ in hac terra ⁊
oīm q̄s noui opulētissimus priuato hoī grāꝫ debere: et me hercule Sylla
ante te cognitū multꝫ orōibus alijs vltro egomet opē tuli: nulliꝰ indigui
id eē imminutū qđ ceteri dolere solent ego letor: fuerit mihi eguisse aliq̄n
p̄tiū tue aīcitie q̄ apud aīm meū nihil chariꝰ hēo. id adeo exp̄iri licꝫ arma
viros pecuniā postremo quicq̄d aīo libet sume vtere et quo ad viues nun

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9344 1-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

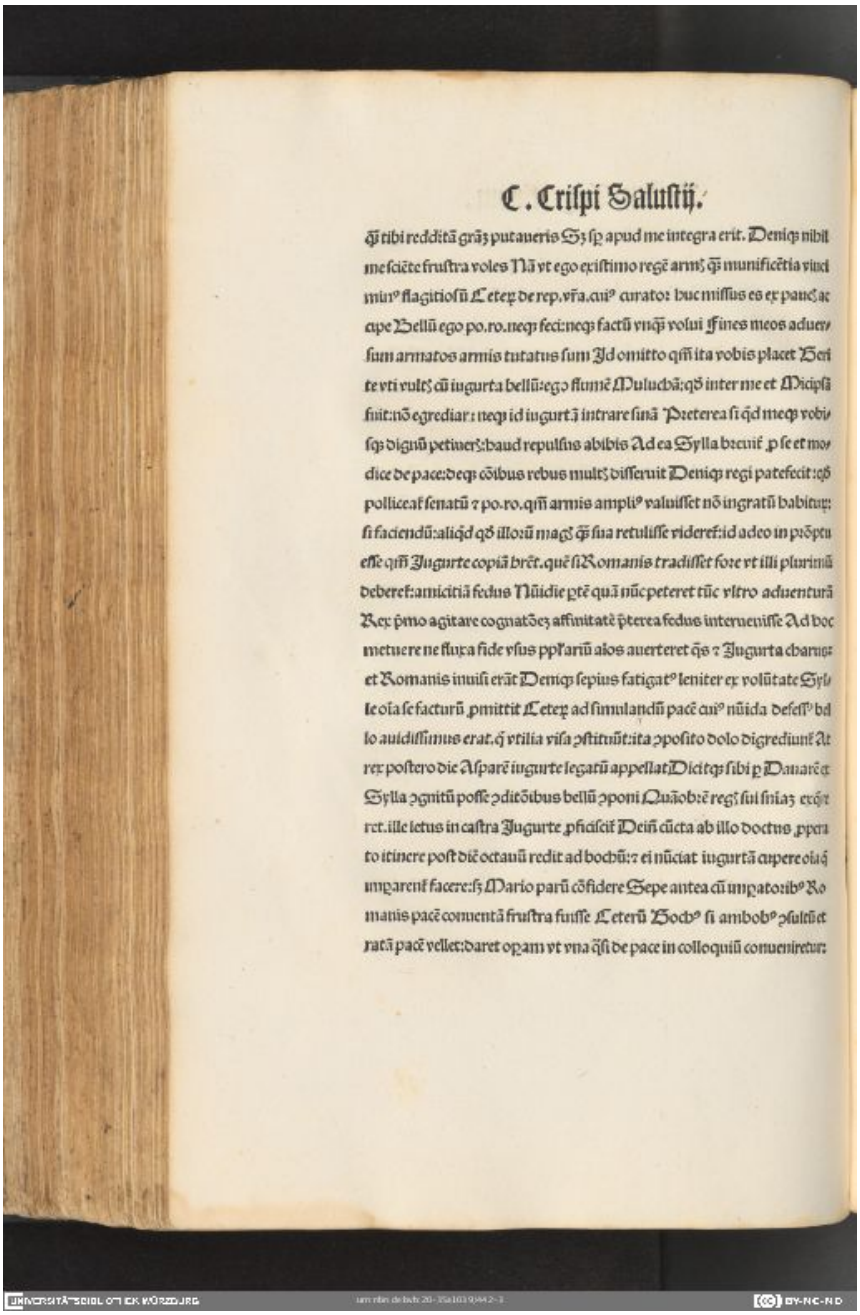

C. Crispi Salustij.

q̄ tibi redditā grāz putaueris Sz sp̄ apud me integra erit. Deniq; nihil
me sciēte frustra voles Nā vt ego existimo regē armꝫ q̄ munificētia vinci
minꝰ flagitiosū Ceterꝝ de rep. vr̄a. cuiꝰ curator huc missus es ex paucꝫ ac
cipe Bellū ego po. ro. neq; feci: neq; factū vnq̄ volui Fines meos aduer
sum armatos armis tutatus sum Id omitto qm̄ ita vobis placet Beri
te vti vultꝫ cū iugurta bellū: ego flumē Muluchā: qd̄ inter me et Micipsā
fuit: nō egrediar: neq; id iugurtā intrare sinā Preterea si q̄d meq; vobi
sq; dignū petiuerꝫ: haud repulsus abibis Ad ea Sylla breuit̄ ꝓ se et mo
dice de pace: deq; cōibus rebus multꝫ disseruit Deniq; regi patefecit: qd̄
polliceat̄ senatū ⁊ po. ro. qm̄ armis ampliꝰ valuisset nō ingratū habituꝝ:
si faciendū: aliq̄d qd̄ illorū magꝫ q̄ sua retulisse videret: id adeo in prōptu
esse qm̄ Iugurte copiā brēt. quē si Romanis tradisset fore vt illi plurimū
deberet: amicitiā fedus Nūidie ꝑtē quā nūc peteret tūc vltro aduenturā
Rex p̄mo agitare cognatōez affinitatē p̄terea fedus interuenisse Ad hoc
metuere ne fluxa fide vsus ppl̄arū alios auerteret q̄s ⁊ Iugurta charus:
et Romanis inuisi erāt Deniq; sepius fatigatꝰ leniter ex volūtate Syl
le oīa se facturū ꝓmittit Ceterꝝ ad simulandū pacē cuiꝰ nūida defessꝰ bel
lo auidissimus erat. q̄ vtilia visa ꝯstituūt: ita ꝯposito dolo digrediunt̄ At
rex postero die Asparē iugurte legatū appellat Dicitq; sibi ꝑ Danarē ex
Sylla ꝯgnitū posse ꝯditōibus bellū ꝯponi Quāobrē regꝫ sui sniaz exq̄r
ret. ille letus in castra Iugurte ꝓficiscit̄ Deiñ cūcta ab illo doctus ꝓpera
to itinere post diē octauū redit ad bochū: ⁊ ei nūciat iugurtā cupere oīa q̄
imꝑarent̄ facere: sz Mario parū cōfidere Sepe antea cū imꝑatoribꝰ Ro
manis pacē conuentā frustra fuisse Ceterū Bochꝰ si ambobꝰ ꝯsultū et
ratā pacē vellet: daret oꝑam vt vna q̄si de pace in colloquiū conueniretur:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

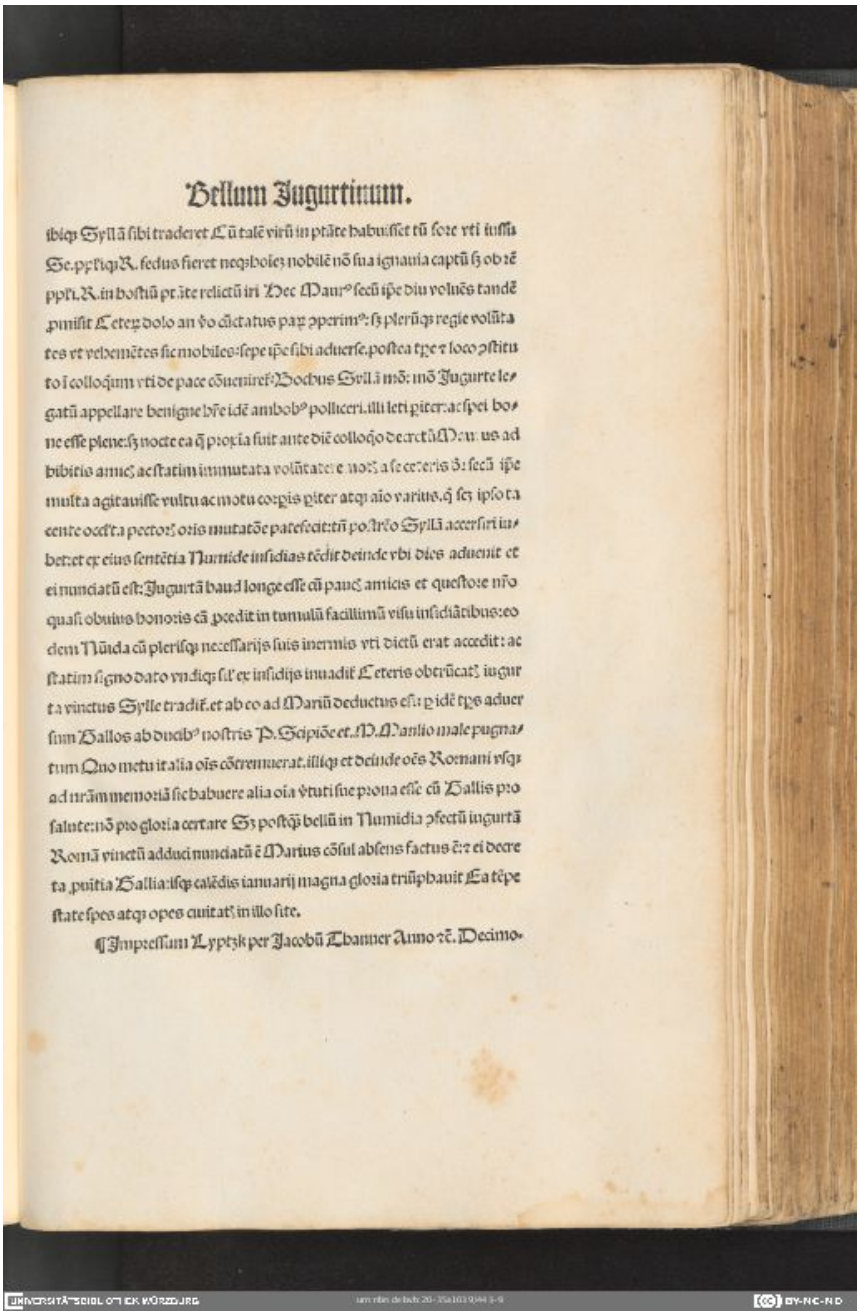

ibiq; Syllā sibi traderet. Cū talē virū in ptāte habuisset tū forte vti iussu Se. pp̄li R. fedus fieret neq; boies nobilē nō sua ignauia captū q; ob rē pp̄li R. in hostiū pr̄āte relictū iri. Hec Maur⁹ secū ipe diu voluēs tandē pmisit. Ceteq; dolo an bo cōcitatus pauꝓ pperim⁹: q; plerūq; regie volūtates et velemētes sic mobiles: sepe ipe sibi aduerse. postea tpe et loco ꝓsitus colloq̄um vti de pace cōueniret. Bocchus Syllā mō: mō Jugurte legatū appellare benigne bñe idē ambob⁹ polliceri. illi leti piter. ac spei bone esse plene: q; nocte ea q; ꝓxia fuit ante diē colloq̄o decretū. Maurus ad bibitis amicq; ac statim immutata volūtate e nouo a se ceteris. 3: secū ipe multa agitauisse vultu ac motu corpis piter atq; alio varius. q; sc; ipso tacente occ'ta pectoꝝ oris mutatōe patefecit: tū p⁹ Arbo Syllā accersiri iubet: et ex eius sentētia Numide insidias cēdit deinde vbi dies aduenit et ei nunciatū est: Jugurtā haud longe esse cū pauc; amicis et queſtose nō quasi obuius honoris cā ꝓcedit in tumulū facillimā visu insidiātibus: eodem Nūda cū plerisq; necessarijs suis inermis vti dictū erat accedit: ac statim signo dato vndiq; sit' ex insidijs irruit. Ceteris obtrūcatis iugurta vinctus Sylle tradit. et ab eo ad Manū deductus est: p idē tps aduersum Gallos ab duc⁹ nostris P. Scipiōe et. M. Manlio male pugnatum. Quo metu it alia oīs cōtremuerat. illiq; et deinde oēs Romani vsq; ad nr̄ām memoriā sic habuere alia oia vtuti sue ꝓona esse cū Gallis pro salute: nō pro gloria certare. Sz postq̄ bellū in Numidia ꝓfectū iugurtā Romā vinctū adduci nunciatū ē Marius cōsul absens factus ē: et ei decreta prouincia Gallia: isq; calēdis ianuarij magna gloria triūphauit. Ea tēpestate spes atq; opes ciuitatis in illo site.

¶ Impressum Lyptzk per Jacobū Thanner Anno ꝛc. Decimo.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um rbn-de-bvb-20-356103904-9 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

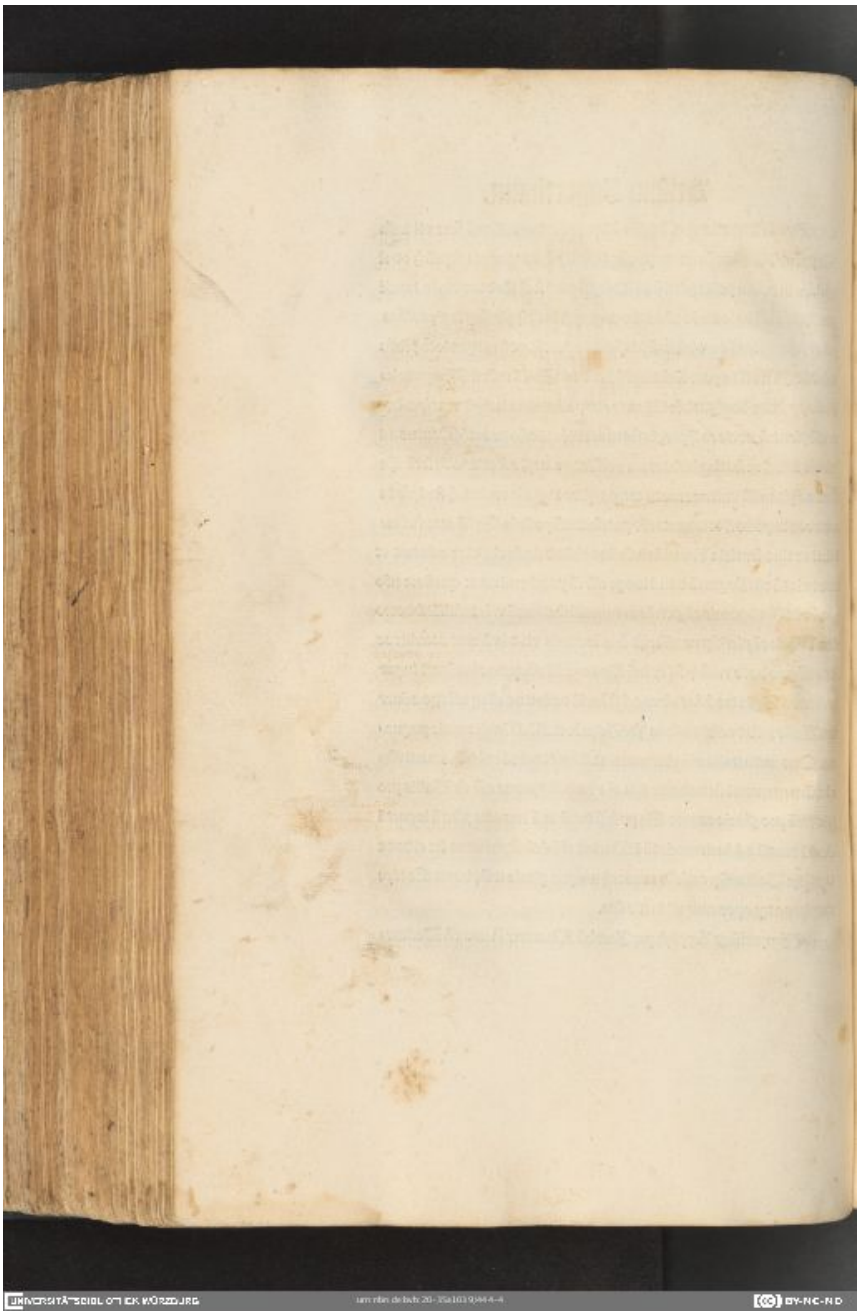

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

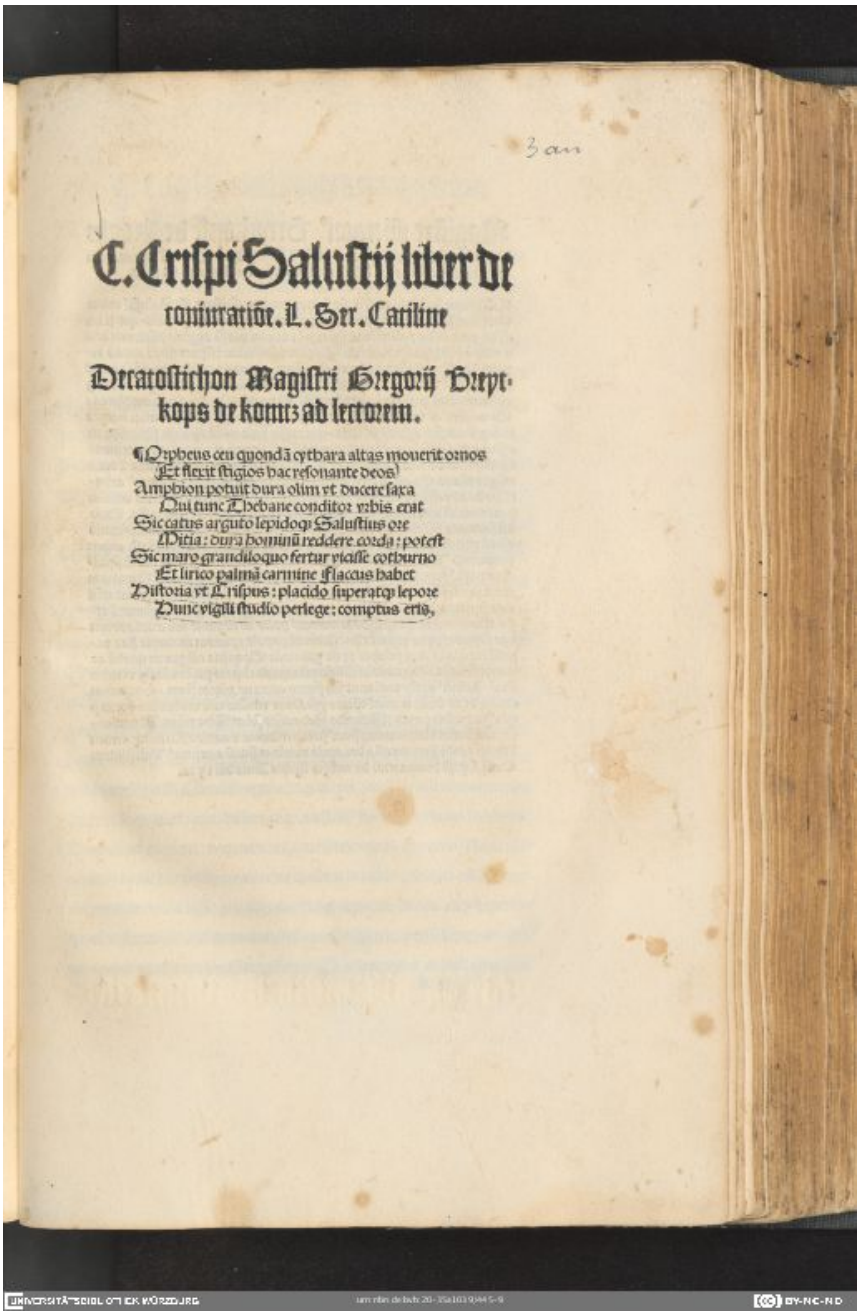

3an

C. Crispi Salustij liber de coniuratiõe. L. Ser. Catiline

Decatostichon Magistri Gregorij Breytkops de komtz ad lectorem.

¶ Orpheus ceu quondã cythara altas mouerit ornos
Et flexit stigios hac resonante deos
Amphion potuit dura olim vt ducere saxa
Qui tunc Thebane conditor vrbis erat
Sic catus arguto lepidoq; Salustius ore
Mitia: dura hominũ reddere corda: potest
Sic maro grandiloquo fertur vicisse cothurno
Et lirico palmã carmine Flaccus habet
Historia vt Crispus: placido superatq; lepore
Hunc vigili studio perlege: comptus eris.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9344 5-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

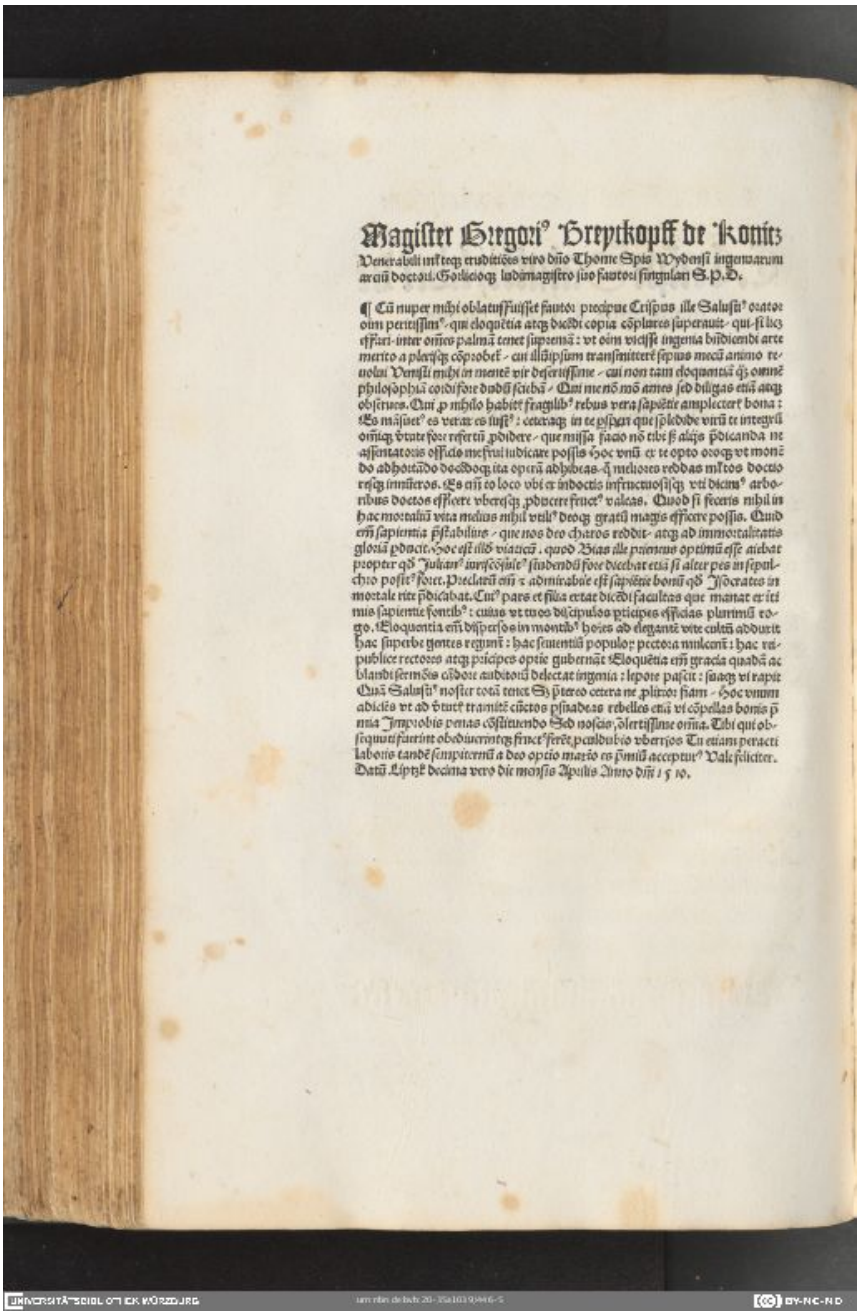

Magister Gregori⁹ Breytkopff de Konitz

Venerabili mk̄teq; eruditiōes viro dn̄o Thome Spis Wydensi ingenuarum arciū doctori. Gorlicioq; ludimagistro suo fautori singulari S.P.D.

¶ Cū nuper mihi oblatus fuisset fautor precipue Crispus ille Salusti⁹ orator oīm peritissim⁹ - qui eloquētia atq; dicēdi copia cōplures superauit - qui si licz effari - inter oīnes palmā tenet supremā : vt oīm vicisse ingenia bn̄dicendi arte merito a plerisq; cōprobet - cui illū ipsum transmitterē sepius mecū animo reuolui Venisti mihi in mentē vir desertissime - cui non tam eloquentiā q̄z omnē philosophiā coidi fore dudū sciebā - Qui me nō mō amas sed diligas etiā atq; obseruas. Qui p̄ nihilo habitē fragilib⁹ rebus vera sapiētie amplecterē bona : Es mā suet⁹ es verax es iust⁹ : ceteraq; in te p̄speri que splēdide virū te integrū oīmq; v̄tute fore refertū p̄dicere - que missa facio nō tibi s̄ aliis p̄dicanda ne assentatoris officio me frui iudicare possis Hoc vnū ex te opto oroq; vt monē do adhortādo docēdoq; ita operā adhibeas - q̄ meliores reddas mk̄tos doctioresq; innūeros. Es eñ eo loco vbi ex indoctis infructuosisq; vti dicim⁹ arboribus doctos efficere vberesq; p̄ducere fruct⁹ valeas. Quod si feceris nihil in hac mortaliū vita melius nihil vtil⁹ deoq; gratū magis efficere possis. Quid eñ sapientia p̄stabilius - que nos deo charos reddit - atq; ad immortalitatis gloriā p̄ducit. Hoc est illō viaticū . quod Bias ille prienius optimū esse aiebat propter qd̄ Julian⁹ iurisc̄ōsult⁹ studendū fore dicebat etiā si alter pes in sepulchro posit⁹ foret. Preclarū eñ ꝛ admirabile est sapiētie bonū qd̄ Isocrates in mortale rite p̄dicabat. Cui⁹ pars et filia extat dicēdi facultas que manat ex itimis sapientie fontib⁹ : cuius vt tuos discipulos p̄ticipes efficias plurimū rogo. Eloquentia eñ dispersos in montib⁹ hoies ad elegantē vite cultū adduxit hac superbe gentes regunt : hac sententiū populoꝝ pectora mulcent : hac reipublice rectores atq; p̄ticipes optie gubernāt Eloquētia eñ gracia quadā ac blandi sermōis cādore auditorū delectat ingenia : lepore pascit : suaq; vi rapit Quā Salusti⁹ noster totā tenet Sz p̄tereo cetera ne p̄lixior fiam - Hoc vnum adiciēs vt ad v̄tutē tramitē cūctos p̄suadeas rebelles etiā vi cōpellas bonis p̄mia Improbis penas cōstituendo Sed noscas, ꝯlertissime oīma. Tibi qui obsequuti fuerint obediuerintq; fruct⁹ ferēt, p̄culdubio vberrios Tu etiam peracti laboris tandē sempiternū a deo optio maxīo es p̄miū acceptur⁹ Vale feliciter. Datū Liptzk decima vero die mensis Aprilis Anno dn̄i 1510.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103944 6-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

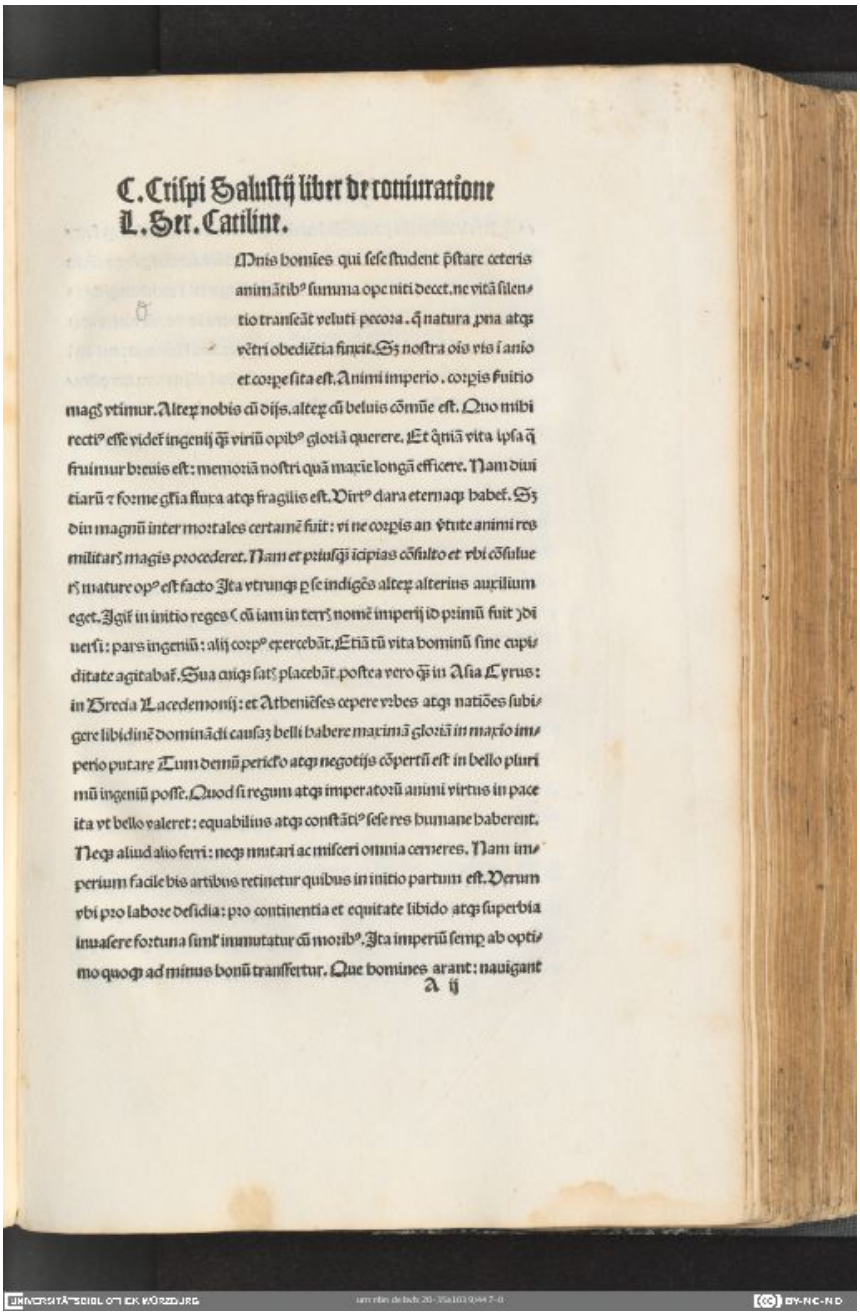

C. Crispi Salustij liber de coniuratione L. Ser. Catiline.

Omnis homies qui sese student p̄stare ceteris animātib⁹ summa ope niti decet. ne vitā silentio transeāt veluti pecora. q̄ natura ꝓna atq; vētri obediētia finxit. Sz nostra oīs vis ī anio et corpe sita est. Animi imperio. corpis ꝑuitio magꝭ vtimur. Alteꝝ nobis cū dijs. alteꝝ cū beluis cōmūe est. Quo mihi recti⁹ esse videt ingenij q̄ꝫ viriū opib⁹ gloriā querere. Et q̄niā vita ipsa q̄ fruimur breuis est: memoriā nostri quā maxīe longā efficere. Nam diuitiarū ⁊ forme gl̄ia fluxa atq; fragilis est. Virt⁹ clara eternaq; habet. Sz diu magnū inter mortales certamē fuit: vi ne corpis an ꝟtute animi res militarꝭ magis procederet. Nam et priusq̄ icipias cōsulto et vbi cōsulueꝭ mature op⁹ est facto Ita vtrunq; ꝑ se indigēs alteꝝ alterius auxilium eget. Igit̄ in initio reges (cū iam in terrꝭ nomē imperij id primū fuit) diuersi: pars ingeniū: alij corp⁹ exercebāt. Etiā tū vita hominū sine cupiditate agitabat. Sua cuiq; satꝭ placebāt. postea vero q̄ꝫ in Asia Cyrus: in Grecia Lacedemonij: et Atheniēses cepere vrbes atq; natiōes subigere libidinē dominādi causaꝫ belli habere maximā gloriā in maxio imperio putare Tum demū pericl̄o atq; negotijs cōpertū est in bello plurimū ingeniū posse. Quod si regum atq; imperatorū animi virtus in pace ita vt bello valeret: equabilius atq; constāti⁹ sese res humane haberent. Neq; aliud alio ferri: neq; mutari ac misceri omnia cerneres. Nam imperium facile his artibus retinetur quibus in initio partum est. Verum vbi pro labore desidia: pro continentia et equitate libido atq; superbia inuasere fortuna simꝫ immutatur cū morib⁹. Ita imperiū semꝑ ab optimo quoq; ad minus bonū transfertur. Que homines arant: nauigant

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9344 7-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

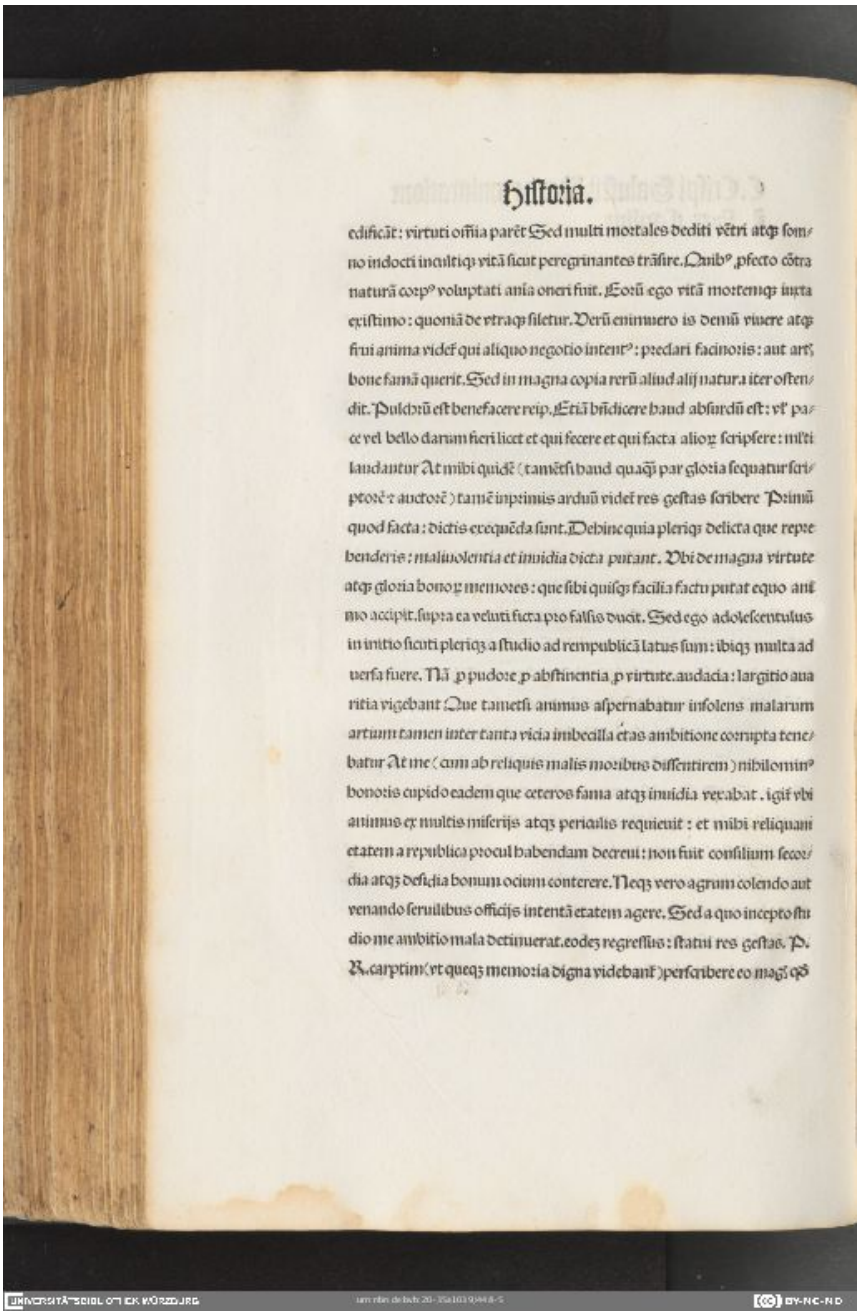

edificāt: virtuti om̄ia parēt Sed multi mortales dediti vētri atq; som-
no indocti incultiq; vitā sicut peregrinantes trāsire. Quib⁹ ꝓfecto cōtra
naturā corp⁹ voluptati ania oneri fuit. Eorū ego vitā mortemq; iuxta
existimo: quoniā de vtraq; siletur. Verū enimuero is demū viuere atq;
frui anima videt qui aliquo negotio intent⁹: preclari facinoris: aut art⁹
bone famā querit. Sed in magna copia rerū aliud alij natura iter osten-
dit. Pulchrū est benefacere reip. Etiā bn̄dicere haud absurdū est: vl' pa-
ce vel bello clarum fieri licet et qui fecere et qui facta alioꝝ scripsere: mlti
laudantur At mihi quidē (tamētsi haud quaq̄ par gloria sequatur scri-
ptorē ⁊ auctorē) tamē inprimis arduū videt res gestas scribere Primū
quod facta: dictis exequēda sunt. Dehinc quia pleriq; delicta que repre
henderis: maliuolentia et inuidia dicta putant. Vbi de magna virtute
atq; gloria bonoꝝ memores: que sibi quisq; facilia factu putat equo ani
mo accipit. supra ea veluti ficta pro falsis ducit. Sed ego adolescentulus
in initio sicuti pleriq; a studio ad rempublicā latus sum: ibiq; multa ad
uersa fuere. Nā ꝑ pudore ꝑ abstinentia ꝑ virtute. audacia: largitio aua
ritia vigebant Que tametsi animus aspernabatur insolens malarum
artium tamen inter tanta vicia imbecilla ētas ambitione corrupta tene-
batur At me (cum ab reliquis malis moribus dissentirem) nihilomin⁹
honoris cupido eadem que ceteros fama atq; inuidia vexabat. igit vbi
animus ex multis miserijs atq; periculis requieuit: et mihi reliquam
etatem a republica procul habendam decreui: non fuit consilium secor-
dia atq; desidia bonum ocium conterere. Neq; vero agrum colendo aut
venando seruilibus officijs intentā etatem agere. Sed a quo incepto stu
dio me ambitio mala detinuerat. eodez regressus: statui res gestas. P.
R. carptim (vt queq; memoria digna videbant) perscribere eo mag⁹ qd

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9344 8-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

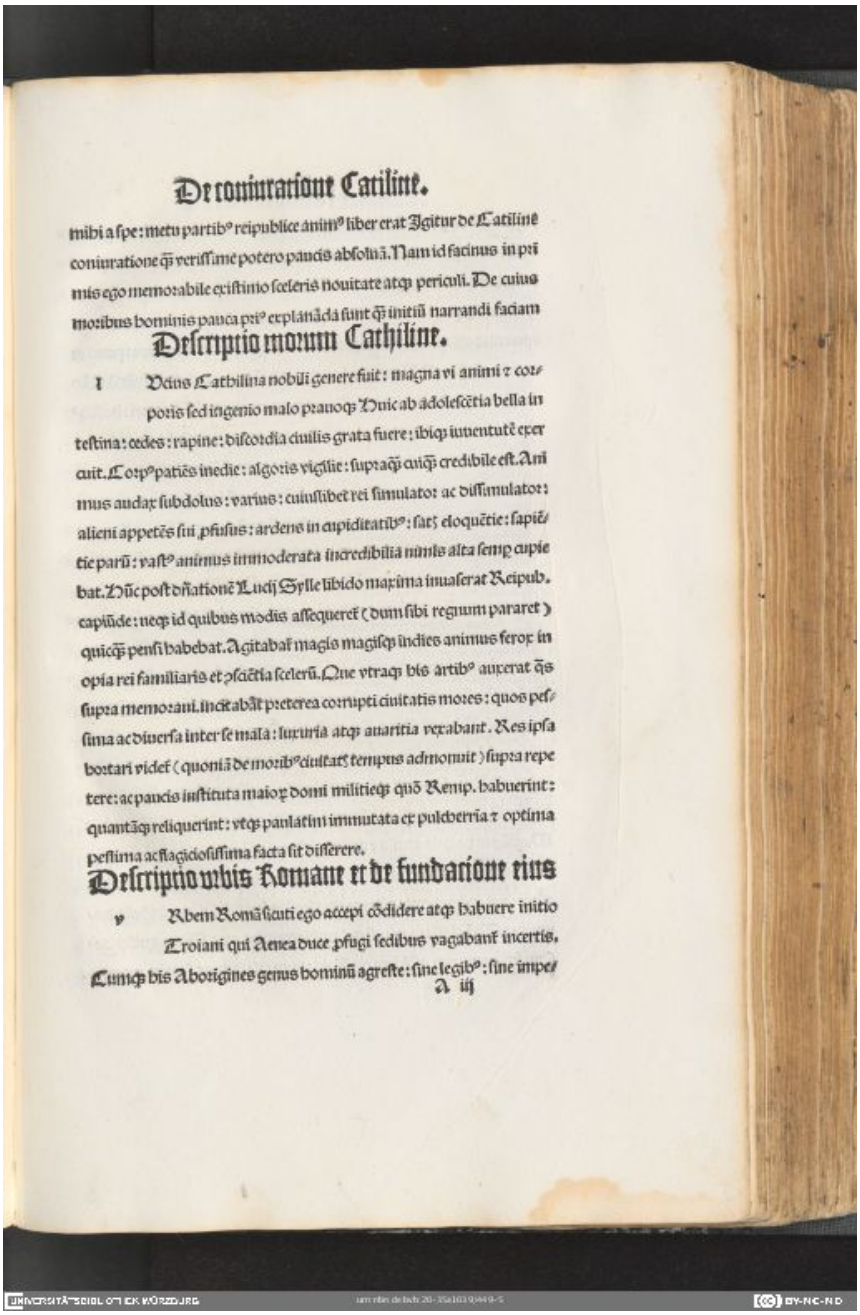

De coniuratione Catilinę.

mihi a spe: metu partiū reipublice animꝰ liber erat Igitur de Catilinę coniuratione q̄ verissime potero paucis absolua. Nam id facinus in primis ego memorabile existimo sceleris nouitate atq; periculi. De cuius moribus hominis pauca prius explanada sunt q̄ initiū narrandi faciam

Descriptio morum Cathilinę.

I Vcius Catilina nobili genere fuit: magna vi animi ⁊ corporis sed ingenio malo prauoq; Huic ab adolescentia bella intestina: cedes: rapine: discordia ciuilis grata fuere: ibiq; iuuentutē exercuit. Corpus patiens inedie: algoris vigilie: supra q̄ cuiq; credibile est. Animus audax subdolus: varius: cuiuslibet rei simulator: ac dissimulator: alieni appetens sui profusus: ardens in cupiditatibus: satis eloquentie: sapientie parū: vastus animus immoderata incredibilia nimis alta semp cupiebat. Hūc post dominationē Lucij Sylle libido maxima inuaserat Reipub. capiūde: neq; id quibus modis assequeret (dum sibi regnum pararet) quicq̄ pensi habebat. Agitabat magis magisq; indies animus ferox inopia rei familiaris et scelerū. Que vtraq; bis artibus auxerat q̄s supra memorani. incitabāt preterea corrupti ciuitatis mores: quos pessima ac diuersa inter se mala: luxuria atq; auaritia vexabant. Res ipsa hortari videt (quoniā de moribus ciuitatis tempus admonuit) supra repetere: ac paucis instituta maiorū domi militieq; quō Remp. habuerint: quantāq; reliquerint: vtq; paulatim immutata ex pulcherrima ⁊ optima pessima acflagitiosissima facta sit disserere.

Descriptio urbis Romane et de fundatione eius

V Rbem Romā sicuti ego accepi cōdidere atq; habuere initio Troiani qui Enea duce profugi sedibus vagabant incertis. Cumq; bis Aborigines genus hominū agreste: sine legibus: sine impe-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103194949-5
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

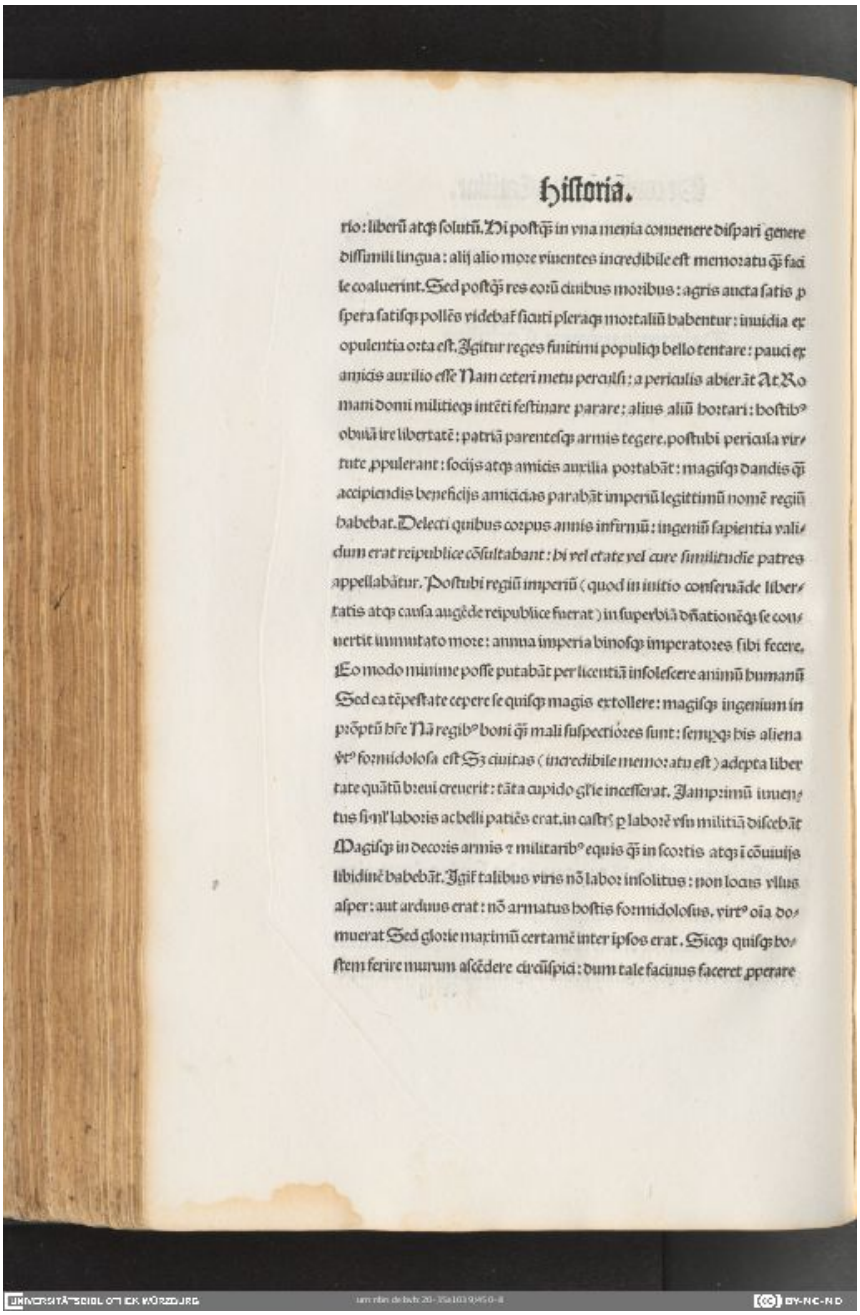

rio: liberũ atq; ſolutũ. Vi poſtq̃ in vna menia conuenere diſpari genere diſſimili lingua: alij alio more viuentes incredibile eſt memoratu q̃ facile coaluerint. Sed poſtq̃ res eorũ ciuibus moribus: agris aucta ſatis ꝓſpera ſatiſq; pollẽs videbat ſicuti pleraq; mortaliũ habentur: inuidia ex opulentia orta eſt. Igitur reges finitimi populiq; bello tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. Nam ceteri metu periculi: a periculis abierãt. At Romani domi militiæq; intẽti feſtinare parare: alius aliũ hortari: hoſtib⁹ obuiã ire libertatẽ: patriã parentesq; armis tegere. poſtubi pericula virtute ꝓpulerant: ſocijs atq; amicis auxilia portabãt: magiſq; dandis q̃ accipiendis beneficijs amicicias parabãt. imperiũ legittimũ nomẽ regiũ habebat. Delecti quibus corpus animis infirmũ: ingeniũ ſapientia validum erat reipublice cõſultabant: hi vel etate vel cure ſimilitudie patres appellabãtur. Poſtubi regiũ imperiũ (quod in initio conſeruãde libertatis atq; cauſa augẽde reipublice fuerat) in ſuperbiã dñationẽq; ſe conuertit immutato more: annua imperia binoſq; imperatores ſibi fecere. Eo modo minime poſſe putabãt per licentiã inſolescere animũ humanũ. Sed ea tẽpeſtate cepere ſe quiſq; magis extollere: magiſq; ingenium in pcõptũ hñe. Nã regib⁹ boni q̃ mali ſuſpectiores ſunt: ſemꝙ his aliena virtꝰ formidoloſa eſt. Sz ciuitas (incredibile memoratu eſt) adepta libertate quãtũ breui creuerit: tãta cupido glie inceſſerat. Iam primũ iuuentus ſi nil laboris achelli patiẽs erat. in caſtrꝭ p laborẽ vſu militiã diſcebãt. Magiſq; in decoris armis ⁊ militarib⁹ equis q̃ in ſcortis atq; cõuiuijs libidinẽ habebãt. Igit talibus viris nõ labor inſolitus: non locus vllus aſper: aut arduus erat: nõ armatus hoſtis formidoloſus. virtꝰ oĩa domuerat. Sed glorie maximũ certamẽ inter ipſos erat. Sicq; quiſq; hoſtem ferire murum aſcẽdere circũſpicã: dum tale facinus faceret ꝓperare

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10139450-8 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

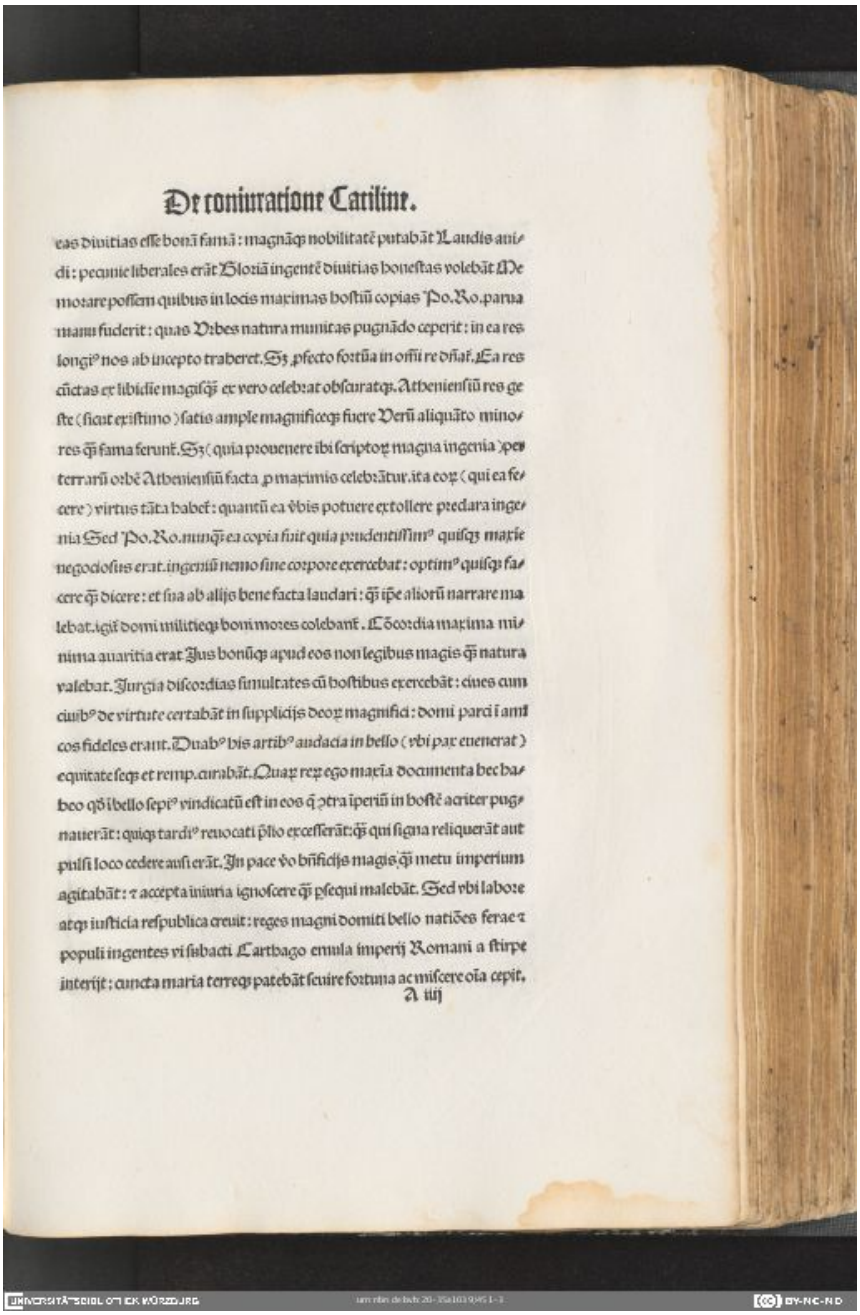

De coniuratione Catilinę.

eas diuitias esse bonā famā: magnāq nobilitatē putabāt. Laudis auidi: pecunie liberales erāt. Gloriā ingentē diuitias honestas volebāt. Memorare possem quibus in locis maximas hostiū copias .Po.Ro. parua manu fuderit: quas Vrbes natura munitas pugnādo ceperit: in ea res longiꝰ nos ab incepto traheret. Sz profecto fortūa in omniū re dñat. Ea res cūctas ex libidine magiſq; ex vero celebrat obſcuratq;. Athenienſiū res geſte (ſicut existimo) ſatis ample magnificeq; fuere. Verū aliquāto minores q; fama ferunt. Sz (quia prouenere ibi ſcriptoꝛ magna ingenia) per terrarū orbē Athenienſiū facta p maximis celebrātur. ita eoꝛ (qui ea fecere) virtus tāta habet: quantū ea vbis potuere extollere preclara ingenia. Sed .Po.Ro. nunq; ea copia fuit quia prudentiſſimꝰ quiſq; maxie negociosus erat. ingeniū nemo ſine corpore exercebat: optimꝰ quiſq; facere q; dicere: et ſua ab alijs bene facta laudari: q; ipſe aliorū narrare malebat. igit domi militiaq; boni mores colebant. Cōcordia maxima minima auaritia erat. Ius bonūq; apud eos non legibus magis q; natura valebat. Iurgia diſcordias ſimultates cū hoſtibus exercebāt: ciues cum ciuibꝰ de virtute certabāt in ſupplicijs deoꝛ magnifici: domi parci. i amici fideles erant. Duabꝰ bis artibꝰ audacia in bello (vbi paꝛ euenerat) equitate seq; et remp. curabāt. Quaꝛ rex ego maxia documenta dedi. hec habeo qđ i bello sepiꝰ vindicatū est in eos q; ꝓtra iperiū in hoſtē acriter pugnauerāt: quiq; tardiꝰ reuocati plīo excesserāt: q; qui signa reliquerāt aut pulſi loco cedere ausi erāt. In pace vo būficijs magis q; metu imperium agitabāt: ꝛ accepta iniuria ignoſcere q; pſequi malebāt. Sed vbi labore atq; iuſticia reſpublica creuit: reges magni domiti bello natiōes ferae ꝛ populi ingentes vi ſubacti. Carthago emula imperij Romani a ſtirpe interijt: cuncta maria terreq; patebāt ſeuire fortuna ac miſcere oia cepit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190951-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

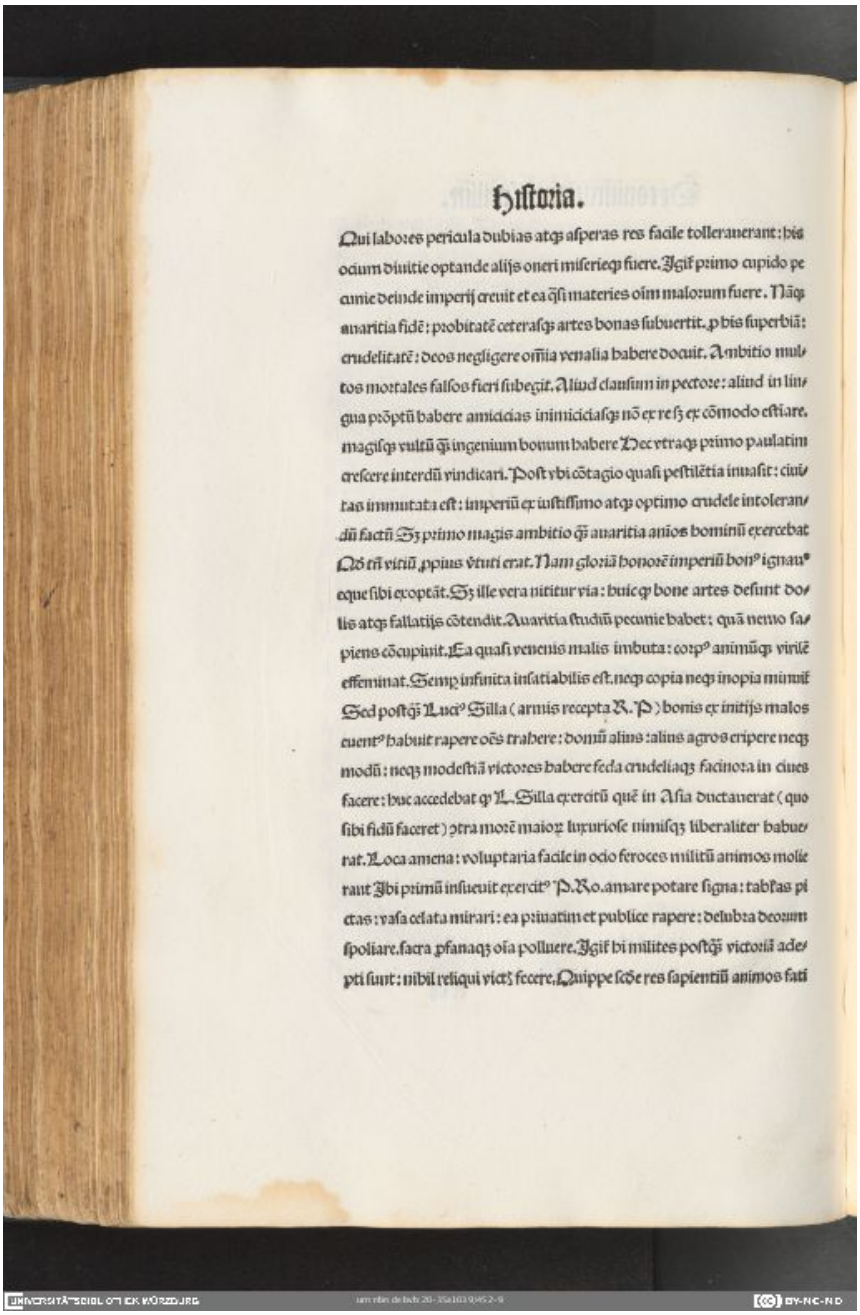

Historia.

Qui labores pericula dubias atq; asperas res facile tollerauerant: his ocium diuitie optande aliis oneri miserieq; fuere. Igit primo cupido pecunie deinde imperij creuit et ea ipsi materies olim malorum fuere. Nāq; auaritia fidē: probitatē ceteraſq; artes bonas subuertit. p bis superbiā: crudelitatē: deos negligere oīa venalia habere docuit. Ambitio multos mortales falsos fieri subegit. Aliud clausum in pectore: aliud in lingua prōptū habere amicicias inimicicias; nō ex re; ex cōmodo estimare. magisq; vultū q; ingenium bonum habere. Dec vtraq; primo paulatim crescere interdū vindicari. Post vbi cōtagio quasi pestilētia inualit: ciuitas immutata est: imperiū ex iustissimo atq; optimo crudele intolerandū factū. Sz primo magis ambitio q; auaritia animos hominū exercebat Qd tñ vitiū, ppius vtuti erat. Nam gloriā honorē imperiū bon⁹ ignau⁹ eque sibi exoptāt. Sz ille vera nititur via: huic; bone artes desunt dolis atq; fallatijs cōtendit. Auaritia studiū pecunie habet: quā nemo sapiens cōcupiuit. Ea quasi venenis malis imbuta: corp⁹ animūq; virilē effeminat. Semp infinita insatiabilis est. neq; copia neq; inopia minuit Sed postq; Lucī⁹ Silla (armis recepta R. P) bonis ex initijs malos euent⁹ habuit rapere oēs trahere: domū alius: alius agros eripere neq; modū: neq; modestiā victores habere foeda crudeliaq; facinora in ciues facere: huc accedebat q; L. Silla exercitū quē in Asia ductauerat (quo sibi fidū faceret) ptra morē maiox luxuriose nimisq; liberaliter habuerat. Loca amena: voluptaria facile in ocio feroces militū animos molierant Ibi primū insuevit exercit⁹ P. Ro. amare potare signa: tabulas picturas: vasa celata mirari: ea priuatim et publice rapere: delubra deorum spoliare. sacra pfanaq; oia polluere. Igit bi milites postq; victoriā adepti sunt: nihil reliqui victis fecere. Quippe sōe res sapientiū animos fati

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10139452-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

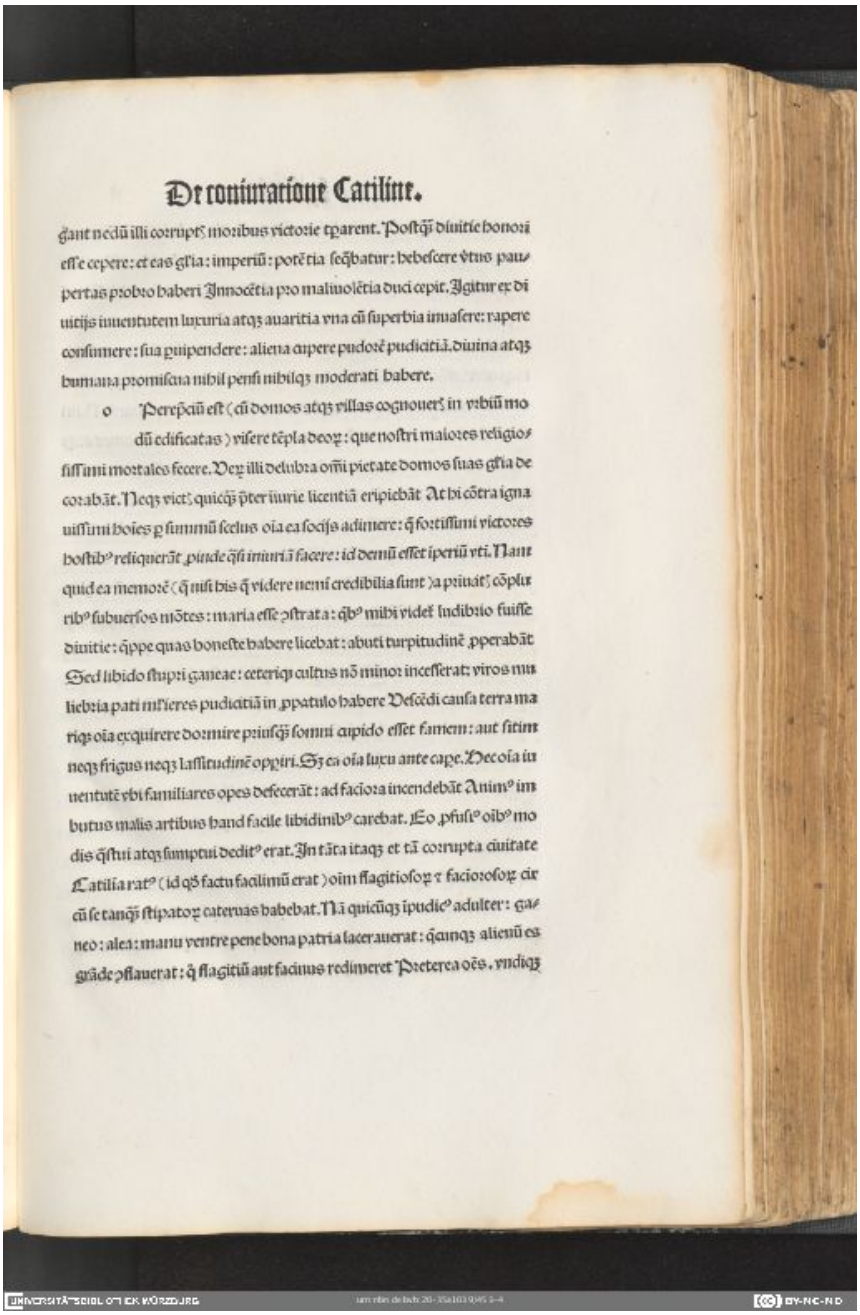

De coniuratione Catilinę.

gant nec ſi illi corrupti moribus victorie ęmarent. Poſtq̄ diuitie honori eſſe cepere: et eas gl'ia: imperiū: potēcia ſequebatur: hebescere virtus paupertas probro haberi Innocētia pro malivolētia duci cepit. Igitur ex diuitijs iuuentutem luxuria atq; auaritia vna cū ſuperbia inuaſere: rapere conſumere: ſua q̄ipendere: aliena aspere pudorē pudicitiā. diuina atq; humana promiſcua nihil penſi nihilq; moderati habere.

o Perēpaū eſt (cū domos atq; villas cognouerīs in vrbiū modū edificatas) viſere tēpla deoꝝ: que noſtri maiores religioſiſſimi mortales fecere. Deꝝ illi delubra oīm pietate domos ſuas gl'ia decorabāt. Neq; victi; quicq̄ p̄ter iniurie licentiā eripiebāt At hi cōtra ignauiſſimi hoſtes p̄ ſummū ſcelus oīa ea ſociſs adimere: q̄ fortiſſimi victores hoſtib⁹ reliquerāt. Quide q̄ſi iminūtā facere: id demū eſſet imperiū vti. Nam quid ea memorē (q̄ mihi bis q̄ videre nemi credibilia ſunt) a priuāti; cōpluribꝰ ſubuerſos mōtes: maria eſſe ſtrata: q̄b⁹ mihi videt luxurio fuiſſe diuitie: q̄ppe quas honeſte habere licebat: abuti turpitudinē pperabāt Sed libido ſtupri ganeae: ceteriq; cultus nō minor inceſſerat: viros muliebria pati mlieres pudicitiā in ꝓpatulo habere Veſcēdi cauſa terra marīq; oīa exquirere dormire priuſq̄ ſomni arpido eſſet famem: aut ſitim neq; frigus neq; laſſitudinē oppiri. Sz ea oīa luxu ante capę. Hec oīa iuuentutē vbi familiares opes defecerāt: ad facīora incendebāt Animꝰ imbutus malis artibus haud facile libidinib⁹ carebat. Eo pfuſiꝰ oib⁹ modis q̄ſtui atq; ſumptui dedit⁹ erat. In tāta itaq; et tā corrupta ciuitate Catilia rat⁹ (id qđ factu facilimū erat) oīm flagitioſoꝝ ꝛ facinoroſoꝝ circū ſe tanq̄ ſtipatoꝝ cateruas habebat. Nā quicūq; ipudicꝰ adulter: ganeo: alea: manu ventre pene bona patria lacerauerat: q̄unq; alienū es grāde ꝓflauerat: q̄ flagitiū aut facinus redimeret Preterea oēs. undiq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bvb:20-bsb10130945-4 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

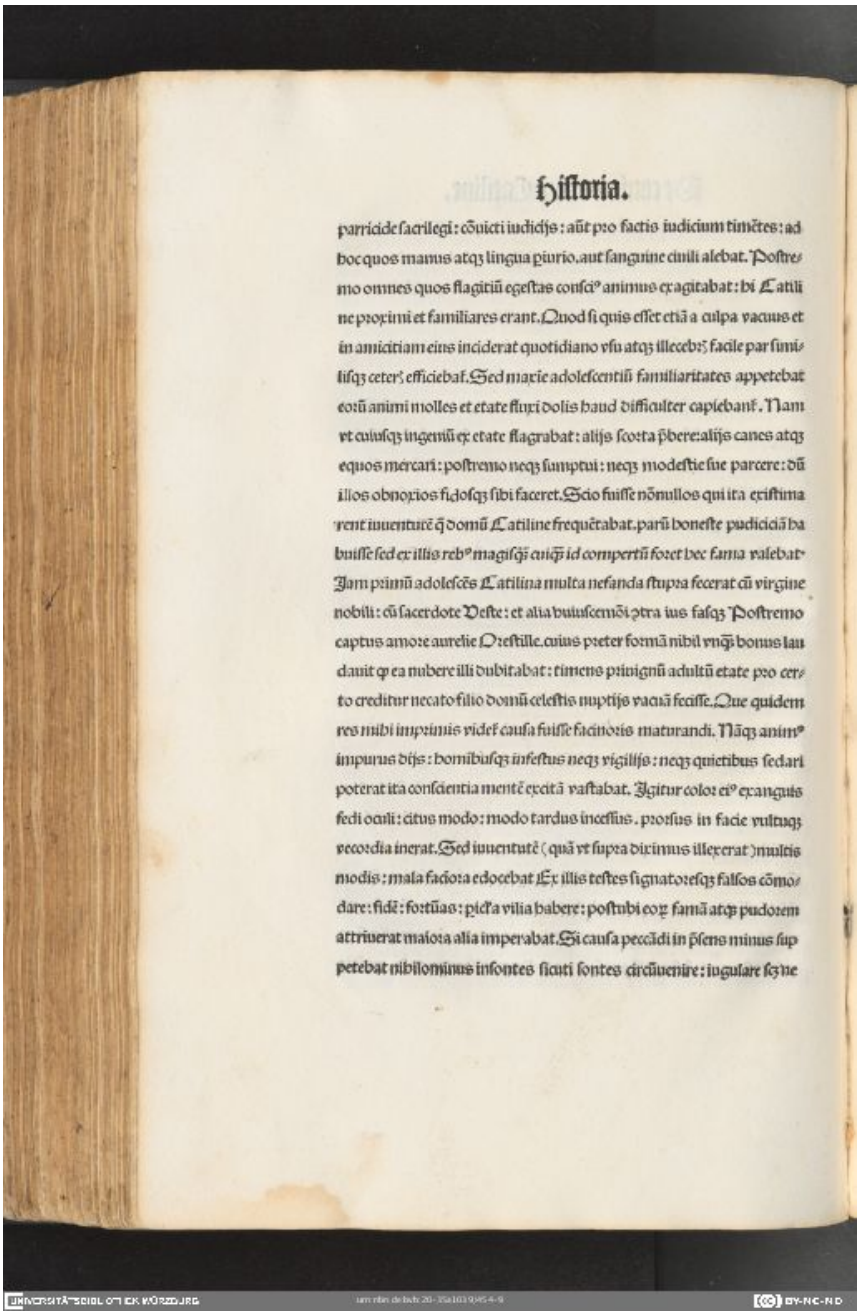

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

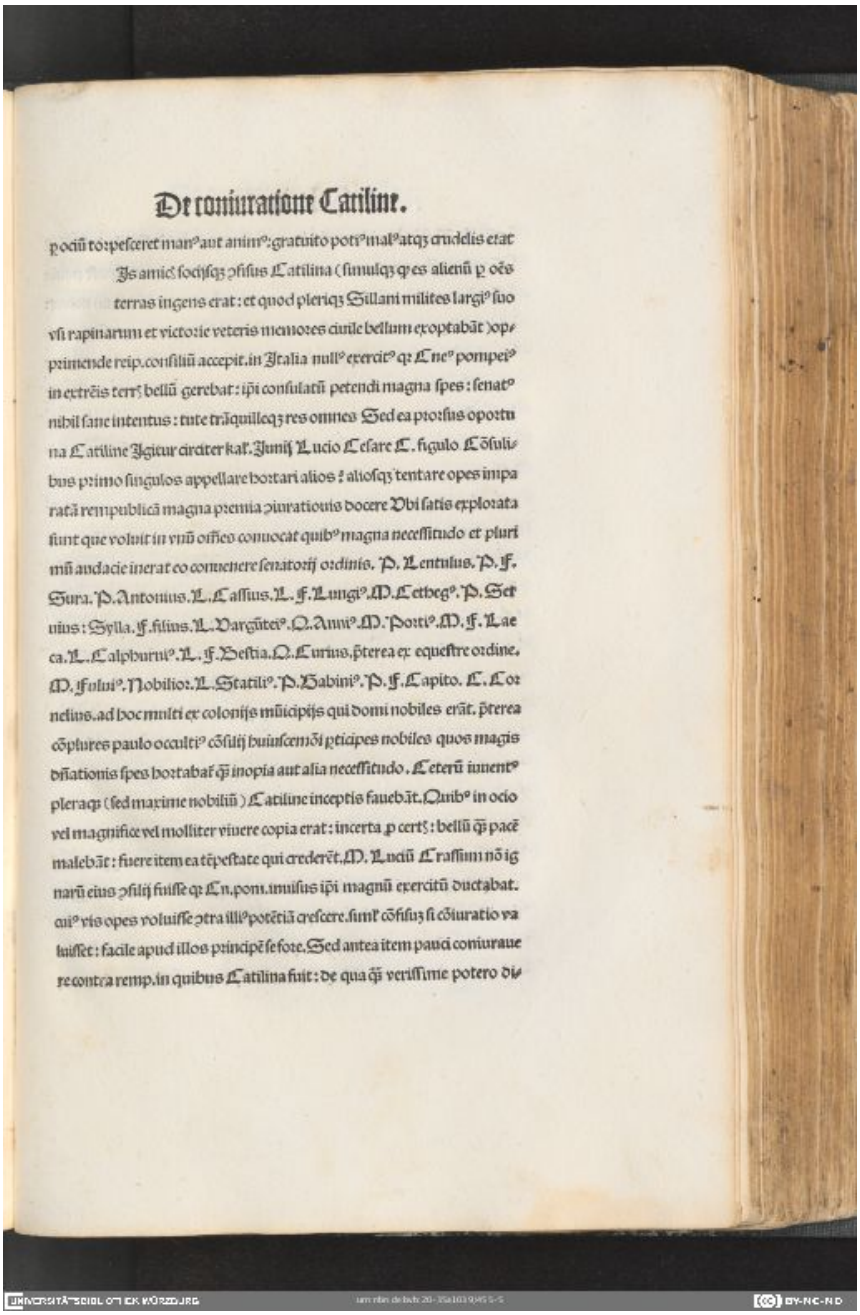

De coniuratione Catilinę.

pociũ to:pesceret man⁹ aut anim⁹: gratuito poti⁹ mal⁹ atq; crudelis erat
Is amicũ sociisq; ꝑfidus Catilina (simulq; q: es alienũ p oẽs
terras ingens erat: et quod pleriq; Sillani milites largi⁹ suo
vsi rapinarum et victorie veteris memores ciuile bellum exoptabãt)op-
primende reip. consiliũ accepit. in Italia null⁹ exercit⁹ q: Cne⁹ pompei⁹
in extrẽis terr; bellũ gerebat: ipi consulatũ petendi magna spes: senat⁹
nihil sane intentus: tute trãquilleq; res omnes Sed ea ptorsus opportu
na Catiline Igitur circiter kal. Junias Lucio Cesare C. figulo Cõsuli-
bus primo singulos appellare hortari alios ꝛ alios q; tentare opes impa
ratã rempublicã magna premia ꝓiurationis docere Vbi satis explorata
sunt que volvit in vnũ offes conuocat quib⁹ magna necessitudo et pluri
mũ audacie inerat eo conuenere senatorij ordinis. P. Lentulus. P. f.
Sura. P. Antonius. L. Cassius. L. f. Longi⁹. M. Cetheg⁹. P. Ser
vius: Sylla. f. filius. L. Vargũtei⁹. Q. Anni⁹. M. Porci⁹. M. f. Lae
ca. L. Calpurni⁹. L. f. Bestia. Q. Curius. ꝓterea ex equestre ordine.
M. Fului⁹. Nobilior. L. Statili⁹. P. Gabini⁹. P. f. Capito. C. Cor
nelius. ad hoc multi ex colonijs mũicipijs qui domi nobiles erãt. ꝓterea
cõplures paulo occulti⁹ cõsilij huiusce mõi ꝓcipes nobiles quos magis
dissationis spes hortabat q̃ inopia aut alia necessitudo. Ceterũ iuvent⁹
pleraq; (sed maxime nobiliũ) Catiline inceptis fauebãt. Quib⁹ in ocio
vel magnifice vel molliter vivere copia erat: incerta p certa: bellũ q̃ pacẽ
malebãt: fuere item ea tẽpestate qui crederẽt. M. Lucii Crassum nõ ig
narũ eius ꝓpositi fuisse q: Cn. pom. invisus ipi magnũ exercitũ ductabat.
cui⁹ vis opes voluisse ꝓtra illi⁹ potẽtiã crescere. simul cõsiliũ si cõiuratio va
luisset: facile apud illos principẽ se fore. Sed antea item pauci coniurave
re contra remp. in quibus Catilina fuit: de qua q̃ verissime potero di-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

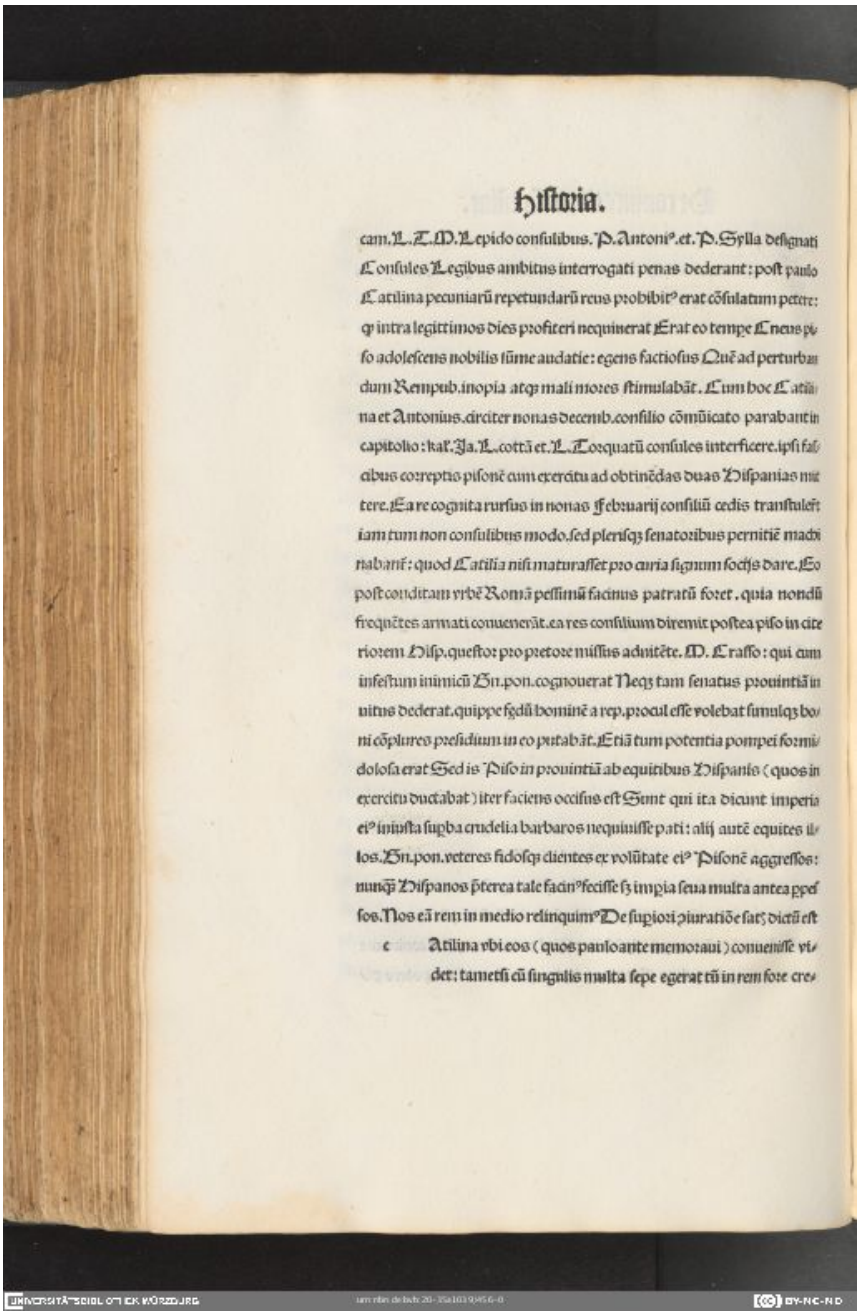

cam. L. T. M. Lepido consulibus. P. Antoni⁹. et. P. Sylla designati
Consules Legibus ambitus interrogati penas dederant: post paulo
Catilina pecuniarũ repetundarũ reus prohibit⁹ erat cõsulatum petere:
q̃ intra legittimos dies profiteri nequiuerat Erat eo tempe Cneus pi-
so adolescens nobilis sũme audatie: egens factiosus Quẽ ad perturba-
dum Rempub. inopia atq; mali mores stimulabãt. Cum hoc Catili-
na et Antonius. circiter nonas decemb. consilio cõmũicato parabant in
capitolio: kal. Ja. L. cottã et. L. Torquatũ consules interficere. ipsi fas-
cibus correptis pisonẽ cum exercitu ad obtinẽdas duas Hispanias mit-
tere. Ea re cognita rursus in nonas Februarij consiliũ cedis transtulerũt
iam tum non consulibus modo. sed plerisq; senatoribus pernitiẽ machi-
nabant: quod Catilia nisi maturasset pro curia signum socijs dare. Eo
post conditam vrbẽ Romã pessimũ facinus patratũ foret. quia nondũ
frequẽtes armati conuenerãt. ea res consilium diremit postea piso in cite-
riorem Hisp. questor pro pretore missus aduitẽte. M. Crasso: qui cum
infestum inimicũ Bn. pon. cognouerat Neq; tam senatus prouintiã in-
uitus dederat. quippe fedũ hominẽ a rep. procul esse volebat simulq; bo-
ni cõplures presidium in eo putabãt. Etiã tum potentia pompei formi-
dolosa erat Sed is Piso in prouintiã ab equitibus Hispanis (quos in
exercitu ductabat) iter faciens occisus est Sunt qui ita dicunt imperia
ei⁹ iniusta supba crudelia barbaros nequiuisse pati: alij autẽ equites il-
los. Bn. pon. veteres fidosq; clientes ex volũtate ei⁹ Pisonẽ aggressos:
nunq̃ Hispanos p̃terea tale facin⁹ fecisse s; impia seua multa antea ppes-
sos. Nos eã rem in medio relinquim⁹ De supiori ꝯiuratiõe satꝫ dictũ est

c Atilina vbi eos (quos paulo ante memoraui) conuenisse vi-
det: tametsi cũ singulis multa sepe egerat tũ in rem fore cre-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9456-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

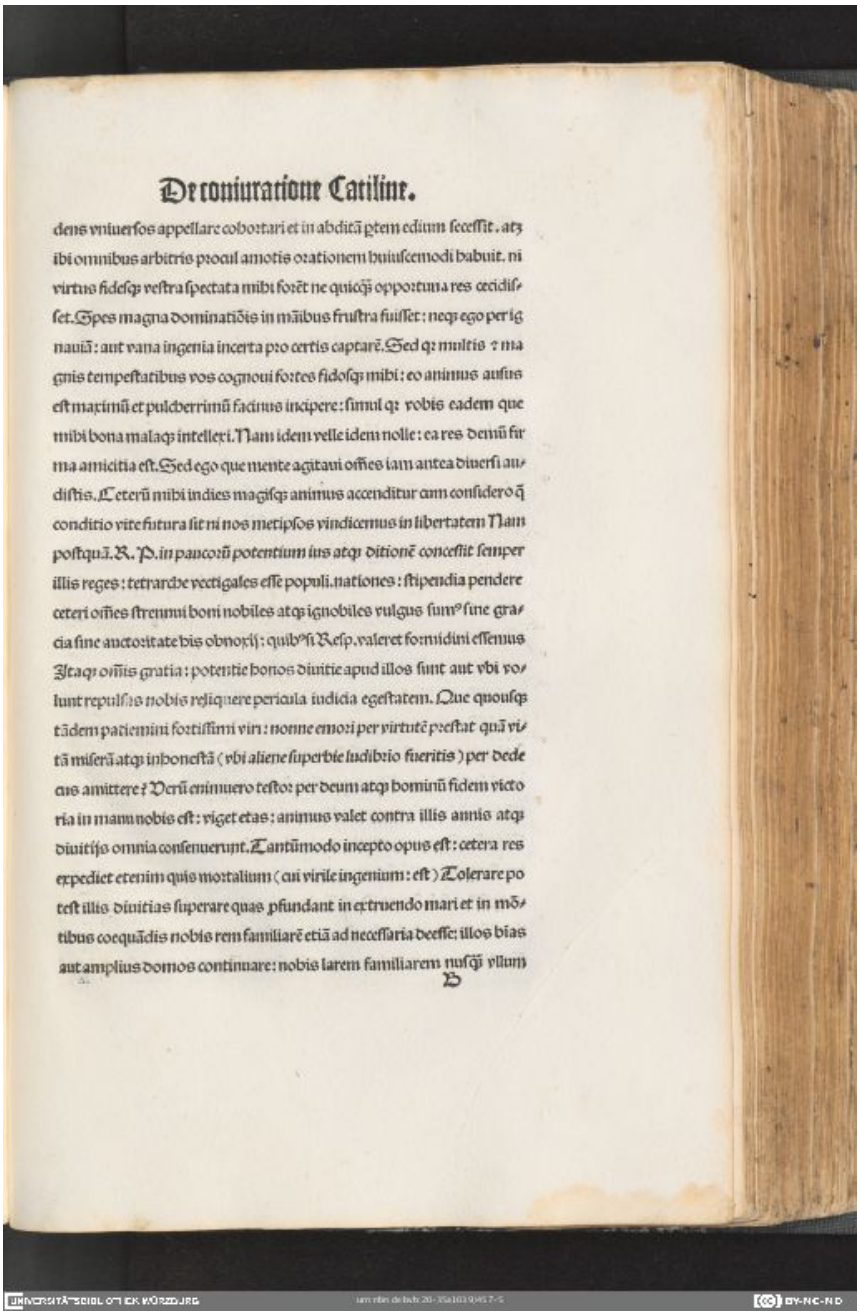

De coniuratione Catiline.

dens vniuersos appellare cohortari et in abditā ptem edium secessit. atq ibi omnibus arbitris procul amotis orationem huiuscemodi habuit. ni virtus fidesq vestra spectata mihi foret ne quicq̄ opportuna res cecidisset. Spes magna dominatiōis in mānibus frustra fuisset: neq ego per ignauiā: aut vana ingenia incerta pro certis captarē. Sed q̄ multis ? magnis tempestatibus vos cognoui fortes fidosq mihi: eo animus ausus est maximū et pulcherrimū facinus incipere: simul q̄ vobis eadem que mihi bona malaq intelleri. Nam idem velle idem nolle: ea res demū firma amicitia est. Sed ego que mente agitaui omnes iam antea diuersi audistis. Ceterū mihi indies magisq animus accenditur cum considero q̄ conditio vite futura sit ni nos metipsos vindicemus in libertatem Nam postquā R. P. in paucorū potentium ius atq ditionē concessit semper illis reges: tetrarche vectigales esse populi. nationes: stipendia pendere ceteri omnes strenui boni nobiles atq ignobiles vulgus sum⁹ sine gratia sine auctoritate bis obnoxij: quib⁹ si Resp. valeret formidini essemus Itaq omnis gratia: potentie honos diuitie apud illos sunt aut vbi volunt repulsas nobis reliquere pericula iudicia egestatem. Que quousq tādem patiemini fortissimi vir: nonne emori per virtutē prestat quā vitā miserā atq inhonestā (vbi aliene superbie ludibrio fueritis) per dedecus amittere? Verū enimuero testor per deum atq hominū fidem victoria in manu nobis est: viget etas: animus valet contra illis annis atq diuitijs omnia consenuerunt. Tantūmodo incepto opus est: cetera res expediet etenim quis mortalium (cui virile ingenium: est) Tolerare potest illis diuitias superare quas profundant in extruendo mari et in montibus coequādis nobis rem familiarē etiā ad necessaria deesse: illos bias aut amplius domos continuare: nobis larem familiarem nusq̄ vllum

B

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

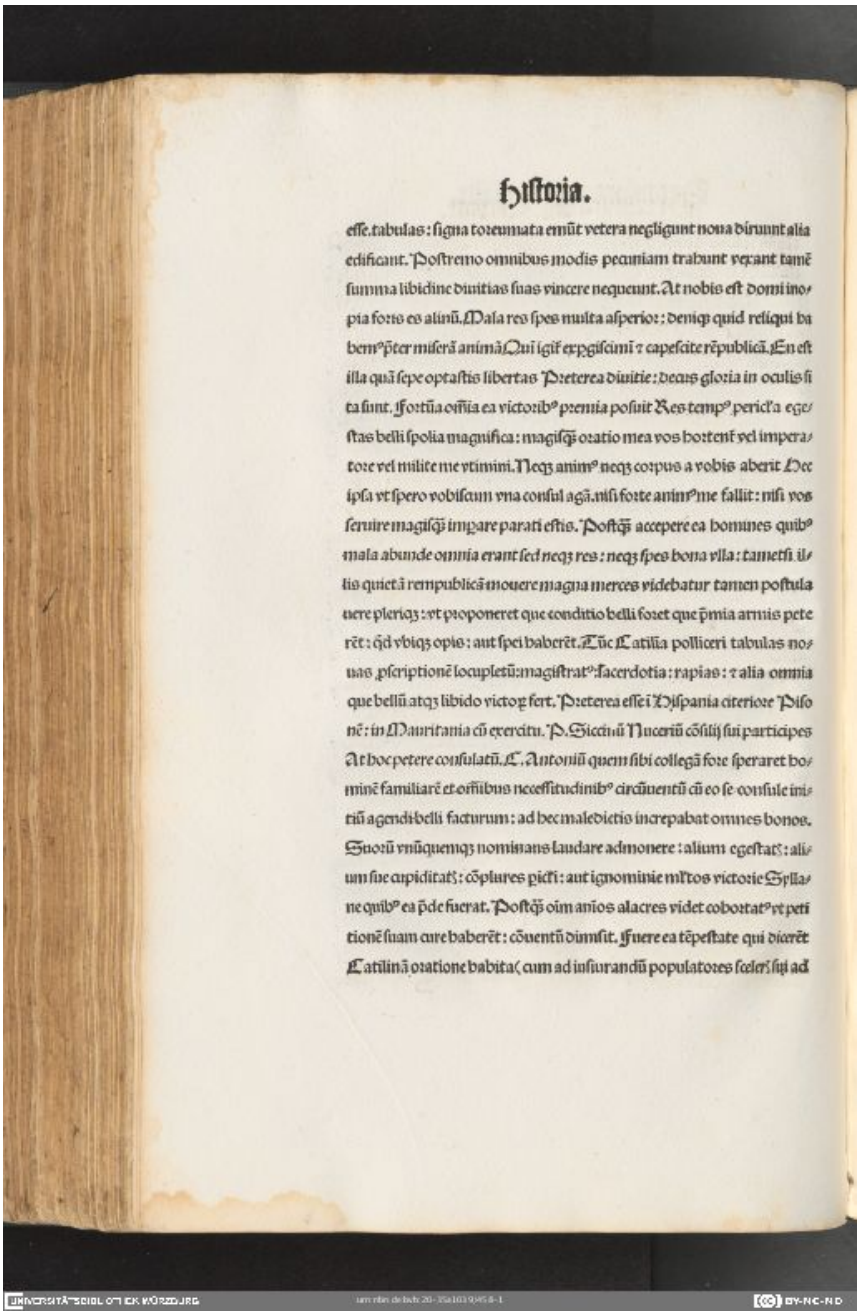

Historia.

esse. tabulas: signa toreumata emūt vetera negligunt noua diruunt alia
edificant. Postremo omnibus modis pecuniam trahunt vexant tamē
summa libidine diuitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi ino-
pia foris es alinū. Mala res spes multa asperior: deniq; quid reliqui ha
bem⁹ p̄ter miserā animā. Qui igit̄ exp̄gisciminī ⁊ capescite rēpublicā. En est
illa quā sepe optastis libertas Preterea diuitie: decus gloria in oculis si
ta sunt. Fortūa om̄ia ea victorib⁹ premia posuit Res temp⁹ pericl'a ege-
stas belli spolia magnifica: magisq̄ oratio mea vos hortent̄ vel impera-
tore vel milite me vtimini. Neq; anim⁹ neq; corpus a vobis aberit Hec
ipsa vt spero vobiscum vna consul agā. nisi forte anim⁹ me fallit: nisi vos
seruire magisq̄ imp̄are parati estis. Postq̄ accepere ea homines quib⁹
mala abunde omnia erant sed neq; res: neq; spes bona vlla: tametsi il-
lis quietā rempublicā mouere magna merces videbatur tamen postula
uere pleriq; vt proponeret que conditio belli foret que p̄mia armis pete
rēt: q̄d vbiq; opis: aut spei haberēt. Tūc Catilīa polliceri tabulas no-
uas p̄scriptionē locupletū: magistrat⁹: sacerdotia: rapias: ⁊ alia omnia
que bellū atq; libido victor̄ fert. Preterea esse ī Hispania citeriore Piso
nē: in Mauritania cū exercitu. P. Siccinū Nuceriū cōsilij sui participes
At hoc petere consulatū. C. Antoniū quem sibi collegā fore speraret ho-
minē familiarē et om̄ibus necessitudinib⁹ circūuentū cū eo se consule ini-
tiū agendi belli facturum: ad hec maledictis increpabat omnes bonos.
Suorū vnūquemq; nominans laudare admonere: alium egestatē: ali-
um sue cupiditatē: cōplures p̄icti: aut ignominie m̄ltos victorie Sylla-
ne quib⁹ ea p̄de fuerat. Postq̄ oim anīos alacres videt cohortat⁹ vt peti
tionē suam cure haberēt: cōuentū dimisit. Fuere ea tēpestate qui dicerēt
Catilinā oratione habita (cum ad iusiurandū populatores scelerē sui ad

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

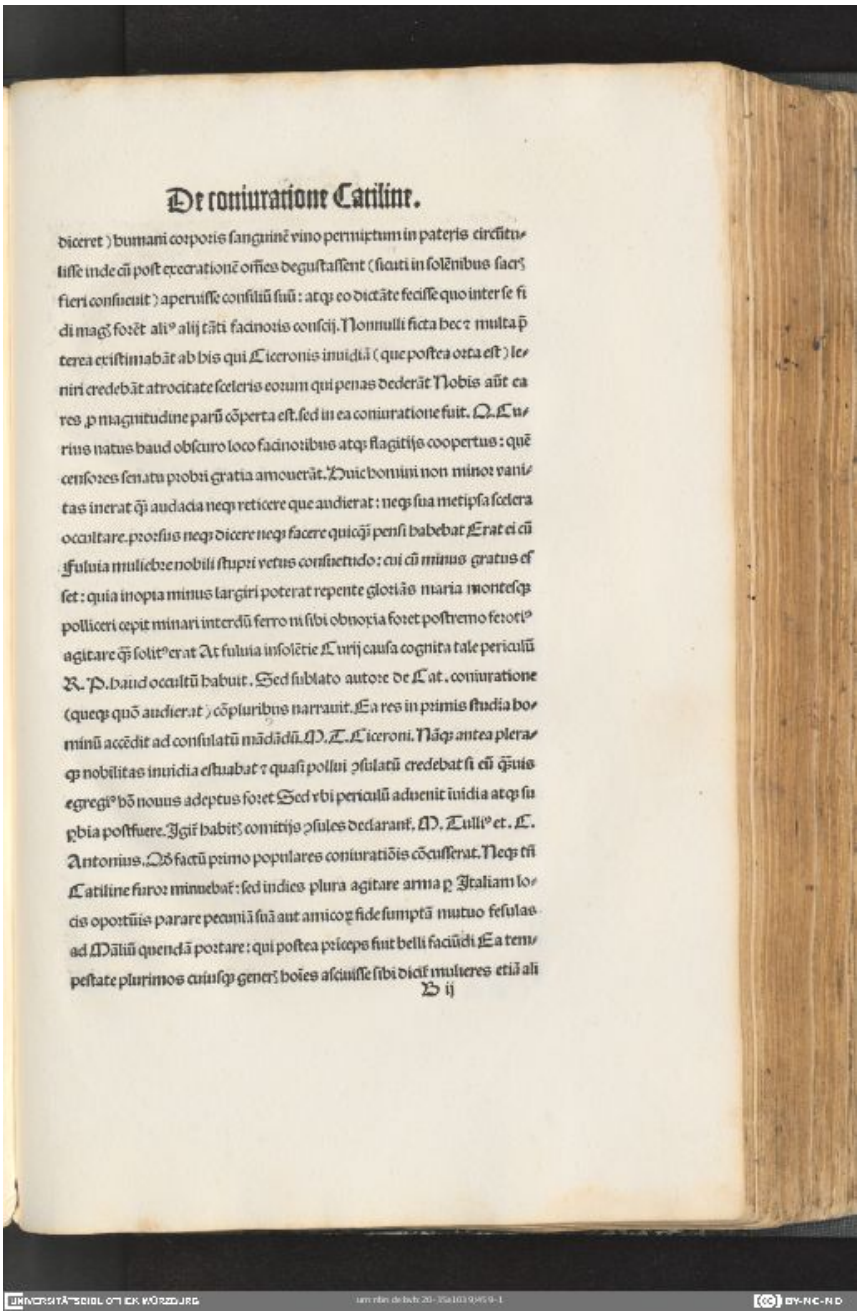

diceret) humani corporis sanguinē vino permixtum in pateris circūtu-
lisse inde cū post execrationē oīes degustassent (sicuti in solēnibus sacr̄
fieri consuevit) aperuisse consiliū suū: atq; eo dictāte fecisse quo inter se fi
di magis fore&t alios alij tāti facinoris conscij. Nonnulli ficta hec & multa p̄
terea existimabāt ab his qui Ciceronis inuidiā (que postea orta est) le-
niri credebāt atrocitate sceleris eorum qui penas dederāt Nobis aūt ea
res p magnitudine parū cōperta est. sed in ea coniuratione fuit. Q. Cu-
rius natus haud obscuro loco facinoribus atq; flagitijs coopertus: quē
censores senatu probri gratia amouerāt. Huic homini non minor vani-
tas inerat cū audacia neq; reticere que audierat: neq; sua metipsa scelera
occultare. prorsus neq; dicere neq; facere quicq̄ pensi habebat. Erat ei cū
Fulvia mulierē nobili stupri vetus consuetudo: cui cū minus gratus es-
set: quia inopia minus largiri poterat repente gloriās maria montesq;
polliceri cepit minari interdū ferro ni sibi obnoxia foret postremo feroti⁹
agitare cōsuerat. At fulvia insolētie Curij causa cognita tale periculū
R. P. haud occultū habuit. Sed sublato autore de Cat. coniuratione
(quecq; quō audierat) cōpluribus narravit. Ea res in primis studia ho-
minū accēdit ad consulatū mādādū M. T. Ciceroni. Nāq; antea plera-
q; nobilitas inuidia estuabat & quasi pollui cōsulatū credebat si eū q̄uis
egregi⁹ hō nouus adeptus foret. Sed vbi periculū aduenit inuidia atq; su
perbia postfuere. Igit̄ habit̄ comitijs cōsules declarant. M. Tulli⁹ et. C.
Antonius. Hōc factū primo populares coniurationis cōcusserat. Neq; tū
Catilinę furor minuebat: sed indies plura agitare arma p̄ Italiam lo-
cis opportūis parare pecuniā suā aut amicor̄ fide sumptā mutuo fesulas
ad Mālliū quendā portare: qui postea princeps fuit belli faciūdi. Ea tem-
pestate plurimos cuiusq; generis homines asciuisse sibi dicit mulieres etiā ali

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103945?-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

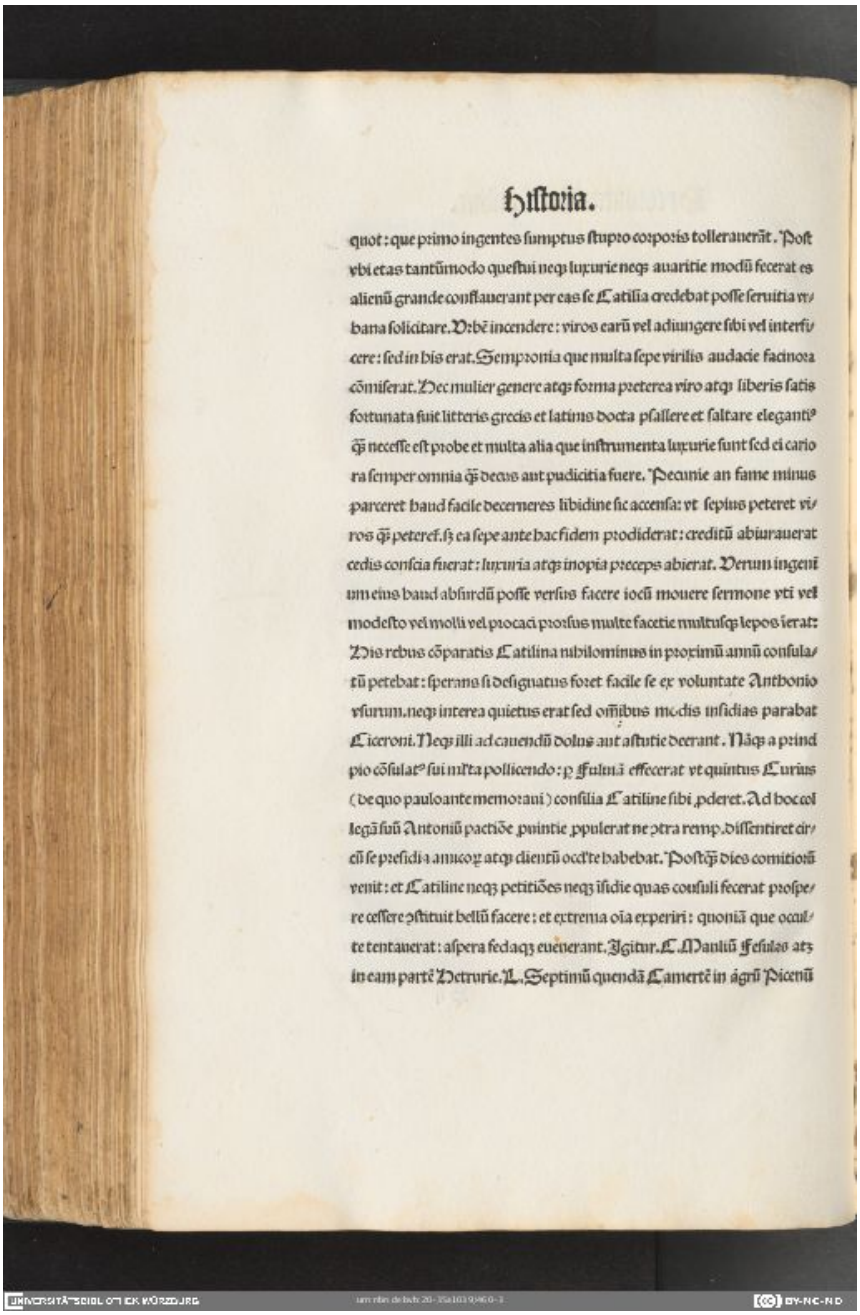

quot: que primo ingentes sumptus stupro corporis tollerauerāt. Post
vbi etas tantūmodo questui neq; luxurie neq; auaritie modū fecerat es
alienū grande conflauerant per eas se Catilīa credebat posse seruitia vr-
bana solicitare. Vrbē incendere: viros earū vel adiungere sibi vel interfi-
cere: sed in his erat. Sempronia que multa sepe virilis audacie facinora
cōmiserat. Hec mulier genere atq; forma preterea viro atq; liberis satis
fortunata fuit litteris grecis et latinis docta psallere et saltare eleganti⁹
q̄ necesse est probe et multa alia que instrumenta luxurie sunt sed ei cario
ra semper omnia q̄ decus aut pudicitia fuere. Pecunie an fame minus
parceret haud facile decerneres libidine sic accensa: vt sepius peteret vi-
ros q̄ peteret. s; ea sepe ante hac fidem prodiderat: creditū abiurauerat
cedis conscia fuerat: luxuria atq; inopia preceps abierat. Verum ingeni
um eius haud absurdū posse versus facere iocū mouere sermone vti vel
modesto vel molli vel procaci prorsus multe facetie multusq; lepos ierat:
His rebus cōparatis Catilina nihilominus in proximū annū consula-
tū petebat: sperans si designatus foret facile se ex voluntate Anthonio
vsurum. neq; interea quietus erat sed om̄ibus modis insidias parabat
Ciceroni. Neq; illi ad cauendū dolus aut astutie deerant. Nāq; a princi
pio cōsulat⁹ sui mlta pollicendo: p Fulviā effecerat vt quintus Curius
(de quo pauloante memorani) consilia Catiline sibi pderet. Ad hoc col
legā suū Antoniū pactiōe puintie ppulerat ne ꝯtra remp. dissentiret cir-
cū se presidia amicoꝝ atq; clientū occlte habebat. Postq̄ dies comitiorū
venit: et Catiline neq; petitiōes neq; īsidie quas consuli fecerat prospe-
re cessere ꝯstituit bellū facere: et extrema oīa experiri: quoniā que occul-
te tentauerat: aspera fedaq; euenerant. Igitur. C. Manliū Fesulas atq;
in eam partē Hetrurie. L. Septimū quendā Camertē in āgrū Picenū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039460-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

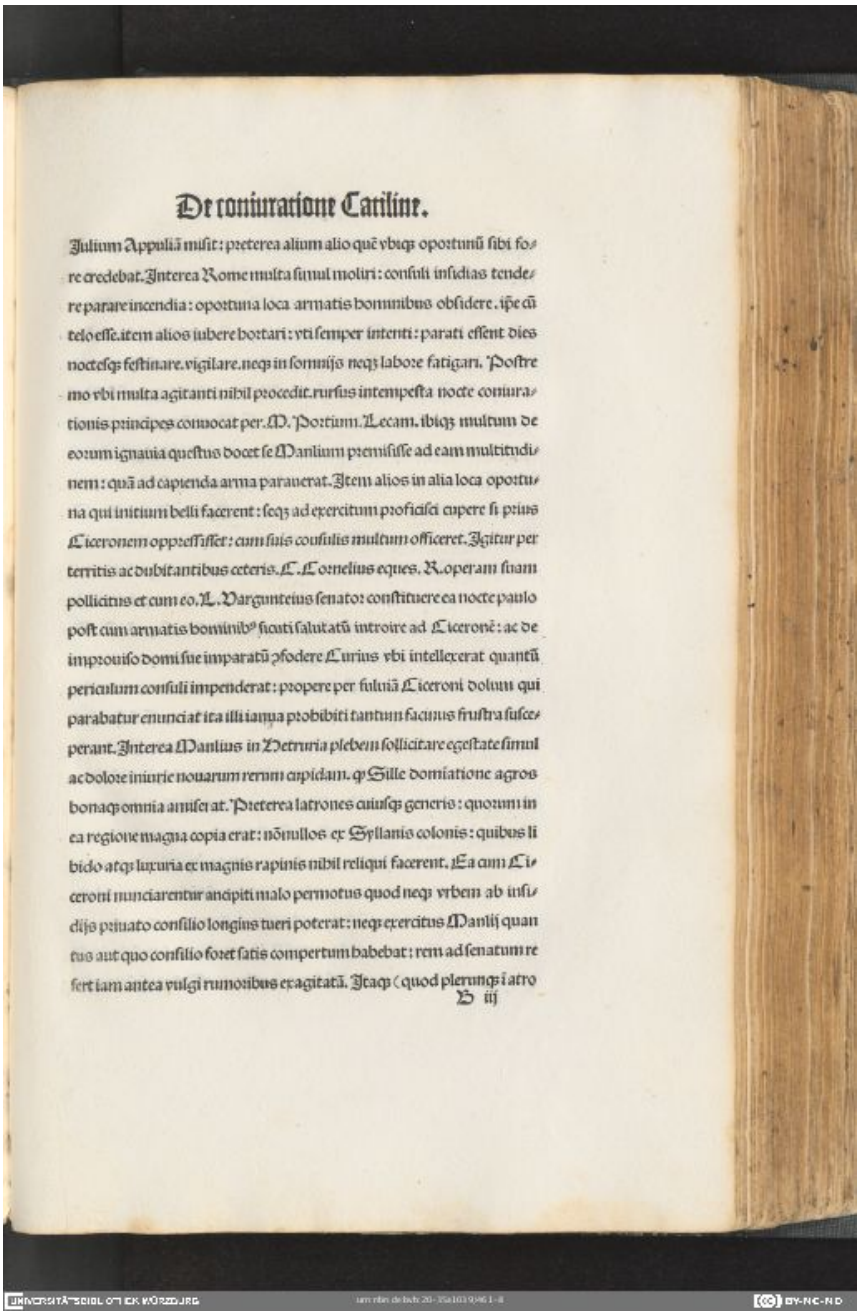

De coniuratione Catiline.

Iulium Appuliā misit: preterea alium alio quē vbiq; oportunū sibi fo-
re credebat. Interea Rome multa simul moliri: consuli insidias tende-
re parare incendia: oportuna loca armatis hominibus obsidere. ipe cū
telo esse. item alios iubere hortari: vti semper intenti: parati essent dies
noctesq; festinare. vigilare. neq; in somnijs neq; labore fatigari. Postre
mo vbi multa agitanti nihil procedit. rursus intempesta nocte coniura-
tionis principes conuocat per. M. Portium. Lecam. ibiq; multum de
eorum ignauia questus docet se Manlium premisisse ad eam multitudi-
nem: quā ad capienda arma parauerat. Item alios in alia loca oportu-
na qui initium belli facerent: seq; ad exercitum proficisci cupere si prius
Ciceronem oppressisset: cum suis consulis multum officeret. Igitur per
territis ac dubitantibus ceteris. C. Cornelius eques. R. operam suam
pollicitus et cum eo. L. Vargunteius senator constituere ea nocte paulo
post cum armatis hominib⁹ sicuti salutatū introire ad Ciceronē: ac de
improuiso domi sue imparatū ꝯfodere Curius vbi intellexerat quantū
periculum consuli impenderat: propere per fuluiā Ciceroni dolum qui
parabatur enunciat ita illi ianua prohibiti tantum facinus frustra susce-
perant. Interea Manlius in Hetruria plebem sollicitare egestate simul
ac dolore iniurie nouarum rerum cupidam. q; Sille domiatione agros
bonaq; omnia amiserat. Preterea latrones cuiusq; generis: quorum in
ea regione magna copia erat: nōnullos ex Syllanis colonis: quibus li
bido atq; luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui facerent. Ea cum Ci-
ceroni nunciarentur ancipiti malo permotus quod neq; vrbem ab insi-
dijs priuato consilio longius tueri poterat: neq; exercitus Manlij quan
tus aut quo consilio foret satis compertum habebat: rem ad senatum re
fert iam antea vulgi rumoribus exagitatā. Itaq; (quod plerunq; i atro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

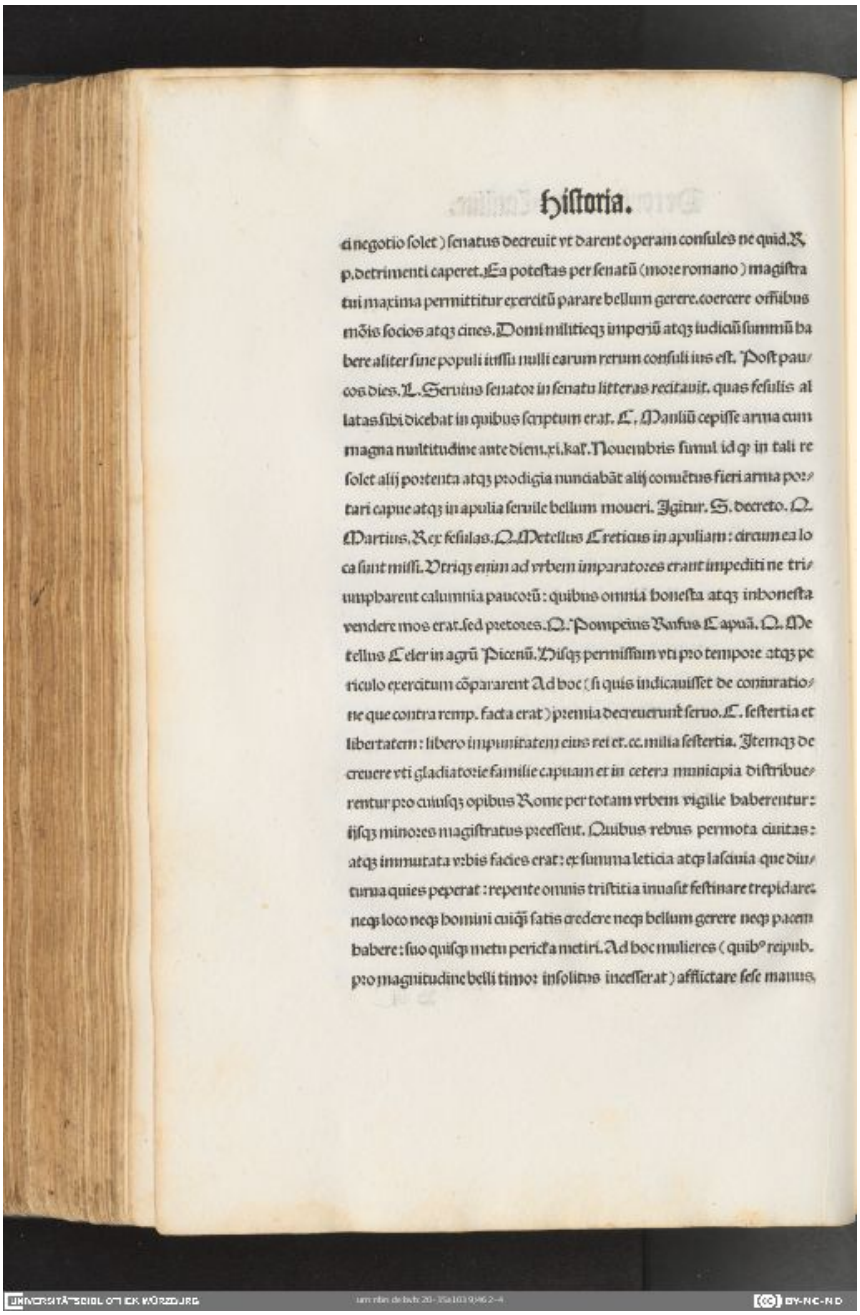

ti negotio solet) senatus decreuit vt darent operam consules ne quid.R.
p.detrimenti caperet.Ea potestas per senatū (more romano) magistra
tui maxima permittitur exercitū parare bellum gerere.coercere omnibus
mōis socios atq; cives.Domi militieq; imperū atq; iudiciū summū ha
bere aliter sine populi iussu nulli earum rerum consuli ius est. Post pau/
cos dies.L.Seruius senator in senatu litteras recitauit. quas festulis al
latas sibi dicebat in quibus scriptum erat. C. Manliū cepisse arma cum
magna multitudine ante diem.xi.kal.Nouembris simul id q; in tali re
solet alij portenta atq; prodigia nunciabāt alij comētus fieri arma por/
tari capue atq; in apulia seruile bellum moueri. Igitur. S. decreto. Q.
Martius.R.ex festulas.Q.Metellus Creticus in apuliam: circum ea lo
ca sunt missi. Vtriq; enim ad vrbem imparatores erant impediti ne tri/
umpharent calumnia paucorū: quibus omnia honesta atq; inhoneſta
vendere mos erat.sed pretores.Q.Pompeius Rufus Capuā. Q. Me
tellus Celer in agrū Picenū.Visq; permissum vti pro tempore atq; pe
riculo exercitum cōpararent Ad hoc (si quis indicauisset de coniuratio/
ne que contra remp. facta erat) premia decreuerunt seruo.C. sestertia et
libertatem: libero impunitatem eius rei et.cc.milia sestertia. Itemq; de
creuere vti gladiatorie familie capuam et in cetera municipia distribue/
rentur pro cuiusq; opibus Rome per totam vrbem vigilie haberentur:
iisq; minores magistratus preessent. Quibus rebus permota ciuitas:
atq; immutata vrbis facies erat: ex summa leticia atq; lasciuia que diu/
turna quies peperat: repente omnis tristitia inuasit festinare trepidare.
neq; loco neq; homini cuiq; satis credere neq; bellum gerere neq; pacem
habere: suo quisq; metu pericla metiri. Ad hoc mulieres (quib⁹ reipub.
pro magnitudine belli timor insolitus incesserat) afflictare sese manus,

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10139462-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

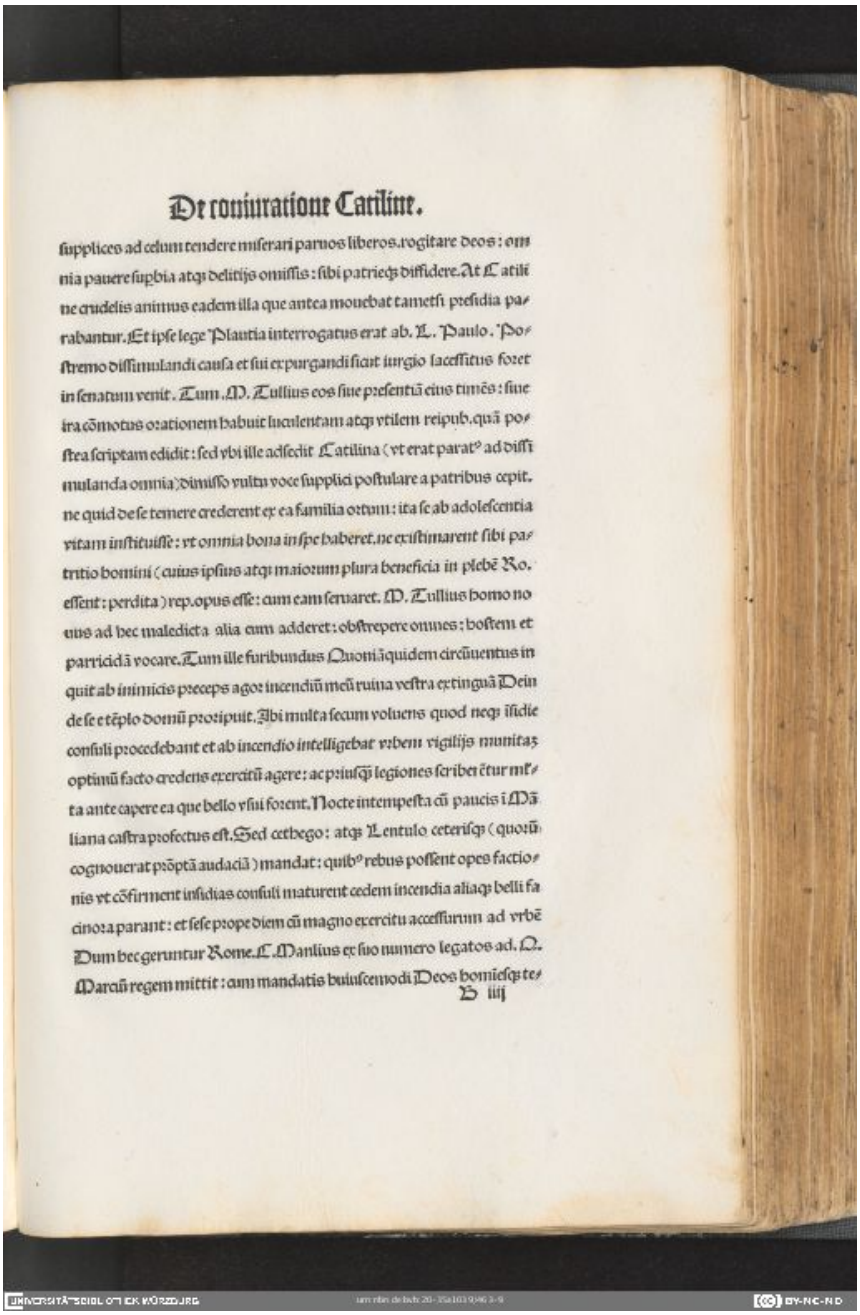

supplices ad celum tendere miserari paruos liberos. rogitare deos: omnia pauere supbia atq; delitijs omissis: sibi patrieq; diffidere. At Catiline crudelis animus eadem illa que antea mouebat tametsi presidia parabantur. Et ipse lege Plautia interrogatus erat ab. L. Paulo. Postremo dissimulandi causa et sui expurgandi sicut iurgio lacessitus foret in senatum venit. Tum. M. Tullius eos siue presentiā eius timēs: siue ira cōmotus orationem habuit luculentam atq; vtilem reipub. quā postea scriptam edidit: sed vbi ille adsedit Catilina (vt erat parat⁹ ad dissimulanda omnia) dimisso vultu voce supplici postulare a patribus cepit. ne quid de se temere crederent ex ea familia ortum: ita se ab adolescentia vitam instituisse: vt omnia bona in spe haberet. ne existimarent sibi patritio homini (cuius ipsius atq; maiorum plura beneficia in plebē Ro. essent: perdita) rep. opus esse: cum eam seruaret. M. Tullius homo nouus ad hec maledicta alia cum adderet: obstrepere omnes: hostem et parricidā vocare. Tum ille furibundus Quoniāquidem circūuentus inquit ab inimicis preceps agor incendiū meū ruina vestra extinguā Deinde se e tēplo domū proripuit. Ibi multa secum voluens quod neq; īsidie consuli procedebant et ab incendio intelligebat vrbem vigilijs munitaz optimū facto credens exercitū agere: ac priusq̄ legiones scriberētur mlta ante capere ea que bello vsui forent. Nocte intempesta cū paucis i Māliana castra profectus est. Sed cethego: atq; Lentulo ceterisq; (quorū cognouerat prōptā audaciā) mandat: quib⁹ rebus possent opes factionis vt cōfirment insidias consuli maturent cedem incendia aliaq; belli facinora parant: et sese prope diem cū magno exercitu accessurum ad vrbē Dum hec geruntur Rome. C. Manlius ex suo numero legatos ad. Q. Marciū regem mittit: cum mandatis huiuscemodi Deos homiesq; te-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

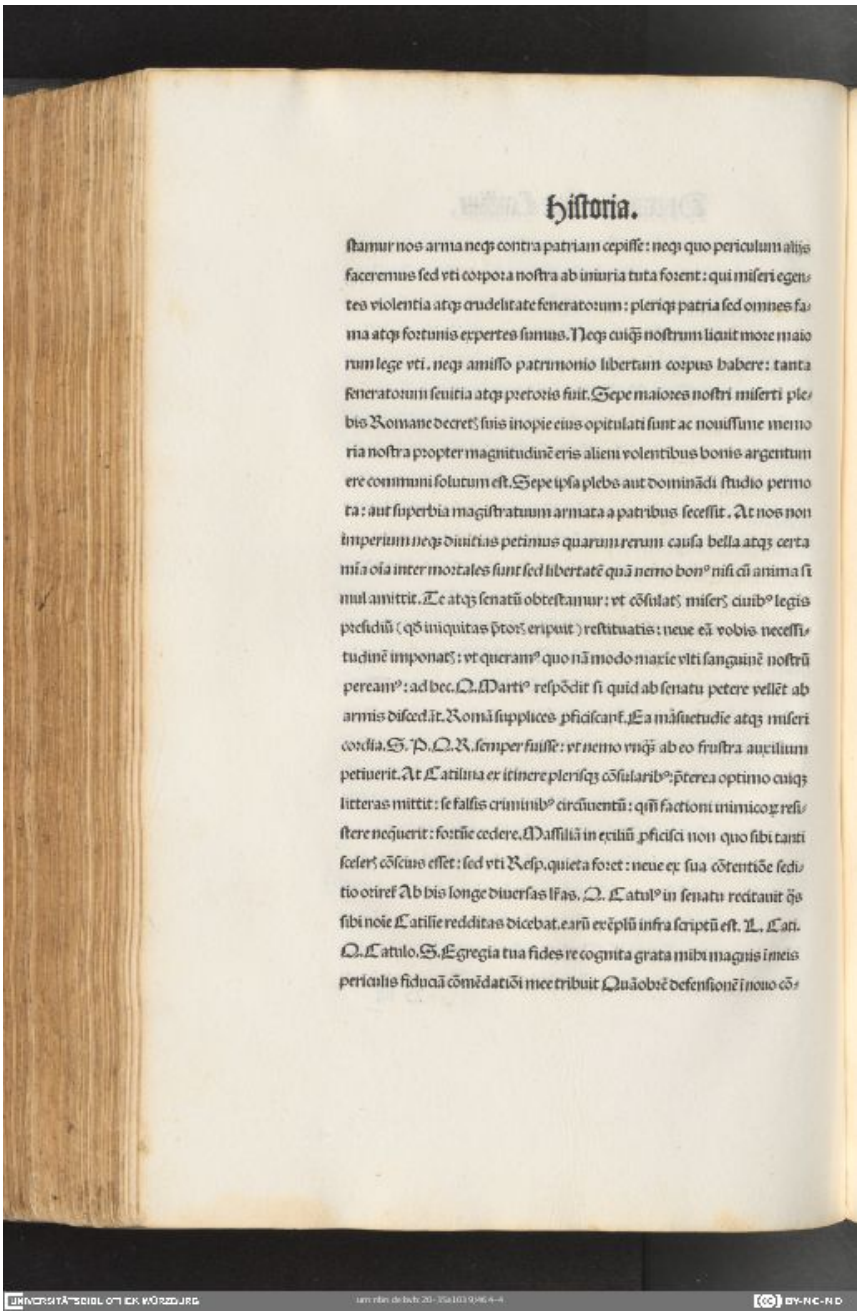

stamur nos arma neq; contra patriam cepisse: neq; quo periculum alijs
faceremus sed vti corpora nostra ab iniuria tuta forent: qui miseri egen-
tes violentia atq; crudelitate feneratorum: pleriq; patria sed omnes fa-
ma atq; fortunis expertes sumus. Neq; cuiq̃ nostrum licuit more maio
rum lege vti. neq; amisso patrimonio libertum corpus habere: tanta
feneratorum seuitia atq; pretoris fuit. Sepe maiores nostri miserti ple-
bis Romane decret; suis inopie eius opitulati sunt ac nouissime memo
ria nostra propter magnitudinẽ eris alieni volentibus bonis argentum
ere communi solutum est. Sepe ipsa plebs aut dominãdi studio permo
ta: aut superbia magistratuum armata a patribus secessit. At nos non
imperium neq; diuitias petimus quarum rerum causa bella atq; certa
mĩa oĩa inter mortales sunt sed libertatẽ quã nemo bon⁹ nisi cũ anima si
mul amittit. Te atq; senatũ obtestamur: vt cõsulat; miser; ciuib⁹ legis
presidiũ (qđ iniquitas p̃tor; eripuit) restituatis: neue eã vobis necessi-
tudinẽ imponat; vt queram⁹ quo nã modo maxĩe vlti sanguinẽ nostrũ
peream⁹: ad hec. Q. Marti⁹ respõdit si quid ab senatu petere vellẽt ab
armis disced.ĩt. Romã supplices ꝓficiscant. Ea mãsuetudĩe atq; miseri
cordia. S. P. Q. R. semper fuisse: vt nemo vnq̃ ab eo frustra auxilium
petiuerit. At Catilina ex itinere plerisq; cõsularib⁹: p̃terea optimo cuiq;
litteras mittit: se falsis criminib⁹ circũuentũ: qm̃ factioni inimicoꝝ resi-
stere neq̃uerit: fortũe cedere. Massiliã in exiliũ ꝓficisci non quo sibi tanti
sceler; cõscius esset: sed vti Resp. quieta foret: neue ex sua cõtentiõe sedi-
tio oriret. Ab his longe diuersas lr̃as. Q. Catul⁹ in senatu recitauit q̃s
sibi noĩe Catilĩe redditas dicebat. earũ exẽplũ infra scriptũ est. L. Cati.
Q. Catulo. S. Egregia tua fides re cognita grata mihi magnis ĩ meis
periculis fiduciã cõmẽdatiõi mee tribuit Quãobrẽ defensionẽ ĩ nouo cõ-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

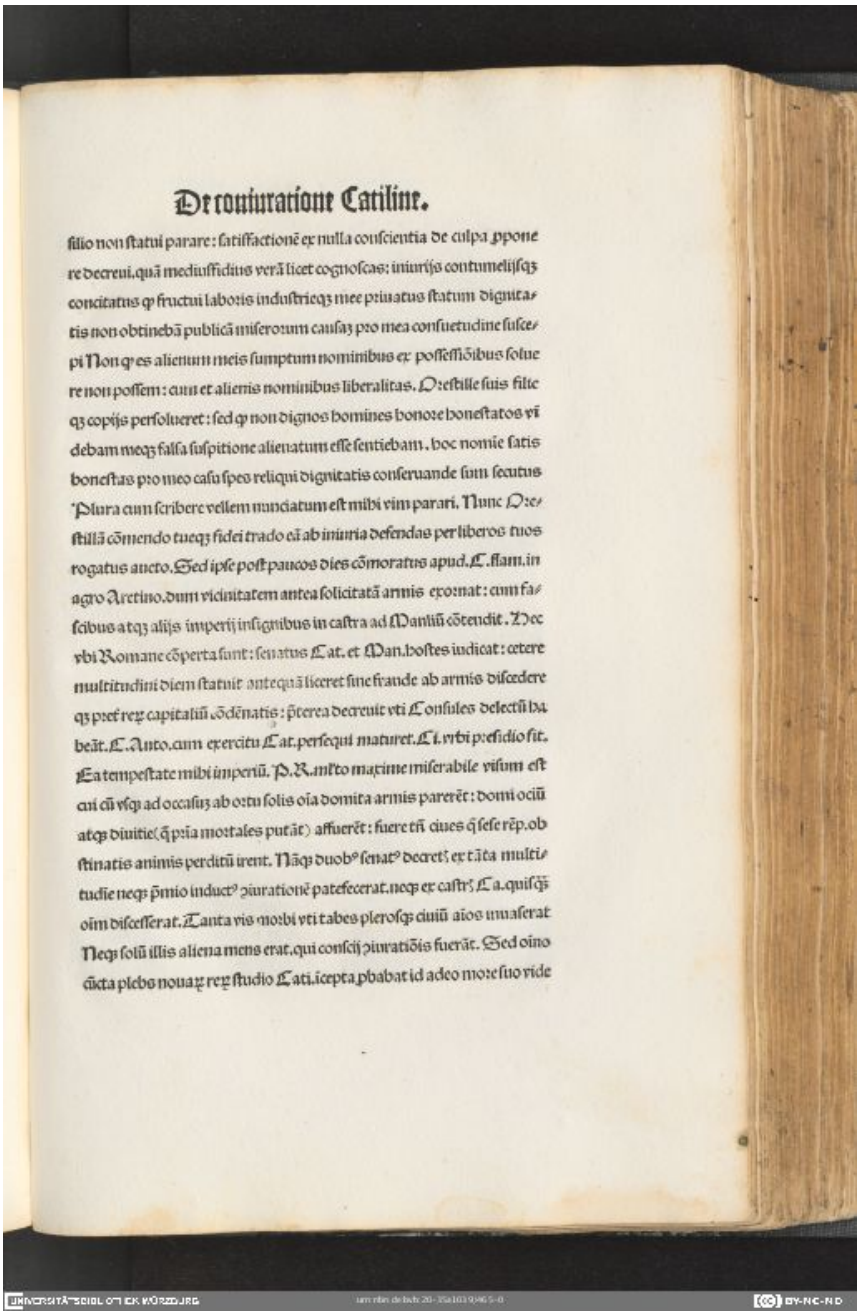

filio non statui parare: satisfactionē ex nulla conscientia de culpa ꝓpone
re decreui. quā mediuffidius verā licet cognoscas: iniurijs contumelijsq;
concitatus q̄ fructui laboris industrieq; mee priuatus statum dignita-
tis non obtinebā publicā miserorum causaz pro mea consuetudine susce-
pi Non q̄ es alienum meis sumptum nominibus ex possessiōibus solue
re non possem: cum et alienis nominibus liberalitas. Orestille suis filie
q; copijs persolueret: sed q̄ non dignos homines honore honestatos vī
debam meq; falsa suspitione alienatum esse sentiebam. hoc nomie satis
honestas pro meo casu spes reliqui dignitatis conseruande sum secutus
Plura cum scribere vellem nunciatum est mihi vim parari. Nunc Ore-
stillā cōmendo tueq; fidei trado eā ab iniuria defendas per liberos tuos
rogatus aueto. Sed ipse post paucos dies cōmoratus apud. C. flam. in
agro Aretino. dum vicinitatem antea solicitatā armis exornat: cum fa-
scibus atq; alijs imperij insignibus in castra ad Manliū cōtendit. Hec
vbi Romane cōperta sunt: senatus Cat. et Man. hostes iudicat: cetere
multitudini diem statuit antequā liceret sine fraude ab armis discedere
q; pref rex capitaliū cōdēnatis: p̄terea decreuit vti Consules delectū ha
beāt. C. Anto. cum exercitu Cat. persequi maturet. Ci. vrbi presidio fit.
Ea tempestate mihi imperiū. P. R. mlto maxime miserabile visum est
cui cū vsq; ad occasuz ab ortu solis oīa domita armis parerēt: domi ociū
atq; diuitie (q̄ pria mortales putāt) affuerēt: fuere tñ ciues q̄ sese rēp. ob
stinatis animis perditū irent. Nāq; duob⁹ senat⁹ decret⁹ ex tāta multi-
tudie neq; p̄mio induct⁹ ꝯiurationē patefecerat. neq; ex castr⁹ Ca. quisq̄
oīm discesserat. Tanta vis morbi vti tabes plerosq; ciuiū aīos inuaserat
Neq; solū illis aliena mens erat. qui conscij ꝯiuratiōis fuerāt. Sed oīno
cūcta plebs nouaꝝ rex studio Cati. icepta ꝓbabat id adeo more suo vide

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9465-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

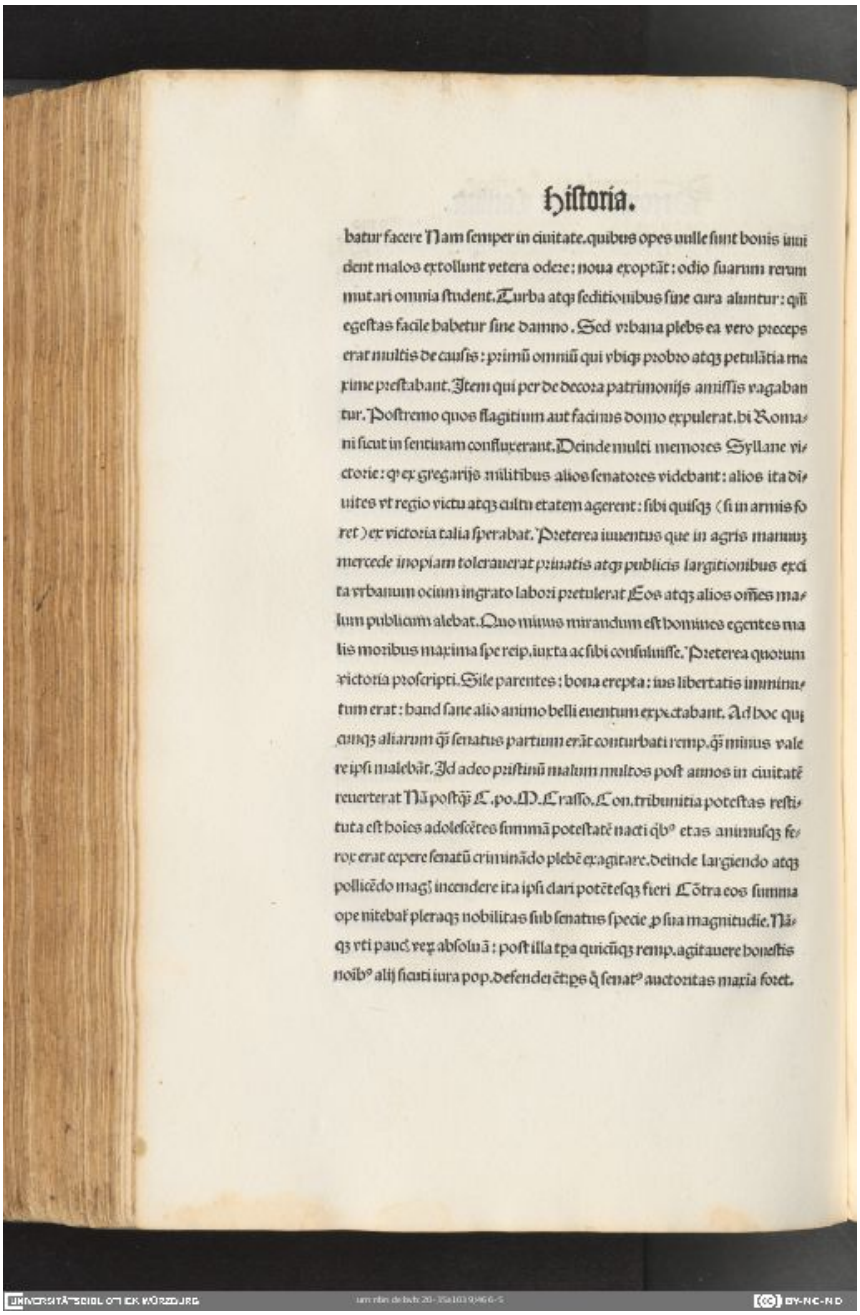

batur facere Nam semper in ciuitate. quibus opes uulle sunt bonis inui
dent malos extollunt vetera odere: noua exoptāt: odio suarum rerum
mutari omnia student. Turba atq; seditionibus sine cura aluntur: qñ
egestas facile habetur sine damno. Sed vrbana plebs ea vero preceps
erat multis de causis: primū omniū qui vbiq; probro atq; petulātia ma
xime prestabant. Item qui per de decora patrimonijs amissis vagaban
tur. Postremo quos flagitium aut facinus domo expulerat. hi Roma-
ni sicut in sentinam confluxerant. Deinde multi memores Syllane vi-
ctorie: q; ex gregarijs militibus alios senatores videbant: alios ita di-
uites vt regio victu atq; cultu etatem agerent: sibi quisq; (si in armis fo
ret) ex victoria talia sperabat. Preterea iuuentus que in agris manuū
mercede inopiam tolerauerat priuatis atq; publicis largitionibus exci
ta vrbanum ocium ingrato labori pretulerat Eos atq; alios om̄es ma-
lum publicum alebat. Quo minus mirandum est homines egentes ma
lis moribus maxima spe reip. iuxta ac sibi consuluisse. Preterea quorum
victoria proscripti. Sile parentes: bona erepta: ius libertatis imminu-
tum erat: haud sane alio animo belli euentum expectabant. Ad hoc qui
cunq; aliarum q̄ senatus partium erāt conturbati remp. q̄ minus vale
re ipsi malebāt. Id adeo pristinū malum multos post annos in ciuitatē
reuerterat Nā postq̄ C. po. M. Crasso. Con. tribunitia potestas resti-
tuta est hoies adolescētes summā potestatē nacti q̄b⁹ etas animusq; fe-
rox erat cepere senatū criminādo plebē exagitare. deinde largiendo atq;
pollicēdo mag; incendere ita ipsi clari potētesq; fieri Cōtra eos summa
ope nitebat pleraq; nobilitas sub senatus specie ꝑ sua magnitudīe. Nā-
q; vti pauc; vez absoluā: post illa tp̄a quicūq; remp. agitauere honestis
noib⁹ alij sicuti iura pop. defenderēt: ꝑs q̄ senat⁹ auctoritas maxīa foret.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019466-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

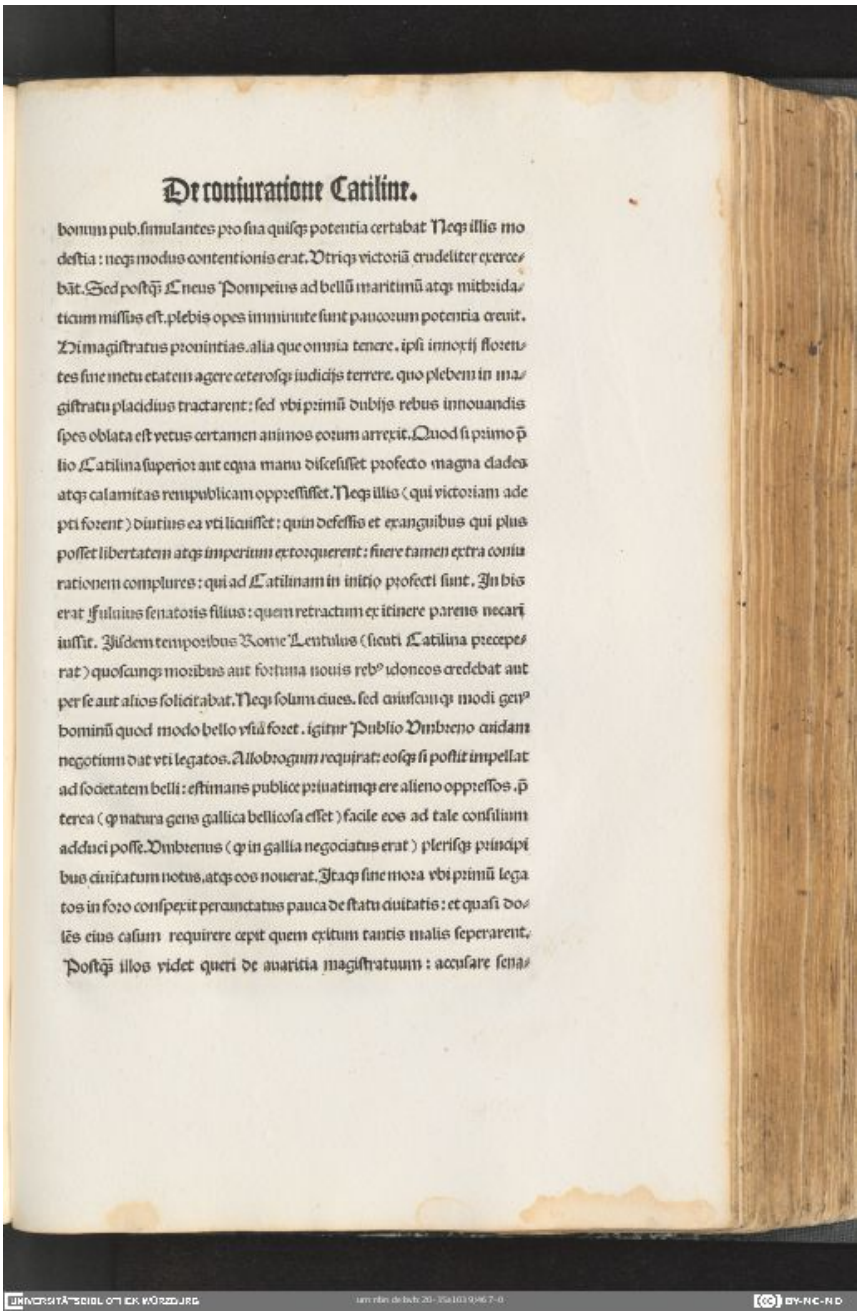

bonum pub. simulantes pro sua quisq; potentia certabat Neq; illis mo
destia: neq; modus contentionis erat. Vtriq; victoriã crudeliter exerce-
bãt. Sed postq̃ Cneus Pompeius ad bellũ maritimũ atq; mithrida-
ticum missus est. plebis opes imminute sunt paucorum potentia creuit.
Hi magistratus prouintias. alia que omnia tenere. ipsi innoxij floren-
tes sine metu etatem agere ceterosq; iudicijs terrere. quo plebem in ma-
gistratu placidius tractarent: sed vbi primũ dubijs rebus innouandis
spes oblata est vetus certamen animos eorum arrexit. Quod si primo p̃
lio Catilina superior aut equa manu discessisset profecto magna clades
atq; calamitas rempublicam oppressisset. Neq; illis (qui victoriam ade
pti forent) diutius ea vti licuisset: quin defessis et exanguibus qui plus
posset libertatem atq; imperium extorquerent: fuere tamen extra coniu
rationem complures: qui ad Catilinam in initio profecti sunt. In his
erat Fuluius senatoris filius: quem retractum ex itinere parens necari
iussit. Iisdem temporibus Rome Lentulus (sicuti Catilina precepe-
rat) quoscunq; moribus aut fortuna nouis reb⁹ idoneos credebat aut
per se aut alios solicitabat. Neq; solum ciues. sed cuiuscunq; modi gen⁹
hominũ quod modo bello vsũ foret. igitur Publio Vmbreno cuidam
negotium dat vti legatos. Allobrogum requirat: eosq; si postit impellat
ad societatem belli: estimans publice priuatimq; ere alieno oppressos. p̃
terea (q̃ natura gens gallica bellicosa esset) facile eos ad tale consilium
adduci posse. Vmbrenus (q̃ in gallia negociatus erat) plerisq; principi
bus ciuitatum notus. atq; eos nouerat. Itaq; sine mora vbi primũ lega
tos in foro conspexit percunctatus pauca de statu ciuitatis: et quasi do-
lẽs eius casum requirere cepit quem exitum tantis malis seperarent.
Postq̃ illos videt queri de auaritia magistratuum: accusare sena-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9467-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

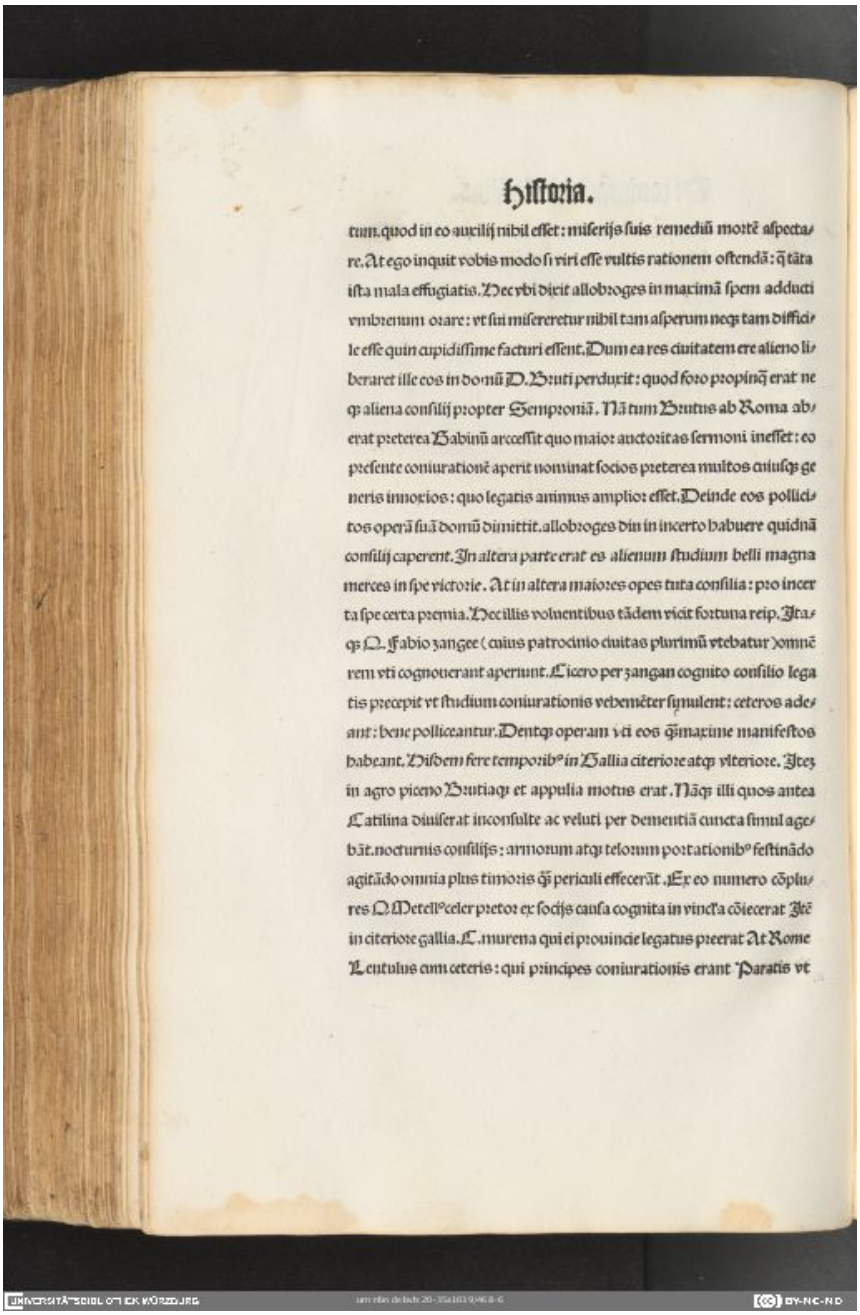

tum. quod in eo auxilij nihil esset: miserijs suis remediū mortē aspectare. At ego inquit vobis modo si viri esse vultis rationem ostendā: q̄ tāta ista mala effugiatis. Hec vbi dixit allobroges in maximā spem adducti vmbrenum orare: vt sui misereretur nihil tam asperum neq; tam difficile esse quin cupidissime facturi essent. Dum ea res ciuitatem ere alieno liberaret ille eos in domū D. Bruti perduxit: quod foro propinq̄ erat ne q̄ aliena consilij propter Semproniā. Nā tum Brutus ab Roma aberat preterea Fabiū arcessit quo maior auctoritas sermoni inesset: eo presente coniurationē aperit nominat socios preterea multos ciuisq̄ generis inmortos: quo legatis animus amplior esset. Deinde eos pollicitos operā suā domū dimittit. allobroges diu in incerto habuere quidnā consilij caperent. In altera parte erat es alienum studium belli magna merces in spe victorie. At in altera maiores opes tuta consilia: pro incerta spe certa premia. Hec illis volentibus tādem vicit fortuna reip. Itaq; Q. Fabio zangee (cuius patrocinio ciuitas plurimū vtebatur) omnē rem vti cognouerant aperiunt. Cicero per zangan cognito consilio legatis precepit vt studium coniurationis vehemēter simulent: ceteros adeant: bene polliceantur. Dentq; operam vt eos q̄maxime manifestos habeant. Eisdem fere temporib⁹ in Gallia citeriore atq; vlteriore. Itez in agro piceno Brutiaq; et appulia motus erat. Māq; illi quos antea Catilina dimiserat inconsulte ac veluti per dementiā cuncta simul agebāt. nocturnis consilijs: armorum atq; telorum portationib⁹ festinādo agitādo omnia plus timoris q̄ periculi effecerāt. Ex eo numero cōplures Q. Metell⁹ celer pretor ex sociis causa cognita in vincla cōiecerat Itē in citeriore gallia. L. murena qui ei prouincie legatus preerat At Rome Lentulus cum ceteris: qui principes coniurationis erant Paratis vt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

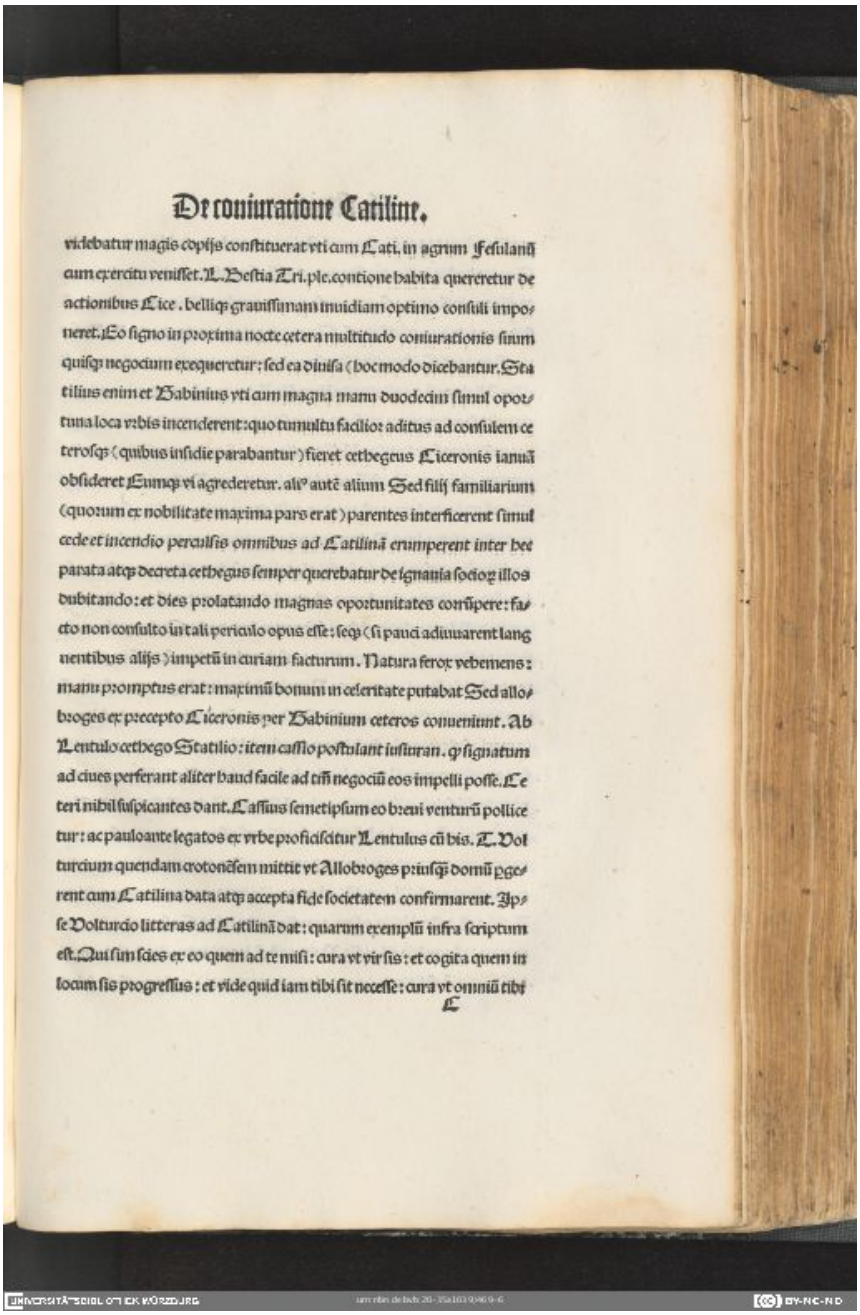

videbatur magis copijs constituerat vti cum Cati. in agrum Fesulanū
cum exercitu venisset. L. Bestia Tri. ple. contione habita quereretur de
actionibus Cice. belliq; grauissimam inuidiam optimo consuli impo-
neret. Eo signo in proxima nocte cetera multitudo coniurationis suum
quisq; negocium exequeretur: sed ea diuisa (hoc modo dicebantur. Sta
tilius enim et Babinius vti cum magna manu duodecim simul opor-
tuna loca vrbis incenderent: quo tumultu facilior aditus ad consulem ce
terosq; (quibus insidie parabantur) fieret cethegeus Ciceronis ianuā
obsideret Eumq; vi agrederetur. ali⁹ autē alium Sed filij familiarium
(quorum ex nobilitate maxima pars erat) parentes interficerent simul
cede et incendio perculsis omnibus ad Catilinā erumperent inter hec
parata atq; decreta cethegus semper querebatur de ignauia socioꝝ illos
dubitando: et dies prolatando magnas oportunitates corrūpere: fa-
cto non consulto in tali periculo opus esse: seq; (si pauci adiuuarent lang
uentibus alijs) impetū in curiam facturum. Natura ferox vehemens:
manu promptus erat: maximū bonum in celeritate putabat Sed allo-
broges ex precepto Ciceronis per Babinium ceteros conueniunt. Ab
Lentulo cethego Statilio: item cassio postulant iusiuran. q̄ signatum
ad ciues perferant aliter haud facile ad tm̄ negociū eos impelli posse. Ce
teri nihil suspicantes dant. Cassius semetipsum eo breui venturū pollice
tur: ac pauloante legatos ex vrbe proficiscitur Lentulus cū his. T. Vol
turcium quendam crotonēsem mittit vt Allobroges priusq̄ domū pge-
rent cum Catilina data atq; accepta fide societatem confirmarent. Ip-
se Volturcio litteras ad Catilinā dat: quarum exemplū infra scriptum
est. Qui sim scies ex eo quem ad te misi: cura vt vir sis: et cogita quem in
locum sis progressus: et vide quid iam tibi sit necesse: cura vt omniū tibi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9469-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

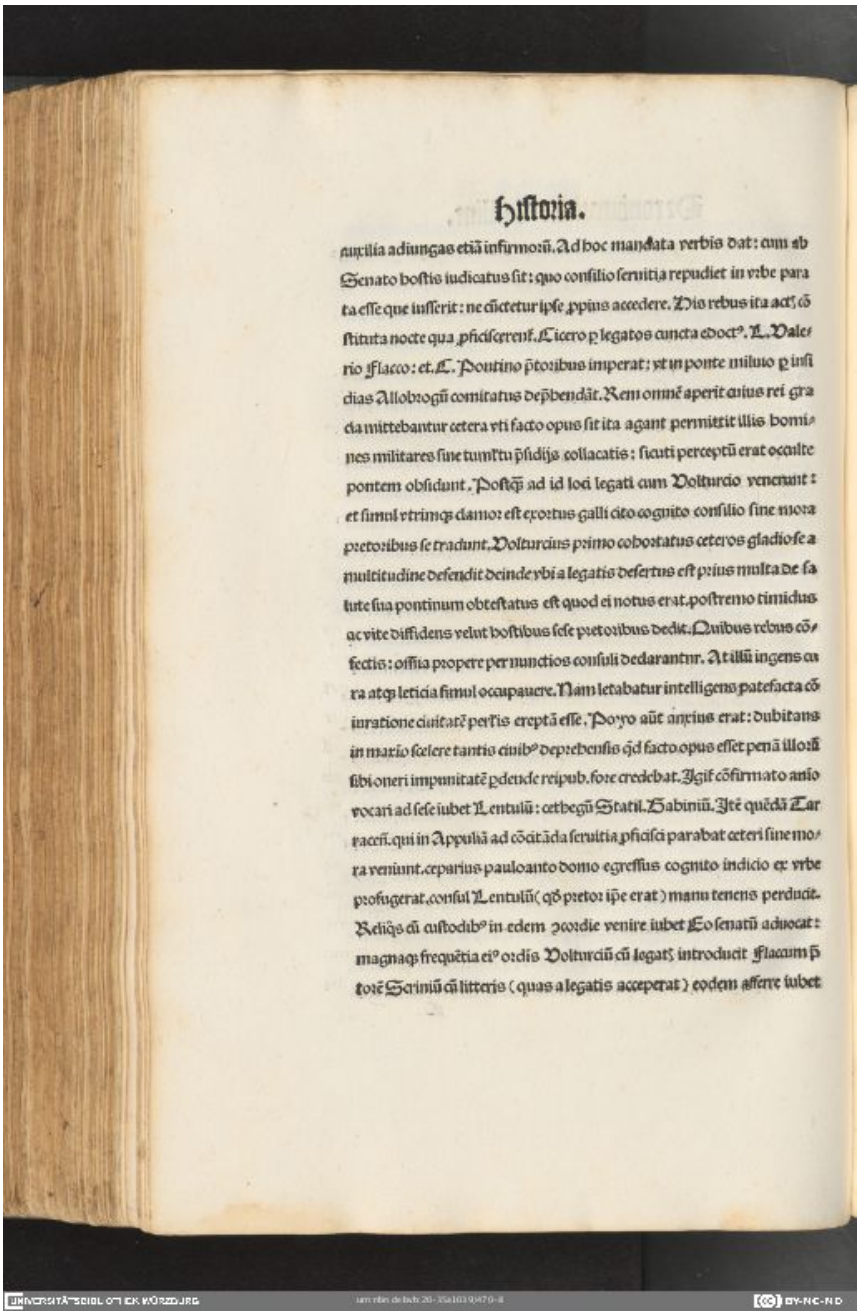

auxilia adiungas etiã infirmorũ. Ad hoc mandata verbis dat: cum ab
Senato hostis iudicatus sit: quo consilio seruitia repudiet in vrbe para
ta esse que iusserit: ne cũctetur ipse ꝓpius accedere. His rebus ita actꝫ cõ
stituta nocte qua ꝓficiscerent. Cicero ꝑ legatos cuncta edoctꝰ. L. Vale
rio Flacco: et. C. Pontino p̃toribus imperat: vt in ponte miluio ꝑ insi
dias Allobrogũ comitatus deꝑhendãt. Rem omnẽ aperit cuius rei gra
cia mittebantur cetera vti facto opus sit ita agant permittit illis homi
nes militares sine tumltu p̃sidijs collacatis: sicuti perceptũ erat occulte
pontem obsidunt. Postq̃ ad id loci legati cum Volturcio venerunt:
et simul vtrimq; clamor est exortus galli cito cognito consilio sine mora
pretoribus se tradunt. Volturcius primo cohortatus ceteros gladio se a
multitudine defendit deinde vbi a legatis desertus est prius multa de sa
lute sua pontinum obtestatus est quod ei notus erat. postremo timidus
ac vite diffidens velut hostibus sese pretoribus dedit. Quibus rebus cõ
fectis: ossia propere per nunctios consuli declarantur. At illũ ingens cu
ra atq; leticia simul occupauere. Nam letabatur intelligens patefacta cõ
iuratione ciuitatẽ perlis ereptã esse. Poyo aũt anxius erat: dubitans
in maxio scelere tantis ciuibꝰ deprehensis q̃d facto opus esset penã illorũ
sibi oneri impunitatẽ ꝑdende reipub. fore credebat. Igit cõfirmato anio
vocari ad sese iubet Lentulũ: cethegũ Statil. Gabiniũ. Itẽ quẽdã Tar
raceñ. qui in Appuliã ad cõcitãda seruitia ꝓficisci parabat ceteri sine mo
ra veniunt. ceparius pauloanto domo egressus cognito indicio ex vrbe
profugerat. consul Lentulũ (qd̃ pretor ipe erat) manu tenens perducit.
Reliq̃s cũ custodibꝰ in edem ꝯcordie venire iubet Eo senatũ aduocat:
magnaq; frequẽtia eiꝰ ordis Volturciũ cũ legatꝫ introducit Flaccum p̃
torẽ Scriniũ cũ litteris (quas a legatis acceperat) eodem afferre iubet

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019470-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

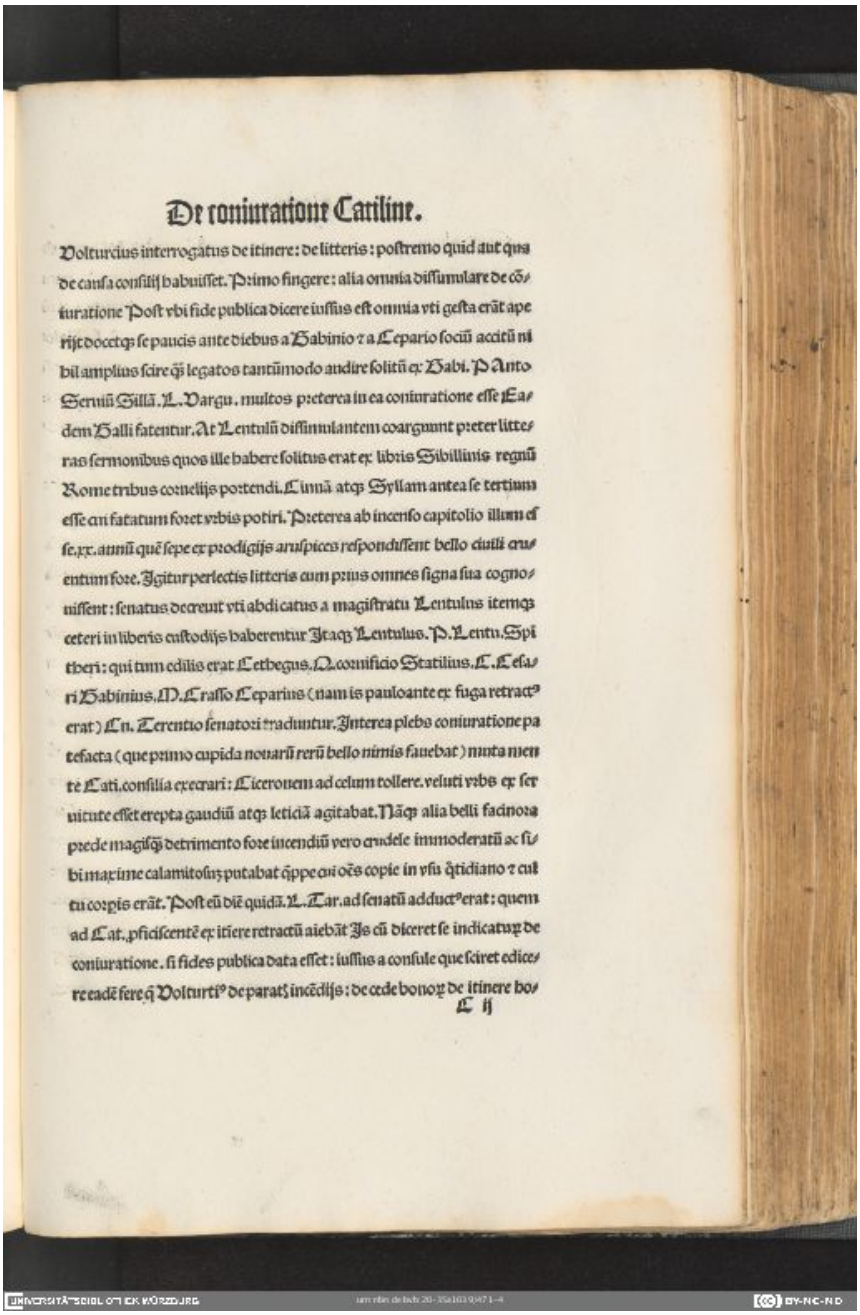

De coniuratione Catiline.

Volturcius interrogatus de itinere: de litteris: postremo quid aut qua
de causa consilij habuisset. Primo fingere: alia omnia dissimulare de cõ-
iuratione Post vbi fide publica dicere iussus est omnia vti gesta erãt ape
rijt docetq; se paucis ante diebus a Gabinio ⁊ a Cepario sociũ accitũ ni
hil amplius scire q̃ legatos tantũmodo audire solitũ ex Gabi. P Anto
Seruiũ Sillã. L. Vargu. multos preterea in ea coniuratione esse Ea-
dem Galli fatentur. At Lentulũ dissimulantem coarguunt preter litte-
ras sermonibus quos ille habere solitus erat ex libris Sibillinis regnũ
Rome tribus cornelijs portendi. Cinnã atq; Syllam antea se tertium
esse cui fatatum foret vrbis potiri. Preterea ab incenso capitolio illum es
se. xx. annũ quẽ sepe ex prodigijs aruspices respondissent bello ciuili cru-
entum fore. Igitur perlectis litteris cum prius omnes signa sua cogno-
uissent: senatus decreuit vti abdicatus a magistratu Lentulus itemq;
ceteri in liberis custodijs haberentur Itaq; Lentulus. P. Lentu. Spi
theri: qui tum edilis erat Cethegus. Q. cornificio Statilius. C. Cesa-
ri Gabinius. M. Crasso Ceparius (nam is pauloante ex fuga retract⁹
erat) Cn. Terentio senatori traduntur. Interea plebs coniuratione pa
tefacta (que primo cupida nouarũ rerũ bello nimis fauebat) muta men
te Cati. consilia execrari: Ciceronem ad celum tollere. veluti vrbs ex ser
uitute esset erepta gaudiũ atq; leticiã agitabat. Nãq; alia belli facinora
prede magisq̃ detrimento fore incendiũ vero crudele immoderatũ ac si-
bi maxime calamitosũ putabat q̃ppe cui oẽs copie in vsu q̃tidiano ⁊ cul
tu corpis erãt. Post eũ diẽ quidã. L. Tar. ad senatũ adduct⁹ erat: quem
ad Cat. pficiscentẽ ex itiere retractũ aiebãt Is cũ diceret se indicatur de
coniuratione. si fides publica data esset: iussus a consule que sciret edice-
re eadẽ fere q̃ Volturti⁹ de paratis incẽdijs: de cede bonor de itinere ho-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

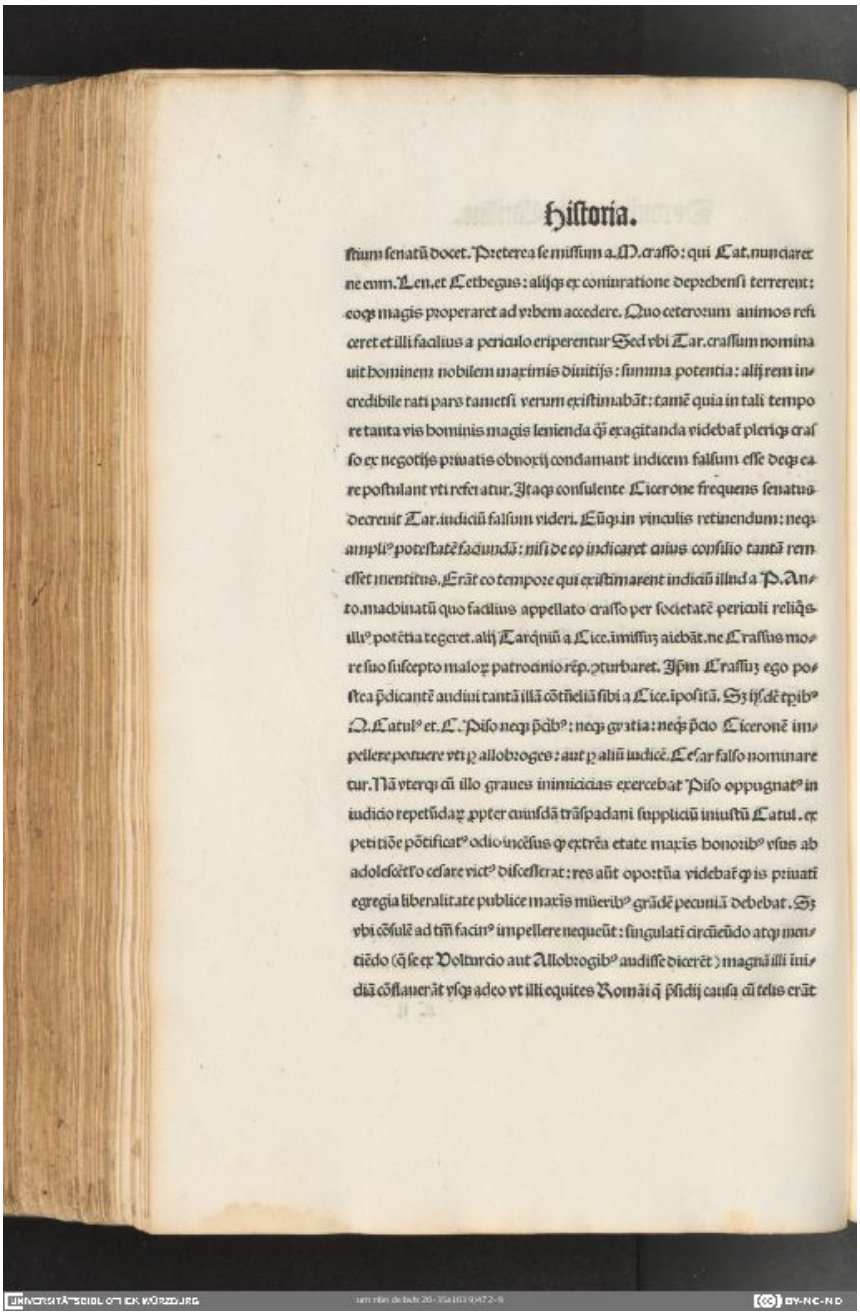

stium senatū docet. Preterea se missum a. M. crasso: qui Cat. nunciaret
ne eum. Len. et Cethegus: alijq; ex coniuratione deprehensi terrerent:
eoq; magis properaret ad vrbem accedere. Quo ceterorum animos refi
ceret et illi facilius a periculo eriperentur Sed vbi Tar. crassum nomina
uit hominem nobilem maximis diuitijs: summa potentia: alij rem in
credibile rati pars tametsi verum existimabāt: tamē quia in tali tempo
re tanta vis hominis magis lenienda q̄ exagitanda videbat̄ plerique cras
so ex negotijs priuatis obnoxij conclamant indicem falsum esse deq; ea
re postulant vti referatur. Itaq; consulente Cicerone frequens senatus
decreuit Tar. iudiciū falsum videri. Eūq; in vinculis retinendum: neq;
ampli⁹ potestatē faciundā: nisi de eo indicaret cuius consilio tantā rem
esset mentitus. Erāt eo tempore qui existimarent indiciū illud a P. An
to. machinatū quo facilius appellato crasso per societatē periculi reliq̄s
illi⁹ potētia tegeret. alij Tarq̄niū a Cice. imissuz aiebāt. ne Crassus mo
re suo suscepto maloꝝ patrocinio rēp. ꝯturbaret. Ipm Crassuz ego po
stea p̄dicantē audiui tantā illā cōtūeliā sibi a Cice. ipositā. Sz ijsdē tp̄ib⁹
Q. Catul⁹ et. C. Piso neq; p̄cib⁹: neq; gratia: neq; p̄cio Ciceronē im
pellere potuere vti ꝑ allobroges: aut ꝑ aliū iudicē. Cesar falso nominare
tur. Nā vterq; cū illo graues inimicicias exercebat Piso oppugnat⁹ in
iudicio repetūdaꝝ ꝓpter cuiusdā trāspadani suppliciū iniustū Catul. ex
petitiōe pōtificat⁹ odio incēsus q; extrēa etate maxis honorib⁹ vsus ab
adolescētīo cesare vict⁹ discesserat: res aūt oportūa videbat̄ q; is priuati
egregia liberalitate publice maxis mūerib⁹ grādē pecuniā debebat. Sz
vbi cōsulē ad tm̄ facin⁹ impellere nequeūt: singulati circūeūdo atq; men
tiēdo (q̄ se ex Volturcio aut Allobrogib⁹ audisse dicerēt) magnā illi iui
diā cōflauerāt vsq; adeo vt illi equites Romāi q̄ p̄sidij causa cū telis erāt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

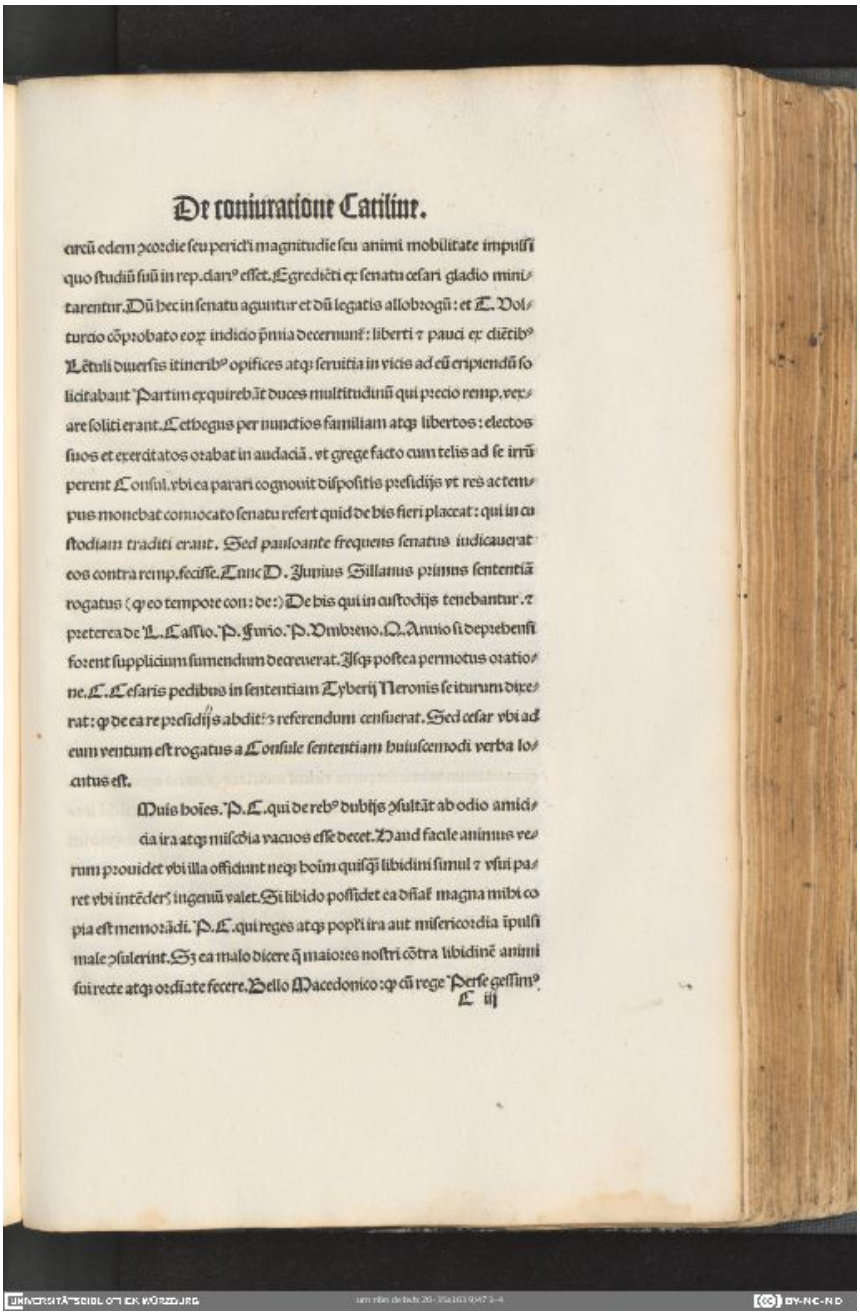

circũ edem ꝯcordie seu pericl'i magnitudie seu animi mobilitate impulsi quo studiũ suũ in rep. clari⁹ esset. Egredieti ex senatu cesari gladio ministarentur. Dũ hec in senatu aguntur et dũ legatis allobrogũ: et T. Volturcio cõprobato eoꝝ indicio p̃mia decernunt: liberti ⁊ pauci ex dietib⁹ Lẽtuli diuersis itinerib⁹ opifices atq; seruitia in vicis ad eũ eripiendũ solicitabant. Partim exquirebãt duces multitudinũ qui precio remp. vexare soliti erant. Cethegus per nunctios familiam atq; libertos: electos suos et exercitatos orabat in audaciã. vt grege facto cum telis ad se irrũperent Consul. vbi ea parari cognouit dispositis presidijs vt res ac tempus monebat conuocato senatu refert quid de his fieri placeat: qui in custodiam traditi erant. Sed pauloante frequens senatus iudicauerat eos contra remp. fecisse. Tunc D. Iunius Sillanus primus sententiã rogatus (q̃ eo tempore con: de:) De his qui in custodijs tenebantur. ⁊ preterea de L. Cassio. P. Furio. P. Vmbreno. Q. Annio si deprehensi forent supplicium sumendum decreuerat. Isq; postea permotus oratione. C. Cesaris pedibus in sententiam Tyberij Neronis se iturum dixerat: q̃ de ea re presidijs abditis referendum censuerat. Sed cesar vbi ad eum ventum est rogatus a Consule sententiam huiuscemodi verba locutus est.

Muis hoĩes. P. C. qui de reb⁹ dubijs ꝯsultãt ab odio amicicia ira atq; miscdia vacuos esse decet. Haud facile animus verum prouidet vbi illa officiunt neq; hoĩm quisq̃ libidini simul ⁊ vsui paret vbi intẽdere ingeniũ valet. Si libido possidet ea dñat magna mihi copia est memorãdi. P. C. qui reges atq; popl'i ira aut misericordia ĩpulsi male ꝯsulerint. Sz ea malo dicere q̃ maiores nostri cõtra libidinẽ animi sui recte atq; ordiate fecere. Bello Macedonico: q̃ cũ rege Perse gessim⁹

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

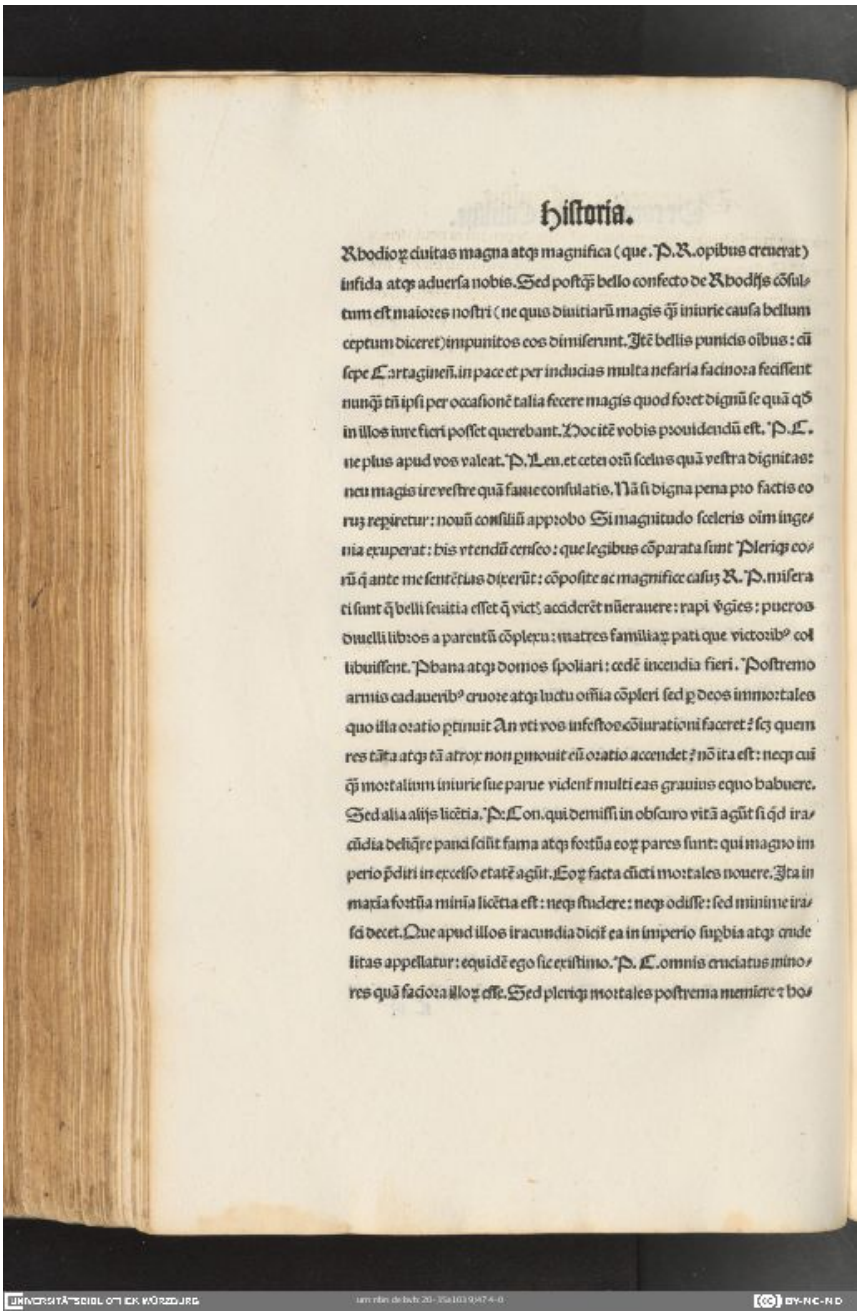

historia.

Rhodiorꝝ ciuitas magna atq; magnifica (que. P. R. opibus creuerat) infida atq; aduersa nobis. Sed postq̃ bello confecto de Rhodijs cõsultum est maiores nostri (ne quis diuitiarũ magis q̃ iniurie causa bellum ceptum diceret) impunitos eos dimiserunt. Itẽ bellis punicis oĩbus: cũ sepe Cartagineñ. in pace et per inducias multa nefaria facinora fecissent nunq̃ tñ ipsi per occasionẽ talia fecere magis quod foret dignũ se quã qđ in illos iure fieri posset querebant. Hoc itẽ vobis prouidendũ est. P. C. ne plus apud vos valeat. P. Leu. et ceteri orũ scelus quã vestra dignitas: neu magis ire vestre quã fame consulatis. Nã si digna pena pro factis eoruꝫ repiretur: nouũ consiliũ approbo Si magnitudo sceleris oĩm ingenia exuperat: his vtendũ censeo: que legibus cõparata sunt Plerique eorũ q̃ ante me sentẽtias dixerũt: cõposite ac magnifice casuꝫ R. P. miserati sunt q̃ belli seuitia esset q̃ victꝫ acciderẽt nũerauere: rapi v̄gĩes: pueros diuelli libros a parentũ cõplexu: matres familiarꝝ pati que victoribꝰ collibuissent. Pbana atq; domos spoliari: cedẽ incendia fieri. Postremo armis cadauerib⁹ cruore atq; luctu oñia cõpleri sed ꝑ deos immortales quo illa oratio ꝑtinuit An vti vos infestos cõiurationi faceret? scꝫ quem res tãta atq; tã atrox non ꝑmouit eũ oratio accendet? nõ ita est: neq; cui q̃ mortalium iniurie sue parue vident multi eas grauius equo habuere. Sed alia alijs licẽtia. P. Con. qui demissi in obscuro vitã agũt si q̃d iracũdia deliq̃re pauci sciũt fama atq; fortũa eorꝝ pares sunt: qui magno imperio p̃diti in excelso etatẽ agũt. Eorꝝ facta cũcti mortales nouere. Ita in maxĩa fortũa minĩa licẽtia est: neq; studere: neq; odisse: sed minime irasci decet. Que apud illos iracundia dicit ea in imperio suꝑbia atq; crudelitas appellatur: equidẽ ego sic existimo. P. C. omnis cruciatus minores quã faciora illorꝝ esse. Sed plerique mortales postrema memiere ꝛ ho-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

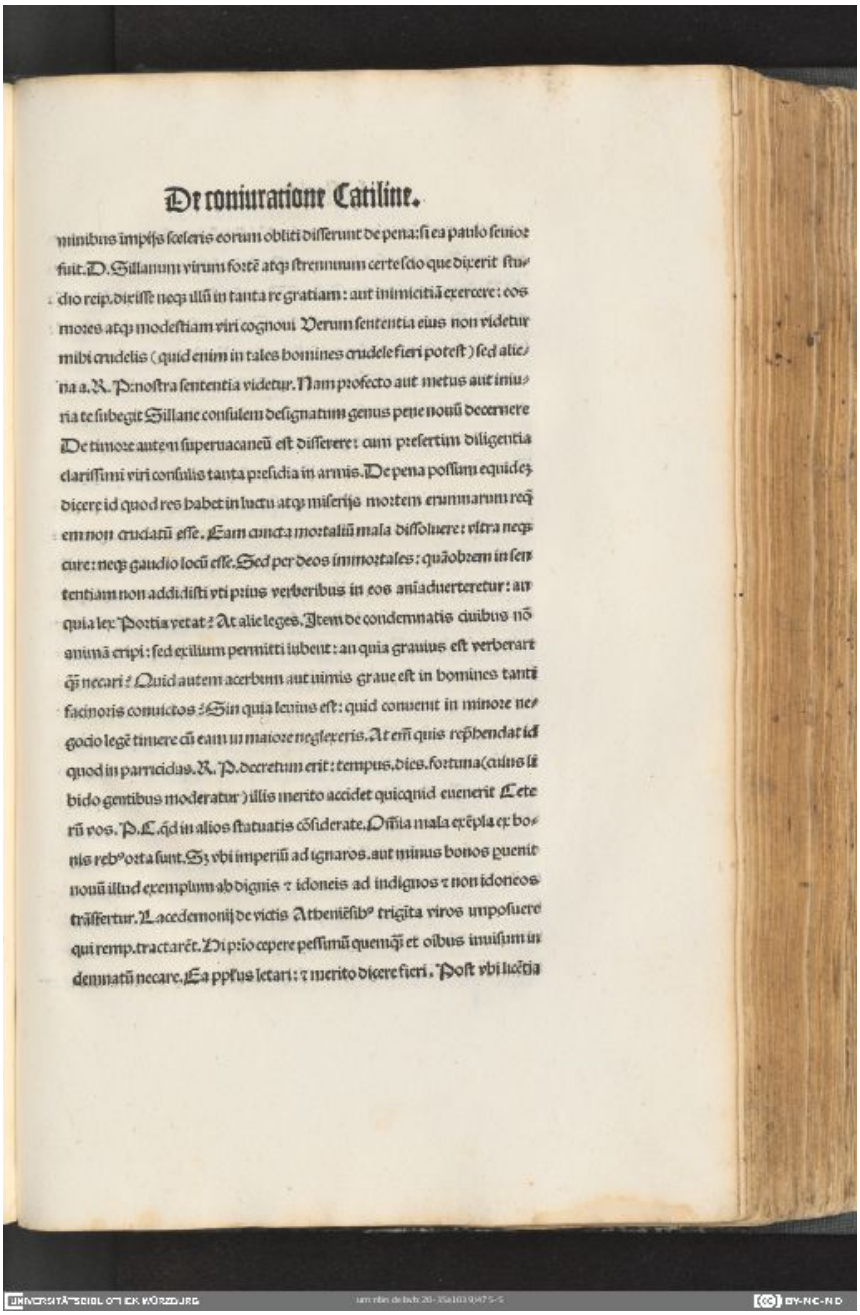

De coniuratione Catiline.

minibus impijs sceleris eorum obliti disserunt de pena: si ea paulo seuior
fuit. D. Sillanum virum fortē atq; strenuum certe scio que dixerit stu-
dio reip. dixisse neq; illū in tanta re gratiam: aut inimicitiā exercere: eos
mores atq; modestiam viri cognoui Verum sententia eius non videtur
mihi crudelis (quid enim in tales homines crudele fieri potest) sed alie-
na a. R. P: nostra sententia videtur. Nam profecto aut metus aut iniu-
ria te subegit Sillane consulem designatum genus pene nouū decernere
De timore autem superuacaneū est disserere: cum presertim diligentia
clarissimi viri consulis tanta presidia in armis. De pena possum equidez
dicere id quod res habet in luctu atq; miserijs mortem erumnarum req̄
em non cruciatū esse. Eam cuncta mortaliū mala dissoluere: vltra neq;
cure: neq; gaudio locū esse. Sed per deos immortales: quāobrem in sen
tentiam non addidisti vti prius verberibus in eos aniaduerteretur: an
quia lex Portia vetat? At alie leges. Item de condemnatis ciuibus nō
animā eripi: sed exilium permitti iubent: an quia grauius est verberari
q̄ necari? Quid autem acerbum aut nimis graue est in homines tanti
facinoris conuictos? Sin quia leuius est: quid conuenit in minore ne-
gocio legē timere cū eam in maiore neglexeris. At em̄ quis rep̄hendat id
quod in parricidas. R. P. decretum erit: tempus. dies. fortuna (cuius li
bido gentibus moderatur) illis merito accidet quicquid euenerit Cete
rū vos. P. C. q̄d in alios statuatis cōsiderate. Om̄ia mala exēpla ex bo-
nis reb⁹ orta sunt. Sz vbi imperiū ad ignaros. aut minus bonos ꝑuenit
nouū illud exemplum ab dignis ⁊ idoneis ad indignos ⁊ non idoneos
trāsfertur. Lacedemonij de victis Atheniēsib⁹ trigīta viros imposuere
qui remp. tractarēt. Hi prīo cepere pessimū quemq̄ et oībus inuisum in
demnatū necare. Ea ppl'us letari: ⁊ merito dicere fieri. Post vbi licētia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

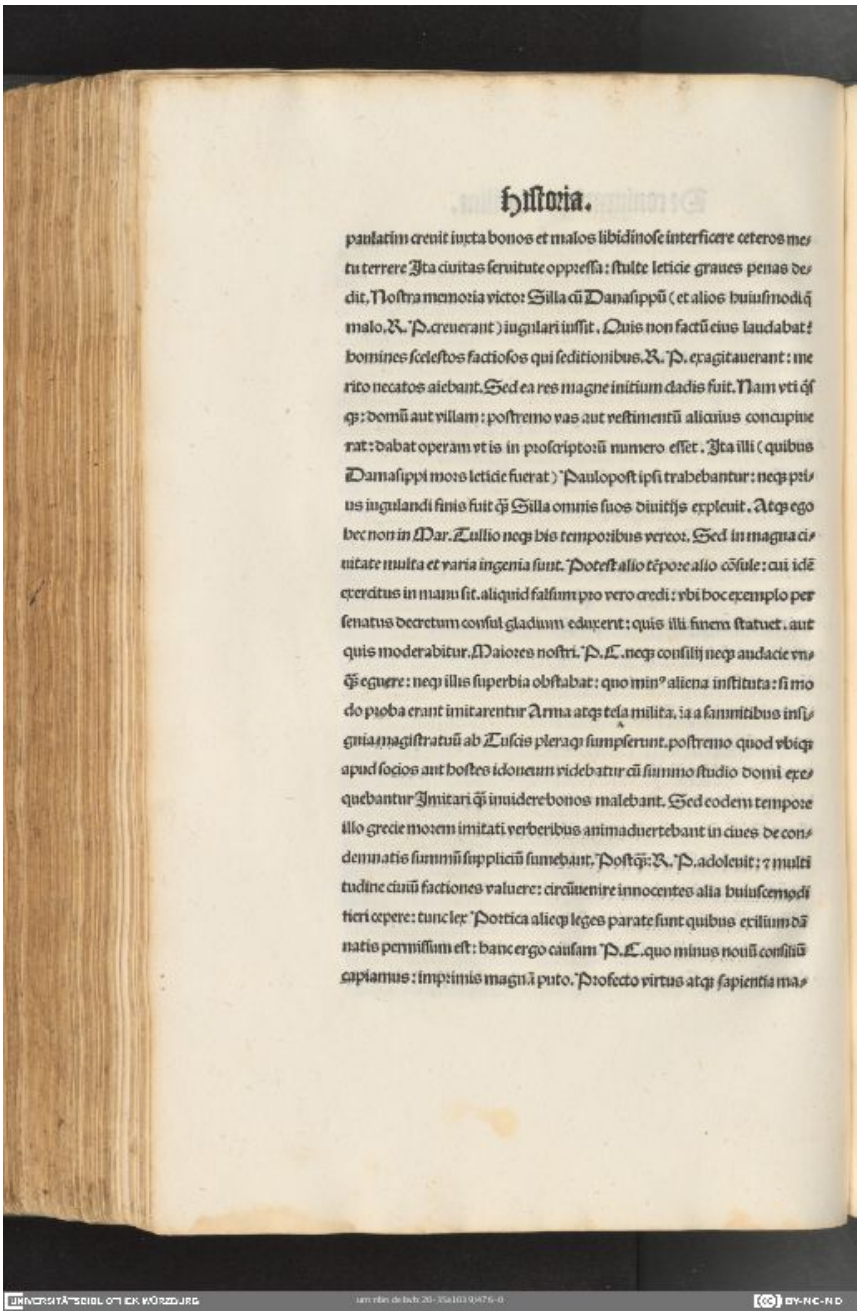

paulatim creuit iuxta bonos et malos libidinose interficere ceteros me-
tu terrere Ita ciuitas seruitute oppressa: stulte leticie graues penas de-
dit. Nostra memoria victor Silla cũ Danasippũ (et alios huiusmodi q̃
malo. R. P. creuerant) iugulari iussit. Quis non factũ eius laudabat?
homines scelestos factiosos qui seditionibus. R. P. exagitauerant: me
rito necatos aiebant. Sed ea res magne initium cladis fuit. Nam vti q̃s
q̃: domũ aut villam: postremo vas aut vestimentũ alicuius concupiue
rat: dabat operam vt is in proscriptorũ numero esset. Ita illi (quibus
Damasippi mors leticie fuerat) Paulopost ipsi trahebantur: neq̃ pri-
us iugulandi finis fuit q̃ Silla omnis suos diuitijs expleuit. Atq̃ ego
hec non in Mar. Tullio neq̃ his temporibus vereor. Sed in magna ci-
uitate multa et varia ingenia sunt. Potest alio tẽpore alio cõsule: cui idẽ
exercitus in manu sit. aliquid falsum pro vero credi: vbi hoc exemplo per
senatus decretum consul gladium eduxerit: quis illi finem statuet. aut
quis moderabitur. Maiores nostri. P. C. neq̃ consilij neq̃ audacie vn-
q̃ eguere: neq̃ illis superbia obstabat: quo min⁹ aliena instituta: si mo
do proba erant imitarentur Arma atq̃ tela milita. ia a samnitibus insi-
gnia magistratuũ ab Tuscis pleraq̃ sumpserunt. postremo quod vbiq̃
apud socios aut hostes idoneum videbatur cũ summo studio domi exe-
quebantur Imitari q̃ inuidere bonos malebant. Sed eodem tempore
illo grecie morem imitati verberibus animaduertebant in ciues de con-
demnatis summũ suppliciũ sumebant. Postq̃: R. P. adoleuit: ⁊ multi
tudine ciuiũ factiones valuere: circũuenire innocentes alia huiuscemodi
fieri cepere: tunc lex Portica alieq̃ leges parate sunt quibus exilium dã
natis permissum est: hanc ergo causam P. C. quo minus nouũ consiliũ
capiamus: imprimis magnã puto. Profecto virtus atq̃ sapientia ma-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a1039476-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

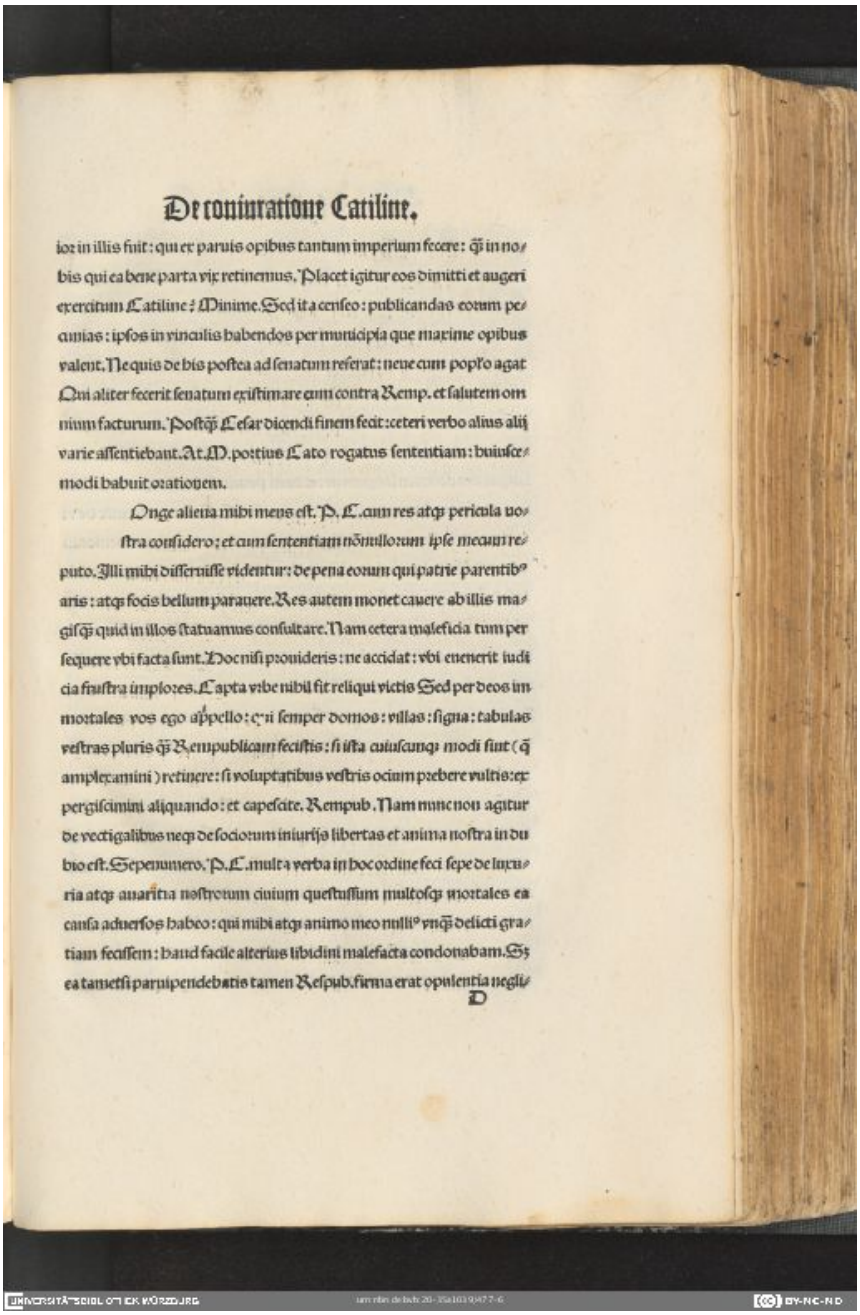

ior in illis fuit: qui ex paruis opibus tantum imperium fecere: q̃ in no-
bis qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti et augeri
exercitum Catiline? Minime. Sed ita censeo: publicandas eorum pe-
cunias: ipsos in vinculis habendos per municipia que maxime opibus
valent. Ne quis de his postea ad senatum referat: neue cum popl'o agat
Qui aliter fecerit senatum existimare eum contra Remp. et salutem om
nium facturum. Postq̃ Cesar dicendi finem fecit: ceteri verbo alius alij
varie assentiebant. At. M. portius Cato rogatus sententiam: huiusce-
modi habuit orationem.

Onge aliena mihi mens est. P. C. cum res atq; pericula no-
stra considero: et cum sententiam nõnullorum ipse mecum re-
puto. Illi mihi disseruisse videntur: de pena eorum qui patrie parentib⁹
aris: atq; focis bellum parauere. Res autem monet cauere ab illis ma-
gisq̃ quid in illos statuamus consultare. Nam cetera maleficia tum per
sequere vbi facta sunt. Hoc nisi prouideris: ne accidat: vbi euenerit iudi
cia frustra implores. Capta vrbe nihil fit reliqui victis Sed per deos im
mortales vos ego appello: qui semper domos: villas: signa: tabulas
vestras pluris q̃ Rempublicam fecistis: si ista cuiuscunq; modi sint (q̃
amplexamini) retinere: si voluptatibus vestris ocium prebere vultis: ex
pergiscimini aliquando: et capescite. Rempub. Nam nunc non agitur
de vectigalibus neq; de sociorum iniurijs libertas et anima nostra in du
bio est. Sepenumero. P. C. multa verba in hoc ordine feci sepe de luxu-
ria atq; auaritia nostrorum ciuium questussum multosq; mortales ea
causa aduersos habeo: qui mihi atq; animo meo nulli⁹ vnq̃ delicti gra-
tiam fecissem: haud facile alterius libidini malefacta condonabam. Sz
ea tametsi paruipendebatis tamen Respub. firma erat opulentia negli-

D

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

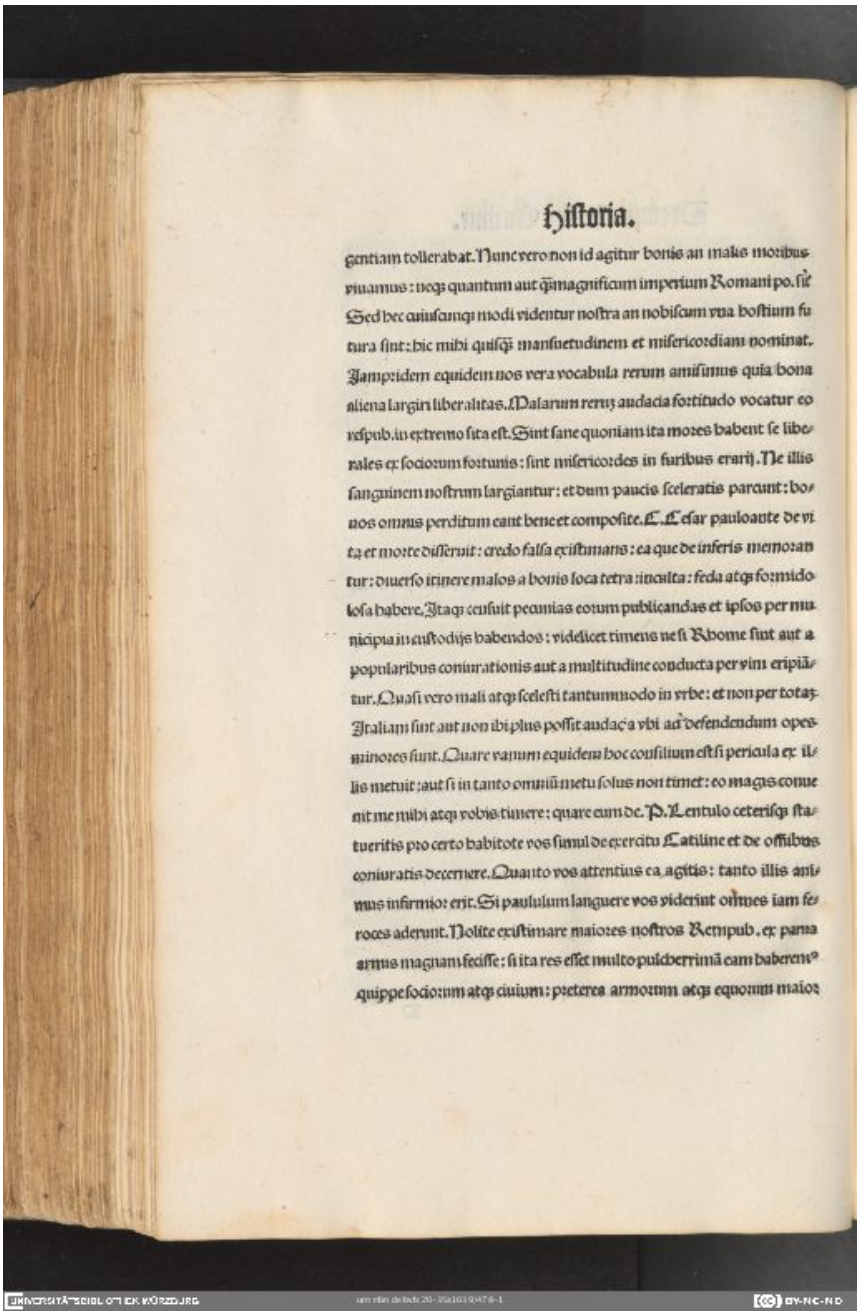

gentiam tollerabat. Nunc vero non id agitur bonis an malis moribus
viuamus: neq; quantum aut q̄ magnificum imperium Romani po. sit
Sed hec cuiuscunq; modi videntur nostra an nobiscum vna hostium fu
tura sint: hic mihi quisq̄ mansuetudinem et misericordiam nominat.
Iampridem equidem nos vera vocabula rerum amisimus quia bona
aliena largiri liberalitas. Malarum rerum audacia fortitudo vocatur eo
respub. in extremo sita est. Sint sane quoniam ita mores habent se libe
rales ex sociorum fortunis: sint misericordes in furibus erarij. Ne illis
sanguinem nostrum largiantur: et dum paucis sceleratis parcunt: bo
nos omnis perditum eant bene et composite. C. Cesar pauloante de vi
ta et morte disseruit: credo falsa existimans: ea que de inferis memoran
tur: diuerso itinere malos a bonis loca tetra: inculta: feda atq; formido
losa habere. Itaq; censuit pecunias eorum publicandas et ipsos per mu
nicipia in custodijs habendos: videlicet timens ne si Rhome sint aut a
popularibus coniurationis aut a multitudine conducta per vim eripiā
tur. Quasi vero mali atq; scelesti tantummodo in vrbe: et non per totam
Italiam sint aut non ibi plus possit audacia vbi ad defendendum opes
minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est si pericula ex il
lis metuit: aut si in tanto omniū metu solus non timet: eo magis conue
nit me mihi atq; vobis timere: quare eum de. P. Lentulo ceterisq; sta
tueritis pro certo habitote vos simul de exercitu Catiline et de offibus
coniuratis decernere. Quanto vos attentius ea agitis: tanto illis ani
mus infirmior erit. Si paululum languere vos viderint omnes iam fe
roces aderunt. Nolite existimare maiores nostros Rempub. ex parua
armis magnam fecisse: si ita res esset multo pulcherrimā eam haberem⁹
quippe sociorum atq; ciuium: preterea armorum atq; equorum maior

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

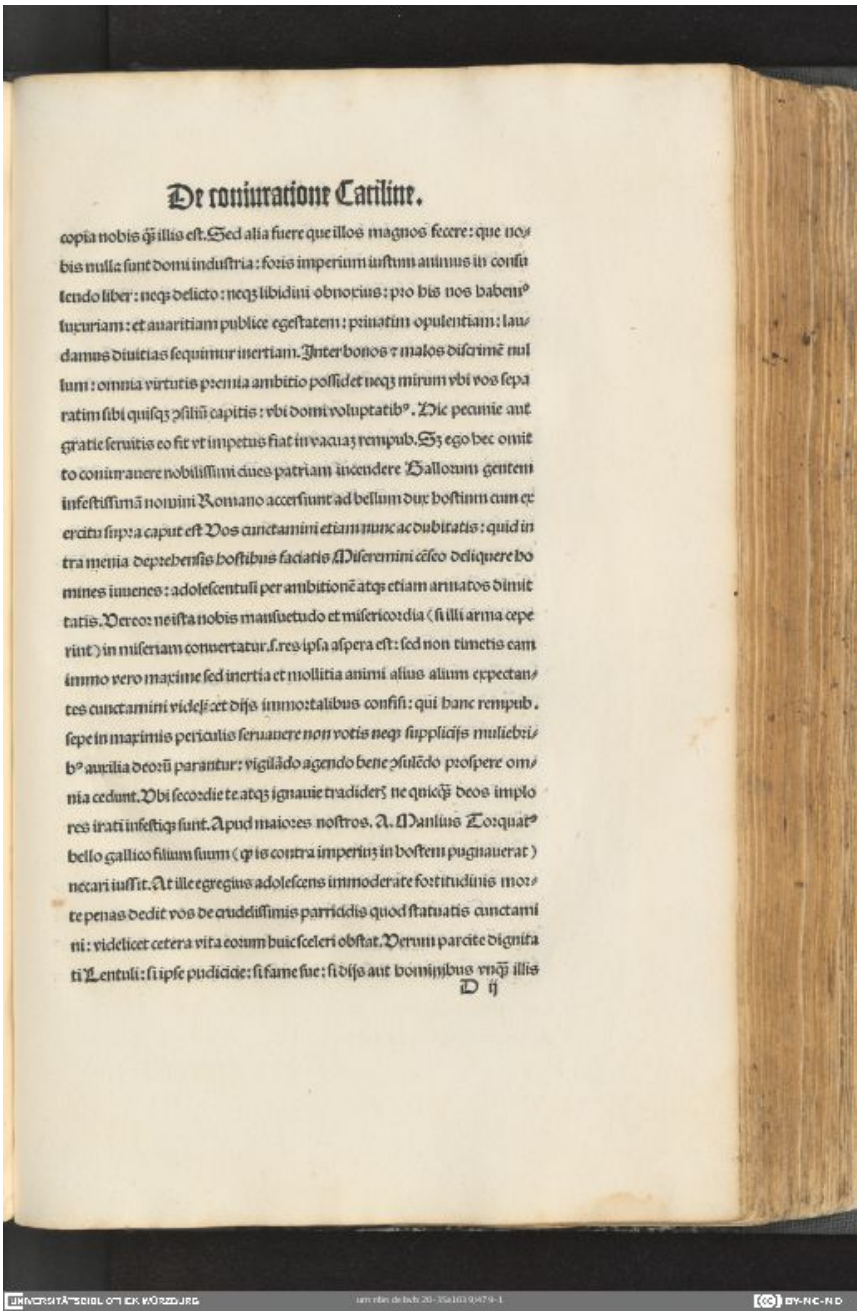

copia nobis q̃ illis est. Sed alia fuere que illos magnos fecere: que nobis nulla sunt domi industria: foris imperium iustum animus in consulendo liber: neq; delicto: neq; libidini obnoxius: pro his nos habem⁹ luxuriam: et auaritiam publice egestatem: priuatim opulentiam: laudamus diuitias sequimur inertiam. Inter bonos ⁊ malos discrimē nullum: omnia virtutis premia ambitio possidet neq; mirum vbi vos separatim sibi quisq; ꝯsiliū capitis: vbi domi voluptatib⁹. Hic pecunie aut gratie seruitis eo fit vt impetus fiat in vacuaz rempub. Sz ego hec omitto coniurauere nobilissimi ciues patriam incendere Gallorum gentem infestissimā nomini Romano accersiunt ad bellum dux hostium cum exercitu supra caput est Vos cunctamini etiam nunc ac dubitatis: quid intra menia deprehensis hostibus faciatis Miseremini cēseo deliquere homines iuuenes: adolescentuli per ambitionē atq; etiam armatos dimittatis. Vereor ne ista nobis mansuetudo et misericordia (si illi arma ceperint) in miseriam conuertatur. s. res ipsa aspera est: sed non timetis eam immo vero maxime sed inertia et mollitia animi alius alium expectantes cunctamini videlicet diis immortalibus confisi: qui hanc rempub. sepe in maximis periculis seruauere non votis neq; supplicijs muliebrib⁹ auxilia deorū parantur: vigilādo agendo bene ꝯsulēdo prospere omnia cedunt. Vbi secordie te atq; ignauie tradideris ne quicq̃ deos implores irati infestiq; sunt. Apud maiores nostros. A. Manlius Torquat⁹ bello gallico filium suum (q̃ is contra imperiuz in hostem pugnauerat) necari iussit. At ille egregius adolescens immoderate fortitudinis morte penas dedit vos de crudelissimis parricidis quod statuatis cunctamini: videlicet cetera vita eorum huic sceleri obstat. Verum parcite dignitati Lentuli: si ipse pudicicie: si fame sue: si diis aut hominibus vnq̃ illis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019479-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

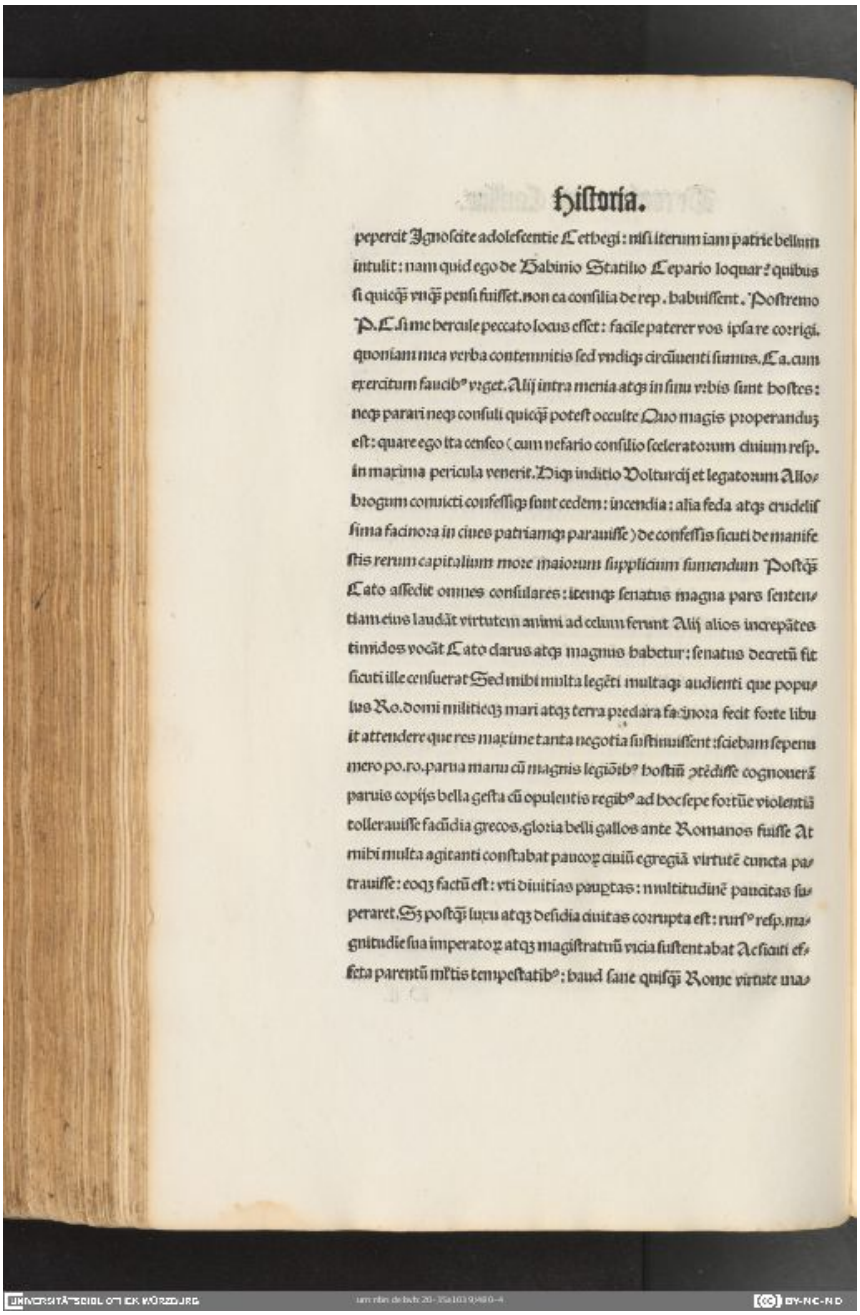

pepercit Ignoscite adolescentie Cethegi: nisi iterum iam patrie bellum intulit: nam quid ego de Fabinio Statilio Lecario loquar? quibus si quicq̄ vnq̄ pensi fuisset. non ea consilia de rep. habuissent. Postremo P.C. si me hercule peccato locus esset: facile paterer vos ipsa re corrigi. quoniam mea verba contemnitis sed vndiq̄ circūuenti sumus. Ca. cum exercitum faucib⁹ urget. Alij intra menia atq̄ in sinu vrbis sunt hostes: neq̄ parari neq̄ consuli quicq̄ potest occulte Quo magis properandū est: quare ego ita censeo (cum nefario consilio sceleratorum ciuium resp. in maxima pericula venerit. Dicq̄ inditio Volturcij et legatorum Allobrogum comicti confessiq̄ sint cedem: incendia: alia feda atq̄ crudelissima facinora in ciues patriamq̄ parauisse) de confessis sicuti de manifestis rerum capitalium more maiorum supplicium sumendum Postq̄ Cato assedit omnes consulares: itemq̄ senatus magna pars sententiam eius laudāt virtutem animi ad celum ferunt Alij alios increpātes timidos vocāt Cato clarus atq̄ magnus habetur: senatus decretū fit sicuti ille censuerat Sed mihi multa legēti multaq̄ audienti que populus Ro. domi militiaeq̄ mari atq̄ terra preclara facinora fecit forte libuit attendere que res maxime tanta negotia sustinuissent: sciebam sepenumero po. ro. parua manu cū magnis legiōib⁹ hostiū ꝓcliisse cognouerā paruis copijs bella gesta cū opulentis regib⁹ ad hoc sepe fortūe violentiā tolleruisse facilia grecos. gloria belli gallos ante Romanos fuisse At mihi multa agitanti constabat paucoꝝ ciuiū egregiā virtutē cuncta patrauisse: eoq̄ factū est: vti diuitias pauptas: multitudinē paucitas superaret. Sz postq̄ luxu atq̄ desidia ciuitas corrupta est: rursꝰ resp. magnitudie sua imperatoꝝ atq̄ magistratuū vicia sustentabat Acsicuti effecta parentū multis tempestatib⁹: haud sane quisq̄ Rome virtute una

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

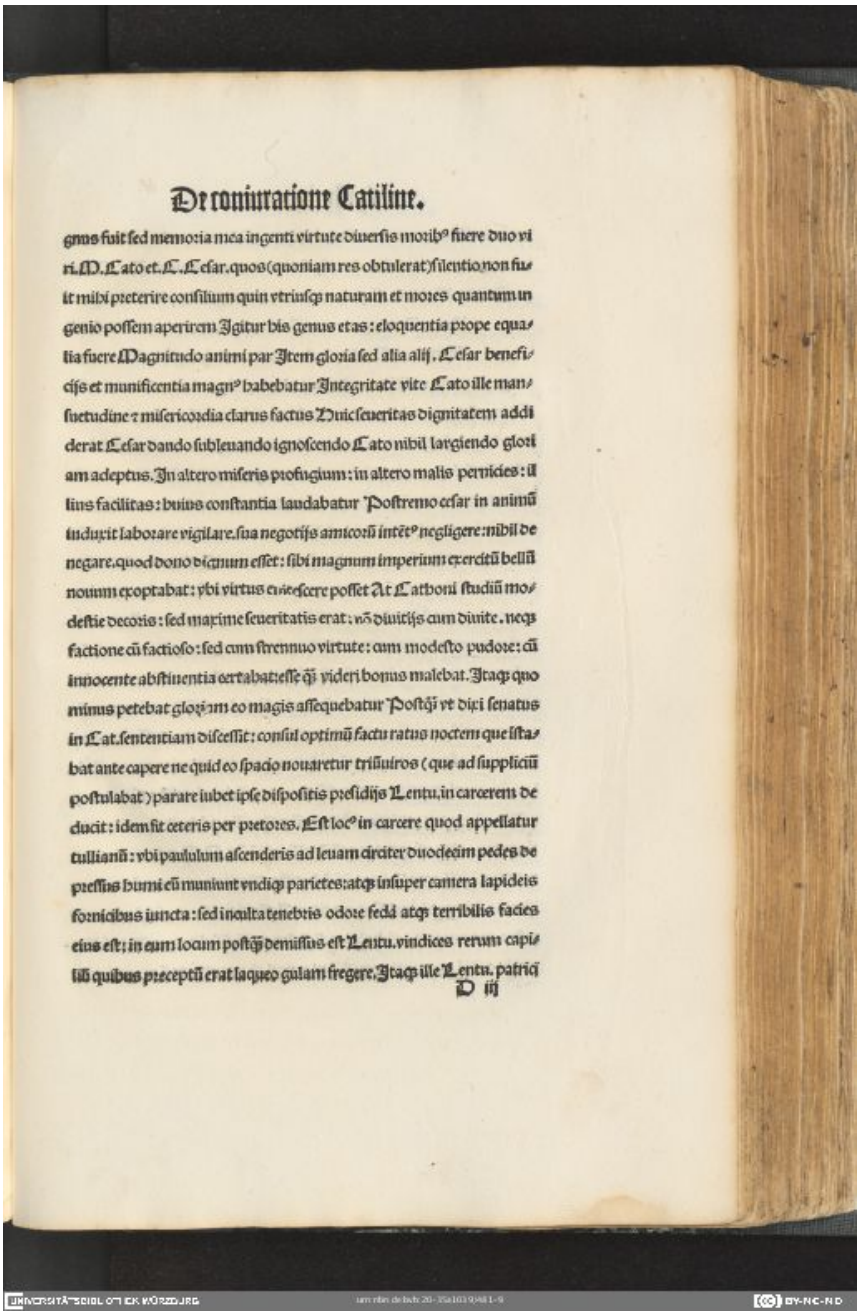

genus fuit sed memoria mea ingenti virtute diuersis moribꝰ fuere duo vi
ri. M. Cato et. C. Cesar. quos (quoniam res obtulerat) silentio non fu
it mihi preterire consilium quin vtriusq; naturam et mores quantum in
genio possem aperirem Igitur his genus etas: eloquentia prope equa
lia fuere Magnitudo animi par Item gloria sed alia alij. Cesar benefi
ciis et munificentia magnꝰ habebatur Integritate vite Cato ille man
suetudine ⁊ misericordia clarus factus Huic seueritas dignitatem addi
derat Cesar dando subleuando ignoscendo Cato nihil largiendo glori
am adeptus. In altero miseris profugium: in altero malis pernicies: il
lius facilitas: huius constantia laudabatur Postremo cesar in animũ
induxit laborare vigilare. sua negotijs amicorũ intẽtꝰ negligere: nihil de
negare. quod dono dignum esset: sibi magnum imperium exercitũ bellũ
nouum exoptabat: vbi virtus enitescere posset At Catoni studiũ mo
destie decoris: sed maxime seueritatis erat: nõ diuitijs cum diuite. neq;
factione cũ factioso: sed cum strennuo virtute: cum modesto pudore: cũ
innocente abstinentia certabat. esse q̃ videri bonus malebat. Itaq; quo
minus petebat gloriam eo magis assequebatur Postq̃ vt dixi senatus
in Cat. sententiam discessit: consul optimũ factu ratus noctem que ista
bat ante capere ne quid eo spacio nouaretur trilluiros (que ad supplicii
postulabat) parare iubet ipse dispositis presidijs Lentu. in carcerem de
ducit: idem fit ceteris per pretores. Est locꝰ in carcere quod appellatur
tullianũ: vbi paululum ascenderis ad leuam circiter duodecim pedes de
pressus humi eũ muniunt vndiq; parietes: atq; insuper camera lapideis
fornicibus iuncta: sed inculta tenebris odore fedá atq; terribilis facies
eius est: in eum locum postq̃ demissus est Lentu. vindices rerum capi
tis quibus preceptũ erat laqueo gulam fregere. Itaq; ille Lentu. patricij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um rbin.de.hvb:20-3561013940[1-9]
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

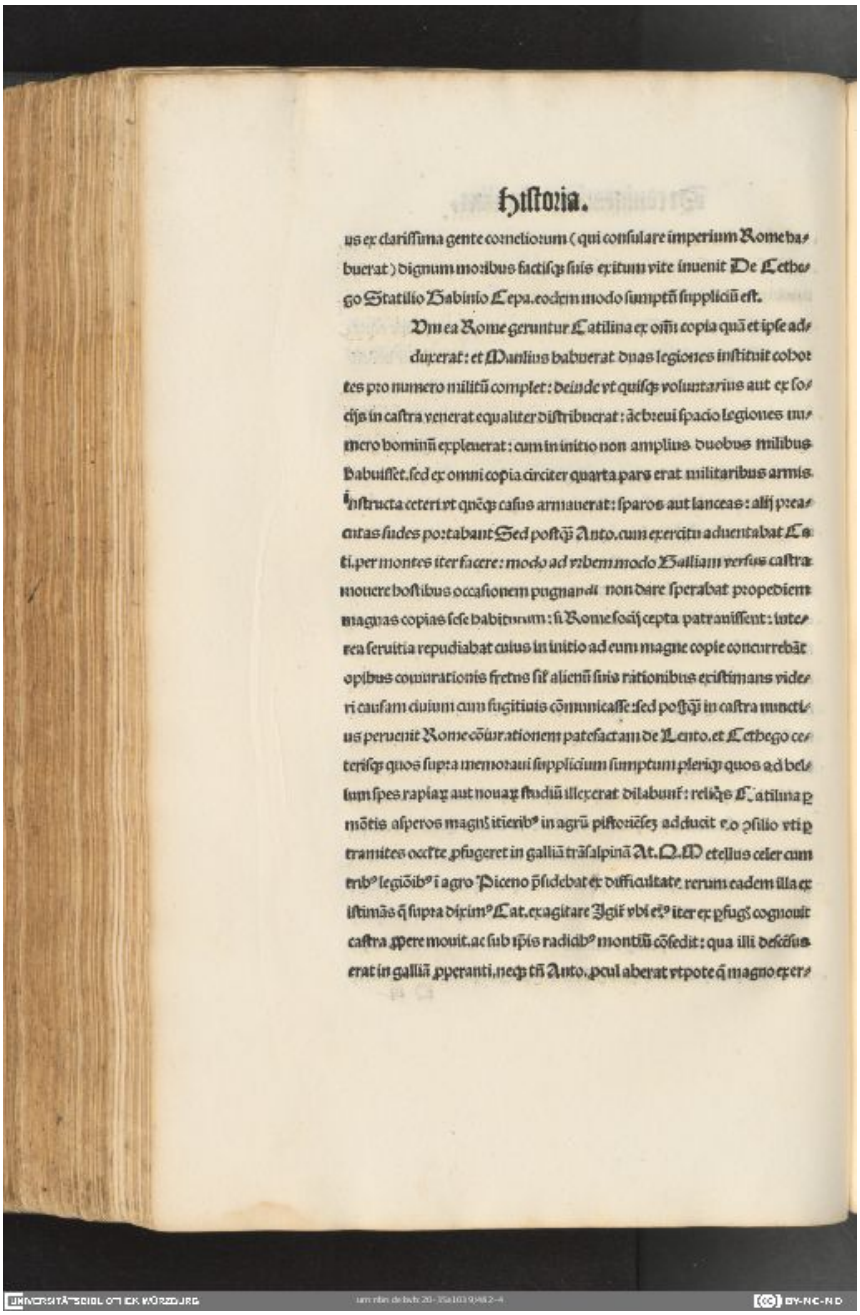

us ex clarissima gente corneliorum (qui consulare imperium Rome habuerat) dignum moribus factisq; suis exitum vite inuenit De Cethego Statilio Gabinio Cepa. eodem modo sumptū suppliciū est.

Vm ea Rome geruntur Catilina ex omni copia quā et ipse adduxerat: et Manlius habuerat duas legiones instituit cohortes pro numero militū complet: deinde vt quisq; voluntarius aut ex sociis in castra venerat equaliter distribuerat: ac breui spacio legiones numero hominū expleuerat: cum in initio non amplius duobus milibus habuisset. sed ex omni copia circiter quarta pars erat militaribus armis instructa ceteri vt quēq; casus armauerat: sparos aut lanceas: alij preacutas sudes portabant Sed postq̄ Anto. cum exercitu aduentabat Cati. per montes iter facere: modo ad vrbem modo Galliam versus castra mouere hostibus occasionem pugnandi non dare sperabat propediem magnas copias sese habiturum: si Rome sociis cepta patrauissent: interea seruitia repudiabat cuius in initio ad eum magne copie concurrebāt opibus coniurationis fretus sic alienū suis rationibus existimans videri causam ciuium cum fugitiuis cōmunicasse: sed postq̄ in castra nuncius peruenit Rome cōiurationem patefactam de Lento. et Cethego ceterisq; quos supra memorauī supplicium sumptum plerisq; quos ad bellum spes rapiaꝝ aut nouaꝝ studiū illexerat dilabunt: reliq̄s Catilina p mōtis asperos magnis itineribus in agrū pistoriēsē adducit eo ꝯsilio vti p tramites occlte ꝓfugeret in galliā trāsalpinā At. Q. Metellus celer cum tribus legiōibus ī agro Piceno p̄sidebat ex difficultate rerum eadem illa existimās q̄ supra diximus Cat. exagitare Igit vbi eius iter ex ꝑfugis cognouit castra ꝓpere mouit. ac sub ipsis radicibus montiū cōsedit: qua illi descēsus erat in galliā ꝓperanti. neq; tñ Anto. ꝓcul aberat vtpote q̄ magno exer-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

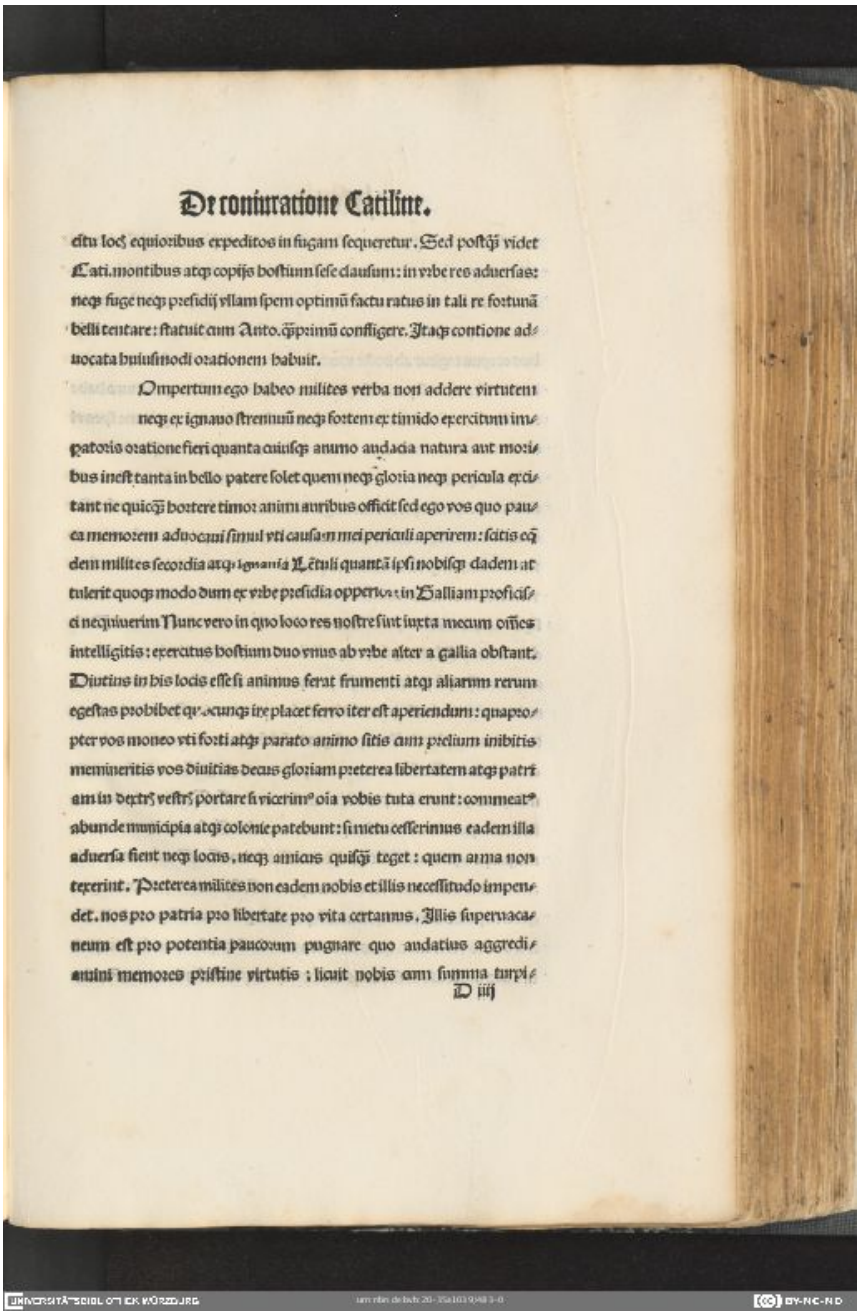

citu locꝫ equioribus expeditos in fugam sequeretur. Sed postq̄ videt Cati. montibus atq; copijs hostium sese clausum: in vrbe res aduersas: neq; fuge neq; presidij vllam spem optimū factu ratus in tali re fortunā belli tentare: statuit cum Anto. q̄ primū confligere. Itaq; contione aduocata huiusmodi orationem habuit.

Compertum ego habeo milites verba non addere virtutem neq; ex ignauo strenuū neq; fortem ex timido exercitum imperatoris oratione fieri quanta cuiusq; animo audacia natura aut moribus inest tanta in bello patere solet quem neq; gloria neq; pericula excitant ne quicq̄ hortere timor animi auribus officit sed ego vos quo pauca memorem aduocaui simul vti causam mei periculi aperirem: scitis eq̄dem milites secordia atq; ignauia Lētuli quantā ipsi nobisq; dadem attulerit quoq; modo dum ex vrbe presidia opperior in Galliam proficisci nequiuerim Nunc vero in quo loco res nostre sint iuxta mecum om̄es intelligitis: exercitus hostium duo vnus ab vrbe alter a gallia obstant. Diutius in his locis esse si animus ferat frumenti atq; aliarum rerum egestas prohibet quocunq; ire placet ferro iter est aperiendum: quapropter vos moneo vti forti atq; parato animo sitis cum prelium inibitis memineritis vos diuitias decus gloriam preterea libertatem atq; patriam in dextrꝫ vestrꝫ portare si vicerim⁹ oia vobis tuta erunt: commeat⁹ abunde municipia atq; colonie patebunt: si metu cesserimus eadem illa aduersa fient neq; locus, neq; amicus quisq̄ teget: quem arma non texerint. Preterea milites non eadem nobis et illis necessitudo impendet. nos pro patria pro libertate pro vita certamus. Illis superuacaneum est pro potentia paucorum pugnare quo audatius aggredi animi memores pristine virtutis; licuit nobis cum summa turpi-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9348 3-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

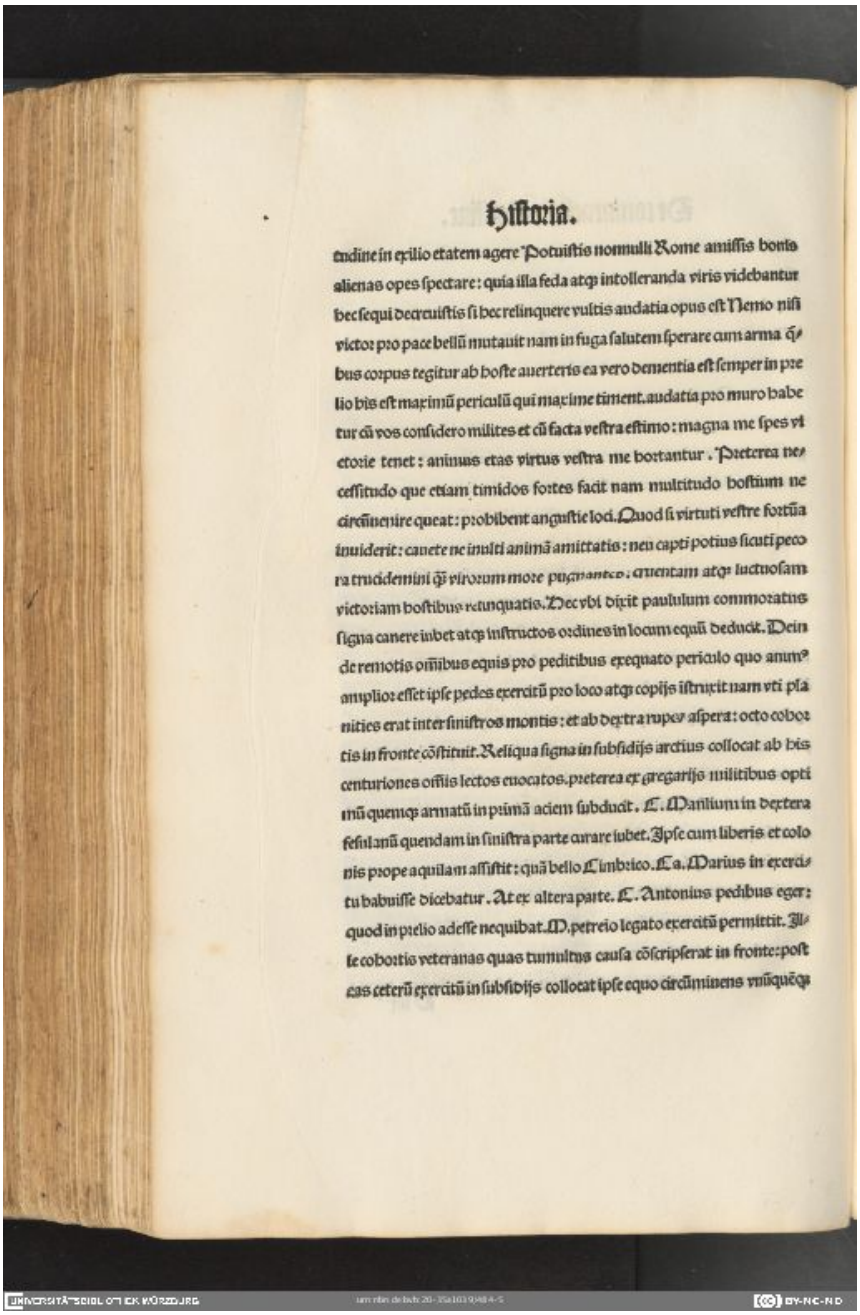

tudine in exilio etatem agere Potuistis nonnulli Rome amissis bonis alienas opes spectare: quia illa fœda atq; intolleranda viris videbantur hec sequi decreuistis si hec relinquere vultis audatia opus est Nemo nisi victor pro pace bellū mutauit nam in fuga salutem sperare cum arma ꝯ/ bus corpus tegitur ab hoste auerteris ea vero dementia est semper in pre lio vis est maximū periculū qui maxime timent. audatia pro muro habe tur cū vos considero milites et cū facta vestra estimo: magna me spes vi etorie tenet: animus etas virtus vestra me hortantur. Preterea ne/ cessitudo que etiam timidos fortes facit nam multitudo hostium ne circūuenire queat: prohibent angustie loci. Quod si virtuti vestre fortūa inuiderit: cauete ne inulti animā amittatis: neu capti potius sicuti peco ra trucidemini ꝯ virorum more pugnantes: quentam atq; luctuosam victoriam hostibus relinquatis. Hec vbi dixit paululum commoratus signa canere iubet atq; instructos ordines in locum equū deducit. Dein de remotis oīibus equis pro peditibus exequato periculo quo anim? amplior esset ipse pedes exercitū pro loco atq; copijs istruxit nam vti pla nities erat inter sinistros montis: et ab dextra rupes aspera: octo cohor tis in fronte cōstituit. Reliqua signa in subsidijs arctius collocat ab his centuriones ornatis lectos euocatos. preterea ex gregarijs militibus opti mū quemq; armatū in primā aciem subducit. L. Manlium in dextera fesul anū quendam in sinistra parte curare iubet. Ipse cum liberis et colo nis prope aquilam assistit: quā bello Cimbrico. C a. Marius in exerci/ tu habuisse dicebatur. At ex altera parte. L. Antonius pedibus eger: quod in prelio adesse nequibat. M. petreio legato exercitū permittit. Il/ le cohortis veteranas quas tumultus causa cōscripserat in fronte: post eas ceterū exercitū in subsidijs collocat ipse equo circūminens vniuersq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

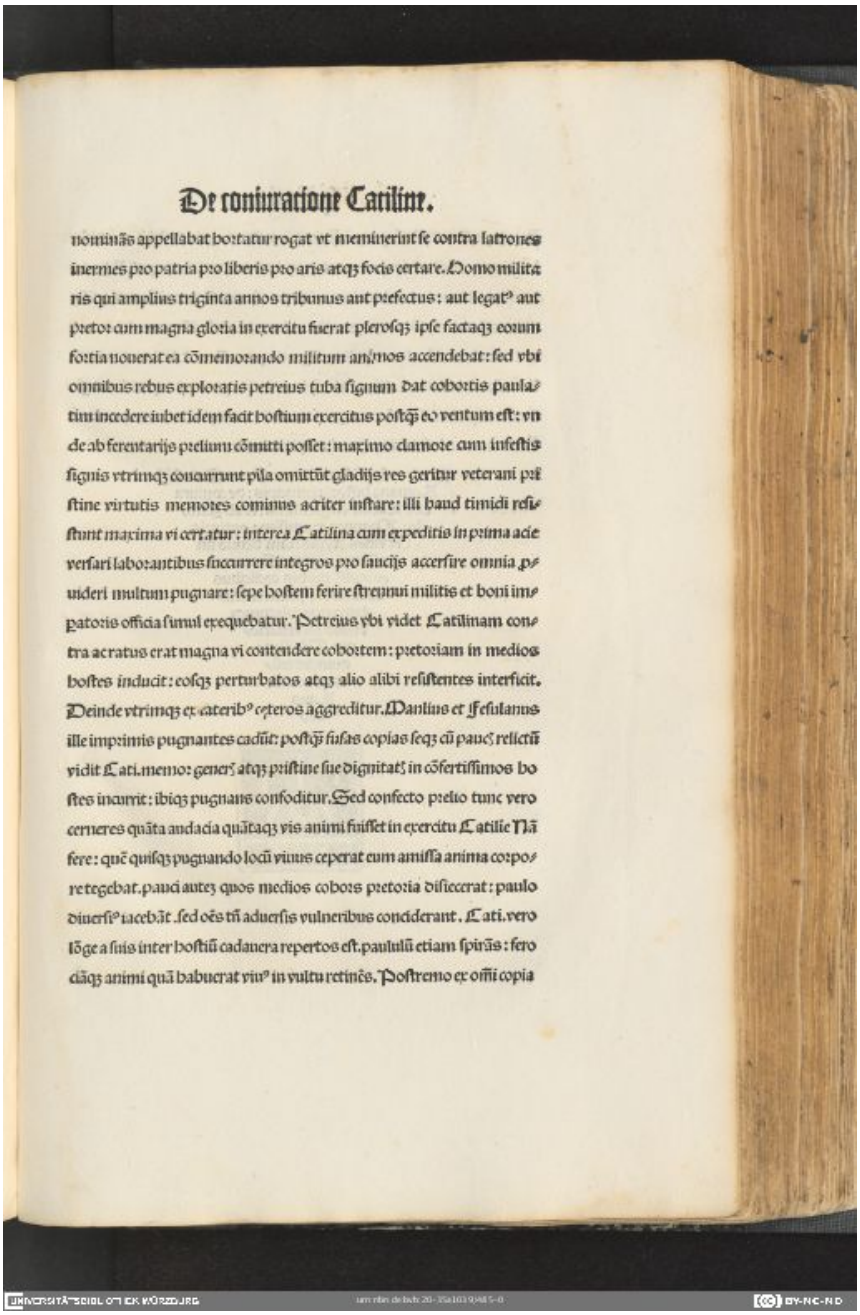

nominās appellabat hortatur rogat vt meminerint se contra latrones
inermes pro patria pro liberis pro aris atq; focis certare. Homo milita
ris qui amplius triginta annos tribunus aut prefectus: aut legat⁹ aut
pretor cum magna gloria in exercitu fuerat plerosq; ipse factaq; eorum
fortia nouerat ea cōmemorando militum animos accendebat: sed vbi
omnibus rebus exploratis petreius tuba signum dat cohortis paula-
tim incedere iubet idem facit hostium exercitus postq̄ eo ventum est: vn
de ab ferentarijs prelium cōmitti posset: maximo clamore cum infestis
signis vtrimq; concurrunt pila omittūt gladijs res geritur veterani pri
stine virtutis memores cominus acriter instare: illi haud timidi resi-
stunt maxima vi certatur: interea Catilina cum expeditis in prima acie
versari laborantibus succurrere integros pro saucijs accersire omnia ꝓ-
uideri multum pugnare: sepe hostem ferire strenui militis et boni im-
ꝑatoris officia simul exequebatur. Petreius vbi videt Catilinam con-
tra ac ratus erat magna vi contendere cohortem: pretoriam in medios
hostes inducit: eosq; perturbatos atq; alio alibi resistentes interficit.
Deinde vtrimq; ex cateribꝰ cęteros aggreditur. Manlius et Fesulanus
ille imprimis pugnantes cadūt: postq̄ fusas copias seq; cū paucꝭ relictū
vidit Cati. memor generꝭ atq; pristine sue dignitatꝭ in cōfertissimos ho
stes incurrit: ibiq; pugnans confoditur. Sed confecto prelio tunc vero
cerneres quāta audacia quātaq; vis animi fuisset in exercitu Catilie Nā
fere: quē quisq; pugnando locū viuus ceperat eum amissa anima corpo-
re tegebat. pauci autez quos medios cohors pretoria disiecerat: paulo
diuersiꝰ iacebāt. sed oēs tñ aduersis vulneribus conciderant. Cati. vero
lōge a suis inter hostiū cadauera repertos est. paululū etiam spirās: fero
ciāq; animi quā habuerat viuꝰ in vultu retinēs. Postremo ex omni copia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9485-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

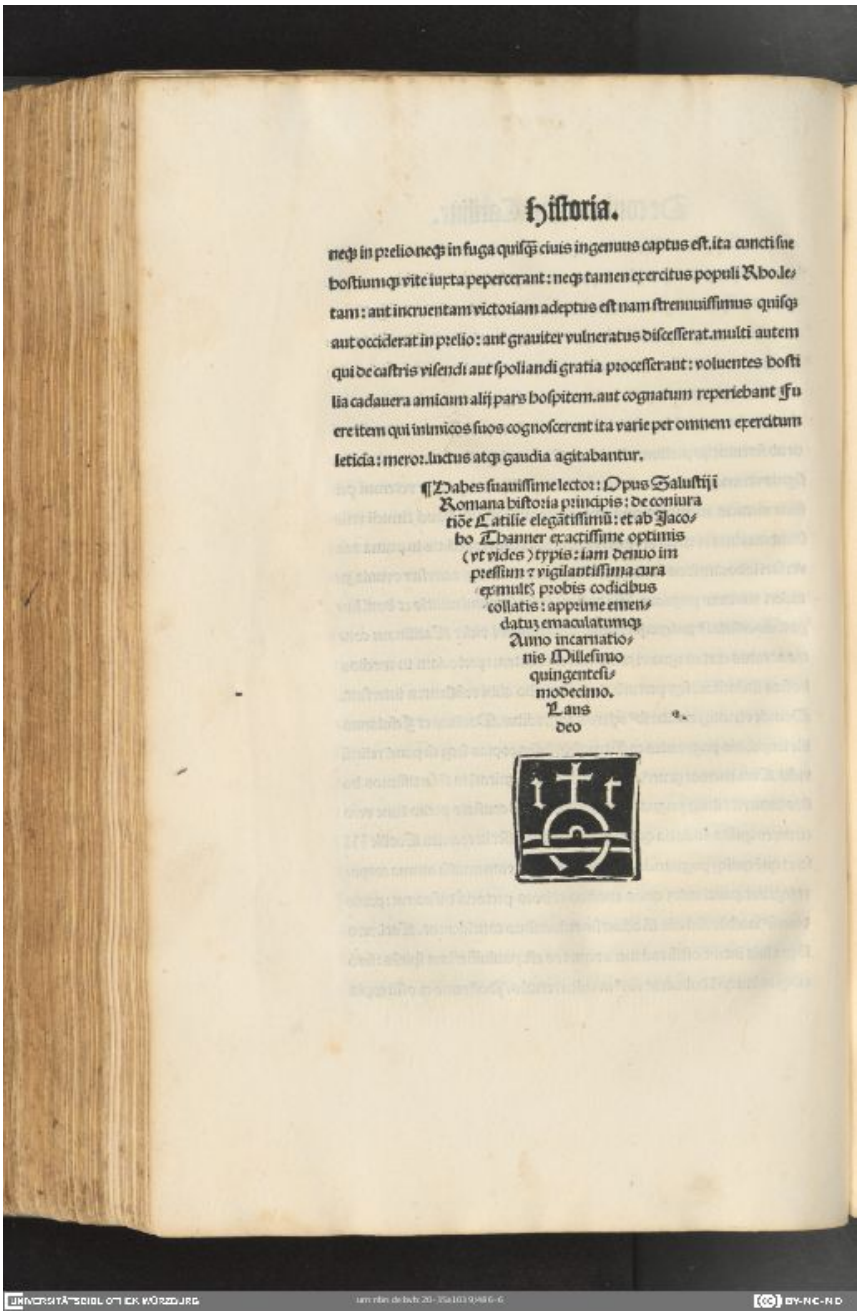

neq; in prelio neq; in fuga quisq̄ ciuis ingenuus captus est. ita cuncti sue hostiumq; vite iuxta pepercerant: neq; tamen exercitus populi Rho. letam: aut incruentam victoriam adeptus est nam strenuissimus quisq; aut occiderat in prelio: aut grauiter vulneratus discesserat. multi autem qui de castris visendi aut spoliandi gratia processerant: voluentes hostilia cadauera amicum alij pars hospitem. aut cognatum reperiebant Fuere item qui inimicos suos cognoscerent ita varie per omnem exercitum leticia: meror. luctus atq; gaudia agitabantur.

¶ Habes suauissime lector: Opus Salustij i Romana historia principis: de coniuratiōe Catilie elegātissimū: et ab Jacobo Thanner exactissime optimis (vt vides) typis: iam denuo impressum ⁊ vigilantissima cura ex multis probis codicibus collatis: apprime emendatuz emaculatumq; Anno incarnationis Millesimo quingentesimodecimo.

Laus deo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9486-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

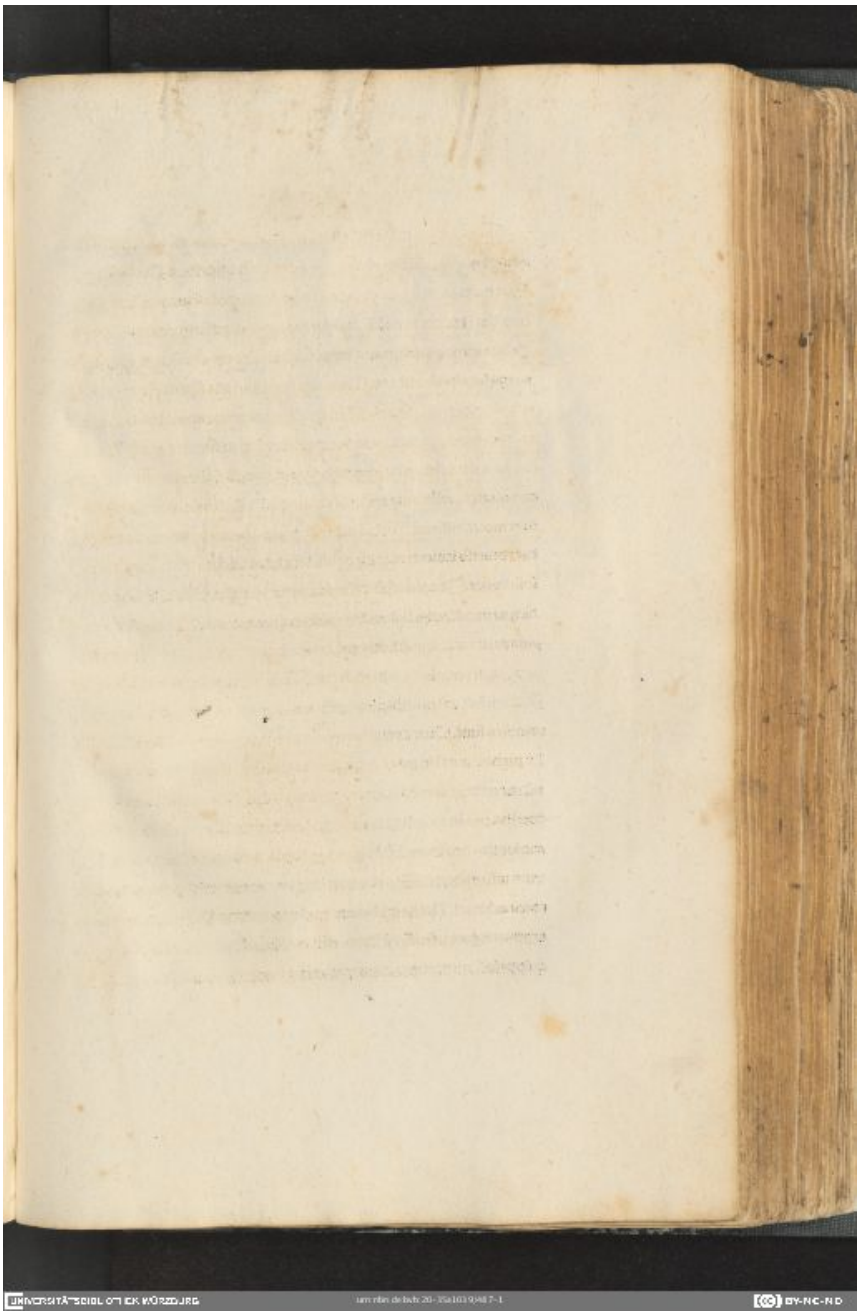

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

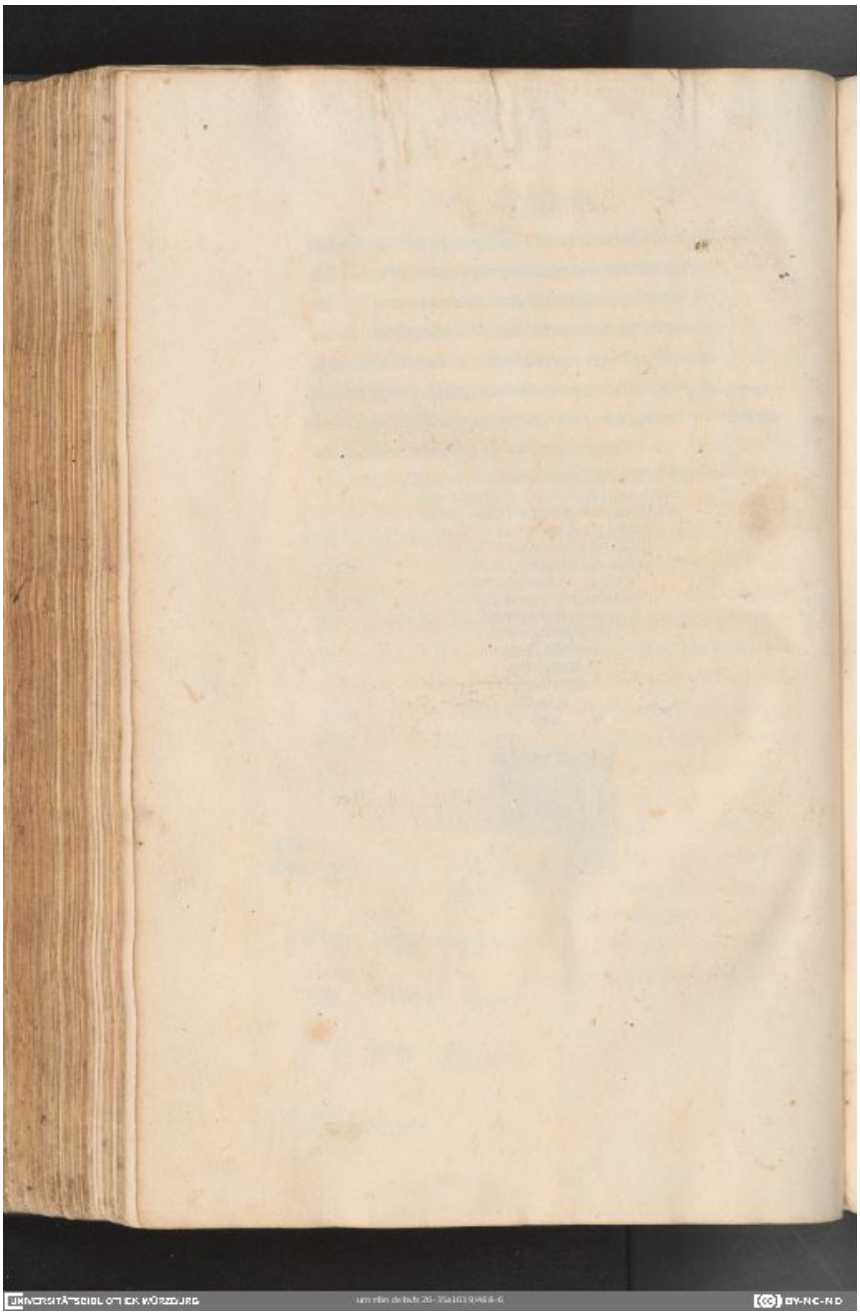
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

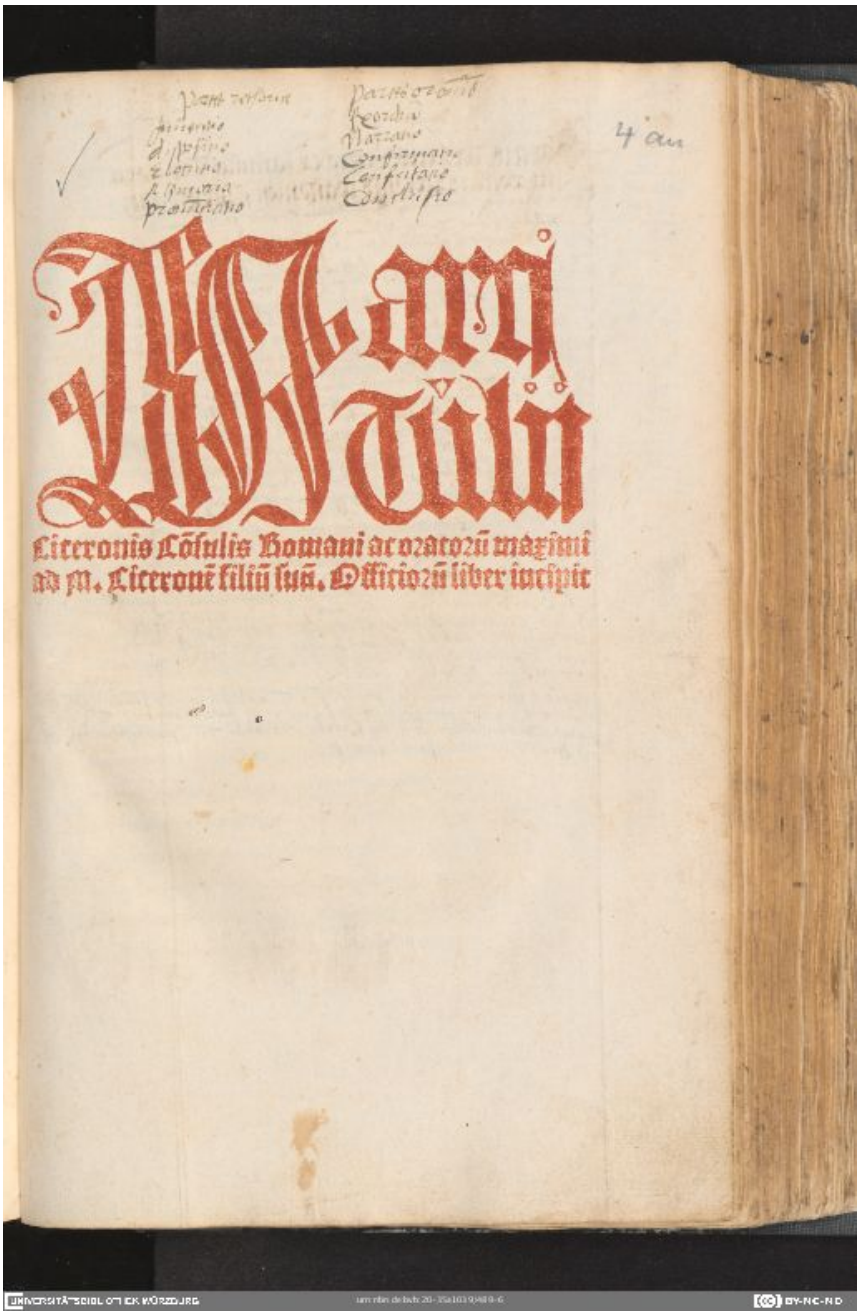

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

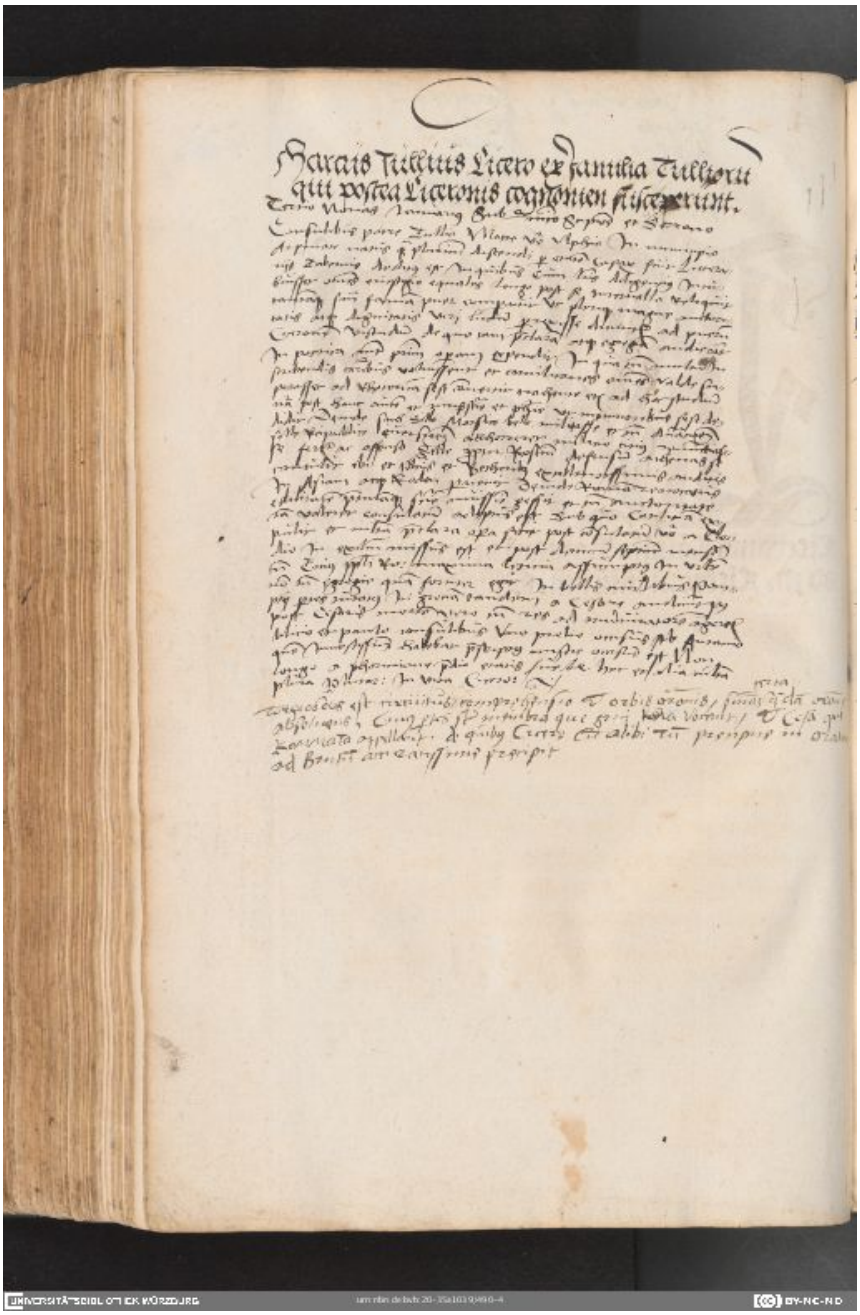

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

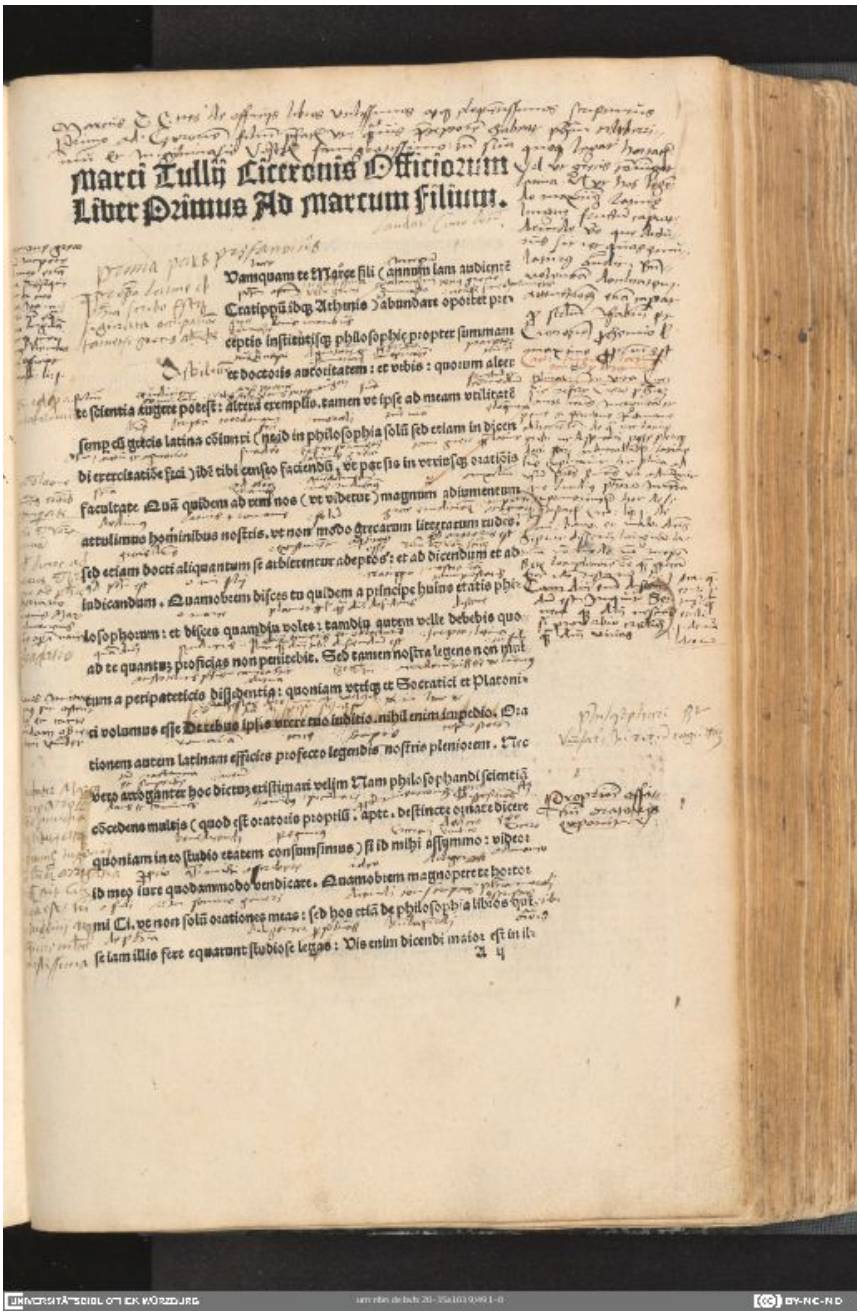

Marci Tullij Ciceronis Officiorum
Liber Primus Ad Marcum Filium.

Quamquam te Marce fili (annum iam audientē
Cratippū idq; Athenis) abundare oportet pre-
ceptis institutisq; philosophie propter summam
et doctoris auctoritatem: et vobis: quorum alter
te scientia augere potest: altera exemplis. tamen vt ipse ad meam vtilitatē
semp cū grecis latina cōiunxi (ne id in philosophia solū sed etiam in dicen
di exercitatiōe feci) idē tibi censeo faciendū, vt par sis in vtriusq; oratiōis
facultate. Quā quidem ad rem nos (vt videtur) magnum adiumentum
attulimus hominibus nostris. vt non modo grecarum litterarum rudes.
sed etiam docti aliquantum se arbitrentur adeptos: et ad dicendum et ad
iudicandum. Quamobrem disces tu quidem a principe huius etatis phi-
losophorum: et disces quamdiu voles: tamdiu autem velle debebis quo
ad te quantuz proficias non penitebit. Sed tamen nostra legens non mul-
tum a peripateticis dissidentia: quoniam vtriq; et Socratici et Platoni-
ci volumus esse. De rebus ipsis vtere tuo iuditio. nihil enim impedio. Ora
tionem autem latinam efficies profecto legendis nostris pleniorem. Nec
vero arroganter hoc dictuz existimari velim. Nam philosophandi scientiā
cōcedens multis (quod est oratoris propriū. apte. destincte ornate dicere
quoniam in eo studio etatem consumsimus) si id mihi assumo: videor
id meo iure quodammodo vendicare. Quamobrem magnopere te hortor
mi Ci. vt non solū orationes meas: sed hos etiā de philosophia libros qui
se iam illis fere equarunt studiose legas: Vis enim dicendi maior est in ill-

A 4

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

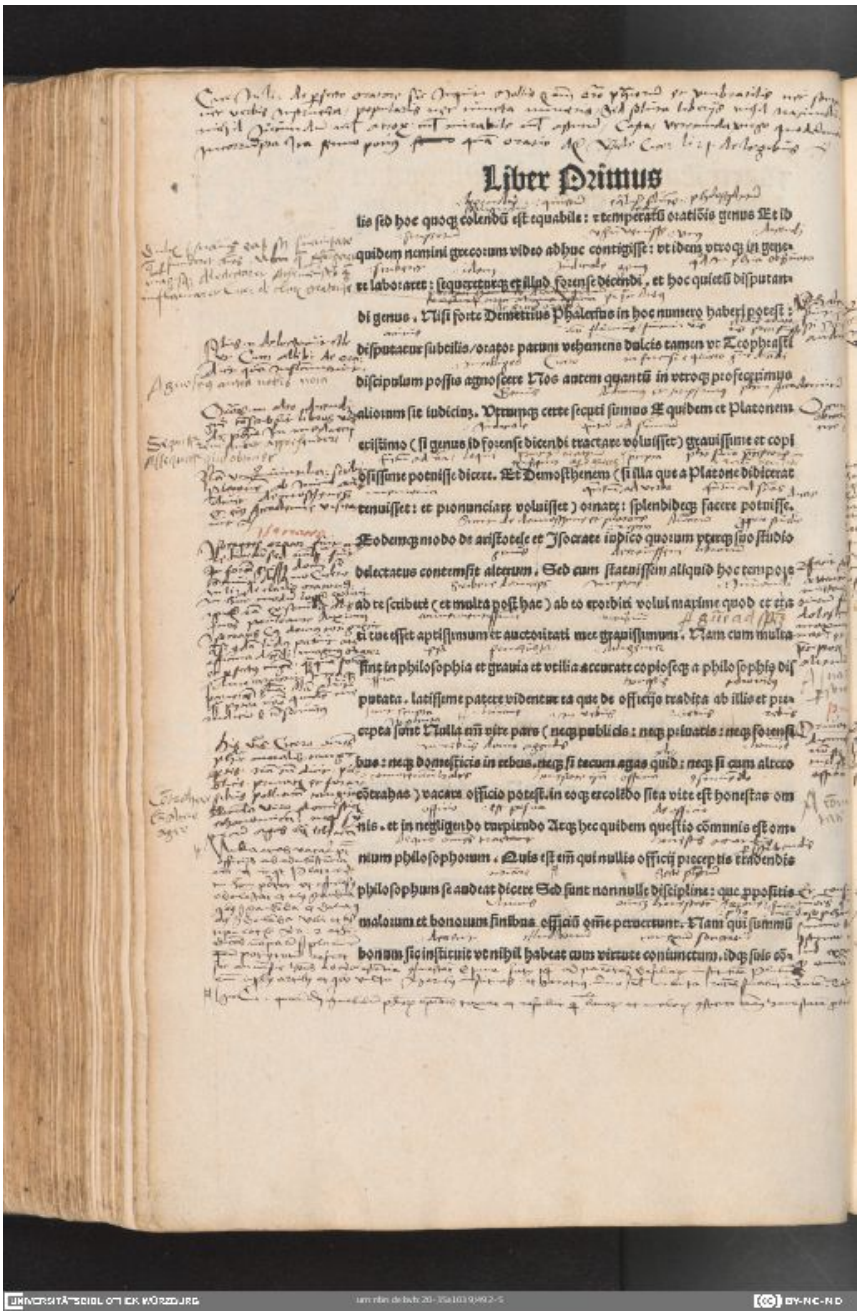

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

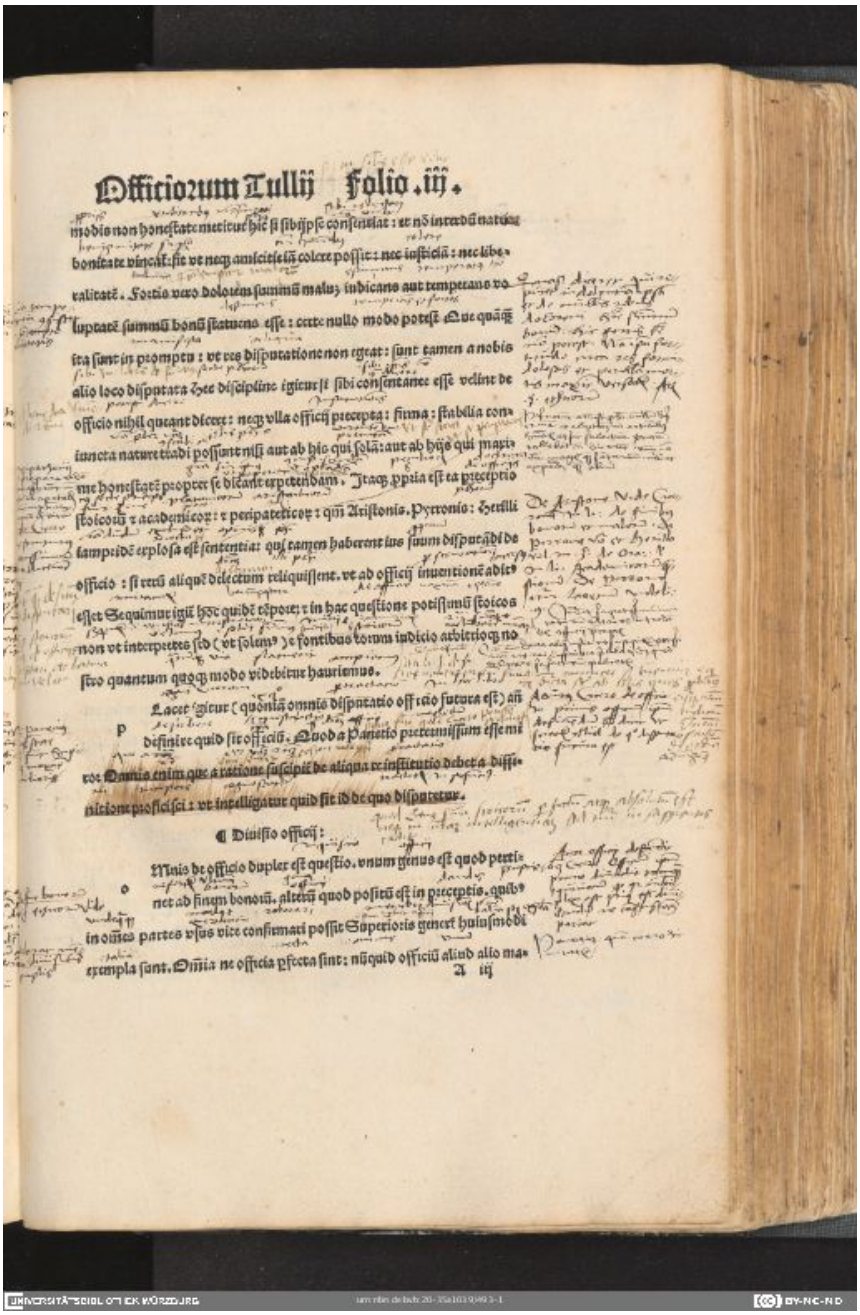

modis non honestate meticur hic si sibi ipse consentiat: et nō interdū natura
bonitate vincat: sic ut neq amicitie ea colere possit: nec iustitia: nec libe-
ralitate. Fortio vero dolorem summū malū indicans aut temperans vo-
luptatē summū bonū statuens esse: certe nullo modo potest. Que quāq
ita sint in promptu: ut eis disputatione non egeat: sunt tamen a nobis
alio loco disputata. Hec disciplina igitur si sibi consentanea esse velint de
officio nihil queant dicere: neq ulla officij precepta: firma: stabilia con-
iuncta nature tradi possunt nisi aut ab his qui solū: aut ab hijs qui max-
me honestatē propter se dicant expetendam. Itaq ppria est ea preceptio
stoicorū r academicorū: r peripateticorū: qui Aristonis. Pyrronio: Herilli
tamq̄ explosa est sententia: qui tamen haberent ius suum disputādi de
officio: si rerū aliquē delectum reliquissent. vt ad officij inventionē adhi-
esset. Sequimur igit hos quide ut opor: r in hac questione potissimū stoicos
non vt interpretes sed (vt solem) e fontibus eorum iudicio arbitrioq̄ no
stro quantum quoq modo videbimur hauriemus.

Licet igitur (quōniā omnis disputatio officio futura est) aliquā
p definire quid sit officiū. Quod a Panetio pretermissum esse mi
ror. Omnis enim que a ratione suscipit de aliqua re instituto debet a diffi-
nitione proficisci: vt intelligatur quid sit id de quo disputetur.

¶ Divisio officij:

Manis de officio dupler est questio. unum genus est quod perti-
o net ad finem bonorū. alterū quod positū est in preceptis. quib⁹
in oīes partes vsus vite confirmari possit. Superioris generis huiusmodi
exempla sunt. Omnia ne officia perfecta sint: nūquid officiū aliud alio ma-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um rbin.de.bute.20 - 35a10.39,99 1-1 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

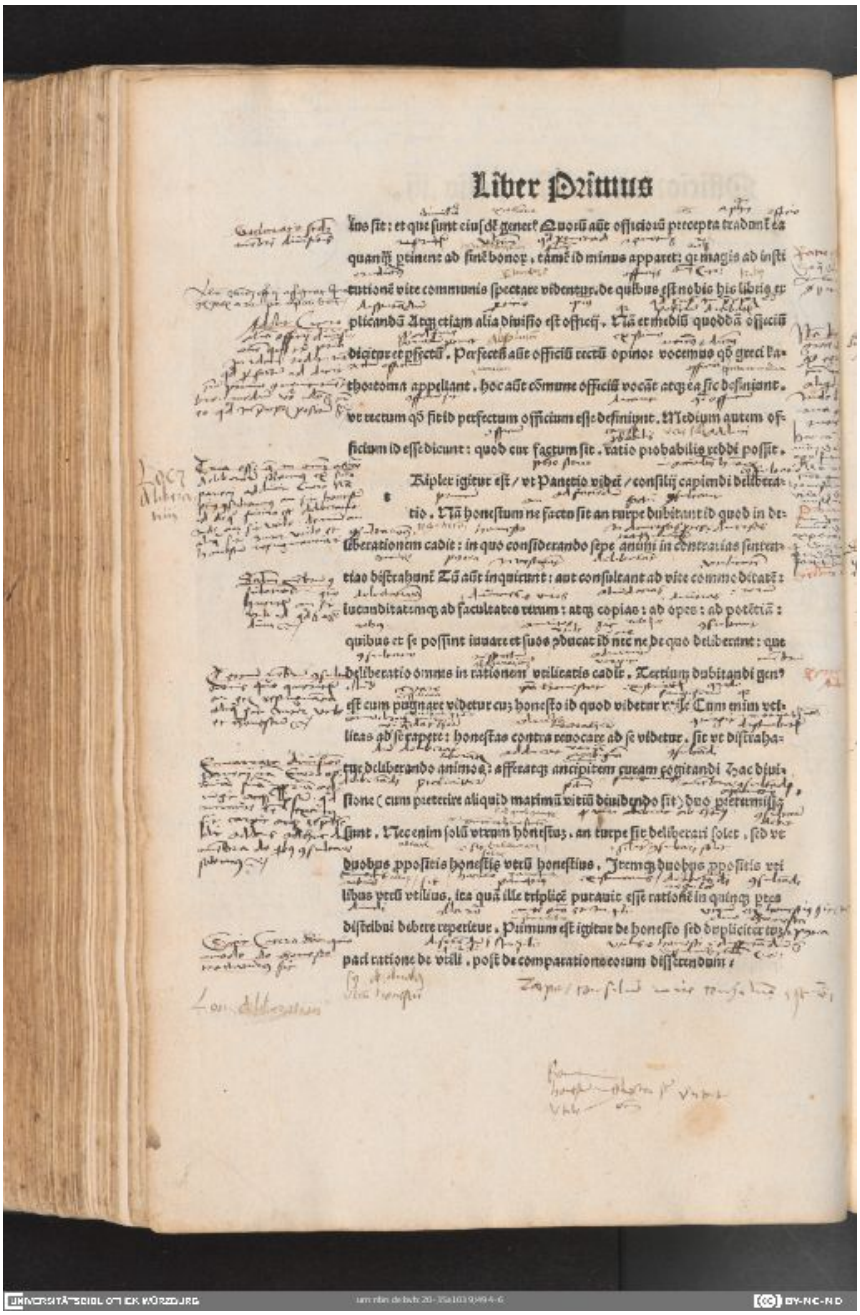

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

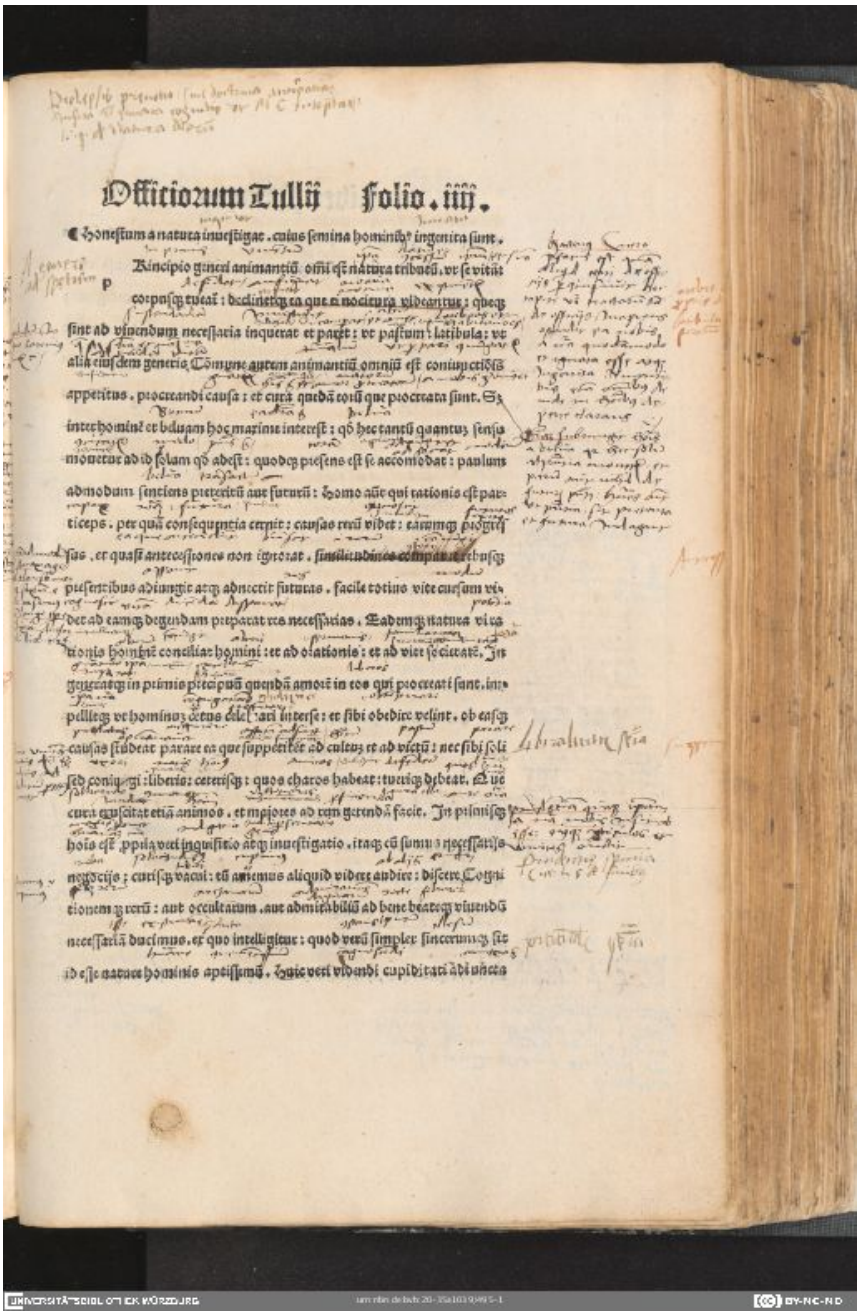

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

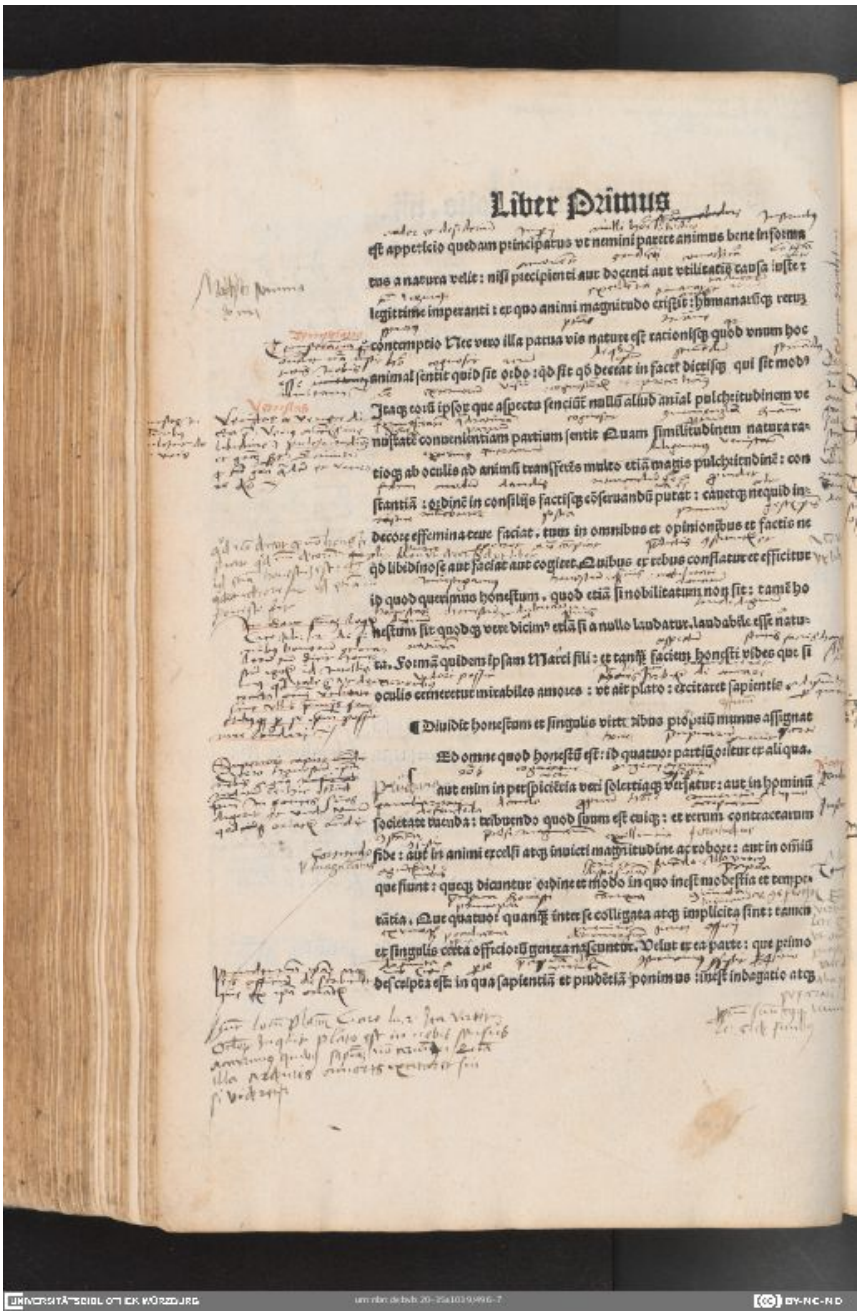

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

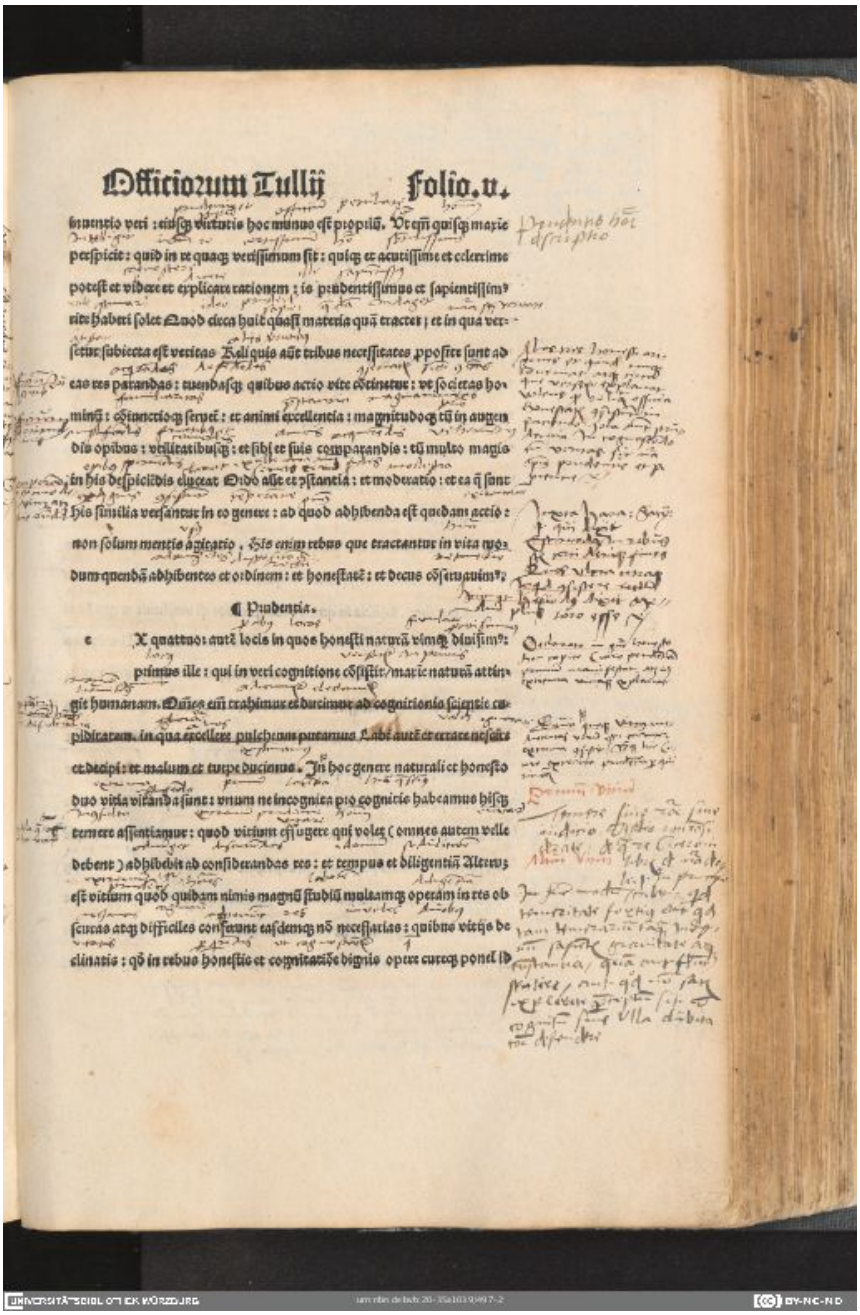

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

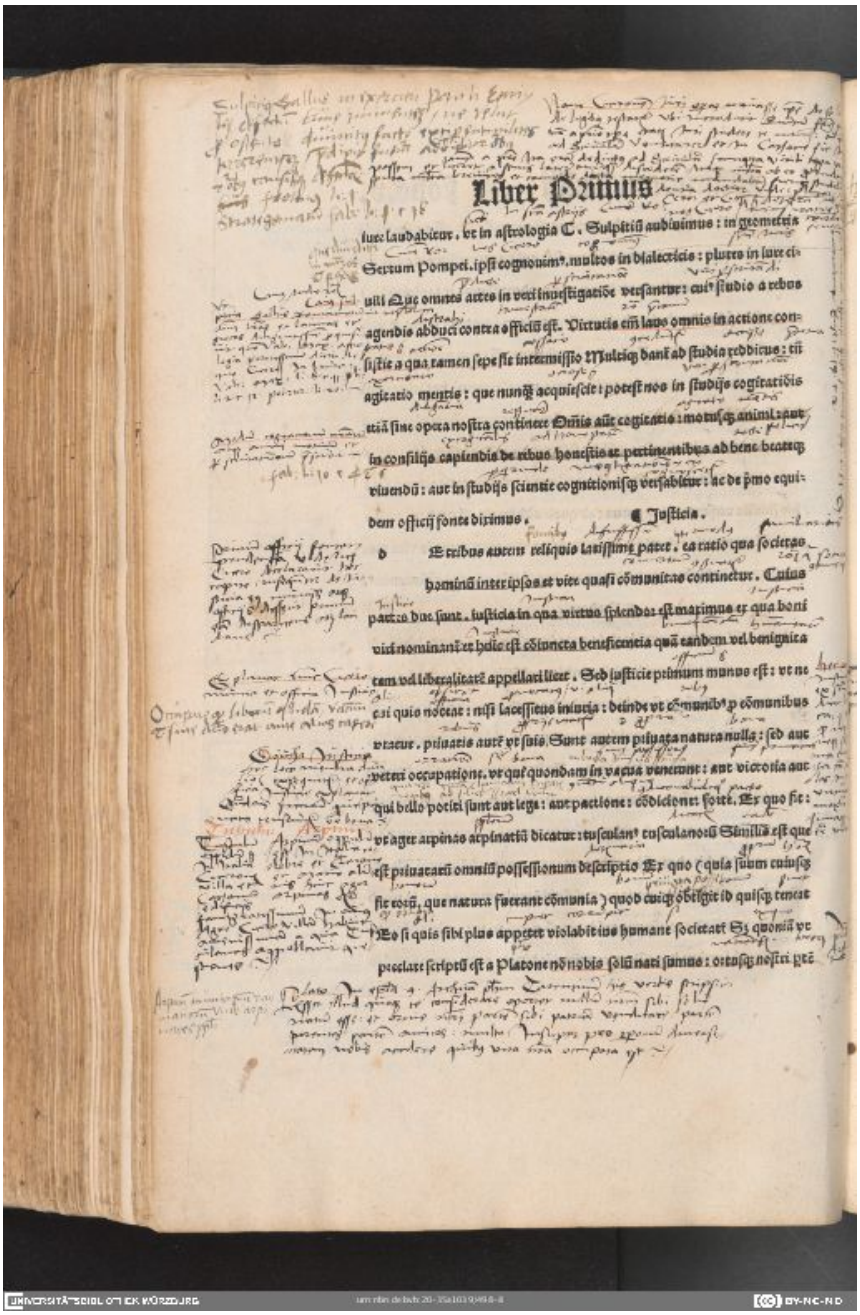

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

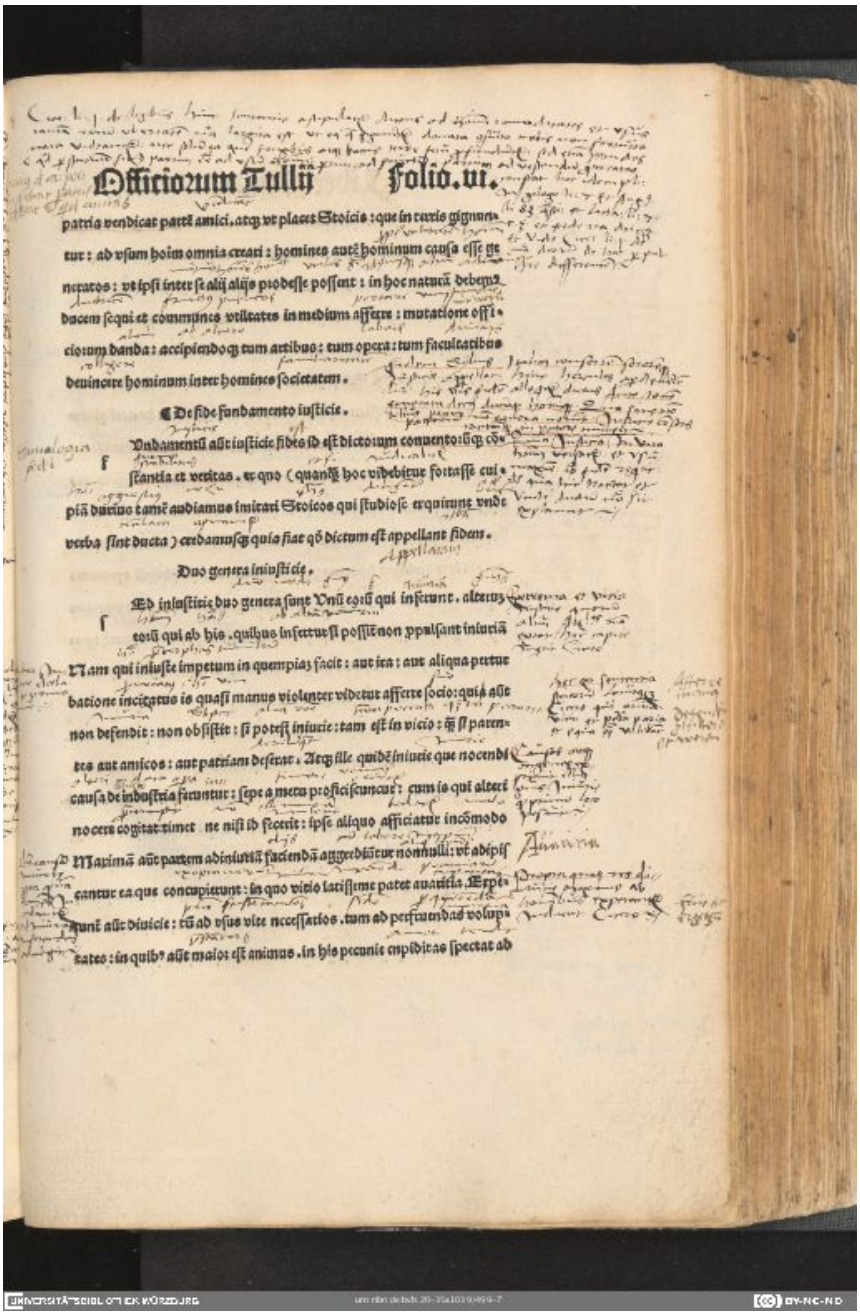

Officiorum Tullij Folio.vi.

patria vendicat partē amici. atq; vt placet Stoicis: que in terris gignuntur: ad vsum hoim omnia creari: homines autē hominum causa esse generatos: vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent: in hoc naturā debemus ducem sequi et communes vtilitates in medium afferre: mutatione officiorum danda: accipiendoq; tum artibus: tum opera: tum facultatibus deuincere hominum inter homines societatem.

¶ De fide fundamento iusticie.

Fundamentū aūt iusticie fides id est dictorum conuentorūq; cōstantia et veritas. et quo (quanq; hoc videbitur fortasse cuipiā durius tamē audiamus imitari Stoicos qui studiose exquirunt vnde verba sint ducta) credamusq; quia fiat qd dictum est appellant fidem.

Duo genera iniusticie.

Ed iniustitie duo genera sunt Vnū eorū qui inferunt. alterū eorū qui ab his. quibus infertur si possint non ꝓpulsant iniuriā Nam qui iniuste impetum in quempiam facit: aut ira: aut aliqua perturbatione incitatus is quasi manus violenter videtur afferre socio: quia aūt non defendit: non obsistit: si potest iniurie: tam est in vicio: q̄ si parentes aut amicos: aut patriam deserat. Atq; ille quidē iniurie que nocendi causa de industria feruntur: sepe a metu proficiscuntur: cum is qui alteri nocere cogitat timet ne nisi id fecerit: ipse aliquo afficiatur incōmodo Maximā aūt partem adiniuriā faciendā aggrediūtur nonnulli: vt adipiscantur ea que concupierunt: in quo vitio latissime patet auaritia. Expetunt aūt diuicie: tū ad vsus vite necessarios. tum ad perfruendas voluptates: in quibꝰ aūt maior est animus. in his pecunie cupiditas spectat ad

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bvb:20-25a10139499-7
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

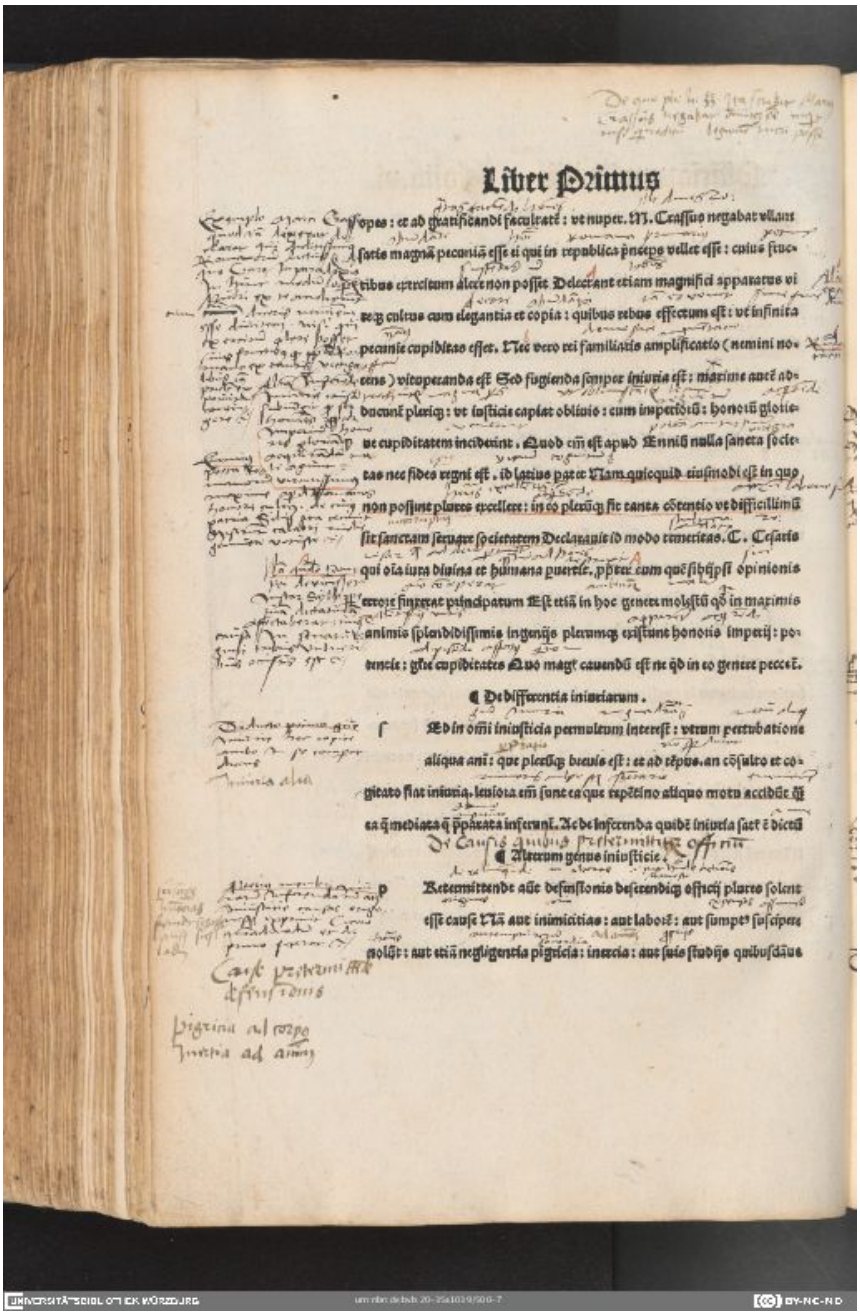

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

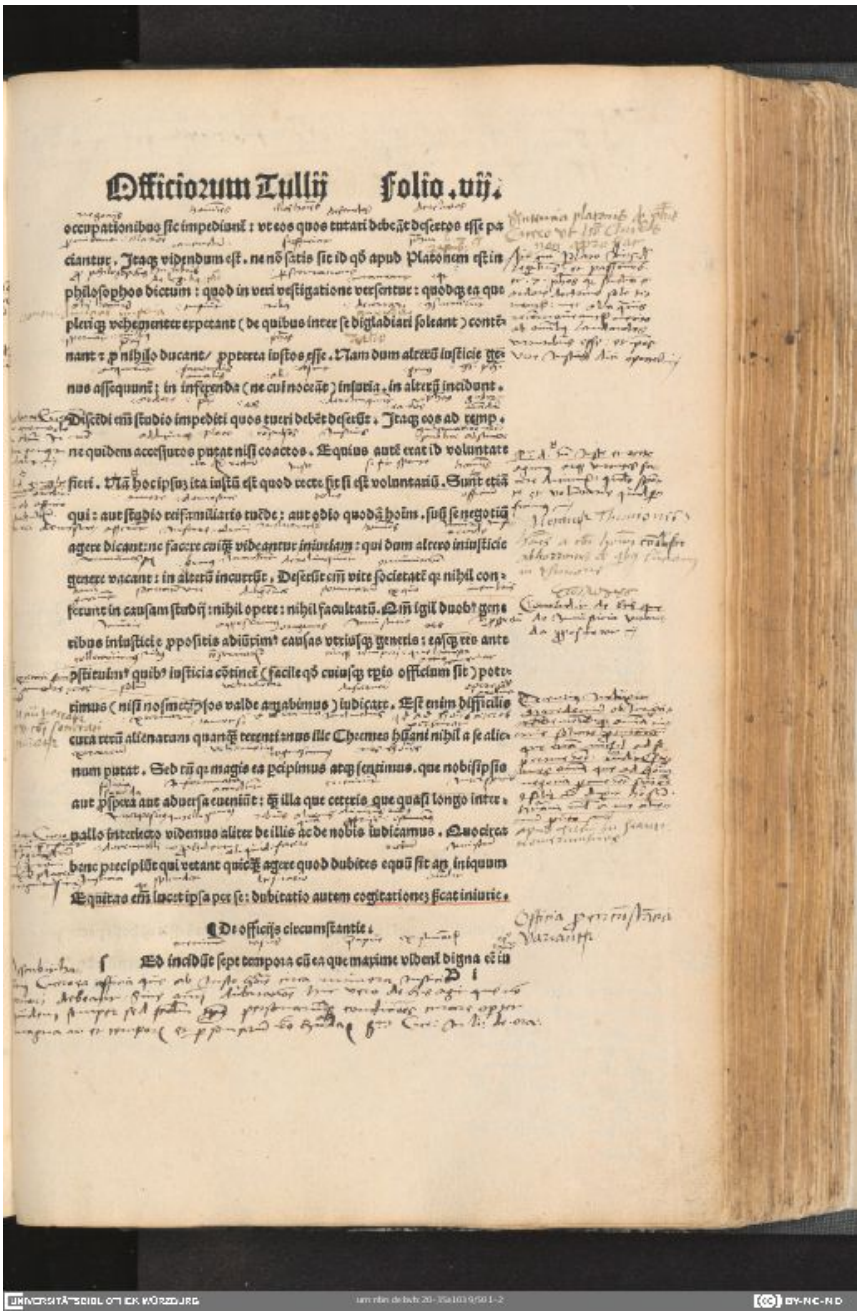

occupationibus sic impediunt: vt eos quos tutari debeant desertos esse pa
ciantur. Itaq; videndum est. ne nõ satis sit id qd apud Platonem est in
philosophos dictum: quod in veri vestigatione versentur: quodq; ea que
plerique vehementer expetant (de quibus inter se digladiari soleant) contẽ
nant: ꝓ nihilo ducant/ ꝓpterea iustos esse. Nam dum alterũ iusticie ge
nus assequunt: in inferenda (ne cui noceãt) iniuria. in alterũ incidunt.
Discẽdi enĩ studio impediti quos tueri debẽt deserũt. Itaq; eos ad temp.
ne quidem accessuros putat nisi coactos. Equius autẽ erat id voluntate
fieri. Nã hoc ipsũ ita iustũ est quod recte fit si est voluntariũ. Sunt etiã
qui: aut studio reifamiliaris tuẽde: aut odio quodã hoĩm. suũ se negotiũ
agere dicant: ne facere cuiq; videantur iniuriam: qui dum altero iniusticie
genere vacant: in alterũ incurrũt. Deserũt enĩ vite societatẽ q; nihil con
ferunt in causam studij: nihil opere: nihil facultatũ. Qm igit duob⁹ gene
ribus iniusticie ꝓpositis adiũtim⁹ causas vtriusq; generis: easq; res ante
ꝯstituim⁹ quib⁹ iusticia cõtinet (facile qd cuiusq; tpis officium sit) pote
rimus (nisi nosmetipsos valde amabimus) iudicare. Est enim difficilis
cura rerũ alienarum quanq; terentianus ille Chremes hũani nihil a se alie
num putat. Sed tũ q; magis ea ꝑcipimus atq; sentimus. que nobisipsis
aut ꝓspera aut aduersa eueniũt: q; illa que ceteris que quasi longo inter
uallo interiecto videmus aliter de illis ac de nobis iudicamus. Quocirca
bene precipiũt qui vetant quicq; agere quod dubites equũ sit an iniquum
Equitas enĩ lucet ipsa per se: dubitatio autem cogitationẽ ꝑficat iniurie.

De officijs circumstantie.

Ed incidũt sepe tempora cũ ea que maxime videnĩ digna eẽ iu

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/501-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

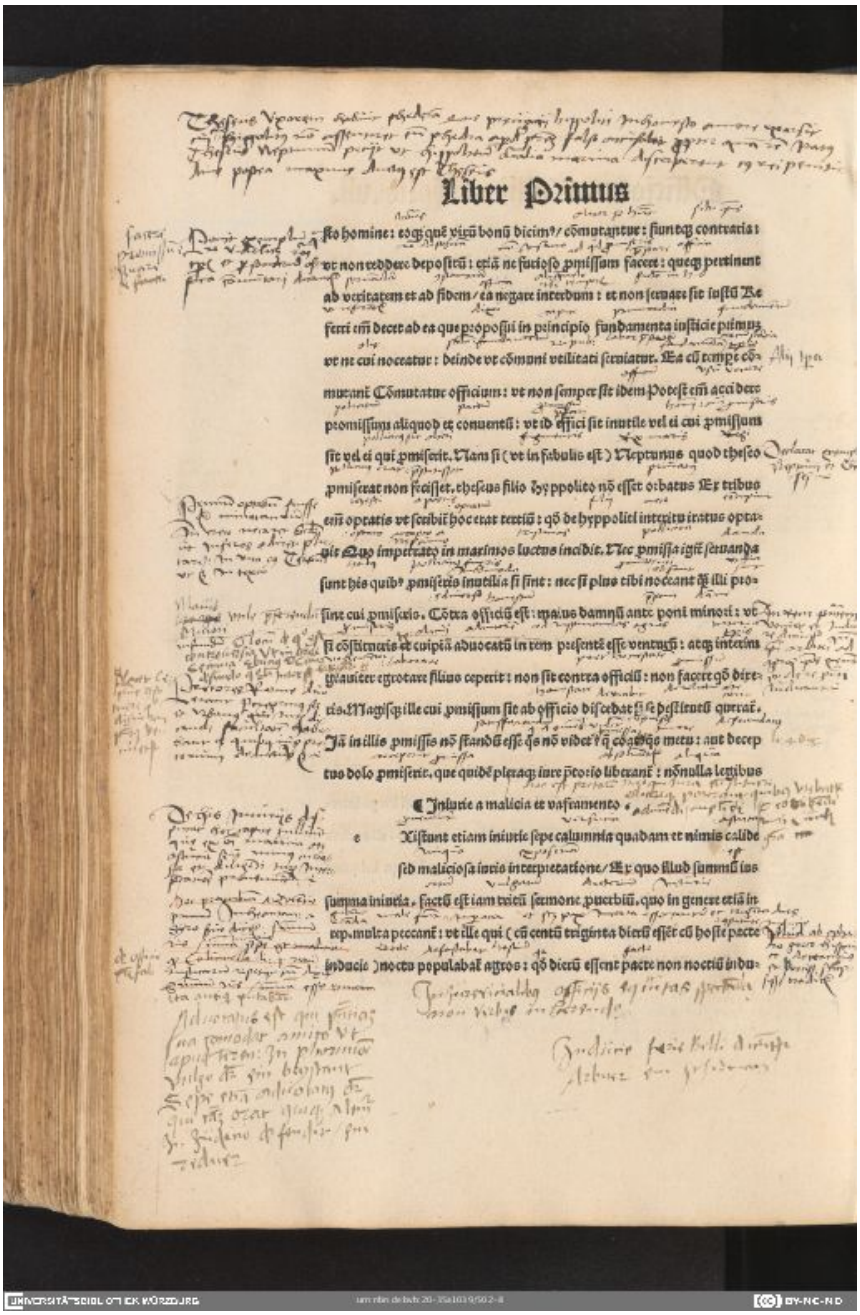

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

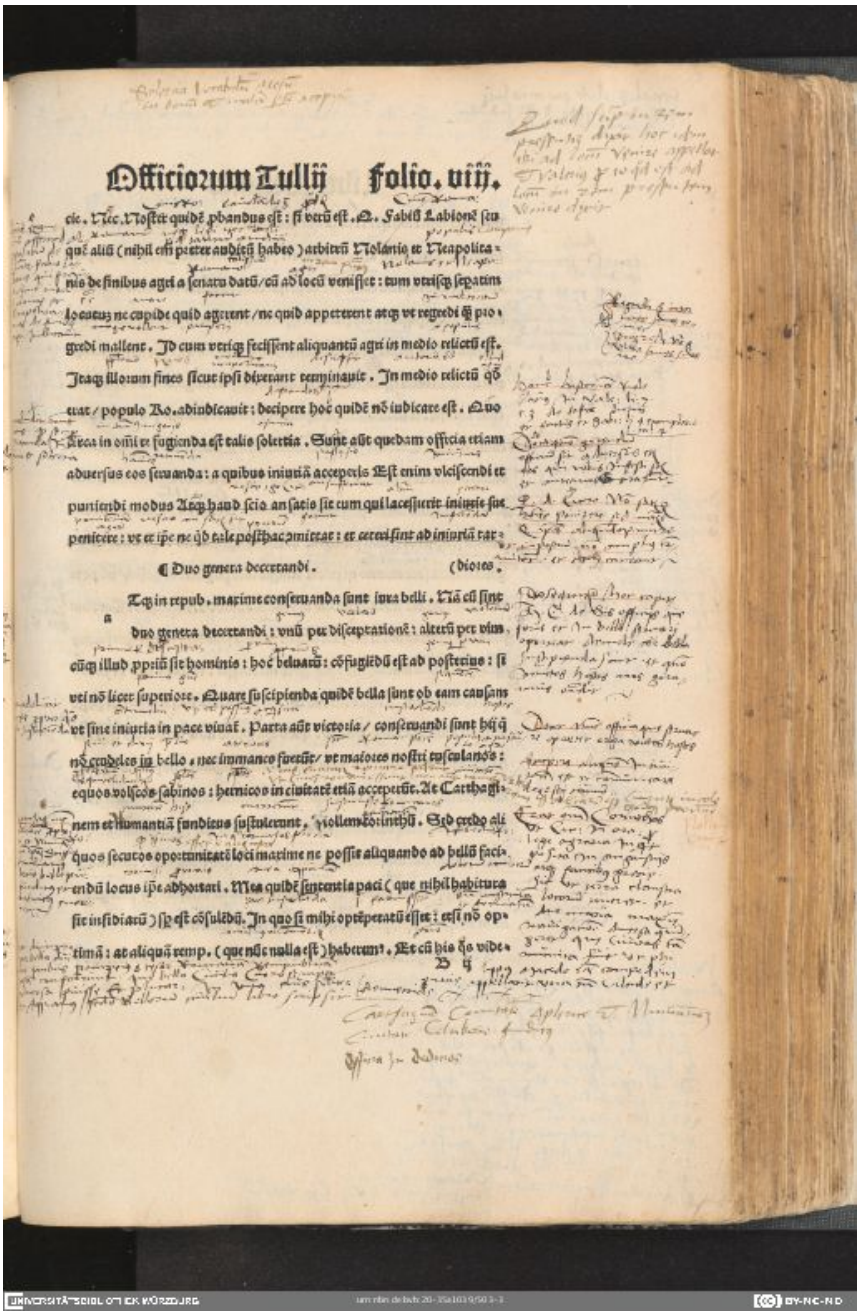

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

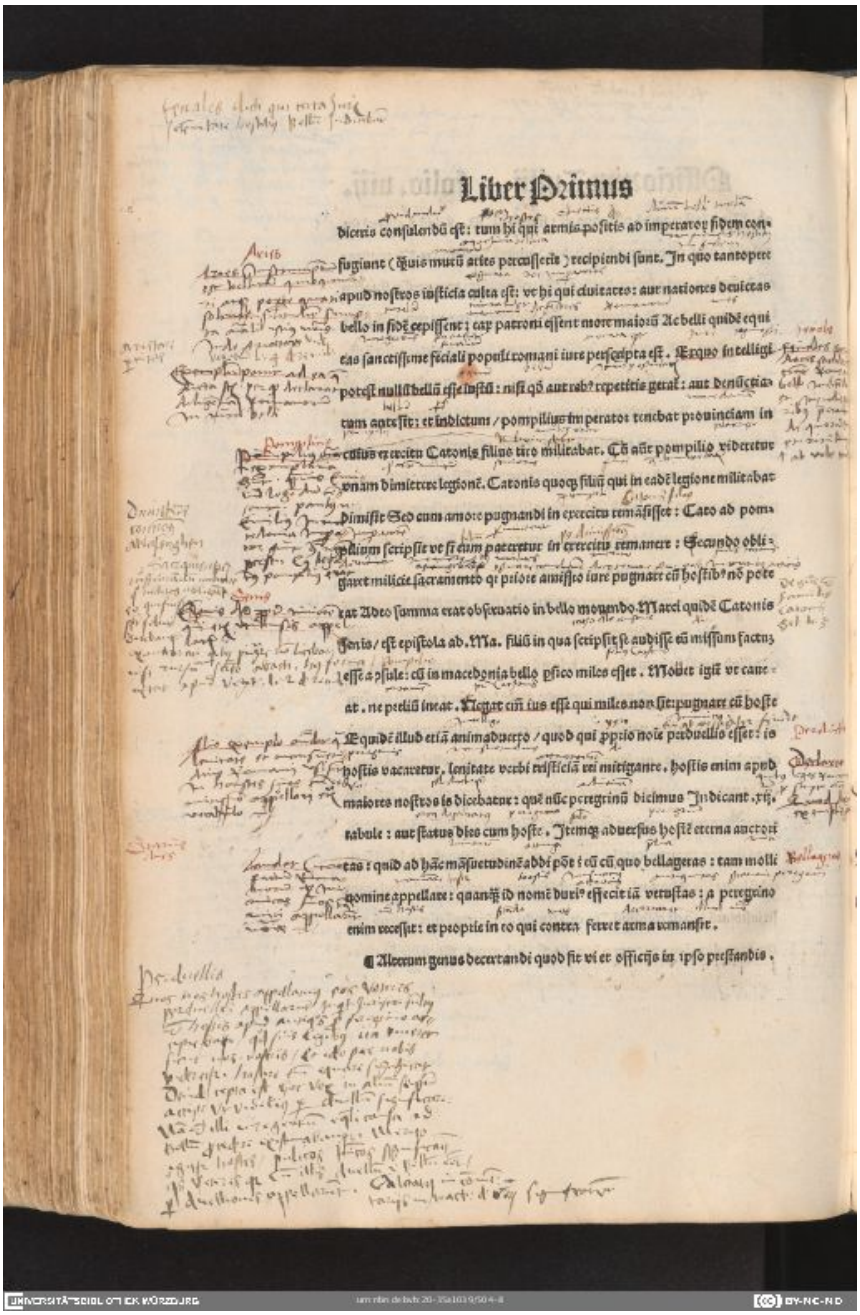

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

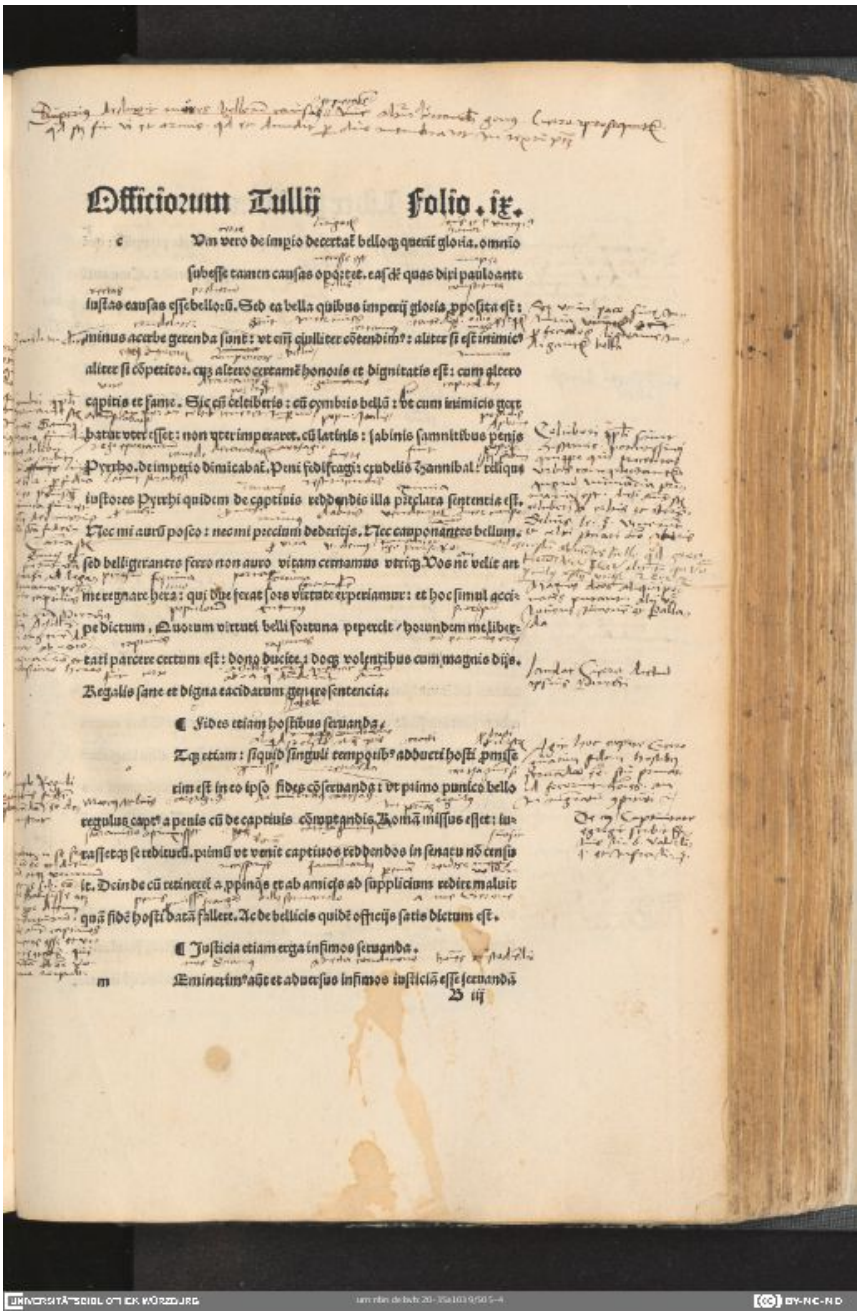

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

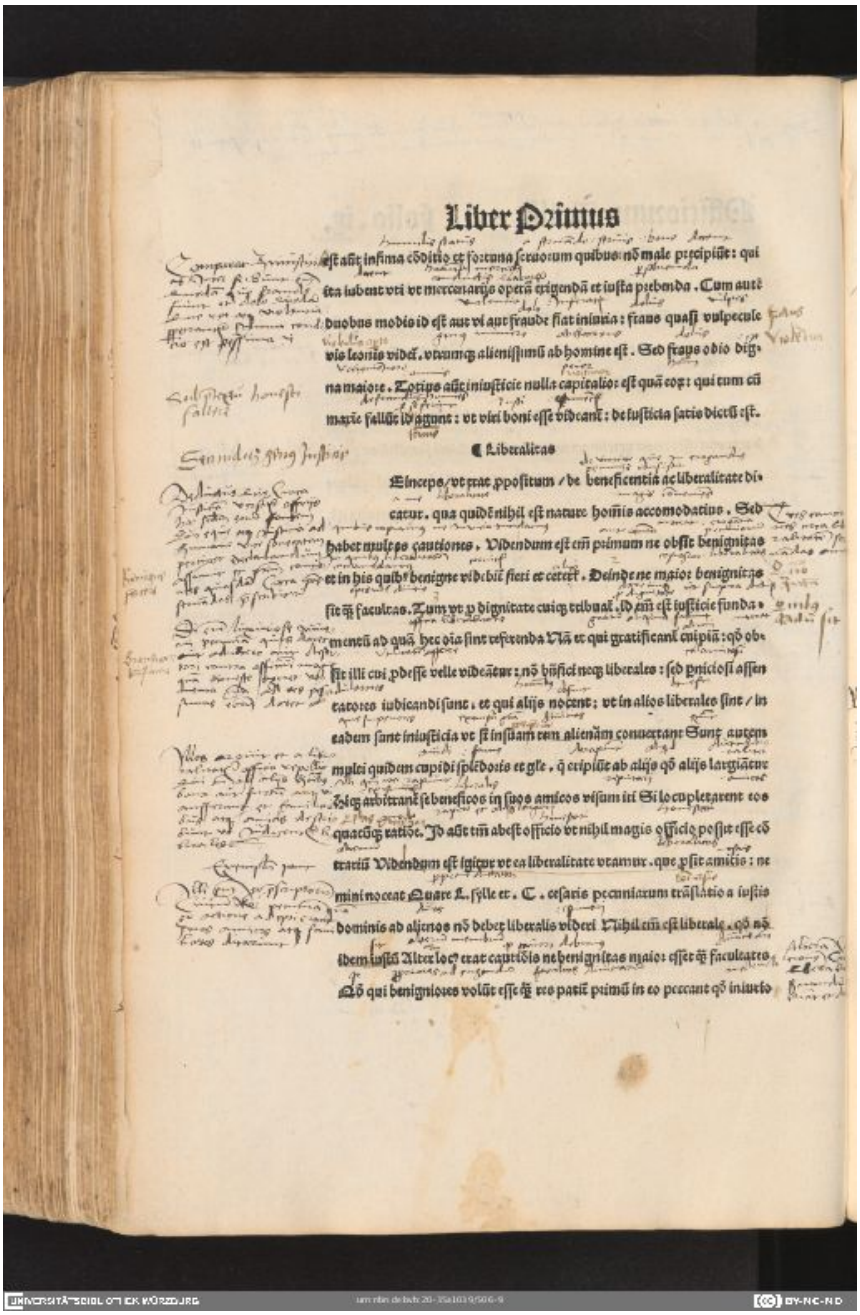

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

si sunt in proxios. Quas enim copias his suppeditati equū est et reliquere eas trāsferūt ad alienos. Inest autem in tali liberalitate cupiditas plerūq; rapiendi et auferendi p iniuriam. vt ad largiendū suppetāt copie. Videre etiā licz plerosq; (nō tā natura liberales q̄ quadā gloria ductos vt bn̄fici videantur) facere multa que videnr̄ magis proficisci ab ostentatione q̄ a volūtate Talis aūt simulatio vanitati est cōiunctio. q̄ aut liberalitati aut honestati. Tertiū est ꝓpositum / vt beneficentia / delectus esset dignitatis in quo et mores eius erūt spectandi: in quē bn̄ficiū conferetur. et animus erga nos ⁊ ꝯmunitas ac societas vite: et ad nostras vtilitates officia ante collata: q̄ si ꝯcurrāt oīa optabile ē. Si min⁹ plures cause maioresq; pō

¶ Quomodo cōsiderandi sunt mores (deris pl⁹ habebunt

Voniā aūt viuitur nō cū ꝑfectis hominibus pleneq; sapientib⁹ sed cū his in quibus preclare agit: sunt simulachra virtutis: etiā hoc intelligendū puto / neminem omnino esse negligendū / in quo aliqua significatio virtutis appareat. Colendū aūt esse ita quemq; maxime vt quisq; his virtutib⁹ lenioribus erit ornatus modestia: temperantia ac ipsa (de qua iā multa dicta sunt) iusticia. Nam fortis anim⁹ ⁊ magn⁹ in homine nō ꝑfecto nec sapiente ferventior plerūq; est: ille vero virtutes bonū virū videntur poti⁹ attingere. Atq; hec in moribus considerantur.

¶ Quomō cōsideranda sit beniuolentia aliorū erga nos.

Ed beniuolentia aūt quā quisq; habeat erga nos primum illō est in officio: vt ei plurimum tribuamus a quo plurimum diligimur Sed beniuolentiam non adolescentulorum more ardore quodam amoris. sed stabilitate potius et constantia iudicemus.

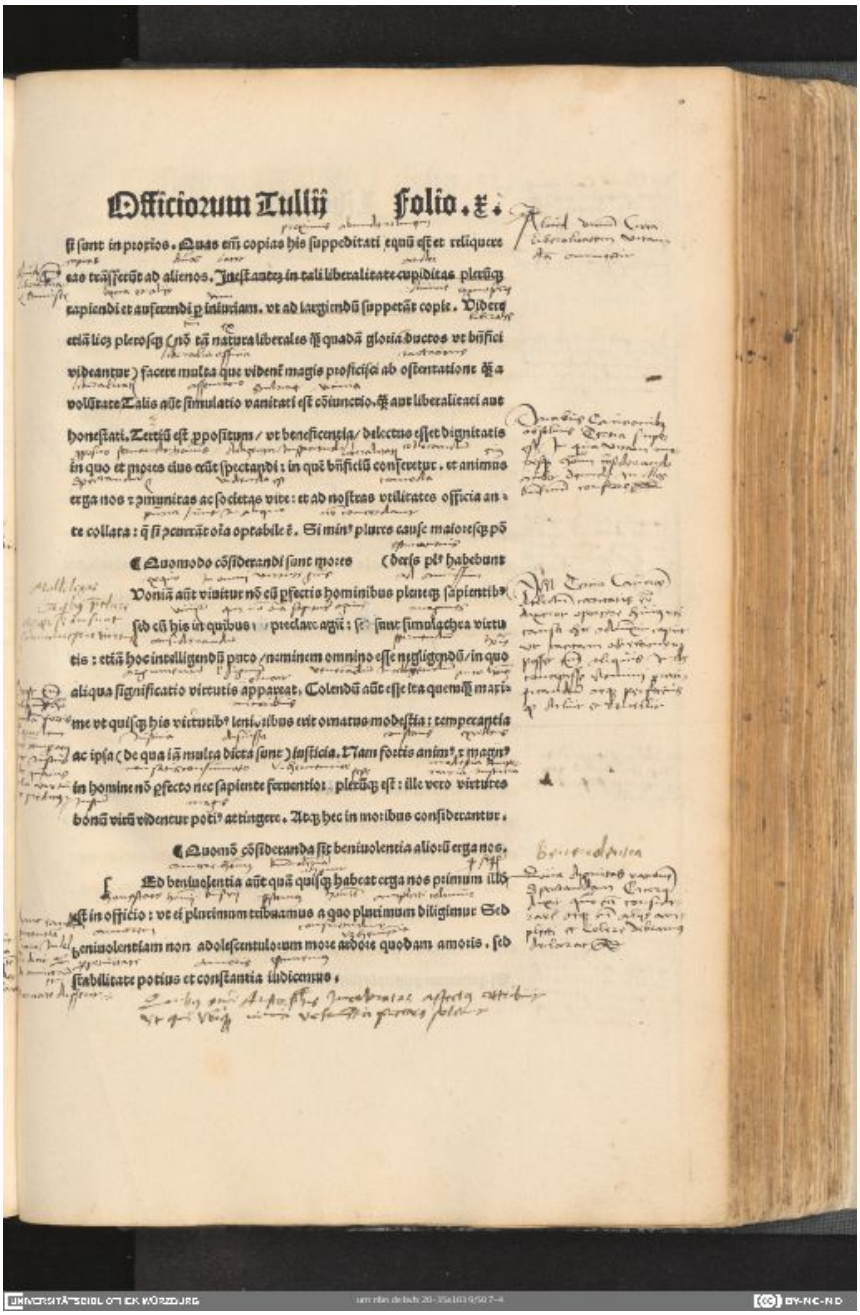

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/50 7-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

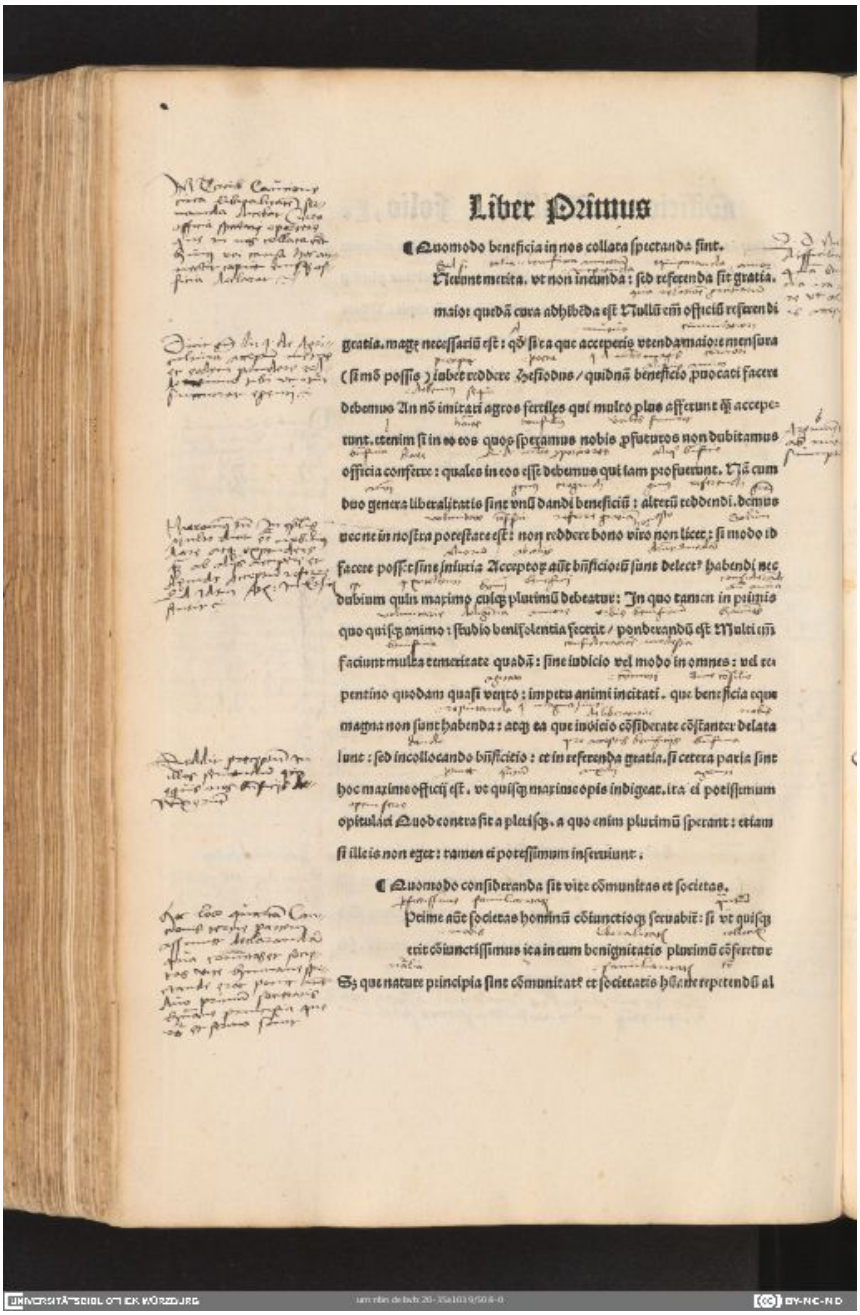

Liber Primus

¶ Quomodo beneficia in nos collata spectanda sint.

Nerunt merita. vt non ineunda: sed referenda sit gratia. maior quedã cura adhibẽda est Nullũ enĩ officiũ referendi gratia. magꝫ necessariũ est: qd̃ si ea que acceperis vtenda maiore mensura (si mõ possis) iubet reddere Hesiodus / quidnã beneficio ꝓuocati facere debemus An nõ imitari agros fertiles qui multo plus afferunt q̃ acceperunt. etenim si in eos quos speramus nobis ꝓfuturos non dubitamus officia conferre: quales in eos esse debemus qui iam profuerunt. Nã cum duo genera liberalitatis sint vnũ dandi beneficiũ: alterũ reddendi. demus nec ne in nostra potestate est: non reddere bono viro non licet: si modo id facere posset sine iniuria Acceptoꝝ aũt bñficiorũ sunt delectꝰ habendi nec dubium quin maximo cuiqꝫ plurimũ debeatur: In quo tamen in primis quo quisqꝫ animo: studio benifolentia fecerit / ponderandũ est Multi enĩ faciunt multa temeritate quadã: sine iudicio vel modo in omnes: vel repentino quodam quasi vento: impetu animi incitati. que beneficia eque magna non sunt habenda: atqꝫ ea que iudicio cõsiderate cõstanter delata iunt: sed incollocando bñficitio: et in referenda gratia. si cetera paria sint hoc maxime officij est. vt quisqꝫ maxime opis indigeat. ita ei potissimum opitulari Quod contra fit a plerisqꝫ. a quo enim plurimũ sperant: etiam si ille is non eget: tamen ei potessimum inseruiunt.

¶ Quomodo consideranda sit vite cõmunitas et societas.

Prime aũt societas hominũ cõiunctioqꝫ seruabit̃: si vt quisqꝫ erit cõiunctissimus ita in eum benignitatis plurimũ cõferetur Sꝫ que nature principia sint cõmunitatꝰ et societatis hũane repetendũ al

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/50 8-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

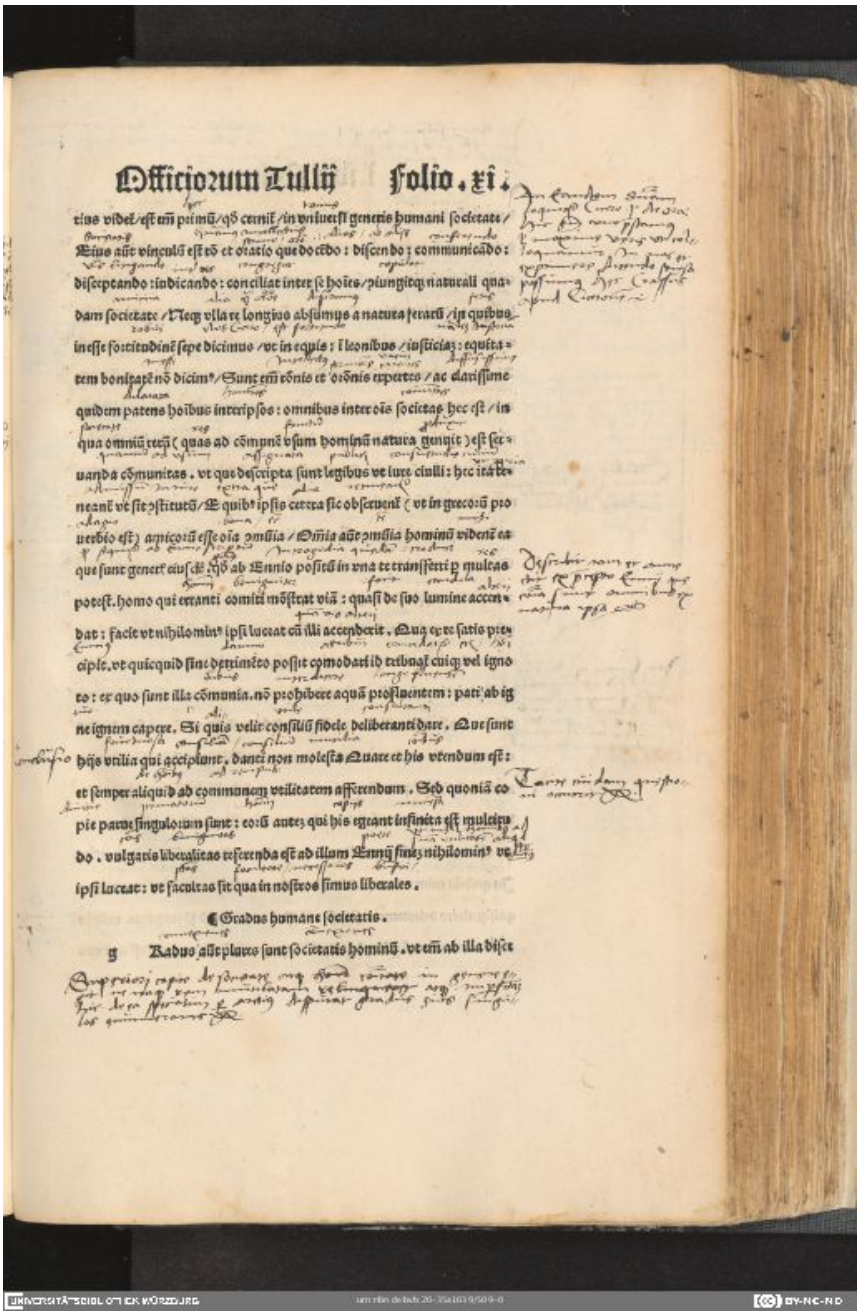
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/509-0
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

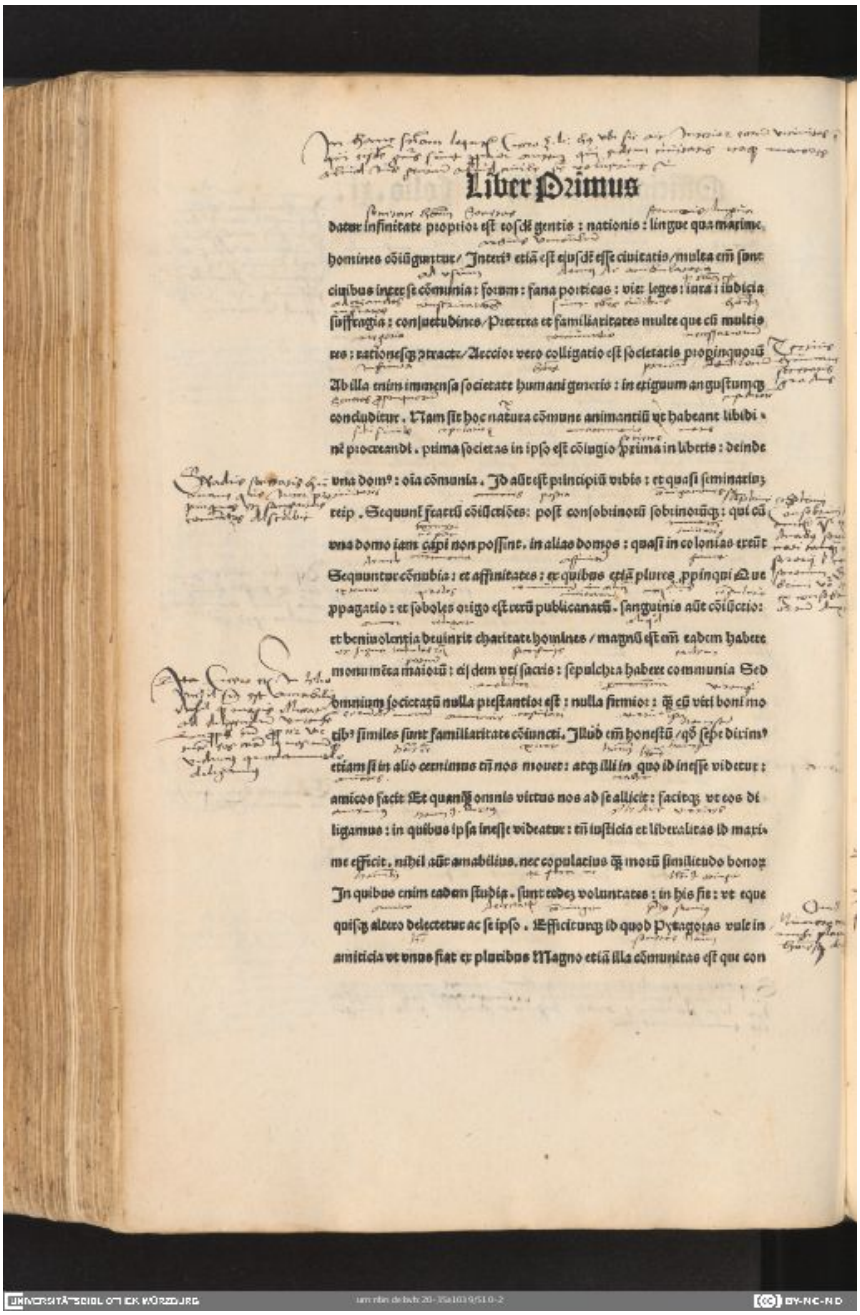

Liber Primus

datur infinitate proprior est eosdē gentis : nationis : lingue qua maxime
homines cōiūguntur / Interiꝰ etiā est eiusdē esse ciuitatis / multa enī sunt
ciuibus inter se cōmunia : forum : fana porticus : vie : leges : iura : iudicia
suffragia : consuetudines / Preterea et familiaritates multe que cū multis
res : rationesq; ꝯtracte / Arcior vero colligatio est societatis propinquorū
Ab illa enim immensa societate humani generis : in exiguum angustumq;
concluditur . Nam sit hoc natura cōmune animantiū vt habeant libidi-
nē procreandi . prima societas in ipso est cōiugio prima in liberis : deinde
vna domꝰ : oīa cōmunia . Id aūt est principiū vrbis : et quasi seminariū
reip . Sequunt fratrū cōiūctiōes : post consobrinorū sobrinorūq; : qui cū
vna domo iam capi non possint . in alias domos : quasi in colonias exeūt
Sequuntur cōnubia : et affinitates : ex quibus etiā plures ꝓpinqui Que
ꝓpagatio : et soboles origo est rerū publicanarū . sanguinis aūt cōiūctio :
et beniuolentia deuinxit charitate homines / magnū est enī eadem habere
monumēta maiorū : eisdem vti sacris : sepulchra habere communia Sed
omnium societatū nulla prestantior est : nulla firmior : q̄ cū viri boni mo-
tibꝰ similes sunt familiaritate cōiuncti . Illud enī honestū / qd̄ sepe diximꝰ
etiam si in alio cernimus tñ nos mouet : atq; illi in quo id inesse videtur :
amicos facit Et quanq̄ omnis virtus nos ad se allicit : facitq; vt eos di-
ligamus : in quibus ipsa inesse videatur : tñ iusticia et liberalitas id maxi-
me efficit . nihil aūt amabilius . nec copulatius q̄ morū similitudo bonorū
In quibus enim eadem studia . sunt eedē voluntates : in his fit : vt eque
quisq; altero delectetur ac se ipso . Efficiturq; id quod Pytagoras vult in
amiticia vt vnus fiat ex pluribus Magno etiā illa cōmunitas est que con

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/51 0-2
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

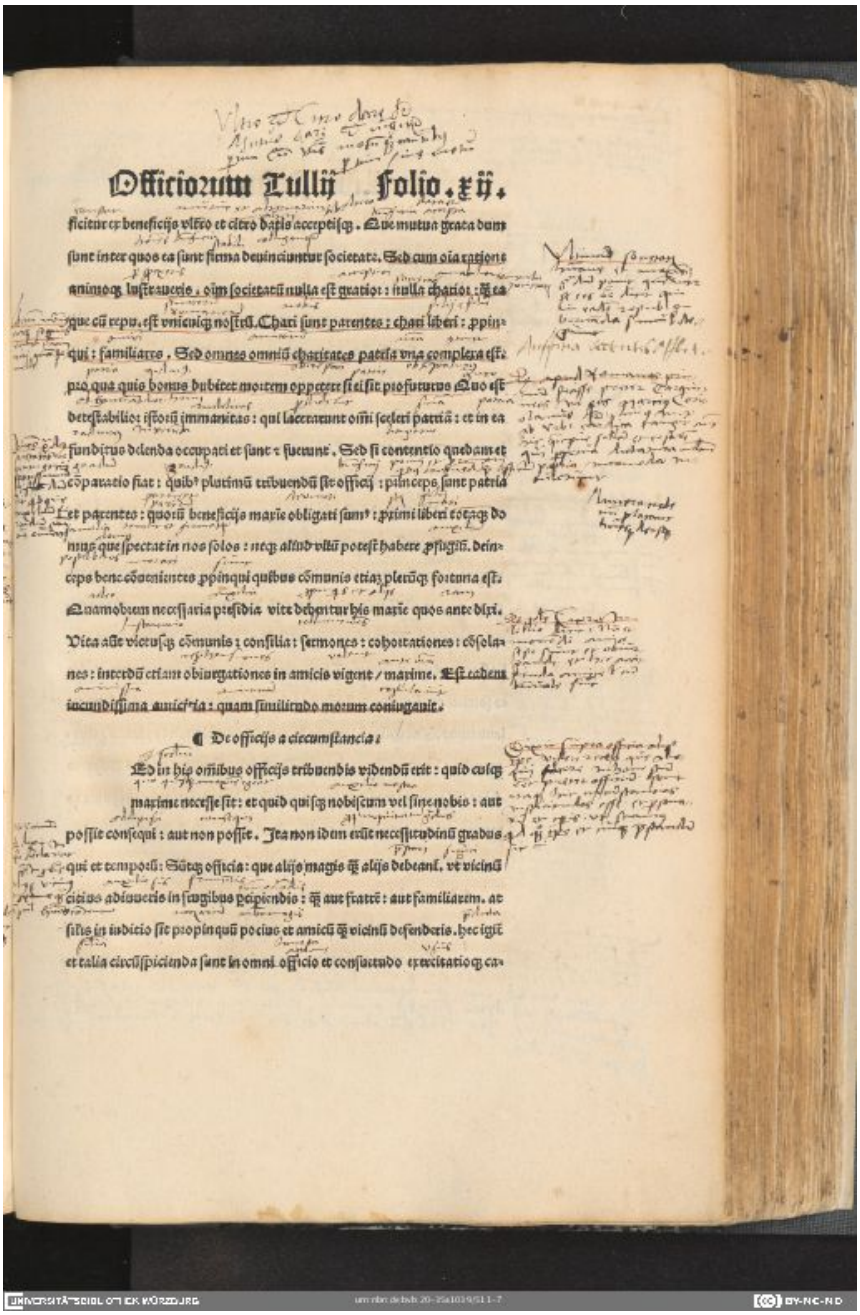

Officiorum Tullij Folio. xij.

ficitur ex beneficijs vltro et citro datis acceptisq. Que mutua grata dum sunt inter quos ea sunt firma deuinciuntur societate. Sed cum oia ratione animoq lustraueris. oim societatū nulla est gratior: nulla chario: q̄ ea que cū repu. est vnicuiq nostrū. Chari sunt parentes: chari liberi: ꝓpinqui: familiares. Sed omnes omniū charitates patria vna complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere si ei sit profuturus Quo est detestabilior istorū immanitas: qui lacerarunt oīm sceleri patriā: et in ea funditus delenda occupati et sunt ⁊ fuerunt. Sed si contentio quedam et cōparatio fiat: quib⁹ plurimū tribuendū sit officij: princeps sunt patria et parentes: quorū beneficijs maxīe obligati sum⁹: ꝓximi liberi totaq domus que spectat in nos solos: neq aliud vllū potest habere ꝓfugiū. deinceps bene cōuenientes ꝓpinqui quibus cōmunis etiaz plerūq fortuna est. Quamobrem necessaria presidia vite debentur his maxīe quos ante dixi. Vita aūt victusq cōmunis ⁊ consilia: sermones: cohortationes: cōsolanes: interdū etiam obiurgationes in amicis vigent / maxime. Est eadem iucundissima amicitia: quam similitudo morum coniugauit.

¶ De officijs a circumstancia.

Ed in his oīmibus officijs tribuendis videndū erit: quid cuiq maxime necesse sit: et quid quisq nobiscum vel sine nobis: aut possit consequi: aut non possit. Ita non idem erūt necessitudinū gradus qui et temporū: Sūtq officia: que alijs magis q̄ alijs debeant. vt vicinū citius adiuueris in frugibus ꝑcipiendis: q̄ aut fratrē: aut familiarem. at silis in iudicio sit propinquū pocius et amicū q̄ vicinū defenderis. hec igit et talia circūspicienda sunt in omni officio et consuetudo exercitatioq ca-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bsb:20-25a1019/511-7
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

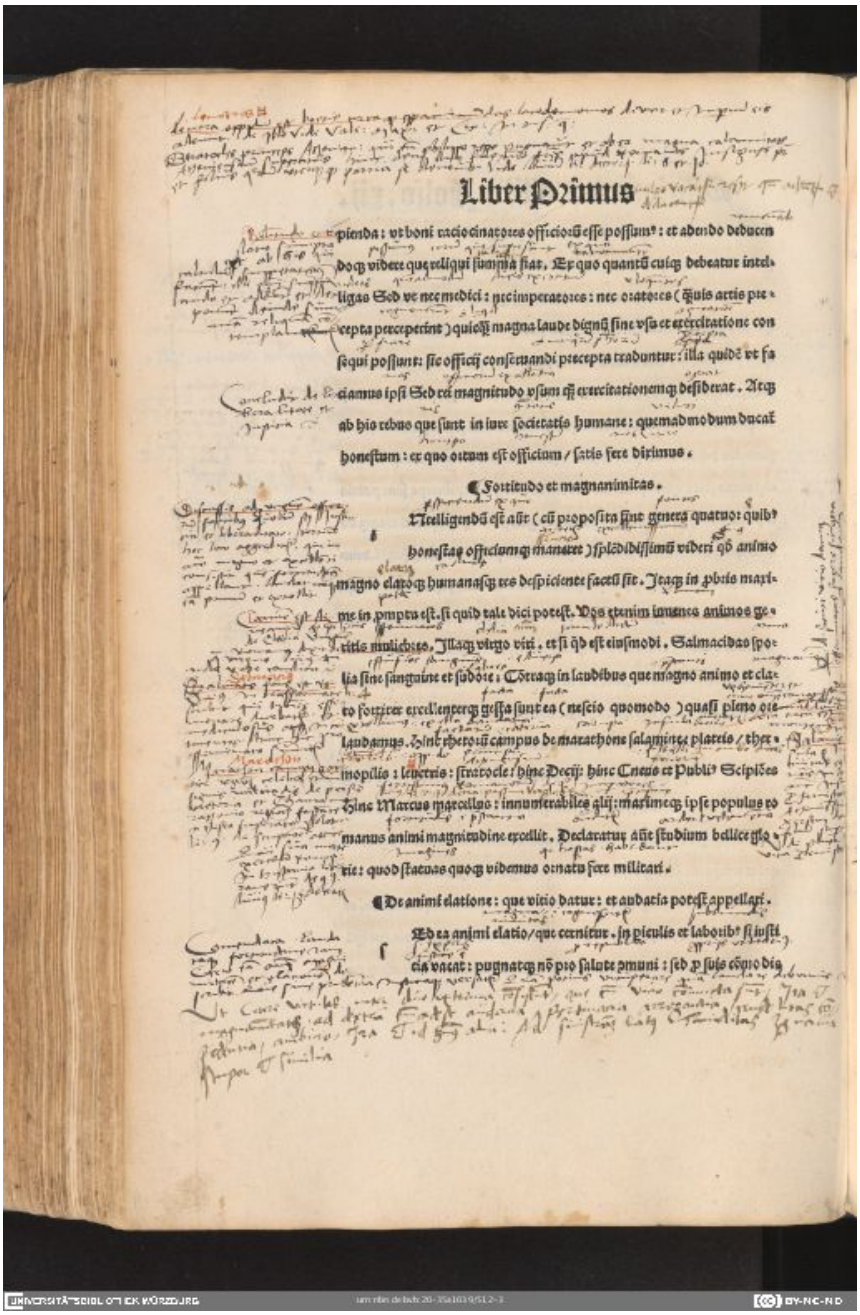

Liber Primus

pienda: vt boni raciocinatores officiorũ esse possum⁹: et adendo deducendoq; videre que reliqui summa fiat. Ex quo quantũ cuiq; debeatur intelligas Sed vt nec medici: nec imperatores: nec oratores (q̃uis artis precepta perceperint) quicq̃ magna laude dignũ sine vsu et exercitatione consequi possunt: sic officij conseruandi precepta traduntur: illa quidẽ vt faciamus ipsi Sed rei magnitudo vsum q̃ exercitationemq; desiderat. Atq; ab his rebus que sunt in iure societatis humane: quemadmodum ducat honestum: ex quo ortum est officium / satis fere diximus.

¶ Fortitudo et magnanimitas.

Intelligendũ est aũt (cũ proposita sint genera quatuor: quib⁹ honestas officiumq; maneret) splẽdidissimũ videri q̃d animo magno elatoq; humanasq; res despiciente factũ sit. Itaq; in ꝓbris maxime in ꝓmptu est. si quid tale dici potest. Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Illaq; virgo viri. et si q̃d est eiusmodi. Salmacidas spolia sine sanguine et sudore: Cõtraq; in laudibus que magno animo et clarto fortiter excellenterq; gesta sunt ea (nescio quomodo) quasi pleno ore laudamus. Hinc rhetorũ campus de marathone salamine: plateis / thermopilis: leuctris: stratocle: hinc Decij: hinc Cneus et Publi⁹ Scipiões Hinc Marcus marcellus: innumerabiles alij: maximeq; ipse populus romanus animi magnitudine excellit. Declaratur aũt studium bellice glorie: quod statuas quoq; videmus ornatu fere militari.

¶ De animi elatione: que vitio datur: et audacia potest appellari.

Sed ea animi elatio / que cernitur. in ꝑiculis et laborib⁹ si iusticia vacat: pugnatq; nõ pro salute ꝯmuni: sed ꝑ suis cõmodis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/512-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

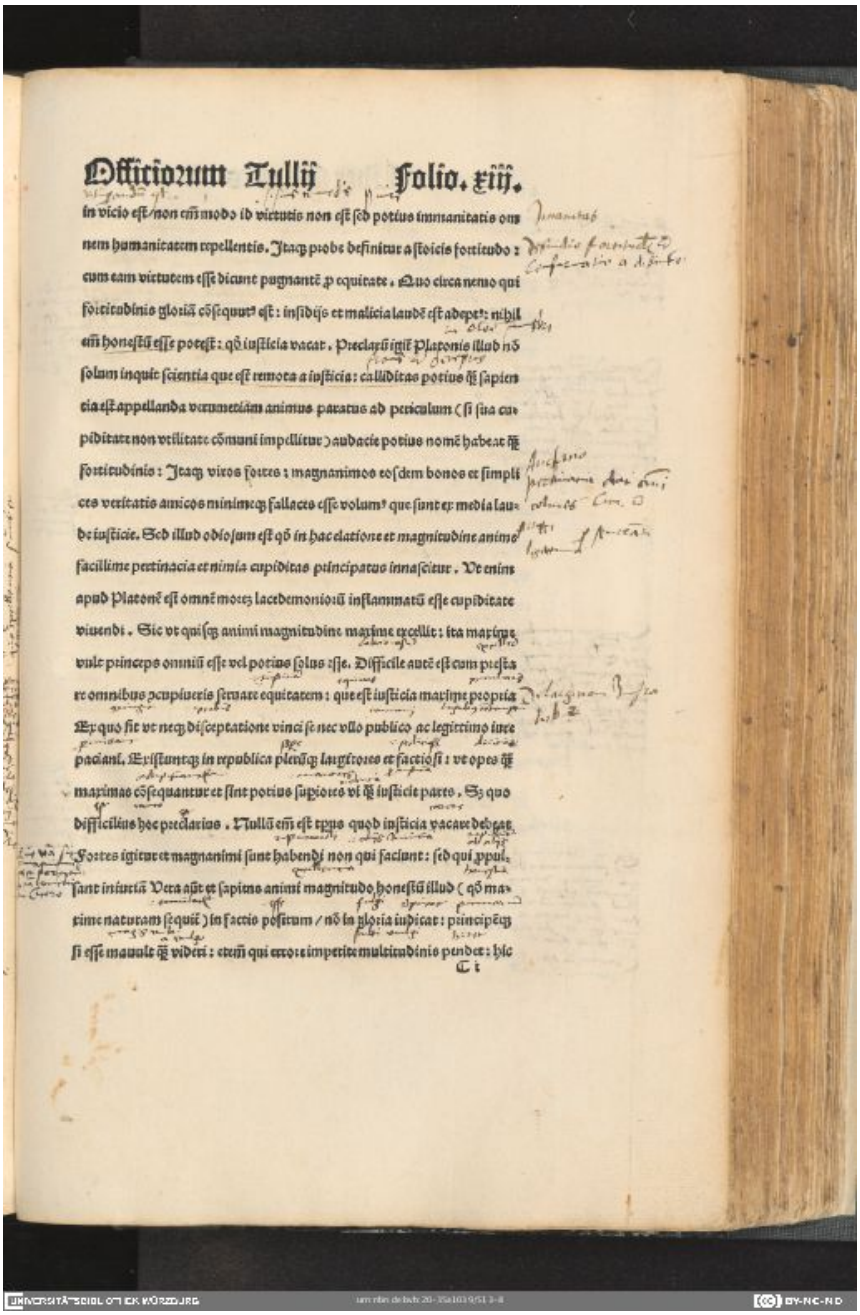

in vicio est/non eñ modo id virtutis non est sed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis. Itaq; probe definitur a stoicis fortitudo: cum eam virtutem esse dicunt pugnantē ꝓ equitate. Quo circa nemo qui fortitudinis gloriā cōsequut⁹ est: insidijs et malicia laudē est adept⁹: nihil eñ honestū esse potest: qd̄ iusticia vacat. Preclarū igit̄ Platonis illud nō solum inquit scientia que est remota a iusticia: calliditas potius q̄ sapientia est appellanda verumetiam animus paratus ad periculum (si sua cupiditate non vtilitate cōmuni impellitur) audacie potius nomē habeat q̄ fortitudinis: Itaq; viros fortes: magnanimos eosdem bonos et simplices veritatis amicos minimeq; fallaces esse volum⁹ que sunt ex media laude iusticie. Sed illud odiosum est qd̄ in hac elatione et magnitudine animo facillime pertinacia et nimia cupiditas principatus innascitur. Vt enim apud Platonē est omnē morē lacedemoniorū inflammatū esse cupiditate viuendi. Sic vt quisq; animi magnitudine maxime excellit: ita maxime vult princeps omniū esse vel potius solus esse. Difficile autē est cum prestare omnibus ꝯcupiueris seruare equitatem: que est iusticia maxime propria Ex quo fit vt neq; disceptatione vinci se nec vllo publico ac legittimo iure paciani. Existuntq; in republica plerūq; largitores et factiosi: vt opes q̄ maximas cōsequantur et sint potius supiores vi q̄ iusticie pares. Sz quo difficilius hoc preclarius. Nullū eñ est tpus quod iusticia vacare debeat. Fortes igitur et magnanimi sunt habendi non qui faciunt: sed qui ꝓpulsant iniuriā Vera aūt et sapiens animi magnitudo honestū illud (qd̄ maxime naturam sequit̄) in factis positum / nō in gloria iudicat: principēq; si esse mauult q̄ videri: etem̄ qui errore imperite multitudinis pendet: hic

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/51 3-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

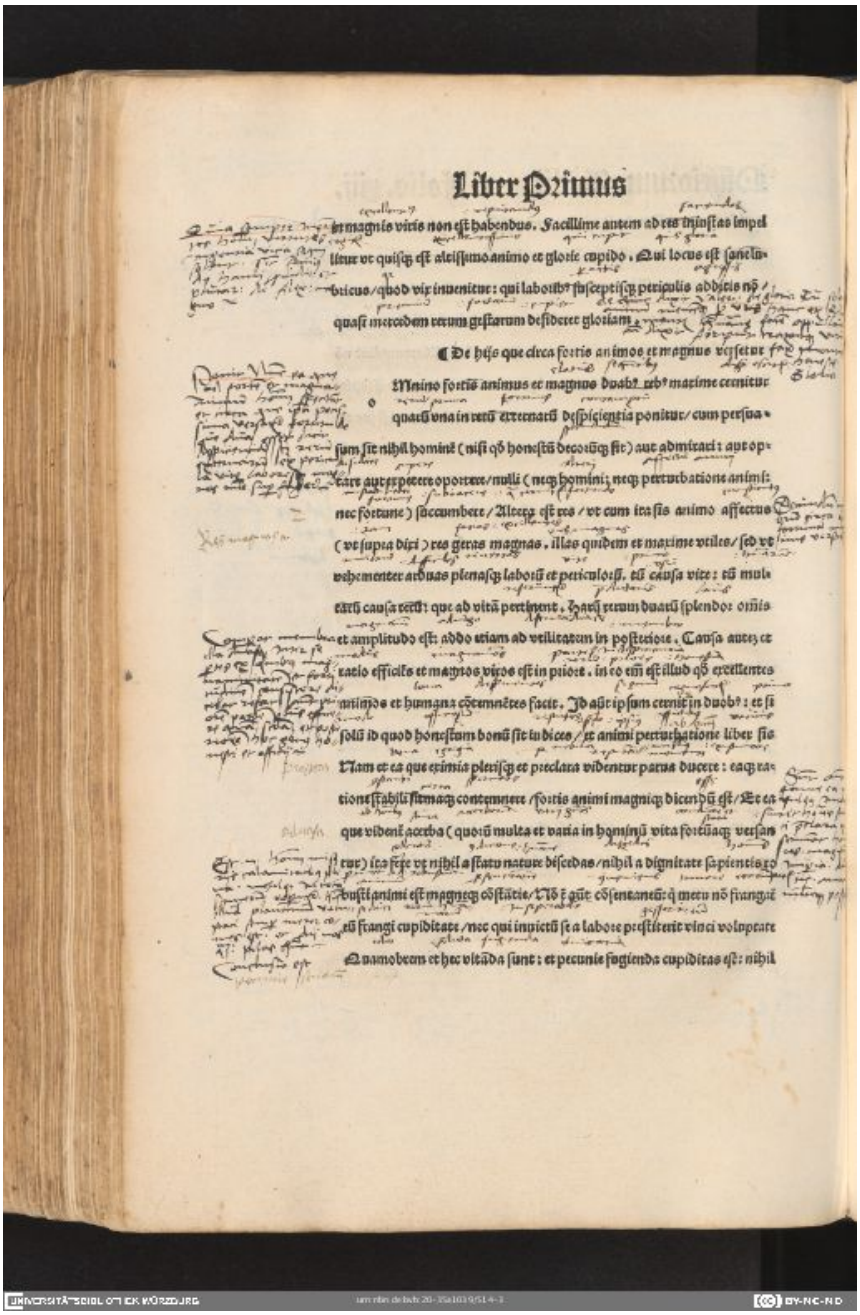

Liber Primus

in magnis viris non est habendus. Facillime autem ad res iniustas impel
litur vt quisq; est altissimo animo et glorie cupido. Qui locus est sane lu-
bricus/ quod vix inuenitur: qui laboribus susceptisq; periculis additis nō/
quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.

¶ De hijs que circa fortis animos et magnus versetur

Omnino fortis animus et magnus duabus rebus maxime cernitur
quarū vna in rerū externarū despicientia ponitur/ cum persua-
sum sit nihil hominē (nisi qd honestū decoriq; sit) aut admirari: aut op-
tare aut expetere oportere/ nulli (neq; homini: neq; perturbatione animi:
nec fortune) succumbere/ Altera est res/ vt cum ita sis animo affectus
(vt supra dixi) res geras magnas. illas quidem et maxime vtiles/ sed vt
vehementer arduas plenasq; laborū et periculorū. tū causa vite: tū mul-
tarū causa rerū: que ad vitā pertinent. Harū rerum duarū splendor omnis
et amplitudo est: addo etiam ad vtilitatem in posteriore. Causa autem et
ratio efficiēs et magnos viros est in priore. in eo enim est illud qd excellentes
animos et humana cōtemnētes facit. Id aūt ipsum cernit in duobus: et si
solū id quod honestum bonū sit iudices/ et animi perturbatione liber sis
Nam et ea que eximia plerisq; et preclara videntur parua ducere: eaq; ra-
tione stabili sitmaq; contemnere/ fortis animi magniq; dicendū est/ Et ea
que videntur acerba (quorū multa et varia in hominū vita fortūaq; versan
tur) ita fere vt nihil a statu nature discedas/ nihil a dignitate sapientis ro
busti animi est magneq; cōstātie/ Nō ē aūt cōsentaneū: q metu nō frangat
eū frangi cupiditate/ nec qui inuictū se a labore prestiterit vinci voluptate
Quamobrem et hec vitāda sunt: et pecunie fugienda cupiditas est: nihil

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/514-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

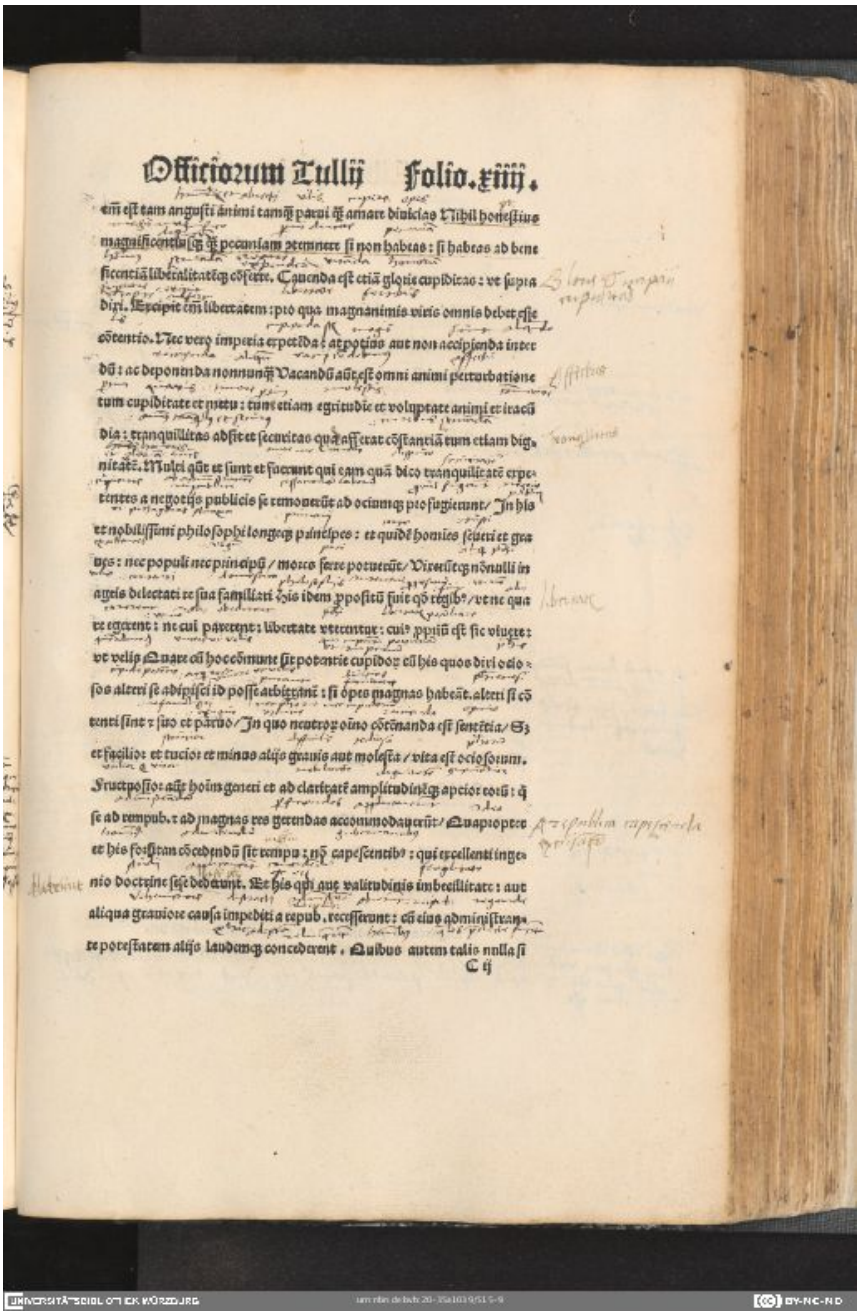

em̄ est tam angusti animi tamq̄ parui q̄ amare diuicias Nihil honestius
magnificentiusq̄ q̄ pecuniam ꝯtemnere si non habeas: si habeas ad bene
ficentiā liberalitatēq̄ cōferre. Cauenda est etiā glorie cupiditas: vt supra
dixi. Excipit em̄ libertatem: pro qua magnanimis viris omnis debet esse
cōtentio. Nec vero imperia expetēda: at potius aut non accipienda inter
dū: ac deponenda nonnunq̄ Vacandū aūt est omni animi perturbatione
tum cupiditate et metu: tum etiam egritudīe et voluptate animi et iracū
dia: tranquillitas adsit et securitas quā afferat cōstantiā tum etiam dig-
nitatē. Multi qūt et sunt et fuerunt qui eam quā dico tranquilitatē expe-
tentes a negotijs publicis se remouerūt ad ociumq̄ profugierunt/ In his
et nobilissimi philosophi longeq̄ principes: et quidē homines seueri et gra
ues: nec populi nec principū/ mores ferre potuerūt/ Vixerūtq̄ nōnulli in
ageis delectati re sua familiari. His idem ꝓpositū fuit qd̄ regib⁹/ vt ne qua
re egerent: ne cui parerent: libertate vterentur: cui⁹ ꝓpriū est sic viuere:
vt velis Quare cū hoc cōmune sit potentie cupidoꝝ cū his quos dixi ocio-
sos alteri se adipisci id posse arbitrant: si opes magnas habeāt. alteri si cō
tenti sint ⁊ suo et paruo/ In quo neutroꝝ oīno cōtēnanda est sententia/ Sz
et facilior et tucior et minus alijs grauis aut molesta/ vita est ociosorum.
Fructuosior aūt hoīm generi et ad claritatē amplitudinēq̄ apcior eorū: q̄
se ad rempub. ⁊ ad magnas res gerendas accommodauerūt/ Quapropter
et his forsitan cōcedendū sit rempu: nō capescentib⁹: qui excellenti inge-
nio doctrine sese dederunt. Et his qui aut valitudinis imbecillitate: aut
aliqua grauiore causa impediti a repub. recesserunt: cū eius administran-
te potestatem alijs laudemq̄ concederent. Quibus autem talis nulla si

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/51 5-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

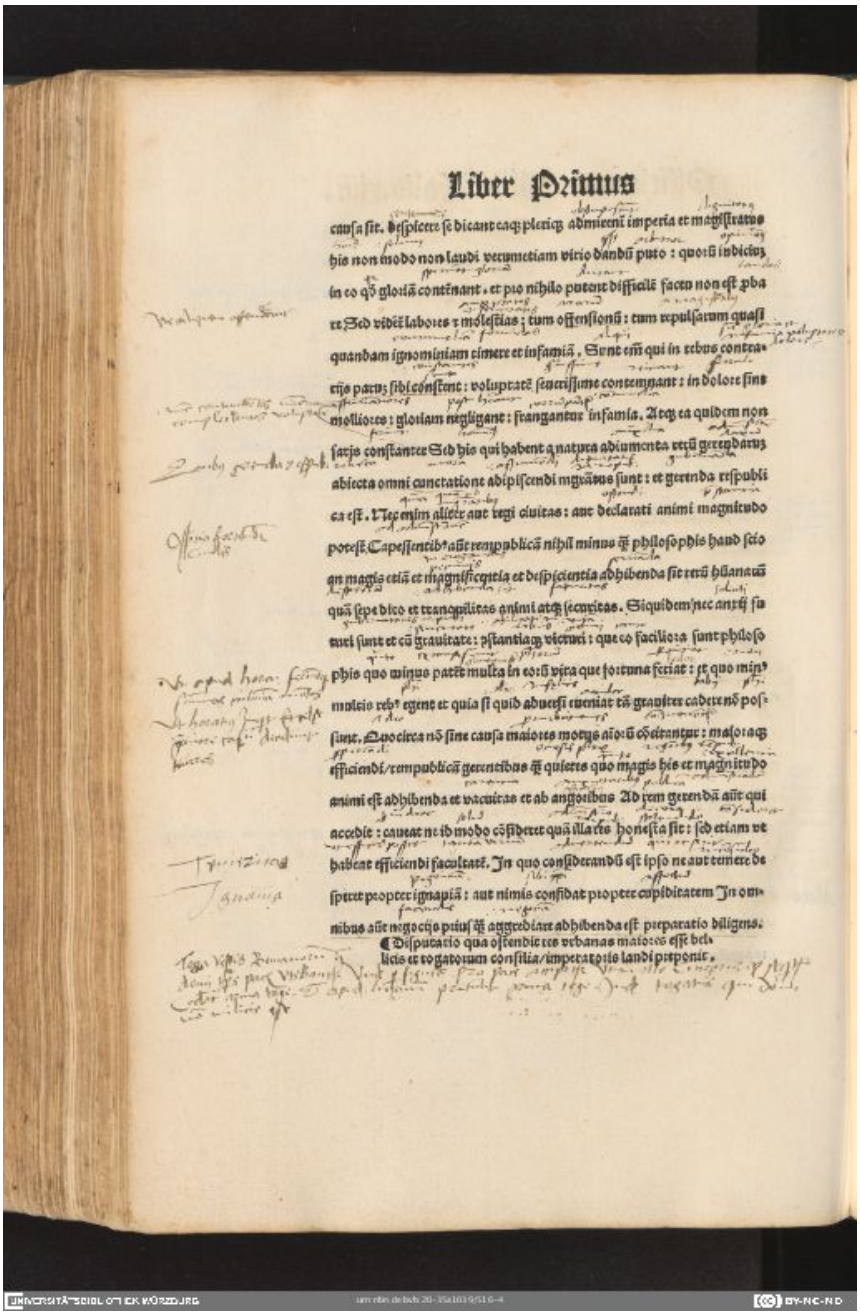

Liber Primus

causa sit. Despicere se dicant eaq; plerisq; admirent imperia et magistratus
his non modo non laudi verumetiam vitio dandū puto : quorū iudicium
in eo q̄ gloriā contēnant . et pio nihilo putent difficile facere non est pba
re Sed videt labores r molestias : tum offensionū : tum repulsarum quasi
quandam ignominiam timere et infamiā . Sunt enī qui in rebus contra
rijs parum sibi cōstent : voluptatē seueriſſime contemnant : in dolore sint
molliores : gloriam neglegant : franganture infamia . Atq; ea quidem non
sane constanter Sed his qui habent a natura adiumenta veterū grecorum
abiecta omni cunctatione adipiscendi mgrāsus sunt : et gerenda respubli
ca est . Neq enim aliter aut regi ciuitas : aut declarati animi magnitudo
potest Capessentib⁹ aūt rempublicā nihil minus q̄ philosophis haud scio
an magis etiā et magnificentia et despicientia adhibenda sit rerū hūanarū
quā sepe dico et tranquillitas animi atq; securitas . Siquidem nec angi si
mul sunt et cū grauitate : pstantiaq; victum : quo eo facilior sunt philoso
phis quo minus patet multa in eorū vita que fortuna feriat : et quo min⁹
multis reb⁹ egent et quia si quid aduersi eueniat tā graviter cadere nō pos
sunt . Quo circa nō sine causa maiores motus animorū cōcitantur : maiorq;
efficiendi/rempublicā gerentibus q̄ quietis quo magis his et magnitudo
animi est adhibenda et vacuitas et ab angoribus Ad rem gerendā aūt qui
accedit : caueat ne id modo cōsideret quā illa res honesta sit : sed etiam ve
habeat efficiendi facultatē . In quo considerandū est ipso ne aut temere de
spere propter ignauiā : aut nimis confidat propter cupiditatem In om
nibus aūt negocijs prius q̄ aggrediare adhibenda est preparatio diligens.

¶ Disputatio qua ostenditur res vrbanas maiores esse delectationis et rogatorum consilia/imperatoris laudi preponi .

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-bsb10139151 6-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Sed cū plerique arbitrentur res bellicas maiores esse q̄ vrbanas/ minuenda est hec opinio/ multi enim bella quesiuerunt propter glorie cupiditatē/ atq; in magnis animis ingenijsq; id plerūq; contingit. eoq; magis si sunt ad rem militarē apti et cupidi bellorū gerendorū/ Vere aūt si volumus iudicare multe res extiterunt vrbane maiores clarioresq; q̄ bellice/ Quāuis enī themistocles iure laudet/ et sit eius nomē q̄ Solonis illustrius/ citeturq; salaminis. clarissime testis victorie q̄ ante ponat cōsilio solonis eius qui primū cōstituit ariopagitas. nō minus preclarū hoc q̄ illud iudicandū est Illud enī semel pfuit: hoc semp pderit ciuitati. hoc cōsilio leges atheniensiū: hoc maiorū instituta seruantur. Et themistocles quidem nihil dixit in quo ipse ariopagū adiuuerit: at ille adiuuit Themistoclē. est enī bellū gestū cōsilio senatus eius qui a Solone erat cōstitutus: Licet tadē de pausania lysandroq; dicere. Quorū rebus gestis quanq̄ imperium lacedemonij dilatatū putat/ tū minima quidē ex parte lycurgi legibus et disciplinę cōferende sunt: quin etiā ob has ipsas causas ꝛ paratiores habuerūt exercitus et fortiores Mihi quidē neq; (pueris nobis). M. Scaurus. C. mario (neq; cū versaremur et in repu.) Quintus catullus Gneo Pompeio cedere videbant: parua enī sunt foris arma nisi est ꝯsiliū domi. Nec plus Africanus singularis et vir imperator in excidenda Numantia reipublice profuit/ quā eodem tpe. P. nasica priuatus cum tyberiū grachum interemit. Quanq̄ hec quidem res non solum ex domestica est ratione Attingit enim et bellicam. quoniā vi manuq; confecta est: sed tū idipsū gestum est consilio vrbano sine exercito: Illud aūt optimum est in quo inuadi solere ab inuidis et improbis/ me audio. Cedant arma toge: concedat laurea

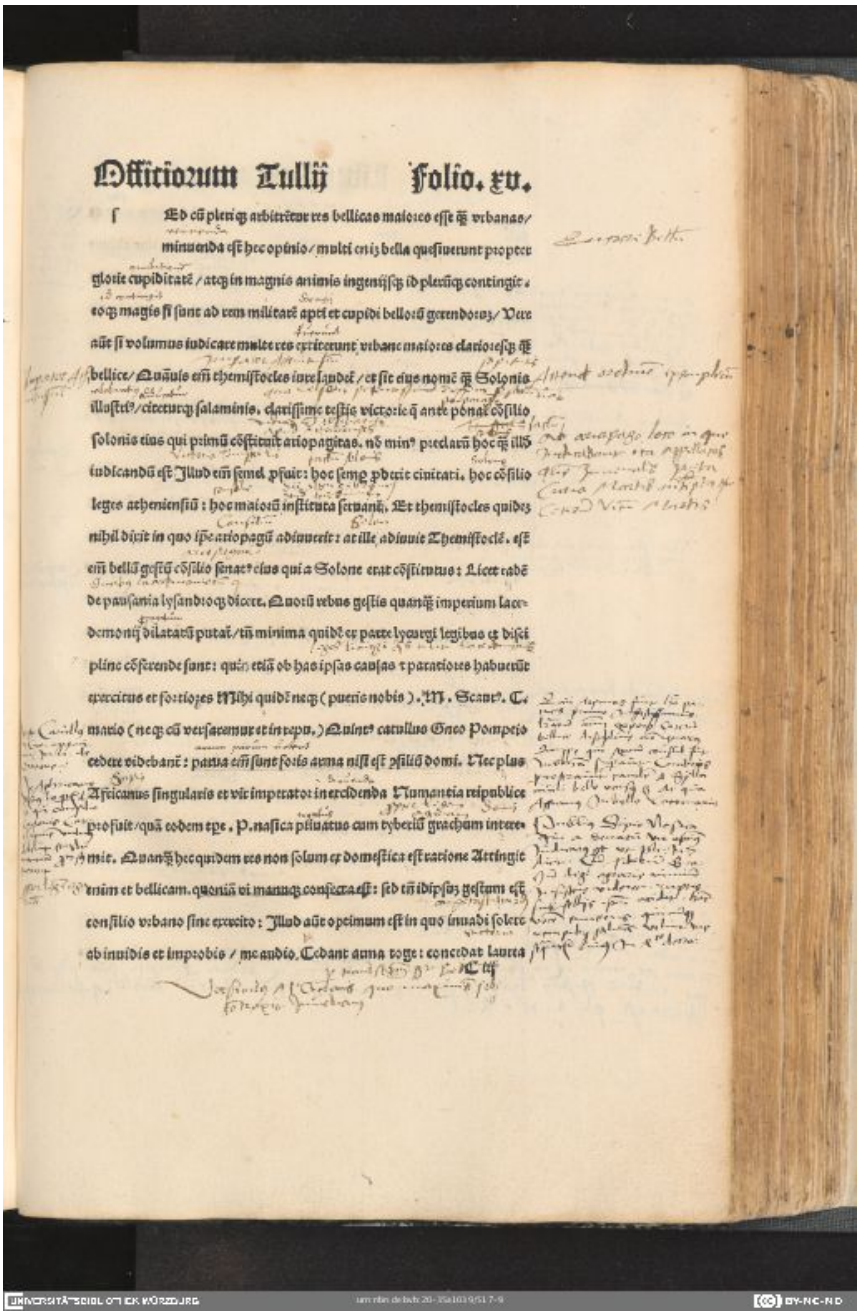

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/51 7-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

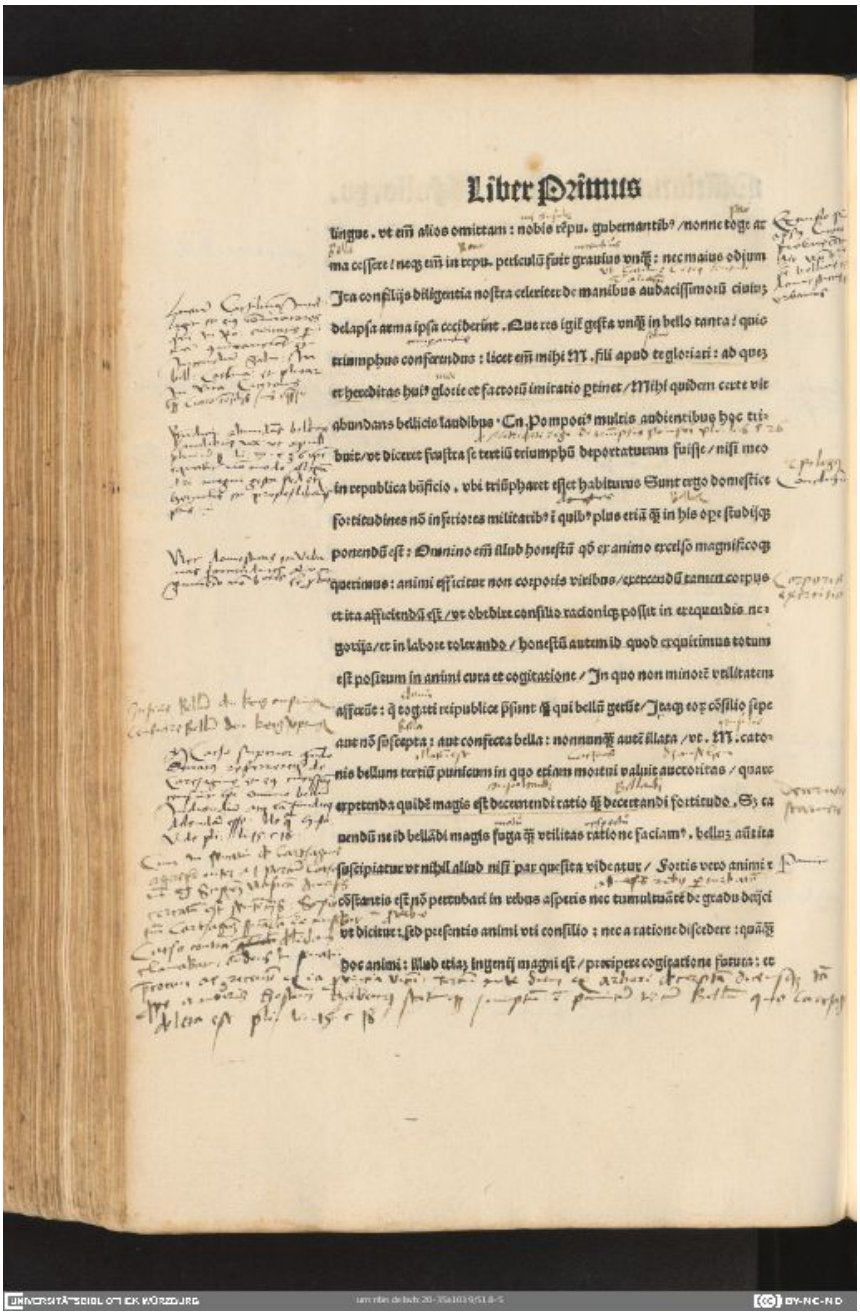

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

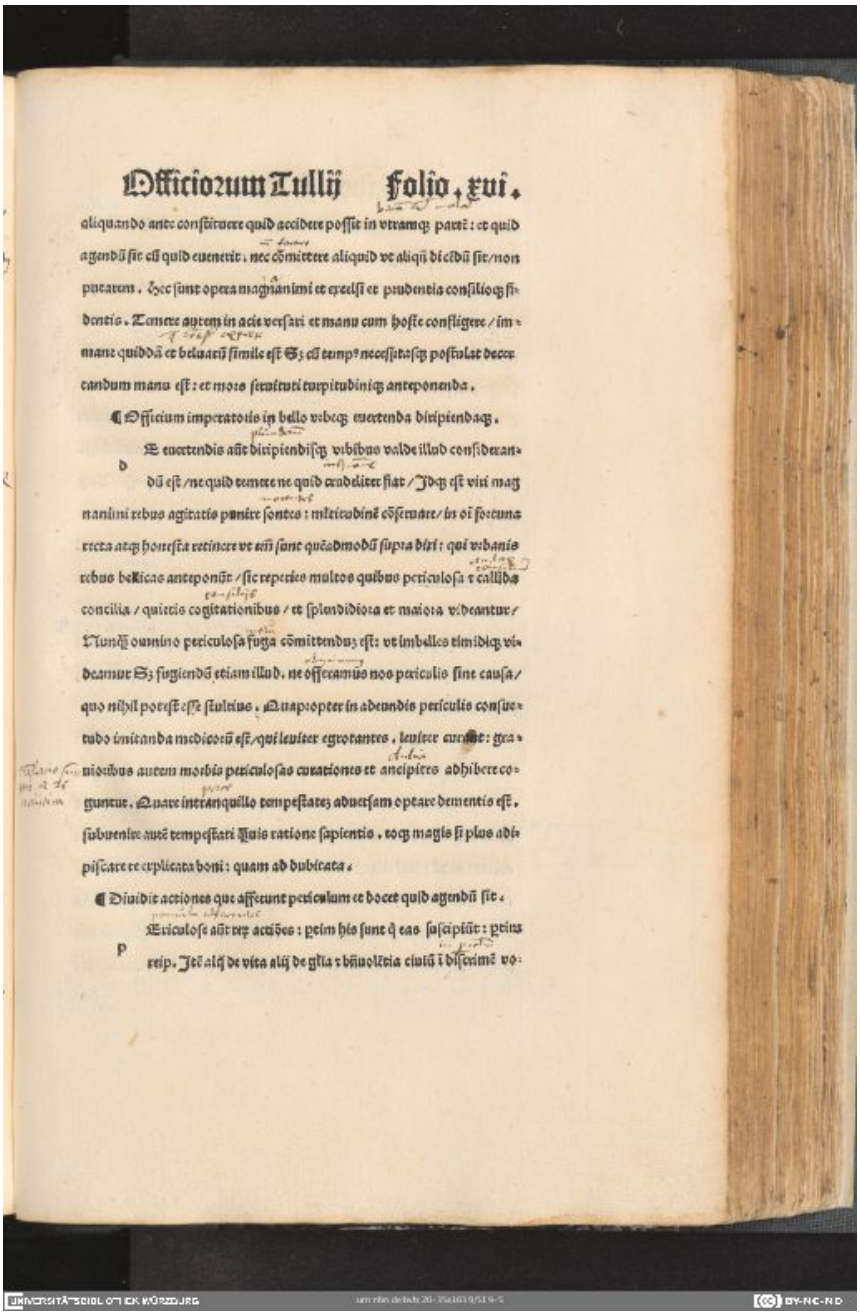

aliquando ante constituere quid accidere possit in vtramq; partē: et quid agendū sit cū quid euenerit. nec cōmittere aliquid vt aliqñ dicēdū sit/non putarem. Hec sunt opera magnanimi et excelsi et prudentia consilioq; fidentis. Temere autem in acie versari et manu cum hoste confligere/immane quiddā et beluarū simile est Sz cū temp⁹ necessitasq; postulat decertandum manu est: et mors seruituti turpitudiniq; anteponenda.

¶ Officium imperatoris in bello vrbeq; euertenda diripiendaq;.

De euertendis aūt diripiendisq; vrbibus valde illud considerandū est/ne quid temere ne quid crudeliter fiat/Idq; est viri magnanimi rebus agitatis punire sontes: mlritudinē cōseruare/in oī fortuna recta atq; honesta retinere vt eñ sunt quēadmodū supra dixi: qui vrbanis rebus bellicas anteponūt/sic reperies multos quibus periculosa ⁊ callida concilia/quietis cogitationibus/et splendidiora et maiora videantur/Nunq̄ omnino periculosa fuga cōmittenduz est: vt imbelles timidiq; videamur Sz fugiendū etiam illud. ne offeramus nos periculis sine causa/quo nihil potest esse stultius. Quapropter in adeundis periculis consuetudo imitanda medicorū est/qui leuiter egrotantes. leuiter curant: grauioribus autem morbis periculosas curationes et ancipites adhibere coguntur. Quare intranquillo tempestatez aduersam optare dementis est. subuenire autē tempestati q̄uis ratione sapientis. eoq; magis si plus adipiscare re explicata boni: quam ad dubitata.

¶ Diuidit actiones que afferunt periculum et docet quid agendū sit.

Periculose aūt rez actiōes: ꝑtim his sunt q̄ eas suscipiūt: ꝑtim reip. Itē alij de vita alij de gl̄ia ⁊ bñuolētia ciuiū ī discrimē vo-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/51 9-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

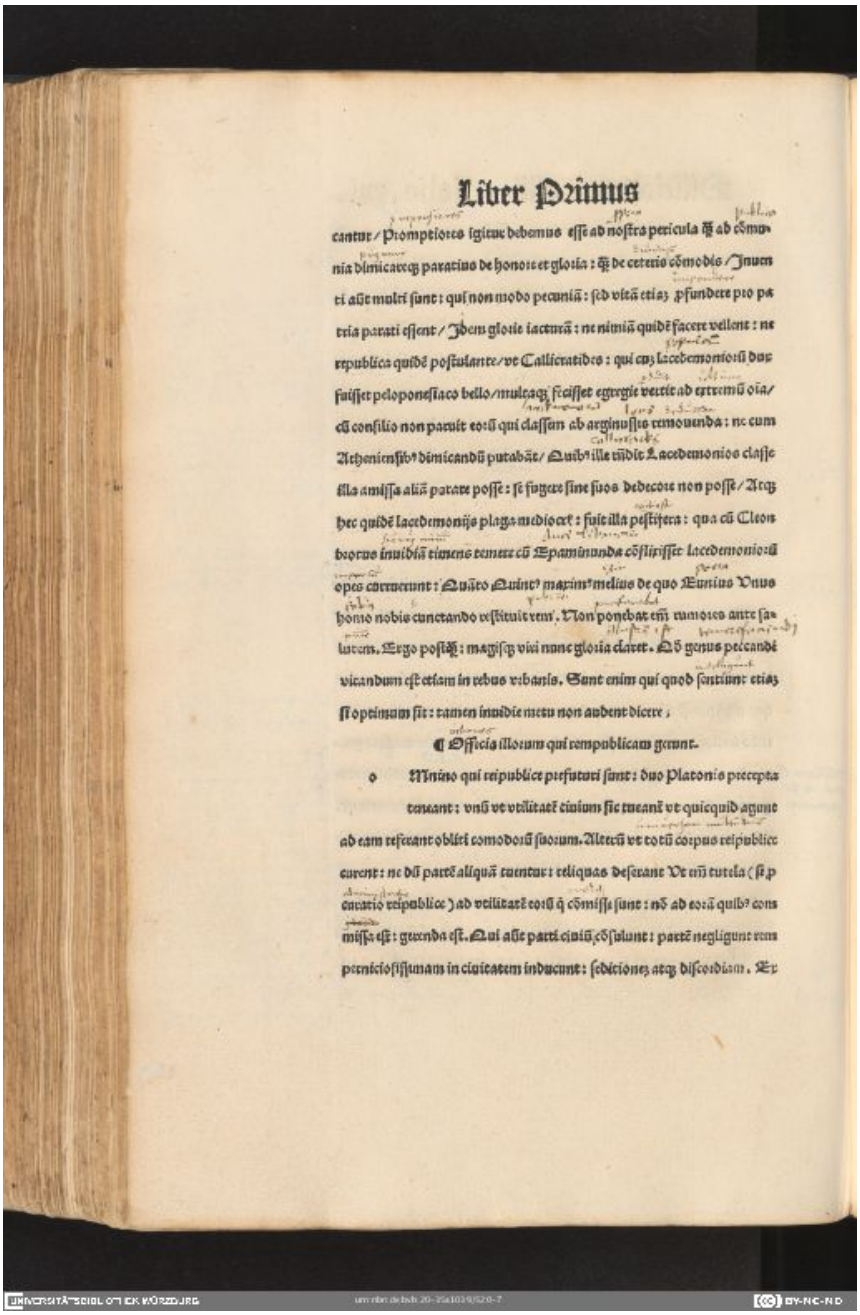

cantur / Promptiores igitur debemus esse ad nostra pericula quam ad cõmu-
nia dimicareque paratius de honore et gloria : quam de ceteris cõmodis / Inuen
ti aũt multi sunt : qui non modo pecuniã : sed vitã etiam profundere pro pa
tria parati essent / Idem glorie iacturã : ne nimiã quidẽ facere vellent : ne
republica quidẽ postulante / vt Callicratides : qui cum Lacedemoniorũ dux
fuisset peloponesiaco bello / multaque fecisset egregie vertit ad extremũ oĩa /
cũ consilio non paruit eorũ qui classem ab arginusses remouenda : ne cum
Atheniensibus dimicandũ putabãt / Quibus ille tñdit Lacedemonios classe
illa amissa aliã parare posse : se fugere sine suos dedecore non posse / Atque
hec quidẽ lacedemoniis plaga mediocris : fuit illa pestifera : qua cũ Cleon
brotus inuidiã timens temere cũ Epaminunda cõflixisset lacedemoniorũ
opes corruerunt : Quãto Quintus maximus melius de quo Eunius Vnus
homo nobis cunctando restituit rem. Non ponebat enim rumores ante sa-
lutem. Ergo postquam : magisque viri nunc gloria claret. Quod genus peccandi
vitandum est etiam in rebus vrbanis. Sunt enim qui quod sentiunt etiam
si optimum sit : tamen inuidie metu non audent dicere ;

¶ Officia illorum qui rempublicam gerunt.

o Mnino qui reipublice prefuturi sunt : duo Platonis precepta
teneant : vnũ vt vtilitatẽ ciuium sic tueant vt quicquid agunt
ad eam referant obliti comodorũ suorum. Alterũ vt totũ corpus reipublice
curent : ne dũ partẽ aliquã tuentur : reliquas deserant Vt enim tutela (si pro
curatio reipublice) ad vtilitatẽ eorũ q̃ cõmisse sunt : nõ ad eorã quibus com
missa est : gerenda est. Qui aũt parti ciuiũ cõsulunt : partẽ negligunt rem
perniciosissimam in ciuitatem inducunt : seditionem atque discordiam. Ex

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bsb:20-25a1019/520-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

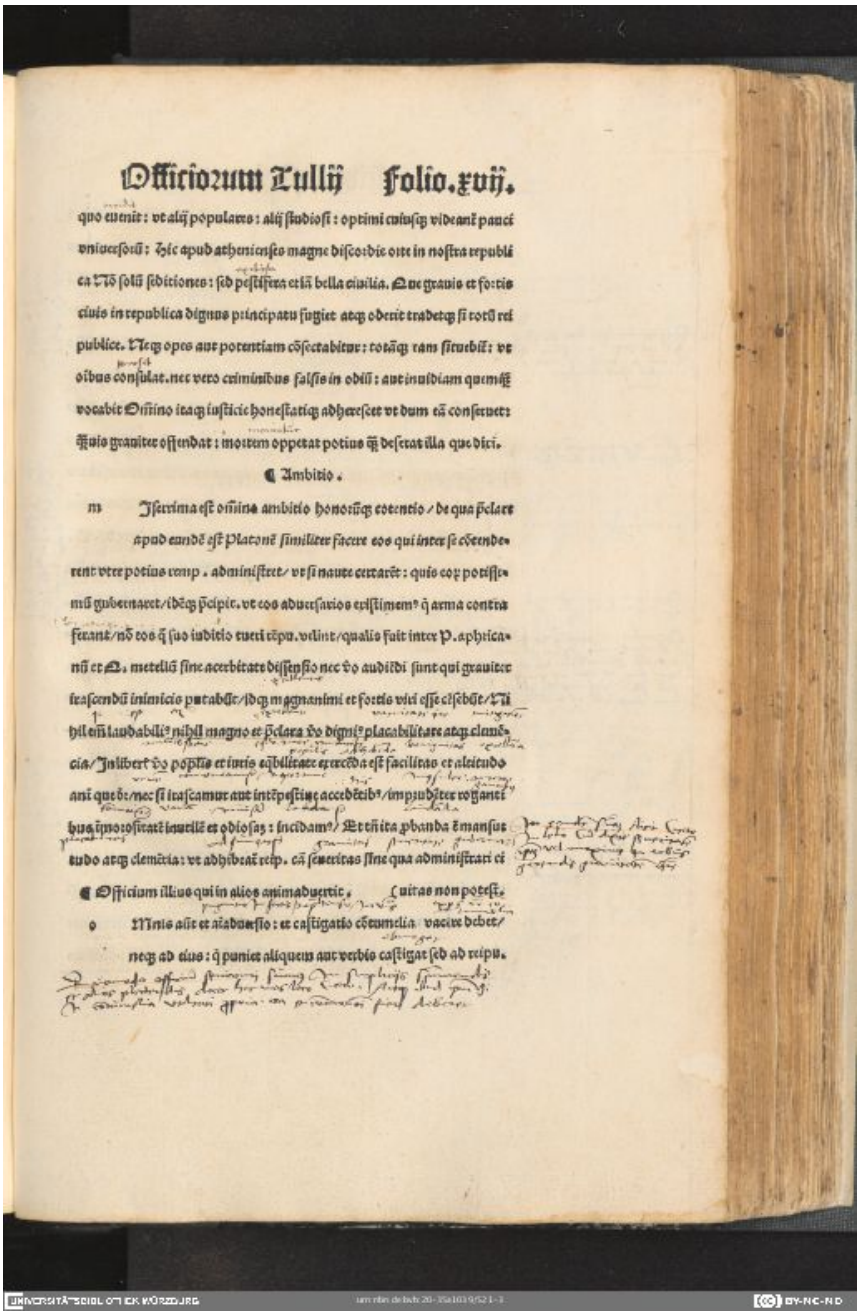

quo eueniat: vt alij populares: alij studiosi: optimi cuiusq; videamur pauci
universi: Hic apud athenienses magne discordie orte in nostra republica
ea nō solū seditiones: sed pestiferā etiā bella ciuilia. Qui grauis et fortis
ciuis in republica dignus principatu fugiet atq; oderit tradetq; se totū rei
publice. Neq; opes aut potentiam cōsectabitur: totaq; ram struebit: vt
eius consulat. nec vero criminibus falsis in odiū: aut inuidiam quemq;
vocabit. Diuino itaq; iusticie honestatiq; adhereret vt dum eā conseruet
quis grauiter offendat: mortem opperiat potius q; deserat illa que dixi.

¶ Ambitio.

m Sſerrima est omnino ambitio honorū q̄ petentio / de qua pclare
apud eundē est Platonē similiter facere eos qui inter se cōtende-
rent vter potius remp. administret / vt si nauem certarēt: quis eo potiſſi-
mū gubernaret / ideq; pcipit. vt eos aduersarios existimem⁹ q̄ arma contra
ferant / nō eos q̄ suo iudicio tueri rēpu. velint / qualis fuit inter P. aphrica-
nū et Q. metellū sine acerbitate dissensio nec vo audiēdi sunt qui grauiter
ascendū inimicio putabūt / idq; magnanimi et fortis viri esse existimāt / Ni
hil enī laudabilius nihil magno et pclaro vo digni⁹ placabilitate atq; clemē-
cia / Inlibert vo populis et inimicis ea libertate egredi a est facilitas et alacrita-
ni que de / nec si inascamur aut intrepestiue accedētib⁹ / impudēter roganti
bus ignoscere inutile et odiosa: incidam⁹ / Mtūta pbanda ēmansue
tudo atq; clemētia: vt adhibeat reip. cā severitas sine qua administrari ci

¶ Officium illius qui in alios animaduertit. Cuitas non potest.

o Mnis aūt et animaduersio: et castigatio cōmunia vacare debet /
neq; ad eius: q̄ puniet aliquem aut verbis castigat sed ad reipu.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1039/52 1-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

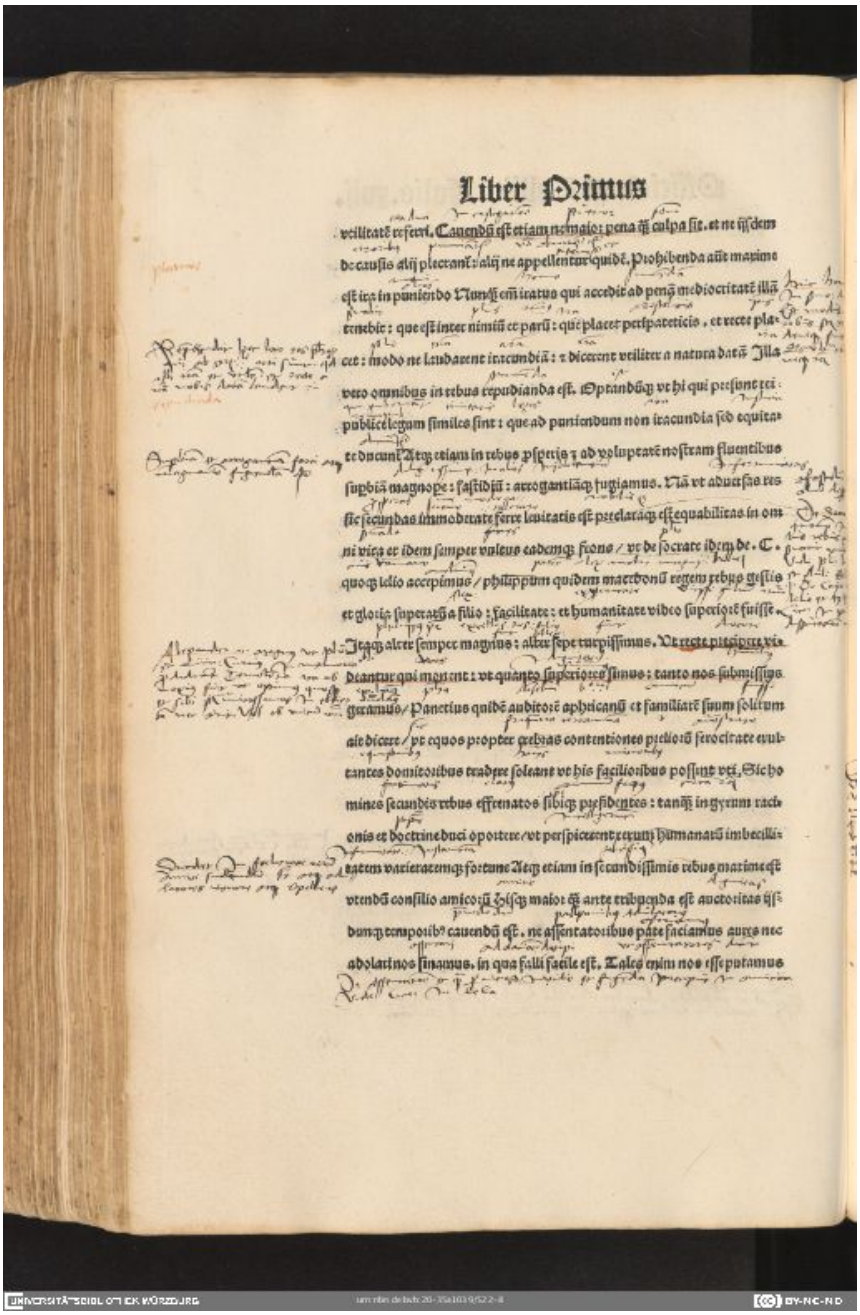

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

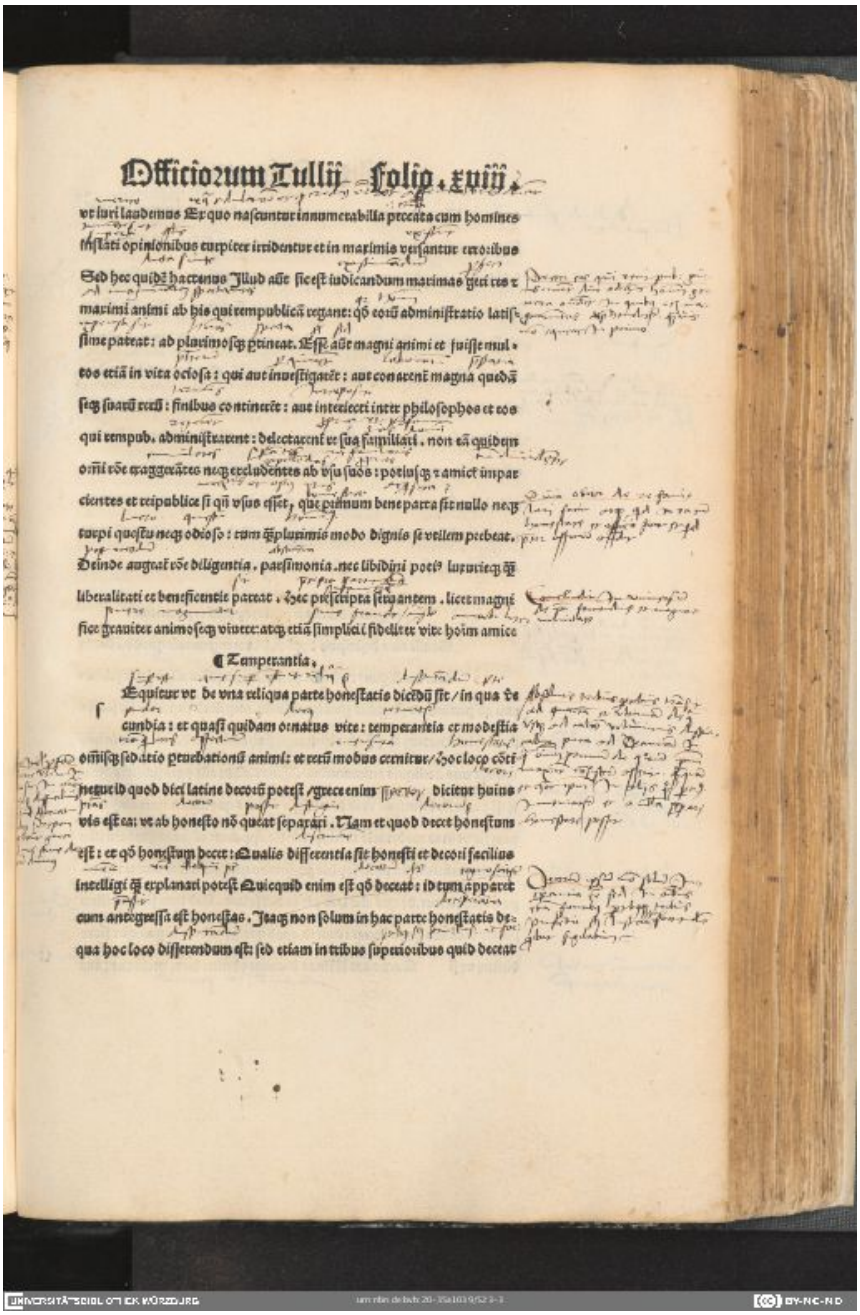

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

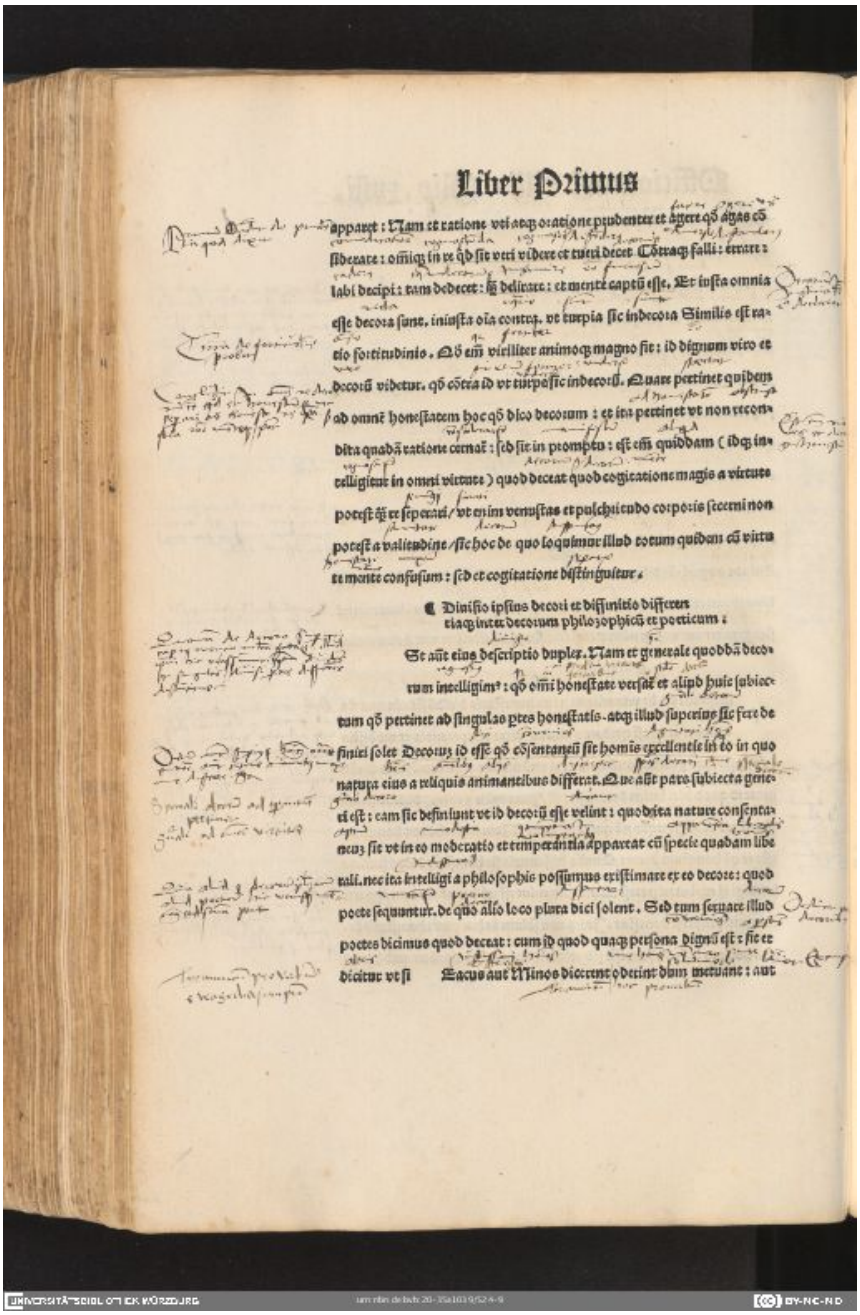

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

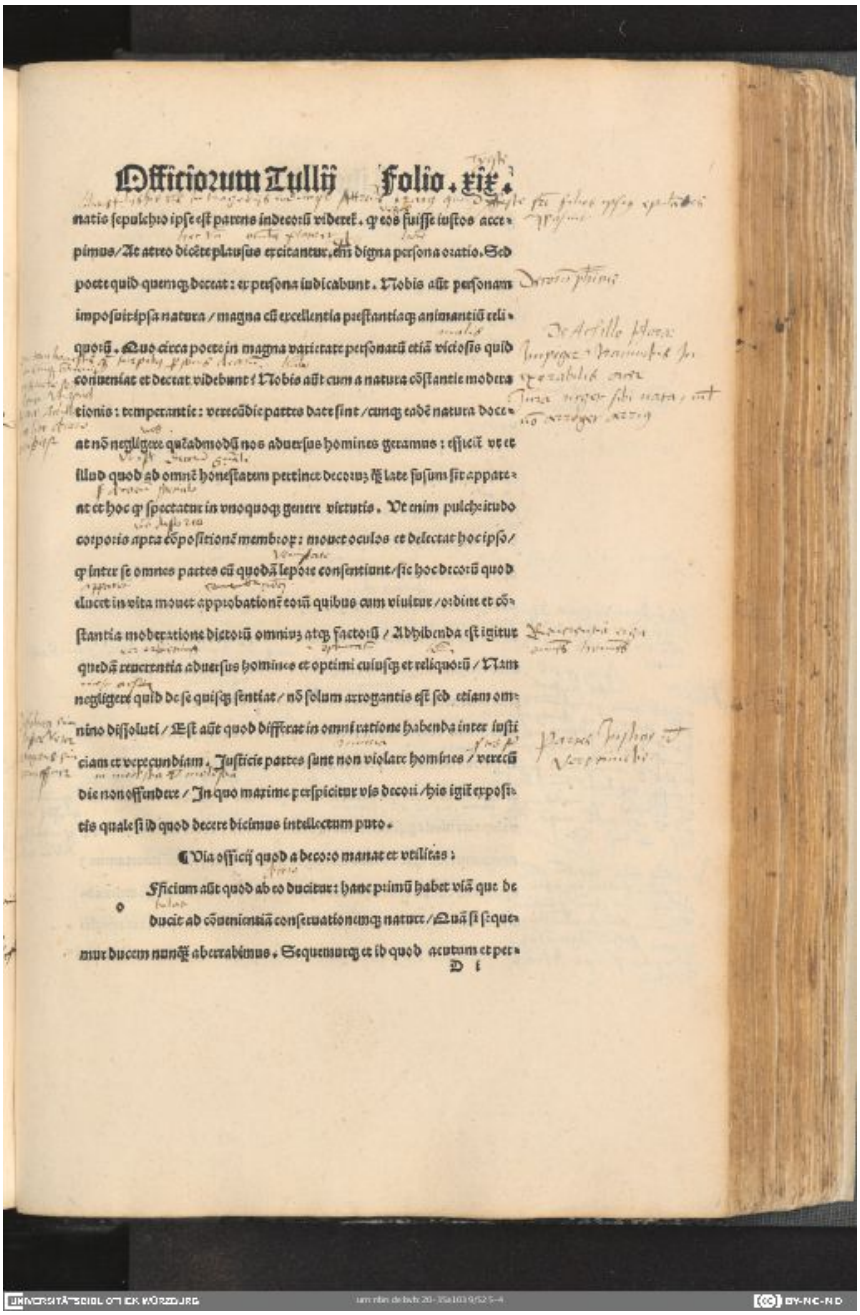

natis sepulchro ipse est parens indecorū videret. q̄ eos fuisse iustos accepimus/ At atreo dicēte plausus excitantur. eni digna persona oratio. Sed poete quid quemq; deceat: ex persona iudicabunt. Nobis aūt personam imposuit ipsa natura / magna cū excellentia prestantiaq; animantiū reliquorū. Quo circa poete in magna varietate personarū etiā viciosis quid conueniat et deceat videbunt? Nobis aūt cum a natura cōstantie moderationis: temperantie: verecūdie partes date sint / cumq; eadē natura doceat nō negligere quēadmodū nos aduersus homines geramus: efficit vt et illud quod ad omnē honestatem pertinet decoruz q̄ late fusum sit appareat et hoc q̄ spectatur in vnoquoq; genere virtutis. Vt enim pulchritudo corporis apta cōpositionē membrorū: mouet oculos et delectat hoc ipso/ q̄ inter se omnes partes cū quodā lepore consentiunt/ sic hoc decorū quod elucet in vita mouet approbationē eorū quibus cum viuitur / ordine et cōstantia moderatione dictorū omniuz atq; factorū / Adhibenda est igitur quedā reuerentia aduersus homines et optimi cuiusq; et reliquorū / Nam negligere quid de se quisq; sentiat / nō solum arrogantis est sed etiam omnino dissoluti / Est aūt quod differat in omni ratione habenda inter iusticiam et verecundiam. Iusticie partes sunt non violare homines / verecūdie non offendere / In quo maxime perspicitur vis decori / his igit̄ expositis quale si id quod decere dicimus intellectum puto.

¶ Via officij quod a decoro manat et vtilitas:

Officium aūt quod ab eo ducitur: hanc primū habet viā que deducit ad cōuenientiā conseruationemq; nature / Quā si sequemur ducem nunq̄ aberrabimus. Sequemurq; et id quod acutum et per-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103952 5-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

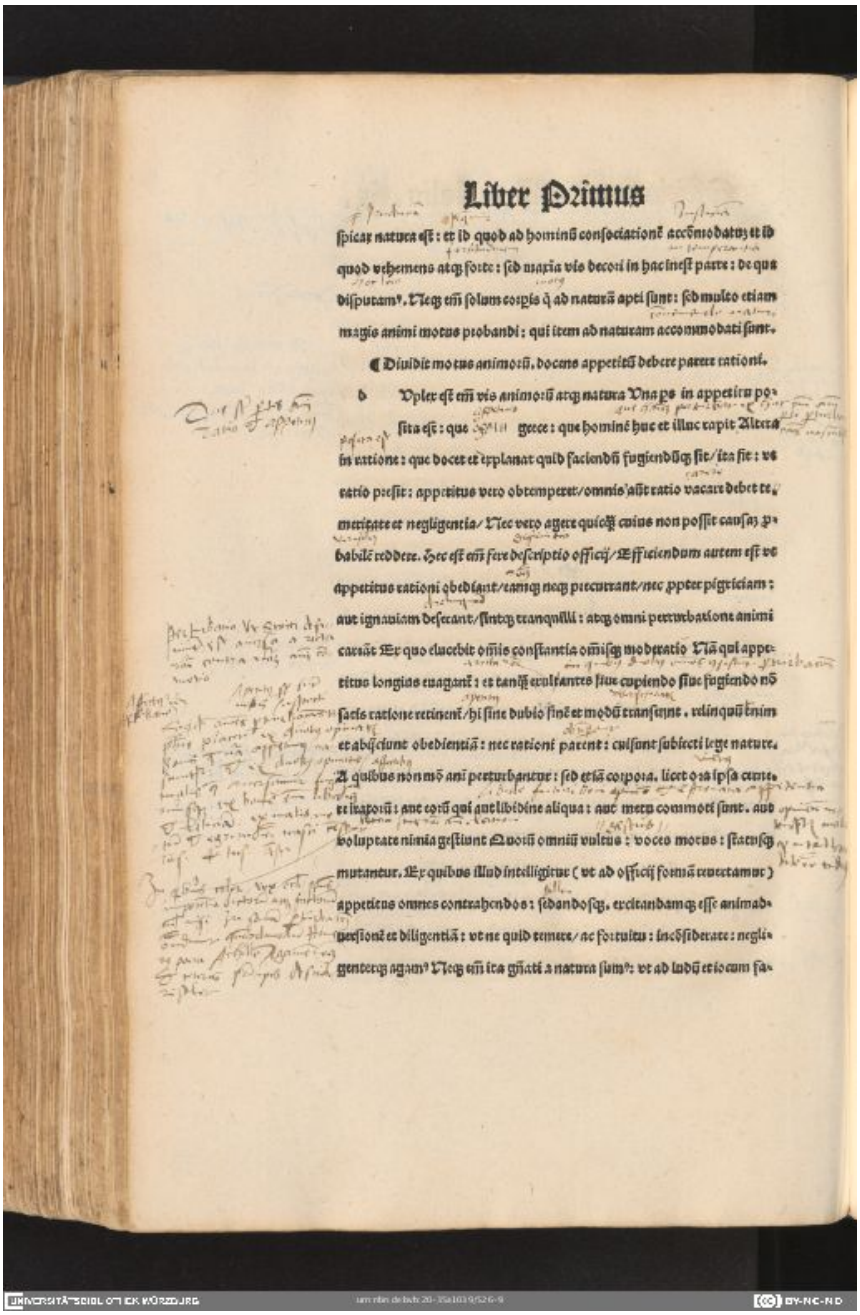

Liber Primus

spicax natura est: et id quod ad hominū consociationē accōmodatuz et id quod vehemens atq; forte: sed maxīa vis decori in hac inest parte: de qua disputam⁹. Neq; em̄ solum corpis q̄ ad naturā apti sunt: sed multo etiam magis animi motus probandi: qui item ad naturam accommodati sunt.

¶ Diuidit motus animorū. docens appetitū debere parere rationi.

b Vplex est em̄ vis animorū atq; natura Vna ꝑs in appetitu posita est: que greece: que hominē huc et illuc rapit Altera in ratione: que docet et explanat quid faciendū fugiendūq; sit/ita fit: vt ratio presit: appetitus vero obtemperet/omnis aūt ratio vacare debet temeritate et negligentia/ Nec vero agere quicq̄ cuius non possit causaz ꝓbabilē reddere. Hec est em̄ fere descriptio officij/ Efficiendum autem est vt appetitus rationi obediant/eamq; neq; precurrant/nec ꝓpter pigriciam: aut ignauiam deserant/sintq; tranquilli: atq; omni perturbatione animi careāt Ex quo elucebit om̄is constantia om̄isq; moderatio Nā qui appetitus longius euagant̄: et tanq̄ exultantes siue cupiendo siue fugiendo nō satis ratione retinent̄/hi sine dubio finē et modū transeunt. relinquū enim et abijciunt obedientiā: nec rationi parent: cuisunt subiecti lege nature. A quibus non mō ani perturbantur: sed etiā corpora. licet ora ipsa cernere iratorū: aut eorū qui aut libidine aliqua: aut metu commoti sunt. aut voluptate nimia gestiunt Quorū omniū vultus: voces motus: statusq; mutantur. Ex quibus illud intelligitur (vt ad officij formā reuertamur) appetitus omnes contrahendos: sedandosq;. excitandamq; esse animaduersionē et diligentiā: vt ne quid temere/ ac fortuitu: incōsiderate: negligenterq; agam⁹ Neq; em̄ ita gn̄ati a natura sum⁹: vt ad ludū et iocum fa-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/526-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

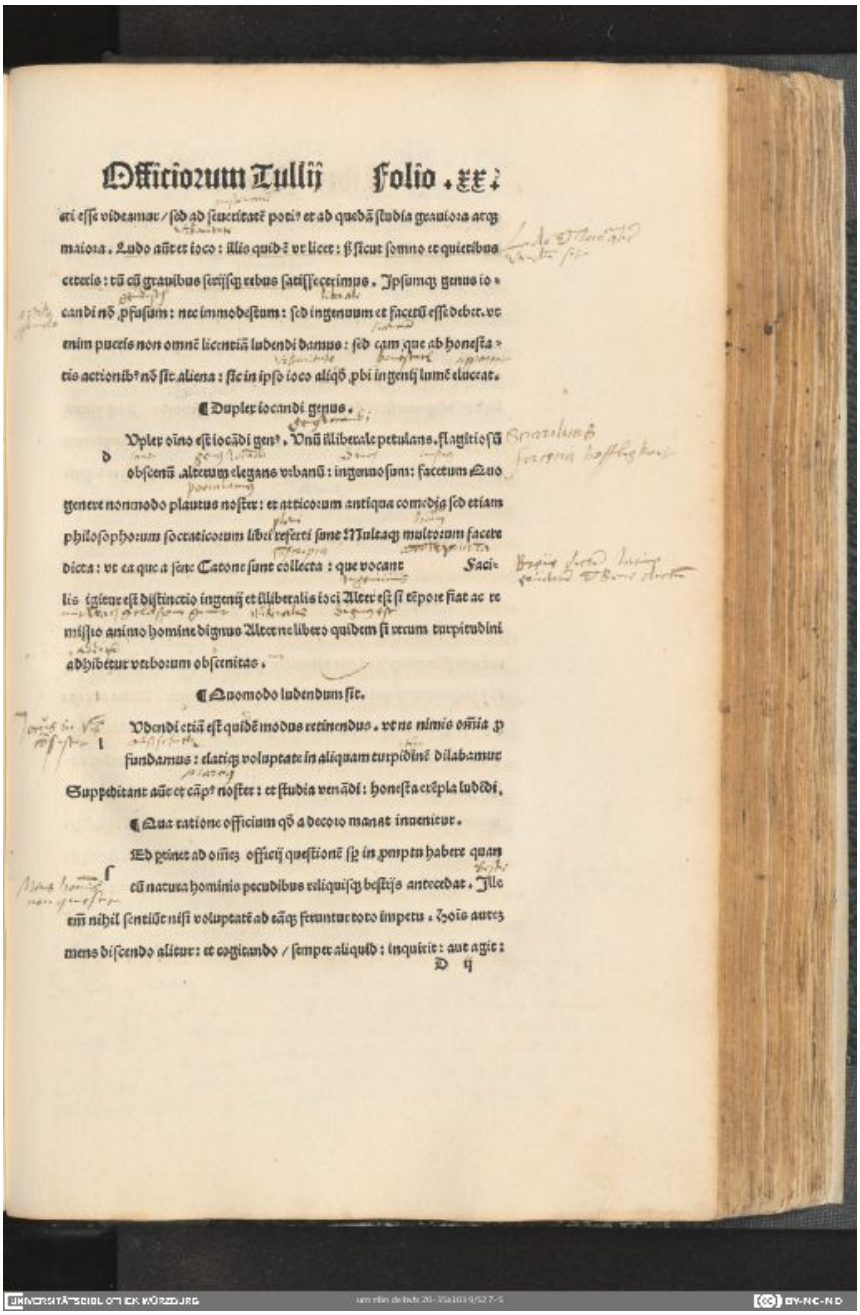

eti esse videamur / sed ad seueritatē potius et ad quedā studia grauiora atq; maiora. Ludo aūt et ioco: illis quidē vt licet: ꝑ sicut somno et quietibus ceteris: tū cū grauibus serijsq; rebus satisfecerimus. Ipsumq; genus iocandi nō ꝓfusum: nec immodestum: sed ingenuum et facetū esse debet. vt enim pueris non omnē licentiā ludendi damus: sed eam que ab honestatis actionibus nō sit aliena: sic in ipso ioco aliqđ ꝓbi ingenij lumē eluceat.

¶ Duplex iocandi genus.

Duplex oīno est iocādi genus. Vnū illiberale petulans. flagitiosū obscenū. alterum elegans vrbanū: ingenuosum: facetum. Quo genere nonnodo plautus noster: et atticorum antiqua comedia sed etiam philosophorum socraticorum libri referti sunt. Multaq; multorum facete dicta: vt ea que a sene Catone sunt collecta: que vocant Facilis igitur est distinctio ingenij et illiberalis ioci. Alter est si tēpore fiat ac remisso animo homine dignus. Alter ne libero quidem si rerum turpitudini adhibetur verborum obscenitas.

¶ Quomodo ludendum sit.

Ludendi etiā est quidē modus retinendus. vt ne nimis oīa ꝓfundamus: elatiq; voluptate in aliquam turpidinē dilabamur. Suppeditant aūt et cāpus noster: et studia venādi: honesta exēpla ludēdi.

¶ Qua ratione officium qđ a decoro manat inuenitur.

Sed ꝑtinet ad oīes officij questionē sꝑ in ꝓmptu habere quam cū natura hominis pecudibus reliquisq; bestijs antecedat. Ille eīm nihil sentiūt nisi voluptatē ad eāq; feruntur toto impetu. Hoīs autē mens discendo alitur: et cogitando / semper aliquid: inquirit: aut agit:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019527-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

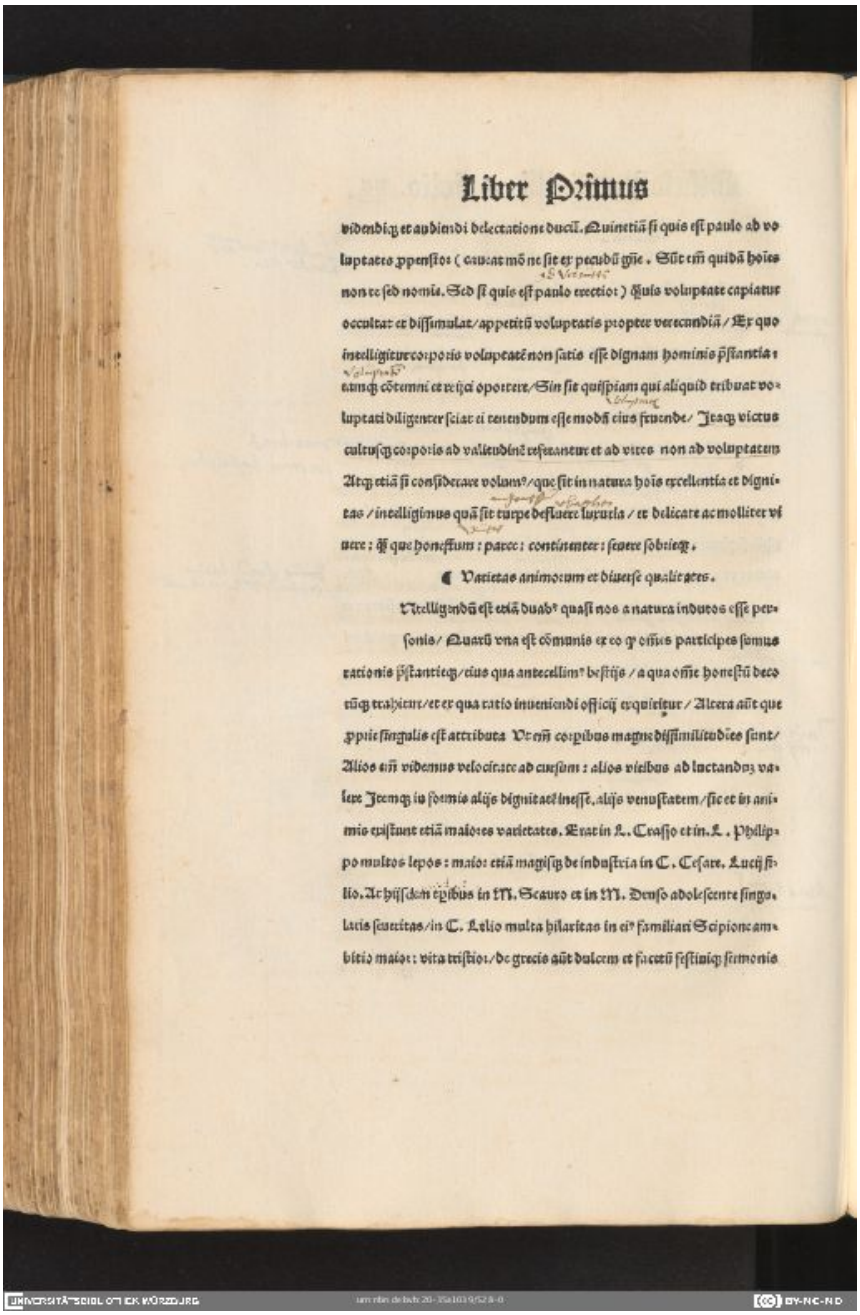

videndiq; et audiendi delectatione ducũ. Quinetiã si quis est paulo ad vo
luptates ꝓpensior (caueat mõ ne sit ex pecudũ gñe. Sũt em̃ quidã hoĩes
non te sed nomie. Sed si quis est paulo erectior) quis voluptate capiatur
occultat et dissimulat/appetitũ voluptatis propter verecundiã/Ex quo
intelligitur corporis voluptatẽ non satis esse dignam hominis p̃stantia:
eamq; cõtemni et reijci oportere/Sin sit quispiam qui aliquid tribuat vo-
luptati diligenter sciat ei tenendum esse modũ eius fruende/ Itaq; victus
cultusq; corporis ad valitudinẽ referantur et ad vires non ad voluptatem
Atq; etiã si considerare volum⁹/que sit in natura hoĩs excellentia et digni-
tas/intelligimus quã sit turpe defluere luxuria/et delicate ac molliter vi
uere: q̃ que honestum: parce: continenter: seuere sobrieq;.

¶ Varietas animorum et diuerse qualitates.

Intelligendũ est etiã duab⁹ quasi nos a natura indutos esse per-
sonis/ Quarũ vna est cõmunis ex eo q̃ om̃es participes sumus
rationis p̃stantieq;/eius qua antecellim⁹ bestijs/a qua om̃e honestũ deco
rũq; trahitur/et ex qua ratio inueniendi officij exquiritur/ Altera aũt que
ꝓprie singulis est attributa Vt em̃ corpibus magne dissimilitudines sunt/
Alios em̃ videmus velocitate ad cursum: alios viribus ad luctandũ va-
lere Itemq; in formis alijs dignitatẽ inesse. alijs venustatem/sic et in ani-
mis existunt etiã maiores varietates. Erat in L. Crasso et in L. Philip-
po multos lepos: maior etiã magisq; de industria in C. Cesare. Lucij fi-
lio. At hijsdem ẽpibus in M. Scauro et in M. Druso adolescente singu-
laris seueritas/in C. Lelio multa hilaritas in ei⁹ familiari Scipione am-
bitio maior: vita tristior/de grecis aũt dulcem et facetũ festiuiq; sermonis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/52 8-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

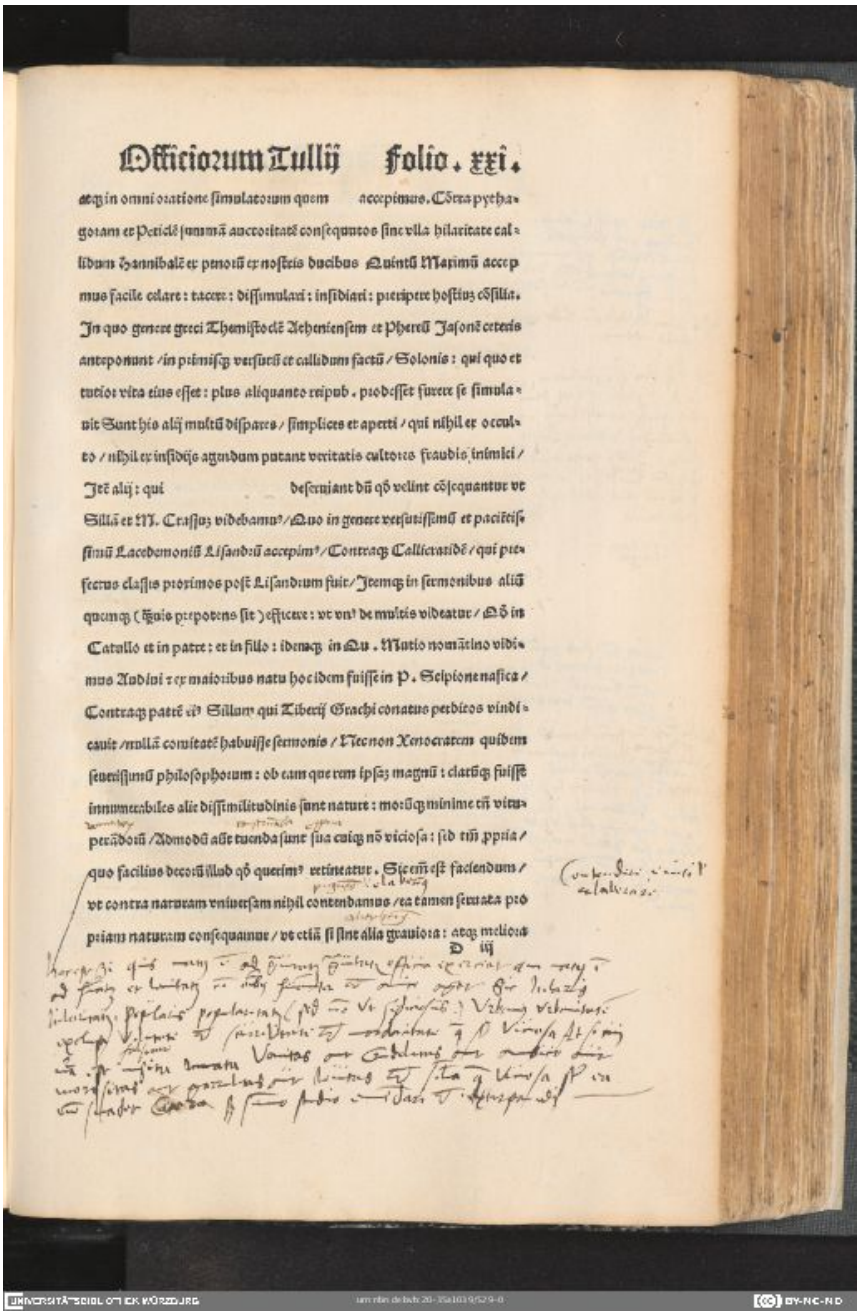

atq; in omni oratione simulatorum quem accepimus. Cōtra pythagoram et Periclē summā auctoritatē consequutos sine vlla hilaritate callidum Hannibalē ex penorū ex nostris ducibus Quintū Maximū accepimus facile celare: tacere: dissimulari: insidiari: preripere hostiū cōsilia. In quo genere greci Themistoclē Atheniensem et Phereū Jasonē ceteris anteponunt / in primisq; versutū et callidum factū / Solonis: qui quo et tutior vita eius esset: plus aliquanto reipub. prodesset furere se simulauit Sunt his alij multū dispares / simplices et aperti / qui nihil ex occulto / nihil ex insidijs agendum putant veritatis cultores fraudis inimici / Itē alij: qui deseruiant dū qd velint cōsequantur vt Sillā et M. Crassuz videbamus / Quo in genere versutissimū et pacientissimū Lacedemoniū Lisandrū accepimus / Contraq; Callicratidē / qui prefectus classis proximos post Lisandrum fuit / Itemq; in sermonibus aliū quemq; (quis prepotens sit) efficere: vt vnus de multis videatur / Qd in Catullo et in patre: et in filio: idemq; in Qu. Mutio nomātino vidimus Audiui ⁊ ex maioribus natu hoc idem fuisse in P. Scipione nasica / Contraq; patrē eius Sillam qui Tiberij Grachi conatus perditos vindicauit / nullā comitatē habuisse sermonis / Necnon Xenocratem quidem seuerissimū philosophorum: ob eam que rem ipsaz magnū: clarūq; fuisse innumerabiles alie dissimilitudinis sunt nature: morūq; minime tñ vituperādorū / Admodū aūt tuenda sunt sua cuiq; nō viciosa: sed tñ ꝓpria / quo facilius decorū illud qd querimus retineatur. Sic em̄ est faciendum / vt contra naturam vniuersam nihil contendamus / ea tamen seruata propriam naturam consequamur / vt etiā si sint alia grauiora: atq; meliora

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039529-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

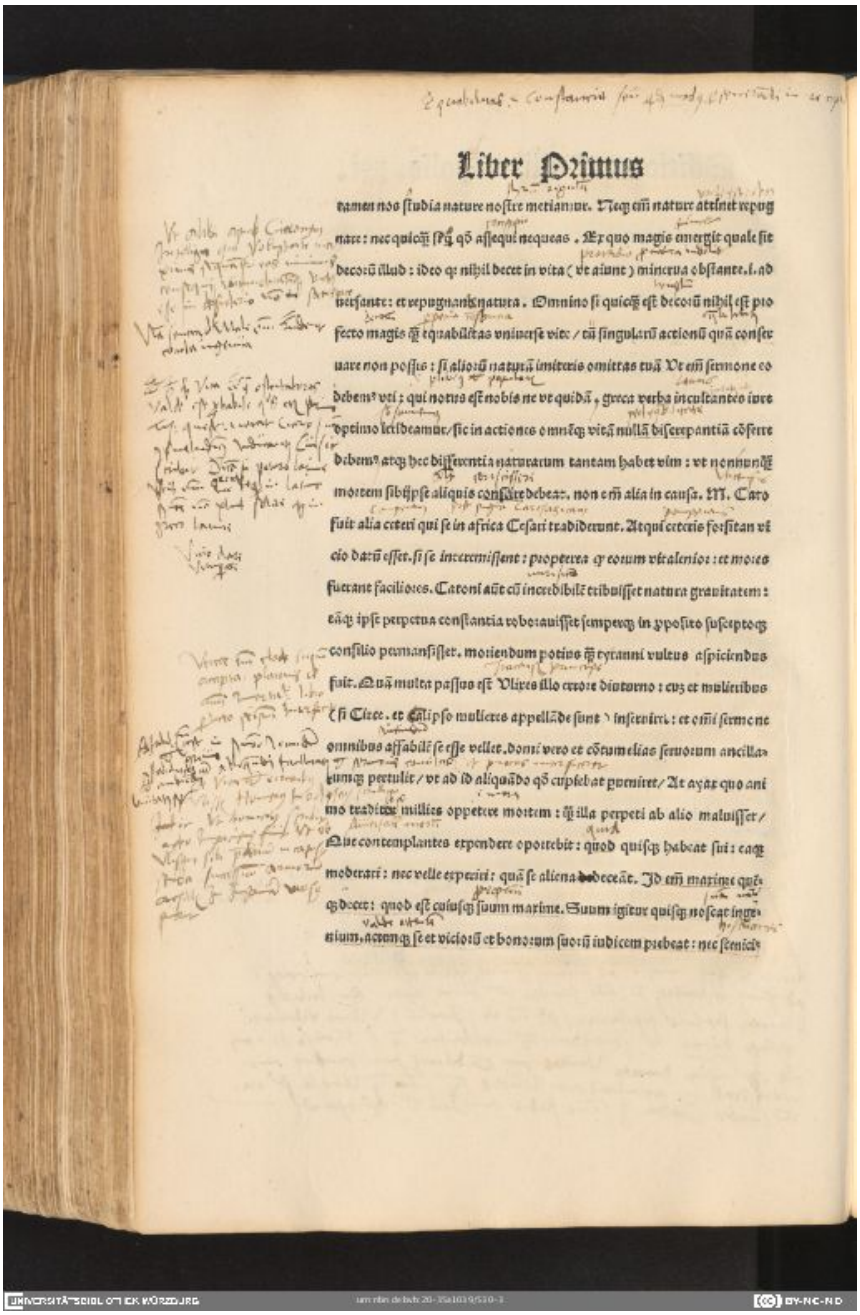

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

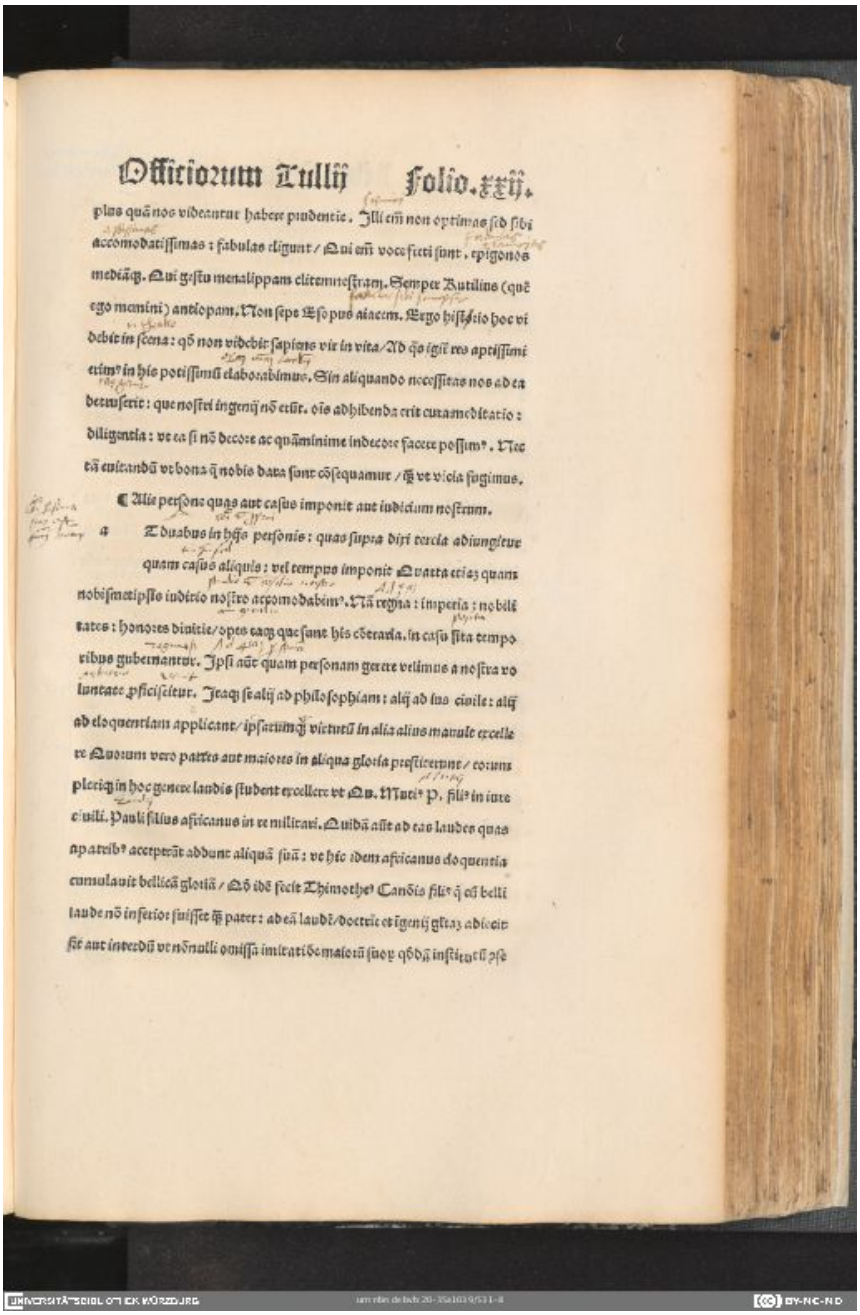

plus quã nos videantur habere prudentie. Illi em̃ non optimas sed sibi accomodatissimas: fabulas eligunt / Qui em̃ voce freti sunt, epigonos mediãq. Qui gestu menalippam clitemnestram. Semper Rutilius (quẽ ego memini) antiopam. Non sepe Esopus aiacem. Ergo histrio hoc videbit in scena: qd̃ non videbit sapiens vir in vita / Ad q̃s igit̃ res aptissimi erim⁹ in his potissimũ elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit: que nostri ingenij nõ erũt. oĩs adhibenda erit cura meditatio: diligentia: vt ea si nõ decore ac quãminime indecore facere possim⁹. Nec tã euitandũ vt bona q̃ nobis data sunt cõsequamur / q̃ vt vicia fugimus.

¶ Alie persone quas aut casus imponit aut iudicium nostrum.

a Tduabus in hijs personis: quas supra dixi tercia adiungitur quam casus aliquis: vel tempus imponit Quarta etiaꝫ quam nobismetipsis iudicio nostro accomodabim⁹. Nã regna: imperia: nobilitates: honores diuitie / opes eaq; que sunt his cõtraria. in casu sita temporibus gubernantur. Ipsi aũt quam personam gerere velimus a nostra voluntate ꝓficiscitur. Itaq; se alij ad philosophiam: alij ad ius ciuile: alij ad eloquentiam applicant / ipsarumq̃ virtutũ in alia alius maiule excellere Quorum vero patres aut maiores in aliqua gloria prestiterunt / eorum plerique in hoc genere laudis student excellere vt Qu. Muti⁹ P. fili⁹ in iure ciuili. Pauli filius africanus in re militari. Quidã aũt ad eas laudes quas a patrib⁹ acceperũt addunt aliquã suã: vt hic idem africanus eloquentia cumulauit bellicã gloriã / Qd̃ idẽ fecit Thimothe⁹ Canõis fili⁹ q̃ cũ belli laude nõ inferior fuisset q̃ pater: ad eã laudẽ / doctrie et ĩgenij gl̃taꝫ adiecit sit aut interdũ vt nõnulli omissa imitatiõe maiorũ suoꝝ qd̃dã institutũ ꝯse

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/53 1-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quanꝫ Marie que in eo plerūꝫ elaboꝝãe hiꝫ magna ſibi ꝓponūt obſcuris
orti parẽtib⁹ Hec igit oia cū ḡtū⁹ q̄d deceat ꝑpleti aīo cogitatione debẽ.

¶ Conſtituendum genus vite et inſtituendum.

Ī primis aūt conſtituendū eſt quos nos et quales eſſe velimus
et in quo genere vite. que deliberatio eſt omniū difficillima / in
eunte enī adoleſcentia (cui ineſt maxima imbecillitas conſiliꝫ) tunc id ſibi
quiſq; genus etatis degende cōſtituit / quod maxime adamauit Tractꝫ an-
te implicatur aliquo certo genere curſuꝫ videndi quā potuit: qđ optimū
eſſe iudicare. Namꝫ herculē prodicus dicit. vt eſt apud Xenophontē eū
primū pubeſcere (quod tempus a natura ad deligendū: quā quiſq; viaꝫ
viuendi ſit ingreſſurus datum eſt) exiſſe in ſolitudinem: atq; ibi ſedentem
diu ſecū multumꝫ dubitaſſe: cum duas cerneret vias: vnam voluptatis
alteram uirtutis: vtrā ingredi melit eſſe / Hoc Hec. Jo. ſitu edito potuit
fortaſſe contingere / nobis non idem qui imitamur quos cuiq; viſum eſt
ad eorū ſtudia inſtituendaq; impellimur. Plerumꝫ aūt parentum preceptis
imbuti / ad eorū conſuetudinē; moremꝫ deducimur. Alīꝫ multitudinis iu
dicio ſeruiē: quecꝫ maiori parti pulcherrima videnē ea maxime exoptant
Nonnulli cum ſine felicitate quadā ſine bonitate nature ſine parentū diſ-
ciplina vecā vite ſecuti ſunt viā Illud aūt maxime erarū gen⁹ eorū qui aut
excellente ingenij magnitudine aut preclara eruditione atq; doctrina aut
vtraꝫre ornati ſpaciū deliberandi. habuerīt. quē potiſſimū vite curſum
ſequi vellent / in deliberatione ad ſuā cuiuſq; naturam conſiliū eſt omne
reuocandum / Nam cum in omnibus que aguntur et quo modo quiſq;
natus eſt: vt ſupra dictum eſt: quod deceat exquirimus: tum in eorū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103/9/512-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

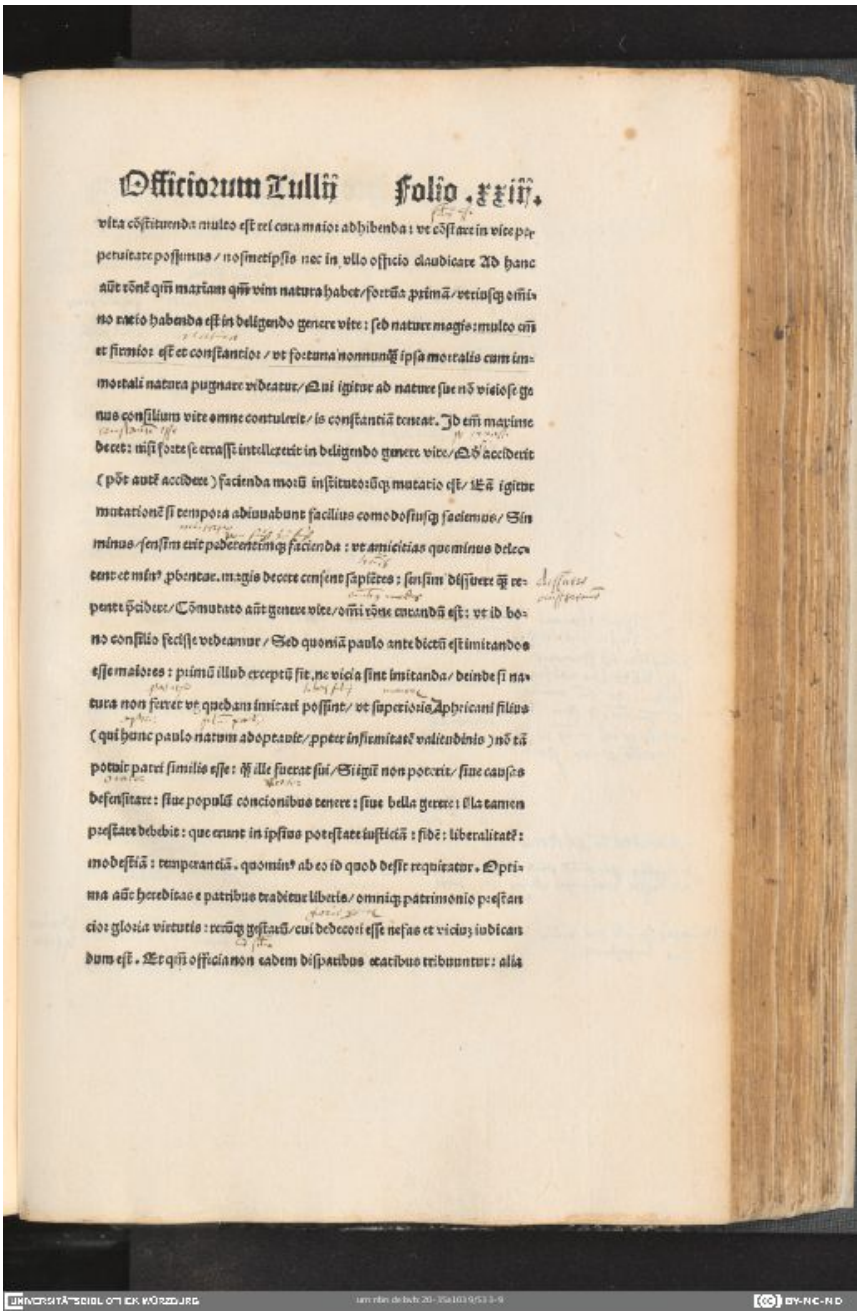

vita cōstituenda multo est rei cura maior adhibenda: vt cōstare in vite perpetuitate possimus / nosmetipsis nec in vllo officio claudicare Ad hanc aūt rōnē qm̄ maxīam qm̄ vim natura habet / fortūa ꝓximā / vtriusq; omnino ratio habenda est in deligendo genere vite: sed nature magis: multo em̄ et firmior est et constantior / vt fortuna nonnunq̄ ipsa mortalis cum immortali natura pugnare videatur / Qui igitur ad nature sue nō viciose genus consilium vite omne contulerit / is constantiā teneat. Id em̄ maxime decet: nisi forte se errasse intellexerit in deligendo genere vite / Qd̄ acciderit (pōt autē accidere) facienda morū institutorūq; mutatio est / Eā igitur mutationē si tempora adiuuabunt facilius comodosiusq; faciemus / Sin minus / sensim erit pedetentimq; facienda: vt amicitias quominus delectent et min⁹ ꝓbentur. magis decere censent sapiētes: sensim dissuere q̄ repente p̄cidere / Cōmutato aūt genere vite / om̄i rōne curandū est: vt id bono consilio fecisse videamur / Sed quoniā paulo ante dictū est imitandos esse maiores: primū illud exceptū sit, ne vicia sint imitanda / deinde si natura non ferret vt quedam imitari possint / vt superioris Aphricani filius (qui hunc paulo natum adoptauit / ꝓpter infirmitatē valitudinis) nō tā potuit patri similis esse: q̄ ille fuerat sui / Si igit̄ non poterit / siue causas defensitare: siue populū concionibus tenere: siue bella gerere: illa tamen prestare debebit: que erunt in ipsius potestate iusticiā: fidē: liberalitatē: modestiā: temperantiā. quomin⁹ ab eo id quod desit requiratur. Optima aūt hereditas e patribus traditur liberis / omniq; patrimonio prestancior gloria virtutis: rerūq; gestarū / cui dedecori esse nefas et viciuz iudicandum est. Et qm̄ officia non eadem disparibus etatibus tribuuntur: alia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

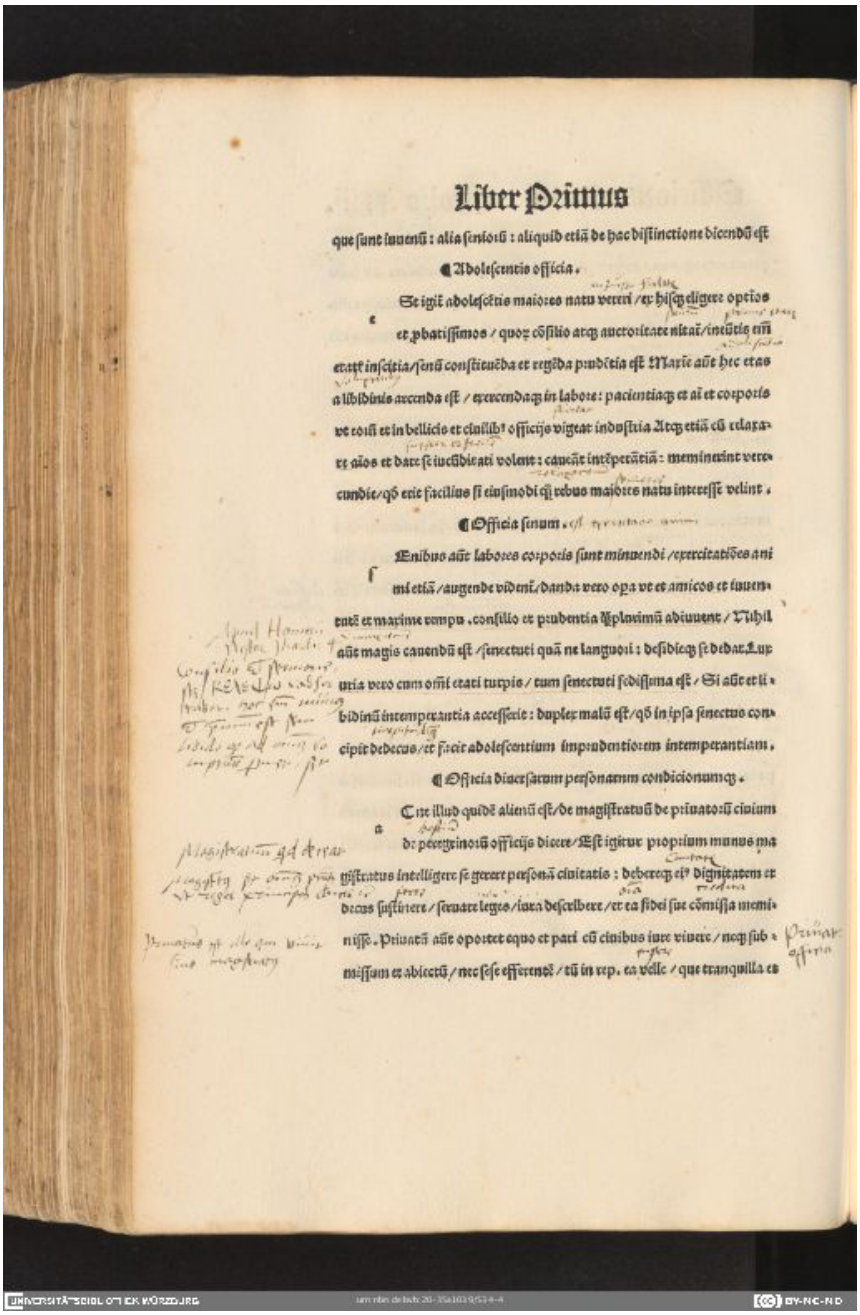

que sunt iuuenū: alia seniorū: aliquid etiā de hac distinctione dicendū est

¶ Adolescentis officia.

Est igit̄ adolescētis maiores natu vereri / ex hisq; eligere optīos et ꝓbatissimos / quoꝝ cōsilio atq; auctoritate nitat̄ / ineūtis em̄ etatꝭ inscitia / senū constituēda et regēda prudētia est. Maxīe aūt hec etas a libidinis arcenda est / exercendaq; in labore: pacientiaq; et aī et corporis vt eorū et in bellicis et ciuilib⁹ officijs vigeat industria. Atq; etiā cū relaxare aīos et dare se iucūditati volent: caueāt intēperātiā: meminerint verecundie / qd̄ erit facilius si eiusmodi q̄ rebus maiores natu interesse velint.

¶ Officia senum.

Senibus aūt labores corporis sunt minuendi / exercitatiōes animi etiā / augende vident̄ / danda vero opa vt et amicos et iuuentutē et maxime rempu. consilio et prudentia ꝑplurimū adiuuent / Nihil aūt magis cauendū est / senectuti quā ne languori: desidieq; se dedat. Luxuria vero cum om̄i etati turpis / tum senectuti fedissima est / Si aūt et libidinū intemperantia accesserit: duplex malū est / qd̄ in ipsa senectus concipit dedecus / et facit adolescentium imprudentiorem intemperantiam.

¶ Officia diuersarum personarum condicionumq;.

Cne illud quidē alienū est / de magistratuū de priuatorū ciuium de peregrinorū officijs dicere / Est igitur proprium munus magistratus intelligere se gerere personā ciuitatis: debereq; ei⁹ dignitatem et decus sustinere / seruare leges / iura describere / et ea fidei sue cōmissa meminisse. Priuatū aūt oportet equo et pari cū ciuibus iure viuere / neq; submissum et abiectū / nec sese efferentē / tū in rep. ea velle / que tranquilla et

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

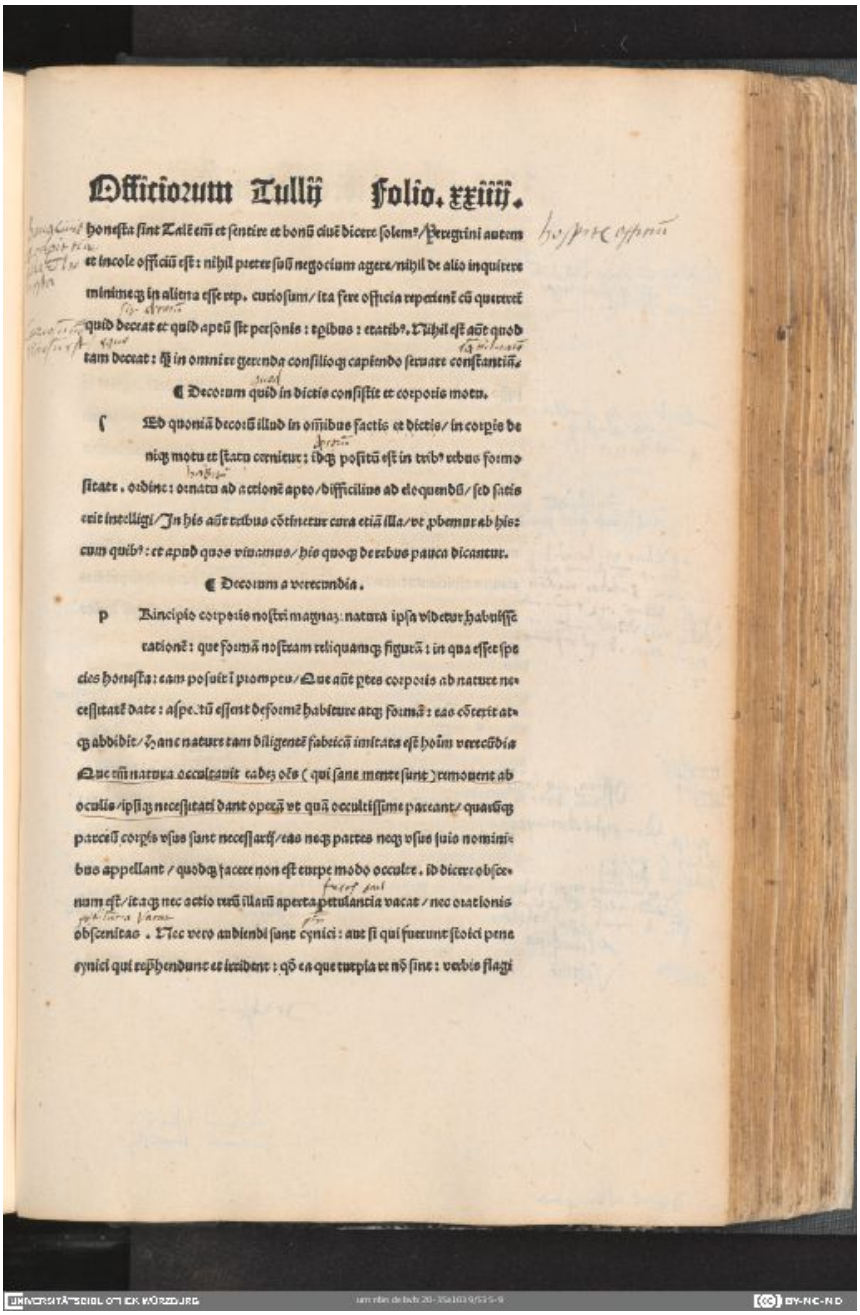

honesta sint Talē em̄ et sentire et bonū ciuē dicere solem⁹/ Peregrini autem et incole officiū est: nihil preter suū negocium agere/ nihil de alio inquirere minimeq; in aliena esse rep. curiosum/ ita fere officia reperienē cū quererē quid deceat et quid aptū sit personis: tp̄ibus: etatib⁹. Nihil est aūt quod tam deceat: q̄ in omni re gerenda consilioq; capiendo seruare constantiā.

¶ Decorum quid in dictis consistit et corporis motu.

Sed quoniā decorū illud in om̄ibus factis et dictis/ in corp̄is denique motu et statu cernitur: idq; positū est in trib⁹ rebus formositate. ordine: ornatu ad actionē apto/ difficilius ad eloquendū/ sed satis erit intelligi/ In his aūt tribus cōtinetur cura etiā illa/ vt p̄bemur ab his: cum quib⁹: et apud quos viuamus/ his quoq; de rebus pauca dicantur.

¶ Decorum a verecundia.

Principio corporis nostri magnaz: natura ipsa videtur habuisse rationē: que formā nostram reliquamq; figurā: in qua esset species honesta: eam posuit ī promptu/ Que aūt p̄tes corporis ad nature necessitatē date: aspectū essent deformē habiture atq; formā: eas cōtexit atq; abdidit/ Hanc nature tam diligentē fabricā imitata est hoīm verecūdia Que tm̄ natura occultauit eadez oēs (qui sane mente sunt) remouent ab oculis/ ipsiq; necessitati dant operā vt quā occultissime pareant/ quarūq; parceū corp̄is vsus sunt necessarij/ eas neq; partes neq; vsus suis nominibus appellant/ quodq; facere non est turpe modo occulte. id dicere obscenum est/ itaq; nec actio rerū illarū aperta petulantia vacat/ nec orationis obscenitas. Nec vero audiendi sunt cynici: aut si qui fuerunt stoici pene cynici qui rep̄hendunt et irrident: qd̄ ea que turpia re nō sint: verbis flagi

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/535-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

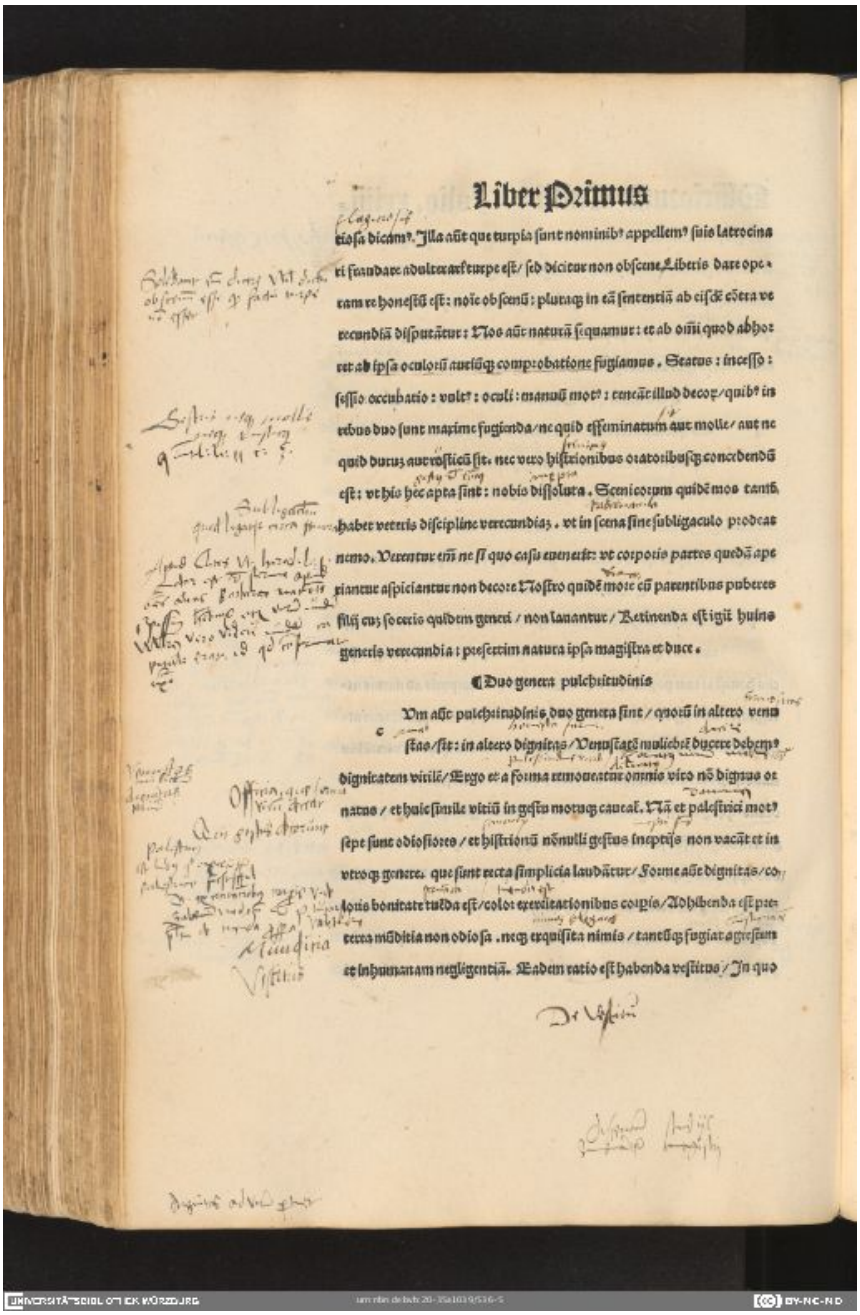

tiosa dicam⁹. Illa aũt que turpia sunt nominib⁹ appellem⁹ suis latrocinari fraudare adulterari turpe est/ sed dicitur non obscene. Liberis dare operam re honestũ est: noĩe obscenũ: plurãq; in eã sententiã ab eisdẽ cõtra verecundiã disputãtur: Nos aũt naturã sequamur: et ab omĩi quod abhorret ab ipsa oculorũ autiũq; comprobatione fugiamus. Status: incesso: sessio occubatio: vult⁹: oculi: manuũ mot⁹: teneãt illud decor/ quib⁹ in rebus duo sunt maxime fugienda/ ne quid effeminatum aut molle/ aut ne quid duruz aut rusticũ sit. nec vero histrionibus oratoribusq; concedendũ est: vt his hec apta sint: nobis dissoluta. Scenicorum quidẽ mos tamẽ habet veteris discipline verecundiaz. vt in scena sine subligaculo prodeat nemo. Verentur enĩ ne si quo casu euenerit: vt corporis partes quedã aperiantur aspiciantur non decore Nostro quidẽ more cũ parentibus puberes filij cuz soceris quidem generi / non lauantur / Retinenda est igit̃ huius generis verecundia: presertim natura ipsa magistra et duce.

¶ Duo genera pulchritudinis

Cum aũt pulchritudinis duo genera sint / quorũ in altero venustas/ sit: in altero dignitas/ Venustatẽ muliebrẽ ducere debem⁹ dignitatem virilẽ/ Ergo et a forma remoueatur omnis viro nõ dignus ornatus / et huic simile vitiũ in gestu motuq; caueat. Nã et palestrici mot⁹ sepe sunt odiosiores / et histrionũ nõnulli gestus ineptijs non vacãt et in vtroq; genere. que sunt recta simplicia laudãtur/ Forme aũt dignitas/ coloris bonitate tuẽda est/ color exercitationibus corpis/ Adhibenda est preterea mũditia non odiosa. neq; exquisita nimis / tantũq; fugiat agrestem et inhumanam negligentiã. Eadem ratio est habenda vestitus / In quo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/516-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

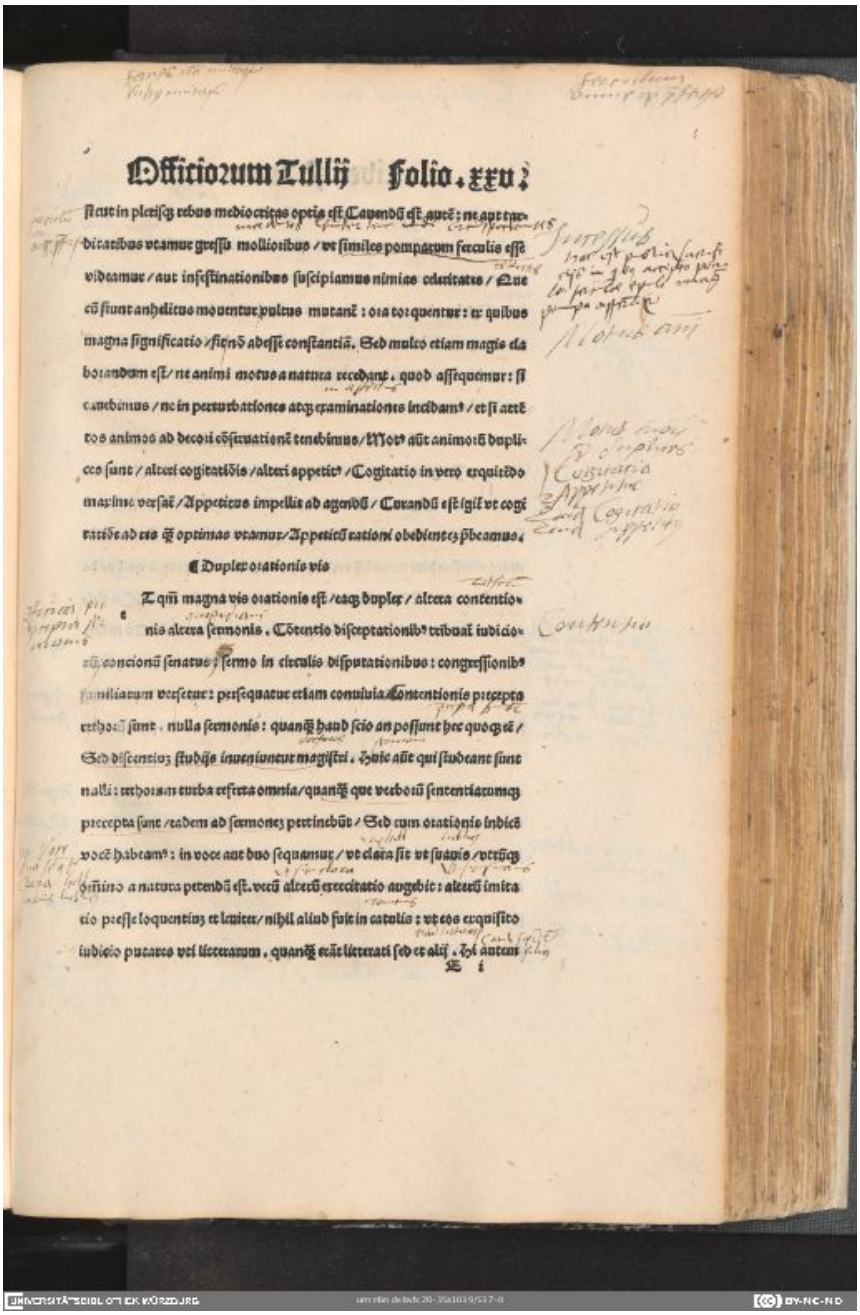

sicut in pleriſq; rebus mediocritas optima eſt. Cauendū eſt autē: ne aptę ad citatibus vtamur greſſu molliorib⁹ / vt ſimiles pompaꝝ ferculis eſſe videamur / aut inſeſtationibus ſuſcipiamus nimias celeritates / Que cū fiunt anhelitus mouentur pulsus mutantur: ora torquentur: ex quibus magna ſignificatio / fieri adeſſe conſtantiā. Sed multo etiam magis elaborandum eſt / ne animi motus a natura recedant. quod aſſequemur: ſi cauebimus / ne in perturbationes atq; examinationes incidam⁹ / et ſi aute tos animos ad decori cōſeruationē tenebimus / Motꝰ aūt animoꝝ duplicem ſunt / alteri cogitatiōis / alteri appetitꝰ / Cogitatio in vero exquirēdo maxime verſat̄ / Appetitus impellit ad agendū / Curandū eſt igit vt cogitatio ad eas q̄ optimas videantur / Appetitꝰ rationi obedientes p̄beamus.

¶ Duplex orationis vis

Tquī magna vis orationis eſt / eaq; duplex / altera contentionis altera ſermonis. Cōtentio diſceptationib⁹ tribunal iudiciis concionū ſenatus / ſermo in circulis diſputationibus: congreſſionib⁹ familiarum verſetur: perſequatur etiam conuiuia. Contentionis precepta extant ſunt. nulla ſermonis: quanq̄ haud ſcio an poſſint hec quoq; ea / Sed diſcentiꝰ ſtudioſis inueniuntur magiſtri. Hoſce alle qui ſtudeant ſunt nulli: verborum tamen verba referta omnia / quanq̄ que verborū ſententiarumq; precepta ſunt / eadem ad ſermonem pertinebūt / Sed cum orationis iudicē vocē habeam⁹: in voce aut duo ſequamur / vt clara ſit vt ſuauis / vtriq; horum a natura petendū eſt. vocū alterū exercitatio augebit: alterū imitatio preſſe loquentiꝰ et lenior / nihil aliud fuit in catulo: vt eos exquiſito iudicio putaret vti literatum. quanq̄ erāt literati ſed et alij. Hi autem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103/9/517-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

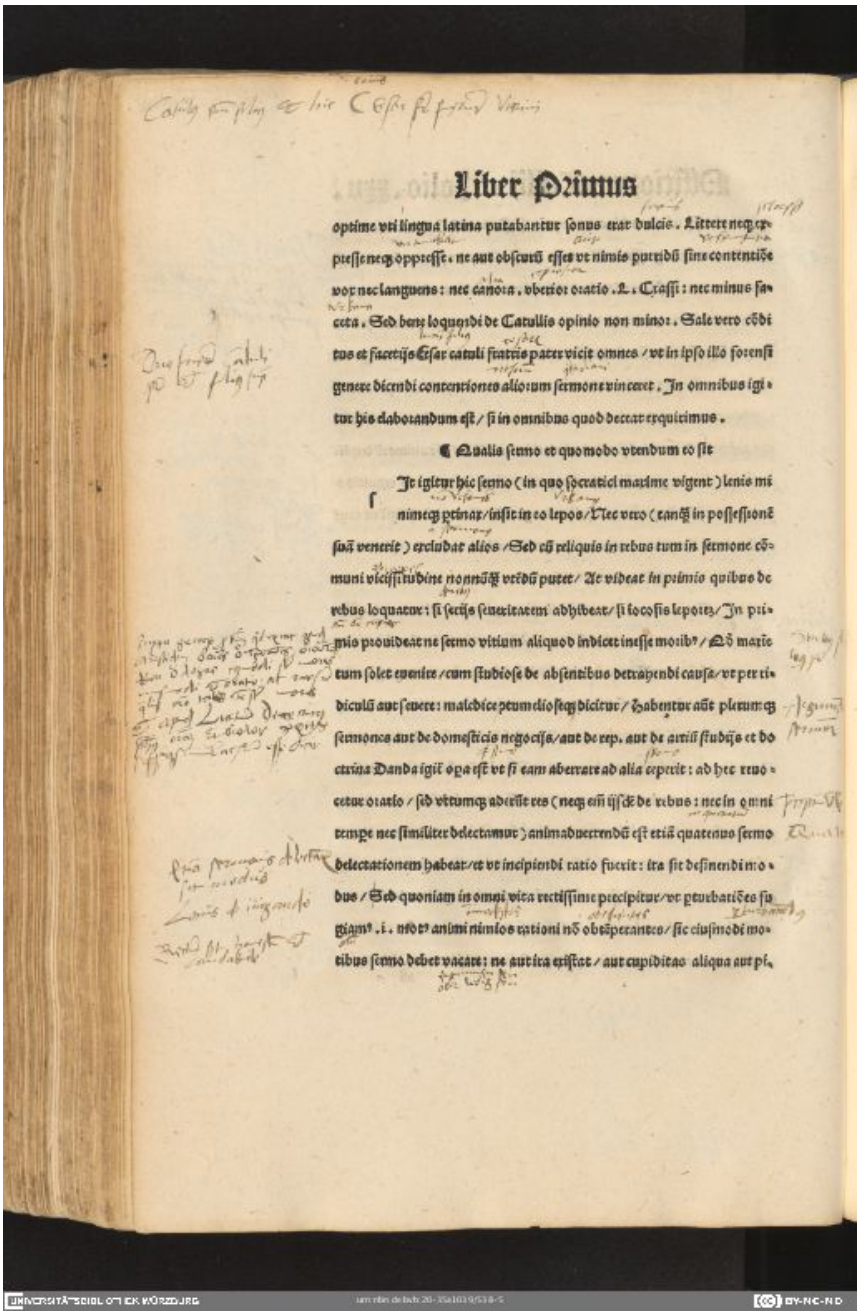

optime vti lingua latina putabantur sonus erat dulcis. Littere neq; expresse neq; oppresse. ne aut obscurū esset vt nimis putridū sine contentiōe vox nec languens: nec canora. vberior oratio. L. Crassi: nec minus faceta. Sed bene loquendi de Catullis opinio non minor. Sale vero cōditus et facetijs Cesar catuli fratris pater vicit omnes / vt in ipso illo forensi genere dicendi contentiones aliorum sermone vinceret. In omnibus igitur his elaborandum est / si in omnibus quod deceat exquirimus.

¶ Qualis sermo et quomodo vtendum eo sit

Sit igitur hic sermo (in quo socratici maxime vigent) lenis minimeq; ptinax / insit in eo lepos / Nec vero (tanq̄ in possessionē suā venerit) excludat alios / Sed cū reliquis in rebus tum in sermone cōmuni vicissitudine nonnūq̄ vtēdū putet / At videat in primis quibus de rebus loquatur: si serijs seueritatem adhibeat / si iocosis leporez / In primis prouideat ne sermo vitium aliquod indicet inesse moribꝰ / Qd̄ maxīe tum solet euenire / cum studiose de absentibus detrahendi causa / vt per ridiculū aut seuere: maledice ꝯtumelioseq; dicitur / Habentur aūt plerumq; sermones aut de domesticis negocijs / aut de rep. aut de artiū studijs et doctrina Danda igit̄ opa est vt si eam aberrare ad alia ceperit: ad hec reuocetur oratio / sed vtrumq; aderūt res (neq; eñ ijsdē de rebus: nec in omni tempe nec similiter delectamur) animaduertendū est etiā quatenus sermo delectationem habeat / et vt incipiendi ratio fuerit: ita sit desinendi modus / Sed quoniam in omni vita rectissime precipitur / vt ꝑturbatiōes fugiamꝰ. i. motꝰ animi nimios rationi nō obtēperantes / sic eiusmodi motibus sermo debet vacare: ne aut ira existat / aut cupiditas aliqua aut pi-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/53 8-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

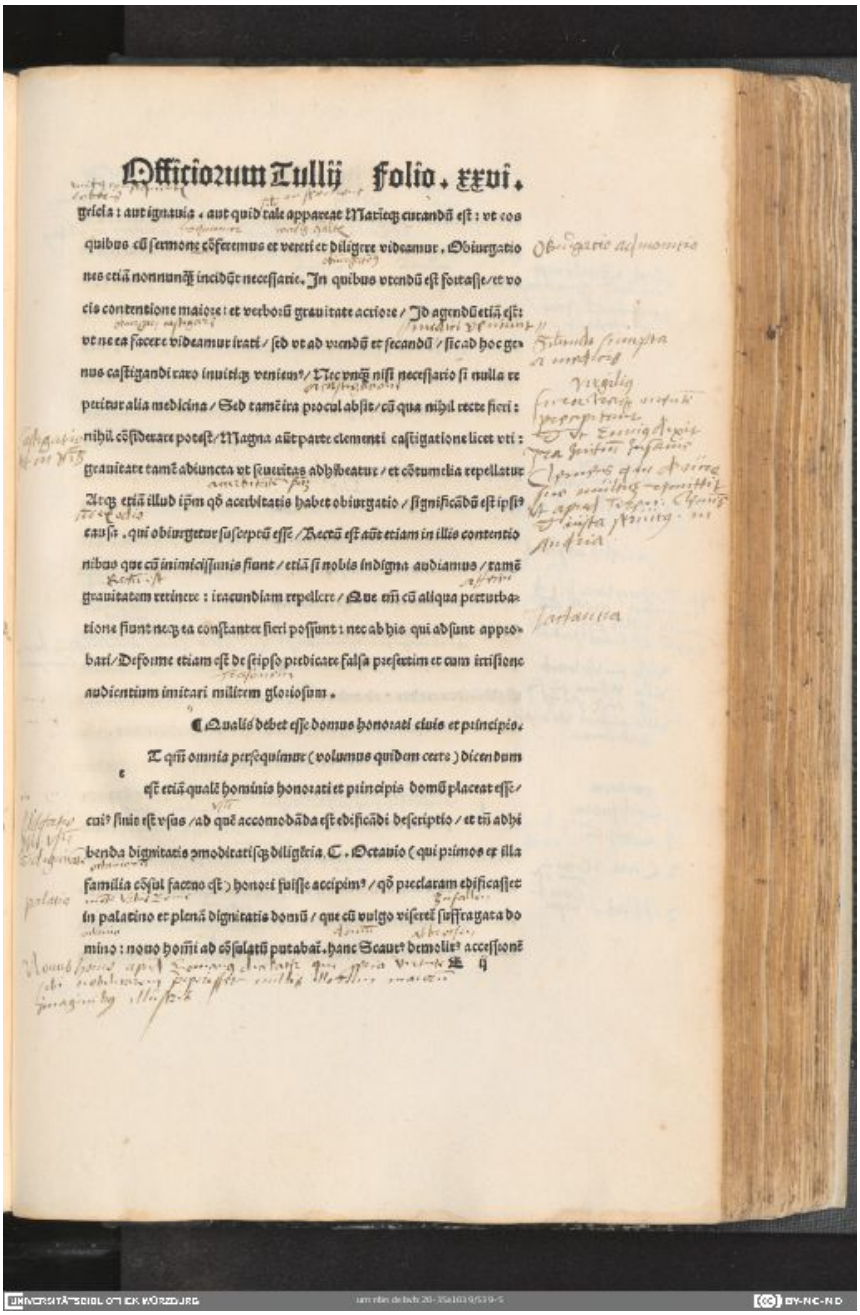

gricia: aut ignauia. aut quid tale appareat Mariēq; curandū est: vt eos quibus cū sermone cōferemus et vereri et diligere videamur. Obiurgationes etiā nonnunq̄ incidūt necessarie. In quibus vtendū est fortasse/et vocis contentione maiore: et verborū grauitate acriore/ Id agendū etiā est: vt ne ea facere videamur irati/ sed vt ad vtendū et secandū/ sic ad hoc genus castigandi raro inuitiq; veniem⁹/ Nec vnq̄ nisi necessario si nulla reperitur alia medicina/ Sed tamē ira procul absit/ cū qua nihil recte fieri: nihil cōsiderare potest/ Magna aūt parte clementi castigatione licet vti: grauitate tamē adiuncta vt seueritas adhibeatur/ et cōtumelia repellatur Atq; etiā illud ipm̄ qd̄ acerbitatis habet obiurgatio/ significādū est ipsi⁹ causa. qui obiurgetur susceptū esse/ Rectū est aūt etiam in illis contentionibus que cū inimicissimis fiunt/ etiā si nobis indigna audiamus/ tamē grauitatem retinere: iracundiam repellere/ Que em̄ cū aliqua perturbatione fiunt neq; ea constanter fieri possunt: nec ab his qui adsunt approbari/ Deforme etiam est de seipso predicare falsa presertim et cum irrisione audientium imitari militem gloriosum.

¶ Qualis debet esse domus honorati ciuis et principis.

Et qm̄ omnia persequimur (volumus quidem certe) dicendum est etiā qualē hominis honorati et principis domū placeat esse/ cui⁹ finis est vsus/ ad quē accomodāda est edificādi descriptio/ et tn̄ adhibenda dignitatis ꝯmoditatisq; diligētia. C. Octauio (qui primos et illa familia cōsul factus est) honori fuisse accipim⁹/ qd̄ preclaram edificasset in palatino et plenā dignitatis domū/ que cū vulgo viserēt suffragata domino: nouo hom̄i ad cōsulatū putabat̄. hanc Scaur⁹ demolit⁹ accessionē

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/539-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

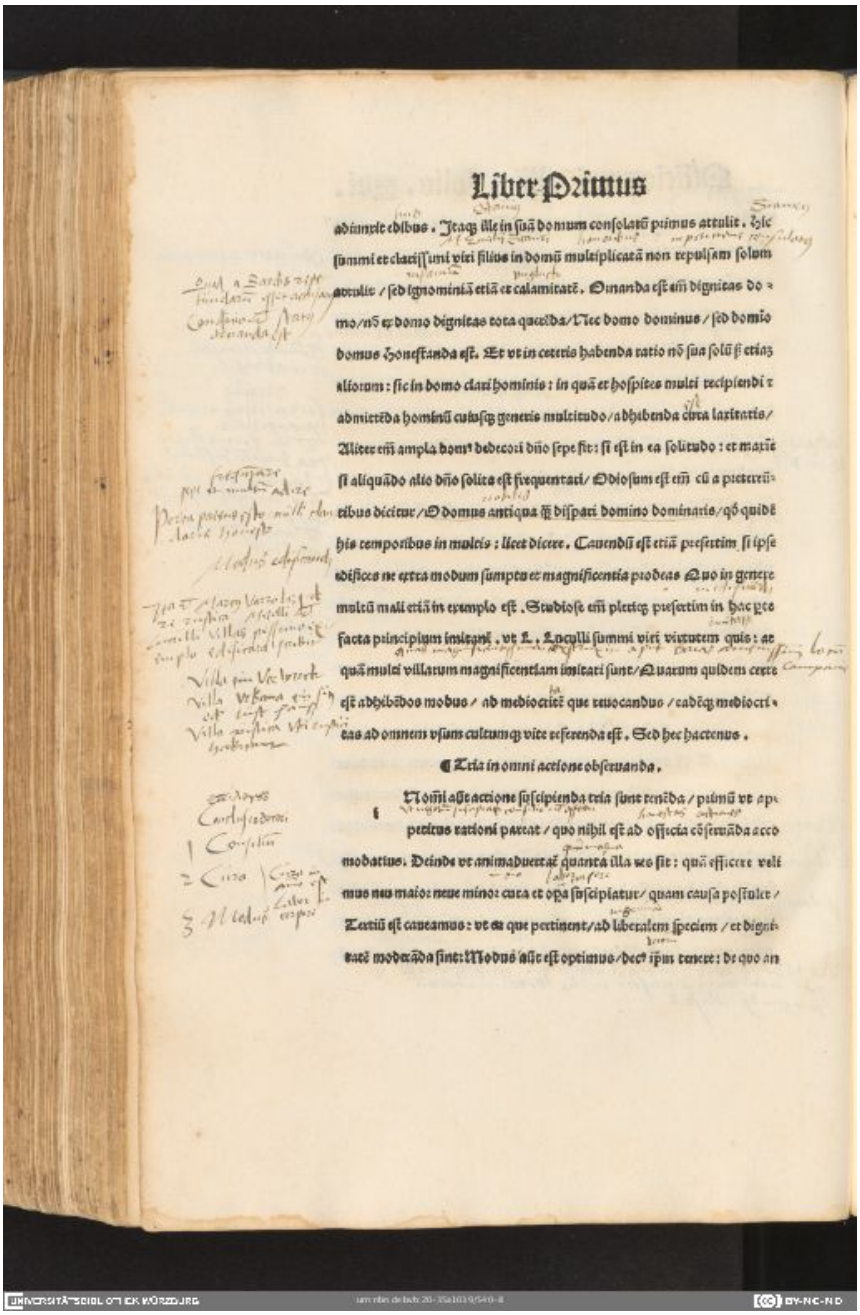

adiunxit edibus. Itaq; ille in suā domum consolatū primus attulit. Hic summi et clarissimi viri filius in domū multiplicatā non repulsam solum attulit / sed ignominiā etiā et calamitatē. Ornanda est eñ dignitas domo / nō ex domo dignitas tota querida / Nec domo dominus / sed domio domus Honestanda est. Et vt in ceteris habenda ratio nō sua solū ſ etiaz aliorum: sic in domo clari hominis: in quā et hospites multi recipiendi ⁊ admittēda hominū cuiusq; generis multitudo / adhibenda cura laxitatis / Aliter eñ ampla domꝰ dedecori dño sepe fit: si est in ea solitudo: et maxīe si aliquādo alio dño solita est frequentari / Odiosum est eñ cū a preterreūtibus dicitur / O domus antiqua q̄ dispari domino dominaris / qō quidē his temporibus in multis: licet dicere. Cauendū est etiā presertim si ipse edifices ne extra modum sumptu et magnificentia prodeas Quo in genere multū mali etiā in exemplo est. Studiose eñ pleriq; presertim in hac pte facta principium imitant. vt L. Luculli summi viri virtutem quis: at quā multi villarum magnificentiam imitati sunt / Quarum quidem certe est adhibēdos modus / ad mediocritē que reuocandus / eadēq; mediocritas ad omnem vsum cultumq; vite referenda est. Sed hec hactenus.

¶ Tria in omni actione obseruanda.

Nomī aūt actione suscipienda tria sunt tenēda / primū vt appetitus rationi pareat / quo nihil est ad officia cōseruāda accomodatius. Deinde vt animaduertat quanta illa res sit: quā efficere velimus neu maior neue minor cura et opa suscipiatur / quam causa postulet / Tertiū est caueamus: vt ea que pertinent / ad liberalem speciem / et dignitatē moderāda sint: Modus aūt est optimus / decꝰ ipm tenere: de quo an

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/540-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

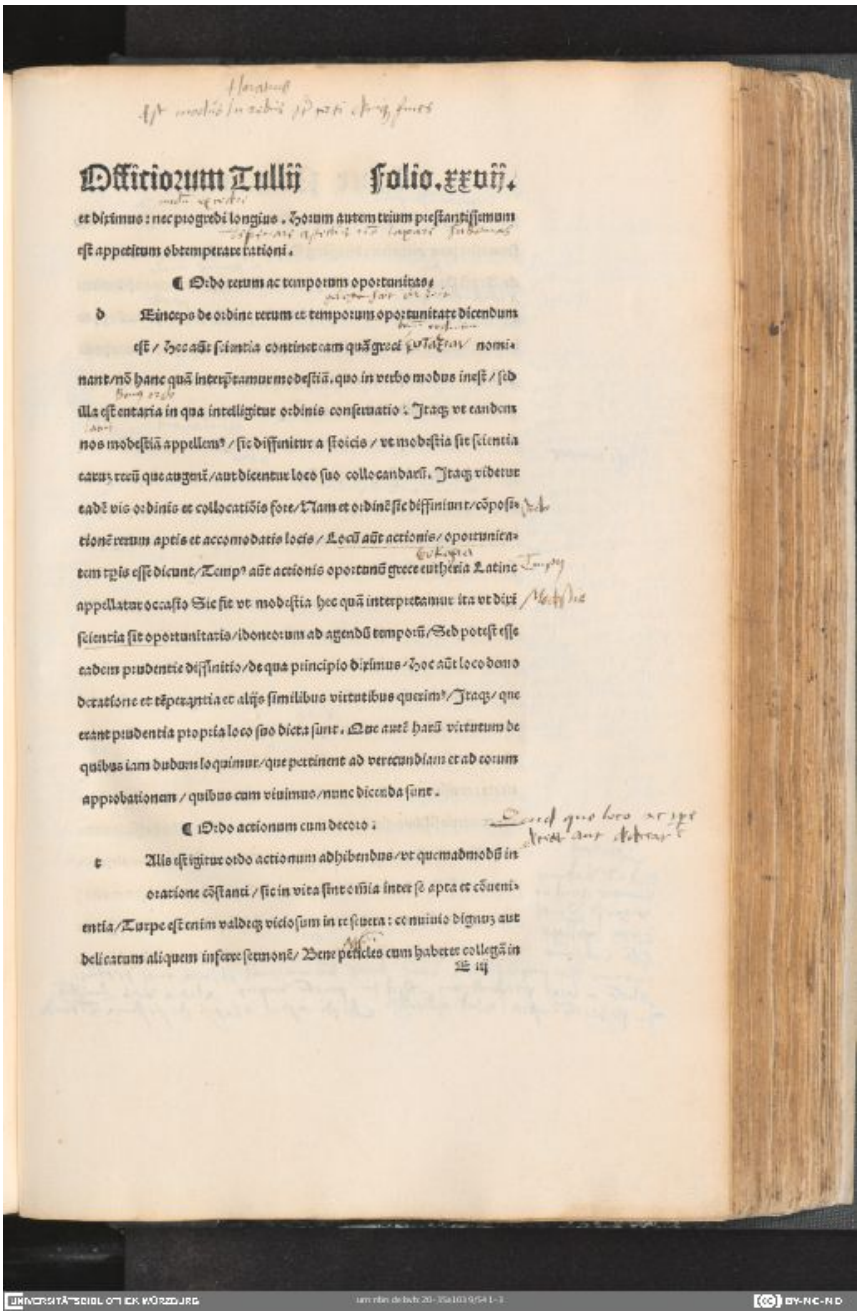

et diximus: nec progredi longius. Horum autem trium prestantissimum est appetitum obtemperare rationi.

¶ Ordo rerum ac temporum oportunitas.

d Eincepo de ordine rerum et temporum oportunitate dicendum est / Hec aūt scientia continet eam quā greci nominant / nō hanc quā interp̄tamur modestiā. quo in verbo modus inest / sed illa est entaxia in qua intelligitur ordinis conseruatio: Itaq; vt eandem nos modestiā appellem⁹ / sic diffinitur a stoicis / vt modestia sit scientia earuz rerū que augent̄ / aut dicentur loco suo collocandarū. Itaq; videtur eadē vis ordinis et collocatiōis fore / Nam et ordinē sic diffiniunt / cōpositionē rerum aptis et accomodatis locis / Locū aūt actionis / oportunitatem tp̄is esse dicunt / Temp⁹ aūt actionis oportunū grece eutheria Latine appellatur occasio Sic fit vt modestia hec quā interpretamur ita vt dixi scientia sit oportunitatis / idoneorum ad agendū temporū / Sed potest esse eadem prudentie diffinitio / de qua principio diximus / Hoc aūt loco demoderatione et tēperantia et alijs similibus virtutibus querim⁹ / Itaq; que erant prudentia propria loco suo dicta sunt. Que autē harū virtutum de quibus iam dudum loquimur / que pertinent ad verecundiam et ad eorum approbationem / quibus cum viuimus / nunc dicenda sunt.

¶ Ordo actionum cum decoro.

t Alis est igitur ordo actionum adhibendus / vt quemadmodū in oratione cōstanti / sic in vita sint oīa inter se apta et cōuenientia / Turpe est enim valdeq; viciosum in re seuera: ce nuiuio dignuz aut delicatum aliquem inferre sermonē / Bene pericles cum haberet collegā in

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/54 1-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

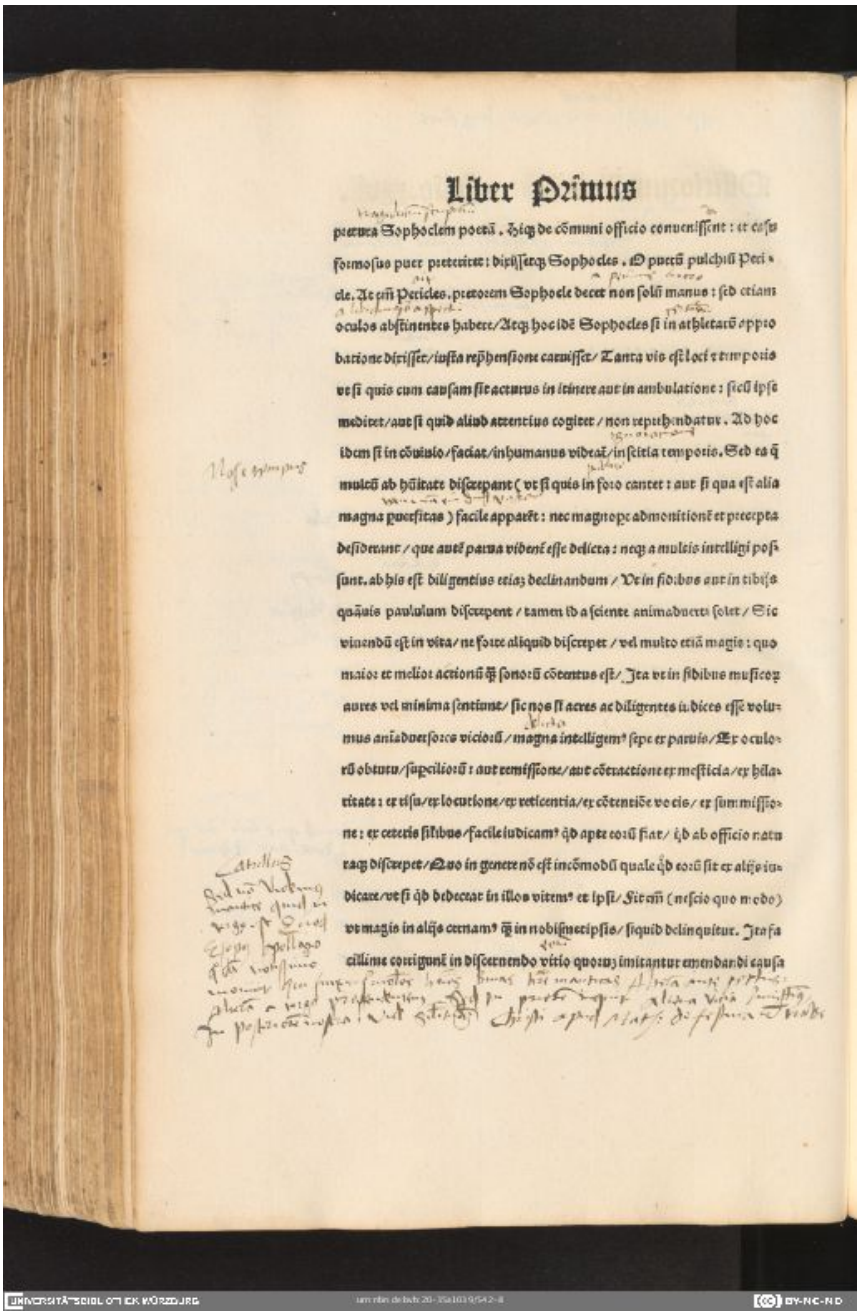

Liber Primus

pretura Sophoclem poetā. Hiq; de cōmuni officio conuenissent: et casu
formosus puer preteriret: dixissetq; Sophocles. O puerū pulchriū Peri-
cle. At cm̄ Pericles, pretorem Sophocle decet non solū manus: sed etiam
oculos abstinentes habere/ Atq; hoc idē Sophocles si in athletarū appro
batione dixisset/ iusta rep̄hensione caruisset/ Tanta vis est loci et temporis
vt si quis cum causam sit acturus in itinere aut in ambulatione: secū ipse
mediret/ aut si quid aliud attentius cogitet/ non reprehendatur. Ad hoc
idem si in cōuiuio/ faciat/ inhumanus videat/ inscitia temporis. Sed ea q̄
multū ab hūitate discrepant (vt si quis in foro cantet: aut si qua est alia
magna puerilitas) facile apparēt: nec magnopē admonitionē et precepta
desiderant/ que autē parua videnē esse delicta: neq; a multis intelligi pos-
sunt. ab his est diligentius etiaz declinandum/ Vt in fidibus aut in tibijs
quāuis paululum discrepent/ tamen id a sciente animaduerti solet/ Sic
viuendū est in vita/ ne forte aliquid discrepet/ vel multo etiā magis: quo
maior et melior actionū q̄ sonorū cōtentus est/ Ita vt in fidibus musicoꝝ
aures vel minima sentiunt/ sic nos si acres ac diligentes iudices esse volu-
mus aniaduersores viciorū/ magna intelligem⁹ sepe ex paruis/ Ex oculo-
rū obtutu/ supciliorū: aut remissione/ aut cōtractione ex mesticia/ ex hēla-
ritate: ex risu/ ex locutione/ ex reticentia/ ex cōtentiōe vocis/ ex summissio-
ne: ex ceteris similibus/ facile iudicam⁹ q̄d apte eorū fiat/ q̄d ab officio natu
raq; discrepet/ Quo in genere nō est incōmodū quale q̄d eorū sit ex alijs iu-
dicare/ vt si q̄d dedeceat in illos vitem⁹ et ipsi/ Fit cm̄ (nescio quo modo)
vt magis in alijs cernam⁹ q̄ in nobismetipsis/ siquid delinquitur. Ita fa
cillime corrigunt in discernendo vitio quoruz imitantur emendandi causa

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

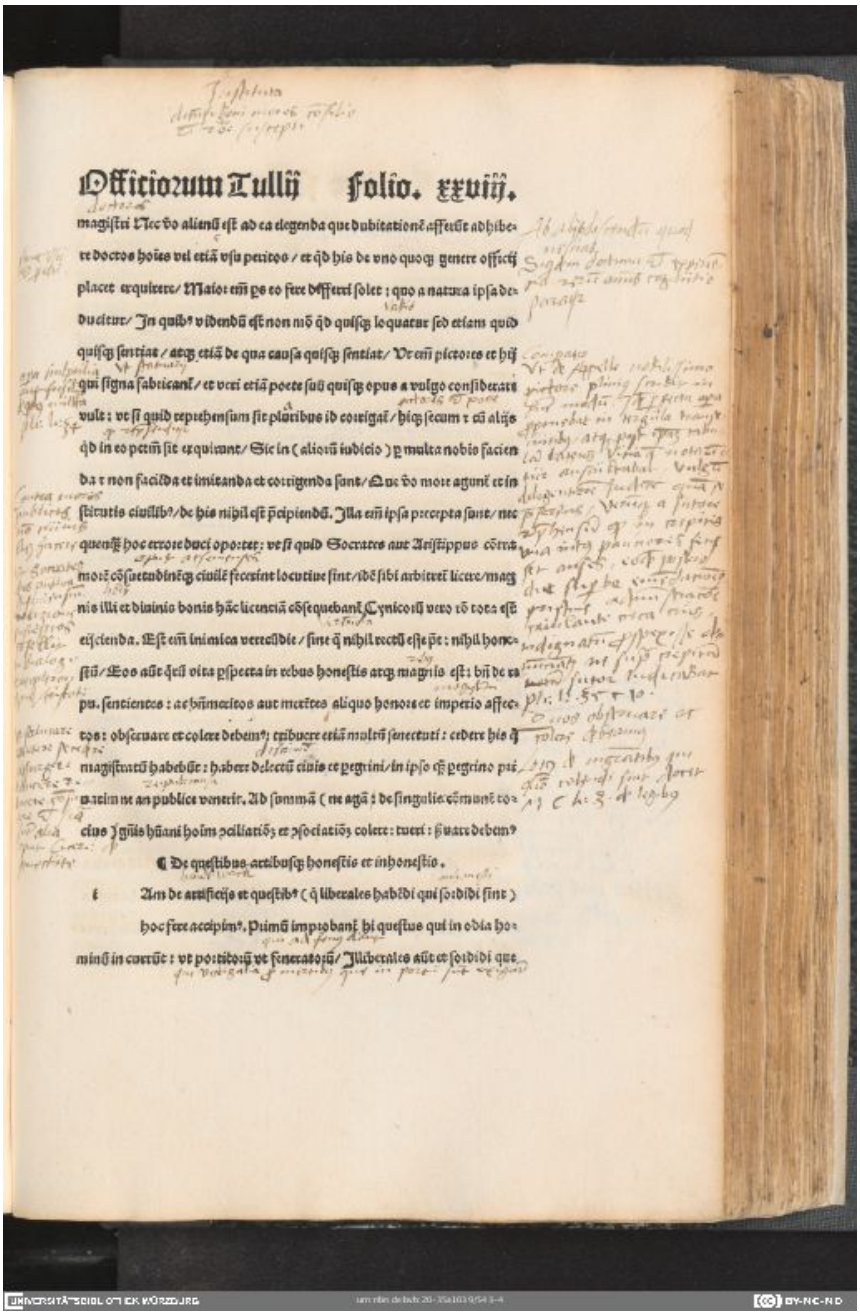

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

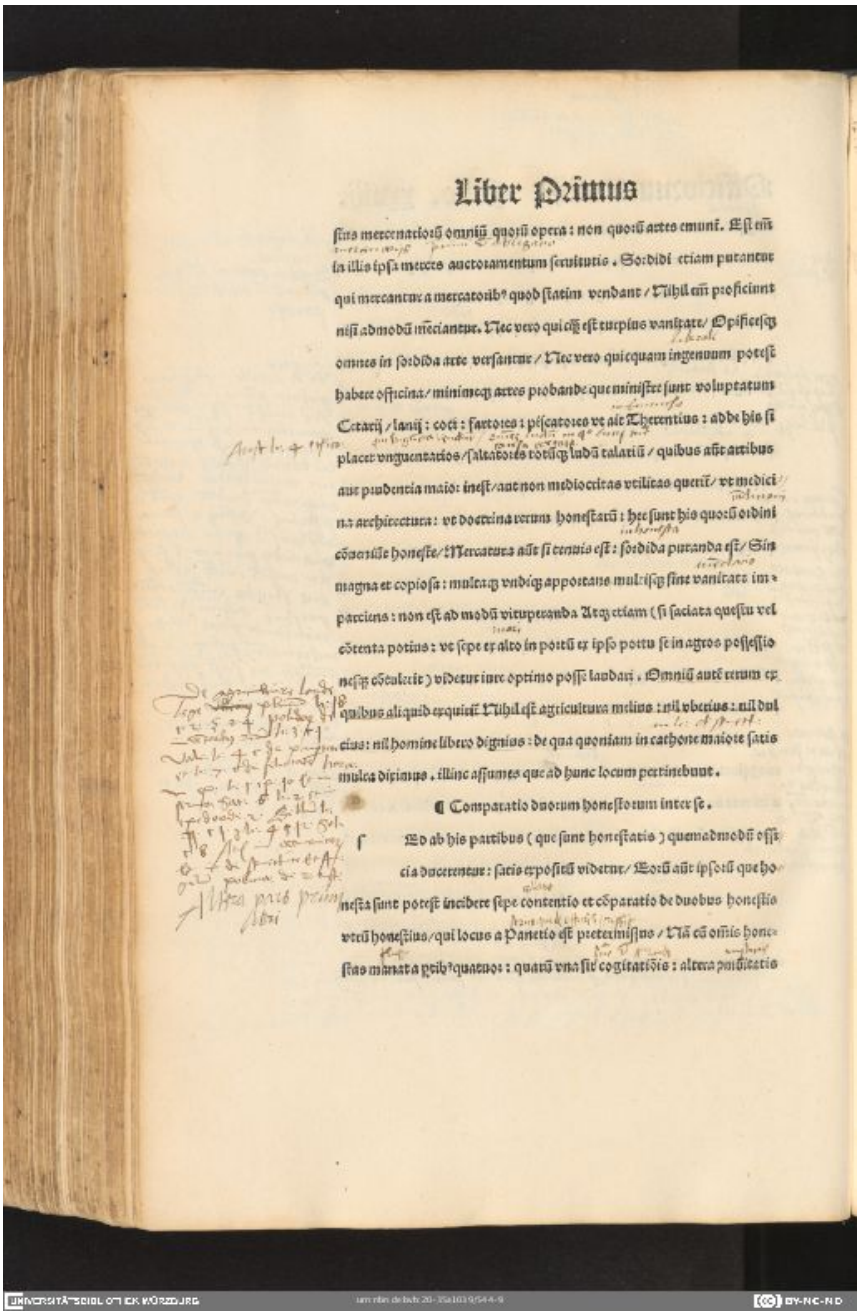

stus mercenariorũ omniũ quorũ opera : non quorũ artes emunt. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum seruitutis. Sordidi etiam putantur qui mercantur a mercatoribus quod statim vendant / Nihil enim proficiunt nisi admodũ mẽciantur. Nec vero quicquam est turpius vanitate / Opificesq; omnes in sordida arte versantur / Nec vero quicquam ingenuum potest habere officina / minimeq; artes probande que ministre sunt voluptatum Cetarij / lanij : coci : fartores : piscatores vt ait Therentius : adde his si placet vnguentarios / saltatores totũq; ludũ talariũ / quibus aũt artibus aut prudentia maior inest / aut non mediocritas vtilitas queritur / vt medicina architectura : vt doctrina rerum honestarũ : hec sunt his quorũ ordini cõueniũt honeste / Mercatura aũt si tenuis est : sordida putanda est / Sin magna et copiosa : multaq; vndiq; apportans multisq; sine vanitate impartiens : non est ad modũ vituperanda Atq; etiam (si saciata questu vel cõtenta potius : vt sepe ex alto in portũ ex ipso portu se in agros possessionesq; cõtulerit) videtur iure optimo posse laudari. Omniũ autẽ rerum ex quibus aliquid exquiritur Nihil est agricultura melius : nil vberius : nil dulcius : nil homine libero dignius : de qua quoniam in cathone maiore satis multa diximus. illinc assumes que ad hunc locum pertinebunt.

¶ Comparatio duorum honestorum inter se.

Sed ab his partibus (que sunt honestatis) quemadmodũ officia ducerentur : satis expositũ videtur / Eorũ aũt ipsorũ que honesta sunt potest incidere sepe contentio et cõparatio de duobus honestis vtrũ honestius / qui locus a Panetio est pretermissus / Nã cũ omnis honestas manat a ptibus quatuor : quarũ vna sit cogitatiõis : altera pmũitatis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/544-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

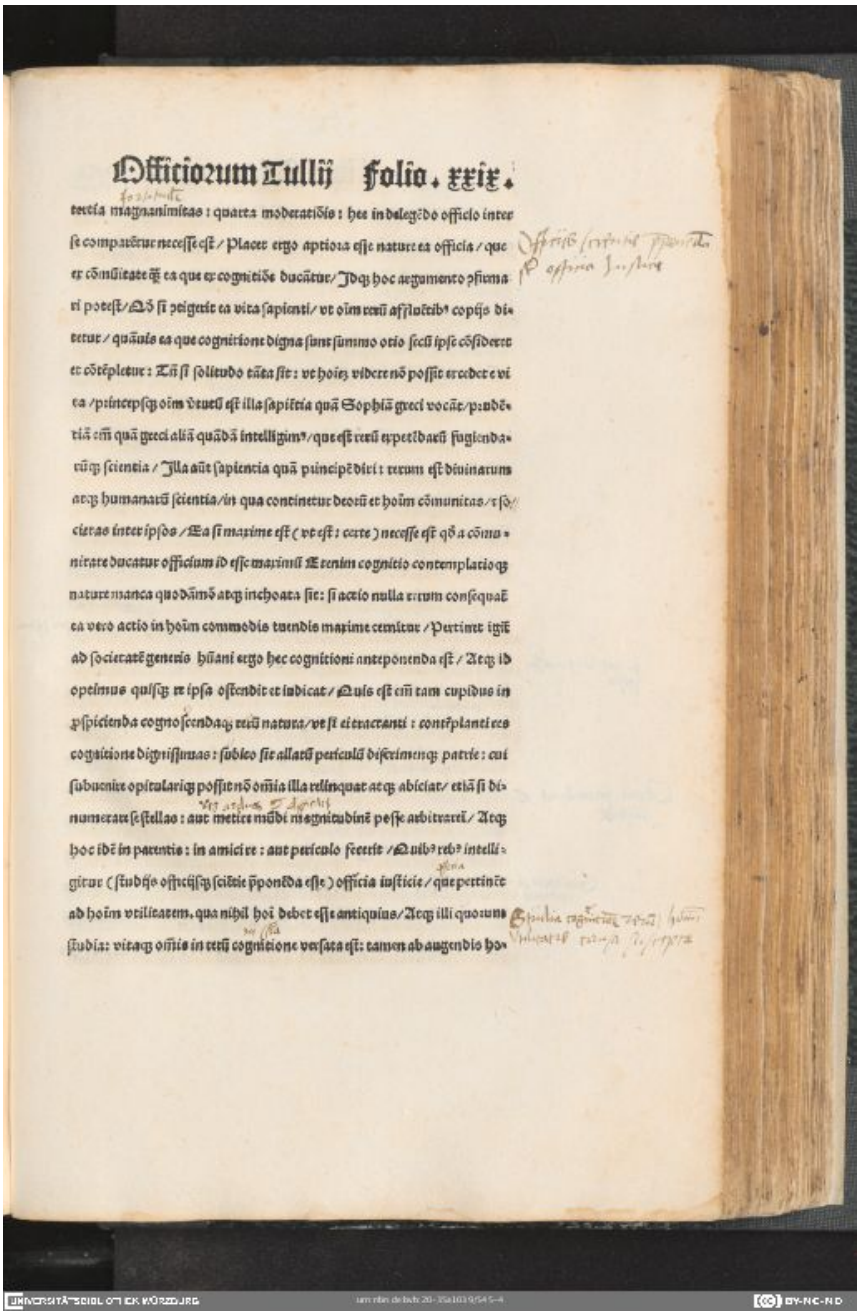

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

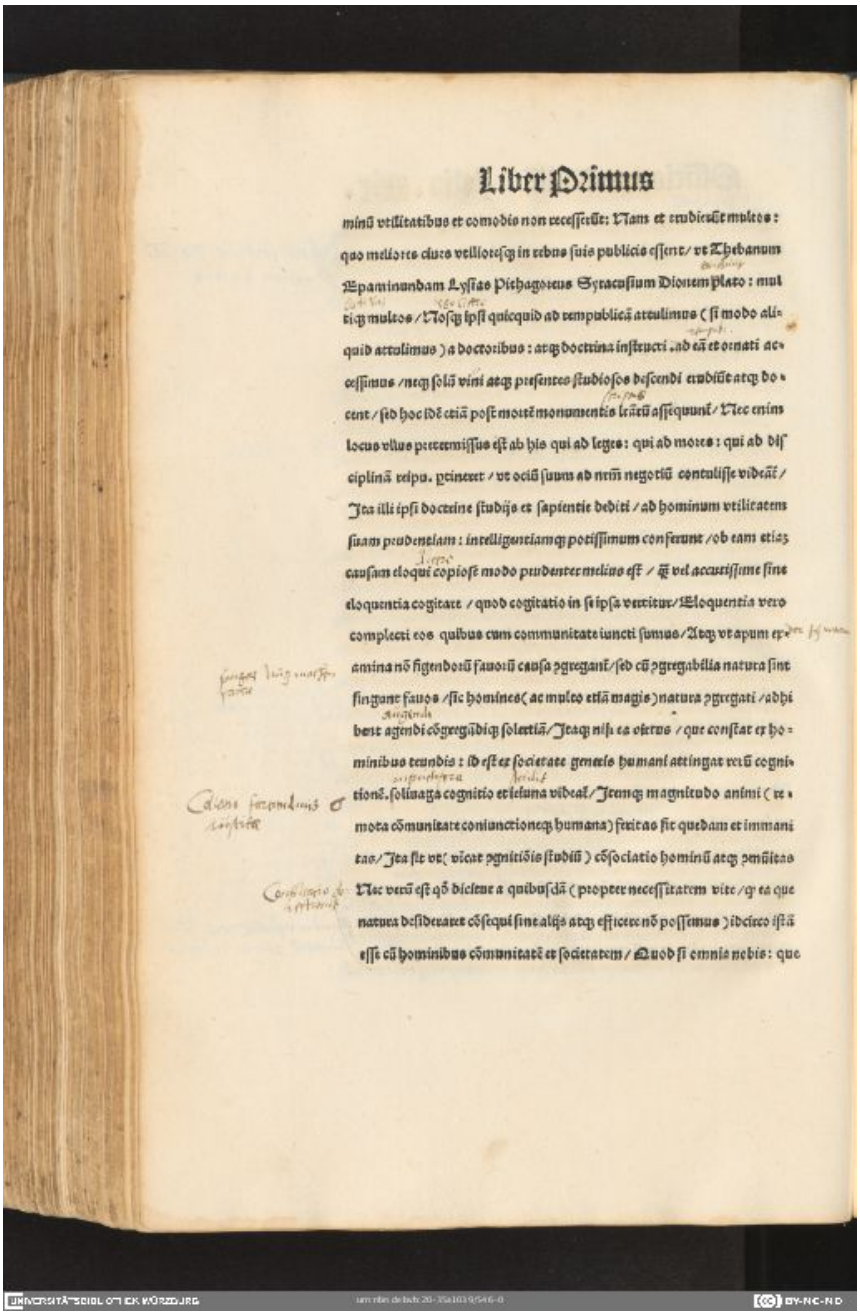

Liber Primus

minū vtilitatibus et comodis non neceſſerīe: Nam et erudiēt̄ multos: quo melliores ciues vtilioreſq; in rebus ſuis publicis eſſent/ vt Thebanum Epaminundam Lyſias Pithagoreus Syracuſium Dionem Plato: multiq; multos/ Noſq; ipſi quicquid ad rempublicā attulimus (ſi modo aliquid attulimus) a doctoribus: atq; doctrina inſtructi. ad eā et ornati accediſſimus/ neq; ſolū viri atq; preſentes ſtudioſos diſcendi erudiūt atq; docent/ ſed hoc idē etiā poſt mortē monumentis ſuis ſtudiū aſſequunt/ Nec enim locus vllus preteremiſſus eſt ab his qui ad leges: qui ad mores: qui ad diſciplinā reipu. pertinent/ vt ociū ſuum ad nrm̄ negotiū contuliſſe videāt/ Ita illi ipſi doctrine ſtudijs et ſapientie dediti/ ad hominum vtilitatem ſuam prudentiam: intelligentiamq; potiſſimum conferunt/ ob eam etiā cauſam eloquī copioſē modo prudenter melius eſt/ q̄ vel accuratiſſime ſine eloquentia cogitare/ quod cogitatio in ſe ipſa vertitur/ Eloquentia vero compleCti eos qualibus cum communitate iuncti ſumus/ Atq; vt apum examina nō fingendorū fauorū cauſa pgregant/ ſed cū pgregabilia natura ſint fingunt fauos/ ſic homines (ac multo etiā magis) natura pgregati/ adhibent agendi cōgregidiq; ſolertiā/ Itaq; niſi ea obſtrus/ que conſtat ex hominibus tollis: id eſt ex ſocietate generis humani attingat verū cognitionē. ſolitaria cognitio et ieiuna videat/ Itemq; magnitudo animi (remota cōmunitate coniunctioneq; humana) feritas ſit quedam et immanitas/ Ita fit vt (vitent pgnitiōis ſtudiū) cōſociatio hominū atq; penūitas Nec verū eſt qō dicitur a quibuſdā (propter neceſſitatem vite/ q̄ ea que natura deſiderant cōſequi ſine alijs atq; efficere nō poſſemus) ideireo iſtā eſſe cū hominibus cōmunitatē et ſocietatem/ Quod ſi omnia nobis: que

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019/546-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

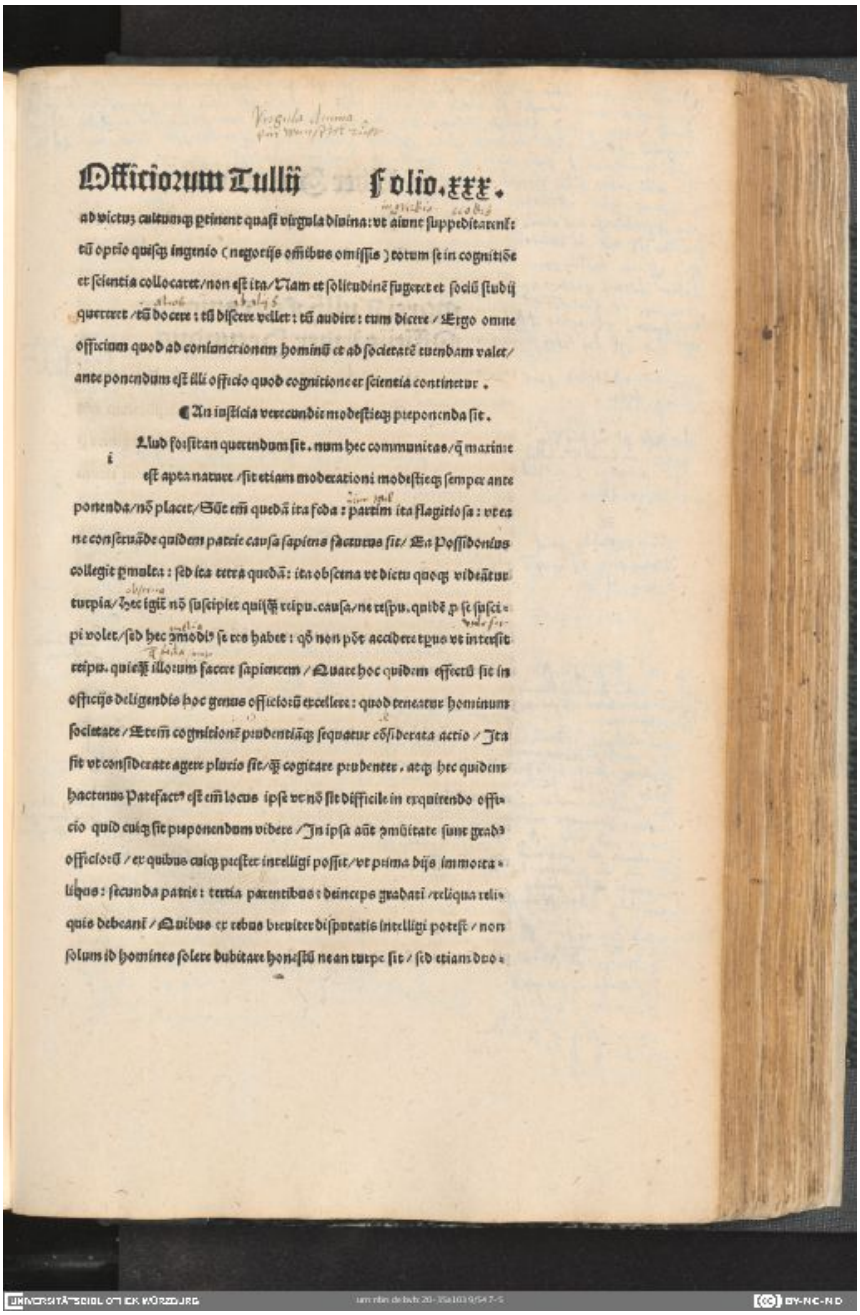

ad victuz cultumq; ptinent quasi virgula diuina: vt aiunt suppeditarent: tū optio quisq; ingenio (negotijs omibus omissis) totum se in cognitiōe et scientia collocaret/non est ita/Nam et solitudinē fugeret et sociū studij quereret/tū docere: tū discere vellet: tū audire: tum dicere/Ergo omne officium quod ad coniunctionem hominū et ad societatē tuendam valet/ ante ponendum est illi officio quod cognitione et scientia continetur.

¶ An iusticia verecundie modestieq; preponenda sit.

Illud forsitan querendum sit. num hec communitas/q̄ maxime est apta nature/sit etiam moderationi modestieq; semper ante ponenda/nō placet/Sūt em̄ quedā ita feda: partim ita flagitiosa: vt ea ne conseruāde quidem patrie causa sapiens facturus sit/Ea Possidonius collegit ꝑmulta: sed ita tetra quedā: ita obscena vt dictu quoq; videātur turpia/Hec igit̄ nō suscipiet quisq̄ reipu. causa/ne respu. quidē ꝑ se suscipi volet/sed hec ꝯmodiꝰ se res habet: qd̄ non pōt accidere tpus vt intersit reipu. quicq̄ illorum facere sapientem/Quare hoc quidem effectū sit in officijs deligendis hoc genus officiorū excellere: quod teneatur hominum societate/Et em̄ cognitionē prudentiāq; sequatur cōsiderata actio/Ita fit vt considerate agere plurio sit/q̄ cogitare prudenter. atq; hec quidem hactenus Patefactꝰ est em̄ locus ipse vt nō sit difficile in exquirendo officio quid cuiq; sit preponendum videre/In ipsa aūt ꝯmūitate sunt gradꝰ officiorū/ex quibus cuiq; prestet intelligi possit/vt prima dijs immortalibus: secunda patrie: tertia parentibus: deinceps gradati/reliqua reliquis debeant/Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi potest/non solum id homines solere dubitare honestū ne an turpe sit/sed etiam duo-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

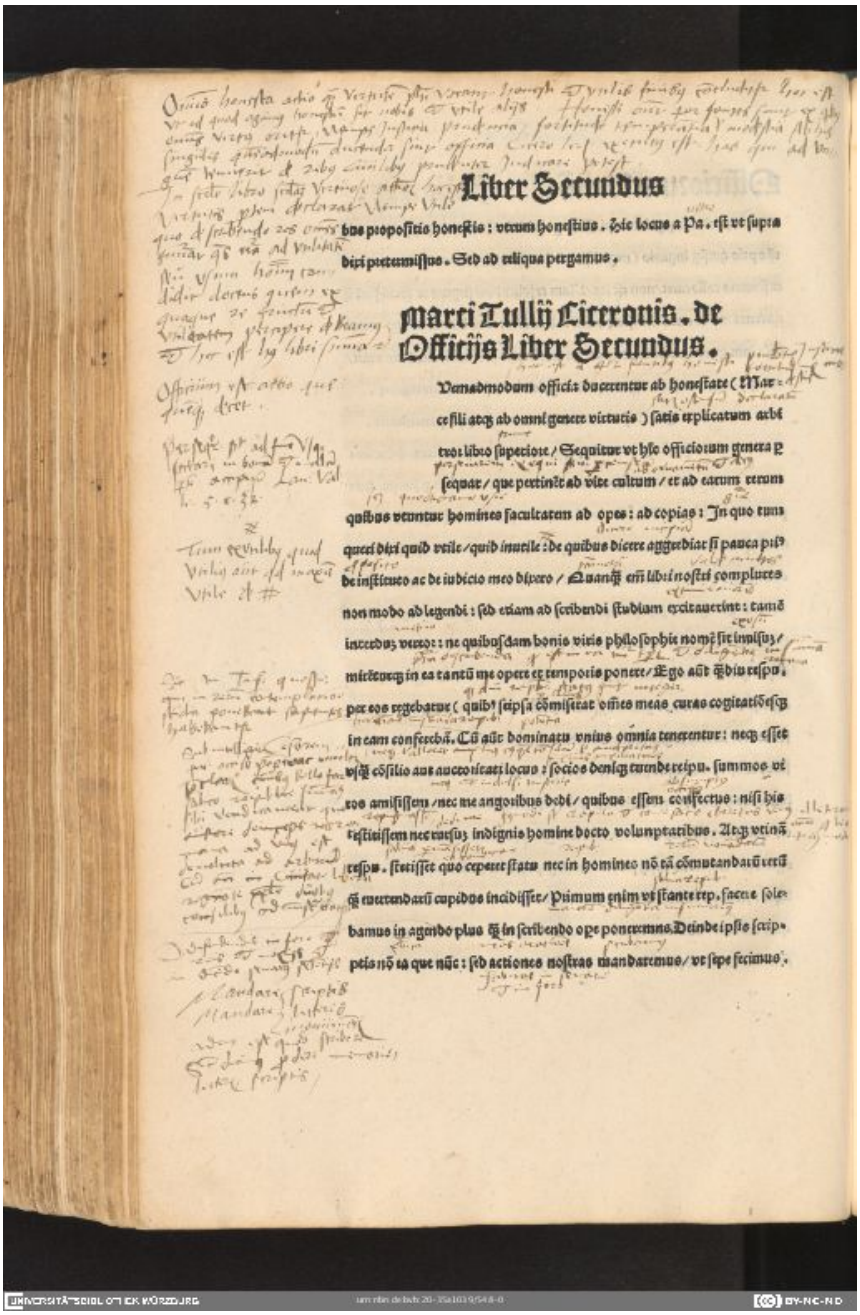

Liber Secundus

bus propositis honestis: verum honestius. Hic locus a Pa. est vt supra dixi pretermissus. Sed ad reliqua pergamus.

Marci Tullij Ciceronis. de Officijs Liber Secundus.

Vernadmodum officia ducerentur ab honestate (Marcefili atq; ab omni genere virtutis) satis explicatum arbitror libro superiore / Sequitur vt hic officiorum genera persequar / que pertinent ad vite cultum / et ad earum rerum quibus veniunt homines facultatem ad opes: ad copias: In quo tum queri dixi quid vtile / quid inutile: de quibus dicere aggrediar si pauca prius de instituto ac de iudicio meo dixero / Quanquam enim libri nostri complures non modo ad legendi: sed etiam ad scribendi studium excitauerint: tamen interduz verror: ne quibusdam bonis viris philosophie nomen sit inuisuz / mirenturq; in ea tantum me opere et temporis ponere / Ego autem quidem respu. per eos regebatur (quibus seipsa commiserat omnes meas curas cogitationesq; in eam conferebam. Cum autem dominatu vnius omnia tenerentur: neq; esset vsquam consilio aut auctoritati locus: socios denique tuende reipu. summos viros amisissem / nec me angoribus dedi / quibus essem confectus: nisi his restitissem nec rursuz indignis homine docto voluptatibus. Atq; vtinam respu. stetisset quo ceperet statu nec in homines non tam commutandarum rerum quam euertendarum cupidus incidisset / Primum enim vt stante rep. facere solebamus in agendo plus quam in scribendo opere poneremus. Deinde ipsis scriptis non ea que nunc: sed actiones nostras mandaremus / vt sepe fecimus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

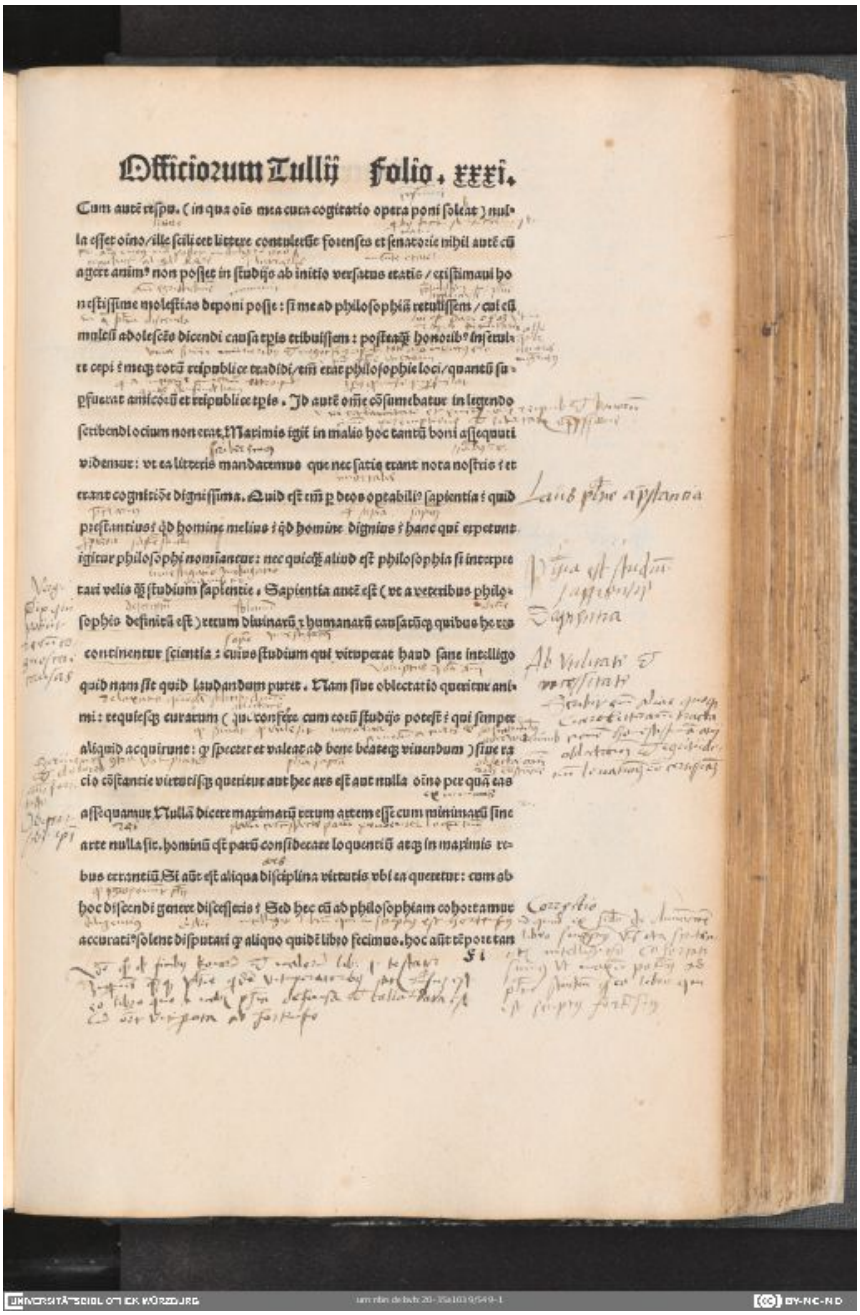

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

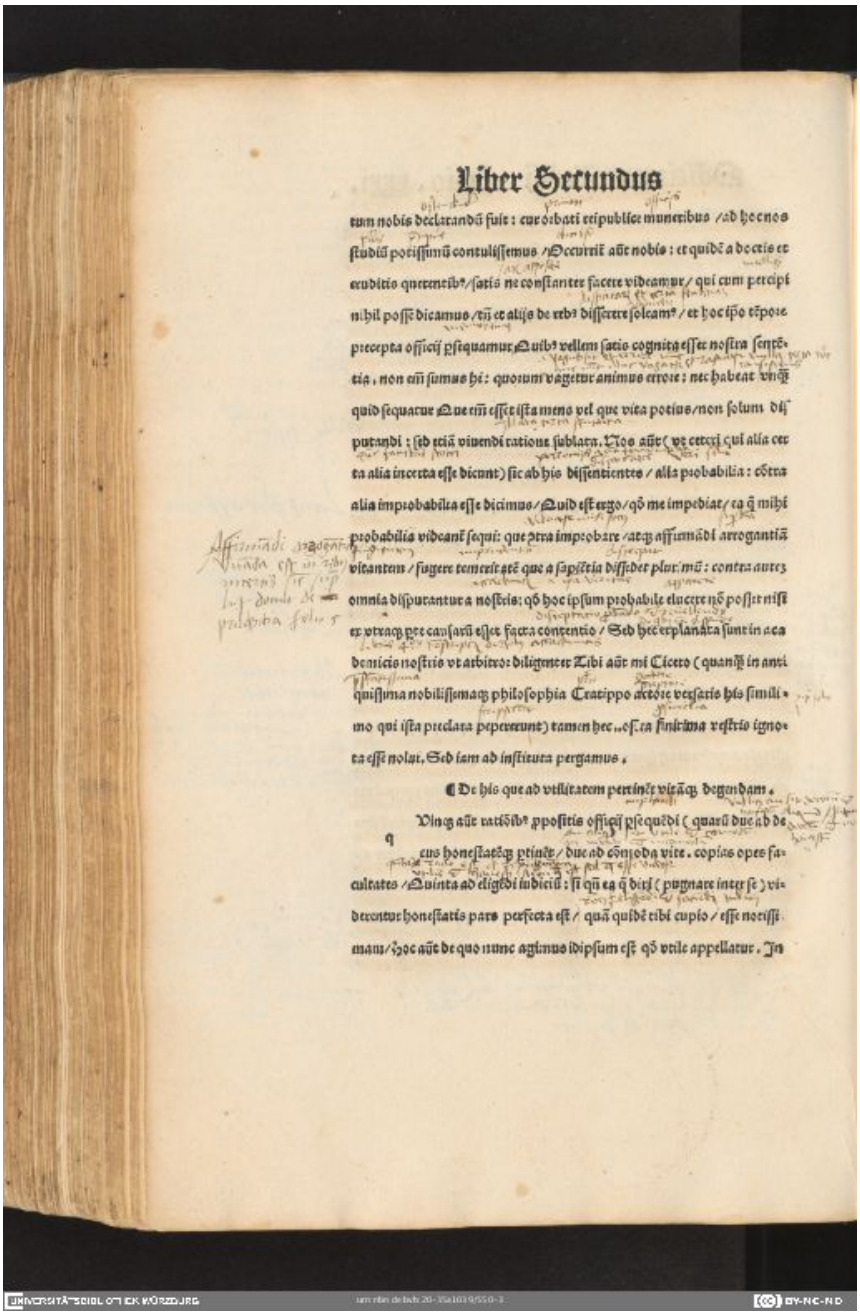

Liber Secundus

tum nobis declarandū fuit: cur oibati reipublice muneribus /ad hoc nos studiū potissimū contulissemus /Occurrit aūt nobis: et quidē a doctis et eruditis queretenib⁹/satis ne constanter facere videamur/ qui cum percipi nihil posse dicamus/tū et alijs de reb⁹ disserere soleam⁹/ et hoc ipso tēpore precepta officij psequamur. Quib⁹ vellem satis cognita esse nostra sentētia, non aūt sumus hi: quorum vagetur animus errore: nec habeat vnū quid sequatur. Quo enī esset ista amens vel que vita potius/non solum dīs putandi: sed tolli vivendi ratione sublata. Nos aūt (vt ceteri qui alia certa alia incerta esse dicunt) sic ab his dissentientes/ alia probabilia: cōtra alia improbabilia esse dicimus/Quid est ergo/qō me impediat/ ea q̄ mihi probabilia videant sequi: que ꝑtra improbare/ atq; affirmādi arrogantiā vitantem/ fugere temeritatē que a sapiētia dissidet plurimū: contra autem omnia disputantem a nostris: qō hoc ipsum probabile elucere nō posse nisi et vtraq; pte cansarū esset facta contentio/ Sed hec explanata sunt in academicis nostris vt arbitror: diligenter. Tibi aūt mi Cicero (quanq̄ in antiquissima nobilissimaq; philosophia Crantippo accōe versatis his similimo qui ista preclara pepererunt) tamen hec ..estra finitima vestris ignota esse nolui. Sed iam ad instituta pergamus.

¶ De his que ad vtilitatem pertinēt vitāq; degendam.

Vnaq; aūt ratiōib⁹ ꝓpositis officij psequēdi (quarū due ad honestatēq; ptinēt/ due ad cōmoda vite. copias opes facultates/Quinta ad eligēdi iudiciū: si q̄n ea q̄ dirā (pugnare inter se) videretur honestatis pars perfecta est/ quā quidē tibi cupio/ esse notissimam/hoc aūt de quo nunc agimus idipsum est qō vtile appellatur. In

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/550-3
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

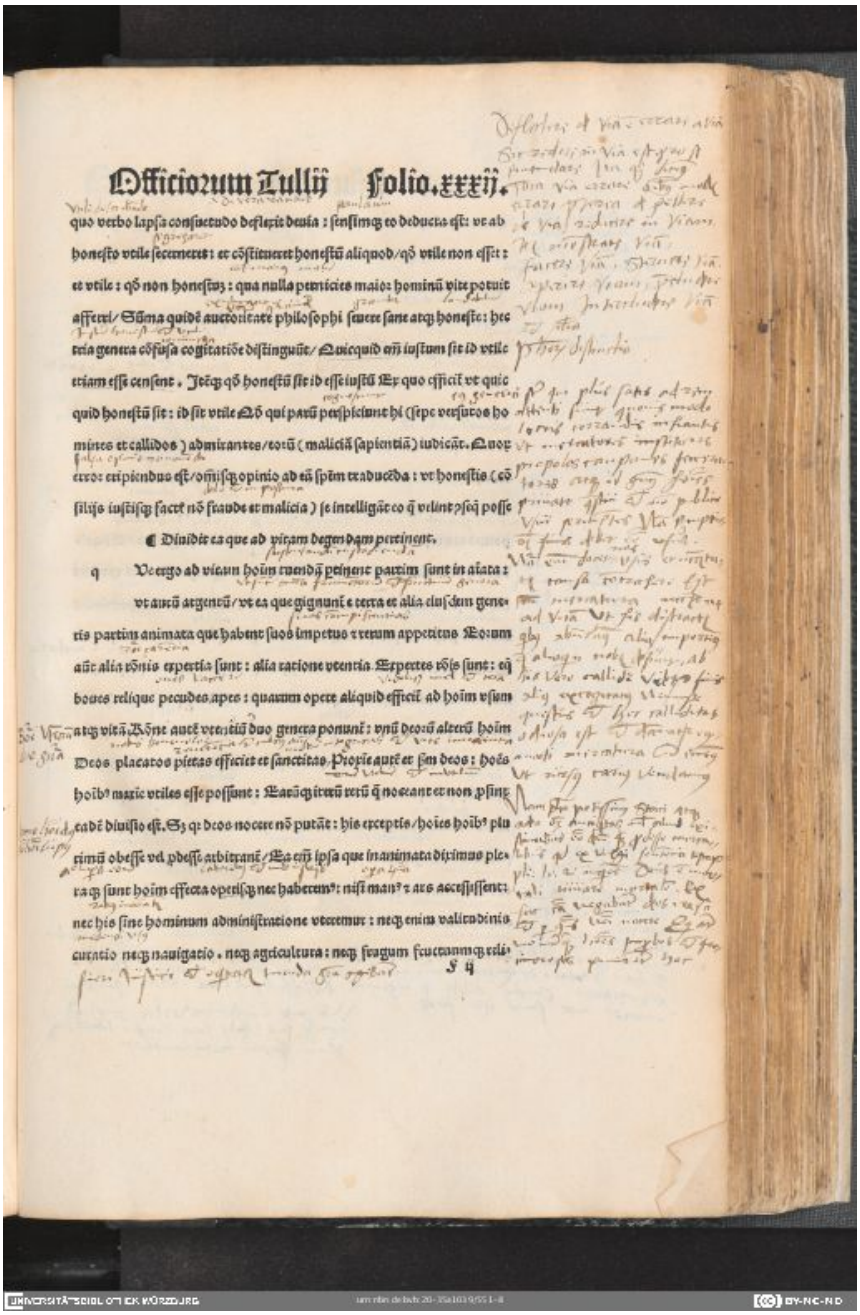

quo verbo lapsa consuetudo deflexit deuia : sensimq; eo deducta est: vt ab honesto vile secerneret: et cōstitueret honestū aliquod/qō vile non esset: et vile : qō non honestus : qua nulla pernicies maior hominū vite potuit afferri/ Sūma quidē auctoritate philosophi fuere sane atq; honeste: hec tria genera cōfusa cogitatiōe distinguūt/ Quicquid eñ iustum sit id vtile etiam esse censent. Itēq; qō honestū sit id esse iustū Et quo officit vt quic quid honestū sit: id sit vile Nō qui parū perspiciunt hi (sepe versutos ho mines et callidos) admirantes/eorū (malicia sapientia) iudicāt. Quor error eripiendus est/omnisq; opinio ab eis spēm traducenda : vt honestis (cō silijs iustisq; facti nō fraude et malicia) se intelligāt eo q̄ velint posse

¶ Diuidit ea que ad vitam degendam pertinent.

q Vt ergo ad vitam hoīm tuendā pertinent partim sunt in alata : vt aurū argentū/ vt ea que gignunt e terra et alia eiusdem generis partim animata que habent suos impetus variarum appetitus Eorum aūt alia rōnis expertia sunt : alia ratione vtentia. Expertes rōis sunt: eq̄ boues reliqui pecudes apes : quarum opere aliquid efficit ad hoīm vsum atq; vitā. Rōne aut vtentiū duo genera ponunt: vnū deorū alterū hoīm Deos placatos pietas efficiet et sanctitas. Proxime autē et sūt deos : hoīs hoīb⁹ maxīe vtiles esse possunt : Itaq; iurare vtrū q̄ noceant an non pertinet eadē diuisio est. Et q: deos nocere nō putāt : his exceptis/ hoīes hoīb⁹ plu rimū obesse vel prodesse arbitrant/ Ea eñ ipsa que inanimata dicimus ple raq; sunt hoīm effecta operisq; nec haberem⁹: nisi man⁹ ars accessissent: nec his sine hominum administratione vteremur : neq; enim valitudinis curatio neq; nauigatio . neq; agricultura : neq; fragum fructuumq; reli-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG um:nbn:de:bvb:20-35a1013/95/1-8 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

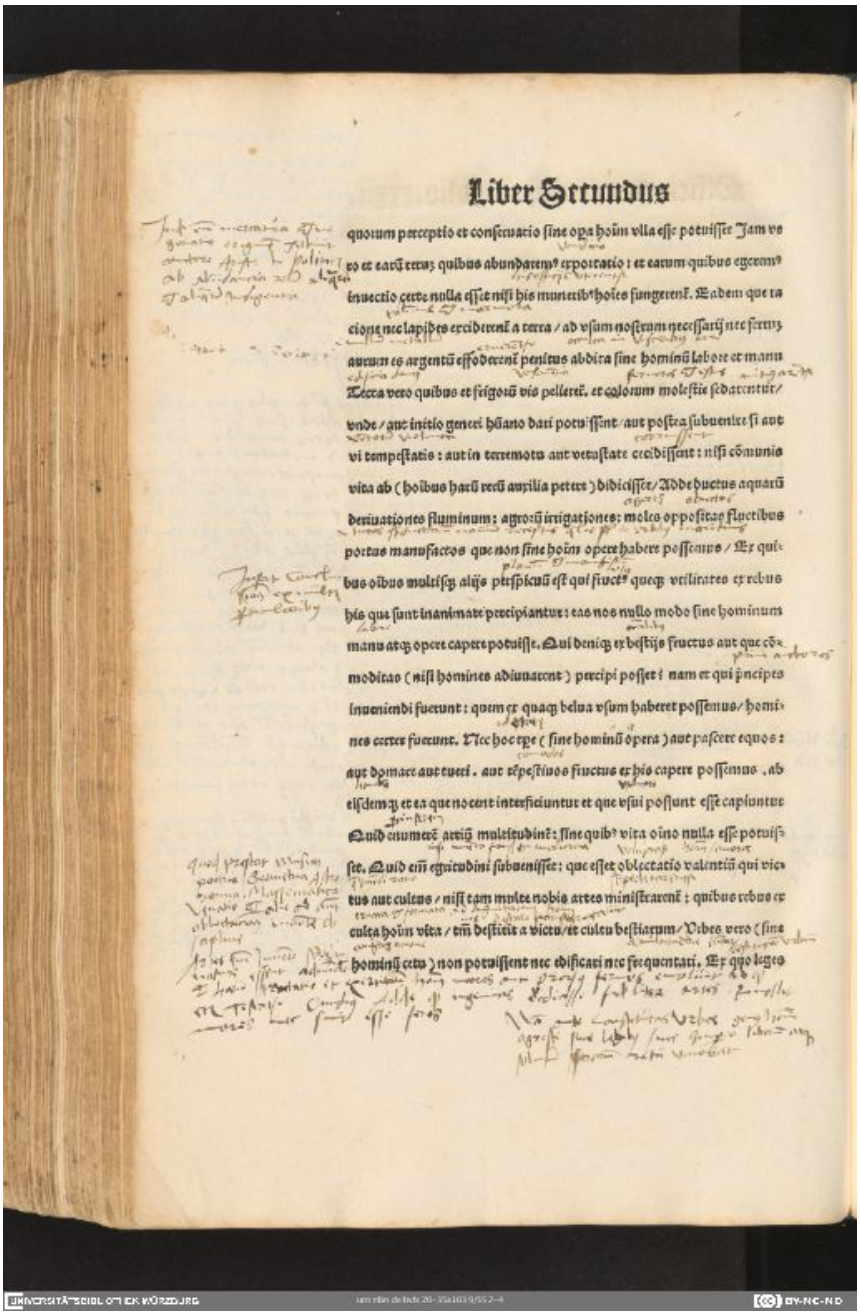

Liber Secundus

quorum perceptio et conseruatio sine opa hoim vlla esse potuisset Jam vero et earū rerū quibus abundaremꝰ exportatio: et earum quibus egeremꝰ inuectio certe nulla esset nisi his muneribꝰ hoies fungerent. Eadem que racione nec lapides exciderent a terra / ad vsum nostrum necessarij nec ferrū aurum es argentū effoderent penitus abdita sine hominū labore et manu Tecta vero quibus et frigorū vis pellerent. et colorum molestie sedarentur / vnde / aut initio generi hūano dari potuissent / aut postea subuenire si aut vi tempestatis: aut in terremotu aut vetustate cecidissent: nisi cōmunis vita ab (hoibus harū rerū auxilia petere) didicisset / Adde ductus aquarū deriuationes fluminum: agrorū irrigationes: moles oppositas fluctibus portus manufactos que non sine hoim opere habere possemus / Ex quibus oibus multisq; alijs perspicuū est qui fructꝰ queq; vtilitates ex rebus his que sunt inanimate percipiantur: eas nos nullo modo sine hominum manu atq; opere capere potuisse. Qui deniq; ex bestijs fructus aut que cōmoditas (nisi homines adiuuarent) percipi posset? nam et qui p̄ncipes inueniendi fuerunt: quem ex quaq; belua vsum haberet possemus / homines certe fuerunt. Nec hoc ep̄e (sine hominū opera) aut pascere equos: aut domare aut tueri. aut tēpestiuos fructus ex his capere possemus. ab eisdemq; et ea que nocent interficiuntur et que vsui possunt esse capiuntur Quid enumerē artiū multitudinē: sine quibꝰ vita oīno nulla esse potuisset. Quid eīm egritudini subuenisset: que esset oblectatio valentiū qui victus aut cultus / nisi tam multe nobis artes ministrarent: quibus rebus ex culta hoim vita / tm̄ destitit a victu / et cultu bestiarum / Vrbes vero (sine hominū cetu) non potuissent nec edificari nec frequentari. Ex quo leges

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a1019/552-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

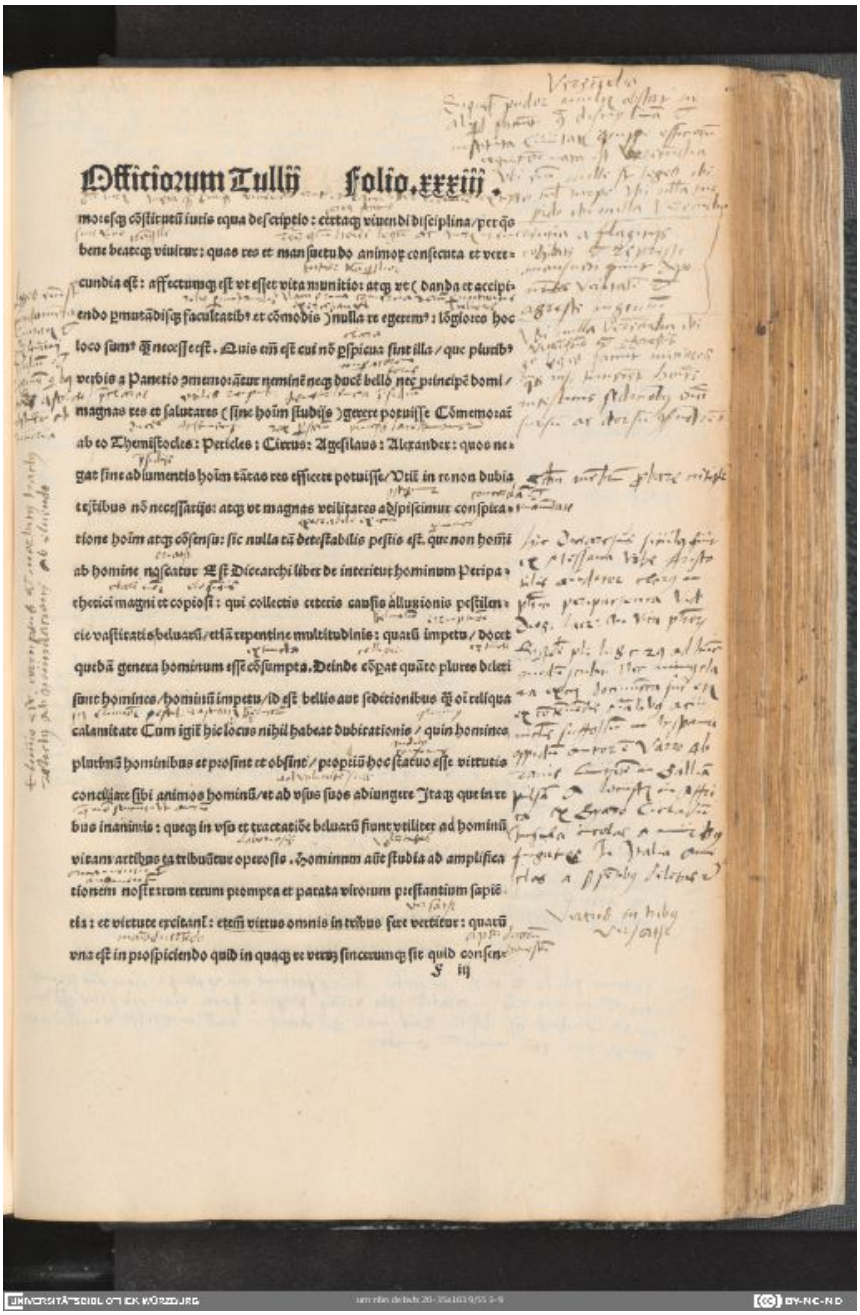

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

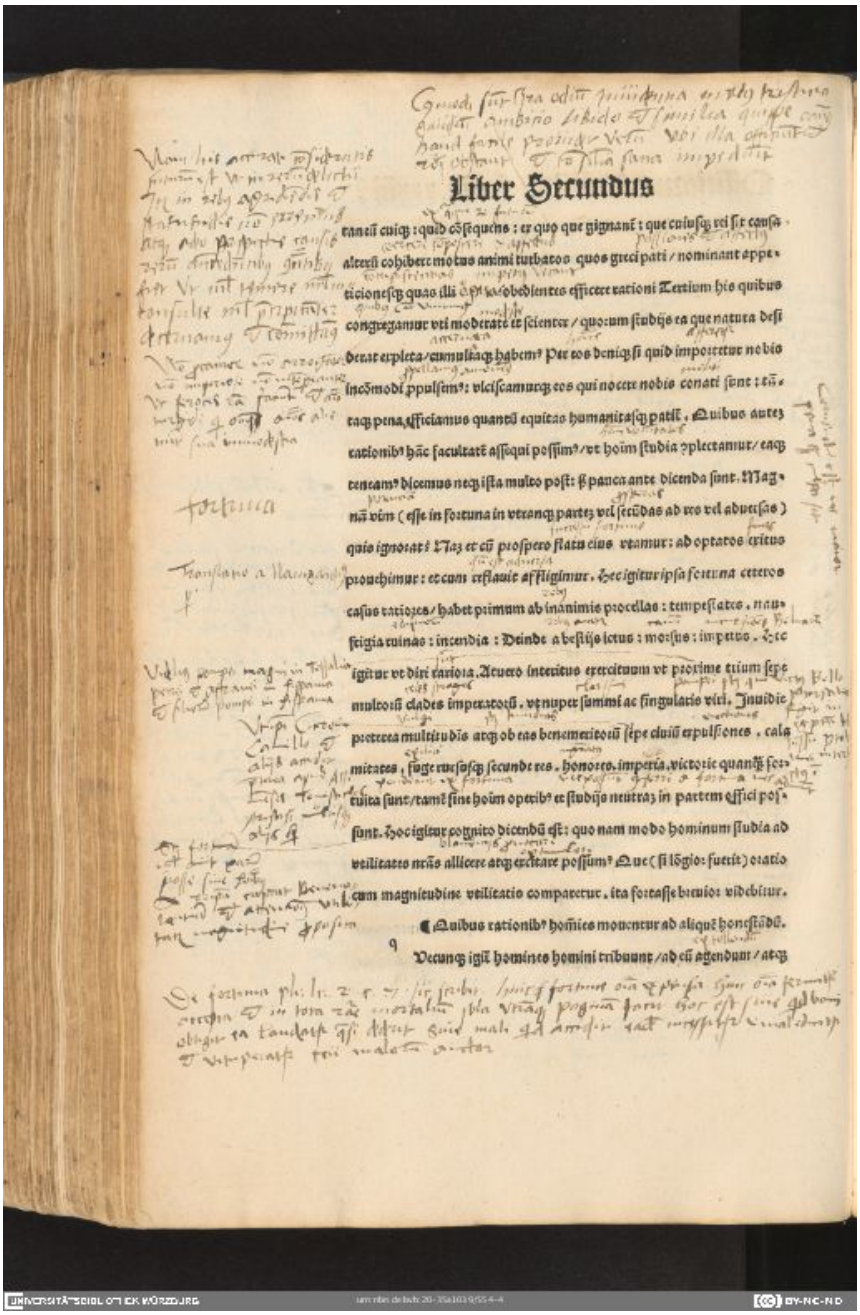

Liber Secundus

tanen cuiq; : quid cõsequens : er quo que gignant : que cuiusq; rei sit causa
alterũ cohibere motus animi turbatos quos greci pati / nominant appe-
tcionesq; quas illis cẽt ut obedientes efficere rationi Tertium his quibus
congregamur uti moderate et scienter / quorum studijs ea que natura desi
derat expleta / cumulataq; habem⁹ Per eos deniq; si quid imporretur nobis
huiusmodi ppulsem⁹: ulciscamurq; eos qui nocere nobis conati sunt : eũ-
dãq; pena afficiamus quanta equitas humanitasq; patit . Quibus autez
rationib⁹ hãc facultatẽ assequi possim⁹ / ut hoim studia pplectamur / eaq;
teneam⁹ dicemus neq; ista multo post: ꝑ pauca ante dicenda sunt. Mag-
nũ uõm (esse in fortuna in utranq; partez uel secũdas ad uos uel aduersas)
quis ignorat? Maz et cũ prospero flatu eius utamur: ad optatos exitus
prouehimur: et cum reflauit affligimur. Hec igitur ipsa fortuna ceteros
casus ratiocz / habet primum ab inanimis procellas : tempestates . naus-
fragia ruinas : incendia : Deinde a bestijs ictus : morsus : impetus . Hec
igitur ut dixi ratio is . Acuero interitus exercituum ut proxime trium sepe
multorũ clades imperatorũ . ut nuper summi ac singularis uiri. Inuidie
preterea multitudis atq; ob eas benemeritorũ sepe ciuiũ expulsiones . cala
mitates . fuge ruri sepe secunde res . honores . imperia . victorie quanta fer-
tuita sunt / tamẽ sine hoim operib⁹ et studijs neutraz in partem effici pos-
sunt. Hoc igitur cognito dicendũ est : quo nam modo hominum studia ad
utilitatem nrãs allicere atq; excitare possim⁹ Quo (si lõgior fuerit) oratio
cum magnitudine utilitatis comparetur . ita fortasse breuior uidebitur.

¶ Quibus rationib⁹ hoñies moueantur ad aliquẽ honestãdũ.

Necunq; igit hominez hominẽ tribuunt / ad eũ agendum / atq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1019/554-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

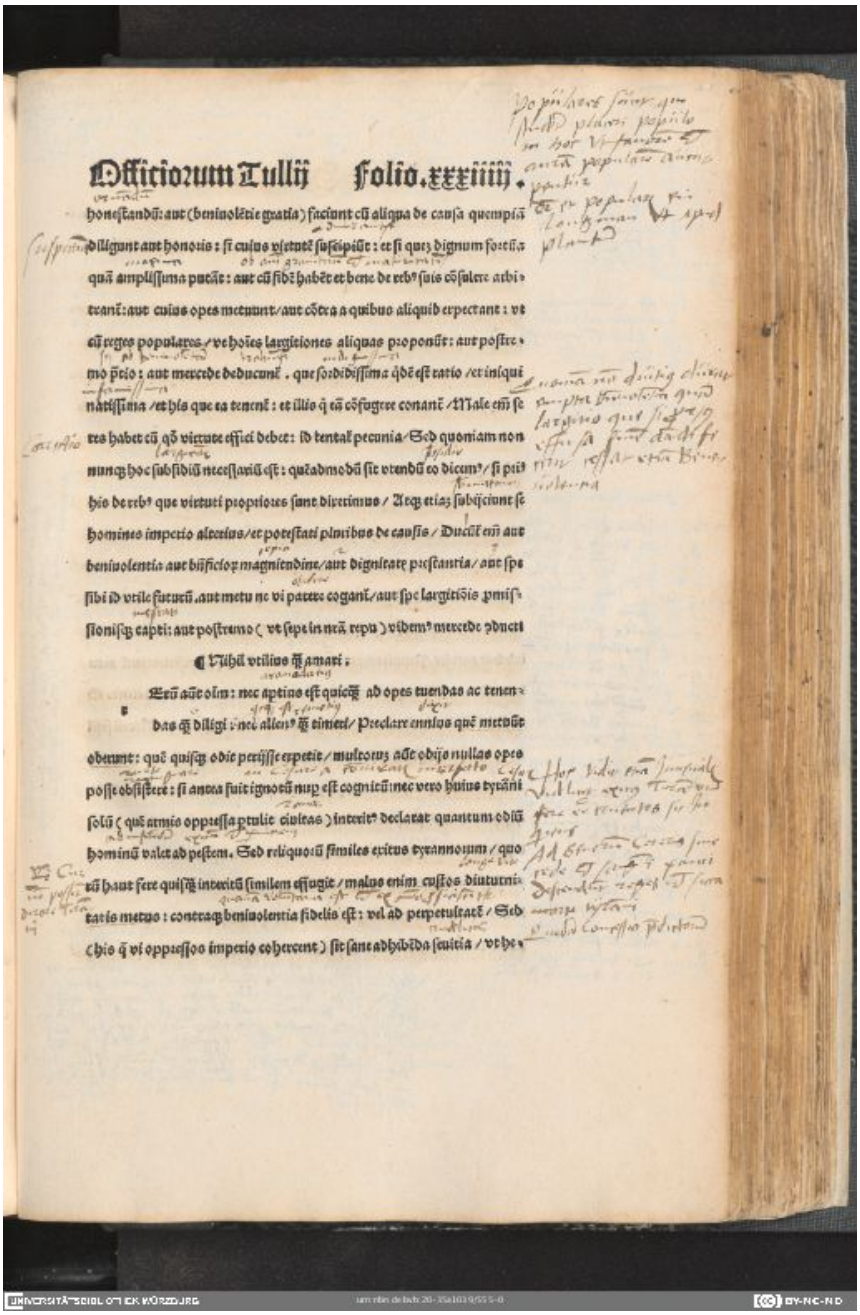

honestandū: aut (beniuolētie gratia) faciunt cū aliqua de causa quempiā diligunt aut honoris: si cuius virtutē suscipiūt: et si quez dignum fortūa quā amplissima putāt: aut cū fidē habēt et bene de rebꝰ suis cōsulere arbitrant: aut cuius opes metuunt/aut cōtra a quibus aliquid expectant: vt cū reges populares/vt hoīes largitiones aliquas proponūt: aut postremo p̄tio: aut mercede deducunt. que sordidissima q̄dē est ratio/et iniquinatissima/et his que ea tenent: et illis q̄ eā cōfugere conant/Male em̄ seres habet cū qd̄ virtute effici debet: id tentat pecunia/Sed quoniam non nunqꝫ hoc subsidiū necessariū est: quēadmodū sit vtendū eo dicemꝰ/si priꝰ his de rebꝰ que virtuti propriores sunt diximus/Atqꝫ etiaꝫ subijciunt se homines imperio alterius/et potestati pluribus de causis/Ducūt em̄ aut beniuolentia aut bn̄ficioꝝ magnitudine/aut dignitatꝭ prestantia/aut spe sibi id vtile futurū. aut metu ne vi patere cogant/aut spe largitiōis ꝓmissionisqꝫ capti: aut postremo (vt sepe in nrā repu) videmꝰ mercede ꝯducti

¶ Nihil vtilius q̄ amari.

Erū aūt oīm: nec aptius est quicq̄ ad opes tuendas ac tenendas q̄ diligi: nec allenꝰ q̄ timeri/Preclare ennius quē metuūt oderunt: quē quisqꝫ odit perijsse expetit/multorūꝫ aūt odijs nullas opes posse obsistere: si antea fuit ignotū nup̄ est cognitū: nec vero huius tyrāni solū (quē armis oppressa ꝑtulit ciuitas) interitꝰ declarat quantum odiū hominū valet ad pestem. Sed reliquorū similes exitus tyrannorum/quorū haut fere quisq̄ interitū similem effugit/malus enim custos diuturnitatis metus: contraqꝫ beniuolentia fidelis est: vel ad perpetuitatē/Sed (his q̄ vi oppressos imperio cohercent) sit sane adhibēda seuitia/vt he-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

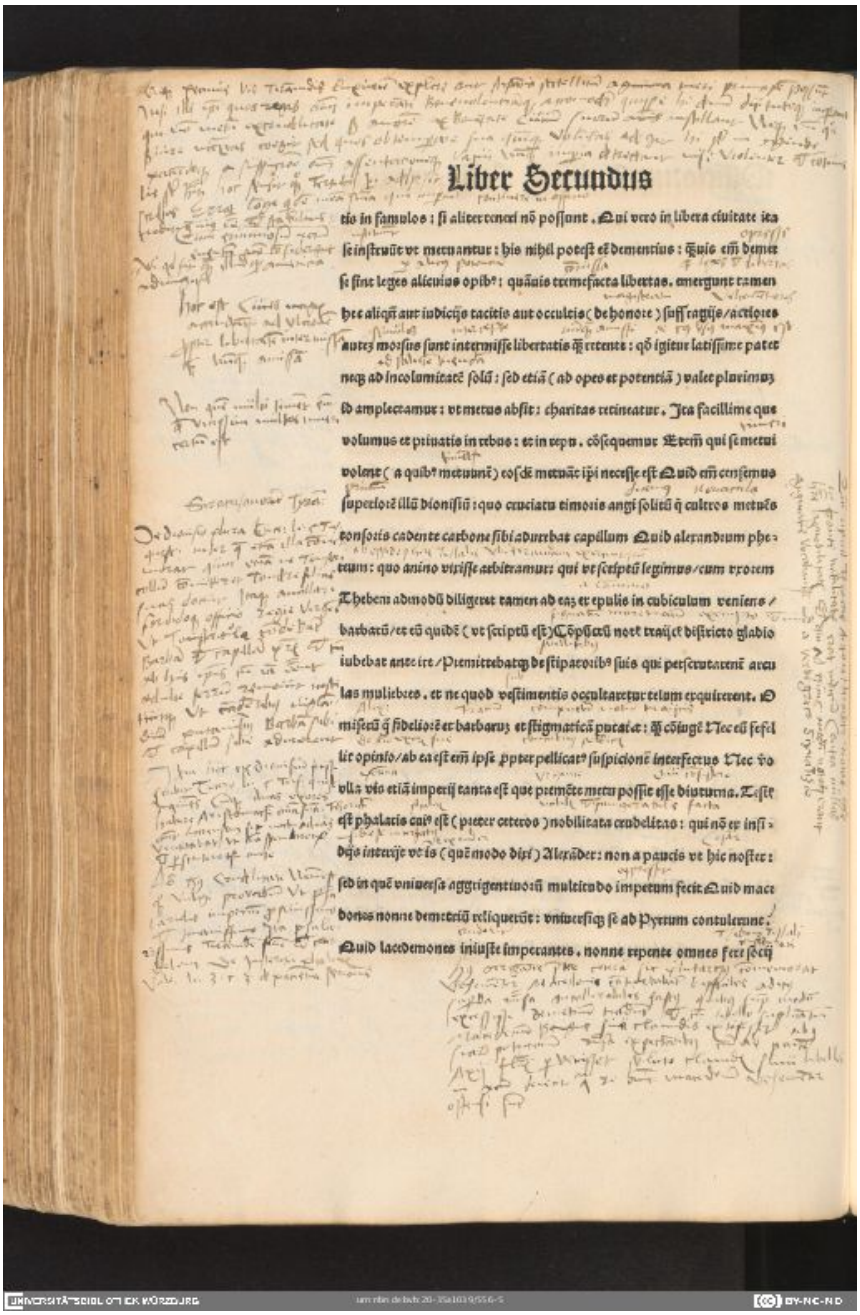

Liber Secundus

tio in famulos: si aliter teneri nō possunt. Qui vero in libera ciuitate ita se instruūt vt metuantur: his nihil potest esse demētius: Quis em̄ demet si sine legeo alicuius opib⁹: quāuis tremefacta libertas. emergunt tamen hec aliqñ aut iudicijs tacitis aut oculeis (dehonore) suffragijs/actiones autez mostris sunt interuisse libertatis tē rentē: qō igitur latissime patet neq; ad incolumitatē solū: sed etiā (ad opes et potentiā) valet plurimuz id amplectamur: vt metus absit: charitas reineatur. Ita facillime que volumus et priuatis in rebus: et in repu. cōsequemur. Etem̄ qui sē metui volent (a quib⁹ metuunt) eos dē metuāt ipi necesse est. Quid em̄ censemus superiorē illū dionisiū: quo cruciatu timoris angi solitū q̄ cultros metuēs tonsoris cadente carbone sibi aduerbas capillum. Quid alexandrum pheretum: quo animo viuisse arbitramur: qui vt scripti legimus/cum tyrannum Thebem admodū diligeret tamen ad eaz et epulis in cubiculum veniens/ barbarū/et eū quidē (vt scriptū est) Cōpluriū noctē trauīt districto gladio iubebat antecire/Premittebatq; de stipatoribus suis qui perscrutarent̄ arcu las mulieres. et ne quod vestimentis occultaretur telum exquirerent. O miserū q̄ fidelioz barbaruz et stigmaticā putauit: Q cōiugē Nec eū fefellit opinio/ab ea est em̄ ipse ppter pellicatus suspitionē interfectus. Nec vo lla vis etiā imperij tanta est que premēte metu possit esse diuturna. Testis est phalaris cuis est (preter ceteros) nobilitata crudelitas: qui nō ex insidijs interijt vt is (quē modo dixi) Alexāder: non a paucis vt hic noster: sed in quē vniuersa aggregientiuz multitudo imperium fecit. Quid macedonas nonne demetrij reliquerūt: vniuersiq; se ad Pyrrum contulerunt. Quid lacedemones iniuste imperantes. nonne repente omnes fere secū

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10109556-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

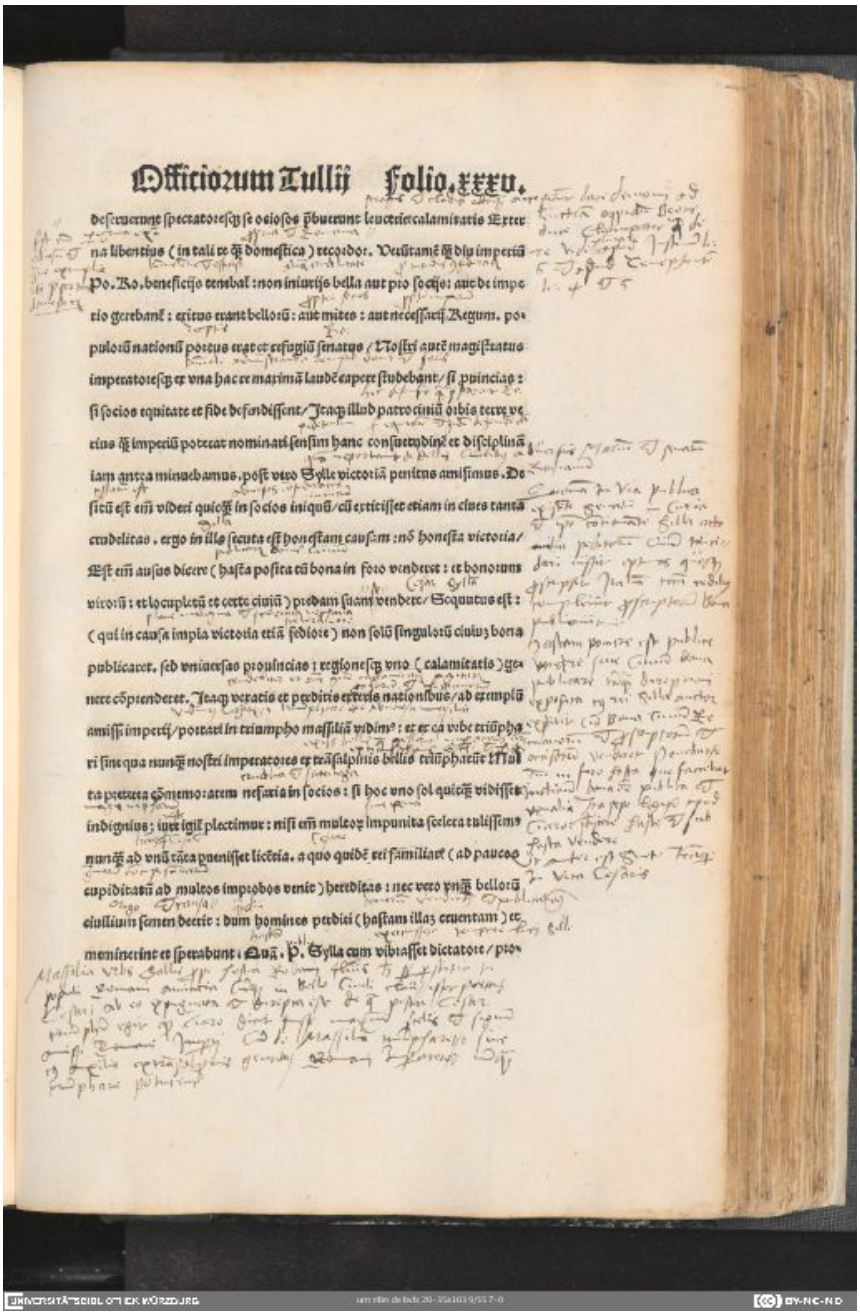

deseruerunt spectatores q̄ se ociosos pbuerunt leuerie calamitatis. Erre
na libentius (in tali re q̄ domestica) recordor. Neq; tamē q̄ diu imperiū
Po. Ro. beneficio tenebat: non iniuriis bella aut pro sociis: aut de impe
rio gerebant: erimus erant bellorū: aut mites: aut necessarij. Regum. po
pulorū nationū potens erat et refugiū senatus / Nostri autē magistratus
imperatores q̄ et vna hac re maximā laudē capere studebant / si pincias:
si socios equitate et fide defendissent / Itaq; illud patrocinium orbis terre ve
rum q̄ imperiū poterat nominari sensim hanc consuetudinē et disciplinā
iam antea minuebamus. post vero Sylle victoriā penitus amisimus. De
sicū est eiī videri quicq̄ in socios iniquū / eū exticisset etiam in ciues tanta
crudelitas. ergo in illo secuta est hec eā causam: nō honesta victoria /
Est eiī ausus dicere (hasta posita eū bona in foro venderet: et bonorum
virorū: et locupletū et certe ciuiū) predam suam vendere / Sequutus est:
(qui in causa impia victoria etiā sedition) non solū singulorū ciuiū bona
publicaret. sed vniuersas prouincias: regionesq̄ vno (calamitatis) ge
nere cōprenderet. Itaq; vexatis et perditis exteris nationibus / ad exemplū
amissi imperij / portari in triumpho massiliā vidimus: et ex ea vbe eriūpha
ri sine qua nunq̄ nostri imperatores ex trāsalpinis bellis eriūpharūt. Mul
ta preterea ēnemo: atrocia in socios: si hoc vno sol quicq̄ vidisset
indignius; iure igit plectimur: nisi eiī mulcq̄ impunita scelera tulissem
nunq̄ ad vnū tāta venisset licētia. a quo quidē rei familiaē (ad paucos
cupiditatū ad mulcos improbos venit) hereditas: nec vero vnq̄ bellorū
ciuiliū semen defuit: dum homines perditi (hastam illaq; cruentam) ex
meminerint et sperabunt. Quā. p. Sylla cum vicisset dictatore / pro

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1013/55?-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

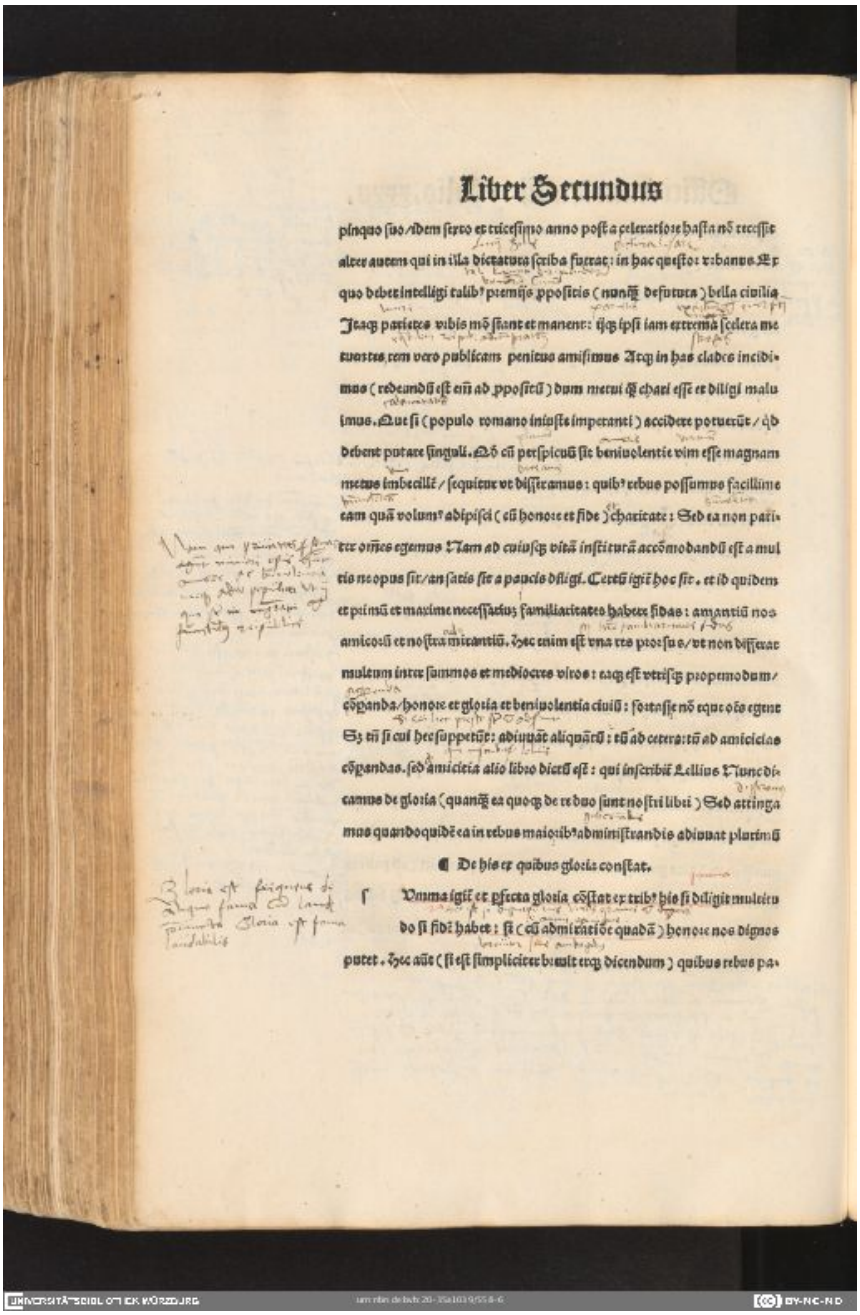

Liber Secundus

pinquo suo/idem sexto et tricesimo anno post a celeratiore hasta nõ recessit
alter autem qui in illa dictatura scriba fuerat: in hac questor vrbanus Ex
quo debet intelligi talib⁹ premissis ꝓpositis (nunq̃ defutura) bella ciuilia
Itaq; parietes vrbis mõ stant et manent: ijq; ipsi iam extrema scelera me
tuentes, rem vero publicam penitus amisimus Atq; in has clades incidi-
mus (redeundũ est eñ ad ꝓpositũ) dum metui q̃ chari esse et diligi malu
imus. Que si (populo romano iniuste imperanti) accidere potuerũt/ q̃d
debent putare singuli. Qõ cũ perspicuũ sit beniuolentie vim esse magnam
metus imbecillẽ/ sequitur vt disseramus: quib⁹ rebus possumus facillime
eam quã volum⁹ adipisci (cũ honore et fide) charitate: Sed ea non pari-
ter om̃es egemus Nam ad cuiusq; vitã institutã accõmodandũ est a mul
tis ne opus sit/an satis sit a paucis diligi. Certũ igit̃ hoc sit. et id quidem
et primũ et maxime necessariũ; familiaritates habere fidas: amantiũ nos
amicorũ et nostra mirantiũ. Hec enim est vna res prorsus/vt non differat
multum inter summos et mediocres viros: eaq; est vtrisq; propemodum/
cõparanda/honore et gloria et beniuolentia ciuiũ: fortasse nõ eque oẽs egent
Sz tñ si cui hec suppetũt: adiuuãt aliquãtũ: tũ ad ceterarũ ad amicicias
cõparandas. sed amicitia alio libro dictũ est: qui inscribit̃ Lellius Nunc di-
camus de gloria (quanq̃ ea quoq; de re duo sunt nostri libri) Sed attinga
mus quandoquidẽ ea in rebus maiorib⁹ administrandis adiuuat plurimũ

¶ De his ex quibus gloria constat.

Summa igit̃ et ꝑfecta gloria cõstat ex trib⁹ his si diligit multitu
do si fidẽ habet: si (cũ admiratiõe quadã) honore nos dignos
putet. Hec aũt (si est simpliciter breuit erq; dicendum) quibus rebus pa-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/55 8-6
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

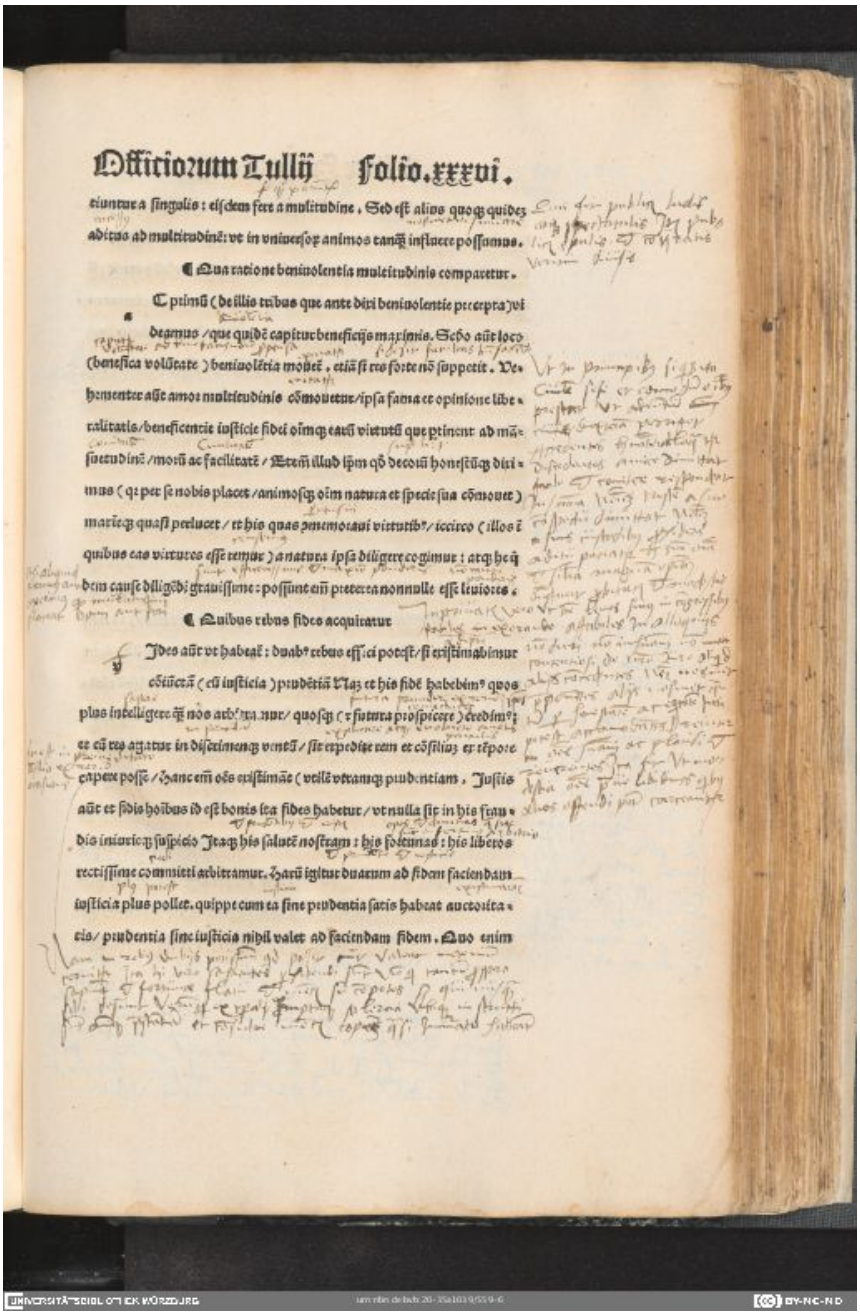

tiuntur a singulis: eisdem fere a multitudine. Sed est alius quoque quidem aditus ad multitudinem: vt in vniuersorum animos tanquam influere possumus.

¶ Qua ratione beniuolentia multitudinis comparetur.

Ac primum (de illis tribus que ante dixi beniuolentie precepta) videamus / que quidem capitur beneficijs maximis. Secundo autem loco (benefica voluntate) beniuolentia mouetur, etiam si res forte non suppetit. Vehementer autem amor multitudinis commouetur / ipsa fama et opinione liberalitatis / beneficentie iusticie fidei omnique earum virtutum que pertinent ad mansuetudinem / morum ac facilitatem / Etenim illud ipsum quod decorum honestumque diximus (quod per se nobis placet / animosque omnium natura et specie sua commouet) marineque quasi perlucet / et his quas commemoraui virtutibus / iccirco (illos in quibus eas virtutes esse remur) a natura ipsa diligere cogimur: atque hec quidem cause diligendi grauissime: possunt enim preterea nonnulle esse leuiores.

¶ Quibus rebus fides acquiratur

Fides autem vt habeatur: duabus rebus effici potest / si existimabimur coniunctam (cum iusticia) prudentiam. Nam et his fidem habebimus quos plus intelligere quam nos arbitramur / quosque (et futura prospicere) credimus; et cum res agatur in discrimenque ventum / sit expedite rem et consiliuz ex tempore capere posse / Hanc enim omnes existimant (vtilem vtramque prudentiam. Iustis autem et fidis hominibus id est bonis ita fides habetur / vt nulla sit in his fraudis iniuriaque suspicio Itaque his salutem nostram: his fortunas: his liberos rectissime committi arbitramur. Harum igitur duarum ad fidem faciendam iusticia plus pollet. quippe cum ea sine prudentia satis habeat auctoritatis / prudentia sine iusticia nihil valet ad faciendam fidem. Quo enim

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/559-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

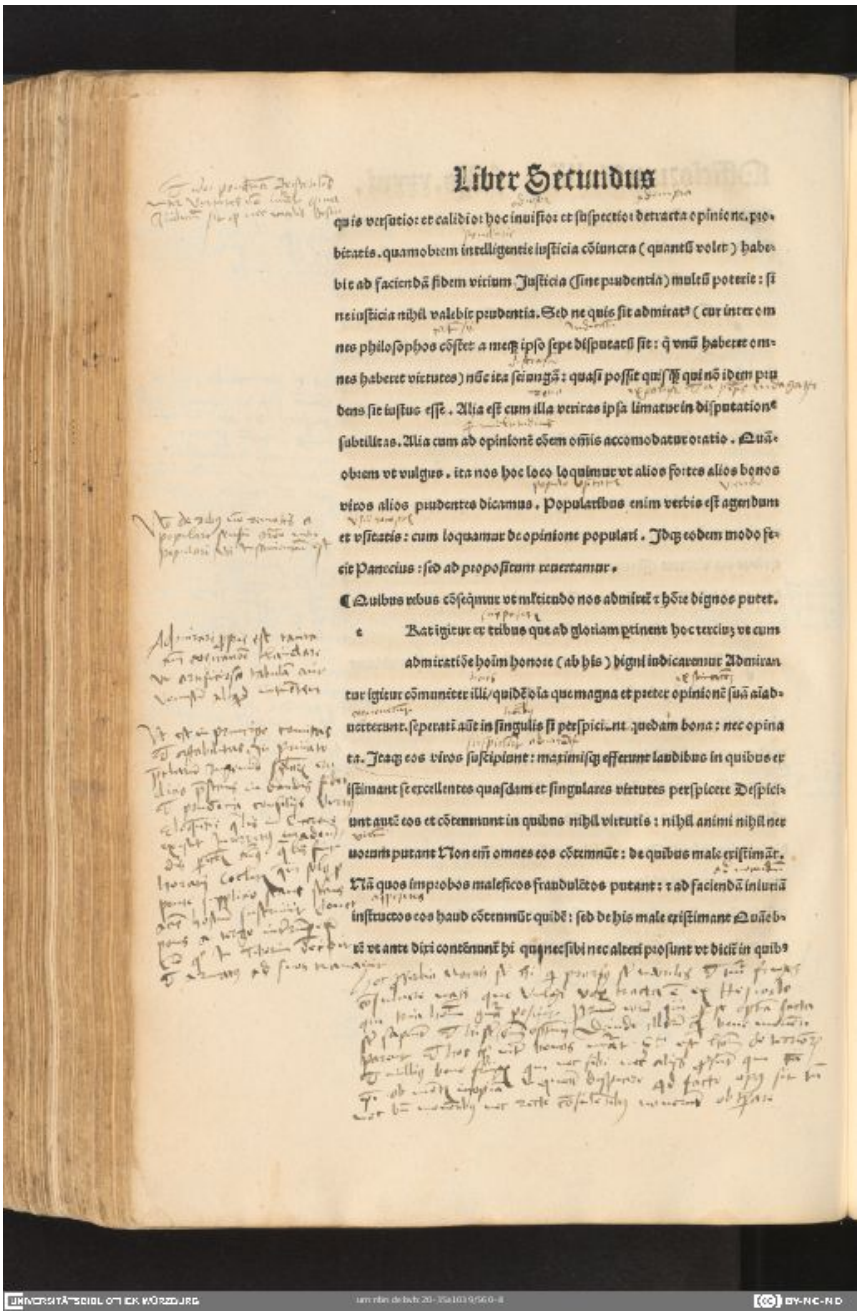

quis versutior et calidior hoc inuisior et suspectior detracta opinione. probitatis. quamobrem intelligentie iusticia cõiuncta (quantũ volet) habebit ad faciendã fidem virium. Justicia (sine prudentia) multũ poterit: sine iusticia nihil valebit prudentia. Sed ne quis sit admirat⁹ (cur inter omnes philosophos cõstet a meq; ipso sepe disputatũ sit: q̃ vnũ haberet omnes haberet virtutes) nũc ita seiungã: quasi possit quisq; qui nõ idem prudens sit iustus esse. Alia est cum illa veritas ipsa limatur in disputatione subtilitas. Alia cum ad opinionẽ cõem om̃is accomodatur oratio. Quãobrem vt vulgus. ita nos hoc loco loquimur vt alios fortes alios bonos viros alios prudentes dicamus. Popularibus enim verbis est agendum et vsitatis: cum loquamur de opinione populari. Idq; eodem modo fecit Panecius: sed ad propositum reuertamur.

¶ Quibus rebus cõseq̃mur vt mltitudo nos admirẽt ⁊ hõre dignos putet.

Erat igitur ex tribus que ad gloriam ptinent hoc terciu; vt cum admiratiõe hoim honore (ab his) digni iudicaremur Admirantur igitur cõmuniter illi/quidẽ oia que magna et preter opinionẽ suã aiaduerterunt. seperati aũt in singulis si perspiciunt quedam bona: nec opinata. Itaq; eos viros suscipiunt: maximisq; efferunt laudibus in quibus existimant se excellentes quasdam et singulares virtutes perspicere Despiciunt autẽ eos et cõtemnunt in quibus nihil virtutis: nihil animi nihil neruorum putant Non em̃ omnes eos cõtemnũt: de quibus male existimãt. Nã quos improbos maleficos fraudulẽtos putant: ⁊ ad faciendã iniuriã instructos eos haud cõtemnũt quidẽ: sed de his male existimant Quãobrẽ vt ante dixi contẽnunt hi qui nec sibi nec alteri prosunt vt dicit̃ in quib⁹

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/560-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

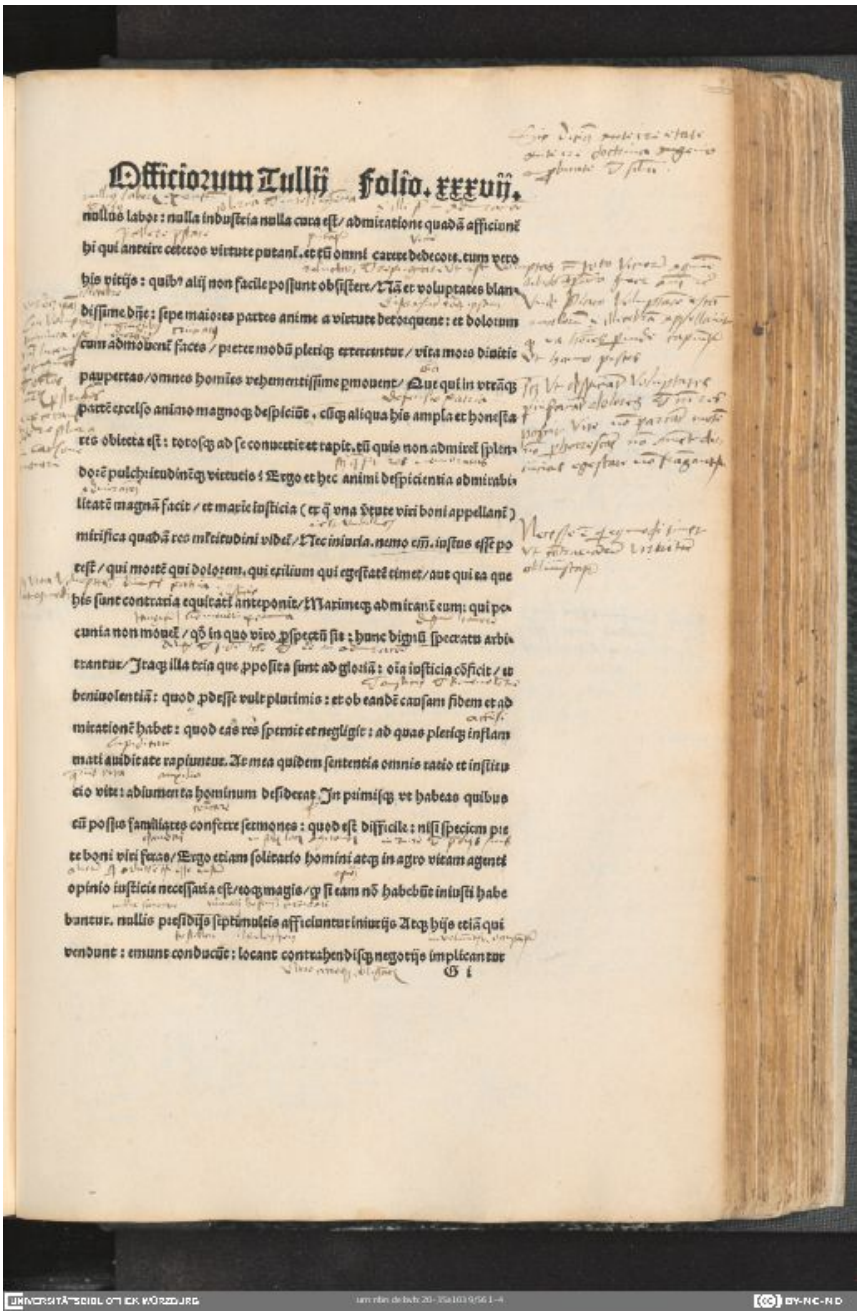

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019/56 1-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

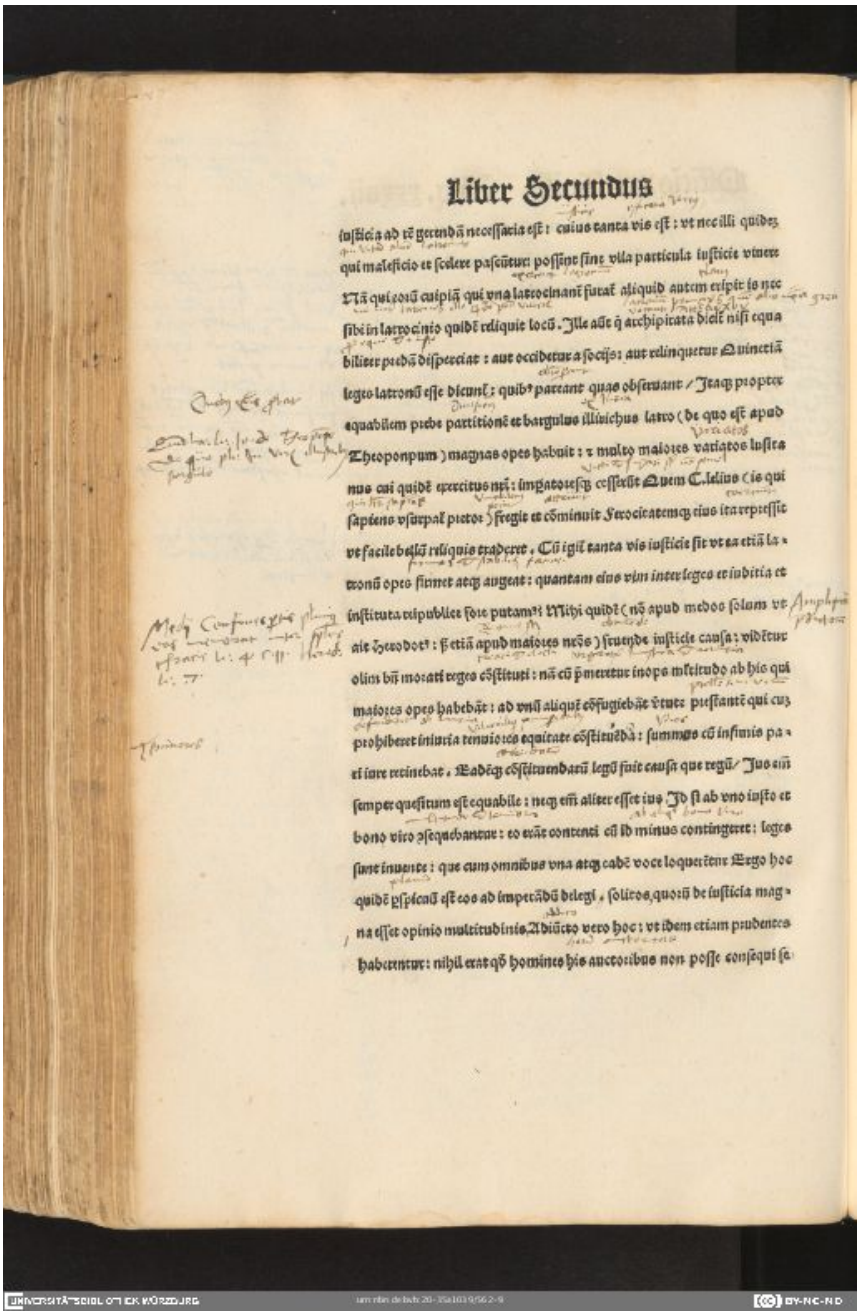

Liber Secundus

iusticia ad rē gerendā necessaria est: cuius tanta vis est: vt nec illi quidē qui maleficio et scelere pascūtur: possint sine vlla particula iusticie vivere Nā qui ceteris cuipiā qui vna latrocinant furat aliquid autem eripit is nec sibi in latrocinio quidē reliquie locū. Ille aūt q archipirata dicit nisi equa biliter predā dispertiat: aut occiditur a sociis: aut relinquetur Quinctiā legeo latronū esse dictum: quib⁹ pareant quas obseruant? Ieaq propter equabilem prede partitionē et barguius illiiechus latro (de quo est apud Theoponpum) magnas opes habuit: et multo maiores variatos iustra mus cui quidē exercitus nr̄i: impatauerūt cessisse Quem C. Iulius (is qui sapteno vsurpat pretor) fregit et cōminuit Ferocitatemq eius ita repressit vt facile bellū reliquis traderet. Cū igit tanta vis iusticie sit vt ea etiā latronū opes firmet atq augeat: quantam eius vim inter leges et iudicia et instituta reipublice fore putamus? Mihi quidē (nō apud medos solum vt aiit Herodot⁹: ꝑ etiā apud maiores meos) frugi de iusticie causa: videtur olim bū moratā reges cōstituti: nā cū p̄merentur inopes multitudo ab his qui maiores opes habebāt: ad vnū aliquē cōfugiebāt vt eum prestantē qui eos prohiberet iniuria tenuiores equitate cōstituēdā: summus cū infimis pa ri iure retinebat. Eadēq cōstituendarū legū fuit causa que regū. Quo ein semper quesitum est equabile: neq enī aliter esset ius Id si ab vno iusto et bono viro ꝑsequebantur: eo eā contenti cū id minus contingeret: leges sine inuente: que cum omnibus vna atq eadē voce loquerētur Ergo hoc quidē ꝓspicuū est eos ad imperādū delegi. solitos quoq de iusticia mag na esse opinio multitudinis. Addūcto vero hoc: vt idem etiam prudentes haberentur: nihil erat qđ homines his auctoribus non posse consequi se

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/56 2-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

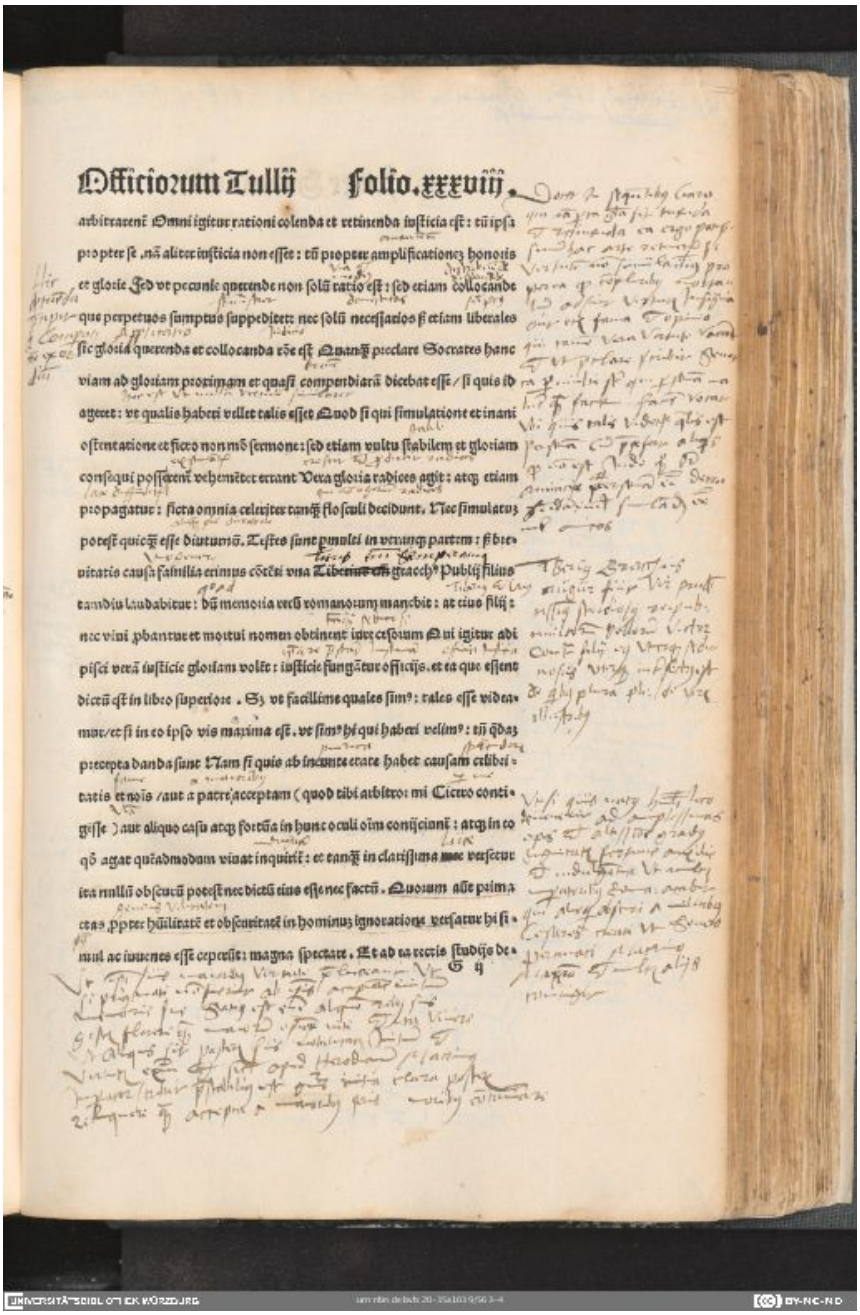

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

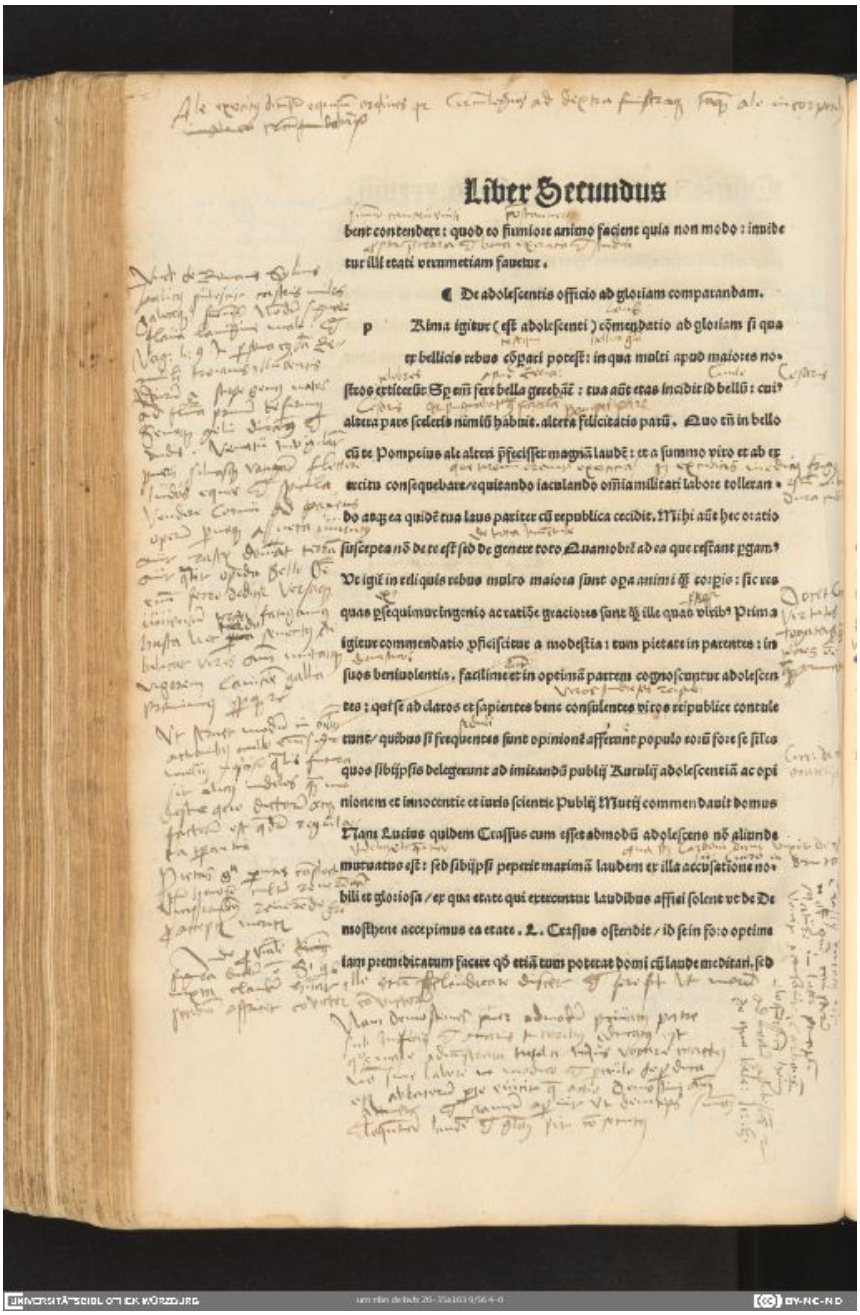

Liber Secundus

bent contendere: quod eo firmiore animo faciens quia non modo: inuide
tur illi etati verumetiam fauetur.

¶ De adolescentis officio ad gloriam comparandam.

P Rima igitur (est adolescenti) cōmendatio ad gloriam si qua
ex bellicis rebus cōpari potest: in qua multi apud maiores no-
stros extiterūt. Sp eñ fere bella gerebāt: tua aūt etas incidit id bellū: cui⁹
altera pars sceleris nimiū habuit. altera felicitatis parū. Quo tñ in bello
cū te Pompeius ale alteri p̄fecisset magnā laudē: et a summo viro et ab ex
ercitu consequebare/equitando iaculando oīa militari labore tolleran-
do atq; ea quidē tua laus pariter cū republica cecidit. Mihi aūt hec oratio
suscepta nō de te est sed de genere toto Quamobrē ad ea que restant pgam⁹
Vt igit̄ in reliquis rebus multo maiora sunt opa animi q̄ corpis: sic res
quas psequimur ingenio ac ratiōe graciores sunt q̄ ille quas viribus Prima
igitur commendatio pficiscitur a modestia: tum pietate in parentes: in
suos beniuolentia. facilime et in optimā partem cognoscuntur adolescen
tes: qui se ad claros et sapientes bene consulentes viros reipublice contule
runt/ quibus si frequentes sunt opinionē afferunt populo eorū fore se siles
quos sibijpsis delegerunt ad imitandū publij Rutulij adolescentiā ac opi
nionem et innocentie et iuris scientie Publij Mutij commendauit domus
Nam Lucius quidem Crassus cum esset admodū adolescens nō aliunde
mutuatus est: sed sibijpsi peperit maximā laudem ex illa accusatione no-
bili et gloriosa/ ex qua etate qui exercentur laudibus affici solent vt de De
mosthene accepimus ea etate. L. Crassus ostendit/ id se in foro optime
iam premeditatum facere qd etiā tum poterat domi cū laude meditari. sed

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/56 4-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

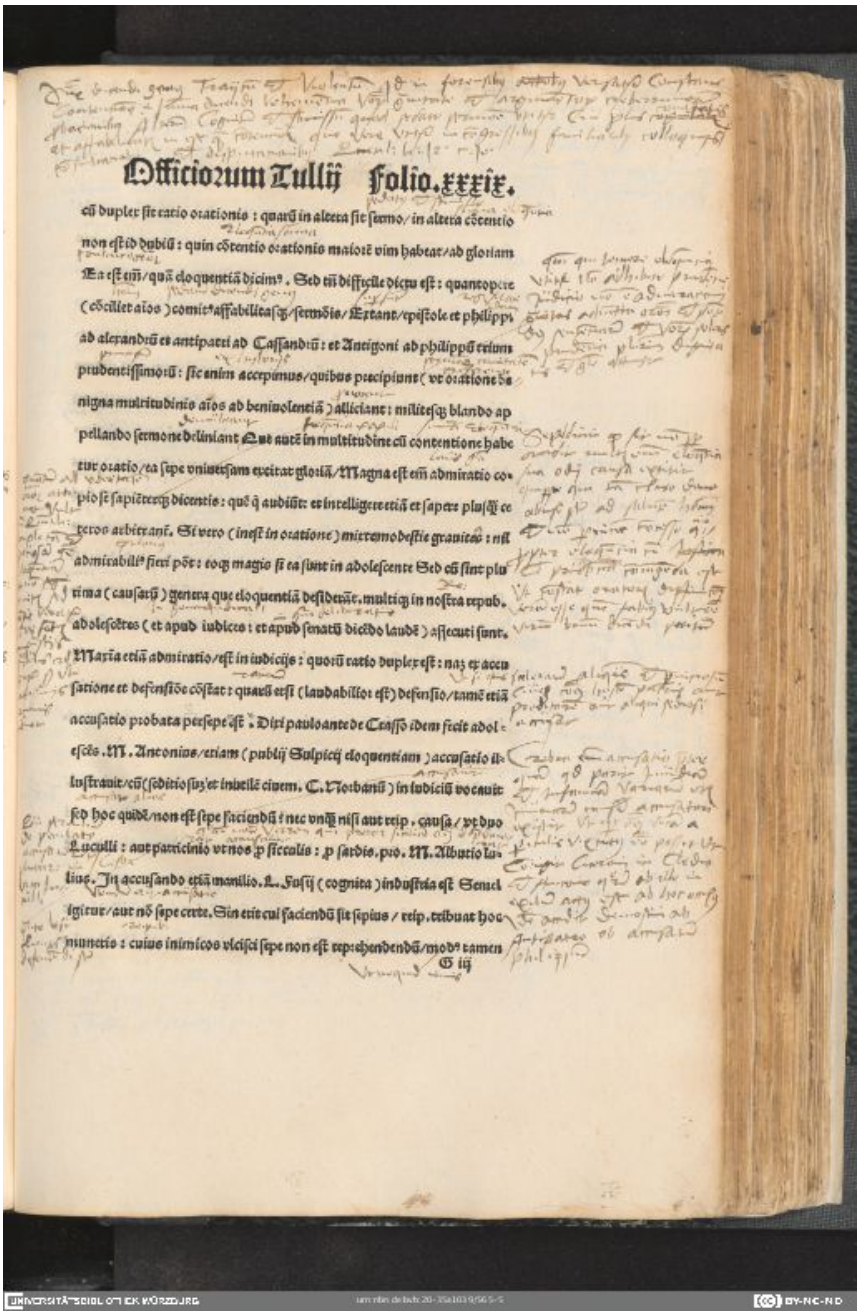

cū duplex sit ratio orationis: quarū in altera sit sermo/ in altera cōtentio
non est id dubiū: quin cōtentio orationis maiorē vim habeat/ ad gloriam
Ea est eñ/ quā eloquentiā dicim⁹. Sed tñ difficile dictu est: quantopere
(cōciliet aīos) comit⁹ affabilitasq;/ sermōis/ Extant/ epistole et philippi
ad alexandrū et antipatri ad Cassandrū: et Antigoni ad philippū trium
prudentissimorū: sic enim accepimus/ quibus precipiunt (vt oratione be
nigna multitudinis aīos ad beniuolentiā) alliciant: militesq; blando ap
pellando sermone deliniant Que autē in multitudine cū contentione habe
tur oratio/ ea sepe vniuersam excitat gloriā/ Magna est eñ admiratio co
pio se sapiēterq; dicentis: quē q̄ audiūt: et intelligere etiā et sapere plusq̄ ce
teros arbitrant. Si vero (inest in oratione) mitte modestie grauitas: nil
admirabili⁹ fieri pōt: eoq; magis si ea sunt in adolescente Sed cū sint plu
rima (causarū) genera que eloquentiā desiderāt. multiq; in nostra repub.
adolescētes (et apud iudices: et apud senatū dicēdo laudē) assecuti sunt.
Maxīa etiā admiratio/ est in iudicijs: quorū ratio duplex est: naz ex accu
satione et defensiōe cōstat: quarū etsi (laudabilior est) defensio/ tamē etiā
accusatio probata persepe est. Dixi pauloante de Crasso idem fecit adol
escēs. M. Antonius/ etiam (publij Sulpicij eloquentiam) accusatio il
lustrauit/ cū (seditiosus et inutilē ciuem. C. Norbanū) in iudiciū vocauit
sed hoc quidē/ non est sepe faciendū: nec vnq̄ nisi aut reip. causa/ vt duo
Luculli: aut patricinio vt nos p̄ siccalis: p̄ sardis. pro. M. Albutio lu
lius. In accusando etiā manilio. L. Fusij (cognita) industria est Semel
igitur/ aut nō sepe certe. Sin erit cui faciendū sit sepius/ reip. tribuat hoc
muneris: cuius inimicos vlcisci sepe non est reprehendendū/ mod⁹ tamen

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

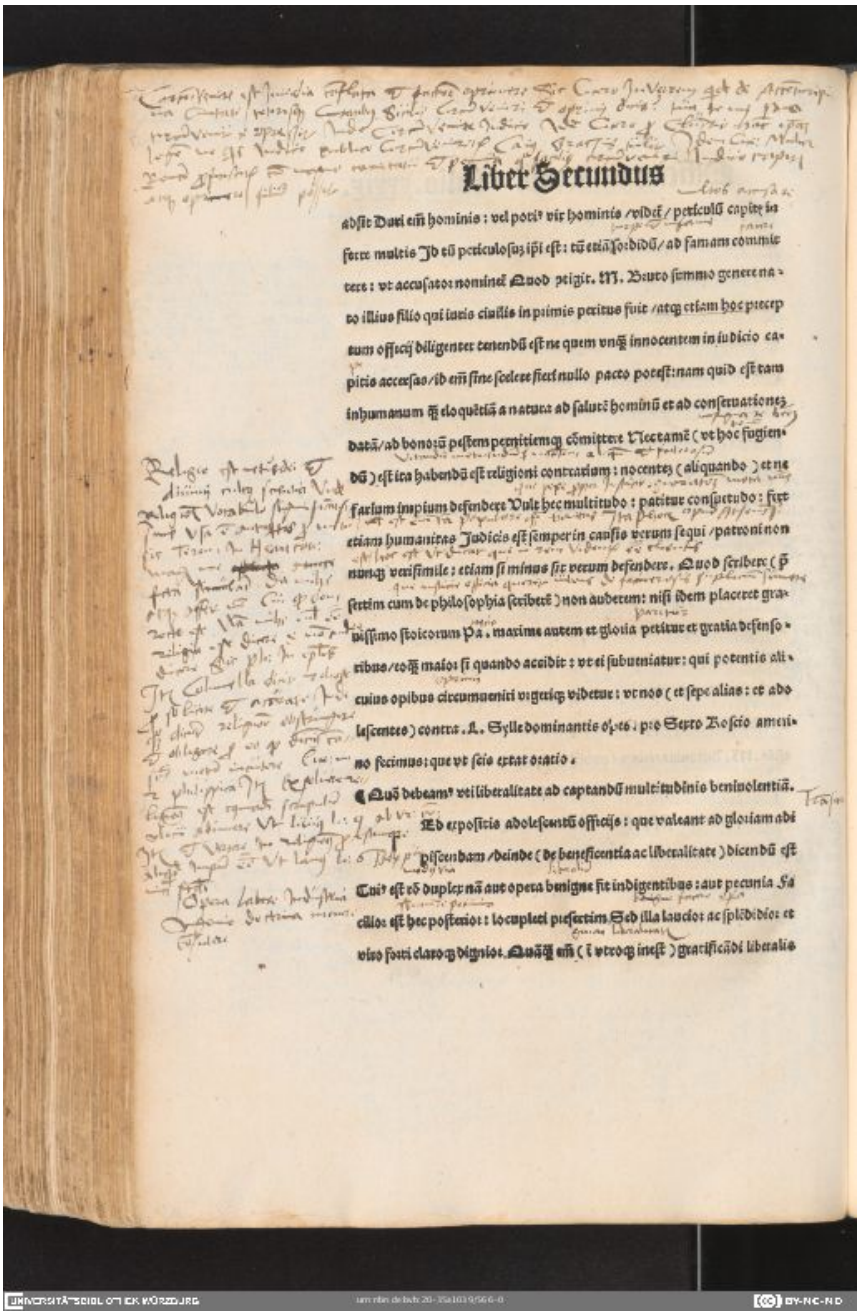

Liber Secundus

adsit Duri eñ hominis : vel potiꝰ vir hominis / videt̄ / periculū capite in
ferre multis Id tū periculosuz ipi est : tū etiā sordidū / ad famam commit
tere : vt accusator nominet̄ Quod ꝯtigit. M. Bruto summo genere na
to illius filio qui iuris ciuilis in primis peritus fuit / atq; etiam hoc precep
tum officij diligenter tenendū est ne quem vnq̄ innocentem in iudicio ca
pitis accersas / id eñ sine scelere fieri nullo pacto potest : nam quid est tam
inhumanum q̄ eloquētiā a natura ad salutē hominū et ad conseruationez
datā / ad bonorū pestem pernitiemq; cōmittere Nec tamē (vt hoc fugien
dū) est ita habendū est religioni contrarium : nocentez (aliquando) et ne
farium impium defendere Vult hec multitudo : patitur consuetudo : fert
etiam humanitas Judicis est semper in causis verum sequi / patroni non
nunq; verisimile : etiam si minus sit verum defendere. Quod scribere (p̄
sertim cum de philosophia scribert̄) non auderem : nisi idem placeret gra
uissimo stoicorum Pa. maxime autem et gloria petitur et gratia defenso
ribus / eoq̄ maior si quando accidit : vt ei subueniatur : qui potentis ali
cuius opibus circumueniri vrgeriq; videtur : vt nos (et sepe alias : et ado
lescentes) contra. L. Sylle dominantis opes. pro Sexto Roscio ameri
no fecimus : que vt scis extat oratio.

¶ Quō debeamꝰ vti liberalitate ad captandū multitudinis beniuolentiā.

Ed expositis adolescentū officijs : que valeant ad gloriam adi
piscendam / deinde (de beneficentia ac liberalitate) dicendū est
Cuiꝰ est rō duplex nā aut opera benigne fit indigentibus : aut pecunia Fa
cilior est hec posterior : locupleti presertim Sed illa laucior ac splēdidior et
viro forti claroq; dignior. Quāq̄ eñ (ī vtroq; inest) gratificādi liberalis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039566-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

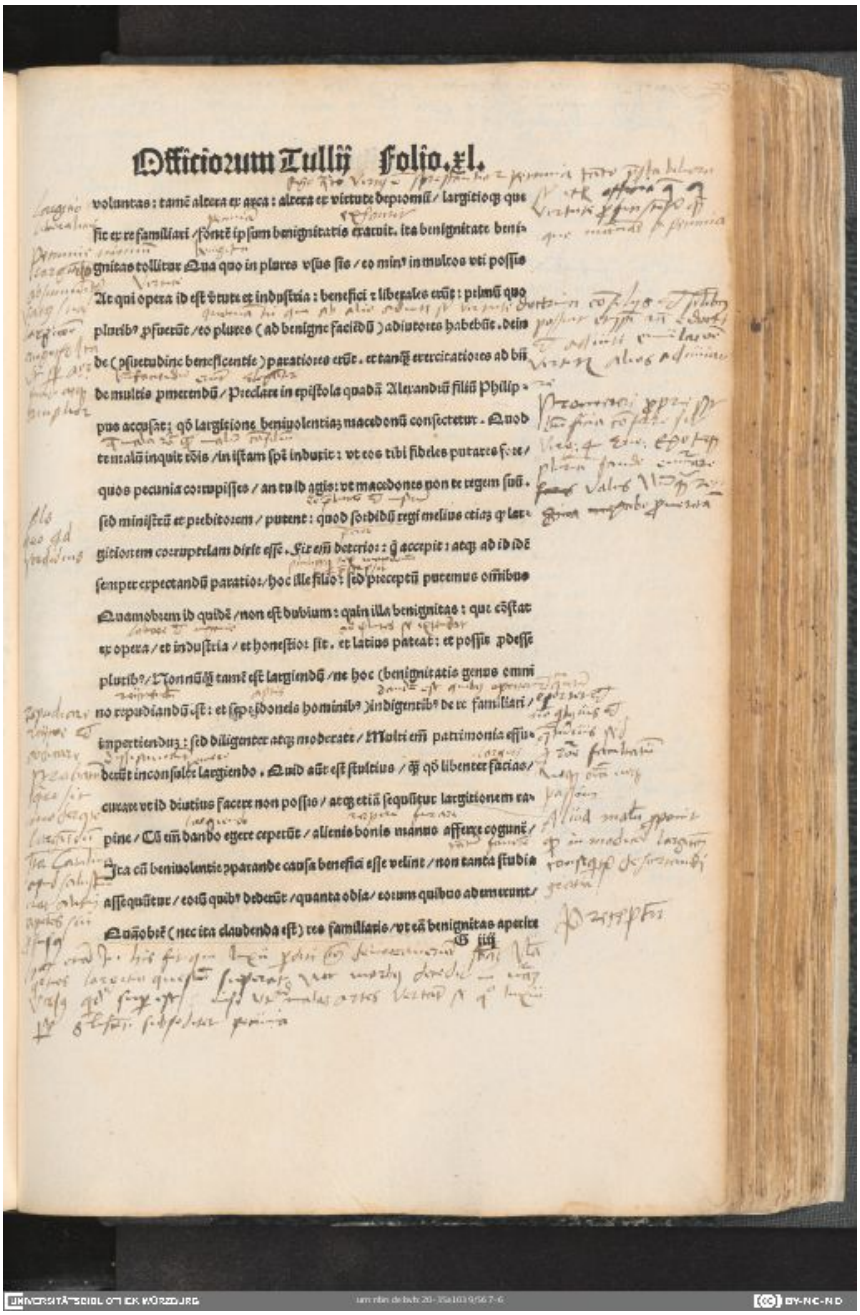

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

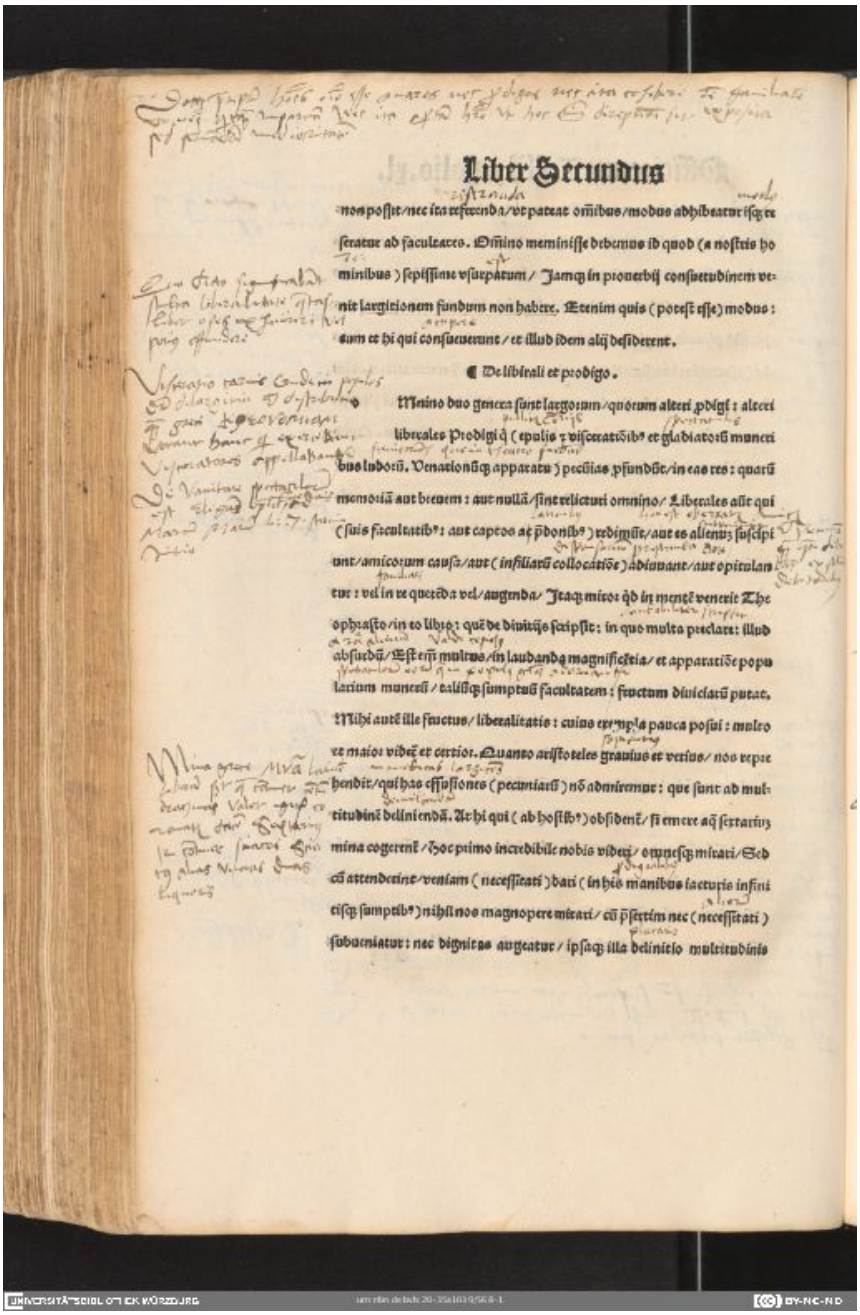

Liber Secundus

non possit/nec ita referenda/vt pateat omnibus/modus adhibeatur isque re
seratur ad facultates. Omnino meminisse debemus id quod (a nostris ho
minibus) sepissime vsurpatum/ Jamque in prouerbij consuetudinem ve-
nit largitionem fundum non habere. Etenim quis (potest esse) modus:
cum et hi qui consueuerunt/et illud idem alij desiderent.

¶ De libirali et prodigo.

Omnino duo genera sunt largorum/quorum alteri prodigi: alteri
liberales Prodigi q̄ (epulis et visceratiōibus et gladiatorū muneri
bus ludorū. Venationūque apparatu) pecūias profundūt/in eas res: quarū
memoriā aut breuem: aut nullā/sint relicturi omnino/ Liberales aūt qui
(suis facultatibus: aut captos ac p̄donibus) redimūt/aut es alienū suscipi
unt/amicorum causa/aut (infiliarū collocatiōe) adiuuant/aut opitulan
tur: vel in re querēda vel/augenda/ Itaque miror q̄d in mentē venerit The
ophrasto/in eo libro: quē de diuitijs scripsit: in quo multa preclare: illud
absurdū/Est enim multus/in laudanda magnificētia/et apparatiōe popu
larium munerū/talisque sumptuū facultatem: fructum diuiciarū putat.
Mihi autē ille fructus/liberalitatis: cuius exempla pauca posui: multo
et maior videt̄ et certior. Quanto aristoteles grauius et verius/ nos repre
hendit/qui has effusiones (pecuniarū) nō admiremur: que sunt ad mul-
titudinē deliniendā. At hi qui (ab hostibus) obsident̄/si emere aq̄ sextariū
mina cogerent̄/hoc primo incredibile nobis videri/omnesque mirari/Sed
cū attenderint/veniam (necessitati) dari (in his manibus iacturis infini
tisque sumptibus) nihil nos magnopere mirari/cū p̄sertim nec (necessitati)
subueniatur: nec dignitas augeatur/ipsaque illa delinitio multitudinis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/56 8-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

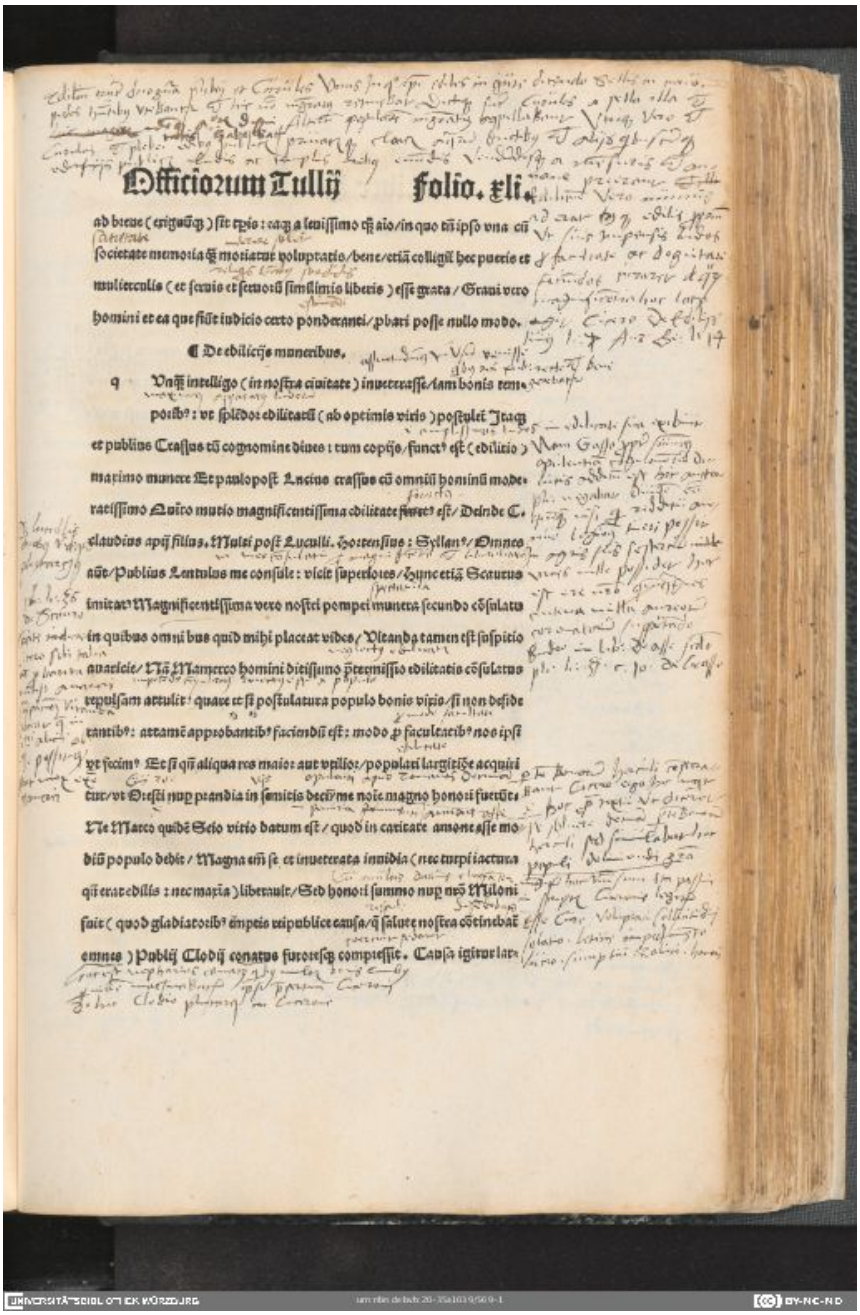

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

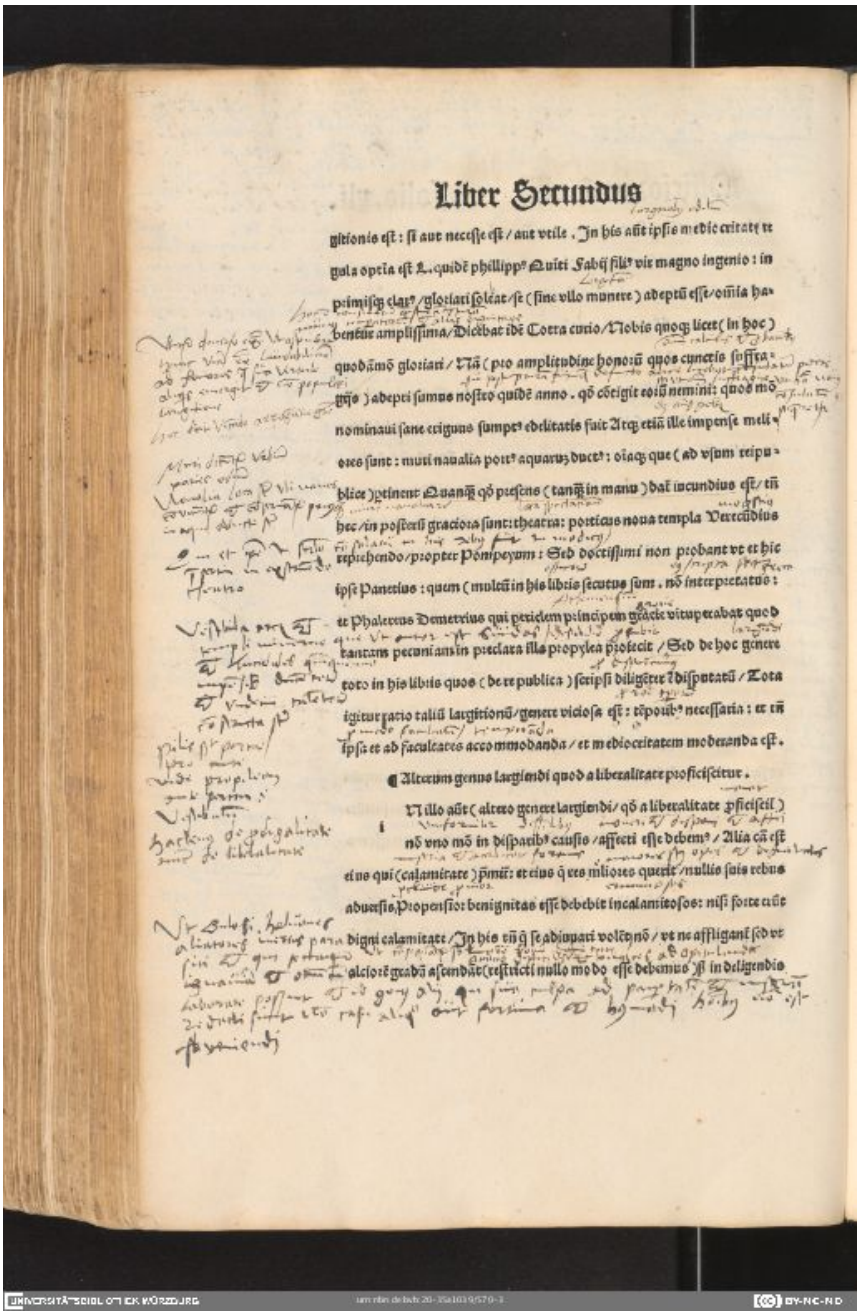

Liber Secundus

gitionis est: si aut necesse est / aut vtile. In his aūt ipsis medio critate re
gula optīa est L. quidē phillipp⁹ Quiti Fabij filij vir magno ingenio: in
primisq; clar⁹ / gloriari soleat / se (sine vllo munere) adeptū esse / omīa ha-
bentur amplissima / Dicebat idē Cotta curio / Nobis quoq; licet (in hoc)
quodāmō gloriari / Nā (pro amplitudine honorū quos cunctis suffra-
gijs) adepti sumus nostro quidē anno. qd cōtigit eorū nemini: quos mō
nominaui sane eriguus sumpt⁹ edelitatis fuit Atq; etiā ille impense meli-
ores sunt: muri naualia port⁹ aquarū ducet⁹: oīaq; que (ad vsum reipu-
blice) ptinent Quanq; qd presens (tanq; in manu) dat iucundius est / tñ
hec / in posterū graciora sunt: theatra: porticus noua templa Verecūdius
reprehendo / propter Pompeyum: Sed doctissimi non probant vt et hic
ipse Panetius: quem (multū in his libris secutus sum. nō interpretatus:
et Phalereus Demetrius qui periclem principem gracie vituperabat quod
tantam pecuniam in preclara illa propylea proiecit / Sed de hoc genere
toto in his libris quos (de re publica) scripsi diligēter ē disputatū / Tota
igitur ratio taliū largitionū / genere viciosa est: tēporib⁹ necessaria: et tñ
ipsa et ad facultates accommodanda / et mediocritatem moderanda est.

¶ Alterum genus largiendi quod a liberalitate proficiscitur.

In illo aūt (altero genere largiendi / qd a liberalitate pficiscit)
nō vno mō in disparib⁹ causis / affecti esse debem⁹ / Alia cā est
eius qui (calamitate) pmit: et eius q res mliores querit / nullis suis rebus
aduersis. Propensior benignitas esse debebit incalamitosos: nisi forte erūt
digni calamitate / In his tñ q se adiuuari volēt nō / vt ne affligant sed vt
alciorē gradū ascendāt (restricti nullo modo esse debemus) ꝑ in deligendis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/570-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

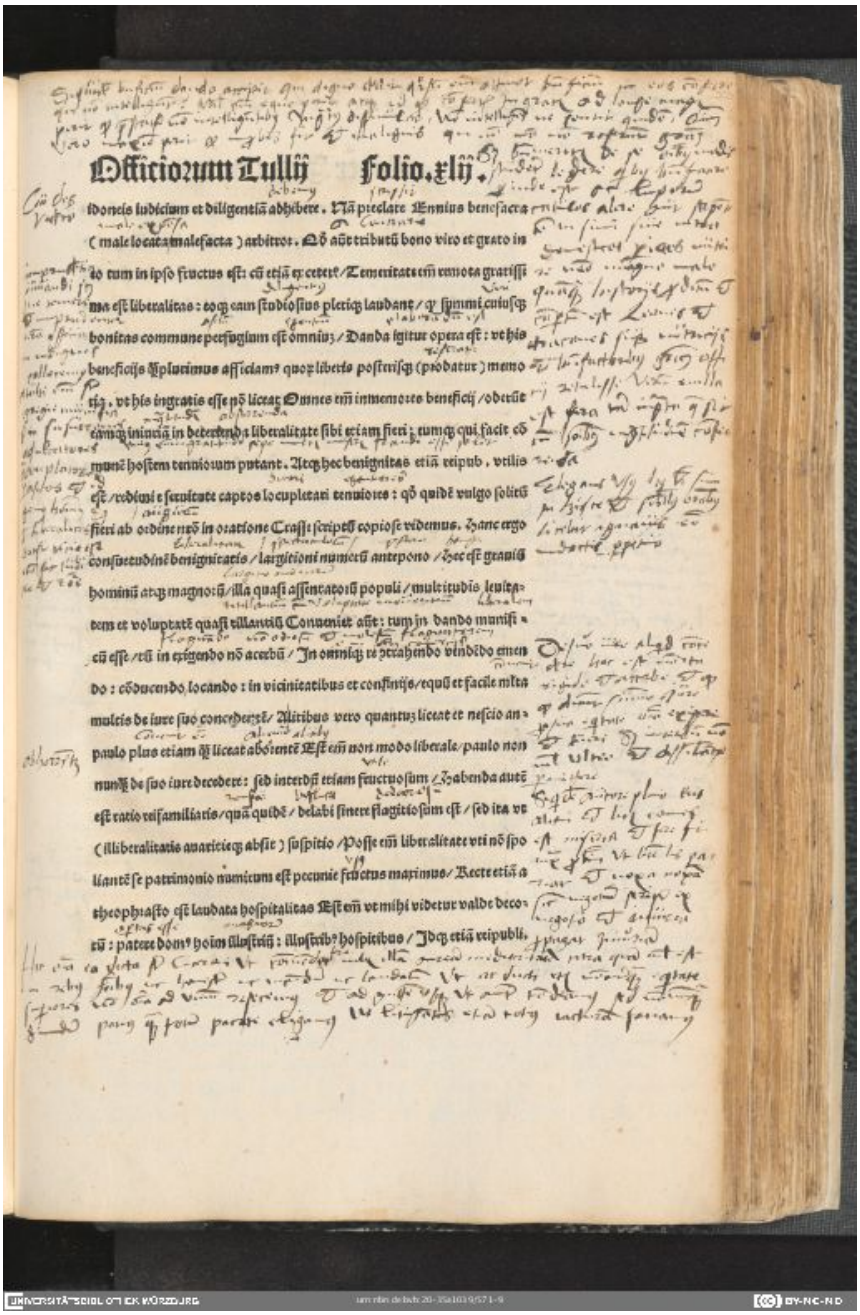

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/57 1-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

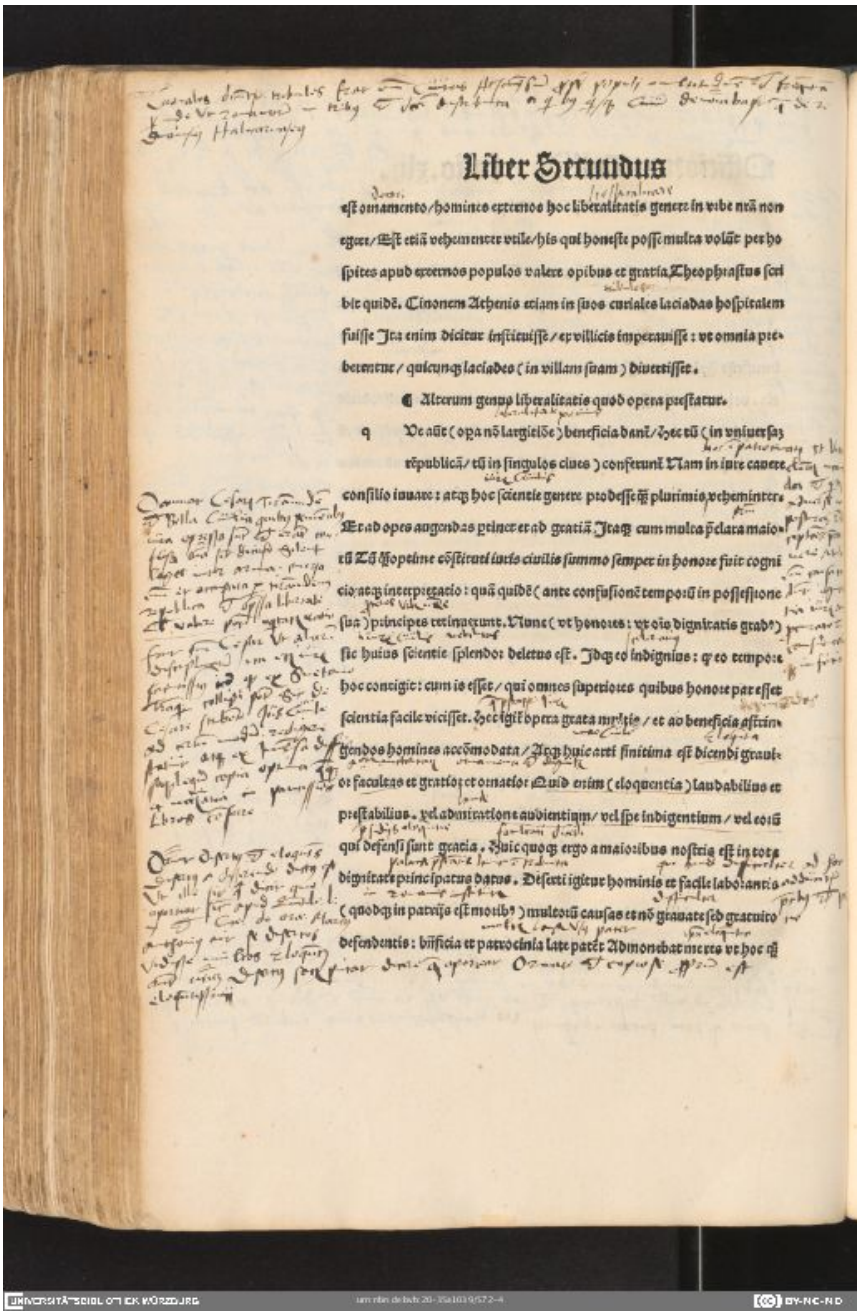

Liber Secundus

est ornamento/homines externos hoc liberalitatis genere in vrbe nrā non egere/Est etiā vehementer vtile/his qui honeste posse multa volūt per hospites apud externos populos valere opibus et gratia Theophrastus scribit quidē. Cinonem Athenis etiam in suos curiales laciadas hospitalem fuisse Ita enim dicitur instituisse/ex villicis imperauisse: vt omnia preberentur/quicunq; laciades (in villam suam) diuertisset.

¶ Alterum genus liberalitatis quod opera prestatur.

Que aūt (opa nō largitiōe) beneficia dant/Hec tū (in vniuersaz rēpublicā/tū in singulos ciues) conferunt Nam in iure cauere consilio iuuare: atq; hoc scientie genere prodesse q̄ plurimis vehementer. Et ad opes augendas ptinet et ad gratiā Itaq; cum multa p̄clara maiorū Tū q̄ optime cōstituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognicio atq; interpretatio: quā quidē (ante confusionē temporū in possessione sua) principes retinuerunt. Nunc (vt honores: vt oīs dignitatis grad⁹) sic huius scientie splendor deletus est. Idq; eo indignius: q̄ eo tempore hoc contigit: cum is esset/qui omnes superiores quibus honore par esset scientia facile vicisset. Hec igit opera grata multis/et ad beneficia astringendos homines accōmodata/Atq; huic arti finitima est dicendi grauior facultas et gratior et ornatior Quid enim (eloquentia) laudabilius et prestabilius. vel admiratione audientium/vel spe indigentium/vel eorū qui defensi sunt gratia. Huic quoq; ergo a maioribus nostris est in tota dignitate principatus datus. Deserti igitur hominis et facile laborantis (quodq; in patrijs est morib⁹) multorū causas et nō grauate sed gratuito defendentis: bñficia et patrocinia late patēt Admonebat me res vt hoc q̄

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/572-4
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

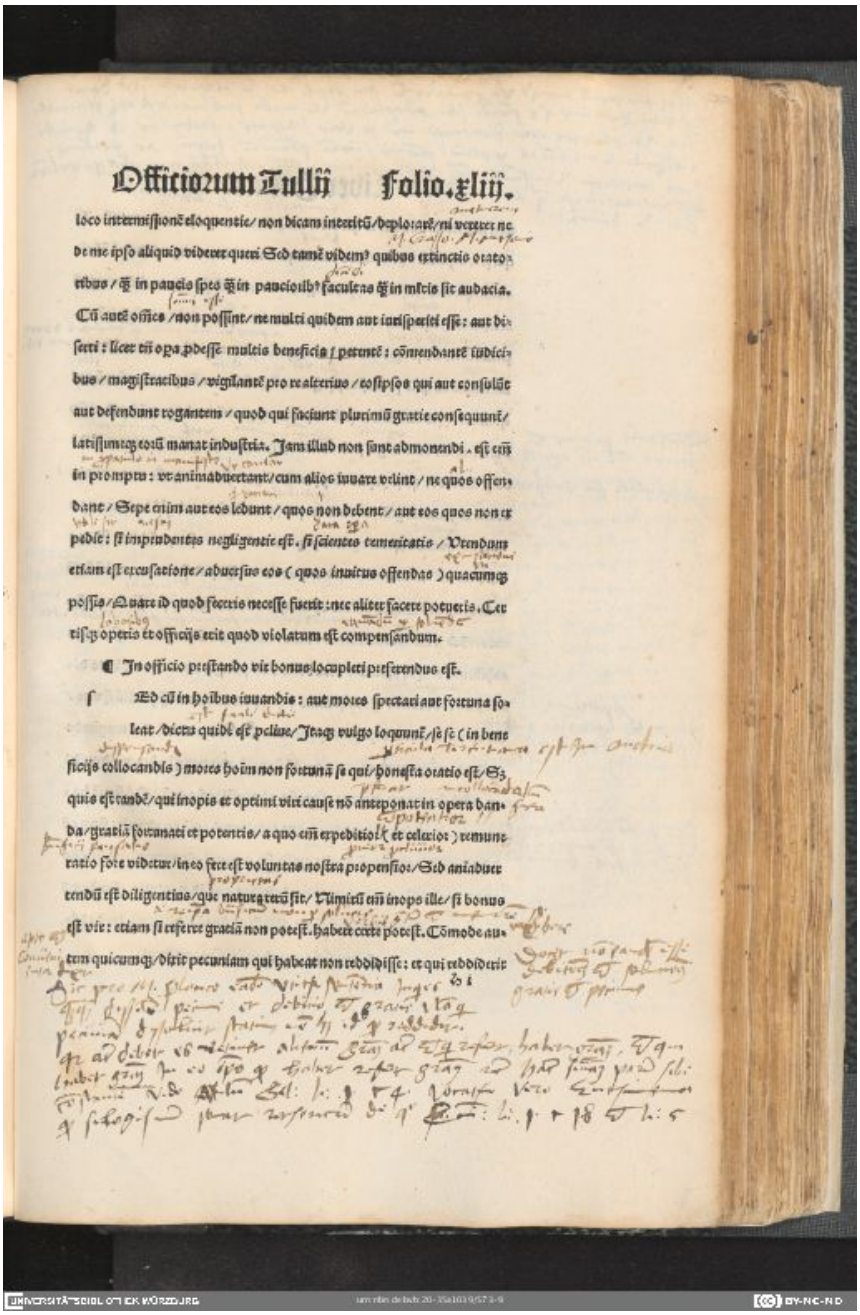

loco intermissionē eloquentie/ non dicam interitū/deplorarē/ni vererer ne de me ipso aliquid viderer queri Sed tamē videm⁹ quibus extinctis oratoribus/ q̄ in paucis spes q̄ in paucioribꝰ facultas q̄ in mītis sit audacia. Cū autē om̄es/non possint/ne multi quidem aut iuris periti esse: aut diserti: licet tñ opa ꝓdesse multis beneficia ꝑ petentē: cōmendantē iudicibus/magistratibus/vigilantē pro re alterius/eosipsos qui aut consulūt aut defendunt rogantem/quod qui faciunt plurimū gratie consequunt/ latissimeq; eorū manat industria. Jam illud non sunt admonendi. est eñ in promptu: vt animaduertant/cum alios iuuare velint/ne quos offendant/Sepe enim aut eos ledunt/quos non debent/aut eos quos non expedit: si imprudentes negligentie est. si scientes temeritatis/Vtendum etiam est excusatione/aduersus eos (quos inuitus offendas) quacumq; possis/Quare id quod feceris necesse fuerit: nec aliter facere potueris. Certisq; operis et officijs erit quod violatum est compensandum.

¶ In officio prestando vir bonus locupleti preferendus est.

Sed cū in hoībus iuuandis: aut mores spectari aut fortuna soleat/dictu quidē est ꝑcliue/Itaq; vulgo loquunt/se se (in beneficijs collocandis) mores hoīm non fortunā se qui/honesta oratio est/Sz quis est tandē/qui inopis et optimi viri cause nō anteponat in opera danda/gratiā fortunati et potentis/a quo eñ expeditior (et celerior) remuneratio fore videtur/in eo fere est voluntas nostra propensior/Sed animaduertendū est diligentius/que natura rerū sit/Nimirū eñ inops ille/si bonus est vir: etiam si referre gratiā non potest. habere certe potest. Cōmode autem quicumq; dixit pecuniam qui habeat non reddidisse: et qui reddiderit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/57 3-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

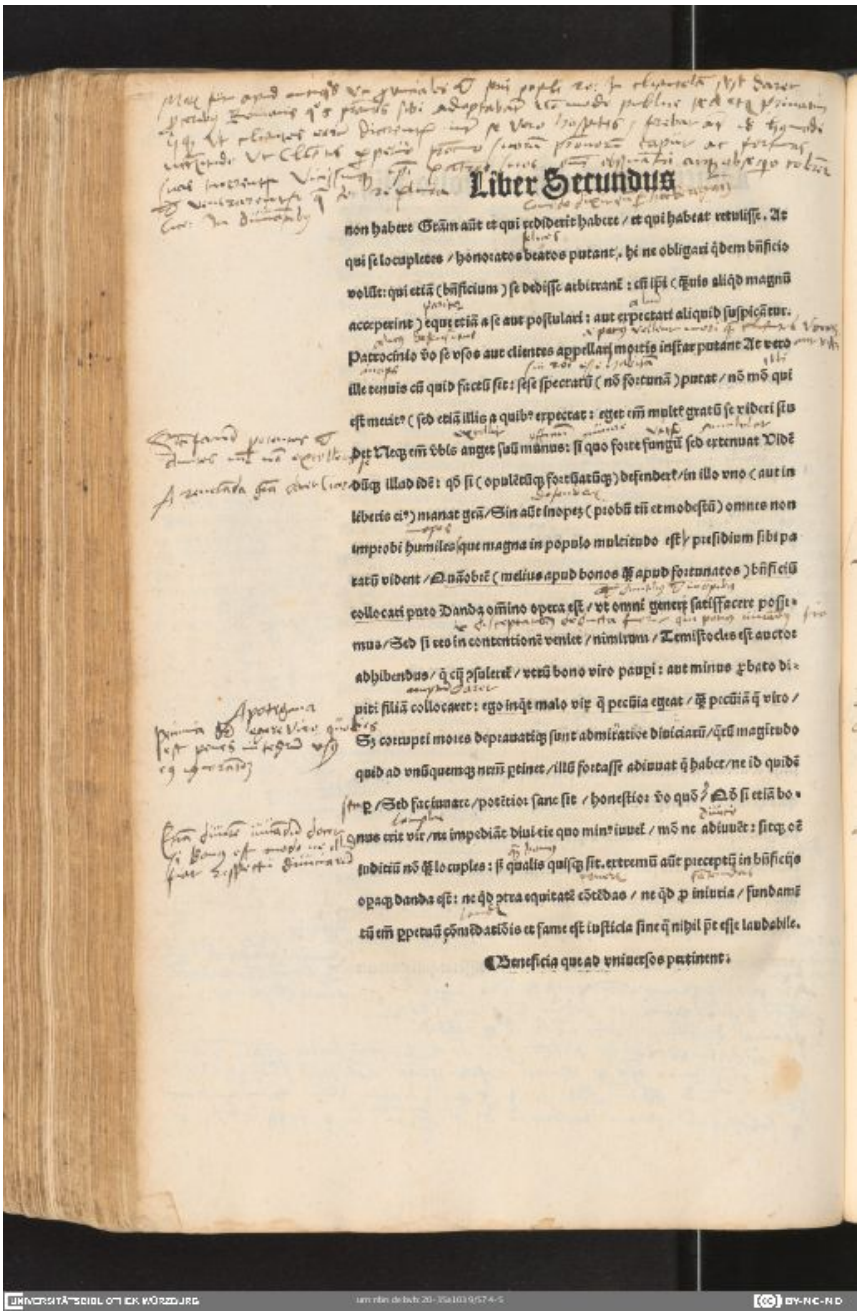

Liber Secundus

non habere Grām aūt et qui rediderit habere / et qui habeat retulisse. At
qui se locupletes / honestos beatos putant, hi ne obligari q̄dem būficio
volūt: qui etiā (būficium) se dedisse arbitrant: cū ipi (q̄ulo aliq̄d magnū
acceperint) equm etiā a se aut postulari: aut expectari aliquid suspicāt̄r.
Patrocinio vo se vsos aut clientes appellari mortis instar putant At verō
ille tenuis cū quid faceū sit: sēse spectatū (nō fortunā) putat / nō mō qui
est merit⁹ (sed etiā illis a quib⁹ expectat: eget em̄ multē gratū se rideri stu
det Neq; em̄ ūbis anget suū mānus: si quo forte fungū sed extenuat Oldē
dīcq illad dē: q̄ si (opulētiq; fortūatiq;) defendet / in illo vno (aut in
liberis ei⁹) manat gēā / Sin aūt inopes (probū eū et modestū) omnes non
improbi humiles / que magna in populo muleūdo est / presidium sibi pa
ratū vident / Quāobrē (melius apud bonos q̄ apud fortunatos) būficiū
collocari puto Danda oīno opera est / vt omni genere satisfacere posi-
mus / Sed si ea in contentionē veniet / nimirum / Temistocles est auctor
adhibendus / q̄ eū psuleret / verū bono viro paupi: aut minus ꝓbato di-
piti filiā collocaret: ego inq̄ malo vir q̄ pecūia egeat / q̄ pecūiā q̄ vir /
Sz corrupti mores depranatiq; sunt admīatione diuiciarū / q̄ū magnitudo
quid ad vnūquemq; nrm ptinet / illū fortasse adiuuat q̄ habet / ne id quidē
ꝓ / Sed fac̄iunare / postea: sane sit / honestior vo quā / Quō si etiā bo-
nus erit vir / ns impediāt diui eie quo min⁹ iuuet / mō ne adiuuēt: sitq; oī
iudiciū nō q̄ lo cuples: si qualis qualisq; sit, extremū aūt precepū in būficijs
opaq; danda est: ne q̄d ptra equitatē cōtendas / ne q̄d p iniuria / fundamē
tū em̄ ppetuū cōmēdatiōis et fame est iusticia sine q̄ nihil pt esse laudabile.

Beneficia que ad vniuersos pertinent.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10109574-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

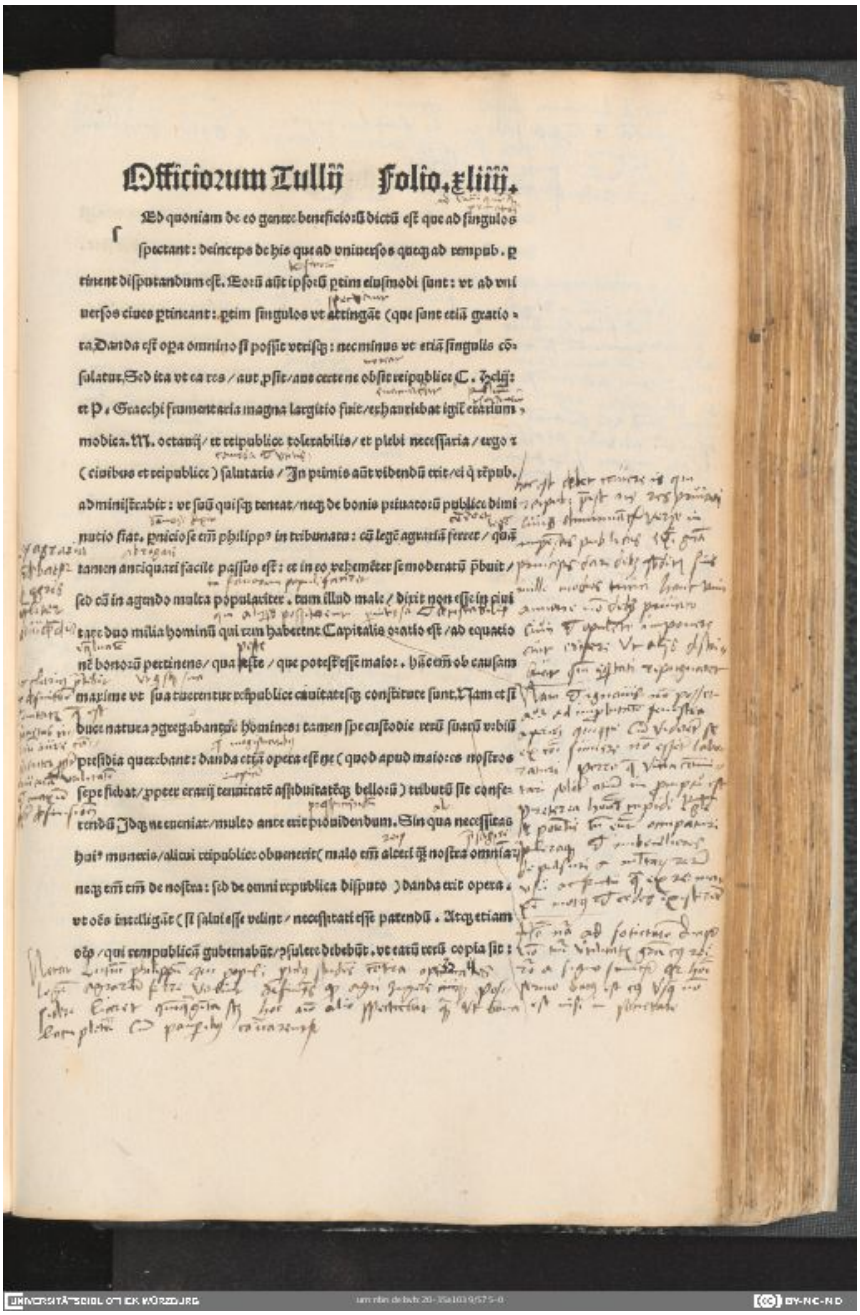

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

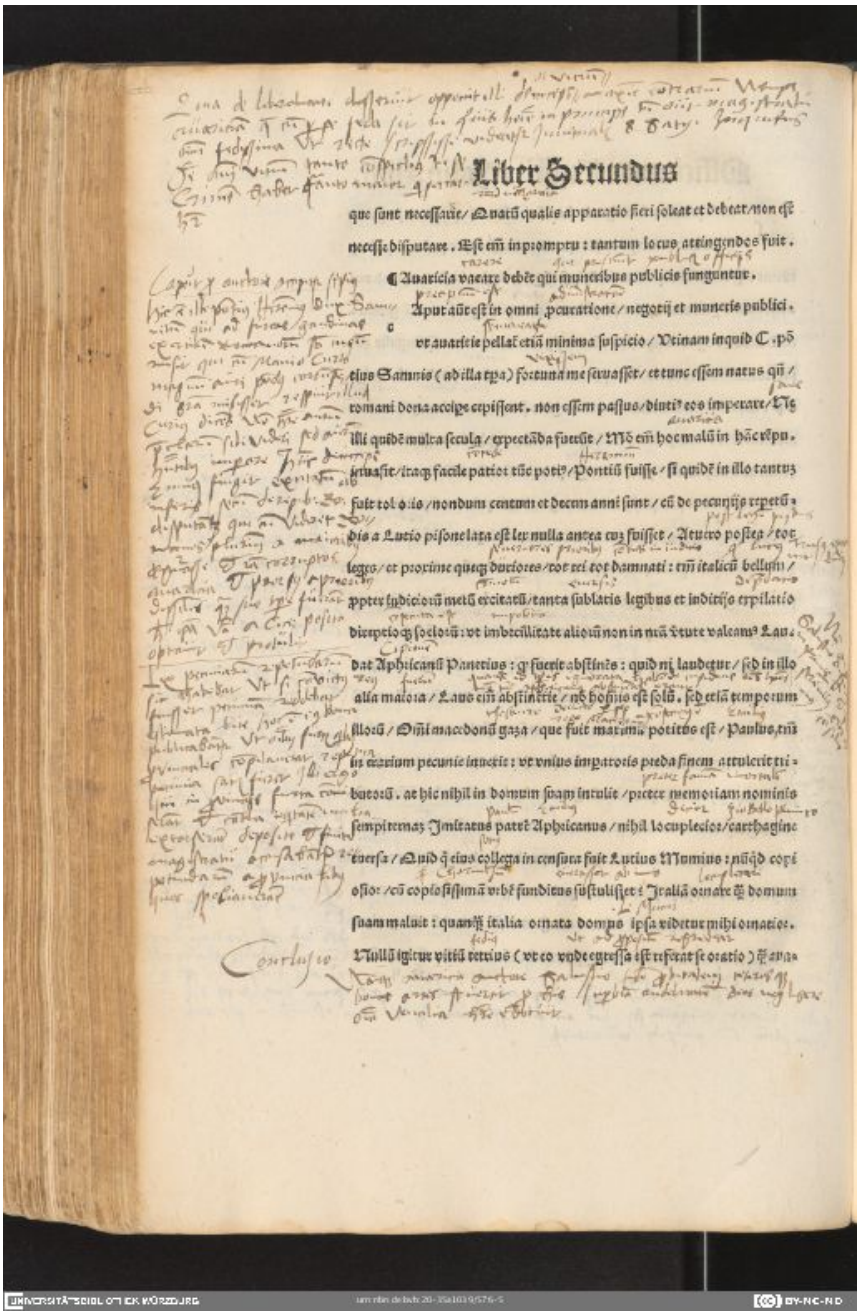

Liber Secundus

que sunt necessarie/ Quatū qualis apparatio fieri soleat et debeat/non est necesse disputare. Est enī in promptu: tantum locus attingendus fuit.

¶ Auaricia vacare debēt qui muneribus publicis funguntur.

Aput alios est in omni procuratione/negotij et muneris publici. ut auaricie pellat etiā minima suspicio/ Veniam inquid C. pō eius Samnis (ad illa tpa) fortunā me seruasset/ et tunc essem natus qū/ romani dona accipere cepissent. non essem passus/diuitē eos imperare/ Tē illi quidē multa secula/ expectāda fuerūt/ Nō enī hoc malū in hāc rēpu. irrasit/itaq facile patior tuē potiꝰ/Pontiū fuisse/ si quidē in illo tantus fuit tol o:io/nondum centum et decem anni sunt/ eū de pecunijs repetū dis a Lucio pisone lata est lex nulla antea cū fuisset/ Ateuero postea/ tot leges/ et prorsus quasq duriores/ tot rei tot damnati: cū italicū bellum/ ppter iudiciorū metū excitatū/tanta sublatis legibus et inditio expilatio diripiendiq; sociorū: vt imbecillitate aliorū non in mā ture valeam Lau. dare Aphricanū Panetius: q fuerit abstinēs: quid nī laudetur/ sed in illo alia maiora/ Laus enī abstinētie/ nō bonis est solū. sed etiā temperum illorū/ Emil macedonū gaza/ que fuit maxima potitus est/ Paulus, cū in eerarium pecunie inuexit: vt vnius imperatoris preda finem attulerit tri- buto:ū. ac hic nihil in domum suam intulit/ preter memoriam nominis sempiternaz Ilmilianus patrē Aphricanus/ nihil locupletior/carthagine euersa/ Quid q eius collega in consulat fuit Lutius Mummius: nūq̄d copi osior/ eū copiosissimā vrbē funditus sustulisset: Iralliā ornare q̄ domum suam maluit: quanq̄ italia ornata domus ipsa videtur mihi ornatior. Nullū igitur vitiū retrius (vt eo vnde egressa est referat se oratio) q̄ ava-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

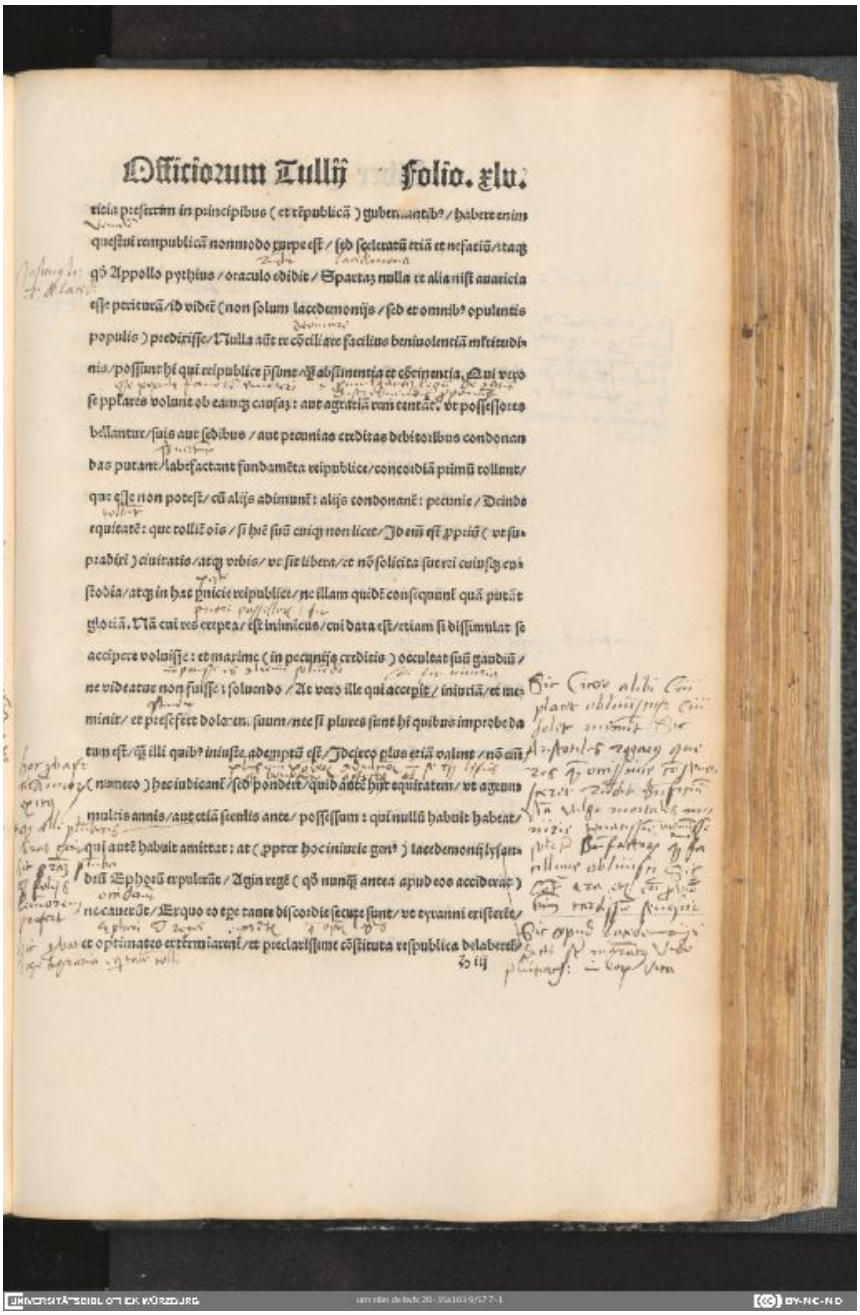

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

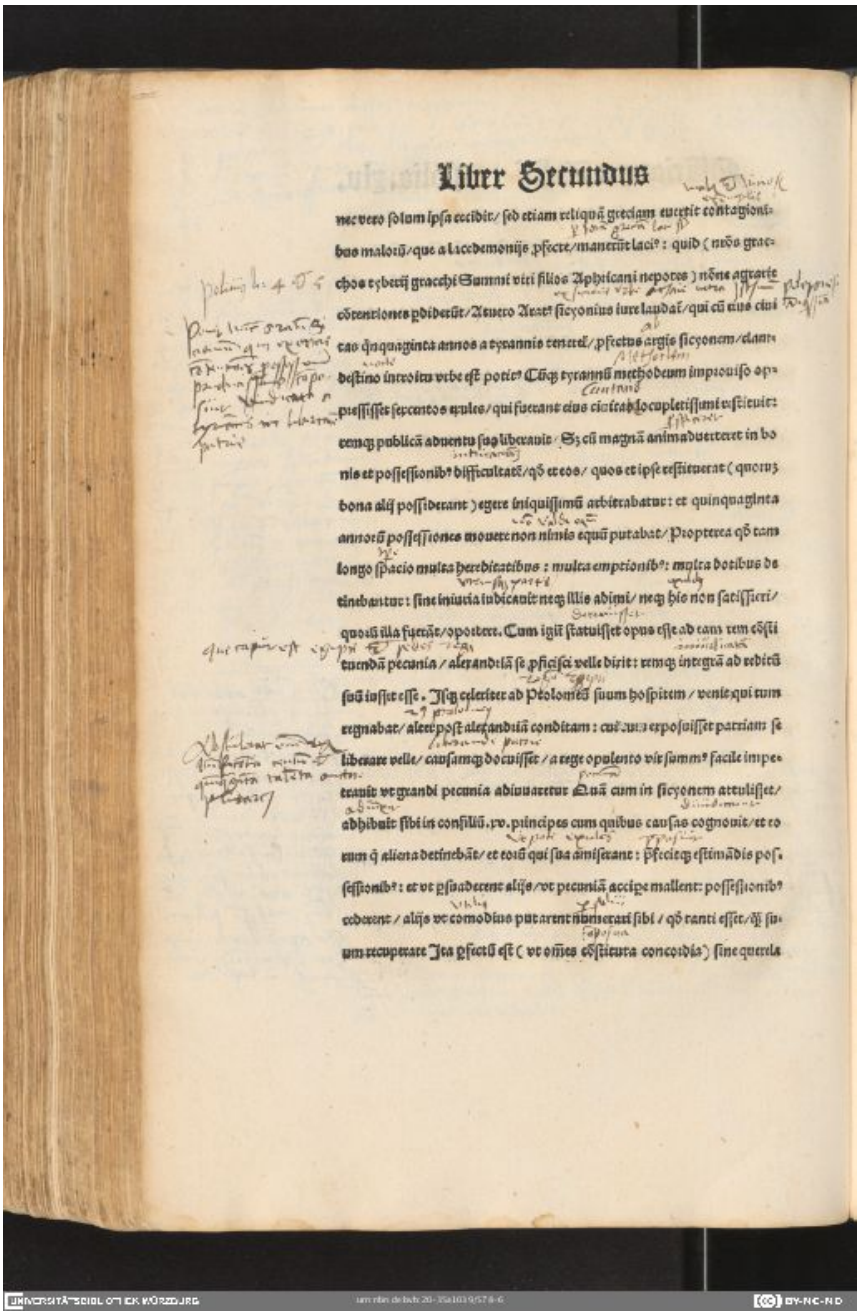

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

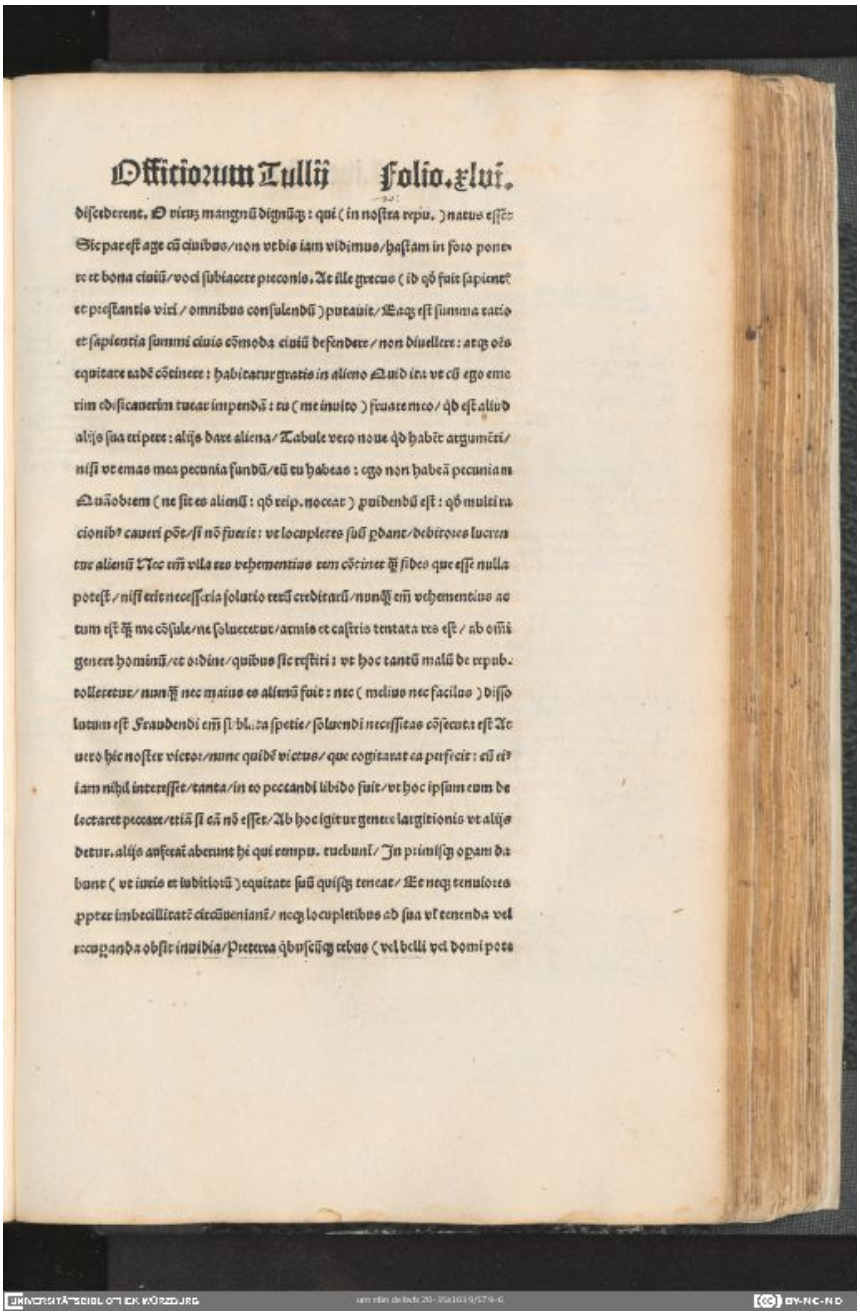

discederent. O virum mangnū dignūq; : qui (in nostra repu.) natus esset
Sic par est age cū ciuibus/non vt bis iam vidimus/hastam in foro pone
re et bona ciuiū/voci subiacere preconis. At ille grecus (id qd fuit sapient
et prestantis viri / omnibus consulendū) putauit/Eaq; est summa ratio
et sapientia summi ciuis cōmoda ciuiū defendere / non diuellere : atq; oēs
equitate eadē cōtinere : habitatur gratis in alieno Quid ita vt cū ego eme
rim edificauerim tuear impendā : tu (me inuito) fruare meo/ qd est aliud
alijs sua eripere : alijs dare aliena/ Tabule vero noue qd habēt argumēti/
nisi vt emas mea pecunia fundū/eū tu habeas : ego non habeā pecuniam
Quāobrem (ne sit es alienū : qd reip. noceat) ꝓuidendū est : qd multi ra
cionib⁹ caueri pōt/si nō fuerit : vt locupletes suū ꝑdant/debitores lucren
tur alienū Nec em̄ vlla res vehementius rem cōtinet q̄ fides que esse nulla
potest/nisi erit necessaria solutio rerū creditarū/nunq̄ em̄ vehementius ac
tum est q̄ me cōsule/ne solueretur/armis et castris tentata res est / ab om̄i
genere hominū/et ordine/quibus sic restiti : vt hoc tantū malū de repub.
tolleretur/ nunq̄ nec maius es alienū fuit : nec (melius nec facilius) disso
lutum est Fraudendi em̄ sublata spetie/ soluendi necessitas cōsecuta est At
uero hic noster victor/nunc quidē victus/ que cogitarat ea perfecit : cū ei⁹
iam nihil interesset/tanta/in eo peccandi libido fuit/vt hoc ipsum eum de
lectaret peccare/etiā si cā nō esset/Ab hoc igitur genere largitionis vt alijs
detur. alijs auferat̄ aberunt hi qui rempu. tuebunt/ In primisq; opam da
bunt (vt iuris et iudiciorū) equitate suū quisq; teneat/ Et neq; tenuiores
ꝓpter imbecillitatē circūueniant̄/ neq; locupletibus ad sua vl tenenda vel
recuperanda obsit inuidia/Preterea q̄buscūq; rebus (vel belli vel domi pote

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/579-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

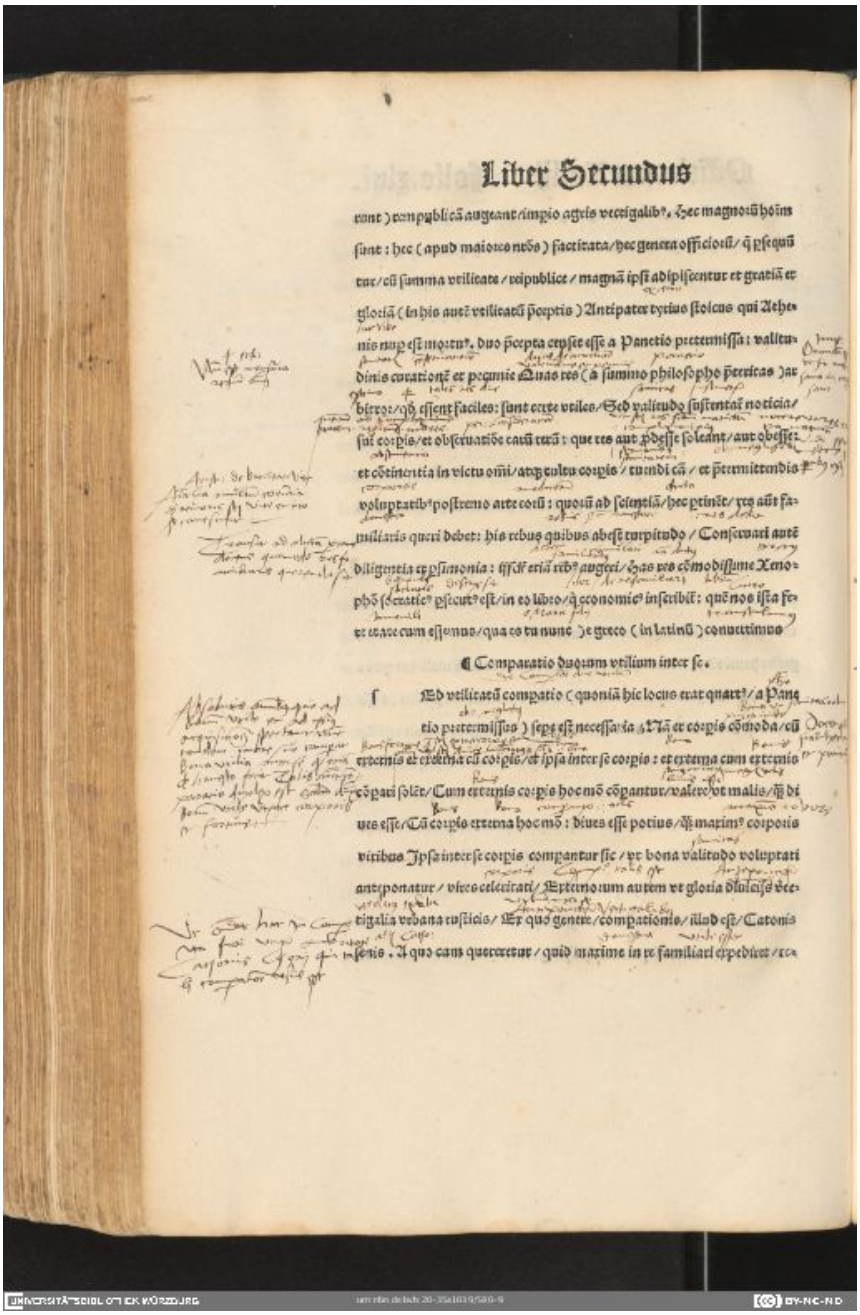

Liber Secundus

runt) rempublicā augeant/impio agris vectigalib⁹. Hec magnorū hoīm sunt: hec (apud maiores nrōs) factitata/hec genera officiorū/q̄ ꝑsequūtur/cū summa vtilitate/reipublice/magnā ipsi adipiscentur et gratiā et gloriā (in his autē vtilitatū p̄ceptis) Antipater tyrius stoicus qui Athenis nup̄ est mortu⁹. duo p̄cepta censet esse a Panetio pretermissa: valitudinis curationē et pecunie Quas res (a summo philosopho p̄teritas) arbitror/qd̄ essent faciles: sunt certe vtiles/Sed valitudo sustentat̄ noticia/sui corp̄is/et obseruatiōe earū rerū: que res aut ꝓdesse soleant/aut obesse: et cōtinentia in victu omī/atq; cultu corp̄is/tuendi cā/et p̄termittendis voluptatib⁹ postremo arte eorū: quorū ad scientiā/hec ꝑtinēt/res aūt familiaris queri debet: his rebus quibus abest turpitudo/Conseruari autē diligentia et ꝑsimonia: ꝗsc̄ eriā reb⁹ augeri/Has res cōmodissime Xenophō socratic⁹ ꝑsecut⁹ est/in eo libro/q̄ economic⁹ inscribit̄: quē nos ista fere etate cum essemus/qua es tu nunc) e greco (in latinū) conuertimus

¶ Comparatio duorum vtilium inter se.

Sed vtilitatū comparatio (quoniā hic locus erat quart⁹/a Panetio pretermissus) sep̄t est necessaria Nā et corp̄is cōmoda/cū externis et externa cū corp̄is/et ipsa inter se corp̄is: et externa cum externis cōpari solēt/Cum externis corp̄is hoc mō cōpantur/valere vt malis/q̄ diues esse/Cū corp̄is externa hoc mō: diues esse potius/q̄ maxim⁹ corporis vitibus Ipsa inter se corp̄is compantur sic/vt bona valitudo voluptati anteponatur/vires celeritati/Externorum autem vt gloria diuicijs vectigalia vrbana rusticis/Ex quo genere/compationis/illud est/Catonis senis. A quo cum quereretur/quid maxime in re familiari expediret/re-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/580-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

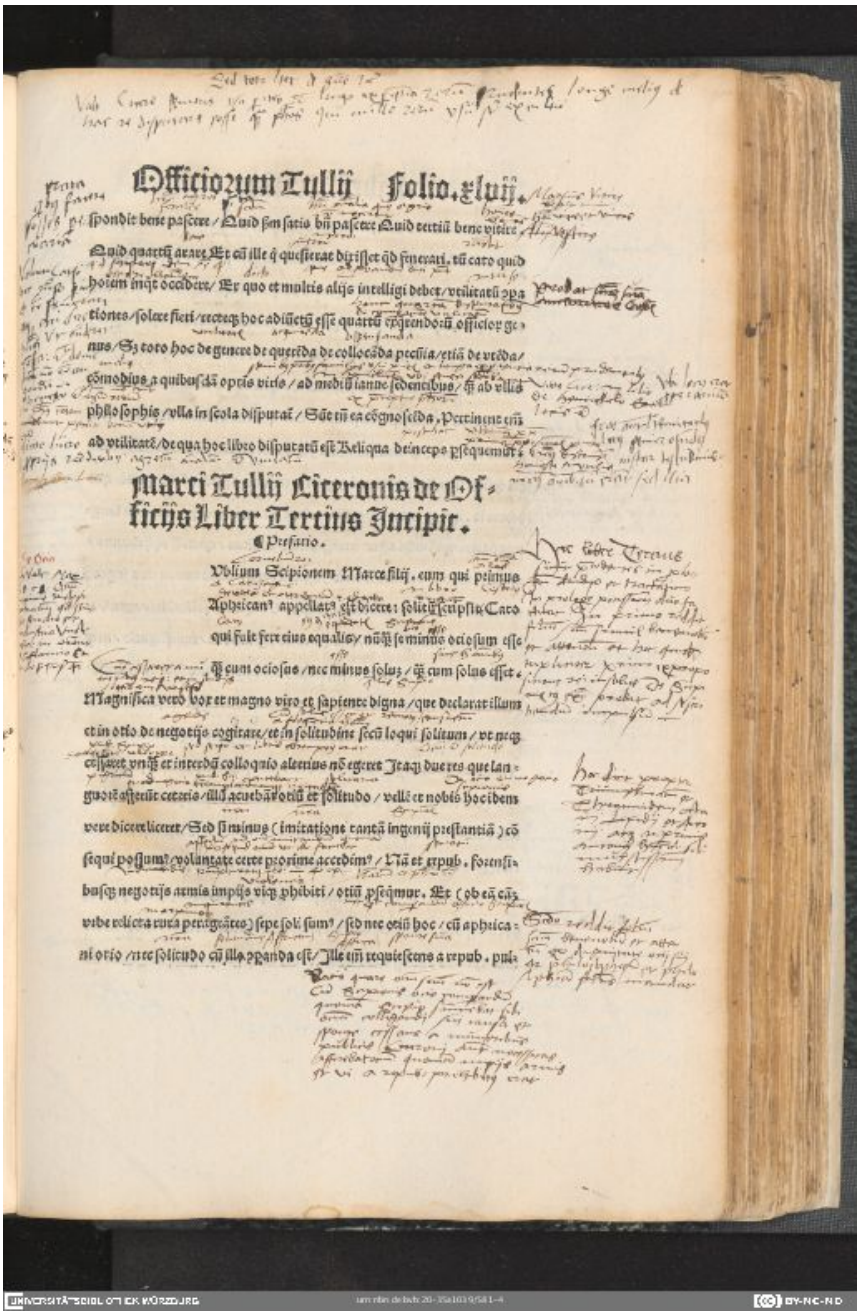

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

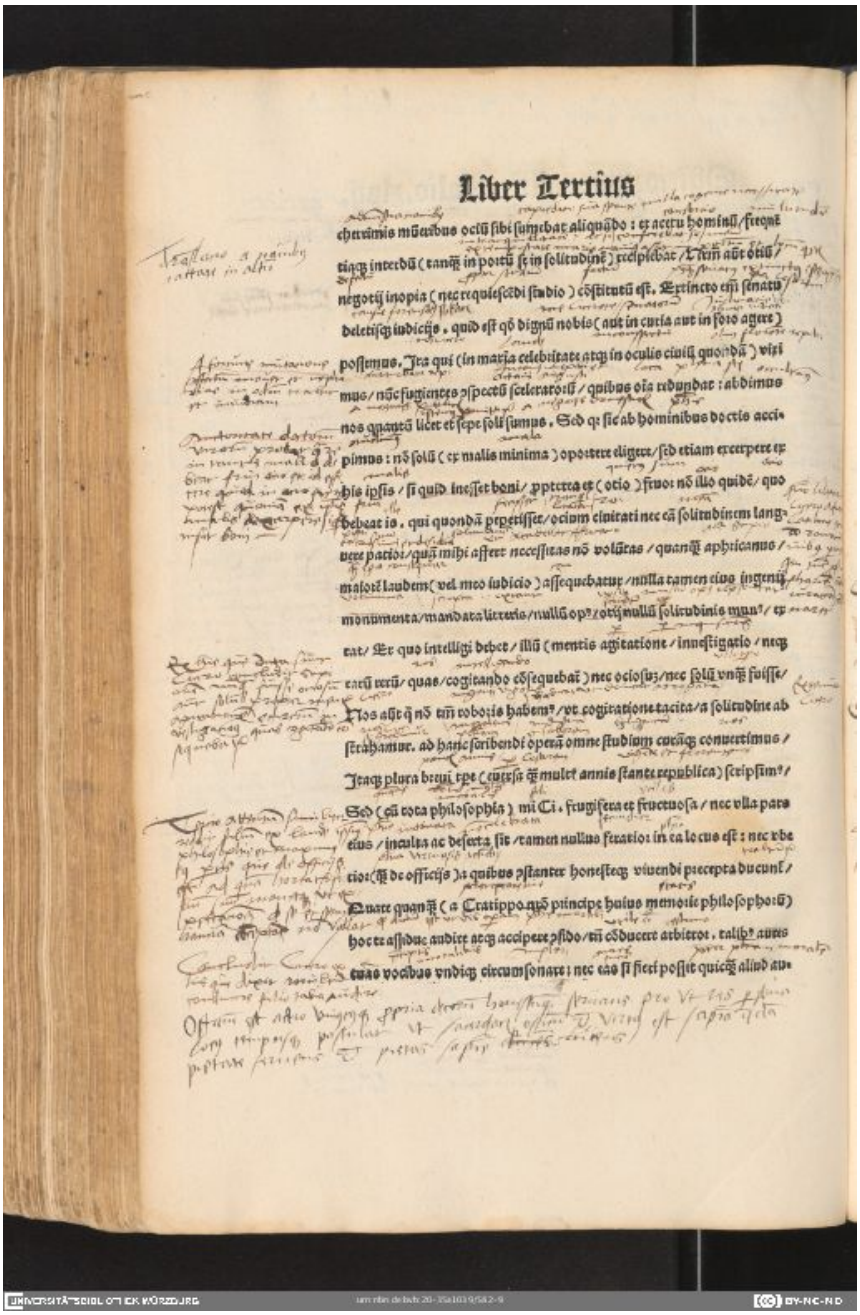

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

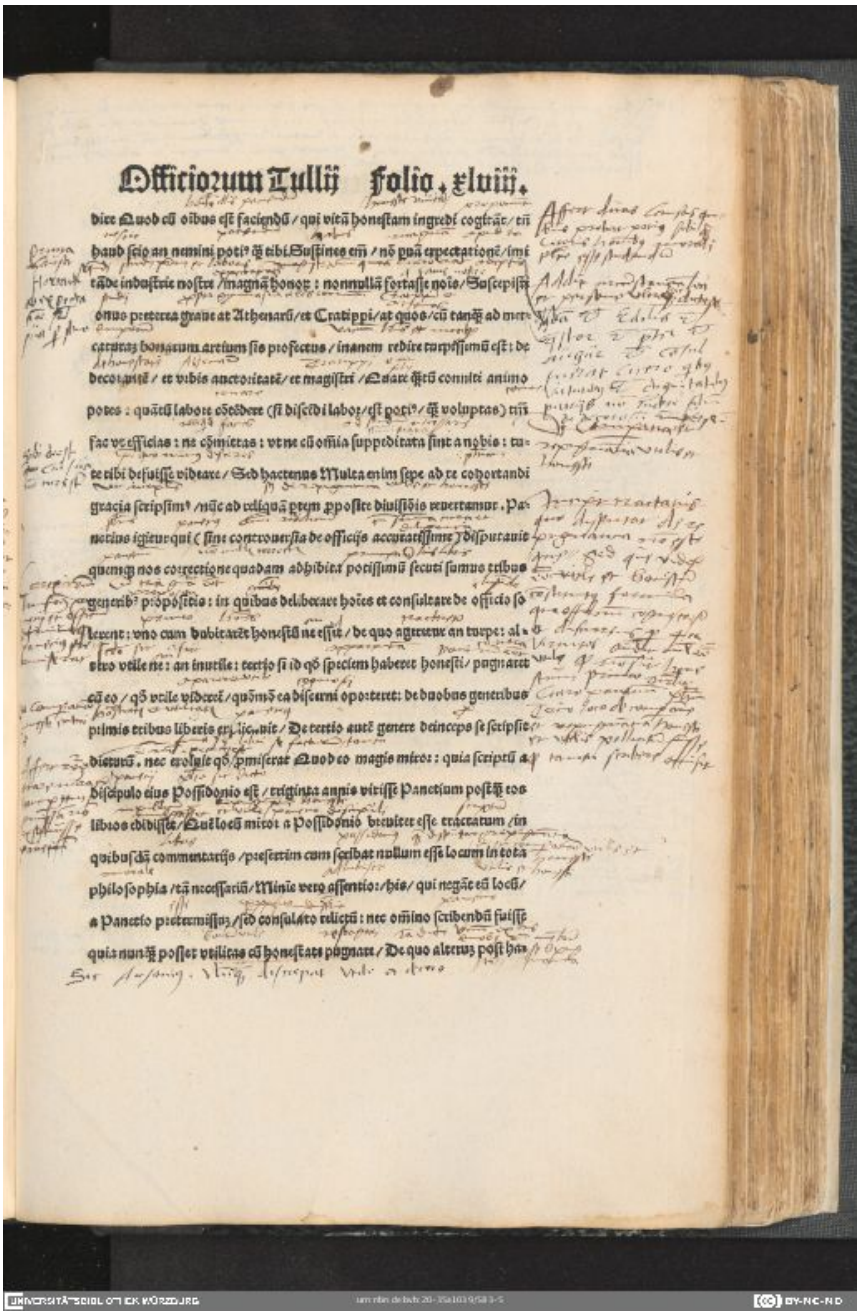

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

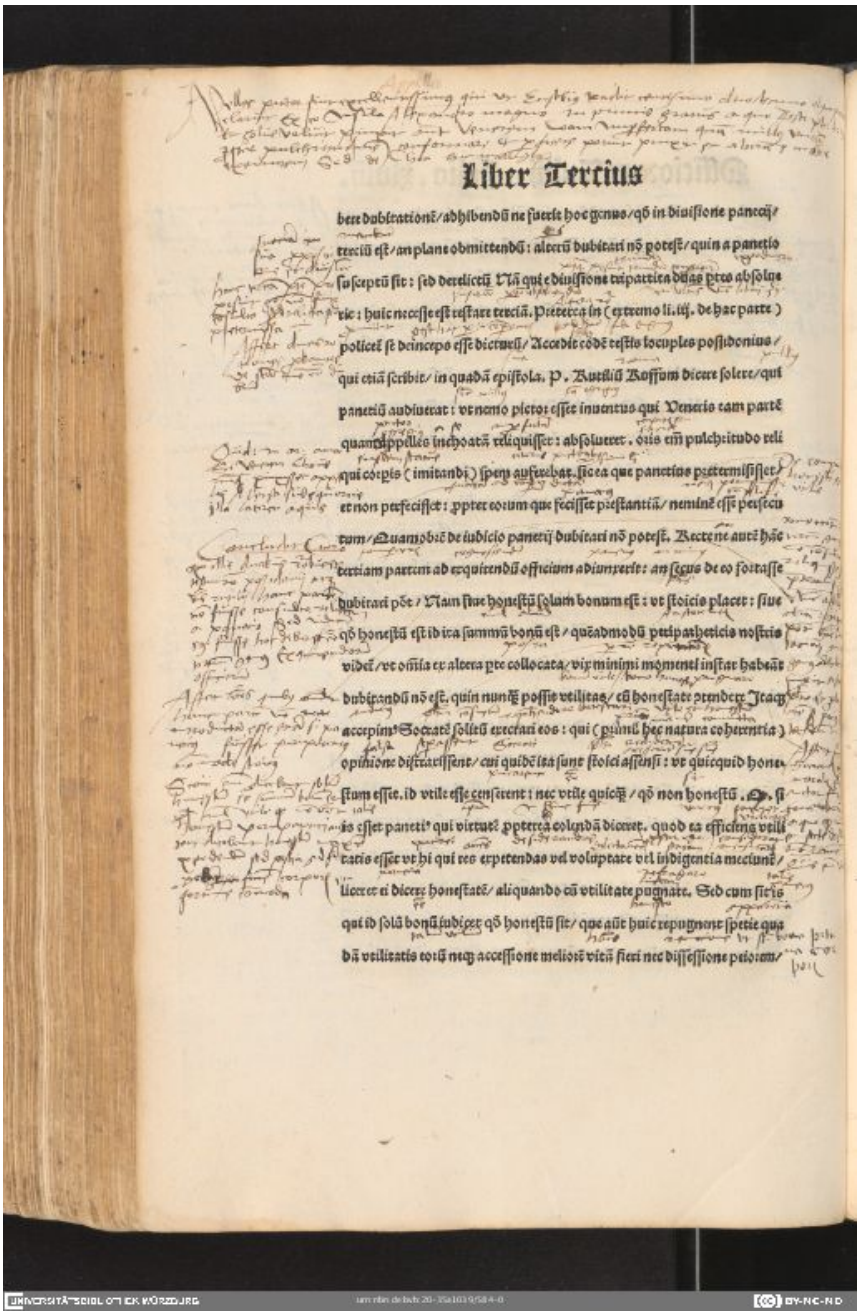

Liber Tercius

bere dubitationē/ adhibendū ne fuerit hoc genus/ qd̄ in diuisione panecij/
terciū est/ an plane obmittendū: alterū dubitari nō potest/ quin a panetio
susceptū sit: sed derelictū. Nā qui e diuisione tripartita duas ptes absolue
rit: huic necesse est restare terciā. Preterea in (extremo li. iij. de hac parte)
policet se deinceps esse dicturū/ Accedit eodē testis locuples possidonius/
qui etiā scribit/ in quadā epistola. P. Rutiliū Rufum dicere solere/ qui
panetiū audiuerat: vt nemo pictor esset inuentus qui Veneris eam partē
quam appelles inchoatā reliquisset: absolueret. oris em̄ pulchritudo reli
qui corpis (imitandi) spem auferebat. sic ea que panetius pretermisisset/
et non perfecisset: ꝓpter eorum que fecisset prestantiā/ neminē esse persecu
tum/ Quamobrē de iudicio panetij dubitari nō potest. Recte ne autē hāc
tertiam partem ad exquirendū officium adiunxerit: an secus de eo fortasse
dubitari pōt/ Nam siue honestū solum bonum est: vt stoicis placet: siue
qd̄ honestū est id ita summū bonū est/ quēadmodū peripatheticis nostris
videt/ vt om̄ia ex altera pte collocata/ vix minimi momenti instar habeāt
dubitandū nō est. quin nunq̄ possit vtilitas/ cū honestate ꝯtendere. Itaq̄
accepimꝰ Socratē solitū exercari eos: qui (primū hec natura coherentia)
opinione distraxissent/ cui quidē ita sunt stoici assensi: vt quicquid hone-
stum esset. id vtile esse censerent: nec vtile quicq̄/ qd̄ non honestū. Q. si
is esset panetiꝰ qui virtutē ꝓpterea colendā diceret. quod ea efficiens vtili
tatis esset vt hi qui res expetendas vel voluptate vel indigentia meciunt/
liceret ei dicere honestatē/ aliquando cū vtilitate pugnare. Sed cum sit is
qui id solū bonū iudicet qd̄ honestū sit/ que aūt huic repugnent spetie qua
dā vtilitatis eorū neq̄ accessione meliorē vitā fieri nec dissessione peiorem/

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/584-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

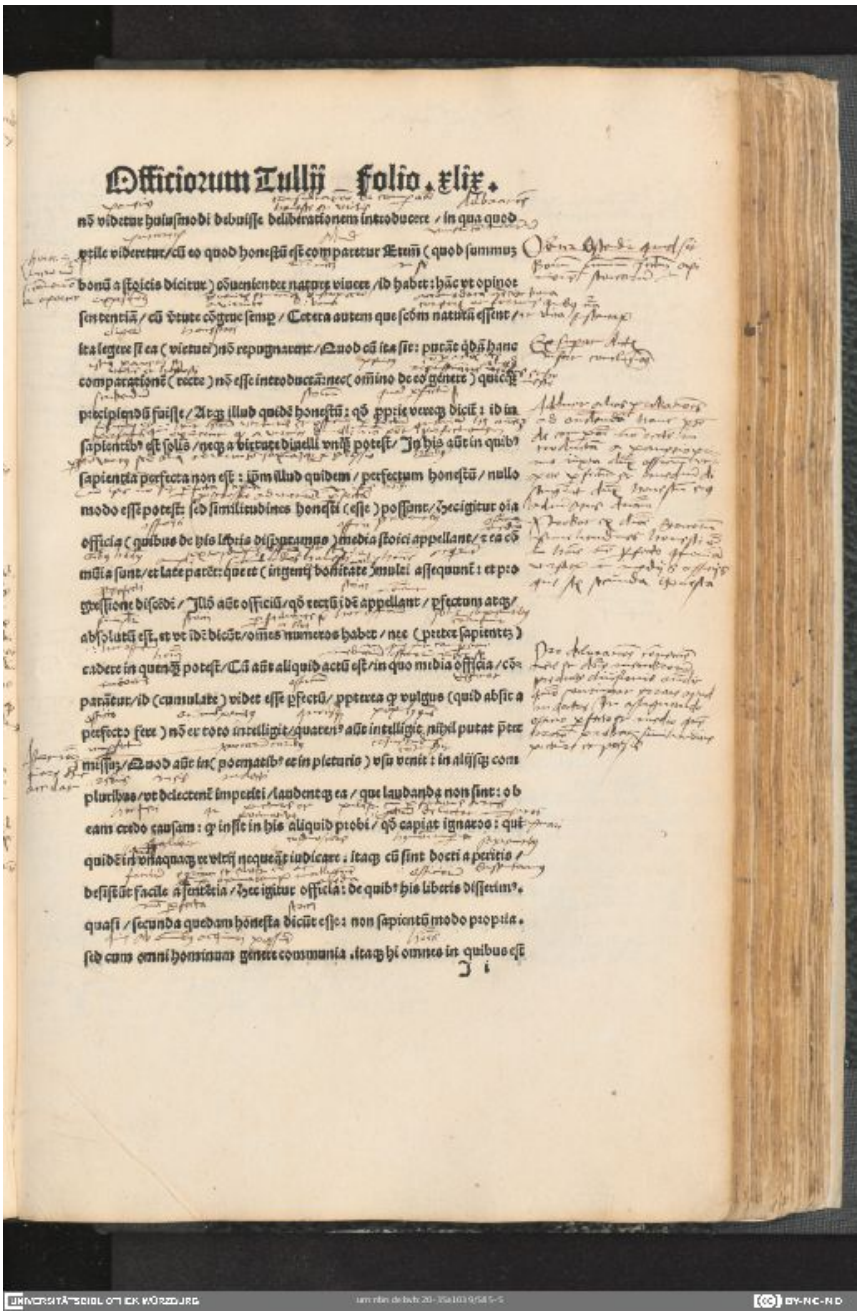

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

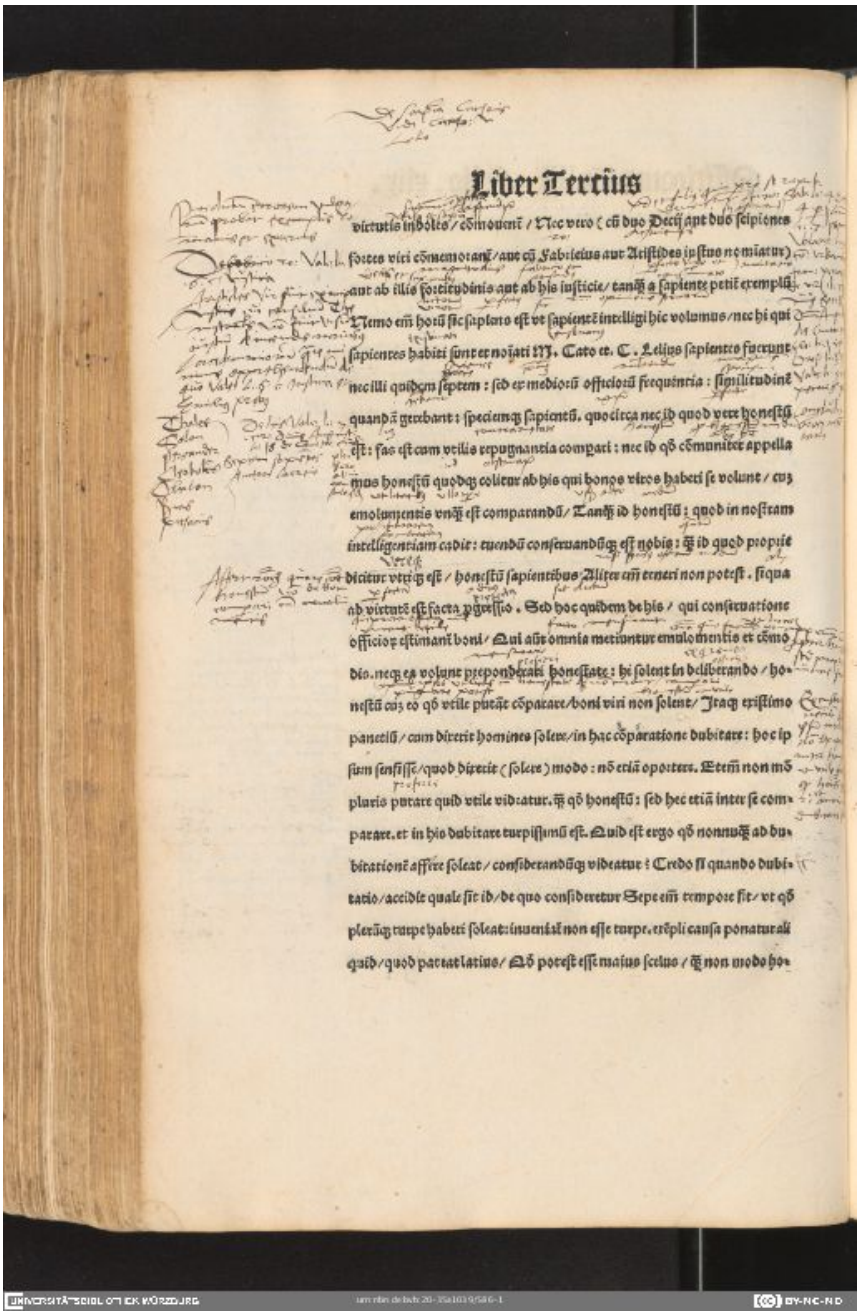

Liber Tercius

virtutis inhonestę / cōmouerī / Nec vero (cū duo Decij aut duo scipiones
fortes viri cōmemorant̄ / aut cū Fabricius aut Aristides iustus nominatur)
aut ab illis fortitudinis aut ab his iusticie / tanq̄ a sapiente petit exemplū.
Nemo enī horū sic sapiens est vt sapiēs intelligi hic volumus / nec hi qui
sapientes habiti sunt et nōiati M. Cato et. C. Lelius sapientes fuerunt
nec illi quidem septem : sed ex mediocrī officiorū frequentia : similitudine
quandā gerebant : speciem q̄ sapientiē. quocirca nec id quod vere honestū
est : sas est cum vtilis repugnantia compari : nec id qō cōmuniter appella
mus honestū quodq̄ colitur ab his qui honos viros habeti se volunt / cuz
emolumentis vitā est comparandū / Tanq̄ id honestū : quod in nostram
intelligentiam cadit : tuendū conseruandūq̄ est nobis : q̄ id quod propie
dicitur vtriq̄ est / honestū sapientibus. Aliter enī cerneri non potest. siqua
ad virtutē est facta p̄gressio. Sed hoc quidem de his / qui conseruatione
officioz estimant̄ boni / Qui aūt omnia metiuntur emolumentis et cōmo
dis. neq̄ eis volunt preponderari honestate : hi solent in deliberando / ho-
nestū cuz eo qō vtile putāt cōparare / boni viri non solent / Itaq̄ existimo
panetiū / cum dicerit homines solere / in hac cōparatione dubitare : hoc ip
sum sensisse / quod dicerit (solere) modo : nō etiā oportere. Etenī non mō
plurīs putare quid vtile videatur. q̄ qō honestū : sed hec etiā inter se com-
parare. et in hio dubitare turpissimū est. Quid est ergo qō nonnūq̄ ad du-
bitationē affere soleat / considerandūq̄ videatur : Credo si quando dubi-
tatio / accidit quale sit id / de quo consideretur Sepe enī tempore fit / vt qō
plerūq̄ turpe haberi soleat : inuentā non esse turpe. cōpli causa pōnatur ali
quid / quod pareat latius / Qō poterit esse maius scelus / q̄ non modo ho-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019/58 6-1
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

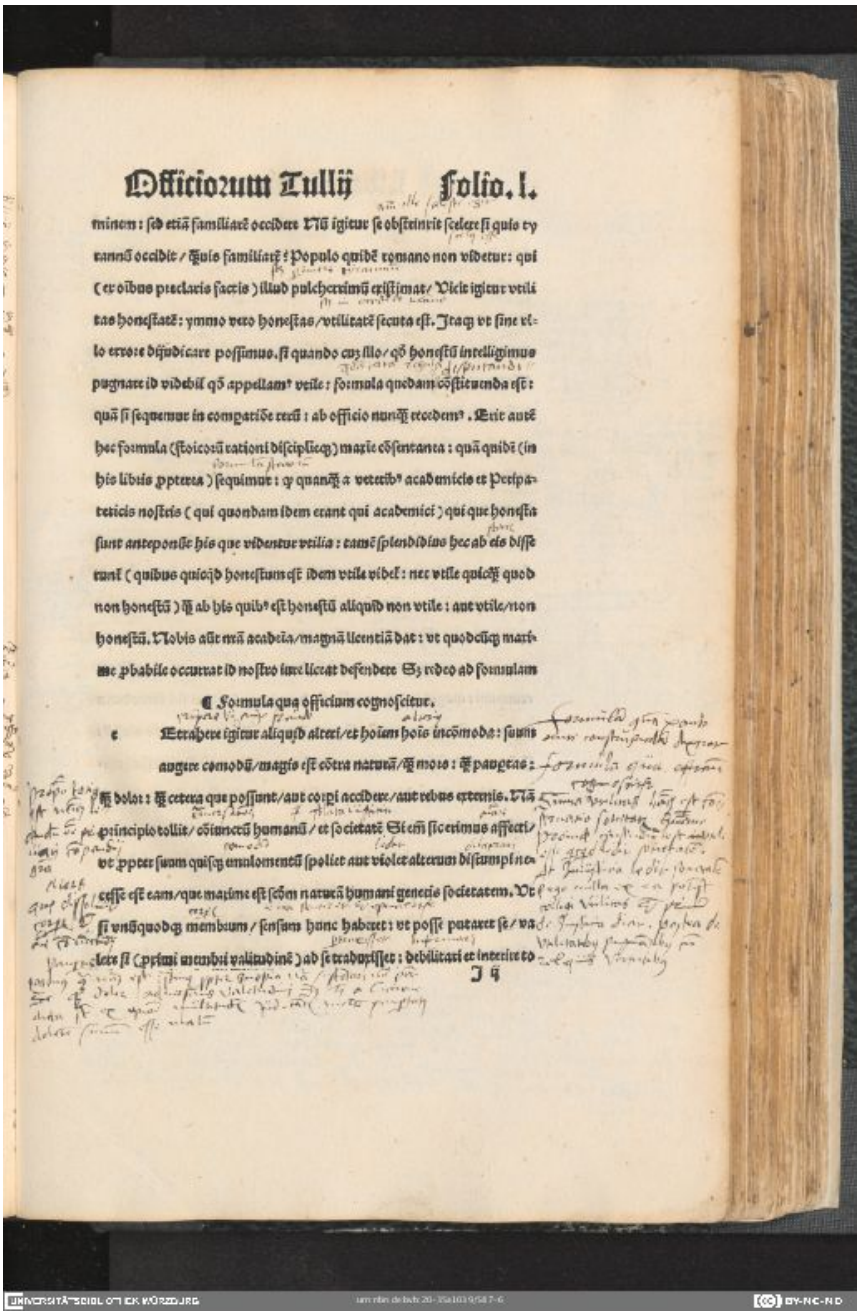

minem: sed etiā familiarē occidere Nū igitur se obstrinxit scelere si quis tyrannū occidit / quis familiarē? Populo quidē romano non videtur: qui (ex oībus preclaris factis) illud pulcherrimū existimat / Vicit igitur vtilitas honestatē: ymmo vero honestas / vtilitatē secuta est. Itaq; vt sine vllo errore dijudicare possimus. si quando cuz illo / qd honestū intelligimus pugnare id videbil qd appellam⁹ vtile: formula quedam cōstituenda est: quā si sequemur in comparatiōe rerū: ab officio nunq̄ recedem⁹. Erit autē hec formula (stoicorū rationi disciplineq;) maxīe cōsentanea: quā quidē (in his libris ꝓpterea) sequimur: q̄ quanq̄ a veterib⁹ academicis et Peripateticis nostris (qui quondam idem erant qui academici) qui que honesta sunt anteponūt his que videntur vtilia: tamē splendidius hec ab eis disserunt (quibus quicq̄d honestum est idem vtile videt: nec vtile quicq̄ quod non honestū) q̄ ab his quib⁹ est honestū aliquid non vtile: aut vtile / non honestū. Nobis aūt nrā academia / magnā licentiā dat: vt quodcūq; maxime ꝓbabile occurrat id nostro iure liceat defendere Sz redeo ad formulam

¶ Formula qua officium cognoscitur.

Extrahere igitur aliquid alteri / et hoīem hoīs incōmoda: suum augere comodū / magis est cōtra naturā / q̄ mors: q̄ paupertas: q̄ dolor: q̄ cetera que possunt / aut corpi accidere / aut rebus externis. Nā principio tollit / cōiunctū humanū / et societatē Si em̄ sic erimus affecti / vt ꝓpter suum quisq; emolumentū spoliet aut violet alterum distumpi necesse est eam / que maxime est scōm naturā humani generis societatem. Vt si vnūquodq; membrum / sensum hunc haberet: vt posse putaret se / valere si (ꝓximi membri valitudinē) ad se traduxisset: debilitari et interire to

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/58 7-6
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

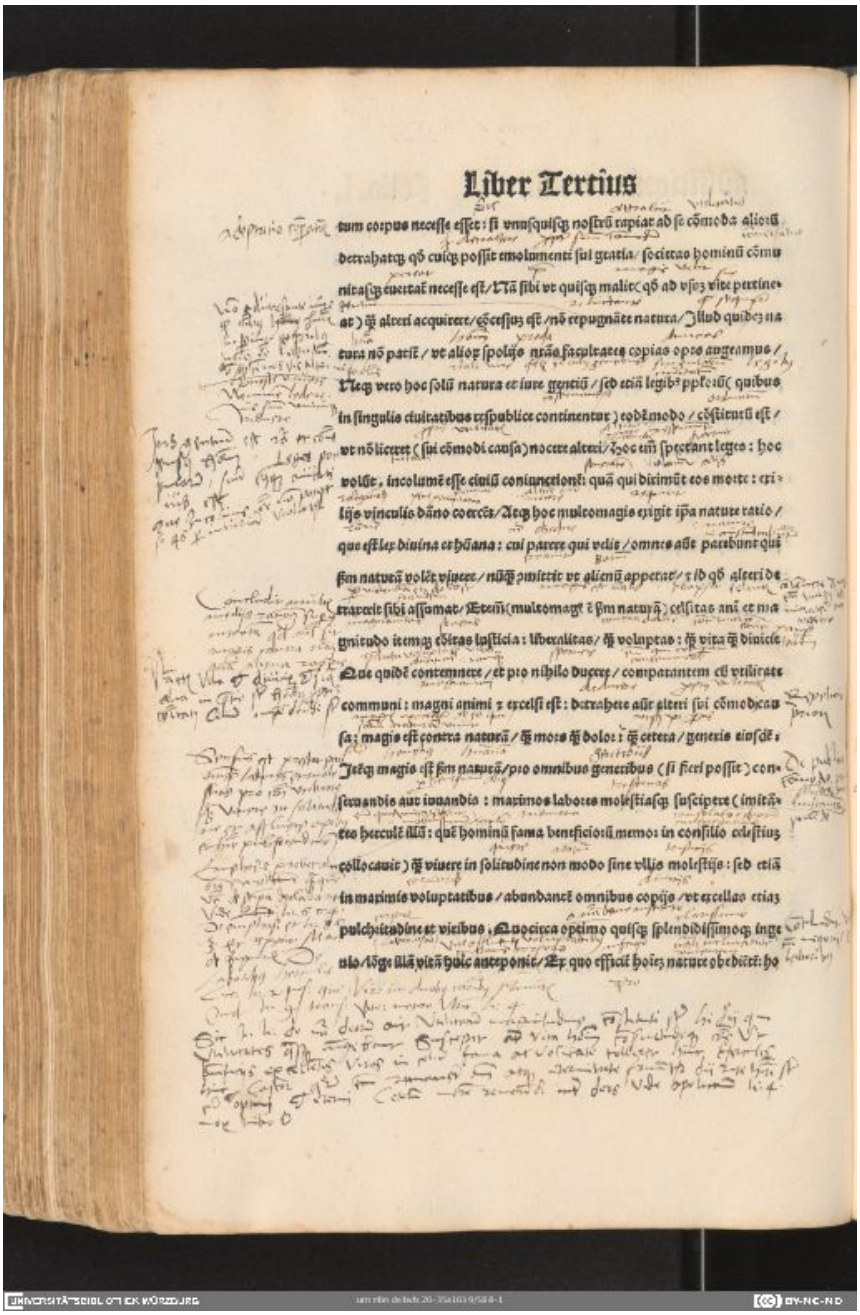

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

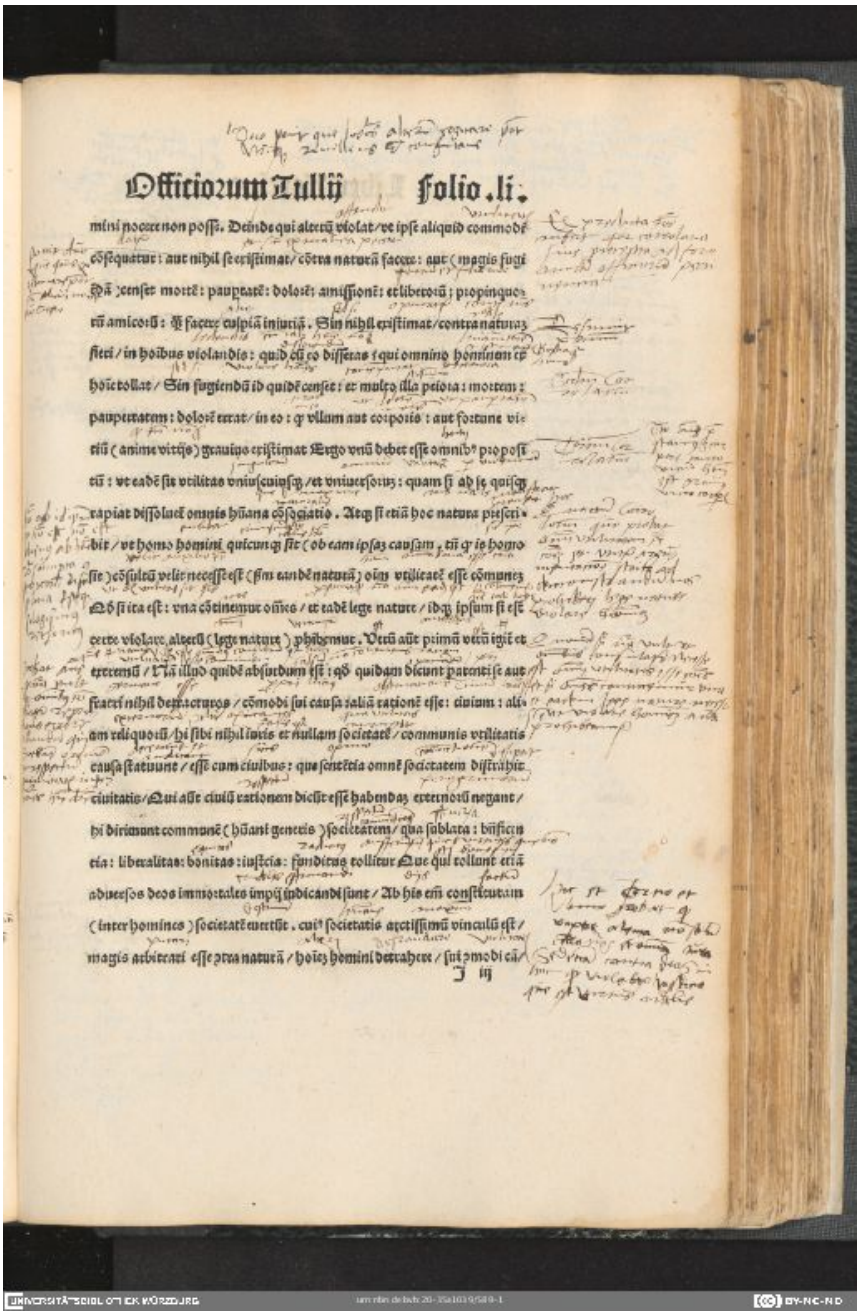

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

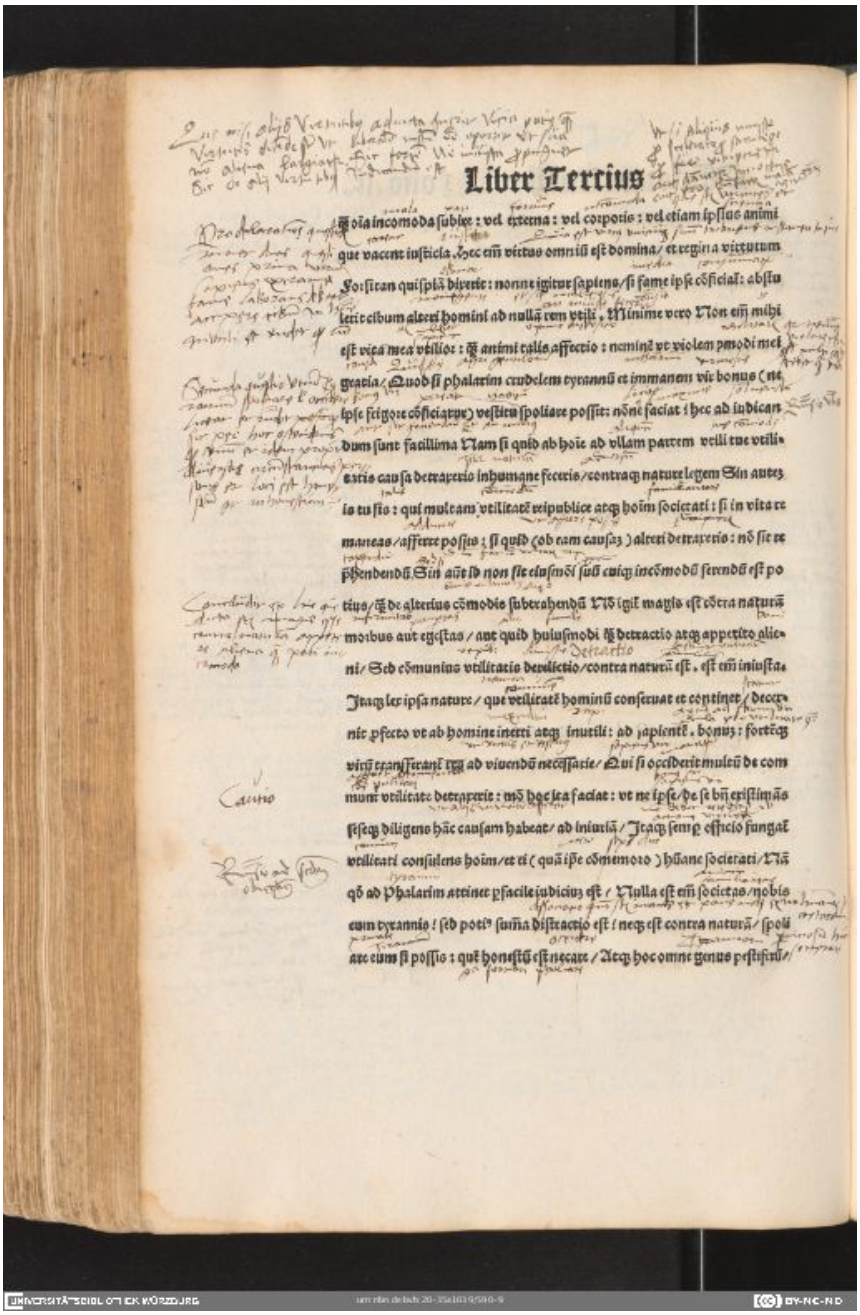

Liber Tercius

q̄ oīa incomoda subire : vel externa : vel corporis : vel etiam ipsius animi
que vacent iusticia. Hec eñ virtus omniū est domina / et regina virtutum
Forsitan qui spiā dixerit : nonne igitur sapiens / si fame ipse cōficiat : abstu
lerit cibum alteri homini ad nullā rem vtili. Minime vero Non eñ mihi
est vita mea vtilior : q̄ animi talis affectio : neminē vt violem ꝓmodi mei
gratia / Quod si phalarim crudelem tyrannū et immanem vir bonus (ne
ipse frigore cōficiatur) vestitu spoliare possit : nōne faciat ? hec ad iudican
dum sunt facillima Nam si quid ab hoīe ad vllam partem vtili tue vtili-
tatis causa detraxeris inhumane feceris / contraq̄ nature legem Sin autē
is tu sis : qui multam vtilitatē reipublice atq̄ hoīm societati : si in vita re
maneas / afferre possis : si quid (ob eam causaz) alteri detraxeris : nō sit re
p̄hendendū. Sin aūt id non sit eiusmōi suū cuiq̄ incōmodū ferendū est po
tius / q̄ de alterius cōmodis subtrahendū Nō igit magis est cōtra naturā
morbus aut egestas / aut quid huiusmodi q̄ detractio atq̄ appetito alie-
ni / Sed cōmunius vtilitatis derelictio / contra naturā est. est eñ iniusta.
Itaq̄ lex ipsa nature / que vtilitatē hominū conseruat et continet / decer-
nit ꝓfecto vt ab homine inerti atq̄ inutili : ad sapientē. bonuz : fortēq̄
virū transferant tra ad viuendū necessarie / Qui si occiderit multū de com
muni vtilitate detraxerit : mō hoc ita faciat : vt ne ipse / de se bñ existimās
seseq̄ diligens hāc causam habeat / ad iniuriā / Itaq̄ semp̄ officio fungat
vtilitati consulens hoīm / et ei (quā ipse cōmemoro) hūane societati / Nā
qd ad Phalarim attinet ꝑfacile iudiciuz est / Nulla est eñ societas / nobis
cum tyrannis ! sed potiꝰ sum̄a distractio est ! neq̄ est contra naturā / spoli
are eum si possis : quē honestū est necare / Atq̄ hoc omne genus pestiferū /

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/590-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

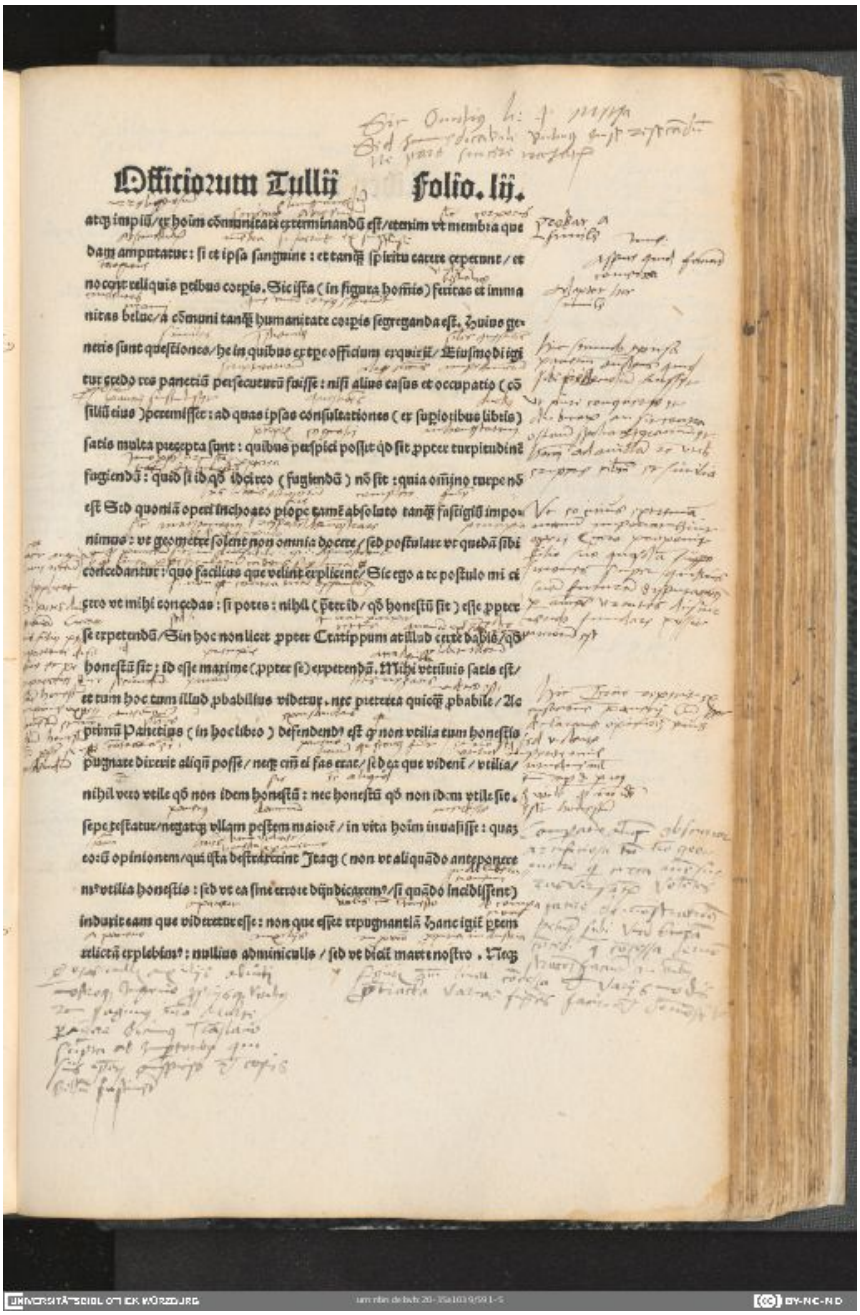

atq; impiū/et hoīm cōmunitate exterminandū est/etenim vt membra que
dam amputantur: si et ipsa sanguine: et animō spiritu carere cęperunt/ et
no cōpi reliquis pōibus corpis. Sic ista (in figura hoīnis) feritas et imma
nitas belue/a cōmuni tamē humanitate corpis segreganda est. Huius ge
neris sunt quęstiones/he in quibus et pe officium erquirit/ Eiusmodi igi
tur gręco res paucioꝝ persecutorū fuisse: nisi alius casus et occupatio (cō
silii eius) peremisset: ad quas ipsas cōsultationes (et supiotibus libris)
satis multa pręcepta sunt: quibus perspici possit qđ sit ꝑpter turpitudinē
fugiendā: quid si id qđ ꝑficere (fugiendū) nō sit: quia omnino turpe nō
est Sed quoniā opus inchoatū ꝓpe tamē absolutū tamē fastigiū impo
nimus: ve geometre solent non omnia docere/ sed postulare vt quędā sibi
concedantur: quo facilius que velint explicent/ Sic ego a te postulo mi ci
cero ve mihi concedas: si potes: nihil (pter id/ qđ honestū sit) esse ꝑpter
se expetendū/ Sin hoc nonlicet ꝑpter Crisippum atillud certe probabile/ qđ
honestū sit: id esse maxime (ꝑpter se) expetendū. Mihi veriuis satis est/
et tum hoc tam illud pbabilius videtur. nec preterea quicq pbabile/ Ac
primū Patercius (in hoc libro) defendendus est q̄ non utilia cum honestis
pugnare diceret aliqn posse/ neq; cum ei fas esse/ sed ea que videri/ utilia/
nihil vero utile qđ non idem honestū: nec honestū qđ non idem utile sit.
sępe testatur/negatq; vllam pestem maiorē/ in vita hoīm inuasisse: quas
eoꝝ opiniones/qui ista destruxerint Ieiach (non vt aliquando anteponere
nō utilia honestis: sed vt ea sine errore dijudicarem/ si quando incidissent)
indurit eam que videretur esse: non que esset repugnantiā Hanc igit ꝓtem
relictā explebim: nullius adminiculo/ sed vt dicit mart⁹ nostro. Neq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/59 1-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

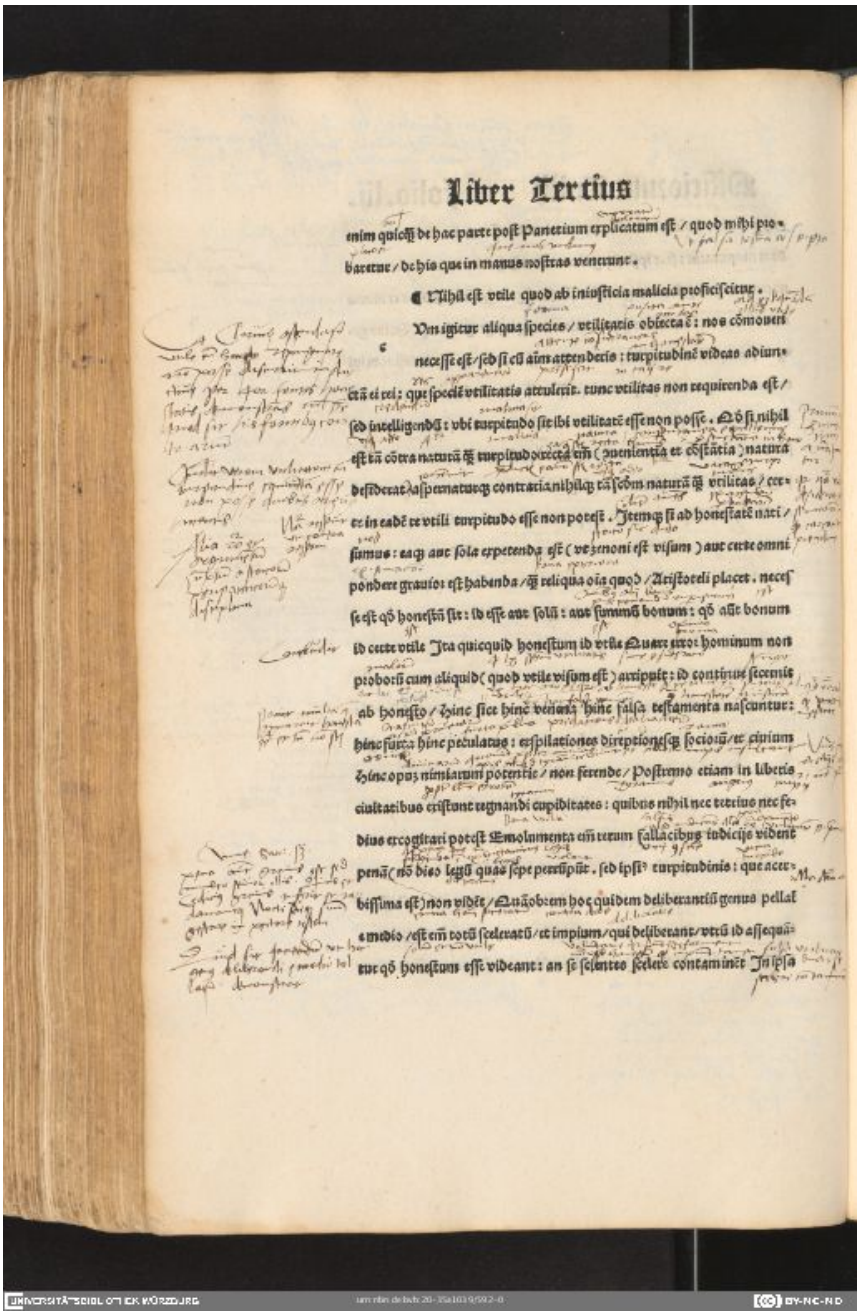

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

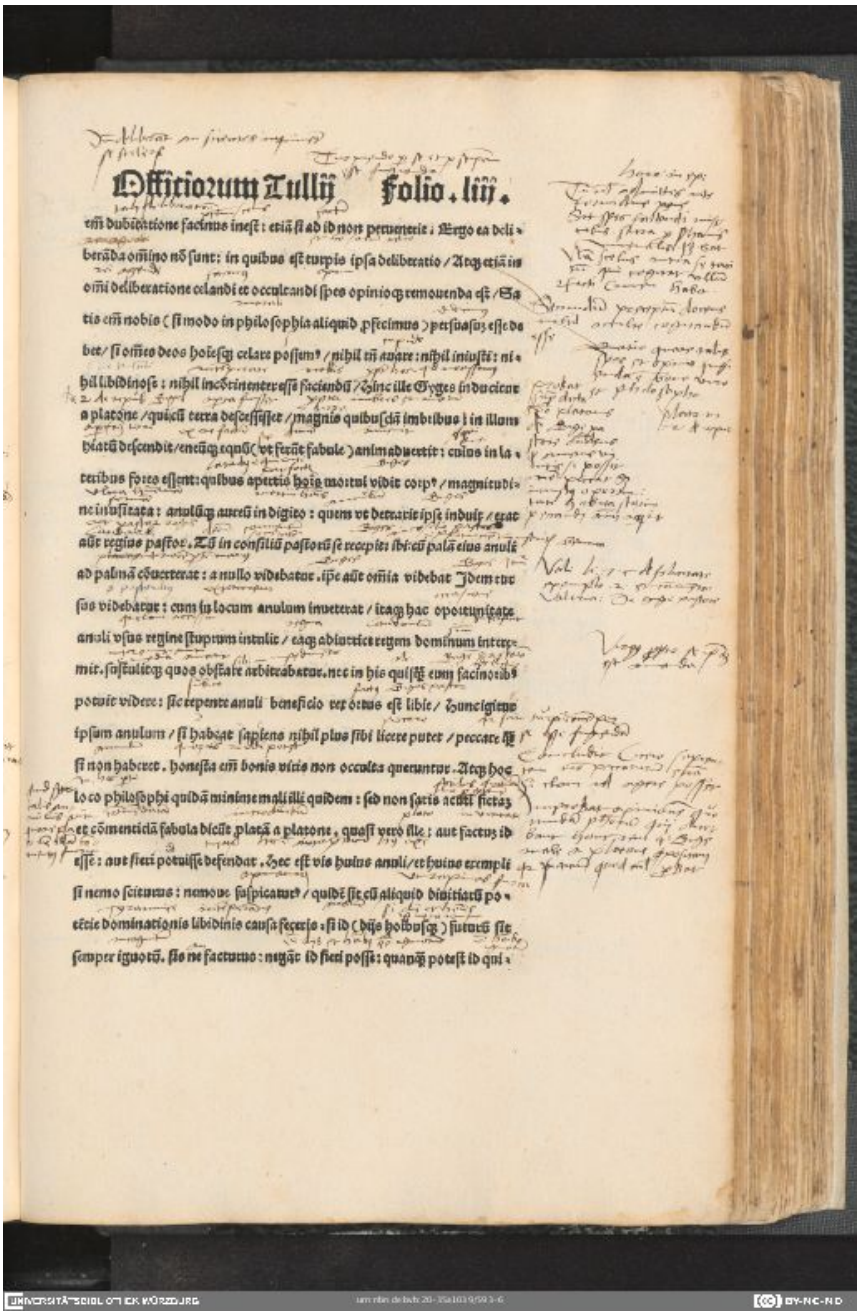

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

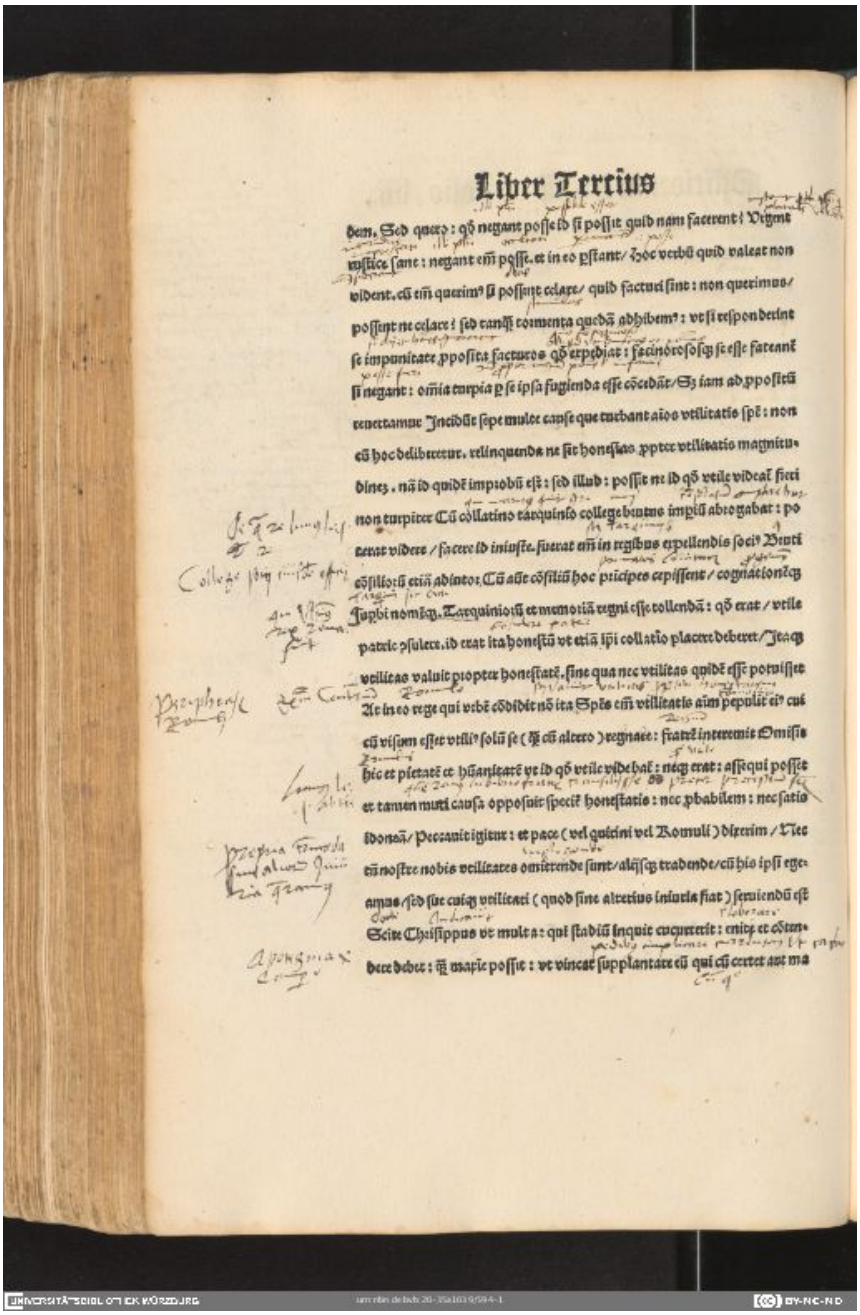

Liber Tercius

dem. Sed quero: qd negant posse id si possit quid nam facerent? Vrgent
rustice sane: negant em̄ posse. et in eo pstant/ Hoc verbū quid valeat non
vident. cū em̄ querim⁹ si possint celare/ quid facturi sint: non querimus/
possint ne celare? sed tanq̄ tormenta quedā adhibem⁹: vt si responderint
se impunitate ꝓposita facturos qd expediat: facinorososq; se esse fateant
si negant: om̄ia turpia ꝑ se ipsa fugienda esse cōcedāt/ Sz iam ad ꝓpositū
reuertamur Incidūt sepe multe cause que turbant aīos vtilitatis spē: non
cū hoc deliberetur. relinquenda ne sit honestas ꝓpter vtilitatis magnitu-
dinez. nā id quidē improbū est: sed illud: possit ne id qd vtile videat fieri
non turpiter Cū collatino tarquinio college brutus impiū abrogabat: po
terat videre/ facere id iniuste. fuerat em̄ in regibus expellendis soci⁹ Bruti
cōsiliorū etiā adiutor. Cū aūt cōsiliū hoc pricipes cepissent/ cognationēq;
Iuꝑbi nomēq;. Tarquiniorū et memoriā regni esse tollendā: qd erat/ vtile
patrie ꝯsulere. id erat ita honestū vt etiā ipi collatio placere deberet/ Itaq;
vtilitas valuit propter honestatē. sine qua nec vtilitas quidē esse potuisset
At in eo rege qui vrbē cōdidit nō ita Spēs em̄ vtilitatis aīm pepulit ei⁹ cui
cū visum esset vtili⁹ solū se (q̄ cū altero) regnare: fratrē interemit Omisit
hic et pietatē et hūanitatē vt id qd vtile videbat: neq; erat: assequi posset
et tamen muti causa opposuit specie honestatis: nec ꝓbabilem: nec satis
idoneā/ Peccauit igitur: et pace (vel quirini vel Romuli) dixerim/ Nec
tū nostre nobis vtilitates omittende sunt/ aliq̄sq; tradende/ cū his ipsi ege-
amus/ sed sue cuiq; vtilitati (quod sine alterius iniuria fiat) seruiendū est
Scite Chrisippus vt multa: qui stadiū inquit cucurrerit: enite et cōten-
dere debet: q̄ maxīe possit: vt vincat supplantare eū qui cū certet aut ma

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019594-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

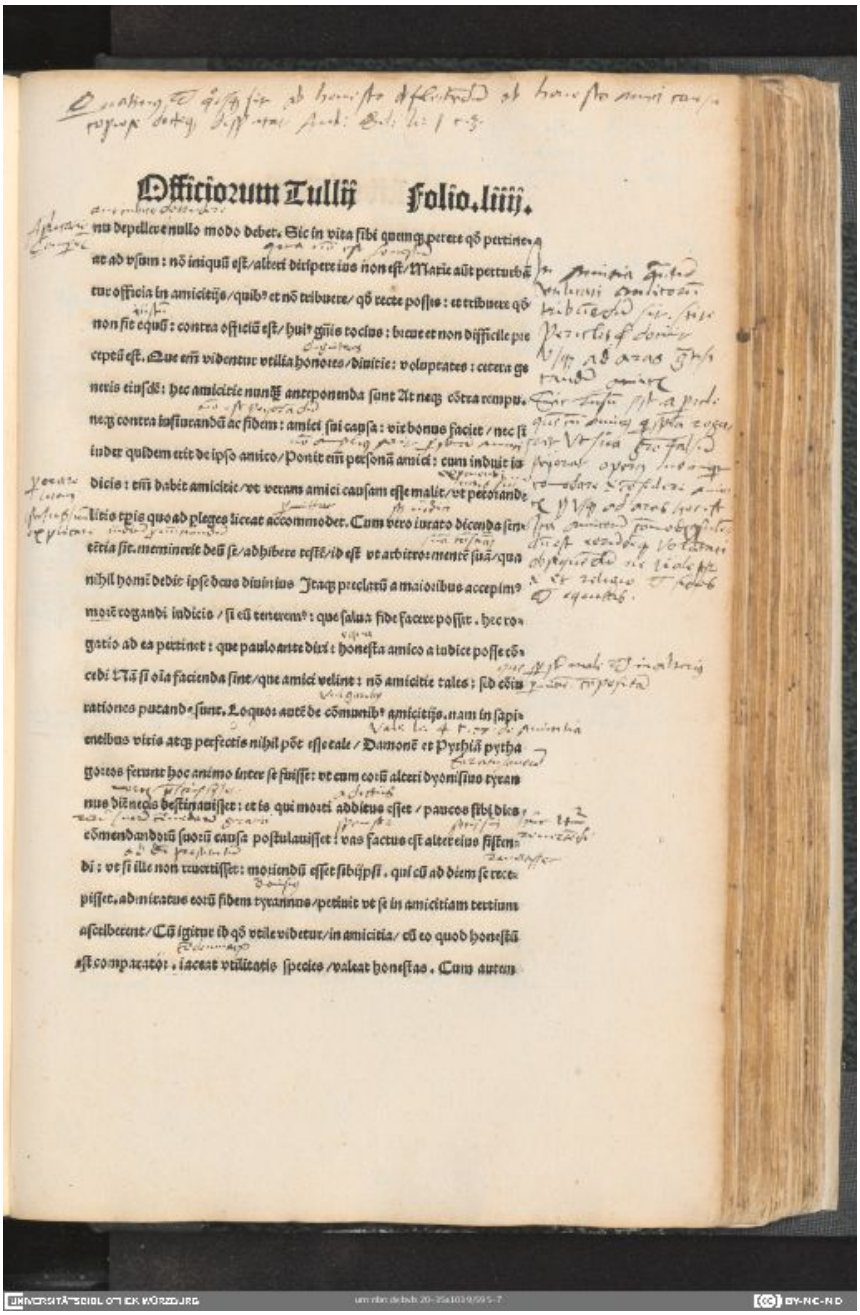

nu depellere nullo modo debet. Sic in vita sibi quemq; petere qd pertine-
at ad vsum: nō iniquū est/alteri diripere ius non est/Maxie aūt perturbā
tur officia in amicitijs/quibꝰ et nō tribuere/ qd recte possis: et tribuere qd
non sit equū: contra officiū est/ huiꝰ gñis tocius: breue et non difficile pre
ceptū est. Que enī videntur vtilia honores/diuitie: voluptates: cetera ge
neris eiusdē: hec amicitie nunq̄ anteponenda sunt At neq; cōtra rempu-
neq; contra iusiurandū ac fidem: amici sui causa: vir bonus faciet/ nec si
iuder quidem erit de ipso amico/Ponit enī personā amici: cum induit iu
dicis: tm̄ dabit amicitie/vt veram amici causam esse malit/vt peroranda
litis tpis quo ad pleges liceat accommodet. Cum vero iurato dicenda sen-
tētia sit. meminerit deū se/adhibere testē/id est vt arbitror mentē suā/qua
nihil homī dedit ipse deus diuinius Itaq; preclarū a maioribus accepimꝰ
morē rogandi iudicis/ si eū teneremꝰ: que salua fide facere possit. hec ro-
gatio ad ea pertinet: que paulo ante dixi: honesta amico a iudice posse cō-
cedi Nā si oīa facienda sint/que amici velint: nō amicitie tales: sed cōiu
rationes putande sunt. Loquor autē de cōmunibꝰ amicitijs. nam in sapi-
entibus viris atq; perfectis nihil pōt esse tale/ Damonē et Pythiā pytha
goreos ferunt hoc animo inter se fuisse: vt cum eorū alteri dyonisius tyran
nus diē necis destinauisset: et is qui morti additus esset/ paucos sibi dies
cōmendandorū suorū causa postulauisset: vas factus est alter eius fisten-
di: vt si ille non reuertisset: moriendū esset sibijpsi. qui cū ad diem se rece-
pisset. admiratus eorū fidem tyrannus/petiuit vt se in amicitiam tertium
ascriberent/Cū igitur id qd vtile videtur/in amicitia/ cū eo quod honestū
est comparator. iaceat vtilitatis species/valeat honestas. Cum autem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um:nbn:de:bsb:20-25a10319/595-7
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

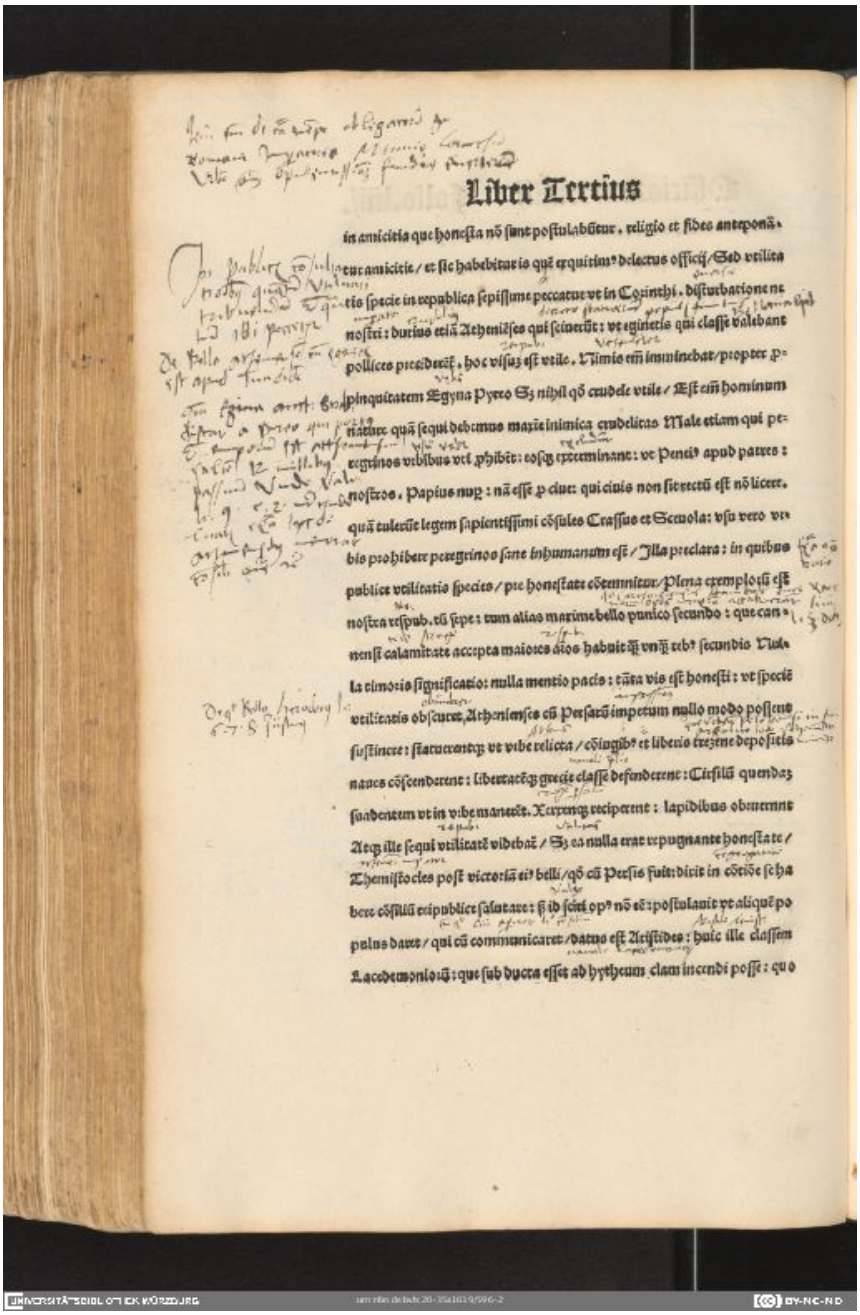

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/596-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

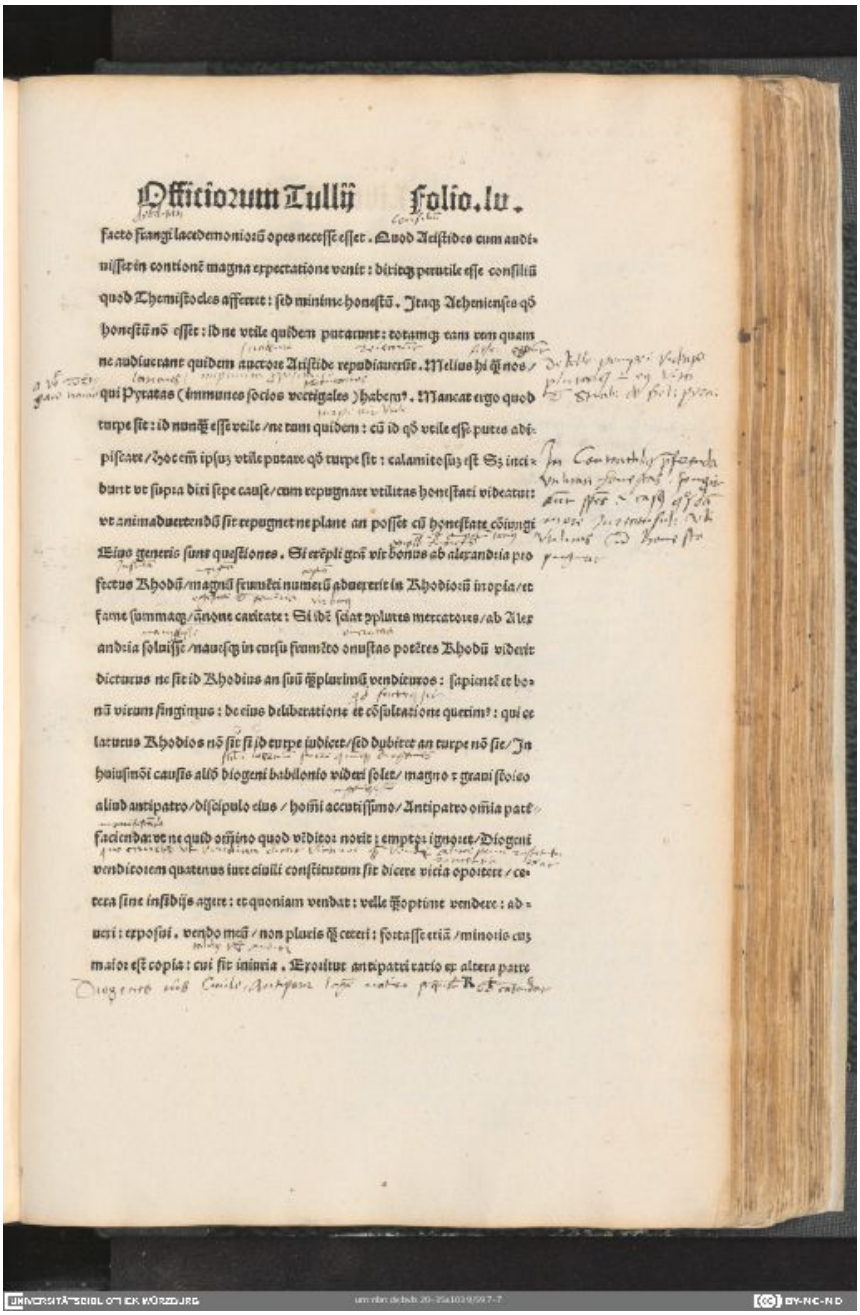

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/597-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

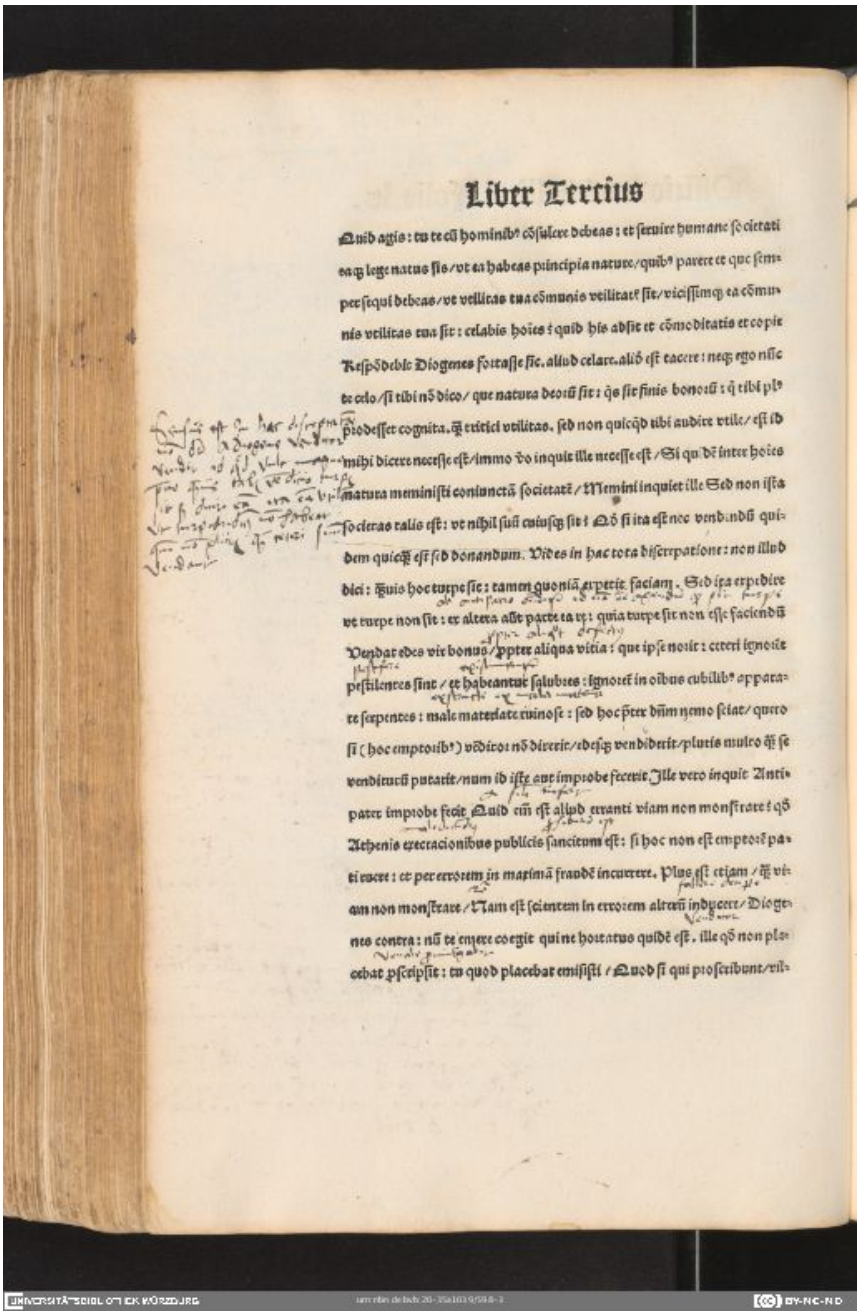

Liber Tercius

Quid agis: tu te cũ hominib⁹ cõsulere debeas: et seruire humane societati
eaq; lege natus sis/ vt ea habeas principia nature/ quib⁹ parere et que sem-
per sequi debeas/ vt vtilitas tua cõmunis vtilitatẽ sit/ vicissimq; ea cõmu-
nis vtilitas tua sit: celabis hoies? quid his adsit et cõmoditatis et copie
Respõdebit Diogenes fortasse sic. aliud celare. aliõ est tacere: neq; ego nũc
te celo/ si tibi nõ dico/ que natura deorũ sit: q̃s sit finis bonorũ: q̃ tibi pl⁹
prodesset cognita. q̃ tritici vtilitas. sed non quicq̃d tibi audire vtile/ est id
mihi dicere necesse est/ immo vero inquit ille necesse est/ Si quidẽ inter hoies
natura meministi coniunctã societatẽ/ Memini inquiet ille Sed non ista
societas talis est: vt nihil suũ cuiusq; sit? Qd si ita est nec vendendũ qui-
dem quicq̃ est sed donandum. Vides in hac tota discrepatione: non illud
dici: q̃uis hoc turpe sit: tamen quoniã expetit faciam. Sed ita expedire
vt turpe non sit: ex altera aũt parte ea re: quia turpe sit non esse faciendũ
Vendat edes vir bonus/ ꝓpter aliqua vitia: que ipse norit: ceteri ignorẽt
pestilentes sint/ et habeantur salubres: ignoret in oĩbus cubilib⁹ appara-
re serpentes: male materiate ruinose: sed hoc ꝑter dñm nemo sciat/ quero
si (hoc emptorib⁹) vẽditor nõ direxit/ edesq; vendiderit/ plutis multo q̃ se
venditurũ putarit/ num id iste aut improbe fecerit. Ille vero inquit Anti-
pater improbe fecit. Quid enĩ est aliud erranti viam non monstrare? qd
Athenis execracionibus publicis sancitum est: si hoc non est emptorẽ pa-
ti ruere: et per errorem in maximã fraudẽ incurrere. Plus est etiam/ q̃ vi-
am non monstrare/ Nam est scientem in errorem alterũ inducere/ Dioge-
nes contra: nũ te emere coegit qui ne hortatus quidẽ est. ille qd non pla-
cebat ꝓscripsit: tu quod placebat emisisti/ Quod si qui proscribunt/ vil-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

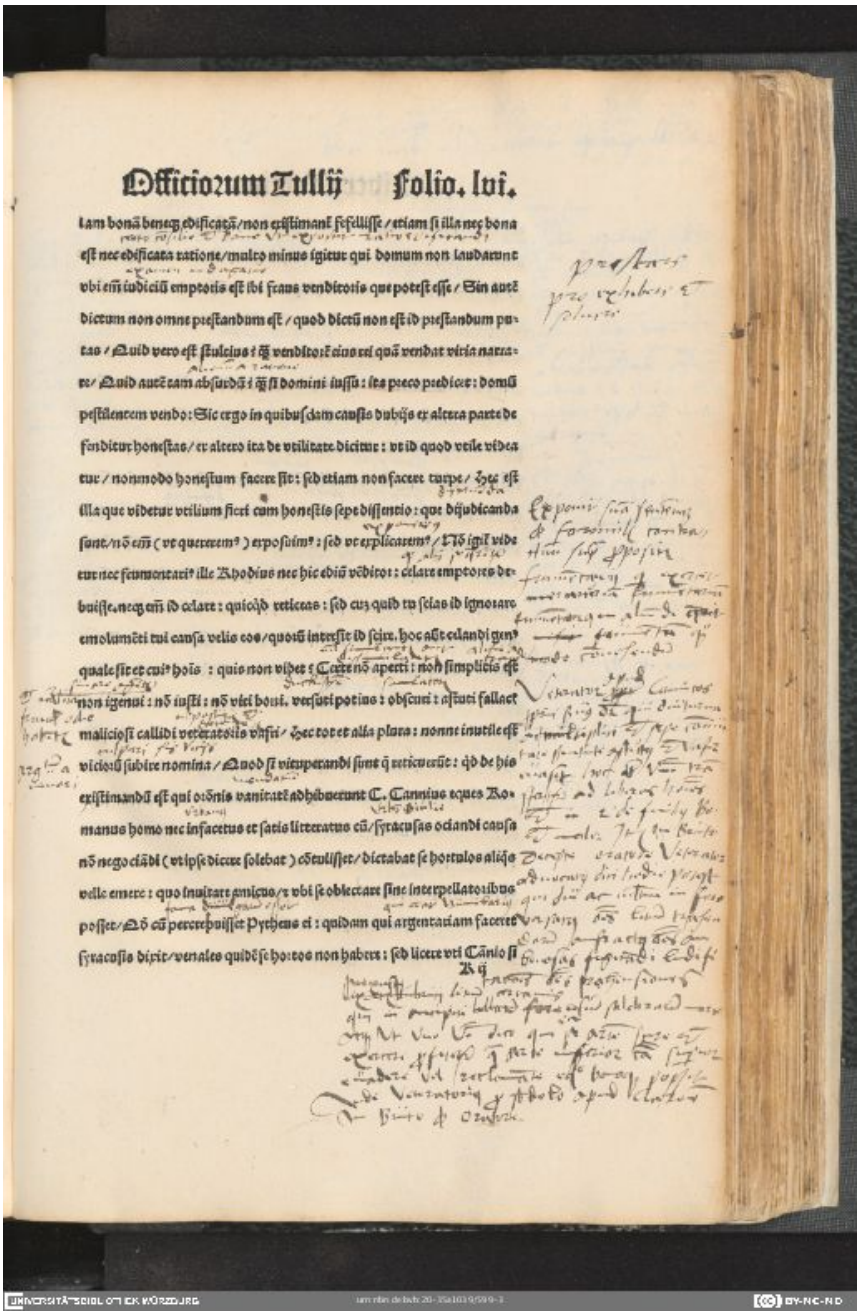

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

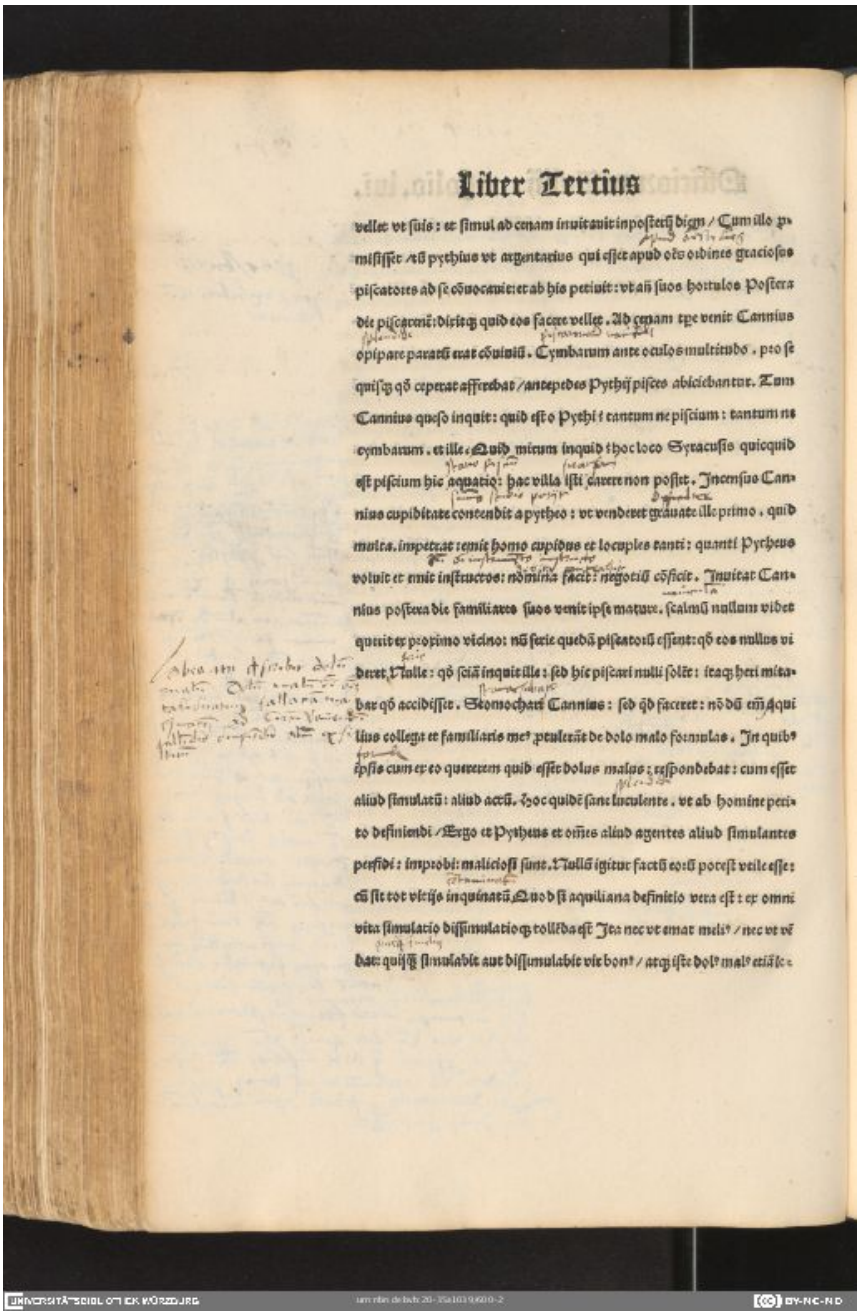

vellet vt suis: et simul ad cenam inuitauit in posterũ diem / Cum illo p-
misisset / tũ pythius vt argentarius qui esset apud oẽs ordines graciosos
piscatores ad se cõuocauit: et ab his petiuit: vt añ suos hortulos Postera
die piscarentẽ: dixitq; quid eos facere vellet. Ad cenam tpe venit Cannius
opipare paratũ erat cõuiuiũ. Cymbarum ante oculos multitudo. pro se
quisq; qd̃ ceperat afferebat / antepedes Pythij pisces abiciebantur. Tum
Cannius queso inquit: quid est o Pythi? tantum ne piscium: tantum ne
cymbarum. et ille. Quid mirum inquid? hoc loco Syracusis quicquid
est piscium hic aquatio: hac villa isti carere non posset. Incensus Can-
nius cupiditate contendit a pytheo: vt venderet grauate ille primo. quid
multa. impetrat: emit homo cupidus et locuples tanti: quanti Pytheus
voluit et emit instructos: nõmina facit: negotiũ cõficit. Inuitat Can-
nius postera die familiares suos venit ipse mature. scalmũ nullum videt
querit ex proximo vicino: nũ serie quedã piscatorũ essent: qd̃ eos nullus vi-
deret. Nulle: qd̃ sciã inquit ille: sed hic piscari nulli solẽt: itaq; heri mita-
bar qd̃ accidisset. Stomochari Cannius: sed q̃d faceret: nõ dũ eñ aqui-
lius collega et familiaris meꝰ ꝓtulerãt de dolo malo formulas. In quibꝰ
ipsis cum ex eo quererem quid esset dolus malus: respondebat: cum esset
aliud simulatũ: aliud actũ. Hoc quidẽ sane luculente. vt ab homine peri-
to definiendi / Ergo et Pytheus et oñes aliud agentes aliud simulantes
perfidi: improbi: maliciosi sunt. Nullũ igitur factũ eorũ potest vtile esse:
cũ sit tot vitijs inquinatũ. Quod si aquiliana definitio vera est: ex omni
vita simulatio dissimulatioq; tollẽda est Ita nec vt emat meliꝰ / nec vt vẽ-
dat: quisq̃ simulabit aut dissimulabit vir bonꝰ / atq; iste dolꝰ malꝰ etiã le-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039600-2
BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

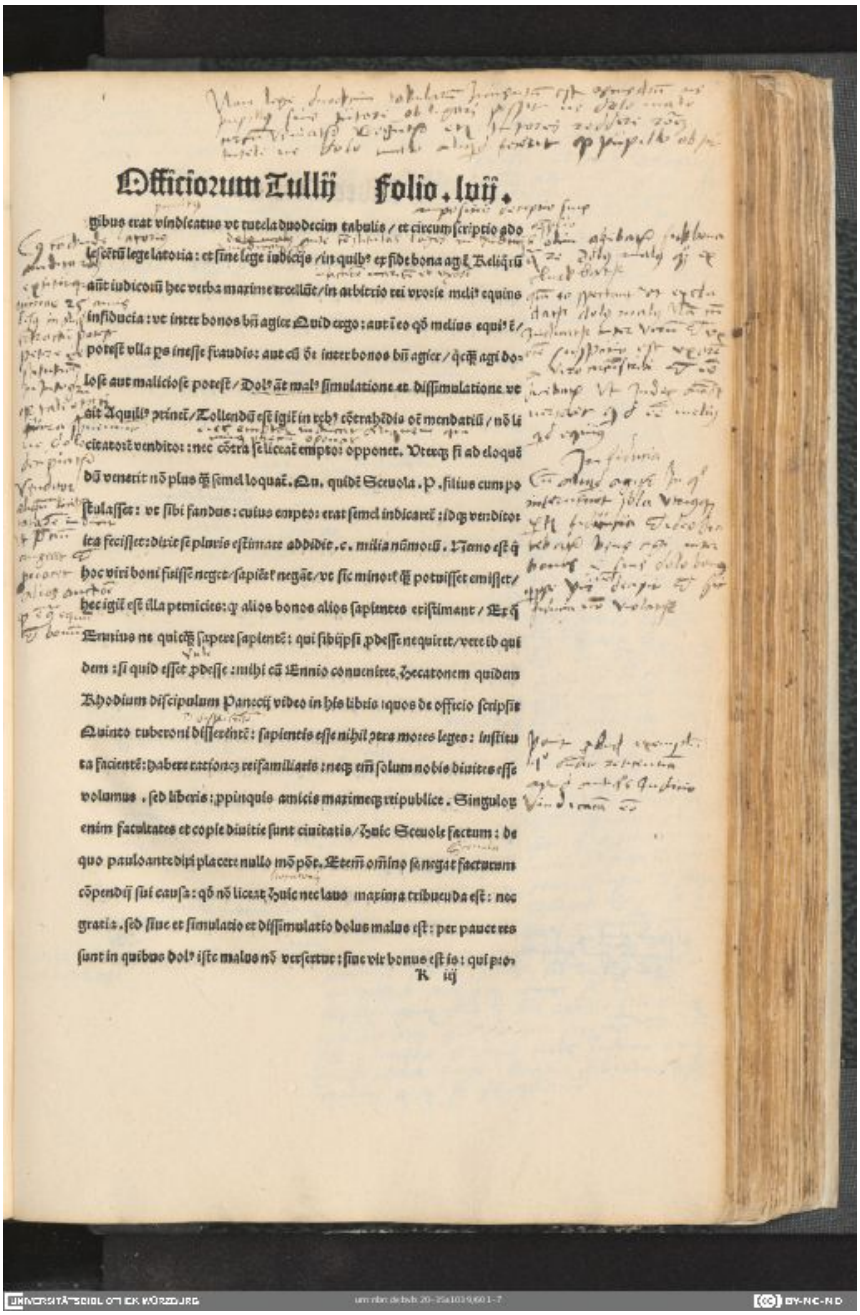

Officiorum Tullij Folio. lvij.

gibus erat vindicatus vt tutela duodecim tabulis / et circumscriptio ado
lescētū lege latoria: et sine lege iudicijs / in quib⁹ ex fide bona agit̄ Reliq̄rū
aūt iudicorū hec verba maxime excellūt / in arbitrio rei vxorie melius equius
infiducia: vt inter bonos bñ agier Quid ergo: aut ī eo qd̄ melius equius ē /
potest vlla ps inesse fraudis: aut cū ōr inter bonos bñ agier / q̄cq̄ agi do-
lose aut maliciose potest / Dol⁹ āt mal⁹ simulatione et dissimulatione vt
ait Aquilius ꝯtinet / Tollendū est igit̄ in reb⁹ cōtrahēdis oē mendatiū / nō li
citatorē venditor: nec cōtra se liceat̄ emptor opponet. Vterq̄ si ad eloquē
dū venerit nō plus q̄ semel loquat̄. Qu. quidē Scevola. P. filius cum po
stulasset: vt sibi fandus: cuius emptor erat semel indicaret̄: idq̄ venditor
ita fecisset: dixit se pluris estimare addidit. c. milia nūmorū. Nemo est q̄
hoc viri boni fuisse neget / sapiēt̄ negāt / vt sic minorē q̄ potuisset emisset /
hec igit̄ est illa pernicies: q̄ alios bonos alios sapientes existimant / Ex q̄
Ennius ne quicq̄ sapere sapientē: qui sibi ipsi ꝑdesse nequiret / vere id qui
dem: si quid esset ꝑdesse: mihi cū Ennio conueniret. Hecatonem quidem
Rhodium discipulum Panecij video in his libris: quos de officio scripsit
Quinto tuberoni disserentē: sapientis esse nihil ꝯtra mores leges: institu
ta facientē: habere rationē reifamiliaris: neq̄ eñ solum nobis diuites esse
volumus. sed liberis: ꝑpinquis amicis maximeq̄ reipublice. Singulor
enim facultates et copie diuitie sunt ciuitatis / Huic Scevole factum: de
quo pauloante dixi placere nullo mō pōt. Etenī omino se negat facturum
cōpendij sui causa: qd̄ nō liceat Huic nec laus maxima tribuenda est: nec
gratia. sed siue et simulatio et dissimulatio dolus malus est: per pauce res
sunt in quibus dol⁹ iste malus nō versetur: siue vir bonus est is: qui pro-

K iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bsb:20-25a1019,601-7
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

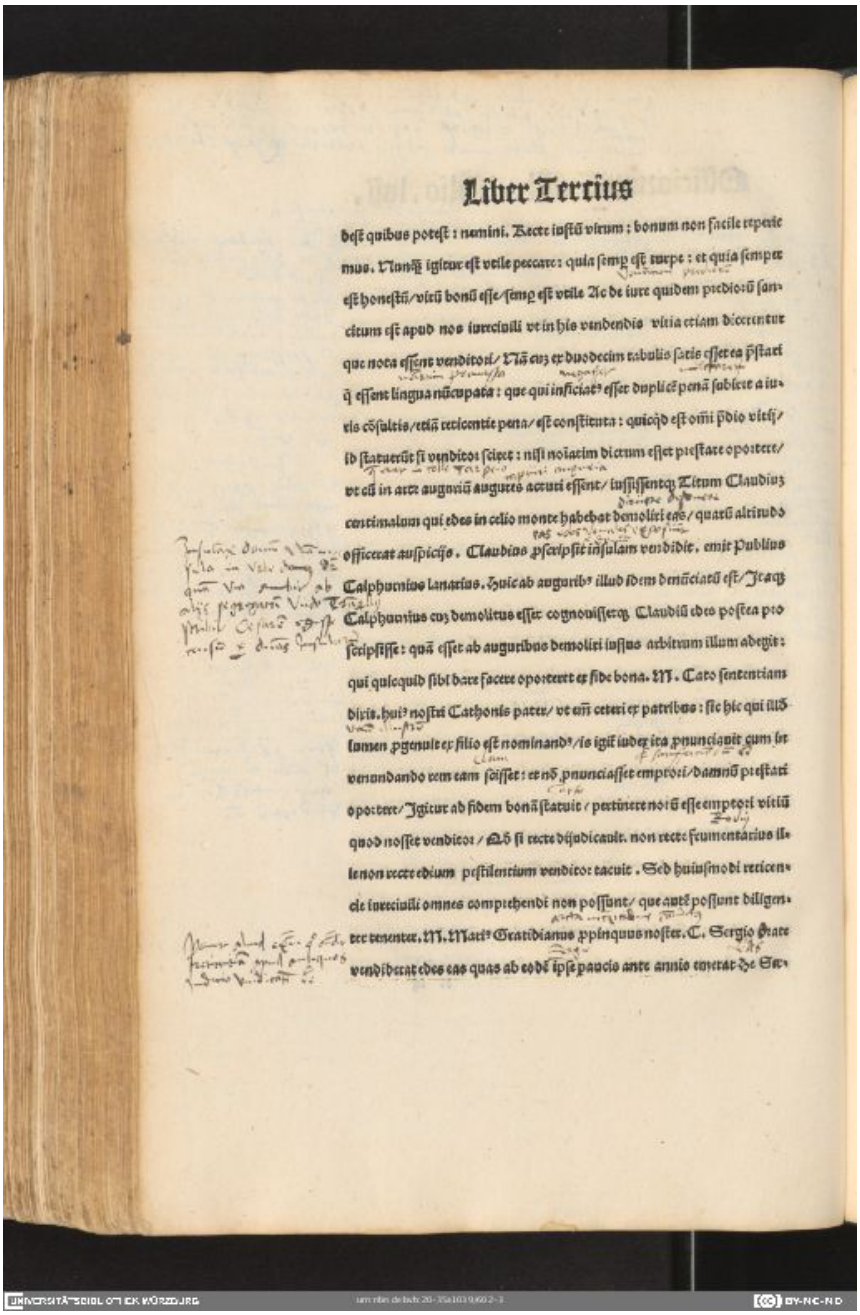

Liber Tercius

deſt quibus poteſt : nemini. Recte iuſtū virum ; bonum non facile reperie
mus. Nonn igitur eſt vtile peccare : quia ſemp eſt turpe : et quia ſemper
eſt honeſtū/virū bonū eſſe/ſemp eſt vtile Ac de iure quidem predioꝝ ſan-
ctum eſt apud nos inreciuili vt in his vendendis vitia etiam dicerentur
que nota eſſent venditori/ Tū ex duodecim tabulis ſatis eſſet ea pſtari
q̄ eſſent linguā nūcupata : que qui inficiat⁹ eſſet duplicis penā ſubire a iu-
dice cōſultis/etiā reticentie pena/eſt conſtituta : quicqd eſt oīno pdio vitij/
id ſtatuerūt ſi venditor ſciret : niſi noiarim dictum eſſet preſtare oportere/
vt cū in arce augurū augures acturi eſſent/ iuſſiſſentq; Titum Claudium
centimalum qui edes in celio monte habebat demoliri eas/ quarū altitudo
officeret auſpiciis. Claudius pſcripſit inſulam vendidit. emit Publius
Calphurnius lanarius. Huic ab auguribꝰ illud idem denūciatū eſt/ Itaq;
Calphurnius ex demolitus eſſet cognouiſſetq; Claudiū edes poſtea pro
ſcripſiſſe : quā eſſet ab auguribus demoliri iuſſus arbitrum illum adegit :
qui quicquid ſibi dare facere oporteret ex fide bona. M. Cato ſententiam
dixit. huiꝰ noſtri Cathonis pater/ vt oīm ceteri ex patribus : ſic hic qui illis
lumen pgenule ex filio eſt nominandꝰ/is igit iudex ita pnunciauit cum ip
ſum emptorem vendendo rem eam ſciſſet : ei nō pnunciaſſet emptori/damnū preſtari
oportere/ Igitur ad fidem bonā ſtatuit / pertinere nōn eſſe emptori vitiū
quod noſſet venditor / Nō ſi recte dijudicauit. non recte frumentarius il-
lenon recte edium peſtilentium venditor tacuit . Sed huiuſmodi reticen-
cie inreciuili omnes comprehendi non poſſunt/ que aut poſſunt diligen-
ter tenentur. M. Marci⁹ Gratidianus pplinquus noſter. C. Sergio Orate
vendiderat edes eas quas ab eodē ipſe paucis ante annis emerat. De Ser-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103960 2-3
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

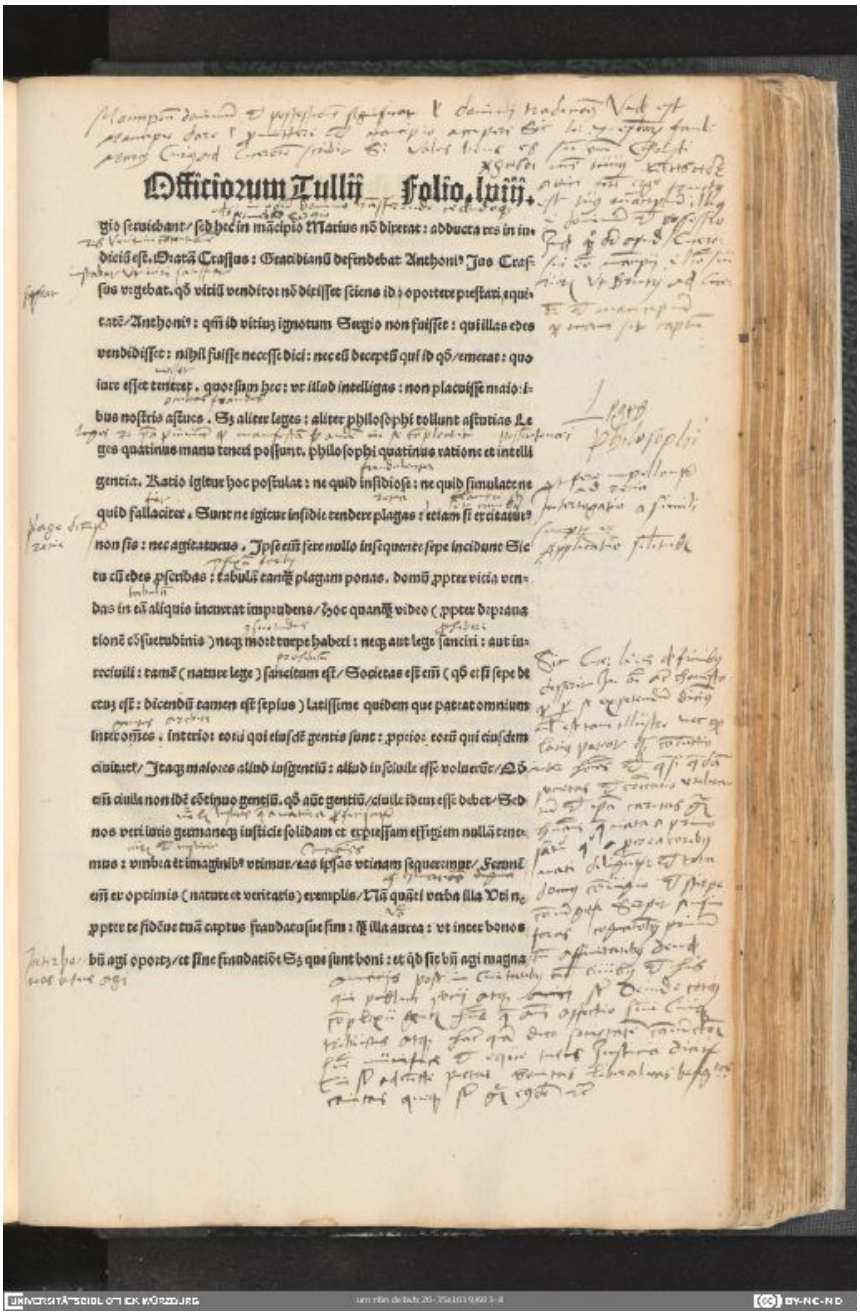

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

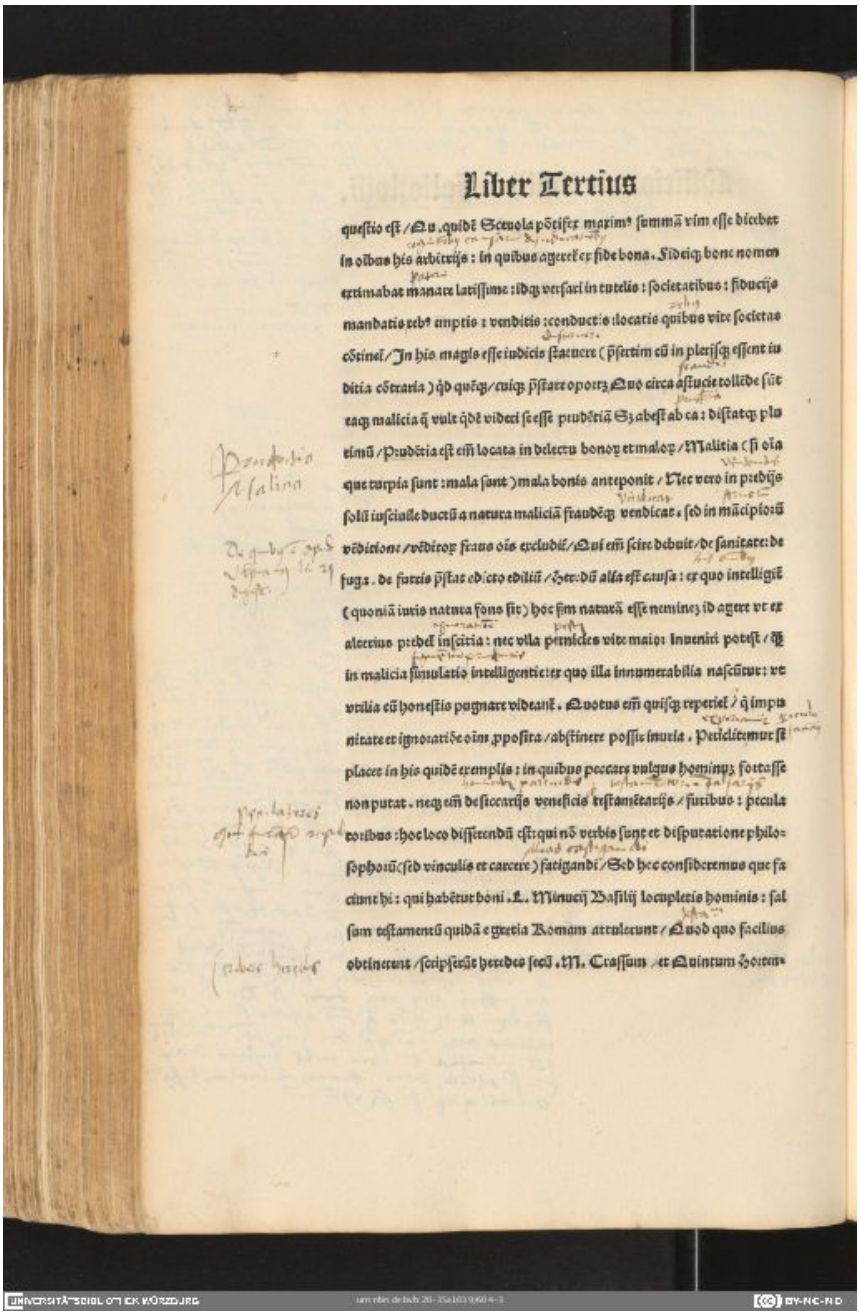

Liber Tertius

questio est / Qu. quidē Scevola pōtifex maxim⁹ summā vim esse dicebat
in oībus his arbitrijs : in quibus agerek ex fide bona. Fideiq; bone nomen
extimabat manare latissime : idq; versari in tutelis : societatibus : fiducijs
mandatis reb⁹ emptis : venditis : conductis : locatis quibus vite societas
cōtinet / In his magis esse iudicis statuere (p̄sertim cū in plerisq; essent iu
ditia cōtraria) q̄d quēq; / cuiq; p̄stare oportz Quo circa astucie tollēde sūt
eaq; malicia q̄ vult q̄dē videri se esse prudētiā Sz abest ab ea : distatq; plu
rimū / Prudētia est em̄ locata in delectu bonoꝝ et maloꝝ / Malitia (si oīa
que turpia sunt : mala sunt) mala bonis anteponit / Nec vero in predijs
solū iusciuile ductū a natura maliciā fraudēq; vendicat. sed in mācipiorū
vēditione / vēditoꝝ fraus oīs excludit / Qui em̄ scire debuit / de sanitate : de
fuga. de furtis p̄stat edicto ediliū / Heredū alia est causa : ex quo intelligit
(quoniā iuris natura fons sit) hoc fm naturā esse neminez id agere vt ex
alterius predet inscitia : nec vlla pernicies vite maior inveniri potest / q̄
in malicia simulatio intelligentie : ex quo illa innumerabilia nascūtur : vt
vtilia cū honestis pugnare videant. Quotus em̄ quisq; reperiet / q̄ impu
nitate et ignoratiōe oīm ꝓposita / abstinere possit iniuria. Periclitemur si
placet in his quidē exemplis : in quibus peccare vulgus hominuz fortasse
non putat. neq; em̄ de siccarijs veneficis testamētarijs / furibus : pecula
toribus : hoc loco disserendū est : qui nō verbis sunt et disputatione philo-
sophorū (sed vinculis et carcere) fatigandi / Sed hec consideremus que fa
ciunt hi : qui habētur boni. L. Minucij Basilij locupletis hominis : fal
sum testamentū quidā e gretia Romam attulerunt / Quod quo facilius
obtinerent / scripserūt heredes secū. M. Crassum / et Quintum Horten-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.60 4-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

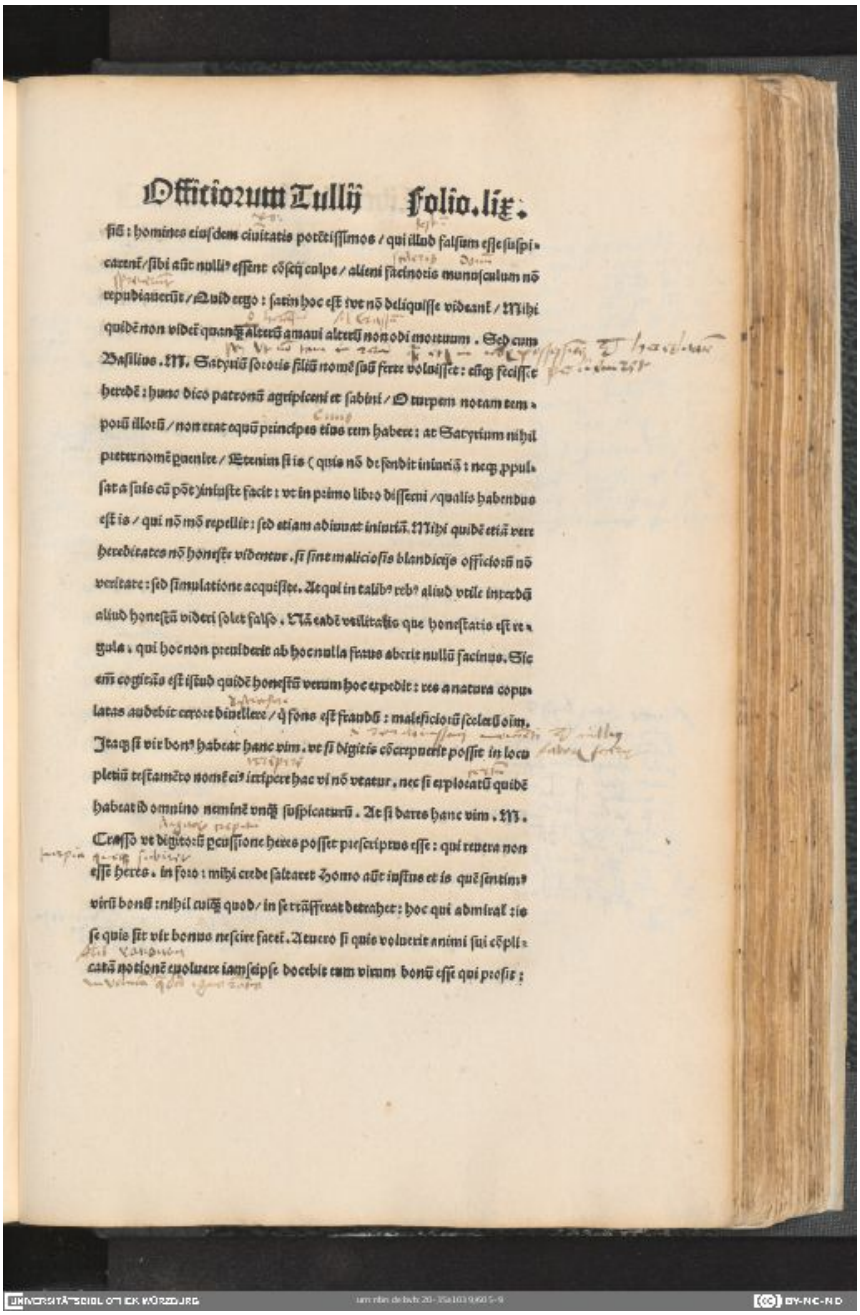

fiū: homines eiusdem ciuitatis potētissimos / qui illud falsum esse suspi-
carent / sibi aūt nulli⁹ essent cōscij culpe / alieni facinoris munusculum nō
repudiauerūt / Quid ergo: satin hoc est: vt nō deliquisse videant / Mihi
quidē non videt quanq̄ alterū amaui alterū non odi mortuum. Sed cum
Basilius. M. Satyriū sororis filiū nomē suū ferre voluisset: eūq; fecisset
heredē: hunc dico patronū agripiceni et sabini / O turpem notam tem-
porū illorū / non erat equū principes eius rem habere: at Satyrium nihil
preter nomē ꝑuenire / Etenim si is (quis nō defendit iniuriā: neq; ꝓpul-
sat a suis cū pōt) iniuste facit: vt in primo libro disserui / qualis habendus
est is / qui nō mō repellit: sed etiam adiuuat iniuriā. Mihi quidē etiā vere
hereditates nō honeste videntur. si sint maliciosis blandicijs officiorū nō
veritate: sed simulatione acquisite. Atqui in talib⁹ reb⁹ aliud vtile interdū
aliud honestū videri solet falso. Nā eadē vtilitatis que honestatis est re-
gula. qui hoc non preuiderit ab hoc nulla fraus aberit nullū facinus. Sic
em̄ cogitās est istud quidē honestū verum hoc expedit: res a natura copu-
latas audebit errore diuellere / q̄ fons est fraudū: maleficiorū scelerū oīm.
Itaq; si vir bon⁹ habeat hanc vim. vt si digitis cōcrepuerit possit in locu
pletiū testamēto nomē ei⁹ irripere hac vi nō vtatur. nec si exploratū quidē
habeat id omnino neminē vnq̄ suspicaturū. At si dares hanc vim. M.
Crasso vt digitorū ꝑcussione heres posset prescriptus esse: qui reuera non
esse heres. in foro: mihi crede saltaret Homo aūt iustus et is quē sentim⁹
virū bonū: nihil cuiq̄ quod / in se trāsferat detrahet: hoc qui admirat: is
se quis sit vir bonus nescire fateī. Atuero si quis voluerit animi sui cōpli-
catā notionē euoluere iamseipse docebit eum virum bonū esse qui prosit:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.60 5-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

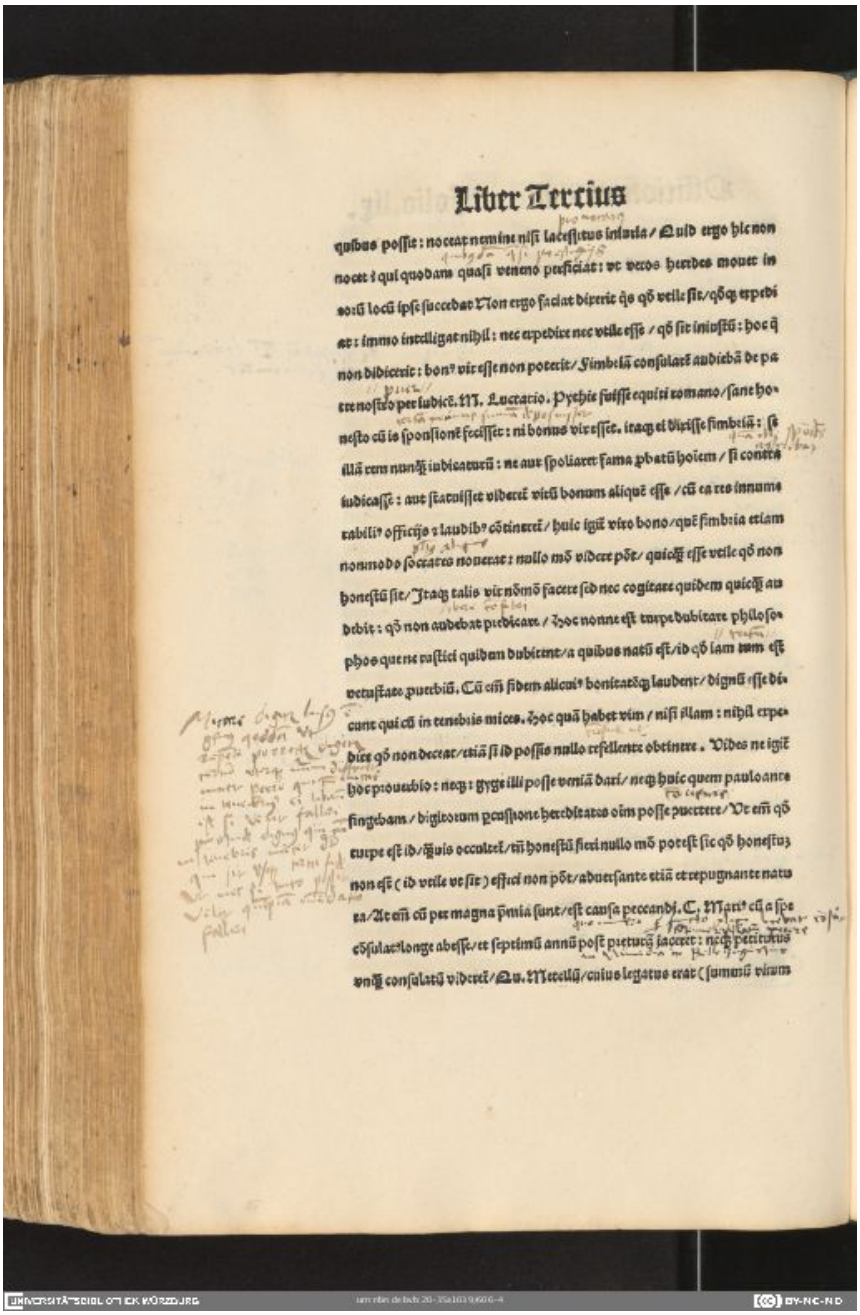

quibus possit: noceat nemine nisi lacessitus iniuria / Quid ergo hic non
nocet? qui quodam quasi veneno perficiat: vt veros heredes mouet in
eorũ locũ ipse succedat Non ergo faciat dixerit q̃s qd̃ vtile sit / qd̃q̃ expedi
at: immo intelligat nihil: nec expedire nec vtile esse / qd̃ sit iniustũ: hoc q̃
non didicerit: bonꝰ vir esse non poterit / Fimbriã consulatẽ audiebã de pa
tre nostro per iudicẽ. M. Lucratio. Pythie fuisse equiti romano / sane ho
nesto cũ is sponsionẽ fecisset: ni bonus vir esset. itaq̃ et dixisse fimbriã: se
illã rem nunq̃ iudicaturũ: ne aut spoliaret fama ꝓbatũ hoĩem / si contra
iudicasse: aut statuisset videret virũ bonum aliquẽ esse / cũ ea res innume
rabiliꝰ officijs ꝛ laudibꝰ cõtineret / huic igit̃ viro bono / quẽ fimbria etiam
nonmodo socrates nouerat: nullo mõ videre põt / quicq̃ esse vtile qd̃ non
honestũ sit / Itaq̃ talis vir nõmõ facere sed nec cogitare quidem quicq̃ au
debit: qd̃ non audebat predicare / Hoc nonne est turpe dubitare philoso
phos que ne rustici quidem dubitent / a quibus natũ est / id qd̃ iam tum est
vetustate ꝓuerbiũ. Cũ eñ fidem alicuiꝰ bonitatẽq̃ laudent / dignũ esse di
cunt qui cũ in tenebris mices. Hoc quã habet vim / nisi illam: nihil expe
dire qd̃ non deceat / etiã si id possis nullo refellente obtinere. Vides ne igit̃
hoc prouerbio: neq̃: gyge illi posse veniã dari / neq̃ huic quem pauloante
fingebam / digitorum ꝑcussione hereditates oĩm posse ꝯuertere / Vt eñ qd̃
turpe est id / q̃uis occultet / tñ honestũ fieri nullo mõ potest sic qd̃ honestũ
non est (id vtile vt sit) effici non põt / aduersante etiã et repugnante natu
ra / At eñ cũ per magna p̃mia sunt / est causa peccandi. C. Mariꝰ cũ a spe
cõsulatꝰ longe abesse / et septimũ annũ post preturã iaceret: neq̃ petiturus
vnq̃ consulatũ videret / Qu. Metellũ / cuius legatus erat (summũ virum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9606-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

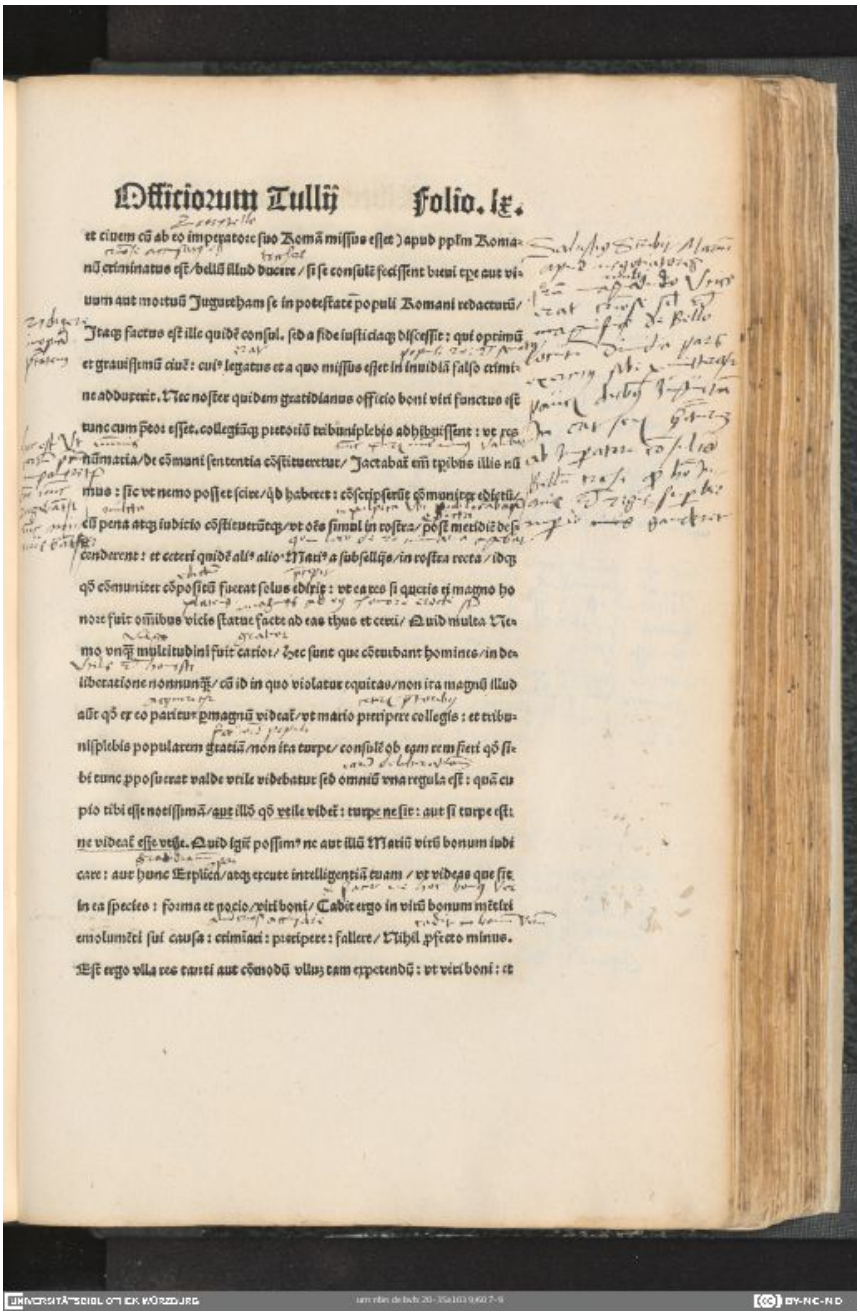

et civem cū ab eo imperatore suo Romā missus esset) apud ppl'm Roma-
nū criminatus est/ bellū illud ducere/ si se consulē fecissent breui tpe aut vi-
uum aut mortuū Jugurtham se in potestate populi Romani redacturū/
Itaq; factus est ille quidē consul. sed a fide iusticiaq; discessit: qui optimū
et grauissimū ciuē: cui⁹ legatus et a quo missus esset in inuidiā falso crimi-
ne adduxerit. Nec noster quidem gratidianus officio boni viri functus est
tunc cum p̄tor esset. collegiūq; pretoriū tribuniplebis adhibuissent: vt res
nūmaria/ de cōmuni sententia cōstitueretur/ Jactabat̄ em̄ tp̄ibus illis nū
mus: sic vt nemo posset scire/ q̄d haberet: cōscripserūt cōmuniter edictū/
cū pena atq; iudicio cōstituerūtq;/ vt oēs simul in rostra/ post meridiē des-
cenderent: et ceteri quidē ali⁹ alio⁹ Mari⁹ a subsellijs/ in rostra recta/ idq;
qd̄ cōmuniter cōpositū fuerat solus edixit: vt ea res si queris ei magno ho
nore fuit om̄ibus vicis statue facte ad eas thus et cerei/ Quid multa Ne-
mo vnq̄ multitudini fuit carior/ Hec sunt que cōturbant homines/ in de-
liberatione nonnunq̄/ cū id in quo violatur equitas/ non ita magnū illud
aūt qd̄ ex eo paritur p̄magnū videat̄/ vt mario preripere collegis: et tribu-
nisplebis popularem gratiā/ non ita turpe/ consulē ob eam rem fieri qd̄ si-
bi tunc p̄posuerat valde vtile videbatur sed omniū vna regula est: quā cu
pio tibi esse notissimā/ aut illd̄ qd̄ vtile videt̄: turpe ne sit: aut si turpe est:
ne videat̄ esse vtile. Quid igit̄ possim⁹ ne aut illū Mariū virū bonum iudi
care: aut hunc Explica/ atq; excute intelligentiā tuam/ vt videas que sit
in ea species: forma et nocio/ viri boni/ Cadit ergo in virū bonum mētiri
emolumēti sui causa: crimīari: preripere: fallere/ Nihil p̄fecto minus.
Est ergo vlla res tanti aut cōmodū vlluz tam expetendū: vt viri boni: et

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-15a103 9607-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

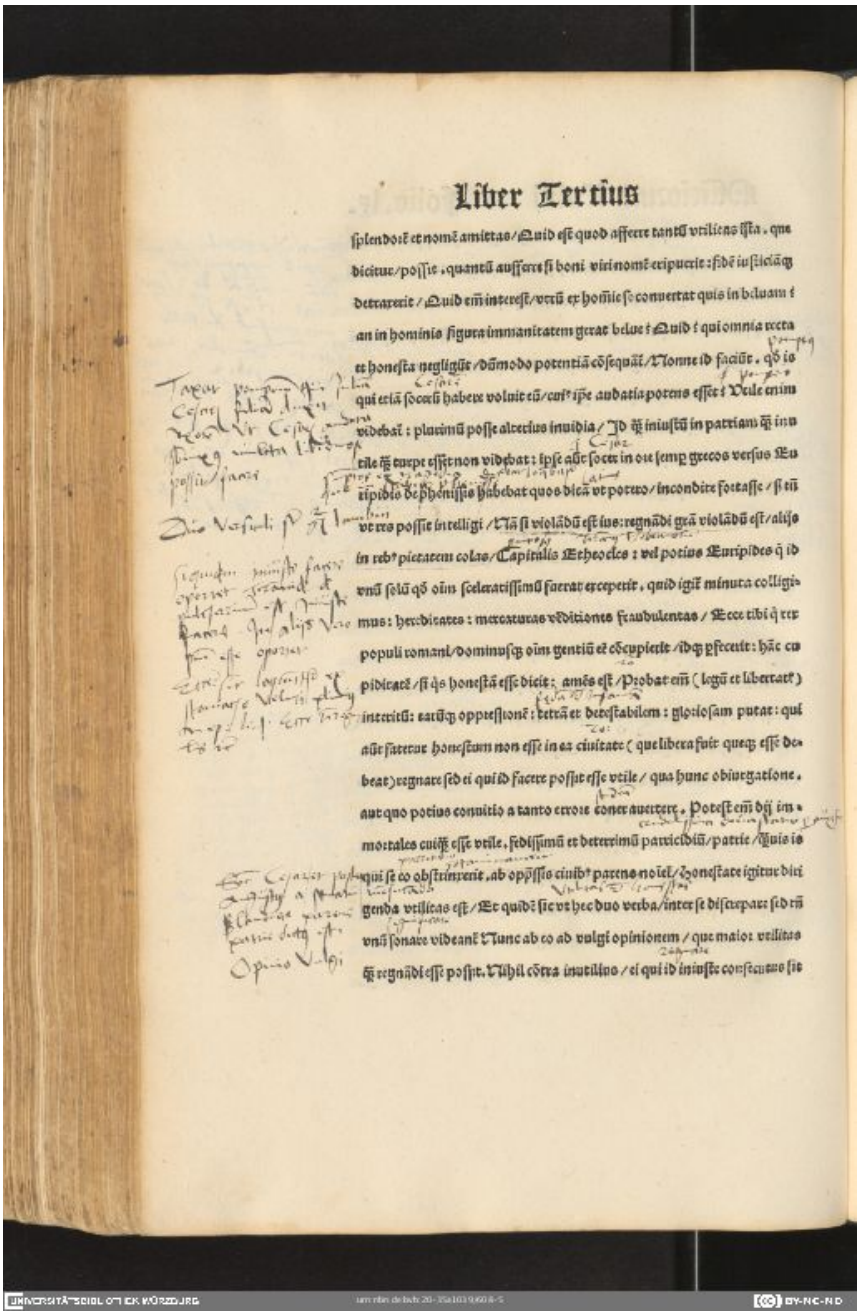

Liber Tertius

splendorē et nomē amicitas/Quid ē quod afferre tantū vilitatis ista. qm
dicitur/possit. quantū auferre si boni viri nomē eripuerit: fidē iustitiāq
detraxerit/Quid em̄ interest/verū ex homīe se convertat quis in beluam t
an in hominis figura immanitatem gerat belue t Quid t qui omnia recta
et honesta negligūt/dūmodo potentiā cōsequāt/Nonne id faciūt. qō is
qui eā sceleū habere voluit eū/cui ipse audatia potens esset t Vile enim
videbat: plurimū posse alterius invidia/Id ēē iniustū in patriam ēē in u
tile ēē erupt esset non videbat: ipse aūt socer in ore semp̄ grecos versus Eu
ripidis de phēnissis habebat quos dicā vt potero/incondite fortasse/si eū
vertos posse intelligi/Nā si violādū est ius: regnādi grā violādū est/alijs
in reb⁹ pietatem colas/Capitulis Etheocles: vel potius Eurípides q̄ id
unū scelū qō olim sceleratissimū fuerat excepit. quid igit minuta colligi-
mus: hereditates: mercaturas vrbitrarias fraudulentas/Ecce tibi q̄ rep
populi romani/dominiq̄ olim gentiū et occupierit/idq̄ peccavit: hāc cu
piditatē/si qs honestā esse dicit: amēs est/Probat em̄ (legū et libertatē)
interitū: earūq̄ oppressionē: tetrā et detestabilem: gloriosam putat: qui
aūt fateatur honestum non esse in ea ciuitate (que libera fuit: queq̄ esse de-
beat) regnare sed ei qui id facere posse esse vtile/qua hunc obiurgatione.
aut quo potius conuitio a tanto errore coner auertere. Potest em̄ dīj im-
mortales cuiēē esse vtile. sediosissimū et detestabilem parricidā/patrie/ciuis is
qui se eo obstrinxerit. ab opīmo ciuib⁹ patrono nobil/Honestate igitur dis-
genda vtilitas est/Et quidē sic vt hec duo verba/inter se discrepare sed em̄
vnū sonare videant. Nunc ab eo ad vulgi opinionem/que maior vtilitas
ēē regnādi esse possit. Nihil cōtra inutilius/ei qui id iniuste consecutus sit

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103190608-5
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

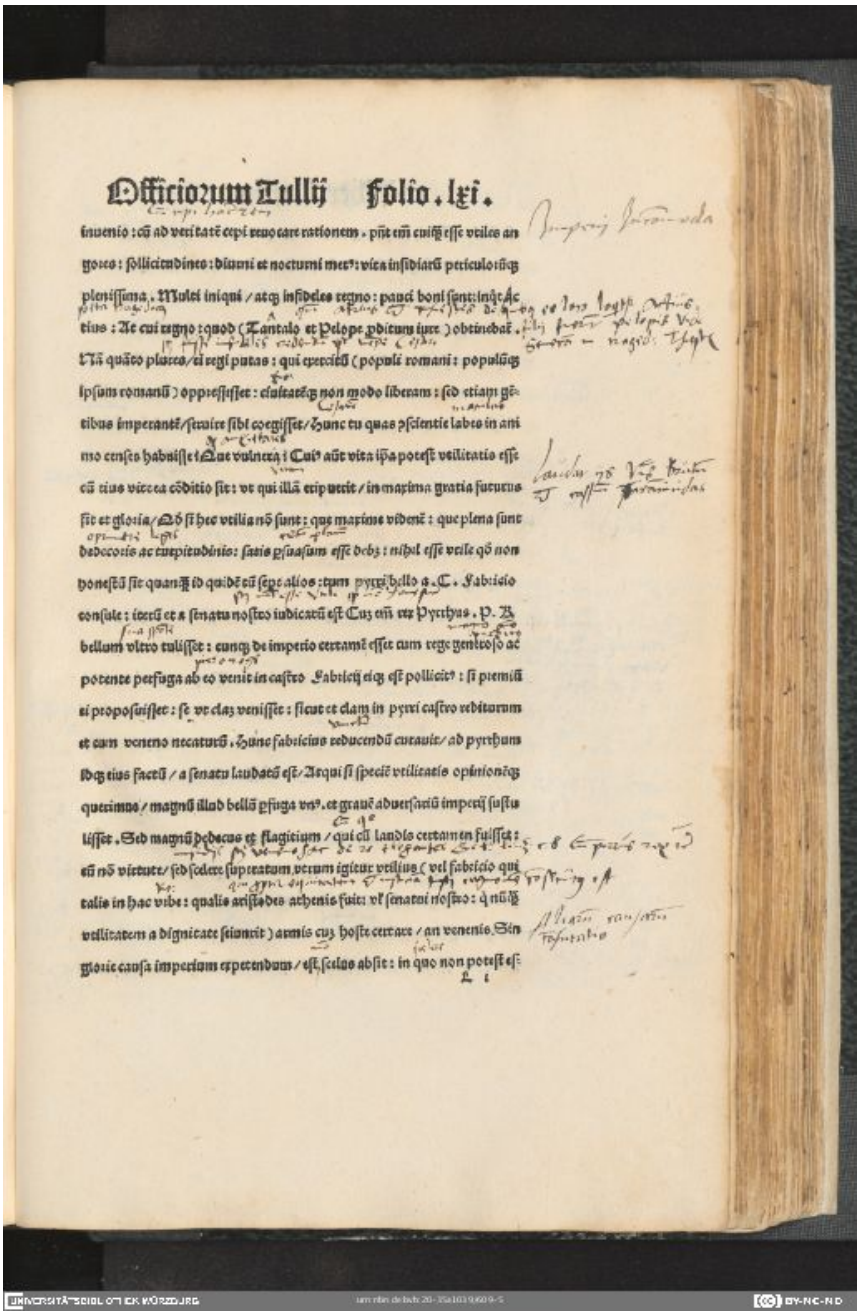

Officiorum Tullij Folio. lxi.

inuenio: cū ad veritatē cepi rem cognoscere rationem. prīt cūi cuiq; esse vtiles an
gores: sollicitudines: diurni et nocturni mei⁹: vita insidiarū periculo q;q;
plenissima. Multi iniqui / atq; infideles regno: pauci boni sint: inq; Ac
tius: Ae cui regno: quod (Tantalo et Pelope pditum iure) obtinebat.
Nā quāo placuit/ei regi putas: qui exercitū (populi romani: populiq;
ipsum romanū) oppressisset: ciuitatēq; non modo libertate: sed etiam gē
tibus imperante/seruire sibi coegisset/Hunc tu quas pscientie labes in ani
mo censes habuisse? Quae volucres? Cuiꝰ aūe vita ipa potest utilitatis esse
cū eius victoria cōditio sit: vt qui illā eripuerit/in maxima gratia futurus
sit et gloria/Quō si hec utilia nō sunt: quis maxime videnē: que plena sunt
dedecoris ac turpitudinis: satis pſuasum esse debz: nihil esse utile qō non
honestū sit quamq; id quidē sepe alios: tum pyrrhi bello a. C. Fabricio
consule: iteruū et a senatu nostro iudicatū est Cuz em rex Pyrrhus. P. Ā
bellum ultro intulisset: cumq; de imperio certamē esset cum rege gentiq; ac
potente perfuga ab eo venit in castra Fabricij eiq; est pollicit⁹: si premiū
ei proposuisset: se ve clam venisse: sicut et clam in pyrri castra rediturum
et cum veneno necaturū. Hunc fabricius reducendū curauit/ad pyrrhum
idq; eius factū / a senatu laudatū est/Atqui si speciē utilitatis opinionēq;
querimur / magnū illud bellū pfuga vn⁹. et grauē aduersariū imperij sustu
lisset. Sed magnū pdecus et flagitium / qui ciuis laudis certamen fuisset:
eū nō virtute/sed scelere superatum. verum igitur utilius (vel fabricio qui
talis in hac vrbe: qualis aristides athenis fuit: vt senatui nostro: q nūq;
utilitatem a dignitate seiunxit) armis cuz hoste certare / an venenis. Sin
gloriē causa imperium expetendum / est scelus absit: in quo non potest es:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.39.0609-5
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

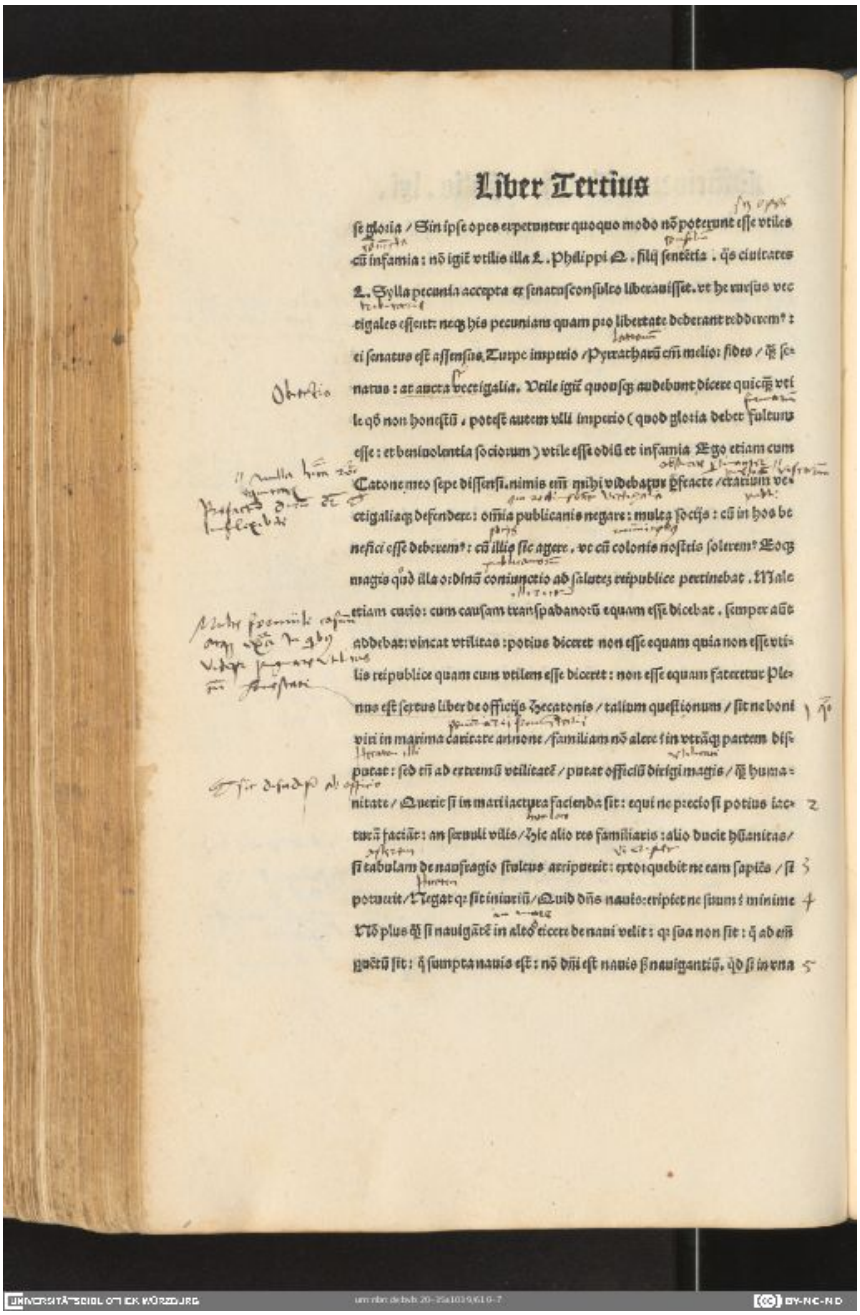

Liber Tertius

se gloria / Sin ipse opes expetuntur quoquo modo nō poterunt esse vtiles
cū infamia : nō igit vtilis illa L. Philippi Q. filij senectis . qs ciuitates
L. Sylla pecunia accepta ex senatusconsulto liberauisse. vt he ruius vec
tigales essent: neq; his pecuniam quam pro libertate debebant reddendam :
ei senatus est assensus. Turpe imperio / Pyrrachaū cū melio: fides / q se
natus : at uectigalia. Vtile igit quousq audebunt dicere quicq vti
le qō non honestū . potest autem ulli imperio (quod gloria debet sultum
esse : et benivolentia sociorum) vtile esse odiū et infamia Ego etiam cum
Catone meo sepe dissensi. nimis em mihi videbatur pfracte / etatium ves
tigalia q defendere: omnia publicanis negare: multa sociis : cū in hos be
nefici esse debeam: cū illis sic agere . vt cū colonis nostris solerem? Eoq
magis quā illa ordinū coniunctio ad salutē reipublice pertinebat . Male
etiam curio: cum causam transpadanorū equam esse dicebat . semper aūt
addebat: vincat vtilitas :potius diceret non esse equam quia non esse vti
lis reipublice quam cum vtilem esse diceret : non esse equam fateretur Ple
nus est sextus liber de officijs Hecatonis / talium questionum / sit ne boni
viri in maxima caritate annone / familiam nō alere sin vtiq; partem dis
putat : sed em ad extremū vtilitatē / putat officiū dirigi magis / q humā
nitate / Queric si in marti iactura faciendā sit: equi ne precio si potius iac
turā faciāt: an seruuli vilis / Hic alio reo familiario : alio ducit hūanitas /
si tabulam de naufragio sibi eus arripuerit: ergo quebit ne eam sapiēs / si
potuerit / Negat q: sit iniuriū / Quid dīs nauto: eripiet ne sinum ? minime
Nō plus q si nauigāt in alēd emere de nauī velit : q sua non sit : q ad em
ptorē sit : q sumpta nauis est : nō dīi est nauis q nauigantiū. qd si in vna

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bsb:20-35a1039061O-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

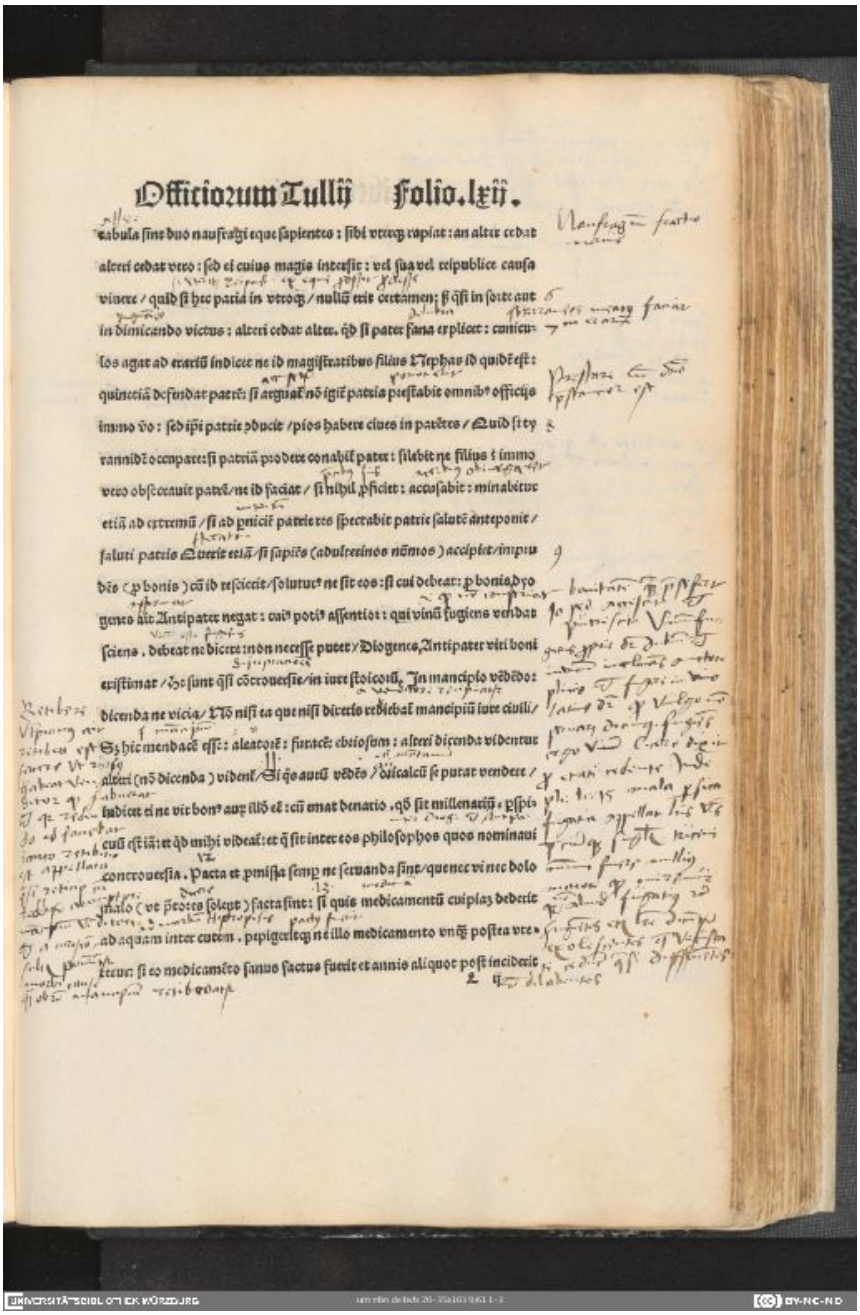
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

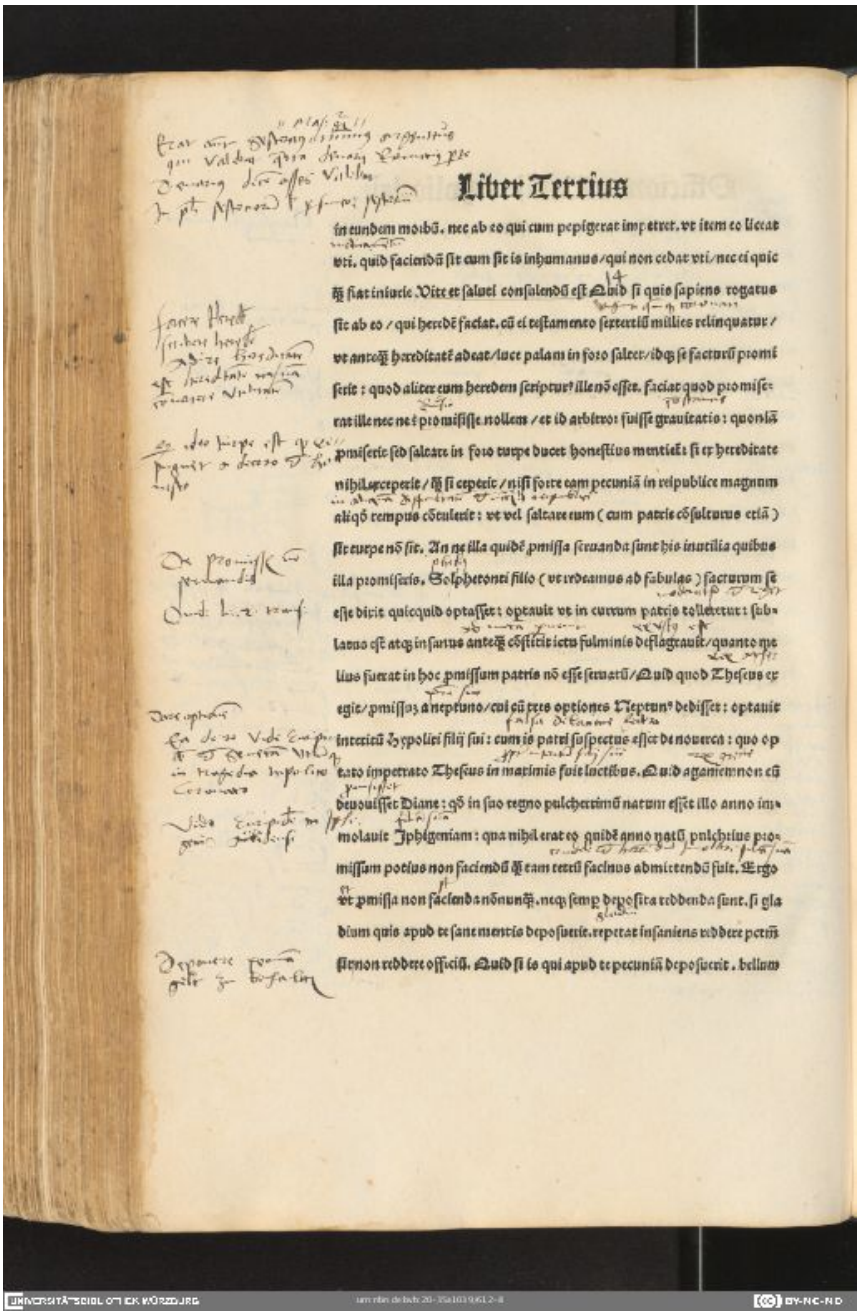

Liber Tercius

in eundem morbū. nec ab eo qui cum pepigerat impetret. vt item eo liceat
vti. quid faciendū sit cum sit is inhumanus/qui non cedat vti/nec ei quic
q̄ fiat iniurie. Vite et saluti consulendū est. Quid si quis sapiens rogatus
sit ab eo/qui heredē faciat. cū ei testamento sextertiū millies relinquatur/
vt anteq̄ hereditatē adeat/luce palam in foro saltet/idq̄ se facturū promi
serit: quod aliter eum heredem scriptur⁹ ille nō esset. faciat quod promise-
rat ille nec ne? promisisse nollem/et id arbitror fuisse grauitatis: quoniā
pmiserit sed saltare in foro turpe ducet honestius mentiet: si ex hereditate
nihil exceperit/q̄ si ceperit/nisi forte eam pecuniā in reipublice magnum
aliqd̄ tempus cōtulerit: vt vel saltare eum (cum patris cōsulturus etiā)
sit turpe nō sit. An ne illa quidē pmissa seruanda sunt his inutilia quibus
illa promiseris. Solphetonti filio (vt redeamus ad fabulas) facturum se
esse dixit quicquid optasset: optauit vt in curruum patris tolleretur: sub-
latus est atq̄ insanus anteq̄ cōstitit ictu fulminis deflagrauit/quanto me
lius fuerat in hoc pmissum patris nō esse seruatū/Quid quod Theseus ex
egit/pmissuz a neptuno/cui cū tres optiones Neptun⁹ dedisset: optauit
interitū Hypolitī filij sui: cum is patri suspectus esset de nouerca: quo op
tato impetrato Theseus in maximis fuit luctibus. Quid agamemnon cū
deuouisset Diane: qd̄ in suo regno pulcherrimū natum esset illo anno im-
molauit Iphigeniam: qua nihil erat eo quidē anno natū pulchrius pro-
missum potius non faciendū q̄ tam tetrū facinus admittendū fuit. Ergo
vt pmissa non facienda nōnunq̄. neq̄ semp deposita reddenda sunt. si gla
dium quis apud te sane mentis deposuerit. repetat insaniens reddere pctm̄
sit non reddere officiū. Quid si is qui apud te pecuniā deposuerit. bellum

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9612-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

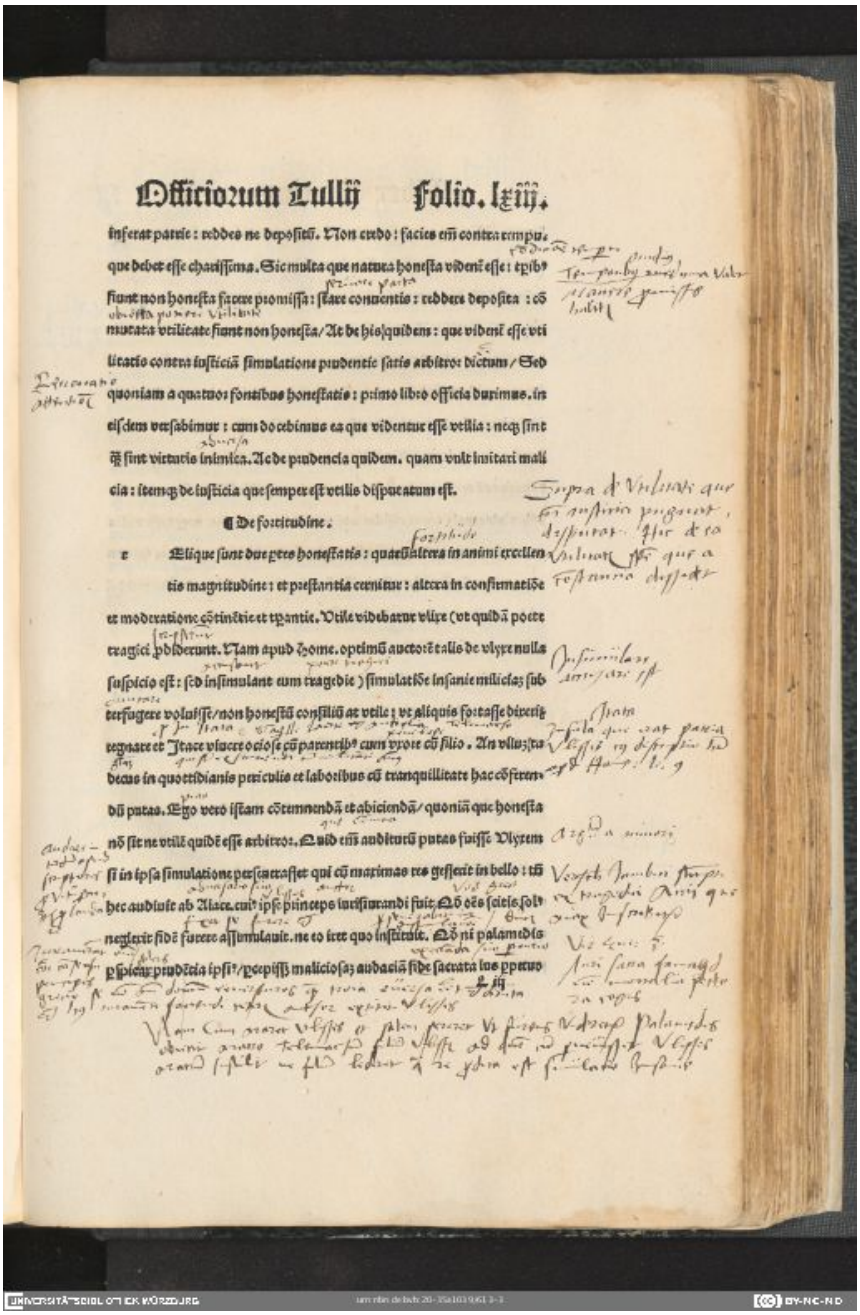

inferat patrie: reddes ne depositū. Non credo: facies eñ contra rempu-
que debet esse charissima. Sic multa que natura honesta videntur esse: tpib⁹
fiunt non honesta facere promissa: stare conuentis: reddere deposita: cō
mutata vtilitate fiunt non honesta/ At de his quidem: que videntur esse vti
litatis contra iusticiā simulatione prudentie satis arbitror dictum/ Sed
quoniam a quatuor fontibus honestatis: primo libro officia durimus. in
eisdem versabimur: cum docebimus ea que videntur esse vtilia: neq; sint
q̄ sint virtutis inimica. Ac de prudencia quidem. quam vult imitari mali
cia: itemq; de iusticia que semper est vtilis disputatum est.

¶ De fortitudine.

Relique sunt due ptes honestatis: quarū altera in animi excellen
tis magnitudine: et prestantia cernitur: altera in confirmatiōe
et moderatione cōtinētie et tpantie. Vtile videbatur vlixe (vt quidā poete
tragici pdiderunt. Nam apud Home. optimū auctorē talis de vlyxe nulla
suspicio est: sed insimulant eum tragedie) simulatiōe insanie milicias sub
terfugere voluisse/ non honestū consiliū at vtile: vt aliquis fortasse dixerit
regnare et Itace viuere ociose cū parentib⁹ cum vxore cū filio. An vlixi tu
decus in quotidianis periculis et laboribus cū tranquillitate hac cōferen
dū putas. Ego vero istam cōtemnendā et abiciendā/ quoniā que honesta
nō sit ne vtilē quidē esse arbitror. Quid eñ auditurū putas fuisse Vlyxem
si in ipsa simulatione perseuerasset qui cū maximas res gesserit in bello: tū
hec audiuit ab Alace. cui⁹ ipse princeps iurisiurandi fuit. Qd oēs scitis sol⁹
neglexit fidē furere assimulauit. ne eo iret quo instituit. Qd ni palamedis
pspicax prudētia ipsi⁹/ pcepisset maliciosa audaciā fide sacrata ius ppetuo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.61 3-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

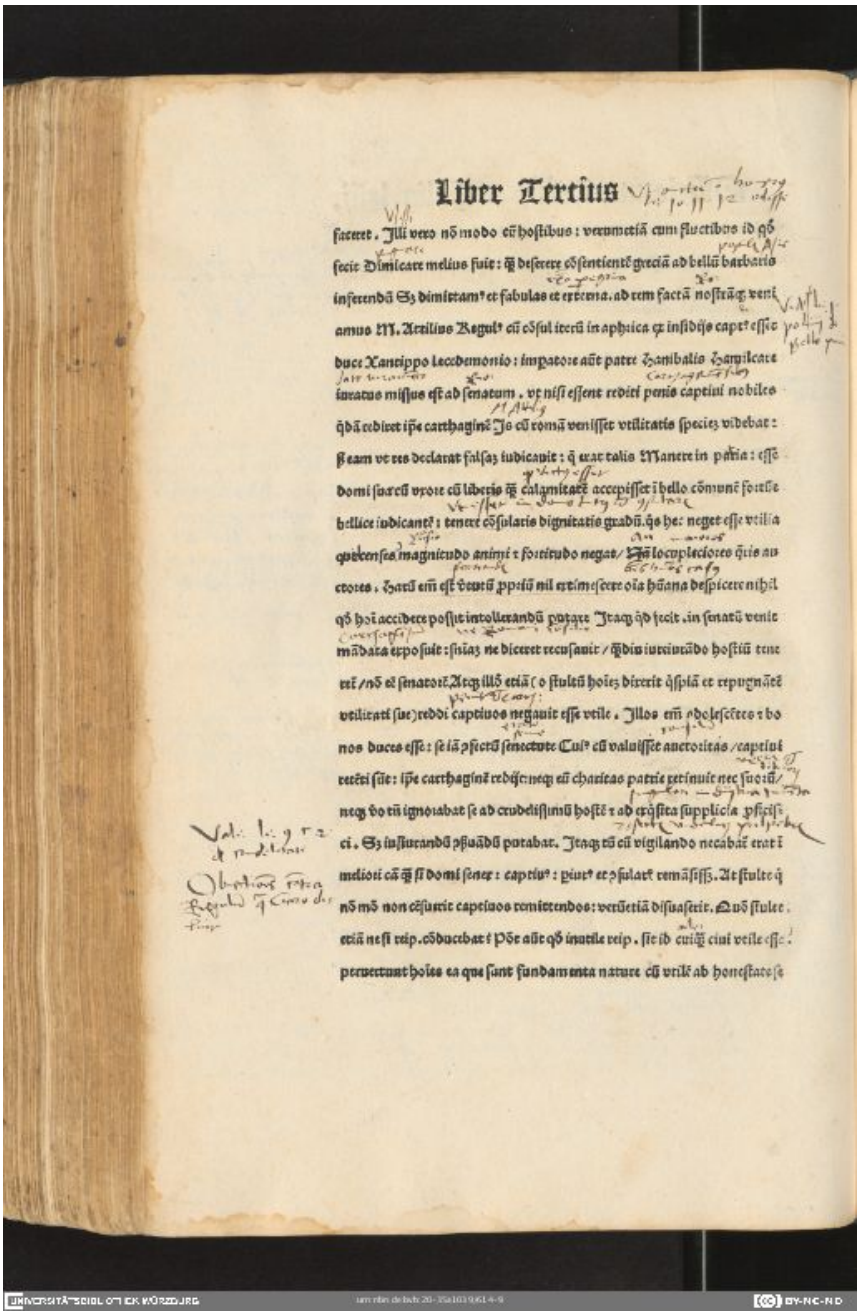

Liber Tertius

ficeret. Illi vero nō modo cū hostibus: verumetiā cum fluctibus id qđ
facie Dimicare melius fuit: q̄ deserere cōsentientē greciā ad bellū barbaris
inferendū Sz dimittam⁹ et fabulas et extrema. ad rem factā nostrāq; veni
amus M. Atilius Regul⁹ cū cōsul iterū in aphrica ex insidijs capt⁹ esset
duce Xantippo lecedemonio: imperatore aūt patre Hamilcare Hamilcare
iuratus missus est ad senatum. vt nisi essent rediti penis captiui nobiles
ꝗdā rediret ipe carthaginē Jo cū romā venisset vtilitatis speciez videbat:
ꝑ eam vt res declarat falsaz iudicauit: q̄ erat talis Manere in patria: esse
domi suaq; cū vxore cū liberis q̄ calamitatē accepisset i bello cōmunē fortis
bellice iudicant⁹: tenere cōsularis dignitatis gradū. qđ he: neget esse vtilia
quoꝝ ensis magnitudo animi r fortitudo negat/ Hō locupletioreo quis au
etores. Hanū em̄ est ventū ppriū nil extimescere ola hūana despicere nihil
qđ hoi accidere posse intollerandū putare Itaq; id fecit. in senatū venit
mādata exposuit: sisiaz ne diceret recusauit/ q̄dm iureiurādo hostiū tene
ret/ nō et senatorē Atq; illō etiā (o stultū hoiez dicerit ꝙsplā et repugnātē
vtilitati sue) reddi captiuos negauit esse vtile. Illos em̄ adolescētes r bo
nos duces esse: se iā ꝓfectū senectute Cui⁹ cū valuisset auctoritas/ captiui
retenti sūt: ipe carthaginē redijt: neq; eū charitas patrie retinuit nec fuga/
neq; bo tū ignorabat se ad crudelissimū hostē r ad exquisita supplicia ꝓfici
ci. Sz iusiurandū ꝓsuadū putabat. Itaq; cū eū vigilando necabāt erat ei
melioꝛ cā q̄ si domi senex: captiu⁹: puer⁹ et ꝓsularis remansisset. At stulte q̄
nō mō non cēsuerit captiuos remittendos: verūetiā dissuaserit. Quō stulte.
etiā ne si reip. cōducebat r Pōe alte qđ inutile reip. sit id cuiq; ciui vtile esse.
pervertunt hoies ea que sunt fundamenta nature cū vtile ab honestate se

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a10.10.961.4-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

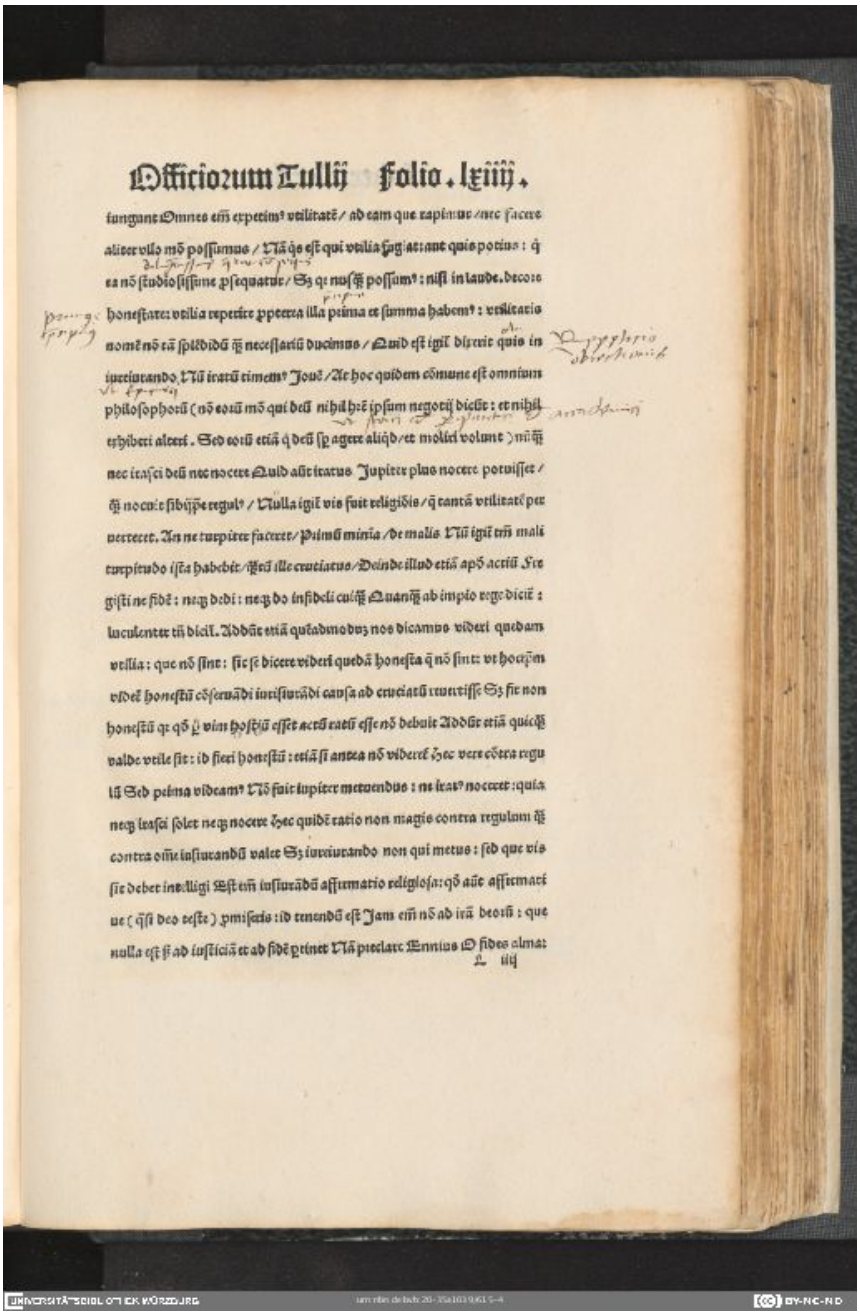

iungunt Omnes em̄ expetim⁹ vtilitatē / ad eam que rapimur / nec facere
aliter vllo mō possumus / Nā q̄s est qui vtilia fugiat: aut quis potius: q̄
ea nō studiosissime ꝓsequatur / Sz q̄ nusq̄ possum⁹: nisi in laude. decore
honestate: vtilia reperire ꝓpterea illa prima et summa habem⁹: vtilitatis
nomē nō tā splēdidū q̄ necessariū ducimus / Quid est igit̄ dixerit quis in
iureiurando. Nū iratū timem⁹ Jouē / At hoc quidem cōmune est omnium
philosophorū (nō eorū mō qui deū nihil hr̄ ipsum negotij dicūt: et nihil
exhiberi alteri. Sed eorū etiā q̄ deū sp̄ agere aliq̄d / et moliri volunt) nūq̄
nec irasci deū nec nocere Quid aūt iratus Jupiter plus nocere potuisset /
q̄ nocuit sibiq̄ p̄e regul⁹ / Nulla igit̄ vis fuit religiōis / q̄ tantā vtilitatē per
verteret. An ne turpiter faceret / Primū minīa / de malis Nū igit̄ tm̄ mali
turpitudo ista habebit / q̄tū ille cruciatus / Deinde illud etiā apd̄ actiū Fre
gisti ne fidē: neq̄ dedi: neq̄ do infideli cuiq̄ Quanq̄ ab impio rege dicit̄:
luculenter tm̄ dicit̄. Addūt etiā quēadmodū nos dicamus videri quedam
vtilia: que nō sint: sic se dicere videri quedā honesta q̄ nō sint: vt hoc p̄m
videt̄ honestū cōseruādi iurisiurādi causa ad cruciatū reuertisse Sz sic non
honestū q̄ qd̄ p̄ vim hostiū esset actū ratū esse nō debuit Addūt etiā quicq̄
valde vtile sit: id fieri honestū: etiā si antea nō videret̄ Hec vere cōtra regu
lū Sed prima videam⁹ Nō fuit iupiter metuendus: ne irat⁹ noceret: quia
neq̄ irasci solet neq̄ nocere Hec quidē ratio non magis contra regulam q̄
contra om̄e iusiurandū valet Sz iureiurando non qui metus: sed que vis
sit debet intelligi Est em̄ iusiurādū affirmatio religiosa: qd̄ aūt affirmati
ue (q̄si deo teste) ꝓmiseris: id tenendū est Jam em̄ nō ad irā deorū: que
nulla est s̄ ad iusticiā et ad fidē ꝑtinet Nā preclare Ennius O fides alma:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

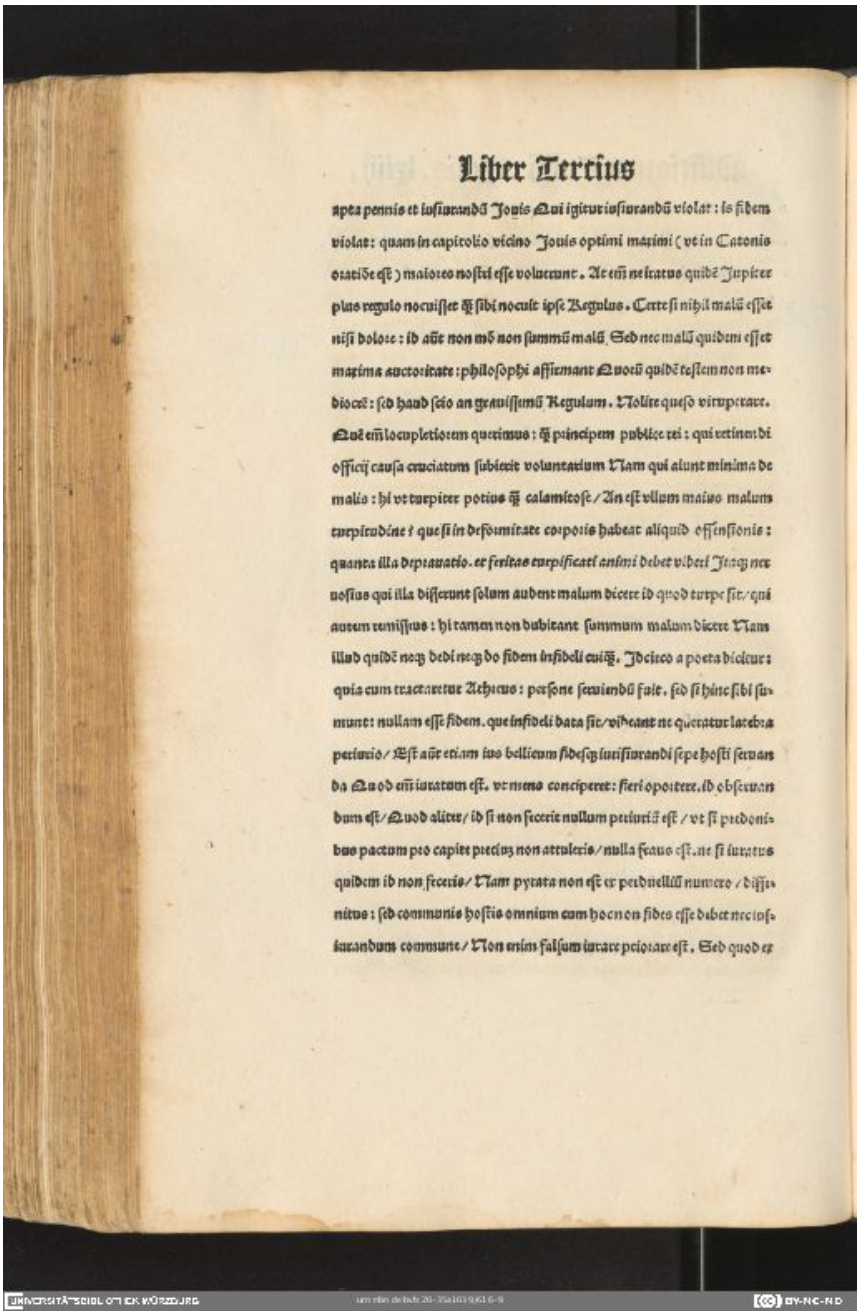

apta pennis et iusiurandū Jouis Qui igitur iusiurandū violat: is fidem violat: quam in capitolio vicino Jouis optimi maximi (vt in Catonis oratiōe est) maiores nostri esse voluerunt. At eñ ne iratus quidē Jupiter plus regulo nocuisset q̄ sibi nocuit ipse Regulus. Certe si nihil malū esset nisi dolore: id aūt non mō non summū malū. Sed nec malū quidem esset maxima auctoritate: philosophi affirmant Quorū quidē testem non mediocrē: sed haud scio an grauissimū Regulum. Nolite queso vituperare. Quē eñ locupletiorem querimus: q̄ principem publice rei: qui retinendi officij causa cruciatum subierit voluntarium Nam qui aiunt minima de malis: hi vt turpiter potius q̄ calamitose/ An est vllum maius malum turpitudine? que si in deformitate corporis habeat aliquid offensionis: quanta illa deprauatio. et feritas turpificati animi debet videri Itaq; neruosius qui illa disserunt solum audent malum dicere id quod turpe sit/ qui autem remissius: hi tamen non dubitant summum malum dicere Nam illud quidē neq; dedi neq; do fidem infideli cuiq̄. Idcirco a poeta dicitur: quia cum tractaretur Athreus: persone seruiendū fuit. sed si hinc sibi sumunt: nullam esse fidem. que infideli data sit/ videant ne queratur latebra periurio/ Est aūt etiam ius bellicum fidesq; iurisiurandi sepe hosti seruanda Quod eñ iuratum est. vt mens conciperet: fieri oportere. id obseruandum est/ Quod aliter/ id si non fecerit nullum periuriū est/ vt si predonibus pactum pro capite preciuz non attuleris/ nulla fraus est. ne si iuratus quidem id non feceris/ Nam pyrata non est ex perduellium numero/ diffinitus: sed communis hostis omnium cum hoc non fides esse debet nec iusiurandum commune/ Non enim falsum iurare peiorare est. Sed quod ex

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9616-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

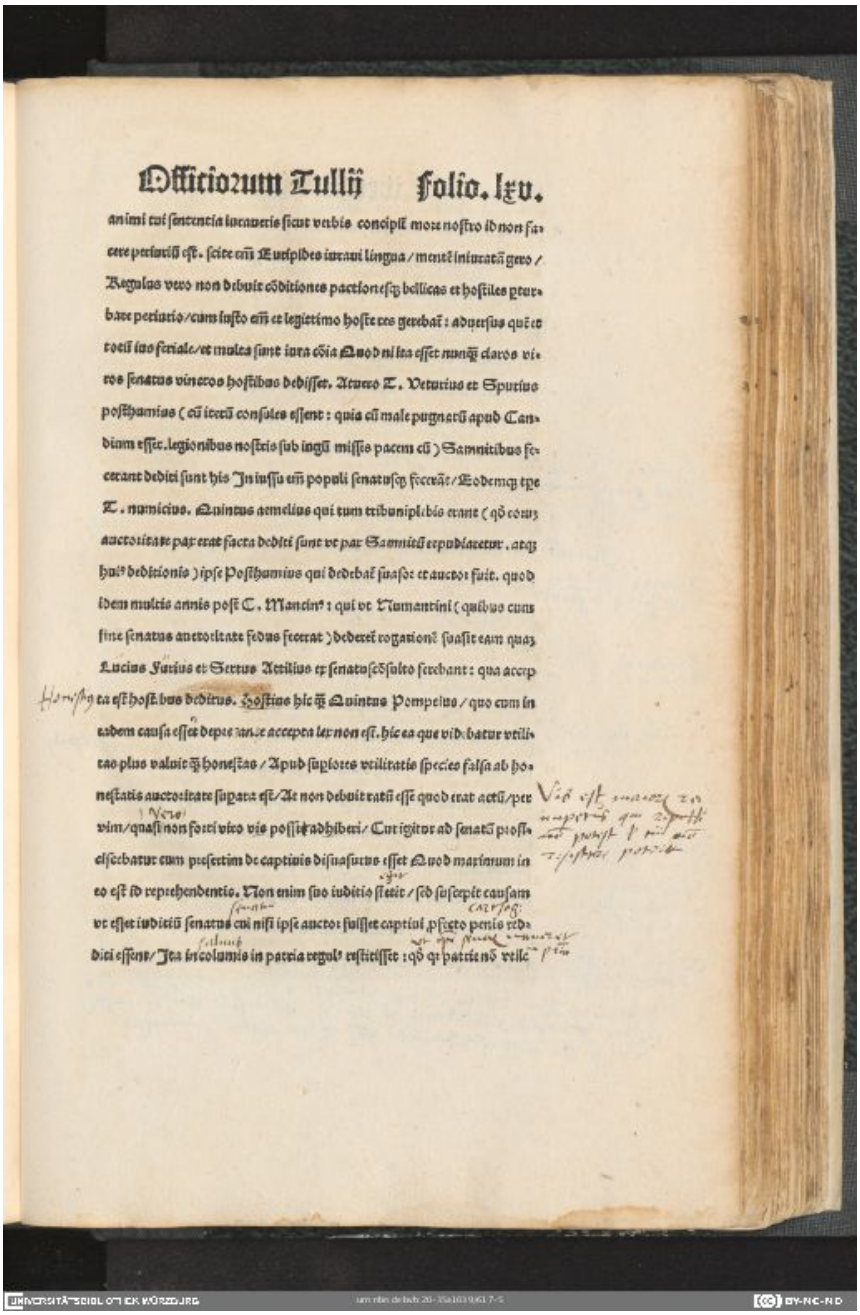

Officiorum Tullij Folio. lxv.

animi tui sententia inuenerit sicut verbis concipit mos nostro id non fa-
cere periurij est. scite enim Euripides iurauit lingua / mentem iniuratam gero /
Regulus vero non debuit conditiones pactionesq; bellicas et hostiles per-
turbare periurio / cum iusto enim et legitimo hoste res gerebat: aduersus quem
etiam feriale / et multa sunt iura belli Quod ni ita esset manerent claros vi-
ros senatus vinctos hostibus dedisset. Atvero T. Veturius et Spurius
Posthumius (eis iterum consules essent: quia eis male pugnatum apud Can-
dium esset. legionibus nostris sub iugum missis pacem eis) Samnitibus fe-
cerant dediti sunt his Jn iussu enim populi senatusq; fecerat / Eodemq; tpe
T. numicius. Quintus aemilius qui tum tribunus plebis erant (quo rerum
auctoritate pax erat facta dediti sunt vt pax Samnitibus repudiaretur. atq;
huius deditionis) ipse Posthumius qui dederat suasor et auctor fuit. quod
idem multis annis post C. Mancinus qui ex Numantini (quibus cum
sine senatus auctoritate fedus fecerat) dederet rogationem suasit eam quam
Lucius Furius et Sextus Attilius ex senatusconsulto ferebant: qua accep
ta est hostibus deditus. Hostius hic et Quintus Pompeius / quo cum in
eadem causa esset depulsam accepta lex non est. hic ea que videbatur utili-
tas plus valuit q̃ honestas / Apud sapientes utilitatis species falsa ab ho-
nestatis auctoritate superata est / At non debuit ratum esse quod erat actum / per
vim / quasi non fortiter vir possit adhiberi / Corrigitur ad senatum profe-
ctus est cum praesertim de captiuis disceptaturus esset Quod maximum in
eo est id reprehendentis. Non enim sine iudicio fecit / sed susceptae causam
vt esset iudicium senatus cui nisi ipse auctor fuisset captiui postliminio red-
ditus essent / Jta hercle inquis in patria regula exstitisse: quo quidem non uelle

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103961 7-5
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

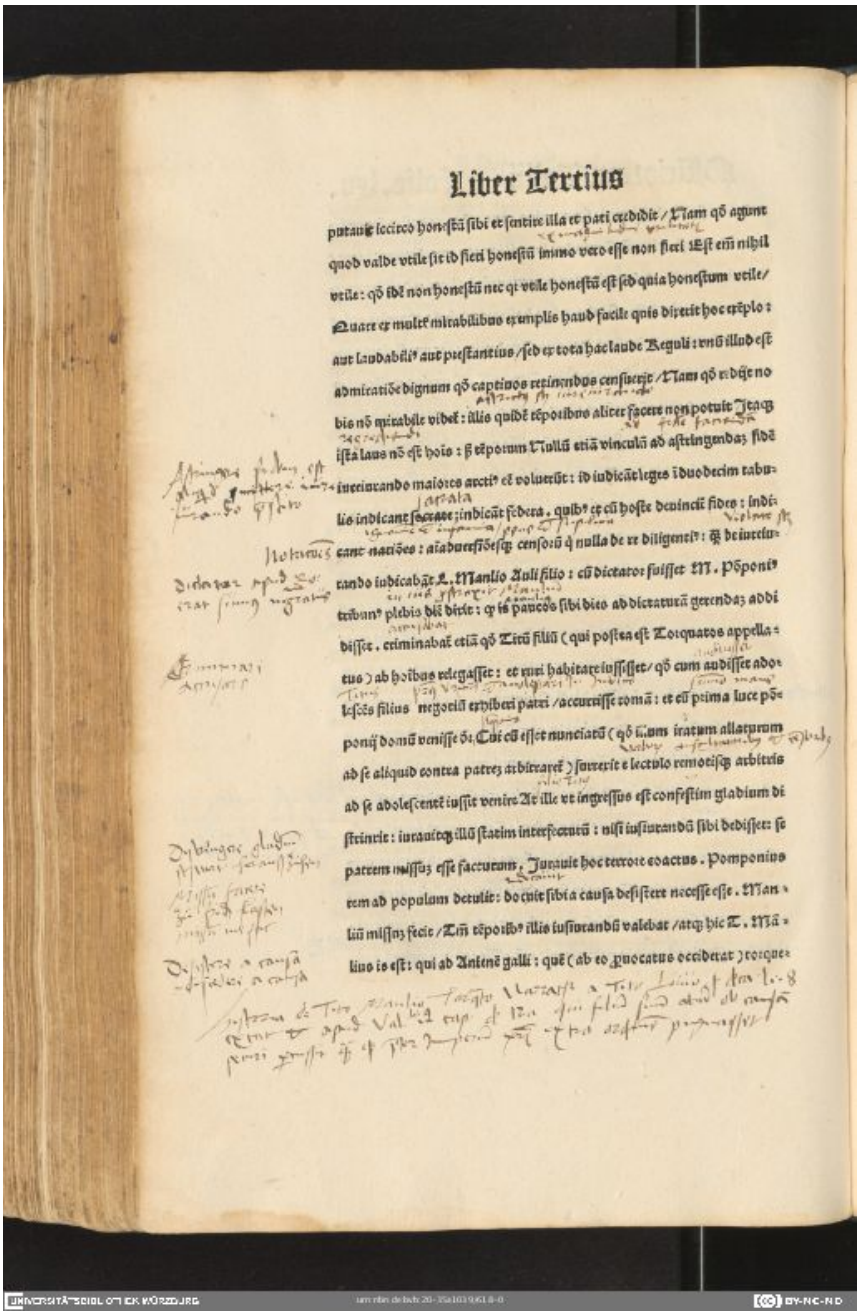

Liber Tertius

putauit lecitco honestū sibi ee sentire illa et patri credidit / Nam qō agunt
quod valde vtile sit id fieri honestū immo vero esse non fieri Est enī nihil
vtile: qō idē non honestū nec qt vtile honestū est sed quia honestum vtile/
Quare ex multis mirabilibus exemplis haud facile quis dixerit hoc exēplo:
aut laudabilis aut praestantius / sed ex tota hac laude Regulī: enī illud est
admiratiōe dignum qō captiuos retinendos censuerit / Nam qō reddē no
bis nō mirabile videt: illis quidē reportibus aliter facere non potuit Itaq
ista laus nō est hois: ꝫ exponūt Nullū etiā vinculū ad astringendā fidē
iuerando maiores auct⁹ ee voluerūt: id iudicāt leges ī duodecim tabu-
lis indicant sacrare; indicāt fœdera. quib⁹ et cū hoste deuincti fides: indi-
cant nuptias: alia quoq; ꝫ censorū q nulla de re diligentiꝰ: ꝫ deiuerā-
rando iudicabāt L. Manlio Auli filio: cū dictator fuisset M. pōnt⁹
tribun⁹ plebis dē dixit: qt is puerō sibi dicto ad dictaturā gerendā addi
disse. criminabat etiā qō Titū filiū (qui postea est Torquatos appella-
tus) ab hoībus relegasset: et rure habitare iussisset/ qō cum audisset ado-
lescēs filius negotiū exhiberi patri / accurrisse romā: et cū prima luce pō-
nit domū venisse ōi. Cui cū esset nunciatū (qō ira. um iratum allaturum
ad se aliquid contra patrē arbitraret) surrexit e lectulo remotisq arbitris
ad se adolescentē iussit venire At ille vt ingressus est confestim gladium di
strinxit: iuranitq illū statim interfecturū: nisi iusiurandū sibi dedisset: se
patrem missū esse facturum. Juravit hoc terrore coactus. Pomponius
rem ad populum detulit: do cuic sibi a causa desistere necesse esse. Man-
liū missū fecit / Cui reportū illis iusiurandū valebat / atq hic T. Mā-
lius is est: qui ad Anienē galli: quē (ab eo prouocatus occiderat) torque-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103961 8-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

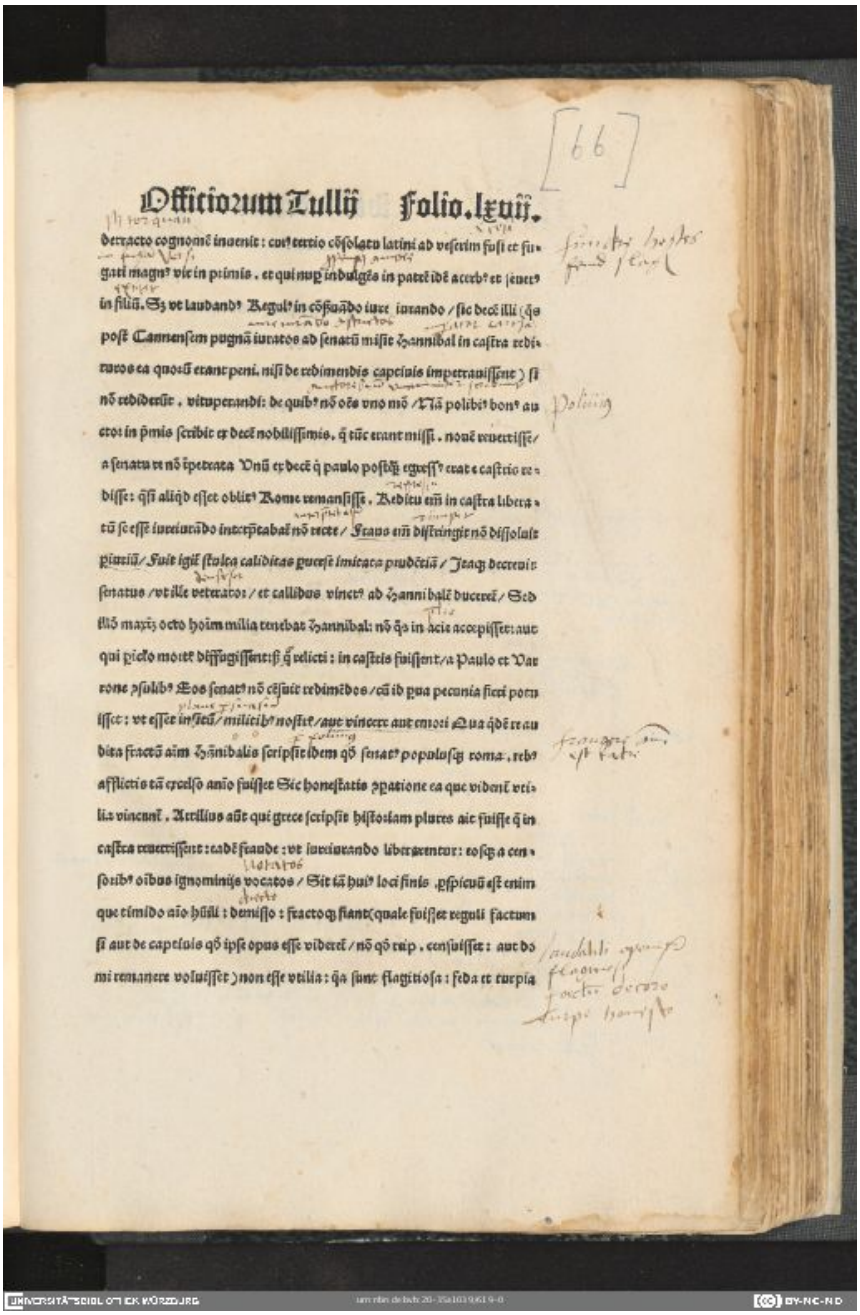

detracto cognomē inuenit: cui tertio cōsulatu latini ad vesevim fusi et fu-
gati magn⁹ vic in primis. et qui nup indulgēs in patrē idē acerb⁹ et sever⁹
in filiū. Sz vt laudand⁹ Regul⁹ in cōseruādo iure iurando / sic decō illi q̄s
post Cannensem pugnā iuratos ad senatū mīsit hannibal in castra redi-
turos ea quoq; erant peni. nisi de redimendis capcinis impetrauissent) si
nō redderētur. vituperandi: de quib⁹ nō oēs vno mō / Tīa polibi⁹ bon⁹ au-
ctor in primis scribit et decē nobilissimos. q̄ tūc erant missi. nouē reuertisse /
a senatu et nō ipetrasse. Vnū et decē q̄ paulo post dū egress⁹ erat e castris re-
disse: q̄si aliq̄d esset oblit⁹ Rome remansisse. Bedieu enī in castra liberta-
tū se esse iureiurādo interpretabat nō recte / Fraus enī distringit nō dissolut
pīcriū / Fuit igit sapiēs calliditas q̄uenīs inimica prudētiā / Ieach decreuit
senatus / vt ille veterator / et callidus vinct⁹ ad hanniballē duceret / Sed
illō maxīs octo hoīm milia tenebat hannibal: nō q̄s in acie accepisset: aut
qui pacto mōtē diffugissent: q̄ relicti: in castris fuissent / a Paulo et Var
rone pūlib⁹ Eos senat⁹ nō cēsuit redimēdos / cū id pua pecunia fieri pot-
isset: vt esset in hostē / militib⁹ nostrē / aut vincere aut emori Qua q̄dē re au
dita fracē animi hannibalis scripsit idem q̄ senat⁹ populus q̄ roma. reb⁹
afflictis tū creatū anno fuisset Sic honestatis gratione ea que videnī vti-
lia vincunt. Antillius aūt qui grece scripsit historiam plures aic fuisse q̄ in
castra reuertissent: eadē fraude: vt iureiurando liberarentur: eosq; a cen-
soribus oībus ignominijs vocatos / Sit tū huic loci finis. pspicuū est enim
que timido aio hūili: demisso: fractoq; fiant (quale fuisset regulī factum
si aut de capcinis q̄ ipse opus esse videret / nō q̄ reip. cōsuluisset: aut do
mi remanere voluisset) non esse vtilia: q̄a sunt flagitiosa: foeda et turpia

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-358103961 9-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

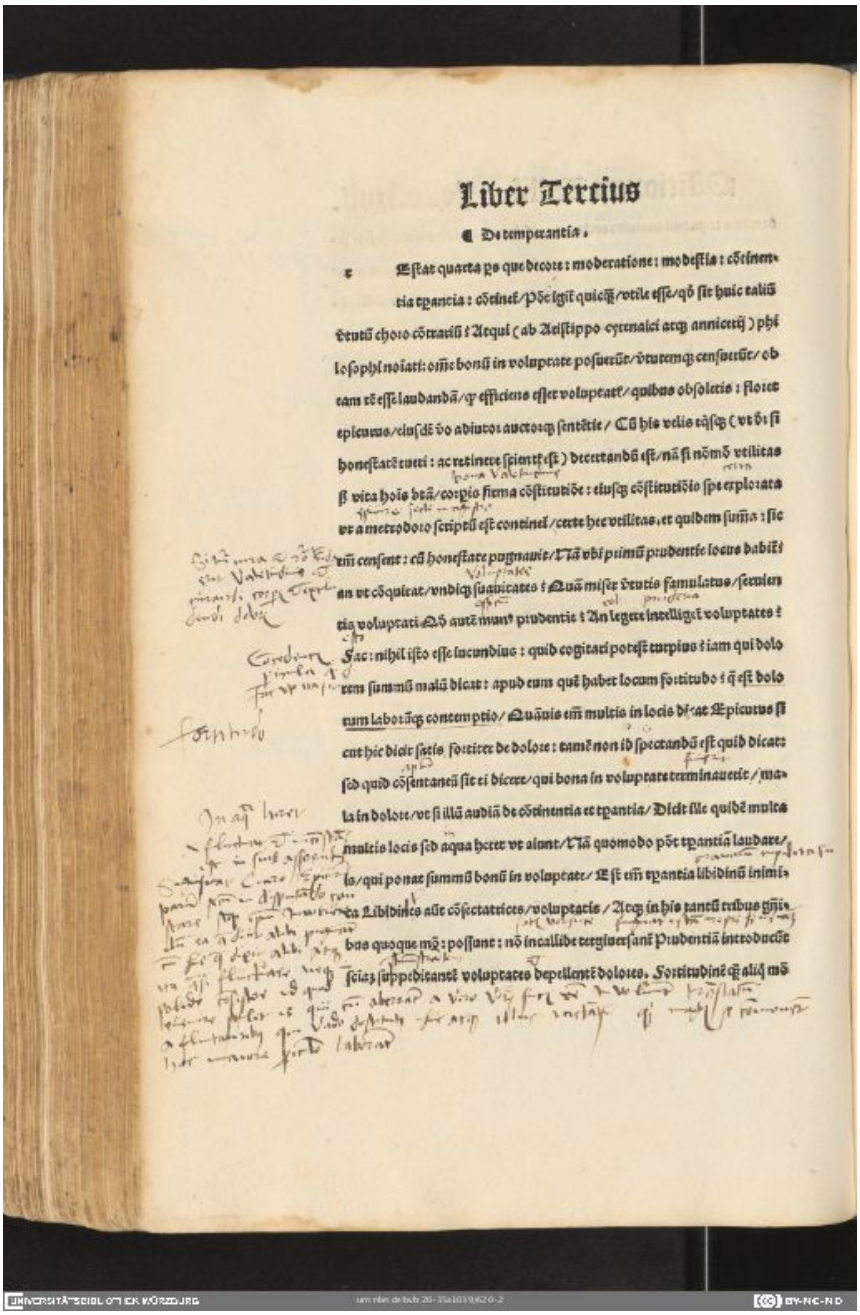

Liber Tercius

De temperantia.

Estat quarta pe que decore: moderatione: modestia: cōtinentia trancia: cōtinet/Pōe igit quicqꝫ/utile esse/qō sit huic aliū vtutū choro cōtrariū? Arequi (ab Aristippo cyrenaici atq; annicerij) philosophi notati: oīe bonū in volupate posuerūt/vtutemq; censuerūt/ob eam rē esse laudandā/q; efficiens esset volupeatē/quibus obsoletis: floret epicurus/eiusdē vo adiutor: auctorq; sentētie/Cū his velis rēq; (vt ōi si honestatē tueri: ac retinere sient qꝫ est) decertandū est/nā si nōm̄ utilitas ꝑ vita hois btā/corpis firma cōstitutiōe: eiusq; cōstitutiōis spe explorata vt a metrodoro scriptū est conteinet/certe hec utilitas. et quidem iuīas: sic eīm censent: cū honestate pugnavit/Vbi vbi primū prudentie locus habit? an vt cōquirat/vndiq; suauitates? Quā miser ututis famulatus/seruien tia voluptati. Qō autē mun? prudentie? An legere intelligēt voluptates? Fac: nihil isto esse iucundius: quid cogitari potest turpius? iam qui dolorem summū malū dicat: apud eum quē habet locum fortitudo? q̄ est dolorum labor? q; contemptio/Quānis eīm multis in locis dicat Epicurus si cut hic dicit satis fortiter de dolore: tamē non id spectandū est quid dicat: sed quid cōsentaneū sit ei dicere/qui bona in voluptate terminauerit/mala in dolore/vt si illā audiā de cōtinentia et trancia/Dicit ille quidē multas multis locis sed aqua horret vt aiunt/Vtā quomodo pōt trancia laudare/ia/qui ponat summū bonū in volupeate/Est eīm trancia libidinū inimica Libidines aūt cōsectatrices/voluptatis/Atq; in his tamen tribus gñibus quoq; mō: possunt: nō incallide tergiuersanē Prudentiā introducūt sciaz ꝓpedicantē voluptates depellentē dolores. Fortitudinē q̄ aliq; mō

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10196210-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

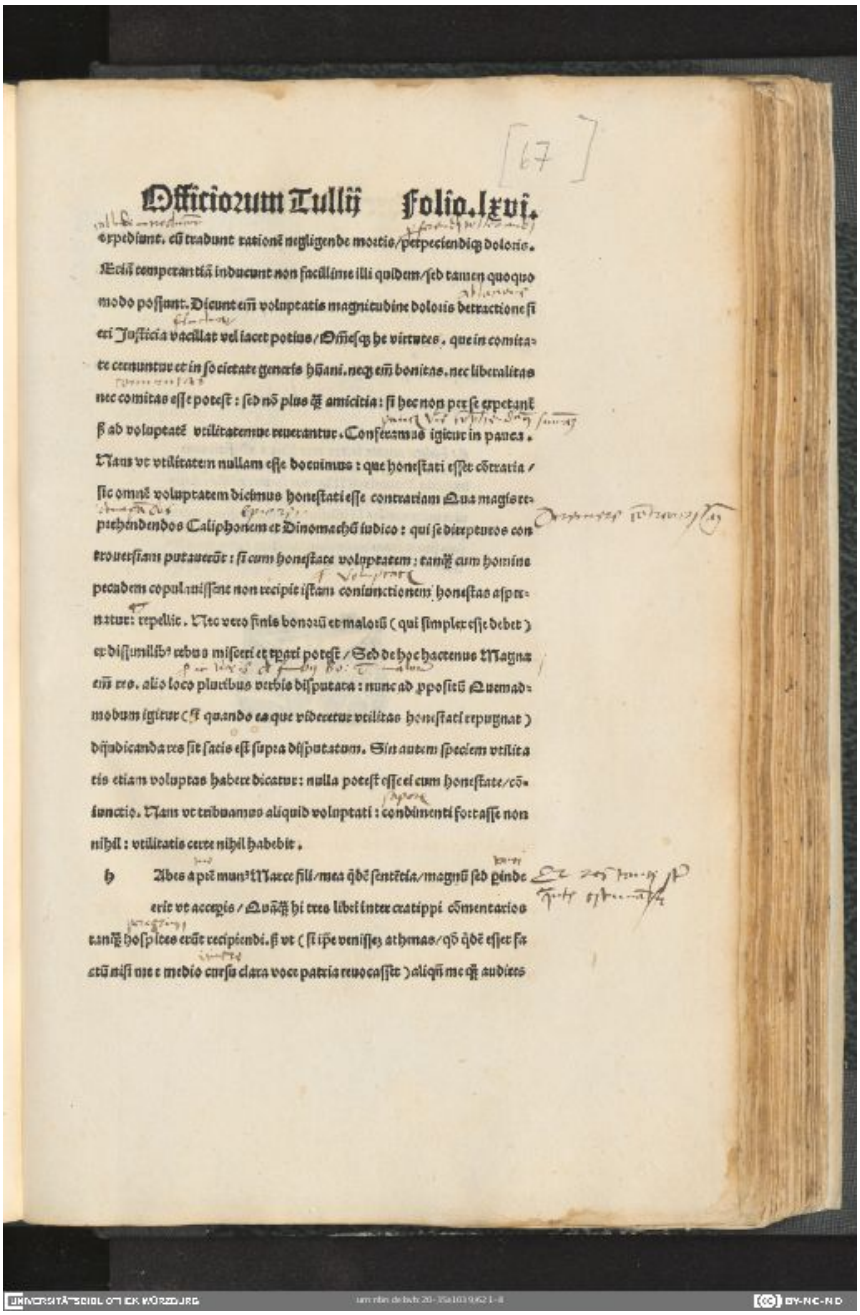

expediunt. cū tradunt rationē negligende mortis/perpeciendiq; doloris. Etiā temperantiā inducunt non facillime illi quidem/sed tamen quoquo modo possunt. Dicunt eīm voluptatis magnitudine doloris detractione si eri Justicia vacillat vel iacet potius/Omnesq; he virtutes. que in comitate cernuntur et in societate generis hūani. neq; eīm bonitas. nec liberalitas nec comitas esse potest: sed nō plus q̄ amicitia: si hec non per se expetant ß ad voluptatē vtilitatemue reuerantur. Conferamus igitur in pauca. Nam vt vtilitatem nullam esse docuimus: que honestati esset cōtraria/ sic omnē voluptatem dicimus honestati esse contrariam Qua magis reprehendendos Caliphonem et Dinomachū iudico: qui se direpturos controuersiam putauerūt: si cum honestate voluptatem: tanq̄ cum homine pecudem copulauissent non recipit istam coniunctionem honestas aspernatur: repellit. Nec vero finis bonorū et malorū (qui simplex esse debet) ex dissimilib⁹ rebus misceri et tpari potest/Sed de hoc hactenus Magna eīm res. alio loco pluribus verbis disputata: nunc ad ꝓpositū Quemadmodum igitur (si quando ea que videretur vtilitas honestati repugnat) diiudicanda res sit satis est supra disputatum. Sin autem speciem vtilitatis etiam voluptas habere dicatur: nulla potest esse ei cum honestate/cōiunctio. Nam vt tribuamus aliquid voluptati: condimenti fortasse non nihil: vtilitatis certe nihil habebit.

h Abes a prē mun⁹ Marce fili/mea q̄dē sentētia/magnū sed ꝑinde erit vt accepis/Quāq̄ hi tres libri inter cratippi cōmentarios tanq̄ hospites erūt recipiendi. ß vt (si ipe venisset athenas/qd̄ q̄dē esset factū nisi me e medio cursu clara voce patria reuocasset) aliqn̄ me q̄ audires

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103962 1-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

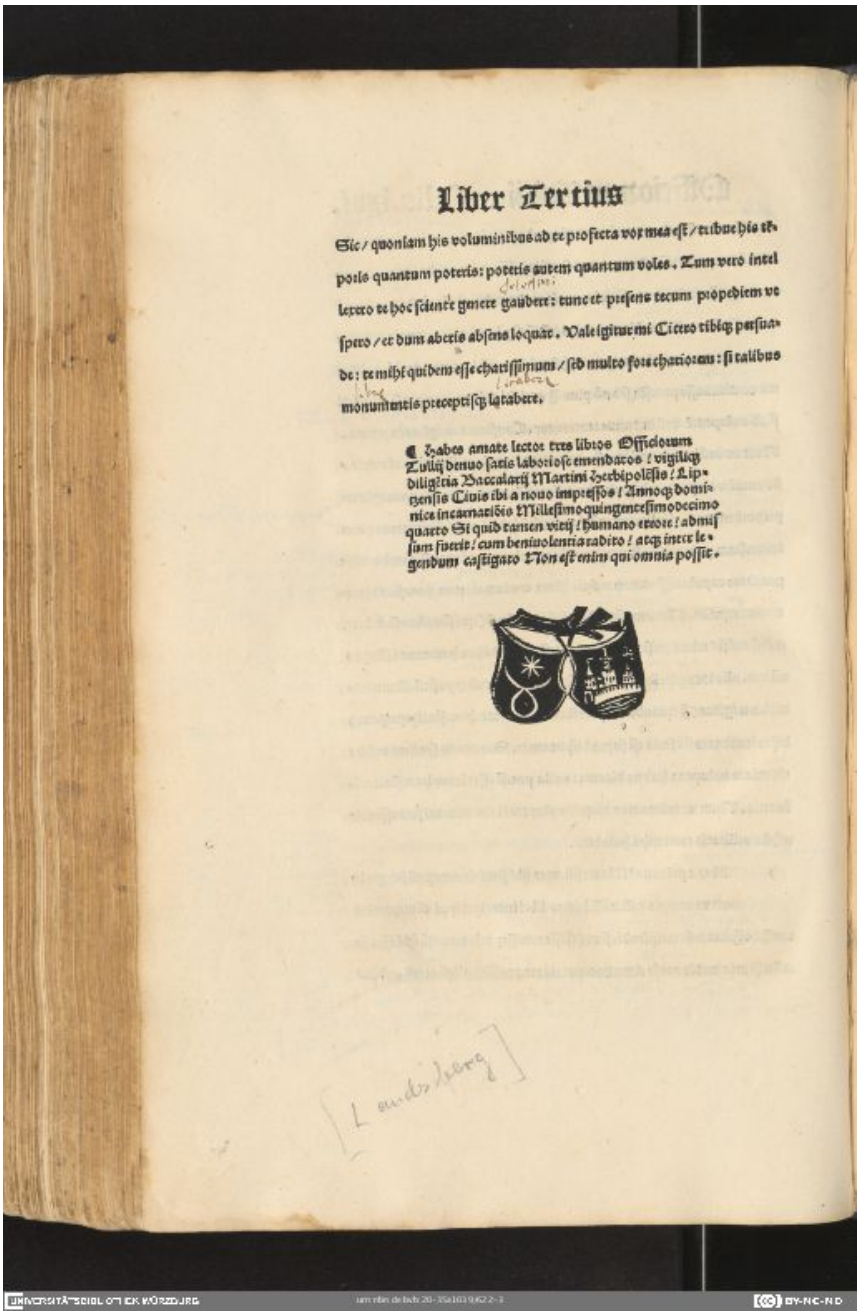

Liber Tertius

Sic / quoniam his voluminibus ad te profecta vox mea est / tribue his tem-
poris quantum poteris: poteris autem quantum voles. Tum vero intel
lexero te hoc sciente genere gaudere: tunc et presens tecum propediem ve
spero / et dum aberis absens loquar. Vale igitur mi Cicero tibiq; persua-
de: te mihi quidem esse charissimum / sed multo fore chariorem: si talibus
monumentis preceptisq; latabere.

¶ Habes amate lector tres libros Officiorum
Tullij denuo satis laboriose emendatos / vigiliq;
diligẽtia Baccalarij Martini Herbipolẽsis / Lip-
tzensis Ciuis ibi a nouo impressos / Annoq; domi-
nice incarnatiõis Millesimoquingentesimodecimo
quarto Si quid tamen vitij / humano errore / admis
sum fuerit / cum beniuolentia radito / atq; inter le-
gendum castigato Non est enim qui omnia possit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9622-3
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

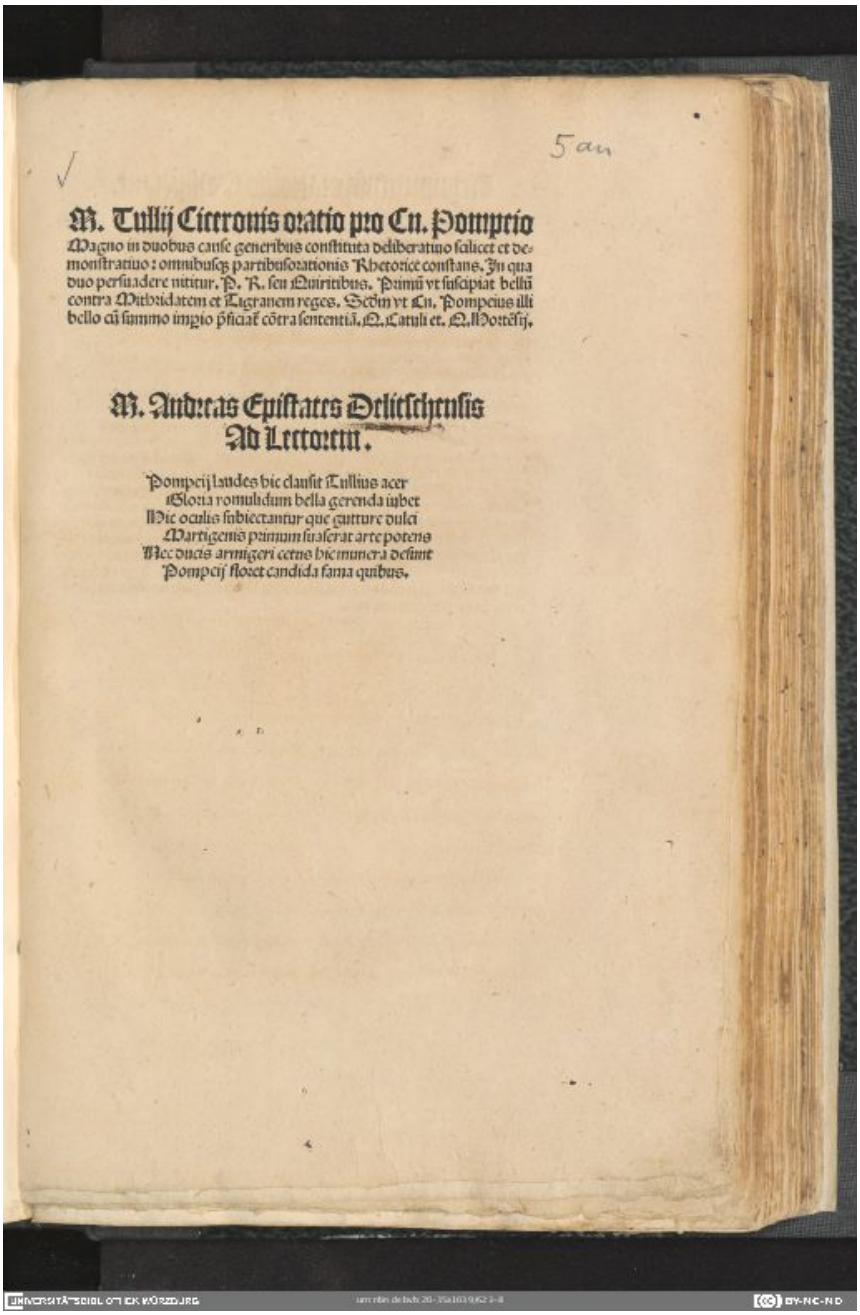

5an

M. Tullij Ciceronis oratio pro Cn. Pompeio Magno in duobus cause generibus constituta deliberatiuo scilicet et demonstratiuo: omnibusq; partibus orationis Rhetorice constans. In qua duo persuadere nititur. P. R. seu Quiritibus. Primũ vt suscipiat bellũ contra Mithridatem et Tigranem reges. Scdm vt Cn. Pompeius illi bello cũ summo impio p̃ficiat̃ cõtra sententiã. Q. Catuli et. Q. Hortẽsij.

M. Andreas Epistates Delitschensis Ad Lectorem.

Pompeij laudes hic clausit Tullius acer
Gloria romulidum bella gerenda iubet
Hic oculis subiectantur que gutture dulci
Martigenis primum suaserat arte potens
Nec ducis armigeri cetus hic munera desunt
Pompeij floret candida fama quibus.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

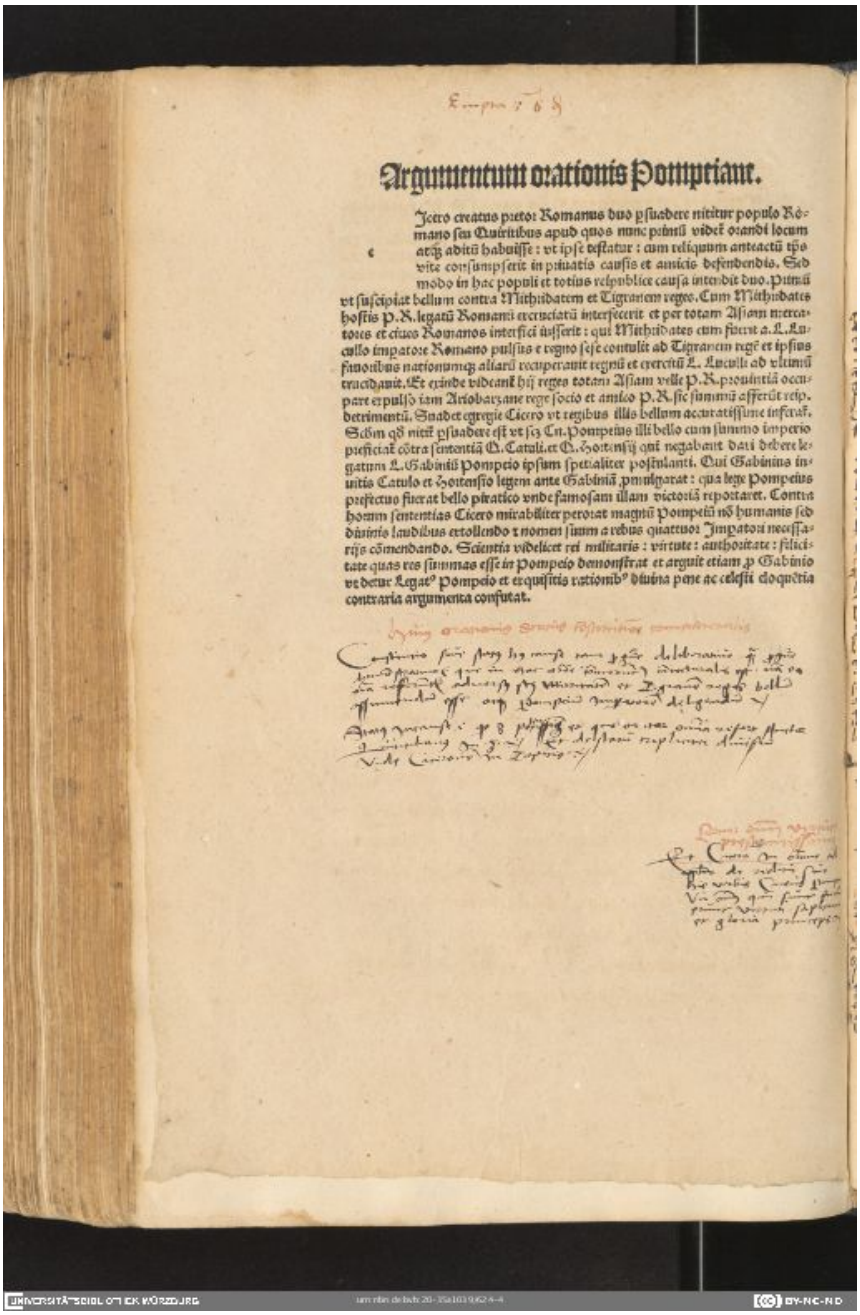

Argumentum orationis Pompeiane.

Cicero creatus pretor Romanus duo p̄suadere nititur populo Romano seu Quiritibus apud quos nunc primū videt̄ orandi locum atq̄ aditū habuisse: vt ipse testatur: cum reliquum anteactū tp̄s vite consumpserit in priuatis causis et amicis defendendis. Sed modo in hac populi et totius reipublice causa intendit duo. Primū vt suscipiat bellum contra Mithridatem et Tigranem reges. Cum Mithridates hostis P. R. legatū Romanū excruciatū interfecerit et per totam Asiam mercatores et ciues Romanos interfici iusserit: qui Mithridates cum fuerit a L. Lucullo imp̄atore Romano pulsus e regno sese contulit ad Tigranem regē et ipsius fauoribus nationumq̄ aliarū recuperauit regnū et exercitū L. Lucullī ad vltimū trucidauit. Et exinde videant̄ hij reges totam Asiam velle P. R. prouintiā occupare expulso iam Ariobarzane rege socio et amico P. R. sic summū afferūt reip. detrimentū. Suadet egregie Cicero vt regibus illis bellum accuratissime inferat̄. Scd̄m qd̄ nitit̄ p̄suadere est vt scz Cn. Pompeius illi bello cum summo imperio preficiat̄ cōtra sententiā Q. Catuli. et Q. Hortensij qui negabant dari debere legatum L. Gabiniū Pompeio ipsum spetialiter postulanti. Qui Gabinius inuitis Catulo et Hortensio legem ante Gabiniā p̄mulgarat: qua lege Pompeius prefectus fuerat bello piratico vnde famosam illam victoriā reportaret. Contra horum sententias Cicero mirabiliter perorat magnū Pompeiū nō humanis sed diuinis laudibus extollendo ⁊ nomen suum a rebus quattuor Imp̄atori necessarijs cōmendando. Scientia videlicet rei militaris: virtute: authoritate: felicitate quas res summas esse in Pompeio demonstrat et arguit etiam p̄ Gabinio vt detur Legat⁹ Pompeio et exquisitis rationib⁹ diuina pene ac celesti eloquētia contraria argumenta confutat.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

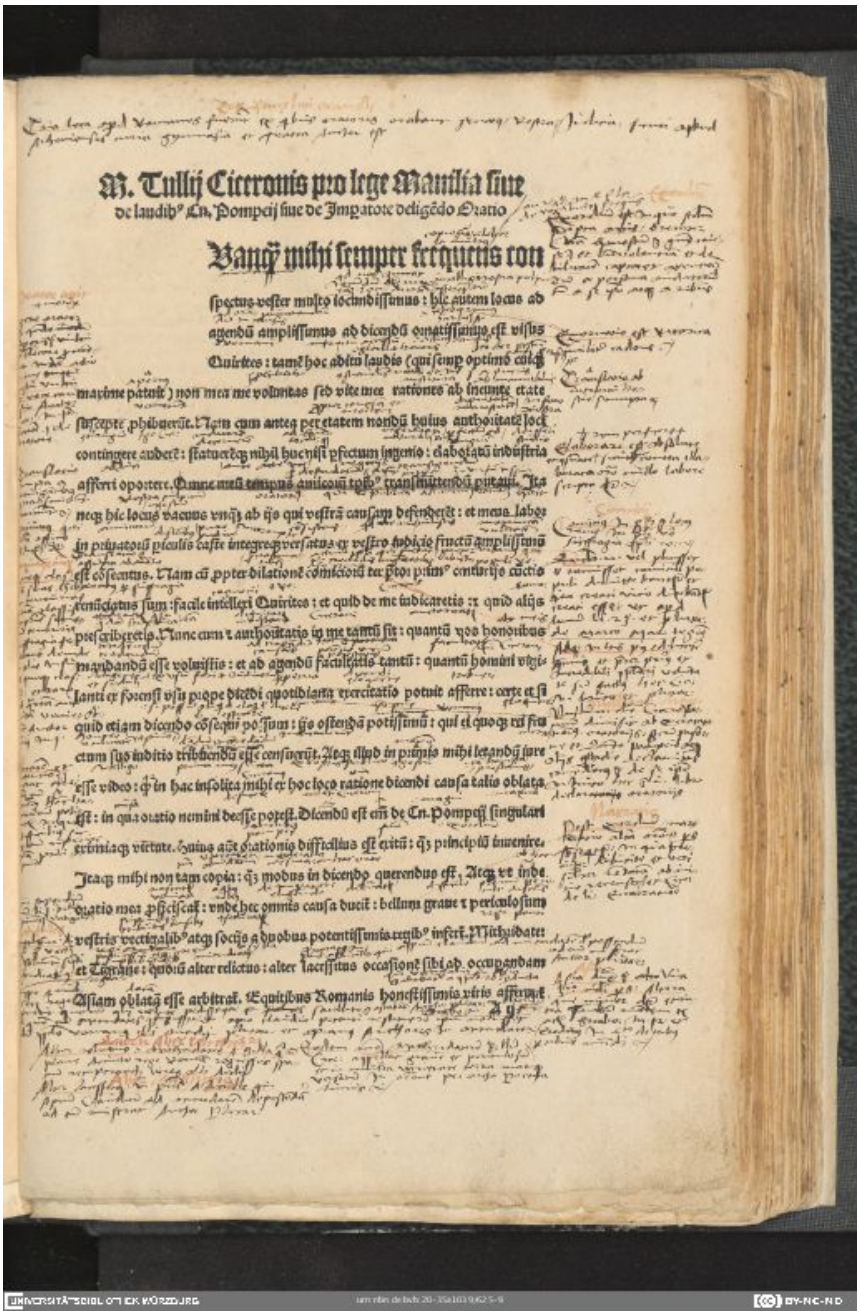

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

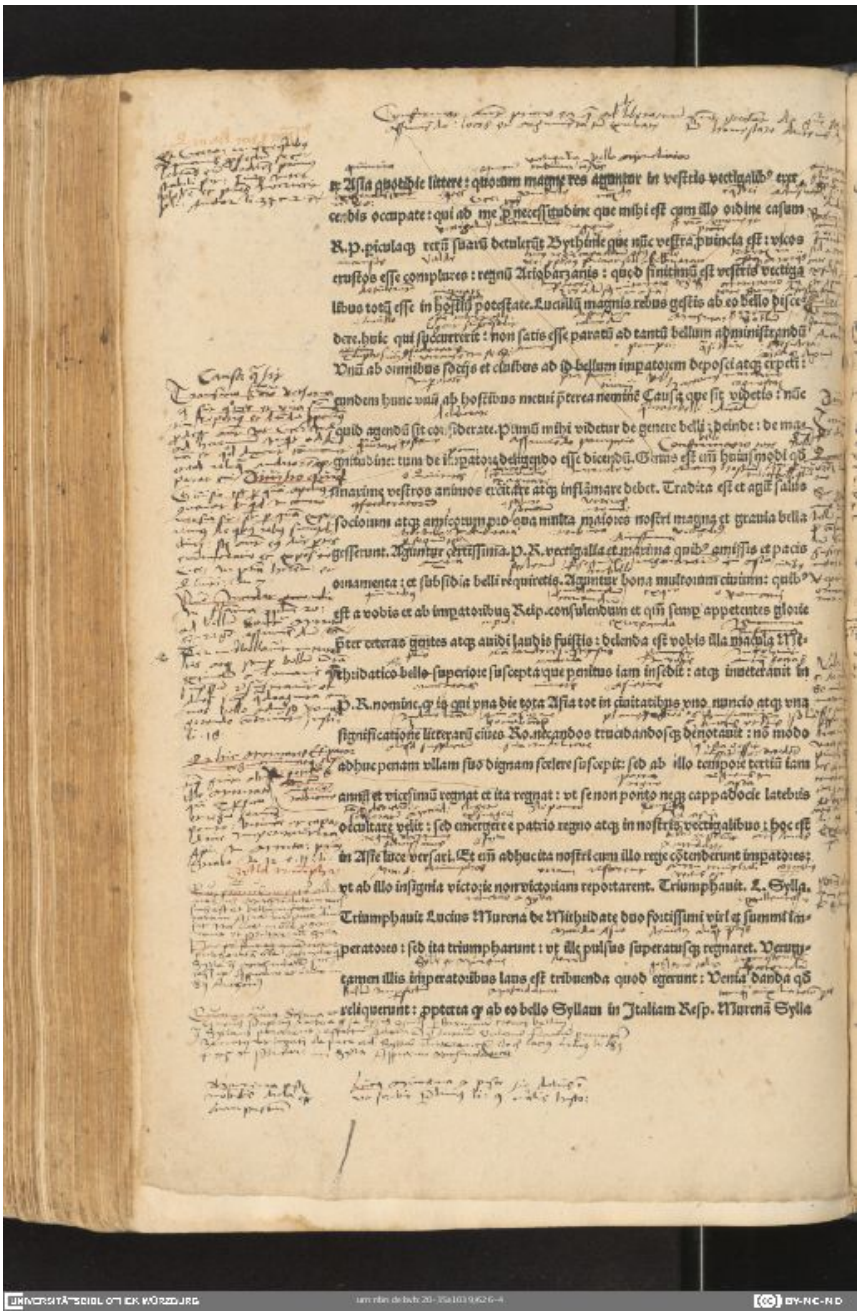

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

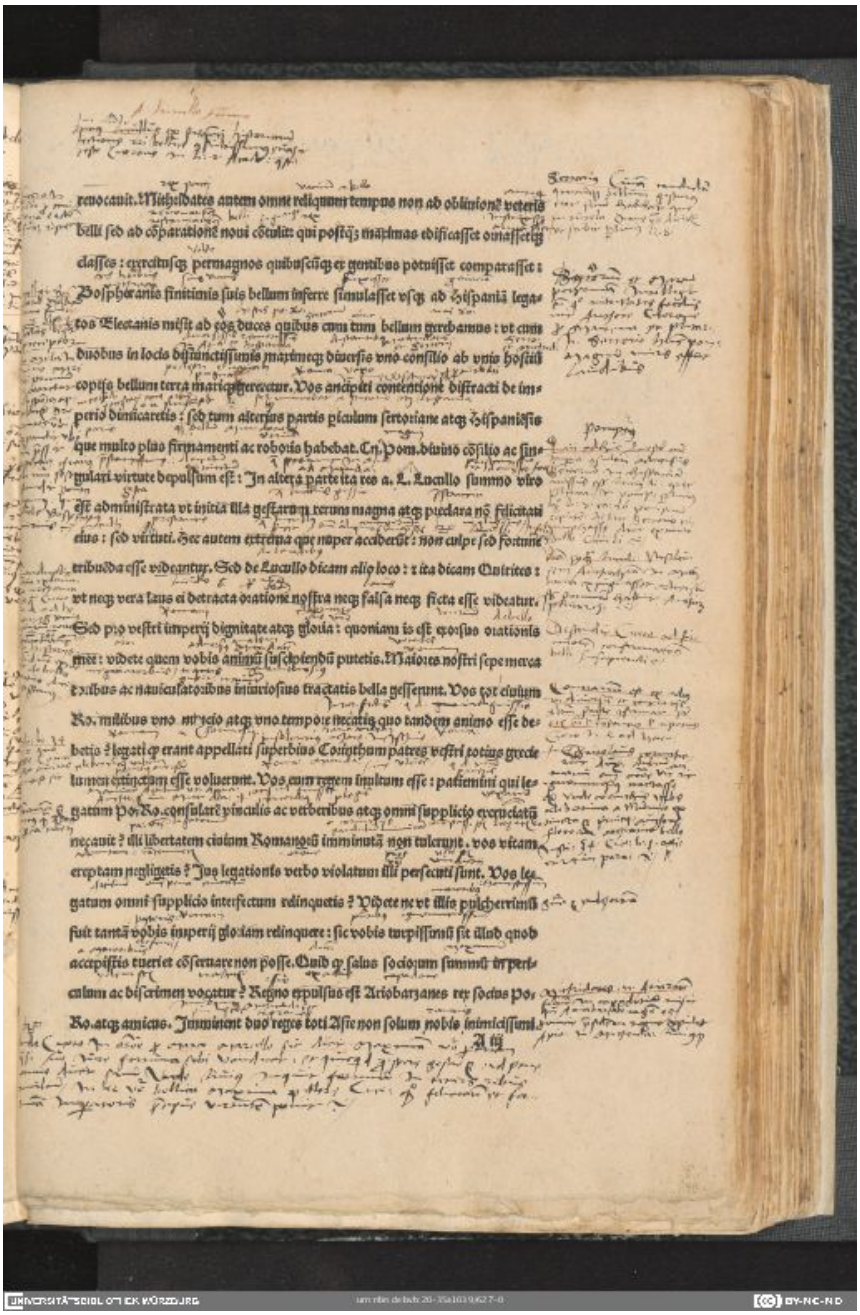

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

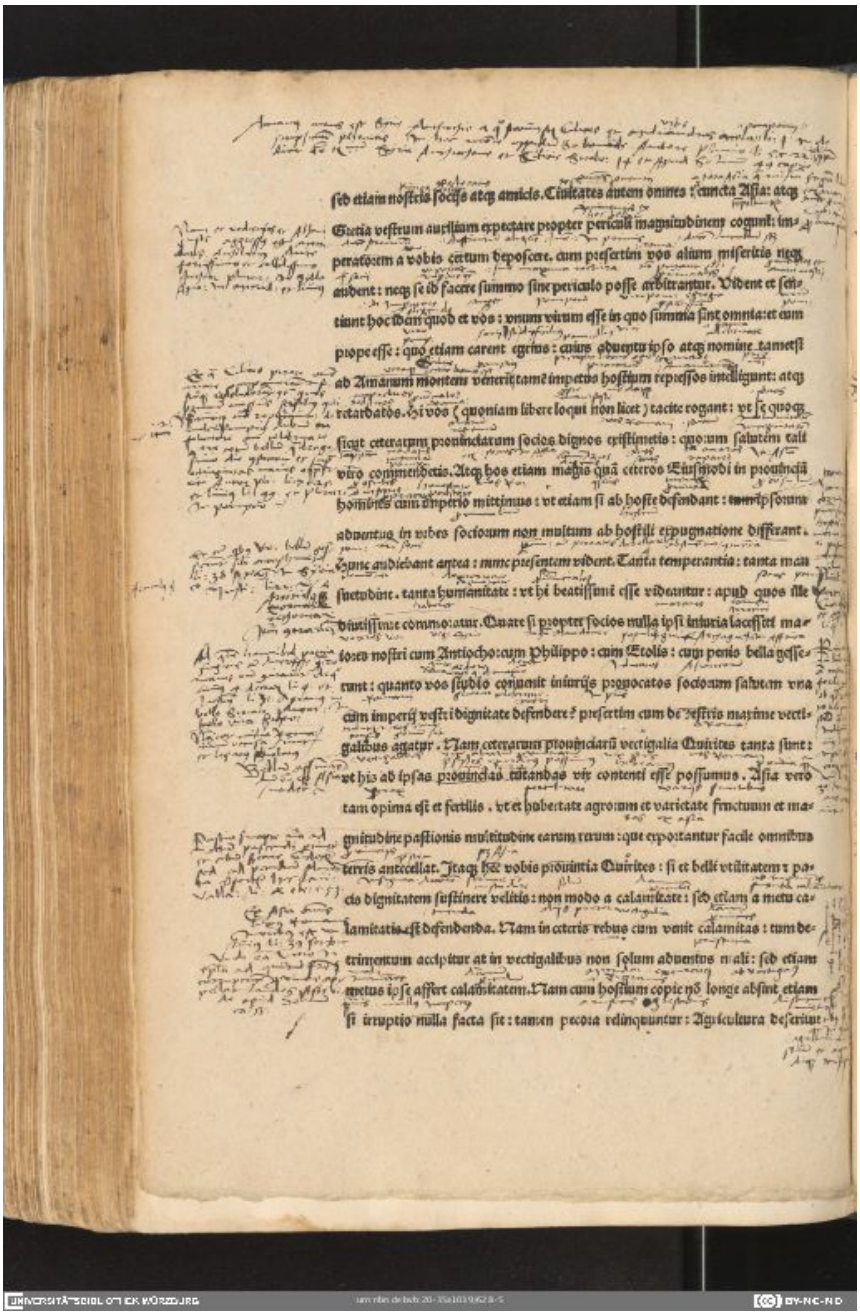

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

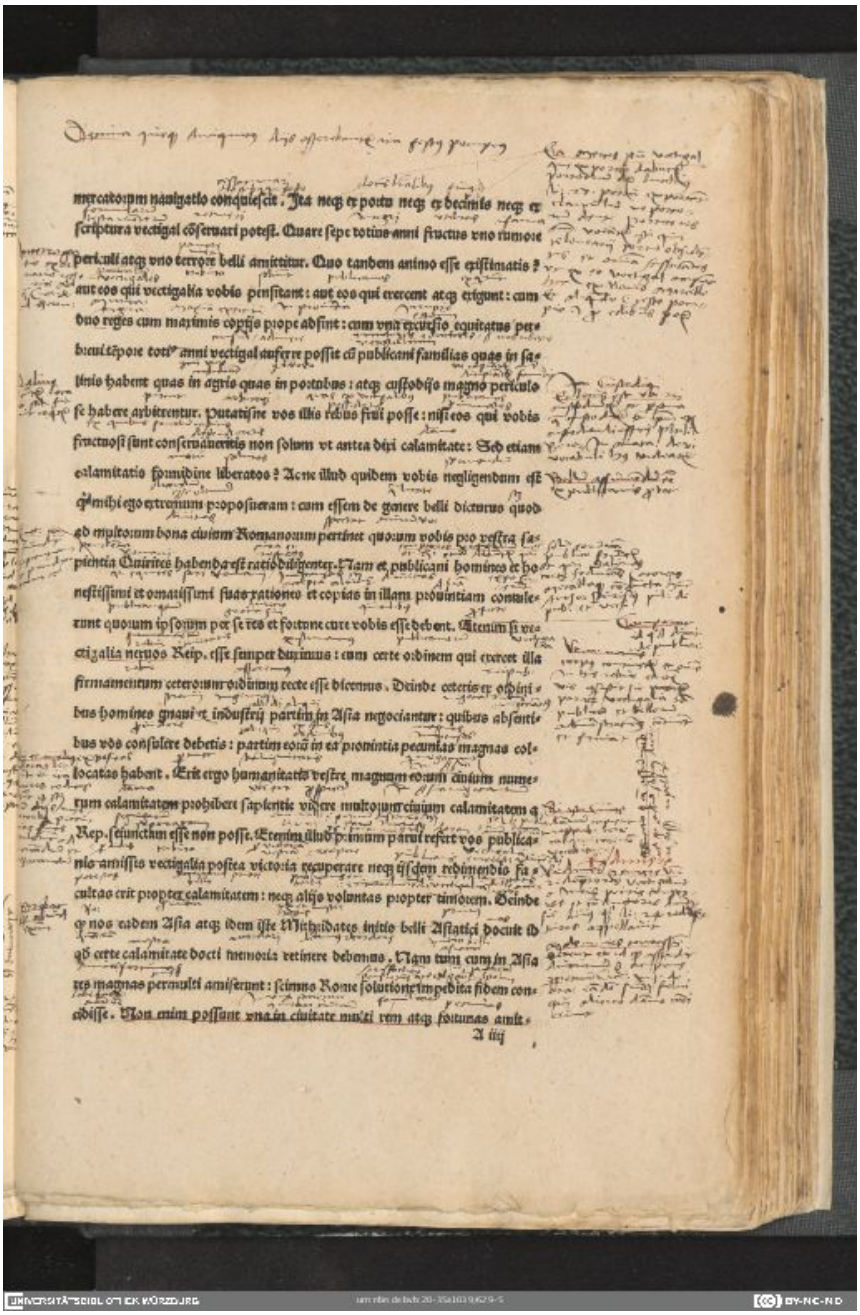

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

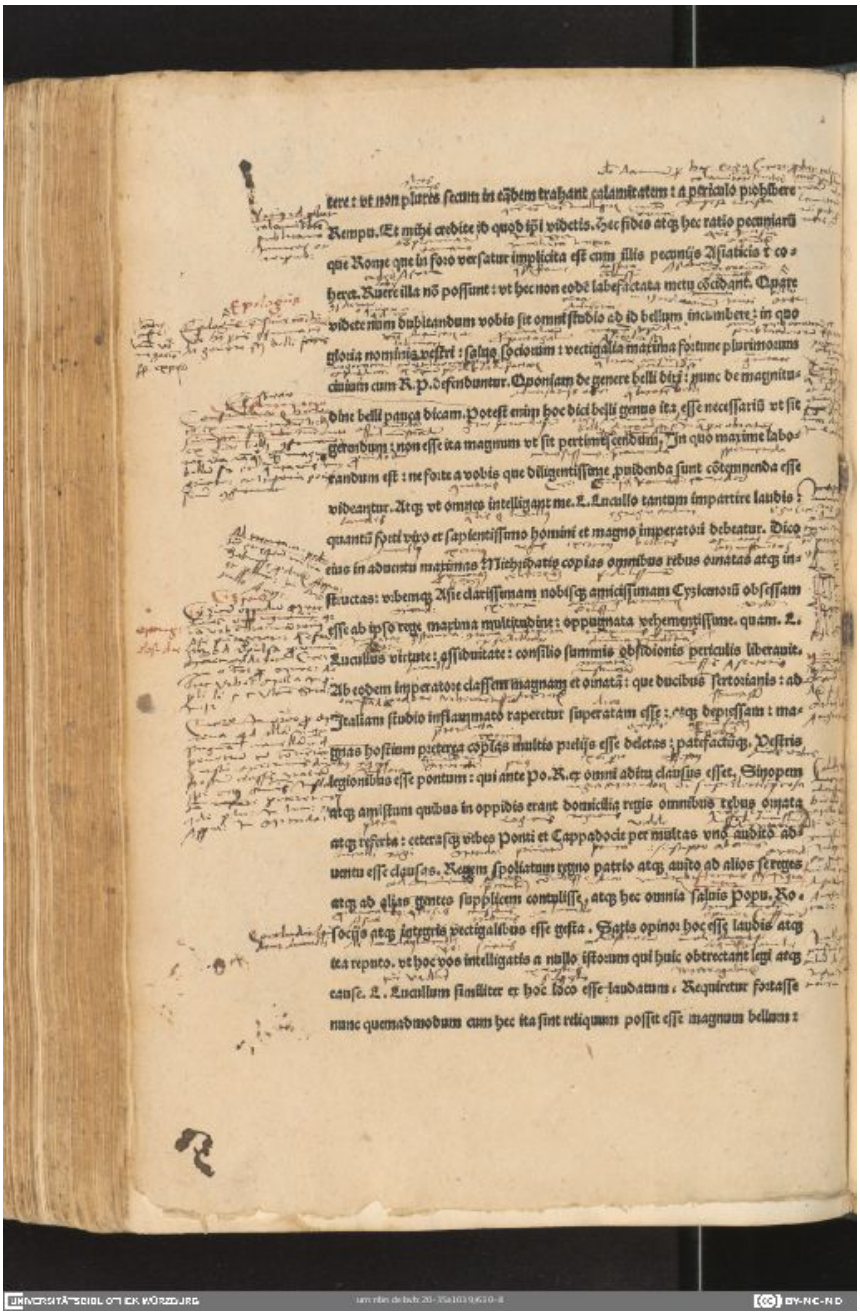

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

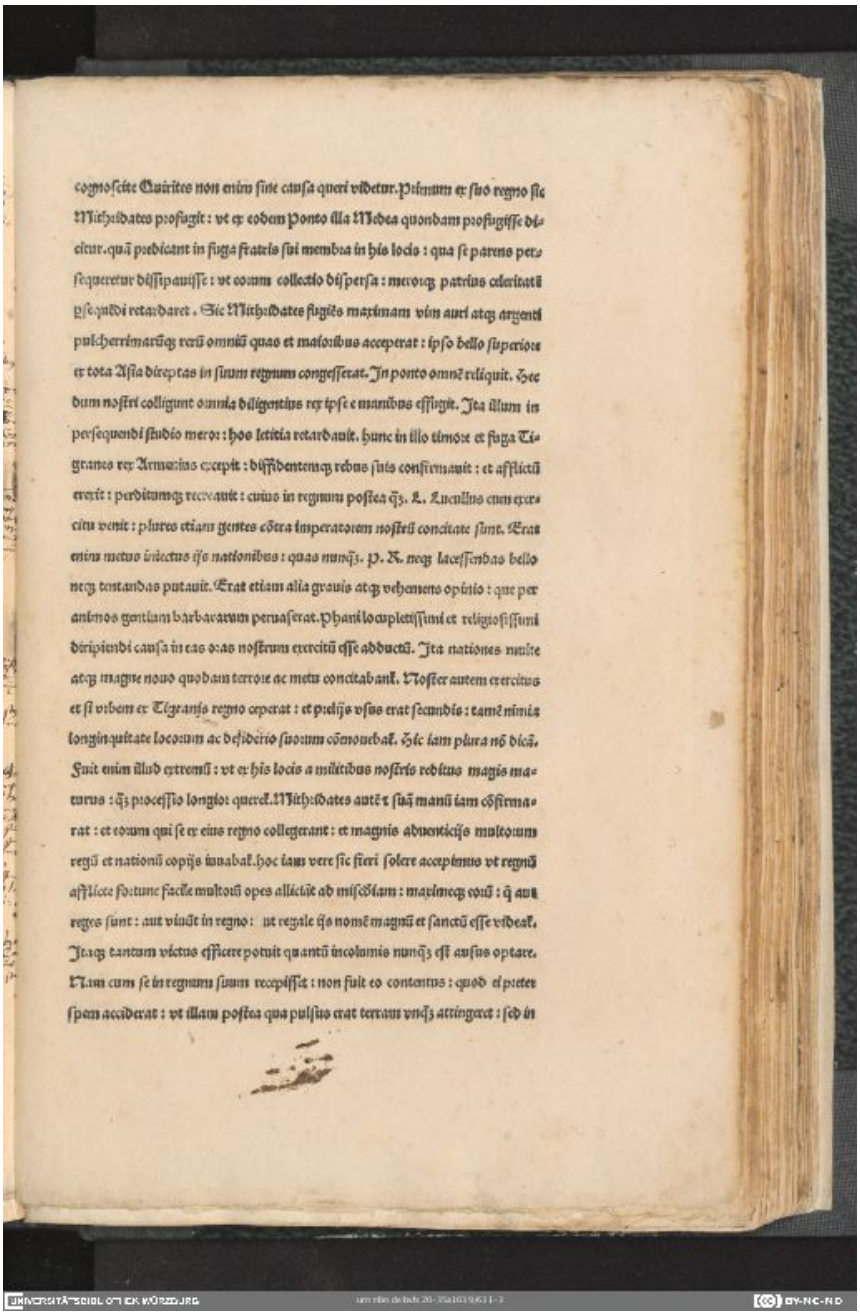

cognoscite Quirites non enim sine causa queri videtur. Primum ex suo regno sic
Mithridates profugit: vt ex eodem Ponto illa Medea quondam profugisse di-
citur. quā predicant in fuga fratris sui membra in his locis: qua se parens per-
sequeretur dissipauisse: vt eorum collectio dispersa: meroq; patrius celeritatē
ꝑsequēdi retardaret. Sic Mithridates fugiēs maximam vim auri atq; argenti
pulcherrimarūq; rerū omniū quas et maioribus acceperat: ipso bello superiore
ex tota Asia direptas in suum regnum congesserat. In ponto omnē reliquit. Hec
dum nostri colligunt omnia diligentius rex ipse e manibus effugit. Ita illum in
persequendi studio meror: hos letitia retardauit. hunc in illo timore et fuga Ti-
granes rex Armenius excepit: diffidentemq; rebus suis confirmauit: et afflictū
erexit: perditumq; recreauit: cuius in regnum postea q̄z. L. Lucullus cum exer-
citu venit: plures etiam gentes cōtra imperatorem nostrū concitate sunt. Erat
enim metus iniectus ijs nationibus: quas nunq̄z. P. R. neq; lacessendas bello
neq; tentandas putauit. Erat etiam alia grauis atq; vehemens opinio: que per
animos gentium barbararum peruaserat. Phani locupletissimi et religiosissimi
diripiendi causa in eas oras nostrum exercitū esse adductū. Ita nationes multe
atq; magne nouo quodam terrore ac metu concitabant. Noster autem exercitus
et si vrbem ex Tigranis regno ceperat: et prelijs vsus erat secundis: tamē nimia
longinquitate locorum ac desiderio suorum cōmouebat. Hic iam plura nō dicā.
Fuit enim illud extremū: vt ex his locis a militibus nostris reditus magis ma-
turus: q̄z processio longior queret. Mithridates autē ꝛ suā manū iam cōfirma-
rat: et eorum qui se ex eius regno collegerant: et magnis aduenticijs multorum
regū et nationū copijs iuuabat. hoc iam vere sic fieri solere accepimus vt regnū
afflicte fortune facile multorū opes allicīāt ad miscēdiam: maximeq; eorū: q̄ aut
reges sunt: aut viuūt in regno: ut regale ijs nomē magnū et sanctū esse videat.
Itaq; tantum victus efficere potuit quantū incolumis nunq̄z est ausus optare.
Nam cum se in regnum suum recepisset: non fuit eo contentus: quod ei preter
spem acciderat: vt illam postea qua pulsus erat terram vnq̄z attingeret: sed in

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9631-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

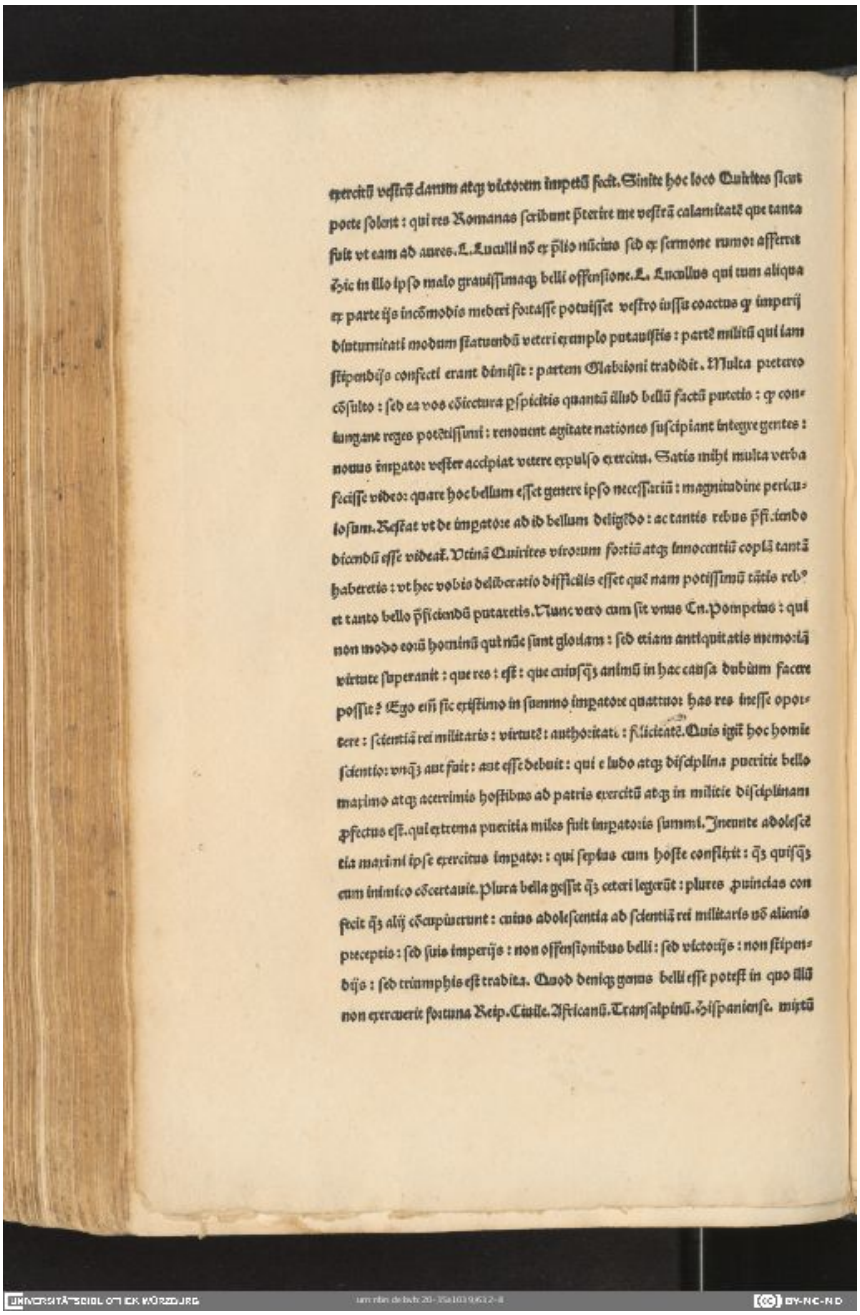

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

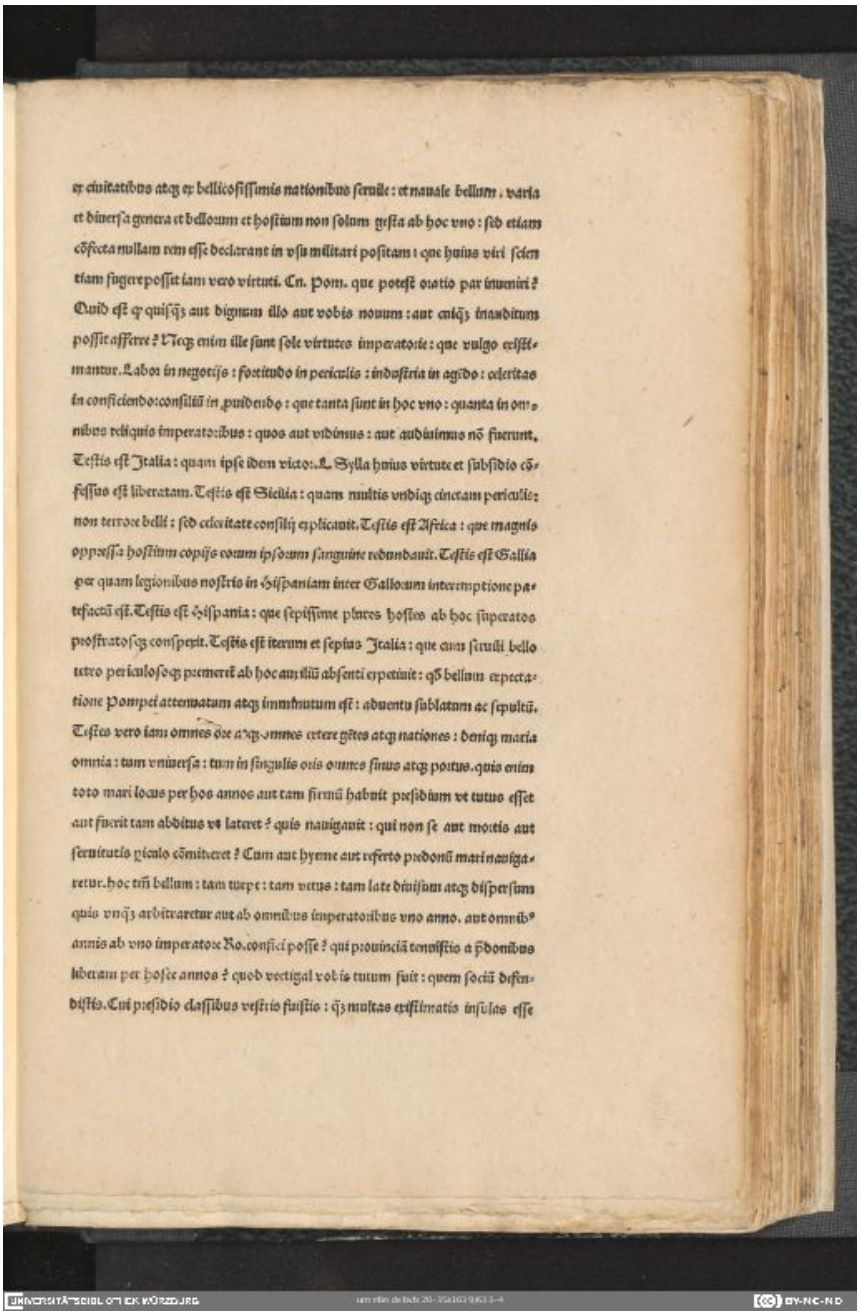

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

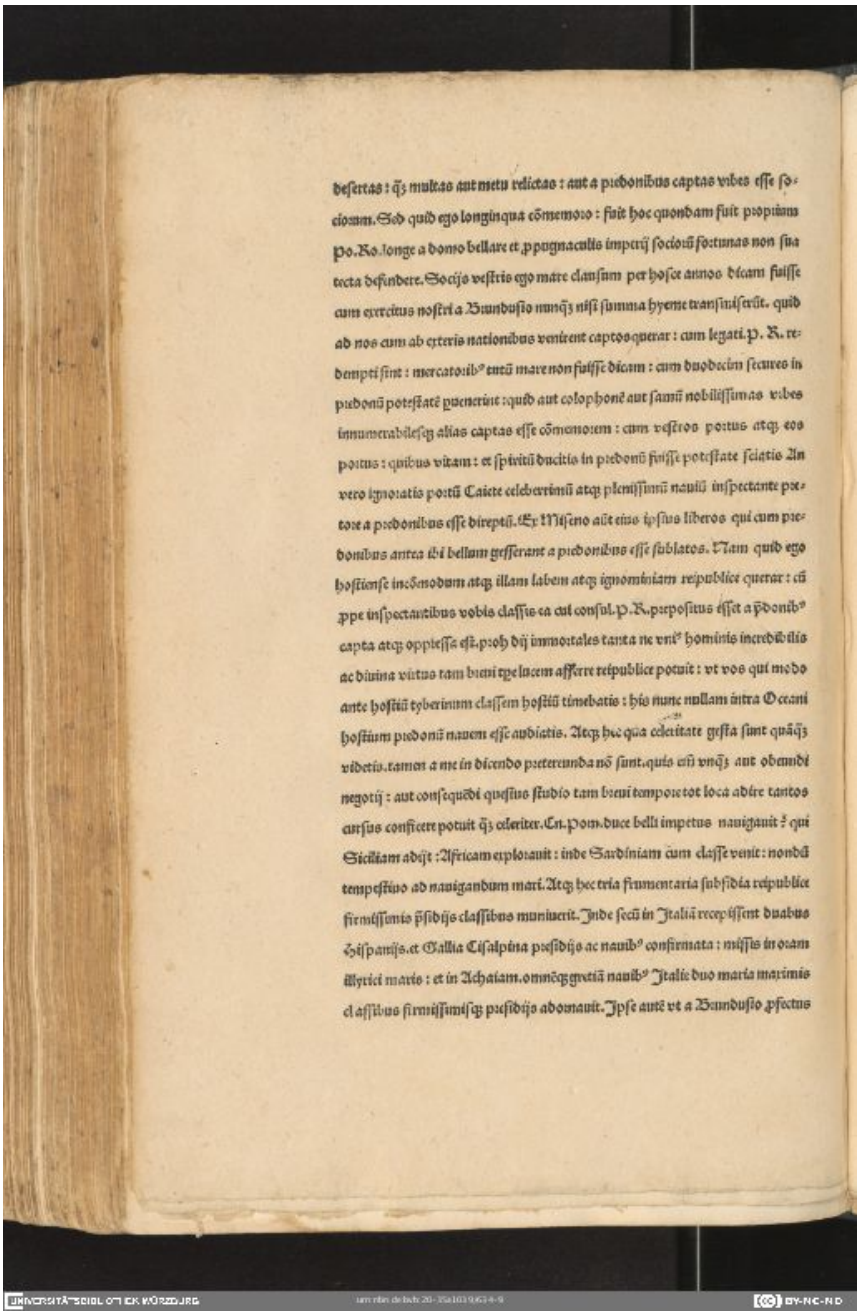

desertas : q̃z multas aut metu relictas : aut a predonibus captas vrbes esse so-
ciorum. Sed quid ego longinqua cõmemoro : fuit hoc quondam fuit proprium
Po. Ro. longe a domo bellare et ꝓpugnaculis imperij sociorũ fortunas non sua
tecta defendere. Socijs vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse
cum exercitus nostri a Brundusio nunq̃z nisi summa hyeme transmiserũt. quid
ad nos cum ab exteris nationibus venirent captos querar : cum legati. P. R. re-
dempti sint : mercatoribꝰ tutũ mare non fuisse dicam : cum duodecim secures in
predonũ potestatẽ ꝑuenerint : quid aut colophonẽ aut samũ nobilissimas vrbes
innumerabilesq̃z alias captas esse cõmemorem : cum vestros portus atq̃z eos
portus : quibus vitam : et spiritũ ducitis in predonũ fuisse potestate sciatis An
vero ignoratis portũ Caiete celeberrimũ atq̃z plenissimũ nauiũ inspectante pre-
tore a predonibus esse direptũ. Ex Miseno aũt eius ipsius liberos qui cum pre-
donibus antea ibi bellum gesserant a predonibus esse sublatos. Nam quid ego
hostiense incõmodum atq̃z illam labem atq̃z ignominiam reipublice querar : cũ
ꝓpe inspectantibus vobis classis ea cui consul. P. R. prepositus esset a p̃donibꝰ
capta atq̃z oppressa est. proh dij immortales tanta ne vniꝰ hominis incredibilis
ac diuina virtus tam breui tꝑe lucem afferre reipublice potuit : vt vos qui modo
ante hostiũ tyberinum classem hostiũ timebatis : his nunc nullam intra Oceani
hostium predonũ nauem esse audiatis. Atq̃z hec qua celeritate gesta sunt quãq̃z
videtis. tamen a me in dicendo pretereunda nõ sunt. quis enĩ vnq̃z aut obeundi
negotij : aut consequẽdi questus studio tam breui tempore tot loca adire tantos
cursus conficere potuit q̃z celeriter. Cn. Pom. duce belli impetus nauigauit ? qui
Siciliam adijt : Africam explorauit : inde Sardiniam cum classe venit : nondũ
tempestiuo ad nauigandum mari. Atq̃z hec tria frumentaria subsidia reipublice
firmissimis p̃sidijs classibus muniuerit. Inde secũ in Italiã recepissent duabus
Hispanijs. et Gallia Cisalpina presidijs ac nauibꝰ confirmata : missis in oram
illyrici maris : et in Achaiam. omnẽq̃z gretiã nauibꝰ Italie duo maria maximis
classibus firmissimisq̃z presidijs adornauit. Ipse autẽ vt a Brundusio ꝓfectus

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9634-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

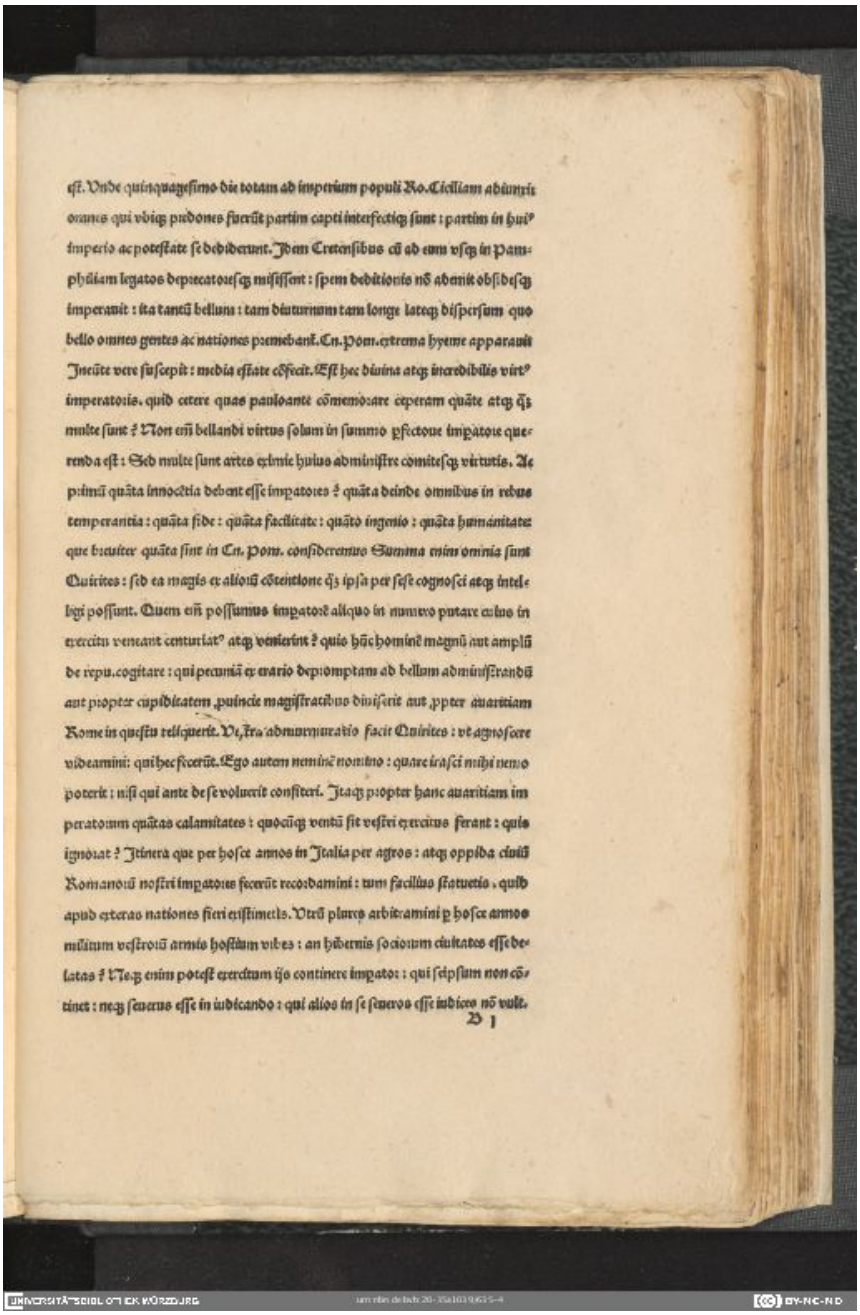

est. Unde quinquagesimo die totam ad imperium populi Ro. Ciciliam adiunxit
omnes qui vbiq; predones fuerũt partim capti interfectiq; sunt: partim in hui⁹
imperio ac potestate se dediderunt. Idem Cretensibus cũ ad eum vsq; in Pam-
philiam legatos deprecatoresq; misissent: spem deditionis nõ ademit obsidesq;
imperauit: ita tantũ bellum: tam diuturnum tam longe lateq; dispersum quo
bello omnes gentes ac nationes premebant. Cn. Pom. extrema hyeme apparauit
Ineũte vere suscepit: media estate cõfecit. Est hec diuina atq; incredibilis virt⁹
imperatoris. quid cetere quas pauloante cõmemorare ceperam quãte atq; q̃z
multe sunt? Non eñ bellandi virtus solum in summo ꝑfectoue imꝑatore que-
renda est: Sed multe sunt artes eximie huius administre comitesq; virtutis. Ac
primũ quãta innocẽtia debent esse imꝑatores? quãta deinde omnibus in rebus
temperantia: quãta fide: quãta facilitate: quãto ingenio: quãta humanitate:
que breuiter quãta sint in Cn. Pom. consideremus Summa enim omnia sunt
Quirites: sed ea magis ex aliorũ cõtentione q̃z ipsa per sese cognosci atq; intel-
ligi possunt. Quem eñ possumus imꝑatorẽ aliquo in numero putare cuius in
exercitu veneant centuriat⁹ atq; venierint? quis hũc hominẽ magnũ aut amplũ
de repu. cogitare: qui pecuniã ex erario depromptam ad bellum administrandũ
aut propter cupiditatem ꝓuincie magistratibus diuiserit aut ꝓpter auaritiam
Rome in questu reliquerit. Vestra admurmuratio facit Quirites: vt agnoscere
videamini: qui hec fecerũt. Ego autem neminẽ nomino: quare irasci mihi nemo
poterit: nisi qui ante de se voluerit confiteri. Itaq; propter hanc auaritiam im
peratorum quãtas calamitates: quocũq; ventũ sit vestri exercitus ferant: quis
ignorat? Itinera que per hosce annos in Italia per agros: atq; oppida ciuiũ
Romanorũ nostri imꝑatores fecerũt recordamini: tum facilius statuetis. quid
apud exteras nationes fieri existimetis. Vtrũ plures arbitramini ꝑ hosce annos
militum vestrorũ armis hostium vrbes: an hibernis sociorum ciuitates esse de-
latas? Neq; enim potest exercitum ijs continere imꝑator: qui seipsum non cõ-
tinet: neq; seuerus esse in iudicando: qui alios in se seueros esse iudices nõ vult.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

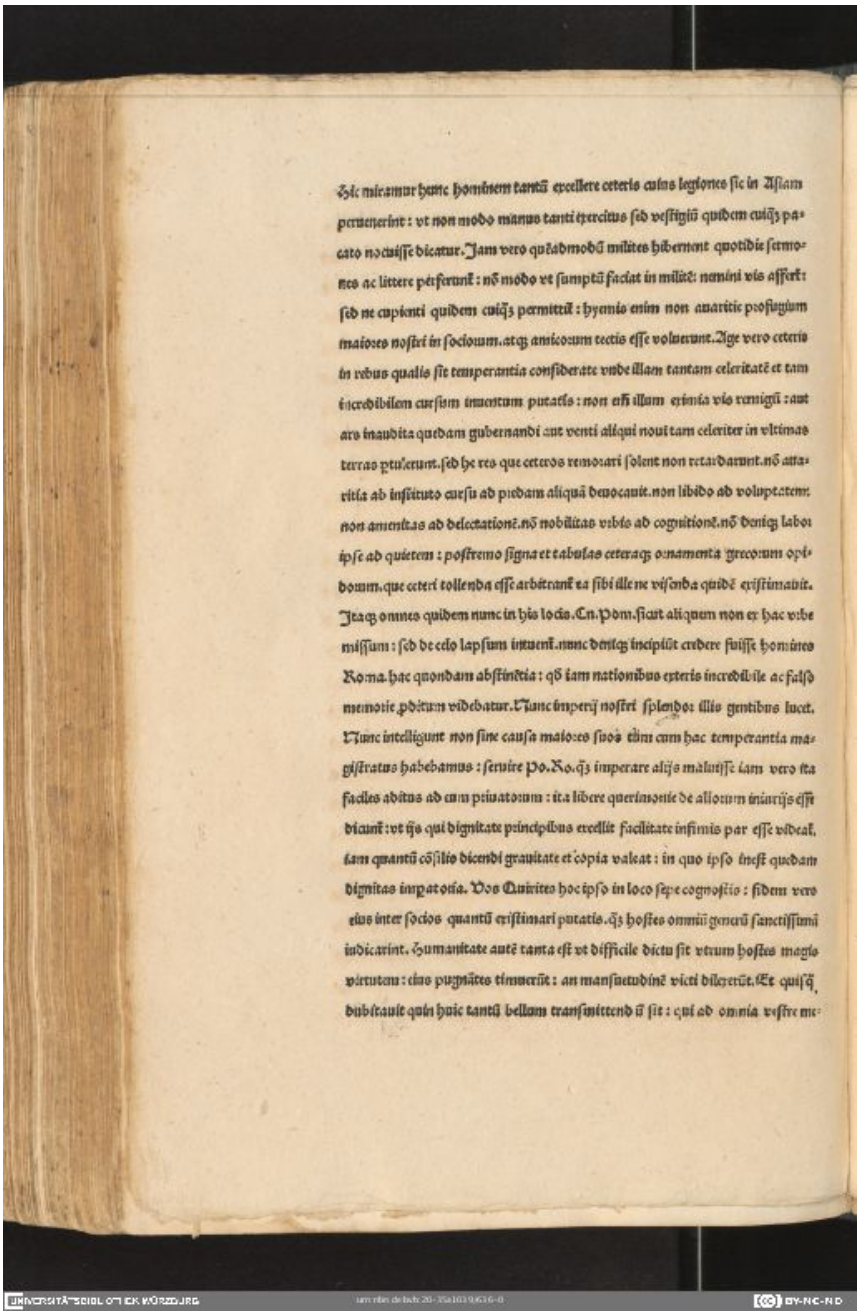

Hic miramur hunc hominem tantū excellere ceteris cuius legiones sic in Asiam
peruenerint: vt non modo manus tanti exercitus sed vestigiū quidem cuiq̄z pa-
cato nocuisse dicatur. Jam vero quēadmodū milites hibernent quotidie sermo-
nes ac littere perferunt: nō modo vt sumptū faciat in militē: nemini vis afferr̄:
sed ne cupienti quidem cuiq̄z permittit: hyemis enim non auaritie profugium
maiores nostri in sociorum. atq; amicorum tectis esse voluerunt. Age vero ceteris
in rebus qualis sit temperantia considerate vnde illam tantam celeritatē et tam
incredibilem cursum inuentum putatis: non enī illum eximia vis remigū: aut
ars inaudita quedam gubernandi aut venti aliqui noui tam celeriter in vltimas
terras ptulerunt. sed he res que ceteros remorari solent non retardarunt. nō aua-
ritia ab instituto cursu ad predam aliquā deuocauit. non libido ad voluptatem:
non amenitas ad delectationē. nō nobilitas vrbis ad cognitionē. nō deniq; labor
ipse ad quietem: postremo signa et tabulas ceteraq; ornamenta grecorum opi-
dorum. que ceteri tollenda esse arbitrant̄ ea sibi ille ne visenda quidē existimauit.
Itaq; omnes quidem nunc in his locis. Cn. Pom. sicut aliquem non ex hac vrbe
missum: sed de celo lapsum intuent̄. nunc deniq; incipiūt credere fuisse homines
Roma. hac quondam abstinētia: qd̄ iam nationibus exteris incredibile ac falso
memorie ꝓditum videbatur. Nunc imperij nostri splendor illis gentibus lucet.
Nunc intelligunt non sine causa maiores suos tum cum hac temperantia ma-
gistratus habebamus: seruire Po. Ro. q̄z imperare alijs maluisse iam vero ita
faciles aditus ad eum priuatorum: ita libere querimonie de aliorum iniurijs esse
dicunt̄: vt ijs qui dignitate principibus excellit facilitate infimis par esse videat.
iam quantū cōsilio dicendi grauitate et copia valeat: in quo ipso inest quedam
dignitas imꝑatoria. Vos Quirites hoc ipso in loco sepe cognostis: fidem vero
eius inter socios quantū existimari putatis. q̄z hostes omniū generū sanctissimā
iudicarint. Humanitate autē tanta est vt difficile dictu sit vtrum hostes magis
virtutem: eius pugnātes timuerūt: an mansuetudinē victi dilexerūt. Et quisq̄
dubitauit quin huic tantū bellum transmittend ū sit: qui ad omnia vestre me-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9636-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

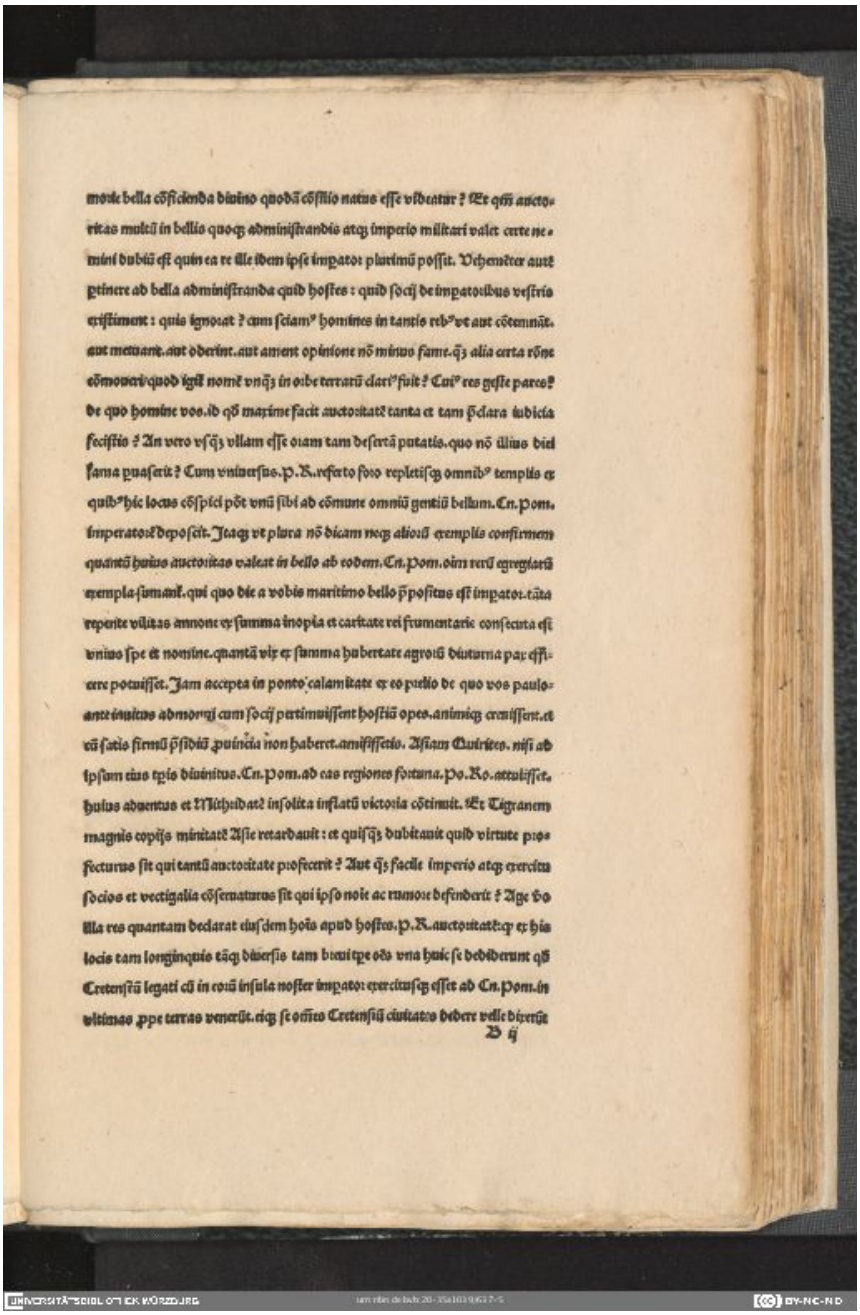

morte bella cõficienda diuino quodã cõsilio natus esse videatur? Et qm̃ aucto-
ritas multũ in bellis quoq; administrandis atq; imperio militari valet certe ne-
mini dubiũ est quin ea re ille idem ipse impator plurimũ possit. Vehemẽter autẽ
ꝑtinere ad bella administranda quid hostes: quid socij de impatoribus vestris
existiment: quis ignorat? cum sciam⁹ homines in tantis reb⁹ vt aut cõtemnãt.
aut metuant. aut oderint. aut ament opinione nõ minus fame. q̃z alia certa rõne
cõmoueri/quod igit̃ nomẽ vnq̃z in orbe terrarũ clari⁹ fuit? Cui⁹ res geste pares?
de quo homine vos. id qd̃ maxime facit auctoritatẽ tanta et tam ꝑclara iudicia
fecistis? An vero vsq̃z vllam esse oram tam desertã putatis. quo nõ illius diei
fama ꝑuaserit? Cum vniuersus. P. R. referto foro repletisq; omnib⁹ templis ex
quib⁹ hic locus cõspici põt vnũ sibi ad cõmune omniũ gentiũ bellum. Cn. Pom.
imperatorẽ deposcit. Itaq; vt plura nõ dicam neq; aliorũ exemplis confirmem
quantũ huius auctoritas valeat in bello ab eodem. Cn. Pom. oim rerũ egregiarũ
exempla sumant. qui quo die a vobis maritimo bello ꝑpositus est impator. tãta
repente vilitas annone ex summa inopia et caritate rei frumentarie consecuta est
vnius spe et nomine. quantã vix ex summa hubertate agrorũ diuturna pax effi-
cere potuisset. Jam accepta in ponto calamitate ex eo prelio de quo vos paulo
ante inuitus admonui cum socij pertimuissent hostiũ opes. animiq; creuissent. et
cũ satis firmũ ꝑsidiũ ꝓuincia non haberet. amisissetis. Asiam Quirites. nisi ad
ipsum eius tꝑis diuinitus. Cn. Pom. ad eas regiones fortuna. Po. Ro. attulisset.
huius aduentus et Mithridatẽ insolita inflatũ victoria cõtinuit. Et Tigranem
magnis copijs minitatẽ Asie retardauit: et quisq̃z dubitauit quid virtute pro-
fecturus sit qui tantũ auctoritate profecerit? Aut q̃z facile imperio atq; exercitu
socios et vectigalia cõseruaturus sit qui ipso noĩe ac rumore defenderit? Age vo
illa res quantam declarat eiusdem hoĩs apud hostes. P. R. auctoritatẽ: q; ex his
locis tam longinquis tãq; diuersis tam breui tꝑe oẽs vna huic se dediderunt qd̃
Cretensiũ legati cũ in eorũ insula noster impator exercitusq; esset ad Cn. Pom. in
vltimas ꝓpe terras venerũt. eiq; se oẽs Cretensiũ ciuitates dedere velle dixerũt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9637-5
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

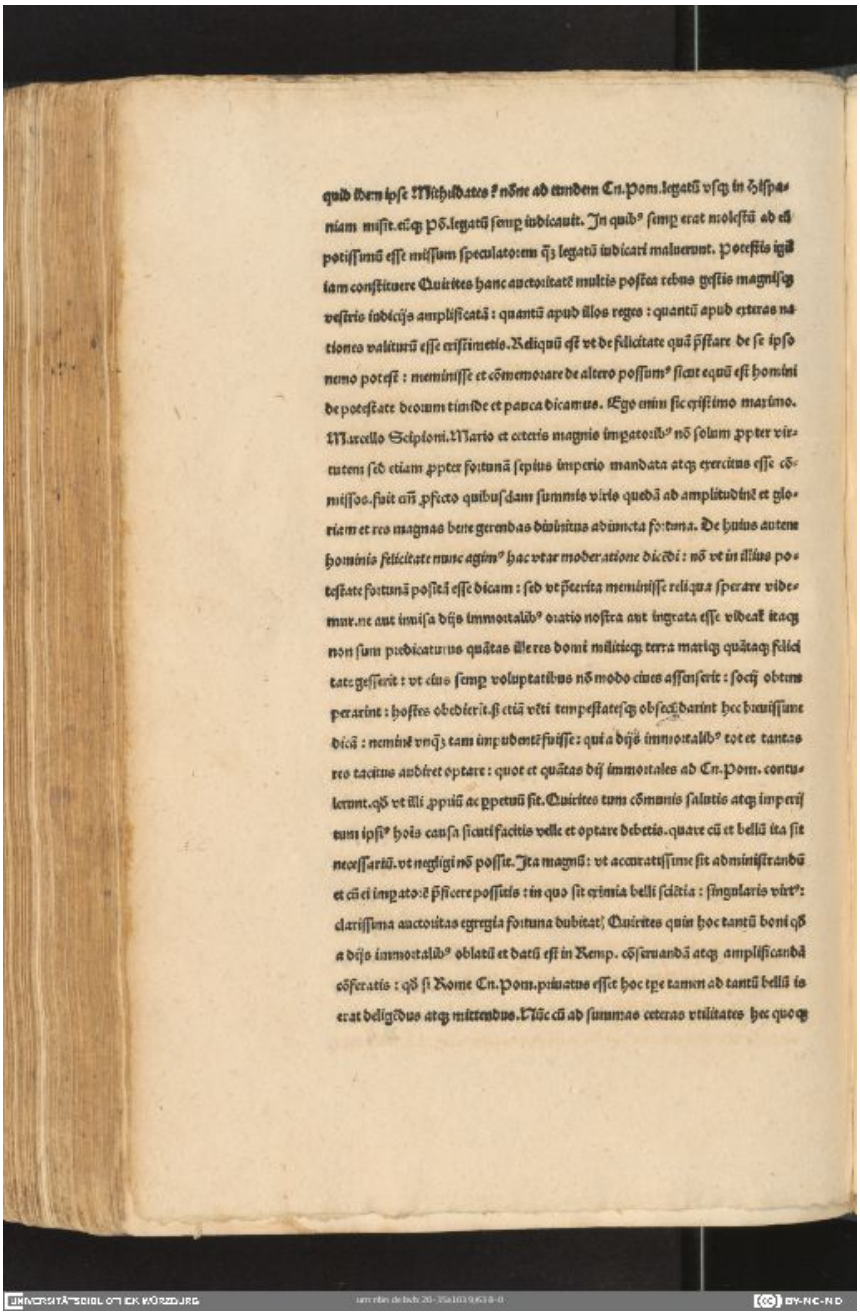

quid idem ipse Mithridates? nõne ad eundem Cn. Pom. legatũ vsq; in Hispa-
niam misit. eũq; Põ. legatũ semp̃ iudicauit. In quib⁹ semp̃ erat molestũ ad eũ
potissimũ esse missum speculatorem q̃z legatũ iudicari maluerunt. Potestis igitur
iam constituere Quirites hanc auctoritatẽ multis postea rebus gestis magnisq;
vestris iudicijs amplificatã: quantũ apud illos reges: quantũ apud exteras na-
tiones valiturũ esse existimetis. Reliquũ est vt de felicitate quã p̃stare de se ipso
nemo potest: meminisse et cõmemorare de altero possum⁹ sicut equũ est homini
de potestate deorum timide et pauca dicamus. Ego enim sic existimo maximo.
Marcello Scipioni. Mario et ceteris magnis imp̃atorib⁹ nõ solum p̃pter vir-
tutem sed etiam p̃pter fortunã sepius imperio mandata atq; exercitus esse cõ-
missos. fuit eñ p̃fecto quibusdam summis viris quedã ad amplitudinẽ et glo-
riam et res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. De huius autem
hominis felicitate nunc agim⁹ hac vtar moderatione dicẽdi: nõ vt in illius po-
testate fortunã positã esse dicam: sed vt p̃terita meminisse reliqua sperare vide-
mur. ne aut inuisa dijs immortalib⁹ oratio nostra aut ingrata esse videat itaq;
non sum predicaturus quãtas ille res domi militieq; terra mariq; quãtaq; felici-
tate gesserit: vt eius semp̃ voluptatibus nõ modo ciues assenserit: socij obtem-
perarint: hostes obedierit. ꝑ etiã vẽti tempestatesq; obsecũdarint hec breuissime
dicã: neminẽ vnq̃z tam impudentẽ fuisse: qui a dijs immortalib⁹ tot et tantas
res tacitus audiret optare: quot et quãtas dij immortales ad Cn. Pom. contu-
lerunt. qd̃ vt illi p̃priũ ac p̃petuũ sit. Quirites tum cõmunis salutis atq; imperij
tum ipsi⁹ hois causa sicuti facitis velle et optare debetis. quare cũ et bellũ ita sit
necessariũ. vt negligi nõ possit. Ita magnũ: vt accuratissime sit administrandũ
et cũ ei imp̃atorẽ p̃ficere possitis: in quo sit eximia belli sciẽtia: singularis virt⁹:
clarissima auctoritas egregia fortuna dubitat; Quirites quin hoc tantũ boni qd̃
a dijs immortalib⁹ oblatũ et datũ est in Remp. cõseruandã atq; amplificandã
cõferatis: qd̃ si Rome Cn. Pom. priuatus esset hoc tp̃e tamen ad tantũ bellũ is
erat deligẽdus atq; mittendus. Nũc cũ ad summas ceteras vtilitates hec quoq;

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

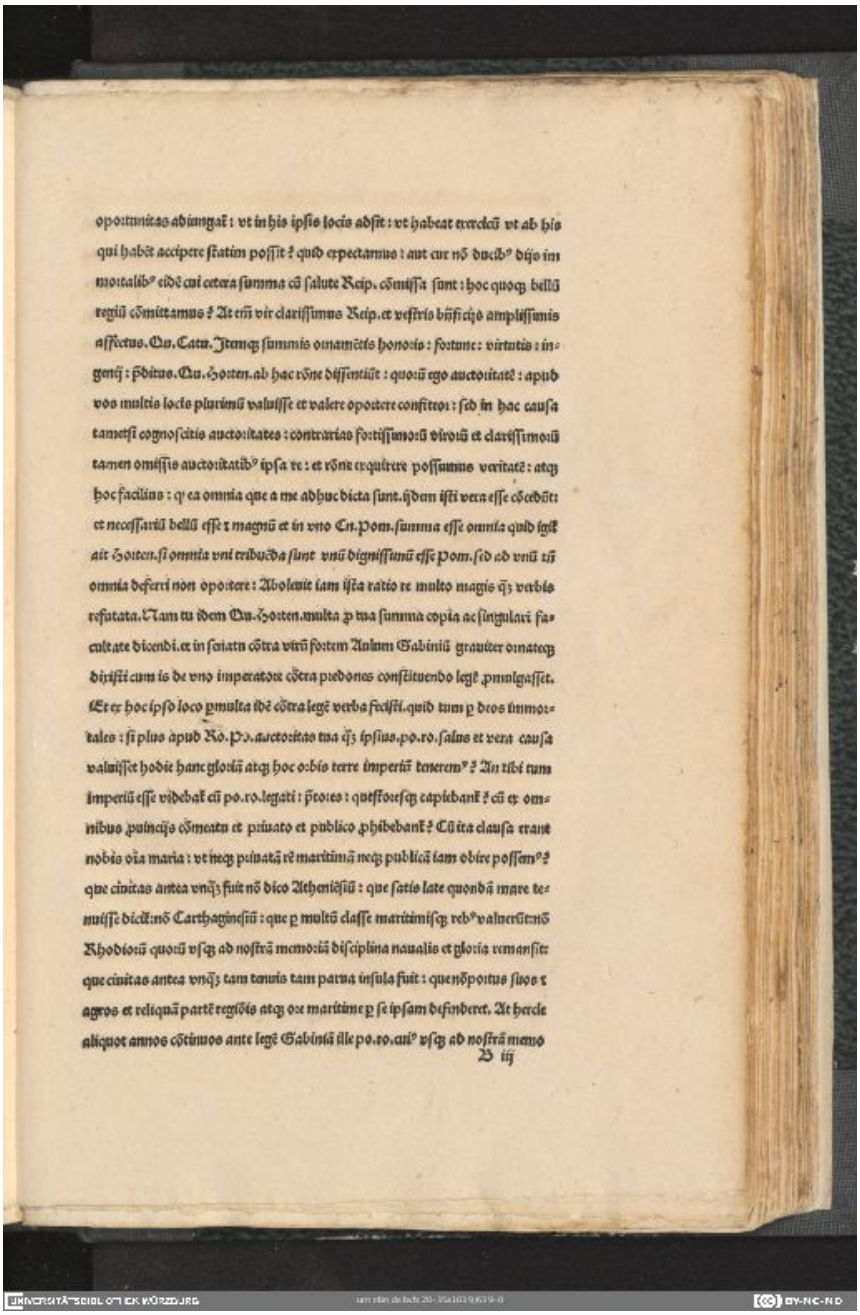

oportunitas adiungat: vt in his ipsis locis adsit: vt habeat exercitū vt ab his
qui habēt accipere statim possit? quid expectamus: aut cur nō ducib⁹ dijs im
mortalib⁹ eidē cui cetera summa cū salute Reip. cōmissa sunt: hoc quoq; bellū
regiū cōmittamus? At eñ vir clarissimus Reip. et vestris bñficijs amplissimis
affectus. Qu. Catu. Itemq; summis ornamētis honoris: fortune: virtutis: in-
genij: p̄ditus. Qu. Horten. ab hac rōne dissentiūt: quorū ego auctoritatē: apud
vos multis locis plurimū valuisse et valere oportere confiteor: sed in hac causa
tametsi cognoscitis auctoritates: contrarias fortissimorū virorū et clarissimorū
tamen omissis auctoritatib⁹ ipsa re: et rōne exquirere possumus veritatē: atq;
hoc facilius: q̄ ea omnia que a me adhuc dicta sunt. ijdem isti vera esse cōcedūt:
et necessariū bellū esse ꝛ magnū et in vno Cn. Pom. summa esse omnia quid igit
ait Horten. si omnia vni tribuēda sunt vnū dignissimū esse Pom. sed ad vnū tñ
omnia deferri non oportere: Aboleuit iam ista ratio re multo magis q̄z verbis
refutata. Nam tu idem Qu. Horten. multa ꝑ tua summa copia ac singulari fa-
cultate dicendi. et in senatu cōtra virū fortem Aulum Gabiniū grauiter ornateq;
dixisti cum is de vno imperatore cōtra predones constituendo legē ꝓmulgasset.
Et ex hoc ipso loco ꝑmulta idē cōtra legē verba fecisti. quid tum ꝑ deos immor-
tales: si plus apud Ro. Po. auctoritas tua q̄z ipsius. po. ro. salus et vera causa
valuisset hodie hanc gloriā atq; hoc orbis terre imperiū tenerem⁹? An tibi tum
imperiū esse videbat cū po. ro. legati: p̄tores: questoresq; capiebant? cū ex om-
nibus ꝓuincijs cōmeatu et priuato et publico ꝓhibebant? Cū ita clausa erant
nobis oīa maria: vt neq; priuatā rē maritimā neq; publicā iam obire possem⁹?
que ciuitas antea vnq̄z fuit nō dico Atheniēsiū: que satis late quondā mare te-
nuisse dicit: nō Carthaginesiū: que ꝑ multū classe maritimisq; reb⁹ valuerūt: nō
Rhodiorū quorū vsq; ad nostrā memoriā disciplina naualis et gloria remansit:
que ciuitas antea vnq̄z tam tenuis tam parua insula fuit: que nō portus suos ꝛ
agros et reliquā partē regiōis atq; ore maritime ꝑ se ipsam defenderet. At hercle
aliquot annos cōtinuos ante legē Gabiniā ille po. ro. cui⁹ vsq; ad nostrā memo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039639-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

riam nomē inuictum in naualibus pugnis ꝑmansit: magna ac multo maxima
parte nō modo vtilitatis: sed dignitatis atq; imperij caruit. nos quorū maiores
Antiochum regē classe Persemq; superarūt: omnibusq; naualib⁹ pugnis Car-
thaginēses hoīes in maritimis reb⁹ exercitatissimos paratissimosq; vicerūt: his
nullo in loco iam ꝑdonib⁹ pares esse poteram⁹. Nos quoq; qui antea nō modo
Italiā habebam⁹ tutā: sed oēs socios in vltimis oris auctoritate nostri imperij
saluos prestare poteram⁹: tum cū in insula Delos tam ꝓcul a nobis in Egeo
mari posita: quo oēs vndiq; cū mercib⁹ atq; onerib⁹ cōmeabāt: referta diuitijs
parua sine muro nihil timebat: idē nō modo ꝓuincijs atq; oris Italie mariti-
mis ac portubus nostris: sed etiā Appia iam via carebam⁹. Et his tꝑibus nō
pudebat magistratus po. ro. in hūc ipm locū ascēdere: cum cum vobis maiores
nostri exuuijs nauticis et classiū spolijs ornatū reliquissent. Bono te animo tum
Qu. Hortensi. po. ro. et ceteros qui erāt in eadē sentētia dicere existimauit eaq; sen
tiebat: sed tū in salute cōi idē po. ro. dolori suo maluit: q̄z auctoritate vestre obtē
perare itaq; vna lex: vn⁹ vir. vn⁹ animus nō modo vos illa miseria aut turpi-
tudine liberauit: sed etiā effecit: vt aliqñ vere viderentur omnib⁹ gentib⁹ ac na-
tionib⁹ terra mariq; imperare: quo mihi etiā indignius videt obtrectatū esse ad
huc Ga. dicā an ne Pom. an vtriq; id qd est veri⁹ ne legaret Aulus Ga. Cn. Pō.
expetēti ac postulanti. Verū ille qui postulat legatū ad tantū bellū quē velit ido-
neus nō est qui impetret cū ceteri ad expilandos socios diripiendasq; ꝓuincias
quos voluerūt legatos eduxerint. an ipse cuius lege salus ac dignitas po. ro. atq;
omnib⁹ gentib⁹ cōstituta est expers esse debet glorie eius imꝑatoris atq; ei⁹ exer-
citus qui cōsilio ei⁹ atq; ꝑiculo est cōstitut⁹? an Cn. Falci. Qu. Metel. Qu. Celi⁹
Latiniēsis. Cn. Lentulus quos oīs honoris causa nomino cū. tr. pl. fuissent anno
ꝓximo legati esse potuerūt. in hoc vno Gabinio sunt tam diligentes qui in hoc
bello qd lege Gabinia gerit in hoc imꝑatore atq; exercitu quē ꝑ se ipse constituit
et ꝑcipuo iure esse deberet de quo legādo cōsules spero ad senatū relaturos qui si
dubitabūt: aut grauabunt ego me ꝓfiteor relaturū neq; me īpediet ei⁹ Quirites

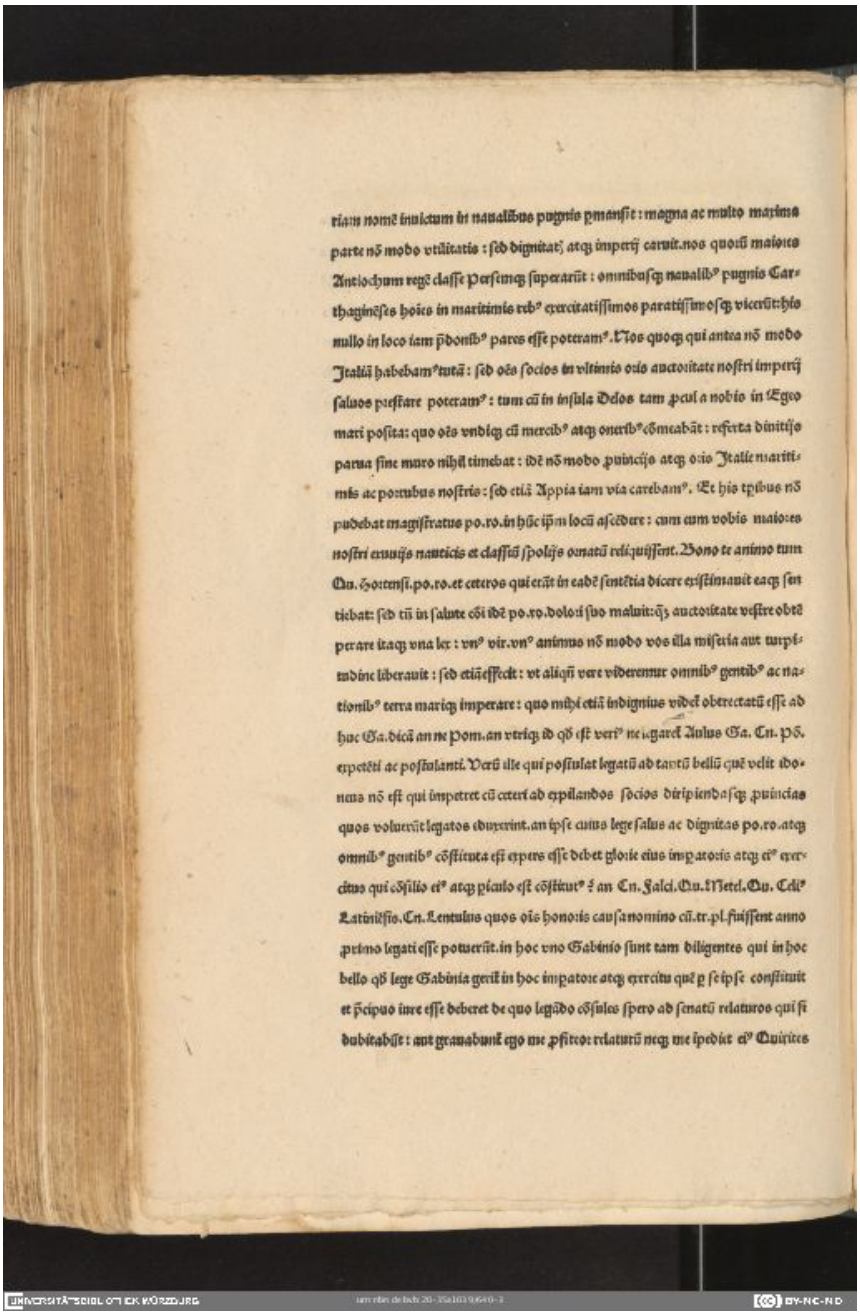

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9640-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

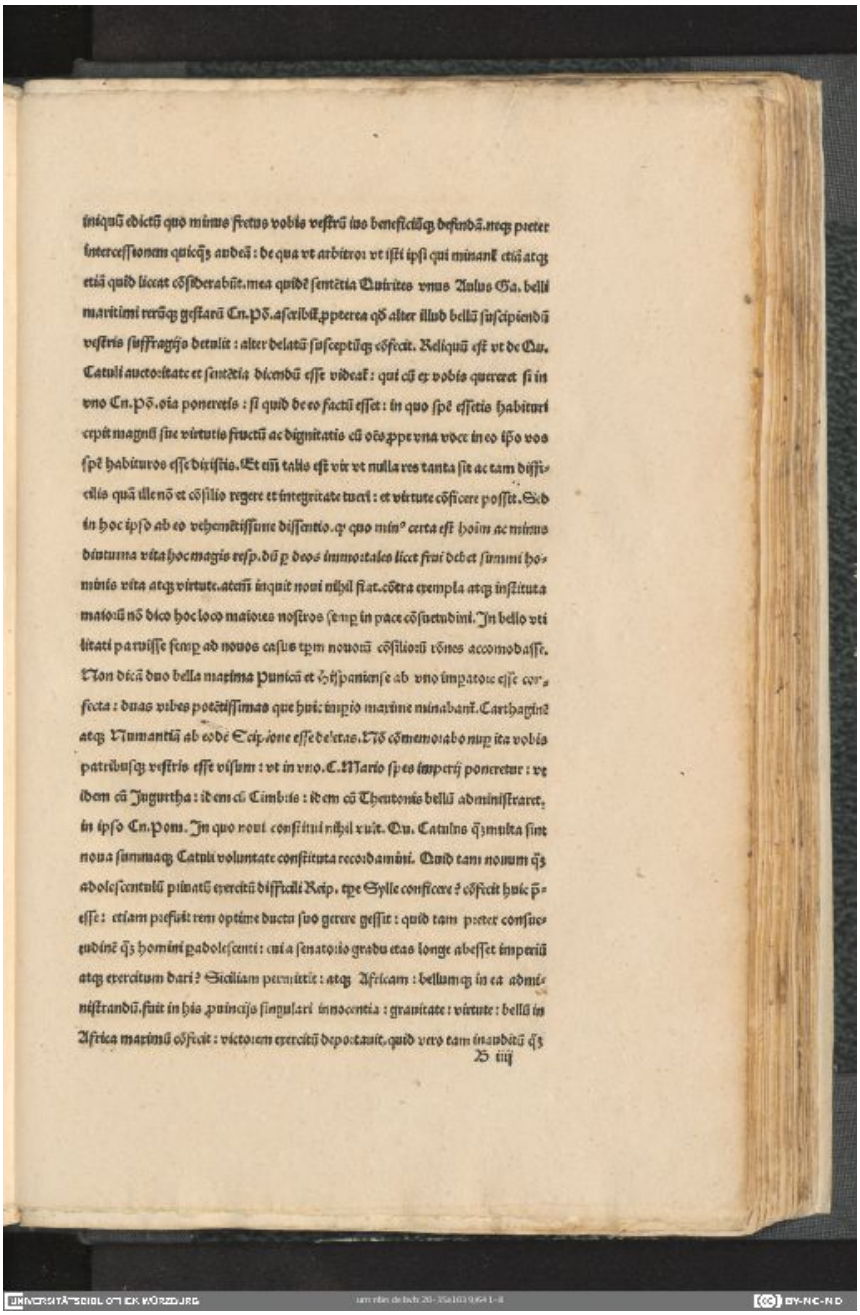

iniquū edictū quo minus fretus vobis vestrū ius beneficiūq; defendā. neq; preter
intercessionem quicq̄ audeā: de qua vt arbitror vt isti ipsi qui minant etiā atq;
etiā quid liceat cōsiderabūt. mea quidē sentētia Quirites vnus Aulus Ga. belli
maritimi rerūq; gestarū Cn. Pō. ascribit. ꝓpterea qđ alter illud bellū suscipiendū
vestris suffragijs detulit: alter delatū susceptūq; cōfecit. Reliquū est vt de Qu.
Catuli auctoritate et sentētia dicendū esse videat: qui cū ex vobis quereret si in
vno Cn. Pō. oīa poneretis: si quid de eo factū esset: in quo spē essetis habituri
cepit magnū sue virtutis fructū ac dignitatis cū oēs ꝓpe vna voce in eo ipso vos
spē habituros esse dixistis. Et eñ talis est vir vt nulla res tanta sit ac tam diffi-
cilis quā ille nō et cōsilio regere et integritate tueri: et virtute cōficere posset. Sed
in hoc ipso ab eo vehemētissime dissentio. q̄ quo min⁹ certa est hoīm ac minus
diuturna vita hoc magis resp. dū ꝑ deos immortales licet frui debet summi ho-
minis vita atq; virtute. atenī inquit noui nihil fiat. cōtra exempla atq; instituta
maiorū nō dico hoc loco maiores nostros semꝑ in pace cōsuetudini. In bello vti
litati paruisse semꝑ ad nouos casus tꝑm nouorū cōsiliorū rōnes accomodasse.
Non dicā duo bella maxima Punicū et Hispaniense ab vno imꝑatore esse con-
fecta: duas vrbes potētissimas que huic imꝑio maxime minabant. Carthaginē
atq; Numantiā ab eodē Scipione esse deletas. Nō cōmemorabo nuꝑ ita vobis
patribusq; vestris esse visum: vt in vno. C. Mario spes imperij poneretur: vt
idem cū Jugurtha: idem cū Cimbris: idem cū Theutonis bellū administraret.
in ipso Cn. Pom. In quo noui constitui nihil vult. Qu. Catulus q̄z multa sint
noua summaq; Catuli voluntate constituta recordamini. Quid tam nouum q̄z
adolescentulū priuatū exercitū difficili Reip. tꝑe Sylle conficere? cōfecit huic p̄-
esse: etiam prefuit rem optime ductu suo gerere gessit: quid tam preter consue-
tudinē q̄z homini ꝑadolescenti: cui a senatorio gradu etas longe abesset imperiū
atq; exercitum dari? Siciliam permittit: atq; Africam: bellumq; in ea admi-
nistrandū. fuit in his ꝓuincijs singulari innocentia: grauitate: virtute: bellū in
Africa maximū cōfecit: victorem exercitū deportauit. quid vero tam inauditū q̄z

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

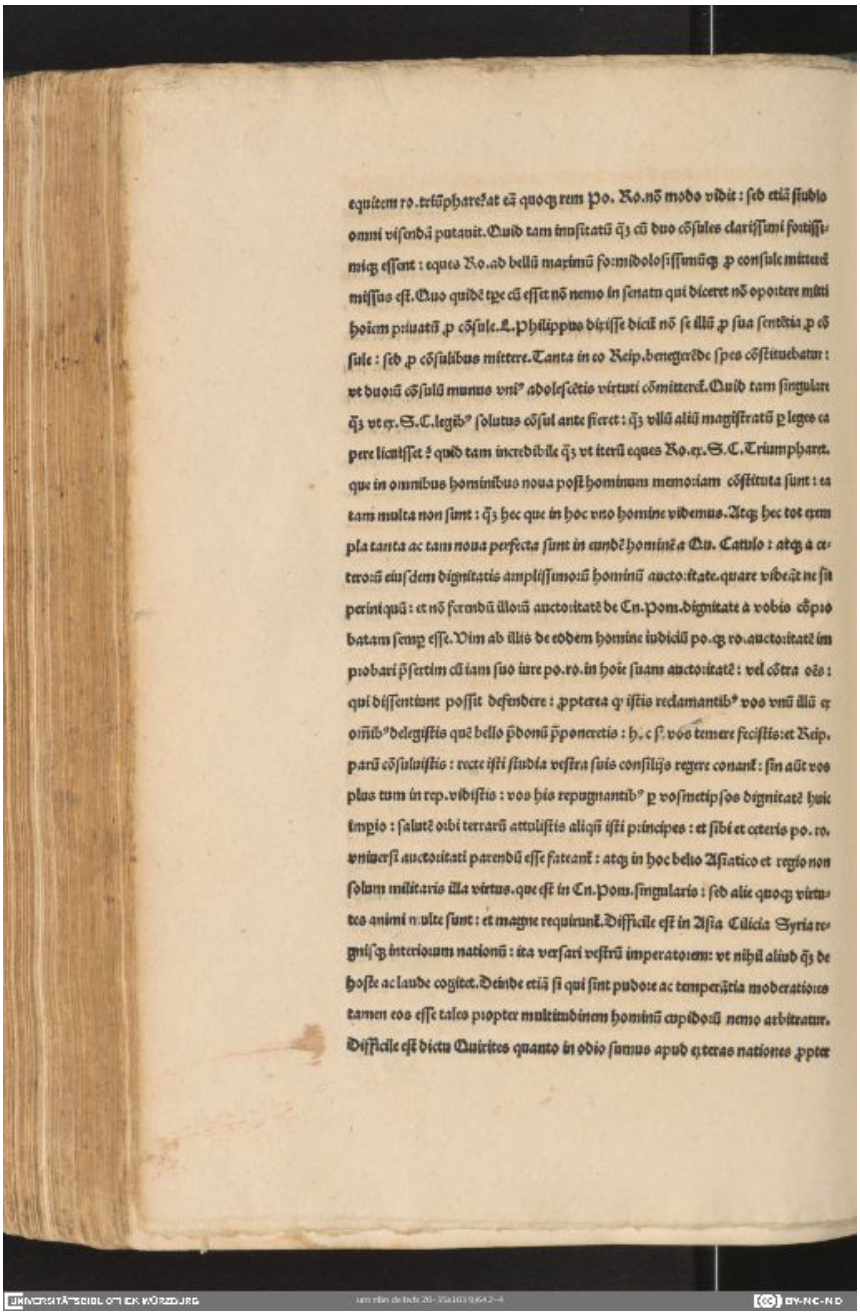

equitem ro. triũphare? at eã quoq; rem Po. Ro. nõ modo vidit: sed etiã studio
omni visendã putauit. Quid tam inusitatũ q̃z cũ duo cõsules clarissimi fortissi-
miq; essent: eques Ro. ad bellũ maximũ formidolosissimũq; ꝓ consule mitteret
missus est. Quo quidẽ tpe cũ esset nõ nemo in senatu qui diceret nõ oportere mitti
hoĩem priuatũ ꝓ cõsule. L. Philippus dixisse dicit nõ se illũ ꝓ sua sentẽtia ꝓ cõ
sule: sed ꝓ cõsulibus mittere. Tanta in eo Reip. benegerẽde spes cõstituebatur:
vt duorũ cõsulũ munus vni⁹ adolescẽtis virtuti cõmitteret. Quid tam singulare
q̃z vt ex. S. C. legib⁹ solutus cõsul ante fieret: q̃z vllũ aliũ magistratũ ꝑ leges ca
pere licuisset? quid tam incredibile q̃z vt iterũ eques Ro. ex. S. C. Triumpharet.
que in omnibus hominibus noua post hominum memoriam cõstituta sunt: ea
tam multa non sunt: q̃z hec que in hoc vno homine videmus. Atq; hec tot exem
pla tanta ac tam noua perfecta sunt in eundẽ hominẽ a Qu. Catulo: atq; a ce-
terorũ eiusdem dignitatis amplissimorũ hominũ auctoritate. quare videãt ne sit
periniquũ: et nõ ferendũ illorũ auctoritatẽ de Cn. Pom. dignitate a vobis cõpro
batam semꝑ esse. Vim ab illis de eodem homine iudiciũ po. q; ro. auctoritatẽ im
probari p̃sertim cũ iam suo iure po. ro. in hoĩe suam auctoritatẽ: vel cõtra oẽs:
qui dissentiunt possit defendere: ꝓpterea q̃ istis reclamantib⁹ vos vnũ illũ ex
om̃ib⁹ delegistis quẽ bello p̃donũ p̃poneretis: h. c. s. vos temere fecistis: et Reip.
parũ cõsuluistis: recte isti studia vestra suis consiliis regere conant: sin aũt vos
plus tum in rep. vidistis: vos his repugnantib⁹ ꝑ vosmetipsos dignitatẽ huic
impio: salutẽ orbi terrarũ attulistis aliqñ isti principes: et sibi et ceteris po. ro.
vniuersi auctoritati parendũ esse fateant: atq; in hoc bello Asiatico et regio non
solum militaris illa virtus. que est in Cn. Pom. singularis: sed alie quoq; virtu-
tes animi multe sunt: et magne requirunt. Difficile est in Asia Cilicia Syria re-
gnisq; interiorum nationũ: ita versari vestrũ imperatorem: vt nihil aliud q̃z de
hoste ac laude cogitet. Deinde etiã si qui sint pudore ac temperãtia moderatiores
tamen eos esse tales propter multitudinem hominũ cupidorũ nemo arbitratur.
Difficile est dictu Quirites quanto in odio sumus apud exteras nationes ꝓpter

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9642-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

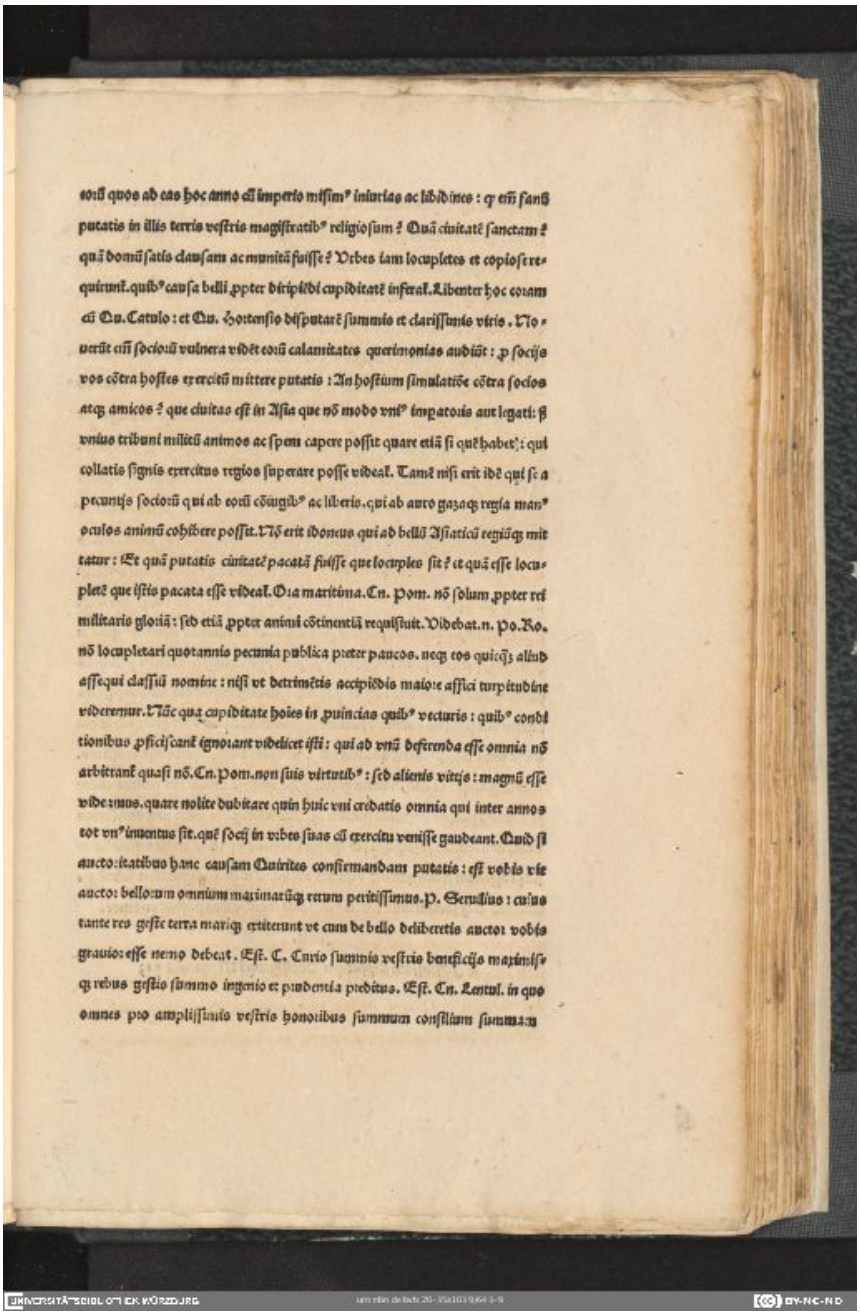

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

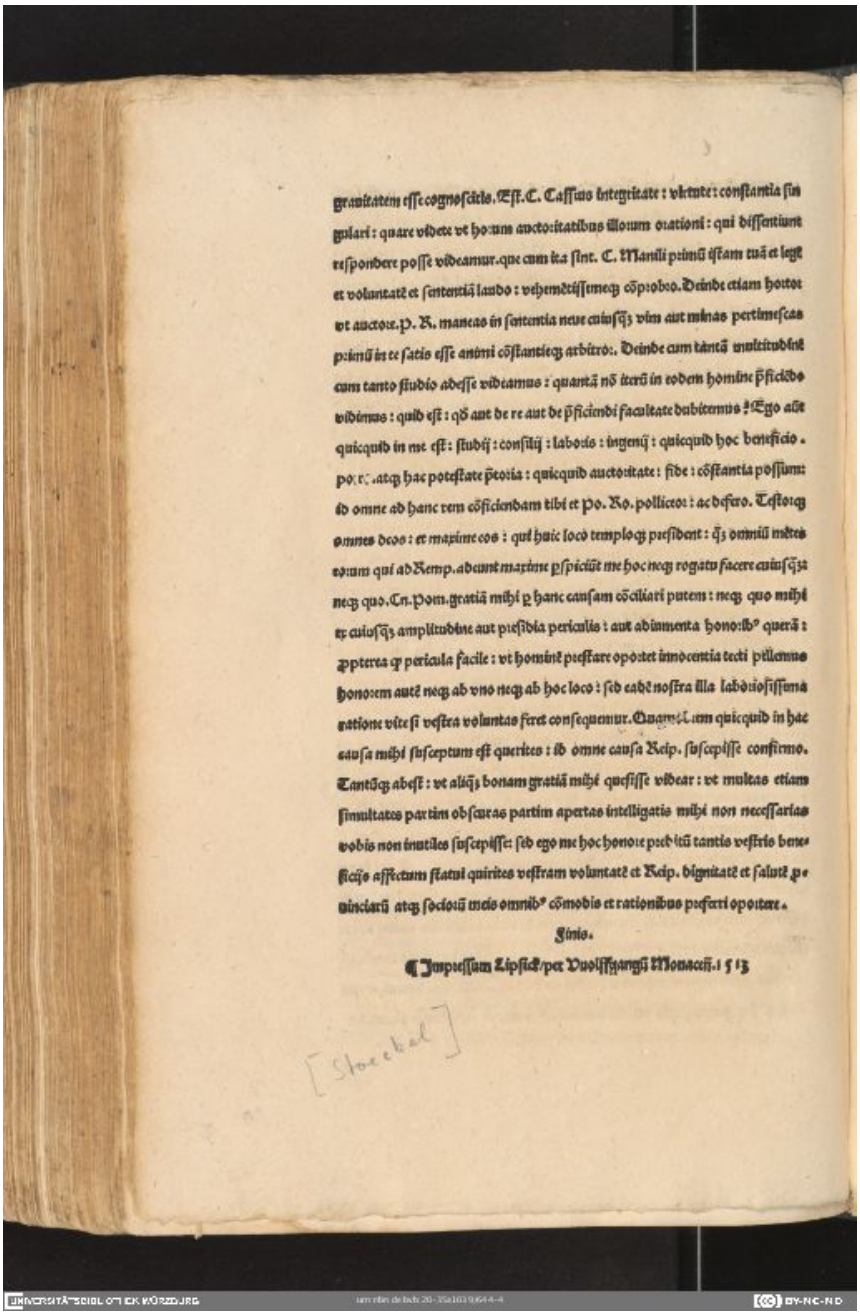

grauitatem esse cognoscitis. Est. C. Cassius integritate : virtute : constantia sin
gulari : quare videte vt horum auctoritatibus illorum orationi : qui dissentiunt
respondere posse videamur. que cum ita sint. C. Manili primū istam tuā et legē
et voluntatē et sententiā laudo : vehemētissimeq; cōprobro. Deinde etiam hortor
vt auctore. P. R. maneas in sententia neue cuiusq; vim aut minas pertimescas
primū in te satis esse animi cōstantieq; arbitror. Deinde cum tantā multitudinē
cum tanto studio adesse videamus : quantā nō iterū in eodem homine p̄ficiēdo
vidimus : quid est : qd̄ aut de re aut de p̄ficiendi facultate dubitemus ? Ego aūt
quicquid in me est : studij : consilij : laboris : ingenij : quicquid hoc beneficio.
po[illegible] atq; hac potestate p̄toria : quicquid auctoritate : fide : cōstantia possum :
id omne ad hanc rem cōficiendam tibi et Po. Ro. polliceor : ac defero. Testorq;
omnes deos : et maxime eos : qui huic loco temploq; president : q̄z omniū mētes
eorum qui ad Remp. adeunt maxime p̄spiciūt me hoc neq; rogatu facere cuiusq;
neq; quo. Cn. Pom. gratiā mihi p̄ hanc causam cōciliari putem : neq; quo mihi
ex cuiusq; amplitudine aut presidia periculis : aut adiumenta honorib⁹ querā :
ꝓpterea q̄ pericula facile : vt hominē prestare oportet innocentia tecti pellemus
honorem autē neq; ab vno neq; ab hoc loco : sed eadē nostra illa laboriosissima
ratione vite si vestra voluntas feret consequemur. Quamobrem quicquid in hac
causa mihi susceptum est querites : id omne causa Reip. suscepisse confirmo.
Tantūq; abest : vt aliq̄z bonam gratiā mihi quesisse videar : vt multas etiam
simultates partim obscuras partim apertas intelligatis mihi non necessarias
vobis non inutiles suscepisse : sed ego me hoc honore preditū tantis vestris bene-
ficijs affectum statui quirites vestram voluntatē et Reip. dignitatē et salutē p̄-
uinciarū atq; sociorū meis omnib⁹ cōmodis et rationibus preferri oportere.

Finis.

¶ Impressum Lipsick/per Vuolffgangū Monacen. 1513

[Stoeckel]

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103964 4-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

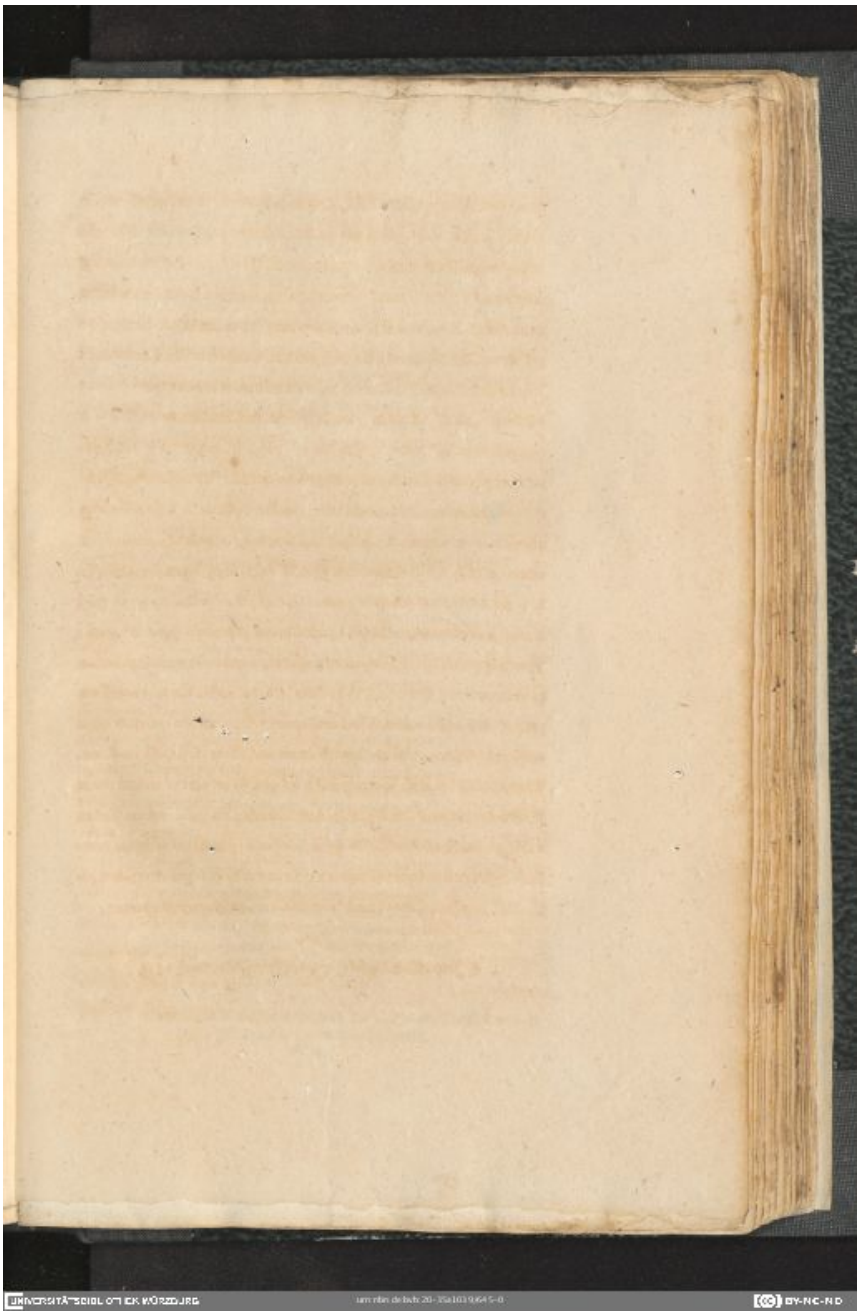

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

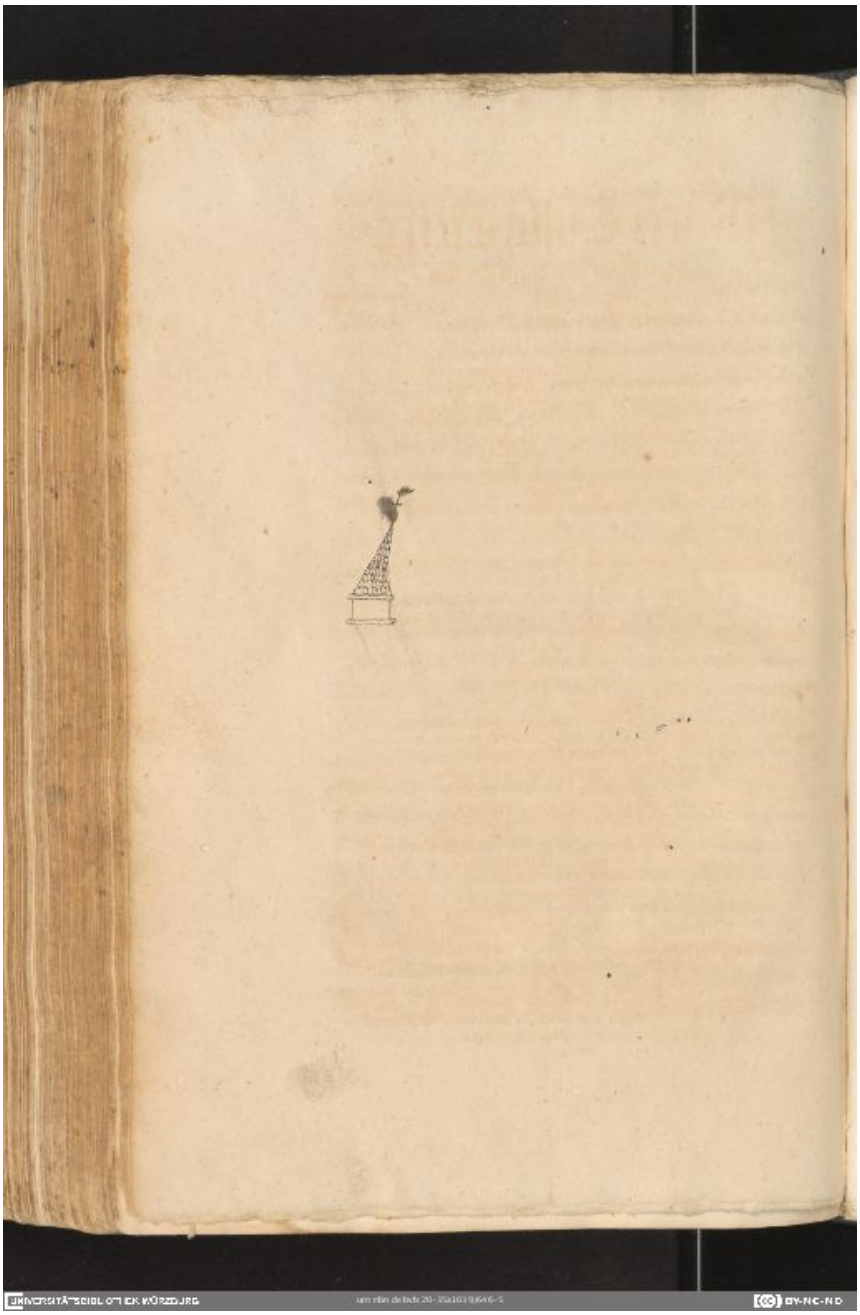

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

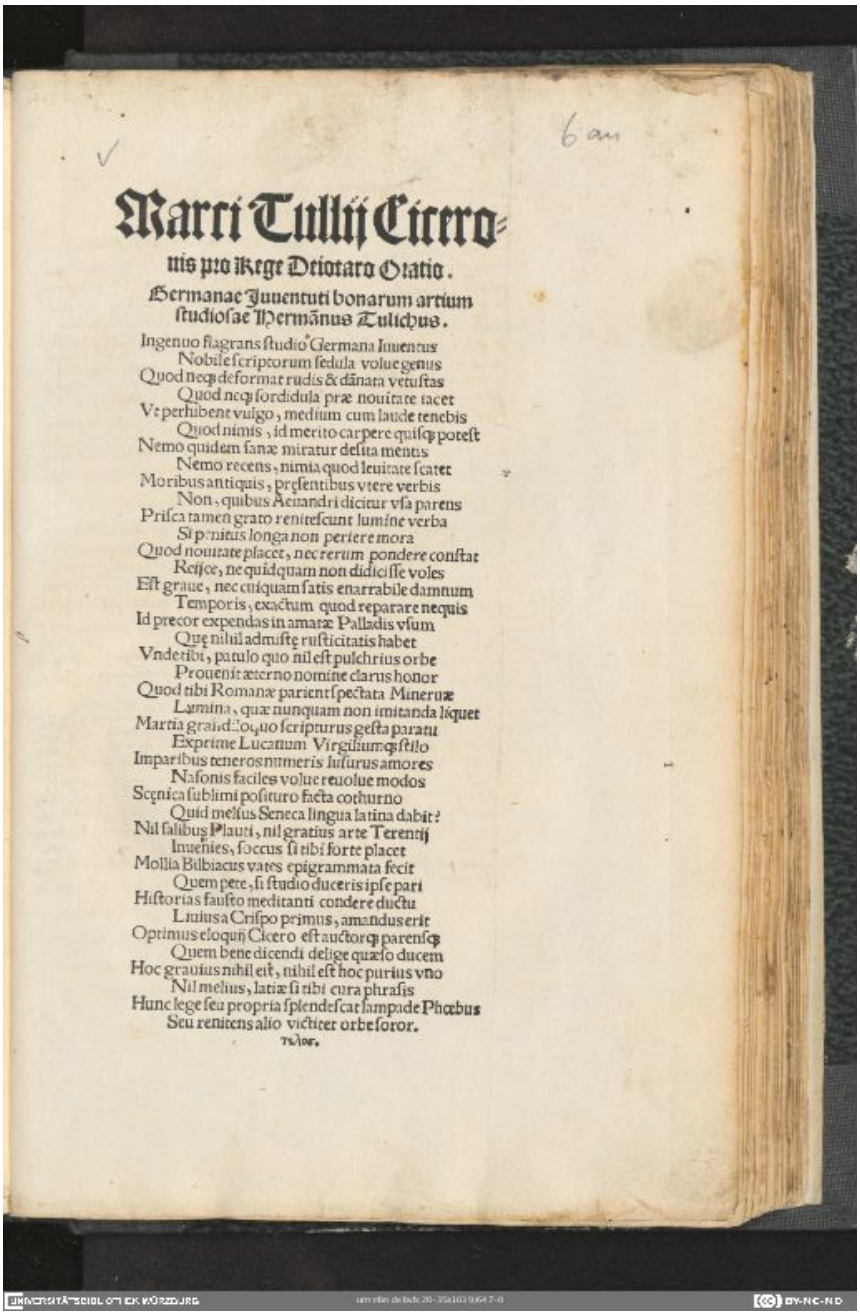

Marci Tullij Cicero-
nis pro Rege Deiotaro Oratio.

Germanae Iuuentuti bonarum artium studiosae Hermānus Tulichus.

Ingenuo flagrans studio Germana Iuuentus
Nobile scriptorum sedula volue genus
Quod neq; deformat rudis & dānata vetustas
Quod neq; sordidula præ nouitate tacet
Vt perhibent vulgo, medium cum laude tenebis
Quod nimis, id merito carpere quisq; potest
Nemo quidem sanæ miratur desita mentis
Nemo recens, nimia quod leuitate scatet
Moribus antiquis, pręsentibus vtere verbis
Non, quibus Aeuandri dicitur vsa parens
Prisca tamen grato renitescunt lumine verba
Si penitus longa non periere mora
Quod nouitate placet, nec rerum pondere constat
Reijce, ne quidquam non didicisse voles
Est graue, nec cuiquam satis enarrabile damnum
Temporis, exactum quod reparare nequis
Id precor expendas in amatæ Palladis vsum
Quę nihil admistę rusticitatis habet
Vnde tibi, patulo quo nil est pulchrius orbe
Prouenit æterno nomine clarus honor
Quod tibi Romanæ parient spectata Mineruæ
Lumina, quæ nunquam non imitanda liquet
Martia grandiloquo scripturus gesta parati
Exprime Lucanum Virgiliumq; stilo
Imparibus teneros numeris lusurus amores
Nasonis faciles volue reuolue modos
Scęnica sublimi posituro facta cothurno
Quid melius Seneca lingua latina dabit?
Nil salibus Plauti, nil gratius arte Terentij
Inuenies, soccus si tibi forte placet
Mollia Bilbiacus vates epigrammata fecit
Quem pete, si studio duceris ipse pari
Historias fausto meditanti condere ductu
Liuius a Crispo primus, amandus erit
Optimus eloquij Cicero est auctorq; parensq;
Quem bene dicendi delige quæso ducem
Hoc grauius nihil est, nihil est hoc purius vno
Nil melius, latiæ si tibi cura phrasis
Hunc lege seu propria splendescat lampade Phœbus
Seu renitens alio victitet orbe soror.

Τελος.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

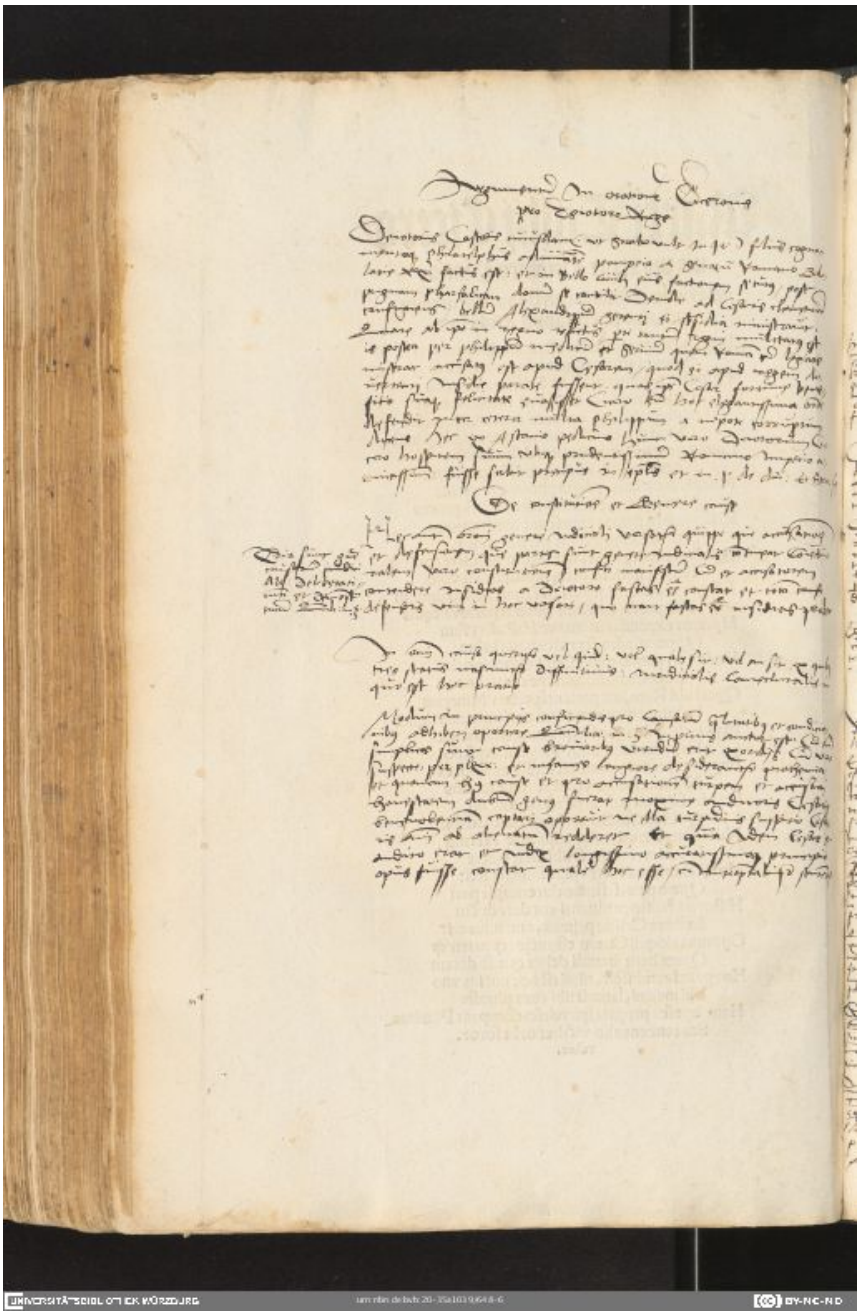

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

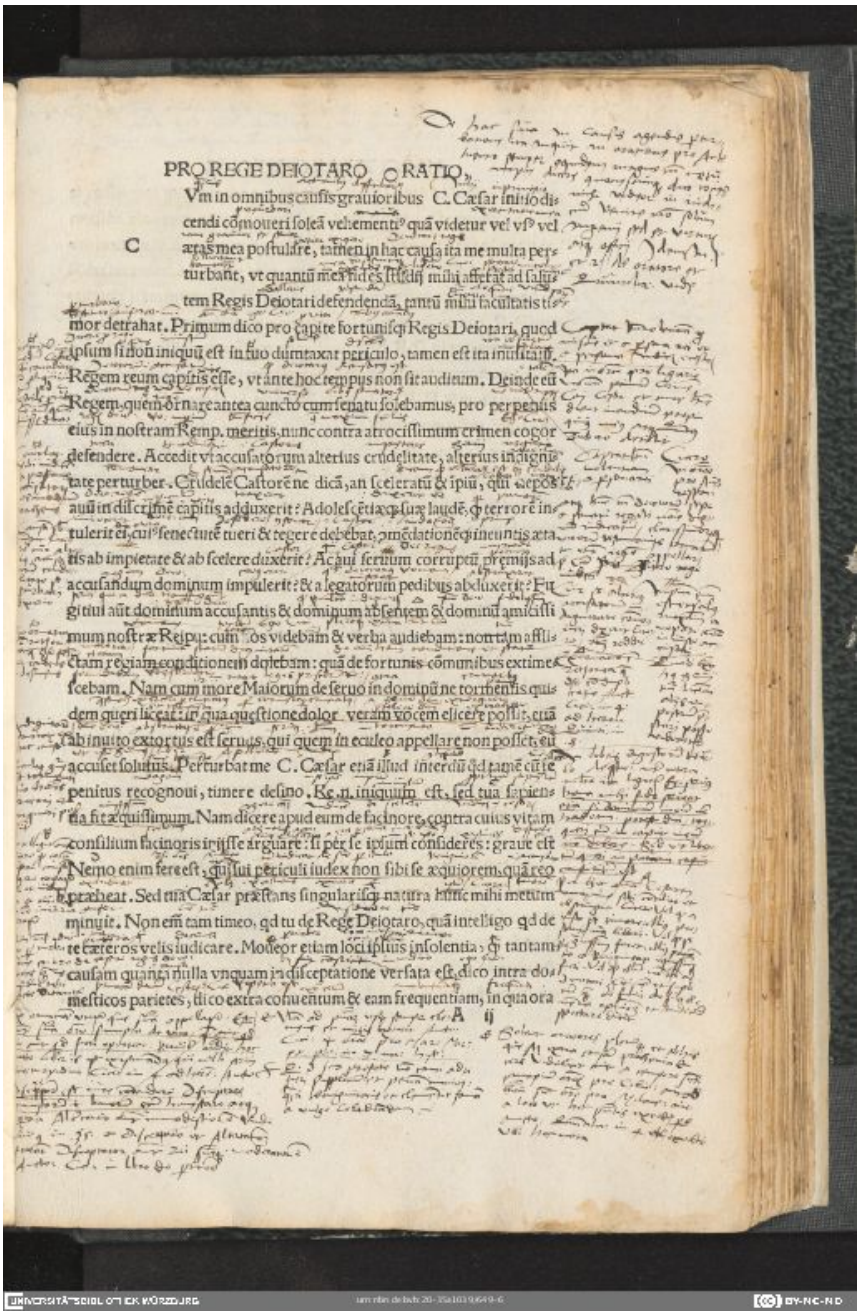

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

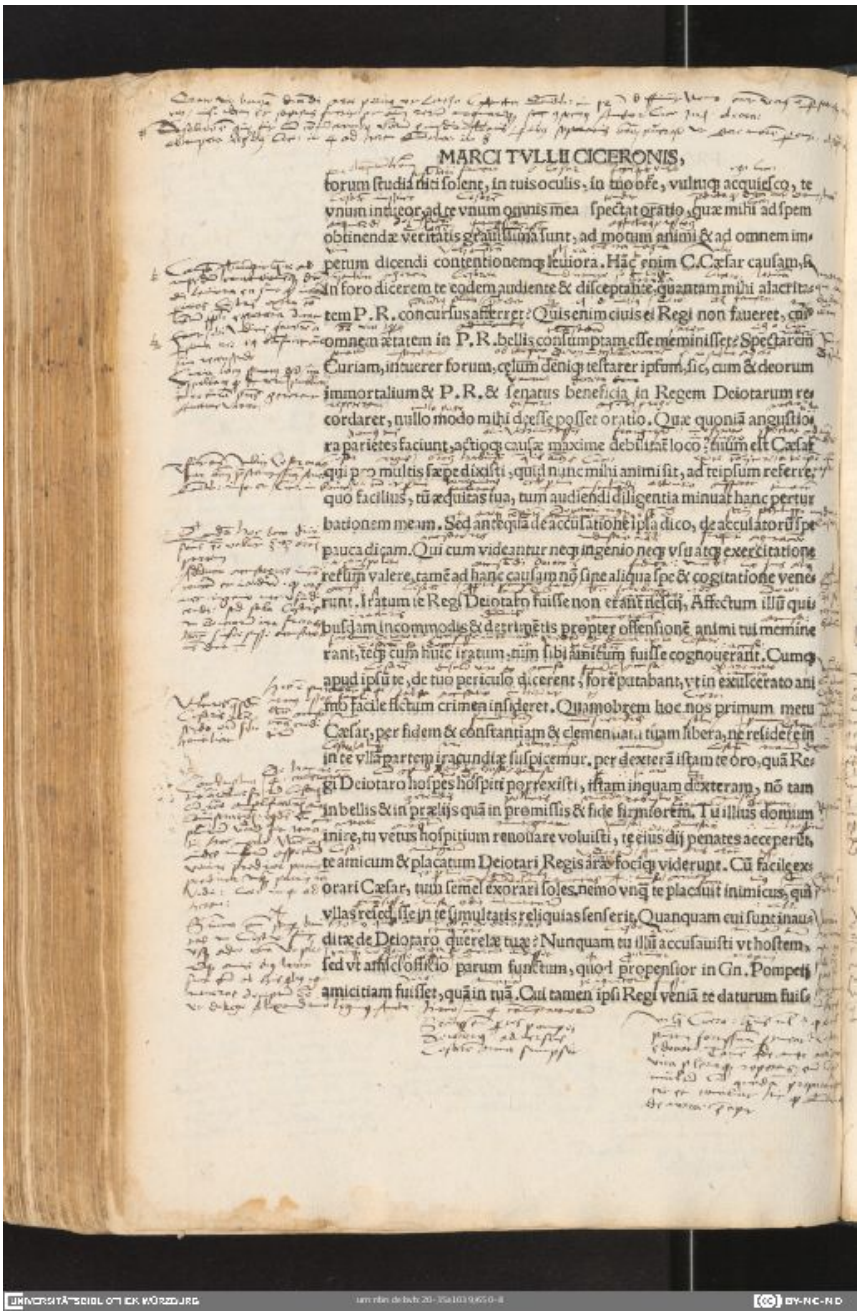

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

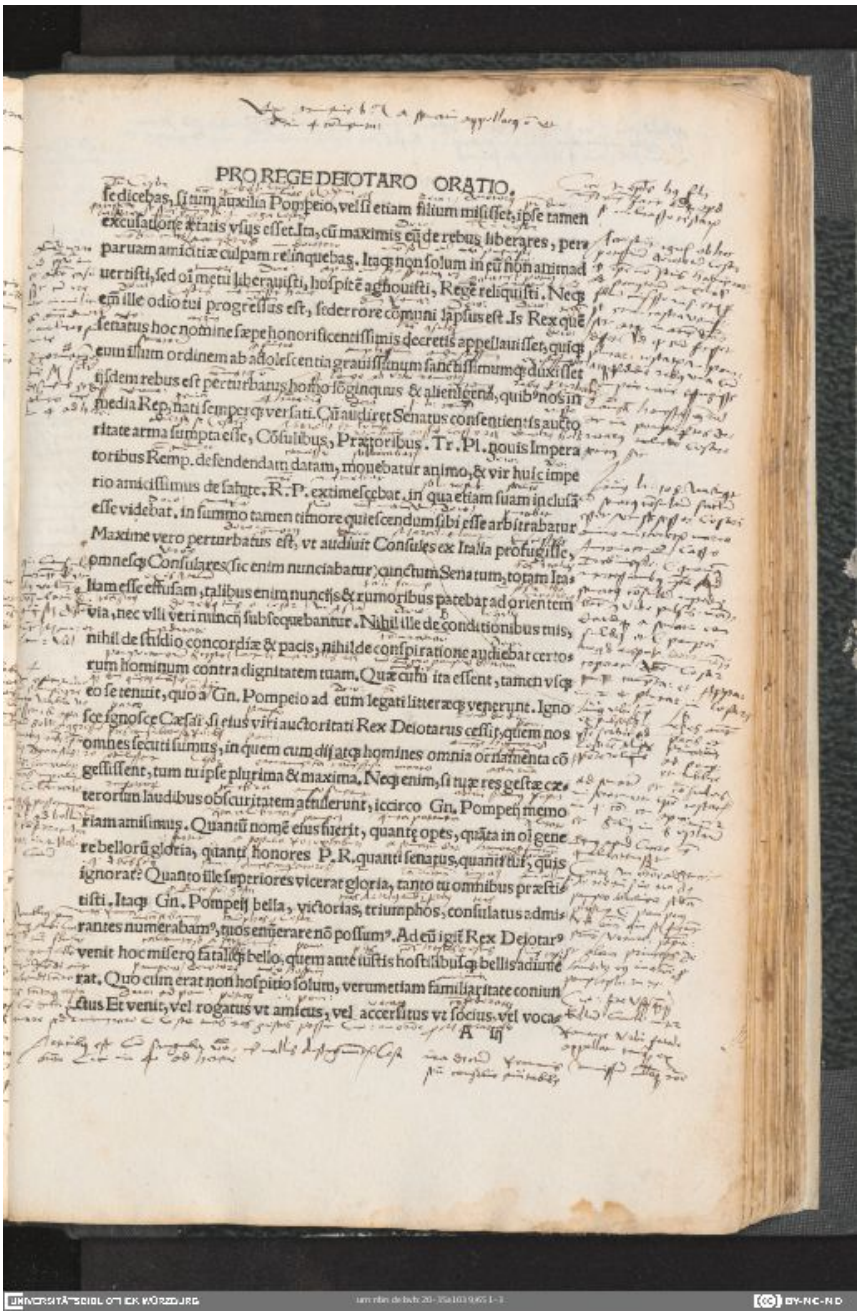

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

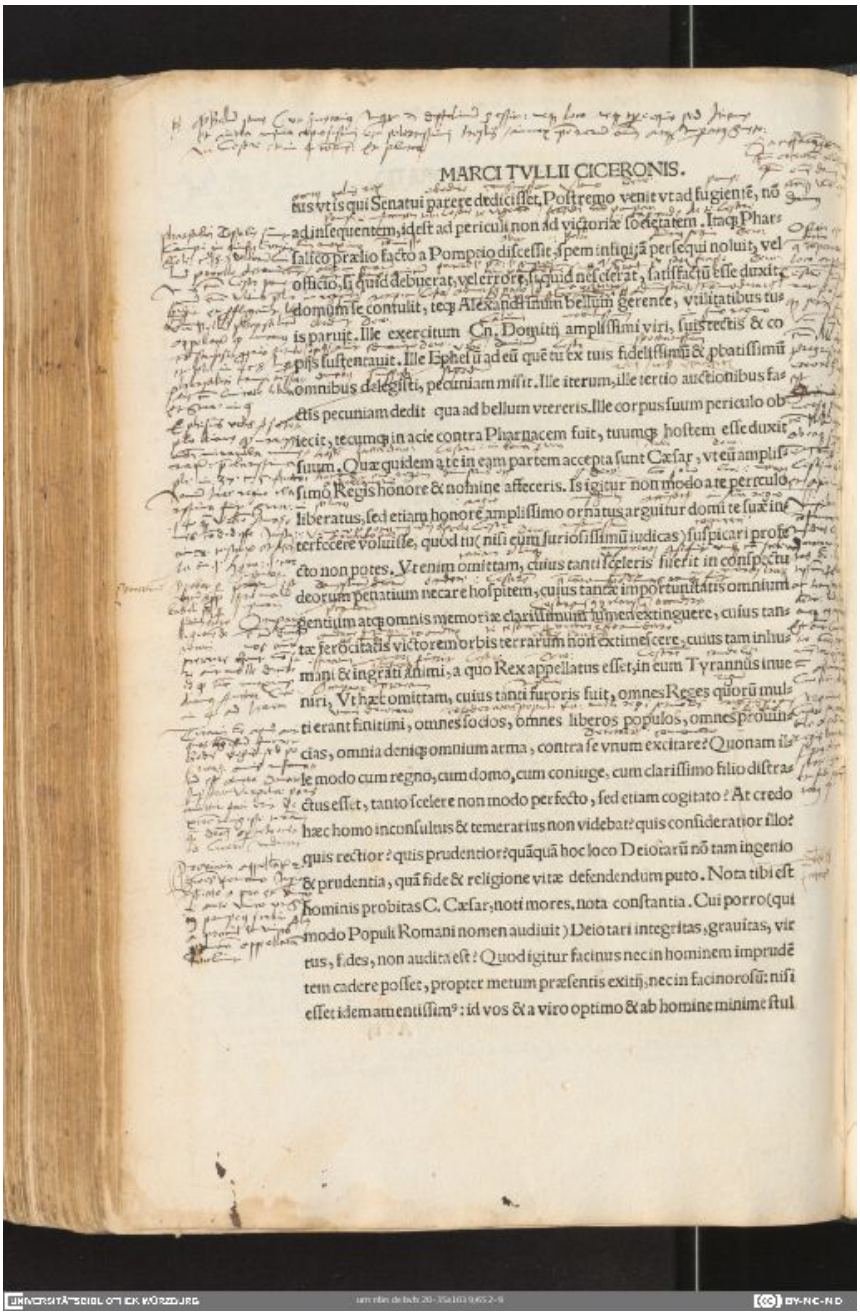

tus vt is qui Senatui parere dedicisset. Postremo venit vt ad fugientẽ, nõ
ad insequentem, ideſt ad periculi non ad victoriæ ſocietatem. Itaq; Phar
ſalico prælio facto a Pompeio diſceſſit, ſpem inſuperã perſequi noluit, vel
officio, ſi quid debuerat, vel errore, ſi quid neſciebat, ſatisfactũ eſſe duxit, e
domum ſe contulit, tecq; Alexandrinum bellum gerente, vtilitatibus tuis
is paruit. Ille exercitum Cn. Domitii amplissimi viri, ſuis rectis & co
piis ſuſtentauit. Ille Ephesũ ad eũ quẽ tu ex tuis fidelissimũ & probatissimũ
omnibus delegisti, pecuniam miſit. Ille iterum, ille tertio auctionibus fas
tis pecuniam dedit qua ad bellum vteretis. Ille corpus ſuum periculo ob
iecit, tecumq; in acie contra Pharnacem fuit, tuumq; hoſtem eſſe duxit
ſuum. Quæ quidem a te in eam partem accepta ſunt Cæſar, vt eũ amplis
simõ Regis honore & nomine afficeris. Is igitur non modo a te periculo
liberatus, ſed etiam honore amplissimo ornatus arguitur domi te ſuæ in
terfecere voluiſſe, quod tu (niſi cum furioſissimũ iudicas) ſuſpicari profe
cto non potes. Vt enim omittam, cuius tanti ſceleris fuerit in conſpectu
deorum penatium necare hoſpitem, cuius tantæ importunitatis omnium
gentium atq; omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere, cuius tan
tæ ferocitatis victorem orbis terrarum non extimeſcere, cuius tam inhu
mani & ingrati animi, a quo Rex appellatus eſſet, in eum Tyrannũs inue
niri. Vt hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges quorũ mul
ti erant finitimi, omnes ſocios, omnes liberos populos, omnes prouin
cias, omnia denique omnium arma, contra ſe vnum excitare? Quonam il
le modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum clarissimo filio diſtra
ctus eſſet, tanto ſcelere non modo perfecto, ſed etiam cogitato? At credo
hæc homo inconſultus & temerarius non videbat? quis conſideratior illo?
quis rectior? quis prudentior? quãquã hoc loco Deiotarũ nõ tam ingenio
& prudentia, quã fide & religione vitæ defendendum puto. Nota tibi eſt
hominis probitas C. Cæſar, noti mores, nota conſtantia. Cui porro (qui
modo Populi Romani nomen audiuit) Deiotari integritas, grauitas, vir
tus, fides, non audita eſt? Quod igitur facinus nec in hominem imprudẽ
tem cadere poſſet, propter metum præſentis exitij, nec in facinoroſũ: niſi
eſſet idem amentissimꝰ: id vos & a viro optimo & ab homine minime ſtul

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

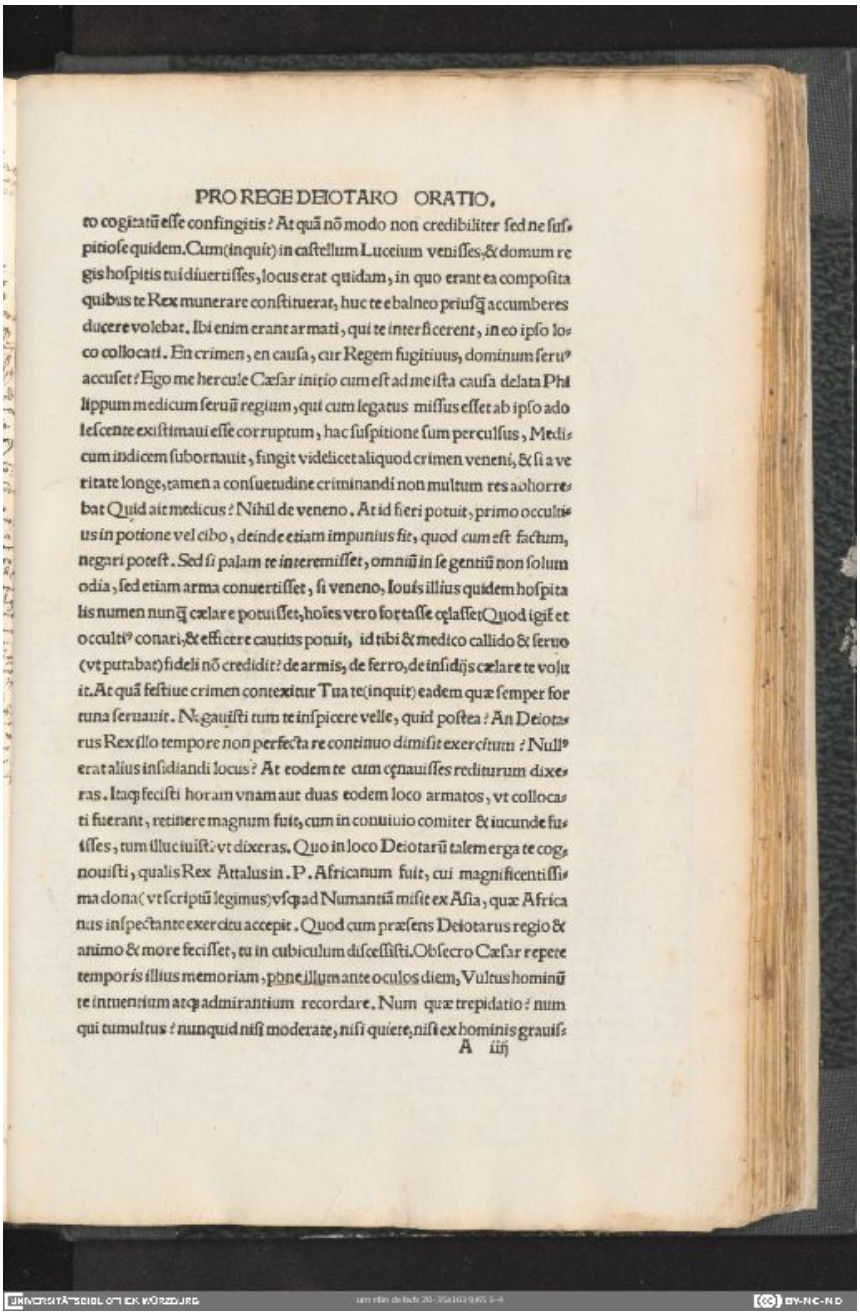

to cogitatũ esse confingitis? At quã nõ modo non credibiliter sed ne suspitiose quidem. Cum (inquit) in castellum Luceium venisses, & domum regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erant ea composita quibus te Rex munerare constituerat, huc te e balneo priusq̃ accumberes ducere volebat. Ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruꝰ accuset? Ego me hercule Cæsar initio cum est ad me ista causa delata Philippum medicum seruũ regium, qui cum legatus missus esset ab ipso adolescente existimaui esse corruptum, hac suspitione sum perculsus, Medicum indicem subornauit, fingit videlicet aliquod crimen veneni, & si a veritate longe, tamen a consuetudine criminandi non multum res abhorrebat Quid ait medicus? Nihil de veneno. At id fieri potuit, primo occultius in potione vel cibo, deinde etiam impunius fit, quod cum est factum, negari potest. Sed si palam te interemisset, omniũ in se gentiũ non solum odia, sed etiam arma conuertisset, si veneno, Iouis illius quidem hospitalis numen nunq̃ cælare potuisset, hoĩes vero fortasse cęlasset Quod igit et occultiꝰ conari, & efficere cautius potuit, id tibi & medico callido & seruo (vt putabat) fideli nõ credidit? de armis, de ferro, de insidijs cælare te voluit. At quã festiue crimen contexitur Tua te (inquit) eadem quæ semper fortuna seruauit. Negauisti tum te inspicere velle, quid postea? An Deiotarus Rex illo tempore non perfecta re continuo dimisit exercitum? Nullꝰ erat alius insidiandi locus? At eodem te cum cęnauisses rediturum dixeras. Itaq; fecisti horam vnam aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit, cum in conuiuio comiter & iucunde fuisses, tum illuc iuisti vt dixeras. Quo in loco Deiotarũ talem erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in. P. Africanum fuit, cui magnificentissima dona (vt scriptũ legimus) vsq; ad Numantiã misit ex Asia, quæ Africanus inspectante exercitu accepit. Quod cum præsens Deiotarus regio & animo & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. Obsecro Cæsar repete temporis illius memoriam, pone illum ante oculos diem, Vultus hominũ te intuentium atq; admirantium recordare. Num quæ trepidatio? num qui tumultus? nunquid nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauis-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

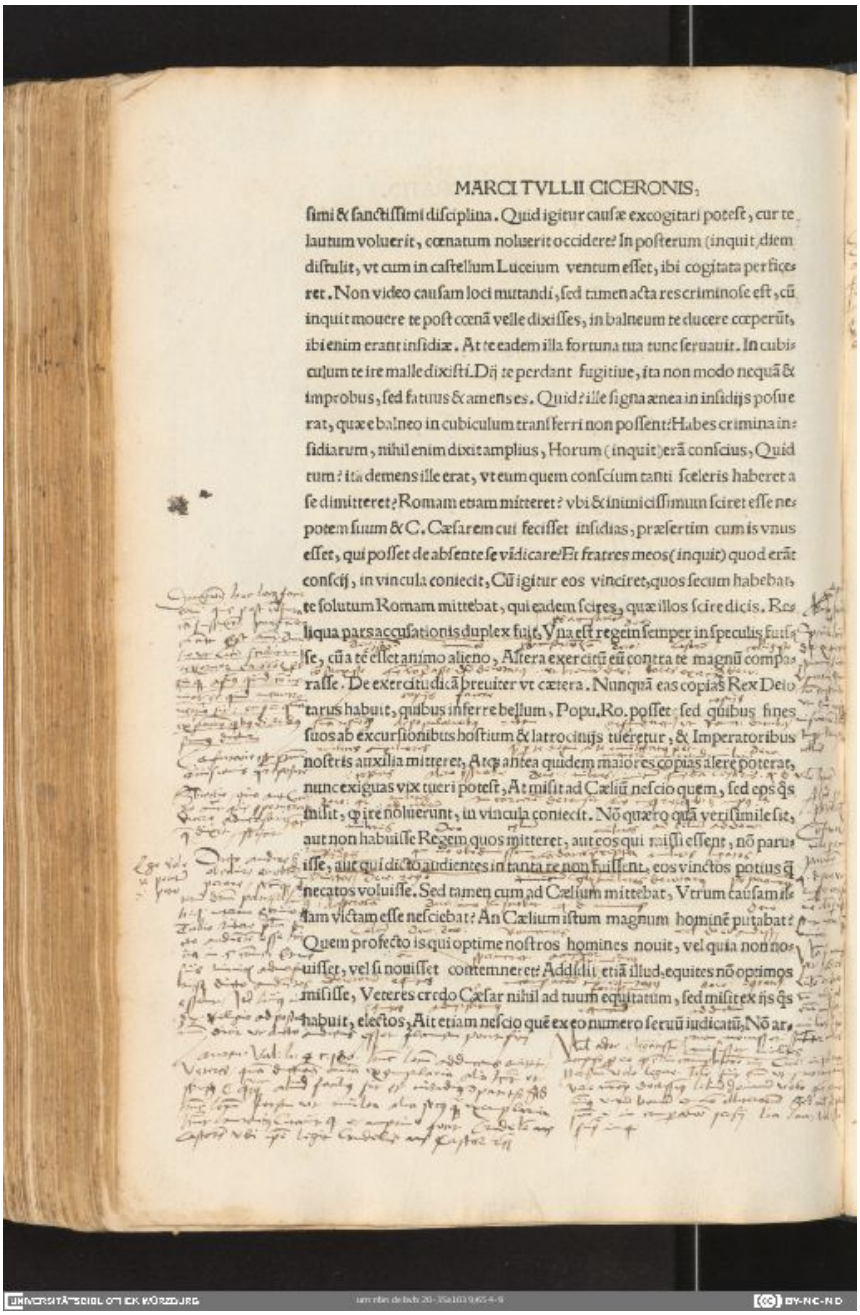

simi & sanctissimi disciplina. Quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum voluerit, cœnatum noluerit occidere? In posterum (inquit) diem distulit, vt cum in castellum Luceium ventum esset, ibi cogitata perficeret. Non video causam loci mutandi, sed tamen acta res criminose est, cũ inquit mouere te post cœnã velle dixisses, in balneum te ducere cœperũt, ibi enim erant insidiæ. At te eadem illa fortuna tua tunc seruauit. In cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant fugitiue, ita non modo nequã & improbus, sed fatuus & amens es. Quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ e balneo in cubiculum transferri non possent? Habes crimina insidiarum, nihil enim dixit amplius, Horum (inquit) erã conscius, Quid tum? ita demens ille erat, vt eum quem conscium tanti sceleris haberet a se dimitteret? Romam etiam mitteret? vbi & inimicissimum sciret esse nepotem suum & C. Cæsarem cui fecisset insidias, præsertim cum is vnus esset, qui posset de absente se vindicare? Et fratres meos (inquit) quod erãt conscij, in vincula coniecit, Cũ igitur eos vinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit, Vna est regem semper in speculis fuisse, cũ a te esset animo alieno, Altera exercitũ eũ contra te magnũ comparasse. De exercitu dicã breuiter vt cætera. Nunquã eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum, Popu. Ro. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteret, Atq; antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas vix tueri potest, At misit ad Cæliũ nescio quem, sed eos q̃s misit, q̃ ire noluerunt, in vincula coniecit. Nõ quæro quã verisimile sit, aut non habuisse Regem quos mitteret, aut eos qui missi essent, nõ paruisse, aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos vinctos potius q̃ necatos voluisse. Sed tamen cum ad Cælium mittebat, Vtrum causam illam victam esse nesciebat? An Cælium istum magnum hominẽ putabat? Quem profecto is qui optime nostros homines nouit, vel quia non nouisset, vel si nouisset contemneret? Addidit etiã illud, equites nõ optimos misisse, Veteres credo Cæsar nihil ad tuum equitatum, sed misit ex ijs q̃s habuit, electos, Ait etiam nescio quẽ ex eo numero seruũ iudicatũ, Nõ ar-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.65.4-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

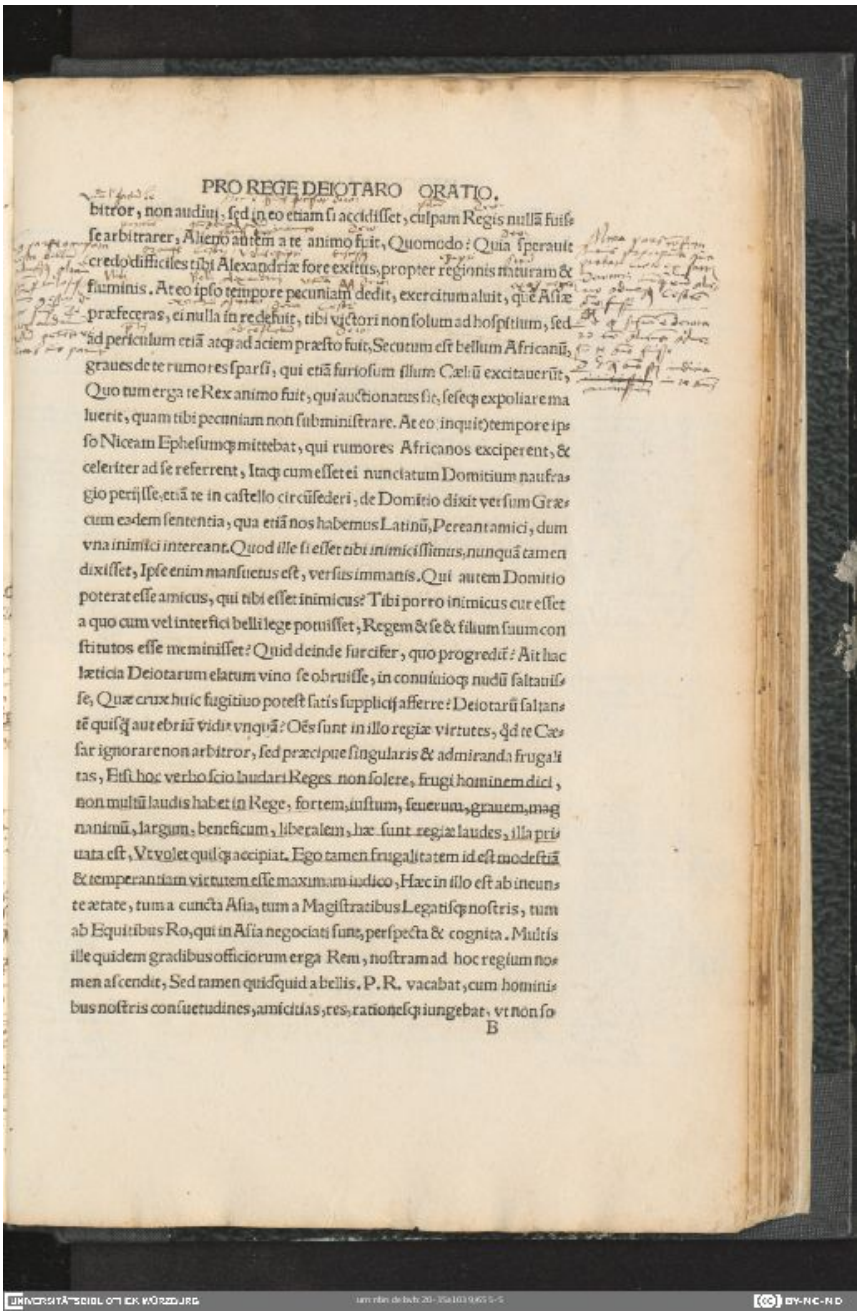

PRO REGE DEIOTARO ORATIO.

bitror, non audiui, sed in eo etiam si accidisset, culpam Regis nullã fuisse arbitrarer, Alterũ autem a te animo fuit, Quomodo? Quia speraui credo difficiles tibi Alexandriæ fore exitus, propter regionis naturam & fluminis. At eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit, quæ Asiæ præfecteras, ei nulla in re defuit, tibi victori non solum ad hospitium, sed id periculum etiã atq; ad aciem præsto fuit. Secutum est bellum Africanũ, graues de te rumores sparsi, qui etiã furiosum filium Cæliũ excitauerũt, Quo tum erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, sesecq; expoliare maluerit, quam tibi pecuniam non subministrare. At eo (inquit) tempore ipso Niceam Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent, Itaq; cum esset ei nunciatum Domitium naufragio periisse, etiã te in castello circũsederi, de Domitio dixit versum Græcum eadem sententia, qua etiã nos habemus Latinũ, Pereant amici, dum vna inimici intereant. Quod ille si esset tibi inimicissimus, nunquã tamen dixisset, Ipse enim mansuetus est, versus immanis. Qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? Tibi porro inimicus cur esset a quo cum vel interfici belli lege potuisset, Regem & se & filium suum constitutos esse meminisset? Quid deinde furcifer, quo progredi? Ait hac lætitia Deiotarum elatum vino se obruisse, in conuiuioq; nudũ saltauisse, Quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarũ saltantẽ quis q̃ aut ebriũ vidit vnquã? Oẽs sunt in illo regiæ virtutes, q̃d te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis & admiranda frugalitas, Etsi hoc verbo scio laudari Reges non solere, frugi hominem dici, non multũ laudis habet in Rege, fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimũ, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes, illa priuata est, Vt velit quis q̃ accipiat. Ego tamen frugalitatem id est modestiã & temperantiam virtutem esse maximam iudico, Hanc in illo est ab ineunte ætate, tum a cuncta Asia, tum a Magistratibus Legatisq; nostris, tum ab Equitibus Ro, qui in Asia negociati sunt, perspecta & cognita. Multis ille quidem gradibus officiorum erga Rem, nostram ad hoc regium nomen ascendit, Sed tamen quicquid a bellis. P. R. vacabat, cum hominis bus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat, vt non so-

B

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

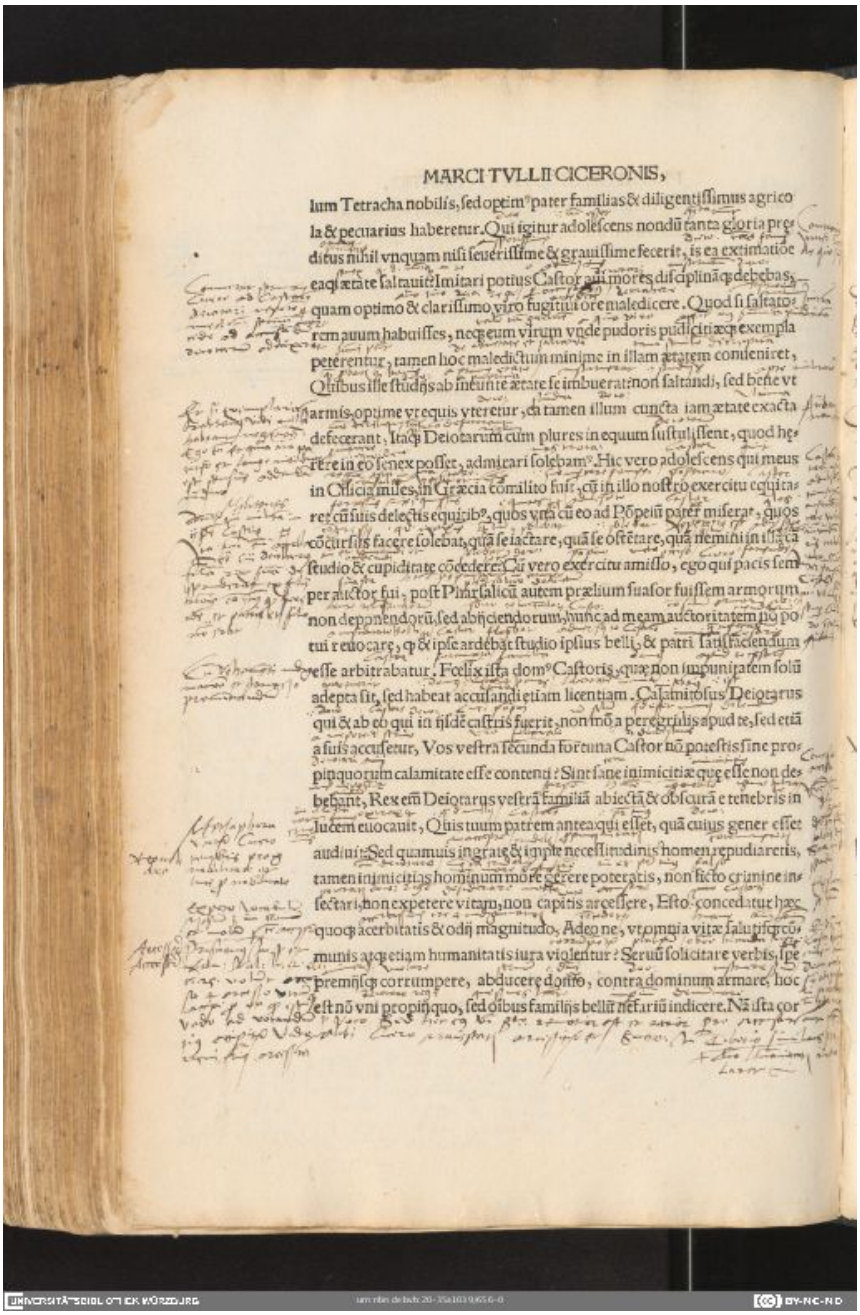

lum Tetracha nobilis, sed optim⁹ pater familias & diligentissimus agricola & pecuarius haberetur. Qui igitur adolescens nondũ tanta gloria preditus nihil vnquam nisi seuerissime & grauissime fecerit, is ea extimatiõe eaq; ætate saltauit? Imitari potius Castor aui mores disciplinãq; debebas, quam optimo & clarissimo viro fugitiui ore maledicere. Quod si saltatorem auum habuisses, neq; eum virum vnde pudoris pudicitiæq; exempla peterentur, tamen hoc maledictum minime in illam ætatem conueniret, Quibus ille studijs ab ineunte ætate se imbuerat: non saltandi, sed bene vt armis, optime vt equis vteretur, ea tamen illum cuncta iam ætate exacta defecerant, Itaq; Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod hęrere in eo senex posset, admirari solebam⁹. Hic vero adolescens qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cũ in illo nostro exercitu equitaret cũ suis delectis equitib⁹, quos vna cũ eo ad Põpeiũ pater miserat, quos cõcursus facere solebat, quã se iactare, quã se ostẽtare, quã nemini in illa cã studio & cupiditate cõcedere: Cũ vero exercitu amisso, ego qui pacis semper auctor fui, post Pharsalicũ autem prælium suasor fuissem armorum non deponendorũ, sed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem nõ potui reuocare, q; & ipse ardebat studio ipsius belli, & patri satisfaciendum esse arbitrabatur. Fœlix ista dom⁹ Castoris, quæ non impunitatem solũ adepta sit, sed habeat accusandi etiam licentiam. Calamitosus Deiotarus qui & ab eo qui in ijsdẽ castris fuerit, non mõ a peregrinis apud te, sed etiã a suis accusetur, Vos vestra secunda fortuna Castor nõ potestis sine propinquorum calamitate esse contenti? Sint sane inimicitiæ quę esse non debebant, Rex em̃ Deiotarus vestrã familiã abiectã & obscurã e tenebris in lucem euocauit, Quis tuum patrem antea qui esset, quã cuius gener esset audiuit? Sed quamuis ingratę & impie necessitudinis homen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcessere, Esto concedatur hæc quoq; acerbitatis & odij magnitudo, Adeo ne, vt omnia vitæ salutisq; cõmunis atq; etiam humanitatis iura violentur? Seruũ solicitare verbis, spe premijsq; corrumpere, abducere domo, contra dominum armare, hoc est nõ vni propinquo, sed oibus familijs bellũ nefariũ indicere. Nã ista cor

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.65 6-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

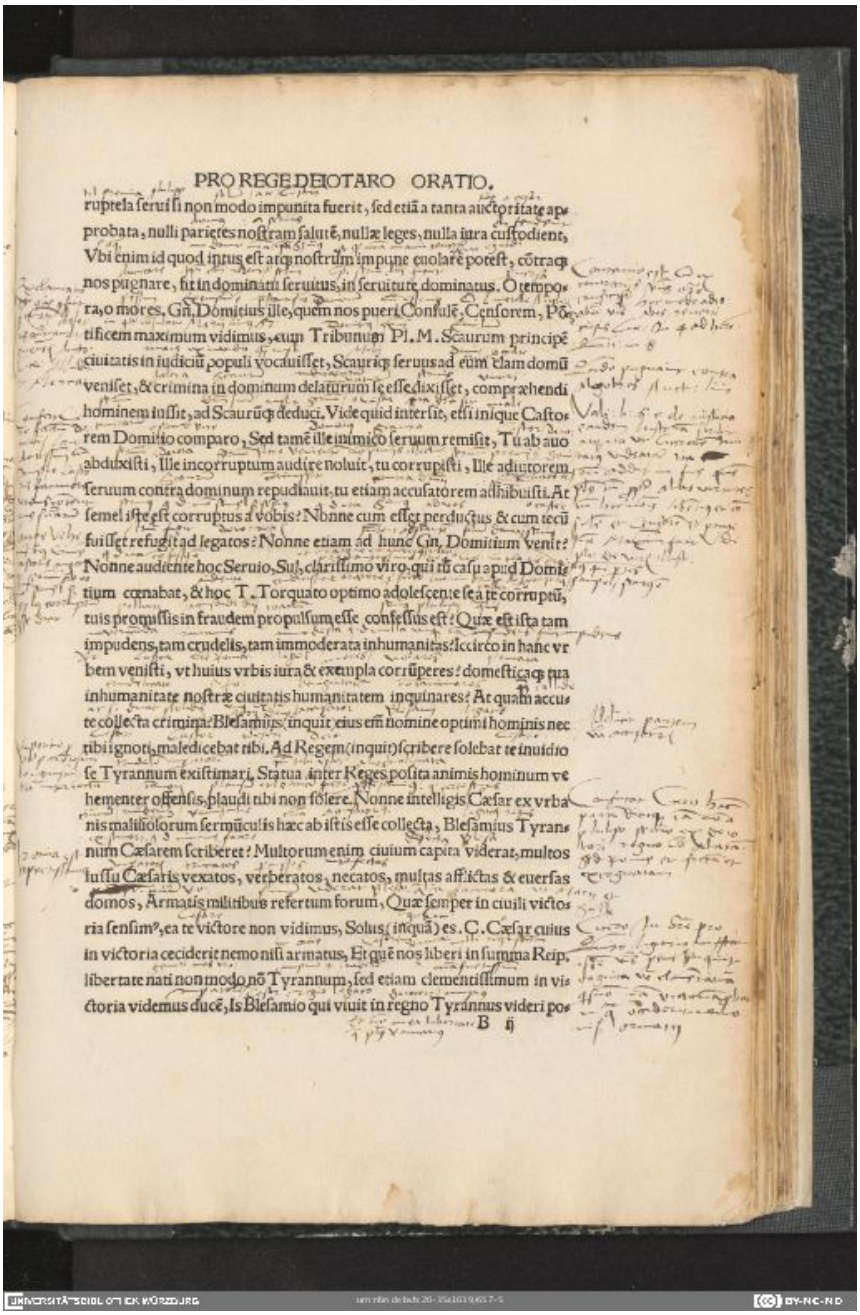

ruptela seruisi non modo impunita fuerit, sed etiã a tanta auctoritate approbata, nulli parietes nostram salutẽ, nullæ leges, nulla iura custodient, Vbi enim id quod intus est atq; nostrum impune euolare potest, cõtraq; nos pugnare, fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. O tempora, o mores, Gn. Domitius ille, quem nos pueri Consulẽ, Censorem, Põtificem maximum vidimus, cum Tribunus Pl. M. Scaurum principẽ ciuitatis in iudiciũ populi vocauisset, Scauriq; seruus ad eũ clam domũ venisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurũq; deduci. Vide quid interfit, etsi inique Castorem Domitio comparo, Sed tamẽ ille inimico seruum remisit, Tu ab auo abduxisti, Ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti, Ille adiutorem seruum contra dominum repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. At semel iste est corruptus a vobis? Nonne cum esset perductus & cum tecũ fuisset refugit ad legatos? Nonne etiam ad hunc Gn. Domitium venit? Nonne audiente hoc Seruio Sul. clarissimo viro, qui tũ casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato optimo adolescente se a te corruptũ, tuis promissis in fraudem propulsum esse confessus est? Quæ est ista tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Iccirco in hanc vrbem venisti, vt huius vrbis iura & exempla corrũperes? domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatem inquinares? At quam accusate collecta crimina? Blesamius, inquit, eius ẽ nomine optimi hominis nec tibi ignoti, maledicebat tibi. Ad Regem (inquit) scribere solebat te inuidio se Tyrannum existimari, Statua inter Reges posita animis hominum vehementer offensis, plaudi tibi non solere. Nonne intelligis Cæsar ex vrbanis maliuolorum sermũculis hæc abiectis esse collecta, Blesamius Tyrannum Cæsarem scriberet? Multorum enim ciuium capita viderat, multos iussu Cæsaris vexatos, verberatos, necatos, multas afflictas & euersas domos, Armatis militibus refertum forum, Quæ semper in ciuili victoria sensimꝰ, ea te victore non vidimus, Solus (inquã) es. C. Cæsar cuius in victoria ceciderit nemo nisi armatus, Et quẽ nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo nõ Tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria videmus ducẽ, Is Blesamio qui viuit in regno Tyrannus videri po-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

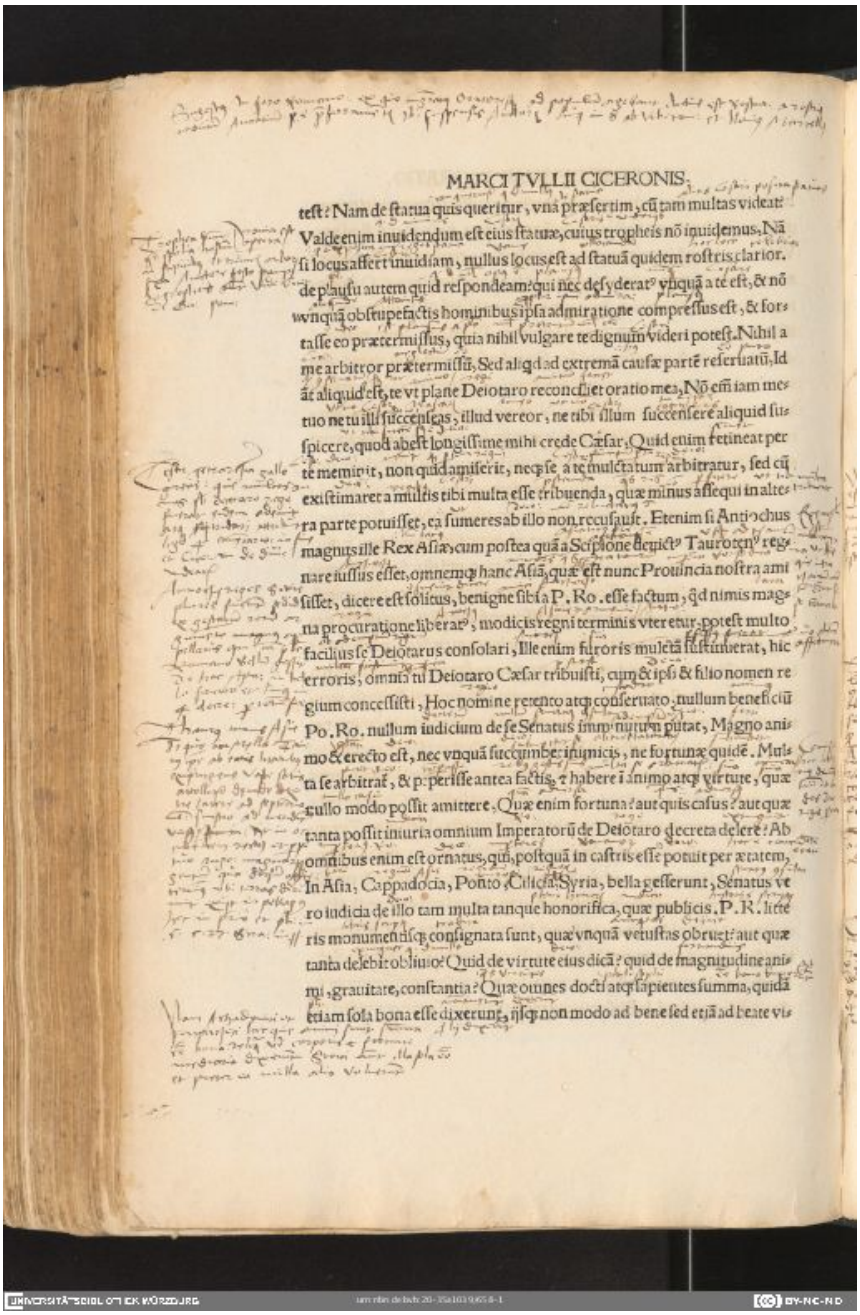

test? Nam de statua quis queritur, vna præsertim, cũ tam multas videat? Valde enim inuidendum est eius statuæ, cuius tropheis nõ inuidemus. Nã si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuã quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desyderat⁹ vnquã a te est, & nõ vnquã obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil vulgare te dignum videri potest. Nihil a me arbitror prætermissũ, Sed aliqd ad extremã causæ partẽ reseruatũ, Id ãt aliquid est, te vt plane Deiotaro reconciliet oratio mea, Nõ em̃ iam metuo ne tu illi succenseas, illud vereor, ne tibi illum succensere aliquid suspicere, quod abest longissime mihi crede Cæsar, Quid enim retineat per te meminit, non quid amiserit, neq; se a te mulctatum arbitratur, sed cũ existimaret a multis tibi multa esse tribuenda, quæ minus assequi in altera parte potuisset, ea sumeres ab illo non recusauit. Etenim si Antiochus magnus ille Rex Asiæ, cum postea quã a Scipione deuict⁹ Tauroten⁹ regnare iussus esset, omnemq; hanc Asiã, quæ est nunc Prouincia nostra amisisset, dicere est solitus, benigne sibi a P. Ro. esse factum, q̃d nimis magna procuratione liberat⁹, modicis regni terminis vteretur, potest multo facilius se Deiotarus consolari, Ille enim furoris mulctã sustinuerat, hic erroris, omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti, Hoc nomine retento atq; conseruato, nullum beneficiũ Po. Ro. nullum iudicium de se Senatus imminutum putat, Magno animo & erecto est, nec vnquã succumbet inimicis, ne fortunæ quidẽ. Multa se arbitrat, & p: perisse antea factis, ⁊ habere ĩ animo atq; virtute, quæ nullo modo possit amittere. Quæ enim fortuna? aut quis casus? aut quæ tanta possit iniuria omnium Imperatorũ de Deiotaro decreta delere? Ab omnibus enim est ornatus, qui, postquã in castris esse potuit per ætatem, In Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesserunt, Senatus vero iudicia de illo tam multa tanque honorifica, quæ publicis. P. R. litteris monumentisq; consignata sunt, quæ vnquã vetustas obruet? aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de virtute eius dicã? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia? Quæ omnes docti atq; sapientes summa, quidã etiam sola bona esse dixerunt, ijsq; non modo ad bene sed etiã ad beate vi-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9.65 8-1
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

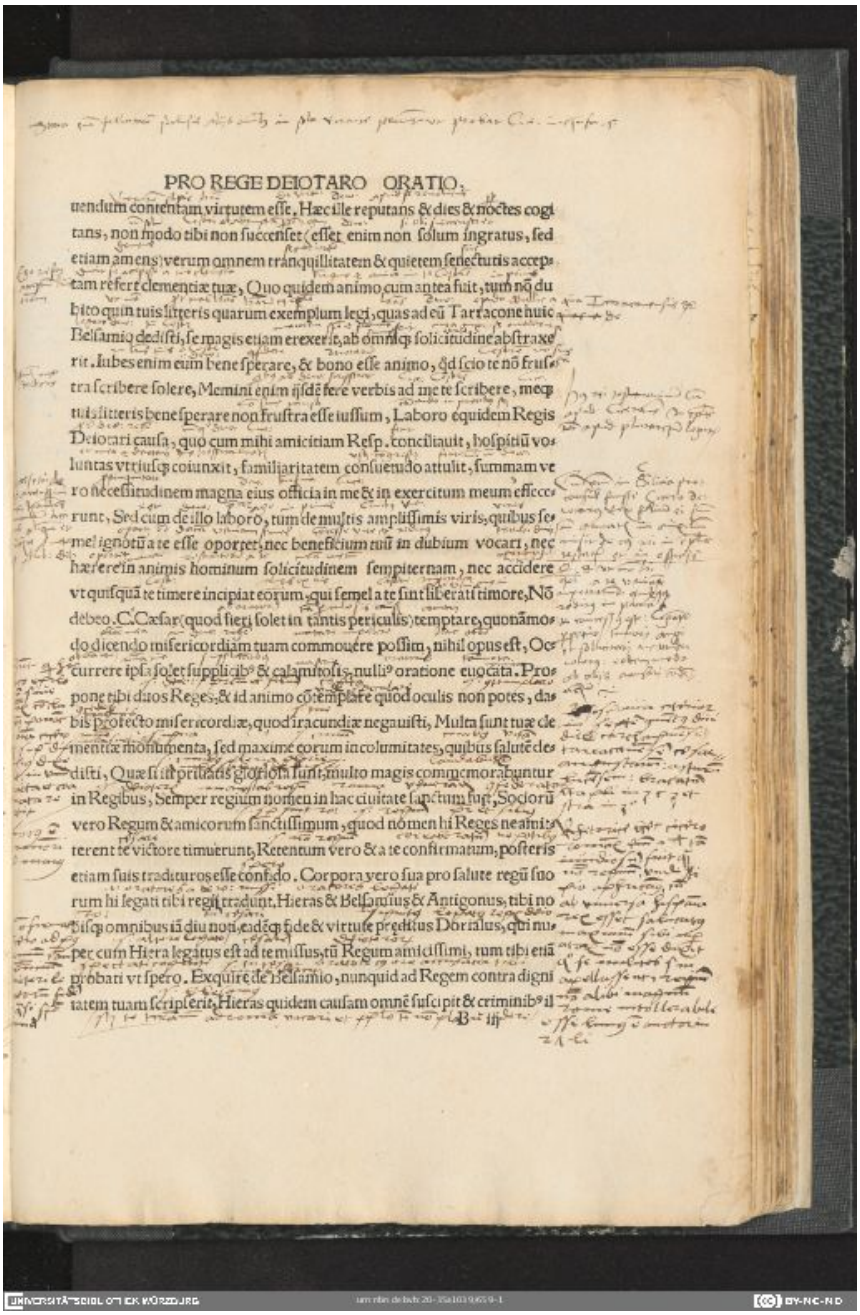

PRO REGE DEIOTARO ORATIO.

uendum contentam virtutem esse. Hæc ille reputans & dies & noctes cogitans, non modo tibi non succenset (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) verum omnem tranquillitatem & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ, Quo quidem animo cum antea fuit, tum nō dubito quin tuis litteris quarum exemplum legi, quas ad eū Tarracone huic Belsamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omnisq; solicitudine abstraxerit. Iubes enim eum bene sperare, & bono esse animo, qd scio te nō frustra scribere solere, Memini enim ijsdē fere verbis ad me te scribere, meq; tuis litteris bene sperare non frustra esse iussum, Laboro equidem Regis Deiotari causa, quo cum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitiū voluntas vtriusq; coiunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam vero necessitudinem magna eius officia in me & in exercitum meum effecerunt, Sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis viris, quibus semel ignotū a te esse oportet, nec beneficium tuū in dubium vocari, nec hærere in animis hominum solicitudinem sempiternam, nec accidere vt quisquā te timere incipiat eorum, qui semel a te sint liberati timore, Nō debeo. C. Cæsar (quod fieri solet in tantis periculis) temptare, quonāmodo dicendo misericordiam tuam commouere possim, nihil opus est, Occurrere ipsa solet supplicib⁹ & calamitosis, nulli⁹ oratione euocata. Propone tibi duos Reges, & id animo cōtemplare quod oculis non potes, dabis profecto misericordiæ, quod iracundiæ negauisti, Multa sunt tuæ clementiæ monumenta, sed maxime eorum incolumitates, quibus salutē dedisti, Quæ si in priuatis gloriosa sunt, multo magis commemorabuntur in Regibus, Semper regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit, Sociorū vero Regum & amicorum sanctissimum, quod nomen hi Reges ne amitterent te victore timuerunt, Retentum vero & a te confirmatum, posteris etiam suis tradituros esse confido. Corpora vero sua pro salute regū suorum hi legati tibi regii tradunt, Hieras & Belsamius & Antigonus, tibi nobisq; omnibus iā diu noti, eadēq; fide & virtute præditus Dorialus, qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus, tū Regum amicissimi, tum tibi etiā probati vt spero. Exquire de Belsamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit, Hieras quidem causam omnē suscipit & criminib⁹ il

B iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

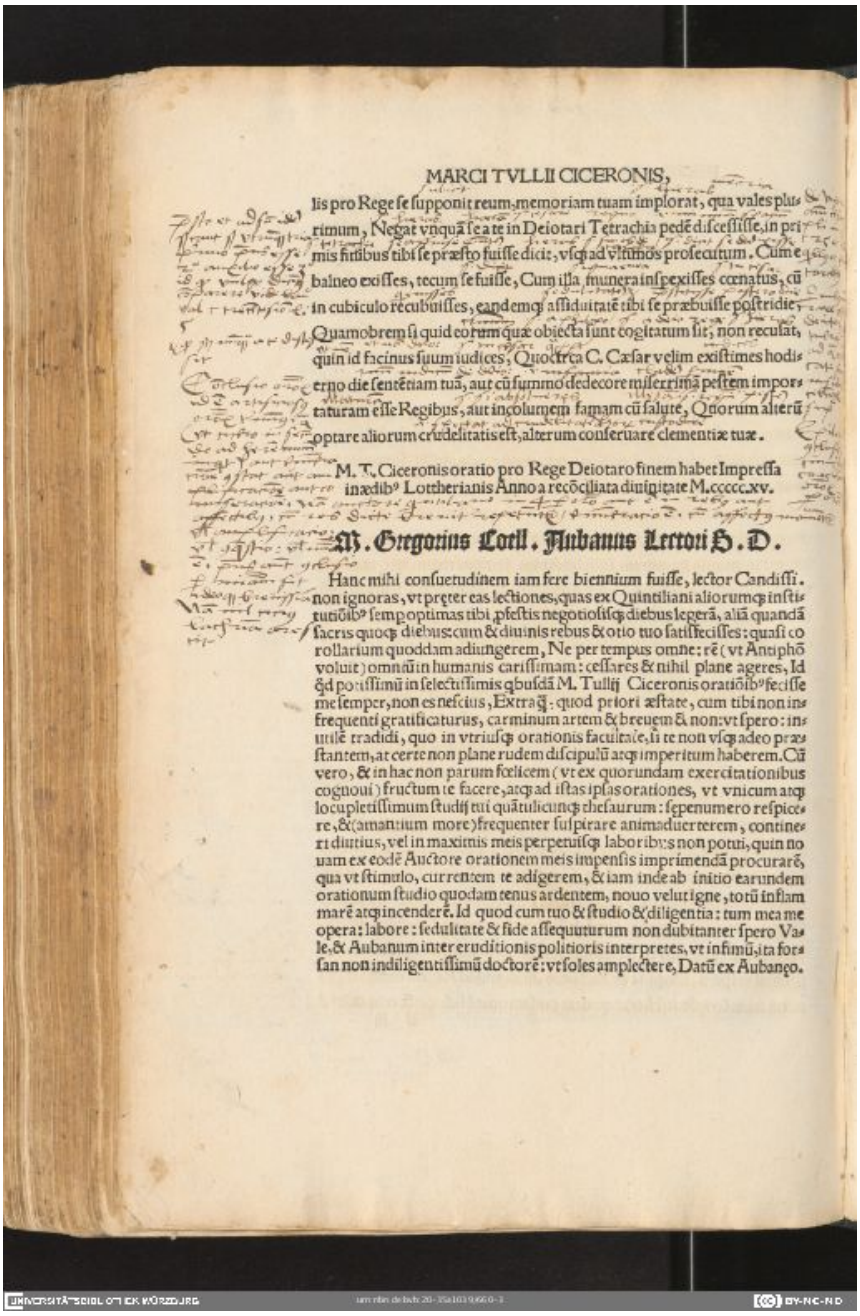

MARCI TVLLII CICERONIS,

lis pro Rege se supponit reum, memoriam tuam implorat, qua vales plurimum, Negat vnquā se a te in Deiotari Tetrachia pedē discessisse, in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, vsq; ad vltimos prosecutum. Cum e balneo exisses, tecum se fuisse, Cum illa munera inspexisses cœnatus, cū in cubiculo recubuisses, eandemq; assiduitatē tibi se præbuisse postridie, Quamobrem si quid eorum quæ obiecta sunt cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices, Quocirca C. Cæsar velim existimes hodierno die sententiam tuā, aut cū summo dedecore miserrimā pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cū salute, Quorum alterū optare aliorum crudelitatis est, alterum conseruare clementiæ tuæ.

M. T. Ciceronis oratio pro Rege Deiotaro finem habet Impressa inædib⁹ Lottherianis Anno a recōciliata diuinitate M.ccccc.xv.

M. Gregorius Coell. Aubanus Lectori S. D.

Hanc mihi consuetudinem iam fere biennium fuisse, lector Candissi. non ignoras, vt præter eas lectiones, quas ex Quintiliani aliorumq; institutiōib⁹ semp optimas tibi ꝓfestis negotiosisq; diebus legerā, aliā quandā sacris quoq; diebus: cum & diuinis rebus & otio tuo satisfecisses: quasi corollarium quoddam adiungerem, Ne per tempus omne: rē (vt Antiphō voluit) omniū in humanis carissimam: cessares & nihil plane ageres, Id q̄d potissimū in selectissimis q̄busdā M. Tullij Ciceronis oratiōib⁹ fecisse me semper, non es nescius, Extraq̄: quod priori æstate, cum tibi non infrequenti gratificaturus, carminum artem & breuem & non: vt spero: inutilē tradidi, quo in vtriusq; orationis facultate, si te non vsq; adeo præstantem, at certe non plane rudem discipulū atq; imperitum haberem. Cū vero, & in hac non parum fœlicem (vt ex quorundam exercitationibus cognoui) fructum te facere, atq; ad istas ipsas orationes, vt vnicum atq; locupletissimum studij tui quātulicunq; thesaurum: sępenumero respicere, & (amantium more) frequenter suspirare animaduerterem, contineri diutius, vel in maximis meis perpetuisq; laboribus non potui, quin nouam ex eodē Auctore orationem meis impensis imprimendā procurarē, qua vt stimulo, currentem te adigerem, & iam inde ab initio earundem orationum studio quodam tenus ardentem, nouo velut igne, totū inflammarē atq; incenderē. Id quod cum tuo & studio & diligentia: tum mea me opera: labore: sedulitate & fide assequuturum non dubitanter spero Vale, & Aubanum inter eruditionis politioris interpretes, vt infimū, ita forsan non indiligentissimū doctorē: vt soles amplectere, Datū ex Aubanęo.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

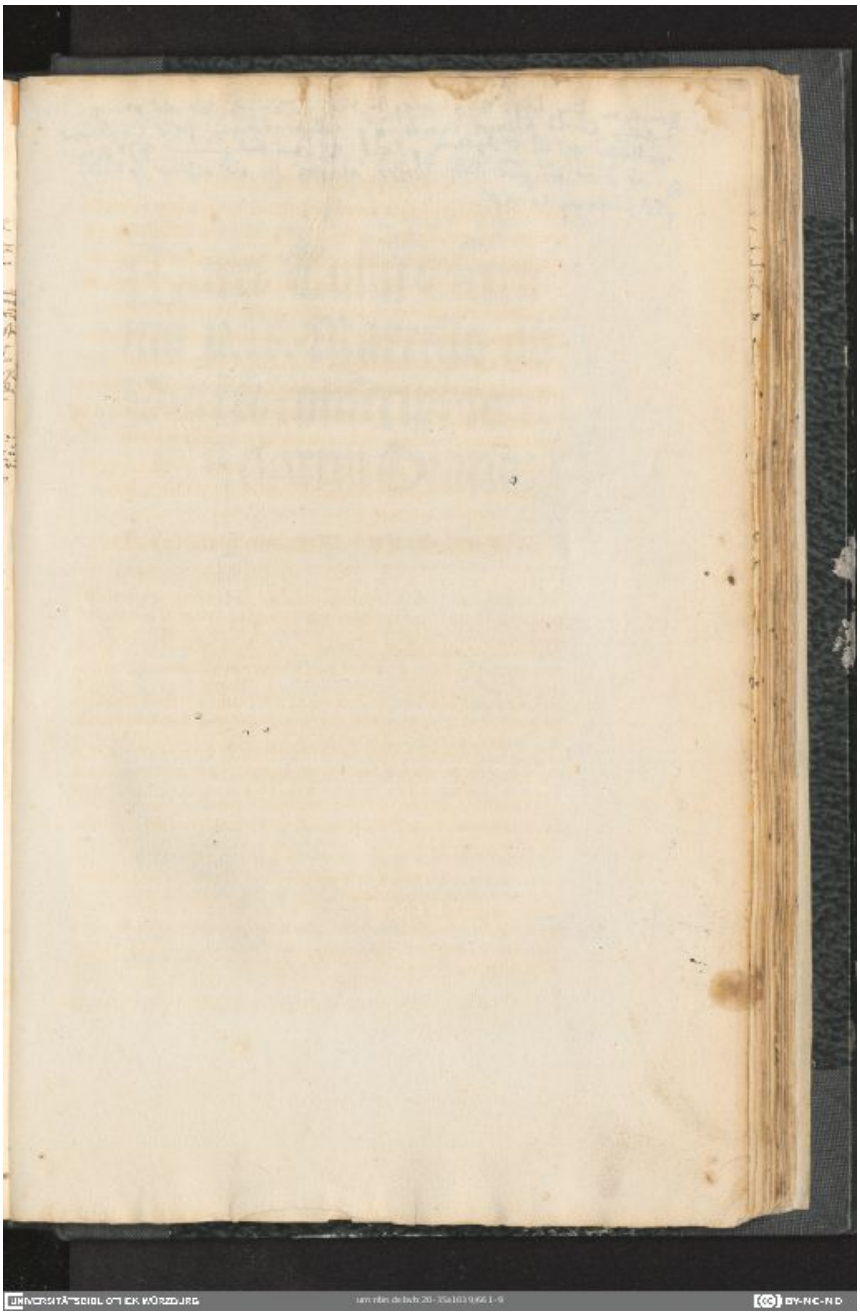

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

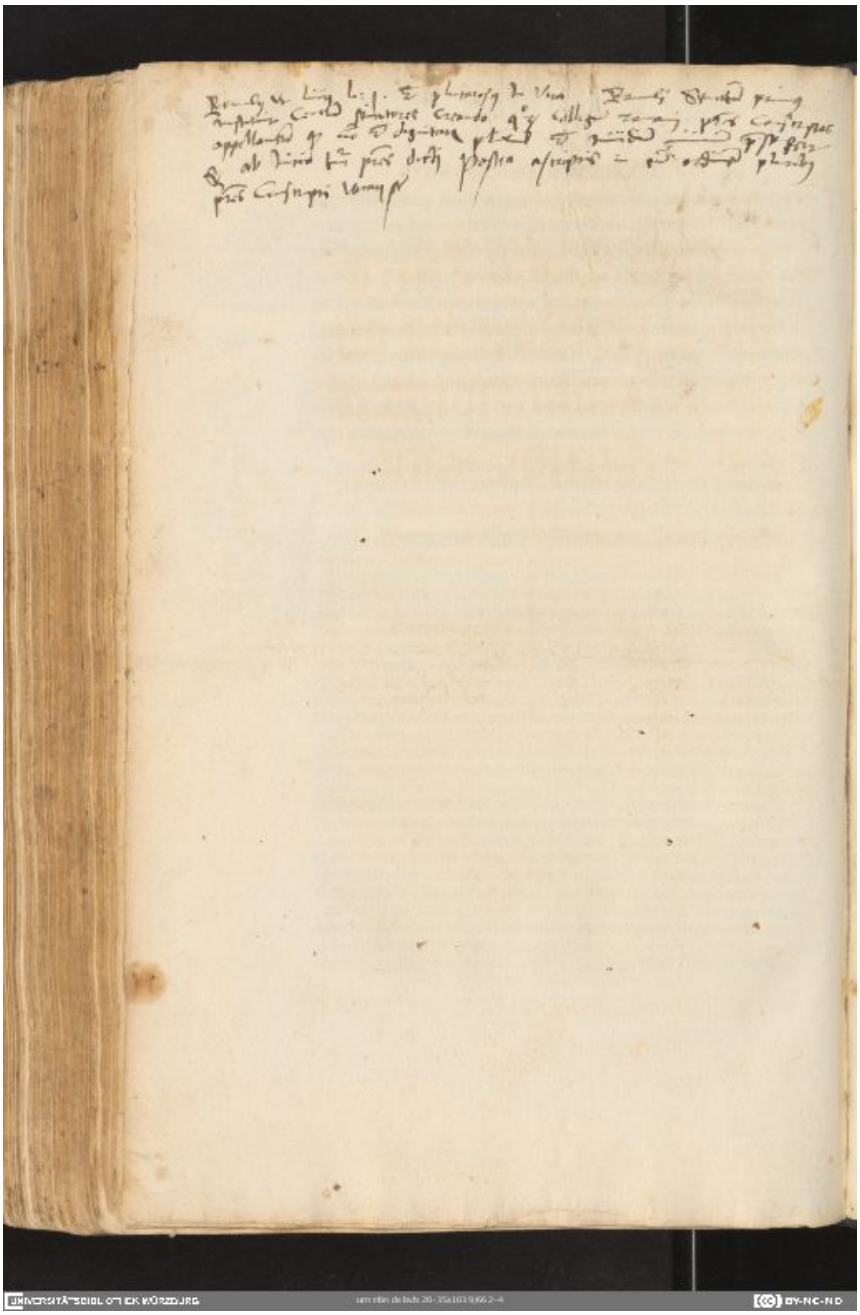

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

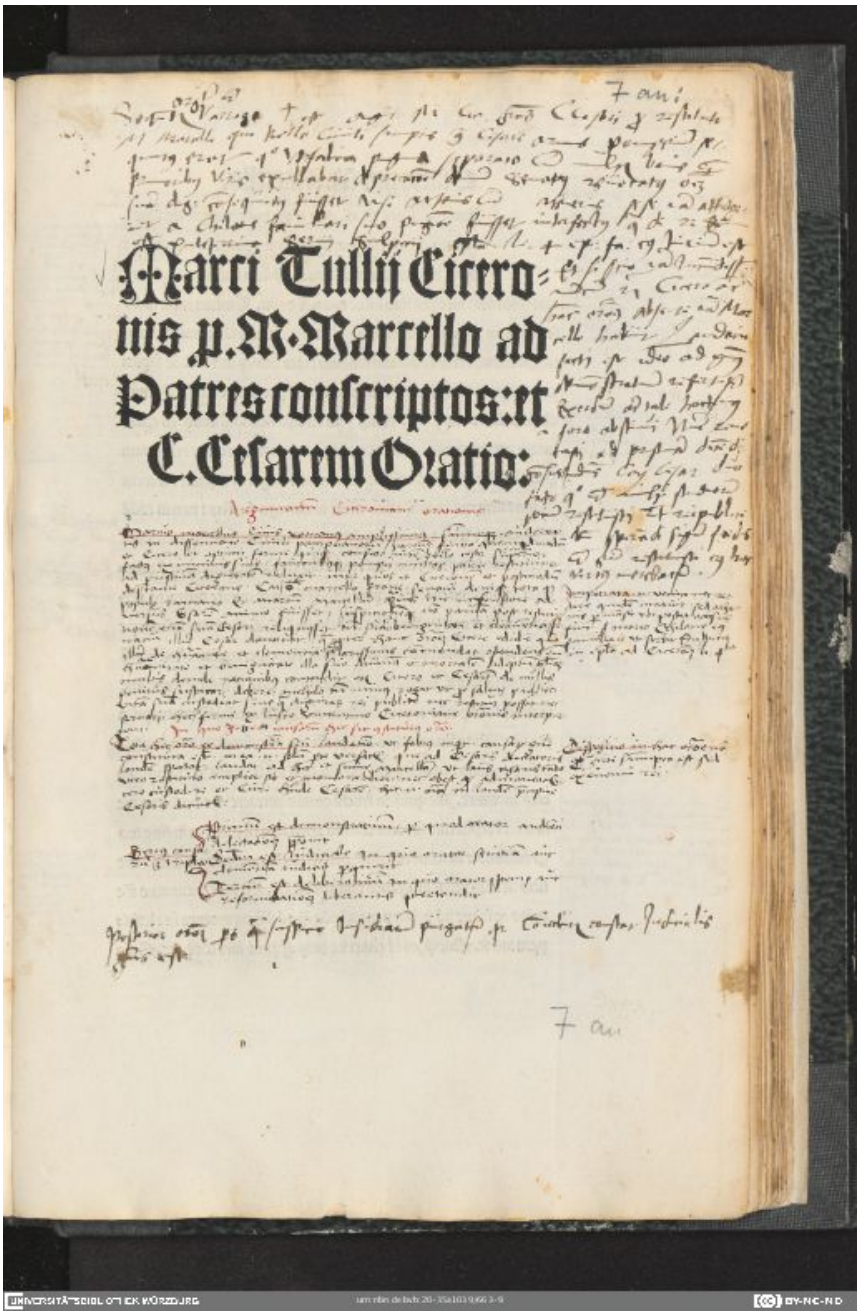

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

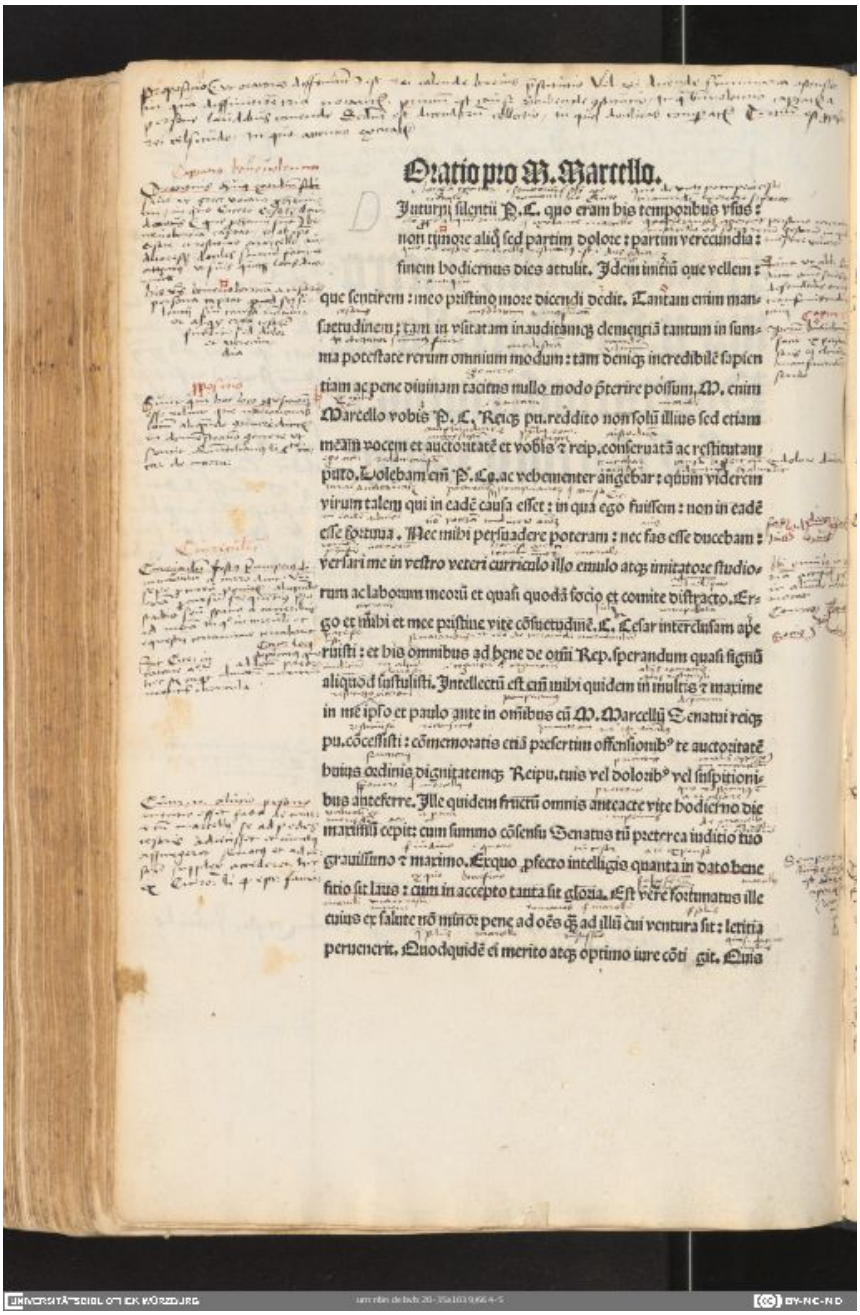

Oratio pro M. Marcello.

Diuturni silentii P. C. quo eram his temporibus vsus: non timore aliq̃ sed partim dolore: partim verecundia: finem hodiernus dies attulit. Idem initiũ que vellem: que sentirem: meo pristino more dicendi dedit. Tantam enim mansuetudinem: tam in vsitatam inauditamq̃ clementiã tantum in summa potestate rerum omnium modum: tam deniq̃ incredibilẽ sapientiam ac pene diuinam tacitus nullo modo p̃terire possum. M. enim Marcello vobis P. C. Reiq̃ pu. reddito non solũ illius sed etiam meam vocem et auctoritatẽ et vobis ⁊ reip. conseruatã ac restitutam puto. Volebam eñ P. Ce. ac vehementer angebar: quum viderem virum talem qui in eadẽ causa esset: in qua ego fuissem: non in eadẽ esse fortuna. Nec mihi persuadere poteram: nec fas esse ducebam: versari me in vestro veteri curriculo illo emulo atq̃ imitatore studiorum ac laborum meorũ et quasi quodã socio et comite distracto. Ergo et mihi et mee pristine vite cõsuetudinẽ. C. Cesar interclusam aperuisti: et his omnibus ad bene de oñi Rep. sperandum quasi signũ aliquod sustulisti. Intellectũ est eñ mihi quidem in multis ⁊ maxime in me ipso et paulo ante in oñibus cũ M. Marcellũ Senatui reiq̃ pu. cõcessisti: cõmemoratis etiã presertim offensionib⁹ te auctoritatẽ huius ordinis dignitatemq̃ Reipu. tuis vel dolorib⁹ vel suspitionibus anteferre. Ille quidem fructũ omnis anteacte vite hodierno die maximũ cepit: cum summo cõsensu Senatus tũ preterea iuditio tuo grauissimo ⁊ maximo. Ex quo ꝓfecto intelligis quanta in dato bene fitio sit laus: cum in accepto tanta sit gloria. Est vere fortunatus ille cuius ex salute nõ minor pene ad oẽs q̃ ad illũ cui ventura sit: letitia peruenerit. Quodquidẽ ei merito atq̃ optimo iure cõti git. Quis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

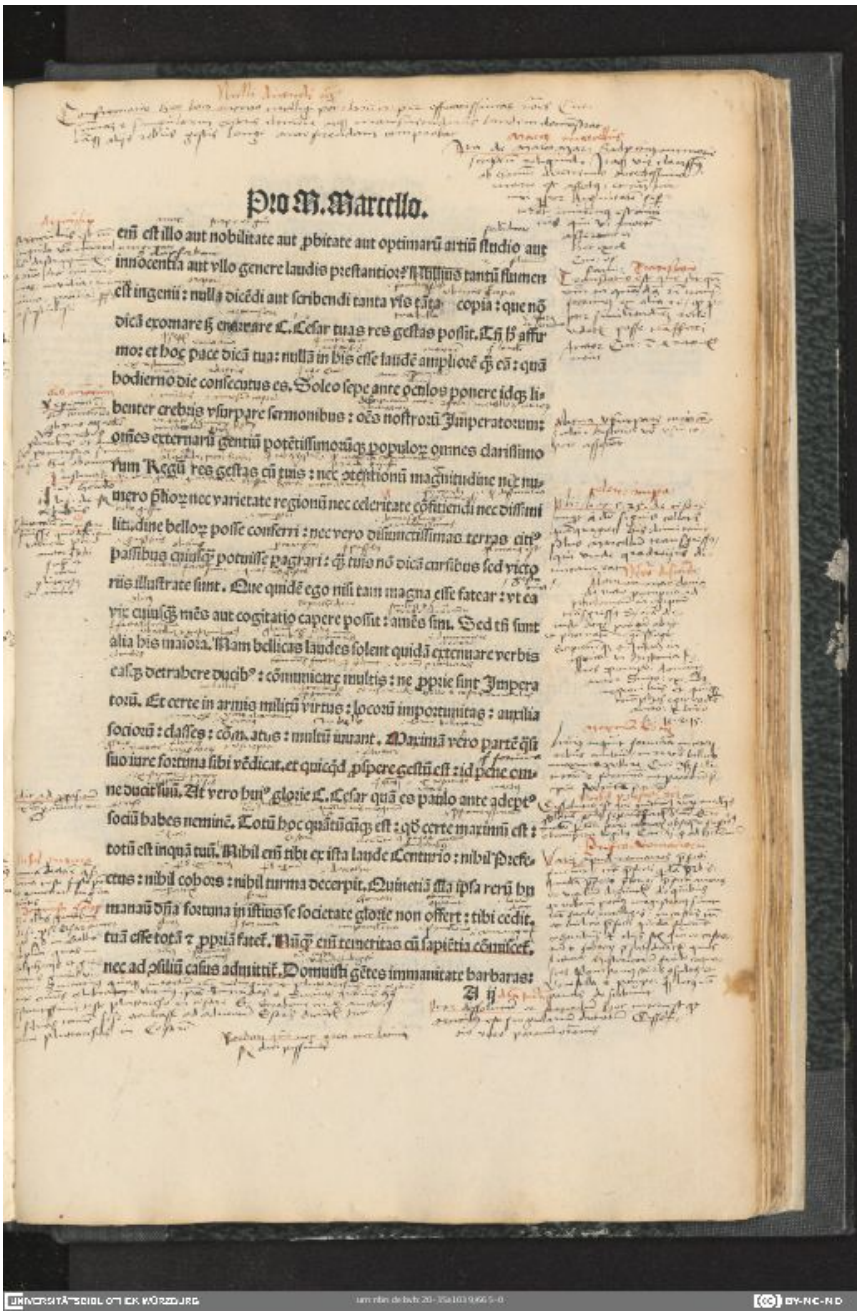

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

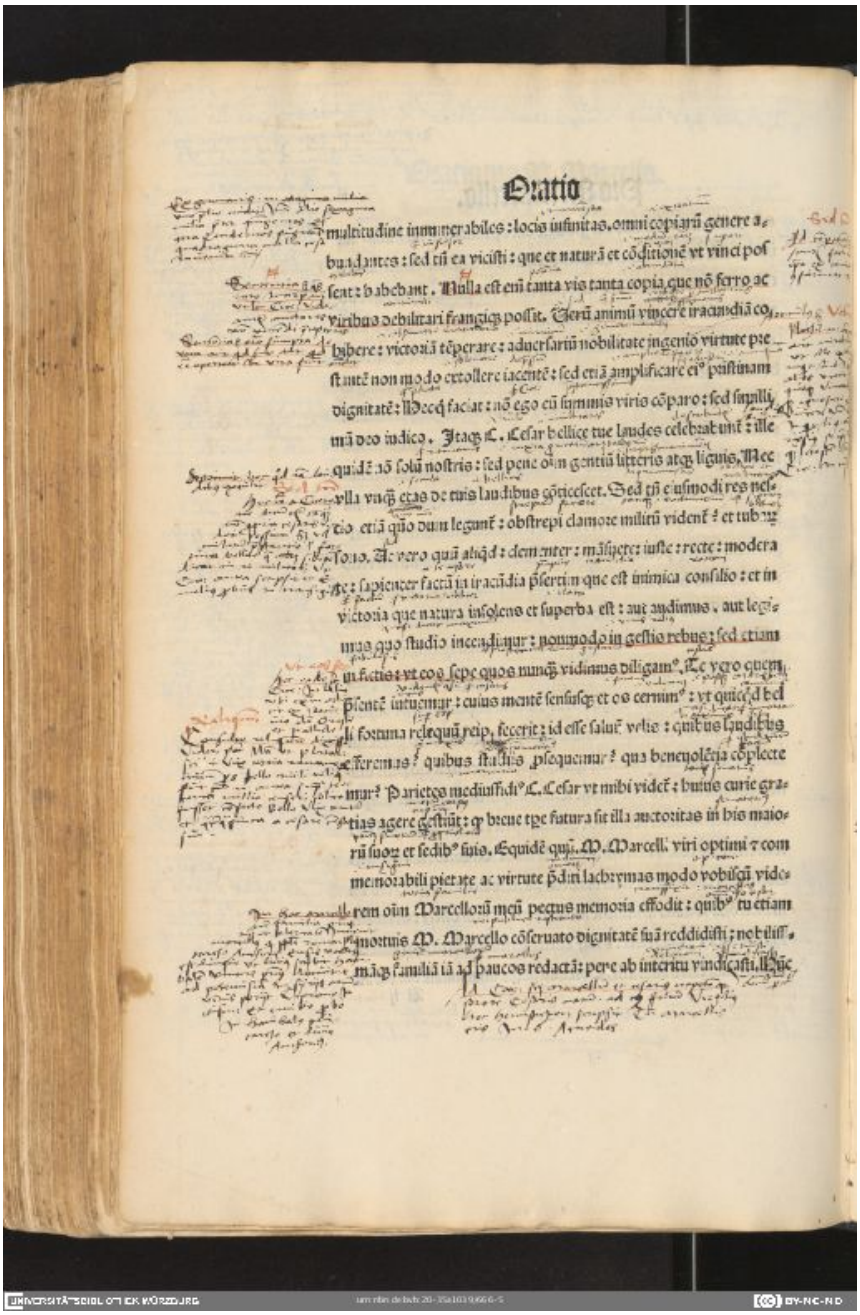

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

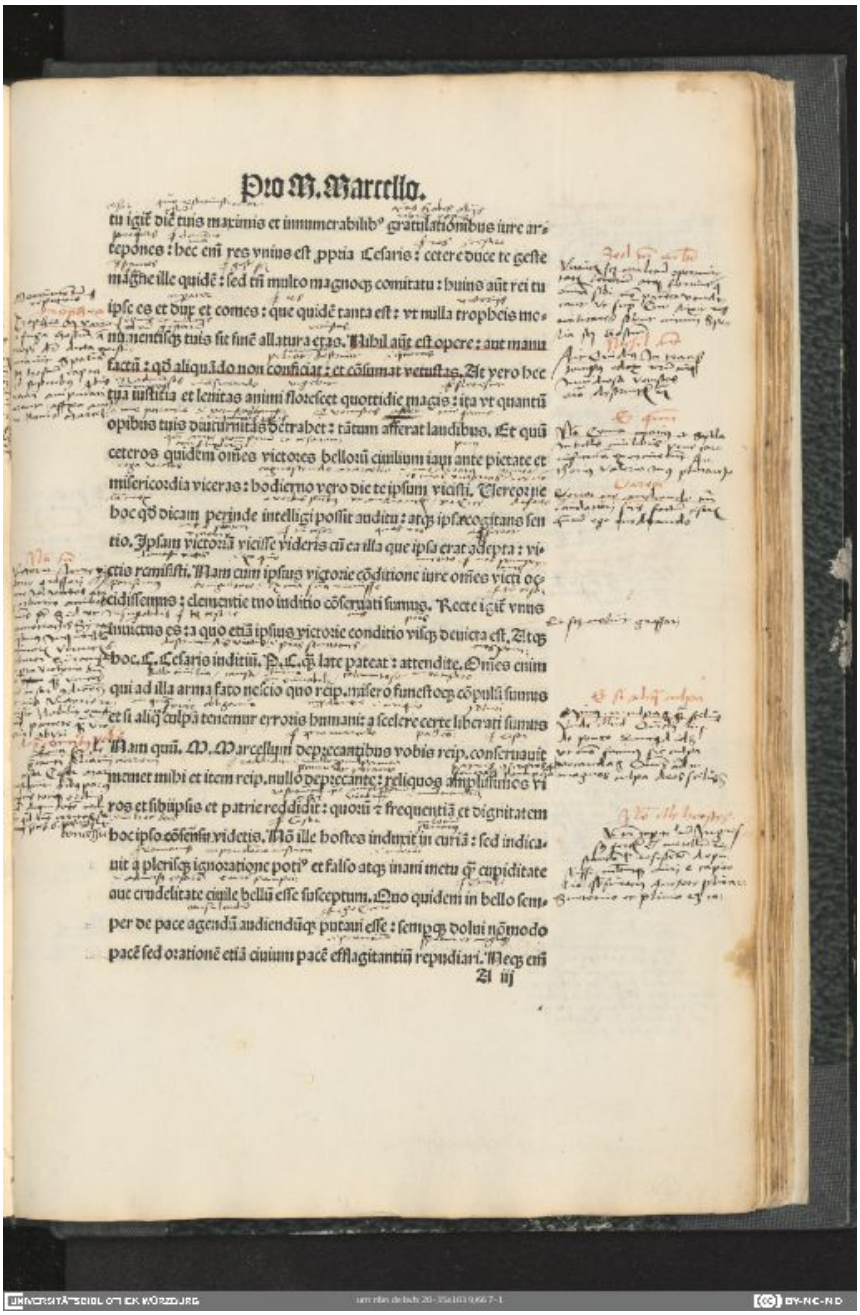

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

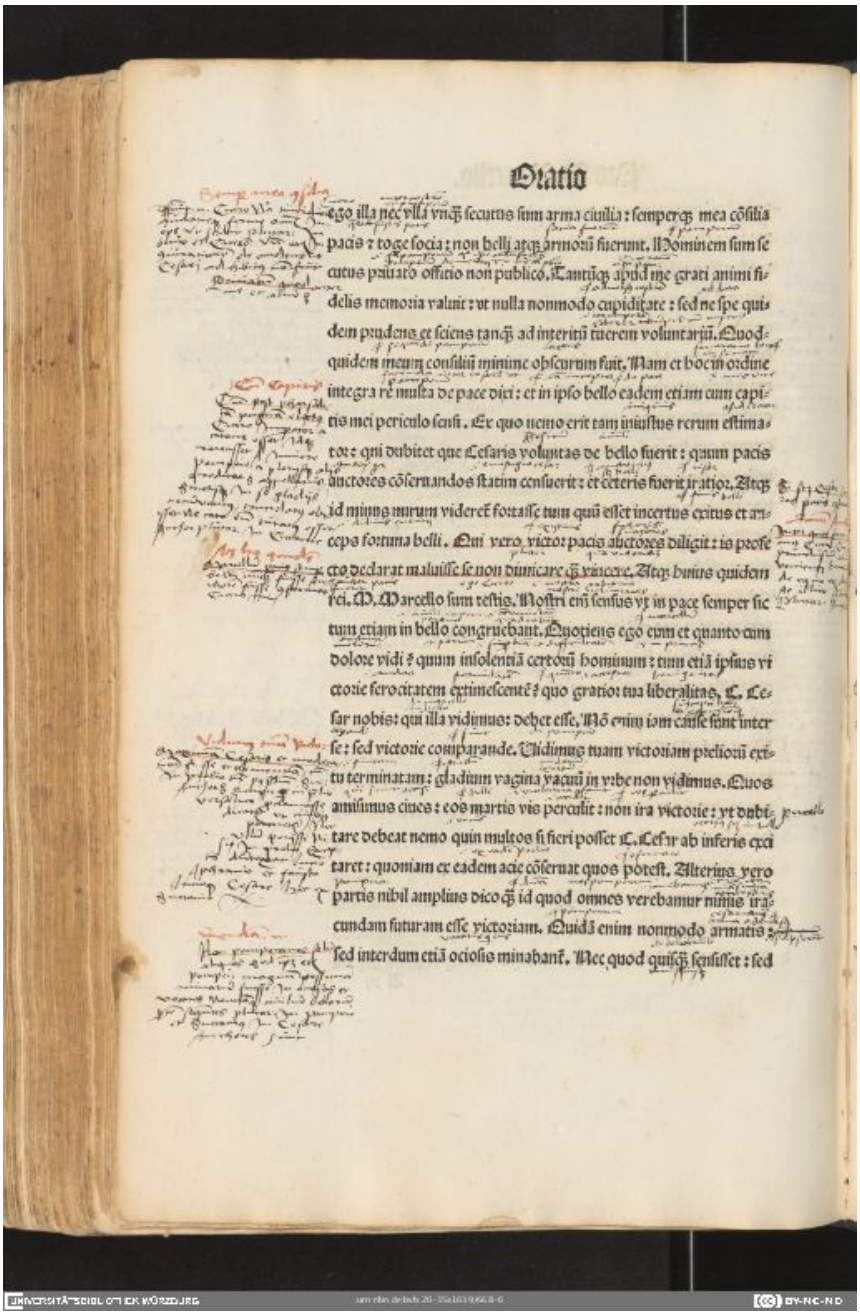

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

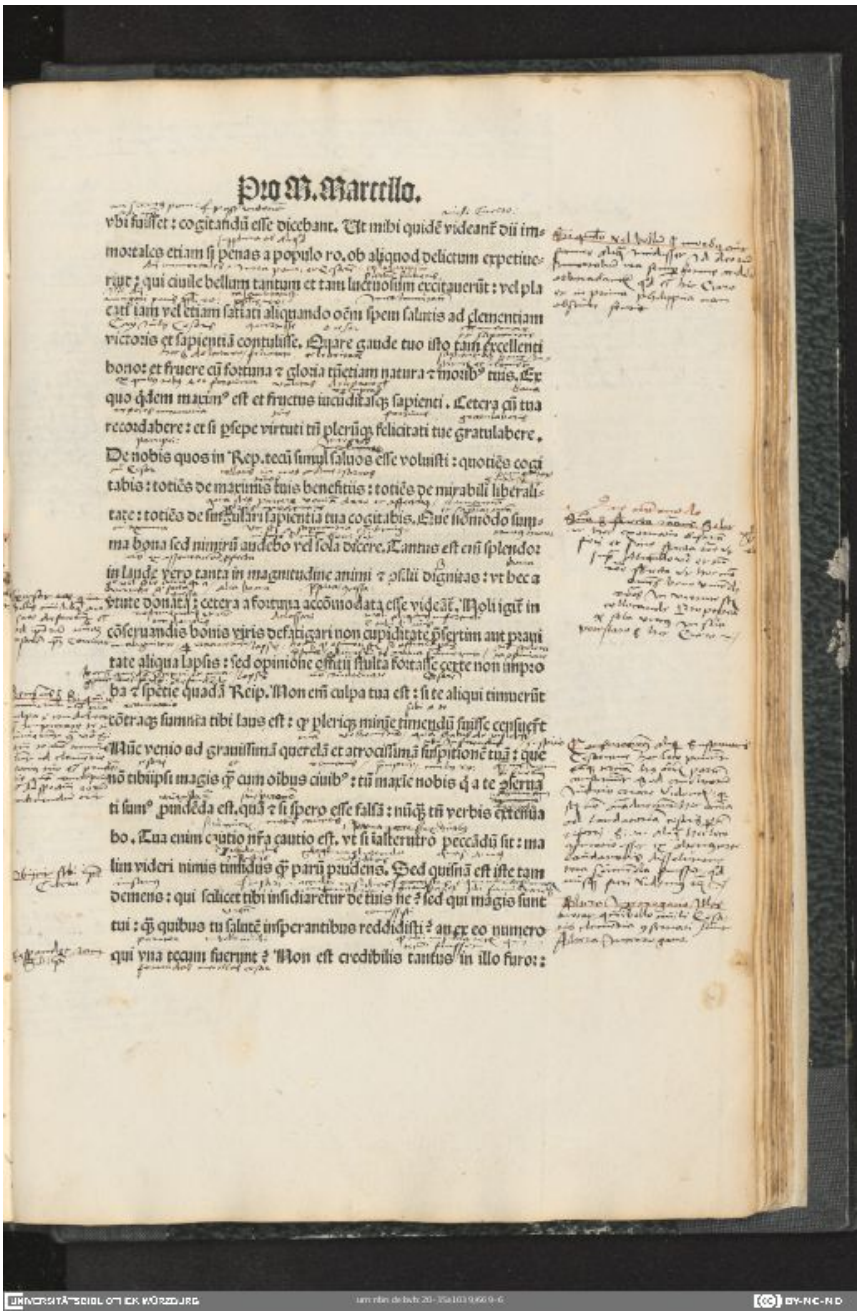

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

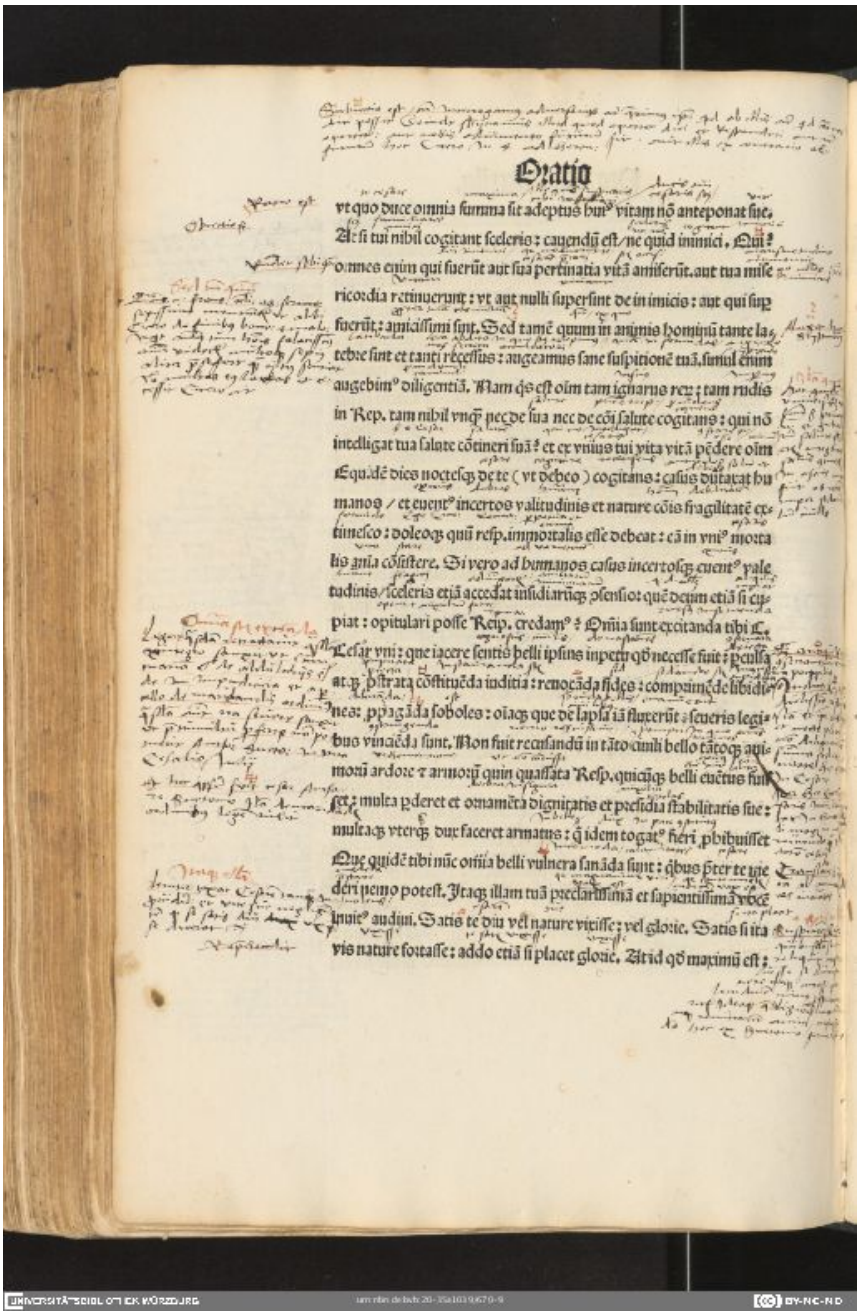

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

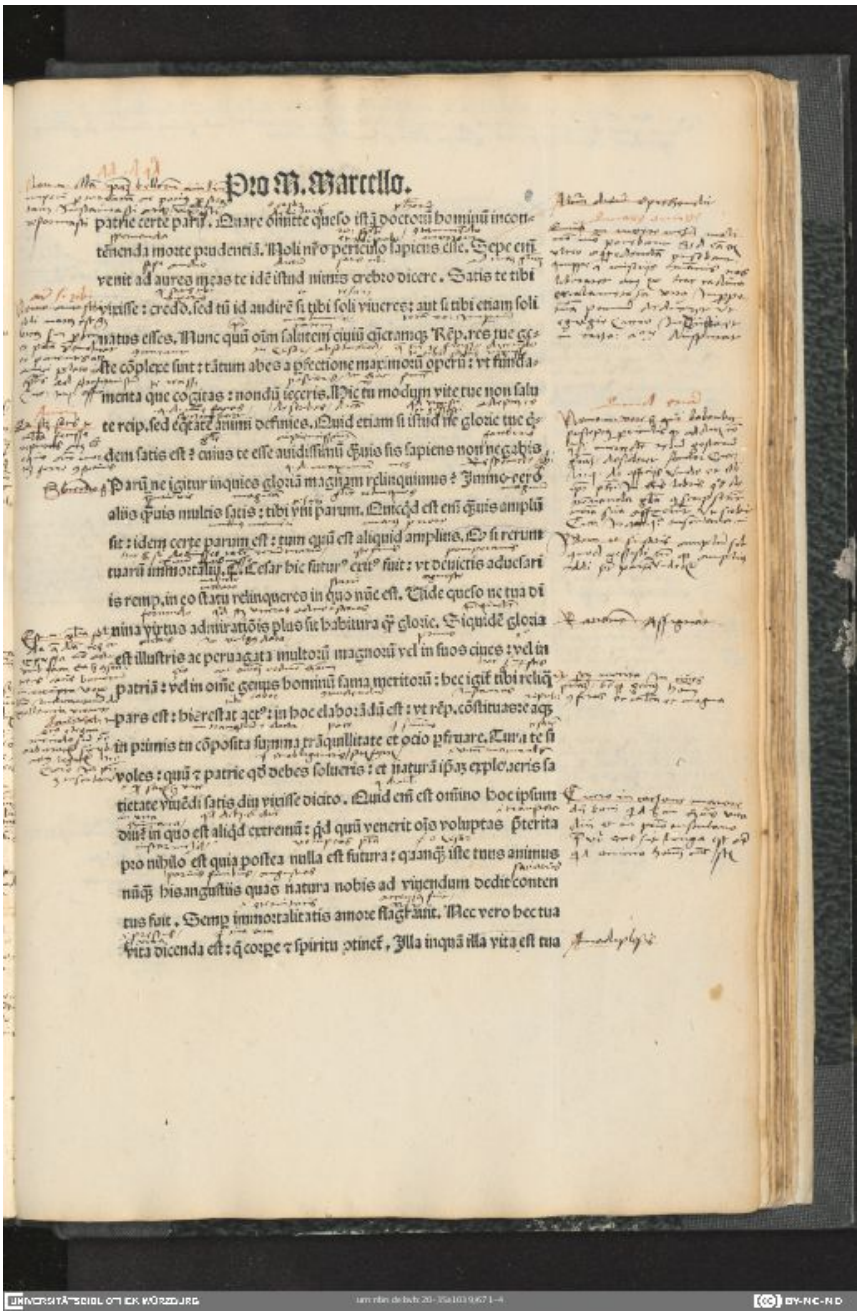

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

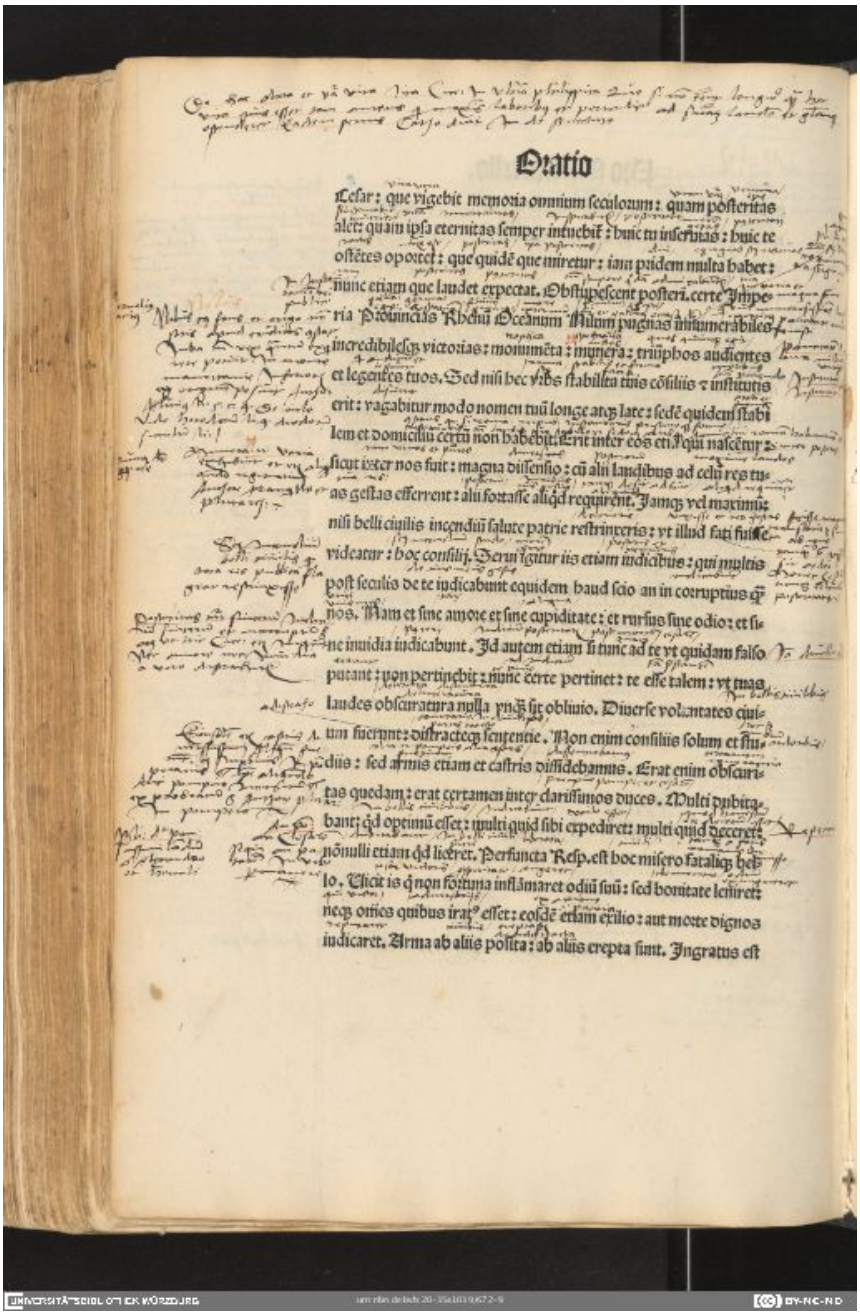

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

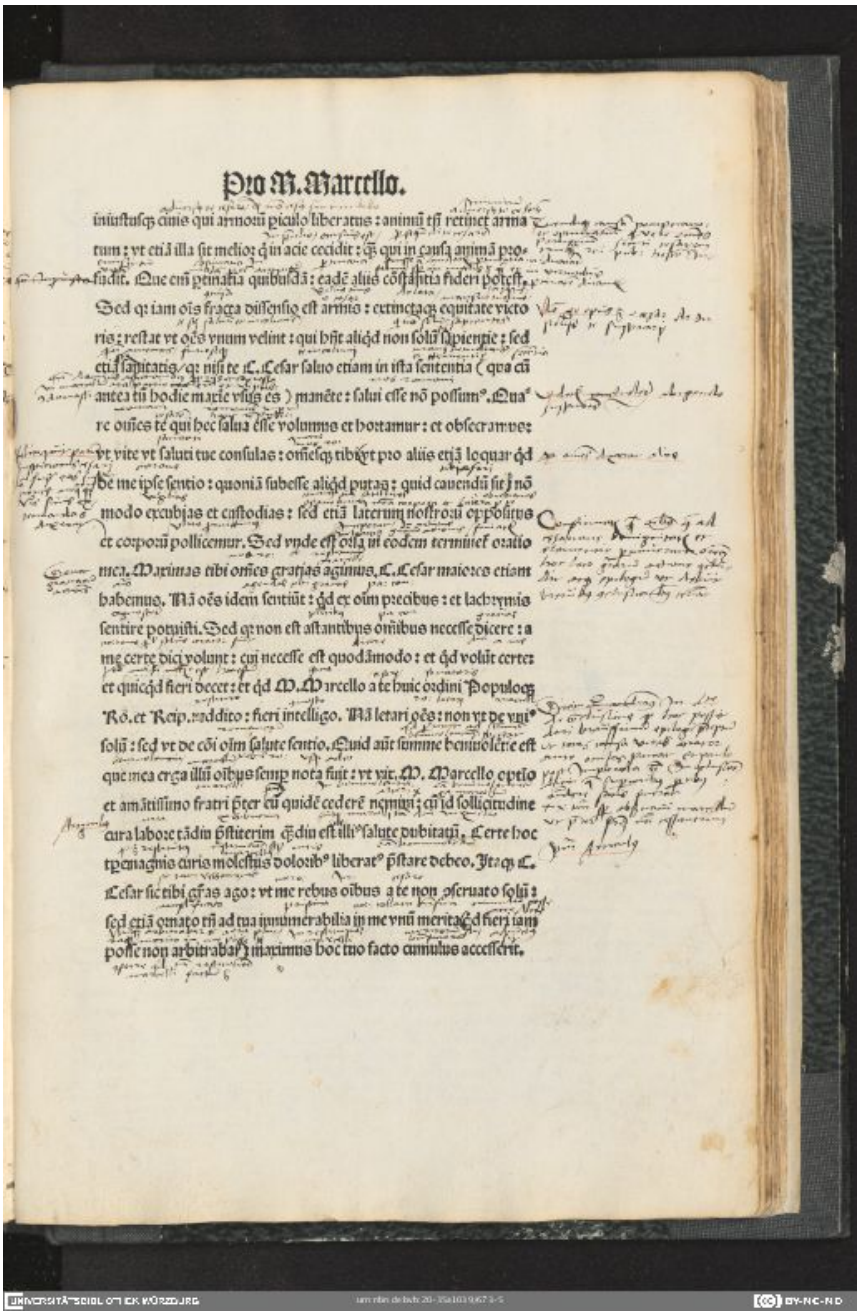

Pro M. Marcello.

iniustusq; ciuis qui armorū periculo liberatus : animū tñ retinet arma
tum : vt etiā illa sit melior q̄ in acie cecidit : q̄ qui in causa animā pro-
fudit. Que enī ꝑtinacia quibusdā : eadē aliis cōstantia fideri potest.
Sed q̄ iam oīs fracta dissensio est armis : extinctaq; equitate victo
ris : restat vt oēs vnum velint : qui hñt aliq̄d non solū sapientie : sed
etiā sanitatis, q̄ nisi te C. Cesar saluo etiam in ista sententia (qua cū
antea tū hodie maxīe vsus es) manēte : salui esse nō possum⁹. Qua
re oīnes te qui hec salua esse volumus et hortamur : et obsecramus :
vt vite vt saluti tue consulas : oīnesq; tibi vt pro aliis etiā loquar q̄d
de me ipse sentio : quoniā subesse aliq̄d putas : quid cauendū sit ꝯ nō
modo excubias et custodias : sed etiā laterum nostrorū oppositus
et corporū pollicemur. Sed vnde est orsa in eodem terminet oratio
mea. Maximas tibi oīnes gratias agimus, C. Cesar maiores etiam
habemus. Nā oēs idem sentiūt : q̄d ex oīm precibus : et lachrymis
sentire potuisti. Sed q̄ non est astantibus oīnibus necesse dicere : a
me certe dici volunt : cui necesse est quodāmodo : et q̄d volūt certe :
et quicq̄d fieri decet : et q̄d M. Marcello a te huic ordini Populoq;
Ro. et Reip. reddito : fieri intelligo. Nā letari oēs : non vt de vni⁹
solū : sed vt de cōi oīm salute sentio. Quid aūt summe beniuolētie est
que mea erga illū oībus semp nota fuit : vt vix. M. Marcello optīo
et amātissimo fratri ꝑter cū quidē cederē nemini : cū id sollicitudine
cura labore tādiu ꝑstiterim q̄dīu est illi⁹ salute dubitatū. Certe hoc
tpe magnis curis molestus doloribus liberat⁹ ꝑstare debeo. Itaq; C.
Cesar sic tibi gr̄as ago : vt me rebus oībus a te non ꝯseruato solū :
sed etiā ornato tñ ad tua innumerabilia in me vnū merita q̄d fieri iam
posse non arbitrabar ꝯ maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

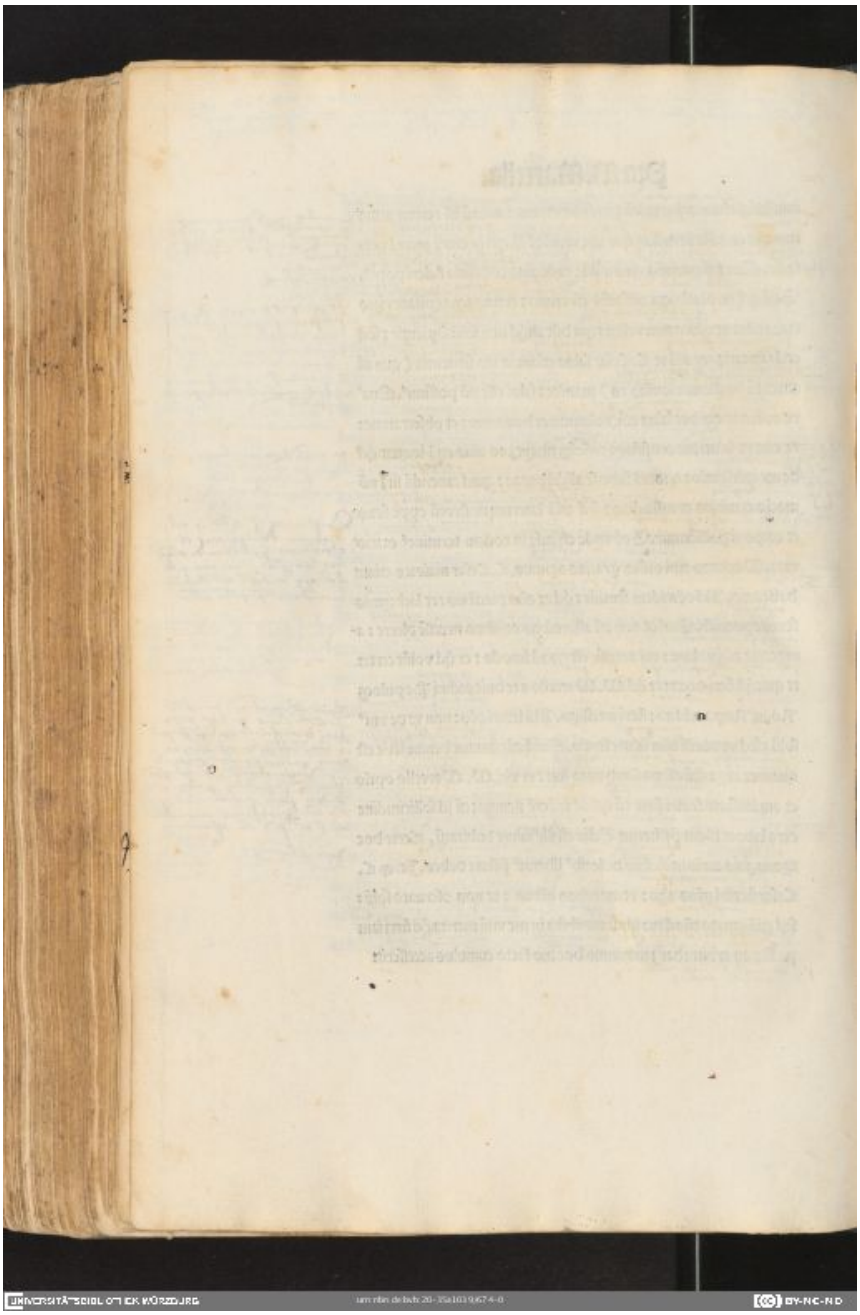

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

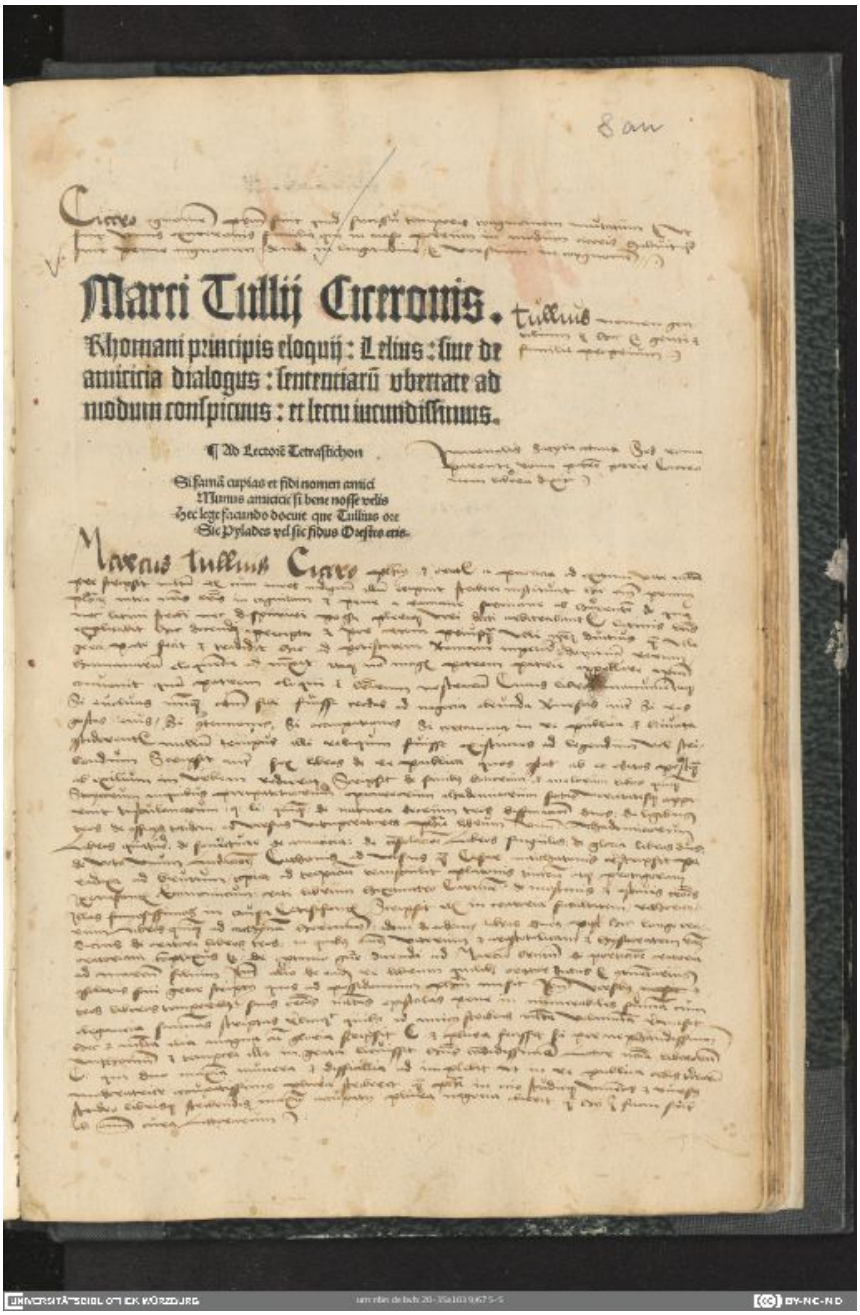

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

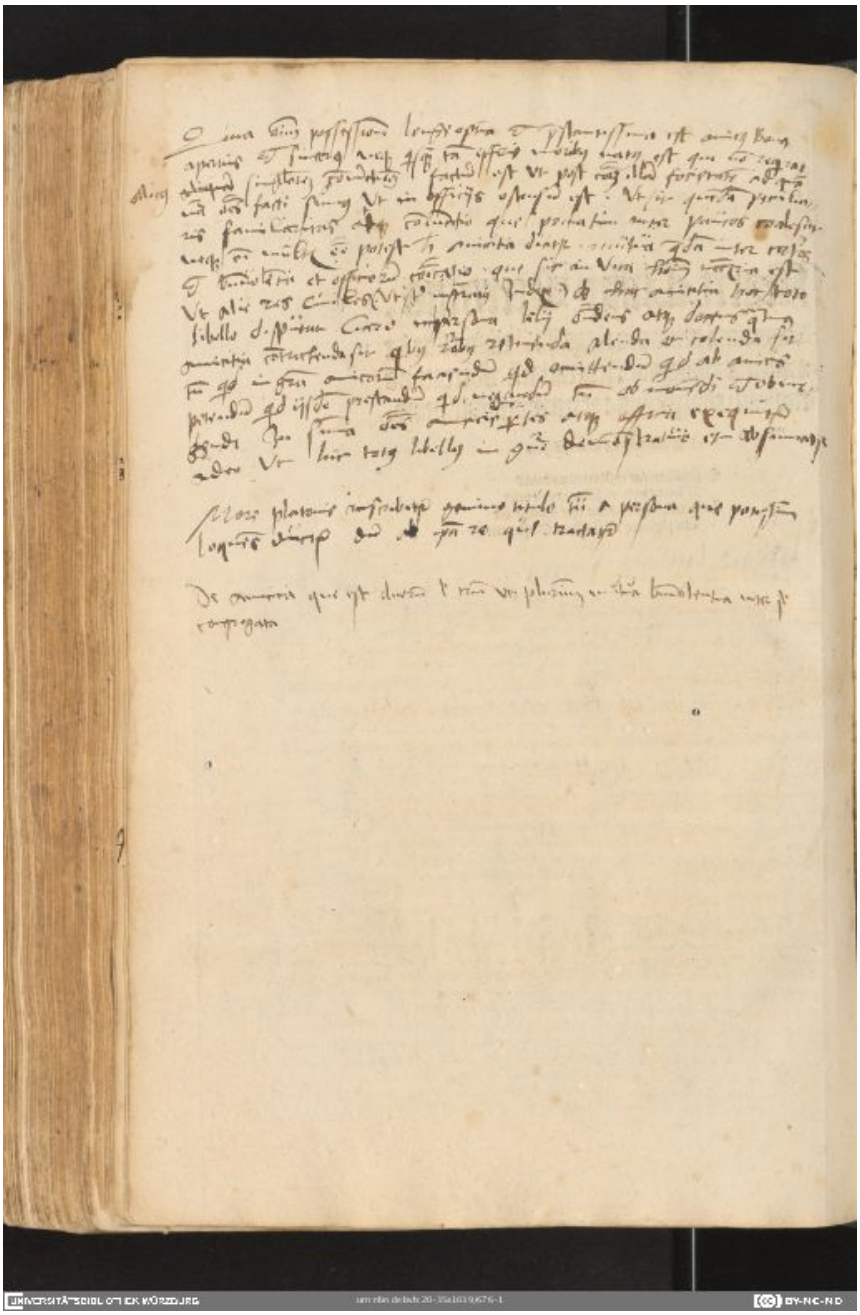

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

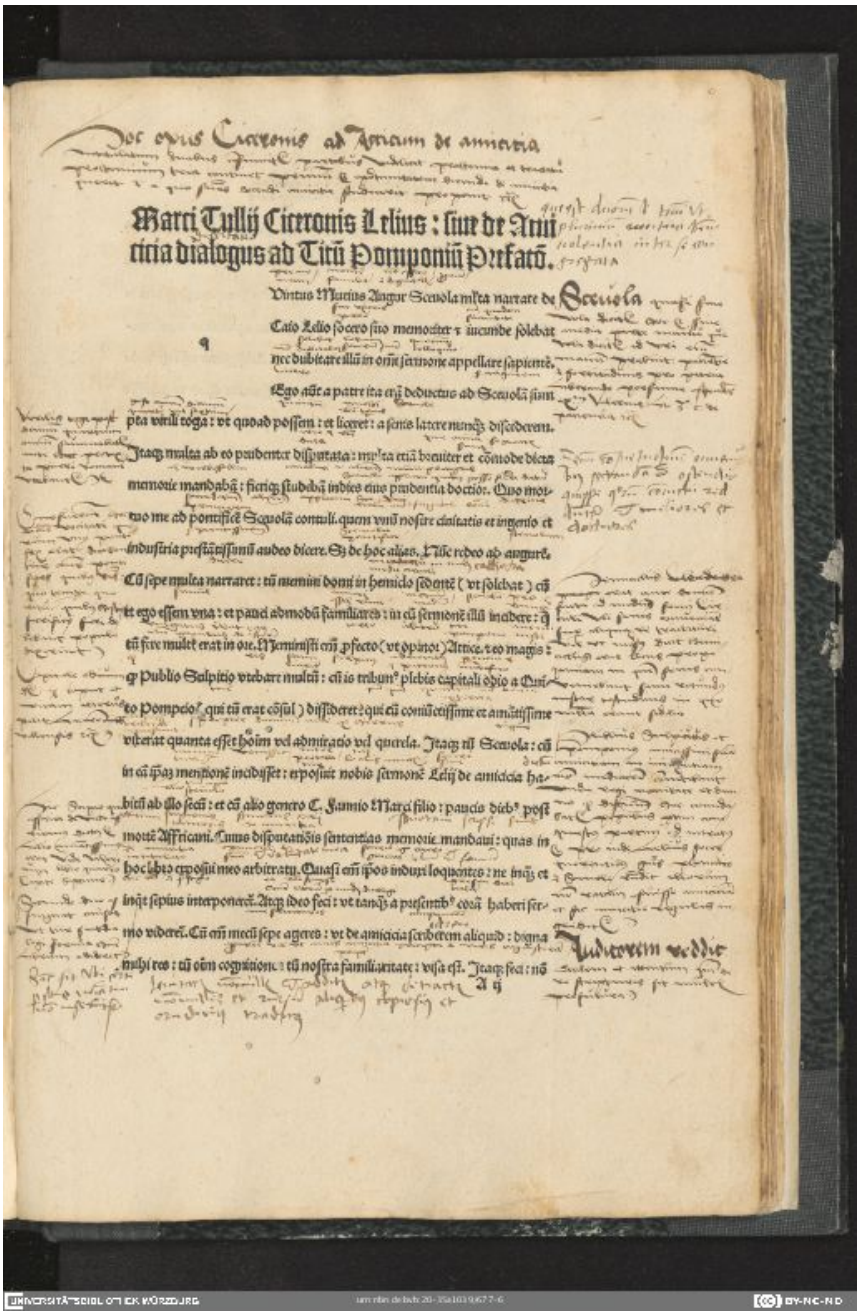

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

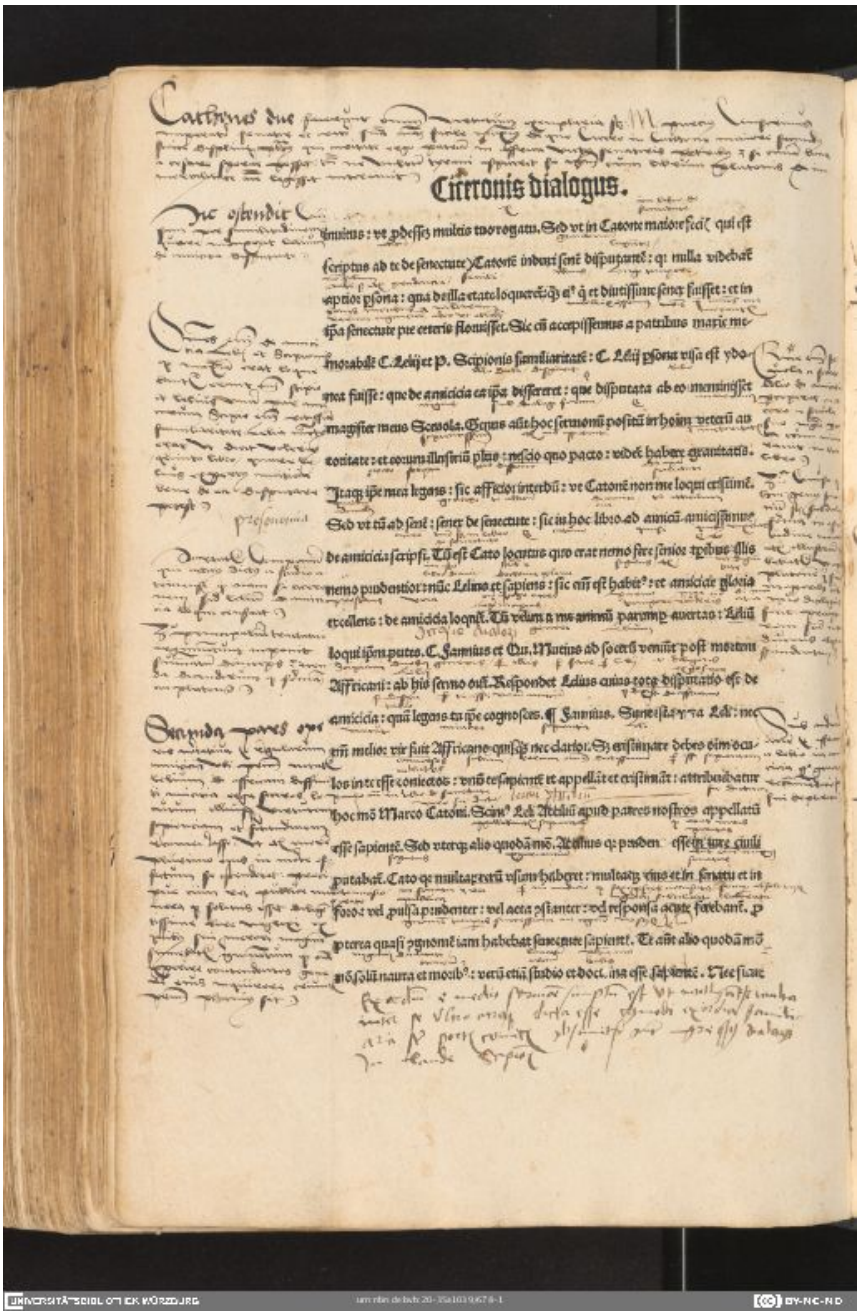

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

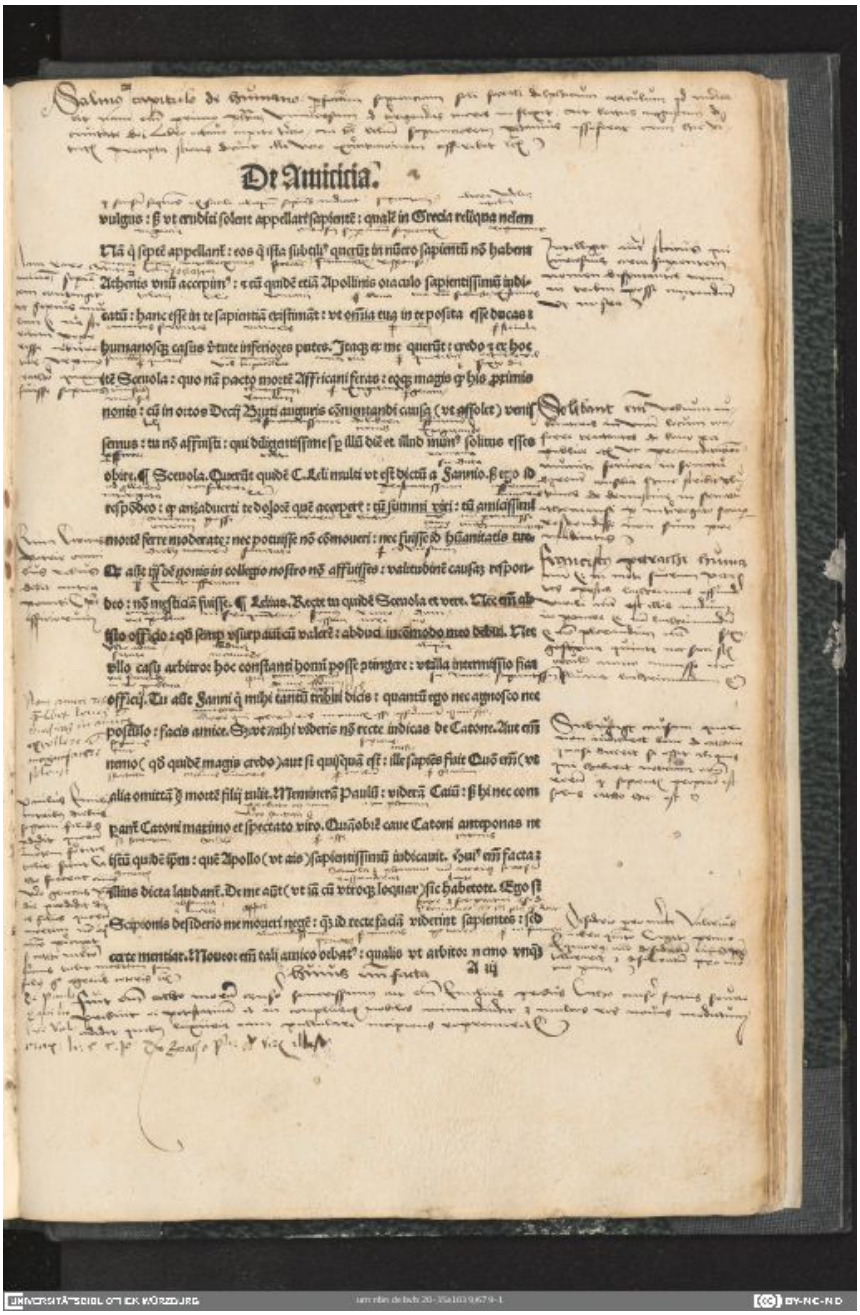

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

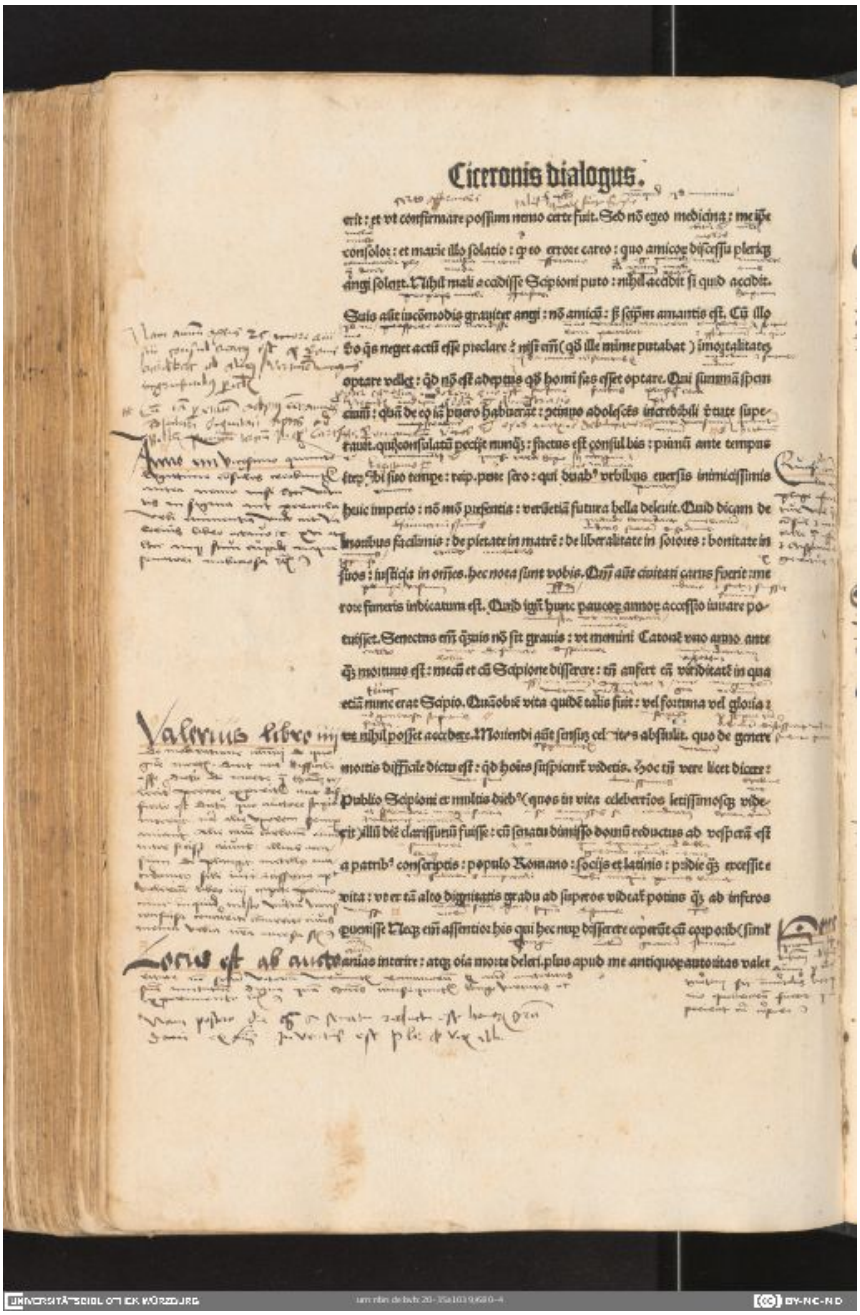

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

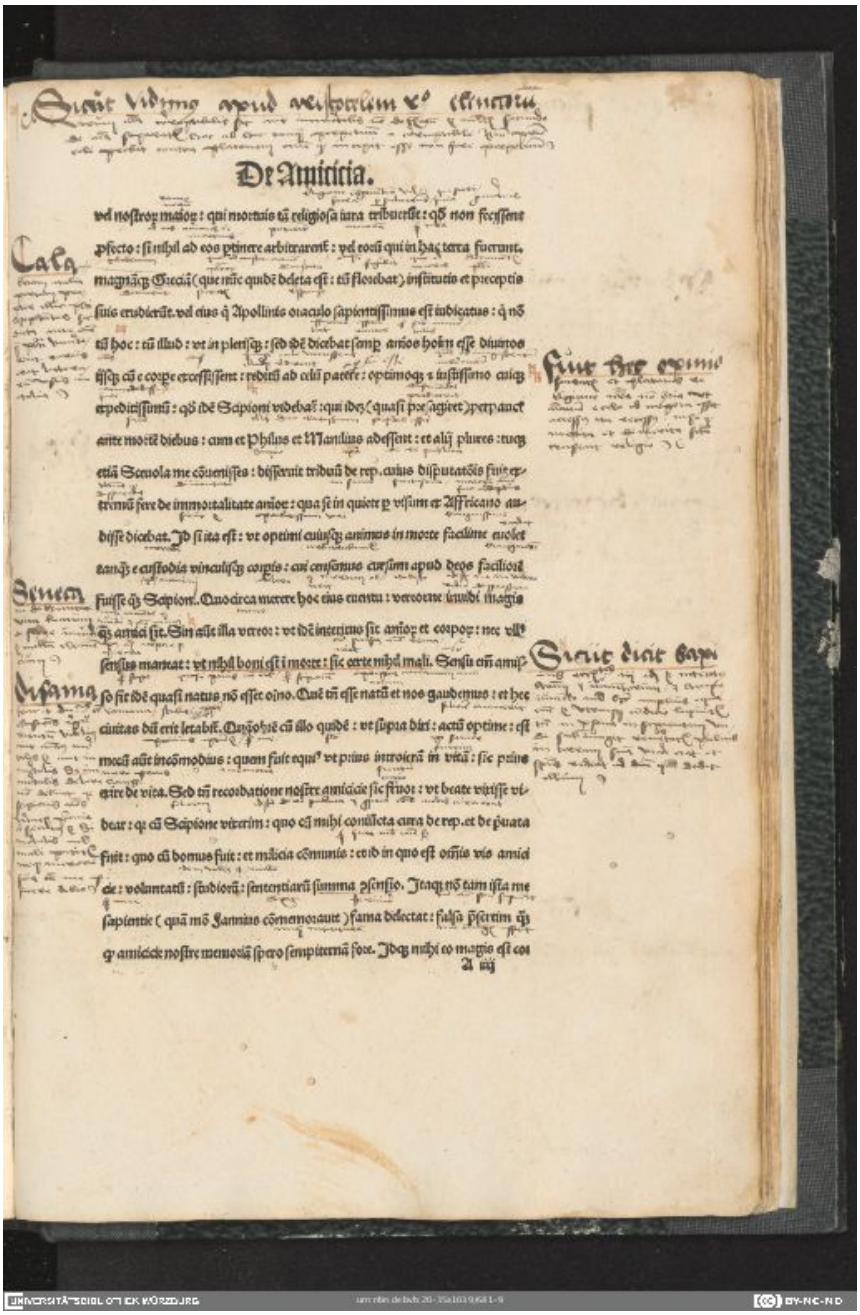

De Amicicia.

vel nostrog maiog: qui mortuis ũ religiosa iura tribuerũt: qõ non fecissent
Cata pfecto: si nihil ad eos ptinere arbitrarent: vel eoũ qui in hac terra fuerunt.
magnãq; Grecã (que nũc quidẽ delecta est: ũ fleuebat) institutis et preceptis
suis erudierũt. vel eius q̃ Apollinis oraculo sapientissimus est iudicatus: q̃ nõ
ũ hoc: ũ illud: vt in plerisq; sed dẽ dicebat semp. animos hoĩn esse diuinos
hisq; cũ e corpe excessissent: reditũ ad alia patere: optimoq; iustissimo animo
expeditissimũ: qõ idẽ Scipioni videbat: qui idq; (quasi pre agitet) prepetauit
ante mortẽ diebus: cum et Philus et Manilius adessent: et alij plures: mag
etiã Scevola me cõuenisse: disseruit triduũ de rep. cuius disputatõis fuit ex-
trema fere de immortalitate animoe: qua se in quiete p vsum et Affricano au-
disse dicebat. Id si ita est: vt optimi cuiusq; animus in morte facillime euolet
tanq; e custodia vinculisq; corpis: cui consentaneum erat nos apud deos facilioꝛ
Senec fuisse q̃ Scipionẽ. Quo circa mereare hoc eius euentu: verearne inuidi magis
q̃ amici sit. Sin aũt illa vera: vt dẽ intereamus sit animoe et corpoꝛ: nec vllꝰ
sensus maneat: vt nihil boni est i morte: sic certe nihil mali. Sensu cũ amiꝰ
Cipiama sõ sit dẽ quasi natus nõ esset oĩno. Quẽ nõ esse natũ et nos gaudemus: et hec
ciuitas dũ erit letabit. Quocirca cũ illo quidẽ: vt supra dixi: actũ optime: est
mecũ aũt incõmodius: quem fuit equũ vt primus introirem in vitã: sic prius
exire de vita. Sed nõ recordatione nostre amicicie sic fruor: vt beate vixisse vi-
dear: q; cũ Scipione vixerim: quo cũ mihi cõiuncta anima de rep. et de priuata
fuit: quo cũ domus fuit: et mensa cõmunis: cuius in quo est officiũ vis amici
cie: voluntatũ: studioꝝ: sententiarũ summa cõsensio. Itaq; nõ tam ista me
sapientie (quã mõ Iamnio cõmemoraui) fama delectat: falsa pserim q̃
q̃ amicicie nostre memoriã sperо sempiternã fore. Idq; mihi eo magis est cor

A iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1013-968 1-9
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

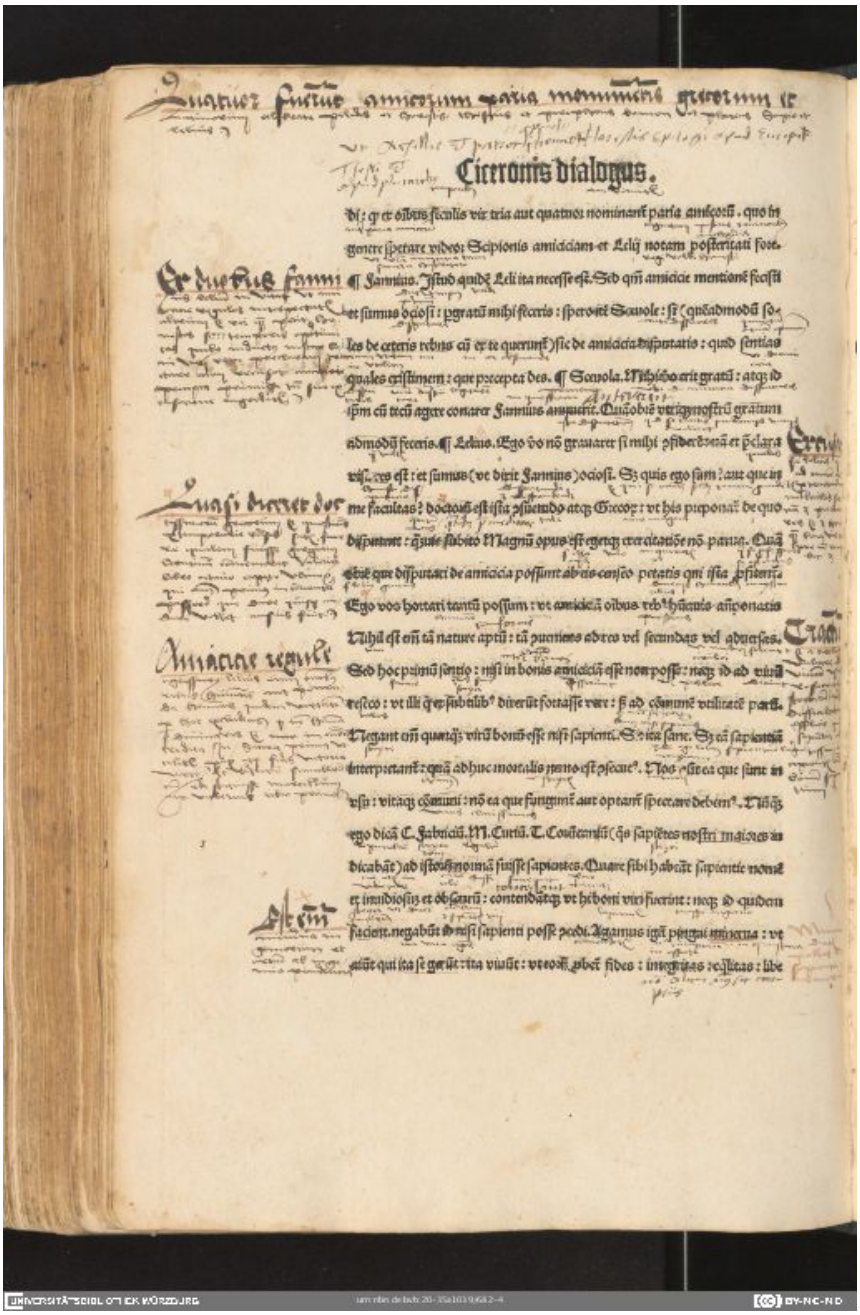

Cicerones dialogus.

di: q̄ et oībus seculis vix tria aut quatuor nominant̄ paria amicorū. quo in
genere spectare videor Scipionis amiciciam et Lelij notam posteritati fore.
¶ Fannius. Istud quidē Leli ita necesse est. Sed qm̄ amicicie mentionē fecisti
et sumus ociosi: pgratū mihi feceris: spero itē Scevole: si (quēadmodū so-
les de ceteris rebus cū ex te querunt̄) sic de amicicia disputaris: quid sentias
quales existimem: que precepta des. ¶ Scevola. Mihi vero erit gratū: atq; id
ipm cū tecū agere conarer Fannius anuerit. Quāobrē vtriq; nostrū gratum
admodū feceris. ¶ Lelius. Ego vero nō grauaret si mihi ꝯfidere nā et p̄clara
vis. res est: et sumus (vt dixit Fannius) ociosi. Sz quis ego sum? aut que in
me facultas? doctorū est ista ꝯsuetudo atq; Grecorū: vt his preponat̄ de quo
disputent: q̄zuis subito Magnū opus est egetq; exercitatiōe nō parua. Quā
obrē que disputari de amicicia possunt ab eis censeo petatis qui ista ꝯfitent̄.
Ego vos hortari tantū possum: vt amiciciā oībus reb⁹ hūanis aūponatis
Nihil est em̄ tā nature aptū: tā ꝯueniens ad res vel secundas vel aduersas.
Sed hoc primū sentio: nisi in bonis amiciciā esse non posse: neq; id ad viuū
resecō: vt illi q̄ ex subtilib⁹ diuerūt fortasse vere: s̄ ad cōmunē vtilitatē partū.
Negant em̄ quanq̄z virū bonū esse nisi sapienti. Sic ita sane. Sz eā sapientiā
interpretant̄: quā adhuc mortalis nemo est ꝯsecut⁹. Nos ꝯsūt ea que sunt in
vsu: vitaq; cōmuni: nō ea que fungunt̄ aut optant̄ spectare debem⁹. Nūq̄z
ego dicā C. Fabriciū. M. Curiū. T. Coruncanū (q̄s sapientes nostri maiores iu
dicabāt) ad istorū nomiā fuisse sapientes. Quare sibi habeāt sapientie nomē
et inuidiosū et obscurū: contendātq; vt hi boni viri fuerint: neq; id quidem
facient. negabūt id nisi sapienti posse ꝯcedi. Agamus igit̄ pingui minerua: vt
aiūt qui ita se gerūt: ita viuūt: vt eorū ꝯbet̄ fides: integritas: eq̄litas: libe

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

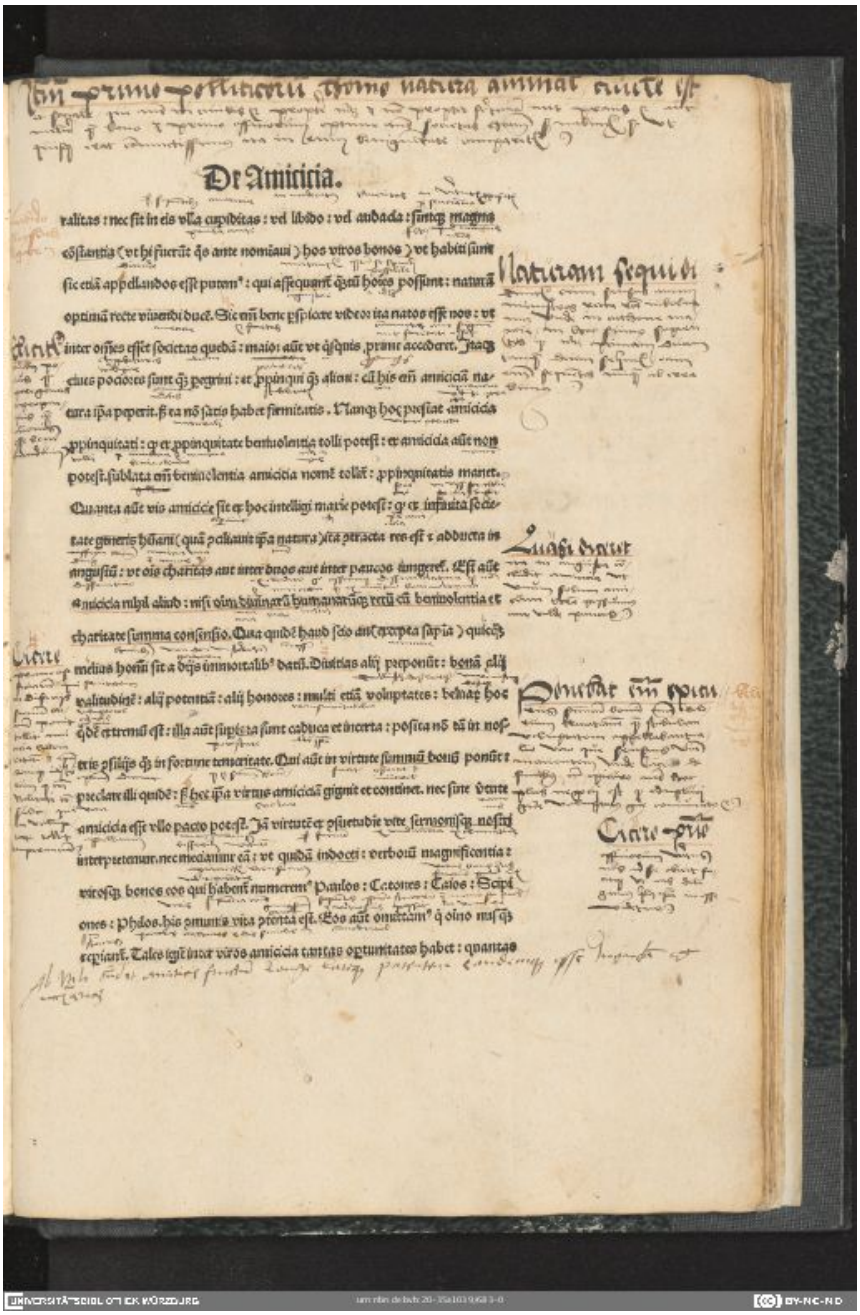

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

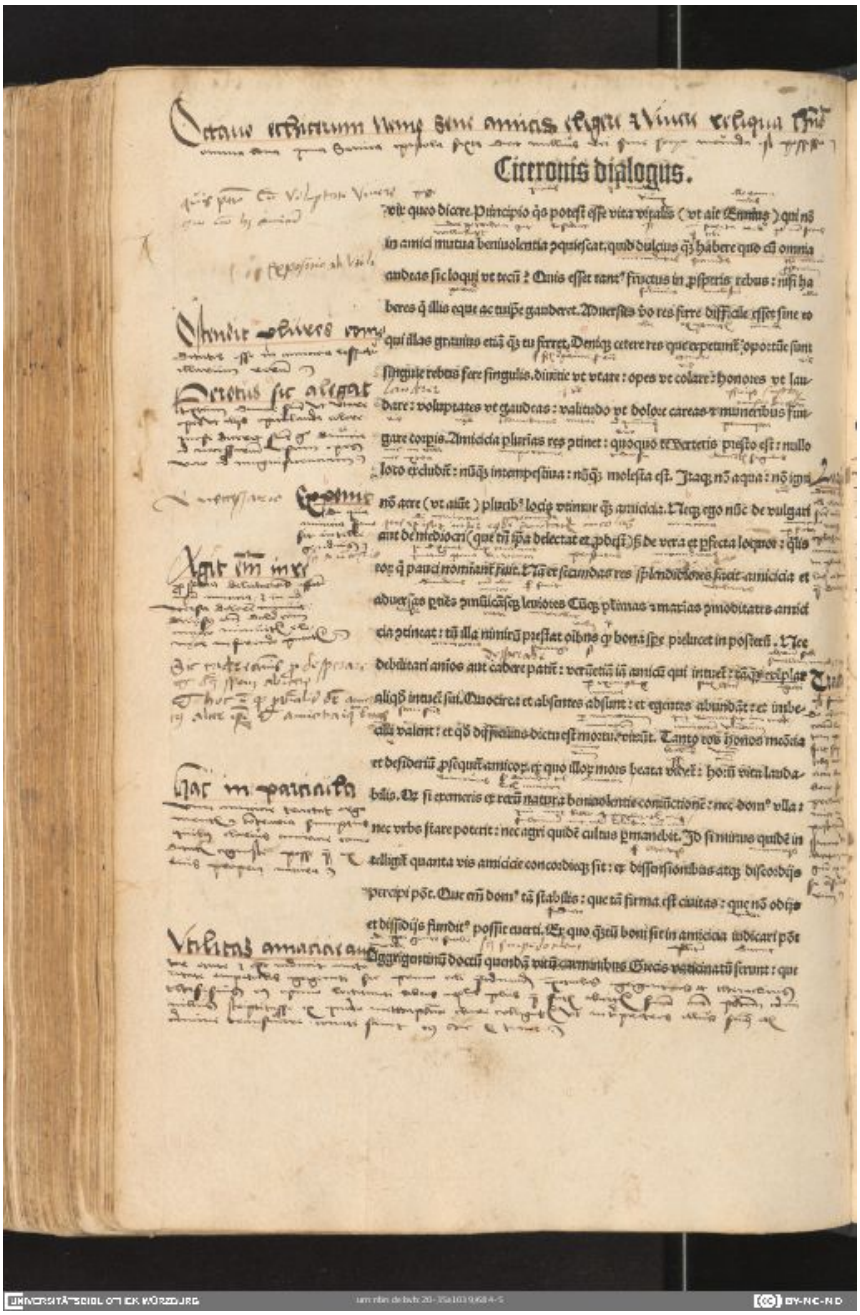

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

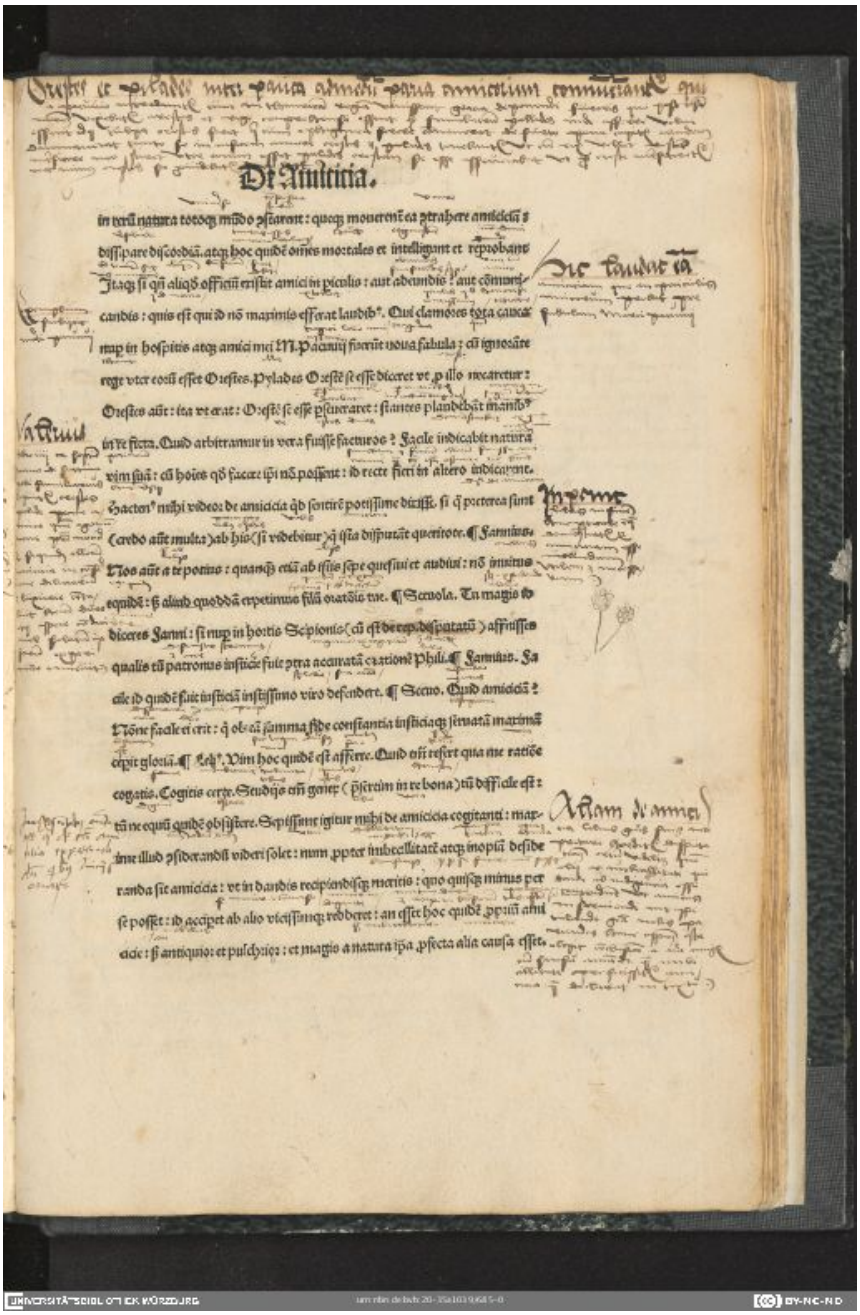

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

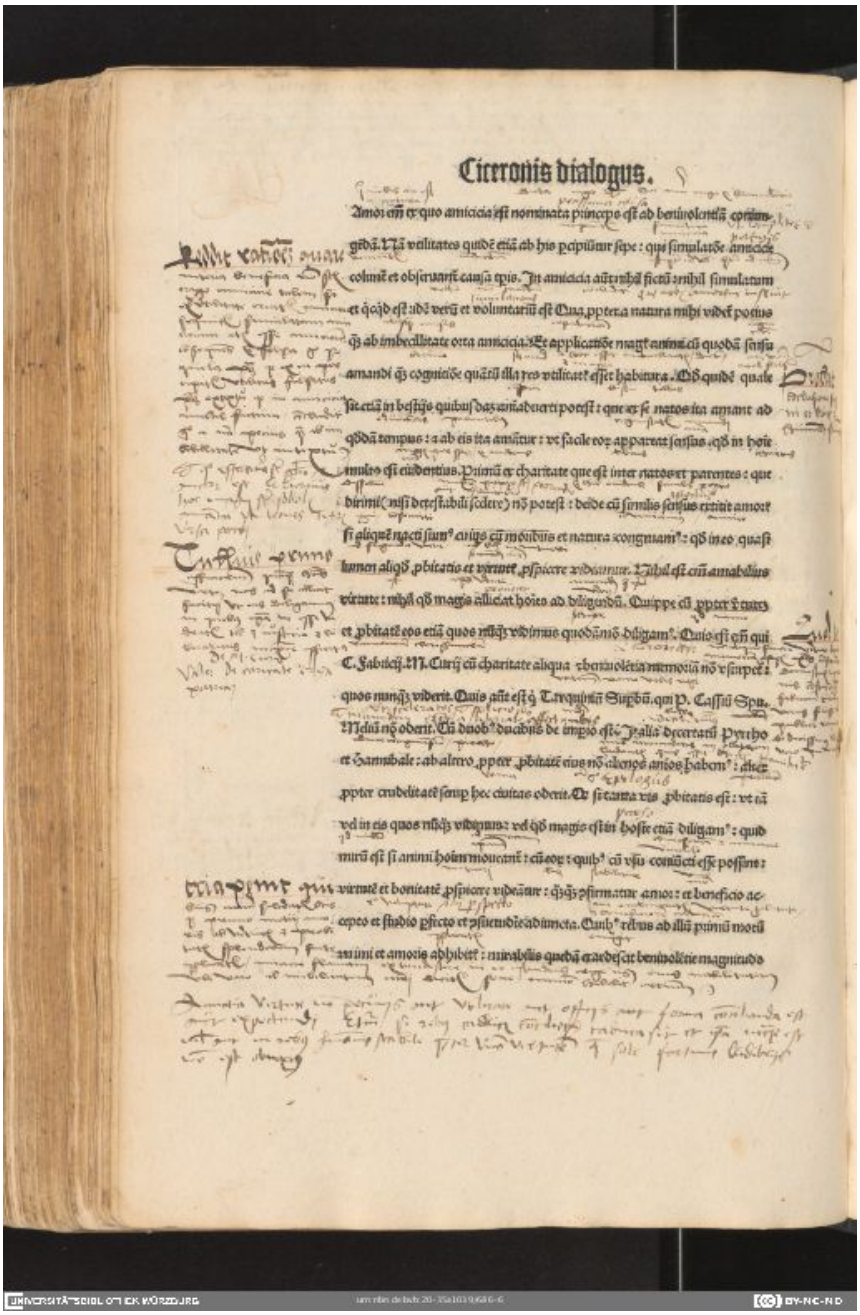

Ciceronis dialogus.

Amor enim ex quo amicicia est nominata princeps est ad beniuolentiam coniungendam. Nam vtilitates quidem etiam ab his percipiuntur sepe: qui simulatione amicicie colunt et obseruant causa temporis. In amicicia autem nihil fictum: nihil simulatum et quicquid est: idem verum et voluntarium est. Qua propter a natura mihi videtur potius quam ab imbecillitate orta amicicia. Et applicatione magis animi cum quodam sensu amandi quam cognitione quantum illa res vtilitatis esset habitura. Quod quidem quale sit etiam in bestiis quibusdam animaduerti potest: que ex se natos ita amant ad quoddam tempus: et ab eis ita amantur: vt facile eorum appareat sensus. quod in homine multo est euidentius. Primum ex charitate que est inter natos et parentes: que dirimi (nisi detestabili scelere) non potest: deinde cum similis sensus extitit amor: si aliquem nacti sunt cuius cum moribus et natura congruant: quod in eo quasi lumen aliquod probitatis et virtutis prospicere videamur. Nihil est enim amabilius virtute: nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Quippe cum propter virtutem et probitatem eos etiam quos nunquam vidimus quodammodo diligamus. Quis est enim qui C. Fabricii. M. Curii cum charitate aliqua et beniuolentia memoriam non vsurpet: quos nunquam viderit. Quis autem est qui Tarquinium Superbum. qui P. Cassium Spu. Melium non oderit. Cum duobus ducibus de imperio est. Ita alia decertatum Pyrrho et Hannibale: ab altero propter probitatem eius non alienos animos habemus: alter propter crudelitatem semper hec ciuitas oderit. Et si tanta vis probitatis est: vt eam vel in eis quos nunquam vidimus: vel quod magis est in hoste etiam diligamus: quid mirum est si animi hominum moueantur: cum eorum: quibus cum vsu coniuncti esse possint: virtutem et bonitatem prospicere videantur: quamquam confirmatur amor: et beneficio accepto et studio perfecto et consuetudine adiuncta. Quibus rebus ad illum primum motum animi et amoris adhibitis: mirabilis quedam exardescit beniuolentie magnitudo

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

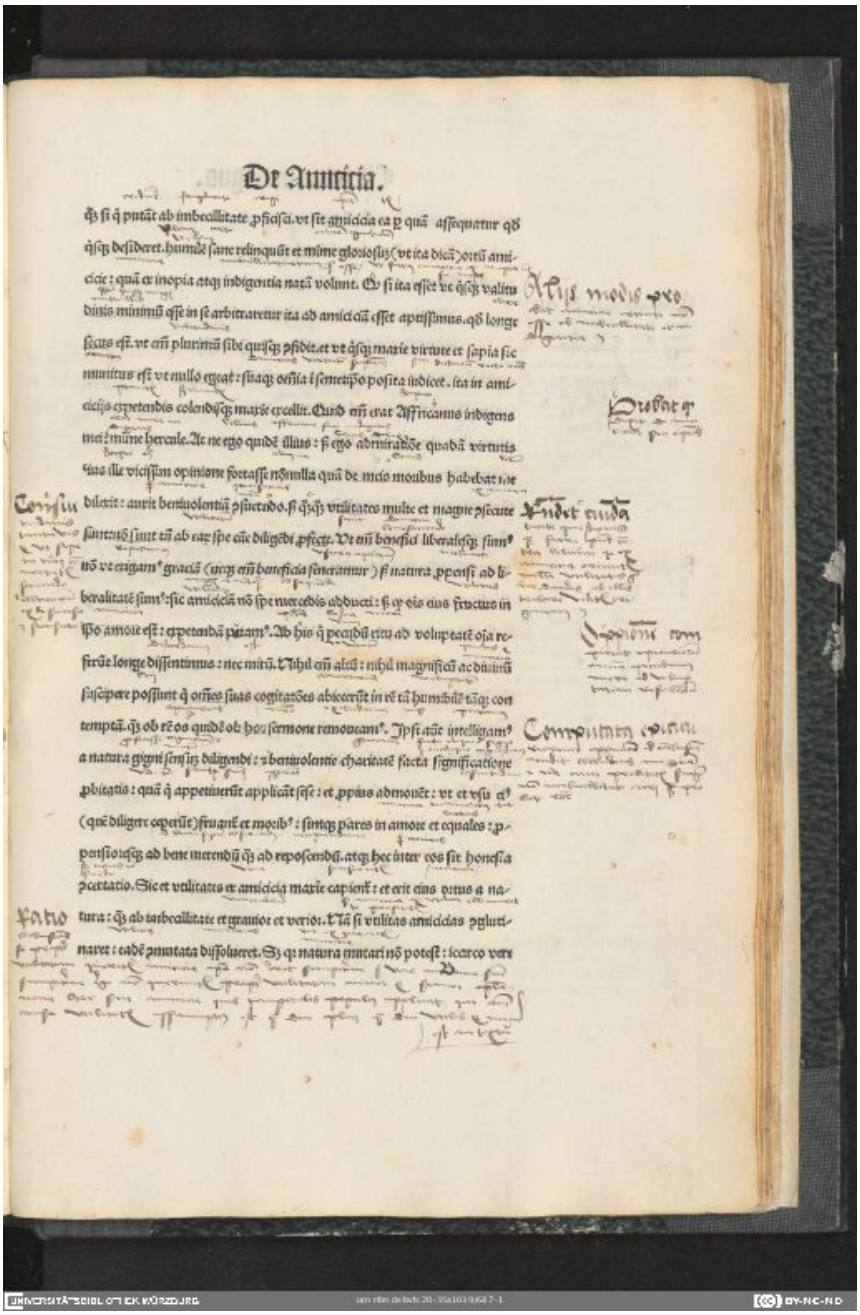

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

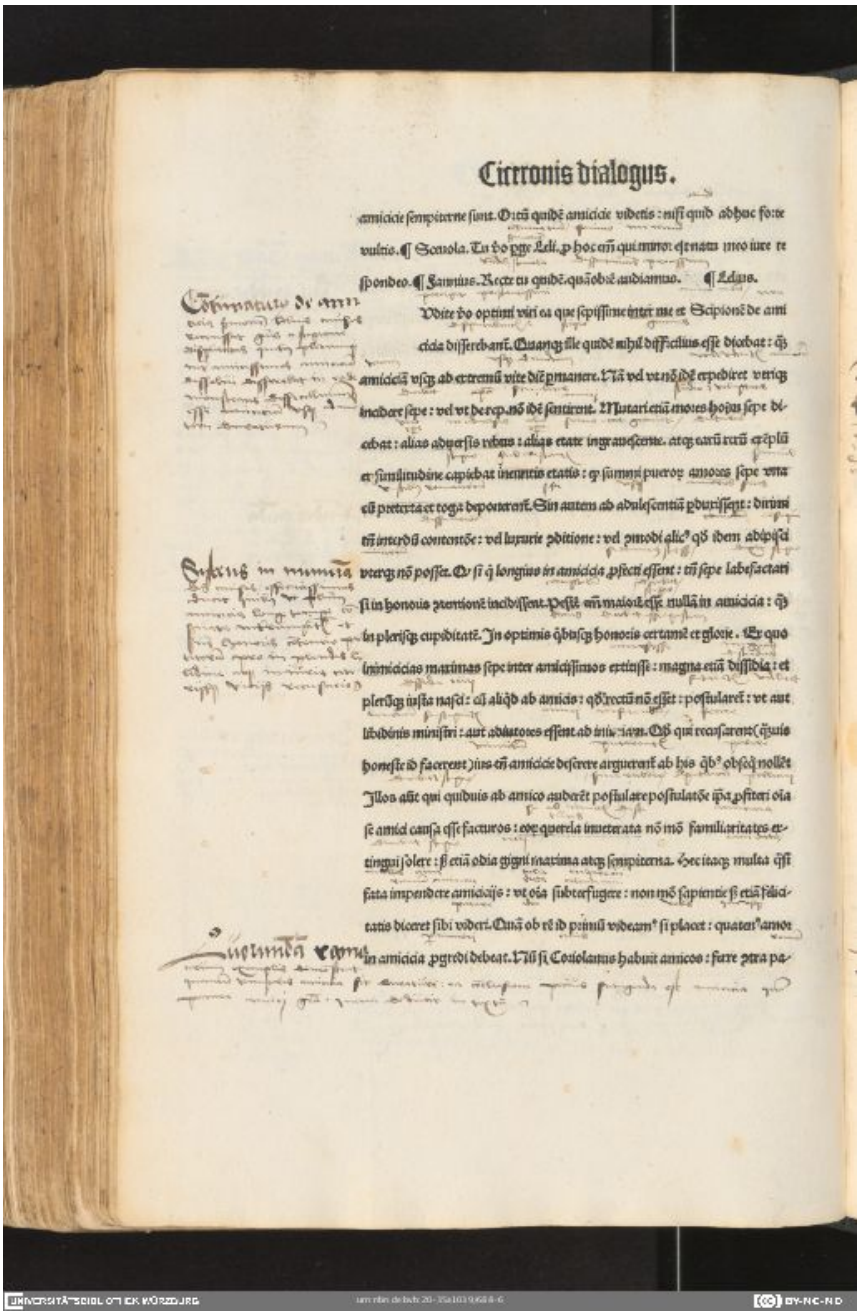

Cicerronis dialogus.

amicicie sempiterne sunt. Ortū quidē amicicie videtis: nisi quid adhuc forte vultis. ¶ Scevola. Tu vero pge Leli. p hoc enim qui minor est natu meo iure respondeo. ¶ Fannius. Recte tu quidē. quā obrē audiamus. ¶ Lelius.

Vdite vero optimi viri ea que sepissime inter me et Scipionē de amicicia disserebant. Quanqz ille quidē nihil difficilius esse dicebat: q̄z amiciciā vsqz ad extremū vite diē pmanere. Nā vel vt nō idē expediret vtriqz incidere sepe: vel vt de rep. nō idē sentirent. Mutari etiā mores hoīm sepe dicebat: alias adversis rebus: alias etate ingravescente. atqz earū rerū exēplū et similitudine capiebat ineuntis etatis: q̄ summi puerorū amores sepe vna cū pretexta et toga deponerent. Sin autem ad adulescentiā pduxissent: dirimi tn̄ interdū contentōe: vel luxurie ꝯditione: vel ꝯmodi alic⁹ qd̄ idem adipisci vterqz nō posset. Q̄ si q̄ longius in amicicia pfecti essent: tn̄ sepe labefactari si in honoris ꝯtentionē incidissent. Pestē enim maiorē esse nullā in amicicia: q̄z in plerisqz cupiditatē. In optimis q̄busqz honoris certamē et glorie. Ex quo inimicicias maximas sepe inter amicissimos extitisse: magna etiā dissidia: et plerūqz iusta nasci: cū aliq̄d ab amicis: qd̄ rectū nō esset: postularet: vt aut libidinis ministri: aut adiutores essent ad iniuriam. Qd̄ qui recusarent (q̄z uis honeste id facerent) ius tn̄ amicicie deserere arguerent ab his q̄b⁹ obseq̄ nollēt. Illos aūt qui quiduis ab amico auderēt postulare postulatōe ipa pfiteri oīa se amici causa esse facturos: eorū querela inveterata nō mō familiaritates extingui solere: s̄ etiā odia gigni maxima atqz sempiterna. Hec itaqz multa q̄si fata impendere amicicijs: vt oīa subterfugere: non mō sapientie s̄ etiā felicitatis diceret sibi videri. Quā ob rē id primū videam⁹ si placet: quatenus amor in amicicia pgredi debeat. Nū si Coriolanus habuit amicos: ferre ꝯtra pa-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

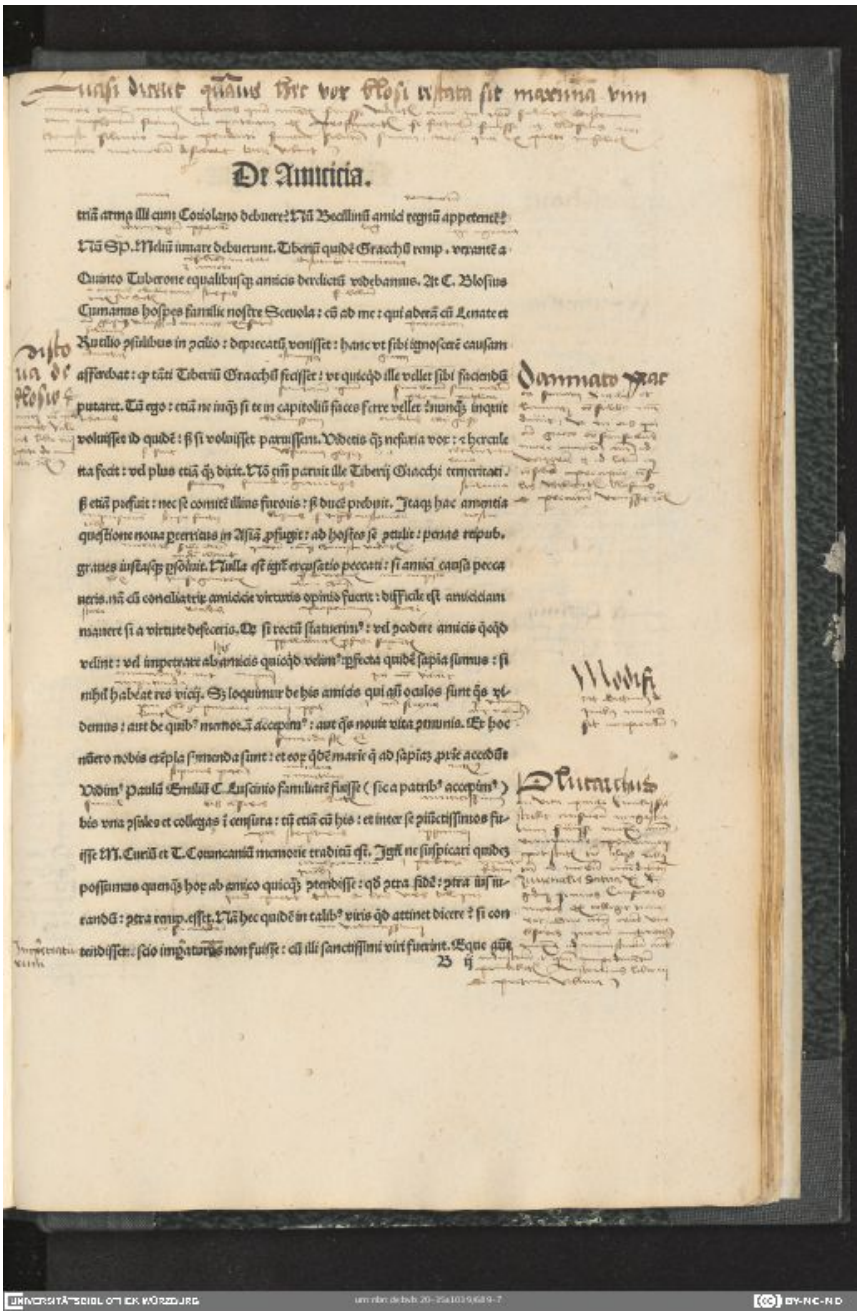

De Amicicia.

triã arma illi cum Coriolano debuere? Nã Beatlinũ amici regnũ appetenti? Nã Sp. Melũ inmare debuerunt. Tiberiũ quidẽ Gracchũ remp. vexantẽ a Quinto Tubarone equalibusq; amicis derelictũ videbamus. At C. Blosius Cumanus hospes familie nostre Scevola: cũ ad me: qui aderã cõ Lenate et Rutilio psulibus in ꝓlio: deprecatũ venisset: hanc vt sibi ignoscerẽ causam afferebat: q̃ tãti Tiberiũ Gracchũ fecisset: vt quicqd ille vellet sibi faciendũ putaret. Tũ ego: etiã ne inq̃s si te in capitoliũ faces ferre veller? inquit voluisse id quidẽ: ſ si voluisset paruissem. Videris q̃s nefaria vox: ꝛ heraclea ista fecit: vel plus etiã q̃s dixit. Nã cui paruit ille Tiberij Gracchi temeritati. ſ etiã prefuit: nec se comitẽ illius furoris: ſ ducẽ prebuit. Itaq; hac amentia questione nouas perturbas in Asiã pfugit: ad hostes se pulit: pestis reipub. grauis insidiosq; pfidus. Nulla est igit excusatio peccati: si amici causã pecca ueris. nã cũ conciliatrix amicicie virtutis opinio fuerit: difficile est amicicias manere si a virtute desciscio. Qr si recte statuerim⁹: vel padere amicis q̃cqd velint: vel impetrare ab amicis quicqd velim⁹: pfecta quidẽ sapia sumus: si nihil habeat res vicij. Sz loquimur de his amicis qui aſi eadem sunt q̃s nos dicimus: aut de quib⁹ meminim⁹ ãi accepim⁹: aut q̃s nouis vita munio. Et hoc mõero nobis exẽpla ſmanda sunt: et eor q̃bẽ marie q̃ ad sapiaz pene accedũt Vidim⁹ Paulũ Emilij C. Luscinio familiarẽ fuisse (sica patrib⁹ acceptim⁹) bis vna ꝓsule et collegas i censura: cũ etiã cũ his: et inter se pũctissimos fuisse M. Curiũ et T. Coruncaniũ memorie traditũ est. Igit ne suspicari quidẽ possimus quenq̃s hoc ab amico quicq̃s petendisse: q̃d pena fidẽ: pena iusiurandũ: pena remp. esset. Nã hec quidẽ in calib⁹ viris q̃d attinet dicere? si contendisset: scio impetratũ non fuisse: cũ illi sanctissimi viri fuerint. Eque qũ

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1019068-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

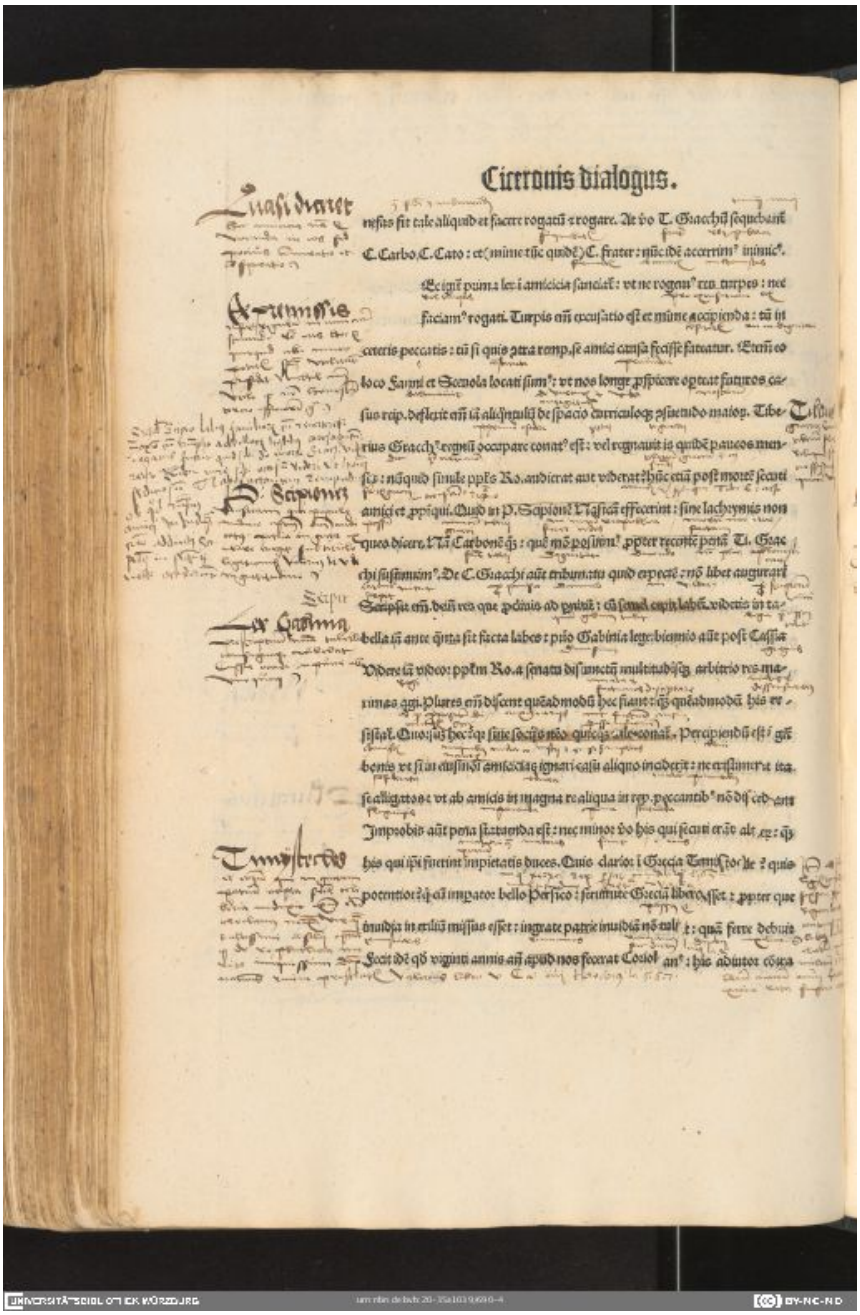

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

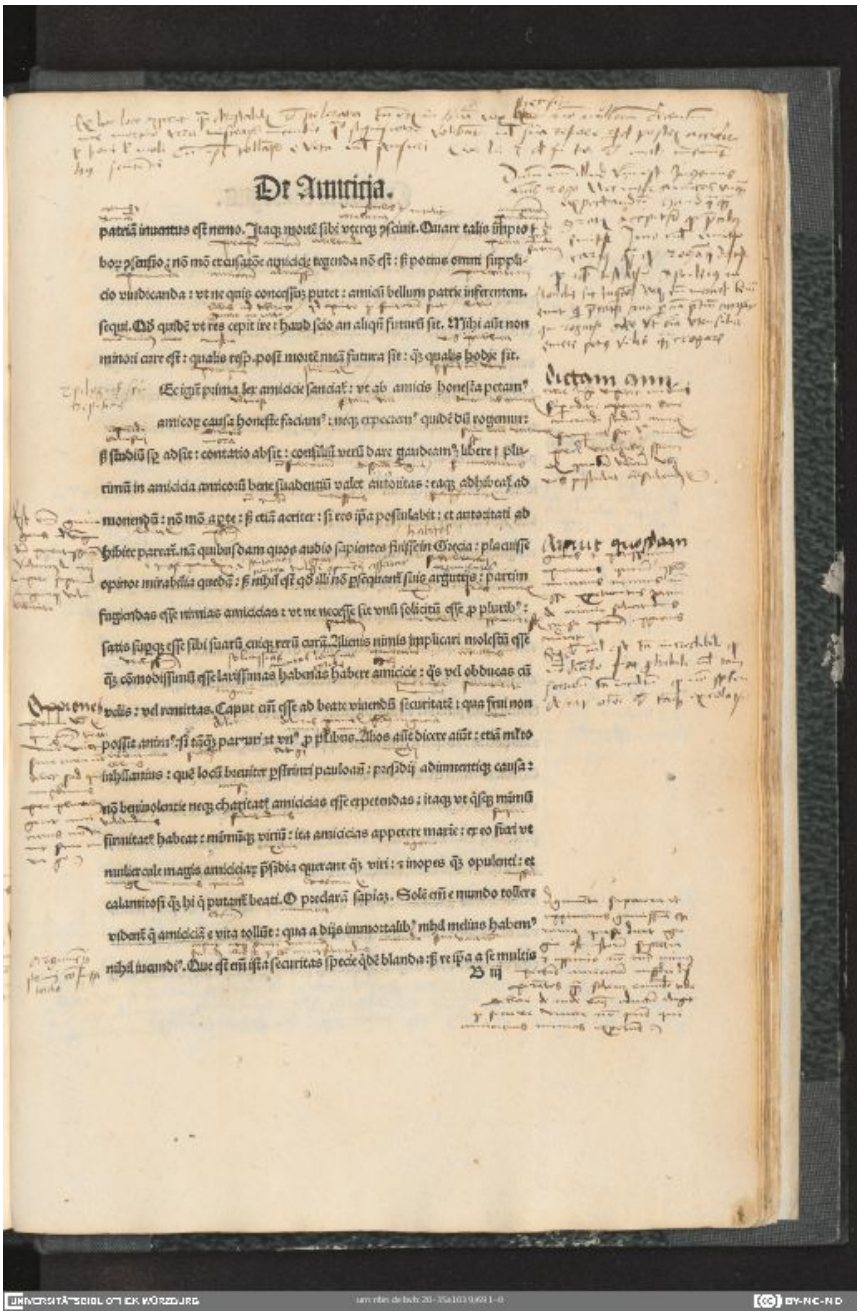

De Amicitia.

patriā inuentus est nemo. Itaq; mortē sibi vterq; ꝯscivit. Quare talis impro-
borꝝ ꝯsensio ꝛ nō mō excusatōe amicicie tegenda nō est: si potius omni suppli-
cio vindicanda: vt ne quis concessū putet: amicū bellum patrie inferentem
sequi. Qd quidē vt res cepit ire: haud scio an aliqñ futurū sit. Mihi aūt non
minori cure est: qualis resp. post mortē meā futura sit: q̄z qualis hodie sit.

Ec igitur prima lex amicicie sanciat: vt ab amicis honesta petam⁹
amicorꝝ causa honeste faciam⁹: neq; expectem⁹ quidē dū rogemur:
ꝑ studiū sp̄ adsit: contatio absit: consiliū verū dare gaudeam⁹ libere: plu-
rimū in amicicia amicorū bene suadentiū valet autoritas: eaq; adhibeat ad
monendū: nō mō apte: ꝑ etiā acriter: si res ipa postulabit: et autoritati ad
hibite pareat. nā quibusdam quos audio sapientes fuisse in Grecia: placuisse
opinor mirabilia quedā: ꝑ nihil est qd̄ illi nō ꝑsequant suis argutijs: partim
fugiendas esse nimias amicicias: vt ne necesse sit vnū solicitū esse ꝑ plurib⁹:
satis supq; esse sibi suarū cuiq; rerū curā. Alienis nimis implicari molestū esse
q̄z cōmodissimū esse larissimas habenas habere amicicie: q̄s vel obducas cū
velis: vel remittas. Caput eñ esse ad beate viuendū securitatē: qua frui non
possit animus: si tāq; parvuli vt vn⁹ ꝑ plurib⁹. Alios aūt dicere aiūt: etiā mlto
inhilanius: quē locū breuiter ꝑstrinxi pauloañ: presidij adiumentiq; causa:
nō beniuolentie neq; charitatis amicicias esse expetendas: itaq; vt q̄sq; mūmū
firmitatis habeat: mūmūq; virū: ita amicicias appetere marie: ex eo fieri vt
mulier cale magis amiciciarꝝ ꝑsidia querant q̄z viri: ꝛ inopes q̄z opulenti: et
calamitosi q̄z hi q̄ putant beati. O preclarā sapiaz. Solē eñ e mundo tollere
videntur q̄ amiciciā e vita tollūt: qua a dijs immortalib⁹ nihil melius habem⁹
nihil iucundi⁹. Que est eñ ista securitas specie q̄dē blanda: ꝑ re ipa a se multis

B iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9469 1-0
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

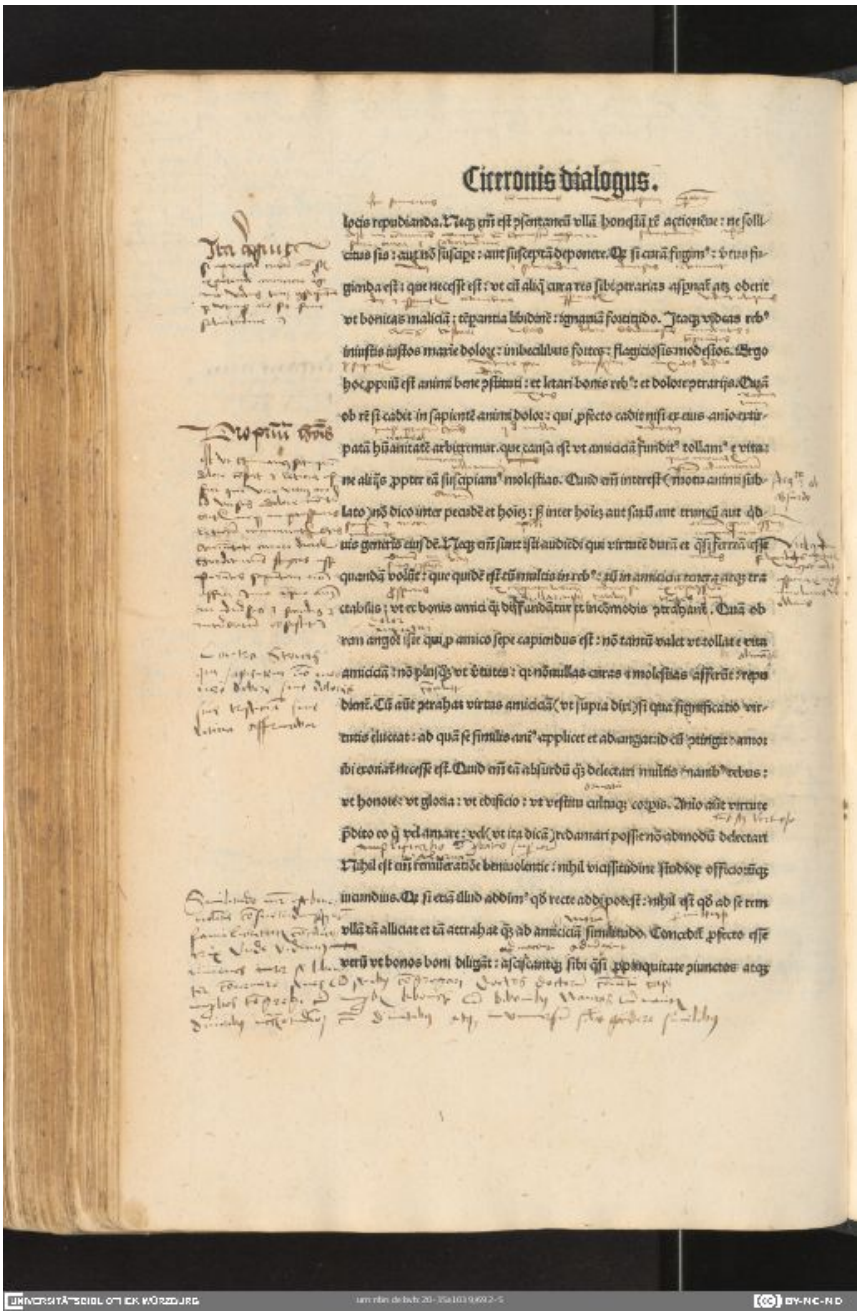

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

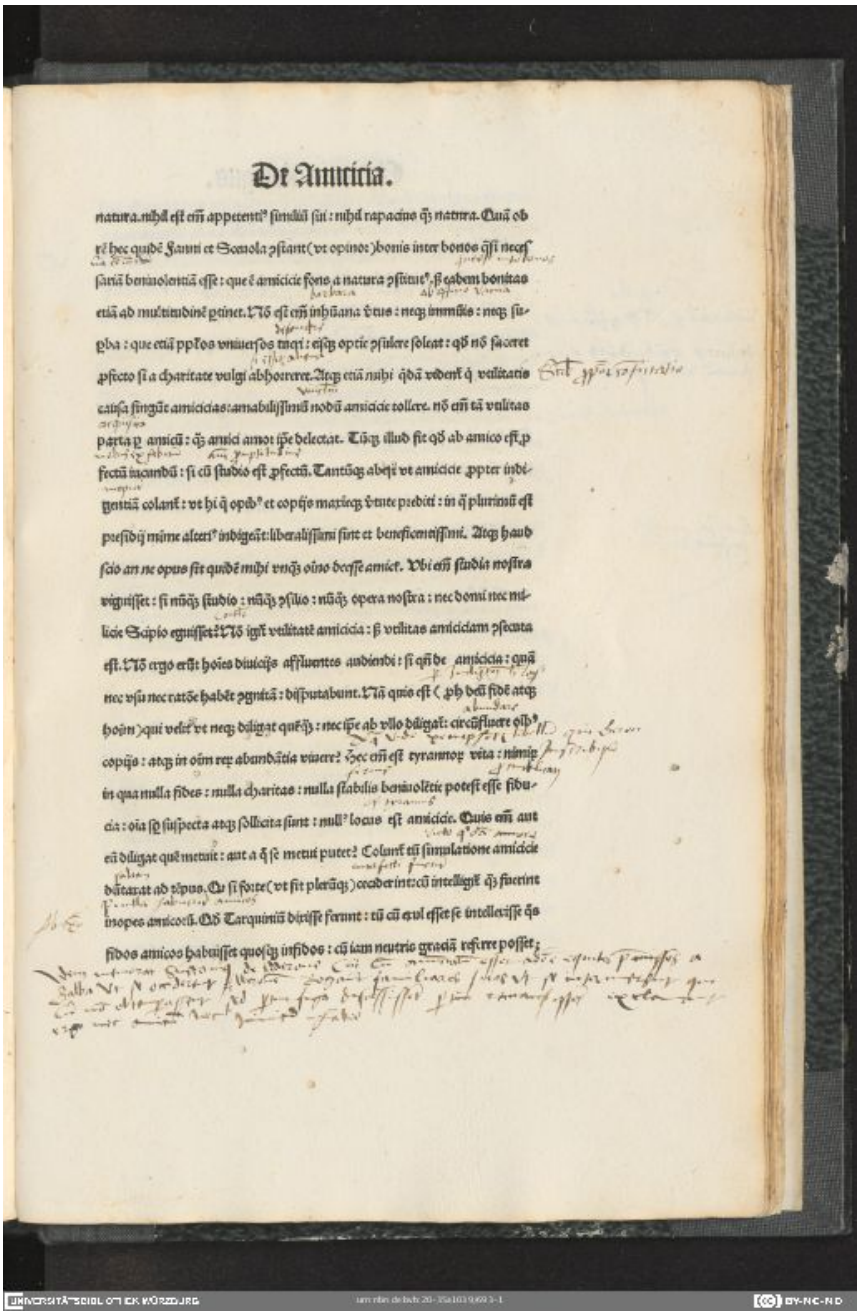

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

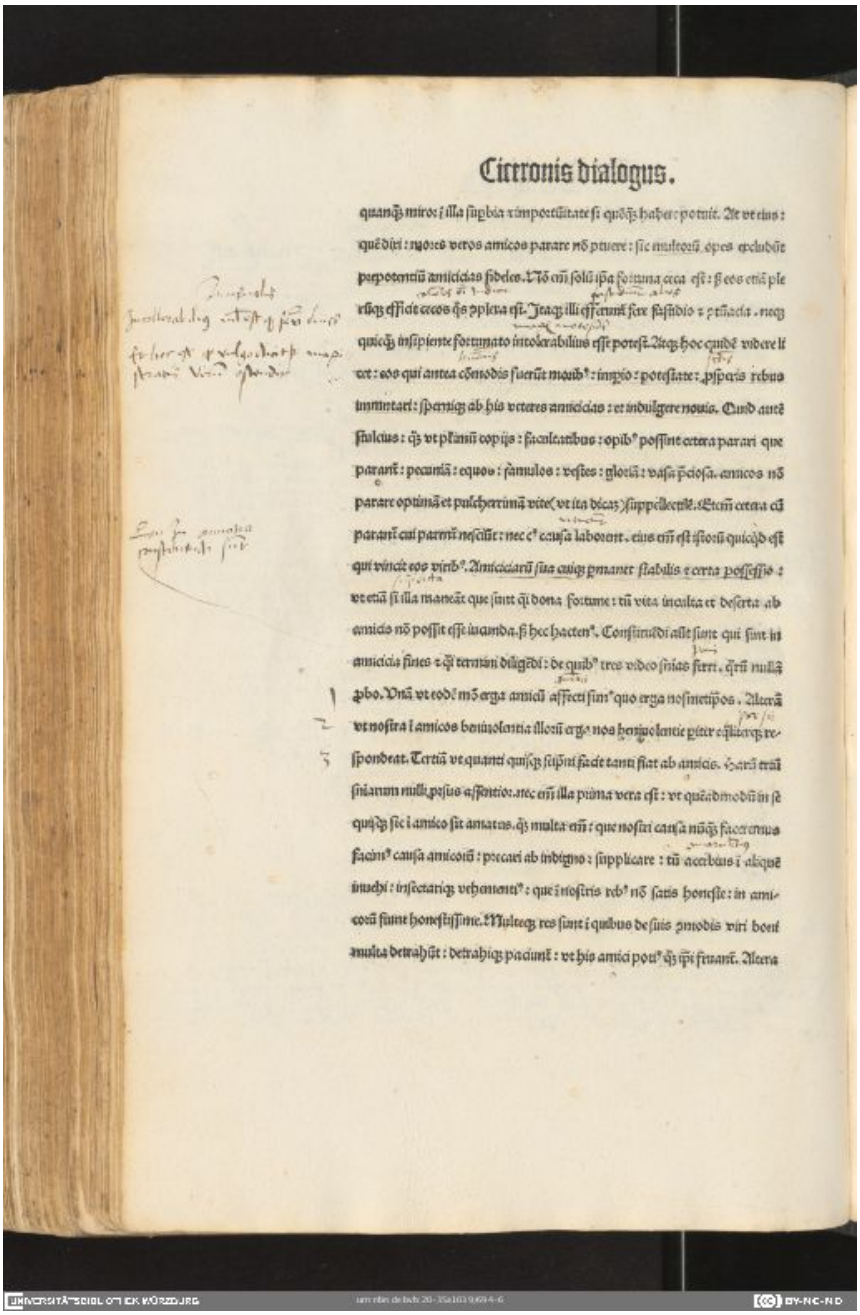

Cicronis dialogus.

quanꝯ miror ſi illa ſuꝑbia ⁊ impoteſtate ſi quōꝯ habere potuit. At vt eius ⁊ quē diri: nemo vetos amicos parare nō ꝓuere: ſic inuideoꝝ opes excludūt
ꝓpotentiū amicicias fideles. Nō enī ſolū ipa fortuna cea eſt: ſ eos etiā ple
rūq; efficit ceos q̄s oꝑta eſt. Itaq; illi efferunt ſere ſaſtidio ⁊ ꝓteruia. neq;
quicq̄ inſipiente fortunato intolerabilius eſſe poteſt. Atq; hoc quidē videre li
cet: eos qui antea cōmodis fuerūt mault⁹: impio: poteſtate: ꝓſperis rebus
immutari: ſpernig ab his veteres amicicias: et indulgere nouis. Quid autē
ſtultius: q̄s vt plānū copijs: facultatibus: opib⁹ poſſint cetera parari que
parant: pecunīā: equos: ſamulos: veſtes: gloriā: vaſa p̄cioſa. amicos nō
parare optimā et pulcherrimā vite (vt ita dicaꝝ) ſuppellectile. Etenī cetera cū
parant cui parent neſciūt: nec c⁹ cauſa laborant. eius enī eſt ſtoriū quicq̄d eſt
qui vincit eos viribꝰ. Amicicianū ſua cuiq; ꝑmanet ſtabilis ⁊ certa poſſeſſio ⁊
vt etiā ſi illa maneāt que ſunt q̄ dona fortune: tū vita inculta et deſerta ab
amicis nō poſſit eſſe iucunda. ſi hec hactenꝰ. Conſtituūdi ante ſunt qui ſint in
amicicia fines ⁊ q̄ terminꝰ diligēdi: de quib⁹ tres video ſniās ſtari. q̄rū nulla
ꝓbo. Vnā vt eod⁹ mō erga amicū affecti ſim⁹ quo erga noſmetipos. Alteram
vt noſtra ⁊ amicos benīuolentia illoꝝ erga nos benīuolentie pītet ⁊ illiaq; re-
ſpondeat. Tertiū vt quanti quiſq; ſuꝑni facit tanti fiat ab amicis. Harū trāū
ſniarum nulli poſſio aſſentio. nec enī illa prima vera eſt: vt quēadmodū in ſe
quiq; ſic i amico ſit amantes. q̄s multa enī: que noſtri cauſa nōꝯ facere emus
facim⁹ cauſa amicoꝝ: precari ab indigno: ſupplicare: tū acerbius ⁊ aliquē
inuehi: inſectariq; vehemēt⁹: que i noſtris reb⁹ nō ſatis honeſte: in amī-
coꝝ ſunt honeſtiſſime. Multeq; res ſunt i quibus de ſuis ꝑmodis viri bonī
multa detrahūt: detrahiq; paciunt: vt his amici potiꝰ q̄s ipi fruant. Altera

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190694-6
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

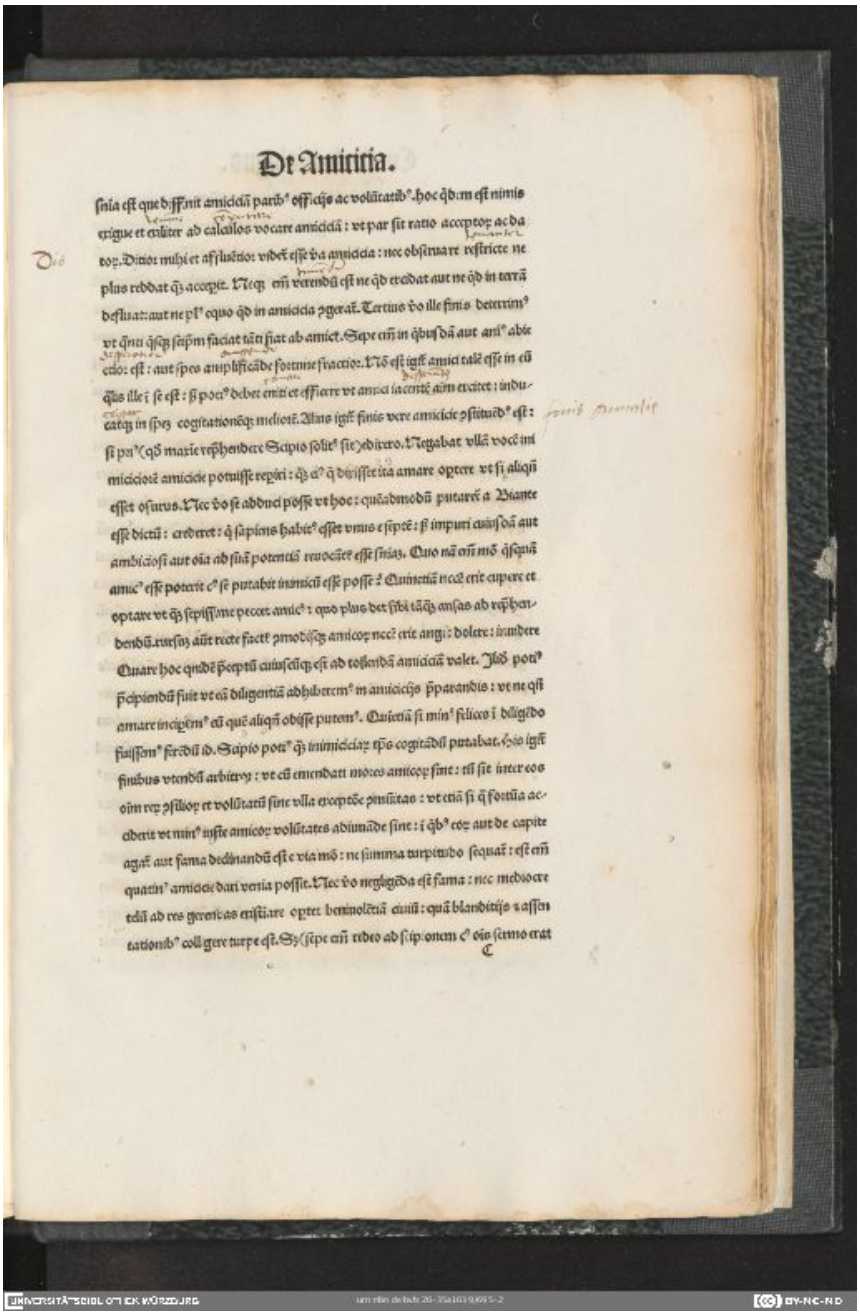

De Amicicia.

sinia est que diffinit amicicia parib⁹ officijs ac volūtatib⁹. hoc q̄dm est minis
erigue et exiliter ad calculos vocare amicicia: vt par sit ratio acceptor⁹ ac da
tor⁹. Dimoi mihi et affluentio: videt esse ba amicicia: nec obseruare restricte ne
plus reddat q̄s accepit. Neq; enī verendū est ne q̄d credat aut ne q̄d in tarta
defluat: aut ne pl⁹ equo q̄d in amicicia pgerat. Tertius bo ille finis determin⁹
vt q̄nti q̄sq; sapm faciat tanti fiat ab amict. Sepe enī in q̄busdā aut ani⁹ abie
ctio: est: aut spes amplificande fortune fracte. Nō est igit amici tale esse in eū
q̄us ille i se est: si poc⁹ debet emoi et effiere vt amici iacentē animū excitet: indu
catq; in spez cogitationēq; melioē. Alius igit finis vere amicicie pstituēd⁹ est:
si par (qō marie reprehendere Scipio solit⁹ sit) ex dixero. Negabat ullā vocē im
micicioē amicicie potuisse repiri: q̄s ei⁹ q̄ dixisset ita amare optare vt si aliqn
esset osurus. Nec bo se addnci posse vt hoc: quēadmodū putaret a Biante
esse dictū: crederet: q̄ sapiens habit⁹ esset vnus e sapiē: si impuri cuius dā aut
ambicioši aut oia ad sinā potentiā reuocātes esse finxa. Quo nā enī mō q̄squā
amic⁹ esse poterit c⁹ se putabit inimicū esse posse? Quinetiā nocē erit cupere et
optare vt q̄s sepissime peccet amic⁹: quo plus der sibi tāq; ansas ad reprehen
dendū. ruesq; aūt recte facta pmodestq; amicoz necē erit angi: dolere: irundere
Quare hoc q̄ndē pceptū cuiuscūq; est ad tollendā amicicia valet. Illō pot⁹
scipiendū fuit vt eā diligentia adhiberem⁹ in amicicijs pparandis: vt ne qn
amare incipiem⁹ eū quē aliqn odisse putem⁹. Quietā si min⁹ felicē i dligendo
fuissem⁹ ferēdū id. Scipio pot⁹ q̄s inimicicias ips cogitādū putabat. Quo igit
finibus vtendū arbitror: vt eū emendari mores amicoz sint: nī sit inter eos
oīm rez pfidor et volūtatū sine vlla exceptōe similitudo: vt etiā si q̄ fortuita ac
ciderit vt nim⁹ insit amicoz volūtates abiūnde sint: i q̄b⁹ eoz aut de capite
agit aut fama dedinandū est e via mō: ne simma turpitudo sequat: est enī
quatin⁹ amicicie dari venia possit. Nec bo negligenda est fama: nec mediocre
tēnī ad res gerendas existimare oportet benivolentiā ciuiū: quā blanditijs ac assen
tationib⁹ colligere turpe est. Sy(sepe enī redeo ad scipionem c⁹ eo sermo erat

C

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-bsb10190915-2
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

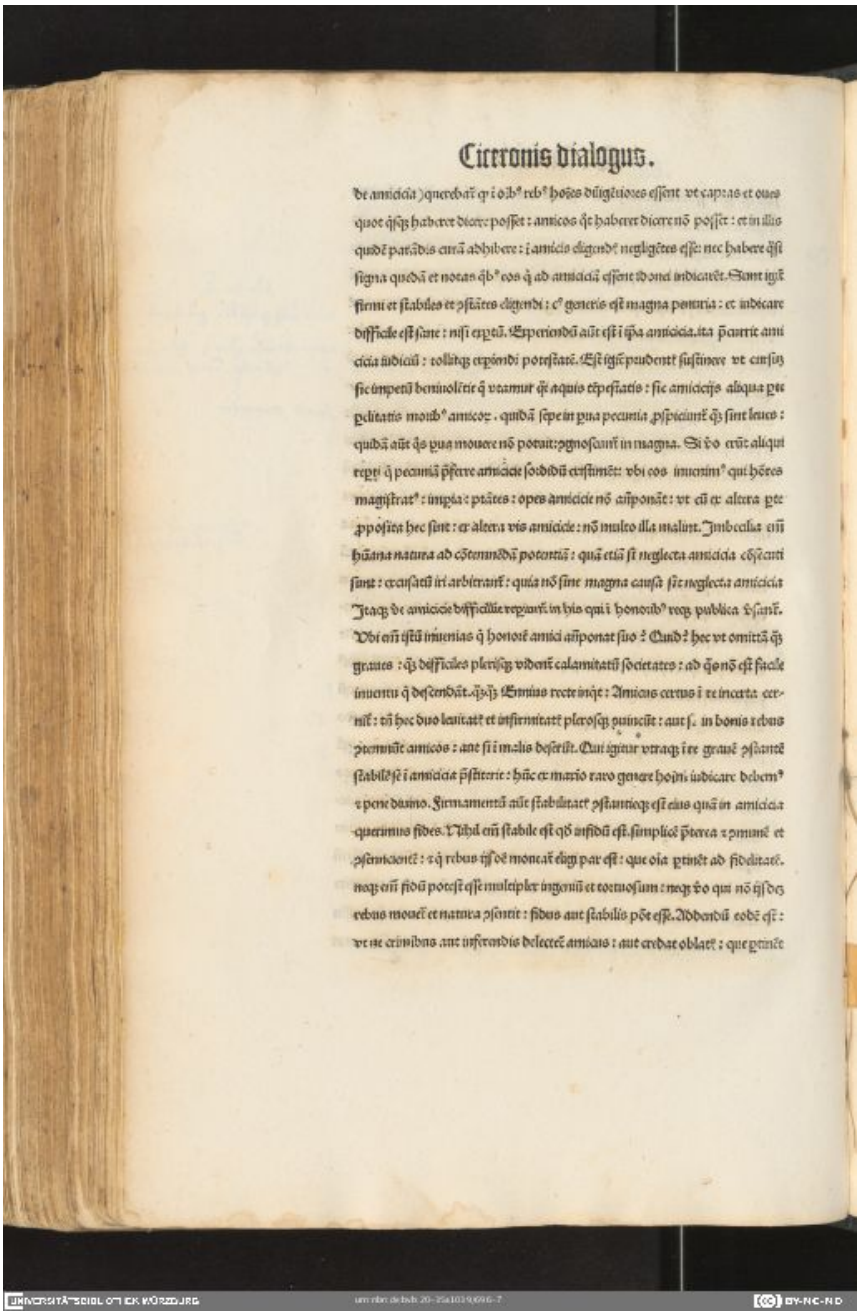

Ciceronis dialogus.

de amicicia ꝙquerebaꝫ qꝫ i oīb⁹ reb⁹ hoīes diligēciores essent vt caperas et ones quos ꝗsq habere diere posset : amicos aūt habere dicere nō posset : et in illis quidē paradis animā adhibere : ꝙ amicis eligendē negligēces esse: nec habere ꝗsq signa quedā et notas q̄b⁹ eos q̄ ad amicicia essent idonei indicarēt. Sunt igit firmi et stabiles et ꝑfectes eligendi : cui generis est magna penuria : et iudicare difficile est sine : nisi expti. Experiendi aūt est i ipa amicicia.ita ꝑcurric amicicia iudicii : collatq; expendi potestate. Est igit prudent sustinere vt cuiusq; sic ꝛmperū benivolētie q̄ velimus q̄ aquis exꝑtatis : sic amicicijs aliquā pcelitatis mord⁹ amicoꝝ . quidā sepe in pua pecunia ꝑspiciunt q̄s sint leues : quidā aūt q̄s pua mouere nō potest:pgnoscunt in magna. Si ēo crūt aliqui repti q̄ pecunia ꝑfecte amicicie sordidū existimēt: vbi eos inuenim⁹ qui hōres magistrat⁹ : impia : ꝓtates : opes amicicie nō aūponūt: vt eū ex altera pte ꝓpositū hec sint : ex altera vis amicicie : nō multo illa malint. Imbecillus enī hūana natura ad cōtemnendā potentiā : quā etiā si neglecta amicicia cōsecuti sunt : eam satis iri arbitrant : quia nō sine magna causa sit neglecta amicicia Itaq; de amicicie difficultate reprant in his qui i honorib⁹ req; publica ꝑsant. Vbi enī istū inuenias q̄ honoīe amici aūponat suis ? Quid? hec vt omittā q̄s graues : q̄s difficiles plerisq; videnī calamitatū ꝛsocietates : ad q̄os est facile inuentu q̄ descendāt.q̄sq; Ennius recte inqt : Amicus certus i re incerta cernit : nō hec duo laudant et affirmant plerosq; puncte : aut ſ. in bonis rebus ꝓmittūt amicos : aut si i malis deserūt. Qui igitur vtraq; i re graue ꝑstant stabilē fidē i amicicia ꝑstitere : hūc ex mario raro genere hoīm iudicare debem⁹ ꝛ pene diuino. Firmamentū aūt stabilitatē ꝑstantiaq; est eius quā in amicicia querimus fides. Nihil enī stabile est q̄d infidū est.simplicē ꝓterea ꝛpmunē et ꝑsentiscentē : ꝛ q̄ rebus ipse sibi moneat eūq; par est : que oia ꝓsunt ad fidelitatē. neq; enī fidū potest esse multiplex ingeniū et tortuosum : neq; eo qui nō ipse sibi rebus monet et natura ꝑsentit : fidus aut stabilis pōt esse. Addendū eodē est : vt ne crimibus aut iniurandis delectet amicos : aut credat oblate : que grunt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG urn:nbn:de:bsb:20-35a1039,0966-7 CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

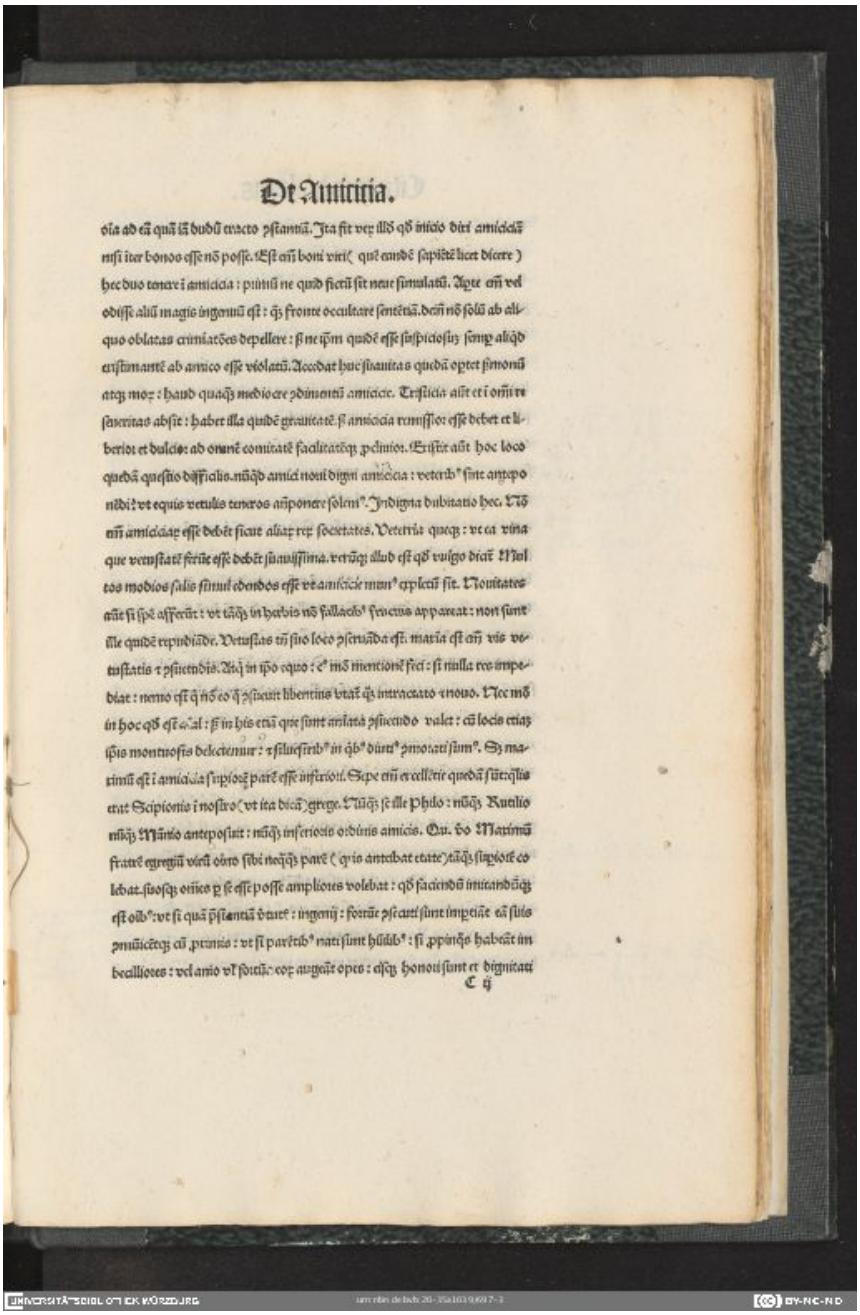

oia ad eã quã iã dudũ tracto ꝯstantiã. Ita fit vex illd qd inicio dixi amiciciã
nisi iter bonos esse nõ posse. Est enĩ boni viri (quẽ eundẽ sapiẽtẽ licet dicere)
hec duo tenere i amicicia: primũ ne quid fictũ sit neue simulatũ. Aꝑte enĩ vel
odisse aliũ magis ingenuũ est: q̃ fronte occultare sentẽtiã. deinĩ nõ solũ ab ali-
quo oblatas criminatões depellere: ſ ne ipm quidẽ esse suspiciosũ semꝑ aliq̃d
existimantẽ ab amico esse violatũ. Accedat huc suauitas quedã oꝑtet ſmonũ
atq; mox: haud quaq̃ mediocre ꝯdimentũ amicicie. Tristicia aũt et i omni re
seueritas absit: habet illa quidẽ grauitatẽ. ſ amicicia remissior esse debet et li-
berior et dulcior ad omnẽ comitatẽ facilitatẽq; ꝓclinior. Existit aũt hoc loco
quedã questio difficilis. nũq̃d amici noui digni amicicia: veterib⁹ sint antepo
nẽdi? vt equis vetulis teneros añponere solem⁹. Indigna dubitatio hec. Nõ
enĩ amiciciar esse debẽt sicut aliar rex societates. Veterria queq; vt ea vina
que vetustatẽ ferũt esse debẽt suauissima. verũq; illud est qd vulgo dicit Mul
tos modios salis simul edendos esse vt amicicie mun⁹ expletũ sit. Nouitates
aũt si spẽ afferũt: vt tãq̃ in herbis nõ fallacib⁹ fructus appareat: non sunt
ille quidẽ repudiãde. Vetustas tñ suo loco ꝯseruãda est. maria est enĩ vis ve-
tustatis ⁊ ꝯsuetudis. Atq̃ in ipo equo: c⁹ mõ mentionẽ feci: si nulla res impe-
diat: nemo est q̃ nõ eo q̃ ꝯsueuit libentius vtat q̃ intractato ⁊ nouo. Nec mõ
in hoc qd est aĩal: ſ in his etiã que sunt anlata ꝯsuetudo valet: cũ locis etiaꝫ
ipis montuosis delectemur: ⁊ siluestrib⁹ in q̃b⁹ diuti⁹ ꝯmorati sum⁹. Sꝫ ma-
ximũ est i amicicia supiorẽ parẽ esse inferiori. Sepe enĩ excellẽtie quedã sũt: q̃lis
erat Scipionis i nostro (vt ita dicã) grege. Nũq̃ se ille Philo: nũq̃ Rutilio
nũq̃ Mãnio anteposuit: nũq̃ inferioris ordinis amicis. Qu. vo Maximũ
fratrẽ egregiũ virũ oĩno sibi neq̃q̃ parẽ (q̃ is antebat etate) tãq̃ supiorẽ co
lebat. suosq; omnes ꝑ se esse posse ampliores volebat: qd faciendũ imitandũq;
est oib⁹: vt si quã ꝑstantiã vtutẽ: ingenij: fortũe ꝯsecuti sunt impetiãt eã suis
ꝯmũicẽtq; cũ ꝓximis: vt si parẽtib⁹ nati sunt hũilib⁹: si ꝓpinq̃s habeãt im
becilliores: vel anio vl fortũ: eor augeãt opes: eisq; honori sunt et dignitati

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a1039697-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

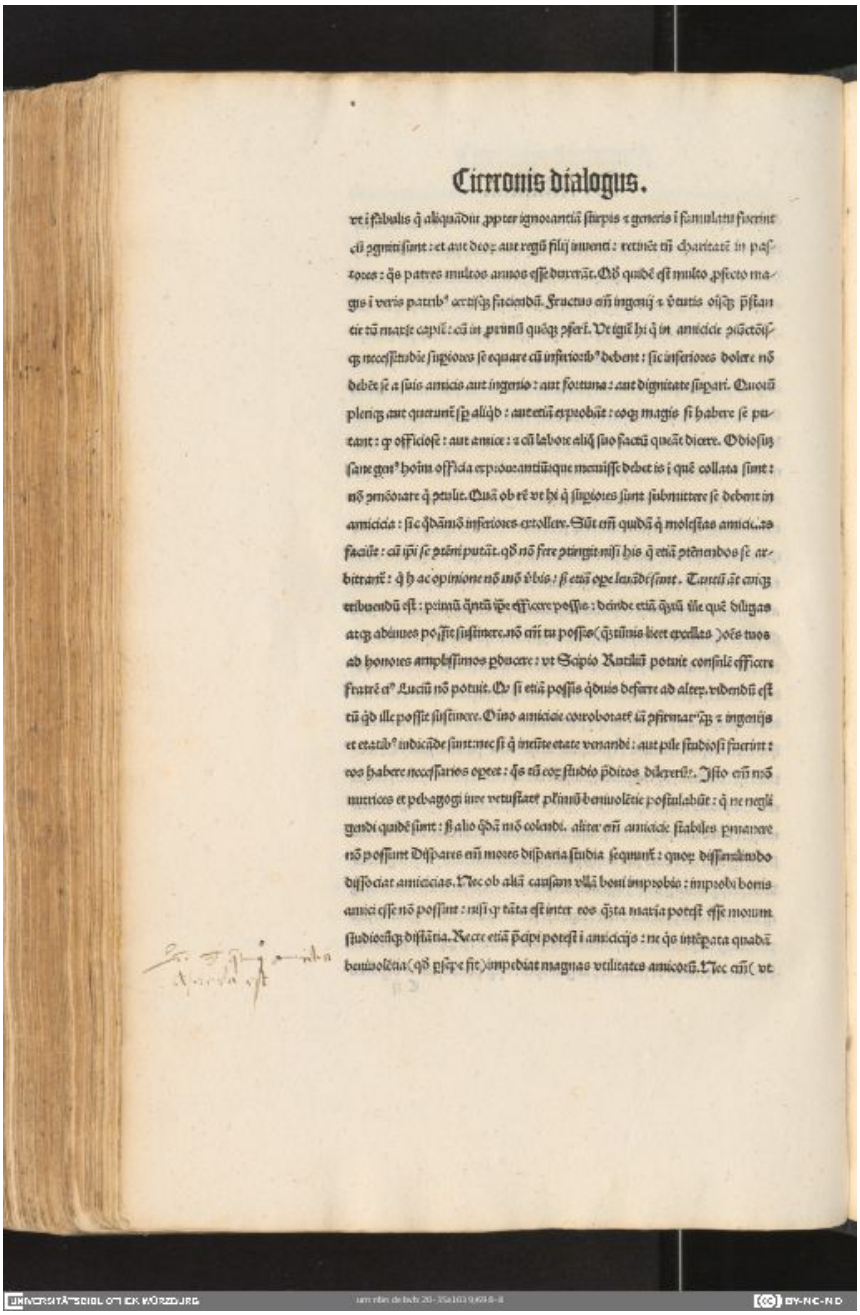

ve i fabulis q̄ aliquādiu ꝓpter ignorantiā ſimplis ⁊ generis i familiaru fuerint
eū pgenies ſint: et aut deoꝝ aut regū filij inuenti: retinēt tū charitatē in paſ-
tores: q̄s patres multos annos eſſe duxerūt. Q̄d quidē eſt multo ꝓfecto ma-
gis i veris patrib⁹ ꝑſtādū. Fructus eñ ingenij ⁊ vtilis oſūꝫ ꝑſtan
tie tū maxīe capit: cū in gremiū quāꝫ ꝑfert. Ve igit̄ hi q̄ in amicicie ꝓtectiſ-
q̄ neceſſitudie ſimplices ſe equare eū inferioꝛib⁹ debent: ſic inferiores dolere nō
debēt ſe a ſuis amicis aut ingenio: aut fortuna: aut dignitate ſeparari. Quoū
plenig aut queruntur ſp aliq̄d: aut eruñ expediūt: eoꝝ magis ſi habere ſe pu-
tant: q̄ officioſe: aut amice: a eū labore aliq̄ ſuo facilē q̄ēāt dicere. Odioſus
ſane gen⁹ hoīm officia exprobrantiūque meminiſſe debet is i quē collata ſunt:
nō ꝑmōnare q̄ paulū. Quā ob rē vt hi q̄ ſingulares ſunt ſubmittere ſe debent in
amicicia: ſic q̄dāmō inferiores extollere. Sūt eñ quidā q̄ moleſtas amici..as
facilē: eū ipſi ſe ꝓmi putāt. q̄d nō fere ꝓuenit niſi his q̄ etiā ꝓtemnendos ſe ar-
bitrantē: q̄ h ac opinione nō mō vtūtur: ſi etiā ope laudiſſent. Tenēdū ē amicq
tribuendū eſt: primū q̄ntū ipſe efficere poſſit: deinde etiā q̄ſtū ille quē diligas
atq̄ adiuues poſſit ſuſtinere. nō eñ tu poſſes (q̄ſtūuis licet excelles) noſtros
ad honores ampliſſimos ꝓducere: vt Scipio Natalē potuit conſulē efficere
fratrē eius Luciū nō potuit. Q⁹ ſi etiā poſſis q̄duis deferre ad alterū. videndū eſt
tū q̄d ille poſſit ſuſtinere. Cuius amicicie corroborari ꝓfirmariq̄ ⁊ ingenijs
et etatib⁹ iudicāde ſunt: nec ſi q̄ ineūte etate venandi: aut pile ſtudioſi fuerint:
eos habere neceſſarios oꝑtet: q̄s tū eoꝝ ſtudijs ꝓditos dixerūt. Iſtio eñ nō
nutricios et pedagogi iure vetuſtate ꝓximū benivolētie poſtulabāt: q̄ ne negli
gendi quidē ſunt: ſi alio q̄dā nō colendi. aliter eñ amicicie ſtabiles ꝑmanere
nō poſſunt Diſpares eñ mores diſparia ſtudia ſequunt: quoꝝ diſſimilitudo
diſſociat amicicias. Nec ob aliā cauſam vlā boni improbio: improbi boni
amici eſſe nō poſſunt: niſi q̄ tāta eſt inter eos q̄ſta materia potest eſſe morum
ſtudioſiq̄ diſſimilitudo. Nec etiā ꝑpi potest i amicicijs: ne q̄o intēpata quadā
benivolētia (q̄d ꝑſpe fit) impediat magnas vtilitates amicoꝝ. Nec eñ (vt

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10190918-8
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

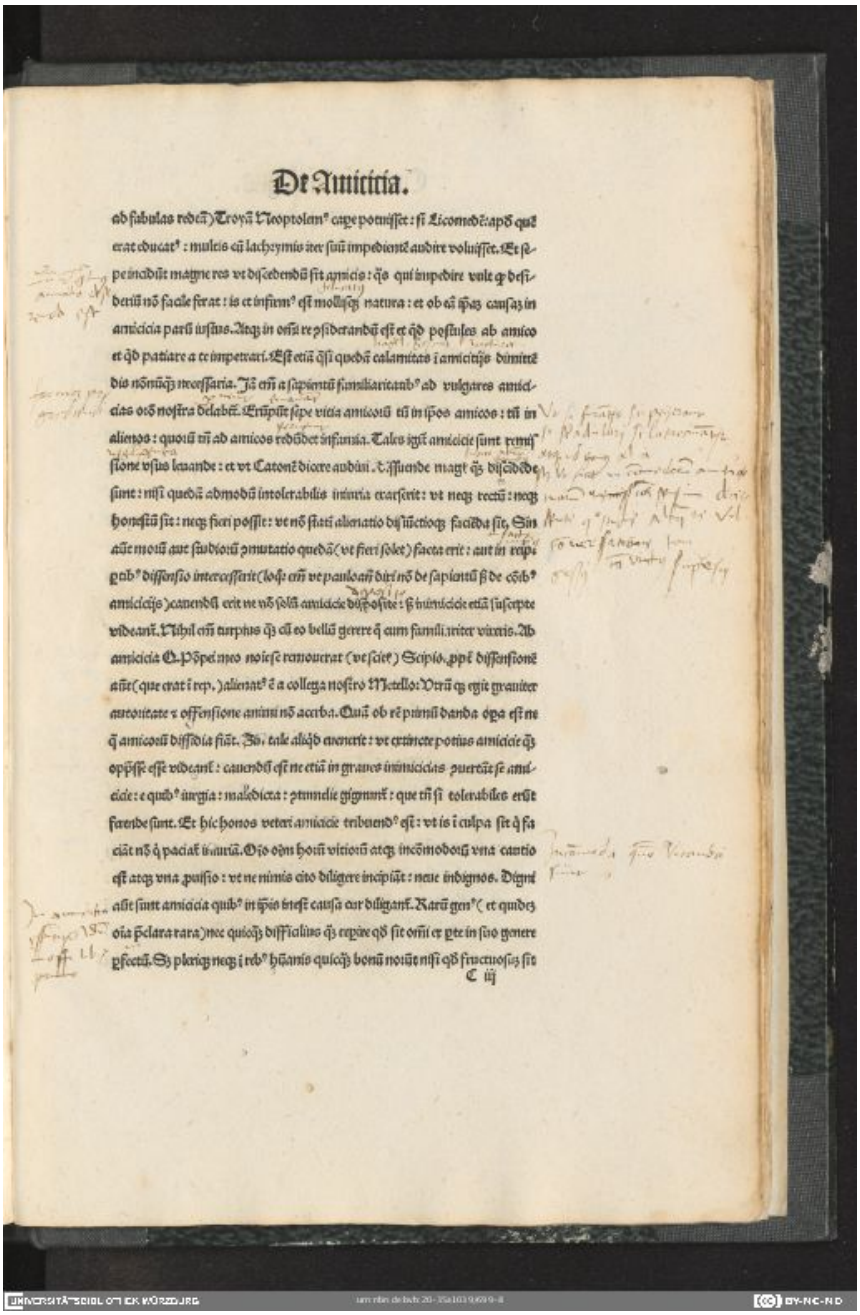

De Amicitia.

ab fabulas redeā) Troyā Neoptolam⁹ atge potuisset: si Licomedē: apd quē erat educat⁹: multis eā lachrymis iter suū impedientē audire voluisset. Et sepe inaudīt magne res vt discedendū sit amicis: ās qui impedire vult ge desiderīū nō facile ferat: is et infirm⁹ est mollisq; natura: et ob eā ipas causas in amicicia parū iustus. Atq; in oīa re psiderandū est et ād postules ab amico et ād patiare a te impetrari. Est etiā ās si quedā calamitas i amicicijs diuinitus dimittenda nōnūq; necessaria. Jā enī a sapientū familiaritatib⁹ ad vulgares amicicias oīs nostra delabet. Erūpūt sepe vicia amicoīū tū in ipos amicos: tū in alienos: quoīū nī ad amicos redūdet infamia. Tales igit amicicie sunt remittende vsus leuande: et vt Catonē dicere audīui. Effluende magis ās discidende sunt: nisi quedā admodū intolerabilis iniuria extiterit: vt neq; recta: neq; honesta fiat: neq; fieri possit: vt nō status alienatio disiunctioq; facienda sit. Sin aūt motus aut studioīū permutatio quedā (vt fieri solet) facta erit: aut in reipub⁹ dissensio intercesserit (longe enī ve paulo ante dixi nō de sapientū ꝙ de cōib⁹ amicicijs) cauendū erit ne nō solū amicicie debite odisse: ꝙ inimicicie etiā suscepte videant. Nihil enī turpius ās cū eo bellū gerere q̄ cum familiariter vixeris. Ab amicicia Q. Pōpei mox se remouerat (vt scio) Scipio, ppē dissensionē ciuē (que erat i rep.) alienat⁹ ē a collega nostro Metello: Vtrū ergo grauiter aut leuitate: an offensione animi nō acerba. Quā ob rē primū danda opa est ne q̄ amicoīū dissidia fiāt. Jō. tale aliq̄d euenerit: vt extincte potius amicicie ās oppōsse esse videant: cauendū est ne etiā in graues inimicicias puertāt se amicicie: e quib⁹ iurgia: maledicta: ptumelie gignunt: que tū si tolerabiles erūt faciende sunt. Et hic honos veteri amicicie tribuend⁹ est: vt is i culpa sit q̄ facilē nō q̄ paciat ī mali. Ois oīm horū viciorū atq; incōmodoīū vna cautio est atq; vna ꝓuisio: vt ne nimis cito diligere incipiāt: neue indignos. Digni aūt sunt amicicia quib⁹ in ipis inest causa cur diligant. Rarū genꝰ (et quidē oīa pclara rara) nec quicq; difficilius ās reperire qd sit omni ex pte in suo genere pfectū. Sz plerisq; neq; i reb⁹ hūanis quicq; bonū nouīt nisi qd fructuosius sit

C iij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-...
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

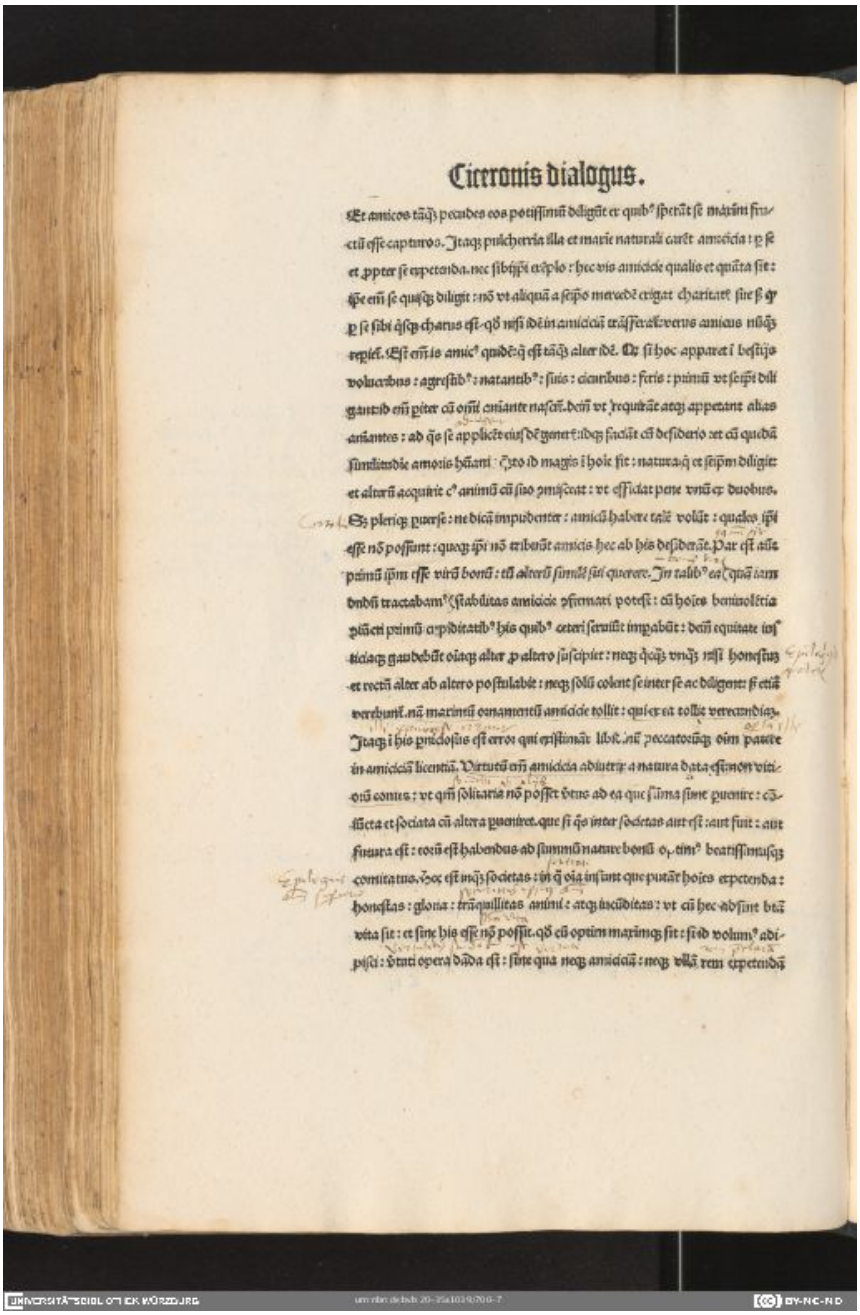

Ciceronis dialogus.

Et amicos tãq̃ pcudes eos potissimũ diligũt et quib⁹ spẽnt se maxim fru-
ctũ esse capturos. Itaq̃ pulcherria illa et marie naturali carẽt amicicia: q se
et ppter se expetenda. nec sibi ipsi exẽplo: hec vis amicicie qualis et quãta sit:
ipe enĩ se quisq̃ diligit: nõ vt aliquã a seipso mercedẽ exigat charitatẽ sue ꝑ q
p se sibi ꝯsq̃ charus est-qõ nisi idẽ in amicicia trãsferãt: vereãt amicos nimis
repiet. Est enĩ is amic⁹ quidẽ: q est tãq̃ alter idẽ. Qr si hoc apparet i bestijs
volucribus: agrestib⁹: natantib⁹: suis: cicuribus: feris: primũ vt seipsi dili
gant: id enĩ pcit cũ ortũ amante nascẽtẽ. deinũ vt requirãt atq̃ appetant alias
amantes: ad q̃s se applicẽt eius dẽ generis: deq̃ similẽ cũ desiderio: et cũ quedã
similitudie amoris hũani. Quo id magis i hoie fit: natura ipa q et seipm diligit:
et alterũ acquirit c⁹ animũ cũ suo ꝓmiscent: vt efficiat pene vnũ ex duobus.
Sz plerisq̃ puersi: ne dicã impudenter: amicũ habere tãẽ nolũt: quales ipi
esse nõ possunt: quesq̃ ipi nõ tribuũt amicis hec ab his desiderãt. Par est ãte
primũ ipm esse virũ bonũ: tũ alterũ similẽ sui querere. In talib⁹ ea (quã iam
dudũ tractabam⁹) stabilitas amicicie ꝑfirmari potest: cũ hoies benivolẽtia
ꝑcẽti primũ aspiciẽtib⁹ his quib⁹ ceteri seruiũt impabũt: deinũ equitate ius
ticiaq̃ gaudebũt alter ꝑ altero suscipiet: neq̃ quicq̃ vnq̃s nisi honestum
et rectũ alter ab altero postulabit: neq̃ solũ colent se inter se ac diligent: sed etiã
verebunt. nã maximũ ornamentũ amicicie tollit: qui ea tollit verecundiã.
Itaq̃ i his pncipijs est error qui existimãt libẽt. nã peccatoribus q̃m pauce
in amicicijs licentie. Virtutes enĩ amicicias adiuuerit: a natura data esse non vi-
ciorũ comites: vt qui solitarie nõ posset virtus ad ea que sũma sine puenire: cõ-
iuncta et sociata cũ altera pueniret. que si q̃s inter societas aut est: aut fuit: aut
futura est: rectũ est habendus ad summũ nanque bonũ o⁹. tim⁹ beatissimusq̃
comitatus. Hoc est magis societas: in q̃ oia insunt que putãt hoies expetenda:
honestas: gloria: trãquillitas animi: atq̃ iucũditas: vt cũ hec adsint beã
vita sit: et sine his esse nõ possit. qõ cũ optim maximeq̃ sit: sed volum⁹ adi-
pisci: virtuti opera dãda est: sine qua neq̃ amicicia: neq̃ vllã rem expetendã

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bsb:20-35a10.39/0000-7
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

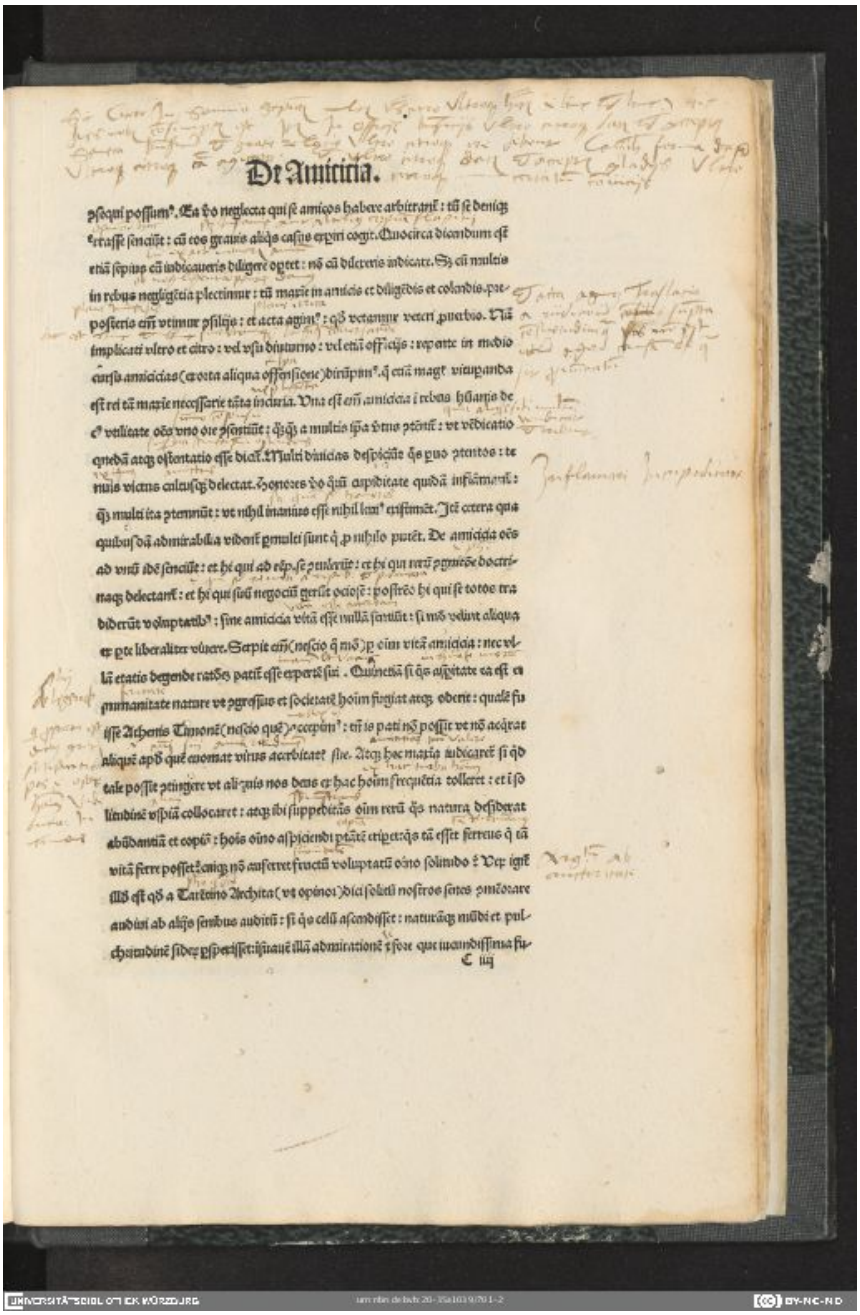

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

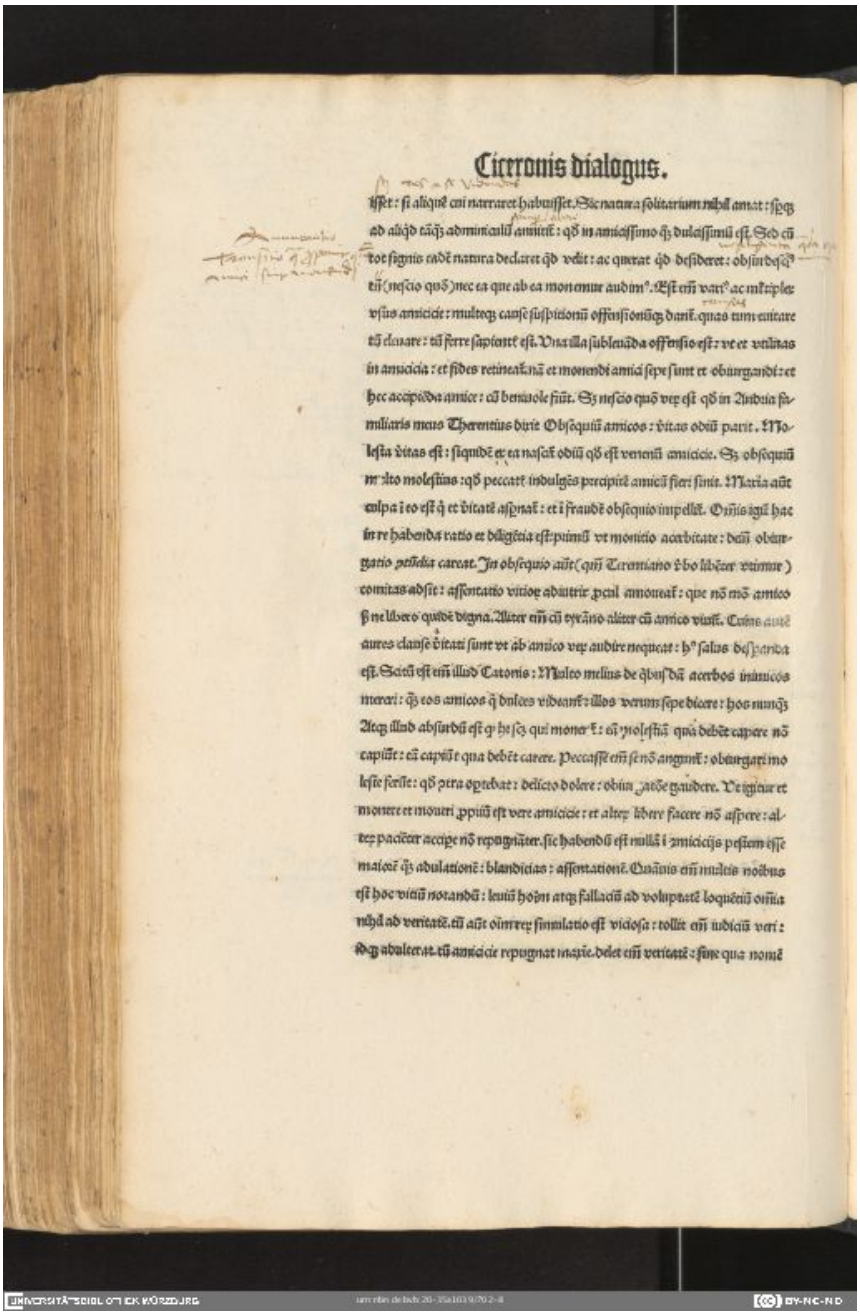

isset: si aliquē cui narraret habuisset. Sic natura solitarium nihil amat: sp̄q̄
ad aliq̄d tāq̄ adminiculū amicitiē: qd̄ in amicissimo q̄z dulcissimū est. Sed cū
tot signis eadē natura declaret q̄d velit: ac querat q̄d desideret: obsurdesq̄
tū (nescio quō) nec ea que ab ea monemur audim⁹. Est enī vari⁹ ac multiplex
vsus amicicie: multeq̄ causē suspitionū offensionūq̄ dant. quas tum euitare
tū eleuare: tū ferre sapientē est. Vna illa subleuāda offensio est: vt et vtilitas
in amicicia: et fides retineat. nā et monendi amici sepe sunt et obiurgandi: et
hec accipiēda amice: cū beniuole fiūt. Sz nescio quō vere est qd̄ in Andria fa-
miliaris meus Therentius dixit Obsequiū amicos: v̄itas odiū parit. Mo-
lesta v̄itas est: siquidē ex ea nascit odiū qd̄ est venenū amicicie. Sz obsequiū
multo molestius: qd̄ peccatē indulgēs precipitē amicū fieri sinit. Maxīa aūt
culpa i eo est q̄ et v̄itatē asp̄nat: et i fraudē obsequio impellit. Omīs igit hac
in re habenda ratio et diligētia est: primū vt monitio acerbitate: deīn obiur-
gatio ꝯtūdia careat. In obsequio aūt (quī Terentiano v̄bo libēter vtimur)
comitas adsit: assentatio vitioꝝ adiutrix ꝓcul amoueat: que nō mō amico
ꝑ ne libero quidē digna. Aliter enī cū tyrāno aliter cū amico viuit. Cuius autē
aures clause v̄itati sunt vt ab amico vere audire nequeat: h⁹ salus desp̄anda
est. Scitū est enī illud Catonis: Multo melius de q̄bus dā acerbos inimicos
mereri: q̄z eos amicos q̄ dulces videant: illos verum sepe dicere: hos nunq̄z
Atq̄ illud absurdū est q̄ hi sz qui monent: cū molestiā quā debēt capere nō
capiūt: cū capiūt qua debēt carere. Peccasse enī se nō angunt: obiurgari mo-
leste ferūt: qd̄ ꝯtra oꝑtebat: delicto dolere: obiurgatōe gaudere. Vt igitur et
monere et moueri ꝓpriū est vere amicicie: et alter libere facere nō aspere: al-
ter paciēter accipe nō repugnāter. sic habendū est nullā i amicicijs pestem esse
maiorē q̄z adulationē: blandicias: assentationē. Quāuis enī multis nōibus
est hoc vitiū notandū: leuiū hoīm atq̄ fallaciū ad voluptatē loquētiū omīa
nihil ad veritatē. tū aūt oīm rer simulatio est viciosa: tollit enī iudiciū veri:
idq̄ adulterat. tū amicicie repugnat maxīe. delet enī veritatē: sine qua nomē

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bsb 20-35a103 9/70 2-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

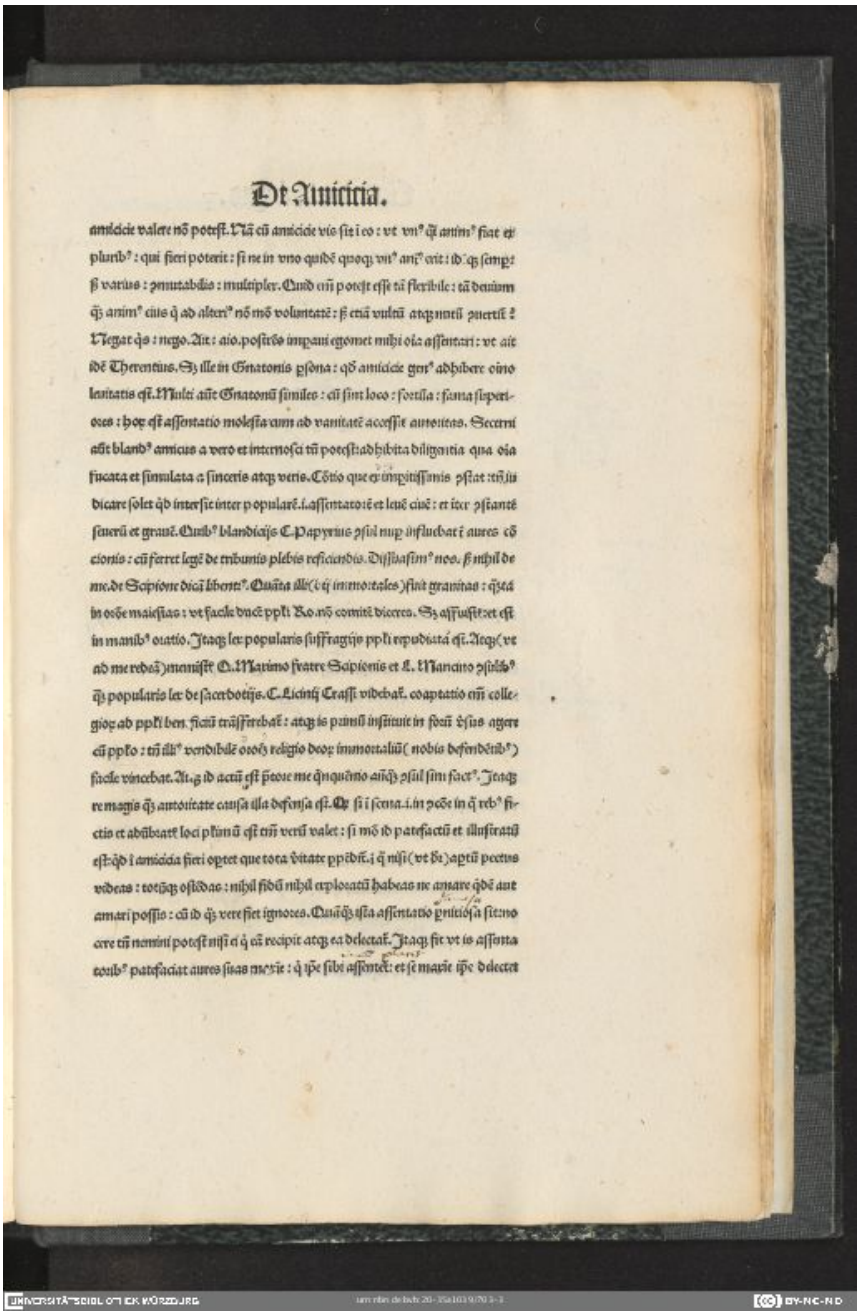

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

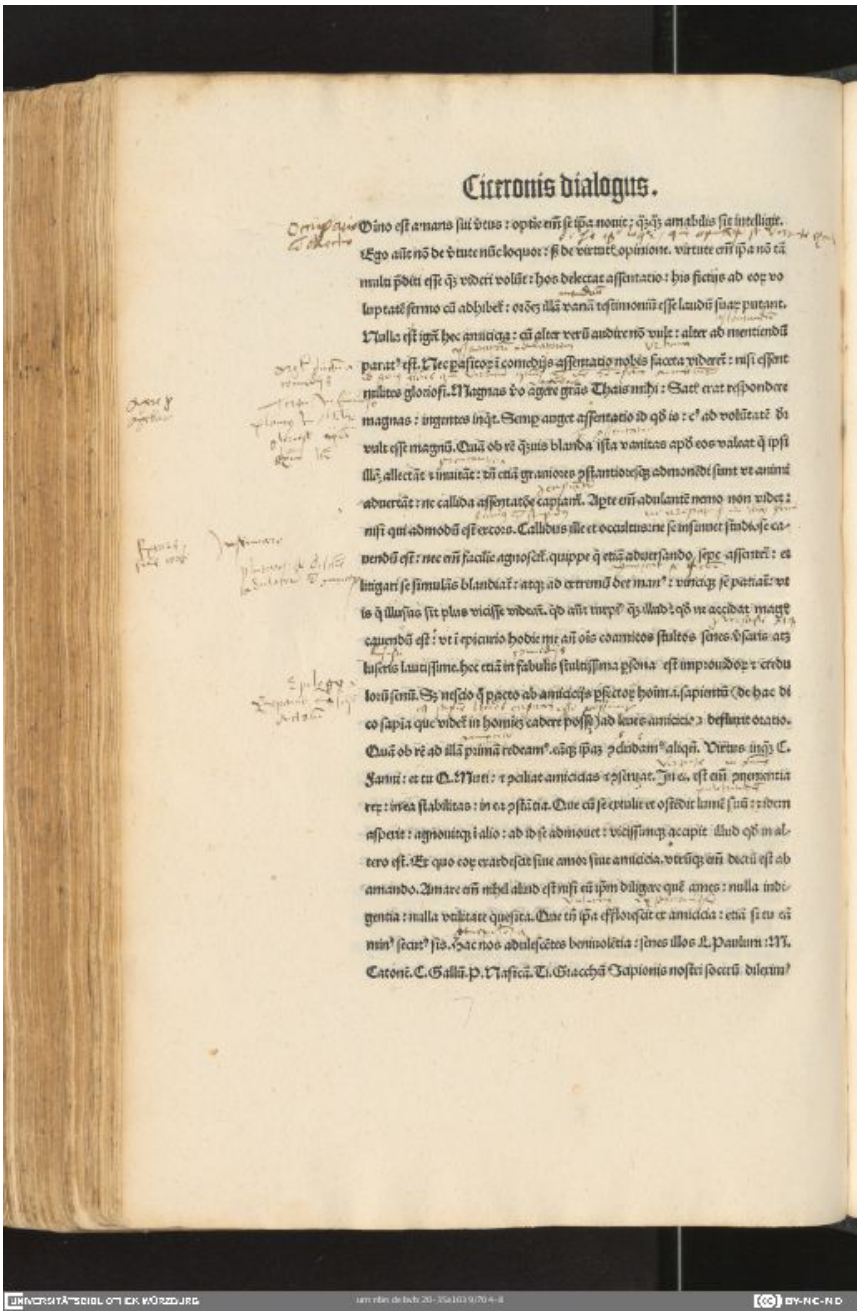

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

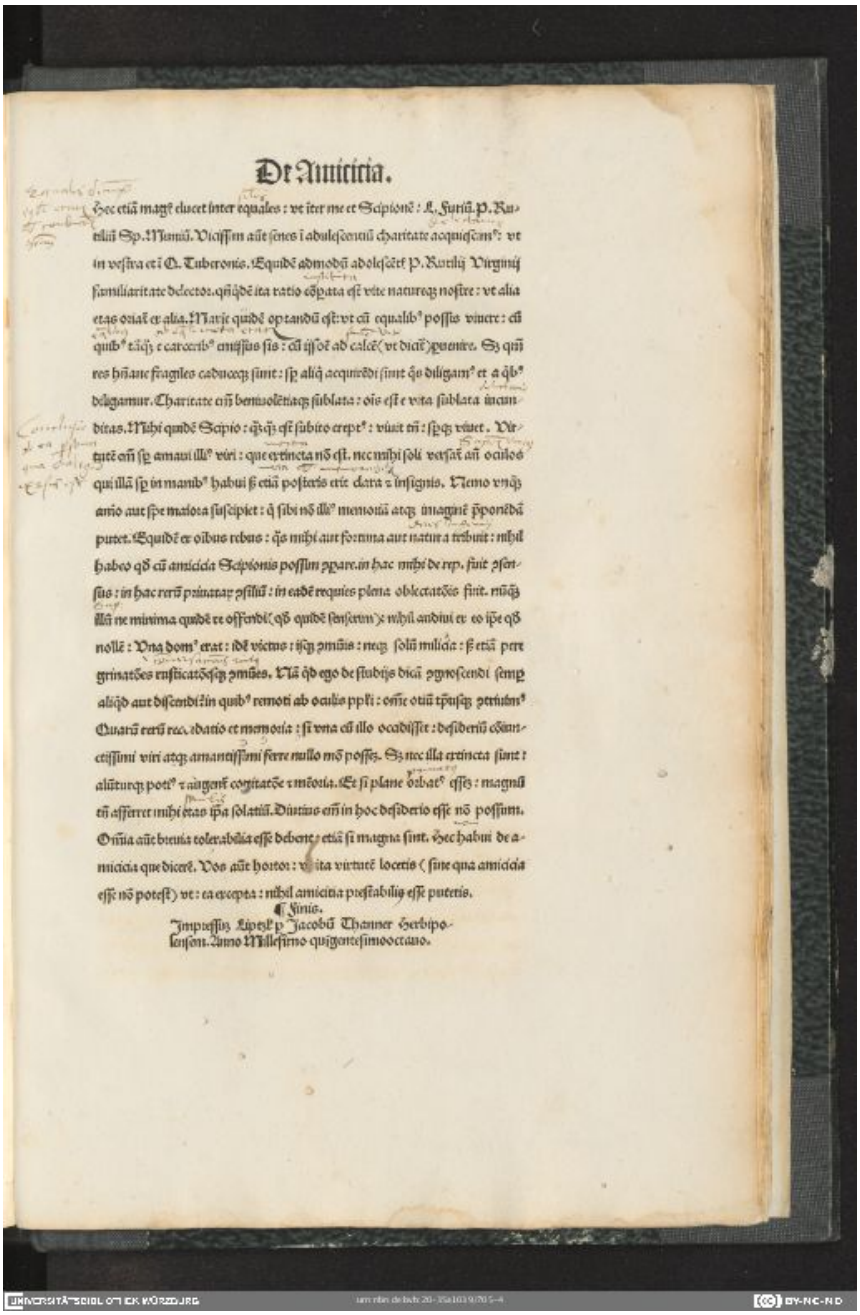

De Amicitia.

Hec etiã magis elucet inter equales: vt iter me et Scipionẽ: L. Furiũ. P. Rutiliũ Sp. Muniũ. Vicissim aũt senes i adulescentiũ charitate acquiescim⁹: vt in vestra et i Q. Tuberonis. Equidẽ admodũ adolescẽt⁹ P. Rutilij Virginij familiaritate delector. qñq̃dẽ ita ratio cõpata est vite natureq; nostre: vt alia etas oriat̃ ex alia. Mari⁹ quidẽ optandũ est: vt cũ equalib⁹ possis viuere: cũ quib⁹ tãq̃ e carceribus emissus sis: cũ issõt ad calcẽ (vt dicit̃) peruenire. Sz qm̃ res hñane fragiles caduceq; sunt: sp̃ aliq̃ acquirẽdi sunt q̃s diligam⁹ et a q̃b⁹ deligamur. Charitate em̃ beniuolẽtiaq; sublata: oĩs est e vita sublata iucunditas. Mihi quidẽ Scipio: q̃z q̃z est subito erept⁹: viuit tñ: sp̃q; viuet. Virtutẽ em̃ sp̃ amaui ill⁹ viri: que extincta nõ est. nec mihi soli versat̃ aũ oculos qui illã sp̃ in manib⁹ habui ß etiã posteris erit clara ⁊ insignis. Nemo vnq̃ amĩo aut spe maiora suscipiet: q̃ sibi nõ ill⁹ memoriã atq; imaginẽ p̃ponẽdã putet. Equidẽ ex oĩbus rebus: q̃s mihi aut fortuna aut natura tribuit: nihil habeo qd̃ cũ amicicia Scipionis possim cõpare. in hac mihi de rep. fuit cõsensus: in hac rerũ priuatar̃ cõsiliũ: in eadẽ requies plena oblectatões fuit. nũq̃ illũ ne minima quidẽ re offendi (qd̃ quidẽ senserim) ⁊ nihil audiui ex eo ipe qd̃ nollẽ: Vna dom⁹ erat: idẽ victus: isq; cõmũis: neq; solũ milicia: ß etiã peregrinatões rusticatõesq; cõmũes. Nã q̃d ego de studijs dicã cõgnoscendi semp̃ aliq̃d aut discendi? in quib⁹ remoti ab oculis ppli: oĩe otiũ tp̃usq; cõtriuim⁹ Quarũ rerũ recordatio et memoria: si vna cũ illo occidisset: desideriũ cõiunctissimi viri atq; amantissimi ferre nullo mõ possẽ. Sz nec illa extincta sunt: alũturq; poti⁹ ⁊ augent̃ cogitatõe ⁊ mẽoria. Et si plane orbat⁹ essẽ: magnũ tñ afferret mihi etas ipa solatiũ. Diutius em̃ in hoc desiderio esse nõ possum. Oĩnia aũt breuia tolerabilia esse debent: etiã si magna sint. Hec habui de amicicia que dicerẽ. Vos aũt hortor: vt ita virtutẽ loceris (sine qua amicicia esse nõ potest) vt: ea excepta: nihil amicitia prestabilis esse puteris.

¶ Finis.

Impressũ Lipczk p Jacobũ Thanner Herbipolensem. Anno Millesimo quingentesimooctauo.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

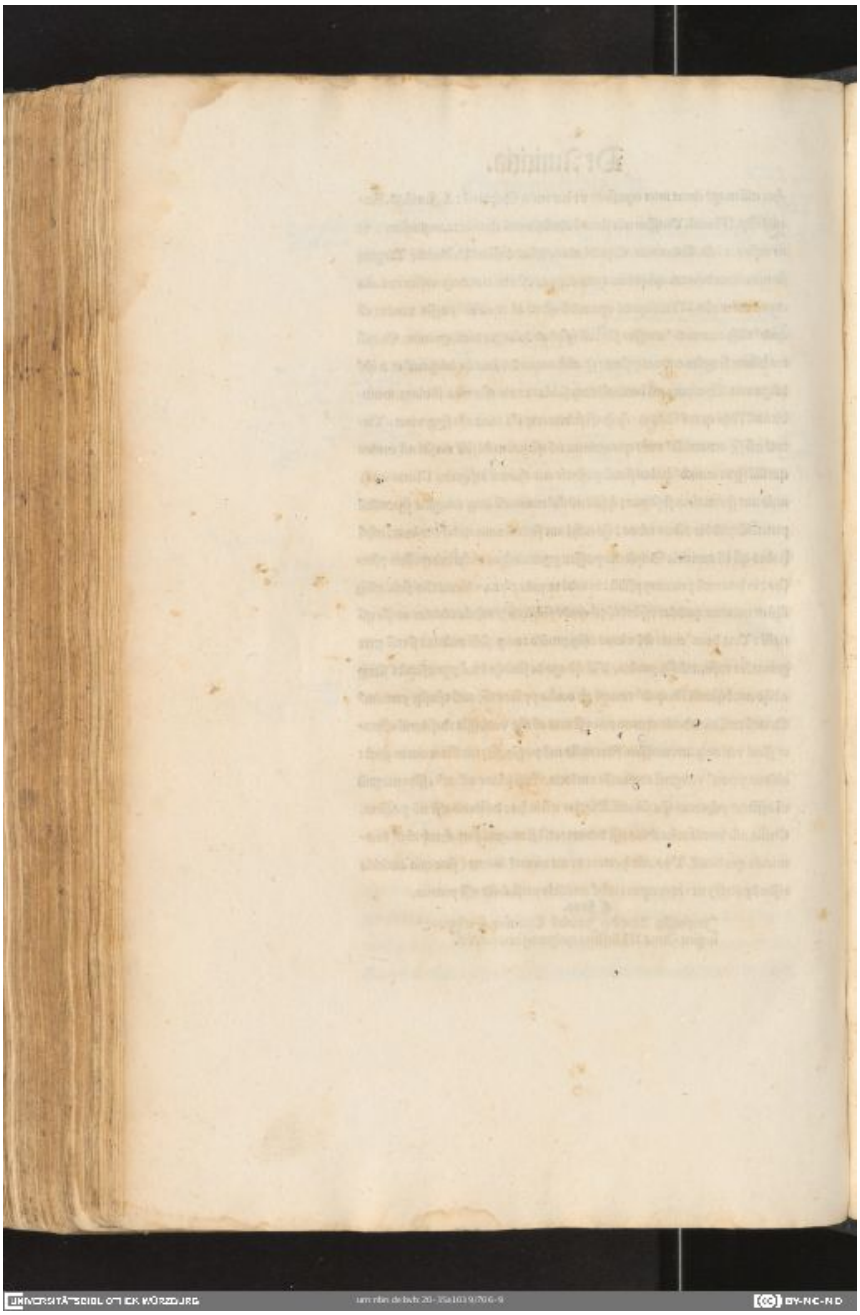
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

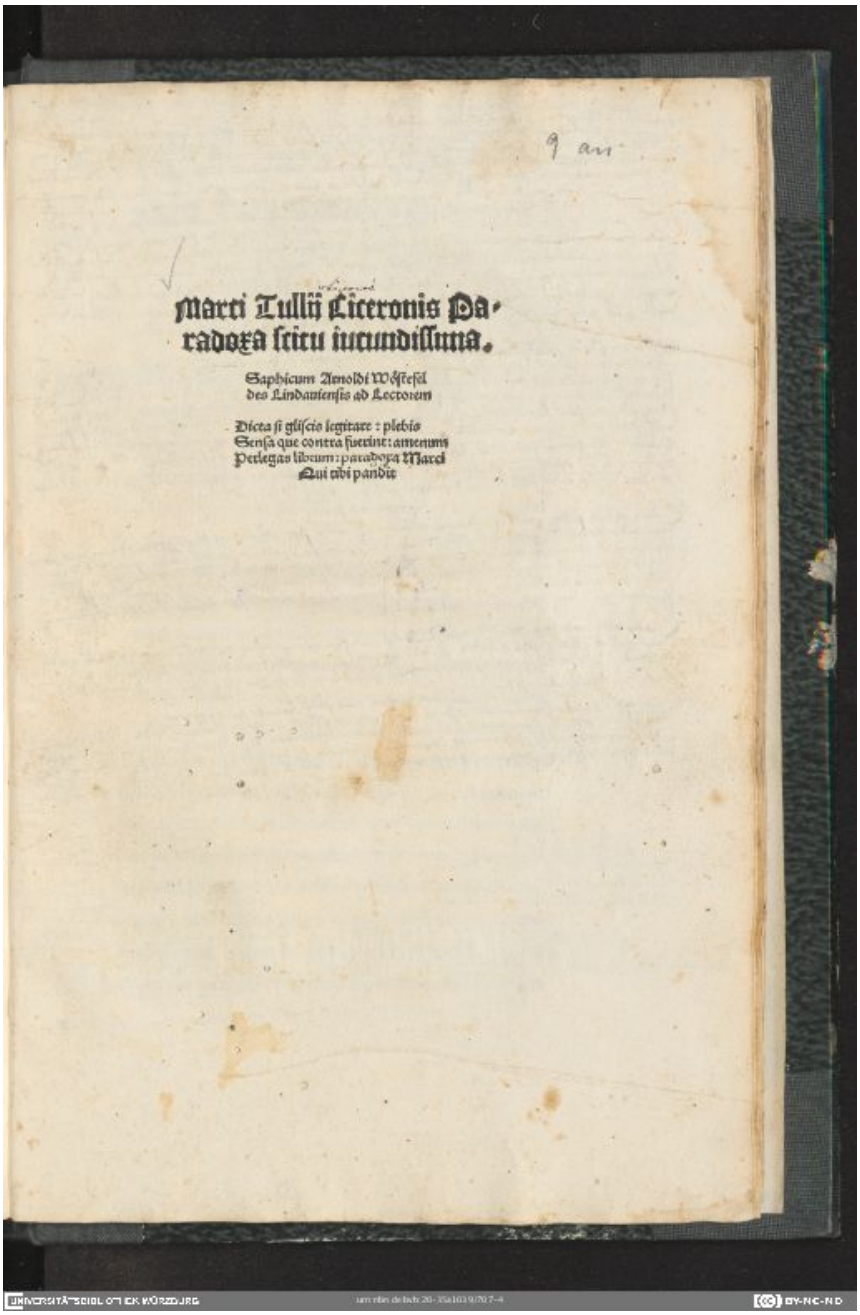

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

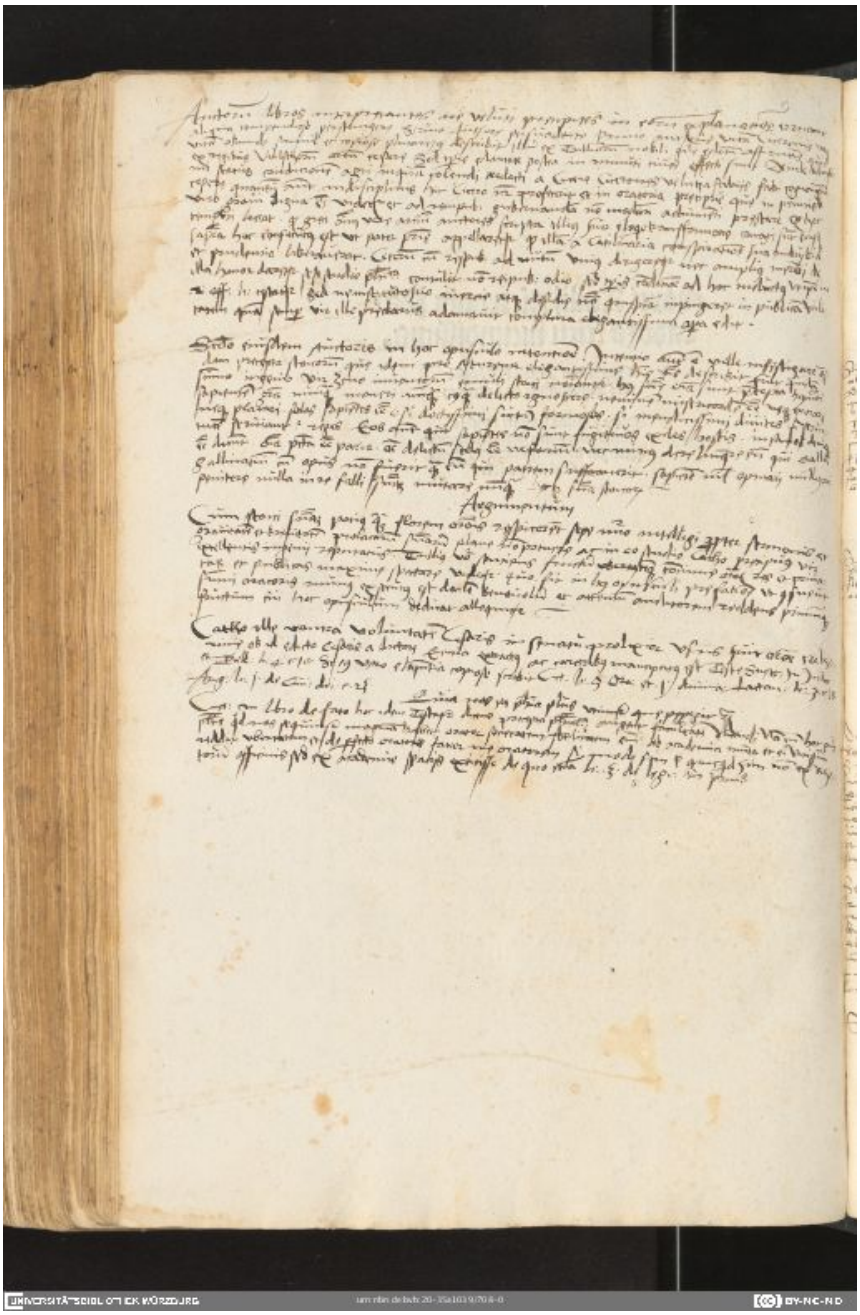

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

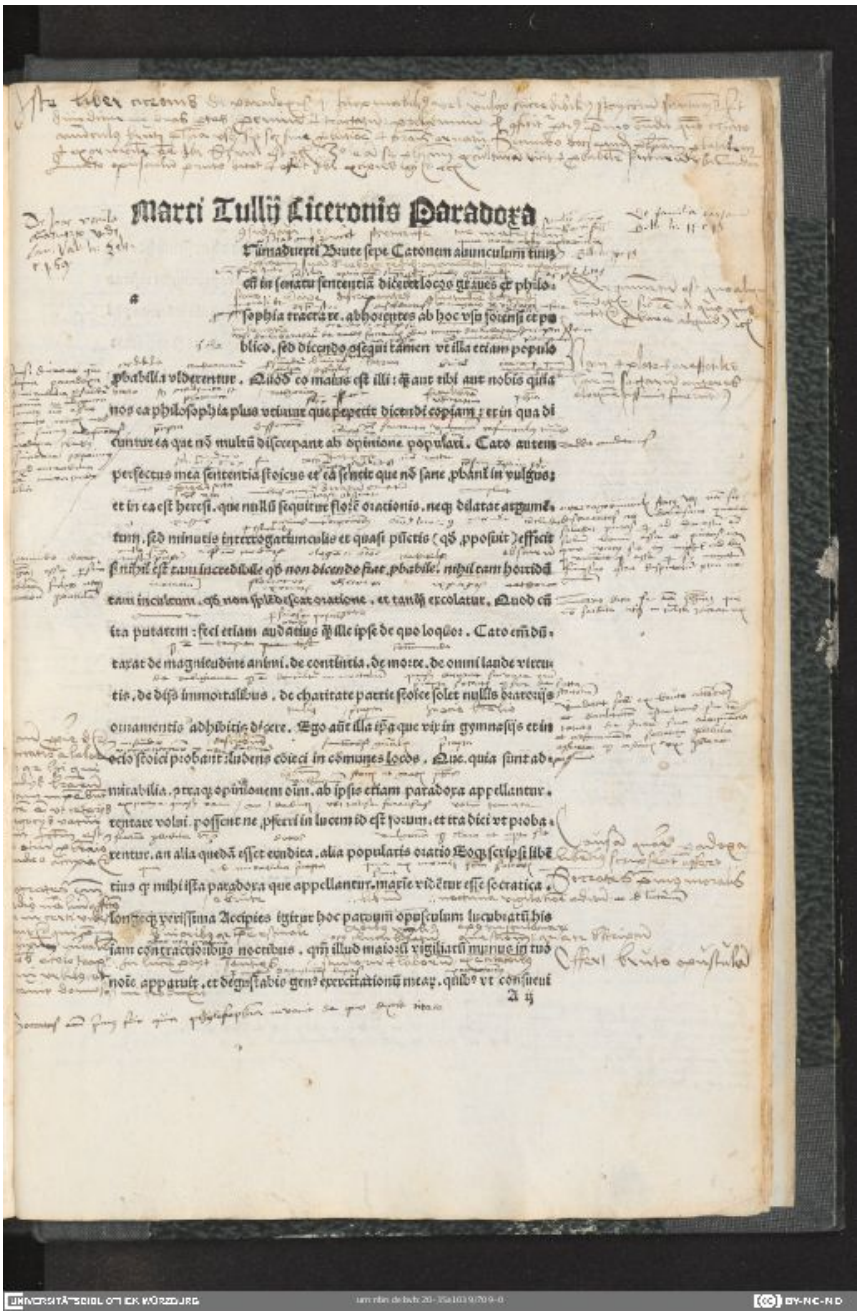

Marci Tullij Ciceronis Paradoxa

Animaduerti Brute sepe Catonem auunculum tuum
cū in senatu sententiā dicerem loco graues et philo-
sophia tractare, abhorrentes ab hoc usu fori et pu
blico, sed dicendo assequi tamen vt illa etiam populo
probabilia viderentur. Quod eo maius est illi: quam nobis qui
nos ea philosophia plus vetamur que paucis dicendi copiam; et in qua di
cuntur ea que nō multū discrepant ab opinione populari. Cato autem
perfectus mea sententia stoicus et eā sentet que nō sane probāt in vulgus;
et in ea est hęresi, que nullis sequitur floscī orationis, neq; dilatat argumē-
tum, sed minutis interrogatiunculis et quasi frictis (qs̄ ꝓpositū efficit
simul) est tam incredibile qđ non dicendo fiat probabile, nihil eam horridā
tam inculcatam, qđ non spē dolcat oratione, et tanq̄ excolatur. Quod ei
ita putarem: fecī etiam audacius, ille ipse de quo loquor. Cato enī dū
rauat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtu-
tis, de diuā immortalitate, de charitate patrie floret solet nullis ornatiis
ornamentis adhibitis dicere. Ego aūt illa ipsa que vix in gymnasijs et in
scholis stoici probant: audens cōieci in communes locos. Que quia sunt ad-
mirabilia, ꝑtra q̄ opinionem oīm, ab ipsis etiam paradoxa appellantur.
tentare volui, possentne ꝑferri in lucem id est forum, et tractari vt proba-
rentur. an alia quedā esset eundica, alia popularis oratio. Vos scripsi libē
tius q̄ mihi ista paradoxa que appellantur, magis videtur esse socratica.
longe q̄ verissima. Accipies igitur hoc parvum opusculum lucubratū his
iam contractioribus noctibus, qm̄ illud maiorū vigiliarū munus in tuā
notā apparuit, et degustabis genus exercitationū meaꝝ, quibus vt consueui

A ij

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-bsb10319709-0
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

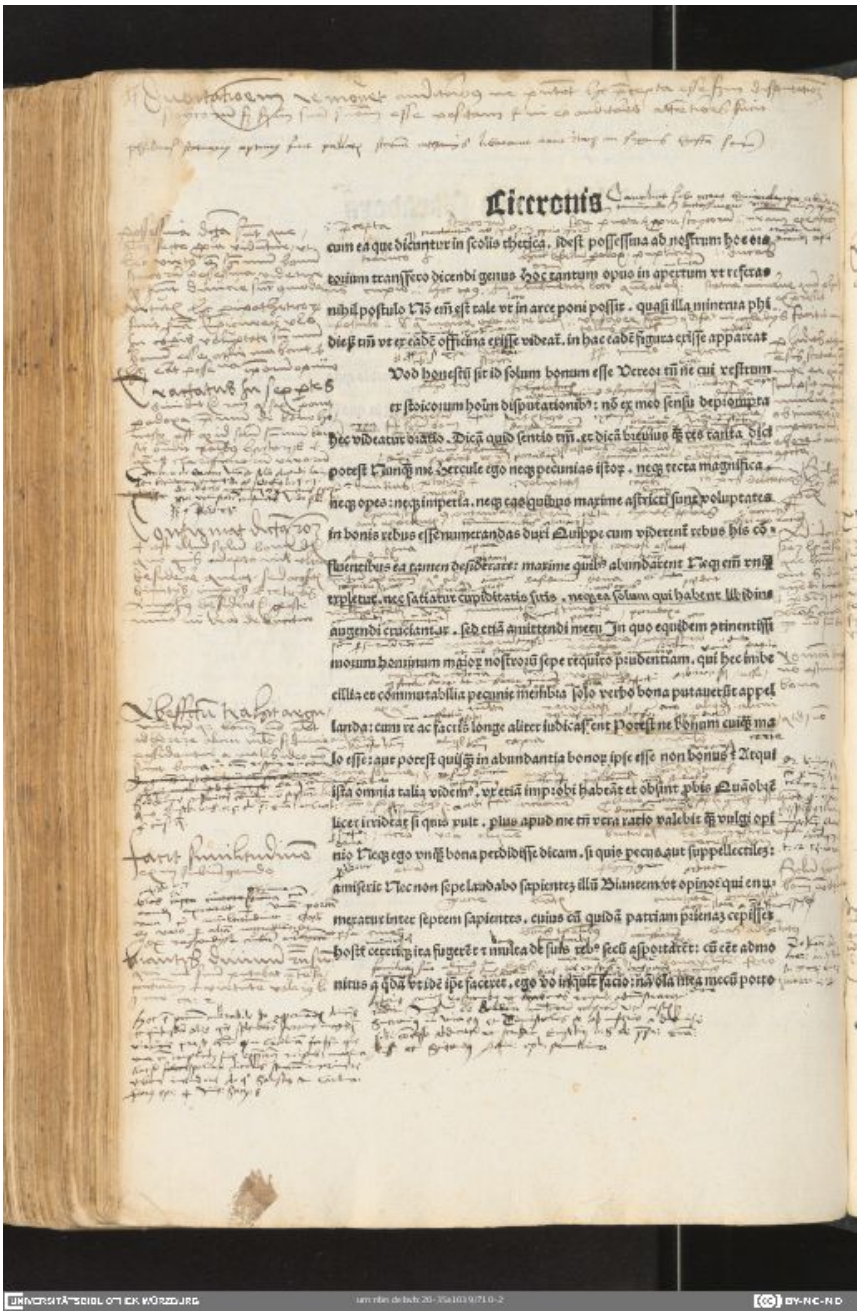

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

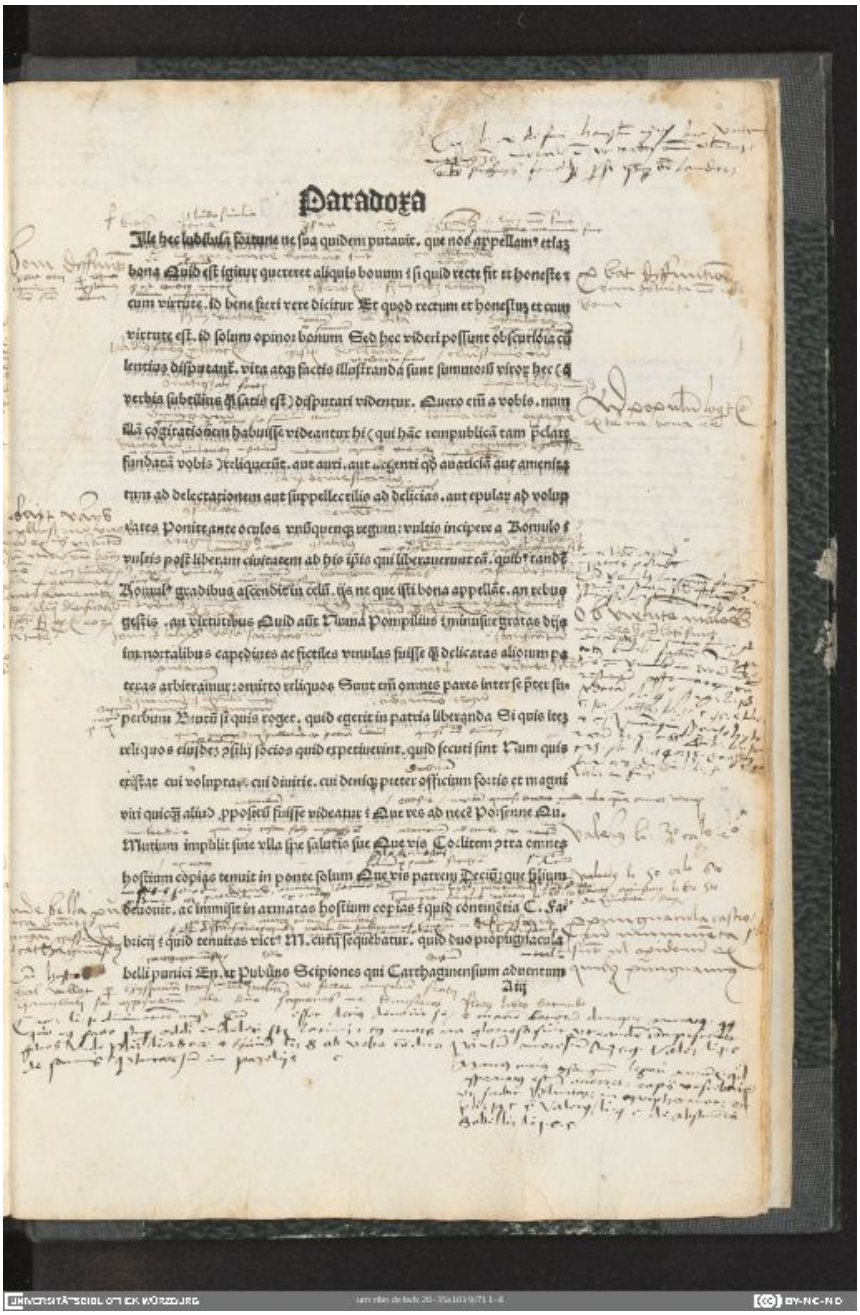

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

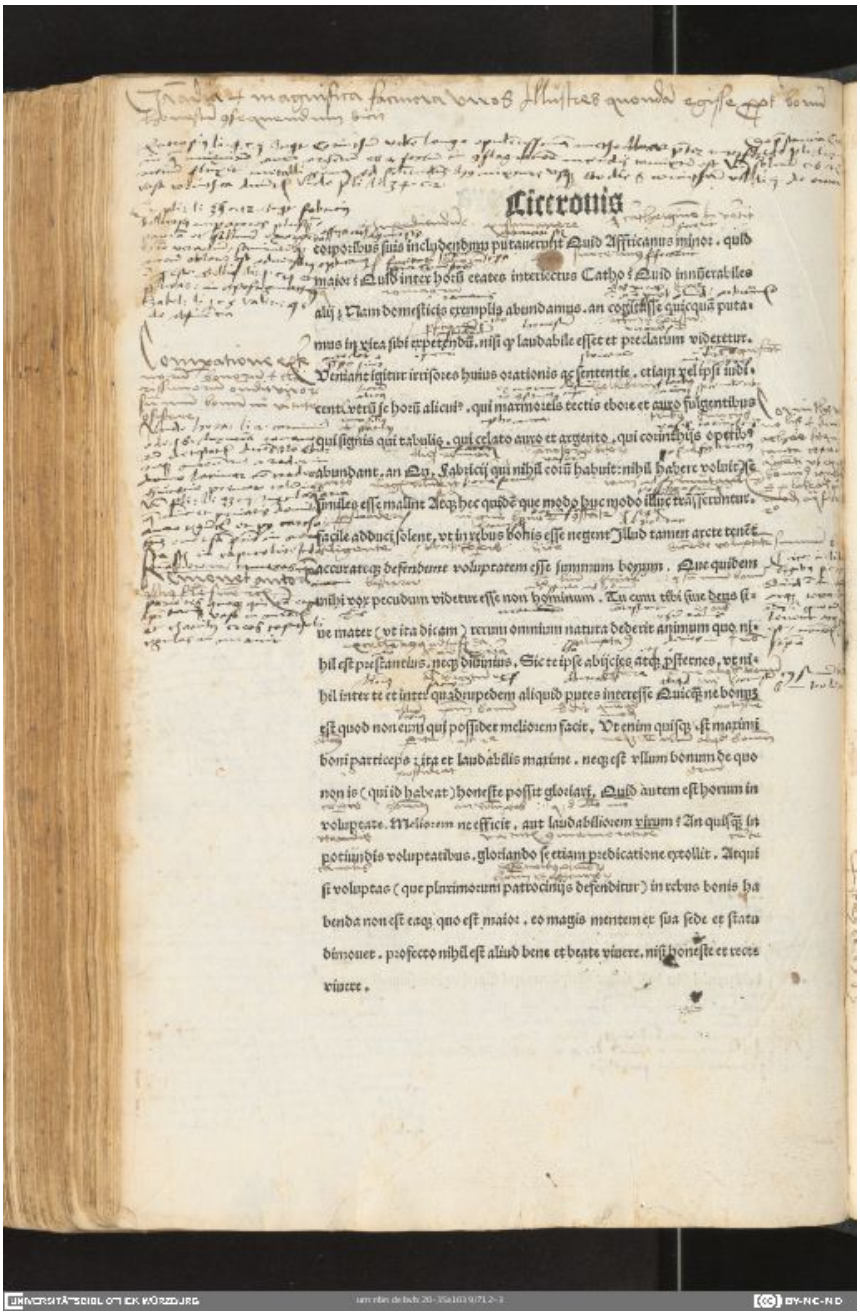

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

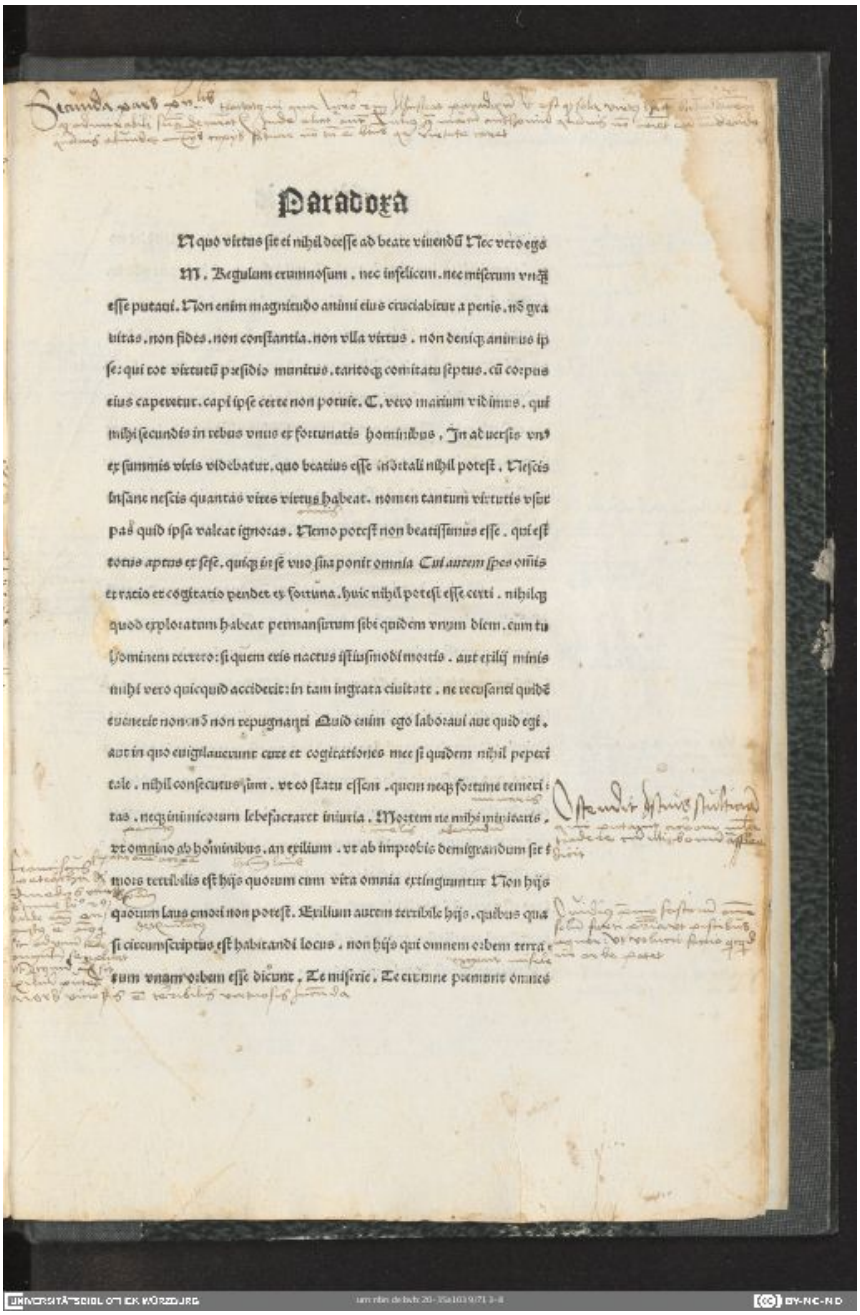

Paradoxa

N quo virtus sit ei nihil deesse ad beate viuendū Nec vero ego
M. Regulum erumnosum. nec infelicem. nec miserum vnq̄
esse putaui. Non enim magnitudo animi eius cruciabitur a penis. nō gra
uitas. non fides. non constantia. non vlla virtus. non deniq; animus ip
se: qui tot virtutū presidio munitus. tantoq; comitatu septus. cū corpus
eius caperetur. capi ipse certe non potuit. C. vero marium vidimus. qui
mihi secundis in rebus vnus ex fortunatis hominibus. In aduersis vnus
ex summis viris videbatur. quo beatius esse in ortali nihil potest. Nescis
insane nescis quantas vires virtus habeat. nomen tantum virtutis vsur
pas quid ipsa valeat ignoras. Nemo potest non beatissimus esse. qui est
totus aptus ex sese. quiq; in se vno sua ponit omnia Cui autem spes omnis
et ratio et cogitatio pendet ex fortuna. huic nihil potest esse certi. nihilq;
quod exploratum habeat permansurum sibi quidem vnum diem. cum tu
hominem terreto: si quem eris nactus istiusmodi mortis. aut exilij minis
mihi vero quicquid acciderit: in tam ingrata ciuitate. ne recusanti quidē
euenerit non nō non repugnanti Quid enim ego laboraui aut quid egi.
aut in quo euigilauerunt cure et cogitationes mee si quidem nihil peperi
tale. nihil consecutus sum. vt eo statu essem. quem neq; fortune temeri
tas. neq; inimicorum lebefactaret iniuria. Mortem ne mihi minitaris.
vt omnino ab hominibus. an exilium. vt ab improbis demigrandum sit
mors terribilis est hijs quorum cum vita omnia extinguuntur Non hijs
quorum laus emori non potest. Exilium autem terribile hijs. quibus qua
si circumscriptus est habitandi locus. non hijs qui omnem orbem terra
rum vnam orbem esse dicunt. Te miserie. Te erumne premunt omnes

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/71 3-8
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

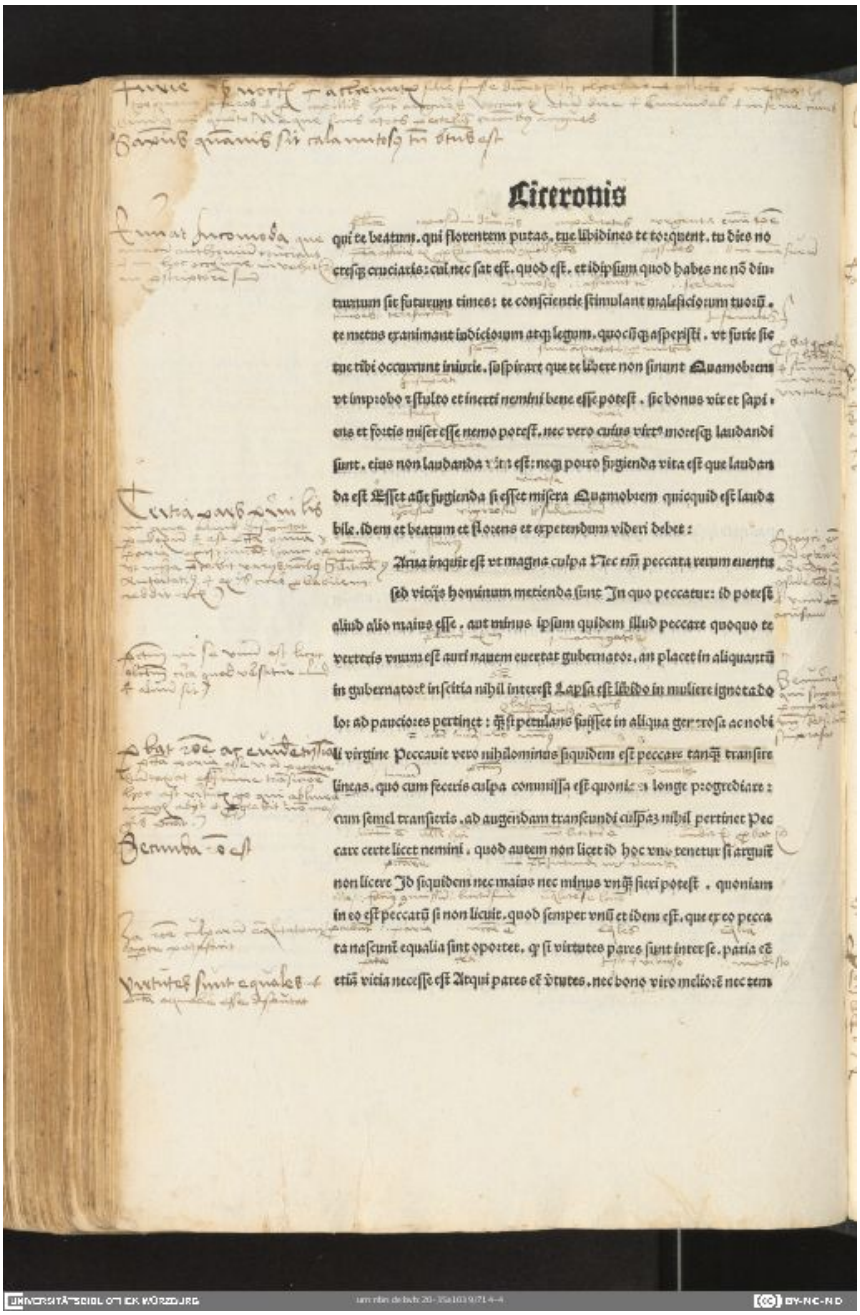

Liceronis

qui te beatum. qui florentem putas. tue libidines te torquent. tu dies no
cresq; cruciaris: cui nec sat est. quod est. et idipsum quod habes ne nõ diu-
turnum sit futurum times: te conscientie stimulant maleficiorum tuorũ.
te metus exanimant iudiciorum atq; legum. quocũq; aspexisti. vt furie sic
tue tibi occurrunt iniurie. suspirare que te libere non sinunt Quamobrem
vt improbo ⁊ stulto et inerti nemini bene esse potest. sic bonus vir et sapi-
ens et fortis miser esse nemo potest. nec vero cuius virtus moresq; laudandi
sunt. eius non laudanda vita est: neq; porro fugienda vita est que laudan
da est Esset aũt fugienda si esset misera Quamobrem quicquid est lauda
bile. idem et beatum et florens et expetendum videri debet:

Arua inquit est vt magna culpa Nec eñ peccata rerum euentu
sed vitijs hominum metienda sunt In quo peccatur: id potest
aliud alio maius esse. aut minus ipsum quidem illud peccare quoquo te
verteris vnum est auri nauem euertat gubernator. an placet in aliquantũ
in gubernatore inscitia nihil interest Lapsa est libido in muliere ignota do
lor ad pauciores pertinet: q̃ si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobi
li virgine Peccauit vero nihilominus siquidem est peccare tanq̃ transire
lineas. quo cum feceris culpa commissa est quoniam longe progrediare:
cum semel transieris. ad augendam transeundi culpam nihil pertinet Pec
care certe licet nemini. quod autem non licet id hoc vno tenetur si arguit
non licere Id siquidem nec maius nec minus vnq̃ fieri potest. quoniam
in eo est peccatũ si non licuit. quod semper vnũ et idem est. que ex eo pecca
ta nascunt equalia sint oportet. q̃ si virtutes pares sunt inter se. paria eẽ
etiã vitia necesse est Atqui pares eẽ v̄tutes. nec bono viro meliorẽ nec tem

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/714-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

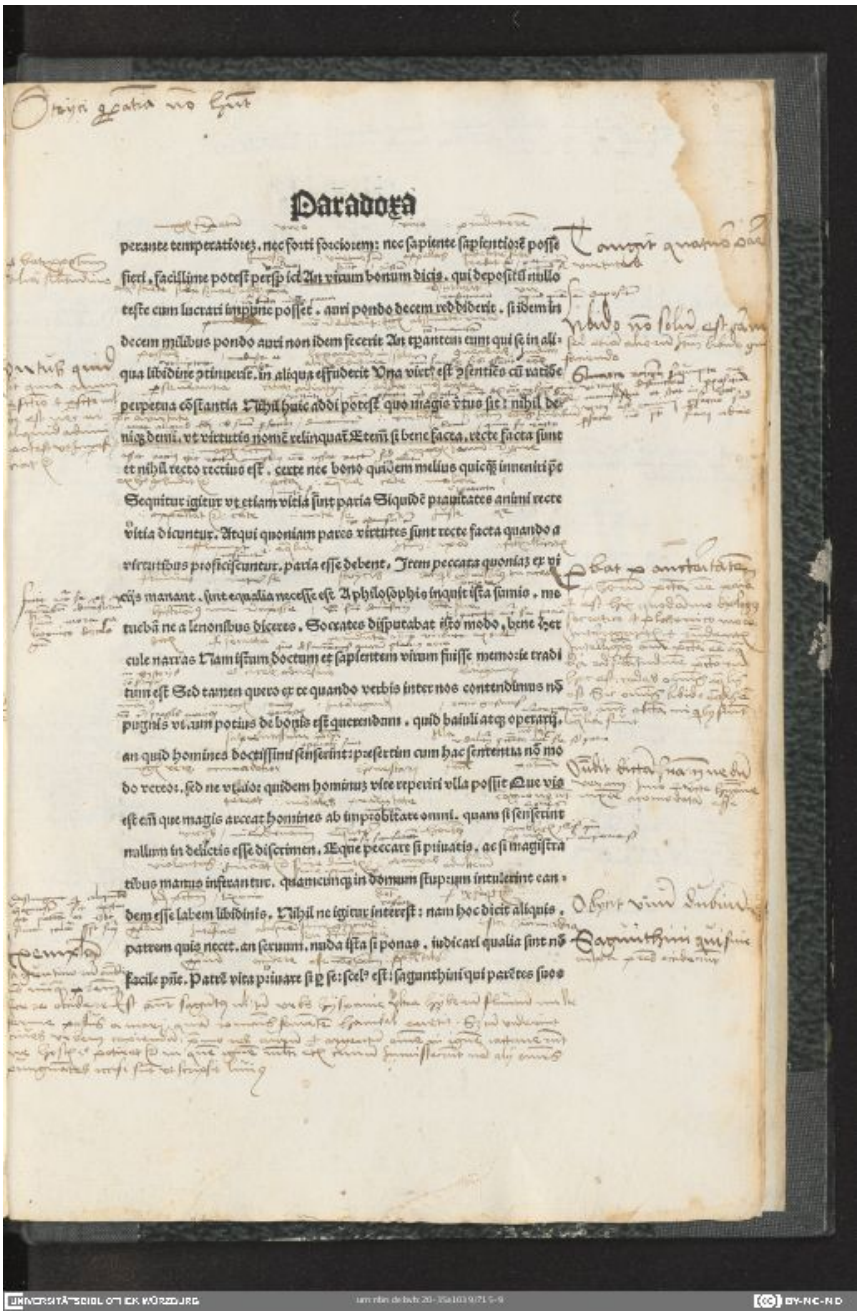

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

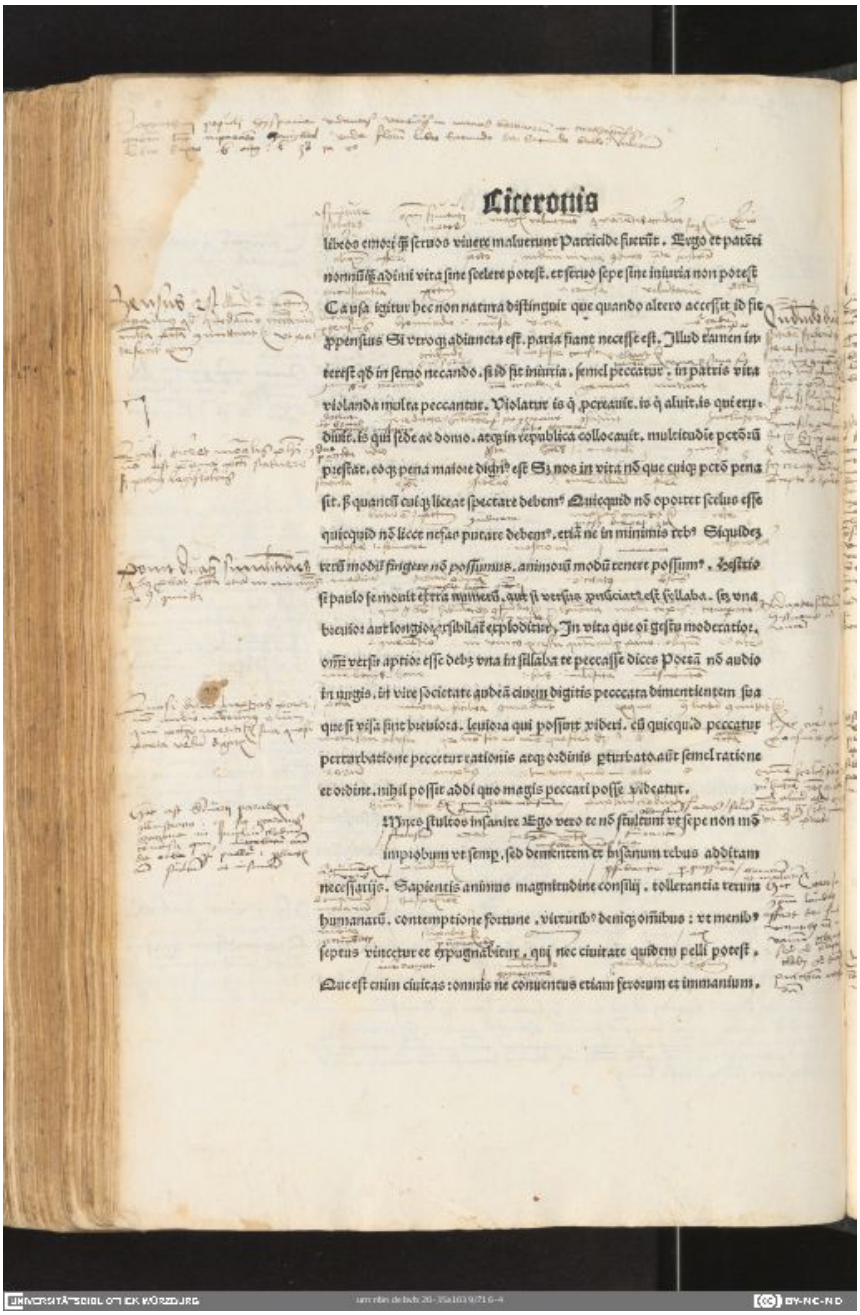

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

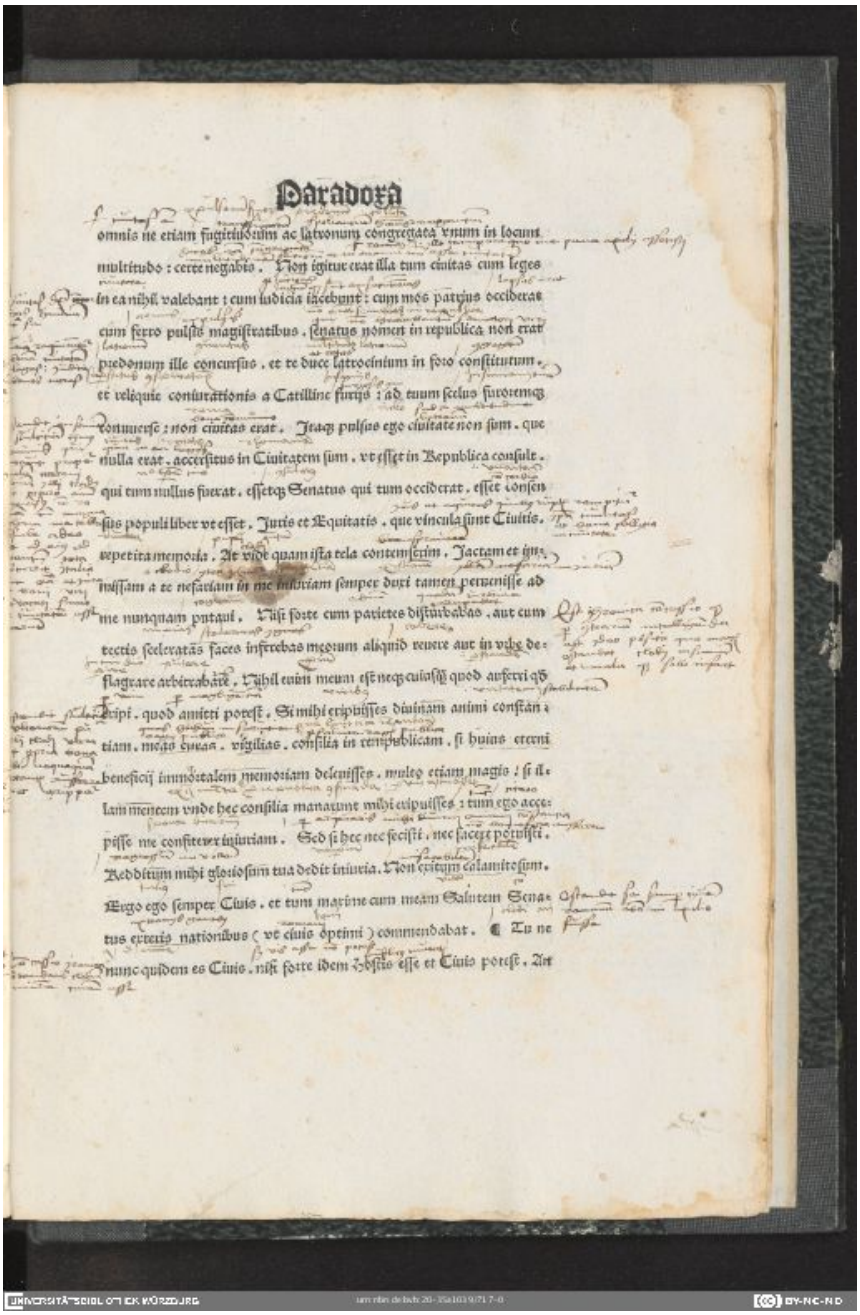

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

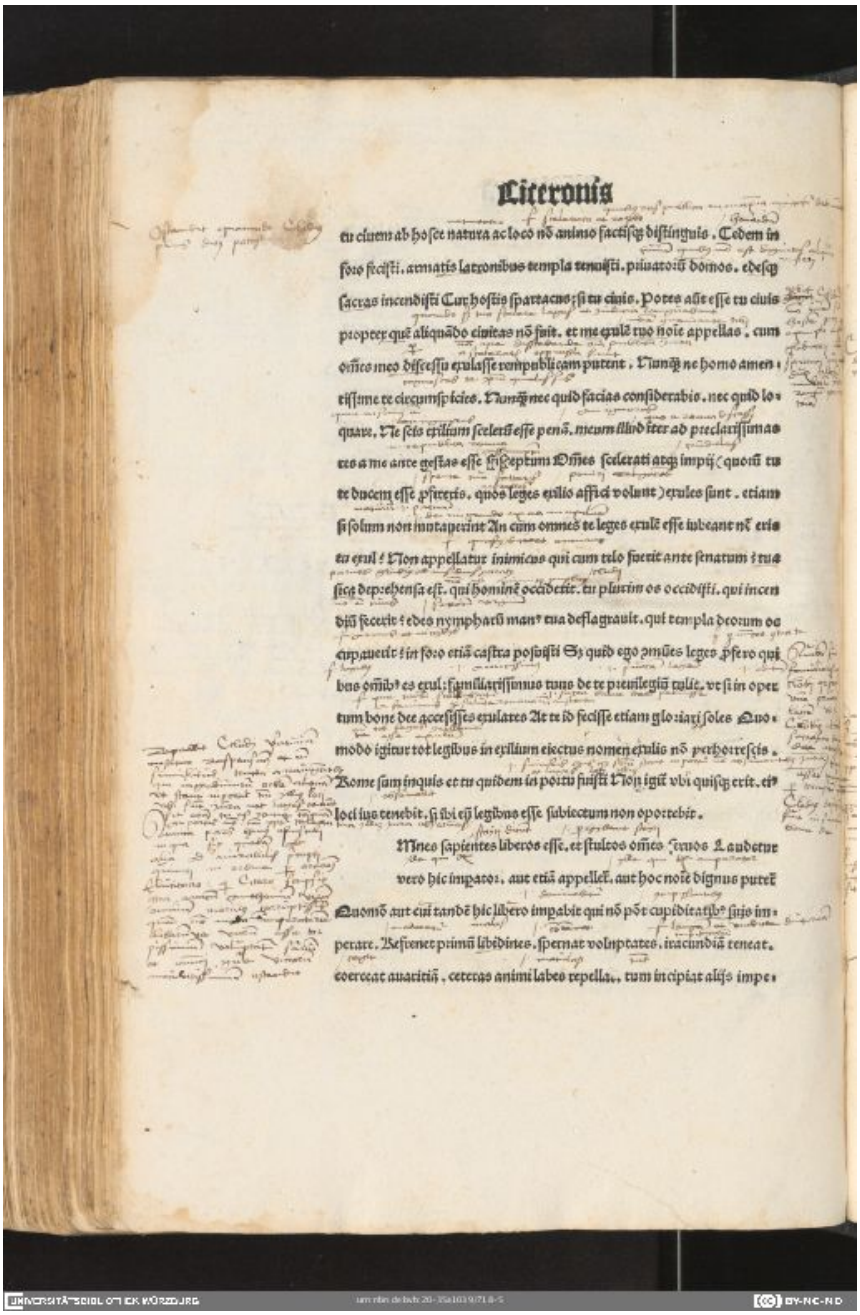

Ciceronis

tu ciuem ab hoste natura ac loco nõ animo factisq; distinguis. Eodem in
foro fecisti. armatis latronibus templa tenuisti. priuatorũ domos. edesq;
sacras incendisti Cur hostis spartacus; si tu ciuis. Potes aũt esse tu ciuis
propter quẽ aliquãdo ciuitas nõ fuit. et me exulẽ tuo noĩe appellas. cum
omnes meo discessu exulasse rempublicam putent. Nunq̃ ne homo amen-
tissime te circumspicies. Nunq̃ nec quid facias considerabis. nec quid lo-
quare. Ne scis exilium scelerũ esse penã. meum illud iter ad preclarissimas
res a me ante gestas esse Septimum Omnes scelerati atq; impij (quorũ tu
te ducem esse ꝓfiteris. quos leges exilio affici volunt) exules sunt. etiam
si solum non mutauerint An cum omnes te leges exulẽ esse iubeant nõ eris
tu exul? Non appellatur inimicus qui cum telo fuerit ante senatum? tua
sica deprehensa est. qui hominẽ occiderit. tu plurim os occidisti. qui incen
diũ fecerit? edes nympharũ man⁹ tua deflagrauit. qui templa deorum oc
cupauerit? in foro etiã castra posuisti Sz quid ego ꝯmũes leges ꝓfero qui
bus omnib⁹ es exul: familiarissimus tuus de te preuilegiũ tulit. vt si in oper
tum bone dee accessisses exulares At te id fecisse etiam gloriari soles Quo-
modo igitur tot legibus in exilium eiectus nomen exulis nõ perhorrescis.
Rome sum inquis et tu quidem in portu fuisti Non igit̃ vbi quisq; erit. ei⁹
loci ius tenebit. si ibi eũ legibus esse subiectum non oportebit.

Mnes sapientes liberos esse. et stultos omnes seruos Laudetur
vero hic imperator. aut etiã appellet. aut hoc noĩe dignus putet
Quomõ aut cui tandẽ hic libero imperabit qui nõ põt cupiditatib⁹ suis im-
perare. Refrenet primũ libidines. spernat voluptates. iracundiã teneat.
coerceat auaritiã. ceteras animi labes repellat. tum incipiat alijs impe-

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/71 8-5
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

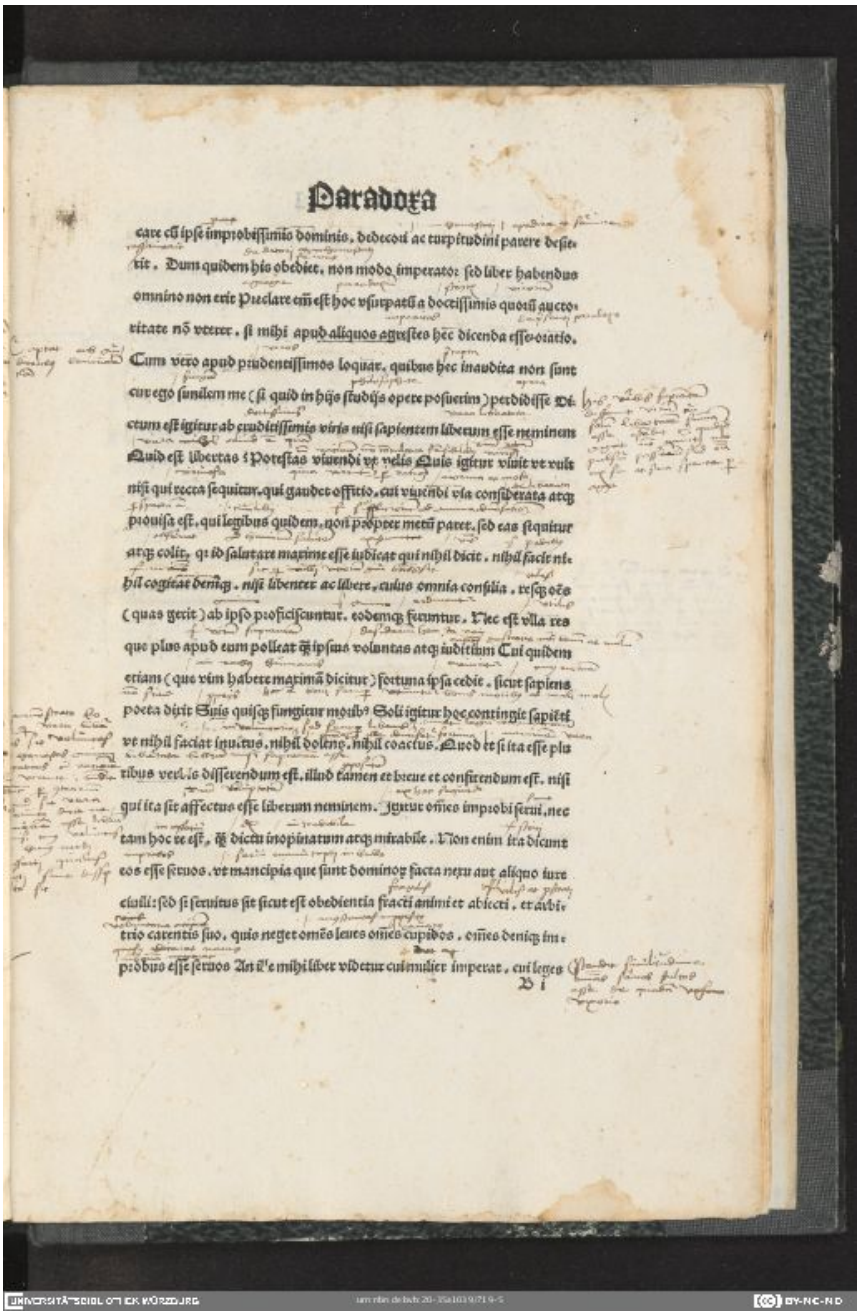

Paradoxa

care cũ ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini parere desie-
rit. Dum quidem his obediet, non modo imperator sed liber habendus
omnino non erit Preclare eñ est hoc vsurpatũ a doctissimis quorũ aucto-
ritate nõ vterer. si mihi apud aliquos agrestes hec dicenda esse oratio.
Cum vero apud prudentissimos loquar, quibus hec inaudita non sunt
cur ego similem me (si quid in hijs studijs opere posuerim) perdidisse Di-
ctum est igitur ab eruditissimis viris nisi sapientem liberum esse neminem
Quid est libertas? Potestas viuendi vt velis Quis igitur viuit vt vult
nisi qui recta sequitur, qui gaudet offitio, cui viuendi via considerata atq;
prouisa est, qui legibus quidem, non propter metũ paret, sed eas sequitur
atq; colit, q; id salutare maxime esse iudicat qui nihil dicit, nihil facit ni-
hil cogitat denique, nisi libenter ac libere, cuius omnia consilia, resq; oẽs
(quas gerit) ab ipso proficiscuntur, eodemq; feruntur. Nec est vlla res
que plus apud eum polleat q̃ ipsius voluntas atq; iuditium Cui quidem
etiam (que vim habere maximã dicitur) fortuna ipsa cedit, sicut sapiens
poeta dixit Suis quisq; fungitur moribus Soli igitur hoc contingit sapiẽti
vt nihil faciat inuictus, nihil dolens, nihil coactus. Quod et si ita esse plu-
ribus verbis disserendum est, illud tamen et breue et confitendum est, nisi
qui ita sit affectus esse liberum neminem. Igitur omnes improbi serui, nec
tam hoc re est, q̃ dictu inopinatum atq; mirabile. Non enim ita dicunt
eos esse seruos, vt mancipia que sunt dominorum facta nexu aut aliquo iure
ciuili: sed si seruitus sit sicut est obedientia fracti animi et abiecti, et arbi-
trio carentis suo, quis neget omnes leues omnes cupidos, omnes denique im-
probus esse seruos An ille mihi liber videtur cui mulier imperat, cui leges

B i

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/719-5
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

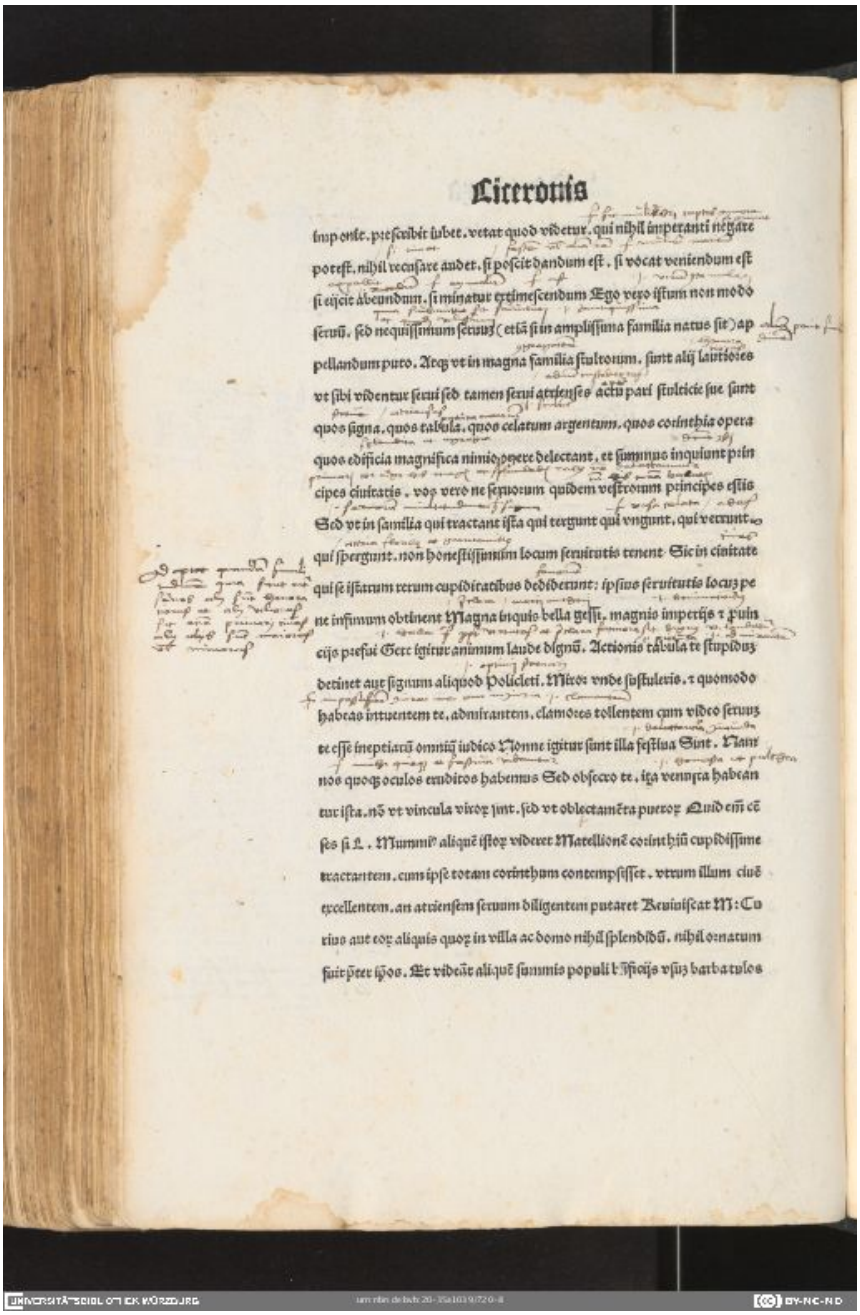

Ciceronis

imponit. prescribit iubet. vetat quod videtur. qui nihil imperanti negare
potest. nihil recusare audet. si poscit dandum est. si vocat veniendum est
si eijcit abeundum. si minatur extimescendum Ego vero istum non modo
seruū. sed nequissimum seruuz (etiā si in amplissima familia natus sit) ap
pellandum puto. Atq; vt in magna familia stultorum. sunt alij lautiores
vt sibi videntur serui sed tamen serui atrienses actu pari stulticie sue sunt
quos signa. quos tabula. quos celatum argentum. quos corinthia opera
quos edificia magnifica nimio opere delectant. et summus inquiunt prin
cipes ciuitatis. vos vero ne seruorum quidem vestrorum principes estis
Sed vt in familia qui tractant ista qui tergunt qui vngunt. qui verrunt.
qui spergunt. non honestissimum locum seruitutis tenent. Sic in ciuitate
qui se istarum rerum cupiditatibus dediderunt: ipsius seruitutis locuz pe
ne infimum obtinent Magna inquis bella gessi. magnis imperijs ꝛ puin
cijs prefui Gere igitur animum laude dignū. Actionis tabula te stupiduz
detinet aut signum aliquod Policleti. Miror vnde sustuleris. ꝛ quomodo
habeas intuentem te. admirantem. clamores tollentem cum video seruuz
te esse ineptiarū omniū iudico Nonne igitur sunt illa festiua Sint. Nam
nos quoq; oculos eruditos habemus Sed obsecro te. ita venusta habean
tur ista. nō vt vincula viroꝝ sint. sed vt oblectamēta pueroꝝ Quid enī cē
ses si L. Mummiꝰ aliquē istoꝝ videret Matellionē corinthiū cupidissime
tractantem. cum ipse totam corinthum contempsisset. vtrum illum ciuē
excellentem. an atriensem seruum diligentem putaret Reuiuiscat M: Cu
rius aut eoꝝ aliquis quoꝝ in villa ac domo nihil splendidū. nihil ornatum
fuit p̄ter ip̄os. Et videāt aliquē summis populi b̄ficijs vsuz barbatulos

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/720-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

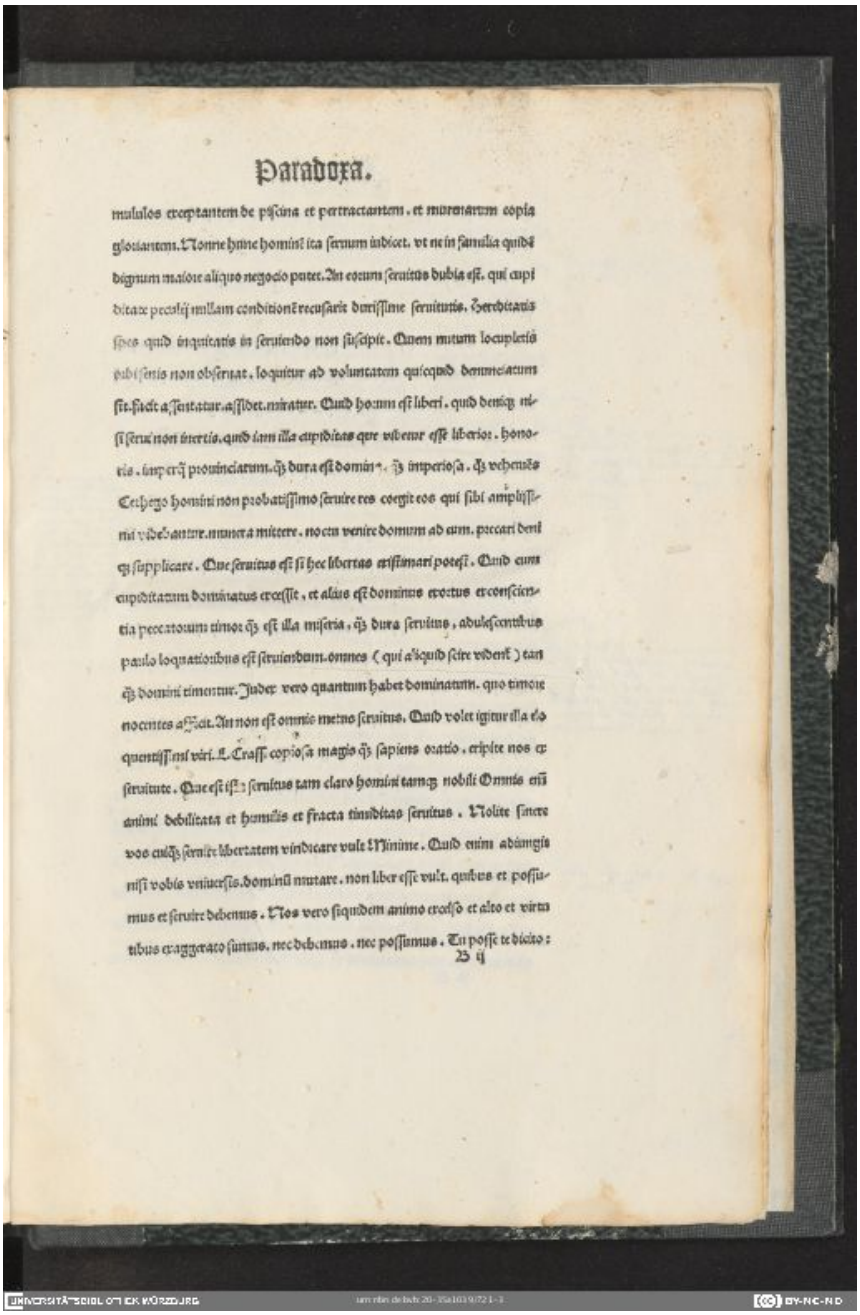

mululos exceptantem de piscina et pertractantem. et murenarum copia
gloriantem. Nonne hunc hominē ita seruum iudicet. vt ne in familia quidē
dignum maiore aliquo negocio putet. An eorum seruitus dubia est. qui cupi
ditate peculij nullam conditionē recusarit durissime seruitutis. Hereditatis
spes quid inquitatis in seruiendo non suscipit. Quem nutum locupletis
orbi senis non obseruat. loquitur ad voluntatem quicquid denunciatum
sit. facit assentatur. assidet. miratur. Quid horum est liberi. quid denique ni-
si serui non inertis. quid iam illa cupiditas que videtur esse liberior. hono-
ris. imperq̄ prouinciarum. q̄z dura est domin[illegible]. q̄z imperiosa. q̄z vehemēs
Cethego homini non probatissimo seruire res coegit eos qui sibi amplissi-
mi videbantur. munera mittere. noctu venire domum ad eum. precari deni
q̄z supplicare. Que seruitus est si hec libertas existimari potest. Quid eum
cupiditatum dominatus excessit. et alius est dominus exortus ex conscien-
tia peccatorum timor q̄z est illa miseria. q̄z dura seruitus. adulescentibus
paulo loquatioribus est seruiendum. omnes (qui aliquid scire videntur) tan
q̄z domini timentur. Iudex vero quantum habet dominatum. quo timore
nocentes afficit. An non est omnis metus seruitus. Quid volet igitur illa elo
quentissimi viri. L. Crassi copiosa magis q̄z sapiens oratio. eripite nos ex
seruitute. Que est ista seruitus tam claro homini tamq̄z nobili Omnis enī
animi debilitata et humilis et fracta timiditas seruitus. Nolite sinere
vos cuiq̄z seruire libertatem vindicare vult Minime. Quid enim adiungit
nisi vobis vniuersis. dominū mutare. non liber esse vult. quibus et possu-
mus et seruire debemus. Nos vero siquidem animo excelso et alto et virtu
tibus exaggerato sumus. nec debemus. nec possumus. Tu posse te dicito:

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1039/72 1-3
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

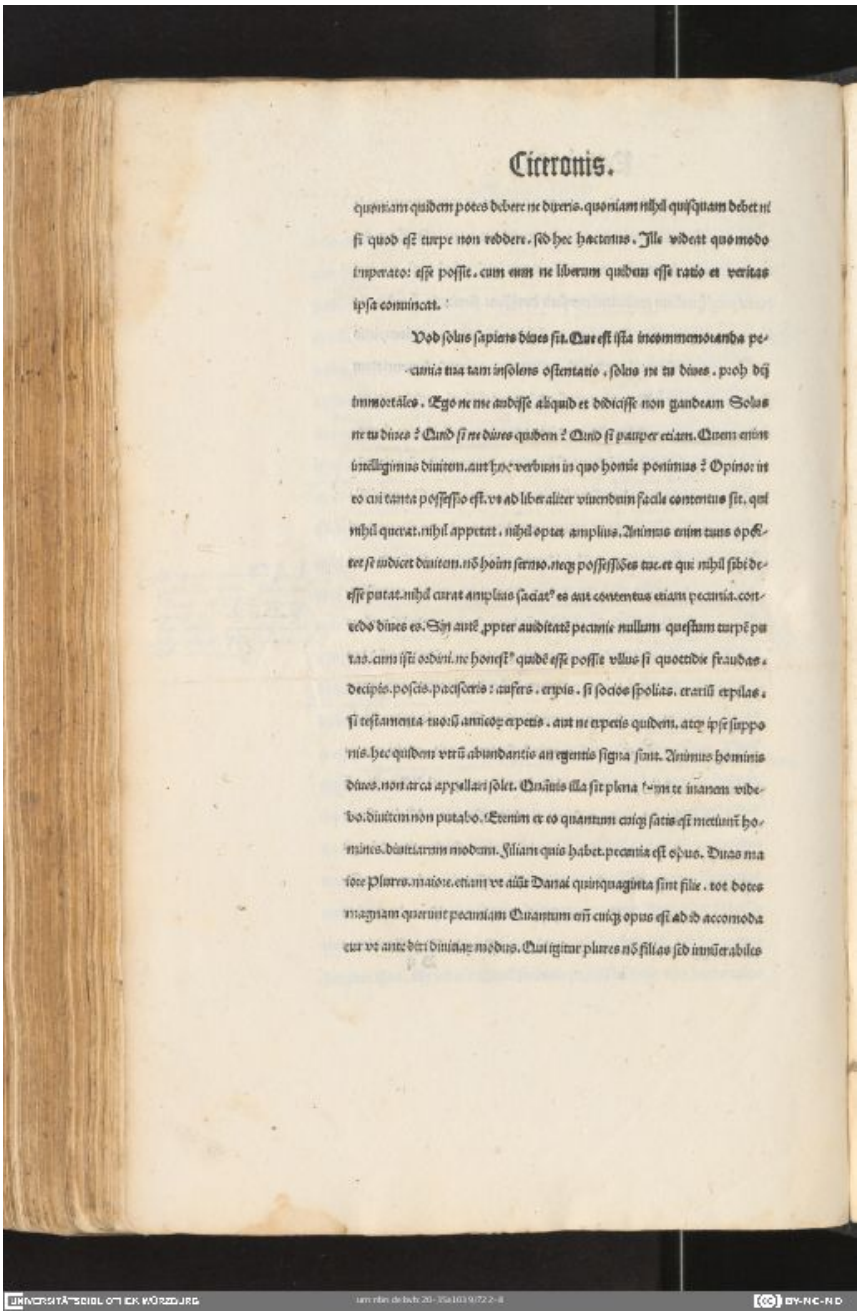

quoniam quidem potes debere ne dixeris. quoniam nihil quisquam debet nisi quod est turpe non reddere. sed hec hactenus. Ille videat quomodo imperator esse possit. cum eum ne liberum quidem esse ratio et veritas ipsa convincat.

Vod solus sapiens dives sit. Que est ista incommemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio. solus ne tu dives. proh dij immortales. Ego ne me audisse aliquid et didicisse non gaudeam Solus ne tu dives? Quid si ne dives quidem? Quid si pauper etiam. Quem enim intelligimus divitem. aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo cui tanta possessio est. vt ad liberaliter viuendum facile contentus sit. qui nihil querat. nihil appetat. nihil optet amplius. Animus enim tuus oportet se iudicet divitem. nō hoim sermo. neq; possessiōes tue. et qui nihil sibi deesse putat. nihil curat amplius saciat⁹ es aut contentus etiam pecunia. concedo dives es. Sin autē ꝓpter auiditatē pecunie nullum questum turpē putas. cum isti ordini. ne honest⁹ quidē esse possit vllus si quotidie fraudas. decipis. poscis. pacisceris: aufers. erypis. si socios spolias. erariū expilas. si testamenta tuorū amicoꝝ expetis. aut ne expetis quidem. atq; ipse suppo nis. hec quidem vtrū abundantis an egentis signa sunt. Animus hominis dives. non arca appellari solet. Quāuis illa sit plena [illegible] te inanem videbo. divitem non putabo. Etenim ex eo quantum cuiq; satis est metiunt̄ homines. divitiarum modum. Filiam quis habet. pecunia est opus. Duas maiore Plures. maiore. etiam vt aiūt Danai quinquaginta sint filie. tot dotes magnam querunt pecuniam Quantum em̄ cuiq; opus est ad id accomodatur vt ante diri divitiaꝝ modus. Qui igitur plures nō filias sed innūerabiles

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9722-8
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

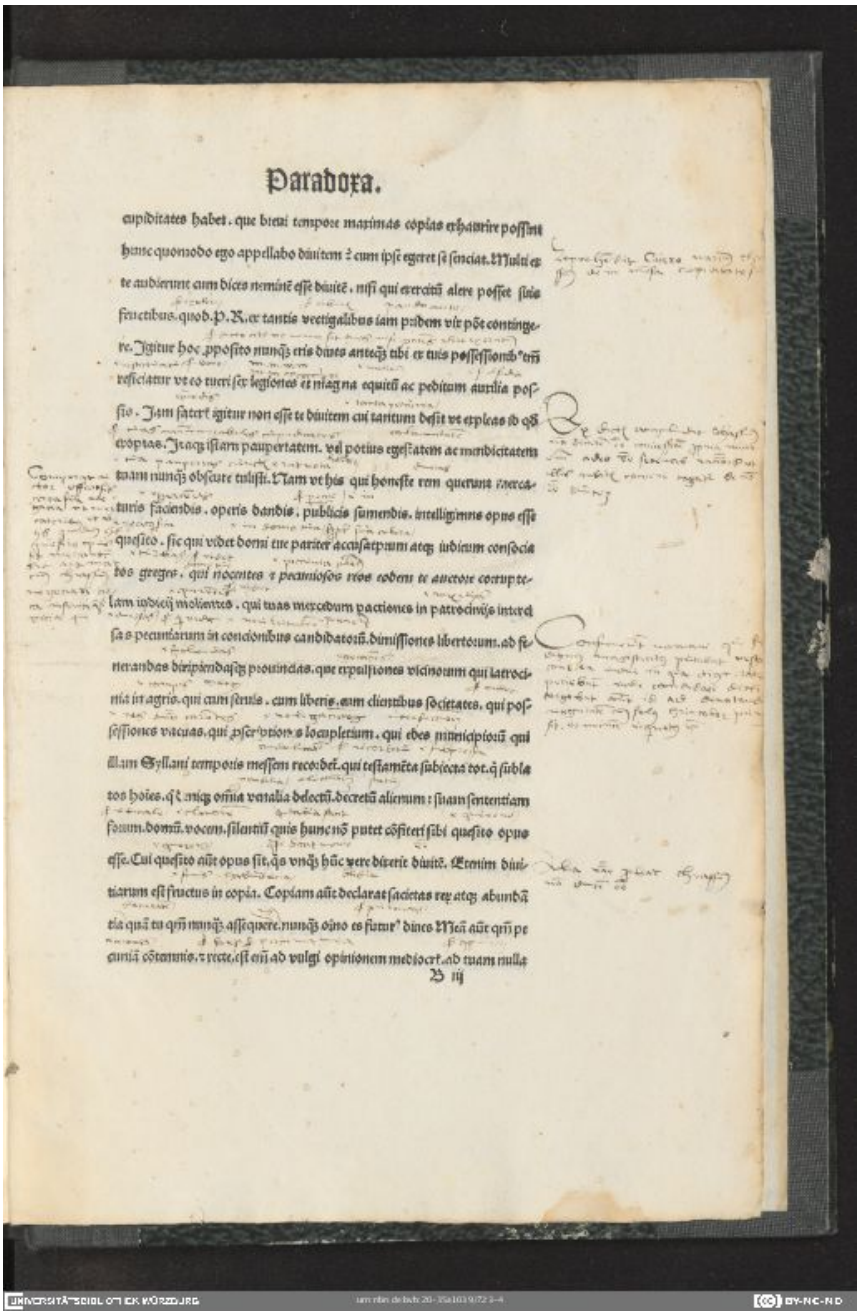

Paradoxa.

cupiditates habet. que brevi tempore maximas copias exhaurire possint
hunc quomodo ego appellabo divitem? cum ipse egerat se sentiat. Multi ex
te audierunt cum dices neminē esse divitē. nisi qui exercitū alere posset suis
fructibus. quod. P. R. ex tantis vectigalibus iam pridem vix pōt contingere. Igitur hoc ꝓposito nunqꝫ eris dives antequꝫ tibi ex tuis possessionib⁹ exercitus efficiatur. veo vteri ser legiones. et magna equitū ac peditum auxilia possio. Jam fateri igitur non esse te divitem cui tantum desit vt expleas id qđ
cupias. Itaqꝫ istam paupertatem. vel potius egestatem ac mendicitatem
tuam nunqꝫ obscure tulisti. Nam vt his qui honeste rem querunt mercaturis faciendis. operis dandis. publicis sumendis. intelligimus opus esse
questu. sic qui videt domi tue pariter accusatorum atqꝫ iudicum consciorum gregem. qui nocentes z peccatosos reos eodem te auctore corrupte
lam iudicij molientes. qui tuas mercedum pactiones in patrociniis interc
sas pecuniarum in contionibus candidatorū dimissiones libertorum. ad fe
nerandas diripiendasqꝫ provincias. que expulsiones vicinorum qui latrocinij in agris. qui cum seruis. cum liberis. cum clientibus societates. qui possessiones vacuas. qui ꝓscriptiones z locupletum. qui ebes municipiorū qui
illam Syllani temporis messem recoligēt. qui testamēta subiecta tot. q̄ subla
tos hoies. q̄t. atqꝫ omnia venalia delectū. decretū alienum: suam sententiam
forum. domū. vocem. silentiū quis hunc nō putet cōfiteri sibi questu opus
esse. Cui questu aūt opus sit. q̄s vnqꝫ hūc vere dixerit divitē. Etenim divitiarum est fructus in copia. Copiam aūt declarat facultas rei atqꝫ abundātia quā tu qui nunqꝫ assequere. nunqꝫ omo es futur⁹ dices Meā aūt qui pe
cuniā cōtemnis. z recte. est enī ad vulgi opinionem mediocre. ad tuam nulla

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn:de:bvb:20-35a1013-9/72 1-4
CC BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

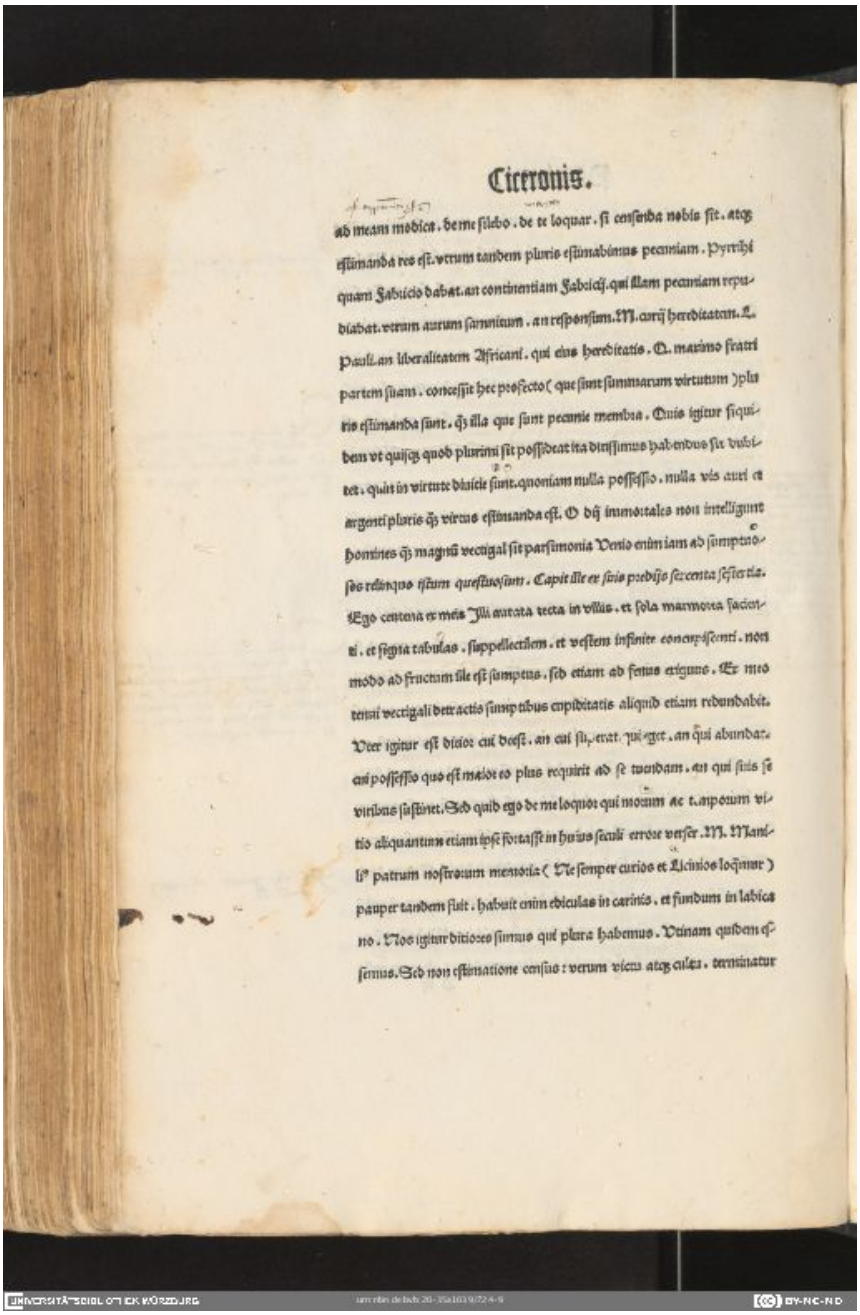

ad meam modica. de me silebo. de te loquar. si censenda nobis sit. atq;
estimanda res est. verum tandem pluris estimabimus pecuniam. Pyrrhi
quam Fabricio dabat. an continentiam Fabricij. qui illam pecuniam repu-
diabat. verum aurum sannitum. an responsum. M. curij hereditatem. L.
Pauli. an liberalitatem Africani. qui eius hereditatis. Q. maximo fratri
partem suam. concessit hec profecto (que sunt summarum virtutum) plu
ris estimanda sunt. q̄z illa que sunt pecunie membra. Quis igitur siqui-
dem vt quisq; quod plurimi sit possideat ita ditissimus habendus sit dubi-
tet. quin in virtute diuicie sunt. quoniam nulla possessio. nulla vis auri et
argenti pluris q̄z virtus estimanda est. O dij immortales non intelligunt
homines q̄z magnū vectigal sit parsimonia Venio enim iam ad sumptuo-
sos relinquo istum questuosum. Capit ille ex suis predijs sexcenta sestertia.
Ego centena ex meis Illi aurata tecta in villis. et sola marmorea facien-
ti. et signa tabulas. suppellectilem. et vestem infinite concupiscenti. non
modo ad fructum ille est sumptus. sed etiam ad fenus exiguus. Ex meo
tenui vectigali detractis sumptibus cupiditatis aliquid etiam redundabit.
Vter igitur est ditior cui deest. an cui superat. qui eget. an qui abundat.
cui possessio quo est maior eo plus requirit ad se tuendam. an qui suis se
viribus sustinet. Sed quid ego de me loquor qui morum ac temporum vi-
tio aliquantum etiam ipse fortasse in huius seculi errore verser. M. Mani-
lius patrum nostrorum memoria (Ne semper curios et Licinios loq̄mur)
pauper tandem fuit. habuit enim ediculas in carinis. et fundum in labica
no. Nos igitur ditiores sumus qui plura habemus. Vtinam quidem es-
semus. Sed non estimatione census: verum victu atq; cultu. terminatur

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a1019/724-9
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

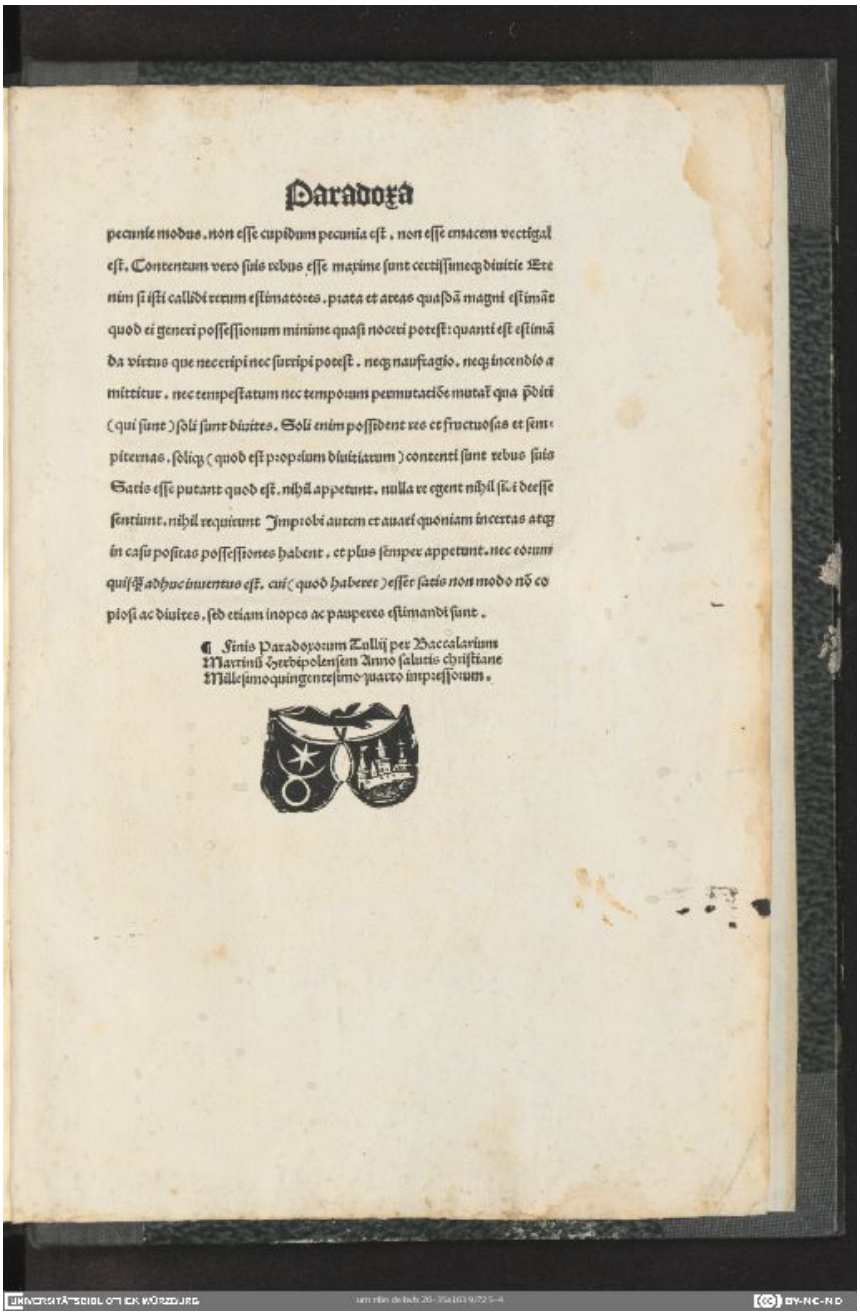

Paradoxa

pecunie modus. non esse cupidum pecunia est. non esse emacem vectigal est. Contentum vero suis rebus esse maxime sunt certissimeq; diuitie Etenim si isti callidi rerum estimatores. prata et areas quasdā magni estimāt quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest: quanti est estimāda virtus que nec eripi nec surripi potest. neq; naufragio. neq; incendio amittitur. nec tempestatum nec temporum permutatiōe mutat̄ qua p̄diti (qui sunt) soli sunt diuites. Soli enim possident res et fructuosas et sempiternas. soliq; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis Satis esse putant quod est. nihil appetunt. nulla re egent nihil sibi deesse sentiunt. nihil requirunt Improbi autem et auari quoniam incertas atq; in casu positas possessiones habent. et plus semper appetunt. nec eorum quisq̄ adhuc inuentus est. cui (quod haberet) esset satis non modo nō copiosi ac diuites. sed etiam inopes ac pauperes estimandi sunt.

¶ Finis Paradoxorum Tullij per Baccalarium Martinū Herbipolensem Anno salutis christiane Millesimoquingentesimo quarto impressorum.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
um nbn de bvb 20-35a103 9/72 5-4
(cc) BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

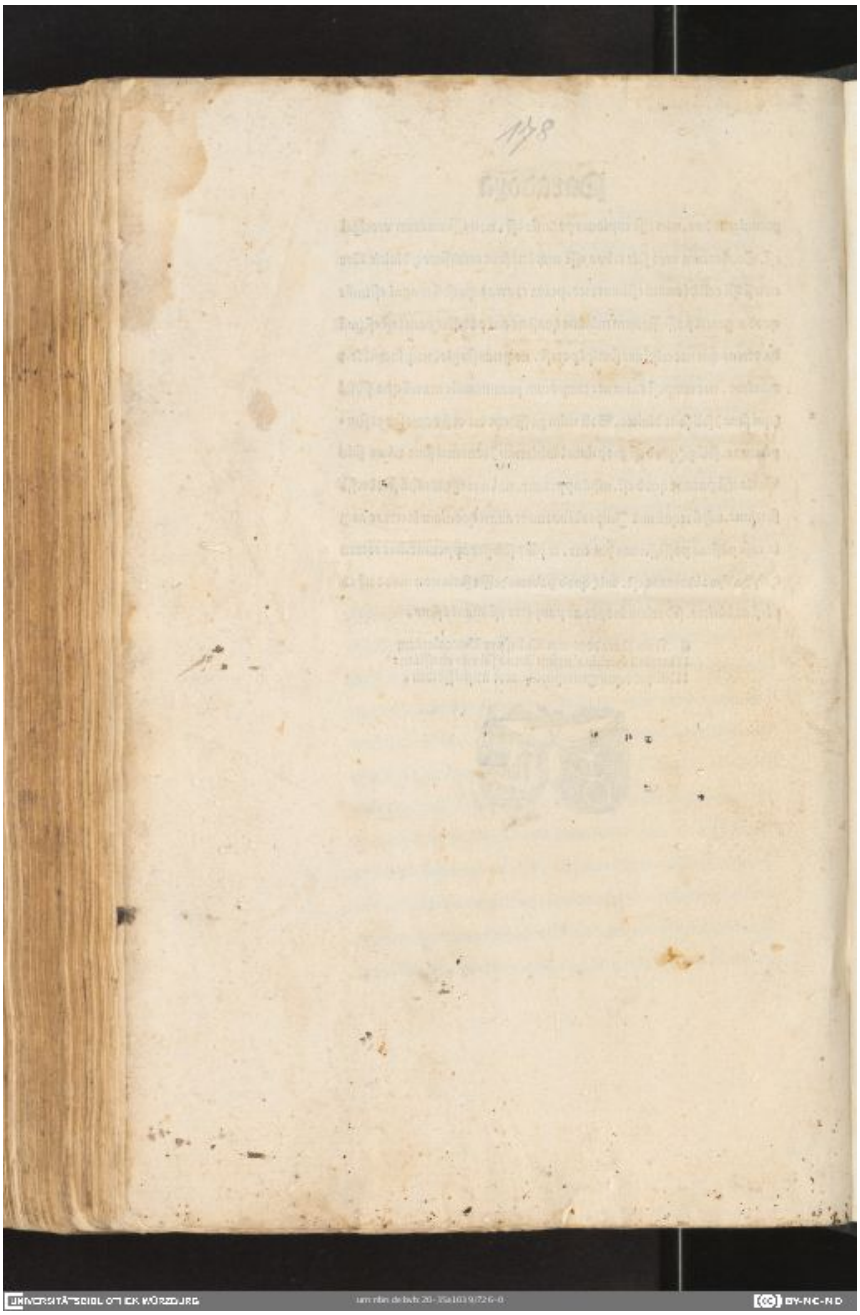

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

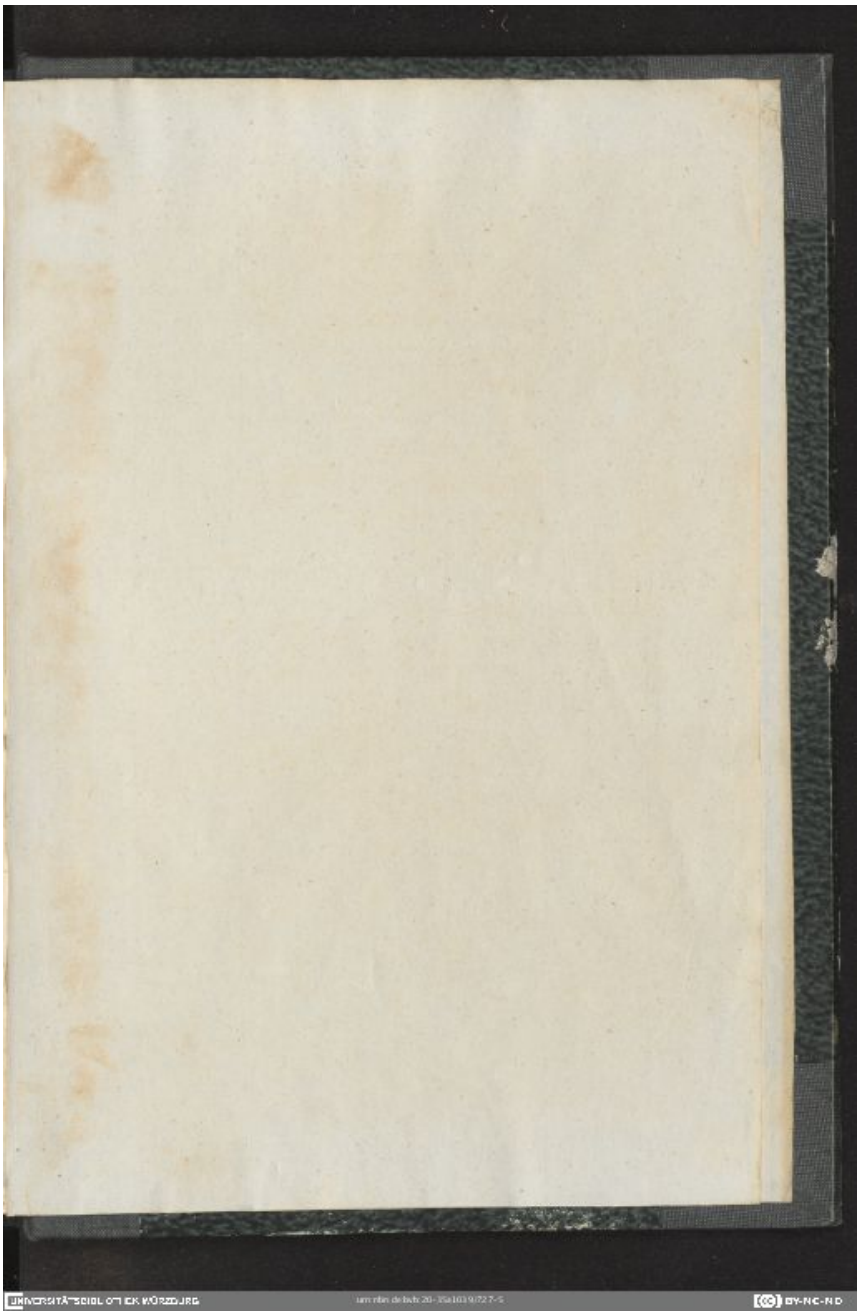

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

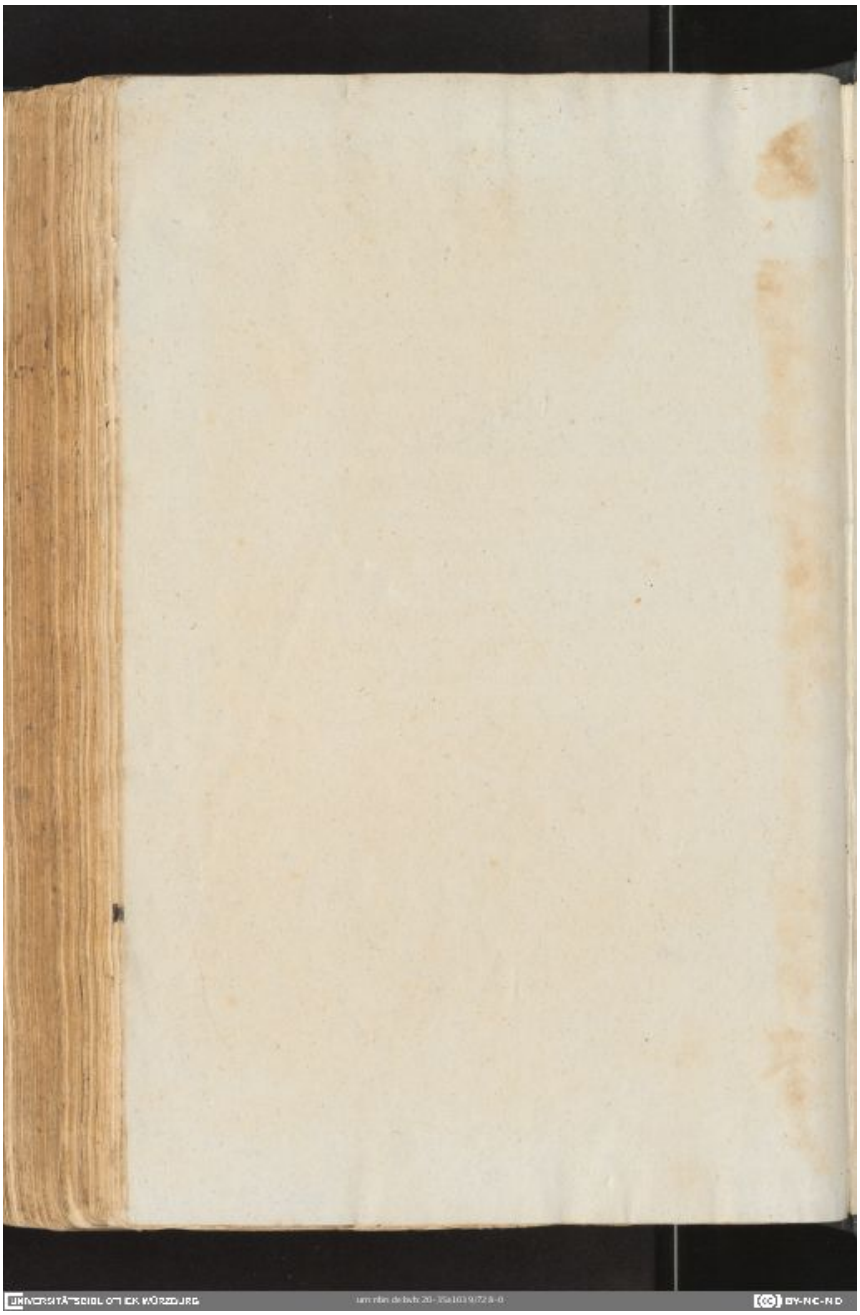
UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK WÜRZBURG
urn:nbn:de:bvb:20-35a1039/728-0
BY-NC-ND

35/A 10.39,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

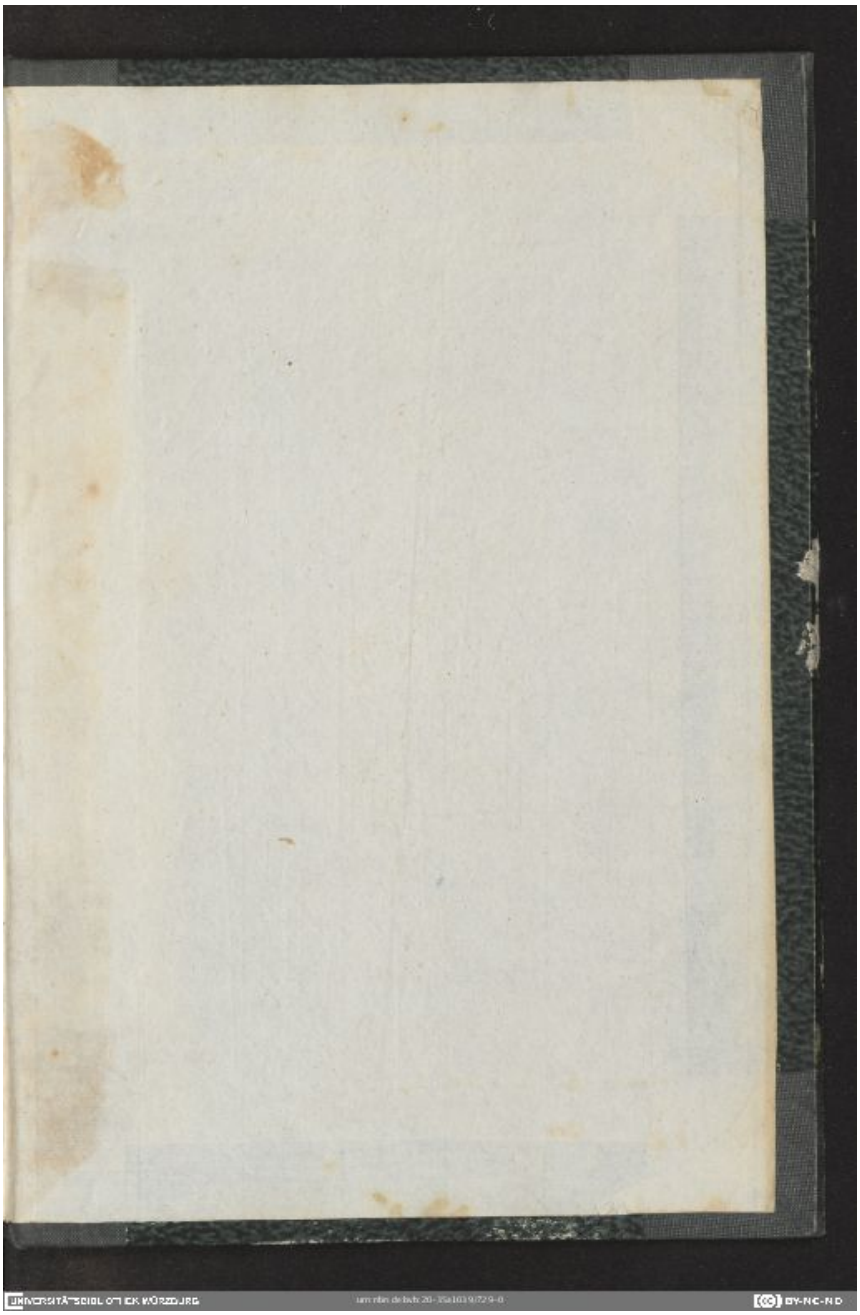

35/A 10.39, Hinterer Spiegel

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

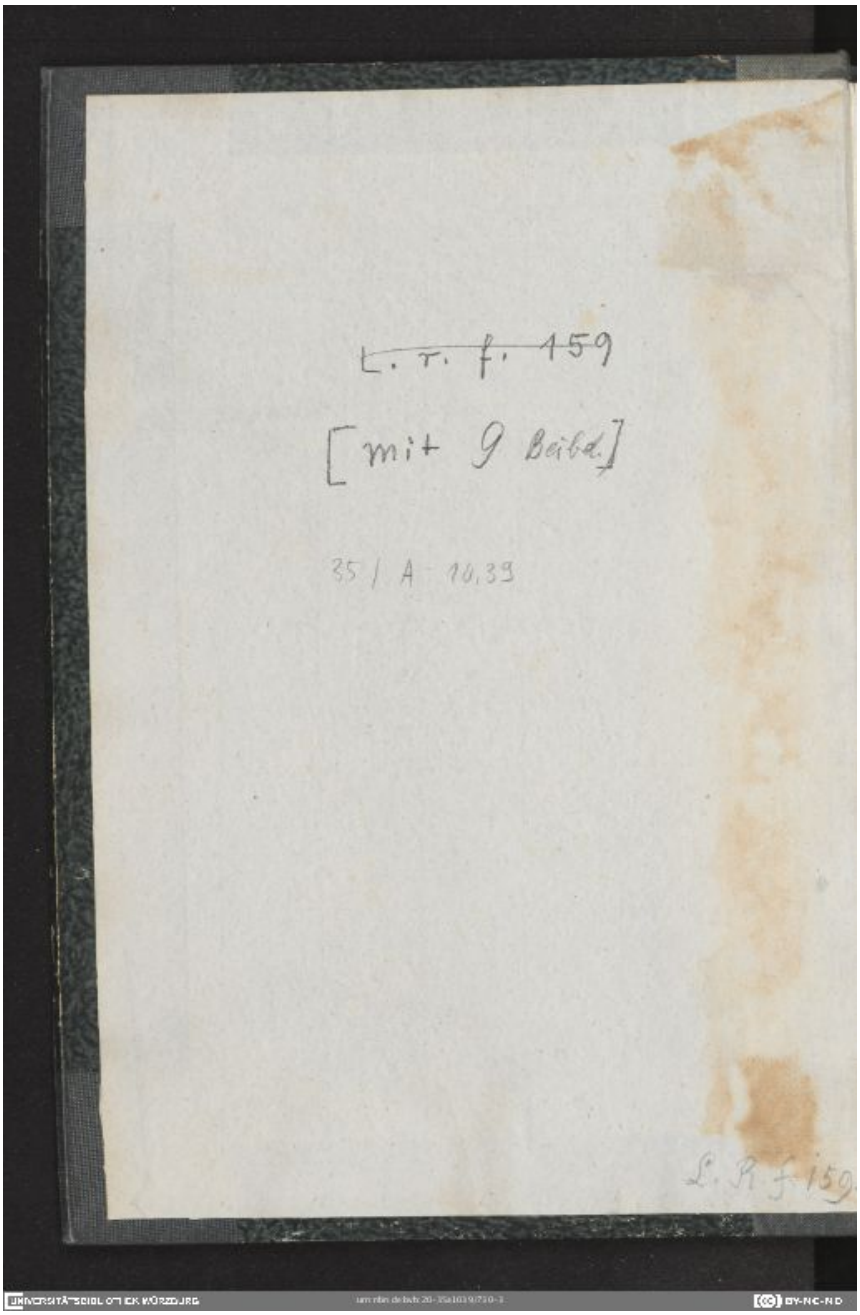

35/A 10.39, Vorderer Spiegel

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg